27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları

(2 Haziran 1960 - 16 Kasım 1961)

YKY

27 MAYIS

BAKANLAR KURULU TUTANAKLARI

(2 HAZİRAN 1960-6 KASIM 1961)

Cemil Koçak

27 Mayıs

Bakanlar Kurulu Tutanakları

(2 Haziran 1960 - 6 Kasım 1961)

Yayına hazırlayan: Cemil Koçak

Kitap editörü: Raşit Çavaş

Kapak ve sayfa tasarımı: Nahide Dikel

Grafik uygulama: Akgül Yıldız

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.

Yapı Kredi Kültür Merkezi

İstiklal Caddesi No. 285 Beyoğlu 34433 İstanbul

Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23

http://www.yapikrediyayinlari.com

e-posta: ykkultur@ykykultur.com.tr

İnternet satış adresi: http://yky.estore.com.tr

http://alisveris.yapikredi.com.tr

http://www.yapikredi.com.tr

SUNUŞ

Yakın dönem siyasi tarihimize ilişkin yayımlanabilen pek az sayıdaki belge tomarına bir yenisi ekleniyor: 27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları...

27 Mayıs 1960'ın 50. yıldönümünde sanırım bu belgeler, geçmişimize ilişkin tartışmalarımızda önemli rol oynayacaktır. Tutanakların önemi ve değeri hakkında herhangi bir yorumda bulunmak bile gereksiz.[1]

27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları, bir dönemin zihniyetini açığa çıkarmak bakımından önemli belge niteliğindedir.

Şimdiye kadar görebildiğim yegâne bakanlar kurulu tutanakları da bundan ibarettir.

* * *

Elimizde bulunan tutanaklara ilişkin bazı genel bilgiler vermek istiyorum:

Tutanaklar, üç büyük kalın klasör içinde bulunmaktadır.

Birinci klasör, Birinci İnkılâp Hükûmeti'nin Zabıtları (2 Haziran 1960-26 Temmuz 1960) (I) adını taşımaktadır.

Bu klasör;

• Bakanlar kurulu toplantılarında görüşülen konuların fihristi ile,

• Bakanlar kurulu toplantılarında orijinali steno ile tutulmuş tutanaklardan ve steno ile tutulmuş tutanaklardan deşifre edilmiş daktilo metinlerden oluşmaktadır.

Bu klasörde;

• Bakanlar kurulunun 1 ilâ 19. toplantılarına ait tutanaklar mevcuttur.[2]

• Bakanlar kurulunun ilk toplantı tutanağı eski yazı ile tutulmuştur ve özet şeklindedir.

• TC Başvekâlet Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi mührü, gerek stenoyla tutulmuş gerek daha sonra deşifre edilerek daktilo edilmiş olan bütün tutanak sayfalarında mevcuttur.

• Daktilo edilmiş tutanaklar en az ikinci kopya izlenimini vermektedir.

İkinci klasör eksiktir.

Bakanlar kurulunun ikinci klasörde bulunması gereken 20 ilâ 31. toplantı tutanakları da keza eksiktir.

Üçüncü klasör, İkinci İnkılâp Hükûmeti[‘nin] Zabıtları (8 Eylül 1960-4 Ocak 1961) (III) adını taşımaktadır.

Bu klasör de;

• Bakanlar kurulu toplantılarında görüşülen konuların fihristi ile

• Bakanlar kurulu toplantılarında orijinali steno ile tutulmuş tutanaklardan ve steno ile tutulmuş tutanaklardan deşifre edilmiş daktilo metinlerden oluşmaktadır.

Üçüncü klasörde;

• Bakanlar kurulunun 32 ilâ 54. toplantılarına ait tutanaklar mevcuttur.

• TC Başvekâlet Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi mühürü, gerek stenoyla tutulmuş gerek daha sonra deşifre edilerek daktilo edilmiş bütün tutanak sayfalarında mevcuttur.

• Daktilo edilmiş zabıtlar en az ikinci kopya izlenimini vermektedir.

Dördüncü klasör, İkinci İnkılâp Hükûmeti[’nin] Zabıtları (6 Ocak 1961-16 Kasım 1961) (IV) adını taşımaktadır.

Bu klasör de;

• Bakanlar kurulu toplantılarında orijinali stenoyla tutulmuş tutanaklardan ve stenoyla tutulmuş tutanaklardan deşifre edilmiş daktilo metinlerden oluşmaktadır.

Dördüncü klasörde;

• Bakanlar kurulunun 55 ilâ 123. toplantılarına ait tutanaklar mevcuttur.

• TC Başvekâlet Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi mührü, gerek stenoyla tutulmuş gerek daha sonra deşifre edilerek daktilo edilmiş bütün tutanak sayfalarında mevcuttur.

• Daktilo edilmiş zabıtlar en az ikinci kopya izlenimini vermektedir.

Bakanlar kurulu toplantı tutanağı sayısı gerçekte 124'tür.[3] Toplam 12 toplantı tutanağıysa, elimizde bulunmamaktadır. Bunların dışında, bazı bakanlar kurulu toplantılarının ve tutanaklarının eksik olduğunu düşündürecek herhangi bir işarete rastlamadım. 16 toplantı tutanağı kısmen tutulmuş olup, tutanağı hiç tutulmayan bakanlar kurulu toplantılarının sayısı da 57'dir. Eksiksiz tutanağı olan bakanlar kurulu toplantı sayısıysa 51'dir. Elimizde eksik ya da tam olarak tutulmuş bulunan toplam 67 bakanlar kurulu toplantı tutanağı mevcuttur.

27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları, görüldüğü gibi, kısmen eksik tutulurken, kısmen de hiç tutulmamıştır. Ancak, tutanaklarda bu konuda bilgi verilmektedir. Bakanlar kurulu tutanaklarından hangilerinin hiç tutulmadığı ya da kısmen eksik tutulduğu, aşağıda hazırladığım tabloda görülebilir:

Toplantı Sayısı	Tutanağın	Tutanak	Hiç Tutanak	Toplantı

(Birleşim)	Tamamı Mevcut	Kısmen Eksik	Tutulmamış	Tarihi
1. Toplantı	* (özet)	*		2 Haziran 1960
2. Toplantı	*			14 Haziran 1960
3. Toplantı	*			15 Haziran 1960
4. Toplantı	*			17 Haziran 1960
5. Toplantı	*			20 Haziran 1960
6. Toplantı	*			22 Haziran 1960
7. Toplantı	*			28 Haziran 1960
7. Toplantı	*			29 Haziran 1960

(Mükerrer)

8. Toplantı	*			2 Temmuz 1960
9. Toplantı	*			6 Temmuz 1960
10. Toplantı	*			7 Temmuz 1960
11. Toplantı	*			8 Temmuz 1960
12. Toplantı	*			11 Temmuz 1960
13. Toplantı	*			14 Temmuz 1960
14. Toplantı	*			15 Temmuz 1960
15. Toplantı	*			16 Temmuz 1960
16. Toplantı	*			19 Temmuz 1960
17. Toplantı	*			21 Temmuz 1960
18. Toplantı	*			22 Temmuz 1960
19. Toplantı	*			26 Temmuz 1960

(20 ilâ 31. Toplantılara ait tutanaklar elimizde bulunmamaktadır)

32. Toplantı	*			8 Eylül 1960
33. Toplantı	*			15 Eylül 1960
34. Toplantı	*			19 Eylül 1960
35. Toplantı	*			26 Eylül 1960
36. Toplantı	*			28 Eylül 1960
37. Toplantı	*			3 Ekim 1960
38. Toplantı	*			10 Ekim 1960
39. Toplantı	*			11 Ekim 1960
40. Toplantı	*			13 Ekim 1960
41. Toplantı	*			18 Ekim 1960
42. Toplantı	*			20 Ekim 1960
43. Toplantı		*		24 Ekim 1960
44. Toplantı		*		2 Kasım 1960
45. Toplantı		*		9 Kasım 1960
46. Toplantı	*			22 Kasım 1960
47. Toplantı			*	23 Kasım 1960
48. Toplantı			*	24 Kasım 1960

49. Toplantı			*	25 Kasım 1960
50. Toplantı		*		21 Aralık 1960
51. Toplantı		*		22 Aralık 1960
52. Toplantı	*			26 Aralık 1960
53. Toplantı		*		28 Aralık 1960
54. Toplantı			*	4 Ocak 1961
55. Toplantı		*		6 Ocak 1961
56. Toplantı		*		8 Ocak 1961
57. Toplantı	*			17 Ocak 1961
58. Toplantı	*			18 Ocak 1961
59. Toplantı			*	20 Ocak 1961
60. Toplantı			*	2 Şubat 1961
61. Toplantı		*		8 Şubat 1961
62. Toplantı	*			10 Şubat 1961
63. Toplantı	*			13 Şubat 1961
64. Toplantı		*		14 Şubat 1961
65. Toplantı		*		19 Şubat 1961
66. Toplantı			*	27 Şubat 1961
67. Toplantı		*		4 Mart 1961
68. Toplantı		*		27 Mart 1961
69. Toplantı	*			30 Mart 1961
70. Toplantı	*			3 Nisan 1961
71. Toplantı		*		4 Nisan 1961
72. Toplantı			*	7 Nisan 1961
73. Toplantı			*	13 Nisan 1961
74. Toplantı			*	18 Nisan 1961
75. Toplantı			*	25 Nisan 1961
76. Toplantı			*	10 Mayıs 1961
77. Toplantı			*	11 Mayıs 1961
78. Toplantı			*	23 Mayıs 1961
79. Toplantı			*	31 Mayıs 1961
80. Toplantı			*	1 Haziran 1961

81. Toplantı	*	2 Haziran 1961
82. Toplantı	*	20 Haziran 1961
83. Toplantı	*	21 Haziran 1961
84. Toplantı	*	26 Haziran 1961
85. Toplantı	*	28 Haziran 1961
86. Toplantı *		29 Haziran 1961
87. Toplantı	*	30 Haziran 1961
88. Toplantı	*	3 Temmuz 1961
89. Toplantı	*	5 Temmuz 1961
90. Toplantı	*	7 Temmuz 1961
91. Toplantı	*	10 Temmuz 1961
92. Toplantı	*	18 Temmuz 1961
93. Toplantı	*	20 Temmuz 1961
94. Toplantı	*	22 Temmuz 1961
95. Toplantı	*	25 Temmuz 1961
96. Toplantı	*	28 Temmuz 1961
97. Toplantı	*	8 Ağustos 1961
98. Toplantı	*	9 Ağustos 1961
99. Toplantı	*	28 Ağustos 1961
100. Toplantı	*	5 Eylül 1961
101. Toplantı	*	12 Eylül 1961
102. Toplantı	*	13 Eylül 1961
103. Toplantı	*	16 Eylül 1961
104. Toplantı	*	18 Eylül 1961
105. Toplantı	*	19 Eylül 1961
106. Toplantı	*	28 Eylül 1961
107. Toplantı	*	1 Ekim 1961
108. Toplantı	*	3 Ekim 1961
109. Toplantı	*	12 Ekim 1961
110. Toplantı	*	13 Ekim 1961
111. Toplantı	*	18 Ekim 1961
112. Toplantı	*	10 [18] Ekim

		1961
113. Toplantı	*	21 Ekim 1961
114. Toplantı	*	23 Ekim 1961
115. Toplantı	*	24 Ekim 1961
116. Toplantı	*	27 Ekim 1961
117. Toplantı	*	31 Ekim 1961
118. Toplantı	*	6 Kasım 1961
119. Toplantı	*	7 Kasım 1961
120. Toplantı	*	10 Kasım 1961
121. Toplantı	*	14 Kasım 1961
122. Toplantı	*	15 Kasım 1961
123. Toplantı	*	16 Kasım 1961

Bu tablodan da görüleceği gibi, 1960 yılında 54 bakanlar kurulu toplantısı yapılırken, 1961 yılında 70 kez toplanmıştır. 1960 yılının altı ayında 54 ile, ayda ortalama 9 toplantıya denk gelen, toplantı sayısının yüksekliği dikkat çekicidir. Diğer yandan, 1961 yılının on bir ayında gerçekleşen 70 toplantı da, ki bu rakam ayda ortalama 6-7 toplantıya denk gelmektedir, yine hayli yüksek bir sayıdır. Diğer yandan, bu yoğunluğa rağmen, bakanlar kurulunun 25 Kasım 1960 tarihli 49. toplantısı ile ardından gelen 21 Aralık 1960 tarihli 50. toplantısı arasında geçen yaklaşık bir aylık süreyi (bu boşluğu) özellikle hatırlatmak isterim.

Dikkat çekmeliyim ki, tek bir toplantı dışında, 1961 yılının Nisan ayının hemen başındaki 70. toplantıdan itibaren 16 Kasım 1961 tarihli 123. toplantıya kadar olan bakanlar kurulu tutanakları tutulmamıştır. Bu nedenle de dönemin son yedi buçuk aylık gelişmelerinin hükümet içindeki tartışmaları konusunda hiçbir şey söyleyebilecek durumda değiliz.

27 Mayıs döneminde iki hükümet kurulmuştur. Birinci ve İkinci Cemâl Gürsel Hükümetleri'nin üyelerine ve Birinci Cemâl Gürsel Hükümeti'nin programına ilişkin bilgileri de ayrıca sunuyorum. Diğer yandan, bakanlar kurulunun kuruluş ve yetkilerini de yeniden düzenleyen (12 Haziran 1960 tarih ve 1 sayılı) "1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilat-ı Esâsîye Kânunu'nun

Bâzı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bâzı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında Geçici Kânun"a da yer veriyorum.

Son olarak eklediğim bir başka metin de, Milli İnkılâbı Yayma Komisyonu tarafından 1961 yılında yayımlanan, "27 Mayıs 1960 ile 31 Mart 1961'de Ele Alınan Hükûmet Çalışmaları Özetleri"dir. Bu metin, bu dönemde Bakanlıkların yaptıklarını ve yapmaya çalıştıklarını propaganda konusu haline getirilerek sunmaktadır. Bu bakımdan önemli sayılmalıdır. Diğer yandan, metnin bürokratik dili ve üslubu, dönemin bürokratik zihniyet dünyasını da ortaya koymaktadır. Bu dünya, okunduğunda anlaşılacağı gibi, toplumun dünyasından tamamen ayrı ve onun üzerinde yer almaktadır. Halka yönelik bir propaganda metninin bile bu denli bürokratik bir zihniyetle hazırlanmış olması, yönetimin dünya görüşünün ana hatlarını vermektedir. Bu dünya görüşü, halka bilgi vermeyi dahi, devlet dili üzerinden kurgulamaktadır.

27 Mayıs bakanlar kurulu üyelerinin anılarına pek rastlamıyoruz. Bunun tek istisnası, Birinci Cemâl Gürsel Hükümeti'nin Devlet ve Adalet Bakanı Mustafa Âmil Artus'un yaklaşık yirmi yıl önce Milliyet gazetesinde tefrika edilen anılarıdır. 17-29 Mayıs 1987 tarihleri arasında "27. Yılında 27 Mayıs: İhtilâlin Adalet Bakanı Âmil Artus'un Anıları" başlığı altında on üç günlük tefrika halinde yayımlanan anılar, genellikle gazete ve dergilerde yayımlanan ve kitap haline gelemeyen bütün metinlerin kaderini paylaşmış ve bir anlamda unutulup gitmiştir.

Buna bir de, Çalışma Bakanı Prof. Dr. Câhit Talas'ın adına düzenlenen armağan kitabında yer alan röportajında kısaca sözünü ettiği bakanlık anıları eklenebilir. Bu kitapta yer alan bazı belgeleri de kitabın sonuna eklemeyi uygun gördüm.

Tutanaklardan yararlanacak olanlara kolaylık sağlamak üzere, iki tür fihrist, (a) bakanlar kurulu toplantılarında hangi konuların görüşüldüğüne ilişkin bir "Toplantı Fihristi" ile (b) ayrıca hangi konunun/konuların hangi bakanlar kurulu toplantısında/toplantılarında ele alındığına ilişkin bir "Konu Fihristi" hazırladım. "Toplantı Fihristi"nin bakanlar kurulunun 1 ilâ 54. (dahil) toplantılarına ilişkin ilk kısmı orijinaldir. 55. toplantıdan sonrası için orijinal bir fihrist bulunmamaktadır. Bununla birlikte, orijinal fihrist de yayımlanmaktadır. Her bakanlar kurulu toplantısı için tarafımdan hazırlanan

ikinci “Toplantı Fihristi” ise, orijinal metin dışında, tematik olarak mümkün olduğunca ayrıntılı ve geniş bir düzenlenmeyi içermektedir. “Konu Fihristi” de, tematik olarak tamamen tarafımdan hazırlanmıştır.

Tutanakların orijinallerinde yer alan daktilo ve imla hatalarının önemsiz bulduklarımı kendimce düzeltirken, eklemelerimi [ ] içinde gösterdim. Dipnotlarda gerekli açıklamalarda bulunmaya çalışırken, ilgili kaynaklara da atıfta bulundum. Genelgeçer bilgiler için bunu yapmadım. Dipnotlarda açıklamaları hazırlarken, mümkün olduğunca nesnel bilgi vermeye gayret ettim. Herhangi bir değerlendirmede bulunmamaya çalıştım ve bu türden eğilim taşıyan metinleri seçmemeyi tercih ettim. Ayrıca, açıklayıcı bilgiler için, dönemin görgü tanıklarına yer vermeyi gerekli gördüm. Bunun için de sadece MBK üyeleri ile bakanlar kurulunda görev yapmış olan kişilerin anılarını değerlendirdim. Bu alanda somut ve nesnel bilgiyi esas aldım. Bu amaçla, gerekli oldukça ikinci el kaynak da kullandım. Açıklamaları, metinde ilk kez geçen yerde yaptım. Daha sonra, aynı konu eğer yine aynı toplantıda dile getirilmişse, bu kez herhangi bir açıklamada bulunmadım. Fakat aynı konu ileride bir başka toplantıda bahse konu olmuşsa, bu kez bir önceki açıklamaya atıfta bulunmaya çalıştım. Diğer yandan, metinde adı sık geçen bazı kuruluşların tam ve açık künyelerini de, en başta, “kısaltmalar” başlığı altında belirttim. Sona da bir dizin ekledim.

Giriş’te, tutanaklardan hareketle, 27 Mayıs hükümetlerine ilişkin bazı genel değerlendirmelerde bulunuyorum. Bazı kişisel analizlere ve sonuçlara varmaya çalışıyorum.

Metinleri büyük bir sabır, dikkat ve özenle bilgisayar ortamına aktararak, beni büyük bir yükten kurtaran ve yalnızca editörlük görevimle başbaşa bırakan ve artık mezun olmuş bulunan Sabancı Üniversitesi öğrencileri Mete Öcal ile İdil Kuyucu’ya ve 27 Mayıs bakanlar kurulu üyelerinin atama kararnamelerini Resmi Gazete’de saptayan yine Sabancı Üniversitesi Tarih Yüksek Lisans Programı mezunu Ahmet Tunç Şen’e yardımlarından ötürü teşekkür ederim.

Cemil Koçak

GİRİŞ

27 MAYIS ASKERİ HÜKÜMETLERİNİN ANATOMİSİ

Bu kısımda, 27 Mayıs 1960 askeri darbesinin bütününe ilişkin herhangi bir değerlendirmede bulunmayacağım. Yalnızca, elimizde bulunan 27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları temelinde, 27 Mayıs döneminde kurulan iki ayrı hükümete ilişkin bir değerlendirme yapmaya çalışacağım. Amacım, Cumhuriyet tarihimizdeki ilk askeri darbenin ardından kurulan askeri hükümetlerin bu temelde ayrıntılı bir analizini gerçekleştirmek...

“Askeri Hükümet” Tanımı Üzerine

Öncelikle “askeri hükümet” tanımını biraz açmam gerekebilir. Çünkü, ilk bakışta, 27 Mayıs döneminde kurulan iki hükümette de asker veya asker kökenli üyelerin az sayıda bulunduğu söylenebilir ki, bu, doğru bir saptamadır. Gerçekten de, aşağıda bu konuyu ayrıntılı bir şekilde ele alırken, bunu bir kez daha doğrulayacağım. Fakat, “askeri hükümet” tanımını kullanırken, amacım, hükümetin askerlerden kurulu olduğunu belirtmek değil... Aksine, böyle olmamasına rağmen, yine de “askeri hükümet” tanımının doğru olduğunu düşünüyorum. Çünkü, hükümetin niteliğini, üyelerinin asker veya asker kökenli olup olmaması değil, fakat askeri yönetimin yönlendirmesine ve etkisine ne ölçüde açık olduğu tayin eder. İleride bu etkilenmeyi geniş bir şekilde analiz etmeye çalışacağım.

“Askeri Hükümet”in Yapısı

Birinci Cemâl Gürsel Hükümeti’nde görev alan üyelerin sayısı, yapılan değişikliklerle beraber, otuzdur. Bu hükümette beş asker ve asker kökenli üye bulunmaktadır. Başbakan da dahil olmak üzere toplam üç asker üye, aynı zamanda yasama yetkisini üzerine almış olan MBK’nın da üyeleridir. Beş asker üyenin arasında, iki orgeneral, bir emekli korgeneral, bir

tümgeneral ve bir de tuğgeneral vardır. İleride sunduğum bakanlar kurulu listelerinde daha ayrıntılı bilgi bulunabilir. Sözü edilen üyeler, Orgeneral Cemâl Gürsel, Orgeneral Fahri Özdilek, Tümgeneral İhsan Kızıloğlu, kısa bir süre sonra tümgeneralliğe terfi edecek olan Tuğgeneral Sıtkı Ulay ve emekli Korgeneral Hüseyin Ataman'dır.

Gelelim, Birinci Cemâl Gürsel Hükümeti'nin sivil kökenli üyelerine... İki hükümet üyesinin 27 Mayıs 1960 askeri darbesinden önceki görevlerini saptayamadım. Bunlar, Ticaret Bakanı Cihat İren ile Sanayi Bakanı Muhtar Uluer'dir. Hükümet üyelerinin sekizinin son görev yeri üniversitedir. Yargı organlarından gelen üç üyeye karşılık, sekiz üye de değişik bakanlıklardan gelmiştir. Hükümette son görev yeri dışişleri bakanlığı olan iki üye, maliye bakanlığı olan iki üye, ticaret bakanlığı olan iki üye, bayındırlık bakanlığı olan bir üye ve gümrük ve tekel bakanlığı olan bir üye bulunuyordu. Bir üye avukat ve bir diğeriyse, sanayici işadamı idi. Avukat olan üye de, bir zamanlar yargıçlık yapmıştı. Yani, o da yargı mensubu sayılabilirdi. Bir üye de, İstanbul Sanayi Odası'ndan gelmişti ki, işadamları grubuna dahil edilebilir. Açıktır ki, bu hükümet, daha sonra siyasi literatüre girecek olan bir tanımlamayla, ağırlıklı bir şekilde "teknokratlar hükümeti"ydi. Bakanlıkların müsteşar ve genel müdür seviyesindeki yüksek bürokratları ile üniversite mensuplarının hükümet içindeki ağırlıkları, âdetâ eşit olarak paylaşılmış şekilde, açıkça görülüyordu. Yargı mensupları da bu ittifaka dahil edilirse, üniversite-yargı ittifakı ile asker-sivil yüksek bürokrasi ittifakı, hükümetin tamamına sinmiş sayılırdı. Asker denetimindeki sivil bürokratların hükümet üzerindeki denetimleri neredeyse tamdı. Hükümet, bir anlamda asker ve sivil bürokrasinin ezici bir ağırlık taşıdığı birleşime sahipti.

İkinci Cemâl Gürsel Hükümeti'nde de yine beş asker üye ile karşılaşıyoruz. Bu kez emekli Korgeneral Hüseyin Ataman hükümette yer almamış fakat Orgeneral Mehmet Muzaffer Alankuş, onun yerini doldurmuştur. Bu kez de, bu üyelerin üçü, aynı zamanda yasama yetkisini de üzerine almış olan MBK'nın üyeleridir. Beş asker üyenin arasında, üç orgeneral ve iki de tümgeneral bulunmaktadır.

İkinci Cemâl Gürsel Hükümeti'nin sivil kökenli üyelerinin bu kez de altısının son görev yeri üniversitedir. Yargı organlarından gelen yine üç

üyeye karşılık, (ki buna daha önce yargıçlık yapmış avukat olan üyeyi dahil etmiyorum), yine sekiz üye, değişik bakanlıklardan gelmiştir. Hükümette son görev yeri dışişleri bakanlığı olan iki üye ile iktisat, maliye, gümrük ve tekel bakanlıkları ile bürokrasinin değişik kademelerinden gelen dört üye daha bulunmaktadır. İstanbul Sanayi Odası'ndan işadamlarını temsil eden bir üyeyi de gözardı etmemek gerekir.

Bu kez ilkinden hayli farklı üç üye ile karşılaşıyoruz: Üyelerden biri (Cihat Baban) gazetecidir ama aynı zamanda eski ve hayli tanınmış olan bir politikacıdır. Baban, Demokrat Parti'den üç dönem (1950, 1954 ve 1957 genel seçimlerinde) milletvekili seçilmiş ve 1957'de yapılan son son seçimden sonra ise, Hürriyet Partisi'nin kurucuları arasında yer almıştı. Diğer iki üye de politikacıydı. Biri, Cumhuriyet Halk Partisi'nin önde gelen milletvekillerinden Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu'ydu. Diğeriyse, yine Demokrat Parti'den 1946 genel seçiminde milletvekili seçilen ve daha sonra Millet Partisi'nin kurucuları arasında yer alan Ahmet Tahtakılıç'tı. Bu son üç isim, (geçici ana)yasanın amir hükümlerinin bu kez dikkate alınmadığını da göstermektedir. Çünkü, yasaya göre, bakanlar kurulu üyelerinin 27 Mayıs 1960 tarihinden önce hiçbir siyasi partiye üye olmamaları gerekiyordu. Belki işin şekil yönünden Cihat Baban ile Ahmet Tahtakılıç'ın 27 Mayıs 1960 tarihinde hiçbir siyasi partiye üye olmadıklarını ileri sürmek mümkündür. En azından bu iddia, Turhan Feyzioğlu açısından geçerli olamaz. Dolayısıyla, en azından bu son ismin hükümet üyesi olarak atanması, (geçici ana)yasaya aykırıydı.

Açıktır ki, bu hükümet de, "teknokratlar hükümeti"ydi. Bakanlık mensupları ile üniversite mensuplarının hükümet içindeki ağırlıkları, âdetâ eşit olarak paylaşılmış şekilde, yine açıkça görülüyordu. Asker denetimindeki sivil bürokratların hükümet üzerindeki denetimleri tam sayılırdı. Hükümet, bir anlamda asker ve sivil bürokrasinin ezici ağırlığa sahip olduğu birleşimde idi.

Devlet Başkanı, Başbakan, Başkumandan ve MBK Başkanı Orgeneral Cemâl Gürsel'in katıl(a)madığı bakanlar kurulu toplantılarında başkanlığı, vekâleten hep milli savunma bakanları yapıyordu. Onlar da asker kökenli olduklarından, bakanlar kurulunda başkanlık, hemen hemen her zaman

asker üyelerin tekelindeydi. Bir iki küçük istisna olmakla birlikte, bu böyledir.

Başbakanın, ilk bakanlar kurulunun ikinci toplantısındaki görüşmeler sırasında, hükümet üyelerinden birinin sanayici olduğunu biraz da hayretle karşılamış olması, hükümetin kuruluşunda başbakanın rolünü yeniden düşünmemize neden olabilir.

Bakanlar Kurulu: Anayasal Yetkiler ve Sınırlar

Bakanlar kurulu, elbette öncelikle anayasal çerçevede değerlendirilmelidir. 12 Haziran 1960 tarih ve 1 sayılı "1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilât-ı Esâsiye Kânunu'nun Bâzı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bâzı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında Geçici Kânun" [4], 1924 Anayasası'nın bakanlar kurulunun oluşumuna, görevlerine ve yetkilerine ilişkin hükümlerini ortadan kaldırmış ve yeni hükümler getirmişti.[5]

Bu yasayla oluşturulan (geçici ana)yasanın[6] 17. maddesine göre, Milli Birlik Komitesi'nin (MBK) başkanı (ki, başkan, aynı yasanın 9. maddesine göre, Orgeneral Cemâl Gürsel'di), aynı zamanda devlet başkanı ve bakanlar kurulunun da başkanı (başbakan) idi. Aynı hüküm gereğince, devlet başkanı, herhangi bir nedenle görevi başında bulunamazsa, kendisine MBK'nın en yaşlı üyesi vekâlet edecekti. Dolayısıyla da, eğer başbakan, bakanlar kurulu toplantısına katılamazsa, söz konusu kişi ona vekâlet edecekti. Devlet başkanlığının herhangi bir nedenle boşalması halindeyse, yine aynı mekanizma işleyecek ve yeni devlet başkanı, MBK üyeleri arasından ve bu üyelerin yedide altısının katılacağı ilk toplantıda üçte iki çoğunlukla seçilecekti. Bu suretle, yeni başbakan da belirlenmiş olacaktı. Bu arada, aynı hüküm, devlet başkanına aynı zamanda başkumandanlık yetkisini de tanıyordu.

Başbakan, aynı zamanda devlet başkanı da olduğu için, onun devlet başkanı olarak diğer yetkilerini de hatırlamak gerekir: (Geçici ana)yasanın 18. maddesine göre, devlet başkanı, MBK tarafından kabul edilen (geçici) yasaları, en geç yedi gün içinde ilan etmeliydi. Ancak, ilanını uygun bulmadığı yasaları, bir kez daha görüşülmek üzere, gerekçesiyle birlikte, MBK'ya geri gönderebilirdi. MBK, kendisine iade edilmiş olan yasaları,

yeniden ve beşte dört çoğunlukla kabul ederse, bu takdirde devlet başkanı, yasaları en geç beş gün içinde ilan etmek zorunda idi.

Aynı hükme göre, devlet başkanı, bakanlar kurulunun önerisi üzerine, hükümlülerin cezalarını, devamlı sakatlık veya yaşlılık gibi nedenlerle kaldırabilir veya hafifletebilirdi. “Ancak, devlet başkanı, bu yetkisini, devrilen iktidar zamanında işlenen siyasi suçlardan veya siyasi maksatlı katil ve müessir fiillerden veya görevi kötüye kullanma, irtikâp, nüfuzun kötüye kullanılması suretiyle ve başka yollarla haksız servet yapmaktan hüküm giyenler hakkında kullanamaz”dı.

Bu aşamada bakanlar kurulunun görev ve yetkilerine de değinmek gerekecektir:

(Geçici ana)yasanın 3. maddesi gereğince, MBK, yasama yetkisini doğrudan doğruya kendisi ve yürütme yetkisini de, devlet başkanı tarafından atanan ve MBK tarafından da onaylanan bakanlar kurulu eliyle kullanacaktı.

4. maddeye göre ise, MBK, bakanları her zaman denetleyebilir ve görevden alabilirdi. Görevden alınan bakan(lar)ın yerine yenisi, devlet başkanı ve başbakan tarafından atanırdı.

7. maddeye göre, bakanlar kurulu, (geçici) yasalar önermeye yetkili idi. Ancak MBK üyeleri de aynı yetkiye sahiptiler.

19. maddeye göre de, “her bakan, bakanlar kurulunca güdülen genel siyasetten, kurulun diğer üyeleriyle birlikte sorumlu”ydu. “Her bakan, kendi yetkisi içindeki işlerin yürütümünden ve mâiyetinin bu alandaki fiil ve işlemlerinden [dolayı da] sorumlu”ydu. Yasanın 20. maddesine göre, “izinli veya mâzeretli olan bir bakana, bakanlar kurulu üyelerinden biri, devlet başkanınca vekil tayin edilir”di. “Ancak, her bakan, kendi aslî vazifesinden başka [ancak] bir bakanlığa vekâlet edebilir”di.

(Geçici ana)yasanın 21. maddesine göre ise, “Bakanlar, MBK üyelerinden veya 27 Mayıs 1960 tarihinde herhangi bir siyasi partiye kayıtlı olmayan vatandaşlardan” seçilebilirdi.

(Geçici ana)yasanın 22. maddesi, bakanlar kurulunun, yasaların uygulanmasını göstermek veya yasaların emrettiği işleri belirtmek üzere, içinde yeni hükümler bulunmamak koşuluyla, tüzükler çıkarabileceğini de öngörüyordu. Söz konusu tüzükler, ancak başbakan da olan devlet başkanının onayından ve ilanından sonra yürürlüğe girebilirdi. Eğer tüzüklerin (geçici) anayasaya aykırılığı iddiası söz konusu olursa, bu takdirde konunun "çözüm yeri", MBK idi.

6. maddeye göre de, "Yüksek Adalet Divânı" üyeleri, adlî, idari ve askeri yargıya mensup yargıçlar arasından, bakanlar kurulunun önerisi üzerine, MBK tarafından seçilecekti. Yine aynı şekilde, "Yüksek Soruşturma Kurulu" üyeleri de, bakanlar kurulunun önerisi üzerine, MBK tarafından seçilecekti. Ayrıca, "Yüksek Adalet Divânı"nın başsavcısı ile beş yardımcısı da, "Yüksek Soruşturma Kurulu"nun başkan ve üyeleri arasından, yine bakanlar kurulunun önerisi üzerine, MBK tarafından atanacaktı.

Şimdi de yasama (MBK) ile yürütme organları (devlet başkanı/başbakan ve bakanlar kurulu) arasındaki ilişkiyi kurmaya çalışalım:

Bakanlar kurulu, aynı zamanda MBK'nın da başkanı olan, devlet başkanı, başbakan ve başkumandan tarafından atanıyordu. MBK üyeleri de bakan olabilirlerdi. Siyasi tarafsızlık ilkesi gereğince olsa gerek, sivil kökenli bakanların, 27 Mayıs 1960 tarihinde herhangi bir siyasi partiye üye olmaması koşulu getirilmişti. Daha önceki bir tarihte herhangi bir siyasi partiye üye olmuş kişiler, eğer herhangi bir şekilde 27 Mayıs 1960 günü bir siyasi partide hâlâ üye olarak bulunmuyorlarsa, bu takdirde bakan olabilirlerdi. Dolayısıyla, bu hüküm, geriye yönelik bir siyasi tarafsızlığı gerektirmediği gibi, bunu güvence altına da almıyordu. Sonuçta, 27 Mayıs 1960 günü bir siyasi parti üyesi olmamakla birlikte, bütün yaşamını siyasette geçirmiş bir kişi de bakan olabilirdi. Hüküm, bunu engellemekten çok uzaktı. Diğer yandan, hatırlanacağı gibi, İkinci Cemâl Gürsel Hükümeti'nde bu hüküm gözardı edilmiş gibidir.

Devlet başkanı, başbakan, MBK başkanı ve başkumandan tarafından atanan bakanlar, siyaseten hem topluca ve hem de tek tek sorumlu tutulmuşlardı. Kime karşı? Tabiî ki, artık yeni (geçici ana)yasa gereğince, yasama organı haline gelmiş olan MBK'ya karşı... Nitekim, MBK'nın bakanları denetleme

ve görevden alma yetkisi bulunuyordu. Tamamen askerlerden oluşan bir yasama organı (MBK), büyük çoğunluğu sivillerden oluşan ama içinde yine asker ve asker kökenli üyeler de bulunan bakanlar kurulu üzerinde yalnızca denetleyici bir otorite değildi. Fakat aynı zamanda yaptırımda bulunmaya da yetkiliydi. Bakanlar, görevlerini sürdürebilmek için MBK'nın güvenine sahip olmalıydılar. Bu da, onların MBK ile olan ilişkilerinin niteliğini ortaya koyacak bir hükümdür. MBK, hem tek tek bakanların üzerinde ve buradan yola çıkılarak bütün hükümet üzerinde hiyerarşik olarak daha yüksekte ve otoriter bir konumdaydı. Yani askerler, sivil bakanlar üzerinde hükmeder bir pozisyon almışlardı. bakanlar kurulu üyelerinin, aynı zamanda devlet başkanı, başkumandan ve MBK'nın da başkanı olan başbakana karşı, bu çerçevede olağanın dışında bir bağımlılık ilişkisi söz konusuydu.

Bakanlar kurulu listesi, başbakan tarafından oluşturuluyordu. Fakat bu liste, aynı zamanda devlet başkanı da olan aynı kişi tarafından onaylanıyor ve ilan ediliyordu. Dolayısıyla, bakanlar kurulunun atanması ve onaylanması, başbakan da olan devlet başkanı tarafından gerçekleştiriliyordu. Bakanlar kurulunun, yeni (geçici ana)yasaya göre, hükümet programı hazırlayarak ilan etmesine ve programının onay almasına (kısaca, yasama organı karşısında güvenoyuna) artık ihtiyacı kalmamıştı. Nitekim, 12 Haziran 1960 tarih ve 1 sayılı "1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilât-ı Esâsiye Kânunu'nun Bâzı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bâzı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında Geçici Kânun", 1924 Anayasası'nın 44. maddesinde yer alan, "hükümet, hattı hareket ve siyasi noktai nazarını âzamî bir hafta zarfında Meclise bildirir ve itimat talep eder" hükmünü yürürlükten kaldırmıştı. Bu suretle, hükümet programının, (geçici ana)yasa ile yasama organının yerini almış olan MBK'da okunmasına ve onaylanmasına artık ihtiyaç kalmamıştı.

Nitekim, (geçici ana)yasanın 1. maddesine göre, "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Teşkilât-ı Esâsîye Kanunu'na göre sahip olduğu bütün hak ve yetkiler, bu süre içinde, ["en kısa zamanda yapılacak genel seçimlerle yeniden kurulacak olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne iktidarı devredeceği tarihe kadar"] Milli Birlik Komitesi'ne aitti."[7] Bu nedenle, Birinci Cemâl Gürsel Hükümeti'nin programının, (geçici ana)yasa ile artık yasama organı haline gelmiş olan MBK'da okunmasına gerek de yoktu. Fakat sanırım eski alışkanlık ve gelenekle, yeni hükümet programı, hatta

biraz da geç kalınarak hazırlanmış ve MBK'da okunmuştur. İleride bu programın tam metnine de yer verdim. Hükümet hakkında güvenoyuna başvurulmamış olması, (geçici ana)yasanın açık bir gereğiydi. Nitekim, İkinci Cemâl Gürsel Hükümeti, bir hükümet programı dahi hazırlamayacaktır. Her ne kadar bu konuda gayret etse dahi...

Bakanlar kurulu üyeleri, (geçici ana)yasanın 7. maddesi gereğince, yasa tasarıları önerebilirlerdi. Fakat yasa tasarıları, ancak MBK tarafından benimsenirse, yasalaşabilirdi. Buna karşılık, MBK üyelerinin önerecekleri yasa tasarıları, bakanlar kurulundan geçmek zorunda değildi. Aksine, değil onayından, bakanlar kurulunun bilgisinden bile geçmeksizin, MBK, (geçici) yasa yapabilme yetkisine sahipti. Yasama faaliyeti bakımından askeri komite (MBK), çoğunluğu sivillerden oluşan hükümet üzerinde, yasama sürecinde de üstün bir güce sahipti. Fakat aynı denetim yetkisi bakanlar kurulunda bulunmuyordu. Dolayısıyla, yasama faaliyeti, tamamen askeri komiteye terk edilmişti. Bakanlar kurulu, yürütme organı olarak, haberdar olmadığı ve yapımına katılmadığı (ve belki de benimsemediği) bir yasanın yürütmesini de üzerine almak zorundaydı. Burada da dengeli bir ilişkiden söz etmek imkânsızdır. Askeri komite (MBK), yasama sürecinde de üstünlüğünü ve otoritesini kabul ettirmişti. bakanlar kurulunun MBK tarafından kabul edilen yasalara karşı herhangi bir itirazda bulunma hak ve yetkisi bulunmuyordu. Bu türden bir itiraz, ancak bakanlar kurulunun başkanı olan başbakan tarafından ve ancak devlet başkanı kimliği ile yapılabilirdi. Bu da, pratikte hayli güçtü. Bu süreç, en azından kâğıt üzerinde gerçekleşse dahi, yeterli çoğunluğu bulması halinde, son tahlilde yine MBK'nın sözünün geçmesi engellenemezdi.[8]

Hükümet-MBK İlişkilerinin Analizi

27 Mayıs hükümetlerinde yer alan üyelerin mesleki kökenlerinin analizi, hükümet etkinliklerinde de kendisini açıkça gösterecektir. Bu aşamada elimizde bulunan tutanaklardan hareketle, hükümetin genel olarak etkinliklerine, hükümet içi dengelere, yani hükümette yer alan asker ya da asker kökenli üyeler ile sivil üyeler arasındaki ilişkilerin niteliğine ve hükümetin, daha doğrusu hükümette yer alan sivil üyelerin MBK ile ilişkilerine değinerek, bazı değerlendirmelerde bulunmaya çalışacağım.

Bakanlar kurulunun son derece sık ve yoğun toplandığına tanık oluyoruz. Toplam 124 toplantı... Bu denli sık ve yoğun toplantıların ardında yatan neden, muhtemelen bakanlar kurulunun yönetimin ana gövdesi olarak kendisini görüyor olmasındandır. Bakanlar kurulu, kendisini teknik düzeyde bir yürütme organından çok, siyasi yönü ağır basan bir yürütme organı olarak algılıyordu. Bu türden bir algılamanın ise, onun MBK ile olan ilişkilerini derinden etkilemesi kaçınılmazdı. Hükümet ile MBK arasındaki sorun da, bu algılamadan kaynaklanıyordu sanırım...

Bu aşamada artık biraz daha ayrıntıya girebiliriz:

Bakanlar kurulunun altıncı toplantısında, banka mevduatlarına ve banka kasalarına idarenin el koyması ve idarenin, kendisine yapılan bütün uyarılara rağmen, bu uygulamaya devam etmesi, hükümetin uygulamadan duyduğu rahatsızlığı dile getirmesi ve başbakanın bile bu rahatsızlığa katılması, dışişleri bakanının MBK ile hükümet ilişkilerinin yetersizliğine değinmesine neden olmuştu. "Nedense MBK ile hükümet arasında esaslı bir irtibat teessüs edememişti." İki organ arasında herhangi bir irtibat yoktu. İrtibat, ancak hem MBK'da ve hem de hükümette üye olan askerler tarafından sağlanabiliyordu. Onlar da, hükümetin asker ve asker kökenli üyeleriydiler. Bu sorunu giderebilmenin tek çaresi ise, hükümetçe hazırlanarak MBK'ya iletilen yasa tasarıları öncesinde, ilgili bakanların hazırlanan yasa tasarılarına ilişkin olarak MBK'da açıklamalarda bulunmaları idi. Fakat bu arada bir başka mesele de, hazırlanan yasa tasarılarının, bakanların bilgisine sunulmaksızın, bakanlar kurulunun gündemine gelmesi ve bu nedenle de, yasa tasarılarının hazırlanma sürecinin yetersizliğiydi. Bakanlar, yasa tasarılarını önceden görme ve inceleme imkânı bulamıyorlardı ve bu nedenle de, hazırlanan ve yasalaşan tasarılarda hatalar bulunuyordu. Bunun çaresi de, hazırlanan bütün yasa tasarılarının ilgili bakanlıklar tarafından önceden başbakanlığa iletilmesi ve ardından başbakanlıktan bütün bakanlıklara dağıtılması idi.

Bakanlar kurulunun yedinci toplantısında ise, MBK'nın, bakanlıklardan, kendisiyle irtibat kurmak üzere, her bakanlığın kendi içinde bir irtibat bürosu kurmasını isteyince, bakanların buna genellikle itiraz ettiklerini görüyoruz. Bakanlar, MBK ile doğrudan ve kişisel bir ilişki kurulmasından yanaydılar. Aracılık edilmesinden hoşlanmamışlardı. Soruna bir çözüm

olarak, Başbakan ve MBK Başkanı Cemâl Gürsel'in bakanlar kurulu ile MBK arasında aracı olması uygun görülmüştü. Başbakan, MBK adına bakanlardan talepte bulunacaktı. Fakat, diğer yandan, MBK'dan doğrudan gelen taleplere bakanlar muhatap olmayacaklardı. MBK ile hükümet üyelerinin aracısız, doğrudan ve periyodik olarak görüşmelerine olanak tanınması gündeme geldiğindeyse, başbakan, MBK'nın doğrudan doğruya bakanlardan bilgi alabileceğini belirterek, konuyu kapatacaktır.

Bu görüşmeler, hükümet ile MBK arasında zaman zaman ortaya çıkan gerilimi göstermesi açısından kayda değerdir. Anlaşılan, bakanlar kurulu üyeleri, MBK ile olan ilişkilerinde daha eşit bir muamele görmek istiyorlardı. Ancak, diğer yandan, görünen odur ki, başbakan, MBK'nın da başkanı olarak, kendisinin bu dengesiz ilişkinin dengesi olarak algılanmasından yanaydı.

Aynı konu aynı hükümetin on yedinci toplantısında yeniden gündeme gelecektir: MBK, bakanlıklardaki bazı alt dereceli memurlardan bilgi alarak, sadece onlarla temas ederek, yasa tasarıları hazırlıyordu. MBK, hükümet üyelerinin hiç haberi olmaksızın, bu tasarıları yasalaştırıyordu da... Bu tutum, bakanlar kurulunun şikâyetine neden olmuştu. Talep, bütün yasa tasarılarının hükümetin bilgisi dahilinde hazırlanması ve hükümetin onayından geçmesi idi. Örneğin, idare meclislerine ilişkin yasa tasarısı, bu şekilde yasalaşmıştı. başbakan da bu şikâyetlere katılıyordu. Başbakan, öneriyi desteklemişti. Ona göre de, yasa tasarıları, önce hükümetin bilgisine sunulmalı ve daha sonra yasalaşmalıydı. Hükümet, gerek MBK'nın hazırladığı yasa tasarıları konusunda olsun ve gerek bakanlıkları ilgilendiren işlerle ilgili olsun, kendisinden bilgi alınmasını istiyordu. Gerekirse bakanlar sorulara muhatap olmalıydılar. Fakat hükümet ile MBK arasında irtibat ve işbirliği sağlanmalıydı. Ya da söz konusu irtibat ve işbirliği artırılmalıydı. Bazı hükümet üyeleri de, yasa tasarılarının MBK ile birlikte hazırlanmasından yana idiler.

Kanımca, örneğin idare meclisleriyle ilgili yasa, nihayet memurları da yakından ilgilendiriyordu. Bazı yüksek bürokratlar, aynı zamanda idare meclislerinin de üyesiydiler ve bu, maaşlarını da yakından ilgilendirmekteydi. Bu bakımdan da yasa, memurların haklarına vurulmuş bir darbe olarak yorumlanmış olabilir. Bakanlar kurulu üyeleri, memurlarla

işçilerin karşılaştırılmasını da doğru bulmuyorlardı ki, bu konuya ileride yeniden değinme fırsatını bulacağım...

Aynı toplantıda, hükümet ile MBK arasında doğrudan bir bağlantı kurulmamış olması da eleştirilmiş ve bunun sıkıntı yarattığı da belirtilmişti. Başbakan, hükümetin de yasa önerisinde bulunmasını istemişti. Böyle olursa, MBK da, hükümetçe hazırlanan yasa tasarılarını onaylayacaktı. Zaten buna itiraz eden hiçkimse de yoktu.

Bakanlar kurulunun otuz dördüncü toplantısındaki görüşmelerde ise, MBK'nın doğrudan doğruya bakanlıklara emirler verdiği, talimatlar ilettiği ve bu türden emirlerin ve talimatların hükümette sıkıntıya neden olduğu yolunda şikâyetlere ve serzenişlere yol açtığı görülmektedir. MBK, doğrudan doğruya bakanlıklardaki genel müdürlere emirler ve talimatlar veriyordu. Bakanlarınsa, bunlardan haberleri dahi olmuyor ya da sonradan oluyor ve emrivâkiler karşısında kalıyorlardı. Ancak başbakan, bu türden davranışları men edeceğini söyleyecektir.

Bakanlar kurulunun altmış üçüncü toplantısında da, radyoda yayımlanan bir programda, MBK'dan destek alan bir subayın kendiliğinden yaptığı bir yayının hükümet içinde sorun yarattığını görüyoruz. Bu programda ortaya konulan görüşler ve açıklamalar, aslında hükümet politikasına tamamen tersti. Ancak bunu düzeltmek de mümkün olamıyordu. Çünkü, MBK, programın yapımcısı olan subayı destekliyordu. Sorunun çözülemediğini de görüyoruz. Sorunu çözmeye ve radyo programını değiştirmeye, öyle anlaşılıyor ki, bakanlar kurulu üyelerinin gücü yetmiyordu. Üstelik program, hatta dış politikada hükümetin görüşlerinin tam aksini aksettiriyor olmasına rağmen...

Aynı toplantıda, bu kez de İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nın Milliyet gazetesinde yayımlanan ve Sovyetler Birliği aleyhindeki bir yazı dizisini durdurduğu belirtiliyor ve bunun nedeni olarak da, Sovyet Büyükelçisi'nin durumu protesto ettiği açıklanıyordu. Oysa, dışişleri bakanının bundan haberi dahi olmamıştı ve durumdan şikâyetçiydi. Bakanlar kurulu toplantısında, davulun hükümette, fakat tokmağın MBK'da olduğu itiraf edilecek ve bu durum, şikâyet konusu olacaktır. Hükümetin yine bir asker üyesi olan içişleri bakanının konuyu çözeceğini söylemesi üzerine, tartışmalar sona ermiş gibi görünmektedir.

Ancak, aynı konunun bir sonraki toplantıda yeniden ele alınması, sorunun çözümünün o kadar da basit olmadığını göstermektedir. İçişleri bakanı, bu toplantıda, bu kez, programın radyo yayınlarından sorumlu olan basın-yayın ve turizm bakanının denetiminden geçtikten sonra yayınlanmasından yana olduğunu belirtmekle birlikte, MBK'nın da program metnini görmek istediğini açıklamak durumunda kalmıştı. İçişleri bakanı, yine de yetkinin son safhada ilgili bakanda olduğunu vurgulamıştı. Bir önceki programda, Kongo Devlet Başkanı Lumumba'ya övgüler yağdırılmıştı. Ama aslında dışişleri bakanının bundan hiç haberi yoktu. Dışişleri bakanı, programın tamamen yanlış bir tutumu aksettirdiği kanısındaydı. İçişleri bakanı da, programda Türkiye'nin dış politikada tarafsız olarak adlandırılmasından rahatsız olmuştu. Basın-yayın ve turizm bakanı ise, programı hazırlayan subayın halihazırda temsilciler meclisi üyesi olduğunu ve MBK tarafından da bu programı hazırlamakla görevlendirildiğini açıklamıştı. MBK'nın telkini, subayın görevine devam edeceği yönündeydi. Ayrıca, dışişleri bakanına ve söylentilere göre, bu subay, merkez sol politikaya yatkındı. Aynı bakana göre, bu, aslında MBK'nın politikasıydı. Fakat kesinlikle hükümet politikası değildi. Diğer yandan, radyo programı, devletin ve hükümetin politikası olarak algılanıyordu. MBK, radyoyu kendi tasarrufunda tutacaksa, bu takdirde bu konuda MBK'yla görüşülmesi gerekiyordu. Bakana göre, hükümet radyodan sorumluydu ve dışarıdan müdahaleyi de red etmeliydi. Fakat bunun yaratacağı sonuçlara da katlanmak niyetinde görünmüyordu. İçişleri bakanı da aynı görüşte olduğunu açıklayacaktır.

Bakanlar kurulunun kırk beşinci toplantısındaki görüşmeler sırasında da, ileride yeniden değineceğim gibi, bu kez 10 Kasım'da Atatürk'ün anılması dolayısıyla, bir kez daha, MBK'nın idari kararlarının ilgili bakanın bilgisi ve onayı dışında gerçekleştiği anlaşılmıştı. Bakanlar kurulu, yine bilgisi dışındaki idari talimatlardan şikâyetçiydi. İdârî ve icrâî kararlar, MBK tarafından ilgili bakanlıklara duyurulmalı ve ancak bundan sonra ilan edilmeliydi. Aksi, iki organ arasında görüş farkı varmış gibi bir algılamaya neden oluyordu ve bu da, doğru değildi. Aslında doğru olmayan, algılamanın şekli değil, fakat irtibat biçimiydi. Şikâyetler o derece yoğundu ki, MBK üyesi de olan bakan, Tümgeneral Sıtkı Ulay, bu görüşmeler sırasında toplantıyı terk etmek ve MBK'ya durumu öğrenmeye gitmek zorunda kalmıştı. Anlaşılan MBK içinde de sorunlar vardı. Çünkü, MBK

üyelerinden bazıları da, MBK adına verilen emir ve talimatlardan haberdar değillerdi. Bununla birlikte, MBK'nın son kararı vereceği anlaşılıyordu.

Bakanlar kurulunun altmış sekizinci toplantısındaysa, başbakan, karşı propagandalardan söz ederken, hükümetin atamaları konusunda kamuoyundaki söylentilere de değinmek zorunda kalmıştı. Buna göre, hükümet, atamalarda torpil yapıyordu. Söylentilere göre, hükümet, MBK'nın talimatları doğrultusunda torpillileri atıyordu. Başbakan, söylentinin kısmen doğru olmuş olabileceğine ihtimal vemiş olmalı ki, bakanlar kurulunu uyarmak ihtiyacını hissetmişti. Başbakan, MBK da emretse, bakanların atamaları gerçekleştirmemelerini istemişti. Başbakan, MBK'ya da gereken uyarıda bulunacaktı. Atamalar söz konusu olduğunda, başbakan, MBK'nın yalnızca kendisini muhatap almasını istiyordu. MBK başbakana ilgili talebi iletebilir ve başbakan da bakanlara talimat verebilirdi. Eğer başbakan uygun görürse, MBK'nın talebi, bakanlara başbakan tarafından aktarılabilirdi. Başbakan, bakanlarına torpil yapılmamasını emretmişti.

Hükümet ile MBK arasındaki zaman zaman gerilimi artan ilişki, kanımca, aslında bakanlar kurulunun yönetimin siyasi yörüngesinin kendisinde olduğu zehabından ileri geliyordu. Gerçekte MBK'nın siyasi otoritesini hükümet ile paylaşmaya ne ölçüde istekli olduğu hayli tartışılabilir... MBK'nın hiyerarşik olarak hükümetin üzerinde yer aldığı gerçeğini ve bunun sonuçlarını ise, bakanlar kurulu tartışmalarından izlemek mümkündür. MBK'nın gözünden, bakanlar kurulu, muhtemelen yalnızca teknik bir âlet görünümündeydi. MBK emredecek ve hükümetteki üyeler de bunu yerine getirecekti. Zaten darbenin politik mantığı da bunu emrederdi. Bakanlar kurulunun kendisini (belki sadece zaman zaman) gerçek yönetici organ olarak görmesi ise, eşyanın tabiatına aykırıydı.. Dolayısıyla, kanımca, sorunun kaynağı, hükümetin gerçek siyasi konumunu yeterince gerçekçi bir şekilde değerlendirememiş olmasıdır. Bakanların bir askeri hükümette yer alırken, bu gerçeği yeterince algılayamamış olmaları, belki de onların siyasi nafliklerine verilebilir.

Bakanlar Kurulu Toplantılarında Gündem

Bakanlar kurulunun daha ilk görüşmelerinde bir gündem oluşturulmadığı hemen görülmektedir. Konudan konuya atlamalar dikkat çekicidir. Üstelik

ele alınan mevzular, bir ilke meselesi olarak değil de, özgül konular olarak görüşülmektedir. Bu durum, hükümetin çalışma mekanizması konusunda da fikir vericidir. Gerçi daha sonra bir gündem saptanması ve bu gündeme göre düzenleme yapılması talebi gündeme gelecek ve bu da gerçekleşecektir.

İnkılâp Hükümeti

Hükümetin kendisini tanımlarken kullanmayı tercih ettiği “inkılâp hükümeti” deyimi de dikkat çekicidir. Nitekim, bakanlar kurulunun elli altıncı toplantısında ticaret bakanı, bunu özellikle vurgulamıştır.

İkinci Cumhuriyet

Birinci Cemâl Gürsel Hükümeti’nin programında “kurucak İkinci Cumhuriyet”ten söz ediliyordu. Cumhuriyetin bir kırılma noktasında bulunduğunu açıkça belirten bu tanımlama hızla yaygınlaşacak ve bugünden bakıldığında hayli hayret verici olsa da, döneme “İkinci Cumhuriyet” adını vermek olağanlaşacaktır. Bugünden bakıldığında, cumhuriyete numara vermenin, 27 Mayıs darbesiyle başladığını hatırlamak, hayli şaşırtıcı gelebilir. O sırada iktidarda bulunan asker-sivil bürokratik siyasal elitin cumhuriyetin yeni bir ruha ihtiyacı olduğu iddiasında bulunması yaygın bir eğilimi temsil ediyordu. Eğer 27 Mayıs darbesinden itibaren hükümet programının açıklandığı güne kadar “İkinci Cumhuriyet” tanımı telaffuz edilmemişse, bu tanımı ilk kullananın bizzat 27 Mayıs’ın ilk hükümeti olduğunu söyleyebiliriz. Ama her halükârda hükümetin bu tanımı kullanmış olması, kendisinden önce kullanılmış olsun ya da olmasın, bu tanıma sahip çıktığını gösterir. Bir başka ifadeyle, 27 Mayıs darbesi, kendini “İkinci Cumhuriyet” olarak tanımlamayı tercih etmiştir. Bu iddia, ileride, eski Demokrat Parti iktidarının, 27 Mayıs darbesini Atatürk’ün yolundan tamamen ayrılmak olarak görmesine ve “İkinci Cumhuriyet”e karşı “Birinci Cumhuriyet”in taraftarı olarak konumlanmasına neden olacaktır.

Birinci Cemâl Gürsel Hükümeti’nde Tasfiye

Garip ve belki de hiç beklenilmeyecek olan gelişme, kuruluşunun üzerinden yalnızca birkaç ay geçtikten sonra, ilk hükümette tasfiyeye gidilmiş olmasıdır. Bakanlar kurulu tutanaklarından bu tasfiyeye muhatap olan

isimlerin nasıl ve niçin seçildiğini saptamak pek de kolay değildir. Acaba hükümet içinde ortaya çıkan tartışmalarda muhalif bir tutum sergilemeye başlayan bakanlar mı bu akıbete uğramışlardır, yoksa hiç bilemediğimiz, fakat arka plandaki bazı gelişmelerin sonucunda mı bu isimler hükümetten uzaklaştırılmışlardır sorularına kesin ve net bir yanıt verecek durumda değiliz. İlk bakışta, ilk sorunun yanıtının olumlu olma ihtimali de, elimizdeki tutanaklardan hareketle, azdır. Ancak kesin olan nokta, ilk hükümette kuruluşunun üzerinden sadece üçbuçuk ay sonra gerçekleşen tasfiyenin, bir emrivâki olduğu gerçeğidir. Bakanların görevlerinden alındıkları açıktır. Bakanların istifa ettikleri yolundaki bilginin sorgulanmaya ihtiyacı vardır. Muhtemelen tasfiyeye uğrayan üyeler, MBK ile ilişkileri olumlu olmayanlardı. Bunun değişik ipuçlarını, bakanlar kurulu tutanaklarından çıkarabiliyoruz.

Daha ilk aşamada, değiştirilmiş, fakat henüz ikinci sıfatını almamış olan yeni hükümetin, yeni bir hükümet programı hazırlamak üzere girişimde bulunmaya başlaması ve özellikle de başbakanın bu konudaki ısrarcı tutumu, yeni hükümet ile eskisi arasındaki farkı ya da en azından hedef farklılıklarını yansıtmaktadır. Gerçekten de, bu denli keskin bir ayrım çizgisi görülmese ya da böyle bir duygu hissedilmese, yeni bir hükümet programının hazırlanmasında bu denli ısrarcı olunmazdı. Hatta böyle bir eğilim dahi taşınmazdı. Belki yeni bir hükümet programı hazırlanması hiçkimsenin aklına bile gelmezdi. Çünkü, hatırlanacağı gibi, (geçici anaya)saya göre, hükümetin böyle bir zorunluluğu da yoktu. Buna rağmen, yeni bir program hazırlığı çalışmaları, gerçekleşmiş olmasa dahi, üzerinde durulmayı gerektirecek bir eğilimi açığa çıkarmaktadır. Ancak önemli değişiklikler geçirmiş de olsa, hükümet, ikinci sıfatını almaktan kaçınacak ve bütün değişikliklere rağmen, Birinci Cemâl Gürsel Hükümeti görevine devam ediyor kabul edilecektir.

Hükümet değişikliğinden hemen sonra toplanan ilk bakanlar kurulunda (otuz ikinci toplantıda), eski bakanların muaheze edilmeleri ve geçmişe yönelik eleştiri ve serzenişler de dikkat çekicidir. Neredeyse, tasfiyeye uğrayan isimlerin arkasından bir anlamda şikâyetçi olunuyordu. Bu şikâyet, eleştiri ve serzenişlerin, daha çok MBK üyesi de olan asker bakanlardan gelmesi de, yukarıdaki sorulara verilebilecek yanıtı, bir miktar açığa çıkarmaya yardımcı olmaktadır. Bu durum, bize, MBK ile hükümet ya da

hükümetin bazı bakanları arasında yeterince ya da tatminkâr bir uyum sağlanamadığını göstermektedir. Daha önce bu konuyu yeterince ele almıştım...

Bakanlar kurulunda yapılan tartışmalarda, hükümet ile MBK arasında kurulan, daha doğrusu bir türlü sağlıklı bir şekilde kurulamayan ilişkilerin tahlilinin ve şikâyetinin yapılagelmekte olması, tasfiye kararının MBK kaynaklı olması ihtimalini artırmaktadır. Nitekim, Maliye Bakanı Ekrem Alican da, bakanlar kurulunun otuz ikinci toplantısında (İkinci Cemâl Gürsel Hükümeti döneminin ilk bakanlar kurulu toplantısında), “bundan sonra kabinenin görüşü ile MBK’nın görüşü birleşecek mi[dir]?” diye sormaktadır. Başbakan da bu soruyu olumlu şekilde yanıtlamaktadır. Başbakan, bu konuda MBK’da da girişimlerde bulunmaktadır ve girişimlerinin sonucunu hükümete bildirecektir. Başbakan, yeni hükümetin programı konusunda da bunun için bu kadar ısrarcıdır. Bu ısrar, muhtemelen MBK’dan kaynaklanmaktaydı. Nitekim, dışişleri bakanı da, hükümet programının ilan edilmesinden önce, MBK ile ortak bir toplantı talep etmişti. Başbakan da bu öneriyi kabul edecektir. Dışişleri bakanı ise, basının ağzına düşmekten çekiniyordu.

Aynı toplantıdaki görüşmelere daha yakından bakacak olursak; hükümet, gerektiğinde MBK’ya başvurmaktan çekinmiyordu. Özellikle de piyasada görülen ürkekliğin, MBK tarafından alınan soruşturma tedbirlerinden kaynaklandığı ve hükümetin de bundan çekindiği ve uygulamayı eleştirdiği anlaşılmaktadır. Piyasa, dikkate değer bir faktör olarak görülüyordu. Ama öyle anlaşılıyor ki, bu, MBK açısından pek de öyle değildi. İhbarlar, almış başını gidiyordu ve çoğu, sonuç alınamasa da, soruşturuluyordu. Bizzat başbakan, soruşturmaya uğrayan kişilerin piyasadaki itibarlarının yitirildiğini itiraf etmekten çekinmiyordu. Hükümet ise, bu uygulamaya derhal son verilmesinden yanaydı. Fakat askeri cenah aksi kanıdaydı. Hükümet üyeleri ise, soruşturmaya konu olan ihbarların imzasız yapılmasından yakınıyordu ve gerekirse imzasız ve haksız iddialara karşı harekete geçmekten yanaydılar. Askeri cenaha sorulacak olursa, aslında 45 sayılı yasa, tam da bunun için, soruşturmalar için kabul edilmişti.

Nitekim, MBK üyesi de olan ve hükümetin askeri kanadından Sıtkı Ulay, Birinci Cemâl Gürsel Hükümeti’nde tasfiyeye uğramış olan bakanları,

soruşturmalar ve tasfiyeler konusunda gevşek ve yavaş davranmakla suçluyordu. Söz konusu bakanlar, bu işe yeterince asılmamışlardı. İşler uzamış ve gevşek tutulmuştu. Örneğin, bayındırlık bakanlığında çekmecede kalmış bulunan soruşturma dosyaları, eski bakanın serzenişle anılmasına neden olmuştu. Ancak, hükümet de, soruşturmaların uzun yıllar sürebileceğinden endişeliydi. Soruşturma konusu olan 4.500 kişiden söz edilmekteydi. Memurin Muhakemat Kanunu nedeniyle, memurların yargılanabilmesi için önce izin alınması ve danıştay onayı lazım geldiğinden, bu alanda da sorunlar çıkmakta idi. Bir bakan ise, bu yasanın kaldırılmasından yana tutum almıştı. Önce, bütün bakanlıkların kendi içlerinde soruşturma yapmasına karar verilmiş, fakat daha sonra bu yönteme güvenilmeyerek, askerlerin talebi üzerine, 45 sayılı yasa gündeme gelmişti. Ancak, bazı bakanlıklarda pek az soruşturma evrakının lüzum-ı muhakeme kararıyla sonuçlandığı anlaşılıyordu. Pek çok soruşturma yapılmamış ya da sonu alınamamıştı. Nihayet hükümet ve askerler, sadece önemli ihbarlar üzerinde durulmasından yana olmuşlardı. Ayrıntı sayılabilecek olanlar, sadece alt kademelerdeki bürokratları ilgilendiren küçük işler atlanmalıydı. Bakanlar, tek tek de MBK ile temas içinde olmuşlardı.

Soruşturma heyetlerinin daha çok kamu kuruluşlarıyla ilgilendikleri ve özel girişime ait işyerlerine ilişkin az sayıda soruşturma açtıkları da anlaşılmaktadır. Alt kademelerde yer alan memurların, üst kademe bürokratları, yani amirlerini ihbar ettikleri açıkça görülüyordu. Pek çok bakanlar kurulu üyesine göre, bu koşullar altında, üst kademe bürokratlar yıpratılmakta idi. Oysa, asıl bunlar bakanlarla birebir çalışıyorlardı. Bakanlıkların en değerli memurlarıydılar. Bakanlar, yüksek bürokratları koruma eğilimi içindeydi. Başbakansa, sadece, bu konuda daha çok çalışmak gerektiğinden söz ederek, tartışmayı sonlandırmıştır. Fakat hükümet, soruşturmaların devamından yana değildi. Bu konu, öyle anlaşılıyor ki, MBK'da da tartışılmıştı. Bu tartışmaların ardından, başbakan, ihtilalin başında hatalar yapıldığından da söz edecektir. Başbakana göre, önlemler alınmalıydı.

Herşeye rağmen hükümet, Birinci Cemâl Gürsel Hükümeti olarak anılmaya devam etti. Yeni hükümet olarak görülmedi. Görevinden alınan bakanlar, Devlet Bakanı Şefik İnan, Adalet Bakanı Abdullah Pulat Gözübüyük,

Bayındırlık Bakanı Dâniş Koper, Ticaret Bakanı Cihat İren, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Nusret Karasu, Tarım Bakanı Feridun Üstün, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Câhit Talas, Sanayi Bakanı Muhtar Uluer, İmâr ve İskân Bakanı Orhan Kubat ile Basın-Yayın ve Turizm Bakanı Zühtü Tarhan idi. Toplam on bakan görevden alınmıştı. Bu, hükümetin yarısının görevden alındığı anlamına geliyordu ki, siyasi bakımdan yönetimin prestij yitirmesine neden olabilecek bir gelişmeydi. Ancak, yeni bakanlar kurulunda bu konu hiçbir şekilde gündeme getirilmemiş ve görüşme konusu olmamıştır. Anlaşılan herkes, neler olduğundan haberdardı.

Kanımca, söz konusu tasfiye, MBK ile hükümetin bazı üyeleri arasında bir türlü kurulamayan yakın ilişkilere bağlanmalıdır. Ancak, bu konuda kesin bir saptamada bulunmaya imkân olmamasının asıl nedeni, elimizdeki tutanaklarda tasfiye öncesine ait olan toplantıların hiç bulunmamasıdır. Eğer elimizde bu tutanaklar da bulunsaydı, tasfiyenin nedenini daha kesin olarak ve ayrıntılı bir şekilde analiz etme imkânımız olurdu. Fakat bu şartlar altında, 26 Temmuz 1960 tarihinden itibaren tasfiyenin gerçekleştiği zamana kadar olan toplantı tutanakları elimizde bulunmadığından, kesin bir saptamada bulunma imkânına sahip değiliz. Öyle görünüyor ki, eğer benim hipotezim doğruysa, tasfiye öncesinde, en az bir ay boyunca, hükümetin kendi içinde olsun, hükümetin tasfiyeye uğrayan üyeleri ile MBK arasında olsun, tartışmalar ve görüş ayrılıkları söz konusu olmalıdır. Bu dönemi ancak gazete haberlerinden, yorumlardan ve anılardan yararlanarak işleyebiliriz. Diğer yandan, bu sırada MBK'nın iç çelişkileri de, tasfiye sürecinde rol oynamış olabilir.

27 Mayıs Darbesinin Geçiciliği ya da Kalıcığı Sorunu

Fakat belki de asıl ilginç olan husus, hükümet üyelerinin en azından bir kısmının, ilerideki olası siyasi gelişmeler karşısında, kendilerini hukuksal olarak güvenceye almak istemeleridir. Mal beyanı konusundaki hassasiyet, bunun bir göstergesi olarak okunabilir. Gelecekte 27 Mayıs hükümetlerinde görev alan bakanlardan hesap sorulabileceğine yönelik endişe ve kaygı, 27 Mayıs'ın geçiciliğine olan düşünceyi açıkça ortaya koymaktadır.

Bakanlar kurulunun askeri kanat üyelerinden Sıtkı Ulay'ın, henüz bakanlar kurulunun yedinci toplantısında, geçici hükümet ve geçici idare

formülasyonundan söz etmesi dikkate değerdir. Ulay, bakanlar kurulunun on üçüncü ile on dördüncü ve kırk üçüncü toplantılarında ne zaman söz alsa, hep geçici bir idare olduklarını ifade etme gereğini duyacaktır. Bu ifadelerin en azından MBK'dan bir kısım üyelerin görüşlerini yansıttığını düşünebiliriz. Nitekim, bakanlar kurulunun on dokuzuncu toplantısında da, NATO ve ABD'ye karşı kalıcı bir iktidar olunmadığının ve olunmayacağının ifadesi, bunu teyid etmektedir. Oysa, onlar, "iki sene kalın" demişlerdi. Avrupa Müttefik Kuvvetleri Komutanı ve ABD Avrupa Kuvvetleri Komutanı General Lauris Norstad da, hemen Ankara'ya gelmiş ve milli savunma bakanı ve başbakanla görüşmüştü. Bakanlar kurulunun elli sekizinci toplantısında, Devlet Bakanı Ali Nâsır Zeytinoğlu da, geçici bir hükümet olduklarını hatırlatmıştı. Bakanlar kurulunda 27 Mayıs darbesinin kalıcığına ilişkin hiçbir eğilim görülmemiştir.

Hükümetin paradoksu ise şuydu: Hükümet üyeleri, bir yandan, yönetimin geçiciliğini her fırsatta tekrar etmekte olmalarına karşın, diğer yandan da, uzun vadeli siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel programları gündeme getirmekte ve bu alanlarda yeni programlar önermekteydiler. Bu türden görüşmelerin çıkış noktası, genellikle belirli bir güncel sorunun çözümünde, konunun kısa sürede genel sorunların içinde erimesi idi. Böylece, güncel ve spesifik bir sorun, derhal genel sorunun küçük bir parçası haline geliyor ve böylece çözüm ertelenmiş oluyordu. Bu durumun kaçınılmaz sonucu ise, sorunun bir çözüme doğru yol almasından çok, şikâyet ve akademik bir çehreye kavuşması idi. Gerçekten de, bakanlar kurulundaki tartışmaların pek çoğu, ister istemez, bu yöne doğru kayıyor ve belirli bir sorunun çözümünde karar alınması güçleşiyordu. Bu bakımdan, görüşülen konuların önemlice bir kısmı, daha sonra yeniden görüşülmek üzere, ertelenebiliyordu. Bu süreç, aynı zamanda, ülkenin içinde bulunduğu genel sorunlarda da kısa vadede çözüme kavuşma imkânı bulunmadığından, sürekli bir erteleme eğilimine dönüşüyordu.

Bakanlar kurulunda esaslı karar almak, bu bakımdan hayli güçtü. Görüşmeler ve tartışmalar ise, her bakanın kendi tecrübesine ve bilgisine göre, meseleye çok farklı bir açıdan yaklaşmasının sonucunda, herhangi somut bir sonuca ulaşamadan kesiliyordu. Uzun süren görüşmelerin ve tartışmaların geleneksel kaderi ise, konunun son derece akademik bir açıdan ve soyutlama düzeyinde ele alınmasıydı. Bu tutum, görüşülen sorunların

nedenlerine yönelik daha derinlemesine bir tartışmayı körüklerken, çözüme yönelik arayışların geri planda kalmasına ya da ileri sürülen çözüm formüllerinin kısa vadede imkânsızlığının dile getirilmesine neden oluyordu. Sonuçta, hükümet içinde sorunların kaynağı konusunda genellikle görüş birliğine varılsa da, çözüm önerilerinde hayli farklı bir tutum içine de girilebiliyordu. Bu da, somut karar almayı güçleştiriyor, çoğu zaman da imkânsız kılıyordu.

Bakanlar kurulunun yetmiş birinci toplantısında, ki bu toplantı 1961 yılının Nisan ayında yapılmıştı, belediye seçimlerinin üç beş ay içinde yapılabileceğinden söz edilmişti bile... Bu seçimler, üstelik genel seçimin bir provası olacak ve genel seçimin sonucuna yönelik bir öngörü sahibi olmayı da kolaylaştıracaktı. Genel seçim ise Haziran ayında geçekleştirilebilirdi. Dışişleri bakanı da bu takvimi onaylayacaktır. Kendisi bu takvim konusunda siyasal parti başkanlarıyla görüşecekti. Benzer görüşte olan başka bakanlar da vardı.

27 Mayıs'ın Dayanağı ve Destekleri

Bizzat başbakanın, bakanlar kurulunun on yedinci toplantısında, yurt seyahatinden döndükten sonra, halkın desteğinden sitâyişle söz etmesi, halkın desteğini arama çabasının bir ürünüdür. Ancak, aslında 27 Mayıs, aydınlara ve orduya dayanıyordu. Bakanlar kurulunun on üçüncü toplantısında yapılan görüşmelerde, ihtilalin ve yönetimin asıl olarak aydınlara ve gençliğe dayandığı bilincinin vurgulanması gerektiğine yer verilmişti. 27 Mayıs'ın toplumsal temeli, aydınlar (üniversite, yargı ve yüksek bürokratlar) ile ordunun (yani subayların) kendisi idi. İleride bu temel desteğin nasıl desteklenmek istendiğine değinmek fırsatını bulacağım.

27 Mayıs Öncesindeki Olaylar ve Bu Olaylar Sırasında Ölenler

Bakanlar kurulunun otuz ikinci toplantısında bu konunun ele alındığını görüyoruz. 27 Mayıs öncesindeki olaylar sırasında öl(dürül)en öğrencilerin sayısındaki mübâlâğa, aslında hükümeti de sıkıntıya sokmuştu. Bir yandan, öl(dürül)en gençlerin ailelerine maddi yardım yapma isteği, diğer yandan da, gerçekten kaç kişinin öl(dürül)müş olduğunun kesin olarak saptanamaması, bakanlar kurulu üyelerini, kamuoyundaki söylentiler ve

yeni iktidarın açıklamaları karşısında tedirgin etmişe benzemektedir. Aslında, Devlet Bakanı Mustafa Âmil Artus'un verdiği bilgilere göre, öl(dürül)müş olduğu belirtilen toplam on bir kişinin adına ulaşılmıştı. Fakat bu kişilerden ikisi, gerçekte öl(dürül)memişti ve halen hayattaydılar. Gerçekte ortada ceset de yoktu. Öldürüldüğü iddia edilen öğrencilerin cesetleri ise bulunamıyordu. Bunlar kayıptı. Görünen, öldürüldüğü iddia edilen öğrencilere ilişkin dedikoduların çok olduğuydu. Fakat araştırmalardan hiçbir sonuç alınamamıştı. Başbakanın ise, Topkapı Olayları ile İsmet İnönü'nün başına gelenlerden daha çok, bu konuyla ilgilenmesi ilginçtir ve kanımca, bu durum, başbakanın İnönü ile olan mesafesini açığa çıkarmaktadır. Başbakan'ın dedikoduların aslı olmadığı yolundaki karşı propagandaya karşı konunun önemi üzerinde durması, yeni iktidarın iddiaların kanıtlanması gerektiğini düşünmesinden dolayı olmalıydı.

Siyasi Direniş Hareketleri

Daha ilk hükümet toplantılarından birinde, henüz bakanlar kurulunun üçüncü toplantısında, yeni iktidara karşı aktif direniş işaretlerine rastlamaktayız. Hükümet üyelerinin de dahil olduğu bazı evlere konulan işaretlerin mânâsı, bir tür direniş olarak kabul edilebilir. Bu, aynı zamanda hayli cesurca bir direniş olarak da adlandırılabilir. Ayrıca, yine bu toplantıda, sokaklarda el ilanı şeklinde bildirilerin de dağıtılmakta olduğuna değinilmekteydi.

Siyasi Tutuklamalar ve Siyasi Önlemler

Bakanlar kurulunun ikinci toplantısının en önemli konusu, eski iktidarın yargılanmasına yönelik sürecin nasıl oluşturulacağına ilişkin tartışmalardır. Öncelikle, başbakan ile Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve onun Genel Başkanı İsmet İnönü arasındaki gerilim, dikkate değerdir. Başbakan, CHP'nin siyasi taktiklerinin farkındaymış gibi görünmektedir ve CHP/İnönü ile arasına mesafe koymaya çalışmaktadır. Hükümetinin de bu mesafeyi korumasını ister gibidir. Nitekim, hükümetin bir başka asker üyesi de, benzer yönde bir tutum içinde olduğunu açıklayacaktır. Askerlerin CHP ve İnönü'ye karşı olan mesafeli ve soğuk tutumları gerçekten de dikkat çekicidir.

Aynı toplantıda, başbakan, eski iktidar mensuplarının yargılamalarından doğacak olan sonuçların seçimden sonra oluşacak olan yeni iktidarın sorumluluğunda kalmasından yana gibi görünüyordu. Fakat başbakanın daha sonraki açıklamaları, 27 Mayıs darbesinin zihniyetine işaret etmesi bakımından manidardır. Başbakan, iş yalnızca kendisine kalsa, eski iktidar mensuplarından 150 kişi kadarına idam cezası verebileceğini açıklamıştır. Kendisini belli ki MBK'da bulunan diğer subaylar engellemişlerdir. Bunun nedeni ise, bu denli geniş kapsamlı idamlardan sonra, iktidarı terk etmekte gösterilecek olan siyasi güçlüklerdir. Bu görüşmelerden, yeni iktidarın bir an önce seçime gitmekte ve yönetimi devretmekte aceleci olduğuna hükmedebiliriz. Başbakan, artık ceza sürecinin yeni iktidara devredilmesinden yana tutum almış gibidir. Fakat tek bir konuda hiçbir tereddüdü olmadığı da açıktır: Eski iktidar mensuplarının tamamı suçludur ve mutlaka cezalandırılmalıdır. Nitekim, eski iktidar mensuplarının savunmalarında, en azından ilk aşamada, yanlarında avukat bulundurulmasına izin verilmemesine neden olan zihniyet de, tam olarak bu olmalıdır. Bu zihniyete karşı dışişleri bakanının itirazı ise, muhtemelen dışişleri bakanlığının dış dünyaya karşı olan hassasiyetinin daha ağır basmasından meydana gelmiştir. Bu konudaki tartışmalar sürerken, tutanağın bu aşamada kesilmiş olması, hükümet üyelerinin bu meseledeki tutumlarının tamamını öğrenmemize maalesef imkân vermemektedir.

27 Mayıs'a karşı direniş gösterenlere ya da gösterebileceklere karşı gözetim ve tutuklama yetkilerini artıran yasa tasarısının kısa sürede hükümetin gündemine geldiğini görüyoruz. Bakanlar kurulunun daha dördüncü toplantısında, gözaltı süresinin uzatılmasına ilişkin yasa tasarısı ile, sıkıyönetim yasasının getirdiği yetkilerin dışında ve özellikle de sıkıyönetim ilan edilmemiş olan yerlerde uygulanmak üzere, hükümete daha geniş yetkiler tanınması isteniyordu. Yetki süresi, seçimlerin yapılmasıyla birlikte oluşacak olan yeni TBMM'nin göreve başlamasından üç ay sonrasına kadar uzayacaktı. Maalesef hazırlanan yasa tasarısının içeriğini bilemiyoruz. Tutanakta bu husus kaydedilmemiş... Fakat bakanlar kurulunda gerçekleşen tartışmalardan, bu konunun görüş ayrılıklarına yol açtığını öğrenmek mümkündür.

Anlaşılan, gözaltı süresinin, Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'nun 18. maddesi değiştirilmek suretiyle, otuz güne kadar çıkarılması talep

ediliyordu. 4 Temmuz 1934 tarihli Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'nun 18. maddesi, şöyleydi: "Fevkâlâde hallerde ve devletin emniyet ve selâmetini ve içtimâî nizâmı tehdit ve ihlâl kâbiliyetini hâiz vaziyetlerde, bu hal ve vaziyetleri ihdâs edeceklerinde veya devamına müessir olacaklarına şüphe edilenleri, sebep ortadan kalkıncaya kadar, polis nezaret altına alabilir ve umumi ve husûsî nakil vâsıtalarına vaziyet edebilir. Bu hal ve vaziyetin devamının takdiri, en büyük mülkiye amirine aittir." Fakat bu madde, 20 Ocak 1948 tarihinde 5188 sayılı yasayla kaldırılmıştı. Şimdi aynı maddenin kabulü, yeniden gündeme gelmişti. Tasarının gerekçesinde ise, ulaştırma imkânlarının yetersizliği ve soruşturmaların uzaması dile getiriliyordu. Yasa tasarısında, otuz gün gözetim altında kalmak için, "şüphe"nin yeterli olduğuna ilişkin hüküm de bulunuyordu. Bu da tartışmalara yol açmıştı.

Bu sırada bir hayli gözaltı ve tutuklama gerçekleştiğini de, yine tutanaklardan öğrenmek mümkündür. Nihayet, 27 Mayıs darbesinden sonra gözetim altına alınanlar, yirmi günden bu yana hapishanelerdeydiler. Oysa ilgili yasalara göre, bu kadar uzun süre gözetim altında kalmaları mümkün değildi. En geç 48 saat içinde hâkim karşısına çıkarılmaları gerekiyordu. Sonuçta, yeni yönetim, yasalara aykırı olarak, çok sayıda kişiyi gözetim altında tutuyordu. Yasa tasarısı kabul edilse dahi, bunun geçmişi kapsamayacağı (yani, makable şâmil olamayacağı) uyarısında bulunan bakanların da vurguladıkları gibi, yasa tasarısı benimsense de, bu, yeni yönetimi aklamazdı. Bakanlar kurulunda yasa tasarısının öngördüğü süreye itiraz edenler ve sürenin kısaltılmasını isteyenler kadar, uzatılmasından yana olanlar da vardı. Ayrıca, bazı kişilerin (elbette yargıçların) bundan istisna edilmesi de, itirazlara uğramıştı. Üniversiteyi de bu istisnaları dahil etme eğilimi dikkat çekicidir. Başbakanın, bir orta yol bulabilmek açısından, "şüphe" yerine "emâre" tanımını tercih etmesi, pek da anlamlı sayılamazdı. Nihayet, iki tanımda da yeterli açıklık yoktu.

Tartışmaların uzaması karşısında, bu kez de içişleri bakanı, MBK'nın eğilimini açıklamak zorunda kalmıştı. Buna rağmen, tasarı red edilecektir. Bu da, hükümet içinde ılımlı unsurların daha ağır bastığını göstermektedir. MBK'nın ve hükümet içindeki (Sıtkı Ulay'ın dışındaki) asker üyelerin açık beyanlarına rağmen, tasarının açık oylamada kabul edilmemesi manidardır. Diğer yandan, tasarının reddi, hükümet içindeki çatışmayı ve anlaşmazlığı yeniden gündeme getirmesi bakımından da anlam taşır. Tasarı

reddedilmekle kalmamış, fakat başbakanın da talebi üzerine, kısa bir görüşmeden sonradır ki, yeniden oylanmış ve bu kez kabul edilmiştir. Bu kez benimsenmesi, Ekrem Alican'ın da belirttiği gibi, Demokrat Parti iktidarının antidemokratik yasalarından ve karakterinden şikâyetçi olan yeni yönetimin de aynı yola girip girmediğinin sorulmasını gerektirmiştir. Fakat tasarının lehinde olan üyeler açısından, ihtilalin kendi hukukunu getirmesi ve eski iktidarla hesaplaşması kaçınılmaz ve haklı bir konumdu. Hükümetin bu kritik konuda çelişki ve bölünmüşlük içinde kalması, üstelik bakanlar kurulunun, kuruluşunun üzerinden yalnızca üç hafta geçmişken bu tartışmaları yaşaması, bakanlar kurulu üyelerinin siyasete bakışlarındaki derin farklılığı ortaya koyuyordu. Nitekim, sonunda başbakanın önerisi üzerine, gözaltı süresi, buna artık hiç de gerek kalmamışken, yirmi güne indirilecektir. Bu durum, sanırım hükümet içindeki anlaşma ve uzlaşmanın gereğini ve sınırını gösteriyordu.

Bakanlar kurulunun kırk beşinci toplantısında, toplantı, gösteri ve gösteri yürüyüşleri yasa tasarısı da gündeme gelecektir. Tasarı, MBK üyesi, Milli Savunma Bakanı ve hükümetin askeri kanadından Orgeneral Fahri Özdilek tarafından imza edilmişti. Yine hükümetin askeri kanadından İçişleri Bakanı Tümgeneral İhsan Kızıloğlu, gösteri yürüyüşlerinin yasak edildiğini açıklamıştı. Yürüyüşler yasaklanmıştı, fakat toplantılar serbestti. İçişleri bakanına göre, gösteri yürüyüşleri nedeniyle milletin arabaları yollarda kalıyordu ve bu durum engellenmeliydi. İçişleri bakanı, öğrencilerin 27 Mayıs lehindeki gösteri yürüyüşlerinin sürdüğünü hatırlatıyor ve bu türden gösterilerin de aslında yasaya aykırı olduğundan söz ediyordu. Fakat, herkesin bildiği gibi, bu türden gösteri yürüyüşlerine müsaade ediliyor ve göz yumuluyordu. Aslında eski iktidar zamanından kalan bu yasa da, zamanında çok eleştirilmişti. Demokrat Parti, antidemokratik bir yasa çıkarmıştı ve bu yasa, eski halinde kalamaz deniliyordu. Zaten öğrencilerin 27 Mayıs sonrasındaki iktidar yanlısı gösteri yürüyüşlerine karşı çıkmak mümkün olamazdı. Bu öğrenciler, ne coplanabilirdi ve ne de Balmumcu Askeri Cezaevi'ne gönderilebilirdi. Eğer eski iktidar zamanında düzenlenen yasa değiştirilir ve gösterilere serbestlik getirilirse, öğrencilerin gösteri yürüyüşlerinin nasıl önleneceği artık hiç belli olmazdı.

Bir görüş de, önce anayasanın hazırlanması ve ancak ondan sonra ilgili yasanın görüşülmesiydi. Bakanlar kurulunun gündemine gelen soru ise, eski

yasanın tamamen kaldırıp kaldırılmayacağı idi. Yasanın antidemokratik niteliğinden hiçkimsenin kuşkusu yoktu. Bu bakımdan kaldırılması ya da değiştirilmesi gerekiyordu. Diğer yandan, antidemokratik bu yasanın yeniden uygulanmasına gerek olabilir düşüncesi de eksik değildi. Bakanlar kurulundaki görüşmeler, bakanlıklardan yasaya ilişkin görüş istenmesiyle sonuçlandığından, bu tartışmalardan da bir sonuç almak mümkün olamayacaktır.

Diğer yandan, kendilerinden kuşku duyulan, eski iktidarın işbirlikçisi ve destekçisi olduğundan şüphenilen işadamlarının sigaya çekilmeleri, tehdit edilmeleri ve göz korkutma taktikleri de, bu çerçevede, bakanlar kurulunun on dokuzuncu toplantısında dile getirilmişti.

Yassıada

27 Mayıs'tan çok kısa bir süre sonra, Yassıada'daki hazırlıkların tamamlanmakta olduğu görülmektedir. Subayların ve askeri öğrencilerin, en azından bir kısmının darbe sürecinde ön planda rol almaya hevesli olmaları da dikkat çekicidir. Bu konudaki bilgiler, bakanlar kurulunun üçüncü toplantısındaki görüşmeler sırasında gündeme gelmiştir.

Bakanlar kurulunun kırk beşinci toplantısında yapılan görüşmelerden anlıyoruz ki, Balmumcu Askeri Cezaevi'ndeki tutuklamalara, MBK karar veriyordu. İçişleri bakanının bu konuda açıklaması sarihtir. Oysa, bakanlar kurulu, artık tutuklamaların sona ermesinden yanaydı. Diğer yandan, soruşturma kurulları, pek çok tahliye kararları vermişti. Fakat MBK, bazı isimlerin tahliyesinden hayli rahatsızdı. Çünkü, bu isimlerin suçlu olduklarından emindiler. Bu açıklama, 27 Mayıs'ın hukuk ve adalet anlayışını da ortaya koymaktadır. Bakanlar kurulu ise, bu konuda bir karar alamayacaktır. Hükümet ile MBK arasında yeniden ve derin bir görüş ayrılığı ortaya çıkmıştı; ancak bakanlar kurulunun MBK'yı ekarte etmesine imkân yoktu.

İnkılap Mahkemeleri

Bakanlar kurulunun otuz ikinci toplantısında, inkılâp mahkemelerinin kuruluşuyla ilgili yasanın yalnızca on beş gün önce, yani Ağustos ayının ikinci yarısında kabul edildiğinden söz ediliyor, fakat inkılâp

mahkemelerinin faaliyete geçmesine henüz gerek olmadığına dikkat çekiliyordu. Yasaya göre, inkılâp mahkemelerinin faaliyete geçmesi, bakanlar kurulunun kararına bağlı idi. Oysa, MBK, inkılâp mahkemelerinin faaliyete geçmesinden yanaydı. Dışişleri bakanı da, mahkemelerin faaliyete geçmesinden yanaydı. Başbakan da aynı görüşteydi. Bununla birlikte, başbakanın “bahsi kapatalım” demesi üzerine, görüşme sonuçlanmadan sona erecektir.

Bakanlar kurulunun otuz sekizinci toplantısındaysa, inkılâp mahkemelerinin faaliyete geçmesi yeniden gündeme gelmişti. Başbakan da yine bu görüşü destekliyordu. Sivas’ta kurulan mahkeme süreci sürüncemede kalmıştı ve işler yürümüyordu. Bu nedenle özel mahkemelere ihtiyaç vardı. Hatta, başbakana göre, inkılâp mahkemeleri, makabline şâmil (geçmişe yönelik) olmalıydı. Kendi alanlarına giren ve yasanın kabulünden önceki olaylara da bakabilmeliydi. İnkılap mahkemeleri, Kürt aktivistleri de yargılayabilmeliydi. Sivas’ta da faaliyet göstermeliydi ve her türlü siyasi mahiyeti olan konular, bu mahkemelerin görev alanı içine girmeliydi. Dönemin Kürt sorunuyla ilgili yaklaşımına ileride yer vereceğim.

Bakanlar kurulunun elli altıncı toplantısında da, istiklâl mahkemeleri, bir kez daha ve yeniden gündeme gelecektir. Maalesef görüşmelerin ilk bir saatlik kısmının tutanağı tutulmadığı için, tartışmaların tamamını bilemiyoruz. Fakat hükümetin askeri kanadından içişleri bakanı, Kurucu Meclis’in de açılmasından hemen sonra, bu türden mahkemelerin faaliyete geçmesinin antidemokratik olacağından söz etmiş ve artık bu türlü yollara tevessül edilmesinin yanlış olduğunu belirtmişti. İçişleri bakanına göre, zaten inkılâp mahkemelerinin faaliyete geçmesini gerektirecek önemli bir gelişme de yoktu. Ona göre, demokrasi önde geliyordu ve demokrasiye geçmek çok önemli idi. Sonuç olarak, içişleri bakanının yaptığı açıklamaya göre, yedi sekiz ay içinde toplam yalnızca 2.500 kişisel olay olmuştu. 53 kişi, Atatürk’ün büstlerini kırmıştı. İçişleri bakanı, yasanın artık yürürlükten kaldırılmasından yanaydı.

Bu görüşmelerin ve tartışmaların ayrıntıları, hükümetin genel eğilimini ve yaklaşımını ortaya çıkarması bakımından ilginçtir:

Sanayi Bakanı Şahap Kocatopçu’nun konuşmasından da anlıyoruz ki, Adalet Bakanı Ekrem Tüzemen de, antidemokratik olarak nitelenen bu

yasayı mümkün olduğunca yumuşatarak anlatmaya çalışmıştı. Kocatopçu için de yasa antidemokratikti. Sanayi bakanı, yasada yazılı olan ve suç telakki edilen eylemlerin ne zaman suç olabileceğini soruyordu. Şahısları ve makamı sert ve şiddetli eleştirmek, suç olmamalıydı. İnkılâp tehdit altında olmadığından, buna gerek yoktu. Aksi halde, elbette olağanüstü yasalara ve mahkemelere ihtiyaç olabilirdi. Bu görüş, aslında inkılâp mahkemelerine ilk olarak karşı çıkan bir yaklaşımın ürünü değildi. Aksine, halihazırdaki politik atmosferin sakinliğini argüman olarak sunan ve aksi bir konjonktürde her türlü olağanüstü yasaya ve mahkemelere açık kapı bırakan bir yaklaşımın ürünüydü. Sanayi bakanına göre, inkılâp mahkemeleri'ne ihtiyaç yoktu. Onları doğuran ihtiyaç ortadan kalkmıştı. Sanayi bakanı, yasanın da artık kaldırılmasından yanaydı. Ona göre, bu yasayı halihazırda uygulamak artık olanaksızdı. Bu konuda artık soruşturma bile açılmamalıydı. Demokrasi yeniden gelişiyordu ve serbestlik esas olmalıydı. Tutuklamalar da kaldırılmalıydı. Yasa, yürürlüğe girdiği ve halen yürürlükte olduğu için, inkılap mahkemelerinin faaliyete geçmesi gerekirdi. Fakat mahkemelerin faaliyete geçmesi, yasaya göre, bakanlar kurulunun kararına bırakılmıştı.

Burada tıpkı istiklâl mahkemelerinin konumuna benzer bir yön görüyoruz. İstiklâl mahkemeleri de yasayla kurulmuştu. Fakat faaliyete geçmeleri ancak meclisin kararına bağlıydı. Fakat inkılâp mahkemelerinde bu kez karar merci, hükümetti. İnkılap mahkemelerinin kuruluşuna ilişkin yasaya göre, soruşturma açılması bile, mahkemelerin kurulmasına bağlıydı. Ancak eğer bakanlar kurulu inkılâp mahkemelerinin faaliyete geçmesine karar verirse, bu kez mahkemelerin faaliyetinin sona ermesi, kurucu meclisin yetkisine girecekti. O halde, sanayi bakanına göre, yasayı olduğu gibi bırakmak, ancak uygulamamak ve daha sonra da ilk fırsatta kaldırmak gerekirdi.

İçişleri bakanı, 6 ve 25 sayılı yasaların, zaten otuz ilâ altmış güne kadar gözetim altına alma yetkisi verdiğini hatırlatmıştı. İçişleri bakanına göre, idare, gözetim süresinin ardından, otuz gün sonra sanıkları mahkemeye çıkarırsa, sanıklar, muhtemelen mahkemede derhal beraat edeceklerdi. Bu nedenle, sanıkların, mahkemeye çıkarılmaksızın, gözetim altında kalmalarının sağlanması gerekirdi. Bu da, ancak gözetim süresinin uzatılmasıyla mümkündü. İçişleri bakanının bu açıklaması, bu sırada

gözetim altında bulundurulan pek çok kişinin, gerçekte mahkemeye çıkarılmaları halinde derhal serbest bırakılacaklarından emin olan idarenin, yargı denetimi dışına çıkarak, yeni çıkarılması öngörülen yasalardan yetki alarak ve idari kararlarla, gözetim altına alınan kişilerin bir anlamda tutukluluk hallerinin sürmesinden yana bir tutum içinde olduğunu göstermektedir.

Ahmet Tahtakılıç'ın konuşmasından ise, adalet bakanının yasanın kaldırılmasından yana olduğunu söylediğini anlıyoruz. Tahtakılıç da, içişleri bakanının görüşüne katılıyordu. Olağanüstü mahkemeler olmamalıydı. 27 Mayıs sonrasında olağanüstü mahkemelerden olağan mahkemelere doğru bir yöneliş söz konusuydu ve bu gidiş sürmeliydi. Olağanüstü mahkeme düşüncesi ise, tamamen terk edilmeliydi. Cezalarda şiddeti kabul edince, bunun karşı tepkisi de gelirdi. Suç muayyen ve ceza da normal olmalıydı. Zaten suçlar açık tanımlanmayınca, pek çok kişiye dava açmak zorunda kalınırdı. Bu da doğru değildi. Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) olmayan suçları, özellikle de 27 Mayıs karşıt(lık)larını yasada suç olarak tanımlamamak gerekirdi. MBK üyelerine yönelik ve suç oluşturacak olan eylem ve açıklamalar için, TCK'da TBMM'ye ve hükümete karşı tanımlanmış olan suçlarda olduğu gibi, bu tür suçların da TCK'ya konulması, sorunun çözümü olurdu. Böylece olağan mahkemeler, MBK ile Temsilciler Meclisi üyelerine yönelik suçları da cezalandırmış olurlardı. Devlet ve hükümet başkanı için de aynı süreç söz konusu olmalıydı. Siyasi kişil(ikl)ere hakaret davalarında, mahkemeler genellikle sanıkları mahkûm ediyorlar ve hâkimler, davanın temyizde sonuçlanmasını tercih ediyorlardı. Temyizde de, mahkûmiyetle sonuçlanmış olan davalar, üçte iki oranında bozuluyordu. Bununla birlikte, devlet kurumuna hakaret olmamalıydı. Devlet Bakanı Ali Nâsır Zeytinoğlu da, yasayı antidemokratik bulmuştu ve yasanın yürürlükten kaldırılmasından yana idi.

Fakat bakanlar kurulu toplantısında bu konunun gündeme gelmesinin asıl nedeni, halen gözetim altında ve tutuklu bulunan sanıkların, mevcut yasaya göre mi yargılanacakları sorusuna aranan yanıttı. Bu kişilerin hukuki durumları tam olarak neydi? Zeytinoğlu, inkılâp mahkemeleri yasasının yürürlükte olup olmadığını sormuştu. Yasa, yayınlandığı tarihte yürürlüğe girmişti. Bunda hiçkimsenin kuşkusu yoktu. Fakat ancak bakanlar kurulu gerek görürse ve karar alırsa, MBK'nın gerekli sayıda inkılâp mahkemesi

kurması, yasada öngörülmüştü. Dolayısıyla, inkılâp mahkemeleri, kendiliğinden ve otomatik olarak kurulmamıştı. O halde, bu yaklaşımın sonucuna göre, inkılâp mahkemeleri faaliyete geçmeden, yasanın geçerli olmadığını belirtmek de mümkündü. Buna göre, yasa henüz geçerli değildi. O halde, bu yasanın yayınından itibaren işlenen suçlar, bu yasa kapsamında değerlendirilemezdi. Ancak inkılâp mahkemeleri faaliyete geçerse, yasanın yürürlükte olduğunu söylemek mümkün olurdu. İnkılap mahkemeleri faaliyete geçtikten sonradır ki, yasa uygulanabilir ve yürürlükte sayılırdı. Bu, tedbir olsun diye düşünülmüş olan bir yasa idi. Eğer bu konuda bir anlaşma olmazsa, bu takdirde Kurucu Meclis'ten yasayı yorumlaması istenebilirdi. Ancak yasada yapılacak olan bir değişiklik, artık mutlaka Kurucu Meclis'ten geçmeliydi. Yasa, 22 Ağustos'ta kabul edilmişti. Ancak Kurucu Meclis, yasanın geçerli olduğuna karar verirse, bu takdirde de yasayı yayınlandığı tarihten itibaren geçerli saymak gerekirdi. Ancak Zeytinoğlu'na göre, bu sonuç, kendilerinin işine gelmezdi. Askeri hâkimler, yasanın geçerli olup olmadığını soruyorlardı. Zeytinoğlu'na göre, yasa yürürlükte sayılamazdı. Ona göre, bu suçlar zaten TCK ile Askeri Ceza Kanunu'nda zaten vardı. Hatta Sıkıyönetim Kanunu'nda da vardı.

İçişleri bakanı ise, 27 Mayıs'tan sonra ilk kurulan hükümette yapılan görüşmeler sırasında, (yani, bu tanımdan da anlaşılacağı ve daha önce de belirttiğim gibi, ilk hükümette yapılan değişiklik sonucunda, yeni hükümet artık ikinci olarak algılanıyordu), merci tayininin adalet bakanlığınca yapılacağından söz edildiğini hatırlatmıştı. Bu suçlara ceza mahkemelerinin mi bakacağı, yoksa TCK'da yeni bir değişiklik mi yapılacağı henüz bilinmiyordu. Diğer yandan, adalet bakanının konuya açıklık getireceği söylenmişse de, bu, şimdiye kadar gerçekleşmemişti. İçişleri bakanı da, hali hazırdaki hükümetten artık üçüncü hükümet olarak söz ediyordu. Ona göre, İkinci Cemâl Gürsel Hükümeti, üçüncü sayılırdı. Çünkü, Birinci Cemâl Gürsel Hükümeti'nde yapılan büyük değişiklik, onun iki ayrı hükümet olarak görülmesini gerektirirdi. İçişleri bakanına göre, suçlar ortada kalıyordu, çünkü suçl(ul)ara bakacak olan merci henüz tayin edilmemişti. Ankara'daki olayların fâilleri, sıkıyönetimdeki tutuklular, yargılama merci bulunamadığından, yargılanmaksızın bekliyordu. Askeri mahkemeye mi, yoksa Kürt aktivistler için kurulan özel mahkemeye mi verileceklerdi, henüz belli değildi.

Maliye Bakanı Kemâl Kurdaş da, bir ara ihtilal sonrasında kafaların karıştığından söz ediyor, fakat MBK içindeki 14'lerin tasfiyesinden sonra, artık yeni bir havanın oluştuğuna dikkat çekiyordu. Kendisi maliye bakanı olduğu gün altmış kişi tutuklanmış ve bunun ABD üzerindeki tesiri kendisini ürkütmüştü. Çünkü, tepki çok menfi idi. ABD'deki tanıdık zevattan ve ABD Dışişleri Bakanlığı'ndan kendisine kırk elli telefon gelmişti. Bakana göre, alınacak her kararın yurt dışı bağlantıları açısından önemi vardı ve buna çok dikkat etmek lazımdı.

Diğer yandan, bakanlar kurulunda yapılan konuşmalarda, ileride yeniden değineceğim gibi, Kurucu Meclis'in açılmasına ise, yurt dışından çok olumlu tepkiler geldiğinden söz edilmişti. TCK'da suç olarak tanımlanmış olan eylemler için olağan mahkemeler söz konusuydu. İnkılap mahkemeleri faaliyete geçmeden, bu yasanın suç olarak tanımladığı eylemlerin suç sayılabilmesi mümkün olamazdı. İnkılap mahkemeleri faaliyete geçmeden bu suçları soruşturmak da mümkün değildi. İlgili yasada saptanmış olan suçları, sadece inkılâp mahkemeleri soruşturabilirdi. Ancak, onlar da faaliyete geçmedikleri için, soruşturma yapılamazdı. Demek ki, bu yasada suç olarak tanımlanmış olan eylemler, halihazırda suç olarak kabul edilemezdi. Sanıklar, olağan mahkemelerde yargılanmalıydı. Ayrıca, bakana sorulacak olursa, yasanın da kaldırılması gerekirdi. Ekonomi de bundan olumlu etkilenirdi. Örneğin, gelir vergisi yasasında bir değişiklik yapılarak, yükümlülerden mal beyanı istenmişti ki, bu, çok yanlıştı. Bu yasa değişikliğinin çok olumsuz tepkileri olmuştu. Yükümlüler bundan ürkmüşlerdi. Yasanın son derece tahripkâr sonuçları olmuştu. Kurdaş, maliye bakanı olduğu daha ilk gün, tam beş kez MBK'ya gitmiş, ancak yasa değişikliğine engel olamamıştı. Bakanın gücü, yalnızca yapılan değişikliği kısmen değiştirebilmekten ibaret kalmıştı ve bu da yetersizdi. Kurdaş'a göre, inkılap mahkemelerinin faaliyete geçmesi konusunun bakanlar kurulunda görüşüldüğünün kamuoyunda duyulması dahi, çok mahzurlu olurdu. Bakan da, yasanın kaldırılmasından yanaydı. Bu konuda TCK yeterliydi. Eğer yasa kaldırılamıyorsa, bu takdirde yasanın yürürlükte olmadığını ilan etmek gerekirdi. Tutuklular da olağan mahkemelerde yargılanmalıydı.

Ulaştırma Bakanı Mehmet Orhan Mersinli ise, yine Birinci Cemâl Gürsel Hükümeti'ndeki büyük değişimi, ikinci bir hükümetin kurulması olarak

algıladığından olacak, içinde bulunduğu son ve İkinci Cemâl Gürsel Hükümeti'ni üçüncü kabine olarak tanımlıyor ve hükümetin daha ilk toplantısında bu konunun görüşülmesinden duyduğu memnuniyeti açıklıyordu. Ona göre de yasa asla uygulanmamalıydı ve mümkünse kaldırılmalıydı. Yasanın kaldırılması, Kurucu Meclis'in oluşmasından sonra çok iyi tesir ederdi.

Devlet Bakanı Hayri Mumcuoğlu da, yasanın kaldırılmasından yanaydı. İnkılap mahkemeleri faaliyete geçerse, Ağustos ayından sonra işlenmiş olan ve ilgili yasanın suç olarak tanımladığı bütün eylemler, inkılap mahkemelerinin faaliyet alanı içine girerdi. Ayrıca, Atatürk aleyhine işlenmiş suçlar hakkında yasa da söz konusu idi. Atatürk büstünü kırmak ve benzeri eylemler, bu yasa hükmüne göre cezalandırılırdı. İnkılap mahkemeleri yasasında öngörülmüş olan suçlar ise, ceza hukuku esaslarına ve nazariyatına tamamen aykırıydı. Ayrıca, ilgili yasada öngörülmüş olan ağır cezalar da, hâkimleri genellikle davaları beraatle sonuçlandırmaya götürürdü. Zaten aslında bu suçlar, TCK'da da bulunuyordu. Diğer yandan, devlet başkanı, kendisi hakkında suç teşkil ettiği düşünülen eylemler için soruşturma izni vermiyordu. İçişleri bakanının yaptığı açıklamaya göre, 736 sanık için bu izin verilmemişti. Mumcuoğlu'na göre, inkılap mahkemelerinin faaliyete geçmesi, 6 Ocak 1961'den sonraki manzaraya uymazdı ve kaldırılması çok daha iyi olurdu.

Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu ise, halen gözetim altında bulunan sanıkların cezai takibatının nerede ve nasıl olacağını soruyordu. Halihazırda fiilî nezaret altından nasıl mahkeme önüne çıkacakları sorusuna yanıt verilmeliydi. Zaten inkılap mahkemelerine de gerek yoktu. Bunlar kaldırılmalıydı. Halihazırdaki konjonktüre de uymuyorlardı. Ancak, Feyzioğlu'na göre, bir maddelik bir yasa tasarıyla, Kurucu Meclis'e de müracaat etmemek lazımdı. Sanki ihtilal/inkılap rejimi bitti gibi bir kanı da yaratılmamalıydı. Böyle bir izlenim zararlı olurdu. Kurucu Meclis'le 27 Mayıs rejiminin bitmiş olduğu gibi bir hava yaratılmamalıydı. Bu, son derece mahzurlu olurdu. Yasayı daha sonra kaldırmak daha doğruydu. Ama şimdilik bunu ertelemek daha uygun olacaktı. İnkılapçı rejimin sona erdiği yolunda yaratılabilecek hava, ileride büyük güçlükler ve hadiseler oluşturabilirdi. O zaman daha geniş önlemler almak icab ederdi ve bu hiç de iyi olmazdı. Kurucu Meclis'in kurulmasının içeride ve dışarıda yarattığı

olumlu hava devam etmeliydi ve bozulmamalıydı. Aksi halde, bundan ekonomi de olumsuz etkilenebilirdi. Demokratik yoldan ayrılmamak gerekirdi. Demokraside yavaş da olsa bir ilerleme vardır düşüncesi yerleşmeliydi. İnkılap mahkemeleri ile antidemokratik bir yasanın gündeme geldiği söylentisinin ve propagandasının önünü almak daha doğru olurdu. İnkılap mahkemelerinin faaliyete geçmesi gibi bir yola girilirse, bunun nereye kadar gideceği hiç belli olmazdı. Yasa kaldırılmalıydı, ama kaldırmadan önce de biraz beklemek gerekiyordu. Siyasi hayata yeniden izin verildiğinde, artık bu yasa yürürlükte olmamalıydı. Aksi halde, Damokles'in kılıcı gibi olurdu.

Diğer yandan, Feyzioğlu, tutuklulara ne yapılacağını soruyordu. Yasa uygulanmamalıydı, rafta bekletilmeliydi. Fakat ne zaman kaldırılacağı meselesini ayrıca görüşmek gerekirdi. Aksi halde, bir taşkınlık olmasından çekiniyordu. Zaten bakanlıklar, kendi içlerinde kurulan soruşturma kurullarını da kaldırmışlardı. Bunlar, huzursuzluk yaratıyordu. Oysa, Kurucu Meclis ile demokrasinin yeniden geri geldiği havası doğmuştu. İnkılap mahkemeleri yasası ancak zamanı geldiğinde kaldırılmalıydı. Ayrıca kaldırılması için yasanın Kurucu Meclis'e iletilmesi de yanlış olurdu. Bu türden bir tutum, bakanlar kurulunun yasayı uygulamaya soktuğu gibi bir izlenim doğurabilirdi ki, bu, elbette yanlış olurdu. Kurucu Meclis denetim altında tutulamayacağı gibi, böyle bir tutum, işin çığırından çıkmasına da neden olabilirdi. Yasa yürürlükteydi, fakat bakanlar kurulu karar almadığı için mahkemeler faaliyete geçmiyorlardı. Eğer faaliyete geçerlerse, yasanın kabulünden sonra, mahkemelerin faaliyete geçmesinden önce, yasanın öngördüğü bütün suçlar, inkılap mahkemelerinin faaliyet alanında kalacaktı. Yasanın 2 ilâ 34. maddelerinde yazılı olan suçlar, aslında geçerli suçlardı. Ama inkılap mahkemeleri faaliyete geçmeden, bu suçlara bakılamıyordu. İnkılap mahkemeleri faaliyete geçerse, bu takdirde 11. madde gereğince, diğer olağan mahkemeler, artık bu suçlara bakamazlardı. Ama faaliyete geçmediği sürece, olağan mahkemeler aynı suçlara bakabilirlerdi. Ağır ceza mahkemeleri de buna yetkiliydiler.

Feyzioğlu'na göre, bu yolu göstererek, olağan mahkemelerin davalara bakmasının mümkün kılınması lazımdı. Yasanın 3. maddesinin üçüncü fıkrasında ise, MBK denilmişti. Fakat bunun, aslında Kurucu Meclis tarafından, Temsilciler Meclisi üyeleri anlamına gelmekte olduğu şeklinde

yorumlanması talep edilmeliydi. O zaman Temsilciler Meclisi üyeleri de bu tanıma girerlerdi. Yasada MBK üyeleri ile bakanlar kurulu üyeleri tek tek korunmuşlardı. Ama Temsilciler Meclisi üyeleri nazar-ı itibara alınmamışlardı ki, bu sorun da, nihayet Kurucu Meclis tarafından yapılacak bir yorumla halledilebilirdi. Böylece Temsilciler Meclisi üyeleri için de yasa maddesi geçerli kılınmış olurdu. Yasayı yorumlama yetkisi ise, (geçici ana)yasanın 17 ve 18. maddeleri gereğince, artık Kurucu Meclis'e aitti. Böylece ağır ceza mahkemeleri, konuyla ilgili olarak yetkili kılınacaklardı.

Feyzioğlu'na göre, adalet bakanı da, içişleri bakanını dinlemiş olsaydı, muhakkak ki o da, yasanın kaldırılmasından yana olurdu. Aslında yasanın 3. maddesinde tanımlanan fiiler, zaten TCK'da da mevcuttu. Yasanın ilgili maddesinde cumhurbaşkanı denilmişti ve bu nedenle tanımın devlet başkanını kapsamadığı ileri sürülüyordu. Oysa, devlet başkanı tanımı, cumhurbaşkanı anlamına gelirdi. Mahkemelerin bunu böyle yorumlamaları ve kabul etmeleri gerekirdi. İnkılaba karşı fiiller ve eylemler söz konusu olduğunda, TCK'nın ikinci kitabı bunun için yeterliydi. Çünkü, yasada elastiki hükümler vardı ve hâkimler, bu hükümleri, milli inkılap aleyhine değerlendirebilirlerdi. Nihayet bunlar, devlete karşı işlenmiş olan suçlardı. Söz konusu fiil ve eylemler, ilgili yasanın hükümlerinden birine girmezse, mutlaka bir diğerine girerdi. Nihayet 55 kişi muhakeme edilecekti ve sonunda onları mahkûm edecek bir hüküm mutlaka bulunurdu. Bakanlar kurulu, artık bu işi kapatmalıydı.

Devlet Bakanı Hayri Mumcuoğlu'na göre ise, Atatürk aleyhine işlenen suçlarla ilgili yasanın hiçbir zaman yürürlükten kaldırılmamasından yanayd›. Fakat inkılap mahkemeleriyle ilgili yasa kaldırılmalıydı. Diğer yandan, işlenmiş olan suçlar da cezasız kalmamalıydı. Turhan Feyzioğlu ise, ilgili yasanın kaldırılmasından yana idi. Ama bu, hemen yapılmamalıydı. Önce Kurucu Meclis çalışmalarına başlamalı ve ancak ondan sonra yasa kaldırılmalıydı.

Ticaret Bakanı Mehmet Baydur da yasanın mutlaka kaldırılması taraftarıydı. Ona göre, bakanlar kurulunda mutabakat sağlanmıştı. Fakat Feyzioğlu'nun zamanlama önerisi de önemliydi ve mutlaka dikkate alınmalıydı. Hatta Kurucu Meclis'in oluşumundan sonra dahi kaldırılmasının bazı psikolojik sakıncaları olabilirdi. Bu tutum, bakanlar

kurulunun son üç ay öncesine karşı menfi bir davranış içine girdiği izlenimini yaratabilirdi ki, bu, doğru olmazdı. Kanımca, Feyzioğlu'nun konuşmasındaki son üç aydan kastın, MBK içindeki 14'ler olayı olduğu belli idi. Aslında yasanın değişikliğe ihtiyacı yoktu. Bu çözüm, uygun da sayılamazdı. Halihazırda gözetim altındakiler ile tutuklular, yönetimi bu konuda zorluyorlardı. Bu sorun, mevcut rejim içinde çözülmeliydi. Yasa tatbik edilmeyecekse, o zaman kaldırılmalıydı. Hem de tamamen... Dışişleri bakanı da, Kurucu Meclis'in dış dünyada çok olumlu karşılandığını vurgulama ihtiyacını hissetmişti. Bu görüş, anlaşılan bakanlar kurulu içinde egemen olan görüştü. Çünkü, içişleri bakanı, Irak'ın Kurucu Meclis'in erken açıldığı yolundaki açıklamasına karşılık, geç bile kalındığını belirtmek ihtiyacını duymuştu. Tek başına bu açıklama dahi, bakanlar kurulu içinde gülüşmelere neden olduğuna göre, MBK içindeki 14'lerin tasfiyesine bir nazire olarak görülmelidir.

Maliye Bakanı Kemâl Kurdaş, bakanlar kurulu içinde bu konuda ittifak oluştuğunu hatırlatıyor ve yasanın yavaş yavaş kaldırılmasını talep ediyordu. Yasayı kaldırmakla aslında hiçbir şey kaldırılmamış olacaktı. Çünkü, yasanın tanımladığı suçlar, zaten TCK'da da vardı ve başka yasalarda da yine yer alıyordu. Yasanın kaldırılmasının ekonomiye de olumlu yönde katkısı olacaktı. Aynı şekilde mal beyanı yasasına karşı da olumlu etkisi olacaktı. Burada açıkça, demokratik gelişmeler ile ekonomi arasında doğrudan bir ilişki kurulmuş oluyordu.

Sanayi Bakanı Şahap Kocatopçu ise, yasa hükümlerinin diğer olağan mahkemelerce uygulanamayacağını açıklıyor ve bir süre bekleyip, yasanın kaldırılması gerektiğini belirtiyordu. Diğer yandan, Kocatopçu da, bir kez daha, üçüncü hükümetin (burada da Birinci Cemâl Gürsel Hükümeti'nde yapılan büyük değişikliğin, bir kez daha ikinci bir hükümetin kurulduğu şeklinde değerlendirildiğini görüyoruz) daha ilk toplantısında, MBK tarafından çıkarılmış olan bir yasanın kaldırılmasının görüşülmesinin doğru olamayacağını vurguluyordu. Yeni hükümet ile MBK arasında zıtlık olduğu izlenimi verilmemeliydi. Böylesi bir tutum, çok da yanlış anlaşılabilirdi. Yasa kaldırılacaksa dahi, bu durum, önce MBK'ya özel olarak önerilmeli ve yasanın kaldırılması talebi de yine MBK'dan gelmeliydi. İçişleri bakanı da, yasanın rafta kalmasından yanaydı. Ama yasanın kaldırılması konusunda bir önerisi yoktu.

Mehmet Orhan Mersinli, inkılap mahkemeleri yasasında bazı boşlukların var olduğunu ve buna bir çözüm arandığını hatırlattıktan sonra, yasadaki boşluğun, halihazırda gözetim altında kalanlar ile tutukluların yargılanabilmesine imkân bulunması olduğunu açıklıyordu. İnkılap mahkemeleri faaliyete geçmezse, gözetim altındakiler ve tutuklular arasında huzursuzluk doğacaktı. Acele edilmemeliydi. Mersinli, acele etmek ile tehir etmek arasında bir ara formül bulunması gerektiği görüşündeydi. Hukuk devletinin kurulması gerekiyordu. Siyasi istikrar açısından bu önemliydi.

Devlet Bakanı Zeytinoğlu da, ceza hukukuna göre, suç işlendiğinde, suçun geçerli yasaya göre cezalandırılması gerektiğini açıklamıştı. İnkılap mahkemeleri yasası geçerli ise, bu takdirde, suçlar, bu yasaya göre ceza görmeliydi. Yasa geçerli deniliyorsa, bu yasaya göre tanımlanmış olan suçların cezalandırılması icab ederdi. Büyük bir olayın olması halinde, yasa yürürlüğe girer ve o olaya ilişkin suçlar da, inkılap mahkemelerinde yargılanırdı. Ama mahkemelerin faaliyete geçmesi, önemli ve büyük bir hadisenin patlak vermesine bağlıydı. Zeytinoğlu, suçluların yargılanmasından yanaydı. Diğer olağan mahkemelerde yargılanmış ve davaları karara bağlanmış ve haklarında verilen hükümler kesinleşmiş olan sanıklar, daha sonra, inkılap mahkemelerinin faaliyete geçmesiyle birlikte, aynı davadan bu defa da inkılap mahkemelerinde yargılanacaklar ve yeni bir kararla karşılaşacaklardı. Yasanın 11. maddesi sarih değildi. Ayrıca, bakanlar kurulu, yasayı yorumlayamazdı; buna yetkisi yoktu. Suçlara, ağır ceza ve sulh ceza mahkemeleri bakmalıydı. Bakana göre, inkılap mahkemeleri yasası yürürlükte sayılamazdı. Yasanın 10. maddesi de zaten bunu gösteriyordu. Adalet bakanı, yasanın geçerli olmadığını ilan ederse, mesele kalmazdı. Yasanın yorumu gerekirse, bunu Kurucu Meclis yapmalıydı. Çünkü, (geçici ana)yasaya göre, yorum yetkisi Kurucu Meclis'e aitti.

Gümrük ve Tekel Bakanı Fethi Aşkın, Birinci Cemâl Gürsel Hükümeti'nde inkılap mahkemelerinin kurulmasına karar verildiğini hatırlatmıştı. Artık bu yoldan geri dönülmemeliydi. Yasanın kaldırılması en doğru yol olurdu. Ahmet Tahtakılıç da aynı görüşteydi. Nitekim, mal beyanı ile sorun yaratılmıştı. Kurucu Meclis, artık yasayı kaldırmalıydı. Tahtakılıç'a göre, MBK da bunu kabul ederdi. Zamanı geldiğinde inkılap mahkemeleri yasası kaldırılmalıydı. Bunun için Adalet Bakanı, önce MBK ile temas kurmalı, bu

şekilde MBK’nın konuya ilişkin görüşünü almalı ve MBK’nın eğilimini saptamalıydı. Daha sonra da yasanın kaldırılması teklifi MBK’ya bırakılmalıydı. TCK’nın 161. maddesi uygulanmıyordu. Hatta Tahtakılıç’a dahi uygulanmamıştı. Tahtakılıç, yasanın bir hafta sonra kaldırılmasından yanaydı. Zamanlama da doğru idi. Rejimin yerleşmesi açısından yasanın kaldırılması iyi tesir edecekti. Diğer yasalar, gereken cezaları zaten içermekteydi.

Turhan Feyzioğlu, yasanın hem yürürlükte olduğuna hem de yürürlükte olmadığına yönelik açıklamalara dikkat çekerek, içinde bulunulan çelişkiye dikkat çekmeye çalışıyordu. Yasaya göre, yasanın öngördüğü suçlarda cezalar beş yıldan başlıyor ve idama kadar gidiyordu. Bolu ve Ankara’daki mahkemelerde bu hükümler uygulanmak isteniyordu. Bakanlar kurulu elbette yasanın yorumunu yapamazdı. Buna yetkisi yoktu. Bu nedenle de yasanın yürürlükte olmadığı söylenemezdi. Bu görüşün aksi de iddia edilemezdi. Sıkıyönetim mahkemeleri de ilgili yasayı uygulayabilirdi. Yasa yürürlükteydi, fakat mahkemelerin faaliyete geçmesine karar verilmemişti. Bakanlar kurulu kararı olmaksızın inkılap mahkemeleri faaliyete geçemezdi ve dolayısıyla yasa da uygulanamazdı. Halihazırdaki suçlular, Atatürk aleyhine işlenmiş suçlar yasasına göre yargılanmaktaydılar. İnkılap mahkemeleri yasasının öngördüğü hükümleri, hiçbir olağan mahkeme uygulayamazdı. Yasa yürürlükte idi. Bakanlar kurulu, inkılap mahkemelerinin faaliyete geçmesine karar verebilirdi. Fakat mahkemeler faaliyete geçinceye dek, yasa hükümleri tatbik edilemezdi. Yasa rafta idi ve o halde konuyu hiç gündeme getirmeden, yasayı değiştirmek için girişimde bulunmamak gerekirdi. Yasa kaldırılmalıydı. Bunun için de önce MBK ile temas kurulmalıydı. Bunun psikolojik tesiri daha iyi olurdu. Yasanın kaldırılmasına yönelik öneri MBK’dan gelmeliydi. MBK, bakanlar kuruluna hiç bilgi vermeden ve ona danışmadan inkılap mahkemeleri yasasını kabul etmişti. Bu aşamada bakanlar kurulu, MBK’ya danışmadan ve ona bilgi vermeden yasayı kaldırırsa, bu tutum, hükümet ile MBK arasında çatışma olduğu yolunda izlenim yaratır ve dışarıdan bakıldığında da iyi görünmezdi. Bakanlar kurulu, MBK’nın kararına mukabelede bulunmamalı idi. bakanlar kurulu, MBK karşısında, yalnızca yasanın kaldırılmasından yana olduğunu belirtmeliydi. Hükümet, MBK nezdinde, yasanın kaldırılmasından yana tavır almalı ve kaldırılması için gayret sarf etmeliydi. Fakat acele ile teenniyi birleştirerek şekilde bir adım atılmalıydı.

Maliye Bakanı Kemâl Kurdaş, bakanlar kurulunda alınan kararın, halihazırdaki durumun sürmesi olduğunu açıklamıştı. Sonuçta, iki hâkim, yasanın uygulanması konusunda telafl etmişler ve durumu sormuşlardı. Kurdaş da, yasanın en kısa zamanda kaldırılmasından yana idi. Ama Kurdaş da, MBK onay vermeden, yasanın kaldırılasından yana değildi. Hatta devlet başkanına da sorulmalıydı. Kanımca, bu görüş de, bakanlar kurulunun MBK karşısındaki hiyerarşik pozisyonunu göstermesi bakımından anlamlıdır. Hükümet, MBK karşısında, MBK'nın bilgisi ve onayı olmaksızın, herhangi bir adım atmaktan ve inisiyatif kullanmaktan çekiniyordu. Hükümet, bu türden bir gelişmenin MBK ile arasında gerginlik yaratmasından endişelendiği gibi, kamuoyunda bu türden bir gerginlik izlenimi yaratılmasından da uzak kalmak istiyordu.

Başbakan, görüşmelerin ve tartışmaların bu aşamasında, adalet bakanının, konuyu bakanlar kurulunda oluşan görüşler temelinde yeniden değerlendirerek, daha sonra hükümetin gündemine getirmesini talep edecektir. Sorun, görüldüğü gibi, bunca uzun süren görüşmelere rağmen, askıda kalmış oluyordu.

Bakanlar kurulu üyelerinin bir endişesi de, görüşülen bu duyarlı konunun basına sızması riskiydi. Bakanlar kurulunda ele alınan bu konudan basına söz edilmemesi gerektiği özellikle vurgulanmıştı ve basına yapılacak bir açıklamada konunun ele alındığına ilişkin hiçbir bilgi verilmeyecekti.

Adalet Bakanı Tüzemen'in, toplantının ilerleyen kısmında, sıkıyönetim komutanlarının da inkılap mahkemelerinin faaliyete geçmesinden yana olduklarını açıklaması ilginçtir. Oysa, kendisi son derece ihtiyatlı konuşmuş ve inkılap mahkemeleri yasasını hiç benimsemediğini açıklamıştı. Eğer bakanlar kurulunda bu konuda aksi bir karar alınmış olsa, kendisinin istifasını hazırlamış olduğunu da yine itiraf edecektir. Zaten kendisi yasanın daha yayınlandığında akim kalacağından emindi. Yasanın amacı, uygulanmak değil, fakat sadece korkutmaktı. Yasanın uygulanmayacağını baştan beri biliyordu. Kendi düşüncesi de bu yöndeydi. Fakat sorun, gözetim altına alınanların akıbetinin ne olacağı idi. Gözetim altında bulunanlar sonsuza kadar tutulamazlardı. O halde, yasa kaldırılmalıydı. Tek başına TCK zaten yeterliydi. Hatta zaten TCK'ya göre, birçok ülkede suç olmayan fiiller, Türkiye'de suçtu. Yasanın öngördüğü suçlar, ağır cezalık

olursa, hâkimler genellikle beraat kararı verirdi. Aslında inkılap mahkemeleri yasası, hukuk esaslarına da uygun değildi ve bu nedenle kaldırılmalıydı.

Diğer yandan, yasanın 3. maddesinin dördüncü bendinde öngörülen suçları, TCK kapsamıyordu. Bu sayılan suçlar, sadece 27 Mayıs’a karşı olan fiillerdi. Yasa halihazırda yürürlükte idi. Yasa, yayını tarihi itibariyle yürürlüğe girmişti. Bu nedenle de söz konusu fiillerin suç oluşturmadığı söylenemezdi. Sözü edilen bendde öngörülmüş olan fiiller TCK’ya taşınırsa, mesele biterdi. Diğer yandan, yasanın kaldırılması halinde, bu suçları işleyenlerin durumunun ne olacağı belli değildi. Bu kişiler salıverilecek miydi? Tüzemen, sanıkların gözetim altında ya da tutuklu olarak kalmalarından yanaydı. Gerçi yasanın öngördüğü cezalar ağırdı, fakat uygulanmalıydı. Belki cezalar indirilebilirdi. Fakat bunun için de yeni bir yasa kabul edilmeliydi. Bakana göre, yasa kaldırılmalı, fakat yasanın öngördüğü suçlar, TCK’ya aktarılmalıydı. Eğer cezalar ağır görülüyorsa, bu takdirde de cezalar hafifletilmeliydi. İnkılap mahkemeleri faaliyete geçmedikleri halde, yasanın öngördüğü suçları işleyenlerin suçlu olmadıkları söylenemezdi. Ayrıca, sanıklar için uygulanacak olan muhakeme usûlünün ne olacağı da tam olarak belirlenmiş değildi ve tartışmaya açıktı.

İçişleri bakanı ise, ilgili yasanın dördüncü bendinde yer alan fiillerle suçlanan sanıkların 13 Kasım’dan itibaren tahliye edildiklerini hatırlatacaktır. Tahliye edilen sanıkların sayısı 257 idi. 27 Mayıs’tan sonra söz konusu sanıklar, bu suçlardan dolayı askeri mahkemelerle olağan mahkemelerde yargılanmışlardı. Askeri mahkemeler, delil bulunamadığından ve suç da sabit olmadığından, davalarla ilgili olarak yetkisizlik kararı vermişti. Olağan mahkemelerde de sanıklar delil yetersizliğinden beraat etmişlerdi. 13 Kasım sonrasında Sivas ve Balmumcu Askeri Cezaevi’nde bulunan tutuklular salıverilmiş ve sanıklar, ağır ceza mahkemelerine sevk edilmişlerdi. İçişleri bakanı da, yasanın rafta kalmasından ve uygulanmamasından yanaydı.

Başbakan, görüşmenin bu aşamasında verilen kifâyet-i müzakere önergesinin kabul edilmesi üzerine, adalet ve içişleri bakanları ile milli eğitim ve maliye bakanlarının MBK ile temas kurmalarını talep edecektir.

İlgili bakanlar, bakanlar kurulunun inkılap mahkemeleriyle ilgili olarak ortaya çıkan eğilimini MBK'ya aktaracaklar ve temaslarının sonucunu yeniden hükümetin gündemine getireceklerdi. Bazı bakanlar ise, sadece adalet bakanının MBK ile temas kurmasının yeterli olacağı görüşündeydiler. Bunun üzerine, içişleri bakanı, adalet bakanının MBK ile temas kurmasını, bakanlar kurulunda beliren inkılap mahkemeleri yasasının kaldırılması yönündeki eğilimin MBK nezdinde dile getirilmesini ve MBK'nın da bu konudaki görüşünün öğrenilmesini talep edecektir. Turhan Feyzioğlu da, konuyla ilgili olarak, önce MBK ile görüşülmesinden ve ardından konunun yeniden bakanlar kurulunda ele alınmasından ve nihayet yasanın kaldırılmasından yana olduğunu açıklayacaktır. Ahmet Tahtakılıç da aynı görüşte idi.

Başbakan da, yaptığı açıklamada, kendisinin zaten sürekli olarak MBK ile temasta olduğunu belirtmek gereğini duyacaktır. MBK ile temas olağan idi. Adalet bakanı da MBK ile görüşmeli ve bu konuda hükümet ile MBK arasında aracılık etmeliydi. Adalet bakanı, önce MBK'yi ikna etmeli ve ardından MBK'nın ikna olmasından sonra, konuyu yeniden bakanlar kuruluna getirmeliydi. O zaman mesele yeniden görüşme konusu olabilirdi. Adalet bakanı, konuyla ilgili açıklamada bulunurken, zaten sıkıyönetim ilan edilmiş olan şehirlerde herhangi bir sorun olmadığını ve sıkıyönetim mahkemelerinin yasanın dördüncü bendinde yer alan suçlara baktığı bilgisi sunacaktır. Bu davalar da, sıkıyönetim yasasında bulunan diğer suçlar gibi, sıkıyönetim yasası gereğince kurulan sıkıyönetim mahkemelerinde görülmekteydi. Ayrıca, bakanlar kurulunun yasa değişikliği önerisini Kurucu Meclis'in gündemine getirmek istemediği de MBK'ya bildirilecekti.

İçişleri bakanı ise, bakanlar kurulunun daha ilk toplantısında inkılap mahkemeleri yasasının kaldırılmasının ya da değiştirilmesinin görüşüldüğünün işitilmesinden sakınılması gerektiğini özellikle vurgulamaya ihtiyaç hissetmişti. Bu görüşme kesinlikle gizli kalmalıydı. Adalet Bakanı Tüzemen de, hükümet adına MBK ile görüşülmesi sırasında içişleri bakanının da kendisi ile birlikte bulunmasından yanaydı. Kendisi hükümetin asker kanadından bir ismin de bu görüşmede bulunmasının muhtemelen yararlı olacağı kanısındaydı. Anlaşılan belki de Tüzemen tek başına aracılık etmekten çekiniyordu. Bu tartışmaların ardından, başbakan,

hükümetten dört üyenin MBK ile görüşmelere katılmasını talep edecektir. Başbakan, söz konusu dört üyenin görüşme sırasında, önce genel güvenlikten ve piyasadan söz açmalarını istiyordu. Bu konuşma sırasında, MBK'dan bir üyenin yasanın kaldırılmasından yana çıkması halinde, hükümet üyelerinin de konuyu bakanlar kurulunda görüşmeyi önermelerini istemişti.

Turhan Feyzioğlu, ilgili yasanın üçüncü ve dördüncü bendlerinde öngörülen fiillerin umumi hükümlere göre cezalandırılabileceğini ileri sürüyordu. MBK'da mesele gayet açıklıkla anlatılmalıydı. Meseleyi, basında da yer alacak şekilde, Kurucu Meclis'in gündemine getirmenin de sakıncaları, MBK'ya izah edilmeliydi. Mesele inkılap mahkemeleri yasasının değiştirilmesi şeklinde ele alınmamalıydı. Bir değişiklik gerekiyorsa, bunun da TCK'da yapılması daha doğru olurdu.

Adalet Bakanı Ekrem Tüzemen ise, yasada öngörülen fiilerin cezalarının son derece ağır olduğunu bir kez daha anımsatıyor ve mahkemelerin bu cezaları nasıl vereceğini merak ettiğini belirtiyordu. Cezalar beş yıldan başlıyor ve on beş yıla kadar çıkıyordu. TCK da aynı suçları kapsıyordu, fakat öngörülen cezalar çok daha hafifti. TCK'da aynı suçlar için sadece birden üç seneye kadar hapis cezası öngörülmüştü. Eğer inkılap mahkemeleri yasası yürürlükte kalırsa, mahkemeler ve sıkıyönetim mahkemeleri, on beş yıldan idama kadar giden değişik ağır cezalar vermek zorunda kalacaklardı. Adalet bakanına göre, bütün bunlar göz önüne alındığında, inkılap mahkemeleri henüz faaliyete geçmediğinden dolayı, yasanın öngördüğü hükümler de yürürlüğe giremez ve bu cezalar verilemezdi. Bu fiiller, işlendiği tarihten itibaren bu yasanın öngördüğü cezalara tâbi idiler. inkılap mahkemeleri faaliyete geçmemiş bile olsalar, yasada öngörülmüş olan bütün fiiller suçtu ve yasanın öngördüğü cezaların da verilmesi icab ederdi. Aynı cezalar olağan mahkemeler tarafından da verilebilirdi. Hükümet adına yapılacak olan görüşmeler sırasında, MBK nezdinde, dördüncü bendde sayılan fiiller TCK'da bulunmuyorsa, burada sayılan suçların TCK'ya aktarılmasının gereği anlatılmalıydı.

Fehmi Yavuz da, inkılap mahkemeleri faaliyete geçmeden, yasanın uygulanamayacağı kanısındaydı. Turhan Feyzioğlu da bu görüşe katılmıştı. Ahmet Tahtakılıç ise, yasa uygulansa, 300 ilâ 400 kişinin asılacağını

öngörüyordu. Başbakan da, MBK ile teması önermişti ve Ticaret Bakanı Mehmet Baydur haricindeki bütün hükümet üyeleri bu görüşü benimseyeceklerdir.

Yönetimde Siyasi Tasfiyeler

Birinci Cemâl Gürsel Hükümeti'nin daha ilk toplantısında, eski iktidar mensuplarının yönetimden tasfiyesine geniş yer ayrıldığı gözlenmektedir. Fakat bu konudaki ilk gözlem, konunun isim bazında değerlendirilmeye başlandığı ve bir ilke meselesi olarak ele alınmadığıdır. Daha ilk görüşmelerde, hükümet üyelerinin kökenleri ile mensubu bulundukları yeni hükümetin misyonu arasındaki çelişki, ortaya çıkmakta gecikmemiştir. Nitekim, tasfiyeye konu olan eski iktidar mensuplarının atamaları, zamanında bizzat yeni hükümette yer alan bakanlar tarafından gerçekleştirilmişti ve bu durum, memuriyet zihniyeti ile meşru ve haklı gösterilmek istenmişti. Nihayet halihazırda hükümet üyesi de olsalar, eski bürokratlar, dönemin iktidarının talimatlarını yerine getirmişlerdi.

Burada karşımıza şöyle bir çelişki çıkmaktadır: Eski iktidarın atadığı yüksek bürokratlar, yeni hükümette üye olarak bulundukları sürece, eski ile yeni arasındaki çelişkinin ağırlığını üzerlerinde hissetmeye mahkûmdular. Öncelikle, her an eleştirdikleri ve kınadıkları eski iktidarın kendilerini ataması üzerine, bürokrasinin üst kademelerine kadar yükselmişlerdi. Bu yükselme sürecinde elbette eski iktidarla işbirliği yapmışlardı. Şimdi onlardan beklenen ise, bu geçmişin izlerinin tamamen silinmesi ve yeni iktidarın eski karşısındaki sert tutumunu sürdürmeleriydi. Bu konum, hem kişisel olarak güçtü hem de kökenlerine aykırı olabilecek bir talepti. Yüksek bürokrasiden gelen bakanların görüşlerinde bu ikircikli tutumu yakalamak mümkündür.

Diğer yandan, tasfiye sürecinde acele etmek isteyen üyelerin karşısında, daha yavaş hareket edilmesini ve tasfiye sürecinin tedricen gerçekleştirilmesini talep eden üyeler de vardı. Aynı mesele, idare meclislerinde yapılması düşünülen tasfiyelerde de kendisini göstermektedir. Bakanlardan bazıları, bakan olmadan önce, halihazırda hükümette şikâyet konusu olarak gündeme gelen idare meclislerinde üye idiler. Bu nedenle, idare meclislerinde yapılacak olan olası bir tasfiye, memuriyet geçmişi olan bakanların itirazlarıyla karşılaşıyordu. Buna karşılık, asker üyelerin tasfiye

sürecinde daha radikal bir tutum takındıkları dikkati çekiyordu. Daha ilk toplantıda tartışmalara neden olan bu konu, ikinci toplantıda da görüşülecek ve bu kez özellikle yurt dışında görevli bulunan kişilerin tasfiyesine karar verilecektir. Nitekim, bazı büyükelçilerin merkeze alınmaları da bu çerçevede değerlendirilmelidir. Bu konu, beşinci ve altıncı toplantılarda da aynı minval üzerinde devam edecektir.

Şimdi, tutanaklardan hareketle, bu sürecin ayrıntılarına bir göz atalım:

Bakanlar kurulunun otuz dördüncü toplantısında, Emekli Sandığı Kanunu ’ nun 39. maddesinin değiştirilmesi ve böylece kamu görevlilerinin re’sen emekliye ayrılmasının sağlanması, dolayısıyla siyasi tasfiyenin mümkün kılınması meselesinde, uygulamanın antidemokratik olması gündeme geldiğinde, ortaya iki farklı görüş atılacaktır. Bir yandan, bürokraside eski iktidardan geri kalanların siyaseten tasfiyesi arzu ediliyor ve bunun için de uygun olmayan yasaların değiştirilmesi yönünde bir eğilim ortaya çıkıyordu. Fakat, diğer yandan da, bürokraside tasfiye, aynı anda son derece çekinceli tutumlara da neden oluyordu. Ne de olsa, hükümet üyelerinin pek çoğu bürokrasinden gelmişti ve bazıları hâlâ bu kimliğini muhafaza ediyordu. Onlar açısından memur tasfiyesi, kulağa o kadar da hoş gelmeyen bir kelimeydi ve bunu ifade etmekten de çekinmiyorlardı.

Üstelik ortada devasa bir çelişki de vardı: Eski iktidar zamanında çıkarılan emeklilik yasaları, o zamanki iktidarın tasfiye sürecine yardımcı olacağı gerekçesiyle, hayli sert bir şekilde eleştirilmişti. Bu eleştiriler, bizzat hükümet üyeleri tarafından da paylaşılıyordu. Ancak şimdi eski iktidarın uygulamalarına devam edilmesi söz konusu idi. Sadece tasfiyenin yönü değişmiş gibiydi. Hükümet, bir yandan, birlikte çalışamayacağından emin bulunduğu bürokratları emekliye ayırarak tasfiye etmeyi düşünüyor; fakat, diğer yandan da, bu sürecin eski iktidarın uygulamasından bir farkı olmadığı gerçeğinden dolayı tedirgin oluyordu. İhtilal, bütün bunları engellemek için yapılmışsa, bu takdirde, eski antidemokratik uygulamalara artık son vermek gerekirdi. Yani, eski iktidar daha önce tasfiye yaparken eleştirilmişti ama şimdi yeni hükümet açısından da aynı uygulamaya gerek görülüyordu. Bu çelişki, bakanlar kurulunda açıkça dile getirildiğinde, hareket inisiyatifinin daraldığı açıkça görülmektedir. Tasfiye, politik amaçlarla yapılacaktı, fakat bu tedirginlik yaratmıştı. Bakanlar kurulu

üyeleri, kendilerine sunulan bu imkândan yararlanmak konusunda hemfikir değillerdi. Nitekim, öneriden, politik amaçlarla kulanılmamak üzere, şimdilik vazgeçilmişti. Ayrıca, ilgili yasayla, emeklilik sürecini yargı denetimine kapamak gibi bir düşünce de gündemdeydi. Elbette bu görüşü seslendirenler de, uygulamanın antidemokratik olacağından emindiler. Fakat, geçici de olsa, bir süre için bu türden bir uygulamaya ihtiyaç olduğu kanısındaydılar.

Sonuçta, yeni hükümet de, eski iktidarın çıkardığı ve zamanında halihazırdaki hükümetin üyeleri tarafından da sert bir şekilde eleştirilen yasaları olduğu gibi uygulamaktan ve hatta daha da sertleştirmekten kaçınamayacağını bize göstermektedir. Ancak bu durum da, darbenin olağan siyasi sonuçlarından biri olarak görülmelidir. Eşyanin tabiatı icabı, yeni hükümet de, siyaseten eskisini tasfiye etmek zorundaydı ve kaçınılmaz olarak kendisini eskisinin uygulamaları içinde bulmuştu. Siyasetin yasası, onu buna zorluyordu. Diğer yandan, eski iktidarın antidemokratik yasalarından yararlanarak, bunu eski iktidar mesuplarına karşı kullanmak, siyaseten ne ölçüde tutarlı bir davranıştı sorusu da, pek gözden kaçırılamıyordu.

Bakanlar kurulunun altmış dördüncü toplantısında, memur tasfiyesi bir kez daha gündeme gelecektir. Emekli Sandığı Kanunu’nun 39. maddesi, siyasi tasfiyeye uygun bir maddeydi. Ancak bu madde, eski iktidar zamanından kalmıştı. Hatta darbenin meşru gerekçeleri arasında da zikrediliyordu. O zaman da çok eleştirilmişti. Fakat şimdi yeni iktidara lazım olduğu için, hükümet, bu yasa maddesinin kaldırılmasından yana değildi. Ayrıca, buna ek olarak, hâkimlerin de denetim altında kalması arzu ediliyordu. İlgili yasanın 39. maddesiyle hâkimlerin de re’sen emekli edilmeleri gündemde idi. Diğer yandan, bunun eski uygulama olarak eleştirileceği de belirtilmişti. Bu yasalar, bir yandan antidemokratikti; fakat, diğer yandan da, güncel politika gerçeği herkesin gözünün önündeydi. Bakanlar kurulunun bu türden ikilemlerde, iki arada bir derede kaldığını görüyoruz.

Bakanlar kurulunun bazı üyeleri açısındansa, bu tartışmalara artık hiç gerek kalmamıştı. Bir tasfiye yasasına gerek yoktu. Bunun zamanı artık geçmişti. Zaten uygulanabilse dahi, muhtemelen kötü uygulanacaktı. Bunun yerine, ortalığı telafla vermeden, bütün bakanlıklar, kendi imkanlarıyla ve mevcut

yasalarla, olabildiğince tasfiye yapmaya çalışmalıydılar. Bu, ancak her bakanın kendi inisiyatifiyle girişebileceği bir süreç olabilirdi. Öyle görünüyor ki, bir yandan, hükümet üyelerinde memurların korunması içgüdüsü vardı. Çünkü, hükümetin bazı üyeleri, eski memurlar olarak, bazı memurların zor ve baskı altında suç işlemiş olsalar bile, bunun gözardı edilmesinden yanaydılar. Nihayet herkes kahraman olamazdı ya... Gerçekçi olmak ve eldekilerle iş yapmak lazım geliyordu. Tasfiyeler, genellikle haksızlıklarla sonuçlanıyordu. Tasfiyeye uğrayacakların tesbiti zordu. Belirli isimler üzerinde uzlaşmak da çok güçtü. Ayrıca, işe yaramayan memurlar mı atılacaktı, yoksa sadece suçlu olanlar mı? Bu takdirde, suçlu olanlar nasıl anlaşılacaktı? Mahkemeye verilip de, beraat edenler ne olacaktı? Bu kişilerden bazıları zaten bir şekilde tasfiyeye uğramıştı ya da uğruyordu. Sık sık atamalarla hayatlarından bezdirilip, istifalarına neden olunuyordu. Ayrıca, emekli edilirken de haksızlıklar oluyordu. Çünkü, emeklilik yasasının çalışma süreleri ile ilgili kısımları, sonuçta haksız sonuçlar doğurmaktaydı ve emeklilik maaşları arasında hayli farklar oluşuyordu.

Kanımca, sonuç olarak, memurların memurları bir şekilde tasfiyeye ellerinin varmadığını söyleyebiliriz. Çünkü, nihayet onlar da memurdu ve bir gün onlar da aynı sonla karşılaşabilirlerdi. Bu bakımdan bu mekanizmayı ebediyen kaldırmak onların işine geliyordu. Fakat bakanlar kurulunun bazı üyeleri de, ilgili yasanın 39. maddesinden yanaydılar. Onlara göre, bu madde, hâkimleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi gereken bir düzenlemeydi. Ancak bu noktada sorulmayan soru, eski iktidarın suçunun tam olarak ne olduğuydu. Yani, geçmiş iktidar bu yasayı kabul etmekle prensip olarak yanlış yapmamış, sadece tasfiyeye uğrayan kişileri yanlış seçmiş olmalıydı. Mesele, prensipte değil, yalnızca isim seçmekteydi.

Bakanlar kurulunda bazı üyeler de, konunun bakanın yetkisine bırakılmasından yanaydı. Adalet bakanı, 27 Mayıs darbesinden sonra, MBK'ya hâkimler arasında tasfiyeye yönelik bir yasa tasarısınn iletildiğini, fakat bunun kabul edilmediğini açıklamıştı. Reddin nedeni, tedhiş havası yaratmamaktı. Adalet bakanına göre, zaten tasfiyelerde genellikle yanlışlıklar yapılıyordu. Ona göre, gerçekten gitmesi gerekenler kalıyor ve buna karşılık, asıl kalması gerekenler de atılıyordu. Tasfiyelerde duygular

çok önemli rol oynuyordu. Diğer yandan, hükümet içinde ortak bir tasfiye anlayışının bulumadığı da ortaya çıkmıştı. Pek çok üyeye göre, memurlar arasında var olan emniyet duygusuna dokunmamak lazım gelirdi. Zaten 27 Mayıs da geçip gidiyordu ve yakında geriye sadece Gâziosman Paşa marşı kalacaktı. Memleket aleyhine çalışanlar varsa, onlar tesbit edilmeli ve tasfiye edilmeliydi. Ancak, bunu her bakanlık, kendi kararı ve inisiyatifiyle yapmalıydı. Fakat toptan bir tasfiye yasasına ihtiyaç yoktu. Toptan bir tasfiye olmayacağına göre, bu türden tasfiye yasalarından artık söz etmemek gerekirdi. Bu, artık unutulmalıydı. Böyle toptan bir tasfiye yasasının kabul edilmesindense, ilgili kişilerin kötü yerlere atanmaları sonucunda kendiliğinden istifa etmelerinin beklenmesinin daha doğru bir yol olacağı düşünülüyordu. Ayrıca, soruşturma kurullarının açacakları soruşturmalar sonucunda, suçlamalarla karşılaşan kişilerin mahkemelere verilmesi ve eğer söz konusu suçlardan mahkûm olurlarsa da, emekliye ayrılmalarının beklenmesi, bir başka tasfiye yöntemi olarak düşünülmeliydi. En azından, tasfiye edilmek istenen memurların daha düşük pozisyonlara atanmaları ile kendiliğinden emekli olmalarının ve böylece görevlerinden ayrılmalarının beklenmesi yoluna gidilmesi de, bir yöntem olarak etkin olabilirdi.

Siyasi Yeterlilik Kısıtlamaları

Bakanlar kurulunun yedinci toplantısında, siyasal partilerin ocak ve bucak örgütlenmelerinin kaldırılmak ve siyasete katılacaklar için de eğitim seviyesi konulmak istenmesi üzerinde durulmalıdır. Ancak yeterli eğitimden geçmiş olan kişilerin politika yapabilecekleri görüşü, bu türden elitist bir yaklaşım, burada kendisini bir kez daha açığa çıkarmaktadır. Fakat bunun bir başka örneğini, daha önce bakanlar kurulunda seçmenin eğitim seviyesi tartışılırken de zaten görmüştük... Bakanlar kurulunda gündeme getirilen yasa önerisi tutanaklarda yer almadığından, kısıtın tam olarak ne olduğu maalesef anlaşılamamaktadır. Fakat görüşmelerin seyrinden anlaşıldığı kadarıyla, ancak lise mezunu olan kişilere politika yapma hakkı tanınmak istenmektedir. Seçmen olabilmek için ise, herhangi bir eğitim derecesinin aranmasına gerek görülmemişti. Fakat bu görüş de yabana atılmamalıydı ve dikkate alınan bir görüştü. Hükümetin asker kanadından Sıtkı Ulay'ın, Vehbi Koç'un da eğitiminin yetersizliğine dikkat

çekip, bu koşullarda onun da politikaya katılamayacağını hatırlatması, bu konudaki kısıtların bazı sonuçlarına dikkat çekmek bakımından anlamlıdır.

Politikaya katılma yaşı olarak, üniversite öğrencilerinin de politika dışında kalabilmelerini sağlamak üzere, 22 yaşın gündeme getirilmesi, bir başka açıdan da dikkate değerdir. Hatırlanacağı gibi, 27 Mayıs darbesinin esas destekçisi olarak kabul edilen ve ihtilalin ateşleyicisi olan üniversite gençliğinin, bu kez artık politikadan soyutlanmaya çalışılıyor olması manidardır. Oysa, eski iktidara karşı çıktığında ve yönetime karşı direnç gösterdiğinde, aynı gençlik, politik konumundan dolayı, ihtilalciler tarafından yere göğe sığdırılamamıştı. Oysa artık politika dışında tutulmak isteniyordu ki, bu, tam bir çelişkiydi.

Ancak üniversite öğrencilerinin sorunlarına özel bir hassasiyet gösterildiğini de belirtmeliyiz. Bakanlar kurulunun altmış birinci toplantısında da olduğu gibi, üniversite öğrencileri için yeni yurt yapılması ve yurt sorununun çözümü hep gündemde olacaktır.

Siyasi parti başkanlığı için üniversite mezuniyetinin talep edilmesi de, benzeri bir eğilimi ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca, parti kapatılmasının kolaylaştırılması yoluna gidilmesi tercih ediliyordu. Yargıya parti kapatmak için geniş yetkiler tanınması talep ediliyordu. Ancak bu konudaki tartışmalar da ilginçtir: İktidarın parti kapatabilme imkânını suistimal edebilme olasılığı da akla gelmişti. Bu takdirde, iktidar partisinin, muhalefet partisini, üstelik yargı kararıyla kapatabilmesine de imkân hazırlanmış olabilirdi. Yani çok dikkat edilmesi gereken bir karardı. Kaş yapalım derken göz çıkarılabilirdi. Diğer yandan, siyasi partilerin ocak ve bucak örgütleri kurmaya kalkmasının, partinin kapatılmasına neden olması arzu ediliyordu. Böylece, partilerin bu yörelerde örgütlenmesinin önüne geçilmiş ve yasak, sıkı müeyyidelere bağlanmış olacaktı. Köylüler de siyasi partilerin ancak kaza örgütlerinde yer alabileceklerdi. Böylece, partilerin kitle tabanları epey daraltılabilecekti. Partinin kapatılması ise, ancak genel merkezin ocak ve bucak örgütü kurmaya kalkışması halinde söz konusu olabilecekti. Bu öneri, bakanlar kurulunda kabul edilecektir.

27 Mayıs darbesiyle birlikte siyasi partilerin bütün faaliyetleri yasaklanmıştı. Fakat CHP bunu zorluyordu ve pratikte deliyordu da... Bakanlar kurulunun kırk birinci toplantısında, bu durum söz konusu

edildiğinde, içişleri bakanı, CHP’nin üye kaydına da izin vermediklerini belirtecektir. Başbakan ise, parti faaliyetlerini serbest bıraktıklarına ilişkin demeç verince, siyasi faaliyetler yeniden başlamıştı. Yeni parti müracaatları da oluyordu. Hatta Sosyalist Parti bile kuruluş için başvurmuştu. İçişleri bakanına göre, partilerin merkez teşkilatlarının toplantıları, siyasi faaliyet olarak değerlendirilmemeliydi. Bütün parti teşkilatı harekete geçmedikçe, siyasi faaliyet yasağına uyuluyor gibi görünmeliydi. Oysa CHP, özel evlerde toplantılar yapıyordu. Dışişleri bakanına göre, siyasi partilerin faaliyetlerine yeniden izin verilmesi, iyi partilerin oluşumuna yol açmalıydı. Başbakan da aynı görüşteydi. Ona göre, yönetim bir iki partinin elinde kalmamalıydı.

İçişleri bakanının açıklamasına göre, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi de gizliden gizliye faaliyetteydi. Başbakan ise, güçlü parti(ler)den yana idi ve partilerin merkez teşkilatının kurulmasını istiyordu. Ama ona göre de, siyasi partilere üyelik kayıtları için henüz zaman erkendi. Halihazırda mahallinde birkaç kişilik kurucu üyelerle yetinilmeliydi. Ancak siyasi faaliyetlere tam olarak yeniden izin verilmesindan sonra, siyasi partiler üye kayıtlarıyla ortaya çıkabilirlerdi. Başbakana göre, siyasi parti liderlerinin verecekleri siyasi beyanatlar, siyasi faaliyet olarak kabul edilmemeliydi. İçişleri bakanı da, siyasi faaliyet tanımına ilişkin başbakanın bir açıklamada bulunmasından yanaydı. Böylece konu açıklık kazanmış olacaktı.

Bakanlar kurulunun kırk üçüncü toplantısında, antidemokratik yasa ve kararlar mevzuu da gündeme gelecektir. MBK, lise mezunu olan kızların ilköğretimde öğretmen olarak görev almalarını zorunlu kılmış ve bunun için talimat da vermişti. Fakat karar antidemokratik diye hükümet içinde tartışma konusu olacaktır. Bununla birlikte, başbakana göre, karar antidemokratik değildi.

Kurucu Meclis

Bakanlar kurulunun kırk altıncı toplantısında, Kurucu Meclis tartışmalarına şahit olmaktayız: Başbakan, Kurucu Meclis’in 20 Aralık 1960 tarihinde toplanmasını istiyordu. Fakat bu talep itirazlarla karşılaşmıştı. Yasa tasarısı, aceleyle dağıtılmış ve henüz tetkik edilememişti. Örneğin, tasarıda bakanlar kurulu hiç yer almamıştı. Başbakan, bakanlar kurulunun da Kurucu Meclis yasa tasarısına katılacağından söz ediyordu. Hükümetin askeri kanadından

Sıtkı Ulay, Kurucu Meclis'te siyasi partilere ayrılan kontenjanı yüksek bulmuştu. Bu görüş, aslında askeri kanadın siyasi partilere olan mesafesini de yansıtıyor olabilir. Anayasanın halkoyuna sunulmasına herhangi bir itiraz yoktu. Fakat, hatırlanacağı gibi, seçmenin eğitim seviyesi önemli tartışmalara yol açıyordu. Başbakan, seçmen olabilmek için en az ortaokul mezunu olmak gerektiğini ileri sürmüştü. Böylece, eğitim ile siyasal bilinç arasında doğrudan bir ilişki kurulmuş olmaktaydı. Bu suretle, bir kez daha, siyaset ile eğitim arasında doğrudan ve olumlu bir ilişki kurulmuş oluyordu. Elitist yaklaşımın tipik bir ürünü olan bu görüş, ancak resmi eğitimden geçen kişilerin siyasete katılabilecek yetenek ve bilinçle donanmış olabileceğini öngörüyordu. Bunun dışında kalan kişilerse, henüz siyaset için ehil sayılamazlardı ve siyasetin dışında tutulmalıydı. Siyaset mümkün olduğunca seçkin bir tabakaya inhisar ettirilmeliydi. Diğer yandan, hükümetin yine askeri kanadından bir başka üye, Sıtkı Ulay, bu öneriye karşıydı. Başbakanın önerisinin bakanlar kurulunda desteksiz kalması dikkate değerdir.

Diğer yandan, siyasal partilerin faaliyetlerine izin verilmesi meselesi de yine gündemdeydi. Başbakan, siyasi partilere il ve ilçelerde serbest çalışma izni verileceğinden söz ediyordu. Muhtemelen hükümetin askeri kanadından olan Sıtkı Ulay'ın önerisi üzerine, Temsilciler Meclisi'nde siyasal partiler için ayrılan kontenjan sayısı, 70'den 50'ye indirilecektir. Fakat CHP'nin Temsilciler Meclisi içinde ağırlık yaratması da, benzer sıkıntılar doğurmuştu. Bazı bakanlar, bu nedenle sıkıntılarını dile getirmek gereğini hissetmişlerdi. Başbakansa, Temsilciler Meclisi'ndeki il temsilcilerinin kontenjanının artırılmasından yanaydı. Yasa önerisinde her il için iki kişilik kontenjan önerilmişti. Başbakan, bunun yerine, beş kişilik kontenjan talep ediyordu.

Bakanlar kurulunun ellinci toplantısında, bu kez de Kurucu Meclis yasasının kabulünden sonra ortaya çıkan hukuksal sorunlar gündeme gelecektir. Kurucu Meclis faaliyete geçinceye dek, ilgili yasaya göre, MBK'nın artık yasa kabul edemeyeceğine ilişkin bir değerlendirme söz konusuydu ve bu değerlendirme sonucunda siyasal ve hukuksal bir sorun oluşmuştu. Gerçekten de ilgili yasanın ifadesinden, Kurucu Meclis yasası kabul edildikten sonra, Kurucu Meclis'in faaliyete geçeceği süreye kadar,

yirmi bir gün zarfında MBK'nın yasa çıkaramayacağı öngörülüyordu. Bu sorun, hükümetin gündemine de taşınmıştı.

Kurucu Meclis yasası, yayımlandığı anda yürürlüğe girdiği için, Kurucu Meclis faaliyete geçinceye dek, MBK'nın yasa yapma yetkisinin ortadan kalktığına ilişkin değerlendirmeye karşı, hukuk yorumları ardı ardına gelmekteydi. Bakanlar kurulundaki tartışmalar da, sorunun hukuksal yönüne değiniyor ve bir çözüm yolu aranıyordu. Buna göre, yasanın bazı maddeleri yürürlükte sayılırdı. Fakat bazı maddelerinin de ileride yürürlüğe gireceği belirtiliyordu. Bu yoruma göre, yasanın uygulanmasına imkân olmayan maddeleri yürürlükte kabul edilemezdi ve bu nedenle de MBK, yasa çıkarmaya devam edebilirdi. Bakanlar kurulundaki tartışmalar, yasaya ilişkin hukuksal değerlendirmenin aslında doğru olduğunu açıkça gösteriyordu. Aslında, yasa tasarısında, yasanın yirmi bir gün sonra, yani Kurucu Meclis'in faaliyete geçmesiyle birlikte yürürlüğe gireceğinin belirtilmesi gerekiyordu. Fakat bu nokta atlanmıştı ve yasa biraz eksik ve gedik çıkmıştı. Şimdi, durumu kurtarmak için, bunu tevil etmek lazımdı. Bakanlar kurulundaki hukuksal tartışmalar, bunu açıkça gösteriyordu. Fakat bakanlar kurulunda konunun siyasal önemi üzerinde de durulmuştu. Gerekirse MBK'nın, söz konusu süre içinde hiç yasa çıkarmaması ve böylece hukuksal bir sorundan uzak durulması dahi gündeme getirilmişti.

Anlaşılan, Kurucu Meclis yasa tasarısının bir an önce yasalaşması, siyasi bakımdan acil bir gündem maddesi olduğundan, yasa tasarısı üzerinde yeterince dikkat gösterilememişti ve bu nedenle de hukuksal bir boşluk doğmuştu. İlginç olan nokta, bakanlar kurulundaki görüşmelerin, sorunun çözümünü MBK'nın kararına bırakmasıdır. Anlaşılan, bakanlar kurulu, bir kez daha, bu denli önemli bir sorunda, MBK'nın inisiyatifinin önüne geçmek istemiyordu.

İlginç olan bir başka nokta da, bakanlar kurulunun kırk altıncı toplantısında, başbakanın, Maliye Bakanı Ekrem Alican'a, Alican'ın kuracağı partiden söz etmesidir. Bu tutanakta bazı maddeler bulunmaktadır. Ardından gelen üç toplantının zabtı ise elimizde bulunmamaktadır. Bu nedenle ayrıntıları bilemiyoruz...

Bakanlar kurulunun altmış dördüncü toplantısında, bu kez de, Temsilciler Meclisi ile bakanlar kurulu arasındaki anlaşmazlıklar gündeme gelecek ve

hükümet, Temsilciler Meclisi'nde kendisine yönelik gerçekleşen eleştirilerden hayli rahatsız olduğunu açıkça belli edecektir. Hükümet, yasa tasarılarının Temsilciler Meclisi'nde sorgulanacağından ve eleştirileceğinden endişe ettiği için, yasa tasarılarını Temsilciler Meclisi'ne iletmekten kaçınıyordu. Bu tutum da ayrıca ilginçtir. Çünkü, bakanlar kurulu üyeleri, bu tutumlarıyla yasama organı karşısında denetimden kaçmaya çalışıyordu. Anlaşılan bakanlar kurulu üyeleri, 27 Mayıs darbesinden sonraki denetimsiz faaliyete kısa süre içinde hayli alışmıştı. Oysa eski iktidarı Meclis denetiminden kaçmakla suçlayanlar da, bizzat kendileri idi.

Yeni Anayasa

Bakanlar kurulunun altmış dördüncü toplantısında da yeni anayasa tasarısı gündeme gelmişti. Bakanlar kurulundaki tar tışmalar sırasında, dışişleri bakanı, uluslararası antlaşmaların meclisten geçirilmeden yasalaşmasından yana olduğunu açıklayacaktır. Dış politikanın mecliste tartışılması, ona göre doğru değildi ve hatta zaman zaman ulusal çıkarlara zarar da verebilirdi. Dışişleri bakanına göre, uluslararası anlaşmaların bakanlar kurulunca kabulü yeterli olmalıydı ve yürütme organına bu alanda daha çok yetki tanınmalıydı. Diğer yandan, yasama organının gücünün de azaltılması gereği ortaya çıkıyordu. Bu görüş de ilginçtir. Çünkü, eski iktidara yönelik eleştirilerin başında, yasama organının denetiminden kaçmak istemesi gelmekteydi. Bu eleştirilere katılanların, kendi iktidarları döneminde benzer eğilimler sergilemesi üzerinde durulmayı gerektiren bir noktadır.

Bakanlar kurulunun altmış beşinci toplantısında da, dışişleri bakanı, dış politikayı tartışılamayacak bir konu olarak ele almak isteğini yeniden belli etmişti. Sarper, Temsilciler Meclisi'nde dış politikaya yönelik soruları yanıtsız bırakma eğiliminde olduğunu açıklamıştı. Ona göre, dış politikada sorulan sorulara verilecek yanıtlar, bu alanda sorun yaratabilirdi Hatta, Sarper'e göre, bizzat sorular bile zararlı olabilirdi. Bakana göre, bu tür tartışmalar dış politikaya ancak zarar verirdi. Dış politika konularının basında tartışılması bile, bakana göre uygun değildi. Böylece dışişleri bakanının dış politikayı yasama organının denetimi dışında bırakma eğilimi bir kez daha açığa çıkmıştı. Nitekim, hükümetin askeri kanadından olan

içişleri bakanı, Temsilciler Meclisi'ndeki soruların yuvarlak laflarla geçiştirilmesinden yanaydı.

Bakanlar kurulunun yetmişinci toplantısında, Temsilciler Meclisi'nde süren anayasa görüşmelerinin izlenmesi bakanlardan talep edilecektir. Bakanlar, nöbetleşe de olsa, görüşmelere katılmalıydılar.

Bu sırada bakanlar kurulu içinde de anayasa tasarısı üzerinde tartışmalar sürüyordu. Anayasa tasarısında yer alan "çalışma" ilkesi tam olarak açıklık kazanamamıştı. Halka dayanmak ve halkı himaye etmek şeklinde açıklanmak istenen "çalışma" ilkesine itirazlar da söz konusuydu. Bu ilkenin kaldırılmasından yana olanlar da vardı. Nitekim, Temsilciler Meclisi'nin anayasa komisyonunda aynı talep dile getirilmişti. "Çalışma" ilkesinin komünistlik olduğundan kuşkulanılmıştı. Hatta sosyal adalet ilkesi dahi aynı şekilde tereddütlerle karşılanmıştı. Bunun da aynı anlama geldiğine ilişkin iddialar vardı. Bu türden ilkeler, anayasada yer almamalıydı. Diğer yandan, bazı bakanlar, tasarıya konulmuş olan bir ilkenin geri alınmasının yanlış değerlendirmelere neden olacağından dolayı endişe ediyorlardı. Bununla birlikte, "inkılapçılık" ilkesi mutlaka korunmalıydı. Bir görüş de, sosyal adalet ilkesine yer verilmesi ve "çalışma" ilkesinin çıkarılmasıydı.

İlginç olan nokta, anayasa tasarısının bu toplantıda bakanlar kurulunda ilk kez görüşülmesi idi. Oysa, bu görüşmenin olduğu gün, anayasa komisyonu tasarının tümü üzerindeki görüşmelerini bitirmek üzereydi. Bakanlar kurulundaki görüşmelerden anlaşılan, anayasa tasarısının hükümetten geçmediği ve bir komisyonca hazırlanıp, doğruca Temsilciler Meclisi'ne iletildiğiydi. MBK ise, söz konusu tasarıyı görüşmeden önce hükümetin de görüşünü öğrenmek istemişti. Bakanlar kurulunun anayasa tasarısını ancak bu sırada görüşmeye başlaması, hükümetin yürütme organı olarak kısıtlı yetkisini göstermesi bakımından da anlamlıdır.

Bakanlar kurulundaki görüşmeler, tasarının ayrıntıları içermemesi gerektiği yönündeydi. Anayasa kısa olmalıydı. Oysa, tasarı hayli uzundu ve bu da eleştirilmişti. Ayrıca, tasarının dili de aşırı derecede öztürkçe idi ki, bu da eleştirilmişti. Günlük hayatta kullanılan Türkçe'ye ağırlık verilmeliydi. "Laiklik" ilkesine de değinilmişti. Türk Ceza Kanunu'nun 163. maddesinin

yeterli olduğu belirtilmişti. Ayrıca, Anayasa Mahkemesi'nin siyasal partileri kapatma yetkisi de mevzuu bahis olmuştu.

Bazı bakanlar, tasarıda dini eğitimin ve öğretimin ve ibadetin serbest olduğunun vurgulanmasına değinmişler ve bundan dolayı endişe etmişlerdi. İşin mahalle mektebine kadar ileri gidebileceğinden kuşku duyanlar da vardı. Diğer üyeler ise, konunun öyle başıboş bırakılmayacağından emindiler. Dini eğitim ve öğretim nihayet devlete ait olan bir faaliyetti ve ancak velilerin talebi halinde eğitim alma imkânı olacaktı.

Hükümet görüşmelerinde ortaya çıkan bir tartışma konusu da, ispat hakkıyd›. Demokrat Parti iktidarının en çok eleştirilen noktalarından biri olan bu hak için olumlu görüşler ortaya konuluyordu. Tasarıda kamulaştırma hakkından söz ediliyordu, fakat bazı bakanlar, kamulaştırma bedellerinin ödenmesine ilişkin bir hüküm konulmamış olmasından dolayı, tasarıyı eleştirmişlerdi. Ayrıca, yabancı sermayenin de kamulaştırılabileceğine ilişkin hüküm tereddütlere yol açmıştı. Bu hüküm tasarıda yer alırken, yabancı sermaye yatırımlarını artık unutmak gerekirdi. Hatta özel teşebbüsün bile kamulaştırılması ilkesi, aynı etkiyi yapardı. Devlet Planlama Teşkilatı'nın da anayasaya girmesine karşılık, ekonomide planlamaya ve ekonomik kararlara uyulmasının zorunluluğuna değinilmişti. Böylece ekonomik istikrârın korunması sağlanmış olacaktı.

27 Mayıs'ın Propaganda Faaliyetleri

Hükümetin geniş kitlelere yönelik propagandaya verdiği önem de dikkat çekicidir. Bu önem, aynı zamanda karşı propagandanın yoğunluğuyla doğru orantılıdır. Karşı propagandanın yoğunluğu ve dikkate değer yönleri, hükümetin her fırsatta propagandaya olan ihtiyacını doğuruyor ve artırıyordu. Bakanlar kurulunun yedinci ile on üçüncü ve otuz beşinci toplantılarında, propagandaya özel olarak değinildiğini görüyoruz. Radyo yayınlarının ve radyo alıcılarının daha geniş kitlelere ulaşabilmesinin sağlanmasına çalışılması, hükümetin propagandaya verdiği önemi göstermektedir. Basın ve kitap aracılığıyla halka ulaşılması da hedef olarak zikrediliyordu. Bu anlamda hükümet, tek parti döneminin halk ve halkçılık söylemine geri dönmüşe benzemektedir. Halkla buluşma, halka karşı sevecen ve anlayışlı tutum ve nihayet halkın her konuda yeniden aydınlatılması ve bilgilendirilmesi ve bunun için de halka yönelik doğrudan

hitap yöntemlerinin ve kanallarının geliştirilmesi, hep gündemdedir. Bakanlar kurulu üyelerinin büyük bir kısmı da, basınla iyi geçinmenin öneminden söz etmektedirler. Bakanlar kurulunun otuz beş ve otuz yedinci toplantılarında zikredilen basına kâğıt temini, bu ilişkinin iyi bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ordu

Bir askeri hükümette elbette orduyla ilgili meseleler ön planda yer alacaktır. Nitekim, bakanlar kurulunun daha üçüncü toplantısında, başbakan, ordu içi terfilerde yaşanan sorunu dile getirmişti bile... Terfi edemeyen subaylar, danıştay nezdinde itiraz ederek, terfilerini sağlıyorlardı. Danıştay, idari yargı olarak, ordu içindeki terfilerin itiraz merci halindeydi. Bu durum, anlaşılan ordunun üst yönetim kademesinde sıkıntı yaratmıştı ve bir an önce bu usulden vazgeçilmek isteniyordu. Gerçekten de o dönemde ordu içi atamalar, idari işlem sayıldığından, idari yargının denetimine tâbiydi. Subaylar, atamalar karşısında, danıştay'a dava açabiliyor ve davalarını kazandıkları takdirde, bir üst rütbeye atanabiliyordu. Emekliye sevk edilenler için de aynı hak söz konusu idi. Milli savunma bakanı da, ordu içi atamalarda danıştay engelinden şikâyetçi idi. Açıkça görülmektedir ki, ordu içindeki atamalarda, yargı denetimi kesinlikle red ediliyordu. Oysa, idari yargının denetiminden kaçmak isteyen eski iktidarın uygulamaları zamanında hayli eleştirilmişti. Diğer yandan, bakanlar kurulu, idari yargı denetiminin sivil bürokraside sağlanması için her türlü önlemi yerinde sayılmıştı. Bu iki alan birbirinden tamamen ayrılıyordu.

Başbakanın, bakanlar kurulunun daha dördüncü toplantısında, yedek subay sayısının fazlalığından şikâyet etmesi de, yedek subaylık hakkının kısıtlanmasına yönelik ilk işaretler olarak okunabilir.

Orduya gösterilen yakın ilgi, yalnızca manevi alanda kalmayacak, fakat tıpkı memurlara gösterilen yakın ilgide olduğu gibi, subayların da maddi imkânlarının geliştirilmesine gayret edilecektir. Bu konuda özellikle başbakanın vurgulamaları ve hatırlatmaları dikkate değerdir. Başbakan, bakanlar kurulunun yine dördüncü toplantısında, “subayları içinde bulundukları perişanlıktan kurtarmak” için, “milletin ordusuna olan sevgisinden istifade” etmek gerektiğinden söz ediyordu. Ancak, maddi ve manevi alanda korunan ve kollanan bürokrasi de, kendi içinde bir hiyerarşi

içindeydi. Ordu, bu hiyerarşinin en üstünde bulunuyordu. Ardından sivil bürokrasi geliyordu. Bakanlar kurulunun onuncu toplantısındaki tartışmalar ve görüşmeler de, bu durumu açıklıkla ortaya çıkarmaktadır. Ordunun içinde bulunduğu koşulların düzeltilmesi ve subay maaşlarının artırılması ve bütün bunların memur maaşlarının yükseltilmesi meselesiyle aynı anda gündeme gelmesi, bakanlar kurulunun on sekizinci toplantısının anlamlı bir yönüdür.

27 Mayıs'ın üzerinden daha bir ay bile geçmeden, bakanlar kurulunun henüz beşinci toplantısında, emekli bir albayın mâlûl oğluna ilişkin bir sorunun gündeme gelebilmesi dahi, askeri dönemde ordu mensuplarının sorunlarını hükümete ulaştırma imkânlarının derecesini göstermesi bakımından önemlidir. Sorunun çözüm yolu konusunda gösterilen yaratıcılık da dikkate değerdir.

Birinci Cemâl Gürsel Hükümeti'nde gerçekleşen geniş tasfiyeden sonra, ordu içindeki tasfiyenin etkilerini yumuşatma operasyonu olarak da nitelendirilebilecek gelişmeler, gözden kaçmamalıdır:

Ordudan uzaklaştırılan subaylar için üniversiteye girişte kolaylık sağlanmasına çalışılması, bu çerçevede ele alınmalıdır. Öneri, bakanlar kurulunun otuz ikinci toplantısında, MBK üyesi de olan hükümetin askeri kanadından Milli Savunma Bakanı Orgeneral Fahri Özdilek'ten gelmişti ve askeri kanattan bir başka hükümet üyesi olan Sıtkı Ulay'ın da desteğine sahipti. Nitekim, başbakanın da bir kolaylık talep etmesi, bu meselenin yumuşatıcı etkisini göstermektedir.

Milli eğitim bakanı ise, yeni emekli olmuş bir albayın Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'ne yaşamayan diller bölümüne bir nolu öğrenci olarak kaydını yaptırmıştı ve bundan şeref duyduğunu açıklıyordu. Öyle anlaşılıyor ki, bakanlar kurulunun sivil bürokratları da, iç hiyerarşiyi özümsemiş gibiydiler. Ayrıca, yine Özdilek'in, bazı emekli subayların ortaokul ve lise öğretmeni olması talebinin gündeme gelmesi ve bu konuda yine milli eğitim bakanından ricacı görünmesi, bu anlamda ele alınmalıdır. Emekliye ayrılmış subaylar, ailerinin yanında görev yapmak istiyorlardı. Başbakan da, talepler yüksek sayılara varmadıkça, işin çözümünden yana idi.

İlginç olan bir başka nokta da, maddi yardımların, şehit subay ailelerine yapılmasının düşünülmesidir. 27 Mayıs öncesindeki çatışmalarda hayatını yitiren diğer öğrencilerin ailelerine ise, yardımda bulunulması pek de düşünülmemişti. Bu sırada hayatlarını yitirmiş olan öğrenciler için maddi katkının ancak gönüllü yardıma dayanması önerisi de, yine Özdilek'ten kaynaklanmıştı. Başbakan ise, öl(dürül)enlerin ailelerine yapılan yardımlarda, paranın dağıtımında çıkan münakaşalardan dolayı hayli öfkeliydi. Ailelerin, çocuklardan çok, gelecek külliyetli miktarda parayla ilgilenmeleri, onu sinirlendirmişti.

Yine aynı toplantıda, bir kurmay subayın girişiminin sekteye uğraması karşısında, meselenin bakanlar kurulunda gündeme gelmesi, emekli bir subayın hastaneden film sularını talebi, bütün bunlar, ordu mensuplarının taleplerinin nasıl kolayca yönetime aksettirilebildiğini göstermektedir. Bütün bu taleplerin derhal kabulü ise, askeri bir hükümetin yapısından kaynaklanan doğal bir sonuç olarak değerlendirilmelidir.

Diğer yandan, bakanlar kurulunun otuz sekizinci toplantısında, bu kez de yine emekli edilmiş olan subaylara Petrol Ofisi bayiliği verilmesi isteğine, ordudan tasfiye edilen subaylara karşı bir yumuşa(t)ma operasyonu olarak da bakılabilir.

Belki de bizzat başbakanın, bakanlar kurulunun on yedinci toplantısında, "ordunun politika havası"ndan ayrıldığını vurgulama ihtiyacını hissetmesi, ordu içi politik süreçlerin yönetim açısından hayli tedirginlik verici boyutlara ulaştığını da göstermektedir.

Kürtler ve Kürt Sorunu

Başbakanın daha ilk toplantılardan birinde, bakanlar kurulunun üçüncü toplantısında, Kürt sorunundan söz etmesi manidardır. Başbakanın bu konuşmasından, eski iktidar mensupları gibi, pek çok Kürt aktivistin de gözetim altına alındığı belli olmaktadır. Daha da önemlisi, eski iktidar ile Kürtler arasında kurulan, ama asla kurulmaması gerektiği belirtilen ilişki de dikkat çekicidir. Başbakan, özellikle Demokrat Parti iktidarını Kürtler'e yakın davranmakla suçlamıştı. Başbakan, diğer yandan, komünistlerin de bu konudaki girişimlerini vurguluyordu. Daha ilk adımda, doğudan batıya göçürülme gündeme gelmişti bile... Bu da, tek parti dönemi politikalarına

bir geri dönüşün işareti idi. Oysa başbakan, Türkiye'de Kürt olmadığı kanısındaydı.

Bakanlar kurulunun dördüncü toplantısında, başbakan, doğudan batıya göçürülmeyi ciddiyetle önermektedir. Tutuklamalar, yalnızca eski iktidar mensuplarıyla sınırlı kalmamış ve doğuda da epey tutuklama olmuştu. İşin ilginç yanı, başbakanın Kürtçülük hareketini teşvik edenin Moskova olduğundan hiç kuşkusunun olmamasıydı.

Bakanlar kurulunun yedinci toplantısında ise, başbakan, Kürt aktivisti toplam 164 kişinin, Sivas 'ta gözetim altında tutulduğunu açıklıyordu. Başbakan'ın talebi, doğudan batıya göçürülme idi. İçişleri bakanı da aynı görüşteydi. Fakat yasaların yetersizliğinden de şikâyetçiydi. Bu konuda 5398 sayılı yasa ile 1947-50 yılları arasında benimsenmiş olan yasalar da mevcuttu. Fakat "eski kanun, tehcir esasına dayanıyordu." O zamanlar doğudan batıya göçürülme, İskân Kanunu temelinde gerçekleştirilmişti. İçişleri bakanının verdiği bilgiye göre, Muş, Bitlis, Van, Diyarbakır ve Erzurum bölgelerinden 164 kişi gözetim altına alınmıştı. Fakat bütün bunlar, "esas 85 aile" idi. Aile efradı ise, eski bölgelerinde kalmıştı. Aslında görünen odur ki, bütün bunlar, tek parti döneminin iskân politikalarının tekrarı bir girişimdi.

Başbakan, sorunun çözümünde devlet propagandasına özel bir önem veriyordu. Bu konuda özellikle doğuda radyo ve basın propagadasının önemine değinmesine, diğer bakanlar da katılmışlardı. Bu kapsamda, basının özel eklerinden başlayarak, doğuya yönelik özel radyo istasyonu ve köylülere yönelik özel gazete yayınına kadar bir dizi aktivite söz konusu idi. Başbakan ise, Kürt hareketine destek olarak Moskova'yı görüyordu.

Diğer yandan, başbakan olsun, diğer bakanlar olsun, Kürtler'in aslen Türk olduklarından asla kuşku duymuyorlardı. Kürtçe de aslında bozulmuş bir Türkçe idi. Bütün sorun, Kürtler'in (daha doğrusu kendisini Kürt zanneden Türkler'in) yanlış bilincinden oluşmaktaydı. Zaten bütün Türkiye'de toplam 60 bin kadar kişi, Kürtçe konuşuyordu. İlginç olan nokta, eski iktidarın bir de Kürtler'e yakın olmak ve davranmakla suçlanmasıdır.

Bakanlar kurulunun yedinci toplantısında gündeme gelen bu görüşler, yine on birinci toplantıda da, Kürtler için "tehcir"e kadar uzanan önlemler paketi

ile dikkat çekmektedir. Hükümet üyeleri de, bunun “demokrasi” ile ilgisini kurmakta zorlanıyor ve daha sonra gelecek olan hükümetlerin “demokrasi prensipleri üzerine hürriyetleri iade edebileceğinden” söz ediyordu. Bütün bunlar, aslında “antidemokratik”ti. Ayrıca, adli mekanizmalar üzerinde de siyasi bir denetim kurulmuş gibiydi: İçişleri bakanının ifadesiyle, Sivas mahkemesinden mahkûmiyet kararının çıkmasının bekleniyor olması, dönemin yargı kararlarının yansızlığını da tartışılır hale getirmektedir.

Bu arada, hazırlanan ve bakanlar kurulunda tehcire benzetilen yasa tasarısından da söz edilmelidir. İçişleri bakanı dahi, tasarının tehcire benzediğini ve antidemokratik göründüğünü ifade etmişti. Doğudan 400 aile tehcire uğrayacaktı. İskân Kanunu da yenilenecekti. İstanbul’dan da serseriler Muş’a sürülecekti. Başbakan da bütün bunlara taraftardı. Yörenin emniyeti ve idarecileri, gereken soruşturmaları tamamlayacaklar ve tehlikeli ve şüpheli gördükleri isimleri, bakanlar kuruluna bildireceklerdi. Bakanlar kurulunun kararı ile bu isimler tehcir edileceklerdi.

Başbakana göre, Kürtçülük Rusya’dan kayaklanıyordu. Diğer yandan, 27 Mayıs’tan sonra çok sayıda Kürt aktivist aydın, şeyh ve ağa, Ankara’da Harbiye’de ve Sivas’ta gözetim altına alınmıştı. Eski iktidar da Kürtçü idi. Hatta doğuyu onlara vermek üzere idi. Başbakana göre, Kürtler aslında Türktüler. Ona göre, Aleviler’e Kürt denildiğinden, Aleviler, Şiiler ve Bektaşiler otomatikman Kürt oluyordu. Sünniler de, onlara düşman oluyordu. Çözüm, onlara kendi benliklerini öğretmekti. Mezhep farklılıkları, ayrılıkları ve çatışmaları da bu mesele ile yakından ilgiliydi. Amaç, mezhep ayrılıklarını ortadan kaldırmak olmalıydı. Aleviliğin içinde bulunduğu durum düzeltilmeliydi. Diyanet İşleri Başkanlığı’nda Alevilik masası oluşturulmalıydı. Böylece, Aleviler, Kürtçülükten ayrılırlardı. Kürtçülük, Alevilik ve din meselesi içiçe girmişti. Başbakan, İmralı’ya yobazları doldurmak istiyordu. Din reformu gerekiyordu ve ibadet dili Türkçe olmalıydı. Ayrıca, camilere tertemiz sıralar konulmalıydı. Amaç, İslamı modern ve tertemiz bir hale getirmek olmalıydı.

Fakat çelişki de yine buradaydı: Aynı başbakan, bakanlar kurulunun beşinci toplantısında, petrol arama işleri gündeme geldiğinde, bu kez Sovyetler Birliği’nin yardımını, Avrupalılar’a karşı kullanma imkânlarını gündeme getirmekten de çekinmiyordu. Üstelik petrolün tek olası çıkış bölgesi,

Güneydoğu Anadolu olduğu halde... Böylece, Sovyet teknik ekibini Kürtçülüğün merkezine kendi elleri ile götürmeyi önerebilmekteydi ve bunun çelişkili bir tutum olabileceğini hiç düşünmemiş gibiydi.

Bakanlar kurulunun otuz beşinci toplantısında ise, Kürt aktivisti memurların görevlerinden uzaklaştırılmaları ve öğretmenler arasında Kürtçe konuşan Kürt asıllı öğretmenlerin de yine aynı şekilde görevlerinden alınmaları talep edilmişti. Kürt asıllı olanlar, doğuda öğretmen olarak görevlendirilmemeliydi. Yerli olarak tabir edilen Kürt asıllı öğretmenlerin memleketlerinde öğretmen ya da memur olarak bulunmalarınının önüne geçilmek isteniyordu. Kürtçe bilen ama idealist öğretmenler doğuda görev almalıydı. Ama içişleri bakanı, Kürtçe bilen ve idealist olarak tanımlanan söz konusu öğretmenlerin isimlerinin kendilerine bildirilmesini istiyordu. Bu sayede takibata uğramaktan kurtulacaklardı. Diğer yandan, Türkçülük ve Kürtçülük hakkında bir kitabın yayınlanması talebi, bakanlar kurulunda red edilmişti. Bunun bir anlamda Kürtçülüğün hatırlatılması anlamına geleceğinden çekinilmişti.

Kürt sorunun görüşüldüğü bakanlar kurulunun kırk dördüncü toplantısının zabtının tutulmamış olması, konuya ilişkin bilgilerimizin tamamlanamamasına neden olmaktadır. Bakanlar kurulunun otuz dördüncü toplantısında ise, Gaziantep’in yasak bölge olduğundan bahsedilmişti.

Bakanlar kurulunun altmış dördüncü toplantısında ise, içişleri bakanı, doğuda kamu görevlileri ile hâkimlerin yerli halktan olmalarını eleştiriyordu. Yerli deyimi, Kürt kökenli anlamına gelmekteydi. Bu, olumsuz bir durumdu. Diğer yandan, kadın hâkimler, doğudan alınıyor ve batıya naklediliyordu. Doğuda kadın hâkimin görev yapmasına, şartlar göz önüne alındığında, imkân görülmemişti.

Atatürk’ün Anılması

Bakanlar kurulunun kırk beşinci toplantısında yapılan görüşmelerden anlaşıldığı kadarıyla, Atatürk’ün ölüm yıldönümünde, basın, hükümetten anma töreniyle ilgili olarak nasıl tavır alınması gerektiğini sormuştu. MBK’dan bir üye ise, bir bildiri yayınlayarak, akılları karıştırmıştı. Muzaffer Özdağ’ın, Atatürk’ü anma töreninin geçmiş yıllardan tamamen farklı olacağına ilişkin beyanı basında yayımlanınca, herkes şaşırmış ve

tereddüt içinde kalmıştı. Sorular, Atatürk'ün 10 Kasım'da geleneksel törenle mi, yoksa geleneksel törende değişiklik yapılarak mı anılacağı yolundaydı. Bayraklar eskisi gibi yarıya inecek miydi, gazinolar kapatılacak mıydı şeklinde sorular vardı. MBK'nın aslında bu beyandan hiçbir şekilde haberinin olmadığı anlaşılmıştı. Bizzat başbakan da bu durumdan hayli sikâyetçiydi. Basın, geleneksel uygulamaya son verilerek, gazete başlıklarının kırmızı çıkıp çıkamayacağını bile sormuştu. Geleneksel uygulama 10 Kasım'da gazete başlıklarının siyah çıkmasıyd›. Muzaffer Özdağ ise, 10 Kasım haftasının, Atatürk haftası olarak anılacağından söz etmişti ve bunun bir hafta sürmesi öngörülmüştü. Bu açıklama, bakanlar kurulu üyelerince geleneksel 10 Kasım törenine karşı bir bildiri olarak algılanmıştı. Aynı şekilde toplumda da benzer yönde bir algılama vardı ve Özdağ'ın açıklamasına karşı tepkiler oluşmuştu. İçişleri bakanı, bu açıklama hakkında MBK üyesi Sezâi Okan'dan bilgi istemiş, fakat yanıt alamayınca, uygulamanın eskisi gibi süreceği yolunda talimat vermişti. bakanlar kurulu üyelerine göre, Özdağ'ın beyanı şahsi bir girişimden ibaretti.

Laiklik

Bakanlar kurulunun on yedinci toplantısında laiklik meselesi de görüşülmüştü. Laiklik karşıtı tutumlar yönetimin her zaman için gündemindeydi. İslamiyetin gerçek özünden ve anlamından uzaklaştırıldığına ve yobazların da kişisel çıkarları nedeniyle İslâmı ve dini kullandıklarına ve suistimal ettiklerine dair güçlü bir vurgu, görüşmelerin ana odağını oluşturuyordu. Bakanlar kurulu üyeleri, Kur'an kurslarının men edilmesinden ve yeni bir din kitabı yazdırılmasından yanaydılar. Dini eğitim de softaların elinden kurtarılmalıydı. Bütün örgün eğitimde dini eğitim gerçekleştirilmeliydi. Böylece dinin doğru öğretilmesi mümkün olabilecekti. Bakanlar kurulu üyeleri, din ile cehalet arasında doğrudan bir bağ kuruyordu. Cumhuriyet döneminde dine karşı bigâne kalış ve dinin yobazların eline bırakılması eleştirilmişti. Din alanı hayli boş bırakılmıştı ve bu doğru değildi. Devlet, dini alanı da doldurmalıydı. Aksi halde, din, kötüye kullanılan bir alan oluşturuyordu.

Bakanlar kurulunun otuz beşinci ve otuz sekizinci toplantılarında ise, Türk öğencilerin eğitim için Mısır el-Ezher üniversitesine kayıt olmalarının

engellenmesi gündeme gelmişti. Bu, Araplaşma olarak da görülüyordu. Bu türden eğilimlerin engelenmesi için de, Türkiye'deki imam-hatip okullarında ve ilahiyat fakültelerinde reform yapılması söz konusu idi. Başbakan, ezanın Türkçe okunmasından yanayd›. İbadetin Türkçe olması gerektiğini düşünen başbakan, zamanı geldiğinde bu konuda bir açıklama yapacağından da söz etmişti. Türkiye'de halihazırda toplam ondokuz imam-hatip okulu vardı. Bu sayı İstanbul'da iki, üç taneydi.

Bakanlar kurulunun altmış birinci toplantısında da, din, laiklik ve Diyanet İşleri Başkanlığı konuları uzun uzun ele alınacaktır. Toplantı tutanağının ilk kırk beş dakikası elimizde bulunmadığından, konunun gündeme niçin ve nasıl geldiğini bilemiyoruz. Fakat tartışmaların mahiyeti öğreticidir. Devlet Bakanı Hayri Mumcuoğlu, anlaşılan Ramazan ayında radyoda Kur'an okunmasının gündeme gelmesiyle başlayan tartışmayı, laiklik sorunu olarak gördüğünü belirtirken, aynı zamanda, laiklikle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın konumunu tartışmaya açmaktadır. Mumcuoğlu'na göre, laik bir devlette Diyanet İşleri Başkanlığı da bulunamazdı. Bu, bir gerçek olmakla birlikte, bir başka gerçek daha vardı ki, bu da, bu alanın devletin denetimi dışına çıkarılmasının yaratacağı tehdit ve risklerdi. Laiklikle tezat oluştursa da, mevcut uygulama aynen sürdürülmek zorunda idi. Nitekim, yeni anayasa tasarısını hazırlamakla görevli olan anayasa komisyonunda da konu görüşülmüş ve mevcut durumun olduğu gibi devamı için karar alınmıştı. Bakana göre, Ramazan ayında radyoda Arapça Kur'an okunması ve ardından da Türkçe açıklamasının yapılması, bu politikanın kamuoyunca da benimsenmesine yol açacaktı.

Tarım Bakanı Osman Tosun'a göre de, din, geriye gidişin ana nedeni idi. Ama sorun dinde değil, onun softaların elinde aldığı biçimdi. Onların dini istismarı idi. Kitleler, softaların elinde oyuncak olmuşlardı. Eğer din kendilerine doğru olarak anlatılacak olursa, bundan sonra geniş kitlelerin artık radyoda Arapça Kur'an okunması talebinde bulunmayacakları da açıktı. İnkılâp hükümeti, radyoda Arapça Kur'an okutursa, bu, taviz olurdu. Kur'anı halka Türkçe öğretmek gerekirdi. O yüzden Kur'an Türkçe okunmalıydı. Arapça ise, tamamen kalkmalıydı.

Bakanlar kurulundaki görüşmelerden anlaşıldığı kadarıyla, eski politikacı ve Basın-Yayın ve Turizm Bakanı Cihat Baban, mevcut düzeni değiştirmek

istemişti. Ama yerine ne konulacağından söz etmemişti. İmâr ve İskân Bakanı Mehmet Rüştü Özal, konuşması sırasında, Baban'ı bu bakımdan eleştiriyordu. Mumcuoğlu gibi, o da, konunun önce başbakana sorulmasından ve sonra bir öneri getirilmesinden yanaydı.

Maliye Bakanı Kemâl Kurdaş ise, arkadaşından bir mektup aldığını anlatıyordu. Arkadaşı, mektubunda, 1959 yılının Ramazan ayında sokaklarda ezan sesinden geçilmediğinden şikâyetçi olmuştu. Kurdaş'a göre, bu, bir müneverin feryadı idi. Kurdaş'a göre de, taviz verilmemeliydi. Radyoda Kur'an okunmamalıydı. Aksi davranış taviz olurdu. Dışişleri Bakanı Selim Sarper de, Kur'an'ın Türkçe okunmasından yanaydı.

Sanayi Bakanı Şahap Kocatopçu'nun konuşmasından ise, MBK üyesi Ahmet Yıldız'ın sadece Hanefilik mezhebinin anlayışına göre dini yayın olmamasından yana olduğunu anlıyoruz. Yıldız, diğer mezheplere de yer verilmesinden yanaydı. Bunun Alevilik olduğu açıktı. Kocatopçu'ya göre, radyo ve devlet, bütün vatandaşlarının dinleri ile ilgilenmeliydi. Hıristiyan vatandaşlarına da kendi dininde yayın yapılmalıydı. Din, radyoda yer almalıydı. Zaten Avrupa ve Amerika'da da bu böyleydi.

Cihat Baban, laik devletin din düşmanı olmadığını ama vatandaşın vicdanına baskı da olmaması gerektiğini vurguluyordu. Ona göre de, 1954 yılından bu yana taassup artmıştı. Ramazan ayında bazı yerlerde yemek yenecek yer bulunamıyordu. İftardan sonra yemek çıkmıyordu. Baban'a göre de, cuma sabahları radyoda Kur'an okunmalıydı. Bu uygulamaya devam edilmeliydi. Ramazanda top atılacaksa atılmalıydı. Radyoda Kur'an Arapça okunduktan sonra Türkçe açıklaması da yer alırdı.

Ticaret Bakanı Mehmet Baydur ise, Atatürk devrimi ile aynı zamanda radyoda Kur'an okunmasının birlikte olamayacağını belirtmişti. Bakana göre, laiklikle ilgili geri gidişin ne zaman başladığı hatırlanacak olursa, mesele kendiliğinden anlaşılırdı. Devlet Bakanı Zeytinoğlu da, bu konuda geniş tartışmadan yanaydı. Mumcuoğlu'na göre, Cuma hutbelerinde zaten merkezi organizasyon sağlanmıştı. Hutbeler, merkezi olarak hazırlanıyordu ve Türkçe idi. Buna aykırı davrananlar olursa, bunlar işten atılıyordu. Hutbelerde Kur'an'ın ahlaka yönelik âyetleri, Türkçe okunuyordu. Mumcuoğlu'na göre, radyoda Kur'an okunması birdenbire kesilmemeliydi. Maliye Bakanı Kemâl Kurdaş ise, radyoda Kur'an âyetlerinin

okunmamasından, fakat yalnızca ahlaki vaazlarda bulunulmasından yanaydı. Hükümetin Atatürk devriminden taviz veriyor şeklinde algılanmaması gerekirdi.

Adalet Bakanı Ekrem Tüzemen de, bakanlar kurulu üyelerinin tamamının radyoda Kur'an okunmasından yana görüş bildirdiğine dikkat çektikten sonra; radyoda Kur'an okunmasın diyen bir üyenin bulunmadığını tekrar ettiğinde, Osman Tosun, bu öneriye karşı çıkan tek üyenin kendisi olduğunu hatırlatmak ihtiyacını duymuşku. Tüzemen, teenni ile hareket edilmesinden yanaydı ve ona göre, Atatürk bile zamanında öyle yapmıştı. Bakana göre, dinciler çıkarcıydı. Ancak, zaten yeni vergi yasaları hayli tepki doğurmuştu. Şimdi bir de bununla ilgili tepkiler doğmamalıydı. Bu, yanlış olurdu. Zaman kritikti. Bakana göre, Kur'an Türkçe okunmalıydı. Diğer yandan, eski Diyanet İşleri Başkanı, Kur'an'ın Türkçeye tercüme edilmesine karşı çıkmıştı. Üstelik yeni atanan Diyanet İşleri Başkanı da aynı görüşte idi. Bakana göre, cuma günleri radyoda Kur'an okunmalıydı. Bu uygulamaya devam edilmeliydi. Ama aslında bakanın gerçek düşüncesi, bu uygulamanın başlangıcından itibaren yanlış olduğuydu. Aslında 27 Mayıs'tan sonra radyoda hiç Kur'an okunmamalıydı. Zaten senelerden beri radyoda Kur'an Arapça okunuyordu. Şimdi hükümetin bu uygulamaya birdenbire son vermesi iyi olmazdı. O takdirde ileri gidilmiş olurdu. Ancak olağan döneme geçildiğinde, bu uygulamaya artık son verilebilirdi. Ama bunu olağan döneme geçildiğinde yeni iktidar yapabilirdi.

İçişleri bakanı, İslâmı Türkleştirme yolunda çalışmalar olduğunu ve bu çalışmalara devam edilmesinden yana olduğunu açıklamıştı. Diyanet İşleri Başkanlığı, bu konuyla ilgileniyor ve bu konuda çalışmalar yürütüyordu.

Tüzemen ise, radyoda mevlut okunmasına da karşı olduğunu açıklıyordu. Gümrük ve Tekel Bakanı Fethi Aşkın da, bu uygulamaya artık son verilmesinden yanaydı. Toplantıda Cihat Baban'ın önerisinin oylanmaması dikkat çekicidir. Toplantı, Devlet Bakanı Hayri Mumcuoğlu ile Ahmet Tahtakılıç'ın görüşmeleri ve başbakana öneride bulunulması önerisiyle bitecektir.

Said-i Nursî

Bakanlar kurulunun beşinci toplantısındaki görüşmelerden açıkça anlaşılmaktadır ki, Said-i Nursî'nin Isparta'da ölmesi ve Urfa'da defnedilmesi rahatsızlık yaratmıştı. Başbakana göre, Urfa, bu nedenle ve bu vesileyle, Kürtlüğün merkezi haline gelebilecekti. Said-i Nursî'nin mezarının, dini açıdan değil de, Kürtçülük açısından merkez olacağı beklentisi, bu bakımdan ilginçtir. Başbakan, Said-i Nursî'nin Isparta'da defnedilmesinden yanadır ve bunu da kamuoyuna sunarken, yine dini ve ruhani bir atmosferde sunmayı tercih etmektedir. Güyâ bizzat Said-i Nursî, defin yeri olarak Isparta'yı tercih ettiğini açıklayacaktır!

Bakanlar kurulunun on birinci ve on ikinci toplantılarında, Said-i Nursî'nin mezar yerinin değiştirilmesinin gerçek nedenleri, mezarın siyasi bir merkez olma ihtimali karşısında, mezar yerinin değiştirilmesi planı ve planın uygulanması ile gerçek mezar yeri de tutanaklardan anlaşılmaktadır. Görünen, planın fikir babasının başbakan olduğudur. Öyle anlaşılıyor ki, uygulama içişleri bakanına düşmüştü. Cenazenin nakil senaryosu tamamen tertiptir. Günümüze kadar yeri hayli tartışmalara neden olan mezarın Isparta'da olduğu artık açıkça anlaşılmaktadır.

Gayri Müslim Azınlıklar

Bakanlar kurulunun beşinci toplantısında yapılan görüşmelerden anlaşıldığı kadarıyla, devletin elinde gayri müslim azınlıklara ilişkin resmi rakamlar bulunuyordu. Buna göre, Ermeniler'in, Rumlar'ın, Yahudiler'in, Süryaniler'in ve Keldâniler'in nüfusları, üstelik bağlı oldukları mezheplere göre derlenmişti. Toplam 520 bin civarında gayri müslim azınlık nüfus saptanmıştı. 1960 yılında yapılan nüfus sayımına göre, Türkiye nüfûsu yaklaşık olarak 27.800.000'di. Bu durumda gayri müslim azınlıkların toplam nüfus içindeki oranı yaklaşık olarak sadece binde iki idi.

Araplar

Bakanlar kurulunun kırk beşinci toplantısında yapılan görüşmelerden anlaşılmaktadır ki, Hatay'da Amik Gölü'nün kurutulmasından sonra başlayan arazi satışı sürecinde, Araplara satılan arazi, bu meseleyi gündeme getirmişti. Tutanaklarda bölgede arazi alanların Arap oldukları belirtiliyordu. Ama söz konusu Araplar, aslında Arap kökenli Türk vatandaşları mıyd› sorusuna yanıt vermek imkânı yoktur. Ancak Araplar'a

arazi satışı önlenmek isteniyordu. Eski iktidar, satışı gerçekleştirmişti. Buna karşılık, halihazırda arazi satışının yasaklanması için karar alınmış ve satışların artık tapu kayıtlarına geçirilmemesi talep edilmişti. Ayrıca, 105 sayılı yasaya göre, yörede tapu almış olanların da sınır dışı edilmeleri ya da güneye sürülmeleri söz konusu idi. Araplar'ın eline geçen arazilerin istimlaki de gündeme alınmıştı. Arazi satışlarında Türkler'in desteklenmesi isteniyordu. Başbakan, arazilerin yasal olarak ve rıza ile Araplar'ın ellerinden geri alınmasına karar verildiğini açıklayarak, görüşmelere son noktayı koyacaktır. Uygulama, içişleri bakanlığına bırakılmıştı. Bir açıklamaya göre de, İstanbul'daki gayri müslim azınlıklar, ellerindeki malları satmaya çalışmışlardı. Fakat başarılı olamamışlardı.

Dış Politika Meseleleri

Bu kısımda bakanlar kurulunda gündeme gelen dış politika meselelerine değineceğim. Dış politika konuları Türkiye'nin dış dünya ile ilişkilerini ve dolayısıyla da yönetimin dünyaya bakışını ortaya koyması bakımından önemli ve anlamlıdır.

ABD İle İlişkiler

ABD ile ilişkiler hükümetin her zaman için gündeminde olmuştur. Bakanlar kurulunun daha ilk toplantısında, ABD'nin Türkiye'ye yardımında meydana gelen azalma dikkat çekmişti. Yine ilk toplantıda, ikinci demir çelik fabrikasının yatırımının durdurulması kararına karşı, öncelikle ABD'nin tepkisinin öğrenilmek istenilmesine işaret edilmelidir. Bakanlar kurulunun üçüncü toplantısında da, iç borçlanma önerisi gündeme gelmiş ve kabul edilmişti. Dördüncü toplantıda da, ABD'nin 27 Mayıs'ın hemen ardından gelen yardım sözünün ve güvencesinin görüşülmüş olması ilginçtir. Tıpkı İsviçre gibi, ABD de, eski iktidarı eleştirmektedir. Eski iktidara yardım edilmemişti. Fakat artık işler değişmişti. ABD'nin eski iktidarla yeni iktidar arasında yaptığı ayrım, manidardır. Bakanlar kurulunun beşinci ve altıncı toplantılarında ise, ABD'nin buğday yardımından da sitayişle söz edilmişti. Benzer saptamalar, bakanlar kurulunun otuz üçüncü toplantısı için de geçerlidir. Bu görüşmelerde de, ABD karşısında ihtiyatlı, fakat aynı zamanda yardım alınması için mahkûmiyet, kendisini açıkça gösteriyordu. Bütçe açıkları için borca

ihtiyaç vardı ve dış yardım ve borç olmadan bu sorunun aşılması imkânı da görülemiyordu.

Diğer yandan, bakanlar kurulunun yedinci toplantısında dile getirildiği gibi, İhracatı Geliştirme Merkezi'ne (İGEM) Amerikan yardımı ve hatta genel sekreterinin maaşının da ABD tarafından ödenmesi ilginçtir.

Genel olarak bakıldığında, bakanlar kurulundaki Amerikan yardımlarına ve ABD'ye (ve genel olarak da Batı dünyasına) karşı duruş ilginçtir. Amerikan yardımına ve Batı'ya karşı genel çekingenlik, Sovyetler Birliği'ne yönelik dehşetli uzak tutumla elbette kıyas edilemez. Fakat Amerikan yardımına karşı mahkûmiyet duygusunun yarattığı olumsuz duygularla aynı zamanda kaçınılmaz yardım talepleri bir arada vurgulanmalıdır. Diğer yandan, bütün bunlara karşı genel bir tedirginlik de söz konusudur. Bakanlar kurulunun onuncu toplantısında bu durum özellikle vurgulanmıştır. Özellikle de Amerika'nın yeni iktidara karşı yardım yanlısı tutumu ön plandadır. Batılı devletler de benzer bir tutum içindedirler. Hatta IMF de benzer bir politika içindedir. Oysa, eski iktidara karşı bu kuruluşlar ve devletler, hayli mesafeli davranmışlardı. Demokrat Parti'den uzak düşmüşlerdi ve onu (hiç olmazsa artık) desteklemiyorlardı. Ama yeni hükümeti ise, yakından destekliyorlardı. Hükümet üyelerinin bu durumu göz önüne alarak, kendileri ile önceki iktidarı kıyas etmelerine ve bundan kendilerine bir övünç payı çıkarmalarına işaret etmek yararlı olacaktır.

Ancak, hükümetin dış politikada ve dış iktisadi ilişkilerdeki bu tutumu, aslında 27 Mayıs darbesinden sonra Türk solunda oluşan Milli Demokatik Devrim (MDD) tezinin aksini kanıtlamaktadır. MDD tezine göre, asker ve sivil bürokrasi (ya da bir başka deyimle zinde güçler), özellikle üniversite gençliğinin de desteği ile, dış politikada bloklar dışı ve tam bağımsızlıkçı bir politika izleyecektir. Diğer yandan, sermayeye karşı da mesafeli duracak ve kapitalist olmayan bir kalkınma politikasını tercih edecektir. 1970'ler öncesinde ve kısmen sonrasında Türk solunda epey hâkim olan bu anlayış, gerçekte 27 Mayıs darbesinin pratiğinden kaynaklanıyorsa, en azından 27 Mayıs hükümetlerinin bu görüşü doğrulamadığı açıktır. Oysa, asker ve sivil bürokrasiye dayalı hükümet, Demokrat Parti'nin aksine, dış politikada Batı blokuna ve NATO'ya karşı çok daha uyumlu ve uysal bir tutum sergilemektedir. Bu, belki de efsanenin sonudur!

Nitekim, Bakanlar kurulunun otuz ikinci toplantısında, ABD Deniz Kuvvetleri'nin İstanbul'u ve İzmir'i ziyareti öncesinde hassas bir durum görüşülmüştü. ABD, yakında Yassıada duruşmaları başlayacağından, ziyaretten dolayı hassastı ve ziyaretin gerçekleşmesi için izin istiyordu. Ortalıkta dolaşan bir söylentiye göre, ABD, Adnan Menderes'i kaçıracaktı. Fakat bu söylentiye rağmen, başbakan, buna aldırmayacak ve ziyaret talebini kabul edecektir.

Sovyetler Birliği

Bakanlar kurulunun on altıncı toplantısında, SSCB'nin yardım önerileri karşısında genel bir telafl ve kuşku olduğu hemen fark edilmektedir. Yardım taleplerinin ardında bir gedik açma harekâtı görme eğilimi, bakanlar kurulu üyeleri arasında yaygın bir kanıdır. Hükümet, bu türden önerileri, şiddetli değil de, yumuşak bir şekilde red etme taraftarıdır.

NATO

Başbakan, Bakanlar kurulunun yedinci toplantısında, "bize dünya durumunu NATO haber veriyor" diyordu. Yine bakanlar kurulunun on dokuzuncu toplantısında (Birinci Cemâl Gürsel Hükümeti döneminde) ise, NATO ve ABD nezdinde yeni iktidarın temel politikalarını anlatmak ve oluşan bazı endişeleri izale etmek konusundaki çabalar dikkati çekmektedir. Yine Kore'ye asker göndermeme meselesi de bu bağlamda ele alınmıştır.

ABD Başkanlığı'nı Kennedy'nin kazanması gündeme gelince, bu olasılık, bakanlar kurulunun kırk beşinci toplantısında, ABD'nin dış politikasında herhangi bir değişiklik olmayacağı şeklinde yorumlanacaktır.

Ortak Pazar

Bakanlar kurulunun sekizinci toplantısında, Türkiye'nin Ortak Pazar'a gerçekte Yunanistan ile ticari rekabeti nedeniyle girmek istemiş olduğu açıkça belirtilmişti. Bütün mesele, tütün ihracatı üzerine düğümlenmişti. Ortak Pazar'a girmek, aslında tütün ihracatında Yunanistan'la rekabette geri kalmamak üzerine temellenmiş bir düşünceydi ve ticaret bakanının önerisiydi. Türkiye'nin Ortak Pazar'a tam katılımını yirmi yıl içinde çözebileceğine ilişkin bir beklenti de vardı.

Bakanlar kurulunun on beşinci toplantısında ortaya konulan görüşlerin ışığında, Ortak Pazar'a katılımın da, gelgitli ve ikircikli bir politik ruh hali içinde ele alındığı görülmektedir. Bir yandan, Ortak Pazar'a katılmanın gerekliliğinden söz edilirken, diğer yandan da, görüşmelerin ilerleyen bir noktasında, klasik ve geleneksel bir üslup içinde, Ortak Pazar'a katılımın aleyhtarı argümanlar da ortaya çıkmaktadır. Bu konuda, Türkiye'nin kalifiye işçilerini bile yitirebileceği söylemi, sanırım en uç örnek olarak ele alınabilir. Diğer yandan, Ortak Pazar lehine sayılabilecek olan tek argüman, Yunanistan'ın rekabetinin ve Ortak Pazar içindeki konumunun Türkiye'ye göre daha ileri derecede yer almasının, sonuçta Türkiye'nin Yunanistan karşısında ihraç ürünlerinde rekabet fırsatını kaçırma riski idi. Özellikle de tütünde... Zaten Ortak Pazar ile ilişkiye geçilmesi görüşü, ilginç olarak, dışişleri bakanlığından değil de, ticaret bakanlığından gelmişti!

Ancak, meselenin yalnızca bir dış ticaret sorunu olarak değil de, çok daha geniş kapsamda görülmesi gerektiği görüşü de, zikre değerdir. Sorun, bir gümrükler meselesi ve gümrük tarifeleri indirimi sorunu olarak değil de, çok daha geniş bir perspektiften de ele alınmıştı. Bu da, bir siyasi bütünleşmenin parçası olup olmamak meselesi idi. Sorun, Ortak Pazar'la görüşmelere devam edilip edilmeyeceğiydi. Her iki yönde de güçlü argümanlar ve görüşler söz konusudur. Ancak kararsız olanların da, Ortak Pazar'la ilişkilerin kesilmesinden yana olmamaları ilginçtir. Sonunda, eski iktidarın politikasına teknik hazırlıklarla devam edilmesinden yana bir tutum, politik bir kırılma yaşanmadığına ve yaşanmayacağına ilişkin bir izlenim vermektedir. Başbakanın da ağırlığı Ortak Pazar lehinedir. Bu alandaki son konuşmalar, özellikle başbakanın olumlu konuşmasından sonrakiler, hep olumlu olacak ve görüşmelere devam edilmesi ve teknik hazırlıklara geçilmesi görüşü benimsenecektir.

Cezayir Meselesi

Bakanlar kurulunun dördüncü toplantısında, Fransız sömürgeciliğine karşı Cezayir'in ulusal bağımsızlık mücadelesi sürecinde, Cezayir Kurtuluş Örgütü'nden iki albayın Türkiye'de büro açma önerisi red edilmişti. Nedeni, Fransa'nın bu konuda göstereceği olası tepkiydi. Dahası, bu mesele de, Fransa'daki Kürt aktivistlerin merkezine karşı bir koz olarak kullanılmak isteniyordu. Eğer Paris'teki Kürt aktivistlerin faaliyeti sona

erecek olursa, Cezayir Kurtuluş Örgütü'nün de Türkiye'de faaliyet göstermesine izin verilmeyecekti.

Bakanlar kurulunun on altıncı toplantısında aynı konu yeniden ele alınacak ve Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi'nden gelenler ve talepleri ile bu türden bir kararın NATO ve Fransa politikası ile telif edilebilmesi meselesi görüşülecektir. Bakanlar kurulu üyeleri, durumu idare etme yanlısıydılar. Ayrıca, bakanlar, Fransa'nın resmi şikâyetine karşı da, Paris'teki Kürt aktivistlerinin faaliyetlerini öne sürme imkânını bulmuş olmalarından dolayı memnundular. Bu vesile, iki meseleyi karşı karşıya getirmek açısından da uygundu. Fakat Fransa ile yakın ilişkilerin riske atılmaması da hayli önem taşıyordu. Bu, tam olarak iki arada bir derede politika idi.

İsrail ve Arap Devletleri

Bakanlar kurulunun on altıncı toplantısında gündeme gelen açıklamalardan anlaşıldığına göre, İsrail'e büyükelçi atamak da, ABD ile Arap politikası arasında sıkışıp kalmak anlamına geliyordu. Bu arada, aynı toplantıda, Mısır'a ve Nâsır'a ve bu arada Arap Birliği'ne karşı gösterilen antipatik tutum da zikredilmelidir.

Kıbrıs

Bakanlar kurulunun sekizinci toplantısında Kıbrıs da gündeme gelecektir. Bu toplantıda Kıbrıs'taki Türk temsilciler için dile getirilen güvensizlik ve kuşkular da dikkate değerdir. Fakat Kıbrıs politikası onaylanmaktadır. Eski iktidarın son anlaşmalarına yönelik bir itiraz ya da eleştiri söz konusu dahi değildir. Kıbrıs politikası olduğu gibi benimsenmiş gibidir.

OECD

Bakanlar Kurulunun on altıncı ve on dokuzuncu toplantılarında, OECD'nin sadece azgelişmiş ülkelere yardım meselesi olarak görülmesi ve algılanması dikkat çekicidir. Ayrıca, özellikle ABD ve NATO ile ilişkilerin hegemonik boyutunu göstermesi açısından da, söz konusu bakanlar kurulu görüşmeleri hayli bilgilendiricidir.

Batılı Olmak/Doğulu Olmak

Bakanlar kurulunun dördüncü toplantısında, İsviçre Büyükelçisi'nin, yeni hükümeti, Mısır'la kıyas ederek, tam bir Avrupalı ve Batılı olarak tanımlamasının yarattığı psikolojik övünç üzerinde dikkatle durulmalıdır. Yabancı bir uygarlığın, bir doğu ülkesini, doğunun geri kalmış toplumlarından dikkatle ayırarak, kendisine daha yakın bir yere oturtmasının yarattığı bu psikolojik övünç, aydın zihniyetindeki Batı uygarlığı tartışmasını da ortaya koymaktadır.

İktisadi ve Mali Konular

Bu kısımda bakanlar kurulunda ele alınan iktisadi ve mali konuların değişik yönlerine değineceğim. Bakanlar kurulu toplantılarının önde gelen konusu buydu. İktisadi ve mali meseleler, görüşmelerin ve tartışmaların en önemli kısmını oluşturuyordu, en azından elimizde bulunan tutanaklara göre...

Toprak Reformu

Bakanlar kurulunun on üçüncü toplantısında, toprak reformu konusu da görüşülmüşse de, adım atılmasında tereddüt hasıl olmuş ve konu gündemden düşmüştü. Bakanlar kurulunun otuz ikinci toplantıda, tasarının başbakanlığa sunulacağı açıklanmış, fakat ardından herhangi bir başka gelişme yaşanmamıştı.

Hükümetin ekonomik ve sosyal reformlar konusunda da hayli çekingen davrandığı görülmektedir. Bakanlar kurulunun otuz ikinci toplantısı bu konuyla ilgilidir. Hükümet, MBK'nın ekonomik ve sosyal reform paketinden habersizdi ve bu haberleri basından öğrenmişti. İkinci Cemâl Gürsel Hükümeti'nin programı daha ilan edilmemişken, bu reform programı gündeme gelmişti ve hükümet bundan hayli rahatsızdı. Bakanlar kurulu üyeleri, işin aslını öğrenmek istemekteydi. Piyasa da bu reform programından tedirgin olmuştu. Hükümet üyeleri, piyasayı dikkate almaktaydı. Rejimin rengi içte ve dışta bilinmek isteniyordu ama reform gündemi nedeniyle tereddütler oluşmuştu. Bakanlar kurulunun otuz üçüncü toplantısında ise, dışişleri bakanı, ülkenin sosyalizme gitmekte olduğundan duyulan endişeyi dile getirme ihtiyacını dahi hissetmişti!

Yatırımların Durdurulması

Bakanlar kurulunda göze çarpan dikkat çekici bir eğilim, eski iktidar zamanında karar altına alınan yatırımların durdurulması konusunda başgösteren acelecilik ve bu konudaki mutabakattır. İktisadi ve mali durumun olumsuzluğu konusunda bakanlar kurulunda hiçbir tereddüt bulunmamaktadır. Önemli olanın, bu saptamanın halka da duyurulmasında gösterilecek yöntem olduğu görülmektedir. Bu görüşmeler, hükümetin halk karşısında propaganda imkânlarını kullanmaya çok önem verdiğine işaret etmektedir. Bakanlar kurulunun daha ilk toplantısında bu konunun görüşülmüş olması da manidardır. Bu alandaki çalışmalar süratle devam edecek ve bakanlar kurulunun altıncı ve sekizinci toplantılarında, yatırımların durdurulması konusunda bakanlıklararası bir alt komitenin oluşturulmasına yönelik karar alınacaktır. İktisadi ve mali meseleler, daha ilk adımda, bakanlar kurulunun daha üçüncü toplantısında bile, geniş bir şekilde ele alınmıştır.

Bakanlar kurulunun otuz beşinci toplantısında, yatırımlara hep tereddütlü adımlarla karar verildiği görülmektedir. Bakanlar kurulunun otuz sekizinci toplantısında bunun bir örneği görülmekte ve bir yandan, yatırımların durdurulması kararı alınırken, diğer yandan da, demir-çelik sanayinde olduğu gibi, yeni yatırım kararları alınabilmektedir. Bakanlar kurulunun otuz beşinci toplantısında ise, yatırımlar ile Devlet Planlama Teşkilatı arasında yakın ilişki kurulmaya çalışılmıştır.

Yatırımların durdurulmasında gösterilen ısrar ve çaba, pek çok toplantının ana gündem maddesini oluşturmuştu. Bakanlar kurulunun ilk toplantıları neredeyse büyük ölçüde bununla ilgiliydi. Hükümetin ana eğilimi, yatırımları durdurularak, ekonominin daraltılması yönündeydi. Ancak bu politikanın ticaret erbabından tepki aldığı da görülmüştü. Bankalardan nakit para çekilmesinin artması da, toplumun siyasi gelişmelerden duyduğu endişenin ekonomik ifade şekli olarak yorumlanabilir. Bakanlar kurulunun onuncu ve on birinci toplantıları da yine aynı konulardaki uzun görüşmelere sahne olmuştur.

Sustimallerin Soruşturulması ve Servetlere Elkonulması

Bu alanda zoraki tedbirler hükümet katında pek de yer bulmamaktadır. Aksine, bu yönde çıkan tevatürler, red ve tekzib edilmektedir. Tüccarlara yönelik suistimal iddialarına rağmen, yine de zor alım yöntemlerine pek de

kulak asılmamaktadır. Başbakan ise, bakanlar kurulunun daha beşinci toplantısında, bu ılımlı ve pasif tutum karşısında, suistimale karıştığı ileri sürülen milletvekillerinin işyerlerinin ve parasal kaynaklarının daha sıkı araştırılmasından ve pek de nasıl saptanacağı belirsiz kalsa da, suistimali görülenlerin servetlerine el konulmasından yana olduğunu açıkça belli etmektedir.

Diğer yandan, bakanlar kurulunun altıncı toplantısında, bizzat başbakan da, bu türden ihbarlara dayalı el koymalardan yana olmadığını açıklamıştı. Nitekim, Maliye Bakanı Ekrem Alican da, gerek bankalardaki mevduata ve gerekse banka kasalarına el konulmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirmişti. Diğer yandan, MBK'nın bankalardaki kasalara el konulmasından yana olduğu da anlaşılmaktadır. Maliye bakanlığı ile MBK arasında bu konuda varılan uzlaşmaya ve anlaşmaya rağmen, idare, kuşku duyduklarının banka hesaplarına ve banka kasalarına el koymaya devam etmişti. Bu türden girişimlere kesinlikle engel olunması, gerek başbakan gerek Ekrem Alican tarafından dile getirilmişse de, tartışmanın sonuçlarını tam olarak saptamak güçtür. Özellikle de bu girişimlerin içişleri bakanı tarafından ve muhtemelen MBK aracılığıyla gerçekleştirilmiş olması bilgisi söz konusuyken... Oysa, içişleri bakanı, yalnızca banka kasalarında mevcut evraklara el konulabileceğinden söz etmişti. Başbakan da, işin teenni ile yürütülmesinden yana idi. En iyi çözüm, MBK'daki bilgilerin maliye bakanlığı ile paylaşılması ve bu bakanlığın kimlerin servetine el konulması gerektiğine karar vermesiydi. Başbakan, MBK'nın elindeki istihbari bilgileri maliye bakanlığına vermesinden ve kesin kararın da maliye bakanlığı tarafından verilmesinden yanaydı.

Fakat konunun daha karmaşık olduğu görülmektedir. Hükümetin askeri kanadından Fahri Özdilek de, Ankara, İstanbul ve İzmir'de valilere yaptığı tebligata rağmen, banka kasalarında arama yapılmasını dikkate değer görmüştü. Başbakan, durumun MBK'ya açıklanmasından ve sorumluluğun ve yetkinin de bakanların elinde olmasından yanaydı.

Devletçilik

Devletçilik konusu, bakanlar kurulunun kırk beşinci toplantısında ele alınmıştı. Sorun nazikti. Çünkü, ABD, devletçilik ile sosyal refomlar konusunda hükümetin görüşünü soruyordu. Maalesef elimizde zabtı

bulunmayan bu toplantıdaki görüşmelerin ayrıntılarını bilemiyoruz... Ancak, başbakan, ABD'ye verilecek yuvarlak bir yanıttan yanaydı. Tereddüt halinde, Devlet Bakanı Zeytinoğlu'nun daha geniş açıklamalarda bulunması gerekecekti. Anlaşılan hükümet, kendisini ABD'ye karşı bağlamak istemiyordu.

Tarımın Vergilendirilmesi

Bakanlar kurulunun daha üçüncü toplantısında, tarımın vergilendirilmesi, bir başka ifadeyle tarımsal gelirden de vergi alma meselesi gündeme gelmişse de, bu radikal karardan vazgeçilmiştir. Bunun nedeni, hükümetin halktan gelecek tepkiyi gözardı etmemesidir. Demek ki, seçim endişesi taşımayan bir askeri hükümet bile, toplumla siyasi ilişkilerini dikkate almak zorunda kalıyordu. Bakanlar kurulu üyelerinin, eski iktidarı seçmene taviz vermekle suçlaması, bu çerçevede anlamını yitirmiş olmaktaydı.

Varlık Vergisi

Bakanlar kurulunun otuz yedinci toplantısında, bu kez de, İkinci Dünya Savaşı yıllarında görülen varlık vergisine benzer yeni vergi talebinin gündeme geldiğini görüyoruz. Bu talebin nedeni, vergi gelirlerinin olağanüstü düşüklüğü idi.

İşçiler ve İşçi Sınıfı

Bakanlar kurulunda sosyal sorunların bir alt dalı olarak işçiler de gündeme gelmekteydi. Ancak işçilere yakın ilgi gösterildiğini söyleyemeyiz. Nitekim, bakanlar kurulunun sekizinci toplantısında, işsizlik sorunu gündeme geldiğinde, işsizlik sigortası oluşturulması yönündeki öneriye, ekonomik yetersizlikler ve istikrar önlemleri adına karşı çıkılacaktır. İşçi ücretlerine yapılacak zam söz konusunda olduğunda da benzer bir tepki gösterilecektir.

Bakanlar kurulunun kırk dördüncü toplantısında, subaylara ekstra kömür dağıtımı gündeme geldiğinde, hemen ardından işçilere ücretli izin verilmesi talebi tepkiyle karşılanacaktır. Başbakan da buna katılmıştı. Askerler, hep çalışılmasından yanaydı. Hatta hükümetin askeri kanadından Sıtkı Ulay, cumartesi günleri de tam gün çalışılmasından yanaydı. Aynı şekilde

Kızıloğlu da, Pazar günleri dahi çalışılmasından yana olduğunu söylecektir. Memurlara gösterilen tolerans, işçiler söz konusu olduğunda, hiç hatırlanmıyordu bile...

Memurlar

Fakat ilginç olan nokta, ekonomik yatırımlara ara verilmekte olan bir dönemde, memurlar için harcamalarda gösterilen hoşgörü ve destektir. Bu da, bürokrasinin hükümet üzerindeki itibarını göstermektedir. Bu anlamda memurlar baştacı edilmiştir. Hükümet üyeleri, memurlara karşı son derece anlayışlı ve onları destekler durumdadır. Döviz darlığına karşın, memur ailelerinin yurt dışında tedavi sorununun gündeme gelmesi ve sorunun olumlu yönde çözülmesi de buna işarettir. Buna karşılık, işçilere ve işsizlikle mücadeleye aynı oranda ilgi gösterildiği söylenemez. Bakanlar kurulunun onuncu ve on birinci toplantıları bu konuda manidardır.

Diğer yandan, hatırlanacağı gibi, siyasi tasfiyeler sırasında da, memurların korundukları ve kollandıkları söylenebilir. Hükümet, siyasilere ilişkin ihbarlarda gösterdiği sertliği, bürokrasi söz konusu olduğunda aynı şekilde göstermemektedir. Memurların maddi koşullarının iyileştirilmesinde de daha cömert davranıldğı görülmektedir. Özellikle bakanlar kurulunun on dördüncü toplantısı bu konuda hayli fikir vericidir.

Yine bakanlar kurulunun on altıncı, on yedinci ve on sekizinci toplantılarında, Ankara Kızılay'da Saraçoğlu Evleri'nde oturan memurların uzun zamandan beri oturdukları bu evlerden çıkarılmalarına ilişkin girişimler için tartışmalar ve nihayet konunun her dairede oturan aile bazında özel olarak incelenerek sonuçlandırılmasına yönelik karar, hep memurların imkânlarına özel hassasiyeti göstermektedir. Özellikle de yüksek bürokratlara karşı gösterilen aşırı ilgi gözden kaçmamaktadır. Bakanlar kurulunun otuz sekizinci toplantısında ise, memurların çalışma saatlerine dikkat etmemeleri bile tolere ediliyordu. Nihayet memurlar az maaş alıyorlardı.

Bakanlar kurulunun elli yedinci toplantısının konusu olan bütçe dolayısıyla, memur maaşları da gündeme gelecektir. Kamu İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin açıkları bütçe dengesini bozuyordu. Bu sırada memur maaşlarına zam da tartışılmıştı. Bütçedeki açıklara rağmen, sadece memur

maaşları artırılıyordu. Hatta erlerinki bile artırılmıştı. Bunun üzerine başbakan, bu artış karşısında ordunun müteşekkir kaldığını söylemek ihtiyacını hissedecektir. Zam mevzuu işçilere geldiğinde ise, işçilerin zaten çok kazandıklarından söz edilecektir. Bunun yanı sıra, bir de subayların maaşlarına zam yapılıyordu. Oysa, diğer yandan da, yatırımlar kısılıyor ve stabilizasyon programı uygulanıyordu. Bütün bu görüşmeler sırasında, eski maliye bakanının görüşlerinin eleştirilmesi ilginçtir. Bu arada memurlara lojman tahsisi talebi de gündeme gelmişti.

Diğer yandan, memur maaşlarına zam yapılmasına karşı çıkanlar da vardı. Mesela, Milli Eğitim Bakanı Fehmi Yavuz, memurlar için ayni yardım istemişti. Maaş zammının fiyatları artıracağından da endişe ediliyordu. Ayrıca, memur maaşlarına gelebilecek herhangi bir zammın, işçilerin de ücretlerini artırmalarına vesile yaratabileceğinden endişeleniliyordu. İşçiler de, memur maaşlarına zam halinde, ücretlerine zam talep edeceklerdi. Bakanlar kurulundaki görüşmelerde dikkat çekici olan nokta, hiçbir üyenin işçilere karşı anlayışlı olmamasıdır. Kamu İktisadi Devlet Kuruluşları'nda çalışan işçiler için de aynı şey geçerliydi. Maliye Bakanı Kemâl Kurdaş ile MBK, memur maaşlarına zam yanlısıydılar. Diğer yandan, Turhan Feyzioğlu, maaş zammının toplum üzerindeki olumsuz duygusunu anlatmak ihtiyacını hissetmişti. Memur olmayanlar, memurları kıskanacaklar ve hükümet aleyhtarı bir tutum takınacaklardı.

Bakanlar kurulunun elli sekizinci toplantısında ise, Devlet Planlama Teşkilatı ile maliye bakanının bütçe açığı konusunda ters düştükleri görülüyordu. Devlet Planlama Teşkilatı, hükümet ile bu konuda aynı görüşte değildi ve bu nedenle de hükümet toplantısında serzenişlere muhatap olmuştu. Bazı bakanlar, maaş zammının fiyatlar üzerindeki olumsuz etkisinden çekiniyorlardı. Pek çok bakana göre, işçilerin hakları, memurların haklarından daha çoktu. Bakanlar kurulunda sadece Ahmet Tahtakılıç, işçi ücretlerine zammı ve işçileri savunmuştu. Kanımca, ne de olsa halk adamıyd›... Bir bakan, devlet memurunun devlet otoritesini temsil ettiğini vurgulama ihtiyacını duymuştu. İşçi ücretleri, fiyat artışlarını yakalamıştı ama memur maaşları geride kalmıştı. Bu arada, bazı bakanların sadece üst düzey bürokratların maaşlarına zam yapılmasından yana olduklarını da görmekteyiz. Bakanlar kurulunda yapılan bütçe görüşmelerinde memur maaş zammı geniş yer tutacaktır.

Bu sırada yapılan açıklamalardan da anlıyoruz ki, meğer eski maliye bakanı, denk bütçe yaratmak ve bakanlar kurulunda verilen sözleri yerine getirmek için çalışmış, fakat bunu başaramayınca istifa etmişti. Sanayi Bakanı Şahap Kocatopçu'nun bu açıklaması, eski maliye bakanı'nın MBK ile anlaştığını, fakat hükümetin aynı fikirde olmayabileceğini ima ediyordu. Kocatopçu, bir kez daha hükümet ile MBK arasındaki gergin ilişkilere değinmek ihtiyacını duymuştu. Ona göre, bakanlar kurulunun çalışmalarında bu ilkeye önem verilmeliydi. Aksi halde, kendisinin de istifa edebileceğinden söz ediyordu. Nihayet maliye bakanı, memur maaşlarına zam konusundaki demecini kimsenin haberi olmadan ve sadece MBK ile görüşerek vermişti ki, bu, sorun olmuştu. Bakanlar kurulu, maaş zammı konusunda kendisini angaje hissediyordu. Bakana göre, basına kişisel demeç, sorun çıkarmıştı. Adalet Bakanı Ekrem Tüzemen de, bakanların, bakanlar kurulunun görüşünü almadan ve hükümetten karar çıkmadan, bakanlar kurulunu angaje hale sokacak açıklamalardan uzak durmalarını istemişti. Tüzemen, emrivaki olduğundan şikâyetçi idi. Bazı bakanlar da Tüzemen'e katılmışlardı. Bazı bakanlar da, basına yapılan açıklamanın bağlayıcı olamayacağını hatırlatmışlardı. Fakat hükümet üyelerinin pek çoğu memur maaşlarına zam yapılmasından yana idi.

Bakanlar kurulunun altmış birinci ve altmış ikinci toplantılarında ise, kamu çalışanları arasındaki ücret dengesizliği gündemdeydi. Fakat sorun bu alandaki reorganizasyonun sonuna kadar ertelenmişti. Oysa, özellikle sanayi bakanlığı bu konuda hayli dertliydi. Çünkü, düşük ücretli kamu görevlileri, daha yüksek ücret ödeyen kamu kuruluşlarına geçiyorlardı. Ücretleri düşük olan kamu kuruluşları, hızla eleman kaybediyorlardı ve ücret dengesinin kurulmasından yanaydılar. Farklı ücret baremleri ise, özellikle Kamu İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde hayli sıkıntı yaratmıştı. Diğer yandan, hükümette yüksek ücret ödenmesine karşı bir eğilim vardı. Fakat yüksek bürokratların aldıkları düşük ücretler söz konusu olduğunda, herkes, bu grubun ücretlerinin artırılmasından yanaydı.

Bakanlar kurulunun altmış ikinci toplantısında, bütçe komisyonunun toplantısı vesilesiyle, Kamu İktisadi Devlet Teşekkülleri'ndeki işçilerin ücretlerine zam yapılmayacağından, çünkü işçilerin zaten yüksek ücret aldıklarından söz ediliyordu. Zaten işçi ücretleri serbest piyasada oluşuyordu ve işçiler hep enfasyonun üzerinde ücret almışlardı. Kamu

İktisadi Devlet Teşekküleri’ndeki bütçe açıkları da, zaten işçi ücretlerine zam yapılmasına imkân tanımıyordu. Memur maaşlarına ise zam yapılacaktı, çünkü memurlar çok ezilmişti.

Bakanlar kurulunun yine söz konusu toplantısında, bakanların bütçe konusunda Temsilciler Meclisi’nde yapılan eleştirilere karşı tahammülsüzlük gösterdiklerine dikkat etmeliyiz. Bakanlar, kendileri dışındaki herkesin hazırladıkları bütçeye karşı olduğundan şikâyetçi idiler. Hatta MBK bile bütçeyi desteklemiyordu. Nihayet, hükümet içindeki bazı üyeler de aynı eğilimdeydiler ve bütçe konusunda bakanlar arasında da görüş ayrılıkları söz konusu idi. Diğer yandan, üst düzey bürokratlar da, bütçe üzerinde görüş bildiriyordu ve bu durumun da hayli karışıklığa neden olmasından dolayı bakanlar şikâyetçi idiler. Bakanların bir diğer şikâyeti de, Temsilciler Meclisi’nde bütçe komisyonu üyelerinin politik tandaslı olmaları ve para meselesinde politik davranmaları idi. Öyle ki, bütçe komisyonunda hükümetin görüşüne rağmen aksi yönde kararlar bile alınmıştı. Bu durum karşısında maliye bakanı, bütçe dengelerinin tamamen bozulması ihtimali üzerine, isyan ediyordu.

Bakanlar kurulunun altmış dördüncü toplantısında ise, bütçe için Temsilciler Meclisi’nde ve hatta bakanlar kurulu içinde dahi yeterli destek olmadığı açıkça görülüyordu. Ayrıca, IMF ve diğer bazı yabancı kuruluşlara Kamu İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin bütçe açıklarının kapatılacağına ilişkin söz verilmişse de, bu vaadin de lafta kaldığı anlaşılmıştı. Bu durum, bazı bakanları rahatsız ediyordu. Maliye Bakaını Kemâl Kurdaş ise, bütçe dengesinin sağlanmasında içinde bulunulan güçlükleri gündeme getirerek, bütçenin gerçekte denk olmadığını, fakat bu şekilde sunulduğunu kabul ediyor, fakat denkliğin ileride uygulamalar içinde sağlanabileceğini vaad ediyordu. Bütçe dengesini asıl sarsan Kamu İktisadi Devlet Teşekkülleri meselesi ise, bütçenin kabulünden sonraya erteleniyordu. Bu tutum, sorunun bir sonraki aşamaya kadar gözden kaçırılmasına imkân tanımaktaydı.

Bakanlar kurulunun altmış beşinci toplantısında, işçi ücretlerine zam meselesi yeniden gündeme geldiğinde, Temsilciler Meclisi’nde ortaya konulan işçi ücretlerine zam yapılması yönündeki görüşler hayli eleştirilecektir. Bakanlar, Temsilciler Meclisi üyelerini politika yapmakla

itham ediyorlardı. Hükümetin askeri kanadından içişleri bakanı, Kamu İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde işçi ücretlerinin yüksekliğine dikkat çekiyor ve işçi ücretlerinin piyasada daha düşük olduğunu söylüyordu. Bu nedenle işçi ücretlerine zam yapılamazdı. Olası bir zam, maliyetleri artırırdı. Zaten bütçe açığını kapatmak da mümkün olamamıştı. Hatta, bakana göre, olası bir zam, olsa olsa işçilerin işlerini kaybetmeleri ile sonuçlanırdı. Bu da, yine işçilerin aleyhine olurdu. Diğer yandan, bakana göre, işçi ücretlerinin yüksekliğinin yanında, bir de işçilere haftalık ve yıllık ücretli izin veriliyor, tıbbi yardım sağlanıyordu. İhbar ve kıdem tazminatları da söz konusu idi. Memur maaşlarına yapılacak olan zam, memurların hayat seviyelerinin işçilerinkine yaklaşması içindi. Çünkü, memurların hayat seviyesi hayli düşmüştü.

Siyasetin içinden gelen bir bakan (Ahmet Tahtakılıç), memur maaşlarına yapılan zammın zam olarak isimlendirilmesine karşı çıkıyordu. Ayrıca, istikrar politikası söz konusuydu. Maliyet artışları, enflasyona ve bu da yine vatandaşın aleyhine olurdu. Tahtakılıç'a göre, işci ücretlerine olası bir zam ABD'nin de tepkisini alırdı ve asıl mesele buydu. Bir başka bakan da, aynı fikirdeydi. Ona göre de, memurların işçiler kadar sosyal hakları yoktu. İşçilerin hakları çok daha fazlaydı. İşçi ücretlerine zam, bütçe denkliğini de bozardı. Sanayi Bakanı Şahap Kocatopçu da, Temsilciler Meclisi'nde ortaya çıkan "çatlak sesler"e sinirlenmişti. Bu türden sorumsuzlukların önüne geçmek lazımdı. Bir bakan, Temsilciler Meclisi'ndeki sorumsuzluğun hükümetin sabote edilmesi demek olduğundan söz ediyordu. Maliye Bakanı Kemâl Kurdaş ise, kötü niyetli bir politikayla karşı karşıya olduklarını ileri sürüyordu. Temsilciler Meclisi üyeleri, hükümeti güç durumda bırakmaya çalışıyor ve böylece ilerisi için politik yatırım yapıyorlardı. Bakan, durumdan MBK'ya da şikâyetçi olmuştu. Bakana göre, onlar da "tertibat" almışlardı. MBK, Temsilciler Meclisi'nde bu gibi üyelerle görüşmüştü. Neticede hükümetin prestiji söz konusuydu.

Bakana göre, Temsilciler Meclisi'nde bütçe görüşmeleri sırasında, işçi ücretlerine zam yapılabilirdi. Nihayet onların sırtında yumurta küfesi yoktu. Bol keseden alıp verebilirlerdi. Zaten devlette çalışan fazla personel vardı, ancak bunun oranı olsa olsa en fazla %15-20 idi. Bu oran dahi hükümetin askeri kanadından olan içişleri bakanı tarafından fazla bulunmuştu. Ona göre, en fazla %15 oranından söz edilebilirdi. Fazla olan personel de

emekliye ayrıldıkça azalacaktı. Emeklilik yaşına gelmemiş olanların da tayinlerle canlarından bezdirip kaçmaları sağlanabilirdi. Bakana göre, Kamu İktisadi Devlet Teşekkülleri gerçekten de zarar ediyorlardı, fakat bunun nedeni, hükümetin fiyat politikasıydı. Devlet mamullerinin fiyatları, maliyetler göz ardı edilerek, hükümetçe düşük saptanıyordu ve zarar buradan kaynaklanıyordu. Diğer yandan, bu nedenle yatırım için de mali kaynak bulunamıyordu. Söz konusu zararları karşılamak için de bütçeye karşılığı konulamıyordu. Yatırımlar azaltılacaktı. Bu sorunun çözümünde ABD'den de uzman getirtilecekti. Diğer yandan, bir bakana göre de, ne zaman mali kaynak lazım olsa, bu hep SSK kaynaklarından karşılanıyordu. İşçilerin birikmiş paraları, bütçe açığını karşılamak amacıyla kullanılıyordu. Söz konusu açıklar, SSK'nın birikimleri ile gideriliyordu.

Bakanlar kurulunun kırk birinci ve kırk ikinci toplantılarında, Birinci Cemâl Gürsel Hükümeti'ndeki yeni atamalardan sonra, yeni hükümet kurulur kurulmaz, hiçbir zaman tamamlanmayacak olan yeni hükümet programının hazırlanması sırasında, subaylara lojman sağlanması gündeme geldiğinde, bunun memurlara da teşmil edilmesi istenmişti. Lojmanın sadece subaylara yönelik bir talep olarak kalması sıkıntı yaratmıştı. Ayrıca, memurların barem sorunu da yine bu çerçevede ele alınacaktır.

Diğer yandan, hükümetin askeri kanadından Milli Savunma Bakanı Fahri Özdilek, subaylar arasında bir sosyal yardım sandığı şeklinde gerçekleşecek olan bir başka oluşumu da duyuruyordu. Devletten herhangi bir destek söz konusu değildi. Sözü edilen tasarı, ordu içinde tüketim kooperatifleri kurulması idi. Bu noktada sivillerle askerler arasındaki görüş ayrılığı önemlidir. Askerler, subayların memurlardan daha kötü durumda olduklarını söyleyerek, subaylara özel bir önem verme kaygısındayken, siviller, memurlarla askerleri bir arada tutma özeni içindeydiler. Bu sırada ilk kez gündeme gelen Ordu Pazarları kurulması düşüncesi, bakanlar kurulu içinde, hükümet programında sadece milli savunma bakanlığına yönelik olduğu için itiraza uğrayacak ve bu örgütlenmenin memurlar için de geçerli olması istenecektir.

Bakanlar kurulunun kırk üçüncü toplantısında, aydınların, yani memurların geçim darlığı bir kez daha gündeme gelecektir. Bu sorun öncelikli olarak ele alınmalıydı.

İlginç bir gündem de, bakanlar kurulunun ellinci toplantısında görüşülen, Ankara'daki Türk Eğitim Vakfı Ankara Koleji ile ilgilidir. Bu okula, yani çoğunlukla Ankara'daki yüksek bürokratların çocuklarının devam ettikleri bu özel okula gösterilen yakın ilgi ve bu okula yapılacak olan maddi yardımda bakanlar kurulu üyelerinin hemfikir olmaları, memurların ortak duygusunu göstermektedir. Bakanlar kurulunda uzun görüşmelere neden olan bu konuya ayrılan zaman da, diğer meselelerle karşılaştırıldığında, ilginçtir.

Sanayileşme

Bakanlar kurulunun elli üçüncü toplantısında ilginç bir başka meseleye değinilecektir. Bu mesele, sanayinin himaye mi edileceği, yoksa serbest ithalata mı geçileceği noktasında düğümleniyordu ki, bu tartışma, ithal ikameci sanayileşme politikasının gündeme geldiğini açıkça gösteriyordu. Sanayinin himaye edilmesi ile serbest ithalat tartışması gündeme geldiğinde, serbest ithalat programına karşılık, ithal ikameci sanayileşme programı tartışılmıştı.

Ticaret Bakanı, muhtemelen bağlı olduğu bakanlığın doğal tutumu sonucunda, serbest ithalattan yanaydı. Buna karşılık, sanayi bakanı, tam karşıtı düşünceyi dile getiriyordu. Bakanlar kurulunun genel eğilimi ise, liberasyona gitmekti. Bu, bir yanda montaj sanayi ve diğer yanda ithalatçı tüccarlar arasındaki hayli sınıfsal sayılabilecek olan tartışma, bakanlar kurulunda iki grubun kendi aralarında anlaşmalarına yönelik beklenti içinde bir ara çözüme varma umudu, herhangi bir sonuca ulaşmayacaktır. Zaten, hatırlanacağı gibi, başka pek çok önemli tartışmada olduğu gibi, bu tartışma da, kesin bir sonuca varamadan, ilgili bakanların kendi aralarında anlaşmalarının sağlanması için oluşturulacak bir alt komiteye intikal edecektir. Bakanlar kurulunun eğilimi, tartışmanın bir uzlaşma ile sonuçlanabilmesi için, ya bakanların kendi aralarında anlaşmaları ya da bunun sağlanabilmesi için bir alt komitenin oluşturulması yönündeydi.

Bakanlar kurulunun altmış yedinci toplantısında da aynı konu görüşülmeye devam edilecektir. Sorun, motor sanayiinin kurulup kurulmayacağıyd›. Motor sanayii, doğrudan doğruya söz konusu tartışmanın bağrında yer almıştı. Necmettin Erbakan'ın yerli motor sanayii konusundaki uzun açıklamaları, görünen odur ki, bakanlar kurulunda yeterli heyecanı

uyandıramamıştı. Buna karşılık, askerler, motor sanayii konusunda çok daha heyecanlıydılar ve Erbakan'ın açıklamaları karşısında destek vermişlerdi. Konu, ithalatçılarla yerli üreticiler arasındaki çıkar mücadelesinin odağında yer alıyordu ve her iki tarafın da seslendirilmesi mümkündü.

Bakanlar kurulunun bazı üyeleri, bu arada kalmışlık karşısında, bütün tarafların görüşlerini almak vesilesiyle, tartışmayı zamana yaymayı tercih etmişti. Ayrıca, bütün yatırımlar kısılırken, motor sanayii için yatırım yapmak ne denli doğru bir tercih olacaktı sorusuna kat'i bir yanıt da verilemiyordu. Bazı üyeler, ithal ikameci politika karşısında geleneksel ithalatçı politikayı destekliyor, bazıları da, motor sanayii yatırımının devlet eliyle ne denli verimli olacağını soruyordu. Önceki tecrübeler pek de iyimser olmayı gerektirmiyordu. Zaten Kamu İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin zararlarıyla başa çıkmak güçtü. Bir de yeni yatırım ile yeni zararlar mı söz konusu olacaktı sorusuna yanıt verilmesi istenmişti. Yatırımın devlet tarafından mı, yoksa özel sektör tarafından mı yapılacağı da görüşme konusuydu. Yine de askeri kanat, yatırımdan yana idi.

İlk ve son kez olmak üzere bakanlar kurulu toplantısına bakan olmayan, fakat MBK'dan iki üye de katılmıştı. Haydar Tunçkanat ile Sâmi Küçük... Onlar, bir patent anlaşması ile montaj sanayinin kurulmasından yanaydılar. Yine hükümetin asker kanadından Alankuş da aynı görüşteydi. Nitekim, milli savunma bakanlığında motor sanayii filminin gösterimi de, askeri kanadın bu fikre yatkınlığının bâriz bir işareti olarak kabul edilebilir.

Bakanlar kurulunun altmış dokuzuncu toplantısında, ekonomik ve mali bakımdan Avrupayla yakın işbirliği gereğine dikkat çekilirken, diğer yandan da, otomobil sanayinin Batılı ülkelerle işbirliği içinde kurulmasından yana bir tutum da belirmişti. Hükümetin askeri kanadı da, otomobil sanayinin kurulmasından yanaydı. Bu, savunma için de gerekli görülmüştü.

Köylüler

Bakanlar kurulunda kırsal Türkiye gündeme geldiğinde, genellikle köylülerin yeni yönetimi desteklemekte gösterdikleri isteksizlik de söz konusu ediliyordu. Bakanlar kurulunun altmış birinci toplantısında, tütün

alımında destekleme fiyatının saptanması meselesinde ortaya konulan görüşler, yönetimin köylülere bakışını da açığa çıkarmaktadır. Bakanlar, kötü kalite tütünlerin satın alınmasından rahatsızdı. Sadece iyi kalite tütünler devletçe satın alınmalıydı. Aksi halde, devlet kötü kalite tütün alarak, boşuna para ödemekteydi. Bütçe açığı, bu gibi gereksiz harcamaların sonucu idi. Zaten kötü kalite tütün ihraç da edilemiyor ve elde depolarda kalıyordu. Çürümeye terk ediliyordu. Kötü kalite tütünün satın alınmasının tek nedeni, köylünün desteklenmesiydi. Bakanlar, iyi kalite tütüne ödemede bulunulurken, kötü kalite tütüne ödeme yapılmamasından yanaydı. Köylü, iyi kalite tütün için bu şekilde zorlanmalıydı. Ayrıca, bütçe açıkları, enflasyona da neden oluyordu. Bakanlar kurulu, köylünün bir kez zorlanması halinde, bir sonraki yıl sorunun kendiliğinden çözüleceği görüşündeydiler.

Bir tek Ahmet Tahtakılıç, eski bir siyasetçi olarak, bu görüşe itiraz ediyordu. Tahtakılıç, köylüden yana idi. Oysa, diğer bakanlar, bir yandan da, destekleme fiyatının düşük olmasından yanaydılar. Onlara göre, en iyi ihtimal, maliyet fiyatının ödenmesi idi, ama daha yükseğinin değil... Hatta Gümrük ve Tekel Bakanı Fethi Aşkın, tütün destekleme alımında fiyatın maliyetin de altında olacağından ve bunun doğru bir politika olacağından bahsediyordu. Destekleme alımı için fiyat yüksek ödenmeyecekti.

Almanya’ya İşçi Göçü

Bakanlar kurulunun on beşinci toplantısındaki görüşmelerden, yurt dışına (Almanya’ya) işçi gönderilmesinin bu sırada gündeme geldiğini, fakat kökeninin Demokrat Parti iktidarına dek geri götürülmesinin söz konusu olduğunu öğreniyoruz. Almanya’ya gönderilecek olan işçilerin, orada iş öğreneceklerine ilişkin beklenti, kayda değer olarak görülmelidir. Diğer yandan, bu beklentinin olağan uzantısı ise, iş öğrenen işçilerin yeniden Türkiye’ye dönüşlerinin sağlanmasına yönelik önlem alma telaflıdır. Görüşmelerde yabancı ülkelerde gereğinden uzun kalınmasının yaratacağı olası kültür ayrışmalarına da dikkat çekilmişti. Uzun ayrılıklardan sonra ülkeye yeniden geri dönüşlerin bu bakımdan sakıncalı olabileceğine de değinilmişti. Almanya’daki işçilerle yakından ilgilenilmesi ve gidişlerinden önce işçilerin kurslar aracılığıyla eğitimden geçirilmeleri de söz konusu idi.

İşçilerin başında onları sevk ve idare edecek kamu otoritelerine (müfettişlere) olan ihtiyaç da vurgulanmıştı.

Bütün bunlar, bir anlamda, işçilerin kafileler halinde ve kamu otoritesinin denetimi altında yurt dışında eğitimden geçirilmelerinden sonra, yeniden usta işçi olarak ülkeye dönüşlerinin sağlanması projesiydi. Almanya'ya gönderilecek olan işçilerin iyi seçilmiş ve bekâr olmaları gerektiği de bahis mevzu olmuştu. Bu girişimden beklenen, kısa bir süre sonra bu işçilerin usta işçi olarak, meslek öğrenerek, ülkeye geri dönmeleri ve dil bilir, kariyer sahibi işçiler olarak sanayide yer almalarının sağlanmasıydı. İşçilerin yurt dışında temelli kalmalarına izin verilmemesi için kesin önlemler alınmak isteniyordu. Proje, yüz işçi ile başlayacaktı.

Petrol

Bakanlar kurulunun on beşinci, on altıncı ve on yedinci toplantılarında petrol mevzuu üzerinde çok durulmuştur. Bu görüşmeler, gel-gitli bir ruh haline tekabül ediyordu. Bir yandan, Türkiye'nin petrol ülkesi olmadığı gerçeği ile yüzleşmek ve diğer yandan da, hemen bunun yanında, petrol aramalarından mucizevi bir sonuç almayı beklemek... Tuhaf ve garip olan ise, hükümetin, bir yandan, geçmiş iktidarın laiklikle ilgili tutumunu eleştirmesi ve dinin gericilikle olan ilişkisini vurgulamaya önem vermesi, fakat bunun yanında, diğer yandan da, hemen aynı sırada, özellikle petrol aramalarındaki mutlu tesadüfün kamuoyuna açıklanmasında, petrol bulunması ile yeni hükümet arasında kurulan ilahi ilişkiye atıfta bulunulmasına duyulan ihtiyaçtır. Petrol kuyusunun açılmaya başlandığı günün yeni hükümetin borç tahvillerini satmaya başlamasıyla aynı tarihe denk gelmesi, petrol bulunmasının Allah'ın bir lütfu olarak açıklanması ve bütün bunlar, ilahi güçler ile yeni yönetim arasında kurulan ittifak, laik bir yönetim açısından garipsenecek açıklamalar olarak zikredilmelidir.

*   *   *

27 Mayıs bakanlar kurulu elbette dönemin yegâne yürütme gücü değildi. Hatta esas yürütme gücü de sayılamazdı. Aksine, MBK'nın yanında, olsa olsa ancak ikinci derecede yürütme gücüne sahipti. Bu gücü de bağımsız kullanma imkânına sahip değildi. Bakanlar kurulu inisiyatif alabilecek yürütme gücü olmaktan çok uzaktı. Bu bakımdan bakanlar kurulunu

değerlendirirken, onu bağımsız yürütme gücü olarak düşünmek haksızlık olacaktır. Diğer yandan, bakanlar kurulu üyelerinin askeri bir hükümete katılırken, bunun olası sonuçlarını öngörememiş olmaları ayrıca üzerinde durmayı gerektirir. Belki de bazı üyeler, 27 Mayıs darbesiyle askerlerin görevlerini yerine getirdiklerini düşünmüşlerdi. Artık görev, askerlerden çok yeni hükümete düşecekti. Bu düşüncenin ne denli yanıltıcı olduğunu tecrübe ederek öğrenmiş olmalıdırlar. Birinci Cemâl Gürsel Hükümeti'nde kısa sürede meydana gelen önemli ve dramatik değişiklik, kanımca bu gerçekçi olmayan düşünce ile yakından ilgili olmalıdır. Bununla beraber, bakanlar kurulunun zaman zaman bu gerçekçi olmayan düşünceyi seslendirmeye devam ettiğini de biliyoruz.

27 Mayıs 1960 darbesinden sonra Türkiye'de solun üzerinden atmakta çok zorlandığı bir konu da, zinde güçler olarak anılan asker-sivil aydınların devrimde oynayacakları roldü. Sol, esas olarak 27 Mayıs'ı böyle değerlendirmişti. Gerek iktidarı elde etme süreci ve tecrübesi gerek iktidarı kullanma aracı olarak 27 Mayıs, sol açısından, asker-sivil aydın zümrenin neler yapabileceğinin en iyi örneği idi. Özellikle 12 Mart 1971 darbesine kadar, solun çok geniş kesimlerinde bu tecrübe ve misyon hafızalarda saklanmakla kalmadı, ama aynı zamanda siyasi bir yöntem olarak da kullanıldı. Ordu, daha doğrusu ordu içinde belirli bir grubun (cuntanın) iktidarı ele geçirmesi ve ardından umulan Milli Demokratik Devrim'i (MDD) gerçekleştirmesi, 27 Mayıs darbesinin tecrübesi ışığında son derece olağan ve olası görüldü. 12 Mart sonrasında bu türden beklentiler hayli azalmış olmakla birlikte, bugüne kadar solun benzer özlemlerden tamamen arındığını söylemek imkânı yoktur.

27 Mayıs bakanlar kurulunun analizi ise, MDD tezlerinin ne denli olgusal temelden ve gerçekçi olmaktan da uzak olduğunu bize bir kez daha göstermektedir. Bir askeri hükümet, MDD tezlerini ne iç politikada ve ne de dış politikada hayata geçirmekten ne denli uzak düşmüştür! Bakanlar kurulu üyelerinin dış politikada Batı ile ilişkileri yeniden kurmaktaki çabaları, bağımsız Türkiye sloganının ne denli içeriksiz olduğunu göstermektedir. Hükümet, ABD ile Batı ülkelerine ve Ortak Pazar'a bir önceki iktidardan daha uzak değildir. Belki de farklı olan, söz edilen ülkelerin eski iktidara yenisinden daha uzak durduklarıdır! Yeni hükümet ise, içinde beliren bütün çekingenliğine karşın, gerek ABD'den ve gerekse Batılı ülkelerden yardım

ve borç alma konusunda kendisinden öncekinden daha mesafeli değildir. 27 Mayıs bakanlar kurulu, antikomünizme ve antisovyetizme yaptığı vurgu ile, ABD ve NATO ile ilişkilerinde, Demokrat Parti iktidarının yaptıklarından daha azını gerçekleştirmemektedir.

Diğer yandan, 27 Mayıs bakanlar kurulu, işçi ve köylüye olan mesafesi ile kendisini tebarüz ettirmektedir. Burada tipik bir memur hükümetini görüyoruz. Memurlardan oluşan hükümet, kendisini devletin sahibi olarak ve toplumdan hayli mesafeli görmektedir. Hükümet, toplumu ancak politikasını anlatmak gerektiğinde, onu olsa olsa ancak ikna edecek ve inandıracak bir konumda görmektedir. Toplum, hükümet açısından propaganda konusudur. Fakat, piyasa, ticaret ve sanayi, hükümet açısından her zaman için önem taşımıştır. Bu bakımdan, 27 Mayıs hükümetini antikapitalist de saymaya imkân yoktur. Ama hükümetin kendini en yakın saydığı grup, memurlardır. Memurlar da, asker ve sivil olarak ikiye ayrılmaktadır. Hükümet bu iki kesim arasında bir ayrıma gitmemek için direnmişse de, ikinciler lehine olan girişimleri de sineye çekmek zorunda kalmıştır. Sivil bürokrasi, bu anlamda askeri bürokrasi karşısında epey gerilemiştir.

27 Mayıs bakanlar kurulu, MDD tezlerinin ne denli hayattan kopuk olduğunu bize bir kez daha, fakat korkarım çok geç bir şekilde yeniden göstermektedir. Devrimi askeri bir darbenin şafağında bekleyenler için gece hayli uzundur!

BAKANLAR KURULU ÜYELERİ

ve

HÜKÜMET PROGRAMI

Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti[9]

(30 Mayıs 1960-5 Ocak 1961)

Devlet Başkanı, Başbakan ve Milli Savunma Bakanı: Başkumandan ve MBK Başkanı Orgeneral Cemâl Gürsel[10] (Milli Savunma Bakanlığı dönemi: 9 Haziran 1960'a değin)[11]

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı: Birinci Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanı, MBK üyesi Orgeneral[12] Emin Fahri (Fahrettin) Özdilek[13] (atanma tarihi: 22 Ekim 1960)[14]

Milli Savunma Bakanı: Birinci Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanı, MBK üyesi Orgeneral[15] Emin Fahri (Fahrettin) Özdilek[16] (9 Haziran 1960[17]-22 Ekim 1960[18], Emekli Korgeneral Hüseyin Ataman[19] (atanma tarihi: 22 Ekim 1960)[20]

Devlet Bakanı: Mustafa Âmil Artus[21] (27 Ağustos 1960'a değin)[22], Prof. Dr. Osman Şefik İnan[23] (27 Ağustos 1960'a değin)[24], Mustafa Âmil Artus[25] (vekâleten: 27 Ağustos 1960[26]-6 Eylül 1960[27]), Ali Nâsır Zeytinoğlu[28] (atanma tarihi: 6 Eylül 1960) [29]

Devlet Bakanı: Tümgeneral Muharrem İhsan Kızıloğlu[30] (vekâleten: 27 Ağustos 1960[31]-6 Eylül 1960[32]), Hayri Mumcuoğlu[33] (atanma tarihi: 6 Eylül 1960)[34]

Adalet Bakanı: Abdullah Pulat Gözübüyük[35] (27 Ağustos 1960'a değin)[36], Mustafa Âmil Artus[37] (atanma tarihi: 27 Ağustos 1960)[38]

İçişleri Bakanı: Tümgeneral Muharrem İhsan Kızıloğlu

Dışişleri Bakanı: Selim Rauf Sarper[39]

Mâliye Bakanı: Ekrem Alican[40] (26 Aralık 1960'a değin)[41], Mustafa Kemâl Kurdaş[42] (atanma tarihi: 26 Aralık 1960)[43]

Milli Eğitim Bakanı: Prof. Dr. Fehmi Yavuz[44] (27 Ağustos 1960'a değin) ve

(vekâleten: 27 Ağustos 1960[45]-10 Eylül 1960[46]), Prof. Dr. Bedrettin Tuncel[47] (atanma tarihi:10 Eylül 1960)[48]

Bayındırlık Bakanı: Dâniş Koper[49] (27 Ağustos 1960'a değin)[50], MBK üyesi Tuğgeneral[51] Sıtkı Ulay[52] (vekâleten: 27 Ağustos 1960[53]-12 Eylül 1960[54]), Prof. Dr. Ali Mukbil Gökdoğan[55] (atanma tarihi: 12 Eylül 1960)[56]

Ticâret Bakanı: Cihat İren[57] (27 Ağustos 1960'e değin)[58], Fethi Aşkın[59] (vekâleten: 27 Ağustos 1960[60]-6 Eylül 1960[61]), Mehmet Baydur[62] (atanma tarihi: 6 Eylül 1960)[63]

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Prof. Dr. Nusret Karasu[64] (27Ağustos 1960'a değin)[65], Dr. Nusret Fişek[66] (vekâleten: 27 Ağustos 1960[67]-6 Eylül 1960[68]), Prof. Dr. Sâlih Râgıp Üner[69] (atanma tarihi: 6 Eylül 1960)[70]

Gümrük ve Tekel Bakanı: Fethi Aşkın[71]

Tarım Bakanı: Feridun Üstün[72] (27 Ağustos 1960'a değin)[73], Reşat Aktan[74] (atanma tarihi: 27 Ağustos 1960[75]-29 Ağustos 1960[76]), Prof. Dr. Osman Tosun[77] (atanma tarihi: 29 Ağustos 1960)[78]

Ulaştırma Bakanı: MBK üyesi Tuğgeneral[79] Sıtkı Ulay[80] [81]

Çalışma Bakanı: Prof. Dr. Câhit Talas[82] (27 Ağustos 1960'a değin)[83], Ekrem Alican[84] (vekâleten: 27 Ağustos 1960[85]-6 Eylül 1960[86]), Mehmet Râşit Beşerler[87] (atanma tarihi: 6 Eylül 1960)[88]

Sanayi Bakanı: Muhtar Uluer[89] (27 Ağustos 1960'e değin)[90], Emin İplikçi[91] (vekâleten 27 Ağustos 1960[92]-6 Eylül 1960[93]), Şahap Kocatopçu[94] (atanma tarihi: 6 Eylül 1960)[95]

Basın-Yayın ve Turizm Bakanı: Zühtü Tarhan[96] (27 Ağustos 1960'e değin)[97], Selim Rauf Sarper[98] (vekâleten atanma tarihi: 27 Ağustos 1960)[99]

İmâr ve İskân Bakanı: Orhan Kubat[100] (27 Ağustos 1960’a değin)[101], Prof. Dr. Fehmi Yavuz[102] (atanma tarihi: 27 Ağustos 1960)[103]

Birinci Cemâl Gürsel Hükümeti'nin

Milli Birlik Komitesi’ne Sunulan Programı[104]

Milli Birlik Komitesi’nin Sayın Üyeleri,

Anayasayı, insan haklarını ve Türk vatandaşlarının sahip oldukları hürriyetleri çiğneyerek, hukuk ve kanun dışı olmuş ve binaenaleyh gayri meşru hâle gelmiş olan iktidarı işbaşından uzaklaştırarak, 27 Mayıs 1960 İnkılabı’nı başaran kahraman ve aydın silahlı kuvvetlerimiz, idareyi ele alır almaz teşkil ettiği İnkılap Hükûmeti ile derhal işe koyulmuş, bir taraftan memleketin içinde bulunduğu durumu tesbit etmeye çalışırken, diğer taraftan memleketin acil meselelerine, şimdiye kadar alınan ve ilan edilen tedbirlerle çare bulmaya çalışmıştır.

İnkılap Hükümetimiz, işe başlar başlamaz o derece acil ve çok sayıda meselelerle karşılaşmıştır ki, vazife başında kalacağı müddet içinde, devlet faaliyetlerinin taallûk ettiği çeşitli sahalarda çalışmalarının umumi istikâmetini ve çerçevesini gösterecek olan bir hükümet programı hazırlanmasında biraz gecikmiş bulunmaktadır.

İnkılap Hükümetimiz, biraz gecikmiş de olsa, bugün huzurunuza getirdiği program ile vazifesini ifâ ettiğine inanmaktadır. Vâki olan gecikmeyi hadiselerin kaçınılmaz bir neticesi olarak kabul buyurmanızı dilemektedir.

27 Mayıs 1960 İnkılabı’nın esas hedefi, yurdumuzda demokratik nizamı bütün icapları, bütün müesseseleriyle maddeten ve manen mümkün olan en kısa zamanda kurmaktır. Bu maksatla, 27 Mayıs sabahından itibaren yeni bir anayasanın hazırlanması için gerekli çalışmalara başlanmıştır.[105]

İkinci Cumhuriyetin[106] anayasası, ilmin ve geçmiş uzun yılların acı tecrübelerinin ışığı altında, memleketin mümtaz ilim adamlarının geceli gündüzlü çalışmaları ve memleket aydınlarının bu çalışmalara anketler vasıtasıyla katılmaları suretiyle hazırlanmaktadır.[107] Birleşmiş Milletler Anayasası, İnsan Hakları Beyannamesi, hukuk prensipleri ve milli ruh ve ihtiyaçlardan doğmuş olan eski anayasamız ile milli gelenekler ve yurdumuzun özellikleri, yeni anayasamız için ilham alınan başlıca kaynakları teşkil etmektedir.

Vatandaşların eşitliği, vicdan hürriyeti ve bütün diğer hürriyetlerin teminat altında bulundurulması ve taşıdığı kanaatlerden dolayı veya mensubu bulunduğu siyasi teşekkül sebebiyle, hiçkimsenin herhangi bir şekilde tazyik ve tecavüze maruz bırakılmaması, en mukaddes gayelerimizden biri olarak kalacaktır.

Vatandaşın hür irâdesini tam bir şekilde aksettirebilecek bir seçim mekanizması kuracak olan yeni seçim kanunu üzerinde de ilim adamlarımız çalışmaktadırlar.[108]

Adalet İşleri:

“Adalet ülkenin temelidir” sözü başlıca düsturumuzdur. Müstakil mahkeme, teminatlı hâkim, bu düsturun tahakkuk vasıtasıdır. Yurdumuz, ilhamını sadece kanunlar ve hukuk prensiplerinden ve vicdanından alan hâkimlerin ülkesi olacaktır. Türk mahkemeleri, hiçbir kuvvetin müdahale edemeyeceği, yalnız ve yalnız adaletin, her türlü gölge ve şüpheden uzak bir adaletin tecelli ettiği mukaddes bir yer olacaktır.

Milli Savunma İşleri:

İnkılâp Hükûmeti, tarih boyunca büyük harbler ve büyük olaylar içinde şan ve şerefle geçmiş olan Türk Silahlı Kuvvetleri’ni, devletimizin bütünlüğü ve vatan topraklarının tecavüze karşı korunması bakımından esas teminat olarak kabul etmektedir. Güven ve övünçle belirtmek isteriz ki, milletin özü olan ordularımız, içten ve dıştan millete yönelecek her çeşit düşmanca hareketleri ezecek kudrettedir.

Milli savunmamızın daha çok kuvvet kazanması ve gelişmesi için, hükümetimiz en modern vâsıtaları sağlamak ve insan gücünden ilmî olarak ve azami şekilde faydalanmak kararındadır. Bu konuda çalışmalara hızla devam edilmekte olup, gerekli kanun teklifleri huzurunuza sunulacaktır. Subay, astsubay ve erlerimizin daha iyi bakılmaları ve yaşama seviyelerinin daha yüksek bir hâle getirilmesi için önemle gayret sarf edilmektedir. Silahlı Kuvvetlerimiz’in geliştirilmesi için yapılan çalışmalarda müttefiklerimizin destek ve yardımlarını almaktayız. Bu yardımları gayet planlı ve en iyi bir şekilde kullanmak, esas hedeflerimizden biridir.

Dış Politikamız:

Dış politikada İnkılap Hükûmetimizin vazife başında bulunduğu müddetçe takip edeceği siyasetin ana hatları, daha 27 Mayıs 1960 sabahının ilk saatlerinden itibaren Türkiye radyoları ile memleket umumi efkârına ve bütün cihana ilan edilen prensiplere dayanmaktadır.[109]

Dış siyaset alanındaki gayemiz, herşeyden evvel Türk Milleti'ne karşı gösterilen hürmet ve itimâda uygun bir siyaset takip etmektir. Türkiye, kimseye karşı düşmanlık hisleri beslemez. Uzatılan her dost eli sıkar. Kendisine karşı gösterilen hakiki ve samimi dostluğa, aynen mukabele eder.

İnsanlığın bugün karşılaştığı en önemi mesele, âdil, devamlı ve sağlam bir barışın kurulmasıdır. Böyle bir barışın kurulması, ancak devletlerin bağımsızlıklarına saygı göstermek ve milletlerin hürriyet ve istikrâr içinde refah ve terakki yolunda ilerlemelerine imkân vermek suretiyle kâbildir.

Sağlam bir dünya barışının kurulmasına engel olan anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak ve bu barışı mümkün kılacak zemini hazırlamak maksadıyla sarf edilmekte olan gayretleri, Türkiye, büyük ve yakın ilgi ile tâkip etmektedir.

Bu gayretlerin başarı ile sonuçlanması için hükümetimiz, mevcut vecibeleri dairesinde kendisine düşen vazifeyi yapmaktan hiçbir zaman geri kalmayacaktır.

Türkiye'nin bu gayelere erişmek için sarf ettiği gayretlerde dayanağı, Birleşmiş Milletler ile NATO ve CENTO ittifaklarıdır.

NATO, hür ve müstakil yaşamak ve insanlığın ve medeniyetin gerçek prensiplerini savunmak azminde bulunan Batı memleketlerinin Birleşmiş Milletler Anayasası'na uygun olarak kurdukları bir savunma teşkilatıdır. Eski ve kuvvetli bağlarla bağlı bulunduğumuz ve Atatürk inkılapları neticesinde kendilerine daha da yaklaşmış olduğumuz bu dost ve müttefik memleketlerle münasebetlerimizi her sahada eşitlik ve egemenlik esasları dairesinde yürütmek ve geliştirmek, dış siyasetimizin başlıca prensiplerindendir.[110]

NATO müttefiklerimizden bahsederken Amerika Birleşik Devletleri ile olan samimi ve ileri dostluk bağlarımıza işaret etmemek mümkün değildir. Başkan Eisenhower'in Türkiye Devlet ve Hükûmet Başkanı'na gönderdiği mesajında[111] belirtilen bu dostluğun, karşılıklı gayretler sayesinde ve müşterek menfaatlerimiz istikâmetinde daha da inkişaf etmesi için elden gelenin yapılacağı tabiîdir.

Türkiye, NATO'ya ve bu camiâya mensup memleketlere bağlı olduğu kadar, CENTO'ya ve CENTO memleketlerine de bağlıdır. CENTO, yine Birleşmiş Milletler Anayasası'na uygun olarak, Orta Doğu'da barış, güvenlik ve ilerlemeyi sağlamak üzere meydana getirilen bir savunma teşkilatıdır.

Dost ve müttefik Yunanistan ile olan münasebetlerimize de işaret etmek isteriz. Bu münasebetlerin Kıbrıs meselesinin hallinden sonra[112] ananevi bağlarımıza ve müşterek menfaatlerimize uygun olarak geliştiğini memnuniyetle müşahede ve bu gelişmenin ileride daha da kuvvet bulmasını samimîyetle temenni etmekteyiz.

Kıbrıs'taki cemaatimizin haklarının ve menfaatlerinin korunmasına ve Kıbrıslı soydaşlarımızın istikbâlinin teminat altına alınmasına imkân verecek olan Zürih ve Londra Anlaşmaları'nın nihai tekemmül safhasına ulaşmaktayız.[113]

Kıbrıslı soydaşlarımızın, Kıbrıs Cumhuriyeti[114] bünyesinde, milletimizden ve hükûmetimizden daima görecekleri yakın alaka ve muhabbetle, yürekleri ferah ve başları dik olarak şeref ve vakarla vazifelerini yerine getireceklerine, mesuliyetlerini alacaklarına ve refah ve saadet içinde yükselip ilerleyeceklerine inanıyoruz.

Türkiye için büyük önem taşıyan Balkan bölgesinin mühim bir unsuru olan Yugoslavya ile mevcut münasebetlerimizi ahdi bağlarımız çerçevesinde müşterek menfaatlerimize uygun olarak geliştirmek temennisindeyiz.

Üyesi olduğumuz Avrupa Konseyi'ni[115] bilhassa zikretmek isteriz. Bilindiği gibi, bu teşekkülün amacı, üyelerinin sosyal ve iktisadi gelişmelerine çalışmak suretiyle, müştereken bağlı bulundukları ülkü ve prensipleri korumak ve aralarında bu yolda sıkı bir işbirliğini

gerçekleştirmektir. Avrupa Konseyi'nin dayandığı ana prensip, her şahsın insan haklarından ve hürriyetlerinden faydalanmasını sağlamaktır. Konseyin bundan sonraki çalışmalarına da faal bir şekilde katılmak, bizim için şerefli ve zevkli bir vazife olacaktır.

Türkiye, mensup bulunduğu ittifaklar haricinde kalan devletler ile de münasebetlerini Birleşmiş Milletler prensiplerine uygun olarak ve giriştiği taahhütler çerçevesinde geliştirmek azmindedir. Bilhassa Orta ve Yakın Doğu memleketlerine karşı alaka ve yakınlık duymaktadır. Bu arada Arap memleketlerinin hürriyet ve istiklâl içinde refah yolunda ilerlemelerine devam etmelerini kuvvetle arzu etmekteyiz. Bu münâsebetle şunu da belirtmek isteriz ki, B[irleşik] A[rap] C[umhuriyeti][116] ve Irak ile mevcut ananevî dostluk bağlarımızın daha da kuvvetlenmesi husûsunda, bu iki komşumuzla karşılıklı anlayış içinde bulunduğumuzu görmekten büyük bir memnuniyet duymaktayız.

Diğer komşu memleketler, bu arada hususiyle büyük kuzey komşumuz Sovyetler Birliği ile münâsebetlerimizi karşılıklı saygı esasına müstenid iyi komşuluk çerçevesinde ilerletmeyi samimîyetle arzu etmekteyiz. Ancak dünyada istikrar ve barışın kurulması ve gerginliğin izalesi yolunda sarf edilegelen gayretlerin semere vermesi ile bu arzumuzun tahakkuku kolaylaşmış olacaktır.

Bütün milletlerin barış ve huzur içinde bağımsızlıklarına kavuşmaları, Türkiye'nin en fazla değer verdiği ülkülerden biridir. Bu itibarla, henüz bu amaca ulaşmamış olan memleketlerin karşılıklı anlaşmalar yoluyla gayelerinin barış içinde gerçekleşmesini görmekten ancak memnun olacağız.

Bu arada, nazarımızı bilhassa Afrika kıtasına çevirmek isteriz. Bazıları ile daha yakından siyasi münâsebetler kurduğumuz Afrika memleketlerinin refah ve huzur içinde gelişmeleri en halisane temennimizdir.

Dünya medeniyetinin ilerlemesine büyük hizmetlerde bulunmuş olan Uzak Doğu memleketlerine karşı en kalbi hislerle meşbu bulunmaktayız. Bu memleketlerle olan münasebetlerimizin de her sahada gittikçe artan bir hızla gelişmesini samimi olarak dilemekteyiz.

Milletlerarası siyaset alanında tesir ve nüfuzları gittikçe artan Latin Amerika memleketleri ile münasebetlerimizin dostluk ve karşılıklı hürmet havası içinde gelişmesine de büyük bir önem atfetmeyi hakikî menfaatimizin icabatından saymaktayız. Aynı alakayı, bize coğrafi bakımdan uzak olmakla beraber, siyasi görüş ve gaye bakımından pek çok hususlarda yakın bulunan Britanya Milletler Camiası'na mensup diğer memleketlere de göstermek kararındayız.

Sayın Arkadaşlar,

İnkılap Hükümetimizin vazife başında kaldığı müddetçe takip edeceği mali ve iktisadi politikanın temel prensipleri ve umumi istikâmetleri de şunlardır :

Devlet bütçesinden başlayarak, katma, özel idare ve belediye bütçelerinde, bütçe samimîyeti ve hakikî bütçe denkliği temin edilecektir.

Bütçe ihtiyaçlarını emisyon yolu ile karşılamak usûlüne son verilecektir. Amme gelirlerinin tasarruflu şekilde memleket ihtiyaçlarının zaruri kıldığı mevzularda kullanılmasına titizlikle riayet olunacaktır. Hazine imkânlarının sağlam mali kaynaklarla takviyesi suretiyle, ödemelerin zamanında ve herhangi bir gecikmeye uğramadan yapılması sağlanacaktır.

Ticaret politikamız, istikrar programının temel prensiplerine istinad edecektir. Dış ticaretimizde dünya fiyat seviyesine intibâk edebilmek, mal arzının çoğaltılması ve bu suretle fiyat yüksekliklerine sebebiyet vermeden, iç ticarette de serbest bir nizam ve fiyatlarda istikrârın temadi ettirilmesi, çalışmalarımızın başlıca hedefleri olacaktır.

Dış ticaret politikamızın esasları da, muvazeneli bir iktisat nizamının icaplarına uygun olacak ve bu nizamı takviye ve tarsin eyleyecektir.

İnkılap Hükümetimiz, dış ticaret politikasını aleniyet ve umumiyet prensiplerine istinâd ettirecektir. Memleketimizin imkânlarından bütün müteşebbisler eşit şartlarla faydalanacaktır. Kararname, sirküler ve tebliğler dışında hiçbir muameleye imkân verilmeyecektir.

Hususi tahsislere, takas anlaşmalarına, çeşitli yollarla tahakkuk ettirilen rüçhanlı muamelelere asla yer ve imkân bırakılmayacaktır. Bu kâbil mevcut muamelelerin tasfiyesi tahakkuk ettirilecektir.

Dış ticaretimizi mümkün olduğu nisbetle serbest mübadele rejimine intikal ettirebilmek için her türlü gayret sarf edilecektir.

Hükûmetimiz ihracatımızın artırılması için kısa ve uzun vadeli çalışmalara başlamış bulunmaktadır.

Dahilde müstakar bir fiyat nizamının kurulması, yeni bir takım mallarımız için yeni dış pazarlar bulunmasına yol açacaktır.

İhracatın teşviki için kredi dağılışı gözden geçirilmiş ve ihracatçı tüccara, dolayısıyla müstahsile ihracatın aksamadan gelişmesi için gerekli kredilerin temini imkânları hazırlanmıştır.

Uzun vadeli olarak ihracatın teşviki için bir İhracatı Geliştirme [Etüd] Merkezi[117] kurulmuştur. Dış yardımlarla da takviye edilecek olan bu araştırma organı, yabancı ve yerli mütehassıslarımızın işbirliği ile, ihracatımızın artırılması için lüzumlu ilmi ve tatbiki çalışmaları yapacaktır.

İthalatımız mer'i kota sistemine göre devam edecektir. Kotalar daima ekonominin hakiki ihtiyaçlarına intibak ettirilecektir. Bu maksatla, başta liberasyon olmak üzere, otomatik tahsis ve global tahsis listeleri hakiki ihtiyaçlara göre hazırlanacaktır.

İthalatımızda hedef, liberasyon sistemini mümkün olduğu kadar yükseltmektir. Bugünkü tatbikatımız, Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı'nın liberasyon kotuna intibâk ettirilecektir.

Umumiyetle Türkiye'den kaçırılmış sermayelerle finanse edilen ve esasen çok ağır bir fâiz yükü altında bulunan, milli ekonomiyi devamlı olarak borç altında bırakan ve ancak kredi kombinezonlarını başaranlara tek taraflı olarak ticaret yapma imkânlarını veren kısa vadeli kredili ithâlât durdurulacaktır.

Çeşitli suistimallere yol açan ve döviz kaçakçılığına prim vermekten ibaret bulunan muvakkat rejime müstenid bedelsiz ithalata ve diğer muhtelif adlarla aynı maksadın elde edilmesine imkân veren çeşitli ithalat sistemlerine nihayet verilecek ve sureti kat’îyede bu kâbil tatbikâta meydan verilmeyecektir.

İç ticaretimizde istikrar programlarının icapları ve muvazeneli bir iktisat düzeninin neticesi olarak, fiyat tahditlerine, kanun yoluyla ve cebirle iktisadi müdahalelere imkân kalmayacaktır.

Vatandaşın geçiminin ihtikâr yollarıyla tahdit ve tazyik altında bulundurulması, Milli Koru[n]ma Kanunları[118] ile değil, iktisadi tedbirlerle önlenecektir.

Milletlerarası teşekküllerle münâsebetlerimiz ve serbest mübâdele nizâmı içindeki faaliyetlerimiz takviye olunacaktır.

OECE [OEEC] Avrupa İktisadi İşbirliği [Teşkilatı] ve APA Avrupa Para Birliği muvacehesindeki vecibelerimizi yerine getirmeye devam edeceğiz. Yeni ticaret politikamızın esasları, istikrar programımızın tahakkuk ettirilmesi, OECE Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı’na[119] ve APA Avrupa Para Birliği’ne olan taahhütlerimizin yerine getirilmesi imkânlarını verecektir.

GATT Ticaret Genel Anlaşması ile olan münasebetlerimiz: ahdi mükellefiyetlerimiz yerine getirilmekte devam edecektir.

Müşterek Pazar’a katılmak için başlamış bulunan çalışmalara devam etmekteyiz. Müşterek Pazar organlarıyla müzakerelere kısa zamanda tekrar başlanacaktır.

Hükûmetimizin yeni iktisadi, ticari ve mali politikası, iktisadi bünyemizde yapılmakta olan şümûllü reformlar, Müşterek Pazar’a iltihâkımızı kolaylaştıracak unsurlardır. Sür’atle kalkınmamızı temin edecek, yeni kurulmakta olan sanayiimizin himâyesini mümkün kılacak ve fakat aynı zamanda Müşterek Pazar anlaşmasının mükellefiyetlerine de tedricen intikal etmemizi sağlayacak esasların, Müşterek Pazar devletleri ile birlikte tesbitine çalışılacaktır.

Hükûmetimiz yabancı sermaye yatırımlarını en sıhhatli dış yardım kaynağı telâkki etmektedir. Bu bakımdan yabancı sermayeyi teşvik için gayret sarf edilecek ve Türkiye'deki yatırım imkânlarını yabancı sermayedarlara tanıtmak üzere lüzumlu teşkilatın kurulmasına çalışılacaktır.

Memleketimiz ekonomisinin acil ıslahat tedbirleri bekleyen bir köşesi de, İktisâdi Devlet Teşekkülleri dediğimiz, devlet sermayesi veya onun iştiraki ile kurulmuş olan teşebbüslerdir. Bu teşebbüsler, uzun müddet iç politika mülahazaları ile gayri iktisadi devlet teşebbüsleri haline sokulmuşlardır. Bu teşebbüsleri mümkün olan en kısa zamanda mali muvazeneye kavuşturmak, idare ve murâkabelerini müessir bir nizam içerisine almak, ilk işlerimizden olacaktır.

İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin bünyelerinin takviyesi, Merkez Bankası'na olan borçlarının konsolide edilerek, vadeli bir tediye planına bağlanması, zarûret hâlini almıştır. Bu meyanda, sermaye durumlarının ıslahı, mevcutlarının yeniden değerlendirilmesi, masraf ve maliyet unsurlarının ciddi bir tetkike tâbi tutularak ıslahı icab etmektedir.

İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin bundan sonra yatırım ihtiyaçları için Merkez Bankası kaynaklarına müracaat edememeleri ve bu suretle enflasyon kaynaklarından en mühiminin kat'i olarak kurutulması, üzerinde hassasiyetle durduğumuz ve duracağımız bir husus olacaktır.

Devlet bütçesinin tam bir denkliğe kavuşması, İktisadi Devlet Teşekküller i'nin yatırım ihtiyaçları için Merkez Bankası kaynaklarına müracaat imkânlarından kat'i suretle mahrum bırakılması suretiyle, on yıldan beri Türk ekonomisinin bünyesini kemiren, büyük kütlelerin sefaletini hazırlayan enflasyonun başlıca iki kaynağının kurutulmuş olacağına kâni bulunmaktayız.

Memleketimizde ekonomimizin muhtaç olduğu sermaye ve para piyasalarının vücut bulması için gerekli şartların yaratılması, son derece ehemmiyet arz etmektedir. Milli gelirimizden tasarrufa ayrılacak kısmın büyümesi için faiz hadlerinin iktisadi şartlara ve diğer icaplara göre ayarlanması ve diğer teşvik unsurlarından istifade edilmesi, bankalarımız tarafından açılacak kredilerin Türk ekonomisi için verimli olacak sahalara tevcihi, üzerinde durduğumuz ve duracağımız meseleler arasındadır.

Dış borçlarımız, İnkılap Hükümetimizi en çok düşündüren mevzulardan biridir. Bir taraftan vecibelerimizi yerine getirmekte azami gayret sarf ederken, diğer taraftan da önümüzdeki yılların tediye külfetlerini artırmamak, başlıca kaygılarımızdan olacaktır.

Paramızın, on yıl devam eden basiretsiz iktisadi ve mali politikanın neticesi olarak, geçirdiği ağır devalüasyon sonunda, bugün haiz olduğu iç ve dış kıymeti korumak, iktisadi ve mali politikamıza hâkim olan başlıca davamızdır.

Sarahaten belirtmek isteriz ki, iç piyasada sağlanacak fiyat istikrarı suretiyle paramızın iç değeri mahfuz tutulacak, yabancı paralara karşı olan bugünkü değeri üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmayacaktır.

İnkılap Hükümetiniz, hakiki bir iktisadi refahın ancak kıymeti müstakar bir Türk parası ile tahakkuk edebileceği inancındadır.

İnkılâp Hükûmetinizi meşgul eden meselelerden birisi de yatırımlar mevzuudur. Memleket iktisadiyatının ahenkli bir surette gelişmesi ve halkımızın bütün olarak hakiki refaha doğru ilerleyebilmesi için, yatırımları, şahsi, indi ve iç politika mülâhazalarından kurtarıp, rasyonel ve planlı bir temel üzerine oturtmak, çok ehemmiyet verdiğimiz bir esastır. Bu maksatla, pek yakında bir İktisadi Planlama Dairesi’nin kuruluş kanunu[120], yüksek tetkik ve tasviplerinize sunulacaktır.

Hükümetiniz hususi teşebbüse ayrı bir önem vermektedir. Binaenaleyh hususi teşebbüsü teşvik ve geliştirmek için gerekli tedbirleri bundan böyle de almak kararındadır.

Ziraat, sanayi, ulaştırma, bayındırlık ve imar işlerimiz, umumi bir kalkınma planı çerçevesi içine alınacaktır.

Her sene takriben bir milyona yakın bir nisbette çoğalan nüfûsumuzun iaşesini ve ihracatımızın yüzde doksanını teşkil eden döviz membâlarımızın genişletilmesini teminen zirai istihsalin artırılması, mahsullerin evsafının ıslahı, ehemmiyetle ele alınacaktır.

Lüzumlu ilmi ve fenni alakayı görmemesi sebebiyle, harabiyeti önlenmemiş orman varlığımızın korunması, bunlardan rasyonel bir işletme sonunda daha yüksek hasıla alınması imkânları üzerinde titizlikle durulacaktır.

Çeşitli âmil ve tesirler altında erozyon yüzünden geniş kayıplara uğramış ve uğramakta olan toprak servetimizin muhafazasına, suların tanzimine ve bu kaynaklardan faydalanılmasına çalışılacaktır.

Milli ekonomiyi teşkil eden köylü ve çiftçi vatandaşların yaşama şartlarını ıslâh ve gelirini artırmak yolunda her türlü gayretler sarf olunacaktır.

Hususi sanayi sektörünün rantabl olarak talepleri desteklenecek, kaliteli mal imali ittihaz olunarak, kalite düşüklükleriyle şiddet ve hassasiyetle mücadele edilecek, sanayi için zarûrî olan standarlara büyük ehemmiyet verilecektir.

Ulaştırma:

Amme hizmeti olan ulaştırma teşkilatında semereli çalışma, halka hakiki hizmet, kendi kendine yeterli idare, fuzuli masraf ve lüksten azade mesai esası prensip olacaktır.

Bayındırlık Sahasında:

Taşkından korunma, yeraltı ve yerüstü sularıyla sulama, yol, demiryolu, liman gibi çeşitli bayındırlık hizmetinde zirai istihsali artırma, emniyetli, süratli ve ucuz nakliye ile maliyeti düşürme, sosyal, idari ve sıhhî gelişmeyi teşvik etme gibi faaliyetimiz, bütün gayretlerimizle artırılacaktır.

Şehir ve kasabalarımızın imar planlarının hazırlanmasında ve belediyelere yapılacak kredi yardımlarında, her türlü tesir ve tazyiklerin dışında, yalnız ihtiyaç dereceleri ve ehemmiyetleri gözönüne alınarak, imkânlar dahilinde bir sıra takip edilecektir. Memleketin muhtaç bulunduğu sıhhi ve ucuz mesken mevzuunda da gerekli çalışmalara devam edilmektedir. Mesken kredisi mevzuunda da, hakikaten meskene muhtaç kimselere müteveccih, en âdilane bir mesken kredisi tatbiki yolunda tedbirler alınmaktadır. Topraksız ve toprağı kifâyetsiz çiftçiye tevzii gereken haklarının, her türlü

mani ve haksız tesirlerden kurtarılarak, süratle ve âdilane tevziine çalışılmaktadır.

Gümrük tarife listemizi Avrupa İktisâdi İşbirliği [Teşkilatı] camiasına dahil memleketlerle birlikte kabul ettiğimiz 1955 Bruxelle [Brüksel] listesi hâline getirmek üzere yapılan çalışmalara devam edilecektir.

Tekel meseleleri ise, zirai ve ticari politikamıza muvâzi olarak tanzim ve tütün ve çay ziraati üzerinde önemle durulacaktır.

İş ve işçi meselelerimiz, sosyal adalet ve insan hakları ve hürriyetleri üzerinde dayanmaktadır. Âdil ve insani çalışma şartları, hür ve bağımsız sendikacılık, bütün icaplarıyla ve demokratik bir düzene uygun kollektif müzakere sistemi, iktisadi imkânlara ahenk halinde gelişen müessir bir sosyal güvenlik rejimi, İnkılap Hükümetimizin üzerinde durduğu başlıca konulardandır.

Milli eğitim davası, baş davalarımızdandır. Demokrasinin kökleşmesi, soysuzlaşmamasının teminatı, özlenen iktisadi refahın tahakkuku, büyük kütlelerin, yeni yetişen nesillerin, milli eğitimden en geniş ölçüde faydalanmasına bağlıdır. Milli eğitim teşkilat ve programlarımızı, bugünkü istikrarsız halinden kurtarmak, en acele işlerimiz arasındadır. Maarifimizin muhtaç olduğu nizam içinde ve belli metodlarla çalışan medeni ve milli bir müessese hâline getirmeye matuf olmak üzere gerekli inceleme ve araştırmalara başlamak, gelecek iktidarlara bu istikamette hazırlıklar bırakmak, başlıca arzularımızdandır.

Milli eğitimi durgun halinden çıkarıp, yapıcı ve başarıcı bir vasfa ulaştırmak amacımızdır.

Vatandaşlarımızın anayasamızla sahip oldukları din ve vicdan hürriyetlerini hiçbir engelle karşılaşmadan kullanmalarını, yani ibadetlerini tam bir hürriyet içinde yapabilmelerini sağlamak hedefimizdir. Ancak dinin, uluhiyyetini gölgelendirecek istismardan korunması, önemle göz önünde tutulacaktır.

Vazifede bulunduğumuz müddetçe sağlık hizmetlerimizi halk hizmetinde daha faydalı kılmak, önem verdiğimiz bir husus olacaktır.

Hükûmetimizin sağlık davasında ön planda ele alacağı hususlar şunlardır:

a) Sağlık personelinin durumunun halli,

b) Mahrumiyet bölgelerinin ihtiyacının sağlanması,

c) Koruyucu hekimliğin ve bilhassa köy sağlığı davasının sağlam prensiplere bağlanması,

d) Yüksek ihtisas hastanelerinin teşkili...

Hür basın, kurulacak ikinci Cumhuriyetin[121] başlıca mesnetlerinden biridir. Demokraside ileri merhalelere ulaşmış Garp âleminin basın hürriyeti anlayışı ve basın kanunları, bizim anlayışımız ve kanunlarımız olacaktır. Radyo, halk hizmetinde, olan bitenden halkımızı günü gününe haberdar eden, onun kültür seviyesini yükselten ve bunların yanında bir partinin veya bir menfaat zümresinin değil, bütün Türk Milleti'nin malı olan Türk devletinin sesini duyuran bir müessese olacaktır.

Vatandaşlar arasında fark gözetmeyen, onların siyasi kanaatlerinden dolayı farklı muamele yapmayan tarafsız bir idarenin kurulması, çok ehemmiyet atfettiğimiz bir meseledir. On yıl müddetle memleketin bünyesinde kaynayan bir yara halini almış olan partizan bir idarenin tasfiyesi ve idarenin bu milletten bir daha nüksetmeyecek şekilde kurtarılması, demokrasimizin soyuzlaşmaması için gerekli temel şartlardan birisidir.

İnkılap Hükümetimizin bu istikamette gerekli kanuni tedbirleri daha ilk gününden itibaren almaktadır ve alacaktır.

Vazifede bulunduğumuz müddetçe İkinci Cumhuriyet[122] ile kurulacak olan yeni Türk demokrasisinin sağlam ve hiçbir kimse veya zümrenin tasallutuna maruz kalmayacak kudret ve selamette olmasını temin etmek, 27 Mayıs inkılap hareketinin ve İnkılap Hükümetimizin maddeten ve manen mümkün olan en kısa zamanda ulaşmak istediği bir hedef olmakta devam etmektedir.

Hepinizi saygı ile selamlarım.

İkinci Cemâl Gürsel Hükûmeti[123]

(5 Ocak 1961-20 Kasım 1961)

Devlet Başkanı ve Başbakan: Başkumandan ve MBK Başkanı Orgeneral Cemâl Gürsel[124]

Başbakan Vekili: MBK üyesi emekli Orgeneral[125] Emin Fahri (Fahrettin) Özdilek[126] (atanma tarihi: 27 Ekim 1961; 20 Kasım 1961 tarihine değin)

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve İçişleri Bakanı: Tümgeneral Muharrem İhsan Kızıloğlu[127] (İçişleri Bakanlığı dönemi: 7 Şubat 1961'e değin[128]; Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı dönemi: 7 Şubat 1961[129]-28 Şubat 1961[130]), (Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı): MBK üyesi emekli Orgeneral[131] Emin Fahri (Fahrettin) Özdilek[132] (atanma tarihi: 3 Mart 1961)

Başbakan Yardımcısı: MBK üyesi Tümgeneral[133] Sıtkı Ulay[134] (atanma tarihi: 27 Haziran 1961)[135]

Devlet Bakanı: Hayri Mumcuoğlu[136] (26 Ağustos 1961'e değin)[137] Prof. Dr. Hasan Adnan Erzi[138] (atanma tarihi: 26 Ağustos 1961)[139]

Devlet Bakanı: Ali Nâsır Zeytinoğlu[140] (7 Şubat 1961'e değin)[141]

Devlet Bakanı: MBK üyesi Tümgeneral[142] Sıtkı Ulay[143] (atanma tarihi: 3 Mart 1961)[144]

Adalet Bakanı: Ekrem Tüzemen[145] (17 Ağustos 1961'e değin)[146], Kemâl Türkoğlu[147] (Temsilciler Meclisi üyesi) (atanma tarihi: 17 Ağustos 1961)[148]

Milli Savunma Bakanı: Orgeneral Mehmet Muzaffer Alankuş[149] (3 Temmuz 1961'e değin)[150], MBK üyesi emekli Orgeneral[151] Emin Fahri (Fahrettin) Özdilek[152] (atanma tarihi: 3 Temmuz 1961)[153]

İçişleri Bakanı: Tümgeneral Muharrem İhsan Kızıloğlu[154] (7 Şubat 1961'e değin)[155], Ali Nâsır Zeytinoğlu[156] (atanma tarihi: 7 Şubat

1961)[157]

Dışişleri Bakanı: Selim Rauf Sarper[158]

Mâliye Bakanı: Mustafa Kemâl Kurdaş[159]

Milli Eğitim Bakanı: Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu[160] (9 Şubat 1961'e değin)[161], Ahmet Tahtakılıç[162] (atanma tarihi: 9 Şubat 1961)[163]

Bayındırlık Bakanı: Ali Mukbil Gökdoğan[164] (23 Ağustos 1961'e değin) [165], MBK üyesi Tümgeneral[166] Sıtkı Ulay[167] (vekâleten atanma tarihi: 23 Ağustos 1961)[168]

Ticâret Bakanı: Mehmet Baydur[169]

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Prof. Dr. Sâlih Râgıp Üner[170]

Gümrük ve Tekel Bakanı: Fethi Aşkın[171]

Tarım Bakanı: Prof. Dr. Osman Tosun[172]

Ulaştırma Bakanı: Mehmet Orhan Mersinli[173] (Temsilciler Meclis üyesi)

Çalışma Bakanı: Ahmet Tahtakılıç[174] (3 Mart 1961'e değin)[175] Prof. Dr. Câhit Talas[176] (Temsilciler Meclisi üyesi) (atanma tarihi: 3 Mart 1961)[177]

Sanâyi Bakanı: Şahap Kocatopçu[178] (29 Nisan 1961'e değin)[179], İhsan Soyak[180] (atanma tarihi: 3 Mayıs 1961)[181]

Basın-Yayın ve Turizm Bakanı: Cihat Baban[182] (4 Eylül 1961'e değin) [183], Kemâl Sâhir Kurutluoğlu[184] (Temsilciler Meclisi üyesi) (atanma tarihi: 4 Eylül 1961)[185]

İmâr ve İskân Bakanı: Prof. Dr. Fehmi Yavuz[186] (6 Şubat 1961'e değin) [187], Mehmet Orhan Mersinli[188] (vekâleten atanma tarihi: 6 Şubat 1961)[189], Memet Rüştü Özal[190] (atanma tarihi: 8 Şubat 1961)[191]

KISALTMALAR

AA: Anadolu Ajansı

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AGARD: Advisory Group for Aerospace Research and Development/Uzay Araştırma ve Geliştirme Danışma Heyeti

AOÇ: Atatürk (Gâzi) Orman Çiftliği

CENTO: The Central Treaty Organization/Merkezî Anlaşma Örgütü (Middle East Treaty Organization) (Baghdad Pact/Bağdat Paktı)

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

CKMP: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi

ÇEK: Çocuk Esirgeme Kurumu

DP: Demokrat Parti

DİE: Devlet İstatistik Enstitüsü

DM (Deutsche Mark): Alman Markı

Dolar: Amerikan Doları

DLF: Development Loan Fund/Kalkınma İkraz Fonu

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

DSİ: Devlet Su İşleri

DDY:Devlet Demir Yolları

DMO: Devlet Malzeme Ofisi

EBK: Et ve Balık Kurumu

FAO: Food and Agriculture Organization/Birleşmiş Milletler Gıda Örgütü

GATT: General Agreement on Tariffs and Trade/Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması

HP: Hürriyet Partisi

ICA: International Cooperation Administration/Uluslararası İşbirliği İdâresi

IMF: International Monetary Fund/Uluslararası Para Fonu

İGEM: İhrâcâtı Geliştirme Etüd Merkezi

KİT: Kamu İktisadi Devlet Teşekkülleri

MBK: Milli Birlik Komitesi

MKE: Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu

MKK: Milli Korunma Kanunu

MTA: Mâden Tetkik ve Arama Ensitüsü

NATO: North Atlantic Treaty Organization/Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

OECE: L'Organisation Européenne de Coopération Economique/Avrupa İktisâdi İşbirliği Teşkilatı (Organisation for Economic Cooperation and Development (OEEC)/İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı) (OECD)

OEEC: Organisation for European Economic Cooperation/Avrupa İktisâdi İşbirliği Teşkilatı (Organisation for Economic Cooperation and Development/İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı) (OECD))

PO: Petrol Ofisi Anonim Ortaklığı

PTT: Posta Telefon ve Telgraf Genel Müdürlüğü

SEKA: Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi

SSK: Sosyal Sigortalar Kurumu

TCK: Türkiye Cumhuriyeti Karayolları Genel Müdürlüğü

TDÇİ: Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri

TEK: Türkiye Elektrik Kurumu Genel Müdürlüğü

THY: Türk Hava Yolları

TKİ: Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu

TL: Türk Lirası

TMO: Toprak Mahsûlleri Ofisi

TODAİE: Türkiye Orta Doğu Amme İdâresi Enstitüsü

TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu

TZDK: Türkiye Zirâî Donatım Kurumu

WHO: World Healt Organization/Dünya Sağlık Teşkilatı

World Bank: Dünya Bankası

YAD: Yüksek Adalet Divânı

YSK: Yüksek Soruşturma Kurulu

27 MAYIS BAKANLAR KURULU TUTANAKLARI

(2 HAZİRAN-8 EYLÜL 1960)

[BAKANLAR KURULU TOPLANTISI] [1]

İCRÂ VEKİLLERİ HEYETİ'NİN

2 HAZİRAN 1960 TÂRİHLİ

TOPLANTISINA ÂİD MÜZÂKERELERİN HULÂSASI[192]

İnkılâp Hükûmeti'nin tanınmasında Dışişleri Bakanlığı'nın da aktif rol alması isteği • Bâzı memurların tasfiyesi • İdâre Meclisleri'nin tasfiyesi • DD Yolları'nın gümrük vergisi borçlarının tecili • Yatırımlar • Tekel İdâresi'nin borçları • Bakanlar kurulunda görüşülecek mevzuların daha evvel bir gündemle belli edilmesi • Kömür fiyatı • İkinci demir-çelik fabrikası • İktisadi ve mali vaziyetin umumi olarak gözden geçirilmesi • Buğday fiyatı

İcrâ Vekilleri Heyeti, 2 Haziran 1960 tarihinde saat 10:15'de, Devlet Reisi,

Başvekil[193] Orgeneral Cemâl Gürsel'in reisliğinde Başvekâlet'te toplanmıştır.

Görüşmenin başında Hariciye Vekili [Selim Sarper] söz alarak, yeni devlet ve hükûmetin tanınmasında Anadolu Ajansı'nca yayınlanacak haberlerin tatminkâr olmadığını, ezcümle bu ajansın hazırladığı tebliğin hükûmetimizin [yalnızca] 31 devletle münâsebet tesis etmiş olduğunu işaretle, bunun bir itimat teşkil etmeyeceğini ifhâm eden bir mânâ taşıdığını gördüğünü ve bu haberlerin ajans tarafından neşrini muvafık görmeyerek, icabında Hariciye Vekâleti'nce deruhte ettiğini bildirmiş, ajansın kifâyetsiz ellerde olduğuna işaret etmiştir.

Bundan sonra mevzu Amerika'daki Haberler Bürosu'na intikal etmiş ve orada işbaşında bulunanların sâbık iktidarın ve [Devlet eski Bakanı] Mükerrem Sarol'un[194] adamlarından müteşekkil bulunduğu ve lâyikiyle vazife görmedikleri ve bunların da ele alınması görüşülmüştür. Daha ziyâde [ABD'deki Haberler Bürosu] Müdür[ü] Nûri Eren[195], Mükerrem Sarol'un Husûsî Kalem Müdürü Ahmet Gürün ve Nezihi Manyas üzerinde durulmuştur. Hariciye Vekili Selim Sarper, Nezihi Manyas'ın tayinine

kendisinin âmil olduğunu, fakat hükûmetin emirlerini yerine getirmek suretiyle mesûliyete iştirâk ettiğini belirtmiştir.

Başvekil, bunların yerine temiz insanların getirilmesi lüzûmundan bahsetmiş, oradaki Kültür Ateşesi'nin de derhal geri alınmasını Maarif Vekili'nden [Fehmi Yavuz'dan] rica etmiştir.[196]

Ticaret Vekili Câhit İren, kimsenin ekmeği ile oynanmak istenmemekle beraber, "devlet teşkilatının personel bakımından düşürüldüğü hâl göz önüne alınarak, gayet enerjik hareket etmek mecbûriyetindeyiz" demiş ve Başvekil [Cemâl Gürsel], Vekillerin herhangi bir tayini yapmak ve bir memurun işine son vermek husûsunda serbest bulunduklarını ifade etmiştir.

Devlet Vekili Âmil Artus, "tasfiye[197] işine Başvekalet 'ten başlamalı" diyerek, Başvekâlet'te İktisadi Basın Müşâviri olarak vazife gören [eski Başbakan Adnan Menderes'in mali danışmanı] Memduh Yaşa'nın[198] profesör olmasına binâen üniversiteye iadesini teklif etmiş ve bu teklif kabul olunmuştur.

Bilahire Diyanet İşleri Reisi'nin de [Eyüp Sabri Hayırlıoğlu][199] durumuna temas eden Devlet Vekili [Âmil Artus], Diyanet İşleri Reisi'nin sâbık Reisicumhur'un [Celâl Bayar'ın] adamı olduğunu ve basına karşı takındığı tavrı belirtmiş ve İstanbul Müftüsü Ömer Nasuhi Dilmen'in [Bilmen'in][200] [Diyânet İşleri Başkanı Eyüp Sabri] Hayırlıoğlu'nun yerine getirilmesini teklif etmiştir. Vekiller Heyeti, şimdilik bu mevzuda acele hareket edilmemesi kararına varmıştır.

Bundan sonra Devlet Vekili Âmil Artus, eski Devlet Vekili ve Başvekil [eski] Yardımcısı Medeni Berk'in[201] dosyalarını gözden geçirdiğini ve bunlardan suç mâhiyetinde olanlara el koyduğunu söylemiştir. Bir fikir vermek üzere, [Bayındırlık eski Bakanı] Kemal Zeytinoğlu[202] veresesine kanunsuz olarak yapılan mali yardımlardan ve gazetenin birisine 1.500.000 Lira'lık baskı makinalarının getirtilerek, bedelinin resmi ilân alındıkça ödenmesi cihetine gidilmiş olduğundan ve ayrıca muhalefete mensup kimselerin telefonlarının dinlendiğini gösteren vesikaların mevcûdiyetinden bahsetmiştir.

Bu mevzudan sonra, devlet dairelerinde ve İktisadi Devlet Teşekkül ve Müesseseleri'nde yapılacak temizlik ameliyesine geçilmiş, bu hususta ne tarzda hareket edilmesi icab edeceği kararlaştırılmıştır. Yukarıda zikredilen teşekkül ve müesseselerin İdâre Meclisleri üzerinde ehemmiyetle durulmuş, bunların bir arpalık vaziyetinde eski iktidarın adamlarının bir geçim ve refah kapısı şekline sokulduğu ve yüzden ziyâde İdâre Meclisi'nin bulunduğu tebârüz ettirilmiştir.

İdâre Meclisleri'nin tasfiyesinde umumi bir tasvip olmakla beraber, tatbik edilecek usûl ve esaslar hakkında müzakereler cereyân etmiş; İdâre Meclisi reis ve âzâları arasında nâmuslu ve faziletli insanlar bulunduğu gibi, Maliye Vekâleti'nin kıymetli elemanlarının da geçimlerine medâr olmak üzere, kanunlarında memurların İdâre Meclisleri'nde vazife almalarına mezuniyet verildiği ahvalde, bunların da İdâre Meclisleri'nde vazife aldıkları ve toptan bir kararla tasfiye cihetine gidilmesi hâlinde mağdur olacakları esbâbı mûcibesiyle, Maliye Vekili [Ekrem Alican] toptan tasfiyeye itirazda bulunmuş ve Ticaret Vekili'nin [Cihat İren'in] İdâre Meclisleri'nin nisâbını temin mevzuunda teklif ettiği Müdürler Komitesi kabul edilmemiştir.

Bu arada, Dahiliye Vekili [İhsan Kızıloğlu], tasfiye işinde tereddüt edilmemesini, 27 Mayıs'tan bu yana belediyelerde tasfiyeler yapıldığını, bunların süratle tasfiyesini temin edecek kararnamenin çıkarılması temennisinde bulunmuş ve Maliye Vekili de ayrıca İdâre Meclisleri kararlarını ve nüfuz suistimali suretiyle kredi temin edilip edilmediğini Maliye Müfettişleri mârifetiyle tetkik ettirmekte olduğunu, Dahiliye Vekili'nce [İhsan Kızıloğlu'nca] yapılmakta olduğu bildirilen ihbarların kendi vekâletine intikal ettirilmesinin faydalı olacağını belirtmiştir.

Devlet Vekili Âmil Artus, maksatta iştirâk olduğunu, fakat bu işlerin nasıl yapılacağı üzerinde durulduğunu bildirerek, alakalı dört Vekilden (Maliye, Ticaret, Sanayi, Münâkalât) müteşekkil bir heyetin görüşerek tasfiye usûl ve esâsını tesbit etmelerinin muvafık olacağını ve İdâre Meclis âzâlarının adedinin de üçe ve murâkıp adedinin de bire indirilmesini ve icabı hâlinde ilgili Vekile bu adedin beşe çıkarılması husûsunda salâhiyet verilmesini mevzuubahis etmiştir.

Bunun üzerine tasfiye kararının metninin hazırlanması için zikrolunan Vekiller vazifelendirilmiş ve bunun tesbiti için saat 11:15'de görüşmelere

ara verilmiştir.

Saat 11:50'de müzakere başlayınca, Sanayi Vekili [Muhtar Uluer] aşağıda yazılı kararname metnini okumuştur:

1) 3656 ve 3659 sayılı kanunlarla[203] husûsî kanunlarında tayin ve azilleri İcrâ Vekilleri Heyeti kararnamesi veya müşterek kararname ile yapılacakların bu muamelelerinin ilgili Vekillerce ifâ edilmesi,

2) 3460 sayılı kanun[204] hükümlerine göre kurulmuş bulunan İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Müesseseleri ile yine husûsî kanunlarına göre kurulmuş bulunan işletmelerin İdâre Meclisi âzâlıklarının adedinin tasarruf maksadıyla üçe ve murâkıpların adedinin de bire indirilmesi,

3) İlgili Vekillerce lüzum görüldüğü takdirde, İdâre Meclisi âzâlığı adedinin beşe kadar çıkarılması,

İcrâ Vekilleri Heyeti'nin 2 Haziran 1960 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

Bu metin aynen kabul edilmiştir.[205]

Bilahire Gümrük ve İnhisarlar Vekili [Fethi Aşkın] söz alarak, vekâleti ile ilgili mevzulara temas etmiştir. İlk olarak, bazı İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin ithâl ettikleri mallar ve malzemeler için Vekile verilen vergi tecili salâhiyetinin kullanılıp kullanılmayacağı konusuna temas etmiş ve İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin, bu meyanda Devlet Demir Yolları'nın [vergi] tecilin[in] yapılmaması hâlinde çok zor duruma düşecekleri mütâlaa edilerek, bu vergilerin tecilinin uygun olacağı neticesine varılmıştır.

Görüşmeler bundan sonra yatırım mevzularına intikal eylemiş ve aynı Vekil , Yozgat'ta kurulacak olan bira fabrikasının ihâlesini durdurduğunu söylemiş ve her ne kadar bunun Yozgat'ta iyi tesir bırakmayacağını [bildiğini belirtmişse de], fakat mütehassıs arkadaşlarının kanaatlerinin bira fabrikasının yerinin Yozgat olmadığı husûsunda birleştiğini ilâve etmiştir.

Ticaret Vekili [Cihat İren], istikrar programının ve Amerikalılar nezdinde prestijimizin teessüsü bakımından on sene müddetle istihlâk maddelerine

yatırım yapılmayacağını söylemiş ve Maliye Vekili de esasta mutâbık olduğunu, fakat başlangıçta alınacak sert tedbirlerin reaksiyonlar tevlid edebileceğini ifade etmiştir. Başvekil, ihalenin durdurulmasından ziyâde, bunun yürümez bir hâle getirilmesinin bazı yolları olacağını ve bunların ele alınmasını tavsiye etmiştir. Yozgat fabrikasının finansmanından bahseden Vekil, bütçeye 33.000.000 Lira'lık bir külfet tahmin ettiğini ve [bunun] 19-20.000.000'nun [Lirası'nın] dış finansman teşkil ettiğini ve durdurulması hâlinde bütçeye 7.000.000 küsûr Liralık bir tasarruf sağlanacağını bildirmiştir.

Bunun üzerine Maliye Vekili de, umumi tahsilât durumundan bahis açmış, vâridat bütçesinin 7.000.000.000 küsûr milyon [Lira]'dan ibaret olduğunu, Mart-Nisan iki aylık tahsilâtın 1.020.000.000 [Lira] raddesinde bulunduğunu, 160.000.000 Lira'lık inhisarlardan ve şekerden olan alacağın tahsil edilmiş telâkki edilmesi hâlinde, umumi tahsilâtın 6.400.000.000-6.500.000.000 [Lira] olacağını ve 1960 mali yılı içinde 600.000.000 Lira açık bulunacağını ve bunları karşılamak için bütçe tasarrufları yoluna gidilmekte olduğunu beyan etmiştir.

Gümrük ve İnhisarlar Vekili, ayrıca inhisarların boçlu durumu üzerinde durmuş ve Maliye Vekili ile bu anormal durum üzerinde görüşeceğini söylemiş, bu anormalliğin destekleme mübâyaasından [ileri] geldiğini ve inhisarlar destekleme mübâyaasına devam ettikçe, Maliye'ye olan borcun ödenemeyeceğini ve tecilden başka çâre olmadığını ifade etmiştir.

Bu arada,. Maliye Vekili, görüşmelerin aldığı seyre işaret ederek, bâdema Heyeti Vekile görüşmeleri için önceden bir gündem hazırlanmasını teklif etmiş ve Devlet Vekili Âmil Artus, Vekillerin görüşecekleri meseleleri evvelden kendisine bildirmeleri hâlinde, bir gündem hazırlayabileceğini söylemiştir.

Bundan sonra Sanayi Vekili [Muhtar Uluer], Soma Termik Santrali'nin durdurulması için emir verdiğini bildirmiş, sebep olarak da, Ege bölgesindeki hidroelektrik santrallarıyla, enerji veren Demirköprü ve Kemer barajlarının bulunuşunu ve Soma Termik Santrali'nin ayrıca kömürle çalıştırılarak masrafa girilmemesini göstermiştir. Onbeş gün sonra halka kömür tevziine başlanılacağını ve maliyetle navlunun nazarı itibare alınarak kömür fiyatının 164 Lira olması lazım geldiğini, maliyet ile satış

fiyatı arasında tahaddüs eden 3.500.000 [Lira] zarârın mühim olmadığını gördüğünden, kömürün tonunun 156 Lira üzerinden tesbit ve ilân edeceğini sözlerine ilâve etmiştir.

Bunu müteâkip Sanayi Vekili, ikinci demir ve çelik fabrikasını ele almış ve bu hususta kendisine müracaat eden Amerikalılara, yeni hükûmetin bu tesise taraftar olup olmadığını anladıktan ve bu şartlar dahilinde kurulmasının uygun olup olmadığı tetkik ettirildikten sonra, neticenin kendilerine bildirileceğini söylediğini ve tesis masrafını teşkil eden 592.000.000 Lira'nın dört senede tediyesi icab ettiğini ve 27 Mayıs 1960 tarihi itibariyle Sanayi Vekâleti'nin borcunun 6.772.000.000 [Lira] olduğuna göre, 592.000.000'luk [Lira] bir envestismana Maliye'nin katlanamayacağını beyan ederek, şimdiye kadar bu mevzuda proje ve sâir masraflar karşılığı olarak 3.500.000 Lira'nın ödendiğini bildirmiştir. Bu yatırımın hâlihazır şartlar altında realize edilemeyeceği görüşü belirmiş ve Amerikalılar nezdindeki akislerinin anlaşılması husûsunda Hariciye Vekâleti'nin alakalı Daire[si]nin Umum Müdürü Hasan [Esat] Işık[206] tarafından durumun tetkik edilerek, Sanayi Vekâleti ile temasa geçmesini, Hariciye Vekili bildirmiştir.

Bunu müteâkip iktisadi ve mali durumumuzun sarahatle bilinmesi için lüzumlu tetkikâtın yapılarak, bunun umumi efkâra açıklanması ve sâbık iktidarın iktisadi politikasının dayandığı esasların çürük ve temelsiz bulunduğunun tebârüz ettirilmesi üzerinde durulmuş, Devlet Vekili Şefik İnan, mali ve iktisadi sahada birer envanter yapılmasını teklif etmiş ve 1959'da iktisadi program mevzuunda çalıştığını söyleyerek, 31 Aralık 1958 tarihine kadar devlet sektörü tarafından girişilen işlerin 18.772.00.000'luk [Lira] bir yekûna bâliğ olduğunu ve bunun ancak 2.500.000.000'nın [Lira] ödendiğini açıklamıştır.

Başvekil [Cemâl Gürsel], yabancı gazetelerin iktisadi vaziyet hakkında izahat talep etmekte olduklarını ifade eylemiş ve Dahiliye Vekili de, bu konuda yapılacak çalışmaların süratle neticelendirilmesini istemiştir. Bilahire söz alan Maliye Vekili, bu yatırımlardan hangilerinin durdurulması icab edeceğini ve bunun millete nasıl ilân edileceğini bir usûl meselesi şeklinde mevzuu bahsetmiş ve yeni hükûmetin sâbık iktidarın bu konudaki faaliyetlerinin hepsini birden durdurduğu tarzında bir hava yaratılmaması

lüzûmunu ileri sürerek, yatırımların itimat edilen ve bu sahada ihtisas sâhibi olan şahıslardan kurulacak bir heyet tarafından incelenmesini teklif etmiş ve bu teklif kabul olunmuştur.

Devlet Vekili [Şefik İnan], bu çalışmalarda yabancı mütehassıslardan, meselâ yatırım mevzuunda evvelce çalışmış bulunan Prof. Tunbergen'den [Jan Tinbergen'den][207] istifade edilebileceğini söylemiştir.

Ticaret Vekili [Cihat İren], bu zat ile randevusu olduğunu, muvafık görülürse, bu ciheti ona açacağını bildirmiş, yatırımların arz ettiği korkunç durumun halka ilân edilmesini ve bunun yanında alınacak tedbirlerin de açıklanması suretiyle umumi efkârın tatmin edilmiş olacağını, yatırımlara âid prensip kararının hükûmet tarafından değil, eksperler heyeti tarafından en kısa bir zamanda tesbit edilerek ilân edilmesini zikreylemiştir.

Başvekil, bu işte geç kalınmaması için, netice alındıkça keyfiyetin Vekiller tarafından halka duyurulmasını, meselâ Yozgat bira fabrikası ile Soma Termik Santrali'nin durdurulması mevzuu[nu], birer hafta ara ile Vekillerin umumi efkâra duyurabileceklerini, bu sahadaki hata ve aksaklıklar meydana çıktıkça, akabinde vaziyetin bir radyo konuşmasıyla halka ilân edilmesini, bu yolda tâkip edilecek bir hareket tarzı olarak belirtmiştir. Hariciye Vekili [Selim Sarper], bunun câzip bir radyo konuşması şeklinde halka takdim edilmesini ve meselâ bu konuşmanın adına "Hakikatler Saati" denilebileceğini söylemiştir.

Bundan sonra Ticaret Vekili söz alarak, Haziran ayı içinde tesbit[i] icab eden buğday fiyatlarından bahsetmiş ve geçen seneki mübâyaa fiyatlarında bir değişiklik yapılmayacağını, yani fiyatın 50 Kuruş olarak tesbit edileceğini ve Karadeniz Bölgesi'nde tatbik edilmekte olan ucuz buğday satımı sisteminde de değişiklik yapılacağını bildirmiştir. Hariciye Vekili de [Selim Sarper], Toprak Mahsûlleri Ofisi'nin fiyat farkından mütevellid açığını teşkil eden 52.000.000 Lira'nın Amerikalılarca verileceğini söylemiştir.

İcrâ Vekilleri Heyeti'nin toplantısı 13,5'da [13:30] sona ermiştir.[208]

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI [2]

14 Haziran 1960, Salı

Açılma Saati: 9:30

Başkan: Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Toplantıyı açıyorum...

GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ AŞKIN: Bendeniz, gündeme başlamadan evvel, ufak bir meseleye temas etmek istedim.

Beynelmilel Tütün Araştırma Merkezi diye bir teşekkül var. Bu teşekküle İtalya, Yunanistan gibi büyük tütün müstahsilleri devletler âzâdırlar. Teşekkülün İdâre Heyeti'nde Türkiye de mevcut[tur]. İki senede bir toplantı yapar, müşterek etüdlerde bulunurlar. Bundan evvelki toplantıda, bu seferki toplantının 22-26 Ağustos [1960 tarihleri] arasında yapılması kararlaştırılmış[tır]. Bu gâye ile 75.000 Lira tahsisat konulmuş[tur]. Otel rezervasyonları vesâire yapmak için tedbirli bulunmak lazım geliyor. Otel ve diğer masrafları kendileri yapacaklar. Yalnız otel hazırlama gibi işlerin önceden düşünülmesi gerekiyor. Teşekkülün fâideli tarafları vardır. Bunu arz etmek istedim. ("Muvafık" sesleri)

MAARİF VEKİLİ Prof. [Dr.] FEHMİ YAVUZ: Hazırladığım ruznâmeye bir madde ilâve ettim. Madde 18... Onu arz edeceğim:

Yeni anayasa yürürlüğe girdiğine göre[209], Milli Birlik Komitesi âzâları[210] da dahil olmak üzere hepimiz mal beyanında[211] bulunmak mecbûriyetindeyiz. Mâlûmu âliniz, bir kanun var ki, memurları mal beyanına tâbi tutmuştur. Fakat bu mal beyanı formülerleri sadra şifâ verecek mâhiyette değildir.

Teklifim şudur: Tensip buyurulursa, birkaç arkadaş biraraya gelelim, bir mal beyanı formüleri hazırlayalım... Öyle ki, bu bir vesika mâhiyetinde olsun... İleride bir mahkeme huzûruna çıktığımız vakit...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Demek ki, bu da olacak... (Gülüşmeler)

FEHMİ YAVUZ (Devamla): Girerken de, çıkarken de bu mal beyanı verilecektir. Ben meslek icabı birçok formüler tanzim ettiğim için nazarı dikkatimi celbetmiştir. Tensip ederseniz Cihat [İren] Bey, Gümrük Bakanı arkadaş ile birlikte bir formüler yapalım...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bir şey arz edeyim: Birçok meseleler için Vekil arkadaşlara hayli vazifeler yükleniyor. İşleri güçleri ise buna müsâit değil... Acaba ellerinizde eleman yok mu? Ben bu hususta biraz ekşiyim. Meselâ, “şunu yazın” diye bir şey veriyorum. Elimizde kuvvetli yazarlar yok.

FEHMİ YAVUZ (Devamla): Benim vaktim olabilir. Maliye Vekili ve diğer arkadaşlar kimi memur ederlerse...

DEVLET VEKİLİ ÂMİL ARTUS: Mal beyanı içinde iki şey vardır. Bir vazifeye başlarken mal beyanında bulunulur, bir de çıkarken. “Benim bir evim var, bankada şu kadar param var” tarzında memuriyete başlanırken verilen mal beyanı ile çıkarken verilen mal beyanı...

Bir de sanıklardan mal beyanı istenileceğine dair hüküm var. Prof. [Dr.] Tâhir [Taner] Bey’in[212] başkanlık ettiği heyetin hazırladığı Yüksek Soruşturma Kur

ulu teşkiline âid lâyiha[213] ile Yüksek Adalet Divânı teşkiline âid lâyiha[214] bitmiş bulunmaktadır. Bunlar bir taraftan kanuniyet iktisâb etsin; diğer taraftan, geçici anayasaya göre[215], bizim istediğimiz mal beyanı lâyihâsını da hazırlasınlar. Sonra bir de suçlular hakkındaki mal beyanı şeklini de tesbit etsinler.

ADALET BAKANI ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Müsaade buyurursanız, anayasanın derpiş ettiği bu tasarı, beş gündür çalışan heyet tarafından hazırlanmıştır. Hükümleri anayasa ile paraleldir. Bunun [Milli Birlik] Komite[si]’ne sunulup kanunlaşması lazımdır ki, o takdirde bu mesele kendiliğinden hâlledilmiş olacaktır.

BASIN-YAYIN ve TURİZM BAKANI ZÜHTÜ TARHAN: Bendeniz buraya tüccar ve sanayici olarak geldim. Diğer arkadaşlar memuriyetten geldiler. Fabrikam işliyor. Benim hâlim ne olacak? (Gülüşmeler)

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Demek aramızda fabrikatör de var. Bunu düşünmemiştik... (Gülüşmeler)

Yüksek Adalet Divânı ve Yüksek Soruşturma Kurulu Ceza Muhakemeleri Usûlüne Dair Kanun'un müzakeresine geçiyoruz.[216]

Maddeleri okuyunuz...

(Tasarının 13 maddesi okunarak kabul edildi. 14. madde kaldırıldı.)

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu muhakeme işlerinin süratlendirilmesi hakkında umumi bir arzu var. Benim hissiyâtıma göre bu tahriki yapan [Cumhuriyet] Halk Partisi'dir. Açıkça konuşayım... Bunun hedefi de şudur: Bütün işler bizim tarafımızdan hâlledilsin, temizlensin... Kendileri muhakkak kazanacakların[d]a[n] emin oldukları için, işin başına geldikleri zaman diyecekler ki, "İşte biz sizi ikâz ettik. Dinlemediniz... Başınıza bu geldi. İhtilâl hükûmeti de bunları gördü ve sizi cezalandırdı. Bunda bizim hiçbir sûi taksirimiz yoktur." Neticede [bu] güzel koltukları onlara takdim edip ayrılacağım.

Şimdi, bu, gayri hukuki ve [gayri] ahlakî bir taktiktir. Hakikat şudur ki, [Cumhuriyet] Halk Partisi ve diğer partiler, tam bir adalet hissiyle ve dürüstlükle hareket etmiş olsalar, mesele yoktur. Esas, buna âid kararların milli irâde tahakkuk ettikten sonra kurulacak [olan] hükûmet tarafından yapılmasını savunmaktır. Eğer onlarda bir fikri sâlim olsa, bunu savunurlar. Meselâ, ben dışarıda olsam, buna sevinirdim. "İhtilâl hükûmeti vazifesini yapmıştır" derdim. Fakat büyük cürümleri olan birçok insanların muhakemesi[nin] ve haklarında verilecek kararların, milli irâde ile işbaşına gelecek [olan] bir idare tarafından yapılması gerektiğini ifade ederdim. Ben hukukçu değilim, fakat [bugünkü] ahvâl ve şerâit göz önüne getirilirse, bunun bir şekilde savunulması lazımdır.

Arkadaşlar, mevcut kanuna göre, biz 10-20 kişiye, belki de 150 kişiye idam kararı verebilirdik. Belki de en isâbetlisi bu olacaktı. Fakat bu şekilde kararlar veren bir hükûmetin ertesi günü tası tarağı toplayıp, memleketin idaresini şu veyahut bu partiye terk etmesi, dünyada görülmüş şey değildir. Bizim yaptığımız işler tamamiyle memleket düşüncesinden ilhâm alan ve milletin selâmeti yönünden ferâgatle ve hatta cesâretle yapılmış işlerdir.

Tarih, belki de ileride bu hareketleri övecektir. Ama politika öyle mendebur bir şeydir ki, bu hareketi müteâkip işbaşına geçenler, bu tarihî vazifemizi gölgelendirmeye ve herbirimiz için tertipler düşünmeye mutlaka teşebbüs edeceklerdir. Tâ ki, yalnız kendi mevcûdiyetlerinin herşeyi yaptığına milleti ikna etsin[ler]. [Nitekim daha] bugünden başlamışlardır. Köylerde vesâirede bu hareketleri, [CHP Genel Başkanı İsmet] İnönü'nün yaptırdığını yayınlayıp duruyorlar. Bundan çıkarılacak mânâlar vardır.

Şu halde biz bu muhakeme işlerini bir iki ayda yapıp, tam geliştirip, icrâ vaziyetine düşmemeliyiz. Bir âdî kaatil için bile bir senede hüküm alınamıyor. Sipahi Pala adında birisi için, suçu o kadar meydanda olduğu halde, kaç senedir hükme varılamadı.

Burada yapılacak iki iş vardı:

İhtilâli yaparken bunları temizlemek... İlk kararım bu idi. Bu adamlar o kadar mücrimdi ki, bu memlekete ihânetin tâ içinde idiler. Fakat birçok arkadaşlar bu yola gitmek istemediler. Ben de onların bu noktai nazarını kabul ettim.

İkinci şıkkı da, mâdem ki birincisi yapılamadı, bunu milli irâdeye terk etmek... Bizim vazifemiz, herşeyi hazırlayıp, işi süratle faaliyete geçecek soruşturma cihazı vâsıtasıyla ortaya dökmek [olmalıdır].[217]

İÇİŞLERİ BAKANI TÜMG[ENERA]L MUHARREM İHSAN KIZILOĞLU: [Cumhuriyet] Halk Partisi başkanları muhtarların mühürlerini şimdiden toplamaya başlamışlar ve DP'li olup da istifa edenlerin [Cumhuriyet] Halk Partisi'ne kayıtlarının yapılması yolunda faaliyetleri başlamış...

[CHP Genel Sekreter Yardımcısı ve Adana eski milletvekili] Kemâl Satır'la aramızda geçen bir konuşmayı arz edeyim: Kendilerine kortejde yer verilemeyeceğini ifade ettim. "Fakat" dedi, "ölenler partimizdendir." Talebe, CHP gençlik kollarındanmış... Ben de dedim ki, "Ölen vatan çocuğudur ve partiler üstündedir. Yoksa 3 numaralı karara[218] muhalif hareket ettiğinizden dolayı hakkınızda muameleye geçerim."[219]

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL] (Devamla): [CHP Genel Başkanı İsmet] İnönü haber gönderdi: “Benim kortejde[ki] yerim ne olacak?” “Ben gitmiyorum, siz de gitmeyeceksiniz” dedim. “Töreni kendimizi alkışlatmak için vesile yapmaya hakkımız yoktur” dedim. Cenaze töreni mi yapacağız, yoksa alkış mı toplayacağız? Ben oğlumu memur ettim, ama şef olarak iştirâki yerinde görmedim. O da gidecekti, [ama] maksadı tören değildi, “teessüre iştirâk etti” dedirtmekti.[220]

Mâruzâtım şudur ki, sizler hiçbir endişeye kapılmadan, sırf vazifemizi yapalım diye çırpındığınız halde, hiçbir politik mülâhaza gütmüyorsunuz. O bir taraf hazıra konmak azminde... Gerdeğe girecek delikanlı nasıl tehâlük içinde ise, onlar da öyle bir tehâlük içindeler. “Şu adamlar binbir gayret içinde... Biz de onlara destek olalım... Efkârı umumiyede karışıklık çıkarmayalım... Milli birliği bozmayalım...” fikrinde değiller. İdâreye geldikten sonra da, “Biz size söyledik. Olunca ihtilâl elbette böyle olur. Bizim bunda suçumuz yoktur.” diyecekler. Bu, korkak ve kaçak bir mülâhazadır. Ben başka partide olsaydım, dışarıda olsaydım, bunu kat’îyetle reddederdim. “Hazırlıkları yapacaksınız; fakat asıl karar milli irâdenin olacaktır” derdim. Ama onlar öyle demiyorlar; sürüklemek istiyorlar. Onun için biz bu işi vakurâne, sükûnetle ve ciddiyetle yürütmeliyiz ve tâ milli irâdeye kadar götürmeliyiz. Biz bu kadar adam hakkındaki hükmü iki ayda mı çıkaracağız? Bu işte bütün arkadaşların sükûnla çalışmalarını rica ediyorum.

DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM SARPER: Şahsî endişe gibi bir motif bizde de yoktur. Bu hükûmete âzâ olmak ve Heyeti Vekile kararını imza etmek, mer’iyette olan [Türk] Ceza Kanunu’na göre idam kararını mûciptir. Biz bile bile geldik.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL] (Devamla): Ölüm için söylemedim, onu biliyorum. Şunu söylemek istedim: Bizim iktidarımızda ettiğimiz hizmetleri yarın kimse kaale almaz. “Bu adamlar şu şu işleri yaptılar. Allah râzı olsun...” demezler. “Bir sürü çapaçul getirdiler. Meselâ, şu Cihat [İren] yok mu, birçok dalavereler çevirdi. Zühtü Tarhan’ın da fabrikası vardı.” derler. Siz tarihte muhakkak ki, sönmeyeceksiniz, ama sizi cemiyette söndürmek isteyeceklerdir.

SELİM SARPER: Üst tarafı vız gelir. Fakat işi doğru ve temiz yapmak meselesi mühimdir. Binâenaleyh, deliller ortadan kaybolmasın, maznunlar [İçişleri eski Bakanı İsmâil] Nâmık Gedik[221] gibi hayatlarına son vermesinler diye tahkikâtın ilk safhasına hemen başlamak lazımdır. Mütâlaanıza tamamen iştirâk ediyorum. İktidâra gelecek hükûmet bu işin mesûliyetini üzerine alacak cesâret ve entellektüitede olmalıdır.

Bu fikrinize iştirâk ettikten sonra arkadaşımızın okumaya başladığı projenin iki noktasındaki tereddüdüme işaret edeyim:

Bir tânesi, isticvâb edilen kimselerin müdâfaa vekilleriyle görüşmeleri meselesi... Polis takibatı, sorgu hâkiminin tahkikâtı safhalarında, bu mevcut usûlümüzde vardır. Fakat mâdem ki, temiz iş yapmak istiyoruz, bunların müdâfaa vekilleri tahkikât safhasında [sanıkların] yanlarında bulunsun[lar]... Zan altında olanların [yanlarında] avukatlarını getirebilmeleri için [yasaya] bir madde koyabiliriz. Müdâfaa vekillerinin, yanlarında olması, memleket içinde ve dışında çok iyi tesir yapar. Konuşma hakkı vermek, avukatın tahkikât sırasında maznunun yanında bulunması hakkını tanımak iyi olur. Çünkü, maznunlardan Divânı Âli’ye[222] sevk edilecek olanlar avukatlarını beraber götürürler.

ADALET BAKANI ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Sayın [Selim] Sarper’e arz edeyim: Bu, asla doğru değildir. Dünyanın her yerinde ilk tahkikât gizlidir. Müdaafi bulundurulmaz. Çünkü, amaç, tahkikâtın sıcağı sıcağına cereyanidır. Hiçbir tesir yaratılmadan sanığın hakikî ifadesinin tesbiti gâyesine mâtuftur. Meselâ, köylerde kan gütmelerde, cezayı indirmek için küçük çocuklara adam öldürtürler. Delilleri ortadan kaldırmak için türlü yollara başvururlar. Tecrübeme dayanarak arz ediyorum. Netice bizi şaşırtabilir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Muhakemeleri sırasında istedikleri şekilde avukatları[nı] yanların[d]a bırakacağız. Hatta Avrupa’dan da avukat getir[t]ebilirler.

MAARİF VEKİLİ FEHMİ YAVUZ: Biz ne yapmak istiyoruz? Karşımızdakinin iyi veya kötü niyetle hareketini de nazarı dikkate almak mecbûriyetindeyiz. Evvelâ elimizdeki işi bitirelim...

TİCÂRET BAKANI CİHAT İREN: Ben aynı fikre şu noktadan temas etmek isterdim: Esâsı hâlledelim, ondan sonra bunu ayrıca konuşalım...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Zabıt tutan arkadaş biraz istirahat etsin...

(Toplantının bundan sonraki safhası zabtedilmemiştir)

Kapanma Saati: 13[:00]

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI [3]

15 Haziran 1960, Çarşamba

Açılma Saati: 9:45

Başkan: Başbakan, Org[enera]l Cemâl Gürsel

Toplantı Yeri: Başbakanlık'taki Bakanlar [Kurulu] Toplantı Salonu

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Subayları 30 Ağustos'ta terfi ettirdiğimizi biliyorsunuz. Acaba diğer memurların terfilerini de 29 Teşrini Evvel'e [Ekim ayına] tesadüf ettiremez miyiz? Birisi askerlerin zafer gününde, diğeri de milli bayram gününde...

DÂHİLİYE VEKİLİ ‹HSAN KIZILOĞLU: Biz 5438 sayılı kanun gereğince bir kaymakamı vâli olarak göndeririz[223] ve terfiini de beraber çıkartırız. Kanunlara göre tesbit edilmiş maaş hususları vardır. Orduda terfi sistemi olmadığı ve herkes rütbeye göre maaş aldığı için, diğer memurlarla kıyas edilemez olduğu kanaatindeyim.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: O halde bunun müzakeresinden vazgeçelim...

CİHAT İREN: Müktesep haklara riâyet edilirse kâfidir. Bu husûsu tetkik etmek lazımdır.

[DEVLET BAKANI] ŞEFİK İNAN: Subay terfilerinden dolayı Şûrâyı Devlet'e açılmış davalar var.[224] Bunlara birer kıdem veriliyor. Buna rağmen bu davalar yürürlükte... Milli Müdâfaa Vekili arkadaşıma listeyi vereyim. Bana Devlet Şûrâsı'ndan bir arkadaş verdi.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bir arkadaşa yaranmak için böyle bir kanun çıkarılmış... Bu kanun, Milli Müdâfaa'yı allak bullak etti. Hemen "çıkan kararlar mûteber[dir]" denildi. Halbuki orduda sicil var, kadro meselesi var. Bunu dinlemeden hepsini terfi ettirdik. Şimdi bunu biraz durdurmuş gibiyiz. Birisini alıp, ötekini göndereceksiniz. Hâsılı bir keşmekeş içinde kaldı.

Sonra bir albayın general olması sâde[ce] sicil meselesi de değildir. Askeri Şûrâ'da bu zâtın bütün meslekî kıymetlerini tetkik edip, liyâkat derecesi arandıktan sonra, general olmaya lâyık mı değil mi, ondan sonra karar verilir. Bu karar bu şekilde verilmezse, orduda her sene 100-150 kişi general olur. Bir ordunun general adedi ne kadar çok olursa, o ordunun kıymeti o kadar az demektir. Ama dinlemiyorlar... "Terfi etmezsek, Şûrâyı Devlet'e gideriz" diyorlar. Ben Milli Savunma Bakanı'ndan rica edeceğim. Orduda hak kazanmadığı halde, Şûrâyı Devlet'te terfi yolu arayanları yavaş yavaş tasfiye edeceğim.

[MİLLÎ SAVUNMA BAKANI] İHSAN KIZILOĞLU: Terfi ile terfih sistemlerini ayıralım. Ehliyetli ise yıldızını verelim, terfih için maaşını artıralım.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Milli Müdâfaa'nın o kanunu perişandır.

Her vekâletin kendine göre mühim mevzuları vardır. Sizin iktisadi ve mali hayatımızla ilgili hangi mevzularınız olabilir? Bana salâhiyet verir misiniz? Bir mevzu ortaya atıldığı zaman, onu başka bir güne bırakmayalım. ("Muvafık" sesleri) Çünkü, başka türlü meselelerimizin hâlli imkânı yoktur.

Güzel Sanatlar Akademisi ile alakamızı artırıp, orayı da destekleyelim. Burasını dört başı mâmur bir müessese hâline getirelim.

Sonra, memleketin mali vaziyetini düzeltmek için yeni vergiler ihdâsı düşünülüyor mu?

MALİYE VEKİLİ EKREM ALİCAN: Şimdilik yeni vergiler ihdâsı düşünülmüyor.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Zirâî istihsâlden vergi alma meselesi var. Rey avcılığı yüzünden buna şimdiye kadar yanaşılmadı. Fakat az kazananlar hariç, zirâî]istihsâlden vergi alınmasında mahzûr görmüyorum. Meselâ, bunun için 80.000 [Lira] diye bir hâd koyabiliriz.

EKREM ALİCAN: Ben [1]951 yılında bu mevzuda Meclise bir kanun teklifi getirmiştim. Uzun münâkaşalar oldu. Üç yıl o kanun teklifini akim bıraktılar. O zamandan beri devam eden kanaatime göre, zirâî vergi ihdâsı

lazımdır. Yalnız şu anda hükûmetçe bu mevzuu ele alacak durumda değiliz. Muayyen hâdden fazlasından vergi alınmasına taraftarım. Bir vergi ıslâhatı mevzuuna gittiğimiz zaman bunu da ele alacağız.

CİHAT İREN: Bir etraflı çalışma yaptık. Senede 50.000.000 Lira elde edilecektir. Ufak bir masrafı olacak... Ancak buğday fiyatına zam yapmamamız dolayısıyla köylü bize yan bakıyor. Şimdilik kurcalamayalım.

ŞEFİK İNAN: Zannediyorum hâlledilmesi lazım gelen bir mesele var. Bu da, düne kadar Hariciye Vekâletimize yapışık olan Milletlerarası İşbirliği [Teşkilatı]'nın [OEEC'nin] [OECE'nin][225] nereye bağlanacağı meselesidir. Bendenizce bunun Başvekâlet'e bağlanması lazımdır. Bu teşkilat, esas itibariyle Amerikan yardımının tevzii işiyle meşgûl olmaktadır. Bu Amerikan yardımından faydalanan[lar], bütün İktisadi Devlet Teşekkülleri'dir. Yani istekleri[ni] programa alabilenlerdir. Bu da Amerikalılarla karşılıklı konuşma ile oluyor. Bu, bütün devlet teşkilatını ilgilendiren bir iştir. Bu sebeple yeri, olsa olsa Başvekâlet'tir. Bunun için Başvekile bağlı bir büro kuruldu. Buranın da tek memuru bendenizdim. Karşımda da 21 kişi Amerikalı vardı. Tek başıma işin içinden çıkamıyordum.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Esas mesele şudur: Bu teşkilat Hariciye'nin bünyesinden çıkarsa, nereye bağlanacak?

ŞEFİK İNAN (Devamla): Bir sebep daha var: Evvelsi gün bir İktisadi Planlama Dairesi [DPT][226] kurmayı kararlaştırdık. Bu, bir Amerikan yardımı ise, bir finansman vâsıtasıdır. Kredilere dış ödeme imkânı temin eden bir finansman vâsıtasının planla yanyana halka olması mantık icabıdır. Bendenize öyle geliyor ki, Yunanistan'da da aynıdır. Bu da Amerikalılar eliyle kurulmuştur. Amerikan eksperleri çalışmaktadır[lar]. Plan dairesi yanında, bu yardım işleriyle uğraşan idare ve onun başında Başvekil Muvavini vardır. Bir Vekil koyuyorlar. Şemasını da getirebilirim. Pâris'te de teşkilatı vardır; kalabalıktır. Bendeniz, "bu teşkilatı da kaldıralım" diyorum. Ticaret Vekâleti'nin orada [Ticaret] Ataşesi ve sekreteri vardır. Maliye Vekâletimiz de Pâris'te bir mali müşâvirlik ihdâs ederler. L cetvelinde kadroları vardır. Bir taraftan klasik Ticaret Müşâvirliği'ni ifâ ederler, bir taraftan da delegasyonu teşkil ederler.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Şimdi üzerinde durduğumuz şu teşkilat Hariciye'den ayrılırsa, nereye bağlansın?

CİHAT İREN: Bu teşkilatın dörtte üçü Maliye'nindir. Dörtte biri Ticaret Vekâleti'ndedir. Şefik [İnan] Bey arkadaşıma arz edeyim: Kaybedecek günümüz yoktur. Bu işi bir gün dahi aksatmadan yürütmelidir. Yeniden teşkilat kurup, bunu tedvir etmeye imkân yoktur. Eskiden olduğu gibi Devlet Vekili üç tâne kâtiple bu işleri koordine edecekse, bu iş yürümez. Bizim altı aylık devremizde uzun vâdeli işlere girmeye imkânımız yoktur. Müsaade ederseniz, biz bunu etüd edelim. Planlı ve hazır değiliz. Maliye ve Ticaret vekâletleri olarak bu işleri yürütmeye çalışalım. Bizim teşkilatımız, işi Devlet Vekili'ne bırakıyor ve iş yürümüyor. Bu [İktisadi] Planlama Dairesi'ni [DPT'yi] Devlet Vekilimize bırakalım. Hariciye Vekâleti yağ alır, [ama] bana sormaz. Halbuki yağı ben finanse edeceğim. Ben istihlâk edeceğim.

Bakınız [hükûmet] programı[nı] toplamak için 6,5'ta [6:30'da] toplanabildik. Yine de gözümüzden kaçmış bir şeyler var. Üstümüzde birçok işler var. Meselâ, dış ticaret anlaşmasını bitirelim. Devlet Vekili'nden direktif almaya gitmeyelim. Koordinasyona lüzum yok... Koordine edilecek işleri, ilgili bakanlıkları biraraya getirip koordine ederiz. Ama şimdiden "bir sekreterya kurup işi yürüteceğiz" dersek, bunun olmayacağına kâniim. Üç Vekil arkadaş bu konuda mutabakata vardık. Hariciye'den üç arkadaşımız bunu tedvir eder. Mesûliyeti de bu adamlara verelim. Maliye Vekâleti'nin ekonomide nâfiz bir durumda olduğunu kabul etmeliyiz. Devlet Vekili, maliye işlerini koordine etmez. Böyle bir mesûliyet eğer vaktiyle verildiyse, bu o vakit Vekillerin işten kaçması yüzündendir.

Bu itibarla bizim tezimiz, yeni bir teşkilata lüzum yoktur. Zaten işlerimiz buhranlı ve çoktur.

SELİM SARPER: İki nokta üzerinde kısaca duracağım:

Bir kere bu Hariciye Vekâleti bünyesi içinde değildir. Hariciye Vekâleti'ne yapışıktır. Teşkilat ayrıdır, ayrı bütçesi vardır. Yalnız sağdan soldan gelen bir hakla, bir başka Vekile bağlıdır.

İkincisi, arkadaşımın bir noktai nazarına samimîyetle iştirâk ediyorum. İş, mâhiyeti itibariyle müstaceldir. Amerikalıların şikâyeti muhatap bulamamaktandır. Bana yapıştırmayın da, kime yapıştırırsanız yapıştırın...

EKREM ALİCAN: Bu teşkilatın Maliye Bakanlığı'na bağlanması lüzumludur. Memlekette mali imkânlar bir elde toplanmalıdır. Neticede bu mali imkânların dağılışını hükûmet istediği şekilde tanzim eder. Ben mali imkânlarımı [önce] Vekillere veriyorum, sonra da onları toparlayacağım diye uğraşıyorum. Bu bakımdan bendeniz, Maliye Vekâleti'nin yükünü ağırlatacak [ağırlaştıracak] olmasına rağmen... Bütün elemanlar Maliye Vekâleti'ndedir. Onlar herşeyi ihzâr ederler. Başka bir vekâletin içindeki eşhasa götürecekler. Bu olmaz [Cemâl Gürsel] Paşam...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Başka bir teşkilat kurmaya lüzum kalacak mı?

EKREM ALİCAN (Devamla): Hazine Umum Müdürlüğü 'nü bunun ihtiyaçları nisbetinde takviye edeceğiz.

ADLİYE VEKİLİ ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Bendenizce sun'i bir teşekkül hâlinde faaliyette bulundurulması neticesi olarak, bu başsızlık, mesûliyetsizlik, büyük suçlara yol açmıştır. Sâdi Yaşat isminde bir aslî fâil, evrakta sahtecilik yaparak mühürü bozuyor. Bu bir misâldir. Binâenaleyh, sağlam bir başa bağlanması lazımdır.

ZİRAAT VEKİLİ FERİDUN ÜSTÜN: Bugün için o kadar müstacel mevzuularla karşı karşıyayız ki, bu mevzu üzerinde durmamıza imkân yoktur. İşlerin mâhiyeti dönüyor dolaşıyor, bir mali veche gösteriyor. Meselâ, Eksimbank [Eximbank] dönüyor dolaşıyor, bir mali problem olarak ortaya çıkıyor. Elimizde müesses bir teşkilat bulunduğuna göre, bunu mevcut bir vekâlet'e rabtedelim. İleride planlama gelecektir. Onun neticesi bir vekâlet bünyesine bağlanmasını icab ederse, bağlanabilir.

ŞEFİK İNAN: Arkadaşım da [Feridun Üstün] eski kanaatleri tasfiye etmek için bir yük altına girmek istiyor. Fakat bu işin icabına uymuyor. Sınâî, zirâî prodüktiviteye taallûk eden birçok problem var ki, Maliye Vekâleti'ne taallûk etmiyor. Bu işlerle ilgili vekâletlerden de mümessiller çağrılsın...

SANÂYİ VEKİLİ MUHTAR ULUER: Bunda ayrıca bir müstaceliyet mevzuu var. Yeniden adam bulup, bu adamları işe alıştırmak, zamana mütevakkıftır. Maliye ve Sanayi Vekâletleri'nde yetişmiş insanlar var. İleride iyi bir şekle bağlanmasını düşünebiliriz. Biz de kendilerine yardım edeceğiz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Şu halde reye koyuyorum: Başvekâlet'e bağlanmasını isteyenler el kaldırsın... Maliye Vekâleti'ne bağlanmasını kabul edenler... Maliye Vekâleti'ne bağlanması kabul edilmiştir.

Bendenizin kanaati şudur: Bu teşkilat derhal tek bir muhatap olarak çalışmaya başlamalıdır. Teehura tahammülü yoktur. Ama hadiseler inkişâf ettikçe, lüzum hâsıl olursa, yine konuşur, Başvekâlet'e bağlanmasını sağlarız. Çabucak çalışmaya başlaması için ben de Maliye Vekâleti'ne bağlanması lazım olduğu fikrindeyim.

SELİM SARPER: Maliye Vekâleti'ne bağlandığına göre bir ufak istitrâdım var: Bu mesele tatbikat işidir, planlama işidir. Sonra Hariciye'de olmayan memurlar var. Onların durumu ne olacak? Bunların içinde çok iyi memurlar varmış... Bunların Maliye Vekâleti'nde çalışmaları lazım... Sandalye, masa ve oda meselesi... Hariciye Vekâleti'nde bunlar yoktur.

EKREM ALİCAN: Alakalılar teferruatı tesbit buyursun[lar]...

SELİM SARPER (Devamla): Hariciye'deki delegasyon ıslâh edilebilir, takviye edilebilir, fakat lağvedilemez. Bunu yaparsak, çok seri bir karar olur, altından kalkamayız.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Benim aklımda kat'î olan bir şey var. Bütün vekâletlerin hariçteki teşkilatını gözden geçirmesi lazımdır. Oralara hatır için gitmiş insanlar olduğuna dair mâlûmâtım var. Buralara dürüst ve lâyık arkadaşlar verdikten sonra, bunlar, kendi vekâletlerinin branşına göre, gittikleri memleket hakkında bilgi vermeli[dirler]. Böylece aylak gezmekten [de] kurtulurlar.

MUHTAR ULUER: Sedat Barı[227] isminde biri vardı; onu azlettim...

SELİM SARPER: Hariciye teşkilatında temsilcilikle gidenlerin çoğu 150 Lira aslî maaşlı oldukları için, karşılığında çok para alıyorlar. Üst tarafı, daha muktedir oldukları halde, gitseler bile az para alıyorlar.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu teşkilatı, ihtiyaca yetecek miktar bâki kalmak şartiyle, lüzumlu kadroya indirmeli[yiz]. Ben bu işin revizyona tâbi tutulması taraftarıyım. En yukarı seviyede para vermenin mânâsını anlayamıyorum.

ÇALIŞMA BAKANI CÂHİT TALAS: Çok yüksek prim derecesiyle giden memurlar, oralardaki Vekillerden fazla para almaktadırlar. Dışarıya gitmek avantajlı olduğu için, bu dâimâ suistimal ediliyordu. Hakikaten bir revizyondan geçirilmesi lazım olduğu kanaatindeyim.

CİHAT İREN: Biz [Ticaret] Ataşelikleri[‘ni] lağvedeceğiz. Riyodöjaneyro [Rio de Janeiro][228] Ticaret Ataşemiz var. İnsan yol parasına bile kıyamaz. İşi sabahtan akşama kadar gazete okusun... Adamlarla beş paralık alışverişim yok...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu meseleyi hâllettik...

ŞEFİK İNAN: Rey veren arkadaşlar sonradan Maliye Vekâleti’nin [diktatörlüğünden şikâyet etmezlerse...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ben Maliye Vekâleti’nin diktatörlüğünü tercih ederim. Maliye Vekili ne kadar diktatör ise, işler o kadar sıkı demektir.

MİLLî MÜDÂFAA VEKİLİ FAHRİ ÖZDİLEK: Geçen sene Amerikan yardımı 630.000.000 iken, bu sene 500.000.00’a inmiş[tir]. 130.000.000’luk bir tenkis var. Liberasyona âid 52.000.000’nun bize tahsisi isteniyordu. Bu, fazla buğday alımı vesâirenin karşılığı oluyordu. Yirmiki gün sonra taahhüde bağladığımız müteahhitler geldiği zaman, para verecek durumda değiliz. Filhakika Toprak Mahsûlleri Ofisi’ne hükûmetin borcu vardır. Fakat son zamanda fuzûlî masraflar meydana çıktı. Bunları tasarruf etmek suretiyle, sene sonunda ofise [TMO’ya] borcumuzu ödeyeceğimizi umuyoruz. Bugün sıkışık durumda bulunuyoruz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Benim zamanımda da orada müşkül dertlere düşerdik. Bunu iyi bir usûle bağlamak lazım[dır].

CÂHİT İREN: Ordu, iktisadi dertlerimizin hâllinde de öncü oldu. Bir yüzük kampanyası[229] açtı. Eskiden [eski Başbakan Adnan] Menderes para ister, zorla kendisine para verirdik. Şimdi halk kendiliğinden yardıma koşuyor. Bu iş milletin takâtine istinâd edecektir. Gazetelerde yazıları görenler, yevmiyelerinden ve kazançlarından fedâkârlık yarışına girdiler.

Ekrem Alican arkadaşımızla konuştuk. “Bunun tam havasıdır diye, bir milli istikraz kararını alalım” diye düşündük. Odalar Birliği’nde bulunmuş olmam sebebiyle biliyorum... 50.000.000 [Lira] tahvilât çıkarmak suretiyle oradan da alınabilir. Önümüzde pamuk vesâire mübâyaaları var. Türk parasına çok ihtiyaç olacak... 50-100 Lira’lık tahviller çıkarır ve arz edersek, zannederim, Maliye Vekili’nin diktatörlünden şikâyet kalmaz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Aldığımız parayı mutlaka yerine vermeliyiz. Veremeyecek durumda olursak, bunu istemem...

CÂHİT İREN: Bunu yalnız[ca] istihsâle sarf edeceğiz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Eğer Maliye Vekili bunu yerinde buluyorsa, yapalım...

EKREM ALİCAN: Bu istikrazla çok az masrafla birçok iş yapılabilir.

ŞEFİK İNAN: Maliyeci arkadaşım zannederim beni takviye edeceklerdir. Bunlar patriyotik istikrazlardır. Bunu, tam iktisadi bir devlete yakışır bir operasyon olarak arz etmek istiyorum. Bu kampanya devam ederse, halk buna, “bizden gönülden kopan bir vergi alıyor” diyecektir.

MUHTAR ULUER: Teberru yapacaksak, halkın bu temâyülüne bir şey denilemez. Ancak bir istikrâza gidileceği zaman, teberru mevzuunu kesmek lazımdır.

CÂHİT İREN: Bu heyecan devam ediyor. Fakat halkın şu heyecânı sırasındadır ki, Maliye’nin durumunu kolaylaştırmak için bir istikrâza

gitmek lazımdır. Böylece Maliye'nin ve diğer bakanlıkların ihtiyacını karşılamak mümkün olur.

EKREM ALİCAN: Maliye Vekâleti, işleri bugünkü imkânlara göre ayarlamaya çalışmaktadır. Halen Hazine'nin açığı vardır ve birçok şeyleri ödeyememiş durumdadır. Bunlar yıl içindeki tahsilâtla kısmen kapanacaktır. Yıl sonunda 500.000000 [Lira] açık olacağını tahmin ediyoruz ki, bunu da yapacağımız tasarruflarla karşılayabileceğimiz düşüncesindeyiz.

İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin iktisadi kifâyetsizlikleri mâlûmdur. Maliye Vekâleti'nin vaziyeti yönünden bir istikraz zarûrîdir. Hazine'ye imkânları ne kadar fazla temin edersek, hareket serbestimiz o kadar çok olacaktır. Bilhassa İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde istikrazla verimli çalışma imkânı sağlayacağız. Bu suretle işletme milyonlarca [Lira değerinde] fâiz ödemek mecbûriyetinden kurtulacaktır. Nihayet bu alyans kampanyası büyük port[r]e [?] tutmaz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Vatandaşlara bir teşekkürnâme yazalım. Heyecânı takdis edelim. Sonunda diyelim ki, "biz bu heyecânı tebcil etmekle beraber, eğer vatandaşın yardımına daha fazla ihtiyaç duyarsak, bir dahili istikraz yoluna gideceğiz."

CÂHİT İREN: Bu, hâricî itibarımızı da artırır.

İHSAN KIZILOĞLU: Adı da "27 Mayıs Hürriyet İstikrâzı"[230] olur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu mesele kapandı. Bu teşekkürü Devlet Reisi olarak ben yapacağım.

ŞEFİK İNAN: İstikrâza gidecekseniz, bunu fazla bekletmeyelim... Vatandaş gelsin, "ben şu kadarlık istikraz yapacağım" diye şimdiden kaydolunsun... Meselâ, Maliye Vekili diyebilir ki, "bankalara yatırmak suretiyle istikrâza yazılmayı kabul ediyoruz." Muvakkat makbuz alır, bilahire basılacak tahvillerle değiştirir. Geç kalınırsa, muvaffakiyet şansı düşebilir. Teşekkür ve yeni istikrâzın açılış tarihini de bir[likte] yapalım.

FERİDUN ÜSTÜN: Yalnız haddi asgarîyi yüksek tutmayalım. Bunu teknisyenler tetkik etsin[ler]. Meselâ, 25 Lira'dan başlatabiliriz.

GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ AŞKIN: Bu mevzu bittiğine göre, ufak bir ricam olacak: Biliyorsunuz, bir kahve derdimiz var. Kahve, vergilere tâbi tutulmuş inhisar dışı bir madde... Bu defa bir kararla ithâli İnhisar İdâresi'ne [Tekel'e] verildi. Halen Tekel'in elinde üç aylık kahve stoku vardır. [Ayın] 17'sinde ithâl yaptığımız zaman, elimizdeki para bitimine yetecektir. Onun için bendeniz bir Vekiller Heyeti kararı teklif edeceğim: 300.000 Dolar'ın tahsis[i]... Fiyatların yüksek tutulmasının sebebi, istihlâkı azaltmaya mâtuftur. Kotalarda kahve yoktur. İleride istikrar sisteminin takarrürü için kota sistemi devam edecek... Bu yıl için bütçeye 69.000.000 Lira kahveden tahassûl edecek bir gelir fonu konulmuştur. Mâlî yıl sonuna kadar, Eylül [ayı] içinde de bu tekrarlanacaktır. Fiyatını düşürmek düşünülürse, döviz tahsisi artacaktır ve 6.000 tona kadar miktar çıkabilir. Halbuki şimdi 2.000-2.500 ton yetmektedir. Bu 300.000 Dolar'ın tahsisi emrinin verilmesi lazımdır. Bir de kararname teklifi yapıyorum.

İHSAN KIZILOĞLU: Tahsis sisteminin aleyhindeyim. Bu şahsî kazançlara yol açabilir.

FETHİ AŞKIN (Devamla): İhâleler yapılacaktır. Benim hesâbıma göre, memleket son on sene içinde 50.000.000 Dolar zarar etmiştir. Sonra hükûmetimiz ucuzluğa doğru adım atmak durumundadır. Memleketimizde saf kahve yoktur. Saf kahveyi getirirsek, tüccar saf kahveyi % 30-40 tağşiş ederek piyasaya sürecektir. Kimse de bunun farkına varmayacaktır.

CÂHİT İREN: Benim teklifim şudur: Arkadaşlarımdan rica ediyorum; ucuzluğa gidiyoruz hissini uyandırmayalım. Fiyatlar düşüyor, ama iktisâden düşüyor. Ben endişe ediyorum. Meselâ, Yeni İstanbul gazetesi[231] bizi âdetâ sabote ediyor. "Hükûmet fiyatı ucuzlatıyor" diyor. Bu Habip Edip Törehan[232] hâin bir adamdır. Yapamayacağımız işi önceden ilân edip de, halkı da sükûtu hayale uğratmayalım. Diyelim ki, "Biz normal ticarete gitmek istiyoruz. Biz eski fiyatı muhafaza etmek için vergi koyuyoruz. Fazla bir vergi almıyoruz. Döviz tahsis edeceğiz, fakat beher kiloda 25 Lira vergi alacacağız." demeliyiz. İthâl malları fiyat kontrolüyle, kahveyi de kontrol edebiliriz. Müsaade ederseniz, bunu radyoda millete anlatırım. Tüccar da, "devlet bunlardan elini çekiyor" der [ve] öylece kabul eder. Bu sıhhatli yola gidelim.

FETHİ AŞKIN: Kahve mevzuunda bazı değişiklikler yapmak lazımdır. İnhisar mevzuunda da... Meselâ, çayın ziraatini Ziraat Vekâleti yapar. Kahvenin şimdiye kadar ithâl edilen numarası 5 idi. İlk defa 3 numaralı kalite[li] kahve ithâl edeceğiz.

Bugün bu mevzuu başka yollara götürmeye vakit yoktur. Ama önümüzdeki devrede, üç ay sonra ithâlât yapılırken, bunu esâsa bağlamak ve Ziraat Vekâleti'nin mütehassıslarıyla kahveyi mahallinde satın almak mümkündür. İcâbında Londra'ya götürüp bu kahveyi tahlil ettirebiliriz.

Fiyat mevzuunda da değişiklik yapmamak lazım[dır]. Çünkü bütçeye koymuşuz... Müsaade buyurursanız, hazırladığım kararname suretini Ticaret ve Maliye Vekilleri'ne arz edeyim. 300.000 Dolar'ın transferini de yapalım.

ULAŞTIRMA VEKİLİ SITKI ULAY: Dün gece saat 00:50'de Kayseri ile İncesu arasında bir köprünün ayağı yıkılmış ve marşandiz treninin 90 vagoneti üst üste yığılmıştır. İnsanca zâyiat yoktur. Yalnız yolun açılması için heyet gönderdim. [Yolun açılması] 48 saat sürecektir. Bunun 24 saate indirilmesi için Sayın Milli Müdâfaa Vekilimiz Kayseri ve civârından yardımda bulunsunlar. Ben de topçu uçağı göndermek suretiyle, tıkanıklığı 24 saate indirebiliriz.

İkinci mâruzatım: DDY'mızın vaziyeti çok kötüdür. Yeni iktidara devredinceye kadar bu durum daha da kötü olabilecektir. Sebebi, bilhassa mali husûsattır. Şimdiye kadar İktisadi Devlet Teşekkülleri'ne âid mallar, maliyet altı fiyatlarla taşınmıştır. DDY, her sene 230.000.000 Lira gibi bir zararla çalışmasını kapa[t]maktadır. Meselâ, çimento nakletmiştir, 6.000.000 [Lira] zararla... Demir nakletmiş, 30.000.000 [Lira] zararla... Hubûbat nakletmiş, 35.000.000 Lira zararla kapatmıştır. Bunun bu şekilde devamı, bu müesseseyi işlemez hâle getirecektir. Belki efkârı umumiyenin tatmin edilmesi gibi bir mesele olabilir. Meselâ, demir-çelik fabrikası bilançosunu 172.000.000 Lira kârla kapatıyor, ama o yüzden DDY 50.000.000 Lira zarar etmiştir. Ya bu müesseseler fiyatı yükseltmek suretiyle kazançlarıyla bizim zarârımızı telafi ederler veyahut müsaade ederseniz, bir tonun bir k[ilo]m[etre]ye 13 Kuruş'la götürülmesi yerine fiyatları artıralım...

Üçüncü mârûzâtım: Bizden evvelki Vekil arkadaşımızın da [Ulaştırma eski Bakanı Hasan Şemi Ergin'in de][233] kabulüyle, DRF teşkilatına müracaatla, 62 dizelli lokomotif sipârişinde bulunulmuştur. Hazırlıklar başlamıştır. Bu, 168.000.000 Lira tutuyor. 72.000.000 Lira da bizim dahildeki gümrük ve ithâl masrafları tutuyor. Hepsi 240.000.000 Lira ediyor. Bu 12 senede Türk parasıyla ödenecektir ve her sene 20.000.000 Lira taksit verilecektir. Eğer 72.000.000 Lira gümrük meselesi hâlledilirse, [DDY] bu taksidi kendi bütçesinden ödeyebilecektir. Böylece İstanbul-Ankara arası [demiryolu ulaşımı] 10-11 saate inecektir. Bu hususlar içinizi müsaadenizi rica ediyorum.[234]

EKREM ALİCAN: Bu yatırımlar mevzuunu tetkik için Müsteşarlar toplantı hâlindedir. Bir hafta, on gün içinde bunların neticelerini elde edeceklerini söylüyorlar. Zannederim ki, Nâfiâ Müsteşarı orada olduğuna göre, arkadaşımızın söylediği bu hususlar da hâlledilecektir. Zannederim on gün beklemeye tahammülleri olacaktır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Kredi olmaması yüzünden sanayimizin geriye gittiği doğru mudur?

SANÂYİ VEKİLİ MUHTAR ULUER: Sanayide kredisizlik yüzünden bir düşüklük olacağı doğrudur. Muvmanları lâyıkı veçhile yapamamaktadırlar. İstihsâl ettikleri malları zamanında satabilselerdi, bu hâle düşmezlerdi. Çünkü, sanayiciler alıcı bulamıyorlar. Ticaret Vekili arkadaşım o hususta mâlûmat vereceklerdir. Yalnız Sayın Münâkâlât Vekili arkadaşımın bahsettiği, maliyet tesbiti suretiyle kredi işi, bizde zararlara mâl olmaktadır. Kömür satış müessesesinin [TKİ'nin] 480.000.000 Lira zarârı vardır. Bu hâl, 4-5 senede tahakkuk etmiştir. Bu mevzuu Müsteşarlar tetkik ediyor[lar]. Münâkaleye zam yaptığımız takdirde, bunun reperküsyonları olacaktır. O vakit ben de demire, kömüre zam edeceğim. Müsaade ederseniz, Müsteşarlar heyetinin varacağı neticeyi bekleyelim.

Sâkıt [DP] iktidar[ı], 30 Haziran'dan itibaren iki Lira satene, 30 Kuruş da patiskaya zam kararı almış... Bununla 2.000.000 Lira elde edilecekmiş... Ben bu zammı kabul etmedim.

Bunun dışında, bir [de] gazete kâğıdı ithâli mevzuu vardır. Sâkıt [DP] iktidar[ı], gazetecileri [gazeteleri] tazyik için, bu işi kâğıt fabrikasına

vermiş... Cumhuriyet'e, Ulus'a, Dünya'ya kâğıt vermiyor, diğerlerine [ise] veriyor. Bu usûlü isterseniz kaldıralım. Gazeteciler [gazeteler, gazete kâğıdını] kendileri ithâl etsin[ler]. Ancak bazı angajmanlarımız vardır. Bu angajmanları da nazarı itibare almak suretiyle, [yeni usûlü] tesbit edelim.

Bir de, 740.000.000 D[eutsche] Mark'lık bir Alman sipârişi aldık. Bu iyi işliyordu. Arkadaşlarımızı çağırdım. Bana verdikleri mâlûmat, bu işi zamanında yapamayacağımız. Üç dört aylık [bir] gerileme [gecikme] olacaktır. Alman Sefâreti'nin [Büyükelçiliği'nin] bir adamı var. Onu çağırdım, "daha yakında veremez misiniz?" dedim. "Hayır" dedi, "biz hayâle müstenid iş yapmıyoruz" [dedi].

Makina-Kimya [Endüstrisi] müessesesinin [MKE'nin] 40.000.000 D[eutsche] Mark komisyonun[un] verilmemesi dolayısıyla, adam Türkiye 'ye gelecek mallara haciz koyuyor ve buradaki fabrika zamanında yapılamıyor. Neticede adam 12.000.000 [Deutsche] Mark'a kadar iniyor, [ama] kabul edilmiyor ve iş mahkemeye kadar intikal ediyor. Establech firması diyor ki, "bir hizmetim sebkettiğine göre, bana bir şey verilmesi lazımdır" diyor. Binâenaleyh, haczin devamına karar veri[li]yor. "Yalnız sen müvekkiline bildir... 1.500.000 D[eutsche] Mark'ı kabul ediyorsa, onun üzerinden ödeyelim..." [dediler]. 25 Haziran'da ya "evet" veya "hayır" diyeceğiz. Neticede kaça mahkûm olacağımız belli değildir. Avukatımız Sâdık Arda'nın fikri de bundan fazlaya mahkûm edilmeyeceğimizdir. 1.500.000 [Deutsche] Mark'ın verilmesi iyidir. Benim şahsî mütâlaam [ise], bunun reddidir. 1.500.000 D[eutsche] Mark'ı kabul ettiğimiz takdirde bunu vereceğiz. Reddedersek, zannetmem ki, 2.000.000 D[eutsche] Mark'tan fazla bir şeye karar verilsin... Bu sebeple neticeyi beklemeliyiz.

CİHAT İREN: Hangi vekil zamanında olmuş?

MUHTAR ULUER (Devamla): [Sanayi eski Bakanı] Samet [Ağaoğlu] [235] Bey zamanında başladı. [Sanayi eski Bakanı Ahmet] Sebâti [Ataman] [236] Bey'e kadar devam etti. Ben bu işin tahkikâtını yapacağım. Yalnız bu tahkikâtın 740.000.000 [Deutsche] Mark'lık sipârişe tesiri yoktur. Hacizlere dâimâ geri gidersek iyi olmaz. Yeni sipârişlere gideceğiz ve inşallah iyi neticeler alacağız. Karşılıklı itminân vermek lazımdır. Eğer Heyeti Vekileniz "verin" derseniz, kararı ona göre alacağım.

DEVLET BAKANI ŞEFİK İNAN: Arkadaşımızın şifâhî izahatı üzerine, şu veya bu şekilde rey vermek zor olacaktır. Benim istirhâmım işin gayet dökümante olmasıdır.

MUHTAR ULUER (Devamla): Kararı ben alacağım. Yalnız irşâdınızı almak istiyorum. Alman profesörleri [de], “bu işte kazanmanız ihtimali vardır” deyince, nasıl hareket ederiz?

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Alman profesörleri [bile] bu adamın haksız olduğunu söyledikten sonra, bu parayı nasıl isterler? Evvelâ kendi vatandaşını haksız görmüş...

NÂFİÂ VEKİLİ DÂNİŞ KOPER: Bu mevzu mühimdir. Hükûmete karşı bir taahhüdümüz vardır. Mallara haciz konmuş... Husûsî bir tedbirle... Bu tedbir Almanların kabulüyle kaldırılmış... Mallar geliyor; fakat daha bazı mallarımız [da] gelecektir. Binâenaleyh, onlara tesir eder. Böyle bir haciz ihtimali karşısında, Ekrem [Alican] Bey arkadaşımızın şimdi söylediği gibi, bir teminat vermek suretiyle, mahkemeyi yürütmek ihtimalimiz mevcuttur. Mutlaka 1.500.000 [Deutsche] Mark verelim diye bir kapanda değiliz. Dava yürür, neticesinde teminatımız yanar. Bence 40.000.000 [Deutsch] Mark’tan 1.500.000 [Deutsche] Mark’a düşen bu adamı haklı gösterecek hiçbir mantıkî tahlil gösterilemez. Ama tehlikemiz şudur: Acaba mahkeme yürürse, bu rakamın üstünde bir para ile mahkûm edilir miyiz? Mahkûm edilmememiz lazım... Binâenaleyh, teminâtı vermek dâimâ elimizde olduğu için, bu mahkemenin sonuna kadar gitmekte fâide vardır.

MAARİF VEKİLİ FEHMİ YAVUZ: Eğer istihsâlimize devam edebilirsek, tezgâhlarımız ve işçiler[imiz] çalışabilecekse, bu mahkemenin neticesine intizâr edelim... Yoksa tazminâtı verelim ki, işçilerimizin çalışması durmasın...

FAHRİ ÖZDİLEK: Bendeniz bu mevzua başka bir zâviyeden temas etmek istiyorum: Bugün ordumuza verdiğimiz tüfeklerin mermisi yoktur. Amerikalılarla konuşmak suretiyle, mermiyi ordu ihtiyaçları olarak kıymetlendirmek ve kalanı [da] müteâkip sipârişler olarak yapmak lazımdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Elimizde işe yarar 500.000 tüfek vardır. Böyle olduğu halde Tokyo’ya gidilince görülüyor. Bir takım kısa tüfekler

alınıyor. Halbuki Amerika’da bu silahlar ikinci ve üçüncü bir silahla değiştirilmiş... Kimse el atmasa, denize dökülecek... Orada da dalaverecilik var. Yardım fonuyla bize aktarılmak isteniyor. Tüfekler geliyor. Bu sefer cephâne yok. Bu sefer elimizde 500.000 tüfek [ve] üç milyar cephâne ne olacak? Hakikaten bu kısa tüfeklerin lüzûmu yoktur. Amerika’nın bize Dolar yardımı vardır. Biz de NATO’nun kabul edeceği 7,60 çapındaki silahları kabul edelim.

MUHTAR ULUER: Ben mahkemeye sulh teklifini kabul etmediğimi ifade ediyorum. Establech mahkemesi davasını açar, neticeye râzı oluruz.

SITKI ULAY: Benim mârûzâtım hakkında kararınız da şöyledir zannediyorum: Bu 62 [adet dizelli] lokomotif mevzuunda Maliye Vekâleti’nde toplanan Müsteşarlar heyeti duracaktır. Yalnız biz de DDY’ndan bir elemanı o heyete göndereceğiz. Ulaştırma [Bakanlığı] Müsteşarı teknik eleman olmadığı için...

Gazete kâğıtlarının gazeteciler [gazeteler] tarafından ithâline müsaade eden, [gazete kâğıdı ithâlini] tahdit etmeyen bir şekli de kabul edeceğiz.

BASIN-YAYIN ve TURİZM BAKANI ZÜHTÜ TARHAN: Hükûmetin prestiji bakımından bu gazete kâğıdı meselesi çok mühimdir. Hürriyet, Cumhuriyet, Vatan, Milliyet ve Dünya muhabirleri bendenize geldiler. Bu resmi ilânların dağıtımının[237] ortadan kaldırılmasını söylediler. Bu, hakikaten doğru idi. Bunun mefhumu muhalifinden yürüdüm ve şu neticeye vardım ve kendilerine dedim ki, “beş büyük gazeteden maada küçük gazeteler [de] vardır; acaba bu, curcuna olmaz mı?”

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Şimdi bunlar kuvvetli gazetelerdir. Kâğıdını da getirebilir. İlânsız da geçinebilir. Diğerleri, küçük gazete sahipleri, “biz resmi ilânlarla geçiniyoruz” diyorlar. İşi büyüklerin inhisârına vermeyelim...

EKREM ALİCAN: İdâre Meclisi âzâlıkları için bir kanun lâyihâsı tasarısı hazırladım. Bilmiyorum bunu okumaya lüzum var mı? Bunu Milli Birlik Komitesi’ne vereceğiz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: İmzâ edelim; Milli Birlik Komitesi'ne verelim, sonra [da] bize gelsin...

FAHRİ ÖZDİLEK: Dün Milli Birlik'te [MBK'da] arkadaşların üzerinde durdukları bir mesele vardı. İstanbul'daki arkadaşlar buraya geldiler. Müzeler ve Saraylara[238] İstanbul'da el kon[ul]muştu. Bunlarla alakadar bir komisyonun faaliyete geçmesi lazım geliyor.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bunlar acaba eski eserler kabul edilerek Maarif Vekâleti'ne mi verilir, yoksa milletin malı addedilerek Maliye Vekâleti'ne mi?

FAHRİ ÖZDİLEK (Devamla): [MBK toplantısında], "Maarif Vekâleti'nin bu işle alakası olur" diye [de] konuşmalar oldu.

FEHMİ YAVUZ: Bunların bir kısmının Maarif Vekâleti'ne, bir kısmının da [Türkiye] B[üyük] M[illet] M[eclisi]'ne bağlı olduğunu biliyoruz.

EKREM ALİCAN: Milli Saraylar İdâresi diye bir idare vardır. Masrafları da Meclis'teki [TBMM'deki] Hesapların Tetkiki Encümeni'nce görülür. İstanbul'da DP'ye âid birçok kuyûdat ele geçmiştir. Bunların tetkik edilmesi lazımdır. Sonra evlerimize işaretleri koyan[ların], muhtarlar da dahil, tesbit edilmesi lazım...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu şeyler tabiî kafamı kurcalıyor. Bu işaretleri koyanlar DP'nin parasıyla tutulmuş câhil insanlar olabilir. Bu işaretlerin neye delâlet ettiği anlaşıldı mı?

İHSAN KIZILOĞLU: Bu biraz efkârı [umumiyeyi] bulandırmak için de [yapılmış] olabilir. İstanbul'da benim fakirhâneye de işaret koymuşlardı. Muhtelif vatandaşlardan adetleri 10 ile [ilâ] 30 arasında mevkuf vardır. Bunlardan bir kısmı câhil insanlar olabilir. Fakat diğer bir kısım [içinde] mütecâviz hareket edenler var. Vâliler, kaymakamlar, muhtarlar... Onlar memur oldukları için tamamen vekâletimizin yetkisi dahilinde, Memurin Muhakemat Kanunu'na göre muamele göreceklerdir. Diğer devlet adamlarını ve siyasileri [ise], Yüksek Soruşturma Komisyonu'na tevdi etmek icab eder. Bunun için kararname çıkarmak lazımdır. Üç vekil arkadaşın itirazı yüzünden bu kararname kaldı.

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Kanaatimce, geçici anayasada[239] kuvvetler ayrılığı prensibine yer verildiğine göre, böyle bir kararname çıkarmak doğru değildir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Tevkif ettiğimiz bazı adamların suçları yoksa, onları tahliye etmeliyiz. Siz şu salâhiyeti alın, mevkufları tetkik edin, suçu yoksa salıverin... Tevkif yalnız Adliye Vekâleti'nin salâhiyeti dahilinde olsun...

İHSAN KIZILOĞLU: Dün aldığım bir şifreyi arz edeyim: Gâziantep'te DP'lilerin oturduğu mahallelerde asılmış bir kâğıt... İmzâ: Fedâi... Bunun üzerine bazı şüpheli şahıslar yakalanmış...

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Polis Vazife ve Yetki [Salâhiyet] Kanunu[240] var. Polis, her zaman bu gibi hâllerde nezarete alma yetkisine sahiptir. 24-48 saat polis bunları nezaret altına alabilir. [Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'nun] 18. maddesine göre[241], daha fazla nezaret altına alabilirdi. Lüzum varsa, yine öyle bir madde ilâve etmek suretiyle, bu da hâlledilir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Zannediyorum, oranın halkı gayet mert ve bu gibi hareketlere karşı [da] mukâvimdir; cephe alan insanlardır.

İHSAN KIZILOĞLU: Kulis faaliyeti [daha] yeni başlıyor. Bu fevkâlâde durum içindeki faaliyeti normal adlî kanallara intikal ettirdiğimiz takdirde mesele kalmayacaktır.

Sivas'ta Kürtçülük hareketinden dolayı 180 kişi nezaret altındadır.[242]

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Şeyh Sait'in oğlunun da köylerde propaganda yapmak üzere dolaştığını haber aldım ve [onu] Sivas'ta yakalattım. Bu böyle devam edemez. İki karar vereceğim: Birincisi, bunları getir[t]eceğim [ve] en ufak hareketlerinde işlerini bitireceğimi söyledim [söyleyeceğim]. İkincisi de, bunları garp bölgelerine nakledebiliriz. Çünkü, bunlar halkın başına belâdır. Köylüleri köle hâline getirmişlerdir. Vaktiyle bu karar [batı bölgelerine nakil kararı] alınmıştı. Politika dalavereleri yüzünden [doğuya] avdet ettiler. Halk avdetlerinden memnun olmadı. Yalnız propagandacıların az çok tesiri vardır.

Ben Kürtçülük meselesi üzerinde meşgûl olmuşumdur. Esâsında bizim memlekette Kürt diye bir şey yoktur. Horasan'dan, Orta Asya'dan, hatta Aydın'dan, şuradan buradan sevk edilen aşiretler oraya yerleşmişler ve maalesef bu hâle alışmışlarıdır. Çünkü, kendilerinden asker alınmamış, bir takım beylerin idaresi altında, Kürtlüğü kendileri icâd etmişlerdir. Esâsında orada Kürt ismi kendine mâl edilecek [hiç]bir zümre yoktur.

Şahsen [ben] Ziyâ Gökalp'i Türk Milleti'nin milli peygamberi addederim. Türk Milleti'nin var olduğunu Türklere anlatan bir milli peygamber... O çıkmadan evvel Türklük, hakikî Türkler arasında bile bir hakaret vesilesi idi. Şimdi bu adam nereden çıkmıştır? Diyarbakır'dan... Diyarbakır bu adamı yetiştirdiği halde, bugün orası Kürtlük hareketinin merkezi olmuştur.

Ama şunu bilmeliyiz ki, şark bölgesi Küçük Asya'nın kapısı ve kalesidir. Eğer orası şu ve[yâ] bu şekilde memleketin elinden çıkarsa, ne Orta Anadolu'da, ne de garpte yaşamaya imkân yoktur [vardır].

Bu haberleri bu adamlara göndermişimdir. Reisicumhurla [eski Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ile] ("Sâkıt" sesleri) aramızdaki ilk çatışma da bu yüzden olmuştur. Söylediğim zaman kızdı bana... Ben bu işe tâ Binbaşılığım [zamanın]dan [beri] başlamışımdır. Komünistlerin [de] bu yolda büyük gayret ve masrafları vardır. Kürtlük gayretini ve fikrini aşılamak isteyenlere maalesef birçok bedbahtlar aldanıyorlar. Bu ayrı dava ki, zamanı gelince huzûrunuza getireceğim.

CİHAT İREN: DP mebusları bir Kürtçe gazete çıkarmak için müracaat dahi etmişler... Sâkıt Reisicumhur [eski Cumhurbaşkanı Celâl Bayar] da, "daha iyi olur; bize daha iyi rey verirler" demiş...

BAŞKAN (Devamla): Yani bu adamlardaki kör zihniyeti asla anlamıyorum. Nasıl memleketin bir parçası Türk olduğu halde, bir yabancının tahrikiyle siyasi bir dalavereye fedâ edilebilir?

Varto'da bir öğretmen... Meraklı, tetkik ediyor ve görüyor ki, Kürtlük diye bir şey yoktur. Bir kitap yazıyor. Bir hafta sonra bu adamı ortadan kaldırıyorlar. Bu kitap bende vardı. O Vekile verdim. Bilmem ne oldu? Milli Müdâfaa'da bakınız, var mı? Bütün münevverlerin bunu bilmesi lazımdır. Çünkü, bu mevzuda yazı yazılamaz, fikirler ortaya dökülemez. Ya

ne olacaktır? Tekrar ediyorum: Şark, Orta Anadolu'nun kapısıdır. Oradakiler [Doğudakiler] tamamen Türktürler. Ayartılmak suretiyle ayrı bir millet yaratılmak isteniyor. Burada uyarıcı, doğru yola sevk edici tedbirler ve teşkilatımız olmalıdır. Dahiliye Vekâleti ile bu yolda temas deceğim. [243]

CİHAT İREN: [İstanbul] Taşlıtarla'daki[244] muhacirleri yavaş yavaş şarka doğru aktarma hakkındaki fikrinizi takviye meselesini nasıl derpiş buyurursunuz?

FEHMİ YAVUZ: Bu mevzuda çalışalım... İktisadi bir mevzudur.

CİHAT İREN (Devamla): Tüccar, Taşlıtarla[lılar]'dan çok korkuyor. Söyledikleri şudur: Biz büyük bir felâketten korkuyoruz. Bu adamlar bertaraf edilmezse, çıkacak hadiseye nazaran 6-7 Eylül[245] hadisesi hiçbir şey olmayacaktır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bizim tutumumuz böyle başkaldırmalara meydan vermeyecektir. Oraları da tenvir etmek lazımdır. "Şunun bunun sözüne kapılıp da, büyük işlere kalkışmayın" denilmelidir.

FEHMİ YAVUZ: Bir sosyal araştırmalar enstitüsü kurup, bunu memleket ölçüsünde hâlletmek lazım...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ben daha şimdiden fikirlerinize bir şeyler koymak [katmak] istedim. Belki bu işleri bilen arkadaşlar var. Ama benimkiler etüdlere istinâd eder. Bu hususta Alman sosyologların da etüdleri vardır: "Şarkta Kürt diye bir şey yoktur. Yapısını 400 kelimelik bir lisândan almıştır. Onun da dörtte üçü Türkçe'dir. Binâenaleyh, nasıl bir millet olarak ele alırsınız?" diyor[lar].

FAHRİ ÖZDİLEK: Van tarihi, Varto tarihi var. Müsaade buyurursanız, DP kuyûdâtıyla alakalanmak lazımdır. [DP Ağrı eski milletvekili] Kâsım Küfrevi'nin [Küfralı'nın][246] evinden mektuplar çıkmıştır. Bir an evvel tetkikine ihtiyaç vardır. Bununla hangi arkadaşımız meşgûl olacak?

İHSAN KIZILOĞLU: Devlet erkânıyla mebuslar hariç, diğer hususların tetkikiyle Dahiliye Vekâleti alakadardır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Kadrosu mevcut olan Dahiliye Vekâleti buna el atabilir ve bu işleri temizleyebilir.

FAHRİ ÖZDİLEK: O halde [Milli Birlik] Komite[si'n]deki arkadaşlara bu işe sizin el koyacağınızı ifade edeyim.

İHSAN KIZILIOĞLU: Bazı yetkilerin verilmesi için bir kararname kaleme aldık. Bu böylece kabul edildiği takdirde, ben bu salâhiyetle polisleri teçhiz etmek isterim.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bizim yapacağımız bir şey var. "Yalan yanlış yazılan şeylere inanmayınız" diyoruz.

ZÜHTÜ TARHAN: Ben bu işi kendileriyle görüştüm. "Tekzib müesse[se]sine yol açmamak suretiyle yazın" dedim.

CİHAT İREN: Basın-Yayın [Genel Müdürlüğü] bir ufak teşkilat kursun... Biz tekzibi lazım gelen hususları oraya bildirelim. Kendileri bunu münâsip şekilde ifade ederler. Radyoda [da] sohbet yoluyla haber verilebilir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ben yine ısrâr ediyorum. Matbuat serbest olacaktır. İstediklerini yazacaklar. Yanlışlarının doğrusunu da, yine kendileri bulup, tekzib edecekler.

FAHRİ ÖZDİLEK: Zannediyorum, Muammer Aktolga'nın Maliye Vekâleti ile temasta bulunmak üzere teşebbüsü vardı. [DP Ordu eski milletvekili Mustafa] Sabri İşbakan[247] isminde birisi, gâliba "işine son vereceğiz" demiş...

Bazı bankalar hakkında zâtı âlinize mâruzatta bulunmak istiyorum. Acaba bu bankalardaki suistimallerin tahkiki konusunda Savcıların da alakalanmaları fâideli olur mu?

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Bunu Maliye Müfettişleri yapar. Çünkü Savcıların ihtisâsı yoktur.

EKREM ALİCAN: Teenniyle hareket etmek lazımdır. Ekipler, bankalara girmiş vaziyettedir.

FAHRİ ÖZDİLEK: Eğer Yassıada'daki[248] hazırlıklar bittiyse, buradakilerin[249] de oraya gitmesi lazımdır.

FERİDUN ÜSTÜN: Yassıada'daki vaziyet müemmen mi?

FAHRİ ÖZDİLEK (Devamla): Ben alınan tedbiri arz edeyim: 8-10 ekiple, muhriblerle tedbirler alınmış... Heybeliada'da her an harekete hazır ekipler vardır. Yassıada'da bazı hizmletleri tedvir edecek ekipler vardır. Deniz Harb Okulu talebeleri, ayrıca gönüllü olarak beklemeye gittiler. Maznunların gezecekleri yerler tel örgülerle tahdit edildi. Gerekli tesisler yapıldı. Buna ilâveten Eskişehir'den, Bandırma'dan havacılar bir türlü duramıyorlar. Alçalıp alçalıp üstlerinden geçiyorlar. Âdetâ "bize burada niye vazife verilmedi?" diye kızıyorlar.

Kapanma Saati: 13:10

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI [4]

17 Haziran 1960, Cuma

Açılma Saati: 9:35

Başkan: Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar [Kurulu] Toplantı Salonu

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Toplantıya başlıyoruz...

ADALET BAKANI ABDULLAH PULAT GÖZÜBÜYÜK: Efendim, müsaade buyurursanız, çok acil ve önemli bir tasarımız var. Bakanlar kuruluna arz edilmek üzere Sayın İçişleri Bakanı [İhsan] Kızıloğlu'nun imzasını taşımaktadır. Müsaade ederseniz, evvelâ bunun şifâhî olarak özetini yapayım:

Efendim, geçici anayasının[250] ilânından, daha doğrusu inkılap hareketinin başlamasından itibaren, bu inkılap hareketlerini baltalamak ve buna menfi bir şekilde cephe almak yollarıyla, esâsen mevcut kanunlarımızda suç teşkil eden fiilleri işlemekte bulunmuş veya işlemeye teşebbüs eylemiş olanlarla, kendilerine siyasi veya şahsî hasımları tarafından tecâvüz ihtimali muhakkak bulunan kimseler hakkında nezaret altına alma ve muhafaza altına koyma tedbirleri ittihaz edilmiş bulunuyordu. Geçici anayasanın[251] ilânına kadar örfi idare ilân edilen illerimizde[252] yetkili komutanlar, örfi idare

kanununa[253] göre bu hususta memleketin emniyet, nizam, âsâyiş ve selâmetini ihlâl eden veya edebilecek olan kimseler hakkında, o kanunun verdiği yetkiye dayanarak, gerekli tedbirleri aldılar ve tatbik ettiler. Ancak geçici anayasanın[254] kabulünden sonra, örfi [idare] ilân edilmemiş bulunan bütün illerimizde maatteessüf bir azınlık [azınlığın], çok cüz'i sayıda olmasına rağmen, inkılâbın ruh ve mânâsını münhasıran ve mücerret olarak dar particilik ölçüsünde [anladığı] ve sırf bu inkılâbı baltalamak amacıyla bazı tatbikâta tevessül edildiği [ettiği] görüldü ve görülmektedir.

Kıymetli dostumuz Sayın general [İhsan Kızıloğlu], bu konuda, bir yandan işlenmekte bulunan veya işlenmesi muhtemel olan fiilleri önlemek, mâni [men'i] zâbıta olmak yönünden ve işlenmiş suçları karşılamak bakımından, en kestirme ve en müessir tedbirlerin zamanında alınması üzerinde çalışmalar yapmaktadır. Arz ettiğim gibi, örfi idare bulunmayan illerde, bu [gibi] kimselerin durumu, işlenmiş bir suç ve toplanmış deliller henüz tesbit edilmediği için, adlî makamların derhal bir muamele yapması bahis mevzuu olamaz.

Esâsen yıllardan beri yürürlükte bulunan Polis Vazife ve Salâhiyetleri [Salâhiyet] Kanunu[255], zâbıtaya iki vazife vermiştir: Biri[nci]si, zararlı suç teşkil eden hareketleri önlemek, ikincisi [de], fiil işlendikten sonra gerekli delilleri toplamak konusunda faaliyette bulunmak... Burada nezaret altına alma husûsu açık kalmış bulunuyordu. Fakat bugünkü şartlar, bu hususta mutlak surette kânûnî bir hüküm konulmasını zarurî kılmakta idi. Ayrıca, bir yandan [da] bu gibi muzır unsurlar hakkında memleketin, rejimin güvenliği yönünden tedbir alırken, öte yandan [da] vatandaşların ferdî hak ve hürriyetlerinin aynı ölçüde tahtı temine alınması esâsı da izahtan müstağni bir konudur.

Bunlardan başka, bütün bunlara rağmen, nezaret altına alma tedbirini derpiş eden hükümlerin geçici olması da derpiş edilmiştir. Seçimler yapıldıktan, [Türkiye] B[üyük] M[illet] Meclisi vazifeye başladıktan ve hükûmet de teşekkül ettikten üç ay sonra, bu geçici mâhiyetteki kanunun hükmü kalmayacaktır. Busebeple devlet hukukunun, âmme haklarının zedelenmesi gibi bir şey de bahis mevzuu değildir. Bunu arz ettikten sonra, müsaadenizle, [şimdi de] tasarının metnini arz edeyim:

Polis Vazife ve Salâhiyetleri [Salâhiyet] Kanunu'nun 18. maddesi[256] yerine kâim kanun [tasarısı]:

(4 madde halindeki kânun [tasarısının] metni okundu.)

DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM SARPER: "Nezaret altına almak"la neyi kasd ediyorsunuz?

A[BDULLAH] P[ULAT] GÖZÜBÜYÜK (Devamla): Arz edeyim: Savcılık vazifesinde bulunan arkadaşlar yakinen bilirler. Zâbıta, gerek ihbar

suretiyle, gerek şüpheli gördükleri şahıslar, tâkibinde zarûret bulunan kimseler hakkında rapor verirler [verir]. Takibat ilerledikçe, bunların tamamen maddi mâhiyette olmasa da, muzır faaliyette bulunduklarına dair şüphe verecek -temas ettikleri kimseler, frekante ettikleri mahâller itibarıyla- emâreler belirir. Raporlar birbirini teyid eder. Ondan sonra Polis [Vazife ve Salâhiyet] Kanunu ve Ceza Muhakemeleri Usûlü Kanunu'nda polise verilen salâhiyetle arama yapar, delilleri tesbit eder. Adamı emniyete götürür. Emniyet'te [Emniyet Müdürlüğü'nde] bir Siyasi Şûbe vardır. Ora[da] [Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şûbe'de sanığın] yaptığı siyasi mâhiyetteki temasları, yazılı hareket ve fiilleri husûsunda derlenen toplanan raporların mâhiyeti hakkında [sanığın] müdâfaası sorulup, diğer deliller de toplanmak suretiyle, iş Adlî İkinci Şûbe'ye gelir [iletilir]. Bundan sonraki deliller adlî yönden aranır. O da [Adlî İkinci Şûbe], delillerini tamamladıktan sonra, evrâkı mahalli Cumhuriyet Savcılığı'na tevdî eder. Mahalli C[umhuriyet] Savcılığı da işi inceler [ve] "şu şu noktaların tahkikî ve ondan sonra evrâkın gönderilmesi" diye, işi yine zâbıtaya geri verir. Bu [işlem], en çok üç gün devam eder ve hatta 48 saati geçmez.

Buradaki 30 gün meselesine gelince...[257] Bu idareye bir imkân sağlamak bakımındandır. Çünkü, yurdumuzun her türlü ulaştırma bakımından henüz yetişmemiş olması dolayısıyla, her türlü nizâmı ihlâl edenler hakkında herhangi bir aksaklığa meydan verilmemesi ve lüzûmu hâlinde idarenin de işleri tetkik etmesi bakımından, bu yetki tanınmıştır. Esâsen kanun geçici mâhiyettedir. Zannederim ki, arkadaşların tasvibine mazhâr olur.

DEVLET BAKANI ŞEFİK İNAN: [Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'nun 18. Maddesi Yerine Kâim] Kanun Tasarısı'nın mâhiyeti, yanılmıyorsam, eski Polis Vazife ve Salâhiyetleri [Salâhiyet] Kanunu'nun 18. maddesindeki müddetin 30 güne çıkarılmasından ibarettir. [Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'nun] 18. madde[si], takdir unsurlarını da saymıştı. Fransa'nın Ceza Usûlü Kanunu'nun zannederim ki, bir 41. maddesi vardır ki, o madde Vâlilere Müddei Umumi salâhiyeti veriyordu.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Acaba bunu icab ettiren faaliyetler hakkında bize mâlûmat verirler mi? Efkârı umumiyeye aksettireceğimiz hadiseler var mıdır?

İÇİŞLERİ BAKANI İHSAN KIZILOĞLU: Partilerin faaliyetleri hakkında bir takım ihbarlar geliyor. Tabiî bunlar ağız havâdisi olarak devam edip gidiyor. “İktidâra Millet Partisi gelecek” diyen birini tutuyorlar. Delil olmadığı için polis nezareti altına alınıyor. 27 Mayıs’tan itibaren tevkif edilenlerin adedi hayli yüksektir. Bunlardan siyasi suçluları Sivas’taki siyasi mahkemeye [?] [sevk etmek], diğerlerini de -tabiî serbest bırakılması lazım gelenleri[ni de, serbest]- bırakmaya gitmek lazımdır.

Zaten elde olanlar, 20 gündür nezaret altındadırlar. Bu işi bir an evvel ayarlamak için geçici bir kanunla gelinmesine zarûret hâsıl olmuştur. Çünkü, yapacağımız hareketin kanunsuz olması ihtimali vardır. Birçok avukatlar şimdiden itirazda bulunuyorlar.

MÂLİYE BAKANI EKREM ALİCAN: Efendim, bu tedbir istikbâle muzaf bir tedbir midir, yoksa bugüne kadar alınan kararları kanunlaştırmak için midir? Kanunlar neşri tarihinden mûteber olduklarına göre, evvelki tevkifler yine açıkta kalıyor. Bu kanun, ancak bundan sonra tevkif edilecekler için olabilir. 18. maddenin kalkması mücadelesi, kısmen DP’nin muvaffakiyeti olmuştur.[258] Bunun avdetine lüzum varsa... [Ki] bu gibi zamanlarda buna ihtiyaç vardır. Fakat bir partinin sadece “iktidara biz geliyoruz” demesi esbâbı mûcibesiyle bu kanun getirilmek isteniyorsa, bunu yerinde telâkki etmem... 30 gün idareye hapis salâhiyetini tanıyoruz. Bu gibi kanunları çıkarmak için fevkâlâde lüzum hissedilmeli[dir].

İHSAN KIZILOĞLU: Gelmiş yüzlerce şifre var. İfâdeden çekindim.

EKREM ALİCAN (Devamla): “Askeri savcılar [ve] hâkimler hariç” diyor. Bir istisna mâhiyeti ortaya çıkınca doğru olmaz. “İnkılabı ordu yaptı. Kendilerini istisna ettiler.” dedirtmeyelim.

[ABDULLAH] PULAT GÖZÜBÜYÜK: Ekrem Alican’ın ifade buyurduğu nokta, geçici anayasanın[259] 26. maddesinde[260] hüküm altına alınmıştır. Bu kanun, makable teşmil edilmeyecektir. 18. madde [ise] şudur: (okudu)... Manzuru âliniz olduğu veçhile, bizimkinde fertlerin şahsî mâsuniyetleri bakımından lehte garanti mevcuttur. Mâlûmu âlileri, bizim anayasamızda[261] kuvvetler ayrılığı vardır. Bu, bilhassa kaza mensupları hakkında diğer kuvvetlerin müdahale etmemesini gerektirir. Savcıların ve hâkimlerin vazifelerini ifâsı bakımından diğer devlette iş almış insanlardan

bir üstünlükleri yoktur. Münhasıran vazifenin husûsîyeti bakımından bir istiklâl durumunda olmaları icab eder. Pasif Korunma Kanunu'nda ve şimdi hatırlayamayacağım birçok kanunlarda bu hüküm yer almıştır. Kanunun çıkmasında zarûreti kat'îye vardır.

ULAŞTIRMA BAKANI SITKI ULAY: Heyeti âliyenizden çıkacak bu şekil, şiddetli bir mâhiyet arz edecektir. Çok iyi tetkik etmeliyiz ki, kötü bir tesir yaratmasın... Bilhassa üniversiteyi rencide etmemeli... Zan meselesi, suistimale yol açabilir. 30 gün uzun görünüyor. Bir müddet verilerek, arkadaşlarca düşünülse yerinde olur.

MAARİF VEKİLİ FEHMİ YAVUZ: İstisnâları üniversiteye [de] teşmil ederek, kanun daha müsâit duruma getirilmelidir. Müddete gelince... Memleketin ulaştırma vâsıtaları gelişmiştir. 30 gün herhalde uzundur.

İHSAN KIZILOĞLU: [30 gün] müddet için bizi zorlayan hakikî sebebi izah edeyim: Bingöl'de başlayan bir hadisenin ucu İstanbul'da bitiyor. Tahkikâtın birleştirilmesinin kısa bir zamanda yapılamayacağını takdirinize arz ederim. Delilsiz bir meselede bir şahsı mevkuf bekletmenin mânâsızlığı âşikârdır.

Bugünkü sisteme karşı gittikçe genişleyen bir faaliyet hissedilmektedir. Bu müddet, bir hafta, on gün olursa, hiçbir netice elde edilemez. Bunun bütün mesûliyetini Dahiliye Vekâleti üzerine alıyor. Onbinlerce suistimal evrâkı yığılmıştır. Delilleri toplamak bakımından buna ihtiyaç vardır.

A[BDULLAH PULAT] GÖZÜBÜYÜK: [30 gün] müddet meselesi üzerinde önemle duruldu. Tensip buyurulursa, bir ayarlama yapılabilir. Mühim olan bu tedbirlerin zarûretine inanmaktır. Sonra üniversite bir kaza organı değildir ki, istisnaya dahil olsun...

ŞEFİK İNAN: Mâlûmu âliniz, yapılan iş bir ihtilâldir. İhtilâl[ler]in kendine âid kanunları olur. Bu zarûretleri bir kenara bırakıp, "hiçbir şey olmamıştır" diye düşünmek hatadır. Emniyet birinci plandadır. Yabancı memleketler kanunlarında emsâlini bulabilirim. Tereddüde mahâl görmüyorum.

SELİM SARPER: İcâb ediyorsa, Vâlilerin takdir hakları asgarîye indirilebilir. Asıl üzerinde duracağım nokta, seçimlerden sonra daha üç ay

bu kanun hükmünün devam edeceği hakkındaki hükümdür. Seçim kampanyası sırasında meşruiyet bakımından bizâtihi böyle bir kanun, efkârı umumiye nezdinde nasıl bir tesir yapar?

ABDULAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Müstakbel seçimlerin her türlü teminat altında yapılmasından daha zarûrî bir şey olamaz. Yalnız bütün karışıklıkları yapanlar [çıkaranlar], DP'lilerdir. Böyle bir hüküm olmazsa, seçimler yine onlar tarafından ihlâl edilecektir. İsterseniz o günkü şartları bekleyelim; şartlar icab etmezse, Milli Birlik Komitesi o kanunu yürürlükten kaldırır.

FEHMİ YAVUZ: Anti-demokratik kanunları tarama komitemiz var. Bu tasarıyı da onlarla birlikte münâkaşa ettikten sonra ele alsak...

[BAYINDIRLIK BAKANI] DÂNİŞ KOPER: Acaba istisnai hükümleri kanuna koymaktansa, "bu salâhiyetlerin kime verileceği, kimlerin istisna edileceği husûsunda ayrı bir talimat hazırlanır" desek... Sonra neden "Meclis teşekkül ettikten üç ay sonraya kadar" denilmiş? "Bir ay" diyemez miyiz?

ŞEFİK İNAN: Evet, bu kanun anti-demokratiktir. Ama vaziyeti unutuyoruz. Çünkü, burada var olmak veya yok olmaz mevzu bahistir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Biz kan dökmedik. Fakat bu kepâzelikler ilerler, herhangi [bir] hareket olursa, kan değil, sel dökerim...

ŞEFİK İNAN: Zaten biz bu kanunla herhangi öyle bir hareketin tahaddüsünü önlemiş olacağız.

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Maddedeki istisnaya gerçekten pek lüzum yoktur. Ayrı kanunlarımız vardır. Sonra [Dâniş] Koper arkadaşımın fikrine iştirâk ediyorum. Son maddedeki kısım da 15 gün olabilir.

[DEVLET BAKANI MUSTAFA] ÂMİL ARTUS: Arkadaşların bu tasarının lüzûmu üzerinde müttefik oldukları anlaşılıyor. Bu fevkâlâde bir rejimdir. Bir takım emniyet tedbirleri almak vazifemizdir. Memleketin her tarafı Ankara gibi sâkindeğildir. Bir takım yeraltı, sinsi faaliyetler mevcuttur.

Müddet meselesine gelince... Bence bir ay azdır. Böyle istisnai rejimde buna kimse itiraz edemez. Sonra anti-demokratik kanunları da kaldıracağız. Meselâ, Emekli]Sandığı] Kanunu'nun 31. maddesi[262] bunlardandır. Ama bugün için bunu kendilerine karşı silah olarak kullanacağız. Basın da bu konuda bizimle beraberdir. İstisnâ meselesini Abdullah [Pulat Gözübüyük] Bey izah ettiler.

BAŞKAN]: Bakın, maddeyi şöyle yapıyorum [yeniden düzenliyorum]: "Mahâllinin âsâyişini veya devletin nizam, emniyet ve selâmetini ihlâl ve tedbil edenlerle, edebileceklerine dair haklarında delil ve emâre bulunanlar..." Buradan "şüphe" kelimesini kaldırdım. "Yeter derecede delil ve emâreler" diyebiliriz. İstisnâ da kalkıyor.

[TİCÂRET BAKANI] CİHAT İREN: Dahiliye Vekâleti'nin zarûretini karşılamakta zannederim ittifak var. Yalnız herkeste bir "niçin?" havası [da] uyandırmamak lazım... Acaba bu ihtiyacı doğuran hadiselerden gitsek... Bu zarûretle, metinde zikrederek, "Men ettiğimiz halde siyasi faaliyetlerde bulunanlara dair delil ve emâresi olanlar" desek [ve] tahdidî yazsak... [Bu, acaba] ihtiyacı karşılar mı?

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: "Yeter derecede delil ve emâre" diyebiliriz. İstisnâ da kalkar. Müddete gelince... Esâsen yeni Meclis'in gelmesiyle müddet ertesi günü kaldırılabilir.

MİLLî SAVUNMA BAKANI FAHRİ ÖZDİLEK: Dün [Milli Birlik] Komite[si'n]deki arkadaşlarla toplandık. Oradaki temâyül, bu kanunun çıkması merkezindedir. Yalnız Dahiliye Vekili ile Adliye Vekili'nin birlikte metni hazırlaması icab etmekte idi. Bunu da yapmışlardır.

[TARIM BAKANI] FERİDUN ÜSTÜN: Muhterem arkadaşlar, bu getirilen kanun lüzumludur. Yalnız bu ihtilâl, bu grubun yaptığı bir ihtilâl değildir. Milletçe benimsenmiş bir harekettir. Böyle bir adım atıldığı zaman, millet-devlet arasında bir gevşeme bulunduğu intibaını yaratabilir. Böyle kanunlar, milletten çekinen idarelerin tevesül edeceği kanunlardır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Meselâ, başka bir memlekette bir adam hükûmetin aleyhinde sövse, hakkında takibat yapılmaz mı?

ŞEFİK İNAN: Gâlibâ bu mesele etrâfında idealistler toplanmış... Son derece asil hislerle mütehâllisiniz. Çok iyi bir şey yaptığınız muhakkaktır. Ancak şurası muhakkaktır ki, inkılap, birçok insanları ceplerinden ve midelerinden mutazarrır etmiştir. Midesinden bazı şeylere bağlı olan insanlar, ellerinden geleni yapacaklardır. Ordunun yaptığı ihtilâl meşrudur, fakat ihtilâl[ler]in de kanunları vardır. Evet, bu kanunu geçirelim, fakat tatbikâtında çok dikkatli olalım.

SELİM SARPER: Bir Vekil arkadaşa ağır mesûliyetler yüklemek, fakat [onu] lüzumlu vâsıtalarla teçhiz etmemek doğru değildir. Fakat isterseniz, biraz düşünme imkânı verelim [ve] bu kanunu bir başka oturumda tekrar ele alalım.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu kanunu son değişiklikleriyle beraber kabul edenler el kaldırsın[lar]... Kabul etmeyenler... Kabul edilmedi demektir.

ŞEFİK İNAN: Böyle bir şey olmaz.

ÂMİL ARTUS: Demek ki, hükûmet bunun mesûliyetini üzerine almak istemiyor.

[ÇALIŞMA BAKANI] CÂHİT TALAS: Böyle devirlerde bütün hakları tanımamıza imkân yoktur. Kanun, ilerideki tedbirin durumunu garanti altına almak içindir.

SELİM SARPER: Bendeniz bir teklifte bulunacağım. Bu kanun red edilmiş değildir. Anlaşılan fikirler [henüz] olgunlaşmamıştır. Biz bu mesûliyete seve seve iştirâk ederiz. Müsaade ederseniz, bu meselenin müzakeresini tâlik edelim.

Beni tereddüde sevk eden şudur: Bu kanunu kabul etmemiz, devletin emniyetini [emniyeti] tehdit ediliyor [gibi] gördüğümüz mânâsına alınabilir. Biz kendimizi emniyette hissediyoruz, ama hakikaten ehemmiyetli meseleler varsa -ki olduğu ifade ediliyor- ben mesûliyetini yürütebilecek durumdayım.

[BASIN-YAYIN ve TURİZM BAKANI] ZÜHTÜ TARHAN: İhtilâl devam ediyor sayılacağına göre, bu gibi fevkâlâde tedbirlerin mâkûl görülmesi icab eder.

İHSAN KIZILOĞLU: Mevcut kararname esâsen daha ağır hükümleri ihtivâ ediyor. Sırf kânûnî çerçeve içinde kalmak için bu tasarı getirilmiştir.

(Dâhiliye Vekili, burada [eski Cumhurbaşkanı Celâl Bayar'ın oğlu ve Türkiye'nin Mexico City Büyükelçisi] Turgut Bayar'ın[263] Meksika'dan 31 Mayıs 1960'ta yazdığı mektubu okudu.)

Bu mektupların elden ele dolaşması ihtimali vardır. Meksika Cenûbi Amerika 'da en kuvvetli komünist teşkilatın olduğu yerdir.

EKREM ALİCAN: Arkadaşlar, bir noktada yanlış anlama var gibi geliyor bendenize... "Bu kanun bugün için çıkmasın" diyen arkadaşların fikirlerinin sıklet merkezi, Cihat [İren] Bey'in temas ettiği noktadır. Biz millete dayanıyoruz. Ben sureti kat'îyede aksi bir hareketin doğacağına inanmıyorum. Millet bu kanaatte iken, bu kanunun gelmesiyle, ben bir sükûtu hayâle uğradım. Niçin bu tedbirlere ihtiyaç görülüyor? Bazı hareketler mi var, haberimiz olmayan? Biz bu işe elbirliğiyle kendisini vakfetmiş insanlarız. Bu çeşit düşünceler doğabilir, ama ben bu kanunu çıkarmaya lüzum görmüyorum.

İHSAN KIZILOĞLU: Zannediyorum ki, ben esâsen şimdiye kadar bunları yapıyorum. Ama kanunsuz yapıyorum.

EKREM ALİCAN: Biz eski anti-demokratik kanunları çıkaracakken [kaldıracakken], kendimiz yenilerini çıkarırsak, halkın itimâdını elden kaçırmış oluruz. Eski iktidar bu yüzden gitti.

ŞEFİK İNAN: Ben bir ihtilâl yapmışım, muayyen bir hedefe gidiyorum. Eski iktidarsa normal yolunu şaşırıyor.

BAŞKAN [: Bu kadar tenevvür ettikten sonra, bu kanuna "evet" diyelim mi?

[SANÂYİ BAKANI] MUHTAR ULUER: Devlet Reisi'nin [Cemâl Gürsel'in] bu hususta radyoda bir konuşma yapması şartıyla...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: O halde kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Şu halde bu kanun yürüyecektir.

Dahiliye Vekili'nden rica ediyorum; bu hususta izahat vermelidir. Neticede şifreleri söyler... Şu makamların azâmeti karşısında nereye gideceğimizin takdirini sizlere bırakıyorum.

İHSAN KIZILOĞLU: Silah toplanması işini Haziran [ayının] sonuna kadar temdit edeceğiz.

(Adliye Vekili [Abdullah Pulat] Gözübüyük, silah taşıyan ve bulunduranlar hakkındaki geçici kânun tasarısını[264] okudu.)

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Müddeti 20 gün olarak tahdit edelim. ("Kabul" sesleri)

ZÜHTÜ TARHAN: Bugün Basın Ataşesi'nden bir haber aldım. Hükûmetin aldığı teberrulara uygun olarak, bize bütün Batı Almanları [Federal Almanya Cumhuriyeti vatandaşları] teberruda bulunmak istiyorlar. Ne dersiniz? Müsaade ederseniz, müsbet cevap verelim.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ürdün talebeleri bizim mekteplerimizde okumak istiyorlar. Ordu subaylarını Türk mekteplerinde okutmak istiyorlar.

SELİM SARPER: İki Cezayirli albay, Libya pasaportu ile birisi, Tunus pasaportuyla da diğeri [bana] geldiler. Dediler ki, burada bir büro tesis etsinler, neşriyatta bulunsunlar... Buna pek taraftar olmadık.[265] Fransızların bu husustaki hassasiyeti mâlûm... Fransa'nın aleyhinde memleketimizde hasmâne neşriyatta bulunmalarına müsaade edilemez. Ancak Fransızlara bunu söylerken bir şey çıtlatmak mümkündür. Pâris'te Kürdistan faaliyetinin en kuvvetli merkezi vardır. Fransızlara deriz ki, "biz bunlara müsaade etmedik, ama Türkiye aleyhinde bu faaliyeti de siz durdurun..."

SITKI ULAY: Bu mevzu Arap âlemiyle ilgilidir. Zannederim ki, kısa zamanda mâruzatta bulunamayız. Fakat İngiltere ve Amerika'da bu Cezayir teşkilatına müsaade edilmiştir.

SELİM SARPER: Müstacel birkaç mesele var: Yakında Heyeti Vekile'ye getireceğim. Bir tânesi, İsrail'de Sefâretimiz[266] vardır. Süveyş hareketinden[267] sonra Sefirimizi oradan çektik.[268] Halen orada Sefâret[imiz] vardır, fakat Sefir[imiz] yoktur. Şimdi bunu bir mesele olarak getirmiyorum. Fakat şimdiden zihinleri bu mesele ile meşgûl etmek üzere arz ettim.

Geçen NATO toplantısında Pâris'te Amerika Hariciye Nâzırı'nın bir planı sunulmuştu. Bu plan gereğince NATO'nun istikbâlinin on senelik imkânları analiz edilecekti. Bu evvelki Çarşamba da müzakere konusu oldu. Buna göre, Eylül ve Teşrini Evvel'de [Ekim'de] Kanada'da [ABD Başkanı Dwight David] Eisenhower'in iştirâkiyle bir toplantı yapılması mevzu bahis... Böyle bir toplantı yapılırsa, zâtı devletinizin [de] Devlet ve Hükûmet Reisi olarak oraya gitmesi icab ediyor.

İHSAN KIZILOĞLU: Bugünkü şartlar içinde yurt dışına çıkış için Dahiliye Vekâleti'nce alınmış prensip kararlarını tesbit ettik. Çıkış hususları vekâletlerle ilgilidir. Bu husustaki nokta nazarı arz etmek istedim.

ŞEFİK İNAN: Bir noktayı arz etmek istiyorum: [Büyük]elçiler her arkadaşı ziyârete başladılar. Bana da geldiler. Kendilerine ne düşündüğümüzü, ne yapmak istediğimizi umumi olarak izah ettik.

Bilirsiniz, İsviçreliler santim üzerinde dururlar. Yukarıdaki kabul resminden sonra İsviçre Sefiri ile kendi aramızda konuştuk. Bizim için, "Bunlar tamamiyle Avrupalı... Bunlar, Mısır'a falan benzemiyor[lar] ve bundan evvelki hükûmetlere de benzemiyor. Bunlar bizden..." dedi. Bunu naklettikten sonra dedi ki, "[Dışişleri eski Bakanı Fâtin Rüştü] Zorlu[269] derdi [ki], "[Biz] aynı ailedeniz... Bize yardım edin..." Fakat biz bu mevzulara temas etmezdik. Fakat siz söylemeden arz edeyim ki, yardım [artık] bize vecibe oldu."

Arkadan [ABD] Yardım Heyeti Başkanı geldi. "Peşinen söyleyeyim, her türlü Amerikan yardımını bekleyebilirsiniz. Vecibemizdir. Bundan sonra ne

kadar süratli çalışırsak, yardım da o kadar süratli gelecektir. Biz memleketin çıkardığı hükûmeti pek tutmuyorduk. Yardım edeceğiz.” [dedi]. “Yardım” lafını kendisi telaffuz etti. Hollandalı da aynı meseleyi konuştu. Bunu bir beşâret haberi olarak arz etmek istiyorum.

CİHAT İREN: Ben bu yaz tâtil[in]de izinleri çaldırmak [kaldırmak] istiyorum. Acaba Vekiller Heyeti bunu Ankara’daki bütün teşkilata tâmim etmek isterler mi? Mesâîmiz çok ağırdır. Ben bunu arz ve teklif etmek istiyorum.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bizim memurlar ihmâl edilmiştir. Ama çok çalışkan ve fedâkâr insanlardır. Biraz gayrete getirmekle bu iş olur.

CİHAT İREN (Devamla): Bir de servis arabaları var. Bir “feuil de marche” tesbit ettim. Her kısım gider, numarasını tesbit eder. Bunu acaba vekâletlerde umumi bir disiplin hâline getirebilir miyiz?

Üçüncü arzım: Milli Korunma [Kanunu] mevzuundadır. Bizim kararnamemiz hazır... Ancak bunu gelecek pazartesiye bırakalım. Yalnız görüyoruz ki, bazı vilâyetlerde Vâliler fiyatlara müdahale ediyorlar. Radyoda da ilân ediliyor. Fiyat[lar]ın bu yoldan düşürülmesi, mal nedretini doğurur. DP’liler de faaliyette... Belki yer yer krizler çıkabilir. Bu fiyat zorlamaları doğru değildir. Hatta fiyatları indirmek şöyle dursun, bir resesyona gider miyiz diye bir endişem vardır. Şu sırada mahalli bir sempatiyi celb etmek için bazı fiyatlara müdahale doğru olmaz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Halk kendiliğinden yaparsa, mesele yoktur. Ama devletin müdahalesi doğru değildir.

CİHAT İREN (Devamla): Sonra elektrik fiyatlarını 70 [Kuruş]’tan 30 Kuruş’a düşürmüşler. Fakat bütçe görülmeden bu tenzilâtı yaparlarsa, müşkülâta duçâr olurlar. Hükûmetçe bu fiyat[lar] konusunda dikkatli olmalarını onlardan isteyelim.

MUHTAR ULUER: Elektriği biz ucuz veririz, belediyeler zam eder. Bu zammı da diğer belediye hizmetlerinde kullanır[lar].

ŞEFİK İNAN: Efendim, geçenlerde bir karar imzaladık. Maliye Müfettişleri'nin bankalardaki muâmelâtı tetkik etmelerini temin için, onlara Yeminli Murâkıp salâhiyetini verdik. Maliye Müfettişleri ile Hesap Uzmanları Heyeti'nin yekvücut olarak seferber olmalarını teklif etmiştik. Bu kararname, Hesap Uzmanları'nı dışarıda bırakıyor. Bunların kültürleri ve menşeleri aynıdır. Hatta [Hesap Uzmanları içinde] çok daha yüksek vasıflı arkadaşlar vardır. Teklifim odur ki, o kararnamemizi tâdil edelim [ve] Hesap Uzmanları'na da bankalarda Yeminli Murâkıp salâhiyetini verelim. Çünkü, aynı vazifeyi veriyoruz. Eşitliğe aykırıdır.

EKREM ALİCAN: Benim vekâletimde iki teşkilat vardır. Bunları Heyeti Vekile'de bir emri vâki hâline getirmesek iyi olur. Bunların her ikisi arasında fark vardır. Maliye Teftiş Heyeti'nin bütün devlet dairelerinde teftiş salâhiyetleri daha geniş ve şumûllüdür. Hesap Uzmanları Kurulu'nunki nisbeten mahduttur. İhtisaslaşmaları da ayrı istikâmettedir. [Şefik İnan] arkadaşımın bahsettiği kararnamede[n] acil bir ihtiyaç karşılığı olarak ve muvakkaten bunu çıkardım. Bunları, bankalar murâkıpları gibi tetkike tâbi tutmak mecbûriyetinde idim. Bendeniz bu havayı yaratmayı doğru bulmuyorum.

MUHTAR ULUER: Bundan sonraki toplantı[sın]da Türkiye'deki petrol durumu hakkında arzı mâlûmat etmek istiyorum.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Sağlık Bakanlığı'nın Kızılay hakkında... Ticaret [Bakanlığı]'nın Milli Korunma [Kanunu] hakkında...

SITKI ULAY: Telefon hakkında...

ZÜHTÜ TARHAN: Teşkilat kanunu [hakkında]...

ŞEFİK İNAN: Umumi Murâkabe Heyeti'nin murâkabe sahası meselesi [hakkında]... Yüksek okul talebeleri sosyal yardım meselesi [hakkında]...

CÂHİT TALAS: İki işyerine fazla mesâî imkânı verilmesi meselesi [hakkında]... Petrol işlerinde çalışan yeni rafinerinin işçileri için sekizer saatlik iki işyerine 11 saat çalışma husûsu [hakkında]... Yine Toprak Mahsulleri Ofisi'nin silo inşaatı işinde 11 saat çalışma imkânı verilmesi [hakkında]... Mukâbilinde [işçiler] para alacak[lar].

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Milli Korunma [Kanunu] kalktığı takdirde...

CİHAT İREN: Milli Korunma [Kanunu]'nun bazı maddelerini muhafaza etmek mecbûriyetindeyiz.

FAHRİ ÖZDİLEK: Dün azot sanayii ile alakalı bir arkadaşım geldi. 6.000 ton asit nitrik, 1.000 ton amonyum nitrat ve çeşitli azotlu gübre imâl edeceğiz. Fabrikanın bir an evvel monte edilmesiyle alakadardır. "Yardımı kabul ediyor musunuz?" dedi. İş makinalarıyla Hava Kuvvetleri'nde yapılmış bir yardım vardı. Bu yardımı oraya tevcih edeceğim.

Milli Birlik Komitesi'ndeki arkadaşlar, Ziraat, Maliye, Hariciye, Sanayi, Maarif ve Devlet Vekâletleri'nde bazı arkadaşlar için alınacak kararların tacilini istiyorlar. "İçten dışa, dıştan içe tayinler husûsunu Vekil Bey[ler] istedikleri gibi düşünsünler" dediler.

SELİM SARPER: Dıştan dışa tayinler bazı masrafları mûcib olur [ve] bundan içtinâb ederiz. Fakat meselâ, bazı dostluklarla falan yere bir Büyükelçi tayin edilmiştir. İşin güdümü bakımından ve mağduriyetlere son vermek bakımından, bir müddet daha dıştan dışa tayinler yapmak mecbûriyetindeyiz. Meselâ, falan yerdeki Büyükelçi oraya hatır için gitmiştir ve ifâyı vazife etmesi câiz değildir. Onu daha az ehemmiyetli bir işe getirmek lazımdır. Onun durması, temizliği yapmama mâni oluyor.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu hususta [Milli Birlik] Komite[si]'ne siz izahat verirsiniz. İşleri düzeltmek için ufak hesaplardan uzaklaşmak lazım...

Benim de [bir] mârûzâtım vardır: Yedek subay kanunu, ordunun kalkınması ile ilgili bir kanundur. Değişmesi lazımdır. Sağlık memuru diye mektepler var. Buralardan mezun olanlar da yedek subay oluyor. Halbuki ordunun 130.000 yedek subayı vardır. İhtiyaç, âzamî 30.000'dir. Teknik bakım işlerinde çalışacak olanlar da [yedek] subay oluyor[lar].

İkincisi, "Türkiye'de Beyaz İnkılâp" diye bir kitap çıkmış... Fransızca, İngilizce ve Almanca... Son çıkan kanunlar, matbuat mücadelesi ve bizim yaptığımız konuşmaları alarak, bizim böyle bir kitap çıkarmamız doğru olur. Partiler, meselâ köyleri istismâr ediyor[lar]. Bir gazete ebâdında

neşriyatla bu işin nasıl başladığını, niçin başladığını, hükûmetin hangi yola gittiğini yazarsak ve bu gazeteyi de basarsak, bunu her köye tomar tomar tayyârelerle attırabiliriz. Bunun da iyi bir propaganda olacağını zannediyorum.

ÂMİL ARTUS: Basın-Yayın ve Milli Eğitim Bakanı arkadaşlarımız şimdiden hazır olmalıdır[lar].

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu işin koordine edilmesi işini Âmil [Artus] Bey'e veriyorum. "Halk" gazetesini Dahiliye'ye, "Beyaz Kitabı" da Şefik [İnan] Bey'e veriyorum.

Sonra, Yassıada'dakilerden başka şarkta da tevkif ettiklerimiz var. Acaba bu şarktakileri buraya çağırıp, bir gözdağı vermek doğru olmaz mı? İkincisi de, oradakilerden bir kısmını büsbütün [şarktan] söküp garbe getirmek... Bu, mühim bir karardır. Fikren hazırlanmanız için [şimdiden] söylüyorum.

Âmil [Artus] arkadaşımız, "subayların terfii için bir şey gelmemiş mi?" diye soruyor. Buna âid kanun gelecektir. Milletin ordusuna olan sevgisinden istifade edip, subayları içinde bulundukları perişânlıktan kurtarmak istiyoruz.

CİHAT İREN: Bir Fransız gazetesinde bir takım haberler çıktı. Sonra teeyyüd etti. 90 kadar münevveri "Kürt" diye eski iktidar hapsetmiş...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Merkezinin Pâris'te olduğunu söylediğiniz Kürtçülük teşkilatının bunda da parmağı vardır. Kürtçülük harekâtını idare edenlerin en kuvvetlisi Ruslardır. Bunlar şarkta teşkilat kurup, Kürt istiklâli uğruna bir takım paralar, silah depoları ve tedbirler yapmakla meşgûldür[ler]. Bunlar biliniyordu. Fakat tedbir alma kudreti olmayan DP, bilâkis bunların kodamanlarını himâye ediyordu. Fakat huduttan geçmek isteyen bir şahıs yakalandı ve üzerinden birçok vesâik çıktı. İçeride teşkilat kurmak ve Kürtlük davası üzerine çalışmak husûsunda çalışacakların isim listesi de [üzerinden] çıktı. Hepsi 90 [kişi kadar]dı. Bunlardan 43'ü tevkif edilebildi. O zaman mütebâkisi üzerinde durmadılar. Bunların içinde subaylar da vardır. Onlar da tevkif edilmiştir. O kadar müfrit fikirliler vardır ki, meselâ subaylardan Binbaşı olanın[ın] fikri şudur: "Türkiye'de hükûmet Kürt Hükûmeti olmak lazımdır. Çünkü ekseriyet Kürtlerdedir. Türkiye'de

Rum vardır, Ermeni vardır, Lâz vesâire vardır. Ama Türk ancak 1-2.000.000’dur. Kürtlerse 7.000.000’dur.” diyor. Bu tevkifler onun için yapılmıştır.

Mebuslar ve Vâlilerden başka Yassıada’da[270] mevkuf olanlar varsa, onları [serbest] bırakmak lazımdır. Bir hafta zarfında bu yapılmalıdır. Bakanlar[ın] ve mebusların soruşturulması, ilgili soruşturma kuruluna[271] âiddir. Diğerleri Dahiliye [İçişleri] Bakanlığı’na âiddir.

FAHRİ ÖZDİLEK: Nezaret altına alınanların iâşesini nasıl derpiş ediyorsunuz? Biz bunlara Deniz [Kuvvetleri’nin] bütçesinden para veriyoruz.

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Mevkuf olanları devlet beslemez. Fakir olanlara mahdut bir para verilir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bedava olur mu? Vakit geldi. Allaha ısmarladık...

Kapanma Saati: 13:00

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI [5]

20 Haziran 1960, Pazartesi

Açılma Saati: 16[:00]

Başkan: Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bir çocuk mâlûl olmuş... Bir araba almak suretiyle hayâtını kurtaracak. Gümrük resmi olarak kendisinden 20.000 Lira istenmiş...

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI] FETHİ AŞKIN: Bir emekli albayın 24 yaşında felce uğramış bir çocuğu için bir otomobilin gümrüksüz olarak Kızılay vâsıtasıyla getirilmesi istenmiş... Fakat Kızılay muafiyetine girmediği için, 20.000 küsûr Lira'nın muaf tutulması yoluna gidilememiş... Memleket dahilindeki otomobil fiyatları çok yüksek[tir]. Bunun ucuzlatmak için fon ayrıldı. Bunun esâsı gümrük târife kanununda bir değişiklik yapmaktır. Ancak bu alınan palyatif bir tedbirdir. Otomobile muhassas madde, çok düşük vergiler gösteriyor. Esasta % 40, ama bazı devletlerle anlaşmak suretiyle kategorilere ayırarak, vergi hadleri indirilmiştir. Bunu asıl haddine çıkardığımız takdirde, fon vesâireye lüzum kalmayacağı kanaatindeyiz. Bu hususta çalışmalarımız oldu.

Gümrük yönünden iki meseleye el koyduk: Bir tânesi, Müşterek Pazar[272] ile istişârî mâhiyette yapılan çalışma... Karşıdaki devletlerin temsilcilerine dedik ki, "vergi indirimine esas olarak târifeyi kabul etmek lazım[dır]." Onlar da bunu kabul etmişlerdi. Yalnız Müşterek Pazar mevzuunu ele alıp, bu târife mevzunda da anlaşmak lazımdır. Hele otomobil gibi mallar işin taviz vermek mânâsız[dır]. Her memlekette nisbet yüksek... Bizde de [%] 11, 12 ilh. gider. Bu fon, bunu karşılamak için kon[ul]muş [olan] bir rakamdır. Otomobil fiyatlarını muayyen bir seviyeye getirmek ve kaçağı önlemek... Kararnamede herhangi bir istisna kaydı olmadığı için, herkesten seyyânen bu vergiyi alıyoruz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu otomobilin husûsîyeti yok mu? Normal bir otomobil mi? Bana, “sakat bir adamın kullanacağı otomobildir” dediler.

[DIŞİŞLERİ BAKANI] SELİM SARPER: Sakat bir adamın kullanacağı otomobilde ufak bir iki husûsî tertibat vardır.

FETHİ AŞKIN: Bu otomobilde yoktur. Belki sonradan yapacaklardır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Şu halde bu doğrudan doğruya otomobil ithâl etmek gibi bir şey oluyor. Herhalde bu otomobili satsalar, bunun parasıyla kendisine bir iş bulunabilir. Biz de bu adama, iki ayağı olmayan bir adamın yapacağı bir iş bulalım...

FETHİ AŞKIN: Albayın hanımı muhtelif zamanlarda bana geldi. Çok acıklı bir hâli var. O zaman Gümrükler Umum Müdürü olarak bulunuyordum. Sırf bu çocuğun bu hâlini gidermek için çâre aramak üzere arabayı mühür altında beklettim. Albayın yetişmiş bir oğlu daha var. İcâb ederse arabayı o kullanır veya bunun parası ödenir.

[TİCÂRET BAKANI] CİHAT İREN: Müsaade edin de, ben bunu yarına kadar düşüneyim. Bankaların yardım faslından bir şey bulursak olur.

SELİM SARPER: Buldum, buldum... NATO’nun toplanmış 260.000 Lira’sı var ya, bunun 20.000 Lira’sını vereyim. (“Muvafık” sesleri)

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: O halde bu mesele hâlledildi.

SELİM SARPER: Sanayi Vekili arkadaşımızın bize taallûk eden bir kanun teklifi var. Meslekten olmayan Hariciyeciler hakkındadır.

[SANÂYİ BAKANI] MUHTAR ULUER: Kanun mevzuu şudur: Dışişleri [Bakanlığı’nda] meslek mensubu olmadığı halde, sâkıt idare tarafından tayin edilenlerin çıkartılması hakkındadır. İşi sadece bu yönden [ele] alırsak, maksadı tamamiyle elde etmiş olmayacağız. Meslekten olup da çıkartılması lazım gelenler varsa, onları da bu meyanda çıkartacak hükümler olması lazım[dır].

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Geçen idare, mantık yokken, birçok adamları meslek dışından tayin etmiş...

MUHTAR ULUER (Devamla): Zannediyorum, Hariciye Vekili'nin bu çıkartma salâhiyeti olabilir. Zannederim Hariciyecileri tazyin eden bir durum olsa gerektir.

SELİM SARPER: Tazyin, bizim teklif ettiğimiz kanun istikâmetindedir. Bunun ehemmiyeti yok... Sebebini arz edeyim: Hariciye meslek memurlarından [Büyük]elçiler vesâire olur. Biz kendi içimizden bunu yapacak durumdayız. Buna nazaran falan adam bizim yabancımızsa ve biz onu seçmeye mecbur olursak, bu takdirde tazyik altında kalmamız muhtemeldir. Daha ziyâde istisnalar için tazyik ve talepler olacaktır. Bu sebeple, bu arkadaşlarımızı bir sınıf olarak aldık. Bunun da üç ay müddeti vardır. Bir kısmını üç ay sonraya bırakacağız, bir kısmını da üç aya kadar çıkaracağız. Bu hâl bundan sonra meslek dışı tayin etmemize mâni değildir. Meselâ, [emekli] Oramiral Fahri Korutürk'ü[273] Moskova'ya [Türkiye'nin Moskova Büyükelçiliği'ne] tayin ettik. Biz bunu şimdi de yapabiliriz, ama yeni hükûmet teşekkül ettiği zaman, Şûrâyı Devlet'e [Danıştay'a] müracaat yoluyla hak kazanacaklardır. Bu takdirde maaşlarının iadesi icab ederse, bunu mesûl Vekil olarak benim ödemem icab edecektir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bir Vekil salâhiyetini kullandığı zaman karşıdaki adam dava mı açacak?

[ÇALIŞMA BAKANI] CÂHİT TALAS: Benim kanaatime göre, Hariciye Vekâleti, Sefaret'ten aldıktan sonra, onu eski mesleğine iade etmeli[dir].

SELİM SARPER: Bu, onu tekâüt ettikten sonra olur. Tekâüde sevk etmeyi de istemiyoruz. Daha çalışacak olanlar vardır.

[MİLLÎ SAVUNMA BAKANI FAHRİ ÖZDİLEK: Haklarında muamele yapılması icab eden [Büyük]elçiler vardır. Meslek dışı tabiri üzerinde durmak tuhaf değil mi? Bu, biraz mânâlı oluyor.

[DEVLET BAKANI MUSTAFA] ÂMİL ARTUS: Bu tabiri kaldıralım... İcâbında meslek içi olanlara da şâmil olacak şekle koyalım. Zannederim, meslek içi olanlardan da tasfiyeye ihtiyaçları olanlar çıkacaktır.

SELİM SARPER: Daha şumûllü bir kanun yapılması isteniyorsa, pekâlâ...

[ADALET BAKANI] ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Adlî teşkilatta, Danıştay'da ve Sayıştay'da, hatta Yargıtay'da da buna ihtiyaç vardır. Bir kısmı emeklilik müddetini bitirmiş değildir. Bir kısmı bakanlık emrine alınmıştır. Sicil durumları kanunlara muhalefet teşkil eden, icraatı bakımında umumi bir tasfiye kanununa lüzum hissettirenler olduğu kanaatindeyim. Milli hareketlerde bu yapılır. Tekâüt olma durumunda olanlar için zaten mesele yok. İçlerinde 15-16 senelik olanlar var. Bunlara ayrı bir kanunla, muayyen bir maaş bağlanır. Fakat mevcut kanunla toptan bir ödeme yapılır.[274]

SELİM SARPER: Adalet Bakanı ve alakalı Bakan arkadaşlar otursunlar, bu istikâmette umumi bir kanun çıkaralım... Meselâ, Adliye Vekili, Maliye Vekili, , Basın-Yayın Vekili ve bendeniz bir taslak hazırlayalım.

([Devlet Bakanı Âmil Artus 4 maddelik olan kanun metnini okudu.)

ÂMİL ARTUS: Arzu buyurulursa, bunu hepsine teşmil edelim...

CİHAT İREN: Görüyoruz ki, müzakere sırasında biz tempoyu artırıyoruz. [Bu], acaba bunlar ilk söylediklerinden nükûl mu ediyorlar gibi bir şüphe doğurabilir. Buna ihtiyaç olduğu muhakkaktır. Ama bunu daha mûtedil yollarla nasıl yaparız? Arkadaşlar bunun üzerinde imali fikretsinler. Geçen gün görüştük. Divânı Âli'de muhakeme edilecekler üzerine atıf yapalım. Orada zorlayıcı hiçbir hüküm yoktur.

Ben Adliye Vekili'nden bir ricada bulunayım... Usûl kanunlarıyla, maznunlardan hiçbirinin meşru haklarının zedelenmeyeceği yolunda bir basın toplantısı yapsın... Hakikaten diğer hususlarda da telafl artıyor. "Biz memur tasfiyesi yapmayacağız. Herşeyi kanun yoluyla yapacağız." dediğimiz halde, neşriyat endişe yaratıyor. Meselâ, Ulus gazetesi şu olacak, bu olacak diye birçok şeyler yazdı.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: O halde başka maddeye geçelim...

Memlekette zirâî ve sınâî krediye çok ihtiyaç var. Kredi temin edemezsek, bilhassa sınâî sahada işsizlik doğması ihtimali var. Bu [bana] en mühim dert

gibi geliyor.

CİHAT İREN: Geçen sene Ödemiş'e 120.000 Lira'lık bir kredi limiti tanınmış... Bu sene 6.500.000 Lira'ya çıkarılmış... Bu da verilmiş... 1.500.000 Lira daha munzam kredi istemişler. Karşılığında yalnız 200.000 Lira verilebilmiş... Dahiliye Vekili bana telefon edince, Ziraat Bankası ile temas edip, bir 200.000 Lira daha verdik.

Stabilizasyon programı dediğimiz program, bir takım ihtilâtlara yol açacaktır. Eski hükûmet, bunu göze alamadığı için, bunu yarıda bıraktı. Eski enflasyonist siyasetine devam etti. Kredi talebi şu bakımdan yoktur: Bir haftadan beri 4.123.000.000'u [Lira'yı] buldu. Biz bu buhrânı teşvik etmeyelim diye, emisyona bile rıza gösterir bir durumdayız. Öyle bir hava var ki, bu müesseselerin dörtte üçü, bu enflasyon zamanında kurulmuş... Bunlar, halkı fakirliğe düşüren korkunç işletmelerdir.

Biz bir haftadan beri devamlı olarak bu mesele üzerinde çalışıyoruz. Cumartesi günü Ekrem Alican arkadaşımızla Merkez Bankası, Ziraat Bankası, Hazine Umum Müdürü ve bizim servislerimizle görüştük. Bir istirhâmımız var: Müsaade ederseniz, karar almadan evvel bir haftalık bir çalışmaya ihtiyaç var. Stirk istişâreye geliyor. Kayzer denilen bir Alman geliyor. Bu adamlarla görüşmek ve mümkün olursa yardım almak istiyoruz.

Ziraat Bankası kredilerinde yapmak istediğimiz şudur: Selektif bir kontrol koyalım. Bir zavallı 1.000 Lira istemiş, 100 Lira vermişler. Öte yandan, bir mütegallibeye 10.000 Lira birden vermişler. Belki huzûru âlinize köylünün aldığını istihsâle yatırmasını sağlayacak tekliflerle geleceğiz. Köylüye borçlarını fâizle ödeteceğiz. Ama konsolide edeceğiz ve meselâ, 30 takside bağlayacağız. Stirk ve Kayzer gelsin, konsolidasyonumuzu yapalım ve buna bir hâl çâresi bulalım... Hatta bazı yerlerde ehemmiyetli işsizlik başlarsa, her medenî memlekette olduğu gibi, işsizlik tazminâtı verme yoluyla, buralara şu zirâî iş devresinde iş bulmak, 3-4 ay içinde bu işgücünü oralara aktarmak gibi tedbirler alacağız. O zaman bunu hükûmete Amerikalılar teklif etti[ler]. Bu sıkıntımızı asgarî bir ârıza ile geçirmeye çalışacağız.

Yakında zirâî sahadan piyasaya para akacaktır. Altın düşüyordu, tutundu. Sebebi, en düşük seviyeye geldi. Şimdi bir kısım tasarruf erbabı altın alıyor.

Bir kısım tüccar da aldığı altını satıyor ve bununla ticari imkânlarını temin ediyor.

Bugün koza, yaş meyve, gülyağı satış kooperatiflerine 10.000.000 Lira'lık bir imkân temin ettik. Bir disiplin kurmaya mecbûruz. Merkez ve Ziraat Bankaları Umum Müdürleri ile konuştuk. Tasfiye hesaplarını bıraktık, yeniden kredi veriyoruz. O mülevves hesaplardan kurtulacağız.

Müsaade ederseniz, bir haftalık müddet zarfında kredi tahdidini kaldıracağız. Ekonomiyi tahrip etmeyen hususlarda istediğimiz kadar kredi vereceğiz. Ecnebilerin eski hükûmeti sıkmalarının sebebi, ona itimatları yoktu. Bugünkü bonomuz, eski hükûmetinki gibi değildir. Ben bononun karşılığını buğdayı satıp mutlaka ödeyeceğim. Alivre [elde edildiğinde satılmak üzere] satış yapalım [ve] mümkün mertebe parasını ödemeye çalışalım...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Benim bunu ortaya atmamdan maksat, meselâ pamuğun çapa zamanı gelmiştir, müstahsil, parasını veremediği için, çapayı yaptıramıyor, istihsâl az oluyor.

Sanayi mevzuunda da bir büyük fabrika sâhibi, ameleyi kredisizlik yüzünden paydos etmek mecbûriyetinde kalacağını sağa sola söylüyor. Bir de eski iktidara bağlı olmaları yüzünden, böyle bir sabotaj yapmaları ihtimali vardır.

MUHTAR ULUER: Sanayi mevzuunda benim de derdim olduğunu söylemeye mecbûrum. Müstacel olarak mali durum diye bir konumuz var. Onun için, Cihat [İren] Bey'in söylediği gibi, şimdiden kredi açmaya lüzum yoktur. Bizim de devlet olarak işlettiğimiz bir şeyler var ki, kredi olmazsa ya kapatacağız, ya [da] devam ettireceğiz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bunların yaşaması için bu türlü yollardan beslenmesi lazımdır. Birçoklarının hakikatte iktisadi bir varlığı yoktur.

[MÂLİYE BAKANI] EKREM ALİCAN: Ankara Şeker Fabrikası'nı gördük. Fevkâlâde lojmanlar, memur evleri, yüzme havuzları var. Ama ortada fabrika diye bir şey yok. [Cemâl Gürsel] Paşam, orayı görmeniz

kâfidir. Adapazarı Şeker Fabrikası'nı 25.000.000 Lira'ya çıkardık. Buraya 66.000.000'u [Lira] harcamışlar. Sâde[ce] bu lojman vesâire için...

CİHAT İREN: Ziraat Bankası'nda 4.000.000.000 [Lira] vecibemiz var. İçinde 4.000.000 [Lira] para yok. Bu ihtilâl zamanında gelmiş... Üç hafta daha gecikmiş olsaydı, buğdaya 20 Kuruş zam yapılacaktı [ve] memleket için felâket olacaktı.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Öyle olmayacaktı. Ruslardan borç para alacaktı [alacaklardı].

CİHAT İREN (Devamla): Milyarlar alsaydı, yine kurtaramazdı. Bizim sıkıntımız kredi mevzuunda değil[dir]. Onlar Türk parasını azdırıyorlardı. Şimdi diyorum ki, bir amme müessesesi kuralım, ona avans verelim, götürsün şu veya bu malı Hamburg'ta satsın... Râzı değil mi; o vakit bu mal memlekette kalır. Hiç olmazsa halk ucuza kavuşur. Fabrikalara da bol kredi verdiniz mi, dayanıyor, vermiyordu. Ben devlet olarak şimdi bir himâye fiyatı tatbik ediyorum. Müstahsil, fiyatın altına düştü mü, vermesin, bana satsın... Şimdi mal karşılığı bono çıkardığım için, malı ihrâç etti mi, karşılığını vereceğim. Milli Koru[n]ma [Kanunu]'nu[275] da kaldıracağız. Dolayısıyla şu anda bir iki radyo konuşması yaparak, halka vaziyeti anlatıp, bu devreyi atlatmamız lazımdır. İşsizlik olmaması için de tedbirini alacağız. Bu işsizlikten hakikaten çekinmeliyiz. Bir sosyal buhran yaratmamaya çalışmalıyız. Muhtar [Uluer] Bey'in de derdi çoktur.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: İşçi sigortalarının [SSK'nın][276] parası nerede?

CÂHİT TALAS: İşçi sigortası [SSK], parasını milli bankalara, gayri menkûllere ve devletin çıkardığı tahvillere yatırır. Gayrimenkûller bakımından işçi meskeni de yapıyor. Milli banka olarak Emlâk ve Kredi [Bankası], İller Bankası, Etibank, Ziraat Bankası vesâireye yatırıyor. İş Bankası'nda mevduâtımız azdır. Vâdeli olarak diğer bankalarda da var. Fakat dondurulmuş vaziyettedir. (Bankalardaki mevduâtın listesini okuyarak) Yekûn 252.000.000 Lira'dır. Vâdesiz mevduâtın yekûnu da 12.000.000 Lira['dır]. İşçi meskenleri için 163.000.000 Lira sarf edilmiş... Tahviller (listesini okuyarak) yekûnu 222.000.000'dur [Lira]. Halen çekilebilecek durumda elde 14.000.000 [Lira] civârında para vardır.

BAŞKAN]: İşçilerden aylık tahsil[ât] nedir?

CÂHİT TALAS: Senelik 500.000.000 [Lira] olduğuna göre, aylığı 40.000.000 [Lira] olarak ifade edilebilir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bir sürü de ufak bankalar var. Bunların işe yaramadığı, bir dalavere için kurulduğu yolunda efkârı umumiyede bir kanaat bile mevcut... [Bu] doğru mudur?

CİHAT İREN: Çok doğrudur. İşçi sigortaları [SSK] parasını isterse, hiçbirisi veremeyecek durumdadır. Ötekinin berikinin sırtından geçinmektedirler. İstenirse, bunlar büyük bankalara yapıştırılır, borç ve alacakları bunlara mâl edilir [ve] bunlar yavaş yavaş tasfiye olunur.

[TARIM BAKANI] FERİDUN ÜSTÜN: Bizim ihrâcâtımızın % 90'ı zirâî istihsâlden gelmektedir. İleriki aylarda bu tasarıda bir tashih düşünüyorsak, zirâî istihsâle mâtuf tedbirler [üzerin]de ciddiyetle duracağız. Zirâî kredi, zirâî istihsâlin bel kemiğidir. Köy işletmesi dediğimiz işletmelerin % 90'ı, 50 dönümden azdır. Bunun 25 dönümünü bu sene, diğer 25 dönümünü de gelecek sene ekecektir. Her türlü masrafı yaptıktan sonra, bir de sermaye akümülasyonu yapacak diye düşünmek hayaldir. Bu olmayınca, devamlı olarak zîrâî kredi yolunda çalışma yapacağız.

Bizde şimdiye kadar zirâî kredi, zirâî faaliyet içinde kullanılmamıştır. 3-5 mütagallibenin binâ yapması gibi hususlara harcanmıştır. Bu bakımdan yapacağımız mesâî, her yönden teşriki mesâî şeklinde olmalıdır. Kredi, ufak paralarla az zamanda alacağımız randımanlara priyorite [öncelik] verme şeklinde olmalıdır.

Zirâî sektörde istihsâle mâtuf kredilerin kesilmemesi lazımdır. Ticaret Vekili [Cihat İren] arkadaşımızdan bunu rica ederiz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Kıraç bir araziyi ucuza satın alıp da, Ziraat Bankası'ndan kredi temin ettikten sonra, bunu apartmanlara yatıranları tesbit edebilir miyiz?

FERİDUN ÜSTÜN: Büyük olanları Ziraat Bankası bilir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu gibilerden derhal tahsil yoluna gidilmelidir. Apartmanını satsın ve borcunu versin...

FERİDUN ÜSTÜN: Şimdi pamuk, pancar gibi mahsûllerin krediye ihtiyacı olan bir devredeyiz. Esas olarak küçük ve orta müstahsil kredisinde hassas olmamız lüzûmuna inanıyorum.

CİHAT İREN: Arkadaşlar, geçmiş hesapları Yassıada'da[277] olanlardan soralım... Biz evvelâ kendi gelecek hesaplarımızı tetkik edelim... Her hâlûkârda biz bu mahsûlü kaldıracağız. Buhrâna sebebiyet vermeyeceğiz. Birçok yatırımları durdurduk. İlk adımda 12.000.000 [Lira] temin ettik. Önce bunu vereceğiz. Ötekiler bir hafta sonraya kadar bekleyebilir.

EKREM ALİCAN: Amerika'nın buğday verme teklifi vardır. Bir neticeye bağlayabilirsek, bizim dış tediye açığını kapatmak üzere, belki fâideli olacaktır. Eski hükûmet 20.000.000 Dolar'lık bir talepte bulunmuş... İki gün evvel bu talebin karşılığını bize veriyorlar. Husûsî fonun bitmiş olduğunu, ancak bundan sonra rahat rahat yardımda bulunacaklarını ifade ediyorlar. "Bundan sonra arzu ederseniz, size 1.500.000 Dolar'lık buğday verebiliriz" diyorlar. Ticaret Vekili, böyle bir krediye ihtiyaç olmadığını ifade etti. Bu sene buğday mahsûlümüz iyidir. Buğdaya ihtiyacımız olursa, o vakit isteriz. Bu çeşit kredi üç çeşittir: Biri[nci]si, mahalli para ile satılan buğdaydır. Sıkıştık mı, o parayı bize tediye ederler, bedava gibi olur. İkincisi, takas ile kendilerinin stratejik ihtiyaçları karşılığında buğday almaları... Üçüncüsü de, hibedir; para da verilmez. Ancak bunun miktârını tatbikatta az tutmuşlardır.

[BAYINDIRLIK BAKANI] DÂNİŞ KOPER: Bu yardımları bir de şarta bağlarlar. "İhrâcat yapmayacaksınız" derler. Böyle bir şart varsa, kabul etmemek doğrudur.

CİHAT İREN: Müstacel bir şey değildir. Krom karşılığı gelen buğdaydan ihtiyacı karşılarız. Binâenaleyh, eski hükûmetin zihniyetiyle hareket edip, "ne olursa alalım" demeyeceğiz.

SELİM SARPER: Yalnız "bunda reeksportasyona mâni bir şey var mıdır?" diye sorduk. "Yoktur" dediler. Yalnız 3.000.000 Dolar bir yardımın 500.000 Dolar da nakliyesi vardır.

FERİDUN ÜSTÜN: İnkılâp Hükûmeti olarak ilk defa bunlarla [ABD ile] temasa geçiyoruz. Eğer bundan evvelki fiyat rejimi tatbik edilirse, o rejimle angaje olabiliriz. O yoldan kendimizi geriye atamayız. Amerika'dan aldığımız buğday, bazı tatbikat görmüştür. İlk defâsında yapılan muamele kaç para ise, o para resmi kurdan yatırılmıştır. Bu, bize mali palazlanma imkânı vermiştir. Ondan sonra akıllarına gelmiş, "Bu buğday sizin memleketinizdeki buğday olsaydı, câri fiyattan alır mıydınız? Bunu da resmi kurdan alın..." demişler. Eski sisteme dönülmüş... Şimdi dokuz Lira'lık kur var. Bu buğday, bizim mali kurumuzun dışında kalmıştır. Binâenaleyh, "bu buğdayı almıyoruz, eski sistemle angaje değiliz" diyebiliriz. Bunun yeni sistem olduğunu ifade ederiz.

CİHAT İREN: Memleketteki buğdayın bu sene iyi olduğu kanaatindeyiz. Binâenaleyh, Amerikan buğdayı bize pahalı[ya] gelecektir.

FERİDUN ÜSTÜN: Buğdayımız geçen seneden üstündür. Fakat bir rekor istihsâl senesinde değiliz. Ne alacağımız nihayet Eylül [ayın]da belli olacaktır. Ben yeni bir ekibi İstatistik U[mum] M[üdürü] ile temasa geçirdim. Kanaatimce memleketin ihtiyacını karşılayacaktır. Buğday bakımından senelerden beri yapılmayan bir rezerv yapılırsa, iyi olur. Ancak, sert buğday hariç, bir şans görmüyorum.

ZÜHTÜ TARHAN: Bendeniz zeytinci olmak hasebiyle, zeytin mahsûlünün mebzul olduğunu arz edeceğim. Mısır, Suriye bizden zeytinyağı istiyorlar. İhrâcat cihetine gidilirse çok iyi olur.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Memleketteki fiyatı zorlamazsa, iyi olur. Buğday meselesinde de arkadaşlarımız, bu Amerikan buğdayının alınmamasında fayda mülâhaza ediyorlarsa, o şekilde karar verelim... Bu işi Sanayi, Maliye, Ticaret ve Ziraat Vekili arkadaşlarımıza veriyoruz.

MUHTAR ULUER: Bizim 7.000.000.000'lık [Lira] borcumuz var. Ama alacağımız da var. Ancak bize borçlu olanlar, borcunu vermek için bir türlü elini cebine atmaz[lar]. İstanbul Belediyesi bizden elektriği 8 Kuruş'tan alır, halka 48 Kuruş'a satar ve dâimâ da bize borçludur. Hatta bundan sonraki alacağı için de bize para ödememeyi düşünmektedir. Biliyor ki, İstanbul'un enerjisi kesilemez. Ama bu cereyani [elektriği] satanların da ihtiyacı vardır.

Kömür de öyledir. Karabük'ün 69.000.000 Lira alacağı vardır. Maliye'ye ise krom kredisinden ödememiz lazım gelen bir miktar var. Derler ki, "Siz Maliye'yi ikna edin de, şunları karşılaştıralım." Hulâsa acâyip bir durumdayız. Benim husûsî bir vaziyetim var. İşçi ücretlerini ödemek mecbûriyetindeyim. 26.000.000 Lira'yı Zonguldak'a çıkarmak zarûretindeyim. [Fakat] ancak 2.000.000 [Lira] param var. Ne yapacağız? Herhalde bir şeyler yapacağız. Ama Maliye Vekili arkadaşımın da beni anlayışla karşılaması iktizâ eder.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Şu sistemi [artık] terk edelim... [Parayı] kim alıyorsa, [onu] parayı vermeye mecbûr edelim... Ama İstanbul da imârını birkaç sene yapamayacakmış, yapamasın...

[DEVLET BAKANI OSMAN] ŞEFİK İNAN: Bu müesseseler tedâhül hâlindedir. Bir takas odası hâlinde karşılıklı otursak, bir miktârını hiç olmazsa bu suretle hâlletsek...

CİHAT İREN: Hazine ile bunun pazarlığını yaptık. Önce tasfiye edelim, ondan sonra da sermayeleri takviye edelim... Psikolojik bakımdan da az çok iktisadi bir sisteme girilmiştir. Eskiden şeker fabrikalarının hergün 1.000 Lira ziyâfet masrafı vardı. İşte arz ettim... 66.000.000 Lira harcanmış... [Fakat] fabrikanın temeli bile yok.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Buna mukâbil askerlerimiz ilk çağların tipinde yerlerde yatıyor[lar].

FAHRİ ÖZDİLEK: Bizim vekâlet'in yağ ihtiyacı 20.000.000 Lira tutuyor. Kıtalar yağı Trakya Yağ Sanayi diye bir müesseseden alıyor[lar]. [Fakat] bu yağı askerler yiyemiyor[lar], [çünkü] acıdır. Bu hususta isim yapmış Vita'dan teşebbüse geçtik. Kilosuna 525 Kuruş istiyorlar. Bir taraftan da, Et ve Balık Kurumu[278] bizimle alakalansın diye istedik. Bu kuruma 490.000 küsür Lira'lık bir menfaat temin edilecekti ve biz buna tâlip olduk. Binâenaleyh, Sayın Ticaret Vekilimizin bahsettiği yağ, margarin yağı ise, bunun istihlâk edilecek bir madde ve tertip hâline sokulmasında fâide mülâhaza ediyoruz. Bu Trakya Sanayi Müessesesi, [DP Denizli eski milletvekili Ahmet] Hamdi Sancar'ın[279] da ortak olduğu müessese imiş...

CİHAT İREN: Ben meşgûl olacağım. Bir karara bağlayacağız. Dosyamızda bir ihâle mevzuu var.

FAHRİ ÖZDİLEK: Ben “Komite’nin [MBK’nın] kararıyla yapılmamış olan her türlü muamele mefsuhtur” diye tebliğde bulundum.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Evvelâ güzel bir yağ numûnesini gösteriyor, sonra fenâ yağları sürüyorlarmış...

CİHAT İREN: O devir bitti [Cemâl Gürsel] Paşam...

[BASIN-YAYIN ve TURİZM BAKANI] ZÜHTÜ TARHAN: Vita yağının terkibini arz edeceğim: % 95 ayçiçeği, % 5 susam yağıdır. Bu, 36 derecede tasallûp ettirilir. 36,5 derecede tasallûp ederse, mide hazmetmiyor. Kıymeti gıdâiyesi itibarıyla zeytinyağının dûnundadır. Bu itibarla tavsiye edelim... Ordu doğrudan doğruya ayçiçeğiyağı ve zeytinyağı yese, daha iyi olur.

MUHTAR ULUER: Acaba Maliye Vekili Beyefendi bize küçük de olsa bir yardımda bulunacak mı? Bunu ifade etmesini rica ediyorum.

Petrol arama mevzuunda heyeti celileye arzı mâlûmat etmek isterim: Büyük ümitler bağladığımız petrol mevzuunda, maalesef bugün bir ümit kalmamış durumdadır. Bugün Türkiye’nin bir petrol sahası olmadığı ortaya çıkmıştır. Büyük şirketler uzun araştırmalar yapmışlar. Fakat bugün yavaş yavaş [Türkiye’yi] terk ediyorlar. Kahtâ’daki nisbet de düşüktür. Buradan çıkan maddeyi karayolları asfalt olarak kullanıyor. Artık arama yapmayacaklarını söyleyip giden şirketlere niçin gittiklerini sorduk. Dediler ki, “Dünyada son on senede petrol rezervi 9.500.000.000 tonken, bu miktar 32.000.000.000 tona çıktı. Bu [rakam], kırk senelik dünya ihtiyacının karşılığıdır. Ayrıca, Libya’da ve Büyük Sahra’da büyük rezervler meydana çıkmıştır.” Bizde ümitli olan mıntıka, cenûbî şarkî mıntıkasıdır. [Ama] uzaktır, pipe-line döşemek lazımdır. Bu da kendileri için rantabl olmuyor. Bu adamlar dört beş sene içinde 74.000.000 Dolar para sarfetmişlerdir. Yalnız Trakya mıntıkasında tabiî gaz itibarıyla bir çalışma vardır. Bunun da ihtiyaç mıntıkalarına nakli, mühim bir paraya ihtiyaç göstermektedir. Kalan üç dört şirket de kânûnî vecibelerini ifâ etmiyorlar. Amerikalı petrol müşâvirimizin tavsiyesi, rijit bir yola gitmememizdir. “Giderlerse gitsinler, kalırlarsa kalsınlar” diyor. Bundan sonra biz kendi imkânlarımızla ne bulursak, onu

elde edeceğiz. 1956 senesinde, “Türkiye’de bulunacak petroller bizi âbâd edecektir” şeklinde tezâhür etmiş olan hülyâlar ortadan kalkmıştır. Türkiye, bu hususta bir Irak değildir, bir petrol mıntıkası değildir. Bunu böylece bilip, petrolden ümidimizi kesmemiz icab ediyor.

CİHAT İREN: Rus Sefiri, bana geldiği zaman, iktisadi münâsebetlerimizden bahsetti ve dedi ki, “Türkiye için en mühim dava, petrol davasıdır. Bu işi kapitalist Amerikalıların eline bırakmayın... Onlar canları istediği zaman, “burada petrol vardır” diyebilirler. Nitekim İngilizler de, “Hindistan’da petrol yoktur” dediler. Onların “yok” demesine rağmen, biz orada petrol bulduk. Eğer isterseniz” dedi, “bizim jeo-fizik sahasında mütehassıslarımız var. Bu hususta size yardım edebiliriz.” Ben de dedim ki, “Sanayi Vekilimizle görüşünüz. Sizi tenvir etsin.” Ben Rusların bu mevzuda arzı hizmet ettiklerini ifade ederim. Çünkü, Amerikalılar, 74.000.000’u [Dolar] da harcasalar, işlerine gelmedi mi bırakıp giderler. Yanlarında bizim mühendislerimiz de vardı. Belki raporlarını yanlış vermiş olmalılar. Ama vaziyeti bir kere daha tetkik etmeli...

ŞEFİK İNAN: Bir İktisadi Planlama Teşkilatı [DPT][280] kurmaya karar vermiş bulunuyoruz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ruslar, “Planlama işinde ihtisâsımız vardır. Size yardım ederiz.” dediler.

MUHTAR ULUER: Buraya şirketler geldiler. 406.000.000 Lira yatırdılar. [Sonra da] “petrol yok” dediler. Ama Rus mevzuunda hazırlıklı değilim.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bir gün vaziyeti müsâit bulursak, “gönderin, arayın” deriz.

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI] FEHMİ YAVUZ: Biz İktisadi Planlama Teşkilatımızı [DPT] kurarsak, ileride birçok hususlarda bizi tenvir edecek şekilde çalışır ve iktisadi sahada kuvvetlenmiş oluruz.

SELİM SARPER: Sanayi Vekilimizin petrol olmadığı yolundaki fikrine ben iştirâk etmeyeceğim. Amerikalılar, İngilizler, Hollandalılar, muazzam bir tröst için, işlerine gelmişse, 74.000.000’u [Dolar] geride bırakıp, kolay kolay giderler. Şimdi dünya petrol rezervi 40.000.000 tona çıktığına ve

Cezayir ve Libya'nın istikbâli de buna ilâve edildiğine göre, Türkiye'de petrol çıkarmayı istemeyebilirler. Dünya petrolcülerinin muamelesi son derece esrârengizdir. Bence bedbin olmak için şimdilik sebep yoktur.

ŞEFİK İNAN: Bendeniz sevki tâli petrol meselesiyle meşgûl oldum. Geçenlerde de hükûmetle petrol şirketi arasında çıkan ihtilaf dolayısıyla petrol komiserliği yaptım. Jeolojik kitaplar karıştırdım. Bizim memleketimizde petrol vardır. Esâsen bugünkü petrol araştırma tekniğine göre, petrol olmayan yer yoktur. Yalnız öyle oluyor ki, bu petrolün vasfı iyi olmuyor, istihsâli ekonomik olmuyor. Kanunumuz[281] son derece liberaldir. Aşağı yukarı şirketler nasıl istemişlerse, öyle hazırlamışlardır. Kânûnî bakımdan şirketlerin bırakıp gitmelerine sebep yoktur. Sebebi, şimali Afrika'daki kolaylıkla yeryüzüne çıkan petrol kaynaklarıdır. Bir yerde kolaylıkla petrol çıktı mı, oraya yerleşirler. Yüksek petrol siyasetini idare edenler, Türkiye petrolünü klâse etmişlerdir. Oralarda gaz tazyikiyle fışkırarak çıkıyor, bizde pompa ile çekiyorlar. Sonra bizde yol teşkilatı da yapılmamış... Petrol yoktur diye ümitsizlenmeyelim [ümitsizliğe kapılmayalım]... Ama onlar da gidiyorlar. Şimdi araştırma, teknik bir takım elektro-kardiyogramlarla yapılıyor. Âletler aşağıdaki arazinin bünyesini yukarıdan kaydediyor. Bizim petrol dairesi[282] de bu şekilde bakıyor. Bundan sonra kendimiz çalışacağız. Başka çâremiz yoktur.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: El âlemden ümit beklersek, [işte] böyle olur. Şimdi biz kendi imkânımız dahilinde çalışalım. Herkes çekildikten sonra, kendi başımıza kalınca, bir defa daha düşünürüz. Ruslardan da birkaç mütehassıs getirtebiliriz.

SELİM SARPER: Sanayi Vekili Amerikalılar, Almanlar ve Hollandalılarla temasta bulundukça, dalgınlığa getirsin, "Bir de Rusları tecrübe edeceğiz" desin... Petrol istihsâli ne kadar zor olsa [da], bizi dışarıdan petrol almaktan kurtaracağı için, bize göre rantabl olur.

CİHAT İREN: Krediler mevzuunda bir şey daha arz edeceğim: Merkez Bankası'na Amerika'nın şöhretli bir mütehassısını devamlı Müşâvir olarak tayin edeceğim. EPU'yu kuran Amerikalı'yı, bize bir iki seneliğine verecekler. Bizde çalışacak [ve] muhasebemizi, istatistiklerimizi organize edecek...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu da mühimdir...

Silah toplama meselesi hakkında Dahiliye Vekili'nden mâlûmat rica edelim...[283]

[İÇİŞLERİ BAKANI] İHSAN KIZILOĞLU: 64 vilâyette netice aldık. Bütün Türkiye'de toplanan silah [toplamı], 15.202 mavzer, 76 filinta, 72.590 tabanca, 135.129 av tüfeği [ve] 28 sitel makine[lı] tüfek... Fişekler itibarıyla 258.468 mavzer fişeği, 127.000 filinta fişeği, 412.666 tabanca fişeği, 579.095 av tüfengi fişeği...

(Dahiliye Vekili [İhsan Kızıloğlu], vilâyetler itibarıyla toplanan silah ve fişek miktarlarını ifade etti.)

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Halk böylece rahata kavuşacaktır. Vilâyetlerde ve kaza merkezlerinde birer teşkilat olacaktır. Bu kararı yürüteceğiz ve bunun için bir radyo konuşması da yapacağım. Halkçılar [CHP'liler], bu iş güyâ kendileri için yapılmış gibi, şimdiden propagandaya başladılar.

CİHAT İREN: [Cumhuriyet] Halk Parti'liler, Meclisi İdâre âzâlıklarını bile kendi aralarında paylaşıyorlarmış...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu lağvdan sonra şöyle bir konuşma yapacağım: (Başbakan, hazırladığı konuşma şeklini okudu.) Bu ifadeden sonra da "[siyasi partilerin] ocak ve bucak teşkilat[lar]ı kaldırılmıştır"[284] diyeceğim.

FAHRİ ÖZDİLEK: Bu Nurcular meselesi de mühimdir. Bu sebeple soruyorum: Acaba Urfa'ya bu Sait [Sait'i] Nursî'nin[285] gömülmesini doğru buluyorlar mı?

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bunun hikâyesi vardır. "Niçin oraya gömdünüz?" diye sordum. "Orada öldü, gömdük" dediler. Ben, "hayır" dedim, "Isparta'da öldü, Urfa'da gömüldü. Orası yarın Kürtlüğün merkezi hâline gelecek... Siz büyük günâh yaptınız [işlediniz]." dedim. Hatta dedim ki, "ben sizin yerinizde olsam, bir rüyâda bu adam kendisinin Isparta'ya

naklini istemiş” der ve oraya naklederim. Bu yapılmış bir hatadır. İşlerimiz rahatladıktan sonra bunu düşüneceğiz.

Bugün memlekette şöyle bir hava var: DP’liler varlığını kaybetmiş, bir düşman vaziyetinde telâkki ediliyor[lar]. [Cumhuriyet] Halk Parti’lilerse bunun aksine... Ben istiyorum ki, DP’lilerden temiz kalmış olan zümre ile, ileride düşündüğümüz teşkilatı takviye için, onları bugünkü suç işlemiş durumdan kurtaralım...

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Eğer tensip buyurursanız, hiç[bir] parti ismine temas buyurmasanız... Bu mevzu, maalesef buyurduğunuz gibi değildir. Bunların içinde taassup hissi besleyenler var. Bunların Devlet Reisi’nin [Cemâl Gürsel’in] büyük vatanperverlik hissiyle yapacağı beyanâtı suistimal etmeleri ihtimali vardır.

EKREM ALİCAN: Bu mesele üzerinde büyük bir ciddiyetle durulması lazımdır. Yalnız bendeniz Abdullah [Pulat Gözübüyük] Bey’in biraz aksi istikâmetteyim.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: [İstanbul] Zeytinburnu’nun, Taşlıtarla’nın[286] silahlandırıldığı hakkında bilgiler var. Acaba bu silahların ne miktarı buralardan çıkmıştır?

ABDULLAH PULAT GÖZÜBÜYÜK: Elimizde kuvvetler var. Kanun, bu kuvvetlerle oralarda arama yapmamıza yetki vermiştir. Bu arama çok pratik neticeler sağlar.

İHSAN KIZILOĞLU]: Bilhassa Şarktan teklif alıyoruz: “Bu aramayı uzatın... Daha çok silah gelecektir...” diyorlar. Bu akşam bu uzatmayı tebliğ edeceğiz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Şark mebuslarının terânesidir. Dâimâ âsâyişsizlikten bahsederek, orasını fazla silahlanmaya götürmek istemişlerdir. Hakikat, bu hükûmetin zaafından çıkıyor. Bunların başlarını hükûmet tutuyor. Ama iki aşiret çarpışmaya başladı mı, hükûmet buna karışmıyordu. Herkese müsâvi muamele yapılsa, bu olmaz.

(Dâhiliye Vekili [İhsan Kızıloğlu], İzmir'de toplanan silah adedini ifade ederek, eski Vekilin de teşebbüsüyle, teslim husûsunda yapılan şeyleri söyledi ve suçları seneleri itibarıyla mukâyese etti. Binnetice 27 Mayıs 1960'dan bu yana vak'a adedinin azaldığına nazarı dikkati celbetti.)

İHSAN KIZILOĞLU: Biraz da memleketteki ekalliyetlerin durumuna işaret eylemek isterim:

Ermeniler: Gregoryenler 138.358, Katolikler 26.807, Protestanlar 5.649, Ortodokslar 222, hepsi 161.036...

Rumlar: Katolik[ler] 3.851, Protestan[lar] 52, Ortodoks[lar] 90.334, yekûn 94.237.

Mûsevi[ler]: 196.635, Süryani[ler] 33.253, Gildani[ler] [Keldânîler][287] 24.662...

(Dâhiliye Vekili [İhsan Kızıloğlu], burada da bu dinlere âid ibadethane sayısının listesini okudu)

(Yine Dâhiliye Vekili, siyasi partilerin memleketteki il, ilçe ve bucaklar itibarıyla durumunu ifade etti)

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bundan sonra [siyasi partilerin] ocaklar ve bucaklar [teşkilatları] kaldırılacaktır.[288]

Bana öyle geli[yo]r ki, hükûmet tamamen tarafsız bir havanın içindedir. Ama ne derseniz deyin, benim de taşra teşkilatında çeşitli partilere mensup arkadaşlarım vardır. Bir defa devlet kadrosunda vazife alanlara, "gelecek parti [Cumhuriyet] Halk Partisi'dir" demişler. Üç beş aylık muvakkat bir devre sonra biz iktidara geleceğiz tesiri altındadırlar. Böylece DP'lilere karşı bazı kinler mevcuttur. Eğer zâtı âlinizin ifadesi bu havayı kaldırırsa, yerinde olacaktır. Acaba [Cumhuriyet] Halk Partisi kendi teşkilatına sizi tasvip eder şekilde bir tâmim yapamaz mı?

İHSAN KIZILOĞLU: [CHP eski milletvekili Prof. Dr.] Turhan Feyzioğlu[289] bunu yapacaklarını söyledi.

Alyans bağışı kampanyası içinde, “gelen hükûmet sizin altınlarınızı elinizden alacak” diye bir rivâyet oldu. Biz de bunu tekzib ettik. Radyoda tekrarlayacağız.

CİHAT İREN: Benim bir istirhâmım olacaktır: Perşembe veya cumâ günü için iktisadi ve ticari mevzular hakkında bir konuşma hazırlayalım. Zirâ gazetelerde bir takım yazılar çıktı. “Sekiz bin tüccarın evleri aranacak” falan diye... “Böyle rivâyetlere inanmayınız” diyelim...

İHSAN KIZILOĞLU: Prensip itibarıyla yurtdışına çıkışı kapattık. Yalnız mecbûrî hâllerde müsaade ediyorduk. Şimdi bazı maarif mensupları dışarı çıkmak için müsaade istiyorlar.

FEHMİ YAVUZ: Biz dedik ki, “normal vaziyet avdet etmiştir.” Âsâyişle ilgili hususlarda seyahate mâni oluruz. Ama normal seyahate müsaade edilir.

EKREM ALİCAN: Tediye muvâzenemizde açık var. 50.000.000 Dolar... Kemerleri sıkmanın mânâsını nerede bulacağız? Ben döviz bakımından prensipleri hazırlıyorum.

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Zannederim bir karışıklık oldu. Prensip kararlarının mâhiyeti başka, tatbikâtı başkadır. Maliye Vekili, imkânları varsa, döviz verir, pasaport çıkarırlar. Şimdi döviz yoktur diye tahdit konamayacağı gibi, döviz olunca da pasaport verilecektir. Bunu burada karara bağlamak doğru değildir.

FEHMİ YAVUZ: Bizim gidecek 73 personelimiz var. Lisan hocalarının gitmesi lazımdır. Bunların birçoğu başka memleketler hesâbına gidecektir. Dahiliye, Maliye ve ben birer arkadaşı tavzif edelim, beraber çalışsınlar, bu işi ona göre tayin edelim.

EKREM ALİCAN: Kanunlarımıza göre, memleket içinde tedavisi mümkün olmayan askeri şahısların, aldıkları raporlara göre, hariçte tedavisi mevzuu bahistir. Tahsil ve tetebbu husûsunda da hükümler vardır. İmkân dahilinde bu işler hâlledilmelidir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Tabiî giden adam kendi parasını verecek, ama karşılığında döviz isteyecek ki, bu doğru değildir.

[SAĞLIK ve SOSYAL YARDIM BAKANI] NUSRET KARASU: Sıhhî zarûretlerle hârice gidecekler var. Bunları nasıl tayin edeceğiz?

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu zarûretlere bir şey denmez... Ama çok miktarda eşhas [da] dışarıya gitmemeli[dir].

CİHAT İREN: Odalarda seçim yapıyoruz. Ancak miktârı yarı yarıya indirdik. Bunun için kararnamemiz vardır.

İkincisi de, Milli Korunma Kanunu'nu kaldırmak için prensip kararı almıştık. [290] Adliye Vekili ile konuştuk. Sanayi ve Maliye Vekilleri de mutâbık... Ayrıca af da mevzuu bahistir. Milli Korunma suçu işleyenler affa uğrayacaklardır.[291] Bu kanun lağvedilince, bir takım müesseseler açıkta kalabilir. Kok fiyatlarını ve çimentoyu Sanayi Vekili bir nizâma bağlamak istiyor. Milli Korunma [Kanunu] nevraljik ["neuralgia"] [sinir ağrısı] bir husustur. Kanun tasarısını tetkik ederken, emrederlerse geleyim, izahat vereyim...

CÂHİT TALAS: Prensip kararına bağlanması lazım gelen bir husus daha va Sâbık mebusların mensup oldukları ve ortak bulundukları bir takım işyerleri var. Bu işyerleri durdurulacak mı? "Biz işçilerimizi çalıştıramıyoruz. Durum ne olacak?" diyorlar. Geçici kanunun dokuz maddesi vardır. Acaba Adliye Vekili tarafından bu işlerle meşgûl olacak bir komisyon teşkili mümkün olur mu? Bu gibi meseleler dâimâ ortaya çıkacaktır.

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Bu işi [Câhit] Talas arkadaşımızla konuşuruz. İşbaşındaki adamlar bunu düşüneceklerdir, tetkik edeceklerdir. Bu iş daha ziyâde tatbikat meselesidir.

ÂMİL ARTUS: Bir yed'i emine teslim meselesi vardır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Adamdan ne teminat alacaksınız?

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Bir yed'i emine teslim olunabilir. Buna aykırı hareket ederse suçtur. Arkadaşlar, Yüksek Soruşturma

Kurulu[292] başlayacağına göre, bu esâsın ihdâsı iyi olacaktır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Sâbık mebus gayri meşru yollardan para almışsa, o vakit fabrika veya işyerinin müsâderesi mevzuu bahis olabilir. Yoksa değil...

22 Haziran [1960] çarşamba günü toplanmak üzere dağılıyoruz.

Kapanma Saati: 19:10

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI[293] [6]

22 Haziran 1960, Çarşamba

Açılma Saati: 9[:40]

Başkan: Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda Yapılmıştır

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Görüşmelere başlıyoruz...

[DIŞİŞLERİ BAKANI] SELİM SARPER: Diğer hususlara geçmeden önce, beş dakika müsaadelerini rica edeceğim.

Dün akşam geç vakit bir karar almak ve arkadaşlarımla istişâre etmeden, birkaç Büyükelçiyi işbaşından uzaklaştırmak mecbûriyetinde kaldım. Arz ediyorum...

Turgut Bayar'ın[294] tepemi attıran -ki benim tepem yavaş atar- telgrafının bir kısmını okumak istiyorum.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bunu adalete vereceksiniz. Telgraflar alenidir.

SELİM SARPER (Devamla): Bir evlâdın anasını babasını teselli için bir takım telgraflar çekmesi dahi anlaşılabilir. Ama bu, o hudûdu aşıyor. Bu [telgraf], Milli [Birlik] Komite[si'ne] gidiyor. Milli [Birlik] Komite[si], gayet büyük bir olgunluk ve efendilik göstererek, hiçbir telkinde bulunmadan, telgrafı berâyı mâlûmat yollamakla iktifâ etmiş... Evvelâ, Milli Birlik Komitesi'nin böyle hareket etmesiyle, kendilerine büyük şükranda bulunduğumun iblâğını, burada aynı zamanda Milli Birlik Komitesi'nden olan bakan arkadaşlarımdan rica ediyorum.

Annesine diyor ki, "Geçirdiğimiz sıkıntılı anlarda sizinle beraberiz. Bu hadiseler de geçecek, yakında milletçe huzûra kavuşacağız. Yunan istilâsında metâneti fikriyesiyle yuvasını koruyan siz aziz annemin, bunu da

metânetle karşılayacağından eminim...” Yani silahlı kuvvetlerin yaptığı ihtilâli, keenne Yunan istilâsı olarak kabul ediyor ve Yunan istilâsını kaldıran kuvvetin de buradakilerin ağabeyleri olduğunu unutuyor. Binâenaleyh, bu arkadaşı kadromda istihdâm etmeme imkân yoktur. Bu hâleti rûhîyede olan arkadaşları kullanmaya kimsenin kâil olmayacağını düşünerek, eve geldikten sonra, bu sürati ibtidâîyye ile, dört beş tânesini daha vekâlet emrine aldım. Bundan dolayı, sizlere danışmadan yaptığım bu işten dolayı, affınızı dilerim. Bunun kânûnî muamelesinin ihzârı için Devlet Vekili arkadaşlarımdan istirhâm edeceğim... (“Dört tânesi kim?” sesleri) Başta Turgut Bayar olmak üzere, Bern Büyükelçisi Dr. Fahrettin [Kerim] Gökay[295], Libya [Büyük]elçisi Fâik Yürükoğlu, Kore Komisyonu’nda Türk temsilcisi Muammer Baykan[296], Madrit Büyükelçisi Suat Hayri Ürgüplü[297]... Bunları merkeze aldık. Nasıl muamele yapılacağı hakkında fikrim yok. Zannederim, Turgut Bayar hakkında muamele yapmaya da lüzum yok.

İkinci arz etmek istediğim nokta... Yine Devlet Vekili arkadaşımla konuştum. Mâlûmu âliniz, hepimize dışarıdan mâlûmat geliyor. Bu meyanda birçok arkadaşlar... Hayatını zorla kazanan bir marangoz geldi. Mahkemelerin tâliki yüzünden bir sürü vatandaşların zararlar gördüğünü ve her celsenin iki üç hafta müddetle tâlik edildiğini, şimdi bu hadiselerden dolayı mahkemelerin daha ziyâde mahmûl olacağını, bu hadiselerin daha çok vatandaşların zarârını mûcib olduğunu ifade etti. Benim de aklıma geldi ki, acaba bu sene mahkemeler tâtile gitmese [girmese] olmaz mı?

[ADALET BAKANI] ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Zaten adlî tatil 45 gündür. Bunun da bir kısmı diğer işleri tasfiyeye gider; geriye 30 gün kalır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Vaziyetin ciddiyeti bildirilir ve hâkimlerin kendi arzusuna bırakılırsa, daha iyi olur. Ben bile bu kadar işim olmasına rağmen, “Yirmi gün dinlenemezsem, yapamam” dedim.

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Ceza davalarında bu türlü bir ara verme yoktur. Bu, münhasıran hukuk davalarındadır. Bunda da evleviyetle tutuklu olanlar yürütülür. Tutuklu olmayan duruşmalar tâtil sonuna bırakılır. Bu itibarla, böyle bir temenni bildirildiği takdirde, hâkimler bunu daha kısa

sürelerle ayarlayabilirler. Nihayet hâkimlerin fizik takâti ölçülüdür. Müsaade buyurursanız, bunu olduğu gibi bırakalım... (“Muvafık” sesleri)

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Cenup ve doğu vilâyetlerindeki veteriner teşkilatının bozuk olduğunu, oradaki arkadaşların ek vazife almak için yanlarındaki veterinerleri uzaklaştırdığını [uzaklaştırdıklarını] ve ciddi çalışılmadığını söylediler.

[TARIM BAKANI] FERİDUN ÜSTÜN: Tensip buyurursanız, pazardan sonra ben de oralara gideyim. Oralardaki sâde[ce] veteriner teşkilatı değil, ziraat teşkilatı da öyledir. Siyasi iltimas, taviz mülâhazalarıyla oradaki teşkilat bozulmuştur. Kanun ve program üzerinde biz üniversitelilerle çalışıyoruz. Huzûru âlinize mümkün olan en kısa zaman içinde geleceğiz. Hizmetlerin aksamaması için ayrıca münferit tedbirler de alacağız.

[DEVLET BAKANI OSMAN] ŞEFİK İNAN: Bir kararname geldi. Umumi, mülhak ve husûsî daire ve müesseselerle, il ve belediyelerin ve sermayesinin yarısından fazlası devlete âid İktisadi [Devlet] Teşekkülleri’n[in] bugün yapılmakta olan ve ileride yapılacak olan yatırımlarını bir plana bağlama husûsunu görüşmek üzere bir komitenin kurulması... Efendim, Maliye ve Ticaret Vekilleri arkadaşlarımız, bu meselenin müstacel olduğunu söylemişlerdi [ve] bir rapor hazırlamışlardı. O rapor kabul edilir gibi de olmuştu. Halbuki ancak yeni bir formüler hazırlanmıştır. Bu, İktisadi [Devlet] Teşekküller[i’n]e gönderilecek, doldurulacak [ve] üzerinde çalışılacak...

Öte yandan, şunu arz edeyim: Bunların bende tam dosyası var. Envanter tamamdır; tetkike hazırdır. Şunun için arz ediyorum: Mâdem ki, bir [İktisadi] Plan[lama] Dairesi [DPT][298] kurduk [ve] çalışmak üzere yabancılar geldi. O halde istirhâmım şudur: Aynı zevat gelsinler [ve] bu yabancılarla beraber oturalım... Verilecek kararlar, ileride vücut bulacak planın bir parçasını teşkil etsin... Yine aynı süratle karar verelim... [Fakat] ayrı bir şey kurmayalım... Elimdeki şu formüler, İktisadi Devlet Teşekkülleri’ne gitmiştir. Aynı makamdan, devletin çeşitli daireleri aynı şeyi istiyorlar. İşler hem uzuyor, hem de bu işlerle hangi makam meşgûl olacak diye bir tereddüt var. İsterlerse, ben dosyaları kendilerine açayım [da], görsünler...

Aynı zamanda şunu [da] arz edeyim: Ben geçen sene memurken, buna tekadüm eden günlerde çalışmış ve 18.000.000.000'lık [Lira] mevcut projeler içinden, Amerikalılarca iktisâden kâbili müdâfaa olanları ayırmış [ve] 6.758.000.000'u [Lira] devamı icab eden projeler diye tefrik etmiştim. Şu muhtırayı da yazmıştım. Bu muhtıra üzerine 1.011.000.000 Lira'lık kısmını istedik. Bir hayli para verdiler. Şu muhtıraya girmiş projelerin hiçbirine, ne Amerikalılar, ne [de] OECE [OEEC][299] itiraz etti. Ekonomikman kâbili müdâfaa gördüler. Demek istiyorum ki, bu acil çalışma geçen sene yapılmıştı. Aynı heyetin tetkikine tekrar arz edilebilir. Vakit geçirmeyelim. Durumu bildirip, maddeleri yazalım...

[MÂLİYE BAKANI] EKREM ALİCAN: Şimdi bu kararname ile Müsteşarları topladık. Ayrıca üç adet [de] komite kuruldu. Bu teknik komiteler mesâîlerini bitirmek üzeredir. Bunlar aşağı yukarı yüz küsûr proje üzerinde meşgûl oldular ve [bu projelerin] kaderini tayin ettiler. Bunun neticesi, devletin yatırımlarında alınmak üzeredir.

Şimdi gelirken arkadaşlara yine sordum. “Şimdi saat 3'de Müsteşarları biraraya getireceğiz. Üç, beş gün içinde neticeyi alacağız.” dediler. Bir taraftan [da] mali imkânları tesbit ediyoruz. Yatırımlar duracaksa veya devam edecekse, mali imkânlarımız ne ise, bunları da topladıktan sonra, bize bir hafta, on gün içerisinde nihâî raporlarıyla zaten gelecekler.

Arkadaşımın bu planlama dairesi fikrine iştirâk etmediğinin sebebini de anlamıyorum. Biz şimdi bir iptidâi ayrım yapıyoruz. [Önce] bunu bitireceğiz [ve] ondan sonra [da] devam etmesine karar verdiklerimizi, “buyurun Şefik [İnan] Bey” diyeceğiz.

ŞEFİK İNAN: Ben de aksini söylemiyorum. Çünkü, bunlar büyük planın içine girecek[tir].

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI] FEHMİ YAVUZ: İkisini tevhid etmek zannederim kâbildir. Kurduğumuz komite mesâîsini bitirmek üzere olduğuna göre, kararımızı verirken, bu yatırımların neticesi üzerinde münâkaşa etmemiz ve sâlim yolu bulmamız mümkündür. Ayrıca, bir büyük planlama işine gireceğiz. Şu halde [önce] bu komiteler mesâîlerini bitirsinler. Derhal durdurulması lazım gelenleri [de] tasfiye edelim. Ayrıca,

[komitenin kararları], uzun vâdeli planlama ile meşgûl olacak [olan] idareye [de] verilsin. Onlar da bundan istifade etsinler.

[SANÂYİ BAKANI] MUHTAR ULUER: Mesâî yeni başlamış değildir. Bu bakanlığa gelir gelmez arkadaşlarımdan ricam şu oldu: “Devam etmesine zarûret bulunanlar hangileridir? Vazgeçmemiz imkânı olanlar hangileridir?” Sâkıt hükûmet zamanında da bu hazırdı. 7.000.000.000’lık [Lira] borçla işe giren İktisadi Devlet Teşekkülleri bunu düşündüler. Bütün vekâlet mütehassısları üzerinde karar verdikten sonra, Müsteşarlar Heyeti’ne gidecek diye, bu işin medreseye dökülmesinde fâide yoktur. Hepsi para isteyecektir. İlk yapılacak şey, rantabl olmayanlarından başlamak suretiyle durdurmaktır. Şu vereceğimiz kararlarda da % 10 yanlış kabul edeceğiz. Ama büyük derdi [de] kurtaracağız.

[ULAŞTIRMA BAKANI SITKI ULAY: Öyle zannediyorum ki, ilk günlerin heyecânıyla, o gün toplandığımız zaman, bu Müsteşarlar toplantısı hakkında bazı prensip kararları serdedilmişti. Vekâletlerdeki arkadaşlar da böyle yapmış olacaklar ki, biz vekâlette evvelâ gittik, yatırımların cinsini tesbit ettik. Bir komite toplayarak, bunlardan hangisinin bize lüzumlu olduğunu ve hangileri üzerinde Müsteşarlar Komitesi’nde ısrâr edeceğimizi tesbit ederek, mümessilimizi böylece o toplantıya gönderdik. Binâenaleyh, Müsteşarlar Kurulu, bizim kararımız hilafına bir red yaparsa, biz derhal itiraza hazırlıklıyız.

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI] FETHİ AŞKIN: Bizim vekâlette de evvelâ bütçemizi ele alıp, bu yıl yapacağımız masrafları gözden geçirdik. Bütçede bir tasarruf yapmanın lüzûmuna da Maliye Vekili işaret etmişlerdi. Evvelâ [Cihat İren arkadaşımızı dinledik. 35.000.000’luk [Lira] kotada bir indirim yapıldığını öğrendik. Bu takdirde bütçede azalma olacaktır. Onun için, vekâletimizde oturduk, bu yılki bütçede neler yapılmalı[dır], neler yapılmamalı[dır], bunu düşündük... Bunun bir an evvel realize edilmesi şart[tır]. İleride yapacağımız projeler veya mevcut projelerin ilerideki tatbikâtı husâsunda Müsteşarlar Kurulu tetkikâtta bulunabilir. Ama herhalde bu mesâîyi bitirmeleri lazımdır.

EKREM ALİCAN: Seçim ve politik mülâhazalarla konulmuş bir takım masraf kalemleri var ki, bunları mevkuf tutmak suretiyle, bir ayırma yaptık. Her vekâletin teknik elemanları da, bu işler içinde yetişmiş insanlardır.

“Esâsen şu bütçe faslı politik mülâhazalarla bize yaptırılıyor” diye, bu arkadaşlar eskiden bunu biliyorlardı. Bu arkadaşlar teknik elemanlar olarak çalışıyorlar. Bunun dışında ilmî esaslara göre tesbitini yapacaksa, bunu Şefik İnan’a zaten vereceğiz. Bana dün verilen mâlûmâta göre, 80 küsûr proje üzerinde mutabakata varılmış... Teker teker tesbit edilmiş... Formülerle alakası yok[tur].

ŞEFİK İNAN: Var, var... Büyük teşebbüsler var. İktisadi teşebbüsler de var. Burada bir miktar ayırmak lazımdır. 6.000.000.000 [Lira] kadar tutuyor. Bu, bir emri vâki hâlinde gelecek senelere [de] sirâyet edecektir. Bu beş senelik planı hazırlamakla görevli ecnebinin tetkikine bunu sunarak, eğer 15.000.000.000 [Lira] ise, bunun 6.000.000.000’lık [Lira] kısmını adam görsün ve bir emri vâki ile karşılaşmasın... Affetsinler, Maliye her şeye karışmak ister. Bir taraftan bir [İktisadi] Planlama Dairesi [DPT] kuruluyor, diğer daire [de] aynı işle meşgûl oluyor.

FERİDUN ÜSTÜN: Biz bunların kalburlamasını süratle yapmak mecbûriyetindeyiz. O mütahassıs da istiyorsa, bu çalışmaya katılsın...

ŞEFİK İNAN: Benim de istediğim budur. Kararnameye gelince... Her yapılan işin bir mesnede dayanması lazımdır. İlânihâye devam edecek bir hizmet değildir. O halde lütfen öyle yazılsın...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Şu neticeye varıyoruz: Teşekkül eden komite çalışmalarına devam etmeli ve şu dosya da onlara verilmeli ve sonra bu ecnebi mütehassıslar da fâideli ise, onlar da bu heyette bulunmalı veya netice onlara sunulmalı[dır]. Bu işi bitirmeli [ve] işsizliği durdurmak için, % 15 hatalı da olsa, hareket emrini vermeli[yiz].

[ÇALIŞMA BAKANI] CÂHİT TALAS: İşçi sigortalarının [SSK’nın][300] bir takım mali imkânları var. Hastahâne projeleri hazırlanmak üzere... Gayrimenkûle yatırılması lazım gelen paramız var. Bu karara göre, hazırlamakta olduğumuz bir takım yatırımların, bu karar sonuna kadar durdurulması mecbûriyetinde kalacağız. Bu durumda hiç olmazsa İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin ve devletin bir takım inşaatı duracaktır ki, inşaat sanayii, diğer sanayii de işleten bir konudur. Bana gelen mâlûmâta göre, bu komite bazı kararlar almaktadır ki, lüzumlu husûsâtı düşünmeden alınan bu

kararlar, ekonomik bazı mahzûrları dâîdir. Müsbet ve memleket için faydalı kararlara dokunmamak icab eder.

ŞEFİK İNAN: Ben kimsenin işini bozmak istemiyorum. Yalnız diyorum ki, “bu adamlar bu işe iştirâk etsinler.” Yalnız Maliye Vekili arkadaşımdan rica ederim. Bu kararnameyi bir şartla imza ederim: “Bu, muvakkattır ve şu işe münhasırdır” [şeklinde olursa]...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Şimdi maddeyi koyalım [da], [iş] bitsin... Bu iş bittikten sonra bu teşkilata [artık] yer yoktur.

[DEVLET BAKANI MUSTAFA] ÂMİL ARTUS: Mevduat meselesi mühimdir. Buna temas etsek...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bana bir avukat müracaat etti. “Kimlerin nesi var, nesi yoksa, hepsine vâkıfım” diyordu. Şevket Karadeniz isminde nâmuslu bir adammış... Öyle adamlar var ki, taksirleri yok, paralarına el konulmuş... Şevket Karadeniz’in dediğine göre, zengin diye bazı adamların parasına el konulmuştur ki, doğru değildir.

EKREM ALİCAN: Biz tahditleri kaldırdık. Verilen listeler içinde yanlışlıklar olmuştur. Yüksek heyetiniz bana bir salâhiyet vermişti; bu mevduattan bu arkadaşların geçimini sağlayacak bir miktar kendilerine verilsin [diye]... Aldığımız karara göre, ayda 3.000 Lira para çekebileceklerdir. Yalnız liste gayri kâfi olduğu için, munzam bir liste ile ayrıca Başvekâlet’e müracaat ettim.

Sonra Milli Birlik Komitesi ile Maliye Vekâleti arasında bir görüş ayrılığı olmuştur. Dediler ki, “biz kasaların hepsine el koyacağız.” “Aman” dedim, bu, “Kasalar yoluyla mevduâta intikal ederse, biz Maliye Vekâleti olarak bunu karşılayacak imkânı bulamayız. Sonra eski tedbirleri tekrarlamak icab eder. Bu da bizim için tehlikelidir.” Neticede Milli Birlik Komitesi ile temasa geldik. Kendilerine izahat verdik. Arkadaşlar anlayış gösterdiler ve dediler ki, “Yalnız bizim şüphe ettiğimiz, iktidarın bazı adamları var. Bu eşhası da tesbit edelim... Onların da kasalarına el koyalım...” Neticede temas ettik, bir ilâve liste yaptık [ve] bunu [da] bankalara tebliğ ettik. Dün yine öğrendiğime göre, Vâlilik yeniden bütün kasalara el koymuş... “Aman”

dedim, “Bu işi bırakalım... Bankalara karşı itimâdı sarsan bir durum yaratmayalım...”

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: [Milli Birlik] Komite[si] âzâlarını ve İstanbul’u tahrik eden İtalyan bankası[301] oldu. Acaba bu adamlar bizim bankaları sabote mi ediyorlar gibi bir şey aklıma geldi.

EKREM ALİCAN: Son ek listenin içine girmiş olarak bazı bankaların sermayesinde büyük hisseleri bulunan eşhastan bahsettiler. Meselâ, [CHP eski milletvekili] Câbir Selek’ten[302] Garanti Bankası vesilesiyle bahsetmişlerdir. Bu gibi şâyiâlar, bunların bağlı bulundukları müesseselere de sirâyetle, bir itimatsızlık havası yaratabilir. Acaba Milli Birlik Komitesi ile temas edilip, bunlara engel olunamaz mı?

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bizimki büyük davadır. Ama memleketin umumi iktisadi hayatını, millet itibarını sarsacak yollardaki kaybı da düşünmek lazımdır. Şu hareketler bize 100.000.000 [Lira] da kazandırsa, dikkatli olmalıyız.

EKREM ALİCAN: Altın 97,5 Lira’ya kadar düşmüştü. Belki de bu sebeple yine 107 Lira’ya çıktı.

DÂHİLİYE VEKİLİ [İHSAN KIZILOĞLU]: Bazı kasalardan eroin, bazı kasalardan [da] mühim vesâik çıktı. Buna da nazarı dikkati celbederim. Ama Maliye Vekili arkadaşımızın konuşmasından sonra, kasalardaki vesâike el koymakla iktifâ ederiz.

[TİCÂRET BAKANI] CİHAT İREN: Elde [bulunan] mevcut listeleri, Milli Birlik Komitesi, Maliye Vekâleti ile yeniden tetkik etsinler. 40-50.000.000 [Lira] yakalayacağız diye, büyük iktisadi sıkıntılara yer vermememiz lazımdır.

Ben şu anda hükûmetimizi ve M[illî] B[irlik] K[omite]’mizi tehdit eden iki büyük tehlike görüyorum: Birincisi, bu suistimallerin üzerine atılmamız... İkincisi de, “şunun adamı idi, bunun adamı idi” diye binlerce şikâyete kulak vermemiz... DP biraz bu hataya düşmüştü. “[Cumhuriyet] Halk Parti’lileri atalım” derken, bir baktılar ki, elde iş görecek adam kalmadı. Çıkardığımız

adamın yerine öylesini bulmalıyız ki, işlerimizi daha iyi yürütsün... Şimdi biz bu ihbarları mümkün mertebe teenniyle yürütüyoruz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Her Vekil arkadaşın bu işi teenniyle yürütmesini rica ederim. İkincisinde de, yine [Milli Birlik] Komite[si'ndeki] arkadaşları ikna etmeliyiz ki, bütün bunlar Maliye Vekâleti'ne tevdi edilmiştir. Mütehassıs arkadaşlarla temas etmek suretiyle, kimin parasına el koymak lazım, kiminkini serbest bırakmak lazım, bu işi Maliye Vekâleti'ne terk edersek, zannederim, bu bankalara bir ferahlık da verebilir.

SELİM SARPER: Sâkıt iktidara mensup bazı kimselerin İtalyan devlet adamlarıyla bir takım iş münâsebetleri var yollu emâreler var. İtalyan Bankası'nı[303] bu sebeple emniyet altına almak istiyorsak da, bu yüzden memleketimizin iktisadiyâtını sarsmamız doğru değildir.

CİHAT İREN: Mevduâtı da, müşteriyi de kendilerine kaydırmak için bunu yapmış olabilirler.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Mevkuf mebuslara âid olan kısmı bırakıp, diğer kısmı serbest bırakmak husûsunda, Maliye Vekilimize salâhiyet verelim... Bu meyanda bunlarla pek yakın ilgili olanları da ele alabilsinler. Maliye Vekili, Şevket Karadeniz'i çağırır. Adam diyor ki, "herhangi bir yanlış hâle ve yolsuzluğa sebep olursam, mesûliyeti tekebbül ederim.

EKREM ALİCAN: Ben bu listeler üzerinde çalışmalar yapabilir ve istediğim şekilde karar verebilir miyim? Milli Birlik Komitesi ile işbirliğine lüzum görmez misiniz?

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: [Milli Birlik] Komite[si], eline geçecek vesâiki vekâlete verir [ve] bunun tatbikâtını vekâlet yapar.

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Kesin bir ayırma telkini fikrinde değilim. MBK arkadaşları çok uyanıktır. Bu telkinin ışığı altında yürümek doğru değildir. Tararken icab eden tetkiki yapabiliriz.

[MİLLÎ SAVUNMA BAKANI FAHRİ ÖZDİLEK: Üç Vâliye de tebliğde bulundum. "Maliye Vekili'nin yapacağı açıklamaya göre hareket

edeceksiniz” dedim. Kasalara el koyacağız diye, yeni bir hamle olmasa gerektir.

EKREM ALİCAN: Dün İstanbul ve Ankara’da olmuştur.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Şu halde Milli Birlik Komitesi’ne bu iş açıklanır. Bu işler şaka götürür işler değildir. Bizi yeden yere vurur. Bütün salâhiyetleri itimat ettiğimiz Vekil arkadaşlara vermeliyiz.

SELİM SARPER: Nedense MBK ile hükûmet arasında esaslı bir irtibat teessüs edememiştir. MBK, teşrii Meclis fonksiyonu hâlini almıştır. Fakat [MBK ile] irtibâtımız yoktur. Her teşrii Meclis’te Vekiller bulunur, dinler, istizaha mâruz kalır [ve] kendisi şahsen söz isteyip, müdahale edebilir. Bu irtibâtı şimdilik her iki heyette [de] âzâ olan arkadaşlar temin ediyorlar. Fakat bir kere burada o meseleyi nakletmek mecbûriyetinde kalıyoruz.

CİHAT İREN: Bir prensip kararı daha alalım: Bizde kararname hâline getirilmiş, MBK’dan geçecek kanunlar için, alakadar Vekil arkadaşlar, MBK’yi muhakkak tenvir etsin[ler].

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Evet...

[Siyasi partilerin] ocak ve bucak başkanları [teşkilatları] hakkındaki kanun [tasarısı] hazırlandı mı? Bunun daha fazla uzamaya tahammülü yoktur.

(Kânun metni okunarak; [tasarı], “il ve ilçelerde birer teşkilat kurabilir” ibâresinin ilâvesiyle, kabul edildi.)

[SANÂYİ BAKANI] MUHTAR ULUER: Bu mevzuda tamamen mutâbıkız. Yalnız seçim zamanında o vilâyet nasıl idare edilecek? Kolay olur mu?

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Partililer gidecek her köye, “reyini bana ver” diyecek...

İHSAN KIZILOĞLU: “Beş sınıflık ilk tahsili bitirmeyenler seçime giremez” desek, mesele kalmaz. (“O başka mevzu” sesleri)

FAHRİ ÖZDİLEK: Yüksek tahsil gençlik teşkilatının kaldırılması isteniyorsa, buradaki “teşkilat kurar” ibâresiyle, acaba siyasi faaliyet yine başlar mı?

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Yeni teşkilat kurulmuyor. [Sadece] kurulanlar lağvediliyor[lar]. Şimdi Dahiliye Vekili, emir verir [ve] “ocaklar [ve] bucaklar kalkacak” der.

MUHTAR ULUER: Sayın Adliye ve Dahiliye Vekil[ler]i ’nden rica edeceğim... Bunları dâimî veya muvakkat kapatma şekillerinden hangisi düşünülüyorsa, bunlar için anayasada hüküm bulunması lazım[dır].

FERİDUN ÜSTÜN: Bugün birçok kararnameler çıkardık ve tasarılar hazırladık. Kitâbeti resmîye bakımından hatalar oluyor. Kanunlar hazırlanırken hiç olmazsa bir gün evvel bize verilse, biz de hazırlıklı gelsek... Meselâ, İdâre Meclisi âzâlarının tasfiyesi hakkında bir kanun var. Hukuk Müşâvirim tedbirleri hatalı gördü.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Tamam...

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Sayın Dahiliye Vekili ile iştirâk ediyoruz. Bundan sonraki hazırlıklar, ilgili bakanlıklara bildirilecektir. Hazırlanan kanun tasarısı, [önce] Başvekâlet’e gönderilecek ve [sonra] teksir edilerek, Vekil arkadaşlara gönderilecektir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Şimdi bu ocak ve bucak teşkilatının kaldırılması hakkındaki okuduğumuz metin yeni baştan gözden geçirilecek ve çabuk kanunlaştırılacak[tır].

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Elimizde bir Adlî Tıp Meclisi[304] konusu var. Adlî Tıp Meclisi’ndeki hekimlere ödenek az verildiği için, kaliteleri ortanın altındadır. Bu ödeneklerin artırılması suretiyle, ortanın üstünde hekimlerin buraya alınmasına zarûret vardır. Çünkü, yarın [Yüksek] Soruşturma Kurulu[305] huzûrunda haklarında tahkikat açılanlar, cezai mesûliyetlerini tamamen kaldıran veya azaltan hâller bulunduğunu iddia edecekler. Dışarıda birinci derecede hekimlerden rapor almak veya yabancı otoritelerden rapor almak yollarını ihtiyâr

edebileceklerdir. Binâenaleyh, bunun Sayın Sıhhat Bakanlığı'nca da ele alınmasını ve adlî tabiplerin ödeneklerinin arttırılmasını rica ediyorum.

[SAĞLIK ve SOSYAL YARDIM BAKANI] NUSRET KARASU: Bu mevzu [Adalet eski Bakanı] Osman Şevki Çiçekdağ[306] zamanında [da] realize edilmek istendi. Fakat konulan ücretlerin küçük [düşük] olması dolayısıyla, gerekli miktarda eleman bulunamadı. İcâbında kendilerine milyonların teklif edilebileceği bir organdır. Buraya ehliyetli ve nâmuslu insanların getirilmesi lazımdır. Maaşları arttırmakla beraber, eski Adlî Tıp Müessesesi üzerinde de durmak lazımdır.

FEHMİ YAVUZ: Bu ödenekler meselesini toptan ele almalıyız. Ben profesörler meselesini [gündeme] getirmek istemedim. Hatırlarsanız, ben “bilhassa hâkimler için çek gibi bir şey dahi verilebilir” demiştim. Ama iltifat görmedi. Tahkikat sırasında bu adlî tabipler söz sâhibi olacaktır. Ama bir ödenek şeklinde bunu ele alırsak, [işin] içinde[n] çıkamayız.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: “Yabancı otoritelerden istifade ederler” dediniz. Bu yabancı otoritelerin raporları bizim için mûteber olur mu?

ÂMİL ARTUS: Tıbbi adlî kanuna [Adlî Tıp Müessesesi Kanunu'na] göre bilcümle ihbârâtı adliyeî tıbbiyenin görülmesi işi, Adlî Tıp Müessesemize âiddir.

BAŞKAN]: Bir Türk doktorunun raporu, [bir] Fransız doktorunun raporundan ziyâde emniyet vericidir.

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Eğer bizim tabiplerimiz tıbbi esaslara uymayan bir rapor vermişse, bunu da yabancı bir tabip tebârüz ettirmişse, mahkeme bunu nazarı itibara alır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bunun mali portresi ne olacaktır?

EKREM ALİCAN: Bu ödenekler mevzuunda ayrıca konuşacağım çok şeyler vardır. Ancak ödeneklerimi arttırdığımız takdirde, “soruşturma meselesi dolayısıyla, istihdâm edilecek heyetin ödeneklerini arttırdılar ve onlara tesir etmek, onları itmâ etmek suretiyle, şunu şunu yaptılar” derler mi, demezler mi?

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Buraya intisâb eden hekimler, dışarıda muayenehâne açamıyorlar. Onun için kâbiliyetli hekimler buraya intisâb etmiyor[lar]. Bunu izaleye mâtuftur.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu işin iki Vekil arkadaş tarafından ele alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Adalet ve Sağlık bakanları...

ÂMİL ARTUS: Selim Sarper arkadaşımızın bir derdi var. Bu adamlar vekâlet emrine alındı ve merkeze getirildi. Ne olacak?

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Hariciye Vekâleti hariçte hizmetine lüzum görülmeyenleri vekâlet emrine alamaz mı?

SELİM SARPER: Müsaade ederseniz, iki Devlet Vekili ve Adliye Vekili ile bunu bir esâsa bağlayalım. Bunları vekâlet emrine alırız. Fakat ileride Şûrâyı Devlet'e müracaat ederler ve teker teker kaybettikleri maaşı benden isterler. Ben ise maalesef bunu verecek kaabiliyette değilim. Hatta tarihini de evvele almak lazımdır. Dün akşamki tarihle bir Heyeti Vekile kararı alalım...

CİHAT İREN: Bir kanun çıkarıp, tasfiye durumunu ele almamız lazımdır. Merkezde iş ve kadro yokken, merkeze alma usûlünden de vazgeçelim...

ŞEFİK İNAN: Elimizde mevzuat vardır. Bunları tekâüde sevk edebiliriz.

CİHAT İREN: Müsaade ederseniz, Adliye ve Devlet Vekilleri arkadaşlarımız bunu vazife olarak ele alsınlar ve bir kanun getirsinler...

CÂHİT TALAS: Bu, bir tasfiye kanunu gibi bir şey olmaz mı? Elimizde imkân var. Emekliye sevk edebiliriz.

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Adliye hariç diğer kısımlar için bir kanuna lüzum yoktur. Maamafih bir kere konuşalım...

SITKI ULAY: Bizim birkaç nokta üzerinde karara ihtiyacımız var. Ankara, İstanbul ve İzmir'de telefon durumu hemen hemen işlemez ve halkın telefon ihtiyacı karşılan[a]maz bir duruma gelinmiştir. Yeniden birkaç

vekâlete telefon koymak icab etse, [bu] mümkün ol[a]mayacaktır. Binâenaleyh, bazı vekâlet ve İktisadi [Devlet] Teşebbüsler[i'n]de fuzûli olarak bulunan telefonları, bu müesseselerin amirleriyle temas ederek tasarruf etsek, halkın da ihtiyaçlarını karşılayacak duruma gelebiliriz. Santrallara bağlamak suretiyle mahdut telefonla idare etme imkânı dâimâ olmaktadır. Binâenaleyh, Ulaştırma Bakanlığı'nın ve PTT'nin[307] mümessilleriyle Vekiller temasa geçerek, bu işi tetkik ederlerse, iyi olur kanaatindeyim. Benim odamda üç tâne telefon var ki, sâbıklar metresleriyle konuşurlarmış...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Peki, bunu da bu suretle hâlledelim...

CİHAT İREN: Et ve Balık Kurumu'nun[308] müteaddit kasap dükkânları var. Bunlar büyük masraflara ve hatta isrâfa mâl olmaktadır[lar]. Bunları kapatalım... [Zaten] işletenlerin çoğu [da] eski iktidarın adamlarıdır.

İkincisi [de], Petrol Ofisi bâyilikleridir. Bunların hepsini doğrudan doğruya eski mebuslara vermişlerdir. Hepsinin tasfiyesi lazımdır. Bu adamlara pompayı ve sâir levâzımı vermişiz, arsasını vermişiz, adamı milyonluk yapmışız...

Şöyle bir kararname kaleme aldım: Petrol Ofisi Umum Müdürlüğü'nce bâyilerine bedava olarak verilen işletme malzemesi, kamyon gibi nakil vâsıtalarından Umum Müdürlük'çe lüzum görülenlerin satın alınması husûsunda [Petrol] Ofis[i'n]e salâhiyet verilmiştir. Bundan sonra bu tasfiyeyi yapacağız. Ondan sonra bir heyet kuracağız [ve] objektif bir takım anâsırı tesbit edip, kredi ve mali durumları imkân dahilinde olanlara bir had dahilinde vereceğiz.

SELİM SARPER: Birçok memleketlerde bu bâyilikler, iş göremeyecek [kadar] ihtiyarlamış şoförlere verilir. Küçük maaşla tekâüt olmuş memurlara da verilebilir. Bu, oralarda bir mâişet medârıdır. Bunu da nazarı itibara almak lazımdır.

CİHAT İREN: Bu, bizde büyük ticari iştir. Kredi ister, teminat ister. Oralarda kredi bulmak kolaydır. DP'lileri kayıracağız diye, vaktiyle onlara vermişler... Şimdi biz bunu başkalarına devredeceğiz ve şüphesiz arada zarârımız da olacak[tır].

Üçüncü noktayı da arz edeyim: İhrâcâtı Geliştirme [Etüd] Merkezi[309] diye bir teşkilat hazırlanmış... Parasını da Amerika [ABD Yardım] Heyeti veriyor. Muhtelif vekâletlerin Umum Müdürleri'nden bir idare heyeti var. Bir de kadrosu var. Bu kadrolar bizim kadrolarımıza mütenâzır normal kadrolardır. Mütehassısları 2.000 Lira alacaklardır. Umumi Kâtibe de 5.000 Lira teklif ederler. Bu, iyi lisan bilen, kültürlü bir adam olmalıdır. Bu adamı arayacağız. Şimdilik bir namzet var: Bu, Fâruk Kardan isminde, Müsteşarlık [da] yapmış, vasıflı bir adamdır. Bu adam, halen İngilizlerin bir firmasında çalışmaktadır. Fakat, "Burası beni mânen tatmin etmiyor. Memlekete hizmet edeceğim. Bir iş istiyorum." diye dilekçe vermiş...

ŞEFİK İNAN: Bu Fâruk Kardan bana geldi. Gayet münevver arkadaştır. Son derece zekidir. Dedi ki, "Benim paraya ihtiyacım yok. Fakat henüz gencim. Boyuna para kazanıyorum. Fakat para kazanmakla kendimi tatmin edemiyorum. Bu havada zannediyorum ki, devletin bana ihtiyacı vardır. Ben "şu işi de istiyorum" demiyorum. Hizmet istiyorum." Bendeniz de düşündüm... Münâkâlât Vekili Paşa Hazretleri'ne telefon ettim. Tanıştırdım... Ben bu görüşmeyi yaparken, Dış Ticaret Dairesi Reisi, "aman, ben alayım" dedi. "Acaba" diyorum, "bu müessese, İhrâcâtı Geliştirme Enstitüsü gibi bir şey olacağına göre, buranın Umumi Kâtipliği'ni bu arkadaşa veremez miyiz?" Parasını şimdilik Amerikalılar verecek[ler]. Ömrü de bir müddet sonra bitecek...

CİHAT İREN: Hüküm koyduk ve dedi ki, "bu devamlı olacak." Odalar ve daire, bunun bütçesine iştirâk edip, devamını sağlayacaklar. Türkiye'de böyle bir araştırma merkezi lüzumludur.

Almanlar, bize bir tarihte 9.000 [Deutshe] Mark yardım verdiler. Bunun karşılığını temin ettik. Sonra Hariciye, bunu bırakmadı. İki sene bunu öldürdü. Beş tâne de eksper tahsis etmişlerdi. Şimdi biz Almanlara, "Biz böyle bir merkez kurduk. Alakanız varsa, yardımınızı memnuniyetle kabul ederiz." diyebiliriz.

Son arzım şu olacaktır: Maliye Vekili arkadaşımla mutâbıkız: Eğer otomobiller için fon yetkisini kaldırırsak, fiyatlar artacaktır. Biz muvakkatız. Bu fonu muhafaza etmek istiyoruz. Bu kararname[yi] de bu mevzu için sevk ediyoruz. Aynı günde çıkmalı ki, aksamasın... Milli Korunma [Kanunu[310] artık] kalkmak üzeredir.

[BAYINDIRLIK BAKANI] DÂNİŞ KOPER: Nakil vâsıtaları bizim sahamıza girdiği için temas etmek istiyorum: Bunlar bir takım imkânlarla girmiştir. Kotalarla geldikten sonra, zaten getirecek olan fabrikalar tesbit edilmiştir. Küçük arabalar meselesi bu suretle hâlledilmiştir. Ama lüks arabaların ithâli tamamiyle usûlsüzdür. Yalnız münâkale vaziyeti bakımından, isterse husûsî araba olsun, niçin böyle husûsî bir vergiye gidiyoruz da, nakliyemizi pahalılaştırıyoruz? Bu münâkale politikası bakımından yerinde değildir ve çok husûsîyet arz eden bir şeydir. Biz yollarımızın üzerinde vâsıtaların artmasını istiyoruz. Bunu ancak parasını verebilecek ve k[ilo]m[etre] maliyetini iktihâm edebilecek kimselere inhisâr ettiriyoruz. Tek bir meteğ [mesele?] üzerinde bu derecede hassas olunmasını yerinde görmüyorum.

CİHAT İREN: Bunlar benzin müstehlikidir. Ticari muvâzenemize tesir ediyor. Sonra çok ucuz olunca, herkeste merak var, herkes bir tâne alıyor. Sonra şu muvâzene ihtiyacı olan durumda biraz müşkül görüyoruz. Fiyatı düşerse, talep artacak[tır]. Gelecek sene döviz imkânımız artarsa, kotalarda biraz daha artırırız.

ŞEFİK İNAN: Bankalardan para toplanmış, bir fon ihdâs edilmiş [ve] bir tesis kurulmuş... Yüksek Tahsil Gençliği Sosyal Yardım Tesisi... Bunu da [Devlet eski Bakanı] İzzet Akçal[311] idare ediyormuş... Bu paranın 190.000 Lirası’nı ayırmış [ve] tahsisâtı mesture gibi kullanma yoluna gitmiş... Bu maarifle ilgilidir ve halen başsızdır. Bunu Maarife devredelim. İdâre Heyeti’nin yarısı gitmiş bulunuyor. Her bankanın partisipasyonu var. Her banka bunu verecek... Yekûnu milyonun üzerinde...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Siyasi maksadı bundan da ref etmek lazımdır. Şöyle bir fikrim var: Bu gençlik, öteden beri para toplar, kibar bir dilenci şeklindedir. Bu topladıkları paralar da tam bir ihtiyaç karşılığı değildir. Neticede kötü yola gitmeye bir destek olur. Bana bu yüksek tahsil gençliğinin iâne ve sadaka ile okuması haysiyetşiken gibi geliyor.

ŞEFİK İNAN: Bu elden para toplamayı kaldırmak için, bu yardımları bir elde toplayalım...

FEHMİ YAVUZ: Bu, çok soysuzlaşmış bir mevzudur. Biz bu yolda olmadığımıza göre, herhalde bu meseleyi kolaylıkla hâlledebiliriz. Meselâ,

balolar vesâire için, Maarif Vekili'nin himâyesinde derlerse, ben bunu kabul etmeyeceğim. Her banka Umum Müdürü'nün bekleme odasında üç beş tâne talebe mümessili bulunur. Bunu kökünden kesmek için çalışalım...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu Zeki Müren konseri ne oldu?

İHSAN KIZILOĞLU: Men'ettik [ve] "paralarını iade etsinler" dedik.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Yarın nefes alalım... Yarın bir kokteyl veriyoruz. Sizlerin de teşrifini rica ediyorum.

SELİM SARPER: [23 Haziran1960 perşembe günü saat] 6-8 [16:00-20:00] arası[nda ve] Hariciye Köşkü'nde...

Kapanma Saati: 12:45

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI [7]

28 Haziran 1960, Salı

Açılma Saati: 9:40

Başkan: Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

[DIŞİŞLERİ BAKANI] SELİM SARPER: Burada iki kararname var. Hariciye Vekâleti tarafından imzalanmak üzere getirilmiştir. Müsaadenizle sebebini arz edeyim...

Birisi, OECE'nin [OEEC'nin] teşkilatlanması işi[312]... Buna buradan Hasan [Esat] Işık[313] iştirâk etmiş... Fakat harcırah vesâireyi ihtivâ eden eski kararname mûteber olmamış... Bizim yeni bir kararname yapmamız icab etmiştir. Pâris'te yirmi hükûmetin iştirâkiyle bu iktisadi işbirliğinin yeniden teşkilatlânması için dörtlerin raporu alınmış... Tabiî bu arada bazı masraflar ihtiyâr edilmiştir. Harcırah kararnamesini verdiğimiz zaman miktârı belli olacaktır.

İkincisi de, yine bir isim dolayısıyla tereddüt hâsıl oldu. ABD ile hükûmetimiz arasında münakit zirâî mahsûl fazlalıkları antlaşması dolayısıyla terâküm eden 150.943.000 Türk Lirası'nın Export-İmport Bankası ile akdedilecek mukâveleyi burada imzalamak için Washington Büyükelçimizi memur ettik. Yine bir similerin [?] husûle getirdiği tereddüt dolayısıyla, arkadaşlardan suâl sorduk. Bu iki kararnamenin de imzasından başka çâre yoktur.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Şu bizim hariçte nâmütenâhi adamlarımız var. Bunları kâmilen buraya çağırsak da, sonra iyilerini yavaş yavaş göndersek... Acaba bundan ne zarar ederiz?

SELİM SARPER: Bu çağırdıklarımız içinden iyi olanları tekrar göndermek icab edince, vereceğimiz geliş ve gidiş harcırahları fazladan verilmiş olacaktır.

[MÂLİYE BAKANI] EKREM ALİCAN: Bunlara dünya kadar döviz veriyoruz. Bunları söküp atsak, sonra beş yerine iki, dört yerine bir olmak üzere, tasarruflu bir teşkilat yapsak ve en iyi adamları oralarda bıraksak, çok [daha] yerinde bir tedbir olacaktır.

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI] FEHMİ YAVUZ: Bizim meselemiz kolaydır. Arkadaşların hepsini çağıracağız. Yalnız bazı yerler için Hariciye Vekâleti'nden ricada bulunacağız. Eğer Hariciye Vekâleti orada kendisi bu işimizi görürse, biz kendimizinkini çekeceğiz.

[TİCÂRET BAKANI] CİHAT İREN: Biz de bütün dış teşkilatı yeni bir muameleye tâbi tuttuk. Yarısını lağvedeceğiz. Lüzumsuz bir takım adamları oralarda bulundurmayacağız. Hele bir takım salhurde adamlar var ki, bunların tecrübesini, genç ve enerjik elemanların tecrübesizliğine tercih etmekten vazgeçmeliyiz. Bir altı ay hepsinin tecrübe sâhibi olmasına yeter...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Washington'da Nüzhet Baba'dan bahsettiler. Bunlar orada keyif yapmaktadırlar.

CİHAT İREN: Çağırdım [Cemâl Gürsel] Paşam... Hepsini çağırdım...

[BASIN-YAYIN ve TURİZM BAKANI] ZÜHTÜ TARHAN: New York, San Fransisco, Kâhire, Beyrut, Kıbrıs ve Atina Haberler Büroları ile Washington, Londra, Pâris, Bonn, Brüksel, Atina, Tahran, Bağdat, Yeni Delhi, Vişi [Vichy] Ataşelikleri vardır. Bunlara lüzum görmüyorum. Ben şöyle rica ediyorum: Hariciye Vekâleti'ndeki Kâtipliklerden birine bu salâhiyeti verelim [ve] onlara yaptıralım. New York'ta ondan fazla [adam] var. Muazzam para götürüyor.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bize dünya durumunu NATO haber veriyor. Yalnız ticari meseleleri, maarifi ve diğer büroları, Hariciye Vekâleti'ne bağlamalı[yız]. Hem teşkilat küçülür, hem de masraflar azalır.

[TARIM BAKANI] FERİDUN ÜSTÜN: Ben de bu fikre cânü gönülden muvafakat ediyorum. Haberler Bürosu'nun kadrosu 15.000 idi. Senevi masrafı 400.000 Dolar... Bütün bunlara rağmen arz edeyim ki, "hepsini memlekete celbedip, birer kişiyle idare edelim" diyecek kadar bu işler kolay değildir. Birçok Ticaret Ataşelikleri lağvedilebilir. Bunların bir kısmı tevhid

de edilebilir. Ama bir kısmının hizmetinden memleketi mahrûm etmek de doğru değildir. Zâtı âlinizin temas ettiği hususlara hepimiz göz atalım... Nerelerden hangi şahıslar tasarruf edilebilir, [bunu] tesbit edelim... Bir kısım oralarda senelerce kalmış... Çocukları ecâniple evlenmiş olanlar da vardır. Onları hemen celbedelim... Bizim vasfı mümeyyizimiz, her şeyi açık konuşmak ve dürüst karar almaktır.

[ÇALIŞMA BAKANI] CÂHİT TALAS: Ben de arkadaşımızın fikrine iştirâk ediyorum. Bütün Basın ve Kültür Ataşelikleri'ni ve buna benzer teşkilatımızı lağvetmek, oradakileri geri çekmek, bir anda faydalı olmayabilir. Fakat bunların çok suistimal edildiği de muhakkaktır. Fakat bazı büyük merkezlerde dış münâsebetler bakımından Basın Ataşelikleri lazımdır. Kültür Ataşeleri'nden çoğunun hiçbir işi yoktu. Yalnız döviz permilerini imzalarlardı. Bunu Konsoloslar veya Hariciye mensubu herhangi bir arkadaş [da] yapabilir. Bunları iyice tetkik ettikten sonra, çok lüzumlularını ibkâ edip, diğerlerini azaltmak lazımdır. Bizim noktai nazarlarımızı oralara intikal ettirecek, oraların gazetelerini tenvir edecek elemanlara ihtiyaç vardır. Fakat yine de bunlardan muazzam döviz tasarrufu yapabiliriz.

ZÜHTÜ TARHAN: Biz "Basın Ataşelikleri kalksın" demiyoruz. Sefâret Kâtipleri'nden bir tânesine yetki verirsek, bu işi Sefirin nezareti altında daha iyi yaparlar.

SELİM SARPER: Bazı yerlerde bu mümkündür. Benim Hariciye için tatbik ettiğim usûl budur. Bu müesseseyi tahrip etmeden, bir kısmını çekmek kâbildir. Böylece hem [Milli Birlik] Komite[si]'nin, hem de bu heyetin arzusu yerine getirilebilir. Fakat Ziraat Vekili arkadaşımızın dediği gibi, birdenbire karar alırsak, belki de sonra yeniden diğer adamları oralara yollamak icab eder. Bu da masrafı dâî olur.

[ADALET BAKANI] ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Avrupalıların Ankara'daki Sefaretleri böyledir. Bütün Ataşelikleri Sefirin murâkebesi altındadır ve çok tasarruflu olmaktadır.

FERİDUN ÜSTÜN: Binâlara verilen para muazzamdır. Bunları biraraya getirsek, yüzbinlerce Lira döviz tasarrufu olur.

BAŞKAN]: Adetleri azalacağı için [de], yeni binâya lüzum kalmaz...

[DEVLET BAKANI] ŞEFİK İNAN: Bir gün bana Amerikan Sefâreti'nden Ziraat Ataşesi geldi. Adama dedim ki, "sizde böyle şey de mi var?" Dedi ki: "Bizdeki teşkilat şöyledir: Sefir var, Sefâret Müsteşarı vardır. Ondan sonra biz Sefir gönderdiğimiz memleketin ne gibi işleriyle meşgûl olmak istiyorsak, ona göre Ataşelikler göndeririz. Meselâ, Türkiye'nin ziraatiyle meşgûl olmak icab ettiği için beni göndermişlerdir. Bir Ziraat Ataşesi, Türkiye'deki hûdâyı nâbit bitkileri toplamış... 1.200 tâne bu çeşit ot bulmuş ve bunları kalp hastalıkları enstitüsüne göndermiş..." Alakadar arkadaşlar Hariciye Bakanlığı'nda toplansalar... Falan yerdeki Sefâreti nasıl kuralım şeklinde çalışsalar, sanırım uygun olacaktır.

Bir de haddim olmayarak arz edeyim: Her tarafta Konsolosluklar var. Eskiden kalmış bir Şehbenderler Nizamnâmesi var. Bu bile yenilenmemiştir.

Biz Avrupa İktisadi İşbirliği [Teşkilatı ile][314] Avrupa Konseyi[315] âzâsı bulunuyoruz. Konsoloslukların vazifesi, menşe şehâdetnâmesini tanzim etmek ve zaman zaman [da] vatandaşları evlendirmekten ibaretse, bu iş Sefâretlere tevdi edilemez mi? Enformasyon meselesine gelince... Artık herşey dünyada açık[tır]. Konsoloslukların vazifesi artık haddi asgarîye indirilmelidir.

[ULAŞTIRMA BAKANI] SITKI ULAY: Aşağı yukarı bütün vekâletlerin hariçte çalışan personeli [var]. Vekil arkadaşlar, bunların vazifelerini önemiyle birlikte ifade etsinler ve zarûrî görülenleri işaretlesinler... Bir teklif olarak bunu ifade ediyorum.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Demek ki, biz bütün bu teşkilatı lüzumlu kadrosuyla Sefâretlerde toplayacağız [ve] diğerlerini [de] lağvedeceğiz. Vekâletlerden bu listeler gelsin... Hariciye Vekâleti'nin de iştirâkiyle kadroyu yapalım... Bu iş geç kalmasın... Bu kadrolaşma önümüzdeki hafta nihayetinde olsun...

SELİM SARPER: Hariçte memurları bulunan Vekiller bir sukomisyon [alt komite] hâlinde toplanalım...

SITKI ULAY: [Türk] Hava Yolları'nın, [Devlet] Deniz Yolları'nın Ataşelikleri var ki, onlar bu sınıfa giremez. Ancak onlardan da tasarruf edeceğiz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: [Türk] Hava Yollarımızın Avrupa hatlarında müsbet çalıştığına inanamıyorum.

SITKI ULAY: Bu işte zarar vardır. Ancak hariçten gelen seferlerimiz gayet iyi vaziyettedir. Evvelce alınmış karar gereğince, devlet memurları tayyâre ile herhangi bir seyahat yaptıkları zaman, bizim tayyârelerimizle seyahate mecbur edilirlerdi. Yine böyle yapılırsa, çok faydalı olacaktır. Yalnız [Türk] Hava Yolları acenteliği mevzuunu bir heyete tetkik ettireceğim. Âzamî tasarrufla, fakat neticeyi bozmayacak mâhiyette hareket edeceğiz.

CİHAT İREN: Bildiğim bir şey varsa, bizim işlettiğimiz hatlar en kesif hatlardır. İç hatlara gelince... Lüzumsuz yerlere seferler yapıldığı için, zarar edilmektedir. Bu İktisadi Planlama Dairesi [DPT][316] kurulursa, o vakit yatırımı yalnız kârlı teşebbüslere değil, en kârlı teşebbüslere götürmemiz icab edecektir. [Türk] Hava Yolları, çok büyük yatırımlar istiyor. Biz acaba hayvancılıkla ev sanayiine bu dövizi verip, bunun on mislini kazansak mı [daha] iyidir? Bugün on Vacant'la bunu işletiyoruz.

Bir de ikinci bir unsur ortaya çıkıyor: Devlet memurları bu tayyârelere binmeye mecbur tutuluyordu. Bu yol [artık] kapandı. Artık memurları büyük turistik seyahatlere göndermiyoruz. OECE devam edecekse, şu az gelişmiş işin bünyesi üzerinde ısrâr etmeyelim... Sıhhatli yerlere yatırım yapalım...

SITKI ULAY: Yaptığımız tetkik de, dünyanın birçok yerlerindeki hava yollarının hariçteki ve içteki çalışmalarının zararla neticelendiğini göstermiştir. Bundan ferâgat yaparsak [edersek], hariçteki seferlerimiz kaybolur. Binâenaleyh, devam mecbûriyetinde olduğumuza kâniim...

[BAYINDIRLIK BAKANI] DÂNİŞ KOPER: Bu dış hatlar mevzuu, endişe edildiği gibi değildir. Bunun tetkikâtı hakikaten yapıldı. Bizim iç hatlarımız daha ziyâde zararlıdır. Hadise şudur: Büyük rekâbetler vardır. Bu rekâbetten büyük devletler müstefit oluyor[lar]. Bir de en zavallılar müstefit

oluyor[lar]. Çünkü, ortancalar, büyük devletlerden çalmak için, müşterilerini dâimâ küçük firmalara aktarıyorlar.

İkinci meseleye gelince: Memurların başka memleketlerin uçaklarına binmesi doğru olmaz. [Bu], zarârımızı mûcib olur. Meselâ, Air France, direkt olarak Fransa'ya uçarsa, başka bir firmaya bu işi vermez. Bu himâye politikaları meşrudur.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Biz arkadaşlar arasında bu dış hatlarda çalışmayı reddetmiyoruz.

CİHAT İREN: Buraya yapılacak yatırım, priyorite bakımından diğer bir yere yapacağımız yatırımın aşağısındadır. Randıman meseleleri tetkik edilebilir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Türkiye'de Avrupa memleketleri[nin] tayyârelerini de tamire muktedir bir atölye kurmamız lazımdır. Bizim tayyârelerimizin Beyrut'ta tamir edildiği ve bir boyadan sonra kontrolsüz iade olunduğunu işitiyoruz.

SITKI ULAY: Çok kıymetli, Avrupa'da yetişmiş mühendislerimiz mevcuttur. Yabancı uzmanlarımız da vardır. Meselâ, dün bir Vacant ârıza yaptı, derhal tamir ettiler.

ŞEFİK İNAN: Cihat [İren] Bey arkadaşımla bir noktada mutâbıkım. Yalnız bir ciheti arz etmek istiyorum: 1948'de, yani İkinci Cihan Harbi'ni tâkip eden günlerde, her memleket havacılığa başladı. Ben o tarihte Maliye'de idim. Bizim [Türk] Hava Yollarımız da Yunanistan'a seferler yapmaya başladı. Ben şöyle düşündüm: Yunanistan yolu kısadır, Orta Avrupa'ya gitmeli ki, maliyeti kurtarsın... Fakat Maliye'yi o zaman ikna edememiştim. Biz, bizden sonra havacılığa başlayan memleketlerle bile rekâbeti kaybettik. Şimdi ise pervâneli tayyâreler yerine jetler kâim olmaktadır. Bütün şirketler yeniden envestisman yapmak durumundadır[lar]. Bu noktadan meseleyi ele alıp, Londra'ya falan gitmek imkânları var mıdır?

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Biz bir müddet pervâneli tayyârelerle çalışmak mecbûriyetindeyiz.

DÂNİŞ KOPER: Jetlerin en küçüğü 3.000.000 Dolar [Cemâl Gürsel] Paşam...

[MİLLÎ SAVUNMA BAKANI] FAHRİ ÖZDİLEK: Şimdiye dek 24 aylık askeri hizmetin 23 ayını bitirenlere bir ay izin veriliyor ve nevama askerliği 23 aya indiren bir durum hâsıl oluyordu. Son aylarda bu izinleri vermedik. Ancak bütçemizin bizi tazyin eden vaziyeti karşısında, 1 Temmuz'da izinler tekrar başlayacaktır. İki günlük bir zaman kaldı. Böylece 1.800.000 Lira'lık bir tasarruf sağlayacağız. % 10 ayrıca devam ediyor. [Toplam] 227.000 kişidir. İşittiğimize göre, bir propaganda yapılıyormuş... "İnkılâp Hükûmeti askerliği uzatacak[mış]" diye...

SITKI ULAY: Statükonun devamı için bâzen bu kötü çığırları tekabbül etmek mecbûriyetindeyiz. Bu sefer öyle bir şekil vermeli ki, gelecek sene bu usûlün mer'iyetten kalkacağı [artık] anlaşılsın...

FAHRİ ÖZDİLEK (Devamla): İkinci istihbar: Bolu bölgesinde, "Yeni hükûmetin parası yokmuş... Birçok işleri yaptırmayacakmış... Ötekiler, ne yapıp yapıp, para temini suretiyle köylüyü destekliyorlardı." şeklinde propaganda yapılıyormuş...

[İÇİŞLERİ BAKANI İHSAN KIZILOĞLU: Biz yaptığımız tâmimde, işlere planlı şekilde devam edeceğimizi ifade ettik.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Tabiî bizim dostlarımız olduğu gibi, düşmanlarımız da vardır. Bilhassa komünistler, köylere kadar nüfuz edebilirler.

Sonra biliyorsunuz, bu inkılaptan sonra şarkta bazı hareketler oldu. Öteden beri, biliyorsunuz, Kürtçülük kökleniyor. Bunların şeyhleri, ağaları bir şey yapabilirler mi, yapamazlar mı diye düşünürken, tedbirler aldık, hepsini Sivas'a topladık. [Toplam] 164 kişi...[317] Bunun oradaki tepkisi nedir diye tetkik ettik. Halk gayet memnun... "Aman bir daha gelmesinler" diyorlar. Çünkü, bu ağalar ve şeyhler, onların mallarına hâkimdiler. Benim kanaatim odur ki, bunları garpte dâimî iskâna tâbi tutmak lazım[dır].

İHSAN KIZILOĞLU: Emir buyurduğunuz günden beri bunun üzerinde tetkikteyiz. 5398 sayılı bir kanun var. Ayrıca da, [19]47-[19]50'de çıkmış

kanunlar [da] var. Eski kanun, tehcir yasasına dayanıyordu. Bunlar, o zaman İskân Kanunu[318] içinde mütâlaa edilerek, garbe yerleştirilmiş, kendilerine arazi verilmiş ve bu araziyi on sene müddetle satamamaları yoluna gidilmiş... Fakat bu şeyhler ve ağalar, bunları muvâzaa yoluyla elden çıkarmışlar. Sonra da yine eski yerlerine gitmişler. Muş, Bitlis, Van, Diyarbakır ve Erzurum bölgesinden 164 kişi topladık. Esas 85 kişidir. Aile efrâdı henüz eski bölgelerindedir. Bu hususta İskân Vekâleti ile birlikte bir kanun hazırlamamız lazımdır. Bunun mali bir portresi de vardır. Eski topraklarını satmışlarsa, bunun üzerinde araştırma yapılıyor.

SELİM SARPER: Amerika, İngiltere ve bir dereceye kadar [da] Almanya ve İtalya, bu Kürdistan meselesiyle meşgûl olmuşlardır. Senelerden beri bunların davası, Kürdistan nasıl olsa Türkiye için kaybolmuş bir parça olduğuna göre, burayı Rusya'nın nüfuzundan kurtarmak olmuştur. 1942-[19]43'de Amerika'da basılmış Kürtçe mecmualar gizlice şark vilâyetlerinde tevzi edilmekte idi. İşittiğime göre, bu hâlâ devam etmektedir. Meselenin vahameti o kadar endişemi mûcib olmuştur ki, aşağı yukarı üç dört seneden beri [her] önüme gelene bundan bahsederek, bir kısa, bir de uzun vâdeli esaslı propaganda yapmaya çalışırım. Hiçbir kimsede bir reaksiyon görmedim.

FAHRİ ÖZDİLEK: Haymana'nın Kerpiç köyüne gitmiştim. Orada sarı saçlı bir çocuk gördüm. Tuhafıma gitti. Dediler ki, "Bunlar evvelce aralarında Boşnakça konuşurlardı. Şimdi Kürtçe görüşüyorlar." Sonra Türkçeyi Arapça ile karıştırarak konuşan insanlar [da] vardır. Bunların lehçe farklarını Amerikalılar tesbit ediyorlar.

Sonra bir komisyonun Erkânı Harbiye[i Umumiye] [Genelkurmay Başkanlığı] Şûrâ Salonu'nda toplanması mevzuu bahsoldu. Ben heyet reisi olarak idare ediyordum. Bizim duvardaki haritamızda, Malatya'dan Doğu Beyazıt'a ve Van Gölü'ne kadar uzanan sahanın üzerinde "Ermenistan" ve beri tarafta da "Kürdistan" kelimeleri vardı. Sonra değiştirdiler. Bunun üzerinde arkadaşların şayani dikkat çalışmaları var. Ancak herbirimiz ayrı ayrı çalışacağımıza, bir komisyon teşkil etmek suretiyle çalışabiliriz.

[SAĞLIK ve SOSYAL YARDIM BAKANI] NUSRET KARASU: Bence şarkta bir radyo istasyonuna ihtiyaç var.[319] Bir de köylü tipi bir gazete

çıkarmak ve ucuz köylü tipi bir radyo cihazı bulup, bunu köylere tâmim etmek mümkündür.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: “Köroğlu” isimli köy gazetesini çıkarmak üzere, matbuattan ricada bulunalım. Meselâ, Cumhuriyet [gazetesi] bir ilâve çıkarıyor. Bunun yerine “Köroğlu”nu çıkarabilir.

ZÜHTÜ TARHAN: Ben [Türkiye Gazeteciler] Cemiyet[i][320] ile temas edeyim...

CİHAT İREN: DP, Kürtleri tutuyor ve himâye ediyordu. Buna rağmen merak ettim... Şarkta birçok yerler [Cumhuriyet] Halk Partisi’ni tutmaktadır. Bunu nasıl izah edersiniz? Bazı faktörler mi var?

İHSAN KIZILOĞLU: Olabilir... Ancak sâkıt iktidarın bu işi istismâr ettiği [de] muhakkak...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Erzurum’da onları Espir kazandırmıştır. Çünkü, reyler toplandığı zaman, henüz Espir’in neticesi gelmemişti. Neticede Espir yüzünden [Cumhuriyet] Halk Partisi kaybetti. Dahiliye Vekâleti vilâyetlerde büro kurmalı [ve] adı da “Propaganda ve Haber Bürosu” olmalı[dır]. Bu hususta derhal teşkilatlanmak lazım[dır]. Bu büroda propagandacı [ve] bilgili adamlar lazım[dır].

FEHMİ YAVUZ: Ben rektör arkadaşlarımızdan ve hocalarımızdan bunun üzerinde ısrarla durmalarını rica ettim. Bunun için metod bulmalarını istedim.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Metod icâd etmek lazım[dır]. Birisi kendisinin Kürt olduğunu söylediği zaman, bu fikrinin yanlış olduğunu, onları kandıranların Ruslar olduğunu vesikalarla ispât etmeliyiz. Evvelâ üniversiteden başlamalı[yız]. [CHP Niğde milletvekili] Âsım Eren[321], bu mevzuda söz söylediği zaman, “Kürt lafını ağzına alma” diye imzalı 300 tâne telgraf almıştır. Bu korkunç bir şeydir. Şark elimizden giderse, Küçük Asya’da barınmaya imkân yoktur.

SITKI ULAY: Kürtçülük faaliyetleri o kadar teşkilatlaşmıştır ki, bizim ihtilâlimiz yapılmasaydı, [DP eski Muş milletvekili] Gıyâsettin Emre[322]

ve [DP eski Muş milletvekili] Şefik Çağlayan’ın[323] idaresinde bu Kürtçülük hareketi patlayacaktı. Zamanını tayin etmek için çalışmalar vardı. Bizim yapacağımız şey, buna karşı bir “contre espionage” [karşı câsusluk] şeklinde bir tedbir olacaktır. Fakat zannediyorum ki, Türkiye’nin bütün bütçesini buna tahsis edersek [dahi], bu mevzuyu kat’î olarak anlatacak bir yol bulamayız. Bu mevzuun ana kökünü bulmak lazımdır.

İHSAN KIZILOĞLU: Bunun ana kökü, bizim vekâletimizin elindedir. Biz tedbirimizi alıncaya kadar, Milli Müdâfaa Vekâleti ve Hariciye Vekâleti çok tedbirli olmalı[dır].

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Realist olmak lazımdır. Bunun bize Sovyet Rusya’dan geldiğine şüphe yoktur. Sovyet Rusya, bir gün bir Kürt Hükûmeti’yle karşımıza çıkabilir. Ben, iyi istikâmet tutturduğumuz takdirde, halkı ikna suretiyle, muvaffak olacağımıza kâniim. Rusların güvendiği adamlar, münevver geçinen bir ekalliyetten ibarettir. Kürt demek, bir adamın elinde herşeyi yapabilen, fakat başı koptu mu, asla kıymet ifade etmeyen bir zümre demektir.

SELİM SARPER: Ruslar, bunu her vakit bir koz olarak kullanacaklardır. Biz tedbirimizi alıncaya kadar, Rusları geciktirecek tedbirlere tevessül etmeliyiz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bizde bir muhaceret oldu. Bu muhacirleri yerleştirirken, 90 k[ilo]m[etre] uzunluğunda, 10-15 k[ilo]m[etre] genişliğinde, vaktiyle köy mahalli bulunan sahalar, tehcir edilen Ermenilerden boş kalmış, oraya yerleştirmek mevzuu bahsolmuş... Bu [eski Cumhurbaşkanı] Celâl Bayar denilen herif, “ben Türk vatandaşlarını gâvur memleketlerinden Türkiye’ye geldikten sonra, bir ayrı muhacerete daha mecbur edemem” demiş... Yani kasten çıkarmışlar... Nasıl olsa gidecek... Gidince de muhacirler tekrar buraya intikal edecek...

İkinci vak’a şudur: Zamanın Erkânı Harbiyei Umumiye Reisi Diyarbakır’a teftişe gidiyor. Oradaki Kolordu Kumandanı, bu Kürt meselesini ona izaha çalışıyor. O da diyor ki, “Ne telafl ediyorsunuz? Bir gün nasıl olsa buralar elimizden gidecek.” Bu söze muhatap olan adam bugün mevcuttur.

Arkadaşlar, vatanın bir karış toprağını vermeye kimsenin hakkı yoktur. Bir millet bu uğurda mahvedilebilir. Böyle olmadığı takdirde, memleketin bütünü müdâfaa edilemez. Nasıl olur da, bütün şark bölgesini gözden çıkarırlar?

SITKI ULAY: Kendisinin de bu yolda satılmış olup olmadığını bilemeyiz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ben de şarklıyım. Ben de Erzurumluyum. Bu Kürt mevzuunda benim bilgilerim çoktur. Tarihte Kürt diye bir şey okudunuz mu? Bunların aslı Türk, hatta garpten gelmiş bir takım insanlar...

[Genelkurmay eski Başkanı Mareşal] Fevzi [Çakmak] Paşa'ya aşiretler müracaat etmişler... "Biz Türküz" demişlerdir. "İsimlerimize bakın... Fakat devlet bize bakmıyor. Bizi tenvir edin... Bizi kurtarın..." Bunlar Maarif Vekâleti'nin dosyalarında vardır. Bu hakikatler karşısında bile, biz kendi evlâtlarımıza sahip olamıyor, onları atıyoruz. O bir [öbür] herif de onlara Kürt süsü verip, bizden ayırmaya çalışıyor. Bir millet için bundan daha hacil bir şey olamaz.

SITKI ULAY: Sayın Başvekilim, bunu Amerika ve Sovyet Rusya da biliyor; ama bunu icabında Türkiye'yi yıkmak için koz olarak kullanacaklar...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bütün bunlara rağmen, biz bu şuura vardığımıza göre, memleketin tek karış toprağını vermeye niyetli adamlar değiliz. Dünyada kimin hakkıdır, memleketin bir karış toprağını yabancıya vermek? Bu benim babamın malı değil, milletin malı... Ama bu pezevenkler, bütün şarkı veriyor[lar]. Doğu, Küçük Asya'nın kalesidir yâhu...

İHSAN KIZILOĞLU: [1]930 Ağrı harekâtından[324] kalmış dosyalarımız var. Evlerinde Türkçe konuşurlar, dışarıda Türkçe konuşurlar. "Niçin kendinize Kürt dedirtiyorsunuz?" denildiği zaman, onlar da korktuklarını söylüyorlar.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bunun sebebi, Türklüğün tekâmül devresinde bir milliyet safhası geçirmemiş olmasıdır. Başka devletler üç dört safha yaşamışlardır. Biz İslâmiyet'in tesiri altında kaldık; milli

duygularımız kemâle eremedi. Biz sathî, sâde, şuursuz ve kültürsüz Türküz. Türk olduğumuzu biliyoruz, ama Türk'ün ne olduğunu bilemiyoruz. Biliyorsunuz, yakın zamana kadar "Eşek Türk, kaba Türk" diye kendi kendimizi tahkir ederdik. Sivas dahil bütün şarka "Kürt" deriz. Ziyâ Gökalp gibi Türklüğün peygamberi bir adam Diyarbakır'da doğmuş... Ama biz onun eserlerini yaşatamamışız. Adam okuyup kendine geldiği zaman, "ben Kürt müyüm?" diye tereddütler geçirmiş... Hatta bu yüzden intihara kalkışmış, fakat ölmemiş... Neticede "her şeyi tetkik ettim ve öğrendim ki, biz Türküz" demiştir. Bu adamın eserlerine bugünkü gençlik sahip değildir.

FAHRİ ÖZDİLEK: Heyecanla üzerinde durduğumuz bu mevzuya bir başka ilâve yapmak istiyorum: Urfa civârında [13]93 muhaciri[325] olarak Rumeli'den gelmiş, bugün hâlâ saç ve renkleriyle Türk olduklarına şüphe edemeyeceğimiz kadınlar, üç etekli ve dövmelidir[ler]. Erkekler de dövmelidir. Birecik civârında bir kısım Türkler Araplaşıyorlar. Yalnız Kürtleşmeyi değil, Araplaşmayı da önlemek lazımdır.

EKREM ALİCAN: Bu mühim meseleyi kolayca geçiştirmek mümkün olamaz. Vekil arkadaşlar bu hususta icab eden tedbirleri alsınlar. Bu iskân meselelerinin memurlar tarafından suistimal edilen tarafları vardır. Şarka götürülmesi lazım gelen hizmetler bakımından bütün bakanlıklara mühim işler düşüyor.

Hatta şunu da ifade edeyim: Bu bölgenin çok tuttuğu bazı eşhastan istifade de mümkündür. Meselâ arz edeyim: Diyarbakır'da Yusuf Azizoğlu ve Ekinci aileleri vardı ve Kürtçülük hareketi ile alakalı idiler.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Hatta düşündüm, bunların başlarını oradan kopardıktan sonra, husûsî Kürtçe öğrenmiş adamlarımızı oraya sokup, bunlara baş yapalım diye... Bu dört başı mâmûr bir planlama ile olur. Bunu Dahiliye Vekâleti ve diğer vekâletler ele alarak, şuurlu bir çalışma ile yapmak lazım[dır]. Bu, mali işlerimiz kadar mühim bir iştir.

[DEVLET BAKANI MUSTAFA] ÂMİL ARTUS: Şarkı gezen muallimlerimiz ve subaylarımız var. Bunlar, hatta aşiret reisleriyle dost olmuşlardır. Bunların aralarında rekâbet vardır. Bundan da istifade edebiliriz. Köprülü Fuad'ın[326] bir kitabı vardır. Ermenilerin bile Hazer

Türkleri olduğunu ilmî bir şekilde ispât etmiştir. Ermenice denilen lisân, baştan aşağı Türkçedir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Kürtçenin de anası, özü Tükçedir. Sonra Van'da bir Ertu aşireti vardır. Hep Türkçe konuşurlar. İsimleri bile Kürt değildir. Kırmançtır. Zani nedir? Zannetmekten gelir. İsimleri bile Türkçe adlardan konulmuştur.

FEHMİ YAVUZ: Yâkup Kuşçuoğlu diye bir zat vardı. Bu hususta büyük çalışmaları olmuştu. 1950'de vefât etti.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bir Alman sosyoloğunun tetkiklerine nazaran da, Türkiye'de Kürt diye bir şeyin olmadığı anlaşılmıştır. 50-60.000 kadar Kürtçe konuşan adam vardır.

ŞEFİK İNAN: Şarkta bir radyo istasyonu kurmak ve bloke radyolarla bu mevzularda faaliyette bulunmak iyi olacaktır kanaatindeyim. Bu bloke radyolar öyledir ki, meselâ yalnız Ankara Radyosu'nu dinler.

EKREM ALİCAN: Meselâ, benim bildiğim [CHP eski Ankara milletvekili] Avni Doğan[327] Bey çok vatanperver bir zattır ve bu işlere cidden vâkıftır. Bu işlerin hâlli işi, biraz da oraları bilme meselesidir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ben bunu Başvekâlet'ten vekâletlere yazacağım. Bununla meşgûl olacaklardır. Başka çâremiz yoktur.

ŞEFİK İNAN: Ocak ve bucakların [siyasi partilerin ocak ve bucak teşkilatlarının] ilgâsı kanununda [yasa tasarısında] bir dördüncü madde var ki, bendeniz ilk toplantımızda bu memur mevzuunu ortaya atmıştım. Oturdum, bir kanun maddesi hazırladım. Bir Dahiliye Vekâleti'nin maddesi var. Bir de benimki var. Ayrıca da, Cemiyetler Kanunu'nda memurlar statüsüne taallûk eden bir şey var. Bu, partilere intisâb etmiş memurlara taallûk etmektedir. (4. maddeyi okudu.) Bendeniz de şöyle bir teklifte bulunuyorum: 788 sayılı Memurin Kanunumuzun 9. maddesi, siyasetle iştigâli memurlar için men ediyor. O zamandan bu zamana vakit geçti. Onu şu şekilde yeniden ele alsak...

SITKI ULAY: Memurlar meselesini bir parça daha tetkike tâbi tutmalıyız.

([Devlet Bakanı Prof. Dr. Mustafa] Şefik İnan teklifini okudu.)

FEHMİ YAVUZ: Çok müstacel değilse, bunu heyetlerimize arz edelim...

ÂMİL ARTUS: Bu kanunun içinde “ocak ve bucak” kaydından sonra, memurlar hakkında da gayet güzel hükümler var. Bu iş aceledir.

CİHAT İREN: Memurin Kanunu, ayrı bir kanundur. Bütün hükümleri birbirinin arasına koymamız mümkün değildir. Önce Dahiliye Vekâleti’nin acele olan işlerini hâlledelim... Ama bütün devlet hizmeti gören ajanları, bunun içine koymayalım.

([Devlet Bakanı] Âmil Artus, [siyasi partilerin] ocak ve bucak teşkilatının kaldırılması hakkındaki tasarıyı okudu.)

[SANÂYİ BAKANI] MUHTAR ULUER: Bir teklifim var: Birinci maddeyi kabul edelim. Bu tahsil dereceleri, zannediyorum, insan hakları prensiplerine muhaliftir.

FEHMİ YAVUZ: Bu tahsil tahditlerine iştirâk ediyorum. Bu, belki [de] birçok kimseleri, siyasi hayata atılmak üzere, memleket[lerin]e dönmeye iletecektir [itecektir]. Memleketin ücrâ yerlerine de belki böylece doktorlar ve avukatlar gitmiş olacaktır.

SITKI ULAY: Bu, ideal bir mevzudur. Bunu biz de arzu ediyoruz. Ama bunun uğrayacağı tepkileri de düşünmek lazım[dır]. Açık konuşalım... Sayın Maarif Vekili’nin göndermeyi düşündüğü avukat, yarın orada yorulunca, bırakıp gelecektir.

ÂMİL ARTUS: Birçok memleketlerde lise kaydı esas alınmıştır. Başka meslek mensupları da vardır. Bu siyaset mevzuunu bir takım zayıf irâdeli adamların ellerine bırakamayız. Partiler bunun icabını yerine getirebilirler. Bazı arkadaşlar bu meseleyi fazla izâm ediyorlar gibi geliyor bendenize... Adam bir fikri ifadeden âciz... Cehaletin ve taassubun tâ kendisi... Geliyor [ve] bir grupla beraber fikirlerini empoze ediyor. Siyaseti tereddiye uğratan, kanunlarımın bunu ele almamasıdır. Siyaseti bir amme müessesi [olarak] kabul etmek ve bunun için asgarî kültürü de aramak lazımdır. Politika, imzasını atmaktan âciz adamların elinde bu iğrenç hâle gelmiştir. Ama

bunun dışında seçmek için tahsil şartı koymayacağız. Hatta Amerika'da okur yazar olmayan, ora[nın] vatandaşı [bile] olamaz.

SITKI ULAY: O halde Vehbi Koç[328] dahi giremeyecek... Bunun gibi birçok adamlar vardır. "Tahsil kaydıyla partileri tertemiz hâle getiririz" diyorsanız, yanılıyorsunuz... Bakın, eski iktidarın mebus ekseriyetini avukatlar teşkil eder[ler]. Bunlar, mebusluk için her türlü tavizi vermiş insanlardır.

EKREM ALİCAN: Siyasi partilerin faaliyetini tanzim eden kanunlara hakikaten ihtiyaç vardır. Ancak bunu aceleye getirip de, bir takım reperküsyonlara meydan vermemeliyiz. Tasarının şu ikinci, üçüncü ve hatta dördüncü maddelerini dışarıda bırakalım...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: "Bu maddeleri buradan çıkaralım ve bilahire Memurin Kanunu'nda ve diğer kanunlarda el alalım" diyenler el kaldırsınlar... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MUHTAR ULUER: İşçi kitleleri hâlâ DP'nin seçtiği idare heyetleri tarafından idare edilmektedir. Dahiliye Vekili arkadaşımla bir kanun [tasarısı] hazırladık. Bir anket yaptık. Bir seçim olursa, işçinin istediği mûtedil adamların seçilmesi lüzûmuna kâni olduk. Buna göre getirdiğimiz kanunu [yasa tasarısını] ifade ediyoruz.

(Dâhiliye Vekili, kânunun [yasa tasarısının] maddelerini okudu.)

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Birinci maddeyi kabul edenler... [Kabul] etmeyenler...Kabul edildi.

İkinci madde şimdilik kalacak... Sonra tetkik edilecek... Diğer maddede 22 yaş kaydı var. Ben buna itiraz etmiyorum. Çünkü bu, üniversiteyi allak bullak ediyordu.

CİHAT İREN: Biz bugünün mevcut bütün kötülüklerini ortadan kaldırmak istersek, bu mevcut nizâmı da bozar. Muselâ, ben "şu talebe cemiyetlerini kaldıralım" dedim. [Fakat] arkadaşlar korktu. "Başvekil râzı olmaz" dediler. 22 yaş mâkûldür. Bunda ittifak ettik. Fakat parti başkanlığı için üniversite

kaydını koydunuz mu, işlemez bir hüküm meydana gelir. İstirhâmım şudur: Bu mevzuda köklü reformlara girelim; ârâzla uğraşmayalım...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: 22 yaş kaydını reye koyuyorum: Kabul edenler... [Kabul] etmeyenler... Kabul edilmiştir.

(Madde 4 tekrar okundu.)

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu çıkacak ve yerinde konulacak...

(Madde 5 okundu.)

ŞEFİK İNAN: Sulh hâkiminin kararıyla bir partinin kapısına kilit vurulacaksa, bu doğru değildir.

SITKI ULAY: Biz geçici bir hükûmetiz. Gelecek partiler, bunlar, hepsini ortadan kaldıracaktır.

CÂHİT TALAS: Sonra partiyi mesûl etmek [tutmak] yerine, ocak ve bucak kurmayı teşvik eden, [bundan] mesûl eden [olan] insanlar ceza görsün[ler]...

MUHTAR ULUER: Köyde bir parti teşkilatı olması için tescil esastır. Vâli veya kaymakam buna izin vermeyeceğine göre, bu nasıl mümkün olur? Bunu bahane edip, parti kaldırmak [kapatmak] isteyen iktidar partilerine mükemmel bir koz verilmiş olur.

MUHARREM İHSAN KIZILOĞLU: Müsaadenizle, Genel Merkez'in tahrik kaydını buraya koyalım... Partiler tüzüklerini buna göre tanzim etmeye mecbur olacaklardır. Bu takdirde ocak ve bucak teşkilatı kendiliğinden kalkacak [ve] köylerden âzâ olacaklar, kazadaki teşkilatla ilgileneceklerdir. Bir de aslî mahkeme kaydını ilâve ediyoruz ve madde şöyle oluyor: "Genel Merkezleri birinci madde hükmüne aykırı harekette bulunduğu mahalli aslî mahkeme kaydıyla sabit olan partiler feshedilir[ler]."

SITKI ULAY: Burada iktidar partisine fırsat verecek şeyler olduğuna kâniim...

MUHARREM İHSAN KIZILOĞLU: Biz, Dahiliye Vekâleti, Adliye Vekâleti ve üniversite ilim heyeti olarak bunu getirmeyi düşündük...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Maddeyi bu suretle reye arz ediyorum... Kabul edenler... [Kabul] etmeyenler... Kabul edilmiştir.

EKREM ALİCAN: Vekâletler, Milli Birlik Komitesi ile irtibat büroları kuruyorlarmış... Benim vekâletimden de bir sekreter istediler. Bendeniz tereddüt ettim. Bunu öğrenmek istiyorum.

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI] ORHAN KUBAT: "Vekâletinizden bir mâlûmat istediğimiz zaman, bize mâlûmat verecek birinin telefon numaralarını bize bildirin" demişlerdir. Mesele bundan ibarettir.

SELİM SARPER: Bendeniz teşrii heyet [MBK] ile bakanlar kurulu arasında bir irtibat tesisi husûsunda birkaç defa mâruzatta bulundum. Tekliflerim şimdiye kadar bir neticeye vâsıl olmadı. Bakanlar müçtemian ve münferiden teşrii organa karşı mesûldürler. İrtibâtı da iki türlü tesis etmek mümkündür: 1) Komisyonlar huzûrunda bakanların izahat vermeleri [ve] 2) Heyeti Umumiye huzûrunda izahat vermeleri... Buna bir şekil verilemedi. Bu, bir takım sui tefsirlere vesile oluyor. Heyet [MBK] karşısında bizzat konuşamadığımız için, dedikodulu meseleler hakkında izahat veremediğimiz için, keyfiyet müşküle doğru gidiyor. Bunu normale bağlamak lazımdır. İcâbında izahat vermek ve hatta istizaha kadar gitmek lazımdır. Bunda çatlaklar olursa, keyfimizi kaçırır. Keyifsiz çalışmaksa, randımanı düşürür.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu, sırf bilgi edinmek için bir tedbirdir. Bu bilgiyi almazlarsa, sizin konuşmalarınızdan bir şey anlamazlar.

MUHTAR ULUER: Şahıslardan şahıslara değil, doğrudan doğruya [Milli Birlik] Komite[si] ile karşı karşıya konuşalım... Bu bakanı da küçük duruma düşürüyor.

SELİM SARPER: Benim yollayacağım memurun vereceği bilgi ile, asıl Vekilin vereceği bilgi bir olmaz... Birinci mahzur budur. İkinci mahzur... O memur tarafından verilecek izahatı, bir tek arkadaşın kıymetlendirip de, [Milli Birlik] Komite[si]'ni tesir altında bırakması başkadır; benim o

heyetin huzûruna çıkıp [da] konuşmam başkadır. Bu Vekilin mesûliyetini de tahrip eder. Salâhiyetsiz mesûliyet diye bir şey yoktur. Mesûliyet olmadığı takdirde çekilir giderim.

CİHAT İREN: Bir Vekil olarak böyle bir teşkilatın mesûliyetini üzerimde taşırken, [Milli Birlik] Komite[si]'ne ben muhatap olmalıyım.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: O halde teklifler benim kanalımla gelirse, kabul edeceksiniz. Milli [Birlik] Komite[si'n]den bazı ihbarlar şeklinde gelen şeyleri kabul etmeyeceksiniz.

İHSAN KIZILOĞLU: Arkadaşların hepsine hürmetimiz sonsuz... İstedikleri zaman arzı mâlûmâta hazırız.

Şimdi dışarıdan aldığımız bütün şeylerde, bir zincirleme sistem var. Milli [Birlik] Komite[si'n]de bulunan arkadaşlarımızdan birini yakalıyorlar. Bu, zincirleme yukarıya doğru geliyor. Kendisine inandığımız arkadaş, kendi arkadaşına inanıyor. Ama ilk teklif kimin tarafından getirilmiş bilmiyor.

CİHAT İREN: Benim arzım... Arada, onbeş günde bir toplanalım... Karşılaştığımız müşkülleri karşılıklı söyleyelim... Yeni bir adım atmakta dâimâ müşkülat vardır. Bütün bunları anlatalım... İktisadi, siyasi, mali sahalarda aldığımız tedbirleri, onlar da anlasınlar... Böylece bir irtibat tesis edelim...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ben bu işi anladım. Fazla izahata lüzum görmüyorum. İstedikleri mâlûmâtı doğrudan doğruya Vekil arkadaşlardan isteyeceklerdir.

EKREM ALİCAN: İstikraz tahvili için kanun [tasarısı] metni hazır... Bu istikrazı, hâsılı 250.000.000 [Lira] olarak tahmin etmiştik. Şefik İnan, "miktar tayin etmeyelim" diyorlar. Biz de "miktârın yüksek olmasında fâide vardır" diyoruz. Arkadaşlarımız miktârı az buluyorlarsa, 500.000.000 [Lira] da diyebiliriz. Bunu tertip tertip ve piyasada massedildiği [emildiği] ölçüde çıkarırız.

ŞEFİK İNAN: Bir ikinci nokta [daha] vardır. Çıkarılacak tahvillerin değerini, meselâ 100 Lira olarak kabul edebiliriz. Ancak, bu 100 Lira'yı

defâten veremeyecek olanlar için taksit yoluna gitsek... 25’er, 25’er ödetsek...

CİHAT İREN: Bu, bir milli istikrazdır. 500.000.000 [Lira] diye bir had koymayalım. Piyasa ne kadarını çekerse, o kadar çıkaralım...

EKREM ALİCAN: (Birinci maddeyi okuyarak) Bir istikraz akdi cihetine giderken, Maliye Vekili de ne dereceye kadar yetkiye sahip olduğunu bilmek ister. Ben salâhiyetimi bilmeliyim. “500.000.000 Lira’ya kadar” demek doğrudur. Biz bunu tertiplere göre yapacağız. Vehbi Koç, 400.000 Lira tutarında altın bağışladı. Bir müessese de 2.000.000 [Lira] teberru etmek istiyordu. Bizim ihtiyacımız her noktadan büyüktür. Ben bununla kasa kolaylıklarını sağlayacağım. Her sahada yardım imkânı bulacağım.

CÂHİT TALAS: Ben işçilerin tazyikiyle karşı karşıyayım. Mensûcat sanayiinde geniş stok yapılmış... [Ama] mallar satılmıyor. Satılmayınca [da] fabrika duruyor. Bu [durum], 27 Mayıs’tan evvel başlamış [ve] devam ediyor. Piyasadan çekilen paranın yine derhal piyasaya avdet edilmesi lazımdır ki, bu sıkıntı dursun...

İkincisi, bugünkü kredi limitleri üzerinde durmak lazımdır. Aksi takdirde, işsizliğin artması tamayülü vardır ki, en büyük sosyal huzursuzluğu bu yaratacaktır. Bana verilen rakamlara göre, husûsî sanayi kolunda İstanbul, Adana ve Bursa’da 3.807 işçi açıktadır. 27 Mayıs’tan sonra çekilen işçi adedi 2.175’tir. Bu ise, bize intikal edenlerdir.

Bu vaziyette alınacak iki tedbir vardır: Birisi, bir işsizlik yardımı yapmak... Bir de kredisizlik yüzünden durmak mecbûriyetinde kalan fabrikalara kredi vermek... Müsaade buyurursanız, bu işi Ticaret, Maliye Vekilleri ve Şefik İnan arkadaşımızla birlikte bir karara bağlayalım...

EKREM ALİCAN: Para Fonu’ndan bir heyet geldi. Dün kendileriyle görüştük. Bu Para Fonu’ndan gelen heyete vermek üzere bir rapor hazırladık. Memleketin ekonomik vaziyetini etüd ettirdik ve Cihat İren ile beraber hazırladığımız raporu verdik. Bunda deni[li]yor ki, vaktiyle istikrar tedbirleri diye alınan tedbirlere riâyet edilmediği için, bir takım reaksiyonlar olmuş [ve] bazı stoklar birikmiş... Binnetice işçi çekmek mecbûriyeti var. Bu, [1]960 [yılın]ın başında başlamış... Ama hepsini ben

kendi mali imkanlarımla karşılamaya kalkarsam, buna imkân yoktur. Hergün vergi tecili teklifiyle karşı karşıya geliyorum. Bu tecilleri ancak yılın içinde kalmak şartıyla kabul edebiliyorum. 250.000.000 [Lira] istikraz da, bu derdi hâlledecek değildir.

Stuc denilen zatla temas ettim. “Bu limitleri kaldırmak mecbûriyetindeyiz” dedim. Bu adamlar sempatik, bu hükûmeti kendiliğinden bilen adamlardır. Bu limitleri kaldırınca, bankalar bazı imkânlara sahip olacaklar. Emisyonumuz biraz artacaktır. Biz bütün boçları uzun devreli hâle getireceğiz. Benim ricam, stokları eritmek için lazım gelen yola gitmektir. Hiç olmazsa biraz ihrâcat imkânlarını düşünerek bunu hâlledelim...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: “500.000.000’na [Lira] kadar” diyerek, kanunu [tasarıyı] kabul edelim... Yarın [29 Haziran 1960 çarşamba günü] saat 9:30’da toplanacağız.

Kapanma Saati: 13:15

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (7) [Mükerrer]

29 Haziran 1960, Çarşamba

Açılma Saati: 9:45

Başkan: Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel (saat 11'e kadar)

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Toplantıyı açıyorum...

[DIŞİŞLERİ BAKANI] SELİM SARPER: Kıbrıs meselesi hakkında umumi mâhiyette izahat vermek istiyorum.

Kıbrıs mevzuunda âzamî bir hafta zarfında acele bir prensip kararına varıldığı takdirde, mesele İngiliz Parlamentosu'na tâtilden evvel arz edilebilecektir. Tâtil, Temmuz [ayı] sonunda başlar [ve] Ekim [ayı] bidâyetine kadar devam eder. Demek ki, Kıbrıs meselesinin İngiltere Parlamentosu'na bir hafta içinde arzı lazımdır.

Mâlûmu devletiniz, Kıbrıs meselesi [1]958 senesine kadar Birleşmiş Milletler 'de devam etmiştir. O vakitki Hariciye Vekâleti'nin ve hükûmetin Kıbrıs meselesi, bir İngiltere ve Yunanistan meselesi idi. "Müdahale etmeyin" talimatına rağmen, delegasyonumuz tarafından iş aksine tutulmuş ve Türk doktrini olarak bu kabul edilmiştir. İş, neticede Zürih ve Londra Anlaşmaları'na[329] müncer olmuştur. Zürih'te başlayan ikili ve beşli görüşmeler, İngiltere, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıslılar arasında devam etmiş, [Başpiskopos] Makaryos'un [Makarios'un][330] acâyip hareketleri yüzünden iş uzamış ve nihayet bir durgunluk safhasına girmiştir.

İhtilâlden sonra Hariciye Vekâleti'ni deruhte ettiğim zaman yeniden müzakereye başladım. Atina Hükûmeti'ni alakalandırdım. İngiliz Büyükelçisi ile toplantı yaptım. Sonra Atina'ya [Büyük]elçi gönderdim. Orada da toplantı oldu. Nihayet Yunanlılarla bir olup İngilizleri, İngilizlerle bir olup Yunanlıları tazyik ettim. Neticede müzakere başladı. Şimdi müzakere, Yunanistan, İngiltere ve Türkiye arasında, bulunan [bir] formül

üzerinde cereyân etmektedir. Muallâk meseleler... Üslerin akıbeti... İngilizlerin bulunacağı bir askeri üs vardır. O üssü İngilizler terk ettiği takdirde kime dönecektir? Yunanlılar, bunun Türkiye'ye dönmesinden endişe ederek, titizlikle üzerinde durdular. "Bu, hükümranlık haklarına aykırıdır" dediler. Bir formül buldular. O da şudur: İngilizler kazara çekilecek olurlarsa, bunun Kıbrıs Cumhuriyeti'ne avdetini düşünmektedirler. Bununla beraber [İngilizlerin] çekilmeye niyetleri yoktur.

Sonra [askeri] üsde bir Yunan köyü var. İngilizler bundan kurtulmak istiyorlar. "Siz bunu nakledin... Parasını verelim..." diyorlar. Yunanlılar bunu istemiyorlar ve diyorlar ki, "Bu, Kıbrıs Cumhuriyeti administrasyonuna ["administration"] [idaresine] tâbi olsun..." İngilizler ise bunu kabul etmiyorlar. Zannediyorum ki, bu da bir hâl çâresine girecektir.

Üçüncü mesele, iktisadi yardım meselesi[dir]. Bu, bizimle ilgili olan yardım meselesi değildir. İngilizlerin her sene Kıbrıs'a yapacağı yardım meselesidir. Bu henüz hâlledilmedi, fakat bunun mümkün olduğunu zannediyorum.

Dördüncü mesele, memur meselesi[dir]. Memurların % 70'inin Rumlara, % 30'unun Türklere verilmesi meselesinde İngilizler diyorlar ki, "Bu nisbet dahilinde ayırma işini çabucak yapamayız. Birçok memurları tasfiyeye tâbi tutmak lazımdır. Bunu tedricen yapalım..." diyorlar. Ben İngilizlere hak veriyorum. Anlaşmanın imzasını buna tâlik etmemeleri için Kıbrıs Konsolosluğumuza ve Dr. [Fâzıl] Küçük'e[331] talimat verdim. Bu anlaşma imza edilirse, Kıbrıs Cumhuriyeti Ağustos ayı içinde teşekkül etmiş olacaktır. Olmazsa, iş sonbahara kalacaktır. Sonbahara kalması, Hariciye'nin telâkkisine göre, son derede komplikasyonlara sebep olabilir. Dr. [Fâzıl] Küçük'le Rauf Denktaş[332] ahâli tarafından seçilmiştir. Bunlar aleyhine Kıbrıs'ta ve Türkiye'de bir takım cereyanlar başladı. "[Eski Başbakan] Adnan Menderes'in adamı" diye... Bu böyle olabilir... Beni alakadar eden mesele şudur:

Bizim cemaat burada parçalanırsa, yeniden bir seçime girmek lüzûmu hâsıl olacaktır. Bu ise gürültülü ve neticesiz bir şey olacaktır. Bu ise, Kıbrıs Cumhuriyeti'ne kavuşmak imkânlarını azaltacaktır. Bu işler [İngiliz] Vâli[si] Foot'u yeise düşürüyor. İstifâ etmesi ihtimali bir takım ihtilâtlara sebep verecektir. Sizin de bu matbuat işlerine müdahale etmek

istemediğinizi zannediyorum. Acaba kendilerine nasihat etmek suretiyle, Cumhuriyet teessüs edinceye kadar teskin etmek mümkün olur mu? Bundan da bir dereceye kadar istifade ettik. Meselâ, Yunanlılar üzerinde tazyik yaptık: “Bunlar da ‘taksim’ diye başlıyorlar. Sonra 1954 [yılı] vaziyetine geçeriz [geri döneriz]. Şu Papazı [Makarios’u] ikna edin de, bir an evvel bunu imzalasın...” dedik. Bu, Yunanlılar ve İngilizler üzerinde tesirini gösterdi. Şimdi kaldı bizim vaziyeti hüsnü idaremiz meselesi...

Dün Kıbrıslı talebelerin bir sokak nümâyişi yapacağını haber aldım. Kıbrıs Talebe Cemiyeti’nin nüfuzlu uzuvlarından bir genç geldi. Maarif Vekâleti’nin delâletiyle kendisiyle görüştüm. Bunlar [1]954’den beri şahsen Kıbrıs meselesiyle alakadar olduğumu bildikleri için, kendileriyle anlaştım ve çocuk tahmin ettiğim gibi bir cevap verdi. Dedi ki: “Biz bunu yaptık, ama sizin söylediğiniz meseleler aklımıza bile gelmedi. Ben size vaad ediyorum. Sizin noktai nazarınızı anlıyorum. Bunu oradaki Kıbrıslı talebelere izah ederiz.” “Bir kere istiklâl olsun... 600 askerimiz Kıbrıs’a gitsin... Ondan sonra partiyi de devirseniz, ehemmiyeti yok...” dedim. Onlar da söz verdiler. Sözlerinde de duruyorlar. Ancak bu arada Makaryos’un [Makarios’un] işi karıştırmak için vesile aradığını [da] biliyoruz.

Bu arada bizim Kıbrıslılara mali yardımda bulunmamız mevzuu bahis[tir]. Buna prensip itibariyle itiraz eden yok. Yalnız mali imkânlarımızı araştırmak lazım[dır]. Müsaade ederseniz, bunu Ticaret ve Maliye Vekili arkadaşlarımızla görüşerek, bu yola gideriz.

[MİLLÎ SAVUNMA BAKANI] FAHRİ ÖZDİLEK: Orada yerli Rumlar tarafından tanınmış iki arkadaşımız vardır. Onları değiştirmek istiyoruz. Lefkoşe’ye yardımcı olarak bir arkadaş tayin etmek istiyoruz. Kıbrıs’ta Cumhuriyet ilân edildiği zaman oraya gönderilecek Sefirin asker olmasını istiyoruz. Çünkü ona verilecek bir kısım işler vardır ki, ancak asker yapabilir. Bunun Hariciye Vekâleti’nin de tensip edeceği biz zat olmasını istiyorum.

SELİM SARPER: Asker olmasında prensip itibariyle itirazım yok. Yalnız bu şahsın şahsı üzerinde durulabilir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu iş olsun da, ondan sonra konuşalım... Bakalım asker dediğimiz zaman, Makaryos [Makarios] kabul eder mi?

[TİCÂRET BAKANI] CİHAT İREN: Kıbrıs'ın bir de iktisadi durumu vardır. Onu ayrıca konuşalım... Fakat [Dr. Fâzıl] Küçük hakkında mâruzâtım olacak...

Orada bir hafta kadar kaldım. [Dr. Fâzıl] Küçük, ne Yunanlılar, ne de İngilizler muvâcehesinde itibar sâhibi değildir. Her ikisi de bunun zaafından istifade ediyorlar. Türkler de buna eski hükûmetin [DP'nin] zamanında muvafakat etmişler.

Ben Selim Sarper'in mütâlaasına iştirâk ediyorum. Ancak bizim aldığımız en kötü miras budur. Bu statü, 10-15 sene zarfında Türk cemaatini elimine edecektir. Eğer ciddi tedbir almazsak...Bu sabah Sâdun Tanju[333] gayet ağırca bir makâle yazdı. Matbuata istikâmet vermezsek, bu adam içeriden, dışarıdan çok yıpranacak[tır]. Buna rağmen hükûmetimiz bu adamı tutsun mu? Bu hususta düşünmemiz lazımdır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Burada kuvvetli adam ki[m]? Rauf Denktaş nasıl?

CİHAT İREN: Gırtlağına kadar suistimale girmiş bir adamdır. Oraya çok kuvvetli bir Sefâret gönderip, yanlarına eleman gönderirsek, olur... [Dr. Fâzıl] Küçük'ün yerine böyle kuvvetli bir adam lazım[dır].

SELİM [RAUF] SARPER: Bunun bir de dahili cephesi vardır. Bu iş sonbahara kalırsa, söylenecek şudur: "Sâkıt [DP] iktidar[ı] tarafından âzamî menfaat temin eden zarûrî bir Londra Anlaşması yapıldı. Bunlar geldiler, [işleri] yüzlerine bulaştırdılar." Bu da kendi efkârı umumiyemiz bakımından mühimdir. Kıbrıs istiklâline kavuştuktan sonra ve oraya 600 küsûr [askeri birlik] kontenjanımız girdikten sonra, [Dr. Fâzıl] Küçük'e deriz ki, "Seni devirmek kolaydır... İstifâ et..."

[ULAŞTIRMA BAKANI] SITKI ULAY: Kıbrıs istiklâle kavuşuncaya kadar siz bunu müemmen görüyor musunuz?

SELİM SARPER: Görüyorum Paşam... Başka bir rejim getirmek bizim elimizde olsa gayet kolay... Fakat Kıbrıs seçimini bu şartlar altında idare edemeyiz.

SITKI ULAY: Bir hafta sonra düştüğünü görürseniz -ki ben bu ihtimali seziyorum- ne olacak?

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Kıbrıs, ileride bizim için bir mesele teşkil edecek, Türkiye'nin sırtında bir yük olacaktır. Eğer ciddi yardımlar yapmazsak, o bir [öbür] tarafın tazyiki altında yavaş yavaş erimeye mahkûmdur. Bu hata, geçmiş yüz senenin hatasıdır. Vaktiyle Kıbrıs'a sahip çıkılmadığı için, ekseriyet Türklerde olduğu halde, anavatana avdet bu hâli doğurmuştur. Eğer burada, oradakilerden [daha] kuvvetli şahsiyetler varsa, [oraya] göndermeliyiz.

SITKI ULAY: Oradakinden fazla Kıbrıslı burada var. Ne var ki, tâbiiyet değiştirmişler. Şimdiden el altından bir zâtı desteklersek, olur...

SELİM SARPER: Burada Kıbrıslı bir Ahmet Şükrü Esmer[334] var. Bir banka müdürü Ertuğruloğlu var.

CİHAT İREN: En son Fâiz Kaymak[335] aklıma geliyor. Kendisini kuvvetli bir teşkilatla destekleyebiliriz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ne ise, böyle bir adamı bulmalıyız. Dahiliye de, Milli Müdâfaa da çalışsın, araştırsın...

CİHAT İREN: Londra'da da yerleşmiş Kıbrıslı Türkler var. Reisicumhur Muavini gibi bir adamın oradan seçilip, bilahire gönderilmesi ve ancak bu işin çok gizli kalması lazımdır.

[ÇALIŞMA BAKANI] CÂHİT TALAS: Evvelce alınmış istikrar tedbirlerinin bir neticesi olarak, kredi akımında bir darlık meydan geldiği muhakkaktır. Bu tedbirler tam mânâsıyla da tatbik edilmiş değildir. Muhtelif sanayi kollarında, 1960 yılının biraz evvelinden başlamak üzere, bir işsizlik yaratılmış durumdadır. Bu, birike birike şimdi ehemmiyetli bir yekûna -bilhassa mensûcat sanayii kolunda- varmış bulunmaktadır. Bilhassa mensûcat sanayiinin temerküz ettiği İstanbul, Adana, Tarsus, Mersin, İzmir ve Bursa'da işten adam çıkarmak için ihbar yapılmakta ve durum, işsizlik noktasından ehemmiyete değer bir vüsat iktisâp etmektedir. Şüphesiz, uzun vâdeli tedbirler olarak, kredileri genişletmek, mevcut stoklara satış imkânı hazırlamak, bir takım ihraç imkânları aramak mümkün[dür]. Fakat şu anda

kısa vâde içinde alınması zarûrî olan, işsiz kalmış, geçinmeleri yalnız ücretleri ile mümkün olan insanlar bakımında tedbirler alınması gerekmektedir. Bunu düşündük... Derhal işsizliği [işçiliği] meslek edinmiş olan ve uzun yıllardan beri muayyen mensûcat kollarında işsiz [işçi] olarak kalmış, fakat son vaziyetler dolayısıyla işinden çıkmış olan insanlara, bir işsizlik yardımı yapmayı tasavvur ediyoruz ki, umumi olarak yardım yapacağımız insanların yekûnu 5.000 kişi olacaktır.

İktisadi durum az çok gelişip, stokların erimesi mümkün olunca, bu mensûcat sanayiindeki işsizlerin işlerine avdeti mümkün olacaktır. Bunun yanında, diğer sektörlerde de iş hacmi artmaya başlayınca, oralara da bazı işsizlerin yerleştirilmesine gidilecektir. Halen bizim İş ve İşçi Bulma Kurumumuz[336] yerleştirme imkânı bulamamaktadır. Binâenaleyh, bu 5.00[0] kişiye, üç beş ayı geçmeyecek şekilde işsizlik yardımı yaparken, bir taraftan da onları yerleştirmeye çalışmak yerinde olacaktır. Bunun mali imkânlarını araştırmak da gerekmiş [ve] bazı yolların mevcut olduğu anlaşılmıştır. Evvelâ, İşçi Sigortaları Kurumu'nun [SSK'nın][337] bir kısım parasını bir kanunla buraya tahsis edebiliriz. İkinci olarak, Ticaret Vekâleti'nin elinde birikmiş bir kısım fonlar vardır. Bu fonlardan İşçi Sigortaları Kurumu'nun [SSK'nın] tahsis edececeği miktâra bazı ilâveler yapılabilir. Üçüncü olarak, İşçi Sigortaları Kurumu'nun [SSK'nın] şu anda parası vardır. Fakat gelecekte onunla muayyen işleri görmek mecbûriyetindedir. Maliye Vekâleti'ne düşük fâizle uzun vâdeli olarak bir istikraz yapabilir. Bilahire Hazine'nin durumu müsâit olunca, taksitlerle Hazine, bunu işçi sigortalarına [SSK'ya] ödeyebilir. Yapabileceğimiz yardımın iki üç aylık olmasını istiyoruz.

İşsizlik sigortası mevzuu ileride düşünülecek bir şeydir. Biz lâlettayin insanları işsiz olarak kabul etmeyeceğiz. Bekâr işçilere günde altı Lira, evli işçilere de günde sekiz Lira verdiğimiz takdirde, bunun yekûnu üç aylık devre için 5.000.000 [Lira] olacaktır.

CİHAT İREN: Bizim fonlarımız donmuş vaziyettedir. Yardım yapamayız. Fakat işçi sigortaları [SSK] için 1.000.000 [Lira] büyük bir külfet değildir.

Mesele şudur: Kredileri açarsak, sonra eski iktisadi duruma döneriz. Stoklardan hâlâ bir metre dahi satmıyorlar. İşsizlik tehdidi vardır diye... [Eski Başbakan] Adnan Menderes'in hikâyesi... "Dön geri edeceklerdir"

diye bekliyorlar. Amerikalı Sturc[338] ile konuştum. Orada da bütün sanayiciler aynı tehdidi yapmış... Hepsi anahtarları getirmiş... Fakat hükûmet, “asın anahtarları şuraya” deyince, mecbûren stokları eritmişlerdir. Limitleri kaldırmak üzere Amerikalılarla müzakeredeyiz. Huzûrunuza getireceğiz...

Bu 5.000 işçiye diğer Vekil arkadaşlarımız müzâherette bulunabilirler mi? Meselâ, Nâfiâ Vekili arkadaşımız nâfiâ hizmetlerinde kazma kürek işgücü istemez mi? Öyle işler vardır ki, oralara zannederim kolaylıkla aktarma imkânı olacaktır. Eximbank’ta bir 75.000.000 [Lira] var. Bir 15.000.000 [Lira] Almanya’da var. Bilmiyorum ziraat sektöründe Feridun [Üstün] arkadaşım bir işgücüne ihtiyaç görür mü? Muhtar [Uluer] arkadaşım bir işgücü talebinde bulunur mu? Bu üç arkadaşımız Çalışma Vekili ile birlikte konuşurlarsa, işçi sigortaları [SSK] da 5.000.000’u [Lira] daha kolay alacaktır kanaatindeyim.

Arkadaşlarımdan ricam şudur: İşsizlikten korkmayalım... Fakat işsiz olmasın diye ipin ucunu bırakırsak, vaziyete yine hâkim olamayacağız.

[BAYINDIRLIK BAKANI] DÂNİŞ KOPER: Cihat [İren] Beyefendinin söylediklerinde iki mühim mesele var: Birisi iş sahası, biri de makina... Biraz sonra mevzuu bahsetmek mecbûriyetinde olduğumuz şu husûsu şimdiden arz edeyim: Nâfiâ Vekâleti bütçesi, 385.000.000’luk [Lira] bir kesintiye tâbidir. Esâsı 2.000.000.000 [Lira]’dır.

Bu mevzu ile alakadar olarak şunu ilâve edeyim ki, bizim yeni iş sahası açmamız mevzuu bahis değildir. Hatta fâideli addettiğimiz bazı işlerin durdurulması mevzuu bahis olacak [ve] bizden de bir kısım işsiz meydana gelecektir. Biz bu kâideyi yalnız mensûcat sanayiine mi inhisar edeceğiz, yoksa bunlara da şâmil olacak mı? O vakit bunların adedini biraz kabarık tutmak tehlikesi vardır.

[SANÂYİ BAKANI] MUHTAR ULUER: Ben de Dâniş Koper arkadaşıma iştirâk edeceğim. İşsizlikle mücadelenin en kolay tarzı, işsiz kalanlara para vermektir. Yalnız bunun portresinin 5.000.000 [Lira] ile biteceğine kâil olmak yanlış[tır]. Benim 150.000 adet işçim vardır. Bunlardan bugün Zonguldak’tan 2.000 işçiyi çıkartır ve senede 12.000.000 Lira istihsâle germi vermeden işi yürüttürürüm. Fuzûlî şişirilmiş kadroları indireceğim.

Bu usûle alıştırdığımız takdirde, ameleler bizden dâimâ bunu isteyeceklerdir. Bendenizce bu gayet tehlikeli bir yoldur. Yeni iş sahaları açmak gibi bir kararımız yok. Rantabl olmayan sahaları durduracağız. Bugün işçi şikâyet etmiyor, ama ileride edecektir. Çünkü işten çıkartmalar da başlayacaktır. Amele ve işçi yevmiyesinden istifade edeceğiz. Paramızı kıymetli tutmak kararında isek, bunlara alışmak lazımdır.

[TARIM BAKANI] FERİDUN ÜSTÜN: Bu mevzu, bugün 5.000 işçi hâlinde görülmekle beraber, pek geniştir. Öte yandan, umumi zirâî sektörde işgücünden faydanılamayan muazzam bir kitle mevcuttur. Ben uzun vâdeli çârelerden bahsedeceğim. Çünkü, bu muvakkat tedbirin ne dereceye kadar yaraya merhem olacağı muhtâcı tetkiktir.

Acaba böyle bir prim verme yerine, bunlardan filhâl bir yerde istifade etmek düşünülemez mi? Nâfiâ Vekili de, bütçe tasarrufu dolayısıyla, tahditler yapacağından bahsetti. Bizde barajlar vesâire, şimdiye kadar rantabl olmamış; üstelik 2.000 Lira'ya yapılacak iş, 20.000 Lira'ya çıkarılmıştır. Ana kanallar yapılmadığı için sulama husûsundaki istifade sıfırdır. Acaba bu boş kalan işçiyi ana kanalları yapmada kullansak, bu işgücünü oralarda kıymetlendirmek mümkün olmaz mı?

[MÂLİYE BAKANI] EKREM ALİCAN: Efendim, ben evvelâ yatırımlar mevzuundaki tetkiklerle ilgili olarak kısaca mâruzatta bulunayım:

Yüksek heyetin aldığı karara göre, mevcut yatırımlarımız iki komite tarafından seleksiyona tâbi tutulmakta idi. Bu, neticeye ulaşmış durumdadır. Şefik [İnan] Bey'in gösterdiği formülerlere bağlanmak suretiyle, raporlar Maliye Vekâleti'ndeki Müsteşarlar Komitesi'ne gelmiştir. Onlar da nihâî karara varmışlar [ve] kabinenin tetkikine hazır vaziyete getirmişler[dir]. Bendeniz rica ediyorum... Bu işleri, kabinede alakadar Vekillerden bir sukomite [alt komite] teşkil etmek suretiyle, neticei karara varım [bağlayalım ve] tatbikâta geçme yolunu arayalım...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Gima'nın[339] mâhiyeti nedir?

CİHAT İREN: Ziraat Bankası ve Ofislerce, fiyatlar yükseldiği zaman, bakkallarla rekâbet yapmak için kurulmuş... Sonra ithâlâta kalkışmış ve birçok suistimaller olmuş...

EKREM ALİCAN: Sanayi, İmâr, Münâkâlât, Ticaret ve Çalışma bakanı arkadaşlarımızla ben yatırımlarla alakadarız. Nâfiâ Vekili ve Devlet Vekili Şefik [İnan] Bey arkadaşımız da dahil olsun ve bu sukomite [alt komite] tetkiklerine başlasın... Bunu rica ediyorum. Eğer kabine toplantılarına iki üç gün ara verilirse, gelecek toplantıya neticeyi tasvibinize arz edebiliriz. Çünkü, etüdler gayet muntazam yapılmıştır. Ben ciddiyetine inanmaktayım. [2 Temmuz 1960] cumartesi gününe getirmeye çalışalım...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ben [2 Temmuz 1960] cumartesiye [cumartesi günü] İstanbul'a gitmek istiyorum. Kabineye Milli Müdâfaa Vekili vekâlet etsin... Bankaları, ticaret âlemini, üniversiteyi ve işçiler muhitini ziyâret etmek istiyorum.

EKREM ALİCAN: Yatırımları bu şekilde bir elemeye tâbi tuttuktan sonra, bunların [1]960 [yılın]da ihtiyaç gösterdiği mali imkânı da göstermek lazım[dır]. Bu suretle devamı istenen yatırımların [1]960 yılında ihtiyaç gösterdiği mali imkân, ondan sonra [1]960 [yılın]ı müteâkip gerektirdiği mali imkânlar, bu formülerde gösterilmiş vaziyettedir. Nihayet her yatırımı yapacak dairenin, o yatırım husûsunda kullanacağı mali imkân ayrıca tesbit edilecek[tir]. Bunun yanında, -işçi sigortaları [SSK] hariç- "param var" diyene rastlamıyorum. Bunların hepsi benden para isteyecek[ler]... Biz de "ya mevcut kanunlarla veya yeni kanun çıkarmak suretiyle, bilcümle mali imkânları, husûsî bankalar da dahil, imkânlarımızı toplayalım" diyoruz. Neticede "şu kadar milyara ihtiyacımız var" diyeceğim ve "şunları, şu tediye imkânları dahilinde devam ettirelim" diyeceğiz. Şu halde işçi sigortaları [SSK] bizi destekleyecek mali kaynaklardan birisi olacaktır.

Biz işçi sigortalarının [SSK'nın] 5.000.000 Lirası ile açıkta kalan işçileri düşünmekten ziyâde, sanayiimizi muazzam işsizlik yaratacak şekilden çıkarmaya çalışalım... Ancak Sanayi Vekili'nin söylediği bir nokta mühim[dir]. Diyor ki, "Benim sanayi tesislerimde şunun bunun adamı sokulmuş fuzûlî kimseler var. Eğer oraların prodüktivitesini, rantabilitesini artırma bakımından, onları oralardan ayırıp, karşılığını bir fon yaparsak, bu daha yerinde bir hareket olur." Onları oradan çıkarınca, aynı fonla onlara işsizlik yardımı yapmak mümkün olamaz mı? Meselâ, azot sanayii sonbaharda faaliyete geçerse, bu işçileri oralara aktarabiliriz.

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI] FEHMİ YAVUZ: Bu işsizlik sigortası bütün dünyada vardır. Bunun neye mâl olacağını önceden hesâp etmeli ve hayâle kapılmamalıyız. İşsizliğin mahdut bir târifini yaparsak, İş Kanunu'na[340] tâbi yerlerde işsizlik sigortasını ihdâs edebiliriz. Bu iş, muhakkak [ki], iki üç aylık bir şey olmaktan uzaktır. Ben işszilik yardımının bir kriz ortamı doğuracağını zannetmiyorum.

CİHAT İREN: Biz bir ameliyat yapıyoruz. Kanamadan bunu yapmaya imkân yoktur. Bir taraftan enflasyonu durduralım, diğer taraftan [da] imkânlarımızı zorlayarak, mevcut işçiyi tamamen çalıştıralım... Buna imkân yoktur. Türkiye'de devamlı olarak bir gizli işsizlik vardır. Biz her işsize para verecek [durumda] değiliz. Devlet sektöründe tedbir alıp, onbinlerce işçiyi dışarı dökmek de kâbildir. Fakat ihtilâtları önlemek için üç aylık intikal devresinde bir çâre bulmak mümkündür. Zaten Nâfiâ Vekâleti 2.000.00.000'luk [Lira] bütçesine göre işçi tutmuş değildir. Bizim düşündüğümüz işsiz, fabrikada çalışan ve fabrikayı kapattığımız için işsiz kalacaktır işçidir.

Bu meseleyi ortaya çıkarırken, Sanayi Vekilimizi de zorlamayalım. O da, husûsî sektör gibi, hemen atsın ister. Sanayi Vekâleti'nin tesisleri 20.000 iğ içindedir. Yardımın psikolojik tesiri müsbettir. "İşçilerini sokağa atmıyorlar, fakat sanayilerini ıslâh ediyorlar" diyeceklerdir.

SITKI ULAY: Sayın Çalışma Bakanı'nın teklifi, bizim hükûmetimizin vaziyeti gibi, geçici ve efkârı umumiyeyi tatmin edici bir tekliftir. Fakat takdir buyursunuz ki, bizden sonra gelecek hükûmetler, memleket davalarını düşünme konusunda bizim kadar ileri değildirler. Sanayi sahaları arttıkça, köylerden mütemâdiyen kalifiye olmayan insanlar şehirlere akın etmektedir[ler]. Ben dahi çocuğumu memur ve subay yapıyorum. Bizde İktisadi Devlet Teşekkülleri, iktisadi olmaktan uzak kalmışlardır [ve] devletin sırtına yük olmaktadır[lar]. Bilhassa köylerden olan akını önlemek için arkadaşımızın elinde Hazine'ye âid arazi varsa, bu vatandaşları köylerde arazi sâhibi yapmak suretiyle, oralarda müstahsil duruma geçirmek daha fâidelidir.

CÂHİT TALAS: Gâye, işsizi [işçiyi] işsiz bırakmamaktır. Bu mümkün olmayınca, bazı tedbirlere gitmek lazımdır. Türkiye'nin iktisadi bünyesi, bilhassa zirâî sektörde geniş ölçüde gizli işsizlik meydana getirmiştir.

Nüfûsun 9.000.000 kadarı, yani % 30-40'ı boş, esâsında istihsâle yardım yapmamaktadır. Bunları sanayiye sevk etmek imkânı vardır. Fakat bu şimdi mümkün olamamaktadır. Çünkü, bir zirâî işçiyi bu yola götürmek için 25.000 Lira'ya ihtiyaç vardır. Yani biz gizli işsizlikle mücadele edecek durumda değiliz. Son zamanlarda lazım olan istikrar tedbirleri dolayısıyla, bu sanayi sektöründe bu işsizlik meydana çıktı. İstikrar tedbirleri alan bütün memleketlerin işsizlik sigortasına ihtiyaçları vardır. Muvakkat bir devre için, bu muvakkat yardımı yapmamız şarttır.

Bunu yaparken, işsizliği de târif edeceğiz. Hiç olmazsa iki üç seneden beri çalışmakta olan insanlar[ı], işsiz kaldıkları takdirde yardıma muhtâç addedeceğiz. Muhtar [Uluer] Bey'in söylediği tensikâtı yapmak [ancak] uzun vâdeli olur. Kısa zamanda yapılması çok tehlkelidir.

[DEVLET BAKANI OSMAN] ŞEFİK İNAN: Acaba telif edecek bir formül bulamaz mıyız? Adına ne dersek diyelim, bu işsizlik sigortasının başlangıcı olacaktır. Biz buna henüz hazır değiliz. Ancak ortada stok yapmış, birdenbire ucuzluk da yapamayan bazı firmalar var ki, bunlarda küçük ölçüde işsizlik olmuştur. Buna da göz yumamayız. Bir taraftan yaşayabilecek olanları yaşatmaya çalışmak, diğer taraftan [da] ortadaki işsizleri aç bırakmamak lazım[dır]. Acaba Kızılay bu muvakkat devrede işsizlere yardım edemez mi?

CÂHİT TALAS: Yardım şeklinde olmaz... Bütün memleketlerde yardım şeklinde başlamıştır, ama sonra sigortaya intikal etmiştir.

EKREM ALİCAN: Bir teklifte bulunacağım... Arkadaşlar [işsizlik sigortasının] tatbikâtını nasıl düşünüyorlar? Bunu tetkik etsinler... Sonra oturalım, vekâletimizde görüşelim...

[ADALET BAKANI] ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Bu işçinin vasfı nedir? Önemli olan budur. Câhit [Talas] arkadaşımız [önce] bu vasfı çizsin...

CÂHİT TALAS: Kıstasları vardır. Biz bunları tesbit ettik. İş Kanunu'nun şumûlüne girmesi lazımdır.

SITKI ULAY: Elde 240.000 ton şeker varmış... Bu stoklar ne olacak?

CİHAT İREN: Husûsî sektör de, maliyetine kadar gidip, satacak[tır]. Asıl yardıma muhtâç olanlar küçükler[dir]. Ötekiler üstüne yatmış bekliyorlar. Bunların içinde işçiyi kışkırtıp, buraya dökecek insanlar [da] vardır. Biraz mukâvemet edersek, stokları eritme yoluna giderek, işçileri kendileri bulmaya çalışacaklardır. Sürümden kazanma yoluna gideceklerdir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Fabrikada maliyetlerini tesbit etmek mümkün müdür?

CİHAT İREN: Mümkündür... Fakat şimdi hakiki maliyetler mevzuu bahis değildir. Sümerbank birkaç fabrikanın istihsâlini dış piyasaya naklederse, zannediyorum kâr edebilir.

MUHTAR ULUER: Almanya'da Sedat Barı[341] diye bir adam vardı. Onu çektim... Yerine adam gönderiyorum. Sanayi sektöründe ihrâcat mevzuu iyi işliyor.

CİHAT İREN: Şekeri ihrâca gittiniz mi, bir kilosu 25 Lira'dır. Bu fabrikaları böyle yapmışlardır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Demin teklif edildiği üzere, bu mevzu ile alakalı arkadaşlar bir kararı buraya getirsinler... Ondan sonra görüşelim...

FERİDUN ÜSTÜN: Yatırımlarla alakalı [olan] arkadaşlar...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Acaba Hindistan'a sigara satma mevzuu düşünüldü mü?

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI] FETHİ AŞKIN: [Tütün], bu memleketin ve Tekel'in[342] en büyük dertlerinden biridir. Elimizde 24.000 ton kadar tütün vardır. Ancak biz 22.000 kadar olan işçimizden bir kısmını çıkartmak niyetinde değiliz. İşçi kendisi çıktıkça, yerine işçi almamayı düşünüyoruz.

Benim kanaatime göre de, işsizlik sigortasını muhakkak kurmak lazımdır. Nüfûsumuz her sene 500.000 ile 1.000.000 arasında artıyor. Buna göre işçi adedinin de arttığını düşünürsek, yeni iş sahalarını muhakkak açmamız lazımdır.

Tütün ihrâcı durumu, mühim bir durumu arz ediyor. Geçen sene 75.000 ton kadar ihrâcat yapılabilmiş... Bu seneki 56.000 tondur. Elimizde 24.000 ton kadar tütün vardır.

Ben bu vesile ile sözümü bir noktaya getirmek istiyorum: Hariciye Vekâletimiz, Müşterek Pazar mevzuunda devamlı olarak vekâletlere haberler vermektedir. Mâlûmu âliniz, Müşterek Pazar, “Altılar”[343] ve “Yediler”[344] diye iki gruba ayrılmıştır. Türkiye, Yunanistan, İrlanda, İzlanda ve İspanya, bunun haricinde kalmıştır. Bilhassa Yunanistan buna dahil olmaya tâlip olunca, bizim de [buna] dahil olmamız icab etmiştir. Çünkü, ihrâcâtımız aynıdır. Bilhassa tütün mevzuunda... O [Yunanistan] 100 Kuruş’tan sokarsa, ben 130 Kuruş’tan sokmaya çalışacağım. Yunanistan bu sene içinde müsareket anlaşmasına girecektir. Bizim de Müşterek Pazar husûsundaki çalışmalarımıza her hâlükârda başlamamız lazımdır. Tütün, gelecek sene büsbütün başımıza dert olacaktır.

CİHAT İREN: Bizim Müşterek Pazar’a girmemiz düşünüldüğü zaman, bir hazırlığımız yoktu. Yunanistan girmeye kalkışınca, biz de koştuk... Onlar vaziyetlerini likide etmişler, bir masaya oturmuşlar... Biz de masalarında oturduk, ama söylediklerimizin hepsi yalan... Şimdi biz düşünüyoruz ki, bu Müşterek Pazar bizim için daha iyi olacaktır. Ama önce stabilizasyon mevzuunu hâlletmeliyiz. Biz çalışmalara devam ediyoruz. Ancak Milli Birlik Komitesi’nden bu yaz bir kanun çıkmalıdır. [Uluslararası] Para Fonu’ndan ve OECE’den [OEEC’den] neticeyi aldıktan sonra, Amerikalılara [Ortak Pazar’a?] diyeceğiz ki, “Sizin şartlarınıza intibâk etmek için bizim asgarî iki seneye ihtiyacımız vardır. Henüz Yunanistan gibi imkânlarımız yoktur. İhraç mallarımız için Yunanistan’a rüchanlı muamele yapmayınız... Sizin de aklınız kesecektir ki, iki senede durumu ıslâh edeceğiz.”

Bugüne kadar müzakere ederken bir temelimiz yoktu. [Ama] bugün vardır. Onun için Selim Sarper ile temas ederiz. Müşterek Pazar’a birkaç hafta sonra bir memorandum veririz. Derhal de müzakerelere başlarız.

CÂHİT TALAS: Bu mesele zaten bir seminerde uzun uzadıya etüd edildi. Binâenaleyh, şartlarımızı ve geçici devredeki statüyü tesbit etmemiz lazımdır. Biz onlarla rekâbet edemeyiz. Mevcut sanayiimizi tasfiye

mecbûriyetine düşeriz. Çünkü, anlaşma kabul edilirse, oralardan bize serbest işçi geleceğine göre, en kalifiye işçilerimizi bile ekarte edebilirler.

ŞEFİK İNAN: Hakikaten bir Avrupa Federal Devleti teşekkül ediyor. Şahıslar, sermayeler tedâvül edecektir. Yalnız devlet memuriyeti hariç, bütün faaliyet sahaları buraya dahil memleketlere açıktır. Bunun büyük tehlikeleri vardır. Bizim kültür seviyemiz henüz böyle ileri cemiyetlere ayak uydurmaya müsâit değildir. Onun için de fevkâlâde planlı olmamız gerekiyor. Ne yapar? Bizim en güzel fabrikalarımızın yanına bir fabrika kurar... 100 Kuruş'a mâl ettiğimizi 50 Kuruş'a mâl eder. Biz arada eririz...

CİHAT İREN: Yirmi senelik bir intikal devresi mevzuu bahistir. Onlara diyeceğiz ki, "Biz bu dünyanın içinde yaşayacağız. Yoksa Afrika'daki kabileler hâline döneriz. Ama biz bunu bu milletin yapacağına kâni isek, -ki ben kâniim- bu işe gireriz. Altı ay evvel konuşurken imânımız yoktu. Ama bugün bunları yapacak durumdayız ve yapmalıyız. Meselâ, şahsî kanaatime göre, iki üç senede tekstil sanayiinde Avrupa ile rekâbet edebiliriz. Çelik sanayii ile belki beş on sene sonra...

MUHTAR ULUER: İşçilerin federasyonlarının lağvı vesâire mevzuu bahis... Buna âid kanun getirmek lazım[dır]. ("Geliyor" sesleri) Sümerbank mağazalarının kaldırılmasını düşünüyoruz. 120 tâne kadar var.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Kaldırmadan evvel yoklayın... [Bakalım] ne tesir yapacak? Köylülerin bunu faydalı bir tesis olarak gördüğüne kâniim.

MUHTAR ULUER: Ben tüccarlar için yeni iş sahası açılacağına kâniim.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Sümerbank mağazaları ihtikâr ile mücadele için kurulmuştur. Kaldırmayı teker teker yaparsınız. Önce hiç rantabl olmayanlardan başlarsınız ve mahzuru yoksa, diğerlerine sirâyet ettirirsiniz. Fakat birdenbire olmaz...

CİHAT İREN: Müşterek Pazar ile ilgili olarak arz edeyim: Bizim buraya girmemize mâni olan Almanya idi. İlk defâdır ki, orada da lehimize yazılar çıkmaya başladı. "İktisadi tedbirler almaktadır. Millet fedâkârlık yapmaktadır" gibi...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Onlar hesap adamı... Senin hesapsızlığını görünce medîh mi eder?

SAĞLIK ve SOSYAL YARDIM BAKANI [NUSRET KARASU]: Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumu mevzuu ile alakadar olmak lazım[dır]. Bu iki müesseseyi Sağlık [ve Sosyal Yardım] Bakanlığı'ndan ayrı bir heyet teşkil ederek teslim aldık. [345] Bu durum ne kadar devam edecek? Teftişlerin neticesine kadar mı? Yoksa yeniden kongre kuruluncaya kadar mı? Bir de normal hâlin avdetini beklemek var. Birkaç şûbe var ki, bunlarda da suistimal var.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: İki Vekil [aranızda] konuşun... Teftiş ettirin... Normal hâle gelinceye kadar baksınlar. Ama Kızılay'dan çok Çocuk Esirgeme Kurumu fenâdır. Ben dışarıda bunların fenâlıklarını gördüm.

NUSRET KARASU: Maaşat 5.000.000'nu [Lira] buluyor. Teftiş heyetlerinin harcırahları 300.000'nin [Lira] üstündedir. Eski binâyı yıkıp, 40.000.000'luk [Lira] işhanı yapmaya kalktılar. Mütemâdiyen sabit tesislere gitmişlerdir. Bir yurt inşaatı için Sulukule'nin yanında 2.000.000'luk [Lira] arsa [satın] almışlar... Üzerine 8.000.000'luk [Lira] inşaat yapılacakmış... [Bunu] Maarif'e devretmeyi düşünüyoruz. Bir takım ticari mevzuları ele almışlar... İçlerinde doktor yoktur. Şimdi gelir olarak röntgen filmi ile oyun kağıdı kalmış... Âzâ âidâtı diye bir şey yok. İş rasyonalize edilinceye kadar bu hâl devam edecektir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ben bu mevzuda bütün salâhiyetleri size veriyorum. Zarar etmemeli... Deposuna [da] bir şey[ler] koymalı...

Kapanma Saati: 12:30

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (8)

2 Haziran [Temmuz][346] 1960, Cumartesi

Açılma Saati: 9:45

Başkan: [Başbakan] Org[enera]l Cemâl Gürsel (saat 11'e kadar)

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

[DIŞİŞLERİ BAKANI] SELİM SARPER: Bir noktayı haber vermek suretiyle ifademe başlamak istiyorum: Amerikalılar, 1.000.000.000 Lira'yı serbest bırakıyor[lar]. Askeri yardım da, bugün yarın, önümüzdeki hafta olacak...

[MÂLİYE BAKANI] EKREM ALİCAN: Milli Müdâfaa ile bu noktada anlaşamıyorduk. Onlar bunun 650.000.000'unu [Lira] istiyorlardı. Şimdi ısrâr etmediklerine nazaran bugün yarın imzalanabilir.

SELİM SARPER: Bu tediye planı mevzuunda son taksit Aralık ayında verilecekti. Milli Müdâfaa'nın talebi üzerine, ondan bir ay evvel verilmesini istedik. Amerikalılar dedi ki, "Bunu istediğinize ve tetkik edileceğine dair bir mektup verelim... Sırası geldiği zaman..."

EKREM ALİCAN: Bu, işi geciktiriyordu. Şimdi yeni bir tarih tesbit etmek için, Washington ile temas etmek lazımdır. Biz anlaşmayı imza edelim... Liberasyonu alalım... Toplanan paralardan istifade etmeye başlayalım... Ondan sonra dedikleri gibi mektup verirler.

SELİM SARPER: Bunu [ABD] Sefir[i] ile benim imza edeceğimi söylediler.

[EKREM ALİCAN]: İktisadi işbirliği kanunu Milli [Birlik] Komite[si'n]den çıkmadığına göre, bu iş zâtı âlinizin üzerindedir. 150.000.000 [Lira] kadar müterâkim para var. Bunu derhal tediye edecektir. Hepsi 196.000.000'dur [Lira]. Bunu Amerikalılar 100.000.000 [Lira], biz [ise] 1.100.000.000 [Lira] tahmin ediyoruz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Et ve Balık Kurumu'ndaki[347] yağlar satılmıyormuş...

[TİCÂRET BAKANI] CİHAT İREN: 400.000.000 Lira'lık yağ... Kaç senedir stok edilmiş... Bu hafta Soruşturma Kurulu'na[348] verdik.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bunlar ihrâç edilemiyor mu?

[BAYINDIRLIK BAKANI] DÂNİŞ KOPER: Anlaşmada mâni hüküm var. Dışarıya satılamaz...

CİHAT İREN: Bunlar pamuk yağı ile soya yağıdır. 588.000 Dolar, üç geminin bedeli[dir]. Öyle sipâriş olmuş ki, bir seferinde navlun bedeli 680-690.000 Dolar olmuş... Üç sefer de boş olarak gelmiş... 100.000 Doları cebine atmış... Bunlar İpar ailesinin[349] gemileri[dir].

EKREM ALİCAN: Bu bankalara müdahale mevzuunda bendeniz şikâyetçiyim. Elimde Devrek askeri Kaymakamı'nın Etibank Şûbesi'ne yazdığı bir yazı var. Listesi de mevcut... Bankalara hâlâ müdahaleler ve bir takım "Mâlûmat istiyoruz... Tedbir alacağız..." yolunda yazılar var.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bugün yine tâmim yapınız... Kat'îyen memnûdur. Hatta bankalara emir verin...

EKREM ALİCAN: Şimdi emir vereceğim. "Maliye Vekili emir vermedikçe, her türlü müdahale sureti kat'îyede mûteber değildir" diyeceğim.

CİHAT İREN: Siz de [Cemâl Gürsel olarak] bir beyanatla ifade buyurun[uz]... Zirâ İstanbul'da panik var. Bankalara bir tâmim yapmış ve demiş ki, "mali teşekkülde üye olan bütün tüccarların borçlarını bildirin..." Bu tâmim bankalara gider gitmez adamakıllı panik olmuş... Tüccarlar... Onları tâciz de ediyorlar.

[SANÂYİ BAKANI] MUHTAR ULUER: Bu hususta benim de şikâyetim vardır. Kömür Tevzi Müessesesi'ni [TKİ'yi] kontrol eden bir arkadaş var. Diyor ki; "Karnelerde suistimal vardır. Bu karnelerle kömür vermeyeceksiniz." Endişelendim, arkadaşlardan izahat istedim. Kurmay

Albay Kenan ismindeki bu zat, “basın toplantısında ağzımdan kaçırdım; ama esas öyle değildir” diye sonradan tavzih etmiş...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: O kurmayı oradan alırsak ne olur?

MUHTAR ULUER: Doğru bir şey olur. Ben eski karneleri yaktım mı, bu sene kömür tevzi etmeme imkân yoktur.

[İÇİŞLERİ BAKANI] İHSAN KIZILOĞLU: Demek ki, İstanbul’da birçok şeylerde tayinler iyi değil... Ben İstanbul’da dört tâneden başka hiçbir subay tayin etmedim. Buna rağmen birçok müesseselere kendiliklerinden subay yollamışlar...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: On gün evvel Ordu Kumandanı’na “bunların çekin” diye emir verdim.

EKREM ALİCAN: Mevduat çekilişi devam ediyor. 27 Mayıs ihtilâl hareketinden 29 Hazirana kadar mevduatımızdan çekilmiş olan fark miktârı 255.000.000 Lira’dır. Bu, muntazaman devam ediyor ve devamında da, bu çeşit hareketlerin dahli vardır. Zâtı âliniz İstanbul’da tüccarlarla da görüşecekseniz... Bu gibi şöyleri ifade suretiyle, piyasadaki emniyeti tesis buyurmanızı zarûrî görmekteyim. Bendeniz salı veya çarşamba günü bir basın toplantısı yapacağım. Siz de “bazı yardımlar dolayısıyla ferahlık doğacak” derseniz...

Kredi limitlerini muvakkat bir devre için kaldırıyoruz. İhrâcatta da kaldırıyoruz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ben saat 11’de buradan ayrılacağım. Bu kâbil notları askeri hava meydanına gönderin veyahut buraya verin [de], bana göndersinler.

[DEVLET BAKANI] ŞEFİK İNAN: Esas kömür derdi şudur: “Ankara’da, meselâ şu tarihe kadar kömür almış olanlardan maadasına, dışarıdan kim gelirse gelsin, kömür verilmez” [denildi]. Bunu hâlletmemiz lazımdır.

Sonra mevduat çekilişi de bir propagandanın neticesidir. “Bir istikraz yapılacak... Mevduat sahiplerine zorla istikraz tahvili satılacak...” diye

bilhassa İstanbul'da bir haber var. Tekzib edilecek...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Şu esas işe gelelim... Bir saat vaktim var.

EKREM ALİCAN: Beş müessesenin yatırımlar mevzuundaki tetkikleri neticesinin rötuşları yapılmakta idi. "Saat 10:30'da getirin" diye tembih ettim. İki gün arkadaşlarla çalıştık... İntibâlarımız gayet müsbettir. Faraza şeker sanayiinde 500 küsûr milyonluk [Lira] yatırım içerisinden yarı yarıya tasarruf vardır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu Şeker Şirketi[350] ne olacak?

EKREM ALİCAN: Yapacağız, ama şimdi değil... Bilahire yapacağız...

[TARIM BAKANI] FERİDUN ÜSTÜN: Zirâî ve sınâî zarûret yoksa, bunları motel olarak kullansak...

EKREM ALİCAN: Şeker Enstitüsü olarak yapılması fikri vardır. 10.000.000 Lira ile de olabilecek bir iştir. Belki bunun yanında, zirâî bakımdan bazı ilmî araştırma tesisleri kurabiliriz. Arazi geniş... Binâlar [da] müsâit...

MUHTAR ULUER: Bugün gayri iktisadi kurulan bu tesisin nasıl en iktisadi hâle getirilebileceğini tetkik etmek lazımdır. Fakat şeker fabrikasını da yapmak zarûreti vardır. Çünkü malzemesi gelmiştir. Fakat bu arada asıl kurulması gereken enstitüdür. Enstitü, toprak üzerine çalışacaktır. Bir şeker sanayii müstahsilinin, toprakların ne çeşit gübreye ihtiyacı olduğunu tesbit etmesine bugün imkân yoktur. Fakat en büyük ihtiyaç da budur. Meselâ, Adapazarı'nda kullanacağım gübrenin miktârını tesbit edecek bir müessese Türkiye'de yoktur. Eskişehir fabrikası, bunu kendi sahasında yapmaya çalışıyor. Asıl maksat, buna mümâsil etüdleri yapmak olmalı idi. Fakat [bunu] bir kenara itmişler.

EKREM ALİCAN: Bir de Japonlar ile bir televizyon mevzuu vardır. [Basın-Yayın ve Turizm Bakanı] Zühtü Tarhan ile görüştük. Benim tetkikim neticesinde elde ettiğim kanaat, bu iş menfidir. Yapılması icab ettiği fikrinde değilim.

Bu zevâtın yaptıkları işleri anlatayım: Bunlar, eski [DP] iktidar[ı] zamanında Basın-Yayın'a müracaat etmişler. "Size televizyon istasyonları yapalım" diye... O zaman Halûk Şaman, "Gelin, etüd yapın... Hükûmeti hiçbir suretle angaje etmemek kaydıyla, üzerinde görüşelim..." demiş... Bunun üzerine, Japonya [Büyük]elçisinin kardeşi, Tüşima diye [adında bir kişi], Japonya'da en ileri bir firmanın mümessili gelmiş... Bunlar Ankara, İstanbul ve İzmir'de etüdler yapmışlar. Bu üç merkezde birer televizyon istasyonu[nu], [bunları da] birbirine bağlayan transmisyon istasyonunu projeye bağlamışlar. Bu projeyi yakın tarihte bize verecekler. Bu televizyon merkezleri, 200 k[ilo]m[etre] dahilinde televizyon neşriyâtı yapacakmış... Aradaki istasyonlar vâsıtasıyla da Ankara, İstanbul ve İzmir'i birbirine birleştirecekler. Yalnız tesisâtın bize teslimi muhtemelen FOB 600.000 Dolar'dır. Japonya'daki fiyatı budur. Sabit tesisâtı tarafımızdan yapılacak[tır]. Teknisyenleri [de] ayrı ücrete tâbi[dirler]. Bu, sabit tesislerle beraber 10.000.000 Dolar'lık iştir. İki proje üzerinde çalışılıyor. Birisi, basit projedir ki, ucuza mâl olur. Bir de mütekâmil proje vardır. Ben iyisinin yaptırılması teklifinde bulundum. Fakat fazla...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Yani kel başa şimşir tarak...

ŞEFİK İNAN: Bunlar radyo da yapabilirler. Bilhassa şark bölgesinde bir radyo istasyonuna çok ihtiyacımız var[dır].

EKREM ALİCAN: İtimat edilebilecek bir firmadır. İstedikleri % 5'i mukâvele sonunda ödüyoruz. % 10'unu malların sevkinde; geri kalanını da kredi ile ödüyoruz. Aşağı yukarı "radyo istasyonunu da, alıcı cihazları da yapabiliriz" diyorlar.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Şuraya kuvvetli bir radyo istasyonu yapmak kaça mâl olur? Ankara İstasyonu'nu memleketin her tarafı dahi dinleyemiyor. Halbuki dünya duymalı... Yüksek frekanslı bir tesisi kaça yaparlar? Bir sorun... Sonra radyo yapmak için bir fabrika kurabilirler mi?

CİHAT İREN: Radyo için beş tâne fabrika var. Bu da büyük suistimal mevzularından birisi[dir]. İhtiyâcımızın fevkinde imâlât var.

[Cemâl Gürsel] Paşam, müsaade ederseniz, bir de prensip kararına varalım: Biz radyo istasyonu mu yapacağız, ilân edelim [ve] firmalar gelsinler,

açıkça görüşelim...

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI] FETHİ AŞKIN: Ben de hayırlı bir haber vereyim: İnkılâp hareketinden sonra vergi tahsilâtımız 1.500.000-2.000.000'a [Lira] [kadar] düşmüştü. Şimdi yine normal seviyeye geldi. İthâlâtımızın % 90'ı İstanbul'dadır.

CİHAT İREN: Bir husus daha var: Biraz evvel 250.000.000 [Lira] mevduatın bankalardan çekildiğini söylediler. Bu, psikolojik tesirle çekilmiyor. Herkes piyasadaki işine para koymak için bankadan çekiyor. Fakat müsbet rûhî tesir üzerinde de durmak lazımdır. Çarşambaya [IMF] ile yaptığımız anlaşmayı söylemeliyiz. "Sanayi kolunda plafon kalkıyor" demeliyiz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ben söyleyeceğimi toptan söylerim.

SELİM SARPER: Dün İstanbul'un [Fener] Rum Patriği Atenogras haber göndermiş: "Ben de buradaki Türk vatandaşlarıma telkinde bulunarak, elimden geleni yapacağım" [dedi].

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Şunu haber vereyim: Bana gayri müslim mehâfilden sempati haberleri geliyor. "İnandığımız bir insan" diye... Buraya bir iki gayri müslim gelmişti. Kendilerine güzel muamele yaptım. Bir tânesi az kala [kalsın] bayılacaktı. Elimi öptüler [ve] büyük heyecanla gittiler.

[ÇALIŞMA BAKANI] CÂHİT TALAS: Arkadaşlarla işsizlik konusunda bir fon tesisi konusunda mutabakata varamadık. Yalnız iktisadi tedbirlerin işsizliği önleyecek mâhiyette olacağını ve şimdi başgöstermiş olan arîzî durumun bu tedbirlerle de izale edilebileceğini... İcâb ederse [bunları da] İstanbul'da konuşmanız mümkündür.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ben umumi olarak bu hususta da konuşacağım. "Şimdilik böyle bir tedbir alınmıştır. Ama bundan sonrası için böyle bir tedbir asla vârid olmayacaktır." diyeceğim.

İstanbul için bir Vâli arayın... [Fakat] fevkâlâde dürüst bir adam olsun...

[ULAŞTIRMA BAKANI] SITKI ULAY: Bugün İstanbul'daki Vâli arkadaş[351] çok güzel seçilmiştir. Üç dört lisan bilmesiyle, güzel ve nezih hareketleriyle, kendisini Taşlıtarla'dakilere[352] bile sevdirmiştir. Ordunun en kıymetli arkadaşıdır.

DÂNİŞ KOPER: Umumi bir meseleden bahsetmek istiyorum: Bizim memurlara âid mesâî saatlerimiz, günde 6,5 saattir. Bugün dünyanın her tarafında 8 saatlik günlük ve 40 saatlik hafta mesâîsi şekli kabul olunmuştur. Ancak onlar cumartesi öğleden evvel de çalışmazlar. Hiç olmazsa aradaki farkı kapatmak için buna zarûret vardır. Demek ki, memur, işçiye nazaran günde 1,5 saat az çalışıyor. Esâsında ise, hepsi üç dört saati geçmez. Biz 8 saat dersek, neticede belki onları 6,5 saat çalıştırmış oluruz. "[Memurlar için mesâî saatleri sabah] 8,5'tan [öğlen] 1'e [ve saat] 14'ten 18'e kadar[dır]" diyebiliriz.

[DEVLET BAKANI MUSTAFA] ÂMİL ARTUS: Bu, bir kanun mevzuu değildir. Bir kararname ile [de] olur. Kararnameyi de Dahiliye Vekili'nin getirmesi lazımdır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: O halde bunu sonra konuşuruz. Yatırımlar konusunda biraz evvel mevzuu bahsettiğimiz husûsa âid neticeler gelmiştir. Şeker fabrikaları, Azot sanayii, Et ve Balık Kurumu, kömür işletmesinin [TKİ'nin] neticeleri elimdedir.

Bendeniz evvelâ şeker fabrikaları konusunda aldığımız kararları arz edeyim: Bir defa devamı zarûrî olan yatırımlar var. Tehir edilecek yatırımlar var. Bir de şimdilik tetkiklerimizin sonuna kadar durdurulması gereken yatırımlar var. Hepsi esas itibarıyla üç kategoriye ayrılmıştır. Şeker sanayii, yatırımlarını aşağı yukarı bitirmiştir.

MUHTAR ULUER: Pancar Ekicileri Kooperatifi'nden bir fon almak suretiyle bir kanun getireceğiz. Şimdiye kadar tohumu bedelsiz veriyorduk. [Bundan sonra] hiç olmazsa maliyet fiyatıyla satış yoluna gideceğiz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Her kampanyada büyük para[lar] alınabilir. Şeker Şirketi zaten para istemez... [Parayı] kendisi temin eder.

EKREM ALİCAN: Şeker sanayiinin 31 adet, kalem hâlinde yatırımı tesbit edilmiş... Bunlardan 19'u küçük yatırımlardır. Bunların devamına karar verilmiş... Bunların 9 tânesinin tehiri kararına varılmış... Üç adedi de terk edilecektir. Devamına karar verilen yatırımların yekûnu 6.277.050 Lira'dır. Hepsi de iç finansman şeklinde karşılanmış yatırımlardır. Tehirine karar verilen yatırımların yekûnu ise, 268.000.000 Lira tutuyor.

Terkine karar verilen üç tâne yatırım vardır. Bu üç yatırımın da yekûn tutarı 314.088.530 Lira'dır. Adana Şekerkamışı Fabrikası için [1]960 tarihine kadar 1.500.000 Lira harcamışlar. Bu hadiselerin içinde o fabrikadan vazgeçilmiş... [Milli Birlik] Komite[si] de toplandı [ve] Adana [Şekerkamışı] Fabrikası'nın terki gerektiği ifade edildi. Bunun yanında kâğıt kısmı da olacağı için hakikaten memlekete faydalı olacağı söyleniyor. Ancak kamışla beraber şeker fabrikasının da mevcut olması şarttır. Ayrıca da, dört adet bölge binâlarından tasarruf yapılmış oluyor. Terklerden mütevellid tasarruf yekûnu, 314.000.000 küsûr [Lira] olmakla beraber, tehiri mutlak tasarruf sayamayız. Bunların da tutarı 208.000.000 Lira olacaktır.

Bugün için devamına karar verilen [yatırım], 6.000.000 küsûr Lira'lıktır ki, onlar meselâ iki adet sun'î gübre ambarı yapacak[lar]dı. Fabrikaya "bunlar mühimdir, ambarını yap" diyoruz. Daha 5.000 Lira harcayacak... "Onları bitir" diyoruz.

MUHTAR ULUER: Devamına karar verdiğimiz fabrikalar var. Yalnız büyük yekûnu çıktığı zaman, Maliye Vekili para veremeyecek duruma düşecek... O vakit yeni bir triya [?] yapmak icab edecektir. Elimizde verilecek ne kadar para var? Onu henüz bilmiyoruz.

EKREM ALİCAN: Bizim [19]60 yılında bu yatırımları ödemek mecbûriyetinde olduğumuz miktar, 2.900.000 Lira kadardır. Bunun yanında, tehir ettiklerimizin de bir kısım masrafları olacaktır. Sanayi Vekili arkadaşımızın dediği gibi, bunları toparlayacağız, karşılama imkânlarını düşüneceğiz.

MUHTAR ULUER: Şeker sanayiinde pancar fiyatları hakikaten mühimdir. Diğer memleketlerde pancarın ihtivâ ettiği şeker miktârına göre fiyatlandırılması meselesi mühim bir konu ise de, bizde yalnız 2.000.000

dönüm araziye şeker pancarı ekilmiş durumdadır. Bundan 4.000.000 ton pancar alacağız. Elde edeceğimiz 570.000 ton şekerdir. 600.000.000 Lira para dağıtacağız. Bundan sonraki kampanyada bazı tahditler yapmayı düşünmekteyiz.

EKREM ALİCAN: Şeker sanayiinin en mühim politikası, nerelere pancar ekilebilir olduğunun tesbitidir. [Bunu] derin tetkike tâbi tutmak lazımdır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu 600.000.000'nun [Lira] % 10'unu şu sebeple alırsak, senede 60.000.000 Lira fon biriktirmek imkânı vardır. Bu da hükümetten istenecek miktârı şu kadar azaltmak demektir.

FETHİ AŞKIN: Aynı dert tütünde de vardır.

FERİDUN ÜSTÜN: Bu şeker pancarı istihsâli mevzuu, tütünde olduğu gibi, bütün zirâî maddelerin fiyatıyla alakalı bir mevzuudur. Bu bakımdan teşriki mesâî edersek, huzûru âlinize daha iyi tedbirlerle gelebiliriz.

EKREM ALİCAN: Şimdi [de] çimento sanayiine geliyorum: Çimento sanayiinde yatırım olarak elde altı fabrika vardır. Bu altı fabrikadan birini devam ettireceğiz: Gâziantep... Bu, bitmiş gibidir. 1960 yılında harcanacak tediye miktârı 10.000.000 Türk Lirası'dır. Bugüne kadar yat[ırıl]mış olan 32.000.000 küsûrdur [Lira]... Bu 10.000.000 [Lira] da havâî hat için harcanacaktır.

Üç fabrikada şimdiki hâliyle inşaat devam etmektedir. Bu kayıtladır ki, tehiri düşünülmüştür. Diğerleri tamamen durdurulacaktır. Tehiri düşünülenler Söke, Niğde ve Bartın fabrikaları [olup], inşâsı tamamen terk edilenler ise, Çanakkale ve Erzurum fabrikalarıdır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Erzurum Çimento Fabrikası[‘nın] zaten iptidâî maddesi bulunmadığı için, beş senedir paralar bankada kalıyor.

MUHTAR ULUER: Erzurum Çimento Fabrikası, üç gün evvel bir umumi heyet toplantısı yapmış [ve] fesih kararı vermiştir. Yalnız bundan evvel 600.000 Lira'lık sarfiyat yapmışlar...

Bendeniz şöyle düşündüm: 600.000 Lira'yı alayım [ve] alacaklı olan fabrikalara vereyim. Hiç olmazsa bu fabrikanın yapılması husûsunda tazyik edenlere bunları taksim edip, [bâri] onlardan alayım...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ben biliyorum... Her umumi heyet toplantısında halk bağırmış... "Bırakın yakamızı... Verin paramızı..." demişlerdir. Halkın sebepsiz zarâra uğra[tıl]masına taraftar değilim.

EKREM ALİCAN: Rakam olarak arz edeceğim: 1960 [yılın]da 10.000.000 Lira'yı Gâziantep fabrikasına verdiğimiz takdirde, bu ikmâl edilecektir.

Tehir edilenlere gelince: 1960 yılına intikal eden 12.000.000 Lira mevzu bahistir. Çanakkale fabrikasının mecmû tutarı, 43.000.000 Lira imiş... 11.000.000 Lira'sını harcamışlar. Arazi falan almışlar. Tabiî fazla gecikince, araziyi satarak parasını alırız kanaatindeyiz. [19]60 [yılın]da 14[.000.000 Lira], [19]61 [yılın]da [da] 11.000.000 [Lira] tedârik edecekmiş... Bunlar da tasarrufumuz olacaktır.

Hulâsa edecek olursam... Yekûnen 213.000.000 Lira'lık kısımdan 42.000.000 Lira'lık kısma devam edeceğiz. 127.000.000 Lira'lık kısma [ise], şimdilik "dur" diyoruz. 43.000.000 Lira'lık kısmı da terk ediyoruz.

MUHTAR ULUER: Seyitömer linyitleri[353] 100.000.000 tonluk bir rezerve maliktir. Linyitle odun arasında, beyaz kül bırakan bir kömürdür. Daha ona el atmadık. Azot sanayiinin işlemesi için buna ihtiyacımız olacaktır. Buna bir çâre bulmalıyız.

Ben bir tedbir aldım: Tunçbilek'ten[354] kömürü getirip, azotu yine durdurmayacağım. Ertesi sene ne olur? Onu pek bilemem... Onun için bunu ehemmiyetle ele almak lazımdır. [Türkiye] Kömür İşletmeleri Kurumu'na âid etüdleri yaparken, bunu nazarı itibara aldık. Fakat bilinmesi için arz ediyorum: Seyitömer linyitleri işlemedikçe, 480.000.000'a [Lira] çıkacak [olan] bu teşebbüs, on para etmez...

DÂNİŞ KOPER: 75.000.000 [Lira] Eximbank'ın kredisi var. Bunu bu müesseseye vermeyi düşünemez miyiz?

EKREM ALİCAN: Et ve Balık Kurumu [ile ilgili olarak] devamına karar verilen yatırımların mevcûdu 10.061.000 Lira tutarındadır. Bunların da ufak depolar gibi tesisi zarûrî olanları var[dır].

CİHAT İREN: Bizim için ihrâcâtı artırma bakımından en mühim tesisler bunlardır. Hayvan yemini köylü almıyor. Çünkü propagandası yapılmıyor. Ziraat Vekili arkadaşımızla düşündük... Eylül [ayın]dan itibaren mevcut fabrikaları tam işleteceğiz. Köylüye açacağımız müesseseden hayvan yemi için bir marj vereceğiz. Et işini gelecek seneki ihrâcâtımızda ehemmiyetli bir kademe olarak düşünüyoruz.

EKREM ALİCAN: Et ve Balık Kurumu için ayrılan yatırımlardan tehir edeceğimiz 51.000.000 [Lira], terk edeceğimiz ise 61.000.000 küsûrdur [Lira]. Bunlardan terk edilmesi lazım gelenlerden sadece proje[si] alınmış, [fakat] bir Kuruş dahi harcanmamıştır.

([Mâliye Bakanı] çeşitli tesisler hakkında rakamlı izahat verdi.)

SITKI ULAY: [Milli Eğitim eski Bakanı Hüseyin] Celâl Yardımcı'nın[355] kardeşi sekiz şirketin avukatlığını almıştır. Buna nihayet vermeyecek misiniz?

[ADALET BAKANI] ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Bunların isimlerini arkadaşlardan rica edeceğim. Ben bu husûsu arkadaşlarıma arzdan kaçındım. Bunun antipatik bir sohbete yol açmasından kaçındım.

Hakikaten iktisadi teşekküllerde parazit avukatlar vardır. Bunlar birçok vazifeyi birden almışlardır. Fakat takdir buyurursunuz [ki], Bakanlığım noktasından hiçbir yetkim yoktur. Bunu arkadaşlarım ayarlasınlar... Ben de Hukuk Müşâvirliği vesâire için namzet göstereyim. Bir bakan kendisine bağlı teşekküllerdeki Hukuk Müşâvirleri'nin birden fazla vazife alamamasını isteyebilir.

SITKI ULAY: Bu işi not ederseniz, Başvekâlet yapar. Bir tâmim yapılabilir.

CİHAT İREN: Bu arada vasfı da unutmayalım. Bir kısmı vasıflıdır, bir kısmı da sadece diplomalıdır. Öyle avukat vardır ki, kanunun metniyle matlabını yekdiğerinden ayıramaz.

ÂMİL ARTUS: Efkârı umumiyeyi üzen bir nokta olarak şunu da arz edeyim: Noterlikler, hâsılâtı fazla olan yerlerdir. İstanbul, Ankara, İzmir gibi verimli yerlerin Noterlikleri ismen bildiğimiz DP'liler tarafından istilâ edilmiştir. İstanbul Savcılığı'nda kanun dışı muameleler yapmakla tanınmış meşhur Hicâbi vardır. Meselâ, Bedii Faik'i[356] çağırmış [ve] imzalı tevkif müzekkereleri göstermiş... "İstediğim zaman sizi tevkif edebilirim" demiştir.

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Noterlikler birer yemlik olmuştur. Buralara eski iktidarın adamları getirtilmiştir. Bizim tasavvurumuz, bu işi bir memuriyet hâline getirmek ve Noter gelirlerini Hazine'ye aktarmaktır.

SITKI ULAY: Biz efkârı umumiyeyi düşünüyoruz. Onun üzerine temel kuracağız. İleride binâmız onun üzerinde yükselecektir.

EKREM ALİCAN: Son izah edeceğim müessese [de], [Türkiye] Kömür İşletmeleri [Kurumu]'dur. Bunda yatırımların tamamına devam işareti verilmiş bulunuyor. Çünkü, [Türkiye] Kömür İşletmeleri [Kurumu]'nun ehemmiyeti âşikâr[dır]. Üç adet ve hepsi[nin] de yüklü yatırımı var.

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Bir noktayı hem bilgi, hem de ıttılâ edinilmesi için arz etmek istiyorum: Seçimi müteâkip Yüksek Soruşturma Kurulları[357] tarafından çalışmalara başlandı. [Yüksek Soruşturma Kurulları], yeni Meclis binâsında[358] ve Yargıtay Başkanı Celâlettin Kurelman['ın] reisliğindedir. Bir kısım malzeme Meclis'ten tedârik edildi. Bir kısmı da, on tâne masa, on tâne mâdeni dolap, Ekrem Alican'dan tedârik edilecektir.

Evvelâ ağır cezai müeyyideyi icab ettirenlerden başlamak suretiyle, Yüksek Adalet Divânı'na[359] sevklerini sağlamak, sonra [da] peyderpey diğerlerine geçmek icab etmektedir.

ÂMİL ARTUS: O halde siyasi suçlar önde geliyor.

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Bunu söylemekten maksadım şudur: Çeşitli söylentiler kulağınıza gelebilir. Fakat bu söylentilerin daha çok siyasi partiler tarafından çıkarılması ihtimali vardır. Bunlar, çeşitli menfi propagandalara girişmişlerdir. Bunların Zühtü Tarhan özetini

yapabilir. Bilhassa Yassıada'dan[360] çıktığı yolunda bir takım söylentiler ortaya atılmıştır. Rivâyete göre, "Adamlarımız var. On kişiden fazlasını asamazlar. Yoksa biz onlardan daha fazlasını asarız." gibi şeyler ifade etmişlerdir. Bu, çeşitli saiklere dayanabilir. Yüksek Adalet Divânı mensuplarını frenlemek veya körüklemek maksadıyla olabilir. Bendeniz ıttılâınıza arz etmek bakımından ifade ediyorum.

Bunların sorguya çekilmesi meselesi [de] vardır. Bendeniz hükûmete mensup olarak buna temas etmiyorum. İlk soruşturmayı kendi aralarından bir heyet gidip orada yapacaktır. Muhakemeleri de orada [Yassıada'da] olacaktır.

Bundan sonra da doğrudan doğruya Maliye Vekili'ni ilgilendiren hususları arz [etmek] mecbûriyetindeyim. Mâlûmu âliniz, devletin en büyük faaliyeti, adalet faaliyetidir. Hükûmet programında[361] yer alması lazım gelen hususlar buraya dayandığı için, kıymetli arkadaşlarımın bu hususta ilgi ve yardımlarını esirgemeyeceklerini ümit ederim.

Bunların başında cezaevleri meselesi var[dır]. Cezaevleri peyderpey inşâ edilir, fakat mevcutlar çok perişân ve insanlıkla kâbili telif olmayacak haldedirler. Ondan sonra cezaevi personeli diye bir şey Türkiye'de yoktur. Hiç olmazsa kurs açmak suretiyle personel yetiştirilmesi düşünülebilir.

Bir de Yüksek Adlî Tıp Şûrâsı ele alınmış bulunuyor. Bendeniz sayın profesörle iştirâk ettim. İlimlerine güvendiğimiz tıp ulemâsıyla temas ettikten sonra, bir ilmî heyet hâlinde bunu ele almış oluyoruz. Adlî Tıp Müessesesi[362], yavaş yavaş hükûmet programıyla ele alınmış bulunuyor.

Bir de Adalet Saray[lar]ı meselesi vardır. Bütün il ve ilçelerde hâkimlerin, savcıların, avukat ve diğer adalet mensuplarının doğru dürüst çalışabilecekleri bir yer yoktur. Adalet devletin temeli olduğuna göre, vazifeyi görenler temiz, fakat aynı zamanda sâkin bir yerde vazife görmek mecbûriyetindedirler. Bu meselenin şüphesiz toptan karşılanması düşünülemez. Ancak programımızda bunu da ele alalım [ve] bir gayret sarf edelim.

Bir de tasfiye kanunu var. Bu adalet teşkilatı ve bilhassa Danıştay için zarûrîdir. Tasfiye kanunu yapılmadan, Danıştay'da bilhassa eski [DP]

iktidarın[ın] seçim yoluyla yaptıkları zararlı kayırmaları önlemek mümkün değildir.[363] Bunu da ıttılâınıza arz ediyorum.

Selim Sarper, bunun umumi mâhiyetle olmasını söylediler. Bunu da bilahire arz edeceğiz.

Sonra efendim, adliye teşkilatından sarsıntı yapıla yapıla iyi unsurlar kaçırılmıştır. Bu sebeplerle bugünkü asliye teşkilatında hakikaten ehil, ahlak ve bilgiyi bihakkın temsil edecek durumda çok az [sayıda] mensup vardır [kalmıştır]. Bunların bir kısmı yaşlanmak suretiyle zaman zaman ayrılacaklardır. Bu bakımdan adliyemiz çok zayıf durumda bulunmaktadır. Bunun telafisi, çâresi, hukuk fakültelerinden iyi ve pekiyi derecelerle mezun olduktan sonra mesleğe atılmak durumuna gelmiş gençler arasından, ailevî durumlarını da inceleyerek, yeterli sayılacakları hukuk doktorası yapmak üzere İngiltere, Almanya ve İtalya'ya gönderme husûsunu da programa almış bulunuyoruz. Bir sene dil için, iki sene de doktora için kalacaklardır. Bunlar derece derece, kademe kademe adliyeye sokulmak suretiyle, adliyemiz takviye edilecektir.

SITKI ULAY: Herhalde bu program, bakanlıklarca hazırlandıktan sonra, heyet huzûrunda bir kere okunacak...[364]

CİHAT İREN: Yalnız bu [iş artık] daha [fazla] sürüncemede kalmasın...

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: İşlerimiz dolayısıyla biraz geç kaldık. Ama gelecek hafta takdim ederim.[365]

SELİM SARPER: Mâlûmu âliniz, beş aydan beri inkıtaa uğramış bulunan ve hükûmet[imiz] iktidara geldikten sonra tekrar canlandırılan Kıbrıs meselesi üzerinde birinci merhalede bugün bir mutabakata varılmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti Ağustos [ayın]a doğru ilân edilecektir.[366] Şimdi telgrafını aldım. Arz ediyorum...

CİHAT İREN: Geçen gün bir mevzuu Hariciye Vekilimizle görüştük... Vekiller Heyeti'nin de ıttılâına arz edip, karar alalım... Belki Dahiliye Vekilimizi de alakadar eder.

Mevzu şudur: Bundan üç sene evvel Rus Ataşesi [Türkiye] Odalar [ve Borsalar] Birliği'ne müracaat etti. On kişilik bir ticaret heyetini Rusya'ya dâvet etti. O zaman sorduk. [Fakat] "lüzûmu yok[tur]" den[il]di. Bundan altı ay evvel eski [DP] hükûmet[iy]le münâsebetler yeni bir veche alır almaz, tekrar geldiler [ve] o dâvetin teyid edilebileceğini söylediler. Yeni hükûmet, bunu câzip buldu [ve] "bu heyet gitsin" [dedi]. Biz de Ateşe'yi dâvet ettik [ve] "siz bu dâveti tekrar ederseniz, kabul ederiz" dedik. Bu dâvet geldi. Fakat Rus Sefiri, bununla iktifâ etmeyerek, yeniden bir demarş yapmıştır. "Gelip gelmeyeceğinizi bildirin" diye...

Bizim Ticaret Vekâleti olarak görüşümüz şudur: Rusya'ya [SSCB'ye] çok seçkin bir heyetin gitmesinde fâide vardır. Ancak Rusya'nın son buhranlı durumdan istifade ederek yaptığı bir takım huruç hareketleri var ki, şâyani dikkattir. 1.100 traktör, 2.100 tâne kamyon, iki gemi ve diğer bir takım malzemeyi uzun vâdeli kredilerle vermeye girişmişlerdir. Lisansa da bağlamadan sipâriş yoluna geçmişler. Biz bu sipârişi iptâl etmek üzere düşünürken, dâveti de reddetmek mecbûriyetinde kalabiliriz. Bu heyetin gönderilmesi, en hafif tavizlerden olur. "İmkânlarımız da budur" diyeceğiz. Hariciye Vekâleti de bu görüşe katıldı. Bu suretle sekiz arkadaşı seçelim... Bu intikal devresinde, eski [DP] iktidar[ı] kendilerine bu kadar mütebessim davranırken, bizim her taleplerine dirsek çevirmemiz hoş olmayacaktır. Arkadaşlarımız da kabul ederlerse, heyeti göndeririz.

ÂMİL ARTUS: Rus [Büyük]elçisi benden randevu almıştı. Geçen gün konuştuk. Bu konuşma esnâsında, "Haber aldığıma göre" dedi, "bir [İktisadi] Planlama Dairesi [DPT][367] tesis ediyormuşsunuz... Bizde bir Planlama Dairesi var ki, Moskova'da tetkikler yapmaktadırlar. Siz Rus mütehassıslardan acaba neden istifade etmiyorsunuz?" "Bunu ilk defa ben duyuyorum. Alakadar Vekil arkadaşlarıma bunu söylediniz mi?" diye bir suâl tevcih ettim. "Hayır, söylemedim" dedi. "Ancak" dedim, "ayrıca Amerikalı ve İngiliz plan yardımcıları da gelmiştir" diye ilâve ettim.

Sonra [da], "Karabük [demir-çelik] fabrikalarını gezdik [ve] orada gördük ki, bizim mütehassıslarımızın Karabük [Demir-Çelik Fabrikası'nın] istihsâlinde size yardım etmeleri hâlinde, istihsâl % 10 [oranında] artacaktır. Bunu [Dışişleri eski Bakanı] Fâtin Rüştü [Zorlu][368] Beye söylemiştim. Fakat alakadar olmadı. Siz % 10'u küçümseyecek kadar zengin misiniz?"

dedi [ve] ilâve etti, “Eski hükûmet, politik tabiriyle, bize diskreminasyon kâidesini tatbik ediyordu” dedi. Bununla ne kasddettiğini sordum: “Bize yalnız üzüm, incir, tütün ve defne yaprağı veriyor, [fakat] Batıya verdiğiniz bakır vesâireyi bize vermiyorsunuz” dedi. “Buna mukâbil” dedi, “ben Londra’ya telefon ediyorum ve sizin [İngiltere’ye] sattığınız bakırı, bana satacağınızdan çok [daha] ucuza oradan alıyorum. Bu diskreminasyondan vazgeçin...” [dedi]. Sonra [da], “toprak rejiminde ne düşünüyorsunuz?”diye sordu. “Bu suâle cevap vermek için [henüz] erkendir” dedim.

Bunlar hakikaten bir takım yeni münâsebetler arıyorlar. Ancak Karabük [Demir-Çelik Fabrikası’nın] istihsâlini % 10 artıracağım diye, Sovyet mütehassıslarını memlekete sokma teklifine kimse “evet” demeyecektir. [369]

Beri taraftan, Fahri Paşa’nın bana intikal ettirdiği bir mâden meselesi var. Erzincan’dan bu yana istihsâl edilen krom, borasit ve diğer mâdenleri biz dışarıya satıyoruz. Bunu İngiliz-Amerikan konsersiyumu hâlinde çalışan bir müesseseye veriyoruz. Bunlar şimdi bu mâdenleri almıyorlar. Burada mevsim mevsim çalışanlar 100.000 kişi kadarmış... [Bu], mâdencinin ifadesi... Borasit mâdeni füzelerde kullanılıyormuş... Bu patlama yapıyormuş... Onun için almıyorlarmış... Diğer taraftan, Sovyet bloku kapının önünde bekliyor, “bana satın” diye...

Bütün bunları hulâsa edecek olursak, bu taleplerin en zararsız olanlarına “evet” demek ve bunların muacciz müracaatlarından sıyrılmak [daha] doğru olur.

İHSAN KIZILOĞLU: Ruslar, bu muacciz durumdan asla sıyrılmaz[lar ve] bir heyet gitti mi, diğerini [de] ister[ler]...

SELİM SARPER: Demir perde gerisi memleketlere stratejik maddelerin satışı memnûdur. Bunu tetkik edeceğiz. Rusların tazyiki durmayacaktır.

Hariciye’nin prensip itibariyle kabul ettiği şudur: Bir kere yaptığımız jestler, bize mânâsı bakımından ucuza mâl olmalı[dır]. Gözüpek kapitalistlerden bir heyet giderse tehlike yoktur, fakat oradan buraya gelirse tehlike vardır.

İkincisi, tavizlerin arasına uzun fâsılalar koymalı[yız]. Böyle yapa yapa, vaziyetimizi takviye edinceye kadar, dirsek çevirmek imkânlarını elde edinceye kadar, bu böyle gidecektir.

SITKI ULAY: Zannediyorum, daha evvel de Rus siyasetine karşı bir prensip kararına varmalıyız. Bunlara kendimizi politikman kaptıracak tavizlerden kaçınmalıyız. Bu prensip dairesinde Ticaret Vekili arkadaşımızın söylediği şeyi kabul etmek yerindedir. Bundan ayrıca bir prensip kararına daha varmamız lüzûmu doğmaktadır ki, o da şudur: Bütün vekâletlerimizin tabiîdir ki, bunlarla temasları vardır. Acaba bu münâsebetlerin ticari ve siyasi sahadaki âzamî ve asgarî hudutlarını öğrenmek ne dereceye kadar mümkün olacaktır? Bu hususta bir fikir birliği hâline varırsak, dizgin[ler]in ucunu kaçırmamış oluruz.

CİHAT İREN: Biz Rusya ile kliring [takas] anlaşması çerçevesinde mübâdelede bulunuruz. Dolayısıyla onlardan aldığımız mallar bir listede yazılıdır [ve] bizim onlara vereceğimiz mallar da bir listede yazılır. Bu mallar arasında teâdül vardır. Bu teâdül, her iki memleketin kendi menfaatine göre tahassul edilmiş bir teâdüldür. Biz bu adamlarla ticareti çok genişletmek istemeyiz. Çünkü, arkasından siyasi münâsebetler gelir. Meselâ, Rusya'dan traktör ve kamyon ithâl edersek, yedek parça vesâire için devamlı bir mübâdele işi başlar. Şimdi Ulaştırma Vekili 100 vagon istese, derhal kapısının önüne getirip bırakırlar. Arkadaşlarım metâlibâtını not etsinler [ve] Hariciye Vekâleti'ne refere etsinler. Bu yoldan bunu hâlletmeyi düşünelim... Esâsen ihrâç edeceğimiz mallarımız mâlûmdur. Daha fazla krediye de giremeyiz. Binâenaleyh, arkadaşlarımız bir angajman yapmazlar. Hariciye ile oturup, "bir limit dahilinde kalalım" deriz.

ÂMİL ARTUS: Zaten Rus Sefiri ile bu görüşmelere devam etmek niyet ve mecbûriyetinde değilim. Ondan evvel Amerika[n] Sefiri geldi [ve] söze, "beni bir pro Menderes diye tanırlar" diye başladı. Bu sözü ona Amerikalılar söylüyor. Sonra ilâve etti: "Ben pro Menderes değilim... Pro Türküm... Türk Milleti ile sıkı işbirliği hâlinde çalıştım. O hükûmet gitti. Sizinle de aynı şekilde çalışmak vazifem icabıdır. Size hükûmetimin yapabileceği en büyük yardımları yapmak gâyemizdir." dedi.

SELİM SARPER: Burada bir parantez yapıyorum [açıyorum]: Bu "pro" sıfatını kaldırmak için âzamî gayretle çalışıyor.

ÂMİL ARTUS (Devamla): Tahsilimizi İsviçre'de yapmamız dolayısıyla, İsviçre Sefiri ile olan konuşmada, Sefir bu bahsi açtı ve dedi ki, "[ABD Dışişleri Bakanı] Christian A. Herter[370], onun bu vaziyetini görünce, onu hemen Ankara'ya gönderdi. Anlaşılıyor ki, onun kulağı geniş[miş] [delikmiş]..."

CİHAT İREN: Bizim müstecel bir işimiz vardı. Maliye Vekâleti, Ticaret Vekâleti, Hariciye Vekâleti ve gümrük eksperleri [birlikte] çalıştılar. Dış ticaret münâsebetleri konusunu [Uluslararası] Para Fonu heyetiyle birlikte ilân edeceğiz. İthâlât yine kota nizâmı içinde devam edecektir. İthâlât ve ihrâcatta lisansları âzamî ölçüde indirdik. [Maliye eski Bakanı] Hasan Polatkan'ın[371] bacanağı için bu kotayı ihdâs ettiğini biliyoruz. Bu müessese, mal değişikliği müessesesi idi. Şimdi mal değişikliğini men ediyoruz. Lisansı kamyon için alıyor, [fakat] lüks araba getiriyor. Bunu önlemek üzere mal değişikliğini kaldırdık. Bunun dışında bir yenilik yoktur.

Kararname, ödeme umumi esasları vâz ediyor. Esas tatbikâtı talimatnâmede gösterdik. Husûsî takas ve bağlı muameleyi men ediyoruz. Bazı bağlı muamele[le]rin memleket için fâideli olduğunu anlıyoruz. Bunu Etibank veya Karabük'e [Karabük Demir-Çelik Fabrikası'na] vereceğiz. İhrâcat lisansa tâbi değildir. Muayyen mallar, başta hubûbat, hubûbat mâmûlleri, orman, hayvan ürünleri, kırık, buruşuk fındıklar vesâire, lisansa tâbidir. İhrâcatta başka bir yeniliğimiz yoktur.

İthâlât için de, arz ettiğim gibi, bütün yeniliğimiz, müesseseyi kaldırmadan, ithâl programları dahilinde çalışmaya devam edilecektir. Bu programlara göre döviz tahsis edilecek[tir]. Yalnız ithâlâtta yeni bir husûsu derpiş ettiğimizi ifade etmeliyim. İlk defa Türkiye'de bir döviz bütçesi fikri meydana geliyor. Dış ticaret rejimlerini şimdi Ticaret Vekâleti yürütecek[tir]. Yalnız bundan evvel Maliye Vekili, bize bir döviz bütçesi verecek [ve] bize diyecek ki, "ithâlât için sana vereceğim döviz bütçesi budur." Çeşitli listelerimiz var: Libere listeler, otomatik listeler...

ÂMİL ARTUS: Dış ticaretten şikâyetler, alınan kararnamelerin sık sık değiştirilmekte olması idi.

CİHAT İREN (Devamla): Sebebi şudur: Mallar getirilir, yığılır, sonra malı serbest bırakırlar. Mal değişikliği altı ay sonra kalkar. Şimdi radyoda bunu

ilân edeceğiz ve yürüteceğiz. Amme sektörünün yapacağı ithâlâtla, bedelsiz ithâlât, Türk parasının korunması hakkındaki 14 sayılı kararla yürütülecektir.

FERİDUN ÜSTÜN: Biz önüne gelenin istediği tipte traktör sokmasını istemiyoruz.

CİHAT İREN: [Biz sadece] girmiş [ve] çiftçi tarafından tutulmuş traktörleri sokacağız.

[BASIN-YAYIN ve TURİZM BAKANI] ZÜHTÜ TARHAN: Biz Amerikan buğdayının ithâlini, yerli buğdayının da ihrâcını düşünüyoruz. Bundan gelecek kâr küçüktür.

CİHAT İREN: Minneapolis Moline [Traktör] Fabrikası'nın[372] istihsâl miktarlarını ve mali durumunu tetkik ettik. Bu teşebbüs [de], her teşebbüs gibi acze düşmüştür. İflâsını isteriz [ve] satarız... Formül budur... Fakat akabinde [orada çalışan] işçi[ler], işsiz kalacak[lar]dır. 38.000.000 Lira'lık sabit tesisleri var. Traktörü kendisi satmaz. Getirir [ve] Ziraat Bankası'na teslim eder. "Marketing [pazarlama] bizde yok... Biz satışla meşgûl olmayız." der. Parayı [da] Ziraat Bankası verir...

Kendilerine üç aylık mehil verdik. "Üç ay zarfında mali ıslâhatınızı yaparsanız, ne âlâ..." dedik. İmâl ettikleri traktörü satmalarına imkân yok[tur]. Ayrıca, 14.000.000 [Lira] dondurmuşlar. "Siz 900.000 Lira kadar verginizi tecil ettirin... 35.000.000 Lira'lık immobilizasyonunuz var. Tüccar gibi para tedârik edin..." deyip, kendilerine 1.000.000 Lira para temin edeceğiz [ve] ondan sonra da ya üç ay zarfında işler hâle getireceğiz yâhut da yeni bir malikine vereceğiz.

CÂHİT TALAS: Şimdiye kadar kötü idare edilmiş... İyi idare edilirse, bu müessese memlekete lazımdır. Mâdem ki, traktöre ihtiyacımız var, [o halde] ithâlâta gitmektense, bu suretle temini daha iyidir.

CİHAT İREN: Pahalı ithâl ediyorlar [ve] köylümüzü fakirleştiriyorlar. Diyor ki, "eğer müsaade ederseniz, ben senede 5.000 traktör yaparım [ve] ucuza gelir. Türkiye'de 5.000 traktörü kime satacağız? Fiskobirlik[373] ile, üzüm satışla, traktör satışını yürütemem... Minneapolis [Moline Traktör

Fabrikası], damgasını traktörün üzerine vurdurmak için, % 30 senin malından çalıyor. Türkiye'de bu müesseseyi işletecek müessese vardır. Ama 35.000.000 milyona [Lira] değil, 25.000.000'a [Lira] satarsın... 12.000 Lira traktör başına kâr ediyorlar [ve] şakır şakır döviz ödüyorlar. Yapmadıkları hırsızlık, dolandırıcılık kalmadı. Eğer bu ekonomiyi [eski Babakan Adnan] Menderes'in bize bıraktığı seviyede yürütürsek, enflasyondan başka çâre yoktur. Üç aya kadar mehil verdim. Tasfiyeye çalışacağız.

Arkadaşlarımdan ricam şu[dur]: Bu adamlar geldikleri zaman, "İstikrar programı var. Ona göre ayarlayın..." deyin. Bunu kendileri yapacaklardır.

CÂHİT TALAS: Mesele işin prensibinde[dir]. Devlet elindeki sanayiin bir kısmını husûsî sektöre kaçırsın mı, kaçırmasın mı? Buna bir bakanlık karar veremez. Geniş ölçüde buna karar vermemiz lazımdır.

CİHAT İREN: Bu, anonim şirkettir. Husûsî sektör değildir. Ziraat Bankası'nın hissesi var. O da bir anonim şirket[tir].

CÂHİT TALAS: Ama bir İktisadi Devlet Teşekkülü'dür.

SELİM SARPER: İhtisâsım dahilinde değil[dir]. Fakat arz edeyim: Ticaret Vekili arkadaşımın gösterdiği hassasiyet şayani takdirse de, benim vekâletim cephesinden böyle bir şey var: Bunu gelmeden evvel sayın Orgenerale [Cemâl Gürsel'e] de arz ettim. Bonn'da verilen bir ziyâfette, [Almanya Federal Cumhuriyeti Başbakanı Konrad Hermann Josef] Adenauer[374], Büyükelçimizi dâvet etmiş [ve] Kore'ye birlik göndermediğimizden[375] bahsederek, "Türkiye'nin garbe karşı siyasetinde bir değişiklik var. Rumorlar [söylentiler] dolaşıyor." demiş ve Sefiri isticvâba tâbi tutmuş... Biz bunları tahmin ederek, daha evvel kendisine talimat vermiştik. O talimat dahilinde cevaplandırmış... [Almanya Federal Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Heinrich] von Brentano [di Tremezzo][376] buraya gelme arzusunu izah etmiş... Biz de kendisini dâvet ettik.

İşin hulâsası... Almanlarda böyle bir hassasiyet var. Bizim her türlü ihtiyacımıza karşı bize yardım edecek bir memlekettir Almanya... Amerika'da [da] aynı hassasiyet mevcut[tur]. O da, Kore birliğini göndermememiz, 3.500.000 Dolar meselesini reddedişimiz, Orta Şark [Orta Doğu Teknik] Üniversitesi'nde [ODTÜ'de] 350.000 Dolarlık yardımın

şartlarını kabul etmeyişimiz dolayısıyladır. Bir de Rusların mütemâdi[yen] tazyikleri gözden kaçmıyor. Acaba Türkiye'nin siyasetinde Amerika'ya karşı ve umumiyetle garbe karşı bir değişiklik var mıdır? Biz bir değişiklik olmadığını, yalnız iktisadi istiklâlimizi istirdâda çalıştığımızı, dostlarımızdan gelecek yardımları kaçırmayacağımızı ifade ettim. Ama tereddütleri devam etmekte[dir]. Orta Şark'a [ODTÜ'ye] vereceğimiz 350.000 Dolar'da bilhassa Beyaz Saray'ın alakası var. Bizim meslekte biraz kıskançlık ve tazyik havası da vardır. Var... Ama biz bu adamlara muhtâcız... Bir müddet bunları hüsnü idare etmek mecbûriyetindeyiz. Şimdi yine bunların hassasiyetini tahrik edecek yola gidersek, kendilerine kâfi derecede izahat vermezsek, zararlı oluruz [çıkarız]. Kendi ayaklarımızın üstünde duracak hâle gelinceye kadar, Almanya ve Amerika'ya muhtâcız. Bu tereddüdü istismâr etmek lazımdır. Yalnız bunlar miligramla ölçülecek bir takım dozajlardır.

CİHAT İREN: Bizim [için] mühim olan şudur: Bir kere lüzumsuz yere fabrikaları kapatmamak... Fakat eski rahatsızlıkları da bırakmamak... Bugün hepsinde şafak attı. Dedim, "nerede paranız?" Dedi[ki] "kasada..." Dedim, "O halde mesele yoktur. Açar, bakarız..." Ondan sonra dediler ki, "öyle değil..." Şimdi kendilerine direktif verdik. Üç ay mühletleri var. Benim korkum, bu Minneapolis [Moline Traktör Fabrikası], Amerika'da tezvir yapar [ve] der ki, "benim paramı vermedi" falan... Amerikalı bilmez ki, dolandırıcının biridir.

CÂHİT TALAS: Amerikalıların bu hükûmetin, geçmiş hükûmet gibi, dostlarımızın her istediğini kabul edecek bir hükûmet olmadığını bilmesi lazımdır. Bizim de kendilerine tekliflerimiz olacağını ifade etmeliyiz.

SELİM SARPER: Husûsî sermaye nazlı kadın gibidir. Amerika'da efkârı umumiyeyi yapan basındır. Biz ne kadar haklı olursak olalım, bu Minneapolis [Moline Traktör Fabrikası], 5-10.000 Dolar verip de, [bir] aleyhimizde neşriyâta başladı mı, bir mektup da senatörlere verdi mi, aleyhimizde çok iş yaparlar.

DÂNİŞ KOPER: Bu ihbarlar keyfiyetini burada görüştük. İhbarlar, Milli Birlik Komitesi'ne, vilâyetlere ve Başvekâlete yapılıyor. Dedik ki, "Bunlar kanalize olsun... Mercilerine yapılsın... Tahkik heyetleri de [Soruşturma Kurulları da][377] bunları intâc etsin..." Sonra MBK'dan bir yazı da geldi.

“Bunlar şöyle şöyle muameleye tâbi tutulacak” denildi. Netice Soruşturma Kurulu’na gidecektir. Ancak merciini şaşırmış bazı ihbarlar var ki, altında bir resmi yazı ile bize geliyor [ve] “neticenin bildirilmesi” deniliyor. Şimdi bu neticenin bildirilmesi nasıl olacaktır? Bu salâhiyet, husûsî komisyonlara mevzu olduğuna göre, aşağı yukarı mutavassıt vaziyete düşen mercilere bilgi vermek mecbûriyet hâlinde midir?

SITKI ULAY: Bu bilgiyi alakadar bakanlar, MBK’ya giderek verecekler.

DÂNİŞ KOPER: “Tahkikâta lüzum varsa, bir fezlekeye rabtedilecekse, yazılı olarak bilgi verilsin...” diyorlar.

SITKI ULAY: Ben [de] bunu söyleyeceğim; “yazılı olmasın...”

DÂNİŞ KOPER: “Yapılan ihbarlardan dolayı işlerimizi hiçbir zaman durdurmak niyetinde değiliz” diyeceğiz.

İHSAN KIZILOĞLU: Dış memleketlere gitmek için 5.000’e yakın müracaat var. Bu arada sayın [Basın-Yayın ve] Turizm Bakanımız [Zühtü Tarhan], bir folklor heyetinin İngiltere’ye gitmesini istiyor. Bunların mevcudu 48 kişi[dir]. Türk uçaklarıyla gitmek şartıyla masraf 3.000 küsûr Dolar’a indiriliyor. Arz ediyorum...

Kapanma Saati: 12:30

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (9)

6 Temmuz 1960, Çarşamba

Açılma Saati: 14:20

Başkan: Fahri Özdilek (Milli Savunma Bakanı)

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Toplantıya başlıyoruz...

[DIŞİŞLERİ BAKANI] SELİM SARPER: Efendim, MBK'nin 4 Temmuz [1960] tarihli bir kararı[378] vardır. Avrupa İstişârî Konseyi'ne [Avrupa Konseyi[379] Danışma Meclisi'ne[380]] katılacak [olan] temsilcilerin, bakanlar kurulunca [ve] mümkünse tarafsızlardan, mümkün olmadığı takdirde [ise], partilerden müsâvaten seçilmesine ve imkân nisbetinde [de] az temsilci ile toplantılara iştirâk edilmesine dairdir. Seçilecek [olan] temsilcileri, birer birer aramızda sayıp, reye vâz etmek, belki tereddüdü mûcib olacaktır. Tensip buyurulursa, vekâlette bir liste hazırlayalım... Arkadaşlardan da telkinde bulunanlar olursa, elbette memnuniyetle karşılarım. [Bu listeyi] gelecek oturumda tasdikinize iktirân etmesi için getireceğim. Adet on aslî ve on [da] yedek olabilir... Aklıma gelen, [üyeleri], gazetecilerden [ve] üniversite mensuplarından ayırmaktır. Daha evvel Nâdir Nâdi[381] giderdi. Ahmet Emin Yalman[382] [da] gidebilir. Üniversiteden de Ahmet Şükrü Esmer[383] düşünülebilir. Bir kere adet üzerinde prensip kararı alalım... Tarafsızlardan olmasını MBK da tensip ediyor.

[İÇİŞLERİ BAKANI] İHSAN KIZILOĞLU: Strazburg'a gelenler, parlamento âzâsıdır[lar]. Buraya MBK'dan âzâ seçilmesi lazımdır. Ayrıca, istişârî mâhiyette tarafsızlardan ve üniversiteden de [üye] alınması mümkündür.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]:

(26. madde ve müteâkip maddeler okundu.)[384]

[MBK’daki] arkadaşlar, İstişârî Konsey’de kendilerini alakadar eder bir şey bulunduğu kanaatinde değiller[dir]. Sonra bazıları [da], ayrıca husûsî vazife aldıkları için, ayrılmayı uygun bulmadılar.

Az [üye] gitmesi [görüşü] üzerinde de şu zâviyeden duruldu: “Orada ancak dört beş mevzu üzerinde duracaklarına göre, kalabalık gitmeye lüzum yoktur” [denildi]. Sonra [Avrupa] Konsey[i’n]e bir miktar para da veriliyormuş... Bu parayı vermek lazım mı, değil mi, o da konuşuldu. “Partizan olmayanlarından [olmayanlardan] bulunamazsa, partililerden gitsin...” denildi. Çünkü, evvelce görüşülmüş mevzulara yeniden intikal edecek olanlardan ziyâde, evvelce oraya gitmiş olanların tercih edilmesi uygun görüldü.

İHSAN KIZILOĞLU: Avrupa İktisadi Konseyi’ne âzâ olduğumuzdan beri, oraya partisiz [hiç]kimse gitmemiştir. Ancak son zamanlarda [Cumhuriyet] Halk Partisi’nce namzet gösterilen Kâsım Gülek[385] ve Bülent Ecevit’in[386] DP [Meclis] Grubu’nca kabul edilmemesi ve bunların yerine başka iki [Cumhuriyet] Halk Partili mebusun seçilmesi üzerine, [Cumhuriyet] Halk Parti’liler buraya katılmadılar ve bütün gidenler DP’li mebuslardan oldu. Binâenaleyh, şimdi memleketin geçici anayasasına[387] göre, MBK teşrî organ olduğundan, buradan asgarî üç kişi [üye olarak] alınmalı[dır]. Sonra, Milli Eğitim Bakanlığı’ndan, Maliye’den, Hariciye’den [ve] Ticaret’ten [da] yeter adette kuvvetli arkadaşların seçilmesi suretiyle, yirmi kişiye kadar asil ve yedek [üye] göndermek mümkündür.

[ADALET BAKANI] ABDULLAH PULAT GÖZÜBÜYÜK: Bugünkü şartlar bakımından partililer meselesi câiz değildir. Çünkü, bunlardan eşit surette isim istemek lazımdır. Halbuki ne hizmet [ve] ne de bugünkü durum bakımından buna imkân yoktur [vardır].

[MÂLİYE BAKANI] EKREM ALİCAN: Bu seçimi [Milli Birlik] Komite[si] ’nin bizzat yapması, mevcut tatbikâta en uygun sureti hâldir. Ama bitaraf olarak istediği eşhasın isimlerini bizden alabilir. [Diğer] üç kişiyi de kendi arasından seçer. Bu mümkündür.

[DEVLET BAKANI OSMAN] ŞEFİK İNAN: Bu gidip gelmeler çok sık olur. Bunu yarınki toplantımızda bir esâsa bağlayalım...

[TİCÂRET BAKANI] CİHAT İREN: Bugünkü gündemimiz para politikasıyla ilgili ve bugünkü iktisadi hayatımızın sıkı sıkıya alakadar olduğu bir mevzua taallûk etmektedir: 7129 sayılı kanunun[388] 33. maddesinde tâdilât yapılması ve 2279 sayılı kanunun[389] [da] bazı maddeleriyle, ilgili iki kanunun kaldırılmasına dair kanun tasarısıdır. 2279 sayılı kanun, çok eski bir kanundur ve fâiz hadleri, bu kanunla dondurulmuştur. Halbuki modern ekonomide, ilgili Vekiller, para arzını piyasanın ihtiyaçlarına göre ayarlamak için, fâiz hadlerini ayarlama yetkisine sahiptirler. Enflasyona karşı en müessir silah olarak da, fâiz hadleri kullanılır. Bizdeki Bankalar Kanunu[390] ile de, bu yetki Vekiller Heyeti'ne verildiği [için], bu kanunun kalkmaması yüzünden, fâiz hadleri donmuş olarak kaldı. Böylece para fiyatındaki ayarlama tahakkuk edemedi. Fakat fiiliyatta da görüleceği üzere, fâiz haddi % 30'a kadar arttı ki, bunu normal râyice indirmeye imkân olmadı. Şimdi bu tâdille, Heyeti Vekile'ye bu imkânı vermek istiyoruz.

Sanayi Vekili, Şefik İnan, Maliye Vekili ve bendeniz, teknisyen arkadaşlarımızla konuştuk... Bu para ve fâiz hadleri, Heyeti Vekile'ce tayin edilecektir. Zaten Heyeti Vekile kararının [da] hazırlığı yapılmıştır. Bunu da Maliye Vekili arz edecektir.

(Kânun tasarısının metni Ticâret Bakanı Cihat İren tarafından okundu.)

CİHAT İREN: Bu, eski metnin aynıdır. Bunu Adliye Vekili'nin mütâlaasını alarak yapmak doğru olur. "Tefecilik edenlerle bakanlar kurulu kararına muhalif olarak fâiz alanlar" denilecektir.

ŞEFİK İNAN: Bu, eski kanunun aynıdır. Fakat isdihdâf edilen maksat ayrıdır. Bizim bankalarımız, bugün birer tefecidir. Bunlar bir takım formüller bulmuşlar [ve] fâiz haddini fiiliyatta % 18-20'ye [kadar] çıkarmışlardır. Hiçbir zaman % 7 [oranı] vârid değildir. Biz banka müdürlerini dahi böylece inzibat altına almak istiyoruz. Piyasa, bunu bizden bekliyor. Hemen yapalım... Başvekil [Cemâl Gürsel] Paşa, kendileri de ifade buyurdular.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Kendileri yarın akşam veya muhtemelen o bir [obür] gün avdet edecekler.

İHSAN KIZILOĞLU: Hemen imzası için kurye uçağıyla gönderilebilir.

[DEVLET BAKANI MUSTAFA] ÂMİL ARTUS: Ancak ben kanunun başlangıcıyla metni arasında bir ayrılık görüyorum. Başlık iyi yazılmamış... Bunu teknisyenlere gösterip, düzeltmek lazım...

CİHAT İREN: Müsaade ederseniz, teknisyenleri [de] alakadar edelim... Adliye ile de temas edelim [ve] bu kısmı ıslâh edelim... (Fâiz hadlerine âid listeyi okuyarak) Vâdesiz mevduatta resmi ve bankalar arası mevduat [oranı] haddi, halen % 2,5'tur. Yine bu haddi muhafaza ediyoruz. Tasarruf mevduâtını teşvik [etmek] için [de], bunu % 2,5'tan [%] 3,5'a çıkarıyoruz. Diğerlerinde de buna göre bir ayarlama yapılmıştır. Meselâ, bir seneden fazla vâdeli mevduâtın fâizi % 6,5'a çıkıyor ki, böylece uzun vâdeli mevduâtı teşvik etmiş olacağız.

Kredi mevzuunda [da] mutabakatımız şudur: Bankalar, imkânları nisbetinde lüzum gördükleri sanayici ve ihrâcatçıya kredi açacaklar [ve] ayrıca plafon sisteminin heyeti umumiyesi, [Uluslararası] Para Fonu ile müzakere edilecek... Bu zamlar demin kabul buyurduğunuz kanunla yürürlüğe girdikten sonra, para piyasasında büyük bir ucuzlama kendisini gösterecektir ve aşağı yukarı ticari [ve] sınâî sektörde % 15-20 [oranında] kredi ucuzlaması olacaktır. Zirâî sektörde [ise], bir fark olmayacaktır. Bu şekliyle dahi, Avrupa'da en mûtedil fâiz haddi tatbik eden memleketler arasında bulunacağız demektir. Son on senede fâiz hadleri zaten kadük olmuştu. Şimdi normal bir fâiz seviyesi tevekkün etmiş oluyor. Bilhassa istikrar politikamız muvaffak olduktan sonra, enflasyonist tesirler altında kalırsak, parayı daha pahalı bir hadde çıkarmak hükûmetin elinde olacaktır.

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI] FEHMİ YAVUZ: Şimdi bir intikal devri içindeyiz. Bu ne zaman mer'iyete girecek ve aynı zamanda bundan evvelki akitlerin fâiz hadleri ne olacak?

CİHAT İREN (Devamla): Onbeş gün daha eski fâiz hadleri devam edecek ve bundan sonra eski hesaplar kesilecektir. Eski mukâvelelerdeki fâiz hadlerine dokunulmayacaktır. Arkadaşlarımız tensip ediyorlarsa, metni hazırlayalım ve imzaya sevk edelim...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Evet... [Ama] bir şey daha var: Herşeye rağmen “benim paraya ihtiyacım var, yüksek fâiz vereyim” derse...

CİHAT İREN: Eğer paraya ihtiyacı varsa, gizliden o parayı alacaktır. Fakat bankalardan resmi fiyatlar haricinde fazla fâiz alınamayacaktır. Buna borç alan rıza gösterse de, kabul edilmemesi, iktisadi, zirâî ve sınâî kredilerde amme menfaatine uygun oluyor.

Şu sebeple[dir] ki, ıztırar hâlinde bulunan insan, yüksek fâiz vermeye râzıdır. Fakat bu, maliyeti yükseltir ve neticede, pahalılık tevlid eder. Kredinin dağılışını [da] bozar. Çektiğimiz en büyük sıkıntı, kredi kaynağının mevcut olmamasından değildir, [fakat] kredinin fenâ dağılışındandır. Kredinin dağılışını sıhhatli yola ifrâğ etmek için ve istediğimiz istikâmetlere onu daha ucuz sevketmek için, bunu tertipledik.

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Zarûret içinde bağıt yapan insanlara dair husûsî hukuk bakımından bazı hükümler konulmuştur. Biz buna gabin deriz. Gabinden murad, rıza tevekkün etmeden bir hukuki muamelede bulunmaya girişmektir. Bu, esas itibarıyla mûteber değildir.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Yarınki toplantımızda, MBK’da bunu ruznâmeye koyduracağım. Yarın [7 Temmuz 1960 perşembe günü] saat 10[:00]’da toplanacağız.

Kapanma saati: 15:20

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (10)

7 Temmuz 1960, Perşembe

Açılma Saati: 10:30

Başkan: [Milli Savunma Bakanı] Fahri Özdilek

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

[DIŞİŞLERİ BAKANI] SELİM SARPER: Bizim acil bir 34.000.000 Dolar'a ihtiyacımız var[dır]. Bu, kısa vâdeli tediye muvâzenesi açığıdır. [Uluslararası] Para Fonu ile temaslar, [Temmuz] ayın[ın] 16'sında bitecek [ve] eksper, ayın sonunda Washington'a varacak[tır]. Bu gecikme karşısında, yardımı acilen Amerika'dan istiyoruz. Bu yolda bir demarş yapalım diye düşündük... Para Fonu mutâbık kaldığı takdirde, buna göre böyle bir varyant da teklif edebiliriz. Amerikan misyonu, bu talebi kendileri de yapabilecek durumdadır. Bu sabah Amerikan Sefiri ile yine görüştüm. "[Uluslararası] Para Fonu hakkında haber alıyoruz. Fâiz hadlerinin indirilmesi iyi tesir yapacaktır." dedi. Ben de iyi ayarlanmış, ahbapça bir şey sorayım dedim ve "40.000.000 [Dolar] bir tediye muvâzenesi açığımız var. [Siz] verir misiniz?" dedim. "Vallâhi" dedi, "Misyon, Türkiye'nin isteyeceği her yardımı yapmak arzusundadır. Şimdi iki yol var: Birisi, biz inisiyatif alırız. [Fakat o] vakit Washington için çok kuvvetli olmaz... Siz demarş alırsanız, ben söylerim..." Böyle bir demarşta fâide olduğu kanaatinde... Hariciyeye verilecek küçük muhtâriyete müsteniden, Sefiri çağırır [ve] kendisine tebliğ ederim. Maliye Vekili de mutâbıksa, bu 40.000.000'u [Dolar] talep edelim... Ondan sonra Sturc[391] ile mutabakata varır da, Para Fonu'ndan alırsak, mesele yoktur. Sefir [8 Temmuz 1960] cuma günü Rodos'a gidiyor [ve 11 Temmuz 1960] pazartesi [günü] dönüyor.

[MÂLİYE BAKANI] EKREM ALİCAN: Benden tediye muvâzenesi tahminlerini istediler. Gerek Para Fonu ve gerek ICA[392] için bunları hazırlattırıyorum. [Onlara] vereceğiz. Onlara verdikten sonra da düşünüyorum... Şimdi Para Fonu heyetinin başındaki zat der ki, "Ben [Temmuz] ayın[ın] 16'sında [yola] çıkacağım. Karımı falan da getirdim.

Ancak [Temmuz] ayın[ın] sonunda Washington'da olacağım." Bundan sonra, bundan uzun boylu istifademiz olmaz. Bizimle bütün tedbirlerde tamamen mutâbıktırlar. Ancak bu hükûmetin rengini biraz daha görelim isteğinde[dir]ler.

Ben [de] şöyle düşündüm: Acaba Amerikan Hükûmeti['nin] mârifetiyle, [Uluslararası] Para Fonu teminâtı sağlanıp da, Para Fonu'ndan bunlara bir talimat getirilemez mi? "Ben bu mevzuda talimat almadım" diyor. Yani, Amerikan Hükûmeti'nin tavassutu ile, zaten geçen mektuptan bize bahiste bulundular. Kendisinden rapor istenemez mi? Ama resen kendisi oraya gitmeden, bir temasta bulunamayacağını söylüyor.

[TİCÂRET BAKANI] CİHAT İREN: Para Fonu'nun Amerika ile ihtilâtı çoktur. Ama müstakil gibi davranırlar. Tensip ederseniz, Hazine Umum Müdürü, Merkez Bankası Umum Müdürü [ve] [Ticaret Bakanlığı] Ticaret Dairesi reisimizle bir küçük demarş yapalım... Rakam üzerinde çalışma yapılıyor. Bu 34.000.000 Lira'dır [Dolar'dır]. Fakat 40.000.000 [Dolar] alırsak, arada bir marj olacak...

[ÇALIŞMA BAKANI] CÂHİT TALAS: Bu 34.000.000 Dolar, Eylül [ayı] sonuna kadardır. Ondan sonra [da] ICA yardımı gelecek... Bu sene, bunu hiç olmazsa 38.000.000'a [Dolar] çıkarmak istiyoruz, zannediyorum...

CİHAT İREN: Bu sene hubûbattan ümidimiz var[dır]. Oradan behemehâl 20.000.000 Dolar alacağız. Geçen sene bazı ihraç mallarımızın elde kalması, tedbir alınamaması, nihayet çürük fındıkların Alman piyasasında itibarımızı berbât etmesi gibi bir takım ihtilâtlar oldu. [Ama] bu sene ümitliyiz...

Döviz bütçesi bilindikten sonra, bu 34.000.00n'un [Dolar] uzun mu, kısa mı olacağını tesbit etmek icab edecektir. Döviz girişleri kâfi miktarda olmazsa, Amerika'dan alacağımız 80.000.000 Dolar yine yetmezse, müddet temdidi gibi yeni bir talep mecbûriyetinde kalabiliriz. Binâenaleyh, 34.000.000 Dolar'ın mümkün mertebe uzun vâdeli olmasını sağlamak [ve] bundan sonra döviz bütçesi içinde bunu mütâlaa edip, ileride bunu ödeyebilecek duruma gireceğimizi düşünmeliyiz. İhrâcatta biraz kötümser olmak dâimâ iyidir. İhrâcâtımızın iyi bir döviz getireceğini düşünüp, sonra inkisâra uğramak daha fenâ olur.

SELİM SARPER: 80.000.000 Dolar, geçen sene verilen miktardır. Congress [Amerikan Kongresi], hükûmetin yaptığı yardım teklifi üzerinde bir hayli kesinti yapmış... Şimdi bu kesintiden tevellüd eden açığı kapamak için, her yardım gören devletten, yardımı [biraz] azaltmaları ihtimali vardır. Şimdi dediler ki, “Size geçen sene kadar yardım yapmasak bile, İran vesâir devletlerden daha fazla kesinti yapmak lazım gelecektir. Bir kıyâmet koparacaklar. Onun için ne yapacağımızı bilmiyoruz...”

CİHAT İREN: Bu isteyeceğimiz 40.000.000 Dolar, yapılacak bir döviz bütçesinin ve ithâlât programının son dört aylık tatbikâtına mütealliktir. Maliye Vekâleti ve Ticaret Vekâleti müştereken Eylül [ayın]dan sonra senelik bütçeyi hazırlıyorlar. İkinci [ve] üçüncü kota bitmiş[tir]. Dördüncü kota tatbikâtı içinde [ise], bir devre aldık. Bu kotalar çok daha açık olarak yapılmıştı. Bu kotalarda tasarruf yaptık [ve] Maliye imkânlarını derpiş ettik. Görünmez tediyelerimizi, borç taksitlerimizi ve dört aylık bütün mükellefiyetleri, bir bütçe hâline getirdik. 34.000.000 Dolar’lık açık, bu suretle tekevvün etti. Sonra, yine senelik bir bütçe yapılacak[tır]. Yardım için Amerikalılarla fikir teâtileri yapılacağı için, yardım ona göre konulacak[tır]. Bilhassa Almanya’dan bazı yardım kaynakları temin edilmesine çalışılacak[tır]. İktisadi Yardım Dairesi faaliyete geçerse, ihrâcat sanayi, konserve sanayi [ve] mâdenler gibi kaynaklar bulmak suretiyle, esaslı bir program yapacağız. İhrâcat için [ise], rakam koymuyoruz.

Gelecek sene 380.000.000’u [Dolar] bulacağımızı hesâp ettik. Üzerinde [daha] çalışacağız. Şimdi Maliye Vekili emir vermiş... Nihâî bir çalışma yapıyorlarmış... Bu rakamdan çok [daha] farklı bir rakama herhalde varılacaktır. Müsaade ederseniz, biz bu rakamı Hariciye Vekili’ne verelim [ve] yarın Amerikan Sefiri nezdinde bir demarş yapsın...

CÂHİT TALAS: Şunu rica edeceğim: Bilhassa ekonomik temasları dış âlemle yapan arkadaşlarımız, sık sık bu temaslar neticesini bize bildir[sinler] [ve] biz[im] de mâlûmat sâhibi olmamız husûsunda [husûsu üzerinde] dursunlar...

EKREM ALİCAN: İktisadi Devlet Teşekkülleri yatırımları mevzuunu tetkik ediyoruz. Geçen toplantıda beş müesseseyi gözden geçirmiştik. Şimdi Müsteşarlar Komitesi’nden yeni yeni müesseseler çıkmaktadır. Şu anda elimde beş müessese [daha] mevcut[tur]. Bunu bakanlararası sukomiteden

[alt komiteden] geçiriyorduk. Bugün Heyeti Vekile'ye gelirken, bunları hazır olarak tesbit ettirdim. İşin esâsen uzun boylu tetkike tâbi tutulacak tarafı olmadığına göre, "acaba bunun kısa zamanda intâcı bakımından, acaba şu müesseseyi çıkarabilir miyiz?" dedim. Rapor hazırdır. "Sukomiteden [alt komiteden] geçmeden görelim" denirse, bu da vuzuha kavuşmuş olur.

MUHTAR ULUER: Alakadar arkadaşlar burada olduklarına nazaran konuşalım...

CÂHİT TALAS: Bizim bunu bir rezervle kabul etmemiz lazımdır. Zirâ bunun muhakkak sukomiteden [alt komiteden] geçmesinde fâide vardır. Biz bâzen sukomitenin [alt komitenin] kararlarını değiştirebiliriz. Ama oradan behemehâl geçsin...

EKREM ALİCAN: "Sukomiteden [alt komiteden] geçsin" derlerse, benim için mesele yok. İşi bir an evvel bitirmek bakımından arz ettim...

Bu beş müessese, Yem sanayi, Türkiye Petrol Ofisi, Mâden Tetkik ve Arama Umum Müdürlüğü, Sümerbank [ve] Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı'dır. Câhit [Talas] arkadaşımın işçi sigortalarını [SSK'yı] da ayrıca sukomiteden [alt komiteden] geçireceğiz. Sümerbank, esâsen sukomiteden [alt komiteden] geçmişti.

Yem sanayinde devamı kararlaştırılan Ankara fabrikasında, bir de Konya fabrikasında bir depo varmış... Tehiri kararlaştırılan, Erzurum fabrikasındaki depodur. "Tetkik neticeye iktirân edinceye kadar, 2.327.000 Lira kadar bir yatırım tehir edilsin" deni[li]yor. Terki kararlaştırılan, Kırşehir fabrikasıdır [ve] 4.487.000 Lira'dır. Hepsi 5.000.000 Lira kadar tutuyor. [Eski Başbakan] Adnan [Menderes] Bey oraya gidince, böyle bir vaadde bulunmuş...

Bizim iki çeşit tehirimiz vardır: Birisi, muayyen tetkiklerin sonuna bırakmaktır. Bu tetkiklerin sonuna kadar program dahilinde inşaatının devam etmesi lazım gelen tehirler... Bunlara "E tehirler" diyoruz. Bir de tetkikleri sonuna kadar hiç inşaat yapılmaması gereken tetkikler [tehirler] var [ve] bunlara da "D tehirler" diyoruz. "E tehirler"de inşaat devam etmekle beraber, belki de tetkikler sonunda bırakılacaktır. Tehir edilen

inşaattan yapılan kısmı, tabiatın tesirlerine bırakmak diye bir şey mevzuu bahis değildir. Bunun için de ayrıca bir talimatnâme hazırlıyoruz.

[ADALET BAKANI] ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Tasarruf ne kadardır?

EKREM ALİCAN: Yem sanayinde bir tasarruf yoktur. “Depolar için mesâî devam etsin” dedik. Diğerleri için tasarruf lazımdır. Çünkü, harcanmış bir şey yoktur. Biz esâsen başlamamış inşaatı, ancak “D tehir”e alıyoruz. Terk edilenlere de yine bir Kuruş harcanmış değildir.

[BAYINDIRLIK BAKANI] DÂNİŞ KOPER: Yem sanayi mevzuunda arkadaşlarıma bazı mâruzatta bulunmak istiyorum. Bu sanayi, bizim zirâî ekonomimiz için çok mühimdir. Evet, hayvan servetimizi artırmak için gayret sarf etmeliyiz. Çünkü, hayvan serveti, bizim aynı zamanda mühim bir ihraç kaynağımızdır. Ama biz bugün mera hâlinde dahi bunları beslemek imkânından mahrûmuz. Aşağı yukarı 40.000.000 hektarlık mera ihtiyacının mevcûdiyetine rağmen, son traktör ithâli gibi vesilelerle, bunu 30.000.000 hektara indirmişiz ve hayvancılığımız bundan zarar görmüştür. Bunun yanında, ele almamız icab eden kesif yem sanayi mevzuunu ele alamamışız... Bu sebeple, yem sanayi mevzuu, mühim bir nokta teşkil ediyor. Bu fabrikalar, zaten yeniden satın alınacak tesisler de değildirler. [Zaten] malzemenin kaffesi gelmiştir. Bunlar, aşağı yukarı beş seneden beri memleketimizde mevcut olup, bir kenarda dururlar. Esâsında eski [DP] hükûmet[i], elli yem fabrikası derpiş etmiş ve çıkarttığı husûsî bir talimatnâmeyi fiilen tatbikâta koymuştu. Biz işin ehemmiyetini takdir etmekle beraber ve kararnamenin mevcûdiyetine rağmen, bunu onbeş üniteye indirdik. Binâenaleyh, bu onbeş ünitelik fabrikaya memleketin ihtiyacı vardır. Parasızlık yüzünden şimdiye kadar ancak üç tânesi faal hâle gelebilmiştir. Bunların da mali imkânları olmadığı için, parlak bir rantabilite gösterememektedir[ler]. Kırşehir’deki fabrikanın hatta terk edilmesi [dahi] uygundur. Bu husustaki tetkiklerin tacil edilmesi ve gelmiş tesislerin [de] ihtiyaç mahallerinde kurulması, hatta zarûrîdir. Çünkü, ıslâha muhtâç olan hayvancılığımızın en mühim problemi, yem sanayidir.

CİHAT İREN: Yem sanayi, Et ve Balık Kurumu’na bağlıdır. Biz bunun tetkikleri üzerindeyiz. Bir ay zarfında bitireceğiz... Eylül [ayın]dan evvel buna bir veçhe vermeye mecbûruz. Fabrikalar kadar mühim olan keyfiyet,

hayvanlara bu yemlerin yedirilmesi mevzuudur. Yemlerin satışı, propagandası mevzuunda bir karar hazırladık. Diğer eldeki projelerin bir programını yapıyoruz. Arkadaşlar emin olsunlar ki, en geç Ağustos ayında geleceğiz.

EKREM ALİCAN: Yem sanayini burada bitirmiş oluyoruz.

Petrol Ofisi Umum Müdürlüğü'nün 25.400.000 Lira'lık yatırımlarına devam ediyoruz. 4.320.000 Lira'lık yatırımlarını tehir ediyoruz. 17.400.000 Lira'lık yatırımlarını terk ediyoruz.

(Terk edilen tesislerin listesini okudu.)

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI] FETHİ AŞKIN: Benim bildiğim Petrol Ofisi kirâda oturur.

EKREM ALİCAN (Devamla): Hepsini topladım... Muazzam kirâ masrafları vardır. Biz bunun tediyesini toptan vermektense, kirâsını vermeye râzıyız.

Mâden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü'nün Mâden Tetkik ve Arama Enstitüsü için 7.806.000 Lira'lık havadan mâden istikşâfı işine devam ediyoruz. Bu yatırıma muazzam para harcandığı halde, yatırımın ekonomik değeri bakımından râzı olduk. "8.000.000'luk [Lira] binâ inşaatına da dur" dedik. Henüz 41.000 Lira bir masrafı olmuş...

Sümerbank Umum Müdürlüğü sukomiteden [alt komiteden] geçti. Onun için yekûnlarını arz ediyorum: Devamına karar verilen yatırımların yekûnu 131.332.158 Lira'dır. 88.000.000'u [Lira] iç [ve] 45.000.000'u [da] [Lira] dış tediyeyi gerektiriyor. Tehiri kararlaştırılan kısım, 683.451.211 Lira tutuyor. Her müessese için ayrı ayrı Vekillerin değiştirdiği iki tehir şekli vardır. 1) Müsteşarlar "D tehiri" olarak kabul etmiş [ve] Beykoz Deri Fabrikası'nın tevsii ile Valex sanayini "E sanayi" ["E tehiri"]ne çevirmişler. Yani "inşaat devam etsin, sonradan durdurulabilir..." demişler.

(Devamına karar verilen yatırımlar listesini okudu.)

MUHTAR ULUER: “Çanakkale [ve] Sâlihli Valex sanayinin durumları ciddidir. Bir de palamut sanayi işler durumdadır. Kalması yerinde olur.” dendi ve sukomitede [alt komitede] ârîzü amîk konuşuldu. “İstenen palamut miktârı da otuzbir tondur ve palamutçuları teşvik eder. Aynı zamanda [da] döviz mevzuudur.” dendi.

[TARIM BAKANI] FERİDUN ÜSTÜN: Palamut sanayii, bir istihsâl mevzuu değildir. Bu, ormanın verdiği bir meyvedir. Olsa olsa mahsûlü tam toplayıp toplamamak meselesi vardır. Bu sanayiin devamı, kuvvetli bir mesnede dayanmaz. Bunu da tehir edilecek bir tetkik mevzuu olarak görürüm. Benim hatırladığım, harcanmış Dolar’ların ve girilmiş taahhütlerin büyüklüğünden dolayı, buraya girdi. Kalırsa, bir takım tazminat hikâyeleri karşımıza çıkacak...

CİHAT İREN: Ama bitirir de, boş bırakırsak, piyasadan hammadde çeker, darlık yaratır...

FERİDUN ÜSTÜN: Antalya’daki şeye de “E tehir” diyemez miyiz?

MUHTAR ULUER: İnşaatın % 90’ı, montenin [montajın da] % 60’ı bitmiştir.

EKREM ALİCAN: Artık bunu o halde bırakırsak, doğru değildir.

FEHMİ YAVUZ: Antalya fabrikası, poplin nev’inden ince şeyler imâl edecektir. Sonra, Antalya civârında büyük fabrika yoktur. Bu, o civârın yegâne tekstil fabrikası olacaktır. Orada büyük bir ucuz elektrik kampanyası [da] vardır. Zannediyorum, rantabl bir müessese olabilir.

EKREM ALİCAN: Son devamına karar verilen Sümerbank Sun’i Tahta Fabrikası’nın da devamı, zannederim doğru olur. Bolu’dadır...

FERİDUN ÜSTÜN: İntihap mahalli isâbetlidir. Paranın çoğu da [zaten] harcanmış...

CİHAT İREN: Erka ziye [?] diye bir müessese vardır. Çok da rantabl çalışmaktadır. Acaba bu yeni kurulacak fabrika, onunla rekâbet ede[bili]r mi? Yaş sistemi aldılarsa, çok sürecektir.

EKREM ALİCAN: Tehiri bahis mevzuu yatırımlar, 683.451.211 Lira'lıktır. [Bu], muazzam bir rakamdır. Bunun da, demin arz ettiğim gibi, iki tânesinin inşaatına devam edilecek[tir]. Diğerlerinin inşaatı [ise], durdurulmak suretiyle tehirdir. Terki bahis mevzuu olan, 199.932.003 Lira'dır. Bunlara bugüne kadar 37.209.100 Lira'lık masraf yapılmış, fakat terkinde de zarûret görülmüş[tür].

(Bunları kalem kalem okudu.)

DÂNİŞ KOPER: Burada bir nokta bendenizin nazarı dikkatini çekiyor: Adıyaman ovası, bizim vekâletimizde bir tarihte tetkik edildi. [Burası], pamuk yetiştirilmeye çok müsâit, [fakat] nüfus kesâfetinin azlığı dolayısıyla, trahom vesâire dolayısıyla, insangücünden kaybetmiş bir mahâldir. Burada çok eski devirlerde bir medeniyet yaşamış... Fakat bu medeniyet, yakın zamana kadar keşfedilmemiş... İklimi [de] fevkâlâde müsâittir. Biraz sulama yapıldığı takdirde, zannediyorum ki, burada pamuk yetiştirmek için aşağı yukarı 50.000 hektar arazi mevcuttur.

MUHTAR ULUER: Mevzuu bahis Adıyaman ve Karaman fabrikaları inşaatı bitti. Bunlar, çok politik sebeplerle ele alınmış fabrikalardır. Malatya, esâsen Adıyaman'ın yanında bir fabrikaya [da] sahiptir. Buraya sarf edilen her para, hebâ edilmiş olacaktır. Karaman da aynı vaziyettedir. O da rantabl olmayacaktır. O itibarla inşaatı başka sahalarda kullanacağız. Zaten fabrika da başlamamıştır.

EKREM ALİCAN: Sümerbank'ın durumu arz ettiğim şekildedir. Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı... Devamı kararlaştırılan [Ankara] Ulus İşhanı, İzmir [Büyük Efes] Oteli, [İstanbul] Tarabya Oteli, Umum Müdürlük kat ilâvesi... [Emekli Sandığı'nın Büyük] Ankara Oteli [ise], tehir edilecektir.

CİHAT İREN: Şantiye harıl harıl işliyor. Bilmiyorum yarım bırakmak doğru mudur?

EKREM ALİCAN: 128.679.000 Lira değerindedir. 6.000.000 Lira'sı [da] harcanmış[tır].

Tehiri kararlaştırılan Eskişehir otogarı, 10.000.000 Lira'lık bir yatırımdır. [Emekli Sandığı'nın Büyük] Ankara Oteli, 43-44.000.000 Lira'lık bir

meseledir. 11.000.000 Lira’sı harcanmış[tır]. [İstanbul] Hilton Oteli[‘nin] tevsiatı [ise], devam ediyor. Yani “E tehir” şeklindedir. Bunda lüks mâhiyette şeyler varmış... Bir sembolik tehirdir. Aslında devam edecektir. Çünkü, [İstanbul] Hilton Oteli, Emekli Sandığı’na çok kârlı olmuştur. Afyon Karahisar[‘da] otel ve işhanı... Tamamen gözde eşhasın yaptırmak istediği bir işhanıdır. 1.208.000 Lira harcanmıştır. Zannediyorum, bunun büyük bir tehiri icab edenin tutarı 90.780.000 [Lira]’dır. [Ankara] Kızılay [Gima] İşhanı[393], 28.500.000 Lira’lık bir şeydir [ve] 6.000.000’a [Lira] yakın [bir] kısmı harcanmıştır. Terk kararı veriliyor. Unkapanı İşhanı’nın 12.000.000’u [Lira] harcanmış[tır]. [Onu da] terk ediyoruz. Bunun yekûnu da, 105.000.000’dur [Lira].

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Arkadaşım, bu terk edilenler ve tehir edilenler için izahat versinler. Meselâ, bence Ankara’daki [Kızılay Gima] İşhanı’na zarûret vardır. Ben bunlarla meşgûl değilim. Yalnız kulak dolgunluğuyla biliyorum. Bunu Almanlar yapıyor[lar ve] Almanlarla mukâvele oldu. İleride tazminat davası açacakları muhakkak olduğuna göre, bunun tazminat yönünden tetkikinde fâide vardır.

FEHMİ YAVUZ: [Ankara] Ulus’taki [Ulus] İşhanı, Ankara’nın silûetini perişân etmiştir. Bugün kale, Ankara’nın tâcı olmaktan çıkmıştır. Halbuki bütün şehirciler bunun üzerinde durmuşlardır. Jansen[394] de bunun üzerinde durmuş [ve] “aman” demiştir, “kaleyi hâkim tutun ve hiçbir binâ, o manzarayı bozmasın...” Fakat maalesef Ulus’taki bu işhanı orayı kapatıyor. Bir kale, dünyanın hiçbir yerinde yapılmaz. Ama işhanı dâimâ yapılır. Varmak istediğim sonuç şudur: Mümkünse bu projelerin devamı, tehiri veya terki mütâlaa edilirken, bu projelerin tâdili de göz önünde tutulsun... Acaba Sayın Nâfiâ Vekili arkadaşım ne buyururlar? Ulus İşhanı ileride 28 kat olacakmış... Acaba bu şart mıdır? Sonra bunun amme hizmetleri bakımından [da] neticeleri vardır. Oradaki telefon, elektrik, su vesâire hizmetler, normal binâlara göre kurulmuştur. Oraya hesap dışı, büyük bir binâ oturtursanız, kaldıramaz... Şehircilik yönünden son senelerde anarşi olmuştur.

CÂHİT TALAS: Bu yatırımları tahdit ederken, birinci görüş, para yoktur... Nazarî bir takım gelirlere dayanmak suretiyle, birçok projeler yapılmıştır.

Bunların tahakkuku için enflasyona kadar gidilmiştir. Bu şekildeki yatırımlara nihayet vermek, istikrar politikasının icabıdır.

İkinci istirhâmım [da], fâideli olacak ve umumi ekonomi içinde muayyen fonksiyonlar gösterecek [olan] yatırımlara da devam edilmesi lazımdır. Bu bakımdan, meselâ Emekli Sandığı nazara [itibara] alındığı zaman, bu müessese, diğer İktisadi Devlet Teşekkülleri'nden tamamen farklıdır. Finansman bakımından devlete yük değildir. Elde ettiği fonları, Emekli Sandığı, kendi kanununa göre işletmek mecbûriyetindedir. Ya milli bankalara veya gayri menkûle yatırır. Tahvillere de yatırabilir. Bunlardan elde edeceği nemâyı, ileride memurlara yapacağı tediyelerde nazarı [itibara] alır. Bütçesini [de] buna göre hazırlar. Aktüarya bakımından bunun yatırımlarını durdurmak zararlı olur. Sonra mâhiyeti itibarıyla bu müesseseye tatbik edecek kıstas, diğer müesseselere tatbik edilecek kıstastan ayrı bulunmaktadır. Maliye Vekâleti, bu zararları kapatmayı tekâbül etmekte veya nasıl kapatılacağını teemmül etmekte midir?

Şimdi biz bazı yatırımları durduruyoruz. İnşaat sanayiinin durmasıyla da bir işsizlik olacaktır. Tekstil sanayiinde mevcut olan işsizlik, diğer sanayii[ler]de de baş göstermeye başlarsa, karşımıza sosyal ve ekonomik meseleler çıkar. Umumi ekonomi üzerinde bunun yapmakta olduğu tesiri nazarı itibara alınarak [alarak], ayrı ölçülerde hareket edilmelidir. Emekli Sandığı'nın parasının bir kısmı, diğer devlet ihtiyaçlarına tahsis edilebilir. Fakat diğer kısımlarının, inşaattan falan alınıp, durdurulması mahzurludur.

EKREM ALİCAN: Câhit [Talas] Bey ile bendenizin görüşlerimiz arasında bir noktada fark meydana geliyor. Kendileri derler ki, "Emekli Sandığı'nın veya İşçi Sigortaları Kurumu'nun [SSK'nın] bir takım gelirleri vardır. Ama buna mukâbil, istikbâle mâtuf taahhütleri de vardır. Müsaade edin... Bu müesseseler sizden para istemiyor[lar]. [Onlara] kendi kanunlarına göre, kendi imkânlarını harcama imkânını, onlara bahşedin..." Bu meselede biz kabine olarak bir anlaşmaya varmalıyız. Bir istikrar politikası tâkip ederken, bir ameliyat yaparken, elbette kan akacaktır. Diyoruz ki, "Henüz istihlâk sahası mahdutsa, istihlâkin büsbütün durdurulmasında bazı aksaklıklar olacaktır. İnşaat sanayiinin durdurulması da, bazı işsizlik doğurabilir." Bana, Sanayi Vekili ve Ziraat Vekili derler ki, "bütün bütçe içi [ve] dışı mali külfetler ifade etmektedir." Ben de derim ki, "Şu fevkâlâde ahvâl içinde,

bize gelir sağlayan müesseseler mevcut[tur]. Filhakika bir Emekli Sandığı Kanunu[395] var[dır ve] aynı kanun, “Emekli Sandığı, âidatlarından elde edeceği gelirleri, en verimli şekilde kullanacaktır” der. Fakat ben de diyorum ki, “Bizim şu büyük ihtiyaçlarımız muvâcehesinde, şu iki müesseseden de istifademiz gerekiyorsa, o halde bunların kanunlarında bir tâdilat yapalım... Bir şey yapalım da, şu fevkâlâde ahvâlde, bu gelirleri bir istikâmete oturtalım...” Biliyoruz ki, bütün sun’i müesseseler, bunlarla finanse edilmiştir. Bütün bunlar, on seneden beri mütemâdiyen olmuştur. “Ekonomimizi bir sağlam plana döndürelim” derken, “efendim, şunların şunların husûsî kanunları var, dokunmayalım” dersek, işlerimizi toparlamakta güçlükle karşılaşırız. Heyeti Vekile arzu ederse, o kanunlar istikâmetinde gidebiliriz.

Geçen gün Emekli Sandığı’na sordum. “Likiditen ne kadardır?” [diye]... “Ziraat Bankası’nda 30[.000.000 Lira] [ve] İş Bankası’nda da 28.000.000 Lira param var[dır]” dediler. “Şimdi bu parayı alabilir misin?” dedim. “Vallâhi, bilemem” dedi. Bence bu likidite değildir. Bu para da kısılmıştır. Câhit [Talas] Bey’in arzuları, bu vekâletin başında olarak gayet tabiîdir. Ama eğer “bu yatırımlarımız devam etsin” denirse, o halde ben de [artık geriye] kalanla imkânlarımı toparlamaya çalışayım...

Bunun dışında, eğer Emekli Sandığı’nın programları tahdit edilirse, inşaat sanayiinde bir daralma olacak ve bir işsizlik doğacaktır. Ama bu, yalnız bu saha için değildir. Bütün yatırımlar düşünülürken [düşürülürken], bu işsizlik, oralar için de mevzuu bahistir. Sümerbank’ın 680.000.000’luk [Lira] yatırımlarını tehir ediyoruz. Ama bunlar zaten yürütülebilecek yatırımlar mıdır? Devam etmesine kalksaydık, senelerce bu sürüklenip gidecekti. Emisyon bakımından, bir taraftan mevduat çekilmekte, bir taraftan da bütçenin bir kısım masraflarını emisyon kanalından karşılamak mecbûriyetinde kaldım. [Tutarı] 4.400.000 Lira... Ya “enflasyona yürü” diyeceğiz veyahut şu operasyonu yapmak için şu kanı akıtacağız. Bunun külfetlerini asgarî zararla karşılamak mecbûriyetindeyiz.

Abdullah [Pulat Gözübüyük] Bey arkadaşım, [Emekli Sandığı’nın Ankara Kızılay Gima] İşhanı için itiraz ettiler. Fehmi Yavuz arkadaşım da, şehircilik mütehassısı olarak, mühim bir konuyu ele aldılar. [Emekli Sandığı’nın] Ankara’da [Kızılay Gima] İşhanı, bilmiyorum, kadar sıkışık

bir durumda mıdır? Şurada Orhan Terzioğlu, bir işhanı yaptı. [Ama] boş duruyor. [Ankara] Kızılay [Gima] İşhanı'nı terk ediyoruz. Orada herhalde bir şey yapacağız. Bu yatırımları [İktisadi] Planlama Dairesi'ne [DPT'ye] [396] vereceğim. Onlar da düşünecekler.

[DEVLET BAKANI] ÂMİL ARTUS: Ahdî meseleler ne olacak?

EKREM ALİCAN: Biz bunları parça parça getiriyoruz. Belki bazı tazminatlar ödenecektir. Bu kararlara varırken diyoruz ki, "mahzurlara rağmen, bunları durdurmakta fâide vardır." Bunlar evvelâ teknik komisyondan geçiyor. Ondan sonra da Müsteşarlar, hergün toparlanmaktadırlar.

ÂMİL ARTUS: Arz etmek istediğim şu[dur] ki, eğer tazminatlardan ağır mâhiyette olanlar varsa, o yatırımlar devam etsin...

CÂHİT TALAS: Ben işçi sigortalarının [SSK'nın] durumu [gündeme] gelince, ayrıca konuşacağım... İstikrar tedbirlerinde mutâbıkız. Ancak ölçüyü kaçırdığımız takdirde, gerileme dediğimiz bir duruma geçeceğiz. Bu, ekonomi bakımından enflasyondan [da] daha tehlikelidir. Gerek zirâî sektörde, gerek sınâî sektörde, iş problemi bir kriz içine girebilir. Müsteşarlar Komisyonu bunlara karar verdi. Ama umumi olarak neticelerini ölçmedi. [Sadece] "şu anda paramız yok, dursun" dedi.

Ekrem Alican'ın fikirlerini tamamen anlıyorum. Maliye Vekili olarak çok müşkül durumdadır. Fakat umumi olarak meseleyi iyi ölçmediğimiz takdirde, yine kendisi müşkül duruma düşebilir. Altın yumurtlayan tavuğu kesebiliriz.

CİHAT İREN: Efendim, mühim bir mesele üzerindeyiz. Hakikaten bir noktada mutâbık kalmamız lazım[dır]. Heyeti Vekile ve MBK['daki] arkadaşlarımız da, elbette sosyal bir görüşe sahiptirler. 20. asırda işçi ve memuru ezmeyi istihdâf eden bir politikayı, elbette yürütmek istemezler. Biz de biliyoruz ki, enflasyon kadar anti-sosyal bir politika yoktur. Evet, enflasyonu durdurma mevzuundan ayrılamayız. Câhit [Talas] Bey der ki, "aman resesyona gitmeyiniz..." Şişirilmiş, korkunç bir organ kendi aslî bünyesine sokulurken, elbette bir atâlet olacaktır. O halde bu enflasyondan nasıl vazgeçelim? 500.000.000'u [Lira] bu sanayiye daha dün enjekte ettik.

En ufak bir hareket yok. Şimdi evvelâ, rûhî bir problem karşısındayız. Sâniyen, işin esâsında Ekrem Alican ile Câhit Talas ayrılıyorlar. Hatta Ekrem Alican'ın teklifi, Câhit Talas'ı takviye [dahi] ediyor. Ekrem Alican arkadaşım, "bu paraları tasarruf edelim [ve] en lüzumlu yerlere teksif edelim" [diyor]. Ekrem [Alican] arkadaşım, "bunları ekonomiden çıkaralım" demiyor ki... [Sadece] "bir ihtiyaçtan daha ekonomik bir ihtiyaca geçelim" diyor. "İşhanı da mühimdir. Ama biz bu parayı daha evvel yem sanayiine harcarsak, bir Lira ile alınacak yemle, daha evvel yem hayvanın kilosu bir kilo artar. Binâenaleyh, ekonomiye bir hâsılat artışı getirecektir. Bunları önce düşünmemiz lazımdır." [diyor]. Ekrem Alican arkadaşımızın teklif ettiği hâl tarzı, parayı bir yerden alıp, daha müsmir bir sahaya götürmektir. Ben Ticaret Vekili olarak böyle bir işi durdurabilirsem, memnuniyetle durduruyorum [durdururum]. Milli Müdâfaa Vekili olarak bana bir meseleyi getirdiniz. Et ve Balık Kurumu'nun gelirinin azalması pahasına, yağ fiyatında 40 Kuruş tenzilât yapacağım. Ama Hazine olarak siz de yükümüzü azaltacaksınız. Çünkü, Hazine yıkılırsa, ben de yıkılırım. Yarın piyasaya da maliyet fiyatına vereceğim. Herkes birbirine yardım etsin... Et ve Balık Kurumu, 10.000.000 [Lira] zarar edecekmiş... Nereden zarar? Kârdan zarar...

İHSAN KIZILOĞLU: Kaynaklarımızı bir elde toplamak ve imkânların en verimli bir şekilde kullanılması yoluyla, Hazine'nin birçok tasarruflar temin edebileceği kanaatindeyim. Esâsen inşaat sanayiinde birçok malzemenin büyük döviz tediyeleriyle getirileceği de mâlûmdur.

[ULAŞTIRMA BAKANI] SITKI ULAY: 500.000 işçi açıkta kalırsa, ne yapacağız?

İHSAN KIZILOĞLU: İnşaat sanayiinde [sadece] 390.000 kalifiye sayılacak insan var. Diğerlerini işçi saymamak lazımdır. İhtisâsı olmayan insanları işçi saymak, hiçbir memleketin kanununda yer almamıştır.

SITKI ULAY: Ben daha dün Eskişehir'de 5.000 işçi arasında bulundum. Bizim gâyemiz, aynı zamanda çok işsizlik yaratmamaktır.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Vaktimiz gecikiyor... Ben saat 14[:00]'de [bir başka] toplantıya gidiyorum.

CÂHİT TALAS: O halde bu mesele, işçi sigortaları [SSK] dolayısıyla tekrar [gündeme] gelecek[tir]. Şimdilik [görüşmekten] vazgeçiyoruz. Fakat ilâve edeyim [ki], mevcut para, sirküi içinde bulunuyor. Bu gibi tedbirleri alan hükûmet, bilhassa işsizlik konusunda bazı tedbirler de almak mecbûriyetindedir. Eğer bu tedbir[ler] alınmazsa, karşımıza siyasi mâhiyette de olabilecek, büyük sosyal mevzu çıkar.

CİHAT İREN: Şimdi çok rahatlığa alışmış, çok paralı sanayicinin karşısındayız. Mukâvemet etmek mecbâriyeti vardır.

Şefik [İnan] Bey arkadaşımdan rica edeceğim... Yarın [8 Temmuz 1960 cuma] akşam[ın]a kadar bu sosyal problemimizi [ve] hükûmet programını[397] [da] görüşelim... [11 Temmuz 1960] pazartesi günü milli hükûmetin yapacağı şeyleri, efkârı umumiyeye arz edelim... Başvekilin konuşması ferahlık verdi. Fakat kâfi değildir. Bir ayda 500.000.000 Lira'yı piyasaya enjekte etmişiz... Ama [piyasada yaprak bile] kıpırdamıyor. Ne yapıp yapıp, bu paraya koşmak, likiditeyi cebinde saklamak psikolojisini ortadan kaldıralım... Bankalara da söyleyelim... Krediyi artıralım...

EKREM ALİCAN: "Ekrem Alican enflasyon düşmanıdır" falan diyecekler. Ama Câhit [Talas] Bey arkadaşım, biz deflasyon taraftarı da değiliz. Bir noktayı bilelim ki, memleketin ekonomisi bu hâle, bizim hükûmet içine girdiğimiz anda gelmiş değildir. Yalnız ihtilâlden sonra, suiistimâlleri önlemek bakımından aldığımız tedbirler [ve] bir de halkın ucuzluk psikolojisine kendisini kaptırmış olmasından [dolayı], bu olmuştur. Bu memlekette şeker istihlâki daha [19]59 yılında azalmıştır. Bu bakımdan, sizin mevzuu bahsettiğiniz resesyonu, biz şimdi harekete getirmek için çalışıyoruz. Memurun maaşı [ve] memleketin yatırımları için, ben bile zarûrî olarak emisyona gidebiliyorum. Şimdi kredi limitlerini açmanın ve bankaları bu yolda ikâz etmenin fâidesi olacaktır.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Hulâsa etmek icab ederse, istikrar politikası esas, fakat bunu lüzumsuz bir hadde götürmemek de matlûp... Tasarruf meselesi mevzuu bahsolan hâllerde de pek ileri gitmemek lazım[dır]. Sıtkı [Ulay] Paşa'nın bahsettiği mevzua gelince... İleride bizi tazyik edecek bir durum olursa, ona da [bir] çâre bulmaya çalışacağız. Girişilmiş akdî meseleler dolayısıyla karşımıza bir tazminat mevzuu

çıkarsa, bunların miktârının ne olacağı husûsunda da, Cemal [Gürsel] Paşa'ya bir mâlûmat verecek duruma gelsek iyi olur.

EKREM ALİCAN: Bunların hesapları yapılıyor. "Ama" diyorlar, "evvelâ bu hususta bakanlar kurulunun nihâî kararlarını toplayalım..." Terk edilen yatırımlar hakkında şu muamele yapılacak [ve] tehir edilenler hakkında [da] şu muameleler yapılacak hususlarını tesbit ettikten sonra, bakanlıklara diyeceğiz ki, "bir iki ay içinde tediyâtını bitir [ve] bakanlar kuruluna gel..." Bunu tesbit için ben emir verdim. Bunun yanında, mukâvelelerin feshinden doğacak bir takım tazminatlar vesâire var ki, bunları da bakanlar kurulunda tesbit edeceğiz.

CİHAT İREN: Tedbirler zımnında işveren vekâletler, para bulursak, istihdam imkânlarını bize hazır tutsunlar... Kazma kürek yevmiyelerini hazırlayıp, işçileri iş sahasına tevcih edelim...

CÂHİT TALAS: İş yalnız kazma kürek meselesi değildir.

CİHAT İREN: Esnaf Dernekleri, Esnaf Dernekleri Birlikleri ve Esnaf Dernekleri Federasyonları'nın akitlerinin feshiyle, yerlerine yeni bir teşekkül kurmak üzere bir kanun[398] ön tasarısı hazırlanmıştır. Arkadaşlar kabul ederlerse, imzalayalım ve MBK'ya arz edelim... Ondan sonra [da], Tarım Satış Kooperatifleri'nin[399] de eski organlarını lağvedip, [yerine] yenilerini koymaktan başka çâre yoktur. Bunu da yazdırıp, arkadaşlara verelim...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Ben muhterem arkadaşlar[ım]dan rica edeyim... Bazı kanun tekliflerini imzalıyoruz; [fakat] sonra neticeye ulaşmak mevzuu bahsolurken, mukâbil teklifler oraya çıkıyor. Mümkün mü[dür ki acaba] alakadar vekâletlere bunlardan birer nüshayı önceden tetkik etmeleri için gönderelim? Meselâ, [elimizde] yurt dışına tedaviye gönderileceklerle alakadar bir [kanun] tasarı[sı] var. Bu [sadece] memurlara mı münhasır olmalı, [yoksa] ailesinin ve çocuğunun tedavisine de şâmil olmalı mı? Bunun gibi kanuna [kanun tasarısına] bir şeyler ilâve [etmek] lazımdır.

SELİM SARPER: Kanaatimce, bu kanun [tasarısı] tamam değildir. Çoluk çocuk meselesi mühimdir. Tam teşekküllü bir heyeti sıhhıyeden rapor alma

kaydı, bir hastayı öldürmek için kâfidir. Bu bekleme, suâl cevâba mâruz kalma, bir hastayı öldürür. Bir de memleketimizde[ki] temâyül, "biz mümkün mertebe bu hastalıkları burada tedavi edebiliriz" merkezindedir. Ama [bu] hakikate tekâbül etmemektedir. Bu kanunun [kanun tasarısının] tekrar elden geçmesi lazımdır.

DÂNİŞ KOPER: Bizim teşkilatımızda memuriyetle yevmiyeli olma diye bir tefrik vardır ve maaşlı olmayanlar, bu tedavi nimetinden mahrum kalmaktadırlar. Tediye sistemi içinde olup da, ölüm tehlikesi karşısında bulunanların yardımına koşamıyoruz.

FERİDUN ÜSTÜN: Bir mâden direği mevzuumuz vardır. Zararlı bir müesseseyi zarardan kurtarırken, diğerini de ızrâr etmemek konusuyla ilgilidir. Ne birini, ne de ötekini fazla zararlı duruma sokmadan, bunu hâlletmek lazımdır. Bunun gündeme alınmasını istiyorum.

EKREM ALİCAN: Bu kanunların hazırlanmasında bilhassa mali konularda Maliye Vekili'nin de mütâlaasının alınması, Umumi Muhasebe Kanunu icabıdır. Yani teklifler, mutlaka ilgili bakanlıklara gönderilmelidir.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Ben arkadaşlara, "bundan sonra çıkacak bütün kanunların [kanun tasarılarının] birer suretini bütün vekâletlere göndereceksiniz" diye tâmim yaptım. Yarın [8 Temmuz 1960 cuma günü] saat 9:30 toplanacağız...

Kapanma saati: 13[:00]

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (11)

8 Temmuz 1960, Cuma

Açılma Saati: 10[:00]

Başkan: Başbakan Cemâl Gürsel

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Toplantıya başlıyoruz...

[İÇİŞLERİ BAKANI] İHSAN KIZILOĞLU: Meselelerimizden bir tânesi, bilindiği üzere, Şeyh Sait'i Nursî'nin nakli kubur davasıdır.[400] Bu zâtın kardeşi, şöyle bir istidâ ile müracaat ediyor.

([Sait'i Nursî'nin kardeşi] Abdülmecid Ünlükul'un[401] mektubunu[402] okuyarak)

Konya Vâliliği'ne yazılan bu istidâda, naaşın Emirdağı'na veya Isparta'ya nakli istendiğine göre, ikisinden birisinde karar kılmak lazım geliyor. Bence Emirdağı daha emindir. Isparta'da Nurcular fazladır.[403]

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Burada da epeyce Kürt köyleri vardır. Bu hususta mâruzatta bulunmuştum. Konya Vâlisi'ni çağırdım [ve] kendisine talimat verdim. O da becerdi [ve] işi bu hâle getirdi.[404] Şimdi ben Dahiliye Vekili'nden, bir de hava kuvvetlerinden istifade için Milli Müdâfaa Vekili'nden şunu rica ediyorum: Bunu öyle tertibi zarifâne ile yapmalı ki, bir gecenin içinde önce Diyarbakır'a [ve] sonra [da] Isparta'ya getirilmiş olsun...

İHSAN KIZILOĞLU: Bu işle meşgûl arkadaşlar, Emirdağı'nı uygun buluyorlar.

[ULAŞTIRMA BAKANI] SITKI ULAY: Mâdem ki, istidâda Isparta'yı istiyorlar, [o halde] Isparta uygundur.

[TİCÂRET BAKANI] CİHAT İREN: Bunu gizli yapmak fâideli olur mu? Yoksa desek mi [ki] ailesine: “Sen istersen, hükûmetçe mahzur yoktur. Isparta’ya defin için biz de yardım edelim...” Cenazesini ailesi defnetsin... Gündüz tertibat alırız.

İHSAN KIZILOĞLU: Nakli kuburda böyle bir şey yok[tur]. [Ancak] en yakın aile efrâdıyla olur. Kardeşi olan zâtı [Abdülmecid Ünlükul’u] da göndereceğiz. Nakli kuburda bulunacak... Tayyâreye bindiği zaman matbuata da [haber] vereceğiz. Bu adamlar [da] nihayet vatandaştır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Matbuata hiç haber vermeyin... Matbuat sonradan haber alırsa, “Kardeşi öyle istedi. Isparta’ya nakledildi.” deriz. Herhalde bütün hazırlığı yapacaksınız. Oraya gidilecek... Urfa’daki kıt’alar [da] hazır olur ve bu iş yapılır.

[SAĞLIK ve SOSYAL YARDIM BAKANI] NUSRET KARASU: Vatandaşlar, yüzük vesâire topluyorlar.[405] Bendeniz bakanlıktaki listeyi tetkik ettim. Bir adet bilezik, bir adet yüzük gibi kayıtlar gördüm. Bunların tesbiti usûlünü formüle bağlamamız lazım geliyor. Meselâ, yüzük elmas mıdır, altın mıdır, kıymeti nedir?

[MİLLÎ SAVUNMA BAKANI] FAHRİ ÖZDİLEK: Bunun için bir açıklama yapıldı. “Kıymeti şudur” falan diye bir makbuz vereceklerdir.

[SANÂYİ BAKANI] MUHTAR ULUER: Hürriyet istikrâzı mevzuunda bana ecnebilerden de talepler geliyor. Onlar da da almak istiyorlar. Ben “bir mahzuru yoktur” dedim [ve] kendilerine müsbet mütâlaada bulundum. Bilmiyorum salâhiyeti tecâvüz mü ettim?

FAHRİ ÖZDİLEK: Benim işittiğime göre, yabancılar da alıp, sonra bunları yırtacaklarmış ve bu suretle hibe etmiş olacaklarmış...

İHSAN KIZILOĞLU: Kürtçülük etüdleri üzerindeki meselelerimize geçmek istiyorum.

(Mevkuf 191 vatandaşın istidâsını okudu.)

Bu işin üzerinde durduk. İskân Kanunu'nda[406] yapacağımız tâdilatta birçok mahzurlar ortaya çıktı. Müsteşarlar ve mütehassıslarla yapılan toplantının neticesi şudur: Evvelce yapılmış tehcirlerin, halen Milli Emlâk'ça tescil edilmemiş olması, bunların gerek gittikleri [ve] gerek[se] bıraktıkları yer[ler]deki gayrimenkûllerin hukuken tescil edilmemesi yüzünden, birçok ihtilaflârın doğacağı, Milli Emlâk tarafından söylendi. Oradaki mallarının istimlaki yoluna gidilip gidilmemesi husûsunda tereddütler var.

İkinci nokta, gelecek hükûmetin bu husustaki tutumu ne olacak[tır]? Eğer gelecek hükûmet, demokratik prensip üzerine, tekrar onların hürriyelerini iade ettiği takdirde, [19]37-[19]47 arasındaki fark, tekrar meydana gelecektir. Bu itibarla tehcir yoluna gittik. Bugünkü prensiplere göre anti-demokratik oluyor.

Onun için biz [şöyle] düşündük: Siyasi mahkemenin Sivas'a gönderilmesini[407] ve oraya gönderilecek [olan] arkadaşların [da] gayet iyi seçilmesini ele aldık. İdealist ve aktivistler var. Bunlar, 80 kişiyi geçmemektedir[ler]. Bunları mahkeme kararıyla hukuki olarak beş on senelik ikâmete mahkûm etmek... Ondan sonra, bu mahzurlar ortadan kalkar ve hiçbir dedikoduyu [da] istilzâm etmez. Çünkü, bundan istifade etmeye hazır, halen müşekkel [Cumhuriyet] Halk Partisi de var. Millet Partisi de var. Dikkatlerini Sivas üzerinde toplamış bulunmaktadırlar. Emir buyurdukları takdirde, Milli Müdâfaa'nın seçeceği bir mahkeme, bizim de katacağımız Kürtçülük işinden anlayan Erkânı Harbiye'den ve Milli Emniyet'ten arkadaşları seçip, bunları, çoban, uşak vesâire olmamak şartıyla, esas şefleri, mevcut vesâike dayanarak, beş on sene mecbûrî ikâmete mahkûm etmek ve Çorum, Yozgat, İzmir, Balıkesir, Bursa, Manisa [ve] Antalya gibi yerlere, birer ikişer göndermek istiyoruz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu heriflerin mallarını gördünüz mü?

[DEVLET BAKANI] ÂMİL ARTUS: Listeleri getirdim... İsterseniz okuyayım...

([Başbakanlık eski Müsteşarı] Ahmet Sâlih Korur[408], [Mâliye eski Bakanı] Hasan Polatkan ve [TBMM eski Başkanı] Refik Koraltan'ın 1950 berisi iktisapları listeleri okundu.)

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI] FEHMİ YAVUZ: Ben şehircilik okuttuğum için bilirim... Bu, her iktidarın zaafıdır. Yarın bizim için de böyle neşriyat yapabilirler. Jansen[409], Ankara şehrinin imar muvaffakiyetini, işi [muvaffakiyeti işini bir] şarta bağlamıştır: "İmâr, kuvvetli ellerde bulunduğu ve bir de arsa spekülasyonu önlendiği takdirde, güzel bir imâr yapılabilir..." Bence birinci şart tahakkuk etmiştir. Atatürk'ten ve [Ankara eski Vâlisi ve Belediye Başkanı] Nevzat Tandoğan'dan[410] daha kuvvetli şahıslar bulunamaz. Fakat arsa spekülasyonu önlenememiştir. Bu işi, maalesef 1925-1926'dan sonra [Cumhuriyet] Halk Parti'liler yapmıştır. Onlar otuz senede yapmış... Bunlar [ise], üç senede yapmaya kalkmışlardır. Bu, hırsızlık da sayılmaz. Çünkü, mal alıyorsunuz [ve] nihayet, beş on sene sonra aldığınız mal, yüz misli kıymetleniyor.

[DIŞİŞLERİ BAKANI] SELİM SARPER: Ben otuz senelik devlet memuruyum. On altı sene en yüksek maaşı aldım. [Hâlâ] ne [bir] evim var, ne [de bir] arsam...

CİHAT İREN: [Cemâl Gürsel] Paşam, birkaç haftadan beri çok üzüntülü seyir tâkip eden iktisadi durum, zâtı âlinizin konuşmalarının geniş tesiriyle seyrini değiştirdi. Dünden beri şâyani memnuniyet bir seyir var. Son dört hafta içinde çekilen 275.000.000 Lira'lık mevduatın 13.000.000'u [Lira] geri geldi. Heyetler geldi. Diyorlar ki, "İtimat yeniden teessüs etti. Bilhassa Başvekil'in beyanâtı tüccara iyi tesir yaptı." Bu itibarla buhranlı bir devreyi atlattık. MBK'ya arz etmiştik... Şimdi bir hükûmet programını Şefik [İnan] Bey açıklayacak...[411] Sonra "MBK ve hükûmet olarak şu noktalarda mutâbıkız" diye bir yazı neşredilirse, çok yerinde olacaktır. Bu iş, [11 Temmuz 1960] pazartesiye [günü]ne MBK'dan çıkmalı[dır].

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Esbâbı mûcibe de zikretmek lazım[dır]. "İnkılâbın vücûda getirdiği birçok meseleler yüzünden, hükûmet programı biraz uzamıştır" demeli[yiz].

CİHAT İREN: Hayatî mevzu şudur: "Fiyatları ucuzlatma konusunda zorlama yapmayacağız." Sonra, "kirâların ucuzlatılması bâbında da bir zorlamaya gitmeyeceğiz" demeliyiz.

Sonra, bir üçüncü mesele [daha] var: Milli Korunma Kanunu'nun[412] kaldırılması... Bu, bir itimat unsuru olacak gibi gözüküyor. Fakat bir de

kasıtlılara karşı müdahale imkânını elde bulundurmalı[yız]. Biz Milli Korunma Kanunu'nun el koyma maddelerini muhafaza ederek, fiyatlara tazyik yapan diğer maddelerini çıkarmak gibi bir yola gidebiliriz. Bir de toptancı, yarı toptancı ve perâkendeci sıfatlarını birleştirme imkânını verirsek, bu, maliyeti de düşürücü bir unsur olur. Eskinde [eski yasada] aynı adam, toptancı olarak ayrı, perâkendeci olarak [da] ayrı dükkân açmak zorunda kalıyor [ve] bu da, fiyatları artırıyordu. El koyma, faaliyetlere müdahale etme husûsu, esâsen en son başvuracağımız tedbirdir. Ama [bunu da] elden çıkarmamak lazımdır. Yarın yardım alamazsak, sıkıntıya düşersek, bunların elinde hammadde vardır, onlara müdahale edebiliriz. Bu son hadiseler karşısında böyle bir tertip düşünüyoruz. Eğer arkadaşlar da tensib ederse, böyle bir hazırlık yapalım...

[DEVLET BAKANI OSMAN] ŞEFİK İNAN: "Biz [Milli Korunma] Kanunu[‘nu] tamamen kaldırmıyoruz. [Sadece] tatbikâttan kaldırıyoruz." dersek, zarûret gördüğümüzde tekrar tatbikâta geçemez miyiz?

CİHAT İREN: [Milli Korunma] Kanun[u] der ki, "hükümet, fevkâlâde hâl olduğuna kanaat getirirse, bunu ilân edebilir ve fevkâlâde hâl bittiğini ilân ettiği andan itibaren de üç ay içinde kanun kalkar."[413] Biz bu kanunu bu şekilde tatbikâttan kaldırıyoruz. [Milli Korunma] Kanun[u] bâki kalırsa, kazara tekrar tatbikine geçildi mi, panik yaratır.

[ADALET BAKANI] ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Milli Korunma Kanunu'nun tatbikten kaldırılması, tamamen bakanlar kurulunun yetkisine tâbidir. Buyurdukları sakıncaları gidermek noktasından, Milli Korunma [Kanunu]'nun hükûmete verdiği yetkiler vardır. [Ayrıca], doğrudan doğruya düzenlediği maddeler [de] vardır. Binâenaleyh, hükûmet, yetkisini sınırlayan maddeleri supl [?] hâle getirmeli [ve] böylece belirecek olan aksaklıklar önlenmeli[dir]. Bu, işin teknik tarafıdır. Çalışır [ve] hâllederiz...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu işte, zannediyorum, iktisadi faktörlerden ziyâde, politikanın rolü var. Çünkü, bir partiye mensup olan büyük sanayici adam, işi bulandırmak için, işçileri tahrik ediyor. Ben Mersin'de çıkan hadiseyi böyle kıymetlendiriyorum. Bunlar [Cumhuriyet] Halk Parti'lidir ve bu iş, [Cumhuriyet] Halk Partisi'nin tahrikiyle oluyor gibidir. Onun için [de] elimizde bir kuvvet bulunmalı[dır].

CİHAT İREN: Bir üçüncü formül [daha] var: Milli Korunma Kanunu'nu kaldıracağımızı yedi düvele ilân ettik. [Artık] bunu kaldıralım... Beraberinde getirdiğimiz kanunda da diyelim ki, "finansmanını temin ederek, hükûmet bizzat işletme yetkisini hâizdir." Böylece sanayiciler de sabotajdan uzak kalırlar. Bu, birkaç fabrikada olabilir. Bu yetkiyi ilgâ kanununa madde koyarak yapmak mümkündür.

ÂMİL ARTUS: Bu son şekil en doğrusudur.

MUHTAR ULUER: Şöyle politik bir tesiri olabilir: "Hâ, [demek ki], hükûmet bazı sanayi kollarına el koyacak..." Bu yaygın bir şekilde olursa, pek tatbik şekli bulamaz... Sabotaj hâlinde hükûmetin el koyması, sanayiciler arasında gayet kötü olabilir.

CİHAT İREN: Biz formülünü öyle yapacağız ki, buna "sabotaj hâli" demeyeceğiz. "Bizi tertipli olarak tehdit eden ve kasden işletilmeyen fabrikaları, İktisadi Devlet Teşekkülleri eliyle işletme yetkisini hükûmet hâizdir" diyeceğiz. Yani tam bir hadiseye muzaf... Eski [DP] iktidar[ı], İktisadi Tedbirler Kanunu[414] diye bir kanun getirdi. [Bu kanun], Milli Korunma [Kanunu'n]dan daha fenâ tesir yaptı. Müsaade ederseniz, yarın ufak bir kanun [tasarısı] ile huzûrunuza gelelim...

[ÇALIŞMA BAKANI] CÂHİT TALAS: Şâdi Eliyeşil[415], Tarsus'ta işçilerin yevmiyesini vermiyor.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ona el koyalım...

ŞEFİK İNAN: Biz on senedir sanayicilerimizin alıştıkları ve bir âdet haline getirdikleri bir yoldan başka bir platforma geçiyoruz. Her defâsında kendilerine stok birikti mi -ki dâimâ stok taraflısı olmuşlardır- dâimâ fiyatların yükseleceği faraziyesine dayanmışlardır. Halbuki şimdi biz bir rota değiştiriyoruz. Böyle bir mukâvemet göstermeleri, son derece tabiîdir. Çünkü, buna alışmışlardır. Şimdi de, "stokumu eritemiyorum; binâenaleyh, fabrikayı kapatıyorum" diyeceklerdir. Fakat bu zihniyeti tatbikâtımızla söküp atmaya muvaffak olursak, bu tavırdan kendiliğinden vazgeçeceklerdir.

İfâde etmek istediğim şudur: Biz, bir iki ay tehdit yollarına gitmeyelim... Israr edelim... "Milli Korunma [Kanunu] yok... Sanayi kredisini açtık... Fâiz haddi şudur... Lütfen stokların üzerinde oturmayın... İhrâcat yapacaksanız, bir an evvel yapın..." diye... Ancak iktisadi faktörlerle onları zorlamalıyız.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bir suâl sorayım: "Birbuçuk aydan beri işçiye para vermiyor" deni[li]yor. Buna karşılık hiçbir şey yapılmıyor mu?

CÂHİT TALAS: Yapılacak [hiç]bir şey yok. "Malım satılacak... Kredi alacağım..." diye işçiyi oyalıyor. Onbeş yirmi Lira veriyor. O kadar...

Paşam, hükûmet[in] hüsnüniyetini göstermek ve ekonomik hayatın normal düzen içinde işlemesini arzu ettiği[ni] tekrar umumi efkâra kabul ettirmek için, bu Milli Korunma Kanunu'nu lağvedelim... Fakat ekonomik hareketler dışında herhangi bir hareket görüldüğü zaman, salâhiyet almak mümkündür. Şimdi angaje vaziyetteyiz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: O halde beraber görüşecek bir kanun [tasarısı] getireceksiniz... Ekrem Alican Bey yeni geldi. Ona da anlatalım... Milli Korunma Kanunu'nu kaldırıyoruz. Fakat bazı fabrikatörler işçilere yol vermek gibi sabotajlara gidiyorlar.

[MÂLİYE BAKANI] EKREM ALİCAN: Bendenizin kanaatim de, bu gibi hareketlere karşı hükûmetin elinde bir yetki bulundurulması [gerektiği] yolundadır.

CİHAT İREN: İkinci mevzu [da], yardım mevzuudur. Dün zâtı âliniz yoktunuz... Üçüncü ve dördüncü kotadaki açığımızın, 34.000.000 Dolar'ın temini husûsunda Ekrem Alican Şefik İnan arkadaşlarımızla toplandık. Aldığımız bazı kararlar var[dır]. Ekrem [Alican] Bey izah etsin...

EKREM ALİCAN: Efendim, bu tediye muvâzenemizin ihtiyaçları mevzuu, gerek Ticaret Vekâleti [ve] gerek[se] Maliye Vekâleti mütehassısları tarafından tetkik edildi. Bizim dördüncü kotayı bugünkü tasarruflu şekliyle tatbik etmemiz için, aşağı yukarı 34.000.000 Dolar'lık bir yardıma ihtiyacımız var. Eylül [ayı] sonuna kadar olan bu ihtiyacın giderilmesi husûsunda [Uluslararası] Para Fonu heyetiyle görüşmelerimiz neticesinde, bu paranın kolayca istihsâl edileceği kanaatinde idik. Yalnız bu heyetin reisi

olan Sturc'un[416] seyahat programının ortaya çıkardığı [bir] müşkülât var. Bu zat, [Temmuz] ayın[ın] 16'sında Türkiye'deki işini bitirip, hareket etmek niyetinde[dir]. [Önce] Avrupa'ya vapurla gidecek ve [Temmuz] ayın[ın] 28'inde [de] Washington'a varacak[tır]. Bu Para Fonu, 15 Ağustos'a kadar faaliyette bulunacakmış... "Bu onyedi gün içinde raporunu vermesi [ve] kredi temin etmesi mümkün olamaz" dedik. Fakat [Sturc], bu sabah teşkilatımızdan Hazine Umum Müdürü ile görüşmüş... Durumunda bir değişiklik havası varmış... Müsbet bir istikâmetten sıkışık bir duruma gelmeyelim diye, Amerikan Sefiri de, "Emrinizdeyim... Buyurun..." dediğine göre, acaba bu acil müşküllerimizi, Amerikan Hükûmeti nezdinde hâlletmek husûsunda, Amerikan Sefiri'nden istifade edemez miyiz diye düşündük. Dediler ki, "Cash, yani nakdî imkânlar mevzuunda görüşelim... Kendisine bir muhtıra verelim..." Biz hazırlıklarımızı yapıyoruz. Öğleden sonra hazırdır.

Bu mevzuda, teşkilatta arkadaşlarla görüşmelerimiz neticesinde, muhtelif fikirler belirdi. Cihat [İren] Bey arkadaşım, "Doğrudan doğruya [Büyük]elçiyi dâvet edelim... İşte bizim vaziyetimiz budur... Amerikan Hükûmeti, bize şu kadar yardımı temin etmelidir." diyelim buyuruyorlar. Bizim teşkilatımız böyle bir demarş yapmanın müsbet netice vereceği kanaatinde değildir. Bendenizin kanaatim de odur ki, hakikaten bir demarş yapılması lazımdır. [Büyük]elçiyi çağırıp, "Kotayı tatbikte karşılaştığımız şu müşküller var. Biz, [ancak] bir ay evvel idareyi devir almış bir hükûmetiz. Biz, esâsen istikrar mevzuundaki esaslara inanmış insanlarız. Bu memleketin kurtuluşunu bu istikâmette görerek, kanunlarımızı bu suretle çıkarıyoruz. Bütçeden 500.000.000 [Lira] tasarruf yolundayız. Dış tediyede şu müşkülümüzü karşılarsanız, memnun oluruz... Karşılamazsanız, biz kendi yolumuzdan gideriz..." diyeceğiz. Nitekim transferlerimizi hafifletmek [ve] mal ithâlâtımızı biraz yavaşlatmak suretiyle, bu yolu bulacağız. Elimizde bir miktar altınımız [da] var[dır].

CİHAT İREN: [Cemâl Gürsel] Paşam, bir kere Para Fonu'nda âzâ olduğumuz için, para istemek hakkımızdır. Bu adam müsbet menfi ne düşünürse düşünsün, [Temmuz] ayın[ın] 16'sına kadar biz fâiz hadlerini çıkarıp, Milli Korunma [Kanunu]'nu kaldırdıktan ve diğer bütçe tasarrufunu sağladıktan sonra, kendisine bir muhtıra vereceğiz. Kotalardaki ihtiyaçları

da bildireceğiz ve “34.000.000’u [Dolar] sizden talep ediyoruz.” diyeceğiz. Bu demarşı yapmaya karar verdik.

İkinci demarşımız [ise], bugün yapacağımız demarştır. Amerikan [Büyük]elçisi ’ni çağırıp, bu parayı istemek... Çünkü, boyuna gelip, yardım teklif ediyorlar. Bu, herhangi bir harekete de meydan vermeyecektir.

SELİM SARPER: Ancak, 34.000.000 [Dolar] yerine 10.000.000 [Dolar] verirlerse, nazlanmak doğru olur. Fakat bir mesele nazarı dikkatimi çekti: Kotaların işlememesi veya teehhürü haberi piyasaya yayılırsa, piyasada bir takım tereddütler hâsıl olacak ve mal stokları [da yeniden] yer altına girecektir [inecektir].

CİHAT İREN: Kredi darlığı var. Satmak temâyülündedirler.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Yâhu, bu adamlar çok pahalı satmak temâyülünde[ler]... Ameleye [de] para vermiyorlar. Amele bunları dövebilmeli ki, bir şeye benzesin...

Şimdi bu kanunu [kanun tasarısını] [Milli Birlik] Komite[si’n]den çıkarmaya çalışacağız. Bu kanun [tasarısı] çıkınca, demarş daha da kuvvet kazanmış olur.

CİHAT İREN: Fâiz hadlerini, Maliye Vekili bir basın toplantısı tertip edip, konuşacaktı...

EKREM ALİCAN: Bunun hazırlıklarını yapmakla meşgûlüm. Ama her ihtimale karşı, [henüz] matbuata haber vermedim.

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI] FETHİ AŞKIN: Efendim, benim de gümrüklerde ufak bir derdim var. Gümrük vergileri tahsilâtı, bizim hesaplarımıza göre, İstanbul’da 4-6.000.000 [Lira] arasında seyrediyor. Bunu normal tahsilât olarak düşürmüştük ve otomatik sisteme müstenid medenî bir vergi sistemidir diye, Maliye Vekâleti’ne o zaman göndermiştik. O zaman beğenmemişlerdi. Masraf bütçesi 7.000.000.000 [Lira] olunca, gelir bütçesi de 7.000.000.000 [Lira] olmak icab ettiği için beğenmemişlerdi. Sonra şunu düşündük: Vergiler nisbetini hesapladık... 1.688.000.000 [Lira] gümrüklerden tahsil edilebilir. Şimdi normal seyrinde

devam ediyor. İstanbul, [gümrük vergisinin] % 90'ı[nı] veriyor. Bu vergileri alacağız...

Ayrı bir durumla karşı karşıyayız: Büyük tüccar, bu vergiyi ödeyemiyor. Tacil etmek istiyorlar. O zaman Umum Müdür idim. "Olmaz" dedim. Haddi zâtında olmazı şu sebeple söylemiştim... Biz Maliye'ye muayyen miktârı vermek mecbûriyetindeyiz. Öyle hesâp ettik ki, tüccar, teminat mektubunu [%] 3,5'la alacak, sonra [%] 25-30 fâiz verecek, parasını da [%] 25-30'la fâize verecek ve teminat mektubuyla malını gümrükten çekecek... Biz ise, borcumuzu Maliye'ye ödeyemeyeceğiz.

Birkaç tüccar geldiler. Verdi Limited ortaklığı, bu sene kamyon ithâli yapacak... Bizim kanunlarımızda bir serbest bölge[417] usûlü var. Bu usûlü kendilerine tanıttık. Fakat tatbikâtını kendileri yapmadılar. Diyorlar ki, "bu kadar büyük vergiyi veremeyiz." "Usine exercé" [?] lafını da ortaya koyuyorlar. Gördüm ki, istedikleri vergi tecildir.

Minneapolis [Moline Traktör Fabrikası] der ki, "Ben 2.000 traktör yapacağım. 40-50.000.000'luk [Lira] iştir." Vergilerini vermiyorlar. Federal Trak diye bir müessese var [ve] 1.500.000 Lira vergi ödemeleri lazım... Azot sanayii -Ekrem Alican ile [de] görüştüm- henüz imâlâta geçmediği için, 5.000.000 Lira vergisini verememiştir. Bu hususta [Ekrem] Alican ile mutâbık kaldık.

Vergi teciline başlarsak, [bu], alıp yürüyecektir. Sanayicilere ve ihrâcatçılara kredi vereceğiz. Mümkündür ki, "Muayyen bir rakam[ın] üzerindeki vergiler tecil edilir[ler]. Küçükler [ise], tecil edilmez[ler]." diye bir karar alınsın... Fakat vergi tahsilâtımızda muhakkak bir düşüklük olacaktır. Bunu [da] hâlletmek lazımdır.

CİHAT İREN: İstikrar programımız bakımından ithâlâtçının vergisini tecil etmek mevzuu bahis değildir. Bunlara kolaylık da göstermiyoruz ki, döviz bütçemizi tazyik etmesinler [diye]...

İkincisi [de], sanayiciler böyle gelip de, "1-2.000 kamyon ithâl edeceğiz" der[ler]se, bunu da yapmamalıyız. Minneapolis Moline [Traktör Fabrikası], 5.000 traktör... Bunu tecil ederiz ve ondan sonra deriz ki, "[Artık] vergi

tecili yok. Bundan sonra hesâbını ona göre yap...” Federal Trak [ise], lisans ticareti yapıyor.

Şimdi prensip kararı alalım ve diyelim ki, “ithâlâtçı için böyle bir şey olmaz.” Sanayici için [ise], işçi problemiyle karşı karşıya bulunanlara münhasır olmak şartıyla, tecil imkânı verelim... Şu üç ayı atlatmak bakımından bunda çok fâide vardır. Ondan sonra [artık] külâhlarını önlerine koyup düşünsünler...

SITKI ULAY: Bizim münâkâlât camiâsı, 120.000 işçi çalıştırmaktadır. Bizim vaziyetimiz de, Maliye Vekâleti’nin yardımına müftekirdir. İşçilere vaktiyle yapılmış birçok vaadler var. Eskişehir’de 5.500 işçiyle yemekhânede konuştuk. Bunlar 702 evin bütün duvarlarını bitirmişler [ve] yalnız çatıları kalmış... Paramız olmadığı için bir yardım yapamıyoruz.

EKREM ALİCAN: Bu yardım ancak Amerikan Hükûmeti’nin serbest bıraktığı Türk Lira’larından olabilir. Sizin hisselinize düşeni de vereceğiz.

FAHRİ ÖZDİLEK: O halde biz de küçük dertlerimizi hâlledelim... Makina Kimya [Endüstrisi] Kurumu, bizden yardım istiyor. 6.000.000.000 [Lira] olan ihtiyacımız, 6.000.000.000’dan [Lira] 5.000.000.000’a [Lira] indirilecek... Bu sene yapılacak atışlara 36.000.000 Lira masraf olacaktır. Elimizdeki stoklardan masraf yapıyoruz. Makina Kimya [Endüstrisi Kurumu]’na sipâriş yapılması için bu alınmış... Onikidebir ihtiyacımızı karşılıyor. Sonra 2.000 jeep buraya parça hâlinde gelecek [ve] montajı yapılacak... Beher cipin [jeepin] montajı 880 Lira’ya mümkünken, bu müessese bizden 5.000 Lira istiyor.

Bu Verdi Limited Şirketi, bir miktar Amerikalılarca finanse ediliyor. Onun için [Sıtkı [Ulay] Paşa’nın bahsettiği bu mevzua yardımımız nasıl olur? Sonra bizim de bazı kooperatifleri desteklememiz lazım geliyor. Haysiyet meselesi hâline geldi. Onun için bir teklifte bulundum: 20.000.000’a [Lira] yakın bir para temin etmek mecbûriyeti karşısındayız. Dahiliye Vekâleti’nin seferberliğe âid Ziraat Bankası’nda bir parası vardır. Mümkünse, bu para, Emlak Kredi Bankası’nın tahvili karşılığı [olarak], oraya verilsin...

İ[HSAN] KIZILOĞLU: Bunlardan bir miktâr[ının] sarfını yapmışlar [bile]...

FAHRİ ÖZDİLEK: İmâr [ve İskân] Vekâleti'nin 15.000.000 [Lira'lık] gecekondularla ilgili [bir] işi varmış... Bunun da şu anda serbest bırakılması mümkün değil midir? Bütün teşkilatımız bunu bekliyorlar.

İMÂR ve İSKÂN VEKİLİ [ORHAN KUBAT]: Vekâletimizin sebebi ihdâsı, mesken davasıdır. Bütçeye de 15.000.000 Lira para kon[ul]muş...

CİHAT İREN: Verdi Limited [Şirketi] için bir karar alabiliriz. Milli Müdâfaa Vekili çağırır [ve] der ki: "Bunun fiyatı 862 Lira'dır. Bunlar, memleketi kemiren fabrikalardır. [Dışişleri eski Bakanı] Fâtin Rüştü [Zorlu]'nun[418] ortaklarıdır. Bunlar, doğrudan doğruya [eski Başbakan Adnan] Menderes'in himâyesinde idi. Amerika'da [da] elleri vardır. Burada jeep için bir asamlaj [?] kurmuşlardır. Milli Müdâfaa, sipârişini vereceğim diye, önceden taahhüde girmiştir. 862 Lira'ya biz yaptıktan sonra, Verdi efendi [Limited Şirketi] de yapar.

FAHRİ ÖZDİLEK: Ben de bunu imzalamadım. Duruyor... Kıt'alardan uzun müddet bunu kaldıramıyorum. İmâlâtın şeklini başka bir şekle tahvil ettik. "Bu eski arabaları niçin getiriyorsunuz?" dedik. Onun üzerine "size yenilerini getireceğiz" dediler. Beş tamirhânemiz bizim lastiklerimizi geçirir. Onu dahi "İstanbul'da yaptırın" diye müessir olmaya çalışıyorlar.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Memleketin başında bir sürü yular var. O oraya çeker; bu buraya çeker...

CİHAT İREN: Bana gelenler, aynen [eski Başbakan] Adnan Menderes'e iş getirir gibi geliyorlar. Bunlara "olmaz" deyince [de], kıyâmeti koparıyorlar. Verdi Limited [Şirketi] bana geldi. Karpit fabrikası kuracakmış... Şimdi bilhassa Amerikalılara bunun böyle olmadığını anlatmaya mecbûruz. Minneapolis [Moline Traktör Fabrikası] için bize geldiler [ve] şantaj yaptılar. Çalışmıyorlar... Bir gayret gösterseler, hâlledecekler... 35.000.000 [Lira] varlığı var. [Fakat] üç Kuruşluk ipoteği yok. Maatteessüf Vekillik etmiş bazı [Cumhuriyet] Halk Parti'liler de, Ticaret Vekâleti'nde tavassut etmektedirler. "Ne olur, yapıverin" demektedirler. Onun için Busing ve jip [jeep] çok mühimdirler. Bizim belimizi kırmaktadırlar.

EKREM ALİCAN: Orhan Dümer, "o kadar kâr ettik ki, el süremedik" diyor.

CİHAT İREN: [Dışişleri eski Bakanı] Fâtin Rüştü [Zorlu]'nun[419] bir numaralı adamıdır. Demirde, inşaat işinde bu adamların çaldığı 200.000.000 Lira'dır. Bunlar, cevher ihrâç eder[ler ve] yerine mâmûl demir gelir. İmâlât ücretini de peşin döviz olarak biz öderiz. Şimdi daha kapıda bekliyor. Karabük gelmeden Transtürk, yani [Maliye eski Bakanı] Hasan Polatkan'ın ve [Dışişleri eski Bakanı] Fâtin Rüştü Zorlu'nun ortağı olan müessese geliyor. Eğer eline kelepçe konulursa, "Aman bunu yakalamayın... [Yoksa] panik olur..." diyorlar.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Arkadaşlar, muhtelif mevzularda hepimizin çalışmaları var. Gidenler, bu memleketin maddesini de, mânâsını da bırakmamışlardır. Ahlak da yok... Para da yok... Bütün mali ve iktisadi işlerimiz bozuk... Eğer Rusları vaktiyle iktidara getirmiş olsaydık, onlar da bizi ancak bunların getirdiği şu hâle getirebilirlerdi. Hissettirmeden sızdırmakta, ancak Ruslar bu derecede mâhir olabilir[ler]. Ben ara sıra ümitsizliğe düşüyorum.

CİHAT İREN: Köşeyi döndük [Cemâl Gürsel] Paşam... İş, [sadece] bu hırsızları yakalamaya kaldı.

SITKI ULAY: Safâ Yalçuk[420] dolaşıyormuş... 30.000.000 Lira suistimal dosyalarını adliyeye intikal ettirdik. Bence Mithat Dülger[421] ile Safâ Yalçuk arasında hiçbir fark yoktur.

MUHTAR ULUER: Necmi İnanç[422] ne yapıyor?

İ[HSAN] KIZILOĞLU: Bir de [Dr.] Fuad Adalı[423] meselesi vardır. Pasaport almak için dolaşıyormuş... [Başbakan eski Yardımcısı ve Devlet eski Bakanı] Medenî Berk'in[424] adamıdır. Bu zat, Amerika'ya dâvet edildiğine dair bir mektup getirmiş... Her türlü masrafı da Amerikalılar tarafından görülecekmiş... Biz de gönderiyoruz...

SELİM SARPER: Amerikalılar da, "bunların suistimal karşılıklarını biz üzerimize alıyoruz" demelidir[ler].

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: "Dışarıdaki paranızın miktârını bildirirseniz, pasaport veririz" deyiniz... Hele ben bir kere öğreneyim...

CİHAT İREN: [Cemâl Gürsel] Paşam, program on gemi imiş... [Fakat] üç gemi alınmış... Et ve Balık Kurumu'nun mallarını taşıyan gemi, kanunsuz olarak Türk bayrağını çekmiş... Ali İpar'ın[425]... Soruşturma Kurulu'na[426] verilmiştir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bütün vekâletlerdeki suistimal tahkikâtı üzerinde duruluyor mu?

[TARIM BAKANI] FERİDUN ÜSTÜN: Hergün on, onbeş dosya geliyor.

SITKI ULAY: [Ama] iyi işlemiyor... Tahkikat Komisyonları'na birini tayin ediyoruz. O gidiyor, [yerine] yenisi geliyor... Acaba bakanlar kurulunda bir prensip kararı alarak alarak, benim vekâletime âid işi, benim görmem mümkün değil midir? Meselâ, biz mütemâdiyen Maliye Vekâleti'nden müfettiş istiyoruz. Onun da durumu sıkışıktır.

EKREM ALİCAN: Başvekâlet'in emri vardı. İki müfettiş istiyorlardır. "Denizcilik Bankası için iki müfettiş bulalım" dedik. Bir yerden alacağız [ve] göndereceğiz.

CİHAT İREN: [Cemâl Gürsel] Paşam, Ticaret Vekâleti'nin tahkik heyetine gelen ihbar [sayısı], günde 300 tânedir. Tahkik heyetinde bütün müfettişler seferber[ler]... Memurlardan bir kısmını da aldık. [İşi] bu suretle yürütmeye çalışıyoruz. Tabiî bazıları üzerinde durmaya gelmez [değmez]... [Çünkü], asıl ehemmiyetli dosyalar var. Bunlar, daha ihbâr edilmeden bildiğimiz dosyalardır ki, resen el atıyoruz.

Şimdi Maliye Vekili arkadaşımızın elinde hesap uzmanları meselesi var[dır]. Altı ay için acaba normal vergi kontrolü yaptırmasak [da], bu hesap uzmanlarından sekiz on arkadaş, vekâletler emrine verilse, nasıl olur? Paşa'nın söylediği mahzur da gider [ortadan kalkar]. O vakit artık kimse kaçamaz...

EKREM ALİCAN: Bunlar teşkilatın en kıymetli elemanları vaziyetindedir[ler]. Hepsi faaliyette[dir]. Ama onlardan verebiliriz...

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Ayrıca Adliye Müfettişi verebilirim...

MUHTAR ULUER: Ben rica edeceğim...

FEHMİ YAVUZ: Acaba bu devre için bütün vekâletlerin müfettiş kadrolarını artırmaya gidemez miyiz?

EKREM ALİCAN: Eski Başvekil Recep Peker'in[427] ailesi geldi. Pek muztarr olduğundan bahsetti. İstanbul'daki Sultanahmet Camii'nin yanında bir arsası varmış... Acaba bunu istimlak edip, yardım edebilir miyiz?

ZÜHTÜ TARHAN: Bir dönüm kadar ufak bir yerdir. [İstimlak bedeli karşılığında] 900.000 Lira isteniliyor. Ama 250-300.000 Lira'dan fazla etmez... Tetkik ettirmek lazımdır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Dahiliye Vekili arkadaşımız tetkik ettirsinler... 250.000 Lira kadar tutuyorsa, bu parayı verebiliriz.

Bir noktayı rica edeceğim: Vekâletler temizlik yaparken, küçük memurlara ilişmesinler... Şimdi bana bir adam geldi. Yeşilhisar'da memurmuş... "Sen oradansın, buradansın" demişler ve [adamı işten] atmışlar... Adamın çoluk çocuğu ortalıkta kalmış... Şu ne kadar kötü adam olsa, ne yapar? Ziraat Vekili arkadaşımız bunu bir tetkik ettirsin...

FERİDUN ÜSTÜN: Sanayi Vekâleti ile bizim vekâlete taallûk eden bir mevzuumuz var. Mâden direği, kendi orman varlığımızdan temin edilir. Biz ormanlarımızı tahrip etmemek kaydıyla, bunu temine çalışıyoruz. Sırf dışarıdan mâden direği getirilmesin diye... Hakikaten haklı gördük. Eskiden ormanlarımızdan maliyetin çok dûnunda kat'iyat yapılırken, bu ihtiyaç yine temin edilemez ve ucuz satışta bulunulurdu. Geçen sene metresi 110 Lira'dan satış yapılmış... Ben gelince, maliyetten aşağı satış yapılmamasını esas aldık. Bu sene karşımıza 176 Lira'lık bir fiyat çıktı. Bu fiyat karşısında zaten mali durumu parlak olmayan müessese, bunu vermemek mevkiine düştü. Fakat biz de geçen seneki fiyatı kabul etmedik. İki Vekil oturduk [ve] "bir orta [yol] fiyat bulalım" dedik. Böylece on Lira kadar indirdik.

Aynı surette, memleketin kâğıt ihtiyacına mâtuf selüloz sanayiini de, aynı prensip altında hâlletme yoluna gittik. Onda da 170 Lira üzerinde [mutâbık] kaldık. Bunu tatbikâta koymadan, bu bir kararname mevzuu olduğu için, arkadaşlarımızın reylerini istihsâl etmekte fâide gördük.

MUHTAR ULUER: Biz de kömürlerimizi maliyetin dûnunda satışa tâbi tutmaktayız. Maksat, zararları muvakkat zaman için sineye çekerken, maliyetleri [de] artırmamak [ve] pahalılığa [da] meydan vermemektedir. Çünkü, kömürün beher kilosuna yapacağımız zam, umumi bir reaksiyon yapacaktır. [Tarım Bakanı Feridun Üstün] arkadaşımın zarârı vâkidir. [Ama] benim de zarârım vardır. Çünkü, kömürü istediğim gibi satamıyorum. Sen bu zarârımı yarıya indir, ben de senin zarârına ortak olayım...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Kömürü bir şahıs istihsâl etse, maliyeti böyle yüksek olur mu?

MUHTAR ULUER: Belki olmaz... Türkiye Kömür İşletmesi [Kurumu], senede 80.000.000 Lira borcunun fâizini verir. Biz konuştuk... “Bir hesâba kitaba gidelim... Bir yoklayalım...” dedik. Eğer ayıklarsak, kömür fiyatlarında bir düşüklük [indirim] yapacağız.

SITKI ULAY: Kömürü ucuz nakletmek yüzünden, bizim [Devlet Demir Yolları’nın] senelik zarârımız 100.000.000 Lira’dır.

MUHTAR ULUER: Yatırım mevzuu biter bitmez, vekâletlerle toplanacağız [ve artık] takas mı yapacağız, [yoksa] bir ödeme planı mı yapacağız, [ama] muhakkak bu işi hâlledeceğiz...

CİHAT İREN: Bunu kararlaştırmıştık. Bu yatırım işi ne vakit bitecek? [Artık] bir tasfiye yoluna gidelim... Bu fâizlerden hakikaten yoruluyoruz.

Feridun [Üstün] arkadaşımdan sorayım: Bu mâden direkleri ithâl edilse, daha mı ucuza gelir? Sonra, bu mâden direklerinin maliyetini ucuzlatmak mümkün değil mi[dir]?

FERİDUN ÜSTÜN: İthâl edersek, daha ucuza geliyor. Biz maliyetleri indirmek cihetine gideceğiz. Fakat bugün acil bir durum karşısındayız. Çünkü, kömür istihsâli devam etmek mecbûriyetindedir. Eğer biz maliyette uyuşmasaydık, belki de ithâle gid[il]ecekti.

FAHRİ ÖZDİLEK: Direk mevzuu ortaya atılmışken, bizi tâzip eden bir şeyden [daha] bahsetmek istiyorum. Birisi, odun mevzuu[dur]. Bir [diğeri] de, inşaatımızı tazyik eden kereste mevzuu[dur]. Köylüyü rey avcılığı için

lüzûmundan fazla kereste ile tatmin etmişler... Müteahhidler, bizden dâimâ birinci sınıf kereste alıyorlar. Biz teşebbüse geçtik mi, elyafı dönük kereste veriyorlar. Neden keresteyi biz çıkaralım da, piyasadan lüzûmundan fazla para vermek suretiyle [satın] alalım?

FERİDUN ÜSTÜN: Tahkik mevzuunda gelen evrâkın % 75'i orman mevzuu ile alakadardır. Ben satış işiyle alakalı olanların hepsini değiştirdim. Elimde dokuz müfettiş kalmıştı. Hepsi [de] teftiş hâlindedir[ler]. Bunlar permiyi alıp, ormana uğramadan, satma yoluna giderlermiş... On senelik pisliğin bir iki ayda temizlenmesi mümkün değildir. Hatta kat'iyat bakımından efrattan istifade de mümkün olursa, maliyet düşer.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ben bunun açıklamasını yapayım da, mesele bitsin... Biz odun istiyoruz. Orman İdâresi öyle yerden veriyor ki, kesmeye ve taşımaya imkân yok[tur]. Onlar müteahhidlerle anlaşmış[lar]. Müteahhidlere geldi mi, yol kenarından veriyorlar. Onlar da 30-35 Kuruş'tan satıyorlar. Birinci Ordu, bütün mensuplarına birer ton odun temin ediyor. Orman İdâresi, [odunun] tonuna 80 Lira istiyor. Köylü [ise], 50 Lira'ya verdi. Bir derdimiz daha var: Orman İdâresi yollar açıyor. [Bu], bizim aleyhimize oluyor. Ziraat Vekâleti ile temas edelim... Gelişi güzel açılan yollar, bilhassa Trakya bölgesinde[kiler], bizim için kötü mâhiyettedir.

[BAYINDIRLIK BAKANI] DÂNİŞ KOPER: Bir de bizim bakımımızdan bir kalıplı [ve] doğramalık kereste davası vardır. Benim bildiğim, keresteyi ormanda müzâyedeye çıkarırlar. Tabiî fiyatlar veriliyor. Bu, inşaat üzerinde fenâ tesir yapıyor. Kerestecilerin yaptığı oyun da şudur: Bir fatura alıp, kaçak olarak aldıkları keresteyi de, ona göre satıyorlar. Müzâyede usûlüyle bu işi yapmaktan sarfı nazar etmek lazımdır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Orman İdâresi kâr ediyor mu?

FERİDUN ÜSTÜN: Bütün bu söylentilere rağmen, Orman İdâresi kâr etmemiştir. Eski idare, mütehassısları [da] dağıtmıştır. Biz onları toparlamaya çalışıyoruz. Bizdeki mühendislik rejimi, fazla câzibeli değildir. Hâlâ eski sistemle çalışırlar. Fakat orman mevzuunu hemen hâlletmek kâbil değildir. Arkadaşların emirlerini tetkik ederiz [ve] en iyi şekilde

ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırız. Ancak Sanayi Vekili ile olan münâsebeti Heyeti Vekileniz tasvip ediyor mu?

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Tasvip etmemeye imkân yok. [11 Temmuz 1960] pazartesi günü saat 9:30'da toplanalım...

Kapanma saati: 13:10

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (12)

11 Temmuz 1960, Pazartesi

Açılma Saati: 10[:00]

Başkan: Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Toplantıya başlıyoruz...

[İÇİŞLERİ BAKANI] İ[HSAN] KIZILIOĞLU: Sait'i Nursî'nin önce tayyâre ile Diyarbakır'a ve oradan da Isparta'ya naaşının nakli muamelesi ikmâl edilmiştir. Arz ederim...[428]

[SANÂYİ BAKANI] MUHTAR ULUER: Pancar fiyatlarını geçen seneki şekliyle aynen muhafaza ediyoruz. Zaten taahhüt mâhiyetindedir. Kararnamesi [de] geliyor. Bundan sonra Eylül [ayın]da yapacağımız bir tetkik neticesinde, pancara ihtivâ edeceği mevaddı sükkeriyeye göre değer vereceğimizi, lâlettayin her pancara aynı fiyatı vermeyeceğimizi bilahire bildireceğiz. Uzaklık ve yakınlığına göre, gereken ekim sahalarını da bildireceğiz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bunu çabuk yapmalı [ve] bu seneden itibaren [de] bir sistem tesis etmeye bakmalı[yız].

MUHTAR ULUER: Pancar müstahsillerinden, ellerine geçen mahsûlün değerine göre, % 2,5-5 [oranında] bir kısmını kesmek suretiyle, bir fon tesis edebiliriz. Şekeri de her sene on kilo verirdik; [fakat] bu sene 30 kiloya çıkardık. Parasını keseceğiz. Ya yerler veya satarlar...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Yalnız şeker için mi düşünüyoruz? Buğdaydan ve hatta tütünden de alıp, bir fon tesisi imkânı yok mudur? Tütün Bankası[429] işi ne oldu?

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI] FETHİ AŞKIN: Biz destekleme mübâyaasında bulunuyoruz. Bu para halen Ziraat Bankası'ndadır. Yalnız

Tütün Bankası kurmak, Tekel[430] idaresi için güzel bir formüldür. Tekel, bu kadar mübâyaa yapmak için organize değildir. Tütün Bankası için mübâyaayı yapacak olan yeri ve binâyı yapma işini hâlletmek kolay da, eksper noksanı var.

[TİCÂRET BAKANI] CİHAT İREN: Biz [9 Temmuz 1960] cumartesi günü fâiz hadleri mevzuunda husûsi bankacılar arasında bir toplantı yaptık. Uzun münâkaşalardan sonra, ihrâcâtın % 10 devresiyle finansmanı mevzuunda mutâbık kaldık. Bu, bizi bir fikre götürdü: Bir İhrâcat Bankası[431] kurmak... Onbeş gün içinde bir karar için [huzûrunuza] geleceğiz. Tütün mevzuu da İhrâcat Bankası içine girebilir. Mübâyaasını o banka yapsın... Bu suretle bütün ihrâcatla ilgili hususları o bankada toplarız.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Tütünden hâlâ bu para alınıyor mu?

MUHTAR ULUER: Hayır...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Tütünden, pancardan, hatta buğday ve arpadan muayyen bir nisbet dahilinde para almak [ve] bu işi devlete yüklememek lazım... Senede ne kadar buğday satın alıyoruz?

CİHAT İREN: Rekoltesine göre... Bu sene 1.200.000 ton [buğday] alacağız. 4-5.000.000 Lira eder. Bundan % 5 [oranında] bir miktar alsak, birike birike Maliye Vekili’ne bir kolaylık olur.

Açık şuradan doğuyor: Köylüye hakiki bedelden [daha] fazla para veriyoruz. Bunun için [de] Maliye’ye gidiyoruz. Şimdi borçlarımızı konsolide ettiğimiz için, [Toprak Mahsûlleri] Ofis[i] olarak Maliye’ye gitmeyeceğiz. Gelecek seneden itibaren mübâyaalarımızı kısa vâdeli kredilerle yapacağız. Bunu paraya çevirebiliriz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Mahsûl vergisi almıyoruz. Bu yönden bir para temini düşünülemez mi?

[MÂLİYE BAKANI] EKREM ALİCAN: Pancar için bir miktar fon tesis edilebilir. Buğday için [ise,] Cihat [İren] Bey’in izah ettiği gibi, bugünkü buğday fiyatları, ithâlat ve ihrâcat satışları bakımından [Toprak Mahsûlleri] Ofisi[‘ni] tatmin edici mütevâzı bir fiyattır. Eski buğday mübâyaasından

mütevellid zararları, bugün [artık Toprak Mahsûlleri] Ofis[i] yapmamaktadır. Bu 50 Kuruş'luk fiyat, dünya piyasasına uygundur. Pancar üzerinde mütedavil sermaye teşkil etmek için, "tohum bedelini alalım" demiştik.

MUHTAR ULUER: Pancardan bir miktar kesip, on senede ancak bir fon tesisi imkânı vardır. Tediye edeceğimiz paradan % 2,5-5'ini kesmek suretiyle, her sene alınacak 3.000.000 Lira ile, [ancak] on sene sonra 30.000.000'luk [Lira] bir fon tesisi mümkün olacaktır.

EKREM ALİCAN: Pancarın derdi, istihlâk edilecek şekerin istihsâl edilenin [ancak] yarısı nisbetinde olması ve ihrâç edilen şekerin ise, beher kilosunun 120 Kuruş zararla ihrâç edilmesidir. Senede 300.000 ton şeker ihrâç edince, 3.000.000'unu [Lira] fon için ayırabileceğimiz demektir.

Çimento sanayiinde de böyledir... Türk sanayiinin zararla işlemesi muvâcehesinde bir etüd yapmak lazımdır. Bu zararlar her sene devam edecek[tir]. İhrâç edilmiş şekerden 360.000.000'a [Lira] yakın zarar hesaplıyorum.

MUHTAR ULUER: Gerek şeker ve gerekse çimento, bize pahalıya mâl olmaktadır. Sebebi, yatırımların pahalı olması ve bunun maliyete aksinin büyük olmasıdır. Bunu oturup konuşacağız... Hakikaten bu memleket bir şeker ihrâcatçısı olabilir mi? Diğer memleketler nasıl yapıyorlar? Biliyoruz [ki], diğer memleketler de maliyetin dûnunda ihrâç ediyorlar. Ama aradaki fark, bizdeki gibi, 110 Kuruş değildir.

Çimento[da] da böyle[dir]. Çimento sanayiini niçin kurduk? Hayaller peşinde koşulduğu, barajların falanların yapılacağının düşünüldüğü bir devrede, bunlar kurulmuştur. Polonyalılar bizden çimento istediler. 10.000 ton çimento alacaklar... Tonu 10 Dolar'dan... Bu, iyi bir fiyattır. Çimentolarımızın kalitesi [de] fenâ değildir. Portland tipinde yapıyoruz. Fakat Hazine bizi alimante ["alimentary"] etmezse [beslemezse], bu çıkar yol değildir. Esaslı tetkiklerden sonra, "çimento sanayiini şurada durduracağız" diye karar almak lazımdır. Fakat bunun zamanı bugün değildir.

EKREM ALİCAN: Pancar mevzuunda on senede sağlanacak 30.000.000 Lira da kâfi değildir. Şeker Şirketi[432], pancar mevzuunda müstahsile parasız olarak birçok hizmetler yapmaktadır. Tohumunu bedelsiz temin ettiği gibi, ekme işinde de gerek personelini ve gerek âletlerini temin husûsu da, Şeker Şirketi tarafından bedelsiz yapılmaktadır. Bir taraftan da, son politik vaziyetlerle, pancar fiyatları mütemâdiyen artırılmıştır. Biz bugün için pancar fiyatlarını bir indirmeye [indirime] tâbi tutmuyoruz. Ama öyle zannediyorum ki, bunların bir tertiple, parasız yapılan hizmetlerine [karşılık] muayyen ücretler koymak suretiyle, bu 30.000.000'luk [Lira] meblâğı, bu ücretlerin karşılığı verilen tohumların bedeli olarak temin etmek mümkündür. Herhalde gelecek yıl bir etüd yapıp, pancar fiyatlarını bir nizam altına sokmak lazımdır. Başvekâlet'in Murâkabe Heyeti'nin bu konuda derin tetkikleri oldu. Çeşitli sureti hâller, senelerden beri ele alındı. Fiyatlar mevzuunda bir neticeye ulaşmak için, bu sene fiyatları verip, bu fikri yaygın hâle getirdikten sonra, ancak gelecek senelerde bir artırmaya gitmek lazımdır. Fiyatlar üzerinde oynamadıkça da, zarardan kurtulmak kolay olmaz. Fon tesisi için de ayrıca düşünmek lazımdır. Ancak fiyatları normal hadde indirdikten sonra, müstahsilden ayrıca fon için bir şey almak, onu mağdur eder.

CİHAT İREN: Müsaade ederseniz, şöyle bir yola gidebiliriz: Birinci nokta... Biz daha bu işletmelerin maliyetlerini de bilmiyoruz. Muhasebeleri [de] tam bir istikrar kazanmamıştır. Ayrıca, hammadde istihsâlinde, daha götürü bir istihsâl usûlü kullanılıyor. Her sahada alınacak tedbirler vardır. Bu sene için acil tedbirler alındı. Bir taraftan da, dışarıdan geniş ölçüde eksperler temin etmek mecbûriyetindeyiz. Biz Şeker Şirketi'nde ilelebet böyle personel kullanmayacağız. Maliyetler bir miktar düşecektir. Sonra gübre kullanarak, münâvebe vesâire ile istihsâlde verimi artırmak mümkündür. Açık, bir miktar kapanacaktır. Ondan sonra, bu açığın tamamen birbirine yaklaştığı fabrikaları tutup, bir iki fabrikayı tâdil etmek [de] düşünülebilir. Fakat şimdiden çimento, şeker ve tekstilde etüdlere başlamalı[yız]. Bu, Avrupa İktisadi İşbirliği [Teşkilatı]'nın [OEEC'nin] [OECE'nin] Türk Hükûmeti'nden ısrarla istediği bir usûldür. "Biz size mütehassıslarımızı gönderelim... Evvelâ hesaplarınızı tanzim edin [ve] kayıplar nerede, onu görün..." diyorlar. Tohum için de bir para alınmalı[dır]. [Tohum], bedava dağıtılır bir hâle gelmiştir.

MUHTAR ULUER: Tohum mevzuu, 5.000.000’u [Lira] geçmez... Avrupa İktisadî İşbirliği [Teşkilatı]’ndan dört tâne de adam aldık. Bir tânesi, Etibank ile meşgûl olmak üzere gelmektedir. Bu arkadaşları, Şeker Şirketi’ne, çimentoya vesâireye vereceğim. Şeker pancarı fiyatı mevzuunda şimdilik sükût edeceğiz. Aynı fiyatla bir kere bu sene pancarları ellerinden alalım... İki üç ay sonra, “Şöyle bir çalışma yapıyoruz... Size de mâhiyetini açıklıyoruz...” diyerek, bunu bir konuşma mevzuu yaparız... Yoksa on gün sonra kampanyaya belki tesir eder.

EKREM ALİCAN: Bence asıl dert, şeker fabrikalarının fazlalığındadır. Erzurum [şeker] fabrikasını [tam] kapasite ile çalıştırmak imkânsızdır. Ben orada pancar sahasını artırmaya çalışıyorum. Ama bizâtihi fabrika rantabl değildir. Elazığ [şeker] fabrikası da öyle...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Her sene pancar ekimi artıyor. Erzurum’da bidâyette şeker pancarı çok az miktarda ekilirken, sene be sene artmaktadır. Halk, artık buğday ziraatini sevmiyor [ve] pancar ekmek istiyor.

EKREM ALİCAN: Şeker maliyetin esâsı, pancar fiyatıdır. 10-12,5 [Kuruş], esas fiyattır. Ama bu 15,5 [Kuruş]’a kadar çıkar. 8,5 kiloda 125 Kuruş’un 108 Kuruş’u maliyettir. Bu, mahalline göre değişiyor.

[MİLLÎ SAVUNMA BAKANI] FAHRİ ÖZDİLEK: Köylü, tarlasını, “susuz tarla”, “su altı tarla” diye mütâlaa eder. “Sulu tarla”da köylü, buğdaydan aldığının birbuçuk mislini pancardan alıyor. Bizim istihsâlimiz, mahdut arazide fazla istihsâl yapma esâsına dayanmalıdır. “Aşağı yukarı 30-35 santim kutrunda pancar yetiştirdim” diye köylü iftihar ediyor. Vâkıa kilosuna göre parasını alıyor. Ama mevaddı sükkeriyesi azdır. Binâenaleyh, evvelâ kâbili istifade toprak neresi ise, onun üzerinde durmak ve sâniyen araziyi verimli kılmak üzere, sun’i gübre ve ekim usûllerinde ıslâhat yapmak lazımdır. Fransa’dan bize umumi bilgi verilirken, melâsın prese edilmiş halde nakledildiğini ifade ettiler. Tabiîdir ki, onların maliyeti gayet düşük olmaktadır. Melâs imâlâthânelerini yapmak ucuza mâl oluyor. Şu oda gibi bir yer... Sonra, bunun tahammür etmeden götürülmesi [de] mümkün oluyor.

MUHTAR ULUER: Acaba muhtelif yerlere pancarı işleyecek usarehâneler yapılsa ve sonra bunlar muayyen fabrikalara sevk olunsa...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bizde mesâfe büyük [geniş] olduğu için pahalı olur.

İ[HSAN] KIZILOĞLU: Oksijen tüpleri gibi tüplerde taşınıyor[lar]. Arkadaşlar fon tesisi fikrine taraftar değil[ler]. Fakat fikrime göre, bunun üçünden de biraz alınmalı[dır]. [Zaten] zirâî istihsâl vergisi de alınmıyor.

EKREM ALİCAN: [Bu], Maliye Vekâleti'nin tasarısında var[dır]. "Gelir vergisi içinde zirâî mahsûlleri de vergilendirelim" dedik. Fakat politik tesirleri dolayısıyla, [eski DP] hükûmet[i] bu kanunu [kanun tasarısını] Meclise sevk edemedi. Şimdi gelir vergisinin [gelir vergisi kanunun] tamamı üzerinde çalışılmaktadır. Onun için [de] ben acele zirâî gelir vergisi kanununun [kanun tasarısının] sevkini düşünmedim.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bunlardan alınca, pamuktan niçin alınmasın?

EKREM ALİCAN: Buğdaydan almak doğru değildir. Buğday müstahsili, aşağı yukarı maliyetle başabaş çalışmaktadır.

CİHAT İREN: Milli [Birlik] Komite[si] sözcüleri tarafından mevzuu bahsedilen toprak reformu, çok mühim bir iştir. Zirâî gelir vergisi de bununla ilgilidir. Bunun politik tesiri ne olur? [Bu], ayrı bir meseledir. Fakat bu, bütün iktisadi davalarımızın temelidir. Fakat bu toprak reformu ve zirâî vergi meselelerini, bizden sonra gelen partiler de kolay kolay ele alamazlar. Acaba bu mevzuda bir ilmî heyet kuramaz mıyız? Bu anayasamızın hayatiyetiyle ilgilidir. Bütün kütle, ilimden, teknikten uzak, yalnız boğazı için yaşıyor. Muayyen adamlar, bir toprak üzerine yerleşmişler, fakat başlarındaki ağalar, medenîleşmek, gelişmek için onlara dâimâ engeldir. Bizim inkılâbın en büyük muvaffakiyeti, münevver kütleye ve gençliğe dayanmasıdır. Bunu köye yaymak için, toprak meselesini ele almak şarttır. Sonra [da] din meselesi gelir. Onun için diyorum ki, "acaba bunu bir ilim ve ihtisas heyetine etüd ettirmek mümkün değil midir?" Hatta son kertesinde anayasaya koymayı nasıl tensip edersiniz?

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Anayasa koymak da lazım[dır]. Bir adam, on tâne köye sahiptir. Adam, o köyde oturur; her şey ağanındır. Ağa, kızdığı

zaman, içindekileri kovabilir. İnsan hakları üzerinde titreyen bir idarenin, böyle bir rejimi asla kabul etmemesi lazımdır.

CİHAT İREN: 7-8.000 işçimizden bir tânesini kovsak, kıyâmet kopuyor [da], milyonlarca çiftçi inim inim inliyor, kimse ses çıkarmıyor.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu ağaları ailesiyle beraber toplayıp, eline bir miktar para vereceksin ve oralardan uzaklaştıracaksın...

İ[HSAN] KIZILOĞLU: (Şarkta bâzı köylerde dağıtılan bir beyannâmeyi okudu.) Bu elyazısı, eski Arap harfleriyledir. Şeyh Abdürrezzak, otelci Mehmet Ağa, Zeki, Mehmet ve en mühimi Dr. Orhan Güz, hepsi içeridedir. Sivas'tadır. Bunların bir daha dönmemesini; döndükleri takdirde [de] hayatlarının tehlikede olacağını söyleyeceğim. Oraya iki mahkeme göndereceğiz. Biri, Diyarbakır siyasi mahkemesidir. Biri de, Erzurum'dan gidecektir. Biz de dört kişilik mütehassıs eleman gönderiyoruz. Asıl bunlar mahkûm olunca, efrâdı ailelerini de söküp getireceğiz. Bunları bütün Anadolu'nun içerisine, iki üçü geçmemek üzere, dağıtacağız.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Sayın Maliye Vekili, bunlar da para ister...

[İHSAN] KIZILOĞLU (Devamla): Bunların karşılığını, oralar muhasebesinden temin edeceğiz. Biraz da Maliye'den yardım isteyeceğiz. [Zaten] hepsi 85 kişi kadardır.

[ULAŞTIRMA BAKANI] SITKI ULAY: Vâkıa biz geçici bir hükûmetiz. Fakat yaptığımız işler, asla geçici olmamalıdır. Bu vatana hizmet edecek şekilde, ana kök, kâide ve temeller üzerinde çalışmalıyız.

Ben bu toprak reformunun müşahhas misâlini Mısır'da gördüm. Orada ihtilâl olduğu gün, adedi 500'ü geçmeyen insanların elinde idi arazi... Fakat nüfus 24.000.000'du. Toprak reformu yapılır yapılmaz, birçok uşak fellah, araziye yerleştirildi. Abdülnâsır, böylece 500 kişiye karşı, 24.000.000 nüfûsu kendi[si]ne bağlamıştır. Bizde de başka hükûmet ve partiler tarafından yapılamayacak bir reformun, tarafımızdan ele alınması zarûrîdir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Mesele dağıldı...

[DEVLET BAKANI OSMAN] ŞEFİK İNAN: Bu toprak [reformu] meselesi, daha ziyâde kadastro meselesidir. Biz bir an evvel araziyi fennî şekilde parselleyip, köylüye tapusunu verirsek, ondan sonra arazinin istimlak bedeli sâhibine verilmek suretiyle, diğerleri mülk sâhibi kılınır. Bütün kadastro faaliyetlerimizi, meselâ yalnız şark bölgesine teksif etsek...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Cenupta da var...

İ[HSAN] KIZILOĞLU: Mersin-Samsun hattının doğusunda durmak lazımdır. Benim anladığıma göre, [toprak] reform[u] sırasında büyük çiftlik mefhumunu bertaraf etmemek lazımdır. Meselâ, Macaristan'da pre-komünist devrede bir hazırlanma olmuştu. Arazi, küçük parçalara ayrılmıştı. Bunun doğru olmadığını anlayınca, tuttular, küçük çiftlikleri kolhozlar hâlinde birleştirdiler. Bu meselenin son defa burada müzakere edilmesi, ecnebi süferâ arasında dedikoduyu mûcib olmaktadır. [Milli Birlik] Komite[si]'nin fikri olarak bu gazetelerde yazıldı. Toprak reformu [ve] tıbbın nasyonalize edilmesi [millileştirilmesi]...

[SAĞLIK ve SOSYAL YARDIM BAKANI] NUSRET KARASU: Tıbbın devletleşleştirilmesi kolay bir şey değildir. Bunun için personelimizin tamam olması lazımdır. Bu, doğrudan doğruya memleketin sağlığının devlet tarafından taahhüt edilmesidir. Halen talebe ve mezun adedi azalmıştır. Bu yola gitmek büyük mesûliyet almaktır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Biz içine düşülen çamurdan memleketi kurtarma davasındayız. Bu kadar büyük davaları nasıl başarırız? Bunlar fikrî olarak bizi bir şeyler yapmaya zorluyor. Ama vaktimizi de alıyor. Şimdi davamıza gelelim... Fon meselesini düşüneceğiz. "Zirâî vergilerin zamanı değildir" deni[li]yor. Acaba niçin?

EKREM ALİCAN: Bir kere tatbikâtı güç bir vergidir. Zirâî gelirlerin vergilendirilmesi işi, toprak reformu kadar değilse bile, geniş aksülameller yapacaktır. Biz büyük çapta muafiyet düşünüyoruz. Buna rağmen, köylü kitlesinin bu verginin tatbikâtı bakımından müşküllerle karşı karşıya kalması muhtemeldir. Bunlar, köylü kitlesinde menfi tesirler yapacak unsurlardır. Ocaklar ve bucaklar meselesinin kalkması[433] dahi, bugünün siyasi şartları içinde bir takım propagandalara vesile verdi. Esâsen bugünden başlasak, bu, ancak 1962 yılında alınacak bir vergidir. Esâsına

muhalif değilim... Ama şu üç dört ay içinde bunun mevzuu bahsolmasını doğru bulmuyorum. “Bu inkılâbı yapanlar, köylüyü tutmuyor[lar]” diyeceklerdir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ne kadar arazi [ve] ne kadar köy, ne kadar adamın elindedir? Bunu tetkik ettirmek lazımdır. Beşyüz adamı bertaraf edip de, araziyi taksim etmeyi göze alabilir miyiz? Bunun dökümünü yapalım...

İ[HSAN] KIZILOĞLU: Tapu [ve] Kadastro [Genel Müdürlüğü][434] ile beraber Ziraat Vekâleti ve Dahiliye Vekâleti bunu yapabilmelidir. O halde biz istatistikî bilgileri toplayalım ve İstatistik Umum Müdürlüğü[435] ve ilgili vekâletlerle işbirliği yapalım... Bilhassa şark vilâyetlerindeki köylerin mülkiyet ve zilyetlik durumlarını tesbit edelim... Bu bilgiler daha ziyâde mahalli idarelerde vardır zannediyorum...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Şarktaki ağaları tutup getirsek de, bu, bir para meselesidir. Çünkü, bunlara [da] bir şey vereceğiz...

ŞEFİK İNAN: Bu davayı Cumhuriyetin muhtelif devirlerinde ele almışızdır. Fakat dağıtılan araziyi işlemek üzere vâsıta ve imkânlarını temin etmediğimiz için, bu dava yürümemiştir. Aynı zamanda bu, buyurduğunuz şekilde, bir para mevzuudur. Bir de kadastro mevzuudur. Biz mevcut kanunu muayyen bir mıntıkada teksif edebilirsek, mesele yoktur.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Şimdilik bu meseleyi tehir ediyoruz...

Bu ilân dağıtma şirketinin[436] durumu nedir?

CİHAT İREN: Bu şirket, eski [DP] iktidarın[ın] kendi beslemelerine [resmi] ilân dağıtmak üzere kurduğu [ve] anayasaya muhalif bir şirkettir. Bunun ya feshi veya bir şekle bağlanması lazım geliyor. Bu, vaktiyle Ulus [gazetesi] Müdürü Nâşit Hakkı Uluğ’un[437] eline verilmiş... Selim Râgıp Emeç[438], Faruk Gürtunca[439] vesâire alakadar kılınmış... Bu şirket, halen devam ediyor. Bizden de tahsis istiyor.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bunu ilgâ edip, daha âdil ve dürüst bir sistem kurmak, elbette daha iyidir.[440]

ŞEFİK İNAN: Müsaade ederseniz, bendeniz bu mevzu ile biraz meşgûl oldum. Öğrendim ki, resmi ilân parası olarak senede 20.000.000 Lira ödeniyormuş... Bu resmi ilânlar için, hergün neşredilen bir resmi ilânlar gazetesi neşretsek, husûsî ilânları da tamamen serbest bıraksak, sonra gazetelere de kâğıt, mürekkep gibi hususlarda sübvansiyon versek, bize çok daha ucuza mâl olur.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Neticede bizim vilâyet gazeteleri tamamen söner. Halbuki bu gazeteler, ufak hacimde olmalarına rağmen, o vilâyette okuma hevesi uyandıran, memleket meselelerini münâkaşa ederek, halkı da alakadar eden gazetelerdir.

ŞEFİK İNAN: Onlara da sübvansiyon veririz. İstanbul, Ankara [ve] İzmir gazetelerinin beherinden olmasa da, her vilâyet için bir veya iki kişi alır, diğer vilâyet gazetelerinden de on kişi kadar toplamak suretiyle, bir heyet kurarsak, Basın-Yayın'ın da [Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'nün] iştirâkiyle, bu meseleye bir hâl çâresi düşünülebiliriz. Burada küçük gazeteleri ve mecmuaları yaşatmak için de yollar düşünülebilir. Bu resmi ilânlar şirketinin feshine âid hukuki cephe aydınlandıktan sonra, mümkün mertebe çabuk olmak şartıyla, yeni bir sistem kurulmalı[dır]. İstanbul gazeteleri, kuvvetli oldukları için bunu istiyorlar. Çünkü, kendi imkânlarına güveniyorlar. Husûsî ilân sâhibi de sürümlü gazetelere ilân verir[ler].

İ[HSAN] KIZILOĞLU: İtalyan sisteminde bir resmi ilân gazetesi vardır. Diğer gazeteler de bunları iktibas hakkına sahiptir[ler].

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: İstanbul'da, İzmir'de ve Ankara'da gazeteciler sendika ve hatta federasyonu var. Oralardan da bir iki kişi bu heyete alınsın...

NUSRET KARASU: Dünya Sağlık Teşkilatı [WHO] UNICEF'te [The United Nations Children's Fund] Türkiye'de sıtmanın kaldırılması mevzuu düşünülmüştür. Şimdi 16.000.000 nüfûsun tekâsüf ettiği sahada sıtmanın eradikasyonu [yok edilmesi] düşünülüyor. (Yardım listesini okudu.) Buna mukâbil, bizim de katacağımız para artacaktır. Türkiye'nin 350 ton DDT alması icab ediyor ki, bu, aşağı yukarı 1.159.000 Lira'dır. Bunlar, UNICEF yoluyla ve gümrüksüz olarak ve imâlât fiyatları üzerinden alınmaktadır. Bir

de tatbikat yapan memurlarımıza 250’şer Lira veriyoruz. Fakat 16.000.000 nüfus sahası kontrol altında bulunacağı için, bu personel adedinin ve ücretinin de art[ıril]ması lazımdır. İlâve paralar yekûnu 3.500.000 [Lira] tutuyor. Daha evvel mutabakatımızı bildirmemiz lazımdır. Cenûbî şarkî noktalarında % 18’e kadar çıkan nisbette sıtmalı tesbit edildi. Onun için Maliye Vekili arkadaşım da muvafakat ederse, kendileriyle olan mutabakatımızı da bildirelim...

CÂHİT TALAS: Bundan bir müddet evvel işçilere ücretli izin verilmesi hakkında bir kanun çıkmıştı. Memurlara izinlerin azaltılması dolayısıyla, bazı işyerlerinde de bu izinleri kaldırmışlar... Müsaade ederseniz, buna âid kanun hükümlerine uyulması için, Sanayi Vekili [Sanayi Bakın Muhtar Uluer] lazım gelen emirleri versin...

MUHTAR ULUER: Biz işçilerin vatanperverlik duygularına hitâb edelim... “Iztırar hâlinde olmayanların gitmemesi lazımdır” diyelim...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Mamafih kanun mevcut... Tatbik edilmesi lazım... Memurların fazla çalışması hakkında bir karara varmadık. Fakat gazeteler bunu duymuşlar... Veriştiriyorlar... Fakat biz saatleri çoğaltmayı değil, mevcut saatlerde tam olarak çalıştırmayı düşünüyoruz.

CİHAT İREN: ICA teşkilatı, burnumuzun dibinde, sekiz saat çalışır; biz [ise] 6,5 [saat] mesâi veririz. [Memurların mesâisini] sekiz saate çıkarmak zarûreti vardır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ancak bir şey var ki, memurlarımızı tatmin ettiğimizi zannetmiyorum. Bir de “fazla iş” diye bunların sırtına binmeyelim... Cebir kullanmadan, onlardan âzamî randuman almaya çalışmak şimdilik kâfidir.

SITKI ULAY: Ankara’daki Zafer gazetesinin[441] muazzam teşkilatı var. Bir akşam gazetesi çıkarıyor [ve] bir de Havâdis[442] gazetesi var. Bunun durumuna el atmak icab etmez mi? Yazarlarını [ve] mesûl müdürlerini değiştirmek suretiyle, Ankara’da ilerisi için muhalefeti destekleyecek bir gazete mevzuu ele alınamaz mı? Çünkü, ilelebet partisiz bir hayat devam etmeyecektir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Biz bu yola girersek, istediğimiz gazeteyi çıkaracak adamlar var[dır]. Bana müracaatlar olmaktadır.

Ben [Temmuz] ayın[ın] 18'inde Sivas, Erzurum, Erzincan, Trabzon, Diyarbakır ve [Gâzi]antep'i ziyâret edeceğim. Bu ziyâretlerimin maksadı, bir nabız yoklamasıdır. Vekil arkadaşlar da buraya mıhlanıp kalmasınlar... Zarûrî gördükleri hususlarda mahallinde tetkikler yapabilirler.

Şimdi hükümetin programı için hazırlanan metni okuyarak, gerekli düzeltmeleri yapacağım. Ben bunu okudum. Siz aranızda görüşerek, neticeyi [bugün] öğleden sonra saat 15[:00]'de toplanacak [olan] Milli Birlik Komitesi toplantısına yetiştirmeye çalışınız...[443]

(Hükümet programı üzerinde gerekli tenkis ve ilâveler yapılarak, programın hazırlanmasına geçildi.)

Kapanma saati: 13:30

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (13)

14 Temmuz 1960, Çarşamba [Perşembe]

Açılma saati: 9:45

Başkan: Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Toplantıyı açıyorum... Fehmi [Yavuz] Bey, seyahatiniz iyi geçti mi?

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI] FEHMİ YAVUZ: Muallimler Birliği Federasyonu'nun toplantısı dolayısıyla Sivas'a yaptığım seyahatten çok iyi intıbâlarla avdet etmiş bulunuyorum. Halkla da temas ettik. Bu türlü fırsatlardan istifade suretiyle, bu gibi temasların yapılması hakikaten yerinden olacaktır. Çünkü, maarifin de çeşitli meseleleri var ki, bunları buradan görmeye imkân yok. Bir okul açmışlar, müdür yok. Hatta 50-53 maddelik bir [de] dilek listesi hazırlamışlar... Bunun sayısını sonradan 60'a [kadar] çıkarmışlar... Kendilerine dedim ki, "Eğer bunların hepsini hâlledebilirim dersem, bana güvenmeyin... Biz bunları tetkik ediyoruz... İmkân ölçüsünde hepsini plana bağlayacağız... Fedâkârlık hissi hepimize hâkim olsun..."

Orada bir seminer varmış... Sergiler açıldı, bir de toplantı yapıldı. Sonra şiirler okundu [ve] konuşmalara geçildi. Hulâsa bütün idareciler, askerlerimiz gibi, seferber olmuşlar... Köylere gidip, bu inkılâbın havasını anlatmak için öyle bir hava var ki, hakikaten sevindirici mâhiyettedir. Gidenler, heryerde bir şeyler vaat etmişler ve hemen hiçbirini yapmadıkları için, herkes bir şeyler koparmak için müracaat ediyorlar. Bu iş hakikaten kontrolsüz hâle gelmiş... Bir kısım okulun temeli atılmış, bir kısmı [da] yarıya [kadar] gelmiş...

[BAYINDIRLIK BAKANI] DÂNİŞ KOPER: Teyiden arz edeyim: Biz verilen programlara göre iş yaparız. Maliye Vekili arkadaşımla beraber oturduk [ve] tetkik ettik... 46.000.000 Lira'lık işe başlanmış... [Fakat]

21.000.000’a [Lira] karşı, 25.000.000 [Lira] açık... 25.000.000’nun [Lira] programları tesbit edilirken [de], bu heyette, “ancak 11.000.000 Lira’lık işi terk edebiliriz” demişler... 14.000.000 Lira’lığı zarûrî ve hayatî...

FEHMİ YAVUZ (Devamla): Bilhassa köy okullarında, meselâ bir maksada 5.000.000 Lira verilmiş... Dağıtılışı da yürekler acısı... Ölçülere hiç riâyet etmemişler... 5.000.000 Lira’lık istihkâkı olan yere, 1.000.000 Lira vermişler... Diğer bir yere [de], bunun bir kısmını tahsis etmişler... Belli ki, hepsi yarım kalacak... Bu programların yeniden gözden geçirilmesini ve realist davranılmasını söyledim.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Öğretmen var mı?

FEHMİ YAVUZ (Devamla): Öğretmen de eksiktir. Yalnız bu sene, evvelce meslekten ayrılmış birçok öğretmenler [görevlerine] avdet ediyorlar. Her yerde haksızlıkların telafisi için çalışıyoruz. Hatta tekâüt olmuş olanlardan da öğretmenleri yeniden [göreve] alıyoruz. Meselâ, yaşları henüz 45-48 yaşında olup da, 25 senesini doldurduktan sonra ayrılmış olanları, memnuniyetle [yeniden göreve] kabul ediyoruz.

[DEVLET BAKANI MUSTAFA] ÂMİL ARTUS: Londra’daki uçak kazasında[444] ölenlerden dokuz kişinin kabirleri, Cebeci’deki mezarlıkta imiş... Bir yüksek mühendisi, o zamanın Başvekâlet Müsteşarı [Ahmet Sâlih Korur][445] dâvet etmiş ve demiş ki, “bu dokuz kişinin mezarını güzel bir şekilde yapınız...” Adam da bunların emirleri üzerine bir proje hazırlamış ve göstermiş... “Muvafık” demişler [ve] inşaata başlatmışlar. İhâle falan yok. Ve tutmuşlar 35.000 Lira... İki defa da çek vermişler. Adam paraları Ahmet Sâlih Korur’dan almış... Şimdi [işi] bitirmiş [ve parasının] üst tarafını istiyor. Fakat “hesâbını getir” falan derken, 27 Mayıs araya girmiş... Şimdi diyor ki, “Ben devlet diye itimat ettim. Yarısını peşin verdiler, [ama] yarısı kaldı.” Dedim ki, “Bu gayri resmi bir muameledir. Devleti bağlayan bir tarafı [da] yok. Mamafih ben size şahsen cevap vermiş olmayayım...”

[SANÂYİ BAKANI] MUHTAR ULUER: Kimlerin mezarı? ([Âmil Artus, kazazedelerin isimlerini okudu.) Bunların hiçbirisi zengin değil...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Devletin bununla ilgili olması doğru değil... Mukâveleyi kiminle yapmışsa, [parasını] ondan istemesi lazım... [Başbakanlık eski Müsteşarı Ahmet] Sâlih Korur'un emvâlinden versinler...

[MÂLİYE BAKANI] EKREM ALİCAN: Amerikalılardan istenecek [olan] bir kredi meselesi vardı. Eski [DP] iktidar[ın]dan devredilmiş [olan] 3.500.000 Dolar... 20.000.000 Dolar, bizim dış ticaret açıklarımızı kapatmak için bir talepleri varmış... Biz 3.500.000 Dolar'ı Vekiller Heyeti'nde reddetmiştik. Bu defâ, 7 Temmuz [1960] tarihinde Maliye Vekâleti'nden yazılmış bir yazıda, Amerika Harici[ye] Vekili Mr. John'un[446] bizim [Washington Büyük]elçimizi makâmına dâvet ederek, "Size Eisenhower fonundan bir miktar vermek imkânını araştırdık. Fakat buna imkân bulamadık. Son paramızı da Şili zelzelesine yardım olarak kullandık. "Surplus"tan [artan miktardan] 3.500.000 Dolar verebiliriz demiştik. Şimdi bir yeni artırmaya tâbi tuttuk [ve] 1-2.000.000 Dolar artmış olduğunu gördük. Bu 2.000.000'u [Dolar] sizin emrinize veriyoruz. Sizin iktisadi yardımlarınızla hiçbir şekilde ilgili olmaksızın, [19]59 yılının 80.000.000'na [Dolar] 2.000.000 Lira [Dolar] daha ilâvesi şeklinde, bunu da tahsis ettik." demiş... Bu, bize intikal ediyor. Bu meseleyi [Selim] Sarper ile görüştüm. Maliye Vekâleti olarak ufak tefek rakamlar üzerinde ayarlayıcı hareketlerden ziyâde, son muhtıramızda, tediye muvâzenemizdeki dördüncü kota açığının 34.000.000 Dolar olduğunu ifade etmiştik. Bunun karşılanması Eylül [ayının] sonuna kadar lazımdır. "Bunu isteyelim" dedik. Selim Sarper'in mütâlaası, zannederim kabul edilmesi tarafında idi. "bakanlar kuruluna getirelim [ve] bir neticeye ulaşalım" dedik. Bu meselenin bu bakımdan acilen hâlli gerekmektedir.

[DIŞİŞLERİ BAKANI] SELİM [RAUF] SARPER: Bize bu mesele intikal ettiği zaman şunu anladık: Bu 2.000.000 Dolar'ın bizim umumi yardımla bir alakası yoktur. Bir ICA yardımı şeklindedir. Dedim ki, "Biz birçok şeylerini reddettik. Kore'ye brigat ["brigade"] [tugay] gönderilmemesi tereddüt uyandırdı. Sonra 3.500.000 Lira'yı [Dolar] reddettik Bunu [da] reddedersek, mütemâdiyen herşeyi reddeder bir vaziyete düşeriz. Sonra, 2.000.000 Dolar sokağa atılacak bir şey değildir. Vaziyetimiz de bunu icab ettirmez. Psikolojik bakımdan [da] faydası olur zannediyorum.

[TİCÂRET BAKANI] CİHAT İREN: Müşâvirle görüştüm. “Biz” dedim, “bir iktisadi politika yürütüyoruz. Bir şeyler yapmak istiyoruz. Görüyorsunuz...” “Yok” dedi, “yardım mevzuunda ilk defa ele alacağımız Türkiye’dir. Biz Türkiye’ye istediğinden [daha] fazla vermeye çalışıyoruz.” Sonra bu [Uluslararası] Para Fonu’nun adamının da ağzı iyice değişti [ve] gayet müsâit bir hava aldı. “Onun için bu 2.000.000 Dolar’ı geçen seneki ICA’nın yardımına ilâve addediniz.” Ben de dedim ki, “biz eski hükûmet gibi değiliz.” “Biliyorum, kâfi ders aldık.” dedi. Ama bu öyle değildir. Tamamıyla libere etmişler... “İstediğiniz mala sarf edebilirsiniz” dedi.

EKREM ALİCAN: ICA parasının kullanılmasında bazı kayıtlar vardır. Bunun kullanılmasında kolaylık var. Mesele, bu 2.000.000 Dolar’ı kabul etmemiz doğru olur mu, olmaz mı noktasında toplanıyor. 3.500.000 Dolar’ı kabul etmemenin doğru olduğuna inanıyorum. Para Fonu mevzuunda da zaten arzı mâlûmat etmiştim. Mr. Sturc[447], bir iki gün içerisinde Türkiye’den ayrılmak üzere...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Benimle [de] görüşmek istiyormuş...

CİHAT İREN: Hem istiyor, hem [de] cesâret edemiyor.

EKREM ALİCAN (Devamla): Son vaziyet şöyledir: Bendeniz bugün kendisiyle görüşeceğim. Emrederseniz, zâtı âlinize getireyim...

Biz 34.000.000 Dolar’lık tediye açığı için Amerikalılara muhtıra vermiştik. Amerikalılar, bu muhtıra üzerine, hakikaten müsbet istikâmettedir. Yalnız hangi rakam üzerinde durduklarını bilmem... Gâliba 25.000.000 Dolar üzerinde duruyorlar. [Sturc], “Eğer” diyor, “Amerikalıların bunu karşılama meselesi tahakkuk ederse, biz Para Fonu olarak, bu açığı kapamaya âmâdeyiz.” Yalnız bizim gâyemiz, [eğer] Eylül [ayı] sonuna kadarki kısmı Amerikalılar karşılarsa, Eylül [ayın]dan sonraki kısım için [de Uluslararası] Para Fonu’nun karşısına geçip, yeni bir taleple çıkarız. Binâenaleyh, şu dördüncü kota tatbikâtını yaptıktan sonraki devre içinde hazırlayacağımız muhtırada, eski [DP] hükûmetin[in] tatbik ettiği hususları tatbik etmeyeceğiz. Bundan kendileri [de] memnun[dur]. Ekim [ayın]da masaya oturduğumuz zaman, çok rahat vaziyette oturacağız. Bütün taahhütlerimizi yerine getirmiş durumda olacağız.

Bu zat [Sturc] diyor ki, “bize veya gidecek heyete, Para Fonu’na verilmek üzere iki mektup verirseniz, isâbetli olur...” Bunlardan birisi, bu kur tatbikâtı... Aldıkları Türk Parası’nın kıymetindeki devalüasyonun resmen adının konulması... Bunu koyacağız. Türk Parası’nın değeri 1/9 Dolar olduğu halde, bir Doları 2,80 [Lira] diye ayarladılar. Bunun sebebi[ni] de, vekâlet erkânıyla konuştuğumda öğrendim. Doğrudan doğruya [Maliye eski Bakanı] Hasan Polatkan’ın kıymeti olmayan bir takım mülâhaza ve tereddütleri imiş... [Eski DP] hükûmetin[in] bunu resmen ilân kararında olduğunu [da] tesbit ettim. Onun için biz bunu ilân etmek mecbûriyetindeyiz. Birincisi mektup...

İkincisi de, [19]58 [yılın]da yapılmış olan muhtırada, tedbirlerin birçoğu noksan kalmış... “Biz şimdi yeni bir program yapıyoruz. Bu esasları şu şekilde tatbika koyuyoruz. İstikbâl için de [İktisadi] Planlama Dairesi [DPT][448] ihdâs ediyoruz” diyerek, Para Fonu’na, “Türk Hükümeti olarak şu programı tesbit ettik. Bu programın tatbikâtındaki çalışmalarda sizinle işbirliği yapmaktan memnuniyet duyarız.” diye vaziyeti bildireceğiz. İkinci mektubu, ya kendisi giderken veririz veya Para Fonu’na kendimiz göndeririz.

[ULAŞTIRMA BAKANI] SITKI ULAY: Bu 2.000.000 Dolar meselesi, basit ve ehemmiyetsiz bir hadise gibi gözüküyor. Şimdiye kadar sayın hükûmetimiz ve sayın arkadaşlar muhtelif talepleri reddederken, elbette bir sebep düşünüyorlar[dı]. Zannediyorum, böyle küçük talepleri reddederken, ileride gelecek büyüğünün miktârını azaltmamak düşüncemiz vardır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Parayı geçen seneki yardımın devamı şeklinde almayı kabul edenler... Kabul edilmiştir...

SELİM SARPER: Amerikalılardan istediğimiz 34.000.000 Doları, Para Fonu’ndan almayı düşündükçe iş gecikiyor. Amerika[n] Sefiri ile görüşürken, bunun irtibâtı olmadığını ifade ettim. Ya Para Fonu’na imkân açarak, bunu oradan verdirmelerini veya kendileri avans yaparlarsa, Para Fonu’ndan karşılığı gelir gelmez, bunu iade edeceğimizi söyledik.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu, Maliye Vekili’nin noktai nazarına uymuyor. Çünkü, Maliye Vekili sadece Amerikalılardan almayı düşünüyor. Para Fonu’nun karşısına ayrıca çıkmak fikrindedir.

[EKREM ALİCAN]: Hariciye Vekili arkadaşımla fikir ayrılığım yok. Şimdi acil bir ihtiyacımız var: Tediye muvâzenemizdeki açığın kapanması için, 34.000.000'un [Dolar] acilen karşılanması icab ediyor. "Cash" [nakit] olarak [ve] Dolar temini suretiyle, bu muvakkat açıklar ise, beynelmilel müessese olan Para Fonu'ndan karşılanacak... Fakat Sturc, bir takım oyalayıcı yollara gittiği için, biz bunu Para Fonu'ndan beklersek, bir takım müşküllerle karşılaşabiliriz. Amerikalılardan avans olarak isteyelim neticesine vardık.

[DEVLET BAKANI] ŞEFİK İNAN: Sturc'un sizinle konuşması mevzuuna temas edeceğim. Bunların teması dâimâ böyle başlar. Arkasından [da] Devlet Reisi'nden başkasıyla görüşmez olurlar ve iş dejenere olur. Lütûf buyurun... Bunu kabul buyurmayın...

SELİM SARPER: Bu mevzuda [Şefik İnan] arkadaşımı destekliyorum. Çünkü, bunun sonu gelmez... Filhakika kendisi nüfuzludur. Fakat Devlet Reisi, Başkumandan [ve] Meclis Reisi[449] olan bir zâtın meşgûliyeti sırasında, şununla bununla görüşmesi kapısını açmak doğru değildir.

CİHAT İREN: Ben de prensipte ayrılmıyorum. Yalnız Sturc'un husûsîyetleri vardır. Bu, çok akıllı bir adamdır. Raporunu yazmak için ocak başkanlarının nutkunu bile tercüme ettirir ve dosyasına koyar. Bu sebeple, bir defâya mahsus olarak imkân verelim [ve] yeni hükûmetin başkanını [Cemâl Gürsel'i] görsün ve bizi bu hâle düşüren eski hükûmet reislerinden olan farkını [da] öğrensin... Eski [DP] hükûmetin[in] beş senelik çalışmalarına iştirâk etmiş [ve] bütün yardımları omzunda taşımış bir adamdır. "Ötekiler dalâlet içinde idiler. [Oysa] bunlar şu yoldadır[lar]." demek için kendisine bir dayanak arıyor. Para Fonu Umum Müdürü olan Black'ten de daha nâfizdir. Bugün de çok nâfiz bir istikâmettedir. Bizim de pek arzı iftikâr edeceğimiz yoktur. Ama bunun böyle bir psikolojik husûsîyeti vardır. Bu adam, Türkleri çok sever. Başvekilimize, "bu programı yapın [ve] milleti refaha kavuşturun" demiştir.

EKREM ALİCAN: Para Fonu'ndan meşhur bir Belçikalı âzâ daha geldi.

[ÇALIŞMA BAKANI] CÂHİT TALAS: Ben de Şefik [İnan] Beye iltihak ederek, bu zâtın kabul edilmesinde fâide mülâhaza etmiyorum. Nihayet... Geldi... Tetkik etti [ve] objektif olarak raporunu verecektir. Başlangıçta

biraz mütereddit olmasını tabiî görmek lazımdır. Halen de hâhişkâr olsaydı, seyahatini kısar, bu işi intâç etmek isterdi.

İkinci bir ricam [daha] var: Maliye Vekili arkadaşımdan, bu Para Fonu'ndaki 115.000.000'luk [Dolar] hissemizin artırılması konusunda bizi tenvir etmesini rica edeceğim. Bir kararname imzaladık... [Acaba] mâhiyeti nedir?

EKREM ALİCAN: Orada ne kadar paramız olursa, kredi imkânımız artıyormuş... Eski [DP] hükûmet[i] zamanında mutabakata varmışlar... Büyük bir tediye meselesi tatbikâtı olduğu için, ben de bunu karara bağladım.

ŞEFİK İNAN: Efendim, bu devalüasyonun ismini koyalım... Zaten bunu programımızda da telaffuz ettik... Sadece samimîyetimizin yeni bir tezâhürü olacaktır. Programı da verelim...

CİHAT İREN: Milli Birlik Komitesi'nden [de] geçmesi lazımdır. Maliye Vekili, Heyeti Vekile kararını istihsâl etsin... [Ancak] MBK'dan geçtikten sonra olur.

ŞEFİK İNAN: Bir de Para Fonu'nun hemşiresi olan bir banka var ki, mühimdir: Dünya Bankası... Bu bankayı eski [DP] iktidar[ı] zamanında küstürmüşüz... Eski Hollandalı bir mümessili var. [Adı, Call Paul G.] Hof[f]man Lifting... Bu adam, Maliye Vekili olmayınca politikadan çekildi [ve] dünya politikasında büyük bir posta getirildi. Biz [ise], onu memleketten kovduk. Bu rütbede bir insanın kovulması yüzünden, banka da bize küstü. Bu müesseselerin muazzam imkân[lar]ı var. Barışma yolunu düşünmemiz [daha] doğru olur. Esâsen biz [de] o bankanın [Dünya Bankası'nın] âzâsıyız. Maliye Vekilimiz veya Hariciye Vekilimiz bir temas imkânı tesis edebilir.

CİHAT İREN: Bu küsme şöyle oldu: Emin Hün tarafından bir ihbar yapıldı. Zaten [Call Paul G. Hoffman] Lifting de, "Bu barajın altından kalkamazsınız. Şu çimento fabrikasını yapmayın..." diye ısrâr ederdi. Adamı kovdular. Belki [de] bu dâvetleri yapmak [için vakit henüz] erkendir. Yalnız Sanayi Bankası'nın [Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası'nın][450] İdâre Heyeti'ni de değiştirmemiz lazımdır. O [Türkiye Sınâî Kalkınma

Bankası] İdâre Heyeti, bankanın [da] âzâsıdır. O [Türkiye Sınâî Kalkınma Bakası], bir temas arasın... Biz vekâletler olarak bu teması aramayalım... Banka [Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası], yeni İdâre Heyeti'ni kurar, [ardından] itimatlı şahıslar gelir ve [Call Paul G. Hoffman] Lifting'i dâvet eder.

Sonra, ikinci bir karar [daha] alalım... Yeni memorandumu hazırlamak üzere çalışmalara başlayalım... Hazine Umum Müdürü, Maliye'den bir iki arkadaş daha, Merkez Bankası Umum Müdürü, Dış Ticaret Dairesi Reisi Mehmet Baydur[451] [ve] Hariciye İktisadi [ve Ticari] İşler Umum Müdürü... Bunlar, bir hafta on güne kadar bu memorandumu hazırlarlar. İcâb ederse, ikinci mektubu, onlarla görüşeceğimiz muhtırayı hazırlarlar. Ondan sonra Heyeti Vekile'ye gelelim... Sturc gider gitmez, bu işe hemen başlansın...

SELİM SARPER: [Cemâl Gürsel] Paşam, bu barışma ameliyesi münâsebetiyle, bendenizin [de] hasbelkader içinde bulunduğu bir meseleden [daha] bahsetmek istiyorum. Bu Dünya Bankası Reisi Amerika'da gayet nüfuzludur. Amerikan Reisicumhuru'na telefon eder, gider görüşür. O tarihte Ekonomik ve Sosyal Komisyon'da âzâ olduğum için, ben Türkiye'yi temsil ediyorum, Black denilen zat da orada bulunuyor ve reislik ediyordu. Söyleyeceğim nutkun Ankara'dan yazılmış metni içinde Black'e tevcih edilmiş bir hakaretnâme vardı ki, zehir mi zehir... Ben bunu hafiflettim ve kendisini öğle yemeğine dâvet ederek, dedim ki, "Ben size bu tarzda bir hücumda bulunacağım. Sizden bir tek ricam var: Mukabele etmeyiniz... Mukabele etmeyiniz, çünkü Ankara kendisini emosyonlara ["emotion"] [duygulara] kaptırmış... İş, herhalde düzelecektir." Black, bana dedi ki, "Benden çok fazlasını istemiyor musunuz?" "Biliyorum vaziyetinizi" dedim. "Çok fazla istiyoruz. Fakat bunu sizden şahsî münâsebetlerimiz bakımından rica ediyorum." Tâdil edilmiş şekli dahi zehir zemberek bir yazı idi. Black sarardı, fakat sıramız [sırası] geldiği zaman cevap vermedi. Sonra bu adamın memlekete gelmesini temine çalıştım. Gelecekti, fakat olmadı. Amerika'da bizim her işimizi engelleyebilir veya mümkün kılabilir.

CÂHİT TALAS: Bunu Dünya Bankası ile şahsî bir mesele yapmamak lazım... Biz de [Dünya Bankası'na] üyeyiz. Bu banka, azgelişmiş

memleketlere krediler açmak için kurulmuştur. 1953 [yılın]dan sonraki hadisenin akabinde, Türkiye'ye hiç denilecek bir yardım yapılmıştır. Diğer memleketlere uzun vâdeli yatırımlar yapmakta [ve] kalkınma programlarını [da] desteklemektedir. Binâenaleyh, âzâsı olduğumuz bu müessese [Dünya Bankası] ile derhal münâsebete geçilmesi doğru olur... İleride yapacağımız [İktisadi] Planlama Dairesi'nin [DPT'nin][452] projelerinin arzı sırasında çok faydalı olacaktır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Temas noktasını [Türkiye] Sanayi [Sınâî] Kalkınma Bankası yapacak...

EKREM ALİCAN: Washington'da guvernörler ["governor"] toplantısı vardır. Bu toplantıya Maliye Vekilleri isteniyormuş... Dünya Bankası ile [de] bir temas etmek lazımdır. Bir münâsebetle bu yolu açtım. Hatta bir Amerikalı, bana bir dâvetiye [de] verdi. "Falan günü teşrifinizi rica ederim" demiş...

Ben bu meseleleri, gerek Para Fonu ile ve gerek[se] Dünya Bankası ile münâsebetlerimizi sıklaştırma mevzuunu görüştüm. Hatta Amerika mehâfilinde iyi tanınmış, Türkiye'de sevilmiş birkaç şahsın, iyiniyet elçisi hâlinde, Washington'a gönderilmesi husûsunu [da] düşündüm. Türkiye'de Amerikalıların itimâdını taşıyan insanlar vardır. Bu yolu daha makûl buldum.

İkincisi [de], Ekim [ayın]da olacak [olan] toplantıya guvernör ["governor"] [başkan] olarak muhakkak ki, Maliye Vekili veya başka bir kimse gidecektir. Ben gidersem, bu gibi münâsebetleri iyileştirmek için daha samimÎ görüşmeler yapmak kararındayım. İşin acele olmasına lüzum yok. Yeni [Avrupa] İktisadi İşbirliği [Teşkilatı] idaresi[nin] misyonlarını falan görüyoruz. Üst kademelerde olmasa bile, bu teşkilatla iyi münâsebetler kuracak elemanlar arıyorum. O vâsıta ile de münâsebetlerimizin yeni havasını oraya intikal ettirebiliriz. Biz görüştüğümüz şahıslarla iyi bir hava temin edebiliyoruz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Şefik [İnan] Bey'in fikri iyi[dir]. [İktisadi] Planlama Dairesi'ni [DPT'yi] kurarken, ufak bir yardım istemeye vesile olur. Biz bu temaslara ufak tefek başlamalıyız. [İktisadi] Planlama Dairesi'ni [DPT'yi] kurarken, onlardan ufak bir yardım istemeye [de] vesile

olur. Biz bu temaslara yavaş yavaş başlamalıyız. Maliye Vekili [gittiği zaman, [yanında] arzu ettiği kadroyu da götürsün... Bu konuşmalarımız neticesinde, Dolar meselesini [de] açıklayacağız. Memorandumu açıklayama da çalışmalıyız.

EKREM ALİCAN: Biz [işe] derhal başlarız... Bu adamın kabul edilmesi [ya da] edilmemesi meselesine gelince... Ben onurlu bir idareyi doğru bulmuyorum [buluyorum]. Fırsat buldukça, herkes[e] güven verme imkânlarını [da] elden kaçırmamalıyız.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Maliye Vekili ile birlikte bir nezâket ziyâreti yapılmasını kabul edenler... [Kabul] etmeyenler... Kabul edilmiştir...

CİHAT İREN: Türkiye'nin menfaatlerini müdâfaa eden bir [de] Belçikalı var. [Her] ikisini [de] bir arada kabul etseniz...

[ADALET BAKANI] ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: İki yabancının [birlikte] kabul edilmesi gibi bir usûl yoktur. Müsaade buyurursanız, şeklî bakımdan bu nezâket ziyâret[ler]inin ayrı ayrı olması lazımdır. Ayrı ayrı kabul ediniz...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu Belçikalı, Vekillik yapmış bir adamdır. Bizi ayrı ayrı ziyâret etmeleri [daha] doğru olur.

EKREM ALİCAN: Reisicumhur Muavini adaylığı [da] mevzuu bahsolmuş, Amerikan Teknik Heyeti Başkanı olan bir zat [daha] var. [Call Paul G.] Hof[f]man [Lifting de], [Temmuz] ayın[ın] 19'unda buraya gelecek...

[TARIM BAKANI] FERİDUN ÜSTÜN: Bir Köyceğiz planı var ki, prodüktivitenin[453] bünyesinde yer almış... Arkadaşlarımdan öğrendim ki, bunun bir İtalyan Müdürü varmış... Mâlî durumları bozuk... İdârî vaziyetleri [de] organize değil... Bu [artık] nasıl düzelecek[se ve] nasıl idare edilecekse, bunu tesbit edip, üzerinde duracağız. Muayyen bir iki köyde etüdleri var. Muhtelif teknisyenlerimiz oralarda teksif edilmiş... [Ama] mali yardım yok. Bu İtalyan gelmiş [ve] gitmiş...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu mali yardımı biz mi yapacağız?

CİHAT İREN: Amerikalılar bu işe ehemmiyet vermişlerdi. Sonra Vekiller ihtilaf[a] düştüler [ve] bu iş dejenere oldu. Müsaade ederseniz, bir proje hazırlayacağız. [Zaten] hazırlık da vardır. Medenî Kanun'a göre bir tesis kurmak üzere, Odalarımız [ve] İktisadi Devlet Teşekkülleri, bir miktar ayırmak suretiyle, bir fon ayrılsın [ayırsınlar]... 2-3.000.000 Dolar'lık bir fon teessüs etsin... Bunu Vekiller Heyeti'ne getirelim [ve] bir düzene sokalım... Köyceğiz projesini kuran teşkilat dağınıktır. Kooperatif camiâsından her biri 5-10.000 Lira verseler, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin de iştirâkiyle bir fon meydana çıkar. Birkaç haftaya kadar harekete geçmeliyiz.

FERİDUN ÜSTÜN: Bu, bir havza developmanı ["development"] [geliştirme] konusudur. Eski vâlilerden [Muhiddin] Üstündağ'ın[454] oğlu, İtalyanın yanına yardımcı müdür [olarak] verilmiş... Fakat bu iş iyi işlememiş... Bu işin karakteri zirâîdir. Fakat bir de planlama lazım... Sonra mali kaynağı nasıl olacak? Temaslar nasıl olacak? Bunu da nizâma sokmak lazım... Müsaade buyurursanız, Ticaret, Sanayi, Çalışma Vekilleri ile ile Şefik [İnan] Bey ve ben, bunu bir nizâma koyalım [ve huzûrunuza] getirelim...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu anda ne yapıyorlar?

FERİDUN ÜSTÜN: Bir iki traktör getirmişler... On köyde [de] bir iki şey yapmışlar...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu iş muallakta kalmasın...

FEHMİ YAVUZ: Biz 18 Temmuz'da başlayıp, 20 Temmuz'da biten bir şehircilik kongresi yaptık. İtalyan Müdürü de seminerimize çağırdık [ve] bir hayli [de] terlettik. Bize proje hakkında izahat verdi. Bu proje, küçük çapta bir bölge planlaması idi. Müsaade ederseniz, ben de çalışmalara iştirâk edeyim.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Eğer icrâ safhası başlamışsa, artık planlamadan bahsetmeye lüzum yoktur.

FERİDUN ÜSTÜN: Proje var [ve] tatbikâta [da] geçilmiş... Müsaade ederseniz, Call [Paul G.] Hof[f]man [Lifting], [Temmuz] ayın[ın] 19'unda

gelecek ve imzalayacaktır. Fakat imzadan evvel bunun etüdünü hükûmet olarak bitirmek lazım...

MUHTAR ULUER: Bu mevzu bittiğine göre, ben evvelâ rafineriden bahsedeceğim: Ecnebiler tarafından memleketimizde iki rafineri kurulmuştur. Biri Mersin'de[455], biri de İzmit'te[456]... İşleyecekleri petrolü, bizde petrol istihsâl edilinceye kadar, Orta Şark'tan getirecekler... Bütün sermaye kendisine [kendilerine] âid olunca, bizim istifademiz, [sadece] işçilikten kazanmak [ve] döviz bulamamaktan mütevellid petrolsüz kalma endişesinden uzak kalmaktır. Vergileri de onlar ödeyecektir. Kârı da, Türkiye'den satışlardan aldığını, vergi vesâiresi çıktıktan sonra, [yurt dışına] transferini yapmaktır.

Mersin'dekine Caltex[457] de dahildi. [Ama] onu ayırmışlar... Caltex, büyük petrol müstahsillerinden birisidir. Zannediyorum, [Dışişleri eski Bakanı] Fâtin Rüştü [Zorlu][458] getirmiş... İşittiğime göre, 250.000 Dolar onlar almış... 50.000 Dolar [da] burası almış... Türk Petrol[leri] Anonim Ortaklığı['nın][459] % 51 hissesi bize âid olmak üzere kurulmuş... Bu teşebbüs, kredi esâsına dayanıyor [ve] % 5 faiz esâsına tâbi ve sekiz senede itfâsı vaziyeti var. İtfâdan sonra da rafineri, Türklerin malı olmuştur. Mobil, Shell, British Petroleum... [Bunlar], büyük müesseselerdir. Diyorlar ki, " Bizim kapasitemiz düşük[tür]. Müşkül durumlara düşebiliriz. Acaba bundan vazgeçebilir miyiz? Esas kapasitenin 4.700.000 ton ham petrol işler halde olması lazımdır. Bizim istihlâk ettiğimiz [ise], 2.000.000 ton kadardır." Adamlar endişe ediyorlar. "Siz bunu istihlâk edemeyeceksiniz. [Bu miktârı] indirelim mi, indirmeyelim mi?" diye...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Önceden bunu düşünmemişler mi?

MUHTAR ULUER (Devamla): Eskiler, bunu tamamiyle istihlâk edebileceğimiz neticesine varmışlar... Bu, elbette enflasyonist yatırımlar yapan bir idare için mümkündür. Ama 1961 senesi için de 4.700.000 ton kapasitemiz olmayacaktır. Ama "indir" demekle ne olacak? Bu adam, ham petrol getirecek, işleyecek [ve] 2.000[.000] tondan fazlasını satamayacak... Satamazsa, transfer imkânı var. Biz bunun üzerinde durmayacağız. Petrol Kanunu'na[460] göre, dünya fiyatlarından üstün [dünya fiyatlarının üzerinde] fiyatla petrol satamazlar. Binâenaleyh, biz "kapasitenizi indirin"

diye bir talepte bulunmamaya karar verdik. Kendileri de gelirse, “1961 [yılın]dan evvel bir faaliyete geçmeniz şarttır” diyeceğiz.

İzmit’e gelince... Oranın [şöyle] bir durumu var: % 51’i [Türk] Petrol[leri] Anonim Ortaklığı’nındır. Taksitleri tediye ettiğimiz takdirde, on sene sonra da tamamı bizim olacaktır. Yalnız 13.000.000 Dolar tutarında bir miktârı, müsâvi taksitlerle ödememiz lazım gelecektir.

[Ayrıca] şu da var: Türk Petrol[leri Anonim Ortaklığı] Ofisi, Caltex ile bir mukâvele yapmış... [Buna göre], % 90’ı kendisi ithâl edecek [ve] % 10’unu [da] [Türk] Petrol[leri Anonim Ortaklığı] Ofis hariçten ithâl edecek... Fakat İzmit’teki rafineri yapılırsa, evvelâ Raman’da istihsâl edilen [petrol] satılacak [ve ancak] ondan sonra hariçten ithâl edilecek... Binâenaleyh, İzmit rafinerisi devam etsin...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: İhraç yapamıyorlar mı?

MUHTAR ULUER: Bu, sırf bizim için yapılıyor. Sûriye’de, Mısır’da, İtalya’da, Libya’da ve bütün Akdeniz mıntıkasında bu rafineri tesisleri mevcuttur. Orta Şark, petrol mıntıkasıdır. Bunlar büyük şirketler... Kendi zararlarını düşünmezler [ve] kârlarını ararlar. Bizim petrol işindeki mütâlaamız, her iki petrol rafinerisinin devamıdır.

CİHAT İREN: Biz de vekâlet olarak petrol işiyle ilgiliyiz. Belki bugün Sanayi Vekili arkadaşımla bir çalışma yaparız. Biz, bir kere, ne döviz [ve] ne de Türk Lirası taahhütlerimizi, bu rafineri tesisleri için yerine getirecek durumda değiliz. Bu işe, dört petrol tesis[i] arasında başlanmış... [Dışişleri eski Bakanı] Fâtin Rüştü [Zorlu][461], bu dört şirketten para istemiş... Üçü, “kat’iyen para vermeyiz” demişler. Fâtin Rüştü [Zorlu], karşılarına Parson isminde bir şantajcı çıkarmış... Adamlar aldırmamışlar... Caltex, Fâtin Rüştü [Zorlu] Bey’in para istediğini görünce, “onlar vermedi, [ama] ben vereceğim” demiş... [Böylece] İzmit rafinerisinde Caltex, daha rüçhanlı bir duruma girivermiş... Fakat enflasyon dolayısıyla bu aşırı ele alınmış bir kapasite... Bu sebeplerle, eğer Caltex bundan cayarsa, memnun olmalıyız. Yarın da rekâbete gireceğiz. Bütün Anadolu’yu öteki üçü alacak [ve] bize [sadece] İstanbul kalacak... Caltex’in bu gibi hususlara tahammülü var. [Ama] bizim yok. Binâenaleyh, hükûmetin ilk ilân ettiği projeye göre mukâveleleri bozmayacağız. Fakat [eğer] Amerikalılar caymak ister[ler]se,

biz bu işten caymaya hazırız. Çünkü metelik yok. Zaten onlar da, eski [DP] hükûmet[i] yıkılır yıkılmaz, temas aramışlar. Bunların mümessilleri bana geldi [ve] dedi ki, “Biz lüzumsuz yere bu işe karıştık. Sebebi de, eski Hariciye Vekiliniz Fâtin Rüştü [Zolu]’nun istediği rüşveti vermemekte ısrâr ettik. Bu sebeple, eğer Türk Hükûmeti râzı olursa, biz yine biraraya geliriz. Çünkü, iş hesaplı değildir. Biz Mersin’deki rafinerinin kapasitesini düşürürüz.” İzmit için, “Siz de isterseniz araya giriniz; biz de girelim... Caltex, zannederim râzı olur...” dedim. “Bir müracaat yapın” dedim. Bu müracaatı bir hafta evvel yaptılar. “Fakat” dediler, “Biz bu 4.700.000 ton kapasiteyi bulamayacağız. Müsaade ederseniz, biz Amerikalılardan bir talep almadıkça, bir talepte bulunmayalım...” Akşama sabaha bu talep gelecektir.

MUHTAR ULUER: Efendim, Mersin’deki bir ay sonra faaliyete geçiyor. İzmit’teki 1961 [yılının] Mart [ay]ında faaliyete girecektir. Eski Hariciye Vekili, Mersin Rafinerisi’nden 250.000 Dolar almıştır.

Bir iyi haber vermek istiyorum: Trakya’da kule içinde miktârı az, yani altı metrelik bir kesitte, bir petrol damarı bulunmuştur. Miktârı az olmakla beraber, kalitesi gayet iyidir. Eğer yeni sondajlarla bu iş muvaffak olursa, petrol davası, aşağı yukarı hâlledilmiş olacaktır. Raman’daki 90 metredir. Adana’daki ikinci bir sondaj [da] müsbet netice vermek üzeredir. Eğer bu müsbetlikte devam ederse, durum Türkiye için fevkâlâde [iyi] olacaktır.

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI] FETHİ AŞKIN: Bu rafineri işi, petrolle ilgili her memlekette vardır. “Usine exercee” [diye] tabir ediyorlar. Bunlardan gümrük vergisi alınmaz [ve] himâye [de] görürler. Bizimki de uzin egzerse’dir [“usine exerce”dir]. Fakat biz gümrük vergisini de alacağız. “Rafineri kurulmasın” denmesi, bir taraftan [da] petrol aramakta devam ettiğimize göre, bana biraz ters geliyor.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Adana’da arayan kimdir?

MUHTAR ULUER: Mobil’dir...

FETHİ AŞKIN: Adana’daki büyük şirkettir. İthalden vergi ödememiş oluyor. İhrâcâtımızda da biz esâsen vergi almıyoruz. Bu şirket, bir nevi serbest bölgede gibi çalışacak... İzmit’teki de aynı şekilde çalışacak... Rafineri yapılmasında bir zarar ettiklerini sanmıyorum.

MUHTAR ULUER: Demir-çelik sanayi mevzuuna gelince... Vekâletler arası bir toplantı yapıldı. Verdikleri mektup, kendilerine bir teşekkür mektubu şeklindedir. İçinde bazı noktaları ileri sürmüşler. (Bu kısımları okudu.) Ticaret Vekili arkadaşımızın bir şerhi var. Bu projeyi gayet yerinde buluyor. Bu teklifi kabule değer gördüm. Maliye Vekâleti de bir şerh koymuş... O da iştirâk ediyor.

[Diğer yandan], Copers'in husûsî bir vaziyeti var: Hem alıcı, hem satıcı [ve] hem de aldığı malzemenin kontrolörü... Biz de muayyen kimselerle kontrole iştirâk ederiz, ama bunun doğru olacağına kâni değilim. Sonra Copers'in ortak olduğu Westinghouse vesâire var ki, [bunlar], ciddi müesseselerdir. Bir malı Amerikan piyasa fiyatından [daha] fazlaya satması da, mevzuu bahis değildir. Diyor ki, "Benim malım en iyi maldır. Fiyatı [da] biraz pahalıdır. Fakat bu fiyatı, Amerikalılardan maadasıyla mukâyese etmenizi doğru bulmam..." 200.000.000 Dolar krediyi, zor bulunur bir kredi olarak mütâlaa etmektedir. Dört senede 813.000.000 Türk Lirası tediye etmemiz lazım gelecektir. Maliye Vekili arkadaşım, bu parayı bilmiyorum tediye edecek mi? Bir ana sanayi kurulması mevzuunda buna ihtiyaç vardır.

"Kömür yerine elektrik satma yoluna gitsek nasıl olur?" diye sormuşlar. Bu iş, bizim kabul edip etmememiz keyfiyetine kalmış... [Diğer] bütün şartlar tekemmül etmiş... "Eğer Ağustos [ayı] başına kadar bu işi yapamazsak, mevcut kredinin kaçma ihtimali vardır" demişler. Hariciye Vekili arkadaşım, not kısmında buna işaret etmişlerdir.

ŞEFİK İNAN: Bu teşebbüs, muhakkak gelişecek sanayimizin temelini teşkil edecektir. 800[.000.000 Lira] diye ifade edilen bu para, muhakkak [ki], 1.000.000.000'ı da [Lira] geçecektir. Bunu bulmak mesele olacaktır.

İşin bir diğer safhası da, bu proje, bir kanunla Meclis'in son zamanında kabul edildi ve sırf bu proje için çeşitli muafiyetler [de] temin edildi. Bizde böyle bir şey yok[tur]. Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'nun[462] da üstüne çıkılmıştır. Tamamiyle istisnai bir mâhiyet arz ediyor. Bu bir örnek teşkil edecek[tir]. Yarın gelen her teşebbüs, bunun avantajlarını kendisine isteyecektir. Biz bununla aynı zamanda, öteki teşebbüslerimizi de, gayri kâbili istimâl hâle getiriyoruz.

SITKI ULAY: Zaten DP [de] bu yoldan yuvarlandı ya...

ŞEFİK İNAN (Devamla): Eğer tekrar müzakere kapısı açılacaksa, bunu yeni baştan ele almalıyız.

CİHAT İREN: [Cemâl Gürsel] Paşam, mevzu, iki yerde ihtilât kesbediyor. Birincisi, 140.000.000 Dolar'lık makina ve tesisat mübâyaası var. Bu mübâyaayı bizim ortaklarımızdan olan Copers firması yapacak... Projeyi hazırlayacak [ve] ihâleye çıkaracak... Tek müş'iri [de], Amerika'da câri olan fiyatlar... Anlaşılıyor ki, projedeki hırsızlık kapısı bunlar... Bunlara bu krediyi temin etmiş olmanın mukâbili olarak, 30-40.000.000 Doları oradan çalacaklar...

Muhtar [Uluer] arkadaşıma iştirâk ediyorum: Bu krediyi alabilirsek, almalıyız. Fakat zannederim alamayız...

İkinci bir nokta daha var: Mamullerin satış fiyatı... Mukâvelede bir kıstas var: Sene sonunda hesap kapatılırken, şirketin mevcûdâtiyle borçları arasında % 30 [oranında] bir satış kıstası olur. Şimdi biz bu rakamı asla [esas] alamayız. Bizim için bu rakam, dünya fiyatının üstünde bir fark yaparsa, bu sanayinin bütün sanayi kollarına aksi, gayet enflasyonist tesir yapar. Ekonomist arkadaşlarımız derler ki, "Müteahhid projeleri versin... Biz birçok firmalardan alalım... Ortaklardan almaya lüzum görmeyelim..." Maliye Vekili diyor ki, "Bunu söylerseniz, bu adamlar gider..." Ben de aynı kanaatteyim; gider[ler]... O halde Amerika'da[ki] câri fiyatı kabul edeceğiz.

Buna karşı düşünülecek tedbirler [de] şunlar[dır]: Birincisi, acaba biz bu mukâveleyi yaptıktan sonra, bir Alman Müşâvir tutmaya mâni var mıdır? Yani, biz bu mübâyaa sistemini kabul edersek, adam yanaşacak... Fakat fiyat meselesini empoze edince, [adamın] kaçma tehlikesi vardır. O vakit diyoruz ki, "Bir santrali size tahsis edelim... Size dört Kuruş'tan cereyân verelim... Ama siz de mamulü bize ucuza mâl edin..." Çatalağzı vesâire, angaje oldukları yerde köylere elektrik veriyor. Bunları şimdilik buraya çevirmek fâideli olur. "Sıhhatli bir sanayi kurmak için bunu yapın" deriz ve yapabilirler. 813.000.000 Lira, görünen tediyedir. Şefik [İnan] Bey der ki, "1.000.000.000'ı [Lira] bulacak..." Ben de derim ki, "1.500.000.000'dır [Lira]." Böylece Türk parası yatırımı çok yüksek olacaktır.

Kanaatimin hulâsası şudur: Bu mesele Copers ile görüşülmeli ve ucuz elektrik teklifimiz karşısında, satış fiyatını cif İstanbul olarak kabul

etmezse, biz de kabul etmeyiz. Maliye temsilcisinin fikrine iştirâk ederim. Mübâyaa meselesini şimdi görüşmeye gelmez.

DRF, bunun üzerinde çok duruyormuş... Copers ile müzakereye geçerken, DRF nezdinde bir demarş yapsak [ve] “Biz Copers ile bir anlaşmaya gideceğiz. Siz ne dersiniz?” desek... DRF, “biz bu işe hazır değiliz” derse, o vakit işin mâhiyeti değişir.

[SANÂYİ BAKANI] Bunları teklif ettiğimiz takdirde, kabul edilmemesi ihtimali [de] vardır. Buna göre masaya oturacağız. Bana Van Dyke geldi [ve] “kararınız var mı?” diye sordu. DRF de, “Bu parayı vermeye amâdeyiz. Ne zaman isterseniz, bu arkadaşlar geleceklerdir.” dedi. Ben de, “Temmuz [ayı]nın ikinci yarısında arkadaşlarımı çağıracağını ümit ediyorum” dedim.

Heyetin kuruluşunu [da] arz etmek istiyorum: Maliye Vekâleti’nden, Ticaret Vekâleti’nden ve bizden bir heyet toplayacağım [ve] bir istimzaç yaptıracağım. Emreder misiniz, hiçbir teklifimizi kabul etmedikleri takdirde, ikinci [demir-]çelik sanayini yürütecek miyiz? Kabul ettikleri takdirde, 3.500.000 Lira’yı verir çekiliriz... Teminat istemeyeceklerdir zannediyorum. Mühim olan nokta, bu teklifi yaparız da, “hayır” derlerse ne yapacağız? Bu noktadan direktifinize ihtiyacım vardır.

FEHMİ YAVUZ: Bekleyelim...

FERİDUN ÜSTÜN: Bu, bizim hükûmet olarak iktisadi politikamızla ilgili bir mevzuudur. Bizim karakterimiz, bütün mali kaynaklarımızı sınâî sahada teksif etmek mi olacaktır, yoksa diğer kollarda da bir şeyler yapacak mıyız? Bu ne 800.000.000’da [Lira] kalır, ne de 1.000.000.000’da [Lira] kalır... Yarın [önümüze] 1.5-2.000.000.000’lık [Lira] bir yatırım çıkarsa ne yapacağız? Bu tereddütler, bir programımız[ın] olmamasından ileri geliyor. Meselâ, beş sene içinde Türkiye’nin ne dereceye kalkınabileceğini hesaplayıp, işe başlamak, çok faydalı olur.

MUHTAR ULUER: Hakikaten şimdiye kadar kurulması lazım olan sanayi bu idi. Demir-çelik sanayiinin kurulmasıyla tasarruf edeceğimiz 45.000.000’nun [Lira] memlekette yaratacağı sınâî imkânlar büyüktür. Sâkıt hükûmet, her şeyi hâlletmiş, kanunlar çıkmış [ve] etüd safhaları bitmiş...

Şimdi işin cevap safhasındayız. “[İktisadi] Plan[lama] Dairesi’nin [DPT’nin] reyini almadan niye yapıyorsunuz?” deni[li]rse, ne yapacağız?

SITKI ULAY: Yâhut yarın gelen iktidar bir suâl açarsa?

CİHAT İREN: [İktisadi] Plan[lama] Dairesi [DPT], bir iki haftaya kadar taazzuv etsin... Copers’i çağıralım... Bir iki de beynelmilel mütahassıs çağıralım... Umumi iktisadiyâtımız bakımından, demir-çelik sanayiinin bu ikinci kolunu yapmayalım mı husûsunu sonra konuşalım... Bu, üç aylık bir iştir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ben gelecek hafta [21 Temmuz 1960] perşembe günü, Erzurum ve Erzincan’a doğru [bir] seyahat yapacağım. [25 Temmuz 1960] pazartesi [günü geri] geleceğim. [Ama] olmazsa, [artık 26 ya da 27 Temmuz 1960] salı veya çarşambaya dönerim.

Sanayi Vekili arkadaşımızın temâyülüne göre, bu işi bir müddet tehir edip, kurulacak [olan İktisadi] Planlama Dairesi’nin [DPT][463] ilk tetkikine arz etmek... [Önce] bir fikir alıp, ondan sonra karar alabiliriz.

[İÇİŞLERİ BAKANI] İHSAN KIZILOĞLU: İleride Avrupa Müşterek Pazarı’na[464] girmek istersek, kat’iyen rekâbet edemez duruma düşeriz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bunlar pahalıya mâl ederlerse, daha iktisadi çalışan Almanlara verebilir miyiz? Zannediyorum Almanlar rüşvet vermez.

MUHTAR ULUER: [O halde] kararımız şu oluyor: Kredinin kaybolması ihtimalini de düşünerek, meselenin yeniden [İktisadi] Planlama Dairesi’nce [DPT] ele alınmasına ve ondan sonra [da] karar alınmasına lüzum görüldü.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Yarın [15 Temmuz 1960 cuma günü] saat 10[:00]’da toplanacağız...

Kapanma saati: 12:40

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (14)

15 Temmuz 1960, Cuma

Açılma Saati: 10[:00]

Başkan: Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel

Toplantı Yeri: [Başbakanlık] Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Selâm arkadaşlar... Toplantıya başlıyoruz... Buyurun Şefik [İnan] Bey...

[DEVLET BAKANI OSMAN] ŞEFİK İNAN: Harbden [İkinci Dünya Harbi'nden] evvel bir baremimiz vardı. Bu, [artık] bozulmuştur. En büyük memurla en küçük memur arasındaki maaş farkı, [o zaman] onbeş misli idi. Şimdi [artık] bu fark, 6,4 misline [kadar] inmiştir. Harpden evvel birinci dereceden ikinci dereceye terfi edildi mi, [maaşta] 100 Lira fark ederdi. Umumi fiyat seviyesindeki yükseliş ve para düzenindeki değişme nazarı dikkate alınınca, aradaki farkı onla çarpmak lazımdı[r]. Kanaatimce [bu], bir ek ödenek davası ile hâlledilecek mesele değildir. Ek ödenekler, acil vaziyetler içindir. Meselenin esâsı, hiyerarşideki düzen bozulmuştur. Eskiden maaşlar, mesûliyetlerle paralel idi. Zannediyorum ki, meseleyi bu noktadan ele almak lazımdır. Ben hesâp ettim. Bütçeye fazla yüklenmeyecektir. En yüksek maaş alan memur adedi 65'dir. Biz baremimizi harbden evvelki baremle muvâzat hâline koyarsak, bütçeye bir miktar yük olacaktır. Ama bu, gayri kâbili tahammül miktarlara [da] çıkmayacaktır. Bunu hâlledersek, ek ödenek meselesi de hâlledilmiş olacaktır. Bizde istisnai, şahsa mahsus olarak verilen şeylerle, [bu] dava hâlledilemez.

[TİCÂRET BAKANI] CİHAT İREN: Ek ödeneklerle beraber vekâlet maaşları da çoktur. Esâsında korkunç denecek adette fazla personel vardır. Öyle kanunlar var ki, fuzûlî teşkilatlara yol açıyor. Osmanlı İmparatorluğu'ndan beri tasfiye edemediğimiz şu teşkilatı, [artık] bir yoluna koyalım... Maliyetlerimiz yüksek... Bütçemiz [de] ağır yükler altında... Ancak Türkiye'de memur tasfiyesi, "haydi arkadaş, çık git" şeklinde olmaz.

Bunu kuracağımız bir komite, ekonomik planlar dahilinde tetkik etmelidir. En çok alakadar olan üç dört Vekil arkadaş, bir toplantı yapsınlar [ve] üniversite hocalarından da istifade ederek, bir çalışma grubu kurulsun... O zamana kadar da bu arkadaşlara bir yem borusu çalalım...

[TARIM BAKANI] FERİDUN ÜSTÜN: Benim vekâletimde de müstacel bir durum var: Geldiğimde ek görev meselesine muttâli oldum ve mâhiyetini tetkik ettim. Esas itibariyle iyi bir mebdeden hareket edilmiş... [Ama] sonra bir takım suistimallere âlet edilmiş [ve] ibtizale uğratılmış bir sistemle karşılaştım. Ekserisi Odalara kayıtlı mühendis vasfında arkadaşlar, yüksek yevmiye almak imkânını aramışlar. Daha mektepten yeni çıkanlar, bir yerde 45-50 Lira yevmiye ile iş bulurken, ben Ankara'da ev kirâsı dahi olmayacak bir maaşla adam çalıştırmak mecbûriyetindeyim. Herkesin çıkamayacağı ücretleri, cezrî bir kararla kaldırdım. Aldığım bu tedbir de muvakkattir. Esaslı şekilde bu mevzu ele alınıncaya kadar, bu alınır... Ama bugün için muvakkat bir nizam kurmazsak, üç beş mühendis var ki, çalışamazlar. Önümüzdeki ay içinde arkadaşların bu hoşnutsuzluğunu gidereceğiz. Cihat [İren] Bey'in dediğine [de] iştirâk ediyorum. Bu, uzun vâdeli olacaktır. Bizim iyi çalışan memurun işine ihtiyacımız vardır. Tâ ki, rejim esaslı bir neticeye bağlansın...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Anlaşılıyor ki, bu iş şimdiye kadar suistimal edilmiş... Ben görüyorum... Herif, Saraçoğlu Evleri'nde[465] oturuyor; altında mükemmel bir husûsî araba... [Fakat] benim yarbay ve hatta albay, gecekondularda oturuyor. Karısı ve kendisi 4.000 Lira alan adamın da, Saraçoğlu'nda [Saraçoğlu Evleri'nde] oturması tuhaftır. Öte yandan, Ankara'da küçük memurların yaşayışı fecîdir. Maliye Vekili burada yok. Ama bu iş, bir komitenin yardımıyla hâlledilmelidir.

ŞEFİK İNAN: Personel kanunu [tasarısı] diye, bir kanun [tasarısı] hazırlanmıştı. [Fakat] bir türlü Meclis'ten geçememiştir. Bu meseleyi kökünden hâlledecek, iyi hazırlanmış bir kanundur [kanun tasarısıdır]. Tekrar etüd edilebilir. Zannediyorum ki, muvakkat hükûmet olarak bize düşen, bu personel kanununu [kanun tasarısını] bir kere daha gözden geçirdikten sonra, süratle yürürlüğe koymaktır. Bu [uzun] vâdeli bir şey olup, hemen tahakkuk etmeyebilir. Çünkü, neticede Başvekâlete bağlı bir

Personel Dairesi kuruluyor. Bakanlıkları ayrı bir organizasyon tâbi tutuyor. [Bu], on senede tahakkuk edecek bir mesele[dir].

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu, yem borusundan da berbat...

[İÇİŞLERİ BAKANI] İ[HSAN] KIZILOĞLU: Personel kanununun [kanun tasarısının] yegâne gâyesi, sâkıt iktidarın emellerine âlet edilmektir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ordu için bunu çıkartacağız. Çünkü, ordunun içinde bulunduğu perişanlığı gayet iyi biliyoruz. Orduyu perişan halde bırakmaya hakkımız yok. Maliye Vekili buna ne diyecek bilmem... Ama vicdanım şunu söylüyor: Ordu, buna lâyıktır. Fakat ya küçük memur arkadaşlar... Onların da ıztırâbı çoktur. Onlara da üvey evlât muamelesi yapmak doğru değildir.

CİHAT İREN: Bu, hepimizin derdidir. Ben tazyik altında olduğum için isticâl ettim. Sabit gelirliler, mağdur oldu[lar]. Memurların maaşını artıramadılar. Bu itibarla devlet sektöründe ve İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde bulunan birçok kaliteli memurlar [işten] çıktılar [ayrıldılar]. Devlet idaresi, bu yüzden gittikçe zayıfladı. Bu durum karşısında bir takım tedbirler aldılar. İktisadi Devlet Teşekkülleri, memurlarının maaşını 17-18 maaşlık ikrâmiyelere kadar yükselttiler. Ondan sonra [da], geniş ölçüde ek görev müessesesi kurdular. Neticede, umumiyetle memurların maaşı düşük olduğu halde, vasıflı memurlara çok yüksek paralar verildi. Bir kısmı ise bundan mahrum kaldığı için, dışarıdan adam ayartma teşebbüsleri oldu. Şimdi ek ödeneği, Meclisi İdâre âzâlığını falan kaldırıyoruz. Halbuki bu adamlar, bir kere geçimlerini buna göre ayarlamışlar [ve] bir hadden aşağı da inemezler. Acaba ek ödenekler için bir ayrı çalışma mı yaparız? Ne yaparız ki, bu iş aksamasın? Milli Korunma Kanunu[466] ilgâ edilince, bir kısmı da oradan alamayacaktır. İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde bu vaziyet son derece mühimdir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu iş gâliba yalnız Hariciye Vekâleti ve Milli Müdâfaa'da yok. Orduda büyük mesûliyet almış kumandanlar, gayet küçük paralarla idare ediyorlar.

CİHAT İREN: Müsaade ederseniz, bunu Maliye Vekili'nin bulunduğu bir celsede müzakere edelim... Umumi bir karar alalım...

[SANÂYİ BAKANI] MUHTAR ULUER: İktisadi Devlet Teşekküleri deyince, arkadaşların bana bakması âdet oldu. [Ancak] durum böyle değildir. [Kâmu] İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde çok para alan arkadaş yoktur. Kanununa göre, [ayda] en fazla 1.750 Lira tutarında ücret alıyorlar. Bunlar müstahsil idarelerdir. Mûteber bir tüccar gibi hareket etmek durumundadırlar. Ben bazı adamları getirmek için, dışarısı ile rekâbet etmek [için], fazla para vermek mecbûriyetindeyim. Üç Umum Müdür yerine kimse gelmemiştir. Bir tânesi Sanayi Dairesi Reisi... Burayı idare edecek adamın kapasitesi geniş olmak lazımdır. İktisadi nosyonu geniş olacak [ve] Türkiye çapında bilgiye sahip olacak... Ama kendisine "1.750 Lira'ya çalış" dediğim zaman, kimse gelmiyor. Memurlar yarınından endişelidir. Şeker Şirketi[467] Umum Müdürü'nü şahsen tanıdınız... Bir hırsız adam çıkıyor [ve] "bu adamı atınız" diyor. Bu adam, yedi sene tahsil yapmış... Onyedi senedir [de] çalışıyor. Yakında 1.800.000.000'luk [Lira] şeker istihsâl edeceğiz. 600.000.000 Lira dağıtıyorum. Bu iş köylere kadar inmiş... Küçük bir sarsıntı, büyük reperküsyonlar yapar. Adam atmakta dikkatli bulunmamız lazımdır. Kapasitesi çok olan bir insana para vermek imkânı olmalıdır. İşi adam yürütür, işi teknik yürütür. Rica ediyorum... "Yapılan ihbarların yerinde olmadığını görmekteyiz. Memurların huzur içinde çalışmalarına imkân verilmesini istiyorum." diye beyan buyurunuz...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Siz memurlarınızı temin edin... Gelen ihbar kâğıtlarını [da] yırtın atın... Hele ehemmiyetsiz [ve] mânâ taşımayanlar varsa... Orduda dahi bir tensikat şâyiâsı var. Bu tensikat kolay kolay yapılamaz. Biz "üç beş amele açıkta kalmasın" diye düşünürken, 50.000 memuru açıkta bırakamayız.

[ADALET BAKANI] ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Geçimin en mühim unsuru, mesken kirâsıdır. Saraçoğlu Mahallesi'nin bulunduğu şekli bir tarafa bırakalım... 1947 senesinde müthiş bir ev buhrânı vardı [ve] bir çâre olarak bu tecrübe edildi. Vâli ve kaymakamların birer evleri vardır. Ben de adalet mensupları için bir projeye sarılmış durumdayım. Zannımca bu şekli hâl, son derece faydalıdır. İnşâ tarzı ve arsa meselesine gelince... Zannımca her il ve ilçede arsanın temini mümkündür. Bir de kredi unsuru var. Daire usûlüne göre yapılacak meskenler için kanaatimce bu da mümkün olacaktır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: [Abdullah Pulat] Gözübüyük, bu da yem borusudur [ve] çok uzun vâdelidir. Bu işe şimdi başla[r]sak, yirmi senede bitiremeyiz...

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI] FEHMİ YAVUZ: Biz yine kısa vâdeli tedbirlerimize devam edelim... Bütün Türkiye için ele alınmayan mesken davası asla hâlledilemez.

Bir İktisadi Planlama Teşkilatı [DPT][468] kuruyoruz. [DPT], milli kaynaklarımızı nasıl harekete geçirebiliriz meselesi ile uğraşacak ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü ile [de] takviye edilecektir. Komitelerimizi kuralım... Çalışalım... Fakat kısa [vâdeli] tedbirlerimizi de ihmâl etmeyelim... Zannediyorum [ki], 73.000 personeli var[dır].

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: [Ben bunu] 100.000 [kişi olarak] kabul ediyorum. 100.000 evi nasıl yapacaksınız? En çok ihtiyacı olan vekâletleri ele alıp, bunlara mesken yapılsa, zannederim mesken davası hafifler... Bütün vekâletlere ev yapmak kolay [iş] değildir.

[ULAŞTIRMA BAKANI] SITKI ULAY: Müsaade ederseniz, top[ar]lamak istiyorum... Ek görevler meselesi ikiye ayrıldı: Birisi, memurların huzursuzluğu meselesi... İkincisi de, ücret ve maaş durumlarının ayarlanması meselesi...

Sayın Veki arkadaşlar, tabiatıyla vekâletlerinde yüksek tabakalı memurlarla temasta oldukları için, zannederim huzursuzluk fikirleri, daha ziyâde oradan geliyor. Meselâ, bugün vekâletlerimizde birçok Müsteşarlar, eski idareye mensup olanlardır. Çoğu daire reislerini, haklarında tezvirat da olduğu halde, vazifeye devam ettirmektedir[ler]. Benim kanaatim odur ki, bir memur mutlaka tezviratla işten uzaklaştırılmaz. Büyük memurlar, fikren intibâk edemedikleri bir vazifeden mutlaka uzaklaştırılır[lar] veya değiştirilir[ler]. Ben [öyle] tahmin ediyorum ki, memurlardaki huzursuzluk fikri, bu zevâtın, yerlerinde kalmak için, küçükleri de tahrik ve teşvik etmelerinden ileri gelmektedir. Bunların nafakalarını kesmek istemeyiz. Ama bunların seviyeleriyle mütenasip işler de vardır.

İkinci mevzua gelince... Takdir buyurursunuz [ki], hayat seviyeleri arasındaki fark ölçüsüsüz olunca, o memleket mutlaka tehlikeli yol ve

istikâmetlere gider. Bugün bizde memur, mühendis ve İktisadi Devlet Teşekkülü müntesiplerinin maaşları arasında geniş farklar vardır. Meselâ, Devlet Demir Yolları'nın büyük mikyasta beslenen kaynakları vardır. Bu kaynaklar hangi İktisadi Devlet Teşekkülü'nde olursa, oraya bir hücum olacaktır.

Benim teklifim: Her İktisadi Devlet Teşekkülü'nde, bilhassa [da] bankalarda, sayın arkadaşlarımızın buyurduğu ayarlamaya gidersek, adalet ve nasâfet çerçevesi içinde verilecek bir ücret baremi içinde, [hiç]kimse bir taraftan diğer tarafa kaçma imkân ve arzusunu bulmayacaktır [duymayacaktır]. Elbette bu tahsilli arkadaşlar da, vatanseverlik duygusuna sahiptirler. Binâenaleyh, bu ayarlamaya süratle ihtiyacımız olduğu kanaatindeyim.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Şu halde karar: Bir komite kuralım... Bu işi tetkik etsin ve falan tarihe kadar [da] bitirsin... Meselâ, [bu] ayın nihayetine kadar...

[BAYINDIRLIK BAKANI] DÂNİŞ KOPER: Evvelâ bakanlar kurulunda bu komitenin neler üzerinde çalışacağı husûsunun tayini münâsip olur... 1) Ek vazife... 2) Ek vazife alanların durumları... 3) Mevcut randımanlardan istifade [ve] 4) Bütün memurların umumi dertleri...

(İçişleri Bakanı [İhsan Kızıloğlu], kendi Bakanlığındaki tâyin ve nakillerden [ve] tasfiyeye uğrayanların suistimal vesâiresinden bahsetti.) [469]

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Mesele şu[dur]: Bazı vekâletler, kendi mâiyetlerine hiç dokunmadılar. Bunların içinde itimatlı ve bizim aradığımız dinamizmi de taşıyan adamlar var[dır]. Bunun dışında olanları tasfiye etmekte tereddüt câiz değildir.

DÂNİŞ KOPER: [Cemâl Gürsel] Paşam, personel komitesi bakımından esâsa taallûk eder bir mârûzâtım olacak[tır]. Bizim için hakikaten bazı değişiklikler yapmak zarûreti olacaktır. Meselâ, fiilî olarak politik mevzulara medhâldar olmuş insanları ayırmak için, ihbar dahi olmasa, bunu yapmak lazımdır. İkincisi, teknik kifâyetsizliği dolayısıyla, hizmeti tam mânâsıyla ifâ edemeyecek olanları ayırmak zarûreti vardır. Bu gibi illetlerle

mâlûl olmayan kimseler arasında da değişiklikler mevzuu bahsolabilir. Biz hâliyle idareye destek olacakları teşvik ve himâye etmeliyiz. Nihayet artık idare ile politikayı ayrı ayrı esaslara bağlamak zamanı da gelmiştir. Yoksa mutlaka bir efendi bulacak ve onun kalmasına uğraşacaktır ki, kendi bekâsını da temin etsin... Bunu prensip olarak kabul edip, yardakçılık yapanları atmakta fâide vardır.

SITKI ULAY: Sayın [Cemâl Gürsel] Paşam, muhterem Vekil arkadaşlarımızın fik[i]r[ler]i tamamiyle doğru ve câzip gibi gözüküyorsa da, bunlar normal idare devrine mahsus fikirlerdir. Eğer normal seçimlerden mütevellid bir değişiklik içinde olsaydık, buna ben de taraftar olurdum. Meselâ, eski Dahiliye Vekili [İsmâil] Nâmık Gedik[470] ile uzun boylu işbirliği yapmış [ve] onun bütün işlerine parafe koymuş bir zâtı yerinden atmak, onu tedirgin etmek mi olacaktır?

(İçişleri Bakanı [Tİhsan Kızıloğlu], eski Dâhiliye Vekili'nin [İsmâil Nâmık Gedik'in] hareketlerini alt kademelere asla intikal ettirmediği ve işlerinin çoğunu Râşit Mater[471] delâletiyle veyâ telefonla yaptığı husûsunda [çeşitli] misâller verdi.)

ABDULLAH PULAT GÖZÜBÜYÜK: Ben adliyeci gözüyle ifade edeceğim... Arkadaşlarımın yanlış bir anlayışa varma[ma]larını rica ederim. Bugün her kademede müthiş bir oportünizm var. Yıllarca sâkıt iktidara candan hizmet etmiş olanlar, bugün sütle yıkanmış duruma [sütten çıkmış ak kaşık hâline] gelmiş bulunuyorlar. Bunların % 90'ı böyledir. Ben kendi Bakanlığım yönünden şöyle bir usûl tâkip ettim: Bunlardan yıpranmış olanları, hiçbir kusûru olmasa bile, mutlak surette yerlerinden değiştirdim ve emeklilik süresini doldurmuş olanları [da], emekliye ayırttım [emekliye sevk ettim]. Tarafgirlik yapmış olanlar hakkında da aynı şekilde hareket ettim. On senelik devrede kilit noktalarında [noktalarda] bulunanlar, sureti mahsusada silik kimselerden seçilmek suretiyle, bu makamlara getirilmişler[dir]. Bunların içinde istisnaları [da] vardır. Bunları ayıklamak mümkündür.

Bu gibilerle prensip bakımından yeni ihtilâlin bir felsefesi vardır. Bu felsefenin temeli, ahlaka dayanır. İkinci temeli, şahsiyete [ve] üçüncü temeli ise, bilgiye dayanır. Bunlarla beraber, son unsur [da], inanmaya dayanır. Binâenaleyh, bunların kilit noktalarından [noktalardan] uzaklaştırılmaları

zarûrîdir. Böyle yapmazsak, iyiniyete dayanan çalışmalarımız ilerlemez. Çünkü, bunlar silik ve sinik şahsiyetlerdir. Özür dilerim... Mesleğim ve sanatım bu nevi insanlar üzerinde yürüdüğü için biraz heyecanlandım. Yüksek [Milli Birlik] Komite[si]'nin bu hususta hassasiyeti belirdi ve bir karar verdi. Bu karar şudur: "Devrilen iktidar zamanında nüfuz siyasetiyle işlenmiş suçlar hakkında Adalet Bakanı soruşturma yapmaya [açmaya] yetkilidir" diye karar verdi. Bu muhtelif bakanlıklara ayrı ayrı sunulacaktır. Bu itibarla, adliye teftiş kadrosunu [da] genişletiyorum. Ayrıca, bakan arkadaşlardan, bu inanca bağlı arkadaşları da rica edeceğim... Bu hususta bize fâideli olanlar, Maliye Müfettişleri'dir. Vekâletlerden ricam; bu tahkikâtla ilgili arkadaşların isimlerini bana versinler...

MUHTAR ULUER: Vekâlet Tahkik Heyeti ne olacak?

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Onlar kaldırılacak[tır]. Bu arkadaşları güvenilir şahsiyet olmaları bakımından kabul ederseniz, mesele yoktur. Biz kilit noktalarında [noktalarda] vazife alanlardan maadasını ele almıyoruz.

SITKI ULAY: Mevzuu dağıtmadan, görüştüğümüz personel ve yüksek seviyedeki memurlar hakkında, Vekil arkadaşların aynı fikirde bulunmaları için,bir prensip kararına varmakta fâide mevcuttur. Bence memurların sadece pasif kalmaları ve kanunsuz gördükleri hususlarda müdahale etmemeleri de bir çeşit kusurdur. Yoksa zâtı devletleri de bir mektupla[472] ikâz etme lüzûmunu hissetmezdiniz.

CİHAT İREN: Hakikaten bizim bünyemizi berbât ettiler. Şimdi bunu, bir yolunu bulup, düzeltmeye çalışalım... Ârızaları düzeltirken, elbette bazı aksaklıklar [da] olacaktır. Bâzen iyi tanıdığımız adamlar, bir komitenin huzûrunda karşımıza suçlu olarak çıkıveriyorlar.

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI] FETHİ AŞKIN: Müsteşarına dokunmayanlardan bir tânesi [de] benim... Ben şöyle mütâlaa ediyorum: İtimat buyurup [da], beni bu makâma getirmeseydiniz, bendeniz de bir Umum Müdür'düm.[473] Bu hâdiseye karışmış arkadaşlar var. Bu arkadaş, Şefik [İnan] Bey'in tanıdığı nâmuslu bir insandır. Topyekûn bir karar almak istiyorlarsa, ben o fikirde değilim...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ben Vekil olsam, bakarım, Müsteşarım veya Umum Müdürüm benim istediğim dinamizme sahip bir adam mıdır ve bu adamın geçmişte tiksindirici [bir] hâli var mı[dır]? Bir de var ki, bu adam nâmusludur, ama miskindir.

İ[HSAN] KIZILOĞLU: Ben envâ tasfiyeyi yapmış [bir] Vekil olarak karşınızdayım...

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Bilhassa Cihat İren arkadaşımızın mütâlaası bakımından arz ediyorum: Bu, rejimin yaşaması için bir zarûrettir. Muzır olanlar, yıpranmış ve işgöremez kimseler tasfiye edilmez[ler]se, umumi efkârdan idareye bir itimatsızlık belirebilir. Bunun süratle ele alınması ve bir ay içinde giderilmesi lazımdır. Yoksa bu işler sürüncemede kalır. Mağdur edilmek için [bir] sebep yok. Bir kısmı pasif işlere alınabilir. Emekliliği gelmişse, emekliliğe ayrılabilir.

SITKI ULAY: Yalnız hudûdu [aşmamak] ve kantarın topu[zu]nu kaçırmamak da ölçümüz olmalıdır.[474]

İ[HSAN] KIZILOĞLU: Eğilenleri düzelteceğiz [ve] kötüleri [de] tasfiye edeceğiz.

FERİDUN ÜSTÜN: Hakkâniyetin teessüs edeceğini, millete ilân etmiş durumdayız. Şimdi herhangi bir memurun akıbetinin tayini sırasında... Edison, radyoyu bulacağına, insanların içine okuyacak bir âlet bulsaydı, mesele kalmazdı. Bu olamadığına göre... Bizde idareye hiçbir zaman müstahak olduğu imkânlar bahşedilmiş değildir. Sizi temin ederim [ki], dünün mülevves işlerine karışmış insanlar, öyle kahraman rolündedir ki, şaşarsınız... Nâmuslu insan, arzı iftikâr etmez... Seksek kapının tokmağını çalamaz... Ama mühim mevkide bulunmuş bir adam, muzır işlere karışmamışsa, onun şeref ve haysiyetine dokunmaya hakkımız var mı? Bırakacağım adamın benden sonrakilere kötü miras olmasını [da] istemem... Binâenaleyh, fenâ işlere karışanlar gitmelidir. Siyasi işlere âlet olanlar [ise], esâsen temizlenmiştir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Eğer bu adamlar, ileri gidip [de], eski idareyi tenkit edecek duruma geçseydi, bu yeniliğe lüzum kalmazdı.

[DIŞİŞLERİ BAKANI] SELİM SARPER: Konuşma biraz dağıldı... Müsaade ederseniz, bu dağınıklığa ben de iştirâk edeyim... Her vekâletin husûsî bir vaziyeti vardır. Bu değiştirmelerde [ve] tasfiyelerde, objektif kıstaslar bulmak [da] çok zordur. Fakat her Vekilin takdirine ve vicdanına bırakırsak, bugünkü konuşmanın da ışığı altında, doğru bir istikâmete teveccüh edebiliriz. Bir iki misâl vereceğim: Biz geçici bir hükûmetiz. Yarın [Milli Birlik] Komite[si] de, yerini seçilmiş bir Meclise terk edecektir. Bu olduğu zaman, herhangi bir hükûmet karşısında antipatik insanlar olacağımızdan [şimdiden] emin olalım... Yarın bizim bu çıkardıklarımız, birer kahraman olarak ortaya çıkacaklardır. Bunları da nazarı dikkate alarak, kendimizi denklememiz lazımdır. Temiz olup da, çaptan düşmüş arkadaşlar [da] vardır. Brezilya Büyükelçimiz Şefkati Bey, gayet dürüst ve nâmusludur. Fakat çaptan düşmüştür. Bunu merkeze aldık... Bana geldi [ve] “Beni Turgut Bayar’larla falan merkeze almayın...[475] Ben kendim gideyim...” dedi. Bazıları da tehdit ediyor[lar] [ve] “ bugün olmazsa yarın hakkımı arayacağım” diyor[lar]. Yüksek memurların ve Müsteşarların siyasete karışması[na] veya karışmamasına gelince... Bunların bir kısmı, tazyik altında iş görmüştür. Herkesten aynı celâdet beklenemez... Aile vaziyeti müsâit olmayabilir. Objektif kıstaslar bulmak çok zordur.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: [Dışişleri eski Bakanı] Fâtin Rüştü [Zorlu]’nun[476] üç elemanı varmış...

SELİM SARPER (Devamla): Vardır... [Cemâl Gürsel] Paşam, benim en büyük derdim ve beni rahatsız eden mesele şudur: Adliye Vekili dedi ki, “sana Adliye Müfettişi vereyim...” Elimde ne kağıt, ne [de] dosya var. İşim, bunları Adliye Vekili’ne teslim etmekten ibaret olacaktır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Tevâtür olarak bunlar kötü adam sayılıyor[lar]. Artık bunun delilini düşünmemek lazımdır.

ŞEFİK İNAN: Bu inkılâbın tarihimizde bir ahlakî inkılap olması için, biraz cezrî gitmemiz lazım gelecektir. Bazı vekâletler var ki, oralarda maddi şeyler çok dönmüştür. Kilit mevkiinde olanlar orada durduğu müddetçe, o zat nâmusu mücessem dahi olsa, bunun arkasında bir şey var mı, yok mu diye, bu arkadaşların hiç değilse muvakkat müddet için oradan ayrılması lazımdır. Kimseyi ekmeğinden etmeyelim... Bu, ayrı dava... Fakat hiç

olmazsa tahkikâtımızı sâlimen yapmamız için, bunları oralardan atmamız lazımdır.

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Delillerin ziyâına sebep oluyorlar.

ŞEFİK İNAN: Ulaştırma Bakanı söylüyor... PTT'de dosya dahi çalınmış...

SITKI ULAY: Araştırıyoruz... Elbette ki, oradaki insanlar, bu dosyayı kaybettirmiş olacaklar...

FEHMİ YAVUZ: Biraz dağıldık... Ama bu dağılmaya ihtiyaç var. Personelin huzûru bakımından, yâhut hâkim olarak, bu dava, her birimizin çalışma tarzını aydınlatacaktır. Bu itibarla, gündemden biraz daha almış olsak da, bunu hayırlı bir dava olarak kabul ediyorum.

Vekâletim hakkında da biraz mâlûmat vermek isterim: Efendim, bizim vekâlette maddi ve mali çalma imkânları yok. Belki binde bir diploma satanlar çıkıyor. Yalnız Maarif Vekâleti'nin 70.000'den fazla personeli vardır. Vekâlet, personelle uğraşan büyük bir mekanizma hâlindedir. Esas maarif davaları bir tarafa bırakılmış, "acaba falanı nasıl atlatabiliriz?" gibi işlere girişmişlerdir. Bilhassa son aylar içinde talebenin siyasi ayaklanmalarıyla falan uğraşmışlar... Bütün teşkilat, kabahati bir merkeze atfediyor. Ben iki Müsteşarımı öğretmen yaptım. Dört beş Umum Müdürü [de] öğretmenliğe verdim. Bizde maaşı ne olursa olsun, öğretmenliğe nakil imkânı vardır. Bunların yerine yeni bir takım kıymetlerin konulmasına çalıştım. Sonra [Selim] Sarper'e iştirâk edeceğim. [Gerçekten de] her vekâletin bir husûsîyeti vardır. Ancak efkârı umumiyede bir tasfiye yoluna gidiliyormuş fikrini uyandırmaktan [da] ictinâb edelim...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Biz hükûmet programını okuduk[477] [ve] her vekâletin çalışma istikâmetini [de] gösterdik. Şu halde, her vekâlet, bu programa sadâkate mecburdur. İşin kolaylığına ışık tutan programdır. Ben bütün gazetelerde program aleyhinde tek bir şey görmedim. Şu halde, bu programı yürütmek için bize destek olacak arkadaşlar varsa, febiha; yoksa bu adam şu ve bu mülâhaza ile orada tutulamaz. İşte size ışık tutacak olan budur... Maarif Vekili, elinde imkân var, değiştiriyor. Maarif sistemi, yapıcı ve yaratıcı öğretim sistemine gitmektir. Hatta ben bir Maarif Şûrâsı toplanmasını ve maarife bir veche verilmesini istiyorum.

FEHMİ YAVUZ: Bu yola ilk günden gittik. Bu önümüzdeki [20 Temmuz 1960] çarşamba [günü], Milli Eğitim Komisyonu raporu hazırlanıyor... [Bunu] dağıtacağız ve maarifçileri birer mektupla haberdar edeceğiz... "Bunu tetkik edin... Aramızda münâkaşa edeceğiz..." diyeceğiz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bir takım iddialar var. "Eski Köy Enstitüleri[478] iyi idi" falan... Maarifin en büyük davası, bilhassa öğretmen yetiştirmektir. Sonra 40.000 köyde birer mektep açıp, üçer öğretmen 120.000 öğretmen bulabilir miyiz? Bu da üzerinde durulacak bir şey... Sonra mektep kitapları en iyi şekilde tesbit edilmeli[dir].

FEHMİ YAVUZ: Milli Eğitim Komisyonu raporu, bütün bu davaları ele almıştır. Eski [DP] iktidarın[ın] neşretmekten korktuğu [bir] rapordur.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Sonra üniversiteler politika ile uğraşsın mı, uğraşmasın mı? Benim noktai nazarıma göre, üniversiteler, bu cereyanin içine girmekten ziyâde, politik teşekküllerin programlarını, hedeflerini vesâireyi münâkaşa edebilmeli [ve] tenkit edebilmeli[dirler]. Fakat falan partiye girsin; [işte] bu olmamalı[dır]. Bu mevzuları geçiyoruz...

İ[HSAN] KIZILOĞLU: Migros[479] teşkilatının lağvedildiğine dair bir haber var.

CİHAT İREN: Tetkik ediyoruz... Bunların hepsi zarar ediyor[lar]. Kamyon, memur, falan... Raporları [da] aldık... Elimdedir...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bence lağvetmekten ziyâde, bunları düzeltmek lazım[dır]. Halk, bundan çok istifade ediyordu.

[BASIN-YAYIN ve TURİZM BAKANI] ZÜHTÜ TARHAN: Bendeniz bu müessesenin zeytinyağı suistimaline vâkıfım...

CİHAT İREN: [Gümrük ve Tekel eski bakanı] Emin Kalafat'ın[480] adamlarının zeytinyağı ve sabun suistimalleri var[dır]. Tetkik ediyoruz...

FETHİ AŞKIN: Bu müessese, İsviçre'de mükemmel çalışıyor. Bununla alışveriş edenler mükemmel tasarruf ediyor[lar].

CİHAT İREN: Vedâ ziyâreti için Sturc[481] geldi ve dedi ki, "Tetkiklerimin neticesini [size] bildireyim... Hem politik, hem de siyasi bakımından çok iyi netice alınmıştır. Üç haftalık tetkiklerimiz bize itminan verdi. Mutlak bir itminanla ayrılıyoruz. Bu 34.000.000 Dolar size mutlaka verilmelidir." Belçika Heyeti Meclisi İdâre Reisi de aynı şeyi söylüyor.

Gündemde bulunan mevzuumuz şu idi: Bu fabrikaların sabotajı karşısında "tedbir alalım" diyorduk. Kredileri açınca, oradaki kriz azaldı. Biz tekmil sanayi temsilcilerini çağırdık [ve] bir toplantı yaptık. Bu işe nasıl bir istikâmet verebiliriz husûsunu tetkik ettik. Piyasada hava genişliyor. Mevduat artmaktadır. Koyacağımız metnin, artık Milli Korunma Kanunu'na[482] kon[ul]mamasını kararlaştırdık. Madde elimizde[dir]. Lüzum görülürse, koyabiliriz... Çalışma, Ticaret, Adalet, Maliye ve Sanayi vekâletlerinin hazırladığı dört metin vardır. Ağırdır... Fabrikalara el koyma hükmünü [dahi] ihtivâ ediyor. "Şüyû, vûkuundan beterdir" derler... Mâdem ki, kriz geçti; [o halde] bugün el koyma yetkisinden [artık] vazgeçelim... Artık Ticaret Vekili olarak bir buhranlı devreden korkum yoktur. Zaten Çalışma Vekili'nin getirdiği [de] müdellel bir metindir. Biz de buna iltihâk ettik. Bu, icabında ele alınacak daha sert bir tedbirdir. Arzu ederseniz, Milli Korunma [Kanunu]'nu hazırladığımız şekilde kaldıralım...

SELİM SARPER: İstanbul'da Yabancı Basın Cemiyeti diye bir cemiyet var. Yabancı gazete ve ajanslar, beni buraya fahrî reis olarak seçmek istiyorlar. Arkadaşlarımın aksi bir mütâlaası yoksa, bu fahrî reisliği kabul edeceğim. Paul [G.] Hof[f]man [Lifting de] gelmek üzere... [Temmuz] ayın[ın] 19'una randevu verdi.

FERİDUN ÜSTÜN: Evvelce yapılmış bir anlaşma vardı. Bu anlaşmaya göre, burada karar aldıktan sonra, [artık] imza keyfiyeti tekemmül edecekti.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Arkadaşlar, vakit geldi... Bunu [artık] bırakalım [ve] yarın yine toplanalım...

SELİM SARPER: Müsaadenizle, bir haber daha var ki, arkadaşım Cihat İren'i alakadar eder. İtalyan Büyükelçisi ziyâret etmiş... Türkiye ile İtalya arasında 52 küsûr milyon Lira'lık bir anlaşma var[dır]. Bunun 32 küsûr milyon Liralığı taahhüde bağlanmıştır. İtalyan Hükûmeti, İtalyan firmalarına teminat vermiştir. İtalyan firmaları da, ithâlâta başlamışlardır.

“Diğer kısmını da dispoze [“dispose”] edebilirsiniz [elden çıkarabilirsiniz].” demişler... [İtalyan Büyükelçisi], bazı tereddütler uyandığından, “taahhütlerimize bağlıyız” dediğimiz halde, revizyona tâbi tuttuğumuzdan, içinde bir tereddüt ve şüphe uyandığından falan bahsetmiş... Arkadaş da bir şey söyleyememiş...

CİHAT İREN: Ataşe, bize [de] geldi. İtalyanlarla bir anlaşma var: 50 küsur milyon Lira’lık bir teçhizat ve malzeme kredisidir. Elektriklenme, santraller, deniz motorları, lokomotif, tren, nakil vâsıtaları, yol, inşaat vâsıtaları, belediyelerle ilgili vâsıtalar, turizm için tesisat, sınâî teçhizat vesâire... Şimdi Koordinasyon Heyeti, bir tahsis yapıyor: (Buna âid listeyi okudu.) İtalyan Sefiri [de] hükûmetine bildiriyor. Tediye ediyorlar ve buradakiler işe başlıyorlar. Şimdi bu, [Dışişleri eski Bakanı] Fâtin Rüştü [Zorlu] ile oradaki Başvekilin yaptığı bir anlaşma... Bu, oradakilerin başını bağlamış... İlk hükûmete geldiğimiz zaman, sordular... “Bu ne olacak?” Dedik ki, “Biz taahhütlerimize bağlıyız. Fakat şimdi devlet sektörünün vereceği para yok. Husûsî sektör de öyle... Şimdi Vekiller Heyeti’nin tetkikinden geçen projeler var. Bunlardan hangisi devam edecek, hangisinin iptâline karar verilecek? Bunu tetkik ediyoruz. Zannediyorum ki, yakında nihâî listeye varacağız. Biz hüsnüniyetle yapacağımızı yapalım... Siz de üst tarafından vazgeçin...” Nihâî şekli [de] bir iki güne kadar gelecektir.

Kapanma saati: 12:30

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (15)

16 Temmuz 1960, Cumartesi

Açılma Saati: 10:30

Başkan: Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Selâm size...

[TİCÂRET BAKANI] CİHAT İREN: Muhterem [Cemâl Gürsel] Paşam, gündemde iki küçük meselemiz var[dır]: Almanya'ya bir miktar işçi gönderilmesi meselesi[483] ile Milletlerarası Sosyal Güvenlik Konseyi'nin İstanbul'daki toplantısı hakkında...

Almanya'ya mâden işçisi ve tekstil sanayiinde çalışmak üzere işçi gönderilmesi meselesi, daha evvelce bizim hükûmetle Almanya temsilcileri arasında gayri resmi şekilde konuşulmuş... Şimdilik Almanya'ya ilk partide yüz [ve] müteâkiben de ikiyüz işçinin gönderilmesine imkânımız var[dır]. Şartlar, işçiler bakımından müsâit[tir]. Tamamıyla Almanya [Alman] işçilerinin hâiz olduğu hakları hâiz olacaklar[dır]. Eğer prensip olarak karar verilirse, biz bunun yürütülmesi için gerekli tedbir[ler]i alacağız [ve] müteâkip safhalarından da bakanlar kuruluna haber vereceğiz. Şu anda iş bulma güçlüğü ortaya çıkıyor. [Elimizde] gerek mâdenlerde ve gerekse tekstil sanayiinde çalış[tırıl]mak üzere gönder[il]ecek işçimiz var[dır]. Hem döviz getirmiş olacaklar [ve] hem de kalite imkânlarını artırmış olacaklar.

Almanlar, İtalya'dan, Yunanistan'dan ve Japonya'dan işçi getirmekteymişler... İtalyan işçilerini beğenmiyorlar. Japonya da uzak olduğu için, ilk defa Türkiye'ye gayri resmi şekilde müracaat etmiş oluyorlar. Şimdilik üç sene çalışacaklar. Fakat [daha] sonra ailelerini de, istedikleri takdirde, [yanlarında] götürebileceklerdir. Otuz yaşına kadar olan işçileri tercih etmekteler. Bunlar[ın], Almanya'ya intibâk edemezlerse, geri gelme hakları [da] var[dır].

CİHAT İREN: Bu, işçilerimiz için bir mektep de olur. Ben gayet müsâit karşılarım... Yalnız üç sene çoktur. Orada üç sene kalan bir işçinin bir daha [geri] gelmemek ihtimali vardır. Gelirse [de], memleket için rahatsız edici unsur olabilir. İş görgüsü için bir sene kâfidir. [Böylece] daha çok adam yetişmiş olur...

[İÇİŞLERİ BAKANI] İ[HSAN] KIZILOĞLU: Yabancı memleketlere giden işçilerin % 80'ini kaybetmişizdir.

[DEVLET BAKANI OSMAN] ŞEFİK İNAN: Memleketimizde "sur population" [nüfus artışı] denilen hâdise, bilhassa ziraatte çoğalmaktadır. Yavaş yavaş insangücü ihrâç etme durumuna geçeceğiz ve [bu], çok [da] fâideli olacaktır. Bir de organizasyon olması lazımdır. Biz sellemehüsselâm adam gönderir ve onlarla alakamızı kesersek, [bu] doğru olmaz... Ücretlerinde [ve] ikâmet şartlarında anlaşmalara göre eşit muamele yapacaklardır. Ama Türkleri ağır işlerde kullanmaları muhtemeldir. Fransızlar, mâdenlerde Polonya[lı] işçileri kullanırlardı. Hafif hizmetleri de Fransızlar yaparlardı. Binâenaleyh, bizim de kendi kendimize organize olmamız lazımdır. Onları toplu bulundurmak, müşterek dertleriyle alakadar olmak ve "exploite" ["exploit"] [istismâr] edilmemelerine dikkat etmek lazımdır.

[ÇALIŞMA BAKANI] CAHİT TALAS: Bunu İş ve İşçi Bulma Kurumu organize edecek ve lisan öğrenmeleri gibi hususlar tamamıyla nezaret altında cereyân edecektir. Herhangi bir "exploitation" [istismâr], mevzuu bahis değildir. Sigorta, elbise, çocuk zammı ve ailesinden ayrı kalanlara [da] 2 D[eutsche] Mark'lık tazminat veriliyor. Bu işçiler mâdenlerde çalışacakları için, [önce] birkaç hafta yer üzerinde çalıştırılacaklar, [bu arada] lisanlarının takviyesine gidilecek [ve] sonra [da] yer altında çalıştırılacaklardır. Verilecek ücretler de tatmin edici olacaktır. Meselâ, üç çocuk sâhibi kalifiye bir işçi için 618 [Deutsche] Mark teklif ediyorlar.

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI] FERİDUN ÜSTÜN: Memleket sathına yayılmış ziraat işçilerimiz arasında dahi organizasyon yoktur. Binâenaleyh, işçimizin görgü ve bilgiye ihtiyacı vardır. Bu, onlar için bir mektep olacaktır. Bu sebeple, ben ziraat işçisi için de böyle bir göndermede fâide görürüm. Ancak, arkadaşımızın da ifade ettiği gibi, onları akıbetiyle [de] alakadar olmak lazımdır. Bizim işçimiz mukâvimdir, fakat [buna karşılık]

ağırdır. Onları Birinci Dünya Harbi’nden sonra giden işçilere benzetmemek için dikkatli olmak lazımdır.

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI] FEHMİ YAVUZ: Bence bunların seçilmesine dikkat edilir [ve] kursa tâbi tutulduktan sonra gönderilir[ler]se, memleket hesâbına iyi olur.

CİHAT İREN: [Cemâl Gürsel] Paşam, esasta bazı tedbirler almamız lazımdır. Orada bunları sevki idare edecek, Almanca bilir bir adam bulunmalı ve bunları ezdirmemeliyiz. Sonra bir seneden fazla [da] kalmamalıdırlar. Üçüncüsü, bunlar kat’îyen bekâr [da] olmamalı[dırlar]. Dördüncü olarak da, yalnız Alman işvereninin talebine göre değil, [fakat] bizim ihtiyacımız [olan] işkolları için [de] adam yetiştirecek çâreleri aramalıyız. % 10-20 fire versek, yine biz kârlı oluruz [çıkarız].

[ULAŞTIRMA BAKANI] SITKI ULAY: Gidecek işçiler, herhalde başlarında bir müfettiş olarak gideceklerdir. Bunlar mütehassıs olarak memlekete dönecekler, lisan öğrenecekler ve memleketimizdeki işsizliğin bir kısmının önlenmesine yardımcı olacaklardır. En mühimi, muhacir derdi ve sıkıntısı da az çok tahaffüf edecektir. Bilhassa Romanya’dan ve Trakya’dan gelen işçiler sevk edilirse, biz çok rahat edeceğiz. Sayın Dahiliye Vekili maksadımı anlarlar. Kötü işçi sevk edersek, “artık Türkiye’den işçi gelmesin” diye bir netice doğurması ihtimali vardır.

İ[HSAN] KIZILOĞLU: [1]939 senesinde Kırıkkale fabrikasından, başlarında mühendis murâkıpları olmak üzere, kalifiye işçi yetiştirilmek üzere, kırk işçi gitti. Bunlardan onbeşi izini kaybetti[rdi]. Harb patladığı zaman bunların yedi sekiz tânesini Münih’te buldum [ve] Türkiye’ye getirdim. Türk işçisi, Türkiye’de tembeldir, ama Almanya’da çok çalışkandır [ve] beğenilmektedir. Bu şekilde 854 işçi olduğunu hatırlarım. Rusya’ya da gönderilmiş tam 722 Türk vatandaşı Rusya’da kalmıştır. Kayseri’den giden işçiler de, kadın, para ve telkinle orada kalmışlardır. Onun için teşkilatlı bir tarzda olursa, itirazım yok[tur]. Alman Çalışma Bakanlığı ile işbirliği yapmamız şarttır.

CAHİT TALAS: Öyle [de] olacaktır. Temasa geçilecek[tir]. Bunlar seçilecek[ler] ve kursa tâbi tutulacak[lar], nasıl hareket etmeleri lazım geldiği anlatılacak [ve] başıboş [da] bırakılmayacaklar[dır]. Zaten

önümüzde Müşterek Pazar[484] konusu var. Buna girersek, zaten bu gibi tedbirlere lüzum da kalmayacak[tır]. Bir müddet sonra memleketler arasında şahısların gelip gitmesi serbest olacak[tır].

İ[HSAN] KIZILOĞLU: O halde bu da, bizdeki kalifiye işçinin köküne kibrit suyu eker...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bizim en büyük felâketlerimizden birisi [de], tekâmül safhasında milliyetçiliğe erememiş olmamızdır. Biz hâlâ din saltanatından kurtulup [da], milliyet safhasına girememişizdir. Köylüye sorarsanız, "Türküm" der; ama bunu sadece ağzı ile söyler. O sadece ismi Türk; [fakat] kendisi basit bir mahlûktur. Bu adam Almanya'ya, şuraya buraya gittiği zaman, köydeki Fatma'yı da unutur, Ayşe'yi de ve neticede orada kalır. Ama şartlı şurtlu giderse, bir iki sene kaldıktan sonra mutlaka dönmesi temin edilirse, mesele kalmaz...

[DIŞİŞLERİ BAKANI] SELİM SARPER: Almanların işçiye ihtiyacı olduğuna göre, belki bu yolda bir mukâvele yapılabilir ve neticede geri yollanmaları temin edilir. İsterseniz, esâsını bir tetkik edelim...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: O halde bu mesele bitti. Mâdem ki, evvelâ [sadece] yüz tâne istiyorlar, [o halde] bir tecrübe edelim...

[SANÂYİ BAKANI] MUHTAR ULUER: Bu gece ben ne uyudum, ne de gazeteciler uyuttular. "Efendim, bu petrol işinde ne oldu?" İnkişâfın iyi olduğunu ve saat saat de daha iyiye gittiğini anlattım. Efendim, Türkiye'nin iktisadi hayatı inşallah dün saat üçten itibaren bir yeni yol bulmuş oluyor. Saat üçte bir haber: "Adana'daki Bulgar dağı mevkiinde açılan 1.400 metrede bulunan petrol, fevkâlâde iyi netice vermiştir. Fışkırarak çıkmaktadır. Fışkırarak çıkması, petrol âleminde çok mühimdir." Tabiî heyecanlandım... [Fakat] bir şey yapacak durumda [da] değilim... Hemen Mobil Umum Müdürü'nü çağırdım. "Durum nedir?" dedim. O [da] haberi derhal Amerika'ya bildirmiş... Onlar [da] bir taraftan bayram yapıyorlar. "Yarın matbuata [haber] vereceğim" demiş... "Yok" dedim, "Evvelâ bizim ağzımızdan milletimiz öğrenecek... Ondan sonra siz neşriyat yapacaksınız." Hakikaten zâtı âlinizin ağzından Türk milleti bu müjdeyi aldı.

Efendim, Mobil kumpanyasının Kuranşa No: 1 sondajı, Adana dahilinde 3.800 metreye [kadar] inildiği halde, [maalesef] müsbet çıkmadı. 1958'de başlamıştır. Arkasından [da] Dumandere mevkiinde bir sondaj daha yapan bu kumpanya, Karaisâlı mevkiinde bir sondaj daha yaptı. Sondaj, 1960 [yılı]'nın 4 Nisan'ında başladı [ve] maalesef bu da kuru çıktı. Bulgar dağı mevkiinde ve müsbet olduğu ifade ettiğimiz şey, 22 Haziran 1960'da, yani inkılap hükûmetinin zamanında ve bizim uğurumuzla başladı ve bizim uğurumuzla bitti. Yirmi günde 1.450 metreye iniliyor... Büyük bir kaya tabakasına rastlanmış... Kaya, 600 metre istidâdında imiş... Petrol, mâlûm bu gibi kayalar altında saklanır ve oradan çıkar. 600 metre kayalığı geçtikten sonra petrole giriliyor.

Bunun kıymeti nedir? Mâlûmat için arz edeyim: Kesâferi 35 APİ derecesinde imiş... Garza'nın 28, Rama'nın 18-20, Kâhta'nın [ise], 10 APİ'dir. Irak'ınkiler 36, bizimki 35... [Yani] çok fevkâlâde... Üçüncü ve dördüncü sondaj derhal başlayacak[tır]. Bendeniz hemen hareket edecektim... Fakat halkı heyecâna veririm diye endişe ettim. Şunu da arz edeyim ki, bulunan kesit 300 metredir. Raman 90 metre... Geçen gün arzı mâlûmat ettiğim Trakya'daki 6 metre, Kâhta['daki ise], 300 metre... Bu, 300 metre... Yani 800 fit... İnşallah bu Türkiye'nin iktisadi istikbâlinde büyük bir devrim olacaktır. (Elindeki ham petrol şişesini göstererek...) Arkadaşlar görsünler... Bu, âdetâ bir sudur... İçmek lazımdır. "Uzunluğu ne kadardır?" diye sorulursa, bunun tesbiti için [de] sondajlar lazımdır. Yalnız haber vereyim... Ben oraya gideceğim...

Ancak büyük hayâl[ler]e de kapılmamak lazım[dır]. [Ortalıkta] "döviz vermeyeceğiz" falan gibi [bir takım] laflar dolaşmaktadır. Döviz vereceğiz. Bu petrolün ancak % 12,5'u bizimdir. İnşallah, öyle bir rezerv elde ettiğimiz takdirde, 15.000.000 ton istihraç ettikleri takdirde, Türkiye'nin petrol için ödeyeceği para, [artık] memlekette kalacaktır. Dünya petrol anlaşmaları böyledir. Irak ve İran % 50 kabul ediyor[lar]. Ama onlar işi millileştirmektedirler. Tasfiyesi bizde yapılacak[tır]. Sonra 3.250.000 tonluk kapasitenin devamı şeklinde karar vermiştik. Bu da Cenâb'ı Hakk'ın lütfûdur. % 12, iyi bir hissedir [ve] Türkiye'yi âbâd eder.

[MÂLİYE BAKANI] EKREM ALİCAN: Ben bu kanunun[485] [Petrol Kanunu tasarısının] sözcüsü idim. O zaman [bunu] kabul etmeye mecbûr

olduk.

MUHTAR ULUER: Türkiye Petrol [Mâden Tetkik] Arama Enstitüsü, orada arama yaptı, fakat [hiçbir şey] bulamadı.

CİHAT İREN: Bir teselli noktası var: Her imtiyaz verilen bölgede, Türkiye'ye âid bölgeler mahfuz tutulmuş... Sebebi [de] şu: Öteki [aramayı] yarıda bırakırsa, Türkiye arayabilecek...

MUHTAR ULUER: Bunu biz değil de, teknik adamlar söylesin... Her sondaj 5.000.000 Lira'ya mâl oluyor.

Dün bilmem manzûru âliniz oldu mu? Cumhuriyet gazetesinde Kurmay Albay Kenan Arkın'ın bir basın toplantısı çıkmış... "Kömür Tevzii ve Satış Enstitüsü'nde yolsuzluklar" başlığını taşıyor. Bu havâdis, İstanbul'u karıştırmıştır. Aynı adam, vaktiyle, "kömür karnelerini toplayıp, sonra kendimiz dağıtacağız" diye bir haber daha yaymıştı. Kömür Tevzii Umum Müdürü orada iken, "bir toplantı yapalım" demiş... Bu zat, "ben seni tanımıyorum" diye karşılık vermiş ve hakikaten basın toplantısını [da] yapmıştır. Adam ne desin? Resmi falan da gazetelere basılıyor.

Biz yolsuzlukları iki şekilde mütâlaa ediyoruz: Birisi 27 Mayıs 1960'dan evvelki yolsuzluklar... Diğeri de, bundan sonrakiler... Meselâ, diyor ki, "denizden nakil imkânı varken, kara yoluyla getirilmiş..." Bu, suistimal değildir. Parasını adam kendisi vererek, bunu kendisi kabul etmiş... Sonra, "Bakana da 6.000 Lira sarf edilerek, oda tahsis edilmiş" diyor. Sanayi Vekili denen zâtın İstanbul'da [bir]çok işi vardır. Benim oturacak yerim yoktur. Bu da suistimal değildir. Halk, bizden büyük suistimalleri meydana çıkarmamızı istiyor. Basit ve iş icabı yapılan şeyleri, suistimal gibi göstermek doğru değildir.

Gelelim 27 Mayıs 1960'dan sonrasına... "Bakan bir zâta bir ton kömür verilmesini emretmiş... Karne dışı hiçbir kimseye kömür verilmez... Binâenaleyh, bu emri yerine getirmedim." diyor. Allahtan ki, Cumhuriyet [gazetesi] bunu almış... Vaziyet şu[dur]: Emekli Koramiral Kemâlettin Bozkurt[486], bana geldi [ve] hastasından bahsetti. "Linyit yakamıyorum... Rica ediyorum... Talimatnâme dışı... Ama bana bir ton kok kömürü verir misiniz?" dedi. Böyle bir kontenjan var. Vekilin emrine 250-500 ton

verilmiş... Bir Vekil, bedeli mukâbiline bir ton kömür verir ve oradaki zat, “ben bunu tanımıyorum” der... Bu, olmaz... Hele gazeteye beyanat şeklinde asla olmaz... Bu, bindiğimiz dalı kesmektir. Kendisini murâkabe vaziyetindeyim. Geçen gün de [görevinden] alınması için emretmiştiniz... Bunu niye yapıyor? Çünkü, resminin [gazetede] çıkması lazımdır. Mütemâdiyen basın toplantısı yapıyor. Bu dördüncü basın toplantısı... Hakikaten üzülecek tarafı var[dır]. Arz etmek istedim... Üzüldüğüm nokta [da], beyanat vermesi[dir].

CİHAT İREN: Avrupa Müşterek Pazarı anlaşmasına temas etmek istiyorum. Roma Anlaşması[487], altı akit devletin, esas itibarıyla oniki senelik bir intikal devresi zarfında, tedricî gümrük indirimleriyle, gümrük birliğini istihdâf ediyor. Ayrıca, “Altılar”ın[488] % 90 nisbetindeki liberasyonu, ithâlât serbestisini... Bu altı devlet, ziraatte müşterek bir istihsâl ve fiyat politikası tatbik edecekler[dir]. Bütün “Altılar”ın dışında kalan memleketlere müşterek gümrük târifesi tatbik edecekler[dir]. Bir de, birbirlerine yardım etmek için, bir Avrupa Yatırımlar Bankası kuracaklar[dır].

1 Ocak 1960 senesinde bunun tatbikâtına geçildi. Oniki sene sonra yürürlüğe girecekti. O kadar güzel netice aldılar ki, gerek bir gümrük birliği ve gerek[se] ekonomik entegrasyon, anlaşmada derpiş edilen müddetten evvel ortaya çıkacaktır.

Bu antlaşma muvâcehesinde Türkiye’nin durumunu izah edeyim: Roma Antlaşması’nın Türkiye bakımından en tehlikeli durumu, gümrük birliğine taallûk etmektedir. Akit devletler, gümrük vergi ve resimleriyle miktar takyidini ref ederken, diğer devletlerden gümrük [vergisi] almaya gideceklerdir. Bunun neticesi, Müşterek Pazar’a vâki ihrâcat, diğerlerine nazaran % 40 nisbetindedir. Türkiye, Müşterek Pazar dışında kalırsa, mukadder neticeleriyle, ehemmiyeti küçümsenmeyecek bir tıkanıklığa mâruz kalacaktır. Müşterek Pazar’a girildiği takdirde ise, birçok fâideleri olacaktır. Bizim ihrâcâtımız ikinci devletlere karşı himâye edilmiş olacaktır.

([Ticâret Bakanı, deruhte edeceğimiz vecibelerin esaslarını okudu.)

Şimdi bu mâruzattan sonra, Vekiller Heyeti’nde iki karar ittihâzını rica ediyoruz: Müşterek Pazar organlarında uyanabilecek olan tereddüdün ve

suitefehhümün izalesi ve Türkiye'nin Müşterek Pazar ile müzakerelere devamının kararlaştırıldığının, [daha] şimdiden zikri geçen organlara arzı... İkincisi [de], Müşterek Pazar ile müşâreket meselelerini aralıksız olarak tetkik etmek ve gerekli hazırlıkları yapmak üzere, bakanlıklardan bu işle ilgili elemanların biraraya geleceği bir bakanlıklararası komitenin yeniden teşkili cihetine gidilmesi...

İlk[i], hükûmetimizin kararı olarak, bir hazırlık devresi istedik. Eğer Heyeti Vekile tensip ederse, Hariciyemiz müracaatta bulunsun ve desin ki, "Biz müzakerelerin başlamasına hazırız ve randevu istiyoruz. Tarih tesbit edin..." İkincisi [de], bakan[lık]lararası bir komitede bu işi ele alalım...

Biz daha evvel Odalar Birliği'nde bir heyet kurduk ve hükûmetten de ileri giderek, yıldırımlar[ı üzerimize] çektik. Orada hazırlanmış bir takım malzeme var[dır]. Fakat bugünkü hükûmet, o kâbilden çalışmalarla bu işi yürütemez...

Bizim teklifimiz şudur: Meselâ, Dahiliye Vekâleti [ve] Çalışma Vekâleti gibi bazı vekâletler, bu çalışmalarla ilgilenememişlerdi. İlgili vekâletlerden en vasıflı arkadaşlarımızdan mürekkep bir heyet kuralım ve müstemirren bu işle uğraşsın[lar]. Pazartesi günü [saat] beşte başlayacak [olan] toplantılarla, bu işi bir istikâmete götüreceğiz. Fakat müsaade ederseniz, bu komite, Ticaret Vekâleti'nin emrinde bulunsun veyahut isterseniz, Maliye Vekâleti'nin bu komitede devamlı bir çalışma ünitesi olsun... Biz de vekâletimizden yalnız[ca] bu işle meşgûl olacak [olan] iki arkadaşımızı [komiteye] verelim...

Tasavvurumuz [da] şudur: Bu çalışmaları biz Eylül [ayına] kadar müsbet bir şekle sokarız ve Eylül [ayında] da müzakerelere başlarız. Öyle görünüyor ki, Yunanlılar, Temmuz [ayı] içinde bu işi bitirecek[lerdir]. Ağustos [ayın]da tâtile gidiyorlar. Biz de Eylül [ayın]da başlarız. Bu, bizim için çok ehemmiyetli[dir]. İhrâcâtımızın % 40'ını tutan tütün vesâirenin bloke olması tehlikesiyle bizi karşı karşıya kalmaktan kurtaracaktır.

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI] FETHİ AŞKIN: Bizim arkadaşların bir kısmı da bununla meşgûl oldular. Yalnız hepimizin bu mevzuu bilmemizde fâide görüyorum. 1948 [yılın]da OECE [OEEC] kurulduğu zaman, Avrupa'da bir gümrük ittihâdı başlamıştır. OECE [OEEC] kurulduğu

zaman, bir taraftan Marshall yardımının[489] dağıtılması... Bir taraftan da, bu yolda çalışılmış ve Gümrük Etüd Grubu diye bir grup kurulmuştur. Sonradan ismini Gümrük İşbirliği Konseyi[490] diye değiştirdik. Biz bu konseyin âzâsıyız [ve] her iki vesikayı da imzaladık. Yalnız bu konseyin 1950 [yılın]da hazırladığı vesika elimizdedir. 1955 [yılın]da hazırladığı vesika üzerinde de çalışıyoruz. [Yakında] huzûrunuza getireceğiz. Bir târife değişikliği yapmayacağım. Sadece listeyi, eski vergilerle yürürlüğe koyacağız.

Biliyorsunuz, Avrupa'da ilk gümrük ittihâdı, Benelüx devletleri[491] arasında kurulmuştur. Bu gümrük ittihâdı, tam bir gümrük ittihâdı değildir. Diğer târifelerden farkı, dış târifelerinin bir oluşudur. Serbest ticaret, OECE [OEEC] arasında % 90 [oranına] çıktıktan [yükseldikten] sonra, gümrük vergilerini kaldırma safhasına gelmişlerdir. Biz, birinci etaba geçmeden, [yani] liberasyona gelmeden, doğrudan doğruya müşârik âzâ sıfatıyla, biraz daha uzun devrede, gümrük vergilerini indirme safhasına geçeceğiz.

Avrupa, bir iktisadi birlik hâline gelmektedir. "Altılar", bir serbest mübâdele bölgesi içine girdiler. "Altılar"[ın] durumuyla serbest mübâdele bölgesi arasındaki fark şudur: "Altılar"ın da gümrük vergileri, muayyen bir devre sonunda, tamamen [ortadan] kalkacak[tır ve] dışarıya karşı müşterek bir [gümrük] târife[si] yapılacak[tır]. Yine kendi aralarında "Altılar", tek [bir] devlet [gibi] gözükecek[lerdir] ve aralarında târif[e] yine kalkacak[tır]. Fakat dışarıya karşı her devlet kendi târifesini muhafaza edecek[tir]. Teknik müşkülât da [zaten] bundan ileri geliyor: Eşyanin menşei meselesi...

Sonra "Altılar"ın dışındakiler "Yediler" grubunu kurdular: Biz, Yunanistan, İzlanda, İspanya [ve] İrlanda bunun dışındayız. Biraz evvel [Cihat [İren] arkadaşımın arz ettiği gibi, bizim Avrupa'nın bu bölünmesinin dışında kalma imkânımız yoktur. Çünkü, "Altılar"la [dış] ticaretimiz % 40 seviyesindedir. Bunu terk edemeyiz. Bu sadece bir ticaret işi [de] değildir. Bunun dışında, sermaye hareketi, insangücü hareketi gibi öyle hareketler vardır ki, bunların hepsi, bu mevzua verilmesi lazım gelen ehemmiyeti ifade etmektedir. Okuma [ve yazma] seviyesi bakımından [da] Maarif Vekâleti'ne büyük iş düşmektedir.

Biz 1950 [yılın]da kıymet esâsına geçtik. Eskiden tartarak alıyorduk. Kıymet esâsı, tatbikâtı güç olmakla beraber, iyidir... Konjonktürü tâkip

ediyor [ve] vergiyi ona göre alıyoruz. Yalnız himâye politikası bakımından bugünkü târifemiz müşkül bir durumda oluyor [kalıyor]. Serbest [Müşterek] Pazar'a gidince, bugünkü târifeyi tatbika ve himâyeyi yapmaya imkân olmayacaktır.

Biz iki taraflı [bir] çalışma yaptık [ve] halen de vekâletimizde buna devam ediyoruz. Bir taraftan, müşterek târife ile bugünkü târifemiz arasındaki farklılığı kurmak için, iki târifeyi [birbirine] yakınlaştırdık [ve] mukâyesesini [de] yapıyoruz. Diğeri de, Müşterek Pazar'a girdiğimiz takdirde, indirime esas olacak vergilerin hangileri olacağı bugünden tesbit edilmelidir. Bu hususta Sanayi Vekâleti, Ticaret Odası, Ziraat Vekâleti ve teknisyenler toplanmak suretiyle, bir çalışma yaptık. Bu çalışmayı yeniden ele almak lazım gelecek ve târifeyi [de] yeniden revizyona tâbi tutmak icab edecek[tir]. Yalnız bu, hakikaten zor bir çalışmadır. Çünkü, himâye marjını temin edebilmek için, dış piyasa ile iç piyasa arasındaki farklılıkları iyi tâkip etmek lazımdır. Bu çalışmalarda bütün vekâletlerin temsilcilerinin hazır bulunması gerekir. Ben Ticaret Vekili arkadaşımdan rica edeceğim... Kendilerine iştirâk edemiyorum... Benim göndereceğim arkadaş, hergün toplantılara devam edebilir mi ve bunun bir fâidesi var mı, bilmiyorum...

[DEVLET BAKANI OSMAN] ŞEFİK İNAN: Bu Müşterek Pazar davası, 20. asrın en büyük meselesidir. Bunun devamı olarak, Birleşik Avrupa Devletleri, adı telaffuz [dahi] edilmeden, kuruluyor.

Biz bu hususta bir seminer tesis etmiştik. Bu seminerin zabıtlarını bastırıyoruz [ve] tevzi edeceğiz. Meselelerin az çok derinliğine girmek [inmek] lazımdır. Buraya bir defa katıldıktan sonra, [artık] bir daha geri dönmek [ihtimali] yoktur. Çünkü, muahede, girişi derpiş etmiş, [fakat] çıkışı etmemiştir. Ama bizim husûsîyetlerimiz var[dır]. Biz [Müşterek Pazar'a] girmek için istidâ verdiğimiz zaman, bizi sevk eden âmil, Yunanistan'ın müracaatı oldu. Muahedede derpiş edilen onbeş yıl içinde, muhtelif memleketlerin tek [bir] pazar hâline gelmesi derpiş edilmiştir. Tedricen gümrük hudutları kalkacak ve tam manâsıyla bir rekâbet serbestîsi başlayacaktır. Biz bugünkü şartlarımızla bu serbestîye tahammül edebilir miyiz? Hangi sanayimiz bu rekâbete karşı ayakta durabilir [kalabilir]? Hiç değilse şartları[mızı] hazırlamamız lazımdır. Aksi takdirde, müstakbelin alt kademelerinde yer alan bir devlet hâline geliriz. O itibarla arz ediyorum:

Hâdise, ne münhasıran bir ihrâcat mevzuudur [ve] ne de bir [gümrük] târife[si] indirimidir. Bunun dışında, yepyeni bir siyasi teşekkülün parçası olmak veya olmamak davası vardır.

Öyle görünüyor ki, böyle bir camiâ içinde Türkiye'nin sanayileşmesi mümkün olmayacaktır. Türkiye'nin kendi sermayesi, daha garbî Avrupa'ya doğru kayacaktır. Bilhassa insan unsurumuz bakımından [buna] ayak uyduracak durumda değiliz. Belçika, İtalya [ve] Fransa, yan yana gelmişler[dir]. Ama onların birbirinden korkusu yok[tur]. [Bilâkis] hepsi aynı durumdadır. Bilhassa insan unsuru üzerinde ısrâr edeceğim. Yeni bir tabakalaşma ile karşı karşıya geleceğiz. Yunan amelesiyle İtalyan patron, istediği yere yerleşebilecek[tir]. Memleketimizde de, meselâ büyük İtalyan muhaceretiyle karşı karşıya gelebileceğiz. Daha önceki komisyonun hazırladığı şartlar kâfi değildir. Yunanistan, on sene ile de iktifâ edebilir. Çünkü, orada insan unsuru kâfidir. Çünkü, orada nüfus tazyiki vardır. Bizim bu safhaya gelmemiz için on seneden fazla bir mütâreke istememiz lazımdır.

FERİDUN ÜSTÜN: Muhterem [Cemâl Gürsel] Paşam... Mevzu, hakikaten ehemmiyetlidir ve bugünkü hâliyle ziraatte bir zirâî entegrasyon hâlini gösteriyor. İleride bir siyasi teşekkül [de] olabilir. İçinde çok ciddi problemler var. Bilhassa zirâî istihsâl bakımından... Ama biz milli ekonomiye müfit bir takım tâdilâtla iktifâ edebilirsek, onları elde etmekten çekinmemeliyiz. Lâkin bu arada Müşterek Pazar ile görüşmelere devam etmek mecbûriyetindeyiz. Neticesi yine burada kararlaştırılacaktır. Bundan evvel bazı konuşmalar olmuş [ve] iş, bu safhaya [kadar] gelmiştir. Ne teklif yapacağımızı [edeceğimizi] anlamak için, bu çalışmalara başlamak lazımdır. Mansfold planı diye bütün zirâî teşkilatlarını ünifiye ["unified"] etmeye [birleştirmeye] başlamışlardır. Fikren olan câzibesine rağmen, bunun yanında, belki mahzurlu taraflar da vardır. Buna komisyon karar verecektir. Devamlı olarak çalışma mevzuunda, ben de Fethi [Aşkın] arkadaşıma iştirâk ediyorum. Çünkü, en iyi arkadaşımızı oraya tefrik etmemiz lazımdır. Ben teşkilatımın Umum Müdürleri'ni orada işgâl edersem, diğer işler aksayacaktır. İkinci derecede arkadaşlar ise, orada verimli olamayacak[lardır].

EKREM ALİCAN: Bu mevzuda, Avrupa'ya dahil [olan] memleketleri, bir siyasi ve iktisadi ünite hâline getirme gayreti olduğu muhakkaktır. Bilhassa Yunanistan da bu teşebbüse girince, [ihraç] maddelerimizin aynı olması dolayısıyla ve daha ziyâde Ticaret Vekâleti'nin görüşüyle, eski [DP] hükûmet[i] de, bu teşebbüse girmiştir. Bu arada, bir de banka kuruyorlar. Oradan kredi elde etme imkânları da beliriyor. Eski hükûmetin ise, krediye olan zaafı mâlûm... Tabiî neticede, gümrükler ne olacak, ziraatimiz ne olacak, sanayi ne hâl alacak meseleleri de mühim... Yunanistan, tahmin ediyorum, 1961 [yılın]da bu işi hâlledip, yürürlüğe koyacak[tır]. Türk Hükûmeti'nde vâki değişiklik dolayısıyla, bizim Müşterek Pazar'a girme husûsundaki müzakerelere katılıp katılmayacağımızın tesbiti bakımından bir tetkike girişmemiz ve bunun için de bir komite kurmamız yerinde olacaktır. Bu komitede, peşinen, Müşterek Pazar'a girerken, girme mevzuundaki şartlarımızdan evvel, buraya girip girmeme mevzu bahsolmalı[dır]. Yani [komite], bir emri vâki karşısında kaldığımız zehâbına kapılmamalıdır. İcâb ediyorsa, önümüzdeki problemin çok mühim olması noktasından, yirmi senelik bir intikal devresi de vardır. Biz komiteyi kuralım... Ama bu, Müşterek Pazar'a girme mânâsında olmasın... Eğer tetkik neticesinde girmeye mecbûr olduğumuza [dair] kanaat hâsıl olursa, neleri bu Müşterek Pazar'dan istememiz lazım olduğu hususlarını da komite etüd etsin... [Komiteye de] yirmi otuz günlük bir müddet verelim...

SELİM SARPER: Bu, ikinci harbden [İkinci Dünya Savaşı'ndan] sonra canlanmış bir meseledir. Amerika ve Rusya gibi muazzam imkânlar karşısında, münferit küçük devletlerin bekâsı mevzuu bahsoldu ve tereddütler uyandırdı: Acaba Avrupa'da ABD gibi bir devlet kurabilir miyiz? Bu fikri, ortaya atıldığı zaman, İngilizler, hem Avrupa işlerine müdahale imkânlarını bulmak [ve] hem de Commun Wealth [Commonwealth] [İngiliz Milletler Topluluğu] ile alakasını devam ettirmek için, bir arbitran ["albitral"] [hakem] rolü oynamak istediler. İngilizler dediler ki, "biz fonksiyonel yoldan gidelim..." Avrupalılar ise, bir müessese hâline girmek istediler. "Altılar" ve "Yediler" buradan çıkmıştır.

Şimdi Şefik İnan arkadaşımızın bir Avrupa Müşterek Pazarı'na temasları, bugün içinde bulunduğumuz şartlara göre, biraz hayaldir. Zirâ, biz bunun içinde kalabilir miyiz, kalamaz mıyız meselesi, şimdiden düşünülemez. Biz siyasi teşekkül olan Strazburg'da âzâ[492] olduğumuza göre, bu Müşterek

Pazar’a girmek ne kadar tehlikeli ise, girmemek de o kadar tehlikeli olabilir. Burada yapılacak iş, Maliye Vekili arkadaşımızın buyurdukları gibi, bu işin görüşülmesi ve hazırlığının yapılmasıdır. “Biz tütün piyasamızı Avrupa’da kaybedersek, Avrupa’da [Amerika’da] bulabiliriz” düşüncesi, artık bir hayaldir. Artık Amerika, kendi memleketinde olduğu kadar, başka memleketlerde de sigara zevkini değiştirmiştir. Dışarıda kaldığımız takdirde, malımızı satamamak durumuna düşebiliriz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Müsaade ederseniz, bu mevzuda [daha] fazla konuşmaya [artık] lüzum kalmadı. Bir komisyon kurulmalı, bu mevzu orada tetkik edilmeli ve oraya girmenin şartları hazırlanmalı[dır]. Çünkü, buraya girmeye esâsen karar verilmiş[tir]. Şimdi [geriye artık sadece] şartlarını tesbit etmek kalıyor. Bu komisyonun kimlerden kurulacağını tesbit edin ve Ağustos [ayın]ın yirmisinde rapor hazır olsun...

Arkadaşlar, biz oraya girmezsek, hâlimiz perişândır. Çünkü, bu adamlar, iki üç asırdan beri sanayinin içine girmişler[dir]. Bu muazzam sanayi karşısında, girmesek de, bizim sanayimiz zaten ölmeye mahkûmdur. Bugün bile çimentoyu [ve] şekeri satamıyoruz. Girersek, bugünkü sanayimizin prensiplerini ve yollarını değiştirmek mecbûriyetinde kalarak, belki bir şeyler yaparız. “Ziraatimiz de bu halde olamaz” diyeceklerdir. Bizim mütehassıs arkadaşlar, mâkûl yollarla bunu hazırlayabilirlerse, bu iş olur...

CİHAT İREN: Tetkikler de [zaten] bunu gösteriyor. Başka kurtuluş yolu [da] yok[tur]. Tedâbiri ittihaz edecek yolları aramalıyız. Kendileriyle görüşebileceğimiz uzun bir intikal devresi var[dır].

MUHTAR ULUER: Dâimî olarak devlet himâyesinde kalan sanayi, [zaten] sanayi değildir. Kendi kendine yaşayacak imkânları ona vermek lazımdır. Bunlar da kapanacak veya yeni şekle intibâk edecektir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Binâenaleyh, Ağustos [ayın]ın yirmisinde bu işin raporu buraya gelmeli[dir].

FERİDUN ÜSTÜN: Bu petrol haberinin sevinci içinde, arkadaşlarımın fikrini istihsâl etmek istiyorum: Vekâlete geldiğimiz gün, maaş ve ücretleri düşük olan bir takım memur ve müstahdeminin [müstahdemin] ucuz yemek imkânlarının kaldırılmış olduğunu gördük. Eğer Heyeti Celileniz tensip

ederse, bakanlığımın diğer bir faslından bu adamlara ucuz yemek vermek için, benim tahsisatıma da 100.000 Lira verilmesini istiyorum. (“Bu, umumi bir derttir” sesleri.)

EKREM ALİCAN: Bunun tetkik edilmesi için emir buyurdunuz... Bir aktarma kanunu [kanun tasarısı] ile huzûrunuza geleceğiz. Ben vekâlete geldiğim zaman, 900 memur arkadaşın ucuz yemek yedikleri bir lokantada, 175 Kuruş’a verilen yemeğin, 75 Kuruşu’nu karşılayacak tahsisâtın kesildiğini müşahade ettim. Bütçenin her husûsunda çok semih hareket edip dururken, nedense bu tahsisâtı kesmişler. Sonra, [Dışişleri eski Bakanı] Hasan Polatkan demiş ki, “iki takıma futbol maçı yaptıracağım [ve] bunu karşılayacağım.” Ben dedim ki, “bunu futbol vesâire ile değil de, normal yollardan temin edelim” ve 100[.000?] Lira’lık tahsisâtı aktarma yoluna gitmek istedim. Arkasından [da] Feridun [Üstün] Bey geldi [ve] “bizde de böyle bir vaziyet var” dedi. Nihayet Başvekâlet’in bu yolda emri geldi. Zannediyorum ki, 1.000.000 [Lira] ile bu iş hâlledilecektir.

SELİM SARPER: OECE [OEEC]’nin teşkilatlanması için, Pâris’te nâzırlar seviyesinde ve ekser devletlerin Maliye, Ticaret ve Hariciye Nâzırları’nın iştirâkiyle bir toplantı olacak[tır]. Bunun hakkında arkadaşların bir karara varmaları mümkün olursa, çalışmalarımızı bu istikâmette yaparız.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Avrupa’ya ne kadar [çok] arkadaş giderse, yeni hükûmetin vechesini tanıtmaya o kadar vesile olur. Ben bu toplantıya üç arkadaşın gitmesini uygun görürüm: Maliye, Ticaret ve Hariciye Vekilleri... Allah onlara hayırlı selâmet versin... Geldikleri zaman, gördüklerini anlatırlar.

Ben [18 Temmuz 1960] pazartesi [günü] saat sekizde hareket edeceğim. [Önce] Erzincan’a ineceğim. Erzincan’da öğleye kadar kalacağım [ve] öğleden sonra [da] Erzurum’a gideceğim. Orada ertesi günü [19 Temmuz 1960 salı günü] 2,5’a [14:30’a] kadar kalacağım. Sonra Trabzon’a geçip, gece Trabzon’da kalacağım ve ertesi günü Sivas’a uğradıktan sonra, [20 Temmuz 1960] çarşamba günü [saat] 4-5’de [16:00-17:00’de tekrar] buraya döneceğim. Yemek meselesinin teşmil edilmesi şâyani arzudur.

CİHAT İREN: Biz [de 20 Temmuz 1960] çarşamba sabahı toplanacağız...

(Kapanma saati: 13[:00])

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (16)

19 Temmuz 1960 [Salı]

Açılma Saati: 18:15

Başkan: Milli Savunma Bakanı Fahri [Özdilek

(Başvekil, Dâhiliye ve İmâr ve İskân Bakanları hazır bulunmadılar)

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

[TİCÂRET BAKANI] CİHAT İREN: Bakanlar kurulunun aldığı karara göre, [Maliye Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı birlikte] çalışmalar yaptık... OECE [OEEC] denilen [Avrupa] İktisadi İşbirliği [Teşkilatı]'nın reorganizasyonu mevzuu bahis[tir]. Çalışmalar, muhtelif safhalardan geçmiş, teknisyenler muhtelif metinler hazırlamışlar ve nihâî şeklini vermeyi düşünmüşler[dir]. Bu teşkilat, hakikaten Avrupa'nın kalkınmasında büyük rol oynayan bir teşekküldür. Ancak, bir taraftan da, Müşterek Avrupa Pazarı kurulmak üzere... "Altılar" ve "Yediler"in[493] müşârik âzâ olarak iştirâkleri ve nihayet Amerika'nın sırtında bulunan azgelişmiş memleketlere yardım konusunun Avrupalılara da teşmili için yapılan gayretler... İşte bu türlü maksatlarla, Avrupa İktisadi İşbirliği [Teşkilatı]'nın bünyesini değiştirmek icab ettiği neticesine varıldı.

Elimizde bir konvansiyon var[dır]. Bu konvansiyonu [adı geçen Bakan] arkadaşlarla [birlikte] tetkik ettik ve OECE [OEEC]'ye verilecek Türk muhtırasını hazırladık. Bir de, ikinci bir konuşma [daha] hazırladık [ve] Türk Hükûmeti'nin umumi olarak OECE [OEEC]'nin bu reorganizasyonunun karşısındaki görüşünü tesbit ettik.

Bizim bu reorganizasyon projesi üzerinde durduğumuz iki nokta var: Biri[nci]si, azgelişmiş memleketlere yardım meselesi... Bir tânesi de, teşkilatta temsil edilmemiz meselesi... Azgelişmiş memleketlere yardım meselesi, projeye yeni alınmış[tır]. Yeni kurulacak [olan] teşkilat, umumiyetle bütün azgelişmiş memleketlere yardım etmek kararında[dır]. Biz diyoruz ki, "Bütün azgelişmiş memleketlere aynı muameleyi

edemezsiniz. Azgelişmiş yirmibir memleket arasında, biz ayrıca OECE [OEEC]'ye dahil ve size karşı bir takım vecibeler altında olan memleketleriz. Hindistan, Mısır [ve] Afrika devletlerinin de aynı şekilde mütâlaa edilmesi doğru değildir." Gerek memorandumumuzda [ve] gerek[se] yapacağımız sâir müdahalelerde ele alacacağımız tezimiz budur.

Diğer mühim [bir] nokta [da]... "Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı'nın İcrâî Konseyi, yirmibir kişiden ibaret olacaktır" diye bir temâyül belirmiş... Ondan sonra [da], dört beş [kişi]lik daha dar bir komite olacak... Biz bunu bir zarûret olarak kabul ediyoruz. Bunun için muhtelif çâreler düşündük... Mukâbil olarak şu teklifleri yapıyoruz: Âzâların beş tânesi seçilsin... Fakat iki tânesi, behemehâl ya azgelişmiş memleketlere rotatif olarak tahsis edilir, [ve böylece] biz de ekzekütif ["executive"] komiteye [yürütme komitesine] gireriz veyahut rejyonal ["regional"] [bölgesel] bir temsil sistemi kabul edilir. Fakat Yunanistan delegesi Zogatos'un [da] buna iştirâk etmesi dolayısıyla, hayli şans görüyoruz. Müsaade ederseniz, vereceğimiz muhtırayı aynen okuyayım: (Muhtırayı aynen okudu.)

[Ancak] bir nokta daha var: Bu çerçeve içinde, yeni Türk Hükûmeti'nin istikrar politikası hakkında [istikrar politikasına da] bir yer verelim mi meselesini [de] düşündük. [Fakat] "bunu husûsî temaslarda telkin edelim" dedik [ve] metinde yazmamaya karar verdik. Sekreterya nezdinde bu teması yapacağız. Eğer arkadaşlar fazla mâlûmat istiyorlarsa, teknik arkadaşlar mâlûmat vermek üzere içeridedirler.

[ÇALIŞMA BAKANI] CÂHİT TALAS: Bu Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı yeni kuruluyor. Zannederim [ki], Amerika ve Kanada [da] buna yeni katılmaktadır[lar]. Bu mesele, bizim için, Müşterek Pazar kadar olmasa bile, çok ehemmiyetli olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak, meselenin esâsı hakkında şu anda tam bir fikir beyan etmek mümkün olmayacaktır. Çünkü, bu hazırlanan konvansiyonun metni tercüme edilip, aynı zamanda Türk Hükûmeti'nin bu toplantıda arz edeceği muhtıra [da], hiç olmazsa birkaç gün evvel bizlere dağıtılmış olsaydı, müzakerenin daha kolay icrâsı mümkün olacaktı. Onun için arkadaşlardan rica ediyorum... Bu gibi hâllerde bir iki gün evvelinden bizleri haberdar etmeleri çok faydalı olacaktır. Şimdi bir takım tâdil teklifleri dinledik. Fakat kendimi bu müzakereye iştirâk edecek durumda bulmuyorum [görmüyorum].

CİHAT İREN: Bize [de] dâvetiye [11 Temmuz 1960] pazartesi günü, konvansiyonun son şekli ise, [13 Temmuz 1960] çarşamba günü geldi. Hemen arkadaşlarımızı tavzif ettik ve üç Vekil [Ekrem Alican, Cihat İren ve Selim Sarper] arkadaş [birlikte] çalıştık. Yarın da yola çıkıyoruz. Arkadaşlarımız bizi mâzur görsünler... Kendilerini daha önceden haberdar edemedik. Yalnız ben kendilerini temin etmek isterim ki, metin üzerinde iyi çalıştık. Bu konvansiyonda yeni bir şey yok sayılabilir. Biz [yalnızca] ufak tefek yenilikleri ele aldık. Bugünkü mükellefiyetlerimiz bakımından, liberasyon bakımından ve diğer işbirliği hususları yönünden, bu anlaşma yeni bir şey getirmiyor.

Anlaşmanın yenilikleri [ise], şunlar[dır]: Amerika ve Kanada [anlaşmaya] giriyor[lar], bir... İkincisi [de], azgelişmiş memleketlere yardım problemi, bu anlaşma ile, Avrupa camiâsına [da] getiriliyor. En mühimmi budur. Buna âid bir iki maddede deniliyor ki, "Avrupa İktisadi İşbirliği [Teşkilatı], azgelişmiş memleketlere yardım etmek suretiyle, bunların gelişmesini temin eder." Biz, buna itiraz ederek, diyoruz ki, "bu priyorite ["priority"] [öncelik] yeniden yazılmalıdır." Hakikaten daha etraflı ve önceden hazırlanmak isterdik. Fakat üç Vekil [Ekrem Alican, Cihat İren ve Selim Sarper] arkadaş dahi bunu müşkülâtla başardık. Bir de intikal hükmü bizim için hayatîdir. Bir de "comité exécutif"te ["committee executive"] [yürütme komitesinde] yeni bir hüküm ortaya çıkıyor. Bunlarla meşgûl olacağız.

Arkadaşlarıma bir şey daha arz edeyim: Bu, nihâî konvansiyon değildir. Bu konvansiyon, Vekiller seviyesindeki tartışmalar neticesinde taayyün edecek [olan] direktiflerdir. Bu direktifler, ayrıca kurulacak [olan] bir teknisyenler komitesine verilecek ve böylece asıl konvansiyon metni ortaya çıkacak ve netice, Türk Hükûmet ve Parlamentosu'nun tasvibine iktirân edecektir. 30 Eylül 1961 [tarihin]e kadar bütün parlamentolar, bu konvansiyonu tasvip eder[ler]se, yürürlüğe girecek[tir]. Aksi takdirde,. 30 Eylül 1962 [tarihi]ne kadar bugünkü teşkilat devam edecektir. Arkadaşlarımız müsterih olamıyorlarsa, o zaman bunun üzerinde teferruatıyla çalışabiliriz. Rezervlerimiz, o metinde de olacaktır. Çünkü, bunlar prensip kararlarıdır.

CÂHİT TALAS: Meselenin ehemmiyeti şurada[dır]: Amerika, bir veya iki sene evveline kadar, dış ticaret muvâzenesinde açık vermişti ve azgelişmiş memleketlere yardım meselesinin, yalnız[ca] kendi üzerinde kalmamasını

sağlamak için bazı teşebbüslere girişmişti. Bunun için meşhur Hariciye Bakan Yardımcısı Dilon'u Pâris'e göndermişti. Bu reorganizasyon, Amerika'nın isteğiyle olmaktadır. Artık Avrupa'nın da diğer azgelişmiş memleketlere yardım edebileceği kanaatine gelinmiştir.

Şimdi Amerika, bir yeni Marshall Planı'nı[494] cenubî Amerika memleketleri için hazırlıyor. Amerika, azgelişmiş memleketlere iktisadi yardımı kısmak temâyülünü gösterebilir. Bize yapacağı yardımı, bu Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı'na veya diğer Avrupa memleketlerine yaptırmak gibi bir temâyülü olabilir. Hakikaten Amerika'nın yardımı meselesi, bu konvansiyonun kabulünden sonra bir değişiklik temâyülü gösterirse, bazı ön tedbirler bahis konusu olabilir mi? Bu hususta arkadaşlarımız bizi tenvir ederlerse...

CİHAT İREN: Bu noktadan bir mâlûmâtımız yok. İleride bunu nasıl mütâlaa edeceğiz? OECE [OEEC]'nin azgelişmiş memleketlere yardımı ne kadar olacak? [Bunları] bilmiyoruz. Bildiğimiz bir [tek] şey var[dır]: 1961-[19]62 [yılları] için Amerika, Türkiye'ye masif bir yardım yapmak kararındadır. Cumhuriyet gazetesine Sturc[495] beyanatta bulundu ve dedi ki, "Artık beynelmilel mehâfilde Türkiye itimat kazanmıştır. Size yardım yapacağız." Selim Sarper arkadaşım da, herhalde beni teyid edecektir. 34.000.000 Dolar'ın hazırlanması üzerindedirler. İstedikleri, iki sene için, Eylül ayına kadar, Türk Hükûmeti'nin durumunu ve yeni hükûmetin prensiplerini ve politikasını ihtivâ eden bir memorandumdur. Bize yardımı müzakereye geleceklerdir. Ondan sonra [da], "muazzam bir yardım istiyoruz" diye karşılarına çıkacağız.

Ama bugünkü mevzu, OECE [OEEC] anlaşması ve konvansiyondur. Tatbikât nasıl inkişaf edecek? Müşterek Pazar'ın tutumu ne olacak? Arkasından müstemlekeler var. Yardımı oraya kaydırmak isteyebilirler. Bunlar, Amerika ile karşılaştıkça ele alabileceğimiz meselelerdir. Amerika, Yugoslavya'yı üzerinde atmak istiyor. Fakat hepsinden sıyrılması mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla [da], Avrupa camiâsıyla bir yardımlaşma temini, bizim için faydalı görülüyor. Bugün için ne miktar mevzu bahistir [ve] ne de bu yardımların Amerika'ca ne ölçüde yapılması lazım geldiği hakkında bir fikir vardır Selim Sarper arkadaşımız, dün akşamki konuşmasını nakletti. OECE [OEEC] de, "Sizi bekliyoruz. Size yardım edeceğiz."

demişler. Hariciye Vekilimiz de, “biz yardım istemeye gitmiyoruz” demiştir. Hükûmetimizin prensibi şu olmalı[dır]: Biz yolumuzu doğru tutalım... Yardım her zaman gelecektir ve dış yardım meselesi, uzun vâdeli olarak bambaşka şekilde ele alınabilir.

[DEVLET BAKANI OSMAN] ŞEFİK İNAN: Hepiniz bilirsiniz ki, cihan harbinden [İkinci Dünya Savaşı’ndan] sonra, Avrupa teşkilatlanması meselesi ortaya çıktı. OECE [OEEC] denilen bir teşekkül kuruldu. Bu teşekkülün anayasası, Avrupa milletleri arasında yardımlaşmayı esas kılar. Fakat son iki senedir, bu müessese, âdetâ hikmeti vücûdunu kaybetti.

Bugün konvansiyon diye karşımıza çıkan hâdise, bu müesseseyi yeni şartlara intibâk ettirerek, yaşatmaktan ibarettir. OECE [OEEC]’nin temel anlaşmasında mevzuu bahsolan şeyler, “Altılar”, “Yediler” ve Müşterek Pazar konuları, bugün [artık] fazlasıyla tahakkuk etmiştir. Ancak, 6+7=13 devletin dışında, [geriye] beş devlet kalıyor ki, bu konvansiyon, bu müesseseyi yaşatabilecek mi, yaşatamayacak mı meselesi, mücadelenin merkezidir. Amerika bunu destekliyor. Aksi takdirde, biz Avrupa camiâsının dışında kalıyoruz. Amerika, hem bunu yaşatmak, hem de [teşkilata] bir vazife vermek istiyor.

Biz de prensip itibariyle bunun yaşamasını isteriz. Aksi takdirde, mutlaka Müşterek Pazar’a veya serbest mübâdele bölgesine girmek mecbûriyetinde kalacağız. Bu, bize daha genişlik [geniş imkânlar] verecek bir müessesedir. Belki [bize Müşterek Pazar’a] girmeden [de], bu camiâ içinde kalma imkânını verecektir.

Emek prensipleri, eski OECE [OEEC]’nin prensipleridir. Getirdiği yeni fikirler, iktisâden azgelişmiş memleketlere yardım... Amerika, kendisi şarkta falan uğraşacak [ve] Avrupa da, kendisine yardımlaşsın [yardım etsin] istiyor. Azgelişmiş memleketler arasında biz de derpiş edilmiş bulunuyoruz. Yalnız gayet mühim [olan] bir noktaya temas etmişler[dir]. “Biz bölgenin âzâsı olduğumuz için, priyoriteyi [“priority”] [önceliği] hâiz olalım” demişlerdir.

Azgelişmiş, rejyonal [“regional”] [bölgesel] tabiri, Roma Anlaşması’nda[496] [da] olduğuna göre, bizden priyorite [“priority] [öncelik] istemek fazla gelirse, acaba Avrupa İktisadi İşbirliği [Teşkilatı]

camiâsının azgelişmiş rejyonlarına [“regional”] [bölgelerine] tercihli muamele yapılarak, camiâ dışındaki memleketlere yardımın ikinci dereceye bırakılması gibi, daha kâbili kabul bir ifade bulunabilir mi?

CİHAT İREN: Roma Anlaşması’nda bir fikir birliği var[dır]. [Oysa] burada bir işbirliği var[dır].

ŞEFİK İNAN (Devamla): Hulâsa, biz buraya girmeliyiz [ve] konvansiyonun tahakkuk etmesine [de] çalışmalıyız. Zannederim [ki], “Altılar” buna muhalefet edeceklerdir.

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI] FETHİ AŞKIN: Bir taraftan “Altılar”, bir taraftan [da] “Yediler” olunca, OECE [OEEC]’nin [artık] mânâsı kalmıyor. Amerikalılarsa bunun devamını istiyorlar.

[DIŞİŞLERİ BAKANI] SELİM SARPER: Mümkün mertebe, kısadan arkadaşların tereddütlerini izaleye çalışacağım. Bunun bakanlar kurulunda esaslarını görüşmek imkânı olmadı. Fakat dâvet geç geldiğinden, hazırlıklarımızı ancak yaptık [ve] toplantıya [da] ancak yetişebileceğiz. Sonra yine kendileri ihsâs ettiler ki, bu mesele hakkında bir fikir serdedemeyeceklerdir. Bu takdirde, bakanlar kurulunun bir tasvibi olmadan, bu üç arkadaşın çalışmalarına itimat buyursunlar... Bunun esas tasvibini sonraya tehir edebiliriz. Vereceğimiz talimat, biraz da temsille olmalıdır. Çünkü, mesele henüz tahaccür etmiş halde değildir. Biz memleketimizin menfaatlerini göz önünde tutarak, oradaki cereyâna göre navige etmek [“navigation”] [yön bulmak] mecbûriyetindeyiz. Amerika ile Kanada, eskiden müşârik âzâ idiler. [Fakat] şimdi [artık] tam âzâ olacaklardır. Eskiden tam âzâ olmamaklar beraber, OECE [OEEC] içindeki nüfuzları [da] az değildi. İstediklerini aşağı yukarı yaptırabiliyorlardı.

Şimdi gelelim Amerika’nın tazyikine... Amerika’nın bu istikâmetteki tazyiki doğrudur. Fakat bu tazyik, şu ve[yâ] bu istikâmete sevk için bir tazyik değildir. [Amerika diyor ki], “Ben Marshall [Planı] yardımıyla başladım [ve] hâlâ para vermekte devam ediyorum. Almanya [ise], dehşetli bir kapital terâküm ettirmiş... [Ama] hiçbir yardım yapmıyor.” Bu itibarla, Amerika’nın yaptığı, ahlaken [de] ve hukuken de mûteber bir tazyiktir. İkincisi, Amerika, “ben para vermem” demiyor. Fakat “beraber verelim” diyor. Üçüncü nokta [ise], azgelişmiş memleketlere yardımı başkasına

yaptırmak durumu hâsıl oldu mu? Bundan evvel arz ettiğim meselelerden de [ortaya] çıkıyor ki, zaten çıbanın başladığı nokta, “Altılar” ile “Yediler”in mevcûdiyetidir. Ancak bunların OECE [OEEC] ile gayri kâbili telif olduğu iddia edilemez. İngilizler, belki bu hususta nazlanabilirler. Ama Amerikalılar, “Altılar” ile “Yediler”i OECE [OEEC] içinde birleştirmeyi derpiş ederler. Amerikalılar, hiçbir vakit Avrupa ile ilgilerini kesemezler. İngiltere’nin ise muazzam bir kuyruğu vardır. Bu sebepten dolayı, ben Şefik İnan arkadaşımız kadar bedbin değilim. “Onüçler”lerden sonra dışarıda kalan beş devletten bir tânesi de biziz... Onun için, bu müesseseyi yaşatmak isteyenlerin gayretine, gayretimizi ekleyerek, bunda muvaffak olmaya azmetmiş vaziyetteyiz.

Sonra, OECE [OEEC] ile “Altılar” arasında katılmak veya katılmamak meselesini mevzuu bahis buyurdular. Benim kanaatim odur ki, bu mesele, ayrı ayrı vecheler arz etmekle beraber, gayri kâbili tefrik [de] değildir. Bence en mühim mesele, iktisâden azgelişmiş memleketlere yardım meselesinin, bu sefer OECE [OEEC]’de ele alınmasıdır. Biz OECE [OEEC]’ye âzâ olanlarla olmayanların beraber mütâlaa edilmesine mâni olmaya çalışacağız. Zannederim ki, bunda muvaffak da olacağız.

Birleşmiş Milletler’den aldığım bir haberi, biraz evvel [Call Paul G.] Hof[f]man [Lifting], beni ziyârete geldiği zaman, onun ağzından da aldım. Bunu, icab ederse, son koz olarak kullanmak [da] mümkündür. Amerika’nın yardımını tecviz dahi etmeyenler vardır. Bugün haber aldım ki, Birleşmiş Milletler’in birkaç komisyonu var[dır]: Avrupa Ekonomik Komisyonu, Latin Amerika Ekonomik Komisyonu [ve] bir de Afrika Ekonomik Komisyonu kuruldu. Biz azgelişmiş memleketlere yardım edilmemesi tezini savunmuyoruz ve diyoruz ki, “Bir kere kendi üyelerine yardım, teşekkülün esas gâyesidir. Fakat siz ilâve etmek istediğiniz şumûllü gâyenin etüdlerini kâfi derecede yapmamışsınız... Nitekim Tanja’daki komisyonun şöyle bir kararı vardır. Belki sizin yardımınızı reddedeceklerdir. Gelin, bunu bir kere [daha] etüd edin...” diyeceğiz.

Roma Anlaşması’ndaki azgelişmiş rejyon [“region”] [bölge] meselesi, İtalyanların kendilerine azgelişmiş demek istememelerinden mütevellid bir formüldür. Bu, bizim işimize gelmez... Biz, mümkünse para almak istiyoruz. Biz rejyon [“region”] [bölge] yardımına dahil bir memleket hâline

gelirsek [ve] Sûriye de bizim rejimimize tâbi ise, ben niye Sûriye ile taksime gireyim?

Bütün bu izahat, nihâî ve teknik olmayabilir. Çünkü, nihâî vaziyeti biz de bilmiyoruz. Biz işlerimizin haricinde bir arkadaşı gönderip, bunları tetkik ettirmedik. Müsaade ederseniz, bize vereceğiniz salâhiyet fileksibl [“flexible”] [esnek] olsun... Maliye ve Ticaret Vekili arkadaşlarım, bu hususlarda enformedirler [haberdardırlar]. Üçümüz bir araya gelirsek, memleketin menfaatine muhalif bir hareket yapmayacağımıza -belki az bir şüphe ile- kanaat getirmek kâbil olur.

[TARIM BAKANI] FERİDUN ÜSTÜN: Bir bakımdan çok seviniyorum... Son on senelik siyasi hayatımızda bu kâbil bir konvansiyona böyle bir ekiple iştirâk etmedik. Bizim bu arkadaşlara, şüphesiz en fileksibl [“flexible”] [esnek] yetkiyi vermemiz zarûrîdir. OECE [OEEC]’ye âzâ memleket sıfatıyla katılacağımız bu toplantıda, bu arkadaşlarımız memleketin menfaatlerini en iyi şekilde savunacaklardır. Sâniyen, bu nihâî ve kat’î bir safha [da] değildir [ve] netice[de] hükûmetlerin ve parlamentoların da tasvibi alınacaktır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Muhterem arkadaşlar, hazırlanan bu tezi savunacak üç arkadaşın kanaatlerinin müsbet olduğu kanaatine varıyoruz ve bu şekilde savunmalarını kabul ediyoruz değil mi? O halde kabul edilmiştir...

SELİM SARPER: Bu seyahatle alakadar üç nokta var[dır]: Bir kere, Hükümet Reisi’nden aldığım talimat üzerine, [Avrupa Müttefik Kuvvetleri Komutanı ve ABD Avrupa Kuvvetleri Komutanı] General [Lauris] Norstad[497] ile görüşeceğim ve kendisini buraya getirmeye çalışacağım. Bunu, berâyı mâlûmat arz ediyorum...

İkincisi, [NATO Genel Sekreteri Paul Henri] Spaak’ı[498] göreceğim ve konseyin Hariciye Vekilleri’nin de iştirâk ettiği bir toplantısında, memleketin vaziyetini izah etmeye çalışacağım.

Üçüncüsü, biraz daha mühimdir: Protokol gereğince, Fransa Hariciye Nâzırı’ndan bir görüşme talebinde bulunmam lazımdır. Bundan çekindiğim yok. Fakat şimdi Cezayir meselesi var. Bu hükûmet programındaki açık

beyanâtımız[499], Orgeneral [Cemâl Gürsel]'in yaptığı beyanat ve bilhassa buraya Cezayirli FLN [Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi] mensuplarından gelmiş olanların ihrâcını isteyeceklerdir. Ben buna da hazırlandım [ve] NATO'ya mensup olup da, memleketlerinde bu nev'iden FLN mensuplarına yer veren devletlerin listesini aldım. "Almanya [ve] Amerika gibi dört beş devlet yapıyor da, ben niye yapmayayım?" tarzında kendilerine mukabelede bulunacağım. Niyetim de budur. Câhit [Talas] arkadaşımın gösterdiği hassasiyeti [de] şükranla karşılıyorum.

CİHAT İREN: Ben de [Selim] Sarper'e iştirâk ederek, 27 Mayıs'tan evvel vardığımız merhaleleri göstermesi bakımından, bir hâtırâmı nakletmek istiyorum: Evvelce Türk Hükûmeti devalüasyon yaptı. Üç Vekil geldi. Müsteşarlar, "aman yapmayın" dedilerse de, [Dışişleri eski Bakanı] Fâtin Rüştü Zorlu, bu kâğıdı Maliye Vekili'ne vermedi ve devalüasyon kararını aldı. Fâtin Rüştü [Zorlu] Bey, komisyoncuları bekler [ve] biz [de] içeride otururduk. Biz giderdik [ve] içeride Türk Hükûmeti'nin tezi konuşulurdu. Binâenaleyh, bu ziyâretimiz orası için çok revolüsyoner ["revolution"] [devrimci bir] durum doğuracak[tır].

Sonra ikinci bir durum [daha] var[dır]: OECE [OEEC] teşkilatının bir bacağı, Eylül [ayın]da konsültasyona gelecekler. Geçen hafta buradan ayrılan Kayzer, yeni hükûmetimizin kanaatini kavrayamadı. Sturc[500] giderken, tamamen değiş[miş]ti. Nihayet bu misyonun, Kayzer'in burada gösterdiği menfi tesiri izalesi de tahakkuk etmiş oluyor.

Sonra, üzücü bir mesele olarak, şeker ihrâcâtımız mevzuu bahis[tir]. Fransızlar, bir haftalık opsiyonla, bizden 100.000 ton şeker ithâl etmek istiyorlar. Bunun Fransa'ya mı, [yoksa] başka bir yere mi gideceğini bilmiyoruz. Dört tâne firma var[dır]. Sanayi Vekili ile görüşemedik, ama teknisyenler teklifi getirdiler. Derler ki, "alakadar vekâletlerin mesûl teknisyenleri, hemen oraya gitsinler." Pazarlık latitüdü, iki Dolar arasındadır. 25 cent daha koparsak, şu kadar fark eder. Böylece, 8.500.000 Dolar da kendi kaynağımızdan alırsak, çok iyi olacaktır. Uygun görürseniz, iki arkadaşımız arkamızdan gelsinler... Kaynağını öğrenelim... Şeker, Amerika'ya mı gidiyor? Şimdi tabiî pazarlık ediyoruz.

[SANÂYİ BAKANI] MUHTAR ULUER: Şeker Şirketi Umum Müdürü, 100.000 tonun Fransız firması tarafından istendiğini söyledi. "Kaça

verirsiniz?” diye onlar sormuşlar. Münâkale vaziyetleri esaslı unsur oluyor. Teklifi oraya giderek mi, [yoksa] buradan mı yapmak lazım? Bilmem... Henüz düşünmüş [de] değilim... Görüşeyim... İcâb ederse, göndeririz...

CİHAT İREN: Bu iş, Vekiller seviyesinde hâlledilmeyecek... Fakat Vekiller orada iken, teknisyenlerin teması, bir karar şekline gelebilir... Şeker Şirketi’nin Umum Müdürü ve Ticaret Vekâleti’nin Dış Ticaret Dairesi Reisi’nin bunu [birlikte] yapmaları mümkündür. Bugün dünya fiyatları “a la hausse”dir [yükselme hâlindedir]. Bu konjonktür Pâris’e intikal etti mi, arkadaşlarımız orada temaslar yapacaklardır. Eğer [bu], özel bir ticaret işi olsaydı, adam çoktan tayyâreye binmiş [ve] gitmişti [bile]... Gündüz teknisyenler gider, pazarlığını yapar[lar ve] bize gelir... “Peki” dersek, mukâveleyi imzalayabiliriz. Süratle gelmelerini biz fâideli görüyoruz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ticaret Vekili, heyetin birlikte bulunmasının fâideli olduğundan bahsediyorlar. Sanayi Vekili] de, “tetkik edelim [ve] müteâkiben karar verelim” diyorlar. Buna arkadaşlarımız ne buyurur?

[ULAŞTIRMA BAKANI TUĞENERAL] SITKI ULAY: Müsaade buyurursanız, [önce] bu iki arkadaşın gitmesi husûsunda karar alalım [ve] sonra Sanayi Vekili’nin kendi teklifine bırakalım...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: “[Ticaret Bakanlığı] Dış Ticaret Dairesi’nden [ve] bir de Şeker Şirketi’nden gidecek iki arkadaşımızın gitmesini, Sanayi Vekilimiz uygun bulursa, gitsinler” şeklini kabul edenler... [Kabul] etmeyenler... Kabul edilmiştir...

[ADALET BAKANI] ABDULLAH PULAT GÖZÜBÜYÜK: Muhterem arkadaşlarımızın bizi şu noktalarda aydınlatmasını rica ediyorum: Cezayir Milli Hükûmeti’ni[501] tanımaya [kadar] varan bir davranışımız var mı[dır]? Böyle bir şey yoksa, memleketimizdeki Cezayir Milli Hükûmeti mensuplarının buradaki faaliyetleri hangi hukuki düzen içinde cereyân etmektedir? Üçüncüsü [de], Fransa, Atlantik Paktı’nın [NATO’nun] bir üyesi[dir]. Dolayısıyla, bir müttefikimiz olması bakımından, acaba bu müttefik ve dost hükûmet, bu gibi müsâmahamız karşısında, bize zararlı olabilecek bazı aksülamellere dûçâr olur mu?

SELİM SARPER: Bu mevzuda nihâî karara varmamızı zorlaştıran mesele [de], zaten Adliye Vekili arkadaşımızın zihnindeki tereddütlerdir. Vereceğim cevap, bir dairei faside olacaktır. Bir kere, FLN son “liberation nationale”e [ulusal bağımsızlığa] inansa da, NATO âzâsının hiçbiri tarafından tanınmış değildir. Binâenaleyh, FLN’in hangi hukuki nizam içinde gittiğini izah etmek mümkündür. Bunlar, nâmı müstearla gelmişlerdir ve zannederim [ki], Tunus Sefâreti’ndedirler. Ben kendileriyle daha temas etmedim. Fakat bizim vekâletin basın işiyle meşgûl dairesi ile görüşmek istemişler... “Kendilerini ne ankuraje [ve] ne de dekuraje et...” dedim. Fransızlar, bana gelip, on, onbeş gün evvel şikâyet ettiler. Ben de dinledim ve sonra dedim ki, “Bu Kürtlerin bir takım faaliyetleri var. Bunlar hakkında ne düşünürsünüz?” “Bilsek, hemen mâni olurduk...” dedi. “Ben bu mâlûmâtı sizin ikinci bürodan aldım. Oradan mâlûmat alın...” dedim. Sefir [de], bunun üzerine [artık daha] fazla ısrâr etmeden, çekip gitti.

Üçüncü suâliniz, en mühim[i]dir. Bunlarla münâsebetlerimizin ayarını kaybedersek, acaba NATO içinde müttefikimiz olan Fransa’yı gücendirirsek, bunda benim tereddüdüm, hukuki mesnedlere dayanmaktan bizi men eder. Fransızlar, Amerikalılara benzemezler. Gayet alıngandırlar. Hâlâ muazzam bir devlet olmak iddiasındadır. Bu enferiyote [“infériorité”] kompleksinin [aşağılık kompleksinin] verdiği etkiyle bir şeyler yapmak isterler. [Ama] yapamazlar. [Fransa Devlet Başkanı] Degaull [Charles André Joseph Marie de Gaulle] de böyledir. Ben gidince diyeceğim ki, “Bu adamları trene bindirin... Devletimizi biraz biz idare edelim... Biraz da siz tahammül edin...”

Bazı hususlarda sizleri mâlûmattar etmek [kılmak] istedim: Mısır’ın yegâne partisinin kongresi akdedildi. Bu kongrede bir karar alındı. Burada diyorlar ki, “Hatay’ın ve Arap âleminden koparılmış [olan] parçaların, alınmış [olan] toprakların -ki bu rivâyete göre, buraları Sivas’a kadar gider- geri alınması için iktizâ eden maddi, mânevî ve siyasi hazırlıklar yapılmak lazımdır.” Biz Araplarla aramızın düzelmesi için eforlar [çaba] sarf ederken, devlet programındaki Hariciye’nin beyanâtıyla ve bu adamları muhafaza ile yaptığımız bu eforların [çabaların] karşılığı, Mısır’dan bize böyle [geri] geliyor. Tabiî bu, Mısır için bir hayaldir. Bizim arkadaşlar, Sefire bir şey yazdılar [ve] [Mısır Devlet Başkanı] Nâsır’ı [da] protesto ettiler. Ben dedim ki, “bizim teessür ve hayretimizi ifade et ve aleni bir deklarasyonla [da], bu

hareketi tasvip etmediklerini beyan etsinler...” Burada da Sefiri çağırdık. Yarın arkadaş gelecek [ve] görüşecek... Maslahatgüzârı [da] çağırdım. Hiçbir şey söylemeden, “hükûmetime nakledeyim” dedi. Mısırlıların bize [karşı] kullandıkları ağız, “Bunu Sûriye’nin tazyiki altında yaptık şeklinde idi.” Yine böyle bir mâzeretle karşımıza çıkmasınlar diye, Sefire bunu da söyleyeceğim. “Bu, mâkûl [bir] mâzeret değildir. Beynelmilel siyasette bu neviden şeyler [artık] kalmamıştır.” diyeceğim. Böyle bir vaziyetimiz de var. Mamaafih hemen ilâve edeyim ki, kongrenin neticelerini toplarken, Nâsır yaptığı beyanatta, kongrenin bütün meselelerine temas etmiş, [fakat] bu Hatay hakkındaki meseleyi atlayıp geçmiş...[502] Şimdilik verebileceğim mâlûmat bundan ibarettir. Bundan, meselâ İsrâil’e Sefir gönderme meselesinde[503] istifade edebilir miyiz? “Ne yapalım, artık İsrâil’in mevcûdiyetini inkâr etmeye imkân yok[tur].” diyebilir miyiz?

SITKI ULAY: Bu mevzuda Hariciye Vekilimiz ile bir görüşme yapmıştım. Yalnız şunu arz edeyim ki, Irak Ataşesi yanıma geldi [ve] “hükûmetinizin beyanından sonra, sizin jestiniz tamam... Biz de bir mukâbil cemile göstermeliyiz. Ama şunu [da] hatırlatayım ki” dedi, “buradaki Irak Sefiri, Nâsır’ın adamıdır ve Nâsır’ın lider olmasını isteyen de odur. Bunu [Irak Devlet Başkanı General Abdülkerim] Kâsım’a[504] yazdım. Kâsım’ın fikri size dayanmak ve Mısır’a karşı durmaktır.” dedi ve câsusluk yapacağını söyledi. Ben de aldığım mâlûmâtı Hariciye Vekili’ne söyleyeceğim. Şimdi Nâsır’a karşı atılacak adımda dikkatli bulunmak ve herhangi bir itibar kırıklığına sebep olmamak lazımdır. İsrail’e Sefir göndermek meselesi de, Hariciye Vekili’nin hareketleriyle tebeyyün edecektir. O zamana kadar beklemek lazımdır.

SELİM SARPER: İsrail’e Sefir gönderme meselesi, yalnız Mısır ile münâsebet meselesinden ibaret olsa, derhal gönderirdik. Fakat bizim yanımızda Irak var, Ürdün var, şimali Afrika Arapları var... Fas Kıralı Beşinci Mehmet de gelmek arzusunu izhâr etmiş... Bir de başımıza [şimdi] bu çıktı. İran ve Pakistan’ın da tesirini nazarı dikkate almak lazımdır.

SITKI ULAY: İsrâil Sefiri meselesinin bir kefesinde Amerika vardır, [diğer] bir kefesinde de oniki Arap devletinin reyi meselesi vardır.

SELİM SARPER: Bizim İsrâil’de Sefâretimiz yok değildir[505], fakat Sefiri [geri] çekmiştik[506] [ve] henüz [yeniden] yollamadık.

ŞEFİK İNAN: Ben, nedense, Arapları hiç sevmem... Onlar bir "complexe d'infériorité" [aşağılık kompleksi] içindedirler. Ne kadar soğuk bakarsanız, kendilerini o kadar aşağı görürler [ve] size [de] o kadar yaklaşmak isterler. Yani Araplar, bu kadar ince eleyip, sık dokumaya gelmez kanaatindeyim.

SELİM SARPER: Bizim muhatabımız İsrâil olmayabilir. Fakat dünya Yahudiliği meselesi çok mühimdir. Amerika'da finans, Yahudilerin elindedir. Orada 7.500.000 Yahudi vardır [ve] her memleket, Yahudilere boyun eğmeye mecburdur. Binâenaleyh, biz de İsrâil'i ihmâl ettiğimiz anda sıkıntıya düşeriz.

FETHİ AŞKIN: Tekel idaresinin bazı dış memleketlerle münâsebetleri vardır. Bir protokol yapmışız [ve] harmanlaşmış tütün gönderiyoruz. Onlar bununla harman yapıp, satarlar. Fakat Hariciye Vekâleti'nden bir yazı aldık: "Araplar, bizden ticaret yaparlardı. [Fakat] şimdi İsrâil ile olan münâsebet dolayısıyla, şimdi almıyorlar..." Bizim satışımız [zaten] çok azdır. Ama bir adım atalım diye yapılmıştır. "Mamaafih, istenmediğine göre, yavaş yavaş keselim..." dedik.

SELİM SARPER: Bu yazı ne vakit? Benim haberim yok...

CÂHİT TALAS: Türkiye'nin Orta Doğu politikasını uzun vâde içinde düşünmek lazımdır. İsrâil'in bu bölgedeki durumumuz bakımından arz edeceği tehlikeyi de azımsamamak lazımdır.

SITKI ULAY: Sûriye'de Türkiye'nin tecâvüzünden korkulduğu için, "Türkiye Düşmanlığı" diye bir cemiyet [dahi] kurulmuştur. Bunlar, dâimâ Türkiye'nin sempatisini çekecek hazırlıklar yapıyorlar. Mısır kongresindeki bu gayretler de, bu cemiyeti yaşatmak için yapılmıştır. Bu sebeple, yapılacak herhangi bir demarşla, diğer Arap memleketlerini [de] Nâsır'a düşman yapacak duruma getirirsek, çok yerinde bir politika gütmüş oluruz.

SELİM SARPER: Câhit [Talas] Bey'in hakları vardır. Nâsır eğer maksadına erişirse, bizim omuzlarımızdaki yük artacaktır. İsrâil'in benim için mali ve iktisadi tehlikesi, o zaman üçüncü dördüncü derecede kalır. Orta Şark'a belki otuz senede nüfuz etmemiz mümkün olamaz. Fakat Arapların âmaline hizmet eden muazzam bir Arap devleti teşekkül ederse, yukarıda Rusya [ve] aşağıda Araplar... Vaziyetimiz nasıl olur? Ama diğer taraftan [da],

burnumun dibinde, Türklere karşı nefret cemiyeti kurulursa, ben nasıl Arapların emellerine hizmet ederim?

FERİDUN ÜSTÜN: Ben Hariciye Vekilimize bir şey arz etmek istiyorum: Önümüzde imza bekleyen ticaret anlaşmaları var[dır]. Biri de Sovyet Sefiri ile varılacak bir anlaşmadır. Sefirin bir teklifi var ki, bunu reddetmiş vaziyetteyiz. Sovyetler, külliyetli miktarda traktör sokmak isterler. Esas hedef [ise], yardım değildir, [fakat] başka bir şey olabilir. Öte yandan, bu geçici kanuna imza vâz edersem, acaba çelişmiş bir vaziyete [de] geçer miyim?

SELİM SARPER: Siz herhangi bir Sefirle tenâkuza düştünüz mü, [onu hemen] bana yollayın[ız]... Sovyet Sefiri ile de ben tenâkuzu hâllederim... [507] Muahedeyi istediğiniz gibi imza edebilirsiniz.

SITKI ULAY: Belki gazeteler manzuru âliniz olmuştur. Ankara, İstanbul ve İzmir'in telefon mevzuunda büyük bir tazyik altındayız. Biliyorsunuz, bu bakım masrafı karşılığı olarak, bazı yerlerde beş, bazı yerlerde [ise], oniki Lira alıyorlarmış... Bunun mali portresi [ise], 21.000.000 Lira'yı tutuyormuş [buluyormuş]... Biz bu bakım ücretinden vazgeçersek, PTT'nin bütçesi açılacak[tır] [açık verecektir]. Bunu konuşma ücretlerine ilâve etsek, "işte geldiler, hemen telefona zam yaptılar" diyeceklerdir. Bu ilâveyi tesis masraflarına yapsak, tesisler zaten yapıldığı için, bu da bu parayı getirmeyecek[tir]. [Geriye] bir tek çâre kaldı. O da, sayın Maliye Vekili'nin desteğine istinâd edecek[tir]. Acaba pazarlıkla, 10-15.00.000 [Lira] bize verseler [de], bunu halktan almasak... Aldığımız paraları da iade mecbûriyetinde kalabiliriz. Acaba halkın sağduyusuna müracaatla, "bundan sonrasını kaldırıyoruz; [fakat] öncekini de siz geri istemeyin" diyebilir miyiz? Ayrıca, bizim asker ailelerine yardım ve belediye vergilerimiz var[dır]. Bunu muaf tutarak, acaba 21.000.000'u [Lira] karşılayabilir miyiz?

[MÂLİYE BAKANI] EKREM ALİCAN: [Zaten] PTT'nin 50.000.000 Lira'lık borcunu tecil ettik. Maliye olarak mütemâdiyen bu çeşit yardımları yapmakla meşgûlüz. Dâniş [Koper] Bey de, mütemâdiyen gözümün içine bakar [ve] "3-4.000.000 [Lira] tasarruflara rağmen, [hâlâ] 44.000.000 Lira'ya ihtiyacım var" der. Yaptığımız tasarruflarla, bütçenin denk olmasına çalışıyoruz. Ama vâridat tahsilâtı, ümit ettiğimiz istikâmette yürümemektedir. 500.000.000 Lira düşürdüğümüz halde, 6.800.000.000'u

[Lira] tahsil etmeye imkân yoktur. Daha da 200.000.000 [Lira] noksan[ımız] olacak gibidir.

Hulâsa, muvâzeneli dememize rağmen, [1]960 mali yılı bütçesini 300.000.000 [Lira] açıkla kapamamız muhtemeldir. Fakat hemen ifade edeyim ki, bunun yanında, istikraz tahvillerimiz bütçe açığımıza yetişecek olursa, onu da İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin açığını kapamaya tahsis ettik.

[Sıtkı Ulay] Paşam, istediğiniz 15.000.000'a [Lira] şu anda "evet" dememe imkân yoktur. "Ama nasıl olsa açıkla kapanacaktır... 15.000.000 da [Lira] buraya olsun..." derseniz, ona da cevap vermeye çalışayım.

Yalnız bir şey [daha] var: Bunları İktisadi Devlet Teşekkülü olmaktan çıkarmak lazımdır. Bunlar her türlü kontrolden âzâde hâle gelmişlerdir. Biz yine bunları mülhâk bütçeli hâle getirmek gerektiği kanaatindeyiz.

CİHAT İREN: Mevzu şuradan çıkıyor: Stabilizasyon programı yapılırken, iki problem üzerinde duruldu. İşletmelerin ıslâhı [ve] kendi kendine yeter hâle gelmeleri... Bunların hiçbirisini sâkıt [DP] iktidar[ı] yapamadı. Biz de kimseyi çıkaramıyoruz. Aşağı yukarı her işletmenin, muazzam işe yaramaz insanları var. Yüreğimiz yufka... Hemen adam almışız... Buna karşı yapılacak şey, târifeleri yükseltmek[tir]. Bunu nasıl telafi edeceğiz? Şöyle yapacağız: Şefik [İnan] Bey'in dairesi süratle kurulacak... Dış yardımları [da] koyacağız. Böylece aldığımız kararları hemen tatbik edeceğiz. Bir taraftan, işçi çıkaracağız [ve] bu müesseseleri rasyonel işler hâle getireceğiz. Fakat diğer taraftan [da], yeni açılacak iş sahalarına, bu açıkta kalan adamları yerleştireceğiz. Yoksa hepimiz aynı fasit dairenin içindeyiz.

ŞEFİK İNAN: Stabilizasyondan sonra bütün bunların ayarlanması lazım geliyordu. Hiçbir işletme açık vermeyecekti. Halbuki meselâ, PTT'nin târifesini ayarlayamadılar [ve] muntazaman her ay 7.000.000 Lira zarar etti. Sonunda böyle uydurma bir bakım parası çıktı. Bu bakım parası, kânûnî mesnedi olmayan bir paradır. Ama öyle bir şey ki, alışılan vergi, kötü olsa da, yenisinden iyidir. Müsaade ederseniz, bunu açıkça ifade edelim... Belki telefonun bu yükünü, mektuba falan tevzi ederek, hafifletmek mümkün olur. PTT, "lütfen geri istemeyin" diyor. Hazine'nin [de] binbir derdi var.

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: [1]961 yılına kadar bu paraların alınması zarûreti bulunduğuna göre, vatandaşların bu fedâkârlığı yapmasını isteyen bir radyo konuşması yapsak... PTT çok fâideli bir hizmet olunca, tasarruf yoluyla bu işe bir hâl çâresi bulmak iktizâ eder. Bu da, kıymetli Generalin [Sıtkı Ulay'ın] tensip edeceği arkadaşlarla [ve] bir ön çalışma ile tasarrufkâr tedbirleri almak ve icab eden tasfiyeleri [de] yapmak suretiyle olur.

[DEVLET BAKANI] ÂMİL ARTUS: Bu memurları kolundan tutup atmak doğru olmaz. Bu alınan parayı legalize edip, hukuki bir esâsa bağlamak daha yerindedir. Tasfiye için, yeni memur almamak ve bir yere fazla gelen elemanı [da], emekli olarak ayrılanların yerine getirmek gibi tedbirlere başvurulabilir.

İstanbul'da yaptığım vazife dolayısıyla, bazı konular var ki, bunlardan birisi[ni], acele olması dolayısıyla, arz etmek istiyorum: İstanbul Belediyesi'nde yaptığım temaslardan anladım ki, İstanbul Belediyesi, bu istimlak borçlarının karşılanacağı ümidi üzerinde büyük bir ciddiyetle durmaktadır. Belediye Reisi, 76.000.000 [Lira] istimlak borcu olduğunu [ve] aynı zamanda hasta[hâ]nelere süt, et [ve] yoğurt veren müteahhitlere [de] ödenmesi lazım gelen parayı ödeyememek vaziyetinde olduğunu söyledi. Sâde bu kadar da değil... Zâbıta memurlarına elbise ve gömlek vermiş... Müteahhitlere [ise], [hiç]bir şey ödeyememiş... Elinde kalan paradan 10.000 Lira kadarını veriyor. [Ama] üst tarafı duruyor. Bana bunu aksettirdiler ve büyük ümitlerinin bu istikraz tahvillerinden elde edilen gelir olduğunu [ve] bunun [da] 100.000.000 Lira'sının buna tahsis edilmesinin gerektiğini söylediler.

CİHAT İREN: Benim çalışmalarım var. Müsaadenizle gideyim...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Müsaade ederseniz, belediyenin istediği bu para meselesi, uzun müzakereyi istilzâm ettirebilir. Personel meselesine geçelim...

EKREM ALİCAN: Bir kısım dairelerde personel noksanı var[dır]. Bir kısmında ise, fazlalıklar mevcut[tur]. Herşeyden evvel bu personel mevzuunu koordine edecek bir teşkilata ihtiyaç vardır. Ben vekâletimde bunu görüştüm. Eskiden beri fikrim de budur. "Pâris'ten döner dönmez, bu

hususta hazırlıklar yapmamız lazımdır" dedim. Daha evvel Amerika'daki personel dairesinin işleyişi tetkike tâbi tutulmuş... Bunun Başvekâlet'e bağlı olması lazım gelir... [İktisadi] PlanlamaDairesi [DPT][508] ile irtibatlandıracağımız böyle bir müesseseyi de huzûrunuza getirmek niyetindeyim.

Arkadaşlar, tahviller mevzuuna temas ediyorlar. Bugün dördüncü gündür... Gelirken aldığım mâlûmâta göre, 42.000.000 Lira'lık tahvil satmış bulunmaktayız.

SITKI ULAY: [Fahri Özdilek] Paşam, bu personel mevzuunu mutlaka başka bir gündeme almamız lazımdır. "Devlet Demir Yolları'nın personeline ödediği para, 550.000.000'dur [Lira]" dediler. "Geliri ne kadar?" dedim. 850.000.000 [Lira] olduğunu söylediler.

MUHTAR ULUER: Biz de 812.000.000 [Lira] öderiz.

EKREM ALİCAN: PTT mevzuunda şu kâğıt elime geldi. Diyorlar ki, "İmkânlarımız içinde düşündük... 57.000.000 [Lira] tasarrufu mümkün gördük... Vergi borcumuzu önümüzdeki yılda ödemek imkânı olur..." demişler. Bizimkiler de, "Onuncu ay sonuna kadar tecil kararını çıkardık... Biraz [daha] sıkıştırmak lazımdır." kanaatinde bulunmuşlar...

MUHTAR ULUER: Bugün petrol mevzuunda bir basın toplantısı yaptım. Yirmi, yirmibeş kişi vardı. Dedim ki, "22 Haziran'da işe başlayan bu kuyu, 15 Temmuz'da neticelendi. Hatırlar mısınız, yine 15 Temmuz'da istikraz tahvillerini satmaya başladık. Cenâbı Hakk'ın himâyesi altındayız." dedim. Bu, öyle bir tesir yarattı ki, o halde hepimizin vazifesi, fertler olarak, paramızı istikraz tahvillerine yatırmaktır kanaatiyle ayrıldık.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Personel mevzuunu hepimizin hazırlanıp, birlikte tezekkür etmemizde fayda var[dır]. Bu konu, hakikaten bütün teşkilatı tâzib ediyor. Bu işi, Pâris'e gidecek [olan] arkadaşların dönmesinden sonra tekrar ele almak üzere, tâlik ediyoruz.

SITKI ULAY: Bu personel mevzuunu dondurursak, üniversitelerden harıl harıl insan çıkıyor [mezun oluyor]. Onları ne yapacağız?

ÂMİL ARTUS: Zannediyorum [ki], öğretmen, hâkim vesâireden tasarruf imkânsız[dır]. Bilâkis, yeni elemanlarla oraları takviye etmeli[yiz]. Bizde öyle icrâ daireleri vardır ki, adam işten baş kaldıramaz... Öte yandan, bazı dairelerde [de] kadınlar kendilerine çorap örerler.

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI] FEHMİ YAVUZ: Nüfûsumuz her sene 900.000 artıyor. Dondurmak [da] mümkün değil[dir]. Belki rasyonel bir esâsa gidilebilir. Call Paul [G.] Hof[f]man [Lifting de] geldi. Zannediyorum [ki], ister istemez, Türkiye'de personel dağılışı bakımından bir yerleşme olacaktır.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Müsaadenizle, bu meseleyi [artık burada] keselim...

[BAYINDIRLIK BAKANI] DÂNİŞ KOPER: Meseleyi ortaya atan bendenizim... Ben uzun vâdeli bir personel mevzuunu buraya getirmek niyetinde değilim. Fakat bir tâmim var[dır ve] "yeni personel alınmayacaktır" diyor. Bu karar muvâcehesinde ben sonuna kadar dayanacak mıyım? Almıyorum, ama almak ihtiyacındayım. Teknik personel mutlaka alınsın...

İkinci mevzuum şudur: Meselâ, Meclis infisah etmiştir [ve] birçok mebuslar şsizdir. Belediye Meclisi infisah etmiştir.[509] İçinde birçok işe yarar eleman[lar] var[dır]. Prensip itibarıyla bunlara iş verecek miyiz, vermeyecek miyiz? Bu, bizi tazyik eden bir keyfiyettir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Zannederim [ki], [o] Başvekâlet'ten gelmiş bir yazıdır. Cemâl [Gürsel] Paşa, yarın [20 Temmuz 1960 çarşamba günü] öğleden sonra geliyor. [Bunu], avdetine kadar tâlik edelim...

[SAĞLIK ve SOSYAL YARDIM BAKANI] NUSRET KARASU: Umumi Hıfzısıhha Kanunu'nda[510] bir Yüksek Sağlık Şûrâsı[511] teşkili hakkında hüküm var[dır]. Fakat [biz] bu hükmü yürütemiyoruz. Oraya âzâlık hakkı, üç sene devam ediyor. Âzâ hasta olunca gelemiyor ve biz üç sene onu bekliyoruz.[512] İki defâdan fazla gelmeyen âzânın müstâfî addolunması hakkında [tasarıyla] bir hüküm getirdik. Kabulünü rica ediyorum... Toplantı günü on olacak...

Bir de ruzmerre işler vardır. Harcırahsız Ankara'da olan dokuz kişi meselesi gibi... Bir de tabâbet ve şuabat sanatlarının icrâ tarzına âid bir kanunumuz var[dır].[513] Bu kanunda yalnız diş tabipleri [ile] hemşireler düşünülmüş... Sâir sağlık personelini de ilâve için [tasarıyla] bir hüküm getirilmiştir. Bir de, Lozan Antlaşması ile buradaki bazı hastanelerde mevcut tabiplerin vazifelerine devam etmesi husûsu muhafaza edilmiş... Diğerleri teknik konular... Ufak bir mevzuumuz da... Bu Ankara Hastahânesi hakkında, Tıp Fakültesi Dekanı'nın, biraz da politik addedeceğim şekilde, sağa sola yağdırdıkları matbû dilekçe[ler] var[dır]. Derler ki, "Ankara Hasta[hâ]nesi bize verilsin..." "Sağlık Bakanlığı'nın Ankara Hasta[hâ]nesi'ne ihtiyacı yoktur" diye, bir taktik bunu istiyorlar. Esâsında Numûne [Hastahânesi], Merkez [Refik Saydam] Hıfzısıhha Enstitüsü ve Gülhâne Hasta[hâ]nesi'nde fakülte vazifeye başladı. Sonra da [19]53 [yılına] kadar Cebeci tâdilât gördü. Tıp Fakültesi'nin yatak adedi bin civârındadır. Müsaade ederseniz, üç tıp fakültesinin mümessilleriyle Sağlık Vekâleti olarak temaslar yapalım ve müşterek bir karar alalım... Bu, İstanbul['un] ve İzmir'in de mevzuudur. Bunlar, [yılda] 500 mezun veriyor[lar]. Benim [ise], [yılda] 1.000 doktora ihtiyacım var[dır]. [Bu konu], Maarif Vekâleti ile de ilgilidir.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Sayın Maarif Vekili muvafakatlarını bildiriyorlar. Birlikte bu işi hâlledebilirsiniz...

NUSRET KARASU: Yurt mevzuu [da] ayrı bir şeydir. Müştereken bu hususta bir karara varalım...

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Evvela Saraçoğlu Mahallesi'nin [Saraçoğlu Evleri'nin][514] durumunu arz edeyim: Ben orada oturmuyorum. Büyük bir feryat başlamıştır. Bu itibarla mesele hakkında kıymetli Maliye Vekili arkadaşımızın huzûruyla, bu meselenin derhal olgunlaşmış şekle getirilmesinde fâide görüyorum. Bunun da hâl şekli, mehil istemektir. Ben önümüzdeki bahara kadar mehil verilmesini ve o zamana kadar [da] oradaki zevâtın başının çâresine bakmasını uygun görüyorum. Ev sahipleri, evlerinin bir yıllık kirâsını almadan, evlerini kirâya vermemektedir[ler].

ÂMİL ARTUS: Zannedersem, Milli Birlik Komitesi'nin aldığı karar şuna dayanıyor: "Saraçoğlu Mahallesi'nde [Saraçaoğlu Evleri'nde] yüksek maaş alan memurlar yerleşmiş[ler]... Küçük memurlar [ise], o nimetten istifade

edememektedir[ler]. Bunları çıkaralım...” demişler... Fakat bunlar, üzerinde durulacak konulardır. Bir defâ, büyük tipler var[dır]. Bu tiplerde küçük memurlar oturabilir mi? Öte yandan [da], hakikaten çıkması lazım gelenler [de] var[dır]. Meselâ, Diyânet İşleri Reisi’ni ancak Saraçoğlu’ndan [Saraçoğlu Evleri’nden] kendisine ev verme vaadiyle buraya getirebildik... “Yoksa, gelmem” dedi. Fakat şimdi ona, maaşının yüksek olması dolayısıyla, gâliba buradan yer veremeyeceğiz.

ŞEFİK İNAN: Ben Evkaf Apartmanı ’nda[515] bir yer temin ettim.

ÂMİL ARTUS: Hay Allah râzı olsun...

Bir de Soruşturma Kurulu[516] için Dolmabahçe Sarayı’nın tahsisi mevzuu bahsolmuş... Saray, ahşap [ve] içinde birçok kıymetli eşyâ[lar da] var[dır]. Saraylar Müdürü, [TBMM eski Başkanı] Refik Koraltan’ın adamı imiş... Saraylar’ın başına güvenilir bir siyasi memur koymalı[yız]. Yoksa bu adam, kazara süsü vererek, [Dolmabahçe] Sarayı[‘nı] yakabilir...

Sonra, üçüncü [bir] nokta [da], İstanbul Örfi [İdâre] Kumandanlığı emrine, Devlet Malzeme Ofisi’nden muvakkaten vâsıta tahsis edilmesini arzu ediyorlar. Buna da sebep, Soruşturma Kurulu’nun otomobil ihtiyacı karşılanamıyor... Eldeki cipler, trafik ehliyetini hâiz değil...

Dördüncü nokta [ise], Milli Müdâfaa Vekâleti’ni alakadar eder. [Soruşturma] Kurullar[ı], ya danışma veya tahkikat için Ankara’ya gelmek ihtiyacını duyuyorlar. Bizden acele tayyâre istiyorlar. Biz de, meselâ üç kişi için bir uçak tahsis ediyoruz. Bu, gayri iktisadidir.

EKREM ALİCAN: Teklif geldi. Düşünülmeyen giderlerden 40.000 Lira verdik. [Devlet] Malzeme Ofisi için de istediler. [Onlara da] verdik...

SITKI ULAY: Hâmiline muharrer olmak üzere, üç tayyâre bileti verebiliriz...

DÂNİŞ KOPER: (Saraçoğlu Mahallesi’ndeki evlerden [Saraçoğlu Evleri’nden] çıkarılma sebeplerine âid talimatı okudu.) Mesken hikâyesi doğru[dur]. Bir de gelir meselesi var ki, burada zikredilmemiş[tir]. Meskeni olmaz da, hanı, apartmanı veya başka geliri olur... Bunun bir kere itmâm

edilmesi lazım[dır]. Tashihi lazım gelen diğer bir nokta da, “bekârlar, annesi, kardeşi ve bakmak mecbûriyetinde olduğu kimseler” deyince, [bu], doğru olmaz... Bu, küçük bir memur [da] olabilir...

MUHTAR ULUER: Muayyen bir mehil verilsin... Fakat “idari tedbir alacağız demek” doğru değildir. Ben, Vekil olduğum halde, ev bulamamaktayım. Hakikaten bunun üzerinde yeniden durulması lüzûmuna kâniim...

FETHİ AŞKIN: Ben de buradan çıkmak mecbûriyetinde kalınca, [ev] aradım ve kendime bir ev buldum. Fakat 7.200 Lira ödedim. 15 Ağustos’ta teslim edeceklerdir. Öyleleri vardır ki, büyük memur olmalarına rağmen, bu evlerden çıkarıldılar mı, bir daha Ankara’da oturmalarına [artık] imkân yoktur. Bir Târife Müdürüm var ki, Türkiye’de yerine koyacak adamım yoktur.

FEHMİ YAVUZ: Zannedersem, bunların sayısı 435 kişidir. Eğer 5.000 [kişi] olsaydı, bir tâmimle bunlar çıkarıldığı takdirde, belki küçük memurların kirâ derdini hâllederdi. Ama 435 rakamı, [hiç]bir şey hâlletmeyecektir. Sadece huzursuzluk yaratacaktır. [Ayrıca], bu evlerin dağılış şekli de, âdilâne değildir. Binâenaleyh, bence bu tâmimi derhal kaldırıp, bir komisyon kurmak ve her ailenin husûsî durumuyla ayrı ayrı meşgûl olmak lazımdır. Bir küçük komisyon kuralım ve bu mesele bir karara bağlansın...

EKREM ALİCAN: Bendeniz meseleyi çok geniş tetkik ettiriyorum. “Pâris’ten geldikten sonra, gerekli izahatı vermek üzere tetkikat yapın” dedim. Bu tâmim, pek [de] hukuki değildir. Onun yanında, [bir de] Maliye Vekâleti’nin kırk beş kontenjanı var [dır ki], [bunlardan] otuziki tânesi, bu tâmim muvâcehesinde çıkmak mecbûriyetindedir[ler]. Bunların mühim bir kısmı da, hakikaten vekâlet için çok lüzumludur. Belki taşrada bir yer isteyeceklerdir. Ankara’da bu çeşit lojmanlar çoktur. Türkiye’de 15.000 lojman varmış... Bu şartlar içinde bu arkadaşlar hakikaten perişân olacaktır. [Maliye Bakanlığı] Gelirler Umum Müdürü var ki, eline geçen [aylık maaş] 1.200 Lira’dır. “Ben nasıl ev kirâsı veririm?” demektedir. Hakikaten başka yerde evi veya gelirleri olanlar varsa, çıkar... Ama diğerlerini mağdur etmek doğru olmayacaktır.

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Esâsen emekliye ayrılmak suretiyle, birçok boşalmalar [da] olmaktadır. Hakikaten âdil bir sistemin bulunması lazımdır. Bakanlar[lıklar]arası bir toplantı yapalım [ve] bunu [artık] âdil bir nizâma koyalım...

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Ben de tetkik ettirdim... Ankara içinde lojman diye verdiğimiz miktârı, bir nisbete tâbi tuttuk... Beher arkadaşa [ortalama] altı ay onsekiz günlük ikâmet hakkı düşüyor. Bu evlerden uzun zamandır istifade edenler varmış... Sonra vekâlet bünyesinde temelli çalışıp kalan arkadaşlar [da] varmış... Haksız olarak oturanların çıkarılmasını icab eden bir vaziyet varsa, onu hâlledelim... Bu arada arz edeyim ki, ayrılan arkadaşlara vekâlet edecek arkadaşların tefriki icab etmektedir.

EKREM ALİCAN: Bendeniz Maliye için Şefik İnan Bey'in vekâlet etmesini münâsip görüyorum.

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Ticaret Vekâleti için [de] Muhtar [Uluer] Bey'i teklif ediyorum.

ÂMİL ARTUS: Hariciye için de Sıtkı [Ulay] Paşa'yı... ("Muvafık" sesleri.)

SITKI ULAY: Ev meselesinde prensibe [prensip kararına] varabilir ve küçük memurlara bu evleri tahsis etmeyi kabul edebiliriz.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Büyük memur olmak kabahat mi? Küçük memurları fenâ evde oturuyor diye kimse ayıplamaz... Ama büyük memurun bir bodrum [katın]da oturması, [ona] yakışır mı?

ŞEFİK İNAN: Bendeniz [de] bir etüd yaptım... Onu getireyim... Göreceksiniz ki, bizde büyük memur [artık] kalmamıştır. Garpte de böyle olmuştur. Adına da "idarenin demokratlaşması" demişlerdir. Eline [ayda] 1.500 Lira [maaş] veriyoruz. Bunun ne pazarı var[dır], ne [de] cumartesisi... Yaşı da [artık] ilerlemiştir. Evine gittiği zaman rahat etmezse, nasıl çalışır? Esâsen [artık] herkes memuriyetten soğudu gitti.

BAŞKAN [CEMAL GÜRSEL]: Bu mevzuu tekrar ele alırız... Yarın toplantı olmasın... [21 Temmuz 1960] perşembe günü toplanırız...

Kapanma saati: 21:35

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (17)

21 Temmuz 1960, Perşembe

Başkan: Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Çalışmaya başlıyoruz... Önce seyahat intıbâlarımı arz edeyim: Hâlâ karşılamaların heyecânı içindeyim... Millet inkılâbı o kadar benimsemiş ki ve bunu o şekilde ifade ediyor ki, insan bu itimâda acaba lâyık mıyım diye düşünmek mecbûriyetinde kalıyor. Uğradığım her yerde, yedisinden yetmişine kadar herkes, çılgınca idaremizi alkışlamaktadır. Tabiî bu vatandaşlara [hiç]kimsenin “gel, git” dediği yok[tur]. Bunlar, içinde[n] taşmak suretiyle sokaklara düşüyorlar. Bu çılgınlık içinde işimizi beğendiklerini ve bize bağlılık ve hayranlıklarını söylüyorlar.

Arkadaşlara dedim ki, “bunu heryerde nakledelim de, bir yerine iki, iki yerine üç çalışmak suretiyle, bu muhterem halka umduğunu verme imkânlarını sağlayalım...” Sun’i olanları bilmem... Fakat Atatürk’ten beri bu derece alaka hiçbir devlet adamına gösterilmemiştir. Halkla, öğretmen topluluklarıyla birçok yerde görüştüm. Subaylarla da görüştüm. Donanma gelmişti. Tesadüfen donanma subaylarıyla [da] görüştüm. İntıbâm çok müsbettir. Ordu, politika havasından çıkmış [ve] kendi işleriyle meşgûl... Herkes, hevesle [ve] gayretle çalışıyor. Subaylardaki neşe, istek ve şetâret fevkâlâde idi. Erlerin durumları yine öyle... Yani halkla ordu aynı şekilde şevk ve heyecân içinde...

[ADALET BAKANI] ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Köylü nasıl? Köylü ile detemas ettiniz mi?

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Köylüler de çok gelmişti... Oradan aldığım haberler, onların da şevk ve heyecân içinde olduğu merkezindedir. Bu, belki memleketlim olmalarının tesiriyledir.

[ULAŞTIRMA BAKANI] SITKI ULAY: Cenup da aynı durumdadır. Hatta daha [da] kuvvetli imiş...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: İstirahat etmeden, üç gün içinde, dört vilâyeti gezdik... Tabiî hazırlıklı olmadığımız için, konuşmalar, fikri cebr etmek suretiyle oluyordu. Hulâsa, fevkâlâde intıbâlarla döndüm. Meselâ, Trabzon’da biraz fanatik bir ruh vardır. Trabzonlulardan bu kadar heyecan beklemezdim. Fakat tahminimin hilafına, hatta Erzurum’dan [daha] çok, onları heyecanlı gördüm. Sonra mahdut bir zümre değil... Bütün memleket öyle...

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Bir de Orta Anadolu’yu teşrif buyursanız... Konya’yı falan...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Orta Anadolu için Sivas’ı seçtim... Sonra [da] Malatya dâvet etti. Elâzığ [da] dâvet etti.

[DEVLET BAKANI OSMAN] ŞEFİK İNAN: “Dâvet” deyince aklıma geldi: İstanbul Üniversitesi’ni ziyâret ettiniz. Fakat Ankara Üniversitesi, bu ziyâretten mahrum olarak, biraz da alınıyorlar. Şimdi imtihanları bitmek üzeredir ve sizi bekliyorlar.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Hakları var...

[İÇİŞLERİ BAKANI] İ[HSAN] KIZILOĞLU: Türkiye İlâhiyat Okulları Yardım Federasyonu’nun durumlarını tetkik ettirdim. [Bu], Ankara İmam Hatip Okulu Temsilcisi, İstanbul İlim Yayma Cemiyeti, İzmir, Trabzon Hayırlı İşler Yapma Cemiyeti, Konya Hâfız Kursları kurucu ve başkanları, Gâzi Yiğitbaşı[517], [Prof. Dr.] Osman Tûran[518], Abdülkadir Eryurt[519], Abdurrahman Fahri Ağaoğlu[520] vesâirenin dahil olduğu, tamamıyla politik gâye ile kurulmuş bir teşekkül[dür]. Bunların 1959 [yılı] toplantısında aldıkları karar, [1]960 [yılı] federasyonunu Erzurum’da yapmaktır. Bunu Konya, Ankara ve Erzurum Vâlilikleri’ne yazmakla iktifâ etmişler [ve] vekâlete de haber vermişler[dir]. Bunların üzerinde de en çok uğraşan [Abdurrahman] Fahri Ağaoğlu’dur ve ilk kurucularıdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu da bir yobaz üretme teşkilatıdır. Bu Kur’an dernekleri falan kanuna aykırı hareket ediyorlar.

ŞEFİK İNAN: Bunun kolay bir yolu var[dır]. Bütün bu mânevî cemiyetlerin Maarif Vekili'nden müsaade almaları lazımdır. Bunun da şartları var[dır]. Maarif, bu kanunun verdiği yetkiye istinâden, müsaade almayanları kapatır.

İ[HSAN] KIZILOĞLU: Nizamnâmesi, hukukçular tarafından tetkik edilmiştir. Şöyle bir yazı var: (Yazıyı okuyarak) Hulâsa, Kirazoğlu [ile] Fahri Ağaoğlu bunu kurmuşlar... Bunların durumu yeni baştan ele alınmalı[dır]. Cemiyetler Kanunu'nun dokuzuncu maddesi[521], Kur'an okuma cemiyetlerine muhaliftir.

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI] FEHMİ YAVUZ: Biz cephe alırsak, buna cesâret gösteremezler zannederim... 18. [20.] asrın ortasında, 600 sayfa, bilmediği [bir] dilden bir metni, sekiz on yaş[lar]ında bir çocuğun kafasına sokmak gibi, ilme aykırı bir hareket olamaz. Sırf rey avcılığı ve politik sebeplerle bunu desteklemişlerdir. Meselâ, bana kalırsa, bu hususta rahatça konuşma yapabilirim...

BAŞKAN: Bunun hakkında bir konuşma günü ayıralım...

SITKI ULAY: Zâtı devletlerinin bu işlerle uğraşması [için henüz] erkendir. Fakat hepimiz, aşağı yukarı bütün münevverler gibi, din mevzuunda içtihat taşıyan arkadaşlarız. Mevcut hükümler dairesinde, Dahiliye Vekâleti Maarif Vekâleti, bununla meşgûl olsunlar... Biz de biraz hazırlanalım ve burada varacağımız tatbikâtı ifade ederiz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bizim için iki şey var: Birisi, bugünkü hâli seçmene kadar intikal ettirip, zararlarının genişlemesine meydan vermeden, bu işi doğru bir yolda yürütmek... İkincisi de, bu din mevzuunda artık kat'î bir karar vermek ve bu teşkilatı bizim istediğimiz yöne çevirmek... Kur'an kurslarını falan men edip, yeni bir din kitabı yazdırmak... Bu kitabın nasıl yazılacağı hakkında benim kafamda çok şey var. Başı "Tanrı" diye başlayacak... Tanrı'yı din kitaplarının ifade ettiği gibi izah edecek... Ondan sonra [da], Peygamberi [ve] daha sonra [da] insan, aile ve cemiyeti anlatacak... Ondan sonra dini vecibeleri ele alacak... Ama toleranslı... Herkesin anlayacağı şekilde, dini, bu millete öğreteceğiz. Yoksa bu iş, bu softa heriflerle olmaz... Ben hatta o kanaatteyim ki, İmam Hatip Okulları'nı da kaldırmak lazım[dır]. Çünkü, hakikî din hocası yok... Kendilerini yine Arapçaya kaptırmışlardır. Umumiyetle öğretmenlerin, okuldan çıktıktan

sonra, iki üç aylık [süreyle] bir kursa tâbi tutulması [tutulmaları] ve din tedrisâtı hakkında ayrıca bilgiye sahip kılınmaları ve bunların gittikleri yerlerde, aynı din öğretmenliği de yapmaları, yerinde olur. İmamla öğretmeni birleştirmek... Kur’anı Kerim’den âyetler okumaya [da] lüzum yok[tur]. Onun dediklerini insan güzelce yazarsa, ilk mektepte, orta okulda ve hatta lisede nasıl okutulacağı ifade edilirse, mesele hâlledilecektir.

(İçişleri Bakanı, İzmir İlâhiyat İmam ve Hatip Yetiştirme Derneği’nin durumuna âid yazılı bir metin okudu.)

[ÇALIŞMA BAKANI] CÂHİT TALAS: Din mevzuunun fanatizmden kurtulmasının çâresi, evvelâ Kur’an’ın Türkçeleştirilmesidir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Kur’an mot a mot [aynı şekilde] tercüme edildiği zaman, kıymetini kaybediyor. Öyle ifadeler var ki, Türkçesi saçma sapan oluyor.

CÂHİT TALAS (Devamla): Bir takım hikâye ve şiirler... İkincisi [de], dinin, fanatik insanların nezdinde, zaman zaman da partilerin teşvikiyle, memleketin umumi hayatında gerici [bir] unsur olarak meydan çıkmasının başlıca sebebi, cehalettir. Asıl mesele, milli eğitim seferberliği ve reformdur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ben Erzurum’da halka hitâp ettiğim zaman, bu meseleyi ortaya attım. Dedim ki, “Bizi câhil insanlar, mezhep ve din meselesini ileri sürerek, birbirimize düşürüyorlar. Bir adam Alevi ve Şii olabilir... Hıristiyan da olabilir... Fakat ben bu adama ayrı bir gözle bakmam...” dedim. “Kimsenin Tanrı ile kendisi arasındaki münâsebet, beni alakadar etmez...” Bunu söyleyince, kıyâmet koparcasına beni alkışladılar. “Binâenaleyh” dedim, “biz birbirimizi Kızılbaş, Hanefi diye değil, Türk diye seveceğiz...” Bunlar şimdiye kadar söylenmiş lâkırdılar değildir.

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Ben de bununla meşgûl oldum. Kâfi derecede dini yayınlar mevcut değildir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Kur’an’da şöyle bir âyet var: “Ben dâimî yaratma hâlindeyim” diyor. Bunun mânâsı bidâyette anlaşılmamıştır. “Hâ” demişler, “insanlar doğuyor[lar], ağaçlar büyüyor[lar] ya... İşte budur...”

Halbuki Allah, insanı bir defa yaratır ve bir nizâma kor [ve] o nizam içinde bu devam eder. Asıl yaratma, bu kâinâtın, nâmütenâhi boşlukları içinde, yeni yeni hayatlar meydana getirmesidir. Şu halde, bundan asıl ders çıkarılacak nokta, Tanrı, dâimî bir yapma ve yaratma hamlesi içindedir.

Ve yine bir âyette diyor ki, "sizi halk ettim ve size bir nefhâ sundum..." Bu âyetin mânâsı da... Bizim beherimizin Tanrı'dan bir parça olduğumuzu ifade eder. Bektâşiler ve Melâmiler, bunu böyle kabâl etmişler ve "enelhak" demişlerdir. O halde, Tanrı, bir yapma ve yaratma hamlesi içinde ise, onun bir parçasını taşıyan kulun da, ona imtisâl etmesi ve durmadan çalışması lazımdır. Ayrıca, diğer bir âyette de, insanların çalışması lüzûmuna işaret olunmuştur.

Bunların Arapça söylenmesine lüzum yok[tur]. Türkçesi söylenir [ve] karşısına [da] sûresi ve âyet numarası konulabilir. O vakit zannederim, şu millete arz olan atâleti yerinden oynatabiliriz. Sonra, temizlik bâbına gelince... Tanrı, şüphesiz çok temizdir, hatta nurdur. Tanrı, bu kadar pâk olursa, onun bir parçası olan biz nasıl pis olabiliriz? Bütün bunları izah eden bir din kitabı meydana getirirsek, çok faydalı olur.

FEHMİ YAVUZ: Bunun için Milli Birlik Komitesi ile toplanmamız lazımdır. Onlar kanun vâzıı olduğuna göre, bu işi elbirliğiyle yapabiliriz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunu parlamenter vaziyete sokabiliriz. Ekser kanunları hükûmet getirir. Biz aramızda konuşur ve karar verirsek, onlara imza ettiririz. Zaten Milli [Birlik] Komite[si'n]de [de] buna muhalif [hiç]kimse yoktur. Bunun için dayanağımız, münevver sınıf ve ordu olacaktır. Çünkü, bu iş dal budak salmıştır [ve] mutlaka mukâvemet olacaktır.

[DEVLET BAKANI MUSTAFA] ÂMİL ARTUS: Bu mevzuda kabahat, biraz da münevverlerde[dir]. Biz [1]923 [1924 yılın]da Anayasayı kabul ederken, "laikliği" esas aldık ve din mevzularına bigâne kaldık. Bu sahayı yobazlara terk ettik. Halbuki din mevzuu, batıda çok organize olmuştur. Kiliseyi bile büyük harflerle "Eglise" diye yazarlar. Bizde bu organizasyon olmayınca, 25-30 yaşındaki gençlerimiz, herhangi bir ecnebi ile temas ettikleri zaman, "Müslümanım" derler, ama Müslümanlığın [da] ne

olduğunu bilmezler. Hıristiyanlık mı, hangisi daha kuvvetlidir? [Bunu] münâkaşa etmekten [de] âcizdirler.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: [Cumhuriyet] Halk Partisi’nin ve umumiyetle cumhuriyet inkılâbının en büyük kabahati [de] budur. Evet, dini yobazlıktan kurtarmak lazım[dır]. Ama büsbütün boş bırakmak da doğru değildir.

ÂMİL ARTUS: 1950 [yılın]da bu baskı ortadan kalkınca, bu yobaz sınıfı derhal memleketi istilâ etti.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu pezevenkler, on senede 30.000 [kişiy]i aştı...

ÂMİL ARTUS: (Laikliği dinsizlik telâkki eden zihniyete dair bir hâtırâsını nakletti.) Ben bunu Konya Lokantası sâhibi Hacı Mustafa’ya anlattığım zaman, “o halde” dedi, “mâdem ki, devlet din işlerine karışmayacak, [o zaman] bırakın [da] biz istediğimiz gibi dinimizi icrâ edelim...” Şu [eski Başbakan] Adnan Menderes’e mektup yazan Amerikalı var ya... O, bütün dinleri ve teşkilatını tetkik etmiş ve kendisi halen Müslümanmış... Onu çağırıp, din sahasındaki organizasyonumuzu yaptıramaz mıyız?

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Benim gibi, asker olduğu halde, bu gibi inceliklere sahip adamlar varken, bu teşkilatı pekâlâ kendi adamlarımıza kurdurabiliriz. Bunu bir gün beraber konuşacağız [ve] eğer [bir] karara varırsak, planını da yapacağız. Bu teşkilatı kurup, istismâr etmek lazımdır.

(İçişleri Bakanı, Berlin’deki Neşri İslâm Cemiyeti’nin durumunu izah etti.)

[MİLLÎ SAVUNMA BAKANI] FAHRİ ÖZDİLEK: Ben de birçok sene evvel Mısır’a gitmiştim. Camiül’Ezher’i ziyâret ettiğim zaman, namaz kılma tarzını gördüm [ve] hayret ettim. Bize muhatap olan oranın rektörü, “biz sizin kadar mutaassıp değiliz” dedi. Köy hocalarından Diyânet İşleri Reisi’ne kadar, dinimizin hakikî akidelerinin yayılması ve bütün bu kademelerde vazife alacak zevâtın iyi yetiştirilmesi lazımdır.

ÂMİL ARTUS: Bana birçok telgraflar geldi: “Var olun... Sağ olun... Kur’an’ı Türkçe okutmayacakmışsınız...” diyor.

[SANÂYİ BAKANI] MUHTAR ULUER: Gündem dışı [olarak] arkadaşlarıma mâlûmat vermek istiyorum: Adana'ya gittim [ve] [petrol] kuyu[su]nun başında bulundum. Mevzu gayet enteresan[dır]. İyi kaliteli petrol bulunmuştur. Asıl mühim tarafı, Adana'nın petrol mıntıkası olduğunun tesbit edilmesidir. Bir kuyu büyük mânâ ifade etmez. Bu açılan kuyu, Irak'ın en yüksek petrolünün derecesinde[dir]. Önce "[günde] 240 varil" diyorlardı. Sonra, "günde 800 varil diyebiliriz" dediler. Arkadaşlarım daha [da] ileri gitti[ler ve günde] 1.500 varile kadar alma imkânı olduğunu söylediler. Meğer bu adamlar, Afrika'da Büyük Sahra'da da petrol elde etmişler... Eshâmın oradaki kıymeti düşmesin diye, buradakinin çıkardığını az göstermek istiyorlarmış... Ben de halka [günde] 800 varil olduğunu serbestçe ifade ettim.

Mersin'deki rafineri[522] 3.200 ton kapasitelidir. Evvelce "Türkiye petrol mıntıkası değildir" diye bir fikir vardı. Orta Doğu'dan petrol getirecekler [ve] işleyeceklerdi. Buna göre makinalar kurmuşlardı. Şimdi bu rafinerinin 60 k[ilo]m[etre] ilerisinde kuyu çıkınca, verim iki mislidir.

Halk arasında "büyük döviz kazanacağız" diye bir şey var. Bu kârın yalnız % 50'si bizimdir. Ben basın toplantısında bu husûsa kat'îyen temas etmedim. Sorunca, izah zorunda kaldım. Sonra, şu çok tuttu: Dedim ki, " Bu petrol işi, milli inkılaptan sonra doğmuştur. Kuyu, 22 Haziran'da delinmeye başla[nıl]mıştır ve petrolün fışkırması [da] 15 Temmuz'da olmuştur. Allah bizimle beraberdir... Çünkü, aynı gün hürriyet istikrâzı tahvillerinin de satışa çıkarılmasına başlanmıştır. Bu, o kadar tuttu ki, "evet" dediler, "zaten Allah'ın desteği ve himâyesi altında olduğumuzu biliyoruz." Onikinci k[ilo]m[etre]de Çatıkdere vardır. Yeni bir kuyu açarak, yeni bir sahaya giriyorlar. Beş tâne yeni şirket, kendi sahalarında arama yapmak üzere, Adana'ya gitmişlerdir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bizimkiler ne diyor[lar]? Bizimkiler kuyu açmaya teşebbüs etmeyecek mi?

MUHTAR ULUER (Devamla): Onlar da oraya derhal gittiler. Onlar da açacaklar... Trakya'da [da] 6 metrelik bir şey bulduk... Ama bu da bir işarettir. Bu mıntıkada da, demek ki, iyi kaliteli petrol vardır [ve] ticari kıymeti büyüktür. Adana'daki kuyuda [ise], 1.450 metreden sonra, 55 metre [daha] aşağıya inilmiş [ve] hâlâ petrol bulunmaktadır. Ben gittiğimde "su

geldi" dediler ve benden sakladılar. Hakikaten su mıntıkasına gelip gelmediklerini bu akşam bana haber verecekler... Hemen arz edeyim ki, Raman 90 metredir. Fakat kalite böyle değildir. Sahrada, "büyük rezervleri hâizdir" dediğimiz yerlerde, kalınlık 50 [metre]de... Binâenaleyh, bizim bulduğumuz 55 metre, işletmeye elverişlidir.

CÂHİT TALAS: Sanayi Bakanı arkadaşımız, oradaki işçiliği teşvik suretiyle, bölge planlama hareketine geçerlerse, isâbetli olur.

ÂMİL ARTUS: Senelik petrol mübâyaamız 90-100.000.000 Dolar['dır]. Acaba bunu temin edecek mi?

MUHTAR ULUER: Hayır... Tamamını elde etmeye imkân yok[tur]. Bugün ihtiyacımız 1.300.000 tondur. Bunun yarısını karşılayacak durumdadır. Diğer kuyular [da] açılırsa, mesele kalmaz... [Günde] 1.500 varil demek, günde 220 ton demektir. 220 ton^, su gibi akan, iyi kaliteli petrol çıkıyor.

ŞEFİK İNAN: Plan dairesinin [DPT] kanunu[523] [kanun tasarısı] hazırdır. Arkadaşlara tevzi edilmiştir.

Üç tâne meselemiz vardır: 1) Soruşturma Kurulu, ufak tefek gruplara ayrılmıştır. Kendilerine taallûk eden mevzularda vekâletlere yazılar yazıyorlar. Sonra meselâ, o vekâletten bir şahsı çağırıyorlar ve mesele uzuyormuş... Sonra da falan şahsın dâvet edildiği derhal duyuluyor [ve] başka tertip de alanlar bulunuyormuş... O itibarla, Adliye Vekili [ile mutâbık olarak rica edeceğim... Acaba Adliye Vekâleti, Soruşturma Kurulu'na yazsa [ve] zâtı âliniz emir verseniz de, Vekiller şahsen yazsa ve o Soruşturma Kurulu'ndan gelen talepler derhal isâf edilse...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bütün müracaat zarfları Vekiller tarafından açılsın ve cevapları bizzat Vekiller tarafından derhal verilsin... "Vekâletlerle olan münâsebetleriniz şöyle olacak... Zâta diye yazacaksınız..." deyiniz.

ŞEFİK İNAN (Devamla): Bütçe tasarrufu yapılacaktı... 450.000.000 [Lira]... Şimdi mesele, MBK'ya intikal etmiş bulunuyor. Bize gelen haberlere göre, 450.000.000'nun da [Lira] üstünde tasarruf çârelerini arayarak çalışmaktadır[lar]. Her vekâletin Muhasebe Müdürü'nü çağırıyorlar ve aldıkları izahata göre, munzam tasarruf tedbirleri

alıyorlarmış... Fakat bir de bakılıyor ki, bu tasarruf diye düşünülen şey, servisin aksamasını mûcib olacak mâhiyette...Acaba MBK’dan rica etsek... Daha ziyâde vekâletin salâhiyetli memurunu çağırsalar da, tasarruf tedbirini onunla beraber alsalar... Esâsen münhallere memur almayınca, tasarruf kendiliğinden olacaktır... Sonra MBK’sinden bazı arkadaşlar, yaptıkları temaslardan aldıkları netice ile, bir kanun lâyıhâsı hazırlamışlar... Evet biliyoruz [ki], MBK âzâları, mebus gibi hareket ettikleri için, “initiatif parlementaire” [parlamenter inisiyatifi] dediğimiz kanun teklif salâhiyetini [de] hâiz bulunuyorlar. Fakat öyle müşahede ediyoruz ki, âzâ arkadaşlarımızın etrâfına bir takım siviller musallat olmaktadır. Bu sivillerin mâhiyetlerini kendileri bir anda bilmeyebilirler. Yeknazarda câzip gibi görünen bir takım fikirleri telkin etmeye uğraşan, kendi mesleğinde sivrilmiş, sivri akıllı adamlar bulunabilir. Böyle kanunların neticesinden haberimiz de olmuyor ve kanun çıkmış bulunuyor. Evet, bir mebus kanun teklifinde bulunabilir. Ama bu kanun teklifi, önceden mutlaka hükûmete gelir ve hükûmet bundan haberdar olur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Meselâ, hangi kanun çıkmış?

ŞEFİK İNAN: Meclisi İdârelere dair bir kanun bu şekilde çıkmıştır. Bütün Meclisi İdâriler, bir kalemde kalkmış bulunuyor. Bunun doğuracağı meseleler şunlardır... “Müsaade edin, mâruzatta bulunayım” diye rica da ettim. Kendileri lûtfettiler, geldiler [ve] anlatmaya [da] çalıştım. Fakat onlar bilhassa şuna tutulmuşlar: Maliye Vekâleti’nde bazı organlar, aynı zamanda Meclisi İdâreler’de de âzâdırlar. Bu kalkarsa, biz memurlarımızı tutamayız. Sonra meselâ, İzmit’te kurulmakta olan rafinerinin[524] % 51’i Türk sermayesi [ve] % 49’u [da] Amerikan sermayesi... Meclisi İdâre kalkınca, teknik idare ise, salâhiyet ona geçiyor... Burada da Türklerin hiçbir söz hakkı kalmıyor. Bunlar ilk hamlede düşünülmeyecek kadar reperküsyonları olan bir hâdisedir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Kendiliklerinden kanun çıkarmadan evvel, bir kere Heyeti Vekile’ye gelmeleri lazımdır.

ŞEFİK İNAN: Bu Meclisi İdâreler kalkıyor [ve] Müdürler Komitesi kuruluyor. Umum Müdür, Personel Müdürü [ve] Muhasebe Müdürü olacak... Bir de memur ve işçiler, bir mümessil seçecek[ler]. Bizde bu, yeni bir şey oluyor. Bu, çok cesurâne atılmış bir adım gibi geliyor... Memurun

İdâre Meclisi’ne seçilme iştirâki... Yalnız bu şahıs, Umum Müdür’ün karşısına dikilecek... Çünkü, diğer müdürlerin tayin ve terfii, tamamiyle Umum Müdür’ün elinde[dir].

SITKI ULAY: Bu mevzuda arkadaşımın çok büyük endişeye kapılmamaları lazım geldiği kanaatindeyim. Bizim Vekâletimizde Maliye Vekili ile birlikte yapılmakta olan bir hazırlık devresi vardır. Bu İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin ve anonim şirketlerin mülhâk bütçeli hâle gelmesine doğru çalışıyoruz. [Devlet] Deniz Yolları ve [Devlet] Hava Yolları, birer anonim şirkettir ve bu şirketlerde devletin hissesi % 90’dır. Fakat oraya DP’nin bazı işe yaramaz şahısları ortak edilmiştir. DDY ise, bir İktisadi Devlet Teşekkülü’dür. Fakat bunu mülhâk bütçeli bir hâle iade etmekte fâide görüyoruz.

[ULAŞTIRMA BAKANI] SITKI ULAY ?????[SANÂYİ BAKANI MUHTAR ULUER]: 3460 sayılı kanunun[525] kurduğu sistem, T[ürkiye] C[umhuriyeti] kuruldu kurulalı, en iyi işleyen sistemdir. Şahısların kötülüğü, müessesenin ve mevzuatın kötülüğünü icab ettirmez. Hakikaten Umum Müdüre destek olan ve müesseseyi birçok beliyyelerden kurtaran, İdâre Meclisleri’dir. Sonra işçiyle memuru bir arada mukâyese etmek [de] doğru değildir.

SITKI ULAY: Acaba bazı Avrupa sistemlerinde bu yok mu?

MUHTAR ULUER (Devamla): Biraz erken oldu zannediyorum. Yapılmadan evvel, bunun tatbikâtıyla meşgûl olanlara sorulmalıdır. Kanun, 1 Ağustos’tan itibaren mer’iyete giriyor. Şimdi perişân durumdayız.

[TARIM BAKANI] FERİDUN ÜSTÜN: Mülhâk bütçeli idarelere geçme mevzuunda dikkatli olmak lazımdır. Bizde Devlet Üretme Çiftlikleri var[dır]. Orman İdâresi var[dır]. Burada Müdürler var. Toplanırlar... Umûmi Murâkabe Heyeti, katma bütçeli idarelerden nefret etmektedir. Çünkü, burada ancak şeklî bir kontrol vardır. İşin rantabilitesi mevzuu, Divânı Muhasebat kontrol edemez. Bu katma bütçeli idareler, Maliye’ye yük olmaktadır[lar]. Onların da düşünceleri, katma bütçeli daireleri, İktisadi Devlet Teşekkülü yapmaktır. İdâre Meclisi’ne ve onun emri altındaki Müdürlere işi tevdi etmek istemektedirler. Binâenaleyh, benim de reyim ve kanaatim odur ki, böyle mühim kanunlar çıkarılırken, hükûmetin de reyi

alınırsa, memleketin menfaatine olur. Hükûmet, zaman zaman Meclis huzûruna celbedilerek, icab ediyorsa istizaha dâvet edilmeli, hesap sorulmalı ve fakat neticede arkadaşlara emniyetle çalışma imkânı verilmelidir. Hükûmetin yıpranması demek, neticede MBK'nın yıpranması demektir. Görüyoruz ki, işbirliği yapılınca, işler iyi gidiyor. Halkın alakasına müstahak olmamız için, çalışmamızı ve kuvvetlerimizi birleştirmemiz lazımdır.

CÂHİT TALAS: Arkadaşlarımızın söylediklerine ben de iştirâk ediyorum. Esâsen hükûmetle teşrii organın vazifeleri ayrılmıştır. Bence de bu İdâre Meclisi Kanunu, tatbiki kâbil bir kanun değildir. İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin iyi idaresi için, düzenleyici organlara ihtiyaç vardır. Bilhassa birinci maddesi mübhemdir. Personelin idareye iştirâki meselesi, kısmen Almanya'da, Fransa[‘da] ve İngiltere'de vardır. Ama bu istişârî mâhiyette bir organdır.

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Bu prensip konusunda bendeniz ilk günlerden beri meşgûl oldum ve çeşitli münâsebetlerle [Milli Birlik] Komite[si] arkadaşlarıyla temas sağladım. Onların da arzusunu öğrenmiş bir arkadaş olarak arz ediyorum ki, kanunların onların da iştirâkiyle hazırlanması ve öylece yürürlüğe kon[ul]ması lazımdır. Bu olduğu takdirde, meseleler kendiliğinden hâsıl olacaktır. Arkadaşlar da, [Milli Birlik] Komite[si]'nin içtüzük tasarısının[526] hazır olduğunu [ve] yakında yayınlanacağını ifade ettiler. Benden de isim istediler [ve] verdim.

FAHRİ ÖZDİLEK: Zaten toplantımız var. Not da aldık... 1 Kasım'a kadar tehiri düşünülebilir.

MUHTAR ULUER: Evvelâ tatbikten alıkoyalım [ve] sene başında [tekrar] düşünelim...

FAHRİ ÖZDİLEK: NATO camiâsıyla [ve] bir de milli ihtiyaçlarımızla alakalı milli araştırma ve geliştirme diye bir faaliyetimiz var ki, türlü çalışması oluyor. Biz [bunu] matematikçi ve fizikçi yedek subay arkadaşlarla dolduruyorduk. Bunlar, bir iki sene çalışıyorlar [ve] sonra terhisleri mevzuu bahsolunca, gidiyorlardı. Sonunda bunlardan nazarı dikkati celbedenler, Amerikalılarca Amerika'ya kaçırılıyordu. Biz şimdi bu kâideyi kaldırıyoruz. Muhtelif hocalarımızı Araştırma ve Geliştirme

Komisyonu âzâsı olarak alıyoruz. Bu, yalnız Milli Müdâfaa işi [de] değildir. Milli Müdâfaa'nın bazı hizmetleri, diğer bütün vekâletleri içine alacak kadar geniş mevzuları ihtivâ ediyor. Mümkün değil midir ki, bütün vekâletlerde birer Araştırma ve Geliştirme Komisyonları teşekkül etsin? Bizim kendi aramızda hâlledemediğimiz teknik hususları, koordine ederek, bunlar yapsın?

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Başvekâlet teşkilatı laçkadır. Ben bunu yeni bir teşkilata sokuyorum. Bu hazırlandıktan sonra, Başvekâlet de dinamik bir hâle gelecektir.

SITKI ULAY: Hakikaten öyle kıymetli arkadaşlar var ki, bunlardan vekâletin beyni ve dinamiği olarak istifade etmek lazım[dır]. Ama şahıs seçerken de, dikkatli davranmalı[yız].

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Vaktimiz gelmiştir... Şu nokta mühimdir: Çok iyi elemanlardan beşer kişilik birer Araştırma ve Geliştirme Bürosu kurmalı... Bunlar, dâimâ o vekâletin çalışmalarını, hedeflerini, gidiş süratini [ve] yolunu göz altında bulundurmalı[dırlar]. Yanlış hâllerde Vekilleri ikâz etmeli[dirler]. Bu adamlar, [öyle] rastgele adamlar [da] olmamalı[dırlar]. Etüd yapan, Avrupa ile temas etmiş, oradan fikirler alan adamlar olmalı[dırlar]. Ancak bu birden mümkün olmazsa, şimdilik bunu hazırlayacak birer büro kurulsun...

[BAYINDIRLIK BAKANI] DÂNİŞ KOPER: Bir dâimî kadro mu? Yoksa istişârî olarak dışarıdan da istifade edilebilir mi?

SITKI ULAY: Bu teşkilat[ı], çok yüksek ilim adamlarından [müteşekkil] olacağı için, dâimî kadrolu adamlar gibi çalıştırmak mümkün değildir. Haftada bir toplanmalarını sağlamak [ve] geliş [ve] gidişlerini tanzim etmek için kurulacak ufak bir büromuz veya sekretaryamız olacak [ve] onlar [da] bu işi tanzim edeceklerdir.

FAHRİ ÖZDİLEK: Bizim teşkilatımızda böyle bir sekretarya [zaten] kurulmuştur. İçinde fahrî olarak çalışanlar vardır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Zannediyorum ki, şu çalışma sistemi kurulursa, Amerika'nın bizden çaldığı adamlar [da geri] gelecektir. Şu halde

mesele anlaşıldı: Dâimî kadrolu ufak bir büro kurulacak... Ondan sonra bu teşkilat kurulacaktır. Burada çalışanlara, icab ediyorsa harcırah ve yevmiyeleri ve hakkı huzurları [da] verilecektir.

ŞEFİK İNAN: Geçen gün toplandığımız zaman konuşuldu. Saraçoğlu'nda [Saraçoğlu Evleri'nde] oturan memurlara buraları terk etmeleri için tebligat yapılmış...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bendeniz şöyle yaptım: Bir komisyon kurdum ve Saraçoğlu'nda [Saraçoğlu Evleri'nde] oturanlar kimlerdir? Kaç seneden beri oturuyor[lar]? Aldığı [aldıkları aylık] maaş nedir? Bunu tespit ettirdim. Şimdi orada öyle adamlar var ki, yirmi senedir oturmuş... Parası da var... Husûsî arabası da var... Bunlara [artık] son vermek lazım...

MUHTAR ULUER: Bu buyurduğunuz tetkikat yapılmış, şartlar kon[ul]muş [ve] "şu şartlara uymayanlar çıksın[lar]" dahi denilmiştir. Bu, gayet fenâ tesir yaptı. Çünkü, bir ay zarfında ev bulmak imkânı yoktur. Ben bile Vekil olduğum halde, ev bulamıyorum. 1.000 Lira kirâ istiyorlar.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Anlaşılıyor [ki], bu işi derhal hâlledemeyiz. Yarın [22 Temmuz 1960 cumâ] sabah[ı] toplanarak, bu mesele üzerinde de dururuz...

Kapanma saati: 12:35

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI

22 Temmuz 1960, Cuma

Açılma Saati: 10:15

Başkan: Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel

Hazır Bulunmayanlar: Ticâret, Maliye ve Dışişleri Bakanları

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Gündemde ilk madde olarak, Saraçoğlu Mahallesi [Saraçoğlu Evleri][527] meselesi var[dır]. Bu meseleyi evvelâ vekâletlerin ele alması lazımdır. Şimdi bakınız, yetmiş aile var ki, 1946 [yılın]dan beri Saraçoğlu Mahallesi Evleri'nde oturuyorlar. Bunlar mütemâdiyen oturmalı mı? Başka daha çok ihtiyacı olanlar yok mu? Burada iki yerden maaş alan ve vaziyeti müsâit olduğu halde, husûsî otomobili de bulunduğu halde, oturan[lar] var.

[DEVLET BAKANI OSMAN] ŞEFİK İNAN: Müsaade ederseniz, bir komite kuralım ve her ailenin durumunu birer birer tetkik edelim [ve] ona göre karar verelim... Çünkü, dairelerde altı seneden fazla oturan Umum Müdürler varsa da, [aylık] maaşı 1.500 Lira'dır. Eline [de ayda] 1.100 Lira geçer. Buradan çıkardığımız gün, vereceği kirâ, [ayda] asgarî 500-600 Lira'dır. Geriye kalacak miktarla bu Umum Müdür nasıl geçinir? Bunların mesâî saatleri de yoktur. Akşam 8-9'dan [20:00-21:00'den] evvel evlerine gidemezler. Asıl çalışan, vekâletleri yürüten bunlardır. Bu zevâta, hiç olmazsa, oturulacak bir yer temin etmezsek...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Oturması zarûrî olanlar başka... Karı koca çalışıyorlar, iki yerden maaş alıyorlar ve altı seneden fazla burada kalıyorlar. Bunların bir değişmesi yok mu?

[ULAŞTIRMA BAKANI] SITKI ULAY: Şefik [İnan] Bey'in teklifleri mâkûldür. Fakat öyle Umum Müdür[ler] vardır ki, bekârdır [ve] yalnız başına oturmaktadır. Öyle Umum Müdürler vardır ki, meskeni yoktur, ama

dışarıda hanı vardır, serveti vardır. Bunları mutlaka çıkarmak lazımdır. Çünkü, herkes bunlara dikkatle bakıyor. Binâenaleyh, bir komisyon kurulur da, bunların durumları tesbit edilirse, iyi olur...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu tetkiki vekâletler yapsınlar...

[SAĞLIK ve SOSYAL YARDIM BAKANI] NUSRET KARASU: Vekâletlere bırakılırsa, Vekilin mukâvemeti olabilir... [Bakanlar], bitaraf olamazlar.

[İÇİŞLERİ BAKANI] İ[HSAN] KIZILOĞLU: Maaşından maada bir ev kirâsını karşılayacak geliri olanları, bu evlerden çıkartalım...

[DEVLET BAKANI MUSTAFA] ÂMİL ARTUS: Bunlar, Hazine ile yapılmış bir mukâvele icabı burada oturmaktadırlar. Bunlar, Milli Emlâk'in kirâcısıdırlar ve bu işe bakan bir memur vardır. Mevcut akdî vaziyeti ortadan kaldırırken, buna göre hükümler koymak lazımdır. Aksi takdirde, mahkemeye giderler [ve] tazminat dahi alırlar. Hakikaten Umum Müdürlerimize mesken temin etmek zarûretinde olabiliriz.

[ADALET BAKANI] ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Tensip buyurulursa, bu talimatnâme gözden geçirilsin ve tedbir alınsın...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: O halde, Şefik [İnan] Bey'in reisliğinde, Dahiliye, Maliye, Adliye ve Milli Müdâfaa Vekâletleri'nden katılacaklardan müteşekkil beş kişilik bir heyet buna baksın...

[SANÂYİ BAKANI] MUHTAR ULUER: Kontenjanlar üzerinde de durulsun... Eskisi iltimaslı olmuş...

ŞEFİK İNAN: Memur mevzuu olduğu için, bir iki mâlûmat arz etmek istiyorum: Mâlûmu âliniz, rakamlar, zihinlerdeki umumi mâhiyette olan mâlûmatı değiştirebilir mâhiyettedir. Efendim, 1959 [yılı] bütçesine göre, devlet bütçesinden maaş alanlar, 155.184'tür [kişidir]. [1]960 [yılı] bütçesinde bu [rakam] artmıştır. Çok şâyani dikkattir... Bunun 13.838'i onbeşinci derecedir. 41.781'i 20, 22.170'i 25 Lira [aylık] aslî maaş alanlardır. 21.775'i 30, 16.842'si 35 [ve] 11.234'ü [de] [ayda] 40 Lira aslî maaş alanlardır. Şimdi 77.000 adet memur, [ayda] 25 Lira ve daha aşağı

maaş alan memurlardır ki, [bu rakam], hemen bütün memurların yarısına tekâbül eder. En yüksek maaş alan sadece altmışbeş kişi vardır. [Ayda] 125 Lira maaş alanlar, 40 [ve] 100 Lira aslî maaşlılar [da, sadece] 803 kişidir. [Ayda] 90 Lira maaş alan 1.235 kişi vardır. Yani [bu rakam], % 10'u dahi teşkil etmiyor. Bu, tabanı çok geniş bir ehramdır. Şu halde görülmektedir ki, büyük memur dediğimiz, çok küçük bir kütledir. Biz bunların durumunu ıslâh etmek mecbûriyetindeyiz.

Şimdi, kısaca başka bir maddeye geçeceğim... Devletten maaşlı olanlar[ın] sayısı, 155.184 [ve] ücretliler[in] sayısı ise, 47.137'dir. Yekûn, ordu hariç, 201.000'dir [kişidir]. Daireler itibarıyla repartisyonunu da verebilirim. Bir de etüd yapmıştım. Avrupa'nın en az memur istihdâm eden memleketi, Türkiye çıktı. O tarihte bizim [memur] yekûn[u] 250.000'ine yaklaşıyordu. Fransa'da 1.250.000 memur vardır. Nüfûsu bizimkinin iki mislidir. Fakat biz [memur] aded[i] itibarıyla daha düşük bulunuyoruz. Sonra 155.000'in 75.000'i [de] maarifçidir. Biraz [da] emniyet mensubu ve 6.000 kadar da adliyeci vardır.

Husûsî idare, katma bütçeli idare ve İktisadi Devlet Teşekkülleri'ndeki memur adedi [ise], 50.598'dir. Bundan küçük belediyeler hariçtir. Belediyelerimizde 6.664 maaşlı memur [ve] 2.054 ücretli memur vardır. Hepsini topladığımız zaman, 191.199 maaşlı [ve] 97.820 ücretli memur eder. Yekûn 289.019 olur ki, buna 35.000 civârında olan ordu mensuplarını [da] ilâve ederseniz, hepsi 325.000 civarında bir rakama baliğ olur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Aldıkları maaşlar yekûnu nedir? Bütçenin kaçta kaçını alıyorlar?

ŞEFİK İNAN (Devamla): Bütçenin % 40'ından aşağı düşmez ki, 2.500.000.000 [Lira] raddesindedir.

[Fakat] asıl nazarı dikkatinize arz etmek istediğim şudur: Ortalama [aylık] maaş hesapları vardır. Devlet memurunun ortalama [aylık] maaşı, 1939 [yılı] bütçesinde 67 Lira 90 Kuruş'tu. 1959 [yılın]da beş aylık ikrâmiye kaldırıldıktan sonra, iki misli olarak verilen maaş şeklinde, bu [aylık] ortalama [maaş], 396 Lira 10 Kuruş olmuştur. İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde bu miktar, 625 Lira 44 Kuruş'tur. Katma bütçeli idarelerde [ise], ortalama [aylık] maaş, 485 lira 14 Kuruş'tur. Husûsî muhasebelerde

[aylık ortalama maaş], 345 Lira 56 Kuruş [ve] belediyelerimizde [de] 314 Lira 65 Kuruş'tur. Devlet bütçesinden maaş alanlarda ortalama [aylık] maaş, 1939 [yılın]da 51 Lira 26 Kuruş'tu. Şimdi [ise], [sadece] 142 Lira'dır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Şu rakamlardan anlaşılıyor ki, devlet memurları, kutu lâyemût yaşıyorlar. Burada, aşağıdan ikinci üçüncü [derece] maaş alanların nasıl geçindiğine hayret ediyorum.

ŞEFİK İNAN: Binâenaleyh, memurlarımızın durumu bir fâciâdır. Büyük memurlarla küçüklerin [aylık] maaşları arasındaki fark da, nispet itibarıyla gittikçe azalmıştır. Büyük memuru da, hakikaten büyük memur hâline getirmek lazımdır. [Ayda] 2.000 Lira [maaş] alanın eline [ancak] 1.450 Lira geçer. Büyük memurların maaş ve adedini artırmak, bütçeye fazla bir külfet de yüklemeyecektir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bir etüd yapmalı [ve] memurları içinde bulundukları perişânlıktan kurtarmalıyız. Ordu için bir barem yaptırıyorum. Fakat diğer memurları hiçe saymak doğru değildir.

ŞEFİK İNAN: Net olarak [İkinci Dünya] Harb['in]den evvel en küçük maaş alan memurun eline [ayda] 42 Lira 41 Kuruş geçermiş (evli ve iki çocuklu [olarak])... Şimdi [ise, ancak] 277 Lira 27 Kuruş geçmektedir. Eğer günün hayat şartlarına intibâk ettirirsek, onla çarpmamız ve bu en küçük [düşük aylık] maaş alan memurun eline 420 Lira vermemiz icab edecektir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: 325.000 memura [ayda] ortalama 1000'er Lira [maaş] verilse, 3.250.000.000 Lira'yı yalnız memurlara vermek iktizâ edecektir. Herhalde memurların vaziyetini düzeltmeliyiz.

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI Prof. Dr] FEHMİ YAVUZ: Paraya istikrar vermek için olan gayretlerimiz dahi epi [epey] iş yapmıştır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bir yüzbaşı, onyedi senelik subaydır [ve] eline [de ayda ancak] 700 Lira geçer. Gecekondu mahallesine benzer yerlerde oturuyorlar. Devlet Vekili Şefik İnan ve Maliye Vekili Ekrem Alican arkadaşlarımız bir inceleme yapsınlar...

ŞEFİK İNAN: Gayet mühim [Cemâl Gürsel] Paşam... Eğer umumi idaremizde inkılâbın felsefesine uygun ahlakî bir kalkınma yapmak istiyorsak, memur davasını ele alıp, memuru bu sefâletten kurtarmak lazımdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası[528] meselesi...

[BASIN-YAYIN ve TURİZM BAKANI ZÜHTÜ TARHAN: Evvelâ hariciye teşkilatımız hakkında mâlûmat vereceğim: Bunlar, 140 kişi civârındadır. Bu, birdenbire kırka [kadar] indiriliyor ki, bununla temşiyet imkânsızdır. Biz [de] bir liste yaptık [ve bu rakamı] 56'ya çıkardık. Bunu ifadeden sonra, evvelâ hariciye teşkilatımız hakkında mâlûmat vereyim: Basın-Yayın Haberler Büroları ile Basın Ataşeleri'nin kadrolarını tesbit ederken, bu kadroların genişliğini göz önünde bulundurmak icab ediyor.

(Haberler Büroları'yla Basın Ataşelikleri'nin vaziyetini okudu.)

Görülüyor ki, bu işler önemlidir. O kadar önemli işler yapan organların başarıyla çalışmalarını temin için çalışan ekipler, bir Haberler Bürosu Müdürü, bir mütercim, bir mahalli kâtip ve bir [de] hademe olmak üzere, dört kişidir. [Haberler Bürosu'nda] Müdür ve [Basın] Ataşe[si] olacakların kaliteli elemanlar olması lazımdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Pâris'te kaç kişi vardır?

QZÜHTÜ TARHAN: Bunu beşe indiriyoruz.

BAŞKAN [Q CEMÂL GÜRSEL]: Şu söylediğiniz ve bize okuduğunuz hususlar için size raporlar geliyor mu?

QZÜHTÜ TARHAN: Esâsen rapor gelmeyen yerlerdeki bu kâbil memuriyetleri kaldırıyoruz.

ŞEFİK İNAN: Sefâretleri yeni baştan organize etmek için karar almıştık. Bu da öyle olmuyor mu?

ZÜHTÜ TARHAN: Brüksel ve Beyrut'u Başbakanlık ilgâ ediyor. Brüksel için doğrudur. Fakat Beyrut için biz bu kanaatte değiliz. Beyrut, tamamıyla bir propaganda ve turizm merkezidir. Bağdat'ı ve San Fransisco'yu ilgâ ediyoruz. Yalnız Roma'da dört kişilik bir heyetle Haberler Bürosu kurmak mecbûriyetindeyiz.

ŞEFİK İNAN: Her Sefarette bir Müsteşar, bir Başkatip, birkaç da İkinci [ve] Üçüncü Kâtip vardır. Artık "diplomatique carriere" [diplomatik kariyer] diye bir şey [de] kalmadı. Biz zorla tutuyoruz. Şu Üçüncü Kâtibimizi Basın Ataşesi yapamaz mıyız?

ÂMİL ARTUS: Hariciye Vekili burada yokken söyleyeyim: Bizim Hariciye, kendi vazifesini dahi hakkıyla yapmaktan âcizdir.

ZÜHTÜ TARHAN: Biz bunu asgarî kadroya indireceğiz. Bu da 57 [kişi]dir. Daha az olamaz. New York altı, Washington beş, Londra beş, Pâris beş, Roma beş, Bonn altı, Kâhire dört, Beyrut dört, Kıbrıs dört, Atina üç, Karaçi dört ve Tahran [da] dört ki, cem'an 56 kişi[dir].

Radyo meselesine geçiyorum: Şimdi evvelâ bir radyo kurma meselesi vardır. Yedi adet küçük tak[â]tli radyo istasyonları kurmak mecbûriyetindeyiz. Şark vilâyetlerimizde, bilhassa Rusya'nın tesiri altında olan yerlerde, Kars, Erzurum, Trabzon, Van, Diyarbakır, Urfa ve Edirne'de kurulacak olan bu küçük istasyonlar, orta dalga üzerinde çalışacaktır. İstasyonların teçhizâtının % 50'si bitmiş gibidir. Bunları, TEM Şirketi yapmaktadır [ve] İstanbul'dadır. Beş tânesi birer kilovat, diğerleri [ise], iki kilovattır. Erzurum ve Diyarbakır'daki[ler de] iki kilovatlıktır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bir iki kilovatlık olacağına, Erzurum'da daha kuvvetli bir istasyon yapsak olmaz mı?

ZÜHTÜ TARHAN: Teçhizat ona göre ısmarlanmış... Herkes büyük radyo alamaz. İki lâmbalı radyolar, icabında bunu dinleyecektir.

DÂNİŞ KOPER: Ben öyle zannediyorum ki, bunlar mahalli neşriyat yapmayacak[lar]. Bizim memlekette bazı istasyonlar, kör zâviyeye gidiyor. Meselâ, İstanbul Ankara'yı [ve] Ankara [da] İstanbul'u rahat dinleyemez. Bu küçük istasyonların maksadı, şu İstanbul ve Ankara'yı alabilmek ve

oradan mahalline intikal ettirmektir. Bir transmisyon [“transmission”] [iletim] meselesi mevzuu bahistir.

NUSRET KARASU: Ankara ile İstanbul’un neşriyâtını aynen yapacaksa, [bu] büyük fâide sağlamaz. Daha ziyâde köylünün istirahat saatlerine tesadüf eden ve direkt [“direct”] [doğrudan] köylüye hitâp eden radyo istasyonlarına ihtiyaç vardır.

ZÜHTÜ TARHAN: Bunların küçükleri için 1.000.000 Lira [ve] büyükleri için ise, 1.250.000 Lira sarf ediliyor. (Gerekli döviz listesini okudu.) Takriben 110.000 Dolar lazımdır. TEM Şirketi, ayrıca 50.000 Lira’lık [da] malzeme getirecektir ki, bunu biz verecek değiliz. Bunlar durdurulacak yatırımlar değildir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: O halde devam etsin ve getirilsin...

İ[HSAN] KIZILOĞLU: Bu istasyonların kısa dalgalı transmisyon [“transmission”] [iletim] yapması daha iyi oluyor. Orta ve uzun dalgalar, güneş ışığında kolay dinlenmez. Bunu çok esaslı bir teknik heyetin tetkik etmesi lazımdır. Zannederim, küçük istasyonlar, lokal elemanların politik tesiriyle kabul edilmiştir.

FEHMİ YAVUZ: Ufak tefek tâdillerle daha iyi bir netice almak mümkünse, bu yola gidilsin...

ZÜHTÜ TARHAN: Ayrıca istifade edelim... Hay hay efendim...

[Şimdi de] Turizm Bankası mevzuuna geçiyorum: 4 Mayıs [1]960 tarihli kanunla kurulan Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası’nın[529] statüsü tayin edilmiştir. Bu banka, tasfiye edilmediği takdirde, İtalyan Hükûmeti’nden hudutsuz menfaatler sağlanacaktır. 50.000.000 Dolar ekonomik ve turistik iş veriliyor. Tesis, vekâletimiz emrine verilmiştir. Evvelsi gün vekâletimize üç kişilik bir heyet müracaat etti. Bu zevat dediler ki, “Bankanız mevcut mu? Turizm sahasındaki yenilikleriniz nelerdir? Eğer böyle bir banka ihyâ eder de, İtalya ile işbirliği yaparsanız, size hudutsuz menfaatler sağlarız.” dediler. Kendileri bize 69.000.000 Dolar veriyorlar. Bunun 50.000.000’u [Dolar] hibedir. “Türkiye ve Yunanistan, bir turizm

sahasıdır. Türkiye'ye gelenler, dönerken İtalya'ya da geliyorlar. Bu bakımdan bizim de faydamız oluyor." diyorlar.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bir heyet kurun... Tetkik etsinler ve ortaya bir netice ile gelsinler...

ZÜHTÜ TARHAN: Efendim, Turizm Bankası [zaten] kurulmuş... Fakat gâyesi başkadır [ve] Bahadır Dülger'in[530] elinde oyuncak olmuştur. 72.000.000 Lira'lık, karşılığı olmadığı halde, yatırım yapmıştır. Ancak, şimdi Turizm Bankası'nın tasfiyesine gitmek [de], büyük rahneler açar. İsterseniz, İş Bankası, teminat karşılığı, 1.500.000 Dolar versin... Bu olmadığı takdirde, 1.5-2.000.000 Lira'lık Merkez Bankası'nın havâlesi de olur. Eski banka kalkacak [ve] yerine [de] son kanunun istihdâf ettiği banka kurulacaktır. Mesele, bankayı yepyeni bir şekle sokalım mı davasıdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Tabiî bu kurulan banka, borçları da tekâbül edecek...

ZÜHTÜ TARHAN: Yapılan tesisler var. Onları kirâya verirsek, peyderper tasfiye ederiz. Üstelik hariçten de menfaat temin ederiz.

DÂNİŞ KOPER: Zannediyorum [ki], bu 70.000.000 Lira'lık açık, vâki sarfiyat olarak telâkki edilmektedir. Halbuki mukâbilinde yapılmış tesisler var[dır]. Meselâ, Kilyos tesislerinin yapıldığı arazi, eşhası husûsîyeye âid olup, [başına] jandarma dikilmek suretiyle yapılmıştır.

Bu turizm, memleketin hayatî kaynaklarından biridir. Bunun ihdas ve ihyâsı için ne yapılmak icab ediyorsa, yapılmalıdır. Bu da iyi bir teşekkülün emrinde idare edilirse, gâye belki tahakkuk eder. Daha ziyâde halkın iştirâkiyle mahalli bir teşebbüsün bu işi yapması icab eder. Yapılacak [olan] otelin içinde küçük odalar olacak [ve] halk [da], yemek de verilen bu yerler vâsıtasıyla, iç turizme alıştırılacaktır. Bunun mukâbili[nde], gelecek olan dâimâ dövizdir. Bir Amerikalı geldi ve dedi ki, "turizm öyle bir servettir ki, mukâbilinde, bir mal satmadan, para alırsınız..."

ZÜHTÜ TARHAN: Efes'in temin edeceği gelir, milyonlar tutacak...

DÂNİŞ KOPER: Bir kısa mâruzâtım daha var: Turizm, birçok vekâletleri alakadar eder. Nâfiâ yolları yapacak [ve] sebze ve meyveciler, seçilmiş mal vereceklerdir. Bunun heyeti umumiyesi üzerinde birden çalışmamız icab eder.

İtalya meselesinde yanlış bir yere saplanmak doğru değildir. Geçen gün İsviçre Sefiri ile görüşürken, öğrendim [ki], iki tâne mütehassıs getirmişler... Onlar da tetkik ediyorlar. Dâimâ diğer memleketlerin de yardım vesâir imkânları mahfuz tutulsun... Bugün Amerika, aşağı yukarı turizme 2.500.000.000 Dolar para harcıyor. Bunun 1.500.000.000'ı [Dolar], aşağı yukarı Avrupa'da harcanıyor. Bunların çoğu, Avrupa'yı görmüşler [ve] şimdi [artık] yeni bir yer arıyorlar. Yugoslavya'ya doğru bir akın vardır. Ondan sonra Polonya da, yeni bir turizm teşviki yapıyor. Tabiî bir takım mıntıkavai kombinezonlar [da] oluyor. İtalya, Fransa ve Yugoslavya ile bir kombinezon yaparak, bizi hariç bırakmak istedi. Bunun öğrenince, biz de karayolları olarak işi ele aldık. İtalya, Türkiye'de gerekli tesisleri kurunca, Amerika'dan turisti alacak [ve] birkaç gün kendisinde tutup, ondan sonra [da] buraya aktaracak...

[MİLLÎ SAVUNMA BAKANI] FAHRİ ÖZDİLEK: İtalyanlar, feribotla Yunanistan'dan [ve] karadan [da] Türkiye'ye turist getirmek için teşebbüse geçmişler... Şimdi de İzmir'den getirecekler ve kendi kamyonlarıyla getirmeyi, kolaylık telâkki ediyorlar. İpsala'ya geçmek ve bu yolu ikmâl etmek lazım geliyor. İpsala civârı, turistin avlanması için çok iyi bir yer[dir]. Orada bir motel yapmak lazım... Sonra, bunlar Yunanistan'dan geçerken, benzin alamıyorlarmış... Kapıkulu mevkiinde bir benzin istasyonu yapılmasını benden rica ettiler. Malkara-Tekirdağ yolunun da bir an evvel yapılması lazımdır. Sonra, turistin Anadolu'ya intikali için, araba vapurları seferlerinin de takviyesi lazımdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Görüyorsunuz... Bundan da bir planlama çıkıyor.

FAHRİ ÖZDİLEK (Devamla): İzmir'den Efes'e kadar bir asfalt [yol] yapılmış... Biz şimdi Efes'e birkaç motel yaptırsak, çok kârlı olacaktır.

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI] FETHİ AŞKIN: Biz, turizm için, "bir bakıma gümrükten başlar" deriz... Hakikaten turist gümrükten rahat geçtiği

zaman, memleket hakkındaki ilk intibâı iyidir. Ancak bu işi yapan memurun dil bilmesi lazım geliyor. Dil bilen memurun da [ayda] 50 Lira [maaş] ile çalışması mümkün değildir. Bu vekâlet, 1931 yılından beri kurulmuş... Kadrosu da, teşkilatı [da] azdır. Halbuki işi büyük mikyasta artmıştır. Dâniş [Koper] Bey'in dediği gibi, turist, göre göre bıktığı yerlerden, yeni yerlere geçmek ister. Yalnız gümrükten geçmek kâfi değildir. Bir Turizmi Teşvik Kanunu'muz vardır. Bir de 6088 sayılı kanuna ek bir madde vardır. Turizme âid oteller için dışarıdan alınacak eşyâdan gümrük vergisi alınmaması mevzuu bahistir. Bu kanunun müddeti [de] bitti.

Bizde, Avrupa'da olduğu gibi, büyük turist akını beklemek hayaldir. Turist, otomobiliyle seyahat eden ve hafta tâtilini geçirmeye gelen insandır. Bizde, dışarıdaki fiyatlarla memleket içindeki fiyatlar arasında o kadar çok fark vardır ki, "carne de passage"a [geçiş karnesine] rağmen, kaçakçılık oluyor. Binâenaleyh, biz de bunu [artık] kaldırabiliriz. Artık otomobilinizin bir sigorta kâğıdı olmak şartıyla, [otomobilinizle] heryerden rahatça geçebiliyorsunuz. Sonra, otomobillerin tescil edilmesine de imkân yok[tur]. Otomobiller geliyor ve Türkiye dahilinde kayboluyor.

İtalya'nın turistten aldığı "invisible" [görünmeyen] para, 860.000.000 Türk Lirası'dır. Bizimki [ise], 350.000 Lira'yı geçmez. Bugün Türkiye'de kaçakçılıkla iş yapan, şâyani hayrettir, Almanlarla İsviçrelilerdir. Bunda da tesbit ettiğim % 10'u geçmiyor.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu turizm mevzu, tek bir mevzu değildir. Gelin, bir turizm planlaması yapalım [ve] bu arada söylediğiniz işi de devam ettirelim... [Turizm] Banka[sı] meselesi hâlledilmiş bulunsun... Statüsünü [de] devam ettirelim... 1.500.000 Lira Merkez Bankası'ndan para alalım... [Bu], şimdilik kâfidir. Bu husûsu kabul edenler... [Kabul] etmeyenler... Kabul edilmiştir...

Büroların [yurt dışında bulunan Haberler Büroları'nda çalışanların sayısının] 56'ya indirilmesi teklifi var[dır]. Bunu da kabul edenler... [Kabul] etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Planlama işi hakkında ne düşünürsünüz?

ŞEFİK İNAN: Bu da [İktisadi] Planlama Dairesi'nde [DPT'de][531] ele alınacak mevzulardandır. Ne yaparsak yapalım, iş oraya müncer olur. Kurulacak komisyona mütehassıslar da lazımdır. Bu iş için çok şümûllü düşünen adamlar ister.

ZÜHTÜ TARHAN: Elimizde mütehassıs elemanlar var. Yabancılardan da var.

FETHİ AŞKIN: Ben yakın tarihte bir "nomanklatür" ["nomenklatura"] [komünist ülkelerde komünist partilerin komiteler aracılığıyla denetim sistemi] getireceğim. Bu, çok mühim mevzulardan biridir. Hükûmet programında da yer aldı.[532] Hükümet programına muvâzi çalışma yapacağız. Bunu getirdikten sonra [da], gümrük kanununu ele alacağız. Bunun içindeki turizmle ilgili hükümleri de değiştireceğiz. İkincisi [de], teşkilat kanunu üzerinde duruyorum. Bu da muhakkak değişmek lazımdır. Sâkıt [DP] iktidar[ı] zamanında bunu teklif ettiğim zaman, bir kenara bıraktılar. Ben ayrıca ICA ile [de] temas ettim [ve] "yapabiliriz" dediler. Böylece turizmle ilgili hususlar da hâlledilmiş olacaktır.

[TARIM BAKANI] FERİDUN ÜSTÜN: Bu mevzu, öteki [İktisadi] Planlama Dairesi [DPT] işi içinde yer almalıdır. Fakat acil olan hususlar hemen yapılmalıdır. Bir planlama ve program işine girmeden evvel, müsaade ederseniz, [önce] Gümrük, Dahiliye, Basın-Yayın, Ulaştırma ve Bayındırlık Vekilleri toplansınlar [ve] bu işi ana hatlarıyla tesbit etsinler... Ondan sonra [da], Basın-Yayın, bunu kendi mütehassıslarıyla ayrıca ele alsın... İlk anda ne yapılacağı tesbit edildikten sonra [da], [İktisadi] Planlama Dairesi'ne [DPT'ye] devrederiz [ve] ilerisi [için artık] o devam ettirir. Meselâ, benim başımda [Atatürk] Orman Çiftliği'nde[533] kalmış bir otel vardır. Bir takım inkânlar da mevcut[tur].

SITKI ULAY: Yalova otelleri [de], Denizcilik Bankası'nın elinde[dir]. [Ama onlara] bakamıyoruz...

FERİDUN ÜSTÜN: Adamlar açık konuşuyorlar. "Elinizde imkanlar vârdır. Ne duruyorsunuz?" diyorlar. Öyle adamlar var ki, Sultan [Abdül]aziz'in yatağında yatmak için 500 Dolar veriyor[lar]. Sadece müzeyi [ve] camii gezen adamdan para çıkmaz...

FEHMİ YAVUZ: Bu, bir eğitim mevzuudur. Biz beş kişi seyahate çıkmıştık... Bizi domates yağmuruna tuttular. Türk kültür tabakalarında bu hususta çalışmalar olacaktır. Bir heyet kurulursa, bizim arkadaşlarımız da buna iştirâk ederler.

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Efendim, radyo vesâire işleriyle meşgûl olacak bir basın ve yayın teşkilatı kanunu yoktur. Bu kanunun bir an evvel getirilmesi lazımdır.

ZÜHTÜ TARHAN: Bendeniz şöyle bir mûruzatta bulunacağım: Basın-Yayın'ı ayırıp, [onu] Başvekâlete vermek suretiyle, turizm işini vekâlet olarak bırakmak [daha] yerinde olacaktır.

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Basın-Yayın, son derece de mühim bir hizmettir. Bugün bu bakanlık, bir iskelet bakanlık hâlinde idare edildiği halde, [işlerin] altından kalkamamaktadır. Bunun bir Umum Müdürlük ile yürütülmesi[nin] imkânsız olduğunu söylemek lazımdır. Biz dünyaca meçhûl bir devletiz. Esâsen Umum Müdürlük[534] hâlinde idaresi denenmiş, [fakat] başarılı olmamıştır. Bir sürü teşkilatı Başbakanlığa bağlamak doğru değildir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ben gezdim... Başbakanlık'ta bir teşkilat yoktur. Çoğu, lise tahsilinden aşağı tahsil görmüş insanlardır. Yeniden bir teşkilat [da] kuramayız. Turizm Vekâleti kurulursa, pekâlâ bizi tanıtacaklardır. Maalesef yaptığımız Çanakkale, Sakarya ve Kore muharebeleri bile, bizi tanıtmaya kâfi gelmedi. "Memurları biraz terfih edelim" dedik, bütçenin yarısından fazlasını aldı. Ne yapalım?

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Yüksek emirlerinizle kurulan tahkikat encümenleri[535] çalışıyorlar. Fakat öyle bir teşkilat var ki, dişlerinizi [dişlerini] kerpetenle sökseniz [dahi] cevap alamazsınız. Hariciye'de öyle kimseler var ki, [onlar] kilit noktada oturdukça, kimse bir şey söylemeye cesâret edemeyecektir. Ökmen, Ahter, Hasan [Esat] Işık[536] [ve] Semih Günver[537], [Dışişleri eski Bakanı] Fâtin Rüştü [Zorlu][538] ile işbirliği yapmış insanlardır. Sonra, [Dr.] Fahrettin [Kerim] Gökay[539] gibi adamlar var ki, merkeze alınıyorlar [ve] yine de müşâvir falan diye iş buluyorlar.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunları not alın... Derhal uzaklaştırsınlar... Sonra biz bunları vekâlet emrine alır almaz, evlerinde araştırma yapılmalıdır.

Bir de Saraylar meselesi var[dır]. Milli Saraylar'ın çok fecî durumda olduğunu öğrendim. Dolmabahçe Sarayı'nın yakılması gibi bir baltalama hareketinin vûkuu muhtemeldir. Oradaki Müdür, [derhal görevinden] uzaklaştırılmalı ve bu işi, ordu eline almalıdır. Birinci Ordu'ya söyleyin... Kurmay olması [da] şart değil... Buraya bir yarbay veya albay tayin etsinler... Muhafaza altına alınsın...

FAHRİ ÖZDİLEK: Dosyası hazırdır. Adlî hâkim [de] buradadır. Yalnız bu [Milli] Saraylar işi, [Milli Birlik] Komite[si'n]de bulunduğu için, orada komisyonda çalışan arkadaşları da haberdar ederiz.

DÂNİŞ KOPER: Bu personel mevzuunda birkaç defa rica ettim ki, bizimki umumi personel mevzuu değildir. [Sadece] bizi tazyik eden bir meseledir. "Yeni personel alınmasın" diye emir verilince, tayinler durdurulmuştu. Halbuki tayinini bekleyen ve çok da lüzumlu olan 150-200 [kadar İstanbul] Teknik Üniversite[si] mezunu var[dır]. Ressam, kartograf gibi kimselerin, hizmetin aksamaması için, tayini lazımdır. Acaba bu tayinleri, suiistimâl edilmemesi için, doğrudan doğruya Vekillere bırakmak mümkün müdür? İdâreten böyle bir tasarrufta bulunulabilir mi?

İkincisi [de], bazı mülgâ teşkilattan vazife talebinde bulunan kimseler vardır. Meselâ, Meclis mülgâdır, Belediye Meclisleri mülgâdır [ve] buralardan ayrılanlar, çalışmak istemektedirler. Bunlar hakkında bir prensip kararı alınsın da, herkes seyyânen aynı muameleyi yapsın... Zannederim [ki], muamelede tecânüs bakımından [daha] doğru olur.

ÂMİL ARTUS: Muallim mekteplerinden mezun olanlar, yedek subaylıktan dönenler ve nihayet hâkimler var ki, bunların behemehâl tayinleri lazımdır. Bu emir, mühendislere de şâmil değildir.

DÂNİŞ KOPER: Zarûret hâlinde ve münhâl de bulunduğu takdirde alınması kaydını kabul edersek, yeni mektepten de çıksa, alabiliriz. Bu hususta dikkatli ve gayet mazbut hareket edilsin diye bunu söylüyorum.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Eğer bu mezunlar iş başına geleceklerse, yarın o bir [obür] gün devlet kapılarını zorlayacaklardır. Aksi takdirde, bir sürü münevver işsiz ortaya çıkacaktır ki, komünizm de bundan doğar.

FETHİ AŞKIN: Onun için [de] kanun değiştirmek lazımdır. Bu fakültelerde okuyanlar, öğleden sonra ders görmezler. Bunlara avukatlık için şimdiden staj yaptırılsa, neticeye de fâideli olur.

CÂHİT TALAS: Acil olarak bir [İktisadi] Planlama Dairesi'nin [DPT'nin] [540] kurulmasını emir buyurmuştunuz...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu [İktisadi] Planlama Dairesi'ni [DPT'yi] Başvekâlete bağlıyorum. Sosyal hizmet planlamasını da buna katıyorum. Bu teşkilatı getireceğim. Başvekâlet, bugün faal çalışma kudretinde değildir. Bu teşkilatın üzerinde mütehassıslarla birlikte bir çalışma olmaktadır. Bunlar, bizzat gelip, Heyeti Vekile'ye izah edeceklerdir. [26 Temmuz 1960] salı günü toplanmak üzere, şimdilik dağılabiliriz...

Kapanma saati: 12:30

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI

26 TEMMUZ 1960, Salı

Açılma Saati: 09:45

Başkan: Milli Savunma Bakanı Fahri Özdilek

Hazır Bulunmayanlar: Devlet Vekili Şefik İnan ve Çalışma, Mâliye ve Maarif Bakanları

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Önce seyahatten dönen arkadaşlarımızı dinleyelim...

[TİCÂRET BAKANI] CİHAT İREN: OECE [OEEC]'nin reorganizasyonu meselesini görüşmek üzere, Pâris'te bakanlar seviyesinde yapılan toplantıya üç arkadaş [Cihat İren, Ekrem Alican ve Selim Sarper] iştirâk etmiş bulunuyoruz. Her şeyden evvel arz edeyim ki, oradan iyi intıbâlarla döndük. Alınan kararların memleket için hayırlı olmasını temenni ederiz.

Bu heyet, karşımıza yepyeni bir dokümanla çıktı. Amerikalılar, son dakikada konvansiyona bir madde eklenmesi hakkında bir hüküm hazırlamışlardı. Bu metne göre, içine Japonya'nın da katıldığı bazı sermayedar devletler, azgelişmiş memleketlere yardım husûsundaki gayretlerini birleştiriyorlar ve Amerika da bunu destekliyor [ve] OECE [OEEC]'nin içinde buna yeni bir mâhiyet veriyor. Bu yolda verilen takrir, doğrudan doğruya azgelişmiş memleketlere yardım mevzuunu tetkik edecek bir organ oluyordu. Biz bu takrir karşısında biraz telafllandık. Bu iş bu şekilde teşkilatlanınca, yardım mevzuu ehemmiyetini kaybediyordu. Uzun uzun suâller sorduk. Amerikalılar anlattılar ki, bu kurulan teşekkül, para vermeyecek[tir]. Yalnız para vermeye teşvik edecek [ve] âzamî imkânlarını bu yola sevk edecek[tir]. Fakat mali yardım, devletlerin bilâteral [ikili] anlaşmalarıyla, başka ihtisaslaşmış kredi müesseseleri tarafından yapılacak[tır]. OECE [OEEC] içinde kimseye nakdî yardım yapılmayacak[tır]. Yalnız yardım yapılması düşünülen memleketler için de

imkânlar, aralarında aranılacak[tır]. “Biz buraya azgelişmiş memleketleri de ithâl edebilir miyiz?” dedik. Dediler ki, “biz bu yardım husûsunda birbirimizi ikna etmeye uğraşıyoruz.”

Sonra, Amerikalılarla müzakerelerde mütebellir oldu ki, Amerikalılar, diğer azgelişmiş memleketleri, bu arada Lâtin Amerika’yı [da] ithâl etmek istedikleri için, metne, “âzâmız olan azgelişmiş memleketlere bir priyorite [“priority”] yaparız [öncelik veririz]” hükmünü koymak istemiyorlar. Uzun müzakerelerden sonra, hâleti rûhiyelerini anladık... Yalnız bu sefer biz kendilerine bir kompromi [“kompromiss”] [uzlaşma] teklif ettik: Dedik ki, “Eğer siz bu DAG için verdiğiniz takrire bir hüküm ilâve ederseniz, “bu teşkilat bünyesinde tercihan ve takdimen âzâ olan memleketlere yardım yapılır” derseniz, biz de konvansiyonda “azgelişmiş memleketlere yardım edilsin” tezinde fedâkârlık ederiz. Bir, DAG’ın çalışmalarıyla bütün azgelişmiş memleketlere yardım edileceğine dair bir hüküm var. Bir de, âzâ memleketlerin bugün almakta oldukları yardımların haleldâr edilmeyeceğine dair bir hüküm var. Ondan sonra, hepsine şâmil bir hüküm [daha] var ki, burada açıkça azgelişmiş memleketlerin durumu nazarı itibara alınır. Biz azgelişmiş memleketlerin rüçhan sâhibi olmaları husûsunu ifade ettik. Dediler ki, “Bunu açıkça söylemeyelim... Dördüncü maddeye atıf yapınca, istediğiniz şey [zaten] kabul edilmiş olur.”

Yunanlılarla temas aradık. [Fakat] Yunan delegasyonunu bulamadık. Ertesi gün için randevu aldık. Onlar daha evvel Amerikalılardan randevu almışlar ve müzakere neticesinde, bizim parantez içinde teklif ettiğimiz iki hâl şeklinden biri üzerinde, çekişe çekişe mutâbık kalmışlar.

Konvansiyon metninde deniyor ki, “azgelişmiş memleketlere yardım ve bu meyanda azgelişmiş âzâ memleketlere yardım diye, biz bunu bir merhâle olduğunu kabul etmiyoruz.” Bu, büyük bir kıymet ifade etmiyor. Asıl bizim tezimiz, bir kıymet ifade etmektedir.

Bu mutabakata vardıktan sonra, Amerikalılardan ayrıldık ve hemen ertesi gün, Türk muhtırası nâmı altında, Amerikalılarla da mutâbık kaldığımız esaslara göre, diğer hususları da içine alan muhtırayı, İngilizce ve Fransızca olarak verdik [ve bu], dosyalara [da] geçti. Yine bu meyanda, bakanlar kurulunun tasvibinden geçmiş bir beyanımız [daha] vardı ki, bu beyan da,

azgelişmiş memleketlere yardım mevzuunda, âzâ olan memleketlere yardımı tercih ediyordu.

Bu toplantı başladığı zaman, Başkan, gündemin yüklü olduğunu, bu itibarla müzakerenin uzun süreceğini, delegasyon reislerine söz vermek istemediğini [ve] metnin müzakereye geçilmesini istedi. Selim Sarper dedi ki, "biz umumi mâhiyette bir beyanat yapmak niyetindeyiz." İsveç Nâzırı Granier de, "biz de umumi bir beyanat yapmak niyetindeyiz" dedi. O vakit Başkan dedi ki, "yalnız Türkiye ve İsveç delegelerine söz vereyim..." Bu, tasvip edildi ve biz metnini kabul ettiğiniz konuşmayı yaptık... Böylece, zabıtlara, azgelişmiş memleketlere dair olan tezimizi tescil ettirmiş olduk. Bunu yaptıktan sonra, delegasyonumuz, tesbit edilmiş [olan] bakanlar kurulu görüşünü müdâfaa etti ve hepsi kabul edildi ve iş, Hazırlık Komitesi'ne intikal ettirildi. Bu komite, şimdi alınan mukarrerâtı gözden geçirecek ve nihâî imzaya hazırlanacak [olan] konvansiyonu yeniden yazacak[tır].

Bu arada, büyük bir mesele, müzakereler sırasında "Altılar"[541] ve "Yediler"[542] ve "Yediler" ile Amerika arasında çıktı. Amerika, bu anlaşmaya ilk defa Kanada ile beraber iştirâk ediyor ve bu iştirâkin kefâleti olarak da, [onu] azgelişmiş memleketlere yardıma zorluyor. Bunun karşısında, başta İsviçre olmak üzere, bir takrir verildi ve dediler ki, "Yeni anlaşma, liberasyon kolunu kaldırıyor ve serbest ticari mübâdele mevzuunda, OECE [OEEC]'nin hâiz olduğu bütün yetkileri kaldırıyor ve artık biz burada mültilâteral ["multilateral"] [çok taraflı] görüşmeleri kabul etmiyoruz. Binâenaleyh, biz bunu sakat görüyoruz."

Amerika'nın [ise], iki argümanı var. Diyor ki, "Esâsen beynelmilel ticaretin tanzimi için bir GATT[543] teşekkülü var [ve] bir de ICA var. Biz âzâ memleketler arasında yeni yer alıyoruz. Fakat bizim bir kongremiz var. Kongre, Amerika'ya hiçbir zaman ticari sahada karar almak yetkisini vermiyor. Liberasyon mevzuunu konuşamayız. Serbest mübâdele mevzuunu konuşamayız." İsviçreliler ise, fırsat bu fırsat, acaba Amerika'nın gümrük duvarlarını yıkabilir miyiz diye bir demarş yaptı. Bu münâkaşalar uzayınca, dediler ki, "bunu bir husûsî çalışma komitesine verelim [ve] o komite bunu hazırlasın..."

Hatırlarsanız, biz bu noktadan İsviçre’nin noktai nazarına iltihâk etmiştik. Yani, biz yeni kurulacak [olan] teşkilatın bünyesi içinde bir mültilâteral [“multilateral”] [çok taraflı] mübâdelenin konuşulması[nı] ve karara bağlanması[nı] ve onun yeni teşkilata nizamlamasını istiyorduk. Bu mücadele içinde, akşam saat 9’da [21’de] delegasyonun süpleanları tarafından bir çalışma yapılmasına karar verildi. Biz de arkadaşlarımızı topladık [ve] direktif verdik. Onlar toplantıya gittiler. Bu toplantıda Amerika, doğrudan doğruya kendisi bir karar metniyle ortaya çıktı. Bu karar, liberasyonun konuşulmasına, fakat karar alınmamasına dair mutavassıt bir teklifti. Gece saat 12’ye [24’e] kadar toplantı devam etti. Cumartesi günü de akşam 8:30’a [20:30’a] kadar müzakereler devam etti.

İkinci not edilecek mühim mesele şudur ki, yeni bir Umumi Kâtib’in seçilmesi meselesinde, [bu makama], Nâzırlık yapmış, bu seviyede bir şahsın gelmesi isteniyordu. Fransızlar ve Müşterek Pazar devletleri tarafından bir Hollandalı, “Yediler” ve İngilizler tarafından da bir Danimarkalı teklif ediliyordu. Kulis faaliyetinde bu hususta bir anlaşmaya varılamadı. Uzun çekişmelerden sonra, gizli reyle, sekize karşı onla, Danimarkalı Christiansen seçildi. Delegasyonumuz, her iki tarafın da bizim için makbûl ve mûteber olduğunu beyan etti ve müstenkif kaldı.

Bu çalışmaların husûsîyeti fevkâlâde kesif oluşu ve büyük alaka ile karşılanışıdır. Yalnız Müşterek Pazar ile anlaşmazlık yüzünden, Fransızlar adam göndermediler. Ehrhard[544] adam gönderdi. Buna mukâbil, “Yediler”, birinci plandaki şahsiyetlerini [ve] Nâzırlarını gönderdiler. Amerika da, gayet ehemmiyetli bir delegasyonla geldi.

Bu toplantılar uzun sürdü. Beynelmilel toplantılarda âdet olmayan kesif bir mesâî yapıldı. Biz bu toplantıda Yunan delegasyonu ile yan yana oturuyorduk. İşi, her iki delegasyonla mutabakat hâlinde yürüttük. Müdahalelerimizden dolayı, Amerikalılar bize teşekkür ettiler.

Bundan başka, bir arada bazı temaslar yaptık ve NATO Genel Sekreteri [Paul Henri Spaak][545], bizim için bir yemek tertip etti. NATO’nun ileri gelen şahsiyetlerini çağırdı [ve] konuşmalar yaptık. Fransız Hariciye Nâzırı da, bütün Nâzırlara yemek verdi ve bu temaslar sırasında, Müşterek Pazar reisi Ray ile [de] konuşma imkânı bulduk. Ray, bizim Müşterek Pazar’dan vazgeçmek niyetinde olduğumuzu zannetmiş... “Böyle bir şey yoktur”

dedik. Memnuniyetini ifade etti ve müzâheret vaad etti. Yunanlılarla olan anlaşmayı Eylül [ayın]a bırakmışlar... Ray'den de şahsen bunu sorduk... Bir iki noktanın tâmîki için anlaşmayı Eylül [ayın]a bıraktıklarını söyledi. Biz bu konuda mümkün mertebe geniş müzakerelere yer ayırmak istiyorduk. Fakat konuşmalar o kadar kesif oldu ki, arzu ettiğimiz temasları geniş ölçüde yapamadık. Fakat NATO ile Fransız Hariciye Nâzırı'nın ziyâfetlerindeki temaslarımızda âzamî verim elde ettiğimizi zannediyoruz.

Pazar günü Ticaret ve Maliye Vekilleri olarak, oradaki reorganizasyon mevzuunda bir temas yaptık. Kayzer, bizden bir randevu istedi. Teşkilatta [saat] 11[:30]'da kendisini kabul edeceğimizi söyledik. Geldi ve birbuçuk saat kadar konuştu. Kayzer, Türkiye'den ayrıldıktan sonra, bizim memûlumuzun hilafına, çok lehimizde bir rapor vermiş... Kendisinin Türkiye'de doğru intıbâlar edinemediği kanaatinde idik. Sturc[546] da, bu kanaati ifade ediyordu. Kayzer, bu raporunda bizi desteklemiş... Bundan memnun olunduğunu, bu vaziyet karşısında, Türkiye'nin husûsî bir muameleye tâbi tutulmasını kararlaştırıldıklarını [kararlaştırdıklarını] ve 12 Eylül'de yapılacak [olan] toplantıda [da], Türkiye'ye âid bir müzakere açılmasını gündemde bir madde olarak tesbit ettiklerini öğrendik. Kayzer, bu maddeyi görünce telaşlânmış... Kendisinin çok angaje olduğunu ve fakat bundan memnun bulunduğunu ifade etti. Ancak, Milli Korunma Kanunu'nun[547] kalkmamış olması [ve] kabzımalların Türkiye'de tevkif edilmiş olması gibi bazı hususlardan dolayı, endişe ile karşılaşmışlar. Üçüncüsü de, kredi tahditlerinin kaldırılmasına dair haberler... Bizim kendisiyle mutabakatımız dışında bir kararname çıkmadığını ve metinleri izah ettik. Memnun olmuş... Ondan sonra [da], Milli Korunma Kanunu'nun Milli Birlik Komitesi'nde müzakere edildiğini [ve] kabzımalların tevkifinin [de] izâm edilmemesi lazım geldiğini izah ettik. Bundan da memnun oldu. Bir şey daha rica ettik [ve] dedik ki, "Gazete yazılarıyla ahkâm çıkarmayın... Biz size dokümanları gönderiyoruz. Bunun dışında bir şey olursa sorun..."

Von Mangold, Konsey'in reisidir ve OECE [OEEC]'nin, [Avrupa Müttefik Kuvvetleri Komutanı ve ABD Avrupa Kuvvetleri Komutanı General Lauris] Norstad'ı[548] [da] odur. Kayzer'e diyor ki, "12 Eylül'de yapılacak [olan] toplantıda, Türkiye'nin mevzuunu ben müdâfaa etmek istiyordum. Acaba bir kere de Türkiye'de vaziyeti görmem ve dosyalarla tâkip etmem

lüzûmunu Türkiye görür mü? [ister mi?]" Biz de [Ekrem] Alican ile görüştük ve hükûmetimizin bizi tasdik edeceğini muhakkak addederek, bunu tasvip ettik. Dedik ki, "[Ancak] yalnız gelmeyiniz... Bir arkadaşınızı da Konsey'den alınız ki, bu müzakereler sırasında yalnız kalmış olmayasınız..." Bu mesajı da kendilerine bildirdik. Pazartesi [günü] Mangold ile müzakere edip, 3 Eylül'de bu temasın yapılması için temas edilecek ve mesele, bize intikal ettirilecek[tir]. Bu arada Mangold'dan husûsî bir mektup aldım. Kayzer'in verdiği mâlûmâtı ve selâmları aldığını söylüyor ve sonunda da diyor ki, "size faydalı olursa, karşılaşacağınız herhangi bir müşkülün hâllinde yardımcı olacağımızı ifade ederim."

Pazar günü teşkilatımızın reorganizasyonu istikâmetinde bazı kararlar aldıktan sonra, akşam -gece başlarken- yola çıktık ve memlekete avdet ettik. Teşkilatımızla beraber Maliye ve Ticaret vekâletlerinden gelen iki arkadaş da, pazartesi günü bizim bindiğimiz tayyâreye binerek, dün gece geldiler. Diğer iki arkadaşı da, Hazırlık Komitesi'nin çalışmalarına iştirâk için [orada] bıraktık. Oradaki teşkilatı da takviye etmiş olacaklar... Çünkü, oradaki teşkilatın reisiyle raportörünü muhafaza ettik. [Fakat] diğerlerinin hepsini, ehliyetsiz gördüğümüz için... Buraya gelmek üzeredirler.

Umumi intıbâlarımız, orada işittiğimiz [ve] sonra burada da işittiğimiz şeylere nazaran, bize tevdi ettiğiniz vazifenin başarıldığı istikâmetindedir. Konvansiyon, bakanlar kurulumuzun temennileri istikâmetinde imzalanacak ve 10 Kasım'da Türk milli hükûmeti tarafından imzalanacak ve [19]61 yılında da yeni teşkilat faaliyete geçecektir.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Şeker satışına âid olan husûsu da ifade eder misiniz?

CİHAT İREN: Şeker Şirketi'ne âid temaslarımız da şudur: Tahkikât yaptık ve [Dışişleri eski Bakanı] Fâtin Rüştü [Zorlu] ile çalışan "Societe Generale de Compensation" firmasının bu adını değiştirdiğini, Osmanlı Bankası ile temas ederek öğrendik. Ben de arkadaşlarıma talimat verdim ve dedim ki, "Memleketin şekerinin satılması mevzuu bahistir. Bu adamlar çalışıyorlar. Eğer fiyatlardan memnun kalırsak, mukâveleyi dört başı mâmur bağlarsak, bu adamlarla müzakereye girişiriz." Kodamanları olan Kavelski isminde birisi... Bu adam, 100.000 tonluk sipârişi yapamayacağını, çünkü, bizim bunu süratle vermediğimizi söylemiş ve şartlar mevzuunda da bazı

müşkülât çıkarmış... Bu, bizden altı ay evvel pamuk aldı. Pamukları yolladık. Yolladıktan sonra dedi ki, “Pamukların kalitesi düşüktür. % 5 tenzilât yapacak olursanız...” Bu sefer [de], “ % 20’yi peşin verecek olursanız, ondan sonra şekeri veririz” diyor. Şimdi 65.000 ton üzerinde müzakere ediyorlar ve opsiyon istiyorlar.

Bu arada, diğer bazı firmalar çıktı. Daha mütevâzi teklifler üzerinde çalışıyorlar. Bu arada, Fransızlar[ın] delâletiyle, başka bir firma [daha] geldi. İranlılar geldi. Bunlar, fiyatı da yüksek kabul ediyorlar. “Zarar yok” diyorlar. Yeter ki çalabilsinler... Biz de onun üzerine müzakereye devam ediyoruz. Muhtar [Uluer] arkadaşımla da temastadır. İki arkadaşımız, [28 Temmuz 1960] perşembe günü dönecekler. Opsiyon müddetleri bittikten [ve] Sanayi Vekâleti ile [de] mutabakata vardıktan sonra, lazım gelen kararı vereceğiz.

Bu mevzudaki çalışmalarımız isâbetli oldu. Amerika ile [ve] Londra ile temas ettik. Piyasa hakkında doğru ve canlı mâlûmat elde ettik. Öyle görünüyor ki, şekerimizi Amerika’ya veya Avrupa piyasalarına satacağız.

Bu arada, Muhtar [Ululer] Bey arkadaşımın da ıttılâına arz edeyim: Biz Dillon ile de konuştuk... İstediğimiz 34.000.000 Dolar yardım meselesini kendisine intikal ettirdik ve dedik ki, “Şeker ithâl ediyorsunuz. Her memlekete kontenjan verdiniz. [Fakat] bize vermediniz.” Dillon dedi ki, “İhrâç edeceğiniz şeker varsa, memnun oluruz... Yalnız mâlûmâtımız yoktu. Sefâret kanalıyla bir demarş yapın... Eğer ihtiyaç görülüyorsa, Hariciye kanalıyla intikal ettirelim... Amerika’ya da doğrudan doğruya şeker satmak imkânını arayalım... Arkadaşlarımız üç dört küçük teklifle gelecekler.”

[SANÂYİ BAKANI] MUHTAR ULUER: Arkadaşımın ifade ettiği gibi, Fransızların 100.000 ton şeker alışı akim kalmıştır. Dün akşam altıda [18:00’de] yaptığımız telefonla bu anlaşılmıştır. Fakat 3-4.000 tonluk küçük miktarlarda şeker satmaktayız. İhrâcat mevzuunda pek endişemiz yoktur. Fakat yakında dünyanın büyük [şeker] rekolteleri [de] piyasaya girecekler[dir]. Biz, bu üç aylık devre zarfında, elimizdeki şekeri satmak durumundayız.

Amerikalılara gelince... Biz bu mevzu üzerinde durmuştuk. Küba ile araları açılınca[549], bunu düşündük... Fakat fiyatta mûtâbık kalamadık.

Amerikalılar, bizi câzip bulmadı[lar]. Bunun üzerinde tekrar duracağız.

İranlılar [da], Şeker Şirketi Umum Müdürü'nün verdiği ifadeye göre, 50-60.000 ton arasında bir şeker talebinde imişler [bulunmuşlar].... Yalnız bu adamlar alışmışlar... Rüşvet isterler... Dediler ki, "250.000 Frank verecek olursanız, tonu 95 Dolar'dan satmak lazımdır." Ben vekâlete gelir gelmez, böyle rüşvet teklifiyle karşılaşırsam, netice nereye varır? "Yok" dedim. "Biz para vermekle başlamayalım" dedim. Bu, bununla da bitmiyor, Yarın, "300.00 verdi, ama 100.000'i üzerinde kaldı" den[il]ebilir. Buna rağmen, bu riski üzerime almak suretiyle, rüşveti vereceğim. Erbabı nasıl yapıyorsa, biz de öğreneceğiz. İleride bir laf olmaması için de, bunu heyetinize getireceğim. Şeker husûsunda endişeniz olmasın... Şeker[imiz] satılacaktır.

Heyeti âliyenize sevinçli bir haberim var[dır]: Raman bölgesinde [Türkiye] Petrol[leri] Arama [Anonim] Ortaklığı'nın 47 numaralı kuyusu, müsbet bir şekilde petrole varmıştır. Üçbuçuk metre üzerinde petrol tesbit edildi [ve] daha da aşağı iniliyor. Bugün keşif yapılacaktır. İnşallah, Cenâbı Hakk'ın inâyetiyle, petrol mevzuu Türkiye'yi refaha götürecektir. Bir hafta içinde, zannederim, rezerv hakkında da mâlûmat arz edebileceğim. Bunun % 100'ü bize âiddir. Ancak, bunun evsâfıyla diğerinin evsâfı arasında, yarı yarıya fark vardır. Adana'daki 1.500 varil... Yani, günde 220 tondur. Şimdi orada 63 metrede de aynı vasıfta devam ediyor. Fakat daha aşağılara inme husûsu durduruldu. Çünkü, kuyunun kulesi müsâit değildir. Bunu istihsâl kuyusu hâlinde bırakacaklar ve yeni kuyular açmak suretiyle [de], yeni yeni tecrübelere girecekler.

Çakıtdere'de de dün sondaja başlandı. % 90 ümitlidir. Kendi [Türkiye] Petrol[leri] Arama [Anonim] Ortaklığımızı da oraya gönderdik. Onlar da, 15-20 gün sonra, belki bir netice alacaktır.

[TİCÂRET BAKANI] CİHAT İREN: Şeker mevzuunda bizim Fransa'dan elde ettiğimiz bir husus vardır ki, Muhtar [Uluer] Bey'in dikkatine arz ederim... Şimdi şeker piyasasında çok talep var[dır]. Fakat bu talep, ancak üç ay [kadar] devam edebilir. Yeni kampanya yüzünden fiyatlar düşmeden, bu işi hâlletmek lazımdır. Şimdiden bazı fedâkârlıklar yapmak suretiyle, bazı bağlantılar yapmak yerinde olacaktır. Memur ettiğimiz iki arkadaş [da], [27 Temmuz 1960] çarşamba akşamı dönmüş olacaklar...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Şekerin ambalaj sistemi üzerinde durarak, dışarıya satışı daha câzip bir hâle getirme imkânlarını [da] düşündünüz mü?

MUHTAR ULUER: Biz şekeri jüt veya pamuk çuvallar içerisinde ihrâç ederiz. Pekçokları jüt çuvallar olmasını isterler. Biz bunu nazarı itibara alıyoruz. Zannederim, zâtı âlinizin buyurduğunuz, küçük ambalajlar içindir. Bu, maliyeti yükseltir ve rekâbet imkânını [da] güçleştirir. Bizim maliyetimiz 181 [Kuruş] olduğu halde, 75 Kuruş üzerinden satıyoruz. Arada büyük fark var. Henüz şekerimizi ihrâç edemeyeceğiz diye bir endişemiz olmadı. Cihat [İren] Bey arkadaşımızın dediği [de] doğru[dur]. Yarın herkes şeker istihsâl edecek ve Küba ile Amerika anlaşacak[tır]. Şimdi Rusya, Küba'dan biraz şeker aldı. Ama bu devam etmeyecek[tir]. Fakat ben nikbinim...

[DIŞİŞLERİ BAKANI] SELİM SARPER: Ben de arkadaşımdan münferid olarak yaptığım iki temasımdan bahsederek, heyeti âliyenize mâlûmat arz etmek istiyorum.

Bunlardan birisi, NATO Konsey Reisi ve Kâtibi Umumisi [Paul] Henri Spaak [ve] ötekisi de, [Avrupa Müttefik Kuvvetleri Komutanı ve ABD Avrupa Kuvvetleri Komutanı] G[enera]l [Lauris] Norstad ile olan temaslarımdır.

Oraya vardığımız gün, Spaak'tan bir mülâkat ricasında bulundum. Kendisini son ondört seneden beri tanırım. Üç sene de NATO'da beraber çalıştık. Oraya çok gittim ve kendisiyle ikâmetgâhında yalnız çok konuştum. Tabiî, herkes gibi, Avrupa'da [da] inkılâbımızın nasıl hazırlandığı, tarzı cereyani ve politika[sı] hakkında merak var. [Bunları] anlamak istiyorlar. Ben, aşağı yukarı 27 Mayıs'tan, bir sene evvelsinden başlayarak ve kendisinin de bildiği hususları, NATO bakımından izah ederek, 27 Mayıs['ın] tarihine geçtim. Cereyani evimden seyrettiğimi ifade ederek, mevzu biraz teatral yaptım ve kendisine teminat verdim ki, bugün Türkiye idaresinin hâricî politikasında esaslı bir değişiklik yoktur. İhtilâlin birinci günü sabahleyin saat 6'da, [daha] hükûmet teşekkül etmeden evvel, M[illî] B[irlik] K[omitesi]'nin ilân ettiği politikasını [politikayı][550] söyledim. Sonra, Avrupa'da, birinci derecede Almanya['da] ve Amerika'da vâki rivâyetler çıktı: "Dış politikanızda değişiklik var" dediler. Bunlar, basına da intikal etti. Amerika'da bu kadar şiddetli değildir. Fakat tereddüt

uyandıran meselelerden bir tânesi [de], Kore'ye birlik göndermekten imtinâ etmemiz[dir]. [Bu], onlarla işbirliğinden imtinâ etmek gibi telâkki edildi. Sonra, Sovyet Sefiri'nin ziyâretlerini duydukları için, kendisine Ruslarla olan münâsebetlerimizi de izah ettim.[551] Bu çerçeve dahilinde münâsebetlerimizin normal olduğunu [ve] bütün devletlerin bunu yaptıklarını ifade etti. Bizim de, NATO dahilinde, bu çerçeve içinde kalmak şartıyla [ve] "marge"da [kenarda] kalan bir mesâfe içinde, Ruslarla iyi komşuluk münâsebetleri idame ettirmemizin gayet normal olduğunu söyledi. Dedim ki, "Bunu NATO'da mevzu bahsettirmek istemiyoruz. Fakat bunlar eğer Konsey'de mevzuu bahsedilirse, siz bunu bileseniz diye izah ediyorum."

Bu, Cihat İren arkadaşımın bahsettiği dâvetten bir gün evveldi. Ondan sonra, diğer Vekil arkadaşlarım için mâlûmat istedi ve sizlerden mâlûmat istedi. Kendisine anlattım. Burada bulunan iki arkadaşla tanışmak istediğinden bahsederek, "yarın bir öğle yemeği verirsek, gelmek isterler mi?" dedi. Ben de, "memnuniyetle gelirler" dedim. Telefon ettik [ve] ertesi gün [de] gittik.

Cihat İren arkadaşımın, konuşmaları arasında, Spaak ile cereyân eden bir meseleyi zikretmediğini müşahede ettim. Ben arz edeyim: Orada hükûmetlerden [ve] demokrasiden falan bahsedildi. Sonra, Spaak, "ben demokratım ve sosyalistim" dedi. "Allah aşkına, nisbi temsil yoluna gitmeyin[iz]... Yoksa Fransa [ve] Yunanistan gibi marke olursunuz. Biz bunu tecrübe ettik. Yine İngiltere ve Amerika'da olduğu gibi, ekseriyete dayanan bir hükûmet vücûda getirmekten başka çâre yok[tur]. Bu da, sekiz on sene zarfında dejenere olur. Ne yaparsınız bilmiyorum... [Artık] Teşkilâtı Esâsîye Kanunu'na bir madde mi korsunuz [koyarsınız], [yoksa] her sene değilse de, iki senede bir yeni seçimlere mi gidersiniz? Muhakkak ki, her on senede bir, bu partizanlık hastalığını soğutmak doğru olur. Siz de iki sene kalın[ız]..." [dedi]. "Biz kalmak istemiyoruz" dedik.

Spaak ile konuşmamız çok iyi tesir yaptı. Ondan evvelki Ticaret ve Maliye Vekilleri ile bir takım mukâyeseler yaptılar. Arkadaşımın koltukları fazla kabarmasın diye bunları söylemiyorum.

[Avrupa Müttefik Kuvvetleri Komutanı ve ABD Avrupa Kuvvetleri Komutanı General Lauris] Norstad'a gelince... NATO askeri işleri hakkında

sayın Devlet ve Hükümet Reisimiz, Norstad ile temas etmekte fayda olacağı hakkında bana bazı telkinlerde bulunmuştu. Ben [de], bu fikirden mülhem olarak, gittiğim zaman, Norstad ile konuştum. [Yanında] birbuçuk saatten fazla kaldım. Yeni geldiğimiz için, aşağı yukarı oradaki vaziyeti biliyorum. Ordumuzun vaziyeti, NATO ile münasebetleri [ve] taahhütlerimiz filan hakkında geniş bir görüşmede bulundu. Eski hükûmet zamanında ortaya attığı ve imâ yoluyla, [eski Başbakan] Adnan Menderes'e söylediklerini ifade etti. Kendisinin 1957 senesinde [ABD Başkanı Dwight David] Eisenhower ile bize taallûk eden bir dosyayı getirdi ve dosyada, kendisinin [ABD Başkanı Dwight David] Eisenhower'e yazdığı mektupla cevâbını okudu. Bunlardan aldığım intıbâ şudur ki, kendisinin fikirleri, tamamıyla, Orgeneral [Cemâl Gürsel]'in fikirleriyle mutabakat hâlinde idi. Bu psikolojiyi kullanarak dedim ki, "Ben bu meseleleri biliyorum. Fakat ben ancak Hariciye Vekili seviyesinde konuşabiliyorum. Orgeneral [Cemâl] Gürsel ile konuşmak istemez misiniz?" Dâvet etmedim. [Fakat] kendisine böyle bir telkinde bulundum. Derhal zile bastı [ve] "pilotumu çağırın" dedi. Bir binbaşı pilot içeri girdi. Ona, "pazar günü akşamı, gece buradan hareket edeceğiz ve tam saat sekizde uçağın kapısı açılacak gibi hareketinizi tanzim edin[iz]." dedi. Ne kimseye sordu [ve] ne [de herhangi bir] istişârede bulundu. Re'sen ve münferiden bu kararı bir dakika içerisinde verdi. Giderken de, "İki arkadaşınızla gelirseniz, yerim de, yatağım da vardır. Memnun olurum." dedi. Ben de "sorayım" dedim ve kendisiyle gelmekte fayda bulduk. Dedim ki, "Bir kere NATO Başkumandanı'na gelelim..." Vekiller gittiler [ve] yakalayıp, getirdiler. Yakalama meselesinde Cihat [İren] Beye güvendiğimizi hemen ilâve etmeliyim.

Sonra, hem Norstad'dan ve hem de Spaak'tan başka bir intıbâ: "Bir kere" dediler, "Memleketiniz, inkılâbınız, Milli Birlik [Komitesi] ve hükûmetiniz hakkında dışarıdaki intıbâlar son derece müsbettir. Aman bunu bozmayın[ız]." dediler. Sonra, Norstad'ın ayrıca verdiği teminat -ki inanıyorum, [çünkü] vesâik de gösterdi- "Amerika, size yardım etmek istiyor ve edecektir. Türklerin eski hükûmet zamanında millet olarak itibarı Amerika'da yüksekti. Şimdi devlet olarak da bu itibarın yüksek olması işe inzimam edince, şansınız çok iyidir." Hatta Cihat İren, Amerikalılarla toplantıdan evvel, görüşlerimizi ifade ederek, "yardım meselesinde evvelâ OECE [OEEC] âzâsı olan memleketlere bir priyorite ["priority"] [öncelik] verelim" derken, bir şey söylemişti. Bunu söyleyince, [Avrupa Müttefik

Kuvvetleri Komutanı ve ABD Avrupa Kuvvetleri Komutanı General Lauris Norstad], “Biz” dedi, “sizi seviyoruz. Bilirsiniz, bir erkek bir kadını sevince, ona ‘Seni seviyorum’ der. Artık ısrâr edip durmayın[ız]. Yapacağız işte...”

Norstad ile beraber tayyârede buraya kadar geldik ve indik. Sayın Milli Savunma Bakanı ile görüştüler [ve] sonra [da] sayın Orgeneral [Cemâl Gürsel] ile birbuçuk saatten fazla görüştüler. Kendilerinin bir eksperi vardı. Bizim de bir eksperimiz hazır bulundu. Hariciye Vekiller Heyeti, NATO’nun askeri ve siyasi hükûmetidir. Kendisi bu konuşmalar husûsunda da bana mâlûmat verdi. Şunu hemen söyleyeyim ki, fikren Orgeneral [Cemâl Gürsel] ve Norstad, tam [bir] mutabakat hâlindedir[ler]. Fakat tatbiki bakımından bir vaadde bulunmaya imkân yoktur. Çünkü, Norstad, kendi hükûmetini ikna etmek mecbûriyetindedir. Bunun neticesini ise, şimdiden tayin etmeye imkân yoktur. Hatta, o kadar ileri gitti ki, “Ben” dedi, “on gün sonra Washington’a gideceğim [ve] sizin kurmay subayınız gibi, röprezantanınız [“representative”] [temsilciniz] gibi, Sefiriniz gibi işinizi tâkip edeceğim.” dedi.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Efendim, arkadaşlara seyahatleri hakkında verdikleri izahattan dolayı teşekkür ediyoruz...

CİHAT İREN: Unuttuğum bir noktayı daha izah edeyim: OECE [OEEC]’nin müzakerelerinde bir müşkülâtla karşılaştık. Strazbourg’tan[552] bir heyet oraya geldi. Bu heyet, delegasyon hâlinde, Nâzırlar Heyeti’ne bir tebliğde bulundu. İsterler ki, Strazbourg Parlamentosu[553], Avrupa [İktisadi] İşbirliği [Teşkilatı] ile bir işbirliği yapsın ve daha ziyâde hakiki parlamento heyetine doğru istihâle etsin... Bu, yeni, Avrupa’da beliren bir fikir cereyanidır. Bunu da arkadaşlarımın ıttılâına arz edeyim... Bu parlamento teklifi, Avrupa devletine doğru hareketlerdir. Fakat bu fikri geliştirmek maksadıyla bir de tebliğ yaydılar [yayınladılar]. Fakat bu mevzu üzerinde çalışmak ve ilerideki teşkilatla irtibâtı kesmemek lazım[dır].

Oğuz Akal’ın[554] kromit firmasının safahatı mâlûmdur. Bu, Soruşturma Kurulu’nun tahkikâtını yaptığı mevzuu, [artık] son safhasıdır [safhadadır]. Bu firma, 591 sayılı bir sirkülerle, 29 Haziran 1956 tarihinde, daha çok tenörlü kromit ithâl edip, imkân sağlamaya çalışmıştır. Buna Ticaret

Vekâleti'nin yetkisi yoktu. Alınan bir Heyeti Vekile kararına müstenid olan 612 sayılı sirküler çıkarılıyor. 2.400.000 Dolar'lık çelik fabrikası satın alınıyor. Bu fabrika, Koreli bir fabrikatöre âid ve hurda hâline gelmiştir. Howard isminde bir adam işe karışıyor. Sonra alınmış muhtelif kararlar vardır. Bu Howard geliyor [ve] kromit şirketine ortak olmak istiyor. O vakit Müsteşar [olarak] bulunuyordum. Ortaklığın mümkün olamayacağına dair bir mûcib sebep hazırladım. Fakat ben ayrıldıktan sonra, Ziraat Bankası'nın ortak olması hakkında bir mûcib çıktı ve Meclis tahkikâtının ilk mesnedi de, [işte] bu mûcib oluyor. "Bunu imza eden kimdir?" diye sorulursa, ifade edeyim ki, bunların hepsi dosyada vardır. Abdullah Aker'dir.[555] Abdullah Aker, Meclis'te demiştir ki, "ben bu iştirâki, Ticaret Vekili olarak bugün de imza ederim."

Davamız şu[dur]: Tesis geldi. Eski tesisi sökmemize imkân yoktur. "Tesis kullanılmıştır" diye bir şerh verildi. Sonra Nejat Türkan[556] [ile] Vedat Akdoğan[557] isminde mühendis olmayan[558] iki zat gidiyor[lar]. "Ekspertizi gördüm. İyi vasıfta çelikten[dir]." diyerek, bir rapor yazıyorlar. (Raporu okudu.) Hulâsa, Kore fabrikasının binâsı yapılıyor, montajı [da] oluyor ve bu arada, İnkılâp Hükûmeti işbaşına geliyor. Biz, esâsen eski Meclis tarafından yapılmış olan tahkikât dosyasını ve [Cumhuriyet] Halk Partisi['nin] muhalefet şerhini benimsedik [ve] çalışmalara da devam ettik. Makina [ve] Kimya [Endüstrisi Kurumu'n]dan, Sümerbank'tan [ve] demir-çelik fabrikalarından mümessiller alarak, bir eksperler heyeti kurduk. Bu heyet, bir raporla gelince, iş sarpa sardı. Cem'an yekûn 75.535.957 [Lira] zarar var. Bunun 5.276.000 Lira da teminat mektubu var. Eksperler raporuna göre, bu tesisin kıymeti 15.000 Lira'dır. Yine eksperler heyetinin raporuna göre, bu tesisin işlemesine imkân yoktur. İşletmeye gidilirse, maliyeti, Karabük [demir-çelik] fabrikasının maliyetinden ikibuçuk misli [fazla] oluyor. Böyle bir tesisin işletilmesinde muhakkak zarar vardır. Biz, bu eksperler [heyetinin] raporunu da, Soruşturma Komisyonu'na havâle ettik.

Oğuz Akal ve Howard'ın aldıkları teminat mektupları, kromların ihrâcını teminat altına alıyor. Bu, dövizi nâtık bir mektuptur. [Ancak] fiyat değildir. Durum şudur: Şimdi bu firmaya 6.000.000 Lira'lık daha kredi açmak mecbûriyeti vardır ki, kromlar sevk edilsin... Bunu yapamazsak, bu Howard denilen adam, 914.886 Dolar'lık bakiye borcu takviye etmek için, bize

hacizler koyar ve bu, hariçte fenâ tesirler bırakılabilir. “Bu hususta ne yapabiliriz?” diye düşünüyoruz. bakanlar kurulundan bunun için direktif istiyorum.

Bizim düşündüğümüz şudur: Bu paralar çalışmıştır [çalınmıştır]. Bu paralar, Mithat Dülger[559], Mükerrem Sarol[560] [ve] Oğuz Akal gibi adamlar tarafından paylaşılmış ve kısmen de Howard tarafından alınmıştır. “Hele demir tesisleri, hurda hâlindedir” diyorlar. Bu para çalıştığına [çalındığına] göre, biz diyoruz ki, “Oğuz Akal tazyik edilirse[561], belki bu teminat mektubu, Howard tarafından iptâl edilebilir.” Aksi takdirde, beynelmilel komplikasyonu da göze alarak, “kromu da, teminâtı da vermiyoruz” diyebilir miyiz? Bakanlar kurulundan istediğimiz karar şudur: Bütün risklerine rağmen, memleketin nâmusunu kurtarmak için, bu 6.000.000 [Lira]’yı hırsızlara verelim mi? Yoksa Howard’ın tek kuyruğu olan Oğuz Akal’ın vâsıtasıyla, bunları sıkıştırabilir miyiz? Howard, Amerika’dadır.

[ADALET BAKANI] ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Müsaade buyurursanız, bu meselenin dış memleketteki bir şahısla ilgisi ve bunun devletle olan münâsebeti bakımından mâruzatta bulunmak isterim... Bu Oğuz Akal, kendisine hiçbir fiil isnâd edilmemiş ve gayri menkûllerine ihtiyâtî haciz konulmamış olsaydı dahi, böyle adlî bir soruşturma olmasaydı bile, bu gibilerin parası, dâimâ Merkez Bankası’nda bloke edilir ve tahkikât kesinleştikten sonra, neticesine göre, eğer transfer yapılması iktizâ ediyorsa ve yetkili makam da bunu haklı görürse, bu transfer yapılır. Netice itibarıyla bu mesele[de] acil olmayı icab ettiren bir durum yoktur. Bu para, Merkez Bankası’nda bloke edilebilir.

Bunun yanında, Amerika’nın bu firmasının, mallarımıza haciz koydurması gibi bir hüküm de mûteber değildir. Ali’nin borcu için Veli’ye haciz koydurulamaz... Bununla beraber, devletler arasında yekdiğerine kânûnî kolaylık gösterilmesi de mümkündür. Yalnız bu teminat mektubunun transferinin verilmesine, kanunumuz müsâit değildir. Esâsen bunlar, milli kanunlarla hâlledilir. Yani, devletlerin karşılıklı taahhütleriyle hüküm altına alınır.

CİHAT İREN: Ziraat Bankası, bir anonim şirket olarak, bir Amerikan bankasına bir mektup vermiş [ve] diyor ki, “Temmuz 1960 sonuna kadar bu kromlar ihrâç edilmezse, ben bunun bedelini zâminim.” Dolayısıyla, bizim

mevzuatımıza göre cereyân etmiş bir muamele[dir]. Ziraat Bankası, Maliye Vekili'nin muvafakatini almadan, böyle bir mektup vermiş... Bir üçüncü şahsın elinde böyle bir mektup var[dır]. Maliye Vekâleti der ki, "ben müsaade etmediğim için, mektup artık mûteber değildir." Bu bakımdan, biz, Temmuz [ayı] sonuna kadar, bu adama bu parayı ödemezsek -ki işin acil olan tarafı [da] budur- bu adam, haciz yoluna gidebilir. Ziraat Bankası'nın bu teminat mektubunu yürütmemiş olması, bizim mali itibarımız bakımından bir ârıza doğurur kanaatindeyiz.

MUHTAR ULUER: Ben Abdullah [Pulat Gözübüyük] Beye iştirâk ediyorum. Yalnız hırsızlıkla başlamış ve bitmiş bir iş için, 6.000.000 [Lira] transfer etmeyi asla kabul etmeyiniz. Ecnebiler de bunu biliyorlar. Ben Ziraat Bankası'nın bir mektubunun nakde çevrilmemesini, pek mühim telâkki etmem... Ancak bizim kararımıza lâhik... Bu parayı vermeyelim...

(Başbakan Cemâl Gürsel salona dâhil oldu.)

SELİM SARPER: İçimde bir tereddüt var: Bu, iki devlet arasındaki bir münâsebet meselesi değildir. İki devletin tâbileri arasında bir münâsebettir. Bu, bir hukuki husûsîyeti düvel kâidesine tâbidir. Burada içinden çıkılması hemen hemen mümkün olmayan, "conflit des lois" dedikleri bir mesele vardır. Bu, ihtilafı kavânin olduğu zaman, derhal iki devlet arasındaki münâsebet, hâli dejenere olabilir.

"Karşı devletin müdahale hakkı yoktur" buyurdular. Onda da mütereddidim. Çünkü, devletler, kendi vatandaşlarının menâfiini vikâye ile mükelleftiler. Bu sebeple, bir ihtilafı kavânin hâlinde, bizim o memleketteki emvâlimize haciz koyabilirler. Derler ki, "Bu meseleyi Ziraat Bankanızla Maliye Vekâletiniz kendi aralarında hâlletsinler... Ben 6.000.000 [Lira]'yı isterim... Yoksa, şuradaki kromununuza haciz korum [koyarım]... Hemen ilâve edeyim, bu kadar hırsızlığın üzerine, [bir de] 6.000.000 [Lira]'lık teminat lafını tuhaf görüyorum.

CİHAT İREN: Bizim teklifimiz, parayı ödemek değildir. Oğuz Akal'ı çağırıp, "bu teminat mektubunu iptâl et" diyebilir miyiz? Dahiliye Vekili, bu adamı çağırır ve der ki, "Sen hırsızsın... Howard da senin ortağın... Ona yaz veya dışarıda bulunan birine bunu ödet..."

CEMÂL GÜRSEL: “Bu milletin 75.000.000’unu [Lira] senin gırtlağında bırakmayacağız. Bu paralar nerede ise söyle... Yoksa buradan sağ salim çıkamazsın...” deriz.

[İÇİŞLERİ BAKANI] İ[HSAN] KIZILOĞLU: Yarın getirteyim...

CİHAT İREN: Adamların sureti haktan göründüğü taraflar da olacak[tır].

CEMÂL GÜRSEL: Bunun hak olan tarafı var mı? Biz de kendimizi müdâfaa edeceğiz. Ama bu adamı yakalayıp, Temmuz [ayı] sonundan evvel, bunu kusturmak lazımdır. Ya oraya gidin veya onu buraya getirin ve deyin ki, “bu paralar nerede?”

CİHAT İREN: Hepsi dışarıda[dır]. Bir kısmını da, bu işe kullandılar. Gemi aldılar. Bir takım şeyler aldılar. Bunların hepsi mahfuz[dur]. Bu hurda fabrika, İstanbul’da[dır]. Elde bir [tek] binâ kalacak[tır].

BAŞKAN FAHRİ ÖZDİLEK]: Bunları kontrol eden teşkilatımız yok mu?

CİHAT İREN: Vardı... Arz edeyim... Bir döviz komitesi kararı çıkar[t]ıyorlar ve fiyatın kontrol edilmemesi kararını alıyorlar. Ben [Ticaret Bakanlığı’nda] Müsteşar iken, “fiyatı, beynelmilel müesseseler tarafından takdir edilmelidir” diye yazdım. Döviz komitesi kararıyla, “buna lüzum yoktur” dediler. (“Bunlar kim?” sesleri.) Emin Kalafat[562], Samet Ağaoğlu[563] [ve] Abdullah Aker[564] falan...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Bunların Âli Divan ile alakaları var mı?

CİHAT İREN: Yedi tâne tasarruf var ki, hepsi Vekillerin imzasını hâ[vidir]. Bütün dosya, baştan aşağı Vekillerin mesûliyeti altında[dır]. Bu kromların ikinci taksidini, Müsteşar olduğum zaman durdurdum. Adam geldi. [Maliye Bakanı] Hasan Polatkan [da] ortaktı. Dedim ki, “ben devleti, böyle mülevves işe karıştırmam...” İstanbul’a gidince, döviz komitesinden bir karar almışlar [ve] kromları yüklemişler... Bütün bunlar gazetelerde vardır. Hepsi Divânı Âli’lik[565] suçlardır.

[TARIM BAKANI] FERİDUN ÜSTÜN: Efendim, bu fabrika Amerika’nın[dır]. Bu mevzuun her tarafı karanlıktır. Bu 75.000.000 Lira,

muhtelif şekillerde verilmiştir. Benim [işit]tiğime göre, bu hükûmetten, bu kombinezondan çıkmış ve ortaklar [kendi arala]rında anlaşamayınca [da], durdurulmuştur. Bu, iki üç sene durduğu için [de], Ho[ward]'a, krom olarak, 2.000.000 Dolar kadar fâiz ödenmiştir. Bu, 20.000.000 Lira eder ve hurda fabrikanın da fevkindedir. Ayrıca, bundan bir sene evvel, bir beynelmilel muayene teşekkülü de, zannediyorum, Ticaret Vekâleti'nin talimatı üzerine, bir iki arkadaşla beraber gitmişler [ve] fabrikayı muayene etmişler[dir]. Fabrika, fabrika değildir. Bir takım atölye ve dökümhânelerden ibarettir. Eğer bu 2.000.000 Dolar tevakkuf sırasında ödenmişse, bu millete bir de 6.000.000 [Lira] yükletmemiz icab etmez. Günâhtır....

CİHAT İREN: Beynelmilel firmalardan biri olan, Robert Hant'ın [da] bir raporu vardır. "Eski olmakla beraber, işleyebilir" diyor.

CEMÂL GÜRSEL: Bu 6.000.000'u [Lira] veremezsiniz... İş, esâsen mahkemeye intikal etmiştir. Hatta bu noktadan itibaren, fâiz ciheti varsa, onu dahi vermeyiniz.

CİHAT İREN: Parayı üç dört defa ödenmiştir.

CEMÂL GÜRSEL: Bu pezevenk bu parayı vermezse, hapishâneden sağlam çıkartmam... "Çıkmaya niyetin varsa, aldığın parayı çıkar meydana..." dersiniz. Bu ne sahipsiz millet yâhu!

[DEVLET BAKANI MUSTAFA] ÂMİL ARTUS: Ben de bu adamın tazyik edilmesi lazım olduğu [geldiği] kanaatindeyim. Ortağı Howard'a, bu 6.000.000'u [Lira] tâkip etmemesi emrini vermesi lazımdır.

CEMAL GÜRSEL: Bu 75.000.000'u [Lira] geri almanın imkânı var mı?

ÂMİL ARTUS: Maalesef hukuki vaziyet, onların lehine olarak tanzim edilmiş... Howard ile kromit şirketi, iki husûsî şahıstır. Ziraat Bankası da ortaktı. Ziraat Bankası, bir anonim şirkettir. Fakat bir amme müessesesidir. Sonra, Ziraat Bankası'nın böyle bir teminat mektubunu yurtdışına göndermesi için, Maliye Vekâleti'nin [de] muvafakat etmesi lazımdır. Ama biz bunu anlatamayız... Çünkü, teminat altına koymuş [ve] kromlara haciz vâzetmiştir.

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI] ORHAN KUBAT: Burada Ziraat Bankası'nın bir taahhüdü vardır. Bir de, Akal firmasının Amerika ile münâsebetleri... Ziraat Bankası, kefâlet etmiş [ve] bir teminat mektubu vermiştir. Bu adam da, Ziraat Bankası'na, "bu mektubu edâ et" diyecektir. Haciz de koydurabilir.

CİHAT İREN: Abdullah Aker'in burada on paralık bir suiistimali olmadığına kâniim... Fakat onun bunun işine âlet olmak suretiyle, kabahati tamamıyla yüklenmiştir.

CEMÂL GÜRSEL: Müsaadenizle ben şimdi gideceğim... Öğleden sonra da Rus Sefiri'nin zırıltılarını dinleyeceğim... Siz devam ediniz...

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI] FETHİ AŞKIN: Bana transitle ilgili bir mesele emir buyurmuştunuz...

BAŞKAN FAHRİ ÖZDİLEK: Bu müessese ciddi mi? Hakikatte vâsıtaları var mı?

FETHİ AŞKIN: Var... Ben gördüm...

BAŞKAN FAHRİ ÖZDİLEK: Hudutta alınan para, gelen mal çıkıncaya kadar teminat için midir?

FETHİ AŞKIN: Vergileri teminâta bağlanmadıkça, memleketimizden geçemez... O bir [obür] huduttan çıkınca, teminâtı çözeceğiz. Zaten vergi de almayacağız. Bu şirket, bir Türk şirketidir. Nakliyeden mütevellid, Almanlardan Mark olarak döviz alacak [ve] Merkez Bankası'na satacaktır. Bu, hayli para bırakıyor. Daha da artması mümkündür. Ücreti ton-kilometre olarak alıyor [ve] para, burada kalıyor.

Bir takım ihtilaflar olur... "Kamyon devrildi. Malları köylüler çaldı." den[il]ebilir. Halbuki bizde gümrükte eşyâ teminatlıdır. Bu meseleyi uzun uzun kendileriyle görüştük [ve] dedik ki, "bu kamyonları kapalı olarak yaparsanız, huduttan muayene etmeden geçirebiliriz. Alman veya İran makamları tarafından tasdikli manifesto ile iktifâ ederiz." Teminâta gelince, "biz teminat vermiyoruz" dediler. Bir Amme Alacakları Kanunu vardır. Onda tazminatların neler olabileceği yazılıdır. Bir de, haczedilebilecek

şeylere dair hükümler vardır. Halbuki gümrükteki mal elimizde[dir]. Neyini haczedeceğim? Sonra, bu kamyonlar içindeki mal, bence mâlûm değildir.

ABDULLAH [PULAT] GÖZÜBÜYÜK: Kolayı var... Bir yed'i emin kabul edilir [ve] ona teslim edilir.

FETHİ AŞKIN: [Fakat] bizim gümrükte yed'i emin ve teminat mektubu şekli yok...

İran'la bir transit anlaşmamız var. [Ama] işlemiyor. [Bir de], dört numaralı bir protokol var. Bunun dördüncü maddesi, meseleyi üçe ayırıyor. Karşılıklı anlaşmış devletlerle nakliyat yapılacak... Bunu kuramamışız... İkinci şık, taraflar, müşterek bir şirket kuracak[lar]... Bu şirkette de anlaşılamadı. Üçüncü şık [da], taraflar, kendi mevzuâtını tatbik eder. Böyle olunca [da], oraya, eşyâ muayenesi, vergiler [ile] teminat vesâire giriyor. Bunun üzerine kendileriyle bir anlaşma yaptık. TIR anlaşmalarıyla, tıpkı otomobillerde "carne de passage" usûlü gibi, bir beynelmilel kara nakliyâtı kabul ettirdik. İkinci teklif olarak [da] dedik ki, milli bankalar, vergiler için teminat mektubu versinler [ve] bu mektuplar, hesâbı câri usûlüne tâbi tutulsun[lar]... Bu hususta, Hariciye Vekâleti'ne ve muhtelif vekâletlere başvurduk. Bu da maalesef bir nizâma konulamadı.

[BAYINDIRLIK BAKANI] DÂNİŞ KOPER: İç nakliyat meselesinde biz organize değiliz. Başka memleketlerde yalnız muayyen şirketlerin nakliyat yapabileceği zikredilmiştir. Sektör sektör nevama bir imtiyaz mevzuu bahistir. Bizde [ise], şimdi tamamen serbesttir. İç bünyemizde nizamlayamadığımız bir mevzuda, memleketlerarası bir nakliyata tevessül etmede de aksaklıklar olabilir.

FETHİ AŞKIN: Bugün transit için makbûl olanı, İskenderun üstünden geçenidir. Trabzon'dan doğrudan doğruya Orta Anadolu'ya nakliyat yapılamadığı için, o yol çok uzundur. İskenderun için yürürlükte olan, fakat işlemeyen bir kanun vardır. Bu, 6209 sayılı Serbest Bölge[ler] Kanunu'dur[566]. Liman olmadığı için, bu kanun işlemiyor. Şimdi DDY'nın İskenderun'da[ki] iki küçük antreposu, serbest bölge vazifesini görmek üzere işler. Yalnız ücretlerinin yüksek olması, şikâyeti mûcibdir. "Bağdat Paktı'na[567] bir hüküm koyalım" dedik. Bağdat Paktı'nın umumi

projeleri, Amerika tarafından finanse ediliyordu. O zaman "İskenderun limanı inşâ edilebilecek" den[il]mişti.

BAŞKAN FAHRİ ÖZDİLEK: Mersin'de hazır liman var. İskenderun, esâsen mahmûldür. Mersin limanında bir serbest bölge meselesini, Nâfiâ Vekâleti mütâlaa etse, iyi olur...

İ[HSAN] KIZILOĞLU: Beynelmilel transit husûsunda bir organizasyon icab ediyor. Sınırlar arasında kilometrelerce sürecek [olan] otomobil nakliyâtında, sorumlu bölge müdürlerinin bulunması lazımdır. Onlar transit yolları üzerinde organize olmadıkça, Almanya'dan çıkan şoförler, İran'a gidemez[ler].

FETHİ AŞKIN: Gümrük muhafaza teşkilatını ancak kapılar için yapabiliriz. Ondan sonraki kısımlarda tamamıyla Dahiliye Vekâleti mesûldür. Acaba yapabilir misiniz?

İ[HSAN] KIZILOĞLU: Kapıdaki gümrükte mühürlenir [ve] diğer gümrüğe geldiği zaman mühürleri kontrol edilir. Bu, nihayet yirmi dakikalık bir iştir. Sigorta sistemini kabul ettiğimiz zaman, karşılıklı olarak bu kaçakçılık meselesi de hâlledilir.

BAŞKAN FAHRİ ÖZDİLEK: Bu mesele daha konuşulabilir... Biraz daha düşünelim...

ORHAN KUBAT: İller Bankası'nın[568] nâzik bir durumu var. Bunu Vekiller Heyeti'ne getirmek lazım geldi. İller Bankası, sermayesinden şehir ve kasabalara lüzumlu kredileri veren bir müessesedir. Sermayesi 215.000.000 Lira olup, hükûmete açmış olduğu kredi [miktârı], aşağı yukarı 290.000.000 Lira'yı aşmıştır. Şuradan buradan aldığı paraları, şehir ve kasabalara su temin etmek, proje yapmak vesâire bakımında harcamış durumdadır. Son yapılan bakanlar kurulunda, yapılacak, tehir edilecek veya terk edilecek işler nazarı dikkate alındığı takdirde, bu sene 100.000.000 Lira tediye etmesi lazım gelecektir. İller Bankası'nın kısa vâde ile aldığı paraların, uzun vâde ile konsolide edilmesi lazımdır. Bu mevzu konuşulurken, Maliye Vekili arkadaşımın burada bulunabilmesini temenni ederdim.

Kanunun 20. maddesi, bankaya tahvil ihrâç etmek hakkını vermektedir. Fakat banka, bu tahvili ihrâç etmemiş [ve] karma karışık bir duruma geçmiştir. Bu müesseselerin birçoğu da, banka üzerine çek çekerler. “Banka bugün iflâs etmiştir” denilebilir. Normal yollarla gitmek lazım gelirse, onun iflâsını talep etmek lazımdır.

Ben çâre olarak şunu bulmaktayım: Kendisini tazyik eden müesseselere olan borcunu, tahvil çıkararak ödemesi... Amortisman miktarı, 40-50.000.000 [Lira] olacaktır. [Türkiye] Emlâk Kredi Bankası da, buna benzer bir durumdadır. Ona da ayrıca geleceğim... Şimdi banka[ya] [İller Bankası’na], bu konsolidasyondan sonra dahi, taahhüt ettiği ve ifâ etmek mecbûriyetinde olduğu işleri yapabilmek için, 100.000.000 Lira daha sağlanmasıdır [sağlanmalıdır]. Yalnız İstanbul Belediyesi’nden alacağı, 100.000.000 Lira’dır. Bu tahvil çıkarması husûsuna müsaade edilmesi [ve ayrıca] işlerini yürütebilmesi için de, Hazine’den veya başka kaynaklardan yardım görmesi icab etmektedir.

DÂNİŞ KOPER: Müflise ikrazda bulunarak, onu iflâstan kurtarmak lazım gelmez mi? Yaptığı hizmet yerindedir ve belediyelere, küçük ve büyük şehirlere hayli hizmeti olmuştur. Amme müesseselerine destek olan bir bankadır.

İ[HSAN] KIZILOĞLU: Halen Belediye Meclisleri mefsuhtur [ve] reisleri de yoktur. Bu âzâ ve reislerin maaşlarını ve ödeneklerini topla[r]sak, hayli eder... Çünkü, bir belediyenin reisine verdiği [aylık maaş], 2.000 Lira’dan [daha] aşağı değildi. Tabiî küçük belediyeler müstesnâ... Seneliği 40.000.000’a [Lira] yakındır. Bunu, İller Bankası’na ikrâz edelim... İller Bankası’na borçlansın...

ORHAN KUBAT: Vekâlet, bundan evvel tahsisleri vermiş... Banka Müdürleri de, “başüstüne” demişler... İşçi Sigortaları Kurumu’ndan [ve Türkiye] Emlâk [Kredi] Bankası’ndan, şuradan buradan, ufak tefek paralar almıştır. [İller] Banka[sı], çekilen çekleri halen ödeyememektedir. Bu hâlin bir an evvel ıslâhı lazımdır. Zaten bu parayı ikrâz etmiş olan müesseseler, bu parayı nasıl olsa alacaklarına göre, borçlarının, tahvil çıkartması suretiyle, tedricen ödenmesi lazımdır. Hatta bütçeye kon[ul]acak tahsisatla, bu borcun karşılanması da düşünülebilir. Bu para, nihayet köy sularına, yollarına ve kasabalara sarf edilmiştir.

BAŞKAN FAHRİ ÖZDİLEK: Bunu Maliye Vekili'nin huzûruyla müzakere edersek, daha iyi olur... Şimdi [artık] paydos edelim...

Kapanma saati: 12:35[569]

27 MAYIS BAKANLAR KURULU TUTANAKLARI

(8 EYLÜL 1960-6 OCAK 1961)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (32)

8 Eylül 1960, Perşembe

Açılma Saati: 10[:00]

Başkan: Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel

Bakanlar: Devlet Bakanı: Hayri Mumcuoğlu, Devlet Bakanı: Ali Nâsır Zeytinoğlu , Milli Savunma Bakanı: Fahri Özdilek[570], Adalet Bakanı: Mustafa Âmil Artus, Dışişleri Bakanı: Selim Sarper, İçişleri Bakanı: İhsan Kızıloğlu, Milli Eğitim Bakanı: [Bedrettin] Tuncel , Mâliye Bakanı: Ekrem Alican, Ticâret Bakanı: Mehmet Baydur[571], Bayındırlık Bakanı: ([henüz] tâyini yapılmadı), Gümrük ve Tekel Bakanı: Fethi Ulaş, Sağlık [ve Sosyal Yardım] Bakanı: Râgıp Üner, Ulaştırma Bakanı[572]: Sıtkı Ulay, Tarım Bakanı: Osman Tosun, Sanâyi Bakanı: [Şahap] [Kocatopçu], Çalışma Bakanı: Mehmet Râşit Beşerler, İmâr ve İskân Bakanı: Fehmi Yavuz

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAŞKAN CEMÂL GÜRSEL: Yeni Vekil arkadaşlarımı selâmlar ve tebrik ederim[573]...

Bugün gündemde bir şey var mı? Yoksa bu bir tanışma toplantısı mâhiyetinde mi olacak?

[MİLLÎ SAVUNMA BAKANI FAHRİ ÖZDİLEK: Bu vesileden istifade ederek, bazı mâruzatta bulunacağım... Arkadaşlardan bazı ricalarım olacak... Birinci ricam, [Milli] Eğitim Bakanı [Prof. Dr. Bedrettin Tuncel]’dendir. Bizim emekli [subay] arkadaşlardan[574] betahsis yaşı küçük olanlar, üniversitede tahsile devam etmek istiyorlar. Yalnız endişeleri, aradan hayli zaman geçtiği için, giriş imtihanına tâbi olma hâlinde, zorluk çekecekleri husûsudur. Yapılacak giriş imtihanının, aradan üç beş ay geçtikten sonra yapılmasını rica ediyorlar ki, ben de bu ricayı, sayın Vekil arkadaşımıza intikal ettiriyorum.

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI BEDRETTİN] TUNCEL: Üniversitenin çeşitli fakültelerine girebilmek için, lise mezunu olmak yeter[lidir].[575] Değerli arkadaşların bu sıfatı hâiz oldukları bilindiğine göre, üniversiteye girmeleri bakımından herhangi bir müşkülât olacağını zannetmiyorum.

[ULAŞTIRMA BAKANI SITKI] ULAY: Bazı üniversiteler, yapılan fazla müracaatlar karşısında, bir seçme imtihanı yapmak mecbûriyetinde kalıyorlar.

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI FEHMİ] YAVUZ: Her fakültenin kendine göre tesbit ettiği esaslar vardır. Bu, onların kanunlarında zikredilir ve der ki, "işbu fakülteye imtihanla talebe alınır." Geçen sene Ankara [Üniversitesi] Hukuk Fakültesi de, imtihanla talebe almaya başlamıştır. Her lise diploması olan, bu sebeple, istediği fakülteye imtihansız girememektedir. Bu, üniversitenin umumi bir derdidir. Fakat ümit ederim ki, her üniversite, kendi imkânları içinde, bu müesseseye de bir hâl çâresi arayacaktır. Fakat hepsinin girebileceğini düşünmek kâbil değildir.

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Emekli subay arkadaşlarımızdan fakülteye devamı arzu edenler, mahdut sayıda olacaktır. Heyeti umumiyesi 3.000 kişi olduğuna göre, bunların hepsinin üniversiteye devamı bahis mevzuu değildir. Bunlara bir istisna tanımak ve mevzuatta bir tâdilât yapmak, zannederim kâbil olur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunu Milli Eğitim Bakanı arkadaşımız tetkik etsin... Bir kolay tarafını bulsun...

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ] AŞKIN: 4007 sayılı kanunda der ki, "3656 ve 3659 sayılı kanun[lar]a[576] tâbi müesseselerde çalışanlar, yüksek tahsil müesseselerine devam edemezler."[577] Eğer bu arkadaşlara ayrıca iş de verilecekse, bunu da tetkik etmek lazımdır.

[BEDRETTİN] TUNCEL: Bilhassa dil bölümleriyle ilgili fakültelerde bazı tahditler mevcuttur. Meselâ, [Ankara Üniversitesi] Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde yalnız yaşayan diller için tahdit konulmuştur. Diğer diller için böyle bir tahdit yoktur. Bendeniz, yeni emekliye ayrılmış [olan] bir albayımızı, dil bölümümüze bir numaralı öğrenci olarak kaydetmek şerefini kazandım.

[SITKI] ULAY: Milli Eğitim Bakanı arkadaşımız, bunun için [Ankara Üniversitesi] Dil-Tarih [ve Coğrafya] Fakültesi'ni tavsiye buyururlarsa, oraya subay arkadaşlar imtihansız alınabildikleri takdirde, ileride tarih ve coğrafya öğretmeni olma imkânını elde ederler.

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Yine [emekli subay] arkadaşlarımızdan bir kısmı var ki, ortaokul ve liselere öğretmen oluyorlar. Bunlar, kendi ikâmetgâhlarının bulunduğu ailelerinin yanına gitmek istiyorlar. Şimdi bana müracaat eden altı kişidir. Bu, nihayet on yirmi [kişi kadar] olabilir. [Milli] Eğitim bakanımızdan [Prof. Dr. Bedrettin Tuncel'den] bunu da rica ediyorum.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Miktar elli [kişi]yi geçmezse, bunun [da] hâl çâresi vardır.

[BEDRETTİN] TUNCEL: İnceler [ve] arz ederim...

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Diğer bir mevzuumuz [da], Sanayi Bakanımızı [Şahap Kocatopçu'yu] alakadar edecek... Bir kurmay [subay] arkadaşımız olan Salâhattin Kaptanoğlu'nun Malatya'daki krom işletmesiyle alakalı bir teşekküle âid müracaatları varmış... Bunlar, hiçbir şey istemiyorlar... Yalnız hâlli gereken bir formalite mevcut imiş... [Ancak] bir gecikme olmuş...

[SANÂYİ BAKANI ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Sanayi Bakanlığı'na müracaat yapılmışsa, alakadar olur [ve] ilk fırsatta mâlûmat arz ederim...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Fransızlar, dört talebeyi kendileri okutmak üzere bize müracaat etmişler... Dört talebe seçilmiş [ve] iki ay evvel [de] Maarif Vekâleti'ne müracaat vâki olmuş... İki aydan beri acaba niye cevap verilmemiş? Bir defâ, her müracaatın bir cevâbı olmalıdır. Bu cevap vermeyenler kimlerdir? Mesûllerini öğrenmek istiyorum... Bunun herhalde mühim bir tarafı var ki, bir türlü hâlledilmiyor.

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Bu sefer emekli olmayan bir zat geldi. Konya'da bir tesis kurmuş [ve] Karadeniz sâhilinde [de] bu tesisi geliştirmiş... Seli Halıları adıyla bir takım halılar dokutuyor ve ihrâç ediyor. Zannediyorum ki, Ekrem [Alican] Bey'e 1.000.000 Lira'lık bir kredi için müracaat etmişler...

[MÂLİYE BAKANI EKREM] ALİCAN: Bu zat, Seli Halıları'nın sâhibi[dir]. Eski [DP] iktidar[ı] zamanında, hükûmetle anlaşmak suretiyle, bir takım el tezgâhları mârifetiyle, halıcılığa girişmiş... Hükûmetten de 1.000.000 Lira yardım vaadini almış...

Bu Kemâl Siberli bana geldi. Hakikaten yaptığı iş, enteresan bir şeydir. Hele Karadeniz bölgesi için çok mühimdir. Kaldı ki, bunu bir de ihrâcat mevzuu olarak ele alıyor. Biz kendisine 1.000.000 Lira'yı temin için uğraşmakta iken, Amerikalılar [da] kendisine demiş ki, "biz bu karşılık paralardan, sana 1.000.000 [Lira] temin ettireceğiz." [Oysa], karşılık paralardan, anonim olmaksızın, bir müesseseye 1.000.000 [Lira] tahsisi diye bir şey yok[tur]. İki üç gün evvel yine görüştük... "Bu fondan istifade suretiyle, ihrâcat yapan firmaları teşvik etmek suretiyle, Amerikalılarla anlaş [ve] bu Seli'ye de [Seli Halı'ya da] bir miktar verelim..." dedik. Amerikalılarla konuşacaklar [ve] böyle bir şey yapacaklar... Olması lazım gelen bir iş gibi geliyor...

[FAHRİ)] ÖZDİLEK: [Kemâl Siberli], konuşurken, şöyle bir şeyden [de] bahsetti: "Japonya, halı sanayini geliştirmiş ve ihrâcat yapar duruma geçmiş... Biz bir türlü bunu yapamıyoruz. Acaba Karadeniz sâhili halkının, oturduğu yerde, bu iş üzerinde çalışıp, gelir temin etmesi mümkün olmaz mı?"

[EKREM] ALİCAN: Kemâl Siperli [Siberli] ile konuştuk... Fakat, yeni bir dilekçe vererek, miktârı 2.000.000'a [Lira] çıkarmış... "Maliye Vekili alakadar oldu... Bâri 2.000.000 [Lira] koparayım..." demiş... Ben de miktârı 500.000'e [Lira] indirip, bir yardım yapmaya çalışıyorum. Ama ihrâcatla alakadar olması ciheti, benim işim değildir. Bunu bir organizasyona tâbi tutsak, halı ihrâcı mevzuunda fâideli olacaktır.

[MEHMET] BAYDUR: Kemâl Siperli [Siberli], hakikaten desteklenmeye lâyık, bu memlekette, tamamen kendi inisiyatifiyle, gayet güzel bir teşekkül kumuş... Amerikan standartlarına göre çalışır ve mâmûlleri, yalnız Türkiye'de değil, Amerika'da ve Avrupa'da [dahi] aranmaktadır. Yalnız üç projesi var[dır]: Bir tânesi, 600.000 Lira'lık krediye müteallik olup, Konya'daki tesislerin tevsii ile ilgilidir. Orada bir takım bağlantılar yapmış... [Fakat], "ödeyemiyorum [ve] gayet müşkül durumdayım..." diyor. İkincisi, Ekrem [Alican] Bey'in temas ettiği, Karadeniz bölgesindeki

dokuma tezgâhlarına, kendi standartlarına göre, halı imâl etmektedir. Üçüncüsü de, Kıbrıs Türk cemaatine, kendi metodlarıyla, halı dokutmaktadır. Bunların hepsi, 2.000.000 Lira'ya mâl olacaktır... Zannediyorum [ki], kendisini en ziyâde meşgûl eden, Konya'daki 600.000 Lira'lık [olan] kısımdır. "Benim de şu çorbada tuzum olsun..." diyor. Zannediyorum [ki], 2.000.000'a [Lira] çıkmasının sebebi, Kıbrıs ortaya atılınca, meydana çıkmıştır.

Yalnız Kemâl Siperli'ye [Siberli'ye] bu parayı vermek, bu şekilde talepte bulunacak [olan] diğer müteşebbislere, onu racih duruma sokacaktır. O vakit elimizde bir proje vardır. İhrâcat Teşvik Fonu diye bir fon mevzuu bahsolmuştu... Buna 5.000.000 Lira tahsis edersek, ilk ağızda, Kemâl [Siberli] ve diğerlerinin ihtiyaçlarını karşılamak mümkün olacaktır. Bu iş, zannederim, Ziraat Bankası veya diğer bir bankamız vâsıtasıyla hâlledilebilir... Bununla ilgili diğer bir mevzuuda [ise], Milli Birlik Komitesi ile tetkik hâlindeyiz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Zannediyorum [ki], Amerikalıların buna yardımının sebebini biliyorsunuz... Hanımının Amerikalı olması ve isminin "Seli" bulunması ve bu kadının bir doğum yaparken ölmesi ve neticede, bu adamın, bu müesseseye "Seli" adını koyması dolayısıyla, Amerikalılar [da] alakadar olmaktadır.

[MEHMET] BAYDUR: Amerikalılar da vermek isterler... Fakat bize tahsis edilmiş [olan] karşılık paraları, Amerikalıların müsaade[si] olmadan, muayyen bir maksada tahsis edemiyoruz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Paramız varsa ve mevzuat da müsâitse, verelim... Fakat buna verdik mi, diğer, bu işle uğraşan bir vatandaş da isteyecektir.

[EKREM] ALİCAN: Bu zat, halı ihrâç ediyor. Fakat diğer halı ihrâcat [ihrâç] eden tüccarlar da mevcuttur. Biz yalnız buna verirsek, diğer halı ihrâç edenler, kıyâemeti koparacaklardır. Fakat anonim bir fon hâline getirirsek, o vakit şikâyet olmayacaktır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunun câzip tarafı, Karadeniz tarafında bir iş sahası açmasıdır.

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Sıtkı [Ulay] Paşa, DDY'nda çalışan birinin, Özpulat adındaki oğlu için, ordu birliklerinde bulunan arkadaşlarının yardımıyla, Ali İhsan Andaç'a, üç beş daireli bir apartman almak üzere teşebbüse geçtiğimizi bildiği için, bizden yardım istedi.

[SITKI] ULAY: Üniversite talebeleriyle birlikte mücadeleye karışmış ve şehit olmuş, İstanbul Lisesi'nden bir talebedir. Babası ve annesi fakirdir. Baba[sı], DDY'nda yol çavuşudur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Toplanan para, 340.000 Lira kadardır. Şehit olanlardan Ersan ailesi, zengin olduğu için, istemiyormuş... Fakat ileride başka şehitler çıkmak ihtimali vardır. Onları da düşünmek lazım[dır]. Ölenlerin sayısı ve hüviyetleri daha belli olmadı mı?[578]

[ADALET BAKANI MUSTAFA] ÂMİL ARTUS: Efendim, iki ölüyü kendileri ikrâr etmişler... Bendeniz beyanat verdiğim sırada, dokuz tâne kayıp öğrencinin[579] [daha] adını tesbit etmiş bulunuyordum. İkiyi [de] buna ilâve edince, [toplam] onbir oluyor. O günden bugüne kadar yapılan incelemeler neticesinde, bunlardan gâliba iki tânesinin hayatta olduğu anlaşıldı. Diğerlerinin isimleri ve adresleri [de] mevcuttur. Bunların cesetlerini bugüne kadar bulmak mümkün olmamıştır [ve] hâlâ da kayıptırlar.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: En ciddi mesele budur... Topkapı'da [CHP Genel Başkanı İsmet] İnönü'ye bilmem ne yapmışlar diye uğraşacaklarına, bununla uğraşsınlar...

Ben İstanbul'da iken, gazetede bir şey okudum... Eski Mezarlıklar Müdürü, o sırada yanındaki bir adamla mezarlığa gidiyor. Gömmek üzere oldukları bir adam için ruhsat istiyor. "Bu câsustur, tedfin edeceğiz" diyorlar ve adam sesini çıkarmıyor. Ondan sonra anlaşılıyor ki, böyle bir câsusluk meselesi yoktur. Bu hâdiseye rağmen, o vakitki [DP] Hükûmet[i], bu adamın yakasına yapışıp da, "bunun hesâbını ver" demiyor. Eski Florya tesislerinde istihdâm ediliyormuş... Orada Müdürlüğe getirmişler... Bilmiyorum, hâdiseleri unutturmak için mi? Ben alakadar olsam, derhal yakasına yapışır, hesâbını sorardım...

[ÂMİL] ARTUS: İstanbul'dan getirilen öğrencinin isminin Raif olduğunu ifade ettiler. Bunu kuyuya atmışlar... Yola olan mesâfesine nazaran kuyuyu araştırdım. Fakat târif edilen yerde böyle bir kuyu çıkmadı.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu iş mühimdir... "Esâsen bir şey yoktu" falan diye propagandası da yapılıyor. Bu iş üzerinde titiz[likle] durmalı[yız].

[EKREM] ALİCAN: Bendeniz bir esas üzerinde durmak istiyorum: Kabine olarak acaba bir program yapılacak ve bundan sonra kabinenin görüşüyle, Milli Birlik Komitesi'nin görüşü birleşecek mi?

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Birleşecektir... Ben orada çalışıyorum... Neticeyi kabineye bildireceğim...

[EKREM] ALİCAN: Programı milletin bilmesinde büyük fâide vardır. Tereddütlerin izalesi bakımından...

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Ben biraz evvelki mevzua avdet edeceğim... Biz şehit olan subay[580] için müracaat ettik... Bu para, diğer şehit olan talebeye âid değildir. Yalnız subaylar içindir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Şimdi bu şehit olan çocuk, nişanlı ve[yâ] evli değildir. Anası ve babası, şehit olan bu çocuktan dolayı, 340.000 Lira gibi fâhiş bir para alıyor.

FAHRİ ÖZDİLEK: Bu parayı yalnız bu çocuğun ana ve babasına vermeyeceğiz. Bir subay arkadaşımız daha var[dr]. En çoğunu teberrû edilene âid olmak üzere, diğerlerine de vereceğiz...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: O vakit, bu parayı, diğer şehit olan çocuklarının [çocukların] fakir ana ve babalarına da vermek icab edecektir.

FAHRİ] ÖZDİLEK: [Ulaştırma Bakanı ve MBK üyesi Tümgeneral] Sıtkı [Ulay] Paşa, kendi teşkilatında, bu şehit olan çocuğun ailesine yardım etmek üzere, bir kampanya açtıramaz mı?

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Adamlar, şehit olan çocuklarıyla değil [de], paralarla meşgûller... Bu para hepsine yeter...

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Haber aldığımıza göre, bir hükûmet programı hazırlanıyormuş... Bir direktif program... Acaba benim vekâletime] âid olan kısmı için, program ilân edilmezden evvel, M[illî] B[irlik] K[omitesi] ile bir müşterek toplantı yapamaz mıyız? Bu iş gazetelere düşmeden, aramızda bir konuşma [görüşme] yapalım...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Tabiî... Çok hayâlî de olabilir...

[SITKI] ULAY: Trabzon'dan emekli bir subay arkadaşımızdan bir mektup aldım. Diyor ki, "Emekliye ayrıldım. Husûsî işlerle meşgûl olmam lazımdı. İposülfit sularından saf gümüş elde ediyorum. Trabzon Hasta[hâ]nesi'yle anlaştım. Hasta[hâ]ne filmlerinden artan iposülfitten, bunu istihsâl ediyorum." diyor. Müsaade istiyor... Bütün Türkiye'deki dökülen iposülfit sularından istifade edecekmiş...

[SAĞLIK ve SOSYAL YARDIM BAKANI SÂLİH] RÂGIP ÜNER: Bu, röntgen banyosunda kullanılan sudur [ve] terkibi [de], nitrat darjandır. Bu su verilmeyecek bir şey değildir. Fakat bilmiyorum, iktisadi midir? Bana değmez gibi geliyor. Bedava verelim... Satmaya lüzum yok[tur].

[FEHMİ] YAVUZ: Maliye'nin milli emlâk kısmıyla ilgilidir.

[EKREM] ALİCAN: Bugüne kadar dökülüyormuş... Hasta[hâ]ne ile temas eder ve "bu suları alacağım" der... Hasta[hâ]ne de, "ben bunu şu değerle satayım mı:" diye bana sorar...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu, yeni bir buluş olduğu için, beş sene için istisnalar arasına sokulabilir...

[SITKI] ULAY: Bir de İtalya'da yapıyorlarmış... Oradaki Ataşemizden alınmış bir kâğıt da var...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: O halde Sağlık Bakanı, hasta[hâ]nelere yazsın [ve] "Bu suları dökmeyeceksiniz... Falan zâta vereceksiniz..." desin... Bu zat bir kere işe başlasın... Sonra çâresini buluruz.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU]: Vazifeye yeni başlamış vaziyetteyim... Ancak, bir taraftan devlet sektörü [ve] diğer taraftan [da] husûsî sektör olarak, sanayi davalarının tezekkürü husûsunda, başta Maliye, Ticaret ve Çalışma Bakanları olmak üzere, arkadaşlarımın devamlı olarak irşatlarını rica edeceğim. Mümkünse, bugüne kadar ihmâl edilmiş olan husûsî sektörle teması temin etmek için, [Türkiye] Odalar [ve Borsalar] Birliği[581] Reisi, bir bankacı, bir sanayici, bir ithâlâtçı ve bir [de] ihrâcatçıdan teşekkül edecek ve husûsî sektör mümessilleriyle -ki tarafımızdan seçilecektir- ayda bir defa olsun temas ederek, husûsî piyasa ve sanayi erbabının görüşlerini direkt olarak öğrenmek ve daha iyi çalışmak imkânlarının teminini isteyecektim. Lüzum görülürse, bu yardımı arkadaşlarımdan [da] rica edeceğim.

[EKREM] ALİCAN: Bendeniz muhterem arkadaşımızın teklifinde temas ettiği husûsu, zaten uzun zamandır düşünmekteyim. Hatta işin müstâceliyeti dolayısıyla, devamlı toplantılar yapıp, işi bir istikâmete sevk etmek mecbûriyetindeyiz.

Şimdi yatırımlar mevzuundaki kanunumuz[582] çıktı. Bunun gerektirdiği kararnameyi [de] sevk ettik. Bu kararnameyi bir an evvel çıkartırsak, bütün yatırımlar sahasındaki işler, bu kanun ve bu kararname ile hâlledilmiş duruma giriyor ki, bunun tanzim edilmesi de, bizi meşgûl edecektir. Gayet geniş bir meseledir. Bu bakımdan da görüşmelere ihtiyaç vardır.

Sonra, vergi meselelerimiz de gayet mühim safhadadır. İktisadi Devlet Teşekkülleri'nden hiçbirisinden vergi alamamaktayız. Geçenlerde tetkik ettim... Sümerbank, Mayıs ayına kadar muntazaman vergilerini ödemiş... [Fakat] Mayıs ayından bu tarafa Sümerbank'ın vergi tediyâtı durmuş... "Yâhu, böyle şey olur mu?" dedim. "Biz yatırımları ele alıyoruz [ve] imkânları tesbit ediyoruz" diyerek, 85.000.000'luk [Lira] alacaktan [hiç]bir şey ödememişler...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: [Peki] ne sebep gösteriyor?

[EKREM] ALİCAN: Sümerbank Umum Müdürü randevu alacaktı...

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Beraberce gelmek için, bugünü tesbit ettik...

[EKREM] ALİCAN: [Süberbank] Umum Müdür[ü], “işlerimiz çok da, masraflarımız dağınık oluyor” falan diyor. Ticaret Vekâleti, Maliye Vekâleti ve Sanayi Vekâleti olarak, devamlı irtibat hâlinde bulunmak mecbûriyetindeyiz.

[MEHMET] BAYDUR: Gerek yatırımlar ve gerekse vergi mevzuu, ondan sonra iştigâlimiz sahasına giren ihrâcâtın geliştirilmesi mevzuları, gayet düşük tempoda devam ediyor. Bunları esas bir davaya ircâ etmek lazım[dır]. İş noktasından itimâdın teessüs etmediğini gördüm ve müteaddit müracaatlarda bulundum. M[illî] B[irlik] K[omitesi]’ne de bu müracaatı intikal ettirdim. Bazı firmalar, bir intizar durumundadır[lar]. Kimse en ufak bir ihrâcat faaliyeti göstermek istemiyor. Bunun sebebi, İstanbul’da birçok husûsî firmalar ve şahıslar nezdinde tahkikât mevzuları varmış... Tüccar ve sanayicilerin durumu, en hassas barometreden daha hassastır. Hükûmetin alacağı durum hakkında kat’î bir fikir edinmedikçe, bu gibi teşebbüslerden içtinâb ederler. Zannediyorum [ki], [Ekrem] Alican’ın ve Sanayi Vekili’nin temas ettikleri mevzuları, bu çerçeveden mütâlâa etmek icab eder. Çünkü, alınacak tedbirler, piyasa erbabından, İktisadi Devlet Teşekkülleri’nden ve sanayi erbabından bir teşvike mazhâr olmaz[lar]sa, dâimâ nazarî mâhiyette kalır[lar]. Onun için, Yüksek Soruşturma Kurulu[583] vesâire, bunun sebeplerini bilerek, bir an evvel bu soruşturmaları intâç etmeli[dir]. Benim bakanlığıma taallûk eden sektörde âzamî itimâdın bir an evvel teessüs etmesi şarttır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Vilâyetlerden Soruşturma Kurulları’nın haricinde olan bütün ku[ru]lları kaldırdık. Fakat İstanbul’daki Soruşturma Kurulu işini bitirinceye kadar buna devam etmek mecbûriyetindeyiz. Çünkü, bir meseleyi tahkik ederken, [işin içine] başka bir mesele karışıyor... Zannediyorum [ki], İstanbul Tahkikât Komisyonu’nun [Soruşturma Kurulu’nun] mesâisi, 20 Eylül’de bitecektir.

[ÂMİL] ARTUS: Yüksek Soruşturma Kurulu, mesâîsini 20 Eylül’de bitirecektir. Fakat suiistimâllere taallûk eden [Soruşturma] Kurul[u ise], mesâîsine devam edecektir. Üniversite olayları, Topkapı olayları gibi şeylerle [ve] anayasa ile, bu devam edecektir. Yüksek Soruşturma Kurulu’nun ticari müesseseler için de tahkik yaptığınızı zannetmiyorum...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Adamın birisi hakkında bir ihbar yapılıyor... “Falanca kısa zaman zarfında servet edindi” deni[li]yor... Tahkikât sonunda netice çıkmasa da, adam, o muhitte itibarını kaybediyor...

ÂMİL ARTUS: Bir 45 sayılı kanun[584] vardır. Yüksek memurların suçlarını tâkip için çıkarılmıştır. Diğeri de, sâir husûsî teşebbüsler içindir. Bir haksız iktisap, bu kurullara intikal ettiği zaman, bu tetkik edilir. Fakat bunlar, mali vesâir hususları, özel makamlarına intikal ettirirler.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu Soruşturma Kurulları yokken de, bu suiistimâller oluyordu. Bunlara kim bakıyordu? Bunları normal hâle getirmek ve anormal soruşturmaları ortadan kaldırmak mümkün olmaz mı?

[DEVLET BAKANI HAYRİ] MUMCUOĞLU: Kanaatime göre, iftirâdan dolayı, o şahıs aleyhine dava açmak mümkündür. Fakat bunun için [de], [öncelikle] o adamın isnadlarının yersiz ve haksız olduğunun tesbiti lazımdır. Bu iftirâlar, mütemâdiyen yaygın bir şekilde devam ediyor ve bu, yalnız piyasayı değil, halkı da rencide eder vaziyettedir. Bunun çâresi, bir kere imzasız bütün ihbarları nazarı dikkate almamakla beraber, ihbârı yapan eğer bir iftirâda bulunmuşsa, onu da cezalandırmaktır. Suçsuz bir insanın, haksız yere, aylarla meşgûl edilmesi, bilhassa rejim için zararlı olur.

[İÇİŞLERİ BAKANI İHSAN] KIZILOĞLU: Bu Soruşturma Kurulları faaliyeti, 45 numaralı kanuna göre, eskiden çok uzun sürdüğü için, ihdâs edildi. Yüksek dereceli memurların vazifeden mütevellid suiistimâlleriyle, sâkıt ve sâbıklarla [eski DP iktidarı ile] işbirliği ederek, milyonlarca [Lira] para alanların durumu vesâire... Mâlûmu âlileridir ki, müfettişlerin tahkik evrâkı, [önce] vekâletlere geliyor. [Daha] sonra Danıştay’a gidiyor ve adlî mercilere kadar intikal ediyor. Yüksek Soruşturma Kurulu’na intikal eden [ve] ticaret ve sanayi erbabıyla ilgili kısımlarda da, iki türlü hareket edilmektedir. Bir kısmı, yüksek memurlarla müştereken yapılanlardır. Yassıada’dakilerle[585] iştirâk oldu mu, bunu Yüksek Soruşturma Kurulu’na veriyoruz. 45 numaralı kanun, işe sürat vermiştir. Elde mevcut 136 tahkik dosyası hâlledilecektir.

İzmir’e henüz bir tahkik heyeti gidemedi. Orada da, 100.000.000’ları [Lira] aşan ve sâkıtlarla da [eski DP iktidarı ile de ve] erbabı ticaretle de ilgili suiistimâller vardır. İstanbul’da bir müfettişler grubu tahkikât yapıyorlar ve

dosyaları buraya gönderiyorlar. Banka Müdürleri, Belediye Reis Muavinleri ve Vâliler için olan tahkikât, vesâika müstenid olarak ele alınmaktadır. 170 küsur milyonu [Lira] İstanbul'a âiddir. Şimdiye kadar 78.000.000'u [Lira] adliyeye intikal etmiştir. Meselâ, Ziraat Bankası'nın suiistimâlleriyle alakadar olan Oğuz Akal'ın[586] işi vardır. Oğuz Akal'ı, bu işi az çok ıslâç etsin diye, kefâletle serbest bıraktık.[587]

[SITKI] ULAY: Arkadaşlarım gücenmezlerse, biraz Vekillik yapanları muaheze ile söze başlayacağım... Bu işe çok süratle başlasaydık, ulaştırma mevzuunda olduğu gibi, tahkikâtlar sona ererdi. Vekâletimizde 450 dosya teşekkül etmiş[tir ve] bunlar [artık] bitmek üzeredir. Esâsen yaptığımız tahkikât, 100-500 [Lira] çalanlar seviyesinde değildir. Müsteşarlar ve asgarî Daire Reisleri seviyesindedir. Vekâletlerde bu işlere çok ehemmiyet verilmedi [ve] bu tahkikâtlar uzayıp gitti... Meselâ, Nâfiâ Vekâleti'nde[588] çekmecenin içinde birçok ihbarlar buldum ve baktım ki, bunlarla meşgûl değillermiş... Derhal Müsteşarı vesâireyi çağırdım... Zannediyorum ki, bunun neticesi onbeş gün içinde orada da alınacaktır... Bu sertlik birinci kademe yapılmazsa, herkes "acaba sıra bana da mı gelecektir?" diye muzdarib olmakta devam edecektir.

[EKREM] ALİCAN: Sayın Ulaştırma Bakanı arkadaşımızın mütâlâasının nasıl kâbili tatbik olduğunu bilmiyorum... Biz de [Maliye Bakanlığı olarak], tahkik heyetlerimizi kurduk ve vekâlet masasına oturduğum günden beri [de], bu işlerle meşgûl bulunmaktayım. Ama hâlâ da[ha] ihbarların ardı arkası gelmiyor... Ondan sonra [da], 45 sayılı kanun çıktı [ve bu işi bizden toptan aldı ve Adliye Vekâleti'ne verdi. "Artık siz karışmayın" dediler. Bu tahkikâta onlar] devam ediyorlar. Yevmiyeleri de müemmen... Biz ihbar mektupları hakkında "muamele yapılması" diye dosyaları gönderiyoruz [ve] vardığımız neticeleri de ifade ediyoruz.

[SITKI] ULAY: Yalnız Adliye Vekâleti'nin emrinde değildir. Bu heyetin size de sorması lazımdır.

[EKREM] ALİCAN: Biz Adliye Vekili'ni muaheze ettiğimiz zaman, Adliye Vekili, "Vekillerle de temas edin" diye talimat vermiştir. Bizim [Sıtkı Ulay] Paşa'mın buyurduğu şekilde tatbikât yapmamız imkânsız[dır]. Maliye Vekâleti'nde Hazine'nin içine müfettişleri [daha] yeni soktum ve devam edecek olursa, üç senede bitmez... Bunlar husûsî işler değildir. Tahkik

heyeti mevzuudur. Şimdi bu vekâletler meselesini, Adliye Vekili arkadaşımız mütalaâ etsin...

Benim temas etmek istediğim, bu soruşturmaların piyasa üzerine yaptığı akislerdir. Bir tahkik heyeti gönderiliyor [ve] arkasından bir yenisi gidiyor. Muhtemeldir ki, 4.500 kişiyi birer birer ele aldılar [ve] soruşturma yapıyorlar. Yeni heyetler muhtelif bakanlıklara âid olduğu için, muâmelâtı onlara yeniden izah etmek icab ediyor. Arkasından bir başkası geliyor. Biz on senelik gerilere gitmek suretiyle hesap veriyoruz. Bu, bir huzursuzluk doğuruyor. Tâcirler, geçen seneye nazaran, onda bir nisbetinde muamele yapıyor[lar]. Bu, senede 10.000.000'luk [Lira] ihrâcat yapan muazzam bir firmadır.

Benim asıl üzerinde durmak istediğim, Milli Birlik Komitesi'nin iktisadi ve sosyal görüşü nedir? Henüz hükûmet programı kabul edilmemiş olmasına rağmen[589], bazı sosyal reformlardan bahsediliyor ve bu tereddütlü hava içinde, herkes diyor ki, "bunun arkasından muhakkak bir servet vergisi ve müsâdere geliyor." Bunu böyle gördükleri için de, serveti olanlar, bu servetin üzerinde oturmaya çalışıyor[lar]. Bu gayri müstakâr hava içinde, [hiç]kimse yarınını teminat içinde görmüyor. Binâenaleyh, esasları tesbit eder de, Milli Birlik Komitesi'nin kabulüne mazhâr kılarsak, sosyal politikanın, iktisadi faaliyetlerin, vergi politikasının hedefleri anlaşılacak ve tereddütler [ortadan] kalkacaktır. Bu rejimin rengi nedir? Vatandaş [bunu] bilmek istiyor. Hatta dış âlem de bunu bekliyor.

[SITKI] ULAY: Tahkikâtlar mevzuunda bir karar sureti arz edebilirim... "Bu tahkikatlar bitmiştir" denilirse, [bu], çok kötü [bir] tesir yapar. Fakat meselâ, bazı vekâletlerde bunlar sona erdirilmiştir [ve] Başvekâlet'ten [de], "Soruşturma Kurulları ile ilgili olanların Eylül [ayı] sonuna kadar bitirilmesi, normal olanlar için de, diğer vekâletlerin kendi organlarıyla devam etmesi" şeklinde bir karar çıkarsa, mesele hâllolur.

[ÂMİL] ARTUS: Efendim, vazifeye başladığımız zaman, Başvekâlet'ten aldığımız emir üzerine, her vekâlet, kendi yüksek dereceli memurlarıyla teşkil ettiği komisyonlara bu işi verdi ve tetkika başladı. Fakat bu komisyonların mesâîsi iyi görülmedi ve denildi ki, "bu komisyonlar içinde belki sorumlu olanlar da mevcuttur ve bunlar işleri kapatabilirler..." Sıtkı [Ulay] Paşa'nın yaptığı bu açıklamadan anlıyoruz ki, bu doğrudur... Çünkü,

bazı vekâletlerde yapılan birçok ihbarlara [henüz] el sürülmemiştir. [Soruşturma] Kurulları'n[ın] tarafsız ve ciddiyetle çalışmadıkları sağdan soldan şâyi olunca, 45 sayılı kanunun ısdârına lüzum hâsıl oldu.

Kanunun esâsı şu[dur]: Memurin Muhakemat Kanunu'nun[590] memurlara sağlamış olduğu teminâtı, muvakkat bir devre için kaldırmak... Yani, İdâre Heyetleri'nden başlayarak, Devlet Şûrâsı'nın lüzûmu muhakeme kararı vermesine hacet kalmadan, dava açma salâhiyetini tanımak... Diğer taraftan [da], Adliye vekâleti içinde bir Merkez Tahkik Heyeti teşkil etmek...

Ben vazife gördüğüm zaman, bu mesele açıldı. Bu [Soruşturma] Kurulları 'n[ın] teferruat üzerinde durduklarından, büyük meseleleri bulamadıklarından vesâireden bahsedildi. Bunlarla kulaklarım dolu olarak vazifeye başladım ve bu [Soruşturma] Kurullar[ı'n]da vazife almış [olan] arkadaşlarla, Adliye Vekâleti'nde üç saat toplantı yaptım. Arzum, bu işin bir an evvel bitirilmesi idi. Hakikaten bazıları, "biz bu işi bitiriyoruz" dediler. [Ancak], bazıları [da], "daha birkaç hafta lazımdır" dediler. Bir kısmı da, "Biz bunları bitiririz... Ama yarın yeni bir ihbar gelmeyeceğini kim tahmin eder?" şeklinde ifadede bulundular. Ben dedim ki, "siz büyük işlerle uğraşın [ve] teferruata sapmayın..." Sonra, yapılan istatistik mâlûmattan anladım ki, işler gelmiş [ve] Vekile [kadar] dayanmış. O vakit mesele, 45 sayılı kanunun şumûlünden çıktığı için, bu dosyayı almışlar [ve] vazifesizlik kararı vererek, [dosyayı] Yüksek Soruşturma Kurulu'na göndermişler... Bunun dışında, pek az sayıdaki iş hakkında da lüzûmu muhakeme kararı vermişler [ve dosyaları da], Müddei Umumiliklere tevdi etmişler... Safa Yalçuk'a[591] âid olan böyledir.

Dedim ki, "her [Soruşturma] Kurul[u], bana bunların ayrı ayrı hulâsasını versin..." Hakikaten verdiler ve cidden mühim meseleler gördüm. Hakikaten o devirde bu türlü mülevves işlere karışmış olan insanlar, bir hava yaratıyorlar.

Bir yol kavşağına gelmiş bulunuyoruz. Biz ya diyeceğiz ki, "bakanlar hakkında tahkikât yapılsın [ve] diğerleri hakkında yapılmasın..." Fakat dâimâ görüyorum ki, bu işi Umum Müdürler vesâire, [ilgili] bakanla müşterek yapmışlardır. Her türlüsü vardır. Akşamları yavaş yavaş bunları okuyorum [ve] hayretler içinde kalıyorum. Bu durum karşısında ben tekrar [Milli Birlik] Komite[si'n]deki arkadaşlarla temas ettim ve dedim ki, "Adlî

yıl gelmiştir... Benim yüz kadar müfettişim bu işte vazife almıştır. Ben bunların yevmiyeleri dolayısıyla, 1.000.000 Lira tahsisat istemek mecbûriyetinde kaldım. Acaba yine bu hâdiselerin tahkikine, yine eskisi gibi, her vekâlet, kendi Teftiş Kurulları ile devam etmez mi? Ben kendi müfettişlerimi çeksem de, hepsinin başına bir adlî müşâvir bıraksam...” dedim. Buna râzı olmadılar ve dediler ki, “Her vekâletin içindeki kurullar, bu işleri ciddiye almıyorlar. Zaten işler ilerlemiştir...” falan... Teklifimi kabul etmemeleri karşısında yapılacak iş, bu arkadaşları sıkıştırmaktan ibarettir. Ben de bu yol üzerindeyim [ve] her gün bu işi bir an evvel bitirmelerini kendilerinden istiyorum.

İkinci bir nokta [ise], muhtelif tahkikât yapan kurullar olduğunu öğreniyorum. Meselâ, Maliye Müfettişleri, bir müesseseye gidiyorlar [ve] “çıkarın defterleri” diyorlar. Bu şekilde de tahkikât yapıldığını öğreniyorum. Asıl huzûru kaçıran [da], bu kâbilden olanlardır. Bizim Tahkikat Heyetlerimiz, çok istisnai olarak husûsî müesseselere intikal ediyor. Bunların yaptıkları daha ziyâde, devlet müesseselerine âid [olan] tahkiklerdir. Binâenaleyh, nerede ne tahkikât yapıldığını biz bilmeliyiz...

İstanbul’un vaziyeti karışıktır. Diğer bir nokta da, Maliye Vekâleti’ndeki tahkik muamelelerinde, bilhassa döviz vesâirede, muamele fazladır. Arkadaşlar dediler ki, “tahkik neticesinde kendilerine zarar gelmesi melhûz olanlar, halen hizmetin başındadırlar.” Acaba Ekrem [Alican] Bey, bu hususta ne düşünürler?

[EKREM] ALİCAN: Bu tahkik muameleleri kolay olmuyor. Neden? Uğradıkları müşkülât için iki müfettiş gönderdim [ve] kendi dövizleri için [de] liste çıkarttım. “Askerden müfettişler aldık, sizi onlarla takviye edeyim” dedim. “Hazine’deki muâmelâtı kısa zamanda bitirin...” dedim. Adliye Müfettişi arkadaşlar da geldi[ler ve] konuştuk... “Herhangi bir müşkülât olursa, bana bildirin...” dedim. Fakat bana bir müşkülden bahsetmediler. Ama hakkında herhangi bir hâdise mevzuu bahsolmayan elemanları, “bu eskiden intikal etmiştir” diye dağıtayım mı? Bu genç ve yetişmiş elemanları [bir daha] nereden bulacağım? Belki dağıtmaya lüzum kalmaz [ve] dışarıdaki misyonlara gönderirim. Ama bunlar uzmanlıktan ve müfettişlikten gelmiş, lisâna vâkıf genç elemanlardır. On senedir esasen vekâletlerde eleman yetiştirilmemiştir. Emrederseniz, hepsini değiştireyim...

[FEHMİ] YAVUZ: Bu münâkaşaların ışığı altında iki teklifte bulunacağım: 1) Eylül [ayı] sonuna kadar vekâletlerdeki tahkik işlerini bitirelim ve 2) [Eğer] bitmezse, yeni bir karar alalım...

İstanbul'un çok husûsî bir durumu vardır. İstanbul, memleketin ticari ve iktisadi faaliyetlerinin üçte birini temsil eder. İstanbul için tahkikâtı koordine edecek bir heyet kuralım ve onlar, husûsî bir çalışma yapsınlar... Biz İstanbul'u, bu bakımdan memleketin diğer kısımlarından ayırmak mecbûriyetindeyiz.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Sayın Maliye Vekilimizin buyurduklarına tamamen iştirâk ederim. Dertler, sanayi bölgesinde daha vahim bir hâl almıştır. Milli birliğimizle direkt [doğrudan ve] endirekt [dolaylı] ilgili işler, ancak mûcize kâbilinden yürür.

Sümerbank'tan bahis buyurdular. Sümerbank, eski Devlet Vekili Şefik İnan'ın söylediği gibi, takâtinin üzerinde işlere karışmış, paralarını oralara yatırmış [ve] öz kaynaklarının üzerinde yatırımlara mâruz kalmıştır. Mayıs [ayın]dan itibaren satışlar [da] durmuş ve gelir de durduğundan, para vaziyetleri anormal bir hâl almıştır. Sonra, Sümerbank'ta olduğu gibi, bütün devlet, İktisadi [Devlet] Teşekkülleri'nde de personel davası vahim bir haldedir. Milli birliğimizin esâsını teşkil eden bu teknisyenler, son senelerde iki balyoz altında ezilmişlerdir. Bugün için bu eski iktidar pençesi kalkmış, fakat onların lekeli izleri, bu teknisyenler[in] ve idarecilerin üzerinde kalmıştır. Eğer biz bu lekeleri silip, temizleyip, onları işe yarar hâle getirmezsek, teknik ve işe yarar hiçbir elemana malik olamayız. Evet, içinde lekeli olanları atalım... Fakat diğerlerinin yaralarını, berelerini temizleyelim...

Bugün elimde beş Umum Müdür'ün istifanâmesi bulunuyor. Bu Umum Müdürler, husûsî hayata geçselerdi, bu dertlerden âzâde, işe yarar durumda olurlardı. Bu Umum Müdürler, vatan aşkıyla, içinde iş gördükleri tesisleri kurtarmaya çalışmaktadırlar. İhbarlar artmakta ve bu, bir bozguncu havası [hava] yaratmaktadır. Bu ihbarların çoğu, hiçbir zaman yerlerinden atılmayacağından emin olan küçük memur ve işçi tabakalarından gelmektedir. Bu devam ederse, vaziyet daha da vahim olacaktır.

[ÂMİL] ARTUS: Bu dosyalarda, bundan evvel [görevden] ayrılmış [olan] Umum Müdürler'in, Meclisi İdâre âzâlarının ve Müsteşarlar'ın da isimleri vardır. Meselâ, şurada, Ulaştırma Bakanlığı'na âid bir dosya vardır. En başında [da], [Mehmet] Ârif Demirer'in[592] ismi mevcut[tur]. ([Mehmet] Ârif Demirer'e âid kısmı okudu.) Kanun çıkardınız mı, bu adamlar yazılı emri dahi dinlemezler. Adliye'ye "şunu tetkik edin" dediniz mi, onu tâkip ederler. Ben, "küçük işler üzerinde durmayın" dediğim zaman, yüzüme bakıyorlar. Bunlar, haklı olarak, Vekilin şifâhî sözüyle hareket etmezler. Çünkü, o Vekilgider, öteki gelir...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu bahis burada dursun... Bunun üzerinde ben çalışacağım...

[SELİM SARPER: Yassıada'daki muhakemeler safhası[593]... Üç dil üzerinde[n] tercüme edilerek neşriyat yapılacakmış... Gazetelerde bunu okuyunca, birkaç noktadan nazarı dikkatimizi celbetti. Bir tânesi, Türk mahkemelerine yabancı dilin girmesi, bir presedan teşkil edebilir. Nurenberg'de [Nürnberg'de] olduğu gibi, bu, mühim sayılmayabilir. Ama o, bir enternasyonal mahkeme idi. Bu, doğrudan doğruya Türk mahkemelerine taallûk eden bir faaliyettir.

İkincisi, ben onbeş sene Birleşmiş Milletler'de [ve] on sene de NATO'da kaldıktan sonra anladım ki, bu simültane [tercümedir] ve çok nâzik bir iştir. Yani, Türk Hükûmeti tarafından mütercimlere yaptırılacak [olan] bu tercümeler, doğru veya yanlış, yabancılar tarafından resmi versiyon olarak kabul edilecektir. Bizde bunu yapacak kudrette mütercim olduğunu sanmıyorum. Eğer yabancı Sefâretler bunu kendileri yapmak istiyorlarsa, onlar yapsın... Ama mahkemeler, Türkçe cereyân etsin...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Mahkeme, Türkçe cereyân edecek [ve] muayyen bir merkezden, muhtelif lisan bilen insanlar tarafından tercüme edilecektir. Bu, çok zordur.

[SELİM SARPER: Bunun mesûliyetine iştirâk edemeyiz...

[BEDRETTİN] TUNCEL: Bir kolaylık olmak üzere, resmi kanallarca, yabancı dillerde hazırlanmış bir takım özetler verilebilir. Bunlar, tabiatıyla, resmi ve salâhiyetli makamlarca verileceği için, bir hukuki kıymet de taşır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunun ne lüzûmu vardır? Bu adamlar zengin insanlardır. Yalnız biz bu işin garp matbuatında ters bir şekilde intişâr ettiğini görürsek, o vakit, o buyurduğunuz şekilde bir açıklama yaparız... Başka memleketler, kendi gazetecisinin sözüne inanır... Sen ne türlü özet versen, [yine de] inanmaz...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Yabancı gazetecilerin muhabirleri, bizim tercümanlarımızın yabancı lisan bilmesinden çok daha iyi Türkçe bilirler. Onlar, kendileri neşriyat yapsın[lar]. Bizde de, kısa dalga radyo neşriyâtında, yabancı dillerle muhakeme neticeleri verilirse, mesele kalmaz...

[ÂMİL] ARTUS: Yeni bir mevzu ortaya atacağım... İnkılap mahkemeleri[594] meselesi... Onbeş onaltı gün evvelki [bir] toplantımızda[595], inkılap mahkemeleri mevzuunu tetkik ettik. Birinci madde mûcibince, bakanlar kurulu, lüzum gördüğü takdirde, lüzum gördüğü kadar ve icab eden yerlerde, inkılap mahkemeleri teşkil edebilir. Biz, o tarihe âid olmak üzere, “inkılap mahkemeleri tesisine lüzum yoktur” dedik [ve] bu hususta bir de yazı yazdık. Sonra[dan] öğrendik ki, M[illî] B[irlik] K[omitesi], bu [İnkılâp] Mahkemeleri’n[in] kurulmasını istemektedir. [Milli Birlik Kmitesi], bizden âzâ istedi. Bunları tesbit edeceğiz... Hakikaten inkılap mahkemelerinin tesisine lüzum var mı[dır], yok mu[dur] meselesi mühimdir. Bugün, inkılap aleyhindeki hareketleri, kanun, suç olarak kabul etmiştir. Bu vaziyet karşısında, bu kanunun içine giren suçların istatistikî vaziyetini tetkik ettim [ve] gördüm ki, bu vaziyet, vuzûh ile bize aksettirilmemiş... Temmuz ve Ağustos ay[lar]ında işlenen suçların yekûnu, normal zamanlardaki suçların yekûnuna muadildir. İkincisi [de], arz ettiğim gibi, bazı fiiller var ki, bunlar bugüne kadar [Türk] Ceza Kanunu’nda suç değildir. Fakat inkılap mahkemelerinde suçtur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Meselâ, ne suç işlenmiştir?

[ÂMİL] ARTUS (Devamla): Meselâ, sâkıt Başvekili [eski Başbakan Adnan Menderes’i] öven bir takım afişleri sağa sola yapıştırmışlardır. Samsun’da bir camiin şadırvanına böyle bir afiş yapıştırmışlar... Savcı [da], bize ihbâr ediyor. [Eski Başbakan Adnan] Menderes’i fevkâlâde medhü senâ ediyor ve bugünkü hükûmeti veya zâtı devletlerini, tahkir değilse de, yeren bir takım sözler sarf ediyor. devlet başkanına söven kısım suçtur. Fakat sâkıtları öven

kısım, T[ürk] Ceza Kanunu'nda suç değildir. İnkılap mahkemeleri teşkili hâlinde, bunlar da, kanun mûcibince cezalandırılacaktır.

Sonra, sâbıkların muhakemeleri yaklaştıkça, artan bir ajitasyon var. Bunun bir takım reperküsyonları olması muhtemeldir. Onun için ben de, İnkılâp Mahkemesi teşkilini fâideli görüyorum. Kanun çıkmıştır... Fakat bakanlar kurulunca görülecek lüzum noktası, [henüz] icrâ safhasına dökülmemiştir. Bu lüzûmu, bakanlar kurulunun göstermesi lazım geliyor. Sonra, burada, umumi [Türk] Ceza Kanunu'nda gösterilenden daha şiddetli cezalar mevcuttur. Ancak bu da, bir mahkemenin teşkiline bağlıdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bir mahkeme burada kurulmalı [ve] nerede vak'a çıkarsa, süratle oraya gönder[il]melidir. Hâdiseler çoğaldıkça, daha başka mahkemeler [de] kurulabilir... Meselâ, İstanbul'da böyle hâdiseler oluyor. Fakat bugün için tek mahkeme yetecektir.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Ceyhan'da "Menderes göz bebeğimizdir" diyen bir afiş asılmıştır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu, bir mahkeme kurulmasını gerektirecek kadar mühim bir mesele değildir.

[İHSAN] KIZILOĞLU: En mühimi, İstanbul'da ele geçmiştir... Kese kâğıtları üzerine bu kâbilden yazılmış yazılardır. (Muğla vilâyetindeki kese kâğıdı üzerine yazılan yazının mâhiyetini anlattı.) İstanbul'da bir matbaada, kırk kilo kadar kese kâğıdı buldular. Bu, küçük bir matbaanın bastığı kâğıttır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Böyle kaynaşmalar ve faaliyetler var. Fakat [bütün] memlekete şâmil değildir. Bu bahsi şimdilik kapatalım...

Bir de israf mevzuu var: Bütün devlet dairelerinde iş görmeyen birçok adamlar, birçok paralar alıyorlar. Buna şimdiye kadar dokunulmamış... Bunun bir örneğini [de], Et ve Balık Kurumu'nda, onları dâvet ettiğim zaman gördüm. Bu kurumun başındaki [adam], maalesef gayet lâkayt [ve] tam eski zaman zihniyetini taşıyan bir adamdır. Bu adam, meselâ diyor ki, "benim üç personelim varsa, birisi çalışır, [diğer] ikisi bedava para alır..." "Buna karşı ne tedbir düşünüyorsunuz?" dedim. "Çoluk çocuğu var.

Atamıyorum...” dedi. “Peki, sen başka vekâletlerle temas ettin mi? Oralara versen...” dedim. “Paranın mühim kısmını alan, mühendislerdir. Şimdi bunlara iş olmadığına göre, çıkarılabilir...” dedi. “Peki, niçin çıkarmıyorsun?” dedim. İhmâl mi, mühimsememek mi, vazife duygusundan mahrûmiyet mi, eskiden kalma ölgün bir rûhun ifadesi mi? Bunu, [artık] sizin takdirinize bırakıyorum... Biz ulûfe dağıtmıyoruz ya... Sonra, bunlar içinde hâli vakti yerinde olan adamlar [da] var[dır]. Bütün bunları, [ancak] ciddi çalışan bir adam ayıklayabilir. Bunun, bilhassa İktisadi Devlet Teşekkülleri’nde çok örnekleri olması muhtemeldir. İşçi Sigortaları Kurumu da, öteden beri bir âlemdir. Buna da kimse el atmadı... Evvelki Vekil de [Çalışma Bakanı Prof. Dr. Câhit Talas da] [bundan] bahsetmedi. Milyonlarla uğraşan bu müesseselerde, uydurma adamlar vardır [ve] büyük suiistimâllere karışırlar, müteahhitlerle anlaşırlar. Bunlar[ın] üzerinde [de] ciddi [olarak] durmak lazımdır. Belki Sanayi Vekâleti bünyesi içinde de böyle adamlar vardır. Bunları en kısa zamanda tasfiye etmek lazımdır.

Şöyle bir şey aklıma geliyor: [Artık] vekâletler bünyesinde mi olur, Başvekâlet’te mi olur, “İsrâfı Önleme Bürosu” diye bir büro kurulursa, herhalde büyük iş görür ve lüzumsuzları ve tufeylileri tasfiye edebilirler. Ama bunlar içinde nâçar ve perişan kimseler varsa, onlar da ıslâha gayret edilmeli... Az çok dünyalığı olanlar için, emeklilik kanununun fâideli bir tasfiye unsuru olduğunu zannediyorum.

[EKREM] ALİCAN: Bu Personel Dairesi Kanunu’nu çıkarırsak, bu işi zannederim yoluna koyacağız... Ben bir bakanlar kurulu kararı teklif ettim. Bu İktisadi Devlet Teşekkülleri yatırımları dolayısıyla, İktisadi Devlet Teşekkülleri’ni tetkik ettirdim. Bilhassa zararla çalışan İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin ondört tânesinde tetkikat yaptırdım. Bu tetkikat sonunda, gerekli tedbirleri ana hatlarıyla meydana çıkardım. Personel meselesi mevzuunda, bu kararnameyi de, bakanlar kurulunun bir direktifi hâlinde müessesselere verebilmek için, bunu çıkaralım... İçinde, “Müessesenizde tasarruf için her türlü tedbiri alacaksınız... Bu çalışmalarınız, şu şu istikâmetlerde olmalı[dır]” diye bir takım yollar gösteriyoruz. Hatta personeli, işsizliğe meydan vermeyecek şekilde, başka dairelere kaydırmalarla, İktisadi Devlet Teşekkülleri ile ve hatta husûsî sektörle temas neticesinde, yeniden tevzin etme fikrini, ben oradan bekledim ve bunu Başvekâlet’e [de] sevk ettim. Eğer bunu çıkartırsam, iyi neticeler

alacağımızdan ümitliyim. [Ancak], Milli Savunma Bakanı Paşamdan rica ediyorum. Bizim Personel Dairesi Kanunu'nu, Milli Savunma Vekâleti almış [ve] "bizi bunun dışında mütalâa edin" diyorlarmış...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu olmaz... Yalnız o vekâletin bir bürosu olacak ve orada o vekâletin adamları bulunacaktır. ([Milli] Savunma Bakanı'na hitâben]) Bunu siz vekâlet'ten çabucak çıkartın...

[EKREM] ALİCAN: Buyurduğunuzu, bu kanun halledecek... Acele tekiklere girişmeler istenecek...

[BEDRETTİN] TUNCEL: Bu Personel Dairesi Kanunu, mühim bir kanundur [ve] bir an evvel çıkması lazımdır. Kanaatimce, daha mühim olan nokta [ise], bakanlıkların iç bünyelerinin bir nevi reorganizasyona tâbi tutulmasıdır. O zaman Personel Dairesi'nin ve umumiyetle personelin kendi hükümlerini tatbik de mümkün olur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Personel Dairesi, bütün bunlarla meşgûl olacaktır. Bu kanun çıkınca, vekâletler, yeni bir bünye dahilinde hazırlanmaya mecbur olacak[lardır].

[SELİM SARPER: Ben başka bir mevzua temas edeceğim... Amerikalılar, resmen müracaatta bulunmadan evvel, bizde bir toplantı yapıyorlar. Bu, her zaman yapılır. 5-8 Ekim [tarihleri] arasında, bir uçak gemisiyle, bir iki kruvazör ve bir [de] torpedo gemisi, Türk sularını ziyârete gelecekler... Uçak gemisi, İstanbul'a geliyor... Bir kruvazörle, iki eskort da Karadeniz'e çıkacak... Zannederim [ki], yine bir kruvazör ve bir [de] eskort, İzmir'e gidecek... Amerikan Sefiri dedi ki, "Biz resmen müracaatta bulunmadık ve sizden haber almadan da, bunu resmi [bir] şekle sokmak istemiyoruz. Sebebi de, 5-8 Ekim [tarihleri] arasında bu duruşmalara[596] başlanmış olacaktır. Eskiden de [eski Başbakan] Adnan Menderes'i kaçırmak istediğimiz şeklinde bir takım dedikodular olmuştu. Sizi hiçbir şekilde rahatsız etmek istemiyoruz. Eğer bu dedikodulara aldırmıyorsanız, biz bunu yapalım..."

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Aldırmıyoruz...

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Buyurduğunuz tasarruf mevzuu, bakanlığımı da alakadar etmektedir. Çünkü, istihsâl gücünün daha ekonomik şekilde elde edilmesi lazımdır. Bu bakımdan Sümerbank Umum Müdürü bir teklif hazırlamış... [Sümerbank'ın] halen memleketin 212 mıntıkasında satış mağazaları mevcuttur. Yaptıkları tetkika nazaran, bunlardan 87 tânesi, doğrudan doğruya politik gâyelerle kurulmuş [olan] mağazalardır. Bunların yaptıkları iş, zarardan ileri gitmemektedir. Bunları kademeli olarak kaldırmayı düşünüyoruz.

BAŞKAN CEMÂL GÜRSEL]: Biz buna önceden karar verdik[597]...

ŞAHAP] [KOCATOPÇU] (Devamla): 900 personeli var[dır]. 500'ünü mevcut fabrikalara intikal ettirmek mümkündür. 400 tânesi [ise], açıkta kalacaktır. Açıkların yerine, yeni eleman almamak suretiyle, bunları da oralara aktarmak icab ediyor.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Kademeli ve tedricen yapılırsa, pek dokunmaz... Yalnız sizin fabrikalarda hayli lüks var.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Arkadaşları bugünkü havaya intibâk ettirerek [ve] evvelâ kendilerini iç huzûrunuza [huzûruna] kavuşturarak, bu lüks gibi zararlı şeyleri izale etmek [de] mümkündür. [Ancak], bir husus daha var: Bu mağazaların geri kalanı da, Sümerbank mâmûllerinden maada, başka eşyâ[lar] da satmaktadır[lar]. Yalnız kendi mallarını satmaları husûsunda müsaade rica edeceğim.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunu siz yapabilirsiniz... Yalnız Sümerbank mâmûlleri satacaklardır.

Bir de Et ve Balık Kurumu'nun kasaplar meselesi var...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Tahkikâtla ilgilidir... Kemâl Aygün'ün[598] Belediye Reisliği ve Vâliliği dolayısıyla yaptığı suiistimâldir. "Bunların hepsini birden kaldırmayın... Ancak pahalı olanları [ve] kirâlanmış olanlarını kaldırın..." demiştik.[599]

HAYRİ MUMCUOĞLU: Önümüzde [nüfus] sayım[ı] var[dır]. Bunun için [de] bir binâya ihtiyacımız olacak[tır]. İstatistik Umum Müdürlüğü'ne

bunun için 50.000 Lira bırakılmış... [Fakat] 200.000 Lira'dan aşağı yer bulamamışlar... Acaba bu hususta bize diğer bakan arkadaşlar[ımız] yardım eder[ler] mi?

[SITKI] ULAY: Bahçelievler'de sekiz daireli bir apartman var. [Onu] verelim...

[FEHMİ] YAVUZ: Koordinasyon Vekâleti'nden [Koordinasyon Bakanlığı'ndan] boşalan bir binâ var. Oradan da istifade edilebilir.

OSMAN TOSUN: Müsaade ederseniz, bir başka noktaya [daha] dokunmak istiyorum: Hâli hazırda Türkiye, istihsâl bakımından, sınırlara varmış [dayanmış] ve hatta [sınırları da] geçmiş durumdadır. Bakıyoruz, ne kadar emek sarf etsek, [artık] bunu daha [da] genişletmeye imkân yok[tur]. 4-5.000.000 hektar toprakları, mer'alara varıncaya kadar işlemiş bulunuyoruz. Halen ise, insanı, nebâtı ve hayvanı ile, aç bir vaziyetteyiz. Önümüzdeki yıllarda ise, büsbütün açlık tehlikesiyle karşı karşıyayız. Bu bakımdan toprak gücümüzü ele aldığımız zaman, imkânlarımızın büyük olduğunu görüyoruz. Ama yapılacak işler de, fevkâlâde muazzamdır. Aşılacak limitler de, fevkâlâde büyüktür. Bu, bir vekâletin [tek başına] yapacağı [bir] iş değildir. Hükûmetçe ele alınması lazımdır. Herşeyden evvel, davanın bütün çıplaklığıyla ortaya kon[ul]ması lazımdır. Bizim kabine olarak, Milli Birlik Komitesi olarak ve nihayet milletçe, bu işi kavramamız lazım geldiğine göre, müsaade edilirse, bunları bütün detaylarıyla burada veya bir Milli Birlik Komitesi toplantısında görüşerek, ortaya serelim...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Önümüzdeki toplantıda bunu sizden isteriz... Ne zaman yetiştirirsiniz?

[TARIM BAKANI OSMAN] TOSUN: Önümüzdeki hafta sonuna doğru imkân vardır.

Bir de başbakanlıkça Tarım Bakanlığı'nda toprak reformu bakımından çalışmalar ilerliyor. Bu da önümüzdeki hafta sonuna doğru Başvekâlet'e arz edilecektir...

Yine başbakanlık'ın emriyle, bir Orman Bakanlığı kurulması hakkında çalışmalar yapılmış... Bendeniz [Tarım] Bakanlığ[ı'n]a geldiğim zaman,

bunun kararının verilmiş olduğunu gördüm. Bu verilen kararı [da], Başvekâlete arz edeceğim...

Yalnız demin arz etmek istediğim husus, o kadar mühimdir ki, eğer bütün kuvvetler aynı istikâmete sevk edilmezse, netice almaya imkân yoktur. Bendeniz bu hususları açıklıkla ifadeye çalışacağım.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Siz hazırlayın... Gün tayin edelim ve konuşalım...

[EKREM] ALİCAN: Ankara Şeker Fabrikası için yapılan tesislerin, Orta Doğu [Teknik] Üniversitesi olarak kullanılması fikri vardır. Gayet müsâit bir fikirdir. Yalnız bunu, mütehassısların [da] etüd etmesi lazım gelmektedir. Diğer taraftan, fabrikanın makinaları da gelmiş[tir].

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunu bir kere Sanayi Vekili tetkik etsin... Biz gördük ki, yapılmasında fâide yoktur.

[EKREM] ALİCAN: Bunu aktüel bir mesele hâline getirelim... Eğer bu olmayacaksa, Birleşmiş Milletler’e taahhüdümüz vardır. Binâyı bizim yapmamız icab etmektedir. [Bunu da] ayrıca düşünelim...

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Bir hafta zarfında tetkik ederim.

[FEHMİ] YAVUZ: Bilindiği üzere, Hof[f]man [Lifting][600] diye bir zat geldi. Maliye Vekili ve diğer arkadaşlarımız kendisiyle görüştüler. Biz [bu] binâyı yaparsak, onlar da 1.500.000’luk [Dolar] malzeme verecek[ler]... Bu iş bu kadarla [da] kalmıyor. 100.000.000’lara [Lira] mâl olacak bir şeydir. Biz gittik, gezdik ve rapor hazırlanmaktadır. [Şahap Kocatopçu] arkadaşımız, [raporunu] bir hafta içinde hazırlarlarsa, çok isâbetli bir karar olacaktır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ben eski Sağlık Bakanı’na dedim ki, “Orada bir hasta[hâ]ne kurulsun ve vatandaşlar [da artık] Avrupa’ya gitmek zarûretinden kurtulsun[lar]. Bu hasta[hâ]ne o kaabiliyette elemanların çalışacağı bir yer olsun...” Bunu bir türlü fiile çıkaramadılar. Şimdi şuraya, çocuk hasta[hâ]nesinin yanında, bir yeni hasta[hâ]ne [daha] yapılmaktadır. Tamamlanırsa, zannederim [ki], bu maksada uygun gelir. Acaba sıhhî

malzeme husûsunda Amerikalılar bize yardım eder[ler] mi? Bunu tetkik edin ve bizim de yapmamız gereken fedâkârlıkları tesbit edin...

RAGIP ÜNER: Bir hafta içinde mâlûmat veririm...

Kapanma saati: 12:12

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (33)

15 Eylül 1960, Perşembe

Açılma Saati: 10:30

Hazır Bulunmayanlar: Milli Savunma Bakanı

Başkan: Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Toplantıya başlıyoruz arkadaşlar...

[MÂLİYE BAKANI EKREM] ALİCAN: Bendenizin birkaç mevzuum var ki, acil vaziyet taşıyor. Müsaade ederseniz, arz edeyim... Bu ayın 21. çarşamba günü [21 Eylül çarşamba günü Uluslararası] Para Fonu'nun Washington'da yapılacak [olan] umumi toplantısına iştirâk etmek üzere, Amerika'ya gitme durumu hâsıl oldu. Bunun hazırlıklarını yaptık. Biz de Dünya Bankası'na dahil olduğumuz için, Para Fonu'nun yıllık toplantılarına iştirâk ediyoruz. Ayın 26'sına [26 Eylül'e] kadar devam edecek olan bu toplantı hakkında, "yüksek heyetinizden verecekleri direktifleri öğreneyim" dedim. Bu arada, Başvekâlete de müracaat ettim. Bizim [19]50 Pâris konsolidasyon anlaşmamız var. Bu konsolidasyon anlaşmasını tetkik ettirdik. Bu anlaşma, hakikaten memleket ekonomisi üzerinde muazzam bir yük[tür]. Bunu yazımızda da açıkça ifade ettik. Yıllar itibarıyla borçlarımıza ilâve ettiği miktârı, müsaade ederseniz, arz edeyim... [Böylece] işin mâhiyeti daha kolay anlaşılır.

Meselâ, [1]960 yılında, umumi olarak 105.000.000 Dolar'lık dış tediye mecbûriyeti içinde, 36.000.000 Lirası [Doları] bu anlaşma ile yüklenmiş... Bu anlaşmanın mâhiyeti [de] şudur: [1]952 [yılın]dan [1]958 [yılın]a kadar devam etmiş olan dış ticaret açıkları, karşılıkları tüccarlar tarafından, Merkez Bankası'na Türk parası olarak ödendi. Fakat tediye imkânsızlıkları dolayısıyla, dış [ticaret] ihrâcatçılarına transfer edilemedi. Evvelâ, [1]956 [yılın]dan sonra, hükûmet, taraflarla anlaşma yapmaya uğraştı [ki], bir kısmında muvaffak olamadı. Sonra [da], 359.000.000 Dolar'lık dış kredi

vesilesiyle, hükûmet, alacaklılarla mutâbık kaldı ve [1]959 [yılının] Mart [ay]ında Pâris'te bir anlaşma yaptılar. Bu anlaşmaya göre, devletin oniki sene içerisinde, 525.000.000 Dolar'lık tediye yapması gerekmekte[dir]. Bunun 440.000.000'u [Dolar] borç [ve] geriye kalan 90.000.000 [Dolar] kadarı da fâiz olmak üzere, Türk milletinin omuzuna yüklenmektedir. Yüklenen dış borçlarının yekûnu, 1.324.000.000 Dolar'dır. 525.000.000 Dolar [ise], bunun aşağı yukarı % 40['ı] kadardır. Bu da yıllar itibarıyla şöyledir: 1960 yılında 36.440.000 Dolar ödeyeceğiz. 105.000.000 Dolar'ın 36.000.000'u [Dolar], bu borçlardır. [1]961 [yılın]da 40.000.000, [19]63 [yılın]da 44.000.000, [19]64 [yılın]da 53.000.000 [ve 19]65 [yılın]da [da] 54.000.000 Dolar.... Ondan sonra [da], [19]66 ile [19]67 yılları arasında 262.000.000 Dolar ödeniyor.

Öte yandan, ihrâcâtımız inkişâf etmekte değildir. Bilâkis, duraklama istikâmetine teveccüh etmiş bulunmaktadır. Ayrıca, dışarıya ödemek mecbûriyetinde bulunduğumuz borçlar, artmakta olan rakamlar ifade etmektedir: 105, 116 [ve] 122 gibi...

Bendeniz, vekâlette tetkikât yaptırdım. Bu anlaşma, yapılmış ve karşılıklı olarak kabul edilmiş ve bir kanunla da, Türk milletini ilzâm eden [bir] şekle girmiş... Sadece formalitesinin tekemmül ettirilmesi bakımından, kanunun Meclis'ten geçmesi lazım[dır]. Kanunu o zaman Meclise sevk etmişler... Fakat hareket[601] olunca, kalmış... Şimdi Milli Birlik Komitesi'nce bu kanunun tasdiki gerekiyor.

"Acaba bu anlaşmanın yapıldığı devlet ve hükûmetlerle yeni bir müzakereler imkânı olmaz mı?" diye düşündüm. Borçlarımızın en büyük kısımlarının Almanya, İngiltere, Amerika, Fransa ve İtalya'ya olduğunu biliyoruz. Almanya'nın alacağı 110.000.000 Dolar tutuyor. En az borcumuz olan İtalya'ya ise, 50 küsur milyon Dolar tediye etmemiz lazım[dır]. Hulâsa, bu memleketler bunu % 80-90'ına borçlu durumdalar.

Şimdi bendeniz diyorum ki, Selim [Sarper] Beyefendi, Birleşmiş Milletler toplantısına gidiyorlar. Acaba orada bu meseleyi aktüel bir vaziyete götürmeden, bir düşüncemiz hâlinde, ihzârî mâhiyette öne süremezler mi? Biz de ondan sonra iki müzakerelere geçelim... Ben eminim ki, bu paraların yarıdan fazlası, bu memlekete gelmiş değildir. Sağlanmış bir fâidesi de

olmamıştır. Tabiî o zaman, batakçı bir hâle geldiğimiz için, adamlar, sevk ettikleri malları, % 100 zamlarla sevk etmişler...

Bunları ikili anlaşmalara ikna edebilirsek... “Türk milletinin ihtiyaçları şunlar[dır]. Her gün sizin kapınızda dolaşmaktansa, bizi en çok sıkıştıran şu mevzuda bir müzÂkere kapısı açalım...” diyelim. Ondan sonra [da] hangi esasları müzakere edeceğimizi kararlaştırırız. Ekim ayında Para Fonu heyeti buraya gelecek.. Belki bu, kendileriyle de müzakere mevzuu edilebilir. İlk fikri nasıl ortaya atacağımızı düşünüyorum. Müzâkerelerde tezimiz ne olacak? Bunu henüz kararlaştırmış değilim...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bence açık konuşmalı[yız]. Bu taahhütlerin altına girenler [ve] bu anlaşmaları imza edenler, bunun altından kalkacağına inanarak bunu imza etmemişler...

[EKREM] ALİCAN: Bunu, 359.000.000 Dolar’lık krediyi sağlamak maksadıyla yapmışlar... Ama nasıl ödeyeceğimizi düşünmemişler... Mütehassısların anlattığına göre, bu anlaşmayı yapanlar da, buna hayret etmişler... Bu anlaşmanın vâdesinin yirmi sene uzatılması husûsunda ele alınan husus, onlar için de bir sürpriz olmuş... Eximbank ve DLF[602] kredilerinin [ise], 75.000.000 Doları daha kullanılmamış...

Amerika’ya gidiyoruz. Bunları Umum Müdürlerle görüşeceğiz. “Daha kullanmadınız” diyecekler... Biz, “bunu bir neticeye bağlayalım ve ifade edelim” diyoruz. Bunun nasıl bir neticeye bağlanacağı husûsunu, Hariciyecilerimiz daha iyi bilirler. Ben de şimdi Amerikan Maliye Nâzırı’ndan randevu tesbit ettim. Amerikan Hariciye Nâzır Muavini [Maliye (Hazine) Bakanı Clarence Douglas) Dillon ile [de bir] randevu tesbit ettim. Para Fonu’nun, Eximbank’ın ve DLF’nin Umum Müdürleri ile randevu tesbit ediyorum.

[SITKI] ULAY: Bu mevzuda bir şey hatırıma geliyor: Nasıl olsa hükûmetimiz bu borçların altından kalkma imkânını bulamayacak ve bu, günden güne [de] tezâyüz edecek... Bugün İsviçre gibi memleketler o durumdadır ki, sanayiinin fazlasını, maliyetine ve hatta maliyetinin altında dışarıya çıkarabilmek için bir temâyülleri vardır. Acaba en fazla borcumuz olan Almanya ile veya Amerika ile görüşmek suretiyle, bütün bu borçları bir yere bağlayamaz mıyız ve bunun ne gibi bir mahzuru olur?

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Amerika bunu nasıl kabul eder?

[EKREM] ALİCAN: Bize daha sempatizan olan alacaklılarımız var. Bizi daha çok istismâr etmek isteyenler de var. Meselâ, İsviçre, gayet bezirgan bir politikanın içinde imiş... İsviçre'nin bizden 300.000 [400.000?] Dolar bir alacağı var. Ama masaya oturunca, büyük alacaklılardan [daha] çok şart ileri sürüyorlar. Amerika, bütün borçları üzerine almak iste[r]se, gayet iyi... Fakat iş, bunu aksinedir. Onlar, yardıma muhtâç [olan] memleketlere, Avrupalı memleketlerin de katılmasını istemekte ve bu yolu teşvik etmektedirler.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Fâiz haddini indirirler [ve] taksitleri [de] uzatırlar... Belli ki, Amerika da biliyor [ki], Türk milleti bu borcun altından kalkamayacaktır.

[EKREM] ALİCAN: Bizim neşrettiğimiz bir karar var. Bir Alman vatandaşı, burada 1.000.000 Lira alacaklı ise, onu Türkiye'de bir yatırıma yatırıyor. Ama karşılığını da 1.000.000 [Lira] olarak getirmek şartıyla...

Bir adamcağız, bana [bir] rapor getirdi. Adamcağız üç ay uğraşmış... Suphi Tatlıöz diye bir vatandaş... Diyarbakır Merkez Bankası Müdürü imiş... "Benim Türkiye'nin kurtuluşu için bir planım var. Şu planımı Ekrem [Alican] Beye arz edebilsem" demiş... Diyarbakır'da bulunan öğretmen bir dostum da, "bunu ben Ekrem [Alican] Beye veririm" demiş...Adamcağız orada der ki, "bu borçlar, memleketlerle anlaşmak suretiyle, Türkiye'de bir takım sanayi tesislerine tahsis edilecek olursa, bu sanayi gelişir ve devletin genel ekonomisinin gelişmesi imkânları [da] sağlanır." Daha da teferruatlı ve istifade edilecek fikirleri var. Ama [önce] bir kere müzakereye oturalım ve kendi tezimizi ortaya çıkaralım... "Türk tezinin ne olabileceğini ifade etmek üzere, şimdiden hazırlanın" dedim. Tabiî bu rapordan da istifade ediyorum.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bence açık konuşmak, neticeye ulaştırır. Meselâ, Almanlara, "memleket şu vaziyettedir" deni[li]rse, karşılıklı mâkûl bir anlaşmaya varmak belki kâbil olur. Memleketi altından çıkılmaz bir mâcerâya sokmamak lazımdır.

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI FEHMİ] YAVUZ: Bu yatırımlarla beraber, Almanların bir tecrübesi var[dır]: Register Mark... Almanlar da bunu bilirler, onlar da ticari borçlarını ödeyemediler ve alacaklı memleketlere, "bu Alman milletinin borcudur... Gelin, burada yiyin..." dediler. Bunun bir piyasası vardı. Ucuz alınırdı. Bilmiyorum, bizim memlekette de tatbik edilebilir mi? Gelsinler, burada istihlâk etsinler...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Mesele, kapıyı açmaktır. Sefirleri benimle görüştürün... Ben o kapıyı açtırırım...

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Amerikan Sefiri, bana geldi ve [Eylül] ayın[ın] 22'siyle 25'i arasında, [ABD Dışişleri Bakanı Christian A.] Herter'in benimle New York'ta görüşmek istediğini bildirdi. Muvasalatımı tâkiben kendi bürosunda bir saat tayin etmemizi istemiş... Şimdi buraya, görüşmek istediğimiz devletler[in] Hariciye Nâzırları geliyor[lar]. Buraya [Alman Maliye Bakanı Ludwig] Erhard'ın gelmesi ihtimali pek yok... Fakat Maliye Vekili'nin de söylediği gibi, bizim Hariciye Nâzırları ile ve hükûmet reisleriyle yapacağımız şey, onların fikirlerini alıştırmaktır. "Oturalım [ve] konuşalım" demektir. Bundan [daha] fazla bir netice alacağımızı zannetmiyorum. Amerika'da tediye muvâzenesindeki aksaklıktan dolayı, Avrupa'yı [da] gayrete iştirâk ettirmek temâyülü başlamıştır. "Artık ben yardımı kesiyorum... İllâ sen gelirsin..." demişlerdir. Bu sebeple, borçları Amerika'da birleştirmek zor olur. "Bizim borçlarımızı evvelâ sen öde de, biz sana sonra öderiz..." demekle, gözlerini korkutmuş oluruz. Zannediyorum [ki], "[1]959 [yılı] konsolidasyonunu biz yürütmeyeceğiz" dersek, bunu nazarı dikkate alacaklar ve OECE [OEEC]'ye sevk edeceklerdir. Ben herbirinden bir müzâheret vaadi alırsam, bu "deja" bir muvaffakiyet[tir].

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Alırsam yok... Alacaksın... Size emrediyorum...

[SELİM] SARPER: Baş üstüne... Fakat hiçbir Hariciye memurunda veya mensubunda kat'î söz verme yoktur. [Fakat] çalışacağım... Buna muvaffak olursam, bir saat on dakikada Washington'a uçarak, Ekrem Alican ile telâkiyi temin ederiz...

[MEHMET] BAYDUR: Ekrem Alican arkadaşımız bu mevzuu ortaya attığı için, [daha] fazla üzerinde durmayacağım. Bu, bizi tazyik eden bir mevzudur. Bazı mevzular ortaya atılırken, bazı muayyen kozları vardır. Bu, bizim bakımımızdan belki tatmin eder. Fakat müstakbel durumumuz dolayısıyla, [bizi] zor duruma atar.

Konsolidasyona geçmek mecbûriyeti vardır. İhrâcâtımızın % 75’ini bloke ettiler. Meselâ, Belçika, bunun % 75’ini tutuyor. Karşılıklı olarak münâsebette bulunacağız... Mevzu, gayet mühim[dir]. Fakat bu, gayet teenni ile hareket edilmesi icab eden [bir] mevzudur. Bu türlü istimzaçların çok dikkatli olması lazımdır. Konsolidasyon anlaşmasına taallûk eden meblağ, 525.000.000 Dolar’dır ve fakat bunun taksitleri, tediye muvâzenemizde büyük tazyik eder gibi gözükmez... Ancak, borcun heyeti umumiyesi, bizi tazyik altında tutuyor. Mâdem ki, dostlarımızdan haklı olarak bize müzâhir olmalarını istiyoruz, [o halde] Türkiye’nin davası, yalnız Türkiye’nin davası olarak telâkki edilemez. Aynı zamanda kendi davalarıdır [da]... Bu itibarla, bu yoldan yapılacak istimzaçta, dış borçlarımızın heyeti umumiyesi üzerinden bir müzakere kapısının açılması daha uygun olacaktır mütâlaasındayım... 525.000.000 Doları, 24 veya 50 seneye yayalım... Fâiz haddini düşürelim... Bu, bize yılda 18.000.000’luk [Dolar] bir tazyik yapar...

Bize son defa 34.000.000 Dolar yardımı yaparken dediler ki, “Biz yıllık yardımın heyeti umumiyesini, sizin Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı ile ve [Uluslararası] Para Fonu ile yapacağınız müzakerenin neticesine bağlıyoruz. Zannediyoruz ki, bundan bir netice alırsanız, biz de yardım ederiz...” Konsolidasyon müzakerelerine tekaddüm eden müzakere safhalarında, bize şu borcun yüklenmesini icab ettiren 100.000.000 Dolar’lık kısmına, bu konsolidasyon anlaşmasını yapmaya bizi icbâr ettiren, biraz da “gelecekte olan ödeme, ne şartla gelirse gelsin” felsefesidir. Gayet teenniyle hareket edilmesi şarttır. Esas müzakere, borçların bizi tazyik eden umumi kısmı üzerinde yapılmalıdır. Konsolidasyona taallûk eden kısım üzerinde müzakere açmak doğru değildir.

[SELİM] SARPER: O birleri [Öbürleri] neden konsolidasyona tâbi tutulmamıştır?

[MEHMET] BAYDUR: Ötekiler daha evvel konsolide edilmiş[ler]...

[ULAŞTIRMA BAKANI SITKI] ULAY: Ben daha ziyâde Türkiye'nin ilelebet bu sıkıntıdan kurtulması için bir konuşma yaptım ve tabiî [ki], istimzacı yapacak olan Hariciye Vekilimiz ve Maliye Vekilimiz, bunu yolunu tayin edeceklerdir. "Bu borçların tasfiyesi yolunda böyle bir temâyül vardır" tarzında bir ihsas yapılırsa, Amerika, bizi bu yükten kurtarmak ve NATO içinde kuvvetli bir müttefik olarak desteklemek isteyebilir. Bunun için de, Sovyetler Birliği'nin böyle bir teklifi derhal kabul edeceği yolunda bir görüş de ileri sürülebilir. Yarın dünya hâdiselerinin ne safhaya geleceğini bilemeyiz... Bu borçları yayarsak, yarın bunların affı imkânları da zordur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Amerika'da seçim yapılmadan ve yeni hükûmet kurulmadan, onlardan ciddi kararlar beklemek doğru değildir. O da, bu senenin nihayetinde olacak demektir. Bir yoklansın... Bütün borçlara şâmil bir müzakere açılabilir mi, açılamaz mı?

[EKREM] ALİCAN: Bence evvelâ, Türkiye'nin dış borçlarının, memleket tediye muvâzenesine olan büyük yükünden bahsedip, bu mevzuda en çok mâzur görülebileceğimiz bu konsolidasyon borçlarını da misâl olarak öne atmak [ve] bu mevzuun mutlaka görüşülmesi iktizâ ettiği yolunda bir tutuma [tutum içine] girmek lazımdır. Bizim borç münâsebetlerimiz, daha ziyâde büyük devletlerledir. Onları bir defa karşılıklı müzakereye getirdikten sonra, bütün borçlarımız üzerinde müzakere açılabilir.

Bizi en çok müşkül durumda bırakan ve tecil bakımından [da] en haklı olduğumuz, şu ariyerelerdir [ve] konsolidasyon meselesidir. Bütün borçları hemen ele alırsak, belki yanaşmamak yoluna gideceklerdir. Kanunun çıkmamış olmasının, onları ilzâm eder yeri yoktur. Ama bu kanun vesilesiyle, "artık bu meseleyi bir sureti hâle bağlamak mecbûriyeti vardır" dersek, daha haklı gözükürüz. Onun için, Hariciye Vekili, bunun en iyi şeklini bulmalı[dır].

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Şu halde karar: Hariciye Vekili, ikisine de şâmil olmak üzere, bir fikir yoklaması yapacaktır. "Vaziyetimizi, sizin bizden daha iyi bildiğinize kâniiz... Bizi altından kalkamayacağımız yükler altında ezmek, NATO'nun da zarârınadır. Türkiye, kendisini ne kadar [çabuk] toparlayabilirse, o kadar çabuk size de destek olacaktır." demeli[dir].

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Ben de açık kalplilikle konuşmanın, bu konuda fâide sağlayacağına kâniim... İki gün evvel M. Vandark geldi. Kendisi yardım komisyonun başkanıdır. Son fikirlerin izahından duyduğu bazı tereddütleri ileri sürdü. “Acaba devletçilik hudutları belli oldu mu?” diye endişelerini belirtti. Bu şekilde, şumûllü bir devletçiliğin meydana gelmesi hâlinde, kendi yardımlarının yalnız husûsî sektöre kayacağını ifade etti. Bunu da, Hariciye Vekilimizin temaslarında belirtmesi, fâide sağlayacaktır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Biz devletin kül hâlinde işletme yapamayacağını, ancak büyük ve husûsî sektörün kaldıramayacağı meseleler üzerinde devletin meşgûl olacağını, diğer birçok sanayiin mümkün mertebe husûsî teşebbüse geçmesi için tedbirler alacağımızı programda belirtmeliyiz. Ne lüzum vardır? Hâlâ İzmir’deki Sümerbank fabrikasını işletiyoruz. Yanı başında husûsî fabrikalar [da] çalışıyor. Eğer iltifat görürse, bunu da husûsî sektöre devretmek, daha rantabl çalışması için fâidelidir.

[EKREM] ALİCAN: Bu sözlerinizi, aynen şu önümüzdeki basın toplantısında [da] söylerseniz, memleketin ekonomisinde fâidesi olacaktır. Bütün tereddütler bundan ileri geliyor.

Para Fonu’nun temsilcisi bir zat var. Bu zat Paris’e gidiyor. Bu heyet, giderken, husûsî teşebbüs mümessillerini [de] dâvet etti ve o sırada bir şirket kurulmuştu. Bu şirketin İdâre Meclisi’nde Vehbi Koç, İş Bankası Umum Müdürü [ve Karabük] Demir-Çelik Fabrikası Umum Müdürü dahilmiş... Onlarla bir toplantı yaptık. O zaman 100.000.000’luk [Lira] husûsî teşebbüsten de taahhütler olmuş... “Devletçiliğin hudûdu nedir?” demişler... Biz de, aynı sizin söylediğiniz şeyleri söyledik. Yalnız DLF, bu gibi mevzularda çok hassas... Amerika da çok hassas gözüküyor. Acaba bir metin hazırlansa da, [17 Eylül] cumartesi günü, basına [da] ifade edilse... Milli Birlik Komitesi’nin direktifini, Ulus gazetesi istismâr ediyor. “Devletçilik” derken, [Ulus gazetesi], M[illî] B[irlik] K[omitesi] de, [Cumhuriyet] Halk Partisi’nin programına atıldığını ifade etmiştir” diyor. Halbuki yeni bir parti çıkar ve M[illî] B[irlik] K[omitesi]’nin doktrinini savunacak olursa, çok başarılı olacaktır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Biz kömür ve demir sanayii ile DDY gibi işler üzerinde devletçiliği muhafaza edebiliriz. Diğerlerini [ise], aksiyonlar

karşılığı[nda], devretmek mecbûriyetindeyiz.

[SELİM] SARPER: Biz "sosyal bir devletiz" veya "devletçiyiz" derken, bunun mânâ ve şumûlünün taayyün etmiş olması lazımdır. Bundan sonra "sosyalist bir devlet teşekkül edecektir" diye, herkeste bir tereddüt hâsıl olmuş... Bunun reperküsyonlarını vergi bakımından görmekteyiz. Bir tenezzül mevcuttur. "Eğer husûsî sektör ve husûsî sermaye akümülasyonu arttıkça [artarsa], bunların hepsi husûsî sektöre aktarılacaktır" deni[li]rse, yerinde olacaktır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Belki Petrol Ofisi vesâire kurulurken, bunu kuranlar haklı idiler. Çünkü, o zaman memlekette [henüz] teşebbüs zihniyeti yoktu. Fakat şimdi herkes fırsat kolluyor. Binâenaleyh, neden bu temâyüle mukâvemet edelim? Devlet, ancak bir örnek olma husûsunda yardım eder. Bunu açık olarak ifade edebiliriz. Hükûmet programında da bunun vazıh cevaplarını ortaya koyarsak, mesele kalmaz... Karabük [Demir-Çelik Fabrikası], bizim belâmızdır. Eğer husûsî bir teşebbüs çıksa ve bunu işletecek kâbiliyette ve ciddiyette olsa, onu dahi devredebiliriz. Müzâkereler esnâsında bunlar da ileri sürülebilir...

[MEHMET] BAYDUR: Bu beyanâtınız, Ekrem Alican Beyefendinin temaslarını teshil edecektir.

Müşterek Pazar ile [de] temasımız artıyor. Önümüzdeki ayın [Ekim ayının] ilk haftasında, [Ekim ayının] 15'inden evvel, temaslarımız başlayacaktır. Neticesini arz edeceğim...

Diğer hâricî bir mevzuumuz [da], buğday mevzuudur. Buğday durumumuz, bilhassa Toprak [Mahsûlleri] Ofisi'nin mübâyaaları bakımından, pek [de] tatminkâr değildir. Memlekette buğday var. Fakat Ziraat Bakanı arkadaşımızın da söylediği gibi, köylünün elindekini biriktirme temâyülü beliriyor. Maksadı, önümüzdeki hasat devresinin sonuna kadar, yiyeceğini ambarına koymaktır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bence bu, dünya fiyatlarının, bizimkinden üstün görünmesindendir. Belki de tüccara satıyorlar...

[MEHMET] BAYDUR (Devamla): 54 Kuruş'a satıyorlarmış... Yeni bir ayarlamaya lüzum var gibi görünüyor. Fakat hemen böyle bir yola gidersek, olmaz... Çünkü, daha evvel ilân edilmiştir. Tensip buyurursanız, biz bir buğday ithâli zarûreti karşısındayız. Eğer mezuniyet verirseniz, bu hususta temaslara geçeceğim... Eğer şimdiden teşebbüse geçersek, Amerikalılardan buğdayı ancak Ocak [ayın]dan evvel tesellüm edebiliriz. 300.000 tonluk bir stoka ihtiyacımız var[dır]. İthâl edeceğimizi buğdaylar, muayyen zamanlarda gelecek ve fiyatlarda herhangi bir aksi tesir yapmayacaktır. Ben bu hususta çok teenni göstermek istiyorum. Amerikalılar, buğdayı mecânen vermezler ve bunun bedelini öderiz. Onlar, bunun karşılığında, kendi memurlarının maaşlarını öderler. İstanbul'a [ve] İzmir'e gelecek [olan] bahriyelilerin masrafını karşılarlar. "Diğer bir kısmını da, yatırım ihtiyacınıza karşılık olarak, finansman şeklinde kullanın..." derler.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bir buhrâna düşmektense, bu ithâli yapmak lazımdır.

[MEHMET] BAYDUR: Üçüncü arz edeceğim şey... Piyasadaki tereddütlerin büyük [bir] kısmını, ithâl programıyla alakalı husus teşkil etmektedir. İthâl programını, muntazaman yürütmek mecbûriyetindeyiz. İmkânlarımız, yıllık ve hatta altı aylık ithâl programına [dahi] imkân bırakmıyor. Onun için, müsaade ederseniz, üç aylık bir ithâl programı ilânına gideceğiz... Bunlar, arada yapacağımız müzakereler neticesi[nde] belli olacaktır. Böylece, ileride aylık ve hatta yıllık ithâl programları ilân etmek imkânını arayacağız... Zaten hammadde ve yedek parça bakımından stoklarımız yapılmıştır. Zor duruma düşsek dahi, memleket ekonomisini iki üç sene idare edecek [kadar] stok olduğuna kâniim...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: [Ama] arkası kesilirse, iş karaborsaya dökülür...

[MEHMET] BAYDUR: Tensip ederseniz, bu ilân edeceğimiz üç aylık ithâl programı, her sektörü tatmin edecek şekilde olacaktır. Lüks madde ithâli mevzubahis değildir. Tıraş makinası vesâire ithâlini kaldırtıyoruz. Bunu Ekim ayında ilân etmek istiyorum.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Birleşmiş Milletler'in mümessili olan FAO [Birleşmiş Milletler Gıdâ Örgütü] ile Antalya mıntıkasında bir pilot proje

anlaşmasına varılmıştır. Bu, Maliye ve Hariciye Vekâletleri’nden geçerek, bizim vekâlete intikal etmiş... Planlama Dairesi’nin [DPT’nin][603] doğrudan doğruya M[illî] B[irlik] K[omitesi]’ne bağlanacağı rivâyetleri üzerine, benden evvelki Bakan [Şefik İnan] arkadaşımız, bununla meşgûl olmamış... Şimdi önümüzdeki ayın [Ekim ayının] 22’sinde, bu anlaşmanın imza edilmesi veya anlaşmadan sarfı nazar edilmesi icab ediyor. Ben Antalya bölgesinde zirâî kalkınmanın ve kurulması icab eden sanayiin etüdü bakımından, üç senelik planın yerinde olduğuna kâni bulunuyorum. Bu pilot-projeden elde edilecek neticeler, Türkiye çapında ele alınarak, öteki bölgelere de sirâyet ettirilecektir. Ondan sonra, büyük meblağlar tutan tatbik sahası [da] vardır. O tatbik safhasında, memleketimize ne kadar yardım yapılacağı [henüz] meşkûktur. Fakat bu planlamada yapılacak masrafların % 85’ini FAO, yani Birleşmiş Milletler [Gıdâ Örgütü] taahhüt ediyor. Bize verilen rakamlara göre de, 1960 senesinde bunun için tahsis edeceğimiz, [sadece] 5.000 Dolar’dır.

Bana dediler ki, “Bu, üç sene için, 15.000.000 Lira olarak hazırlanmış... Fakat çok daha aşağı inilebilir.” Bu ayın [Eylül ayının] 22’sinde imzalanacak [olan] anlaşmayı kimin imza edeceği [henüz] bilinmemektedir. Çünkü, [İktisadi] Planlama Dairesi [DPT], M[illî] B[irlik] K[omitesi]’ne bağlanabilir.

[EKREM] ALİCAN: Bu iş evvelce de görüşüldü. Sadece mukâvelesinin imza edilmesi lazımdır. Zannediyorum [ki], şimdi [Avrupa] İktisadi İşbirliği Teşkilatı dairesiyle biz meşgûl olduğumuz için, planlama dairesi [DPT] ile alakadar olan kanun çıkıncaya kadar, bununla bizim meşgûl olmamız lazımdır.

[FEHMİ] YAVUZ: Bu, aslında bir bölge kalkınması programıdır. İçine mâdencilik, eğitim vesâire girecektir. Bölge kalkınması mevzuları, İmâr ve İskân Vekâleti’ne verilmiştir. Eğer Devlet Planlama Dairesi [DPT] kurulmamışsa, bizim teşkilatımız mücehhezdir. Esâsen kanunla bu vazife bize verilmiştir. Eğer müsaade ederseniz, Maliye Vekâleti hukuki bakımdan imza husûsunu hâlletsin... Tatbikini üzerimize alırız...

[EKREM] ALİCAN: Bu işin başında Hof[f]man [Lifting] vardı. Bana geldi [ve] onunla biz yürüttük... Neticeye getirince de [varınca da], biz imza edeceğiz neticesine vardık. Ondan sonra [da], 15.000.000 [Lira] bir tahsisat

hikâyesi var[dır]. Deniyor ki, “bu tahsisâtı bulasınız...” İmzâyı kim yaparsa yapsın [atarsa atsın], ama Milli [İktisadi] Planlama Dairesi [DPT] kuruluncaya kadar, bu işi biz ele alalım...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Peki... İmzâyı Hariciye Vekâleti yapsın [atsın]... Vergi çalışmaları ilerliyor mu?

[EKREM] ALİCAN: Zirâî vergi tatbikâtı, gelecek sene başında başlayacak ve bu vergi, ancak 1962 [yılın]da alınmaya başlanacaktır. Esnaf vergisi işini hâllettik. Bunda geniş çapta bir muafiyet vardır. Hakikî mânâsıyla esnaf diyeceğimiz kısmı tayin ediyoruz [ve] bir kısmını da götürü olarak vergilendiriyoruz. Fazla kazançlı olanlardan da gelir vergisi alınacaktır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Defter tutma meselesinden şikâyet ediyorlar.

[EKREM] ALİCAN: Bir kısmını defter tutmaktan hariç tutuyoruz [ve] bir kısmını da, yine vergi dışında muhafaza ediyoruz.

Geçen gün arz ettiğim kitaplar meselesi üzerinde çalıştınız mı? Vaktim olursa, bir tânesini [de] ben yazacağım...

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI BEDRETTİN] TUNCEL: Bu, bizim için bir destek olur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Köylü için şimdiye kadar uzun boylu bir şey yapılamamış... Ağaç sevgisi, arıcılık, tarlaya bakım gibi hususları, güzel hikâyelerle anlatmak mümkündür. Meselâ, güneş altında yanmaktan, bir ağaç sevgisi hissi meydana çıkabilir.

[BEDRETTİN] TUNCEL: Çalışılıyor... Yakında neşredilecektir...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Turizm Bankası ve turizm işi ne oldu?

[SELİM] SARPER: Olimpiyat oyunları vesilesiyle, bu turizm mütehassısı celb işi karma karışık oldu. Kendi turizm vaziyetlerini, olimpiyat istikâmetine tevcih etmişler... Onun için önümüzdeki beş on gün zarfında bunun olmasına imkân yoktur. Biz ise, “Başka yerlerden istetmeyin... Biz

İtalya'yı seçtik, beğendik..." demiş bulunduk. Bunun üzerinde Yarbay Ahmet Yıldız[604] arkadaşımız çalışmaktadır. Sonra, acaba bu Umum Müdürlükler nereye bağlanacaktır?

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ben [de] bunların üzerindeyim...

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Bundan evvelki toplantımızda Bakanlığımı alakadar eden üç mesele mevzuu bahis oldu.

En mühimi, Ankara Şeker Fabrikası'nın Orta Doğu [Teknik] Üniversitesi'ne devri meselesi idi. Bu hususta Şeker Şirketi ileri gelenleriyle görüştük [ve] çalışmalar yaptık. Netice şuna müncer oldu: Bu fabrika, 115.000.000 Lira'ya çıkacakmış... 85.000.000 Lira'lık kısmı ödenmiş... Bundan vazgeçildiği takdirde, 34.000.000'u [Lira] sarf edilmemek durumundadır. Bu fabrikanın kurulmasından sarfınazar edildiği takdirde, 42.000.000 Lira'lık kısmı, oraya hiç götürülmeyip, fabrika başka yerde kurulduğu takdirde, kâbili istifade bir teçhizattır. Fakat 32.000.000 Lira'lık kısmı, ambarlar vesâire şeklinde sabit olarak vâzedilmiş... İçindeki binâlar, yollar ve diğer sabit tesisler, [Orta Doğu Teknik] Üniversite[si] tarafından kullanılabilir.

[ODTÜ] Rektör[ü] [Prof. Dr.] Turhan Feyzioğlu geldiler [ve] beraber görüştük. Nisan [ayı] içinde bizim binâyı yapmaya başlamamız icab ediyormuş... 1.000.000 [Lira] tutarında laboratuvar malzemesinin buraya gönderilmesine, [ancak] bundan sonra imkân olacakmış... Halen barakalarda çalışılıyor. Oradaki binâlar, ufak bir ayarlamadan sonra, kullanılabilir hâle gelecektir.[605]

Hâli hazırda şeker sanayimiz, devamlı bir istihsâl içindedir. 1958 senesine kadar [şeker] istihlâk[i], devamlı bir artış göstermiş... Ondan sonra bir durma kaydediyor. Fakat istihsâl, devamlı olarak artıyor. Bunun sebebi [de], zürrâ, aynı sahada fazla pancar elde etme usûlünü öğrenmiştir [ve] daha ilmî çalışma imkânıyla, daha randımanlı iş yapmaktadır. Bu seneki istihsâlimiz 600.000 tondur. Büyük fabrikaların hesaplanmış kapasiteleri 400.000 tonu geçmemektedir. Binâenaleyh, fazla pancarın şeker hâlinde elde edilmesi için, fabrikaların fazla mesâî yapması icab etmektedir. Şeker istihsâlini mütemâdiyen artırırsak, satış politikamızla ve maliyetle bunun

ilgisi de meydandadır. Diğer taraftan, memleketimiz, [aynı zamanda], en az şeker istihlâk eden memleket vasfını [da] muhafaza ediyor.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu meseleyi bugün müzakere etmeyelim... Saat 12[:00] oldu. 300.000 ton şeker ihrâcâtından bahsediliyor.

[MEHMET] BAYDUR: İhraç fiyatı, 78-89 Kuruş'tur.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU] (Devamla): Eğer Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara Şeker Fabrikası sahasını zarûrî olarak istiyorsa, bu fedâkârlığı yapmak lazım gelirse, sabit kıymet olarak, 39.000.000'luk [Lira] kısım temin edilmesi şarttır ki, bu fabrikayı ileride başka [bir] yerde kuralım...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Pancarın çok çıkması değil, özlü ve tatlı olması lazımdır.

[TARIM BAKANI OSMAN] TOSUN: Orta Anadolu'nun her yeri, en iyi pancarı yetiştirir.

[EKREM] ALİCAN: Burada ekonomik bakımdan pancar yetiştirme meselesi mevzuu bahsedilebilir. Eğer işi hükûmet kuvvetiyle tutmadığımız takdirde, her yerde ekonomik şekilde pancar istihsâl edilmez. Aslında [pancar], buğdaya nazaran rantabl [da] değildir.

Bizim şeker sanayiinde mühim bir derdimiz var[dır]. Ben de şeker pancarı yetiştiririm... "300.000 tonu ihrâç edeceğiz" deni[li]yor. Ama bunun Türk Hazinesi'ne yükleyeceği, 350.000.000 Türk Lirası'dır. Kiloda bir Lira, hatta 110 Kuruş zarârımız vardır. Biz şunu görüştük ve dedik ki, "Pancar fiyatları bu yükseklikte devam ettiği takdirde, biz şeker sanayii davalarımızı hâlletme imkânına sahip değiliz. Eğer şeker pancarından üç Kuruş'luk zammı düşürmek imkânına sahip olsak, bugünkü 300.000 ton dahili istihlâki, hiç olmazsa 350.000 tona çıkarabiliriz. On kilo pancar [eşittir] bir kilo şeker hesâbıyla, kilo başına 50 Kuruş masraf etme imkânı hâsıl olur. Bu 50 Kuruş'u, fiyatlara intikal ettirelim [ve] şeker[i] 250 Kuruş'a indirelim..." diyoruz. Böylece Hazinenin 350.000.000 [Lira] zarârı, net 150.000.000 [Lira] kâra gidiyor.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: [19 Eylül] pazartesi [günü] saat 09:30'da toplanıp, yine bu meseleyi konuşacağız... Allaha ısmarladık...

Kapanma saati: 12:10

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (34)

19 Eylül 1960, Pazartesi

Açılma Saati: 9.45

Başkan: Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel

Hazır Bulunmayanlar: Dışişleri ve İçişleri Bakanları

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Gâziantep, memnû bir mıntıka olmuş... Buranın memnû bir mıntıka olmasına lüzum yok[tur]. Bunu bildirsinler ve Genelkurmay [Başkanlığı da] derhal kaldırsın... Bu, orasının dahili ve iktisadi hayatını tazyik ediyor. Esâsen yasak bölge ihdâsı hakkı [da], Genelkurmay [Başkanlığı'n]ındır. Derhal telle bildirilsin...

Aklıma bir şey geldi... Sayın Ziraat Vekili... Bu ormanlar yanıyor, yanıyor [ve] biz de bunların karşısında ağlıyor [ve] feryâd ediyoruz. Ama hiçbir şey yaptığımız yok[tur]. Yangınları söndürmek için tek vâsıta, askerdir. Askerde [de] bu yangını söndürme işinde[n] haberdar olanlara bu iş yaptırılmalı[dır]. Bunu askerler içinde bilen pek yok[tur]. Geçen sene beş tânesi, bir yangında yanmış... Bu aczimizden kurtulmak için, tayyâre ve bombalarla mücehhez bir yangın söndürme ekibi tesis etmeliyiz. Daha ziyâde [İzmir] Gâziemir [hava] kumandanlığının emrinde bir yangın söndürme ekibi kurulmalı ve bu ekip, her türlü modern vâsıtalarla teçhiz olunmalı[dır]. Tayyâresi de, söndürme bombası da dahil olmak üzere... Bu ekip, mütemâdiyen tâlim ve terbiye yapmalı[dır]. İçinde siviller de olmalı[dır] ve sivillerin teçhizâtı ve parası [da], sizin vekâletçe verilmelidir. Bu, Tarım Bakanlığı tarafından kurulmuş olur. Ama oradaki kumandanlığın emrinde bulunur ve orada tâlim ve terbiye edilir. Bir hâdise olur olmaz, havadan [ve] karadan yangın bölgesine koşar ve bir an evvel söndürmeye çalışır. Sonra, bunlar hakkında kanun [da] çıkaracağız... "Bunları idama kadar götüren cezalar olsun" dedim. Bunu da bir an evvel çıkarmak üzere tâkip etmeli[yiz].

[ADALET BAKANI MUSTAFA ÂMİL ARTUS]: Orman yangını hakkındaki vs. suçların cezalandırılmasına dair kanun [tasarısı], [halen] M[illî] B[irlik] K[omitesi]'ndedir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Emir vereceksiniz... Orman yakınlarında tarla yapmak memnûdur.

[TARIM BAKANI OSMAN] TOSUN: Müsaade ederseniz, bir toplantımızda, orman da dahil olmak üzere, zirâî davalarımızı arz edeyim...

Buyurduğunuz gibi, yangın söndürme bombaları vesâire tedâriki için harekete geçtik. Bu bombaları getirmek suretiyle, bu mevsim içinde bunların denemesini yapmak mümkün olacaktır sanırım...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bir toplantıda bu izahatı vermek üzere hazırlanın... Sonra, eğitim seferberliği, nâfiâ işleri vesâire gibi çok mühim davalarımız var[dır]. Ama benim asıl istediğim şudur: Vekiller olarak bu sene ve kısmen de gelecek seneye sirâyet edecek bir zaman zarfında neler yapacağınızı, şu verilmiş olan direktif ve esaslar dahilinde tesbit etmelisiniz... Bunun için [de], bir kısmî planlama yapmalıdır ki, bunları maddileştirip, yapacağımız işi ortaya koyalım... Umumi bir takım laflar gidiyor. Ama umumi hükümler hâlinde gidiyor. “Dahiliye Vekâleti şu esaslar dahilinde çalışacaktır. Hariciye şu siyaseti güdecektir...” şeklinde hükûmet programının tanzimi lazım[dır][606]. Bilhassa Maarif Vekâleti'ne büyük işler düşüyor. Bir milli eğitim seferberliği davası var[dır]. Bu hedef nelere müteveccihtir? Bu sene bu hususta neler yapılacaktır? Bunları yapmak için hangi elemanlardan istifade edeceğiz? Bunun maddi inikâsları nedir? Programa, bunlar berrak ve realist şekilde girer ve açık bir görüşü ihtivâ ederse fâideli olur.

[ULAŞTIRMA BAKANI SITKI] ULAY: Biz bir örnek yaptık... Ana politika nedir, üç ayda neler yaptık ve seçime kadar neler yapacağız hususlarında bir kitap çıkardık...

[OSMAN] TOSUN: Bu şekilde bir hazırlık da, Ziraat Vekâleti'nde vardır. Davalar, tek taraflı [olarak] ele alınıyor. Meselâ, bugün ormanlarda 10.000.000 insan yaşıyor. Bunun diğer vekâletlerle alakalı kısımları vardır.

Onun için istirhâm ediyorum... Davaları evvelâ kül hâlinde ele alalım ve yapacağımız kısa ve uzun vâdeli işleri belirtelim...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: “Bu sene şu kadar orman yetiştireceğim... Orman bölgesine köy[lü]leri sokmayacağım ve en tehlikeli köyleri [de], falan yere göndereceğim...” gibi hususları programda tesbit edersek, çok daha müsbet yolda çalışmış oluruz. Biz bu hususlarda konuştuktan sonra, belki diğer arkadaşların da, sizin programınıza ekleyecekleri bulunur. Burada karar verildikten sonra, artık tatbikât sahasına girmek lazımdır.

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI FEHMİ] YAVUZ: Bir müddet tayin edelim [ve] bu müddete kadar vekâletler hazırlansınlar... Sonra Maliye Vekâleti’nin para ile ilgili mütâlaası da alındıktan sonra, [bir] karara bağlansın... “Son kesintiler de dahil olmak üzere, önümüzdeki bütçe, bu seneki bütçeden [daha] fazla olmayacaktır” deniliyor ki, biz elimizdeki imkânları buna göre düşünüp, programı hazırlayalım...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Yeni vergiler ihdâs edilince, bunlar imkân verirse, onları da ele alırız... Bunları hangi vekâletlerin hangi işlerine tahsis edelim diye düşünürüz. Doğrusu, mevcûda ve bütçe imkânına göre program yapmaktır.

[BEDRETTİN] TUNCEL: Buyurduğunuz şekil ve istikâmette [ve] gerçeğe dayanan bugünkü programın yapılabilmesi için, vekâletimizde toplanmakta olan Eğitim Planlama Komisyonu’nun mesâîsini bitirmesini istiyorum. Bu komisyon, önümüzdeki hafta mesâîsini bitirdikten sonra, onların temennilerini de ve ihtiyaçları da göz önünde tutarak, bütçe imkânlarıyla mahdut bir programla huzûrunuza çıkacağız...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Önümüzdeki hafta toplantısında böyle bir programla buraya gelebilecek [başka] vekâletler [de] bulunabilir. Bekleyelim...

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ AŞKIN] : Gündeme girmeden evvel, birkaç mevzuum var. Arz edeyim...Bir tütün satış mevzuumuz var. “Glen Tabako” diye bir şirket geldi. Almanya’da bir fabrika [satın] aldı. Bizden [de] B grad 58 mahsûlü tütün satın almak istiyor. B grad tütün noktasından birkaç mesele ortaya çıktı: B grad tütün tüccarın elinde var

mı[dır], yok mu[dur]? Yoksa vereceğimiz fiyat, [1]959 [yılı] fiyatına tesir eder mi? Üçüncüsü [de], Yunanistan'ın böyle bir tütünü var mı[dır]? "Glen Tabako"dan alır mı?

Bunu tetkik ettikten sonra şöyle bir neticeye vardık: B grad tütün ne bizde [ve] ne de Yunanlılarda yoktur [vardır]. [1]959 [yılının] tütün satışına bittabi tesiri mevzuu bahis değil[dir]. Tekel'in elindekinin maliyeti 83 Cent'tir. Biz 100 Cent'ten teklife başladık. Çok pahalı buldular. Tekrar 95 Cente indik. Bu, bizim paramızla 720 Kuruş ediyor. Bunu da pahalı buldular [ve] maliyetimizin dûnunda bir fiyat teklif ettiler. Ancak, [1]958 [yılının] tütün mahsûlümüzün satışında birkaç milyon [Lira] kârımız var. Tüccarın bu tütünden satışını, maliyet dûnunda da olsa, yapmak mecbûriyetindeyim. Çünkü, "Glen Tabako" bunu yerinde satın alacaktır. Kapa tütünde 1.600.000 Dolar'lık bir satış olacaktır. Bu satış, teklif edilen 70-80 Cent arasında da yapılsa, fâidesi vardır. Piyasaya girmiş oluruz. Girmezsek, bu piyasayı da kaybedeceğiz... Bilmiyorum arkadaşlar ne düşünüyorlar?

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ben de satılması taraftarıyım.

[FETHİ AŞKIN] (Devamla): İkinci mevzuum [da], işçi mevzuudur. Bunlardan bir kısmı, hakeme müracaat ettiler. Bir kısmı neticeyi kazandı. Ücretlerini yeni hükme göre aldılar. Bir kısmı da, hakem heyeti işçinin aleyhin[d]e karar vermediği için, gayet garip bir vaziyet hâsıl oldu. Bir kısmı alıyor, bir kısmı almıyor... Ben bu haksızlığı izale etmek istiyorum. Eylül [ayı] başında bunu telafiye gitseydik, 500.000.000 [Lira] fark edecekti. [Oysa artık] şimdi [sadece] 4.500.000 Lira fark edecektir ve bu, işçi üzerinde iyi tesir yapacaktır. Müsaade ederseniz, bunu da yapacağım...

Üçüncü mevzuu [da], kahve işidir. Kahve, 27 Eylül'de geliyor. Şimdi ikinci bir parti olarak 600.000 Dolar'lık bir mübâyaa [daha] yapmak istiyoruz ki, gelecek mali yılın da iki ayını içine almak üzere, hepsi 800.000 ton kadar olacaktır. Önümüzdeki sene, kahvenin Tekel tarafından mübâyaası doğru olmayacak[tır]. Fiyatı da indirirsek, satış çok olacak [ve bu nedenle] döviz zarârımız olacaktır. Bunu Maliye Vekâleti ile bir karara bağlamak lazım[dır]. Serbest bıraktığınız [bıraktığımız] takdirde, 23 Lira kadar fark ediyor. Fiyatları aynı bırakmakta fâide mülâhaza ediyoruz. Kahvesiz

kalmadığımıza ve senede 2.000 ton ettiğine nazaran, bunu böyle devam ettirelim...

Müsaade ederseniz, ya ben iki arkadaşımızı gönderip, mübâyaayı doğrudan doğruya yerinde yaptırayım veya Brezilya Sefiri ile temas arayayım... Bir temas sonunda gördük ki, tonunda 49 Dolar kadar eksiğine verdiler. Demek ki, bu kadar indirmeye imkân buluyorlar. Direkt alışveriş yaparsak, bizim için de fâideli olacağı anlaşılıyor. Bu sene 300.000 Dolar'lık bir tahsis yerine, 600.000 Dolar'lık bir tahsis yapacağım... Tüccar [da] iki ay içinde kahveyi getireceğine göre, bu suretle kahvesiz kalmamış oluruz... Brezilya Sefiri direkt satış yaparsa, o vakit kimseyi göndermeye de lüzum kalmaz...

Sonra, umumi bir mevzuumuz [da], tekâüt kanununun 39. maddesi[dir]. Bunun tâdili icab ediyor. Biliyorsunuz, bir heyet toplandı [ve] anti-demokratik kanunları tasfiye sadedinde çalışmalar yaptı. Bu kanun, tadil edilecek ve makable de şâmil olacakmış...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu kanun, anti-demokratik değildir. Belki tatbikâtı anti-demokratiktir. Askerlikte bir usûl vardır. Sicil amirleri, "bu adam bu vazifeyi yapamaz" denildi [dedi] mi, o [artık] emekli olur. Siviller için de adam çıkarma yolu, bu 39. maddedir. Ama bunun içine kin ve garaz girerse, elbette ki, kötü bir kanun olur. Geçen [DP] hükûmet[i] ve idare de, ancak korkulu gördükleri için bu kanunu tatbik etmiştir.

[MÂLİYE BAKANI EKREM] ALİCAN: Ben dert beş tâne Defterdarı emekliye sevk ettim. Kaza merciine müracaat hakkı tanırsak, hepsi kazanırlar. Meselâ, Sanayi Vekili, bana müracaat ediyor ve diyor ki, "falan memurun, benim şu iktisadi teşekkülümün başındaki adamımdan para istemiş..." "Cürmü meşhut yapalım" desek, bunlar öyle kurnaz insanlar ki, muvaffak olamazsınız... Bu maddeye ihtiyaç vardır.

[ÂMİL] ARTUS: Bu kanunu, Adalet Bakanlığı'ndaki [bir] komisyon hazırladı ve alakası dolayısıyla [da], Maliye Vekâleti'ne gönderdi.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunun makable şümûlü olamaz. Hatta 39. maddeye ihtiyaç vardır. Ama biz bunu asla politik bir maksada tevcih etmeyeceğiz.

[ÂMİL] ARTUS: Gençleştirmeyi temin sadedinde bir madde getiriyorlarmış... Bunu bana da okudular. “Bu madde ile emekliye sevk edilenler, kazaî mercie müracaat edemezler” diye de bir hüküm konulacakmış... Benden sordular. Aynen dedim ki, “Prensip itibariyle idarenin tasarruflarına karşı bir idare mahkemesine başvurulması icab eder. Ancak, böyle muayyen bir devre zarfında yapılacak [olan] tasfiyeler için, bu kâbil hükümler sevk edilmesi zarûrîdir.” Ondan sonra [da] bu şekilde kabul ettiler. Askeri hususlar, eskiden Askeri Temyize giderdi.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Meselâ, orduda bir arkadaş sicil alamıyor ve Askeri Şûrâ, hakkında karar alıyor [ve] “general olamaz” diyor. Adam, bunun üzerine, Şûrâyı Devlet’e gidiyor ve general olarak karşımıza çıkıyor. Şûrâyı Devlet’e müracaatı önleyecek [ve] bunu teminat altına alacak bir kanun çıkarmalı[yız].

[DEVLET BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Muhterem arkadaşlar, bir Ankara Palas derdimiz var[dır]. Bu, eski [DP] iktidar[ı] zamanından da evvel, kurulduğu tarihten beri, bir arpalık şeklinde idare edilmiş, 500.000 Lira sermayeli bir anonim şirkettir. Sermayesinin büyük bir kısmını Vakıflar Bankası vermiş... [Ankara Palas’tan] 70 küsûr bin Lira, Vakıflar Umum Müdürlüğü’nün kesinleşmiş alacağı var[dır]. Vakıflar Umum Müdürü geldi. İcrâ memurunu götürüp, [Ankara Palas’ın] hacizli eşyâsını sattıracakmış... Ben Ankara Palas’ın dünya çapındaki durumunu düşünerek, bunu durdurdum. Bütün dünyada “Türkiye” de[nil]di mi, Ankara Palas hatıra gelir. Neticede tetkikâta giriştim ve öğrendim ki, oraya Nâci Korkmaz adlı bir müdür tayin edilmiş... Kendisi banka müdürlüğünden gelmiş... Bu adam da işi tetkik safhasıyla geçirmiş... İkinci ayında bir şeyler yapmaya çalışmış... Sonra hastalanmış... [Bakanlığa] geldikten bir müddet sonra, hüviyetimi vermeden, Ankara Palas’ı dolaştım... Bugün hakikaten muazzam ıslâhata muhtaç bir müessesedir. Şahsî kanaatime göre, bu Ankara Palas’ı yıkmak veya mahkeme kararıyla eşyâsını satmak, hem beynelmilel noktai nazardan, hem de memleketimiz için iyi bir politika olmasa gerektir. İlk yapılacak iş, tesis sermayesini 1.000.000’a [Lira] çıkarmak ve 1.300.000 Lira kadar [da] bir mütedavil sermaye temin etmektir. Şimdi bu Nâci Korkmaz, Turizm Umum Müdürlüğü’ne tayin edilmiştir. Buraya otelcilikten anlayan bir Umum Müdür bulup, bu [Ankara] Palas’ı rantabl bir hâle getirmek şarttır. Binânın ıslâhı ve restorasyonu, bilahire düşünülebilir.

Şimdi kimse buraya et, balık vesâire vermiyor. Tesis sermayesi için Vakıflar [Umum Müdürlüğü], bir miktar fedâkârlığı göze almaktadır. İş Bankası da bir fedâkârlık yaparsa, mesele hâllolacaktır. Şimdilik talep ettiğimiz miktar, 200.000 Lira civârındadır. Yoksa Vakıflar İdâresi [Umum Müdürlüğü], kesinleşmiş [mahkeme] ilâmını infâz edecektir. Bu hafta içinde, ya bu [iş] hâlledilecek[tir] veya Ankara Palas'ın malları satılacak[tır]. Sonra İşçi Sigortaları [Kurumu]'nun da kon[ul]muş haczi vardır.

[SITKI] ULAY: Şimdiye kadar Vakıflar Umum Müdürlüğü, eleman vermek suretiyle idare etmiş... Fakat buraya kötü insanları vermişler... Çalmalar, çırpmalar olmuş... Fakat Vakıflar Umum Müdürlüğü'nde teknik bir eleman varmış ki, bir rapor vermiş... "Ankara Palas'ı rantabl şekilde çalıştırmak imkânı vardır" demiş... İsmi de Sedat'mış... Bu zatla görüşülürse, burası idare edilirmiş...

[FEHMİ] YAVUZ: Geçen oturumda devletçilik hakkında bir müzakere cereyân etti. Bu hususta ne anladığımızı az çok ifadeye çalıştık. Biz dedik ki, "husûsî teşebbüsün yetişemediği yerlere el atalım..." Zannederim [ki], otelcilik de, husûsî teşebbüsün işidir. Bendeniz, bunun, artık Vakıflar ile falan idaresi yerine, husûsî teşebbüse verilmesini doğru bulurum. Husûsî teşebbüsün de otelcilikten zarar edeceğini zannetmiyorum.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ben de aynı fikirdeyim... Mümkünse, husûsî teşebbüse verilmeli[dir].

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Vakıflar, bunun sadece gayrimenkûlüne sahiptir. [Ancak] işletmesiyle herhangi bir alakası yoktur. Hakikaten elbirliğiyle buraya iyi bir müdür bulmak lazımdır. Şahsî teşebbüse devrini ilk ağızda düşündüm. Vakıflar Umum Müdürü dedi ki, "burayı, arsası da dahil, 4.500.000 Lira'ya satmağa hazırız." Biz bunu 3.500.000'a [Lira] da indirelim... Fakat bu oteli alacak bir şahsî teşebbüs düşünülemez. Ecnebi veya yardım sermayesi de, bunun rantabilitesini düşünür. 3.500.000'u [Lira] verdiği zaman, buna ilâve edilecek şeyleri de yapmak lazımdır. İç teşkilat vesâire miâdını doldurmuştur. Sonra, bizim alacağımız tedbir, acil bir tedbirdir. İleride bunu devretmeye râzıyız. Kirâya vermeye de râzıyız. Fakat böyle bir müşteri bulmaya [da] imkân yoktur. En aşağı 20-30.000.000 Lira'ya ihtiyaç vardır. Onun için ilk ağızda bir karar [almak] istiyorum... Bunu biz tasfiye mi edelim, işler hâle mi getirelim?

[ÂMİL] ARTUS: Eğer çalışamayacak vaziyette ise, müdür ne yapacaktır?

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Ankara Vâlisi’nin yemeği Ankara Palas’tan gidermiş... Bir doktor varmış... Yakın zamana kadar yemeği Ankara Palas’tan verilmiş... “İçindeki işçileri yerinde muayene edeceğim” diye gelir [ve] yemeği[ni] de yer [ve] öyle ayrılırmış... Hatta Fâlih Rıfkı Atay’ın[607] [da] 1.000 Lira’lık borcu varmış ki, her sene bilânçodan bilânçoya aktarılırmış... “Müstenidâtı nedir? Hiç olmazsa aktiften düşelim veya icrâya verelim...” dedim.

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Bu konuşmalar hakikaten fâideli oluyor. Ben [de] bir noktayı arz edeyim... Ankara Palas’ın yıkılıp, yerine binâ inşâsı meselesi, bir finansman meselesidir. Husûsî teşebbüse gelince... Geçmiş tecrübelerimiz gösteriyor ki, büyük şehirlerin birkaçı müstesnâ, bizde husûsî teşebbüs, otelcilik, motelcilik sahasında [henüz] muvaffak olmuş değildir. Memleket içinde dahi biraz devletin yol göstermesi zarûreti vardır. Yabancı raporlardan da bu husus teyid edilmektedir. Ankara Palas’ın rasyonel çalıştırılmasının birinci şartı, ortaklık durumundan çıkarılmasıdır. İkincisi [de], Ankara Palas’ın mevcut tesisleri, salon vesâireleri, devlet fonksiyonu bakımından imkânlar bahşediyor ki, bunu başka [bir] otelden temin etmeye [de] imkân yoktur. Biz âzamî tasarrufa riâyet ediyoruz. Fakat ecnebi misyonların buralarda fonksiyonu olur. Ankara Palas’ı kullanmak mecbûriyetini hissederler. Bu binâyı kapatırsak veya gayrimenkûlü tasfiye yoluna gidilirse [gidersek], bu, bizi teknik müşküllerle karşı karşıya bırakır. Binâenaleyh, Ankara Palas yıkılacak veya tasfiye edilecekse, bunu, Çankaya yolunda, Emekli Sandığı’nın yaptığı binânın[608] bitimine [dek] tehir etmelidir. O zamana kadar Ankara Palas’ı idare etmek üzere, iyi bir idareciyi başına koymak ve kendilerine finansman imkânı vermek lazımdır. Vakıflar Bankası’nın da imkânı müsâittir. Bendeniz de İş Bankası’ndan hâlisâne temennilerde bulunurum.

[EKREM] ALİCAN: Esas itibariyle, hakikaten Ankara Palas’ın tasfiyesinin bugün düşünülmemesi lazımdır. Biz Turizm Bankası için, Vekiller Heyeti kararıyla, 2.000.000 Lira verecektik... Bu 2.000.000 Lira henüz ödenmedi. Ziraat Bankası’ndan verdirilecekti. [Ancak] Ziraat Bankası bunu ödemeye yanaşmıyor. Çünkü, bu bankadan zaten 5.000.000 Lira gitmiş... “Buna niçin

bir ayrı 2.000.000 Lira [daha] ilâve ediyorsunuz?” derler. Nâci Korkmaz’ı Turizm Bankası Umum Müdürü yapmışlar... Bu acâyip bir kişidir. Turizm Umum Müdürü vaziyetindedir. [Ancak] bu işin hâli [de] mâlûm... Muhabank[609], onun zamanında iflâs etmiş... Yine onun zamanında Tümsübank[610] ve Raybank[611] [da] perişân olmuş... Bana bir iki defa Umum Müdürlük için geldi. Sonra, Ankara Palas’a geçmiş... Biraz olsun ıslâh ettiğini tahmin etmiyorum.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Hafif bir ıslâh vardır...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu adamı kim tayin etmiş?

[MEHMET] BAYDUR: Turizm Bankası, eski statüye göre icraatta bulunuyormuş... Yeni bir kanun çıktı.[612] Bu kanuna göre, reorganizasyonuna gitmek lazım... Basın Yayın Bakanlığı bununla alakadar olmuş... Ama eski Meclisi İdâre’yi feshedip, yeni bir Umum Müdür’ün tayini mevzuu bahistir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Sermaye kimindir?

[MEHMET] BAYDUR: En büyük sermayesi, Ziraat Bankası’nındır. [Ancak] husûsî sermaye de varmış...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Herkes istediğini nasıl tayin eder? Bu paranın çoğu devletindir.

MEHMET] BAYDUR: Kânûnî yollardan bu zâtı bertaraf edip, namzedi bu hafta içinde arz ederim...

[ÂMİL] ARTUS: Çiftlikte [Atatürk Orman Çiftliği’nde] inşâsı bitmiş [olan] bir otel var[dır]. Bunun akıbeti acaba nedir?

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ben bunun yapılmasını söylemiştim. Marmara Köşkü yapılıyor mu?

[OSMAN] TOSUN: [İnşaat] halen devam ediyor. Maddî bakımdan sıkıntıdan kurtulmak üzere uğraşıyorlar. İşin teferruâtı bakımından tam [bir] bilgiye sahip değilim... Bu husûsu bu hafta sonunda arz ederim...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunların bitirilmesi lazımdır. Kâr mı, [yoksa] zarar mı getireceği bir an evvel ortaya çıksın... Marmara Köşkü... Bir de otel var[dır].

[SITKI] ULAY: DDY'na versinler... Bizim idare derhal kalkındırsın...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: 3.500.000 [Lira] verelim Paşam... Bu Korkmaz Bey Umum Müdür olunca, bu Turizm Bankası'nı anka kuşu hâlinde bulmuş... On parası yok[tur]. "Turizm Bankası'na 2.000.000 [Lira] yerine, 500.000 Lira verilsin" dersek, bu olmaz... Elimizde Vakıflar Bankası var. İş Bankası ile müteaddit temaslarda bulunduk. Ecnebi bir orkestraya 25.000 Lira borcu var. Parayı veremiyor.

[EKREM] ALİCAN: Bendeniz şu 2.000.000 Lira'nın isrâf edileceğine kâni olduğum için üzerinde duruyorum. Bu parayı maaşat olarak dağıtmak üzere beklerler. Teklif ediyorum... 500.000'i [Lira] bu otele versinler [ve] hiç olmazsa ancak 1.500.000'u [Lira] maaşata dağıtsınlar... Umum Müdür, "Eski idareden ne farkı var? Onlar da böyle verdiler..." diyor.

[MEHMET] BAYDUR: Ben de Ekrem [Alican] Bey arkadaşımın temâyülüne gideceğim... Bu vaziyetler gözden geçirilinceye kadar, 2.000.000 Lira Turizm Bankası için verilmesin... Vakıflar Bankası da bunun finansmanını yapmaya hazır vaziyettedir. İş Bankası da hazır olduğuna göre, işi bu kanaldan hâlletmeye uğraşalım... Bir kere vaziyeti görelim...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bu para verilirse, her gün üç dört defa uğrayacağım ve bunu işletme hâline getirmeye çalışacağım...

[SITKI] ULAY: Bulvar Palas'ın[613] sâhibini çağırın da, Ankara Palas'ta geçenleri size anlatsın... Kendisi, "ben otelcilikten bu parayı yaptım" diyor. Eğer böyle bir zat bulunsa, bize milyonlar kazandırır.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Celâl Akarsu adında bir zat var. Bu adam diyor ki, "Biz M[illî] B[irlik] K[omitesi]'nden bir telefon aldık... "Şunun veya bunun yapılması tensip ediliyor.." deniliyor." Bu iş bize intikal edinceye kadar Umum Müdürler tereddüde uğruyor[lar]. Bu hususta serbest hareket edecek miyiz? Yoksa M[illî] B[irlik] K[omitesi]'nin bizi dahi çiğneyerek

emir vermesi vaziyeti hakikaten olmakta mıdır? Gâliba maalesef bu oluyor...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Başvekil emir verdi. “Asla bu türlü arzuların yapılmasını istemiyor” desinler... Mesele bundan ibaret[tir].

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Vekâletlerden evvel Umum Müdürlüklere M[illî] B[irlik] K[omitesi]’nce emir verilirse...

[SITKI] ULAY: Çünkü başka başka zevat telefon ediyor...

[DEVLET BAKANI ALİ NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Telefonla, “ben M[illî] B[irlik] K[omitesi]’nden falan kim...” diyor.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Böyle bir müracaat olduğu zaman verilecek cevap: “Başbakan emir vermiştir. Kat’îyen bu gibi müracaatlar isâf edilmeyecektir.” şeklinde olmalı[dır].

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI BEDRETTİN] TUNCEL: İşbirliği yapma bakımından, bu gibi şeylerin gerçek tarafları olabilir... Ama empoze eder şekilde, Umum Müdürlere böyle dileklerin intikal etmesi, pek doğru olmaz...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: [Turizm] Banka[sı] meselesi, Ticaret Vekili’nce hâlledilecek...

[MEHMET] BAYDUR: Olmadığı takdirde, Ekrem [Alican] Bey ile hâlledeceğiz...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Gelecek hafta programla gelecek bakanlar var mı? Gelecek hafta bugün [26 Eylül pazartesi günü] toplanacağız... Elimizde bir bütçe var. Bununla neler yapacağız?

[SITKI] ULAY: Biz kendimize âid bazı işleri ele alacağız... Ama bütçeye dayanmayan ayrı idareli, İktisadi Devlet Teşekkülleri [de] var.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Et ve Balık Kurumu gibi bazı müesseseler var ki, bunların çoğu boş vaziyettedir. Bunların dışarıda iş bulmaları

mümkündür. Yalnız oralarda işe muhtaç ve hakikaten lüzumlu olanlar varsa, onlar ellenmemeli[dir].

[MEHMET] BAYDUR: Emriniz mûcibince tasfiyeye giriştiler [ve] uğraşıyorlar...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Şimdi Süreyyâ Paşa'yı oraya getirdik... Cidden dürüst, çalışkan ve akıllı bir adamdır. O birini [Öbürünü] ne yaptınız bilmiyorum...

[MEHMET] BAYDUR: 23.000.000 Lira para temini için kararname dolaşacak... Toprak [Mahsûlleri] Ofisi'n[in] 47.000.000 Lira kredi limiti vardır. Merkez Bankası Umum Müdürlüğü ile alakadar eksperlerle [de] görüştük. 250.000.000 [Lira] içinden 23.000.000 [Lira] verilecektir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Sizinki de çabuk kullanılmak lazım... Kâfi derecede hayvan alacaklarsa, sonra zorluk çekilecektir. Onunla [da] alakadar olun...

[MEHMET] BAYDUR: Süreyyâ Paşa ne vakit tayin edildi? Ben bilmiyorum... Kendisini yakinen tanırım...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: O birisini [Öbürünü] de [artık] ne yaparsanız yapın... O kadar gevşek geldi ki... Böyle bir adamın bu müessesenin başında bulunması doğru değildir. 150.000 ton et bozulmuş, [ama] "mesûlü yok" deni[li]yor. Sonra, parası yok... Et alamıyor... Kış gelecek [ve] et buhrânı başlayacak... "Kime müracaat ettin de, para bulamadın? Nihayet bunun başı benim... Bana müracaat ettin mi?" dedim. Cevap yok... Bunu nereye tayin ederseniz edin... Fakat Et ve Balık Kurumu'nun başında Süreyyâ Paşa çalışmalı...

[SITKI] ULAY: Bütün Vekil arkadaşları endişede bırakan bir mevzu var[dır]. Bu mühendislerin ek görev ve yevmiyeleri meselesi... Şimdi yukarıdan emir verilmiş [ve] "ek görevler kesilsin" denilmiş... Bizde meselâ 252 [tâne] yüksek mühendis var. Bunlardan 180 [tânes]i yevmiyelidir. Bu emir, onlara hiç tesir etmiyor. Fakat ek görevli olanlar, 28-30 senelik arkadaşlar... Bu ek görevlerin ekserisi kesildiği için, [onlar], on senelik yevmiyeli mühendislerden daha az maaş alıyorlar. Bizde orduda 300

Lira'lık bir kânûnî tazminat var. Bu mühendislere [ise], bu teminat verilmemiş... Bu ek görevler kesilince, mühendislik tazminâtı kalmıyor. Zannederim ki, Nâfiâ Vekâleti'ni de bu mevzu çok alakadar ediyor.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu işi suiistimâl etmelerine meydan vermeden düzelteceğim... Lüzumsuz yere ek görevler veriliyor [ve bu] çok suiistimâl ediliyor.

[SITKI] ULAY: Bendeniz bir hafta Nâfiâ Vekâleti'nde tetkik ettim. 25 senelik mühendis var. Affedersiniz, canı çıkıyor... [Ama sadece] 70 Lira maaşı var. Öte tarafta, 4.000 Lira'lık aylık alan on senelik mühendis var. Hatta Daire Müdürleri var ki, bu şekilde alıyorlar.

[EKREM] ALİCAN: Bu mevzu, her vekâletin husûsîyeti olan bir mevzudur. Maliye Bakanlığı'nda bir Bütçe Mâlî Kontrol Umum Müdürlüğü var. Onun vâsıtasıyla gayet güzel bir mûcip hazırlattım. Vekâletimde bu ek görev işini hâlledeceğim.. Yalnız bu mûcibi Başvekâlete de sevk ettim. Bir heyet kurulmuştu. Bu heyete, bahsettiğim Umum Müdür Hikmet Sağcı ve Milli Birlik Komitesi'nden [de] bir iki kişi [daha] dahil oldu. Bu heyet nedense [hiç] mesâî yapmadı. Hiç olmazsa benim Bütçe Mâlî Kontrol Umum Müdürüm ile bu heyeti, vekâletlerde azıcık dolaştır[ır]sak, çok iyi olacak... Meselâ Bayındırlık Vekâleti'ndeki ek görevler meselesini toptan hâllederler. Umumiyetle Vekâletlerde bu işin husûsîyetlerini bilenler yok... Sonra, tatbikâtın yeknesak olması bakımından da fâidesi olacak[tır].

[OSMAN] TOSUN: Tarım Bakanlığı'nda ek görevler mühendislere verilmiş... [Eline] en fazla 700 Lira para geçmesi düşünülmüş... Bunun karşılığı [da], Orman Umum Müdürlüğü'nden [ve] katma bütçeden alınmış... Bu şekilde eline [ayda] 350-400 Lira para geçen çocukların, [aylık maaş olarak] 700 Lira almaları sağlanmış...

Bundan evvel, bakanlıklara bir emir gelmiş... Benden evvelki [Feridun Üstün] arkadaş da ek görevi kaldırmış... Halen bendeniz 80-100 arasında olmak üzere muntazaman telgraf ve mektup alıyorum. Bilhassa orman mühendisleri feryâd ediyorlar. "Bu ek görevler bize verilmeyecekse, gidelim..." diyorlar. Bunların [aylık] aslî maaşları 40-50 Liradır.

[SITKI] ULAY: Bu ek görev işi, hakikaten tutumu itibariyle de çirkin... Vazife görmediği halde para alıyor[lar]. Vâkıâ bugünkü hayat şartları itibariyle, [bir] mühendis [ayda] 50 Lira aslî maaşla çalışmaz... Bu sebeple, “mühendislere şu kadar tazminat ödenir” deni[li]rse, böylece [ayda] 700 Lira yerine, 400 Lira alır ve mütecânis bir şey olur.

[FETHİ] AŞKIN]: Bizde de kimyâgerler var. Bizim vekâlet, hasis olan vekâletlerdendir. Çok para alır, [ama] az maaş verir. Kimyâgerlerin hepsi maaşlıdır ve biz kimyâger bulamayız. Gümrüklerde yevmiye de veremiyoruz. Bir garip durumdur. Eczâ sanayii ileri olduğu için, onlar çok kolay para veriyor[lar]. Gayet çetin bir dava ile karşı karşıyayız. Bu, gümrük hâsılâtımıza da tesir ediyor. Filhakika teşkilat kanunu üzerinde çalışıyoruz. OECE [OEEC]’den [de] mütehassıs istedik. Fakat bu yevmiye meselesi, bizimkilere de teşmil edilmedikçe, kimyâger bulmaya imkân olmayacaktır.

[MEHMET] BAYDUR: Bu, bütün bakanlıklarda yapılmalı[dır].

[SANÂYİ BAKANI ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Bu husus, Sanayi Vekâleti’nde [de] çeşitli tezatlarla doludur. Meselâ, Türkiye Şeker [Şirketi] Anonim Ortaklığı’na bir Umum Müdür bulmak lazım geldi... Çok sıkıntı çektik... Nihayet birisinin vatanseverliğine hitâp ederek tayin ettik... Emrinde [ayda] 5-6.000 Lira [maaş] alan mühendisler çalışır [ve] onların hiçbir mesûliyeti yoktur. Umum Müdürlüğün emrinde küçük fabrikalar vardır. Başındakiler 3.000 Lira [aylık] maaş alır[lar]. Şirketlerin idare mesûliyetini taşıyanlara, bu vazifeyi yaptıkları müddetçe, ek tahsisat verilmesi lazımdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Tetkik edilerek, bu ileri sürülen hususların bir hâl çâresi bulunmak lazımdır.

[FEHMİ] YAVUZ: Zannediyorum ki, bir personel kanunundan bahsediliyor. Bu hâlledilirse, herhalde mesele hâlledilmiş olacaktır.

NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bir Türk Kültür Derneği var. Gazeteciler, bu [Türk] Kültür Derneği’ni gezmişler... “Siz devlet teşkilat ve malzemesinden faydalanıyorsunuz... Acaba umumi menfaate hâdim misiniz?” demişler...

Onun için ben rica ediyorum... Bir kararname hazırladım... İmzâ için kendilerine geldiği zaman, arkadaşlar lütfen imza etsinler...

[EKREM] ALİCAN: Bendeniz yarından sonra [21 Eylül çarşamba günü] Amerika'ya gideceğim... Hariciye Vekili de gitti. Giden Vekillerin yerine bir bakan vekil olur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Hariciye Vekili'ne ben vekâlet ediyorum. Maliye'ye de Ticaret Vekili baksın...

[EKREM] ALİCAN: Ticaret Vekili çok mahmûldür. Ben [Fethi [Aşkın] Beyi teklif ediyorum.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU] [614]: Şeker mevzuu, muayyen kararların ittihâzını icab ettiren bir vaziyet arz etmektedir. Meselâ, 280.000 çiftçi ailesi, Eylül [ayı] sonunda, bir takım anlaşmalara istinâden, önümüzdeki Mart ayında pancar ekimi sahalarını tesbit edecek[ler] ve bunların hangi şartlarla alınacağına dair [de] fikir sâhibi olacak[lardır]. Yaptığımız tetkikât, Başvekâlet Umumi Murâkabe [Heyeti] âzâlarının da hazır bulunduğu ve Maliye Vekâleti ile vekâletimin uzmanlarının da çalıştığı bir toplantıda tezekkür edilmiş bulunmaktadır.

Bugün için şeker fabrikalarımızın kapasiteleri, normal çalışma dahilinde, 360.000 ton şeker yapabilecek durum arz etmektedir. Fakat halen içinde bulunduğumuz şeker kampanyasında, 600.000 ton şeker imâl edecek miktarda şeker pancarı istihsâl edilmiş ve fabrikalara gönderilmiş durumdadır. Fabrikalarımız normal çalışmalarının fevkinde bir çalışma ile karşı karşıyadırlar.

1958 senesinde pancar [alış] fiyatlarında, takriben 3 Kuruş nisbetinde bir artış yapılmış[tır]. Bu alış fiyatları, umumi olarak zürrâımızın istihsâl maddelerinde pancara doğru kaymalarına âmil olmuş[tur]. Neticede, pancar, 7 Kuruş'tan 19 Kuruş'a çıkmış[tır]. Buğday aleyhine olan bir muvâzenesizlik, pancar ekimini süratlendirmiştir ve dolayısıyla [da] şeker imalinde imkânsızlıklar olmaktadır. Onun için pancar ekimi sahalarının iktisadi frenlerle hâlli husûsunda teklifler mevcuttur. Bu teklifler, muayyen fiyatların ayarlanması suretiyle, takriben pancar [alım fiyatın]ın üç Kuruş kadar bir indirime tâbi tutulmasını istilzâm etmektedir. Beher yüz kilo şeker

pancarı için, müstahsile bir kilo şeker verilmesinin kaldırılması veya bunun para ile ödenmesi şeklinde teklifler [de] tecelli etmektedir.

Sonra, Şeker [Şirketi] Umum Müdürlüğü ile Murâkabe Heyeti'nin mutâbık kalmadıkları bir husus var[dır]. Murâkabe Heyeti derler ki, "Muhtelif sahalarda ekilmekte olan pancar, aynı miktarda şekeri ihtivâ etmez. Binâenaleyh, biz şekeri az olan pancarı da, diğerleriyle uygun olarak fiyatlandırırsak, [bu], âdil bir esas olmaz. Bunu tefrik etmek lazımdır." Ancak bunun tatbikinde zorluk[lar] vardır. [Murâkabe] Heyet[i], mevcut fabrikalara göre mıntıkaları ayırmak suretiyle, her mıntıkanın pancarı üzerine [için ayrı] bir fiyat tayin etmek ister. Ama şeker fabrikaları da der ki, "meselâ, Adapazarı'nda tarlalar arasında muhtelif şeker randımanı veren pancarlar istihsâl edilmektedir." Yaptığımız tetkiklere göre, Avrupa'da teknik imkânlarla, her çeşit pancara ayrı fiyat verilmesi sağlanmaktadır. Bizde [ise], buna imkân yoktur.

Halen dahili istihlâk miktârı, âzamî 300.000 tondur. Geri kalan 300.000 tonun da ihrâcı gerekmektedir. Daha şimdiden 150-200.000 tonluk bir ihraç bağlantısı tahakkuk etmiş bulunmaktadır. Fakat ihrâç ettiğimiz şekerin ortalama kilosu 80 Kuruş, maliyetlerimiz 180 Kuruş [olup], dahili satış fiyatlarımız ise, 300 Kuruş'tur. Binâenaleyh, daha kârlı bir dış satış icab eder.

Şirket olarak düşünüldüğü takdirde, dahili istihlâkin artışında fâide mülâhaza edilmektedir. Binâenaleyh, üç Lira'ya çıkarılmış olan şeker fiyatının düşürülmesi suretiyle, halkımızı şeker istihlâkine doğru yöneltmekte, hem memleket ve hem de şirket bakımından fâideler doğacağı kanaatindeyiz. Ancak, bu ucuzlamanın muayyen prensipler dahilinde olması lazımdır. O da, pancar [alım] fiyatının düşürülmesi olarak meydana çıkmaktadır. Bu şartlar dahilinde, bendeniz, gerek Başvekâlet ve gerek Maliye Vekâleti ve gerekse Şeker Şirketi sözcülerinin fikirlerini mezcedecek şekilde, tarafların mutâbık kalacağı bir yoldan fiyatın indirilmesine gidilmesinde fâide gördüm. Sonra [da] pancar [alım] fiyatının cebren indirilmesi düşünülmektedir ki, tensip buyurursanız, bu ayın [Eylül ayının] sonunda yapılacak [olan] bir toplantıda, pancar müstahsilleriyle mutabakata varmamız lazımdır. Üç Kuruş'luk indirmenin, pancar

müstahsilleri tarafından umumi bir şikâyeti mûcip olmayacağı da bilinmiş vaziyettedir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Zaten [Ekrem] Alican bu teklifi yaptı. "Fazladan verilmiştir" dedi.

[EKREM] ALİCAN: Biz geçen defa arkadaşlar[la] görüştük. "[Başbakanlık] Umumi Murâkabe [Heyeti'n]den bu işle meşgûl [olan] arkadaşlarla, Şeker [Şirketi] Umum Müdürü [olan] arkadaşı [da] dâvet ederek, bir protokol yapın..." demiştik. Bu protokolü yapmışlar... Yüksek [Umumi] Murâkabe Heyeti, hakikaten bu işin idealine gidiyor [ve] "pancar içindeki şeker miktârına göre [alım] fiyat[ı] takdir edilsin" diyor. Bu da, pancardan çok ileri derecede fiyatların indirilmesini mûcip olacaktır. Meselâ, bugün fiyat 19 Kuruş ise, tenzilâttan sonra 880 [?] Kuruş'a düşüyor. Bu, gayri memnunluk doğurur. Birden [bire] buraya gidilemez kanaatindeyim. Şeker Şirketi'nin fikri de... Onlar üç Kuruş'a yakın bir tenzilât tesbit ediyorlar. Onlar da, çeşitli kısımlarda ele alıyorlar. Erken söken tazminâtı [ile] mesâfelere göre ayarlama falandan bahsederler. Bence bu gayet müşküldür. Bendenizin hesapları da şudur ki, eğer [pancarın alım fiyatında] üç Kuruş'luk bir indirme [indirim] yapılırsa, on kilo pancar [eşittir] bir kilo şeker hesaplayacak olursak, aşağı yukarı bir kilo şekerde 30 Kuruş tenzilât yapma imkânı hâsıl olur. On Kuruş da tasarruf tedbirlerimizden...

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Bu, tasarruf olmuyormuş... 12 Kuruş'luk bir umumi masraf oluyormuş...

[EKREM] ALİCAN (Devamla): Beş Kuruş dahi olsa, bizim 85 Kuruş istihlâk vergimiz olduğuna göre, bundan 15 Kuruş indirim yaparsak, netice itibarıyla şekerin kilosundan 50 Kuruş bir tenzilâta imkân olur. 250 Kuruş toptan fiyatla, dahili istihlâkta bir artış olacaktır ve faraza 300.000 tonluk istihlâkimizi 350.000 tona çıkaracağız... Böylece Hazine, net 130 küsur milyon Lira kazanç sağlıyor. "Bu fikir üzerinde Sanayi Vekâleti, işi daha derinliğine tetkik etsin..." diyorum. Mukâvelelerde fiyat indirilemeyeceğine dair bir madde varmış... "Bu madde yeniden kaleme alınsın... Gelecek sene böyle hukuki bir taahhüdün altına girmemiş oluruz." diyorum. Bu, bendenizin kafamda yaptığım bir mukâyesedir. Sanayi Vekâleti, hakikaten

pancar [alım] fiyatlarında üç Kuruş'luk bir tenzilât yapmayı uygun bulursa, mesele yoktur.

[MİLLÎ SAVUNMA BAKANI FAHRİ] ÖZDİLEK: "Eğer [pancarın] şekeri azsa, büyük kelleleri almıyoruz" diye bir şey ifade edilebilir veya hakikaten şekeri fazla olanlara daha iyi değer verilir. Asıl benim üzerinde durmak istediğim nokta şudur: Fabrika, kampanyaya başladığı tarihten üç ay sonra tâtili faaliyet ediyor. Eğer dokuz ay çalışmayana da muntazaman maaş vermek mecbûriyetinde kalırsak, bu, hakikaten maliyetlere tesir eder. Acaba bu işçiler, fabrikanın durduğu sırada diğer sahalara aktarılamaz mı?

[EKREM] ALİCAN: Bu fabrikaların işletme devresinde bulundurduğu işçi sayısı ile, işletme bittikten sonraki işçi sayısı arasında büyük fark vardır. Daimî işçiler, fabrikanın yeni baştan sökülüp, monte edilmesi işinde çalışırlar ki, bu temizleme devresi, dünyanın her tarafında da böyledir. Eskişehir'in husûsî bir atölyesi vardır. Orada başka şeyler imâl ederler.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Mamaafih üzerinde durulabilir. Fabrika temizliğe devam ederken de, boş kalan adamlar olabilir.

[FETHİ] AŞKIN: Bendeniz [1]936 senesinde şeker fabrikasında amele olarak çalıştım. Bu fabrikalarda çalışanlar, başka iş yapmazlar. Boruların sökülmesi ve temizlenmesi gibi işler, gayet az ameleye lüzum gösterir. Talebeliğim sırasında idi. Bunu bizzat öğrendim.

[EKREM] ALİCAN: Adapazarı'nın 300.000 ton işletmesi vardır. Kapasitesi [ise], 1.800 tondur. Kampanya 150 günü buluyor. Fabrikalarda bir dağılış muvâzenesizliği vardır. Meselâ, Erzurum, 70.000 ton kadar işler. [Fakat] 150.000 ton işlemesi kâbildir. Öte taraftan, Eskişehir fabrikası yüklüdür. Alpullu ve Adapazarı da böyledir. Onların temizlik devresi bu yüzden kısalıyor.

[OSMAN] TOSUN: Pancarda şeker miktârı, kellede yüzde ile ifade edilir. Bizde Orta Anadolu'da % 18'in üstündedir, Adapazarı gibi yerlerde [ise], % 12'ye kadar düşer. [Fahri Özdilek] Paşamın buyurdukları kelleler, bu şekilde olan kellelerdir. Şeker nisbetinin tesbiti çok kolaydır. Bunun bir âleti vardır. Kelleden bir miktar alınır ve bakılır. Derhal yüzde miktârı tesbit

edilir. Buna göre de fiyat ödemek kâbildir. [Ancak] şimdiye kadar bu yola gidilmemiştir.

Şeker pancarı [alım] fiyatının düşürülmesinde göz önünde bulundurulacak [olan] nokta, şeker pancarı yanında yetiştirilen diğer mahsûlleri de nazarı itibara almaktır. Pancar, bugün en kârlı mahsûldür. Hâli hazırda dönümde 400 Lira'nın üstündedir. Bu, gayri sâfi gelirdir. Ama bu miktârın 600-700 Lira'ya kadar çıktığı da olur. Adapazarı ve Amasya mıntıkasında, sulanan taban tarlalarda, bu kârı Türkiye'nin, tütün dahil, hiçbir mahsûlü vermez. Tütün, pancarın yarısı ayarında net kâr bırakır. Bu bakımdan, eğer Sanayi Vekili doğru bulurlarsa, biz, bu bölgenin diğer mahsûllerinin de sabit kârlarını nazarı itibara alarak, kendilerinin çiftçiye karşı daha haklı olmalarını temin edecek şekilde rakamlar verebiliriz. Buna göre, meselâ Adapazarı'nda pancardan sonra en kârlı mahsûl, tütündür. Sonra, yağ nebatları ve mısır gelir. Hakikaten bu 19 Kuruş'luk fiyat, diğer mahsûllerin zarârınadır.

Ama pancar bize yalnız şekeri için mühim değildir. Memleketin zirâî kalkınmasında en mühim rolü oynayan bir mahsûldür. Münâvebe işinde ele alınmasında, tarlanın işlenmesi bakımından büyük fâidesi vardır. Köylü, sulamadan ve gübrelemeden bu mahsûl vâsıtasıyla haberdar olmuştur. Hayvan beslenmesi işi de, bu mahsûlle ele alınmıştır. Bu sebeple, [ekim] sahasının daha da artırılması istenecek bir mahsûldür. Tabiî hesaplı kitaplı gidilmek şartıyla...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: O halde, "bu bölgede şu şu mahsûllerin yetişmesi düşünülebilir" diye etüd yapıp, korkusuzca karar verme imkânı sağlanmalıdır.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Bendeniz, fabrika başına yapılacak [verilecek] bir kararın, başka bir adaletsizlik doğuracağına kâni bulunuyorum. Eğer şeker nisbetinin tayini hakikaten bu kadar kolay ise ve Tarım Bakanlığı [da] önümüzdeki Ağustos [ayın]a kadar bunu temin ederlerse, bunu, en büyük iyilik telâkki ederim. Şeker Şirketi'ndeki arkadaşlarım buna hazır bulunmadıklarına kânidirler. Onlar da, şeker tenörünün pancar [alım] fiyatlarının tayininde fâideli olacağına kânidirler. Fakat müstahsiller arasında da adaletsizlik doğurmamak lazımdır.

[OSMAN] TOSUN: Şeker nisbetinin tesbiti, birkaç dakikalık bir iştir ve gayet kolaydır. Ancak, bu tesbit edilen şeker nisbetiyle, fabrikasyon sonunda elde edilen miktar birbirini tutmaz. [Oran], % 2-2,5 daha azdır. Ama dâimâ da yüksek nisbette şekeri ihtivâ eden pancardan [daha] fazla şeker istihsâl edilir.

[EKREM] ALİCAN: [Osman Tosun] arkadaşın bu son dediği, neticeye müessir olan bir husus değildir. Bu, nihayet [bir] fire meselesidir. Mesele, pancarın içindeki şekerin tesbiti meselesi değildir. Her fabrikada laboratuvarlar vardır. Bunlar kolayca tesbit ediyorlar. Onlar, yıllık vasatileri tesbit ederler. Mesele, bu çeşit fiyat tatbikâtına Türkiye'de imkân olup olmadığı meselesidir. Bunun teknik bakımdan müşkülleri vardır. Bir de, bu çeşit fiyat mekanizmasının doğuracağı aksülâmeller vardır. "[Pancar alım] fiyatı[nı] 8-9 Kuruş'a düşürdüm" dediğim zaman, bir intikal devresi geçirilmediği takdirde, bu, gayri memnunluk doğuracaktır. Bu, birincisi... İkincisi [de], Sanayi Vekili arkadaşımızın dediği gibi, şeker nisbeti umumiyetle daha düşük olan yerlerde dahi, [şeker] nisbeti % 18'i bulan pancarlar yetiştiği [de] vâkidir. Bolu'da yüksek arazide yetişen küçük kuturlu pancarlar da vardır. Bu sebeple, şu mıntıkanın pancar [alım] fiyatlarını toptan düşürünce, gayri memnunluk doğuracaktır. Onun için ben teklif ediyorum: Pancar [alım] fiyatını umumiyetle üç Kuruş düşürelim, bunu ilk kademe olarak bu yıl tatbika koyalım [ve] ondan sonra, bu mevzuda daha da işleyelim...

[MEHMET] BAYDUR: [Pancar alım] fiyatların[ın] indirilmesinde 3 Kuruş'luk had makûldür. Ancak, istihlâk fiyatlarını tesbit ederken, âzamî dikkat gösterilmesi lazımdır. İstihlâki kamçılayacak bir yola gitmekte fâide vardır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Şimdi karar şu olmalı[dır]: Pancarın [alım fiyatının] kilosunu 3,5 Kuruş kadar ve şeker [satış] fiyatlarını da buna göre indirmek lazımdır. Memlekette ferahlık olur.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Ancak, şeker pancarı [alım] fiyatlarının düşürülmesi, 1961 [yılı] kampanyasına râcidir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunu ilân etmeyeceğiz... Bu, gelecek sene olacaktır... Buna göre izahat verilir. Bu sene için tatbikâtı yoktur.

[BEDRETTİN] TUNCEL: Bunu hiç konuşulmamış addetmek lazımdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Vakit geldi... Teşekkür ederim... Gelecek hafta toplandığımız zaman planlar ve programlar gelecek...Vekâletlerdeki fazla adamların bir tertibi zarifâne ile azaltılması konusunda gayret sarf edilecek...

[BEDRETTİN] TUNCEL: Orta Doğu Teknik Üniversitesi meselesini de bir toplantıda ele almak icab edecek[tir]. Bu meselede aşağı yukarı bir sene geçirmiş bulunuyoruz. Dört yıllık bir programdan aşağı yukarı 2.000.000 Dolar'lık bir yardım almak mevzuu bahis[tir]. Halen talebesi 850 [kişi]dir. Fakat önümüzdeki yıl ve müteâkip iki yıl içinde bu sayı, 1.500'e kadar çıkarılacak şekilde ayarlanmıştır. Onun için, bilhassa dış münâsebetlerimiz bakımından da çok ehemmiyetli saydığım bu mesele üzerinde görüşülmesi lazımdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu okul ne yetiştiriyor?

[BEDRETTİN] TUNCEL: Şimdiki halde mühendislik ve mimarlık kolları var[dır].

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Orada yabancı lisan da var ki, arkadaşlar oraya gidiyorlar. Diğer taraftan, binâ da [henüz] yapılmamış... Meselâ, Şeker Şirketi'nin yerine geçmeyi düşünmüşler...

[SITKI] ULAY: Bu mektebin hemen karşısında, Deniz Kuvvetlerimizin [Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın] bir binâsı var[dır]. Çok güzeldir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: 800 kişide kalsa, alırdım... Bir de Harbiye [Harb Okulu] önünde iki binâ [daha] var[dır].

[İÇİŞLERİ BAKANI FAHRİ] ÖZDİLEK: Milli Emniyet'indir[615]... Orada çalışacaklar... Şimdi çok dağınıktırlar... Deniz Kuvvetleri ve Hava Kuvvetleri Kumandanlıkları da kirâ ile oturuyorlar. Onları Sıtkı [Ulay] Paşa'nın bahsettiği binâya nakledeceğiz...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu binâyı kullanırsak, muazzam tasarruf olur.

[SITKI] ULAY: Bir mevzuda zâtı devletlerini rahatsız etmişler... Hayri İpar ve Ali İpar şirketi[616] hakkında bir yedi emin tayinini teklif etmiştik. Diyorlar ki, “Bunu Denizcilik Bankası yapamaz... Bir şahsa verin...”

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunu müsbet bir yola götürün...

[MEHMET] BAYDUR: Onlar kromdan istifade ediyorlar.

[SITKI] ULAY: AGARD temsilcileri, 6 Ekim günü İstanbul’da toplanacaklar... 500’ü mütecâviz âzâsı olacak... Başlarında von Karsan isminde bir zat var[dır]. Belki zâtı devletlerinizi [de] dâvet ederler. İlk konuşmayı [da] sizin yapmanız istenebilir. NATO camiâsında olup, ilmî araştırma ve geliştirme ile alakadardır[lar]. Toplantı, saat 10[:00]’da İstanbul’da [İstanbul Üniversitesi] Fen Fakültesi konferans salonunda olacaktır. Bunun için [de] küçük bir not hazırladık... [İçinde] sizin [konuşmanızda] temas etmenizi tasavvur ettiğimiz bazı şeyler var[dır]. Bu, bir taraftan [da] İngilizce’ye tercüme edileceği için, vaktinde hazırlanması lazımdır. Lüzumsuz olan yerleri tayyedin de, ona göre tercüme ettirelim...

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Makina ve Kimya [Endüsrisi] Kurumu, 740.000.000 Mark’lık bir Alman anlaşması yapmış vaziyettedir. Termim programı gecikmiş ve revizyona tâbi tutulmuştur. Bu termin [“termine”] [dönem] programı, parasızlıktan dolayı gecikmiş olup, sene sonuna kadar 288.000.000 Lira’ya ihtiyaç vardır. Aksi takdirde, Almanlar, başka bir memleketten alınarak, kendilerine silah ve malzeme verilmesini ister ki, bunun yapacağı reperküsyonlar çoktur.

[EKREM] ALİCAN: Bütçede karşılığı yok[tur]. Amortisman [ve] Kredi Sandığımız[617] da, imkânsızlık[lar] içindedir. Onlar, on sene vâde ile borç veriyor[lar]. Bugünkü mevduat çekilişleri muvâcehesinde, Amortisman [ve Kredi] Sandığı bunu yapamayacaktır. “Sene sonuna kadar imkânlarımız artarsa, 50-60.000.000 Lira veririz” diyorlar.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Meselenin vahameti, benden evvel Hariciye Vekâleti’ni alakadar ediyor.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bizim beceriksizliğimizi biliyorum... Bizim mermilerimizin büyük bir kısmını geri göndermek istediklerini de

biliyorum... Bunu istismâr edenler [de] var. İş, yine Maliye Vekâleti'ne kalıyor... Şimdi [Maliye Bakanlığı], 50-60.000.000 [Lira] veriyor. İleriye doğru imkân hâsıl oldukça, alınan borçlar tahsis [tahsil] edildikçe, bu yardımlar yapılabilir. Gâliba bu, Almanlara olan borçlarımıza mukâbil yapılacaktı.

[FAHRİ] ÖZDİLEK: "Milli Müdâfaa sipâriş yapsın..." neticesine varılıyorsa, buna imkân yoktur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bir adamın bir teklifi var. Bir defâya mahsus olmak üzere bir vergi alıyor [ve] bu, büyük yekûnlar tutuyor. "Bu para işletme olarak kullanılabilir" diyor. Çok enteresan buldum...

[EKREM] ALİCAN: Tatbik kaabiliyeti olanlar üzerinde durulur. Bendeniz, başka bir şekil düşündüm: Bir yılda iki defa vergi almak... Yani, bu takvim yılında çalışan tüccar, ertesi [yılın] Mart ve Eylül ay[lar]ında vergisini öder. Biz bunu aynı yıla almayı düşünüyoruz. "Fevkâlâde vergi karakteri taşımadan, takvim yılı başından itibaren dört aylık fâsılalarla [ve] faturalarla satışları üzerinden tesbit edilen miktarlardan gelir vergisine mahsûben bir miktar alalım..." diyoruz. Bu da, aşağı yukarı 500-600.000.000 Lira tutacaktır. Hem bu yılın taksitlerini alacağız [ve] hem de gelecek Mart [ayın]dan itibaren peşin tahsile başlayacağız... Ücretlerden zaten peşin [vergi] alıyoruz. Şu imkânsızlıklar muvâcehesinde serdettiğim bu ilâve vergilerle beraber, zirâî kazançlardan ve binâ ve arazi vergileri fazlalarından elde edeceğimiz hâsılatla, takriben 700-800.000.000 Lira almak imkânını bulacağız... Bunu gayet mahrem tutuyorum. Bir fevkâlâde vergi yerine, vergilerimizi peşin tahsil etme imkânını düşüneceğiz... Bu arada, mahalli vergiler üzerinde de durmak istiyorum. Bu noktada, Dahiliye Vekâleti'nin de hassas olması tabiîdir. Bunlar için çeşitli çalışmalarımız olmuş [ve] işletme vergisi diye [de] bir şey almak düşünülmüştür. Mahalli belediye ve idarelerin [de], bu suretle imkânlarını artırmaları mümkün olur.

Hulâsa edeyim: Zaten sizin bahsettiğiniz husûsa yakın hususlarda [hususlar üzerinde] biz durmaktayız. Bunu, tetkikâtın sonu alınınca görüşmek daha doğru olur. Biz yeni kanunlarımızın alacağı istikâmete göre işleri düşüneceğiz... Maarif seferberliği ve Bayındırlık Bakanlığı'nın [da] mühim işleri vardır. Meselâ, toprak-su konusunda 100.000.000'a [Lira] ihtiyaç vardır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Benim gördüğüm barajlarda su var. Fakat sulama yok... Hepsini birden yapsak bile, bu sulardan istifade etmek lazım[dır].

[OSMAN] TOSUN: Şimdiye kadar kurulan sulama tesislerinin [ancak] bir milyon hektarı işler durumdadır. Ancak, hiçbirinin kurutma (drenaj) tertibâtı ele alınmamış olduğundan, çoraklık tehlikesi gibi büyük bir tehlike ile karşı karşıyayız. Arazi gittikçe tuzlulaşmaktadır.

[MEHMET] BAYDUR: Bu barajların bir kısmı sulama [ve] bir kısmı da elektrik içindir. Bir kısmı ise, "mikst"tir ("mixed").

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bir tânesini eksik yapsalardı, diğerlerini fâideli kılmak mümkün olurdu. Baraj, yukarıda yapıldığı için, ancak biraz elektrik istihsâline yarıyor. [Ancak] sulamaya yaramıyormuş... Meselâ, Salihli Barajı...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Drenaj tesisleri yapılmadan sulamaya gidilirse, zararlı olur...

[OSMAN] TOSUN: Bunun bir de iç iskân davası vardır. Barajlarda, bunlar nazarı itibara alınmamıştır [ve] yalnız su verilmesi düşünülmüştür. Hâli hazırda 2.000.000 hektar tuzlaşmış saha vardır. Bunun 1.200.000 hektarı, taban sulama ile ortaya çıkmıştır. 800.000 hektarı ise, doğrudan doğruya çoraklaşma ile olmuştur. Taban suyu yüksek değildir ve buraları, memleketin verimli sahalarıdır. Ama sulama ile bugüne kadar biz bir istihsâl artışına gidememişizdir. Memleketin en mühim davalarından biri de budur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: ([Hayri] Mumcuoğlu'na hitâben:) Din kitapları yazıldı mı?

[DEVLET BAKANI HAYRİ] MUMCUOĞLU: Faaliyet devam ediyor paşam...

[BEDRETTİN] TUNCEL: İşâret buyurduğunuz halk tipi, çok mühim meseleleri, kolay tarzda ifade edecek kitaplar işini ele aldık... Bir tânesini

yakında takdim edeceğim... Umumi olarak program üzerinde çalışmalar [da] devam etmektedir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Gelecek [26 Eylül] pazartesi [günü] saat 9:30'da toplanacağız...

Kapanma saati: 12:25

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (35)

26 Eylül 1960, Pazartesi

Açılma Saati: 9:45

BAŞKAN:Önce Fahri Özdilek ve müteâkiben Başbakan [Cemâl] Gürsel

Hazır Bulunmayanlar: Dışişleri, Ulaştırma, Sağlık ve Mâliye

Bakanları (Dışişleri ve Mâliye Bakanları Amerika'dadır)

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAŞKAN [MİLLÎ SAVUNMA BAKANI FAHRİ ÖZDİLEK: Toplantıya başlıyoruz... Bugün [hükûmet] program[ın]a[618] dair hazırlıklar üzerinde duracaktık...

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ] AŞKIN: Biz bir taraftan Maliye Vekâleti olarak[619] hükûmet programına girecek olan işleri ele aldık [ve] diğer taraftan [da], Gümrük Vekâleti olarak, bugün hükûmet programında derpiş edilmesi lazım gelen hususlara temas ettik. Aynı zamanda [da], bitmesine [artık] imkân olmayan işlerin de, gelecek yıl ikmaline çalışılacağına işaret ederek, huzûrunuza geldik.

Şimdi elimde iki not var[dır]. Biri[nci]si, Maliye Vekâleti [ve] diğeri de Gümrük ve Tekel Vekâleti ile alakalıdır. Mâlî işlerle alakalı hususları [ise], üç kısımda mütâlaa ettik: Sağlam bir bütçe teşkili için gerekli esaslar, para ve kredi politikası ve vergi politikası... Binâenaleyh, Maliye Vekâleti, bu üç kalemde alınması lazım gelen ve alınan tedbirleri ve vergilerde yapılacak [olan] değişiklikleri, bu notta mütâlaa etmiş bulunmaktadır.

Diğer taraftan, Gümrük Vekâleti olarak da, iki ayrı konu ile [huzûrunuza] gelmiş bulunuyoruz: Gümrükle alakalı işler [ve] Tekel ile alakalı işler...

Gümrüklerde yapılacak işleri, kanun değişiklikleri olarak ele aldık. Tekel olarak da, yatırım[lar]la alakadar olarak, [1]960 yılında neler yapacağız [ve]

[1]961 [yılın]da yapılacak işler nelerdir gibi noktaları işaret ettikten sonra, hükûmet programına âid olan hususlara temas ettik.

Zannediyorum ki, bize ve diğer bakanlıklara âid ve [hükûmet] program[ı] ile ilgili hususları böylece buraya getirdikten sonra, bunları bir araya getirmek üzere, bir redaksiyon komitesi kurmamız icab edecektir. Bu, bir kişinin yapacağı [bir] iş değildir. Müsaade ederseniz, Hariciye Vekilimiz ile Maliye Vekilimizin i bekleyelim... Maliye Vekilimiz neler yapılabileceği husûsunda direktiflerini vermişler... Fakat teşhisini koymamış bulunuyorlar. Bendeniz, notları gözden geçirdim... Zannediyorum ki, mali politika hakkında ele alınması lazım gelen hususlar, bu notta mevcuttur.

Şimdi hükûmet programının okunması tarihini [de] tesbit ettikten sonra, bunların hazırlanması için bir redaksiyon kurulunun lazım olduğuna kâni bulunuyorum.

[SANÂYİ BAKANI ŞAHAP] [KOCATOPÇ]: Bendeniz de bu husustaki çalışmalarımın maalesef [henüz] tamamlanamamış olduğunu arz etmek istiyorum... Çünkü, bakanlığımı ilgilendiren hususlar içinde maddi imkân mevzuu, bütün programın esâsını teşkil etmektedir. Bakanlığımıza âid 300’e yakın sınâî yatırım projesinden 34 tânesinin durdurulmasına, 60 tânesinin tehir edilmesine ve 200’e yakın kısmının da yürütülmesine prensip itibariyle karar verilmiştir. Ancak, yürütülmesine karar verilen 200 projeden ele alınacaklar için para imkânının şimdiye kadar bulunup bulunmadığını bilmiyoruz. Sayın Maliye Bakanı’ndan, Amerika’ya seyahatinden evvel, asgarî bir miktar tahsis edilip edilmeyeceğini sordum. Herhangi bir miktar tahsis edilemeyeceğini ifade ettiler. Binâenaleyh, ehemmiyet sırasına göre bir planlama yapmam ve ne kadar para varsa, ona göre bir program tanzim etmem icab edecektir. Şimdiye kadar herhangi bir proje ele alınmış ve “bu yapılsın” denirken de, parası düşünülmemiştir. Ondan sonra [da], bir termin [“termine”] [dönem] programı yapılması istenmiş [ve] “parası geldiği ve makina ve levâzımı temin edildiği takdirde, işler yürüsün...” denmiştir. Maalesef, bu para gelmediği için, bunlar durmuştur. Onun için, Sanayi Bakanı olarak, programın yapılabilmesi için, verilecek [olan] paranın ne olacağını bilmem lazım geldiği kanaatindeyim. Aksi takdirde, yalancı çıkmaktan hepiniz nâmına tevakki ederim.

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI BEDRETTİN] TUNCEL: Usûl bakımından arz etmek istiyorum... Bu program meselesinde hazırlık yapmış olan, programın ilk kısmını hazırlamış olan bakan arkadaşlarımızın bu hazırlıklarını görüşmeye başlayacak ve diğerlerine [de] peyderpey devam edecektik... Acaba bugün hazırlanmış olan programlar var mıdır ki, görüşelim... Bu şekilde hareket edersek, daha iyi olur.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Fethi [Aşkın] Bey, birer suretini verecek misiniz?

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ] AŞKIN: Evet...

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI FEHMİ] YAVUZ: Ben programımı teksir ettirdim [ve] bütün arkadaşlara takdim edeceğim... Müsaade ederseniz, ana hatlarıyla özetlemeye çalışacağım...

Sanayi ihtilâli diye bir şey vardır. Avrupalılar, 100-150 sene evvel bunu yapmışlardır. Bize bu yeni giriyor... Nüfus, oynama hâlinde [ve] bir yerden bir yere gidip geliyor. Ben buna bir istikâmet vermekle kendimi vazifeli görüyorum. Memleketimizde yetişmiş teknisyen insan mahdut [ve] mevcut olanlardan da istifade yoluna doğru dürüst girmiş değiliz. Memleketin en çok muhtâç olduğu teknik elemanın, geri kalmış yerlerde bulunması lazım gelirken, bunlar, birkaç şehirde toplanmışlar[dır]. Hem oraların huzûrunu kaçırıyorlar [ve] hem de diğer istifade edilecekleri yerler, bunlardan mahrum bulunuyor. Bu bakımdan, toprak erozyonuna ilâve olarak, bir de ekonomik ve sosyal erozyon vûkû bulmaktadır. Sosyal dediğim bu erozyon, birçok kıymetli kimselerin, küçük yerlerden büyük şehirlere gelmesidir. Ekonomik erozyon ise, küçük yerlerden, ellerine 50-100 Lira geçen kimselerin, büyük şehirlere gelerek, bunları heder etmesidir. Neticede bu paralar, Yunanistan ve Sûriye gibi yerlere akıp gitmektedir.

Biz dedik ki, “bunları önleyecek esaslı tedbirler alalım...” Bunun için bölge plancılığı, ilk devâ olarak karşımıza çıkıyor. Nüfûsun ve sanayiin memlekete müsâvi bir şekilde dağılması davası, vekâletimize vazife olarak verilmiş bulunmaktadır.

Şöyle özetleyelim: Vatandaşlar büyük şehirlere niçin geliyor[lar]? Geçim için, çoluk çocuğunu okutmak için, eğlenmek vesâire için geliyor[lar].

Onun için bir dereceye kadar muvâzeneli bir yerleştirmeye gitmek mümkün olacaktır. Memleketi 8-10 bölgeye ayırmak ve bu bölgelerin merkezlerini câzibeli bir hâle getirmek lazımdır. Senede birkaç maç seyrettirmek, bir kaç opera temin etmek, sağlık şartlarını oralarda geliştirmek vesâire... Bunun için de ilmî heyetler toplayacağız... Çalışmalarımız çok ileridedir. Fakat buna nihâî şeklini vermek için, ilmî heyetler toplayıp, diyeceğiz ki, "Türkiye, şu bölgelere ayrılmıştır..." Önümüzdeki mali yıl sonuna kadar bunu temin etmek istiyoruz. Aynı zamanda [da] müşahhas bir teklifle çıkıp, bunu muhakkak realize etmek azmindeyiz.

Memur niçin gitmiyor? Bir memuru tayin ettiğiniz zaman, evvelâ soruyor... "Lojman var mı?" Bir memuru Eskişehir'e tayin ettiğiniz zaman, gitmez... Çünkü, orada lojman yoktur. Ama lojmanı olduğu için, daha ücrâ bir yere gitmeye râzı olur. Generallerin [ve] Yargıtay üyelerinin, sokak sokak dolaşarak, ev aradıklarını biz de biliyoruz...

Biz mesken politikamıza şu istikâmeti vermek istiyoruz: Yüzer evlik memur siteleri vücûda getirmek ve doktorunu, ziraatçisini [ve] hâkimini [de], oralara yerleştirmek... Artık bilinecektir ki, Diyarbakır'da, Muş'ta [ve] Van'da birer memur sitesi vardır. Gittiği zaman evinin anahtarı kendisine verilecektir [ve] orada ikâmet edecektir. Bunu 1961 mali yılı içinde realize etmek istiyoruz. Diğer bakan arkadaşlarımızla da işbirliği yaparak... Meselâ, Sağlık Bakanı, kendi tesislerini yaparak, memlekete dağıtırken, Milli Eğitim Bakanı da, kendi bakanlığına âid elemanların ihtiyaçlarını temin ederse, mesele kalmayacaktır. Câzip kılmak istediğimiz yerler için düşündüğümüz, bu gibi şeylerdir. İş imkânları [ve] eğlence imkânları lazımdır. Meselâ, bir yerde sanayii tesis etmek için, önce oranın enerji imkânlarını düşüneceğiz [ve] enerjiyi ucuzlatacağız...

Sonra, bir [de] gecekondu davamız var[dır]. Gecekondularla Ankara ve İstanbul'da başa çıkamayız. Biz bunu daha ziyâde memleketin diğer köşelerinde hâlledebiliriz. Sanayi ve nüfûsun yerleşmesinde, böylece daha iyi bir netice alacağımızı düşünerek, programımızı buna göre hazırlıyoruz.

Sonra, Antalya pilot projesi de önümüzdeki [Ekim] ayın[ın] 20'sinde imzalandıktan sonra, bunu, bir mektep, bir laboratuvar mesâîsi olarak ele alacağız... Bu, hiçbir zaman Antalya ele alınacak da, diğerleri ihmâl edilecek mânâsına gelmez... Sonra, yalnız Türkiye'yi değil, komşu

memleketleri de düşünmek zarûretindeyiz. Yunanistan'daki, İtalya'daki ve Lübnan'daki turizm, bizim memleketimizle nasıl bağdaştırılabilir. Hatta liman meselesinde, Fransızlar, Le Havre limanını Hamburg'a karşı kurdular. Komşu memleketlerin iktisadi ve sosyal meselelerini [de] göz önünde bulundurmak suretiyle, bölge plancılığı dahilinde sanayileşmeye imkân vermek, memleketin menfaatine olur.

Bir misâl vereyim: Lord Beveriç [Beverage][620] ile karşılaştığımızda, bana, "Biz İkinci Cihan Harbi'nde 4.000 ev yaptık... Fakat bunlar, yanlış yerlerde kurulduğu için, yeter[li] ölçüde işe yaramadı." dedi. Bu itibarla, meselâ, Sağlık Bakanı, "verem için 10.000 yatak yapacağım" derse, müsaade ederseniz, ben bunun tevezzü şekli hakkında mâlûmatlar olayım... Başka türlü, memleketin iskân ve yerleşme davasını halledemeyiz.

[DEVLET BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Anlaşılıyor ki, bu konuşmaların sonu, Devlet Planlama Dairesi'ne [DPT'ye] intikal edecektir... Müsaade ederseniz, ben [de] [Devlet] Planlama Dairesi [DPT] hakkında kısa[ca] izahat vereyim: Buraya bu hususta üç profesör gelmiş... Bunlardan [Jan] Tinbergen[621], üç ayda bir gelecek ve bu işlerimizle uğraşacakmış... Bir de muavini Dr. Kopman diye bir Hollandalı varmış... Bu da, vekâletin yanındaki odalarda oturuyormuş... Ne iş var, ne bir şey... Nihayet demiş ki, "ben kiminle temas edeceğim?" Yanında beş tâne Türk mühendisi var. Neticede, gelip benimle konuşmaya karar vermiş... Bana vaziyeti anlattı. Bir de Mc Clo varmış... [O da] iki buçuk ay oturmuş... Bu da kalkmış gitmiş... Bu Dr. Kopman diyor ki, "eğer hiçbir şey yapmayacaksam, ben de kalkıp gideyim..." Bu zat, Hollandalı olduğu için, Hollanda Sefâreti'nden borç almaya başlamış... Bakmış ki olmayacak, Türk memurları, kendi aralarında para toplayarak, ona borç vermeye başlamışlar... ICA'dan tahsis edilen 200.000 Lira var. Vermek için bir mesûl şahsiyet arıyorlar. Ben, bu 200.000 Lira'nın nasıl çekileceğini bilmediğim için, tereddüt ettim. Binâenaleyh, bu [Devlet] Planlama Dairesi'nin [DPT'nin] bir an evvel kurulması ve elimizdeki şu elemanlardan istifade etmemiz lazım[dır]. Bütün bu konuşmaların neticesi, bir [Devlet] Planlama Dairesi'nin [DPT'nin] kurulmasına müncer oluyor.

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Evvelâ program mevzuunda arz edeceğim iki husus var[dır]. Bir tânesi, gelecek seneye sâri bir program

teklif edebilmek için, arkadaşlarımın söylediği gibi, yalnız Maliye Vekâleti'nin değil, [fakat] bütün vekâletlerin tahakkûkunu tasavvur ettiği işlerin mali portresi hakkında bir fikre sahip olmamız ve bunun finansmanı üzerinde [de] ehemmiyetle durmamız lazımdır. Aksi takdirde, bir program ortaya konu[lu]r. Fakat realize edilemez [ve] tamamıyla menfi bir tesir yapar ki, zannediyorum, elde etmek istediğimiz şey, bu değildir. Bu sebeple, bizim 1961 yılı içinde, bu gibi proje ve tatbikâtımıza âid hususlarda, ne miktar para disponibilitesi sağlanabileceğini bilmemiz lazımdır. Görüşmeler sırasında umumi prensipler üzerinde durmak uygun olursa da, bu takvim yılından kalan üç beş ay için, her türlü sivri noktaları yuvarlaklaştırıcı bir programa gitmek, daha uygun olur. Programın bu görüş zâviyesinden hazırlanması uygun görülürse, gelecek seneye âid çalışmalarımızın ana hatları, teferruat olmaktan çıkarılarak, esas şeklini bulur.

Ben bunu arz ettiğim mütâlaanın ışığı altında hazırladım. Bir defâ, Mart [ayı] başına kadar gidecek [olan] devre için bilfiil yapabileceğim işleri ele aldım ve tahakkuk ettirmeye mecbur olduğum işler üzerinde durdum. Bütçemizin ihzârı sırasında, bütçemiz tam mânâsıyla detaye olarak arz edileceğine göre, onlar için çalışmalarımızı, mali imkânlarımızı da göz önüne koyarak hazırlamamız lazımdır.

Zeytinoğlu arkadaşımızın belirttiği hususlar hakkında da iki şey söyleyeyim: Bu plan hazırlayan profesörlerin Türkiye'ye getirilmesi mevzularını yakından bilirim... Maalesef bu zevâta biz bir mercî bulamadık... Bidâyette Dışişleri Bakanlığı'nı ve şahsımı muhatap bulmuşlardı. Profesör Kopman, Türkiye'nin fiilî yatırım programını ihzâr etmek üzere gelmişti. [Jan] Tinbergen, hakikaten dünya çapında, bu yatırım programlarının hazırlanması husûsunda bilgili bir insandır. OECE [OEEC]'de birçok memleketlerin planlama işlerine iştirâk etmiştir. Fakat onun asıl işi, yatırım programları hazırlamaktır.

Biz önümüzdeki ayın [Ekim ayının] 14'ünde Müşterek Pazar Komisyonu ile müzakerelerin son safhasına gireceğiz ve mutâbık da kaldık. Bizden teknisyenlerden mürekkep bir heyet, Brüksel'e giderek, inkıtaa uğrayan müzakereleri açacaktır. En mühim mevzulardan bir tânesi, yatırımlara taallûk etmektedir. Yunanlılar, böyle bir programı hazırlamış ve kendilerine

vermiş durumdalar. Bunda ısrâr da edecekler. Maalesef biz böyle bir programa malik değiliz.

Planlama mevzuunda yatırımların planlanması işi, ayrı bir kısımdır. Kopman ve [Jan] Tinbergen, hayli çalışmalar yapmışlardır. Demin Kocatopçuoğlu'nun söylediği gibi, elimizde bir takım imkânlar vardır. Acaba bunlar beş senelik bir yatırım programının nüvesini, esas programın içine koymak üzere, hazırlayabilirler mi? Biz ne kadar Müşterek Pazar'a gitsek [de], bu sahada çalışmalar yaptığımız hakkında bir intıbâ uyandıramayız.

Kopman'ın vaziyeti müşkül olmuştur. Eğer mâruz kaldıkları müşkülâtı duyururlarsa, biz ağzımızla kuş tutsak, yatırım[lar]la ilgili bir çalışma yapacağımıza kanaat getirtemeyiz. Binâenaleyh, bu 200.000 Lira kendilerine ödenmelidir. Zeytinoğlu arkadaşımız bunu ödesinler... ICA'dan bu para alınır ve ödenir. Bu, bizi maalesef çok fenâ bir vaziyete düşürdü. Bunu bir an evvel hâlledelim...

Biz bir senelik program için çalışırken, başkaları on senelik program ve plan için çalışıyorlar. Ancak Kopman'ın faaliyeti buna mâni bir şey değildir. Onlar zaten başlamışlar ve devam ederler. Kendilerine temin edilmiş olan mali imkânı da tevdi etmelidir. Hesâbını Amerikan misyonu tutar ve hesâbı da oraya gider. Endişe edecek hiçbir husus yoktur.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bizim vekâlet ile hiçbir alakası kalmamış... "Doğrudan doğruya M[illî] B[irlik] K[omitesi]'ne bağlıdır" deni[li]yor.

[ADALET BAKANI ÂMİL] ARTUS: Bu Kopman, 27 Mayıs'tan sonra mı gelmiştir?

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Daha evvel gelmiştir.

[MEHMET] BAYDUR: Biz OECE [OEEC] için konsolidasyonlara gittiğimiz zaman, Türkiye'nin hiçbir hazırlığı yoktu. Onun için OECE [OEEC]'nin bir yatırım programı yapımı husûsunda Türkiye'ye yardım edip etmeyeceğini sorduk. Bunun üzerine, bu [Jan] Tinbergen'i gönderdiler. Bu zat, beş gün kalır, sonra gider. Kopman ise, uzun zamandan beri Türkiye'dedir. Hem bu mesâîyi hazırlar [ve] hem de yanındakilere öğretir.

Fakat buna kimse sahip çıkmadı. Bir zaman Koordinasyon Bakanlığı meşgûl olacaktı. [Fakat] bakanlık [Koordinasyon Bakanlığı] lağvedildi. O zamandan beri [de] muhtelif yollara başvururlar. “Ya şu işi terk edelim veya yürütelim...” derler.

[ÂMİL] ARTUS: Acaba bu planın bir an evvel M[illî] B[irlik] K[omitesi]’nden çıkması imkânı araştırılamaz mı? Herşeyin alfabesi, bu plan işi olarak beliriyor. Herhalde bu Kopman ve [Jan] Tinbergen’in mesâîsinden de istifade için, bu işi hemen ele almak lazım geliyor. Burada bu işin müzakeresi sırasında üç mütehassıs arkadaşımız izahat vermişlerdi.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Bu üç zâtın yatırım planlamasıyla alakadar olduğunu öğrenir öğrenmez, kendileriyle temasa geçtim ve öğrendim ki, yalnız Dr. Kopman Türkiye’dedir. Diğerleri [ise], gidip gelmektedir. Dr. Kopman, ayrıca memleketinin milletvekilidir ve muhalefete geçen bir partinin iktisadi davalarının sözcüsüdür. Bu kadar kıymetli bir zattır. Büyük bir tevâzu içinde burada bulunmaktadır. Avrupa İktisadi İşbirliği [Teşkilatı] tarafından Türkiye’nin iktisadi kalkınmasına dair bir rapor hazırlamak üzere gönderilmiştir. Maalesef bir kenarda kalmıştır. Kendisiyle yaptığım temastan çok memnun kaldı. Yapmakta olduğu çalışmaların ehemmiyeti hakkında edindiğim bilgiden sonra, çok mütehassis oldum. Yalnız çok çabuk çalışan bu zâtın bir taksimetresi vardır. Önümüzdeki Nisan [ayın]da buradan ayrılacaktır. “Ben size hizmet etmek istiyorum. Türkiye’ye geldikten sonra, size karşı sempatim artmıştır.” dedi ve maddi sıkıntılarının hiçbirinden bahsetmedi. Esas dava sınâî yatırımlar olduğuna göre, tensip buyurulursa, kendisiyle direkt [doğrudan] temas vazifesini üzerime alayım... [Devlet] Planlama Dairesi [DPT] ile alakadar olan [ve] elden gelen faaliyetlerin yapılmasına gayret edeyim. (“Hay hay” sesleri...)

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Müsaade ederseniz, Cemâl [Gürsel] Paşa gelsin... Kendisi mevzu ile alakadardır. Gerek [Jan] Tinbergen ve gerek[se] Kopman ile, burada bize izahat vermiş olan arkadaşlarmız temas etmişlerse de, ne olursa olsun, bir gecikme vardır. Cemâl [Gürsel] Paşa gelir gelmez, kendisine bunu izah edeyim [ve] bu işin bir an evvel intâcı bâbında noktai nazarını alalım... [Milli Bilik] Komite[si’n]den bu işin çıkarılması mevzuuna gelince... Esâsen arkadaşlar, seyahatlerinden döner dönmez, bu işi ele almak üzere karar vermişlerdi.

[MEHMET] BAYDUR: Müsaade ederseniz, paranın tediyesi meselesi sağlansın... Zirâ bizim bütçemizden çıkacak değildir. Hesâbını da Amerikalılar tutar[lar] ve formalitesi de yoktur. Doğrudan doğruya Amerikan misyonu sarf ediyor.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Bu mevzudaki kararımızı muhakkak ki vereceğiz...

Sayın Fehmi Yavuz'un bahsettiği bölge planlama meselesi, gözümüzün önünde duruyor ve hepimizi alakadar ediyor. İdârî taksimâtımıza yeni bir veche verme mevzuu da, üzerinde duracağımız bir [başka] mevzudur. Biz de mali vaziyet dolayısıyla, Milli Müdâfaa Vekâleti olarak, [1]961 [yılına] âid hiçbir şey üzerinde henüz durmuş değiliz. Binâenaleyh, arkadaşlarca bu hususları derpiş ederek, [1]961 [yılına] muzaf hususlarda da durmak iktizâ eder. Yoksa sâkıt [DP] iktidar[ı] gibi, evvelâ işleri tesbit edip, arkasından [da] [hiç]bir şey yapmamak doğru olmaz...

[İÇİŞLERİ BAKANI İHSAN] KIZILOĞLU: Bizim de mülkî taksimat davası var, memur davası var [ve] memur meskenleri davası var. Emniyet davasında, polisin kalifiye bir hâle getirilmesi davası var. Bütün bunlar, Maliye Vekâleti'nin göstereceği yüksek fedâkârlığa bağlıdır. Onun için, yersiz vaadler yapmamak üzere, Maliye ne verecekse, önce onu öğrenmek lazımdır.

Sonra, kısa zamandaki tetkiklerle, birçok nâhiye teşkilatının lüzumsuz olduğu kanaati uyanmıştır. Bu, mülkiyede çalışmış olan arkadaşların kanaatidir. Eğer Anayasa komisyonu, yeni anayasada bu nâhiye teşkilatını koyarsa, bizim programla tezat hâline gelecektir. Politik [amaçla oluşturulmuş olan] kazaların ve vilâyetlerin kaldırılması, tevsii mezûniyet mi, ademi merkeziyet mi hususları için [de], programa hiçbir şey koyamıyoruz.

Bir de gündem dışı mâruzatta bulunmak istiyorum: Son seyahatte, sayın bakan arkadaşlarımı [da] alakadar eden, karşılaştığımız bir problemi arz edeyim: Doğu bölgesinde dolaştım. Hakkâri, Van, Ağrı, Bitlis, Siirt ve Diyarbakır'daki mühim problemlerden birisi, kaçakçılık, ikincisi [de], yerli memurlar meselesidir. Öğretmen, hâkim, mahalli memur olarak, sonra tapu ve tescil memurları, mühim rol oynuyorlar. En ıztırâblı mesele de, mesken

problemidir. Kaymakamların dahi, bir kaymakam evi yoktur. Âsâyiş ve emniyet bakımından doğu bölgeleri güvenilir haldedir. Ufak tefek hâdiseler, zaten tarih boyunca devam etmektedir. İktisadi ve zirâî bakımdan gördüğümüz manzara: Bu sene bu vilâyetlerde 60.000'e yakın hayvan mevcuttur ve şimdiye kadar satın alma faaliyeti başlamamıştır. Binâenaleyh, bu bölge halkı muzdariptir. Kesim için ayırdıkları hayvanlara, kışlık yem ayıramamışlar... Binâenaleyh, Hakkâri ve Van havzasından İran'a doğru kaçakçılık başlamıştır. Bu da, Türkiye'nin et durumuna tesir yapabilir. Bana verilen angro bilgiye göre, 60-70.000 [kadar] iki üç beş yaş sığır ve 70-80.000 kadar [da] koyun, kesim için hazır bulunuyor. Fakat bunların satın alınması için faaliyet olmadığından, halk sızlanıyor. Bu bölgelere bir ferahlık verebilmek için, alım merkezi sıkletini doğu bölgesine teksif etmek fâideli olacaktır kanaatindeyim. Çünkü, batıda nakil her zaman mümkündür. Ancak Erzurum ve Kurtalan'dan nakil mümkün olabilir. Binâenaleyh, bir, birbuçuk ay sonra bugün tutmuş oldukları eti de kaybederler.

İkincisi [de] kaçakçılık... Yine zirâî sahada, yağ kaçakçılığıdır. Yağın kilosunu 25 Lira'ya sattıklarını tesbit ettik. Bunların çoğu İran'a gitmektedir. Cenuba da, Lübnan ve Ürdün'e yağlar kaçak olarak gidiyor. Jandarma ve diğer gümrük memurları, bunlara mâni olmaya çalışıyorsa da, o kadar sarp bir bölge ki, derelerin içinden geçip gidiyorlar. İktisadi bakımdan bunların menfaati iç bölgeye çekilirse, büyük ölçüde fâide verir.

Karşılaştığımız diğer mesele [de], yündür. Hayvanlardan büyük ölçüde yün istihsâl edilmiş [ve] Mersin ve Adanalı tüccarlarca çakıllı olarak satın alınmıştır. Ticaret Vekili arkadaşımıza husûsî görüşmemizde de söylemiştim... Buralarda yıkama atölyeleri meydana getirildiği takdirde, fâideli olacağı kanaatindeyim. Zirâî ve sınâî kalkındırıcı tesislere lüzum vardır. Şeker fabrikaları yerine, usâre atölyeleri kurulsaydı, daha fâideli olurdu. Yünlerde çakıl % 20 nisbetindedir. Bunlar Mersin'e gidiyor [ve] orada yıkanıyor. Halbuki Van Gölü, yün yıkamak için, Allah'ın bahşettiği bir nimet[tir]. Fakat istifade edilmiyor. Sodalı suya bir kere sokulsa, tertemiz yün elde edilir.

Burada dikkati çekecek derecede Kürtçülüğe meyletmiş memurlar, sâkıt [DP] iktidar[ı] tarafından yerleştirilmiş... Ben şahsen kendi tasarrufumda

olanları, imkân nisbetinde değiştirdim. Fakat bilhassa tapu ve sicil memurlukları, çok önemli rol oynuyor[lar]. Bunların hepsi, bu bölgenin adamlarıdır. Hâkimler dahi bölgenin adamlarıdır. Savcılarla hâkimler arasında büyük mücadele vardır. Savcının iddianâme ile sevk ettiğini, hâkim iki saat sonra tahliye ediyor. Bunların isimlerini sayın Adliye Vekilimize verebilirim... Meselâ, Muş'ta iki kadın hâkim var[dır]. Bunlar, Muş bölgesindeki dağlık bayırlık köylere nasıl giderler ve bu kadın[lar], mahkemeye gelen sakallı şeyhi nasıl muhakeme eder[ler]? Kadın görünce, "avrattır" diyor, o kadar...

[ÂMİL] ARTUS: Sayın [İhsan Kızıloğlu] Paşamın notunu aldık ve oradaki iki hanımın alınması için teşebbüse geçtik...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bâri iyi [bir] yere verin de, benden bilmesinler...

[ÂMİL] ARTUS: Bunlardan bir tânesi teminatlı[dır]. Diğeri [ise], değildir. Savcılar teminatlı olmadığından, onlar için böyle bir şey mevzuu bahis değildir. Ben arkadaşlarıma sarih talimat verdim. Şarkta şarklı hâkim ve savcı bulundurmayacağız... Sonra M[illî] B[irlik] K[omitesi]'nden bir arkadaşımızın seyahati sırasında, [Erzurum] Oltu'daki bir hâkim, "imam nikâhını kanunlaştırın..." demiş ve aynı şeyi kasabadaki bir terzi de söylemiş... Hâkim, yemek sırasında ısrarla bu fikri müdâfaa ediyor. Tabiî bu zâtı oradan kaldırmakla kalmayacağız...

[İHSAN] KIZILOĞLU (Devamla): Sonra, pancar meselesi... Şeker fabrikaları dikkati çekecek bir durumdadır. Erzurum, Erzincan ve Elâzığ'daki fabrikaların birikmiş pancarları, donmak tehlikesinde[dir]. Erzurum'daki fabrika, geceli gündüzlü çalışıyor. Fakat bu donma tehlikesi bertaraf olmuş değildir. Fazla miktarda pancar var[dır]. Fazla istihsâl olması, şâyani memnuniyet[tir]. Fakat geceli gündüzlü çalışarak, bunları şeker hâline getirmek çok zor[dur]. Nakliyattaki zorluklar [da], inzimâm ediyor. Ben, Sanayi Vekilimizin hoş karşılayacağına emin olarak, geceli gündüzlü pancar istihsâli için, âzamî otoritelerini kullanmalarını söyledim.

Afyon kaçakçılığı meselesi de mühimdir. Şarkta otuz sene evvel gördüğüm manzara [hiç] değişmemiş... Başkale, Yüksekova, Hakkâri ve Van havâlisinde kaçakçılıkla mücadele ettiğimiz köylünün kıyâfeti, başka kıyâfete girmiş... Boyunlarında kıravatlar [ve] ipekli gömlekler... Bunun

menbaı, afyondur. Bir Lira'ya alınan afyon, 1.000 Lira'ya çıkmış... Bu son verdiğimiz cipler, afyon kaçakçılığının önlenmesinde rol oynuyor. Nitekim, ben Bitlis'te iken, 350 kilo afyon yakalanmıştı. Bunları yakalamada mesâî sarf edenlere, Gümrükler idaresi biraz fazla para verirse, yerinde olur.

[FETHİ] AŞKIN: Kaçakçılığı men kanununda, bu yolda hüküm vardır.

[İHSAN] KIZILOĞLU (Devamla): Kaçakçıların da silah kullananları vardır. Binâenaleyh, ölümle karşı karşıya kalacak [olan] jandarma ve subaya, hiç olmazsa sonunda çoluk ve çocuğuna kalacak bir para vermek lazımdır. Bu afyonu yakalayan, [yakaladığı afyonu] kendisi satsa, kendisine 60-70.000 Lira para kalır. Biz nihayet mecbur olacağız [ve] bu parayı kendimiz vereceğiz...

[MEHMET] BAYDUR: Maliye Bakanı, Gümrük ve Tekel Bakanı'na para verirse, mesele kalmaz...

[İHSAN] KIZILOĞLU: O [zaten] kendisi para...

[FETHİ] AŞKIN: Biz malın değeri veya ikrâmiye üzerinden para veririz...

[İHSAN] KIZILOĞLU (Devamla): Bunu da organize eden, Şarkta Vâlilik etmiş [yapmış], eski bir memur... Eski [DP] iktidar[ı], onu emekliye sevk etmiş [ve] inkılaptan sonra [da], birinci derecede bir inkılapçı olarak, bana gelmişti...

Benim kısaca mâruzatım, bir de karayollarıyla belediyeler ve imâr ve iskânla aâkadar olan kısımdır. Bu vilâyetlerin vaktiyle imâr planları yapılacaktı. Fakat İller Bankası, bu planları eski statüsüne almadığı için, parselasyon yapmamışlar [ve] yapmadıkları için de Van'da, Hakkâri'de ve Muş'ta bir gecekondu faaliyeti başlamış... Vâli ve emniyet, mücadele ediyor. Fakat İller Bankası'na âid parselasyonu yapacak zevat, bu mahrumiyet bölgesine teşrif etmek istemiyorlar. Ora idaresi bundan şikâyetçidir. Bu parselâsyon olursa, buna göre temlik edilecek arsalarda evler, plan dairesinde yapılacaktır. Nitekim, üç ay içinde Ağrı'da [ve] Van'da büyük ölçüde imâr hareketi devam ediyor. Asfalt yolar vesâire yapılmaktadır. Yalnız Batman'dan, biraz daha o vilâyetlere ucuz asfalt

verilmesi istenmektedir. Mamaafih verilmediği takdirde [de] zorla alacağız...

Efendim, belediyelerde fen işlerinde çalışan memurlar, bilhassa vilâyetlerinki, çok dejenere olmuş durumdadır. Rüşvetsiz çalışmıyorlar. Bütün Vâliler, bundan şikâyetçidirler. Birçoklarına işten el çektirilmek için yazıldı. Fakat yerlerine kimse tayin edilmedi. Bu hâdise, İstanbul'dan başlayarak, bütün 67 vilâyette câri bir usûldür.

Diğer bir nokta da, Karayolları [Genel Müdürlüğü]'nün faaliyetleri[dir]. Doğuda dikkati çeken bir kısım olarak, çok dağınık bir vaziyet arz ediyor. Biraz da batıda... Eldeki imkân ve kaabiliyetler değerlendirildiği takdirde, bu malzeme ve makinalarla daha çok iş yapılacağı kanaatindeyim. Senede yapılan yol [miktârı], 15-20 k[ilo]m[etredir]. Bu, makina kudreti karşısında, sıfırdır. Bakıma alınan kısımlar üzerindeki çalışmalar da zayıftır. Karayolları [Genel Müdürlüğü]'nün teksif ettiği bütün faaliyet, mesken ve lojman üzerinde idi. Halbuki esas gâye, mevsimin en müsâit zamanında yolların yapılmasıdır. Şimdi Erzurum'dan İran'a giden transit yolu üzerinde çalışılıyor. Bir de Hakkâri'den aşağı giden yolda faaliyet var[dır]. Ancak, tahsisat verildiği takdirde, [1]962 [yılına] kadar yapılabileceği söyleniyor. Esas nokta, sıklet merkezi yapılarak çalışılmamaktadır. Dağınık bir çalışma sistemi vardır. Kuvvetler israf edilmektedir.

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Bir mevzua da ben temas edeyim: Bir heyet Elmadağ'dan [ve] bir heyet de Haymana'dan geldiler. Elmadağlılar, kaza merkezlerinin istasyonun olduğu yere nakledileceğinden bahsettiler ve orada yirmibeş hâne olduğunu ve çoğunun orada yer sâhibi olmadıklarını ve kazanın oraya naklinin, ora halkı [için] biraz da yük olacağını ifade ettiler. Buna mukâbil, ötede mektep var, heyeti hâkimenin çalışacağı yer var [ve] kaymakamlık binâsı var... Bu ayın [Eylül ayının] 28'inde böyle bir karar da veriliyormuş... Şu anda bir tetkik yapılmadan, karar verilmemesini rica edeceğim.

[İÇİŞLERİ BAKANI İHSAN] KIZILOĞLU (Devamla): Bu Elmadağ, Abana ve Afyon'un bir kaza merkezi, ihtilaflı durumdadır. Bunların bir kısmı, [Cumhuriyet] Halk Partisi'ni tutan Vâliler, diğer bir kısmı [da], D[emokrat] P[arti]'yi tutan Vâlilerce çeşit çeşit idare edilmiş... Getirmişler, hükûmet merkezini ikisinin ortasına kurmuşlar... Herkes, hükûmet

merkezinin kendisine doğru gelmesini istiyor. Bir de, prensip olarak, hükûmet merkezini yollara doğru indirmek var. Fakat bizdeki araştırma ve geliştirme kurulu, bu hususta çalışıyor. Ayrıca da, merkez vâlileri ve teknik heyeti [de] çalışmaktadır.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Bahsettikleri şu[dur]: Yol, Elmadağ'ın şimdiki kaza merkezi olan yerde olmadığı için, bu vaziyette yedi mahalleden ibaret [olan] merkezin, bu yerden kaldırılması, bir külfet olabilir. Ayrıca, Sanayi Vekili'ni ve beni alakadar eden bir diğer mevzudan da bahsettiler ve dediler ki, "Burada infilâk deposu olan bir şey var. Merkezin nakli hâlinde müessif bir vaziyete de yol açabilir... Yangın söndürücü vâsıta olmadığı için..." Haymanalılar da, yine susuzluk ve yangın meselesinden söz açtılar. "Suyumuz yoktur. Halk, aşağıya, dereye iniyor..." dediler.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Yangın tehlikesi, doğuda bütün vilâyet ve kaza merkezlerinde mevcuttur. Bu, bir para meselesidir. Belediyeler, bunu alacak takâtte değildirler. Türkiye'nin mevcut 267 belediyesinden, en azı 500 Lira olmak üzere, 240 küsûru borçlu durumdadır. Bu borçların büyük bir kısmı da, istimlak borçlarıdır. Vatandaş sızlanıyor. Belediyelere ne kredi açılmış [ve] ne [de] para verilmiş... Hatta İller Bankamız dahi belediyeleri tazyik ediyor. İpsala hariç, vaziyet, hemen hepsinde böyledir.

[BAŞKAN FAHRİ] ÖZDİLEK: Su olmaması, oradaki kaplıcaya gelen halk dolayısıyla, çok müşkül duruma sokuyor.

[İHSAN] KIZILOĞLU (Devamla): [19]34-[19]35 [yılların]da kurulan Belediyeler [İller] Bankası'nın, son vaziyette İmâr ve İskân [Bakanlığı'n]a bağlanmasıyla, işler [daha da] karmakarışık bir hâle gelmiştir. Belediyenin bütün ihtiyaçları, vekâletimize gelir. [Ama] bankası, İmar [ve] İskân [Bakanlığı'n]dadır. Binâenaleyh, bunun eski statüsüne getirilmesini, Heyeti Vekile'den istirhâm edeceğiz... Bizim onlara borcumuz vardır. İller Bankası'nın [da] alacakları vardır. İkisini konsolidasyona tâbi tutmak ve mahalli belediyeleri de biraz ferahlatmak lazımdır. Su için müracaat edeceğimiz yer, Bayındırlık Bakanlığı['dır]. Finanse edecek olan [ise], İller Bankası['dır]. Mürâcaata mâruz kalan [ise], biz[iz]...

[BAŞKAN FAHRİ] ÖZDİLEK: Siirt'te bir yol yapılması mevzuu bahistir. Bu yol üzerinde faaliyete geçilecek mi?

[İHSAN] KIZILOĞLU (Devamla): Bugün orada planlanmış iki yol var[dır]. Hakkâri 'den Çukurca'ya gidecek [olan] yol, Zap suyu boyunca gidiyor. Başkale'den biraz ileride bitmiş... Zap üzerinden Irak'a bağlayacak yolun keşiflerini bitirmişler... Fakat iki seneden evvel biteceğini tahmin etmiyorlar. Arazi çok sert, birçok sınâî tesislere ihtiyaç var [ve] muazzam ölçüde dinamit atılacak falan... [Irak Devlet Başkanı General Abdülkerim] Kâsım'ın da, [yolu] Türkiye'ye bağlama husûsunda bir fikri varmış [ve] yolu bize doğru uzatıyorlarmış... O yol, Türkiye'yi Bağdat'a bağlayacaktı. Şimdi CENTO olarak İran'a giden yol, esas olmuştur.

[BAŞKAN FAHRİ ÖZDİLEK]: Bu arada yünden bahis buyurdunuz... Bu yün, gâliba lanolinle temizleniyor. Acaba bu yünü Van Gölü'nde mi yıkamak lazım, yoksa lanolini memlekette istihsâl mi etmeli[yiz]? Şimdi ithâl malıdır.

[MEHMET] BAYDUR: Kesimhâneler ve yün yıkama husûsunu arkadaşlar tetkik edip, bize bildirecekler... Hayvan kesimini de, Et ve Balık Kurumu'nca tetkik edip, bize neticeyi getirecekler... Oradaki hayvan fazlalığını tahfif etmek için bir tedbir arayacağım...

[DEVLET BAKANI HAYRİ] MUMCUOĞLU: Ben kısa [bir] mâruzatta bulunacağım: Birisi, Milli Korunma Kanunu'nun yürürlükten kaldırılmasıyla[622], 1141 sayılı kararın[623] hükümsüz kalması meselesidir. Bu kararla, gazetelerin sayfa adetleri tahdide tâbi tutulmuştur. 1141 sayılı kararın bir maddesi, Devlet Bakanlığı'na bazı vazifeler tahmil etmiştir. Bu karar kalkınca, şimdi gazeteler istedikleri gibi sayfalarını artırabilecek [ve] ikinci baskı [da] yapabileceklerdir. Bunları Sanayi Bakanı [Şahap Kocatopçu]'ya arz ettim... Fakat hükûmet olarak buna nasıl bir veche verilecektir? Bu konuda sorularla karşı karşıyayız. Sonradan çıkan 79 sayılı kanunda[624], hangi kararların yürürlükten kaldı[rıldı]ğına işaret edilmiştir. [Ama] bu meyanda, 1141 sayılı karar zikredilmemiştir.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Bu mevzuda, sayın Mumcuoğlu'nun hatırlatması üzerine, faaliyete geçtim ve öğrendim ki, birbuçuk ay evvel, Kâğıt Fabrikaları Umum Müdürü, bunu nazarı dikkate alarak, Devlet

Bakanlığı'na, bu kararnamenin kalkması hâlinde ele alınacak hususlarda bir yazı sevk etmiş... Gazetecilerin istedikleri gibi kâğıt almalarını temin edersek, meselâ gazete tirajı olarak 300.000 [adet] kabul edilmişse, iade edilecek [olan] gazetelerin miktârını âzamî veya asgarî adetle tahdit etmek lazımdır. Halk arasında câzip olan açık saçık risâleleri serbest bıraktığımız takdirde, bu da suiistimâle ve isrâfa yol açacaktır. Sonra, gazete ilânından istifade eden gazeteler var[dır]. Bunların büyük bir kısmı satılmaz... "Resmen şu kadar tab'edildi diye alınan kâğıtlar, piyasaya intikal ederek, muazzam suiistimâllere yol açabilir" dediler. Müsaade buyururlarsa, Devlet Bakanlığı, [Türkiye Selüloz ve] Kâğıt Fabrikaları [Anonim Şirketi] [SEKA] Umum Müdürlüğü'nün[625] elemanlarıyla, yeni bir karar husûsunda hazırlıkta bulunsunlar...

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: 1141 sayılı karar, Devlet Bakanlığı'na bir murâkabe hakkı ve salâhiyeti vermiştir. Hakikatte kâğıt imali meselesi, Sanayi Bakanlığı'nın murakâbesiyle olmaktadır. Hangi esaslarla bir kararname çıkarılması gerektiği konusunda, Âmil [Artus] Beyefendi bir etüd yaptırmıştır. Müsaade ederlerse, bu işi Sanayi Vekâleti'ne verelim... İmkânlarını kendileri daha iyi bilirler... Aksi takdirde, is'afına imkân olmayan bir vaziyet hâsıl olabilir.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bu Elâzığ fabrikası hakkında bir mâlûmat aldınız mı?

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Ârızası hakkında mâlûmat almadım...

[FEHMİ] YAVUZ: Ben [İhsan Kızıloğlu] Paşamın belediyeler hakkındaki konuşmalarına cevap verecektim. Görülüyor ki, yine planlı çalışma ihtiyacı, her fırsatta karşımıza çıkıyor. Bu bölge merkezleri derken, biz istihlâki de hesâba katıyoruz. Binâenaleyh, Doğu bölgelerinin mahsûlü, daha ziyâde oralarda istihlâk edilecek[tir]. Ben şuna temas etmek istiyorum... Bir sıklet merkezinden bahsettiler. Bizde her vekâlet, bu sıklet merkezinden mahrum olarak, kendi kendine bir şeyler yapmış... Tahmin ediyorum ki, bölge plancılığı, bunu önleyecektir. Bu arada, zannediyorum [ki], bir de belediyelerimizin sayısı meselesi var[dır]. Belediye sayısı, son günlerde 300 kadar artmıştır. Bunların çoğu, 2.000 nüfustan aşağıdır. Hakikatte itibarî belediyeler ve kazalar vardır. Bunların ihdâsında büyük ölçüde düşünülen şudur: Nüfus esâsına göre bir şeyi ele alırlar [ve] bu, memur maaşını da[hi]

karşılamaz. Bunların ne fen heyetleri [ve] ne de sâir memurları olur. Bunlar, tanzifâtı dahi en basit şekliyle yapamazlar.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Belediyeleri, vilâyet ve büyük kaza merkezlerine konsantre edeceğiz... Bir belediyenin şûbe müdürünü vilâyette bulunduracağız...

[FEHMİ] YAVUZ (Devamla): Biz bu bakımdan bölge plancılığına gidersek, bölge merkezlerinde kuvvetli ekipler bulundurabiliriz. Bunlar, zamanla motorlu vâsıtalardan [da] istifade edip, icabında kontrollerini [de] yapabileceklerdir.

Bu arada, İller Bankası da, şuraya veya buraya bağlanabilir. Eksiklik, İller Bankası'nın İmâr ve İskân Vekâleti'ne bağlanmasından ileri gelmiş değildir. Dahiliye'ye [de] bağlansaydı, su vesâire sıkıntısı daha fazla olacaktı. Çünkü, Nâmık Gedik[626], bu çeşit taleplere Medeni Berk'ten[627] daha fazla mukâvemet edecek bir şahsiyet değildi.

[İHSAN] KIZILOĞLU: [1]935 [yılın]daki kanunla, intikal kanunlarını mütâlaa edince anlaşılacaktır.

[FEHMİ] YAVUZ (Devamla): Bölge sistemiyle belediyelerin birçok dertleri hâlledilebilecektir.

[MEHMET] BAYDUR: Bu gazete kâğıdı gibi, basına taallûk eden kanun ve kararnamelerde, âzamî hassasiyet yoluna gitmemiz lazımdır. Şu anda bir tahdit yoluna gitmek, bizi asla popüler yapmaz. Bunu [Hayri] Mumcuoğlu ve Sanayi Bakanı arkadaşımız tetkik edip, bir formüle bağlamalı[dırlar].

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Tetkik edip, aldığımız neticeyi arz edeyim...

Geçen haftaki ve bu haftaki görüşmemizle ele aldığımız husus şudur: Hükûmet programı, muhakkak tahakkuk edecek esasları muhtevî olmak lazımdır. Bendenizin bakanlığıma bağlı bir Diyânet İşleri Reisliği vardır. Anayasamız, laiklik esaslarını ele almış bulunuyor. Ancak, devlet olarak din meselesine müdahalemiz, bir emri zarûrî hâlini almaktadır. Bunun için de din adamları yetiştirmek lazım gelmektedir. Bu ise, para meselesine dayanmaktadır. Bendeniz etüd ettim... İlk hamlede 100.000 Lira kadar bir

paraya ihtiyaç olduğunu anladım... Acaba lâşey kâbilinden olan bu parayı, Maliye Vekâletimiz verebilecek mi[dir]? (“Verir, verir” sesleri...)

[İHSAN] KIZILOĞLU: Efendim, bu gazete ve gazete kâğıdı meselesinde, muhterem heyetiniz isterse, bir yığın vilâyet gazetesini göstereyim... Bunlar, yalnız ilân parasıyla ve dedikodu ile geçinmektedirler. Basın Kanunu’nda mesûl müdürlerin yüksek tahsilli olması kaydı, bunların birçoklarının önüne geçecektir. Eğer tekrar lise kaydı kon[ul]acak olursa, 5-10.000 Lira’ya hapsi göze alacak kahraman[lar], her zaman bulunur.

Diyarbakır bölgesinde 142 okul var. [Ama] tek öğretmeni yok... Ağrı bölgesinde 68 okul var. [Ama] öğretmen bekliyor[lar]. Erzurum bölgesinde [ise], 141 (151?) okul, öğretmen beklemekte[dir]. Bence, memleketi okula boğmak meselesi, hiçbir mânâ ifade etmiyor. Binâenaleyh, yatılı bölge okulları sistemine dayanmaya ihtiyaç vardır. Şark bölgesinde ve Orta Anadolu’da müşahede ettiğim manzara budur. Bilhassa bu temsil edeceğimiz kitleyi, çocuk yaşlarında, 6-7 yaşında alıp, kaabiliyetlilerini de ortaokullara göndermek suretiyle, okutmak üzere programa bağlamak mecbûriyeti vardır. Otuz hâneli köyde bir okul vardır. Yanındaki 25 hâneli köyde [de] ayrı bir okul bulunmaktadır. Bunlar, bir ızdırâbtan başka bir şey değildir.

Sonra, din adamları yetiştirmek, cami yaptırmak gibi hususlar için, milyonları geçen paralar toplanmış... Bir sürü cami yaptırma dernekleri var. Bunlar Sivas’ta kongre yapacaklardı. Mâni olduk [ve] burada yapmalarını istedik. Bunlar, hocalarını [Mısır’daki] Camiül’Ezher’den[628] getiriyorlar. Bunlar, okutacakları talebeyi Mısır’a gönderiyorlar. Oradan aldığımız mâlûmata göre [de], Mısır Hükûmeti de, Türkiye’den bu gâye ile gelecek olan herkese pasaportla geçme imkânı vermiştir. Dolayısıyla, bu adamlar, Mısır’a gidecek [ve] mükemmel bir Arap olup, Türkiye’ye dönecektir.

[ÂMİL] ARTUS: Ben de bir nebze Camiül’Ezher’den bahsedeceğim: Bu, mühim bir mevzudur. Mısır’da bir takım Türk vakıfları varmış... Bu Türk vakıflarının paralarıyla, Mısır Hükûmeti, bir takım Türk talebelerine burs veriyor [ve] bu burslarla talebeler, Camiül’Ezher’de okuyorlar. Bunların çoğu, hükûmetten döviz almadan gitmiş kimselerdir. Bunlar, memleketteki gerici temâyülleri temsil eden derneklerce gönderilmiştir. Orada tamamen bir ortaçağ geriliği içinde yaşıyorlarmış... Bir şey de öğrendikleri yokmuş...

Bilhassa Atatürk inkılaplarına ve Atatürk Türkiye'sine karşı, bu gâvurluk telâkki ettikleri inkılapları ortadan kaldırmak gâyesiyle, bu talebeler orada beslenmekte imişler... Bunlara geçinebilecekleri 60-80 Mısır Lirası bir burs veriliyormuş... Tevfik İleri[629], Maarif Vekili olduğu zamanda, bunlara, diğer talebeler gibi, döviz hakkı tanınması mevzuu bahsolmuş... Yapılan tetkikât neticesinde, bunlara döviz bağlanamamış...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Halen Camiül'Ezher'de 222 [tâne] bu kâbil insan var[dır].

[ÂMİL] ARTUS (Devamla): Bunlar, bizim için tam mânâsıyla birer mikrop ve tehlike teşkil etmektedir. Hazır bahis açılmışken, orada kendilerine dindar süsü veren ve memleket için büyük tehlike olacak olan bu adamlar hakkında tedbir almak lazımdır. Çünkü, bu adamlar toplu gelmezler, sızarlar ve farkına varılmaz... Hatta bazı din kitaplarında görüyorum... Kendilerine "Ezherî" diyorlar. Fakat bu okulun tedrisâtının gayet ehemmiyetsiz olduğunu, Maarif Vekâleti tesbit etmiş bulunuyor.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Aldığımız istihbâratta, sâbıkların zamanında, 222 kişi gönderilmiş... Pasaportlu veya pasaportsuz gitmişler... 27 Mayıs'tan itibaren de kaçak olarak on kişi gitmiş bulunuyor. Bunların vatandaşlıktan düşürülmesi için, burada kararname çıkarıyoruz. Gelenlerden dört kişi [de] yakalanmış... Bunlar, Sûriye'den geliyorlar.

Burada iki cereyân üzerinde çalıştırılıyorlar. Bilhassa güneydoğu bölgesinde Kürtlerden şeyh yetiştirmek üzere sistemleri var. Bir de, Adana bölgesiyle Gâziantep, Nusaybin ve Orta Anadolu'ya yaymak için [de], Anadolu'dan seçip gönderdikleri var. Bunu yaptıran, cami yaptırma ve Kur'an okutma dernekleridir. Bunlar, sinsi olarak çalışıyorlar. Bize diyorlar ki, "Okutulan dersler Türkçe değildir. Eski Arap harfleridir." Bu defâki gezimde bir Türk ağası bana dedi ki, "Niçin Kur'an'ı bizim anlamadığımız dilde okutuyorsunuz? Türkçe okuyalım ve "Allah" dediğimizi anlayalım... Bunlar gittikleri yerden dönünce, bizim anlayamadığımız dilden konuşuyorlar."

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Muhterem arkadaşların şu arz ettikleri mevzu, esaslı bir davamıza temas ediyor. Fakat asıl mesele, bizdeki İmam Hatip Okulları'nın da Mısır'daki gibi çalıştığıdır. Bu bakımdan, muhterem Maarif

Vekili arkadaşımızın, Türkiye'deki din adamlarının yetiştirilmesiyle alakadar olduklarını zannederim... Mısır'daki üniversitedeki ilahiyat fakültesine en ziyâde destek olan Vakıflar İdâresi imiş... Biz de en ziyâde destek olmaya hazırız... Biz de Vakıflar İdâresi olarak, bu vazifede Maarif Vekâleti'ni destekleyelim...

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Şimdi kıymetli Maarif Vekilimizin delâletiyle, bu işin başına aydın bir genç getirmek üzereyiz... Tezâhür eden kıymetli arzuları, tahakkuk ettirme yoluna girdik...

[BEDRETTİN] TUNCEL: Maarifle ilgili konulara cevap vermeden evvel, program hakkında söz aldım. Fakat konular değişti. Bundan evvel, iki noktaya temas etmek istiyorum... Bu da, sayın içişleri bakanımızın ileri attıkları bir iki mesele ile ilgili[dir].

Evvelâ, dergi ve gazete kâğıtları meselesinde yeni bir yola gidilmesi zarûretinde olunduğuna kâniim. 1141 sayılı kararname ortadan kalktığına göre, bizim yeni bir karara varmamız doğru olur. Prensip itibarıyla bu tahdidin ortadan kaldırılması, temenniye şâyandır. Fakat bu intikal devresinde, [Mehmet] Baydur arkadaşımızın da ileriye sürdüğü gibi, bir takım tedbirler alınması zarûreti [de] vardır. Ancak, bunun ne şekilde yapılması gerektiğini de, bir vekâletler topluluğu olarak düşünmemiz lazımdır.

İkinci nokta [ise], içişleri bakanımızın bahis buyurdukları teşkilat meselesidir. Bendeniz bu konuda bir misâl vereyim: Bizim bir [Türkiye ve Orta Doğu] Amme İdâresi Enstitümüz[630] vardır. Bu idare, çeşitli idari konularda çok ehemmiyetli çalışmalar yapıyor. Bu müessesenin başında bulunan profesör arkadaşlarımızdan Fikret Arık['ın][631], Türkiye'nin idari teşkilatı üzerinde çok ehemmiyetli bir rapor hazırladığını söylediler. Raporun hazırlanmasında yerli ve yabancı mütehasssısların [da] rolü olmuş [ve] 200 sayfalık bir doküman hâlinde imiş...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bu rapor bize verildi ve halen vekâletteki araştırma kurulunda, bunların çalışmasıyla koordine ediliyor. Ben bizzat Fikret Arık ile konuştum... Vekâletimizdeki mütehassıslar, esâsen gerek [Ankara Üniversitesi] Siyasal Bilgiler [Fakültesi], gerek [Türkiye ve Orta Doğu]

Amme Enstitüsü ve hatta [Orta] Doğu Teknik Üniversitesi ile beraber çalışmaktadırlar.

[BEDRETTİN] TUNCEL: Maarif Vekâleti ile ilgili meselelere gelince... Gördüğümüz en büyük boşluk, öğretmen boşluğudur. Hatta hamiyetli vatandaşların yardımıyla, bir takım ilk ve ortaokul binâları kuruluyor. Fakat bunlara bir müdür ve yeter[li] sayıda öğretmen bulma imkânı olmuyor. Bugünkü durumda, bilhassa nüfus kesâfeti yüzünden, okul çağındaki çocukların fazlaca olduğu yerlerde, bu öğretmen meselesi muhakkak surette tertip almayı gerektiriyor. Biz bu tertibi oldukça almış bulunuyoruz. Bu onbeş gün içinde, çeşitli bölgelerde, bilhassa ortaokul bakımından bazı tertipler aldık ve buna devam edeceğiz. Fakat genel olarak söyleyeyim ki, bunları öğretmen kadrosu bakımından beslemeye muktedir değiliz. İhtiyâca elden geldiği kadar cevap verilmeye çalışılacağı tabiîdir.

Bir de, bölge okulları meselesi vardır [ki], çok mühimdir. Bu, [Milli Eğitim eski Bakanı Mustafa] Necâti merhum zamanında yapılmıştır. Fakat muhtelif sebeplerle ilerleyememiştir. Ben bakanlığa geldikten sonra, bu konuyu incelettim [ve] Eğitim Planlama Komisyonu’na da bu konuyu verdim. Bugünkü günde, bünye bakımından birbirine yakın ve mesâfeler bakımından [da] komşu köylerde, 15-20, hatta en azından on köyde bir ünite, buyurduğunuz şekilde, pansiyonlu bir ilkokul yapmak kararını verdik ve buna yakında gireceğiz... Sözün kısası, bölge okullarını ele almak suretiyle, buyurduğunuz mahzurları kısa zamanda izaleye çalışacağız...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Ağrı’daki yerli öğretmen, talebe ile Kürtçe konuşuyor.

[BEDRETTİN] TUNCEL: Bununla da mücadele etmek, boynumuzun borcudur.

Başbakan Cemâl] Gürsel riyâset yerine geldi.)

[TARIM BAKANI OSMAN] TOSUN: [19]48 senesinde öyle öğretmen gördüm ki, Türkçe bilmiyordu.

BAŞKAN [CEMÂL] GÜRSEL: Bu öğretmenlerin aslı oralı ise, oradan almak lazımdır. Nihayet bu adamlara verdiğimiz para mahdut olunca, yerli

olmayınca orada geçinemez... Ben elli tâne idealist öğretmen seçilmesini söyledim... Bunları şarktaki mekteplere göndereceğiz... Bunlar, Kürtçe öğrenecek[ler]... Bunlardan, [daha] sonra Kürtlüğü kaldırma davasında başka türlü istifade etmek istiyorum. Hatta buradan geçerlerken, kendileriyle bir konuşma da yapacağım... Çünkü, onlar, bizden haksız olarak koparılmak istenen bu yurt parçasında idealist gençler olarak çalışacaklardır.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Yalnız onların bizce bilinmesin[d]e zarûret vardır. Takibata uğramasınlar...

[BEDRETTİN] TUNCEL: Bu elli kişi tamamıyla elde edildiği zaman, bütün biyografileriyle size intikal ettirilecektir.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bir noktayı daha izah edeyim: Atatürk Üniversitesi'nde ikilik vardır. Talebenin bir kısmı, vazifeden affedilen rektörün[632] yerine getirilmesi için faaliyet sarf ediyor.

[BEDRETTİN] TUNCEL: Bugünkü durum, zannederim o kadar [da] karamsar olmayı icab ettirmiyor. Gerekli tedbirler tamamıyla alınmıştır. Henüz tayinini yapmadım. Fakat oraya ileri görüşlü ve kardeşlik ve anlaşma havasını yaratabilecek bir zâtı intihap etmek düşüncesindeyim. O da, [Ankara Üniversitesi] Dil-Tarih [ve Coğrafya] Fakültesi'nde uzun yıllar[dır] tanınan [Prof. Dr.] Bekir Sıtkı Baykal'dır[633]. İyi bir liderle, bu işin hakkından geleceğimiz kanaatini taşıyorum. Önümüzdeki ay içinde, ihtiyaçları gördükten sonra, bu üniversitenin gelişmesi imkânlarını [da] hazırlamak kararındayız.

Din meselesine gelince... Bana düşen vazifelerle yakından ilgilendiğimi biliyorsunuz. Bu İmam-Hatip Okulları ve Yüksek İslâm Enstitüsü, rasyonel bir şekilde yeniden ele alınırsa, o zaman üzerinde haklı olarak durulan tehlike ortadan kalkar. Onun için, bunlar kimlerdir, Camiül'Ezher'de bunları inceledikten sonra, bundan sonra memleketimizden bu çeşit talebenin çıkması mümkün olmayacaktır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunları kim gönderiyor?

[BEDRETTİN] TUNCEL: Elimizdedir... Göndermeyiz... Pasaport verme meselesini hâlledersek, gidemezler...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Güneyde bu o kadar suiistimâl edilmiş ki, kaymakamlar bile pasaport veriyor[lar]. Bizce asıl mühim olanlar, pasaportlular değil, [fakat] kaçak olarak gidip gelenlerdir. Bir kısmını yakaladık. Ama on tânesi yine gitmiş...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Camiül’Ezher muhitinde bir tetkik yaptırıp, bunların kimler olduğu meydana çıkarılmalı ve bunlar, sonradan, hatta vatandaşlık hakkından [dahi] ıskât edilmelidir. Bunlar, gittikleri yerden Arap olup dönüyorlar. Sonra, eski yazıyla aktarılmış [hiç]bir şey bırakmayacaksınız...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Toplatıp, yaktıracağız...

[BEDRETTİN] TUNCEL: Bu din konusunda teşkil edilen heyetten herhalde çok faydalanmak imkânı olacak[tır]. Bu heyetin tavsiyelerine uyarak, çok kısa zamanda, bilhassa İmam-Hatip Okulları ve İslâm Enstitüsü ıslâh edilecektir... [Hayri] Mumcuoğlu, bu işle meşgûldürler. Ben de yardıma hazırım...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu din meselesi üzerinde çalışalım... Fakat durun... Bunun ne vakit zamanının geleceğini ben kafamda hazırlıyorum. Şimdi hazırlıkları yapalım... Kitapları [da] basalım... Ezan Türkçe... Namazda okuma Türkçe [ve] hutbe Türkçe... Bunu hazırlamak lazımdır. Adnan Bey yetkili bir arkadaştır. Ondan da istifade etmeli.

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Birkaç arkadaş terfik edildi. Çalışıyor[lar]...

[BEDRETTİN] TUNCEL: Bu Kürtçe mevzuunu da arz etmek istiyorum... “Kürtçülük ve Türkçülük” adıyla Karmacı isimli birisi tarafından yazılmış bir eser var[dır] ki, henüz basılmamış[tır]. Basıldığı takdirde 200-250 sayfa tutacak [olan] bu eserin basılmasından fâide mülâhaza edildiği için, bize verilmiştir. Ben, durup dururken, Kürtçülük hakkında bir eser nesrinin yerinde olacağını zannetmiyorum.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bu, bir röportajdır. Böyle bir şeyi kitap hâlinde neşretmek [de] doğru değildir.

[BEDRETTİN] TUNCEL: Yabancı memleketlerde Kürtçülüğü müdâfaayı reddeder mâhiyette, fakat acemice ve ilmî bakımdan [da] çorak bir eser olarak görülüyor. Bu sözlerimi de, Tâlim ve Terbiye Dairesi'nin raporuna dayanarak veriyorum. Fakat bu eser hakkındaki görüşüm menfidir. Bunun çıkarılmasının, tabirimi af buyurun, tilkiye kuyruğunu hatırlatmak kâbilinden bir şey olacağını zannediyorum.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Şu kitabı bana getirin... Bir okuyayım...

Doğuda Ertuş aşireti var. Tamamıyla Türktür. "Biz Türküz... Fakat aşiretimiz Türk olduğumuzu bilmez..." derler. Ötekinin berikinin sözüne bakıp da, burayı elimizden kaçırmaya gelmez... Hakkımız da yoktur.

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Maarif Vekilimizin bahsettiği yazı, aslen Karslı olan Kırzıoğlu adlı [bir] zat tarafından yazılmıştır. Atatürk de Türk tarihi adıyla ve Kürtçülüğü bertaraf edecek şekilde kitaplarla bir hamle yapıyordu. Biz bunun ışığından istifade edip, neşriyata geçebiliriz...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bana Başkale'de bir aşiretin ağalarından biri, "Paşam, hiç izahat verme... Biz Türk olduğumuzu biliyoruz... Biliyoruz, ama bize zorla Kürtlüğü öğreten sizin memurlarınızdır. Bize hep "koca Kürt" diye hitâp ederler. Sonra, Kur'an Arapçadır. Ben Arapça bilmem... Bana okuyan da bilmez..." derdi.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Şu biçâre adam takdir ediyor da, bizim Diyânet İşleri Reisi takdir etmiyor.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bütün şarkta Rus radyosu ile Bağdat ve Mısır radyosu dinleniyor. Türkiye'nin sesi, oralara ulaşmıyor. Ne Ankara [ve] ne [de] İstanbul...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Radyolar ihâle edildi mi? [Eski Başbakan Adnan] Menderes'i peygamber sülâlesinden gösteren bir adam var. Bu adamı ve yaptığı levhayı istiyorum. Biga'da Mehmet isminde birisi imiş...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Göndereyim...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Ankara Radyosu kuvvetli olsa dahi, bunlardan istifade için, ayrıca mahalli radyolara [da] ihtiyaç var[dır]. Bu maksatla, yedi radyo istasyonu kurulması kararlaştırılmış[tır]. Bunlardan dört tânesi önümüzdeki mali yıl sonuna kadar yetişecek[tir]. Yalnız bunların kaabiliyeti, gayet mahduttur. Üç tânesi ise, bu sezona yetişemeyecektir.

[BEDRETTİN] TUNCEL: Halk tipi radyolar var[dır]. Bunlardan elli kadarını Norveç hediye etti. Fakat gümrükten çıkarmak için, 10.000 küsûr Lira istediler. Bunları çıkarmak için birbuçuk sene uğraşılmıştır. Menâfii umumiyeye hâdim bir cemiyet kurularak, bunları çekmek mümkün olmuştur. Özel kurullara hediye olarak gönderilen fâideli malzemeyi almak için bir yol bulmak lazım[dır].

[FETHİ] AŞKIN: 17. maddede böyle bir şey var[dır]. UNESCO gönderirse, Maarif Vekâleti'ne verilir.

Sonra, Basın Kanunu'nun [da][634] bir meselesi var. Hapis cezası mı doğrudur, yoksa gazete sahiplerine verilmek üzere para cezası mı? Bence gazete sâhibine 200.000 Lira gibi ağır bir ceza verdiniz mi, onlar kendi kendilerine iyi eleman bulmaya çalışırlar. Bence Basın Kanunu'nda yapılacak [olan] tâdille, yüksek para cezası vermek, en kestirme yoldur. Meselenin prensibini bu yolla hâlletmek, çok [daha] doğru olacaktır. Kârdan zarar edeceği için, gazete sâhibi, ona göre yolunu tutacaktır.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Esas itibariyle Hazine'ye de para kazandıracağız...

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Program husûsunda çalışmamıza esas olacak [olan] notları ben alıyorum... Hangi vekâlet hazırladıysa, bana versinler...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: O bir [Öbür] gün [28 Eylül Çarşamba günü] saat 9:30'da toplanmak üzere, Allaha ısmarladık...

Kapanma saati: 12:10

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI [36]

28 Eylül [1]960, Çarşamba

Açılma Saati: 10[:00]

Başkan: Önce [Fahri] Özdilek ve bilahire Başbakan [Cemâl] Gürsel

Hazır Bulunmayanlar: Dışişleri, Ulaştırma ve Milli Eğitim Bakanları

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

Zabtı Hazırlayan: Ahmet Varol

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Milli Savunmayı, Sağlık ve Sosyal Yardımı [ve] bir de Ankara Belediyesi'ni çok yakından alakadar eden acil bir meseleyi mevzuu bahsetmek istiyorum... Biri, bir başka sebeple vefât etmiş olmasına rağmen, Ankara'da tifo ile iki ölüm vak'asına işaret edilmiştir. Biz aşı tedbirini almaktayız. Yalnız yaptırdığımız tetkikâta nazaran, Mamak'taki garnizon[635] suyunda ve Etimesut'ta [Etimesgut'ta] kesif miktarda koli bulunmaktadır. "Şehrin bize klorlanmış su vermesi lazımdır" diye arkadaşlarımız belediyeye müracaat ettiler. Belediye, "1.500 metreküp su verebiliriz" demiş... Yalnız bunun için dört k[ilo]m[etre]lik boruya ihtiyaç vardır. İki de motopompa lüzum hissediliyor. "Boruyu biz temin edebiliriz" demişler... Fakat motopompun dışarıdan getirilmesi üzerinde durmuşlar... Ancak, şimdi parasını dahi temin etsek ve boruyu da versek, bunun iki üç ay içinde yapılabileceğini söylemişler ki, tehlike, bizi hergün biraz daha şiddetle tehdit ediyor. [Refik Saydam] Hıfzıssıhha [Enstitüsü'n]deki profesör, bana bir yazı verdi. Bunu okuyacağım... (Tifo tehlikesi ve Ankara'nın içme suyu durumunu izah eden yazı okundu.)

[ADALET BAKANI ÂMİL] ARTUS: Bunu basına verelim ve "Demokrat Parti'nin kalkınmasıdır..." diye halka ilân edelim... Görsünler...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Acilen bir tedbir almak ihtiyacındayız. Arkadaşlar, Gâzi [Orman] Çiftliği'ne kadar dolaşıp, bu mevzuu incelemişler... İki gün evvel [de] Sincan köyüne kadar gitmek icab etti.

Sincan köyüne kadar bütün bostanları, aynı dereden, pis lâğım sularıyla suluyorlar. Çocuğum, bir iki şey [satın] almak istedi. Bu suları görünce, bostanların da bu sudan istifade ettirildiğini düşünerek, satın almaktan vazgeçtim...

SAĞLIK BAKANI [SÂLİH] RÂGIP ÜNER: Tifo vak'ası çıkınca, Mamak'a gittim. Pompa bozulmuş... Aynı zamanda klorlama cihazı [da] bozulmuş... Su, dezenfekte edilmiyor. Orada lâğım açıktır ve halk, buradan hem tarlasını suluyor, hem de çamaşırını yıkıyor. Bu, Sağlık Bakanlığı'ndan ziyâde, tamamıyla belediyenin işidir. Gerçi biz tedbir aldık... Ama herhangi sâri bir hastalık vûkûnda, hiçbirimiz kurtulamayız. Bu, bütün Türkiye için mevzuu bahistir. Oradaki sebzeleri imhâ ettik... Halka da aşı tatbik eyledik... Yalnız aşı, yüzde yüz kurtarıcı değildir. Lâğım işi hâlledilmezse, hepimiz için bu tehlike mevcuttur.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Lalahan'dan akmakta olan Hatip Çayı, Mamak civârında yapılmış olan gecekonduların akıntılarını topluyor. Bu, [Ankara Devlet] Konservatuvar[ı'nın][636] yanına kadar mülevves bir halde akıyor. Ondan sonra, yeni yol yapılıyor diye, üstü kapatılmış olarak, Yıldırım Beyazıt Meydanı'na kadar kapalı olarak gidiyor ve sonra tekrar üste çıkıyor. 10-15 sene evvel "bunların hepsi kapatılacak" diye bir düşünce vardı. "2-2.500.000 Lira'ya çıkacak..." denmişti... Şimdi kaç milyona çıkacağını Allah bilir... Şimdi şehrin Lalahan'a kadar inkişâf ettiğini ve plansız olarak [da] Sincan köy[ün]e [kadar] gittiğini nazarı itibara alarak, bunun üzerinde dikkatle durmak icab ediyor. Birçok yerlerde sebze de yetiştiriliyor. Biz her an bu sebzelerle hastalığın yayılmasını beklemeliyiz. Bana 1.600.000 Lira ile bu tesisin yapılabileceğini söylediler. Yarım milyon Lira'yı ancak bulabildik... Kıt'alarımızın bir an evvel böyle kötü bir vaziyetten kurtarılması lazım[dır]. Sonra kıt'anın su istihlâkini karşılamak mecbûriyetindeyiz.

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI FEHMİ] YAVUZ: Ankara ve İstanbul 'un bu kadar büyümesinin yaratacağı tehlikeler üzerinde tekrar durmak istemiyorum. Başka memleketlerde memurlar bile sinek öldürmekle vazifelendirilmiştir. Aynı tehlikeyi yarın İstanbul için de beklemek mümkündür. Büyük ölçüde bir şehircilik meselesi ve aynı zamanda [da] bir planlama meselesi... Gecekonduları dâimâ tapu vermek suretiyle

karşılarsak, akıbeti budur... Benim bildiğime göre, ne vakit gecekondu kanunu çıkmışsa, bu gecekondular fazlalaşmıştır.

Müsaade buyurursanız, bir komisyon teşkil edelim [ve] Milli Savunma [Bakanlığı ’ndan], Sağlık [ve Sosyal Yardım Bakanlığı’ndan], İmar [ve] İskân [Bakanlığı’ndan] ve Ankara Belediye[si’n]den birer mütehassıs alalım... Neticede, iş dönüp dolaşıp, Maliye’ye intikal edecektir... Bunlar, işin azametini ve ne şekil tedbirler almak iktizâ ettiğini tesbit etsinler... Ondan sonra [da], birkaç radyo konuşması ve gazetelerle halka bilgi verilmek suretiyle, halkın da yardımını isteyelim...

[SÂLİH RÂGIP] ÜNER: Biz yeni ilâçlar buldukça, mikroplar da akıllanıyorlar. Meselâ, şimdi vereme “streptomisin” tesir etmiyor. Sinekler de öyle... Yeni ilâçlarımıza karşı, bunlar da mukâvemetlendi.

Bizim asıl korktuğumuz, tifo değil, koleradır. Biz üç milyon kişiyi kolera aşısına tâbi tutuyoruz. Kanalizasyon bozukluğundan da asıl korktuğum, bu kolera dolayısıyladır...

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ] AŞKIN: Görülüyor ki, bütün bu tedbirlerin alınması, ancak bir hâdisenin çıkmasına bağlı[dır]. Kanalizasyon meselesi şimdiye kadar hâlledilseydi, bu hastalık da çıkmayacaktı. Ufak tefek para tedârikiyle, bunların kısmen önlenilmesine çalışılması, dâimâ palyatif tedbirlerdir. Bugün 1.500.000 Lira sarf edeceğiz... Fakat bunun, yarın için [hiç]bir tesiri olmayacaktır. Diğer memleketlerde bunlar çoktan hâlledilmiştir. Kanalizasyonlar içinde, insanı müzede gezdirir gibi gezdirirler.

[TARIM BAKANI OSMAN] TOSUN: Bizde köylerden şehirlere akın eden nüfus, umum nüfûsun % 1’ine yaklaşmıştır. Demek ki, senede 250.000’den [daha] fazla insan, şehirlere geliyor. Bu şehirler de, bizim bildiğimiz İstanbul, Ankara, İzmir, Konya ve Adana gibi şehirlerdir. Bu işin hakikaten kökünden hâlledilmesi lazımdır. İmkân bulur da arz edebilirsem, bir de bunun ziraatla alakadar kısmı bulunmaktadır.

Şimdi Sağlık Vekili arkadaşım, koleradan bahsettiler. Bir de sığır vebâsı diye bir tehlike, cenup bölgelerimizde kendini gösteriyor. Bütün bunlara

karşı alacağımız muvakkat tedbirler yanında, esaslı tedbirler [alma] yoluna gitmenin de zamanı geldiği anlaşılıyor.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Profesör Necip, bana şunu söyledi... “Muhtelif yerlerde “hayrat suları” diye tesis edilmiş [olan] yerler de, mülevvestir...” dedi.

[FEHMİ] YAVUZ: Biz, herşeyden evvel, Türkler Türkiye’ye nasıl yerleşecek[ler]? Bunu düşünmek mecbûriyetindeyiz. Türkiye’de sanayi ve iş imkânları nasıl dağılacak? Bu uzun vâdeli tedbirleri alırken, şu saçağı sarmış olan yangını da söndürelim...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Bu komisyonun öğleden sonra işe başlamasında zarûret vardır.

[FETHİ] AŞKIN: İnsanların paradan [daha] kıymetli olduğu muhakkak[tır]. Fikirler su isâlesine taallûk edince, bunu [artık] hâlletmek lazım[dır]. Sadece Mamak’ı değil, öteki mıntıkayı da nazarı dikkate alıp, 2,5-3.000.000’u [Lira] göze almamız gerekiyor. Benim daha çok üzerinde duracağım, kanalizasyon meselesidir. Bu işi ele alınca, diğer şehirlerin de kanalizasyon işini mutlaka toptan ele almayı düşünmek lazım gelir. Hastalık vehâmet arz ediyor. Muhakkak bir gün büyük tehlike kapıyı çalacaktır. Bu iş için nereden para bulunabilir? Onun üzerinde arkadaşlarımızla çalışacağım...

[İÇİŞLERİ BAKANI İHSAN] KIZILOĞLU: Ankara’da 104.000 mesken var[dır]. Bunların ancak 51.000’inde su ve helâ mevcuttur. Sayın İmâr ve İskân Vekilimiz de, herhalde bu istatistiği görmüşlerdir. Helâlar da, çukura ve açığa gidiyor. Ankara Belediyesi’nin durumu [da], bunlara çâre bulacak imkâna sahip değildir. [Ankara Belediyesi], halen 67.000.000 Lira borç içindedir. Klorizasyon tesisleri eskimiş... Bunların tamiri için [hiç]bir şey yapılamamıştır. Su depolarımız da bozuktur. Dereler boyunca giden yerler müntehâsında tasfiye cihazlarının mutlaka kurulması [ve] suların, ancak ondan sonra, o civardaki bostan ve bahçelere gitmesi lazım geliyor. Başka memleketlerde, bu pis sulardan gübre olarak istifade edildikten sonra, sular temiz hâle gelince, bahçelere verilir. Ankara’nın jeolojik durumu [da], her türlü sızıntılara müsâittir. Eskiden, kırk sene evvel, Dikmen deresi, sulu bir dere idi. [Fakat] şimdi [artık] su yoktur.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Boru ferşiyâtı için istenen boru, demir-çelik fabrikalarımızda mevcuttur. Motopomp için de, işletmelerimiz nezdinde gayret sarf edeceğim... Ancak, bu boruların karakteristiklerinin bilinmesi lazımdır. Erlerimiz de seferber edilirse, tezelden bunun yapılmasına imkân olacağı kanaatindeyim...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Profesör Necip, aynı zamanda, iyi su diye getirilen sulardan da endişelidir. Bunların satışına mâni olmak dahi icab etmektedir. Mikroplu suların satışına mâni olacak, Sıhhatı Umumiye Kanunumuzda hüküm varmış...

MUKBİL GÖKDOĞAN: Hem makabl[in]e şâmil bir tedbir olmak [ve] hem de istikbâle muzaf olmak üzere, büyük şehirlerde her meskenin bir [fo]septik çukuruyla teçhizi lazımdır. Bu [fo]septik tank, bütün kullanılmış suları içine alır ve sathında teşekkül eden bir tabaka dolayısıyla [da], zararlı mikropları kendi kendine imhâ eder. Ondan sonra [da], sulu kısmını havuza vermek suretiyle, araziye dağıtmak mümkün olur. Bunun yapı nizamlarında yeri olmakla beraber, inşaat ruhsatı verilirken ve iskân tezkeresi verilmesi ânında, tatbik edilmediği görülüyor. Bu, aşağı yukarı altı yedi âanelik bir bina için, 200-2.500 Lira'lık bir masrafı icab ettirir. Bir, birbuçuk sene de idare eder. Başka memleketlerde [ise], 400-500 yataklı hastahâneler için de böyle çukurlar yapılıyor.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Benim vazifelendireceğim Necip Bey, aynı zamanda Sağlık Bakanlığı'nın da bir elemanıdır. Bu arkadaşın nezaretinde, vekâletlerden gelecek mütehassıslar [birlikte] çalışırlar...

(Başkan [Cemâl] Gürsel, Başkanlık yerine geçti.)

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Diğer bir mevzua geçiyorum... Giresun 'dan bir heyet geldi. Dediklerine göre, 1959 [yılı] fındık rekoltesi, 30-31.000 ton olduğu halde, bu sene 15.000 ton raddelerinde imiş... Fındıktan başka bir geçim vâsıtaları olmadığı için, sıkıntılı durumların giderilmesi için, nereye müracaat edeceklerini sordular. O civardaki halkın sefâletini giderecek tedbirleri tetkik etmek üzere, bir heyetin gönderilmesini istediler.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: O Mamak'taki boru ferşiyâtı işini konuşuyordunuz. Bence, ya bunun parasını bulmalı[yız] veya bu

okulu[637] lâğvetmeli[yiz] [ve] eğitim merkezine kaldırmalı[yız]... Biz, diğer eğitim merkezlerini azaltıyoruz. Manisa, bir tümen hâline geliyor.

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Basit bir hesapla, bu miktârın azalmadığı görülüyor.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu Mamak'taki kuyuları iptâl etmeli[yiz].

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Bu hususta arkadaşlarla mutabakata vardık...

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Bendeniz fındık meselesiyle meşgûl oluyorum. Derhal emir verdim...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Siz Dr. Kopman'a Müşterek Pazar'a girmek için bir yazı vermişsiniz...

[MEHMET] BAYDUR: Müşterek Pazar'a gittiğimiz zaman, bizden envestisman planımızı soracaklar... Ancak, giden heyet onlara, "bizim bir [Devlet] Planlama Dairemiz [DPT][638] kuruluyor... Kurulduktan sonra size envestisman planımızı bildireceğiz..." diyeceklerse de, kimse bunu dinlemeyecektir... Kurduğumuz [Devlet] Planlama Dairesi'nin [DPT'nin] faaliyeti, memleketin iktisadi ve sosyal sahalarına taallûk edecektir [ve] yatırım[lar da], bunun [ancak] bir cüzünü teşkil edecektir. Kısa vâdeli bir yatırım programı yapılmak üzere, [Jan] Tinbergen[639] ve Kopman celbedilmişti. Bunların yanında kıymetli Türk mütehassısları [da] vardır. Bunlar beş senelik müddetle Türkiye'nin envestisman ihtiyacı ne olacaktır diye çalışmaya başlamışlardı. Müşterek Pazar ile mevzularımızın neler olacağı hakkında, arkadaşlarımız Kopman'a izahat verecekler[dir]. Bu konuda da bir çalışma yapmak lazım... Bazı arkadaşları bu husus için tavzif ettim...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu adamlar, aylardan beri boş duruyor[lar]. Ben bilsem boş durdurmazdım... Yapacakları hizmet, memleketin kalkındırılması bakımından esaslı olurdu. Bu adamlar, para falan da almıyorlarmış...

[MEHMET] BAYDUR: 200.000 Lira ödenecekti... Bunu ödememek için hiçbir sebep yok[tr]. Çünkü, bu parayı ICA ödeyecektir...

[DEVLET BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Ben emir verdim... Yanında bulunan zatlar, bununla uğraşıyorlar...

[MEHMET] BAYDUR: Onlar bilmezler... Bana gönderin [de], söyleyeyim... Bunlar, beynelmilel çapta muktedir insanlar[dır]. Müsaade buyurursanız, yatırım programımızı da, planlama işini ele aldıklarında yapsınlar...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Olur... Yalnız şimdiye kadar boş durmaları doğru olmamış...

[MEHMET] BAYDUR: Benim salâhiyetime giren mevzu olmadığı halde, kendisini tahrik ettim. Birçok kıymetli mâlûmat toplamışlar...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Şefik [İnan] Bey, evvelâ harâretle başladı. [Ama] sonra [işi] gevşetti...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Asıl sebep, planlama işinin Şefik [İnan] Bey'den alınmış olmasıdır. Ben İstatistik Dairesi'ne gittim. Orası, bir istirahathâne hâline gelmiş... Burayı mesûl bir insanın ele alması lazım[dır]. [Milli Birlik Komitesi üyesi Kurmay Yarbay] Ahmet Yıldız[640] oradan ayrılacakmış... Bir Umum Müdür Muavini getirmişler... Kalemi Mahsus'ta dahi muhatap bulamadım...

(Fethi Aşkın, fındık satış kooperatiflerinin durumunu anlattı.)

[FETHİ] AŞKIN: Hulâsa, kendilerine kendi yağlarıyla kavrulmaları lazım geldiğini anlattım... Çünkü, Ziraat Bankası'ndan alacakları paranın fâizi de, % 12 nisbetindedir. Bu seneki kredileri de, zannediyorum, temin edilmiş...

[MEHMET] BAYDUR: Yalnız bunların kooperatif dışında kalanları [da] var[dır]. Hatta üzüm müstahsilleri de aynı durumdadır. Biz kooperatifler dışında müdahale satışlarına girmek istemiyoruz. Ziraat Bankası, onlara herhangi bir tahdit koymuş değildir. Bunların sıkıntısı, mahsûl azlığından dolayıdır. Ona da gerekli tedbiri alayım...

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Fiskobirlik[641], mal sâhibi olanları bünyesine alıyor, [ama] olmayanları [ise] almıyormuş... Yarıcı olanlar da istihsâlin dörtte

birini temin edebiliyorlar. Bilhassa bu yarıcılar, sıkıntılı durumda[dır]lar.

Karadeniz sâhilindeki işsizlere iş bulmak için, bir halıcılık meselesi mevzuu bahis oluyordu. Seli halıları sâhibi, müracaat etmişti... Acaba bu adamları, bu türlü iş sahaları açmakla işsizlikten kurtarmak mümkün olmaz mı?

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: 2.000.000 Lira kadar para istiyordu...

[MEHMET] BAYDUR: “Bunun için, ister istemez, bir teşkilat kurmak lazım gelir...” dedik. Ayrıca, bu gibi şeylerin finansmanı için de, bir banka kurmak teşebbüsü var. Ancak, biz şimdi Seli’ye bir kredi sağlarsak, kendisi gayet iyi iş yapan bir müessese olmakla beraber, mümessillerinin de müracaatından endişe ediliyordu. Banka olursa, hepsini hâlledecektir. Tezgâh suretiyle halı yapımı, tâli bir meseledir. Asıl, kendi Seli fabrikası için kredi istiyor. Bu Kıbrıs’la da alakadardır. Heyeti umumiyesi 5.000.00’a [Lira] varıyor. Bu sağlandığı takdirde, Karadeniz bölgesine el atacağını söyledi.

[FETHİ] AŞKIN: Bu Karadeniz halkının derdi, halkının kesif ve arazisinin [de] dar olmasıdır. Biz Rize mıntıkasını çayla bu sıkıntıdan kurtardık. Şimdi deneme hâlinde Giresun mıntıkasında da çay ekimine başlandı. Asıl mahzur, birçok mıntıkalarımızın tek [bir] mahsûle bakmasıdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Yalnız Giresun, Rize’ye benzemez... Giresun’un dağı taşı fındıktır. Giresun’da fındıkları söküp de, çay yetiştirmek lazımdır.

[OSMAN] TOSUN: Bu çay denemeleri, oradaki müteşebbislerin yaptığı denemelerdir. Bu denemeler, düz ve eteklik sahalarda, birer ikişer dönüm hâlinde yapılmaktadır. Ama şimdiden bu denemelerden iyi netice alınacağını tahmin etmiyorum. Çünkü, yağış, Giresun’da 1.500 etrâfındadır [civârındadır]. Halbuki bunun 2.000’in üzerinde olması lazımdır. Şimdilik bu hususta fazla mücehhez değilim... Ama gelecek toplantıya daha dokümante gelirim...

Giresun’daki rekolte noksanına gelince... Mâlûmdur ki, meyvelerde mahsûl, bir sene bol, bir sene az olur. Tensip buyururlarsa, Ticaret Vekâleti’nce gönderilecek [olan] heyete, biz de bir arkadaş terfik edelim...

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Orada bir de elmacılık ve balıkçılık meselesi vardır. Fakat üç[ünün] beşinin bir araya gelip, işbirliği yapması lazımdır. Burası, birkaç kiremit fabrikası da ister.

[MEHMET] BAYDUR: Bu balık için süratli bir kredi imkânı sağladım... Amerikan yardımından Maliye'ye verilmiş [olan] 83.000.000 Lira vardı. Oradan 6.000.000'u [Lira] elimiz altına alıp, tahsis edeceğiz...

[ÇALIŞMA BAKANI] REŞİT BEŞERLER: İşgücü bakımından Giresun'da yaptırılan bir anket vardır. Aldığımız nisbetleri tayine çalışıyoruz... Karadeniz mıntıkasında ne kadar işsiz vardır? Miktar ve nisbetlerini yakında arz edeceğim... Ben bu gidecek komisyona, bizden de bir arkadaşın katılmasını fâideli görüyorum. Burada bilhassa el sanayiinin tesisinde fâide vardır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ordu, nisbeten ovası olan bir memlekettir. Ünye, Ordu'ya nazaran daha fenâ, Giresun'a nazaran [ise], daha iyidir. Samsun'a doğru istihsâl daha müsâittir. Zorluk, Ordu'dan sonra Giresun, Tirebolu ve Trabzon'a kadar olan saha içindir. Çünkü, kâmilen dağlık olan bu mıntıkada ekilecek bir karış yer yoktur. Fındıklardan istifade ederler. Bu bölgenin ekonomik ve sosyal durumunu baştan aşağı etüd edip, neler yapılmak lazım geldiğini tesbit etmeli[yiz]. Oralardan boş ve takviye etmek istediğimiz bölgelere muhaceret olabilir mi? Oralarda nüfus artımı da çoktur. Hanımlar çalışır[lar], erkekler [ise] kahvelerde oturur[lar].

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bulakkaya ve havâlisindeki yaylacılar da sâhilde kalmışlardır. Eskiden büyük ölçüde sürüleri mevcuttu.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Oralarda kar yağmadığı ve ot [da] bol olduğu için, belki hayvancılık olabilir. Biz yetiştirdikleri mısırı kendilerine verelim...

[OSMAN] TOSUN: Yalnız arazi dardır. Mahdut miktarda büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştirilmesi kâbildir. Buralarda deneme yapılacak hususlar vardır. Yalnız taş yoncasıyla sudan otu karışık, mısırın verdiği ot miktârının yedi misline yakın ot veriyor.

Fındıkçı bölgeler için üzerinde durulacak diğer bir mevzu da, mantardır. Mantarla beraber, bir de salyangoz var[dır]. Bunlar, ileriye şâmil hususlardır. Bu mantarların konserve olarak ihrâcı hâlinde, Avrupa ve Amerika'da büyük sarfiyâtı olduğundan, bir servet kaynağı olabilir. Bunlar, küçük işlerdir. Birer yarımşar dönümlük yerlerde, bol miktarda elde edilir. Bunlar, zehirli olmayan, kültürü yapılan mantarlardır. Bu ufak yerlerden, 300-350 kilo mantar kaldırılması mümkün oluyor. Yalnız ekiminin halka tanıtılması lazım[dır]. Sonra, ambalajı [da] var[dır].

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ama bu işleri süratlendirmeli [ve] uzatmamalı.

FEHMİ] YAVUZ: Bir de tavukçuluk var. İstatistiklere göre, memleketimizde ancak 5-6.000.000 civârında tavuk var[dır]. Karadenizliler, tavuk yetiştirmeye alışıktırlar. 20. asrın başlaması sırasında, Bartın civârından Almanya'ya yumurta gönderildiğine dair vesikalar vardır. Bu tavukçuluğun yem ve hastalık gibi meseleleri hâlledildiği takdirde, birkaç senede tavuk miktârını, 20-30.000.000'a çıkarmak kâbildir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Adam merak ediyor, yapıyor bir şey[ler], [fakat] bir hastalık geliyor [ve] hepsini mahvediyor...

(İçişleri bakanı, bu konudaki İtalya görüşlerini anlattı.)

[İHSAN] KIZILOĞLU (Devamla): Bu tavuk yem sanayiinde de o kadar ileri gidilmiştir ki, tavuktan horozsuz yumurta elde ediliyor. Bizde mezbahalardaki kanlar bile yem sanayiinde kullanılmaz [ve] proteinler [de] boşa gider.

[MEHMET] BAYDUR: Bizde iki tesis açılıyor. Onlar da, kanı tamamen değerlendiriliyorlar. Ellerine geçenin hepsini yem sanayiine satıyorlar. İstanbul'daki tesislerin de neler yapacağını bana bildirdiler.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: İki vekâlet aranızda anlaşın... Bu yem sanayiin Ziraat Vekâleti'ne bağlanması yerinde olur.

[OSMAN] TOSUN: O yolda çalışıyoruz efendim...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Şimdi konuştuklarımıza nazaran, Karadeniz için tetkik işi başlayacak... Ziraat Vekâleti, yem sanayii ile uğraşacak ve bu iş, Ticaret Vekâleti'nden oraya devredilecek... Tavukçuluk işinde azimli ve bilgili bir mütehassısa bu konu tevdi edilecek... Böyle bir adamınız var mı?

[OSMAN] TOSUN: Sizin istediğiniz şekilde, Cemâl isminde bir doçent var. Bizde hâli hazırda her üretme çiftliğinde tavukçuluk işi ele alınmıştır. Süreyyâ Çakıroğlu[642] diye bir arkadaş var ki, bu işe ömrünü vakfetmiştir. Serbest olarak da çalışmıştır. Ama bu işin bir de ilim tarafı vardır. Damızlık işinin fâideli olmaması, halkın bu sağlık işine ehemmiyet vermemesindendir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Hastalık geldi mi, köyde önüne geçmeye imkân yoktur. Bana diyorlar ki, Amerika'daki tavuk çiftliklerinin yalnız birisinde 60.000'den fazla tavuk olurmuş...

[İHSAN] KIZILOĞLU: İtalya'da arz ettiğim yerdeki tavuk adedi, 18.000.000'dur.

[OSMAN] TOSUN: Biz birden bire bu işleri ele alacak durumda değiliz. Önce zemini hazırlamak ve halkı tenvir etmek icab ediyor.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Tabiî zemini hazırlayacaksınız... İskân imkânlarını sağlayacaksınız... Kurslar açıp, adam yetiştireceksiniz... Bu kuluçka makinaları da hazırlık ister. Bakınız, şurada bir Tavukçuluk Enstitüsü var. Bir de [Atatürk Orman] Çiftli[ği'n]de var. Neden iki tânedir?

[OSMAN] TOSUN: Bizde kuluçka makinaları vardır. [Atatürk Orman] Çiftli[ği'n]deki [ise], daha ziyâde, üretme müessesesidir. Buradaki, ıslâh içindir. Bunlardan halka damızlık yumurta verilir. Hevesli şahıslara tavukçuluk öğretilir. Apartmanların içinde bile tavuk yetiştirenler vardır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bizim ormancılığımızın ileri gitmemesinin sebebi de budur. Fidanı verirsin, arkasını tâkip etmezsin... Legorn tavuklarını istediğin kadar ver. Köyde horozlar beklemektedir[ler]. Yine tavuk nesli dejenere olmaya mahkûmdur. Ben fidan işleriyle uğraşan

arkadaşlara sordum... “Geçen yıl verdiğin fidandan ne kadarı yaşıyor?” dedim. Bilmiyor...

(Tarım Bakanı, zirâî teknik imkânların memlekete yayılmasındaki güçlüklerden ve Ziraat Fakültesi’nin durumundan bahsetti.)

[OSMAN] TOSUN (Devamla): Bu davanın çözülmesi, yalnız Ziraat Vekâleti’nin gücünün dahilinde olan bir hâdise değildir. Bu işi, devletçe ve milletçe ele almadıkça, bu sahada iş yapmaya imkân yoktur. Şimdiye kadar bu memlekette herkes ziraatçi olmuştur. [Ama] asıl ziraatçiye ehemmiyet verilmemiştir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu konuda zâtı âlinizle anlaşamayız... Bence imkânsızlık diye bir şey yoktur. İmkân yaratılır. Ziraatçi, kendi buluşlarıyla, düşüncesiyle, ziraati yaratabilir. İdeal ziraatçi, Konya ovasında bir köye gider. Orada tarla ve arazi satın alır ve orada neler istihsâl edilirse, onu elde eder. Diğer taraftan da, köylüyü ikâz eder. Bence, bu memleketi bu fakirliğe götüren, bu tek mahsûldür. Arpa ve buğdaydır. Bu memlekete yeni ürünler yetiştirme usûllerini öğretmek lazımdır.

[OSMAN] TOSUN: Sizinle tamamen hemfikirim... İşi yepyeni bir zihniyetle ele alıp götürmezsek, bu meseleler hâlledilmez...

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Pancar fiyatları konusunda başbakanlık makâmına bir kararname için müracaatta bulunduk... 3,46 Kuruş’luk bir fark tutuyor. Şeker kanunun 8. maddesi gereğince, bakanlar kurulunun tasvibinden geçmesi lazımdır. Kıymetli arkadaşlarım kısa zamandan imzalarlarsa, mesele kalmaz...

Ayrıca, Alman mühimmat projesi var. Bir de umumiyetle sanayi davamız var. Mâlî meseleler hâlledilmeden, benim sınâî programı yapmama imkân yoktur. M[illî] B[irlik] K[omitesi]’nce derpiş edildiği veçhile, elimizdeki müesseselerin iktisadi bir hâle getirilmesi lazımdır. Tevârüs ettiğimiz borç miktârı, 6.667.000.000 Lira tutmaktadır. Devamını istediğimiz [ise], 4.345.000.000 Lira’dır. Bu devamını istediğimiz miktardan, bugüne kadar sarf edilen kısım, % 41’ine tekâbül edecek şekilde, 1.805.000.000 Lira’dır. [19]60-[19]61 seneleri için 1.602.000.00 Lira’ya ihtiyaç vardır. Sayın Maliye Vekili’nin Amerika’ya hareketinden evvel, bu paradan ne kadarının

verilebileceği husûsunda bir istizahta bulundum. Maalesef herhangi bir rakamın tasrih edilemeyeceğini söylediler. Onun için, tevârüs ettiğim bu vaziyette, Maliye Bakanı vekili [Fethi Aşkın]'dan olsun bir yardım rica edeceğim...

[FETHİ] AŞKIN: 400.000.000luk [Lira] bir kredi var. 250.000.000'u [Lira] Toprak Mahsulleri Ofisi'nin[dir]. 150.000.000 [Lira ise], serbesttir. Bunu mevsimlik kısa vâdeli kredilere vermek istiyoruz. Ekrem Alican ile temas ettik... 37.000.000'u [Lira] Sümerbank'a [ve] 23.000.000 Lira'sı da Et ve Balık Kurumu'na verilecektir... Ayrıca, Sümerbank vergilerini vermeye [ödemeye] başladı. Maliye Vekâleti'nden de alacağı vardır. Onun da verilmesini söyleyeceğim... Bu suretle, pamuk ve yün alması için, 50.000.000'a [Lira] yakın parası olacaktır... Sonra, Sümerbank'ın da satışları iyi gitmektedir. Yalnız bazı müesseseler[in], iyi yerlerde olmaması dolayısıyla, satışının iyi olmadığı söyleniyor. Et ve Balık Kurumu, bazı satış yerlerini kapatmak kararında idi. Kapatırsa, onlardan bir tânesi, Azot Sanayii'nin altındaki Sümerbank'a tahsis edilecektir ki, böylece satışların artacağı kanaatindeyiz.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Bu arada, bir de, ana politikamız arasında mütâlaa edilmesi lazım gelen, enerji ve elektrik davası vardır. Elektrik enerjisini elde eden Etibank, imkânlarını kontrol etmiş ve eski devirde bir fiyat tesbit etmiş... Etibank, satışlarında % 20 zarar kabul etmek suretiyle, halen zarar edegelmektedir. Bu, bir devlet politikasıdır. Bendeniz, yakıt ve enerji fiyatlarının, bütün memlekete şâmil olarak, sabit bir unsur olmasını fâideli görürüm... Ancak, iktisadi müesseselere, bu yükü yüklemek hakkını hâiz değiliz. Böyle bir kararı kurulumuz kabul ettiği takdirde, amortismanları da nazarı itibara alalım... Hakikaten yatırımların amortismanlarını kısa vâdeli hesaplamak doğru değildir. Ancak, kömür ve elektrik fiyatlarında, halka ve sanayie ucuz satmak istediğimiz takdirde, bunun tesirlerini yalnız Etibank'a yüklemek hakkına sahip değiliz...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bundan evvel enerji 7 Kuruş'a verilmiş... 17 Kuruş'a satılıyor... Bu sefer, gelen enerji için Etibank'ça daha yüksek fiyat talep edilmiş... Bu takdirde halka verilen miktârın [fiyatın] artması lazımdır. Barajlar, 70-100 senede amorti edecek şekilde hesaplanmalıdır.

[FEHMİ] YAVUZ: TEKmüessesesini kurarsak, santrallerin kurulmasına [ve] fiyat tesbitine, memleketin ihtiyaçlarına göre bir istikâmet vermek kâbil olacaktır... Arkadaşlarımız tensip ederlerse, bunu tahakkuk ettirelim...

[MEHMET] BAYDUR: Bu, hakikaten mühim bir meseledir. Bu finansman mevzuu doğrudur. Yalnız bu mevzu, o kadar [da] vahim değildir. Bunun 300 küsûr milyonu da [Lira] müemmendir. Ayrıca, kendi kaynaklarından ve Amortisman [ve] Kredi Sandığı'ndan[643] ve diğer yerlerden yalık [yıllık] plan içinde revizyonları yapılmıştır. Fakat siz finansman ihtiyaçlarını isterseniz, onlar dâimâ kabarık göstermek itiyâdındadırlar. Sonra, bunların büyük ölçüde fâiz külfetleri vardır. Ereğli kömürleri, senede Etibank'a 60.000.00 Lira fâiz öder. Bu fâizler bertaraf edildiği zaman, zannediyorum, Şahap Kocatopçuoğlu'nu [Kocatopçu'yu] tazyik eden şeylerin bir çoğu, bertaraf edilmiş olacaktır. Fiyat meselesi, hakikaten memleket için büyük tesirler yapacaktır. Bu hususta büyük teenniyle hareket edelim... Ekrem [Alican] Bey dönsün, bir an evvel konsolidasyon kanununu çıkartalım... Kendileri feraha kavuşacaktır...

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Teşekkür ederim... TEK kanununun[644] çıkarılmasına, İstanbul ve Ankara Belediyeleri'nin itirazı vardır. Bu belediyeler, enerjiden kazandıkları muazzam gelirleri, bu şekilde kaybetmekten endişe duyarlar. Halbuki Türkiye Enerji [Elektrik] Kurumu, elektriği normal şartlarla satacaklardır...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunun münâkaşasını yapacağız...

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Alman sipârişleri, üzerinde duracağımız bir mevzudur. Bir para meselesidir...

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Sene sonuna kadar 188.000.000 Lira para lazım[dır].

[FETHİ] AŞKIN: Bugün Amortisman [ve] Kredi Sandığı işleyemez [bir] haldedir. Bankalardan mevduat çekildiği için, bankalar, “tahvilleri satın alın...” diye tazyik ediyorlar. Bir şirketi ele alıyorsunuz... Oraya mütemâdiyen Soruşturma Kurulu[645] gidiyor... Müfettişler gidiyor... Bu, müesseseleri muazzam sarsıyor. 45 sâyılı kanun[646] kaldıkça da, bu hâl kalkmayacaktır...

[ADALET BAKANI ÂMİL] ARTUS: M[illî] B[irlik] K[omitesi] ’nde de bu gündeme girdi [geldi]. Toplanınca, derhal ele alacaklar...

[FETHİ] AŞKIN: Tetkik Komisyonu’nu çağırdım [ve] “elinizdeki işleri bitiriniz [ve] yeni gelenleri [de] bir kenara koyunuz...” dedim.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bir inkılap yapılırken, bu gibi hatalar olur. Vaktinde tedbirler almazsak, bizim çok büyük zorluklara düşmemiz muhtemeldir. Bunu birkaç Heyeti Vekile’de ele alıp, üzerinde durmalı[yız].

[FETHİ] AŞKIN: Hemen ilâve edeyim [ki], ilk günlerdeki mevduat çekilişi azalmıştır. Bir iki ay sonra daha da çoğalacaktır...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Selâmlarım...

Kapanma saati: 12:30

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (37)

3 Ekim 1960, Pazartesi

Açılma Saati: 10:30

Hazır Bulunmayanlar: İçişleri, Dışişleri, Mâliye, Bayındırlık, Maarif, Adalet ve Devlet ([Nâsır] Zeytinoğlu) Bakanları

Başkan: [Başbakan] Org[enera]l Cemâl Gürsel

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Gündemde neler var?

[DEVLET BAKANI HAYRİ] MUMCUOĞLU: Milli Korunma Kanunu'nun[647] kalkması dolayısıyla, hükümden düşmesi gereken bir 1141 sayılı karar[648] var. Bunun farkında olanlar benden soruyorlar... Yarın, o bir [öbür] gün yeni kâğıt talebiyle, gazeteciler ve kitapçılar geleceklerdir... "Eğer serbest rejime gidersek, vaziyet ne olur?" diye, Sanayi Bakanı [arkadaşımla istişâre ettik ve neticede, Heyeti Celilenin bir prensip kararı almasının uygun olacağına kâni olduk...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Düşündüğünüz tedbir nedir?

[SANÂYİ BAKANI ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Mevzu, iki üç istikâmette inkişâf ediyor: Gazetelerin ikinci baskı yapmaları ve altı sayfadan fazla basmaları, eskiden men edilmişti. Yalnız haftada bir gün sekiz sayfa olarak gazete çıkarabileceklerdi. Ancak baskı miktârında serbestçe hareketleri mümkün kılınmıştı. Bugün için gazetecilerin bir sendikası vardır. Bunlar benimle görüştüler. Derler ki, "Hakikaten bir tahdit olmadığı takdirde, bilhassa duruşmalar sırasında, uluorta yazılarla, halk efkârını temevvüce sevk edecek yazılar olabilir... [Fakat] biz de bunu uygun görmeyiz..." Nâşit [Hakkı] Uluğ[649] Bey gelmiş ve bunları söylemiştir. Bir de gazete kâğıdı fiyatının düşmesini isterler. İkinci baskı vesâire [ise], kanun mevzuudur. Bugün öğleden sonra, [Türkiye Selüloz ve] Kâğıt Fabrikaları [Anonim

Şirketi] [SEKA] Umum Müdürü gelecek...[650] [Hayri] Mumcuoğlu ile beraber, bunu bir neticeye bağlamak istiyoruz...

Gazete kâğıdı fiyatındaki talepleri, bugün çok yersizdir. Sebebi, onlara tonu 1.050 Lira'dan verilirken, kitapçılara 2.500 Lira'dan veriyoruz. İstanbul'da yaptığımız toplantı sırasında, bir kitapçı çıktı [ve] konuştu ve "Gayet tabiîdir ki," dedi, "gerek Sanayi Vekili olsun ve gerekse Ticaret Vekili, bizden ziyâde gazetecilerden çekinirler ve onlara taviz vermek isterler." Oradakiler 150 kişi kadar vardı. "Herhalde onlara kâğıt satıp, bizim de onlardan gazete kâğıdını satın almamıza göz yumarlar" dedi. Bu, hakikatin ifadesi bir sözdü. Onun için, gazetecilerin [kâğıt] fiyatı[nı] indirme teklifleri tehlikelidir.

Bunun başka bir şekli [daha] olabilir: Gazete kâğıdı ithâlâtını, bizim İzmit Kâğıt Fabrikamız yapmaktadır [ve] kâğıt sıkıntısı da yoktur. Onların talepleri, biraz daha ucuz olmasını temindir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Gazeteyi de ucuzlatıyorlar mı? Bir metelik vermeyin... Altı sayfadan fazla da çıkmasın...

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU] (Devamla): Adedini çoğaltırlar... Ancak, adedini çoğaltıyoruz diye, kâğıdı başka yerlere verirlerse, bunu pek kontrole imkân yoktur. Aynı fiyata verildiği takdirde, ithâlâttan meydana gelecek kâr, biraz mütevâzi olacaktır...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Kârı azaltılır... Fakat zarar istemem...

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU] (Devamla): Gazetecilere bir tenzilât yapmayacağız... Bunun bir kânûnî müeyyidesi olmak lazım gelecek[tir].

[HAYRİ MUMCUOĞLU]: Bunun reaksiyonları olabilir. Bugün gazeteciler, yine ikimizin üzerinde yazacaklardır. Belki Cumhuriyet [ve] Vatan gibi büyük gazeteciler, ithâlâtı kendileri yapmak isteyeceklerdir. Bugün çeşitli masraflar çıktıktan sonra, Kâğıt Fabrikası'na % 10 kâr kalıyor. İthâlâtı gazeteciler yapmak istedikleri takdirde, spekülâtif hareketler meydana çıkıyor. Bunun hayli pürüzleri [de] var[dır]. Sonra, ithâlâtı zamanında yapamıyorlar [ve sonra da] gelip, başkasının kâğıdını kendilerine istiyorlar.

Arkadaşım bir not hazırlamışlardır. Bu bakımdan bunun düşünülmesi icab ediyor.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Bendeniz de sendikacılar mümessiliyle konuştum [ve] dedi ki, "Eğer İzmit Kâğıt Fabrikalarımız, lüks kâğıt imalinden vazgeçerek, gazete kâğıdı imâl ederlerse, biraz iş düzelir..." dedi. Sonra dediler ki, "Gazete kâğıdı yapmayın... İthâl edilsin... Fakat piyasanın arzu [arz ve] talep kâidesi, bu imkânı sağlamamaktadır. Onun için [de] gazete kâğıdının diğer yarısı ithâl ediliyor."

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Matbuatın keyfine göre hareket edecek değiliz. Mantık neyi icab ettiriyorsa, onu yapalım...

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Bendeniz bir daha tetkik ettireceğim [ve] arkadaşları [da] sıkıştıracağım... İmkân olursa, onlarda da, ithâlâttan kârımızı tahdit etmek suretiyle, biraz daha düşürelim...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Niye düşüreceksiniz? Bugünkü fiyattan dahi bunlar, dünyayı kazanıyor. Onlar gazeteci değil... İçlerinde milyonlar kazanan tüccarlar var. Asıl ilân tevzii işi bir esâsa bağlansın... Asıl feryat, o zaman başlayacak...

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ] AŞKIN: Bu gazete kâğıtlarının gümrük vergisi % 5'tir. Gazeteyi fazla basıyor, farkı geri alıyor ve kilo ile satarak, yine de kârını yapıyor. Bir nevi kâğıt ticareti olan bu hâli önlemek için, gazetecilerle kitapçıların [kâğıt alımı] fiyat farkını [ortadan] kaldırmak lazımdır. Eskiden satamazlardı. Çünkü, gazete kâğıdı, eskiden filigranlı idi [ve] hafif ışık veriyordu. Satsalar bile, kaçakçılık olurdu. Bu % 5 ile kazançları fazla oluyor.

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI FEHMİ] YAVUZ: Gazete kâğıdının tonunda buyurduğunuz 450 Lira'lık [alım fiyatı] fark[ı] mühimdir. Kitapçılara da aynı ucuzluk yapılacaksa, o vakit kitap ve defterlerin fiyatından da biraz indirme [indirim] isteyebiliriz. Hiç olmazsa % 20'nin biraz altında bir ucuzlama yerinde olur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Kitabın fiyatını kim ucuzlatacak? Bunun o kadar [çok] şeyleri var ki... Sayfa adedi artar... Ebâdı küçülür... "Şu kadar

ebatlı, şu kadar sayfalı kitap, şu kadara verilir...” denirse, belki olur... Ama bu sefer de ihtivâ ettiği fikirlerin kıymeti bakımından bir ayarlama gerekebilir. Defterler de mühimdir.

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI FEHMİ] YAVUZ: Bunu yalnız okul kitap ve defterleri için teklif ediyorum.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: En çok üzerinde duracağım mesele, sayın [Hayri] Mumcuoğlu ile bana teveccüh edecek olan suâllerdir. Binâenaleyh, gazetecilerin yalnız kitapçılara âid fiyatların düşürülmesini suiistimâl etmemeleri için, bunu sırf Milli Eğitim Bakanlığı’nın kitapları ucuzlatma yolunda bir tedbiri olarak bildireceğim...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ne de olsa gazetecilerden korkuyor... Ne ise, bir formül bulunsun da...

[MİLLÎ SAVUNMA BAKANI FAHRİ] ÖZDİLEK: Sayın Sanayi Bakanı’ndan Adana’daki ikinci sondajın neticesini öğrenmek istiyorum. Gazeteler, “petrol çıktı” demişler...[651]

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Adana’daki bu ikinci kuyudan, gazetelerin sorduğu netice çıkmamıştır. Sondaj, petrollü sahada devam etmektedir. fakat petrol zenginliğini ifade etmiyor.

[DEVLET BAKANI HAYRİ] MUMCUOĞLU: Efendim, geçen oturumda da mevzuu bahsoldu: Bizim Türk çocuklarından Camiül’Ezher’e gidenler var.[652] İstanbul’da İmam-Hatip Okulu’nun ikinci devre mezunlarını kabul eden [Yüksek] İslâm Enstitüsü[653] diye bir müessese vardır. Bu müessesenin 75 yatılı kadrosu var. Diğerleri [ise] nihârîdir. Nihârî olan talebeler, buraya devam imkânını bulamıyorlar. Bunlara Diyânet İşleri [Başkanlığı]’nca Müftülüklerde bir takım işler vermişler... Sonra bir kanun çıkmış... Orada deniliyor ki, “talebe olup da, yüksek mektebe devam edenler, devlet dairelerinde hiçbir suretle iş alamazlar.” Halbuki bunların görecekleri işler, mektebe devamlarına ve hizmetin aksamasına mâni olacak mâhiyette değil[dir]. İzin verirseniz, bu kanuna istisnai bir fıkra ilâve etmek suretiyle, bu çocukların okula devamına imkân bırakmalıyız. Esâsen orada istisnai hükümler vardır. Bunların çoğu, yüksek din ilmi tedris edememeleri yüzünden, Camiül’Ezher’e gidiyorlar.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunun ne faydası oluyor onlara?

[ULAŞTIRMA BAKANI SITKI] ULAY: Her giden talebeye ayda 10 Mısır Lirası verilir.

[FEHMİ] YAVUZ: Bu yatılı durumunu 100'e çıkaralım... Fakat sistemi değiştirirken, çok dikkatli olmak lazımdır. Bu kanun zaten rahnedâr edilmiştir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu Camiül'Ezher'e gidenlere pasaport vermemeli veya Türkiye'ye tekrar girmelerine engel olmalı[yız].

[MEHMET] BAYDUR: Pasaport Kanunu'na[654] göre, pasaportsuz seyahat edenlerin, Türk Konsoloshânesi'ne müracaat müddeti altı aydır. Cezası varsa da, müeyyide mâhiyetinde değildir. Vatandaşlıktan ıskât da mümkün değildir. Çünkü, [Türk] Vatandaşlık Kanunu'nda[655] hükümler belirtilmiştir. Vatandaş oldukları için tard ve teb'it dahi mümkün değildir. Herhalde idari bazı tedbirler düşünülebilir. [Yüksek İslâm] Enstitümüze daha kolaylıkla alınmaları imkânını sağlamakla bu mümkündür.

[SITKI] ULAY: Tahsilli olarak giderlerse, o kadar tesire kapılmazlar. Bu sebeple, İmam-Hatip Okulu mezunlarından birkaçını, mütekâbiliyet esâsına dayanarak, oraya göndermekte isâbet vardır.

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Hepsi 222 kişi imiş... Bu Müftülüklerde çalıştırılan ve hitâbet vazifesi alan talebenin, ayda eline 280 lira [maaş] geçiyor. Yarı[m] gün de tedrisat var. Sonra, bunların [Yüksek] İslâm Enstitüsü'nde okudukları da, İmam-Hatip Okulu'nda okuduklarının tekrarından ibaret imiş ki, bundan da şikâyet ediyorlar. 4007 sayılı kanun çıkıncaya kadar, vekâletlerin okuttukları talebeler vardır. Bilahire yüksek tahsilliler çoğalınca, bu kanun çıktı. Biliyorsunuz, yüksek okullarda devam şartı vardır. Eskiden dersler öğleden evvel olurken, şimdi öğleden sonra [da] seminerler var. Yani, bir talebenin aynı zamanda memur olması imkânı yok. Bütün Türkiye'de ondokuz İmam-Hatip Okulu vardır. İstanbul'da [sadece] iki üç tânedir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu, etüd edilebilir... Üzerinde durunuz...

[FEHMİ] YAVUZ: Özet olarak, Camiül'Ezher'de okuyanlara bir şans verelim... Bir kısmını kurtarmak belki kâbildir...

[MEHMET] BAYDUR: İhrâcatı Geliştirme [Etüd] Merkezi[656] kurulmasına dair olarak, [Milli Birlik] Komite[si'n]de bir kanun [tasarısı] [657] var[dır]. Memleketteki ananevî ihraç mallarımızın dışında kalan bazı maddeler var ki, onlar ihrâcatta yer almıyor. Bu merkez, onlar hakkında etüdler yapacak[tır]. Bir tek Kuruş sarf etmeden, bunlar yürütülecek... İndelhâce ecnebi mütehassıs [da] çalıştıracaklar... Finansmanı da, gelecek sene Amerikan yardımı karşılıklarından yapılacaktır.

Bu merkez, bu malların hangi memleketlere çıkarılması [satılması] lazım geldiği gibi hususları etüd edecekler [edecek] ve çok çabuk istikâmette, ihrâcâtımızı artırma yolunda mesâî sarf edeceklerdir [edecektir]. Meselâ, mermer, bizde mebzûlen bulunan bir madde[dir]. İsrâil, bundan büyük faydalar sağlamıştır. Nârenciyenin de ihrâcat noktasından büyük istikbâli var[dır]. Fakat geçen gün İsveç Sefiri geldi ve "İsveç, şu şekilde bir ambalaj ister... Bundan inhirâf ederseniz, biz almayız..." dedi. Şimdi her memleketin ihtiyacına göre bir ambalaj, bir prezentasyon sistemi var. Bu merkez, bu yolda bize tavsiyelerde bulunacak[tır]. Bu iş, [Devlet] Planlama [Teşkilatı] [DPT] ile de alakadar[dır].

Bu, Ticaret Vekâleti' ne bağlı bir teşkilat olacaktır. [Milli Birlik] Komite[si 'n]deki arkadaşlara da izah ettim. Bununla, zâtı devletlerinin alakadar olmasını rica ediyorum.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ben yarın [4 Ekim 1960 Salı günü] İstanbul'a gidiyorum... [Milli Birlik] Komite[si]'ne anlatıverin...

[SITKI] ULAY: Yazıyorum efendim...

[MEHMET] BAYDUR: İkinci ricam: Petrol Ofis'in bâyilikleri var. [Petrol] Ofis'in benzin satışı, diğer kumpanyaların rekâbeti karşısında düşüyor. Sebeplerinden birisi, [Petrol] Ofis'in bünyesidir. Bunu anonim şirket hâline getirmek icab ediyor kanaatindeyim. Meselâ, Türkiye Petrol[leri Anonim] Ortaklığı[658] var. Petrol Ofis ise, Caltex'in[659] satış müessesesidir. Caltex mümessilleri diyorlar ki, "Petrol Ofis'i nasıl isterseniz işletin... Fakat tevzi teşkilatının müessir bir şekilde işlemesi şarttır. Yoksa, cenupta açılmış

rafineri ile rekâbet edemez...” Petrol Ofis’in satışları bir hayli azalmıştır. Sebebi [de], kendilerinin [satış] teşkilatı yoktur.

[Ticaret eski Bakanı] Cihat [İren] Bey zamanında emir verilmiş [ve] birçok bâyiliklerin mukâveleleri feshedilmiş... Esâsen mevcut bâyiliklerin bir kısmı, politik sebeplerle tayin edilmişti. Bu hususta gayet objektif kıstaslar koymak lazım geliyor. Mütehassıslar diyorlar ki, “Münhasıran DP’lileri tasfiye edeceksek, bunu yapalım... Fakat bunların içinde, parti camiâsına intisâp etmiş olmakla beraber, nâmuslu adamlar da vardır.”

Üçüncüsü de, bizim subaylarımızdan müracaat edenler var[dır]. Benim bu hususta düşündüğüm şu[dur]: Eğer heyeti celile de tensip ederse, subaylarımıza bir priyorite [“priority”] [öncelik] tanıyacağım... Bunlara ileri sürülen itiraz, “Bunlar, ticari hususları bilmezler... Halbuki petrol satışları, ticari usûllerle işler...” Bence bu itiraz vârid değildir. Ellerinde biraz sermayeleri de vardır. Hepsi dürüst insanlar...

İkincisi, garip bir şey var: Petrol Ofis, pompaları ve kamyonları ithâl etmiş... Bu adamlara satmışlar ve paraları [da] ödenmiş... Bir kararname ısdâr edilmiş ve bu kararnameye göre, amortisman bedelleri tayin edilirken, kısa zamanda ifâsı mümkün kılınmış... Dolar, o vakit 280 Kuruş iken, bunlar gelmiş ve ucuz amortisi sağlanmış... Şimdi hesâbını yaparsak, bunlara beş para vermeden, bu şekilde [geri] almak kâbil[dir]. Meselâ, bir pompada 2-3.000 Lira’lık kıymet var ve adam parasını ödemiş... Yeni tesis kurmak meselesi de, ağır bir külfettir. Eğer heyeti celilenin başka bir düşüncesi yoksa, eski acentalıkları partizanlardan ayıklama sırasında, az günâhlıları ibkâ edelim ve açılan yerlere [de] subaylarımızı tayin edelim... Eğer subay kadromuz bunları tamamlamazsa, hakikaten eli yatkın ve sermayesi [de] olan kimselere bunları tevdi etmek lazımdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: [Artık] çâresini siz bulun...

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Bu mevzu çok müstaceldir. Bugün Türkiye Petrolleri [Anonim Ortaklığı], bir taraftan yeni petrol sahaları bulmak ve işletmek, diğer taraftan [da] Raman ve Batman havzasındaki petrolleri çıkarmak ve Petrol Ofis vâsıtasıyla satmak, diğer taraftan [da], İstanbul Petrol rafineri[si] (İPRAŞ) nâmı altında İzmit’te kurulan rafineriye hissedâr olarak, Caltex ile beraber, ortak olarak üç vazife ile bağlıdır. Satış teşkilatı

ise, Ticaret Vekâleti'ne bağlı Petrol Ofis tarafından yapılır. Caltex firması, Petrol Ofis'e dışarıdan getirdiği akaryakıtları verdi ve bunları kendisi ithâl etti. Binâenaleyh, Caltex, senelerden beri Türkiye Hükûmeti'nin bir nevi resmi sektörüne akaryakıt veren [bir] müessese hâlinde idi. Bu yüzdendir ki, iki rafineride de bizimle ortak olarak çalışmaktadır. Ancak, Petrol Ofis'in satış teşkilatı, maalesef son zamanlarda iyi gitmemektedir. Arkadaşımın da buyurduğu gibi, birçok teknik ve mali külfetler altındadır. Evvelâ para kâfi gelmemektedir. Bilhassa Mersin'de kurulmakta olan ilk rafineri[ATAŞ][660] dolayısıyla, Amerika ve ortakları, muazzam bir kampanyaya şimdiden girmişler [ve] Türkiye'nin her yerinde satış şebekesini en mükemmel şekilde kurmaya başlamışlardır. Bu, teknik ve profesyonelman yapılan iş yanında, Petrol Ofis'inki sönük kalmaktadır. Sonra, İstanbul'daki İPRAŞ[661] rafinerisi, "biz petrolü istihsâl etsek dahi, bunun satışı zor olacaktır" demiştir. Bu bakımdan, halen Maliye Vekâleti'nde ve diğer taraftan [da] Sanayi Vekâleti'nde uzmanlar, Ticaret Vekâleti uzmanlarıyla beraber, "acaba bu satış teşkilatını ne şekilde organize edelim?" diye bir çalışma yapmaktadırlar. Bu da gösteriyor ki, Petrol Ofis'in bünyesi, muhakkak değişmelidir.

İmkânlardan bir tânesi, bizim devlet sektörünün % 51 hissesi yanında, Caltex vesâireyi de ortak yaparak, satışının Avrupaî [bir] şekle konulması ve teşkilatının bütün memlekette yayılmasını hazırlama keyfiyeti var.

Bunda esaslı olarak, Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları'nın [Paşabahçe][662] mevzuunu arz edebilirim... Senelerden beri bu fabrika da, ucuz akaryakıt bulmak için çırpınıp duruyor. Çünkü, bizim memlekette akaryakıt olarak motorin bulunur ve tonu [da] 650 Lira'dır. Diğer memleketlerde 280 Lira'ya kadar satılan yağlar vardır. Biz bu yönden senelerce istismâr edildik ve millet olarak bu imkânlardan faydalanamadık ve çok ağır şartlarla ithâl edilen ve yüksek döviz verdiğimiz motorini, akaryakıt olarak kullanmak mecbûriyetinde kaldık. Ne vakit ki, Mersin rafinerisi [ATAŞ] kuruldu, Mobil Oil flört etmeye başladı. Ondan evvel, Petrol Ofis ile diğer şirketlere müracaatlarımız vardı. [Fakat] hiçbirisinden bir alaka görmedik... Mobil Oil [ise], gayet müsâit şartlarla [ve] kredi ile iş yapmaya râzı oldu ve Paşabahçe'de [halen] bir tesis yapılmaktadır.

İkinci fabrika... Ruslarla yapılan pencere camı fabrikasına da müracaat ettik. Petrol Ofis'in dördüncü derecede fiyat veremediği mali bünyesinin imkânsızlıkları, buna imkân göstermedi. Yine Mobil Oil ile mukâvele yapmak mecbûriyetinde kaldık. Bu da gösteriyor ki, bir iki sene sonra çalışacak [olan] akaryakıt fiyatlarını ele alarak, Mobil Oil, hazırlıklar yapmaktadır. Yalnız bizim fabrikalarımızla kalmamış, diğer fabrikalar üzerinde de câzip tekliflerde bulunmuştur. Petrol Ofis, bu gibi mukâveleleri yapamazsa, ileride müşkül durumda kalacaktır. Binâenaleyh, ağır yaşları [yağları?] satacak mahreçleri şimdiden tesbit etmek lazımdır. Binâenaleyh, vekâletler arası çalışan bu komite, zorlukları da ortaya sokarak [koyarak], icab ederse ecnebi sermayesini de içine alan bir hayırlı şirket kurarsa, iyi olacaktır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Tetkik edin... Ne yapmak lazımsa, onu tesbit edelim...

[FETHİ] AŞKIN: Bu Petrol Ofis'in durumu hakikaten fenâ[dır]. İyi çalışamamasının sebeplerinden biri de, alacaklarını vaktinde tahsil edememesinden ileri geliyor. Milli Savunma Bakanlığı, Karayolları [Genel Müdürlüğü], İstanbul Belediyesi vesâireden 100.000.000 Lira alacağı vardır. Buna mukâbil, Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı'nın Petrol Ofis'ten 33.000.000 Lira alacağı vardır. Petrol Ofis'in Maliye Vekâleti'ne de borcu vardır. Bu öyle karışık bir iştir ki, hepsi birbirini tazyik eder. Hepsi [de] haklı[dır]. Petrol Ofis de, borçlarını tediye edemiyor. Çünkü, alacaklarını alamıyor...

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Bunlar, altı yedi seneden beri devreden borçlardır. Bütçeye konu[l]r, [fakat] karşılık olmadığından dolayı, verilemez...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Yapacakları tetkikâttan bu çıkacaktır... Hükûmet programı ne oldu?

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Bazı vekâletlerden programlarını almadım. Diğerleri bendedir. Yalnız bu program, bir arkadaşımızın kaleminden çıkmamalı[dır]. Bunu, bir heyet yapmalı[dır].

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Buraya realiteleri koymalı[yız]. Meselâ, Ulaştırma Bakanlığı'na lokomotifler için 18.000.000 Dolar veriyorlarmış...

Ulaştırma [Bakanlğı]'na 62 lokomotif için DLF[663] yardımı vereceklermiş... Meselâ, "Münâkalât Vekâleti'nde bu sene şu yapılacak... Şu yolun rayları değiştirilecektir..." gibi şeyler programa girmeli[dir]. Milli Eğitim Bakanlığı'nda, normal mesâîye ilâveten, bir milli eğitim seferberliği ele alınacağı, programda zikredilmeli[dir]. "Şu sahalara, şu kadar öğretmen bulunacaktır..." falan demeli[yiz]. Realite dışındaki laflardan uzak kalmalı[yız]. Evvelâ bunun terkibi yapılsın... Ondan sonra [da] Heyeti Vekile'de nihâî karara bağlarız... Bu iş, gelecek hafta olmazsa, daha sonraki hafta muhakkak olmalı[dır]. Çünkü, iş biraz gecikti... Bu işi, bir tahrir heyetinde ele almak mümkündür.

Bu Kemik Veremi Hastahânesi ne oldu? Maliye Vekili gelince, buraya lazım olan 150.000 Lira'yı daha bulacak ve vereceksiniz... Hastahâneler darmadağınık... Ameliyathânesi [de] ayrı... Buranın kaloriferi de çalışmaz...

[SAĞLIK ve SOSYAL YARDIM BAKANI] RÂGIP ÜNER: Daha Maliye Vekâleti'nden çıkmadı.

[SITKI] ULAY: Biz Sağlık Bakanlığı'na Yalova kaplıcalarını vereceğiz... Bir gelir kaynağı olur. Orada bir termal otel[664] var ki, bizim Denizcilik Bankası işletemiyor.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Serbest adamlara verin... Orayı Sağlık Bakanlığı da işletemez... Beş sene için ihâleye koyun...

[SITKI] ULAY: Bir de Ankara Belediyesi'nin [bir] işi var[dır]. Ben Ulaştırma Vekili olarak arz ediyorum... Buraya İtalya[n] yardımından otuz tâne toleybüs alacaklarmış... Fakat "ödeyeceğiz" diye imza edilmediği için, Ankara Vâliliği'nce bekletiliyormuş... Paranın ilk taksidi gönderilmiş... Fakat otobüsleri sevk etmek için, hükûmetin garantisi lazımmış... Veyahut Hariciye Vekâleti, "Vâlinin imzası mûteberdir" demeli imiş...

[MEHMET] BAYDUR: Bu İtalyanlarla olan anlaşmanın tatbikâtı, imza dolayısıyla kaldı. Bir kısmını iptâl etmişler... 34.000.000'u [Lira'sı ise] bağlanmıştır. Nisan [ayın]dan beri olan rötar, bu yatırım mevzularının bir esâsa bağlanmamasından dolayıdır. Şimdi Maliye Vekâleti'nin bunu vermemesi için [artık herhangi] bir sebep [de] kalmamıştır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ben Hariciye Bakanı vekiliyim... Getirsinler, yazayım ve "mûteberdir" diyeyim...

Askeri kanunlar [kanun tasarıları] hazırsa, [Milli Birlik] Komite[si]'nin ilk içtimâlarında çıkarılması lazımdır.

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Şu bir iki gün içinde sunacağız...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Geçende de söyledim... Bir adamın bir teklifi var. Diyor ki, "Memleketin ticari ve sınâî hayatını tahrik etmek ve kül hâlinde ekonomisini düzene koymak için, bir mali imkân lazımdır. Memlekette şu kadar esnaf var. Senede beheri 500 Lira vergi verse, şu kadar eder... Tüccar verecek... Memur verecek... Bütün bunların yekûnundan 1.000.000.000'a [Lira] yakın bir para toplanır. Bu vergi, husûsî mâhiyette olarak toplansın ve sizin bütçenizin yanında bir istinatgâh, bir muharrik olsun... Paralar herkesin cebinde duruyor ve âtıl vaziyettedir. Siz alırsınız..." diyor. "Bu, bir hareket meydana getirir ve böylece, birçok aksak işleri [de] düzeltirsiniz..." [diyor].

Bunu Maliye Vekâleti, pek esaslı tetkik etmedi. Onlar, "normal yollarla elde edilecek vergi, bunu hâlleder" diyorlar. Ama bunun hedefi başka... Meselâ, Petrol Ofis [ile] Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı meselesi var. Bu fondan derhal bir para verilmek suretiyle, onlar serbestîye ve hafifliğe ulaştırılabilir. Sonra, kalkınma planında [da], bu fondan o merkezî sıklete yardım yapılabilir. Bana câzip gelen bu şeye karşı, Maliye Vekâleti, "ürkütürüz" falan dedi. Halbuki adamın teklifi ürkütücü mâhiyette değildir. Senede 20-25.000 Lira asgari kâr yapan adam, en çok 500 Lira [vergi] veriyor.

Şunu da ilâve edeyim [ki], biz normal üstü işler yapmak istiyoruz. Tutumumuzda bu fevkâlâdeliğin olması lazım geliyor. Ama bu ancak para ile olur. Arkadaşların bunun üzerinde fikren hazırlanmalarını ve bu adamın bu teklifinin ortaya konup, işlenmesini istiyorum.

[FEHMİ] YAVUZ: Yazılı teklifi varsa, teksir edip, görüşelim...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Seri işler yapmaya hevesli bir hükûmet için, [bana] iyi ve zarûrî gibi geldi...

FEHMİ YAVUZ: Varlık Vergisi[665], çok fenâ tatbik edildi. Maliye, belki ondan korkmuştur. Bu, bir nevi salma gibi bir şey olacak... Mamaafih inceleyelim...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Maliyecilerin kaprisleri vardır. Teklifleri dinlemezler...

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Efendim, Adalet Bakanı [Âmil Artus]'un şöyle bir yazısı varmış...

(İnkılap Mahkemelerinin Kurulmasına Dair Kânun [Tasarısı][666] gereğince kurulacak [olan] mahkemeler hakkındaki yazıyı okudu.)

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu inkılap mahkemelerini kurma zarûreti hâsıl oldu. Birçok meseleleri hâlledemedik... Şarktan bir sürü sergerdeyi topladık, Sivas'a getirdik, [fakat] dört aydan beri [hiç] bir şey yapamadık.[667] Biz istiyoruz ki, bu adamlar garba nakledilsin[ler]... Bu adamların, memleketin bütünlüğünü bozucu hareketleri vardır. Bunları, inkılap mahkemeleri kararıyla garba nakledelim...

[FEHMİ] YAVUZ: Esas hakkında mâruzatım olacak... Biz buna bir iki celsemizi verdik [ve] gördük ki, bu mahkemeler, Sivas meselesini hâlletmiyor. O zaman arkadaşlarım dediler ki, "Makable şâmil kanun olması ve bu sebeple, bu adamları bu mahkemede ele alıp, garba nakletmek mümkün değildir. Hem maksadı hâlletmiyor, hem de tahminimizin çok fevkinde bazı karışıklıklar ve aksülâmeller yapacaktır." Bu itibarla, listelere girmeden, esas hakkında bir müzakere açılmasını rica edeceğim.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Şimdi Urfa'da bir Kürtçülük hareketi var. Bazı eşhas, orada Kürtçülük için bazı çalışmalar yapıyorlardı. Onlar da Sivas'a getirilmişti. Onlar da İnkılâp Mahkemesi'ne verilecektir... "İnkılap mahkemeleri fenâ tesir yapar" fikrini kabul etmiyorum. Bence lüzumludur.

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Bu mahkemeler kurulur [ve] icab ettiği zaman faaliyete geçer. Sivas'ta bir ve iki numaralı gezici heyet olacaktır. Biz Sivas'takini seçeriz...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Kanun bunu hâlletmiyor mu?

[FEHMİ] YAVUZ: Buna birkaç saatimizi verdik ve Sivas meselesini hâlledemedik... Müsaade ederseniz, Adliye Vekili'nin gelmesini bekleyelim... Belki bir tek mahkeme ile karara varılabilir. Öyle hükümler vardır ki, MBK'ya [ve] Devlet Başkanı [Cemâl Gürsel]'e söz atanların bile, tamamıyla elâstikî bir takım suçları, bu mahkemeye getirilmek istenilmiştir. [Oysa] bunlar âdi suçlardır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Hulâsa, gazetelerin yazdığı laflara ehemmiyet vermeyeceğiz... Petrol Ofis ve Türkiye Petrolleri [Anonim Ortaklığı] müesseselerinin vaziyetleri tetkik edilecektir... İtalyan kredisi tarafından temin edilmiş olan Ankara'nın 33 troleybüsü getir[t]ilecektir... İzmit Kemik Verem Hastahânesi'nin ıslâhı için 150.000 Lira temin edilecektir... Program üzerinde çalışıldığı ve hazır olduğu ifade edilecektir...

[SITKI] ULAY: "Bundan sonra zarârı kabul etmiyorum" demiştiniz... Biz yalnız kömür ve mâden cevherinden 250.000.000 Lira zarar ediyoruz. Şimdi Maliye Bakan Vekili ile de görüştük... Bu maliyetin altında satış durdurulmazsa, DDY iflâs edecektir. Bize maliyetin altında taşıtıyorlar, [ama] kendileri kâr ediyorlar.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Bu mevzuu [Devlet] Planlama Dairesi'nin [DPT'nin] tahakkukuna bırakalım... Bugün müesseselerin normal şartla, zararla iş yapmamaları lazımdır diye, biz de bu müesseselerin maliyetlerini kontrol etmez ve hizâya gelmelerini sağlamazsak, bu iş yürümez... Onların da muayyen [bir] maliyete inmelerini sağlamak lazımdır. Ancak, biz[im] bilhassa fiyat istikrârı husûsunda yapacağımız çalışmalarda, [Sıtkı Ulay] Paşamın buyurduğu hususta, kısmen hemfikir değilim... Noktai nazarımı arz edeceğim... İki imkân vardır: Birisi, "hiçbir müessesenin zarar etmesini terviç etmiyoruz" dersek, memleketin fiyat istikrârının zeminini teşkil eden ana unsurlar değiştikçe, fiyatlar alır [başını] gider... Binâenaleyh, Planlama Kurulu [DPT] teessüs ettikten sonra, nakliye, elektrik, kömür ve sanayiin bazı ana hizmetlerini normal bir zemine getirdikten sonra, diğer imâlât ve ticaret işlerinin sabit bir zemine oturmalarını ve temevvüçleri önleme imkânını bulabiliriz. İcâb ederse, bunları muayyen bir fondan temine çalışalım... Fakat mali bünyelerde istenilen sıhhatli yola gelmelerini behemehâl temin edelim...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Kömürün tonu kaça mâl oluyor?

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Kömürün maliyeti 110 Lira'dır. 140 Lira'ya satıyoruz. Tetkik edersek göreceğiz ki, senede 60.000.000 Lira fâiz ödemek lazım gelecek[tir]. Kömür, yeraltından, 500 metre derinlikten çıkmaktadır. Sonra orası kapanıyor [ve] yeni yerler açılıyor. Tasfiye ve yığma safhaları [da] ayrı meseledir.

[FETHİ] AŞKIN: Konsolidasyon kanununu [kanun tasarısını] çıkarırsak, bu müesseselerin büyük bir kısmı borçtan kurtulacaktır. Planlama mevzuuna gelince... Telefon ettim, fakat cevap alamadım... Cumartesi günü tekrar aradım... [Ancak], "Kanallar bozuktur... Görüşemiyoruz..." dediler.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Et ve Balık Kurumu'nun 25.000.000 Lirası da oradan çıkacak değil mi idi?

[MEHMET] BAYDUR: 25.000.000'u [Lira] Et ve Balık Kurumu]'nundur. Ötesi [de], Sümerbank'ındır. Hepsi 150.000.000 [Lira]'dır. Zonguldak davası, muazzam bir plandır. Onlar, 15.000.000 Dolar aldılar. Bununla, kömür istihsali 7.000.000 tona çıkacak ve bu on sene müddetle devam ettirilecek[tir]. Bir kömür sahasında eğer istenilen tedavi yapılmazsa, randıman düşermiş... Bizim [Türkiye] Kömür İşletmemiz, önce alınacak âlet vesâirenin 7.000.000'u [Lira] istediler. Onun üzerine dedik ki, "siz 7.000.000'luk [Lira] malzemeyi alır [da], öteki kısmı bırakırsanız, yarın yine randıman düşer... Şunu tamamıyla alın da, tedbir tam olsun..." Böylece Zonguldak havzasının işletmesinde ve teknik maliyetinde bir hayli tasarruf sağlanacak[tır]. Projenin ikmâl edilmesi faaliyetine başladılar.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunu kim idare ediyor?

[MEHMET] BAYDUR: Sanayi Vekâleti'ndedir. Mukâveleyi 14.500.000 Dolar için hâllettik... Fakat yalnız Dolar bunu hâlletmez... Evvelâ bir personel davası vardır. 30.000 işçi ve 150 mühendisin olduğu yerde, üst kademe için herkes birbirini yemektedir. [1]950 senesine kadar orada mâden mühendis mektebinde yetişen arkadaşlar çalışırdı. [1]947 senesinden sonra Avrupa ve Amerika'da okumuş arkadaşlar [da] geldikten sonra, yavaş yavaş idare onlara intikal etti [ve] eskiler oradan uzaklaştırıldı[lar]. Kırk elli tâne Avrupa ve Amerika'da okumuş mühendis gelince, onlara güvenilerek, milyonlarca dolar buraya tahsis edildi. Fakat neticede onlar da, politik tesirlerin kurbânı olmaya başladılar. En kıymetli ve üstünleri, teker teker

ayrıldılar. Halen bunlar, Kanada ve Amerika'da çalışmaktadırlar. Bugün ancak onbeş tânesi kalmıştır. Buna mukâbil, yine Zonguldak'ta okumakta olan ve mühendis ismini verdiğimiz yüzü mütecâviz mahalli eleman vardır. İstanbul Teknik Üniversitesi'nden çıkan yüzü mütecâviz mühendis [de] vardır. Bütün bunlar, ihbarlarla, bu modernleştirme planını yürütmekte olan bu onbeş arkadaşı atmak [ve] yerlerine geçmek için çalışmaktadırlar. Onlar gittikten sonra, mahalli mühendisler, projeleri yürütmekten âciz olarak iş başında kalacaklardır.

[SITKI] ULAY: On askeri mühendis bize müracaat etmişlerdir.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Onlarla takviyesini fâideli görürüm... Fakat kremayı teşkil eden bu onbeş mühendisi de kaçırdığımız takdirde, netice ne olacaktır bilmiyoruz...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu işlerden anlayan ve nüfuzlu bir adamı oraya vermek lazım[dır]. Onun bunun cereyanina kapılan değil, [fakat] kendi kafasının istikâmetinde çalışacak adam ister...

[FEHMİ] YAVUZ: Mülkiyetinden başlayarak, bu havzanın idaresi, muazzam bir dava olmuştur. Sosyal tarafı çok hazindir. Bir çok ölüm vak'aları olur. [Fakat] tâkip edilmez yâhut suçluları bulunamaz... Bunlar, yerlerine gidip gelirken, karılarını kirâya verirler... Bunlar ortada ve binlerle misâli bulunan vak'alardır. Çünkü, orada münâvebe usûlü vardır.

BAŞKAN [EMÂL GÜRSEL]: Yâhu, bir de şu memlekete "müteassıp" derler...

[FEHMİ] YAVUZ: Biz Zonguldak meselesini baştan aşağı etüd ettirelim...

Okul meselesine [de] temas edeceğim: Ben Maarif Vekili olduktan sonra, karşıma birkaç genç geldi. "Ne yaparsınız?" dedim. "Bizim iki öğretmenimiz vardır" dediler. "Ne statüleri var, ne [de] kanunları vardır." Teknik Müsteşarı olan arkadaşı memur ettim, Etibank ile temas ettiler. Bilmiyorum, tetkiklerinin sonu nereye varmıştır. Oranın bölge ve iskân durumları çok mühimdir. Belediyeler de çok karışıktır. Üç belediye de, ayrı ayrı belediyelik iddia ederler. Sizin işletmenin yardımları da olmasa,

belediye diye bir şey yoktur. Binâenaleyh, toplu bir etüde tâbi tutmak lazımdır.

[MEHMET] BAYDUR: [Devlet] Planlama Dairesi [DPT], hakikaten fâideli olacaktır, ama uzun vâdelidir. Bizim süratle yapmamız zarûrî işler vardır. Ben bittecrübe biliyorum [ki], bunlar işin zor tarafından tutup, gitmek istemezler. Memleket içinde imkân olan yere el atmazlar. En kolay tarafı tutup, onunla iktifâ ederler. Personel vesâirenin dışında bu projelerin süratle bitirilmesi, davanın süratle hâlline haymedâr olacaktır... Üç sene, ideal müddettir. Eğer bu müddet içinde bu amenajman planını ikmâl edersek, büyük fayda sağlayacaktır. DLF kredisi, Zonguldak davasını uzun müddet hâlledecek bir mevzudur. Bu müessesenin başına enerjik bir eleman bulmalıyız. Meselâ, İzmir'in Halkapınar'da bir Sümerbank Mensûcat Fabrikası[668] varmış [ve] hiç zarar etmiyormuş... Almanya'ya hiç zarar yapmadan [etmeden], 18.000.000 metre pamuklu satıyor. İşletmenin muazzam masrafları vardır. Böyle bir enerjik adam başına gelirse, iyi olacaktır.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Şimdi işletmenin başında Behzat Bey diye bir adam vardır. [Ama] çok yumuşak başlıdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Çalışma metodları iyi olursa, yumuşak başlı olmasının zarârı yoktur. Fırsat bulursam, İstanbul dönüşü oraya uğrayayım...

[FETHİ] AŞKIN: Rafineriler kurulursa, herhalde kömür yerine mazot geçecektir. Kaloriferde de bunu yakmalı... Kışın kömürün dumanı bir felâket oluyor.

[SITKI] ULAY: Amerika'da tahsil etmiş birkaç armatör var. Derler ki, "Biz bazı işler yaparız, kaynar gider... Amerika'dan buraya yardım yerine, 20-30 gemi alırsak, yalnız Akdeniz'de çalışsak, muazzam döviz temini mümkündür." İparları[669] da misâl göstererek, "bir gemi üç dört sefer yaparsa" dediler, "neticede devlet bütçesi kadar para temin edebiliriz."

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: [Devlet] Planlama Dairesi [DPT] bugünden itibaren kuruluyor... Tabiî hepsini birden değil... Tedricen tekemmül ettirmek suretiyle, faaliyetini hızlandıracaktır... Bir hafta on gün

zarfında faaliyete geçecektir. Vekâletlerden de istifade edecek... Oraya, hakikaten fâideli olacak, bilhassa genç elemanlar koymalı[yız]. Teşekkür ederim...

Kapanma saati: 12:40

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (38)

10 Ekim 1960, Pazartesi

Açılma Saati: 10:15

Başkan: Önce Fahri Özdilek [ve] müteâkiben Başbakan [Cemâl] Gürsel

Hazır Bulunmayanlar: Ulaştırma, Tarım ve Milli Eğitim Bakanları

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

10 Ekim 1960 Tarihli Bakanlar Kurulu'nda Görüşülen Mevzuların Özeti

1) Memleket kadastrosunun kısa zamanda ikmali için, topografik çalışmaların bir elden idaresi konusunu ele almak üzere, Abdullah Paşa'nın da dahil olacağı bir komisyonun Harita Umum Müdürlüğü'nde faaliyete geçmesi kararlaştırıldı.

2) Memurların daha verimli olabilmeleri çâreleri üzerinde duruldu. Şimdilik bugünküne nazaran iş saatlerinde bir artırmaya gitmektense, onları daha rasyonel ve sıkı bir çalışmaya iletmek ve ileriki kanunlarla, verimsiz elemanları tasfiye imkânlarını aramak şekli tasvip olundu. Geçim ve terfih imkânlarının da ele alınacağı ifade edildi.

3) DLF müzakerelerinden sonra tanzim edilen zabtın, bakanlar kurulunca tasdiki tasvip olundu. Bu esâsa göre, ikinci demir-çelik fabrikasının kurulması konusundaki gerekli anlaşmalara süratle başlanacağı bildirildi.

4) Türkiye'de bir alüminyum sanayii kurmak husûsunda Amerikan Reynolds firmasıyla tekrar müzakereye başlan[ıl]ması için karara varıldı. Bunun Ferokrom işiyle de alakadar olduğu bildirildi.

5) Müşterek Pazar mevzuunda [Ekim] ayın[ın] 14'ünde Brüksel'de başlayacak [olan] müzakerelere katılacak heyete [Ticaret eski Bakanı] Cihan İren'in başkanlık etmesi kabul olundu.

6) Program için esas olacak bakanlık görüşlerinin biraraya getirilmekte olduğu ve henüz bu görüşlerini yazılı olarak vermemiş olan bakanlıkların da bunu vermesi husûsu rica edildi.

7) Bakanlar kurulu, yarın [11 Ekim Salı günü] saat 9:30'da tekrar toplanacaktır.

BAŞKAN [MİLLÎ SAVUNMA BAKANI FAHRİ ÖZDİLEK]: Toplantıyı açıyorum...

[İÇİŞLERİ BAKANI İHSAN] KIZILOĞLU: Biz de dahil olduğumuz halde, memleketin kül hâlinde muntazam ve mükemmel bir haritasına malik değiliz. Bazı mahrem haritalar dışında, diğer haritalar serbest olduğuna göre, bu işin bir elden idaresi suretiyle, memleketin tapu ve kadastro bakımından da mühim meselelerini hâlledecek [olan] bir harita temini, günün ihtiyaçları arasına girmiştir. Meselâ, Bayındırlık Bakanlığı'nda, Tapu ve Kadastro [Genel Müdürlüğü]'nde ve bizde bulunan topografik âletler, havadan alınan fotoğrafları, kartografik hâle ifrâğ edebilmektedirler. Bunlar yekdiğeriyle karşılaştırılırsa, ortaya muntazam bir harita çıkar. Yalnız arkadaşların düşündükleri bir şey vardır. Biz NATO üzerinde de çalışıyoruz. Ancak münferit çalışıldığı takdirde, bu, ayrı ayrı, muazzam masraflar doğuruyor.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Biz harita çıkarmak için tayyâre aldık. [Tapu ve] Kadastro [Genel Müdürlüğü] de aldı. Makina ve Kimya [Endstrisi] Kurumu [de], bize satış için teşebbüs hâlindedir. Tarım Bakanlığı, zirâî mücadele için tayyâre almak mecbûriyetindedir. Bu konularda İtalyan ve Alman firmalarıyla münâsebet tesisine çalışıyoruz. Halbuki bizde bu tayyâreler [zaten] mevcuttur. Temasın sebebi acaba nedir?

Sonra mahalli isimler mevzuu bahsediliyor. Harita Umum Müdürlüğü, yabancı isimlerin hepsini Türkçeleştirmekle meşgûldür. Harita Dairesi, mikrofilm de tesis etmiştir. Bundan sonra, nirengi vesâirenin bulunmasına [da] lüzum yoktur.

[SANÂYİ BAKANI ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Benim de aynı sahada dertlerim vardır. Bizde de iki taraflı harita işleri üzerinde çalışılmaktadır. Mâden Tetkik ve Arama Enstitüsü, 500.000'de birlik haritalar üzerinde

çalışmaktadır ve ayrıca mâden ruhsatları için [de] küçük mıntıkaların haritaları üzerinde topografik çalışmalar yapılır. Fakat şunu arz edeyim ki, bütün ruhsatlar birbiriyle tehâlüf arz etmektedir. Menfaatlerin birbiriyle tehâlüf etmesi, bahis buyurduğunuz nirengi noktaların[ın] değişmesine âmil olmaktadır. Öyle yerler vardır ki, köy çeşmesi, her sene 500 metre oynamaktadır. Çünkü, bu oynama, bir tarafın mâden zenginliğini, bir taraftan [diğer] bir tarafa almaktadır. Gönderdiğimiz arkadaşlar, bundan müstekidirler ve devamlı [olarak] ihtilaflar çıkmaktadır. Bunun yanında, mâden dairesi, eleman sıkıntısı çekmektedir. Bunun da giderilmesi bakımından, böyle teknik bir kadrodan istifade etmek arzusunda bulunuruz. Bu yüzden de, bir teşriki mesâînin lüzûmuna kâni bulunuyoruz.

Fehmi Yavuz’un teklifiyle biz de alakadarız. Muharrem İhsan Kızıloğlu’nun bahsettiği belediyeye âid kısım, Dahiliye’yi de alakadar ediyor. Tensip ederseniz, biz bütün vekâlet teşkilatımızda bu komisyonu faaliyete geçirelim [ve] aralarında ihtiyaçları tesbit etsinler... Bunlar, teknik bakımdan fikir teâtisinde bulunsunlar. Biz de bilahire gereken kararı ittihaz ederiz.

[DEVLET BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: İşi dağınık tutarsak, zannederim, bu, münâkaşayı mûcib olur. Ben bununla, meselâ Sağlık Bakanlığı’nın da alakadar olacağını zannetmiyorum. Teyiden de arz edeyim: Meselâ, bizde bir tayyâre vardır. [Ama] bir senedir çalışmıyor. Daha iki sene de çalışmasına imkân yoktur. Çünkü. altı ayda aldığı filmleri, bir senede değerlendiremiyoruz.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Bu işi, daha ziyâde Dahiliye ve Milli Savunma bakanlıkları yapacak[tır]. Ben Harita Umum Müdürlüğü’ne emir vereceğim [ve] alakadar arkadaşlarla toplanacaklar... Vekil arkadaşların da haberi vardır.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Abdullah Paşa isminde bir zat, uzun zaman Jeolojik Şûbe Müdürlüğü yapmıştır ve halen emeklidir. Çok teknik bir çalışma olduğu için, kendisinin fikrinden istifadeyi yerinde bulurum. Hergün kırk elli talep gelir. Fakat yaptıkları krokiler haritaya tatbik edildiği zaman, birbirini tutmaz. Hepsini devletleştirmek daha doğru olur.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Harita Umum Müdürlüğü, nirengi noktalarını tesbit etmiştir. Bunlar değiştirilemez. Bu sebeple, mutavassıt noktaları değişse bile, küçük kompaslarla tekrar asıl noktalarına ircâğ edilebilirler.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Tapu ve kadastro için murabbalar meselesi çok mühimdir. 25.000, 10.000'e intikal ettirildikten sonra, kullanılacak mutavassıt nirengilerle elle konulmuş gibi bulunabilir.

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI FEHMİ] YAVUZ: Bizim de böyle dertlerimiz vardır. Bu gidişle kadastronun temini, 500 seneye mütevakkıftır.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bu âleti alırken konuştuğumuz zaman, bana dediler ki, "bu sistemle çalıştığımız zaman, 150 senede kadastro meydana gelmez. Halbuki teknik çalışılırsa, on senede bu iş olur." [19]49'u [19]50'ye bağlayan devrede, ilk âleti ben satın almıştım... Ondan sonra [da] Avrupa'nın muhtelif yerlerinden âletler geldi.

[MÂLİYE BAKANI EKREM] ALİCAN – İtalya'dan da teklif geldi, 10 senede bu işi bitirelim diye. İstedikleri para da 300 milyon liret idi.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Bu komisyonun Harita Umum Müdürlüğü'nde toplanması için emir verelim... Abdullah Paşa da iştirâk etsin... Bu karara vardık...

Başbakan, Cemâl] Gürsel, saat 10:40'da buraya gelecek... Onun gelmesine kadar mühim işleri tehir etmek suretiyle, ben memurların günde sekiz saat çalıştırılıp çalıştırılmaması mevzuuna intikal ediyorum. Bu mevzu, evvelce de açılmış ve fakat bir karara bağlanmamıştı.[670] Ben tâzeliyorum...

[EKREM] ALİCAN: İdârede kadrolar ve memur meselesi... Hakikaten memleket için üzerinde durulması icab etmektedir. Bu, mesâî saatlerini şu ve bu şekilde tanzim etmekle hâlledilecek bir mesele değildir. Meseleyi topyekûn ele alıp, çâre bulmak lazımdır. Bir komisyon mu kuracağız? [Yoksa] bir tahkik heyeti mi teşkil edeceğiz? İdârî ıslâh bâbında Amerikalıların kurduğu gibi bir komiteye ihtiyaç vardır. Personel Dairesi Kanunu[671] da bir türlü çıkmadı. Bunun yanında, bir yeni Memurin Kanunu[672] yapmak ve bu kanunla, memurların vazife ve salâhiyetlerini

tayin etmek gerekiyor. Yani bir işin mesûlü kimse, onu tesbit etmek lazımdır. Palyatif tedbirlerle bu mesele hâlledilmez. Bu son tahkikât hâdiseleri de, adamları büsbütün laçka etti.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Kıymetli elemanlar zamanla ayrılıyorlar. Kalsalar da, iki sebepten [dolayı] kalıyor[lar]: Ya bu adamlar dışarıda emsallerine verilen parayı görmüyorlar veyahut millet, vatan aşkı ve nâmus saikasiyle ve meslek sevgisiyle orada kalıyorlar. Bunlar da % 10'u geçmiyor. Bunlar da, çalışa çalışa, en sonunda bezgin vaziyete gelince, işler felce uğruyor. Onun için, "suyu getiren de, testiyi kıran da bir" fehvâsından ayrılmamız lazımdır. Mesûl olanları baremin dışında telâkki edip, terfih etmek icab ediyor. Meselâ, bakanlığımda mâiyetindekinin dörtte bir maaşıyla en büyük müessesenin başında olanlar görülüyor. Bunlar, mesûliyetinin bir gün kendisini mahkemelere de götürebileceğini anlarsa, bu işe ne kadar tahammül edebilir? Baremin en üst derecesine gelmiş yüz kişiden bir ikisi iş yapıyor. Diğerleri, müfettiş vesâire nâmıyla aynı parayı alıyor. Evvelâ, işe yaramayanları oradan uzaklaştırmak lazımdır. Ötekileri de taltif etme yoluna gidilmelidir. Bunun için de bir komisyon teşkili, belki fâideli olur.

[FEHMİ] YAVUZ: Memurları terfih mevzuunda, en başta meskenin geldiği muhakkaktır. Biz mesken mevzuunda, önümüzdeki sene için, en az sekiz on yerde, birer küçük Saraçoğlu Mahallesi[673] yapacağız... 200-250 üniteden mürekkep, hâkim, memur, doktor vesâirenin bir arada oturacağı mahalleler kurmak niyetindeyiz. Hatta birisine de, "Alican Mahallesi" demek istiyoruz. Ancak, bunlar, birkaç senede hâlledilecek meseleler değildir. Bu seneki programımız budur... Bir [Türkiye ve] Orta Doğu Amme İdâresi müessesemiz vardır. Orada çıkardıkları kitaplarıyla tanınmış arkadaşlardan da rica edelim... Meselâ, Cemal Mıhçıoğlu[674] bu yolda salâhiyetli arkadaşlardan birisidir. Bu vazife kendisine de verilirse ve müddet de tahsis edilirse, uzun ve kısa vâdeli tedbirler husûsunda kıymetli vesikalarla geleceklerini zannederim... Hakikaten bir pasif mukâvemet vardır ve çok mühimdir. Bu, doğuda da böyledir. Eskiden doğuya fenâ memurlar gönderilirdi. Şimdi bu âdet değişmiş ve iyi de olmuştur.

[ADALET BAKANI ÂMİL] ARTUS: Bu işe [1]950'den beri başlandı ve eskiden de düşünülürdü. Fakat siyasi düşüncelerle, "partinin prestijini

sarsmayalım” diye bir karara varılamadı. [1]950’den sonraki iktidar, evvelâ “bir devri sâbık yaratmayacağız” diye işe başladı ve ondan sonra da, memurların çalışmasını rasyonel esâsa bağlama gibi bir istikâmete yanaşmak istemedi. Partizanca hareketlerle, memurları oradan oraya nakletmekle iktifâ etti.

Kanaatimce mesele şudur: Bizdeki memur kadrosu, ihtiyaçtan iki misli fazladır. Hiç olmazsa dörtte biri... Bunların hesapları kitapları, kadro, terfi, rahat masa [ve] otobüste yer bulmak için, erken daireden ayrılma falandır. Eğer biz memur kadrosunu rasyonel bir şekle ifrâğ edeceksek, bir komisyonla işe başlayıp, bu meseleyi gerçekleştirebilirsek, bu idarenin memlekete yapacağı en büyük hizmeti yapmış oluruz. Milli Birlik Komitesi ile birlikte bu işi ciddi olarak ele almazsak diğer partilerin ve diğer idarelerin bunu başarmasına imkân yoktur.

Şimdi zaman zaman, “memurlara ne veriyoruz ki, onlardan ne isteyelim?” diyoruz. Bunlara fazla para vermemiz de, onların adetlerini azaltmaya bağlıdır. Bunda umumi bir memnuniyetsizlik ve aleyhte bir hava yaratma korkusu vardır. Fakat biz partisiz bir hükûmetiz... Bunu, aleyhte ve lehte olan hususlarını iyice teemmül edip, Milli Birlik Komitesi ile birlikte tartışıp, bu işe azimle girmek lazımdır. Devlet, bu yükü ilânihâye taşıyamaz. Nihayet yapılacak lüzumlu ve zarûrî tensikattan sonra, hâsıl olacak [olan] tasarrufu da, geri kalan [ve] hakikaten çalışkan memur kitlesinin maaşını artırmaya tahsis etmek icab eder.

Bazı dairelerin yükü haddinden fazladır. Memur kadrosu bunu karşılamaz. Meselâ, Adliye [ve] nüfus daireleri böyledir... Tapu ve Kadastro da öyledir... Belediyelerin bazı tarafları da mahmûldür. Öyle daireler vardır ki, on, oniki memur masası vardır. [Ama] bakarsınız, hiçbirisi çalışmaz... Hepsi birbiriyle ya konuşmaktadır[lar] veya gazete okumaktadırlar.

Bir zaman “memur tasfiyesi yoktur” dedik. Fakat buna zarûret olduğu da meydandadır. Yani, demek istiyorum ki, kötü vasıflı ucuz adam kullanmaktansa, iyi vasıflı maaşı yüksek insanlarla daha iyi iş görüleceğine kâni bulunuyorum.

(Başbakan, [Cemâl] Gürsel Başkanlık yerine geçti.)

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Zâtı devletimiz yeni geldiniz... İstirahat buyuracaktınız... Fakat [Ekrem] Alican arkadaşımızın bir karar alınmasına ihtiyacı olduğu için, “huzûrunuzda bu kararı alalım...” dedik. Siz teşrif etmeden evvel, memurların günde sekiz saat çalıştırılması meselesini müzakere ediyorduk.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Memur bahsinde ileri gitmemek lazım[dır]. Yalnız memur arkadaşların, [sabah] saat tam dokuzda vazifeye başlayacak şekilde daireye gelmeleri ve [akşam] beşten evvel de gitmemeleri [ve] mesâî saatlerinde [de] muntazaman devlet işleriyle meşgûl olmaları icab ediyor. Bu işin böyle olmadığını biliyoruz. Belki çalışma saatleri, günde dördü beşi geçmiyor ve bu ihmâller yüzünden [de], mühim aksamalar oluyor. Bunları yapanlara asla insaf etmemelidir ve lâgar kimseleri de tutmak doğru değildir.

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Bütün arkadaşlar, iş saatlerini artırma yerine, memur maaşlarını artırıp, çalışmayan insanlara [da], devlet dairelerinde yer vermemek lazım olduğundan bahsettiler.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bizim memurlara verdiğimiz maaşlarla bunların nasıl geçindiklerini [de] düşünmek mecbûriyetindeyiz. Binâenaleyh, gelecek sene için bunu ele almak gerekiyor. Hakikaten bir sürü lâgar herifler var. Bunlar atılmalı[dır ve] çalışan arkadaşlara da biraz zam yapılmalı[dır]. Öğretmenler 100 Lira kitap parası [ve] 15 Lira da köyler için ayda bir zam istiyorlar. Demek ki, senede sâde onlar için, 100.000.000 Lira’ya ihtiyaç var[dır]. Maarifin bu arzusuna “hayır” diyemeyeceğim...

[EKREM] ALİCAN: Amerika’da DLF[675] ile müzakereleri bitirdikten sonra, aramızda bir zabıt tanzim ettik. Bu zabıt, müzakerelerin neticesine taallûk ediyordu. Amerika’da [en] son [Uluslararası] Para Fonu ve Dünya Bankası Umumi Heyeti toplantıları bittikten sonra, kendileriyle görüştüğüm zaman, bana, “Türk Hükûmeti tarafından bu zabıtta tesbit edilmiş olan hususların kabul edilmiş olduğunu bildiren bir mektup verirseniz, [Ekim] ayın[ın] 27’sinde Bordumuz [“Board”] [yönetim kurulumuz] toplanacak... 100.00.000 Dolar’lık krediyi, bu Bord’dan [“Board”] [yönetim kurulundan] geçiririz...” dediler. Ben [de] kendilerine, “Filhakika böyle bir zabıt tanzim ettik... Ama ben, bu zabtı Türk Hükûmeti’ne arz etmedikten sonra, şahsen

böyle bir mektup veremem...” dedim. “Yâhut vâki müzakerelerden sonra, size şahsen bu mektubu vereyim... Ama Türk Hükûmeti ile olan temasımdan alacağım netice bu olmadığı takdirde, neticeyi bildiririm...” dedim. Şimdi kabineden bir karar alıp, bu kararı kendilerine bildireceğim... Onlar Bord’da [“Board”] [yönetim kurulunda] [Ekim] ayın[ın] 27’sinde toplanacaklar [ve] Umum Müdür, neticeyi bildirecek...

([0Ekrem] Alican, bu meselenin teferruâtını anlattı. Fakat zabtı istenmedi. [676])

Nihâî konuşmalardan sonra, şu neticelere vardık: Bir defâ, bu sanayiin umumi mâhiyeti, 240-250.000.000 Dolar olarak hesaplanıyor. Bunun 170.000.000 Dolar’a yakın kısmı, dış finansman ihtiyacıdır. Bu dış finansmanı[n] temini[ni], DLF veya onun tavassutu ile sağlamak düşünülüyor. 100.000.000 Dolar’ını onlar temin edecekler... Bunu kuracak firmalar, vaktiyle 10.000.000 Dolar’lık bir iştirak kabul etmişler... 15-20.000.000 Dolar ile onlar da iştirâki şimdi kabul ediyorlar. “Amerikan piyasasından da bir 30.000.000 Dolar’ı, New York piyasasındaki fâiz nisbetiyle temin ederiz” diyorlar. Demek ki, bu 155.000.000 Dolar kadar ediyor. “Ötekini de, DLF yardımıyla, Avrupa piyasasından temin ederiz” diyorlar. “Yalnız bunu temin etmek, bu kurulacak şirkete âiddir. Biz de her türlü gayreti sarf ederiz.” dediler. Bu suretle dış finansman meselesi [de] hâlledilmiş oluyor.

Yalnız şartımız şudur: Türk tediye muvâzenesini yıkmayacak şekilde bir ödettirme şartını ileriye sürüyoruz. Bunu kendileri [de] kabul ettiler. DLF, “Yirmi sene vâde ile yaparız” diyorlar ki, normali bundan daha az müddetlidir. DLF, 100.000.000 Dolar’ı, Türk Lirası olarak ödeyecektir. Bunu, kurulacak [olan] müessese kendisi ödeyecek vaziyette olacaktır. Geriye kalan kısmı, tabiî Dolar olarak ödenecektir ki, [toplam] 70.000.000 [Dolar] kadardır. Bu, müzakerelerin neticesine göre hâlledilecektir... Orada kendileri, hem iştirâk imkânını [ve] hem de borç verme imkânını hakkı hıyârlarında tutmak isterler... “İster tahvil alırım, ister hisse senedi alırım... [Artık] hangisini kârlı görürsem...” diyor. Belki de hisse senedine tahvil edeceklerdir... Bu kısım, 30.000.000 Dolar’dır. Ötekiler, Coppers’in iştirâkidir. Bunu, biz, hisse hâlinde olursa, belki de Dolar olarak ödemeyeceğiz...

İç finansman mevzuu da, 800.000.000 Türk Lirası'dır. 800.000.000 Türk Lirası'na, aslında husûsî sektör olarak iştirâk edebiliyoruz... "Fakat bunun için, 100.000.000 Dolar'lık kısmını, husûsî sektörden temin edeceğiz..." diyoruz. Bunun temsilcisi olarak [da], İş Bankası mümessili Bülent Yazıcı[677] ve Vehbi Koç'u[678] götürdük. Onlar, husûsî sektöre ehemmiyet veriyorlar. Onlar, bu mevzuda teminat verdiler. 800.000.000 Türk Lirası da, üç senede temin edilecek[tir]. "Bu kadarı, husûsî sektör için mesele değildir" denildi. Diğer taraftan, "devlet olarak biz de kalan kısmını temin ederiz..." dedik... İşin maliyeti yükselecek olursa, yükselen maliyetin de üçte birini biz temin edeceğiz...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu iç finansman nereye sarf edilecek[tir]?

[EKREM] ALİCAN (Devamla): Bunun enfrastrüktür ["infrastructure"] [altyapı] denilen kısmına sarf edilecek[tir]. "Yolları, arsası [ve] binâsı" diyorlar ve bir de demiryolundan bahsediyorlar. Bir de karayolu vardır. Ereğli ile Zonguldak arasında, otuz k[ilo]m[etre]lik [bir] yol... Bir de Ereğli limanının, demir-çeliğe[679] taallûk ettiği nisbette, uzatılması meselesi var[dır]. Yalnız bu yollar falan, şimdilik tehir edilecek vaziyettedir. 700[.000.000]'un [Lira] 175'er milyonu [Lira] nisbetinde, Sümerbank, süperstrüktür ["superstructure"] [üst yapı] inşaat yapacak[tır]. Bir de, devletin yardımıyla, enfrastrüktür ["infrastructure"] [altyapı] inşaat yapılması lazımdır. Bunlar, beş altı sene uzatılacak mevzulardır. Karayolunu yaparsak demiryolunu, demiryolunu yaparsak karayolunu tâlik etmek imkânı olacaktır. Bu bahsedilen 800.000.000 [Lira], âzamî miktardır. Bu, özel bir demiryolu olup, Bayındırlık Bakanlığı'nca yapılması icab etmektedir. Daha evvel karayolu hesapları fazla tutulmuştu.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Daha başka işler de var[dır]. Benim de konuşmam lazım...

[EKREM] ALİCAN (Devamla): Herhâlükârda, ilk hesaplara göre, bu 800.000.000 [Lira], % 10 bir marj hesâp ediyorlarmış... Bizim Pitsburg'da mütehassıslarımız var[dır]. Onlara göre [de], daha bir % 25 ilâve edilebilir. "Maliyet artışları olacak olursa, bu üçte biri de, biz kabul ederiz..." diyoruz. Görüştüğümüz bu hususların dışında, dışarıdan temin edilecek miktarların fâizlerinden [de] bahsettiler. Bundan vergi alınmamasını istediler. Sebebi

de, onlar bu vergiyi [zaten] Amerika'ya ödemekte imişler... Kanaatimce, bu meseleyi karşılıklı olma bakımından tetkike tâbi tutmak lazımdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Meselenin büyük kısmı hâlledildikten sonra, bu teferruat, onun hâlline mâni olmamalıdır.

[EKREM] ALİCAN: Biz Gelir Vergisi Kanunu'nda[680] tâdilât yapıyoruz. Bu kanunda bu çeşit istisnaları ele alacak hükümler koyabiliriz. Yalnız temin edilecek kredinin fâizleri ne tutar diye düşündük. "Normal fâiz % 7'dir" dediler. Bana bu nisbetler yüksek [gibi] geldi. Bu, [toplam] 30.000.000'a [Dolar] taallûk eden [bir] şeydir.

[MEHMET] BAYDUR: Amerikan sermayedarını Türk piyasasına sokacaklar ve hisse senedi satacaklar... Bunu câzip kılmak için de diyecekler ki, "Sizi ayrıca bundan gelir vergisi vermekten muaf tutacağız..." 2.100.000'in [Dolar] aşağı yukarı % 50'sini vergi tutar. 1.000.000 Dolar, zaten mutâden yapılmaktadır. İnkılâptan evvel şirkete âid yapılmış [olan] kanunlar vardır. Tesisin heyeti umumiyesinin Türk ekonomisine getireceği menfaat ve bizim istikbÂlde kurmayı düşündüğümüz sanayii ele alırsak, bu hususta kolaylık göstermek lazımdır.

[FEHMİ] YAVUZ: Müddet hakkında müzakerelerde herhangi bir şey geçti mi? Bu tesisler, tecrübe istihsâllerine ne zaman başlayacak[lar]?

[EKREM] ALİCAN: Bana verilen mâlûmâta göre, "Siz eğer bu işleri bitirirseniz, biz de burada derhal müsbet neticeye varırız..." dediler. Bord'da ["Board"] [yönetim kurulunda] âzâ olan Brenda'ya, "bize müşkülât çıkarmamanızı rica ediyorum" dedim. "Ekselans, gayret edeceğim..." dedi. Ama yanındaki muavinleri, ihtirâzı kayıtlar ileri sürdüler. "Acaba daha başka türlü tedbirler almak [da] mümkün olmaz mı?" falan dediler. Dillon da, Bord'da ["Board"] [yönetim kurulunda] imiş... Bord'dan ["Board"] geçtikten sonra, Amerika Hükûmeti'nin "National Advising Assembly" diye bir heyeti varmış... Yani, Bord'dan ["Board"] [yönetim kurulundan] % 100 geçecek diye [de] bir şey yok... DLF, geçmesi için bütün gayreti sarf etmekteler [etmektedir]. Eximbank'ın da bir anti tezi var[dır]. Biz işimizi bitirip de, adamlara telgraf çekip, "siz teşebbüse devam edin" dersek, fâideli olacaktır. Ama bu mevzuda Sanayi Vekili arkadaşım, maliyetlerin biraz yüksek olduğundan bahsediyor. Zannedersem, bir de Rus Sefiri'nin

teklifinden bahsediyordu. İsterseniz, elimdeki zabtın bir Türkçe [ve] bir de İngilizce metni vardır. [Onları] okuyayım...

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Bendeniz bu işin [ancak] sonunda gelmiş bulunuyorum... İşin büyük kısmı, bizlerden evvel görüşülmüş, kısmî mutabakatlara varılmış ve halen [de] Pâris ve Amerika'da görüşmeler devam edegelmektedir. Bendeniz bu sahada üçyüz kadar sayfa okudum. Fakat [hâlâ] tatmin edici bir karara varamadım. Arz edeyim...

Birincisi, fiyatın yüksekliği[dir]. Bundan altı yedi ay evvel tesbit edilmiş olan fiyat, 200.000.000 [Lira] civârındadır. Bu seferki konuşmalarda, bu, 240.000.000 Dolar'a çıkmıştır. Geçen hafta aldığım mektupta, % 10 tehâlüf ederek, 264.000.000 Dolar da olabileceği söylenmektedir. Fakat sabit ve kat'î fiyat söylemek imkânı olmadığı şeklindeki açık kapı devam etmektedir. Fiyatların râyiçleri, Avrupa râyiçleridir. Amerikalıların kalite üzerindeki avantajlarını da kabul etmek lazımdır. Bu, 300.000 ton istihsîal yapacak olan tesisin, 240.000.000 Dolar'a çıkacağını öğrenirken, pencere camı dolayısıyla, Moskova'ya gittiğimiz zaman, önümüze örnek olarak koydukları plan sanayiinin, 1.000.000 tonluk bir istihsâl için hayli elverişli olduğunu öğrendik. Bu rakamlar beni şaşırtmaktadır. Yapılan şeylerin aynı olmadığını da bilmekteyim...

İkincisi, demir-çelik fabrikasından evvel yapılacak şeyler vardır. Kalın mâmûllerden haddeye kadar bir gam yapılacaktır... Pahalılık olması tabiî ise de, bunun ölçüsünün ne olacağı meselesini hâlletmek için, bizim arkadaşların bilgisinin çok üstünde bilgiye sahip olmak lazımdır. Beher kilo mâmûl için, 80 Kuruş'u geçmektedir. Bu, Türk sanayiinin temelini teşkil edeceği için, bunun hassasiyetle tetkik edilmesini istedim. Belki [de] hata işlediniz... Meslekten bir [Sanayi] Bakan[ı] seçtiniz... Ben aynı zamanda [da] bir izâbe mühendisiyim... Mesûliyeti icab ettiren bir konuda, işin fiyat faktörü bakımından tetkikini zarûrî görürüm...

Üçüncü olarak, teknik bakımdan bu kadar büyük bir teşkilatın gerektirdiği bilgiye bakanlığım vâkıf değildir. Başbakanlıktan aldığım bir mektupta, demir-çelik sanayii meselesinin, üç dört bakan tarafından tetkiki istenmektedir. Yerli finansmanın 800.000.000 Lira civârında olacağı belirtilmektedir. Bunun dışında, bu sanayiin gerekli kömürle amenajmanı da, ayrı bir yatırım istemektedir. Elektrik enerjisinin takviyesi bakımından

yine 7.000.000 Dolar’lık bir yardım almış bulunmaktayız. Yine Türk parası olarak külfetlere girmemiz takabbül edilmiş[tir]. Demiryolu keyfiyeti de, muhakkak surette Zonguldak’tan Ereğli’ye kadar olan kısmı alakadar etmemektedir. Bunun dışında kalan kısım [ise], mâden işletmesidir. Bu fabrikanın gerektirdiği cevherlerin neler olduğu [henüz] tesbit edilmemiştir. Bir taraftan, Divriği mâdeninin geliştirilmesi düşünülürken, diğer taraftan [da], MTA, havadan keşiflere girişerek, mâden cevherleri aramaktadır. Bu mâden cevherlerinin Ankara’dan çıkması ihtimali de vardır. Bu takdirde, Ankara’dan Filyos’a kadar olan [deyiryolu] kısmı[nı], çift hat hâline getirmek icab edecektir. Bu külfet [ise], diğer derpiş edilenlerin dışındadır.

Eskiden tevârüs ettiğimiz paranın dahi nasıl karşılanacağını bendeniz bilmiyorum. Yürütülmesi emredilmiş olan 196 [adet] proje için, 1.600.000.000 Lira’ya ihtiyaç vardır. Bunların ikmali geciktikçe, muhtâç olacağım paraların yekûnu [da] artmaktadır. Bu 196 [adet] projeye para ayırmadıktan sonra, bir yeni projeye [daha] para ayrılmamasını, prensip itibariyle istiyorum. Aksi takdirde, ben bu mesûliyeti taşıyamam...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu 196 [adet] proje ne kadar zamanda yapılacak[tır]?

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: 1960-[19]61 senelerinde yapılacak [olan] kısım için istenilen, 1.600.000.000 Lira’dır. Bendeniz bu yükün altında inlerken, bana yeni bir yükü yüklerseniz, bunun karşılığının garantisini de, Maliye Vekili’nden elbette isterim...

Bendeniz, Pâris’teki görüşmeden sonra buraya gelen mali yardım heyeti ile görüşmeler yaptım. DLF’nin iki Müşâviri bana geldiler ve bu müjdeyi bana getirdiler. Bendeniz, bu müjdeyi teşekkürle kabul ettim. Bu, şerefli bir hediyedir. Ancak, evvelden milletçe takabbül ettiğimiz yüklerin, kısmen Amerika tarafından karşılanmasını [da] şart koşarım... Yoksa, biz bu yükün altında kalırız kanaatindeyim...

Amerika’dan gelen son haberlerde [haberlere göre], fiyat ve teknik hususlarında, oradaki heyetimiz, tam bir mutabakata varmadan gelme temâyülünü göstermektedir. Binâenaleyh, DLF’nin İdâre Meclisleri’nde karar verilmesi [de] kâfi gelmeyecektir... Bir telgraf çekip, oradaki heyetimizin çalışmaların[ın] müsbet bir neticeye varıp varmayacağını [da]

öğrenmemiz lazımdır. Yoksa onların muazzam tomarlar hâlinde önlerine atılan projeleri tetkikten çekindiklerini anlıyorum...

DLF, nihâî kararlarını İdâre Heyetleri'nden geçirdikten sonra, Ankara'da bunu Heyeti Vekile'ye sunacaklarını ve 10 Aralık'ta [da] mutabakata varmak için buraya geleceklerini öğreniyoruz. Binâenaleyh, kırk sayfalık bir şeyin tarafımızdan acele tanzim [edilmesi] ve imzası gerekecektir... Bu bakımdan bakanlığım[ın] emrinde, ecnebi mütehassısların da içinde bulunacağı, bir Müşâvir Heyet'in bilhassa fiyat bakımından bu işi gözden geçirmesini fâideli buluyorum. Ama ben bu işe geç gelmiş bir arkadaşım [arkadaşınızım]... Eski bilgilere nazaran bu işin yapılması tasvib edildiği takdirde, bunu imzaya ben de hazırım...

[MEHMET] BAYDUR: [Cemâl Gürsel] Paşa Hazretleri... Şahap [Kocatopçu] arkadaşım çok yerinde bir hassasiyet gösterdiler. Burada ifade ettikleri rakamlar, astronomik görünüyor... Fakat yapılacak işler de astronomiktir. Biz Türk ekonomisi için yepyeni bir ünite kuruyoruz. Ben hatırlarım, Karabük [demir-çelik] fabrikasının kuruluşunu tâkip eden günlerde, bunun da kötü bir tesis olacağı ve hatalı olduğu, o zaman da ileri sürülmüştü. Fakat bugün bu tesisler, dünya demir-çelik endüstrisi arasında, iyi bir müessese olarak yer almıştır. Ben şahsen bu kurulacağı derpiş edilen müessesenin de, bu şekilde bir müessese olacağına kâni bulunmaktayım. Ben demir-çelik faaliyetlerine bidâyetinden beri devam ettim [ve] bir teknisyen olarak hazır bulundum. Ortada iki nazariye vardır: Bir kısım teknisyenler, bu işin çok pahalıya mÂl olacağını söylüyor[lar]. Bu pahalılık da, tamamıyla izâfidir. Bunun inşâsını yapacak olan Coppers firması, bu tesisin, diğer tesise nazaran [daha] pahalı olduğunu inkâr etmiyor. Yalnız diyor ki, "Ben dünyanın bu şekildeki tesislerinin en iyisini yaparım... Binâenaleyh, Amerika'daki falan yerdeki bir komisyoncudan 100 Dolar'a yapacağınızı, Tifanny denilen müesseseye 150 Dolar'a verirseniz, daha iyi edersiniz..." Bize Avrupa'dan hiçbir müessese, "size şu tesisi yaparız" diye bir teklif yapmamıştır. Yapamaz da... Çünkü, Avrupa'da hiçbir müessese, yirmi sene sonra ödenecek bir meblâğı bugünden verecek durumda değildir.

İşin esâsına gelince... Önceden bir takım tesisler yapılmak lazımdır. Sanayi Bakanlığı'na terettüb eden 300.000.000 Dolar'dır. Muhtelif bakanlıkları [da] alakadar eden hususlar vardır. Bunun tahakkuk etmesi için, meselâ

ulaştırma sahasına müteallik hususlardan tasarruf ederek, buna priyorite ["priority"] [öncelik] vermemiz lazımdır. Bu 300.000.000'un [Dolar] yarısını Ereğli demir-çelik tesislerine vereceğiz... Kömürün amenajmanı, hakikaten büyük bir finansmanı icab eder. Yapacağımız kömür amenajmanından demir-çelik yine istifade edecektir. Bütün mesele, teknik eleman bakımından fevkâlâde mâhiyetteki müşkülleri hâlletmektir. Fakat bizim başka sahalarda da teknik elemanlarımız mefkuttur. Bu, mevzuu bahis üç müessese, yalnız bizde değil, başka memleketlerde ve hatta Rusya'daki tesisleri de kurmuştur. Hindistan'da da belki aynı bir tesis, 130.000.000 Dolar'a yapılmıştır. Ama bundaki politik gâyeleri [de], nazarı itibara almak lazımdır. 300.000 tonluk kapasite, ilk safhadadır. Asıl nihâî kapasite [ise], 1.000.000 ton düz çeliktir. Hindistan'daki daha kaba malzeme yapar. Binâenaleyh, biz hükümet olarak, böyle bir tesisi desteklerken, bunu[n] yapılmasını da arzu ettiğimizi ifade ederek, ister istemez cesur adımlar atmamız lazımdır. Eğer istikbâle muzaf finansman zorlukları bizi korkutursa, biz hiçbir şey yapamayız. Çünkü, istikbâlde çocuklarımız yine arkamızdan beddua ederler.

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Ben Sanayi Bakanı arkadaşımıza bir suâl tevcih etmek istiyorum... [Mehmet] Baydur priyoriteden ["priority"] [öncelikten] bahsettiler. Ben de bunun üzerinde durmak istiyorum... Evvelâ, 196 [adet] projenin tahmil ettiği külfetlerle, bu demir-çelik işinin tahmil ettiği mükellefiyetler arasındaki mukâyesemizde, temel sanayi olma[k] bakımından, demir-çelik fabrikasının ehemmiyeti arasındaki noktai nazarımız nedir? Bunu anladıktan sonra, mütemâyil olduğumuz Mehmet Baydur'un kanaatlerinin esas olmasını teklif edeceğim... Rus tekliflerine gelince... Rusların yardımı meselesi, ayrıca düşünülecek bir mesele olabilir. Fakat onunla bu mevzu arasında münâsebet tesis etmemek, birçok noktalardan ihtiyatlı olur.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Ticaret Vekili arkadaşımıza ifade edeyim: Bendeniz, bir izâbe mühendisi olarak, evvelâ hayâlimde böyle bir sanayiin kurulmasını yaşatan bir insan olarak, bu projenin lüzumsuzluğu hakkında iddia sarf edecek kudrete malik değilim... Bilâkis, bunun bir an evvel kurulması, benim için mazhâriyet olacaktır... Binâenaleyh, bunun hatta süratlendirilmesi taraftarıyım... Memlekete en lüzumlu bir ana sanayidir. Şunu arz etmek istemiştim: Fiyat bakımından yapılmış olan anlaşmalar,

bizim kontrol imkânlarımızı sıfıra indirir mâhiyet taşımaktadır. Karşımızda bir Amerika devleti yoktur. Karşımızda bir husûsî firma vardır [ve] kâr yapacaktır [edecektir]. Kârını düşünen bir firmaya karşı ben tertiplerimi bugünden almazsam, memleketi müşkül duruma sokarım diye endişe ederim. Son görüşmelerden anladığıma göre, tecrübeli ve altmışını geçmiş de olsa, bir şahıs, bu kadar muazzam bir projenin fiyatlarını takdir edemez. Onun için, içinde en az on onbeş mühendisin çalıştığı bir heyet olursa, bize zamanında fâideli olur.

Bunun yanında, Dışişleri Bakanı'nın da buyurdukları nokta, gayet mühimdir. Temel sanayiimiz olarak demir-çeliğin yeri nedir? Şüphesiz çok ileridir. Fakat bu 196 [adet] sanayiin içinde, temel sanayi olarak, meselâ azot sanayii [de] vardır. Bu da, beş küsûr sene evvel başlamış olan, 60.000.000 Lira'lık bir işti. Fakat paranın zamanında verilmemesi vesâire yüzünden, o da bugün taahhütlerimizi zamanında yerine getirirsek, ancak 600.000.000 Lira'ya çıkacaktır. Daha da geciktiği takdirde, bu fabrika öyle bir şekilde kurulacaktır ki, Türk köylüsü, bu azotlu gübreyi kullanmak imkânından mahrum olacaktır. Çünkü, bu gübre, ekonomik olma vasfını kaybedecektir. Bunun yanında, kömür, bakır ve diğer bazı izâbe sanayiimizin inkişâfı için büyük projeler vardır. Makina sanayiinin oturması için, 1.000.000.000'ı [Lira] geçen bir proje [de], mesûliyetimiz altındadır [ve] ana sanayiimiz içindedir. Bunun yanında, mensûcat vesâire de bulunmaktadır. Etibank, mâden ve izâbe sanayii vesâire karşısında, 97 tâne, ayrıca terk edilmiş iki milyar küsûr milyon Lira'lık bir yük de omuzumuzdadır. Bunların da mukâveleleri imza edilmiştir. Ben bu yükün hafif olmadığını bir defa daha arz etmek isterim...

Rus mevzuuna gelince... Tamamen kendileriyle mutâbıkım... Ruslara dönülmesi husûsunda bir teklifim yoktur. Fakat fiyat mevzuunda Amerikalılarla konuşarak, bunun başka memleketlerde kaça çıktığını Amerikalılara hatırlatmak yerinde olacağı için, bu misâli ele aldım.

[EKREM] ALİCAN: Bir noktanın vüzûha varması lazımdır. Ben Maliye Vekili olarak, fiyatları ve teknik hususları tetkik edecek [olan] makam değilim... Kabine, bu kararı, eski Sanayi Bakanı [Muhtar Uluer]'in verdiği izahat üzerine aldı. Bu meseleyi müzakere etmek üzere Pâris'e giden heyette, Karabük [demir-çelik fabrikasının] temsilcisi olan arkadaş da

var[dır]. Bu arkadaş, aynı zamanda, husûsî teşebbüste İdâre Meclisi Reisi'dir. O akşam ağlamaktan kendi[si]ni alamadı. Türkiye için büyük bir kazanç oluyor [ve] memleket[e] büyük bir eser kazandırılmaktadır diye kendini tutamadı.

Ben işin daha ziyâde mali cephesini düşünüyorum. Bana "mektubu imzala" diye getirdikleri zaman, isâbet etmişim de imzayı kabul etmemişim... Onların bir müşâviri vardı. Bana [da] yemek verdi. Ben Brente dedim ki, "mektubumu aldın mı?" Almışlar... Fakat mektubu beğenmemişler... O sırada Merkez Bankası Umum Müdürü'nü bir tarafa çekmiş, konuşuyorlarmış... Bana dediler ki, "bu mektup, istediğimiz mektup değildir". Ben de, "Evet, onların istediği mektup değildir. Ama hükûmete giderek, bunu konuşurum...." dedim.

Şimdi Sanayi Vekili arkadaşımız, bütün bu işler olduktan sonra, bu iş üzerinde yeniden müzakere açılmasını istiyorsa, bu mesele konuşulur. Fiyatlar meselesinde de henüz kat'î bir şey yoktur. Bu zabıtta fiyatlara dair bir şey var[dır]. "Yeni fiyatların nihâî tahmini için de çalışmalar devam edecektir" diyoruz. Hepsini her ihtimale karşı böyle bırakmış durumdayız. Nezih Onar, Pitsburg'ta mühendis[tir]. Pahalı ise, bunları tesbit etsinler... Yeter ki, "Biz şu zabtı tasvib ettik... Siz [de] bir kere şu kredi işini geçirin..." [diyebilelim].

Benim orada sezdiğim hava, Amerika[n] piyasasının bize olan müzâheretidir. Bilhassa DLF'nin şu büyük işi desteklemiş olması da gösteriyor ki, Amerika'da Türkiye'ye karşı bir itimat havası esiyor. Velev ki, 50.000.000 Dolar fazla olsa, ben öyle tahmin ediyorum ki, bu, ileride bir hibeye varacaktır. Ama Sanayi Vekili, "Maliye Vekili benim elimdeki finansmanları temin ederse, ben buna râzı olurum" diyorsa, ben bunu nereden temin ederim? Görüştüğüm bütün müesseseler, "proje ile gelen krediyi alalım" diyorlar. Arkadaşımın mühim projeleri varsa, hakikaten bu projeleri Dünya Bankası'na [ve] Eximbank'a finanse ettirmek imkânı belki vardır. Biz projeleri getirmek için çok zorluk çektik ve çanta dolusu mukâvele ile gittik... Adamlar bunları görünce, bizden fazla sevindiler. Finanse edecekleri projeyi gösterdiğimiz için memnun oldular. Ben şahsen bu işin tahakkuk etmesini arzuluyorum. Ama teknik kısımlarını, fiyatlarını tetkik edecek makam değilim...

[MEHMET] BAYDUR: Şahap [Kocatopçu] Bey arkadaşıma belki arz etmemişlerdir... [Fakat] bu işi sabote etmek isteyenler [de] vardır. Hatta bu teknik çalışmalarda bulunan arkadaşlardan bir tânesi de, mütemâdiyen, “bu işte maliyet hesâbı iyi yapılmamıştır” diye, işi geri bıraktırmak istiyordu. Öğrendim ki, Krup[p][681] gibi, bu işi üzerine almak isteyen teklifler varmış... Kredi imkânı olmayınca, Krup[p]’unki bertaraf edilmiş...

Ben Ticaret Bakanı olarak şunu tebârüz ettirmek istiyorum: Bizim bu yapacağımız tesislerin mâmûllerinde yıllık ihtiyacımız, [1]953 yılından beri 50.000.000 [ton] arasında değişiyor. Ereğli tesis[i], bu parayı amorti etme imkânını verecektir. Sonra, burada binlerce işçimiz çalışacak[tır]. Ayrıca, Türkiye’nin müstakbel ekonomisi bakımından doğacak [olan] küçük envestisman projeleri [de] lâyuattır. Bana söylediklerine göre, bir firjider [“Frigidaire”][682] [buzdolabı], bir otomobil, saç mâmûlleri vesâire imâl eden sanayiin, bunun neticesinde kurulması gayet tabiî bulunmaktadır. Bu safhada, fiyat pahalıdır diye, bir müzakereye bu safhada [artık yeniden] girilmesine imkân yoktur. Bunun tetkikleri onbir aydan beri, en salâhiyetli arkadaşlar tarafından yapılmış ve izah edilmiştir. Artık işin nihâî safhasına gelinmiştir. Geciktirme, mevzuu bahis olamaz.

Beynelmilel Para Fonu’nun mümessili Stirc gelmişti [ve] “Bu, Türkiye için bir hediyedir. Hâlâ niçin tereddüt ediyorsunuz?” demişti. Bu mevzuda ittifakla karara varmamız lazımdır. Şahap [Kocatopçu] Bey [de] cesur davranmalılar... Biz diğer meselelere de çâre bulmak zorundayız. Ancak, bu mevzuda şerefin hepimiz tarafından paylaşılması lazımdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Şahap [Kocatopçu] Bey, endişelerinde ve meselenin derinliğine durulması teklifinde tamamen haklıdır. Çünkü, muazzam endüstri, bu zâtın mesûliyeti altındadır. Daha kurulacak birçok tesislerin projeleri de onun mesûliyeti altına geçecektir... Dava, o kadar büyüktür ki, insanı düşündürmemesine imkân yoktur. Ancak, biz [bunu], bu kadar konuştuk [ve] evvelki zat da [Sanayi eski Bakanı Muhtar Uluer de] bunu terviç etti ve ittifak hâlinde kabul etmiştik. Bu tesis, Türkiye için muhakkak fâideli olacaktır. Şimdi şu müzakerenin hedefi, verilmiş kararın bir zabıt hâline getirilmesidir. Hakikaten [artık] bundan geri dönemeyiz...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Amerika’dan geldikçe, teklifin istikbâl bakımından endişe verici [bir] yeri yoktur. Rusya’dan gelirse, korkulur...

[EKREM] ALİCAN: Sanayi Bakanı'na bir vazife verelim... İhtilâlin olduğu gün, burada bir alüminyum sanayii kurmak üzere, Reynolds firmasının sahipleri bulunuyormuş... Etibank ile temasları olmuş [ve] bazı neticelere de varmışlar... İhtilâlden sonra bunlar, Amerika'ya dönmüşler ve müzakere münkati olmuş... Ben gittiğimde, arkadaşlarımın bu zevatla bir yoldan temas aramalarını söyledim ve görüştüler. Görüşme sonunda bu firmanın temsilcileri beni yemeğe dâvet ettiler. Yemekte dedim ki, "Benim bildiğim, siz vaktiyle bu işle alakadar oluyormuşsunuz... Ondan sonra vazgeçmişsiniz [ve] Yunanistan'a gitmişsiniz..." "Sureti kat'îyede..." dediler, "Biz orada tesis kuruyoruz. Ama [yalnızca] % 10 hissemiz vardır. Türkiye hakkındaki kararlarımız ise, çok kat'îdir. Hatta Türkiye'de İzmit civârında bir alüminyum sanayii için yer de tesbit etmiştik... Yalnız elektrik fiyatı için Etibank ile ihtilafımız oldu." dediler. "Ben işin esâsını bilmiyorum... [Fakat] alakanız devam ediyorsa, biz de bu işle alakadar oluruz... Sizi müzakerelere dâvet edelim... Bir heyet gönderir misiniz?" dedim. "Ne zaman emrederseniz, derhal heyet göndermeye âmâdeyiz" dediler. Kendileriyle mutâbık kaldım.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Derhal tebligat yapın... "Gelin [ve] müzakere yapalım..." deyin... Alüminyum sanayii kurulmazsa, işler yürümüyor. Elektrik, bunun fazla sarfiyatıyla karşılanır. Bunda fedâkârlık yapmalıyız...

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Sayın Ekrem [Alican] arkadaşımla konuştum... Gelmelerini fâideli buluyoruz. Ancak, bunların yaptıkları teklifin, memleketimiz[in] lehinde olmadığına kâniiz... Herhalde mütekâbil konuşmalarla anlaşacağımıza kâniim...

[EKREM] ALİCAN: Etibank, elektriğin maliyetini istiyormuş... Senede 16.000.000 Lira zarârı oluyormuş... Belki dedikleri fiyatı yükseltebilirler. Onların arasında bir mütevassıt hâline gelmeye çalışırız...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Demir-çelik sanayiin kurulmasını kabul edenler... [Kabul] etmeyenler... Bu husustaki zabıt kabul edilmiştir. Alüminyum [sanayii] için [ise], Reynolds firmasını çağıracağız...

[EKREM] ALİCAN: Müşterek Pazar mevzuunda [Ekim] ayın[ın] 14'ünde müzakereler başlıyor. Bu mevzuda bakanlar kurulu çalışmalar yapmıştı.

Vaktiyle Müşterek Pazar mevzuunda bir Türk tezi varmış... Bu tezden yeni teze doğru, gerekli tavizler verilerek, yeni bir yola gidilecek... Ticaret Vekili ve Gümrük Vekili hazırlıklı vaziyetteler... Arzu ederseniz, Türk tezini izah edecekler... Bu konuda mutabakata vardıktan sonra, Brüksel'deki müzakerelere gidecekler... Bir de heyet reisi tayin etmek lazım...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ben oraya [Ticaret eski Bakanı] Cihat İren'in gitmesinde fâide vardır zannediyorum...

[EKREM] ALİCAN: Affedildiği için, tereddüt yaratmasın derim...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu, hükûmetin işi... Milli Birlik Komitesi ne karışır... Tereddüt yoktur... Ben muvafakat ediyorum...

[SELİM] SARPER: Müşterek Pazar'da Yunanlılarla temas meselesinde, arkadaşlar bir müşkülâtla karşılaşıyorlar. Asıl müşkülâtı da, İtalyanlar çıkarıyorlarmış...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Fransızlar da Cezayir meselesinden sonra kızmışlar... Biraz daha ileri gitsinler de, ben de Cezayir'e silah yardımı yapayım...[683]

[İHSAN] KIZILOĞLU: Cezayir mümessili geldi [ve] dedi ki, "biliyorsunuz, biz ırken Arap değiliz..."

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Birisi kafamızı kesse, onbeş gün sonra unuturuz... Öyle müsâmahalı bir milletiz... Yarın [11 Ekim 1960 salı günü] saat 10[:00]'da toplanalım...

Kapanma saati: 13:05

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (39)

11 Ekim 1960, Salı

Açılma Saati: 10:15

Başkan: Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel

Hazır Bulunmayanlar: Tarım, Dışişleri ve [Milli] Eğitim Bakanları

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Rapor üzerinde çalışmalar nasıl oldu?

[DEVLET BAKANI HAYRİ] MUMCUOĞLU: Bendeniz sosyal meselelerde bir şey[ler] hazırlarım... Fakat iktisadi politikanın ifadesinde müşkülâta mâruz kalırım... Bunu evvelâ bir raportör yazsa [da], sonra biz [de] gözden geçirsek...

[İÇİŞLERİ BAKANI İHSAN] KIZILOĞLU: Sivas'taki mevkuflarla ve diğer doğu bölgesi mütegallibeleriyle ilgili bir konuda müstacel mâruzatım olacak[tır]. Hazırladığımız kanunu [kanun tasarısını] Âmil [Artus] Beyefendi ile de konuştuk. Bir de yüksek heyetin tasvibine arz etmek istiyorum. Anti-demokratik gibi gelirse de, lüzumlu olduğu muhakkaktır. Bu, biraz tehcir mâhiyetini taşıyor. 401 aile doğudan batıya nakledilecektir. Eskiden 28.000 nüfus tehcir edilmiş... Fakat büyük bir kısmı tekrar eski yerlerine gitmiş... Üst üste onar kişi nüfus alırsak, 4.000 kişiyi geçmeyen bir yekûndur. Halen elimizde 101 mütegallibe başı vardır.

Kanun [kanun tasarısı] şöyledir... (Kânunun [kânun tasarısının] metnini okudu.)

Bu kanun [tasarısı], 2510 sayılı İskân Kanunu'nun[684] vaktiyle [19]47, [19]50 ve [19]51 senesinde tavizlerle bozulmuş olan kısmını, yeniden meydana getirmek üzere hazırlanmıştır. Hedefi, bilhassa doğu bölgesindeki demin arz ettiğim 401 âilenin batıya nakil ve belki de yine bu kanuna [kanun tasarısına] dayanarak, mazannei sû erbabından olan İstanbul'daki bir

sürü serserinin, Muş ve havâlisine nakli imkânını sağlayacaktır. Bunu yüksek tasvibinize arz ediyorum...

[ADALET BAKANI ÂMİL] ARTUS: Yalnız bir şey unutmuşuz: “Dördüncü derece” dedikten sonra, “bu derece dahil[dir]” demek lazımdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Arkadaşlar, bu kanunun [kanun tasarısının] yürümesi lazımdır. İllâ [bu kanun tasarısı olmaksızın] şark davasını hâlletmek imkânsızdır. Şark hakkında evvelce de Heyeti Vekile’de şumûllü izahat vermiştim. Kısaca bunu tekrar edeyim: Öteden beri, Osmanlı Devleti zamanında da, hiçbir milli politika tâkip edilmemesi yüzünden, şark bölgesi, bir ayrılık fikri taşımamakla beraber, Türkiye’ye kaynaşmış vaziyette ortalıkta duruyordu. Fakat Birinci Cihan Harbi ve onu tâkip eden Rusya’da husûle gelen değişiklikler, Rusya’nın emellerini bütün Türkiye’ye şâmil bir tecâvüz şekline getirince, şark bölgesini de bizden ayırmak maksadıyla, ilk defa Ruslar, Bakû’de Kürtçe bir alfabe meydana getirdiler. Kürtlerin o zamana kadar bir yazıları yoktu. Böylece Kürtlük davasını ele alıp, bir istiklâliyet fikri aşılamaya ve bunun için de çok para sarf ederek, o tarafları insanları getirip, bu davanın peşine takmaya çalıştılar. Pâris’te, Bonn’da ve hatta Amerika’da bir takım teşkilat[lar] kurmak suretiyle, mütemâdiyen dahilde tahrikâta çalıştılar. Bidâyette bir ayrılık gayreti içinde bulunmayan Kürtler, bu defa bir Kürtlük davasına girişmeye başladılar. Fakat çok şükür, onlar daha işe başlamadan, beyler ve şeyhleri yakalatmak suretiyle, işe el koymuş vaziyette idik. Yalnız münevver kimselerden de bu mevzuda çalışanlar var ki, bunlardan bir kısmı, mevkuf olarak, Harbiye’de bulunmaktadır. Bunlar ayırıcı, istiklâliyet kurucu fikirler taşıyorlar ve o kadar ileri gidiyorlar ki, şark olarak, Samsun-İskenderun hattının doğusu[nu] kabul ediyorlar. Buradaki nüfûsu hesâp ettikten sonra, asıl bugünkü Türk devletlerinin Kürtler tarafından idare edilmesi lazım geldiğini, çünkü Kürtlerin Türkiye’deki diğer ırklardan da daha çok nüfûsa malik olduğunu iddia edecek kadar ileri gidiyorlar.

Bunların bir kısmı tevkif edilmiştir ve muhakemeleri yapılmaktadır.[685] Hâsılı böyle bir kaynaşma var[dır]. Sâkıt [DP] hükûmet[i], bu kaynaşmayı tahrik ediyordu. Bunların elebaşılarını kendi[si]ne bağlamış ve mütemâdiyen onlara evler vererek, onların şarkta istedikleri gibi Rus emellerine göre çalışmalarına yardım etmişti. Yani, şöyle bir hâl vardı: Bu

bölgeyi kaçırılmaz bir yer olarak kabul edip, hatta şarktaki Kürtlere istiklâllerinin verilebileceğini kabul etmiş gibi idiler. Bunlardan Celâl Yardımcı[686] [ve] Âtıf Benderlioğlu[687] gibi ön planda olanlar, bu memleketin Maarif ve Adliye gibi en hayati vazifelerini deruhte etmişlerdi. Bunlar bilerek mi, bilmeyerek mi yapılmıştı, bilmiyorum... Fakat benim gibi birkaç derece aşağı bir vazifede bulunan bir adam dahi bunu bilirse, onların bilmemesi imkânsızdır. Ben Kara Kuvvetleri Kumandanı[688] iken, bunun bir tehlike olacağını kendilerine duyurmuştum. Fakat onlar bununla [da] iktifâ etmemişler ve şarkta bu beyler ve şeyhler vâsıtasıyla rey almak emeli peşinde bulunmuşlardır. Oranın on, onbeş sene sonra tamamıyla elimizden gitmesi ihtimaline bu kadar lâkayt kalmışlardır. Fakat eğer Türk milleti bu Küçük Asya üzerinde yaşayacaksa, şarkın muhakkak sağlam bir surette elimizde bulunması lazımdır. Bu, cebrî bir tasarruf değildir, bir haktır. Çünkü, şarkta Kürt diye ayaklandırılmak istenen adamların en az % 80'i Türk asıllıdır. Fakat şimdiye kadarki hükûmetlerin alakasızlığı, oradakileri Kürt yapmıştır.

Bir defa Alevi olan insanları biz Kürt kabul ediyoruz. Halk öyle kabul ediyor ve onlar da, "mâdem ki böyle" deyip, hemen Kürtçe öğrenerek, Kürt oluyorlar. Çünkü, nedense Sünniler bunlara düşman durumdadır. Onun için Şiilerin, Alevi ve Bektaşilerin Kürt olmaya doğru bir meyilleri vardır. Kürtçe hakikaten kolay öğrenilir. 5.000 kelimesinin 3.000'i Türkçe olan bir lisandır. Halbuki Alevilerin asıl Türk ananesini devam ettirdiğini kabul etmek lazımdır. Alevilikte, Sünnilerin onlara izâfe ettiği gayri ahlaki şeyler yoktur. Onlar, çok ahlaklı ve Türk ananelerini devam ettiren bir topluluktur.

Bir de şu var: Saltanat hükûmetleri, bunlara paşalık [ve] ağalık vermek suretiyle, bir kısmını askerlikten de affetmişti. Şark bölgesinde bulunan birçok kimseler, bu aşiret alayına yazılmak suretiyle, kendilerini Kürtlüğe vermişler ve bu anane de, Türkleri Kürtlüğe doğru itelemiştir. Bizim gafletimizden istifade etmesini bilen Ruslar, bunları düşünmeden, oradaki halkın Kürt olduğunu iddia ederek ve orada teşkilat kurarak, bunları bizden ayırmaya çalışmaktadırlar. Eğer biz ciddi çalışmaz, onlara hakikati öğretmez ve memlekete sahip olmazsak, yarının Türkiye'si için bu muhakkak bir felâket olacaktır.

Biz bu kanuna [kanun tasarısına] muvâzi olarak bir de sosyal planlama teşkilatı [DPT][689] kurmuş bulunuyoruz. Maksat, oradaki halk arasında metodlu ve ilmî bir surette [ve] ısrarla çalışmak suretiyle, onlara kendi benliklerini tanıtmak ve ayrılık fikirlerini öldürmektir. Bu kanunun [kanun tasarısının] buradan çabuk geçmesini ve [Milli Birlik] Komite[si'n]de de çabuk kanunlaşmasını istiyoruz. Çünkü, topladığımız birçok başlar, Sivas'ta durmaktadırlar.

[MİLLÎ SAVUNMA BAKANI FAHRİ] ÖZDİLEK ([Milli] Savunma B[akanı]): Şii, Şâfii, tahtacı falan diye bir takım mezahibe doğru giden bir tefrik üzerinde maalesef duruluyor. Bu, biraz da nefreti tevlid eden konuşmalara yol açıyor. Bir de tarikat meselesi vardır. Mâlûmu âliniz, Nakşibendii Hâlidi başta olarak, bunların ekserisi Nakşibendi tarikatına mensuptur[lar]. Kanuna [kanun tasarısına] ayrıca mezhep ihtilaflarını izale edecek bir madde [de] koymak lazımdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ben bunu Anayasaya koydurdum. Bu menfur bir hâdisedir. Fakat tabiî olarak telâkki ediliyor. Artık mezhepler yüzünden vâki ayrılıklar ve düşmanlıklardan bu memleket kurtulacaktır. Esâsen bu mevzuda etüdler yaptırıp, neşriyat da yaptıracağım. İlk etüdü yapan [Prof. Dr. İsmâil (İsmâyıl] Hakkı] Baltacıoğlu[690] "Alevilik" diye bir kitap yazmıştır. Bu eser hepimizi uyandıracaktır. Kızılbaşlara atfedilen mum sözü gibi âdetlerin aslı olmadığı anlaşılacaktır. Bizde Ali bir kahraman olarak tanınır. Fakat onlarda yalnız bir Türk kahramânıdır. Tarihî tetkikler, Hazreti Muhammed'in Türk asıllı Kureyş kabilesinden olduğunu göstermektedir. Şarkta bir Kureyşan aşireti vardır. Aslı Kureyş aşiretidir. Demek ki, bu aşiretin bir kısmı buraya gelmiş, bir parçası da Arabistan'a gitmiştir. Ayırıcı bütün faktörleri ortadan kaldırmak vazifemizdir.

[MÂLİYE BAKANI EKREM] ALİCAN]): Bu mevzuda [Cemâl Gürsel] Paşa'nın ne derece haklı olduğunu ifade [etmek] için ufacık bir misâl vereceğim: Bu sefer Washington'da elime bir broşür uzattılar. Bu broşürü, inkılaptan evvel bizim Haberler Bürosu[691], İngilizce olarak hazırlatmış... Kapağında bir dünya haritası var ki, Türkiye Sivas'a kadar Ermenistan olmuş [ve] Hatay [da] Sûriye'ye verilmiş... Trakya bile kesilmiş [ve] bizim toprakların dışında kalmış... Bu Nûri Eren'i[692] New York'tan kimse geriye çekmek ihtiyacını nedense duymamış... "Biz bu broşürleri hemen

imhâ ettik" falan dediler. Eskiden bunu kasden mi yapıyorlardı, yoksa bir tam gafletin ifadesi midir? Ben eminim [ki], bu, bu broşürü bastıran adamın gafletidir. İkincisi de, bizim bu mevzulardaki alakasızlığımızın bir ifadesidir. Çok da para harcanmış [ve] güzel kağıda basılmış...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu adamın milliyeti nedir?

[MEHMET] BAYDUR: Bu adam, oniki senedir memleket dışında idi. İstanbul doğumludur. Önce Londra'da Matbuat [Basın] Ataşeliği yapmıştır. [19]48 [yılın]da New York'ta Matbuat [Basın] Ataşeliği ihdâs edildikten sonra, oraya gitti ve bilahire Haberler Bürosu'nun başına geçti ve inkılâba kadar [da] orada kaldı. Memlekette [memleketle] alakası olan bir adam değildir. Ömrü dışarılarda geçmiştir. Bu işlerin mâhiyetini de bilmez.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Kanunu [kanun tasarısını] sağlama bağlayalım ve isterseniz, idare amirlerinin şarktan garba ve garptan[da] şarka istediği gibi sevkinin önüne geçecek hükümleri de maddeye koyalım... Fakat bu işi herhalde [artık] hâlledelim... Meselâ, "merkeze bildirilir ve hakkında tahkikât yapıldıktan sonra, yeni kanun hükümlerine tâbi tutulur" diyelim...

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Ben de gerekli tâdilâtın yapılmasından sonra, kanunun [kanun tasarısınınh] alacağı şekle tamamıyla iştirâk ediyorum. Filhakika Kürtçülük cereyaninın asıl sebebi, Alevilerin bu memlekette ihmâl edilmiş olmasıdır. Memlekette 7-8.000.000 civârında bir Alevinin mevcûdiyetinden bahsedilir. Kürtlerin bir kısmı Salâhaddini Eyûbi'ye mensubiyet iddia ederler. Bunların da azımsanacak bir kütle olmadığı meydandadır. Bu konuda Diyânet İşleri Reisliği'ne de vazife düşmektedir. Diyânet İşleri Reisliği'nde bu işlerle meşgûl olacak bir Alevilik masası ihdâs etmek mecbûriyetindeyiz. Aleviler de, Sünniler gibi, Diyânet İşleri [Başkanlığı]'nda bir merci bulduktan sonra, suhûletle Kürtçülükten ayrılırlar.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Şimdi din meselesini de hâl yolundayız. Diyânet İşleri Reis Muavinliği'ne fevkâlâde kültürlü, genç bir profesör tayin ettirdim. Bu zat, dini bütün incelikleriyle biliyor ve tam bugünkü düşünceleri temsil eden kuvvetli bir adamdır. Kendi seviyesindeki adamlarla orayı donatacaktır ve neticede bir asıl [asır] evvelki âlemi terk

edip, din müessesesini tam istediğimiz cihetlerden kurmuş olacağız. Bu iş için din kitapları da hazırlatıyoruz. Bunlar, Türkçe din esasları verecektir [ve] namazda okunacak sûreleri Türkçe yapacaktır. Zamanı geldiğinde bu meseleyi bir bıçak gibi keseceğim. Hiç bunun şakası olmayacaktır. Hatta buna âid planım da vardır: İmralı adasını boşaltacağımz [ve] bu yobazlardan kıpırdayanı oraya koyacağım. Benim için memlekete yapılacak hizmetin bu olduğuna kanaatim vardır. Kitlenin çoğu, İslâmiyetin ne olduğunu bilmez... Çoğu namaz kılar ve "Elhamdülillâh Müslümanım" der. Millet olmanın vasıfları arasında din birliği de vardır. Ben mezheplerin hepsini aynı dinden kabul ediyorum. Hiçkimsenin diğerinin mezhebine müdahalesini kabul etmiyorum. Çalışmalar ilerledikten sonra, bu memleketin büyük bir millet olma yolunda büyük mesâfeler kat edeceğini zannediyorum. Biz bir defa esâsını kuralım [ve] bundan sonrakilerin de bu esastan yürümesini sağlayalım... Ondan sonra kimsenin bu milli davayı ihmâl etmesi mümkün olmayacaktır kanaatindeyim... Camileri de düzelteceğim, arkadaşlar... Bu halıları [ve] kilimleri sattıracağım. Tertemiz sıralardan mürekkep bir cami vücûda getireceğim [ki], örnek olsun... Yani, dinimizi, bugünün icabına göre, temiz ve modern bir din hâline getirmeye çalışacağım. Hepsi kafamda planlıdır ve bunun için de icab eden hazırlıkları durmadan yaptırıyorum.

[İÇİŞLERİ BAKANI İHSAN] KIZILOĞLU: Bu kanunda [kanun tasarısında] kitlevâri tehciler mevzuu bahis değildir. [Kanun tasarısında], "her türlü dokümanlar meydana getirildikten sonra, İçişleri Bakanlığı'nca tetkiki ve bakanlar kurulu kararıyla, o mıntıkaya bir daha gelmemek üzere..." deni[li]yor. Yüksek Heyete geldikten sonra, herhalde sebeplerini soracaktır.

[EKREM] ALİCAN: Eski metinler de aynı idi. Bakanlar kurulu kararıyla olur. Ama idare amiri daha önce der ki adama, "ya 2.000 Lira'yı gönderirsin veyahut seni sürdürmek için yazıyorum..." Bu bakımdan, bu kısmı hudutlandıracak hükme ihtiyaç vardır.

(İçişleri Bakanı [İhsan Kızıloğlu, kânun tasarısının] birinci maddeyi [maddesini] tekrar okudu.)

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bence hiçbir şey yapmadan, kanunu [kanun tasarısını] kabul etmeli[yiz]. Suiistimâle meydan vermemek için, biz

iktidarda bulunduğumuz müddetçe gayret sarf ederiz. Bizden sonrakiler için de Anayasaya hükümler koydurdum.

[EKREM] ALİCAN: Vazifesini suiistimâl edenler için [tasarıya] niçin müeyyide ve ceza koymuyoruz? Bu husûsu temin edecek şekilde, Adalet Bakanı [Mustafa Âmil Artus] metni tanzim etsin... [Maddeyi], "milli bütünlüğü bozan ve ayırıcı faaliyette bulunanlar" şekline sokalım...

[İHSAN] KIZILOĞLU: "Milli birliği parçalayıcı faaliyette bulunanlar" dedikten sonra, "mahallin en büyük idare amirinin sorumluluğu altında, emniyet makamları tarafından yapılan tahkikât neticesi, suçu sabit olanlar" diyelim ve ceza kısmını [da] aynen ibkâ edelim...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: O halde bu şekilde yazılıp imzanıza arz edilecektir. Ancak oralarda yerli öğretmenler ve memurlar var ki, onları oralardan almak lazımdır. Bunu sosyal planlama dairesi [DPT] de tâkip edecektir.

Bu Sanayi Bankası'nın [Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası'nın][693] vaziyeti berbatmış... Halktan aldığı paraları iade etmiyormuş...

[EKREM] ALİCAN: Ben bir kanun teklif ettim. [Fakat] bir türlü çıkmıyor. Bana Bankalar Kanunu bir salâhiyet veriyor. Diyorlar ki, "vaziyetleri sarsılan bankalar hakkında, Banka Kredilerini Tanzim Komitesi'nin kararıyla, bakanlar kurulunun vereceği karara istinâden, her türlü tedbiri Maliye Vekili alabilir" diyor. Fakat bu salâhiyetlerimi kullanırken, Hazine'nin imkânlarından da, zamanı gelince istifade etmek mecbûriyetindeyim. Buyurduğunuz gibi, meselâ Sanayi Bankası mevduâtını ödeyemeyecek duruma gelince, ben bu bankaya yardım imkânından şu anda mahrûmum. Çünkü, bu tedbirleri alırken, Hazine'ye maddi bir zarar verdiremem... [Tasarıya] bir madde koyduk ve "gerektiği zaman Maliye Vekili de, bu tetkikâtı yapar ve bankanın nihâî hesâbının görülmesinde, verdiği paraları da geriye alır" dedik. Bu kanun [tasarısı], halen belki de M[illî] B[irlik] K[omite]si'ndedir.

Ben İş Bankası'yla anlaştım ve dedim ki, "Sen bu bankayı kendi şûben gibi idare edeceksin ve neticede bir hesap çıkaracaksın ve neticede diyeceksin ki, "Sanayi Bankası'nın hesaplarını şu yoldan ödemek suretiyle, vaziyetini

düzelttim” veyahut tasfiye edilmesi icab ediyor. Hazine olarak ben senin hesâbını göreceğim.” dedim. Bu kanun [tasarısı] çıkar çıkmaz, İş Bankası’yla bu mutabakatımızı tatbika koyacağım. Aynı şekilde [Türkiye] Birleşik Tasarruf [ve Kredi] Bankası[694] [da] vardır. Onun da idaresini ele almış vaziyetteyiz. Ticaret Bankası Umum Müdürü’ne emir verdim.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: [Türk] Ticaret Bankası’nın[695] da durumu iyi değil[dir]. Peki bu bankaların bir mesûlü yok mu[dur]?

[EKREM] ALİCAN: Mesûlü başındakiler[dir]. Onların da bir kısmı tahkikâta mâruz [kaldı]. Bir kısmı [da] halen mahkemede[dir]. Kanunsuz kredi kullanmaları vesâire tesbit edildi. Dünya kadar dosyası var. Şimdi mali bakımdan bu bankaları ayakta tutabilir miyiz? Onu tetkik ediyorum. Bu kanun [tasarısı], Bankalar Kanunu’nun 60. maddesini değiştiren kanun tasarısıdır.

[MEHMET] BAYDUR: Giresun ve Trabzon havâlisine bir heyet göndermiştik. Raporlarını başbakanlığa takdim ediyorlar. Hulâsası şudur: Müstacel ve vahim bir durum mevcut değildir. Her iki senede bir olan mahsûl darlığıdır. Patates ekimi, hayvancılık ve meyvacılık için olan faaliyetleri de, normal olarak kendilerini tatmin etmemiştir. Kendileri de, “perişan vaziyetteyiz” diye bir şikâyetleri olmamakla beraber, yardım istemişlerdir. O da zirâî mevzulara temas ediyor. Fındık bahçelerinin ıslâhı vesâire... Aralarında ziraat mühendisi de vardı. Kanaatine göre % 25-40 civârında bir istihsâl fazlalığını temin etmek her zaman [için] mümkün[dür]. Biraz araziyi ıslâh etmek [ve] gübre [temini] vesâire icab ediyor. Ayrıca, halı ve kilim tezgâhları için [de] bir koordinasyon kurulu kurdurdum.

Bölgedeki Vâliler de henüz problemlerini hâlledememişler. Giden heyet, kendilerine tavsiyede bulunmuş... Ufak [ve] idari bir iki tedbirle hâlledilebilecek hususlar [da] varmış... Şimdi Vâliler daha müteyakkız davranıyorlarmış... Bendeniz bir hulâsa çıkardım. Zâtı devletinize takdim edeceğim...

Bir de yağ mevzuu vardır. Bendenizce İzmir’de bulunan bu yağın mevcûdiyeti bizim margarin sanayiimizin emniyetini teşkil eder. Bugün bu yağlar olmasa, Vita yağlarının fiyatını bu şekilde tutamayız. Miktar

itibariyle de maalesef [sadece] sekiz aylık stok kalmıştır. Ben yalnız o fıçıları falan kaldırttım.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Geçen Ticaret Bakanı [Cihat İren] 400.000.000 [Lira] civârında olduğunu söylemişti.

[MEHMET] BAYDUR (Devamla): 14.500.000 Dolar... Navlunu ile beraber 170.000.000 Türk Lirası'dır. Eldeki stok [ise], 70.000 kadardır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Durduğu yerde patlıyor... Bozulduğunu da gördüm.

[MEHMET] BAYDUR: Bu yağlar Et ve Balık Kurumu'nda olduğu müddetçe, ihtiyaçları olanlar, hiç acele etmeden, zaman zaman gelip alıyorlar. Halbuki bunun bir an evvel satılması da lazım[dır]. Onun için ben ihtiyaç sahiplerini çağırdım ve kendilerine dedim ki, "Bizim istihlâkimiz 100.000 tondur. Bunlar satılmazsa, bir dahaki sene Et ve Balık Kurumu vâsıtasıyla yağ getirtmeyeceğiz. İhtiyâcı olan, kendisi yağını ithâl edecek..." Bunun üzerine, "biz hemen alalım" dediler. Sizi ızrâr eden o manzarayı bertaraf edeceğim.

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Biz de, bir kısım soya, bir kısım da pamuk yağı almak suretiyle, Et ve Balık Kurumu vâsıtasıyla, Vita'da imâl ettiriyoruz. İlk parti, 3.500 tondur. Bir o kadar daha almak üzereyiz. 560 Kuruş'tan vaktiyle aldığımız yağı 460 Kuruş'a mâl ettik.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: İzmir'deki demiryolunu değiştirmek [ve] Bayraklı'dan sonra, Karşıyaka'ya girmeden, Menemen yoluna götürmek üzere bir proje varmış... Şimdi bu proje var diye, bu hattan geçecek istikâmette bulunan mal sahiplerine, ne binâ yapma [ve] ne de mallarını satma hakkı verilmiyormuş... "On sene sonra ben bu yolu yapacağım" diye, halkın gayri menkûlüne tasarruf etmeye hakkımız olmamak lazım gelir.

[BAYINDIRLIK BAKANI] MUKBİL GÖKDOĞAN: Tam bilmiyorum... Beş senelik kânûnî tasarruflar var[dır]. Fakat bunun içine girer mi, girmez mi? Bunun tahkikini yapıp, detayı ile beraber arz ederim.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Benim de bir fikrim var: Şimdi demiryolu, Turgutlu'dan sonra Manisa'ya gidiyor. Manisa'dan da Menemen'e gider. Sonra [da] Karşıyaka'dan İzmir'e gider. Şimdi, Manisa'dan sonra olan kısmı fuzûli gibidir. Ama [hat], Manisa ile Turgutlu arasında bir noktadan, Kemalpaşa üzerinden İzmir'e getirilirse, o vakit Menemen'i falan dolaşmaz. Arazi de müsaittir. Öte yanda mükemmel asfalt yol [da] vardır. Bir de bunun etüdü yapılırsa, yerinde olur.

[MUKBİL] GÖKDOĞAN: Bunlar eskiden yapılmıştı. Garanti kilometrik alınıyordu.

[SITKI] ULAY: Almanya'nın Devlet Demir Yolları Umum Müdürü olan zâtı, bize getirdiler. Burada araştırma ve geliştirme heyetinin müşâvirliğini yapıyor. Dedi ki, "bütün tâli hatlar, tren yollarını kaldırmaktadır ve nakliye, otobüslere terk edilmektedir."

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Bendenizin bir kanun teklifi mevcut[tur]. Bunun, daha ziyâde Basın-Yayın ve Turizm idaresi [Bakanlığı] tarafından çıkartılması lazım geliyordu. Kanun [tasarısı], gazete kâğıdı, gazetelerin baskısı ve neşriyle alakadardır. (Tasarının metnini okudu.) 1141 sayılı kârarın[696] Milli Korunma Kanunu'ndan[697] sonra ortadan kalkmasıyla boşalan yer, bu suretle dolacaktır. Bugünkü serbestlik için, kâğıt istihlâki için, büyük bir imkân sağlamış oluyoruz. Bunun, doğuracağı döviz sıkıntısı ve memleketin her tarafından gelen taleplerin karşılanamaması gibi mahzurları olacaktır. Yarın SEKA Umum Müdürlüğümüz[698] zor bir durumda kalabilir. Binâenaleyh, bu tahdidin mer'iyette kalması için, pazar günleri sekizer sayfa, diğer günlerde [ise] altışar sayfa çıkabileceklerinin [ve] ikinci nüsha çıkaramayacaklarının sorumluluğunu [sorumluluğu] bakanlar kuruluna kalması lazımdır.

Bu tevzi işinin SEKA kâğıt fabrikamız tarafından yapılmasının çeşitli fâideleri vardır. Çünkü, gazete kâğıdının yarısı, tarafımızdan imâl edilmektedir. Diğer yarısının da, toptan ithâlinin tarafımızdan yapılması hâlinde, iş muvâzeneli olacaktır. Mevcut fiyat da fazla olmayıp, ancak % 15 [oranında] bir kârı müstelzimdir. [Ancak] bunun içine finansman yükleri dahil değildir. O da nazarı itibara alınırsa, bütün kâr, ancak % 7 [oranında] olacaktır. % 40 diye yaptıkları iddia, vârid değildir. Bugün hiçbir mal, bizimki gibi, % 15 [oranı] ile ithâl edilmez.

[DEVLET BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Kilo başına ayrıca bir fon parası [da] ayrılıyormuş...

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Bu fiyat, yerli fabrikamızın maliyetiyle muvâzidir. Bu kâğıdın kitapçılara daha pahalı satılmasıdır ki, bir haksızlığı doğurabilir. Bu kanun [tasarısı], onu da önleyecek [ve] fiyat farkı [da] ortadan kalkacaktır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Matbuatla alakalı bir kanun [tasarısı] vardır [ve] çıkmak üzeredir. Bu kanun [tasarısı] da Heyeti Vekile'den geçmelidir. Bunun esâsına göre, burada bir büro kuruluyor. Bütün ilânlar buraya geliyor [ve] buradan gazetelere tevzi ediliyor.[699] İlânın kârının % 40'ı gazeteciye, % 40'ı fikir işçilerine ve % 20'si de sâir yerlere verilecektir. Bu fikir işçilerine verilen % 40'ın bir aykırılığı var gibi geldi [bana]... Gazetenin sermayesine bu arkadaşlar iştirâk etmiş değildir. Zarar ve ziyanindan da mesûl değildir. Şu halde, neden durup dururken, bunları gazetecilere ortak yapıyoruz? Yarın gazetede çalışan işçi de bunu isterse ne diyeceğiz?

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Doğrudan doğruya [MBK üyesi Kurmay Binbaşı] Ahmet Yıldız[700] tarafından [Milli Birlik] Komite[si]'ne teklif edilmiş bir kanun [tasarısı]dır. Bakanlar kurulundan [hiç]kimsenin bundan haberi yoktur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Harbiye, Mülkiye veya herhangi bir yüksek okuldan çıkan bir zat, memuriyetin diğer sektörlerinde ilk kademede [ayda] 300 Lira kadar bir şey [maaş] alır. Bunların [ayda] 600 Lira [maaş] almaları, bir nevi gazetecileri istismâr olur.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Gazetecilik, ticari bir müessese olarak mı kalmalıdır, yoksa bir devlet teşekkülü olarak organize edilmek mi lazımdır? [Milli Birlik] Komite[si'n]deki kanun teklifi, nevama bunu devletleştirici bir mâhiyet taşır.

[ADALET BAKANI ÂMİL] ARTUS: [Milli Birlik] Komite[si'n]den bazı üyeler teklif etmiş[ler ve kanun tasarısı], gazeteleri anonim şirket hâline getiriyor. Belki fikir işçilerini [de] % 40'larla [% 40 oranında] oraya iştirâk ettirecek...

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: [Bu], [Türk] Ticaret Kanunu'nun rûhuna muhalif olur. [Türk] Ticaret Kanunu, kârları, şirketin umumi heyetinin tasvibine arzı amirdir. Bu şekilde bir tasarruf yaptığımız takdirde, buyurduğunuz gibi, bütün işçi âleminde reaksiyon uyandıracaktır.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Gerçi gazetecilik, Ticaret Kanunu'na tâbi husûsî bir teşekküldür. Fakat matbuatın da, bu dördüncü kuvvet olduğunu gözden kaçırmamak lazımdır. Buraya devlet de, kendisinden bir takım paralar veriyor. Resmi ilân kanalıyla verilen bu paraya rağmen, gazetecilerin çalıştırdığı üniversite mezunu fikir işçisi adedi çok azdır. Patron, onları istediği gibi kullanıyor.

Asıl mevzu, gazetelerin mesûliyet silsilesini gösterecek olan kanundur [kanun tasarısıdır]. Eğer neşren yapılan hakaretten dolayı, gazeteci, ispât edemediği takdirde, zarâra uğrayacaksa, o vakit teşkilatını kıymetli elemanlardan seçmek mecbûriyetinde kalacaktır. Asıl o zamandır ki, dördüncü kuvvet hâline gelecektir.

[ÂMİL] ARTUS: [Kanun tasarısı], bakanlar kurulundan geçti [ve] Milli Birlik Komitesi'ne [de] gitti. Teselsül esâsına göre mesûliyet tayin edilecek ve hâkim, hâdisesine göre, işin vahametine göre, serbestçe cezayı tayin edecektir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Gazete, bir fabrikatör gibi çalışıyor. [Üstelik] resmi ilânı da biz veriyoruz.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Husûsî ilânı bundan hariç tutmak lazımdır. O, daha ziyâde tirajla alakadardır ve herkes, hangi gazete fazla sürüm yaparsa, ilânı oraya vermek ister...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Öğleden sonra ben o kanun [tasarısı] üzerinde duracağım...

Kolejlerden şikâyet ediyorlar. Öğretmen yokmuş...

[MEHMET] BAYDUR: Bu, maarifi alakadar eden bir mevzudur. Bunun gibi şikâyet edilecek ve eskiden kalma bazı hususlar [da] vardır. Meselâ, ilk mektep kitaplarında hâlâ sâkıt idarenin büyüklerinin resimleri

bulunmaktadır. Beşinci sınıf tarih kitaplarında, [eski Cumhurbaşkanı] Celâl Bayar'ın ve [eski Başbakan] Adnan Menderes'in resimleri vardır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Maarif Vekili gelsin de, onunla birlikte görüşelim...

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI FEHMİ] YAVUZ: Biz Milli Eğitim işinin başına geldiğimiz zaman[701], MBK ile temasa geçerek, bazı notlar rica ettik ve ilk, orta ve liseler için [ders] kitaplar[ı] hazırlattık. Herhalde mahalli bazı eksiklikler ve aksaklıklar vardır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: İzmit'teki hareket ne oldu?

[ÇALIŞMA BAKANI MEHMET RÂŞİT] BEŞERLER: Açlık grev[i] mâhiyetinde bir tezâhürü oluyor. Bunun için İstanbul'a bir heyet gönderdim.

İHSAN] KIZILOĞLU: Bunlar altı kişidir. Aslında yemek yiyorlar. Ama gazetelere açlık grevi mâhiyetinde aksediyor.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Müşterek Pazar için bir heyetimiz gidiyor. [Ticaret eski Bakanı] Cihat İren'in başkanlığında olmasını ben muvafık görüyorum. Yarın gidiyorlar.

[MÂLİYE BAKANI EKREM] ALİCAN: Tezimiz hakkında kabine mâlûmat edinmek isterse, arkadaşımız Mehmet Baydur, izahat verecektir.

[MEHMET] BAYDUR: Hazırladıkları vesika, bugünkü vaziyetimizi Müşterek Pazar'a iştirâk bakımından temin edebileceğimiz âzamî menâfii göz önünde tutarak hazırlanmıştır. Tamamen teknik mâhiyette bir vesikadır. Yunanlıların Mart ayından beri yaptıkları müzakereler, bizi biraz bağlar vaziyettedir. Yunanlılar hesaplamışlar... Altı senelik ithâlâtın heyeti umumiyesinin % 60'ına tekâbül eden bir meblâğ üzerinde gümrük hesaplamışlar. Ben şahsen, Türk heyetinin, esâsa taallûk eden hususlarda, Yunanlılardan ziyâde avantaj sağlayacağına kâni değilim. Bizim altı memleketle yaptığımız ithâlâta göre, biz bu ithâlâtın % 45'i nisbetinde ve Roma Antlaşması'nın[702] [da] temposuna uyacak bir tenzilâta gidiyoruz.

Bu tenzilât da bize, 31.000.000 Lira'lık bir gümrük resmi noksanlığına yol açacak[tır].

Bunun yanında, bizim, bir yandan [da], sanayiimizin kurulma hâlinde bulunması ve yatırımlarımızın daha pahalıya mâl olması husûsu [da] var. " "Altılar"[703] dışındaki memleketlere tatbik edilmekte olan gümrük tarifesine, biz uzun boylu uyacak değiliz" diye ifade ettik. Yalnız bizim yeni tezimizde biraz daha yumuşama var. Bidâyette gayet sert bir durumda gitmiştik. Bunun sebebi de, Yunanlılarla intâc edilmek üzere olan müzakerelerdir.

Zirâî maddelere gelince... Altı devletin kendi aralarında tatbik ettikleri gümrük târifelerini, bizim de tatbik etmemizde mahzur görmüyoruz. Yalnız herhangi bir zirâî madde Türkiye'den ithâlinde gümrük târifesi tatbik ediliyorsa, biz de onu tatbik edeceğiz. Biz de % 20 nisbetinde bir gümrük indiriminden istifade edeceğiz.

Bilhassa yatırımlar mevzuu var. Yunanlılar, beş sene müddetle [ve] senede 150.000.000 [Dolar] vermek suretiyle, 200.000.000 Dolar arasında bir yatırım yapmayı düşünmüşler. Geçende arz ettiğim gibi, Kopman, bu planlama dairesi [DPT][704] işinde çalıştılar. Bu ay sonunda beş yıllık bir vâde içinde, bir plâsmanın ana hatlarını çizecekler ve zannediyorum, daha konkret ["concrete"] [somut bir] şekilde bu müracaatımızı [da] yapacağız. Bununla 250.000.000 Dolar civârında bir yatırım planı sağlamamız kâbil olacak[tır].

Ziraat maddelerinde tamamen Müşterek Pazar'a uyabilir vaziyetteyiz. Sınâî maddelerde ise, oniki sene zarfında, ilk defa % 25'e [ve] üç sene zarfında [da] % 5 ilâvesiyle, neticede % 50'ye vararak, nihâî indirme [indirim] ile, Roma Antlaşması'na uyabileceğiz.

"Müşterek Pazar'a girmemiz lazımdır" diye mütâlaada bulunmuştum. Fakat "biz her ne pahasına olursa olsun bunu yapacağız" diye bir dava [da] mevcut değildir. Mâlûmu âliniz, her iki taraf [da] fikirlerini serbestçe ifade eder [ve] menfaatler bakımından [da] bir noktada rüptür ["rupture"] [kopma] olursa, o vakit bundan vazgeçilir. Yoksa, "ihrâcâtımız Müşterek Pazar'a şöyle girecektir" diye tetkik edilecek bir rijidite ["rigid"] [katılık]

yoktur. Dünyanın en ileri gitmiş memleketlerine intibâk etmek için, Türkiye seviyesinde neler yapılacağını düşünmek daha doğru olur zannediyorum.

Sonra, zannediyoruz ki, bizim işçilerimiz diğer memleketlerde [ve] onların iyi işçileri de, bizim memlekette çalışacaktır. İşçilerimiz, oralardan döndükleri takdirde, kalifiye olacaklardır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Büyük neticeler verebilir. Bizim sosyal bünyemizdeki aksaklıklar da, belki bu sayede doğru istikâmet bulur. Bana öyle geliyor ki, biz Müşterek Pazar'ın dışında kalırsak, sudan çıkmış balık gibi oluruz. Malımızı ya Rusya'ya satacağız, ya [da] Araplara... Araplar ve Ruslar, bizi darda görür[ler]se, boğazımızı büsbütün sıkar[lar]. Onun için bizim Avrupalılardan ayrılmamamız lazım gelir.

[MEHMET] BAYDUR: Bu itirazların bazılarının sebebi şudur: Bazı mevzulara alaka gösteriyorlar ve zannediyorlar ki, bu mevzular, bizim teknisyenlerimiz tarafından enine boyuna incelenmemiş[tir ve] biz kapalı gözle hükme varıyoruz. Böyle bir şey olmadığını uzun uzadıya izah ettim. Bilhassa muhabirler, sağdan soldan bir laf öğreniyor[lar]. [Ama] aslını kendisi de bilmiyor... Diğer taraftan, üniversiteden bir iki doçentimiz [de], haklı olarak meseleyi tahlil etmişler [ve] onlar da, tam mutâlar ellerinde olmadığı için, yanlış mütâlaaya varmışlar. Kendilerini dâvet ettim [ve] anlattım. Memnun oldular. Bilhassa ihrâcat mevzuumuz, tütün ve üzüme taallûk ediyor. Kendisine işin yalnız tütün ve üzüm zâviyesinden mütâlaa edilmemesi lazım geldiğini ifade ettim. Belki de aksi olabilir. Benim bugünkü intıbâımı, zannediyorum, arkadaşlarım da paylaşıyorlar[dır].

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bizim mesâfeyi uzatmamızın hedefi de, zannediyorum, bu arada sanayileşmemizin tahakkuk etmesi ve onların rekâbeti karşısında ezilmeme maksadına mâtuftur. Ancak, yirmi sene de kalsa, sanayiimizi onlarla rekâbet edebilir seviyeye getiremeyiz. Ümidim odur ki, onlar bizim batmamızı istemezler. Neticede, bu iştirâkten bizim sanayiimiz de kalkınabilir. Onları içeri sokmadan yaşayacağız dedik mi, bizim kalkınmamıza imkân yoktur.

Şimdi Avrupa'da bir toplantı var. Geri kalmış memleketlerin kalkındırılması mevzuundadır. Oraya Avrupa'nın iktisadi ve mali uzmanları geleceklermiş... Bizden oraya gidecek olan [Kâzım] Taşkent[705]

arkadaşımız bir şeyler becerecek vaziyettedir. Bu gidenler husûsî gidiyor[lar]. Toplantı, Almanya'da olacaktır. Almanya'dan isteyeceğimiz bir şey olur mu?

[ULAŞTIRMA BAKANI SITKI] ULAY: Nasıl olmaz? Lokomotif istiyoruz... Gemi istiyoruz...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Senin o 18.000.000 Dolar'lık motorlu tren ne oluyor?

[SITKI] ULAY: Bu ay mukâveleyi imzalamak şart[tır]. Yoksa İstanbul'un elektrikli trenleri duruyor. Trenleri Fransızlardan, lokomotifleri [ise] Almanlardan alıyoruz. Manevra lokomotifi alacağız. Sonra armatörler tarafından [da] gemiler isteniyor. Mevcut eski gemileri satacaklar. Hazır paraları olanlar [da] var[dır].

[MEHMET] BAYDUR: Bu 18.000.000 [Dolar]'lık dizel motoru, Ulaştırma Bakanlığı'nın mevzuudur. Bana aksettirilmiştir. Bu, demir-çelikle sıkı sıkıya alakadar olduğu için, evvelâ bunun hakkında karar alacağız. Ondan sonra [da] demiryolunun aplikasyonuna ["application"] [uygulamaya] geçeceğiz.

[SITKI] ULAY: Amerika'dan iki firma, "bunu vereceğiz" dediler.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunu intâc etmek size âiddir.

[MEHMET] BAYDUR: Almanlardan 15.000.000 [Dolar] bir yatırım kredisi imkânımız mevcuttur. 50.000.000'nun 35.000.000 Dolar'ı da Merkez Bankası emrine nakit olarak verilmiştir. Almanya Hükûmeti'ne âid bir sigorta şirketi vardır. Maliyedeki arkadaşlar teferruâtını biliyorlar.

15.000.000 [Dolar]'ın yanında, bir de İtalya'dan olan vardır. İtalyanlar, 100.000.000 Dolar daha vermek istiyorlar. Ancak, onlar da teenni ile hareket ediyor[lar]. Biz bu mevzularda, şu yakında gelecek heyetle, şu müşterek durumumuzu tesbit edip, çalışma istikâmetimizi tevcih etmeden evvel, sağa veya sola gitmeyi uygun bulmamaktayız.

[EKREM] ALİCAN: [Kâzım] Taşkent'e düşen vazife, [Uluslararası] Para Fonu'na bizdeki husûsî sektörün bu işlerle alakadar olduğunu göstererek, ciddi adımlar atmaktır. "Türkiye'de ecnebi sermaye yatırımı yapmak, gayet emniyetli bir hâl almaktadır" şeklinde konuşup, onları ikna etmelidir.

[SITKI] ULAY: Otuz deniz subayı birleşti [ve] bir şirket kurdular. Onlar da gemi almak istiyorlar. [1]960 senesinin beş aylık durumu ile kâra geçebileceğiz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Denizyolları[nı] niye bu kadar imkânlar içinde zararlı işletmişler?

[SITKI] ULAY: Nâmütenâhi israf var. Biz bir günde 2.000.000 Lira kazandırdık. PTT'de mevcut kabloları, hava meydanlarına devrettik [ve böylece] 2.000.000 [Lira] dışarı çıkmamış oldu. Vaktiyle hesapsız kablo satın alınmış...

[MEHMET] BAYDUR: O halde, heyetimize bu kısaca arz ettiğim esaslar dahilinde mutâbık olduğumuzu ve bunda hükûmetin tam desteği olacağını ifade edeceğim.

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Program konusunda Maliye, Sanayi ve Ticaret Vekillerimiz ile [Hayri] Mumcuoğlu, bir komisyon olarak çalışacaklar... Saatini [de] 5-7 [17:00-19:00] diye kıymetlendirdiler.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu hafta sonunda biterse, iyi olur...

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Devlet teşkilatına zarûret olmadıkça yeni memur alınmaması ve kadro noksanı hâlinde [de],nakil imkânının sağlanması düşünülmüştü.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu lâgar adamları çıkarmalı [ve yerlerine] genç elemanları almalı[yız]. Yalnız iltimasla değil...

[FAHRİ] ÖZDİLEK: İşe yarayan, fakat o kadroda fazla olanların naklini kasdettim.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bizde memur fazla değildir. Kadroları tıkayıp, gençlerin önüne set çekmemeli[yiz]. Bence bütün vekâletlerdeki yapacağını yapmış olanları ayırmalı[yız].

[FETHİ] AŞKIN: Başvekâlet'in emrine göre, ben [aylık maaşı] 800 Lira'dan yukarı terfi yapamıyorum.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: [14 Ekim 1960] cumâ günü toplanalım...

Kapanma saati: 12:25

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (40)

13 Ekim 1960, Salı

Açılma Saati: 10:15

Başkan: Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel

Hazır Bulunmayanlar: İçişleri [ve] Tarım Bakanları

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Alüminyum fabrikası için yazdık mı?

[SANÂYİ BAKANI ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Etibank, telgraf çekti. Ayrıca çağıracaklarını zannediyorum...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bugünkü gündemde ne var?

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Devlet Vekili [Hayri] Mumcuoğlu ile Gümrük ve İnhisarlar Vekili arkadaşım, Sanayi Bakanı ve bendeniz, bize verilmiş olan çalışma programlarını telhis suretiyle, bir hükûmet programı hazırlamaktayız. Maalesef bunun içinde dört bakanlık, maalesef enkorpore [“incorporate”] [birleştirilmiş] edilmiş vaziyette değildir. Hazırlanan raporlar çok uzun olduğundan, hepsinin programda yer almasını temin edemedik. Yarın, o bir [obür] gün de çalışarak, bunları bitirmek kâbil olacaktır.

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI BEDRETTİN] TUNCEL (Milli Eğitim B): Milli eğitim için kısa vaadeli ve uzun vaadeli olmak üzere bir hazırlığa girişmiştik ve metni vermek üzere idik. Fakat programın daha ziyâde çeşitli sektörlerdeki prensiplere ve ana davalara müteallik mâhiyette olması, redaksiyon heyetinde[ki] arkadaşlar tarafından ifade edildiği için, bunu kendimize göre ayarlamamız icab etti. Onun için birkaç gün mehil istedik. Birkaç gün [daha] rica ediyorum.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Şu anda Sağlık Bakanı burada bulunmuyorlar. Böyle bir halde sağlığa âid bir mesele için bize kim

malûmat verecek?

[MEHMET] BAYDUR: Muayyen bir mevzuun konuşulması hâlinde Müsteşar bulunabilir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: İslâm liderliği meselesi ne oldu?

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Gazeteyi tetkik ettirdik [ve] kendisinin buraya gidip gitmeyeceği hakkında mâlûmat istedik. Bugün Vâliye telefon edilecek [ve] Vâli [de] telefonla kendisine bildirecek... Neticeyi [ancak] kendisiyle konuştuktan sonra anlayacağız.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: İtalya'dan gelecek turizm mütehassısları da hâlâ gelmedi.

[SELİM] SARPER: Sefir [işi] yürütemiyor. Onlar da [işi] yavaş[tan] alıyorlar. Bu Roma'ya çektiğimiz telgrafın aynını İsviçre'ye [de] çektik. Sonra, turizm işlerinde İsviçre'den ziyâde bize yakın olan İspanya hatırıma geldi. Orada turizm büyük bir endüstri hâlindedir. İspanya Sefiri yazacak [ve] oradan da imkân arayacağız. Biz bu suretle turizm tesisâtını vücûda getirmekten ziyâde, İspanya'dan kanun ve mevzuat cihetlerini alabiliriz. Sonra İtalya'ya telgraf çektik [ve] "[artık] lüzum kalmadı" dedik.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bakan[lık]lararası bir komite turizm işini tetkik ediyordu.

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ] AŞKIN: Bendeniz Maliye Vekâleti'ne vekâlet ettiğim zaman, Turizm Bankası Umum Müdürü'nü göndermişlerdi ve Turizm Bankası'na muafiyet verilmesi hakkındaki [yasa] tasarı[sı da] hazırlanmıştı. "Her anonim şirket için muafiyet olamaz" diye kendisine mâlûmat verdim. Eskiden bir kanun vardı. Bir fıkra olarak kalmıştı. O kanun yürürlükten kalktı. Bu kanunu ihyâ etmek lazım[dır]. Çünkü, turistik belgeyi hâiz olan müesseseler, muafen ithâl ederler. Müessese müdürü, "benim buna aklım yetmiyor" der. Ekrem [Alican] Bey arkadaşım, bu adamın değiştirilmesi üzerinde duruyordu. Şimdi [Turizm] Banka[sı], maaşları veremeyecek hâle gelmiş... Bir takım yatırımlar yapmışlar. Fakat fâideli görünmüyor.

[MEHMET] BAYDUR: Ziraat Bankası’nın 2.000.000 Lira’yı verme husûsunda gayet mütereddit olduğu anlaşılıyor. İdârenin sıhhati hakkında endişeleri mevcut... Halen Umum Müdür olan arkadaş üzerinde de tereddütler izhâr edilmiştir.

[MÂLİYE BAKANI EKREM] ALİCAN: Bu turizm mevzuu belli başlı ele alınsa da, bu arada Umum Müdür işi de düşünülse.. Merkez Bankası’na da Umum Müdür lazım... Eski Umum Müdür, Washington’da bizim Mâli Müşâvirimiz idi. Orasını tercih ediyor. Ben de ısrâr etmiyorum. Merkez Bankası Umum Müdürü için, zâti âliniz birini düşünürsünüz diye, bir tayin yapmadık.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Arayayım...

[ULAŞTIRMA BAKANI SITKI] ULAY: Emri devletlerinizle, bu İpar Şirketi’nin[706] dört tâne gemisini, yed’i âdil sıfatıyla teslim aldık. All Transport Şirketi ile yaptığımız muhaberede[n] anlıyoruz ki, bu gemi alışı işinden dolayı, İpar Şirketi’nin 550.000 Dolar borcu vardır. Hatta diyorlar ki, “bu gemiler Amerika’ya sefer yaptığı takdirde, haciz konulması ihtimali de vardır.” “Binâenaleyh, hükûmet tekeffül eder ve 400.000 Dolar[‘lık] kısmını tediye ederse, biz de bu gemilerin, acentamızda kalmasını sağlamak suretiyle, işlemesini temin ederiz” diyorlar. Ayrıca, 7.000.000 Türk Lirası da, içeride bankalara borcu vardır. Yekûnu 12 küsûr milyon Lira’yı tutmaktadır. Dört geminin tahminî fiyatı, 8.000.000 [Lira’yı] geçmemektedir. Buna göre, bu şirket iflâs durumundadır.

Ben sekizinci Soruşturma Kurulu Başkanı’na sordum. “Hükûmet vaziyed ederse, efkârı umumiye, bunun, ‘büyük bir şirkete devletçilik gayretiyle el konuyor’ şeklinde aksetmesi mümkündür” dedi. Binâenaleyh, hükûmetçe tekâbül edilip, bu 400.000 Dolar’ın transferi ve neticede bu dört geminin işler hâle sokulması acaba mümkün olabilir mi? İflâsı tam kat’îyetle tebeyyün ederse, o takdirde devletçe el konulabilir diye düşünmekteyiz. Huzûrunuzda Adliye ve Maliye Vekilleri’nin fikirlerini almak istiyorum.

[ADALET BAKANI ÂMİL] ARTUS: İpar’ın ortağı [olan] Samim ile yaptığımız görüşmede, kendisine, “bu gemilerin Amerika’ya gitmesi hâlinde, belki haciz konu[lu]r” demiştim. Kendisi, “Beş para borcumuz

yoktur. Delili de, Amerika'dan yüklü olarak bir gemimizin hareket etmesidir." demiştir.

[SITKI] ULAY: Resmen sorduk... Yüklü olan geminin 40.000 Dolar olduğunu şirket bildiriyordu.

[ÂMİL] ARTUS: Armatörlükte ilgisi olmayan ve devlette vazifeli insanlarla işbirliği yapan kimselerin bu gibi işlere başladıkları anlaşılıyor.

[EKREM] ALİCAN: Ben mali bakımdan yüksek heyete bir husûsu arz etmek istiyorum. Bana da armatörler geliyor[lar]. Dün Âkif Sâdıkoğlu geldi. Birkaç tâne Sâdıkoğlu var. Adam, "Dört tâne şilebim var. İskeleye çektim. Bunları çalıştırmaya imkân yok[tur]." diyor. Bana teklif yaptı. Dedi ki, "Bu dört gemiyi [de] satmak istiyorum. Hurda fiyatına satacağım ve yerine de, daha teknik çalışabilecek durumda [olan] iki tâne [gemi] alacağım. Dört tânesini 120.000 Sterlin'e satacağını söyledi. Bunun için biraz laf etmem icab edecek[tir].

Bu dört geminin bedelini, satın alınacak [olan] iki geminin bedeline mahsûben verebilir miyiz? Tabiî ben şahsen bu işin yapılması gerektiği kanaatindeyim. Bu dört gemiyi bağlayıp durmaktan çekinirim. Cevat Sâdıkoğlu [da] geldi. Fuat Sâdıkoğlu da, beş, on gemilerinin İzmit'ten uzakta kaldığını, bugünkü navlunlar ve kömür fiyatları muvâcehesinde çalışamayacaklarını söylemişti. Öteki arkadaşlar da, bu gemileri ellerinden çıkarmaya taraftar[lar]mış... Hepsi, onları satıp, yenileriyle değiştirmek isterler. Bu normal olarak hâlledilecek bir mesele değildir. Çünkü, bana sorarsanız, ben bir şey karşılayamam... Arkadaşlarla hesâbımızı yaptık. Dış tediye muvâzenesi bakımından 86.000.000 Lira'lık kotamız var. Bu kotanın, Merkez Bankası'nın 18.000.000 Dolar'lık imkânlarını da kullanmak şartıyla, bizi yılın sonuna kadar götüreceği kanaatindeyiz. Amerika'dan ICA'dan alacağımız 50.000.000 Dolar'lık kısım, bizim dış borçlarımızı ödeyecek ve bu kotanın tatbikine imkân verecektir.

Sıtkı [Ulay] Paşa diyor ki, "500.000 Dolar'ı Merkez Bankası garanti eder mi?" Ama bana, "yıl sonuna kadar 500.000 Dolar ver" derseniz, vaziyetim budur. Ondan sonra, [Uluslararası] Para Fonu'nun [19]61 senesi fonuyla hesaplarımızı ortaya çıkartıp, karşılaştıracağız.

Sonra, memleketin husûsî deniz ticareti filosunu yenilemek gibi bir davası [da] vardır. Neticede dedim ki, “bakanlar kuruluna meseleyi arz edeyim ve bakanlar kurulundan iki üç kişilik bir komite tesbit edip, bu ihtiyaçları armatörlerle temas etmek suretiyle tesbit edelim ve satılacakları satacak, alınacak gemileri de, elde edilecek dövizleri idare etmek suretiyle sağlayacak bu komitenin kararıyla, neticenin bakanlar kurulundan geçecek hâle gelmesini temin edelim...” Hakikaten dört gemiyi ikiye indirmek suretiyle daha fâideli bir şey yapmak imkânı varsa, bu, memleket için de yerinde olacaktır. Onun için, bir komite kurup, Maliye Vekâleti olarak, husûsî sektörün dış nakliyâtı mevzuundaki gemiler ihtiyacını hâlletmek mümkün olur.

[SITKI] ULAY: Sayın Maliye Vekili’nin her iki fikriyle de mutâbıkım. Ancak, bu çalışacak komite biraz zaman istemektedir. Halbuki İpar müessesesinin bekleyecek bir durumu yoktur. İçindeki personel maaş alamamaktadır. Acaba, mali imkânlar da tam müsâit olmadığına göre, biz bu All Transport Şirketi’nin mümessilini buraya çağırsak ve desek ki, “Biz bu hususta uğraşıyoruz. Ancak, sizin bizden 400.000 Dolar istemektense... 100.000 Dolar üzerinden mutâbık kalalım...” Ondan sonra da armatörlerin işine el atsak...

[ÂMİL] ARTUS: Bu satın alma parasını transfer ettirmişlerdir. [Bu] nasıl olur?

[EKREM] ALİCAN: Bir mesele daha var: Dışarıda 350.000 Dolar’ı bulunan bir adam, “Ben bu para ile Türkiye’ye mal getireceğim” diyor. İşte bu adamı pekâlâ bu gemi alma husûsunda ikna edebiliriz. Ama bu işleri organize edecek bir heyet yok. Yolaç diye bir adamın gemi meselesi var. O da beni meşgûl ediyor. Eğer ayın 15’inde Köstence’de bulunamazsa, 25.000 Sterlin ödeyecekmiş... Adamın gemilerini haczetmişler... İş göremiyor. Bence bu gemiler Köstence’ye gitsin... Teşkilatım ise, “bu, Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu’na muhaliftir” derler. Bu işleri pratik şekilde hâlledecek fevkâlâde bir heyete ihtiyaç var.

[SITKI] ULAY: Bu memlekette iltimaslı olmayan bir tek armatör görülmemiştir. Eski gemilerin sahipleri olan armatörler diyorlar ki, “Senelerden beri müracaat ederiz. Maliye’ye yazılır [ve] oradan da dosyasına girer.” Armatörler kazandığı takdirde, memlekete döviz

girecektir. Buna takyit koyarsak, “şu kadar parasını banka kefâlet mektubu bulunanlara karşı temin ederiz” deriz.

[MEHMET] BAYDUR: Asıl mühim olan mevzu, Ekrem [Alican] Bey’in temas ettiğidir. İktisadi meseleler, sosyal davalar yanında, bizi birinci derecede meşgûl eden davalar olmak lazımdır. Fakat bizim hükûmet içinde bununla meşgûl olmamız, havanda su dövmeye benziyor. Tensip ederseniz, biz yalnız armatörlerin derdini hâlle münhasır bir çalışmaya girmeyelim... Finansman kaynaklarımızın sağlanması, borçlarımızın konsolidasyonu falan, heyeti umumiye hâlinde karara bağlanacak mevzular değildir. Tensip buyurursanız, iki üç arkadaşı bu işlerle tavzif edelim... Onların aldığı kararları buraya ifade ederiz. Bunun için resmen talimatnâme veya kanun yapılmasına [da] lüzum yoktur. Zâtı âlinizin direktifiyle bu sağlanır.

İpar mevzuuna gelince... Hakikaten bir takım yolsuzluklar olmuştur. Adam cezasını çekmek üzere yetkili makamlara verilmiştir. Elimizde dört tâne gemi vardır ve bu gemiler de çok güzel gemilerdir. Halen Türk bayrağını taşıyan bu gemilerin Türk ekonomisine yarayacak tedbirleri almak lazımdır. Adamın, “borcumuz yoktur” demesi de doğrudur. Çünkü, borç muacceliyet kesbetmemiştir. Ben tahmin ediyorum ki, [bu borçlar], bir, birbuçuk sene içinde ödenmesi lazım gelen borçlardır. Tensip ederseniz, biz bu gemileri alalım ve icab eden transferleri [de] yapalım... Bir an evvel bunları faaliyete geçirelim...

Umumi olarak armatörler mevzuuna gelince... Bunlar bizi bir hayli tazyik edeceklerdir. Yalnız memleketin ihtiyaç ve menfaatlerine müteallik işler, sadece denizcilik sahasına [da] münhasır değildir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu İpar meselesini süratle hâlledecek tedbirleri alın... Ne kadar paraya ihtiyaç oluyorsa, bu parayı onlardan koparıp, [Devlet] Deniz Yolları’na mâl edin... Lâzım gelen parayı da tesbit edip, bana bildirin...

İkincisi; armatörlerle bir toplantı yapın [ve] onlardan mâlûmat alın... Onları da, dışarıya çıkaracakları ve alacakları gemileri anlamak lazımdır. Bütün Türk ticaret gemileri konusunda memleketin ne kadar paraya ihtiyacı vardır, onu da bana bildirin...

Bir de bu teşkilata bir isim vermek lazımdır. Bu gibi meseleleri hâlledecek [ve] Heyeti Vekile'ye getirecek bir teşkilata ihtiyaç vardır.

[MEHMET] BAYDUR: Buna bakanlıklararası Özel İktisat Komitesi dersek, kâfi gelir...

[EKREM] ALİCAN: Bu işi bakanlara vermek lazımdır. Memurlara verdiğimiz takdirde, bugünkü tereddüt havası içinde iş çıkmaz...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: O halde Maliye, Ticaret, Ulaştırma, Tekel ve Sanayi bakanları bu işe baksınlar...

Hastahâne işi ne oluyor?

[SAĞLIK ve SOSYAL YARDIM BAKANI] RÂGIP ÜNER (Sağlık Bakanı): Hastahâne, iki ay sonra bitiyor. Malzemeyi depo ediyoruz. Şimdilik beş şûbe açacağız. Ben hastahânelerin bir listesini yaptım. En ziyâde neye ihtiyaç varsa, onlar için şûbe açacağız. Sonra Amerika'da Türk doktorları var. Askeri tabiplerden de dört tâne göndereceğiz. Oranın başhekimini falan tayin ettik.

Bir de kanser hastahânemiz vardır. Çocuk Esirgeme Kurumu'nda [ve] Kızılay'da olduğu gibi, doğrudan doğruya "bu müesseseyi size bağlıyoruz" diye bir emir verilirse, bunlara âid muazzam kanser cihazlarından fâide temin ederiz. Bayan [Prof. Dr. Hâlet] Çambel'in[707] kaprisi yüzünden yatıyor.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Memlekette bir hayli kimsesiz ve köprüaltı çocuklar var. Bunlar için de bir şey[ler] düşünmek lazım... Hemşire davası da mühimdir.

[RÂGIP] ÜNER: Amerikalılarla bu hususta temas ediyoruz. Gerek tesisat ve gerek[se] öğretmen mevzuunda yardım edecekler.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Hemşireler perişân kılıklı... Bunlar biraz da güzel olmalı... Hele hiç olmazsa güleryüzlü olabilmeli...

[MEHMET] BAYDUR: İstanbul’da Florence Nightingale Hemşire[lik] Okulu yapılıyordu. Parası [da] sağlanmıştı. Herhalde yapılmaktadır.

[RÂGIP] ÜNER: Yapılmaktadır...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Kimsesiz çocuklar için de bir şeyler konuşmuştuk...

[RÂGIP] ÜNER: Biz buraya yardım için beş madde tesbit ettik.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu Çocuk Esirgeme Kurumu, bu çocukların imdâdına yetişememektedir. Eskiler buralarını bir parti mübârezesi hâline getirmişler. Bence bu işi hemen ele almak lazımdır. Âzamî onbeş gün içinde kanun da çıkmalı [ve] teşkilat da kurulmalıdır. Bunların başını siz deruhte edeceksiniz. Halktan da yardımcı eleman alınabilir. Fakat asla hiçbir parti mensubunu oraya sokmayacaksınız. Benim gösterdiğim vâridat menbâlarını Vâliyle görüştünüz mü?

[RÂGIP] ÜNER: Acaba her sigara paketine bir tâne eksik [sigara] konulmak suretiyle piyasaya çıkaramaz mıyız? Böyle olursa, senede 15.000.000 [Lira] bırakıyor.

[FETHİ] AŞKIN: Bunlar standart şeyler... Noksan olursa sallanıyor... Maamâfih bir bakalım...

[SELİM] SARPER: Bir de Yardımsevenler Cemiyeti[708] hakkında düşünmek lazım...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Evvelâ şunu bitirelim de.. Spor-toto’dan[709], sinemalardan [ve] futbol maçlarından alacaksınız.

[RÂGIP] ÜNER: Husûsî açılmış [olan] verem hastahânelerinden bir şey [vergi] almamak mümkün değil mi? Bu senede 1.000.000 [Lira] kadar bir şey tutuyor. Verem mücadelesi bakımından vergi biraz ağır geliyor.

[EKREM] ALİCAN: “Biz, koruyucu tabâbet yanında, veremi [de] önleyeceğiz” dediler. Kendilerine para [da] veriyoruz. Bu istisnalar ortaya çıktıkça, bu iş yürümez.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Dilencileri ne yapıyorsunuz?

[RÂGIP] ÜNER: Ankara şehri içinde 400 kadar dilenci vardır. Bu dilenciler hırsızlık da yapıyor[lar]. Biz Fukara Barındırma Yurdu diye bir şey kurduk. Akköprü civârındadır. [Ancak] orada dört günden fazla kalmıyorlar.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu, çâre değildir. Dahiliye Vekâleti ile teşriki mesâî edip, bu işi kökünden hâlletmeli[siniz]. Bir defâ, bedava yatırmak yok; çalıştıracaksınız... Asıl bu işin menbaı üzerinde durmak lazımdır.

[BEDRETTİN] TUNCEL]: İvedilikle ele alınması gereken okul binâları meselesine temas etmek istiyorum. [19]60 bütçesinde her kademede köy okulları, ilkokullar ve ortaokulların yapılmasına başlanmış ve sonradan tasarruf zihniyetiyle, buraya tahsis edilmiş olan paralar bloke edilmiştir. Bunların 11.000.000'a [Lira] yakın kısmı Bayındırlık Bakanlığı'nın bu işe muhassas bölümünde bulunuyor. Diğer 110.000.000'dan [Lira] [ancak] 10.000.000 [Lira] kalmıştı. Bu 10.000.000 [Lira] bloke edilmiştir. Okulların birçoğu başlamış, hatta bitirilme durumuna gelmiş, fakat parasızlık yüzünden, bu kışı çatısız olarak geçirmek durumuna düşmüştür. Bunlara birer miktar yardım yapılması lazım gelir. Hepsi 8.500.000'dur [Lira].

[BAYIRDIRLIK BAKANI] MUKBİL GÖKDOĞAN: Vaktiyle 46.000.000 Lira'lık işe girişilmiş [ve] 21.000.000 Lira'lık harcama yapılmıştır. Tahdit kararı çıkar çıkmaz, bu 46.000.000'nun [Lira] sarfı yapılmamıştır. Tabiî bunları birdenbire durdurmak imkânı [da] yoktur. Bu itibarla, bu 46.000.000'luk [Lira] işe mukâbil, 21.000.000 [Lira] kadar mevcut olan kısmın müfredâtı elimizdedir. Bu ödendiği takdirde, onaltı kadar lise[nin] ve ortaokul[un] [inşaatı] devam eder. Ödeneksiz olan kısımda [ise], en çoğu 60.000 Lira'ya kadar paraya ihtiyacı olan binâlar vardır. Daha doğrusu, 7.250.000 Lira kâfidir. Bir de Hazine'nin bilahire zarar etmemesi için, 1.000.000 Lira kadar bir miktar istiyoruz.

[EKREM] ALİCAN: Bazı hususlarda tasarruflar yapılmıştır. İsterseniz, bunlar için bir münâkale kanunu [tasarısı] sevk edelim...

MUKBİL GÖKDOĞAN: Benim yol makinaları mevzuunda da bir ricam olacak... Eğer biz 1961 [yılı] için takriben 17.000.000 Lira'lık bir yatırım

yapamazsak, yol makinalarının çoğu durmak zorundadır. Ondan sonra [da] [19]62 [yılı]nın yedek parçaları gelmek lazım geliyor. Mutâbakatla olmakla beraber, bu paradan da bir miktar kesilmiş[tir].

[MEHMET] BAYDUR: Müsaade ederseniz, bunu da teşkil edeceğimiz iktisadi komisyonda tetkik edelim...

[EKREM] ALİCAN: Bütçeyi bugünkü imkânlarımızla bağlamış vaziyetteyiz. Bana mütemâdiyen masraf kanunları geliyor ve tatbika konulmak üzere kadrolar çıkıyor. On seneden beri köy okullarına verilen, âzamî 40.000.000 Lira'dır. 100.000.000 [Lira] verildiği görülmemiştir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Yol makinaları meselesi çok mühimdir. Anlıyorum ki, arkadaşlar, program için üç dört günlük mühlet istiyorlar. Bu aradaki şeyleri, bu kadar konuşma ile yetinelim...

[MİLLÎ SAVUNMA BAKANI FAHRİ] ÖZDİLEK: Bir mevzu daha var: Adapazarı'nda bir Hükûmet Konağı yapılıyor. 9.000.000 Lira'ya çıkacakmış... Şimdiye kadar 3.000.000 Lira sarf etmişler... Bu gibi binâları, ancak radyo jeneralle ayakta tutmak mümkün imiş... Adapazarı'nda şehir planı halen düz bir yere konuluyor ki, kanalizasyonunu da yürütmek ve akıntı sağlamak imkânı yoktur. Şehri yola doğru mu götürmeli, [yoksa] bir sathı maile mi?

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI FEHMİ] YAVUZ: Ezbere bir şey söylemek imkânı yoktur. Bir heyet gönderelim, tetkik etsin...

[DEVLET BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Vatandaşlar arasında ilk ve ortaokul yaptırmak için bir tehâlük var. Meselâ, Söke'de böyle bir müracaat var. Derhal mektep yapacaklar. Fakat kazalarında imâr planları hazır olmadığı için, birçok yerler yeşil saha olarak gösterilmiş... Okul yapılmasına imkân yok.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Sayın [Fehmi] Yavuz, bu mektep yapılacak yerlere kolaylık gösterin...

[FEHMİ] YAVUZ: Biz bunun üzerinde dikkatle duralım... Bazıları arazisinin bir kısmını verir ki, o arazinin diğer kısımları kıymetlensin ve

pahalı pahalı satsın...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Varsın, kıymetlensin... Eğer başka ve daha münâsip yerde arazi varsa, mektep oraya yapılsın...

[FEHMİ] YAVUZ: İmâr planında bir değişiklik mevzuu bahsolursa, belediye kararını alır, bize gelir, biz de tetkik ederiz, mütâlaamızı veririz ve değişiklik nihâî şeklini alır.

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Sayın Maarif Vekilimize bir nebze bildirdim. Kırıkkale'de ortaokul talebeleri, bir binâda oturuyorlar. Çift tedrisat yapıyorlar diyemezsem de, beher sırada -ki iki kişiliktir- beş kişi oturuyor[lar]. Benden sıra yoktur diye rica ettiler. Makina Kimya Endüstrisi Kurumu, baraka sisteminde, altı ders[h]âneli yer yapacaktır. Sıra için de Umum Müdüre emir verildi.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Mektebi yaptıranlar, sırasını [da] düşünmeli[dirler]. Ona göre binâyı biraz küçük tutmalı[lar].

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Sıra husûsunda elbirliği yapılması husûsunda mutabakata varıldı. Ormandan bir miktar kereste temin edeceğiz. Maarif Vekâleti'nde de 10.000 Lira'lık bloke tahsisat varmış... Onu istiyoruz.

[BEDRETTİN] TUNCEL: Hepsi 10.000 Lira'dır. Para yoktur.

[SITKI] ULAY: Bu İtalyan kredisi meselesi, bütün vekâletlerimizi ilgilendiriyor. 50.000.000 [Dolar], taksim edilmiş vaziyette[dir]. Müsaade ederseniz, teşkil ettiğimiz özel heyette, bu 50.000.000 Dolar'lık kredi işini tekrar ele alalım... Bunun içinde yedek parçalar getirilmesi işi de ele alınmıştır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Komisyon, kurulduktan sonra ele alsın...

[EKREM] ALİCAN: Bunun % 10'unu İstanbul'a toleybüs için verdik. Bu kredi zaten kullanılıyor.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Sanayi bölgesinde bir kablo yanmış... 50.000 Lira zarar olmuş... Ben Vâliye söyledim. "Bu kredi varsa, oradan

getirin" dedim. Oradaki bütün fabrikalar bu yüzden durmuş... Kurulacak heyet bunu da tetkik etsin...

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: İstanbul Belediyesi'ne âiddir. İçişleri Bakanlığı ile temas edip, hâlline uğraşacağım...

[ÇALIŞMA BAKANI] RÂŞİT BEŞERLER]: Dondurulmuş inşaat var. Bunlar için birçok ihzârat yapılmış... Böylece bırakırsak, zararlı olacaktır.

[EKREM] ALİCAN: Bu mevzuları hâlletmek için bir kararname çıktı. Bu kararnameye göre, müstacel olan hususları hâllettik. Muhterem Şahap [Kocatopçu] Bey arkadaşım benimle temasa geçerse, bazı işleri karara bağlarız.

Bir mesele [daha] var[dır ve] Başbakanlığa [da] intikal etmiştir: Banka personelinin de, İş ve İşçi Sigortaları [Kurumu] Kanunu'na[710] tâbi olması lazımdır. O da biraz pürüzlüdür.

[RÂŞİT BEŞERLER: Mevzuu tetkik ettik. Alınan bir kararname ile, bankalar da, işçi sigortalarına teşmil edilmiş bulunmaktadır. Mevzuat cephesinden pürüz yoktur. Ancak, kurulmuş olan bankalara, sigortaların yapacağı işten fazla fayda temin etmektedir. Yalnız bir memurun nakli hâlinde, hakkı tahtı temine alınmamış bulunmaktadır. Bunu da suhûletle hâllederiz. Tensip ederseniz, alınacak bir kararname ile burada hâlledilebilir. Müsaade buyurursanız, kararname metnini okuyorum. (Okudu).

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Burada yalnız banka ve sigortalardan bahsedilmektedir. Halbuki birçok ticari ve sınâî müesseseler aynı şekilde faaliyette bulunmaktadırlar. Bugün Sanayi ve Ticaret Borsaları Birliği[711], aynı grup sigorta ile elemanlarının istikbâlini tahtı temine almıştır. Şişe ve cam fabrikası [Paşabahçe] memuru gayet rahat ve işçi sigortasının verdiğinden daha çok şekilde sigortalarını temin etmiştir. Tensip buyurulursa, yalnız banka ve sigorta şirketlerine değil, ticaret ve sanayi müesseseleri memurlarının da aynı şekilde sigortaya tâbi tutulması lazımdır.

[RÂŞİT BEŞERLER: Sosyal sigortayı umûma şâmil bir yola getirmek esas olduğuna göre, her teşkilata âid ayrı bir şey yaparsak, [bu] doğru olmaz.

Bizimki umumi ve şâmil bir sigorta mâhiyetindedir.

[FEHMİ] YAVUZ: Başvekâlet'ten Muslih Fer[712] ve bizden bir arkadaş [bu konuda] çalışıyorlar.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Ancak buradaki hakları da korumak lazımdır. Bu arkadaşların ödedikleri bir şey var. Yalnız sigortalıyı değil, bütün âilesinin sıhhî tedavisini ve hastahâne masraflarını üzerine alan müesseseler vardır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu iş için de bir komisyon kurup, bunu orada konuşmalı[yız]. Mevzuat ne kadar müsâitse, buna göre, "şu şu müesseseler hariç tutulabilir" denilmeli[dir].

[EKREM] ALİCAN: Geriye dönüş zararlıdır. Bankalara tanınan istisnayı kabul etmek lazım[dır].

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Biz daha ileri gitmek istiyoruz. Kararnameyi çıkartalım...

(Hükûmet programının giriş kısmıyla, Adalet Bakanlığı'na âid kısımları[kısımlar] okundu.)

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: "Bu sene şunlar şunlar yapılacaktır" dedikten sonra, diğer kısımlara lüzum var mı? Bunu umumiyetten çıkarmak lazımdır. Benim istediğim, çok söz içinde kalmayıp, yapılacak işleri açığa vurmaktır.

[EKREM] ALİCAN: Benim kanaatimce, bu, bir küldür. "Biz bu işlerin temelinin kurulduğu bir hükümetiz" diyeceğiz. Ayrı ayrı değil, [fakat] topyekün toparlanacağız.

[MEHMET] BAYDUR: Prensipleri verdikten sonra, "iktisadi işleri [de] şöylece programladık" dedikten sonra, "vaadeli işler için de gereken sistemleri hazırladık" diyerek, bütün meseleleri esaslı surette ifade ediyoruz ki, doğrudur.

[FETHİ] AŞKIN: Kalem kalem ifade etmek hükûmet programında olmuyor.

[FEHMİ] YAVUZ: MBK'nde izahat vermek suretiyle program son şeklini alırsa, o zaman teferruat ortaya kon[ul]abilir. Biz bazı ana prensipleri ifade etmek mecbûriyetindeyiz.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Ben sizin fikrinize temâyül eder durumdayım. Prensiplerin ifadesi şeklini de reddetmiyorum. Burada en mühim nokta, barut meselesidir. Biz 1961 senesinde ne yapabileceğimizi söyleyebilmek için, mali imkânları planlamak mecbûriyetindeyiz. Bu noktadan çeşme başında bulunan arkadaşların fikirlerini almak icab edecektir.

[MEHMET] BAYDUR: Bir de [Milli Birlik] Komite[si ']nin verdiği ana direktifler var. "Siz bize şu vazifeleri verdiniz. Biz de şunları yapmayı düşünüyoruz." diye işi ele almak lazımdır.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bence hükûmetin programını iki kısımda ele almak lazımdır. Bir kere, hükûmetin umumi görüşünü teşkil eden şu kısım yerindedir. Bundan sonra da, her vekâletin umumi görüşünü ifade edip, ondan sonra da, bu programı millete karşı sorumlu kılacak şekilde, "şunu şunu yapacağız" diye de ifade etmek lazımdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunda ben de mutâbıkım.

([Fahri] Özdilek, savunmaya âid program metnini okudu.)

FEHMİ] YAVUZ: Bir miktar bu şekilde tâdatlar yapmak doğrudur. Ancak, barem meselesine gelince... Bu, bütün devlet memurlarını ilgilendiren bir husustur. Mesken davası da, memleket çapında ele alınmak iktizâ eder. Bu kısımların doğrudan doğruya Maliye'nin programında olması lazımdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ev meselesinde daha ziyâde lojmanlara ehemmiyet ver[il]melidir. Ben gelen subayı veya memuru yerleştirecek ev bulabilmeliyim.[713] Herkes memuruna ev yaptırmak ve bunu temlik etmek isterse, aşağı yukarı 3.000.000.000 [Lira] eder.

(Programın Mâliye Bakanlığı kısmı da okundu.)

[BEDRETTİN] TUNCEL: Programda çok yeni Türkçe kelimeler yanında, çok da koyu Arapça kelimeler var. Bunu müsaadenizle biraz sâdeleştirelim...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ben Atatürk Üniversitesi'nin açılışında bulunmak üzere, şark tarafına gideceğim. [20 Ekim 1960] salı günü sabahı toplanıp, programı bitirelim... Ondan sonra [Ekim] ayın[ın] 26'ncı günü açılışı yapar ve [Ekim ayının] 27'nci günü de dönerim.

Kapanma saati: 12:45

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (41)

18 Ekim 1960, Salı

Açılma Saati: 9:50

Başkan: Başbakan Cemâl Gürsel

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Adana'dan bir telgraf gelmiş... O nedir?

[İÇİŞLERİ BAKANI İHSAN] KIZILOĞLU: Talebe istekleridir zannediyorum...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: [Hükûmet] programı[nı] okumaya başlıyoruz...

(Devlet Bakanı Hayri Mumcuoğlu, raporun giriş kısmıyla, Adalet Bakanlığı'na âid kısmını okudu.)

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Temyiz davalarının kaç kişi tarafından görüldüğü husûsunda bilgi verir misiniz?

[ADALET BAKANI ÂMİL] ARTUS: Heyet iki kısma ayrılıyor ve arada müşterek bir kapı olduğu için, iki taraf da vazife görüyorlar. İçtihatlar mâlûm ve mütebellir olduğu için, raportörler de dosyaları tetkik etmek suretiyle, vakitten kazanıyorlar. Eğer yeni ve orijinal bir iş gelmişse, onu birlikte ele alıp, karara bağlıyorlar. Bu taksim keyfiyeti, kanunun lafzına ve rûhuna uygun olmamakla beraber, şöyle düşünülüyor: Zaten üç kişi ekseriyeti temin ediyor. Binâenaleyh, üç kişi ittifak hâlinde ise, bu mesele karara bağlanmış sayılıyor.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Fakat işler bâzen acele cereyân ediyor.

[DEVLET BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Her daire reisi, kendi dairesindeki işleri tanzim eder. Buna göre, bazıları eskiden beri heyet hâlinde çalışır[lar]. Fakat bir kişi olarak çalışan daireler de mevcuttur.

Benim bulunduğum hukuk dairesinde üç kişi bulunurdu. Tek olarak çalışılan daireden ben haberdar değilim.

[ÂMİL] ARTUS: Temyiz Başreisi, bize bir kanun tasarısı hazırlayıp getirdi. Âzâ adedini üçe indirmeyi istihdâf eden bu tasarıyı kanunlaştırırsak, bunu resmen ifade etmiş oluruz. Halbuki işin esâsında, mâfevk mahkemenin, asliye sulh mahkemelerinden daha fazla adette âzâ ile teşekkül etmesi lazımdır. Halbuki üç kişilik asliye [sulh] mahkemelerimiz vardır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: O halde beş kişi olmalı[dır]. Fakat mutlaka çalışacak bir formül bulmalı[yız]. Bu, hak ve hukukun kazanılıp kaybedildiği bir heyettir.

[ÂMİL] ARTUS: Bütün mesele, istinaf teşkilatının lağvedilmiş olmasından doğmaktadır. Dünyanın her yerinde istinaf mahkemeleri vardır.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Temyiz mahkemesinin işi, üçte iki [oranında] azalır.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bunun için muazzam eleman lazımdır. Sonra bir mahkeme, şimdi iki senede görülüyorsa, o zaman dört senede ancak görülebilir.

[ÂMİL] ARTUS: Halen elemanımız vardır. Staj görenler [ve] avukatlıktan gelenler bunu karşılıyor[lar]. Kadronun çıkmasını bekliyorum.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Umran diye bir zat var mı?

[ÂMİL] ARTUS: Yedinci Hukuk Dairesi reisidir. Çalışkandır; kitapları vardır. Yalnız düşmanları da olan bir adamdır. Halen kirâ kanunu komisyonunda başkandır.

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Efendim, ilk mektepte hocamdı. Burada Saraçoğlu Mahallesi’ne[714] giderken, bir yerde oturuyor. Serveti falan yoktur. Yalnız hanımı biraz mütehakkimdir. Bu tamamıyla onun husûsî hayatına taallûk eder.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Çokça suiistimâle müsâit bir adammış... Bunu siz duyacaksınız... Osmanlı hâkimleri içinde Fâtih'in kolunun kesilmesine karar veren hâkim de çıkmıştır. Ama sonra imparatorlukta adalet sistemi bozulmuştur. Vatan [gazetesin]de "Kabadayı" diye bir fıkra vardı.

[ÂMİL] ARTUS: Ben Emil Gâlip Sandalcı 'ya[715] cevap verdim [ve] meseleyi kendisine anlattım. Meseleye 28 Eylül'de bir telgraf üzerine muttali olunmuştur. Biz hâdiseyi mahalli savcılıktan soruyoruz. Onun cevâbına göre, kahvede kavga olmuş, adam yaralanmış [ve] sonra barışmışlar... Adam hastahâneye yatmış... Çıkarken [de], raporu icab eden bir hâdise olarak, işe el koymuşlar... Sonra Müddei Umumi, mağduru çağırmış... Fakat şâhitler olmadığı için, onların çağrılması için talimat yazılıyor... Hulâsa buna dair bir takım cinaslı laflar var.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Eğitim merkezlerindeki okuma yazma müddeti ne oldu?

[MİLLÎ SAVUNMA BAKANI FAHRİ] ÖZDİLEK: Dört aya çıkarıldı.

(Raporun Milli Savunma'ya âid kısmı okundu.)

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Ordu istihlâk kooperatiflerini ve Ordu Pazarları'nı şaim bir ihtiyaç giderme müessesesi hâline getirmeyi zarûrî telâkki ediyorlar mı?

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Arkadaşlarımız bunun üzerinde hassasiyetle duruyorlar. Bunun kânûnî formalitesinin yürütüldüğünü arkadaşların duymasını istiyoruz.

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI FEHMİ] YAVUZ: Sonra mesken meselesini memurların barem ve lojman ihtiyacı ile birlikte ifade edersek, kâfi gelir. "Ayrıca" ifadesine lüzum görüyorlar mı? Böyle yaparsak, diğer memurlar da tatmin edilmiş olur.

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Bunun sayın arkadaşların ifadesiyle alakası yoktur. Kendi aralarındaki anlaşma ile yapacakları bir sandıktır. Devletçe bir yardım tasavvur etmiyorlar. Bunlar sosyal yardımlaşmamızın mevzuudur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Baremden falan bahsedilince, [bu], umumi olmalı[dır].

[MÂLİYE BAKANI EKREM] ALİCAN: Ayrı ayrı vekâletleri ele almak doğru olmuyor. Milli Müdâfaa'da bu meseleye önem verilmiş gibi oluyor. Bu bakımdan Fehmi Yavuz arkadaşımın mütâlaaları yerindedir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Şurada memurlar vardır. Saraçoğlu Mahallesi'nde senelerdir oturur[lar]. Subaya gelince; üç senede bir oradan oraya dolaşır. Ötekiyle bunu nasıl müsâvi kabul ederiz?

[EKREM] ALİCAN: Aynı şekilde oturan subay[lar] da vardır. Memurlar da böyledir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu sabit kalanlar, ordu mevcudunun % 1'ini [bile] tutmaz.

[FEHMİ] YAVUZ: Bunun burada zikredilmemesi, ordu mensuplarının husûsî bir mesken siyaseti tâkip etmesine mâni değildir. Meselâ, bizim vekâletin programı içinde, memur evlerine bir evleviyet verilmiştir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ordunun ayrı bir baremi olacaktır. Ben içinde olduğum için biliyorum.

[EKREM] ALİCAN: Mesele o değildir. [Hükûmet] programın[ın] kaleme alınması mevzuunda meseleleri yerine koymaktır. Yoksa maksat, onlara önem verilmesin demek değildir.

[MEHMET] BAYDUR: Bütün memurlara lojman yapmak büyük davadır. Bu, ordu personelinin husûsî faaliyetidir.

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI BEDRETTİN] TUNCEL: Hükûmet programına göre, okul yapımı bütçeyi alakadar eder. Mahalli teşekküllerle hayır cemiyetleri tarafından yapılan okul binâlarını da programa ithâl edecek miyiz?

[EKREM] ALİCAN: Bütçeden yardım yapıyorsak, ifade edeceğiz.

(İçişleri Bakanlığı programı okundu.)

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bazı partiler, husûsî faaliyetlerde bulunmaktadır. Onlara idare içinde bulunanlardan da yardım edenler var. Belki iktidara gelebilir diye...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Zâtı âliniz, "partiler kurulabilir ve parti kurulları toplanabilir" dediğiniz için, birçok partilerin müracaatları olmaktadır. Buna göre, toplantılar da olacaktır [ve] faaliyette [de] bulunacaktır. Ama biz [Cumhuriyet] Halk Partisi'nin üye kaydı muamelesine müsaade etmedik. Sosyalist Parti'nin[716] ve diğer partilerin müracaatı vardır. Halbuki üç numaralı kararla[717], bütün parti faaliyetleri kalkmıştır. Ancak, beş kişiyle bir merkez teşkilatı hâlinde kalırsa, bu, parti teşekkülü demek değildir. Esas faaliyet olabilmesi için, müteşebbüs heyetlerin toplanması ve bunların memleket içine giderek faaliyette bulunması lazımdır.

[ULAŞTIRMA BAKANI SITKI] ULAY: "Gitmeyecek [ve] siyasi faaliyetlere müsaade tarihini bekleyecektir" diye hüküm koymak lazımdır. Otuz kişilik bir kurucular meclisini ilânla yetinecek[tir]. [Cumhuriyet] Halk Parti'liler husûsî surette kendi evlerinde toplanıyorlar. Parti binâlarında[ki] toplantı[lar ise], men edilmiştir.

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Bunun ikisi arası bir hâl çâresi bulmak mümkündür. Memleket için fâideli bir partinin taazzuvuna imkân bırakmazsak, memleketi bir tek partiye terk etmiş oluruz. Mâkûl [ve] iyi bir parti, kendisine kâfi vakit bırakılmamasından dolayı seçime istediği gibi gidemeyecektir. Denebilir ki, "partiler müracaat edecek, teşkilatını şu hadde kadar getirebilecek [ve] programını [da] şu suretle ilân edecek[tir]." Siyasi faaliyete gelince... Memleketteki diğer partilere mezuniyet verildiği zaman, onlar da faaliyete geçebilirler.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunu karara bağlayalım... İyi bir parti ortaya çıksın da, memleket [artık] bir veya iki partinin elinde kalmasın...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bir Sosyalist Partisi vardır. Fakat Alâaddin Tiridoğlu[718] ile diğerleri arasında çıkan ihtilaf yüzünden, Ankara ağır ceza mahkemesindedir. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin[719] de gizli olarak faaliyeti vardır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ben kuvvetli yeni bir partinin kurulmasını istiyorum. Bunun statüsünü tayin edelim... Bunun umumi bir merkezi olur. Programını neşredebilir, fakat âzâ kaydedemez. Mahallinde vilâyet ve kazalarda yedi kişi partiyi temsil edebilir. Vaktaki siyasi faaliyetlere müsaade edilir, bu parti de [ancak] o vakit ortaya çıkacaktır. Bunun bir lideri olacak [ve] bugünden beyanat verecektir. Ben bunları siyasi faaliyet olarak kabul etmiyorum.

[İHSAN] KIZILOĞLU: O halde, "şu şu noktalar, siyasi faaliyet değildir" diye bir tâmim neşredersek, [artık] mesele kalmaz.

(Dışişleri Bakanlığı'na âid program kısmı okundu.)

(Milli Eğitim Bakanlığı'na âid program kısmı okundu.)

(Mâliye Bakanlığı'na âid program kısmı okundu.)

ÂMİL ARTUS (Adalet Bakanı): Efendim, bazı profesörlerin, Milli Birlik Komitesi'nin sosyal komisyonunda, Bakanlığı'n temsilcileriyle beraber yaptıkları çalışmalar sonunda, kısmî af üzerinde mutabakata varılmış ve [yasa] tasarı[sı][720] kaleme alınmıştır.

Kabul edilen esaslar şudur: Birinci maddede affa tâbi tutulan suçlar izah edilmiştir. Hepsi de 27 Mayıs'tan önce işlenmiş suçlara âid olmak üzere, suçları[n] beş senelik kısmı affa tâbi tutulmuştur. Burada bir 500 Lira'ya mahkûmiyet cezası vardır ki, zimmet, rüşvet ve memuriyeti suiistimâl hâllerinde, bunun affı kabul edilmemiştir. Sonra, istisna maddesinde [de], siyasi suçlar bu affın dışında bırakılmıştır. Zorla ırza geçme, orman yakma, katil, rüşvet vesâirede de af yoktur. Haksız mal iktisâb edenler de affedilmeyecektir.

[EKREM] ALİCAN: 500 Lira'ya kadar para cezaları affa uğradığına göre, bunun mukâbilince ecnebi parası olanları da affın içine almak doğru olur.

[SELİM] SARPER: Kaçakçılığın umumi bir târifi vardır. Bu yüzden devletin başına belâ olmuş mahkûmlar vardır. Yahudiler var, İtalyanlar, Yunanlılar [ve] Ruslar var. Bunlardan bir kısmı, cereyân eden bir, birbuçuk senelik mahkeme sırasında mevkuf kalmıştır ve sonra da hüküm giymiştir.

Bu üzerinde ecnebi parası bulundu diye mahkûm edilenlerden, 500 Lira'nın mukâbilinden aşağısına mahkûm edilenler de affın şumûlüne alınırsa, bir muadelet olur. ("Doğru" sesleri...)

[ÂMİL] ARTUS: [Milli Birlik] Komite[si'n]ce hazırlanması sırasında, bu kısım aflar kabul edilmedi.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: [20 Ekim 1960] perşembe sabahı 9:30'da toplanılmak üzere, celseye son veriyorum.

Kapanma saati: 12:45

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (42)

20 Ekim 1960, Perşembe

Açılma saati: 10:10

Başkan: Başbakan Cemâl Gürsel

Hazır Bulunmayan: Dışişleri Bakanı

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

[SANÂYİ BAKANI ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: İkinci demir-çelik sanayii ile alakadar olarak bir komite toplanmıştı.[721] Ereğli şirketi, husûsî bir şirket mâhiyetinde olarak çalışacağı için, onun işlerini tedvir etmek, bizim için tuhaf bir mânâ taşıyacağı mülâhazasıyla ve aynı zamanda Maliye Vekâleti'nce bu şirket mukâvelesinin tasdik edilmesi zarûrî olduğundan, Maliye Vekâleti temsilcisinin teklifiyle, bunun bir kararname olarak çıkması ve bu işte bizim yardımcı olarak çalışmamız yolunda bir sureti hâl meydana geldi. Bunu müsaadenizle okuyayım [ve] bir kararname olarak meydana çıkaralım... Arazisinin istimlaki için bütün tetkikât yapılmıştır. Şirket kurulur kurulmaz, derhal istimlake geçilecektir. Kanunu [kanun tasarısı] için de hazırlıklar yapılmıştır.

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Yeri de müemmendir. Temel sondajları bile yapılmıştır.

(Bu hususta bir komitenin kurulmasına dair kararname okundu.)

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU] (Devamla): Bu şekilde bir komite kurulmuştur. Fakat ortada bir kararname yoktur. Bu işin yürütülmesinde devlete âid işleri yapmakla biz vazifeli olacağız. Bu bakımdan böyle br kararnamenin çıkmasına lüzum hâsıl oluyor.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Kabul edilmiştir...

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ] AŞKIN: Elimizde 1956-[19]57 [alım yıllarına âid] tütünleri var [ve] satılması [da] son derece güçtür.

Tüccar bize müracaat etti. “Bunların 2.000.000 kilosunu alacağız. Belki de 4.000.000’unu [kilo] alacağız.” Yalnız bunu İsviçreliler alacaktı. Elde bir istikraz anlaşması var [ve] bir kanunla tasdik edilmiş... Bunda deniliyor ki, “Türk malları, İngiltere’nin dahili istihlâkinde kullanılmak üzere satın alınacaktır.” Fakat hakikatte bu tütünlerin İngiltere dahilinde istihlâki diye bir şey mevzuubahis değildir. Onlar bizim tütünümüzü kullanmaz[lar]. Bu mesele benim için iki noktadan mühimdir: Bir tânesi, reeksportasyon [yeniden ihrâcât]... Bir tânesi de, onlardan herhangi bir yoldan istifade edebilir miyiz noktası... Ticaret Vekâleti, [bunu] müsâit karşıladı. Maliye Vekâleti de, “Ekonomik bakımdan müsâittir. Yalnız kanuna aykırı düşer.” dedi. Kanun, yalnız anlaşmayı tasdik ettiğine göre, sonradan öğrendik ki, İngiltere Sefâreti de bir teşebbüste bulunmuş... Vekâletlerarası bir toplantı yapılıyor. Benim kanaatime göre, başka türlü bu tütünleri satmak mümkün değildir. Bu anlaşma başka türlü işleyemez. Benim elimden bu tütünler gitsin istiyorum. Hatta zarârına satacağım. Çünkü, bir sene sonra çürüyecek... Müsaade ederseniz, bunu görüşelim [ve] bir karara bağlayalım... İngiltere Sefâreti’nden bir teklif var. Belki bir nota teâtisi suretiyle hâl yoluna girebilir. Biz şirkete dedik ki, “Opsiyonu uzatın... Bunun hâlli yolundayız...”

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Kânûnî mânii kaldırmak lazım değil mi?

[FETHİ] AŞKIN: O zaman anlaşmayı değiştirmek lazımdır ki, [bu], çok güçtür. Kolayı, iki hükûmet arasında birer nota teâtisidir.

[MEHMET] BAYDUR: Asıl gâye, bu tütünlerin reeksportasyon [yeniden ihrâcât] için satılmasındadır. Kendilerinin teklifi şudur: 40.000.000 Lira alacakları vardır. Bunun bir kısmını Türkiye’deki İngiliz Kültür Derneği faaliyetleri için harcamak istiyorlar. Bir kısmını da -anlaşmamız her ne kadar İngiltere’nin dahili istiklâki için bir anlaşma mâhiyetinde ise de- onlar bunu kullanmadıkları için, herhalde dışarı satmak için bizden istiyorlar. Kendisine dedim ki, “Böyle bir şey düşünelim... Ama siz İngiliz Kültür Heyeti’nin faaliyetlerini tevsi etmek suretiyle, Türkiye’nin de kültürüne yardımı istihdâf ederken, acaba Amerika’nın yaptığı gibi, Türk Hükûmeti’ne başka türlü bir yardım yapmayı da istemez misiniz?” dedim. Reeksportasyona [yeniden ihrâcâta] giden faaliyetlerin işimizi

güçleştirdiğini söyledim. “Çok enteresan” dedi [ve] “düşünelim” cevâbında bulundu.

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI BEDRETTİN] TUNCEL: İngiltere Büyükelçisi bana geldi. Daha önce bir nevi nezâket ziyâretinde bulunmak istediğini bildirmişti. Bu arada, maarifle ilgili taleplerimiz olduğu takdirde, bununla [da] ilgileneceğini söyledi. Bunu niçin söylediği şimdi anlaşılıyor. Demek ki, müzâheret etme arzusu kendilerinde vardır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: İngilizler, bunu daha ziyâde Commonwelth’lerine, Hindistan vesâireye satacaktır. Belki de İsviçre’de kullanacaklardır. Ben bu işin olmasına taraftarım. En kısa yoldan gidelim [ve] bir esâsa varalım...

[MEHMET] BAYDUR: Müsaade ederseniz, arkadaşım hazırlığını yapsın [ve] biz [de] biraz müzakeresini yapalım... Hakikaten bu maarifin davasını biz kendiliğimizden hâlledemeyiz.

[BEDRETTİN] TUNCEL: Arkasından [da] diyor ki, “biliyorsunuz, İngilizler yapacakları şeyleri yaparlar...” “Ayrıca talepleri olacaktır, ama bu talepleri yerine getirme meselesi de, ayrı bir mevzudur” falan diyor.

(Programın Sanâyi ve Tarım bakanlıkları kısımları okundu.)

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Aklıma geldi de, arz ediyorum: Bu Hazer Gölü’nde bir sulama tesisâtı yapılmış [ve] beton kanalları falan [da] tamamlanmış... Fakat neticede bakmışlar ki, bu su sodalı... “Ne yapalım?” diye düşünmüşler [ve] neticede, Hazer Gölü’ne başka bir dereyi akıtmayı ele almışlar... Dere akacak ve gölün suyunu tâdil edecekmiş... Ne dersiniz?

[TARIM BAKANI OSMAN] TOSUN: Bendeniz [de] meseleyi izah buyurduğunuz şekilde işitmiş bulunuyorum. Bu hususta fazla [bir] bilgim yok[tur]. Buyurduğunuz şekilde, derenin oraya akmasıyla, tuz miktârını litrede iki miligramdan daha aşağı düşürmek kâbil olacağını ifade ettiler. Tuz, kimyada milh demektir.

(Programda Gümrük ve Tekel Bakanlığı kısmı okundu.)

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Gümrüklerde bir düzen olacak mı? İzmir'de Amerikan askerleri bir eşek satın almışlar, giderken [yanlarında] götürmek istemişler, [fakat] "kanun buna müsâit değildir" diye müsade edilmemiş...

[FETHİ] AŞKIN: Bu, evvelâ veteriner işi ile [ve] sonra [da] Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu[722] ile alakadar[dır].

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Oradaki memurlara salâhiyet vermeli [ve] bu kadar şeylerde müsaade etmeli[yiz]. Buna benzer [başka] sakat işler [de] oluyor.

[MÂLİYEİ BAKANI EKREM] ALİCAN: Bizim üzerinde duracağımız hususlar çoktur. Ama bunların tabiatıyla ehemmiyeti yok[tur]. Hatta bedelsiz ithâlât [da] vardı. [Fakat] 30 Haziran [1960 tarihin]de müddeti bitti.

[MEHMET] BAYDUR: Sanki gümrükte bekleyen malın kıymeti gün geçtikçe artacak [gibi], onları bekletiyorlar. Alınan ücret [de] pek az olduğu için, bunda bir mahzur görmüyorlar. Bütün düşünceleri, yeni bir ithâl programı oldukça, oradaki malın fiyatının artacağı zihniyet[i]dir.

[FETHİ] AŞKIN: Benim satış imkânlarının artmasından beklediğim şudur: Evvelâ antrepolar boşalacak; sonra piyasa ihtiyacı karşılanacak [ve] üçüncüsü [de], tüccar malını çekecek... Böylece, benim vergi tahsilâtım artmaktadır. Bu satışı gören tüccar, malını çekmeye teşebbüs ediyor. Ağustos'ta 21.000.000 Lira fazla tahsilât olmuştur. Arkadaşlarımın bu işte büyük bir dikkatle çalıştıklarına eminim... Kaçakçılık, dünyanın hiçbir yerinde sıfıra inmemiştir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu senin gümrükçüler, öyle anasının gözüdür ki, senin Rûmî Beyi de atlatır[lar]...

[MEHMET] BAYDUR: Tüccarların istedikleri 50 Dolar civârında bazı talepleri oluyor. Bunlar idari olarak hâlledilebilir şeylerdir. Bunlar üzerinde durup hâlletmek yerinde olur. Meselâ, Türkiye'ye gelen eşyâlar, yabancılardan, aramasın [?], bu yerindedir. Sayın Ferit [Fethi Aşkın] Bey arkadaşım, bu hususta gayet cesurâne emirler vermiştir.

[FETHİ] AŞKIN: Transit işinde de kolaylık yapacak yola gidiyoruz.

(Programın Çalışma Bakanlığı kısmı okundu.)

([Programın]Bayındırlık Bakanlığı kısmı okundu.)

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Esenboğa'dan[723] itibaren yol boyunca evler yapılmış... Nerede ise, Ankara'ya kadar gelecek[ler]... Bunları bir plana bağlayıp, toplu şekilde yaptırma imkânı yok mu?

[ULAŞTIRMA BAKANI SITKI] ULAY: Bunlar meydanın ambarları olarak yapılıyor[lar], fakat binâlar lojman olarak ortaya çıkıyor. Bir tahkikat mevzuudur.

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI FEHMİ] YAVUZ: İçişleri ve Bayındırlık bakanlıkları ile birlikte bunu etüd edelim... Bu yolda bir umumi koordinasyona ihtiyacımız var[dır].

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bakanlar[lıklar]arası bir kurul, araştırma-geliştirme işlerinde çalışıyordu...

[FETHİ] AŞKIN: Basın-Yayın ve Turizm Vekâleti kalkınca, [bu konunun da] sâhibi kalmadı...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bizim turistik bölgelerimiz var. "Altı bölgeye ayrılacak" diye lafı geçmişti. Bunların hepsine şâmil olmasa bile, mühim turistik bölgelerimiz olan Bergama, İzmir, Bursa, Mersin, Antalya ve Manavgat gibi yerler için bir yol şebekesi yapsak ve neticede, bu yollar rahat bir şekilde İstanbul'a gelse [ve] orada [da] Yalova'ya geçse ve Bursa'ya kadar uzansa... Oradan tekrar Balıkesir'e gelip, Bergama istikâmetine gelse... Bu, turistik bakımdan büyük kazanç olacaktır. İtalyanlar, Almanlar ve Amerikalılar, bizden mütemâdiyen plan isterler. [İşte] böyle bir yol şebekesi projesi yapsak...

[MİLLÎ SAVUNMA BAKANI FAHRİ] ÖZDİLEK: Çanakkale'nin de turistik bölgeye dahil olmasını isteyenler vardır.

[MEHMET] BAYDUR: Bunun planı hazırdır ve buyurduğunuz güzergâhı ihtivâ ediyor. İtalyanlar, “bunu finase edelim” diye müracaat ettiler.

[FAHRİ] ÖZDİLEK: İtalyanlar da feribotla Yunanistan’a seyahat yapıyorlar. Yalnız kendilerine rahberlik yapılması gibi hususlar var.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Yalnız yol değil, yollar güzergâhında oteller ve moteller [de] olmalı[dır]. Bu işlere ehemmiyet vererek, aklını fikrini buna harcayacak bir adam var mı? Onu Turizm Vekili yapalım...

[İÇİŞLERİ BAKANI İHSAN] KIZILOĞLU: Bu işin bütün yükünü Dahiliye Vekâleti çeker...

[DEVLET BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bu, ticari zihniyetle hareket eden bir idare olmalı[dır].

[MEHMET] BAYDUR: Bizim için daha ziyâde iç turizm mühimdir. Dış turizm ondan sonra gelir. Turistlere idari bakımdan zorluklar çıkartılmaktadır. Dış kısmı Fethi [Aşkın] Bey arkadaşım izale etti. Bir beyannâme doldurulur. Nüfus kâğıdı yok diye içeri alınmaz. Nüfüs kâğıdı kolaylıkla bulunan bir şey değildir.

(Ulaştırma, Sağlık ve Sosyal Yardım, İmâr ve İskân Bakanlıkları kısmı okundu.)

(Basın-Yayın ve Turizm kısmına geçildi.)

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Fikir işçilerinin gazetelerin kârının % 40’ına ortak olmaları husûsunda bir hüküm mevzuu bahis olmuştu.[724] Bir fabrikada çalışan işçi de, % 40 hisse isterse, işin sonu nereye varır? Memleketin umumiyetle münevverlerinin geçim durumu üzerinde durmadan, yalnız matbuattaki fikir işçilerinin düşünülmesi, [bana] zamansız gibi geldi.

[MEHMET] BAYDUR: Yalnız matbuat mensuplarının korkunç bir silaha âlet olmalarını [da] gözden uzak tutmamak lazımdır. Nasıl hâkime teminat için bir esas tanınıyorsa, onlara ayrıca bir tahsisat da veriliyorsa, bunlar da

patronlarına karşı mukâvemet edebilecek bir pozisyonda olabilmelidir. Devlet memurlarının vaziyeti az çok bir esâsa bağlanmıştır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu iş gayet karışıktır. Aynı bir gazetenin iki fıkra muharriri, karşılıklı sayfalarda, aksi kanaati savunurlar. Maamâfih bunları hemen kollarından tutulup, atılamayacak vaziyete [de] getirmek lazımdır.

[ÇALIŞMA BAKANI RÂŞİT] BEŞERLER: Bunlar sigortaya bağlıdır[lar]. Fikir işçileri olarak ayrıca kanuna tâbidirler.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bir de lise mezunu [olan] kızların öğretmen olma meselesi vardı...

[BEDRETTİN] TUNCEL: Lise mezunu [olan] kızların ilköğretim mükellefiyetine tâbi tutulmaları hakkında bundan dört ay evvel MBK'ca Milli Eğitim Bakanlığı'na bir talimat verilmiş... Bendenizin bundan haberim yoktu. Geçen hafta içinde bununla ilgili olarak bir komisyon çalışmış ve tavsiye edilen istikâmette bir kanun tasarısı hazırlayabilmek için bir çalışma yapılmış... Bu kadar nâzik bir konunun üzerinde durulması lazım geldiği kanatiyle, MBK'daki [Kurmay Yüzbaşı] Muzaffer Özdağ ile bir konuşma rica ettim ve kendisine dedim ki, "bize bir hafta müddet tetkik imkânı bırakın ki, görüşelim..." "Bu, Yedeksubay kanununa paralel olarak ele alınacak bir mevzu değildir." Kendilerinin kararlı olduğunu ifade ettiler ve mesele bu şekilde kaldı.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Milli Eğitim Bakanlığı eski sistemden dahi daha az sağlam bir duruma düşmüştür. Orada yeniliği kendisine ülkü yapmış [olan] adamlara ihtiyaç vardır. 39. madde iyi kullanılırsa, bu, idare için lazımdır. Biz ihtilâl hükûmeti olmanın zarûretleri içinde hareket etmekteyiz. Onun için bunun anti-demokratik olduğu iddiasını yerinde bulmuyorum.

[SITKI] ULAY: Bu ek görevler mevzuunda Başvekâlet'in emri, ayrı ayrı tatbikât görmektedir. Biz bu ay ek görev maaşı vermiyoruz. Acaba bu işi personel kanunu ile tevhit edemez miyiz? Bunları birleştirip, tam bir esâsa bağlayamaz mıyız?

[EKREM] ALİCAN: [Bu] iki meseleyi birbirine karıştırmamak lazımdır. Ek görev meselesini, Bütçe Mâlî Kontrol Müdürü bizimle temasa geçti ve Başvekâlet'in emri vechile, bütün vekâletler bu işi hâlletti. Hakikaten ek göreve âid hizmeti yapıyorsa, bunun parası da ödenecektir. Aksi takdirde verilmeyecektir. Ek görev kalkınca, doğacak mahzurlar [da] vardır. Bilhassa Ulaştırma Bakanlığı ile Bayındırlık ve Sanayi bakanlıklarında [durum] böyledir. Bayındırlık'ta hizmeti görenler, yevmiyeli mühendislerdir.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Bunun suiistimâl edilmiş tarafları [da] vardır. Bunları bertaraf etmek zarûrîdir. Fakat çalışan ve kendilerine ihtiyacımız olan bir kısım vardır ki, onlardan bunu kaldıramayız. Bugün beş tâne kıymetli mühendisim istifa etti. En hayatî işleri yapan elemanlara bu kadrolar ayrılmıştı. Meselâ, şeker fabrikalarının kurulmasıyla ilgili 6.000 Lira'lık kadrolar bunlardan ayrıdır. Bunların mukâveleleri feshedildi. Bunları temizliyoruz. Fakat öyle yerler de vardır ki, muamelenin nizâmında yürümesi için, bunları tutmak mecbûriyetindeyiz. Arzı talep, bunların birçoğunu dış piyasaya kaçırmıştır. Bunlara 2.000 Lira raddesinde bir şey verecek bir ücret sistemi tesis edebilirsek, işler yürür. Herşeyden evvel, personel arasında bir iş ve ücret sistemi istikrârı doğması lazımdır. Bilhassa yevmiyeli mühendislerin kendilerine göre bir baremi var[dır ve] 30 Lira'dan başlar [ve] 116 Lira'ya kadar çıkar. Fakat bunun için yirmi senelik mesûliyetli işlerde çalışmış olmak lazımdır. Koskoca Sanayi Bakanlığı'nda altı tâne mühendis var[dır].

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Hangi vekâlet bununla alakadarsa, onlar müştereken toplanıp, bir tasarı getirirlerse, biz de kabul ederiz.

Personel Dairesi Kanunu [tasarısı][725] ne oldu?

[EKREM] ALİCAN: Bu kanun [tasarısı] MBK'dadır.

[SITKI] ULAY: Ben şöyle bir şey hazırlamıştım:

(Yüksek mühendis, mimar ve mühendislere bir ihtisas zammı verilmesi hakkında ve yevmiye ve ek göreve âid kısımların kaldırılmasına dair [yasa tasarısı] teklifi[ni] okudu.)

Personel dairesi kurulması hakkındaki kanun [tasarısı] sıraya girdi. Görüşülmek üzeredir...

Yani, ben iş görmeyen mühendislerden bu ek görevle maaş arasındaki farkı keseyim mi?

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: İş görmüyorlarsa, kes bakalım... Ne olacaksa olsun...

İnebolu limanı doluyormuş... Bazı gemiler batıyormuş...

[BAYINDIRLIK BAKANI] MUKBİL GÖKBAKAN: Not alayım [da], arz ederim...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Toprak ve İskân [Genel Müdürlüğü]'nün [de] tapu işleri var.

[FAHRİ] ÖZDİLEK: Toprak ve İskân, 24.000.000 Lira bütçeli [ve] Tapu ve Kadastro [Genel Müdürlüğü] de 24.000.000 Lira bütçeli iki [ayrı] dairemizdir. Arazi üzerinde tesbit mevzuu bahis olunca, her ikisi de biraraya gelip, ihtilafa yol açıyorlarmış... "Bunu bertaraf etmek lazımdır" diye düşündük...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bir yerin hakikaten dört defa haritasının yapıldığı oluyor. Bunu bir Umum Müdürlük hâline sokalım diye, bakanlıklararası bir komisyon kurulacaktı. Bu yazı bize geldi.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bunun için bir Devlet Harita Dairesi'nin kurulması lazım[dır].

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bizde yedi tâne değerlendirme makinası var[dır]. İki tayyâremiz iki hafta müddetle uçsa, bize üç senelik malzeme topluyor. Tayyâreler [ise], olduğu yerde âtıl kalıyor[lar].

[FAHRİ (] ÖZDİLEK: Komisyon harita meselesi üzerinde çalışıyor. Bu, Toprak ve İskân ile tapu idaresinin karışmasından oluyor.

[FEHMİ] YAVUZ: Maksat, işi rasyonelleştirmektir. Belki haritalar karışmaktadır. Ama Toprak ve İskân [Genel Müdürlüğü]'ne [de] ayrıca

lüzum vardır. Kadastro, iskânla birleştirilebilir. Ama tapunun vazifesi ayrıdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu Adapazarı raporunu [da artık] sonra okuyalım... Vakit geldi...

Kapanma saati: 12:45

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (43)

24 Ekim 1960, Pazartesi

Açılma Saati: 15:45

Başkan: Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek[726]

Hazır Bulunmayanlar: İçişleri, Ticâret ve Sanâyi Bakanları

ile yeni Milli Savunma Bakanı Hüseyin Ataman ve

Sayın Başbakan Cemâl Gürsel

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Yüksek Soruşturma Kurulu[727] önünde tahkik mevzuu olan NATO yardımından sağlanması icab eden enfrastrüktür yatırımlarının sâbık [DP] idare[si] tarafından suiistimâl edilmesi hâdisesiyle ilgili bir husûsu Âmil [Artus] Bey açıklayacaklar.

İkincisi [de], kambiyo tediye muvâzenesi konusunda ve merhun altınların satışı ile ilgili diğer bir husus var[dır] ki, Cemâl [Gürsel] Paşa, [bunun da] konuşulması istediler. Şimdi Âmil [Artus] Bey'e söz veriyorum.

[ADALET BAKANI ÂMİL] ARTUS: Efendim, Yüksek Soruşturma Kurulu'nun elinde muhtelif tahkik konularının mevcut olduğu malûmunuzdur. Tahkik mevzuu olan işlerden bir tânesi de, NATO'ya âid enfrastrüktürle alakadar [olan] bir cihettir. Hava meydanları, akaryakıt, boru hatları, bomba üsleri, deniz üsleri karargâhları, radar ve buna bağlı diğer istasyonlar, telli telsiz muhabere sistemleri, güdümlü mermi mevzileri gibi muhtelif sahaların inşaatı için NATO'dan yapılan yardımların mahalline sarf edilmediği ve bunların sarfında bir takım yolsuzluklar olduğu konusuyla alakadardır. Bu meselenin tahkiki Yüksek Soruşturma Kurulu'na intikal etmiş bulunuyor. Yüksek Soruşturma Kurulu [da], bununla alakadar olarak, şâhit sıfatiyle, Cem Ertan isminde, Milli Müdafaa, NATO Enfrastrüktür Dairesi Reisi'nin ifadesini almış bulunuyor. Bu ifadeyi aldıktan sonra, Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanı, Milli Birlik

Komitesi’ne gitmiş ve temas etmiş... Yaptığı temasın mahiyeti [de] şu[dur]: [Yüksek] Soruşturma Kurulu Başkanı, “bu meseleyi üç sebeple tahkik mevzuu yapmayı doğru bulmuyoruz” diyor...

(Zabtın bu kısmının kaleme alınması istenmedi.)

Mütemâdiyen yeni işler, [Yüksek] Soruşturma Kurulu’na gelmektedir. Bunu da [artık] bir karara bağlamak lazımdır.

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI FEHMİ] YAVUZ: Hakikaten bu NATO meselesi mühimdir. Suçluların da cezasız kalmaması lazımdır. Biz başka kanallardan suçluları mahkemeye çekip cezalandırırız. Fakat bu meseleden [de] istifade ederek, bu kâbil hu[sus]ları toptan ele alalım...

[DEVLET BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Buradaki suçlar, nihayet vazifeyi ihmâl ve suiistimâldir. Bu kadar ufak suçlar için memleketin itibarını rencide edecek şeylere gitmemek lazımdır.

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Bence bu soruşturmalar ve muhakemeler [artık] bitsin... Belki buradaki suiistimâlleri bir bakanlar kurulu tahkikâtı olarak yapabiliriz.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Bence de bunu [Yüksek] Soruşturma Kurulu tahkikât mevzuu yapacağı[na], sayın Adliye Vekilimizin alacağı başka bir tertiple, bunun üzerinde durulması ve sıcağı sıcağına bunun araştırmasında fayda vardır. Böyle enfrastrüktür karşılığı yapılmış olan suiistimâller tahkik edilirse, elimize bir koz geçebilir. NATO cihazının, “gizli” dedikleri bu işin açıklanması, asgarî bir vecibedir. Bu [Yüksek] Soruşturma Kurulu’na intikal etmesin [ve] matbuata da aksetmesin...

[ÂMİL] ARTUS: O halde bu dosyanın Yüksek Soruşturma Kurulu’ndan geri istenmesi husûsunda Milli Birlik Komitesi’nden karar isteyelim... Tensip ederseniz, başka kanaldan tahkika devam olunsun... Yani, dosyanın geri alınmasının muvafık olacağı mülâhazası ile Milli Birlik Komitesi’ne diyelim...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Âmil [Artus] Bey’in teklifini kabul edenler... Kabul edilmiştir. Bu mevzuu, Âmil [Artus] Bey, aramızda

konuşulmuş tarzda mevzuu bahsedecekler. Karar, bunun soruşturma mevzuu olmaması merkezindedir.

[FEHMİ] YAVUZ: Buna benzer başka mevzular da varsa, bunların da hafifletmesi yoluna gitmek lazımdır.

[TARIM BAKANI OSMAN] TOSUN: Müsaadenizle, acele bir mevzuu ele almak istiyorum. 1960 yılı[nda] DDY'nin travers ihtiyacı, 24.050 metreküptür. Bu traverslerin yapılması için, Orman Kanunu'na göre üçtebir bedelin peşinen yatırılmış olması icab etmektedir. Fakat DDY bunu yatıramıyor. Buna rağmen, Orman Umum Müdürlüğü, 13.175 metreküp traversi hazırlamış bulunuyor. Fakat mevzuat buna müsâit olmadığı için, bir teslimat da yapılamıyor. Çünkü, DDY tarafından bir ödeme henüz yapılmamıştır. Bunun karşısında iki bakanlık bir protokol yapıyorlar. Maliye Vekâleti'nin yardımına kadar, devlet bonosu yerine, idarelerince tanzim edilen bono vermeyi ve bono bedelinin de, her iki Umum Müdürlüğün yetkilileri arasında yapılacak [olan] görüşmelerle, aylık taksitlerle ödenmesi hakkında bir bakanlar kurulu kararı alındığı takdirde, biz Orman Umum Müdürlüğü olarak, bu traversleri teslim edebileceğiz. Yani, bir nevi hilei şer'iye arıyoruz.

[ULAŞTIRMA BAKANI SITKI] ULAY: Esâsen yakında borçları tasfiye edecek [olan] konsolidasyon kanunu [tasarısı da] çıkacaktır. Bugün Devlet Demir Yolları, bir âmme hizmeti ifâ etmektedir. 1.300.000 Lira borcu vardır ve bu borçlarını ödeyemez durumdadır. Esâsen, bu travers mevzuunda, memleketin ormanlarının harcanmasını durdurmak için, Afyonkarahisar'da bir beton travers fabrikası, [hâli hazırda] işleyebilecek hâle konulmuştur. Ziraat Vekâleti'ne bir borç daha yapacağız. Bilmem müsaade eder misiniz?

[MÂLİYE BAKANI EKREM] ALİCAN: Bakanlar kurulu kararıyla buna imkân var mı?

[OSMAN] TOSUN: "Bakanlar kurulu karar verirse, bu olabilir" dediler.

[ULAŞTIRMA BAKANI SITKI] ULAY: Biz bunu kanunun içinde mütâlaa etmiyoruz. Hukuk Müşâvirlerinin verdiği mütâlaa bu merkezdedir.

[FETHİ] AŞKIN: [Kanunun] bakanlar kuruluna getirilmesinin sebebi, kanunda bu salâhiyetin olmamasındandır.Yalnız Hukuk Müşâvirleri, mesûliyeti dağıtmak için, Vekiller Heyeti'ne getirirler. O zaman [da], "biz doğrudan doğruya satışı yapmamış, bakanlar kurulunun tensibiyle yapmış oluruz" derler.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Sıtkı [Ulay] Paşa, "DDY, bir müddet sonra işlemeyecek[tir]. Biz ne yapalım?" diyor. Bir formalite bulmak lazımdır.

[OSMAN] TOSUN: DDY'nin 1958 ve 1959 [yılların]dan da [kalan] borcu vardır. Onları da biz aramıyoruz. İki bakan arasında bir protokol tanzim ettik.

[ÂMİL] ARTUS: O halde bu işi hukuki olarak hâlletmek lazım[dır].

[FEHMİ] YAVUZ: Bundan evvelki gündemde gördük... 180.000.000 Dolar'ı [zaten] verilmiş[tir]. Acaba DDY'nin ve Ulaştırma Bakanlığı'nın bazı ihtiyaçları bu sınıfa ithâl edip [de], oradan bir miktar Dolar almak mümkün olur mu? Biz asıl DDY ile ihtiyacımızı karşılayacağız.

[EKREM] ALİCAN: Bir hüküm koyup da, "iki İktisadi Devlet Teşekkülü arasında bu üçtebirin peşin yatırılması sistemi câri değeildir" diyemez miyiz?

[SITKI] ULAY: Bir defâya mahsus olmak üzere, DDY'ye bu traverslerin bedava verileceğini ifade eden bir kanun maddesi çıkaralım... Maliyet altı taşımalardan DDY'nin nâmütenâhi zarârı vardır. Bunu kessek, biz rantabl [verimli] bir işletme hâline gelebiliriz. Esâsen devlet zoruyla DDY bu hâle geldi.

[OSMAN] TOSUN: Biz Hukuk Müşâvirleri ile beraber bir kere daha vaziyeti tetkik ettikten sonra, birkaç maddelik bir kanun tasarısıyla meseleyi hâlledelim...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Bu şekilde kabul edilmiştir.

Kambiyo tediye meselesine geçiyoruz...

[EKREM] ALİCAN: Merkez Bankası'nın senelerden beri devam eden tediye muvâzenesi açıkları dolayısıyla, elinde[ki] mevcut altınları terhin edilmiş... Bu altınlar, Merkez Bankası'nın mevcutları içinde gözükür. Fakat aslında bunlar, Dolar temin etmek maksadıyla terhin edilmiştir. Bu suretle, Merkez Bankası'nın 107.243 kilo altını, 63.000 kilosu Amerikan bankalarına olmak [üzere], İsviçre vesâir Avrupa bankalarına merhun vaziyettedir. Bu borçlar dolayısıyla da senede 4-4.500.000 Dolar fâiz ve komisyon öderiz.

Şimdi Merkez Bankası, Maliye Vekâleti'ne müracaat ediyor ve diyor ki, "Bizim bu borçlarımızın tecili zamanı gelmektedir. Her sene alınan borçlar, tediye edilemediği için, tecil muamelesi yapılıyor. 30 Kasım [1960 tarihin]de başlayarak, 4 ve 12 Aralık [1960] tarihinde tecil zamanı gelmektedir. Avrupa'dakileri tecil edeceğiz. Fakat Amerika'da olan 63.000 kilo altını satacağız [ve] borçlarımıza mahsub edeceğiz." diyorlar. Tecil muamelesine tâbi tutmak için şimdiden haberdar olmalıdır ki, oraya bir arkadaş gönderiyorlar [ve] fomaliteleri tekâmül ettiriyorlar. Bu suretle, vaade de tekemmül etmiş oluyor.

Maliye Vekâleti'ne bu Merkez Bankası'nca sorulunca, bu mesele mühim olduğu için, "bakanlar kurulunun bu mevzudaki talimatını alayım" dedim. Merhun olarak kalmasının fâidesi, tamamıyla psikolojik olup, Merkez Bankası'nın bilânçosunda gözükmesinden ibarettir. Altınlar satılırsa, senede 4.000.000 Dolar da istifademiz olacaktır.

[SELİM] SARPER: Bu borcu ödeyip, altınları rehinden kurtarmak imkânı yok mu? Yapmakta olduğumuz müzakereler ne yoldadır?

[EKREM] ALİCAN: Yapılan müzakereler, [1]961 ve [19]62 yılları tediye muvâzenesi açıklarımızı karşılamak maksadını istihdâf etmektedir. Teknisyenlerin hesaplarına göre, tediye muvâzenesi açıklarımızın, bir iki yıl 160-170.000.000 Dolar tutacağı anlaşılmaktadır. Yani, borçlarımızı ödesek [dahi], dış tediye masraflarımızı karşılamak için, bu paraya ihtiyacımız vardır. Avrupa İktisadi İşbirliği [Teşkilatı]'ndan [ve] Milletlerarası Para Fonu'ndan bu miktarda para almak için müzakereler cereyân etmektedir.

Bizim bu tediye muvâzenesi açıklarımız, 1946 [yılın]dan beri devam eder. İkinci Dünya Harbi içerisinde, ithâlât fevkâlâde kısıldığı için, memlekette

bir miktar altın birikmişti. Rahmetli [eski Başbakan Şükrü] Saraçoğlu'nun[728] bunu ifade eden beyanatları çıktı. Zannederim [ki], 245 ton kadar olan altının 100 küsûr tonu, 1945 [yılın]dan sonra işler açılınca, harcanmıştı. Bu, büyük polemik mevzuu olmuştur. [Eski Başbakan] Adnan [Menderes] Bey dahi, "Biz devraldığımız altının bir gramını dahi harcamadık. Siz, 100 küsur tonunu harcadınız." derdi. [1]950 yılında böylece DP'ye 107 ton altın devredilmiştir. Bilhassa [19]54 [yılın]a kadar rehin olma hikâyeleri de had safhaya girmediği için, bunu rahat rahat söylüyordu. Fakat ondan sonra bu bir esrar perdesine büründü.

[SELİM RAUF] SARPER: Bendeniz Atina'dayken Dolar'ın devalüasyonu diye bir rivâyet çıktı. Bu ne dereceye kadar doğrudur? İkincisi [de], bu sene de dört küsûr milyon Dolar'ı ödemektense, altınlarımızı satmak veya satmamak mevzuunda, yine bu rivâyetin ışığı altında, kendileri[nin] telkini nedir?

[EKREM] ALİCAN: Merkez Bankası'nın bu mevzuda, ufak da olsa, bir tereddüdü vardır. Şimdiye kadar bu rivâyetler devam edegelir. Onun için bir devalüasyon olacaksa, altınları satmamış olmanın fâidesi olacaktır. O vakit ben de, "bu 4.500.000 Dolar'ı ödeyelim" derim.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Üçte ikisini zaten tecil edeceğiz.

ÂMİL ARTUS: Devalüasyon şâyiâlarının siyasi nispeti ne kadar olur? Amerikalılar [Dolar'ı] ne kadar devalüe eder[ler]? Bu takdirde, bizim âzamî devalüasyon nispetlerine göre, kazancımız ne olur? Elimizde bu çeşit mâlûmat bulunursa, işimiz kolaylaşır.

[EKREM] ALİCAN: "Avrupalılara satmak imkânı daha kıttır" deni[li]yor. Avrupa'da satış için muayyen bir müddet geçirmek lazımdır. Amerika'daki altınlar için bu mevzuu bahis değildir.

[SITKI] ULAY: Devalüasyon hayâliyle altını satmamak mevzuu bahsolmaz. Yalnız biz geçici bir hükûmetiz. İsterse 18.000.000 Lira ödenmeli[dir]. Fakat altın satan bir hükûmet vasfını almamalı[yız].

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ] AŞKIN: Sene başı bilânçosunu tâkip edenler de, bizim için kimbilir neler konuşurlar? Cumhuriyet altını,

bugün 101-102 Lira'dır. Dolar, aşağı yukarı 12 Lira tutmaktadır. Bu takdirde, altınları sattıktan sonra, tekrar almamız [da] mümkündür. Yalnız biz bu altınları sattığımız zaman, karaborsada Dolar [fiyatı] yükselir mi? Şimdi Dolar['ın satış fiyatı] 9 ile 12 [Lira] arasında müstekâr bir hâle geldi.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: O halde satılmaması, satılmasından daha iyidir.

[EKREM] ALİCAN: Dolar fiyatlarından ziyâde, bunun altın fiyatlarına tesiri olabilir. Matbuat da, "hükûmet, altınları sattı" diyecek ve altın fiyatları [da] artacaktır. Şu sırada, mevsim icabı, esasen köylünün eline biraz para geçmiştir.

Bir noktada daha durulabilir: [John Fitzgerald] Kennedy'nin[729] kazanmak ihtimalinden bahsediyorlar. Tahminlere nazaran, bu zat, iş hacmini artırma bakımından, devalüasyona gidebilir.

[SELİM] SARPER: Zaten bugünkü Dolar, harb sonrası durumuna göre, [aslında] 40 Cent'tir. [Yani], % 60'ı gitmiştir.

BAŞKAN [FAHRİ (FAHRETTİN) ÖZDİLEK]: Bugün için satılmamasına karar verilmiştir.

Vazife mâlûlleri için bir kanun [tasarısı] mevzuu bahistir. Gâliba Milli Birlik [Komitesi]'nde, "Personel Kanunu'ndan sonra olsun..." denildi. Personel Kanunu, uzun bir müzakereyi icab ettiriyor.

[EKREM] ALİCAN: Bendeniz bu notu aldım...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Göçmenlerin Ankara'da Varlık Mahallesi'nde[730] yapılan evlere yerleştirilmesine imkân vermek üzere bir şey tasavvur ediliyor mu?

[FEHMİ] YAVUZ (İmâr ve İskân Bakanı): Bu, selefimden[731] intikal etmiş bir meseledir. Tetkik edilmiş ve şöyle bir neticeye varılmış: 1951-[19]52 senelerinde gelen göçmenler için, Ankara'dan maada yerler için bir takım iskân imkânları düşünülmüş ve Ankara, bundan istisna edilmiş... İskân Kanunu'nda borçlandırma diye bir şey yok. Durumları icabı, açıktan

bir mesken veya arsa yardımı yapılmıyor. Biz bunları boçlandırmak istersek, istisnai muamele yapacağız. Bunun için de, bir tâdil kanunu çıkarmak zorundayız. Maliye Vekâleti ile temas edilmiş ve son netice olarak [da], bunların gelirleri tetkik edilecek ve borçlandırmadan, bu meskenler verilecek... Biz kendilerinden noterden tasdikli taahhütname[ler] aldık. Biz borçlandırmayı kabul etmez [ve] diğer göçmenlere yaptığımız muameleyi bunlara da tatbik edersek, bir heyet bunların durumlarını tetkik edecek ve muhtâç durumda olanlara verilecek... Kabul buyurulursa, şöyle bir kararname sureti hazırladık... Tasdik edilirse, bu muamele de sona erer.

(Ankara Akköprü civârında Varlık Mahallesi'ndeki evlerin göçmenlere tahsisi hakkındaki kararname okundu.)

EKREM] ALİCAN: Bütün mesele, ihtiyaçlı durumda [ihtiyaç hâlinde] olanları tesbit etmektir. Bunlar bana müracaat ettiler. Bir Göçmenler Derneği var. Varlık Mahallesi, göçmenler için yapılmış... [Ama] sonra Ankara'da bir seylâp olunca, oraya seylâpzedeler yerleştirilmiş... İmâr ve İskân [Bakanlığı] ile temasa geçildi ve müşterek bir mutabakata varıldı. Biz Maliye Vekâleti olarak, "buna taraftarız" dedik ve şartları bildirdik. "Bu mahallenin bu şekilde göçmenlere tahsisi mümkündür" dedik.

BAŞKAN [FAHRİ (FAHRETTİN) ÖZDİLEK]: Orada boş evler varmış... Bu evler bir an evvel verilirse, biz de müşkül durumdan kurtuluruz.

[SELİM] SARPER: Bu kararname ile Ankara'ya muhacir iskân mı edilecek?

[FEHMİ] YAVUZ: Onlar, bir kararname ile, Ankara'ya iskânı men etmişler. Fakat Bulgaristan'dan külliyetli [miktarda] muhacir gelince, "bir miktarı da Ankara'ya gelsin" denilmiş... Kararnamede zikrediyoruz. Yalnız Varlık Mahallesi için[dir].

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Kararnameyi kabul edenler... Kabul edilmiştir.

[SELİM] SARPER: Programın dış politikaya âid [olan] kısımları hazırlanırken, "MBK'nın direktifleri arasında, dışarıya aksetmesi mahzurlu

olan kısımlar da olabilir mülâhazasıyla, bir kere de MBK'ca tetkiki yerinde olur" demiştik.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Bu noktadan, arkadaşlar, bütün programı tetkik ediyorlar. Okunduktan sonra, yeniden bir değişiklik olmaması için buna ihtiyaç gördük.

[FEHMİ] YAVUZ: Sayımın ilk neticeleri belli oldu mu? Bunu mümkünse ilk ağızdan duymak isteriz.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Henüz belli olmadı. Ancak üç dört gün sonra belli olur.

Bu vesile ile şunları ifadede [de] fâide görüyorum: Henüz 1955 [yılının] sayımının esas neticeleri alınmış değildir. Biz çeşitli çalışmalarımızda, vazifemiz icabı, eski tetkikleri görüşmekte [?] fâide umuyoruz. Üniversite mensupları da bunu [bizden] beklemektedir. [Daha 19]55 [yılın]ı neşretmeden, karşımıza 1960 [yılı] sayımları çıkıyor.

Şimdi birçok üniversite mezunu gençler diyorlar ki, "biz tatmin edici cevap alamıyoruz". Memlekette birçok makinalar var. Haylisi kapasitelerinin altında çalışıyorlar. "Bu gençlerden [de] istifade etmek suretiyle, bu iki sayımın neticesini kısa zamanda almak imkânı olur mu?" diye düşünüyoruz.

[19]55 [yılı] sayımının kodifikasyonu bitmiştir [ve] yakında neşredilecektir. İçinde verilecek rakamlar, total [toplam] rakamlardır. Bu işlerin hızlandırılması için kafî miktarda memur [da] alınacaktır. Zannetmem ki, yüksek mektep mezunları, bizim hemen işimize yarasın[lar]... Biz on sene sonra esas elemanlarımızı yetişmiş olarak işe almaya başlayacağız.

Biz bugünkü İstatistik Umum Müdürlüğü'nü hakiki bir Umum Müdürlük yapabilmek için gayretler sarf etmekteyiz.[732] Bu pozisyonunda doğru dürüst bir istatistik vermeye imkân yoktur. Bunun için hâlledilmesi icab eden mevzular içerisinde, binâ meselesi, Maliye Vekâleti'nin gösterdiği anlayış sayesinde, üç dört sene sonra hazır olacaktır.

İkincisi [de], personel meselesidir. Bunlar, otomatik olarak çalışacaklardır. Fakat herşeyden evvel, istatistik mâlûmâtı hâiz insanlar lazımdır. Bugün bu çapta Türkiye'de beş tâne insan bulamazsınız. Necâti İşçi diye bir adam var. Sabahın sekizinden akşamın sekizine kadar çalışır.

İstatistikçi yetiştirme mevzuunda, Ankara'da bir İstatistikçiler Enstitüsü açacağız. Buradan on eleman yetiştirmek üzere burs vereceğiz. Ayrıca Vakıflar Umum Müdürlüğü'nden de ufak tefek şeyler elde ediliyor. Buradakini gece mektep olarak açmak istiyoruz. Gündüz İstatistik Umum Müdürlüğü'nde memur olarak çalışacaklar [ve] akşam da okula gidecekler. Bunlar tamamen muayyen kademedeki işleri yapacak insanlar olur[lar]. Bunun dışında, bütçeye konulan paralarla, Avrupa'ya her sene en az beş talebe gönderirsek, [işte] ancak o zaman, 1970 senesinde, "Türkiye'de bir istatistik müessesesi vardır" denilebilir.

Mühim olan bir meselemiz de, matbaa meselesidir. İstatistik Umum Müdürlüğü, 1953 [yılın]dan beri neşriyat yapamamıştır. Bazı donelerin meydana çıkmasına esâsen DP mâni olmuştur. Fakat, esas mesele, Arttırma-Eksiltme ve İhâle Kanunu'nun çıkardığı müşkülâttır. Çünkü, istatistik tamamen rakamlara istinâd ettiği için, biz muayyen bazı şahıslara bağlıyız. [İş],ancak onlara ihâle edilir ve bu işi ancak onlar yapabilir[ler]. Bir takım formaliteler var ki, bu yüzden basılamıyor. Acaba biz yeni binâya geçtiğimiz zaman, bu matbaanın bize fâidesi nedir? Mahzur ne olacaktır? diye düşünmekteyiz. Eğer matbaa kurmak lehte ise, ilk fırsatta bir de matbaa makinası getiririz. Çünkü, 400.000 Lira civârında baskı parası veriyoruz.

Makina vaziyetimiz fenâ değildir [ve] ihtiyacımızı karşılayacak durumdadır. Fakat iş, mütehassıslardadır. Bu makinaları ayar eden bir adam vardı. Bir istatistikte bu makinalar iyi ayar edilirse, daha kârlı olur. Bu adam, senelerce çalışmış, fakat [hiç]kimseye bir şey [de] öğretmemiş... Hem bizde memurluk yapmış [ve] hem de 2.000 Lira maaş almış... Bu adam biraz sıkıştırılınca, nihayet tekâütlük talebinde bulunmuş... Odaya girer, üstünden [de] kapıyı kilitlermiş... Şimdi bunun için de, Remington'dan bir mütehassıs isteyeceğiz. Gelsin [ve] öğretsin...

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI BEDRETTİN] TUNCEL: Bu mesele çok mühimdir.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Zannedersem, iki üç gün içinde, Amerikan yardımıyla iki üç gün içinde, bu, temin edilecektir.

[BEDRETTİN] TUNCEL: Buyurduğunuz noktalar, bir memleketin kendi imkânlarıyla hâlledemeyeceği konulardır. Meselâ, istatistik konusunda uzman yetiştirilmesi talebi, ancak Birleşmiş Milletler'in yardım şekli içinde mütâlaa edilebilir. Bean [?] şar[t] ki, bu proje açıklanmış olsun...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Sonra, bir de, "istatistikçi göndereceğiz" diyorlar. Geliyor, fakat faydası olmadan, çıkıp gidiyor. Ben şuna kanaat getirdim [ki], dışarıdan yapılacak [olan] yardım, ancak kendi talebemizin yetiştirilmesi şeklinde olacaktır.

Kapanma Saati: 18:15

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (44)

2 Kasım 1960, Çarşamba

Açılma Saati: 9:35

Başkan: Başbakan Cemâl Gürsel

Hazır Bulunmayan Bakan: Mâliye Bakanı Ekrem Alican

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Merhabalar arkadaşlar...

Birinci mevzuumuz, Doğu'nun kalkındırılması ve Kürtçülük cereyanindan kurtarılmasıyla ilgili çalışmalara dair olacaktır. Bu konudaki çalışmalar, bilhassa Milli Eğitim Bakanı'nı ilgilendiriyor.

(Doğu bölgesinin kürtçülük cereyânından uzaklaştırılması için alınması gerekli kültürel ve sosyal tedbirler üzerinde durulduysa da, zabtı arzu edilmedi.)

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Başbakan Muâvini'nin [Fahri Özdilek'in] reisliğinde, daha üç bakanın bu husustaki planlama ile uğraşmasına karar veriyoruz.

At vebâsıyla olan mücadele ne safhada[dır]?

[TARIM BAKANI] OSMAN TOSUN: Mayıs [ayın]dan bu yana, gerek ölen [ve] gerek[se] öldürülen atların miktarı 20.000'i aşmıştır. Son bir aydır tek tük vak'alar cereyân ediyor ve bazı günler hiç olmuyor. Vak'alar bilhassa cenup vilâyetleri dahilinde olmaktadır. Burada vehamet kesbetmiştir. Önümüzdeki sene, [1961 yılının] Mart ve Nisan aylarından itibaren, işin, bu senekinden daha vahim bir şekilde ortaya çıkması melhuzdur. Çünkü, bu hastalığa daha önce eşekler yakalanıyor, [fakat] onlara [hiç]bir şey olmuyor [ve] bunlar, portör olarak, bulaşmayı devam ettiriyor.

Aşı meselesi mühimdir. Memleketimize bu hastalık ilk defa girmiş olduğundan, bizim hiçbir laboratuvarımız, bunun esas klasik aşısını yapabilir durumda değildir. FAO'nun da yardımıyla, askeri bir uçağımızla, Londra'dan bir kısım laboratuvar malzemesi geldi. Bu arada 500 tâne de fâre gelmişti. Bu laboratuvar bir hafta içinde Elâzığ'da faaliyete geçecektir. Ancak, bu laboratuvar ve eldeki fâreler, önümüzdeki sene için 500.000 dozluk bir aşı sağlayacak durumdadır.

İhtiyâcımız [ise], at ve katır olarak, 1.500.000 doz civârındadır. Bu durum karşısında, bendeniz, Roma'daki muhtelif delegelerle görüşerek, bu arada İsrâil delegasyonunun başında bulunan Ziraat Nâzırı ile ahbaplık yaparak [ederek], işi hâlle uğraştım. Bu Nâzır, bana, "biz size bu hususta yardım edebiliriz" dedi. Halen kendileriyle temas halindeyiz.

Bunların bir metodları var: Aşıyı yumurta ile yapıyorlarmış... İcâb eder[se], bizden de birkaç bakteriyolog göndereceğiz [ve] ne olduklarını öğreneceğiz. Ancak İsrâil'deki aşının neticesi hakkında vüzuhlu bir netice mevcut değildir. Onların Maslahatgüzarı ile geçen hafta görüşmüştüm. "Biz bu 1.000.000 küsûr dozu da cemile olmak üzere vermek istiyoruz. Planlarımızı ona göre yapacağız." dediler. Fakat bunun olup olmayacağı [henüz] tam belli olmadığı için, biz, 500.000 doz kadar bir döviz müsaadesi ile, bunu dışarıdan getirtmek için uğraşıyoruz. Bir dozun takribî fiyatı 75 Cent'tir.

[İÇİŞLERİ BAKANI İHSAN] KIZILOĞLU: Sûriye'den gelen bir İtalyan istihbârat subayı ile görüştüm. Bu hastalığın, mikroplar veya virüslerle, İsrâilliler tarafından Arap hayvanları üzerine yayıldığını söylüyorlarmış...

[OSMAN] TOSUN: Esas itibariyle Afrika'da olan bir hastalıktır. Geçenlerde İran ve Pakistan'da da görülmüştür. İran, bu aşı işine bizden üç sene evvel başlamıştır. Halen onların aşı istihsâl eden bir laboratuvarı da mevcuttur. Nitekim, bu sene bize ödünç olarak 20.000 doz kadar bir yardımda [da] bulundular. Bu yardım, FAO kanalıyla oldu. Biz, ölen hayvanlardan faydalanarak, kısa muafiyetli bir aşı yaptık. Fakat bunun için dâimâ tâze ölen hayvana ihtiyaç hâsıl oluyor ve bu yüzden [de], üç hastalanan hayvanla [ancak] bir hayvanı kurtarabiliyoruz. Laboratuvar, önümüzdeki hafta faaliyete başlayacak ve uzun vaadeli muafiyet sağlayan aşı yapacaktır.

[DEVLET BAKANI, BAŞBAKAN YARDIMCISI FAHRİ] ÖZDİLEK: Milli Müdâfaa [Vekâleti]'nin Biyoloji Enstitüsü'nden ve bakteriyolog arkadaşlarımızdan istifadeyi Tarım Bakanlığı düşünüyor mu?

[OSMAN] TOSUN: Nitekim Saadettin Paşa'yı Etlik laboratuvarının başına geçirdik...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Yeni petrol kuyusu hakkında müsbet mâlûmat var[dır ve] iyi haberdir.

[SANÂYİ BAKANI ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Size arz ettiğim mâlûmattan sonra, tekrar yeni bir haber aldım: Mâlûmunuz olduğu üzere, birinci kuyu günde 170 ton [petrol] istihsâl edecek kapasite göstermişti. Bundan cesâret alarak, takriben yedi k[ilo]m[etre] mesâfede ikinci bir kuyu [daha] açılmış, fakat [maalesef] kuru çıkmıştı. Sonra, üçüncü bir kuyu [daha] açıldı. Bu sonuncudan, 24 saat süren muhtelif tecrübelerle ve çeşitli vanalar kullanılması ve vanaların genişliğine göre kapasite ölçümü suretiyle, günde 2.000 varile [kadar] çıkan netice alındı. Onlar, bu 2.000 varilin 1.600 varil olarak ilânını istediler. Bu da, 220 ton kadar bir şey tutmaktadır.

Kendileriyle yapılmış olan dün geceki telefon görüşmesinde, Umum Müdürleri, 1961 [yılının] son iki ayı zarfında, Mersin tasfiyehânesinin[733] çalışmasıyla beraber, 500 varilin [işlenmesinin] bu merkezden yapılmasının mümkün olacağını söylediler. Bu iyi haberi kendileri alır almaz, dün Amerika'ya çektikleri bir telgrafla, en modern yeni bir sondaj makinasının yola çıkarılmasını istediler ki, bununla dört kuyunun delinmesini tamamlamak istiyorlar. Ayrıca, kuru çıkmış olan kuyunun yanı başında yeniden faaliyete başlayacaklar. Ben yarın tayyâre ile oraya gideceğim.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bizim [Türkiye] Petrol[lleri] Anonim Ortaklığı ne yapıyor?

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Bizim Petrol Ofis de, jeofizik etüdlerine başlamıştır. Müsbet neticeler aldıkları takdirde, sondajlara başlayacaklardır. Diğer taraftan, Diyarbakır'ın yanında Kayaköy civârında [da] sondaj devam etmektedir. Önce jeolojik strüktürü [yapıyı] öğrenmek istiyorlar. Orada da

petrol başlamıştır. Fakat istihsâl hakkındaki mâlûmat daha sonra verilecektir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Batman'ın kapasitesi kâfi mi[dir]?

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Orası ayrı bir petrol merkezi olacaktır veya ayrıca payplayn ["pipe-line"] [boru hattı] ile, petrol isâle edilecektir.

[ULAŞTIRMA BAKANI SITKI] ULAY: Milli Savunma Bakanı [emekli Korgeneral Hüseyin Ataman] arkadaşımız yeni geldiği için, onun yerine, Sanayi Bakanı arkadaşımızdan bir şikâyette bulunacağım. Ankara, İstanbul ve İzmir'e gelen subaylar, kömür alamıyorlarmış... Bunlara çâre bulmak mecbûriyeti vardır. Sanayi Bakanı arkadaşımız, bu vilâyetler emrine kömür tahsisi yapmış... Bu subaylara hiç olmazsa birer tonluk kömür tahsisi yapsınlar...

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Bundan evvelki devrede, Vekillerin emrinde 500 ton kadar bir kontejan bulunur ve bununla acil ihtiyaçlara Vekiller cevap verirlermiş... Ben vazifeye başlar başlamaz, mevsimin de icabı, talepler çıkınca, ilk iş olarak, bu kontejanı, İzmir ve Ankara Vâlileri ile İstanbul Vâlisi'nin emrine verdim [ve] bu işten kurtuldum. Çünkü, bu 500 tonun dağıtılması, benim için başlı başına bir meşgale olacaktı.

[MİLLÎ SAVUNMA BAKANI] HÜSEYİN BATMAN: Bu kömür sıkıntısını ben de çektiğim için, karaborsaya müracaat ettim ve 600 Lira mukâbilinde, iki ton kömür satın aldım. Fakat bu, iki ton değil, 1.250 kilo civârında bir şeydir. Bu muamele, İstanbul'da Emirgân'da oldu. Mâruzâtım şudur ki, İstanbul'da bu karaborsa işi devam etmektedir. O halde, esas ihtiyaç sahipleri kömür alamadıkları halde, karaborsacılar pekâlâ kömür elde edebilmektedirler.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Eskiden orada bir albay vardı. İyi idi. Fakat onu pervâsız konuşmalar yaptığı için ayırmıştık...[734] İcâb ediyorsa, yine emekli subaylardan birini oraya verin...

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Ancak şunu [da] arz edeyim ki, kömür olmadığından, her müdür şikâyete mâruz kalacaktır. Fakat Karabük'ün

ikinci kok [üretim] tesisi tamamlandığı takdirde, kömür artışı temin edilecektir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Kok kömürünü biz niçin sobada yakıyoruz? Bu dünyanın hiçbir yerinde yoktur.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Linyit yakılması şâyani tavsiyedir. Karabük'ün yapacağı [üreteceği] kok da, normal şartlar altında, izâbe sahasında kullanılacaktır. Mersin tasfiyehânesi tamamlandıktan sonra, sobalar için mazot kullanılması lazımdır. Bunun için, husûsî sobalar tecrübe edilmektedir. Eğer evlerde kullanılmak üzere yapılan bu mazottan Maliye Vekili yeni bir vergi almazsa, bu, çok iyi bir netice verebilir.

[BAŞKAN] [CEMÂL GÜRSEL]: Yalnız subaylar için bir çâre düşünmek lazımdır. İmkânlar arayın...

İşçi Sigortaları Kanunu [tasarısı] hazır mı?[735]

[ÇALIŞMA BAKANI RÂŞİT] BEŞERLER: Teşkilat kanununu isteyeceğiz. Biz bunun ismini [de] değiştirdik [ve artık] "Sosyal Sigortalar Teşkilatı" diyoruz. Murâkabesi de, Yüksek Murâkabe Heyeti'nde [olacak]...

Üçüncü bir nokta da, bir fon tesisi suretiyle, sanayiye istikrazda bulunmak keyfiyeti var ki, bunu da, 100.000.000 Lira'yı aşmamak ve kısa vaadeli olmak üzere teşkilatlandıracağız. Kanunun [yasa tasarısının] ana hatları bundan ibarettir. Elde mevcut paralar halen donmuş vaziyettedir. Ayda ancak 8.000.000 Lira kadar likit paramız olmaktadır. Hatta fâizlerden terâküm etmiş olan 10.000.000 Lira'mızı [da], Emlâk Kredi Bankası tediye edemeyecek durumdadır. Bu para ile tahvilât alınmış, [fakat] başka yerlerde kullanılmış...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu bankanın elinde nâmütenâhi binâlar var. Niye elinde tutuyor?

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI FEHMİ] YAVUZ: Bir kooperatif kuruluyor. Nüfuz yarışı yüzünden diyorlar ki, "İşçi sigortalarından şu kadar parayı o kooperatife verdirin veya bizim tahvilimizi alın..." Yalnız binâları biz ağır

ağır tasfiyeye başladık. Ancak, hepsini birden satışa çıkarıp [da], Emlâk Kredi Bankası müşkül bir durumdadır zehâbı [da] uyandırmak istemiyoruz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Emlâk Kredi Bankası'ndan resmi müesseselerin de alacağı kısımlar var. Emlâk sahibi olacağım diye banka borç etmemeli...

[FEHMİ] YAVUZ: Eski siyaseti durdurduk...

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Sümerbank mâmûlleri, iki sene evvelki gibi satışlarına devam etmek yüzünden, zarar etmektedir. Son çıkan ücretli izin ve ödemeli ba[yram?] tâtilleri gibi kanunlar yüzünden, masraflar ve maliyetler muazzam surette artmış ve çıkacak olan Sosyal Sigortalar Teşkilatı'nın endirekt ["indirect"] [dolaylı] tesirleriyle [de], sanayi mâmûllerinde artış olacağı da anlaşılmıştır. Binâenaleyh, Ticaret Vekili arkadaşlarımızla beraber, fiyatları dondurmak ve bazı sahalarda [da] düşürme gayretlerimiz, müşküllerle karşılaşmaktadır. Bu sahadaki endirekt ["indirect"] [dolaylı] artışları nazarı itibara almamız lazımdır. Ya bunları frene tâbi tutmamız veya fiilî neticeyi kabul etmemiz zarûrîdir. Bugün ücretli izin, dünyanın birkaç yerinde verilmektedir. Belçika'da papazların kiliseye girmelerini teminen verilen bir şeydir. Bu endirekt ["indirect"] [dolaylı] ücret artışları ile maliyet arttığı nisbette, maalesef büyük yükler altına giriyoruz.

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Sümerbank mallarının fiyatını yükseltmek, aksi tesir yapar.

[RÂŞİT] BEŞERLER: Ücretli izin, ancak senede 15 gün kadardır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: 100.000 işçi için bunu düşünün... Onar Lira'dan on gün 10.000.000 Lira yapar.

[MEHMET RÂŞİT] BEŞERLER: Maliyetlerin artmasına âmil olan, sadece işçi ücretleri değildir. Diğer unsurlar da vardır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Tenis sahaları [ile] muazzam lokanta yerleri falan da, maliyetlere tesir ediyor. Bunları daha sâde bir şekilde yapmak [da] mümkündür. Artık bundan sonra bütün borçları devlet üzerine

alacak ve İktisadi Devlet Teşekkülleri için borç diye bir şey kabul etmeyeceğiz.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Bu hususta ele aldığımız kanun [tasarısı] yürürlüğe girdiği ve konsolidasyon da yapıldığı takdirde, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin kâr etmemesine imkân yoktur.

[SITKI] ULAY: Bunun için bir husûsu teklif ediyorum: Cumartesi akşamına kadar çalışalım [ve] bir yarım gün kâr edelim...[736]

[İHSAN] KIZILOĞLU: Memleketin ekonomik durumu çalışmayı icab ettiriyor. Cumartesi ve hatta pazar günleri de, ekiplerle devamlı çalışmayı sağlamak lazımdır.

[FEHMİ] YAVUZ: İşçi sigortalarının serbest parasının yapı malzemesi sanayiine verilmesini teklif edeceğim.

[RÂŞİT] BEŞERLER: Borç verilen parada seyyâliyet ve emniyet unsurlarını aramak lazımdır. Biz yapacağımız ikrâzâtı en çok birbuçuk sene için yapmayı derpiş etmekteyiz. İleride sanayiin inkişâfı hâlinde, müessesenin vaziyetini göz önünde tutmak lazımdır. Biz sanayiye yeni şekilde ikrâzatta bulunuyoruz. Kısa vaadeli olmasında ısrâr edeceğiz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Parayı alanın, ondan faydalanıp, kâra geçmesine kadar [olan] zamanda, mümkün olursa, o zaman ödemeye başlamalıdır. Paranın donmamasını sağlamak, hakikaten çok mühimdir.

[RÂŞİT] BEŞERLER: Ödünç verirken, fabrikanın kudretinin % 30'u nisbetinde vereceğiz. Bu haddi aşarsak, müracaatlar artacak ve doğru olmayacaktır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Libya'ya yardım mâhiyetinde bir seyyar hastahâne verilmesi mevzu bahsoluyor.

[HÜSEYİN] ATAMAN: Libya'da Yunanlı doktorlar çalışıyormuş, [fakat] fâideli olamamışlar... Bizden giden doktorlar [ise], gereken teşhisi koymuşlar... Arkasından gönderdiğimiz üç doktor için [de] malzeme talebi

olmuş... Libya Sefâreti, eski tip hastahâne malzemesinin kendilerine verilmesi hâlinde, bunu hüsnü telâkki edecekler.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Yâhu, biz muhtâcı himmetiz... Bu heriflere yardım edecek takâtimiz yok...

[HÜSEYİN] ATAMAN: Verilecek kısım, Amerikan malzemesinin gelmesi dolayısıyla, kadro dışı bıraktığımız malzemedir. Adet olarak [da] çok fazladır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: O halde ordunun kullanmadığı, depoladığı malzemeden istifade edebilirsiniz. Fazlası varsa, verilir...

[HÜSEYİN] ATAMAN: Bunlar, Sağlık Bakanlığı'nın da işine yaramamış... Ancak mikroskoplar işe yarıyor ki, onu da, doktorları borçlandırmak suretiyle, doktorlara veriyorlar. Ötekiler [ise], leğen falan gibi şeylerdir.

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Yeni Afrika devletleriyle münâsebette bulunulması, fâideli olur. [Milli] Savunma Bakanlığı'na ve Sağlık Bakanlığı'na yaramayan şeyler olduğu takdirde, yardım fâideli olur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Eğer bu iş iktisadi sahaya aktarılırsa, onlarla münâsebette fâide umulur. Yoksa, lüzum yoktur.

[SELİM] SARPER: Meselenin [bir de] şu cephesi var[dır]: Onlar, Ruslardan, Amerikalılardan ve Fransızlardan, "emperyalist" diye bahsediyorlar. Teşriki mesâî etmek istedikleri, İsrail ile biz varız. Bizim emekliye ayrılmış [olan] teknisyen subaylarımızdan [ve] mühendislerimizden de istifade ediyorlar. Daha doğrusu, bu hususta da istekler var.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunların çoğu İslâm devletidir. Yardım etmeliyiz. Ama bunlar bize yük olmamalı[dır]. Biz dünya şumûl politikanın peşinde değiliz. [Sadece] kendimizi kurtarmaya çalışıyoruz.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi için istimlak edilmiş yerler var. 50.000 dönüm tutuyormuş... Biz [Ankara] Şeker Fabrikası'nın yerini bunlara verdik. Bence, bu 50.000 dönüm arazi, Tarım Bakanlığı'nın emrine

verilmeli[dir]. Orada bir örnek ziraat çiftliği yapmalı[yız]. Burada kurslar falan açılmalı[dır]. Bu hususta prensip kararı verilmiştir.

[OSMAN] TOSUN: Milli Eğitim Bakanı ile birlikte bunu hâllederiz...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Tapu [ve] Kadastro [Genel Müdürlüğü]'nün İmâr ve İskân Vekâleti'ne bağlanması işi ne oldu?

[ADALET BAKANI ÂMİL] ARTUS: Bendeniz [yalnızca] tapuyu alma taraftarıyım. Olsa olsa kadastro kısmı, [İmâr ve] İskân Vekâleti'ni alakadar edebilir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Tapunun da, kadastronun da, İmâr ve İskân Vekâleti ile alakası vardır. Kanunu Medeni ile ilgili hususlar [ile] tapu mevzuları, orada bir takım mütehassıslar tarafından hâllediliyor. Bunun Devlet Vekâleti'ne bağlanmasıyla, İmâr [ve İskân] Vekâleti'ne bağlanması arasında ne fark vardır?

[HSAN] KIZILOĞLU: Muamelâtın % 75'i Dahiliye Vekâleti'ne âiddir. Evvelce de Dahiliye Vekâleti'nde idi.

[FEHMİ] YAVUZ: Mütehassısların yaptıkları tekliflere göre, Âmil [Artus] Bey'in buyurduğu, en rasyonel hâl çâresi olarak [ortaya] çıkıyor. Yani, tapuyu Adalet [Bakanlığı'na ve] kadastroyu da bir [başka] vekâlete bağlamak lazım geliyor. Şimdiye kadar bu hususta bir koordinasyon tesis edilememiş... Başka memleketlerde tapunun bir tescil mevzuu olduğunu ifade eden raporlar var[dır]. Eğer kadastro bize bağlanırsa, çok daha rasyonel olacaktır.

[DEVLET BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bir kere, tapunun İmâr ve İskâna bağlanmasında fâide yoktur. Adliye Vekâleti'ne gelince... Bu, pek [de] yadırganacak [bir] fikir olmamakla beraber, bu daire, muhtelif vekâletleri alakadar ettiğinden, Başvekâlet'te kalması daha yerinde olur. Müsaade ederseniz, Bakanlıklararası bir komisyon kuralım [ve] tetkik etsin...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: [O halde, artık] komisyon meseleyi hâlletsin...

[OSMAN] TOSUN: Biz bir toprak reformu yapmak mecbûriyetindeyiz. Bunda bir toprak konsolidasyonu işi [de] var[dır]. Bir de, çok büyük toprakların iktisadi üniteler hâline konulması lazım geliyor. Kadastro denildi mi, bunun mutlaka bir zirâî cephesi vardır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: O halde, Tarım, Devlet, İmâr ve İskân, Adliye ve Dahiliye Vekilleri'nden bir heyet kurulacak ve bu iş orada ele alınacaktır.

[İHSAN] KIZILOĞLU: İstanbul'un mühim bir francalalık un meselesi vardır. Çünkü, [Toprak Mahsûlleri] Ofis[i], tahsis ettiği francala unlarını kesti. Francala yapanların, unu serbest piyasadan alması esâsı konuldu. Bu yüzden de, bu [francala] unun[un] çuvalı[nın satış fiyatı], 75 Lira'ya [kadar] fırladı. İstanbul'da ekmek istihlâki, francalaya nazaran, % 50-55'i teşkil ediyor. Bunun üzerine, francala fırınları [da, francalının satış] fiyatı[nı] yükseltti[ler]. Ticaret Vekili arkadaşımdan bir müdâhale yardımı rica etmiştim. [Fakat] asıl mesele, fırın meselesidir. İstanbul'da en modern fırınların, yekûn itibariyle istihlâki, 500 çuvaldır [çuval undur]. Halbuki İstanbul'da 3.500 fırın vardır. Onun için, İstanbul'un birkaç semtinde birer ekmek fabrikasının kurulması, İstanbul ekmek davasını hâlledecektir. İtalyanlara da bu işi gördürmek mümkündür. Belediye % 55 [hisses]ine, fırıncılar da % 45 [hisses]ine iştirâk etmek suretiyle, [böyle] birkaç fabrika kurabilir.

[MEHMET] BAYDUR: Yalnız İstanbul'da değil, [fakat] memleketin her tarafında bu fırın meselesi, mühim bir davadır. Bizim [Toprak Mahsûlleri] Ofis[i], 84-86 randımanlı buğdayı temin etmektedir. İstanbul şehrinde halk, [Toprak Mahsûlleri] Ofisi'n[in] verdiği buğday ekmeğinden ziyâde, francala talep ediyorlar. Bakanlığımın politikası, halkın ekmeklik buğdayını temin etmektir. Tetkik ettirdim [ve] bu fırıncıların hepsinin, ancak kârdan zarar ettiklerini gördüm. Hakikatte hiçbirinin zarârı mevzuu bahis değildir. Müsaade ederseniz, şu anda francala unu bâbında bir müdahaleye girmek istemiyorum. Fiyatlar durmak üzere olduğuna göre, Amerikan yardımı da, un fiyatına tesir edeceğinden, 10-15 gün daha dursunlar... Fiyatlar yine artarsa, francala ununda bir müdahale yardımı yapacağım. Dahiliye Vekili Paşa Hazretleri [de], ekmek fabrikası husûsunda İtalya'dan yardım temin

ederse, memnun oluruz. Biz Amerika'dan buğday alırken, bu yumuşak buğdayı ihrâç etmemeyi tekabbül etmişiz...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Çürük gemileri satıp, yeni gemiler alacaktık...

[SITKI] ULAY: Bakanlar[lıklar]arası iktisadi konseyde tetkik ediliyor. Ne kadar dövize ihtiyaç olduğunu arz edecekler.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Dışarıdaki gazeteciler havâdis isterse, "üniversite meselesini konuşmadık" diyelim... Petrol meselesini söyleyin, yazsınlar...

Kapanma Saati: 12:15

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (45)

9 Kasım 1960, Çarşamba

Açılma Saati: 9:45

Başkan: Önce Dışişleri Bakanı ve müteâkiben Başbakan

Yardımcısı [Fahri] Özdilek

Hazır Bulunmayanlar: Başbakan [Cemâl] Gürsel ve Bayındırlık Bakanı [Mukbil] Gökdoğan

Toplantı Yeri: Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAŞKAN [DIŞİŞLERİ BAKANI] SELİM SARPER: Sayın Cemâl] Gürsel teşrif ediyorlar. Gelmelerine kadar başkanlığı idare etme emri aldım.

Bana bırakılan gündem sırası şudur:

1) Hatay'da Amik Gölü'nün kurutulması: Bu arazi, Arap asıllı olanlara veriliyormuş... Bundan evvelki toplantıda, bendeniz bu mevzuu, Kürdistan meselesiyle alakadar olarak kısaca arz etmiştim. Dahiliye Vekâleti'nin eski Hatay Cumhurreisi Tayfur Sökmen'den[737] aldığı bir mektupta, bundan bahsediliyormuş... Benim de aynı zattan aldığım diğer bir mektuba bir de rapor lef edilmiş...

2) Toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanun [tasarısı] teklifi...

3) Mısır Sefâreti'nin tâkip edeceği hattı hareket ve Erkânı Harbiye'nin [Genelkurmay Başkanlığı'nın] istihbârat raporu...

4) Bulgaristan'daki Türklerin Bulgarlaştırılması hâdisesi hakkında Hariciye Vekâleti'nin raporu...

5) Balmumcu'daki[738] bazı eşhasın devamı mevkufiyetine lüzum var mı suâli, bu MBK'dan soruluyormuş...

6) Gıdâ margarin sanayii kapanmak üzere imiş... Et ve Balık Kurumu'ndan verilmesi mevzu bahismiş...

7) Küçük çiftçiye tohumluk kredi verilmesi düşünülüyor mu?

8) Memlekete kurulacak [olan] yeni radyo postaları mevzuu ki, [bunu] burada başbakanın dosyasında buldum. [MBK üyesi Kurmay Yarbay] Ahmet Yıldız[739] Bey, bu işin de acele olduğu husûsunda bana telefon etti

[İÇİŞLERİ BAKANI İHSAN] KIZILOĞLU: Bu dosyayı başbakanlığa ben verdim Arazi ve binâ vergilerine âid husus da buradadır.

[TARIM BAKANI Prof. Dr. OSMAN] TOSUN: Bir travers işimiz vardı. Kısa sürecektir. Bu mesele aramızda hâlledildi. Orman Umum Müdürlüğü'nden DDY'ye verilecek [olan] traversler işini biz kendi aramızda hâllettik. Protokolünü de yaptık. Yine 1960 yılında, bundan evvel Türkiye Kömür İşletmeleri Umum Müdürlüğü, Orman İşletmeleri'nden tahsis edilen mâden direklerinin bedellerini, işletmelerle kendi aralarında tanzim edecekleri bonolarla alınmasına karar verilmiş [ve] bakanlar kurulu da tasvip etmiş.... İş, yürümekte bulunuyor. 300.000 Lira'lık taksitlerle, DDY, bonolar çıkaracak [ve] Tarım Bakanlığı'na verecek[tir]. Biz de esâsen teslimâta başlamış durumdayız. Eğer bakanlar kurulu tasvip ederse, iş, kânûnî formalitesini bulmuş olacaktır.

[ULAŞTIRMA BAKANI SITKI] ULAY: Şimdiye kadar bu usûlle yapılırmış... Onun için aramızdaki mukâvele ile 300.000 Lira'lık taksitlerle ödüyoruz.

BAŞKAN SELİM SARPER: Mesele hâlledilmişse, "bu hâl suretine itiraz eden var mı?" diye soralım... İtirâz eden olmadığı müşahede ediliyor. O halde tasvip edilmiştir.

[DEVLET BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Gündem dışı bir mesele de şu[dur]: Amerika Haberler Bülteni Ajansı'nın sorduğu bir suâl var: "Hükûmetinizin arzuladığı sosyal reformlar nelerdir?" Bunu bana intikal ettirdiler. Ben de, "kabinenin fikrini alalım..." dedim. Kısaca, bunun altında devletçilik var mı ve [eğer varsa] ne dereceye kadar [var]dır [diye] anlamak istiyorlar. Nasıl bir cevap vermemiz arzu buyuruluyor?

(Zabtın teferruâtının tesbiti arzu edilmedi.)

BAŞKAN SELİM SARPER: Buna yuvarlak şekilde cevap verilsin... Tereddüt hâsıl olursa, arkadaşımız izah ederler...

Yarın Kasım [ayın]ın onu... Atatürk'ü ölümünün yıldönümü... MBK'dan bir arkadaşın beyanâtıyla, vilâyetlerden aldığımız telgraflarda bir tezat var. Vilâyetlerden soruyorlar: "Bu beyanâta göre hareket ederek mi hareket edeceğiz, yoksa bayrakları yine yarıya indirip, gazinoları kapatacak mıyız?" [Milli Birlik] Komite[si'n]den sordum. [Ancak] onların da haberi yokmuş... [740]

[SITKI] ULAY: Herhalde on dakika sükûtumuzu yine yapacağız ve bayrakları ilk gün yarıya indireceğiz. [MBK üyesi Kurmay Yüzbaşı] Muzaffer Özdağ'ın[741] beyanâtını esas alan gazeteler, "MBK, bu şekilde karar vermiştir" şeklinde aksettirmiş olacaklar.

BAŞKAN SELİM SARPER: Biz Hariciye Vekâleti olarak bütün Sefâretlere [ve] Konsoloshânelere beyanat verdik [ve] "bayraklar yarıya indirilecektir" dedik. Yapacakları merâsimi de takdirlerine bırakıyoruz.

[MİLLÎ SAVUNMA BAKANI] HÜSEYİN ATAMAN: Bize resmen bir şey intikal ettirilmediğine göre, yapacak bir şey yoktur. "Atatürk hakkında bir hafta müddetle konuşmalar yapılacaktır" deniliyor. Bunu vilâyetlere kim tâmim edecek?

[SITKI] ULAY: Arkadaşlar gidecekler [ve] Atatürk hakkında konferanslar verecekler. Öte yandan, münhasıran ilk günkü merâsim için bir itiyat teessüs etmiştir. Eskiden bazı merasim[ler] yaparlardı. Bilhassa 1950 [yılı]na tekaddüm eden günlerde, Atatürk'ün mesajı okunurdu. Reisicumhurun demeci okunurdu. İş sükûttan ibaret olacaksa, basit oluyor. Esâsen son defa yapılanlar, günün mânâsını candıracak bir mâhiyet taşımıyordu. [Milli Birlik] Komite[si'n]deki arkadaşların sözleri, başka başka gazetelerde, ayrı ayrı şekillerde çıkmıştır. Arkadaşların kanaati, bayrakların ilk günü dahi indirilmeyeceği mânâsında değildir. Bütün bir hafta zarfında, Atatürk'ün şahsiyeti hakkında halkı tenvir etmekten ibarettir. Yarın için bizim ötedenberi teessüs etmiş [olan] itiyatlardan başka yapacak birşeyimiz yoktur.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Mesele, mâlûm olan eski ihtifâl sisteminden az çok ayrılmayı icab ediyor. “Sadece Atatürk’e saygı ve sevgi ifadesinden başkaca, aşağıdaki hususlar da yapılacaktır” denmiş... Şimdi gazeteciler soruyorlar: “Biz eskiden ilk günü siyah başlıklarla çıkardık... Şimdi gazetenin başlığını kırmızı mı yapacağız?” diyorlar.

[MÂLİYE BAKANI EKREM] ALİCAN: Bunun üzerinde durulmaya değer bir husus olduğu muhakkak... Şimdiye kadar Atatürk’ün ölümü[nün] yıldönümü, bir mâtem günü olarak kabul ediliyordu. Buna göre icabı yerine getiriliyordu. Bu arkadaş, verdiği beyanatta, “Atatürk’ün ölümü günü, bizim için bir bayram günüdür” der. “Bu vesile ile, biz bir Atatürk haftası yaşatacağız” der. Bunun tamamıyla işin mâhiyetini değiştirici bir fikir olduğu muhakkaktır. Bunun bir de, merâsime taallûk eden fiilî hâlleri var[dır]. O da, mâtemi ifade eden bir hava içinde oluyor. Bu başka; bayramı yaşatmak [ise], başkadır. Radyolarımız ne yapacaklar? Yine susacaklar mıdır? Bu arkadaşımızın fikrinin, eski geleneklerin aksi mâhiyette olduğu muhakkak[tır]. Bu arkadaşın fikri, MBK’nin matbuata aksetmiş fikri midir?

[İHSAN] KIZILOĞLU: [MBK üyesi Kurmay Yarbay] Sezâi [Okan]’a sordum... [Sabah] saat 8:30’a kadar cevap vermedi. Ben [de], vilâyetlere, “eski şekilde yapılacaktır” diye cevap verdim.

[EKREM] ALİCAN: O halde, biz bunu şahsî bir mütâlaa olarak kabul ediyoruz.

[MİLLÎ EĞİETİM BAKANI BEDRETTİN] TUNCEL: MBK üyesi [olan Kurmay Yüzbaşı Muzaffer] Özdağ, bana Milli Eğitim Bakanı olmam sıfatıyla geldi ve Atatürk’ün ölüm yıldönümü olan 10 Kasım’dan 17 Kasım’a kadar, eski şekilde bir program tatbik edilmeyeceğini söylemiştir. Bu program içinde, elbette MBK’ca düşünülmüş [olan] geniş bir yenilik vardır. Bilhassa okullar dolayısıyla, biz, bir hafta önce, Vâlilikler kanalıyla, Maarif Müdürlükleri’ne [Milli Eğitim Müdürlükleri’ne] detaylı bir bildiri göndermiş bulunuyoruz. Bunun özeti, bir hafta devamınca, okullarımızda bilhassa ilgili öğretmen arkadaşlarımızın yardımlarıyla, Atatürk hakkında öğrencilere bilgi vermek ve onun devrimci tarafını belirtmek amacıyla, bir takım konferanslar [ve] toplantılar tertip etmektir. Yine bu programa paralel olarak, bugün matbaadan çıkmakta olan bir kitapçık da tertiplenmiştir. İçinde üç yazı vardır. Bunu 25.000 nüshâ olarak bastırıyoruz. Gerekirse

baskı sayısını artıracağız. İlgili makamlara bunları da göndereceğiz. Bu, memleketimizdeki Atatürk'ün eserlerini belirten bir kitapçıktır. Bizim Atatürk'ü anmak için Milli Eğitim Bakanlığı olarak aldığımız tertipler bundan ibarettir. Fakat işin törenlerle ilgili resmi cephesi, daha ziyâde resmi makamları ilgilendirir.

[SANÂYİ BAKANI ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Benim üzerinde durmak istediğim cihet, eğer [Milli Birlik] Komite[si'n]de bu gibi idari kararlar alınacaksa, bunun, onunla bizzat ilgili olan bakan kanalıyla ilânı, herhalde fâideli olacaktır. Teşevvüşleri önlenek için de bu lazımdır. Bu törenin tatbikâtındaki hususlar [konusunda], anlayış bakımından bizimle [Milli Brilik] Komite[si] arasında bir fark varsa, bu, memleket çapında bir tereddüt uyandırabilir [ve] müsbet netice [de] vermez... Bu ufak misâlden istifade ederek, bundan böyle alınacak [olan] icrâî tatbikâtı, bu kararların alakadar bakanlığa intikal ettirerek, efkârı umumiyeye duyurulmasında fâide olacağını arz etmek isterim.

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI FEHMİ] YAVUZ: Bugün [Kasım] ayın[ın] dokuzu [ve] bu işler yarın olacaktır. İlk günü, eskiden olduğu gibi ve İçişleri [Bakanlığı]'nın yaptığı tâmim vechile hareket olunacaktır. Diğer altı gün de, Maarif Vekâleti'nin göndereceği programla, Atatürk'ün rûhu canlandırılırsa, çok yerinde olacaktır. bakanlar kurulu bunu tâmim ederse, bu yayılabilir.

[BEDRETTİN] TUNCEL: Bir noktayı unuttum: Yarın Devlet Operası'nda bir Atatürk korosunun çalınması kararlaştırılmıştır. Bu hususta dâvetiyeler gönderilmeye başlanmıştır. Protokol Umum Müdürü kararıyla, işin diplomatik cephesi [de] hâlledilmek üzeredir. Bu yarınki gün [10 Kasım] için de, Paşa Hazretleri bana emretmişler... [Bir] konuşma yapacağım...

BAŞKAN SELİM SARPER: Sıtkı [Ulay] Paşa, MBK'dan buna âid kararı öğrenmek üzere gittiler. Kendileri teşrif edinceye kadar, ruznâmeye geçip, devam edelim...

[Hatay] Amik Gölü'nün hâsıl olan arazi meselesi...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Eski [DP] iktidarın[ın] müsâmahası ile ve finanse etmek suretiyle, bu arazinin satışa arzı sırasında, bu arazinin Araplara

intikal etmekte olduğu görüldü. İdârî bir emirle, bu türlü mülkiyetlerin tapulandırılmaması hakkında [bir] yazı gönderdik. İkinci şekilde de, böylece büyük araziye girmiş olanları, 105 sayılı kanuna[742] dayanarak, ya huduttan dışarı çıkar[t]acağız veya şimâle gönderip, oraları ellerinden alacağız.

[BAŞKAN] [SELİM] SARPER: Amik ovasında benim de 20.200 dönüm arazim var. Benim de böyle şahsî bir alakam var. Ama peşinde değilim. Ne yapıp yapalım, hiç olmazsa Arapların ellerinde kalmasın...

[İHSAN] KIZILOĞLU: İkinci planda Hatay'ı ele aldık ve oradaki şeyh ve esirrânın nakline teşebbüs ettik. Kurt dağı bölgesinde 32 köy var. Arapların başına onları getirmeyi düşünüyoruz. Arapların eline geçmiş olan yerleri [de] istimlak edeceğim.

[BAŞKAN] [SELİM] SARPER: Bizim tarafımızdan bir fon teşkil edip de, buradaki Türk köylüsünün varlıklarını arttırmak imkânı yok mu?

[FEHMİ] YAVUZ: İsrâilliler Juice National Fond diye bir fon tesis ederek, bu işi çoktan ele aldılar. Literatürde buna dair mâlûmat [da] vardır. Bu, Hatay için olduğu kadar, İstanbul için de vârid olabilir. Böyle büyük bir şehirde yüzlerce dükkân satın alınabilir. Yavaş yavaş bu yapılırsa, İstanbul'un mülkiyeti bir elde toplanmış olur. Nitekim, üç sene evvel, Hazine, 10.000 parsel toprağı satışa çıkarttı. Bu iş Maliye Vekili arkadaşımızı da ilgilendirecektir. O arada bizim fazla sesimiz çıkmıyordu. Ama Forum [dergisin]de bunun tehlikesi hakkında bir yazım neşretmişti [neşredilmişti]. Bunu, Hariciye Vekâleti ile kendi aramızda bir plana bağlarsak ve bir fon tesis edersek, zannederim istifadeli olur ve bu işi, tehlikeli olmaktan [da] çıkarmış oluruz.

BAŞKAN [SELİM SARPER]: Bu Hatay'daki arazi meselesinde, prensip olarak bu arazinin hukuki yollardan ve tarafların rızasıyla istirdâdı yoluna gidilmesi uygun görüldü. Meselenin yürütülmesini [ise], Dahiliye Vekili yapacaktır.

İstanbul'da başlayan bir satış meselesi olduğunu [da] hatırlıyorum. Fakat İstanbul'daki umumi temâyül, İstanbul'dakinin [Hatay'dakinin] aksine oldu. Oradaki temâyül, oradaki parselleri satın almak değildir. Ekalliyetler,

eski mallarını likide etmek yoluna gitmişlerdi. Bu temâyül, bereket versin, tahakkuk etmedi.

Ekrem [Alican] Bey, bu Hatay hakkında bir fon tesis etmek mümkün mü?

[EKREM] ALİCAN: Bence bunlara perâkende cevap vermek mümkün değildir. Ben bütün ihtiyaçları toparlamaya çalışıyorum. Topyekûn ihtiyaçları bilip, o ihtiyaçlara göre ne yapacağımı tesbit edeceğim.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Efendim, bu Amik ovası ve Hatay bölgesindeki araziyi tesbit ediyoruz. Ne kadar miktârı Birleşik Arap Cumhuriyeti tebaasının eline geçmiştir [ve] ne kadarı [da] Türk vatandaşının elindedir? Bu Türk vatandaşları içinden ne kadarı Türklere, ne kadar Araplara sempati duyuyor? Bunları tespit ediyoruz. Rakamlara müstenid bir bilgi ile ve gerekiyorsa, Maliye Vekâleti'nden de bir fon tesisi hakkındaki talebi yapacağız.

(Selim] Sarper, Cenevre'deki bir Arap cemiyetinin bastırdığı ve Hatay'ı Sûriye içine alan bir haritadan bahsetti.)

Ruznâmenin birinci maddesindeki bu mevzunun ne kadar mühim olduğunu, bu nevi hareketler de teyid ediyor.

[HÜSEYİN] ATAMAN: Pâdişahlar devrinde şarka seferler yapıldığı zaman, gelecek tehlikeleri bertaraf etmek için, gidenler, o arazileri satın almışlar veya ele geçirmişler... Bilahire bunlar sefahate dalarak, ellerindeki araziyi Araplara kaptırmışlar ve Türk halkı, sureti umumiyede dağlara ilticâ etmiş... Demek ki, iş, Amik Gölü'nün kurutulmasıyla ilgili basit bir iş değildir. Alınacak tedbirle de bunu tatmim ettirmek lazımdır.

BAŞKAN [SELİM SARPER]: O halde, şöyle bir şekilde bitirelim: Dahiliye, İmâr ve İskân [ve] Maliye bakanları arkadaşlarımız, bu mevzuu kendi aralarında müzakere etsinler... Teşebbüsü Dahiliye [Vekâleti] ele alacak ve bu suretle neticeyi getirecek... Muvafık mı? ("Muvafık" sesleri...) O halde kabul edilmiştir.

Müsaadenizle, ikinci maddeden önce, beşinci maddeye geçelim... "Balmumcu 'da bulunan eşhâsın devamı mevkufiyetine lüzum var mı?"

diye sorulan suâle cevap hazırlayalım...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Ben vekâletlerden cevap toplattırıyorum... Mâlûmat vereceğim...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Balmumcu'daki eşhâsın tahliyesi husûsu, [Milli Birlik] Komite[si]'nin uhdesinde bulunuyor. Vekâlet mensubinin durumunu vekâletler bildirdiği takdirde, gerekiyorsa onlar tahliye edilmeyeceklerdir. Memur olanlar da var.

[ADALET BAKANI ÂMİL] ARTUS: Bunların birçokları hakkında Yüksek Soruşturma Kurulu[743], tâkipsizlik kararı vermiş... Bunların bir kısmı [zaten] tahliye edildi [bile]... Fakat diğer bir kısım, haklarında tereddüt uyanan kimseleri tahliyede, [Milli Birlik] Komite[si] tereddüt izhâr etti. Meselâ, tütüncü İhsan [Doruk][744] var. İsmini duyar duymaz, insan irkiliyor. Bunların birçoklarının o zamanın kötülüklerine katıldıkları muhakkak[tır]. Bu itibarla, [Milli Birlik] Komite[si] dedi ki, "bunları vekâletlerden soralım... [Acaba] ilişiği var mı?" [diye]... Aynı liste bize de geldi. İçinde iki tâne mevkuf hâkim var. [Yüksek] Soruşturma Kurulu'nun bunların mevkufiyetinin devamına dair bir kararı olmadığına göre, "diğer [Soruşturma] Kurullar[ı] ile bir alakaları var mı?" diye sorduk [ve] hepsinden cevap geldi. Biz de onların mevkufiyetinin devamına, Adliye Vekâleti'nce lüzum olmadığını bildireceğiz. Bunlar tahliye edildikleri takdirde, gerektikçe tekrar tevkifleri [de] kâbildir. Birçoklarının muhakemesi gayri mevkuf olarak devam ettirmeyi icab ediyor. Bunlar, tahliyeleri hâlinde gayet memnun olacaklar ve hiçbir şikâyetleri de olmayacak... Çoğu ihtilâl günü gidebilirlerdi. Tevkif edilmeleri, bir nevi hayatlarının sıyâneti mânâsına da gelmiştir.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Bunların içinde, haklarında soruşturma yapıldıktan sonra, kat'î bir delil çıkmamış olanlar dahi vardı. Bunların mevkuf tutulmaları, gerek hariçte ve gerek[se] dahilde, bir an evvel tahakûkunu arzuladığımız huzûrun belirmemesi gibi bir mahzur yaratmaktadır. İşin müstâceliyeti göz önüne alınarak, içişleri bakanının buyurdukları şekilde, bunun için husûsî bir oturum yapalım ve dışarı çıkarılması lazım olanlar hakkında bir liste hazırlayalım...

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ] AŞKIN: Bu listeleri biz de gördük. Bir kısmı bankalarda Meclisi İdâre âzâsı[dır]. Herhalde tevkiflerinin [de] bir sebebi olacak... Fakat bunların birçoğu âdi suçtur. Birçoklarınınki de dedikodudan ibaret olsa gerektir. Herhangi bir suçları olduğu takdirde, yeniden tevkifleri [de] mümkündür. Bunların muameleleri devam ediyor. Paralarını [da] biz bloke ediyoruz.

[FEHMİ] YAVUZ: Pratik bir hâl çâresi olarak, listedekilerle ilgili vekâlet mensubini arkadaşlardan bir komite kuralım [ve] onlar, hemen dosyalardan tetkiklerde bulunsunlar...

BAŞKAN [SELİM SARPER]: Ben de başka bir hâl çâresi düşünüyorum. İşi münferiden vekâletlerde yapmaktansa, işi bakanlar kurulu şeklinde empoze edelim... Adliye Vekili arkadaşımız, bunu formüle etsinler... Yazdığı şeyi, MBK'ya arz edelim...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Düşüklerle irtibâtı varsa, o vakit mevkûfiyetleri devam edebilir. [Ama] yoksa, etmemelidir...

[ÂMİL] ARTUS: İnkılâbın selâmet ve menfaati bakımından, bu adamların, haklarında hiçbir dosya bulunmasa bile, kilit altında bulunmaları câiz midir, değil midir? Liste buraya gelsin [de], okunsun...

(Riyâset yerine, Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek geçti.)

BAŞKAN [DEVLET BAKANI, BAŞBAKAN YARDIMCISI FAHRİ ÖZDİLEK]: Yüksek İslâm Enstitüsü'ne bir yer aranıyordu. Balmumcu çiftliğinin bu enstitüye devri de düşünülmekte idi.

[BEDRETTİN] TUNCEL: Yüksek İslâm Enstitüsü'nün içinde bulunduğu binâ şartları kifâyetsizdir. Bunun için araştırma yapılmıştır. Balmumcu çiftliğinin Yüksek İslâm Enstitüsü'ne verileceği hakkındaki karardan haberdar değilim. Fakat daha evvel arkadaşlarımla beraber iki yer üzerinde durmuştuk. Birisi, Beyazıt'ta Soğanağa'da ilkokul olarak yapılmış bir binâ var ki, bunun bu enstitüye devri için çalışmalar yapıyoruz.

[DEVLET BAKANI HAYRİ] MUMCUOĞLU: Soğanağa'daki binâyı bir ilkokula vermişler...

[BEDRETTİN] TUNCEL: Bundan da haberim olmadı.

[BAŞKAN] [FAHRİ ÖZDİLEK]: Zannediyorum [ki], 6 sayılı kararın[745] devam etmemesi husûsunda mutabakata varılmıştır. Dahiliye ve Adliye Vekili arkadaşımız, noktai nazarlarımızı ifade eden bir yazı kaleme alabilirler.

(Balmumcu'da hâlen mevkuf bulunanların listesi okundu.)[746]

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bunlardan bir kısmı, örfi idare tarafından tevkif edilmiş [ve] bazıları da, şahıslarını muhafaza için emniyet altına alınmışlar. Bunlar üzerinde burada re'sen mütâlaa beyanına imkân yoktur. Altı ayı ikmâl ettikten sonra, bunların vekâletime âid olanlarının hepsini tahliye edeceğim. Zaten bunları ikâmete rabten ve kefâletle tahliye edeceğiz.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: "Suçları tebeyyün edenlerin mevkufiyetleri devam eder. Diğerlerinin muhafaza altında bulundurulmalarına [ise], şimdilik lüzum yoktur." diye karar verelim...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Beş altı kişi var ki, mevkufiyetlerinin devamı lazım gelir.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Mesele, bakanlar kurulunda böylece tezekkür edilmiş oluyor. Vekâletlerden ayrıca yazı istemiyoruz. Bakanlıklarda yapılmakta olan tahkikât neticesinde, tevkifi gerekenler üzerinde ayrıca durulur.

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Bakanlıklarda yapılmakta olan memurlar hakkındaki tahkikât neticesinde bir tasfiye olacaksa, bunun bakanlar kurulunda tezekkürü husûsunu [da] karara bağlayalım... Tasfiye husûsunun umumiyetle hükûmeti ilgilendirdiği kanaatinde[yim].

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Bu meseleyi İçişleri ve Adalet bakanları formüle edecekler[dir].

Diğer bir meseleye intikal etmeden evvel, yarın yapılması mevzuu bahis [olan] merâsimi dikkatlerinize arz etmek isterim...

(Başkan Fahri Özdilek], Atatürk'ün 22. ölüm yıldönümü münâsebetiyle yapılacak [olan] törene âid programı okudu.)

Biz [de] yarın sabah 8:45'de orada olacağız...

(Mehmet Baydur, bu vesile ile, bakanlar kurulunun MBK'yı tâkiben törenlerde yer almasının tabiî olduğunu ve fakat bakanlara tahsis edilen yer husûsunda Dışişleri Bakanlığı'nın Protokol Dairesi'nin nazarı dikkatinin celbi icab ettiğini ifade etti.)

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Amik ovası meselesi ne oldu?

[SELİM] SARPER: Amik ovasının kurutulması temin edilecektir. Arazinin Türklerden alınıp, Arapların eline geçtiği husûsundaki bir müşâhede ile konuşmamız başladı. Neticede, hukuki yollardan yürüyerek, tarafların rızasını temin ettikten sonra, bu arazinin Araplardan istirdâdı husûsunda İçişleri ve Maliye bakanlıkları'nın işbirliği yapmaları kararlaştırıldı.

[SITKI] ULAY: Müsaade ederseniz, İskenderun mıntıkası NATO ile ilgilidir. Bu araziyi ben satın alayım... Bilahire satayım...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Köylerde [arazi] satış[ı] durdu. "Türk tebaası olmayanlar, arazi sâhibi olamazlar" diye bir kanun vardır. Bu olmadığı takdirde, Amik ovasını, bir devlet üretme çiftliği yapmak üzere, satın alabiliriz.

[TARIM BAKANI OSMAN] TOSUN: Zaten orada bir çiftliğimiz vardır; [onu] genişletiriz...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: İçişleri [Bakanlığı]'nın toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkında bir kanun [tasarısı][747] teklifi vardır. Biz okuyup, imza ettik. Yalnız üzerinde durulması lazım gelen cihetler var[dır].

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bu işi nizâmına koyup, yürüyüşleri yasak ediyoruz. Milletin arabalarını saatlerce ortada bekletmeye kimsenin hakkı yoktur.

[MEHMET] BAYDUR: Kanun [tasarısı] sevki hakkında Başvekâlet'in vekâletlere bir yazısı vardı. Herhangi bir kanun [tasarısı] teklif edilirken,

alakadar bakanlıkların mütâlaası alındıktan sonra, bakanlar kuruluna sevk ediliyordu. Eğer bu tasarı da bu şekilde geldi [ise ve] mülâhazalar [da] buraya ilâve edildiyse, ayrıca üzerinde durulmasına lüzum yoktur.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Yürüyüşleri tamamen kaldırıyor, fakat toplantıya müsaade ediyoruz.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Toplantıya gitmek için bir yürüyüş şarttır. Bu, kâfidir. Ayrı bir demonstrasyona [“demonstration”] [gösteriye] lüzum yoktur.

[MEHMET] BAYDUR: Bakanlıklara dağıtılsın [ve] ona göre formüle edelim...

[EKREM] ALİCAN: Bu, ötedenberi politik mücadelenin mihverini teşkil eden bir [ha]tâ [?] oldu. Bunu aynen bırakmak doğru değildir. Yeni kanunla biraz genişlik verilirse, az çok tatmin eder. Ama yine de kâfi değildir. Bence intikal devrinde böyle bir kanun çıkarmaktansa, eskisini ibkâ Etmek daha iyidir. Böyle bir kanun [tasarısı] varsa, bizler de bakanlar kurulu olarak mütâlaalarımızı bildirelim...

[FETHİ] AŞKIN: Ben bu kanun tasarısına imzamı koymadan evvel, Paşama telefon ettim. Çünkü, bu kanunun [yasa tasarısının] gerekçesinde, diğer memleketler mevzuatından [da] bahsedildi. Netice anayasaya bağlanıyor. Ben, “anayasa henüz kabul edilmediğine göre, bunu nasıl tensip ediyorsunuz?” dedim. Paşa Hazretleri’nin bazı izahlarından sonra, [imza] ettim.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Kanunun tatbikçisi olan idare amirleri, “bu toplantı ve [gösteri] yürüyüş[leri] kanununa göre, müsaade alınmadan, talebe yürüyüş yapıyor; müsade edelim...” dediler. Biz de, “müsâmaha edin...” dedik. Fakat bu hâl, kanuna aykırı olarak devam ediyor. Onun için, müsaade ederseniz, hemen bir karar verelim...

[ÂMİL] ARTUS: (Anti-demokratik kânunların lağvı hakkındaki çalışmaları hulâsa ettikten sonra...) Herhalde bu kanunun eski hâlinde kalması yerinde değildir.

[SELİM] SARPER: Arada hemen arz edeyim: Kennedy[748] seçimi kazanmış ve rakibi Nixon[749] tarafından da tebrik edilmiştir. Bu seçimden sonra, evvel yaptığımız tahkikâttan edindiğimiz intıbâ, Amerika'nın hâricî siyasetinde herhangi bir tahavvül olmayacağı merkezindedir. Son nutkunda Nixon, barışı temin için Kru[ş]çef'i [Nikita Khrushchev][750] Amerika'ya dâvet etmişti. Buna karşılık, Kennedy'nin mütâlaası: "Bu, tıflâne bir temayüldür. Sulhün temini için, Amerika'nın ve bütün dünyanın her sahada kuvvetlenmesi lazımdır." şeklinde olmuştu.

Toplantı ve [gösteri] yürüyüş[leri] kanununa [yasa tasarısına] gelince... Bunun bir de pratik yolu vardır. Eğer talebeler yürüyüş yaparlarsa, biz bunları cop vesâire ile men edemeyiz. Balmumcu'ya da yollayamayız. Kanun çıktığı takdirde, bunları nasıl men edeceğiz?

[İHSAN] KIZILOĞLU: Biz bundan istifade ederek, karşılama törenlerini de kaldırırız. Zorla insan toplayıp, karşılamaya götürmek, sakat bir sistemdir. Toplantıya gelince... Herkes toplantı yerlerine gider ve oradan dağılır. Gösteri yürüyüşleri, nümâyiş mâhiyetini alabilir. Fakat toplantı, ancak politiktir.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Bu husûsu Adliye ve Dahiliye Vekilleri formüle edecekler. Ancak, [yasa tasarısı] önce dağıtılsın ve vekâletlerin] fikirleri alınsın...

[EKREM] ALİCAN: Yalnız benim bu toplantı meselesinde, usûle müteâllik bir görüşüm olacaktır. [Yasa tasarısı] şimdi dağıtılıp vekâletlere gidebilir. Fakat bendeniz, bugün için bu kanunun üzerinde durulmaması icab ettiği kanatindeyim. Âmil [Artus] Beyefendi derler ki, "bu, anti-demokratik bir kanundur." Hakikaten [de] öyledir. Bu toplantı ve [gösteri] yürüyüşler[i] kanunu, DP'nin zaferini sağlamak için çıkarılmış bir kanundur. O günden beri siyasi toplantılar men edilmiştir. Anayasa henüz meydana çıkmamış olduğuna göre, henüz anayasada toplantı ve [gösteri] yürüyüşler[i] husûsunda konulacak hükümlerden haberdar değiliz. Siyasi faaliyetlerin men edilmiş olduğu [bir] devrede, anayasanın bu hususta koyacağı hükümlerden habersiz olarak, "ben toplantıları tanzim edeceğim" demek, doğru olmasa gerektir. Bir takım talebenin yürüyüşü üzerlerine, "polisler sevk ederek, durdururum..." diyemeyiz.

[İHSAN] KIZILOĞLU: O halde, eski kanunun kalktığına dair bir madde sevk edebiliriz.

[EKREM] ALİCAN: Bunun dağıtılmasındansa, zaman itibariyle bir müddet geriye bırakılmasında fâide görüyorum.

[MEHMET] BAYDUR: Mâdem ki, kanunun anti-demokratik olduğu tesbit edilmiştir, [o halde], tamamen ilgâ etmenin evlâ olduğu kanaatindeyim.

[ÂMİL] ARTUS: Bu kanunu biz tatbik ettirmiyoruz. Fakat inkılap devam ettiğine göre, bir gün tatbik etmek mecbûriyetinde kalır mıyız, kalmaz mıyız, bilmiyorum.. İki şık var: Ya daha serbest bir sistemi ele alacağız veya hiç ses çıkarmayacağız.

[FETHİ] AŞKIN: Herhalde bunu bir kanuna bağlamak lazım[dır].

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: O halde, arkadaşlar bu husustaki mütâlaalarını bildirsinler...

[ÂMİL] ARTUS: Kısa bir tasarı [daha] var. Maliye Vekâleti ile mutabakata vardık. Adı, “Adalet Bakanlığı’nda Bir Tetkik ve Araştırma Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun [Tasarısı]”dır.[751] Kanun [tasarı]ların[ın] hazırlanması için, önce tetkiklerin yapılması lazım[dır].

[EKREM] ALİCAN: Bizim vekâlette de buna benzer bir teşkilat için müracaat yaptık. [Fakat bir] netice çıkmadı.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Konsolidasyon kanunu [yasa tasarısı] da beklemektedir. Diğer taraftan, şeker hakkındaki kanun [tasarısı] var ki, konserve ve şekerlemelerin satılması mevzuu bahis [ve] acil olarak beklemektedir.

[MEHMET] BAYDUR: Gündemde daha iki madde var. Bunların ikisi de, beni ve Sanayi Vekili arkadaşımı ilgilendiriyor.

Müsaade ederseniz, gıdâ margarini hakkında mâlûmat vereyim: Bir gıdâ margarini fabrikası sâhibi, Sanayi Bakanı’nı ziyâret ettikten sonra, bendenize de geldi ve fabrikasının çok mükemmel kurulduğunu, fakat

alakasızlık dolayısıyla, bunun işletilmesine son verdiğini bildirdi. Ancak, hükûmetin bu modern tesisi faaliyete geçirmek husûsunda bir müzâherede bulunup bulunmayacağını sordu.

Ben, herhangi bir işletmeye sermaye sağlamaktansa, kredi esâsıyla onun faaliyetini takviye prensibini daha uygun bulduğum için, dedim ki, “Sizin ihtiyacınız olan soya fasulyesi yağı ve pamuk yağını, üçer ay müddetle temin edelim... Siz, üç ay sonunda, parayı Et ve Balık Kurumu’na depo ederek, ihtiyacınızı temin edersiniz...” Kendisi memnun kaldı. Diyor ki, “Benim yağım Vita yağından dûn kalitede değildir. Kimya tahlil raporu vardır. Vita yağını Milli Savunma [Bakanlığı] mübâyaa etmeye devam ettiği müddetçe, benim için rekâbet [etme] imkânı olmaz. Bana [da] aynı imkânlar bahsedilsin...”

İşin birinci kısmı bendenize taallûk ettiği için bunu hâllettim... Fakat ikinci kısmı tamamen benim sahamın dışında [kalmaktadır]. Sanayi Bakanı arkadaşım da, hakikaten fevkâlâde ve korunmaya lâyık bir tesis olduğunu bendenize ifade etmiştir.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Milli Savunma Bakanlığı, resmen Vita’dan yağ almıyor. Et ve Balık Kurumu’ndan bir tavassut ricasında bulundu. Bu kurum da, Milli Savunma [Bakanlığı]’nın mütâlaasına uygun olarak, Vita’yı tercih ediyor.

[MEHMET] BAYDUR: O halde, bendenize yanlış mâlûmat verilmiş... Ben derhal müdahale ederek, bu müesseseden de yağ alınmasını sağlamak üzere, teşebbüse geçerim.

Bir de, son madde olarak, küçük çiftçiye tohumluk verilmesi meselesi var. Biz [Toprak Mahsûlleri] Ofis[i] olarak, bu sene geniş çapta tohumluk verecek durumda olmamakla beraber, [Toprak Mahsûlleri] Ofis[i’n]e gereken talimatı verdim. Bu sene [Toprak Mahsûlleri] Ofisi’[ni]n elindeki stok, 65.000 ton kadar noksandır. Bu sene köylü, [buğdayını Toprak Mahsûlleri] Ofis[i’n]e satmayıp, tüccara satmayı tercih etmiştir. Halen köylünün de elinde kâfi miktarda satacak buğdayı kalmadığı kanaati bende hâsıl oldu.

Burada iki taraflı bir vaziyet karşısındayız. [Toprak Mahsûlleri] Ofis[i], elinde fazla buğday olmadığı için, tohumluk ihtiyacını fazla temin edemiyor. Belki Amerika'dan intikal edecek [olan] buğdaylarla, [Toprak Mahsûlleri] Ofis[i biraz] ferahlayacak bir duruma geçecektir. Sonbahar ekimlerinde benim arzu ettiğim bir tohumluk teminine imkân olmamıştır. Çiftçi, [Devlet] Üretme Çiftlikleri'[nin] elinde olan tohumu dûn fiyattan mübâyaa etmek istiyormuş... Halbuki bunların maliyetleri yüksektir. Bence maksatları, bu buğdayı ucuza alıp, piyasaya intikal ettirmektir.

[EKREM] ALİCAN: Sayın Osman [Tosun] Bey Roma'da iken, bendenizin bir nebze Ziraat Vekilliğim oldu. O zaman bu mevzuu görüşmüştüm. Bana şu cevabı verdiler: "Biz bu ne [?] çiftlik elindeki mahsûlü, bir de mukâveleli çiftçilerden elde ettiğimiz tohumluğa elverişli mahsûlleri, tohumluk ihtiyacı olan müstahsile vereceğiz. [Toprak Mahsûlleri] Ofis[i'n]den alınanlar, tohumluğa yaramayan buğday oluyor. Onun için, [Toprak Mahsûlleri] Ofisi'[ni]n bu iş [?] teşebbüsü de yoksa, memleket büyük mikyasta zarâra uğrayacak [da] değildir." Demek ki, bu işi kendilerine medâr yapmış olanlar, fırsat bulamayacaklardır. [Toprak Mahsûlleri] Ofis[i] kanalıyla tohumluk vereceğim diye gayret sarf etmenin, memleket menfaatleriyle taban tabana zıd olduğu kanaatindeyim.

[OSMAN] TOSUN: [Toprak Mahsûlleri] Ofis[i] elindeki hubûbattan toğumluğu vermek tamamen hatadır. Zaten şimdiye kadarki tatbikâtta da, tohumluk diye köylünün eline geçen buğday, hiçbir zaman toprağa atılmaz, un fabrikalarına gider. Hatta Devlet Üretme Çiflikleri'nden istihsâl edilmiş olan temiz [ve] ilâçlanmış [olan] tohum dahi, 70-80 un fabrikasına gitmektedir. Biz bu sene üçtebire indirdik. Fakat bilhassa Vâliler, vâveylâya başladı[lar]. "Demokratlar [DP] gittikten sonra, köylüye zulüm mü yapacağız?" diye tazyikler olmakta[dır]. Bilhassa köylüsünün durumu fenâ olan Sivas, Urfa [ve] Mardin tarafından tazyik çok arttı. Bunun karşısında, Devlet Üretme Çiftlikleri'nin istihsâl ettiği [ve] sertifikası temiz [olan] tohumları -ki miktârı 30.000 tondur- vermeyi istedik. Birçok çiftçiler bunları para ile aldılar. Fakat bu sefer yine vilâyetlerden şikâyetler devam etti. Çünkü, nasıl olsa, bu, yeniden piyasaya intikal edecek [diye]... Fakat birdenbire [de] kesip atmaya imkân olmadı. Durumu kurtarabilmek için, Devlet Üretme Çiflikleri'nin tohumunu satmayı durdurduk. [Toprak Mahsûlleri] Ofis[i] de [ağır] basınca, iş kendiliğinden biraz daha azalmıştır.

Beştebire kadar inecektir. Köylünün tohumluk ihtiyacı, halen Devlet Üretme Çiflikleri tarafından karşılanabilir durumdadır. Bu sene bu miktârı, 30-35.000 tonla hâlledeceğiz.

Diğer bir nokta [da], Maliye Bakanı arkadaşımın işaret ettiği husus[tur]. Ziraat Bankası ile anlaşmış durumdayız. Meseleyi zaten kendileri hâlletmişlerdi. Her ay 1.000.000 Lira ödemek üzere, Devlet Üretme Çiflikleri'nin mali durumunun düzeltilmesi mevzuu bahis idi.

[ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Toprak Mahsûlleri Ofisi'nin fazla buğday satın alamamasıdan dolayı, bir nokta üzerinde duracağım: O da, pancar mübâyaasının sağlanmasıdır. Elinde bu suretle bir miktar sermaye kalmış[tır ve] beklemektedir. Geçen sene [1959 yılının] 29 Ekim tarihinde, beher dönümünde 54 Lira'lık ödeme yapıldığı halde, bu sene [sadece] 32 Lira'lık ödeme yapılmıştır. Kaldı ki, geçen seneye nazaran % 25 [daha] fazla bir ekim yapılmıştır. Para ihtiyacı gayet fazladır. Telgraflar devamlı yağmaktadır. Hiç değilse vaziyetin geçen seneki şartlara ifrâğını pancar müstahsili istemektedir. Bu acil durumda himmete muhtâcım...

[EKREM] ALİCAN: Sanayi Vekili arkadaşım, bu işte biraz acele hareket ediyor. Pancar alındıktan sonra, köylüye nasıl olsa bir avans verilir. Bu sene avansı vermekte gecikmeler oldu. Fakat neticede, dönüm başına 32'şer Lira verilebilmiştir. Şimdi sökmek için falan para lazımdır. Şimdi fabrika istihsâl ettiği şekeri sattığına göre, onunla bu sökme ihtiyacını karşılar zannederim. Verilen miktârın geriye gelmesi kaydıyla, kendilerini finanse etme yolunu düşüneceğiz. Bunu da Beşler Komitesi'nde düşünüyoruz.

[MEHMET] BAYDUR: Bütçe ihzârâtı bütün vekâletlerde yapıldı. Bu sene klasik bir bütçe tarzına gidilmiştir. Süratle hâlletmek arzusunda bulunduğumuz bazı [mühim] davalar var. Meselâ, Milli eğitim davası, ağaçlandırma davası vesâire... Bu sebeple, bu sene bütçemizin husûsî bir karakteri olması lazımdır. Bu sebeple, bütçe hakkında bakanlar kurulunda bir görüşme açılarak, bu mevzuu deşmemiz yerinde olacaktır. Gelecek celse veya müteâkip bir celsede bu işi ele alalım... Bunu teklif ediyorum.

İkinci arz edeceğim husus, bakanlar kurulundan sonra neşredilen tebliğlerdir. Geçen seferkinde, bir at vebâsından sonra, bir planlamadan bahsediliyor. Ama müzakerelerimizin neticesini tam aksettirmiyor.

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Burada görüşme mevzuu olmayan husus, bana intikal ettirilmiyor. Çiftçiye tohumluk verme mevzuu dahi, bugün [artık] mevsimi geçmiş bir şey olduğu için, bunu intikal ettirmekte fâide olmayacaktır. At vebâsını geçen toplantımızda konuşmuştuk ve bunun ehemmiyetini kendi ölçümüzde takdir ettik. Fakat Devlet Planlama Teşkilatı kurulması hakkındaki kanun[752] mûcibince, hemen kurulması lazım gelen kurul mevzuunda, Sayın Fahri Özdilek'e intikal ettirilmişti [ve] onu da ifade ettik. Bâzen bizim basına verdiğimiz notlar, değişikliğe uğruyor.

[MEHMET] BAYDUR: Üçüncü arz edeceğim nokta: Bakanlar kurulunda zabıtlar tutuluyor. Bunlar nihâî şeklini almadan [önce], kat'î bir mutabakat sağlamak iktizâ eder kanaatindeyim. Arkadaşımız zabıtları alıyorlar. Sık sık bakanlar kurulu toplantısı yapmadığımıza göre, bunlar, alakadar Bakanlara yollansın [ve] üzerinde duralım...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: (Zabıt şefine hitapla) Bu zabıtların konuşan Bakanlara gösterilmesi husûsunu temin etsinler... Söyleyiniz...

Kapanma Saati: 13[:00]

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (46)

22 Kasım 1960, Salı

Açılma Saati: 10:00

Başkan: Başbakan Cemâl Gürsel

Hazır Bulunmayanlar: İçişleri, Milli Savunma [ve] Milli Eğitim Bakanları

Toplantı Yeri: Başbakanlık'ta Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI

22 Kasım 1960, Salı

1) İşlerinden çıkartıldığı anlaşılan bazı körlerin durumlarının, Et ve Balık Kurumu Umum Müdürlüğü'nce ele alınması ve kendilerine yeniden iş verilmesi temenni olundu.

2) Memur tasfiyesi mevzuunda âzamî dikkatle hereket edilerek, ancak fersûde ve işe yaramazların kadro dışı edilebileceği ifade olundu.

3) Kültür, tarım, bayındırlık, sağlık ve imâr ve iskân hizmetleri husûsunda bölge sistemine göre kurulacak [olan] teşkilatın, 1961 mali yılı bütçesinde ehemmiyetle göz önünde tutulması derpiş olundu.

4) Bütçenin tanzimi sırasında gelir ve giderlerin tevzini esâsından ayrılmanın mümkün olamayacağı beyan ve binnetice, yatırımlar ve personel maaşlarına zam hususlarının ihtiyatla ele alınması gerekeceği ifade edildi.

5) NATO'dan tazminat karşılığı olarak alınan ve fakat başka sahalarda kullanılan paradan bakiye 42.000.000 Lira'lık açık kısmın, vergi mevzuu da göz önünde tutulmak suretiyle, kapatılmasının tetkik mevzuu yapılması uygun görüldü.

6) Kurucu Meclis teşkili hakkındaki Geçici Anayasa'nın[753] müzakeresine başlandı [ve] on kişilik bir komisyonda gerekli kısımlarının tetkiki ile, bu husustaki müzakerelere 23 Kasım 1960 çarşamba günü saat 9:30'da devam olunmasına karar verildi.

7) Bakanlar kurulu, 23 Kasım 1960 çarşamba günü saat 9:30'da toplanacaktır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Buyurun...

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Et ve Balık Kurumu'ndan intikal eden bir meselemiz vardır. Konya Et Kombinası'nda ücretlilerden bir kısmının işine son verilirken, bunlar meyanina dört kör de ithâl edilmiş... Bunlar bana geldiler [ve] durumlarını anlattılar. Süreyyâ Paşa'ya rica ettim [ve] "bunları on, onbeş gün içinde [yeniden işe] alıverin..." dedim. Ondokuz tâne de burada var[dır]. Bunlar, Et ve Balık Kurumu camiâsında toplanıyorlar. Bunlar için formül bulmak icab ettiği kanaatindeyim. Şöyle düşünüyorum: Kendilerini hizmetten bertaraf etmeye imkân yoktur. Çünkü, işten çıkardığımız takdirde, dilenci olurlar. İçtimâî bir dert hâlindedir. Bakanlıklara âid muhtelif teşekküllerde, her yüz memura bir tâne olmak üzere, istihdâm edilseler, bu problem hâlledilmiş olur. Amerika'da körlere telefonculuk bile yaptırırlar. Okuma yazma [da] bilirler.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Dört tâne mi dediniz?

[MEHMET] BAYDUR (Devamla): Konya Et Kombinası'ndan dört tâne çıkarmışlar. Süreyyâ Paşa, "Ben mâni oldum. 'Hükûmet bir tedbir düşünür' dedim" diyor. Hepsinin âilesi, çoluğu çocuğu vardır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Derhal dört tânesini de [işlerine] iade edin[iz].

[MEHMET] BAYDUR: Memur tasfiyesi işine gelince... "Külliyetli miktarda tasfiye mevzuu bahis ise, Milli Birlik Komitesi'ne gitmeden önce, meseleyi tezekkür edelim" diye düşünmüştüm.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Tasfiyeye lüzum yoktur. Vekâletlerde artık çalışamaz hâle gelmiş ve işinden fayda edilemeyenler varsa, onlar

çıkartılır[lar ve] yer[ler]ine [de] genç elemanlar alınır.

[ULAŞTIRMA BAKANI SITKI] ULAY: Kırk seneyi doldurmuş olanları yavaş yavaş çıkartıyoruz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Orduda olduğu gibi, geniş çapta çıkarmakta mânâ yoktur.[754] Büyük bir tasfiyeden dâimâ kaçınmak lazım geldiği kanaatindeyim.

[MEHMET] BAYDUR: Üçüncü bir mevzu da, bütçe meselesidir. Bütçe, Maliye Bakanlığı'nca hazırlanmaktadır. Bizim bütçeye, bu yıl yapacağımız icraata müvâzi olarak, damgamızı vurmamız lazımdır. Şimdiye kadar olduğu gibi, klasik bir bütçe tertibine mi gideceğiz, yoksa kısa zaman zarfında tahakkuk ettirmek istediğimiz davalarımıza uygun olarak, [bütçeye] bir veçhe vermeye mi çalışacağız? Bildiğime göre, farklı bir maarif davamız [ve] bir sağlık davamız vardır. Bunları arzuladığımız şekilde tahakkuk ettirmek istiyorsak, bütçemizin de buna göre bir istikâmet alması lazımdır. Her halde hükûmetin görüşünü bir direktif hâlinde Maliye Bakanı arkadaşımıza bildirmek lazımdır. Priyote ["priority"] [öncelik] ittihaz ettiğimiz meselelerimiz vardır. Bu meseleleri kısa zamanda hâlletmek mecbûriyetindeyiz. O şekilde bunları hâlledeceğiz ki, sonradan rücû etmek zarûreti [artık] yeniden doğmasın... Şu halde, hükûmet olarak, bütçede bir merkezî sıklet tesis etmek mecbûriyetindeyiz. Eğer hükûmet, "evvelâ maarifi ele alacağım" derse, tahsisâtın teksifini [de] o sahaya yapmak lazım gelecektir. [Eğer] "su işleri" denilecekse, [o takdirde de] oraya teksif etmek lazımdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Sağlık [ve Sosyal] Bakanlığı'nın memleketin beş yerinde yardım ekipleri teşkil etmesini ve doktorların [da] devletleştirilmesini göz önünde tutmalıyız...

[SAĞLIK ve SOSYAL YARDIM BAKANI RÂGIP] ÜNER: Üç yerde...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Maarif sahasında da beş yerde bölge okulları kurulması meselesi vardır. Binâenaleyh, bunlardan daha fazlasını yapamayız. Bir de, Bayındırlık Bakanlığı'nın mevzuu içine giren turistik yol meselesi vardır. Biz onlara da direktifi verdik. "Şu yollar bu sene yapılacak ve gelecek sene bitirilecektir" diye... Üzerinde daha fazla duracak

değilim... Mecbûri tasarruf sandığı kanunu [tasarısı da][755] çıkarsa, 400-500.000.000 Lira [daha] sağlanacaktır. Bunun yarısını zirâî sektöre vereceğiz. [Geri kalan] yarısını da sanayi sektörüne vereceğiz. Bütçeden ayrı olarak bu para elimizde bulunacak... Bütçe harici olarak bu iki sahada hamle yapacağız. Önümüzdeki senede [1961 yılında] daha fazla birşey yapabileceğimizi zannetmiyorum.

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI FEHMİ] YAVUZ: Doğuda 200-300 lojmandan mürekkep memur meskenleri veya siteleri meselesi [de] vardır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Memur meselesi, doğuda başka türlü mütâlaa edilmelidir. Bir dairede 150 tâne memur varsa, 30 tânesi nazarı itibara alınacaktır. Diğerlerinin evi vardır ve yerleşmişlerdir. Ona da ev yapacak olursanız, kendi evini kirâya verecektir.

[FEHMİ] YAVUZ: [Cemâl Gürsel] Paşam, bir prensip kararımız vardı. Doğudaki memurları batıya, batıdaki memurları [da] doğuya gönderecektik. Bunu tahakkuk ettirmek için, göndereceğimiz memura meskenini sağlarsak, daha iyi olur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: O zaman [da] beş sene sonraya kalır. “Tercihan, beş senelik bir ev planı yapıp, memurları bilahire değiştirelim” derseniz, iş gecikecektir. Doğudaki memurların derhal değiştirilmesi lazımdır. Siz oradaki öğretmenleri [ve] nâhiye müdürlerini değiştireceksiniz. Yoksa kaza kaymakamı ve Vâlisi, yine garplı olanlardır. Bir de Erzurum’daki adamlar tertemizdirler. Bunların değiştirilmesine lüzum yoktur. Vâlilerin lüzum gördüklerini değiştireceksiniz. Yoksa, “şarktaki bütün memurları değiştireyim” derseniz, muazzam iş çıkar. Ama derhal değiştirilmesi lazım gelenler, şarklı öğretmenlerdir. Bunlardan Erzurumlu öğretmenler, fevkâlâde vatanperver insanlardır. Bunları ne diye değiştireceksiniz? Vâlilerce [ve] Milli Eğitim Müdürlükleri’nce değiştirilmesine lüzum görülenlerin derhal değiştirilmesi ve oraya öğretmen tayin edilmesi lazımdır. Bir de, vilâyet ve kaza merkezindeki memurlar, Vâlinin göstereceği lüzum üzerine, değiştirilecektir. Bunların adedi tesbit edilmeli ki, ne kadar ev yaptırılacağı [da] belli olsun...

[FEHMİ] YAVUZ: Mâlî imkâsızlıklar sebebiyle geri bırakabilir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ordu mensupları için bu işe teşebbüs ettiğimiz halde, ancak % 20'sine ev yapabildik. Bu muazzam memur kütlesine nasıl ev yapacağız? Kolay değil... Plana bağlayıp, senelere taksim ederseniz, belki olur... Ne kadar memura, ne kadar ev lazım olduğunu tesbit ettiniz mi?

[FEHMİ] YAVUZ: Bunlarla meşgûluz...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Size yardım olmak üzere, her bakanlığın bütçesine birkaç milyon Lira tahsisat koyabiliriz. Bu suretle bu ev yaptırma işini yürütebilirsiniz. Ne kadar memura, ne kadar ev yaptıracağız tesbit edildikten sonra, pekalâ para ayrılabilir. Bunlar zarûrettir, ama asıl zarûret, köylüye doğru dürüst yaşama imkânlarını sağlayacak olan sağlık merkezlerinin kurulması ve bölge okullarının tesisidir. Zirâî çalışma sisteminde yeniliği, sandıktan edineceğimiz para ile yapacağız.

[TARIM BAKANI OSMAN] TOSUN: Bunu yapmış durumdayız. Parayı Amerikalılardan sağlamış bulunuyoruz. 26.000.000 Lira tutuyor. Köy kursları [ve] yaz çalışma kampları şeklinde olmak üzere, her köyden okur-yazar [ve] askerliğini yapmış beş kişi alıyoruz. Bu sene 1.600 köyde beşer kişiyi kamplara alıyoruz. Finasmanını tesbit ettik [ve] programı [da] yapıldı. Çalışma kampları, onbeş [ayrı] yerde kurulacaktır. Ziraat mektepleri de, seksen [ayrı] yerde olmak üzere, ayarlanmış durumdadır. Ziraat müesseselerine [ve] orman müesseselerine para ve hoca temin edilmiş vaziyettedir. Herşey sağlanmıştır.

[SANÂYİ BAKANI ŞAHAP] KOCATOPÇU: Muhterem [Cemâl Gürsel] Paşam, aynı mevzu ile alakalı olmak üzere arz edeyim ki, kış aylarında [da] köylünün emeğini değerlendirmek üzere, eğitim ve kurs merkezlerini arttırmaktayız. Dağıtmakta olduğumuz âlet ve edevâtın miktârını çoğaltmaya çalışıyoruz. Bulundukları yerden hicret etmeksizin, yaşamalarını imkân altına alıyoruz.

[MEHMET] BAYDUR: Asıl dava, maarif, sağlık [ve] turistik bölge yolları mevzularıdır. Bunları sağlamak için, masrafçı dairelerin bütçelerini asgarî seviyede tutmak lazımdır. Maliye Bakanı arkadaşımız, gelirlerin artmasına imkân olmadığını muhtelif vesilelerle söylemiş bulunmaktadır. Gelir

seviyemiz istenilen derecede arttırılamadığına göre, masrafçı dairelerin giderlerini kısmak zarûretindeyiz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Biz bakanlıklar bütçelerini önümüze koyacağız. Ne istiyorlar bakacağız [ve] kısabildiğimiz kadar [da] kısacağız. Gayretimizi, bu üç mevzu üzerinde teksif edeceğiz.

[EKREM] ALİCAN: Mehmet [Baydur] Bey arkadaşımız, "başlangıçta bir prensip kararına varılırsa, bizim burada yapacağımız işi, Maliye Bakanlığı üzerine alır" diyor. Zâtı âlinize bir meseleyi arz edeyim: Bendeniz bakanlıklar bütçelerini teker teker tetkik ediyorum. Maarif Bakanlığı'nın bütçesini cumartesi günü tetkik ettim. Maarif Bakanlığı bütçesinde, bu sene öğetmen olan lise mezunu gençlerin maaşları meselesi vardır. Ayrıca, emekliye ayrılan subaylara hizmet verilmesi meselesi de vardır. Ayrıca, kendi kadro arttırmaları da vardır. Bunlar, muazzam rakamlar tutuyor. Hesapladım... 12.000 lise mezunu öğretmen, 53.000.000 Lira'ya bâliğ oluyor. Bu miktâr[a da] bir ilâve yapmak mecbûriyetindeyiz. Diğerlerinin de buna inzimâmı ile, Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi, 168.000.000 Lira munzam tahsisat istiyor. Emekli subayların kadro arttırmaları hariç...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: [Ya] bölge okulları?

[MÂLİYE BAKANI EKREM] ALİCAN: Yatırım olarak değil... [Bu], bir hizmet artışıdır. 12.000 öğretmeni biz askere alabilecek miyiz? Yedek subaylık hakkı olsaydı, alabilecek miydik? Alamayacaktık... 12.000 öğretmen diye kadroların içine sokacaksınız. Bir senede bu yükü yükleyeceksiniz. İki sene sonra terhis edilecektir. Bunlar, hakkı müktesebi olup da, alınanlardır. 12.000 kişiyi mekteplere vermek, birtakım karışıklıklar doğurabilecektir. Burada 5.000 bir, 5.000 de bir [?] talebeyi öğretmen kadroları için almak imkânı yok muydu? Devlet bütçesine bu yükü yüklediniz mi, bütçenin diğer fasıllarına para ayırmak imkânı olmuyor. Âzamî 7.500.000.000 [Lira]'lık bir bütçe yapacağım. Munzam vergilerden istifade etmek kaydı ile... Arkadaşlarımın teklif ettiği masrafların tutarı ise, 10.000.000.000 Lira'dır. Biz, hiç olmazsa, 2.500.000.000 Lira'lık bir tenzilât yapmak mecbûriyetindeyiz. Bu 2.500.000.000 Lira'lık tenzilâtı yaparken, hangi hizmetlerden fedâkârlık yapacağız? Hangi hizmetlere priyorite ["priority"] [öncelik] vereceğiz? Bunları peşinen prensibe bağlamak lazımdır.

[MEHMET] BAYDUR: Arz etmek istediğim mesele [de] buydu. Bunun yanında, bir mesele [de], Amerikalılardan para alma meselesidir. Amerikalıların elinde para yoktur. Karşılık paralar, bize âid [olan] paralardır. Onlar yıl içinde Dolar yardımı yaparlar. Merkez Bankası'na Türk parası karşılığı yatırılır [ve] muayyen zamanda biz bunları kullanırız. Yardımlarının yıl içinde ne miktâra bâliğ olacağı [ise], belli değildir. "Milli savunmanın ihtiyacını, normal bütçeden [ve] normal olarak bütçenizden karşılayın..." derler. Bu itibarla, Maliye Bakanı arkadaşım, karşılık paraları bütçeye ithâl etsin mi, [yoksa] etmesin mi? Birinci prensip budur.

İkinci prensip [ise], amme sektörlerinin, İktisadi Devlet Teşekkülleri 'nin açıkları vardır. [Uluslararası] Para Fonu ile yaptığımız temaslarda bir mutabakat sağlamaya çalışıyoruz. İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin, hükûmet politikası olarak, fiyat mekanizması sebebiyle karşılaştığı zararları, biz bütçe ile karşılamaktayız. Bu ne demektir? Toprak Mahsûlleri Ofisi, buğday mübâyaa ediyor [ve] mübâyaa ettiği bu mahsûlleri, bazı bölgelere ucuz veriyor. Toprak Mahsûlleri Ofisi'nin ayrıca muâmelâtından ötürü masrafları [da] vardır. T[oprak] M[ahsûlleri] Ofisi'nin borçlarının yekûnu, 1.000.000.000 Lira'ya varmıştır. Şimdi bu borçlar, konsolide edilmektedir. Bunu da bir prensibe bağlamak lazımdır. Çünkü, T[oprak] M[ahsûlleri] Ofisi, bu sene de zarar edecektir. Yine açık verecektir [ve] borçları [da] günden güne artacaktır. Prensip olarak, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin kömür politikası da böyledir. Kömürü maliyetinden aşağıya satıyoruz. Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu, zararla çalışıyor. Bu zararları bütçe ile karşılamaya çalışıyoruz. Bütçe ile karşılamaya taahhüt ettiğimize göre, gerekli tahsisler yapılarak karşılanmalıdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Yapabilir mi? Bir senede olur mu? Buna köklü çâre bulmak lazımdır.

[MEHMET] BAYDUR: O zaman fiyatları artırmak lazımdır. "Maliyeti kaç ise, o fiyat üzerinden sat..." diyeceğiz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu kadar zarar, bu kadar borç, bütçeden nasıl karşılanır? Nerede para varsa, buraya verilmiş [ve] iflâs hâline getirilmiş... [Türkiye] Kömür İşletmeleri'nde bedava yiyip içen 5.000 kişi vardır. 5.000 kişinin günlük masrafı ne yapar? Onar Lira'dan 50.000 Lira eder.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: İşçi heyeti size de gelecek... Sendika toplantılarına gittim. Muhtelif sebeplerle suçlu oldukları halde atılmış olanlar için bile, muazzam tazyik yapılmaktadır. Bunları tekrar işe başlatmamak için icab eden kararı almış bulunuyoruz. Fakat bugünkü şartlar dahilinde, fazla olan işçiyi çıkarmaya imkân yoktur. Kabahat yapanları çıkartıyor ve yerine yenilerini almak suretiyle, sayılarını azaltıyoruz. İkinci demir çelik fabrikası ilkbaharda faaliyete geçince, bir kısım elemanarı [da] oraya geçireceğiz. Eski devrin suçu olarak fazla miktarda alınmış olan işçilerin hangileri olduğunun tesbiti güç olduğu için, bir tasfiye ameliyesi, büyük adaletsizlik doğuracaktır.

[MEHMET] BAYDUR: Bu açıklar, o kadar [da] yüksek değildir. Heyeti umumiye[si], 350-360.000.000 Lira'dır. Kömür politikasından [ve] buğday politikasından doğan açıklar[dır].

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: [Peki] et ne vaziyette?

[MEHMET] BAYDUR: Et ve Balık Kurumu, maliyetlerinin fevkinde satış yapıyor. Et ve Balık Kurumu, bu sene borç yapmayacaktır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Birçok mühendisler vardı, bedava oturan... [Onlar] çıktıklar mı?

[MEHMET] BAYDUR: Çıktılar...

Maliye Bakanı arkadaşımı müşkül duruma düşüren, [aslında] memur maaşlarıdır. Memur dediğimiz zaman, ordu personeli de dahil, memur kadrosundaki bilumum personeldir. Memurların bugünkü durumunu tasvire lüzum yoktur. Bu sene bütçeye lüzumlu tahsisâtı koyarak, kısmen memurların durumunu ıslâh çârelerine tevessül etmemiz icab eder. Memleketimizin orta sınıfını teşkil eden [ve] belkemiği olan ücretli ve maaşlı insanların durumuna lâkayd kalamayız. [Bu], bizim içtimâî bünyemizin bir davası hâlinde ortadadır. Kendileri ile görüştüğüm yabancı ve yerli ihtisas elemanları, 7.250.000.000 [Lira]'lık bir bütçe içinde, 400-500.000.000 Lira'nın tefrik edilmesinin, iktisadi bünyemize aksi tesiri olmayacağını ve [bunun] mümkün bulunduğunu ifade ettiler. Bendeniz de bu kanaatteyim. Biz istikrar politikamızı sadâkatla tatbik edersek ve bunun yanında, maaş ve ücret erbabına bir zam sağlarsak, fiyat politikamıza

müşkülât getirmeyeceğine kaani bulunuyorum. Hükûmetin ve zâtı devletlerinin bu yolu tecelli ve tezâhür ederse, Maliye Bakanı arkadaşımızın [da] şimdiden bu salâhiyetle teçhiz edilmesi lazım[dır].

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Memur maaşlarına yapılacak [olan] zammın, bütçeye 400.000.000 Lira bir yük tahmil edileceği [edeceği] söylenmektedir. Memurlar için yapılması düşünülen zammın işçilere de teşmili göz önünde tutulacak olursa, mecmû 3.000.000.000 Lira'yı bulur. Bendeniz, bu itibarla, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin iş programlarını yaparken, bir zam düşünmemekteyim. Fiyatları sabit tutmak gâyesi ile de düşünmemekteyim. İşçi ücretlerine yapılacak [olan] zam, aynı zamanda sosyal masraflara [da] inikas edecektir [ve] endirek ["indirect"] [dolaylı] olarak sigorta masraflarını [da] artıracaktır. Eğer bir zam yapılması muhakkak zarûrî addediliyorsa, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin iş programlarını yeniden ele almamız icab edecektir. Bu itibarla, toplantıda bu noktanın da nazarı dikkate alınmasını rica edeceğim.

[EKREM] ALİCAN: Sosyal bünye ve memleketin iktisadi ıztırâbları karşısında, maaşa zam mevzuu hayli güçlük arz etmektedir. Bütün iyi isteklerimize rağmen, bendeniz 1961 yılı bütçesi zarfında devlet memurlarına zam yapılamayacağı kanaatindeyim. Bu hususta elimizdeki rakamları arz etmek isterim. 1960 yılı bütçesi, aşağı yukarı, 6.880.000.000 [Lira]'dır. Tenzillerimizden ve ilâvelerimizden sonra, hesâbı kat"î kanununu yaptığımız zaman, 6.880.000.000 Lira ile karşılaşmış olacağız. Vergilere yapacağımız zamlarla, yeni bütçemiz [ise], 7.250.000.000 Lira'dır. Tahsilâta nazaran 350.000.000 Lira'lık bir fazlalık olacaktır. Buna mukâbil, yıl içinde munzam masraflarımız da olacaktır. Bakanlıkça hazırlanan konsolidasyon kanunu gereğince, yapılacak ödemelerle, ikinci demir çelik [fabrikası] işletmeleri masrafları 400.000.000 Lira tutmaktadır. Görülüyor ki, aradaki farkı, sadece bu ikisi yemektedir. Yersiz bir de misâl verildi. "Benim babam çiftçiydi. Akşam yemeğine başlamazdan önce, ahıra gider, hayvanların yiyeceğinin verilip verilmediğini kontrol eder [ve eğer] hayvanların yiyeceği tam olarak verilmemişse, sofraya oturmazdı." dendi. Mehmet [Baydur] Bey arkadaşımız [da], "personeli evvelâ doyurmak mecbûriyetindeyiz" dedi. Bir taraftan da diyor ki, "7.250.000.000 Lira'dan fazla bütçe yapma..." diyor. Bu mûcizeyi nasıl elde edeceğiz, bilmiyorum...

7.500.000.000 Lira'ya gelsem de, 400.000.000 Lira munzam külfet var. Maarif Bakanlığı'na [da] 100.000.000 Lira...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Daha bölge okulları [da] var...

[EKREM] ALİCAN: Milli Müdâfaa [Vekâleti]'nin [de] 1.029.000.000 Lira[lık] munzam teklifi vardır. Hulâsa, arz ettiğim durum muvâcehesinde, bugüne kadar olduğu gibi, bu mevzuu, enflasyonist istikâmetteki bir politikayı benimsemedikçe, tatbike imkân yoktur. Enflasyonist istikâmete gitmek mecbûriyetinde[y]seniz, [o takdirde] istikrar tedbirlerimiz ise perişân olur. Kaldı ki, samimî kanaatim olarak arz ediyorum; devlet kadrolarını reorganizasyona tâbi tutmadan [ve] her kadroyu lüzumlu kadro hâline getirmeden, bu çeşit yapacağımız zamlar, iktisadi politikaya vermiş olduğumuz ağırlık sebebiyle, fiyat yükselişleri tevlid edecektir. "Canım, memurun hayatı da çok perişândır" den[il]miştir. Tahsisat kanunları çıkarılmıştır. "Memurları susturalım" den[il]miştir. Fakat yapılan zamların, altı ay sonra, fiyat farkları dolayısıyla, faydası zâil olmuştur. Memur, yine bağırmaya başlamıştır. Zammı, sureti kat'îyede tasvip etmiyorum. "Memurların vaziyetini de ıslâh lazımdır" diye, vekâletimde bir tatbikât yaptırdım. Geçim indirimleri üzerinde...

[SITKI] ULAY: En doğru usûl [de] budur. Memurun verdiği vergi, esnaftan fazladır.

[EKREM] ALİCAN: "Bu suretle, sosyal adalet bakımından yıllarca münâkaşası yapılmış [olan] bir mevzua da hâl çâresi bulmuş oluruz" dedim. "Aylık kazanç imkânları çok kıt olan vatandaşları, vergiden istisna ediyoruz" diyeceğiz. Bir kere, işçi, bundan muazzam miktarda istifade edecektir. 200 Lira'ya kadar olan aylık ücretler, gelir vergisinin dışında kalacaktır. Emekliler, bağırır dururlar. Onların vergilerini de hemen hemen ortadan kaldırma imkânı sağlayacağız. Dar gelirli vatandaşları, kısmen de olsa, vergiden istisna edeceğiz. Düşündüm... Servislere dedim ki, "ayda bekâr mükellef için tanınan 67,5 Lira'lık geçim indirimini 200 Lira'ya çıkarabilir miyiz? Dört çocuklu evlilerde vergiden istisna haddini de 350 Lira'ya çıkaralım..." "Etüdünü yapın..." dedim. Gördük ki, bu iş, bize 250-300.000.000 Lira'ya mâl oluyor.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu kadar ise, [yine] iyi... Bana daha çoğa mâl olur gibi geliyor.

[SITKI] ULAY: İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde yüksek ücretle çalışanların maaşlarının 200-300 Lira'lık kısmı [da] buna dahil olacak mıdır?

[EKREM] ALİCAN: 300 Lirası vergiden muaf olacaktır. Bu kadarı dahi ortalama 250.000.000 Lira'lık bir külfettir. Bunu yapabilsek, "sosyal adaleti sağlıyorum [ve] az gelirli vatandaşların vergisini indiriyorum" diyeceğim. Ama maaşlara zam bakımından bu yol, uzun boylu bir menfaat sağlamıyor. Düşük maaşlarda [sadece] 20-25 Lira bir artma temin ediyor. Maaş % 10-15 gibi bir zam oluyor. Yüksek maaşlarda [ise], ehemmiyetini büsbütün kaybediyor. Maaşa zam havasını yaratmıyor. Bence, yapılabilirse, ki yapılabileceği kanaatinde [de] değilim, bunu yapmak lazımdır. Buna rağmen, küçük ücretli vatandaş kütlesinde, oldukça geniş tesir yapabilecektir. % 10-15 zam, oldukça mühimdir. Her gün evine bir ekmek [daha fazla] almak imkânını sağlayacaktır. Demek istiyorum ki, Maliye Bakanı olarak, bu gelir imkânlarımız ve şu masraf bütçelerimiz karşısında, maaşlara zammın, 1961 yılı bütçesinde gayri kâbili tatbik olduğu kanaatindeyim. Ama yüksek heyetiniz, "bu zammı yapacağız" derse, iktisadi politikada giriştiğimiz istikrar tedbirlerinin müsbet bir neticeye ulaşamayacağını ifade etmek isterim. Enflasyonist bir istikâmette yürümedikçe, bu mümkün değildir.

[MEHMET] BAYDUR: Ben Maliye Bakanı arkadaşımın söylediklerine iştirâk ediyorum. Hatta kendsini tebrik ederim. Maliye Bakanı, bu gibi mevzularda biraz mukâvim olmalıdır. Enflasyonist politikaya, gerek şahsen [ve] gerek[se] Bakan olarak muazırım.

Bütçe politikasından arz etmek istediğim husus şudur: Bizim bütçemizin bir damgası olacak[tır]. 7.250.000.000 [Lira]'lık bir bütçe ile milletin huzûruna çıkacağız. Bununla hem istikrârı sağlayacağız [ve] hem de memurun sızısını önleyeceğiz. Bunu nasıl yapacağız? Biz klasik bütçe yoluna girersek... "Ticaret Bakanlığı bütçesi, geçen sene 16.000.000 Lira idi. Bu sene 17.000.000 Lira'dır. Dışişleri [Bakanlığı] bütçesi, geçen sene şu kadardı. Bu sene, bu kadar olsun..." dersek [ve] bu şekilde hareket edersek, Ekrem Alican arkadaşımın dedikleri doğrudur. Fakat kesif bir faaliyet gösterecek bakanlıkların dışında kalan bakanlıklarda ancak zarûrî idame

masraflarını koyarsak, Bayırdırlık Bakanlığı'na [da], “bu sene bir metre yol yapmayacaksın [ve] ancak mevcut yolların tamiri ile meşgûl olacaksın” dersek, buradan artanlarla bir imkân yaratmış oluruz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: İdâme masraflarını kabul ettik diyelim... Bu vekâletler hiçbir iş yapmadığı vakit ne netice tevlid edecektir? Zorlukları neler olacaktır?

[MEHMET] BAYDUR: Hepimiz muayyen faaliyetleri göstermek istiyoruz. Ben kendi bakanlığımda bu sene bir masraf artışı derpiş etmeyeceğim. Bu, pek tesir yapmaz. En fazla masraf yapan bakanlıklarımızda tesiri fazladır. Bayındırlık Bakanlığı'nın, Devlet Su İşleri [Genel Müdürlüğü]'nün [ve] karayollarının [Kara Yolları Genel Müdürlüğü'nün] bilhassa yatırım masrafları, muazzam miktarlara bâliğ olmaktadır. Karayollarında [Kara Yolları Genel Müdürlüğü'nde] hükûmet envestisman yapmamayı derpiş ediyorsa, bir metre [dahi] karayolu yapılmaz [ve sadece] tamir yapılır. Bu sene maarif sahasında hamle yapılır. Su işlerinin faaliyet[in]e [ise], ya devam edeceğim, ya [da] etmeyeceğim... [Buna bir] karar verilir. Yapılması uygun görülürse, mesâî, su işleri üzerine teksif edilir. Bu suretle, memurlara zam mevzuunu da, diğer işleri de, kolaylıkla tahakkuk ettirebilirsiniz. Bu, enflasyonist temâyül de yaratmayacaktır. Bütçe harici masraf yapılmamaktadır. Ancak, yapmam lazım gelen sahalarda para harcayacağım. Bu suretle, memurlara, maaş ve hizmet erbabına da haklarını vereceğim. “% 10, % 20” demeyip, işin hâllini mümkün kılacağım. Maarif [ve] sağlık işlerimiz de ehemmiyet arz eden problemlerin başındadır.

[SITKI] ULAY: Memurun geçimine medâr olmak üzere, sayın Maliye Bakanımız'ın düşündüğü geçim indirimi mezvuu çok ehemmiyetlidir. Miktar itibariyle çok az oluyor. Bendeniz de tetkik ettim [ve] İktisadi Devlet Teşekkülleri'ne olan memur akımının sebeplerini inceledim. Senede iki maaşın ayrıca verilmekte olduğunun sebep teşkil ettiğini gördüm. Devlet dairelerindeki memurlar hiçbir ikrâmiye almaz[lar]ken, bu teşekküllerdeki memurlar, senede adedi dörde varan ikrâmiye almaktadır[lar]. Memura da senede bir ikrâmiye versek...

[EKREM] ALİCAN: Bu, Demokrat Parti'nin yolu olur. “Bir maaş ikrâmiye, iki maaş ikrâmiye” derken, beşe kadar çıktı. Nihayet tahsisat kanunlarını kaldırıp, tutarlara ilâve ettiler.

[FEHMİ] YAVUZ: Bütçe problemini toptan ele alacağız. Ben kifâyet[i müzakere] teklif ediyorum.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bir maaş ikrâmiye verirsek, sanayide ne tesir yapar?

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: İki maaş fazla verilmektedir İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde...

[EKREM] ALİCAN: Bir sektöre ikrâmiye verdiniz mi, diğeri on ikrâmiye de alsa, onbirinciyi [de] ister. İkrâmiye üzerinde durmak tehlikelidir. Maaşa zam üzerinde duracağımıza, asgari geçim indirimi üzerinde durmamız daha iyidir. Hiç olmazsa bir davayı da hâlletmiş oluruz.

[OSMAN] TOSUN: Memurlar arasındaki en başlıca adaletsizlik unsuru, kanaatimce, yevmiyedir. Bir kısım memurlar 150 Lira'ya kadar yevmiye almaktadırlar. Aynı tahsili yapmış diğer bir kimse [ise], başka bir yerde, ayda [sadece] 600-700 Lira almaktadır. Bunun için bizim bir an evvel personel kanununu[756] çıkarmamız lazımdır. Personel kanunu üzerinde durup, aykırılıkları bertaraf etmemiz lazımdır. Bir kısım memur açtır [ve] sızlanmaktadır. Diğer taraftan, [bazıları da], 3-5.000 Lira almaktadır. Bu iki kutup mevcut oldukça, mevzuu dâimâ şikâyeti mûciptir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunun üzerinde başka günler çok durmak icab edecektir.

Kurucu Meclis meselesi vardır.

Amerikalılar, subaylara yapacağınız % 30 zammı, "biz verelim" dediler. Onlar hesap etmişler... 75.000.000 [Lira] tutuyormuş...

[MEHMET] BAYDUR: Bu meseleyi kesip atmak lazımdır. Bu mesele hakkında Maliye Bakanlığı umumi bir direktif almazsa, çalışma yönünü tayin edemez.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ben memurlara maaş zammı yapılmasını istiyorum. Fakat bütçenin hâline bakıyorum. Yapacak durumda değiliz. Maliye Bakanı'nın dediği gibi, vergi indirmesi suretiyle bir parça zam

yapabiliriz. Yoksa, zam şekline koydunuz mu, % 30 zam yapsanız, 400-500.000.000 Lira tutar. Fakat geride o kadar çok işler var ki... “Bayındırlık Bakanlığı bir şey yapmayacak” diyelim... Milyarlar kıymetinde malzeme ve makinası muattal duracak, personeli [de] boş oturacak... Oradan gelen zararları [da] düşünmek lazımdır. Daha bütçenin tak[s]imi için zaman vardır. Bütün gayretlerimizi bütçe üzerine teksif ederiz...

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Tazminattan mürekkep bir açığımız vardır. Mevzu, geçen seneden intikal etmiş bulunmaktadır. 60.000.000 Lira’lık bir diferanstır [?]. Bir kısmını Milli Müdâfaa [vekâleti]’nin vermesi lazımdır. Durumu Maliye Bakanlığı’na arz ettik. Teferrûâtına girmekte fayda görmüyorum. Bir prensip kararına varırsak, Maliye Bakanlığı’nın bunu vermesinde fayda vardır. Biz arkadaşımızla, prensip kararınızı aldıktan sonra, konuşuruz... Önümüzdeki günlerde Nâzırlar Konseyi vardır. Orada fenâ halde sıkıştırılacağız. Bu meseleden dolayı, milyonlarla Liraya bağlı olan işlerimiz, işlemez haldedir. 60.000.000 Lira diferansın [?] bir seneden beri devam etmesi yüzünden... Bunu [artık] işler hâle getirelim...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Biz parayı vermediğimiz için onlar da Doları vermiyorlar.

[EKREM] ALİCAN: Hâdise şudur: Bu işin iki cephesi vardır. Birisi, tazminattır. Türkiye’de NATO’nun işlerini yapan dokuz firma vardır [ve] yedisi ecnebidir. Firmalar, işleri bitirdikten sonra, “Fiyatlar yükseldi. Bize tazminat verin...” diyorlar. Bu talep, Paris’teki merkezce kabul ve tasdik ediliyor. 4.000.000 kusûr Lira tazminat ödeyeceğiz. Bu miktar parayı, alakalı firmalara ödemek üzere, Türkiye’ye gönderiyorlar. Milli Müdâfaa [vekâleti]’nin 34 numaralı bir hesâbı varmış... [Para] oraya yatırılıyor ve mukâbili olan Türk paraları da kullanılıyor. Gelen para, tazminâtın ödenmesine değil [de], diğer işler için harcanıyor. Milli Müdâfaa sarf ediyor. Eski devirlerden gelen bir hâdisedir. Bu işe Türkiye de iştirâk etmiştir. Bütçeden 28.000.000 Lira konulmuştur. Bu 28.000.000 Lira da, 34 numaralı hesâba naklediliyor mu, [yoksa] edilmiyor mu, [bunu] bilmiyorum. Şimdi derler ki, “Karşılık paralardan yılbaşında 632.000.000 Lira alınması icab etmişti. Fakat Amerikalılar 552.000.000 Lira verdiler. Karşılık paralardan Milli Müdâfaa [Vekâleti]’ne 80.000.000 Lira eksik

kaldı. Bu 80.000.000 Lira'yı biz temin edemediğimize göre, siz temin edin..." Meselenin esâsı budur. NATO'nun imkânları, bizi Maliye Bakanlığı olarak hiç alakadar etmiyor. Haklı olan bir taraf varsa, o da 80.000.000 [Lira] eksik olduğudur. "42.000.000 Lira verin, karşılayalım..." diyorlar. [Ancak] 1960 yılı bütçesinde bütün imkânlarımızı kullandık. Bu, ancak munzam ödeme almak suretiyle karşılanabilir. Bütçenin bir faslından diğer bir yerine aktarmak mümkün değildir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Munzam tahsisâtın karşılığını nereden bulacaksınız?

[EKREM] ALİCAN: 6.800.000.000 Lira sarfiyat olacaktır. Vergi hâsılâtı ise, 6.550.000.000 Lira'dır. 1960 bütçesi, açıksız bir bütçe değildir. 100.000.000 Lira, hürriyet tahvili istikrâzı[757] ile karşılanıyor. [Bütçe], 200.000.000 Lira kadar daha açıktır. İstedikleri 40.000.000 Lira'yı verelim mi, [yoksa] vermeyelim mi...

[SELİM] SARPER: NATO'dan alınan paraları, hükûmet, bir nevi döviz kaynağı telâkki ettiği için ve karşılığı Türk paralarını [da] sıkışık zamanlarında şuraya buraya sarf ettiği için, tamamen dekuver [?] bir vaziyete girmiştir. 1959 bütçesinde bu servis için 90.000.000 Lira kabul edildi. 28.000.000 [Lira]'ya iblâğ edildiği zaman, bizim açığımız 40.000.000 [Lira]'ya inhisâr ediyordu. [Bu durum], 1960 [yılın]da başlayan bir aksaklık değildir. 1959 [yılın]da başlamıştır. Ecnebi firmaların daha fazla beklemeye tahammülleri yok[tur].

[EKREM] ALİCAN: Tazminat meselesi bu kadar acil değildir. Daha evvel bakanlıklar arasında mevzuu bahis edildi.

[SELİM] SARPER: Döviz olarak transferi meselesi de vardır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bakanlıklar, [kendi aralarında] konuşup, [bunu] bir neticeye bağlamalıdırlar.

[DEVLET BAKANI ve BAŞBAKAN YARDIMCISI FAHRİ ÖZDİLEK: Maliye [Bakanlığı]'ndan [ve] Milli Müdâfaa [Vekâleti]'den temsilciler, [kendi aralarında] konuştular. Selim [Sarper] Bey'in bahsettiği 42.000.000 [Lira]'nın bir an evvel temini meselesi üzerinde durmak lazımdır.

[EKREM] ALİCAN: NATO'da bizim vergi kanunlarımıza aykırı bir anlaşmaya varmışlar... Delegemiz, vergi kanunlarımıza aykırı bir taahhütte bulunmuş... Tazminat olarak verilecek paraların % 75'i, merkez masraflarına karşılık olarak, ilgili firmaya transfer ettirilir. Burada bir firma, 5.000.000 Lira'ya iş yapmış... NATO'ya diyor ki, "5.000.000 Lira'lık iş yaptım." Ama bu 5.000.000 Lira'lık işi, [aslında] Türk müteahhide yaptırmış... Türk çalışmış... 5.000.000 Lira'ya yapmış... Firma, 5.000.000 Lira'ya yaptığı halde, yani Türk firması, Türk müteahhidi 5.000.000 Lira'ya yaptığı halde, kârını sağlamış... Hayatından memnun... Fakat Amerikalı müteahhid NATO'ya gidiyor [ve] "Ben zarar ettim; bana tazminat ödeyin..." diyor. Onlar da, "pekâlâ" diyorlar, "sana tazminat ödeyeceğiz." "4.000.000 küsûr Dolar'lık tazminatı da ödüyoruz." diyorlar. Bu hususta delegasyonumuzla müzakerede, % 75, faraza 100 Lira'nın 75 Lira'sı, ilgili firmanın merkez masraflarına karşılık olarak, aynen Türkiye'den transfer ettirilmiş gibi, firmaya gönderilmesi takarrür ettirilmiş... "Geriye kalan [da] vergiye matrah olur" denmiş... O da delegasyonumuz tarafından kabul edilmiş...

Ben bu mevzuu servislere tetkik ettirdim. Biz bu % 75'i vergi dışı bırakabilir miyiz diye... Gelir Vergisi Kanunu'na göre, vergi dışı bırakılması imkânsızdır. Ancak, bu miktar için masraf evrâkı mübitesi [?] ibrâz ederlerse, vergi dışı bırakırız. "[Sakın] NATO'nun husûsî bir kanuna göre imzalanmış olmasın" diyerek, işi bu cepheden de Hukuk Müşâvirleri'ne tetkik ettiriyorum. Bana, "mesele acele değildir" dediler. Milli Müdâfaa [Vekâleti]'nden ve Hariciye [Vekâleti]'nden mümessiller, benim Müsteşarımın [Maliye Bakanlığı Müsteşarı'nın] riyâsetinde toplandılar. "% 75 işi evvelâ hâlledilmelidir" diyorlar.

[SELİM] SARPER: % 75 kabul edildiği zaman, bendeniz Pâris'teydim. NATO dairesinden bahsedildiği vakit, zihinlerde bir karışıklık oluyor. NATO dairesi, Pâris'te değil, buradadır. Dışişleri Bakanlığı'ndadır. Bakanlığın Kâtibi Umumisi'nin riyâsetinde, muhtelif vekâletlerden, ezcümle Milli Savunma [Bakanlığı] ile Bayındırlık Bakanlığı'ndan iştirâk ettirilmiş [olan] âzâlardan mürekkep bir komisyondur. Burada karar ittihâz edilir; Pâris'teki delegasyona talimat gelir [ve] Pâris'teki delegasyon da, hükûmet nâmına, bu talimat dairesinde taahhüde girer. Taahhüde de bu suretle girilmiştir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Netice?

[SELİM] SARPER: Para lazımdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Kurucu Meclis davası önümüzdedir. Bunu bir an evvel hâlletmemiz lazımdır. Kurucu Meclis'in en geç Aralık ayının 20'sinde kurulmasının faydalı olacağı kanaatindeyim.[758] Onun için bunu bir an evvel çıkaralım...

[SELİM] SARPER: Bir an evvel çıkarılmasında büyük fayda bulunduğu muhakkaktır. Ancak, bugün tevzi edildiği için, pek esaslı bir tetkik[e] tâbi tutamadık. Yalnız ilk anda göz[üm]e çarpan bir nokta, memleket[in] her türlü teşekkülüne yer verildiği halde, bakanlar kurulu unutulmuştur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bakanlar kurulunu sokacağım...

[SITKI] ULAY: Partilere ayrılan miktar indirilmelidir. Odalar'dan vesâir yerlerden gelecek olanlar da zaten partililerdir.

[SELİM] SARPER: Siyasi parti temsilcisi olarak 70 üye koymuşlardır. Bir de Kurucu Meclis'e girebilecek beş siyasi parti vardır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: O kısma gelince konuşuruz...

(Madde 1, 'Başlangıçlar' birlikte okundu)

(Madde 2 okundu)

[SELİM] SARPER: Müsbet bir mütâlaam olacaktır. Kurucu Meclis'in kabul edeceği anayasanın halkoyuna sunulacağı meselesidir. Benim fikrimce, çok lüzumlu ve doğru bir harekettir. Anayasanın kabulünü sağlam hukuki temellere istinâd ettirmenin bir çıkar yoludur. İleride kazaya uğramamasını temenni ederim.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Halkoyunu kıymetlendirme de, ayrıca bir mesele değil midir? Herkes mi rey verecektir, yoksa asgarî orta tahsilini ikmâl etmiş olanlar mı? Kanaatimce, en az orta tahsilli vatandaşların oy vermesi lazımdır.

[SITKI] ULAY: Tahsilsiz de rey verebilir. Partisinin görüşü ne ise, ona göre hareket eder.

[DEVLET BAKANI HAYRİ] MUMCUOĞLU: Ya “evet”, ya [da] “hayır” denilecektir.

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ] AŞKIN: “En geç 29 Ekim 1961” denilmektedir. Bu itibarla, parti faaliyetlerine bir an evvel müsaade etmek lazımdır. Parti faaliyetleri kolay tedvir edilemiyor, tecrübeler gösterdi.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: İl ve ilçe idare heyetlerine çalışma imkânı verilecektir.

(Madde 3 okundu)

(Madde 4 okundu)

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Heyeti Vekile âzâsı kaç kişidir? O kadar azaltmak lazımdır, siyasi partiler temsilciler adedini...

[SELİM] SARPER: Yetmiş tâne partili hakikaten çoktur. Parti adedine nispetle, yetmiş partili çoktur. Elli iyidir. Onikileri de on olarak kabul edersek, 26 kişilik yer açılmış olur.

[SITKI] ULAY: Müteakip maddelerde onikileri indirmenin mümkün olmadığını göreceksiniz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ben şöyle yapıyorum...

1) Bakanlar kurulu: 20 [kişi]

2) Siyasi partiler temsilcileri: 50 [kişi]

[ADALET BAKANI ÂMİL] ARTUS: Adalet Bakanlığı’na ayrılan kontenjan [da] çoktur. Yüz kişilik bir heyeti[n] içinden dört kişi alıyor [ve] elli kişilik bir heyet[in] içinden de dört kişi alıyor.

[MEHMET] BAYDUR: Mer’i duruma göre, tarım ve tarım kooperatifleri temsilcileri, halen partiler[in] tesiri altındadır. Emriniz gereğince, Kurucu

Meclis önümüzdeki [Aralık] ayın[ın] 20’sinde toplanacaksa, derhal gerekli tedbirleri almaya [ve] çâresine bakmaya başlamalıdır. Kanun gereğince[759], Kasım ayı içinde seçim yapılması lazımdır. Geri bırakmıştık... [Cumhuriyet] Halk Partisi, bu kademelere hâkim ise ve Kurucu Meclis’te ekseriyeti temin edecek durum arz ediyorsa, bunun da çâresine bakmak lazımdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Derhal yapsınlar...

[EKREM] ALİCAN: Yine aynı adamlar seçilecektir. Bir faydası olmaz. Karşısında [başka] kuvvet yoktur.

[SELİM] SARPER: Dördüncü maddenin beşinci bendini şöylece tâdil etmek lazımdır: Tâdât etmemeli; “muhtelif alanlarda başarı göstermiş [olan] kimselerden seçilmiş olmalı[dır]” demeli[yiz].

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunun adedini arttırabilirsiniz. (“Doğru olur” sesleri...)

[EKREM] ALİCAN: Bu maddeyi esaslı bir tetkike tâbi tutmak lazımdır. İl temsilcileri kısmı çok mühimdir. Bunu koymuyorlardı. Beni dâvet ettiler....

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ben de direktif verirken, “vilâyetleri muhakkak koyun...” dedim. Arkadaşlar, kendi görüşlerine göre, kesilmesi icab eden yerlerden kesip, bana zam edeceklerdir.

[EKREM] ALİCAN: Çok artıramazsınız...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Benimkini yirmi yapın... Vilâyet temsilcilerine [de] zam yap[ın]...

[SITKI] ULAY: Vilâyet temsilcileri için nüfus esâsı alınmıştır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Arkadaşlar yarına kadar bunun üzerinde çalışsınlar [ve] ne miktar zam yapılabileceğini veya indirme icab ettiğini tesbit etsinler...

[EKREM] ALİCAN: 4/a’daki ibârenin mefhumu muhalifinden, diğerlerinin partili olacağı anlaşılıyor.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Vilâyetlerden iki yerine beş isteyeceğim [ve] sonra seçeceğim.

[EKREM] ALİCAN: Buraya gelmeden [önce] vasıf tayin edilir. “Birisi partili, diğeri tarafsız olsun” deniyor.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Hepsi tarafsız olsun... Sizin kuracağınız partiye [de] bunlar girsinler...[760] Milli Birlik rûhuna inanmış olması lazımdır.

(Madde 5 okundu)

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Siz [artık] buna âid formülü bulun[uz]...

(Madde 6 okundu) (“Yarıya inebilir” sesleri...)

(Madde 7 okundu) (“Çok büyük külfet” sesleri...)

(Madde 8 okundu)

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunları indirebilirsiniz...

(Madde 9 okundu)

(Madde 10 okundu)

[SITKI] ULAY: İşçi temsilcisi kadar işveren temsilcisine de yer vermek lazımdır.

(Madde 11 okundu)

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Hep “Ankara”da diyor, doğru mudur?

(Madde 12 okundu)

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu da İstanbul’da olabilir.

(Madde 13, 14 [ve] 15 okundu)

(Madde 16 okundu)

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Burada kalsın bu... Gelelim ödenekler meselesine...

(Madde 33 okundu)

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bence bunu kaldırmak lazımdır. Bir madde hâlinde, “bunlara net 3.000 Lira aylık verilir” demek lazımdır. Belki o zaman müşteri bulabiliriz.

[EKREM] ALİCAN: 3.000 Lira çoktur. Memlekette aşağı yukarı umumi efkâra mâl olmuş bir fikir vardır [ve] yeni anayasaya da uygundur. “En yüksek devlet memurunun aldığından [daha] fazlasını almasın” deniliyor. Buna aykırı olmasın... 3.000 Lira gibi bir rakam koymak, prensiplere aykırıdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Anayasada, hatırladığıma göre, “en fazla ücretin iki mislinden [daha] fazla olamaz” deniyor.

[EKREM] ALİCAN: Öyle değildir... Ödenek için de, harcırah kanunundaki hükme uyarız. Eski mebuslara % 50 veriyorlardı. En yüksek maaş 2.000 [Lira] olduğuna göre, vergi kesildikten sonra, eline [ayda] 1.500 Lira kadar [maaş] geçecektir. Buna 1.000 Lira da harcırah ilâve ettk mi, [toplam aylık maaş] 2.500 Lira olur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Demek ki, harcırahla beraber, [ayda] 2.600 Lira kadar bir para ellerine geçecektir.

[EKREM] ALİCAN: Harcırahtan vergi kesilmez. Net olarak 1.000 Lira alınacaktır. Bu suretle, hem de prensipte istinâd ettirmiş oluruz. Umumi efkâra mâl edilmiş olan, en yüksek devlet memurunkinden [daha] fazla ücret [de] verilmemiş olur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Fenâ değil... Sureti umumiyede harcırah kanununa göre harcırah verilir. Ona göre değiştirelim... Öğleden sonra bir heyet bu hususta çalışsın... Ticaret, Maliye, [Gümrük ve] Tekel, Adalet, iki Devlet, Milli Savunma, Başbakan Yardımcısı, Dışişleri ve Çalışma

Bakanları toplansınlar... Yarın [23 Kasım 1960 çarşamba] saat 9:30'da tekrar toplanalım.

Kapanma Saati: 12:15

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (47)

23 Kasım 1960, Çarşamba

Açılma Saati: 10:00

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'ta Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Başkan [Başbakan] Cemâl Gürsel, bu toplantının zabtının tutulmayacağını emir buyurmuşlardır.

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (48)

24 Kasım 1960, Perşembe

Toplantı Saati: 9:30

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'ta Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Başkan [Başbakan] Cemâl Gürsel, bu toplantının zabtının tutulmayacağını emir buyurmuşlardır.

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (49)

25 Kasım 1960, Cumâ

Toplantı Saati: 9:30

[Toplantı Yeri:] (Başbakanlık’ta Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu’nda)

Başkan [Başbakan] O[r]g[e]n[era]l Cemâl Gürsel, bu toplantının zabtının tutulmayacağını emir buyurmuşlardır.

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (50)

21 Aralık 1960, Çarşamba

Açılma Saati: 9:45

Toplantıda Hazır Bulunmayan Bakanlar:

Başbakan Cemâl Gürsel, İçişleri Bakanı İhsan Kızıloğlu, Ulaştırma

Bakanı Sıtkı Ulay , Sanâyi Bakanı Şahap Kocatopçu

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek

Toplantı Yeri: Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu

Bakanlar kurulunun 21 Aralık 1960 tarihli toplantısında görüşülen konular:

1) Kurucu Meclis'in teşekkülüne kadar olan devrede Milli Birlik Komitesi'nin teşrii faaliyetine devama yetkili bulunup bulunmadığı:

Adalet Bakanı Âmil Artus'un Milli Birlik Komitesi üyeleri ile bu konuda görüşmesi gerektiği Başkanlıkça tebliğ edildi.

2) Ankara Belediyesi'nden yaptıkları işler mukâbilinde alacaklı olan bir kısım müteahhidlerin alacaklarının tasfiyesi bakımından, mezkûr belediyeye yardımda bulunulması veya müteahhidleri sıkıştıran bankaların alacaklarını tahsilde isticâl göstermeleri: Mevzuun daha ziyâde İçişleri Bakanı [İhsan Kızıloğlu]'nu alakadar etmesi ve [İçişleri] Bakanın da [toplantıda] hazır bulunmaması sebebiyle, konunun İçişleri Bakanlığı Müsteşarlığı'na aksettirileceği Başkanlıkça bildirildi.

3) Türk Eğitim Derneği'nin Ankara Koleji'nin mali bakımdan idamesinde imkânsızlıkların ortaya çıkması sebebiyle, bu derneğe 909.000 Lira'lık bir yardım yapılması gerektiği hususu:

İlk anda 500.000 Lira'lık bir yardımın yapılabilmesi husûsunda, ilgililerin meseleyi, bu yardımın kaynağını bulma bakımından tetkiki ile, Kolejin

açığının kapatılmasına oldukça müessir bulunan öğrenci velilerinden yıllık taksitten, evvelce bakanlık [Milli Eğitim Bakanlığı] tarafından indirilen 50 Lira'ların yeniden tahsili zımnında, bakanlıkça gereğinin düşünülmesi, Başkanlıkça tebliğ olundu.

BAŞKAN [DEVLET BAKANI, BAŞBAKAN YARDIMCISI FAHRİ ÖZDİLEK]: Şimdi ilk mevzuu olarak, Cumhuriyet gazetesinde çıkan ve Milli Birlik Komitesi'nin yirmibir gün için yasama yetkisini kullanamayacağına dair olan haber üzerinde [üzerine] Âmil [Artus] Bey'e söz vereceğim.

[ADALET BAKANI ÂMİL] ARTUS: Kurucu Meclis Teşkiline Dair Kanun'un 43. maddesi, "bu kanun, yayımı tarihinde yürürlüğe girer" diyor.[761] "Bu kanun cumâ günü neşredildiğine göre, cumâ gününden itibaren yasama yetkisini, bu kanunun ikinci maddesindeki sarahat karşısında, Milli Birlik Komitesi ile Temsilciler Meclisi[762] kullanacaktır. Temsilciler Meclisi de henüz teşekkül etmemiş olduğuna göre, Milli Birlik Komitesi, tek başına kanun çıkaramayacaktır." denilmektedir. Çünkü kanun, yayımı tarihinde mer'iyete girmiştir. Ama bu kanun maddelerine teker teker baktığımız zaman, mer'iyeti şu mânâda anlamak icab eder: Bu kanunun yayımı tarihinde yürülüğe girmesi mümkün olan maddeler, bu tarihten itibaren yürürlüğe girer; yazılışları itibariyle yayımı tarihinde yürürlüğe girmesi mümkün olmayan maddeleri ise, zamanı gelince yürürlüğe girer. Zaten doğru olanı [da], bu kanunun yayımından 21 gün sonra mer'iyete gireceği husûsunda hüküm koymaktı. Böyle yapılmamış... Fakat [bu], işin esâsına da müessir değildir.

Tezimi ispât için gelişi güzel bazı maddeleri okuyacağım:

Madde 14: "Temsilciler Meclisi üyeleri, vazifeye mal beyanı ile başlarlar ve görevlerinin sonunda mal beyanı ile ayrılırlar." Bu maddenin, yayımı tarihinde yürürlüğe girmesine maddeten imkân yoktur. Çünkü, bu tarihte daha Temsilciler Meclisi üyeleri mevcut değildir.

Madde 15: "Temsilciler Meclisi, üye tam sayısının salt çokluğu ile toplanır." Bu madde, kanunun neşri tarihinden itibaren hemen yürürlükte midir? Değildir... Böyle bir Meclis yok ki, salt çokluğu olsun...

Madde 23: “1961 yılına âid bütçe kanunu tasarısı ile katma bütçeler, Milli Birlik Komitesi ile Temsilciler Meclisi’nden seçilecek onar üyeden kurulan bir Bütçe Komisyonu’nda incelenerek, Kurucu Meclis’in birleşik toplantısında görüşülüp, kabul edilir.” Keza aynı vaziyettedir.

Daha birçok hükümler yine aynı durumdadır. O halde, bu ikinci maddenin, “Kurucu Meclis, demokrasi ve hukuk devleti esaslarını gerçekleştirip, teminat altına alacak olan yeni anayasa ile yeni seçim kanununu en kısa zamanda tamamlayarak, en geç 29 Ekim 1961 tarihinde, iktidarı yeni seçilecek [olan] Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne devredinceye kadar, yasama yetkisi ile yürütme organını denetleme yetkisini, bu kanundaki esaslara göre kullanır. Kurucu Meclis’in kabul edeceği anayasa, ancak halkoyu ile tasvip edildikten sonra kesinleşir.” hükmünü, Kurucu Meclis’in teşekkül ettiği tarihe muzaf olarak kabul etmek mecbûriyeti vardır.

Bunu nereden çıkarıyoruz? 12. maddeden: “Temsilciler Meclisi seçimi kanununa göre seçilecek [olan] temsilciler, bu kanunun yayımından sonraki 21. günde, Ankara’da Türkiye Büyük Millet Meclisi binâsında saat 15[:00]’de en yaşlı.....” Binâenaleyh, 12. maddeye göre, Temsilciler Meclisi seçildikten ve Kurucu Meclis [de] teşekkül ettikten sonra, ikinci maddedeki yaşama yetkisi [artık] Kurucu Meclis’e âiddir. Bu oluncaya kadar, pek tabiîdir ki, 1 sayılı anayasa[763] gereğince, yasama yetkisi, Milli Birlik Komitesi’ne âiddir. Bu suretle, kanunun hazırlanmasında vâki [olan] bir ihmâl, bereket versin [ki], bu hükümlerle kâbili tamirdir.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Bunun bir maddesinde, diğer bazı kanunların bazı maddelerinin kaldırıldığına dair bir açıklama olacak...

[ÂMİL] ARTUS: “Kaldırılmıştır” demiyor. 41. maddesinde, “Bu kanun, 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı kanuna ek mâhiyette olup, sözü geçen kanunun 1, 3, 7 ve 21. maddeleriyle, 6. maddesinin son fıkrası, 18. maddesinin birinci fıkrası ve 24. maddesinin üçüncü fıkrası ile, bu kanuna aykırı bilcümle hükümler, işbu kanuna uygun olarak değiştirilmiş ve 24. maddesinin birinci fıkrasında yazılı ve yürürlükten kaldırılmış olan maddeleri arasından 61-66. madde numaraları çıkarılmıştır.” denilmektedir.[764] “Bu kanuna uygun olarak değiştirilmiştir” diyor. [Fakat], mutlak olarak, “kaldırılmıştır” demiyor. Bu kanuna uygun olması vaziyeti, 12. maddeye göre[765], Temsilciler Meclisi’nin faaliyete geçmesi ile

mümkündür. Çünkü, 2. maddede, “Kurucu Meclis adını alan Meclis kullanır” diyor. Kurucu Meclis’in mevcut olmadığı [ise], 12. maddenin okunması ile anlaşılıyor. Milli Birlik Komitesi’nden [Kurmay Yarbay] Suphi [Karaman] Bey ile görüştüm. “Cunhuriyet gazetesinde böyle bir mütâlaa var. Ne diyorsunuz?” dedi. Yüksek Soruşturma Kurulu’ndaki hukukçu arkadaşlarla konuştum. Onlar da, “Milli Birlik Komitesi’nin teşrii faaliyetine devam etmesine kanun müsâittir” dediler ve “daha sarih bir hüküm konsaydı, [daha] iyi olurdu...” diye ilâve ettiler.

[DEVLET BAKANI HAYRİ] MUMCUOĞLU: 157 sayılı kanuna[766] muvakkat bir madde konulmak suretiyle, durum, tereddüde mahâl bırakmaktan [bırakmaksızın], kurtarılmış olurdu.

Ben 1 sayılı kanunun birinci maddesini müsaadenizle okuyacağım: “Milli Birlik Komitesi, yeni anayasa ve seçim kanunu, demokratik usûllere uygun olarak, kabul edilip, buna göre en kısa zamanda yapılacak [olan] genel seçimlerle, yeniden kurulacak olan Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne iktidarı devredeceği tarihe kadar, Türk milleti adına hâkimiyet hakkını kullanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Teşkilâtı Esâsîye Kanunu’na göre sahip olduğu bütün hak ve yetkiler, bu süre içinde, Milli Birlik Komitesi’ne âiddir.”

Filhakika anayasa hukukuna göre de, devlet hayatı aralıksız devam eder. Bu 1 sayılı kanunun neşri tarihinde, Kurucu Meclis derpiş edilmemiştir. Derpiş edilmediğine göre, buradaki Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni Kurucu Meclis olarak mütâlaa etmek lazımdır. 157 sayılı kanun muvâcehesinde, 157 sayılı kanunun 41. maddesinde, 1 sayılı kanunun birinci maddesinin değiştirileceği ifade edilmekte ise de, burada hâkimiyet hakkının kullanılışına âid olan hüküm değiştirilmemiştir. Yalnız yasama yetkisine dokunulmuştur. Bu itibarla [da], icab ederse, şu maddelerin tefsirine müteallik olan bir kararla, işin hâlledilmesi mümkündür.[767]

[DEVLET BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bu, yapılmış olan bir hatanın tashihi zımnında, kanun maddelerini zorlamaktan ibarettir. Tefsirle varılacak netice de, bence kabule şâyân değildir. İleride dâimâ bu kanunların, bu devre zarfında çıkarılacak [olan] kanunların meşruiyeti dâimâ münâkaşa mevzuu olarak sürüp gider. [Milli Birlik] Komite[si’]nin yeni bir kararı ile tashihine imkân yoktur. Bu demek değildir ki, Milli Birlik

Komitesi bu müddet içinde kanun çıkarmasın... Çıkarır... Çıkarabilir... Kanunlar değiştirilebilir... Seçimlerden sonra gelecek [olan] Meclis, gözden geçirsin [ve] gereğini yapsın... Değiştirsin veya kaldırsın...

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Ben mevzuu, hukuki cepheden değil, [fakat] pratik cepheden mütâlaa edeceğim. Yeni kanunu okumadım. Bundan sonra okuyacağım. Kanunda Temsilciler Meclisi'nin in'ikat edeceği tarih tayin edilmiş midir?

[ÂMİL] ARTUS: [Evet]... 6 Ocak [1961]...

[SELİM] SARPER: Ondan evvel toplanmasında bir mâni yoksa, Kurucu Meclis nisâbı olur olmaz toplantıya çağrılması, en iyi hâl çâresidir.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: "Devlet hayatı durmaz "dan kasıt, hükûmet icraatının durmaz olduğudur. Hemen bütün anayasalarda reisicumhurun meclisi feshedebileceği kabul edilmiştir. Yeni meclis, yirmi gün sonra [ya da] bir ay sonra işe başlayacaktır. Aradan bir zaman zarûrî olarak geçecektir. Yasama yetkisi hiçbir mercide mevcut değildir. Ne oluyor? Demek ki, bir fâsılayı kabul etmek mümkündür.

[DEVLET BAKANI HAYRİ] MUMCUOĞLU: Bir sayılı anayasada yazılıdır. Hâkimiyet hakkı, teşrii faaliyeti tazammun eder.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Son çıkan kanunun o maddesini bir kere daha okuyalım...

(157 sayılı kânunun 41. maddesi tekrar okundu.)[768]

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Bir kere, 1 sayılı kanuna ek kanundur. Hâkimiyet hakkı mefhumu da, arkadaşımızın mütâlaa ettiği gibi, yalnız[ca] icrâ faaliyetine inhisâr etmemektedir. Böyle bir kabul, anayasa hukukuna mugâyirdir. Hâkimiyet hakkı, bilhassa teşrii iktidarı ifade eder.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Hâkimiyet hakkı da, Milli Birlik Komitesi'nden, bu şartlar dairesinde, [artık] Kurucu Meclis'e intikal etmiştir.

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Bunun aksini kabul etmek, devlet hayatında bir infisâhı kabul etmek olur.

[ÂMİL] ARTUS: “Bu kanun, yayımı tarihinden itibaren yürürlüğe girer” deniyor. Bu hüküm, demin de arz ettiğim gibi, kanunun hemen yürürlüğe girmesi mümkün olan maddelerine râcidir. Kanunun hemen yürürülüğe girmesi mümkün olmayan maddeleri de vardır. Neden mümkün değildir? Çünkü, Temsilciler Meclisi ortada yoktur. Temsilciler Meclisi bulunmadığından dolayı, yasama yetkisini bugünden itibaren Milli Birlik Komitesi ile Temsilciler Meclisi’nin kullanacağı kabul edilemez. [Zaten] 12. madde [de], Temsilciler Meclisi’nin 6 Ocak [1961] tarihinde toplanacağını bildiriyor.

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI FEHMİ] YAVUZ: Benim gördüğüm kanunlardan birkaçında şu çeşit mer’iyete müteallik hükümler vardır: “İşbu kanunun filan filan maddeleri neşrinden üç ay sonra, falan falan maddeleri de altı ay sonra mer’iyete girer.” Kanun tekniğine uygun olması bakımından, bu kanunun da böyle bir mer’iyet maddesi ihtivâ etmesi lazımdı. Bu, olmamış... Bir de efkârı umumiye var. Gazeteciler, hakikaten efkârı umûmiyeyi kazanırlar [ve] bu devrede çıkan kanunlar üzerinde bir şüphe yaratırlarsa, bu, herhalde lehte olmaz.

Diğer bir nokta [da], bugün ayın yirmibiri... Onbeş gün sonra Kurucu Meclis teşekkül edecektir. Bu onbeş gün zarfında ölüm kalımı mûcib bir hâdise olmazsa, Milli Birlik Komitesi [de] kanun kabul etmeyebilir. Meclislerin [tâtil] ayları vardır. Üç ay, beş ay faaliyette bulunmazlar. Bu itibarla, onbeş günlük bir devrede yasama faaliyetini durdurmak, çok daha pratik olabilir. Bu durum, hem efkârı umumiyeyi tatmin eder [ve] hem de hukuki esaslara riâyet edilmiş olur. Bu tasarıyı hazırlamış [olan] bir komisyonumuz vardır. İlim heyeti, [Prof. Dr.] Turhan Feyzioğlu[‘nun][769] başkanlığı altında, birkaç arkadaş hazırlamıştır. Onlara da sorulabilir. Sabahleyin [Başbakanlık] Kanun ve Kararlar [Tetkik] Dairesi Başkanı Günhan [Arkan] Bey gelmişti. O da bu hususta çok kat’î konuşuyordu. Dünkü gazete neşriyâtına bakanlar, bu neticeye varmışlardır. Binâenaleyh, bu ilim heyetine soralım... Bu suretle işe hukuki bir şekil [de] vermiş oluruz... Çünkü, bu mevzuda hukukçu arkadaşlar arasında ihtilaf vardır. Sabahleyin başbakanlığın bu işleri ile meşgûl hukukçu bir arkadaş, “Kanun

faaliyeti durmuştur. 6 Ocak'a kadar beklemek icab edecek..." dedi. Bir etüd mahsûlü müdür, [yoksa] dünkü neşriyattan sonra varılmış âni [bir] kanaat midir, bilmiyorum. Böyle nazari münâkaşalar yerine, realist davranıp, çok büyük bir zarûret yoksa, onbeş gün beklemek daha doğru olmaz mı?

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: [Fahri Özdilek] Paşa Hazretleri, meseleyi Fehmi Yavuz arkadaşımın söylediği kadar basit görmüyorum. Kanun çıkarmamak suretiyle işi hâlletmeyi düşünmüyoruz. Biz işin esâsı üzerindeyiz. Milli Birlik Komitesi, şu anda kanun yapmak yetkisini hâiz midir, değil midir? Hâiz olur [da], kanun yapmaz... [Fakat] bu, başka [bir] mesele[dir]. [Hayri] Mumcuoğlu arkadaşımın maddelere müstenid ifadesinden, Milli Birlik Komitesi'nin şu anda hâlâ kanun yapma yetkisini hâiz olduğu anlaşılıyor. Bir kanun tasarısını müzakere ve kabul edebilir ve mevkii tatbike koyabilir. Bundan sonra bu kanunların mer'iyet ifade edip etmediği veya butlanla mâlûl olup olmadığı, Kurucu Meclis tarafından ele alınır ve müzakere edilir. Kurucu Meclis, her dönemin kanunlarını kısmen veya tamamen kaldırmak veya değiştirmek yetkisine hâiz bulunduğuna göre, Milli Birlik Komitesi'nin yasama yetkisinin mevcut olup olmadığı üzerinde durmamak lazımdır. İhtilâlin akabinde yasama yetkisini kullanan bir organ bulunmadığı halde, Milli Birlik Komitesi bu salâhiyetle mücehhez olarak hareket etmiştir. Ben de [Devlet Bakanları] Âmil [Artus] ve Hayri Mumcuoğlu arkadaşlarımın mütâlaalarına iştirâk ediyorum. İlmî heyete göndermenin bir zarûret olduğunu sanmıyorum.

[MÂLİYE BAKANI EKREM] ALİCAN: Fehmi [Yavuz] Bey arkadaşımın mütâlaasına cevap vermek için arz ediyorum. Bu memlekette hukuki bir meseleyi mütâlaa edebilmek için, sadece iki üç hukukçu mu mevcuttur? Biz, bakanlar kurulu olarak, "bu kanunu görüşürken işin içinden çıkamadık; başka hukukçu da bulamadık..." dedirtmemek lazımdır. Adliye Bakanlığı'nın Hukuk Müşâvirleri vardır. Üniversitenin profesörleri vardır. Tetkik ettirecek makam ararsak, makam çoktur. Kendimiz de tetkik ederek, pekâlâ bir neticeye varabiliriz. Kanunun 44. maddesinde, "bu kanunu Kurucu Meclis yürütür" deniyor. Kurucu Meclis olmadığına göre ve kanun da yayımı tarihinde yürürülüğe girdiğine göre...

[ÂMİL] ARTUS: Kanunun yayımı tarihinde yürürlüğe girdiği lafı, haşivdir.

[MEHMET] BAYDUR: “Şu kanun bir an evvel mer’iyete girsin...” denmiş ve “yayımı tarihinde mer’iyete girer” diye ifade olunmuş...

[EKREM] ALİCAN: “Bu kanunun Kurucu Meclis’in teşkiline mütedair hükümleri, yayımı tarihinden itibaren mûteberdir. Faaliyetine müteallik hükümler de, teşrii fonksiyonuna âid hususlar da, toplandığı tarihten itibaren mer’idir.” denilmek isteniyor. Yalnız 41. madde, kanun yapma maddesini de kaldırıyor mu?

[ÂMİL] ARTUS: “Bu kanuna uygun olarak değiştirilir” diyor.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Ben, “Milli Birlik Komitesi kanun yapmayı durdursun...” demedim. Bunu hassaten arz etmek isterim. Milli Birlik Komitesi’nin kanun yapması zarûrettir. Bizim yapacağımız akademik münâkaşa ne olursa olsun, bu devre zarfında çıkarılacak [olan] kanunlar, ileride Teşkilâtı Esâsîye Kanunu’na uygun mudur, değil midir diye münâkaşa mevzuu olacaktır. Bizim vereceğimiz karar veya mütâlaa, buna mâni olmaz. Eğer Milli Birlik Komitesi, şu kanunu çıkardığı zaman, “şu Kurucu Meclis kurulsun, ondan sonra [da] kanun çıksın...” diye düşünmüşse, bu şekilde çıkan kanun, maksada muvafıktır. Bilinmediğine göre, bu, münâkaşa mevzuu olarak kalacaktır. Milli Birlik Komitesi’nin yasama yetkisi var mıdır, yok mudur münâkaşası, kabinenin salâhiyeti hudûdunu geçer. Biz kanun tasarılarını sevk etmeye devam ederiz. Sevk edilen bu kanunlar, ister Milli Birlik Komitesi’nce, isterse Kurucu Meclis’çe tetkik edilsin... “Anayasaya muhaliftir” diye bir kanun çıkarmamak da doğru olmaz.

[MEHMET] BAYDUR: Bizim burada “kanun sevk edemeyiz” diye bir mütâlaada bulunmamız mümkün değildir. Biz normal olarak mesâîmize devam ederiz.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Mevzuun müzakeresi, Bayındırlık Bakanlığı’nın 1.000.000 Lira’lık münâkale teklifi münâsebetiyle ortaya çıktı.

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI Prof. Dr. BEDRETTİN] TUNCEL: Bundan daha [da] mühim [olan] bir nokta vardır. Ben [Nâsır] Zeytinoğlu arkadaşımın beyanlarının bilhassa son kısımlarına dayanarak, şu ifadede

bulunacağım: Bizler, bakanlar kurulu olarak, bir takım teklifler yapmaya devam edecek miyiz, [yoksa] etmeyecek miyiz? Bizim başlamış olan bazı işlerde tekliflerimizi âdetâ tamamlamamız veyahut yenilememiz lazımdır. 1.000.000 Lira'nın münâkalesinden çok daha mühim [olan] bir konu mevcuttur: Üniversite meselesi... Bugüne kadar bakanlar kurulunda üniversitelerle ilgili olarak 114 ve 115 sayılı kanunlar[770] hakkında bir müzakere cereyân etmemiştir. Fakat bu konularda bir takım münâkaşalar yapılmıştır. Bu konu olgunlaşmıştır ve muamelesi başlamıştır. Çünkü, devlet başkanı, bu konuda üniversitelerin mütâlaalarını istemiştir ve mütâlaaların gelme tarihleri de tesbit edilmiştir. Bu mütâlaalar [da] gelmiş olduğuna göre, bakanlar kurulu olarak, mütâlaalar muvâcehesinde tâkip edilecek yolu tayin etmek, kurulumuza âid [olan] bir husustur. [Bu], her bakmdan önemli bir konudur. Bizim bu konu üzerinde, Milli Birlik Komitesi'ne teklifte bulunmamız kadar tabiî bir şey olamaz. Bugünkü şartlar içinde bu konuyu tetkik etmek salâhiyetinin kendisine âid olup olmadığı husûsu, ayrıca düşünülmesi icab eden bir mevzudur. Biz bu konuda bir karar alıp, teklif yapmak durumundayız. Fehmi Yavuz arkadaşım, "ölüm kalım meselesi mevzuu bahis olmadıkça..." [diye] buyurdular. Ölüm kalım meselesi, çok kuvvetli bir mesele ve ifade olmakla beraber, üniversite ile ilgili meselenin de, hakikaten ehemmiyetli olduğu üzerinde durmak istiyorum. Ölüm kalım mânâsına alınıyorsa, üniversite ile ilgili olan mesele, hakikaten çok önemli bir meseledir ve Milli Birlik Komitesi'nin bu mesele üzerine son defa eğilmesinde büyük fayda vardır. Çünkü, başlamış olan bir muamelenin son safhası [olarak] telâkki olunabilir. Bu bakımdan endişe duyuyorum [ve] bu endişemi de bu münâsebetle ifade etmek istiyorum.

[ÂMİL] ARTUS: Şuradan hareket etmek lazımdır: 27 Mayıs'ta meşruiyetini kaybetmiş olan bir idareyi devirip, iktidarı Türk ulusu adına eline almış olan kimdir? Türk Silahlı Kuvvetleri... Türk Silahlı Kuvvetleri, bu iktidarın kullanılmasına kimi memur etmiştir? Milli Birlik Komitesi'ni... Orijininde, menşeinde yasama ve yürütme yetkisini elinde bulunduruyordu. Nitekim, inkılâbın ilk günü, ikinci [ve] üçüncü günleri, Milli Birlik Komitesi'nin aldığı birçok kararlar, hem teşrii, hem de icrâî mâhiyettedir. Hatta bu vaziyet, 1 sayılı anayasaya, [tâ] 12 Haziran [1960]'a kadar devam etmiştir. Buna mukâbil, Milli Birlik Komitesi'nin yürütme yetkisini kullanmak üzere tayin ettiği, teşkil ettiği hükûmet de, 12 Haziran [1960]'a kadar birçok teşrii

mâhiyette karar vermiştir. Yani bu devrede, 27 Mayıs[1960] ile 12 Haziran [1960] arasında teşrii ve icrâî salâhiyetler, her iki organ tarafından [ve] karışık olarak kullanılmıştır. Onun içindir ki, 1 sayılı anayasanın sonunda bir madde vardır. Bu madde ile, "gerek Milli Birlik Komitesi [ve] gerekse hükûmet tarafından alınmış olan tedbirler mûtebedir" den[il]miştir. Menşeinden itibaren yasama yetkisini elinde bulunduran Milli Birlik Komitesi, şu veya bu mülâhaza ile, "ben, bir Temsilciler Meclisi kurmaya ve bu Temsilciler [Meclisi] kurulduktan sonra [da], yasama yetkisini onunla birlikte kullanmaya karar verdim" diyor. İşin aslı budur. Bunun böyle olduğunu bütün milletçe biliyoruz. Milli Birlik Komitesi demiyor ki, "bugünden sonra yasama yetkisini hâiz değilim..." Onun dediği, "Temsilciler Meclisi'ni kurmaya karar verdim. Temsilciler Meclisi kurulduktan sonra [da] onunla birlikte çalışacağım..." [Artık] "Temsilciler Meclisi yokken, yasama yetkisini hâiz değildir" demenin yeri olmamak lazım gelir. Milli Birlik Komitesi, bu yetkiyi herhangi bir makama vermemiştir. "Hâiz olduğum salâhiyeti", otolimitasyon, kendi kendini tahdit suretiyle [ve] "bu kanunun neşrinden 21 gün sonra, Temsilciler Meclisi ile birlikte kullanacağım" diyor.

İşi bu zâviyeden mütâlaa ettikten sonra, durum gayet âşikârdır. [Zaten] 42. maddenin [de] vâzı sebebi şudur. Derhatır buyuracaksınız [ki], Temsilciler Meclisi'nin hâiz olduğu yetkilerle Kurucu Meclis'e âid olan salâhiyetler memzuçtur. Biz de aynı şekilde kabul ettik. "Bu kanun, yayımı tarihinde yürürlüğe girer" demek lazımdı. Aksi takdirde sehîm yapılamaz. Fakat sonradan seçim hükümleri ayrı bir kanunda toplanınca, Milli Birlik Komitesi, pek isâbetli olarak bizim düşünmediğimiz bir işi düşünerek, ayrı seçim kanunu yapmıştır. Ayırma yapmak icab ederdi. Kanunun lafzına bağlanmaya mahâl yoktur. İşin ne şekilde inkişâf ettiğini göz önünde bulundurmakla, biz bu neticeye rahat rahat varıyoruz. "Temsilciler Meclisi, 21 gün sonra toplanır ve [MBK], yasama yetkisini 21 gün sonra Temsilciler Meclisi ile birlikte kullanır" diyor. Fehmi Yavuz arkadaşım, "zarûrî değilse, kanun çıkarmayalım" diyor. Aksine... [Bu], çok lazımdır. Çıkması lazım olan acele kanunlar [kanun tasarıları] vardır. Bugün halâ İnkılâp Hükûmeti'nin çıkarmak mecbûriyetinde olduğu acele kanunlar vardır.

"Bu mevzuu, bizim mevzumuz değildir" meselesine gelince... Cevâben diyeceğim ki, bakanlar kurulunun ne düşündüğünü Milli Birlik Komitesi

merak edebilir. Bu itibarla, bunu burada konuşmak çok faydalıdır. Herhangi bir şekilde bir tereddüt hâsıl olursa, Kurucu Meclis toplandıktan sonra müşterek bir karar alınabilir. İleride anayasaya aykırı olma itiraz ve şâibesini [de] ortadan kaldırır.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Oniki arkadaş konuştu. Bir kanun münâsebetiyle mevzuun görüşüldüğü, Adalet Bakanımız tarafından, Milli Birlik Komitesi'ne bildirilsin... Müzâkereyi [artık] daha fazla uzatmayalım... Adalet Bakanı, Milli Birlik Komitesi'ndeki arkadaşlarla konuşsun...

[FEHMİ] YAVUZ: Efendim, meseleyi ikiye ayırmak lazımdır. Bakanlar kurulu olarak tasarıları hazırlamaya devam edeceğiz. Kalıyor Milli Birlik Komitesi'nin durumu... Milli Birlik Komitesi, Âmil [Artus] Bey'in buyurduğu gibi, otolimitasyona gidebilir de, gitmiyebilir de... Biz burada istişâre ederek, Milli Birlik Komitesi'ne teknik yardımda bulunuyoruz. Kanun tasarısını nasıl bir heyet hazırlamışsa, böyle bir meselede ihtilaf çıktığı zaman, bir merciden yine bir fetvâ almak icab eder. Misâlimi veririken, "artık kanun çıkaramayacağız" dedik. Onu da arz ettim.

Hayatî meseleye gelince... Üniversite meselesi hayatîdir. Zâtı âliniz başkanlık ediyordunuz. 2 Kasım [1960] günü ben gündem hazırlanırken rica ettim [ve] mesele gündeme alındı. Nihayet, devlet başkanımız, "mesele hâllolundu" dediler. Bugün aradan 50-52 gün geçmiştir. Şüphesiz aradaki zaman boşa geçmiş sayılmaz. Fakat daha onbeş gün geçmesine gönül râzı olmuyor. Bunun hayatî olup olmadığı husûsunda bir fikrimiz yoktur. Kanun vâzıı olarak, ellerinde çeşitli hükümler koymak imkânı mevcutken, koymamışlar... Milli Birlik Komitesi, yasama salâhiyetinin devam edip etmediğine kendisi karar verir. Biz de icab ederse istişârî mâhiyette mütâlaamızı veririz.

BAŞKAN FAHRİ ÖZDİLEK]: Âmil [Artus] Bey'den rica ediyoruz. Milli Birlik Komitesi'ndeki arkadaşlarla konuşsunlar... Biz bir taraftan tekliflerimizi mûtadan yapmakta devam ederiz. Normal olarak işlerimizi yürüteceğiz. Bayındırlık Bakanlığı'nın 1.000.000 Lira'lık bir münâkale işi var[dır]. Ancak bundan evvel Hayri [Mumcuoğlu] Bey'in bir meselesi mevcut[tur]. Bazı vatandaşların mürâcatları vardır. Bu itibarla sözü Hayri [Mumcuoğlu] Bey'e veriyorum.

[HAYRİ] MUMCOĞLU: Birçok vatandaşların tevâli edip duran müracaatları vardır. Bunlar, yaptıkları işler mukâbilinde muhtelif miktarlarda alacaklı olduklarını, bu alacaklarını sureti kat'îyede alamadıklarını ve bu yüzden [de] iktisadi faaliyetlerinin felce uğradığını [ve] buna mukâbil, kendilerinden alacaklı bulunan bankaların [ise], bilhassa sene sonu olması münâsebetiyle, kendilerini tazyik ettiklerini ileri sürerek, devletin [bu duruma] bir çâre bulmasını isterler. Taleplerinin bir hâl şekline bağlanmasının uygun olacağını ifade ediyorlar [ve] diyorlar ki, "Bankalar [bizi] tazyik ettikleri gibi, üstelik ihtiyacımız olan parayı kendilerinden kredi suretiyle de alamıyoruz. Bizim bankalara bağlı olmamız, taahhüt ettiğimiz diğer işleri de sektedar etmektedir. Hiç olmazsa belediyenin bize olan borçları için bir çâre bulunsun ve bankalar, fâiz ve masrafları bize âid olmak üzere, kredi açsınlar... Borcun nakli ve alacağın temkili muamelelerine tevessül olunsun... Bizi bu sıkıntıdan kurtarın... Aksi halde, biz çok ağır muamelelere mâruz kalacağız [ve] iktisadi faaliyetlerimiz felce uğrayacaktır." Belediye [ise], "Sureti kat'îyede mali imkânlarımız müsâit değildir. Nereye isterseniz, oraya müracaat edin..." diyorlar. Benim mâruzâtım [da], bu vatandaşların ıstırap ve dileklerini heyeti celileye bildirmekten ibaret olacaktır.

[EKREM] ALİCAN: Yalnız Ankara Belediyesi'nden mi?

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Ankara Belediyesi'nden alacağını tahsil edemeyenlerin adedi 25-30'u buldu. "İstanbul da aynı şekilde" diyorlar. Ama bize bilhassa Ankara Belediyesi intikal etti.

[MEHMET] BAYDUR: Ne kadarmış?

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Gelenlerin bir kısmı 400.000 [Lira], bir kısmı [da] 100.000 Lira alacağı olduğunu söylemektedir. 100.000 Lira'dan aşağı [alacağı] olanına [henüz] rastlamadım. Dün gelenlerden beş kişi, belki mübâlâğalı konuşuyorlar[dı]. Bilmiyorum... Fakat, "cebimizde beş para kalmadı" diyorlar.

[EKREM] ALİCAN: Hayri [Mumcuoğlu] Bey arkadaşım, bu çeşit hâdiselerle pek sık karşılaşmadıkları için olacak, fazla heyecanlanmışlar... [Kendisine] "Ankara Belediyesi müteahhidiyiz" diyen bu heyet, bir ay kadar evvel bana [da] geldiler ve dert yandılar. Kendilerine alacaklarının

miktârını sordum. “13.000.000 Lira” dediler. İşçilerin ücretlerini ödeyemediklerini [ve] bankaların [da] takibatına mâruz kaldıklarını söylediler. Ben kendilerine mümkün olduğu kadar müzâhir olacağımı ifade ettim [ve] “Mart [ayı] başına kadar sabırlı olun” dedim. “Şimdilik size ödenmek üzere, Ankara Belediyesi’ne 500.000 Lira verelim... Bu paralarla işçilerin ücretlerini ödersiniz... Mart [ayın]a kadar da dişinizi sıkın[ız]... Yeni bütçede her ay Ankara Belediyesi’ne 1.000.000 Lira vermek niyetindeyiz. Bu paralarla alacaklarınız tesviye edilir.” diye ilâve ettim [ve] mutâbık kaldık. “Bankalara söyleseniz de, bizi sıkıştırmasalar” dediler. Ben de, “onu da Ankara Vâlisi’ne[771] ve içişleri bakanına söyleyin...” dedim.

[Maliye eski Bakanı Hasan] Polatkan’ın kredi yolsuzluğu, Yassıada’da[772] mevzuu bahis oluyor. “Maliye Bakanı, bankalara tesir etmiş...” diyorlar. Beş sene sonra aradaki hâdiseler unutulur. Ekrem Alican ile müteahhidler karşı karşıya kalır. “Ekrem Alican müteahhid falancayı bankaya göndermiş ve onun için tavassutta bulunmuş...” diye mevzu olur. Bu itibarla, “Ankara Vâlisi’ne müracaat edin[iz]” dedim. Ertesi günü Vâli geldi. Onunla [da] konuştuk [ve] mutâbık kaldık. “Her ay 300.000 [Lira] vereyim de, 2.000’e yakın müteahhid de Mart [ayın]dan itibaren belediyeye her ay vereceğimiz birer milyon Lira’dan alacağını alır...” dedim. Bu meselenin esâsı budur. Sene sonu yaklaştıkça, bankalar borçlularını sıkıştırırlar. Borçlular da, alacaklı olduğu kimseleri [sıkıştırırlar]. Bence hükûmet olarak bunun üzerinde durmamak lazımdır. Ankara Valisi veya içişleri bakanı, müteahhidlerin hangi bankalara borçları varsa, o bankaya husûsî olarak ricada bulunsunlar... İdâre etsinler... Mart ayı da böylece gelir.

[FEHMİ] YAVUZ: Efendim, belediyelerden bize birçok müracaatlar oluyor veya işadamları gelip, “alacağımız var, [fakat] alamadık” diyorlar. Bankalara olan borçlarının tecili husûsunda tavassutumuzu istiyorlar. Konsolidasyon kanunu çıktı da, bir miktar ferahlık yarattı. Bugün için İstanbul [ve] Ankara gibi büyük belediyelerin, kendi kaynakları ile idamei hayat etmelerine imkân yoktur. En son İstanbul’a 100.000.000 Lira verilirken, bunun 10.000.000 Lirası’nın Ankara’ya ayrılması istendi. Fakat ayıramadılar. Bilmiyorum, bu 100.000.000 Lira verildi mi?

[EKREM] ALİCAN: Tabiî...[Zaten] onunla idare ediyorlar...

[FEHMİ] YAVUZ: 100.000.000 Lira'yı bir tek belediyeye veriyoruz. Ankara'ya bir tek kuruş bile vermiyoruz. Belediyeler ile Hazine veya Maliye [Bakanlığı] arasındaki münâsebetleri bir esâsa bağlamak lazımdır. Ekrem [Alican] Bey'in, bir miktar yardımla kendilerini idare etmeleri ve mali yıldan itibaren [de] muamelelerine şekil vermeleri yolundaki mütâlaasına, ben de iştirâk ediyorum. Konsolidasyon kanunu tatbik edildiği takdirde, biz biraz daha ferahlıyacağız. Belediyelere yardım edebileceğiz. Belediyeler, alışmışlardır; kendi kaynaklarını hiçbir suretle harekete geçirmez[ler ve hep] merkezden yardım isterler. Bu zihniyetle mücadele etmek zorundayız. Hatta bu hususta ben bir radyo konuşması yapmak ve yazı yazmak niyetindeyim. Belediyelerle merkezler arasındaki münâsebetleri düzenlemek lazımdır. Mahalli idareler kendi kaynaklarını gözönüne almazlar. [Belediyelere bütçeden] onyedi senede [toplam] 600.000.000 Lira'dan fazla tahsis edilmiştir. Konsolidasyonla bunu elâstikî hâle getirmek istiyoruz. Bir taraftan beldiyeler kendilerine çeki düzen verirken, bir taraftan da merkez yardımını bazı esaslara bağlarsak, belediyelerin amme işlerini daha iyi surette [görebilecekleri] bir hâle getirilmeleri mümkün olur. İdeal hâl çâresi, bugün için hemen bulunabilecek gibi görünmüyor.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Yassıada'da [Maliye eski Bakanı] Hasan Polatkan için yapılan muhakemenin birkaç sene sonra Ekrem Alican için de ihtimal dahilinde bulunduğunu [Ekrem] Alican söyledi. [Bunu] "içişleri bakanı [yapsın..." diyor. İçişleri bakanı da aynı düşüncenin altında kalacak olursa, ne olacaktır?

[MEHMET] BAYDUR: İkisi arasında müşâbehet bulmak güçtür. Burada Ankara Belediyesi'nin borcundan ötürü müşkül duruma giren müteahhidlerin müracaatı mevzuu bahistir. Bana söylendiği zaman, hiç çekinmeden, Ziraat Bankası Umum Müdürü'ne telefon ettim. "Diğer bankalar yaparsa, ben de yapmaya âmâdeyim" dedi. Diğer bankalar ne yaptılar, bilmiyorum. Mâlî usûllere uymayabileceği ihtimalini de göze alarak, ben bu husustaki düşüncemi arz etmek isterim... Bilmem nasıl bulursunuz? Nakdî imkânları mevcutsa, İller Bankası, müteahhidlerin alacaklarını, Ankara Belediyesi'ni borçlandırmak suretiyle, onlara ödese ve diğer bankalar da, İller Bankası'nı destekleseler... Müteahhidler de bu suretle aradan çıksalar... Böyle bir formül işlemez mi?

[EKREM] ALİCAN: İlk mâruzâtımda da belirttiğim gibi, yılbaşına kadar bu hususta bir sureti tesviye, husûsî olarak bulunabilir. Mehmet [Baydur] Bey arkadaşıma cevâben arz edeyim ki, ben yapamam... Ama içişleri bakanı, bu hususta bankalara resmen yazı bile yazabilir. "Ankara Belediyesi'nin borçlarını ödeyemiyoruz. Alacaklı müteahhidlere bankanızca suhûlet gösterilmesini rica ederim." diyebilir. İller Bankası'nın imkânları kısırdır. Ama Ziraat Bankası finanse edebilir. Mâlî yılbaşına kadar idare edilebilir.

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Bana gelen vatandaşlar, başbakanlığa, Sayın Başkanımıza gelenlerdir. Onun emri ile dinlediğim vatandaşlardır. Bu müteahhidlerin sıkıntıları, bankaların kendilerini tazyik etmeleri dolayısıyladır. Bu müracaatlar bu hafta içinde de tevâli edecektir. Ekrem [Alican] Bey'in söylediği veçhile, bir şekli hâl bulunursa, zaten "fâizini vermeye hazırız" diyorlar.

[MEHMET] BAYDUR: Ekrem [Alican] Bey'in formülü yerindedir. Fakat şöyle bir formül daha iyidir kanaatindeyim: Yapı ve Kredi Bankası, serbest bir bankadır. Buna doğrudan doğruya yazı yazmak doğru olmaz. Ama Ziraat Bankası için Ticaret Bakanlığı'na keyfiyet yazılır ve Ticaret Bakanlığı da bunu aktarır.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Burada bir nokta vardır. Müteahhide böyle bir imkân verildi mi, müteahhid, Ankara Belediyesi'nden olan bilfarz 300.000 Lira'lık alacağını teker teker her bankaya karşı dermeyân edecek ve beş bankaya bunu yaptığı takdirde ise, 1.500.000 Lira'lık bir iş imkânı kazanmış olacaktır. Bankalar kendi aralarında rekâbet hâlinde de bulunduklarına göre, içlerinden birisi alacağını tahsil ederse, diğer bankaları da müşkül duruma sokmuş olacaktır.

[BEDRETTİN] TUNCEL: Arz ettiğim mesele gündemimizde mevcut ise, sırası geldiği vakit konuşmak isterim...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Bu mevzuu, İçişleri Bakanlığı'ndan alakalı Bakanlıklara teklif ettirmek suretiyle kıymetlendireceğiz. [İçişleri] Bakanı [toplantıda] olmadığına göre, İçişleri [Bakanlığı] Müsteşarı'na söyleyeceğim.

Diğer mevzua geçiyorum... Türk Eğitim Derneği[773] ile ilgili bir müracaat oldu. Nâsır [Zeytinoğlu] Bey'de bir yazı vardır. İzâh edecektir.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bakan arkadaşlarımın ekseriyetinin mâlûmu olduğu üzere, Tük Eğitim Derneği diye bir dernek vardır. Bu derneğin Ankara'da kız ve erkek koleji[774] vardır. Burayı idare eden [ve] destekleyen, bu dernektir. Bu dernek, Ankara'da, kız ve erkek olmak üzere, 5.000 civârında talebe okuturken, diğer vilâyetlerimizde de 1.000'e yakın talebe okutmaktadır. Binâenaleyh, bu derneğin bugün okutmakta olduğu talebe adedi, 6.000'dir. Bu hâli ile Milli Eğitim Bakanlığı'na büyük bir yardımcı vaziyetindedir. Bu dernek olmasaydı, Milli Eğitim Bakanlığı, 6.000 talebe ile daha karşılaşacaktı. Bu derneğin mali durumu maalesef bugün perişândır. Bunun sebebini tahkik ettim. Vardığım netice şudur: On senelik icraatında ayağını yorganına göre uzatmamıştır. Emlâk Kredi Bankası, Hazine arazisi üzerine kız kısmını inşâ etmiş... 6.000.000 Lira'ya mâl olmuş... Bugün on para almasına imkân yoktur. İçinde 2.500 talebe okumaktadır. Bununla beraber bu, bugün için bir münâkaşa mevzuu değildir. İleride hâl çâresine bakılacaktır. Ekim [ayı] taksidi, [daha] Mayıs ayında velilerden tahsil edilmiş ve harcanmış[tır]. Bugün açık 909.000 Lira'dır. Kolejde bir takım ecnebi hocalar [da] çalışmaktadır. Bu hocaların maaşlarını dahi verecek durumda değildir. En son, "1 Ocak'a kadar [ancak] dayanabiliriz. Hiç olmazsa ilk ağızda 500.000 Lira'ya şiddetle ihtiyacımız var[dır]." diyorlar. Bir ay sonra da 409.000 Lira istiyorlar. Acilen yapılması lazım gelen bir yardımdır.

Bunun dışında, Milli Eğitim Bakanlığı yaptığı bir tâmimle, taksitlerden 50 Lira eksik alınmasını tebliğ etmiş... Bu da, bütçelerinin 250-300.000 Lira kadar eksilmesini mûcib olmuş... Milli Eğitim Bakanlığı, evvelce indirmiş olduğu bu 50 Lira'nın yeniden tahsilini muvafık görür mü, [yoksa] görmez mi?

Bir de şu husus var: Bir laboratuvar istiyorlar. Bu hususta Milli Savunma Bakanı Paşama rica ettim. Ellerinde mevcut ve fazladan bulunan bu gibi laboratuvar malzemelerini bu türlü liselere devredeceklerini söylediler.

Şimdi bu 909.000 Lira nasıl bulunabilir? Kanaatimce bu yardımı muhakkak surette yapmak lazımdır. Aksi halde, 1 Ocak [1961]'den itibaren mektebin kapılarını kapamak ve talebelerini [de] meydanda bırakmak

mecbûriyetindeyiz. Bilmiyorum, bakan arkadaşlarım ne düşünüyorlar? Kendilerinde bir yardım yapılmaması fikri mi, yoksa müesseseyi kurtarma fikri mi hâkimdir? Bu ikinci fikir hâkim olduğu takdirde, benim tekliflerim olacaktır. Bu itibarla evvelâ bu hususta bir mutabakata varılması lazımdır.

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ] AŞKIN: Bu mektep, iyi bir mekteptir. Ancak, Nâsır [Zeytinoğlu] arkadaşımın da temas ettiği gibi, iyi para veremediği için, maalesef iyi hoca da getiremiyor. Şimdi anliyoruz ki, kendisi muhtâç iken, 1.000 talebeyi de dışarıda okutmaktadır.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Türk Eğitim Derneği'nin faaliyeti, Türkiye'ye şâmildir. Derneğin gâyesi, yalnız koleji idame ve idare etmek değildir. Türkiye çapında faaliyet göstermek mecbûriyetindedir.

[BEDRETTİN] TUNCEL: Bu Türk Eğitim Derneği, fiilen Ankara'daki Maarif Koleji'ni[775] desteklemektedir. Belli [ki], işi buradaki Maarif Koleji'ni beslemek ve geliştirmektir. Bütçesinin % 90'ının sarf yeri burasıdır.

[FETHİ] AŞKIN: Mektep, leylî talebelerden yıllık olarak 3.500 Lira alır. Bu miktârın içinden 50 Lira'nın alınmaması, büyük bir kıymet ifade etmez.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Yatılı 3.515 [ve] nehari 1.150 Lira'dır. Bir senede aldığı para [ise], 6.613 Lira'dır.

[FETHİ] AŞKIN: Binâları ikmâl edildiğine göre, bundan sonra yatırım masrafı olmayacaktır. Bu mektebin bir derdi [de], bahçesinin olmayışıdır. Erkekler kısmının bahçesi yoktur. Bahçesinin kifâyetsiz olması dolayısıyla [da], çocuklar itişir kakışırlar. Civârında boş arsa vardır [ve bunu] mektebe katmak [da] mümkündür. Sonra yanından pis suların aktığı bir dere[776] vardır. Bunu da kapatmak lazımdır. Çocukların sıhhatine zarar vermektedir. Şimdiki mektep idaresi, çok büyük bir dikkatle çalışıyor. Yalnız biz talebe velileri, her kusûru kendi çocuğumuza değil de, idarecilere bulduğumuz için, her toplantıda öğretmen ve idare edenlere hücumda bulunuruz. Şimdiye kadar mektebin idaresi, imtiyazlıların çocukarının sınıflarının geçirilmesi istikâmetinde olmuş ve [bu durum], hakikaten kötü neticeler tevlid etmiştir. Fakat şimdiki idarede böyle bir şey yoktur. Gayet büyük bir titizlikle çaşıyorlar. Çocuklar da bunu anlamışlardır. Ciddi bir mektep

hâlinde yürüyor. Bu sene Mülkiye Mektebi’nin giriş imtihanlarında bu mektebin talebeleri büyük bir başarı sağladılar. 909.000 Lira’lık ufak bir yardımdır. Ekrem [Alican] Bey’in himmet edeceğine de şüphemiz yoktur. Güzel bir mektebi ortaya koymak zordur. İyi ve sağlam temellere müstenid bu müesseseyi yürütmek için, 900.000 Lira’ya ihtiyaç varsa, bu, temin olunmalıdır.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Ben idarecilerden, 909.000 Lira temin edildikten sonra, mektebin [artık] kendi kendini idare edebilecek duruma girip girmeyeceğini [de] sordum. Benim üzerimde çok iyi bir intıbâ bırakan mektep müdürü albaylıktan mütekâit Burhan Bey, bana, “Bu parayı acil olarak bize temin edin[iz]. Size söz veriyorum, bu mektep kendi kendini idare edecek ve hatta kâr da sağlayacaktır.” dedi. “Arzu edilirse, ben aynı şartlarla, müteahhid olarak devralmaya da hazırım...” diye de teminat verdi. Binâenaleyh, bizim yapacağımız 909.000 Lira’lık yardım bir defâya mahsus olacaktır. 6.000.000 Lira’lık gayri menkûl borcu hariç... Onun da bankalarla hâlledilmesi lazımdır.

[EKREM] ALİCAN: Özür dilerim... Çok müşkül şartlar altında kalıyorum veya “hayır” demek gibi antipatik konuşmalar yapmak mecbûriyeti hâsıl oluyor. Nâsır [Zeytinoğlu] Bey arkadaşım da kusura bakmasınlar... Karşı taraf, kurnaz hareket etmekte [ve] kendilerini iknaa muvaffak olmuş bulunmaktadır. Türk Eğitim Derneği, şüphesiz pek faydalı bir iş yapmaktadır. Bunlar, her zaman mümkün olduğu kadar fazla yardım koparmaya çalışırlar. Derhal kapanıyormuş gibi görünerek, Ocak ayı başında 909.000 Lira’yı koparmak isterlermiş gibi geliyor bana... Bu derneğe [zaten] her yıl muayyen yardımlar yapılmaktadır. Yardımlar kısmında mevcuttur. 250.000 [Lira] mıdır, 500.000 [Lira] mıdır, hatırlamıyorum... Ama bu miktarda bir yardım almaktadırlar. Mümtaz Tarhan[777] Sayıştay Başkanı iken veya mebusken, ne yapar yapar, bu yardımları koparırdı. Şimdi de Türk Eğitim Derneği’nin idarecileri aynı metodu kullanıyorlar. Mesele, endirek [“indirect”] [dolaylı olarak] olarak bana da intikal etti. “Yardımlar kesilmemeli[dir]” diye... 909 .000 Lira olarak değil; ama imkânlarımız müsâit olarak, geçen seneki had dahilinde bir yardım yaparız... Nâsır [Zeytinoğlu] Bey arkadaşım, “bir seneye mahsustur” diyorlar. Her zaman [böyle] söylerler. [Fakat bir kez] yardımı kopardılar mı, ertesi sene Ocak ayı geldiğinde, [yine] bir [başka] SOS ile,

“batacağız, yetişin...” derler. Bu seneki bütçeye 900.000 Lira koyacağımızı zannetmiyorum. Bütçeyi henüz bağlayamadım. İmkânlarımızla mütenâsip olarak bir yardım koyacağız.

[BEDRETTİN] TUNCEL: [Fahri Özdilek] Paşam, prensip itibariyle böyle güzel bir müesseseye yardım etmek vazifemizdir. Ümitsiz bir vaziyet varsa, bunun tetkik edilmesi gerekir. Acilen yapılması lazım gelen bir yardım mevzuu bahisse, kaynağının behemehâl araştırılması lazımdır. Biz, Milli Eğitim Bakanlığı olarak, böyle bir yardımın yapılmasını prensip itibariyle kabul ediyoruz. Önümüzdeki yılda bu müesseseye daha fazla yardım yapılmasını isteyeceğiz.

Bir noktaya temas buyurdular: “Özel okulların taksitlerinde 50 Lira indirildi” dediler. Böyle bir indirme yapılmıştır. Fakat istisnai olarak Türk Eğitim Derneği talebelerinden alınan taksitlerden bu 50 Lira’ların kesilmemesi için tebligat yapabiliriz. Hatta bütün bu gibi mekteplere şâmil olan karardan [da geri] dönebiliriz. “50 Lira’lar alınmaya devam edilsin...” diyebiliriz. Bu da bugünkü şartlarda kendilerine bir ferahlık verebilir. Esâsen evvelki karardan rücû için bazı esbâbı mûcibeler [de zaten] düşünülüyor.

[FETHİ] AŞKIN: Bu mektebin sıkıntıya düşmesinin bir sebebi de, talebe velilerinin taksitleri[ni] geç vermesidir. Mektep idaresi, talebelere yemek vermek mecbûriyetindedir. Bu itibarla borca giriyor [ve] fâiz ödemeye de mecbur kalıyor. Yeni idare, evlerimize mektup gönderip, taksitleri tediye edilmeyen talebelerin derse alınmayacaklarını ihtâr ediyor. Yeni idare, çok iyi teşebbüsler yapmaktadır. Kendilerini takviye etmek lazımdır.

[MEHMET] BAYDUR: Meseleyi o kadar izâm etmemek icab eder. Bu gibi müesseseler, maarifimize hizmet ediyorlar. Bunlara hissî bağlarla bağlılığımız vardır. Bu müesseseyi de takviye etmek zarûreti mevcuttur. Para nereden gelecektir? Bütçe ile yapılan yardım, normal yardımdır. Şimdi istenen 909.000 Lira [ise], fevkâlâdedir [ve] munzamdır. Bu yardım için ben iki kaynak düşünüyorum: Birisi, 83.000.000 Lira’lık Amerikan karşılık paralar fonundan... Teknisyenleri ile müzakereye geçip, hemen ve acilen bir 400.000 Lira sağlanmasıdır. İkincisi ise, Pâris’e gitmezden [gitmeden] onbeş gün evvel, İngilizlerle bir kültür anlaşması imzalanmıştır. Mutâbık kalınacak [olan] muhtelif projelere yardım yapmayı taahhüt etmişlerdir.

Esâsen İngilizler, Maarif Koleji ile yakından da alakalıdırlar. İstenilen yardım sağlanır. Bu suretle Ocak ayında mektebin kapanması ihtimali bertaraf edilmiş olur.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Ben evvel emirde, bir yardımın kabul edilip edilmeyeceği husûsunda bir kararına [karara] varılmasını istirhâm etmiştim. Eğer yardımın yapılması kabul ediliyorsa, kaynakları hakkında ben de mümkün gördüklerimi arz edeceğim. Bir kere, ICA yardımından istifade edilebilir. İngilizlerden de yardım sağlamak mümkündür. Yalnız paraların nasıl bulunabileceğine geçmeden evvel, biraz daha izahat vereyim...

Evvelce bu dernek, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nden ve devletten yardım görmekteydi. İnkılâptan sonra bu yardımların büyük bir kısmı kesilmiştir. Açık, buradan tahassül ediyor. [Türkiye] Kömür İşletmeleri'ne 100.000 Lira borçları varmış... [Türkiye] Kömür İşletmeleri, tahsili cihetine gitmiş... Başka yerlere de borçları var. Bu itibarla Ocak ayı başında kapanması muhtemel[dir].

Paranın bulunması mevzuundan evvel, ben şu noktai nazarımı arz etmek isterim: Mektebin çarkları, taşıma su ile döndürülmektedir. Bir dernek kurulmuş... Gelirini nereden temin eder? İktisadi Devlet Teşekkülleri'nden.... Devlet'ten... Buna şahıslar yardım ediyor mu? Hayır... Müesseseler yardım ediyor mu? Hayır... Meselâ, Kızılay para verir mi? Bir rakam veremediler. 909.000 Lira'yı bugün için bulsak da, önümüzdeki senelerde yeni taleplerle geleceklerdir. Bu bakımdan, Koleji, dernekten ayırmak icab eder ki, iş kökünden hâlledilmiş olsun... Bu, mümkündür. Benim kanatimce, bunu bir esâsa bağlamak lazımdır.

Mâdem ki, 50 Lira'ların alınmasını Milli Eğitim Bakanı münâsip görüyor, işin 250-300.000 Lira'lık kısmı hâlledilmiş demektir. Bütçe ile yardım Mart [ayın]da başlayacağına göre, Mart [ayın]a kadar olan devre için [de] ben şöyle düşünüyorum: Üniversite talebelerinin yurt ihtiyacını karşılamak üzere bir miktar para toplanmıştır. Miktar 1.500.000 Lira kadardır. Buradan, bunun mesûliyetini zâtı âliniz yüklendiğinize göre, emir buyurursunuz, 500.000 Lira'lık bir yardım yapılır. Arkasından [da] Maliye Bakanı'nın yardımı gelir [ve] arkasından da 50'şer Lira'lar tahsil edilir ve mesele hâlledilmiş olur.

[MEHMET] BAYDUR: Ben 50 Lira tenzilât kararını takdirle karşılıyorum. Bundan rücû edilmemelidir. Yeni bir konjonktüre girmiş bulunuyoruz. [Artık] bu noktada durmak lazımdır. 50 Lira tenzilât davası, yalnız Kolej'in davası [da] değildir. ("Yekûnu az tutmuyor" sesleri...) Ama alacağınız karar, yalnız bu mektebe münhasır olacak [da] değildir. Aslında gayet iyi bir tedbirdir. Mektep idareleri üzerinde terbiyevî bir tesir yapmaktadır. Nâsır [Zeytinoğlu] Bey'in teklifinin kabulü, ileride bizi tenkitlere mâruz bırakabilir. Benim teklifim, sürâtle hâlledilebilecek mâhiyettedir. Üç, dört gün içinde pekâlâ hâlledilebilir. Bütçeden yapılacak yardımlar, onların zaten hesâba aldıkları [ve] bekledikleri paralardır. Onlar, "1961 yılında bütçeden şu kadar yardım göreceğiz" diye hesaplamışlar ve kendi bütçelerine bu rakamı koymuşlardır. Nâsır [Zeytinoğlu] arkadaşımın dediği gibi, bunların statüleri yapılsın... Elde bulunan paraya el atmaktansa, kolayca para temin edilebilecek [olan] kaynaklardan yardımın yapılması, daha tercihe şâyândır.

[FEHMİ] YAVUZ: Acil tedbirler almak lazım[dır]. Kömür parası veremiyorlarmış... Yiyecek maddeleri verenler [de], kredilerini kesmişler... İlk anda 500.000 Lira temin edilir. Ben bir yol daha düşünüyorum. Ziraat Bankası Kolej'de birkaç yüz talebe okutur...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Ziraat Bankası, şimdiye kadar 500.000 Lira kadar yardım yapmıştır. Ziraat Bankası mensubine âid çocuklar, bu paraya mahsûben burada okuyorlarmış...

Üçüncü olarak... Amerikan ve İngiliz yardımından nasıl faydalanabiliriz meselesi vardır. Daha evvel şöyle diyeyim... Bugün mektep, kendi kendine yetecek hâle gelmiştir. Bir laboratuvar mevzuları vardır. Onun da hâllinde [Ulaştırma Bakanı ve MBK üyesi Tümgeneral Sıtkı Ulay] Paşam müzâhir olacaklar[dır]. Bu suretle [de], kendi yağları ile kendileri kavrulur hâle gelecekler[dir].

[FEHMİ] YAVUZ: Maliye Bakanı olarak Ekrem [Alican] Bey'in [de] hakkı vardır. Her sene bütçe hazırlıkları sırasında gelirler [ve] "şöyle müşkül durumdayız" derler. İnşallah bu sene [artık] böyle yapmazlar. Bu kere vereceğimiz 909.000 Lira ile bu müessese bir daha Hazine'ye müracaat eder halde olmaktan çıkar. Fakat ben tekrar yardım istemeyeceklerine [de] kaani değilim. Bugünkü durumu da kurtarmak lazımdır. Bunun çeşitli imkânları vardır. Bugün muhtelif imkânlardan faydanılarak, kendilerine

500.000 Lira yardım edilir ve elleri genişlediğinde, Hazine'den yardım gördüklerinde, borçlarını öderler. Milli Eğitim Bakanlığı'nın teftişi, herhalde [sadece] eğitim bakımından olmaktadır. Bir de mali cepheden, Maliye [Bakanlığı] tarafından bu müessesenin mali durumu ("Teftiş var" sesleri...) teftiş edilmekte ise, bunların raporunun tetkiki ile, kurtarıcı uzun vâdeli yardım yaparız.

[EKREM] ALİCAN: Bendeniz, Mehmet [Baydur] Bey gibi düşünmüyorum. Sembolik de olsa, tenzilât iyi bir şey... Ama 50'şer Lira'ları almak suretiyle, 250-300.000 Lira'yı da tahsil etmek mecbûriyeti var. Bu 50 Lira'lar alınırken, "Bundan başka alınmayacaktır. Ücretlere zam yok..." denir. Bence 3.000 Lira veren talebe velisi için, 50 Lira noksan veya fazla vermenin ehemmiyeti yoktur. Bundan sonrası için [de], zam, daha doğrusu ücret meselesini, bir prensibe ve esâsa bağlamak faydalı olur. Arkadaşım, "83.000.000 Lira'lık karşılık paralardan..." diyor. [Fakat] karşılık paralar fonunda Türk parası birikmiyor.

[MEHMET] BAYDUR: 83.000.000 Lira ayrılmıştır.

[EKREM] ALİCAN: Hesâben ayrılıyor. Tahmin ediyorlar. "83.000.000 [Lira'yı] şu işe yatırın, tahsis edin..." diyorlar. Halıcılara ayırdık. Geçen[lerde] zâtı âlinize Et ve Balık Kurumu için 5.500.000 Lira verildi. Türk parası gelmiyor ki, para biriksin... ICA ithâlâtından da para yatırılmıyor. Para birikmesi mesele oluyor. Buna rağmen, imkân bulursak, bir miktar yardım yaparız. İngilizlerle anlaşma yaptık. Kültür hizmetlerine 20.000.000...

[BEDRETTİN] TUNCEL: İngilizlerle yapılmış [olan] kültür anlaşmasının hükümlerine göre, bu müesseseye derhal yapılabileceği kanaatinde değilim. İngilizler, teenni ile hareket etmektedir[ler].

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Üniversite talebesinin yurt mevzuu alevlenmiştir.[778] Giden 14'ler[779] büyük avanslar vermişler... "Yedek subay okulunu boşaltıp, sizi alacağız... Burslarınızı arttıracağız..." gibi... Bunlar gittikten sonra, üniversite talebeleri, Milli Birlik Komitesi üyelerini ve [Cemâl Gürsel] Paşamı rahatsız eder, dururlar. Neşriyat oluyor. [Cemâl Gürsel] Paşama vaziyeti arz ettim. Emirleri ile Ankara'da dolaştık [ve] yurt olmaya müsâit bir, iki binâ tesbit edebildik. Bankalardan [da] 500.000 [Lira],

Vakıflar Bankası'ndan 500.000 [Lira] [ve] Kızılay'dan da 500[.000 Lira] nakit [ve] 500.000 [Lira] da aynî olmak üzere, bir yardım teminine muvaffak olduk. Fakat bugün maalesef istediğimiz kadar yurt binâsı bulamamış durumdayız. Yedek subay okulunun boşaltılması da tahakkuk etmiyor. Bu sebeple, talebelere ancak bir, iki sene içinde [ancak] 1.000 kişilik bir yurt açabileceğiz. İstanbul'da Vakıflar [Genel Müdürlüğü] de 1.000 kişilik bir yurt açacak...

Ancak, bir mesele [daha] vardır. Daha evvelce mütevelli heyeti tarafından bankalardan 1.000.000 Lira alınmış ve döner sermaye hâline kon[ul]muş, yemek vermek için... Milli Birlik Komitesi'nin emri ile, 1,5 Lira'ya verilen yemek [de], bir Lira'ya indirilmiş... Döner sermaye de, yapılan zarar neticesinde, 600.000 Lira'dan 400.000 Lira'ya tenezzül etmiş... Yemek fiyatı yükseltilince, grevler falan oldu. İdâre etmediği kendilerine anlatıldı. "Sizin gibi, sizden sonra gelecekler de buradan yemek yiyecekler" dendi. Şimdi 1,5 Lira'dan yemektedirler. Buraya yardım etmemiz bile icab ettiğine göre, o fasıldan istifade edemeyeceğiz demektir.

Bizim hükûmet olarak, bu yurtlar mevzuu, esaslı bir surette ele alıp, bir prensip kararına bağlamamız lazımdır. Bugün Türkiye'de üniversitelerde okuyan talebinin sayısı 50.000'dir. Bu, önümüzeki sene 60.000'den aşağı olmayacaktır. Bu talebe, yurt ister, bedava yemek ister, elbise ister... Veririseniz, 250 Lira [da] burs ister... Sonu yoktur... Dolaştığımızda, devlet memuru olduğu halde, yurtlarda yatıp kalkanları [da] gördük. Bugün plitik bakımdan bunun önüne set çekilmesine de imkân yoktur. Devletin, işi bir programa bağlayarak, "ben şu kadar kişilik yurt açabilirim" demesi ve yurda girecek olanların [da] bilfarz imtihanla ayrılması ve icab ederse, burs da vermesi lazımdır. Yama tedbirler, önümüzdeki senelerde büyük vâveylâlara sebep olacaktır. Hâlledilmiş de olmayacaktır. Ayrıca, bir gün mü konuşulur, [yoksa] şimdi mi konuşulmaya başlanır, [ama] bunun hâlledilmesi lazımdır. Biz bu talebeleri barındırma imkânları bulsak da, üniversiteler, bunları okutacak kapasitede değildir. Üniversiteler okutma imkânını bulsalar, çıkan talebe devlet karşısına geliyor, Devlet, memuriyet vermek durumunda değildir. Kanaatimce karar vermek zamanı gelmiştir. Yüksek tahsili sağlam bir statüye bağlamak icab eder. Bizdeki üniversitelerin adedi, kâfi ve vâfidir. Bu müesseselere ciddi talebeler alınıp, eğitimden geçirilirse, Türkiye'nin ihtiyacını rahatça karşılarız. Diğer

taraftan, paralı üniversiteye de yavaş yavaş gitmek icab eder. Muhakkak okumak isteyen bir adamın, paralı üniversitede okuması bir emri zarûrîdir.

[BEDRETTİN] TUNCEL: Yurt meselesinde mâlûmat arz edeyim. Son haftalar zarfında birçok toplantıların yapıldığı yüksek mâlûmlarıdır. Zâtı âlilerin bu konuda büyük yardımları oldu. Biz toplandık ve yurt meselesini konuştuk. Hakikaten bugün için alınmış olan tedbirler, [Nâsır] Zeytinoğlu arkadaşımın da dediği gibi, geçici tedbirlerdir [ve] yetersizdir. Bu konunun sağlam bir statüye bağlanması gerekir. Bunun için de hazırlıklar başlamıştır. Pek yakında bakanlığımızın Dış Münâsebetler Dairesi'nin [de] iştirâki ile, bakanlıklar temsilcileri ile bir toplantı yapılacaktır. Hazırlıklar ilerlemektedir. Bir nevi "yurtlar fonu" diyebileceğimiz, müstakil bir fonun tesis edilmesi fikri üzerinde durmaktayız. Bu konuda şimdilik söyleyeceklerim bunan ibarettir.

İkinci noktaya gelince... Türk Eğitim Derneği'nin Anakara Koleji'ne acilen yapılması lazım gelen yardım mevzuundaki tedbirler, kanaatimce şunlardır: Arkadaşım [Mehmet] Baydur, büyük bir sakınca görmezse, 50 Lira'ların tahsili konusunda, biz evvelce vermiş olduğumuz karardan rücû edebiliriz. [Ekrem] Alican arkadaşımızın belirttiği gibi, bir zamlar arifesinde bulunmadığımızı, yapılan zammın bir kereye mahsus olduğunu, okul idarelerinin daha hassas davranmaları gerektiğini [ve] müstakar bir vasatta kalmalarını kendilerine tebliğ ve tavsiye edebiliriz. Bugün için öyle zannediyorum ki, en tesirli çâre, [Nâsır] Zeytinoğlu arkadaşımızın gösterdiği çâredir. Yani, Vakıflar [Genel Müdürlüğü]'ndeki 500.000 Lira'nın hemen bu okula yardım olarak verilmesi doğru olur. Çünkü, bu da bir maarif hizmetidir. Öncelikle ele alınması lazım gelen bir konudur. Yurtlar için toplanmış olan paraların bugün hemen sarf edilmesi mümkün olmadığına göre, buradan 500.000 Lira'nın bu okula tefrik edilmesi, en uygun çâredir. Karşılık paralardan [da] ne dereceye kadar istifade edilebileceğini, Maliye ve Ticaret bakanları arkadaşım daha iyi bilirler.

İngilizlerle yapılan anlaşmadan bu hususta derhal bir netice alınabileceğini sanmıyorum. İngilizler, bu nevi işlerde çok teenni ile hareket ederler. Bu itibarla, işin hayâline kapılıp, derhal para temin edilebilecekmiş gibi hesâba girmek, zannederim ki, isâbetli olmaz. Şu halde, bizim önplanda yapacağımız şey... Birincisi, bu konuda bizden istenilen yardımı prensip

itibariyle kabul etmemiz... İkincisi, Vakıflar [Genel Müdürlüğü]'nden 500.000 Lira'nın alınarak, bu işe verilmesini kararlaştırmamız [ve] evvelce alınmamış olan 50 Lira'ların [da] tahsiline müsaade etmemizdir. Bunlar yapılırken, bu zaman zarfında, karşılıklı paralar fonundan veya İngilizlerden istifade meselesi de ele alınır.

[MEHMET] BAYDUR: Ben İngiliz ve Amerikalıların yardımı mevzuunda arkadaşlarım kadar pesimist [kötümser] değilim. Her mesele çetindir. Müzâkereler sonunda, öyle sanıyorum ki, bunlar Maarif Koleji'ne yapılacak [olan] 300-400.000 Lira'lık yardıma râzı olurlar. Karşılık paralarda [ise]... [Ekrem] Alican arkadaşım, "para terâküm etmiyor" dediler. Ettiği vakit kullanılmak üzere, 500.000 Lira'nın buradan verilmesine karar alalım... Bu suretle, ne bütçeye [ve] ne de sâir yere tazyik yapalım...

[EKREM] ALİCAN: Bütçedeki imkânları sıkı tutmaya çalışıyorum. Bunun gibi karşılık paraları da sıkı tutmaya gayret ediyorum Buradan sarf etmediğim para, Hazine'ye kalacaktır. Hazine'ye âid külfeti, buradan karşılayabilirim.

[MEHMET] BAYDUR: Bu 83.000.000 Lira iki kısımdır. Bir kısmı bütçeye intikal edemez. Bir 10.000.000 Lira'lık kısım vardır ki, bir maniplâsyonla, 400-500.000 Lira oradan tefrik edilibilir.

[EKREM] ALİCAN: "Doğrudan doğruya bütçeye intikal edecek[tir]" demiyorum. Karşılık paraların bir kısmı, Milli Savunma [Bakanlığı] 'na, bir kısmı da diğer ihtiyaçlara ayrılmıştır. Bu paralar, bütçe dışı Türk Hazinesi'nin bir takım imkânlarıdır. Bu imkânlarım mevcut oldukça, bütçe içi imkânlar yerine, bu imkânları kulanmayı tercih ederim. İngilizlerle yapılan kültür anlaşmasına göre, 20.000.000 Lira kültür hizmetlerinde kullanılmak üzere tahsis edilmiştir. Fakat bundan istifade [etmek] kolay değildir. Ben bunları da Hazine imkânları olarak tutmaya çalışıyorum. Diğer imkânlardan faydalanabilir miyim diye uğraşıyorum. 50'şer Lira mühim bir kaynaktır. İngilizlerden istifade eder miyiz, edemez miyiz husûsunda da temasa geçeriz...

[BEDRETTİN] TUNCEL: ICA yardımından [da] faydalanılabilir.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Müzâkereyi [artık] keselim... Birçok arkadaşlar konuştu[lar]. Maarif Vekilimiz, 50 Lira'ların tahsili hakkındaki prensip kararının tatbikine girişsin... Yurtlar için toplanmış olon paranın başka bir ihtiyaca harcanması uygun olmayabilir. 500.000 Lira'yı tekrar tahsil kaydı ile, bir yardım şekli düşünelim... (Saat:11:40)

Kapanma Saati: 12:45[780]

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (51)

22 Aralık 1960, Perşembe

Açılma Saati: 9:20

Hazır Bulunmayan Bakanlar: Başbakan Cemâl Gürsel

Sanâyi Bakanı Şahap Kocatopçu

Ulaştırma Bakanı Sıtkı Ulay

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek

Toplantı Yeri: Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantısı Salonu

BAŞKAN [DEVLET BAKANI, BAŞBAKAN YARDIMCISI FAHRİ ÖZDİLEK]: Bedrettin [Tuncel] Bey, Sayın Devlet Başkanı, İskenderun'da tahrip edilen Atatürk'ün heykelinin yerine [yeni] bir heykel konulmasını emrettiler. Milli Birlik Komitesi üyelerinden [Korgeneral Cemâl] Madanoğlu, [Kurmay Yarbay] Sezâi Okan ve [Kurmay Albay] Osman Köksal'ı, kendilerini temsil eden bir mesajla birlikte, İskenderun'a yolladılar. Arkadaşlarımızın gitmesi fevkâlâde hüsnü telâkki edildi. Biz heykelin Güzel Sanatlar Akademisi'nce yapılmasını düşündük. Akademi, gençliğin bir kolu olduğu için de çok münâsip olacak...

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI BEDRETTİN] TUNCEL: Çok isâbetli efendim... İstanbul'daki tiyatro binâsını [ve] âbidesini yapan Zühtü ve Hâdi Beyleri çağıralım... Türkiye'nin en iyi heykeltraş[lar]ıdır. Hemen çağıralım... İsterseniz, beraber görüşelim...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: İyi olur... Kendileri ile fikir mutabakatına vardıktan sonra, Anadolu Ajansı vâsıtasıyla [bir] açıklama yapalım... Efkârı umumiye [de] öğrenmiş olsun...

Maliye Bakanı arkadaşımız henüz gelemediler. Dışişleri ve Maliye bakanlarımızın seyahatleri hakkında bize açıklamada bulunmalarını rica edeceğiz. Dışişleri Bakanımıza söz veriyorum...

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ] AŞKIN: Usûl hakkında... Arkadaşlarımızın izahâtından sonra tütün mevzuunda arzı mâlûmat etmek istiyorum.

[BEDRETTİN] TUNCEL: Tütün mevzuundan evvel bir mevzu [daha] vardır. Hangi mevzu olduğunu biliyorsunuz...

[DEVLET BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Sanayi sayımı mevzuunda hükûmet görüşünün ne olduğu hakkında da görüşeceğiz...

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Ben sözüme başlarken bir noktayı belirtmek istiyorum. Dün Roma'dan bendenize Sanayi Bakanı telefon etti. Bugün veya bu akşam hareket ediyor. Fakat acele bir mevzuu var[dır]. Telefondan anlamak pek mümkün olamadı. Ama ikinci demir çelik fabrikasının tâli işleri için 20.000.000 Lira'lık bir masraf gerekiyormuş... Bunu İtalyan kredisinden temin etmek mümkünmüş... Eğer biz bir karara varıp, kararımızı [da] Roma [Büyük]elçiliğimize bildirirsek, o da gerekli teşebbüsleri yapacakmış... Eğer muvafık görüyorsanız, tel[graf] çekelim [ve] kendisine salâhiyet verdiğimizi bildirelim... İtalyan Hükûmeti ile teşebbüse geçmek üzere...

BAŞKAN [FAHRİ (FAHRETTİN) ÖZDİLEK]: Arkadaşlarımız gelsin[ler]... Hemen burada kararlaştırırız...

[SELİM] SARPER: Efendim, bizim seyahat mevzuumuz ile ilgili olarak, bugün Milli Birlik Komitesi bendenizi çağırdılar. Orada vereceğim izahat için arkadaşlarımızdan bazı notlar hazırlamalarını rica etmiştim. [Fakat] bu notlar henüz hazır değildir. Binâenaleyh, anlatacaklarım hâfızaya müstenid olacaktır.

İçişleri ve Maliye bakanı arkadaşlarım, bir de bendeniz, ayın onunda gittik. Görüşülecek beş ayrı mevzu vardı. İçişleri bakanı arkadaşımın muvazzaf olduğu mevzu, bilhassa birincisi itibariyle, hepsinden enteresandı. Devlet Reisi'ni [Cemâl Gürsel] temsilen gitmişlerdi. Kendileri zâtı âlinize izahat verirler.

İkinci mevzu, OEEC [OECE] ile olan işlerimizdir ki, Maliye Bakanı arkadaşım, bu hususta izahat verecektir.

Üçüncü mevzu, NATO Nazırları toplantısıydı. Burada hükûmetimizi içişleri bakanı, Maliye Bakanı ve bendeniz temsil ettik.

Dördüncü mevzu, Kıbrıs Nâzırlar toplantısıydı. Üç Nâzır toplantısı...

NATO’da belli başlı üç mevzu görüşüldü. Bir tânesi askeri, bir tânesi iktisadi [ve] bir tânesi de askeri ve iktisadi sahada Amerikalıların teklif ettiği on senelik plan... On senelik plan münâsebetiyle şarkla garp arasındaki rolâsyonlar müzakere mevzuu oldu. Sovyetler [Birliği]’in askeri tehdidinin, NATO’nun müdâfaa kudreti ve imkânları muvâcehesinde binnisbe gerilediği, azaldığı ve daha ziyâde Sovyetler [Birliği]’nin ideolojik ve ekonomik sahalarda taarruza geçtikleri ileri sürüldü. Fakat bu askeri tehdidin azalmasında, daha ziyâde karşı tarafın taktiğinin hâkim olduğu ele alındı ve bunda aşağı yukarı bütün NATO üyeleri devletler arasında mutabakata varıldı. Netice olarak dendi ki, “NATO’nun askeri kudreti artarsa, hiç değilse azalmazsa, karşı tarafın askeri tehdidi, tehlikesi de ikinci derecede kalır. Fakat buna mukâbil ideolojik sahadaki taarruzlar gittikçe artmaktadır ve bu, bilhassa Asya’nın [ve] Afrika’nın yeni teşekkül eden devletlerinde kendisini en fazla hissettirmektedir. Binâenaleyh, garp dünyası, azgelişmiş memleketlere, [onları] Rusya’nın nüfuzundan kurtarmak için, iktisadi yardımda bulunma yoluna devam etmelidir.” Burada az çok umumi mânâda mutabakat oldu. Askeri mevzuda, Teşkilâtı Esâsîye Kanunlarına göre, meselenin kongrelerinden geçmesi icab ettiğinden, Amerikalılar, bir karara varamamışlardır. Halen hükûmetlerinin, 20 Ocak [1961 tarihin]de idareyi Kennedy[781] ele alacağı için, zayıf bir tarafı da vardır. Ancak Amerikan hariciyecileri, mevzuun kongreden geçirilebileceğini tahmin etmekte olduklarını ifade ettiler. Bize, “biliniz ki, bu, kongremizden geçmedikçe, tetemmül etmiş olmaz” dediler. Amerikalılar, Avrupa’daki NATO kuvvetlerini şimdikinden daha fazla nükleer silahlarla teçhiz etmeyi, Akdeniz’de polaris mermisi atan tahtelbahirlere beş tahtelbahir [daha] ilâve etmeyi, 6. filo gibi müstakil olarak değil de, bunu NATO emrine vermeyi, atom silahlarının Avrupa’da muhafazasını ve on sene için kuvvetlerini Avrupa’dan çekmemeyi müteahhid olacaklarına dair beyanlarda bulundular. Bu da NATO tarafından hüsnü telâki edildi.

Üçüncü mevzu, iktisadi mevzu idi. Biz bütün müzakerelere iştirâk ettik. Zabıtları da gelmiştir. Görüşmelerin mufassal safahatı, zabıtların tetkikinden anlaşılır. Görüşmeleri olduğu gibi bertafsil arz etmek çok uzun sürer. Alakalı arkadaşlar daha fazla bilgi edinmek isterlerse, zabıtları kendilerine amâde bulundururum... İktisadi mevzuda bilhassa aktif olduk. Şu istikâmeti tutturduk: Yardım yapılmalıdır. Ancak, NATO, NATO olarak, NATO Muahedesi'nin ikinci maddesinin de rûhuna uygun bir surette, evvelâ kendi üyelerinden azgelişmiş memleketlere -ki biz "azgelişmiş memleketler" demiyor, [fakat] "gelişme hâlinde olan memleketler" diyorduk- azgelişmiş memleketlere yardım etmelidir. Bu mevzu da, Yunanistan ile birlikte, 1,5-2 sene evvel yapmış olduğumuz müşterek müracaatın devamı olarak tecelli etti. Fakat hattı zâtında, gelişme hâlinde olan NATO üyesi devletler, Yunanistan, Türkiye, cenubî İtalya ve Portekiz'dir. İsmi geçenler ise, Yunanistan ve Türkiye'dir. Alfabedeki sırasıyla bize takaddüm ettiği için, Yunanistan'ı evvelâ zikrediyorum.

NATO içinde bu mevzuda iki cereyân vardır: Bir tarafta, başında [NATO Genel Sekreteri Paul Henri] Spaak'ın buluduğu ve [NATO Genel Sekreteri Paul Henri] Spaak tarafından can ve gönülden desteklenen, "evvelâ kendi kendimize yardım edelim" prensibinin taraftarları; diğer tarafta, İskandinavlar: Danimarka, Norveç [ve] bir dereceye kadar [da] Kanada... Ondan sonra [da] Amerika ve İngiltere... "NATO, iktisadi yardım yapmak içi kurulmuş [bir] müessese değildir. İktisadi yardım, OEEC'nin [OECE'nin] işidir. Fonksiyonlarda tedâhül olmamalıdır." diyordu bu ikinci grup... Biz buna karşı şu iddiayı ileri sürdük: OEEC'nin [OECE'nin] 20 âzâsından 15'i NATO'nun [da] âzâsıdır. OEEC'de [OECE'de] tarafsız İsviçre gibi memleketler [de] vardır. Bu devletler, NATO üyesi memleketlerin kalkınmasında bizim kadar alakalı değildirler. OEEC'de [OECE'de] kararlar ittifakla alındığına göre, durumumuzu tam mânâsiyle idrâk etmemiş bulunan bir devlet çıkarsa, ihtiyaçlarımızın karşılanmasında akâmete mahkûm olmuş oluruz. Binâenaleyh, bu mesele burada bir karara bağlanmalıdır. Biz bu hususta bir de karar tasarısı tevdi ettik. [Fakat] mukâvemetle karşılaştık. Çünkü, NATO'da da ittifak kâidesi câriydi. Kulis faaliyeti gösterdik. Son gün iş akâmete mâruz gibi görünürken, [NATO Genel Sekreteri Paul Henri] Spaak, on dakikalık bir sigara içme fâsılası verdi [ve] ben [de] bu dinlenme esnâsında, ben, Amerikalılara, ben, "bu revolüsyonun geçmesi lazımdır" dedim. Amerikalılar, "İngilizlerle

konuşalım...” dediler. İngilizlerle konuştular. Ben gitmedim. İngilizlerle mutâbık kaldıkları bir metni bize gösterdiler [ve] biz de uygun gördük. Oturum açıldığı zaman, [NATO Genel Sekreteri Paul Henri] Spaak, bunu ileri sürdü [ve] itirazsız karşılandı. Bu mesele, Dâimî Konsey’de [de] tetkik edilecek ve alınacak karar, kâbil olursa, Mayıs ayında Oslo’da toplanacak [olan] Nazırlar toplantısına [da] bir raporla getirilecek[tir].

Hareket edeceğimiz sabahtan bir gece evvel, saat 7’de [NATO Genel Sekreteri Paul Henri] Spaak telefon ettirip, bizim için, “Bana gelebilirlerse, memnun olurum... [Fakat] bir mânileri varsa, ben geleyim...” demiş... Bendeniz kalktım, [NATO Genel Sekreteri Paul Henri] Spaak’a gittim. Spaak, bana, “Ben karar projesi meselesini ciddi olarak ele almak istiyorum. OEEC’ye [OECE’ye] tavsiye şeklinde değil de, icab ederse, NATO içinde bir itfâiye fonu teşkil etmek suretiyle, yani munzam yardımlar yapmak için, acil hâllerde gelişmekte olan memleketlerin ihtiyaçlarını karşılayacak ve kapatacak şekilde bir fon tesisini düşünüyorum ve işe buradan başlamayı istiyorum. Fakat bana müzâhir olacak bir raporun elde bulunması lazımdır. Bunun için de iktisadi bir rapor hazırlaması için Türkiye’ye birisini göndermeyi düşünüyorum.” dedi. Ben NATO Sekreteryası’ndan birisini göndereceğini zannettim. “Hayır... Şahsî ve siyasi düşmanım olan birisini yollayacağım. Bu, eski Belçika Başvekili’dir [ve] esâsen gayet mûteber ve muktedir bir iktisatçıdır.” dedi. Her ikisi birbirinin şiddetli muarızıdır. Ben, kendisine, “Bizde bir rapor var; bir daha var; bir daha var. Bunlara ilâveten bir rapor daha lazım geliyorsa, ben Maliye Bakanı arkadaşımın muvafakatını istihsâl ederim. Bakanlar kurulunu da ikna edebileceğimi zannediyorum. Bir itirazımız yoktur. Mütehassısınız gelsin...” dedim. “Fakat bize bu işin mali külfetini yüklemeyin...” diye [de] ilâve ettim. “Pekâlâ” dedi [ve] bu da böyle kaldı.

Geriye dönüyorum... Yine bizim mali ve iktisadi vaziyetimize taallûk eden bir mesele vardır. Bu mevzuda Maliye Bakanı arkadaşımızın şiddetli, devamlı ve müessir baskısı altında kaldık. Nuh dedi, peygamber demedi. Eteğimi tutup, ikide bir çekiyordu. Mesele şudur: Yeni enfrastrüktürün karşılığı olan 250.000.000 Lira’nın 15 NATO üyesi memleket arasında taksimi, yani masrafların karşılanması... Biz daha evvel 0,0175 veriyorduk. Bu kere biz bu nisbetin 0,0075’e indirilmesini ileri sürdük. Geçmeyeceğini biliyorduk [ve] 0,01’e [de] fittik. Büyük bir fedâkârlık yaparak, 0,01’e

[kadar] çıktık. Diğer memleketlerden de nisbetleri indirenler olduğu için, 0,0281 açık kalıyordu. Bunu kimse üzerine almak istemiyordu. Amerika, kendi hissesini indirmiş... Kanada da, “benim de indirmem lazım” demiş [ve] o da indirmiş... Yunanistan, “Türkiye indirirse, ben de indiririm” demiş... Bu vaziyet karşısında menfi cevap veren bir biz kaldık. Bütün tazyikler, bizim üzerimize teksif edildi. Biz de inat ettik [ve] “vermeyiz” dedik. Sonunda bir de nutuk çektik. “1’den yukarı çıkamayız” dedik. Bu, kızgın kum üzerine dökülmüş su gibiydi. Kimse itiraz etmedi. Akşam [NATO Genel Sekreteri Paul Henri] Spaak beni oteline çağırdı. “Aralarında taksim etmeleri mümkündür. Bizden daha zenginlerdir” dedim. Bu mesele böyle kaldı ve NATO toplantısı sona erdi.

Ertesi gün [de] Kıbrıs toplantısı vardı. [Aralık] ayın[ın] 19’unda... Mâlûmu âliniz, Üçlü İttifak Muahedesi’nin[782] ikinci protokolünün üçüncü maddesinin son fıkrası gereğince, hem ittifak meselelerini görüşmek [ve] hem de üçlü karargâhın fonksiyonlarını tayin etmek üzere, üç Hariciye Nâzırından mürekkep bir heyet teşekkül etmiştir. Yine alfabetik sırayla söylüyorum; Kıbrıs, Yunanistan [ve] Türkiye... Bu heyetin senede en az bir kere toplanması ve demin arz ettiğim mevzular hakkında prensip kararlarına varması gerekir. Bu toplantının birincisi, hepimizin Pâris’te bulunmamızdan istifade, Pâris’te yapılmıştır. Acâyip bir hassasiyet meselesi var: Kimin bürosunda toplanılsın... Türkiye Sefâreti’nde ve Türk bürosunda toplanılmasını istemediler. Onların bizim bürolarımıza gelmeyişinden, bizim de onların bürolarına gitmeyeceğimiz neticesini çıkardılar [ve] “bizde toplanalım...” diyemediler. Kıbrıs’ta ilk toplantıyı bir otelde yaptık. Orada şöyle bir anlaşmaya vardık: Anlaşma gereğince, üç Nâzırdan mürekep heyet, tâli bir takım komiteler ve müesseseler vücûda getirmek salâhiyetini hâizdirler. Nâzırların senede bir kereden fazla toplanması hâlinde, hem işlerin geri kalacağı [ve] hem de külfetleri mûcib olacağını düşünerek, Kıbrıs’ta, Kıbrıs Hariciye Nâzırı’nın veya onun mümessilinin iştirâk edeceği, Türkiye[‘nin Lefkoşe] Büyükelçisi ile Yunanistan Büyükelçisi’nden mürekkep bir tâli komite kurduk. İcâb ettikçe toplanıp, lazım gelen kararlara varılacaktır. Yalnız bazı hususları Nâzırlar heyetine rezerve ettik. Türk veya Yunan kontenjanlarının arttırılıp eksiltilmesi veya örfi idare ilânı gibi mühim mevzular hariç, tâli meseleleri, bu tâli komite müzakere edecek ve ittifakla karara varacaktır. Herhangi birimizin ademi

muvafakatı hâlinde, karar alınmış olmayacaktır. Zaten prensip “ittifak”tır. Bir de komünike neşrettik ve [toplantı] dağıldı.

Bendenizin hulâsaten arz edeceğim hususlar bunlar[dır]. Maliye Bakanı arkadaşım, OEEC [OECE] toplantısı hakkında izahatta bulunmak iserlerse, bulunsunlar... Başka husûsat hakkında suâl sormak isterseniz, emrinize amâdeyim...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Bu 20.000.000 Lira’lık İtalyan kredisi hakkında alakalı arkadaşımızın söyleyecekleri birşey var mı?

[SELİM] SARPER: Dün akşam [Şahap] Kocatopçu telefon etti. Ekrem Alican ve Mehmet Baydur’u da aradığını, her üçümüzün telefon numarasını verdiğini [ve] evvelâ benim numaramın çıktığını ifade ederek, şunu söyledi. Telefonla, arz etmiştim, iyi işlemiyordu. Fakat anlayabildiğime göre, dedi ki, “İkinci demir çelik fabrikası için ön masrafları bakımından lüzumlu olan 20.000.000 Lira’lık krediyi İtalyan kredisi olarak temin etmek mümkündür. Yalnız İtalyan Hükûmeti nezdinde teşebbüse geçilebilmesi için, bugün en geç akşama kadar bakanlar kurulunun muvafakatinin [Roma] Büyükelçiliğimize bildirilmesi gerekir. Acele etmek de lazımdır.” Çünkü, cumâ günü İtalyan Kabinesi toplanacakmış... Yarın İtalyan Kabinesi’nin bir karara bağlaması lazımmış... Kendisi bu akşam Roma’dan hareket etti. Eğer bu hususta bir prensip kararına varırsak, bendeniz bir telgrafla Roma’ya bakanlar kurulu kararını bildireceğim. Telgraf çekilmesine muvafakat buyurulursa, metnin Ticaret veya Maliye Bakanı arkadaşımın hazırlamasını rica edeceğim. Çünkü, ben bu meselenin teferruâtını bilmiyorum.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Bu 20.000.000 Lira’lık İtalyan kredisi hakkında alakalı arkadaşımızın söyleyecekleri birşey var mı?

[MÂLİYE BAKANI EKREM] ALİCAN: Efendim, biliyorsunuz, ikinci demir çelik fabrikasının dış finansmanı 167.000.000 Dolar kadar tutuyordu. Bunun 129.000.000 Doları, aşağı yukarı 130.000.000 [Doları] DLF[783] ve iki banka tarafından karşılanıyordu. Bir miktârı da, bu tesisi yapacak olan firmalar tarafından karşılanıyordu. 20.000.000 Dolar kadar da bir bakiye kalıyordu ki, bu kısmı, Avrupa piyasasından temin etme imkânları da mevcuttu. Amerikan kısmı hâlledilmiş... [Şahap] Kocatopçu’nun bana Pâris’te vâki telefonundan anladığıma göre, mukâvele husûsunda firma ile

anlaşılmış... DLF idaresi ile de anlaşmışlar ve Ocak ayının 8'inde veya 9'unda bir DLF mümessili, DLF mukâvelesini imzalamak üzere, Türkiye'ye gelmek arzusundaymış... Bu mukâvele imzalanmak üzere olduğuna [ve] diğerleri ile de mutabakata varılmış buluduğuna göre, filhâl ikinci demir çelik tesislerinin yapılmasına girişmek imkânı hâsıl olacaktır.

Sadece Avrupa piyasasından temin edilmesi gereken 20.000.000 Dolara iş kalıyordu. Şahap Kocatopçu, bana, "Selim [Sarper] Beyefendi de burada... Akşam saat 7'de gel... Otelde daha teferruatlı görüşelim..." dedi. Gâliba işi çıkmış... "Roma'ya gidiyorum" diye bir mesaj bırakmış... Roma'ya gitmekten maksadı, 20.000.000 [Dolar'lık] ihtiyacımızın İtalya'dan temin edilip edilmeyeceği mevzuunu etüd etmekmiş... İtalyanlar, bu işle yakından alakadar olmuşlar ve İtalyan kredisinin bu miktâra tekâbül edecek [olan] kısmının tahsis edilebileceğini, Cevat Açıkalın[784], Roma havaalanında söylüyordu. Bu bakımdan bu krediyi bu istikâmete tevcih etmek her zaman mümkündür.

Bugün alelacele, iki ayağımızı bir papuca sokarak, gayret sarfetmeye lüzum olmasa gerekir. Onların şartlarını [ve] bizim şartlarımızı düşünmek lazımdır. İtalyan kredisinin % 10'u peşin, gerisi yedi sene vâdelidir. Bizim temin edeceğimiz kredilerden diğerleri daha başka şartlar ihtivâ etmektedir. Şartlarda uygunluk yoktur. Bu itibarla, ben "kredi işini bu istikâmete tevcih edelim..." şeklinde bir karar vermeyi pek uygun görmem... Alman piyasası da bu işle alakalıdır. Almanlar, "biz de iştirâk edelim..." derler. Onlar, gâliba tesislerin bir kısmını kendileri inşâ etmek isterlermiş... Krupp firmasını bir yerde araya sokmak isterlermiş... Hemen "İtalyan kredisini kabul ediyoruz" şeklinde bir cevap vermeye lüzum olmadığı kanaatindeyim. "20.000.000 Dolar temin ediyoruz" diye, bu ağır şartları kabul etmek doğru olmaz. Bendenizin bu mevzuda mütâlaam budur. OEEC [OECE] toplantısı hakkında arzu edilirse, izahat veririm...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: İtalyan kredisi hakkında arkadaşlarımızın söyleyecekleri var mıdır?

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Demir çelik sanayii mevzuunda Avrupa memleketlerinden sağlayacağım kredi bakımından İtalya'dan bir kredi sağlanmasını avantajlı görürüm. Bendeniz Ekrem [Alican] Bey'in beyanlarından [daha da] ileri gideceğim. İtalyan

kredisinden disponibl [“disponible”] olan [serbest kullanılabilen] 23.000.000 Dolar’ın hiçbir zaman demir çelik tesislerine tahsisini uygun görmem. İtalyanlar, geçen senenin Nisan ayında vermiş oldukları krediye inzimâmen 100.000.000 Lira’lık bir krediyi daha vermeye hahişkârdır. Binâenaleyh, İtalyanlardan kredi almamız her zaman [için] kâbildir. Onlar demir çelik fabrikasının finasmanına iştirâk etmek arzusunu izhâr etmişlerdir. Esâsen, kanaatimce, elimizde bulunan imkânı bu işe tahsis etmek [de] yersiz olur. Avrupa’dan sağlanacak [olan] malzeme için İtalya’dan 20.000.000 Dolar’lık munzam bir kredi temini muvafıktır. Bu da, iki hükûmet arasında bir müzakere mevzuudur. Herhâlükârda İtalyan kredisinden bakiyeyi bu işe bağlamayalım... Finansman meselesini iki hükûmet arasında açılacak müzakerelerde intâç etmeye çalışalım...

BAŞKAN [FAHRİ (FAHRETTİN) ÖZDİLEK]: Şahap Kocatopçu, işin müstâceliyetinin tesiri altındadır. Selim [Sarper] Bey telefon ediyor [ve] iki arkadaşımız [da] isticâli mûcib bir şey olmadığını söylüyor. [Şahap] Kocatopçu geldikten sonra, kendisinin huzûru ile konuşalım... Ondan sonra bir neticeye varalım...

[MEHMET] BAYDUR: Biz bu krediyi kullanamadık. Hâlâ da kullanamıyoruz. Kırtâsî sebepler yüzünden... İtalyanlar fenâ halde üzüldüler Birçok mukâvelelerimiz iptâl edildi. Meselâ, Bayındırlık Bakanlığı [ve] İstanbul Belediyesi sipâriş vermiş... “Alamayacağız” demişiz... Yaptıkları bir kısım malzemeler fabrikaların ellerinde kalmış... İtalyanlar, [Şahap] Kocatopçu’ya, “bu para duruyor” demişlerdir. Bu itibarla, muhakkak surette, İtalya’da bakiye olarak kalan parayı kullanmak için, icab eden tedbirleri ittihaz etmek lazımdır. Aksi hâl, ister demir çelik mevzuunda olsun, ister[se] başka sahada olsun, sağlayabileceğimiz herhangi bir kolaylığı, büyük ölçüde müşkülâta götürür. Maliye Bakanlığı, bu işle zannederim yakından alakalıdır.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Şahap [Kocatopçu] Bey geldikten sonra, bu noktayı görüşürüz...

[EKREM] ALİCAN: Şahap [Kocatopçu] Bey, kredi meselesi ile ilgili olmak üzere, “gerekli temasları yap...” şeklinde bir talimat verilebilir [verebilir]. Dönüşünde, kendisini dinledikten sonra, hattı hareketimizi tayin ederiz.

[MEHMET] BAYDUR: Türkiye, İtalya'dan kredi sağlamaktan memnuniyet duyacaktır. Mevcut kredi bakiyesini bu işe tahsis etmeyi düşünmemekteyiz. İtalya ile bu hususta ayrıca bir müzakereye girişeceğiz. Siz gerekli temaslarda bulunun...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Maliye ve Ticaret bakanları arkadaşlarımız bu talimatın mâhiyetini tesbit etsinler ve Selim [Sarper] ve Şahap [Kocatopçu] Beylere haber versinler...

[EKREM] ALİCAN: Bendenizin uzun uzun anlatacak bir şeyim yoktur. Muhterem Dışişleri Bakanımız, gerek hükûmetimizi [ve] gerekse memleketimizi temsilde fevkâlâde ileri derecede dirâyeti ile, Paris'te hakikaten gayet iyi neticeler elde etmiştir. OEEC [OECE] şekil değiştiriyor [ve] OECD oluyor. "E" karşılığı [olarak] "Avrupa" ["Europe"] kelimesi kalkıyor. Şâyani dikkat olan, "Avrupa" ["Europe"] kelimesinin kalkmasıdır. 18 devlet, Amerika ve Kanada'nın da iştirâki ile, 20'ye çıkıyor. Bu husustaki statüyü imzaladık. Yakında metinler gelecek[tir]. Milli Birlik Komitesi'nin tasvibine iktirân ettiği takdirde, 19 Eylül'den itibaren teşkilat yeni şeklini alacaktır.

Ümitlerimiz, gerikalmış memleketlere yardım bakımından daha ileri imkânlar sağlanabileceği ve daha uzun vâdeli yatırım sermayeleri elde edebilme noktasında toplanmış bulunuyor.

Bunun dışında, bizim mühim meselemiz, tediye açığımızı kapatma meselesiydi. Bu husus da, orada gerekli komitelerden geçmekte[dir]. Ben biraz toplantınıza geç kaldım. Bilmiyorum, daha evvel Dışişleri Bakanı Beyefendi izah ettiler mi? OEEC [OECE/OECD] misyon başkanı ile mutabakata varmıştık. Mutâbakatımız neticesinde, 1962 yılı tediye açıklarımızı da kapatacak surette hazırlanmış olan raporlarımızı, alakalı mercilere vermişler... Bizim bu kredi talebimiz, Avrupa Para Fonu'nda görüşülmüş ve kabul edilmiş... Teklifimiz, birçok komitelerden geçerek, en nihayet devletlerin dâimî temsilcilerinden mürekkep [ve] "Konsey" dediğimiz yere [kadar] geldi. Dört komiteden sonra buraya gelen bir teklifin buradan geçmesinin, bize bir formaliteyi ikmal işi olduğunu söylediler. Oradaki arkadaşlar, bana, "[Artık] bitti... Artık krediyi sağlamış vaziyetteyiz... Yılbaşından sonra kullanmamız mümkün olacaktır." dediler. Bu hususta bizim de en küçük bir şüphemiz yoktu.

Fakat gelmeden birgün evvel bu Konsey toplandı [ve] fakat maalesef Portekizlilerin, gayet aşağılık bir duygu neticesinde, menfi rey vermeleri ile, iş akâmete uğradı. Efendim, biz Birleşmiş Milletler'de müstemlekeler mevzuunda bir karar suretine aleyhte rey vermişiz. Onlar da, işte buna mukabele bilmisil olarak, Konsey'de, "Krediler uzun vâdeli olamaz. Biz ancak tediye muvâzenesi açıklarını kapayacak, kısa vâdeli krediler veririz. Türkiye'nin ihtiyacı ise, uzun vâdeli ihtiyaçtır. Binâenaleyh, bu müessesenin verdiği kredi ile alakası olmayan bu kredi talebinin is'af edilmesine biz taraftar değiliz." demişler. Sonraki husûsî konuşmalar da, âdetâ "Siz yapar mısınız... Biz de yaparız..." şeklinde konuşmalar olmuş... Dışişleri Bakanımız, derhal harekete geçti. [Türkiye'nin] Lizbon [Büyük]elçisi'ne talimat verildi. İngiliz, Amrikan, Alman Hükûmetleri, Portekiz üzerine tazyik yapıyorlarmış... Kanaat, Portekiz'in üç beş gün içinde müsbet yola intikal edeceği yolundaydı. Belki yılbaşına kadar mesele müsbet şekilde neticelenir. Kredi işimiz [de] budur.

Bu arada IMF'de[n de] haber geliyor. "Washington'dan tahkik edin[iz.] Portekizliler buraya da dahil mi?" diye sordum. Portekiz, henüz dahil edilmemiş... [Aralık] ayın[ın] 23'ünde toplanacaklarmış... "[Aralık ayının] 23'ünde gündeme alınıp, mutlaka çıkartılmaya çalışılsın..." diye, Washington misyon başkanımıza [da] talimat verdirdim. Tahmin ediyorum ki, bir sızıltıya meydan vermeden çıkacak[tır].

Bence memleketin en mübrem ihtiyacı, bilhassa Ticaret Bakanlığı'na harekât imkânı verecek olan en mühim mesele, tediye muvâzenesi açığının kapatılması mevzuudur. Portekizler, bu şekilde hareket etmeselerdi, şimdi ele müsbet netice alınmış olacaktı. Bunun dışında, Dışişleri Bakanımızın izahları dışında, bendenizin anlatacağım bir mesele yoktur.

Bizim bir enfrastrüktür tazminatları meselesi vardı. Onun hakkında birçok tazyiklere mâruz kalıyordum. Amerikalılar [ve] bilhassa Hollandalılar alakalı[dır]. Meselenin esâsını [da] kısaca arz edeyim: Türkiye'de NATO enfrastürüktürü için inşaat yapmış olan müteahhidler, NATO idaresinden tazminat istemişler, Pâris'te... NATO, bu tazminâtı vermeye muvafakat etmiş... 4.600.000 Sterlin'lik bir tazminat payı ayırmış... Tazminâtı öderlerken demişler ki, "Bu tazminâtın % 25'i Türkiye'deki hesaplarınıza gelir olarak kaydedilecektir. % 75'i de firmaların merkez masraflarına

tekâbül etmek üzere, Türk Hükûmeti'nce vergi alınmaksızın, doğrudan doğruya firmaların merkezlerine transfer edilecektir." Bu karara, bizim delegemiz de iştirâk etmiş... Bu hâdise, bilahire bize intikal ettiği zaman, "vergi almadan transfer ettiremeyiz" dedik. Mesele hâlini aldı. 100.000.000 Lira'ya yakın bir paradır. "Kanunla hâlledelim..." dendi. İş, NATO'ya aksetti. Oradaki tazyikler karşısında da, "Vergi almadan bu parayı transfer edemeyiz. Arzu ederseniz, vergiye tekâbül eden kısmı bloke edip, üst tarafını transfer edebiliriz." dedik. "Vergi miktârı da herhalde % 10"u bulur" demiştik. Fakat, zannediyorum ki, bu, % 20-25'i bulacak[tır]. Havadan, bilhassa Dolon'daki havadan keşfettiğime göre, bu tarz, kendilerince de fenâ [bir] sureti hâl olarak görülmedi. Adamlar ona da râzı[dır]. Vergilerini bloke edip, gerisinin transferine çalışacağız.

[SELİM] SARPER: 10, % 10 değil mi? Korporasyon vergisine tâbi değil mi?

[EKREM] ALİCAN: Yaptırdığım tetkikât, bu nispetin üstüne çıkmak lazım geldiğini gösteriyor. Bir de stopaj varmış...Uzmanlar tetkik ediyorlar. Dışişleri Bakanlığı'na, "şu miktar transfer edilebilir" diye yazdıracağım.

[SELİM] SARPER: Portekiz'in bizim krediyi bloke etmesi mevzuunda birkaç kelime arz etmek istiyorum. Müstemleke sâhibi her devlet gibi, Şart'ın 70. maddesi gereğince, Portekiz'in de Birleşmiş Milletler'de her sene mâlûmat vermesi lazım gelir. Portekiz, bunu yapmamıştır. Sebep olarak da, kendi Teşkilâtı Esâsîye Kanunu'na göre, Portekiz'in denizaşırı memleketleri, müstemlekesi değilmiş... Bunlar, Portekiz'in eczâsındanmış ve vilâyetleriymiş... Tabiî Fransızlar da, Cezayir hakkında aynı iddiayı ileri sürerler. Afrika-Asya Grubu'nun bir karar tasarısı müzakere ediliyor. Bu karar tasarısına göre, Portekiz'in bu mâlûmatı Vesayet Konseyi'ne vermesi lazımdır. Biz de, Portekiz'in aleyhinde diye, bu karar tasarısına müsbet rey verdik. "Portekiz'in bu mâlûmatı vermesi lazımdır" diye... Biz hattı zâtında haklıyız. Portekiz'in mâlûmat vermesi de lazımdır. Fakat onların anayasasına göre, müstemleke değilmiş... Portekiz'in cüz'üymüş... Bundan muğber oldular. Yunaniztan da, bizim gibi, Portekiz'in aleyhine rey verdi. Yunanlılar, Portekizlilere demişler ki, "Kıbrıs davasında siz Türklerin lehinde, bizim aleyhimizde rey verdiğiniz için, biz de sizin aleyhinizde rey kullandık..." demişler. NATO'da kulis faaliyetinde rezâlet koptu. "Bir

devlet, şu mevzuda aleyhte rey verdi diye, diğer devlet de onun aleyhine başka bir meselede aleyhte rey veriyor. Bu, bir siyasi ahlaksızlıktır.” Diye... Portekiz, Yunanlıların yaptığı gibi yaptı. Biz bu haberi aldığımız zaman, ki [Aralık] ayın[ın] 19’u idi [ve ertesi gün] 20’sinde [de] hareket ettik. Haber alır almaz, [NATO Genel Sekreteri Paul Henri] Spaak’a [bir] mektup yazdım. Çünkü, [NATO Genel Sekreteri Paul Henri] Spaak, Yunanistan’ın hareketine kızmıştı. Dedik ki, “Portekiz de böyle hareket etmiştir. Haberiniz olsun... Bizim için yapabileceğiniz birşey varsa, müteşekkir kalırız...” [NATO Genel Sekreteri Paul Henri] Spaak, İngiliz[leri], Amerikalı[ları] ve Almanları haberdar etmiş... “Portekiz ile demarş yapın..” demiş [ve] kendisi de teşebbüse geçmiş... Onunla beraber Lizbon Büyükelçiliğimize [de] telgraf çektim, aynı akşam... [Henüz] cevâbını almadım. “İcâb ederse, en yüksek makâma kadar git [ve] anlat...” dedik. Bereket versin, [Aralık] ayın[ın] 20’sinde toplanılmamış... Dün buraya Portekiz [Büyük]elçisini çağırdım [ve] vaziyeti kendisine anlattım. Biraz mütehayyir ve müteessir oldu. Açıkca söylemiyordu, ama öyle anlaşılıyordu [ki], “Ben diktatör rejim sebebiyle konuşamıyorum. Siz ne söyleyecekseniz söyleyin de, yazayım ve aynen nakledeyim...” Maksadını anladım [ve] veriştirdim. “İntikam iyi değildir. Vaziyetin icabına göre hareket edilmemiştir. Aynı sebepten dolayı, Yunanistan’ iğbirârını ifade eden bir memleketin, bize böyle davranması hayret edilecek bir vâkıâdır.” dedim. Tahmin ediyorum ki, Portekiz, aleyhte reyinden vazgeçecektir. Almanlar, Amerikalılar, İngilizler ve [NATO Genel Sekreteri Paul Henri] Spaak, tazyik edecektir.

[MEHMET] BAYDUR: Efendim, Ekrem [Alican] Beyefendinin izahatını dikkatle dinledim. Fazla dikkat etmem için bazı sebepler [de] vardı. Birinci sebep, gazetelerde görmüşsünüzdür, bir müddetten [beri] biz büyük laflar ederek, “biz bu sene 500.000.000 Dolar’lık ithâlât yapacağız” dedik. Bana şimdiye kadar verilen intıbâa göre, bu para hemen, % 100 müemmendi. Ben, bu teminâtın ışığı altında, 3 Ocak 1961 günü altıncı ithâlât programımızı neşretmek üzere, hazırlıklara girişmiştim. Sorulanlara karşı da, “eğer fevkâlâde bir hâl tahaddüs etmezse, ben bu sözümü hükûmet olarak yerine getirmek kararındayım” demiştim. 27.500.000 [Dolar], borç tecili mâhiyetindedir. Yeni birşey elde edilememiştir. Bu itibarla, Ekrem [Alican] Bey’in sözlerinden pek [de] birşey anlayamadım.

İkincisi [de], [Avrupa] İktisadi İşbirliği Teşkilatı OEEC [OECE/OECD] ile yapılan müzakereler sonunda tanzim olunacak raporun, evvelâ İdâre Meclisi'nden [ve] sonra da Nâzırlar Komitesi'nden geçeceği mâlûm iken ve işin akâmete uğramaması için, alakalı hükümetler nezdinde demarşlar yapmak gerekirken, hükûmetimiz, bir istikrar, stabilizasyon programının tatbikine girişmiştir [ve] bunun için [de] 50.000.000 Ddlara ihtiyacımız vardır, "Müzâheretinizi Nâzırlar Komitesi'nde göstermenizi istirhâm ediyoruz" demek lazım gelirken, böyle bir teşebbüs yapılmadığı için mi, Portekiz'in bu hareketi ile karşılaşılmıştır? Yoksa Portekiz'e böyle bir teşebbüs yaptığımız halde mi, bu menfi netice tahassul etti? OEEC [OECE/OECD]'de karar ittifakla alınır. Bir devlet dahi red reyi verse, iş, akım kalır. Bu, ileride bu memlekete karşı tâkip edeceğimiz siyaset bakımından da, Dışişleri Bakanı arkadaşımıza supleks ["supple"] [esneklik] bahşedecektir. Bu hususları bilmek isterim. Mevzu, bilhassa beni cidden çok yakından alakadar ediyor. 22.000.000 [Dolar] temin edilmiştir. Ayrıca, Portekiz'in mukâvemet göstermemesi için zamanında tedbir ittihaz edilmiş midir?

[MÂLİYE BAKANI EKREM] ALİCAN: Efendim, [Mehmet] Baydur arkadaşımıza teşekkür ederim. Belki [de] noksan bıraktığım bazı hususları, bana, "yaptın mı?" diye sordular. Yalnız ikinci teşebbüs hikâyesinden bir şey anlayamadım. Ben Dışişleri Bakanı değilim ki, devletle olan işlerime, bu devletlerin hariciyelerine [Dışişleri Bakanlıkları'na] nota göndererek, "Çeşitli işlerim olacak... Temsilcinize talimat verin [de], benim aleyhime hareket etmesin..." diyebileyim... Ben [sadece] Maliye Bakanıyım.

Meselenin esâsına gelince... Birincisi, "89.000.000 Dolar olarak tesbit edilen 1961 yılı dış tediye açığımız karşılansın" [ve] ikincisi de, "Merkez Bankası'na hareket serbestîsi verecek [olan] imkân sağlansın..." dendi. Konuşmalar sırasında, Mangol, bize, "Önümüzdeki senenin [1961 yılının] Şubat ayında, Avrupa Para Fonu'na ödenmesi gereken [ve] 1958 yılında alınmış [olan] paranın bakiyesi olarak bir borcunuz vardır. Biz bunu tecil ederiz. 89.000.000 [Doları] da karşılamaya çalışırız. Bu suretle siz de 108-109.000.000 [Dolar] sağlamak imkânını elde etmiş olursunuz." dedi. Bence, bunun aslında büyük ehemmiyeti yoktur. İster tecil etsinler, ister etmesinler, netice itibariyle borçtur. Benim dış tediye açığımı karşılayacak bir imkân sağlandıktan sonra, vaziyetimi idare edebilirim. Heyet döndükten sonra,

Avrupa Para Fonu'nun bordunda ["Board"] [yönetim kurulu] bu iş görüşülürken, bizim 22.000.000 [Dolar]'ın tecili meselesi nazarı dikkate alınmamıştır. [Yalnızca] 89.000.000 [Dolar] ile açığımızın karşılanması meselesi üzerinde durulmuştur. 89.000.000 [Dolar] da, 87.500.000 [Dolar] olarak ele alınmış ve 50.000.000 Dolar üzerinde tevakkuf edilmiştir. Bunun üzerine, misyon başkasına, "22.000.000 Dolar'lık tahsisin tecili mevzuu bahisti. Bunu niçin geriye bıraktılar? Meşgûl olunuz..." diye talimat verdik. "Bu 22.000.000 [Dolar]'ın tecili de ithâl edilsin [ve] görüşülsün..." Görüşüldü... Mangol, beş defa gidip geldi. "Özür dilerim... Ben bunu yaptıramadım. 22.000.000 [Doları da] dahil ederek, [toplam] 89.000.000 [Dolar] istediğinizi zannettim. 89.000.000 [Dolar] temin ettiğimize göre, 22.000.000 [Doları] ödemeniz gerektiği şeklinde mütâlaa ettim. Ben böyle anlamıştım. İş, bu şekilde hâlledilebildi." dedi. 22.000.000 Dolar, bu suretle [1961 yılının] Şubat [ayın]ın 22'sinde ödenmesi lazım gelen bir rakam hâlinde tecelli etmiş bulunuyor. Temin ettiğimiz imkânlarla bunu ödemek mümkün olacaktır. 89.000.000 [Dolara] bu dahildir. 1961 yılında 22.000.000 [Dolar]'lık açığımız nazarı dikkate alınmak suretiyle, 89.000.000 Dolar'lık tediye muvâzenesi açığı tesbit edilmiş vaziyettedir. Merkez Bankası'na her zaman kullanabileceği kredi imkânı sağlanamamış oluyor. Zaten Merkez Bankası, senelerden beri bu halde çalışmaktadır. Kaldı ki, Mangol mârifetiyle, OEEC [OECE/OECD] teşkilatı ile temasımızı devam ettiriyoruz, Pâris'e gittiğimizde, bunu tekrar tâkip ettik. "[1961 yılının] Şubat ayında herhalde bazı kolaylıklar göstermeye çalışacaklar" şeklinde, yarım yamalak bir vaad verdiler. Belki de tecil imkânını buluruz. Bunun dışında, Mehmet [Baydur] Bey, ne gibi [bir] taahhütte bulunmuşsa, bu 87.500.000 [Dolar] ile, bu taahhütleri yerine gelecektir. Ben Maliye Bakanı olarak, bunun dışında dışarıdan Dolar getirmeye gitmedim. Eski [DP] hükûmet[i] zamanında senelerce bağırış çağırışla bu krediler sağlanırdı. Hamdolsun, biz, o devletin, bu devletin kapısına gitmeden; adamlar, normal düzen hâlinde bu mekanizmayı yürüttüler. Konsey'e kadar getirdiler. Konsey'de aksilik oldu. [Oysa], "Konsey'de yüzde yarım bir takılması ihtimali mevcut değildir" demişlerdi.

[SELİM] SARPER: İki gün evvel Konsey'e gelseydi, takılmayacaktı. Çünkü, [Portekiz], Konsey'e yeni girmiştir. Pâris'teyken olmuş... Ben kerâmet sâhibi değilim ki, bir tabiatsız Portekizli çıkacak da, böyle bir şey yapacak... Bunun yanında, Ekrem Alican'a, "Sen Maliye Bakanı olarak

Salazar’a[785] bir nota ver...” Böyle bir şey düşünmedim. Bundan sonra da düşünecek değilim... Bizim hergün OEEC [OECE/OECD] ile işimiz vardır. IMF ile işimiz vardır. IMF’de 68 devlet vardır. Bu devletlere, “Benim IMF’de işim var. Temsilcilerinize talimat verin...” diyemem. [Bu], Maliye Bakanı’nın vazifesi meyaninda da değildir. Benim tahminim, Portekiz, üç beş gün hiddetini ifade edip, içini boşaltacak [ve] bundan sonra [da], “Türkiye NATO içinde müttefikimizdir. Daha fazla ısrâr etmiyorum...” diyerek, sağdan geri yapacaktır. Temennimin ifadesi olması da mümkündür, bu söylediklerimin... Fakat böyle tahmin ediyorum. Böyle düşünüp [de], iki üç gün sonra, yazı ile sarfınazar ettiğini beyan eylerse, iş tekemmül eder.

[EKREM] ALİCAN: Konsey’in kararı öyleymiş... Portekiz kararını değiştirirse, bu işe hâlledilmiş nazarı ile bakılmak icab eder.

[SELİM] SARPER: Buradaki gaybubetimizde, Cezayir bahsinde reylerin nasıl verileceğine dair [Milli Birlik] Komite[si] toplantıları ve kararları olmuş... Münâsebet düştükçe, [Milli Birlik] Komite[si’]ne ifade edilmsi lazım gelen bir husus vardır. Beynelmilel münâsebetler, birbiri içine çok girer, çok giriftdir. Cezayir meselesi, kendi başına bir mesele değildir. Bunları ayırmak [da] mümkün bulunmamaktadır, Bunlar, birbirine bağlıdır. “Portekiz veya Cezayir hakkında verdiğimiz rey, yanlıştır [ve] haksızdır” demek istemiyorum. Mesele, tamamiyle hakkâniyet meselesinden [de] ibaret değildir. Bugün Portekizliyi ikna edelim, yarın Fransız kızar. Para alamayız... Alamazsak ne olur? Eğer yapabilirsek kovarız. Bunlar birbirine bağlıdır. Adalet Bakanı, âdîlâne hüküm verir. Beynelmilel siyasette [ise], mesele, [sadece] adaletten ibaret değildir.

[FETHİ] AŞKIN: Elimizde işlenmiş olarak 105.000.000 kilo tütün vardır. İzmir’den edindiğimiz mâlûmâta göre, tüccarlar 19.000.000 kilo üzerine bağlantı yapmışlardır. Tutarı, 23.000.000 Dolar kadardır. Bugün tüccarın elinde 1.346 bin kilo kadar tütün kalmıştır. 3.600 bin kilo kadar da Tekel İdâresi’nin elinde vardır. Selim Sarper arkadaşımızın izahâtından istifade ederek, arz etmek istiyorum ki, önümüzdeki günlerde NATO’da yapılacak ekonomik müzakerelerde ve OEEC [OECE/OECD]’de tütünlerimize müşteri bulmak bakımından teşebbüse geçilsin... Geçen sene Yunanistan OEEC [OECE/OECD] nezdinde teşebbüse geçmiş [ve] tütünlerini sağlamak [satmak] imkânını sağlamıştır. Bilhassa Ege Bölgesi bakımından çok güç

vaziyetteyiz. Bu teşekküller nezdinde teşebbüse geçilsin... Herhâlükârda Maliye Bakanı ile Dışişleri Bakanı arkadaşlarımızın bu teşebbüsleri yapmasında fayda görüyorum. Zannederim, Ticaret Vekili arkadaşım da bu fikirlere iştirâk edecektir.

[EKREM] ALİCAN: Maliye Bakanı ne yapsın?

[FETHİ] AŞKIN: OEEC [OECE/OECD] nezdinde teşebbüste bulunsun...

[MEHMET] BAYDUR: Ekrem [Alican] Bey'in bu sözüne maalesef iştirâk edemiyorum. Fakat meseleyi burada deşmeyeceğim. Fethi [Aşkın] Bey'in ifadesindeki hususları OEEC [OECE/OECD] içinde hâlletmek mümkündür.

[İÇİŞLERİ BAKANI İHSAN] KIZILOĞLU: Bizim seyahatin birinci faslı "düğün"dür. Belçika Hükûmeti'nin misâfiri olarak gittik. Devlet başkanımızın Kraliçe'ye takdim ettiği hediyeyi götürdük. Onlar da bize nişan taktılar. Krâliyet nişanı... Öğleden sonra Kral, misyonları kabul etti. Bizim misyon protokol sırasında yedinci idi. İtalya'dan sonra bizim heyet geliyordu. Kralın huzûruna girdik. Şahsen kendisine İngilizce olarak saadet temenni ettim. Sülâlesi için de saadet ve refah temenni ettim. Kapıdan çıkarken Kral geldi. Devlet başkanımızın sıhhatini sordu. "Nişanlıma verdiğiniz fevkâlâde güzel hediyeden dolayı bilhassa teşekkür ederim" dedi. Hiçbir heyete özel teşekkürde bulunmadı. O zamana kadar nişanlısını görmedik. O gün akşam Krâliyet Sarayı'nda bir yemek vardı. [Fakat] protokol bozuktu. [Gece] 23:30'a kadar yerimizi zor bulduk. Yemek, gece saat 01:30'da bitti. Sabahleyin saat 04:00'de otelimize döndük. Sabah bir elbise, öğleden sonra bir elbise değiştirdik. Otelle Saray arasında gittik geldik. Ertesi gün başbakan ve Hariciye Nâzırı'nın yemeği vardı. Bu yemeğe [de] gittik. Eski bir müze olan belediye salonunda yemek verdiler. Bu vesile ile iki defa Kralın nişanlısını gördük. O gün gece 01:00'e doğru otele gittik. Ertesi günü sabahleyin Saraya gittik. Medenî nikâh oldu. [İngiltere] Kraliçe[si] Elisabeth hariç, Avrupa'nın taçlı, taçsız bütün kralları, prensleri, prensesleri nikâhta mevcuttu. Fabiola âilesinden yalnız bir tek Fâbiola'nın annesi gelmişti. Belçika Hükûmeti arzu etmediği için, âilesinden diğerlerini bırakmamışlardı. Belediye Reisi nikâhı kıydı. Nikâhtan dönerken, Rıfkı Zorlu[786] ile aramızda bir konuşma geçti. (...) (Saat: 11:45)

Kapanma Saati: 12:50[787]

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (52)

26 Aralık 1960, Pazartesi

Açılma Saati: 9:30

Hazır Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan Cemâl

Gürsel, Mâliye Bakanı Kemâl Kurdaş[788] , Ulaştırma Bakanı Sıtkı Ulay

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Özel Salonunda

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Şahap [Kocatopçu] Bey'e söz verelim... Sayın devlet başkanımızın ehemmiyetle tâkip ettikleri alüminyum mevzuunda ve demir çelik tesisleri hakkında bize izahat versinler...

[SANÂYİ BAKANI ŞAHAP] [KOCATOPÇU]: Tensip ederseniz, [Fethi Aşkın] arkadaşım, tütün mevzuunda evvelâ konuşsun...

[İÇİŞLERİ BAKANI İHSAN] KIZILOĞLU: Tütün için vilâyetlerden müracaat vardır: Açalım mı, açmayalım mı? Bilhassa Ege havâlisi şikâyetçi[dir]. Açalım [da] bitsin...[789]

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ] AŞKIN: Efendim, biliyorsunuz, tütün, dış ticaretimizde en mühim rol oynayan maddedir. Satışın en az olduğu geçen sene, 30 Kasım [1960 tarihine] kadar, tütünden memleketimize 46 küsûr milyon Dolar girmiştir. 30 Aralık [1960 tarihine] kadar [da] 50.000.000 Doları geçecektir. Hiçbir maddemiz bu kadar döviz getirmemektedir. Yalnız bu en fazla döviz getiren maddenin durumu, bundan evvelki toplantılarımızın birisinde de arz etmiştim, her sene gittikçe artan bir tempo ile maalesefkötüye doğru gitmektedir. Piyasanın açılması, Gümrük ve Tekel V[ekili] [Bakanı] ile Ticaret Vekâleti'nce tesbit edilen günde olur. Yine biliyorsunuz, uzun yıllardan beri, destekleme mübâyaası denilen [bir] mübâyaada bulunulmaktadır. Maksat, köylüyü tüccarın eline bırakmamaktır. Bu destekleme mübâyaasını bir müddet Yerli Ürünler yaptı. Onu tâkiben Türk Tütün L[imi]t[e]d Ş[irke]ti denilen şirket yaptı. Bir

zamandan beri de Tekel İdâresi yapmaktadır. Tütün kanununda destekleme mübâyaasından bahseden bir hüküm yoktur. Destekleme mübâyaası, hükûmetin bu işle tavzif ettiği şirketler veya resmi teşekküller tarafından yapılır. Bugüne kadar destekleme mübâyaası için Milli Koruma Kanunu'ndan[790] istifade edildi. Hükûmet, kanunun bir maddesine göre, Tekel İdâresi'ni destekleme mübâyaası yapmak üzere tavzif eder [ve] mali kaynaklarını da temin ederdi. Binâenaleyh, Tekel İdâresi, doğrudan doğruya bu kaynaklardan istifade ederek, kendisine verilen vazifeyi yerine getirirdi. Geçmiş yıllarda bu iş nispeten kolay oldu. "Nispeten kolay oldu" diyorum. Çünkü, bu kadar çok tütün yoktu [ve ayrıca] depolama imkânları da mevcuttu. Tekel İdâresi, kendisine verilen para ile, eksperlerini göndermek suretiyle, destekleme mübâyaasında bulunurdu. Bu sene Milli Koruma Kanunu ortadan kalkınca[791], ortada destekleme mübâyaasına salâhiyet verecek bir hüküm de yoktur [artık bulunmamaktadır].

Bu sebeple, Ticaret Vekili arkadaşlarımla bir kanun tasarısı sevk ettik. Bu kanun [tasarısı], doğrudan doğruya "destekleme mübâyaası yapılır" demekte[dir]. Dolayısıyla, bir ifade ile, hükûmetin tavzif edeceği bir müessesenin destekleme mübâyaası yapılabileceğine işaret etmektedir. Bu kanun [tasarısı] çıkmadıkça, hükûmet destekleme mübâyaası yapamaz.

İkinci olarak, bunun kaynaklarını [da] bulmak lazımdır. Tekel İdâresi, şimdiye kadar satmış olduğu ve bundan sonra satacağı tütünlerden 70-80.000.000 Lira kadar temin edebilecektir. Halbuki destekleme mübâyaası için, bundan sonra asgari 350.000.000 Lira'ya ihtiyaç vardır. Yalnız bu paraya hemen ihtiyaç yoktur. Çünkü, piyasalar devre, devre açılır. Yetişme bakımından evvelâ Ege Bölgesi piyasası açılır. Bilahire Marmara ve Karadeniz dizi piyasaları açılır. Onu tâkiben de demet piyasası açılır, Marmara ve Karadeniz'de... Şarkı ele almıyorum. Şarkta yetişen tütünlerin tamamını Tekel İdâresi alır. "Doğu" sigarası diye bir sigara yaparak, tamamen sarf eder.

Bugün piyasadan [toplam] 140.000.000 kilo tütün alacağımızı tahmin ediyoruz. Bunun 89.000.000 [kilos]u Ege'dedir. Ege tüccarı, büyük miktarda Amerikan grat tütününü satmıştır. Piyasayı açabilmek için, tüccarın alım yapabilecek hâle gelmesini de hesâba katarız. Tüccar hazır olsun ki, tütün alabilsin... Aksi halde, piyasanın açılmasının hiçbir mânâsı

yoktur. Bugün Ege piyasasını açmak için ilk şart, kanun [tasarısın]dan da evvel olarak, yer meselesinin hâllidir. Ege'de halen elimizde, 12.000 tonu [Tekel] İdâre[si]'nin ihtiyaçları için [ve] 24.000 tonu da destekleme mübâyaası olmak üzere, 36.000 ton tütün vardır. Bunun dışında bir kilo tütün koyacak yerimiz yoktur. Piyasayı açmak için [öncelikle] yer lazımdır. Piyasa açıldığında, 7.500.000 kilosu [Tekel] İdâre[si'nin] ihtiyaçlarına [ve] mütebakisi de desteklemeye mâtuf olarak, tahminen 40.000 ton alım yapacağız. Piyasanın bir an evvel açılması için İzmir Vâlisi'nden mektup alıyorum. Piyasa açılabilir. Ama tütünü koyacak yerimiz yoktur. Tahmin derim ki, Tekel İdâresi, 3.600.000 kilo tütün satmıştır. 3.000.000 kilo daha satabiliriz. Bu suretle, ancak olsa olsa 5-6.000.000 kilo tütün koyacak yerimiz açılmış olur. Fakat bunun dışında yerimiz yoktur. Geçenlerde de arz ettiğim gibi, Ege Bölgesi vâlilerine emir vermek ve onların 8da] Tekel İdâresi'ne mensup elemanlarla beraber çalışmasını temin ederek, herhâlükârda ambar bulunması şarttır. Aksi halde, piyasanın açılması hiçbir mânâ ifade etmeyecektir.

Geçen sene Ege piyasası 22 Şubat [1060 tarihin]de açıldı. Bu sene, daha evvel, Ocak ayı içinde açılmasını isterler. Bu şartlar altında Ocak ayı içerisinde Ege piyasasını açıp, Tekel İdâresine destekleme mübâyaasını yaptırmak kâbil değildir. [Çünkü], yer yoltur. Herhâlükârda finansmanı temin etmek mümkün olacaktır. [Mehmet] Baydur ile konuştum. [Ekrem] Alican ile [de] konuştum. İhrâcat kredisi mevcut olduğundan, bu parayı temin etmek de mümkündür. Yalnız arz ettiğim gibi, Ege'den alacağımız 40.000.000 kilo tütünü koyacak yerimiz yoktur. Bunun dışında, bugün Marmara'da 13.930.000 kilo tütün vardır. [Bunlar], geçmiş yıllar[ın] tütünleridir. Bu seneki tahminlerimiz, 22.000.000 kilodur. Bu bölgeden Tekel [İdâresi], 7.300.000 kilo tütün alacaktır. Gerisi [de] destekleme mübâyaasına kalacaktır. Aynı sıkıntı, bu bölgede de mevcuttur. Bu bölgedeki tütün piyasasını açmak için [de], diğerlerine nazaran daha bir aylık tedbir alma müddetimiz vardır. Karadeniz'den [Tekel] İdâre[si], 11.700.000 kilo tütün alabilir. Mütebâki 8.000.000 kilo desteklemeye kalacaktır. Bilhassa tehlike arz eden bölge, Ege'dir.

Tütün satışında bir parça müsâmahalı davranmak mecbûriyeti [de] vardır. Yunanlılar, tütünlerini takas suretiyle satmaktadırlar. Hatta kredi ile vermektedirler. Bu suretle, dünya piyasasına daha fazla tütün satmak

imkânını elde ediyorlar. Bizim durumumuz buna müsâit değildir. Biz bu şekilde satışlara, Dolar sahasına gitmemek üzere, müsaade ediyoruz. Bu durum karşısında arkadaşlarımı çağırdım [ve] geçenlerde üç gün üst üste konuştuk. Bu sene Ege tütün piyasasını vekâlet olarak 20 Şubat'ta açmayı muvafık görmekteyiz. Geçen sene 22 Şubat'ta açılmıştı.

[İHSAN] KIZILOĞLU: [Ya] Marmara için?

[FETHİ] AŞKIN: 21 Şubat'[ta] Marmara dizi [ve] diğerlerini de birer ay ara ile açmak istiyoruz. Herhangi bir açıklama imkâmı yoktur. Köylü, tütünlerini satmak ve paraya kavuşmak ister. Çünkü, yeniden tütün ekimi için tarla hazırlığına başlamıştır. Durum budur... Yer meselesi, son derece müşkülât arz etmektedir. Tüccar [da], 19.000.000 kilo tütünü sattı [ve geriye] 1.300.000 kilo kaldı. Bugün belki tamamını satmıştır.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Tüccar depolarını icâr etmek mümkün değil mi?

[FETHİ] AŞKIN: Değildir... Çünkü, kendisi de piyasaya gidecektir [girecektir]. Hakikaten son derece müşkül bir durum vardır. 89.000.000 kilo tütüne ne can, ne de para dayanır. Tahminlerimize göre, Ege'den alacağımız tütün miktârı, asgarî 55-60.000.000 kilodur. Geri kalan kısmı [ise], tüccar alacaktır. Bu itibarla [da], bütün vahameti ile hükûmet[in] mesûliyetinde olan bu mevzuu olduğu gibi arz etmek istedim ve biraz ferahlamış oldum. Çünkü, tütün işinin Tekel Bakanlığı'nın mesûliyetinde olduğu zannedilir. Halbuki vaziyet zannedildiği gibi değildir. Pekâlâ hükûmet, bu işi Tekel İdâresine vermeyip, herhagi bir tüccara verebilir. Bunu şimdiki halde bir tüccarın yapması, elinde eksperleri olmadığı için, mümkün görülmemektedir. Yine bu vaziyette görüyorum ki, bu vazifeyi Tekel İdâresi'ne vermek lazımdır. Fakat Tekel [İdâresi de], uhdesine bu vazife tevdi edilirken, hükûmetin büyük mikyasta yardımına muhtaçtır.

Sayın içişleri bakanı Paşamın vâlilere emir vereceklerinde[n] şüphem yoktur. Vâlilerin müzâhereti ile mümkün mertebe yer meselesini hâlledeceğimizi sanıyorum. Ulaştırma Bakanı burada yoktur. Fakat arz edeyim [ki], İstanbul'da Salıpazarı'nda ikinci hatta yapılmakta olan antrepoları bu sene Tekel İdâresi'ne vermekte fayda vardır. Her ne kadar [henüz] tamamlanmış değilse de, üstü kapalı olduğuna göre, tütün koymak mümkündür. Buranın bize verilmesi, büyük mikyasta bizi ferahlatacaktır.

Nitekim geçen sene askeri makamlar, bize yardımcı oldular [ve] kışlayı boşalttılar. Bandırma'da kışlalar verdiler [ve] tütütnlerimizi oraya naklettik. Fakat tütünleri oradan oraya nakletmek maliyetini yükseltiyor [ve] son derece pahalıya mâl oluyor. Ondan sonra satış güçlükleri içinde kalıyoruz. Eski yıl tütünlerinin satışında [ise], bu sene zarar etmekteyiz.

Mühim olan bir husus da, 1958 yılı tütünlerinin Doları'nın 9 Lira'ya çıkarılmasıdır. 9 Lira'dan hesaplanması için tazyik edilmekteyiz. Tütün, öyle bir metâdır ki, uzun zaman işlenir [ve] bakıma tâbi tutulur. Tüccar, uzun zaman işlemek mecbûriyetinde kaldığı tütünün fâizini [de] vermek mecbûriyetindedir. Bu suretle, elindeki tütünün hergün fiyatı yükselmektedir. Tüccar, elindeki 1958 yılı mahsûlünü satamamaktadır. Bunun için de bir karar alınması lazımdır.

[Ama] asıl mühim olan, destekleme mübâyaasıdır. Tekel Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı ile birlikte, piyasayı açıp [da], destekleme mübâyaasına başlamasına, yer temin edilmedikçe, imkân yoktur. Mâruzatım bu kadardır.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Çanakkale depolama yapmanıza müsait midir? Çanakkale'de boş binâlar vardır.

[FETHİ] AŞKIN: Her yere götürüyoruz. [Oraya da] götürürüz...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bizim bir mektebimiz vardır. Eceâbat'ta... Şurada burada da boş binâlar vardır. Çanakkale'deki eski 3. Alay'ın kışlası [da] çoktan beri boştur.

[TARIM BAKANI OSMAN] TOSUN: Efendim, tütün meselesi, yalnız bugünün değil, [fakat] maalesef yarının da büyük derdi olmaya namzettir. Bugünkü sıkıntıların esâsını arayacak olursak, aşağı yukarı İkinci Dünya Harbi'nin başına kadar gideriz. Türkiye, daha evvel 50-60.000 ton civârında tütün çıkarırdı [ve] bunun ortalama 18-20.000 tonunu memleket içinde sarf [ve] 20-30 [bin] tonunu da Amerika'ya ihrâç ederdi. Neticede bir sıkıntı olmadan iş hâlledilirdi. Fakat, İkinci Dünya Harbi ile [birlikte] Yunanistan'nın piyasadan çekilmesi, tütün istihsâlini arttırmıştır. Bugün istihsâlimizin yekûnu, 140.000 tona varmaktadır. Fakat bunun ancak ferah olarak satabileceğimiz miktârı, 30-35.000 ton civârındadır. Geri kalan kısım [ise], başımızdadır. 1943'den başlayarak geçen 15 sene içinde ekim sahası

genişlemiş, istihsâl miktârı artmıştır. Ve Yunanistan piyasaya çıkıncaya kadar da biz bunları satmakta [herhangi bir] müşkülât çekmemişiz. Yunanistan, piyasa çıktıktan sonra, yani üç, dört seneden beri, bu iş başımızın derdi olmuştur.

Amerikalılar, Samsun'da ve İzmir'in belli başlı bölgelerinde yetişen amerikan grat dediğimiz tütünleri alırlar. Geri kalan dolgu mâhiyetindeki tütünler [ise], bizim başımızdadır. Ve biz bu meseleyi muhakkak surette hâlletmek mecbûriyetindeyiz. Ya dünyanın istediği dolgu tütününü yetiştireceğiz [ve] ucuz fiyatla piyasaya vereceğiz, yâhut [da] bu işe başka bir hâl şekli bulacağız. Bu dolgu tütünü, Virjinya [Virginia] tütünüdür. Dünya buna alışmıştır. İstihsâli [de] daha kolaydır. Bizim bir dönümden aldığımız mahsûlün üç dört mislini, bu cins tütünden almak mümkündür. [Ayrıca], emeği de 1/10 kadar daha azdır. Amerikan grat yetiştiren yerleri, Amerikan grat'a tahsis edeceğiz [ve] geri kalanını da dolgu tütününe veya başka mahsûle...

Bunun için bugünden sistemli [bir] şekilde hareket etmek lazımdır. Hâli hazırdaki müşkülât, depo meselesidir. Kendimizi biraz zorlarsak, [bunu] hâlledebiliriz. Vâkıâ her boş binâ [da] tütün deposu olmaya elverişli değildir. Ama bu, bugün için hâlledilebilir. Fakat bunların önümüzdeki sene satışı, başımızın derdidir. Bu dert, seneden seneye [daha da] artacaktır. Azaltılması [da] kolay bir iş değildir. Bu bakımdan, Tekel [İdâresi ile] Ticaret ve Tarım bakanlıklarının mesele üzerinde ehemmiyetle durarak, geleceğe şâmil olmak üzere, karar ittihâzı zamanı gelmiştir. Bunun üzerine ciddi olarak durmak iktizâ etmektedir. Bendenizin mâruzâtım bu bakımdan budur.

[FETHİ] AŞKIN: Muhterem [Fahri Özdilek] Paşam, Sayın Tarım Bakanı arkadaşımın da izah ettiği gibi, tütün mevzuunda müşkülâtımız seneden seneye artmaktadır. Biz bu sene muhtelif beyanlarda bulunduk ve köylere bazı broşürler dağıttık. "Çok kötü tütünleri, piyasa icablarına terk edeceğiz" dedik. Bu laf üzerine, ilk defa olarak Ege Bölgesi'nde zürrâ toplantısı yaptık. Biz bu beyanı yaparken, şunu da biliyorduk ki, tütün yetişmişti [ve] geçen senenin kötü politikası neticesinde, köylünün ekmiş olduğu tütünü sokak ortasında bırakmak câiz değildi. Yalnız bu beyanda bulunurken, "sözlerimiz hiç değilse gelecek senelerin ekimi üzerine tesir eder" diye

düşündük. Bu şekilde de cevâbını aldık. Biz bu sene çok kötü tütünleri piyasadan toplayarak, ihraklık tütünler gibi yakmak suretiyle, fiyat politikası ile işi ayarlamak istiyoruz. Bu husûsu ayrıca Ticaret Vekâleti ile oturup konuşacağız.

Bunun yanında, tütün mevzuunun ehemmiyeti ve ciddiyetini nazarı itibara alarak, üç bakanlık, Ticaret Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu bir tasarı üzerinde görüşlerimizi bildirdik. Bu, bir Yüksek Tütün Kurulu kurulmasına mütedairdir. Bu mevzuu herhalde bugünlerde bir neticeye bağlanıp, bir kanun tasarısı hazırlanacak ve Temsilciler Meclisi'ne sevk edilecektir.

Bizim, bunun yanında, üçüncü bir nokta olarak görüşümüz şudur: Yunanlıların yaptığı gibi, OEEC [OECE/OECD] nezdinde veya NATO'da teşebbüste bulunup, bu tütünlere pazar bulmak lazımdır. Hükûmet olarak bunu temin etmedikçe, tütünlerimiz elimizde kalacaktır. Geçen sene Yunanlılar bu işi yaptılar. Bizim de böyle bir teşebbüste bulunmamız kâbildir. Bu suretle, belki de satılma imkânı hâsıl olur. Ruslar, eksperlerini gönderdiler. Bunlar Ege piyasasında tütünlere bakıyorlar. Fakat takas suretiyle almak istemektedirler. "Size traktör verelim [ve] tütün alalım..." diyorlar. Biz de, "tütünlerimizi serbest Dolar ile alsınlar... Memnuniyetle satalım..." diyoruz.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Köy radyoları ile [de] takas yapılabilir.

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Fethi [Aşkın] Bey arkadaşımızı gayet dikkatle dinledim. Hakikaten bu mevzu, gerek geçmişte, gerek bugün [ve] gerekse yarın iktisadi sahadaki meselelerimizin en mühimlerinden birini teşkil etmektir. Ön plandaki mesele, elimizde mevcut geçmiş sene tütünlerinin süratle likide edilmesi ve pek yakında kucağımıza atılacak olan 1961 yılı tütünlerinin, 1960 yılı mahsûlü tütünlerinin biran evvel satılması meselesidir. "İcâb eden tedbirleri süratle alacağız" demek, kâfi değildir. Bunun hâlli kolay olmayacaktır. Bize mali külfet tahmil ve satış zorlukları irâe edecektir. Bu satış zorlukları, şimdiye kadarkinden [de] çok [daha] büyük olacaktır. Çünkü, Yunanlılar, Müşterek Pazar'a bizden evvel gireceklerdir. Bize nazaran tütünlerini de daha kolaylıkla bu piyasaya sürmek imkânını bulacaklardır. Bu da, mevcut müşküllerimize ilâve müşkül olarak ortaya çıkmaktadır.

Fakat ben davanın kilit noktasını, tütün istihsâllerinde görüyorum. Politik tesirlerle ekim sahasının genişletilmesine göz yumulmuş ve bugünkü vaziyet hâsıl olmuştur. Ekim sahasının genişliği, hükûmetlerin zaman zaman tâkip ettikleri değişik politikaya [politikalara] uygun olarak tahavvül ediyor. Şimdiye kadar uzun vâdeli bir politika tâkip edilmemiştir. Şimdi 1960 yılı rekoltesini satın almak için gerekli tebirleri âzamî surette alalım... Önümüzdeki senede de aynı vaziyetle karşılaşmamak için cezrî tedbirleri de ittihâz edelim... Bu suretle beş, altı yıl içinde müstâkar esaslara bağlamak mümkün olur. Önümüzdeki sene nasıl bir politika tâkip edileceğini tabiî kestiremeyiz. Ekim sahalarının tahdidi, müstacel bir tedbir olarak kendisini gösteriyor. Bilmiyorum, Tarım Bakanı arkadaşım bu mevzuda ne düşünür?

[OSMAN] TOSUN: Efendim, sigaralık tütün ihrâcâtında başyeri Amerikalılar alır. Yine sigaralık tütün, kalite tütün ithâlâtında da, tek ithâlâtçı Amerika'dır. Amerika, sigaralık tütün olarak, senede 250-300.000 ton civârında dışarıya tütün satar. Dışarıdan aldığı miktar ise, 65-70.000 ton etrâfındadır [civârındadır]. Kendi sigaralarına % 3-5 nispetinde şark tütünü karıştırır[lar]. Bunun nihayet 35-40.000 tonunu bizden almak mecbûriyetindedir. Çünkü, sigaralara bizim Karadeniz, bilhassa Samsun tütününün yanma ve tad bakımından verdiği kaliteyi, kendi tütünleri ile elde etmesine imkân yoktur. Aromada da Ege tütünleri rakipsizdir. Bunun dışında, yani 35-40.000 ton dışında olan istihsâlimiz [de], muhakkak dolgu tütünü olarak satılır. Bunun da daha önceleri esas alıcısı Almanya idi. Fakat Alman pazarı, 1945-1951 seneleri arasında, Amerika lehine elimizden gitmiştir. Almanya, Virjinya [Virginia] tütününe, yani nötr tabiatlı dolgu tütününe alışmıştır. Gariptir, dünyanın en yüksek kaliteli tütünü bizde olduğu halde, Amerikan sigaraları, makbûl bir metâ olarak, sağda solda görülür. Sebebini daha iyi işlenmiş olmasında aramak icab eder. Bizimkiler işlenmemiştir [ve] durmamıştır. Tütünün, kuru gelişme, yaş gelişme ve muhtelif ihtimam devreleri vardır. Bizim tütünlerimiz, bu devreleri geçirmez [ve] onun için de kokar. Bir nevi ayak kokusu gibi koku neşreder. İşlense, bizim tütünlerimiz, dünyanın en iyi tütünleridir.

[Ama] asıl mühim mesele, aslî sınırı üç misline yakın aşan, tütün ekimi sahasını daraltma meselesidir. İkinci Dünya Harbi sırasında ve ondan sonraki devrede rakipsiz kaldığımız için, o senelerde Amerika bizden 70-80.000 ton kadar tütün ithâl etmiştir. Biz de elimizde ne varsa, Amerika'ya

satabilmişizdir. Fakat bugün Amerika nazlıdır. İstediği kaliteyi alıyor. Geri kalanı [ise], bizim başımıza dert oluyor. Bunun için, asıl kalite tütün yetiştiren sahanın dışındaki sahaları, yavaş yavaş istihsâlden çekmek lazımdır. Bu hedefe varmak için de, bugünden [itibaren] hakikaten ciddi adımlar atılması lazımdır. Bunun üzerinde üç bakanlığın üç koldan ehemmiyetle durması iktizâ eder.

[DEVLET BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: [Fahri Özdilek] Paşam, bu Ege tütünü işinin çok sıkışık durumda olduğu mâlûmdur. Arkadaşlar bunu izah ettiler. Benim anlamak istediğim bazı noktalar vardır. Tütün ekimi çok yayılmıştır. Ekimden [geri] alınan tütün sahasında ne yapılacaktır? Buraya ekilecek olan mahsûl, satışı güç olmasına rağmen, tütünün temin ettiği Doları sağlayabilecek mi[dir]? Bu cihet, muallâktadır. Tütün ekiminden çıkardığımız sahaya ekeceğimiz mahsûlü ihrâç edemezsek, bu metâ ihraç malı olmazsa, o zaman tütün ekiminde fayda vardır. Çünkü, bu seneye kadar elimizde tütün kalmamıştır. Yunanlıların piyasaya girmesine rağmen tütünler satılmıştır. Ama ben takdir ediyorum ki, ilerisi için kaliteli tütün yetiştirmek faydalıdır. Fakat ekimden çıkan sahalar ne olacaktır? Sonra, arkadaşlarımın söyledikleri gibi, bu aylarda tütün sahaları hazırlanmaya başlanır. Fethi [Aşkın] Bey'in bir iki radyo konuşması oldu. Fakat şimdi anlıyorum ki, bu, müessir bir tedbir değildir. Bunlar yine ekeceklerdir. Ne olacaktır? Bizden sonra gelecek hükûmet tazyik altında kalacaktır. Bir de 1958 yılı tütün mahsûlü vardır. Fethi [Aşkın] Bey arkadaşımız, bir nebze temas etti. Tüccarlarımız Dolar'ın 9 Lira'dan hesaplanmamasından şikâyet eder dururlar. İktisadi komitede bu mevzu tetkik edildi v red olundu. Ben bunun red sebeplerinin ne olduğunu bilmiyorum. Bu hususta bizi tenvir ederlerse, memnun olurum...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Muhterem [Fahri Özdilek] Paşam, bugün tütün ve şekerin birbirine benzer tarafları vardır. Her ikisinde de lüzümsuz yere ekim sahaları genişlemiştir. Bu, sanayideki lüzumsuz [ve] enflasyonist istihsâl artışlarına benzer bir politikanın tesiri neticesinde olmuştur. Nasıl ki, bundan evvel pancarın ekim sahasını daraltacak bir fiyat politikasına karar vermişsek [ve] pancar alım fiyatlarını düşürmüşsek, aynı şekilde Fethi [Aşkın] Bey arkadaşımızın fiyatları düşürmesi ve kötü kaliteli tütünleri almayacağımız tehdidinde bulunması ile, öyle ümit ediyorum ki, önümüzdeki seneler için tedbir alınmış olacaktır.

Dış piyasanın isteği mâlûmdur ve hemen hemen sabittir. Tarım Bakanı arkadaşım, gayet güzel buyurdular... Amerika'nın ve Avrupa'nın alacğı miktar sabittir. Bu sahada Yunanlıların, kalitesi düşük tütünler mevzuunda da, ticari kombinezonlardan istifade etmek suretiyle, piyasaya hâkim oldukları [da] bir vâkıâdır. Gösterdikleri supleks ["supple"] [esneklik] sayesinde bize fâikiyet kazanmışlardır. Öyle sanıyorum ki, seneye elimizde 45.000 ton kadar tütün kalacaktır. Yunanlılar ise, ellerinde tütün kalmayacak şekilde bir satış politikası tâkip etmektedir[ler]. Kalite bozukluklarının mahzurlarını bertaraf etmek için [de], vekil arkadaşlarımızın, daha doğrusu mesûl olan Vekil arkadaşlarımızın inisiyatifi ile, gayret göstermesini, umumi menfaat itibariyle faydalı göemekteyim.

Rusların bu mevzudaki çalışmalarına gelince... Şeker piyasasında olduğu gibi, tütün mevzuunda da bugün biz Ruslarla temas mecbûriyetinde kalmış bulunuyoruz. Küba'nın 4.000.000 ton şekerini Amerika'nın ithâl etmekten imtinâ etmesi üzerine, Küba'nın şekeri, civârımız piyasalarına akmış ve biz 350.000 ton şekerimizi ihrâç edemez olmuşuzdur. Hiç değilse, tütünde Rusların mübâyaa politikası ile telif edilebilecek formüller düşünmemiz lazımdır.

Şeker mevzuunda Amerikan Yardım Heyeti Başkanı ile cumartesi günü görüştüm. "Bugün şeker ihraç edemeyişimiz sizin yüzünüzdendir. Küba şekerlerini almadınız. Bizim şeker ihraç sahalarımız elimizden çıktı. 350.000 ton şekerimizi sizin almanızı rica ederim." dedim. Aynı şekilde bir temasın, Hariciye Bakanlığımız kanalı ile, Amerika Hükûmeti nezdinde [de] yapılmasını ve dahilde satamayacağımız şekerin satılmasına çalışılmasını lüzumlu görürüm. Tütündeki davalar [da], aşağı yukarı şekerdeki davalara benzediği için, bir pralelizm çıkarmak ihtiyacını hissettim.

[FETHİ] AŞKIN: Tütün mevzuunda Sayın Tarım Bakanı arkadaşım izahat veriler. [Tütün] ihrâcâtımız harb yılları içinde 74.000 tona kadar çıktı. 74.000 tona çıktığı zaman, Türkiye'nin [tütün] istihsâli 100-110.000 ton civârındaydı. Öyle oldu ki, Tekel İdâresi, kendi ihtiyacını [dahi] temin edemez duruma düştü. Bugün vaziyet öyle değilir. Bugün piyasaya elimizde 105.000 ton işlenmiş tütünle girdik. Geçen sene [ise, sadece] 56-57.000 ton tütün satıldı. Bu sene için tahminimiz, 60.000 tonu geçmeyeceği

merkezindedir. 60.000 ton sattığımız takdirde, elimizde 45.000 ton [daha] tütün kalacaktır, [19]56-[19]59 [yıllarının] mahsûlü olarak... Şu halde, gelecek sene [tütün] piyasasına 140.000 ton olarak gireceğiz. Bu 140.000 ton işlendikten sonra, 125.000[ton]a düşer. 1962 [yılına] girerken, buna bir 40.000 ton daha ilâve edebiliriz. Şu suretle görülüyor ki, stoklarda gittikçe artan bir vaziyet hâsıl olmaktadır.

Arazi meselesine gelince... Nâsır [Zeytinoğlu] Bey arkadaşımızın temas ettiği mesele [aslında] gayet basittir. Tarım Bakanı arkadaşım daha iyi bilirler... Tütün, yaka, kıryaka tabir edilen [ve] kısmen kuru arazide ekilir. Yamaçlarda, taşlık ve kuru arazide yetiştirilir. Kötü tütün ise, tabanda, sulak arazide çıkar. Bu itibarla, bilhassa İzmir gibi bir bölgede, bunu herhangi bir mahsûle her zaman [için] ranplase etmek mümkündür. Belki bu mahsûl, döviz getirmeyecektir. Fakat, tütün stoklarımızı imhâ etmek zarûreti karşısında kaldığımızda, milli gelirimizde bir noksanlık olacaktır. Tütünün yerine ekeceğimiz mahsûl ise, milli gelirde yer alacaktır. İhrâç edebilirsek, ihrâcına da çalışacağız. İhrâç edilemeyen tütün ne yenir, ne içilir [ve] ne de başka bir işe yarar. Meseleyi böyle ele almak lazımdır. Stok yapıp çürütmektense, Ege Bölgesi gibi bir mıntıkada herhâlükârda başka bir mahsûl yetiştirmek, dâimâ daha faydalıdır. Son yaprağına kadar tütün alacağım düşüncesini bertaraf etmek lazımdır. [Bu], olmaz... Her sene kalan 45.000 tonlar, ihrâç edilemeyecektir. Biz hükûmet olarak sıkı durur ve hakikaten çok kötü [kalite] tütünleri bu sene [satın] almazsak ve tayin edeceğimiz fiyat politikası ile gelecek sene kötü tütün ekimine mâni olursak, bu iş kendiliğinden hâlledilmiş olur. Yüksek Tütün Kurulu teşekkül ettikten sonra, tevsi veya tahditlere gidebilir. İyi tütün yetiştirmeye mâtuf tedbirlerin alınmasına gayretlerini teksif eder.

Tekel İdâresi’ndeki Amerikan grat tütünler, 26-28.000 tondur. Bunları satmakta müşkülât çekmeyeceğiz. 32.000 ton da olsa, satabiliriz. Bizim arzumuz, satabileceğimiz kadar Amerikan grat tütün yetiştirmektir. 70.000 tona çıktığında, Amerikan gratı da satamayız. İyi tütün yetiştiren bölgeler mâlûmdur, Amerikalılar, iyi tütün yetiştiren köylerin adını bizden daha iyi bilirler. Nihayet tüccardırlar. Bu itibarla, tütün ekim sahasının daraltılmasından arta kalan arazi ne olacaktır [sorusuna] cevap vermiş bulunuyorum. Buralarda her türlü mahsûl[ün] yetişmesi mümkündür.

Çünkü, Ege Bölgesi, memleketimizin en münbit sahalarıdır. Kötü tütün yetiştiren bölgeler, sulak arazidir. Sulak arazide, ise herşey yetişir.

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Ben kısa olarak aklıma gelen bir şeyi arz etmek isterim. İkinci Cihan Harbi'nde Amerikan sigaralarında % 10-12 nisbetinde şark tütünü kullanılırdı. Bir tâne meşhur kumpanya vardı: Gery... Samsun'dan, Bulgaristan'dan [ve] Yunanistan'dan tütün alırdı. İkinci Cihan Harbi'nden sonra, muhtelif iktisadi sebeplerden dolayı, bizim tütünlerin nisbeti, bazı sigaralarda % 1-2'ye, bazılarında ise, hiç mesâbesine düşürüldü. Bu suretle, yalnız Amerika'da değil, [fakat] Avrupa ve dünya piyasasında [da] bir ağız [tadı] zevki değişmesi hâsıl oldu. Bizim tütünlerimiz [de] satılamaz hâle geldi. Bu, işin kısa tarihçesi...

Şimdi Ruslara gelince... Ruslar, Kırım Bölgesi'nde tütün yetiştirirler. Bulgaristan'ın tütünlerinin de hemen hepsini alırlar. Bu itibarla, bizim tütünlerimizin harâretli alıcısı olacaklarını zannetmiyorum. Bugünkü konuşmalardan anlıyorum ki, bir rusto değişikliği yaparak, kaybettiğimiz piyasaların kazanılması için bir gayret gösterilmemektedir. İstihsâli azaltmak, ziraatın mâhiyet ve nev'ini değiştirmek, fenâ tütünü serbest piyasaya bırakmak hatıra geliyor da, kaybettiğimiz piyasaları kazanmak için bir teşebbüs yapılması üzerinde durulmuyor veya böyle bir çalışma vardır da, benim haberim yoktur. Bu nasıl oluyor, bilmiyorum... Bir de ortaya Yüksek Tütün Kurulu çıkacak... Avrupa piyasalarına, Avrupa tüccarlarına ankonsinyasyon ["consignment"] [konsinye olarak] göndermek, gönderdiğimiz tütünleri sattıkça, parasını tahsil etmek düşünülemez mi? Ticaret Bakanı değilim... Ama bunlar benim ham fikir olarak hatırıma gelmektedir.

[TOSMAN] TOSUN: Evvelâ, Sayın Selim Sarper] Bey'in sorduğu husustan başlayayım... Bilahire, Nâsır [Zeytinoğlu] Bey'in temas ettiği noktalarda mâruzatta bulunayım...

Efendim, dünyaya tütünü sigara şeklinde içmeyi öğreten Türk'tür. [Bu], Kırım Harbi sırasında olmuştur. 1853-1855 Kırım Harbi'nden yaralı olarak dönen Fransız ve İngiliz askerleri, elle sigara sararak tütün kullanmayı Türklerden öğrenmişlerdir. Bunu görüp öğrenince, alışıyorlar [ve] kendi memleketlerinde de bu âdete devam ediyorlar. Gelişiyor... Gelişmesinde en mühim rolü de, Mısırlılar oynuyor. Sigara, uzun seneler, 20. asrın başına

kadar Mısırlıların inhisârı altında kalıyor. O tarihlerde imparatorluğun bütün bölgelerinden daha çok Mısır'a sevk ediliyor [ve] oradan da sigara hâlinde dışarı[ya] gönderiliyor. İlk zamanlar Türk tütünü, Amerikan tütün harmanlarında % 10 civârındayken, tütünlerimizin pahalı olması sebebiyle, bu miktar indiriliyor. [Bu arada] bir zevk değişmesi de oluyor ve yavaş yavaş Amerikan tütünleri, karıştırılmaksızın denecek surette kullanılmaya başlıyor. 1914 [yılına] kadar olan zamanda, Türk tütünü kullanma nisbeti yarı yarıya düşüyor. Harb yüzünden Türk tütünü kullanma imkânı, ithâl imkânı zorlaşınca, nisbet, arz ettiğim gibi, % 10'a kadar düşüyor. Bu düşüş, devamlı bir surette ilerlemektedir. Hâli hazırda Amerikan sigaralarındaki Türk tütünü nisbeti, % 3-5'dir. Amerikan zevki, bugün için hâlâ kendi içeceği tütünde Türk tütünü istiyor. Yanma kâbiliyeti, tad ve aroma bakımından...

Diğer taraftan, İngiltere, sigara olarak Amerikan tütününü kullanır. İngiliz tütünlerinin içinde % 1 [oranında dahi] Türk tütünü yoktur. Doğrudan doğruya Virjinya [Virginia] dediğimiz tütünü içerler. Korkarım, önümüzdeki senelerde, Almanlar da, sigaralarına Türk tütünü karıştırmayacaklardır. Almanlar da, aşağı yukarı İngilizler gibi, saf Virjinya [Virginia] tütünü içiyorlar. Almanlarda % 3-5 gibi muayyen bir nisbette [Türk tütünü] karıştırma mevzu bahis değildir. Almanlar, sigaralarını muhtelif markalar altında piyasaya sürerler.

Selim Sarper] Bey, "zevk değiştirelim" buyuruyorlar. Bu, bugün için hemen hemen imkânsızdır. Biz Amerikan tütünleri içinde [Türk tütününün oranının] % 3-5'i [bulmasını] muhafaza edebilelim, bu bile kâfidir... Bizim için en büyük kazançtır. Avrupa'nın Türk tütününü almasını istiyorsak, Virjinya'ya [Virginia] dönmemiz lazımdır. Çünkü, Türk tütünü, aradıkları metâ değildir. Kaldı ki, Türk tütününün istihsâli çok pahalıdır [ve] dönüm randımanı [da] çok düşüktür. Bu itibarla, bugün [artık] iktisadi olmuyor. Bizim bugünkü istihsâlimizin fazlası, taban yerlerden elde edilenlerdendir. Biz bu yerlerde daha önce yine ihrâcat tütünü yetiştirirdik ve bu yerlerden senede üç mahsûl alırdık. Nâzır Bey iyi bilirler... Ticaret Bakanı arkadaşım [da] gayet iyi hatırlayacaklardır. Türkiye, dışarıya bol miktarda bakla ve bilhassa İngiltere'ye biralık arpa satan bir memleketti. İngiltere'ye biralık arpayı Türkiye verirdi. Fakat yine harbler yüzünden, Türkiye, İngiltere'ye biralık arpa çıkaramaz hâle gelmiştir. İngilizler, bugün biralık arpayı

[okunamadı] ...’den ithâl ederler. Biz Ege’de Amerika’nın yetiştirdiği şekilde yetiştirmiyoruz. Halk da, bu işi tamamen terk etmiştir. Bu bölgelerde bakliyat, bundan sonra arpa [ve] daha sonra da börülce yetiştirilirdi. Arpa ile bakliyat ihrâç edilirdi. Bu mevzuda, tütünden elde edilenden daha fazla para temin etmeye imkân vardır. Bugün bunların getireceği hâsıla, tütünün getireceğinden ve getirdiğinden daha fazladır. Fakat harb sırasında yetiştirilen tütünlerin hepsinin satılması, insanları yavaş yavaş bu sahaya sürüklemiştir. İstihsâl düzeni bozulmuştur. Yerine tütün kâim olmuştur. Senede üç mahsûl idrâki, dünyanın halen en ileri kültür tarzıdır. Bir senede üç mahsûl almak, toprağın bereketini tamamen korur [ve] hatta arttırır. Çünkü, iki bakliyat bir mecdiye alınıyor bir senede...

Nâsır [Zeytinoğlu] Bey, iyi hatırlarlar... İkinci Dünya Harbi sırasında, bilhassa köyleri başta olmak üzere, bütün Ege, arpa yerdi. Bugün tütüncülük yapan yerler, İkinci Dünya Harbi sonuna kadarki olan devrede, istihsâl ettiği arpayı kendisi yerdi. O kadar alışmıştır ki, arpa yemeye, İkinci Dünya Harbi sırasında verilen buğdayı, arpa ile [ve] birbuçuk ayar buğday vermek mukâbilinde bir ayar arpa almak suretiyle tebdil etmişlerdir. Arpa ekmeğini tercih ederlerken, bugün bunların ekmek zevki değişmiştir. Bu işi[n] yeniden eski hâline ifrâğı, muhakkak ki, bu memleketin iktisadi bünyesi için kazançlı olacaktır. Ama bu iş, öyle kolay değildir. Sıkıntı çekecekler [ve] ondan sonra [da] bu yola döneceklerdir. Bendeniz 1953 [yılın]dan beri bu mesele üzerinde uğraşırım... Her sene, bilhassa yaz aylarında, köy köy dolaşırım... Yeniden bu işi eski hâline getirmeye gayret ederim... Dedikleri, “Hükûmet baba nasıl olsa alıyor...” Bu iş, [öyle] kolay kolay hâlledilecek meselelerden değildir. Ama yapılması da zarûrîdir. Memleketin bilhassa Ege Bölgesi’ni yeniden kazanmak icab eder.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Ben mütehassıs arkadaşlarımın beyanları dışında bir konu üzerinde, istihlâk mevzu üzerinde durmak istiyorum. Orta Anadolu’da ve bilhassa Doğu Anadolu’da büyük ölçüde kaçak tütün vardır. Bunu önlemek lazımdır. Tekel [İdâresi], sigara satışının az olduğunu söylüyor. Sebebi [de], Tekel [İdâresi]’nin yaptığı sigaraların çeşnisinin bozuk olmasıdır. Sigara kâğıdı işini hâlletmek lazımdır. Eski sigara kâğıtlarını hatırlarsak, ne kadar ince olduğunu gözümüzün önüne getirebiliriz... Şimdiki sigara kağıtları [ise], gazete kâğıdı gibidir. Times

[gazetesin]in hava postası ile gönderdiği gazetelerin kâğıtları, bizim sigara kâğıtlarımızdan çok daha iyidir. Bozuk kâğıt, ağıza acılık verir. Bir de fiyat.... İstihlâk, nüfus başına nedir, biliyorum... Ama bildiğim bir şey varsa, bu sigara, 50 Kuruş'tan 160 Kuruş'a [kadar] çıktı. İstihlâk politikasını da ayarlamak lazımdır. Bir taraftan kalite kötü olur, diğer taraftan [da] fiyat yüksek tutulursa, pek tabiîdir ki, Tekel [İdâresi]'nin elinde tütün kalır.

Şekere gelince... Şekerin de fiyatını bir parça indirsek, elimizde şeker kalmaz. Çünkü, hâli hazırda dünyanın en az şeker yiyen memleketidir. Şarktaki kırklama, şeker yokluğundan âdet olmuştur. Vatandaş, tatlı yapamaz... [Çünkü], pekmezi yok... [Peki] ne yapsın? Şeker için fiyat ayarlaması yapsak, tütün ve pancar işini de hâlletmiş oluruz. Pekâlâ 150 Kuruş'tan şeker satılabilir.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Tütün bakımından mütehassıs arkadaşlar konuştular. Şekere temas ettiği için [İhsan] Kızıloğlu arkadaşıma teşekkür ederim... Bendeniz de bu mevzu üzerindeyim... Türk köylüsü üç Lira'ya şeker yerken, [şekeri] 60 Kuruş'a ihrâç etmeye çalışmanın [da] üzerinde durmak lazımdır.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Bu mevzua ayrıca temas edeceğiz...

[MEHMET] BAYDUR: Mevzuun iki cephesi vardır: Zirâî ve ticari... Zirâî veçhesini Prof. [Dr. Osman] Tosun arkadaşımız, gayet güzel izah ettiler. Ticari cephesine gelince... Tütünün maliyeti bizde yüksektir. Ben doğum yerimden bilirim, zavallılar bütün sene çalışırlar, [ama] ellerine 500 Lira [bile] geçmez. Zararda mıdırlar, kârda mıdırlar, bilmezler... Zürrâ için kazançlı olmayan mevzu, tüccar için fevkâlâde kazançlıdır. Buna şüphe yoktur. Nâsır [Zeytinoğlu] Bey arkadaşım temas ettiği [de işte] budur.

Prim meselesi de, doğrudan doğruya tüccarları alakadar eder. Bunlar, mali imkânları daha fazla olan bir kütlenin mensupları olmak itibariyle, bize dertlerini daha kolay intikal ettirirler. Her sene 196.000 ton fazla buğdaya ihtiyacımız vardır. Maalesef buğdayımız bize yetmiyor. Artan nüfûsa vermeye mecbur olduğumuz miktar budur. Ekim sahaları yayılmış [ve] dağılmıştır. Hubûbat ekilmesi lazım gelen sahaya başka şey[ler] ekilmiştir. Bu mevzuda uzun vâdeli politika tâkip edilmesi lazımdır. Semeresi kısa zamanda alınacak işlerden değildir. Şimdiden, bu mevsimden başlayarak,

tütün mevzuunda tatbikâta geçmek lazımdır. Süratle olmasa bile, gelecek senelerde tesirini gösterecek tedbirler ittihâzı icab eder.

[Selim] Sarper, pazar bulmamızı söylediler. Bu hususta iş, Amerikalıların elindedir. Amerika, tütünü stok eder veya mahalli para ile dünyaya satar. Her bakımdan bizim karşımızdadır. Romanya'da [dahi] sigara fabrikaları yaptırdı. Bizim bu sahada onlarla rekâbete girişmemize imkân yoktur. Onların kurmuş olduğu fabrikalara tütün satmaya çalışıyoruz. Almanlar, şark tütünlerini bizden ve Yunanistan'dan alıyorlar. Müşterek Pazar'da altı memlekete daha kolay tütün satabileceğimizi tahmin ediyorum. İster istemez bizim metâlarımıza doğru bir kayma olacaktır. Gleen fabrikası, birkaç fabrika yapıyor ve burada imâl edeceği sigaralara karıştırmak için Türk tütünü alıyor.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Sigara fabrikası yapsak, olmaz mı?

[MEHMET] BAYDUR: Bizim tütünlerimizin kokusundan hoşlanmıyorlar. Amerika'da bulunduğum altı sene zarfında, en iyi sigaralarımızı takdim edip, "alır mısınız?" dedik. Nezâketen aldıkları sigaralarımızı, kokusu odayı sarar sarmaz, atmak için çâre aradılar.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Harbden evvel sigaralarımızı Almanya'da kaparak alırlardı. Ağızdan çıkarmadan sonuna kadar içerlerdi. Yine aynı vaziyete getirebiliriz.

[MEHMET] BAYDUR: 1958 [yılı] tütünleri, köylüden ucuza alınmıştır. Düşük prim tatbik ediliyordu. Tütünler köylünün elinden çıkmıştır. Tüccarın elindedir. Şimdi yüksek primi tanırsak, tüccarın eline fazladan ve açıktan çok para geçecektir.

İlâveten, Amortisman ve Kredi Sandığı'ndan temin edilen 10.000.000 Lira'lık finansman mevzuu [da] vardır. Bu parayı nereden buluruz [diye] düşündük... Prim vermemeye çalışacağız. Fakat, zannediyorum ki, vermeye mecbur kalacağız. Bir yerden para bulup, Doları 9 Lira'dan hesaplamak zarûretinde kalacağız. Halen satmaktadırlar. Hükûmetin 9 Lira'yı kabul edeceğini haber alırlarsa, satışı durdururlar. 1,25 üzerinden bağlantı yapmışlar... Mukâbili T[ürk] Lirası, 9 Lira üzerinden hesaplansın diye, parayı almıyorlar. Biz satışları teşvik bakımından, âtıl kalmaması için, "9

Lira'yı kabul etmiyoruz" dedik. Yarısından fazlası da, şu müddet içinde satılacaktır.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: On üç arkadaş konuştu...

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI FEHMİ] YAVUZ: Usûl hakkkında...

Devlet Planlama Dairesi [Teşkilatı][792] vücut bulmaktadır. Yüksek Tütün Kurulu teşekkül ettirilecektir. Bunlar, işbirliği yaparak, mevzuu incelesinler [ve] bize getirsinler... Uzun ve kısa vâdeli tedbirlerin neler olabileceğini tetkik ederek, bize izahatta bulunsunlar.. Gümrük ve Tekel Bakanı [Fethi Aşkın] arkadaşımızın, bundan ayrı, bu mevzuda, bu mevzua bir şekil verecek formülleri varsa, onun üzerine dönelim... Bu formülün lehinde veya aleyhinde karar almaya çalışalım...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Arkadaşlarımızın konuşmalarını kısaca şöylece not ettim... Bir kere [daha] tekrarlayalım...

İstihsâli kontrol altına alma meselesi... Satabileceğimiz tütünü yetiştirme meselesi... Fiyat politikası üzerinde durulması meselesi... Tütün satışı mevzuunda OEEC [OECE/OECD] ve NATO nezdinde teşebbüse geçilmesi meselesi... Stokların depolanmasına âid tedbirlerin, palyatif olarak, bu seneye âid şekilde değil [de], ilerideki seneler için de dikkate alınması meselesi... Prim meselesi... Amerikalıların piyasayı tutması ve Yunanlıların [da], tütün piyasasında bizden evvel teşebbüste bulunmak suretiyle, Avrupa Müşterek Pazarı'na girmesini sağlaması karşısında, ittihâzı lazım gelen bazı tedâbirin üzerinde durulması meselesi... Bu arada, bir arkadaşımızın üzerinde durduğu rusto meselesi... Bu vesile ile arz edeyim, Fethi [Aşkın] Bey arakadaşımla konuşurken öğrendim... İsviçre'de bir ortaklığımız varmış... Buna mütenâzır başka ortaklıkların da kurulması yolunda bazı tedâbirin düşünülmesi meselesi ve nihayet bir [başka] mesele: Yüksek Tütün Kurulu[‘nun] faaliyeti...

Devlet Planlama Teşkilatımızın bu mevzudaki çalışması, zamana mütevakkıf olduğundan, Gümrük ve Tekel, Ticaret ve Tarım bakanları arkadaşlarımızın başbaşa vererek, önümüdeki seneler[de] ne yapılması lazım geldiğini tesbit etmeleri [ve] bizim kararımızla olacaksa, bir kararname ile, kanun[la] olacaksa, bir kanun çıkarılarak yapılması için,

tedbir ittihâzı gerekir. Çünkü, bu mevzu, gelmiş geçmiş senelerin ve gelecek senelerin bizi tazyik eden hâdiselerinin başında görünüyor. Fethi [Aşkın] Bey arkadaşımızın da söylediği gibi, bunu burada konuşma yerine, icraatın icab ettirdiği mevzuların tesbiti için, işin müzakeresini [artık] burada keselim ve bir neticeye götürelim...

[OSMAN] TOSUN: Bu sene çok düşük kaliteli tütünlerin alınması meselesi, işin rûhunu teşkil edecektir. Bizim toplantımızda bu hususta alınacak kararın, efkârı umumiyedeki tesirleri, bilhassa tütün zürrâı üzerindeki tesirleri, bir hayli büyük olacaktır. Gayet ehemmiyetli olan bu mevzuda kararın muhterem kurulda tasvip görmesi lazımdır ki, tatbikine geçilebilsin...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Fethi [Aşkın] Bey, biraz evvel, “piyasayı terk edeceğiz” dememiz üzerine, “cevap, son yaprağına kadar almalısınız şeklinde oldu” diye cevap verdi. Reaksiyon böyle... Niçin tütün üzerinde bu derece ısrarla durduğumuzun, köylü menfaatleri de ortaya konularak, anlatılması icab ediyor. Belki bu mevzuda birkaç konuşma lüzumlu olabilir.

[İHSAN] KIZILOĞLU: “Çok kötü kaliteli tütünler alınmayacaktır” diye, kat’î bir tebliğ yapmak lazımdır. Köylü, bunu bilmeli [ve] tatbikine de geçilmeli[dir].

[FETHİ] AŞKIN: [Ben de artık] birkaç cümle ile bitireyim... Bu mevzu, hükûmet politikası dahilinde olan bir iştir [ve] gayet [de] mühimdir. Amerikalılar, sigaralarındaki tütünümüz nisbetini, yavaş yavaş hakikaten çok azaltılar. Bu, Amerikan zürrâını himâye sadedinde alınmış bir tedbirdir. Amerikalılar, Brüksel’de bir büro kurdular [ve] bu büro mârifetiyle, Müşterek Pazar ile dâimî [bir] temas sağladılar. Müşterek Pazar, % 30 gibi [bir] ithâlât vergisi [oranı] tesbit etti ki, bu, Amerikan mallarının memlekete girmesine mâni bir tedbirdir. Amerikalılar, bundan memnun kalmadılar ve mütemâdiyen tazyik etmektedirler. Bunlar, hep Amerikan zürrâını himâye sadedinde alınmış olan tedbirler ve yapılmakta olan gayretlerdir.

Sayın [Fahri Özdilek] Paşamın temas ettiği çeşni bozukluğu müsahadesi doğrudur. Tekel İdâresi sistemine devam ettikçe, bu da devam edecektir. Kötü tütün de almak mecbûriyetinde olduğumuz için, bu kötü tütünleri, iyi tütünle karıştırıp sürüyoruz. Bu, destekleme mübâyaasının tabiî bir

neticesidir. Kaçak mevzuuna gelince... “Kaçak, % 100 yoktur” denilemez. Hiçbir memlekette de den[il]emez. Ancak, kaçağın büyük mikyasta istihlâke tesir edeceğini zannetmem... 1948 [yılın]da 18.000.000 kilo olarak satılan tütün, bugün 33.000.000 kiloya çıkmıştır. Milyonlar arasında birkaç kilo kaçağın tesir yapacağını zannetmiyorum.

Diğer taraftan, arpa [da] çok mühimdir. Bir ara malt ihrâcı üzerinde durduk. Malt ihrâcı, arpa ihtiyacından çok daha müsâit ve ehemmiyetlidir. Meselâ, tam rakamları değil [de], misâl olarak lâlettayin rakamlar vereyim... Birisini 10 Kuruş’a satarken, diğerini 15 Kuruş’a satmak mümkündür. Memleket dahilinde bira ve malt imali, inhisâra tâbi değildir. Malt imâl edecek olan bir müessesenin büyük miktarda kâr temin etmesi mümkünken, herkes bu işi hükûmetten bekler. “Büyük mikyasta kâr temin etmesi mümkün...” diyorum. Çünkü, Almanya, çok fazla miktarda malt ithâl etmektedir. Yakın olduğumuz için, bu ithâlâtı bizden yapmasında fayda vardır. En mühim ve acil mesele [ise], yeni rekolte meselesidir.

İçişleri bakanı arkadaşımızın da yardımları ile, Tekel İdâresi’nin ihtiyacı olan depoları, zannederim ki, sağlamak mümkün olacaktır. Ancak, [daha] bugünden piyasanın Ocak ve Şubat ayında açılacağını söylemek mümkün değildir. Biz, köylüye, “tütünü[nü] son yaprağına kadar alacağız” demedik. Fakat depo temin etmek için, önümüzde uzunca bir zamana da ihtiyacımız vardır. Bununla beraber, köylü, tütününün son yaprağına kadar hükûmetçe alınmasını ister... Buna alışmıştır... Esâsen işbaşına geçtiğimiz aylarda, tütün idrâk edilmiş de bulunuyordu. Buna rağmen, alımlarımızı mümkün olduğu kadar az seviyede tutmak ve kötü tütünlere [de] az para vermek suretiyle, işi istikâmetlendirmeyi lüzumlu ve faydalı mütâlaa etmekteyiz. Bu suretle, kötü tütün sahaları [da], diğer mahsûllere terk edilecektir. Bu işin bir hükûmet politikası olduğunu düşündüğüm için, mevzuu buraya getirdim. Heyeti âliyenizin muvafakat ve mutabakatı ile, bu yolda devam edeceğiz. Şimdilik en büyük zorluğumuz, yer ve paradır.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Sayın devlet başkanımıza Fethi [Aşkın] Bey’in Şubat ayı sonunda piyasanın açılmasının muvafık olacağı yolundaki mütâlaasını arz ettim. “Uygun olur...” dediler. Maahâza Sayın devlet başkanımızın bu arzusunu arkadaşlarımıza söylemekle, bu noktai nazarı empoze etmek istemem...

[FETHİ] AŞKIN: Ambarlama imkânlarımız olursa, piyasayı biraz daha evvel açabiliriz.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Sayın devlet başkanımıza, "'Şubat gâyesinde, imkân olursa daha evvel piyasayı açalım...' diyor, Fethi Aşkın..." dedim. "Muvafıktır..." dediler.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Destekleme mübâyaasında bulunurak, tek yaprağına kadar tütün almak sıkıntı verdiğine göre, gerekli tetkikât yapılsın... Bunun yerine arpa yetiştirilsin ve malt fabrikası kurulsun... Bu hususta Alman yardımından da istifade edilebilsin...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: [İhsan Kızıloğlu] Paşam, ben de rica etmiştim... Kirâ ile depolama yerleri temini için yardım vaad etmiştiniz...

[SELİM] SARPER: Almanlar ve Amerikalılar, en yakın tarihte yatırım vaziyetimizi gösterir bir bilânço istiyorlar. Bu işin 1963 [yılına] kadar bekletilmeye tahammülü yoktur. İşin belki tahammülü vardır. Ama bizim yoktur. Ekrem Alican nâmına olmak üzere, zâtı âlinize arz ederim.

[MEHMET] BAYDUR: Salâhiyetim olmadığı halde, kısa vâdeli yatırım politikası üzerinde [Devlet] Planlama Dairesi'ni tahkik etmiştim. Alacağımız yardımların dışında, Müşterek Pazar'a girerken de bizden bunu soracaklardır. Nitekim sordular da... "Geliyor... Gidiyor..." diye idare ettik. Kısa vâdeli de olsa, bir projenin yapılması lazım gelir. [Şinâsi] Orel[793] ile müşterek bir çalışma yapmaya başlamıştık. Baştan başa hükûmeti alakadar eden bir mevzudur. En geç bir ay zarfında bir netice almak icab eder.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Gerekirse, Şinâsi Orel'i çağırır, konuşuruz [ve] karşılıklı fikirlerimizi beyan ederiz.

Fethi [Aşkın] Bey'in tütün mevzuu diye ortaya attığı mevzuda kendisini serbest bırakacağız. Muharrem İhsan [Kızıloğlu] Paşa da, Vâlilere emir verecek [ve] Vâliler [de] Tekel'e yardımcı olacaklar[dır]. Ege'de tütün piyasasının açılması husûsunda [da], 1961 yılında Şubat ayı gâyesine kadar müddet uygun görülmektedir.

[Şahap] Kocatopçu’ya sözü veriyorum. İkinci demir ve çelik tesisleri hakkında bize izahat verecekler... Arkasından [da] şeker, yünlü ve pamuklu kumaşlar, tütün ve diğer istihsâl maddelerinin fiyatlarının indirilmesine ihtiyaç bulunup bulunmadığını ve mümkün bulunup bulunmadığını görüşeceğiz.

[OSMAN] TOSUN: İstihsâlle ilgili olmak üzere, kendilerinden gübre husûsunda da izahat rica edeceğim...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Gübre pahalı satılmaktaymış... 55 Kuruş’muş... 80 Kuruş’muş... Köylü bundan şikâyet eder.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Efendim, heyetin takdirleri ile evvelce derpiş edilmiş olduğu şekilde, Ereğli demir-çelik fabrikalarının kurulması ile alakalı müzakereye gitmiş bulunuyoruz. Bu mevzuda iki yönde konuşmalar yaptık. Evvelâ, Kalkınma ve İkraz Fonu ismindeki Amerika Hükûmeti’ne bağlı teşkilattan alınacak olan kredi ile alakalı müzakereler; sâniyen bu kredinin sağlanması hâlinde, bize tesisi kurulacak olan Copers Brothers Westinghouse firmalarının müştereken kurmuş olduğu Copers Şirketi ile yapılan müzakereler...

C.A firmasının Pitssburg’daki müessesesinde müzakerelere başladık. Ondan sonra, Washington’da buna müvâzi olarak müzakerelere devam ettik. Kalkınma [ve] İkraz Fonu, bir taraftan, Türk Hükûmeti ve demir çelik fabrikası ile yapılacak olan anlaşmaları; diğer taraftan [da], Amerikan firması ile yapılacak olan anlaşmaları, tarafların menfaatlerini ve şirketin istikbâlini emniyet altına alacak şekilde, gayet mükemmel bir suretle hazırlamış... Bu çalışmalarda bir noktanın açık kaldığı görüldü. O da, demir cevherinin işletilmesi keyfiyetidir. Bundan evvel, “demir cevheri, husûsî teşebbüs tarafından işlenir” den[il]miş... Fakat, Kalkınma ve İkraz Fonu, muazzam [bir] kapitalin yatırılacağı bu sahada, işin başını boş bırakmamak için, demir cevherinin işlenmesi işinin, Ereğli Demir-Çelik Fabrikası tarafından yapılması suretiyle, tahtı emniyete alınmasını derpiş etti. Bu hususta tesbit edilmiş [olan] ocaklarda, modern çalışmaya sâlih mekanizasyonunun vücûda getirilmesi için kredi verilmesi [gerektiğini] ileri sürdü. Epey müzakere[ler]den sonra, 2-3.000.000 Dolar’lık bir munzam yatırım tevlid edecek olan bu mevzuda gerekli projelerin, Copers firması tarafından hazırlanmasının icab ettiği ve husûsî teşebbüslerin de iştirâk

ettirilmesi ile, modern bir anlayış ve teşkilatla çalışılmasına zarûret olduğu belirtildi. Bu itibarla, bu çalışmalar, önümüzdeki dokuz ay zarfında semeresini vermiş bulunacaktır. Halen çalışmalar yapan M[âden] T[etkik] A[rama] Enstitüsü, memleketimizin üç yerinde yeni ve kuvvetli demir cevheri sahası tesbit etmiş bulunmaktadır. Bu sahalar, husûsî eshasa âiddir. Bunlar içinde en rantabl olanı tesbit edilecek ve sâhibi de işletmeye iştirâk ettirilmek suretiyle, bir taraftan da husûsî teşebbüs desteklenmiş olacaktır. Kalkınma ve İkraz Fonu'nda yapmış olduğumuz müzâkerat sonunda, 98.000.000 Doları Türk parası ile ödenmek, 31 küsur milyon Doları [da] Amerikan Doları ile ödenmek ve vâde, kısmen kredi verilmeye başladığından ve kısmen [de] fabrikalar çalışmaya geçtikten itibaren hesaplanmak şartiyle, 20 sene olmak üzere, % 5,75 fâizle kredi vermeyi kabul etiler. 30.000.000 Dolar'lık kısmı DLF[794] üzerine almış ve Fors Boston Bankası'nı bu işe muhatap kılmıştır. Ayrıca, icab ederse, diğer bankalara da bu işi finanse ettirecektir. Bugün 2.000.000 Dolar'lık kısım üzerinde Caisse International Bankası ile [bir] anlaşma vardır.

[MEHMET] BAYDUR: Bir de hisse senedi mevzuu bahistir. Bizim tediye mükellefiyetimize giriyordu.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: C[aisse] I[nternational] Bankası'nın 2.000.000 Dolar'lık kredisi, hisse senedi şeklinde olabilecektir. Ayrıca, Coopers firması ile 3.000.000 Dolar'lık bir munzam sermaye vâzında mutabakata varılmıştır. Hatta icab ederse, Coopers firması, asgari 10[.000.000], lüzum görülürse 14.000.000 Dolara kadar sermaye iştirâkini [de] kabul etmiştir. Bu sermayeden istifade imkânları [ise], bizim imkânlarımıza bağlıdır. Sermaye muvâzenesi bakımından...

Kredi mevzuunun dışında, bir mevzu [da], mübâyaanın kimden yapılacağıdır. Bir kısmını Coopers'tan alacağız. Bir kısmını [da], Amerika[n] husûsî firmalarından müştereken ithâl edeceğiz. 20.000.000 Dolar'lık kısmını da, Avrupa'dan temin edeceğiz. Kredi ile Avrupa piyasalarından sağlayacağız. DLF ile Amerika'dan alınacaklar temin edilmiştir. Avrupa'dan kredi sağlanması üzerinde durulmaktadır. 90.000.000 Dolara yakın mübâyaanın projesi de Coopers ile yapılmıştır. Coopers ile aynı zamanda sondaj mukâvelesi [de] yapılmıştır. Ayrıca, DLF ile, şirketin selâmetle idaresi bakımından, bir de beş sene müddetle sevk ve idare

mukâvelesi yapılmıştır. Biz Amerika'ya giderken elimizde yalnız Coopers firmasından mübâyaa edilecek olan 90.000.000 Dolar civârındaki malzemenin mübâyaasına mâtuf mukâvele vardı. Sondaj ve sevk ve idare mukaveleleri [ise], bize verilmemişti. Orada verdiler. Hükûmetçe daha evvel mutabakata varıldığı üzere, Coopers tarafından verilecek [olan] kredinin, kendisinden malzeme olarak mübâyaa edilmesi husûsunda bir zemin mevcuttu. 27 Mayıs [1960]'dan önce... Ancak, bu malzeme fiyatlarının, Amerika[n] piyasasındaki normal fiyatlara uygun olduğunu bize ispât etmek mecbûriyetindeydiler. DLF ile yapılan anlaşmada, DLF Başkanı, bize, fiyatların uygun olup olmadığının bir mütehassısa tetkik ettirilmesinin faydalı olacağını bildirmişti. Tavsiye edilen altı mütehassıstan birisi seçilmiş, kendileri tarafından ve gerekli tetkiklerini yaparak, fiyatların uygun olduğuna dair raporunu da vermiş... Bu rapor üzerine, fiyata itimât etmek lazımdı. Raporun lüzûmunun ikinci bir ciheti [de], DLF kredisinin verilmesini mümkün kılmasıydı. Çünkü, DLF, kredi vermek için fiyatları uzmanlarına tetkik ettiriyordu ve fiyat mâkûl olduğu takdirde kredi veriyordu. DLF'nin rapor üzerine mutabakatını beyan etmesi, onun zımnen fiyatların uygun olduğunu kabul ettiğini de gösteriyordu.

Bendeniz görüşmelerde bilhassa dört nokta üzerinde ısrarla durdum. Birisi, patent üzerinde çıkan müşkülâttı. Kurucu firma, patent mesûliyetinden kendisini mâsun bulundurmak istiyordu. Türkiye'de kurulacak [olan] bir firmanın başkalarına âid [bir] patenti kullanması, her zaman [için] mümkündü. Mesele, çelik izâbe fırını dolayısıyla çıkmıştı. Menşei Alman ve Avusturya olan çelik izâbe fırını mevzuunda çıkacak bir ihtilaftan, kurucu firma çekinmekteydi. Patent sâhibi firmanın talep edebileceği miktar da, bu mevzuda aşağı yukarı 1.000.000 Doları buluyordu. İleride daha başka ne talep edebileceği de belli değildi. Bu hususta sonuna kadar dayattık. Patent ithilaflarını ve mesûliyetini kabul etmek istemiyorduk. Neticede, bütün patent ihtilaflarından [artık] firma mesûldü.

Fiyat mevzuunda [ise], üç hususla karşılaştık... Pazarlık yapmamız için elimizde bir mesned yoktu. Sondaj mukâvelesi için 3.500.000 Dolar istediler. Sondajı, kendi sondörleri vâsıtasıyla yapacaklardı ve sondaj masrafları [ile] yol paraları [da] bu paraya dahil [ve] Türkiye'de kendilerine verilecek evle ikâmet masrafları [ise], bu paraya dahil değildi. Ayrıca, bir sevk ve idare mukâvelesi teklif ettiler. Ana hatları ile, bu, yekûnu senede

2.000.000 [Dolar] olmak üzere, on sene için 20.000.000 Doları bulan bir mukâveleydi. Bunu bir kapütülâsyon... (...)[795]

Mevzuun son kısmı [da], Avrupa'dan temin edilecek olan 20.000.000 Dolar'lık malzemenin kredi şartlarına âiddi. DLF ile yaptığımız anlaşmada, Avrupalılar da çorbada tuzlarının bulunmasını isterler ve 20.000.000 Lira'lık [Dolar'lık] malzemenin kredi ile Avrupa'dan alınmasını bize tavsiye ederler. Bu mevzuda Coopers firmasının Umum Müdürleri'nden Strang, ilgili İdâre Meclisi Reisi ve Karabük'ün Umum Müdürü olan Cevat Bey, İtalya'ya gittiler. Görüşmeler yaptılar. Bendeniz doğrudan İtalya'ya gitmedim. Başlangıçta müzakerelerde bulunmayı doğru görmediğim için.... Orada Şnayder [Scheneider] grubu denilen grubun mümessilleri ve banka mümessilleri ile temas ettim. Bu sahada alakaları mevcuttur. Sayın Hariciyemiz, Fransa ile de temasa geçilmesini ve müsbet netice alabilmek için de, hükûmetleri nezdinde teşebbüste bulunulması mevzuunda memnuniyetle gereğini yapacaklarını bildirdiler. Fransa'dan İtalya'ya geçtiğimizde gördüğüm vaziyet buydu.

DLF'nin 9 Ocak [1961 tarihin]den evvel 20.000.000 Lira'lık [Dolar'lık] kredinin Avrupa'dan temin edildiğini gösterir bir mektup istediklerini ve Avrupa piyasasındaki memleketlerin bugün için buna müstağni kaldığını bilen İtalyanlar, bize karşı oldukça ağır şartlar ileri sürdüler. Evvel[den de] biz malların daha pahalı olduğunu öğrendik. Halbuki, bu malları, İtalya'dan, Avrupa piyasasına nazaran, % 20 [oranında] daha ucuza temin edeceğimizi bekliyorduk. Fâiz olarak [da] 0,0815 istediler [ve] vâdeyi de sekiz sene olarak kabul edebileceklerini bildirdiler. Bu yetişmiyormuş gibi, finasman güçlüklerini bertaraf etmek üzere, fiyatlara % 10 [oranında] finansman zammı yapmak istediklerini [de] beyan ettiler. Bu şartlar dahilinde görüşmelerimizi daha ileriye götürmek imkânını bulamadık.

[SELİM] SARPER: Mevcut İtalyan kredisi içinden mi?

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Hayır... Oradaki Sayın Sefirimizin de iştirâk ettiği bir istişârî toplantıdan sonra edindiğimiz intıbâ ve kanaat... "Vaziyet, bugün için bir mektup almayı müstelzimdir. Fakat anlaşma için Haziran [ayına] kadar vaktimiz vardır. Bu zamana kadar [da] birçok memleketler alaka göstrebilirler." oldu. Mevcut İtalyan kredisi şartlarının, bu krediye de tatbikinin uygun olduğunu mütâlaa ettik ve Sefirimizle İtalyan Hariciye

Vekili'ne gittik. Bizi karşıladılar, sıkışık zamanlarına rağmen bize alaka gösterdiler ve "Hükûmet olarak bu hususta bize bir yazın... Uygun mütâlaa ile cevaplandırmaya çalışırız..." dediler ve bir cevap verebileceklerini bu suretle bildirdiler. Biz bugün yazacağımız mektupta, şu şekilde bir meâl kullanmak niyetindeyiz. Bu metni, Hasan [Esat] Işık[796] arkadaşımız, İtalya'daki Sefaret'te arkadaşlarımızla birlikte hazırladılar. Dışişleri Bakanımızın tasdikine iktirân ettirmek suretiyle hazırladıkları bu yazıyı verecekler. Mektubun meâli şu olacaktır: "İkinci demir-çelik sanayii için kurulacak [olan] tesislere lüzumlu [olan] malzemeyi, mer'i kredi şartları dahilinde ve yeniden bir kredi vermeniz suretiyle kabul ederseniz, 20.000.000 Dolar'lık malzemeyi sizden alacağız." Onlar yalnız muvafakatlarını bildireceklerdir. Biz bağlanmıyoruz. Münâsip görürseniz, bu şekilde bir teşebbüste bulunmamız için gerekli formalitenin ikmali bâbında ilgililere haber verelim...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bu işte birinci rakip Almanlar olacaklardır. Onların iştirâkini temine çalışmak daha iyi değil midir?

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Dünya Para Fonu'nda [IMF] Alman Sefiri ile de konuşmalarımız oldu. Kendisine, Türkiye'ye dönerken Almanya'ya da uğrayacağımızı söyledim. Fakat ben Amerika'dayken Türk Sefâreti'ne bir tel[graf] geldi. Bu telgrafta Almanya'ya uğramama lüzum olmadığı bildiriliyordu. Bu mevzu ile iki Alman firma meşgûl oluyormuş... Bu firmalar, İtalya'ya gelmişler, heyetimizle temas etmişler, hazırlıklarını yapıp, bilahire tekliflerini vereceklerini söylemişler ve hükûmetlerinin rızası hâlinde, ancak böyle bir krediyi açabileceklerini de ihsâs etmişler... Diğer taraftan, Krupp firması, Bülent Osma Bey vâsıtasıyla, bizi Almanya'ya dâvet etmiş ve [Aralık] ayın[ın] 27'sinde Almanya'da olmamı istemiş... Almanya'ya gitmeyi doğru bulmadığım için, Bülent [Osma] Bey'e durumu incelemesini bildirdim. Bu mevzuda, zannediyorum, Belçika'dan da dört firma alaka gösteriyormuş... Bu ilgiyi arttırmak da mümkündür. Bu mevzuda Dışişleri Bakanlığımız tarafından da bir gayret gösterilirse, ilginin artacağı tahmin olunabilir.

[İHSAN] KIZILOĞLU: 9 Ocak'ta DLF idaresi tarafından 130.000.000 Dolar kredi açıldığı ilân edilecektir. Buna Avrupalıların da iştirâk

edebileceği hükmü ilâve olunursa, zannederim, [başka] mürâcatlar [da] olacaktır.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: 130.000.000 [Dolar da] Amerika'da kullanılacaktır. Fransızlar, "20.000.000 Dolar ile biz de bu tesislere iştirâk etsek..." derler. Teklif çok câziptir [ve] buna "hayır" diyecek [bir] durum [da] yoktur. Fakat şahsen "evet" de diyemem... "Prensip itibariyle uygun gördüm. Türkiye'ye dönüşümde size ayrıca kararımızı bildireceğim." dedim.

[SELİM] SARPER: Telgraf mevzuunda mâlûmat arz edeyim... Telgrafı çekmezden birkaç gün evvel, Alman Büyükelçisi'nin 100.000.000 D[eutche] M[ark]'lık kredi ile fâizlerin tecili hakkında, [kendisine] Almanya ile görüşme yapmak istediğimizi söyledim ve bunda isticâl ettiğimizi de ifade ettim. Bana cevâben, "24 Aralık ile 3-4 Ocak arasında Almanya'da muhatap bulamazsınız. Noel başlar [ve] onu yılbaşı tâkip eder. Bu itibarla, Ocak ayı ortalarında müzakereye başlamanızın muvafık olacağını mütâlaa etmekteyim." dedi. Biz de bunun üzerine mevzuu bahis telgrafı, arkadaşlarımıza takdirlerini kullanmak üzere çektik. Almanlar, bu işi 15 Ocak'a doğru konuşmaya mütemâyil[dir].

[MEHMET] BAYDUR: Ben yüksek heyetinizin bu işle daha fazla meşgûl olmaması için, mevzuun iktisadi kurulda görüşülmesinin muvafık olduğunu arz ederim. Arkadaşımın pek kısa, fakat çok faydalı olan bu konuşmaları, bende mevzuun bidâyetteki hâlinden farklı safha göstermekte olduğu intıbâını uyandırdı.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Şahap [Kocatopçu] Bey, bir rapor hazırlanıyor mu?

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Rapor hazırlamaktayım... Mukâvele taslaklarını tercüme ettirmekteyim... Tercüme işi bittikten sonra, mevzuu, raporla beraber, komple olarak yüksek heyetinize getireceğim.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Üç ayrı başlıkla hazırlanmasını rica edeceğiz. Birisi, başbakanlığa... Birisi, iktisadi kurula [ve] diğeri de, çok sayıda teksir edilerek, arkadaşlarımıza verilmek üzere hazırlanırsa, çok isâbetli ve faydalı olur. [Ocak] ayın[ın] 9'una takaddüm eden

konuşmalarımızdan birisinde görüşülmek üzere yetiştirilmesini rica edeceğim.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Maalmemnuniye... Bu hafta içinde [28 Aralık] çarşamba veya [29 Aralık] perşembe akşamı iktisadi komitede görüşeceğiz.

Amerika'daki temaslarımız esnâsında, müşterek bazı vasıf taşıyan [ve] muhtelif kimselerin müşterek görüşü olarak in'ikâs eden fikirlere [de] şâhit olduk. (...)[797]

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Nâsır [Zeytinoğlu] Bey, karar almamız icab eden bir husus vardı. Sözü size veriyorum...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Sayım yapıldı. Neticelerini en kısa zamanda ilân edeceğiz. Yalnız burada bir mevzu vardır. (...)[798]

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bir de sanayi sayımı mevzuu vardır. Mahsus kanununa göre, önümüzdeki yıl içinde sanayi sayımı yapılması lazımdır. Bu mevzuda Birleşmiş Milletler'de bir hazırlık yapılmaktadır. Bu çalışmalarda ise, verilecek veçheye göre sayımı yapmayı muvafık görüyoruz. Bu itibarla, bu sayımın 1963 yılında yapılması için bir kanun tasarısı getireceğiz. Malûmatınıza arz ediyorum...

Bir de ziraat sayımı meselesi mevcuttur.[799] Ziraat sahasında her cüzütama teker teker giderek sayım yapmak, hem zaman bakımından, hem mali bakımdan [ve] hem de istatistik dairesinin [Devlet İstatistik Enstitüsü'nün] teşkilatı bakımından imkânsız denecek derecede güçtür ve hatta bu derece şümûllü bir çalışma, bugün için [de] lüzumsuzdur. Bu bakımdan, örnekleme metodu denilen bir metodla, bu Ziraat sayımını yapmak istiyoruz. Örnekleme metodunda, mevcut ziraat işletmelerinin herbirine gidilmeyecek, bilfarz bunlardan yüzde muayyen bir miktârına, birine, beşine [ya da] onuna gidilecektir. İhtimali hesapların muayyeniyetinden istifade edilerek, bu suretle yapılacak [olan] bir ameliyeden de, sayımla elde edilecek neticeye yakın [ve] gerçeğe uygun mâlûmat edinmek, yapılan tecrübelerden anlaşılmıştır. Bu itibarla, biz ziraat sayımını örnekleme sistemi ile yapmak istiyoruz. Muvafık mıdır? ("Muvafık" sesleri...) Gerekli hazırlıkları tamamladıktan sonra, ziraat işçileri sayımını [da] yapacağız.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: İki mevzumuz kaldı. Birisi, birçok hatipleri muhtelif istikâmette konuştıracak mâhiyette olan tütün, pamuklu [ve] şeker fiyatlarının indirilmesi mevzuudur. Diğeri de, Fehmi [Yavuz] Bey'in mevzuudur.

[FEHMİ] YAVUZ: Doğuda mecbûrî iskâna tâbi tutulanların bıraktıkları emlâkın değerlendirilmesi üzerinde mâruzatta bulunacağım. Bu zevat, kısmen olsun, doğunun en zengin, servet ve emlâka sahip [olan] kimselerini teşkil ediyor. Bizim doğuda girişeceğimiz kalkınma hareketleri vardır. Mesela, Tarım Bakanlığı, orada örnek çiftlikleri [ve] fidanlıkları kurmak ister. Hayvancılığı korumak için, geliştirmek için, Tiftik Şirketi veya derneği, doğuda çalışmak ister. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, hasta[hâ]ne açmak ve sağlıkla ilgili teşebbüslere girişmek ister. Milli Eğitim Bakanlığı [ise], köy bölge okulları, şehirlerde yurt, ilk, orta [ve] lise okul binâları yapmak ister. Memur evleri yapılmak istenir v.s. Bu itibarla, ben bu kimselerin emlâkının tasfiyesinde, bu ve bunun gibi ihtiyaçların başta gözönünde bulundurulması suretiyle ve bu emlâkın bu maksatlara tahsis edilmesi ile, oradaki amme hizmetleri seviyesinin yükseltilmesinin mümkün olacağına kaaniyim. Bazı arkadaşlarla yaptığım temaslar da bunu gösteriyor. Tasfiyeyi bu mânâda, yani bu emlâkın evvelâ Hazine'ye geçmesi ve bilahire ihtiyaç sahiplerine intikali tarzında anlarsak, çok istifadeli bir hareket yapmış olacağız. Aksi halde, kıymetlendirilmesi [ve] satışı, tesadüflere bırakılmış olacaktır. Bir kısım insan, şu veya bu sebeple almak istemeyecektir. Düşmanları alırsa, kendisi için doğru olmayacaktır. Dostları almak istemeyecektir. Bu itibarla, biz kanunda ve tüzükte gerekli değişikliği yaparak, tasfiye yerine, piyasaya arz yerine, "amme hizmetleri için Hazine'ye devredilir" dersek, maksat hâsıl olmuş olur. Bu itibarla, tavip buyurulursa, müzakerelere iştirâk etmek isteyen arkadaşlarla birlikte, bakanlığımızda çalışalım ve bu mevzuda bir kanun tasarısı hazırlayarak, huzûrunuza getirelim...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Şimdiki halde [Doğudan toplam] 55 âile[800], 105 sayılı kanun[801] gereğince, başka yere nakledildi. "Tasfiye" kelimesi, bunların elinde bulunan araziye taallûk eder. Tapularla sahip oldukları ve bir de âdi senetle zorla aldıkları, tagallüp yolu ile ele geçirdikleri [ve] zilyetlik suretiyle [de] idareleri altında bulundurdukları kısımları ihtivâ eder. Buradaki zevâtın hayvan, arazi [ve] ev gibi varlıklarını, o bölgede

bunlara maraba gibi çalışmış olan halka, borçlandırmak suretiyle tevzii esâsı gözönünde tutulmuştur. Şimdiye kadar ayda 16,5 Lira'ya çalışmış olan adamın da artık arazisi ve hayvanı olacaktır. Kendi toprağını sürecek [ve] kendi evine bakacak[tır]. Meselâ, merinos koyunlarını, politik sebeplerle, bu bölgede Kinyas Kartal'a vermişlerdir. Kinyas Kartal, bunları işlemek suretiyle, o bölgede hayvancılığın inkişâfına yardım etmiştir. 20.000 koyun bu zâtın elindedir. Devlet vermiştir. [Fakat] memleket hiçbir fayda görmemiştir. Ancak Kinyas Kartal istifade etmiştir. Bu hayvanlar, orada mûti, vefâkâr ve fedâkâr insanlara dağıtılacak [ve] parasını [da], borçlanmak suretiyle, taksit taksit ödeyeceklerdir. Gidenler, gittikleri yere, nakli mümkün olan [ve] götürmelerine izin verilen şeyleri götürebileceklerdir. Geriye kalan arazi, binâ [ve] hayvan[lar], oradaki halka verilecek ve bu halk, parasını Hazine'ye ödedikten sonra, bunların sâhibi olacaktır. B bölgede mektep ve sağlık yurdu olacak yerler yoktur. Hayvanları satışa çıkarmak, zaten bugüne kadar yalnız ağaya hizmet etmiş, parasız ve işsiz kimseyi, yine hayvansız [ve] meskensiz burakmak demektir. Kastımız, marabaları patron hâline getirmektir. Kendi hâlinde, küçük çapta hayvan ve emlâk sâhibi olsun ki, istiklâlini kazansın [ve] ticari ve zirâî bakımdan istiklâl sahibi olsun [ve] bir daha [da] ağalara tâbi olmak hüviyetinden kurtulsun... Devlet, emniyet kuvvetleri ile de bunu himâye ettiği takdirde, bu bölgede kalkınma mümkün olur.

[OSMAN] TOSUN: Bundan önce bu bölgede yapılmış olan bir tatbikât vardır. Aşağı yukarı 15-20 sene evvel, bir devre için, bu adamlar, oradan alınmışlar, 1950 [yılı]na kadar olan zaman içinde, bunlar oradan çekilmişler [ve] arazileri de dağıtılmıştır. Fakat maalesef, yine dağıtılan arazi parçalarına sahip olanlar, yine oradan uzaklaştırılan ağa nâmına çalışmışlar [ve] arazinin geliri de kendilerine intikal ettirilmiştir. Çünkü, bu araziler üzerinde hakikaten işletme kurabilecek kaabiliyet ve tâkatta âileler seçilmemiştir. Finanse de edilmemiştir. Bu itibarla, bu arazileri, müstakil işletmeler hâline getirememişlerdir. Donatma [ve] çevirme sermayesi verilerek, bu araziler üzerinde müstakil işletmeler meydana getirilmesine meydan ve imkân verilmemiştir. 1950 [yılın]da yerine dönen ağa, eski toprağına yeniden tesâhup etmiştir. Biz tekrar bu marabalara bu araziyi [geri] verecek olursak, maraba, iş ve para bakımından çok düşük seviyede bulunduğundan, hatta doğru dürüst bir amele vasfını bile hâiz

olmadığından, yine ağanın, şeyhin, mal sâhibinin emrin[d]e işgören insan olmaktan çıkamayacaktır.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Marabaları devlet müesseselerine alırız...

[OSMAN] TOSUN: Biz eğer devlet mülkiyetine dahil eder de, bilahire marabaya verirsek, bu arazi ağanın eline tekrar geçmez. Marabanın bir kısmı devlet çiftliklerinde veya mektep olarak, sıhhî teşkilat olarak, devlet müessesesi olarak taazzuv ettireceğimiz yerde çalıştırılırsa, ağanın alakası artık o araziden kesilmiş olur. Tarım Bakanlığı, doğu ve güneydoğu vilâyetlerinin herbirinde, beheri 5.000 dönümden az olmayan arazi parçaları üzerinde, teknik ziraat okulları kurmak ister. Bu insanları, burada yetiştirmek lazımdır. Müstahsil vatandaş yetiştirmek çok güçtür. Biz planlarımızı yapmış durumdayız. Bu sene için sekiz vilâyette bunu kurmayı düşünüyoruz. Bununla beraber, doğunun zirâî kalkınmasında, Devlet Üretme Çiftlikleri'nin, bu arazilerden faydalanılarak, faaliyete geçirilmesi ve zirâî mahsûllerin ve hayvancılığın bu yolla ıslâhı çok faydalı olacaktır.

[FEHMİ] YAVUZ: Kanunun rûhu şudur: Esâsen Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu[802] hükümleri dairesinde ve onun verdiği yetkiye istinâden, çiftçiye toprak temin edilecektir. Biz, bunun da üstünde, doğuyu kalkındırmak istiyoruz. Bize birçok gayrimenkûller lazım olacaktır. Meselâ, Milli Eğitim Bakanlığı için, ağanın bıraktığı binâ, güzel bir yurt veya okul olacaktır. Benim arzım o [dur] ki, bunları tasfiye yerine, evvelâ Hazine'ye intikal ettirelim [ve] Hazine'ye intikal ettirdikten sonra [da], bir tasnife tâbi tutalım [ve] işimize yarar ve lüzumlu olan gayrimenkûlleri [de] ayıralım... [Sonra bunları], gerek tarım [ve] gerek[se] sağlık hizmetlerine tahsis edelim... Bu hususta bir [de] komisyon kuralım... Bize bu esas dahilinde bir tasarı hazırlasın...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Ben bir noktanın tavzihini rica edeceğim. Bu iş, takdirî kıymet yolu ile mi olacaktır? Takdirî Kıymet Komisyonu'nun kararına itiraz yapılabilecek [edilebilecek] midir?

[FEHMİ] YAVUZ: Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu diyor ki, "tüzüğüne göre"... Tüzükte ise, muhtelif hükümler vardır. Arazi için durum pek vazıh değildir. Koyun mevzuunda [ise], "Elli koyun parti hâlinde satılır..." diyor.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Tatmin edici değil... Benim bir teklifim var. Her ne şekilde olursa olsun, mülkiyetini köylülere intikal ettirmek lazımdır.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Tatbikâtı da böyledir... Mülkiyeti intikal ettirilmedikten sonra, bir fayda temin etmez...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Borçlandırılmak suretiyle verilmelidir.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Mülkiyet muhafazası şarttır. Aksi takdirde, ağa gelir gelmez [döner dönmez], hepsi hikâye olacaktır.

[FEHMİ] YAVUZ: Bir komisyon kurulsun [ve] çalışsınlar... Hazine'ce kıymetlendirilme cihetini de mütâlaa etsinler... Bir kanun tasarısı veya rapor hazırlasınlar.. Bunun üzerine tatbikâtına geçelim...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Dört vilâyette...

[FEHMİ] YAVUZ: Tarım Bakanlığı, İmâr ve İskân [ve] Dahiliye, çok lüzumlu olabilir. Adliye [ve] bir de Milli Eğitim bakanlıkları mümessilleri ile...

[SELİM] SARPER: Ne yapılırsa yapılsın, müsâdere olmasın... Mülkiyet haklarına riâyet edilmek suretiyle, herhangi bir sureti [suretle] hâlledilsin...

[BEDRETTİN] TUNCEL: Acele ve mühim bir konu [daha] vardır. Kızılay Cemiyeti tarafından İstanbul'da yaptırılmaya başlanan 750 kişilik yüksek tahsil öğrenci yurdu inşaatının, Milli Eğitim Bakanlığı'na devri istenmektedir. Bugüne kadar inşaatın arsasına ve binâsına sarf edilen paranın 3.343.000 Lira'ya bâliğ olduğu anlaşılıyor. Keşif bedeli de, 8.000.000 Lira'dır. [Milli Eğitim] Bakanlığ[ı'n]a devredildiği takdirde, inşaatın tamamlanması bakanlığımızdan isteniyor. Tabiî bu imkânsız... Binâenaleyh, bu konuya bir çâre bulmak lazımdır. Biz de inşaatın Kızılay tarafından devamını ve ikmâl edildikten sonra bakanlığımıza devrini teklif ettik. Bakanlığımızın bugün için buna başka bir formül bulmasına imkân yoktur. Para bulunur [ve] bize verilirse, ayrı mesele... Fakat durum budur. İstanbul'da Vatan caddesi üzerinde Kızılay Cemiyeti tarafından inşaasına başlanan yurt binâsı işinin [de] hâlledilmesi lazımdır.

BAŞKAN [FAHRİ (FAHRETTİN) ÖZDİLEK]: Bedrettin [Tuncel] Bey'in temas ettiği bu mevzuu, bu hafta önümüzdeki ilk toplantıda görüşelim...

Devlet Vekili Nâsır Zeytinoğlu, İmâr ve İskân Bakanı, Tarım Bakanı, İçişleri [ve] Adliye bakanlarının birlikte teşkil edecekleri veya tavzif edecekleri kimselerin teşkil edeceği bir komisyonun, Doğu'dan nakledilenlerin emlâkine âid kanunun tatbiki ile alakalı olarak, neler yapılması lazım geldiğini kıymetlendirmelerini ve hazırlıkta bulunmalarını rica ediyoruz. Konuşmayı kesiyorum... Ben devlet başkanına gideceğim.

[MEHMET] BAYDUR: "Bütçeyi burada konuşalım..." diye müteaddid defâlar...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: 7.000.000.000 [Lira]'lık bütçede yatırımlarla alakalı beş Kuruş yoktur. Bunu arz edeyim... Mahçup oluruz..

BAŞKAN [FAHRİ (FAHRETTİN) ÖZDİLEK]: Doğu'dan ayrılanlarla ilgili olarak toplanacak [olan] komisyon, dâvetsiz olarak [ve] kendi inisiyatifiyle toplansın...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Acele değilse, yurt mevzuunu bir sonraki görüşmeye alalım... Yurt mevzuunda bütün bakanlıklar radikal bir surette hazırlık yapsalar ve işi kökten hâlletsek...

[BEDRETTİN] TUNCEL: O halde şöyle bir karar verelim... Yurtla ilgili olan bu teklifimizi, yurtlar mevzuunda yapılacak [olan] bir toplantıda [gündeme] getirelim...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Müzâkerelerimizde eksik olan bir taraf vardır. Bu gibi teklifleri arkadaşlarımız, daha evvelden yazılı olarak hazırlasınlar... Buradaki müzakereden evvel [önerileri] dağıtsak ve diğer arkadaşlarımız da, o mevzu üzerinde hazırlıklı gelseler... Meseleye toplantıda muttâli oluyoruz [ve] üzerinde çalışamıyoruz. Birer suretini de arkadaşlarımıza dağıtsak, hazırlanırlar. Muhterem Vekil Bey arkadaşlar [da], bakanlıklarda alakalı zevattan gerekli mâlûmatı alarak, hazırlıklı gelirler. [28 Aralık 1960] çarşamba günü saat 9:30'da toplanacağız.

Kapanma Saati: 12:50

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (53)[803]

28 Aralık 1960, Çarşamba

Açılma Saati: 9:30

Hazır Bulunmayan Bakanlar: Devlet Bakanı ve Başbakan Cemâl Gürsel

Mâliye Bakanı Kemâl Kurdaş, Milli Eğitim Bakanı Bedrettin Tuncel

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek

[Toplantı Yeri:]Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Arkadaşlar, bir mevzu vardır. [Başbakanlık Müsteşar Muavini] Muhlis [Fer] Bey açıklayacak[tır].

BAŞBAKANLIK MÜSTEŞAR MUAVİNİ MUHLİS FER: Mâlûmu devletleri olduğu üzere, Hazine'nin, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin bir kısım borçlarının tahkimi hakkındaki 154 sayılı kanunun[804] 17. maddesi[805], bir heyetin teşkilini amir bulunmaktadır. Bu heyetin fonksiyonu, mezkûr teşebbüslerle, benzeri müesseselerin hukuki, idari [ve] mali bünyelerinin tetkiki ve memleket ekonomisi içinde kendilerine tevdi edilmiş ve edilecek [olan] vazifelerle, bu vazifelerin ne şekilde ifâ edileceğini tayin ve diğer taraftan [da], bunların bünyelerinde gerekli ıslâhın yapılması husûsundaki tedbirleri tesbit etmektir. Bu komisyon 13 Aralık 1960 tarihinden itibaren 60 gün içerisinde teşkil edilecektir. Bu komisyona yerli ve yabancı uzmanlarla, yetkili zevat katılacaktır. Bu komisyonun teşekkül tarzı hakkında kanun, hükûmeti tamamen muhtar bırakmıştır. Komisyonun teşekkülü hakkında Maliye Bakanlığı'nın bir teklifi vardır. Bu teklif şöylece ifadesini bulmaktadır: "Heyete katılacak [olan] Türk uzmanların, bu mevzuda ihtisas sâhibi zevatla, Yüksek Murâkabe Heyeti, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı[806], Maliye, Ticaret ve Sanayi bakanlıklarının mütehassıs elemanları arasından seçilmesi ve tayin edilecek [olan] Türk mütehassısların [da] süratle ilk tetkike başlamaları muvafık olacağı mütâlaa edilmektedir." Ayrıca, "Bu cümleden olmak üzere, gerekli mali yardımın sağlanması husûsunda, Ankara'daki

Amerikan yardım heyeti nezdinde yapılan ilk teşebbüsümüz, müsbet olarak karşılanmıştır. Keza Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı ve buna bağlı teşekküllerden de aynı mevzuda teknik yardım sağlanabileceği anlaşılmaktadır. Ayrıca, Dünya Bankası ve [Uluslar arası] Para Fonu'ndan da teknik yardım temini mümkün görülmektedir." denilmektedir.

Binâenaleyh, Maliye Bakanlığı'nın tetkiki, esas itibariyle, Yüksek Murâkabe Heyeti, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Maliye, Ticaret ve Sanayi bakanlıklarının mütehassıs elemanları arasında[n] bir heyetin teşkilini istihdâf etmektedir. Zaman mahduttur. Kısa zaman zarfında teşkil edilecek [olan] bu heyet, üç ay zarfında raporunu tanzim etmek zorundadır. Raporun hükûmete tevdiinden itibaren, Maliye Bakanlığı, gerekli kanun lâyihâlarını hazırlamak ve teşriî Meclise sevk etmek zorundadır. Binâenaleyh, kısa zamanda bu çok şümûllü ıslâhat tetkikâtının tamamlanması bakımından, heyetin teşkilini tam ihtisas elemanlarından olmak üzere ayarlamak lazım gelmektedir.

Şöyle bir tetkikat yapıldı [ve] onun neticesini arz ediyorum. Bu heyetin esas nüvesini yüksek heyetiniz teşkil etmektedir. Çünkü, nihayet senelerden beri, 1939 [yılın]dan beri, bünyelerini, mali bünyesini ve iktisadi fonksiyonlarını tetkik etmektedir. Ve senelerden beri verdiği raporlardan birçoğunda zikredilen [ve] temenni olarak kaydedilen hususlar, hiç[bir zaman] nazara [nazarı dikkate] alınmamıştır. Sadece o bünyeyi tetkik ederek, nazara [nazarı dikkate] alınmamış [olan] temennileri biraraya getirseler, mükemmel bir ıslahât raporu vücûda gelebilir. Bu itibarla, heyetin esas nüvesini Yüksek Murâkabe Heyeti'nin teşkil etmesi ve heyete Yüksek Murâkabe Heyeti Başkanı'nın başkanlık etmesi, Devlet Planlama Teşkilatı'nın bir mütehassısının bu heyette bulunması, Maliye, Ticaret [ve] Sanayi bakanlıklarının lüzum görecekleri veya intihap edecekleri mütehassısların bu heyete iştirâk etmeleri ve bu heyet böylece kurulduktan sonra, hariçten, yani resmi çerçevesi dışından [da], üniversitelerden bir takım mütehassısların katılması kabul edilirse; diğer yandan, beynelmilel müesseselerden vesâireden temin edilecek [olan] teknik yardımdan [da] istifade mevzuunda iş bu heyetin düşünce ve takdirine bırakılırsa, heyet, bu zor mesâîsinde geniş takdir hakkını kullanmak suretiyle, mesâîsini tanzim imkânını bulursa, umulan faydayı tahakkuk ettirebilir.

Mâruzatım bundan ibarettir.

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI FEHMİ] YAVUZ: Konsolidasyon kanunu müzakere edilirken, bir heyet değil, [fakat] heyetler olması lüzûmuna işaret ettim. Maamafih bir heyet teşekkül eder ve tâli komisyonlar [da] kurulabilir. İşler arasında o kadar ayrılıklar vardır ki, pek çok çeşitli sahalar mevzuu bahis olmaktadır. Bu itibarla, sayılan bakanlıkların arasına İmâr ve İskân Bakanlığı'nın da girmesi gerektiğine kaaniyim. Hatta üniversiteler, Dahiliye ve Çalışma bakanlıkları [da]... Yalnız bu son saydıklarımın iştirâk ettirilmeleri, heyetin takdirine bırakılır. Ancak, kararnamede bunların da girebileceği zikredilmelidir. Zirâ çalışma sahası çok geniştir. Bir heyette yetkili zevâtın bütün bu sahalarla ilgilenmesine ve bu sahalarda söz sâhibi olmasına, bendeniz maddeten imkân göremiyorum. Heyet geniş tutulursa, tâli komisyonlar kurar ve sonra müşterek toplantılar yapmak suretiyle [de], tâli komisyonların raporlarını değerlendirmek yoluna girer.

[SANÂYİ BAKANI ŞAHAP] KOCATOPÇU: Mevzu, ehemmiyetli olduğu kadar, müstaceldir [de]... Bu müstâceliyeti gözönünde tutarak, hayatiyetini de idame ettirebilmek için, ben bu heyetin muhtasar olmasını bilhassa destekleyeceğim. Teklifteki esaslar dahilinde esas itibariyle olacaktır. Dokuz kişilik bir esas heyet kurulmasını teklif etmekteyim. Başbakanlık Yüksek Murâkabe Heyeti Başkanı'nın başkanlığında, aynı heyetten üç uzman, Maliye, Ticaret, Sanayi [ve] Ulaştırma bakanlıklarından birer uzman, Planlama Dairesi'nden [Devlet Planlama Teşkilatı'ndan] da bir uzman... Bunlardan müteşekkil bir komite kurulması, bu komite kurulduktan sonra İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin bünyesinde bulunduğu Sanayi, Ticaret ve Ulaştırma bakanlıkları için ayrı ayrı sukomisyonlar kurulması ve ihtisas elemanlarının bu sukomitede çalışmaları suretiyle, işin yürütülmesinin muvafık olduğunu mütâlaa ederek, teklif etmekteyim. Esas komite, bu tâli komitelerin çalışmalarını koordine edecek mâhiyette teşekkül ettirilmelidir. Bu heyetin çalışması, bu teşekküllerin esas bünyelerinin, strüktürlerinin ve bilhassa mali vaziyetlerinin tahlili mâhiyetinde olacağı için,, İmâr ve İskân Bakanlığı'nın mevzuları ile direkt alakası bulunmamaktadır. Bu gibi mevzuların da ele alınması, esas planlamanın içine dahildir. Bugün Sümerbank'ın strüktürünün nasıl olması, çimento sanayiinin strüktürünün ne şekilde derpiş edilmesi gerektiği

keyfiyeti, doğrudan doğruya, tıpkı bir şirketin kuruluş, taazzuv ve sermayesinin ne olması icab ettiği hakkındaki kâidelere tâbidir.

Diğer taraftan, bu müesseselerin kendilerine bağlı [olan] küçük teşekküllerin[in] bünyelerinin ne şekilde derpiş edilmesinin icab ettiği, bu teşekküller kalsın mı, kalmasın mı, birleştirilsin mi, birleştirilmesin mi, sevk ve idare tarzı, anonim şirket misillû mu olsun, yoksa İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin hâli hazır bünyelerine uygun şekilde mi olsun, [yoksa] müessese şeklinde mi idare edilsin mevzuları, kül olarak strüktürün içine girmektedir. Benim strüktürden anladığım budur. Çalışma mevzuu ile hiç[bir] alakası yoktur.

İşin [bir de] ikinci kademesi vardır ki, bu hususta Amerikan Yardım Heyeti ile temas hâlindeyiz. Bu bünyelerin, çalışma mevzuatı bakımından, iş talimatnâmelerinin hazırlanması keyfiyeti ortaya çıkmıştır. Bu iş talimatnâmelerinin hazırlanması keyfiyeti, ikinci bir reorganizasyonu icab ettirmektedir. Bu arada, işçi-işveren münâsebetlerinin yakından tâkibi, bünyelerindeki çalışmaların planlanması [ve] bu teşekküllerin iktisadi fonksiyonlarının yanında sosyal fonksiyonlarının [da] bulunması, belki İmâr ve İskân Bakanlığı'nın vazifesi dahiline giren birçok mevzuu ortaya çıkacaktır. Amerika'dan gelecek mütehassısların bu çalışma talimatnâmelerinin hazırlanmasında faydalı olabilecekleri tahmin olunmaktadır. Hiç şüphesiz koordine çalışma faydalı olacaktır.

[İÇİŞLERİ BAKANI İHSAN] KIZILOĞLU: Vilâyet ve belediyelerin İktisadi Devlet Teşekkülleri'ne ve bankalara 1.000.000.000 Lira'yı mütecâviz borçları vardır. Bu borçların da konsolide edilmesi gerektiğinden, İmâr ve İskân Bakanlığı ile İçişleri bakanlığının da komiteye girmesi şarttır. Halen belediyelerle ihtilaflar doğuyor. Bu itibarla, bu işin bir şekli hâlle bağlanması lazımdır.

[FEHMİ] YAVUZ: Biraz daha muşahhas hâle getireyim... Bizim bakanlığa bağlı iki banka vardır: İller Bankası [ile] Emlâk ve Kredi Bankası... Diğer bakanlıklara bağlı çeşitli İktisadi Devlet Teşekkülleri vardır. Bunların kaderi ile ilgili kararlar alınırken, bu bakanlıkların [da] birer mümessillerinin bulundurulması faydalı olur. Ulaştırma ve Sanayi bakanlıklarının temsilcileri, kendi sahalarında yetki ile söz söyleyebilecek şahıslardır. İller Bankamız, dünyaya örnek teşkil edebilecek bir fon müessesesidir, kuruluşu

itibariyle... Şüphesiz, nasıl tensip buyurulursa, karar öyle çıkacaktır. Bu müessese ile senelerden beri ilgilenen bir bakanlığın umumi olarak temsili, zannederim, faydalı olur, hiç olmazsa alınacak kararların isâbeti bakımından...

Çalışma Bakanlığı’nın İşçi Sigortaları’na [SSK] olan borçların konsolidasyonu ile ilgisi vardır Ayrıca, çalışma hayatı, memleketin işgücünün kıymetlendirilmesi demektir. Böyle bir bakanlığın bu faaliyete bir heyetle iştirâkini lüzumlu görürüm. Bu itibarla, İmâr ve İskân Bakanlığı ile Çalışma Bakanlığı’nın birer üye ile iştirâkini teklif ediyorum.

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Mevzuu zannederim dağıtıyoruz. Müsaadenizle, kısaca izah edeyim... Konsolidasyon kanununa böyle bir madde konulmasının sebebi şudur: Münhasıran İktisadi Devlet Teşekkülleri’ne âid husûsu zikrediyorum. Bu müesseseler için konsolidasyona gidilirken, ileride [de] aynı şekilde bir durumla karşılaşmamak için, bu teşekküllerin bünyelerinin bir kere [daha] gözden geçirilmesi gerektiği mütâlaa olundu. İşin içinde İktisadi Devlet Teşekkülü olmayan müesseselerimizin reorganizasyonu mevzuu bahis değildir. Kanunun bu maddesi, münhasıran 3460 sayılı kanuna[807] tâbi müesseselerin gözden geçirilmesine âiddir. Bunların muhasebe sistemleri vardır. Yekdiğerinden ayrı metodlar tatbik edilmektedir. DDY’nın muhasebe sistemi ayrı, Sümerbank’ın muhasebe sistemi ayrıdır. Mesele bu zâviyelen mütâlaa edilirse, İşçi Sigortaları [Kurumu’nun] borçlarının konsolidasyonu ile mahalli idarelerin borçlarının konsolidasyonu, birbiriyle ilgisi olan meseleler değildir. Binâenaleyh, Şahap [Kocatopçu] Bey arkadaşımın fikirlerine tamamen iştirâk ediyorum. Mevzuu genişletmek, elde etmek istediğimiz neticeden, gâyeden bizi uzaklaştırır.

Muhlis [Fer] Bey, Yüksek Murâkabe Heyeti’ne bağlamak istiyorlar. Fakat maalesef bugüne kadar bu teşkilatın semereli bir çalışma yaptığı müşahade edilmemiştir. Yüksek Murâkabe Heyeti de, buraya iştirak etmelidir, ama onun etrâfında taazzuv ettirilmemelidir. Müstakil hüviyette bir nüve kurmalı [ve] Yüksek Murâkabe Heyeti’ni doğrudan doğruya ilgilendirmemelidir. Teklifim bundan ibarettir.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Arkadaşımın noktai nazarını şimdi anlamış bulunuyorum. Bu hususta kendileri [ile] mutabakat hâlindeyiz zannederim.

Ben öyle sanmıştım ki, bankalarla İktisadi Devlet Teşekkülleri arasındaki alacak [ve] borç münâsebetlerinin hesaplanması bakımından bu işle alakadar olmak istiyorlar. Halbuki, kendi müesseseleri ile İller Bankası [ve] Emlâk ve Kredi Bankası'nın reorganizasyona tâbi tutulmasını ve aynı esaslar içinde iyi bir bünyeye sahip kılınmasını istiyorlar. Bu, ayrı bir mevzudur. Bunun için ayrı komite kurmak lazımdır. [Bunu] bunun arkasından devam edecek bir mesâî şeklinde mütalâa etmek lazımdır. Kısa zamanda yapmak ve tamamlamak mecbûriyetinde olduğumuz reorganizasyon vardır. Meselâ, bugün çimento sanayiinin 180.000.000 Lira borcu vardır. Bunun 45.000.000 Lira'sı konsolide edildi. Geri kalanı [ise], devlet borcu olarak durmaktadır. Bakiye borç için senede 7-8.000.000 Lira fâiz öödemekteyiz. Bazı müesseselerde konsolide edilmeyen kısım, 800.000.000 Lira'yı bulmaktadır. Bu borçların sermayeye mi kalbedilmesi, [yoksa] döner sermaye olarak mı ele alınmasının gerektiği, ayrıca tetkik mevzuudur.

Arz ettiğim gibi, müstakil bir komisyon kurulması, bu komisyonun başkanlığına [da] Yüksek Murâkabe Heyeti'nin getirilmesi, üç üyenin daha Yüksek Murâkabe Heyeti'nden alınması, Planlama Dairesi'nden [Devlet Planlama Teşkilatı'ndan] bir, Maliye, Ticaret, Sanayi [ve] Ulaştırma bakanlıklarından da birer üyenin tayini, başlangıçta bu işin yürütülmesine kâfi gelecektir. Bu iş yürütülürken, Sanayi Bakanlığı'na âid iş gibi, İmâr ve İskân Bakanlığı'na âid olan husûsat da ele alınır.

[FEHMİ] YAVUZ: Konsolidasyon kanununun 17. maddesini beraber okuyalım... Ben bu kanunun müzakerelerinde bulundum. Benim anladığıma göre, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin ve benzeri müesseselerin, konsolidasyon yapıldıktan sonra, üç sene, beş sene geçince, tekrar aynı duruma düşmemeleri için, reorganizasyona tâbi tutulması ve bu reorganizasyon işinin de yetkili bir heyete havâle edilmesi mevzuu bahisti. Binâenaleyh, bizim de iktisadi manzume içinde yer almış bulunan banka ve teşekküllerimizin çalışmalarının âhenkli bir hale getirilmesi, maliyetlerinin iktisadi esaslara bağlanması [ve] bir daha da, "100.000.000 Lira borcu var. Ödemiyor..." denmemesi için, bakanlığımızın da bu faaliyete iştirâk ettirilmesi lazımdır. Müsaade ederseniz, bu maddeyi okuyalım... Yanlış anlamışsam, düzeltirim...

[BAYINDIRLIK BAKANI MUKBİL] GÖKDOĞAN: Sanayi Bakanı'na vekâlet ettiğim için, bu toplantıda ben de vardım. Kanundaki metinde, "bünyenin de reorganizasyonu" şeklinde [bir] ifade vardır. Bu sırada tavzih istediler. [Bu], [Milli Birlik] Komite[si']nin zabıtlarına da geçti. Bunun üzerine, bünyeye müteallik reorganizasyon olmayıp, [Mehmet] Baydur arkadaşımın [da] dediği gibi, işletmelerdeki aksaklıklara âid olacağı husûsu kabul edildi.

MUHLİS FER: 17. madde şöyledir: " İktisadi Devlet Teşebbüsleri [Teşekkülleri] ile benzeri müesseselerin hukuki, idari ve mali bünyelerini tetkik ve memleket ekonomisi içinde kendilerine tevdi edilmiş ve edilecek [olan] vazifelerle, bu vazifelerin ne şekilde ifâ olunacağını tayin, bünyelerinde yapılması lazım gelen ıslâhatı tesbit eylemek üzere, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren engeç 60 gün içinde, yerli ve yabancı uzmanlardan müteşekkil bir heyet kurulur. Heyet, Devlet Planlama Dairesi [Devlet Planlama Teşkilatı] ile de istişârede bulunmak suretiyle, hazırlayacağı ıslâhat raporunu, işe başladığı tarihten itibaren nihayet üç ay içinde, hükûmete tevdi eder. Raporun hükûmete tevdiinden itibaren bir ay içinde Maliye Bakanlığı ile ilgili bakanlıklar, gerekli tedbirleri almaya ve lüzûmu hâlinde kanun tasarılarını teşrii organa tevdie mecburdur."

[FEHMİ] YAVUZ: "Lüzûmu hâlinde kanun tasarıları hazırlanacaktır" diyor.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Ben bu işi toparlamak istiyorum. Aşağı yukarı İktisadi Devlet Teşekküllerimizin tümü, ekseri ahvalde ziyâna çalışıyor. Bunların çalışmalarını daha müessir bir hâle getirmek mevzuu bahistir. İktisadi Devlet Teşekkülleri ve muhtelif bakanlıklarla ilgili mevzular hâlinde ortaya çıktığına göre, Yüksek Murâkabe Heyeti ve Devlet Planlama Dairesi Teşkilatı'nın üyelerinden başka, Maliye, Ticaret, Sanayi, İmâr ve İskân, İçişleri, Çalışma ve Ulaştırma bakanlıkları temsilcilerinin, bunlardan başka bakanlıkların alakası bulunan bir işte ise, onların temsilcilerinin de iştirâki ile, mürekkep bir komisyon vücûda gelmelidir. Bu komisyon, bu 17. madde hükmü dahilinde neticeye doğru gitmek suretiyle, bünyedeki reorganizasyon icabları üzerinde durmak ve teşrii organa kanun [tasarıları] sevk etmek için de hazırlıklarını yapmak üere çalışmalıdır. Şu halde bakanlıklardan Maliye, Ticaret, Sanayi, İmâr ve İskân, İçişleri, Çalışma, Ulaştırma Bakanlıkları'ndan gayri Tarım...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bu, Ali’nin külâhını Veli’ye, Veli’nin külâhını [da] Ali’ye giydirmek gibi bir şey[dir]. Biz devletteki bu birbirine olan borçları silelim [ve] yeniden çalışmaya geçsinler... Planlar hazırlanıyor, fâizler hesaplanıyor vesâire... Milli Savunma Bakanlığı’nın Toprak Mahsûlleri Ofisi’ne borcu varmış... Onu da devlet verecek... Kime? Devlete... Devlet, bütçesine para koyup, Milli Savunma [Bakanlığı]’na vermezse, Milli Savunma [Bakanlığı] da borcunu vermez.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Muharrem İhsan [Kızıloğlu] Paşa, “hesapları silelim...” der.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bunu yapalım...

[FEHMİ] YAVUZ: Komisyona verilecek [olan] vazifeler arasında bu da bulunsun...

[MEHMET] BAYDUR: Alacak ve borçlar takas edilecek... Edilemeyenler [ise], uzun vâdeli olaral tecil olunacaktır. Ömrümüz bu işleri hâlletmeye kâfi gelmez... Vâz edilen kanun [da zaten] bunun içindir. Borçların konsolidasyonu, âzamî derecede sağlanmıştır. Burada İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin ve benzeri müesseselerin reorganizasyonu mevzuu bahistir. Biz işi dağıtırsak, senelerce işin içinden çıkamayız. Bunu hâlledemezsek, İktisadi Devlet Teşekkülleri, yeni baştan borç yapmaya devam edecektir.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bu kanunun birinci maddesinde gösterilen müesseselerin borçları [da], bu kanunun hükümleri dairesinde tahkim ve tasfiye olunur. Alacakla borcun takasını derpiş ediyor. Bunun prosüdürünü ilgili müessese ile Maliye Bakanlığı hâlledecektir. Kanunun son maddesini tâkiben yazılı... “Kanunun şümûlüne dahil daire, teşekkül, banka ve kurumlar” içinde belediyeler yok...

[FEHMİ] YAVUZ: Bu konsolidasyon kanunun müzakeresi sırasında da birkaç kere ifâıde ettiğimiz gibi, kanun tatmin edici değildir. Bizi ancak bir parça ferahlatmaktır. [Ancak], meselemizi hâlletmemektedir. Bu itibarla, ikinci bir adım olarak, yeni bir konsolidasyona ihtiyaç vardır. Yeniden belediyeleri de getirelim... İller Bankasını da getirelim... Emlâk [ve] Kredi Bankası’nı da getirelim... ilh...Yeni getirilecek bir kanunla, belediye borçları Hazine’ye yükletilirse, belediyeler ferahlamış ve huzurlu çalışma

imkânlarına kavuşmuş olur[lar]. [Bu], ayrı bir meseledir [ve] yeni bir kanun tasarısını hazırlamakla hâlledebilecek bir mevzudur.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Bu mevzuu [artık] bağlayalım... Başbakanlık'tan yapılacak bir açıklama ile, bir komisyon kurulması lazım geldiğini de alakalılara bildirelim... Tekrar ediyorum... Yüksek Murâkabe Heyeti... Şahap [Kocatopçu] Bey'in, "burada üç arkadaş bulunması lazım gelir" diye bir teklifi vardır. "Planlama Dairesi [Devlet Planlama Teşkilatı], Maliye, Ticaret, Sanayi, İmâr ve İskân, İçişleri, Çalışma, Ulaştırma ve Tarım bakanlıkları" diyorum.

MUHLİS FER: Bu komisyonun başkanlığı husûsunda bir emir ve direktif var mıdır?

ŞAHAP KOCATOPÇU: Yüksek Murâkabe Heyeti, bu hususta en nâzım rolü oynar.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Yüksek Murâkabe Heyeti Başkanı'nın başkanlığında... Bir suretini de [Milli Birlik] Komite[si] Genel Sekreterliği'ne bildirelim... Bu mevzuu [da] böylece kararlaştırmış oluyoruz.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Bir mevzu [daha] vardır. Bu işi yaparken, Sanayi Bakanlığı'nın ve İktisadi Devlet Teşekülleri'nin bünyelerinin ve icraatının reorganizasyonu bakımından, Amerikan Yardım Heyeti ile yapmış olduğumuz görüşmeler neticesinde, ilerideki inkişâflarda faydalı olur mülâhazasıyla, mütehassıs getirmek istiyoruz. Bunu müvâzi olarak yürütmek için [de] ayrıca çalışmalarımızı da yapacağız.

MUHLİS FER: Maliye Bakanlığı'nın teklifinde de, beynelmilel bankadan [Dünya Bankası?], [Uluslararası] Para Fonu'ndan vesâir teşekküllerden, yardımlardan teknik sahada mütehassıs getirmek ve bu komitede çalıştırmak düşüncesi ileri sürülüyor. Zannediyorum [ki], bu cihete temas edilmeyecek[tir].

[FEHMİ] YAVUZ: Yabancı mütehassısa her alanda ihtiyaç vardır. Binâenaleyh, bu yerlerden yabancı mütehasıs getirmekle beraber, Birleşmiş Milletler temsilcisi de, zannediyorum, bize büyük ölçüde yardım edebilir.

1960-1961 yılında Avrupa'da kullanılmakta olan mütehasısların hüviyetleri ve hâl tercümelerini muhtevî [bir] liste vardır. Onlarla işbirliği yaparsak, bu mütehassısları getirebiliriz. Maliyeti de düşük olur. Emlâk ve Kredi Bankası'nı tetkik edecek bir elemanı getirmekle meşgûlüz... Her fırsattan istifade ederek, bu komiteyi yabancı uzmanlarla takviye edelim...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Teşkilini, derpiş ettiğimiz komisyona bırakalım... Yabancı uzmanlardan kimin getirilmesi icab ettiğini, onlar tesbit etsinler... Bu suretle çalışmalarına da bir kolaylık vermiş oluruz.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Ben de aynı noktai nazara temas edecektim. Komite, Türklerden müteşekkil olsun... İlk çalışma, bizim tarafımızdan yapılsın... Kirli çamaşırlarımız ortaya dökülecektir. Biz işi bir parça derleyip toparlayalım... Dışarıdan getireceğimiz uzmanların tesbit ve teminini [ise], komiteye bırakalım. Didikleme ameliyesinde onları [yabancıları aramızda] bulundurmayalım... Yüzüm kızarıyor bazı hususlarda...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Kararımız şudur: Komisyon faaliyette bulunacak [ve] komisyonun duyacağı lüzûma göre getirilecek [olan] yabancı mütehassıslarla nihâî safhada bir didikleme daha yapılacak...

[DEVLET BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Her bakanlığın kendi bünyesindeki mütehasıslardan istifadeye zaten mâni bir hüküm [de] yoktur.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Diğer mevzulara geçiyoruz...

Geçen sefer Nâsır [Zeytinoğlu] Bey'in bahsettiği mevzulardan birisi, istenograf tarafından şu şekilde tesbit edilmiştir. Arkadaşımız tam bir kararın mevcut bulunmadığından endişe duyuyor. Bu itibarla, bir kere daha bu mevzua temas edeceğiz. Nâsır [Zeytinoğlu] Bey, buyurun okuyun o zabtı...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: [Fahri Özdilek] Paşam, ben bu hususta birşey söylemek istiyorum. Arkadaşlarımızla da konuştum. Zabıt, bakanlar kurulunda alınan karar şeklinde değildir. Parlamentoda tutulan zabta benziyor. "Muvafık mıdır?" "Muvafıktır" sesleri yerine, arzu ederseniz, bunu reye koyalım... Kararlaştırılmış olsun...

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Bu zabıtların böyle tutulmasında fayda vardır. Arkadaşımın buyurdukları mevzu, bence başka bir mevzudur. Müzâkere zabtının herhalde olması lazımdır. Muvafık olunca, bir kararname hazırlanır [ve] imza ederiz...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bakanlar kurulu karar verince, -ki bizim yetkimiz dahilindedir- hükûmetin görüşü olarak, noktai nazarı olarak almak istiyoruz.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Muvafık şeklinde değil [de], şu şekilde bağlamak lazımdır: Devlet Bakanlığı'nın kararı, Heyeti Vekile'ce uygun görülmüştür.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: O zabtı okuyorum...

(26 Aralık 1960 tarihli 52. birleşim zabtının 30. sayfası okundu.)

Bu itibarla, biz ziraat sayımını örnekle[me] sistemi ile yapmak istiyoruz. Muvafık mı? ("Muvafık" sesleri...)

[İHSAN] KIZILOĞLU: [Bu], "örnekle[me] sistemi ile yapılmasına karar verilmiştir" demektir.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Zaten bunun arkasından arkadaşlar konuştuğuna ve aksine de bir şey söylenmediğine göre, örnekle[me] sistemi ile faaliyette bulunulması uygun görülmüş demektir. "Muvafık" sesleri kâfidir.

(...)[808]

[MEHMET] BAYDUR: [3 Ocak 1961] salı veya [4 Ocak 1961] çarşamba günü neşrini derpiş ettiğimiz ithâl programında, kamyonların liberasyonu meselesi vardır. Müsaade ederseniz, arz edeyim...

Dün akşam kendileri ile görüştük. Üç temâyül vardır. Birinci temâyül, kamyon ithâlâtçılarının temâyülüdür. "Ne kadar çok kamyon ithâl edersek, o kadar iyi olur" derler. Buna mukâbil, bir de montajcılar vardır: Bunlar da derler ki, "Kamyon ithâl etmeyin... Biz montaj yapıyoruz. Montaj, otomobil sanayiinin nüvesini teşkil eder. Yine kota usûlü ile kamyon ithâline devam

edin... Biz de montaja devam edelim...” derler. Bu montajcılar, üç tânedir. Birisi Villys, diğeri Ford’un mümessili Koç [ve] diğeri de bir firma...

Ben üç aydan beri meseleyi ithâlât zâviyesinden tetkik ettirim. Liberasyona gidildiğinde, tazyik altında kalmayacağımızı anlamış bulunmaktayız. Kamyon bakımından ihtiyacımız çok şiddetli değildir. Yılda [sadece] 5-6.000 kamyonu yenilemeye ihtiyacımız vardır. Bu vaziyette bazı kayıtlarla liberasyona gidersek [ve] bilfarz “beş tondan yukarı diesel kamyonların ithâli serbesttir” dersek, kamyon bakımından hâlâ mevcûdiyetine şâhit olduğumuz karaborsayı belki önleriz. Bugün 30.000 Lira’lık bir kamyonu, ithalâtçısı, 35-40.000 Lira’ya satabilmektedir. Fakat memleketimizde kâfi miktarda kamyon vardır. Müşteri bulamayacak kamyonlar da vardır. Bu demektir ki, biz artık kamyon bakımından arz ve talebi tevzin yoluna girmişiz. İthâlini serbest bıraksak da, bizim döviz kaynaklarımıza fazla baskısı olmayacaktır. Libere ettiğimiz takdirde, bunu yılda 20.000.000 Dolar ile karşılayabileceğimizi hesaplamış bulunuyoruz. 20.000.000 Dolar’lık bir meblâğ ise, kotalarla tahsis edeceğimiz meblâğın [dahi] altındadır. Şimdiye kadar, ikibuçuk sene içinde, 62.500.000 Dolar tahsis etmişiz, [tâ] 1958 [yılının] Ağustos [ayı]ndan beri... Temâyül, azalma yolundadır. “Libere edersek, bu tazyik daha da az olacaktır” diye düşünüyoruz. Bu, gayet şâyani şükrân bir vaziyettir.

Dün üç tâne kamyon montajcısı geldi. “Kat’îyen libere etmeyin... Çünkü, libere ettiğiniz takdirde, bizim sanayimizi de alt üst edersiniz.” diyorlar. Belki bunda [bir] hakikat hissesi [de] vardır. Ama benim, teknisyen arkadaşlarla [da] konuştuktan sonra, vardığım netice ve intıbâım, liberasyondan korkmaya sebep olmadığıdır. Gümrük ve Tekel Bakanı arkadaşım, “bir kamyon yerine, on kamyon malzemesi nakletmek imkânı vardır” diye söylüyordu. Maliyette ve işçilikte fark vardır. Hariçten 5.000 Dolara mâl edilebilecek bir kamyon, 4.500 Dolara mâl edilebilir. “Niçin ithâlâtçıdan alayım?” deniyor. Diğer yandan da, dâimâ yabancı montajı tercih ediliyor. Komplike [karmaşık] bir mesele[dir]. Ticaret Bakanı olarak benim düşüncem, kamyonun liberasyon yolu ile ithâlidir. Sanayi Bakanı arkadaşım [ise], ayrı görüşü müdâfaa ediyor. Arkadaşlarımı matbaaya göndereceğim. Bu sebeple, bu mevzuda bugün karar vermek lazımdır. [3 Ocak 1961] salı günü ilân edeceğim ithâl programına esas olmak üzere, temayülâtınızı anlamak istedim.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Efendim, Ticaret Bakanı arkadaşımın kota esaslarına [karşı] göstermekte olduğu hassasiyet[i] ve iktisadiyâtımızda en müsmir yolu aramasındaki gayretlerini şükranla anıyorum. Bu kanyon davasında içinde bulunduğumuz şartların zorluğunu da hakikaten idrâk etmekteyim. Çünkü, bir taraftan, Türkiye'de müstakbel bir kamyon endüstrisinin temeli olmaya namzet olarak kurulmuş, ancak [henüz] montaj safhasında bulunan [ve] yerli sanayiye hizmet gâyesi ile çalışan üç adet teşekkülle, diğer taraftan, en az 15 muhtelif memlekete âid ithâlâtçı mümessillerin menfaatleri çarpışmaktadır. Bu dava, doğrudan doğruya bir menfaat çarpışmasıdır. Haklı olarak Ticaret Odası'nın yapmış olduğu tazyik, doğrudan doğruya ithâlâtçıları koruyucu mâhiyettedir. Eskiden ithâlâtçı olduğu halde, bugün [artık] bu sanayii Türkiye'de kurmaya çalışan üç firma da, kamyonların Türkiye'de monte edilmesini isterler. Evvelâ şunu arz edeyim ki, buradaki faktör, hakikaten karışıktır.

Benim tezim, tamamen [Mehmet] Baydur'un tezinin aksi olacaktır. Sebeplerini arz edeyim... Bundan bir müddet evvel, memleketimizde bir ampul fabrikası kurulmuştu. Bu General Elektrik ampul fabrikası kurulduğu zaman, ampul teli dışarıdan geliyordu. Bir montaj fabrikasıydı. Bu fabrika bu şekilde faaliyette iken, Osram ve Çekoslovak fabrikaları, % 10 eksiğine ampul satma teklifinde bulundular. Fabrikanın faaliyeti bu sebeple bir sene durdu. O zaman mâkûl bir Vekil işin farkına vardı. Bu fabrikanın çalışması için lüzumlu ve zarûrî esasları tesbit etti [ve] fiyatı da tesbit etti. Bundan sonra fabrika, tedricî surette yerli malı da kullanmak suretiyle, faaliyetini tanzim etti. Bugün ithâl edilen mevad, [artık] gayet cüz'i bir yer tutmaktadır. Camları vesâiresi, [artık] Türkiye'de yapılmaktadır. Bu suretle, hem döviz tasarrufu da yapıldı [ve] hem de dışarıdan getirilecek [olan] ampulden daha ucuza mâl etme mümkün oldu. Aynı şekilde, Philips, bugün radyo yapmaktadır. Philips radyoları memlekette yapılırken, biz artık dışarıdan Telefunken radyolarının ithâlini düşünmüyoruz. [Bu suretle], bir taraftan, döviz tasarrufu sağlanırken, diğer taraftan [da], her sene artan 900.000 [işsiz] kişiye iş sahası açılıyor. Bugün bu üç kamyon fabrikası da, % 15 döviz tasarrufu sağlayacaktır. Bugünden yapmaya başlayacak olursak, bundan on sene sonra tamamını Türkiye'de yapmak imkânları hâsıl olur. Bugün bir Alman firması, Türkiye'de bir kamyon fabrikası kurmak istiyor. Yedi sene sonra kullandığı malzemenin % 68'ini Türk malı olarak istimâl edebileceğini taahhüt ediyor. Belki montaj atölyelerini de bu istikâmete

sürüklemek için, bazı tazyik edici müeyyideler vâz edebiliriz. [Mehmet] Baydur arkadaşım en hassas olduğu husus şudur: Karaborsa maliyeti taşıyan bir durumu ortadan kaldırmak lazımdır.

Ben, [bir taraftan], bir nevi tahsis yapmak ve bu tahsisi bloke etmek suretiyle [de], mevcut fabrikalar üzerine tazyikte bulunarak, kamyonları daha ucuza sattırmak, sâniyen yerli malzeme kullanacak şekilde imâlâtı ayarlamak, bu üç fabrikada çalışan 2.100 işçinin iş sahasını kapatmamak, diğer taraftan [da], % 15 döviz tasarrufu temin etmek bakımından, parça getirilerek montaj yapılmasını faydalı görmekteyim. Kendileri ile yaptığım konuşmada, bana, aynı marka kamyonun Türkiye'de imâl edilmesiyle, % 5 noksanına satılabileceğini söylediler. “Yeter ki, bize tam kapasite ile çalışma imkânı bahşedilsin...” dediler. Kandileri ile [Mehmet] Baydur arkadaşım görüşürlerse ve ben de tazyik edersem, zannederim ki, fiyatı % 10 daha aşağıya indirebilirler. Bu suretle, halka daha ucuza mal satmış oluruz. İthâlâtçı tüccarın cebine girecek olan para [da], halkta kalmış olur. Ben bugün sanayii korumak bakımından, ithâlâtçı tüccara [karşı] cephe almak durumunda olan bir bakanım... Bunu memleketin menfaatlerine [daha] uygun olduğu kanaati ile yapmaktayım.

[Diğer yandan Mehmet] Baydur arkadaşımla ittifak ettiğim bir nokta [da] vardır. O da, muayyen tip kamyonların ithâlâtını sebest bırakmaktır. Bilhassa sanayide kullanılan, uzun mesâfe nakliyatında kullanılan sekiz ve daha yukarı tonluk kamyonların ithâlâtını serbest bırakmayı, memleketin hayırına görüyorum. Bu, nakliye sisteminde Ulaştırma Bakanlığı'nın, DDY'nın aleyhine, fakat memleketin umumi iktisadiyâtının lehine olarak gelişme sağlayacaktır. Mâden ve sanayi kollarındaki daralmaları, yol inşaatındaki sıkışıklığı giderecek bir durum yaratacaktır.

Binâenaleyh, teklifim şudur: Bu üç yerli kamyon fabrikasının yapmakta olduğu imâlât için gerekli malzemeyi libere edelim... Mümkün olduğu kadar fazla imâl etmeleri imkânını sağlayalım... Bu suretle, % 15 döviz tasarrufu, % 10 ucuza halka satış temin etmiş oluruz. Suiistimâl etmeleri hâlini düşünerek de, bir kısım kotayı elde tutalım... İsteklerimize riâyet etmedikleri veya yaptıkları memleket ihtiyacına yetişmez olduğu ahvâlde, derhal destekleme ithâlâtı ile piyasayı ferahlatalım... Diğer taraftan [da],

sekiz ve daha yukarı tonluk kamyonların ithâlini de libere edelim... (...) [809]

[FEHMİ] YAVUZ: Bu üç fabrika ne kadar kamyon monte edebilecek durumdadır?

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Senede 10.000 adet...

[MEHMET] BAYDUR: Efendim, ben Şahap [Kocatopçu] Beyefendi'nin bir sözünü tavzîh etmek isterim. İthâlcilerin tazyiki mevzuu bahis olmadığı gibi, ben de o yöne temâyül edecek kimse değilim. Memleket ekonomisinin tazyiki mevzuu bahistir. Bunlar, Türk piyasasını inhisarları altında bulunumak istiyorlar. Jeep'in liberasyonu diye bir şey mevzuu bahis değildir. Bizim libere ettiğimiz kamyonlar, beş ve daha yukarı tondaki kamyonlardır. Bunların korkuları, biz liberasyona gidersek, rekâbet karşısında umduklarını bulamayacak olmalarındandır. Azim kârlarından bir miktar fedâkârlıkta bulunma endişesi içindedirler. Kendilerini dinledim. İthâlâtçı, "ben kârımı % 2'ye kadar indirebilirim..." diyor. Bunlar, "biz yapamayız" diyorlar. Kârlarını % 2'ye kadar indiremeyecekleri için [de], ithâlâttan korkuyorlar. Benim vazifem, bir kamyonu en müsâit şartla müstehlike sağlamaktır. Ampul fabrikası misâli, bunların durumuna uymuyor. Orada yedek parça getirme imkânsızlığı mevcuttur. Burada [ise], böyle bir şey yoktur. İstedikleri kadar yedek parça getirebilirler. Yaptıklarını da arz edeyim. On tâne amele çalıştırırlar [ve] bunların yaptıkları iş, somunları takmaktan ibarettir.

Ticaret Bakanı olarak memleket ekonomisinin şu müsâit konjonktüründen istifade ederek, mevcut mahsurları tamamen elimine etmek istiyorum. Yüksek heyetiniz şu veya bu istikâmette karar verir... Ona ittibâ edeceğiz.

[İHSAN] KIZILOĞLU: İleride memleketimizde otomobil sanayiine geçilmesi, bugünkü sanayi inkişâfımız gözönünde bulundurulursa, asgarî bir tahminle, 25 seneden aşağı olmaz... [Bu], motor sanayiinin gelişmesi meselesidir. Diğer memleketlerin tarihi [de] bunu gösterir. Bu itibarla, "bu montaj atölyelerini himâye edeceğim" diye tedbir almak, motor sanayiinin temelini atmak değildir. Tamamen monopole işi terk etmek demektir. Ticaret Bakanı'nın noktai nazarını kabul ediyorum. Libere edilmelidir. Onların da faaliyette bulunmalarına mâni yoktur. Rekâbet ederek

çalışsınlar... Maksatları yalnız memlekette kâr temin etmekse, kapatın gitsin... Bizim jandarmaya mübâyaa ettiğimiz Villys jeeplerin herbirinden 16-17'şer bin Lira kâr temin etmişlerdir. Bu jeepleri para ile dışarıdan almak mümkün olsaydı ve şu meşhur Malzeme Ofisi kanunu mevcut olmasaydı, ben bu kârlarla birer araba daha alırdım.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Tüccarların tazyikinden bahsettiğim zaman, [Mehmet] Baydur arkadaşımın tesir altında olduğunu düşünmedim. Bakanlar kurulunun bir üyesi olarak, çeşitli menfaatlerin muvâzenesini düşünerek, sanayiciler gibi, tüccârın da tazyik yapabileceğini kabul ettim. Diğer taraftan, bu atölyelere "on kişi çalıştırılmaktadır" deni[li]rse, yazık olur... Bunların birisinin 800, diğerinin 600 [ve] diğerinin de 500 işçisi vardır.

[MEHMET] BAYDUR: "Bir kamyonun başına sekiz kişi gelir" dedim.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Bunların kazançları iki[li]dir. Birisi, nakliyedendir.... Bir kamyonun kapladığı sahada daha fazla parça getirilir. İkincisi [de], işçiliktendir... Türkiye'deki işçilik daha ucuzdur. Buna mukâbil, rakipleri otomatik montaj sistemi ile montaj yapmaktadır. Dakikada bir, üç dakikada bir kamyon çıkartan koskoca [ve] modern beynelmilel fabrikaların yanında, montaj atölyesi hâlinde çalışan [ve] günde [ancak] on kamyon yapabilen bu müesseselerin maliyetlerini hesap ederken, avantajın bizde olduğunu söylemek mümkün değildir. Bugün avantaj şuradadır: Tevziat... İthâlâtçının temin ettiği kâr, tevziatçının temin ettiği kâr, otomobilde muazzam rakamlara varmaktadır. Adamlar otomobilleri dizerler [ve] müşteri buldukça satarlar. Orada inhisarcılık vardır. Fiyatı % 10 [oranında] kırması, [hiç]bir şey ifade etmez.

Bugün demir-çelik fabrikası kurulmaktadır. Saç ve ince levha yapacaktır. Bu fabrikaların bütün saçları Türkiye'den karşılanacaktır. Bendeniz bugün kurulmuş olan tesisleri dumûra uğratmaya mâtuf bir hamlenin zararlı olacağı kanatindeyim. Diğer yandan, kamyon ve otomobil bir zevk meselesidir. Birisi Ford'u, diğeri [ise], Fargot'yu sever. On tip kamyon çıkardığınız vakit, aynı vasıfta da olsa, halk[ın] bir kısmı onu isteyecek, diğer bir kısmı [ise] bunu isteyecektir. Aynı cins kamyon ithâl edilse ve yapılsa, halk, ithâl edilmiş olanı isteyecektir. Yerli sanayi, satış zorluğu çekecektir.

[SELİM] SARPER: [Fahri Özdilek] Paşam, ihtisâsım haricinde [bir] meseledir. Bir de umumi meseleler vardır. Hepimiz biliyoruz yâhut kendimi biliyor farz ediyorum. Sanayi Bakanımız, "memleket içinde muhtelif menfaatlerin tevzini..." diye bir fikir ortaya attı. Muhterem sanayi zümrelerinin menfaatlerini bir muvâzene içinde yürütmek lazımdır. Fakat bizim memlekette, her memlekette olduğu gibi, hatta ondan da fazla, en fazla menfaati korunması icab eden zümre, müstellik kütledir. Menfaatleri tevzin etmek yoluna gidersek, sırf milli sanayii korumak bakımından, sanayiciyi himâye eder ve müstehliki korumayı bir tarafa bırakırsak, işimizi lâyıkiyle yapmış sayılmayız.

Piyasa, bir sıkıntıyı çekti [ve] hâlâ da çekiyor. Bundan sonra da çekebilir. İkincisi, yerli sanayi himâyedir. Sanayi, terakkiye istidat göstermektedir. Bugün memlekette iptidâî maddesi mevcut olan veya yakın bir tarihte elde edilmesi mümkün bulunan sanayii himâye etmek lazımdır. Himâye etmek için de, ithâlâtı tahdit etmek gerekir. Bu, aynı zamanda, memlekete döviz de sağlar. Yerli sanayii bugünden himâye etmeye mâtuf tedbirleri almazsak, yarın sanayicilerimiz, Müşterek Pazar'ın diğer sanayicileri ile rakâbet edemezler. İşi yalnız vatanperverlik zâviyesinden mütâlaa etmek kâfi değildir. Bir müddet için himâye şarttır. Bu himâye tedbirini almaya yalnız biz mecbur değiliz. Sanayide ileri memleketler dahi, himâye tedbirleri alırlar [ve] almakta devam ederler. Bugün yabancı memleketlerin rekâbetine mâruz bulunan Fransız otomobil sanayii de tehlikelidir. Fransız otomobilleri, Alman ve İtalyan arabaları ile ne fiyat [ve] ne de kalite itibariyle rekâbet edebilmektedir. (...)[810]

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Ben birinci nokta olarak, muhterem Dışişleri Bakanımız'ın mütâlaalarına iştirâk etmekte olduğumu bildireceğim. Biz evvelâ müstehliki düşünmek mecbûriyetindeyiz. Sonra, şu husûsa ilâveten arz edeyim ki, bugün otomobil mevzuunda kâr haddi, % 40'ın altına düşmez. Bir kamyonda asgarî kazanç, 10-15.000 Lira arasındadır. Bir de montajı bunların inhisârına bırakırsak, müstehlik, her kamyon için ayrıca asgarî 10.000 Lira daha ödeyecektir. Bu itibarla, işi, serbest rekâbete bırakmayı, yani Ticaret Bakanı [Mehmet Baydur] arkadaşımın mütâlaasını muvafık görüyorum. "İmâlâtçı % 10 aşağı satacaktır" deniyor. Bunu nasıl kontrol edeceğiz? Sanayi Bakanı, bunu kontrol etmekte kendisini kompetan [uzman] görüyor mu? Bu, yeniden Milli Koruma Kanunu'na[811] dönmek

olur. Kaldı ki, hükûmetin umumi prensibi, bir an evvel liberasyona gitmektir. Liberasyona gitmek demek [ise], rekâbeti yaratmak demektir. Sun'i tedbirler alırsak, eski ekonomik şartların vasatına avdet etmiş oluruz. Mâdem ki, kamyon yerine parça nakletmek daha ucuza mâl oluyor [ve] bu onların lehinedir, [öyleyse] bu farkla rekâbet etsinler... Bununla beraber, bilmekteyiz ki, orijinal montaj, dâimâ yerli montaja tercih edilmektedir. Bilfarz, yerli jeep, üç defa dolaştı mı, heryeri titremeye başlar. Bırakalım [da], rekâbet yapsınlar...

[FEHMİ] YAVUZ: Efendim, ben bu konuşmaları dinledikten sonra, şu neticeye vardım: Sayın Sanayi Bakanı ile Ticaret Bakanı arkadaşlarımızın görüşleri arasında büyük bir fark yoktur. Himâye... Himâye esastır... Her memlekette sanayi, bugünkü hâline gelinceye kadar himâye edilmiştir. Çocuk da himâye ile büyür. Onu, olgun insan oluncaya kadar, himâye etmek lazımdır. Dünyanın heryerinde sanayi himâye edilmiştir. Sonra, bizim memleketimizin özellikleri vardır. Bir kere, memleketimiz, saha itibariyle çok geniştir. Yollarımızın vaziyeti, diğer memleketlerinki gibi değildir. Bu itibarla, bizde de bir otomobil ve kamyon sanayiinin kurulması lazımdır. Kalıyor şu mesele... Yanlış anlamadımsa [anlamadıysam], himâye mutlak değilir. Birisi, sekiz tondan yukarısının libere edilmesini istiyor. Diğer arkadaşımız da, beş tondan yukarısının liberasyonunu istiyor. Müsaade ederseniz, bu iki noktayı telif edelim... Beş tondan sonrası mı, [yoksa] sekiz tondan yukarısı mı libere edilsin? Aslında aşağı haddin tesbiti mevzuu bahistir. Ondan daha aşağısı, nasıl olsa kotaya dahildir [ve] himâye ediliyor demektir. Kota ahkâmına riâyet edilmezse, biz diyeceğiz ki, "kotamıza koyduğumuz ihtiyâtı libere ediyoruz." Kota miktârı 3.000.000 Lira ise, 5.000.000 [Lira]'ya [ya da] 8.000.000 [Lira]'ya çıkarmakla, memleketin ihtiyacını sağlamış olacağız. Ben bunda müstehlikin ne himâyesini [ve] ne de istismârını görüyorum. Tekrar ediyorum... Beş tondan yukarısı mı, [yoksa] sekiz tondan yukarısı mı libere edilecektir meselesi mevzuu bahistir. Bunu da reye müracaat suretiyle hâlledebiliriz. İhtilaf bu kadar basittir.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Montaj atölyeleri ile M[akina ve] K[imya] E[ndüstrisi] Kurumu'nun işbirliği mevzuu vardır. Türkiye'deki sınâî usûllerin, Belçika ve Fransa ile kıyas kabul etmeyecek derecede geri olduğu mâlûmdur. Türkiye'de montajı yapılan arabaların, birkaç yüz kilometre

gittikten sonra, zangır zangır oynayışını müşâhade ediyoruz. Bu arabaları yeni baştan gözden geçirmek [ve] cıvatalarını ya değiştirmek veya sıkıştırmak icab eder. Ben şahsen Belçika'da, Fransa'da, İngiltere'de, Sûriye'de ve bizdeki montaj atölyelerini gördüm. Onlarınki otomatik... Yedek parça sıra ile gelir [ve] makinalar montajı yapar. Bizde böyle değildir. Sekiz kişi, bir arabanın başına üşüşür, montajı yapar. Tuzla'daki montajı gördüm. Vehbi Koç'unkini gördüm. Bizim beşinci kademe, ondan çok daha muntazam ve verimlidir. Biz bu montaj atölyelerine mümkün olduğu kadar motor sağlayalım... Montaj atölyeleri de montaj yapsınlar... Daha ucuza mâl edersek, piyasaya katılsınlar... Milli Savunma'da tecrübeleri yapılmıştır. Fevkâlâde güzel yedek parça yapabilecek makinalarımız vardır. Fakat çalıştırılmamaktadır[lar]. Hek [?] fabrikasında yedek parça yapıldı. [Fakat] biraz pahalıya mâl olduğu için bırakıldı. Bu atölyeler, Makina [ve] Kimya Endüstrisi [Kurumu] ile temasa gelmeli ve onunla birlikte çalışmalıdırlar. Bu müessese ile teşriki mesâî edilmez, Amerika'dan parça getirilir, takılır veya satılır. Parası da cebe konur...

[FETHİ] AŞKIN: Bence Sanayi Bakanı ile Ticaret Bakanı arkadaşlarımızın görüşlerinde büyük farklar vardır. Etmekle, etmemek arasında, tamamen birbirine zıd [bir] ihtilaf mevcuttur. Biliyorsunuz, birçok memleketlerde montaj sanayii vardır. Belçika'da Anvers'te General Motors'un bir montaj atölyesi vardır. Bu atölye, o derece kesif çalışır ki, Belçikalılar, bundan çok istifade ederler. Belçikalıların satın aldığı arabalar, bu fabrikanın monte ettiği arabalardır.

Himâye, iki suretle yapılır: Birisi, vergi yolu ile... İkincisi [ise], ithâlâtı kısmak suretiyle [ya da] kapamak suretiyle... Bizim memleketimizde ikinci himâye yolu tâkip edilmektedir. Son defa hazırlanan gümrük kanunu tasarısında, garb önüne daha avantajlı çıkmak için hükümler konulduğu gibi, istihsâl vergisi kanununda da buna muvâzi tâdilât derpiş edilmektedir. Memleketimizde lâstik sanayii de kuruluyor. Bu sanayi de, vergi yolu ile, himâye istemektedir. Montaj sanayii, çok yavaş kurulan bir sanayidir. Montaj sanayiini, seri imâlâta geçinceye kadar, himâye şarttır. Seri imâlât yapılmadıkça, montaj sanayiinden kâr beklemek, montaj sanayiinin rekâbete tahammül etmesini istemek, mümkün değildir. Amerika'da bir dakikada bir jeep monte edilir. Bizim fabrikalarımızda ise, haftada [sadece] on tâne... Nakliyeden temin edilecek istifade, işçiye verilecek mesâî ücreti

ile kapanır [ve] ortadan kalkar. Filhakika volüm üzerine yapılan nakliyede büyük farklar mevcuttur. Bu halde parça getirmek daha kârlıdır. Çünkü, bir kamyon yerine, on arabanın parçasını aynı masrafla getirmek mümkündür. Parça getirip de, seri imâlât yapabilsek, hiç şüphesiz ki, montajcının lehine olacaktır. Bugün on tâne yapılıyor, ama ne kadar zamanda? Haftada...

Şahap [Kocatopçu] Bey arkadaşımın demek istediği şey, yanlış anlamıyorsam, "kuruluş hâlinde olan bu montaj atölyelerini, yani çocukları himâye edelim"dir. "Büyüyünceye kadar himâye edelim..." Meselesinin ince noktası da buradadır. Bu himâyeye bir müddet daha devam edelim [ve] geliştiği zaman himâyeyi kaldıralım... Şüphesiz ki, ileride de böyle kalacaklarsa, himâyeye lüzum yoktur. Bugünkü hâlleri ile zararsız imâlât yapmalarına imkân yoktur.

Binüçyüz bilmem kaç numaralı, İstanbul'da serbest bölge ihdâsına dair bir kanun vardır.[812] Bu kanuna istinâden teşkil edilen serbest bölgede, hatırladığıma göre, bir müddet Ford [da] çalıştı. Fakat çalışmasını bilahire durdurdu. O zaman bu hususta bir takım laflar oldu. Hatta bir gümrük müfettişinin isminden bahsedilerek, "bu müfettiş musallat oldu da, Ford da işini tâtil etmeye mecbur kaldı" denildi. Bakanlık, bu müfettiş yüzünden, koca müessesenin Türkiye'yi terk etmesine râzı olamazdı. Müfettişten olmuş bulunsaydı, müfettişi çağırıp, kulağını bükerdi. Ford'un işletmesini kapatması, müfettişten değil, sürüm yapamamasından olmuştur. Hinterlândı yoktur. Türkiye'de günde on traktör yapıyor [ve sadece] bir ikisini satıyor. Hergün arta kalan bu traktörler biriktikçe, Ford da, Türkiye'yi terke mecbur kaldı. Biz de montaj sanayiini kurduktan sonra, yaşaması için çok satış yapmak ve ihraç imkânları aramak mecbûriyetindeyiz. Amerika'da bu müesseseler yürüyor. Çünkü, zaten Amerika, imâlâtın % 90'ını kendisi istihlâk ediyor [ve] geri kalanını da ihrâç ediyor. Binâenaleyh, montaj fabrikasının, yalnız[ca] Türkiye['nin] ihtiyacı için çalışması hâlinde, maliyetini düşürmesine imkân yoktur. Ama yakın şarka ihrâcat imkânları varsa, o zaman üzerinde durulabilir.

[Mehmet] Baydur arkadaşım, bir noktada çok haklı... Biz yavaş yavaş liberasyona gitmek zorundayız. OCEC [OEEC/OECD]'de çalışan altı memleket, liberasyona gitmiştir [ve] ondan sonra da gümrük mânilerini kaldırma yoluna girmişlerdir. Biz Müşterek Pazar'a hiç liberasyon

tanımından giremeyiz. Bu itibarla, liberasyona yavaş yavaş da gitmek lazımdır. Varacağımız karar, cidden çok mühimdir. Bir taraftan, Sanayi Bakanı, bir müddet daha himâyeye devam etmek görüşündedir. Buna da hürmet ediyoruz. Memleket sanayiinin kalkınması için ileri sürdükleri bir yoldur. Diğer taraftan, Ticaret Bakanı, “liberasyona yavaş yavaş gitmezsek, işler büsbütün içinden çıkılmaz hâle gelecektir [ve] kötüye gidecektir” der. Mâdem ki, büyük mikyasta ithâlât yapılmamıştır, [o halde] bunlar da kendilerini rekâbete alıştırmalıdırlar. Sanayi Bakanı arkadaşımızın söyledikleri tabiî doğrudur. Bu sanayii, kuruluş hâlinde himâye etmek şarttır. Ama ne zamana kadar? Bunun tarihini de bilmek lazımdır. Aksi halde, bu üç müesseseyi 25.000.000’a karşı himâye etmek, elbette ki tecviz edilemez.

[ULAŞTIRMA BAKANI SITKI] ULAY: Muhterem [Fahri Özdilek] Paşam, aynı zamanda bir Milli Birlik Komitesi üyesi olduğum için, bu iki tez üzerindeki münâkaşaların bir ekseriyet kararı hâlinde tezâhür ve tecelli etmesini zarûrî görürüm. İhtisâsı bulunan arkadaşlarımdan şunu öğrenmek istiyorum. Müstehlik kitle bizde de fazladır. Bu müstehlik kitle tabiri öyledir ki, her tarafa çekilebilir. Şimdi acaba memlekette ithâlâtçı mı çoktur, [yoksa] sanayici mi çoktur? Sanayicilerin bu hususta[ki] reaksiyonları ne olabilir? Arkadaşlarım bu hususları da açıklarlarsa, reyi[mizi] daha sâlim kullanabiliriz.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: [İhsan] Kızıloğlu arkadaşım, gayet esaslı bir noktaya temas ederek, “M[akina ve] K[imya] E[ndüstrisi] Kurumu ile neden temas etmiyorlar?” diye soruyor. Bu imâlâtçılardan Otosan[813], teşkilatını yeni tamamlamıştır. Bu sene ikmâl etmiştir. [Ancak] dört, beş ay evvel bitirmiştir. Diğer ikisi ise, malzeme fikdânı [ve] yedek parça noksanlığı gibi sebeplerden dolayı, hiçbir zaman normal çalışamamışlardır. İlk defa olarak ferahlık devresinin ufku başında bulunuyoruz.

Benim teklifim şudur: Bu teşekküller yeni kurulmuşlardır [ve] yabancı sermayesinden istifade ederek, son zamanda kendilerine çeki düzen vermişlerdir. Tam bu sırada mutlak bir liberasyona gitmeyelim... Kaldı ki, kendilerini karşımıza almış [ve] yol göstermiş de değiliz. Yatırım için gayret sarf ettiğimiz şu sırada, lazım gelen alaka ve teşviki ve müzâhereti göstermemekle, kötü psikolojik tesirlerin doğmasına da sebep olacağız. Bir

taraftan, yabancı sermaye teşvikine çalışıyoruz. “Her sene nüfûsumuza katılan 900.000 kişiye yeni iş sahaları açalım” diyoruz. Bir taraftan [da], “husûsî teşebbüs ne bekliyor?” diye soruyoruz. Ondan sonra da, yeni kurulmuş ve memleket hayrına çalışacak olan üç müessese için, “biz onlara münhasıran imkân tanırsak, çok kâr ederler...” diye, gözümüzü onların kârına dikiyoruz. Yani yatırımlara mâni olabilecek bir çığırı açıyoruz. Bugün işi psikolojik cepheden de mütâlaa edersek, ilerisi için cesâretle karar vermemiz lazımdır. Sanayici olarak ben de bu noktaya ehemmiyet vermeliyim... Pahalıya satacaklarmış... Bunun mesûliyetini bakanlık olarak üzerime alıyorum. Bunlar, bana, fabrika satış fiyatından daha ucuza satacakları husûsunda söz veriyorlar. Ticaret Bakanı arkadaşım çok iyi pazarlıkçıdır. İcâb eden pazarlığı yapsın... Bunların yapacağı tenzilâtın miktârını % 10’a, % 15’e [kadar] çıkarsın... Bendeniz bu çocukların büyümesi için bir şans verilmesini istiyorum. Bu zecrî de olur. Hatta daha müessir bir yolla da yapılır. Zecrîyetin tehlikeli olduğunu da arz ederim.

[SELİM] SARPER: Sayın Sıtkı Ulay, oylamadan bahsettiler. Gayet haklı olarak dediler ki, “oyumu vermeden evvel, biraz daha tenevvür etmek istiyorum.” Ben biraz daha ileriye gideceğim. Fikrimi ileri sürmüş olmama rağmen, nasıl oy vereceğimden [hâlâ] emin değilim. [Şahap] Kocatopçu ve [Fethi] Aşkın arkadaşımızın söyledikleri, birinci derecede meselelerdir. Burada bir iki oy fazlasıyla verilecek karara müessir olmada kendimi salâhiyetli görmüyorum. Kararımız indi olabilir. Bu, memleketin hayrına olmayabilir. Bu endişeden mütevellid olarak aklıma birşey geliyor. Alakalı bakanlar toplansınlar, kendi aralarında uzlaşsınlar [ve] müşterek bir teklifle gelsinler... Ekonomimizin temelini, esaslarını teşkil eden bu mevzuda, mânevî mesûliyeti bu işten anlamayanların omuzuna bırakmasınlar... Bana taallûk ettiği nisbette anlamam... Fikir... Fikir, heryerde söylenir.

[MEHMET] BAYDUR: Sanayi Bakanı arkadaşım, mübâlâğâlı izah ediyorlar gibi geliyor bana... Jeep, mevzuu bahis değildir [ve] Vehbi Koç firmasının yaptığı Ford kamyonları benzinlidir. Bizim memleketimiz, ekonomisini benzinli kamyonlardan kurtarmalıdır. Ford kamyonları, benzinle çalışan kamyonlardır. Benzin, bugün lüks bir metâdır. Binâenaleyh, bu ikisi, tezi için mevzuu bahis değildir. [Ancak] Dodge, Desoto, Fago [ve] Federal için mevzuu bahistir. Bunların bütün ihtiyaçları, âzamî derecede tatmin edilmiştir. Bunlar, yatırımlarını tevzi etmek

imkânlarına sahiptirler. Bir taraftan, kendilerini himâye ederken; bir taraftan da, doğru istikâmete tahrik etmek mecbûriyetindeyiz. Bunlar, kendi hâllerine kalır ve olduğu gibi himâye edilirlerse, ne mallarının kalitesini yükseltmek [ve] ne de yatırım için gayret sarf ederler. Ben ne diyorum? Bunların bütün ihtiyaçlarını sağlıyoruz. Parçalar kâfi miktarda ve zamanında gelecek [ve] vergi muafiyetinden [de] faydalanacaklar. Bunlar kâfi himâyedir. Bugün, benim görebildiğim nispette, Türkiye ekonomisi, bir dönüm noktasındadır. Kamyon işi, memlekette normal bir sahaya girmiştir. Ben bir daha kamyonun liberasyonu mevzuunda elime imkân geçireceğimden şüphe ederim. Benim için liberayon kararı almak çok güçtür. Liberasyonda ne miktar döviz talebi ile karşılaşacağım meçhûldür. Liberasyon kararı alışımız çok cesurânedir. Bugün ekonomik konjoktürümüzde sağlamak üzere bulunduğumuz stablizasyon, münâkale sahasını da ölçülü bir seviyeye ircâ edecektir. Benim kamyonlarım, memleket içinde daha ucuza satılacaktır. Çünkü, rekâbete gireceğiz. İthâlâtçılara ödemekte olduğumuz % 40 [oranındaki] marj, asgarî hadde inecektir. İşi münhasıran sanayicinin elinde [eline] bıraktınız mı, ithâlâtçı geliyor, “Ben bu hususta muazzam tesisler vücûda getirdim. Benim masraflarım var. İthâlât yaptırmıyorsun...” diyor. Birisi bir şey, diğeri [ise], tamamen zıd başka birşey söylüyor. Hükûmet, hakem vaziyetinde olmalıdır. Ama hükûmetin bugünkü konjonktürdeki vazifesi, müstehlike en iyi malı, en ucuz fiyatla sağlamak ve döviz tasarrufunu temin etmektir. Kamyon sanayiini, hiçbir muzır tedbire gitmeden, himâye etmek mümküdür. Bu işin 20-25.000.000 [Dolar’lık] transfer zarûreti olacaktır. Bu, devenin belini kıran saman çöpüdür. İkibuçuk, üç seneden beri geçmiş hükûmetler bu davayı hâlledememişlerdir.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: İki ayrı tez üzerinde arkadaşlarımız konuştular. Söz alan onyediye kadar çıktı. Müzâkerenin kâfi olduğunu söyleyenler de var. Başka arkadaşımıza söz vermiyoruz. Ticaret, Sanayi, Gümrük ve Tekel bakanı arkadaşlarımız toplansınlar [ve] bize, kâbili hazım birşey getirsinler... Bunu Dışişleri Bakanı arkadaşımızın teklifi ile [de] bağdaştırmak istiyorum.

[MEHMET] BAYDUR: [Fahri Özdilek] Paşam, biz vaktiyle de anlaşamadık...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Fikirler geliştikten sonra, anlaşma, zannederim mümkün olacaktır.

[MEHMET] BAYDUR: Zaman azdır... 3-4 Ocak [1961] [Salı, Çarşamba] günü yeni ithâl programının altı aylığını ilân ediyoruz. “Libere etmeyin...” derseniz, benim için gayet basittir. Nasıl karar verirseniz veriniz, tekabbü ediyoruz.

[FETHİ] AŞKIN: Biz aramızda bir kere daha, şu vergileri de nazarı itibara alarak, konuşalım... Kavga ederiz, ama uyuşuruz [da]...

[MEHMET] BAYDUR: Heyeti âliyeniz varacağımız kararı tatbik salâhiyetini de veriyor mu?

[MUKBİL] GÖKDOĞAN: Rey temâyülü belli olsun... Bu karar, aşağı yukarı hükûmet adına alınacak bir karardır. Bir parça cesur mu olacağız, yoksa öteki şıkkı tercih mi edeceğiz?

[SITKI] ULAY: Öyle bir karar ki, ya ilâ [?] eder, ya dibine kezzap döker...

[MEHMET] BAYDUR: Biz teknik bakımdan [ve] objektif olarak meseleyi tetkik edeceğiz. Bizim vardığımız karar, sizin [de] kararınız olacak mı[dır]?

[MUKBİL] GÖKDOĞAN: Ben liberasyon taraftarıyım... Aksini kabul etmem...

[FETHİ] AŞKIN: Temâyülün liberasyon olduğunu nazarı itibara alırım...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Alakalı arkadaşlara şunu arz edeyim... Şimdi mevzuu bahis olan bu tarzı hâl, kayıtlı liberasyonu derpiş etmektedir. Arkadaşların temâyülünü tesbit için ellerini kaldırmalarını rica etsem...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Buna bendeniz de kaldırırım...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Kendi aralarında kararlaştırsınlar... Fakat biz de muttali olalım... Kayıtlı bir liberasyon mevzuunu arkadaşlarımız bir kere daha kendi aralarında müzakere edeceklerdir ve varılacak karardan heyeti âliyeniz [de] haberdar edilecektir.

Geçiyoruz... Şöyle bir mevzu vardır: Batı Trakya'da... (...)[814]

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Dünya Kadınlar Kongresi'ne bir murahhasın gönderilmesi hakkında bir yazı vardır. Buyurun Nâsır [Zeytinoğlu] Bey...

(Mevzuu bahis yazı okundu.)

[İHSAN] KIZILOĞLU: Tehirini rica ediyorum. Türkiye Kadınlar Birliği mualleldir. Yeni bir kongrenin toplanması icab ediyor. Yeni idare heyetinin seçilmesi lazımdır.

[MUKBİL] GÖKDOĞAN: Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği de bu toplantıya dâvet edilmiştir. Belki onlardan da teklif gelecektir. Tensip ederseniz, tehir edelim...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: "4-6 Ocak [961]'deki Pâris'deki toplantıya..." diyor.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bunlar kendi paraları ile gitsinler... Bu parayı toplayamıyorlarsa, zaten mevcut değiller demektir. Biz daha mühim ve acil işlere [dahi] para verip, göndermiyoruz...

[SELİM] SARPER: Bu neviden teşekküller... Kadınlar Birliği, Talebe cemiyetleri, sporcular, yüzlerce vardır. Amerika'da toplanırlar, Şili'de toplanırlar, Pâris'te toplanırlar vesâire... Başka memleketlerdeki hanımların çoğu kendi imkânları ile giderler. Biz bunların hepsi ile başa çıkamayız. Devlet parası ile bütün bunların karşılanmasının imkân ve ihtimali yoktur. Bunların arasında mühimleri vardır. Birkaç tânedir. Mühimleri ve pasaport verilmesinde mâni bulunmayanlar için deriz ki, "biz size ancak pasaport veririz, [ancak] para vermeyiz."

[ADALET BAKANI ÂMİL] ARTUS: Bendeniz de aynı kanaatteyim. Husûsî teşekküllere iştirâk edecek olan Türk vatandaşları ancak döviz alabilirler. Bunlara dövizi karşılayacak Türk parasının verilmesinde fayda yoktur. Bu gibi işler, diğer[ler]ine emsâl de teşkil ederler. Sayı itibariyle de çok fazla olduğundan, arkası gelmez. Biz çok mühim [ve] resmi işlerimiz için bile, tasarruf düşüncesi ile, devlet memurunu dahi gönderemiyoruz.

[SELİM] SARPER: Yanlış bir yola sapmak, hataya [ve] gaflete düşmek imkânı da vardır. Bir de bakarız ki, bizim paramızla veya kendi parası ile, komünist teşkilatına gidiyor. Bu da mümkündür.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Komünist teşekküllere gidilmesi de mümkün müdür?

[İHSAN] KIZILOĞLU: İnterpol'de mâlûmat vardır.

[SELİM] SARPER: Bunun böyle olacağını zannetmiyorum. [Sadece] akla gelebilen bir ihtimaldir.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Âmil [Artus] Bey'in söylediği gibi yapalım... Yani, bu teşekküller, murahhaslarını seçmişlerse, kendi paraları ile göndermek üzere, teşebbüse geçsinler... Mürâcaatta bulunsunlar, gerekli müsaadeyi almak üzere...

[ÂMİL] ARTUS: Nitekim ismen de tanıdığım böyle gidenler olmuştur. Milletlerarası teşekküllere, meselâ avukatlar bürosuna, İstanbul ve Ankara avukatları, kendi paraları ile giderler. Eğer devletle [devletten] para verme yolunu açarsak, bunlar da gelip, "biz kadınlar teşekkülünden daha mühimiz" diye, Adliye Bakanlığı'na musallat olurlar.

[SELİM] SARPER: Milli Birlik Komitesi'nin eski mensubu 14 arkadaşın hariçte vazifeye tayinleri sırasında, harcırah vermek üzere bütçe imkânlarımız mevcut olmadığı için, Maliye Bakanı'na müracaat ettim. Ekrem Alican arkadaşımız, bana, "Bu iş uzayacaktır. Siz elinizdeki parayı verin [ve] onları yollayın... Ondan sonra gereğini yaparım..." demişti. Âileleri ile beraber -ki birisi, altı kişi olarak gitti- bu arkadaşların uzak memleketlere gitmesi sebebiyle yaptığımız harcırah ödemeleri, bizim harcırah faslını tamamen yiyip bitirdi. Ekrem Alican'dan da bu paraları istirdat etmeye vakit bulamadık. Şimdi bir vaziyet daha var. O zaman bu arkadaşlardan refika ve çocuklarını götürmeyenler, şimdi onları da yanlarına celb etmek istiyorlar. Bizde ise, bunlara verecek para yoktur. "Para yoktur" diye, Hariciye ve insânî prensiplere tamamen aykırı olarak, "sen karından ve çocuğundan ayrı yaşayacaksın..." [da] diyemeyiz. Eğer Fethi [Aşkın] Bey arkadaşım, Maliye Bakan vekili olarak müstacel işi ele alırsa, bunları âilelerine [ve] kocalarına kavuşturabiliriz.

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ] AŞKIN: Ne kadar[dır]?

[SELİM] SARPER: Şimdi tesbit edebilecek vaziyette değilim...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: “Maliye Bakanı imzalamamıştır” diye, binâ ve arazi vergileri hakındaki kanun tasarısı, mahalline ulaştırılamıyor.[815] Yalnız öğrendiğime göre, yirmi nisbette bir ekleme mevzuu bahismiş...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Muhtelif vilâyetlere göre, beş, on [ve] onbeş misli alınmış... Biz bunun vasatisi olarak yirmi yaptık. Sebebi [de] şudur: Birçok vilâyetlerde bir Kuruş’a [kadar] inen vergiler vardır. Beş misli, 5 Kuruş olacaktır. En yüksek arazi vergileri ise, Adana’dadır. Dönüm başına 17 Kuruş veriyorlar. Bunu on misli yapsak, 170 Kuruş eder. Yılda 100.000 Lira getiren bir arazi... Van, Hakkâri, Muş, Bitlis, Erzurum [ve] Erzincan’da [ise], 1-8 Kuruş arasında[dır]. 1 Kuruş’a, 8 Kuruş’a tahsildar [dahi] gitmiyor. Cebinden çıkarıp, “al” diyor. İstanbul’da ise, 11-12 Kuruş’tur. Ankara’da [da] 14 Kuruş’tur. Binâenaleyh, arazi vergilerinde yirmi misli, [hiç]bir şey ifade etmiyor. Ben ayrı ayrı nisbetler tatbik edilmesini uygun görmekteyim. Vatandaşlar arasında müsâvi olmalıdır. Zaten yüksek ve aşağı olan yerlerde, kazanç farkı vardır. Yirmiyi yüksek buluyorsanız, onbeşi kabul edebilirsiniz. On misli birşey ifade etmez. Onbeş de tesirlidir.

[FETHİ] AŞKIN: Hasbelkader bu işi biraz öğrendim. Maliye Bakanlığı, bu iş üzerine bir çalışma yapmış... Bu çalışmalarda, bir takım istatistik rakamlarına dayanarak, bazı rakamlar tesbit etmişler. Filhakika, bu rakamlar, [Fahri Özdilek] Paşamın da buyurduğu gibi, tam rakamlar değildir. Esas rakamlar, tahrir neticesinde belli olacaktır. Fakat, bugün ortaya yirmi misli diye bir rakamla ortaya çıkıldığında, Maliye Bakanlığı, bunun aksi tesir yapacağından çekinir. Bir çalışma neticesinde ve iyi kötü bir esâsa istinâd ettiklerinden, bu rakamları değiştirmek istemezler. Tahrire kadar bir ön çalışma neticesinde tesbit ettikleri bu rakamlar üzerinde ısrâr ederler. Bilmiyorum, yeni Maliye Bakanı arkadaşım ne diyecektir?

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bu, Maliye Bakanlık bir durum değildir. Beş, on [ve] onbeş vardır. Vilâyetler adedine taksim edilirse, oniki oluyor. Bunu ya on veya onbeş olarak kabul etmek icab eder.

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ] AŞKIN: Bunun üzerinde çok çalışmış arkadaşlarımız vardır. Ben anlamam... [Fakat] tetkik ettireyim... Ortalama bir tarafını buluruz...

[FEHMİ] YAVUZ: [Bu], bir hâl çâresi değildir. Geçici tedbirlerdir. Önümüzdeki sene, arazi ve binâ tahriri yaptırıp, yaptırılacak [olan] takdiri kıymetle, arazi ve binâ vergilerini, bütçemizde dişe dokunur [bir] hâle getirmek şarttır. Hatta bu nisbeti bugünden biraz yüksek tuttursak, önümüzdeki seneye tahrir yapmaya da lüzum yoktur. Onun için ortalama bakımından, [Fahri Özdilek] Paşa'nın mütâlaasına iştirâk ediyorum. Muhtelif vilâyetlerde muhtelif emsâl yerine, bir tek emsâl kabul edip, işi yürütmek daha doğru olur. Bu, geçicidir. Önümüzdeki sene tahrir yapılır. Vergiye esas, arazide kıymet [ve] binâ[da ise], irattır. Aslolan da arazidir. Mûtedil ve yeknesak bir formül üzerinde durursak, isâbetli olur.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Arazi mevzuunda iki defa ürün alan arazilerin durumu nedir?

[GFETHİ] AŞKIN: Her arazinin verimi aynı değildir. O zaman yol vergisine döner. Vehbi Koç da [yol vergisi olarak] 18 Lira verirdi, ben de 18 Lira verirdim. Bu itibarla, vergi kademeli olmazsa, doğru olmaz. Bu para bütçeye girmeyecektir. Mahalli idareler alacaktır. Beş, on [ve] onbeşten temin edilen gelir miktârı, 409.000.000 Lira'dır. Bunun, tahrir neticesinde, 700-800.000.000 Lira'ya çıkacağı anlaşılmaktadır. Bugünkü vaziyette tahsilât [toplamı], 73.000.000 Lira'dır. Masraflar çıktıktan sonra, geri kalan [ise], 39.000.000 Lira'dır. Mahalli idarelere bütçeden yapılan yardımlar çıkarılacak ve 409.000.000 Lira, mahalli idarelere terk edilmiş olacaktır. Bugün için yapılan karar budur.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Emsâli fazla koymamızın sebebi, bütçeden mahalli idarelere yapılan yardımı kesmek istememizdir. İkincisi, 1961 yılında elde edilen gelirle, derhal tahrire geçeceğiz. Bunun için en az 30.000.000 Lira'ya ihtiyaç vardır. Belki takdiri kıymet işi iki üç sene sürer. Filân bölgede eskisine göre tahsilâta geçilir. Falan bölgede ise, koyduğumuz emsâl üzerinden hareket edilir. Mahalli idareler, kendi takdirleri ile tahsilâta geçerek, hüviyetlerine de sahip olurlar. Yirmi, belki çok yüksektir. Fakat ayrı ayrı kabul etmek de, izahı güç bir husustur.

[MEHMET] BAYDUR: Maliye Bakanı vekili [Fethi Aşkın] arkadaşım da tenevvür etmek istiyor. Müsaade ederseniz, bunu daha fazla derinleştirmeyelim...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Dosyayı [Fethi [Aşkın] Bey'e tevdi ediyoruz. Tetkik edecekler.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Maliye Bakanlığı'nın vilâyetlere ayırması, bizim teklifimizde yoktur. Ayırma, çok karışıklık tevlid eder. Vergi adaleti bakımından [da] doğru değildir. Onyedi Kuruş'luk yerin onbeş misline eriştiği yer vardır. 1 Kuruş'luk yer ise, [sadece] 5 Kuruş olmuştur. Tek emsâl daha iyidir.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Dosyayı Maliye Bakanı vekili [vFethi Aşkın] arkadaşımıza tevdi ettik.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bunu bir an evvel çıkarmak lazımdır. Temsilciler Meclisi'ne getirilirse, [iş] uzar...

[FETHİ] AŞKIN: İmkânsız...

[FEHMİ] YAVUZ: Bu bahis kapanmışsa, bizim bir mesken tasarımız vardır. Milli Birliğin [Milli Birlik Komitesi'nin] ısrârı üzerine, Maliye Bakanlığı'nın mütâlaasına vermiştik. Milli Birlik Komitesi ısrarla istedi. Biz de verdik. Onlar tetkik ediyorlar. Derler ki, "Bir de başbakanlıktan gelirse, daha iyi olur... Bizim işimiz kolaylaşır."

[FETHİ] AŞKIN: Şeker meselesi bizi tazyik ediyor.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: [Milli Birlik] Komite[si] ısrarla istermiş ve verilmiş...

[FEHMİ] YAVUZ: Maliye temsilcileri çağrılmış... Orada bir karşılaşma olacaktır.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Şeker mevzuu, bu sene gerek bütçemiz bakımından, gerek mali bünyemiz bakımından [ve] gerekse dış ticaret bakımından, en önemli konulardan birisini teşkil etmktdir. Açabileceği

rahne de, kapatılması çok güç bir rahne maliyetinde olacaktır. Mevzuu biraz daha esaslı arz etmek için... (...)[816] (Saat: 13:00)

Kapanma Saati: 13:45

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (54)

4 Ocak 1961, Çarşamba

Açılma Saati: 9:30

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonunda

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek, bu toplantı zabtının tutulmayacağını emir buyurmuşlardır.

27 MAYIS BAKANLAR KURULU TUTANAKLARI

(6 OCAK-16 KASIM 1961)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (55)

6 Ocak 1961, Cumâ

Açılma Saati: 9:10

Hazır Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan

Org[eneral] Cemâl Gürsel

Başkan: Dışişleri Bakanı Selim Sarper

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM RAUF SARPER]: Sayın Devlet ve Hükümet Başkanımız [Cemâl Gürsel]'in bir mesajı vardır. Onu arz edeceğim...

Fotoğrafçılar resim almak isterlermiş... Müsaade eder misiniz?

(Fotoğrafçılar, bakanlar kurulu sayın üyelerinin resimlerini çektiler.)

Sayın Orgeneral [Cemâl Gürsel]'in hepinize ve bilhassa yeni iltihâk eden arkadaşlara selâm ve muhabbetlerini arz ve iblâğ etmekle tavzif olundum. Kendileri, hepinize başarılar dilemekte ve tebrik etmektedirler. Bugünkü toplantının bir tanışma toplantısı olacağını buyurmuşlardır. Gündemimizin başka maddesi yoktur. Kendileri ile bir kere daha görüşmek için, yarın saat 108:00]'da Hariciye Köşkü'nde yeni bakan arkadaşlarımızın ziyârette bulunmalarını rica etmektedirler. Yarınki [7 Ocak 1961] cumartesi günü saat 10[:00]'da...[817]

Mâruzâtım bundan ibarettir. Celsenin resmi kısmına son verelim... Husûsî olarak konuşmalarımıza devam edelim... (Saat: 9:12)[818]

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (56)

8 Ocak 1961, Pazar

Açılma Saati: 10.00

Toplantıda Hazır Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[eneral] Cemâl Gürsel

Başkan: Dışişleri Bakanı Selim Sarper

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

(Saat 11[:00]' de zabıt tutulmaya başlan[ıl]mıştır.)[819]

[İÇİŞLERİ BAKANI TÜMGENERAL İHSAN] KIZILOĞLU: (...)[820] Bugün, 6 Ocak [1961 tarihin]de açılmakla müsbet tesirleri olan Kurucu Meclis'in açılışını gölgelemek, anti-demokratik yola gitmek demektir. Bu bakımdan, ben bu [İnkılâp] Mahkemeleri'n[in] faaliyete geçirilmesine taraftar değilim. Bu mahkemelerin açılmasını icab ettirecek mâhiyette hiçbir olgu vûkû bulmamıştır. Şunu da antr [anti]-parantez arz edeyim ki, İstiklâl Harbi'ni yaşayanlar yakinen bilirler, en kudretli zamanlarında Mustafa Kemâl Paşa'ya "kahrolsun" diyenler, "yaşasın halife" diye duvarlara yafta yapıştıranlar, bağıranlar, beyannâme dağıtanlar olmuştur. O devir öyle bir devirdi ki, Ordu idareye hakimdi ve İstiklâl Mahkemeleri iş başında idi. Böyle iken, bu hâdiselere şâhit olmuşuzdur. Bugün de gördüklerimiz, insan psikolojisinin muhtelif tezâhürlerinden başka birşey değilir. Gayet tabiîdir ki, 27 Mayıs, birçok menfatçilerin menfaatlerine set çekmiştir. Bu menfaatçiler, kendileri meydana çıkmadan, bir takım serseri ve câhil insanları tahrik etmişlerdir [ve] edeceklerdir. Veya eski Vatan Cephesi'nin[821] tesiri altında münferit hâdiseler şeklinde tecelli etmektedir. Bugün İnkılâp Hükûmeti, silahlı bir isyanla, toplu bir hareketle, Şeyh Sait İsyani gibi [bir] vaziyetle karşı karşıya değildir. Bugünkü çalışma, bu gibi hareketleri bastırmak değil, demokratik nizâmı bir an evvel teessüs ettirmektir.

Bir hâdiseyi anlatayım... Benim bir Kaymakamım vardı. Küfür etti. Savcı, hakkında takibatta bulunmak için müsaade istedi. Ben bu müsaadeyi vermedim. Halen de o Kaymakamı vazifede tutmaktayım. Çünkü, rakıyı içmiş, [öyle] söylemiş... Eh insan, bâzen içinden de küfür eder. Elimizde 250 gibi bir rakam vardır. Ama bunların çoğu, bir kişinin hâdisesidir ve bu rakam, yedi, sekiz aylık bir devrenin toplamıdır. Bu itibarla [da], mühim birşey değildir. 30.000.000 nüfüs içinde 53 kişinin büst tahrip etmesi, ileri geri sözler söylemesi, inkılap mahkemelerini kurmak için [bir] sebep teşkil etmez. [Türk] Ceza Kanunu'nun hükümleri kâfi görülmüyorsa ve gerekiyorsa, hukukçular bir tâdil tasarısı hazırlarlar [ve] bu tâdilâtla iktifâ edilir. 6 Ocak [1961 tarihin]den sonra bu kanunun yürürlükte kalması doğru değildir. Bu tamamen anti-demokratiktir ve diktatör bir idarenin tatbik edeceği bir kanundur. İştirâk edenler olursa, bunun yürürlükten kaldırlmasını teklif edelim... Arzu ederseniz, olaylar hakkında daha geniş tafsilât [da] verebilirim...

BAŞKAN [DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM SARPER]: Şimdi Sanayi Bakanı arkadaşımıza söz vereceğim.

[SANÂYİ BAKANI ŞAHAP] KOCATOPÇU: Başta Adalet Bakanı olmak üzere, konuşan bütün arkadaşlarıma ve bilhassa en son konuşmayı yapan içişleri bakanı arkadaşıma teşekkür ederim. Bize huzur verdiler. Adalet Bakanı arkadaşımın konuşması, anti-demokratik olan [bir] kanunun havasını mümkün olduğu kadar yamuşatmaya mâtuftu. Konuşmalardan sonra telif edici teklifinin anlayışla karşılandığı görülmüştür.

Bendeniz biraz evvel bahsedilmiş olduğu şekilde, hepinizin mâlûmu olan birkaç noktayı arz etmek isterim... İngiltere'de Hyde Park'daki küfür etme kürsüsünü hepiniz biliyorsunuz. İçini boşaltma, sigorta kürsüsü... Bugün [ABD eski Başkanı David Dwight] Eisenhower aleyhinde yapılan konuşmalar, hepimizin mâlûmudur. Son olarak [da], [Fransa Cumhurbaşkanı Charles] De Gaulle'ün Cezayir'e gitmesi sırasında, Prudence heykelinin kafasının kırıldığını da biliyoruz. Bunun sembolik mânâsı [da] âşikârdır. Uzun müddet Pâris sokaklarında, "pis Amerikalılar, memleketinize dönün..." avâzelerinin, Fransız milleti ve beynelmilel sahadaki akisleri ortadadır. Bütün bunlara karşı, "tehlike vardır" diye tedbir alındığını görmemekteyiz. Bu cepheden İnkılâp Kanunu ele alınırsa, [bu

kanun], bugün için artık anti-demokratiktir. Burada en [belli] başlı ve mühim husus, suç telâkki edilen faktörlerin hangi ahvâlde suç olabileceğidir. Bir memlekette tam bir huzur mevcut olduğu zamanda, herhangi bir şahıs ve makâma küfürün suç sayılmayacağını kabul edecek surette, kendimizi [artık] demokratik rejime ulaşmış farz edebiliriz. İnkılâbımızın tehlikeye düştüğünü hissettiğimiz anda, daha temkinli ve cezai müeyyideleri daha ehemmiyetle nazarı itibara almak lazımdır. En mühim olarak, vasatı düşünmek [ve] demokratik gelişmemizde o andaki seviyemizi düşünmek icab edecektir. Bu şartlar dahilinde düşündüğümüz takdirde, Sayın içişleri bakanı Paşamın da buyurdukları gibi, inkılâbı korumak üzere, bu türlü kanuna [artık] ihtiyaç yoktur. Bu şartlar dahilinde, Adalet Bakanı arkadaşımızın bidâyette söylediği ve boşluk olarak tavsif ettiği hususları, bendeniz boşluk olarak görmüyorum. Bu saha, bir mühendisin sahası değildir. Ama şahsî kanatimi arz etmekte fayda görüyorum. Bugün kanunu takibatta bulunmak, bence imkansızdır. Eğer inkılap mahkemelerinin açılmasını icab ettirecek bir vasat, memleket içinde mevcut değilse, bu hususta takibatta bulunmak hakkını da hâiz değildir. Çünkü, memleketimiz, demokratik gelişmenin üst seviyesindedir. Bu sahada daha serbest hareket etmek imkânını vermek lazımdır. Hatta mevkuf bırakmak dahi doğru değildir. Adalet Bakanı arkadaşımızın bu husustaki görüşlerinin ne olduğunu bilmiyorum... Ancak, gayet güzel buyurulduğu veçhile, gerek yurt içinde huzûra iştiyak [ve] gerek[se] Kurucu Meclis'in yaratmış olduğu mükemmel havanın idamesi ve itibarımızın muhafazası bakımından, çok temkinli olmamız ve davranmamız icab eden bir devreyi yaşıyoruz.

Sırası gelmişken şunu da arz edeyim ki, iktisadi heyet üyeleri ile konuşurken, huzur faktörünün bize sağladığı noktaları, burada söylemeyi faydalı mütâlaa etmekteyim. Memleketin elektrik istihlâkı devamlı surette yükselmekteydi: Dünyada vasati % 8 artan elektrik istihlâki, Türkiye'de 1956 [yılın]da, bir sene evvelkine nazaran, % 14,8 [artıyor], [19]57 [yılın]da [ise], % 15,5 iken, stabilizasyon kararları ile, % 11,5'e düşüyor [ve] 1959 [yılın]da [yeniden] % 12'ye çıkıyor. 1960 [yılın]ın birinci ayında [%] 14,9, ikinci ayında [%] 18, üçüncü ayında [%] 13,7, dördüncü ayında [%] 19,2, beşinci ayında [%] 13,6 [ve] altıncı ayında [da %] 15,7'ye ulaşıyor; fakat ondan sonra, sırası ile, [%] 6,5, [%] 8,5, [%] 8,5, [%] 4 ve [%] 8,7 gibi, bugüne kadar rastlanmayan düşük bir seviyede gidiyor. Bugün

yapılmış olan istatistiklerden, bazı sınâî tesislerin buna âmil olduğu görülüyor. Bunu Sanayi Bakanı olarak müşâhade etmiş bulunuyorum.

Bendeniz netice olarak şunu arz etmek istiyorum... Kanunun tatbikâtında bulunabilmek için, mahkemelerin açılmasına karar vermek lazımdır. Mahkemelerin açılmasına lüzum kararı verilmeden takibatta bulunulamaz. Diğer taraftan, mahkemelerin açılmasına lüzum kararı verildikten sonra, kapatılması salâhiyeti, bakanlar kurulunun elinde değildir. Milli Birlik Komitesi'nin, yani şimdi [artık] Kurucu Meclis'in elindedir. Binânaleyh, ilk kademe olarak bugün için kanunu olduğu gibi bırakmak ve ilk fırsatta bu kanunu derhal ortadan kaldırmak yoluna gitmek lazımdır.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Esâsen 6 ve 25 numaralı kanunlarla[822] verilen 30-60 güne kadar nezaret altında tutma salâhiyeti, adlî makamların vereceği cezalardan çok daha fazlasını ihtivâ etmektedir. Eğer idareye, "Bunları 30 gün tutun... Ertesi günü mahkeme verin..." dersek, mahkemede dördüncü günü beraat edecektir.

[ÇALIŞMA BAKANI AHMET] TAHTAKILIÇ: Efendim, evvelâ arkadaşların verdikleri izahata teşekkür ederim. Adalet Bakanı arkadaşımız, fevkâlâde olan bu kanunun tatbikâtından memleketi kurtarmak gibi bir düşüncenin altında olduğu ve bizim de mütâlaalarımızın ne istikâmette olacağını bilmediği için, konuşmaları daha ziyâde kendi fikirlerini destekler mâhiyetteydi. İçişleri bakanı arkadaşımızın verdiği izahat [ise], huzur yaratmıştır. Bendeniz de üç noktaya işaretle, bilhassa içişleri bakanı arkadaşımızın izahatına iştirâk etmekte olduğumu belirteceğim.

Birincisi arkadaşlar, fevkâlâde mahkemeler, ihtisas mahkemelerinde tecrübe edilmiştir. Milli Koruma Mahkemeleri'nde tecrübe olunmuştur. Hiçbir suretle iyi netice[ler] vermemiştir. Bilâkis, normal mahkemelerin işlemesini zorlaştırmıştır. İşleri güçleştirmiş [ve] umumi adalet nizâmının işleyememesine sebebiyet vererek, Sanayi Bakanı arkadaşımızın da temas ettiği gibi, huzûrun teessüsüne mâni olmuştur. Binâenaleyh, fevkâlâde mahkeme kurmak, hiçbir zaman iyi netice vermemiştir. Kaldı ki, bilhassa 27 Mayıs'tan bu yana fevkâlâde mahkemeye luzum olmadığı [ve] işin normal mahkemelere intikal ettirilmesi temâyülü içindeyiz. Bu itibarla, fevkâlâde mahkeme fikrini ve tatbikâtını, bu vesile ile memleketten silmekte, çok isâbet görüyorum.

İkincisi [de], cezada şiddeti kabul ettiğimiz ve suçta muayyeniyet unsurundan ayrıldığımız andan itibaren, insan tabiatından, toplum psikolojisinden ve karşılıklı siyasi mücadelelerden doğan ihtilaflar, hem hamlemizi kısar, hem de memlekette huzursuzluklar, münâferetler tevlid eder ve yüksek mefhumların küçük menfaatler için kullanılmasına yol açar. Bu yolu kapamanın çâresi [de], suçta muayyeniye, cezada [ise], normallik prensibine sadâkattir. Bundan ayrılmamak icab ettiğine bugün için kat'î kanaatim vardır.

Bunun yanında, temas etmeden geçemeyeceğim nokta şudur: Memlekette yakında siyasi faaliyete serbestlik verilecektir. Biz bununla karşı karşıya kalacağız. İşte o zaman suçların muayyen olmaması hâli, çok tehlikeli bir tatbikâta mesned teşkil edecek, halkın şikâyetini durdurmaya imkân bulunmayacak [ve] bir takım sun'î mahkemeler meydana getirecek[tir]. Şunu da bilelim ki, basınımız, hâdise yaratmak isterken, yani aktüalizmde bir takım sivri noktalar vücûda getirmek isterken, onun karşısına suçları için fevkâlâde mahkeme ile çıktık mı, bu, memleketimizi dünyaya karşı huzursuzluk içinde göstermektedir [gösterecektir]. Bunu da nazarı itibara almak lazımdır. Psikolojik bir unsurdur. Basınımız, böyle bir vaziyette, münferid hâdiseleri ele alarak ve maalesef büyüterek, memlekette âsâyişsizlik ve huzursuzluk varmış gibi, içe ve dışa karşı, bu defa hakikaten huzursuzluk veren bir durum yaratıyor. Onun için, bu noktalarda biz normale intikal etmeliyiz.

Bunun çâresini şöyle görürüm: 27 Mayıs gösterdi ki, [Türk] Ceza Kanunu 'muzun amme suçları bakımından gözden geçirilmesi lazımdır. Bugün hâkimlerimizin en büyük ızdırâbı, bir memleketin mukadderâtına karşı işlenen suçlara, ceza hukukunda ad bulamamaktandır. Adalet Bakanlığı, meseleyi bu yönden ele alarak, 27 Mayıs inkılâbının mânâsına ve gâyesine karşı işlenebilecek [olan] suçların neler olabileceği husûsunda etüdünü yapsın... [Türk] Ceza Kanunu'muzda buna âid hükümler yoksa, fasıllarına bu maddeleri ilâve etmek suretiyle, kanunu umumi bir revizyona tâbi tutsun... Daha doğrusu, bir tâdilâta lüzum olup olmadığı husûsunda tetkikat yapsın... Tâdilâta lüzum varsa, tasarılarını hazırlasın ve Kurucu Meclis'e sevketsin...

Milli Birlik Komitesi âzâları davası... Milli Birlik Komitesi üyeleri davasını hâlletmek o kadar kolaydır ki... Kurucu Meclis [artık] teşekkül etmiştir. [Türk] Ceza Kanunu'nun T[ürkiye] B[üyük] M[illet] Meclisi'ne ve milletvekillerine karşı işlenen suçlara bir fıkra ilâve edip, "Kurucu Meclis âzâlarına karşı işlenen suçlar da buna tâbidir" denildi mi, buna Milli Birlik Komitesi âzâları da, Temsilciler Meclisi âzâları da girer. Bu suretle, hâkimlerimizin, "Milli Birlik Komitesi âzâları yok... Temsilciler Meclisi âzâları yok... Ne yapalım?" tereddüdü de ortadan kalkmış olur. Suç da târif edilmiş olur. Ceza da muayyen hâle gelmiş olur. Devlet ve Hükûmet Başkanlığı mevzuunda da, kanuna [kanunun] ilgili maddesine, "Devlet ve Hükûmet Başkanlığı" da ilâve ettik mi, bu boşluk da bertaraf edilmiş olur. Bakanlar kurulu mevzuunda [ise], bir hükme ihtiyaç olmadığı kanatindeyim.

Fikirlerimi böylece açıkladıktan sonra, ben, Adalet Bakanı arkadaşımızdan lüzumlu görüyorlarsa, çok kısa [bir] zamanda, 27 Mayıs'tan sonra mevzuâtımızda meydana gelen boşlukları doldurmak üzere, kendi düşündükleri gibi, yeni cürmü meşhut kanununa lüzum bulunup bulunmadığını da inceleyerek, meseleyi İçişleri Bakanımız [İhsan Kızıloğlu]'nun konuşmalarını da dikkate alarak, bir tâdil teklifi getirmelerini rica ediyorum.

Sizi temin ederim, onbeş senedir vaziyet budur. Devlet başkanına yapılan bir küfürde, küfredeni mahkûm etmek için, kirâ kanunlarına müracaat ve onu kullanmak suretiyle netice alınmıştır. Ayaş'ta geçen bir hâdiseyi arz edeyim: Sultan Hamid'in zabtiyelerinden...[823]

Hâkimlerimizin on senedir memlekette yaptıkları şudur: Bir siyasi şahsın adı geçti mi, cezayı basıyorlar ve "Temyiz meseleyi hâlletsin..." diyorlar. Adliye Vekili arkadaşımızdan rica edeyim... Tetkik buyursunlar... Öyle dosyalar vardır ki... Temyiz, üç kişiden en az ikisine "suçsuz" demiştir. Ayakkabı eskicisi, Reisicumhura hakaret etti diye, mahalli mahkeme, ceza vermiştir [ve] dosyayı [da], "Beni ne yapacaklarsa yapsınlar... Beni tekâüt edeceklerse, etsinler..." diye, dosyayı Temyize göndermiştir. Bu gibi hâller, müesseseleri yıkıyor. Devlet müessesesini öyle kabul etmeliyiz ki, ona hakaret hiçbir zaman olmayacaktır. Yapılırsa, iki sebepten [dolayı] yapılır... Ya dıştan... Komünisttir veya dahilde teşkilatlı bir hareket olur.

Bendeniz suçta muayyeniyet, cezada haklı ve müessir olma unsuru ve bir de, cürmü meşhut muhakeme usûllerinin tatbik edilmesi ile, meselenin toptan hâlledilmesini mümkün ve muvafık görüyorum.

[BASIN-YAYIN ve TURİZM BAKANI CİHAT] BABAN: Usûl hakkında... Merak ediyorum... Kanunun tâdilini mi görüşüyoruz, [yoksa] heyeti umumiyesinin lağvını mı? Mevzuu fikse edersek, daha doğru olur...

BAŞKAN [SELİM SARPER]: Fikirler ifade ediliyor... Kanun hakkında... Memleketin durumu hakkında... Henüz mecrâya girmedik gibi geliyor bana...

[DEVLET BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Muhterem arkadaşlarımın şu kanunun aleyhinde vâki bütün beyanlarına ben de şahsen iştirâk ediyorum. Anti-demokratik olduğuna bütün kalbimle inanıyorum. Böyle bir kanunun mer'iyetten kaldırılmasına muarız bulunmayacağına inanıyorum. Yalnız, ben zannediyorum ki, arkadaşımız Cihat Baban Beyefendi'nin de işaret ettiği gibi, problem, maalesef mark poze [?]... Yine zannederim [ki], muhterem Adalet Bakanı'nın toplantıya çağrılmasındaki sebep [de], bu kanun gereğince kurulması mümkün bulunan mahkemeler kurulsun mu, [yoksa] kurulmasın mı meselesi değildir.

Elde bir takım suçlular vardır [ve] bu kanun muvâcehesinde bunların durumu ne olacaktır meselesi mevzuu bahistir. Bu kanun muvâcehesinde ve [Türk] Ceza Kanunu bakımından, bugünkü hukuki durum nediri tesbit etmek icab ediyor. Eğer mesele bu şekilde nazarı itibara alınırsa, bence şu noktadan hareket etmek icab eder, münâkaşaları bir neticeye bağlamak için... Bu kanun, bugün mer'i midir, değil midir? Bu kanunun son maddesinde, "Bu kanun, yayımı tarihinde yürürlüğe girer" deni[li]yor. 15. maddesine baktığımız zaman [ise], neşri tarihinden itibaren yürürlüğe girdiğini kabul etmek icab eder. Birinci maddede, bakanlar kurulunca gösterilecek lüzum üzerine, Türkiye Cumhuriyeti Milli Birlik Komitesi'nce yeteri kadar sabit veya gezici inkılap mahkemeleri kurulur" deniyor. Benim bundan anladığım, Şahap [Kocatopçu] Bey'in de işaret ettiği gibi, bu kanun, ancak bakanlar kurulu böyle bir mahkemenin kurulmasına karar verdikten sonra mer'iyete girer olduğudur [şeklindedir]. O zamana kadar bu kanun mer'i değildir. Binâenaleyh, muhterem Adliye Vekili arkadaşımızın dediği gibi, bu kanunun neşri tarihinden sonra işlenen suçlar ne olacaktır? Demin

arz ettiğim izahatın ışığın altında söylenecek olan şudur: Bu mahkemeler kuruluncaya kadar yapılmış olan hareketleri, bu kanunun ışığı altında tetkik etmek zaten doğru değildir. Çünkü, kanun sarihtir. Şöyle bir şeye lüzum görülmüştür. Fakat bu kanunun ne zamandan itibaren tatbik edileceği, ancak bu mahkemelerin kurulması ile tayin edilebilir. Sekiz ay, dokuz ay bu mahkemeyi kurmadık. Ondan sonra kurduğumuz zaman [da], bu kanuna mı sokacağız? Ancak ihtiyaç ânında bu mahkemeler kurulacak ve ondan sonraki fiillere tatbik edilecektir kanun... Bence bu kanun isdar sebebi [de] budur. Hazırlıklı olunacak[tır ve] yeni bir kanunun çıkmasını beklemeksizin, mahkemeler lüzum görülür görülmez kurulacak ve kurulmasına [da] bakanlar kurulu karar verecektir. Bu hususta bir tereddüde düşecek olursak, Milli Birlik Komitesi'nden, şimdi [artık] Kurucu Meclis'ten bunun tefsir kararını almak lazımdır. Bu kanunun tâdiline gidersek, bunu da Kurucu Meclis'ten geçirmek mecbûriyetindeyiz.

Fikrim kabul edilmeyip de, "bu kanun neşri tarihinden itibaren, yani 22 Ağustos 1960 tarihinden itibaren mer'idir" deni[li]rse, bizim mer'i olan kanunu yok farz etmemize zaten imkân yoktur. Bir kanun ya vardır [ve] yürürlüktedir. Bizim bakanlar kurulu olarak üzerinde tasarrufa yetkimiz yoktur. Ancak, yeni bir kanun teklif edebiliriz veya bu kanunun tatbik kaabiliyeti yoktur. O zaman [da] askeri hâkimlere verecek cevâbımız da yoktur.

"Bu kanun, bugün [artık] mer'iyette değildir" şeklinde hareket etmemiz icab eder. Aksi halde, bir dairei faside içerisine gireriz. Eğer bu kanun mer'i ise, inkılap aleyhine bir suç varsa, üçüncü maddede yazılı herhangi bir olay [da] mevcutsa, bu kanuna göre görmemiz icab eder.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Usûl hakkında... Şu müzakereler gösterdi ki, meselede müstacelen bakanlar kurulunun hâlledeceği bir durum yoktur. O halde, Adalet Bakanı'na imkân verelim [de], bu meseleyi Devlet Bakanı ve diğer arkadaşların [da] temas ettiği noktalardan [yeniden] tetkik etsinler [ve] nasıl bir şekli hâle bağlamak mümkünse, o suretle heyeti âliyenize getirsinler ve ikinci bir müzakeresini [daha] yapalım...

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI TURHAN] FEYZİOĞLU: Usûl hakkında... Müzâkereye başladık... Mevzu olgunlaşıyor. Müzâkerenin meyvelerini istihsâl edeceğimiz sırada, bu müzakereyi kesmenin faydalı olacağını

zannetmiyorum. Topluca bazı prensip kararlarına vâsıl olabilirsek, Adliye Vekili arkadaşımız, bu temeller üzerinde çalışarak, bazı kararlarla gelebilirler. O itibarla, “müzakereyi devam ettirelim...” diyorum.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bu kanun biraz evvel arz ettiğim şekilde kabul edildiği takdirde, bu suçların büyük bir kısmı boşta kalmamaktadır. Bugünkü mevzuâtımızın müeyyidesi altındadır. Bilhassa örfi idare ilân edilmiş olan mıntıkalara Askeri Ceza Kanunu tatbik edilebilir. Diğer cihet üzerinde tevakkuf edilirse, bu, ancak bir tâdil mevzuudur. Bir tâdil teklifi ile Kurucu Meclis’e müracaat ederiz. Müzâkereler [ve] münâkaşalar orada cereyân eder. Bu itibarla, bunun tâdili hakkında bir kanun teklifi ile bakanlar kuruluna gelinmesi icab eder. Saat [öğlen] 12[:00]’ye geldi. Müzâkeresi daha çok [uzun] sürer.

BAŞKAN [SELİM SARPER]: On dört arkadaş konuştu. Söz isteyen arkadaşlar... Maliye, Adalet, Ulaştırma, Devlet, Milli Eğitim, İçişleri, Ticaret Bakanı.. Bu arkadaşlar da kısa kısa fikirlerini ifade ederler [ve sonra] umumi müzakereye nihayet veririz. Adalet Bakanı arkadaşımız, teklifleri formüle eder ve bunu üzerinde bir karar vermeye çalışırız.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bu mevzuda, Birinci [Cemâl Gürsel] Kabine[si’n]deki bir husûsu, arkadaşlarım izin veririlerse, arz edeyim...

BAŞKAN [SELİM SARPER]: Sizden evvel söz almış arkadaşlarımız [da] vardır. Sıralarından ferâgat ederlerse, memnuniyetle söz veririm. (“Olur, olur” sesleri...)

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bu kanunun yürürlüğe girmesi mevzuunda, Birinci [Cemâl Gürsel] Kabine[si’n]de yapılan müzakerede [de], bugünkü düşüncelerimi aynen söylemiştim.[824] O kabineden şimdi dört kişi kalmış bulunuyoruz: Ben, Sayın Dışişleri Bakanı, Fehmi Yavuz ve Fehmi Aşkın arkadaşlarımız... O zaman [da], bugün konuşulan hâdiseler yine konuşuldu. Netice olarak, [Türk] Ceza Kanunu’nda tasrih edilmeyen, fakat inkılap mahkemeleri hakkındaki kanunda yer almış bulunan suçlara, bu mahkemeler kurulmadığı müddetçe, merci tayini üzerinde bir karar verilmişti. O zaman ki zabıtlar tetkik edilirse, [bu] görülür. Merci tayininin nasıl olacağı husûsunda da, Adalet Bakanı tavzif edilmişti. Bu suçlara ceza mahkemeleri mi bakacak[tı], [yoksa Türk] Ceza Kanunu’na yeni maddeler

mi kon[ul]acaktı? Ne yapacaklardı, bilmiyorum... Fakat bir hazırlık yapıp, geleceklerdi. Gelmedi. İkinci [Cemâl Gürsel] Kabine[si'n]de[825] de gelmedi. Bugün üçüncüsü... Netice, dönüp dolaşıyor [ve] işlenen suçlar psikolojik ürperme tevlid ettiği için, [yeniden] önümüze geliyor. Bu itibarla, bu suçlara merci tayini için hukuki bir yol tesbit edilirse, birinci madde gereğince, buna lüzûmu Heyeti Vekile olarak biz göstereceğiz. Çünkü, Milli Birlik Komitesi, lüzûmun takdirini bakanlar kuruluna bırakmıştır. Onun mesûliyetine yüklemiş bulunmaktadır. Ben şahsen, içişleri bakanı olarak, emniyet ve âsâyiş işleri ile yakın alakam dolayısıyla, böyle bir lüzum görmediğimi evvelce de beyan ettim. Bugün de aynı fikirdeyim. Suçlular ortada kalıyorsa, bir merci tayin edilmediği içindir. Ankara hâdisesinin halen örfi idaredeki suçluları, bir merci tayin edilemediği için, haklarında [hiç]bir şey yapılmaksızın, bekletilmektedirler. Realite budur... Ya askeri mahkemeye giderler veya Kürtçülerin gitmiş oldukları husûsî mahkemelere[826] giderler.

[KEMÂL] KURDAŞ: Efendim, ben bütün hadiseye, memleketin bugünkü gayet hassas durumu bakımından bakıyorum. Son altı yedi ayın tarihi, kısaca üç safha arz eder. Tertemiz bir ihtilâl yaptık. Bir ara kafalarda hayli endişeler belirdi. 14'lerin tasfiyesinden sonra[827] yeni bir hava gelmiştir. Şimdi Kurucu Meclis ile bu havayı tarsin etmişvaziyetteyiz. Bu arada, telafla yakalanıp, kapılıp, herhangi bir şey yapmanın ehemmiyeti son derece büyüktür.

Size şu hâdiseyi arz edeyim: Maliye Bakanı tayin edildiğimin ertesi günü [6 Ocak 1961], burada 60 kişiyi tevkif etmişler... Bunun Amerika'da uyandırdığı telafl, bizi bile ürküttü. Oradaki aksülâmel fevkâlâde menfiydi. Tanıdım zevattan ve Hariciye Vekâleti mensubininden belki kırk, elli telefon aldım. Bu itibarla, alacağımız her kararda son derece müteyakkız bulunmamız lazımdır. Ayrıca, nasıl bir karara varırsak varalım, teşkilatımızın nazarı dikkatini çekmek [de] faydalı olur.

Kanaatimce, iki adlî hâkim vaziyeti izâm etmişlerdir. Memleketin umumi gidişi fevkâlâde müsbettir. Buna göre, iki türlü suç vardır. Biri[nci]si, [Türk] Ceza Kanunu'nda derpiş denilen suçlar... Diğeri de, yeni ve müphem suçlar... [Türk] Ceza Kanunu'na giren suçlar için normal muhakeme usûlü tatbik edilir. Bu kanundaki müeyyideler, devletin emniyetini sağlamak

bakımından kâfidir zannederim... İkincisi [de], İnkılâp [Mahkemeleri] Kanunu'nda yazılı suçlardır ki, bakanlar kurulu, husûsî mahkemelerin kurulmasına karar vermedikçe, suç teşkil etmezler. Şöyle de ifade edebiliriz: Biz bu mahkemeleri teşkil etmedikçe, bu suçları tâkip edemeyiz. Bu itibarla, bu kanunda yazılı suçlar, henüz bu mânâda suç değildirler. O halde, bu insanları umumi mahkemelere devredin... Beraat ederlermiş... Ederlerse etsinler... Bunun dışında daha cezrî bir tedbir ve meselâ kanunun kaldırılması derpiş edilirse, bendeniz daha ziyâde memnun olacağım.

Ekonomimizde de bazı kritik vaziyetler vardır. Umumi bir itimatsızlık havası hüküm sürmektedir. Bundan istihsâlimiz hakikaten zarar görüyor. Yeni Gelir Vergisi Kanunu'nda mükellefler, mal beyanına tâbi tutuluyorlar. Maalesef bendeniz bu maddenin konulmasına, bendeniz mâni olamadım. Ancak tâdil ettirebildim. Notere verecekler beyannamelerini [ve] iki sene sonra [da] açılacak... Bu da havayı bozucu tedbirlerdendir. Son derece tahripkâr olabilir. Mâni olamadım. İlk geldiğim gün [5 Ocak 1961 tarihinde] beş kere gittim, geldim, [fakat maalesef] mâni olamadım. Lütûf olarak tâdilli şekli çıktı ki, o da arzu edilir bir şekil değildir. Bu şartlar dahilinde, inkılap mahkemeleri kurulması hakkındaki bu kanunun görüşüldüğünün duyulması da, bence mahzurludur. Cesâretle karar versinler... Biz fevkâlâde şartlar altında çıkarılmış olan bu kanunun iptâlini istiyoruz. Esâsen [Türk] Ceza Kanunu vardır [ve] kâfi gelir. Bu kanunun ilgâsını teklif edebilirsek, çok faydalı olacaktır. Şu eriştiğimiz mükemmel havayı, dünyanın gözünde tarsin etmiş olacağız. Bunu yapamayacaksak, herkese, hâkimlerimize şu husûsu ifade edelim: Suçlar bakımından biz bu kanunu mer'i addetmiyoruz. Yakaladığınız zevâtı umumi mahkemelere sevk edin...

BAŞKAN [SELİM SARPER]: Sıra Adalet Bakanı arkadaşımızda[dır]. Mâlûm sebeplerden dolayı, kendileri de muvafık görürlerse, sözü en son olarak kendilerine vereceğim. Mevzuu derleyip toparlayalım...

[ULAŞTIRMA BAKANI ORHAN] MERSİNLİ[828]: Efendim, söylenecek bütün fikirler, büyük bir isâbet ve vukufla ifade olundu. Hiçbirini tekrar etmek niyetinde değilim. Yalnız teyid ettiğim hususları, bir teklif hâlinde, kendi görüşüm olarak arz edeceğim. Kanunun boşluklarına ve noksanlıklarına, bundan hâsıl olan idare ve tatbikâttaki güçlüklere işaret

edildi. Bütün bu güçlüklerin tasfiyesi şeklinin, bugün bizim de içinde bulunduğumuz bakanlar kurulunun [daha] ilk çalışma toplantısında ele alınmış olmasının bazı psikolojik faydaları vardır. Millet hayatına çok iyi aksedebilir iki problem karşısındayız. Ya bu kanunu tatbik mevkiine koymayalım veya bir adım daha ileri giderek, bu kanunu ortadan kaldırmak için gerekli tedbirlere tevessül edelim... Bendeniz ikinci şıkta fikir beyan eden arkadaşlara can ve gönülden iştirâk ediyorum. Bu toplantımızda bu kanunun mer'iyetten kaldırılması icab ettiği şeklinde bir karar alır ve ilân edersek, Kurucu Meclis'ten sonra bakanlar kurulunun ne şekilde icrâda bulunduğunun en güzel misâlini vermiş oluruz. O halde, teklifimi ve iştirâk etmiş olduğum görüş tarzını şu şekilde ifade ediyorum. Bu kanunun kalkması için gerekli tedbirlere tevessül edilsin... [Bakanlar] Kurulumuz böyle bir karar alırsa, Adalet Bakanlığı bunu Kurucu Meclis'e aksettirilebilir bir halde hazırlasın... Bugünkü konuşmamız da, dışarıya, "bu kanuna bugün için lüzum olmadığı" şeklinde aksedebilir.

[DEVLET BAKANI HAYRİ] MUMCUOĞLU: Mâruzâtım kısa olacaktır. Kanunun ilgâsını derpiş eden arkadaşların noktai nazarına samimîyetle katılıyorum. Kanunun, Adalet Bakanı arkadaşımın mevzuu açarken izah ettiği gibi, açık noktaları vardır. Birinci maddenin mevcûdiyeti, meâli itibariyle, Nâsır [Zeytinoğlu] arkadaşıma hak verdirecek mâhiyettedir. Ancak, ben tamamen aksi görüşü ileriye süreceğim.

Kanun, neşri tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Bu itibarla, inkılap mahkemelerinin teşkili hakkında bir karara vâsıl olursak, Ağustos [ayın]dan itibaren işlenen fiiller, bu mahkemenin vazifesi şümûlüne girecektir. Bunda kanaatimi ispâta mahâl olmamak lazımdır. Kanuna sarahat getirici yeni hükümler konu[lu]rsa, daha isâbetli olur. Filhakika bugün Türk efkârı umumiyesini rencide eden bazı hareketler olmaktadır. Bunlardan Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkındaki Kanun'un[829] şümûlüne girenler [de] vardır. Bu kanunla muhakeme yapılamasa bile, o kanun gereğince muhakeme etmek mümkündür. Bu kanunun birinci maddesinin ikinci fıkrasında, "Atatürk'ü temsil eden heykel, büst ve âbideleri veyahut Atatürk'ün kabrini tahrip eden, kıran, bozan veya kirleten kimseye, bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezası verilir" den[il]miştir. Binâenaleyh, Türk efkârı umumiyesini rencide eden şu hareketler, [zaten] bu kanunun şümûlüne girer. Biz eğer inkılap mahkemelerinin teşkili lüzûmuna kaani

olarak, bu mahkemeyi kurarsak, arkadaşlarımızın da belirttikleri gibi, bir takım müphem suçlar, suçluları ile beraber mahkemeye gelecektir. Bu itibarla, ben bu kanunla ihdâs edilen suçların, ceza hukuku esaslarına ve nazariyatına tamamen aykırı olduğu kanaatindeyim. O kadar ki, millet bunun ıstırâbını yıllarca çekti.

Sonra birşey daha var arkadaşlar... Nâcizâne bir adalet mensubu olarak arz ediyorum. Kanunlardaki ağır hükümler, hâkimleri beraata götürür. Üçüncü fıkrada yer almış bulunan birçok hususlar, esâsen [Türk] Ceza Kanunu'muzda mevcuttur. Dendi ki, devlet başkanını himâye eden [bir] hüküm yoktur. "Reisicumhur" denilmektedir. Ben bakan olmadan evvel de, olduktan sonra da çok duydum. Sayın [Devlet] Başkanımız, bu suretle tâkip edilmek istenilenlerin % 90'ına muvafakat vermemişlerdir.

[İHSAN] KIZILOĞLU: 736 sanık için muvafakat vermemiştir.

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Bu da gösteriyor ki, böyle bir mahkeme tesisi, tamamen icapsızdır ve bizim 6 Ocak [1961 tarihin]den itibaren intikal ettiğimiz devrenin şeref ve şânına asla uygun bir manzara değildir. Mâruzâtım bundan ibarettir. Kanunun ilgâsına derpiş eden bir teklifle gidilmesi muvafık olacaktır.

[TURHAN] FEVZİOĞLU: Muhterem Başkanımızın müsaadesi ile, tanışma toplantısı olan bu toplantıda, umumi görüşlerimi kısaca arz etmekte fayda mülâhaza ediyorum. Şunu arz edeyim ki, böyle bir kabine içinde çalışmaya çağrılmış olmanın sevincini ve huzûrunu iliklerime kadar duymaktayım. Yeni arkadaşlarımın da aynı sevinçte olduğuna eminim... Muhterem Adalet Bakanımız, içişleri bakanımız ve diğer bakan arkadaşlarımız, bana huzur veren bir istikâmette meseleyi vâz etmişlerdir. Aslında, bugün bahse mevzu olan mesele, halen nezaret altında bulunan ve haklarında cezai takibat yapılamamakta olan bazı kimselerin, ne suretle bir hukuki muameleye tâbi olacağı [ve] fiilî bir nezaret altında tutulmaya tâbi olmaktan çıkarıp, bir mahkeme önünde ne şekilde muhakeme edileceği konusudur. Muhterem Adalet Bakanımız, bu konuyu getirmişlerdir. Bu mesele münâsebetiyle [de] inkılap mahkemelerinin konuşulması büyük fayda sağlamıştır. Vâz edilmiş olan meselenin hâl çâresini kısmen söyledik. Bazı noktalar kısmen belirmedi. Muhterem Adalet Bakanı'nın vâz ettiği meselenin dışında, başka

bir mesele hakkında daha teklif yapıldı. Bendeniz evvelâ bu noktada görüşümü arz edeyim.

İnkılap Mahkemeleri Kanunu'nun, baştan [başından] sonuna kadar tehlikeli bir kanun olduğuna dair ifadelere ve umumi hükümlerden [daha da] vahim olduğuna dair söylenmiş sözlere iştirâk ediyorum. Bugünkü konjontürde yapılacak [olan] ilk iş, İnkılap Mahkemeleri Kanunu'nun kaldırılması hakkında hazırlanacak [olan] tek maddelik bir kanun tasarısı ile, Kurucu Meclis'in önüne gitmek değildir. İki şeyden kaçınmak lazımdır. Birincisi, "Kurucu Meclis geldi. Bundan evvelki ihtilâl rejimi, inkılap rejimi, artık kesin olarak tarihe karıştı." gibi, inkılâba karşı propaganda yapmak [ve] umumi efkârda şu anda böyle bir his uyandırmak, bazı mahzurlar tevlid edebilir. İnkılap mahkemelerinin kurulması hakkındaki kanunun kaldırılması husûsundaki kararımızı mahfuz tutalım... Bunun için [önümüze çıkacak olan] ilk fırsatı bekleyelim... Şu dakikada, inkılâba karşı aksi kanaat uyandıracak bir hâli yaratmamak [için] ve hiç istemediğimiz hâdiselerin vûkûuna sebebiyet vererek, daha şiddetli tedbirlere tevessül edilmesini icab ettirecek neticelerin doğmasından kaçınalım...

Yeni Kurucu Meclis gelmiştir. Demokratik istikâmette adım atılmıştır. Yurt içinde ve dışında müsbet yankıları mevcuttur. Bunun üzerine gölge düşürecek [ve] iktisadi hayatta akisleri olacak bir adım atmayalım... Muhterem Adalet Bakanı'nın getirdiği teklifi, bu tesirleri bakımından mütâlaa etmemiz icab eder. Bugün [artık] her hareket demokratik olmalıdır. "Demokratik istikâmette, tedrici de olsa, bir inkişâf vardır" dedirtmeliyiz. "Anti-demokratik bir kanun daha geldi" sözünü asla söyletmemeliyiz. Anti-demokratik kararlar çarkı bir defa işlemeye başlarsa, ne kadar döneceği [hiç] belli olmaz. Bu itibarla, İnkılâp Mahkemesi kanununun kaldırılmasını mümkün olduğu kadar çabuk ele alalım... Ancak, münâsip bir bekleme müddetine [de] yer vermek lazımdır.

[Ahmet] Tahtakılıç arkadaşımla beraberim. Siyasi faaliyetler başladıktan sonra, böyle bir Demokles kılıcının asılı kalmasının, demokrasiyi haleldar edeceğine inanmaktayız. Fakat İnkılâp mahkemeleri kanununun kaldırılmasıyla meseleyi hâlletmiş olmayız. Bugün, "nezaret altına alınmış olan insanları ne yapacağız?" meselesinin havada kalmaması için, bir karar verilmesi icab eder. Ben bu kanunun asla tatbik edilmemesi lazım geldiği

kanaatindeyim. Uyutulmuştur, rafta kalmıştır. Biz bu mekanizmanın harekete geçmesi için kararlı olalım... Hatta kendimizden bu yetkiyi nez edecek cesâretli adımı [da] atalım... “Bugün bunun günü müdür, değil midir?” meselesini [de] ayrıca konuşalım... Bir taşkınlığa sebebiyet verip, bizi şiddetli tedbirler almaya sevk edecek hareketlerden sakınmak üzere, bir müddet bırakalım...

Bakanlar kurulu olarak bu istikâmette yapılacak başka şeyler vardır. Memlekette memnuniyetsizlik kaynaklarını kurutmak için adımlar atıldı. Bakanlıklar içinde bulunan Soruşturma Kurulları’nın faaliyetlerine son verildi.[830] Bazı askıda olan [ve] huzursuzluğa sebebiyet veren meseleler vardır. Bunları da ortadan kaldıralım... “Kurucu Meclis geldi [ve] demokrasi oturdu...” havasını yayalım... Bundan sonra inkılap mahkemelerini kaldırmanın da zamanı elbet [de] gelecektir.

Önümüzdeki probleme gelince... Bunun inkılap mahkemeleri kanununa ek bir madde konulmak suretiyle hâllinin aleyhindeyim. Şu itibarla aleyhindeyim... Tamamen normal şartlara avdet etmiş olarak, rafa kalkmış ve gayri mer’i hâle gelmiş olan bir kanunu yeniden harekete geçiriyormuşuz gibi bir intibâ [da] yaratmayalım... Böyle bir kanunun tâdili Kurucu Meclis’te görüşüleceğine göre, götüreceğimiz tâdil teklifi ile bağlı olmaksızın, derler ki, “idam cezası da ne demek?” Bu suretle, kanunun birkaç maddesi değil, birçok maddesi, heyeti umumiyesi mevzuu bahis olur. Bakanlar kurulu olarak, Kurucu Meclis’te işi istediğimiz mecrâya sokmak için çok müşkülât çekeriz. Bu itibarla, bu kanunun hatırlanmasına vesile verecek bir yoldan tevâkki edelim...

Kanun yürürlükte midir, değil midir? Kanun yürürlüktedir. Bendeniz Sayın [Hayri] Mumcuoğlu’nun fikrine iştirâk ediyorum. Fakat kanunun harekete geçmesi için düğmeye basmak yetkisi bakanlar kurulu tarafından kullanılmadığı için, [kanun], tatbik edilmiyor. “İnkılap mahkemeleri kurulduktan sonra, bu hükümler tatbik edilir” mütâlaasına katılmıyorum, bendeniz... Memlekette fiilî ayaklanma hâdisesi olursa, kanunun esprisi gereğince, inkılap mahkemeleri kurmaya bakanlar kurulu derhal karar verecektir ve bu hâdiseyi tedip etmek için [de], İnkılâp Mahkemesi harekete geçecektir. Kanun, “bir büyük hâdise olursa, mahkeme kurulsun ve bu hâdiseden sonra tekrar bir hâdise olursa, ancak ona tatbik edilsin...” diye

meydana getirilmemiştir. 2, 3 [ve] 4. maddeler[in]de yazılı suçlar, bugün de suçtur. Ne var ki, inkılap mahkemeleri kurulmadıkça, bakılmıyor. 11. maddede [ise], “inkılap mahkemelerinin kendilerini görevli ve yetkili saydıkları işlerde, diğer mahkemeler görev ve yetki iddiasında bulunamazlar” denilmektedir. İnkılap mahkemeleri kurulursa, diğer mahkemeler [davalara] bakamayacaktır. [Ancak], inkılap mahkemeleri kurulmadığına göre, inkılap mahkemelerinin kendilerini görevli ve yetkili saymalarına [da] maddeten imkân yoktur. Şu halde, diğer mahkemeler görev ve yetki iddiasında bulunabilirler. Ağır ceza mahkemesi, İnkılâp Mahkemesi bilfiil kurulmadığına göre, bugün yetkilidir. Bu itibarla, bu yoldan telkin yapmak suretiyle, umumi surette muhakeme yapmak imkânının mevcut olduğunu gösterebiliriz.

Bunun yanında, bir arkadaşımız temas buyurdular. Kanunda bir boşluk vardır. 3. maddenin üçüncü fıkrasında, “Milli Birlik Komitesi’ne...” den[il]miş... Bir tefsirle, bunun bugün için Kurucu Meclis üyeleri demek olduğu belirtilirse, buna hem Milli Birlik Komitesi üyeleri, hem [de] Temsilciler Meclisi üyeleri girer. Bu, anti-demokratik olamaz. Aslında, bu kanunun bir boşluğu vardır ki, şeklidir... “Milli Birlik Komitesi üyeleri ve bakanların şahıslarına karşı...” den[il]miş... Fert fert konuşmuş... Ama [Milli Birlik] Komite[si]’ni ve [Bakanlar] Kurulu[‘nu] nazarı itibara almamış... Bu da, bir tefsirle neticeye bağlanabilir. Bu tefsir, Milli Birlik Komitesi’nden değil, [fakat] 17 ve 18. madde gereğince, Kurucu Meclis’ten çıkacaktır.

Bir noktayı daha arz edeyim... Böyle bir ek madde ile, yeni bir usûl ihdâs etmeye [de] lüzum yoktur. Ağır ceza mahkemelerini yetkili kılıyoruz. Bir bakıma demokratik istikâmette bir adımdır. Sayın Adalet Bakanımız, Sayın içişleri bakanımızın, memleketimizin umumi havası ve âsâyişi bakımından inşirâh verici izahlarını, beyanlarından evvel dinlemiş olsalardı, belki daha başka bir teklifle gelirlerdi. Memleketimizin bazı bölgelerinde halen örfi idare vardır. “Örfi idare nizâmının devam ettiği bir yerde iki heykel kırılmasına, on, onbeş kişinin bir yerde toplanıp, beyannâme hazırlamalarına ve dağıtmalarına mâni olamayız” demek, doğru değildir. Örfi idare yasalarına aykırı hareket eden bir takım kimseleri, “yasalara niçin aykırı hareket ettin?” diye ele alabiliriz.

Bir nokta üzerinde daha durmak istiyorum... Üçüncü maddenin bir ve ikinci bendlerindeki fiiler, Türk Ceza Kanunu'nda da yazılıdır. Oraya atıf yapılmıştır. "Cumhurbaşkanı" diyor. "Devlet Başkanı" tabirinin de kullanılmış olduğunu zannederim... Değilse bile, Cumhurbaşkanı'nın devlet başkanı mânâsına geldiği, mahkemelerde tefsir edilebilir. Bu kanun çıkmadan evvel, zannederim, "devlet başkanına hakaret etti" diye muvafakatnâme istenmiştir. Binâenaleyh, "Reisicumhur" tabirine, Sayın Cemâl Gürsel'in girdiği yolunda memleketimizde bir tatbikât vardır. Bu itibarla, bu, bir dava değildir. bakanlar kurulu için de bir endişe yoktur. [Geriye] kalıyor, milli inkılap hareketlerine karşı olan[lar]... Benim bildiğime göre, [Türk] Ceza Kanunu'nun ikinci kitabı, kâfi derecede ağırdır. O kadar elâstiki hükümleri muhtevîdir ki, pekâlâ hâkim vicdanında milli inkılâba karşı işlendiği hakkında kanaat bahşeden fiilere ceza tertibi, bu hükümlerle [de] mümkündür. Devlete karşı işlenmiş bir suçtur. Devlete karşı işlenmiş [olan] suçlar için derpiş edilmiş olan hükümlerden birisine girmezse, diğerine girer.

İki avukat tarafından bir kitap neşredilmiştir. 161. maddeye göre takibata geçilmiştir. Ben tahmin etmiyorum ki, 55 kişiyi tahtı mahkemeye almak için gerekli hükümler bulunmamış olsun... Bu itibarla, meselenin bir defa daha tetkiki suretiyle, bir tâdil teklifine gidilmeksizin, efkârı umumiye diriltilmeksizin, işin kapatılması, en isabetli yoldur.

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Zabta geçmesini faydalı gördüğüm bir sâniyelik [bir] mâruzâtım olacaktır. Bendeniz, "inkılap mahkemeleri hakkındaki kanunu ilgâ edelim..." derken, "inkılap aleyhine müteveccih hareketler cezasız [ve] tâkipsiz kalsın..." demek istemedim. İçinde yaşadığımız için hâdisenin ehemmiyetini belki kemali ile müdrik değiliz. Fakat, "kanun yapma tekniği bakımından hatalı olan bu kanunu kaldıralım..." derken, diğer yandan [da], Atatürk aleyhine işlenecek [olan] cürümleri tâkip imkânı veren kanunun, ilelebet Türk mevzuâtında yer alması [gerektiği] kanaatindeyim.

[TURHAN] FEVZİOĞLU: Anti-demokratik telâkki edilebilecek [olan] yeni bir kanun kon[ul]madan, ben bunun ilgâsına taraftarım. Kurucu Meclis'in memlekete getirdiği huzur yerleştikten sonra, kaldıralım... Esâsen

Basın ve Yayın Bakanı [da], memlekette huzûrun nasıl artmakta olduğunun yurt içinde ve dışında yayılmasını sağlayacak [olan] tedbirleri alacaktır.

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Bendeniz kısaca mâruzatta bulunacağım... Arkadaşların izahâtı temâyülü ifade etmiştir. Esâsen bakanlar kurulu [da], aynı hassasiyetle bu fikirleri ifade etmiştir [ve] müdâfaa etmiştir. Bu havayı bu sefer de müşahade etmekten büyük inşirah duyuyorum. Mesele, tavazzuh etti ve basittir. Bunun ilgâ edilmesi gerektiği husûsunda hiçbirimizin şüphesi yoktur. Fakat ne zaman ilgâ edilmelidir? Bu bakımdan, Turhan Feyzioğlu arkadaşımızın fikrine iştirâk ediyorum. Kurucu Meclis'in kurulmasına müteâkip, biz doğrudan doğruya bu kanunun ilgâ edilmesi teşebbüsüne geçersek, bu, efkârı umumiyede bir takım psikolojik menfi tesirler yaratabilir. Sanki bundan üç ay evvelki duruma menfi bir vaziyet alıyormuşuz gibi tefsir edilir.

Adalet Bakanı'nın getireceği bir tâdil teklifini de, ben bazı sebeplerden dolayı, uygun bulmuyorum. Halen bizi tazyik eden vaziyet, ortada mevkuf kimselerin bulunmakta olmasıdır. Bu mevkuflar hakkında ne gibi muamele yapılacağının tesbiti, [Turhan] Fevzioğlu ve diğer arkadaşların izah ettiği gibi, mevcut mevzuat muvâcehesinde mümkün görülmektedir. Yalnız bir suâl sormak istiyorum... Bu mahkemeler [henüz] kurulmamış olduğuna göre, bu kanun çerçevecesi içindeki suçlar hakkında takibat yapılabilir mi, yoksa umumi hükümler dahilinde mi yapılacaktır? Eğer bu kanunun hükümleri tatbik edilemeyecekse, rafta bulunan bu kanunun [yürürlükten] kaldırılması lazımdır [ve] en yakın zamanda [da] kaldırılmalıdır.

BAŞKAN [SELİM SARPER]: Müzâkerelerin başında Dışişleri Bakanı'ndan bir suâl sorulmuştu.

Kurucu Meclis, Rusya'dan henüz akisleri gelmedi, dünyanın heryerinde son derece müsbet tesirler yaratmıştır. Amerika Reisicumhuru [John Fitzgerald Kennedy]'den[831] Sayın [Cemâl] Gürsel'e bir tebrik mesajı gelmiştir. Dün akşam ve bugün, dışarıdaki arkadaşlardan duyduğuma göre, iç piyasada da tesirini hemen göstermiştir. Bu da mümkündür. Fakat hariçte çok müsbet tesir yaptığı muhakkaktır. Bu itibarla, bütün arkadaşların dediği gibi, bu kanunu frigidaire'den[832] [buzdolabından] çıkarıp, ocak üzerine koyarsak, aksi istikâmete tesir eder.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Irak Ordu Günü dolayısıyla verilen kokteylde, Kurucu Meclis'in ve Temsilciler Meclisi teşkili için vaktin [henüz] daha çok erken olduğunu konuşmaktaydılar. (Gülüşmeler). Ben de kendilerine, çok geç kaldığımızı söyledim.

[KEMÂL] KURDAŞ: Zannediyorum ki, iki noktada ittifak ediyoruz. Hattı zâtında kanunda var farz edilen boşluklar, bu mânâda yoktur. Umumi [Türk] Ceza Kanunu'muzda [ve] Büyük Atatürk için çıkarılan kanunda[833], [zaten] hükümler mevcuttur. Binâenaleyh, bugün vaziyeti olduğu gibi idare ettirmek [ve] bu mevzuu kimseye söylememek, ittifak ettiğimiz bir husustur.

İkincisi [de], bu kanunu tamamen kaldıralım mı, [yoksa] kaldırmayalım mı meselesidir. Yavaş yavaş hareket etmek dâimâ menfaatimize olacaktır. Benim kanunun süratle kaldırılmasını terviç eder konuşmamın bir sebebi [de] şudur: Bu kanunda yazılı cezalar, esâsen diğer kanunlarda [da] vardır. Bu kanunu kaldırmakla, [aslında] birşey kaldırmış olmuyoruz. Bugün bu kanunu süratle [yürürlükten] kaldırırsak, çok [büyük] ihtimaldir ki, bu suçları terviç ediyormuşuz gibi, psikolojik bir hava yaratmış olacağız.

Bunun yanında, ben süratle hareket etmenin başka mânâda çok büyük faydası olacağına kaaniyim... Bir kere arz ettiğim gibi, bugün için iktisadi sahada bir müphemiyet hüküm sürmektedir. Gazeteler yazmışlardır veya yazacaklardır... Yeni Gelir Vergisi Kanunu ile mükellefler, mal beyannâmesi vermeye tâbi tutuluyorlar. Bunun in'ikâsları hiç de müsbet olmayacaktır. Bu itibarla, bu durumu tahfif etmek için, süratle hareket etmek lazımdır. Kurucu Meclis'in kuruculuğunu bütün kudreti ile hissettirmesi lazımdır. Bu kanunu [yürürlükten] kaldırırsak, üç kişi daha, [ellerine] çekici alıp, Atatürk'ün heykeline mi tecâvüz edecektir? Zannetmiyorum... Kurucu Meclis'e itimâdımızı göstermemiz lazımdır. Bu suretle [de], bu mal beyanı tehlikesi de tahfif edilebilir.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Mevzu gayet güzel deşildi. Neticeye ulaşmak üzereyiz. Ben bir noktayı öğrenmek istiyorum. Turhan Fevzioğlu arkadaşımın söyledikleri, diğer mahkemeler tarafından bu kanun hükümlerinin tatbik edileceği, edilebileceği mâhiyetinde midir?

[TURHAN] FEVZİOĞLU: “Buradaki hükümleri tatbik etsinler...” mânâsına değildir. Zaten edemezler [de]...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Teşekkür ederim... Bu takdirde, bu kanunun hükümlerini tatbike, umumi mahkemelerde imkân yoktur. Vaziyet böyle olunca, umumi görüşümü şöylece arz etmek isterim: Kanunun kaldırılması için bir müddet beklenilmesini faydalı görüyorum. Üçüncü İnkılâp Hükûmeti’nin[834] [daha] ilk toplantısında Milli Birlik Komitesi tarafından vâz edilmiş olan bir kanunun tarafımızdan kaldırılmasına mütedair hareketin, ilk hareket olarak tezâhür etmesini, bugünkü suplekse [“supple”] [esneklik] hiç de uygun görmüyorum. Ben, tensip buyurulursa, bunun Milli Birlik Komitesi’ne husûsî olarak teklif edilmesini ve ilk talebin [de] onlar tarafından yapılmasını uygun bulurum.

[İHSAN KIZILOĞLU]: Rafta dursun...

BAŞKAN [SELİM SARPER]: Arkadaşlar, saat 13[:00]’e on vardır. Beş arkadaş daha söz istedi. Ondan sonra [da], Adalet Bakanı arkadaşımız derleyip toparlayacak[tır]. Bu ise, daha 40-45 dakika sürer. Fikirlerde tekerrür başladı. Bu itibarla konuşmalarımızı uzatmayalım...

[ORHAN] MERSİNLİ: Fikirleri tekrardan âzamî derecede içtinâp ederek, şunu arz edeceğim... Mesele şöyledir... Mevzuatta ve çıkarılmış olan inkılap mahkemeleri kanunundaki bazı boşluklara çâre bulmak teklifi karşısında bulunuyoruz. Bendenizin intıbâına göre, inkılap mahkemeleri kurulmazsa, nezaret altında bulunanlardan dolayı huzursuzluk devam eder. Üçüncü defa buraya gelmiş olan bu mevzu da, az çok ileri gitmeden, burada kalır. Diğer yandan, Kurucu Meclis kurulduktan sonra, efkârı umumiyenin bütün çalışmalar üzerinde başka türlü bir davranışı olacaktır. Bu devrede Kurucu Meclis’in ve bakanların da bir önemi vardır. Muhakkak ki, isticalde hiçbir fayda yoktur. Fakat, “istical etmeyelim” diye, çok uzun zaman da teenni ve sabır tecviz edilemez. Bu itibarla, isticalle tehir arasında mutavassıt bir nokta bulmak lazımdır. Belki Adalet Bakanı arkadaşımız bu hususta yardımcı olabileceklerdir.

Mâruzâtım şudur: Hukuk devleti kurmak için and içtik. Bütün davranışımız, bu istikâmette olmalıdır. Adalet, mülkün temelidir. Siyasi istikrâra her sahada tesir edecek [olan] unsurun başlangıç noktası [da], adaletin

tevziindeki titizlik olduğuna göre, burada mevzuumuzun esâsı bakımından da önemi vardır. Binâenaleyh, teeni ile istical kâidelerinin mezc edilerek kaldırılmasını rica ediyorum. Dava ile karşı karşıya bulunan arkadaşımızın [da] en iyi hâl çâresini bulacağına inanıyorum.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: İki arkadaşımız, bu kanunun mer'i olduğunu söylediler. Malûmu âlileridir ki, ceza hukukunun ana prensibi, bir insanın, suçu işlediği zaman mer'iyette olan kanun hükümleri ile cezalandırılmasıdır. Bir kanun mer'i ise, suç da, bu kanuna göre ceza görür. Burada dairei faside içine girersek, "bu kanun mer'idir" dersek, bugün işlenen, cezası bu kanunda yazılı olan cezalardır [suçlardır]. Diğer taraftan, "Bu kanun mer'i değildir. Kadüktür..." dersek, tamamen farklı bir durumla karşılaşmış oluruz. Demin den[il]di ki, "Büyük bir hâdise olmuştur. Bu kanun derhal yürürlüğe girecektir ve kurulduktan sonra [da] vûkû bulan hâdiseleri, kurulacak [olan] mahkemeler muhakeme edecektir." Bu düşüncenin aksi niçin söylenemesin? Ahvâl ve şerâit icab ettirdiği zaman mahkemeyi kuralım ve işlenmiş ve işlenecek [olan] suçları [da] bu mahkemeye getirelim...

Şimdi bir durum ortaya çıkıyor... Bir suç, umumi mahkemede görülmüştür. Karara bağlanmış ve hüküm de kesinleşmiştir. Üç ay sonra mahkemeler kuruluyor. Aynı mâhiyette bir suç, bu defa [da] bu mahkemede muhakeme ediliyor [ve] tabiî başka cezaya mâruz kalıyor. Bu suretle, aynı zamanda işlenen [bir] suç, iki türlü mü muamele görecektir? 11. madde yolu ile, diğer noktai nazar müdâfaa edildi. Ama 11. maddede sarahat yok ki... Kaldı ki, bakanlar, bir kanunu tefsir etmek yetkisini hâiz değillerdir. Tefsir yetkisi, adlî organların vazifesidir. Biz kanunu tefsir edemeyiz. Biz niçin zorlama tefsirlere gidelim? "Ağır ceza [ve] sulh ceza baksın..." diyelim...

Bu kanun halen mer'i değildir. Bu noktai nazarı teyid eden 10. madde vardır: "Bu kanunun şümûlüne giren suçların ihbârı üzerine, mahallin Cumhuriyet Savcısı, keyfiyeti derhal İnkılâp Mahkemesi Savcısı'na bildirmekle beraber, İnkılâp Mahkemesi Savcısı'nın işe el koymasına kadar, gereken tahkikâtı [da] yapar ve evrâkı, İnkılâp Mahkemesi Savcısı'na gönderir." Binâenaleyh, bence, yapılacak müracaatlara, Sayın Adalet Bakanı'nın, "bu kanun mer'i değildir" demesi ve işi kestirip atması lazımdır. Bunun mer'i olup olmadığı husûsunda ilmî bir tereddüt mevcutsa,

bu da ancak kanun vâzıı tarafından yapılacak [olan] bir tefsirle hâlledilir. Ben demin, “Milli Birlik Komitesi” dedim. [Fakat] “Kurucu Meclis” demem lazımdı. Özür dilerim...

BAŞKAN [SELİM SARPER]: Beş arkadaşımız daha söz istedi[ler]...

[MEHMET] BAYDUR: Biz İnkılâp Hükûmeti’yiz. “Koalisyon Kabinesi” den[il]di. Müsaade buyurursanız, bu ifade tashih olunsun...

BAŞKAN [SELİM SARPER]: Teklif var. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edildi...

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ] AŞKIN: Arkadaşlarımın da söyledikleri gibi, bu mevzu, ilk Kabine’de de mevzuu bahis oldu. İnkılap mahkemeleri nin kurulmasına karar verildi. Şimdi yine bu mevzuda bir karara, bu yolda gitmeye çalışmanın yeri olmasa gerektir. [Turhan] Feyzioğlu arkadaşımızın da ifade ettiği gibi, meseleyi bırakmak ve ilgâ prosedürünü hazırlamak lazım gelir.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: İki cümle de ben söyleyeceğim... Şu müzakere bir karara bağlanacaksa, bu karar, ancak bu kanunun ilgâsı olabilir. Başka hiçbir karar alınamaz. Bundan başka hiçbir kararla mesele hâlledilmez. Çünkü, suça tayin edilen ceza miktârını, bulduğumuz hâl çârelerinden hiçbirisi kaldıramaz. Kanun, bu cezayı koymuştur. Fakat kanunun mer’iyeti o kadar münâkaşayı mûciptir ki, inkılap mevzuunda en küçük tesiri olamaz.

Ancak, [geriye] bir tek nokta kalıyor. Maliye Bakanı’nın hassasiyetine iştirâk ederim. Beyannâme verilmesi mevzuunda, güvercinler tekrar ürkütülmüştür. Bu beyannâmenin çok kötüye olan tesirleri karşısında, Kurucu Meclis’in karşısına bu kanunu kaldırmak için gitmemiz, Milli Birlik Komitesi için bir mahzur teşkil etmez. Esâsen teklif hazırlanıncaya kadar bir hafta geçer... Şimdilik hiçbir yere birşey açıklamayız... Sırası gelince [de], kanunun ilgâsını teklif ederiz. Bu arada, Adalet Bakanı arkadaşımız, Milli Birlik Komitesi üyeleri ile temas eder [ve] onların temâyüllerini tesbit edebilirlerse, kanunun kaldırılması husûsunda bir teklifin yapılması, onlara da bırakılabilir...

“161. madde tatbik ediliyor” den[il]di. 161. madde, öyle bir maddedir ki, sağ olsun, askeri hâkimlerimiz, onu tatbik etmemektedirler. Bu madde ile üç, dört defa sanık [ve] üç defa da avukat olarak mahkeme huzûruna çıktım... Sağ olsunlar, askeri hâkimler, bu maddeyi tatbik etmediler. Bu itibarla, buradaki tek kararımız, bu kanunun lâğvı olmalıdır. Lâğv teklifinin hazırlanması için bir hafta geçecektir. Bu bir haftalık zaman iyi bir zamandır. İlk hareketin böyle bir adımla başlaması da, rejimin temelleşmesi için çok iyi tesir yapar. Bu kanun kaldırılsa da, mevcut mevzuât, fiilleri karşılamaya yeter. 27 Mayıs hareketi, millet vicdanına mâl olmuştur. Tek karar olarak kaldırma kararı verilmesinde ısrâr ediyorum.

[TURHAN] FEYZİOĞLU: Sayın [Nâsır] Zeytinoğlu ile Sayın [Ahmet] Tahtakılıç, bir noktada birleşir görünüyorlar. Bu da, kanunun yürürlükte olmadığıdır. Fakat çıkardıkları sonuç itibariyle, bu kanunun yürürlükte olduğunu benimsediklerini anlıyorum. Bir taraftan, “bu kanun mer’i değildir” diyorlar. Fakat, diğer taraftan [da], beş yıldan idama kadar olan hükümlerin mer’i olduğunu [ve] Ankara [ve] Bolu Ağır Ceza Mahkemeleri’nde bugün rüyet edilmekte olan davalara [da] tatbik edileceğini söylüyorlar.

Benim noktai nazarım şudur: Biz bakanlar kurulu olarak tefsir yapamayız. Tefsir yapamayacağımız için de, “bu kanun yürürlükte değildir” diyemeyiz. Bu kadar sarih bir şeyin aksi iddia edilemez. Örfi idare hâkimleri, “beyefendiler, bu kanun yürürlükte değildir” diyemez. [Fakat] başka birşey söyleyebilir. Diyebilir ki, “bu kanun mer’idir.” Ne demektir? Şu demektir: Bu kanunun verdiği yetkiyi kulanarak, bakanlar kurulu, her dakika toplanıp, “inkılap mahkemelerinin kurulmasına karar verdim” diyebilir. Birinci madde buna imkân veriyor. Buna hukukta “şart tasarruf” deni[li]r. Bu kanun mer’idir, [fakat] bilfiil tatbikâta konulması, şart tasarrufa bağlıdır. Biz bu kararı vermedikçe, bunun bir tek harfi bile tatbik edilemez. Binâenaleyh, [hmet] Tahtakılıç arkadaşımızın endişesi vârid değildir.

Bugün Atatürk hakkında işlenen suçlara âid kanuna göre sevk edildiğine göre, tatbik edilecek [olan] hükümler, bu kanunun hükümleridir. İnkılap mahkemeleri kanunundaki hükümleri [ise], Türkiye Cumhuriyeti içindeki hiçbir makam tatbik edemez. Yegâne merci, İnkılâp Mahkemesi’dir. İnkılâp Mahkemesi kurulması kararını [ise], [yalnız] heyetimiz verebilir. Biz bu

kararı vermedikçe, inkılap mahkemeleri mevcut değildir. Bu kanun yürürlüktedir. [Ancak] şu mânâda... Bir karar verip, mahkemeyi kurabiliriz... Kanun da yürürlüktedir. Aksi halde, mahkeme kurulmadan kanun yürürlükte değildir. Bu kanun tatbik edilemez.

Geriye kalıyor bakanlar kurulunun vereceği karar... Bu kanunun tâdili teklifine [de] muarızım... Bu kanun, raftadır [ve] tatbik edilecek halde [de] değildir. Bunun hükümlerini harekete geçiriyormuşuz gibi bir harekette bulunmaktan sakınmak lazımdır. Ben umumi hükümleri kâfi gördüğüm için, kanunun tâdili şeklinde de olsa, mevzuun yeniden piyasaya sürülmesinin taraftarı değilim.

Bir mevzu daha var[dır]. İnkılap mahkemelerinin kurulması hakkındaki bu kanunun ilgâsına prensip itibariyle taraftarım. Sayın [Orhan] Mersinli'nin, "teeni ile sürati mezc ederek, yapalım..." teklifine [de] iştirâk ediyorum. Ancak, bu tâdil teklifini bakanlar kurulu olarak götürelim mi, [yoksa] götürmeyelim mi meselesi [de] mevcuttur. Bir karar verilmeden, [önce] Milli Birlik Komitesi ile temasa geçilmesinde ve ilgâsı teklifinin onlarca yapılmasında psikolojik fayda vardır. Arkadaşlardan bazıları imâ suretiyle söylediler. "Milli Birlik Komitesi, bakanlar kurulunu haberdar etmeden bir kanun kabul etti. Biz de onlara mukabele edercesine, kanunun kaldırılmasını istiyoruz." demeyelim... Kaldırılmasına çalışalım... Teeni ve sürati mezc ederek...

[KEMÂL] KURDAŞ: Vaziyet vuzuhla anlaşılmadı. Bugün iki karar mevzuu bahistir. Birinci karar, bugünkü vaziyetin devam ettirilmesine âid olacaktır. İki hâkim telafla kapılmıştır. Bunun dışında, kanunun ilgâsı için teşebbüse geçmek üzere karar alalım mı, [yoksa] almayalım mı? Kanunun ilgâsının en kısa zamanda sağlanması, şâyani arzudur. İptal mevzuunu Milli Birlik Komitesi üyelerinin muvafakatı olmadan ele alamayız. Bendeniz ufacık bir beyanda bulunacağım... Durumu bir kere de Devlet Başkanımız [Cemâl Gürsel]'e arz etsek, muvafık olmaz mı?

BAŞKAN [SELİM SARPER]: Bu son teklif, yeni bir müzakere deklânşe eder. Müsaade ederseniz, bu mevzuu, Adalet Bakanı arkadaşımız derlesin [ve] toplasın... Ondan sonra [da] görüşümüze göre karar veririz.

Arz edeceğim bir nokta daha vardır: Zabıtların arkadaşımız gelmeden evvele âid olanlarını ikmâl etmek isterseniz, lütfen kendisine veriniz...

Bir husûsu daha arz edeceğim... Zannedersem, kapının önü basın mensupları ile doludur. Onlara da konuşmalarımız hakkında bir mâlûmat vermek lazımdır. [Sabah saat] 10[:00]'dan [öğleden sonra saat] 14[:00]'e kadar oturduk... "[Sadece] rutin meseleleri konuştuk..." dersek, [bu, pek de] tatmin edici olmaz. Bu mevzuda da düşünelim [ve] kendilerine söyleyebileceğimiz bir şey[ler] hazırlayalım...

[ADALET BAKANI EKREM] TÜZEMEN: Epey konuşuldu... Derleyip, toparlamak da güç olacak[tır]. Ancak, konuşmalar muayyen noktalarda temerküz ettiği için, bunun sağladığı kolaylıktan istifade edeceğim. Cevap vermeden evvel, bir şeyi arz etmeyi faydalı görüyorum: Basın meseleleri... Bakanlığa başladığım [daha] ilk toplantıda, bu işle karşılaştığıma müteessirim... Ben de rica edecektim... Birşey aksettirmeyelim... "Dostluğu takviye ettik..." diyelim... ("Bütçe konuşmaları" sesleri...)

Dün arz ettiğim şekilde, iş bana intikal etti. Örfi İdâre Kumandanı ile görüştüm. [Kendileri] inkılap mahkemelerinin kurulmasını arzu ediyorlar. Kat'î olarak konuşmam doğru olmazdı. Muhterem arkadaşlarımın da benimle aynı düşüncede olacaklarını tahmin ettiğim halde, en ufak ihtimalleri dahi derpiş ederek, ihtiyatlı davrandım. Hatta, bakanlar kurulunun kararı benim düşüncelerimin hilafına tahakkuk etmiş olsaydı, istifa dilekçemi [de] hazırlamıştım. Kurulunuza verecektim... Bir hâkim olarak bu kanunu hiçbir zaman tasvip etmiş değilim. Nitekim, yayınlandığı zaman [da] hayretle karşıladım. "Herhalde kaorkutmak için kaleme alındı. Tatbikât sahasına konulmayacaktır." dedim.

Yalnız bir mesele vardır. Nezaret altında tutulan insanlar mevcuttur. Bir insan, ilânihâye nezaret altında tutulamaz. Bu itibarla, buna bir hâl çâresi bulmak lazımdır. Bendeniz, buna bir çâre bulmak üzere, yüksek huzûrunuza geldim. Bu mülâhaza ile, bendeniz dün akşam hazırladıklarımı da, yüksek heyetinize arz ettim. Yüksek heyetimizin düşüncelerini öğrenmekten çok memnum oldum. Huzur duydum. Bademâ heyetinizle gayet kolaylıkla ve gayet rahat, endişesiz çalışacağıma kanaat getirdim.

Esas itibariyle, “kanunu kaldıralım...” diyen arkadaşlarla ben de beraberim. Benim tereddüdüm yoktur. Pekâlâ ceza kanunlarımız vardır ve bu kanunlarda, cezalar tümen tümendir. Değil ceza kanunlarımızda, hatta hukukla ilgili kanunlarımızda [dahi], ceza hükümleri maaşallah boldur. Birçok memleketlerde suç teşkil etmeyen fiille, bizim memlekette suçtur. Ancak, biraz evvel [Hayri] Mumcuoğlu arkadaşımın da söylediği gibi, cezalar ağırlaştıkça, hâkimler, dâimâ suçluyu beraat ettirme yolunu ararlar. Kirâ kanunu için kurulan komisyonda, suçlara karşı konulan cezaların ağırlaştırılması [ve] yeni cezalar konulması yoluna gidilmek isteniyordu. Ben itiraz ettim. Bu itibarla, prensipte, zannediyorum ki, aramızda ihtilaf yoktur. Şu kanunun, maalesef kabul edilmiş olmasına rağmen, kitaba [ve] hukuk esaslarına uygun bir kanun olmadığına hiçbirimizin tereddüdü yoktur. Bu bakımdan, ben de, “prensip itibariyle kaldıralım...” derim...

Fakat benim endişem şuradadır: Üçüncü maddenin dört numaralı bendinde yazılı [olan] suçları[835], bugün [Türk] Ceza Kanunu’muzun içinde bulmak güçtür. Dört numaralı bendde yazılı fiilere uyacak cezayı, [Türk] Ceza Kanunu’nda bulmak zordur. [Burada] ne diyor? “Yukarıdaki bendlerde yazılı hâller haricinde, Milli İnkılâp hareketlerine ve esaslarına karşı ve bunlara zarar verebilecek şekilde, her ne suretle olursa olsun propaganda yapanları veya telkinde bulunanları veya haber yayanları veya nakledenleri veya herhangi bir faaliyette bulunanları muhakeme eder...” Bu fiillerin suç olacağına dair [Türk] Ceza Kanunu’muzda [herhangi bir] madde bulabileceğimizi zannetmem...

Durum böyle olunca, “şu kanun mer’i midir, değil midir” meselesinde, arkadaşlar tereddüde düştüler. Bazıları, “mer’idir” dediler. Bazıları [da], “değildir” dediler. Bendeniz şahsen bu iki görüşe de iştirâk edecek durumda değilim. Filhakika, kanunun son maddesinde, “bu kanun, yayımı tarihinde yürürlüğe girer” deni[li]yor. Ama, tabir câizse, kanun, bir teşkilat kuruyor [ve] bir de bazı suçlar ihdâs ediyor. “Teşkilat kurulmadıkça, o kısım yürürlükte değildir” diyebileceğimiz halde, “bu kanunun neşrinden sonra, bu kanunun şümûlü dahilinde bulunan ve ceza müeyyidesi ile karşılanmış olan fiiller için suç değildir” diyebilecek miyiz? “Suç değildir” diyebiliyorsak, mesele yoktur. Bir maddelik kanunla bu iş hâlledilmiş olur. “İnkılap mahkemeleri hakkındaki kanun yürürlükte iken, bu kanunun ücüncü maddesinin dördüncü bendi dahilinde suç işleyenler, şu hükme

tâbidir[ler]...” diyerek, [Türk] Ceza Kanunu’na bir madde ilâve edebiliriz [ve bu] işi de hâlletmiş oluruz. Toptan ilgâ ettiğimiz takdirde, bu bende göre suç işleyenler ne olacaktır? Benim gönlüm, “Teşkilat kurulmamıştır. Bu kanun da yürürlükte değildir.” diye, bu inkılap aleyhtarı insanların salıverilmesine râzı olmuyor. Belki inkılap mahkemeleri hakkındaki kanundaki cezaları ağır bulabilirsiniz. Ama, “tatbik etmeyelim...” demek doğru olmaz... Yeni bir kanunla cezaları indirirsiniz... Yeni kanundaki cezalar daha az olunca, fâil lehine bu yeni hükümler tatbik edilir.

Şöyle toparlayayım... Kanunun kaldırılmasına taraftarım. Ama dördüncü bendde yazılı fiiller için de ceza tertibi lazımdır. [Ceza miktârı] çok görülüyorsa, daha az cezaya mâruz bırakılmalarını mümkün kılacak [olan] bir kanun [tasarısı] hazırlanır. İnkılap mahkemeleri [henüz] kurulmadığı için, “bu gibi fiilleri işleyenleri, bu efali suç değildir” denilemez.

Muhterem arkadaşlarımın toplantısından haberdar olmadığımdan, evvelki görüşmelerden de mâlûmatım bulunmadığından, Bakanlıktada bana birşey söylenmediği için, başlangıçta mâruzâtımı bildiğiniz şekilde yapmıştım... Bugünkü hava içerisinde, bir madde, bir bend ilâvesini uygun görmüyorum. Üçüncü maddenin dördüncü bendinde yazılı [olan] fiilleri işleyenlere ceza tertip edilir [ve] edilmelidir [de]... Fakat bunların muhakemeleri 3005 sayılı kanun[836] hükümlerine göre mi yapılır, [yoksa] umumi ceza muhakemeleri usûlüne göre mi yapılır ve bu mevzuda bu işin içinden çıkabilir miyiz, bilmiyorum... Vaktimiz [de] dardır. Uzatmak da istemiyorum...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Dördüncü bend hakkında mâruzatta bulunayım... Bu bend şümûlüne giren 257 suçlu, 13 Kasım [1960 tarihin]den itibaren tahliye edilmişlerdir. Bunlar, 27 Mayıs’tan itibaren bu dördüncü bendin şümûlüne giren suçları ikâ etmişlerdir ve muhtelif idari ve askeri nezaret altına alınmışlardır. Askeri Mahkemeler, bunların davasını görmekte, elde delil bulunmadığı ve sabit de mevcut olmadığı için, yetkisizlik kararı vermişlerdir. Umumi mahkemelerde de delil kifâyetsizliğinden beraat etmişlerdir. Yalnız 52. madde gereğince, bunların nezaret altında bırakılmaları uzatılmıştır. 13 Kasım [1960]’ı müteakip, Balmumcu[837] ve Sivas’ta[838] bunları tahliye ettik ve suçu sabit olanları da, ağır ceza mahkemelerine sevk ettik. Bu bende giren suçların tatbikâttaki şekli budur.

Geçmişteki tatbikâtı da buydu. Bu itibarla, bu kanunun birinci maddesindeki salâhiyete istinâden[839], lüzüm görülmediği cihetle, bu kanun rafta kalır.

BAŞKAN [SELİM SARPER]: Kifâyeti müzakere teklifi vardır... Kabul edenler... Kabul edilmiştir...

Bu kanunun sureti tatbiki, kaldırılması veya frijderde [“Firigidaire”] [840] muhafaza edilmesi yolunda muhtelif fikirler serd edilmiş ve teklifler olmuştur. Bu kanunun şu veya bu şekilde ele alınıp, isdârı Milli Birlik Komitesi’nce yapılmış olduğuna göre, şöyle bir teklifim vardır: Adalet, İçişleri, Milli Eğitim ve Maliye bakanları arkadaşlarımızdan mürekkep bir heyet, tensip ederseniz, Milli Birlik Komitesi ile temasa geçsinler... Heyetimizin temâyülünü de nazara itibara alarak, görüşsünler [ve] temaslarının neticesini [de] bir raporlar bize bildirsinler... Müteâkip bir toplantıda bunu tekrar müzakere edelim...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Evvelâ Adalet Bakanı tetkik etsin...

[TARIM BAKANI OSMAN] TOSUN: Gayet yerinde... Telkinde bulunmayalım... Adalet Bakanı tetkik eder ve Milli Birlik Komitesi ile [de] temasa geçer...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Adalet Bakanı, bu mahkemelerin kurulması yolundaki telkin üzerine, [konunun] bakanlar kuruluna geldiğini, bakanlar kurulunun bu mahkemelerin kurulmasına lüzum görmediğini ifade eder ve onların düşüncelerinin [de] ne olduğunu öğrenir...

BAŞKAN [SELİM SARPER]: Mesele [sadece] bundan ibaret değildir. İnkılap mahkemelerinin kurulmaması yolunda bir temâyül [de] tezâhür etti. Ne yapacağız?

[TURHAN] FEYZİOĞLU: İnkılap mahkemeleri kurulsun mu, kurulmasın mı mevzuunda bir karar ittihâzına mahâl yoktur. Çünkü, teklif de yoktur. Milli Birlik Komitesi ile temas etmeden evvel, Sayın Adalet Bakanı, şimdiye kadarki tatbikâta da bakarak, [Türk] Ceza Kanunu hükümleri içerisinde, bu dördüncü benddeki fiillere uyan cezaların bulunup bulunmadığını tetkik etsin [ve] meseleyi Adalet Bakanlığı içerisinde

incelesinler... Muhterem içişleri bakanı arkadaşımızın ifadelerinden [de] anlıyorum ki, bazı kimseler, inkılap aleyhtârı olarak, ağır ceza mahkemelerine sevk edilmişlerdir. Bunu da tetkik etsinler ve meseleyi tekrar bakanlar kuruluna getirsinler... Ondan sonra, Milli Birlik Komitesi'ne daha sarih bir teklif veya temenni ile gidilsin... "Kanunu kaldıralım... Maksada şu yoldan da vâsıl olabiliriz..." diyebiliriz...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Ben de aynı mütâlaadayım. Adalet Bakanı arkadaşımıza vazife verilsin...

BAŞKAN [SELİM SARPER]: Dört bakan yerine [yetkinin] Adalet Bakanı'na verilmesi [daha] doğrudur. Evvelce başka türlü düşünmüştüm... İşi, mali ve idari bakımından mütâlaa etmiştim... Şu noktaya nazarı dikkatinizi celb etmek isterim: Bizi toplantıya sevk eden âmil, Milli Birlik Komitesi'nden gelen bir talep veya telkin değildir. Tâ inkılâbın başından itibaren, kolektif veya münferid olarak Milli Birlik Komitesi ile temaslarda bulunagelmiş bir arkadaşınızım... [Mill.î Birlik] Komite[si']ne münferid müracaatlarda bir gayri tabiîlik yoktur. Bu itibarla, Adalet Bakanı arkadaşımız, tetkiklerini yapsın... Bundan sonra kendileri ile Adalet Bakanlığı çerçevesi içinde görüşsün [ve] onları ikna etsin... Sizin teklifiniz de, bilahire yine Adalet Bakanı arkadaşımız tarafından, [Milli Birlik] Komite[si]'ne aksettirilsin... Bu işe Adalet Bakanı arkadaşımızı memur edelim... Tereddüdü ve isticâli bertaraf edecek şekilde teşebbüse geçsinler... İknâa müsâit bir hava yaratabilirlerse, mevzuu, [yeniden] Kabine'ye getirilsin ve bir neticeye varalım...

ADALET BAKANI: Efendim, zaten hâdiseler, İstanbul, Ankara, İskenderun [ve] Eskişehir'dedir. İstanbul'da ve Ankara'da işte güçlük yoktur. [Çünkü burada], örfi idare vardır.[841] Örfi İdâre Mahkemeleri, bunlara bakıyor[lar]. Dördüncü bend içine giren hususları, [Türk] Ceza Kanunu maddeleri ile hâlletmeye çalışıyorlarmış... Eskişehir'deki vak'a [ise], münferid ve [yalnızca] birkaç kişiye râcidir. Bakanlığımızdan size getirebileceğimiz mâlûmat bundan ibarettir.

[Milli Birlik] Komite[si] ile temasa gelince... Onlara da şu mahkemenin kurulmasına taraftar olmadığımızı söyleyeceğim... Kanunun ilgâsının icab ettiğini ifade edeceğim... Madde eklenmesi [veya] değiştirilmesi gibi bir

husûsun [da] Kurucu Meclis’e getirilmesinin, nâzik bir dille, doğru olmayacağını izah edeceğim.

[İHSAN] KIZILOĞLU: [Daha] ilk temasta, bu kanunun tâdilinin veya kaldırılmasının görüşüldüğünün duyurulmamasını rica edeceğim... Kanunun kaldırılması husûsundaki teklif, Kurucu Meclis’in komisyonları kurulduktan sonra düşünülecek bir kayfiyettir. Bu itibarla, önümüzdeki haftanın sonunda veya gelecek haftanın başında tezekkür etmek [daha] doğru olur.

[EKREM] TÜZÜMEN: Sayın General’in bu konuşmasından sonra, kendilerinden rica edeyim... [Milli BiRlik] Komite[si]’ne beraber gidelim...

BAŞKAN [SELİM SARPER]: Maliye Bakanı arkadaşımız, piyasa durumundan [ve] içişleri bakanı arkadaşımız [da], memleketin umumi âsâyiş ve emniyetinden bahseder[ler]... İki de hukukçu olur: Adalet ve Milli Eğitim Bakanı arkadaşlarımız... Dört kişilik heyet gider... [Sözü] birisi bitirir, birisi alır... Bakarsınız, konuşmalar öyle bir mecrâya gelmiştir ki, birisi kalkar [ve] “o halde bu kanunu lağvedelim...” der [ve bunun üzerine] siz de, “fenâ fikir değildir” dersiniz. “Biz de bir düşünelim...” der [ve] ayrılırsınız...

[TURHAN] FEYZİOĞLU: Bu heyet ne vazife emrederse, yaparım... Vekâletim ile doğrudan doğruya alakası olmamakla beraber, bir hukukçu olarak, iltifat buyurdunuz, iştirâki severek kabul ederim... Fakat benim omuzlarımda bir 147’ler meselesi[842] vardır. Bunu hâlledeceğim... [Milli Birlik] Komite[si]’nin karşısına şu hazırlıklarla gidelim: “Bu gibi fiilleri, umumi hükümlere göre cezalandırmak imkânı vadır. Üçüncü ve dördüncü bend[lerd]eki fiilleri cezalandırmak mümkündür.” diyelim... Adalet ve İçişleri bakanı arkadaş[lar]ımız, meseleyi, gazete sayfalarına mevzu olacak şekilde, Kurucu Meclis’e getirmenin mahzurlu olacağını ifade etsinler... Bu mevzuu, inkılap mahkemeleri hakkındaki kanunun tâdili şeklinde ele almayalım... Tâdil icab ediyorsa, bu tâdilât, ya [Türk] Ceza Kanunu’nda yapılsın veya müstakil bir kanun çıkarılsın... Bu yolda çalışılsın...

BAŞKAN [SELİM SARPER]: Benim acele etmemin sebebi, kendileri ile temas arzusunda bulunduğumuzu bir an evvel bildirmek içindir.

[EKREM] TÜZÜMEN: Bugün mahkemeler buna göre ceza tertib edeceklerdir. Cezalar, hakikaten ağırdır. Beş seneden onbeş seneye kadar hapis cezası vardır. İdâm vardır. Bu fiiller, [Türk] Ceza Kanunu'nda da mevcuttur. Fakat cezaları, buna nazaran çok hafiftir. Bir seneden üç seneye kadar [hapis cezası]... Kanun bâki kaldıkça, umumi mahkeme de baksa, Örfi İdâre Mahkemeleri de baksa, onbeş sene ağır hapis [cezası] verecektir. İdâm kararı verecektir. Ben şahsen, bidâyetinden beri arz etttiğim gibi, inkılap mahkemelerinin kurulmamış olmasını, şu maddede yazılı fiillere tatbik edilecek, yine bu kanunda yazılı cezaların yürürlüğe girmediği mânâsında anlamıyorum... [Kanımca], bu fiiller işlendiği tarihten itibaren, bu kanunla tayin edilen cezalara mâruzdur. Ama bu husustaki kararı, Örfi İdâre Mahkemesi verirmiş; ama adliye mahkemeleri verirmiş... Mâdem ki, istisnai bir kanun kabul ediyoruz, [o halde] hükümlerini de tatbik etmeye mecbûruz... [Milli Birlik] Komite[si]'ne, "[Türk] Ceza Kanunu'ndaki maddeler kâfidir" desek [ve] "bu kanunu kaldıralım..." desek, dördüncü maddedeki fiiller[843], [Türk] Ceza Kanunu'na girmiyorsa, ki ben o kanatteyim, "ona dair hükümleri de, [Türk] Ceza Kanunu'na koyalım [ve] diğer maddelerle [de] âhenkli olarak..." diyelim...

[FEHMİ] YAVUZ: Bu kanunun adı, "İnkılap Mahkemeleri Hakkındaki Kanun"dur. Biraz çizmeden yukarı çıkıyorum... [Lütfen] mâzur görün[üz]... Adından da anlaşılıyor ki, bu, inkılap mahkemeleri kurulduktan sonra tatbik edilecektir. İçindeki hükümler, İnkılâp Mahkemesi'nden gayri mahkemede tatbik edilemez.

BAŞKAN [SELİM SARPER]: Tatbikâtındaki farktan husûle geliyor...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bunu biz tefsir edemeyiz...

[TURHAN] FEYZİOĞLU: Madde 3: "İnkılap mahkemeleri...", birinci, ikinci, üçüncü [ve] dördüncü bendleri saydıktan sonra, "muhakeme eder" diyor. Bu itibarla [da], birinci, ikinci, üçüncü [ve] dördüncü bendlerde yazılı [olan] suçları, diğer mahkemelerin muhakeme etmesine imkân yoktur.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Adalet Bakanı, bu mevzuu da tetkik etsin... Bu kanunu tatbik etmiş olsaydık, en aşağı 300-400 kişiyi sallandırmış olacaktık...

BAŞKAN [SELİM SARPER]: Müzâkere yeniden başlıyor... Müsaade ederseniz, [artık] kimseye söz vermeyeceğim... Bu noktaya nazarı dikkatinizi celb ederek, reyinize koyacağım... Netice ne olursa olsun, Milli Birlik Komitesi'ne deklânşe edilmelidir. Demin isimlerini saydığım dört arkadaş, Milli Birlik Komitesi ile temasa geçsinler... ("Adalet ve İçişleri bakanları" sesleri...) Adalet ve İçişleri bakan[lar]ı mı? Peki... Adalet ve İçişleri bakan[lar]ının bu işe memur edilmelerini muvafık gören arkadaşlar reylerini işaret buyursunlar... Kabul etmeyenler... Mehmet Baydur'un muhalefeti ile ekseriyetle kabul edildi... (...)[844]

Kapanma Saati: 13:55

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (57)

17 Ocak 1961, Salı

Açılma Saati: 10:20

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan Orgeneral Cemâl Gürsel, İçişleri Bakanı İhsan Kızıloğlu

Başkan: Milli Savunma Bakanı Muzaffer Alankuş[845]

[Toplantı Yeri:]Başbakanlık Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

BAŞKAN [MİLLÎ SAVUNMA BAKANI MUZAFFER ALANKUŞ]: Toplantıyı açıyorum...

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Devlet Başkanımız [Cemâl Gürsel]'in ricalarını arz edeyim... Önümüzdeki [20 Ocak 1961] cumâ günü saat 10[:00]'da Çankaya'daki [Cumhurbaşkanlığı] Köşk[ü'n]de bir bakanlar kurulu toplantısı yapılacak ve bu bakanlar kurulu toplantısına Sayın Devlet Başkanımız [Cemâl Gürsel] riyâset buyuracaklardır. Özlü bir gündem üzerinde müzakere yapılsın istiyorlar... Teferruâta girmeyelim... Bütçe müzakerelerimizi itmâm ettikten sonra, orada kısaca tekrarlayalım ve nihâî bir karara orada varalım...

[MÂLİYE BAKANI KEMÂL] KURDAŞ: Bugünkü toplantımızın mevzuu, 1961 yılı bütçesidir. Bütçe rakamlarını heyetinize arz etmeden evvel, bu bütçenin hazırlanmasına hâkim olan esas prensipleri belirteyim... 1961 yılı Türkiye'sinde iki mühim dava vardır. Birincisi, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin açığı meselesidir ki, 1961 yılında bu açık, aşağı yukarı 2.500.000.000 Lira'ya bâliğ olacaktır. İkinci mesele ise, yatırımlar mevzuudur. Bugüne kadar gerek İktisadi Devlet Teşekkülleri olsun [ve] gerekse genel ve katma bütçeli dairelerin olsun başladıkları ve nâtamam vaziyette [olan] birçok işler [ve] yatırımlar vardır. Bu itibarla, biz 1961 yılı bütçesini hazırlarken, şu esaslara dikkat ve itinâ gösterdik: Birincisi, bütçe denk olmalıdır. İkincisi [de], İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin açığı bütçeye

bir yük tahmil etmemelidir. Bir de, dış itibarımızın sarsılmaması için, verdiğimiz sözlere [ve] taahhütlerimize sadâkat gösterilymelidir.

1961 yılı bütçesinde, yatırımlara mümkün olduğu kadar büyük ölçüde tahsisat ayırmış bulunmaktayız. Bir taraftan, yapmak ve tamamlamak zorunda bulunduğumuz pek çok işlerimiz vardır ve diğer taraftan [da], işsizlik hüküm sürmektedir. Tahsiste göz önünde bulundurduğumuz bir prensip [de], mümkün olduğu kadar başlanmış [olan] işlerin intâcı olmuştur. Yatırım işlerinin tanziminde, üç büyük daireye ehemmiyet verilmesini zarûrî bulduk [gördük]. Bunlardan birisi, Milli Eğitim Bakanlığı[‘nın] vazifeleri şümûlüne giren işlerdir. Dünyanın okuma-yazma bilenlerinin en az olduğu memleketlerden biriyiz. Bu sahada hamle yapmak mecbûriyetindeyiz. Bu itibarla, milli eğitime mümkün olduğu kadar fazla tahsisat ayırmaya çalıştık. Bir diğeri [ise], ziraattir. Ziraat, ekonomimizin temelini teşkil eder. Ziraatimize de tahsisat ayırmaya itinâ gösterdik. Sanayi branşına da, bilhassa ikinci demir-çelik fabrikası dolayısıyla, mühimce [miktarda] ilâve tahsisat koyduk.

1961 yılı bütçesinin üçüncü prensibi olarak [da], çalışan şahısların hayat seviyelerini yükseltmeye mâtuf gayret gösterilmiş [ve gelir] adaletsizliği[ni] telafi etmek için çalışılmıştır. Memurlarımızın ve ordu mensuplarının 1939 [yılın]dan bu yana olan maaş seyri tâkip edilirse, belki dünyanın hiçbir yerinde görülmeyen bir adaletsizliğin vûkûa geldiği müşahade edilir. 1939 [yılın]da en yüksek maaşlı memurun maaş tutarı, [ayda] 600 Lira imiş [ve] eline [ayda] 450 Lira [maaş] geçermiş... En küçüğünkü de, [ayda] 40 Lira imiş... 1960 [yılın]da [ise], en küçük maaş 300 Lira[‘ya] [ve] en büyük maaş da 600 Lira’dan, yüksele yüksele, 2.000 Lira’ya çıkmıştır. Aradaki dereceler de, buna uygun surette seyretmiştir. Böylece, en yüksek maaş, 3,5 mislinden az artmıştır. Fakat umumi fiyat seviyesi, 13,5 misli olmuştur [artmıştır]. Bu, hayat seviyesinde başka hiçbir yerde olmayan bir tahribat husûle getirmiştir. Bunun çöküntüsünü devlet memurları üzerinde müşahade ediyoruz. Yine bizim memurlarımız çok iyi insanlardır. Asırların verdiği bir olgunluk ve disipline sahiptirler. Böyle bir durum başka memleketlerde olsaydı, telafisi gayri kâbil hâdiseler olurdu. Binâenaleyh, biz, bu düşünce ile, memur maaşlarına bütçenin denkliğini bozmadan ve yatırımlara [da] halel getirmeden, zam yapmak niyetindeyiz.

Masraf bütçesinden evvel, vâridat bütçesini tetkik etmekte fayda vardır. İmkânlarımızı etüd ettik. Yeni vergi kanunları çıktı. Çeşitli tedbirler aldık. Bir vâridat yekûnunu tam sıhhatle tesbit etmeye çalıştık. Bundan sonra masraf bütçemizi tanzim ettik. Cetvellerini hazırladık. Heyetinize bu cetvellerden birer nüsha takdim edelim...

Efendim, bizim normal devlet vâridâtımız, 7.000.000.000 Lira'dır. 1960 [yılı] bütçesi, 7.281.000.000 Lira olarak tahmin edilmiştir. Hatta bu, bidâyette daha da yüksekti. Bu eski devrin bütçelerinde yapılan oyunlardan birisidir. Vâridat şişirilir, yüksek tahmin edilir, masraf bütçesi mebde ittihâz edilir ve vâridat [da], ona göre ayarlanır[dı]. Bugüne kadarki neticelerine göre, biz 1960 yılı bütçesinin vâridat kısmını 6.716.000.000 Lira olarak tahmin ediyoruz. [Bu rakam], % 1 [oranında] az veya çok olabilir. Bundan fiilen 6.400.000.000 [Lira]'yı tahsil edebileceğimizi ümit ediyoruz. Çünkü, bütçeye gelir getiren, vergi veren İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde büyük buhran vardır. Şeker Şirketi, DD Yolları, muhtelif daireler, vergilerini ödemiyorlar. Bugüne kadar birikmiş [olan] vergiler için bir hâl sureti arayacağız. Ümidimiz odur ki, bir menâbi temin ettikten sonra, önümüzdeki yıl, rahat rahat normal vâridat olarak, 6.971.000.000 Lira'yı tahsil edebileceğiz. Bu rakam, belki % 1 [oranında] oynayabilir. Fakat [bu rakam], esas itibariyle hiç sun'i hesâba kapılmadan yapılmış [olan] bir tahmindir. Bunun her kalemini teker teker müdâfaa ve ispât edebiliriz. Böylece, 1961 yılında normal vâridat kaynaklarımızdan elde edeceğimiz geliri, 6.971.000.000 Lira olarak tahmin ediyoruz.

Bu arada, müteâkip sütunda göreceğiniz gibi, 1961 yılında, ilâve olarak, 458.000.000 Lira daha gelir elde edeceğimizi tahmin ediyoruz. [Bunun] 101.000.000 Lirası, gelir vergisidir. Memur maaşlarına yapacağımız zamla beraber, gelir vergisi de artıyor. Diğer taraftan [da], menkûl sermaye irâtlarından alınan vergi [oranı], Milli Birlik Komitesi'nin kabul ettiği bir kanunla, % 15'ten % 20'ye çıkarılmıştır. Bundan da bir miktar ilâve hâsılat temin edeceğiz. İkinci ilâve vergimiz, kurumlar vergisinin artırılmasından doğmaktadır. Kurumlar vergisi [oranı] % 10'du. [Artık] % 20'ye çıkarılmıştır. Bunun bütçeye sağlayacağı vâridat [ise], 115.000.000 [Lira] olarak tahmin edilmiştir. Binâ vergilerinin yükseltilmesini [de] derpiş eden bir kanun da çıkmıştır. Bu vergilerden alınan savunma vergisinin de 20-25.000.000 Lira bir artış göstereceğini ümit ediyoruz. İthâlâttan alınan

istihlâk vergisinde de, gümrük târifelerinin ayarlanması sebebiyle, 14.000.000 Lira'lık bir artış olacaktır. Dahilde akaryakıttan alınan vergiyi, 21 Kuruş'tan 27 Kuruş'a çıkardık. Gümrük vergileri [de], yeni târife cetvelinde derpiş edilen nisbetlerde yükseltilmiştir. Bu arada, benzinden alınan istihlâk vergisini 6'dan 11'e çıkardık... Şekerin fiyatı [ise] indirilmiştir. İstihlâkte artış olacağını tahmin ediyoruz. Bu da, munzam vâridat teminine imkân verecektir ki, 35.000.000 Lira olarak hesaplanmıştır. Son tâdillerle, Konsolosluk ve pasaport gelirlerinde [de] 7.000.000 Lira'lık bir artış sağlanmıştır. Bu farkı [da], Dolar'ın, 2.80 yerine, 9 Lira'dan hesaplanması doğuracaktır. İlâve vergiler vesâireden hâsıl olan vâridatın yekûnu, böylece [toplam] 7.430.000.000 Lira'ya bâliğ olmaktadır. Bunlara ilâve edilecek [olan] daha iki kalem mevcuttur. Bunlardan bir tânesi, binâ ve arazi vergilerinden Hazine'ye verilecek olan % 70 [oranındaki] hissedir. Bu husustaki kanun, binâ ve arazi vergisi olarak tahsil edilen meblâğın % 70'inin Hazine'ye verilmesini ve bütçeden bir tahsis yapılmasını derpiş etmektedir. Binâ ve arazi vergilerinin % 70'ini [ise], 209.000.000 Lira olarak tahmin ediyoruz.

Masraflarda da buna mukâbil bir artış olmaktadır. Bir taraftan giriyor [ve] bir taraftan [da] çıkıyor. Yatırımları finansman fonu ve tasarruf bonoları[846] ihrâcı ile temin edilecek [olan] hâsılâtın 450.000.000 Lira civârında olacağını tahmin ediyoruz. Bu tahmin de sağlamdır ve realisttir. Böylece, yekûn menâbiimiz, 8.089.000.000 Lira'dır. Bunun yanında, 550.000.000 Lira, karşılık paralardan libere edilecektir. Şimdiye kadar karşılık paralar, bütçe menâbiine intikal ettirilmezdi. Bu, sun'i bir durum yaratıyordu. Bütçenin umumi hatları ile görülmesini temin etmek üzere, bu sene bunu bütçeye intikal ettiriyoruz. Böylece, 1959 yılı vâridatı, 8.089.000.0000 Lira'sı kendi menâbiimizden [ve] 550.000.000 Lirası [da] karşılık paralardan olmak üzere, [toplam] 8.639.000.000 Lira olarak tahmin edilmektedir. Masraf bütçesi de, tamamen bu rakamların dikte ettiği çerçeve içinde tanzim edilmiştir.

1961 yılı masraf bütçesi, vâridat rakamlarına uygun olarak, 8.638.000.000 Lira olarak huzûrunuza getirilmiştir. Bu paradan 558.000.000 Lira'sı, Amerikan yardımından yapılacak [olan] liberasyonu ihtivâ emektedir. Bütçe, 1960 yılı bütçesi ile mukâyese edildiği zaman, 1.200.000.000 Lira'lık bir fazlalık arz ettiği müşahade edilir. 8.638.000.000 Lira'lık

bütçenin, 2.729.000.000 Lirası yatırımlara [ve] 5.908.000.000 Lira'sı [da] câri masraflara tahsis olunmuştur. Yatırım bütçesi, 1960 yılı bütçesinden 468.000.000 Lira daha fazladır. [Oran olarak] % 21'e yakın[dır]. Bu yatırım bütçesi, şimdiye kadar elde edilmiş [olan] en yüksek yatırım hacmini teşkil etmektedir. [1961 yılı yatırım bütçesi], 1960 yılı [yatırım] bütçesinden de, evvelki yıllar [yatırım] bütçelerinden de çok [daha] fazladır. Yatırım bütçelerinin bu fazlalığı, üç bakanlık bütçesinde temerküz ettirilmiştir veya dört bakanlık bütçesinde... [Devlet] Su İşleri [DSİ]'de, Kara Yolları'nda, Milli Eğitim Bakanlığı'nda, Ziraat Bakanlığı'nda [ve] Sanayi Bakanlığı'nda...

Tarım Bakanlığımızın bu yılki bütçesi, geçen yıla nazaran, 120.000.000 [Lira] daha fazladır. Sanayi 76[.000.000 Lira]; Milli Eğitim [ise], 369.000.000 Lira daha fazlalık arz etmektedir. Yatırım hacmi, 1960 [yılın]a nazaran, % 20 [oranında] daha yüksektir. Bazı bütçelerde [ise], % 20'yi de aşmaktadır. Meselâ, Milli Eğitim bütçesinde % 20'den [daha] fazladır.

Yatırımlarda esas [olan], başlanmış olan işlerin bitirilmesidir. Bunlardan en ziyâde ihtiyaç duyulanların ele alınması ve yeni yatırımlara [da] girilmemesidir. Burada yatırım olarak başlıca iki kalem vardır: İkincisi demir-çelik fabrikası için tahsis edilen 75.000.000 Lira... Ankara'da Çubuk [nehri] üzerinde inşâ edilecek [olan] küçük baraj[847] için 20.000.000 Lira... Aslolan, başlanmış olan işlerin bitirilmesidir. Birçok makina parkları vardır. [Ancak] çalıştıramıyoruz. Pek çok sermaye bağlı olduğu halde istifade edemiyoruz. 1961 yılı için, başlangıçta yatırım masrafları, 1.860.000.000 [Lira] olarak derpiş edilmişti. Bu masrafları 1.860 milyon olarak derpiş edilmişti. Bu kere, buna [bu rakama] aşağı yukarı 900.000.000 [Lira daha] eklenmiştir. Bunun izahâtını vâridat bütçesinde bulmak mümkündür. Bu devrede, 458.000.000 Lira'lık yeni vergilerle, 450.000.000 Lira'lık bir tasarruf bonosu hâsılâtı temin edilmiştir. İlâveten 230.000.000 Lira'lık binâ ve arazi vergileri de vardır. 1.000.000.000 Lira'dan fazla menâbi çıkarılmıştır. Bu menâbii sayesinde, 1961 yılı bütçesinin yatırım masraflarını arttırmak mümkün olmuştur.

Câri masraflarımız [ise], 1960 yılına nazaran, 700.000.000 Lira'lık bir artış göstermektedir. Bunun 400.000.000 Lira'ya yakın bir kısmı, memur maaşlarına, emekli maaşlarına, ordu mensubunun maaşlarına [ve] erlerin

maaşlarına yapmayı tasarladığımız zamlar içindir. 100.000.000 Lirası [ise], tayinat bedelindeki artış içindir. Bugüne kadar Milli Savunma bütçesine istihkâk miktârını karşılar [bir] para kon[ul]mamıştır. Milli Savunma Bakanlığı da, Toprak Mahsûlleri Ofisi'nden aldığı buğdayın parasını ödememiştir. Biz bütçenin samimî olmasını arzu ettik [ve] 104.000.000 Lira da bunun için koyduk. Milli Savunma'nın muhtelif dairelere olan borçlarını da bir tasfiyeye tâbi tutacağız. Muhtelif dairelerin ödemedikleri vergiler vardır. Bu alacaklarını [da] vergi borçları ile mahsup edeceğiz. Bunu da bütçe dışında arz edeyim...

Maaşlarda düşündüğümüz artış şöyledir: Bir kere, bunun portesini [genişlik derecesini], bütçenin muvâzenesini bozmamak ve yatırım için âzamî şekilde tahsiste bulunabilmek için, mümkün olduğu kadar küçük tutmaya gayret ettik. Gazetelerde % 50 [ve] % 70 gibi zamlardan [zam oranlarından] bahsedilmektedir. Bunun aslı faslı yoktur. Ordu mensuplarımızın ve memurlarımızın maaşlarına, bu yıl prensip itibariyle % 35 miktârında [oranında] bir zam yapıyoruz. Fakat bu % 35 [oranındaki] zammın, ilk olarak % 20'sini tatbik edeceğiz. % 15'ini [ise], sene sonunda, Şubat [ayın]da tatbik edeceğiz. Böylece, maaş zamlarının 1961 [yılı] bütçesine fiilî in'ikâsı, % 20 [oranı] civârında olacaktır. Fakat memurlarımız için 1962 yılı bütçesinde % 15 [oranında] zammı daha derpiş etmiş bulunmaktayız. Buna ilâveten, gelir vergisinde asgarî geçim indirimi haddi yükseltildiği için ve vergilendirmede ilk translardaki vergiler de düşürülmüş bulunduğundan, maaşlara yapılan zam, 1962 yılı bütçesinde, aşağı yukarı % 40 [oranını] bulacaktır. Bundan % 3 [oranında] tasarruf bonosu tevkifâtı yapacağız. Bu suretle, memur kütlesinin mağduriyeti [de] kısmen olsun giderilmiş olacaktır.

Bütçenin tanziminde, er maaşlarında çok acil bir durumu da nazarı itibara alarak gerekli tedbirleri aldık. Erlere [ayda] 31 Kuruş maaş verilmekteydi. Bu, yapılan masrafa değmeyecek bir miktardır. Maaşı tahakkuk ettirenlerin kadro masraflarına değmez. Bunu [ayda] 10 Lira'ya çıkardık. Bunun beş Lira'sını bu sene tatbik edeceğiz. Beş Lira'sını da, 1962 yılı bütçesinde tatbik edeceğiz. Onbaşılar, çavuşlar [ve] başçavuşlar, bittabi daha yüksek maaş alacaklardır. Bununla, onlara otuz seneden beri gösterilmemiş olan bir alakayı göstermiş oluyoruz. Bir sürü demokrasi edebiyâtı yapılmış, fakat evini köyünü bırakıp gelen vatan evlâtlarına alaka göstermek kimsenin

aklına gelmemiştir. Biz böylece 400.000 vatan evlâdına elimizi uzatmış oluyoruz. Bunun memleket sathında, rejimimizin hakikî hüviyetinin anlaşılması bakımından, faydası olacaktır. Bunun bütçeye tahmil ettiği yük, yılda 22-24.000.000 Lira'dır.

[BASIN-YAYIN ve TURİZM BAKANI CİHAT] BABAN: "Hiçbir zaman kesilemez... Elinden alınamaz... Kesinti yapılamaz... Sabun parası vesâire için diye, bir kısmı kesilemez..." diyelim...

[KEMÂL] KURDAŞ: Onu yapacağız... Yarım paket sigaralarını da vermeye devam edeceğiz...

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Buna Ordu müteşekkirdir...

[ÇALIŞMA BAKANI AHMET] TAHTAKILIÇ: Bütçenin en mükemmel tarafı [da işte] budur...

[KEMÂL] KURDAŞ: Neden maaş zammını kademeli olarak tatbik ediyoruz? Bir kere, bütçe imkânlarımız mahduttur. Muvâzenenin bozulmaması ve yatırımlar sebebiyle, memur maaşlarına kademeli [olarak zam] tatbik edeceğiz. Fakat istikbâl için de ümit verdik. Bu suretle, bunun fiyatlar üzerine olacak [olan olası] tesirlerini de, bu suretle frenlemeyi düşündük. Doğrudan doğruya % 35 [oranında zammı] verseydik, bunun fiyatlara artırıcı bir tesiri olabilirdi. Bu % 35 [oranındaki] zammı seyyânen yapıyoruz. Memurların maaşları arasında muvâzene için ayrıca çalışacağız. Yüksek memurun maaşı 600 [Lira] imiş, küçüğünkü [ise] 40 [Lira] imiş... Bugün, [yalnızca] 300 [Lira]'ya 2.000 [Lira'dır]. Bugün yüksek memuru tutmak güçtür. Bir Umum Müdür bulamazsınız. [Ayda] 1.000 Lira [maaş] veriyorsunuz. [Ayda] 1.500 Lira [maaş] veriyorsunuz Umum Müdüre... Bugün zammı müsâvaten yapıyoruz. Memur maaşları arasındaki teâdül meselesi, Devlet Personel Dairesi[848] tarafından ele alınacaktır. Bu türlü mahzuru daha az gördüğümüz için, seyyânen tatbiki cihetine gittik. Bidâyette farklı [oranlarda] zamlar yapmayı düşündük. Son yirmi senelik tatbikâtta tedricen dâimâ büyük memur aleyhine iş yürütülmüş... Orduda da böyledir... Gedikliler yükselmiş, [fakat] subaylar ilerleyememiş[tir]. Bir Müsteşar, [ayda] 2.000 Lira [maaş] alacaktır. Dünya ölçüsünde fukara bir adamdır. Husûsî sektörle mukâyese ederseniz, çok az para almakta

olduğunu anlamak daha kolay olur. Lâlettayin bir banka müdürü, 5.000, 7.000 Lira [aylık] maaş almaktadır.

[ULAŞTIRMA BAKANI MEHMET ORHAN] MERSİNLİ: Bu artış, hem Ordu [ve] hem de sivil sektör için değil mi?

[KEMÂL] KURDAŞ: Hepsine şâmildir. Bu arada, Ordu mensuplarının baremi üzerinde duruyoruz. 35 Lira'yı kaldırmak istiyoruz. Kaymakamlara tanınan bir hak vardır. Kursu bitirenler 40 ile tayin edilirler. Bunlar için de aynı şekilde hareket etmek istiyoruz. Prensip itibariyle Milli Birlik Komitesi ile mutabakata varmış bulunuyoruz. Teklif edecekler [ve] ben de kabul edeceğim. Böylece onlara bir husûsîyet tanınmış oluyor.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: [Ya] emekli[ler ve] dullar?

[KEMÂL] KURDAŞ: Onları gelir vergisinden muaf tuttuk. Kendilerine ayrıca, fiilî neticesi % 21 [oranına] varan [bir] zam da yapacağız. 1683 sayılı kanuna[849] tâbi onları da tefrik etmiyoruz. Bu zam, memurların istihkâk kesbettikleri kardolara yapılacaktır. Bazıları 60'dan 80 alırlar. Biz, bunlar hangi kadroya müstahak ise[ler], yani müktesep hakları üzerinden yapacağız. Aynı şeyi diğerlerinde [diğerleri için] de düşünüyoruz. Bu yapacağımız maaş zammı, noksansız olarak memurun eline geçmeyecektir. [Aylık maaşın] % 3'ü mukâbilinde tasarruf bonosu vereceğiz. Ordu mensuplarından kurulan sosyal sigorta için [ise], % 10 kesilecektir. Bu kesintilerin fiyatlar üzerine derhal bir tesiri önleyeceğini kabul ediyoruz. Yüksek istihlâki önleyecek [ve] yapılan artırmanın bir kısmını massedecek [emecek] tasarruf bonoları sistemi ihdâs edilmiştir. Bu tasarruf bonoları, evvelâ nâma [ve] beş sene sonra da hâmiline muharrer olacaktır. Bunları beş sene sonra demir-çelik fabrikalarının hisse senetleri ile tebdil etmek düşüncesindeyiz. Biliyorsunuz, Türkiye'de milyarlara varan devlet yatırımları vardır. Bu miktar para, bu teşekküllere devlet tarafından bağlandıkça, devletçe yeniden yatırım yapmak müşkülleşmektedir. Bu itibarla, devletçe yeni yatırımlara girişebilmek için, bu kapitali libere etmek lazımdır. Tasarruf bonoları sistemi, kısmen bu imkânı bize verecektir. Japonların tâkip ettiği sisteme yakın bir sistemdir. Onlar 20. asrın başından itibaren devletçe yapmışlar ve halka satmışlardır. Bu suretle [de] tekrar inşâ etmek ve tekrar satmak imkânını bulmuşlardır. Bir takım devlet fabrikalarını satışa çıkardığımız zaman, bu işte tasarruf bonolarını

kullanacağız. Bakalım tatbikâttan ne netice alacağız? Ne derece tatbik kaabiliyeti olacaktır? Fazla uzatmayalım... Huzûrunuza getirdiğimiz bütçe tasarısı, bu husûsîyetleri taşımaktadır. Bu bütçe, başlanmış [olan] işlere ehemmiyetle devam imkânını veren, mutlak muvâzenesi bulunan [ve] mevcut [gelir] adaletsizliği[ni] de kısmen bertaraf eden bir bütçedir.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Bir suâl sorabilir miyim? Bu Mart [ayı] içerisinde, kendi teşkilatı itibariyle, kâfi olmadığı düşüncesiyle, teşkilat kanunu getirecek [olan] bakanlıkların masrafları hakkında ne düşünmektesiniz? Bu, bütçede ele alınmış mıdır?

[KEMÂL] KURDAŞ: Bu bütçenin hassasiyetle tatbikine taraftarım... Yeni teşkilat kurmanın fayda getireceğine pek kaani değilim... Ben, yeni teşkilat yerine, mevcut mekanizmanın daha müessir şekilde çalışmasının temininin maksada kifâyet edeceğine kaaniyim. Gerek İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde [ve] gerekse sâir devlet sektöründe yeni teşkilattan mümkün mertebe kaçınmak zarûretideyiz. Ama buna rağmen, çok zarûrî hâller karşısında, bu prensibimizden ayrılabiliriz.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Ben de Maliye Bakanı arkadaşımızın noktai nazarındayım... Fakat devlet ölçüsünde bir hizmet revizyonu, fikre rağmen mümkün müdür? Hizmetleri göz önünde tutarak [ve] mevcut kadroları [da] koordine[li] bir şekilde çalış[tır]mak suretiyle, daha verimli bir hâle getirebiliriz.

[KEMÂL] KURDAŞ: Devlet Personel Dairesi [de, zaten] bu maksatla kurulmuştur.[850] Bu yıl zarfında bir netice alır mıyız, bilmiyorum...

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Devlet Personel [Planlama] Dairesi [Teşkilatı] [DPT] Başkanı [Müsteşarı Şinâsi Orel] huzûrunuzdadır [ve] bu hususta mâlûmat verebilir...

DEVLET PlanLAMA DÂİRESİ [TEŞKİLÂTI] MÜSTEŞARI ŞİNÂSİ OREL: Biz Devlet Planlama Dairesi [Teşkilatı] olarak, mevzuun ele alınmasında fayda mütâlaa ettik. Bunun için [de] bir ünite kurduk. Bu ünite, bilhassa Amerika'nın "Hoover Raporu" denilen raporunu tetkik ediyorlar. Arkadaşlar, [Türkiye ve Orta Doğu] Âmme İdâresi Enstitüsü [TODAİE] ile beraber çalışacaklar[dır]. Mütehassıs elemanlar, her bakanlıkta muhtelif

yerlere dağılmış vaziyettedirler. Bunlar toplanacak[lar], yeniden bir kursa tâbi tutulacak[lar] ve ondan sonra [da], devlet dairelerinin iş hacmine göre reorganizasyonun nasıl yapılması lazım geldiği husûsu teemmül olunacaktır. Şüphesiz ki, bu da, ayrı bir zaman alacaktır.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Son suâlim: Memurlar için düşünülen bu tasarruf bonoları sisteminin bütün Türkiye'ye teşmili düşünülmekte midir? Memurlara temin edilen bu imkânın, Türkiye'de içtimâî adalet bakımından, geniş vatandaş kütlelerine teşmili suretiyle, memleketimizde bir içtimâî emniyet planı hazırlanabilir mi? Buna göre hazırlanabilmek için öğrenmek istiyorum...

[KEMÂL] KURDAŞ: Mebdei hareket [de] bu oldu. Fikir şuradan çıktı: İkinci demir-çelik fabrikası mevzuu ortaya çıkınca, bunu devletin garanti etmesi mevzuu da belirdi. Bu fabrika, bidâyette husûsî teşebbüsün kuracağı bir fabrika olarak ele alınmıştı. [Fakat] husûsî teşebbüsten gereken alaka temin edilemeyince, devlet bu işe bizzarur girdi. Bundan sonra devletin bu işten ne suretle sıyrılmasının mümkün olduğu yolları arandı. Esâsen devletin elinde bu gibi 260 müessese [daha] mevcuttu[r]. "Ne yapalım?" den[il]di. "Yaptıktan sonra husûsî teşebbüse devredelim..." fikri ortaya kon[ul]du. Bu fikir de, tasarruf bonoları yolu ile, fabrikanın vatandaşlara intikal [ettirilmesi] fikrini doğurdu. Yalnız tasarruf bonoları sahiplerine bu müesseseye ortak olmalarını mecbûrî kılmayacağız. Hıyâr [seçme] hakkı tanıyacağız. Bu iştirâk, esâsen beş sene sonra olacaktır. Hatta Amerikalılar, beş seneyi de az görüyorlar [ve] "yedi sene" diyorlar. Kuracağımız fabrika, ancak üçbuçuk sene sonra faaliyete geçecektir. "Tam kârlı hâle getirmeden, memurlarınıza devredilmesi suretiyle, onların ızrâr edilmesi doğru değildir. Bu tesisleri kârlı hâle getirelim... Onlar da isteyerek buna iştirâk etsin[ler]..." diyorlar.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Son ricam [da] şudur: Memur maaşlarına zam yapıldıktan sonra, işçi kütlesinin zam talebi ile karşı karşıya kalacağız. Hükûmet olarak, Maliye Bakanlığı olarak, bu işi etüd edip, bir prensip kararına varmamız icab etmez mi? Çünkü, maaşlara zam yapılır yapılmaz, devlet sektöründeki ve husûsî teşebbüslerdeki işçiler de, bir zam isteyeceklerdir.

[KEMÂL] KURDAŞ: Efendim, İktisadi Devlet Teşekkülleri mevzuu, diyebilirim ki, bütçeden daha mühim bir mevzuudur. Bu müesseselerin muazzam açıkları vadır. Kendilerinden mâlûmat istedik. Asgarî bütçe çalışması kadar bir çalışma ile, İktisadi Devlet Teşekkülleri muevzuunda da hâlledeci bir yola gireceğimizden ümitliyim... Esas itibariyle bu müesseselerin [çok] büyük bir kısmı, kâr etmemektedirler. Hatta istisnai şartlar altında dahi kâr etmemektedirler. Çok cüz'i fâiz vermelerine rağmen, bunu bile karşılayamamaktadırlar. Bunun bir sebebi, câri masraflarının çok yüksek olmasıdır. İşçi ücretleri ve sosyal menfaatler, diğer husûsî teşebüslere nazaran, daha dolgundur [ve] fazladır. Son günlere kadar, gerek barem içi [ve] gerek[se] barem dışı memurlara nazaran, çok yüksek ücretler almışlardır. Önümüzdeki bir ayı sabah akşam İktisadi Devlet Teşekkülleri mevzuunu tetkik etmekle geçireceğiz.

[DEVLET BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Teknik olarak anlayamadığım bir şey vardır. İstatistik Genel Müdürlüğü bütçesi, 1961 yılı için, dairece 25.000.000 [Lira] câri [ve] 1.360.000 [Lira da] yatırım masrafları olmak üzere, 26.700.000 Lira olarak gösterilmiş... Halbuki bu, bütçede 13.000.000 Lira olarak gösteriliyor. Bunlardan birisi yanlıştır. Ama hangisi yanlış?

[KEMÂL] KURDAŞ: 1961 yılı bütçesi, 1960 [yılın]a nazaran, 700.000 Lira fazlası ile, 14.000.000 Lira'ya varmaktadır.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: 25.000.000 [Lira] teklif etmişler... 10.000.000 Lira fazlasıyla bir teklif getirmemeleri lazımdı veya onların teklifinin aynen kabul edilmesi icab ederdi.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Sayım yapılacaktı. [Fakat] bu sayımdan sonradan vazgeçildi[851]...

[MEHMET] BAYDUR: Usûl hakkında bir mâruzatta bulunacağım... Kanaatimce, biz bütçenin rakamları üzerinde teferruatlı müzakere ve münâkaşaya girişemeyiz. Alakalı arkadaşlar, Maliye Bakanı arkadaşımızla direkt olarak [doğrudan] temasa geçsinler ve mübâyenet varsa, husûsî olarak aralarında kararlaştırarak hâlletsinler. Biz burada bütçenin umumi vaziyeti [ve] prensipleri üzerinde durmalıyız.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Rakam hatasına zâhib olduğum için arz ettim... Bir husus daha vardır: Maliye Bakanı, kurumlar vergisinin [oranının] % 10'dan [%] 20'ye çıkarıldığını söylediler. Bunun anonim şirketler üzerinde bir tesiri olup olmayacağı, bu şirketlerin kolektif şirket hâline gelip gelmeyeceği ve binnetice vergide bir azalma husûle gelip gelmeyeceği noktasında [acaba] ne düşünürler?

[KEMÂL] KURDAŞ: Bir kere kanun çıkmıştır. Böyle bir geçiş tahmin olunsa bile, bu geçişin bir sene içinde olacağını zannetmiyorum. Kolektif şirket hâline inkılap eder mi etmez mi, şimdiden bilemem... Bununla beraber, mevzuu, bi kere daha dikkatle tetkik edeyim... Ancak, bu bütçedeki rakamlar, gayet sıhatle tahmin edilmiştir.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: İşittiğime göre, pek çok şirket, anonim şirket hâlinden kolektif şirket hâline geçmek için hazırlıklar yapmaktaymış... Bu, netice itibariyle, memleketin gelirini azaltacaktır. Bu tahminler pek doğru çıkmazsa, sene sonunda açıkla karşılaşırız.

MÂLİYE BAKANLIĞI GELİRLER GENEL MÜDÜR VEKİLİ CÂVİT KİNAY: Kurumlar vergisi, müterakki vergi mâhiyetinde değildir. Şimdiye kadar kurumların kazançlarından % 10 [oranında] alınırdı. Ayrıca, kalan miktar üzerinden [de], hissedarların vergisine mahsûben, % 15 [oranında] stopaj suretiyle vergi kesilir ve tahsil olunurdu. Böylece, fiilî nisbet de % 23,5'a [kadar] çıkardı. Halbuki gelir vergisinde nisbet, müterakkidir. 1962 [yılın]dan itibaren vergi nisbeti, % 60 kadar yükseltilmiştir. Şahısların ödedikleri [ile] kolektif şirket ortaklarının ödedikleri vergi, müterakki nisbet üzerinden tahakkuk ettirilmektedir [ve] tahsil olunmaktadır. Bunların ödeyecekleri en yüksek vergi [oranı], % 60'a kadar vardığı halde, kurumlar vergisinde aynı miktar için % 36 [oranı] tatbik edilecektir [ve] % 36 [oranın]da kalacaktır. Kurumlardan kolektif şirket hâline geçmek, vergi bakımından kâr sağlamaz. Ferdî teşebbüs hâline geçildiği zaman gelir vergisi ödeyecektir. Gelir vergisinin yüksek translarından bu [oran] % 60'a kadar çıkıyor. Belki bir takım intikaller yine de olacaktır. Bu intikaller 1961 yılında olacağına göre, bütçede gösterilen rakamlar ise, 1960 yılı muamelâtının vergisi bulunduğuna nazaran, bunun önümüzdeki rakamlara esâsen [herhangi bir] tesiri olmayacaktır.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Şu noktayı anlayamadım... Kurumlar vergisi veren bir hissedar, bu gelirinden ayrıca gelir vergisi [de] vermeyecek midir?

CÂVİT KİNAY: Hissedarlar bunu mahsup ediyorlar. Ortak bakımından yine gelir vergisi, gelir vergisindeki ferde âid nisbetler üzerinden ödenmektedir. Bir anonim şirket çok yaygın hissedarlara malik ise, kurumlar vergisi, ortaklar için avantajlı olmaktadır. Âile şirketlerinde [ise], fertlerden herbirisi gelir [vergisi] mükellefi oldukları için, onlar bakımından kurumlar vergisi bir avantaj sağlamamaktadır. Belki kolektif şirket hâline gelecek olanlar da, bu âile şirketleridir.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Şu izahatınızdan da anlaşılıyor ki, bu, 1962 yılı bütçesinde muazzam [bir] boşluk doğuracaktır...

CÂVİT KİNAY: Hâdiseleri tâkip edeceğiz. İki taraflı vergi mevzuu bahis olduğu için, kurumlar vergisinden sıyrılsalar bile, diğer taraftan gelir vergisi hâsılâtı artacaktır.

NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bendeniz iktisatçı değilim... Ancak, bildiğim bir şey varsa, [o da], bir memleketin iktisadinın [ancak] anonim şirketlerle yükseltilebileceğidir. Servet yapmış bir insan, bütün servetini aynı işe yatırarak riske etmez. Bu itibarla, anonim şirketler, bir taraftan, bu risklerin değişik sahalara kapital yatırılması ile tahfifine hizmet ederken, diğer taraftan [da], hatta bu riski tamamen bertaraf eder[ler]. Kaldı ki, büyük sermaye terâkümü, ancak anonim şirket mârifetiyle sağlanabilir. "Bu vergi zammı dolayısıyla, anonim şirketler, şahsî şirketler hâline gelirse, tedbirini o zaman alırız..." şeklinde bir mütâlaa, kabul şâyân olamaz. Bugün yap, yarın boz, memleket iktisadiyâtını, istikrârı ve güveni yok eder. Bu da, memleket iktisadiyâtı için faydalı değil, [fakat] zararlı olur.

[KEMÂL] KURDAŞ: Bu [artık] kanun çıkmıştır. Bu kanunun faydalı mı, [yoksa] zararlı mı olduğunu münâkaşa etmek, şu anda yerinde olan bir husus değildir. Husûsî teşebbüslerle şirketler arasında fark vardır. Bu kanun, bu farkı kapatmaktadır. Yine de anonim şirket kurmak avantajlıdır.

[SANÂYİ BAKANI ŞAHAP] KOCATOPÇU: Mârûzâtıma bütçenin hazırlanışında gösterilen hassasiyet ve iyiniyete teşekkür etmekle başlayacağım. Denk bütçe hazırlamaya gayret gösterilmesi, İktisadi Devlet

Teşekkülleri'nin açıklarını önlemeye mâtuf hamle, yatırımlara mümkün olan tahsisin yapılması, ziraate, sanayie, milli eğitime geniş yatırım imkânlarının sağlanması [ve] emekleri ile çalışan şahısların hayat seviyelerinin yükseltilmesine mâtuf tedbirlerin ittihâzı, hulâsa, bütün bunları sağlamak üzere elden gelenin yapılması, şükranla karşılanmak icab eder. Bu itibarla, Sayın Maliye Bakanı arkadaşıma iyiniyetlerinden dolayı tekrar teşekkür ederim.

Ancak, ben, 1961 yılı gibi, çeşitli bakımlardan sıkışık vaziyet arz eden bir mali sene içinde, bu gayret ve arzuların tahakukunu bir mûcize gibi görmekteyim. Bu bakımdan arkadaşımın gayretlerini dirâyetleri ile telif ediyor [ve] bu mûcizenin tahakkukunun kendisine çok büyük mesûliyetler de yüklediğine kaani bulunarak, kendisi ile iftihar ediyorum.

Mevzuun detaylarına girince, vâridat bütçesinin bu sene için tahsil edilecek [olan] fazlalıkları noktasında zorluk ve zorlayıcılık görmekteyim. Şu bakımdan ki, bundan evvel yaptığımız toplantıların birisinde arz etmiştim, yurdun iktisadi gelişmesinin en büyük indekslerini teşkil eden elektrik cereyani sarfiyatının artışında, son beş ay içinde duraklama, hatta gerileme olmuştur. Niçin? [Çünkü], birçok fabrikalar faaliyetlerini durdurmuşlardır. Bu ise, önümüzdeki sene gelir vergisinin daha fazla vâridat vereceğini [getireceğini] değil, bilâkis daha az gelir getireceğini ortaya koyar. Ancak, bu sözlerimin, hissi ile konuşan [ve] koku almak kaabiliyeti ile fikirlerini beyan eden bir arkadaşınızın sözleri olarak kabul edilmesini istirhâm ederim.

Şeker istihlâk vergisindeki artışın 35.000.000 Lira olacağı derpiş olunmuştur. 275.000.000 Lira'lık şeker [tüketim] vergisi, 310.000.000 Lira olarak gösterilmiştir. Halbuki, şeker mevzuunda diğer cihetten bambaşka bir hesâbı da göz önünde bulundurmak lazımdır. Bu seneki 650.000 tonluk şeker istihsâlimizden arta kalacak olan 200-250.000.000 ton istihlâk bâkiyesi ile geçen seneden devreden 200[.000] ton kadar şekerden 400-450.000 ton kadar ihrâç yapmak zarûreti vardır. İhrâç ettiğimiz beher kilogram şekerden 10 Kuruş kadar zarar etmekteyiz. Bunun tesiri 550.000.000 Lira kadardır. Vâridat bütçesinde görülen vergi artışına mukâbil, bu hakikati de gözden uzak tutmamak lazımdır. Kıymetli Maliye Bakanı arkadaşımın da ehemmiyetle üzerinde durduğu İktisadi Devlet

Teşekkülleri bütçesi huzûrunuza geldiği zaman, Şeker Şirketi'nin ne derece müşkül [bir] vaziyette bulunduğu [da] anlaşılacaktır. Bu izahatımla şunu arz etmek isterim ki, vâridat bütçesi, kısmen zorlanarak vücûda getirilmiştir. Bununla beraber, kendisi ile bilhassa mutâbık olduğum nokta, bütçenin prensip itibariyle piyasaya bir hareket getirecek mâhiyette bulunmasıdır. Giderleri artırmak ve iş hareketi yaratmak itibariyle, piyasaya muhtâç olduğu canlılığı temin edecektir.

[KEMÂL] KURDAŞ: Şunu arz edeyim ki, bakanlığa geldiğim zaman, vâridat bütçesi olarak yapılmış olan ilk tahmin, 7.100.000.000 [Lira] idi. Selefim [Ekrem Alican] bütçeyi hazırlarken, bunu 7.100.000.000 Lira olarak derpiş etmiş bulunmaktaydı. Ben bu rakamların herbirisi üzerinden ayrı ayrı ve teker teker geçtim. [Gelir bütçesini] 6.971.000.000 Lira'ya [kadar] indirdik. Bu tahminler, bu şekli ile bence çok realisttir. Arz edeyim... Gelir vergisinin on senelik seyrini tâkip edersek, görürüz ki, verginin şümûlüne birçok yeni yeni mükellefler girer ve eski mükelleflerin de mükellefiyetinde bir gelişme ve genişleme olur. Eğer o nisbeti muhafaza ederek artırsaydık, gelir vergisindeki artışı çok daha fazla olarak gösterebilirdik. Biz sanayideki geçici gerilemeyi ve duraklamayı nazarı itibara alarak, daha ihtiyatlı davrandık. Geçen seneye nazaran % 5'ten aşağı bir artışı derpiş ediyoruz. 1950 [yılın]dan bu yana, son on sene itibariyle, gelir vergisindeki artışı arz edeyim...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Benim bahsettiğim 65.000.000 Lira'dan mütevellid olan değildir. Bu sene 1.900.000.000 Lira'lık bir gelir yerine, 2.105.000.000 Lira'lık bir gelir derpiş etmiş bulunmaktayız.

CÂVİT KİNAY: Gelir vergisinin bir husûsîyeti vardır: Dâimâ fazla tahsil edilegelmiştir. Rakamlar elimizde yoktur. [Fakat] hâfızama istinâden arz edeyim: 1960 yılı için bütçe rakamı olarak 1.900.000.000 [Lira] teklif etmiştik ve [bu rakam], bir evvelki yıldan da 400.000.000 Lira [daha] fazlaydı. Evvelki yıla nazaran 400.000.000 Lira daha fazla tahmin edilmiş bulunmasına rağmen, 1.900.000.000 Lira tahsil edebileceğimiz anlaşılmış bulunuyor. [Geride sadece] iki ay kalmış olmasına rağmen, bugün 1.900.000.000 Lira tahsil edebileceğimizi söyleyebiliriz. Her sene böyle olmuştur. Tahsilât, tahminlerden dâimâ 300-400.000.000 Lira [daha] fazla yapılmıştır. Hatta muhalefet sözcüleri, Mecliste bu nokta üzerinde durup,

“Bu yıl geçmiş senelerden daha gayri müsâittir. Tahminleriniz fazladır.” demişlerdir. Fakat hâdiseler, hükûmetleri haklı çıkarmıştır. Hatta daha fazlasıyla tahminlerin tahakkuk ettiğini göstermiştir.

[KEMÂL] KURDAŞ: Bu seneki tahmin, geçen seneler temposuna göre, 200-300.000.000 Lira fazlasıyla yapılabileceği halde, biraz evvel de arz etmiş olduğum veçhile, ihtiyatlı davranılarak, [sadece] 125.000.000 [Lira] fazlasıyla yapılmıştır. Bu, her hâlükârda tahakkuk edebilecek bir artıştır. Baz genişliyor, mevcutlar da daha üst nisbetlerin tatbik edileceği alana giriyorlar. [Gelir bütçesi tahminini] 300.000.000 [Lira] fazlasıyla getirseydik, belki bir tereddüd doğabilirdi. Oturalım [ve] sizinle beraber bu rakamların üzerinden tekrar geçelim... Fazlalık varsa, derhal kesmeye âmâdeyim. Yoktur... 35.000.000 [Lira] artış, istihlâkten artıştır.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Bilhassa sanayicilerin durumu itibariyle vâridat üzerinde durmaktayım. Bu sene sanayiciler, bir hayat memat mücadelesi geçirmektedirler. Her ne pahasına olursa olsun ayakta kalabilmek için, sırasında fiyat düşürmeye [dahi] gitmektedirler. Buna rağmen bir kısmı kapanmaktadır. Bilhassa sun’i esaslara göre kurulmuş, ancak ve ancak hammadde sağlamak ve sağladığı bu hammaddeleri [de] yüksek fiyatla işlemeden satmak üzere vücûda getirilmiş [olan] fabrikalar kapanmaktadır. Bunların kapanmasını tabiî karşılıyoruz. Fakat gerek bunların çekilmesi [ve] gerekse diğerlerinin kapanması veya piyasada daha az faaliyette bulunmaları, fiyatlarını düşürmeleri, gelirde azalma yapacaktır. İstihsâl ve istihlâk vergilerinde de azalma olacaktır. Benim endişemi arz etmek vazifemdir.

Sarfiyat kısmına gelince... “Yatırım” diye anılan, hattı zâtında istihsâl yatırımı olmayan kısımları çok takviye edilmiş bulmaktayız. Ziraate büyük gayretler verilmiş bulunmaktadır. Milli eğitimi büyük hamlelere kavuşturmak için gayretler gösteriyoruz. Fakat hakikî yatırım mâhiyetini hâiz yatırımlar, bu bütçede değildir. Bu noktayı arkadaşlarıma arz etmek isterim... “Hakikî yatırıma âid masraflar, ikinci bir bütçe olarak gelecektir” deni[li]yor. İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin senelerden beri müdevver içinde bulundukları borçları, bunların fâizleri, anormal yatırımlar [ve] yarım kalmış ve içinden çıkılmaz işler, büyük bir problem hâlinde, Maliye Bakanı’nın da söylediği gibi, 3.000.000.000 Lira’lık bir porte [genişlik] ile

önümüze gelecektir. Bunun çâresini nasıl bulacağız? “Bunu sonra görüşeceğiz...” diyoruz. Bendeniz, ilk prensip olarak, bu işin hâlledilmesinin zarûretine kaaniyim... Prensip itibariyle vâridâtımızın hangi istikâmette kullanılacağının tesbiti lazımdır.

İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin, gördükleri bütün himmetlere rağmen, zarar etmekte olduğu meydandadır. Ancak, muhterem heyetinize şunu [da] arz etmek isterim ki, İktisadi Devlet Teşekkülleri, bir tânesi hariç, normal olarak zarar etmemektedir. İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin, Milli Birlik Komitesi’nde de ifade ettik, burada da [ifade] edeyim, lüzumsuz para ihtiyaçları meydana gelmiştir. Anormal para ihtiyaçları doğmuştur. Bu para ihtiyaçları, maalesef eski devrin bir mirâsı olarak [bugüne kadar] intikal etmiştir. Taşıyamayacakları ve başaramayacakları nisbette yatırım yapılmıştır. Satış politikalarına müdahale edilmiştir. Senelerdir zarârına satış yapmalarına sebebiyet verilmiştir. Türkiye Kömür İşletmeleri [Kurumu]’nun zarârı, doğrudan doğruya devlet politikasının bir neticesidir. Fiyatlara devlet müdahale etmiş ve tesbit eylemiştir. Bir İktisadi Devlet Teşekkülü olarak [Türkiye] Kömür İşletmeleri [Kurumu], kömür fiyatlarını istihsâl maliyetine göre ayarlamak imkânına malik değildir. Senelerden beri zararlar birikegelmiştir. Keza DD Yolları’nın fiyatlarını da devlet tesbit eder. Devletin tesbit ettiği bu fiyatlar sebebiyle, Sayın Ulaştırma Bakanı arkadaşımın müsâmaha ve müsaadesiyle arz edeyim, bütçemiz üzerine yüz milyonlarca Lira’lık zarar ikâ edilmiştir. Amerikan Beynelminel Para Fonu’ndan aldığım bazı rakkamları, boş telâkki ettiğim zamanlarımda okumaya çalıştım. Arjantin Devlet Demir Yolları’nın senede bütçeye 200.000.000 Dolar zarar verdiği ifade edilmektedir. [Bu], aşağı yukarı 2.000.000.000 Türk Lira’sı[dır]. Bu niçin yapılmaktadır? Devlet Demir Yolları’nın navlun siyasetini Arjantin Hükûmeti o şekilde ayarlamış ki, koyun ihrâcâtı mümkün olabilsin... Başka mâmûlleri dünya piyasasında yer alabilsin diye, navlun siyaseti tâkip etmiş...

Fakat bizde Şeker Şirketi’nin zarârı, bu gibi bir sebebe istinâd etmemektedir. Ayrı bir politikadan mütevelliddir. Bir taraftan, pancar fiyatını yükseltmiş [ve] bir taraftan [da], “şekeri şu fiyattan ihrâç edeceğiz” demiş ve 500.000.000 Lira bir zarar husûle gelmiş [ve] gelecektir bu sene... Kendi hâline bırakılırsa, Sümerbank’ın bir zarârı mevzuu bahis olamaz. Hatta müdahale edildiği halde, Sümerbank bugün için zarar etmemektedir.

Husûsî teşebbüsün normal satış fiyatlarına nazaran, mâmûllerini % 20 [oranında] eksiğine sattığı halde, zarar etmemektedir. Nâzım rol oynamaktadır. Fakat eski [DP] iktidar[ı], zavallı Sümerbank'a, muhtelif yerlerde 35 fabrika kurmayı yüklemiş bulunmaktadır. Seleflerim tarafından verilen emirlerle, yapılması gereken işleri karşılamak üzere, Sümerbank'ın sermayesinin dört misline çıkması gerekmiştir. Anormal yatırımlara girişilmiştir. Bu sene ödemekle mükellef olduğumuz yatırım masraflarımız vardır. Diğer taraftan, bunların fâizlerini ödemekle de mükellefiz.

Binâenaleyh, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin bünyelerini, karşılaşmakta olduğumuz güçlükler dolayısıyla, büyük bir teenni ile mütâlaa etmeliyiz. Eski devirden 290 yatırım projesini devralmış bulunmaktayız. Bundan evvelki çalışmalarımızda, bakanlar kurulunun tasdikine iktirân etmiş olan bir karar dolayısıyla, devamına karar verilen yatırımlar için, 1961 yılında 1.096.000.000 Lira'ya ihtiyaç vardır. Terk ve tehir edilen yatırımlar için de, 295.000.000 Lira, beynelmilel borç karşılığı olarak, bu miktâra ihtiyacımız vardır. "Bazı fabrikaları yapmayacağımız" demiş [ve] durdurmuşuzdur. Fakat bunların dış ödemelerini yapacağımızı da, efkârı umumiyeye ilân etmiş bulunuyoruz. Bu itibarla, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin yatırım politikaları vesâir külfetleri sebebiyle, muhtâç olduğumuz para, yalnız Sanayi Bakanlığı olarak 2.300.000.000 Lira'dır. Başka arkadaşlarımınkilerle beraber 2.900.000.000 Lira'yı buluyor. Normal şartlar altında bu masrafların normal bütçeden karşılanması mümkün değildir. Fakat bu bütçenin içinde yapabileceğimiz tasarruflar, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin bize mirâs bırakılan belâlarının tahfifi bakımından, bize imkân sağlayabilir. Bu itibarla [da], bütçedeki sarfiyattan yapılması mümkün görülen tasarrufları sağlayarak, işe bir an evvel başlamamız lüzumludur.

İşi bu noktadan mütâlaa edince, Sayın Maliye Bakanı arkadaşımın memur maaşlarına derpiş etmiş olduğu zammı, hepimizin de hislerine tercüman olarak ifade etmiş bulunmasını ne kadar takdir etsem azdır. Ancak, imkânlarımız bakımından ve imkânsızlığımız dolayısıyla, mevzuun çok ehemmiyetle üzerinde durulması icab ettiğine de kaaniyim. Diğer taraftan, bu zamlar, Sayın [Çalışma Bakanı Ahmet] Tahtakılıç arkadaşımızın da söylediği gibi, yalnız devlet memurlarına şâmil olabilecek mâhiyette de kalmayacaktır. Bu zamlar karşısında, İktisadi Devlet Teşekkülleri'ne

mensup [olan] memur ve işçiler, husûsî sektördeki memur ve işçiler de, maaşlarına zam isteyeceklerdir. Onlara da in'ikâs edecektir. Bu in'ikâs, politikamıza tesir edeceği gibi, personelinin maaşlarına ve ücretlerine zam yapılması hasebiyle, zaten açık vermekte olan İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin daha ziyâde açıkla huzûrun[uz]a gelmesine sebebiyet verecektir.

Bir noktaya daha temas etmek istiyorum [ve] bir noktanın hatırlanmasını da faydalı görüyorum. Bundan evvel Beynelmilel Para Fonu ve [Avrupa] İktisadi İşbirliği Teşkilatı ile Türkiye'nin tediye muvâzenesi mevzuunda yaptığımız bir müzakerede, buraya gelmiş olan heyete, dört bakan arkadaş, bakanlar kurulunun da tasvibine mazhâr olan söz vermişler ve bütçenin 7.400.000.000 [Lira]'lık bir plafonla ["plafond"] [tavanla] kapatılacağını söylemişlerdir. Bu dört bakan arkadaşın üçü halen buradadır. Bu söz, bakanlar kurulunda görüşülmüş [ve] tasvip [de] görmüştür. Bu söz üzerine, alakalı iki teşekkül, kendi bünyelerinde bizim sözümüzü ve mutabakatımızı beyan etmişler ve memleketimize 90.000.000 Dolar miktârında bir yardım yapılmasını, 1961 yılı büçesi için kabul ettirmişlerdir. Bendeniz buna tavassut eden bir bakan arkadaşınız olarak, teknik bir meseledir, anlamam, fakat plafonun ["plafond"] [tavanın] yükseltilmesi hâlinde, onların muvafakat ve mutabakatını almamız icab ettiği kanaatindeyim. Aksi takdirde, son Amerika seyahatim esnâsında, eskiden verilmiş olan sözlerin tutulmamış olmasının yüzüme şamar şeklinde vuruluşunun tesiri altından kurtulmadığım ve kurtulamayacağım için, mutabakata varılmış [olan] bir mevzuda yeniden istişârenin lüzûmuna inanıyorum. Bunun yanında, arkadaşımızın iyi niyetlerle hazırlamış olduğu bütçenin tahakkuk imkânlarının araştırılmasına duâ etmekteyim.

[KEMÂL] KURDAŞ: Beynelmilel Para Fonu ile müzakerelerde bulunulduğu zaman, devlet vâridâtının âzamî 7.100.000.000 Lira olacağı [ve] 300.000.000 [Lira olarak] hesaplanan binâ ve arazi vergilerinin de, devlet uhdesinde bırakılması ile, 7.400.000.000 Lira'ya erişeceği hesaplanmış bulunmaktaydı. Bu, bir kommitmınt ["commitment"] [taahhüt] değildir. [Uluslararası] Para Fonu'nda bunu isteyen adamı atardık. Para Fonu, dünyada hiçbir zaman bütçe üzerine bir plafon ["plafond"] [tavan] koyamaz. Hükûmetin, "Benim vâridâtım şudur... Şu şu vergilere zam... Şu vergileri koyuyorum... Vâridâtım 7.100.000.000 [Lira] değil, [fakat]

8.300.000.000 [Lira]’dır.” demesine [hiçbir] mâni yoktur. Bizim Para Fonu’na böyle bir taahhüdümüz de yoktur. Para Fonu’nda bunu duyduğum zaman ilk itiraz eden [de] bendenizim... Ben, “Türkiye’de yapılacak acil işler vardır. Yatırımlara 3.000.000.000 Lira tahsis etmek zorundayım. Bunca yatırılmış parayı âtıl bırakamam... Türk ekonomisini bir deflâsyona sürükleyemem...” demişimdir. Para Fonu’nca kabul edilen miktar, 7.400.000.000 [Lira] değildir. Buna 550.000.000 [Lira] daha ilâve edin... 7.950.000.000 [Lira]’dır. Bugün [ise], 8.630.000.000 [Lira]’dır. Biz o günden bu yana 1.000.000.000 küsûr Lira’lık yeni menâbi yaratmışız... 7.950.000.000 [Lira]’lık rakamda, icabında indirme [de] yapmışız... Bu bakımdan hiçbir endişeniz olmasın... Bunun bütün mesûliyetini üzerine alıyorum.

[CİHAT] BABAN: Ben Sayın Maliye Bakanımız’ı pek yormak istemiyorum. Yalnız bir iki mevzu hakkında tenevvür etmek niyetiyle söz aldım. Birincisi, “bu tasarruf bonoları beş sene müddetle nâma [yazılı] olacak [ve] ondan sonra [da] hâmiline...” deni[li]yor. Binâenaleyh, ilk beş sene tedâvül imkânı bulunmayacağına göre, bir nevi...

[KEMÂL] KURDAŞ: Bir nevi tasarruf olacaktır. Fâiz vereceğiz. [Ama] alıp satamayacaktır.

[CİHAT] BABAN: Tamam... Alıp satamayacaktır...

Gelir vergisi tahminleri üzerinde ben bedbin değilim. Bu öyledir ki, sanayi sektörü hırpalandığı zaman ticaret kazanır. Ticaret hırpalandığı zaman [da] bilfarz tarım kazanır. Birisinin kaybettiğini dâimâ diğeri kazanır. Bakara masasında olduğu gibi... Memur vergilerinde de artış vardır. Çünkü, artan maaştan vergi kesilecektir. Ancak, bütün bunlar, 1961 senesinde fiyatları tesbit etmek veya konsolide etmek bakımından, zorluk tevlid edecektir. Fasit dairenin içinden çıkmakta zorluk çekiyoruz. Psikolojik faktörlerin de inzimâmı ile, daha da ziyâde nezâket arz edecektir.

“550.000.000 Lira’yı, teknik zarûret neticesinde, bütçeye intikal ettirmek lazımdır” deni[li]yor. Bütçenin 8.000.000.000 [Lira]’ya yaklaşmış bulunması da, umumi efkâr üzerinde menfi psikolojik tesir ikâ eder. Bu itibarla, ben 550.000.000 [Lira]’nın bütçeden çıkarılıp, ayrı bir yere konulmasının, efkârı umumiye nezdinde, psikolojik bakımdan daha faydalı

olacağı kanaatindeyim. Eğer olduğu şekilde bırakılacaksa, bütçe içinde bırakılmasında, denildiği gibi, teknik zarûret varsa, bu, efkârı umumiyeye vazıh surette izah edilsin... 9.000.000.000 [Lira]'ya giden bir bütçe, korku telkin etmektedir.

[FETHİ] AŞKIN: Bundan evvelki bakanlar kurulunda bu seneki bütçenin muayyen bir istikâmette olmasını ortaya koymuştuk... Görülüyor ki, bütçe o istikâmette tanzim edilmiştir. Şahap [Kocatopçu] Bey'in dediği gibi, Maliye Bakanımız'a teşekkür etmek lazımdır. Yalnız bir noktada mütereddidim... Katma bütçeli idarelerin bütçede verecekleri yazılı olan miktar, masraflar çıktıktan sonra kalan kısımdır. Katma bütçeli idareler, memur maaşlarına zam dolayısıyla, evvelce derpiş olunmamış bir masrafla karşı karşıyadırlar. Bu itibarla, gelir hânesinde gösterilen rakamlardan bu miktârı düşmemiz lazımdır.

[KEMÂL] KURDAŞ: Masraf bütçesinde bu derpiş edilmiştir. Gelir tam alınmış [ve] masraf artırılmıştır.

[FETHİ] AŞKIN: Gelirden düşmek lazımdır. Tekel İdâresi'nde biz, masrafları indirdikten sonra, yani memur maaşlarını da tenzil ederek, net geliri bildiririz.

[KEMÂL] KURDAŞ: Ha vâridâtı eksiltmişsiniz, ha gideri artırmışsınız... [Bunlar] aynı şeydir...

[FETHİ] AŞKIN: Konsolosluk masraflarını kaldırmayı düşünüyor musunuz? Menşe şahadetnâmelerine yapıştırılan pulların, hayat pahalılığına sebep olduğu [ve bir] faydası da bulunmadığı söylenmektedir. Bunlar, maliyet için ithâl edilir ve dâimâ transfer edilir. Bir taraftan alınır, bir taraftan [da] verilir... Pek çok kârı da yoktur. Bu mevzuda birçok devletler konsolosluk masraflarını kaldırmış bulunmaktadırlar. Bunun, zannederim, en doğru yolu [da] budur.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Müzâkere usûlü hakkında... Bu görüşmeler, iktisadi vaziyetin gözden geçirilmesi mâhiyetindedir. Müştereken vereceğimiz bir kararla, ben çok mühim olan bu mevzuda ikinci bir toplantının [daha] yapılmasını rica ediyorum. Onun için bir saat tesbit

edelim, bir akşam çelsesi yapalım ve görüş teÂtisinde bulunalım... İktisadi vaziyet hakkında[ki] bu görüşmelerimiz çok faydalı olacaktır.

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Saat 12[:00]'ye geliyor. Söz alan arkadaşlar da vardır. [Saat] 13[:00]'e kadar devam edelim... [Saat] 13[:00]'den sonrası için söylediğiniz şeklinde bir karara varalım...

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI FEHMİ] YAVUZ: Ben de söze Maliye Bakanı'na teşekkürle başlamak istiyorum. Hakikaten samimî ve kıymetli tetkikler sonunda hazırlanmış bir bütçe karşısında bulunuyoruz. Başlanmış [olan] işlerin bitirilmesi lazımdır. Gözümüzün önünde cereyân eden hâdiseler vardır. Ben ekseriya klasik bir misal olarak veririm: Hıfzıssıhha'nın[852] karşısında 1946 [yılın]da bir inşaat başlamıştır. Başlangıçta projektör ışıkları altında çalışılmıştır. Böyle başlan[ıl]mış, fakat ondört seneden beri hâlâ inşaat bitirilmemiştir. Belki de buna benzer yurdun muhtelif yerlerinde başlan[ıl]mış, [fakat] bitirilmemiş [birçok] işler vardır. Bunların tamamlanması ile [birlikte], ister istihsâle yarasın, isterse sosyal mânâda bir yatırım olsun, büyük ölçüde bir hizmet görülmüş ve fayda sağlanmış olur.

Eğitime de önem vermekte isâbet vardır. İtirâf edeyim ki, diğer arkadaşlarım da temas ettiler, maaşların artırılmasından ben de endişe etmekteyim. Bu mevzuda, yanlış hatırlamıyorsam, bir bakanlar kurulu [toplantısı]nda müzakere cereyân etti. Maaşlara nakdî zam mı yapılsın, [yoksa] aynî yardımda mı bulunulsun diye... O zaman hâkim olan kanaat, aynî...

[MEHMET] BAYDUR: O zamanki Maliye Bakanı [Ekrem Alican]'ın kanaati...

[FEHMİ] YAVUZ: O zamanki Maliye Bakanı'nın kanaatine göre, ki ben de iştirâk etmiştim, aynî yardım yapılmasının daha muvafık olduğu idi. Şüphesiz bu hususta takdir yüksek heyetinizindir.

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Ne şekilde olacak?

[FEHMİ] YAVUZ: Gelir vergisindeki asgarî geçim hadlerinin ayarlanması, mesken politikası, lojman vesâire... Lojman ve mesken meselesi, memuru

en çok sıkan meseledir. Memleketimizde bugün için bir mesken sıkıntısı vardır. Hatta Heyeti Vekile'ye ilk gün gelen arkadaşlar, kapı kapı dolaşıp, ev aradıklarını söylemişlerdir. Lojman siyasetine çok evvel başlan[ıl]mıştır. Bazı teşekkül ve idareler, bu zâviyeden memur bulmakta ve mamurlarını tatmin etmek kolaylığına sahiptirler. Bir Ziraat Bankası memuruna, "Filân yere gideceksin... Orada lojman da vardır." dediniz mi, koşa koşa gider... "Elektrik, su var mı?" diye sormaz. Tabiî her memur için bunu derhal tahakkuk ettirmek mümkün değildir. Beş on senelik bir program hazırlanırsa, memurlara bu sahada büyük ölçüde yardım yapmak ve onların hayatında bir ferahlık yaratmak mümkün olur. Memur, ev sâhibinin tehdidi altında olmaktan kurtulur. Memura,"Falân yerde size 22 numaralı lojman tahsis edilmiştir. Anahtar da falancadadır." derseniz, memurun duyacağı huzur sebebiyle, dolayısıyla da fayda sağlanmış olur.

Biz talebeler için yurt siyasetini süratle tahakkuk ettirirsek ve memur çocuklarını [da] ucuza okutmak imkânını sağlarsak, bu da veliler üzerinde, onları huzûra kavuşturmak bakımından müessir olur. Sonra bakanlıklar içinde kantin açarak, ucuz yemek vermek de bir aynî yardımdır ve çok fayda sağlar. Ben yardım aleyhtârı değilim. Fakat bugünkü ekonomik durumda, Sanayi Bakanımız [Şahap Kocatopçu]'nun da gayet haklı olarak temas ettiği gibi, sanayicilerin hayat memat mücadelesi içinde bulunduğu bir devrede, kararımızda çok titiz olmak ve [kararımızı] en isâbetli bir şekilde almak lazımdır. Bir duraklama [ve] aşırı bir ihtiyat vardır. Yatırımdan çekiniyor, iş hayatına fazla atılmıyor [ve] girmiyor. Bu yaz içerisinde şâhit olduğumuz sahne budur.

Bir [de] emisyon meselesi vardır. Maliye Bakanı ve yetkili arkadaşlarımız, bunu sarahatla söylediler. Emisyon devam ediyor. Reaksiyon yoktur. Fakat bu kere bütün bunlar biraraya gelir de, reaksiyon başgösterirse [ve] fiyatlarda [da] bir yükselme başlarsa, ne yapacağız? Çünkü, memur maaşlarına yapılacak zammı, işçi ücretleri tâkip edecektir. Milli Korunma Kanunu[853] kaldırılmışken, yeniden kânûnî tedbirlere mi gideceğiz? Fasit daireye girmeye manzet gibi görünüyoruz.

Binâenleyh, sözümü fazla uzatmadan arz edeyim, ekonomimizin içinde bulunduğu bu nâzik devrede, böyle fiyatların artmasına yol açabilecek tedbirler ileri sürmek yerine, memurlarımıza aynî yardım yolunu tutamaz

mıyız? Bu suretle, fiyat artmaları [artışları] ve bu fiyat artmalarının [artışlarının] sebep olacağı enflasyon [da] önlenmiş olur. Belki psikolojik tesiri, nakdî yardımın, nakden maaş arttırmaya nazaran, sönük kalacaktır. Eline geçen para 300 [Lira] iken, 360 [Lira] olmayacaktır. Ama gâyede daha isâbetli hareket edilmiş olunacaktır.

Bir kirâ meselesi vardır ki, buna hâkim olmamıza imkân yoktur. Bir mesken politikası tâkip etmememiz yüzünden, umumiyetle kirâcı olan memur, maaşının artmasına rağmen, bundan istifade etsin... [Maaş artış] farkının bir kısmını mâl sahibine, ev sâhibine verecektir. Hiç değilse lojman mevzuunda bir karar ittihâzı ve bunun bir siyaset hâline getirilerek, önümüzdeki yıl birkaç bin lojman yapılmasının temin edilmesi ve memurların hayatına bu suretle müsbet sahada müessir olunması mümkündür.

[ADALET BAKANI EKREM] TÜZEMEN: İlk defa siyasete atılmış durumdayım. Bildiğim birşey varsa, inkılaptan sonra gelen iki hükûmet[854] [de], fiyatları sabit tutacaklarını, hatta indireceklerini, memlekette enflasyonu önleyebilecek tedbirleri alacaklarını vaad ettiler. Eski hükûmetten burada bulunanlar, bunun hilafına birşey söyleyemezler. Diğer taraftan [da], Maliye Bakanı arkadaşımızın da izah ettiği gibi, memurlarla işçiler, son buhranların sıkıntısını en çok çeken insanlar olmuşlardır. Bugün ellerine geçen para ile, bilhassa küçük memurlar, çok sıkıntı çekmektedirler. Belki [de] bu sıkıntıyı, evdeki bütün insanlar çalışmakla, kısmen telafi etmektedirler. Memurların bu acıklı durumunu bilmekle beraber, bilmiyorum, bütçeye yeni bir yük yüklemek mahzurlu olmaz mı?

Bütçemiz, bu yıl, geçen seneki 7.429.000.000 Lira'lık bütçeye nazaran, 1.000.000.000 Lira kadar fazlasıyla, 8.638.000.000 Lira'dır. Bu artış içinde, mamur maaşlarına zam derpiş edildiği gibi, sâir masraflar da vardır. Bilhassa milli eğitime, ziraate ve sanayie ehemmiyet verilmiştir. Bunlar için de ilâve masraflar kon[ul]muştur. Bütçenin yükü oldukça ağırdır. Bu itibarla, bendeniz memurların acıklı durumunu bilmekle beraber, şahsen, bu sene memur maaşlarına zam yapılmasını uygun bulmamaktayım. Uygun bulmamaktayım... Bunun baş sebebi [ise], bir yandan da, fiyatların artmasının, muhtemel değil, [fakat] muhakkak oluşudur. Zam haberi ile birlikte, piyasada yiyecek, içecek, giyecek vesâire fiyatları, maaşa zamdan

evvel yükselmektedir. Demin arkadaşımın söylediği gibi, Milli Koruma Kanunu da yürürlükten kaldırıldı. Piyasadaki fiyat artışları, bu zammı fazlasıyla bel edecektir. En başta [da] mal sâhibi, “Maaşın arttı... Kirâyı beş on Kuruş artır...” diyecektir. Mal sâhibi, kirâyı artırmayan kirâcı aleyhine türlü vesilelerle tahliye davası açacaktır. Sâniyen, “birisi yer, birisi bakar, kıyâmet ondan kopar...” Memur maaşlarına zam yapacağız. [Peki] işçiler ne olacak? İşçileri de düşünmemiz lazımdır. Bir kere memura zam yapılır da, işçilere yapılmazsa, hasım gözle bakış, daha da artacaktır. Şunu da arz edeyim ki, memleketimizde en büyük işveren, devlettir. Devlet de, belki işçi ücretlerini ayarlamak zorunda kalacaktır. Bu da bütçeye ilâve bir masraf yükleyecektir. Çalışma Bakanı arkadaşım, daha salâhiyetle bu hususta daha fazla mâlûmat verebilir. Türkiye’de büyük fabrikalar devletin elindedir. Türkiye’de işçi statüsüne tâbi 70-80.000 müsdahdem vardır. İşçilerin geçimlerini sağlayacak bir ücret almakta olduklarını da hiçbir zaman iddia edemeyiz. Memurların maaşları nasıl düşükse, işçilerin ücretleri de öyle düşüktür. Memur maaşlarına zam yapılacağı, epey zamandan beri gazetelerde mevzuu bahis edilmektedir. Hatta salâhiyetli arkadaşlarımız, aldanmıyorsam, Maliye Bakanı arkadaşımız, matbuata bunu bildirmişlerdir. Bütün bunlardan sonra, bizim burada geriye dönmemiz de nasıl mümkün olur? Bunu da bilmem... Bu itibarla, zam yapmamak suretiyle değil de, nisbetini düşürmek suretiyle, evvelce verilmiş [olan] sözden [de geri] dönmüş olmak durumundan kendimizi kurtarmak bakımından, bir hâl çaresi düşünülebilir. Ben bütçenin mümkün olduğu kadar masraflarda, geçen seneki seviyeden yukarı çıkmamasını arzu eden bir arkadaşınız olduğum için, memur maaşlarına zam meselesi gazetelerde yer almaya başladığı günden itibaren, “memur maaşlarına zam yapılacağına, fiyatlar mümkün olduğu kadar bulunduğu seviyede tutulabilse, hatta bir parça indirilse, devlet kendi mâmûllerinde ufak bir indirme [indirim] yapsa, bu, memurların çok daha lehine olur” diye, arkadaşlarla konuşmuşuzdur.

Hatta bendeniz bu fikre o kadar bağlı kaldım ki, milli eğitime hizmet edilebilmesini teminen, bakanlığım bütçesinde lüzumlu olan paralar mevzuunda ısrâr etmedim. “Bu sene yapılacak [olan] birkaç hapishâne, gelecek sene de yapılsa, olur...” dedim. Maliye Bakanlığı ile mutâbık kaldım. Çok perişân olduğu halde, Adliye Sarayı yapılmasından sarfı nazar olunmasına [da], “peki” dedim. Çünkü, memlekette yapılacak ve kendi bakanlığımın işlerine takaddüm eden işler olduğuna inanıyorum.

Hapishâneye düşmüş insanı, cemiyete daha faydalı hâle getirmek [ve] ondan istifade sağlamak [etmek] zarûretinde bulunmamıza rağmen, ses çıkarmadım... En iyi cezaevlerimizden birisi olduğu söylenen Ankara Cezaevi'ni gördünüz mü, bilmem? Ben gördükten sonra tehâşi ettim. Hükûmet merkezindeki cezaevi böyle olursa, gidin görün başka yerlerin hâlini... Oraya giren insan, ıslâh olmadığı gibi, suç işleme bakımından daha da mütehassıs çıkıyor. Böyle iken, cezaevleri için Maliye Bakanlığı'nca tahsisat verilmemiştir. Bunu da uygun görüyorum. "Bugünkü durumda, bir iki sene daha, bu şeklil ile idare edilsin..." dedim. Bugünkü şartlar karşısında, Maliye Bakanı'na, "şuraya [da] birkaç milyon [Lira] ayıralım..." demedim [ve] demeyeceğim de... Bizim Adalet Bakanlığı'na eskiden beri şikâyet mevzuudur, kâtiplerin maaşı... [Çünkü], çok düşüktür. [Ayda] 30-35 Lira maaşları vardır. Onu da alamaz duruma düşmüşlerdir. Benden evvelki arkadaşım [Mustafa Âmil Artus] bir kanun teklifi hazırlamıştır. Küçük kadroların tutarınca yüksek kadro alınıyor, bütçeye külfet tahmil etmeksizin... Küçük dereceli kadroları azaltıp, onun yerine büyük dereceli kadrolar koyuyoruz. Bir Kuruş da fazla masrafı mûcib olalım istemedim.

Halen maalesef matbuata [da] intikal etmiş [olan] bir zam mevzuu vardır. Zam yapılacağı vaad edilmiştir. Bunun yanında, diğer taraftan, evvelki iki hükûmetin[855], mümkün olduğu kadar fiyatları aynı seviyede tutacağı [ve] enflasyonu [da] önleyeceği ifade edilmiştir. Gelirlerdeki artışın samimî olarak buraya alındığına inanıyorum. Bununla beraber, bütçeyi kabartmaktansa, fiyatların artmasını önlemeye çalışsak, nasıl olur? [Bu], bir... İkincisi [de], memura bir zam yapılmasına karar vereceksek, bunu aşağı hadlerde ele almamız icab ettiğine kaaniyim... [Bu da], iki...

Bu vesile ile arz edeyim, "anonim şirketler, şahıs şirketleri hâline girecektir" deniliyor. Kanaatimce anonim şirketleri teşvik etmek lazımdır. Garptaki büyük işlerin hemen hepsi, anonim şirketler tarafından yapılmıştır. Ancak, bugünkü bizde kurulmuş bulunan [anonim şirketler ise], garptaki anonim şirketler mâhiyetinde değildir. Bunların kısmı küllisi, âile şirketleri hâlindedir. Kayınpeder, kayınbirâder, oğul vesâire... Bunun da sebebi, vergi muafiyetinden istifade vesâiredir... Garptaki mânâda memleketimizde anonim şirket yoktur. Hakikî mânâda anonim şirkette, şunun bunun elinde üç beş hisse vardır. Bu hisselere isâbet eden kâr da, belki cüz'i bulunması

itibariyle, vergiden muaf olacaktır. Bu şekilde, anonim şirketler ise, bu kanundan müteessir olmazlar. Mâruzâtım bu kadardır...

[KEMÂL] KURDAŞ: Fiyat artışları mevzuunda, bu bütçenin politikası, tam mânâsıyla, bütün vuzuhu ile, anlaşılmış değildir. Bir ekonomide fiyatlar, esas itibariyle, umumi talep hacmine göre taayyün eder. Ekseri halde fiyatları tayin eden, talep hacmidir. Siz bir sektörün maaşında artırma [artış] yapar, diğer bir sektörde [ise], buna mâni olursanız, bir sektörün talebini çoğaltır [ve] diğer sektörünkini azaltırsanız, bu, umumi talep hacminde bir yükselme tevlid etmeyeceği için, fiyatlara prensip itibariyle tesiri olmaz. Ancak, bunun mevzii tesirleri görülebilir ki, bu bütçenin politikası da budur.

Memleketimizde istihsâl edilen harcı âlem malların istihsâlinde bir gerileme vardır. Buna mukâbil, çok yüksek bir ithâl hacmi mevcuttur. Bunun yanında, yirmi seneden beri devam edegelen [gelirlerde] bir adaletsizlik [de] ortadadır. Yüksek gelirlerde[ki] vergi nisbetlerinde [yapılan] artırmalar [artışlar], bu gelirleri massettiği için, cüz'i miktardaki fukaraların maaşlarına yapılacak [olan] zammın, fiyatlarda bir artış tevlid etmemesi lazımdır. Kaldı ki, yapacağımız zammın bir kısmını nakit olarak ödememekteyiz. Artış [oranı] % 20... % 3 [oranını] tasarruf bonoları için kestiniz mi, fukaraların elinde ne kalıyor? Bu bütçe, en konstrüktif bir bütçedir. Biz yüksek gelirli olanların gelirlerinden bir kısmını, ithâlât vergileri [ve] tapu harçları vesâire yolu ile [geri] alıyoruz. Bu arada, yatırım hacmini de artırıyoruz.

İmâ suretiyle şöyle bir konu ortaya konu[lu]yor: Memur maaşlarına yapacağımız zam tutarı ile, İktisadi Devlet Teşekkülleri'ni finanse edelim... Efendim, İktisadi Devlet Teşekkülleri, büyük bir davamızdır. Bütün temennimiz, bu bütçeyi elden çıkardıktan sonra, mesâîmizi onun üzerine teksif edebilmemizdir. Bana İktisadi Devlet Teşekkülleri için bir hesap verilmiştir. Buna göre, bu teşekküllerin açığı, 1.290.000.000 Lira'sı yatırım [ve] üst tarafı [da] câri masraflar olmak üzere, 2.700.000.000 Lira'yı bulmaktadır. Biz, ne sebeple olursa olsun, câri masraflardaki açığı bertaraf etmek ve yatırım ihtiyaçlarını ne şekilde karşılamamız icab ettiği husûsu üzerinde durmak mecbûriyetindeyiz. Câri masraf açıklarını ve yatırımlarını tashih edersek, İktisadi Devlet Teşekkülleri'ni finanse etmek imkânına kavuşuruz. Avrupalılardan 50.000.000 [Lira], Emekli Sandığı'ndan, İşçi

Sigortaları Kurumu'ndan ve karşılık paralardan [da] 200-250.000.000 Lira temin edebileceğimizi tahmin ediyoruz. Bu işi hâlletmek mevzuunda benim kafamda bazı düşüncelerim vardır. Budan sonra bu sektörde açıkları bertaraf edecek isâbetli ve mahdut bir yatırım politikası tâkip edersek, artık Türk ekonomisinde fiyat artışları olamaz. Fiyat artışları olacağı iddiasını hiçbir iktisatçıya kabul ettiremezsiniz. Mevzii bir parça artış[lar] olabilir... Meselâ Ankara'da, meselâ İstanbul'da fiyatlarda % 3-4 [oranında bir] artış olabilir. Bu enflasyonist politikayı destekliyoruz mânâsında anlaşılmamalıdır. % 2-3 [oranında bir] artış, bütün dünyada bahtiyarlıkla karşılanabilecek bir hâldir.

Devlet bütçesindeki masrafların [da, Kamu] İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin yapmakta oldukları yatırımlardan pek büyük [bir] farkı yoktur. Verim bakımından o derece ehemmiyetlidir. 2.729.000.000 Lira'lık yatırımın 1.400.000.000 Lira'sı Kara Yolları['nın] ve Devlet Su İşleri['nin] [DSİ] yatırım[lar]ıdır. Kara Yolları'na muazzam sermaye yatırmışızdır. Devler Su İşleri'nin de muazzam yatırımları vardır. 250.000.000 Lira'lık ilkokul inşâsı programı mevcuttur. Bu, diğer yatırımlardan daha mı az ehemmiyetlidir? Bir de, ikinci demir- çelik fabrikası için yatırımımız olacaktır. "Buralardan keselim, başka yere verelim..." mütâlaası, kabule şâyân olmamak icab eder.

[MEHMET] BAYDUR: Ben Maliye Bakanı'na teşekkür ederim. Bütçenin hazırlanışında, bildiğimiz klasik prensiplere tam mânâsıyla ittıbâ edilmiştir. Bunun yanında, kendisinin, bu bütçenin hakikaten denk olduğu yolundaki ifadesini de, büyük bir inşirahla karşılıyorum. Bunu, bir senet ittihaz ediyoruz.

Yalnız beni bütçe içinde endişeye düşüren bir cihet vardır. O da, âmme sektöründeki artışa rağmen, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin câri masrafları için herhangi bir provizyon ["provision"] [tedârik] derpiş edilmemiş olmasıdır. Zaten arkadaşlarımı da endişeye sevk eden nokta bu olmuştır. Câri masraflar mevzuunda tedbir almadan, enflasyonist masraf kapıları açmamız, "stabilizasyon programını behemehâl tahakkuk ettireceğiz" [şeklindeki] taahhüdümüzle nasıl telif edilecektir? Biz bunun bütçe içinde nasıl finanse edileceğine dair bir sarahat ve kayıt görmemekteyiz.

Kara Yolları'na yapılan yatırımlar, umumiyetle, ya "rantabl" [verimli] yatırımlar değildir veya semerelerini çok geç veren yatırımlardır. Kara

Yolları, enfrastrüktür [“infrastructure”] [altyapı] tesisler[i] yapar. Bu müsmiriyetini, nemâsını, ekonomi içinde derhal vermez. Keza Devlet Su İşleri’nin yapmış olduğu masraflar [da], baraj ve sulama tesisleri, ekonomimizde süratle netice verecek gibi görünürse de, bu işlerin ekonomimiz üzerinde doğrudan doğruya “rantabl” [verimli] tesiri olmaz.

Bu itibarla, bütçeye konulmuş [olan] masrafların yeni baştan gözden geçirilmesinin [ve] revizyona tâbi tutulmasının faydalı olacağı kanaatindeyim. Biz bu bütçe ile ilgili olarak programımızı açıklayacağız. Mâzide, 1958 [yılın]da, stabilizasyon programı mevzuu bahis olduğu zaman, muvafakat olsun, muhalefet olsun, bu programın niçin gizli tutulduğu husûsunda acı acı tenkitlerde bulunmuşlardır. Biz bu yoldan ayrılmalıyız. Açık ve sarih olmalıyız. Binâenaleyh, biz programımızın içinde, hükûmetin tâkip etmekte olduğu fiyat politikasından dolayı, İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin uğradıkları zarârı, bütçe içinde karşılamayı derpiş etmekte bulunduğumuzu alenen belirtmeliyiz.

Toprak Mahsûlleri Ofisi, buğday mübâyaa etmiştir [ve] “muayyen şehirlere ucuz ekmek satacağız” diye, Toprak Mahsûlleri Ofisi, pahalı aldığı buğdayı ucuza vermek yüzünden, mütemâdiyen zarar eder. Bu zararlar terâküm ede ede, nihayet konsolidasyona gidiliyor. Şahap [Kocatopçu] Bey’in söylediği gibi, kömürün tonunu 200 Lira’ya mâl eder, [fakat] 150 Lira’ya satarız. Hattı zâtında zarar da denilemeyecek olan aradaki farkı, biz bütçeden karşılamak husûsunda mutabakata varmışızdır. Bu prensip, bu bütçe ile birlikte, derhal mevkii tatbike konulmalıdır. Bütçe rakamları içinde bunu göremediğimize göre, bu usûle maalesef başlan[ıl]mamış demektir.

İkinci temas edeceğim mevzu, memurların maaşlarına zam konusudur. Maliye Bakanı arkadaşım, bunu müdâfaa etti. Biz de kendisini harâretle destekler ve tebrik ederiz. Memur maaşlarına yapacağımız zam, fiyatlara tesir etmeyecektir. Şu şartla ki, biz İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin kötü politikasına, kötü finasmanına bir nihayet verelim... Memur maaşlarına yapacağımız zam, demin arkadaşımın söylediği gibi, diğer sektördeki fazla iştirâ gücünün çekilmesi sebebiyle, fazla tesir yapmayacaktır. Belki Ankara’da [fiyatlarda] % 1-2 [oranında] artış göreceğiz. Ama memleketin diğer bölgelerinde artışa rastlamayacağız.

[Uluslararası] Para Fonu’na karşı ifade edilen plafon [“plafond”] [tavan] rakamı, o zamanki gelire göre tesbit edilmiştir. Yeni gelirler sağlandığına göre, plafonun [“plafond”] [tavanın] da bu seviyeye çıktığı kendilerine söylenebilir [ve] itiraz da etmezler. Kendileri de (Maliye Bakanı da) bu yola tevessül etmiştir. Yalnız o ifade ile kendilerinin bir beyanına muttâli oldum. Jackson ile görüşürken, enflasyonist bir finansman yolunu kasd etmişlerse, ben buna şiddetle muhalifim... Ben yatırımların gayet sıhhatli kaynaklardan temin edilmesi taraftarıyım.

[KEMÂL] KURDAŞ: Yanlış... Ben hayatını bu prensip uğruna riske etmiş bir insanım... Bütçe önümüzde... Var mı açık, bakın[ız]...

[MEHMET] BAYDUR: Bu vesile ile arz edeyim... [Ahmet] Tahtakılıç arkadaşımın da ifade ettiği gibi, memleketin umumi ekonomik revizyonunu yapıyoruz. Hükûmetin bu bütçeyi hazırlarken, İktisadi Devlet Teşekkülleri mâmûllerinin fiyatlarının ne olacağı husûsunda da tedbir alması lazımdır. Buğday fiyatı ne olacaktır? Fiyat, buğday istihsâlâtı üzerine tesir eden bir âmildir. Dışarıdan getirilen buğdayın maliyeti 72 Kuruş’u bulurken, köylüden 50 Kuruş’a almak istersem, herhangi bir tenkide hakkım olmaz... Buğdaydaki bir artışın, ekmek fiyatına yapacağı tesirin ne miktarda olacağını sordum... “5-6 Kuruş...” dediler. “Ekmeği 50 Kuruş yerine 55 Kuruş’a verirsek, ne olur?” dedim. Bir âile bütçesine ayda 5-6 Lira kadar bir külfet yükleyeceğini söylediler. Beş altı Lira için milyonlarca Lira zarar etmekte isâbet var mıdır, bilmem... Buğdayda olsun, diğer birçok İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin mâmûllerinde olsun, yeniden bir politikanın tayin edilmesine zarûret vardır.

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Daha üç arkadaşımız söz istemektedir[ler]. Milli Eğitim, Ulaştırma ve bir de Sayın [Selim] Sarper...

[SELİM] SARPER: Bu tartışma şu noktadan faydalı oluyor... Biraz birşeyler öğreniyorum... Sonra, Maliye Bakanı arkadaşımız, Bütçe Komisyonu’nun [ve] [Kurucu] Meclis’in huzûruna çıkacak... Orada ne gibi suâllerle karşılaşacağı noktasında, burada bu konuşmalar, bir nevi egzersiz oluyor. Gerçi bu egzersize ihtiyaçları yoktur. Ama yine de faydalıdır. Benim canımı yakmış olmalarına rağmen, kendilerinin bende bıraktığı intıbâ, ne istediğini [ve] ne yaptığını bilen bir Maliye Bakanı olduğudur. [Artık] pek fazla tazyik etmeyelim...

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI TURHAN] FEYZİOĞLU: Bizde umumiyetle mali meseleleri, iktisadi meselelerden tecrid etmek âdeti yerleşmiştir. Memlekette maliyeciden ziyâde iktisatçıya ihtiyaç vardır. Muhasebei Umumiye Kanunu’nun [ya da] filân mali kanunun maddelerini bilmekle, kasa mühürlemekle, memleketin kalkınacağına bendeniz kaani değilim... Çok şükür, çok kıymetli bir Maliye Bakanımız vardır. Denk bütçe getirmek husûsundaki gayretlerinden dolayı, ben de arkadaşlarımın teşekkürlerine katılıyorum ve bu gelirlerin sağlanacağına [ve] gerçekleşeceğine dair verilen teminâta, ben de arkadaşlarım gibi, tamamen itimat ediyorum.

Yalnız sahanın dışında mıdır, bilmiyorum... [Fakat] bir şeyi anlamak istiyorum... Acaba bu yüksek gelirleri massetmenin, ki bütçeyi bu sayede ancak denkleştirebiliyoruz, tesirleri ne olacaktır, milli ekonomimiz [üzerin]de? İthâlâtı teşvik edecek olan gelir fazlasını massetmek suretiyle, ithâlâtçı üzerindeki tazyiki kısmen azaltmak ve bu suretle, dış ticaret açığımızı azaltmak istikâmetinde attığımız adımın hayırlı olduğunu söylüyoruz. Ancak, hayırlı olanı, kanaatimce, harcı âlem eşyanin ithâlâtını azaltmaktır. Yatırım malzemesi ithâlâtını [ise], artırmak lazımdır. Acaba bütçe içinde devlet eli ile yapılacak [olan] yatırımlar bakımından insirah verecek olan [ve] yeni bir artış gösteren şu rakamın yanında, milli gelirin ne kadarını yatırıma tahsis edebileceğimiz noktasında bir tahmin var mıdır? Memleket olarak en büyük derdimiz budur. Milli gelirin ancak bir küçük dilimini yatırıma tahsis edebiliyoruz. Yerinde sayan bir ekonomi hâlindeyiz. Acaba bunu artırmak bakımından ne gibi tedbirler düşünüyoruz ve bunun bütçede tesiri ne olacaktır?

Fiyatlar bakımından, ben de Maliye Bakanı gibi, fazla endişeli değilim... Piyasada, husûsî sektörün yatırıma gitmesini önleyecek bazı hâdiseler oldu. Piyasadaki bu durgunluğu ortadan kaldırırsak, ancak huzur duyacağız. Servet beyannâmesi neticesi olduğu söylenen altın fiyatlarının artması, sermayenin prodüktif [“productive”] [üretken] sahadan kaçmasına sebep olmaktadır. Bu halde piyasaya bir miktar para zerk etmenin zararlı olacağını zannetmiyorum...

Memur maaşlarına zam bakımından, intibâım olarak, benim bir endişem vardır. Sıkıntıyı çekenler, yalnız memurlardan ibaret değildir. Bu, maalesef, demokratik bir rejime doğru giden [ve] serbest seçimle şu devrin

muhasebesinin yapılmasının yaklaştığı bir devrede, son derece câzip görünür. Bütün ıstırâbı bilmekle beraber, acaba bu mevzuda ne kadara angajeyiz? Maliye Bakanı arkadaşımız şahsen [ve] bizler [de] hükûmet olarak ne derece angajeyiz? Bir miktar mevzuu bahis değilse, “şu kadar zam yapacağız” deriz [ve konuyu] kapatırız. Üst tarafını [da daha sonra] düşünürüz...

Ben biraz politikacılık yaptım... Adamın gelirinde artış olmadan, memurun gelirinde artış olması, esnafın gözünde, büyük köylü kütlesinin gözünde o derece kötü görünür ki, bunu gayet dikkatli yapmak ve umumi efkâra [da bunu] izah etmek mecbûriyetindeyiz. Yapacaksak, umumi efkâra bunu izah etmek üzere tedbirlerini de alalım... Ticaret Bakanı arkadaşım [da] temas ettiler. Bir taraftan, memurlara zam yapacak [ve] öbür taraftan [da], İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin mallarının fiyatlarını artıracaksak, memur, “Ben bu zamdan ne anladım? Bir taraftan verdiler [ve] bir taraftan [da] aldılar” diyecektir. Ancak, İktisadi Devlet Teşekkülleri mâmûlllerinin fiyatlarının ne olacağı konusunda bir karara varmak da faydalıdır. Gâliba Sanayi Bakanımız da, bu noktayı vâz etmek istediler. Sıhhatli hâle getirmek lazımdır. Halen bunu [açığı] bütçeden kapatmak derpiş edilmiş değildir. O halde [açığı] kendi içlerinde kapatacağız demektir. Kömür zarar ediyorsa, onun fiyatına zam yapabilacek miyiz? Bu da bütçe kadar önemli bir meseledir. Bir tarafa bırakarak, bilahire mütâlaa edilmesi fikrinde değilim... Hiç değilse ana hatları ile belirtelim... Bundan sonra diyelim ki, “zam yapacağız” veya “zam yapmamaya kararlıyız.”

Bir noktayı daha arz edeyim: Belki Milli Eğitim Bakanı olarak işaret etmem de lüzumludur. Biz bakanlık olarak, son günlerde çıkan ilköğretim kanunu dolayısıyla, hummâlı bir çalışma içindeyiz. Ne denmiştir? “Okul inşâ edenler, hapishâne inşâ etmekten kurtulurlar.” Belki okul sahasına yapılacak [olan] yatırımlar, bugün değilse de, yarın bizi başka sahalara yatırım yapmaktan alıkoyacaktır. Bir memleketteki okur-yazar nisbeti ile o memleketteki milli gelir arasında bir nisbet bulunduğunu, 70 küsûr memlekette yapılan anket neticeleri göstermektedir. Okuma-yazma miktârı muayyen bir nisbetten az olan memleketlerde, ferd başına isâbet eden milli gelir, 200 Doları tecâvüz etmemektedir. Bir tek Japonya hariç, milli gelir çok düşüktür. Biz bütçemizde kanunun emrettiği % 3 nisbetine riâyet ettik mi, etmedik mi, bilmiyorum? 7.000.000.000 küsur [Lira]’lık bir bütçede, %

3 [oranı], 209.00.000 [Lira]’yı geçer... Binâ ve arazilerden alınan vergilerle bütçe yekûnu artmıştır.

[KEMÂL] KURDAŞ: [Ama] çifte hesâp oluyor...

[TURHAN] FEYZİOĞLU: Kanunu beraberce okuruz [ve] bir neticeye [de] varırız... Benim istirhâmım bu noktadadır...

[SELİM] SARPER: Bir noktaya işaret edildi. “Bütçe Komisyonu gibi çalışıyoruz” denildi. “İleri gitmeyelim...” [diye] buyuruldu. Kabine kurulduğu zaman, umumi politikasını görüşmüş olsaydık, [o zaman] bütçe üzerinde [bu kadar] geniş tartışmaya lüzum olmazdı. Bizim konuşmalarımız, Maliye Bakanı’na karşı değildir. Bütçede bir istikâmet bulmak içindir. [20 Ocak 1961] cumâ günü [Cemâl Gürsel] Paşa’nın huzûruna gideceğimize göre, o güne kadar İktisadi Devlet Teşekkülleri mevzuunda da, müşterek bir görüşe varalım... Hareket noktalarını tesbit edelim... Bence, ilk iktisadi müzakeremizdir. Zannederim, bunda isâbet [de] vardır. Müzakerenin tâtilini ve ikinci bir celsenin yapılmasını teklif ediyorum.

[TURHAN] FEYZİOĞLU: Memur maaşları bakımından mâruzâtıma devam etmek istiyorum. Bu zammın aleyhinde değilim... Ancak, bunun diğer vatandaş kütleleri üzerinde bırakacağı tesirleri iyice düşünelim... Angaje isek, hükûmet veya Maliye Bakanı olarak münâkaşa dahi etmeyelim [ve] kabul edelim... [Ancak], angaje değilsek, genişçe konuşalım... Yine de “evet” diyelim...

[SELİM] SARPER: [Ahmet] Tahtakılıç arkadaşım, ifade etmek istediğim noktayı daha güzel söylediler. Biz bir saatten fazla toplantıyı uzatamayız, [20 Ocak 1961] cumâ günü [Cemâl Gürsel] Paşa’nın huzûrunda... Bir neticeye varalım ve biz, “şu neticeye vardık...” diye mâruzatta bulunalım... Ve tensip ederseniz, bu toplantıyı [artık] burada keselim ve tekrar bugün [öğleden sonra] saat 16[:00]’dan itibaren [saat] 18[:00 veya] 19[:00]’a kadar devam edelim...

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Turhan] Feyzioğlu arkadaşımın maaş zammına karşı gösterdiği hassasiyeti takdir etmiyor değilim... Hassasiyetini kabul ediyorum. 1942 yılında bir hesap

yapmıştım... Onuncu derece memuriyete tayin olunan bir arkadaş, o zamanki maaşı ile, dört sikke Reşat altınını mübâyaa etmek imkânına malikti. Aradan geçen zaman zarfında, bu şahsın dördüncü derece memur olması lazımdır. Altın, bugün iktisadi hâdiselerin müş'iri olmamakla beraber, eline ancak yedi altın geçiyor. O arkadaşın mesûliyetleri nâmütenâhi artmıştır. [Fakat] eline geçen para ise, bu nisbette artmamıştır. “Memura yapılacak zam, diğer sektörde hoşnutsuzluk yaratır...” buyurdular. Dışarıdakilerin geliri artmıştır. Çiftçiden tutun, duvarcı ustasına kadar yevmiye artmıştır. Duvarcı ustası [günde] 30 Lira yevmiye alıyorsa, memur [ancak] 20 Lira alıyor.

[DEVLET PlanLAMA TEŞKİLÂTI MÜSTEŞARI] ŞİNÂSİ OREL: Bundan evvelki bütçe rakamlarını biz Maliye Bakanlığı'ndan almış ve Devlet Planlama Dairesi [Teşkilatı] olarak, 1961 yılı iktisadi politikası hakkında[ki] görüşlerimizi [de], bakanlar kurulu ve Milli Birlik Komitesi üyelerine müşterek[en] izah etmiş bulunuyorduk. Şimdiki bütçe rakamlarına yeni muttâli olmuş bulunuyoruz. Müsaade buyurursanız, toplantı yarın [18 Ocak 1961 çarşamba günü] öğleden sonra olsun [ve] biz de, Sayın Maliye Bakanı'ın buyurduğu şekilde, milli gelire tesiri ne olacaktır mevzuunu yetiştirmeye çalışalım...

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Yarın [18 Ocak 1961 çarşamba günü] öğleden sonra toplanılmasını teklif ediyor arkadaşımız... Yarın [18 Ocak 1961 çarşamba günü] öğleden sonra saat 15[:00]'de... (“14:30'da” sesleri...) Yarın [18 Ocak 1961 çarşamba günü] öğleden sonra saat 14:30[‘da] toplanmak üzere celseyi kapatıyorum... Maliye Bakanı'na çok teşekkür ederim... Çok yoruldular...

Kapanma Saati: 12:55

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (58)

18 Ocak 1961, Çarşamba

Açılma Saati: 14:40

Başkan: Milli Savunma Bakanı Muzaffer Alankuş

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet ve Hükûmet Başkanı

Orgeneral Cemâl Gürsel, İçişleri Bakanı İlhan Kızıloğlu,

Milli Eğitim Bakanı Prof. Turhan Feyzioğlu (17:50'ye kadar)

[Toplantı Yeri:] Başbakanlıktaki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

BAŞKAN [MİLLÎ SAVUNMA BAKANI MUZAFFER ALANKUŞ]: Toplanıyı açıyorum... Bütçe konuşmalarına başlamadan evvel, Sayın Devlet Bakanı'nın bir mâruzâtı vardır.

[DEVLET BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Lozan Muahedesi'ne göre, ecnebi hasta[hâ]nelerin başında yalnız bir tek başhekim bulunabilirmiş[856]... Fakat [Kayseri] Talas'taki Amerikan Hasta[hâ]nesi'nde, zannederim on sene evvelki bir bakanlar kurulu kararı ile, bu başhekimin yanında ikinci bir doktor [daha] çalışmasına müsaade edilmiş... Şimdi bu doktoru, Sefir'in Dışişleri [Bakanlığı]'na yaptığı bir müracaatla, başka bir doktorla değiştirmek istiyorlarmış... Memleketin en ücrâ bir yerinde dahi bu şekilde bir doktor çalıştırılmak lazım geldiğinde, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın muvafakatine ihtiyaç varsa da, Dışişleri Bakanlığı'nca da müsbet mütâlaa edildiği için, [Kayseri] Talas'ta âmme hizmeti görecek [olan] bu doktor mevzuunda heyetiniz bir prensip kararına varırsa, "bu husâsa bakanlar kurulunca 'evet' den[il]miştir" diye imzalatıp, göndereceğim... Bir kararnameye lüzum yoktur. Daha evvel de kararnamesiz olmuştur.

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Lozan Muahedesi'nin o maddesi, bizim bazı doktorlarımız tarafından gayet rijit ["rigid"] [sert] olarak tefsir edilmek isteniyor. Bir arkadaşımızın söylediğine göre, kelime

be kelime okunursa, Amerikalının çalışmasına mâni hüküm ortaya çıkıyor. Memleketimizdeki bu gibi müesseselere, İstanbul'da [Amiral] Bristol Hasta[hâ]nesi, [Kayseri] Talas'ta Amerikan Koleji [ve] İstanbul'da İtalyan Hasta[hâ]nesi gibi müesseselere, her türlü müzâhereti göstermeyi taahhüd etmişiz... O zaman da bir doktor başhekim varmış... Diyorlar ki, "başhekimler tekaüd oldu mu, bitti..." Türkiye'de kâfi miktarda doktor yetişmiştir. [Artık] buna lüzum yoktur." diyorlar. Onun için bu kararın alınması...

[ÇALIŞMA BAKANI AHMET] TAHTAKILIÇ: Mehmet [Baydur] Bey, benim de mütâlaam var[dır]. Dışişleri Bakanı arkadaşımız lüzum görür[ler]se, tavzih ederler. Bu, Türk doktorlarının lehine olan bir hükümdür. Diğer devletleri alakadar eden bir hüküm olmadığı kanaatindeyim... Yani, böyle bir kararın istihsâline lüzum olmadan [kalmadan], Heyeti Vekile'nin bir prensibi ile, işi hâlledebiliriz... Ancak, bir tek mesele vardır. Herkes talep ederse, acaba müşkül mevkide kalmaz mıyız?

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: İki mesele vardır: İki doktordan birisinin yerine, evvelce çıkmış [olan] Heyeti Vekile kararı gereğince, başka bir doktor gelecektir. Eski bakanlar kurulu kararı o şekilde tâdilâta uğrayacaktır ki, yeni bir talep olursa, [onu] bakanlar kurulu kararı ile yapacağız...

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Lozan Muahedesi'nde mâni [bir] hüküm yoktur. Ancak, mesele, "idame"den çıkıyor. "İdâme"nin tefsirinden neş'et ediyor. Aglebi ihtimal başka bir doktor göndermeyeceğiz... [Zaten] o mıntıkada doktor [da] yok[tur]. Doktorların hemen hepsi, Ankara, İstanbul [ve] İzmir'de[dir]. Prensip kararının alınmasında, yegân yegân her vak'ayı tesbit etmek lazımdır.

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: [O halde] mesele yok[tur]...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Zabta ismen geçsin... Dr. Desmion Magdelena Disney...

[SELİM] SARPER: Adamlar ihtiyarlıyor, ödleri patlıyor, yerine adam gitmeyecek diye...

[TARIM BAKANI OSMAN] TOSUN: Bizden gidenlere orada doktorluk yaptırmazlar. Hasta[hâ]nede de, Amerika'da da doktorluk yaptırmaz[lar].

[SELİM] SARPER: Bir şartları vardır. İmtihandan geçmesi lazımdır.

[OSMAN] TOSUN: Lissen'i de iki defa [geri] çevirmişlerdir. bakanlar kurulu kararına iktirân etmiştir.

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Bu mesele hâllolmuştur...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Mâlûmu âlileri, [Ankara 'da] bir Türk Eğitim Derneği vardır [ve] bunun kız ve erkek kolejleri mevcuttur.[857] Bunlara 900.000 Lira'lık bir mali yardım mevzuu bahisti. Bu para acilen verilemiyordu. Bundan evvelki toplantılardan birisinde[858], bakanlar kurulu şöyle bir karara vardı: 500.000 Lira'sı ilk ağızda Vakıflar [Genel Müdürlüğü]'nce verilecek [ve] sonradan Maliye Bakanlığı [da], İngiliz ve Amerikan yardımlarından bunu ödeyecek[tir]. Biz bugün için Vakıflar [Genel Müdürlüğü]'nden bu parayı ödeyeceğiz. Milli Birlik [Komitesi]'nden de üç kişi geldi. Fakat 490.000 Lira ne olacaktır? "İleride 490.000 Lira, İngiliz ve Amerikan yardımlarından temin edilir. Siz 500.000 Lira'yı verin[iz]..." derseniz, buna muvakatınız varsa, derhal ödeyelim...

[MÂLİYE BAKANI KEMÂL] KURDAŞ: Bakayım... İngilizlerle yapılan anlaşmalara ithâl edilmiş midir? Eğer anlaşmada mevcutsa, mesele yoktur...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: [Ankara'da Cebeci'de bulunan Ankara Devlet] Konservatuvarı'nın arkasında bir talebe yurdu inşâsı mevzuu bahistir.[859] Bunun 6.000.000 Lira veya daha fazlası hazırdır. Bu inşaata başlanıyor. 1.500 kişilik bir yurt yapılacaktır. Bu hususta bu senenin bütçesine bir para kon[ul]ması, eski Maliye Bakanı ile Milli Birlik Komitesi arasında kararlaştırılmıştır. Antant [mutâbık] kalınmıştır. Bu para, bütçeye girmiş midir, girmemiş midir? Milli Birlik Komitesi'nden öğrenmek istiyorlar. Girmemişse, Maliye Bakanı'nın tavassutunu rica ediyorlar.

[ÇALIŞMA BAKANI?? CİHAT] BABAN: Piyangosu [da] vardı... Elli Lira'ya biletleri satılıyordu... O değil mi?

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bu biletler çekildi. Maliye Bakanlığı'nın ayırdığı umumi yardım fonlarından istifade edebilir miyiz, bilmiyorum...

[KEMÂL] KURDAŞ: Umumi hatları ile görüşelim...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Milli Birlik Komitesi cevap almak istiyor da, onun için arz ediyorum...

[KEMÂL] KURDAŞ: 500.000 [Lira] var...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Kızılay İstanbul'da Topkapı Yurdu'nu yapıyormuş... Kızılay, bu inşaatı Milli Eğitim Bakanlığı'na devretmek istiyor. Aksi halde, inşaatın duracağını söylüyorlar. Bir yurt politikamız olduğu mâlûmunuzdur. Kızılay'a bir para ödemeden, bunu Milli Eğitim Bakanlığı'na devredebilir miyiz? Bunun için de, gümrüklerde kalmış [olan] eşyâları, Kızılay'a bedelsiz [olarak] bırakabilir miyiz [ki], Kızılay [da], buradan masraflarını karşılayabilsin... Bu binâyı, olduğu gibi, bedelsiz olarak Milli Eğitim Bakanlığı devralırsa, bütçeye konulacak [olan] bir miktar para ile, itmâmı ve ikmali mümkündür.

[FETHİ] AŞKIN: Cevap arz edeyim... Gümrüklerde iki türlü mal vardır. Bir tânesine, biz kendi tabirimizle, "sahipsiz eşyâ" deriz... Aslında, kanuna göre, "tasfiye edilecek eşyâ" demektir. "Tasfiye edilecek eşyâ"dan böyle bir ayırma yapmak mümkün değildir. Satışa çıkarırız... İkinci kısım eşyâ [ise], "kaçak eşyâ"dır. 1918 sayılı kanunun[860] 24. maddesine göre, bu malları, sif bedellerinin % 50'si üzerinden, Kızılay'a ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na teklif eder [ve] verirdik. Son zamanlarda çıkan bir kanunla, bu eşyanin da, Çocuk Esirgeme Kurumu'na ve Kızılay'a devredilmesi imkânı kalmamıştır. Bunları da satıyoruz...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bu, bir kanun mevzuu mudur?

[FETHİ] AŞKIN: Milli Birlik Komitesi'nin çıkardığı bir kanunla kaldırıldı. [Ama] eskiden vardı...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Kanun mevzuudur demek ki...

[KEMÂL] KURDAŞ: Devir için de bir kanun lazımdır. İnşaatın devri kanunsuz olabilir mi?

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Kızılay yapar ve hibe eder. Kanuna lüzum yoktur. Kızılay, 3.500.000 Lira istiyor. Hazine'den [ya da] Amerikan [ve] İngiliz yardımlarından bunu temin etmenin imkânı yok mudur?

[KEMÂL] KURDAŞ: Vaziyeti tetkik edelim... Bütçeye, [zaten] derneklere yardım için, 3.500.000 Lira kon[ul]muştur.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bunu yarın ve öbür gün görüşelim...

[KEMÂL] KURDAŞ: Bunlar benim nazarımda küçük küçük mevzulardır. Diğerleri ile [birlikte] ele alalım [ve] umumi hattını tesbit edelim...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Vakıflarla aynı mevzu değildir. Vakıflar, muayyen yerlere hayır yapar[lar]. Vakfların ayrıca İstanbul'da 1.000 kişilik bir yurdu vardır. Burada [Ankara'da da] 70 kişilik yurdu vardır. Bu, munzam tahsisat meselesidir.

[KEMÂL] KURDAŞ: Neye karar verilecektir? Ona göre bakalım... Tetkik edelim...

[SELİM] SARPER: Ehemmiyetsiz bir mevzuu vardır. Arkadaşlarıma mâlûmat vermeyi yerinde buluyorum. Birkaç seneden beri, bu seneye kadar, Nisan ayında Hariciye Köşkü'nde bir suâre yapılırmış veya bir toplantı yapılırmış, Dışişleri Bakanı'nın zevcesinin riyâsetinde veya onun teşebbüsü ile, Çocuk Esirgeme Kurumu menfaatine... Buna memleketimizdeki yabancı Sefirler [de] iştirâk edermiş... Hariciye'li hanımlar gidermiş ve yabancı Sefireler kendilerinden bir takım eşyâlar getirilermiş... [Hatta] bir keresinde İtalyanlar, Fiat [marka] otomobil [dahi] getirmişler... Almanlar [ise], muhtelif eşyâ[lar ve] bir şişe şampanyasına kadar getirmiş[ler]... Piyango [da] tertib edilirmiş ve biletlerin beheri 50 Lira'ya satılırmış... Kimisine otomobil, kimisine de gazoz çıkarmış... Bundan da, Çocuk Esirgeme Kurumu, oldukça mühim, yani şöyle böyle 150.000 Lira civârında menfaat temin edermiş... Bu sene de bizi sıkıştırıp dururlar, olacak mı olmayacak mı diye... Olsa da olur, olmasa da olur... Fakat edindiğimiz intıbâa göre, bunlar memleketlerinden mal getirmekte müşkülât

çekmekteymişler... [Fakat] bize söylemiyorlar. Ben 100.000 Lira temin etmek için, Sefâretlere yalvarıp [da], eşyâ getirmelerine çalışmayı doğru görmüyorum... Esas itibariyle, “200.000 Lira temin edeceğim” diye, 300.000 Lira da masraf ederek, 500.000 Lira’lık teşebbüse geçmeyi, bendeniz doğru bulmuyorum. Yardım yapacaklarsa, [parayı] versinler Çocuk Esirgeme Kurumu’na doğrudan doğruya... Neden balo? Filhakika Dışişleri Bakanı’nın hanımının teşebbüsü ile yapılırmış... Ama ben, “buna lüzum yoktur” demek temâyülündeyim. Arkadaşlarımın da fikrini almak istiyorum.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Hayırdan başka, Dışişleri Bakanlığı’nca bir ehemmiyeti yok mudur?

[SELİM] SARPER: Bence mühim ehemmiyeti, Sefirelerin eğlenmesi[dir].

[BAYINDIRLIK BAKANI MUKBİL] GÖKDOĞAN: Çocuk Esirgeme Kurumu’nun balolarının tertibinde ben de bulundum. Orada hariçten getirilmiş [olan] eşyâ filân görmedim. Hepsi, aşağı yukarı yerli şeylerdir. Ekseriyeti de gümrükten alınmış kaçak mallardır.

[FETHİ] AŞKIN: Geçen sene otomobil [de] verdiler.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Ben de Dışişleri Bakanı gibi düşünüyorum. Nitekim, bazı yardımları, Sefâretler, kendi binâlarında tertipledikleri toplantılarda yapıyorlar. Bir defâ, böyle birşey olacaksa, Köşkü’n dışında olması lazımdır. Devlet tertip ediyormuş gibi olmasın... Olmaması da, hiçbir kötü netice tevlid etmez. İfâde buyurdukları gibi, yapılan masrafla, temin edilen kâr nisbetsizdir. Zahmetine değmez... Bunu fırsat bilip de, resmi bir şeymiş gibi göstererek, [Büyük]lçilerden yardım istemeye kalkışılmasına [ve] dilenci mevkiine düşülmesine taraftar değilim.

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI FEHMİ] YAVUZ: Kifâyeti müzakere teklifinde bulunacağım. Mevzu, Sayın Dışişleri Bakanı [Selim Sarper]’in inisiyatifinde bulunsun...

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Prestij meselesidir... Bu işlerin yapılmaması daha iyidir.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: [O halde] Dışişleri Bakanı'nın takdirine bırakıyoruz.

[MEHMET] BAYDUR: İki kelime de ben söyle[ye]yim... Bir kere buraya gelen Hariciye mensupları, burada bulunan ecnebi diplomatlar, öteden beri bunu tehâlükle beklerler. Geçen sene Çocuk Esirgeme Kurumu'na sâfi 28.000 Lira hâsıla sağlamıştır. Masrafı [ise], denildiği gibi yüksek değildir. Lokantalar, meccânen yemek verirler. Bütün Sefâretler, gönüllü olarak, viskisini vesâiresini, sandık sandık verirler. Her viski bardağı beş Lira'dır. Bunun yanında, Ankara'da iyi bir balonun yapılması da lazımdır. İçtimâî bakımdan... Bunun efkârı umumiyede menfi [bir] tesir bıraktığı veya yarattığı [da] işitilmemiştir. İsviçreliler, çukulata satarlar. Diğerleri [de], başka iş yaparlar. Bir Liralık çukulata, beş Lira'ya satılır [ve] hâsılâtı [da] Çocuk Esirgeme Kurumu'na kalır. Bu itibarla, ben Dışişleri Bakanı [Selim Sarper]'in temâyülüne iştirâk ediyorum. Onun [da] hakikî temâyülü, benim ifade ettiğim taraftadır. (Gülüşmeler...)

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Bu izahattan sonra, böyle birşey yapacaklarsa, Ankara Palas'ta yapılsın... [Fakat] Hariciye Köşkü'nü kullanmayalım...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Hariciye mensubini eğlenmek imkânını bulamıyor. Hepsinin biraraya geleceği bir balo verilmesinde ne [gibi bir] mahzur vardır? [Balonun] Hariciye Köşkü'nde olması, Hanımefendinin himâyesi ile müterâfiktir.

[SELİM] SARPER: Hariciye Köşkü'nü bu gibi işler için saklıyoruz.

[FEHMİ] YAVUZ: Sayın Dışişleri Bakanı takdirlerini kullansınlar...

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Bütçeye geçen gün bıraktığımız yerden başlıyoruz. Geçen gün söz sırasında olan üç arkadaşımıza söz vermemiştim... Ulaştırma Bakanı, Tarım Bakanı ve son olarak [da] Sayın Ahmet Tahtakılıç...

Bu arkadaşlarıma söz vermeden evvel, birşeyi yüksek tasviplerinize arz etmek istiyorum... Bütçenin detaylarına girmeden, hükûmetin mali politikasını tesbit edip, onun üzerinde bir karara varmamızı [ve] bu arada,

işe başlamadan evvel, Devlet Planlama Teşkilatı'nın mütâlaalarını dinlememizi tensiplerinize arz edeyim... Bundan sonra söz isteyen arkadaşlara sırasıyla söz vereyim ve konuşmalarımıza devam edelim...

DEVLET PlanLAMA MÜSTEŞARLIĞI [TEŞKİLÂTI] MÜSTEŞARI [ŞİNÂSİ OREL]: Dün 1961 [yılı] bütçesi hakkında, Maliye Bakanlığı'ndan alınan rakamlar üzerinde, Devlet Planlama Teşkilatı olarak çalıştık ve [Devlet Planlama] Teşkilatı'n[ın] görüşünü hazırladık. Tevzi etmiş bulunuyoruz... Ancak, şunu da kaydetmek isterim ki, Devlet Planlama Teşkilatı'nda, Milli Birlik Komitesi üyeleri ve Sayın bakanlarla [birlikte] bir toplantı yapılmıştı... O toplantıda buna mümâsil bir hazırlığımız vardı. Dağıtılmıştı... "Bu, matbuata intikal etmesin..." demiştik... Ertesi günkü gazetelerde, rapor, tam ve teferruâtıyla çıktı. Müsaade ederseniz, bunları görüştükten sonra, (dağıttıkları raporları kasd ederek) toplayalım... Bu, bir emniyetsizlik değildir. Bizden çıkmış olmasın...

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Doküman olarak bulunması lazımdır. Arkadaşlarda bulunması icab eder.

[ŞİNÂSİ] OREL: Rakamlar kesinleşmiş olsa, ehemmiyeti yoktur.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Ehemmiyetini anlattıktan sonra, zannediyorum ki, kâfi[dir]... Üst tarafı, heyeti âliyenize gösterilen bir itimatsızlık mâhiyetini taşır. Bunu kâbili telif görmüyorum. Bunu dinlememiş [ve] duymamış olalım...

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: ([Şinâsi] Orel'e hitâben...) İkâz edilmiş olduk... Teşekkür ederiz... Devlet Planlama Teşkilatı olarak görüşümüzü şimdi arkadaşım izah edecektir.

DEVLET PlanLAMA TEŞKİLÂTI UZMANLARINDAN ATİLLÂ KARAOSMANOĞLU: Efendim, 1961 yılı için, Devlet Planlama Teşkilatı, umumi bir görüş hazırlamak üzere, yekûn kaynaklarımızın miktârını hesaplamayı ve bu yekûn kaynaklarımızın yekûn harcamalarla bir karşılaştırmasını yapmayı ve bu karşılaştırma neticesinde [de], ekonomide 1961 yılında bir muvâzene tesis edilip edilmeyeceğini, yani fiyatlarda bir yükselme, enflasyon tehlikesi baş gösterip göstermeyeceğini ve işsizlik meydana gelip gelmeyeceğini araştırmak üzere, bir çalışma yapmış

bulunuyor. Bu çalışma neticesinde, 1961 yılında yaratılabilecek kaynaklar, yani istihsâl kapasitesi nazarı itibara alındığı takdirde, yaratabileceği kaynakların, 52.725.000.000 Lira olduğu tesbit edilmiş bulunuyor. Yani, tahminlerimiz, 1961 yılında bu kadarlık bir gelir artışı[nın] meydana gelecek [geleceği] ve bu gelir artışı[nın], tam kapasite ile kullanıldığı takdirde, herhangi bir fiyat artışına ve işsizliğe sebep olmayacağı şeklindedir. Buna ilâveten, bunu karşılayacak olan harcamaların ve doğan gelirin ne şekilde harcandığının [da] tesbitini yapmaya gayret etmiş bulunmaktayız.

Bu arada, muhtelif kalemlerin hesaplanmalarında [ise], şöyle bir esas gözetilmiştir: Âmme yatırımları için genel ve katma bütçelerde teklif edilen yatırım miktârı [ele] alınmış, mahalli idareler için [ise], geçen seneki yatırım[lar]ın devam ettiği kabul edilmiştir. Çünkü, mahalli idareler hakkında şu anda bilgi edinmemize imkân yoktur. Husûsî yatırımlar için mesken yatırımlarının geçen senekinin aynen [aynısı] olacağı kabul edilmiştir. Burada, [Devlet] Planlama Teşkilatı'nın hesâbında, mesken yatırımları, bu miktârı aşacağı için, bir tavsiyesini içine almış bulunmaktadır. Husûsî yatırımlarda, daha evvelki devlet yatırımları ile husûsî yatırımlar arasında bir korelasyon hesaplanmış ve [bu] korelasyon bulunarak, 1961 [yılın]da devletin yaptığı şu kadar [yatırım] olduğuna göre, bunların doğuracağı husûsî yatırımlar nazarı itibara alındığı takdirde, ne kadar olacağı miktârı hesaplanmış [ve] böylece, yatırımlar toplamına erişilmiş bulunmaktadır.

Bundan sonra [da], istihlâk harcamalarının ne kadar olacağının hesaplanması yer almış bulunuyor. Ekonomide muvâzene tesis edilecekse, fiyatlar yükseltilmeyecekse [ve fiyatların] hafif veya şiddetli artışlarına cevaz verilmeyecekse, o zaman milli gelir miktârının, istihlâk şeklinde ve yekûn kaynaklardan devlet yatırımı çıkarıldıktan sonra geriye kalan kısım olması gerekmektedir. Bunu hesapladığımız zaman, planlanmış olan yeni devlet bütçesine, katma bütçelere [ve] İktisadi Devlet Teşekkülleri'ne, devamına karar verilmiş olan programlar için, bu sene iş programına koyduğu 1.799.000.000 Lira'lık rakamlardan sonra, geri kalan kısmı istihlâk olarak hesapladığımız zaman, bu sene muvâzene bozulmadığı takdirde, istihlâke, yekûn kaynakların % 73'ünün tahsis edilebileceği hesaplanmıştır. Daha önceki senelerde, yekûn kaynakların % 76,5'unun

istihlâk olarak kaydedildiği görülüyor. Şu halde istihlâhte [bir] azalma vardır. Bu, akla gelen ilk çâeredir.

Bu yolda hükûmetçe bazı tedbirler alınmış bulunuyor. Bazı kanunlar geçirilmiş bulunuyor. Yeni vergi strüktüründe [“structur”] [yapısında] yapılmış olan değişiklikler nazara itibara alındığı takdirde, istihlâk seviyemizi, 39.217.000.000 Lira’ya indireceğiz. Yani, istihlâk harcamalarının, ferdî istihlâk harcamalarının, yekûn kaynaklar içinde % 74,38 kadar olacağı tesbit edilmiş bulunmaktadır. Eğer bu şekilde bir harcama yapılacak olursa, yani dağılış planlanmış [ve] tasarlanmış bir şekilde olacak olursa, bu kaynaklarla harcama arasındaki fark, 733.000.000 [Lira] kadar görülmektedir. Bunun telafi edilmesi için, tediye muvâzenesi açığını artıracak [azaltacak] tedbirlerin alınması veya bu kadarlık bir dış yardım temin edilmesi veya tasarlanan yatırımlarda azaltma meydana getirmek veya istihlâki bu kadar kısacak bazı tedbirlerin gerektiği ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Ancak, burada bazı noktalara işaret edilmesi bir zarûret olarak ortaya çıkıyor. Bu [da], temin edilmiş olan bilgilerin ve yapılmış olan faraziyelerin ihtivâ ettikleri hata marjlarıdır. Bu hata marjları ile ilgili iki önemli konu üzerinde bilhassa durmak gerekir. Birincisi, geçen senenin bir istihsâl kapasitesi fazlası yaratmış olması sebebi ile, bu sene daha kolay istihsâl kapasitesinde bir artış meydana gelebilmesi ve bazı yatırımların tamamlanmaya yaklaşmış olması dolayısıyla [da], senenin içinde bunlara hız vermek suretiyle, bunların artırılması, yekûn kaynakların burada görüldüğünden [daha] fazla olması, bir, bu ihtimalin hata marjı olarak hesâba katılması [ve] diğeri de, geçen yıl istihlâk harcamalarında bir azalma olması dolayısıyla, bu yıl içinde para hacminin büyük miktarda artmış olması [ve] meydana gelmiş olan likiditenin, devletçe harcamalara girişildikten sonra, yeniden harcama hâline fertler arasında sokulmasıdır.

Bu iki hata ihtimali göz önünde bulundurulduktan sonra, ana hatları itibariyle şu şekilde bazı tedbirler alınması zarûreti ortaya çıkmaktadır: Bunlardan birisi, ki tahakkuk etmiş görünmektedir, yapılmış olan hesaplarla, âmme kaynakları vâsıtasıyla yapılan harcamaların, reel tasarruflarla karşılanması gerekmektedir. Yani, bütçenin hakikaten vâridat kısmının harcamaları karşılaması ve yapılmış olan tahminlerin [de] realist

olması gerekmektedir. Bunun mevcut olduğu, gelir tahminlerinin incelenmesinde hissedilmektedir. Yani, şimdiden bunu kat'î olarak söylemeye imkân yoktur, bu harcamaların bu kadar olacağı şeklinde... Şu halde, katma ve genel bütçenin ekonomiye herhangi bir şekilde enflasyonist veya deflasyonist bir tesir yapacağını söylememize imkan yoktur.

Ancak, buna ilâveten, husûsî bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin finansmanı ile ilgili meseledir. Bakanlar kurulunca devamına karar verilmiş olan İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin durumunu, [Devlet Planlama] Teşkilatı'mız konsolide bir tablo hâline getirmeye çalışmıştır ve bulduğumuz netice, bütün İktisadi Devlet Teşekkülleri, 21 müessese, bir araya getirildiği takdirde, bu seneki programları, yani devamına karar verilen programları, 1.799.000.000 Lira kadardır. Bunların işletme açıkları, net olarak ifade edildiği takdirde, 595.961.000 Lira civârındadır. [Dolayısıyla da], yekûn finansman ihtiyacı, 2.395.197.000 Lira olmaktadır. Şu halde, bu sektörle ilgili dikkatli bir inceleme yapılması ve verilecek [olan] siyasi kararın [da], bu sektörle ilgili olarak, ekonominin bütün gidişi üzerine çok hayırlı tesirler yapacağının göz önünde bulundurulmasıdır. Bunun için yapılabilecek [olan] en global tavsiye, teknisyenler tarafından, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin harcamalarının mümkün olduğu kadar öz kaynaklarından temini veya bunlara yeniden bir para zerki, ekonomide bir sarsıntı meydana getirmeyecek şekilde finanse edilmelidir. Bunların bazı yollarını düşünmek; bazıları için sattıkları malın gelir elâstikiyetini nazarı itibara almak suretiyle, mal ve hizmetlerin fiyatlarının yükselmesi, bazılarının fiyatlarının düşürülmesi, fakat finansman meselesinde, kendi kaynakları ile ve yeniden bir kredi genişlemesi veya para arzı genişlemesi yaratmayacak şekilde yapılması zarûreti ortaya çıkmaktadır.

Ancak, şu meselenin bir noktadaki bir değişiklik ihtimali, marjı olarak yine hesâba katılmak gerekmektedir. Bu da, " İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde, ellerinde mevcut [olan] imkânlara rağmen, yatırım yapmayacaklar" şeklinde bir karara varacak olursak, o zaman ekonomide bir deflasyonist açık meydana gelmesi mukarrerdir. Büyük bir deflasyonist açığın meydana gelmemesi için, kaynaklar olmasa bile, yeni harcamalarla kaynaklar tablosunu eşit kılacak kadar harcama yapmayı nazarı itibara almak gerekir.

Bu konuda [Devlet Planlama] Teşkilatı'mız, aynı zamanda, Almanya ile yapılacak [olan] kredi anlaşmasına esas olmak üzere, bir çalışmayı [da] devam ettirmektedir. Ancak, bazı bilgilerin gecikmesi, bu çalışmayı huzûrunuza getirmemize şu anda mâni olmuş bulunuyor. Çalışma, şu esâsa dayanmaktadır: İktisadi Devlet Teşekkülleri, sektörler itibariyle devam etmekte olan projelerinin dağılışı, bu sene bunların programa bağlanmış [olan] miktarları ve gelecek sene programa bağlanacak olan miktarları ihtivâ ediyor. Bunları iç ve dış ödemeler olarak hesapladığımız için ve ithâlât teleplerini [de] daha mekanik usûllerle, teknik bir usûlde hesaplamamız mümkün olacağı için, bu ilk hesâbı, bir arada mukâyese etmek imkânı hâsıl olacağı için, doğacak [olan] dış kaynaklar ihtiyacını daha sarih olarak göstermek ve bu kaynakları bir bakiye olarak hesâbı kapatıp, milletlerarası münâsebette, ekonominin muvâzene haline gelebilmesi için, temin edilmesi gerekli dış kaynakları göstermemiz icab edecektir.

Nihâî olarak, Devlet Planlama Teşkilatı, yaptığı inceleme sonunda, teklif edilmiş olan bütçelerle ilgili inceleme sonunda, bu sene yatırımlara verilecek hızı, şükranla kaydetmek istemektedir. Bu sene yapacağımız yatırım miktârı, gelecek seneki gelişme hızımıza büyük ölçüde tesir edeceği için, gayet önemlidir. Bunun arkasından sosyal bir meselenin ortaya çıktığını ve cesâretle davranmayı icab ettirdiğini [de] kaydetmek zarûreti vardır. Bu, şu şekilde tezâhür etmektedir: Bu sene kaynaklarımız tam kullanıldığı takdirde, hâsılâtımızın artışı, % 6 kadar olacaktır. Halbuki, biz bugüne kadar koymuş olduğumuz vergiler dolayısıyla, fertlerin istihlâkinde ancak % 3'lük bir artış meydana getiriyoruz. Nüfusta da bu kadar bir artış olduğu hesâba katılacak olursa, bu sene, fertleri, fert başına düşen reel istihlâkte hiçbir artış meydana getirmeyeceği bir vâkıâ olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır. Şu halde, önümüzdeki seneler için cesur bir adım atmış bulunuyoruz. Ancak, bunun bazı psikolojik sebepler dolayısıyla, bazı rahatsızlık hislerin uyandırması ihtimali mevcut olduğunu da hesâba katmamız gerekmektedir. Fertler[in] geliri % 6 [oranında] artarken, kendi gelirlerinin artmaması karşısında, geçen seneye nazaran daha fazla istihlâk etmeyerek, herhangi bir şekilde memnuniyetsizlik gösterirler mi, göstemezler mi? Bu mesele göz önünde tutulabilir. Mâruzâtım bu kadardır.

[KEMÂL] KURDAŞ: Ben evvelâ böyle bir tetkiki getirdikleri için arkadaşlarıma teşekkür etmek isterim... Böyle bir çalışma yapmaları, şâyani şükrandır... Bundan sonra söyleyeceğimiz, tenkit mâhiyetini taşımıyor. Kendileri topun önüne sıçrama vaziyetindedirler.

Tatbik edilen metodu tenkit edeyim... Bütçe rakamı veriliyor. Bu bütçe rakamlarına istinâden [ve] muyyen faraziyelere dayanarak, umumi menâbi tablosu yapıyorsunuz. Onu da yarım günde yapıyorsunuz... Bunun neticesinde, 700.000.000 [Lira] gibi bir rakama varıyorsunuz. Yekûn, menâbie nazaran, % 1 miktârı gösteriyor. Bu hesaplarda hata marjı o kadar geniştir ki, 700.000.000 Lira, 52.000.000.000 [Lira]'da çok hata marjı ihtivâ eden bir rakamdır. Bu yekûnu böyle bulmak, son derece hatalara sevk eder. Vakit daha çok erkendir. Bütçenin bir rakamı belli olmuşken, yekûn menâbi rakamını, saf rakamı bulmak ve ona istinâden [de] bazı neticelere varmak hatalıdır.

İkincisi [de], menâbii hesaplarken, bakıyorum, milli gelir rakamlarımız, 1959, 1960 [ve] 1961'de.. Bundan evvelki verdiğimiz, memorandumda verdiğimiz milli gelir rakamı 52.000.000.000 [Lira] mı?

[ATİLLÂ] KARAOSMANOĞLU: Aynı...

[KEMÂL] KURDAŞ: Aynıdır... Aynı rakamlar üzerinde yatırımları artırırsanız [ve] teşebbüslerin yatırımlarını [da] koyarsanız, yekûn kaynaklarımıza bir artış tevlid edebilir. Diğer taraftan, nisbet hesaplamak doğru olmaz... Envanteri de yapmak lazımdır. Şu andaki envanteri de hesaplayabilirim... Önümüzdeki senenin kaynaklarını [da] çoğaltabilirim... Dıştan yardım nosyonuna kapılmayın[ız]... 52.000.000.000 [Lira]'nın doğru hesaplanmış olduğunu kabul edelim... Buna göre, yekûn sarfiyet, bundan 700.000.000 Lira fazla[dır]. % 1 [oranı] civârında bir fark... Buna göre hesaplanıyor. İstihlâk azaltılacak... Ya mevcut envanterimi azaltırsam ne olur? Bunlar, çok teklikeli hesaplardır. Zaten hata marjı, % 5 civârındadır. Milli geliri [ve] milli sarfiyatı hesaplamakta, hata marjı çok fazladır. Ya envanter azalırsa? İstihlâk azalmayabilir... Bu devrede istihlâkın azalması, şâyani arzudur. Metot olarak tâkip edilen yol, sizi hataya götürebilir. Bugün ekonomiye canlılık verilirse, kapasite artar [ve] alt seviyedeki kapasite harekete geçer. Meselâ, 700.000.000 [Lira], fiyat artışı yapar. 50.000.000.000 [Lira]'lık yekûn sarfiyatta, paraya ihtiyaç [aslında sadece]

2.000.000.000 Lira'dır. 60.000.000[.000 Lira]'lık bir yekûn sarfiyat olsa, 2.000.000.000 [lira] nakit değil de, bilfarz 2.150.000.000 [Lira] bulundurulur. Mübâdele hacmi genişleyince, para hacmi de genişler. Likidite artabileceği gibi, kaçış da olabilir. Bütün bunlar riskli nosyonlardır.

Yatırım mefhumunu gözden geçirmek icab ederse, Devlet Planlama Teşkilatı 'nın yatırımlara verdiği değerde hata vardır. Bu, Keynes'ten gelir... Bu, çok tehlikelidir... Ekonomide milli geliri artıran, yalnız yatırım değildir. Bir hesap yapılmıştır: Bilfarz, milli geliri, 10.000.000.000 [Lira]'dır. Kapitali hesaplanmış 100.000.000.000 [Lira]'dır. 100.000.000.000 [Lira]'lık kapital ile, 10.000.000.000 [Lira]'lık istihsâlde bulunuluyor. "Milli geliri artırmak için, bu sene 10.000.000.000 [Lira] yatırım yapmak lazımdır" denir. Bunda geniş hatalar vardır. Milli kapital hesâbı, gayet lüzûcidir. "Şu kadar milyar liralık kapitalle şunu istihsâl ediyorsunuz..." derken, siz o kapitalin en teknik şekilde kullanıldığını farz ediyorsunuz. Planlama teşkilatları, bu hatayı yaparlar. Peki ama mevcut kapasiteyi tam kullanıyor musun? Türkiye'de en mühim dertlerden birisi [de] budur. Biz mevcûdu rasyonel olarak kullanmak mecbûriyetindeyiz. Yeniden yatırıma gitmemek, bu bakımdan çok kâbili müdâfaadır. İkincisi de, işin müstahsiliyeti artar... İşi rasyonalize edin, muazzam neticelere varırsınız... İşi "rantabl" mı [verimli mi] kullanıyoruz? Yatırım sarfiyâtını evalüe ["evalluate"] ederken [değerlendirirken], bunları [da] nazarı itibara almak lazım gelir.

Bunları tenkit mâhiyetinde söylemiyorum. Bence bu "yıllık planları" yaparken, çok monoter sektörden hareket etmek lazımdır. Bankacılık sektöründeki rakamlar, definitiftir ["definitive"] [kesindir]. Banka kredilerini [ve] mevduat hacmini bilirsiniz... Bütçe politikası neticesinde, Devlet İktisadi [Devlet] Teşekkülleri'nin politikası neticesinde olacak [olan] artışı hesaplarsınız [ve] olacak [olan] münisipali [de] bilirsiniz... Umumi hata marjına çok müsâit [olan] genel rakamlardan hareket etmek ihtiyacında olmazsınız... Bu seneki bütçe gerekçesinde, bu tip analiz koymayacağız... Biz şu anda onun neticesini bilmiyoruz... "Neden bilmiyorsun[uz]?" derseniz, İktisadi Devlet Teşekkülleri'ne el atmış değiliz de ondan...

Bu bütçenin monoter bakımdan muvâzeneli bir bütçe olduğunu iddia edebilirim. Çok hafif deflayonist bir bütçedir. Merkez Bankası'na borç

ödemeleri vardır. Likiditeyi azaltıyorsunuz demektir. Arkadaşlara takdirimi ifade ederim... Mevzulara bu derece yaklaşma, şâyani şükrandır. Ancak, bu yaklaşış, şu anda çok erken ve hataya çok müsâittir. Devlet Planlama Teşkilatı'nın çok büyük hizmetlerde bulunacağına eminim... Hiç değilse getirdiği zihniyet, eskiye nazaran çok büyük terakkiye müsâittir.

[ULAŞTIRMA BAKANI ORHAN] MERSİNLİ: Zannediyorum, bütçe hakkında, buyurmuş olduğunuz veçhile, üç arkadaş söz aldı. Bu arkadaşlar mâruzatta bulunurlarsa, bütçenin husûsîyetleri hakkında, görüşme [de] nihayete erme yoluna girmiş olacaktır. Diğer arkadaşlar [da], bundan sonra mâruzatta bulunmak isterler. Takdir Sayın [Mehmet] Baydur'undur. Bu şekilde müzakereye itirazları yoksa, biz de mâruzatta bulunalım...

[MEHMET] BAYDUR: Ben Devlet Planlama Teşkilatı hakkında konuşacağım... Bütçe hakkında değil...

[ORHAN] MERSİNLİ: [Önce] bütçenin dünkü seyri hakkında[ki] görüşmeler nihayete ersin [de], müteâkiben bugün diğer hususlar hakkında [da] konuşuruz...

Dün Sayın Maliye Bakanı'nın 1961 yılı bütçe tasarısı hakkındaki izahatını dinledik... Bunda, bütçeyi, milli hareket ve hayat üzerinde bir nâzım, bir müş'ir vazifesi görecek şekilde mütâlaa olunarak ele alınmış olduğunu gördük. Ve gerekli tetkikâtta gösterdikleri hassasiyet ve bizim önümüze kon[ul]muş olan esaslı çalışmalar bakımından, Sayın Bakan'a teşekkür eden arkadaşlarıma iltihâk etmek istiyorum.

Bu özlü vesika üzerinde verilmiş olan izahat dolayısıyla, esâsı bakanlığımızı ilgilendirmek, fakat bazı hususları [da] umumi bütçeye taallûk etmek üzere, dört ana bölümde mâruzatta bulunmak istiyorum... [Öncelikle], bütçe üzerinde aydınlığa kavuşamadığım bazı noktalarda suâllerim olacaktır. [İkinci olarak ise], bütçenin tümü üzerinde bazı mütâlaalar serdedeceğim. Üçüncü olarak [da], bütçenin kuruluşu hakkında mâruzat sadedinde mütâlaalarımı arz edeceğim. Bir de en son bölümde, bakanlığımızı çok ilgilendiren İktisâdi Devlet Teşekkülleri'nin kuruluşları, bütçeleri ve mali politikaları husûsunda bizi tazyik eden bazı durumları, burada ana hatları ile açıklayacağım...

Şimdi bütçe üzerindeki bazı suâllerim şunlardan ibarettir: Memurlara ve Ordu mensubinine, iki bölümde olmak üzere, maaşlarına zam yapılması husûsu derpiş olunmaktadır. Önümüzdeki bütçede, öyle tahmin ediyorum ki, bu artışın tesirleri nazarı itibara alınmış bulunmaktadır. [Bütçeye bu] zammı karşılayacak [olan] tahsisâtın [da] konulduğu fikrindeyiz ve bu hususta ilgili dairelerle mutâbık kaldık. [Gerçekten] böyle midir? Bizi takviye sadedinde, bunun böyle olduğunu söylerlerse, kuvvet bulacağız...

Bir de bütçede Hazine yardımı vardır. Birçok teşekküllerin bütçelerindeki gelirler, Hazine yardımı olarak gösterilmektedir. Ancak, önümüzdeki bütçe rakamlarında, Maliye Bakanlığı bütçesi içinde görülen giderler yekûnu ile ikinci sayfa arasında fark vardır. Bunu dün kendilerine sordum... Esas hakkında [beni] tenvir ettiler. Yalnız bu sarfiyat arasında bakanlığımıza ayrılabilecek imkânlar olup olmadığını da ayrıca öğrenmek istiyorum...

[KEMÂL] KURDAŞ: İki rakamdan birisi, Hazine'den yapılan yekûn yardımlardır. İkinci rakamlar, mülhak bütçeli idarelere verilenlerdir. Bunların içinde, İktisadi Devlet Teşekkülleri [ile] döner sermayeli idareler [ve] dernekler vardır.

[ORHAN] MERSİNLİ: " İktisadi Devlet Teşekkülleri vardır" deyip [de], içine bütün İktisadi Devlet Teşekkülleri alınacaksa, o zaman feryât edeceğim... Tahmin ediyorum ki, hepsi bunun içinde değildir.

Son bölümde, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin bugün içinde bulundukları acı durumlarından bahsedeceğim... Bu suâli yanlış vâz ettim. Sayın [Maliye] Bakan[ı Kemâl Kurdaş] beni bağışlasınlar... Şimdiye kadar süre gelen tatbikâttan, bazı idarelerde şöyle [bir] zehap hâsıl olmuştur. Sene başında bütçe, falân falân zarûretlerle, muayyen bir şekilde bağlanmak mecbûriyetindedir. Fakat bazı hizmetler de bazı dairelere empoze edilmiştir. Planları, programları [ve] âmme hizmetleri olduğu için... Bir açık kapı bırakılır... "İmkân bulunursa, sene içinde ek ödeneğe gidilecektir" deni[li]r. Bu idareler de, rijit ["rigid"] [sert] bir mali politika tâkip edemezler. O bakımdan, Sayın bakandan rica edeceğim... Bu ek ödeneğe bu sene [de] yer veriyorlar mı? Bunun verilmediğinin sarahatle zikrini, idarelerin huzûra kavuşması bakımından, bilhassa rica edeceğim...

Bir de, yine kredi teklifleri hakkında bilgiler almaktayım... Muhtelif bakanlıklar, kendi bölümleri dahilinde, bunları ...dat [?] etmekte ve bazıları [da], iyi ve uygun şartlarla neticeye bağlamaktadırlar. Bu kredi teklifleri, dâimâ iş harcamaların aksi olmaktadır. Şimdiden sene içinde temin edilecek [olan] bazı kredilerin muhtemel akisleri, bütçede derpiş edilmiş midir? Edilmemişse, bu kredi talepleri, ne gibi menbâlardan karşılanacaktır? Çok iyi şartlarla temin edilen krediler, sırf iş mekanizması bakımından, hiç olmazsa tâlik veya tecil edilmek zorunda mı kalacaktır? Bunu, bakanlığımın mülhem olduğu bazı zarûret ve icablardan istihrâç ederek arz ediyorum...

İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin içinde bulunduğu durum mâlûmdur. Bu hususta tesadüfün bir cilvesi olarak, bilhassa ilgili arkadaşımla komşu olarak oturuyoruz. Dün Sayın [Maliye] Bakan[ı Kemâl Kurdaş] buyurdular ki, " İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin mali durumları ayrıca müzakere edilecektir. Binâenaleyh, onlardan mülhem olan zarûretleri, elimizdeki bütçe ile karıştırmayalım..." Bu yerinde olan bir görüş[tür]. Ola ki, ayrı ayrı noktalardan hareket edip, ayrı ayrı hâl çârelerine bağlana... Ancak, şu hususları [da] Sayın Maliye Bakanı bize açıklarlar mı? İktisadi Devlet Teşekkülleri üzerindeki görüşmeler ne vakit ele alınıp, bugünkü bütçe görüşü ve tutumu ile bağlanacaktır? Sâniyen, o görüşmelerin bu bütçeye hiçbir tesiri[nin] olmayacağı[nı] söyleyebilir mi? İktisadi Devlet Teşekkülleri'mizin önümüzdeki sene için açıkları, 362.000.000 Lira'dır. Bu, bu sene için açıkta bulunuyor. Bendeniz 362.000.000 Lira'nın mukadderâtını bu görüşmelere tâlik ederim... Fakat o tarih bilinmelidir. O tarih bilinmezse, problem mâlûl şekilde [önümüzde] duracaktır.

Bir de, bütçenin tümünü alakadar eden bazı mülâhazalarım vardır. Bu mülâhaza, bilhassa maaşlara yapılacak [olan] zam dolayısıyla ilk nokta olarak beliriyor. Dün bazı arkadaşlarımız, endişe izhâr ettiler. Sayın Maliye Bakanımız, bu işin tekniğine ve ilmine göre, endişelerin yersizliği husûsunda mütâlaalarda bulundular. Bendeniz de endişe edenlere, belki haksız ve mesnedsiz olarak iltihâk ettiğim için, mâruzatta bulunuyorum. Bizde piyasa, ister istemez, memur maaşlarına göre ayarlanmaktadır. Belki tamamen yanlış [ve] tekemmül etmemiş bir bünyenin icabı [olarak]... Memur maaşlarına zam, esnafta etiket yükseltilmesini tevlid etmektedir. Bu sefer aynı neticeyi tevlid etmezse, huzur verici olacaktır. Doğurmaması için

gereken tedbirlerin alınmış olduğunu görüyoruz. Ancak, bu, içimizdeki endişeyi bertaraf etmeye kâfi değildir.

İkinci bir endişe[m] daha var[dır]. Gayri vâridse, bu mevzulardaki küllî acemiliğime versinler... Memlekette Mayıs [ayın]dan itibaren bir emisyon fazlalığı olmuştur. Bugünkü durumu, 27 Mayıs itibariyle, 562.445.000 Lira'dır. Buna rağmen, bilinen emisyon tepkileri piyasada vûkû bulmamıştır. Yani, fiyat yükselişleri olmamıştır. Şimdi, acaba bir taraftan maaşların artırılması [ve] diğer taraftan [da], emisyon fazlalığı, birbirine eklenerek, muzaaf bir tesirle, piyasa üzerine çullanır mı? Belki vârid değildir. Fakat akla gelen bir endişedir.

Üçüncüsü [de], memurlardaki maaş artışı, işçilerde de muvâzi bazı talepler doğurmuştur. Haklı, haksız... Fakat geniş işçi kütlesi çalıştıran idareler, bununla zaman zaman karşı karşıya gelmişlerdir. Buna, mukâbil tedbir[ler] düşünmek lazımdır. Devletçe düşünülecek[olan] mukâbil tedbirle[r ile], bütün bakanlıklar ve daireler, aynı tez ve temâyülle bunu karşılamaya çalışırlar. Ayrıca, ilâve edeyim... İşçi hakları nizâmı ile memur hakları nizâmı arasında müsâvat yoktur. İşçi hakları nizâmı, memur hakları nizâmına nazaran, üstündür. Yeni çıkan bir kanun [da], memur emekliliği ile işçi haklarını biraraya getirmektedir. Bu, nizâm içinde teessüs eden durumu, aynı pariteye ircâdır. Bundan sonra, yani kanunun tatbikâtında bunun mahzurları ve zorlukları çok fazlasıyla meydana çıkacaktır.

Bu bütçenin tatbiki dolayısıyla, Maliye Bakanlığı, 1961 yılı içinde emisyon durumu hakkında bir karar vermiş midir ve bu planı tatbik husûsunda bugün acaba tereddütte midir veya beklemekte olduğu bir şey var mıdır? Bu hususlarda mâruzâtım budur...

Diğer bölüme geçiyorum... Bütçenin teşekkülü hakkında suâl şeklinde mâruzâtım vardır. Birçok ileri memleketlerde görüyoruz ki, belki senelerin tatbikâtı neticesinde, belki bu husustaki prensiplerin tatbikâtı olarak, bütçe yekûnu, milli gelire nazaran, muayyen bir yüzdeyi ihtivâ etmektedir. "Milli gelir" tabiri, erbabı söylüyor, elâstikiyet arz etmektedir. Bizde böyle bir nisbet tesadüfen görülmüştür. Yalnız bu hususta bir prensip kararı alınmış mıdır? Alınmamışsa, suâlim zâiddir. Meselâ, bu meyanda, bütçe içinde âmme hizmetlerinin ve mükellefiyetlerinin milli gelirde muayyen nisbetlerde arttığı görülmektedir. Bunu muhafaza, mümkünse böyle

nisbetler dahilinde yatırım ve masraf tevziâtı, ekonomideki gelişmeye yardım eder mi, etmez mi? Milli Savunma'nın masrafları, milli gelirin % 5-10'u arasında bir yer işgâl etmektedir. Binâlar vesâire, milli gelirin % 10'una kadar yükselen sarfiyâtı göstermektedir. Bizim bütçede böyle bir ölçü tatbiki mümkün değilse de, sebeplerini bilmekle ferahlarız... Milli gelirin bu yüzdesi tatbik edilmezse, hizmette bu derece bir azalma görürüz...

Devlet İktisadi [Devlet] Teşekkülleri bütçeleri üzerinde [de] bazı mâruzâtım vardır. O da şudur: Pek kısa [bir] zaman evvel bu mevzuu ile uğramak durumuna girmiş bulunuyorum... İktisadi Devlet Teşekkülleri'mizin sermaye teşekkülü, sermaye hareketi, işletme prensip ve politikaları, hatta iştigâl mevzuları ve bunların birbirine girift olmuş olması dolayısıyla, sıkıntıları vardır. Zorlanmış fiyat sistemleri vardır. Bu fiyat sistemleri dolayısıyla, işletme maliyetlerini tatbik etmelerine imkân yoktur. Kâr ve zararlarını tesbit serbestîyetine malik değildirler. Buna mukâbil, devletin muazzam bir yatırımı, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin uhdesinde ve mesûliyetinde durmaktadır [bulunmaktadır]. İktisâdi Devlet Teşekkülleri'nin bütçelerinin gözden geçirilmesi sırasında, bu meselelerin tetkik edilmesi mümkün müdür, yoksa ayrıca yeni baştan esaslı bir tetkik mevzuu yapılacak mıdır? İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin kendi kendilerini finase etmeleri, yukarıda arz ettiğim şarta bağlı olduğu gibi, vergi politikasında da bazı şartların tahakkuk etmesine ihtiyaç göstermektedir. Mevcut durumu ve nizâmı değiştirmek gibi birşey akla gelebilir. Fakat, çoğu kurumlar şeklinde olan, şahıs ve fertlere intikal eden gelirleri bulunmayan bu İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin kurumlar vergisinin mümkün mertebe normal hudutlar dahilinde tutulması, kendi kendilerini finase etmelerini mümkün kılar. Bu, umumi vergi nizâmı arasında yer alsa gerektir. Devletin muayyen mevzuları teşvik etmesi mevzuu bahis ise, ki [bu] her zaman olacaktır, bunların ilgili idarelere yardım şeklinde veya [Devlet] Demir Yolları'na sübvansiyon şeklinde yapılması, muhakkak ki zarûrîdir. Bu idareler, devamlı [olarak] zarar etmektedir[ler] veya bir çoğu zarar etmektedir. Bu zararların, gerek halk üzerine [ve] gerekse iş üzerine muazzam psikolojik tesirleri vardır. Halk üzerindeki tesirleri, devlet parasının iyi idare edilmemesi, işletme üzerindeki tesir[ler]i ise, en iyi niyetle işe sarılan arkadaşların, mütemâdiyen kâr getirmeyen [ve] zarar eden idarede çalışmaktan doğan ruh ezikliğidir. Bu ikisi de, zararlı

unsurlardır. Binâenaleyh, bu idarelerin umumi kuruluş ve mali politikalarını yeni baştan gözden geçirmek icab edecektir. Sayın Maliye Bakanı arkadaşımızdan ricam, çok daha vukuflu izahâtı belki Sanayi Bakanı arkadaşımız verecektir, en kısa zamanda İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin esâsına göz atılmasıdır.

[OSMAN] TOSUN: Bendeniz de, Sayın Maliye Bakanı'na teşekkürle söze başlayacağım... Hakikaten bize denk [ve] prensiplere sadâkat gösterilmiş [olan] bir bütçe getirdikleri için, kendileri ile ne kadar iftihar etsek, yeridir... Bütçe üzerinde umumi olarak görüşeceğim... Fakat esas sözlerime geçmeden evvel, hepimizin bildiği bazı gerçekleri ortaya koymak istiyorum.

Türkiye milli gelirinde ziraatın payı, % 50'ye yakındır. Son on sene içinde en düşük senede % 40 -1954 senesinde- [ve] en yükseği de 1951 [yılın]da % 52'dir. Türkiye ihrâcâtındaki yeri de, % 90 civârındadır. En düşüğü 1957 [yılın]da [% 81,6] ve en yükseği de 1950 [yılın]da % 93'tür. Türkiye'de ziraatle uğraşan nüfus miktarı [oranı ise], % 70 civârındadır. Bilhassa ihrâcattaki ve milli gelirdeki payı nazarı itibara alınacak olursa, Türk ekonomisinde değirmenin suyu, doğrudan doğruya topraktan geliyor demektir. Buna karşılık, [tarım], bugüne kadar olan bütçelerde lâyık olduğu ehemmiyetle ele alınmamıştır. Büyük bir anlayış gösterilerek, bu sene ziraate yatırım için 146.000.000 Lira ayrılmış bulunmaktadır. 8.638.000.000 Lira tutan bu seneki bütçede, 2.734.000.000 Lira'lık yatırımlar içinde ziraate düşen pay, 0,055 [binde 55]'dir.

Asıl sözlerime geçmeden evvel, bizim işletme olarak, çiftçi âilesi olarak ve işlediğimiz saha olarak topraklarımızın durumunu ve çiftçimizin durumunu kısaca izah edeyim... 1960 [yılın]da ekili sahamız, 17.000.000 hektar veya 170.000.000 dönümdür. 3.000.000 küsûr çiftçi âilesi vardır. % 70 üzerinden ekili arazinin çiftçi elinde olanını hesapladığımız takdirde, altı nüfuslu beher âileye, ortalama olarak 60 dönüme yakın ekili arazi düşmektedir. İstihsâl bakımından incelendiği takdirde de, nihayet bir âileye dokuz ton buğdaya tekâbül edecek bir miktar mahsûl düşüyor. Bunun iki tonunu insan yiyeceği, birbuçuk tonu[nu] hayvan yiyeceği, ki tam olarak beslenmezler, lazım gelen miktârın [ancak] altıda biri verilir, olarak ayrıldıktan sonra, geriye 5,5 ton kalır. Netice olarak, bir âilenin yiyecek arta kalan zâhireden

eline geçen para miktârı, 2.750 Lira'dır. İşte bizim çiftçi âilelerimizin durumu budur. Bunların herhangi bir şekilde yatırım yapmalarına [da] imkân yoktur. Diğer taraftan, çiftçi nüfûsu mütemâdiyen artıyor ve artması ile müterâfik olarak da, çiftçi nüfûsun hayat standardı, seneden seneye düşüyor. Bugünkü hâli ile 70.000.000 dönümlük nadas sahasını da ilâve edersek, 250.000.000 dönüm araziyi biz fiilen işliyoruz. Ama, en iyi görüşlere göre de, bizim işleyebileceğimiz arazi sahası, nihayet 180.000.000 dönümdür. Şu halde, biz araziyi işlemek bakımından sınırı çoktan aşmışız... Nitekim, bu yüzdendir ki, senelerdir istihsâlde bir artma değil, [fakat aksine] azalma görülmektedir ve şartlar aynı kaldıkça, eksilme [de] devam edecektir. Hâli hazırda 70.000.000 dönüm arazimiz, erozyonla seneden seneye kısırlaşmaktadır. Önümüzdeki yıllarda ot bitirmez [bitmez] hâle gelecektir. Bunun ilk alârmı, 1954 [yılın]da verilmiştir. 1954 [yılın]dan bu yana, biz mütemâdiyen buğday ithâl ederiz. Önümüzdeki yıllarda [da], bu ithâlât artacaktır, [fakat] eksilmeyecektir. Eğer biz lazım gelen tedbirleri zamanında almazsak... Toprak bakımından halen 70.000.000 dönümlük arazi, erozyona mâruz durumda bulunmakta ve hakikaten ot bitmez hâle gelmektedir. 20.000.000 [dönüm]lük toprak da, ki Türkiye'nin en münbit topraklarıdır, gerek son yıllarda yapılan kötü sulamalar [ve] gerekse asırlar boyunca yapılan ihmâller neticesinde çoraklaşmış veya taban suyu yükselmiş [ve] işe yaramaz hâle girmiş bulunmaktadır. 20.000.000 [dönüm] arazi de, bilhassa kıyı ve geçit bölgelerimizde, makilik, delicelik, çitlenbitlik [ve] harputluk şeklinde bekliyor ki, böylece 11.000.000 hektar arazi ıslâha muhtaçtır. Ve biz bu toprakları yeniden kazanmak [ve] yeniden bunların tapusunu almak mecbûriyetindeyiz.

Diğer bir problemimiz de, tevhidi arazi meselesidir. Bugün maalesef Türkiye'de zirâî işletme denile[bile]cek işletme, yok denilecek kadar azdır. Nihayet bizde köylü vardır. Bunların da ortalama arazileri, yedi muhtelif yerdedir. Küçük küçük parçalar hâlindedir. Biz verimde bir gelişme sağlamak istiyorsak, tevhidi araziye gitmek mecbûriyetindeyiz.

Hepimizin bildiği gibi, bir de bilhassa doğu ve güneydoğu vilâyetlerimizde görülen marabacılık veya yarıcılıkla işletilen büyük topraklarımız vardır. Biz bugün kendimizi Avrupa'nın en geri milletleri ile mukâyese ettiğimiz zaman da şunu görüyoruz: Bu bakımdan en geri durumda bulunan, Yunanlılardır. Yunanlılar, bizim bir dönümden aldığımızın iki mislini,

Yugoslavlar 3,5 mislini, İtalyanlar 5 mislini, Batı Avrupa devletleri 6 mislini [ve] Japonlar [da] 7 mislini alır[lar]. Memleketimiz, tabiî imkânlar bakımından, Yunanistan'dan, Yugoslavya'dan, İtalya'dan da [ve] hatta Fransa'dan da daha şanslıdır. Ve eğer biz lazım geleni yaparsak, yapabilirsek, en az Fransızlar kadar dönümde istihsâl yaparız... Değil bugünkü nüfûsumuzu beslemek, bu nüfûsun iki [ve hatta] üç mislini de besleyebiliriz. Ama, biz hakikaten lazım geleni yaparsak... Acaba lazım geleni yapıyor muyuz? Bugüne kadar olan durum gösteriyor ki, maalesef, biz lazım geleni yapmamak için elimizden geleni yapıyoruz.

Demin de arz ettiğim gibi, memleketin elinde hakikaten varlık diye bir şey varsa, bu topraktan alınmıştır, bu toprak vermiştir, ama biz toprağa ne vermişizdir? Maalesef, biz toprağa bugüne kadar bir şey vermiş değiliz... Ancak 2.730.000.000 Lira'lık yatırım bütçesinden ayırabildiğimiz % 5,5'dur. Halbuki % 90'a yakını topraktan gelir. Milli gelirin de % 50'ye yakınını toprak verir. Biz yatırım yapmıyor değiliz. Yapıyoruz... Fakat bu yatırımlarda imkânlarımızı nedense gereği gibi göz önünde tutmuyoruz.

Çiftçimiz hakikaten fakirdir. Kendiliğinden hiçbir şey yapabilecek durumda değildir. Zaten "işletme" diye de bir şeyimiz yoktur. Bu bakımdan, biz memlekette var olan şeyi toprağın verdiğine inanıyorsak, buraya lazım gelen yatırımı yapmaya [ve] çiftçiyi harekete getirmeye [geçirmeye] mecbûruz. Toprak mahsûllerinde artış, yani istihsâlde artış, türlü yollarla olur. Bunlardan en ucuzu, yani 0,17 yatırımla bir gayri sâfi hâsıla sağlayanı, çeşit islâhıdır ve mücadeledir. Bundan sonra, 0,33 yatırımla bir gayri sâfi hâsıla sağlayanı, yayın, yani yeni metodların çiftçiye öğretilmesidir. 0,5 yatırımla bir gayri sâfi hâsıla sağlayanı [ise], gübrelemedir. Makinalaşmada dört yatırdığımız zaman, bir artırıyorsunuz. Küçük sulamada, dört yatırıma bir [ve] büyük sulamada [da], yedi yatırıma bir gayri sâfi hâsıla sağlıyorsunuz. Şu halde, biz şimdiye kadar ziraate sözüm ona yatırım yapmışız [ve] paralar sarf etmişizdir... Nereye? Büyük sulamaya... İşe, en tersinden başlamışız... Yani, yedi verip, bir alacağımız sahaya yatırım yapmışızdır... Hatta, bu sene de bakıyoruz, Devlet Su İşleri'ne [DSİ] 550.000.000 Lira yatırıyoruz. Ama ziraat sahasına [sadece] 146.000.000 [Lira]...

Biz eğer hâsılâtın artmasını istiyorsak, Kara Yolları'nın [ve] barajların yanı sıra, bilhassa kısa vâdeli istihsâl artımını sağlayacak sahalara yatırım yapmamız lazımdır. Biz maalesef işi tersinde tutmuşuz... En ters tarafından tutuyoruz... En az yatırımla istihsâl artışı sağlayacağımız hususları bir tarafa bırakmışız... Onun için [de] ziraat sahası kısır kalmıştır. Tohum ıslâhı, mücadele, yayın [ve] gübreleme, istihsâl artışı sağlayacak [olan] unsurlardır. Bu sahaya herhangi bir şey vermiş değiliz...

Ben Sayın Maliye Bakanı'na müteşekkirim... Kendilerine son zamanda projeler getirdim. Alakadar olmuşlardır... Kanaatimce, bütçe rakamlarını [ortaya] koyarken, geçen seneye göre hareket etmek yanlıştır. "Geçen sene şu işler için şu kadar kon[ul]muş,... Bu sene biraz daha arttıralım... Bu kadar yapalım... 550.000.000 Lira'ya çıka[ra]lım..." demek, yanlıştır... [Bütçede] Tarım Bakanlığı için 146.000.000 Lira ayrılırken, [Devlet] Su İşleri'ne 550.000.000 Lira verelim..." demeyi, doğru görmemekteyim... Barajlar yapılmıştır. Milyonlar yatırılmıştır. Acaba bu milyonlar, bu memketin istihsâlinde şimdiye kadar ne sağlamıştır? Maalesef zarar sağlamıştır. [Fakat] fayda sağlamamıştır. Çünkü, onun diğer kısımları yapılmamıştır. Çok muhterem Bayındırlık Bakanı arkadaşım alınmasınlar... Kendileri ile tamamen ve her zaman bu hususta fikir birliğine varmış bulunmaktayız. Devlet Su İşleri ile tamamen işbirliği hâlindeyiz. Zaten Devlet Su İşleri'nin sulama kısmının Ziraate geçmesi icab eder. Bu bakımdan Ziraatin tâlihsizliği vardır. Aşağı yukarı birçok müesseselerimizin yanlarında finasman müesseseleri [de] mevcuttur. Bakarsınız Sanayi Bakanlığı'na... İki tâne bankası vardır. Etibank [ve] Sümerbank... Ama Ziraatin ("Ziraat Bankası" sesleri...), ama Ziraatin değil, [fakat] Ticaret Bakanlığı'nındır. Finansman meselesi ve kredi meselesi ziraatte hâlledilmedikçe, ziraatte gözle görülür, dişe dokunur birşey sağlamaya imkân yoktur. Bugünkü hâli ile de karınca kararınca birşeyler yapılacaktır. Ama biz geleceği sağlama bağlamak istiyorsak, hakikaten bu memleketi günlük ekmeğini dışarıdan temin etmek endişesinden kurtarmak ve onu dışarıya muhtaç durumda bulunmaktan kurtarmak istiyorsak, ziraate gereken ehemmiyeti vermeye mecbûruz. Bugün bizim çiftçimiz, taş devrindeki insanların hayatından daha geri seviyede yaşamaktadırlar. Ve taş devrinden daha geri metodlarla iş görmektedirler. Bunları hakikaten müstahsil hâle, iş görür hâle koymak istiyorsak, o zaman bu sahaya gereken ehemmiyeti vermeye mecbûruz. Zannederim [ki], bu bütçe Meclis'te görüşülürken, birçok ağızdan aynı

şekilde tenkitlerde bulunulacaktır. Çünkü, maalesef bu memlekette, bir defa daha söylemiştim, ziraatçiden gayri herkes, ziraatçidir. Birşey vermeye geldi mi, maalesef kaynaklar kısılır. Bendeniz[in] mâruzâtım bunlardan ibarettir. Maliye Bakanımız'a teşekkür ederim... Ama verilen para çok azdır.

[KEMÂL] KURDAŞ: Geçen sene [sadece] 34.000.000 [Lira] imiş... Prensip olarak ziraate en büyük kısmı vermek isterim...

[OSMAN] TOSUN: Bizim 250.000.000 Lira'lık yatırım projelerimiz mevcuttur. Sayın Devlet Başkanı, geçen gün yâverleri ile müjde gönderdiler. "Mecbûrî tasarruftan 200.000.000 [Lira]'sı sanayiin [ve] 200.000.000 [Lira]'sı [da] ziraatin..." dediler. Ama bize çıka çıka 90.000.000 [Lira] çıktı.

[MEHMET] BAYDUR: Arkadaşıma teşekkür ederim... Bu mevzuda kendileri ile mutâbık olmamak imkânsızdır. Ziraate doğrudan doğruya yapılan tahsisler dışında, ziraat, diğer sektörlere yapılan yardımlardan da istifade eder. Diğer sektörlere yapılan yardımların, ziraat sektörüne [de] in'ikâsı vardır. Sulama için yapılan masraflar, bir nisbet dahilinde, ziraate hâdim olmaktadırlar. İthâlât programı yaparız. Bunun büyük bir kısmı ziraat sektörüne gider. Bütçe içinde yapılan finansman, belki tatminkâr değildir. Ancak, Türkiye'de zirâî sahada yapılacak [olan] yardımın, münhasıran Ziraat Bakanlığı'nın kaynaklarından sağlanacağı iddia edilemez. Ziraat Bankası vardır. Bambaşka maksatlarla kurulduğu halde, ziraate hadim bir müessese hâline gelmiştir. 1.000.000.000 küsûr Lira para, zirâî sektörde donmuştur. Bu sene sağlayacağımız imkânlar, yine zirâî sektör için kullanılacaktır. Bu itibarla, dava, yatırımların Ziraat Bakanlığı tarafından yapılması davası mıdır, yoksa bu bakanlığın yol göstermesi davası mıdır?

[ORHAN] MERSİNLİ: Devlet Demir Yolları, ziraat mahsûlleri için, senede maliyet altı 62.000.000 Lira'lık taşıma yapıyor. Müşterek bir mali efor hâlinde mütâlaa edilmesi lazımdır.

[OSMAN] TOSUN: Yatırım deyince, istihsâl artırılmasını anlıyorum... Herhalde bütün arkadaşlar da aynı şeyi anlarlar. Demin de arz ettim... Husûsî sektörün ziraat sahasına yatırım yapması, hemen hemen mümkün değildir. Umumiyetle yirmi senelik bir zaman fâsılasıyla yatırımı

düşündüğümüz zaman, o zamanki nüfus artışını da besleyecek şekilde istihsâl fazlasını sağlamak bakımından, aşağı yukarı senede bizim ziraat sahasına 5.500.000.000 [Lira]'lık bir yatırım yapmamız icab ediyor. Ancak bunun % 40'ını devlet sektörüne mâl ediyoruz. Bu takdirde, 2.200.000.000 [Lira]'ya bâliğ oluyor, ziraat sektörünün muhtelif kollarındaki devlet sektörünün yatırım miktarı... Burada, hâli hazırda Devlet Su İşleri yatırımlarını çıkarırsak, ortalama 1.500.000.000 [Lira]'lık yatırıma ihtiyaç görülür. Bunu son dört aylık çalışmalarla [ortaya] çıkarmış durumdayız. Ama bugün kalkıp da, "bu 1.500.000.000 [Lira]'yı bana verin[iz]..." diyecek [durumda] değilim... Zaten bunu kullanma imkânına da malik değiliz. Sayın Sanayi Bakanı, "versek de, kullanamazsınız..." dedikleri için, böyle diyorum... Doğrudur... [Bu parayı] verseniz [dahi], bugün bunu kullanmak, ziraat sektörünün harcı değildir. Ama bizim elimizde, 250.000.000 Lira para porteli [genişliği], detaylı projelerimiz vardır. Bunun ancak 95.000.000 [Lira]'sı bütçeye girmiş durumdadır. Geri kalanı [ise], açıktadır. "Ziraat sektörüne yapılacak [olan] yardımların hepsi de ancak Tarım Bakanlığı eli ile mi olacaktır?" [diye] buyuruluyor... Böyle bir iddia yersiz olur. Ama nasıl ki, hâkimin yapacağı işi hekime, hekimin yapacağı işi hâkime yaptırmazlarsa, bunun gibi, Tarım Bakanlığı'nın bünyesinde bulunması lazım gelen müesseseler [de] vardır. Toprak Mahsûlleri Ofisi, [Devlet] Su İşleri'nin işletme kısmı [ve] Et ve Balık Kurumu [gibi]... Bu müesseselerin yaptıkları işlerden anlayan elemanlar Tarım Bakanlığı'ndadır.

[MEHMET] BAYDUR: [Ama] ticari müesseselerdir...

[OSMAN] TOSUN: Bakınız, dünyanın her memleketinde, bakınız istihsâlden, muhafaza ve değerlendirmeye kadar işgören bu türlü [bütün] müesseseler, Tarım Bakanlıklarının bünyesi içindedir[ler]. Ama ben demiyorum ki, kalkıp, "Toprak Mahsûlleri Ofisi'ni Tarım Bakanlığı'nın içine almak istiyorum..." Keza Et ve Balık Kurumu'nu... Fakat kuruluşta ne kadar kötü iş yapılmak lazım gelmişse yapılmış, ne kadar ters iş tutulmak icab ederse tutulmuş... Bu yüzden durum budur... Fakat bu işi düzeltmek zorundayız, eğer gelecekte daha ferah yaşamak istiyorsak...

[SELİM] SARPER: Çok enteresan ekspozeleri ["expose"] [açıklamaları] var, Tarım Bakanı arkadaşımızın... Bir kere "erozyon" kelimesini telaffuz ettiler. Bazı ecnebi mütehassısların görüşlerine göre, bilmem doğru, bilmem

yanlış, bundan elli sene sonra, erozyon yüzünden çiçek saksısı için [dahi] toprak bulamayacakmışız... Geçenlerde Yunanistan’ı cenuptan şimâle, şarktan garba gezdim [ve] hayret ettim, erozyona karşı aldıkları tedbirler bakımından... “Acaba bizim memleketimizde de bu mevzua ehemmiyet verilse, olmaz mı?” diye, seyahatimden beri düşünüp duruyorum...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Taban altı suyundan bahsettiler. Hakikaten bugün bu bakımdan Söke Ovası’nın 4/5’i gitmiş vaziyettedir. Ot bitmez hâle gelmiş, tayyâre meydanı gibi olmuştur. Bu durumun giderilmesi [de], barajlarla, mali imkânsızlığımız bakımından, hâlledilir durumda değildir. Yan derelerin ıslâhı suretiyle, bugün [elde] kalmış [olan] 2/5 toprağın muhafazasına imkân var mıdır? Biz, bir taraftan [da], “toprak tevzi ediyoruz” diyoruz. Beş sene sonra tevzi edilecek toprak [da] kalmayacaktır. Söke Ovası’nın 3/5’i gitmiştir. 260-280 kilo pamuk alınan yer[ler]den, bugün [artık] 60 kilo zor alınabilmektedir. Sulu araziden pamuk almak, meseledir... Çiftçi kaçmıştır... Bu, aynı adımla[rla] devam ederse, iki sene sonra koyun otlatacak ot [dahi] bulunamaz... Nasıl oluyor? Sulama ile toprağın üzerine su geliyor. Üstten tebâhhur ediyor [ve] tuzunu bırakıyor. Arazi gayri kâbili zer hâle geliyor. Hiç olmazsa bugünkü mevcûdu elde tutmak imkânı aramak lazımdır. Mâlî portesi [genişliği] nedir? Bunun hakkında da [bizi] tenvir ederlerse, çok memnun oluruz... Menemen Ovası’nın vaziyeti de böyledir. İki türlü oluyor bu... Bir kere, gazetelerde okumuşsunuzdur, Menderes [nehri] taştı. Onun taşması demek, ovanın içerisinde motorlar işler... Koyunları [ve] içeride kalan mahsûlü, su alıp götürüyor. Ayrıca, bir de sulu ziraat tatbik ediliyor. Sulu ziraatte verilen su miktârını, bugün kullanılan metodlara göre, ayarlamaya imkân yoktur. Az su verilirse, bu olmayabilir... [Fakat] bugünkü metodlara göre, ayarlanması zordur. Menderes’in üzerine motor koyuyor... Oniki k[ilo]m[etre]ye [kadar da] su çekiyor. Bu su fazla veya eksik olabilir. İptidâî sulama usûlü... Fazla kalan su alta geçiyor, sonra tabâhhur ediyor ve tuzunu toprakta bırakıyor.

[OSMAN] TOSUN: Çok Sayın Selim [Sarper] Beyefendi’ye bilhassa teşekkür ederim... Erozyon meselesini yeniden ele almak imkânını bana verdikleri için... Demin de arz etmiştim... İşlenmemesi lazım gelen 70.000.000 dönüm arazi işlendiği için ve bunların meyilleri [de] % 8’in üzerinde olduğu için, Selim [Sarper] Beyefendi’nin bahsettikleri erozyona uğrayarak, yani üstten bitki yetiştiren toprağın akmasına sebebiyet

verilerek, bu topraklar, bugün bitki yetişmez hâle gelmiştir. Verim gittikçe düşmektedir. Diğer taraftan, 180.000.000 dönüm araziden ise, temin edilen randıman gittikçe düşmektedir. Dolayısıyla, seneden seneye istihsâl miktârı düşmektedir. Bu sebeple, demin arz etmiştim, önümüzdeki seneler için biz lazım gelen tedbir[ler]i almazsak, sıkıntımız gittikçe artacaktır. Azalmayacaktır...

Tedbir, terastır [teraslamadır]... Şâyani şükrandır ki, bu sene hemen hemen bütün camiâda, hatta vilâyetlerde, ziraatçi, ormancı [ve] veteriner olmayan şahıslar da, bu işe katılmışlardır. Ve hâli hazırda 60.000.000 ağaç dikilmiştir. Gölbaşı, Kızılcahamam, Çankırı [ve] Yozgat'a doğru gitmek imkânını bulursak, orada yapılan işleri göreceksiniz... Toprak kanseri diyebileceğimiz erozyona karşı [olan] çalışmalarımızı, [oralarda] yakından müşahade edersiniz... Toprak kanseri diyebileceğimiz erozyona karşı alınacak yegâne tedbir, teraslamadır. Buralara yem nebatları, meyva ağaçları veya orman ağaçları dikerek, toprağı tesbit etmek, toprağı yeniden canlandırmak ve orada yeniden istihsâle geçmektir. Bu bakımdan Tarım Bakanlığı camiâsında, hastalık hâline girmiş bir çalışma vardır. Bütün memleket ölçüsünde diktiğimiz ağaç sayısı, halen 50.000.000'u buldu. Sayın devlet başkanına vaadi[miz], 2,5-3.000.000'dur. Bugün 50.000.000'u aştı [ve] Nisan [ayın]a kadar [da] 100.000.000'u aşacağız. Fideleri tohumdan yetiştiriyoruz. Evvelâ, korun(..) [?] taş yoncası [ve] diğer çayır otları ekerek, toprağı tesbite çalışıyoruz. Diğer taraftan, beş altı aylık, üç dört aylık fideler de dikiyoruz. Orman ve ziraat fidanlıklarının kapasitesi, bu sene için nihayet 30.000.000 [fidan] etrâfındaydı [civârındaydı]. Bunu biz, hâli hazırda daha çok vilâyetlere ve halktan isteyenlere dağıtıyoruz. Önümüzdeki sene [için ise], 300.000.000 fidan yetiştirilmek için işi planlamış durumdayız. Gâyemiz, mümkün olduğu kadar bol teras yapıp, toprağın kaymasını önlemektir. Fidelerin tutma nisbeti [de], % 80-85'dir. En fazlası [Ankara] Gölbaşı'na ekilmiştir. Bu sene [Ankara] Gölbaşı'na 15.000 dönüm teras yapıyoruz. [Teraslamanın] bütün memleketteki miktârı, 5.000.000 dönüme yaklaşacaktır, bir sene içinde... Vaktin geç, kış olmasına rağmen, teraslamaya devam ediyoruz.

Çoraklaşma işi [de], bu seneki yatırımlarla yapacağımız ve ön plana aldığımız işlerdendir. Su, ziraatte ateşle oynamak gibidir. Arazi, tevhidi toprak, toprak tesviyesi, iç iskân meselesi ve nihayet bu tabirleri

kullanalım... Birinci, ikinci [ve] üçüncü derece kanallarla, tarla başları kanalları, boşaltma kanalları ve bilhassa en mühimi, kurutma kanalları açılmadıktan sonra, ki o da birinci, ikinci [ve] üçüncü derece diye sıralanır, sulamaya girişmek, netice itibariyle, mevcûdu da yok etmek demektir. Bunun en güzel örneği, Çumra sulamasıdır. Almanların Konya'da vücûda getirdiği Çumra sulamasıdır. Öbür tarafta, dünya kadar arazi... Karasaz bataklığı hiçbir işe yaramaz hâle gelmiştir. Çünkü, boşaltma ve kurutma kanalları mevcut değildir. Bizde maalesef ilk defa bu şekilde çalışma, cenupta Berdan'da oluyor. Tarım Bakanlığı, Toprak Su Umum Müdürlüğü ile Devlet Su İşleri, müştereken ilk defa Berdan'da çalışacaktır. Orada hakikaten bütün bu işler yapılacaktır. Amerikalılar (ICA) da bu işe katılıyor[lar]. Diğer bütün sulamalar, maalesef gelişi güzeldir. Bugün Menemen Ovası'nda ziraatten ayrılan saha, her sene gittikçe [daha da] genişlemektedir. Sulama, fayda yerine, zarar getirmektedir. Çünkü, tesisler kurulmuş değildir. Ama bunları kurmak da kolay değildir. Çok pahalıdır, milyonlar ister. Bugün mevcut projelerdeki sulama işlerini yapmak istersek, milyonlara ihtiyaç vardır. Arazinin tesviyesi, tevhidi, iç iskân meselesi vesâire... Sulama, bir taraftan, taban suyunun yükselmesine mâni olacak [ve] diğer taraftan [da], su ihtiyacını karşılayacak vaziyette bulunacak[tır]. Bu bakımdan, Devlet Su İşleri, biraz [da] târizde bulunayım, Devlet Su İşleri'ne ayrılan 500.000.000 Lira, istihsâlde hiçbir artma sağlamaz. Ama Ziraatin daha ucuz istihsâl artışını sağlayacak [olan] sahalarına, [sadece] 146.000.000 Lira verilir.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Benim kulağıma geldiğine göre, Amerikalılar bir teklifte bulunmuşlar... "Size sulama tesisleri yapalım... Ancak suyunu biz satalım..." diye... "Rantabiliteyi temin edelim... Sürplü'yü ["surplus"] [fazlayı] alalım..." diye...

[OSMAN] TOSUN: Böyle bir şey yoktur...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Bütçe üzerindeki görüşmelerin genişlemesini teklif eden ben oldum. Arkadaşlarım [da] lütfettiler... Fakat görüyorum ki, şimdi işi daraltmaya gitmek zarûreti vardır. Çünkü, bir taraftan, Kemâl [Kurdaş] Bey'in sabrı tükendi. Diğer taraftan ise, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin bütçelerini ele almadan, tam bir iktisadi politika görüşmelerinde bulunmak mümkün değildir. Ancak, şu muhakkaktır ki,

Kurucu Meclis’in huzûruna çıktığımızda, bu meselelerin hepsi, muhtelif kimseler tarafından ortaya konulacaktır. Bu itibarla, biz, bazı ana meseleleri ele alarak, ana görüşlere varmak mecbûriyetindeyiz.

Arkadaşlar, 27 Mayıs hareketinin bütçe zâviyesinden karakteristiği, gerçekçi olmasıdır. Bugün devlet, milli borçlarını ilân etmiştir. İç ve dış borçların yekûnu, ilân olunmuştur. Siyasi mebdelerden hareket edilerek yapılan yatırımların “rantabl” [verimli] olmadığı, çimento sanayii gibi, şeker sanayii gibi, kendine göre husûsî ilmî etüdlere istinâd etmesi lazım gelen mevzuların, siyasi bahşişler şeklinde ele alınmasının akıbeti meydandadır.

Bu noktadan, hükûmet, Kurucu Meclis’in huzûruna çıkarken, herşeyden evvel, gerçekçidir. Gerçekçilik bilhassa iki noktadadır: Bir taraftan başlan[ıl]mış ve yarım kalmış işlerin bitirilmesi... Diğer taraftan da, imkânların müsaade ettiği nisbette, yatırımcı olunması... İşte Tarım Bakanı arkadaşımızın işaret ettiği, Devlet Su İşleri’ne ayrılan para, meydana getirilmiş olan tesislerin, çok miktardaki fennî malzemenin heder olmamasına mâtuftur. Biz Kurucu Meclis’e karşı müşterek vazife almış [olan] insanlarız... Sizinle beraber çalıştığıma [çalıştığım için] iftihâr ediyorum... Şimdiye kadarki Türk Hükûmetleri’nin böyle bir mesûliyet ve çalışma mevkiine geldiğine kaani değilim... Bu mesâîmize bütçe dışında da devam etmemizde fayda görüyorum. Ancak, önümüzdeki bütçenin acele olarak Kurucu Meclis’e verilmesi mevzuu bahis olduğu için, birkaç noktaya temasla iktifâ edeceğim...

Arkadaşlar, evvel emirde şu reform ve seferberlik kelimeleri üzerinde duralım... Bütçede [ve] iktisadi politika mevzuunda... Bir noktadan hareket ediyoruz. Bir derdi ayağa kaldırıyoruz. Bütün projeler, o derde teveccüh ediyor [ve] sun’i masraf ve teşkilat meydana getiriyor ve seferberlik [ve] reform kelimeleri içinde maksat kayboluyor. Bu itibarla, bu seferberlik ve reform kelimelerine, hepimizin dikkat etmemiz [gerektiği] kanaatindeyim... Müşterek bir prensibe varmamız lazımdır. Şimdi 250.000.000 Lira’lık bir projeden bahsettiler. Tarımın bu memleketin hayatındaki ehemmiyetini, heyetimize ifade ve izah etmeye lüzum yoktur. Bu planlar, büyük planlardır. Böyle olduğu halde, acaba bu mevzuda Bayındırlık Bakanlığı ile Tarım Bakanlığı teşriki mesâî etmişler midir? Binâenaleyh, biz buradaki müşterek

çalışmalarımızı, dairelerimize götürmek mecbûriyetindeyiz. “Tarım Bakanlığı ile Bayındırlık Bakanlığı’nın uzmanları, sulama üzerinde müştereken çalışarak, şu esasları tesbit etmişlerdir” diyeceğiz.

[MUKBİL] GÖKDOĞAN: Yaptık...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Türkiye’de şimdiye kadar dört başı mâmur olarak bir tek çay kanunu çıkmıştır. Evvelâ tarlanın hazırlanması, tohum işi [ve] yaprağın yüksek fiyata [satın] alınması, bu kanunda kül hâlinde ele alınmıştır. Diğer sahalarda da, bunun gibi, dört başı mâmur istikâmette çalışmak mecbûriyetindeyiz. Koordine ederek, ilmî ölçüde, realist olmak mecbûriyetindeyiz. Meselâ, toprak kayması mevzuundaki izahatı dinledik... Tenevvür ettik... Ama kâfi midir? Bunun yanında, ticaret politikamızın içinde standardizasyona ehemmiyet verilmezse, dikkat edilmezse, ihrâç edeceğimiz malların vasıf ve biçimleri üzerinde durulmazsa, çalışmalarımız yine neticesiz kalır.

Ben şahsen Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’nın bütçesini tatmin edici bulmadım. Milli Eğitim [ile] Sanayi Bakanlıkları’na ayrılan tahsisâtın [da] çok olduğunu söylemek istemiyorum. Ancak, bir insan da mevcut olmadıkça, iş görülemez... Üniversitesindeki laboratuvarında tecrübe tüpü olmayan bir memlekette, hasta[hâ]nelerinde röntgen filmi bulunmayam bir memlekette, bu bütçe, sağlık hizmetleri için kâfi değildir. Bu şekilde, dertleri [ve] ıstırapları sivriltmeye doğru gidersek, meseleyi hâlletme yolundan uzaklaşmış oluruz. O halde, geriye dönüyorum... Bu bütçe, mevcut şartlar içinde yapılabilecek en iyi bütçe midir? Arkadaşlar, hemen söyleyeyim [ki], [bütçe] denkliği hakkında Kemâl [Kurdaş] Bey’in verdiği izahatı, tatmin edici buluyorum. Denk olduktan sonra, gelecek bütçelere açık vermemek bakımından ilk adım atılmıştır.

Yatırım politikasına gelince... Yatırımın iktisadi hayatı tanzim etmesi, fiyat istikrârını sağlaması, işsizliğe meydan vermemesi, iktisadi hayatta bir yavaşlama [ve bir] duraklama hâsıl etmemesi gibi esaslara dayanması icab eder. Biz yatırım mevzuunda emri vâkilerle karşı karşıyayız. Bunları da ikmâl etmek mecbûriyetindeyiz. Bu iş, alakalı bakan arkadaşımızın müşterek çalışmalarına bağlıdır. Başlanıp da, ikmali zarûrî olan işlerle yeniden başlanacak [olan] işlerde, buradaki arkadaşların, yeniden seçilmek gibi bir endişeleri bulunmadığından, gerçekçi oldukları muhakkaktır. Bu

bütçede yatırım mevzuunda bir noktayı ele almak lazımdır. Çay deyip de, geçmeyelim... Çayda büyük mikyasta netice alınmıştır. Çay politikası gibi bir yatırım politikası tâkip etmek lazımdır. Halbuki, biz suladığımız zaman, gübre vermiyoruz, gübre verirsek, diğer işleri görebilmek için, [bu sefer de] kredi alamıyoruz... İşe derinliğine girersek, oturup ağlamak lazımdır. Kredi politikasını behemehâl düzenlemeliyiz.

İkinci prensibimiz [ise], tasarruftur. Bir hizmet revizyonu yapmadıkça, arzu ettiğimiz hedefe ulaşamayız. Çalışma Bakanlığı'na geldiğimde, 180 tâne bloknot gördüm. Buna mukâbil, askerlik şûbeleri, zarfı ters çevirerek, bir kere daha kullanırlar. Şu tasarruf prensibi, kelimesi çok kullanıldı. Hâyîde oldu. Vaktiyle Tekel [Genel Müdürlüğü]'nde bir tetkikât yapılmış [ve] mevcut [olan] 280 tip matbuadan 100 küsûrunun faydasız olduğu anlaşılmıştır. Reji'den[861] devredildiği [ve] garplı metodlarla çalışıldığı halde... Bu itibarla, ben hizmet revizyonun bütün devlet hayatına şamil olarak yapılmasına taraftarım ve buna muhakkak lüzum olduğuna inamıyorum.

Maaş mevzuuna gelince... 1962 [yılı]na âid bir taahhüde girişmeye hakkımız bulunmadığı gibi, lüzum da yoktur. 1961 [yılı] bütçesine tanıdığımız % 20 [oranındaki zammı], aynen kabul ediyorum. Hatta destekliyorum. [Ancak], gelecek [1962] sene[si]nin Şubat [ay]ına taallûk eden bir vaadde bulunursak, bu, politika olur. Kabine olarak, böyle bir taahhüde girişmemiz doğru değildir. Bütçemizde âmme hizmetleri çığ gibi büyümekte, kadrolarımızda [ise], hekim, hâkim [ve] muallim eksikliği görülmektedir. Bunların da hizmete alınması ile, külfet çok artacaktır. Tarım Bakanlığı verimli sahalara yatırım yapmak üzere ihtiyacı bulunan parayı alamazken, [zam oranı olarak] % 20'den fazlasına gitmemek lazımdır. İkinci olarak, bu % 20 [oranındaki zamm]ın, geçen gün söylediğim gibi, devlet sektöründeki ve husûsî sektördeki işçi ve amele üzerinde yapacağı tesiri de hesaplamak lazımdır. Belediyelerin, muhasebei husûsîyetlerin çalıştırdığı işçiler ve alelumum işçiler üzerindeki tesir[i] yabana atılamaz. Memurun ızdırâbını biliyoruz. Ama bunun yanında, ayda [sadece] 124 Lira [ücret] alan işçinin durumunu da gözden uzak tutamayız. Bu adam, zeytin-ekmekten başka birşey yemek imkânına sahip olamadığına göre, devletin vazifesi, memur için tanıdığını, işçi için de tanıması lazımdır. Anayasa taslağının birinci maddesinde, "sosyal cumhuriyet" diyoruz. Sosyal

Cumhuriyet ile, her tabakadaki insanın yaşamasına ilgi göstermek ve onu ıslâh etmek icab eder. Ben, Çalışma Bakanı sıfatıyla, size şimdiden söyleyebilirim ki, bu % 20 [oranındaki] zammın iş hayatındaki akisi, ücretlerde asgarî % 10 [oranında] artırma yapmaya bizi götürecektir... Buna rağmen, yani [ücretlere] % 10 ilâve edilse dahi, yine de çalışanların hayatında bir ferahlık sağlanmış olmayacaktır. Ücretli tâtil [ve] izin mevzuunda görüşülebilir, günü gelip gelmediği münâkaşa edilebilir [ve] hatta asgarî ücret mevzuunun [da]... Tarım Bakanı'nın verdiği hesâbın bir de sosyal tarafı vardır. "20.000.000 çiftçinin sesi niçin gelmiyor?" derseniz, teşkilatı yoktur da ondan... Her köy, tek başına [bir] ünitedir. Köylü, vicdanen nazarı itibara alırsak, bir kütledir. F[akat] fiilen teşkilatsız bir kütledir. Bu bakımdan, 20.000.000 [köylünün] içtimâî hayatı, henüz devlet için bir mesele olma vaziyetine girmemiştir. Bu, bugünün durumudur. Fakat, memurlara yapılan zamma müvâzi olarak, bir zam tazyiki ile hükûmet karşı karşıya kalacaktır. Sanayi Bakanı arkadaşım buradadır... Devlet Demir Yolları'nın [ve] Kara Yolları'nın mesûlü arkadaşım [ile] Ordunun mesûlü arkadaşım [da] buradadır... Mesele mühimdir.

[KEMÂL] KURDAŞ: Maaş mevzuuna cevap vereyim... Bir kere, % 35 [oranındaki] zam, önümüzdeki yıl yapılmamaktadır. [Bu zammın] % 20'si Mart [ayın]da başlayacak [ve] % 15'i de yıl sonunda, Şubat [ayın]da verilecektir. Bunu kaldırırsanız, ancak 3.500.000 Lira kâr ederseniz... Memurlara yapılacak [olan] zammın, yirmi yıldan beri yapılan adaletsizliği tahfif etmek bakımından, psikolojik bir tesiri vardır. Bu sene birçok vergi konulmuştur. Tahsilâtı önümüzdeki sene yapılacaktır. Bu sene bütçesine in'ikas edenleri de vardır. Bu zammı, bütçe karşılamaya müsâittir. Bu bakımdan bir ehemmiyeti yoktur. Memurun şevkini artırmak lazımdır. Onların şevklenmek suretiyle temin edecekleri tasarrufundan, Hazine, 200-300.000.000 Lira kazanır. Memur maaşları, konjonktürü çok geriden tâkip etmektedir. İşçi ücretleri [ise], konjoktürü tâkip ettiği gibi, hatta onun üzerine çıkmıştır. Bundan korkun da, göz önünde bulunan bir adaletsizliği, göz göre göre telafi etmeye savaşmaktan çekinmeyelim... Fiyatlar üzerine in'ikâsı bakımından da endişeniz olmasın... İşçi ücretleri karşısında kâbili müdâfaa [bir] tarafı vardır. "Köylü teşkilatlanmamıştır" diyorsunuz. Türkiye'de memur teşkilatlansaydı, üç defa ihtilâl olurdu.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Ben karşılıklı bir münâkaşa zihniyeti ile değil, olduğu gibi düşüncelerimi ifade ediyorum. Bugün Türkiye'de en devamlı ve müstakârr gelir, az veya çok, iddia edebiliriz ki, memur geliridir. "Usta, günde 20-30 Lira [yevmiye] alır" deni[li]r. Ama senede kaç gün iş bulur ve kaç gün çalışabilir? Huzûrunuza kadar gelen memuriyet müracaatlarını nazarı itibara alırsanız, Türkiye'de serbest iş hayatının ne derece olduğunu [da] anlarsınız... Bir taraftan da, halk, hekimi [ve] hâkimi ayağına istemektedir. Bugün "Sosyal Cumhuriyet"te âmme hizmetleri, zannettiğiniz gibi, mevcut memur kadrosu ile başarılamaz... Yeni yeni hekime, hâkime [ve] öğretmene ihtiyacımız vardır. [Fehmi] Yavuz Bey ile [de] görüştüm. Memleketin muhtelif bölgelerindeki hayat farkını, asgarî % 50'ye indirmezsek, doğuda çalışmak üzere memur bulamayız. İmâr politikamızda da tâkip edeceğimiz esaslar vardır. Zarûretlere uymamız gerekmektedir. Bununla, memurların vaziyetinin iyi olduğunu demek istemiyorum. [Aksine], yoğurt-ekmekle gününü geçirmeye mahkûm olan memurlarımız [da] vardır. Fakat, diğer yandan [da], çok kazandığını zannettiğimiz adam, kırk yamalı pantalonla gezmektedir. "Şubat [ayın]daki ile beraber % 35 olacak..." diye bir maaş zammı ifadesini buldu mu, İktisadi Devlet Teşekkülleri'deki vesâiredeki işçiler de, "zam isteriz" talepleri ile, kütle hâlinde karşımıza geleceklerdir. Bu, böyledir... Ben bunu haber veriyorum...

İşsizlik mevzuuna gelince... Bugün [Çalışma] Bakanlı[ğı]'nda mesûl insanlardan aldığım bilgiye göre, toptan işsizlikle karşı karşıya değiliz. İşsizlik, şuradan doğuyor: Ne devlet sektörü [ve] ne de husûsî sektör, iktisadi esaslara göre kurulmuş değildirler. 5.000.000 Lira ile 25.000.000 Lira'lık tesise girişmişlerdir. Husûsî sektör de böyledir; devlet sektörü de böyledir... Bugün için [bir] işsizlik problemi yoktur. Ama iktisadi kuruluşların bünyesi normalleşmedikçe ve ilmin icab ettirdiği tedbirler alınmadıkça, günün birinde toptan bir işsizlikle karşı karşıya kalabiliriz. Binâenaleyh, denklik, yatırım politikasının yanında, tasarruf planını da yapacağımız Kabine içtimâlarında mesele olarak ele alınmasını rica ediyorum... [Memur maaşlarına zam], Şubat [ayın]da da olsa, bugünkü sosyal bünyede asgarî ücretlere de tesir edecektir. Devlet sektöründeki iş kollarına da tesir edecektir. Bundan hükûmet kurtulamayacaktır. Tedbirin ölçüsü [ise], size âiddir.

[MEHMET] BAYDUR: Bazı “konkre[t]” [somut] tekliflerim olacaktır. Maliye Bakanı arkadaşımın [da] fikirlerimle mutâbık bulunacağını zannediyorum. Bütçe rakamlarında bir tâdilât mı yapılacaktır, [yoksa bir] revizyon mu yapılacaktır, [artık] ne yapılacaksa yapılsın, derhal İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin câri açıklarının kaynaktan kapatılması yoluna gidelim... Bunda, asıl bizim üzerinde hassasiyetle durduğumuz, fiyat mevzuu en birinci âmil olacaktır.

İkinci husus [da], süratle artırılması icab eden yatırımların finansman kaynaklarını, biz [artık] palyatif tedbirlerle geçiştiremeyiz. Eğer Sayın Maliye Bakanı arkadaşımız, “bunlara kaynak temin edilmiştir” diyemezlerse, bu mevzuda bütçe içinde öz kaynaklardan para ayırmak lazımdır.

Üçüncü nokta [ise], zam mevzuudur. Zam mevzuunda, tekrar ifade edeyim, Ahmet Tahtakılıç, [Turhan] Feyzioğlu ve Orhan [Mersinli] Beyefendiler’in belirttikleri hususlarda endişeye mahâl yoktur. İşçi ücretleri, endeksleri açıp bakarsak, görürüz ki, hayat seviyesini tâkip etmiştir. Ücretli tâtiller, pazar tâtilleri [ve] mesâî zamanları bakımından kendilerine [işçilere] tanınmış [olan] sâir avantajlar, memur için mevzuu bahis değildir veya memur bunu çok geriden tâkip etmektedir. Yakın mâzimizden [de] biliyoruz... Memur dediğimiz de kim[dir]? Kravatlı şeyler... Trenle yaptığımız bir seyahatte, karşımda iki adam oturuyordu. Konuşuyorlardı. Memur dediğinin cebinde kaç parası vardır? Memur, Türkiye’de devlet otoritesini temsil eden şahıstır. Bunları asgarî seviyede yaşatmazsak, yaralar daha da derinleşir. [Kemâl Kurdaş] arkadaşımızı Meclis’te müdâfaa etmek zarûretinde kalacağız. Haklı isek ve bu işin zarûretine kaani isek, müdâfaadan çekinmeliyiz. Kurucu Meclis’te de arkadaşlar vardır. Bizim gibi veya bizimkine aykırı düşünenler... Noktai nazarımızı izah ederiz. Edemezsek, “bu, prensibimizdi” deriz [ve] ondan sonra [da] külâhımızı önümüze koyar [ve] düşünürüz...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Yanlış anlattım veya yanlış anladınız...

[MEHMET] BAYDUR: Prensibi [prensip kararı] aldık mı, müdâfaa ederiz... Zam mevzuunun bir tek noktasına itirazım vardır. Seyyânen % 20 [oranında bir] zamma muterizim [ve] kademelendirmeye taraftarım. Asgarî kademelere [de] geçim vasatîsi sağlamak zarûretinde olduğumuza

inanıyorum. Posta müvezzii, bir çanak yoğurtla iktifâ etmek mecbûriyetinde kalırsa, vazifesini yapamaz. Hiç olmazsa, ona yoğurdun yanına zeytin tedârik etme imkânını [da] sağlamalıdır.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Kemâl [Kurdaş] Bey arkadaşımız, hakikaten hepimizi büyük bir alaka ile dinlemektedir. Ben de birkaç kelime söylemek istiyorum... Bağışlasınlar... Konuşmalarımı üç kısma ayıracağım...

Birincisi, bundan evvel de arz etmiş olduğum veçhile, her ne kadar bağlı olmadığımız bildirilmekte ise de, ben Türk iktisadi politikasında yabancılara verdiğimiz muhtıralara sadâkat göstermemiz icab ettiği kanaatindeyim. Plafon [“plafond”] [tavanın] yükselişi, bütçemizin artması ile izah ediliyorda da, bendeniz, durumun bir kere kendilerine izah edilmesinde fayda mülâhaza ediyorum. Bunu yapmadığımız müddetçe, ben üzüntü duyacağım...

İkincisi [ise], iktisadi programımızın neşredilmesi hakkında bir söz vermiştik. Bütçenin iskeleti meydana çıkar çıkmaz, bütçe taslak olarak taazzuv eder etmez, 1958 yılı muhtırasına paralel olarak, iktisadi programımızı neşredelim...

Üçüncüsü [de], İktisadi Devlet Teşekkülleri[‘nin] zararlarının bütçeden karşılanması husûsudur. Mevzuu bahis muhtıranın bir cümlesi şöyle der: “ İktisadi Devlet Teşekkülleri’ne ancak hükûmet politikası neticesi olarak uğradığı zararlar için yardım yapılacak ve bu yardım, bütçeden ayrılacak[tır].” Mehmet Baydur arkadaşım [da], bunu gayet sarih olarak tebârüz ettirdiler. Bendeniz, zararlara karşılık, bir miktar paranın bütçenin gider faslında yer alması zarûretinde bulunduğumuzu [bulunduğunu] tebârüz ettirmek istiyorum.

Eski devirlerden mirâs kalan taahhütler bakımından, halkı fedâkârlığa ve ferâgata dâvet ettik. 27 Mayıs’tan sonra alyanslarımızı verdik[862], para yardımı yaptık [ve] hürriyet tahvilleri[863] çıkardık. Bu psikolojinin muayyen bir istikâmeti vardır. Bu istikâmet, deflasyonist [bir] yönde olacaksa, mutâbık değilim... [Tıpkı] enflasyona olmadığı[m] gibi... Benim şahsî kanaatime göre, 1961 yılı bütçesi, herşeyden evvel, milli ferâgat psikolojisine dayanan bir bütçe olmalıdır. Ancak, gösterilen ferâgat ve fedâkârlığın neticeleri alınabilsin [ve] bu hususta hamleler ele alınmış

olsun... Ziraatte erozyonu önlemek için hamleler yapıyorsak, cemiyetin mânen inkişâfı için sosyal hareketlere girişiyorsak, bu, Türk milletinin kalkınması içindir, istikbâli içindir ve bu uğurda her ferdin seve seve fedâkârlığa katlanacağına ben inanıyorum... Yurdun kalkınması için yeni iş sahaları kurmak ve bulmak mecbûriyetinde olduğumuzu da unutmamamız icab eder. Bundan evvel [de] arz ettiğim gibi, bu da, ilk planda, ancak eski devirden mirâs kalan birçok yatırımların tekemül ettirilmesi ile mümkün olacaktır. Bendeniz yatırımlar derken, yalnız sınâî yatırımları kasd etmiyorum. Dava, müşterektir... Temsil ettiğimiz bakanlıkların davaları ön planda değildir. Hepimiz, hiç şüphe yok ki, milli davaya hizmet bakımından Kemâl [Kurdaş] Bey'e yardımcı olmak mevkiindeyiz. Ancak, yatırımların uygun bir şekilde ayarlanması [ve] bütçeye [de] "denk" diyebilmemiz için, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin zararlarını karşılamak üzere, bütçeden gerekli tahsisâtın ayrılması icab ettiğine kaani olarak ifadede bulunuyorum. Sayın Maliye Bakanı arkadaşım bunların tedbirlerini almışsa, [o zaman] sözüm yok... Ben milli eğitim, sanayi ve bayındırlık hizmetlerine yapılacak [olan] yatırımların yanında, Sayın Maliye Bakanı [da] lüzum görüyorsa, zirâî yatırımlar ve İktisadi Devlet Teşekkülleri['nin] câri masrafları ile yatırımları için, açığın karşılanabilmesi bakımından, bir emniyet sübabı olarak, bir miktar parayı bloke etmesini de zarûrî görmekteyim. Diğer taraftan, bayındırlık ve Devlet Su İşleri ekiplerinin mevcut olduğunu, parkların boş kalması tehlikesi ile karşı karşıya bulunduğunu tebârüz ettirdiler. Tarım Bakanı, erozyon [ve] yeraltı suları tehlikesinden bahis buyurdular. Bu işler tekrar gözden geçirilebilir. Esâsen bu bizim bakanlar kurulunun esas vazifesini teşkil etmektedir. Mevcut bir pastayı muhtelif dilimlere ayırmak işi ile karşı karşıyayız. Ehemmi mühimme tercih etmek mecbûriyetindeyiz.

Memur maaşlarına zam meselesine gelince... Bendeniz, Sayın [Mehmet] Baydur ile aksi fikirdeyim... Şu bakımdan ki, fikirlerimi izah için, tahtada müsaadenizle yine bir grafikle çizeceğim, şekerde olduğu gibi... Devlette memur maaşları, [ayda] 300 [Lira] ile 2.000 Lira arasında oynamaktadır. 2.000 Lira aylıklı [bir memur] arkadaş, bugün vergiler vesâir kesintilerden sonra, [ayda] 1.450 Lira almaktadır. 300 Lira aylıklı olan bir kimsenin de eline, ortalama 250 Lira geçmektedir. Yeni gelir vergisi [kanunu], ufak [düşük] maaşlıların lehine olduğu için, aksine, yukarı [yüksek] maaşlarda eskiden [ele] geçen miktar da, tabiî zam mevzuu bahis olmadan, memurun

eline geçmeyeceği için, sosyal adalet bakımından üzerinde durulması icab eden bir vaziyet doğmaktadır. Eski maaş seviyesi (hatla gösterilmiştir), daha farklı seyrederken, yeni maaş (noktalarla gösterilmiştir), daha yatık olmaktadır. Fark, yukarılarda azalmaktadır.[864] Maliye Bakanı, dün ifade buyurdular... “[Memur aylık maaşlarında] 40 Lira, 300 Lira oldu [ve] 600 Lira [da], 2.000 Lira’ya çıktı” dediler. Son gelir vergisi [kanunu], bu vaziyeti daha da teşdit etmektedir. Bu itibarla, seyyânen bir zammın yersiz olduğuna kaaniyim... Üst derecedekilere daha fazla [zam] verelim...

[KEMÂL] KURDAŞ: [Memurların aylık maaşları], 300 [Lira] ve 2.000 [Lira] iken, 360 [Lira]’ya 2.400 [Lira] olacak[tır]. Nisbet değişmeyecek[tir]. Fakat zam farkı, 60 [Lira]’ya 400 [Lira] gibi çok açık olacak[tır].

[MEHMET] BAYDUR: Zam, dâimâ seyyânen yapılmıştır. 1943 [yılı] başında yapılan bir zammı hatırlarım... Seyyânen olmuştur.

[KEMÂL] KURDAŞ: Ben yelpâzeyi daha fazla daraltmak istiyorum...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Ben, “zam yapalım” demedim... Bugünkü şartlar dahilinde hiç zam yapmadığımız takdirde, şu grafik gösteriyor ki, [ayda] 800 Lira’ya kadar ücret alanların eline geçende bir artış husûle gelecektir. [Fakat], bunun üstünde aylık alanların gelirinde [ise], bir eksilme olacaktır.

[KEMÂL] KURDAŞ: Tabiî... Asgarî geçim haddi yükselmiştir. İlk tranşta tatbik edilen vergi de azaltılmıştır. Bu itibarla, düşük maaşların istifadesi, tam olmuştur. Yüksek maaşlar da kısmen istifade etmişlerdir. İlk tranş için tatbik edilen vergi nisbetinin azaltılması sebebi ile...

[SELİM] SARPER: Düşük maaş alan memurlardan neyi kasd ediyoruz? Genç memurları mı, yoksa yaşlı olmasına rağmen, eline az para geçenleri mi? Bunlar hakkında bir istatistik yapılmış mıdır? Sayıları belli midir? Yaşı ilerlemiş olanla benim gelirim arasında fark olmaması lazımdır. Yaşı küçükse, problem değişir... Çünkü, bekârdır [ve] evlenme şerefine nâil olduğu zaman, karısına bakmak yükü omuzlarına binecektir [ve] belki çocukları [da] olacaktır...

[KEMÂL] KURDAŞ: Düşük maaşlılar, [daha çok] gençlerdir...

[FETHİ] AŞKIN: [Ayda] 2.000 Lira maaş alan ne alıyordu? Bugün ne alacaktır?

[KEMÂL] KURDAŞ: Bunlar mühim değildir...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Bırakalım... [Sadece] hatırlatmak için söyledim... Esas mühim olan, zam için gerekli paranın temini için, nerelerden, ne aktarma yapılacağıdır. Bütçe kül hâlinde mütâlaa edildiği takdirde, bütçenin denkliğini bozacak âmiller mevcuttur. Hâl böyle iken, zammı, den[il]diği kadar değil de, şartsa, icab ettiği [ve] mümkün olduğu kadar yapalım...

[KEMÂL] KURDAŞ: Affedersiniz... Ben, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin açıklarını kapatmak mülâhazasıyla, memurlar üzerinde yirmi yıldır ikâ edilen adaletsizliği devama imkân görememekteyim... İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde halen büyük bir israf vardır. Uzun uzun tetkik etmemiz icab eden bir mevzudur.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: [Kemâl Kurdaş] arkadaşımla hemfikirim... Bulunabilecek israf kapılarını elimizden geldiği kadar beraberce kapatalım... Fakat, bugün ortada bir hasta vardır. Bu hastalığı her türlü tedbirlerle geçirmeye çalışmalıyız. Bir kerede " İktisadi Devlet Teşekkülleri'ni yaktım..." diyebilir misiniz?

[KEMÂL] KURDAŞ: Prensibimi arz edeyim... Fiyat politikalarını gözden geçireceğiz... Menâbi yaratmak bakımından, kafamda tasarladığım, düşündüğüm muayyen planlar vardır. Oturacağız, yapacağız... Şunu şimdiden temin edeyim ki, bunların yatırım masraflarını, enflasyonist olmayan yollardan karşılayacağız... Câri masrafları kısacağız ve zarar yapmamaları için [de] her türlü tedbiri alacağız...

[MEHMET] BAYDUR: Fiyat politikası... Toprak Mahsûlleri Ofisi'ne talimat veriyorum... "55'e alacaksın..." Masraf ediyor [ve] 65'e mâl oluyor. "50'ye satacaksın..." [Türkiye] Kömür İşletmeleri [Kurumu]'na talimat veriyoruz. Kömürün 200 Lira'ya mâl olan tonunu, "155 Lira'ya sat..." diye...

[KEMÂL] KURDAŞ: Fiyat politikası kanalı ile fedâkârlık...

[MEHMET] BAYDUR: “Zam” demiyorum... Bu rakam, bir Kuruş ise...

[KEMÂL] KURDAŞ: “Bu rakam, bir Kuruş ise...” diyorsunuz... Zarârına satmamanın imkânlarını arayacağız...

[MEHMET] BAYDUR: Müesseseler, halen zarar edecek müesseseler değildir. Fiyat politikası sebebiyle zarar etmektedirler. Fiyat politikasıyla enflasyona yol açan İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin birinci derecede câri masrafları, defisiter [“deficit”] [açık] finansmana gitmekten ileri gelmiştir.

[KEMÂL] KURDAŞ: Mehmet [Baydur] Bey ile mutâbakım... Şu hususta [bir] karar vermemiz lazımdır: İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin yatırım masrafları husûsunda muayyen imkân yaratıp, enflasyonu mûcib olmayan bir şekilde karşılamamız lazımdır. İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin cârî planlarındaki açıklar, israftandır. Bir dairede 1.000 memur [ve] 900 [de] odacı varmış... Demek ki, bunların câri masraflarında iki büyük kısım vardır: İsraftan [ve] idaresizlikten doğan[lar] ve fiyat politikasından doğanlar... Fiyat politikasını realist olarak tayin etmek lazımdır. Ekonomi, dikte ile yürümez... Bunu kim ödüyor? Gizli de olsa, millet ödüyor demektir. Manzara, fiyat oyunlarından ibarettir. Ekmek fiyatlarını illâ ucuz tutacağım... Bırakalım, bir iki Kuruş fazla olsun... Yatırım masraflarına karşılık paralardan bir miktar ayırıyorum... Ben câri masrafları asgarînin asgarîsine indirdiğim zaman, iş hâlledilmiş olacaktır.

[MEHMET] BAYDUR: “Bunu yapacağım” derseniz, mesele yok[tur].

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Bütçeye muvâzi olarak çalışma yapılmalıdır... Burada bu iş ele alınmalıdır...

[KEMÂL] KURDAŞ: Muhtelif dairelerden kesinti[ler] yaptık [ve] bir miktar bulduk... Fiyat politikasında yapacağımız ayarlamalarda, mukâvemet son derece artar...

[MEHMET] BAYDUR: Sürplü [“surplus”] [fazla] hâlinde kalacaktır... Disponibilitem [“disponibility”] [kullanabilirliğim] olacaktır... Aktarabilirim... Fiyatları artırmazsak ne olacaktır?

[KEMÂL] KURDAŞ: Milli Savunma diyorsunuz... 2.900.000.000 [Lira] ile başladı. Pek büyük fedâkârlıkta bulundular. Ben de mücadele ettim. 2.100.000.000 [Lira]'ya indirdik... Nihayet bir 5.000.000 [Lira]'ya ihtiyaç oldu. Maliye [Bakanlığı]'nda arkadaşları bütün gece çalıştırdım [ve] oradan buradan kesmek suretiyle, ancak temin ettik...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Ben mümkün olmadığına kaaniyim... Milli Eğitim Bakanlığı'nda görülüyor bir imkân... Fakat, bir kanun mevzuudur; deklare ["declare"] [ilân] edilmiştir. [Artık] buna dokunulamaz... [Geriye] kalıyor iki kalem: Birisi, ziraate ayrılan para ki, az olduğuna hepimiz kaaniiz... İkincisi [de], Devlet Su İşleri ile Kara Yolları['nın] masraflarıdır. Bakan [Ali Mukbil Gökdoğan] arkadaşımız buradadır... Öyle tahmin ediyorum ki, hemen imkân olmadığını söyleyeceklerdir. Bir kısmı, başlan[ıl]mış ve verimi alınma durumuna girmiş [olan] işlerdir. Câri masraflardan tenzil etmeye [de] imkân yoktur. Başka da rakam yoktur.

[MEHMET] BAYDUR: Bu bütçenin muvaffakiyeti, yapacağımız zamlardan sonra fiyatların alacağı şekle bağlıdır.

(Saat 17.50: Milli Eğitim Bakanı geldi.)

[ORHAN] MERSİNLİ: Bütçeye muvâzi olarak, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde tâkip edeceğimiz fiyat politikasını ilân ve teyid etmezsek, bu, bizim dâimâ zayıf noktamız olacaktır.

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Bunu heyeti umumiyenin reyine koyuyorum... ("Neyi?" sesleri...)

[SELİM] SARPER: Bu işi heyeti umumiye hâlinde hâlletmektense, fiyat politikası ile ilgili teşkilatın başında bulunan arkadaşlar, Maliye Bakanı arkadaşımızla birlikte çalışsınlar... Bunda Adalet Bakanı'nın, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı'nın [ve] Dışişleri Bakanı'nın ne işi var?

ADALET BAKANI [EKREM TÜZEMEN]: Az çok Adliye Saray[lar]ı için ayrılmış [olan] paraya el atılırsa, üzülürüm...

[FEHMİ] YAVUZ: Bu işin bu kadar süratle yapılacağına bendeniz kaani değilim... [Fakat] yapılması [da] zarûrîdir. Bütçenin samimîyetini

gösterecek [ve] ileride tâkip edeceğimiz fiyat politikasına [da] mesned teşkil edecektir. Gâliba 157 sayılıydı, bir konsolidasyon kanunu çıkmıştır. [865] Bu, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin borçlarını uzun vâdelere bağlamıştır. 17. maddesi gereğince, bir komisyon teşkil edilmesi ve yerli ve yabancı elemanlardan [da] istifade ed[il]erek, bünyesini ıslâh ve gerekli kanunların çıkarılması derpiş ediliyordu. Nihayet çalışmalar başlamıştır. Seçilen bir heyet, zannediyorum [ki], birkaç haftadan beri harıl harıl çalışıyorlar.

Müsaade ederseniz, maaşlara zam aleyhinde konuşacak [olan] arkadaşlarınızdan birisi de ben olacağım... Bazı arkadaşlarım [da], aynı meâlde konuşmalar yaptılar. Özür dileyerek arz ediyorum... Hiçbir arkadaşı, yirmi seneden beri yapılan adaletsizliğe taraftardır veya değildir diye ayırmaya imkân yoktır. [Ayda] 45 Lira [maaş] alırken, İngiliz kumaşından borçsuz elbise yaptırırdım... Bugünkü maaşımla [ise], alelâde bir elbise yaptırmaya [dahi] imkân yoktur. Bu hâle gelmişiz... Yirmi seneden beri durmuşuz... Bütçemizin en sıkıntılı bir devresinde bir sene daha beklersek, kimse bir şey söyleyemez... Durumu izah edelim, kâfi[dir]. Aksi halde, daha büyük dertlere [ve] daha büyük sıkıktılara mâruz kalırız. Bir yardım yapmak istiyorsak, bunu, aynî yardım şeklinde düşünebiliriz. Bu suretle, çok daha devamlı ve uzun vâdeli yardımda bulunmuş oluruz... Sosyal tedbirler cümlesinden olarak [da], mesken davasına el atabiliriz... Bugün memurun gelirinin en büyük kısmını elinden çeken [alan], mesken kirâsıdır. Biz önümüzdeki sene, birkaç yüz milyon Lira sarf etmek suretiyle, mesken yaparsak, hem iş imkânları yaratmış oluruz [ve] hem de memura en önemli yardımı yapmış bulunuruz... Ben memur maaşlarına zam yapılmamasının isâbetli olacağına kaaniyim...

[KEMÂL] KURDAŞ: Aynî yardımla nakdî yardım arasında [herhangi bir] fark yoktur. Hatta aynî yardım, ayrıca masrafı mûcibdir.

[MEHMET] BAYDUR: Biz İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin reorganizasyonu ile fiyat politikasını birbirine karıştırıyoruz. Reorganizasyon işi, ayrı bir iştir. Burada mevzuu bahis ettiğimiz, devletin fiyat politikasından doğan açıklardır. Buna mâni olamazsınız... Toprak Mahsûlleri Ofisi'nin, 65 Kuruş'a mâl ettiği buğdayı, 50 Kuruş'a satmasıyla, reorganizasyonun alakası yoktur. Buna bir hâl çâresi bulmak lazımdır.

Ekmeğin fiyatına 10 Kuruş daha zam edeyim mi, [yoksa] etmeyeyim mi? Mesele buradadır...

[KEMÂL] KURDAŞ: Ordu mensuplarına bir zam yapmak icab ediyor. Bu zamların heyeti umumiyesinin net neticesi, 361.000.000 Lira'dır. Bu miktar, zam yapılmadığı takdirde tevlid edeceğimiz rahatsızlığa nisbetle, hiçbir şey değildir. İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin fiyat politikasını tetkik edelim... Cezrî karar alalım... Reorganizasyonla israfları önlemek için derhal tatbikata geçelim...

[MEHMET] BAYDUR: [Ya] câri açıklar?

[KEMÂL] KURDAŞ: Koyabilirseniz, koyun[uz]...

İlkokul kanunu çıktı.[866] [Bunun için] 210.000.000 [Lira] ayırdık... Vâridâtın % 3'ü... Kanunda bir madde daha varmış... [Onu] görmemişiz... 88. madde, ilkokul başöğretmenlerinin tazminatını [ayda] 10-40 Lira'dan 50-100 Lira'ya çıkarmış... Bunun da portresi, 21.000.000 Lira'[dır].

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI TURHAN] FEYZİOĞLU: Bunun fiilî yekûnu, 21.000.000 Lira tutmayacaktır. Bu para, köy ilkokulllarında hem beş sınıfı okutan [ve] hem de idari vazife yapanlara verilecektir. Şehirdeki başöğretmenlerin sayıları mahduttur.

[KEMÂL] KURDAŞ: Kanun çıkmıştır... Öyle bir bütçe yapmışız ki, sonuna kadar bütün imkânları kullanmışız... 20.000.000 [Lira]'lık bir masraf icab ediyor. 10.000.000 [Lira] dahi bulmak meseledir.

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Bu arada, 9.000.000 Lira da bizim zammımız var...

[KEMÂL] KURDAŞ: Maliye bütçesinde arkadaşlar tetkik ediyorlar.

[SELİM] SARPER: Bu zam meselesi, artık zarûret hâlini almıştır. Maliye Bakanı beyanda bulunmuştur. Basında intişâr etmiştir. Hükûmeti bağlayan bir mesele hâline gelmiştir. Maliye Bakanımız [Kemâl Kurdaş]'ın bu kadar sarih beyanları var[dır]. Ayni yardımda bulunmak, masraf kapısı açar.

Adam tutmak, yer kirâlamak [ve] taşımak... Yapacağımız zam kadar masrafı icab ettirir.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Zam mevzuunu [artık bir] neticeye bağlayalım... Bu iş biterse, mevzuun mühim bir kısmı hâlledilmiş olacaktır. Burada nazarı itibara alınacak bir husus vardır. Esas karar, [20 Ocak 1961] cumâ günü sabahleyin [Cemâl Gürsel] Paşa'nın riyâsetinde yapacağımız toplantıda alınacaktır. Bizim oraya, "şu husûsu kabul ediyoruz; şu husûsu kabul etmiyoruz..." diye gitmemiz lazımdır. Prensip kararı almamız icab eder.

[KEMÂL] KURDAŞ: Hepiniz şaşırmışsınızdır... Maliye Bakanı, uçaktan iner inmez, maaşa temas etti diye... Açık konuşuyorum... Milli Birlik Komitesi üyeleri ile [de] konuştum... Prensibimi ifade etmekten kaçındım. İkincisi, yirmi yıldan beri yapılagelen bir adaletsizlik vardır. Bu zam, denk bütçeye asla halel getirmemektedir. Zam yapılması mümkündür. Elli devletin elli çeşit bütçesi ile uğraşmışımdır. Memurları bu derece adaletsizliğe uğramış [başka hiçbir] devlet yoktur. Bu adaletsizliğin imkânlar içinde bertaraf edilmesi gayet tabiîdir. "Hesabımıza kitabımıza bakacağım [ve] ne derece imkân vardır, ona göre karar vereceğim..." demişimdir...

[MEHMET] BAYDUR: Burada, bizi ilzâm etmemekle beraber, bir husâsa [daha] temas etmek isterim... İktisadi mevzularda bir takım ecnebi müesseselerle işbirliği yapmaktayız. Bunlar, bizimle olan görüşmelerinde, bize hâlisâne bazı temennilerde bulunmuşlardır. Bunların başında, "Ne yapın yapın, Türkiye'nin belkemiği [ve] istikbâlinin garantisi olan maaş ve ücret erbabının durumunu ıslâh için çâre arayın... Bu, iktisadi yatırımlarınızdan daha müsmir ve faydalı olacaktır." demişlerdir.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Usûl hakkında... Çok mühim bir noktanın üzerinde bulunmaktayız. Bundan evvelki Maliye Bakanı arkadaşımız, denk bütçe yaratabilmenin ve bakanlar kurulunca verilmiş [olan] sözleri yerine getirmenin zorlukları dolayısıyla, istifa etmiştir. Kıymetli arkadaşım [da], buraya gelirken, [önce] başka otoritelerle mutabakat sağlamış [ve ancak] ondan sonra Kabine'ye girmiştir. O esnâda [bir] deklarasyonda [declaration, açıklamada] bulunmuştur. [Gerçi] bu deklarasyon bakanlar kurulunu ilzâm etmez... Ancak, o günkü beyanla hemfikir bulunan arkadaşları ilzâm eder.

Bendeniz, böyle bir şeyi prensip itibariyle mümkün görmüyorum. Binâenaleyh, bu noktanın bundan sonraki çalışmalarımızda hayatî bir makesi olacağını hatırlatmak isterim... Bu noktada mutabakata varmak isterim... Aksi halde, bendenizin burada bir mânâsı olmaz...

[MEHMET] BAYDUR: Maliye Bakanı, “yok” dedi [ve] vaziyet tavazzuh etti...

[KEMÂL] KURDAŞ: Evvelki arkadaşın [Ekrem Alican’ın] elinde 7.100.000.000 Lira’lık bir bütçe vardı [ve] beyanlarını [da] ona göre yapmıştı. Benim menâbiimde [de sadece] 7.100.000.000 Lira olsaydı, ki biz bu menâbii 6.191.000.000 [Lira]’ya indirdik, bittabi bugün derpiş ettiğimiz imkânlar mevzuu bahis olamazdı. Yapılagelen bir adaletsizliği bertaraf etmek için bu yolu ihtiyâr ettim. Ben size muhakkak surette denk olan bir bütçe getiriyorum... Bu bütçenin içinde zammın portesi [genişliği, sadece] 361.000.000 Lira’dır. Yatırım hacmi de % 20 daha çok olan denk bir bütçedir. Karar sizindir... Benim kararım da bana âiddir...

[MEHMET] BAYDUR: Bendeniz Şahap [Kocatopçu] Bey’in en son konuşmasının zabıttan tayyını rica edeceğim... Bu husustaki fikirler de tenevvür etmiştir. Kifâyeti müzakere teklif ediyorum.

[EKREM] TÜZEMEN: Maaşlara zam vaadi bidâyette yapılmasaydı, [çok] daha iyi olurdu. Bunun üzerinde [daha] fazla durmaya gerek yoktur. Şimdiki görüşmelerden anlaşılıyor ki, Maliye Bakanı arkadaşımız, beyanını, “bakanlar kurulunda bu kabul edilir...” düşüncesiyle yapmıştır. Yalnız ben Kabine’ye girmiş bir arkadaşınız olarak şunu rica ediyorum... Başta Maliye Bakanı arkadaşımız olduğu halde, hiçbir bakan arkadaşımız, ileride heyetimizi müşkül durumda bırakacak bir beyanda bulunmasınlar... Bakan arkadaşımız, meseleyi hâllettikten sonra, dışarıda konuşsaydı, çok daha iyi olurdu. Dışarıya karşı vaziyeti kurtarmak lazımdır.

[KEMÂL] KURDAŞ: Beni kurtarmayın...

[EKREM] TÜZEMEN: Hepimizin müşkül duruma düşmemesini isterim... Benim ricam, bundan sonra, Kabine’yi ilzâm eden bir meselede, [öncelikle] Kabine’nin reyi belirdikten sonra, beyanda bulunulmasıdır.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Maliye Bakanı arkadaşımızın, Kabine'yi ilzâm eden tarafı yoktur. Bir bakanın şahsî bir fikri olabilir. Ben kendi aklıma göre, bir meselede konuşabilirim... Kabine haricinde... Bu beyan, Kabine'yi bağlamaz... İstifâdan sonra köprülerin altından çok su geçmiştir. Sarahaten şunu söyleyeyim ki, ben buraya zamma kat'î surette aleyhte geldim. Fakat verilen şu izahattan ve bilhassa Devlet Planlama Teşkilatı'nın bu zamların fiyatları artırmayacağı yolundaki teminâtı karşısında, fikrimi değiştirmiş bulunuyorum. Hâdise karşısında Kabine'nin bir fikri olabilir.

[BASIN-YAYIN ve TURİZM BAKANI CİHAT] BABAN: Ben susuyorum... Bana öyle geliyor ki, bir kavşağa geldik [ve] yanlış bir direksiyon kırdık [ve öyle de] gidiyoruz... [Kemâl Kurdaş] arkadaşımızın beyanının Kabine'yi ilzâm etmeyeceği doğrudur. Fakat, biz o zaman bunu konuşmuş olmasını [ve] bir vaadde bulunmuş olmasını müzakere etmiyoruz. Öyle zannediyorum ki, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin 4.000.000.000 [Lira]'yı bulan açığı karşısında ne yapacağımızı bilmediğimiz için, işi getirip memur maaşlarına yapılacak [olan] zamma bindiriyoruz. Elimizdeki bütçede bir tasarruf yapmaya kalksak, temin edeceğimiz miktar, öyle tahmin ediyorum ki, en aşağı 200-300.000.000 Lira'dır. Bu da, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin bünyelerinin tedavisine ve açıklarını kapamaya kâfi gelmez. Hakikaten memur maaşlarından vazgeçtiğimizi farz edelim... 500.000.000 Lira da sağladık diyelim... Bu, zannetmem ki, arkadaşımızı tatmin edici bir yekûn olsun... Onun için, buna daha radikal [ve] daha rasyonel bir tedbir aramak mecbûriyetindeyiz. Bunu aramazsak, ana bütçe de berbat olacak[tır ve] devlet politikası karşısında, hükûmetin politikası da berbat olacaktır. Bu ölüyü teneşir üzerinde kokutmaya mahâl yoktur. Eğer bir komisyon toplanacaksa, aramızdan bir sukomisyon ayıracaksak, bunu yapalım... Büyük borçlu arkadaşlarımız, Maliye Bakanımız ile karşı karşıya gelsinler ve çâresini arasınlar...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Usûl hakkında... Bu mevzuu lüzumsuz yere uzatıyoruz. Biraz evvel [Ahmet] Tahtakılıç arkadaşımızın da temas ettiği gibi, biz muvakkat bir Kabineyiz. En çok 29 Ekim [1961 tarihin]e kadar işbaşında kalacağız. İktisadi Devlet Teşekkülleri mevzuunda biz bir karara varsak bile, bizden sonraki Kabine ne yapacaktır, [hiç] bilemeyiz... Bu itibarla, mevzuu üzerinde [daha] fazla ısrâr etmenin mânâsı yoktur. Vazifemiz, denk bütçe sunmaktır. Teşkilâtı Esâsîye Kanunu yapmıyoruz.

[TURHAN] FEYZİOĞLU: Bendeniz [de] yanlış istikâmette yol aldığımız kanaatindeyim... Edindiğim intıbâ, Kabine'deki arkadaşların ekseriyetinin maaşlara zam yapılması fikrinde olduklarıdır. Bu fikir gâlip olunca [gelince], müzakerelerin derinleştirilmesinin bizi faydalı bir neticeye ulaştıracağını zannetmemekteyim... Fiyatlar üzerinde[ki] reperküsyonunun ["repercussion"] [etkisinin] ne olacağı, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin câri açıklarının bütçeden karşılanması hakkında, stabilizasyon programı icabı, tâkibi lazım gelen politika muvâcehesinde durumun ne şekil alacağı noktasında, mütehassıs arkadaşlar, zammın fiyatlar üzerinde bir tesiri olmayacağını ifade ettiler. Bunun, cüz'i ve mahalli tesirleri dışında, Türk ekonomisinde yukarı doğru bir fiyat hareketi olacağını kabul etmek, benim kanatimce de, hakikaten güçtür. Bu itibarla, reylerimizi emniyetle kullanabiliriz. Kaldı ki, Maliye Bakanı arkadaşımız, zammın fiyatlar üzerine yapabileceği menfi tesiri göz önünde bulundurarak, zammın, birden değil, [fakat] kademeli bir surette yapılacağını [da] izah ve ifade etmektedir. Bu, bu işin bir nevi sigortası ve tedbiridir. Bu itibarla [da], müteşekkir olmamız lazımdır.

Milli Eğitim Bakanı olarak, husûsî [bir] meselemizi [de] arz edeyim... Milli Birlik Komitesi'nin kabul ettiği bir kanunla, köy öğretmenlerine verilen parada [maaşa] yapılan zam, bir uçtan bir uca sevinç dalgası yarattı. Gazeteler, neşriyatta bulundular. Bundan 11.500.000 Lira için rücû etmek, çok kötü neticeler doğuracaktır. Ben, geriye dönüşü gösteren bir kanunu [kanun tasarısını] biz kabul etsek de, bunun ne Milli Birlik Komitesi'nden [ve] ne de Temsilciler Meclisi'nden geçeceğine kaani değilim... Yeni kabul edilmiş [olan] bir kanundur. Aksine bir kanun [tasarısı] geçmez... Akıntıya karşı kürek çekmek [de] doğru değildir.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Ben pratik bir hâl çâresi arz edeyim... Kanun, bütçeden % 3 [oranında bir pay] ayrılmasını derpiş etmiş bulunmaktadır. Bu para da, bu % 3'lerden verilsin...

[TURHAN] FEYZİOĞLU: Kanunda yazılı [olan] % 3'ü, Maliyemiz, dâhîyâne bir buluşla, geçen seneki bütçe rakamları üzerinde tatbik etmiş... Halbuki, % 3'ler, âid olduğu senenin bütçe yekûnu üzerinde[n] ayrılacaktır. İşin ne kadar hukuki olduğu münâkaşa edilebilir. Köy öğretmenlerine yapılacak zammı, zaten mahdut olan bu miktardan karşılamaya imkân

görememekteyiz. Bu itibarla, buna bir çâre bulsun [bulunması] için, bir sukomisyon teşkil edelim... Bu komisyon, prensibi hâlletsin...

[KEMÂL] KURDAŞ: Bütçemizi o kadar ucu ucuna hesaplamış bulunuyoruz ki, herhangi bir surette yeniden yapılacak [olan] talepleri karşılamamız [artık] imkânsızdır. Bakın, şimdi önüme bir kâğıt geldi... Ne diyor? Fevkâlâde hâllerde hükûmet otoritesinin devamını sağlamak üzere, Ankara civârında bir hükûmet sığınağı inşaası için, lüzumlu [olan] 6.160.000 Lira'lık ödeneğin ayrılması için, mevcut imkânlarınız[ın] bir kere daha gözden geçirilmesi...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Tetkik buyurun[uz]...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Sayın [Selim] Sarper ağabeyimize ufak bir mâruzâtım olacak[tır]. Memleketimizi şahsen temsil etmekte oldukları Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı'ndaki mevcûdiyetlerinden dolayı, şahıslarına [karşı] gösterilmiş olan itimâdın neticesinde akdedilen ve kredilerin zemini olan bir vesikada, bu teşkilat mensuplarına, biz, daha evvel bakanlar kurulunca da kabul edildiği üzere, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin zararlarının bütçeden karşılanacağı husûsunda söz verdik. Buna rağmen, bugün bütçede, bu zararları karşılamak üzere, bir ödenek kon[ul]duğunu görmemekteyiz. Böyle bir tahsisat kon[ul]madığı müddetçe, denk bütçeden bahsetmenin mümkün olmadığını ifade etmek isterim... Bu sözü veren altı bakandan birisiyim... Böyle kaldıkça, bu bütçeye "denk" den[il]emez...

[SELİM] SARPER: Çok muhterem genç arkadaşıma teşekkür ederim... Bana izahatta bulunma fırsatını verdiler. Biz, Pâris'te [Avrupa] İktisadi İşbirliği Teşkilatı'nda yaptığımız görüşmelerde, [hiç]kimseye [herhangi bir] söz vermedik... Belki verildiği bahsedilen söz, buraya gönderdikleri mümessillerine, Maliye Bakanlığı [ve] Sanayi Bakanlığı'nda bu işlerle uğraşan arkadaşlarımız tarafından vâki olmuştur. Bunu "Altılar" Grubu'nda[867] sanksiyone ["sanction"] ettik [onayladık]... İmzâmın bulunması sebebi de, hiçbir şeye itiraz etmek içimden gelmediğindendir.

[KEMÂL] KURDAŞ: [Uluslararası] Para Fonu, bu kâbil zararların karşılanması husûsunda ısrâr eder ve İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin zararları da, Merkez Bankası kanalı ile karşılanır. Senelerden beri Para

Fonu, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin fiyat politikasına itiraz eder durur... [Ancak], bir türlü dinletemez... “Fiyatları, mâkûl olarak, arz ve talep tayin etsin... Enflasyonist bir kapı açmayın[ız]...” derler... Bazı devletler, zarar karşılıklarını bütçelerine koydukları halde, biz bunları bütçeden çıkarırız... Arjantin reformunda ve Şili'den [bizzat] ben kendim çıkardım... Türkiye'de [ise], derdi dinletmeye imkân olmadı. “Bunu bütçenize koyun[uz]” demektedirler. Bütçeye koyduğumuz takdirde, ancak aklımızı başımıza toplayıp, revize edeceğimize inanıyorlar. Ben, fiyat politikamızı bir inzibat altına alırsak, o zaman karşılarına çıkar [ve] “efendiler, biz artık realist fiyat politikası tâkip ediyoruz” derim... Para Fonu, bu detaylar üzerinde durmak hakkını hâiz olmadığı gibi, sâir suretlerle tedbir alınmasını da isteyemez... Biz muvâzeneyi temine gayret edelim... Lokalistik bir noktada kendimizi müşkül mevkie sokmayalım... Şu anda ben İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin zararlarının miktârını bilmiyorum... Tetkik edeceğiz... Bunun üzerinde şimdi [artık] daha fazla [da] durmayalım...

[MEHMET] BAYDUR: Sanayi Bakanı arkadaşıma hassâten teşekkür ederim... Türkiye, kendi halkı[nın], kendi parlamentosu[nun] ve kendi hükûmetinin iktisadi politikasını tâkip etmektedir [ve] bu politika, [Avrupa] İktisadi İşbirliği [Teşkilatı]'na söz verilmiş olduğu için tatbik edilmekte değildir. İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin açıklarının gittikçe büyümekte olması, en büyük dertlerimizden birisidir. Ne yapmak lazımsa, tedbirimizi bir an evvel alalım...

[KEMÂL] KURDAŞ: Fiyat politikası husûsundaki kararımızı derhal alalım...

[MEHMET] BAYDUR: Bugünden yarına alamayız...

[KEMÂL] KURDAŞ: Türkiye'de on senedir muayyen prensipler uğruna mücadele etmişimdir... Hayatımı ortaya koyarak mücadele etmişimdir... Maliye Bakanı olarak mesûliyeti üzerime alıyorum... Fiyat politikası mevzuunda kararınızı alın[ız]...

[MEHMET] BAYDUR: Alınıncaya kadar ne yapacağız? Herşeyden evvel ve herşeye rağmen, enflasyonist bir yola gitmeyeceğiz... Bunda mutâbıksak, mesele yok[tur].

[KEMÂL] KURDAŞ: Fiyat politikası mevzuundaki kararınızı yarın alın[ız]... İşin doğrusu, fiyatın normal mecrâsına sokulmasıdır. Fiyatlara zam yapabileceğinize kaani misiniz?

[EKREM] TÜZEMEN: Benim mâruzâtım kısa olacaktır... Zirâ, bu mevzuda konuşmaya kendimi en az salâhiyetli bir insan olarak kabul ediyorum. Konuşmalarımda maliyeci, iktisatçı [ve] sanayici arkadaşlarımı tatmin edemezsem, özür dilerim... [Bu] görüşmelerden ben, hükûmet politikası neticesi olarak meydana gelen İktisadi Devlet Teşekkülleri[‘nin] zarâr[lar]ının devletçe karşılanması icab ettiği neticesini çıkarıyorum. Fakat, bütçeye baktığımız zaman, bu zararları karşılayacak bir para da göremiyoruz. Sanayi Bakanı arkadaşımızın [ve] Ulaştırma Bakanı arkadaşımızın ifadelerinden [de] anlıyoruz ki, öteden beri yazılan çizilenlerden [de] anlıyoruz ki, İktisadi Devlet Teşekkülleri zarar etmektedir[ler]. Arkadaşlarımızın konuşmalarından da anladık ki, aslında bu teşekküller, zarar etmemektedir[ler]. Zarar[lar]ının sebebi, fiyatını kendisinin tesbit etmemesidir. İstediği fiyata alamaması [ve] istediği fiyata [da] satamamasıdır. Her işletmenin bir maliyet hesâbı vardır. Bir de satış fiyatı vardır. İktisadi Devlet Teşekkülleri, ne maliyet fiyatına [ve] ne de satış fiyatına hâkimdir. Binâeneleyh, hakikati halde, “zarar ediyor” denilen müesseseler, [aslında] zarar ediyor değildirler. Buğdayı 60 [Kuruş]’a alıp, 50 [Kuruş]’a satarsanız, buna “zarar” den[il]mez. [Bu, olsa olsa], devletin yardımıdır. Maliye Bakanı arkadaşımızın konuşmalarından [da] anlıyorum ki, İktisadi Devlet Teşekkülleri, kendi yağları ile kendileri kavrulsunlar [ve] zarar etmeye icbâr olunmasınlar isteniyor.

Bu umumi konuşma[lar]dan sonra, arz edeyim ki, ben bidâyette memurlara zam yapılmaması taraftarıydım. Fakat döndüm... Ancak, yarın İktisadi Devlet Teşekkülleri’ne, “[artık] kendi yağınızla kavrulun...” dediğimizde, 40 Lira’lık kumaş 60 Lira’ya çıkarsa, 50 Lira’ya gidilen yere 100 Lira’ya gidilirse, bu fiyat artmaları [artışları] ile memurlara yapılan zam bel’edilmiş olmaz mı? O zaman, “Ben bu zamdan vazgeçtim... Yeter ki, fiyatlar artırılmasın...” demeyecekler midir?

Yarın, öbür gün, Meclise gittiğimiz zaman, ben yerimde otururum... Maliye Bakanı çıkar... Umumi mesûliyet vesâire, ama husûsî bir durum da vardır. Umumi mesûliyetimizin yanında, Maliye Bakanı’nın husûsî bir mesuliyeti

[de] vardır. Yarın Meclis’te, bugün burada bizim söylediklerimizi, onlar da bize söylerlerse, “Efendiler, ‘denk bütçe ile geldik’ diyorsunuz. Ama bütçeye, İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin açıklarını kapatmaya yarar şekilde bir santim bile koymamışsınız... Bunların zarar etmemeleri için, herhangi bir çalışmanız [ve] etüdünüz de yoktur.” derlerse, ne cevap vereceğiz?

İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin birkaç milyara varan borçlarını konsolide etmek için kanun çıkardık... Yüz senede ödeyeceğiz... İktisadi Devlet Teşekkülleri[‘nin] mâmûllerinin fiyatlarını artırmak suretiyle, bu işi hâlledebilecek miyiz? Onları umumi bütçeye yük olmaktan kurtarabilecek miyiz? Belki [de] çizmeden yukarı çıkıyorum... Ama İktisadi Devlet Teşekkülleri, bir anda fiyatlarını artırdıkları zaman, bunun memleketteki aksülâmeli ne olacaktır? İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin fuzûlî masrafları vardır. Bunlar önlenmek suretiyle, fiyatlar bugünkü seviyesinde tutulamaz mı? Tutulamazsa, dediğim gibi, buğdayı 60’a alıp [da] 50’ye satmakta devam etmenin neticesi ne olacaktır? Geçen[lerde] Devlet Demir Yolları’nın Umum Müdürleri’nden biri ile tesadüf ettim... Konuştuk... Bana, “otobüsler [ile] trenler, rekâbet ediyorlar” dedi. Bugün İstanbul’dan Ankara’ya, Ankara’dan İstanbul’a gayet lüks otobüsler 35 Lira’ya yolcu taşımaktadırlar. Biz Demir Yolları’ndaki fiyatı 80 Lira’ya çıkardığımız zaman, emin olun ki, otobüsler de 40 Lira’ya çıkaracaklardır [ve] buna rağmen yolcu da bulacaklardır. İktisatçı değilim... Ticaret işlerinde mütehassıs [da] değilim... Fakat, “denk bütçe” dediğimiz zaman, “açığımız yoktur” dediğimiz zaman, bu suâllerle karşılaşağız gibi geliyor bana...

[KEMÂL] KURDAŞ: “Denk bütçe getirdik... Herşey tıkır tıkır yürüyecektir.” demedim. Yalnız “denk bütçe getirdik” dedim. Bunun yanında, davalarımız vardır. Türkiye’de muazzam bir tahribat yapılmıştır. Onu gidermek için sây ediyoruz. Devlet İktisadi [Devlet] Teşekkülleri’nin hakikî açığını ve bunun ne kadarının fiyat politikasından [ve] ne kadarının [da] israftan mütevellid olduğunu bilmiyoruz... Arkadaşlar, “karşılık koyun...” diyorlar. 1.500.000.000 Lira [da] koysanız, karşılayamazsınız... Adam, 30’a naklediyor [ve] kâr ediyor. Biz [ise], 60’a naklediyoruz [ve buna rağmen] zarar ediyoruz. Bir memurun bile değişmesi, Devlet Demir Yolları’nın mali vaziyetinde değişiklik sağladı. 1.000 memuru [ve] 900 [de] odacısı olan teşekküller var[dır]. Kurucu Meclis[‘in] karşısında geçip [de], “bütçemiz sizin aradığınız mânâda denktir” demeyeceğiz... “Efendiler, bize

on yıllık tahribâtın mirâs bıraktığı bir dava vardır. Bu davaya teveccüh ettik. Reorganizasyonuna çalışıyoruz. Fiyat politikasına bakıyoruz.” diyeceğiz... “Kredi politikasında da bir takım tedbirlerimiz olacaktır. Kambiyo politikasına bir takım tedbirler getireceğiz.” diyeceğiz... Eğer bütçede yer alan bu masrafları kesip, bir şey koyabilirseniz, koyun[uz]... [Ama] benim imkânım budur... Bir bakanlıktan kesip, ötekine koyarsanız, hay hay... Küçük bir imkânımız [daha] var[dır]. Betahsis onu, bunun dışında bıraktım... Akaryakıttan sağlanacak [olan] 25.000.00 Lira’yı koymadık... Ancak bu kadar... “Bu, on yıllık fâciânın bize bıraktığı mirâstır. Hiçbir hükûmet, bu meselelere bu kadar açıklıkla teveccüh etmiş değildir. Bu derece hâllettik... Bu derece hâlledemedik...” diyeceğiz... Yardımlar üzerinde titizlikle durmak, az kullanmak [ve] döviz biriktirmek davasındayız. İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin açığını kapatırsanız, Türkiye, mühim bir döviz stokuna kavuşacaktır. Açıkları kapatamazsak, dış yardımlara muhtâç olacağız... İktisadi Devlet Teşekkülleri’ndeki dahili finansman, belki [de] Türkiye’ye 80.000.000 [Dolar] döviz sağlayabilir.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bir saat evvel reye konacak ve yalnız[ca] bir hususta konuşulacaktı. “Kâfidir” den[il]mişti. Münhasıran şimdi memurlara zam meselesini konuşup, [bunu] hâlledelim...

[SAĞLIK ve SOSYAL YARDIM BAKANI SÂLİH RÂGIP] ÜNER: [Görüşmeler ve tartışmalar], dört saattir devam ediyor....

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Memurların maaşlarına zam meselesini [artık] reyinize koyacağım...

[CİHAT] BABAN: İhtilafı, memur maaşları çıkarmıyor [ki]... Arkadaşlar, memur maaşlarına yapılacak [olan] zammı kabul edecekler... Fakat, öbür tarafın açığı, bunu bel’etmeye doğru gidiyor.

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Memur maaşlarına zammı kabul edenler... Etmeyenler... Yalnız Fehmi [Yavuz] Bey kabul etmiyor...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Ben [de] % 20’den fazlaya [zamma] rey vermiyorum... Gelecek seneye karışmam...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Gerek bu bütçe [ve] gerekse İktisadi Devlet Teşekkülleri[‘nin] bütçelerinin denk olması kaydıyla, % 500 [oranında] zamma [dahi] taraftarım...

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: [O halde], bu mesele bitmiştir...

[MEHMET] BAYDUR: Bitmedi... Memur maaşlarına zam mevzuunda iki tâdil teklifi vardır. Birisi, Ahmet [Tahtakılıç] Bey’in teklifi[dir]. “Yalnız % 20 [oranındaki zammı] kabul edelim [ve] bunu reye koyalım...” diyor.

[KEMÂL] KURDAŞ: Reye koymadan evvel arz edeyim ki, bunun bütçeye in’ikâsı azdır.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Bu seneki bütçeye aksi az olabilir... Ben bunu düşünmüyorum... Gelecek seneki bütçeye in’ikâsı ne olacaktır? Temelli bir hükûmetmiş gibi hareket ediyoruz... Gelecek sene Mart [ayın]dan itibaren zam miktârı, % 35’e bâliğ olacak... Gelecek sene hükûmetin çok daha mühim işleri olabilir. Ben % 20 [oranındaki zam]dan [daha] fazlasına rey vermem... Memur psikolojisini biliyorsunuz... Maaşına % 35 [oranında] zam yapılmışcasına, bugünden [itibaren hemen] sarfiyata başlar... Onun için, bu nokta, zannettiğimiz gibi, ehemmiyetten uzak bir nokta değildir. Bunun iş hayatına [da] tesiri vardır. Memur, on ay sonra alacağı parayı bugünden sarf edecektir. Bunun üç mahzûru vardır: Birincisi, % 35 [oranında] dediğimiz zammın, [aslında] % 20 [oranında] olduğunu izah edemezsiniz... Bu, piyasaya toptan tesir yapacaktır. İkincisi [de], memur, Şubat [ayın]da alacağı parayı şimdiden sarf edecektir. Üçüncüsü [ise], gelecek sene bütçesine, [daha] şimdiden, bir emri vâki suretiyle, yük yüklenmektedir.

[SELİM] SARPER: Hangi hükûmet bizden sonra iktidara gelirse gelsin, bizden sonra bunu yapmak zorundadır. Ve illâ administrasyon [“administration”] [idare] çöker ve hemen bütün devlet dairelerinde [artık] muntazam çalışma kalmamıştır.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Buna rağmen ısrâr etmiyorum... Reyimi veriyorum...

[KEMÂL] KURDAŞ: % 15 [oranın]ı kabul etmezseniz, orduda kalan subay, çıkandan daha zararlı düşmektedir.

[ORHAN] MERSİNLİ: Dün Sayın Maliye Bakanı, önümüzde iki ucu bağlanmış bir bütçe getirdiler. Bunun üzerinde görüşmeler yapıldı. Temenniler, suâller [ve] endişeler ortaya konuldu. Bunlar, esâsen Maliye Bakanımız'nın çok iyi bildiği hususlardır. İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin içinde bulunduğu bir sıkıntı vardır. Arkadaşlar, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin durumu[nu], Sayın Maliye Bakanı'nın nazarı dikkatine arz ettiler. Ancak, üzerinde durulması lazım gelen nokta, İktisadi Devlet Teşekkülleri[‘nin] kendi açıklarını önümüzdeki sene kapatma imkânına malik olup olmayacaklarıdır. Bu açıklar, bazı menbâlardan karşılanmazsa, ancak ve ancak emisyonla karşılanacak demektir veya hizmetin tâtili cihetine gidilecektir. Bu mevzuda da Sayın Maliye Bakanı, endişe ve temennilerimizi işitmiş bulunuyorlar.

[KEMÂL] KURDAŞ: Maliye Bakanı olduğum müddetçe, bu memlekette emisyona gidilmez...

[ORHAN] MERSİNLİ: İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin mukadderâtını tayin edecek bir müzakere yapmak lazımdır.

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Maaşlara zam, müşterek kabul edildi [ve] zabta geçti...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Dokuz adet İktisadi Devlet Teşekküllü'nde işçilik olarak ödediğimiz para, 593.562.000 Lira'dır. Yani, aşağı yukarı 600.000.000 Lira işçilik ödüyoruz. Bunun yanında, 200 tâne [de] iştirâkimiz vardır. Bunlara da 500.000.000 Lira kadar işçilik ödenmektedir. Bu, yalnız İktisadi Devlet Teşekkülleri'ne âid olan işçilik tutarıdır. Bunun yanında, husûsî teşebbüsler bünyesindeki işçilere ödenen ücretler de caba[sı]...

Memur maaşlarına zam karşısında, ben bir noktanın rey'e vâz'ını rica edeceğim... İşçi ücretlerine de zam yapacak mıyız, [yoksa] yapmayacak mıyız? Burada vereceğimiz prensip kararı, Sayın [Ahmet] Tahtakılıç'ı ve beni çok yakından alakadar eder. Sendikalarla iş ihtilafı çıktı mı, mesele, doğru[dan doğruya] Çalışma Bakanı'na gider. Bunun kabul edilip edilmemesinde, Çalışma Bakanı'nın sözü olacaktır. Varacağımız prensiplere

göre istikâmetimizi tayin edeceğimizden, iş programlarımızı ona göre ayar etmek için, prensibi [şimdiden] bilmemiz lazımdır. Memurlarımıza zam yapacağımızı bildiğimiz gibi, işçilerimize de bilfarz zam yapmayacağımızı bilelim... Bunu bildikten sonra, masrafların maliyet politikasında[ki] yerini tesbit edeceğiz. Memurlara olsun, işçilere olsun yaptığımız zamlardan sonra, fiyatlar aynı seviyede mi kalacaktır, [yoksa] bugünkü câri fiyatlara zam yapılmayacak mıdır? Bunun da reye vâz'ını rica ederim...

[CİHAT] BABAN: Usûl hakkında... Sanayi Bakanı'nın buhrânını ben de hissediyorum... Bu zammın kendi bünyesine olacak in'ikâsını hesâp etmektedir [ve] bunun ıstırâbını çekmektedir. Bundan evvel ileri sürdüğüm teklifi tekrar arz ediyorum... Bu, teknik bir iştir. Biz ne kadar konuşsak, bu meseleyi hâlledemeyiz... Maliye Bakanı ile ilgili arkadaşlarımız, teknisyenlerini [de] yanlarına alarak, bu mevzuu tetkik etsinler [ve bir] neticeye varsınlar...

[SELİM] SARPER: Altı bakan grubu vardır.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Bu, en esaslısıdır.

[KEMÂL] KURDAŞ: Devlet bütçesinden maaşa zamma neden râzı olduk? Muvâzene kurduğumuz için... Bugün [henüz Kamu] İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin hesaplarına bakmış değiliz... [Şahap [Kocatopçu] Bey, bizden karar istiyor. [Fakat] bunu [şimdi] nasıl verebiliriz? Benim prensibim şu olacaktır: İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin işletme açıklarını örtebildiğimiz ölçüde, istedikleri kadar zam yapsınlar... Bütçede prensip budur... Açık bütçe olmamak kaydıyla, zamma râzı olduk... Oturacağız, her bir işletmeyi tetkik edeceğiz, reorganizasyonuna bakacağız, masraflarına bakacağız, fiyat politikasına bakacağız, ne derece ileri gidebileceğimize bakacağız [ve] ondan sonra [da] işçinin durumunu nazarı itibara alacağız... 1939 [yılın]dan beri, memur maaşları [sadece] 3,5 misli, [fakat] fiyatlar [ise], 13,5 [misli] artmıştır. İşçi ücretleri [ise], konjonktüre uygun bir seyir tâkip edebilmiştir. İşçi de, kendisini haklı görerek, bir zam isteği ile gelecek diye, memura zam yapmayalım mı?

[SELİM] SARPER: Altı bakandan müteşekkil bir heyet vardır. Bu gibi işler için kurulmuştur. [20 Ocak 1961] cumâ günü Devlet Başkanımız [Cemâl Gürsel]'in başkanlık edecekleri bir [bakanlar kurulu] toplantı[sı] olacaktır.

[Oraya] bu meseleyi hâlletmiş olarak gidelim... Emrederseniz, yarın [19 Ocak 1961 perşembe günü] altı bakan toplansın ve şimdi mevzuu bahis ettiğimiz meseleleri bir neticeye bağlasınlar. Bu altı bakan arkadaş, Maliye, Sanayi, Ticaret, Gümrük ve Tekel, Ulaştırma ve Dışişleri bakanlarıdır...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Çalışma Bakanı'nın da gelmesini [katılmasını] zarûrî görürüm...

[SELİM] SARPER: Çalışma Bakanı'nı da dâvet ederiz...

[KEMÂL] KURDAŞ: Yarın gelseler de, bu münâkaşa tekerrür eder...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: "Bütçeden bir şey yapmak imkânı var mıdır?"ı konuşmak lazımdır.

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Altı bakan [ile] Çalışma Bakanı [Ahmet] Tahtakılıç arkadaşımız da iştirâk etsinler.. Yedi bakan, [birlikte] bir tetkik [ve] bir hazırlık yapsınlar... Reorganizasyona gidecek miyiz? Açıklar nedir? Ne yapılabilir? Tetkik etsinler [ve] hazırlıklı gelsinler... Ondan sonra, Maliye Bakanın'ın da huzûru ile, bir toplantı yaparız... Çünkü, hazırlanmamış bir mevzu üzerinde konuşmanın bir fayda sağlayamayacağını, sizler, benden daha iyi takdir edersiniz... Bu görüşmeler için, Maliye Bakanı'nı yormaktayız... Sabahleyin saat 7:30'dan itibaren, Milli Birlik Komitesi'nde, burada, bakanlıkta günde 12 saat çalışıyor. Esâsen bu iş, [20 Ocak 1961] cumâ günü, Devlet Başkanımız [Cemâl Gürsel]'in huzurlarında konuşulacağı için, yarın kendisine bir dinlenme imkânı verelim [de], hazırlanmaya da fırsat bulsunlar...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Bütçenin tümü üzerinde muhalif olduğumuz[un] zabta geçmesini istiyorum... İktisadi Devlet Teşekkülleri'ni de nazarı itibara alarak, denk bir bütçe yapılmadıkça, bütçeyi kabul etmiyorum.

[KEMÂL] KURDAŞ: Geçen sene işçiler zam aldılar mı?

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Her işçi almadı.

[KEMÂL] KURDAŞ: O zaman memurlar zam aldığı için mi, [işçiler de zam] aldılar?

[FEHMİ] YAVUZ: Bu, iddialarımızı takviye eder.

[MEHMET] BAYDUR: Bunu bir saatlik müzakere ile hâlledebiliriz... [Artık] uzatmayalım...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Bu, fiyatları yükseltecektir. Bir prensibin, heyeti âliyenizin prensibi olarak kabulü şarttır. Yalnız ve yalnız zammı kabul ettik diye, bütçeyi de kabul edemeyiz. Bu zamların ve bütçenin, [Cemâl Gürsel] Paşa'nın emirleri hilafına, fiyat yükseltmelerine [yükselişlerine] tesiri olacaktır. Bunun prensibinin bakanlar kurulunda kabul edilmesi icab ediyor.

[KEMÂL] KURDAŞ: O zaman bir bütçeyi aylarca çıkaramazsınız... Bu açık ne kadardır?

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: [Bu miktar], sizin İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin câri açıklarına ve yatırımlarına yapabileceğiniz tahsis miktârına bağlıdır. Bugün için gördüğüm üç bakanlık için, 3.000.000.000 Lira civârındadır.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Buna karşılık bütçeye ne koyarsınız?

[KEMÂL] KURDAŞ: O halde bütçeden yatırımları çıkarın[ız ve böylece], İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin açıklarını karşılayalım... Devlet hizmetlerini bırakacak mıyız?

[MEHMET] BAYDUR: Bizim prensibimiz, [yalnızca] işletme açıklarını kapatmak içindir. Bu hususta da Sayın Maliye Bakanı sarih teminat verdi.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Yarın [Türkiye] Kömür İşletme[leri Kurumu]'nda yapılan bir tetkikât neticesinde, kömüre zam yapılabilir. Kömüre zam yapıldı diye, buğdaya da zam yapılmak icab eder mi?

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Bugün İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde kontrolsüzlük [ve] israf vardır. Bendeniz, bir pazar günü sabah saat 8[:00]'den akşam 20[:00]'ye kadar Ereğli Kömür İşletmeleri'nin iş programını tetkik ettim. Oniki saatlik çalışma ile 26.000.000 Lira tasarruf sağladım. 34.000 işçiyi [de] 29.000'e indirdik. "25.000 yapacaksınız..." dedim. Açıkların bir kısmı vâkidir. Bendeniz, bundan evvelki iktidar gibi,

zarar yapılıyor diye, bir damganın altında lekelenmek isteyen bir bakan değilim.

[SELİM] SARPER: Şahap [Kocatopçu] Bey, ıstıraplarını söylüyor. Bunu bu akşam ve bu bütçe ile hâlletmeye imkân yoktur.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Bendeniz "şarta muallâk" diyorum.

[ŞAHAP???] KOCATOPÇU: O halde geri alıyor... Toplantımız sona ermiştir.

Kapanma Saati: 19:15

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (59)

20 Ocak 1961 , Cumâ

Saat 10.00'dan 11:30'a kadar...

Başkan: Devlet ve Hükûmet Başkanı Orgeneral Cemâl Gürsel

[Toplantıda] Bulunmayan Bakanlar: ?

[Toplantı Yeri:] Çankaya [Cumhurbaşkanlığı] Köşkü

Bu toplantıdaki görüşmelerin zabtının tutulması husûsunda vazifelendirilmemiş bulunmaktayım.

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (60)

2 Şubat 1961, Cumâ

Saat 9:30’dan 11:00’e kadar...

Başkan: Devlet Başkanı ve Başbakan Orgeneral Cemal Gürsel

[Toplantıda] Bulunmayan Bakanlar: ?

[Toplantı Yeri:] Çankaya [Cumhurbaşkanlığı] Köşkü

Bu toplantıdaki görüşmelerin zabtının tutulması husûsunda vazifelendirilmemiş bulunmaktayım.

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (61)

8 Şubat 1961, Çarşamba

Açılma Saati: 10:00

Başkan: Milli Savunma Bakanı Muzaffer Alankuş

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Başbakan [Cemâl Gürsel],

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Muharrem İhsan Kızıloğlu[868]

[Toplantı Yeri:] Başbakanlıktaki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

(Zabıt, 10:45'den itibaren tutulmaya başlan[ıl]mıştır.)

Başkan: Milli Savunma Bakanı Muzaffer Alankuş

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Başbakan Cemâl Gürsel

[Saat] 10:45'e kadar, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı

Muharrem İhsan Kızıloğlu

(...)[869]

[DEVLET BAKANI HAYRİ] MUMCUOĞLU: Şu noktanın açıklanmasını bilhassa lüzumlu görüyorum: Sayın arkadaşım, bu tutumun hükûmetin irticâya taviz vermesi ve layisizm prensibi mevzuunda, işin bu zâviyeden incelenmesinin muvafık olacağına işaret ettiler. Şimdi bu mevzuda sayın Devlet Başkanı [Cemâl Gürsel]'in mütâlaasının alınması da çok isâbetli olacaktı. [Bu] bir... İkincisi [de], mer'i anayasada da[870], gelecek anayasamızda da[871], Cumhuriyetimizin başlıca prensiplerinden birisi [de], layisizmdir. Laik bir devlette Diyânet İşleri [Başkanlığı] teşkilatı, esâsında bir tenâkuz arz eder. Bu, bir gerçektir. Ancak, Atatürk de, birinci Cumhuriyeti kurduğu zaman, Diyânet İşleri [Başkanlığı]'nı başbakanlığa bağlamıştır. Bu saha, bugün için de, yarın için de, devlet murâkabesinden uzak tutulacak bir saha değildir. Binâenaleyh, layisizmle tezat arz ettiği

halde, bile bile yürütülmektedir. Bugün [Temsilciler Meclisi'nin] Anayasa Komisyonu'nda bu mesele mevzuu bahis edilmiş ve bu şekilde kabul edilmiştir.[872] Yine tekrar ediyorum... Şahsî mütâlaam olarak arz ediyorum... Ramazan'da radyoda Arapça Kuran'ın okunmasından sonra Türkçe izahının yapılması, bizim bu yoldaki politikamızın efkârı umumiyece benimsenmesine medâr olacaktır. Bizim Diyânet İşleri Başkanlığı radyo neşriyatı...[873]

[TARIM BAKANI OSMAN] TOSUN: Efendim, hemen hemen son dört asırlık tarihimizde, din müessesesi, bu memleketin geriye doğru gitmesinde çok defa başta rol almış bir müessesedir. Ama bu, müessesenin bizâtihi kendisinden değil, softaların elinde istismâr edilmesinden işleri gelmiştir. "20-25.000.000 şunu istiyor" diyoruz. Halbuki işin esâsı, bu kütlenin softaların elinde oyuncak hâline gelmiş olmasındandır. Biz kendilerine hakikati anlatacak olursak, o, artık kalkıp da, radyoda Kur'an okunmasını isteyecek değildir. Dinsiz cemiyet tasavvur edemeyiz. Ama biz İnkılâp Hükûmeti olarak, radyoda hâlâ Kur'an okutursak, bir nevi softaya taviz verilmiş gibi bir durum yaratılmış olur. Bizim dâimâ söylediğimiz halde tatbikâtına geçemeyişimiz, bir nevi korkudan ileri gelmektedir. Halk şöyle istiyor, böyle istiyor... Kur'ân'ın ne olduğunu halka öğretmek lazımdır. Onu Türkçe olarak izah etmedikten sonra, ne bilsin ne olduğunu... Gidiyor üç beş softa... Kur'ân'dan yalan yanlış üç beş âyet okuyor... "Bunun mânâsı şöyle büyüktür, böyle büyüktür..." diyor [ve] halkı peşinden sürüklüyor. Yapalım... Fakat Türkçe olarak yapalım... Muayyen saatlerde Türkçe olarak verelim... [Ama] Arapça [olarak] değil... Biz bu Arapçaya bağlı kaldıkça, ilerlememize imkân yoktur. Bugün din adamıyız diye geçinen insanların ne derece geri mâhiyette insanlar olduklarını, Hayri [Mumcuoğlu] Bey üstâdımız anlatsınlar... Ben şahsen Kur'ân'ın Arapça olarak okunmasına kat'îyen taraftar değilim...

[ÇALIŞMA BAKANI AHMET] TAHTAKILIÇ: Efendim, müsaade ederseniz, ben bu müzakerenin, Milli Eğitim Bakanı vekili olarak[874], ikinci bir toplantıya tehirini rica ediyorum... Çünkü, bu işin bir de milli eğitime taallûk eden [bir] ciheti vardır. Biliyorsunuz ki, laiklik prensibinin tatbikâtının milli eğitime giren [temas eden] bir tarafı [da] vardır. Şahsî mütâlaamı söyleyebilirim... Fakat Milli Eğitim Bakanı [vekili] olarak

etüdde bulunmam icab eder. Bu iş hakkında bir mihver bulacaksak, mevzuu milli eğitim ve kültür cephesinden de tetkik edeyim...

BAŞKAN [MİLLÎ SAVUNMA BAKANI MUZAFFER ALANKUŞ]: Reye koyalım [da], bu işi [artık] kapatalım...

[BASIN-YAYIN ve TURİZM BAKANI CİHAT] BABAN: Ramazan'a dokuz gün var.

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI MEHMET RÜŞTÜ] ÖZAL[875]: Mâruzâtımı kısaltarak, Ahmet [Tahtakılıç] Beyefendi'nin getirmiş olduğu noktadan itibaren, kısaca noktai nazarımı ifade etmek isteyeceğim... Cihat [Baban] Beyefendi, kusura bakmasınlar, müesses bir nizâmı değiştirelim derken, gönül arzu ediyor ki, yerine konulması lazım gelen şekli de izah etsinler... Ahmet [Tahtakılıç] Beyefendi'nin de buyurduğu veçhile, bir mehil verilirse, Ramazan'da ne gibi bir yol tâkip edileceğinin [ve] kaldırıldığı takdirde [de], yerine neyin ikâme olunacağının etüdü yapılmış olur ve huzûrunuza [da] bu tetkikle gelinmiş olur ve biz de daha sâlim bir neticeye varmış oluruz. Bu suretle, Devlet Başkanımız [Cemâl Gürsel]'e arz etmek üzere, nihâî bir karara da varabiliriz.

[KEMÂL] KURDAŞ: Bence bu mevzu, bizim prensiplerimizi içine alan ve bu prensiplerimize sâdık olup olmadığımızı ölçen bir mevzudur. Biz laik bir Cumhuriyet olduğumuz iddiasındayız. Biz, dinin fertle Allah'ı arasında husûsî bir mevzu olduğunu iddia ediyoruz. Yıllarca, biz bu prensibe sâdık kalarak bir politika tutturduk. Ancak, demokrasimizde yanlış anlaşıldı. 1959 [yılının] Ramazan'ında bir arkadaşımdan aldığım mektupta, "Kemâl, sokaklarda ezan sesinden geçilmiyor..." diyor. Bunlar, bir münevverin feryâdıdır. Biz, taviz verecek bir hükûmet değiliz. Bu inkılap, birkaç kişiyi memnun etmeyebilir. İnkılâp, prensibini muhafaza etmelidir. "İnkılâp da bazı sahalarda taviz vermiştir" dedirtmeyelim... Bu sahada taviz vermemiz, inkılâba yazık eder... Mevzuu tekrar görüşmemizde [bir] mahzur yoktur. [Ahmet [Tahtakılıç] Bey, bir iki günde gelirse... Ben noktayı nazarımı bidâyette bu şekilde sarih olarak ortaya koymakta fayda mülâhaza ettim. Ne devlet radyosu [ve] ne [de] devlet mekanizması, o devlet laik ise, bu işe karıştırılmalıdır. Biz son derece itinâlı hareket edersek, kimse bizi muaheze edemez.

[SELİM] SARPER: Mâdem ki bu iş burada tekrar ele alınıp konuşulacak, [o halde] ben şimdiden kendilerine, faydalı olur düşüncesiyle, bir mâlûmat arz edeyim... Garbi Trakya'daki Türk azınlığı ile alakalı olarak Atina Büyükelçiliğimizden bir yazı aldık. [Kur'ân'ın] Türkçe'ye tercüme edilemeyeceği yolunda sâkıt [DP] Hükûmet[i] zamanında resmi ağızdan yapılan beyanlar ve eski Diyânet İşleri Başkanı [Eyüp Sabri Hayırlıoğlu] [876] tarafından verilen bir nevi fetvâ, -[artık] fetvâ mıdır, değil midir, bilmiyorum- bizim oradaki azınlığımızın kalkınmasına mâni olacak tesirler yapmış ve orada uzun zamanlardan beri mevcut bulunan -Gümülcüne'de Konsolosluk yaptığım için bilirim- gerici ve anti-Kemalist diye adlandırılan zümrelerin, bir nevi cesâretini artırmış ve bunların ekalliyet üzerine hâkimiyetini tesis etmiştir. Bunu uzun anlattıktan sonra, Büyükelçimiz teklif ediyor [ve] diyor ki, "Kur'ân'ın Türkçe'ye tercümesinin mümkün ve câiz olduğu söylensin..." Kur'an, hemen [hemen] her dile tercüme edilmiştir. Nitekim, bendenizde Kur'ân'ın İngilizce, Fransızca [ve] Almanca tercümelerinden beş altı nüsha vardı ve ben maalesef kendi kızlarıma kendi dinlerini İngilizce Kur'ân'dan öğretmek mecbûriyetinde kalıyorum. "Garbi Trakya'daki bu tesirleri izale etmek için, Kur'ân'ın Türkçe'ye tercümesinin câiz olduğu ve tercüme işinin bir ilim heyeti tarafından ele alındığı husûsunun ilgili makamlar tarafından açıklanmasını yüksek tensiplerinize arz ederim" diyor. Hatta Büyükelçi, benimle buraya gelerek yaptığı konuşmada, "bu fetvâya karşı bir anti-fetvâ mümkün müdür?" diye sormuştur. Bunu heyeti celilenize mücmel bir şekilde arz ediyorum. Arkadaşlarım çalışmalarında belki nazarı dikkate alırlar.[877]

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Mevzuu çok uzadı. Kemâl Kurdaş ile tamamen mutâbık değilim... Mutâbık olduğum nokta, laikliktir. Bunda hassasiyetin devamını zarûrî görmekteyim. Ancak, bugün şunu [da] arz edeyim ki, ne zaman Avrupa'ya [ve] Amerika'ya gitsem, radyoların [ve] televizyonların, en iyi vâizlerden nakiller yapmakta olduklarını görmekteyim. Bendeniz de, [MBK üyesi Kurmay Binbaşı ve Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürü] Ahmet Yıldız'ın gayet güzel olarak belirttiği gibi, radyolarımızın münhasıran Hanefiliğin yayınını yapmasını doğru görmemekteyim. Bunun yanında diğer dinlere de yer verilsin... Laikliği bu yoldan geçirmemiz lazımdır. Radyo ve devlet, memleketimizde yaşayan bütün fertlerin dini ile alakadar olur bir mertebeye erişsin... İcâbında senede 15 dakikasını

Hristiyan vatandaşların seramonisine tahsis etsin... 15 dakikanın hiçbir mahzuru yoktur. Dinin radyoda yer almasını faydalı görmekteyim.

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Sayın [Ahmet] Tahtakılıç'ın teklifine dönelim... Tetkik etsinler...

[CİHAT] BABAN: Sözüme başlarken, teknik meseledir diye, vuzuhla ve açık konuşmadığım için, Sayın [Rüştü] Özal arkadaşımın muahezesine mâruz kaldım. Şimdi arz edeyim... Anlatırsam, belki arkadaşlarımı vuzuha kavuşturmuş olurum... Tenevvür ederler ve bir karara varabilirler. Bu mevzuun, devlet mevzuu olduğuna kaaniyim... Milli eğitim mevzuu değildir. Anayasa meselesidir. Devletin politikası meselesidir. [Fakat] bir terbiye meselesi değildir. Bu bakımdan, Sayın [Ahmet] Tahtakılıç arkadaşımla hemfikir olamayacağım... Devletin anayasasına lüzum görülen hüküm[ler] konu[lu]r. Milli eğitim [ise], ona göre tatbikâtını yapar. Hazırlığını buna göre ikmâl eder. Laik devlet, din düşmanı devlet [demek] değildir. Fakat vatandaşın vicdanına baskı yapan bir devlet de değildir. 1954 [yılın]dan 1959 [yılın]a kadar taassubun baskısı, memlekette sesini ve nefesini arttıra arttıra devam etti ve bu hâle geldi. Vâiz, camide, "oruç yiyenin taşlanması lazımdır" diye vaazda bulundu. Uşak gibi, Bolvadin gibi mıntıkalarda iftiradan sonra sokakta adam bulamazsınız... İftar zamanını geçirdiniz mi, yemek bulamazsınız, aç kalırsınız... Yemek vermiyorlar adama... Adam, oruçlu olmasa da, "bendeniz niyetliyim..." demeye başladı. Bu durum bu havada önlenmezse, bundan sonra [artık] hiç önlenemez.

Geliyorum radyodaki durum hakkındaki düşünceme... Radyoda yapılan, olan şudur: Cumâ sabahları Kur'an okutuyoruz [ve] okutmakta [da] devam ederiz. Akşam [ise], top atılacaktır... Topu atarız... Geçer gider... Bir hizmettir. Toptan evvel [de] kaale [?] [meâlen] şöyle dedi, böyle dedi şeklinde, ahlakî ve dini mev'izelere Türkçe olarak yer veririz ve isterseniz saatini [de] değiştiririz... Başka bir saate koyarız... Dinler [ve] iftarını ondan sonra yapar adam... Ama birgün sonraki akşam saatlerini, memleketin muhtelif yerlerine göre ilân etmek daha muvafık olur. Erzurum'da vakit olduktan 37 dakika sonra Ankara'da top patlıyor. [Hayri] Mumcuoğlu arkadaşım tensip ederlerse, Diyânet İşleri [Başkanlığı] ile İlâhiyat Fakültesi, bu iş üzerinde çalışsınlar... Bize göre kolaydır.

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Şahap [Kocatopçu] Bey arkadaşımın sözleri, beni bir hususta konuşmaya teşvik etti. Biz rejimimizi tayin ederken, Atatürk İnkılâpları'na bağlılıktan bahsettik. Atatürk İnkılâpları devam ettikçe, radyoda Kur'ânı Kerim okunmamalıdır. Kur'ânı Kerim'in radyodan okunmasına ne zaman başlandığını tahattur edersek, mevzu daha ziyâde vuzuh kazanır. İkincisi [de], müesses nizamdan bahsedildi. İhtilâl, muayyen gâyelerle yapılmıştır [ve ihtilâlin] muayyen hedefleri vardır. Belki bu muvzua karşı da yapılmıştır. Şahap [Kocatopçu] Bey, Amerika'daki durumdan [da] bahsettiler. Orada din, ticaridir. Halkın dini ihtiyaçlarını nazarı itibara alınarak yapılmaz. Televizyon müesseseleri, ücretlidir. Amerika'da [hiç]kimse, "Filân zat evliyâdır... Şu tekkeye şunu adarsan, şunu bağlarsan, murâdına erersin..." demez... Hem Kemâl [Kurdaş ve] hem de [Cihat] Baban arkadaşlarımın fikirlerine iştirâk ediyorum. Biz bu mevzuda rasyonel bir karar almaya gitmeliyiz.

[DEVLET BAKANI ve BAŞBAKAN YARDIMCISI İHSAN] KIZILOĞLU: Memleketin morali bakımından nasıl bir neşriyat sistemi tâkip edilmesi lazım geldiğini, [Cihat] Baban ve [Hayri] Mumcuoğlu arkadaşlarımız tetkik etsinler...

[CİHAT] BABAN: Tetkik etsinler değil, tatbik edelim...

[İÇİŞLERİ BAKANI[878] NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bu mevzu, tâkip edeceğimiz politikanın bir kısmı, bir nebzesidir. Hükûmetin noktai nazarının sarahaten tesbiti bakımından, bu mevzuda müsâit bir zamanda geniş müzakere açılmasında zarûret ve fayda vardır. Bugüne kadar bu yapılmamıştır. Bunu bizim cesâretle ele almamız lazımdır.

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Şu noktayı bilhassa açıklamakta fayda görüyorum... Devlet Bakanlığı mesûliyetini deruhte ettiğim andan itibaren, memleketimizde bu mevzudaki vaziyeti tesbit etmiş bulunuyorum. Memleket, bu mevzuda korkunç denecek bir istikâmet almıştır. Cihat Baban Beyefendi'nin de gayet güzel temas buyurdukları veçhile, memleketin hemen [hemen] her köşesi bu hâle gelmiştir. Bunun üzerine, ben çalışmalarda o derece teferruâta indim ki, bir kere cumâ günü yapılacak [olan] hutbelerde, Hutbeler dergisi göndererek, hutbenin, bu dergi çerçevesinde yapılmasını temine çalışıyorum ve hutbeler, Türkçe yapılıyor. Buna aykırı davrananlar, teşkilatta tasfiye olunuyorlar. Hutbelerde okunan,

Kur’ân’ın ahlaka mütedair olan âyetlerinin tefsirinden ibarettir. Binâenaleyh, Ramazan’da ahlaka mütedair âyetlerin pekâlâ Türkçe izahı mümkündür. İşi birden bire kesmek doğru olmaz.

[MÂLİYE BAKANI KEMÂL] KURDAŞ: Âyet okunmasın... [Sadece] ahlakî musahabede bulunulsun... Bu inkılâbın, Atatürk İnkılâbı’nın laiklik prensiplerinde taviz veriyor şekilde görünmemesi, fevkâlâde ehemmiyeti hâiz olacaktır. Bu, son derece hayatîdir. Aksi halde, bu inkılâbın kıymet ve gâyesi kaybolur.

[ADALET BAKANI EKREM] TÜZEMEN: Cihat [Baban] Bey, “cumâ günü sabahları Kur’an okunsun...” buyurdular. Diğer arkadaşlar da [onu] tasvip eder oldular. Bu itibarla, bana, “Radyoda hiçbir suretle Kur’an okunmasın... Ezan okunmasın...” diyen olmadı gibi geliyor bana...

[OSMAN] TOSUN: Ben dedim...

[EKREM] TÜZEMEN: Meseleleri müzakere ederken, memleketin içinde bulunduğu durumu gözden kaçırmamak lazımdır. Binâenaleyh, işleri bu zâviyeden görmek icab eder. Normal durum avdet ettiği zaman, bu meseleyi başka türlü konuşacaklar vardır. Atatürk’ten bahsedildi. İnkılâbı o yaptı. Ama o da, bidâyette sert ve cezrî hareket etmemiştir. Çünkü, memleketin menfaati, o zaman onu icab ettirmiştir. Bu işler kademe kademe, adım adım yapılır. Atatürk, ilk günlerde cephe almış olsaydı, bugüne erişemezdik. Zamana ve zemine göre hareket etmiştir. Kademe kademe ilerlemiştir. Bizi de bugünlere eriştirmiştir. Memlekette menfaatleri haleldar olanlar vardır. Bunlar, bugün için ortaya çıkmıyor, çıkamıyor. Din adamlarının hemen hemen % 90’ı ehliyetli kimseler değildir. Câhildir. Onların işi gücü, ceplerini doldurmaktır. Memleketin şimdiki durumunu nazarı itibara alalım [ve] teenni ile hareket edelim... Alelecele çıkardığımız vergi kanunları[879], iyi tesir yapmamıştır [ve] tenkit edilmektedir. Kritik zamanlarda dikkatli davranmamız lazımdır. Kur’ân’ın Türkçe okunmasını ben de arzu ederim... Eski Diyânet İşleri Başkanı [Eyüp Sabri Hayırlıoğlu], “Kur’an Türkçeye çevrilemez” dedi. Yeni Diyânet İşleri Başkanı [Ömer Nasuhi Bilmen][880] de, “tercüme edilemez” dedi, çıktı... Arkadaşlar, “cumâ sabahı okunmasına devam edilsin...” diyorlar. Doğrudur. Keşke başlangıçta yapılmamış olsaydı... Senelerden beri devam eden hava içinde bunu kesersek, fazla ileri

gitmiş oluruz. Normal zaman avdet etsin... İnşallah o zaman gelenler bunu düzeltirler...

[İHSAN] KIZILOĞLU: İslâmlığı Türkleştirmek yolunda çalışmalar yapılır. Bu, birdenbire kesilmez... 27 Mayıs'tan sonra ilk defa ele alınan problemlerden birisi de, budur. Diyânet İşleri [Başkanlığı da], bu mevzuu tetkik ettirmek için, ilim adamları [ve] bu konuyu kavramış [olan] insanları aramakla meşgûldür.

[EKREM] TÜZEMEN: Radyoda mevlût okutulmasına külliyen aleyhtârım...

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ] AŞKIN: Bu işi keselim...

[CİHAT] BABAN: Reye koyalım... Bendeniz Hayri [Mumcuoğlu] Bey ile ve [Ahmet] Tahtakılıç ile konuştum... Mevzuda bir mutabakata varıp, Devlet Başkanı [Cemâl Gürsel]'e de arz ettikten sonra, tatbikâtına geçeceğiz...

[FETHİ] AŞKIN: Ekici tütünleri satış piyasasının desteklenmesi diye bir kanun[881] vardır. Bu kanunun birinci maddesine göre, "bakanlar kurulu, destekleme mübâyaası yapacak [olan] müesseseyi tayin eder." İkinci maddesine göre [de], "bunun mali kaynakları, bakanlar kurulunca tayin ve tesbit edilir" der... Ekinci tütünleri piyasası, geçen sene 22 Şubat'ta açıldı. "Bu sene de 20 Şubat'ta açılsın..." deriz. Daha geç kalınırsa, el altından tüccar satın almaya başlar.

Şimdi, destekleme mübâyaasını yapacak [olan] müessese, hangi müessese olacaktır ve mali kaynaklar ne suretle temin edilecektir? Bugüne kadar bu işi, Yerli Ürünler, Türk Tütün Limited Şirketi ve Tekel yapmıştır. Yerli Ürünler ile Türk Tütünleri Limited Şirketi [artık] yoktur. Bu itibarla, bu iş bir tek Tekel İdâresi'ne kalıyor. Bu sene öyle gözüküyor ki, bu işi Tekel İdâresi yapacaktır. Ancak onun elemanı [ve] onun teşkilatı vardır. Başka bir müessesenin teşkilatı yoktur. Biz, "bu iş nasıl olsa Tekel İdâresi'ne verilecektir" diye, tertiplerimizi aldık. Milli Savunma [Bakanı] ve Bayındırlık Bakanı arkadaşlarımızın yardımları ile, bir takım binâlar bulduk ve tütün mübâyaa edebilecek vaziyete geldik, yer bakımından... Şimdi, [geriye bir tek] mali kaynak kalıyor. Maliye Bakanlığı ile yaptığımız

temaslar bana ümit verici görünmedi. Efendim, bir arkadaşıma [da] anlatmıştım... Fransız, İngiltere’den çim tohumu almış... Bir İngiliz gibi de ihtimam göstermiş... Ekmiş... [Ama] İngilizinki gibi olmamış... “Niçin yapamadım?” diye sormuş... İngiliz [de], “Kaç senedir uğraşırsın?” demiş... “On sene” diye cevap vermiş... “Biz bu işi yüz senedir yaparız...” diye karşılıkta bulunmuş... Bu işten anlayan Tekel İdâresi [de], bana bir formül getirdi. “Bana şu kadar para lazım...” dedi. Bize [de], Maliye [Bakanlığı]’ndan, “Sizin bu sene alacağınız tütünler kötüdür. Bu kadar para çoktur.” dediler. Tekelciler [ise], tecrübelerine müstenid sözlerle, bu işin 150.000.000 Lira’ya yapılamayacağını söylediler. Tekel İdâresi, 150.000.000 Lira ile işe başlarsa, yarı yolda kalır. 150.000.000 [Lira] bitince, Tekel İdâresi, kendi kaynaklarını kullanmaya başlar [ve] borçlanır. Maliye Bakanlığı’nın [da] parasını veremez. Şimdiye kadar olduğu gibi, borçları, daha da yükselir. 369.000.000 Lira [borcu] vardır. [Bu], 569.000.000 Lira olur. Bu işi 150.000.000 Lira ile idare etmenin imkânı yoktur. Sihirli değneği vurup çıkarmadıkça... Ki, benim de o kerâmetim yoktur.

[OSMAN] TOSUN: Bu mübâyaa işini Tekel’in yapması kadar tabiî birşey yoktur. Yalnız bu sene tütün rekoltesi bir hayli kabarıktır. 135-140.000.000 kiloya [kadar] çıkıyor. Bu miktar tütütün içte istihlâk edilecek kısmı, nihayet 30.000.000 kilodur. Geriye kalanlardan, Amerikan gratos olanlarını -ki miktârı, takriben 35-40.000.000 kilodur- satmakta müşkülât çekmeyiz. Fakat arta kalan 70.000.000 kilo [tütün], Tekel’in baş belâsıdır. Daha şimdiden bu mevzuda Tarım Bakanlığı’na akın akın adam geliyor. Biz bu kötü tütünlerin kilosunu asgari beş Lira’dan değerlendirirsek, en az[ın]dan 400.000.000 Lira lazımdır. Bu durum karşısında, Fethi [Aşkın] Bey arkadaşımın içinde bulunduğu şartların verdiği sıkıntıyı kabul ederim... 150.000.000 Lira ile Tekel bu işin altına giremez.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: İşi basite ircâ edelim... Heyeti Vekile’de hepimiz mevzuu biliyoruz... Hükûmetin mali politikası, bütçe dolayısıyla, [artık] yerini bulmuştur. Bu işin, bir dış ticaret [ve] bir de iç ticaret kısmı vardır [ve] Ticaret Bakanı’nı alakadar eder. Tekel ile ilgili olan kısmı, Tekel’i [ve] ziraatle ilgili olan kısmı da, Ziraati alakadar eder. Onun için, iki prensip kararı alıp, işi bitirebiliriz... Bu tütünü kim alacaktır? Tekel. Karar bir... Mâlî kaynakların temin meselesinde [ise], “şu kadar para şurada verilsin...”

diye bir müzakere yapıp [da], [bir] karara varmak mümkün değildir. Diğer mali politika[lar] nasıl tâkip ediliyorsa, Tekel, Maliye ve Ticaret bakanları [ile] görüşssünler, konuşsunlar [ve] bunu aralarında hâlletsinler...

[FETHİ] AŞKIN: [Osman] Tosun arkadaşım, meseleyi ortaya koydular. Bizim hesaplarımıza göre, 51.000.000 kilo destekleme mübâyaası yapılacaktır. 29.000.000 kilo[yu] Tekel [ve] 61.000.000 kilo[yu] da tüccar alacaktır. Yakılacak tütünler [ise, bundan] hariçtir. Ambarlamayı 141.000.000 kilo olarak tahmin ediyoruz. Tütün alımında şöyle bir politika tâkip etmek istiyoruz: Destekleme mübâyaası, bugüne kadar son derece kötü bir istikâmette gitmiştir. Biliyorsunuz... Hükûmet politikası olarak meseleyi şöyle poze ediyoruz: İyi tütüne, iyi para... Destekleme mübâyaasında iyi tütüne iyi para vermek için, işi istikâmetlendirmek lazımdır. Destekleme, tüccar boşluğunu doldurmak için meydana gelmiştir. Amerikalı Green Tabaco piyasaya girmediğinden, onun yerine desteklemeye giriyor. Bu, iyi tütüne müteveccih olacakken, kötü tütünlere sirâyet etmiştir. Bu sene elimizde, geçen senelerden müdevver 45.000.000 kilo [tütün daha] vardır. Gelecek sene, 140.000.000'nun firesi çıktıktan sonra, mâmûl tütün, piyasaya 100.000.000 kilo olarak girecektir. 45[.000.000 kilo] da eskiden vardı. [Toplam olarak] 145[.000.000 kilo]... Biz [sadece] 60.000.000 kilo tütün satıyoruz. 1962 [yılı]na devredecek [olan] miktar [ise], 85.000.000 kilodur. Kötü bir miras kaldı. "İyi tütüne iyi para verelim... Kötü tütüne az para verelim... Daha kötüyü de piyasa şartlarına bırakalım..." diyorum. Gümrük ve Tekel, Ticaret, Maliye ve Tarım bakanlıkları bu mevzuda bir karar alsınlar... Bu tütünü almazlık edemeyiz... 1961 senesinde mahsûlün çok olmasının başlıca sebebi de budur. Adam, "[nasıl olsa] hükûmet alır..." demiş [ve] tütünü[nü] ekmiş... Onun da kabahati yok... "Gelecek sene buğdayın kilosu 140 Kuruş'tur" dersek, kimse tütün ekmez... Hükûmetin işe müdahalesinin çok tesiri vardır. Şöyle düşünüyoruz: Devre sonuna bırakalım ve köylünün gözü önünde bu tütünleri yakalım... 5-10.000.000 kiloyu da yakalım... Ama bu, bir kanun mevzuudur. Bu arada bu kanun [tasarısı] da hazırlanır. Dış piyasada[ki] ve memleketteki tesirleri düşünüldüğü takdirde, bu tütünleri yakmakta fayda vardır. Buna vereceğimiz 50 Kuruş ücret, 5-6.000.000 Lira edecektir. İşletmeye aldığımızda bu miktar 8-9.000.000 Lira'ya çıkacaktır. Bu 140.000.000 kilo tütünün 60.000.000 kilosu tüccar tarafından [satın]

alındığı zaman, yapılan hesaplar, gerisi için 360.000.000 Lira'ya ihtiyaç gösteriyor.

[KEMÂL] KURDAŞ: Meselenin pek çok cepheleri vardır. Biraz sarih kararlar almak mecbûriyetindeyiz. 140.000.000 bir rekolte mevcuttur. 60.000.000 kilosunu tüccar alıyor [ve] 80.000.000 kilosu da bize kalıyor. Bu seneki kalite, geçen seneye nazaran daha düşüktür. Bizim davamız buradadır. Tekel'in mütehassıslarına suâller sordum. Onlar, fiyatları geçen senekinden de üstün tutmak istiyorlar. Bu noktadan, 250-270.000.00 Lira mübâyaa parası [ve] 100 küsûr milyon Lira da işletme parası istiyorlar. Bu tütün, satılması kâbil olmayan bir maddedir. Demek ki, 370.000.000 Lira'lık enflasyonist bir finansman istiyorlar. Bizden geçen senenin yüksek fiyatlarından finansman istiyorlar. Biz daha cesur hareket etsek, "bu kötü tütünü almıyoruz" dememiz lazımdır. Bunu demiyoruz; ancak diyoruz ki, "öyle bir fiyat verelim ki, gelecek sene [hiç]kimse, kalitesiz tütün yetiştirmeye heveslenmesin..." "50.000.000 kilo tütünde fiyatı öyle tutalım ki, iç finansman asgarîye insin... İşletme içinde radikal kararlar alalım... Aldığımız tütünlerin de bir kısmını ifnâ edelim..." diyoruz. Tütün mevzuunda yeni bir enflasyonist tazyik yaratmamak için, son derece hassas davranmamız icab ettiği tebeyyün ediyor. Tekel, bundan sonra, ilerideki yıllarda, düşük kaliteli tütün almak mecbûriyetinde kalmayacaktır. Bu sene 50.000.000 kilo tütün için fiyatı asgarîde tutalım... Bizim bu tütüne vereceğimiz fiyat ne olacaktır? Geçen senenin vasatîsi olan beş Lira'yı mı vereceğiz? Yoksa, mübâyaasını taahhüt etmediğimize göre, fiyat 3-3,5 Lira arasında mı kalacaktır? Bunu temin edersek, finansmanın Merkez Bankası üzerindeki tazyiki de asgarîye inecektir. Durum, önümüzdeki sene başımıza yeniden dert açmadan geçiştirilecektir. 150.000.000 Lira biz veriyoruz. 25.000.000 Lira da bütçeden alıyorsunuz. [Toplam] 175.000.000 Lira...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Maliye Bakanı, düşük kaliteli tütünlerden bu memleketi kurtarmak için, sarih beyanda bulunmaktalar. Ancak, vereceğimiz fiyatın dışarıya yapacağımız satışlarda bir mebde olacağını [da] gözden uzak tutmamak lazımdır. Biz ihrâç edeceğimiz malların fiyatlarını memlekete en hayırlı olacak şekilde ayarlamaya mecbûruz. Onun için tütün piyasası açılırken, iki mesele vardır: Ben Maliyeci arkadaşlarımı çok dinlemişimdir. Bizim tütün satmamız, sadece ticari değildir. Vasıf itibariyle tütünlerimize o kadar tâlip yoktur. Demirperde[882] gerisi

memleketlere tütün vermek için, Ticaret Bakanlığı, türlü kombinezonlara girmek mecbûriyetinde kalıyor. Fiyatın panik yaratmayacak şekilde göz önünde tutulması lazımdır.

[OSMAN] TOSUN: İyi tütüne iyi para ile fiyat desteklemesi işi ele alındığı zaman, görüyoruz ki, iyi tütüne iyi para zaten verilmektedir. Amerikan gratosu tütün, bizim başımızın ağrısı değildir. Çok defa bu kâbil tütünler, Tekel'e de nasip olmaz [ve] Amerikalılar alırlar. Bunun miktârı 35-40.000.000 kilo civârında dolaşır. Asıl bizim başımızın ağrısı, geriye kalan tütünlerdir. Biz aşağı yukarı Ege, Marmara ve Karadeniz'in Samsun dışında kalan mıntıkalarında, 2.000.000 kişi tarafından ekilen bu tütünlere, [kilo başına] 50 Kuruş vermeye kalktık mı, memlekette bir panik başlayacaktır. Çünkü, tütünün maliyeti, hiçbir zaman 4,5-5 Lira'nın altına düşmez... Çok defa bu adamlar, bunun üç dört Lirası'nı [da] borç olarak almışlardır. Sattığı zaman eline geçecek [olan] paranın çoğunu, [zaten] borçlarına verecektir. Hatta fide almak için elinde parası [bile] kalmaz... Bu sene mal hakikaten çok düşük kalitededir. Bilhassa Marmara'da, kısmen de Ege'de... Biz, "iyi mal iyi para" dedik mi, tüccar bunun hiçbirisini almaz... 40-50.000.000 kilosunun zaten tüccar alacaktır. Geriye kalan malı [da] Tekel almak zorunda kalacaktır. Tekel, desteklemek zorundadır.

[İHSAN] KIZILOĞLU: "2.000.000 zürrâa bu parayı verelim..." derken, 27.000.000'u enflasyona sürüklemenin mânâsı var mı[dır]? Bu ıstırâbı bu sene çeker ve gelecek sene iyi mahsûle döner... Bu suretle, tabak tütünü de ortadan kalkar.

[ORHAN] MERSİNLİ: Evvelce çıkmış olan bir kanuna göre, mübâyaa mevzuu bahistir. Bu kanuna göre, finansmanı mevzuu bahis oldukça, bunun burada görüşülmesine lüzum yoktur. İkincisi [de], tütün, memleketin ehemmiyetli bir ihraç metâı olduğuna göre, bu işin bir plana bağlanması lazımdır. Gümrük ve Tekel Bakanı, "gelecek seneye 85.000.000 kilo devrediyoruz" dediler. Biz bu günü atlatacağız... Bu sefer bizden sonra gelecek arkadaşlar, 85.000.000 kilonun çâresine bakmaya çalışacaklar... Bu bakımdan, işe esaslı bir çâre bulmak lazımdır. Bunun için de, Gümrük ve Tekel, Tarım, Ticaret ve Maliye bakanı arkadaşlarımız, otursunlar, bize hazırladıkları bir teklifi getirsinler [de], müzakere ve münâkaşasını yapalım [ve] bu işi kökünden hâlletmiş olalım... "Bakanlar kurulu, finansman

meselesini hâlleder" demek, bu, "oturur [ve] müştereken tayin eder" demek değildir. "Bakanlar kurulu, ilgili arkadaşları vazifeli kılar" mânâsına da gelir.

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Orhan Mersinli arkadaşımızın teklifini reyinize vâz ediyorum...

[MEHMET] BAYDUR: Fethi [Aşkın] Bey, arkadaşlarla mevzuu hâlledemediği için buraya getirmiştir. Maliye Bakanı ve Fethi [Aşkın] Bey arkadaşlarıma hak vermemek elde değildir. Tekel'cilerin istediği para yüksektir. Fakat bu da, herhalde 175.000.000 Lira ile finanse edilemez. Ne 175.000.000 Lira'dır [ve] ne de 360.000.000 Lira'dır. 250.000.000 [Lira] ile hâlledil[ebil]ir kanaatindeyim...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Prensibi hâlledilmiştir. Tekel, destekleme mübâyaasına girecektir. Maliye [Bakanlığı]'ndan da para tahsis olunmuştur. Maliye [Bakanlığı] parayı verebilecek midir?

[MEHMET] BAYDUR: Merkez Bankası'nın emisyona gitmemesi için ayrı çâreler arıyoruz. 175.000.000 [Lira] ile alınır...

[FETHİ] AŞKIN: Maliye Bakanlığı yapsın...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Ben Maliye Bakanı'nın prensip kararına iştirâk etmiyorum... 2.000.000 insanın satın alma gücünün azaltılması, yok edilmesi [ve] onların nâmütenâhi borca sokulması, doğru değildir. Tütün politikası mevzuu, yanlış bir temele istinâd etmektedir. "Bu sene batırır [ve] gelecek sene doğru yola girer..." ifadesi, bilmiyorum, iktisatla ne derece kâbili teliftir? Maliye Bakanı arkadaşımız izah etsinler...

MALİYE BAKANI: Düşük kaliteli tütünü ihrâç etmek ve dahilde istihlâk mümkün olmadığına göre, hattı zâtında hiç almamak lazımdır. İktisadi prensipler, bunun hiç alınmamasını emrederdi. Biz bu noktada kalmıyoruz. Bunun sosyal cephesini de düşünerek, "2.000.000 insana hiç olmazsa maliyetini verelim..." diyoruz. Bu, geriye kalan 27.000.000 insan için büyük bir fedâkârlıktır. Bu itibarla, 3 Lira'lık bir fiyat veriyoruz. "Bir kısmını yakacağız, bir kısmını [da] depolara taşıyacağız" diyorlar. Aşağı yukarı 175.000.000 [Lira]'yı taksim ettiğimizde, bir kilo tütün 3,5 Lira'ya

geliyor. Az mı? Çok mu? Hattı zâtında hiç müdahale edilmemesi icab ederdi. 3,5 Lira'lık bir fedâkârlığın kâfi olduğunu zannediyorum...

[FETHİ] AŞKIN: Geçen sene 37.500.000 kilo tütün aldık. Bunun için 195.000.000 Lira para sarf ettik. İşletmesi [de] dahil mi, değil mi, bilmiyorum... Ben Tekel'cilerin yaptığı hesâba inanmakla beraber, tecrübelerime müsteniden de söyleyebilirim ki, "bu iş 150.000.000 Lira ile yapılır..." demek [de], doğru değildir. Hiç kimse, "tütünü almam" diyemez... Ben diyorum ki, "benim [bir] planım vardır ve buna göre [de], şu kadar para lazımdır." Bu parayı sarf edemezsem, [iş] kalır... Ulûfe dağıtacak değilim ya... Hepsini birden alacak da değiliz... Mübâyaa devam edecektir. Dört ay falan... İkinci devrede alacağım para, daha noksan olacaktır.

MALİYE BAKANI KURDAŞ: Almayacak değiliz... Fiyat öyle tayin edilmelidir ki, bunun için ödenecek miktar, 150.000.000 Lira'yı geçmesin... Nihayet 175.000.000 [Lira]'nın dışına [da] çıkmasın...

[MEHMET] BAYDUR: Maliyeti 4 Lira'dır. Bir de işletme masrafları vardır.

[EKREM] TÜZEMEN: Orhan [Mersinli] Bey'in görüşüne iştirâk edeceğim... Dört bakan, [konuyu aralarında] görüşüp, hâllederlerse, [daha] iyi olur. Bu mevzulara yabancıyım... Bu tütünlerin ihrâç edilmesine ve istihlâk olunmasına imkân olmadığına göre, bir çâre bulmak lazımdır.

[FETHİ] AŞKIN: Biz kötü tütünü de satıyoruz. Onun için işletmeye mecbûruz... Fakat iyi tütün kadar harâretli satamıyoruz.

[EKREM] TÜZEMEN: Bu seneki durumu hâlledelim... Gelecek sene ne olacak? Yine belli değil... Umumiyetle iyi mal yapana, iyi mal istihsâl edene prim verilir... Onun malının alınmasına gayret edilir... Mâdem ki yetişti, alalım... [Bu], olmaz... Bu, yalnız tütüne mahsus değildir. Çürüyor [ve] dökülüyor. Bunun yerine başka şey ekseydi memleket için daha iyi olurdu. Buna bir çâre düşünelim... Bundan sonra ya hiç almayalım veya onun iltifat etmeyeceği [bir] fiyatta tutalım... Onun yerine başka bir şey eksin...

[MEHMET] BAYDUR: Asgarî 250.000.000 Lira lazımdır.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Lüzumlu paranın Maliye ve Gümrük [ve] Tekel bakanları arasında kararlaştırılması...

[ORHAN] MERSİNLİ: [Bu], teknik bir meseledir. Arkadaşlarımız, “fiyat kâfidir” diyorlar. Bazıları da, “kâfi değildir” diyorlar. Ayrı ayrı fikirler karşısındayız. Benim anladığım şudur: Bu işin hâlli için, Tekel’in 300.000.000 [Lira]’ya ihtiyacı vardır. Fakat, zannederim, bunun [sadece] 100.000.000 Lira’sını kendi kaynaklarından bulabilecektir. [Geriye] 200.000.000 Lira[‘ya daha] ihtiyacı kalmaktadır. O halde, ilk ağızda piyasaya 300.000.000 Lira para pompalanacak [ve] ondan zaman zaman 100.000.000 Lira’sı geriye gelecektir. Bu itibarla, Maliye [Bakanlığı ile] Hazine, ancak 200.000.000 Lira’lık bir yük altına girecektir. Sayın Maliye Bakanı arkadaşımız da, 175.000.000 Lira’ya kadar [bir] yük altına girmeye râzıdır. 175[.000.000 Lira] ile 200[.000.000 Lira] arasında [da sadece] 25.000.000 Lira fark vardır. Bu 25.000.000 Lira ise, ehliyetli arkadaşlarımızın hâlledebilecekleri kadar ufaktır. Aradaki fark 500.000.000 Lira olsaydı, o zaman bunu bir hükûmet politikası olarak görüşür [ve] fikirlerimizi [de] bildirirdik. İlgili arkadaşlarımızın bu işi hâlledebileceklerine kaaniyim ve teklifimi tekrar ediyorum.

[FETHİ] AŞKIN: Bu şartlarla ben bunun altına girmem... Benim için mümkün değildir. [Daha önümüzde] sun’i gübre işi [de] vardır.

[CİHAT] BABAN: Usûl hakkında... Bir meseleyi bu kadar hafife alıp, geçemeyiz... “Ben yapamam” denilip, geçilemez... Konuşma bâbında bir nevi fikir baskısı altında kalıyorsunuz... O da doğru değildir.

[FETHİ] AŞKIN: Doğrusunu söylüyorum...

[CİHAT] BABAN: Biz burada beraber çalışıyoruz. Bir şeyi oldurmak için bir takım gayretler sarf ediliyor.

MÂLİYE BAKANI: Mevzuu toparlayayım... 50.000.000 kilo [tütün] için 300.000.000 Lira’ya mı ihtiyacınız olacaktır? 340.000.000 [Lira]’ya kadar bir hesap yapmışsınız...

[MEHMET] BAYDUR: Kalite, geçen senekinden düşüktür. Rakam, Kemal [Kurdaş] Bey’in buyurduğu rakam değildir.

[FETHİ] AŞKIN: [Bütün bunlar], Tekel'cilerin yaptığı hesaplardır. Elbette ki kendilerini emniyette görmek istiyorlar. Ben diyorum ki, "böyle bir şey yapmayalım [ve] supl [?] bir formül içinde yürütelim..." Kötü tütün nisbetinde, ihtiyaç duyulan para miktârı [da] düşecektir. Maliye Bakanı arkadaşımla bir noktada beraberim: Enflasyonist [bir] politika tâkip edemeyiz. Ama tütünü de almak mecbûriyetindeyiz.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Almak mecbûriyetinde değiliz... Hiçbir mecbûriyetimiz yoktur.

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Bu mesele hâlledilebilir.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Maliyet fiyatlarına karşılık para ödenir. Satılabilen satılır, satılamayan yakılır.

[KEMÂL] KURDAŞ: Bunu, sosyal politika bakımından, maliyet fiyatı ile alacağız...

[FETHİ] AŞKIN: Son derece iktisadi cephesini söylüyorum... Bizim memleketin iç politikası ile meşgûl olmuş arkadaşlar vardır. Kemâl [Kurdaş] Bey'in söylediği, benim de gönlümün arzusudur. Fakat o yola gidemeyiz.

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Maliyeti tesbit edeceksiniz...

[FETHİ] AŞKIN: Maliyetine değil... Ben daha aşağı [bir fiyattan satın] alacağım... Ben baş fiyatı hesaplarken, hiçbir zaman maliyeti hesâp etmem... Dış satışı hesâp ederim... Eğer dış fiyattan üstün mâl etmişse, ben o fiyata almaya mecbur değilim... "[Kilosunu] 12 Lira'ya mâl ettim" dese, "Ben o tütünleri almıyorum. Senin tütünlerin 50 Kuruş'tur." diyeceğim [ve] tütünün fiyatı olan 50 Kuruşu vereceğim...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Şimdiye kadar yapılan münâkaşalar boşunadır. Şimdiki sözünüzle bu iş [artık] hâlledilmiştir.

[KEMÂL] KURDAŞ: O halde, 150.000.000 Lira bile fazla gelir.

[ORHAN] MERSİNLİ: [O halde] iki unsuru olsun... Birisi, bu seneye âid; birisi de bundan sonraki senelerin politikasına âid olsun...

[FETHİ] AŞKIN: Bütçeden sonra kafamda bazı çâreler var. Maliye Bakanlığı'ndan da katılacaklarla teşekkül edecek [olan] heyette, müstakbelde tütün ekiminin nasıl bir yol alması icab ettiği [ve] ne şekilde normal bir yola koyabileceğimiz husûsunu etüd ederiz...

[Şimdi] ikinci bir noktaya müsaadenizle geçeceğim... [Gümrük] târifeler[in]de değişiklik yaptık. Bu değişiklikte gübrelere hâmi bir vergi haddi koyduk, yerli gübre sanayiimizin teşvikine ve yaşamasına medâr olsun diye... Ancak, bugün bu fabrikalarımız [henüz] yapılmış değildir. Onun içindir ki, gübrelerin vergili olarak yurda girmesi, zirâî mahsûllerin maliyetlerini yükseltmektedir. Bu itibarla, bunların [vergi oranlarının] indirilmesi lazım gelmektedir. Biz bu seferki târife kanunumuza bir madde koyduk... Bu maddede dedik ki, "bakanlar kurulu, vergi hadlerini muâfiyete kadar götürebilir veya muâfiyete tâbi mallar için vergi koyabilir, kânûnî had dahilinde..." Tarım Bakanlığı'nın müracaatı üzerine, Devlet Planlama Teşkilatı'nın da mümesilleri ile birlikte bir toplantı oldu ve bu gübreler için muâfiyete kadar târife tatbik edilmesi husûsunda, bakanlar kurulundan salâhiyet alınmasına karar verildi. Makinalar hakkında da böyle bir şey vardır. Biz ancak gübreler için teklif ediyoruz, ki icabında muâfiyeti tatbik edebilelim...

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Kabul edilmiştir...

1961 yılı[nın] Milli Savunma Bakanlığı bütçesi hazırlanırken, erlere kânûnî izin haklarından başka, Mart [ayın]dan Ocak [ayın]a kadar terhise tâbi olanlarına, bakanlar kurulu tarafından izin verilebileceği göz önüne alınarak, o suretle hareket edilmiş ve tasarrufa gidilmiştir. Erlere bir ay izin verilmesi husûsunu heyeti celilenizin reyine arz ediyorum... Bu erlere bir ay izin vereceğiz... Kabul edenler... Kabul edilmiştir...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Devlet Başkanı [Cemâl Gürsel]'e de arz edilmiştir.

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Ordu, kolordu ve muâdili birlik kumandanlarının lojmanları vardır. Ordu Ayniyat Saymanlığı'ndaki bir takım eşyalardan bu lojmanlara getirilenler olmuş... Geçen sene Ayniyat

Saymanlıkları'nın teftişi sırasında, Sayıştay murâkıpları, Yedinci Kolordu Karargâhına da uğramışlar ve Paşa'nın evindeki eşyanin sayımını yapmak istemişler... Ev kapalıymış... Girememişler... Bundan müteessir olmuşlar [ve] emir subayına, "evi aç [da], girelim..." demişler... Orada bir takım eşyâ görmüşler... Merkeze bildirmişler... Sayıştay bir karar almış... Eşyâlar alındıkları yerlere iade edilsin [ve] kumndanların emrinden çıksın [ve] Ayniyat Saymanlığı'na lazım olmayanlar da, piyasada satılsın [diye]... Bugün bir kararla vâliler [ve] kaymakamlar, bu türlü eşyâdan istifade etmektedirler. Miktar ve vasfı ayniyatta tesbit edilmiş olduğuna ve vâlilere ve kaymakamlara nazaran pek mahdut bir zümre tarafından kullanıldığına nazaran, üzerinde titizlik gösterilmesi icab etmediği halde, bu karar üzerine bu eşyâ, bugün pazara götürüp satılacaktır. Milli Savunma [Bakanlığı], Sayıştay'a yazdı. [Fakat] Sayıştay reddetti. Vâli ve kaymakamlara tanınan haklar, bunlara da tanınsın...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Bir kanun tasarısı hazırlansın, getirilsin...

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Kabul edilmiştir...

[OSMAN] TOSUN: Geçen sene memleketimize cenup hudutlarından at vebâsı ârız oldu ve geçen seneki zâyiâtımız, ölen ve veteriner teşkilatınca öldürülen itibariyle, 20.000'i aştı. Değer itibariyle 20.000.000 Lira'dan fazla zarârımız oldu. Bu atların işgücünün eksikliği de nazarı itibara alınırsa, memleketin ne kaybettiği açıkça görülür. Fakat, önümüzdeki Mart ayından itibaren, bu hastalığın bütün memlekette yeniden ortaya çıkması çok kuvvetle muhtemeldir. Bunun için de, Tarım Bakanlığı tertibâtını daha önceden almış durumdadır. Bilhassa FAO ve Amerikalıların OIC yardımı ile Elâzığ'da bu iş için bir laboratuvarı faaliyete geçirdik. Halen yirmibeşe yakın veteriner bakteriyolog ve iki yabancı mütehassıs çalışıyorlar. Fakat aylık istihsâlimiz halen 40.000 dozun üzerine çıkmış değildir. İhtiyaç [ise], 1.500.000 dozdur. [Bu], Mart, Nisan [ve] Mayıs aylarındaki ihtiyaç miktârı[dır]. Bir dozu bir Dolar'dır. Ama biz de imkân nisbetinde istihsâlimizi artıracağız. Aylık istihsâli 60.000 doza kadar yükseltmeyi planlamış durumdayız. Civardan da yardım sağlamak istiyoruz. Nitekim FAO'yu devamlı olarak sıkıştırıyoruz. Çünkü, Avrupa da aynı vaziyettedir. Bizden Avrupa'ya sıçradığı vakit, Avrupa'da [da] aynı felâket ortaya çıkacaktır. Halen İran, Irak [ve] Sûriye'de at diye birşey kalmamıştır. Biz

işe erken başladık. Rusya'ya da sıçradı. Bizim hâli hazırda hiç değilse 500.000 doz kadar dışarıdan almamız iktizâ ediyor. Buna Avrupa İktisadi İşbirliği [Teşkilatı], FAO ve Amerikalılar da maddi bakımdan yardım edecekler. Ama bizim de çorbada tuzumuz olsun isterler. İlk ihtiyaç, 3.000.000 Lira civârındaydı. Hepimiz, dönüp dolaşıp, Maliye Bakanı'na gidiyoruz. Pazarlık ede ede, 1.000.000 [Lira]'ya [kadar] indirdik. Şimdi 500.000 Lira'ya kadar indik. Sayın Maliye Bakanımız [da], oldukça müsâit davrandılar. Bu parayı elde edebilirsek, o zaman ihtiyacımız olan aşıyı temin edebileceğiz. Durumu bu suretle arz ediyorum. Esaslı olarak çalışıyoruz.

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Milli Savunma [Bakanlığı] da yardım etti. 35.000 hayvan bu hastalıktan öldü. Mücâdele kâfi gelmiyor. Muhakkak ki, istenilen doza ihtiyaç vardır. Bunu takdir etmemek, milli serveti mahvetmek mânâsına gelir. Bu böyle giderse, sene sonunda bizde de hayvan kalmaz. Bunun için hâl çâresini aramak mecbûriyetindeyiz.

[MEHMET] BAYDUR: Bu meseleyi hâlletmiştik...

[OSMAN] TOSUN: Dövizi temin edildi. Fakat mukâbili Türk parasını almış değiliz. Maliye Bakanlığı'nın cevâbı menfi oldu. Biz Maliye Bakanlığı'ndan menfi cevap aldıkça, Amerikalılar [ile] FAO'yu sıkıştırdık [ve] onların yardımını temin ettik. 500.000 [Lira]'dan daha aşağı inmemize [ise], imkân yoktur.

[KEMÂL] KURDAŞ: Sayın Tarım Bakanımız konuştuğu zaman, benim mukâvetim kırılıyor. Bu mevzuda bütçede bir Kuruşluk bir ödenek olsaydı, o parayı buraya aktarmakta tereddüt etmezdik. [Fakat] faslı yok...

[OSMAN] TOSUN: Faslımız var, fakat paramız yok... Nereden aktaracağız bu fasla?

[KEMÂL] KURDAŞ: Bütçelerinde fasıl varmış, [fakat] para yokmuş... Öğleden sonra bana uğrasınlar, bu meseleyi hâlletmeye çalışalım...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Biliyorsunuz ki, memleketimizde yüksek tahsil talebesinin esaslı surette meşgûl olunması icab eden bir yurt işi vardır. Kızılay [İstanbul] Vatan caddesinde şahıslardan 2.000.000 küsûr Lira'ya bir

arsa [satın] almış... Yurt yapmak üzere arsa üzerinde inşaata geçmiş... İhzârat için 500.000 Lira sarf etmiş... Sene sonuna kadar da, istinâd duvarları vesâir işler için, 500.000 Lira da[ha] sarf edecekmiş... İş bu safhada iken, inşaatı başaramayacağını anlayarak, devretme teşebbüslerine geçmiş... Sağlık Bakanlığı'na müracaat etmiş... Sağlık Bakanlığı tâlip olmayınca [da], Milli Eğitim Bakanlığı'na başvurmuş... "Sarf ettiğimiz parayı verin... Bunu alın..." diyorlar. Fakat biliyorsunuz, Milli Eğitim Bakanlığı, orta okulları bile bitirmek iktidarına malik değildir. Binâenaleyh, bu binâyı almamıza imkân yoktur. Bu mevzuda benden evvelki vekâletin düşüncesi, bu işi yine Kızılay'ın ikmâl etmesidir. Kızılay, şimdi kayyumla idare ediliyor. Mâlî bünyesini [ise], bilmiyoruz. Fakat bizim devralıp, bitirmemiz de mümkün değildir. Yurt ihtiyacı ise aşikârdır. Bu itibarla, bunu ya Kızılay veya devralarak Vakıflar [Genel Müdürlüğü] ikmâl etsin... Bu konuda karar yüksek heyetinizindir.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bu iş, Vekiller Heyeti kararına bağlı değildir. Bu iş, bir yılan hikâyesi oldu. Daha evvel de mevzuu bahis edildi. İşin geçmişte müzakeresi yapılmıştır.[883]

[AHMET] TAHTAKILIÇ: O halde mesele kapandı. Nâsır [Zeytinoğlu] Bey ile görüşeyim...

[CİHAT] BABAN: Bendenizin [de] kısa bir mâruzâtı olacaktır. Bizim başımızda bir Turizm Bankası derdi vardır. Bunun mâhiyeti hakkında mâlûmat vermeyeceğim. Heyeti umumiye zamanı geliyor. Tensip ederseniz, ya tasfiye edeceğiz, ya [da] ayağa kaldıracağız. [Artık] ne yapmak lazımsa yapalım...

[KEMÂL] KURDAŞ: [Peki], ne istiyorsunuz?

[CİHAT] BABAN: Teşriki mesâî... Bir kanun çıkmış [ve] sermayesi 300.000.000 Lira'ya iblâğ edilmiştir. Bugün bankayı ayağa kaldırmak mümkün görülmemektedir. Bankanın infisâh etmesi lazımdır. Acele bir iştir. İstediğim, Kemâl [Kurdaş] Bey'in bu işe doğrudan doğruya el koymasıdır. İş, "bir de Bakan Bey'e arz edelim..." gibi müşâvereye dökülmesin...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Nâci Korkmaz diye bir zat vardır. O zat, burada bir sene daha kalsa ve siz bir 300.000.000 Lira daha verseniz, sene sonunda

bir para kalmaz.

[CİHAT] BABAN: Radyolarımız, yedek malzeme noksanlığı yüzünden, durmak üzeredir.

[MEHMET] BAYDUR: Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü[884] emrinde para vardır.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Hâllederiz...

[Benim] iki mâruzâtım vardır. Biri[nci]si, küçük sanat erbabına ve kooperatiflere 1950 yılından beri verilegelen 2.000.000 Lira içinde kalan kredi ile ilgilidir. Bu, bakanlığımıza bildirildiğine göre, 14 Ocak [1961 tarihin]de durdurulmuştur. Bu krediyi, Halk Bankası verirdi. Halk Bankası, mali imkânları müsâit olmadığını ileri sürerek, bu işi durdurmuştur. Akaryakıt fonundan ayrılacak paranın bu işte kullanılması ise, men edilmiştir. 79 sayılı kanunun geçici üçüncü maddesinin (e) bendinin ikinci fıkrası hükmüne tevfikan[885], belediyeler ve özel idarelerin Halk Bankası'na yatıracakları hisse bedelleri yakûnunun 50.000.000 Lira'ya bâliğ olacağı âna kadar, bugünkü şekli ile aynı şartlar ve maksatlarla kullanılmak ve kredi tahsisleri yapılmak üzere, Halk Bankası'nda bırakılması işi, bir formalite ve aynı zamanda bir zarûrettir. Bugüne kadar, bundan aşağı yukarı yüz küsûr kooperatif istifade etmiştir. 2.000.000 Lira içerisinde cereyân etmekte ve büyük bir kütle, mali bakımdan desteklenmektedir.

[KEMÂL] KURDAŞ: Çok teferruâtlı meseleleri buraya getirmesek olmaz mı? İktisadi kurulumuzda bunları hâlledelim...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: İktisadi kurulumuzda konuşulacak çok şey vardır.

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Şahap [Kocatopçu] Bey'in istediğini kabul edenler... Kabul edilmiştir...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: İkinci mevzu [da], zam mevzuudan sonra, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde çalışan mühendislerin durumunun ne olacağıdır. Bendeniz geçen seferki toplantıda da arz etmiştim... Orhan

Mersinli arkadaşımla Bakanlığım erkânının müşterek çalışmaları neticesinde buldukları formül şudur: Halen mer'i olan bir kararname gereğince, muvakkat işlerde müstahdem mühendisler için yevmiye esâsına göre bir tediye yapılması imkânı mevcuttur. Bu yevmiye sistemi, arkadaşları Emekli Sandığı'ndan tamamen uzaklaştırıyor. Yani, istikbâller pahasına, mevcut hâllerini bir parça daha iyide tutuyor. Bugün birçok bakanlıklarda, o zamanın tatbikâtına uyularak, bazı işlerde muvakkat tediyeler yapılmaktadır. Biz yapamamaktayız ve bu yüzden de, yeni elemanları [elde] tutmak imkânına malik olamamaktayız. Bakanlığıma âid yedi mühendis, mecbûrî hizmetleri bize âid olduğu halde, [işten] ayrılmışlardır. Başka bir bakanlığa geçmişlerdir ve bize mecbûrî hizmet tazminâtı olan 300 Lira'yı her ay ödemektedirler. Zonguldak'ta iki, üç elektrik ârızası oldu. Bu ârızaların yapılan tetkiklerinden sonra, mühendis bulunması gereken yerlerde mühendislerin bulunmayışından [dolayı], onların yerine işi teknisyenlerin idare etmelerinden ileri geldiği anlaşıldı. Bu ârıza, bize 1.500.000 Lira zarâra mâl olmuştur. Ârıza [ise], diğer taraftan temin edilen elemanlarla ancak düzeltilebilmiştir. Biz teknik eleman bulamıyoruz. Sebebi [de], muayyen devlet daireleri arasında aynı tatbikâtın câri bulunmamasıdır. İktisadi Devlet Teşekküllerimiz, çalışanların türlü ferâgatleri ile mümkün olmaktadır. Tekâütlük haklarındam ferâgat [ve] hiçbir sosyal haktan istifade edememek... Bu vaziyette ben çalışma imkânına malik bulunmamaktayım.

[KEMÂL] KURDAŞ: İktisadi Devlet Teşekkülleri 'nde çalışan mühendis [ve] kimyâger gibi bir takım elemanların, Kara Yolları'nda ve [Devlet] Su İşleri'nde olduğu gibi, yevmiye ile istihdam salâhiyetini istemektedirler. Bu, son derece kritiktir. İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde son derece büyük meselelerle karşı karşıyayız. Bu teşekküllerin baştan reorganizasyonunu ele almak mecbûriyetindeyiz. Biliyorsunuz, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin çok büyük açıkları vardır. 1961 [yılın]da biz 800.000.000 [Lira]'ya yakın vergiyi alamayacak durumdayız. Ayrıca, 5.500.000.000 [Lira]'ya yakın banka borçlarını da konsolide ettiğimiz halde, bu grup için bu yıl yine 200.000.000 Lira nakit temin etmek mecbûriyetindeyiz. Bu şartlarda yevmiye ile adam istihdam edilmesini, ben çok mahzurlu görürüm... Öyle bir yol ki, açıldı mı, her sahaya intikal eder... Önümdeki yeşil kaplı dosya, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın yevmiye veya mukâvele ile doktor istihdâmına âiddir. Bütçe politikasını kökünden sarsmak istidâdında olan bir

meseledir. Önce İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde bir reorganizasyon yapılsın... Üç memurdan ikisi fuzûlidir. Ben yevmiye ile adam istihdâmı çığırını açmakta son derece çekingenimdir.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: "Kara Yolları muvaffak olmuşsa, yevmiye sayesinde muvaffak olmuştur" diyebiliriz.

[MEHMET] BAYDUR: Sanayi Bakanı arkadaşımı tazyik eden bir vaziyet vardır. "Ne yapayım? Kaçıyor..." diyor.

[KEMÂL] KURDAŞ: Dört beş ay daha kaçsınlar... Bu müddet zarfında reorganizasyon bir netice verecektir. Reorganizasyonun neticesinde, [yine] bir zarûret olarak karşımıza getirirlerse, o zaman akan sular durur.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Vicdanımın tazyiki altındayım. Dokuz sene Avrupa ve Amerika'da okudum, geldim. Sekiz sene İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin muhtelif yerlerinde, köyünde, kasabasında [ve] şehrinde çalıştım. Son sekiz sene de husûsî teşebbüslerde çalıştım. Huzûrunuza getirdiğim vak'a, hattı zâtında yalnız bir adaletsizlik vak'ası değildir. Adaletin yerine getirilmesi için lüzumlu bir kıstası, huzûrunuza arz ediyorum. Bugün Yüksek Murâkabe Heyeti'nde çalışan İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin kıymetli elemanları, Ankara'da oturdukları halde, maaşlarından gayri, ayda 1.200 Lira yevmiye almaktadır[lar]. Bugün Devlet Planlama Teşkilatı'nda otuz yaşındaki mütehassıs arkadaşlar, 5.000 Lira aylıkla çalışmaktadırlar. Bugün muhtelif dairelerde birçok kimselere, [ayda] 800-1.000 Lira arasında munzam makam tazminâtı verilmektedir. Buna rağmen, bugün dışarıda 1.000-1.200 Lira'ya kapışılan yüksek mühendisi, ben 500 Lira'ya çalıştırmak mecbûriyeti karşısında bulunmaktayım. Senelik ciroları 1.000.000.000 Lira'ya varan İktisadi Devlet Teşekkülleri Umum Müdürleri'ni 1.400 Lira aylıkla çalıştırmak mecbûriyetindeyim. Bendeniz bu şartlar altında vazifeme devam edemeyeceğim için, reye vâz edilmesini istiyorum. Verilecek karara göre, hattı harekâtımı tayin edeceğim.

[ORHAN] MERSİNLİ: Ben de İktisadi Devlet Teşekkülleri'nden bir kısmının mesûliyetini [üzerimde] taşımaktayım. Mevzuu tetkik etmeden, yüksek ücret politikasına girilmesini mahzurlu görürüm... Yalnız hâdise bundan daha müstecel bazı unsurları hâvidir. Bir, vardır ki, kıymetli bir adam bulmuşuzdur... Bu adamın değeri verilmelidir. Vicdan, bunu men

eder. Bir de, vardır ki, bu adamın dışarıda tâlibi çoktur. Biz nasıl olur da, ona, "vicdan, millet" diyerek, kendisini yerinde tutabiliriz? Bütün mesele, bugün hiç değilse, icrâ mevki ve mesûliyetinde bulunan birkaç kişinin yerinde tutulmasındadır. Sanayi Bakanı'nın altında kaldığı tazyik, bizim bakanlığa bağlı yerlerde de vardır. Bütün mesele, bu arkadaşlara değerlerinin verilmesi ve camiâda çalışmalarını teşvik etmektir. Reorganizasyon yapılıp da, bu reorganizasyon neticesinde, yüksek ücret tatbiki cihetine gidilmesi ânına kadar, milyarlar gidecektir. Realite budur... Biz hiçbir zaman, durup dururken, bu arkadaşlara yüksek ücret verelim davasında değiliz.

[OSMAN] TOSUN: Biz ücret meselesinde bir tarafı yaparken, öbür tarafı yıkmışızdır. Kara Yolları'na adam lazımdır. 100 Lira ücretle eleman alır. [Devlet] Su İşleri yevmiye verir. Bir de bakarsanız ki, bütün personel oraya kaymıştır. Diğer tarafta kimse kalmaz. Bir müesseseyi yaparken, diğerini yıkıyoruz. Diğer müesseselerde kalan aynı fakülte mezunlarının kabahatleri nedir? Bu, bence sâlim bir yol değildir. Bir hükûmet tedbiri olamaz... Bu, olsa olsa, bir nevi zümrecilik tedbiridir. Bugün kaliteli elemana ihtiyaç hissedilen yerlerde, memuriyet bir nevi karaborsadadır. Zaten düzensiz olan bu sahada işi daha da bozmayalım... İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde yevmiye verirseniz, diğer devlet müesseselerine memur bulamazsınız. Tapu Kadastro [Genel Müdürlüğü]'nde 200 mühendis çalışır ve bunlar, muazzam baskı yapmaktadırlar.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bendeniz bu mevzuun müşkülâtını takdir ediyorum. Reorganizasyon yapılsın... Bir İktisadi Devlet Teşekkülü'nün başında bulunan adama fazla para mı verilmek isteniyor? O teşekkülün bünyesi içinde bir ıslâhat yapılsın... Kârlı vaziyete geçsin ve ona istenildiği kadar fazla para verilsin... Teşekküllerin hemen hepsinde lüzumsuz [ve] âtıl kadrolar vardır. Meselâ, DD Yolları'nın emrinde 200 müfettiş vardır. Bunun [sadece] otuz tânesine ihtiyaç vardır. Üst tarafı oturur.

[ORHAN] MERSİNLİ: Bunlar esâsında müfettiş değildirler. Ünvan ve rütbe itibariyle eskiden intikal eden bir ifade ile kendilerine müfettiş denilmektedir. Müfettiş durumunda olan kimseler değildirler. Enspektör ["Inspector"] [müfettiş] vesâiredir. Bu miktârın fazla görünmesine sebep, isimdir.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Biz rasyonel bir yola gitmiyoruz. Yama tedbirlerle uğraşıyoruz.

[MEHMET] BAYDUR: Sümerbank'ın [ve] Etibank'ın Umum Müdürü'nün [aylık] maaşı, 1.750 Lira'dır. Vergi kesildikten sonra eline [ayda] 1.400 Lira geçer. Bu para ile bunların çalıştırılması zordur. Çalışıyorlarsa, büyük ferâgat gösteriyorlar demektir.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Dün Etibank Umum Müdürü [görevinden] ayrıldı.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bu tarz konuşmalardan bir netice çıkmıyor. İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin bataktan kurtarılmasını mümkün kılacak [olan] reorganizasyona bir an evvel gidilmesi lazımdır. Devlet Personel Dairesi'nde de teâdül sağlanacaktır. O zaman bir yerden bir yere akın olmaz... Bugün kilit noktasında bulunanların sayısı, onbeş, yirmi kişidir. Bunların tatmin edilmesi için de bir yol aramak lazımdır.

[KEMÂL] KURDAŞ: Bu mevzu tebellûr etmiştir. Bir Devlet Personel Dairesi vardır. Umumi teâdülü incelemektedir. Mevzuu kül olarak ele almak lazımdır. Yama tedbirler, bütçeyi ve bütçe politikasını alt üst eder.

Yalnız ben hâli hazır durumda bir sakatlık müşahade etmiş bulunmaktayım. 7244 sayılı kanun[886], alınacak [olan] ek vazifelerden ele geçecek [olan aylık maaş] miktârı[nı], maaşlarının % 60'ı ile tahdit etmiştir. Dün akşam bir hâdiseye muttali oldum [ve] tuhafıma gitti. Profesörler, maaşlarına ilâveten, [ayda] 600-700 Lira kadar [bir] tahsisat almaktadırlar. Bir profesöre diyorlar ki, "Teknik okulda ders ver, ama para yok... Çünkü, bu okuldan da para verilirse, aldığın ek paralar, maaşının % 60'ını geçecektir ve buna imkân yoktur." Bu, doğru değildir. Bunun üzerindeyiz... Aklı selime uygun bir hâle getirmek lazımdır. Sümerbank [ile] Etibank Umum Müdürleri'ne, verilecek [olan] paradan % 60'ın üzerine çıkılmak suretiyle, ilâve miktar verilmesi düşünülebilir. Yevmiye sistemini ihdâs etmemiz demek, [Devlet] Personel Dairesi'nin çalışmasını ve gâyelerini peşinen öldürmek demektir. Benim umumi bütçe politikamı da fevkâlâde güç [bir] vaziyete sokar.

[RÜŞTÜ] ÖZAL: Mevzuun ehemmiyeti içinde bulunan arkadaşımızın heyecânını takdir etmekteyim. Ben, yeni bir arkadaşınız olarak, lazım geldiği kadar mücehhez de bulunmayarak, mâruzatta bulunuyorum... Özür dilerim... Mevzu, yeni bir barem veya mukâvele sisteminin ihdâsı şeklinde değildir. Bu mevzu, 1958 yılında [da] bakanlar kurulunda görüşülmüş ve bir nevi barem olarak kabul edilmiştir. Bugünkü ıstırap, tatbikâtın doğurmuş olduğu adaletsizlikten tevellüd ediyor. Askere gitmeden evvel almakta olduğu ücreti, askerliğini tamamladıktan sonra bulamayan eleman, bir nevmidir ve geçim sıkıntısı içindedir. Bu itibarla, onun istekle iş görmesi, işine can ve gönülden sarılması, maddeten mümkün değildir. Şikâyet, aynı işi görebilecek ehliyette olan iki elemandan birisinin yüksek yevmiye ile çalışma imkânına erişmiş, diğerinin ise, [aylık] 35 Lira aslî maaşla çalışması mecbûriyetinden doğmaktadır. [Bu], bir... Bir de, eskice elemanların yevmiye riskine girememeleri ve aslî maaşlarının da tatmin edici olmamasından neş'et etmektedir. [Bu da], iki... Yevmiye alanla barem içinde kalanlar arasında büyük farklar vardır. Bunu böylece tebârüz ettirdikten sonra, bendenizin istirhâmım, reorganizasyonun neticesi alınıncaya [ve] sosyal ve teknik bir barem kabul edilinceye kadar, işin başında bulunan arkadaşlarımızın muztarr durumlarının her hâl ve kârda nazarı itibara alnmasıdır. Maliye Bakanı arkadaşımdan, meslektaşlarım adına istirhâm ederim... Bu, bütçeye büyük bir mali külfet de yüklemeyecektir. Kadro şişkinliğinden [ve] çokluğundan şikâyet ediyorlar. Biz yeni kadro da istemeyeceğiz. Ancak, mevcut kadroları ıslâh ve bloke edilmiş olanları da, hüsnü istimâl etmeye çalışacağız. Bunun dışında, mesûl mevkide bulunan arkadaşlarımın iş yapma imkânı bulamayacaklarını arz etmek isterim...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bu problemi, reorganizasyonun neticesine tâlik etmek ve [Devlet] Personel Dairesi ile [de] müşterek görüşme yapmak lazım gelecektir. Senelerden beri bu teâdülsüzlük devam etmektedir. Dahiliye Vekâleti'nin en mühim elemanları, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin bünyesine girmişlerdir. Vâlileri, kaymakamları, müfettişleri vesâiresi... İşin toptan ıslâha ihtiyacı vardır. [Devlet] Personel İdâresi [Dairesi], ücretleri teâdül ettirecektir. İktisadi Devlet Teşekkülleri, yapılan reorganizasyonunda kâra geçerse, o zaman memuru da, işçisi de, müstahdemi de, mühendisi de, fazla para almak imkânına kavuşur. Bu itibarla, bu işi, reorganizasyonun neticesine tâlik edelim...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Benim için çok hayatîdir. Reye vâz edilsin...

[RÂGIP] ÜNER: Onbeş gün evvel Sağlık Müdürleri toplantısı vardı. Bu toplantıda, Siirt Hükûmet Tabibi'ne sordum, "vazifeniz nedir?" diye... Saydı... Siirt Hükûmet Tabibi, Belediye Tabibi, Sıtma Mücâdele Teşkilatı Başkanı, Frengi ile Mücâdele Teşkilatı Başkanı, Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanı, Verem [Savaş] Cemiyeti Başkanı, Genelev Tabibi vesâire... Buna mukâbil, kendisine verdiğimiz ve eline geçen para, [ayda] 410 Lira'dır. Benim odacım 500 Lira alıyor. Ziraat Bankası'nda bir odacı, 1.100 Lira aldığını söylüyor. Şarka onyedi doktor tayin ettik. Hiçbirisi gitmedi. Mecbûrî hizmeti ödedi.

İlaçlarda muazzam ucuzlama [ucuzluk] yaptık. Fakat bu işlere hile girerse, tahlil edecek laboratuvar ve elemanımız yoktur. Çünkü, mütehassıslar, 400 Lira'ya gelmiyorlar. Behemehâl yüksek ücret vermemiz şarttır. Geçen gün konuştuk... Otuz sene evvel bir mebus [ayda] 300 Lira alırken, Sıtma Mücâdele Tabibi [ayda] 600 Lira alırmış... Bir doktorun maliyetini hesapladım... Bir doktor, 500.000 Lira'ya mâl oluyor. Bugün, bunca masraf yaparak yetiştirdiğimiz doktor, fırsatını bulunca, Avrupa'ya, Amerika'ya kaçıyor. Yüksek İhtisas Hasta[hâ]nesi açıyoruz. Elemanını nasıl bulacağız? Amerika'da bir doktor 3.000-7.000 Dolar alıyor.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Doktorların mukâveleleri, İçişleri Bakanlığı 'ndan geçer. Amerikalılar, en mütehassıs doktora 180 Dolar vermektedirler. Memleketlerine gelen yabancı doktorları, altı ay sonra bir teste tâbi tutmaktadırlar. Bugün 500 Türk doktorunu iade etmektedirler. Bunlar kıvranmaktadırlar. [Çünkü], Türkiye'ye dönmek zorundalar.

[KEMÂL] KURDAŞ: Bu, öyle bir çığırdır ki, sonunu alamayız, bir kere açarsak... Mesele, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin de meselesi değil, bütün devlet sektörünün meselesidir. Bu mevzuda birkaç şahsı tatmin etmek mecbûriyetinde kalıyorsak, 7244 [sayılı kanun]a[887] bakacağım [ve] bir hâl yolunu bulmaya çalışacağım. Yevmiye usûlü, içinden çıkılır bir yol değildir. Tapu [Kadastro Genel Müdürlüğü]den Sağlık Bakanlığı'na kadar herkes, hak iddia edecektir.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bu bahsi [artık] kapatalım... Bu, devlet teşkilatının reorganizasyonu ile çok ilgilidir.

[ORHAN] MERSİNLİ: Devlet teşkilatının reorganizasyonu işi, senelerce sürecek bir iştir. O zamana kadar ne olacaktır?

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Bu fabrikaların zarar etmekte olduğu hakkında, umumi efkârda, Milli Birlik Komitesi'nde ve bakanlar kurulunda bir kanaat vardır. Şunu söyleyeyim ki, bu müesseseler zarar etmezler. 1959 [yılın]daki kârları da, herşeye rağmen, 390.000.000 Lira'dır.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Kimden? Devletten...

[SANÂYİ BAKANI ŞAHAP] KOCATOPÇU: Halktan...

[KEMÂL] KURDAŞ: Sümerbank, 29.000.000 Lira kazanmıştır.

[KEMÂL] KURDAŞ: 1959 [yılın]da 79.000.000 [Lira] kazanmıştır. Sümerbank, son zamanda, 1.200.000.000 Lira'lık bir yatırım külfeti yüklenmiştir. [Türkiye] Kömür İşletmeleri'nin anormal mükellefiyetleri vardır. Hükûmet, 1940 [yılın]dan itibaren satış fiyatını tesbit etmiş ve o tarihten beri [de] muntazam zarar edegelmiş ve bu zararları terâküm etmiştir. Bugün bu zararların devamlı surette bir de fâizini ödemek zorundadır. Bu müesseselere gayri iktisadi müdahaleler olmazsa, onlar, maliyetleri ile başbaşa bırakılırlarsa, zarar etmezler.

[ÇAHMET] TAHTAKILIÇ: Karar alacağımız bir husus varsa, buyurun, [bir] karara varalım... Karar almayacağımız hususlarda gündem tesbit edelim [ve] meseleleri, iş saatlerinde değil, geceleri yapalım... Maaş ve ücret mevzuunda politikamız ne olacaktır meselesi, çok uzun müzakerelere ihtiyaç gösteren bir problemdir. Bunu, ayrıca uzun uzun görüşelim, [ama] münâsip bir zamanda...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Maaş ve ücret işini bir reorganizasyona tâbi tutmak lazımdır.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Bendeniz aynı fikirde olmadığımı üzüntü ile arz ederim...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: İstatistik Umum Müdürü, sabahın saat sekizinden akşamın sekizine kadar çalışır [ve] fazladan bir Kuruş

veremeyiz.

[KEMÂL] KURDAŞ: Bu gibi personele bir imkân arayacağım.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Mühim bir petrol meselesi vardır. [Kanun] tasarısının üzerinde on gün içinde [bir] karara varılması lazımdır. Bu kanun tasarısı, ilgili bakanlıklara [da] gönderilmiştir. Onların bir mütâlaaları olmayacaksa, olduğu gibi sevk edeceğiz.

[MEHMET] BAYDUR: Bunu görüştük... Kanun teklifi, Sanayi ve Ticaret bakanlıklarına gönderilmiştir. Başbakanlığa [da] mütâlaamızı bildireceğiz.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bir de, turizmin geliştirilmesi için finansman ve program tâli komisyon raporu üzerinde görüşmemiz lazımdır. [Ancak] rapor uzundur. Bu meseleyi de, isterseniz, gelecek toplantıya tâlik edelim...

[ORHAN] MERSİNLİ: Raporu bakanlıklara rica edelim...

[MEHMET] BAYDUR: Turizm için toplandık [ve bir] heyet teşkil ettik. Onlar raporlarını yapıp, bize vereceklerdir.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Bakanlıklara bunu göndereceğiz...

[Bir de], sözlü sorular meselesi vardır. Sözlü sorularda, soru, istikbâle râci meseleler hakkında ise, cevap verilmeyecektir. Ancak icraatımıza taallûk eden hususlarda cevap verilecektir. Politik düşünce ile kaleme alınmış [olan] sözlü sorulara, bakanlar cevap vermeyeceklerdir. Ve ne gibi [bir] cevap verilmesi lazım geldiği husûsunda [da], Devlet Başkanı “benim talimatımı alsınlar...” diyor.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Bu, çok doğrudur. Cevap vermemek olmaz... Verilecek cevâbın mihverini tayin etmek lazımdır.

[MEHMET] BAYDUR: Nitekim, benim elimde sorular var. Bir tânesi, kredi mevzuundadır. 1.800 kooperatif memurunun durumu sorulmaktadır.

[İHSAN] KIZILOĞLU: Tamamen politik mevzulardır. Siyasi partilerden gelen sorulara cevap vermeyeceğiz. Gerekirse, ben cevap vereceğim...

[ORHAN] MERSİNLİ: Nakil vâsıtaları kanunu[888] gereğince, muhtelif bakanlıklarda kadro dışı kalan nakil vâsıtaları vardır. Bu vâsıtalardan ihtiyaç duyduklarımız...

[İHSAN] KIZILOĞLU: Kanun mevzuudur. Parasını verin, satın alın...

[KEMÂL] KURDAŞ: Ben bu kanunu okuyacağım... Tefsir mi yapacağız, [yoksa] yeni bir kanun mu çıkaracağız, bakalım...

BAŞKAN [MUZAFFER ALANKUŞ]: Müzâkerelerimiz bitmiştir...

Kapanma Saati: 13:03

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (62)

10 Şubat 1961, Cumâ

Açılma Saati: 11:10

[Toplantı Yeri:] Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı İhsan Kızıloğlu

[Toplantıda] Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan

Orgeneral Cemâl Gürsel

BAŞKAN [DEVLET BAKANI ve BAŞBAKAN YARDIMCISI İHSAN KIZILOĞLU]: Bütçe politikamız hakkında kesin bir prensip kararına varacağız. Bütçe, [Temsilciler Meclisi] Bütçe Komisyonu'nda bu prensip kararına göre müdâfaa ve izah edilecektir. Onun için müstacel bir toplantıyı lüzumlu gördük. Aldığımız mâlûmâta göre, [Temsilciler Meclisi] Bütçe Komisyonu'nda, bakanların yanı sıra, giden bakanlık erkânı [da], görüşmelere müsaadesiz müdahale ediyorlar ve bakanlara rağmen konuşmada bulunuyorlarmış... Bilhassa Sağlık Bakanlığı bütçesi görüşülürken böyle bir hâdise olmuş... Bütçe, müşterek imzamızı taşımasına rağmen, "falan fasıldaki miktârı çoğaltalım, falan fasıldaki rakamı azaltalım..." diye konuşmalar olmuş... Bu yol açılınca, orada bulunan siyasi partiye mensup olanlar da, bunu fırsat bilerek, bol bol polemiğe sapmışlar... Biz, hükûmet olarak, vermiş olduğumuz bütçeyi savunacağız [ve] kabulüne çalışacağız. Bilhassa bütçesi [henüz Bütçe] Komisyon[u'n]dan geçmemiş [olan] bakanlıkların bütçeleri görüşülürken, bu noktaya dikkat ve ihtimam göstererek, bir ihtilâta meydan vermeyelim... [Bütçe] Komisyon[u'n]dan telefon ediyorlar. Milli Birlik [Komitesi]'nden haber veriyorlar. "Müşteşarı konuşuyor. Şöyle şöyle diyor. 'Artıralım, eksiltelim..." diye tekliflerde bulunuyorlar." diyorlar. Ben de bir kere [Bütçe Komisyonu'nda] bulundum. Diyânet İşleri Başkanlığı bütçesi görüşülürken... Hayri [Mumcuoğlu] Bey ve ben gönderdiğimiz halde, Umum Müdür, "50.000 [Lira] artıralım... 25.000 [Lira] eksiltelim..." dedi durdu. Münâsebetsiz konuşmalar oluyor. Encümene [Bütçe

Komisyonu'nda] yapılacak [olan] artırma tekliflerinin, orada bulunan Maliye Müşâviri tarafından dikkatle tâkip ve tetkik edilmesi lazımdır. Bunun için de, Maliye Bakanı arkadaşımızın, oradaki arkadaşlarına kat'î direktifini vermesi ve bütçeye yük olacak tekliflerin kabul edilmemesi için gerekli gayretin gösterilmesini emretmesi lazımdır. Keyfiyeti yüksek ıttılâınıza arz ediyorum. Müstacel toplantımızın birinci problemi budur. Sözü Maliye Bakanı'na bırakıyorum...

[MALİYE BAKANI KEMÂL] KURDAŞ: Şu beş altı gündür gayet müşkül durumlara düşürülüyorum. Hepimizin tekeffülü altında bir bütçe verdiğimiz halde, orada bulunan bakanlık mümessilleri, bizlere rağmen, "5.000.000 [Lira] artıralım... 10.000.000 [Lira] artıralım... Biz esâsen şu kadar milyon Lira istemiştik... Maliye Bakanlığı kesti [ve] 5.000.000 [Lira], 10.000.000 [Lira] noksanı ile bu rakamı koydu" diye, şahsî mütâlaalarını arz ediyorlar. Dün akşam son derece ıstırap verici bir hâdise oldu. Yevmiyeli memur çalıştırılmaması hakkında prensip kararına vardığımız halde[889], Bütçe Komisyonu'nda Sağlık Bakanlığı bütçesi konuşulurken, doktorların yevmiye ile çalıştırılması gerektiği fikri, bakanlık mensupları tarafından ileri sürülmüş... Bunun üzerine, beni operadan telefonla aradılar. "Hemen koş... Vaziyet böyledir." dediler. Operayı yarıda bıraktım [ve] hemen koştum. Sağlık Bakanlığı Müsteşarı [Dr. Nusret] Fişek, hakikaten de fişek gibi bir adam, "Şarkta doktor bulamıyoruz. Verdiğimiz paralarla kimse çalışmıyor. Yevmiyeli veya mukâveleli doktor istihdam edebilmemiz için, (r) cetveline bir madde koyalım... Sağlık Bakanlığı'na mukâveleli doktor istihdâmına salâhiyet verilsin..." diye konuşmalarda bulunuyor. Ben derhal müdahale ettim. Gayet müşkül [bir] vaziyette de kaldım. Tasavvur buyurun[uz]... Bir müsteşarla mücadele eder duruma girdim.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bu sırada, "mühendisleri de (R) cetveline geçirelim..." diye bir teklif var.

[DEVLET BAKANI HAYRİ] MUMCUOĞLU: Bu vaziyet, bu işi daha ziyâde temsilcilerin bilmemelerinden ileri geliyor. Diyânet İşleri Başkanlığı bütçesinde de böyle bir hava esiyordu. Ben hemen müdahale ettim. "Hükûmet olarak biz bu bütçenin artırılmasına [ve] eksiltilmesine râzı değiliz" dedim. Buna rağmen, muzır neşriyatla savaşmak için açılan fasla,

[Bütçe] Komisyon[u’n]da yapılan teklif sonunda, ilâve ödenek kon[ul]du. Artırım teklifi bizden gelmiş değildir. Onu tavzihan arz edeyim...

[KEMÂL] KURDAŞ: Bugünkü toplantımızın ve sizlere verdiğimiz zahmetin sebebi, bütçe hakkındaki politikamızı bir kere daha koordine etmektir. Maalesef bütçenin [Bütçe] Komisyon[u’n]daki görüşmelerinde güçlüklerle karşılaşıyoruz. Biz bütçeyi siyasi şahıslar olarak kabul ettiğimiz halde, bakanlıklar mümessilleri, yeni menâbi elde etmek için, konuşmalarda bulunmaktadırlar. Bu tutum, görüşmelerde her dakika bizim [de] hazır bulunmamızı lüzumlu kılıyor ve aynı zamanda fuzûli masraf kapılarının da açılmasına sebebiyet veriyor. “Bizim istediğimiz, masraflarımız için talep ettiğimiz miktar, 12.000.000 [Lira] idi. Bu 12.000.000 [Lira] bile [ihtiyacımıza] yetişmezken, Maliye, bunu tuttu [ve] 8.000.000 [Lira] yaptı.” diyorlar. Bütçe Komisyonu’ndaki zevat, gayri mesûl durumda bulunduğu ve politik hedeflere müteveccih hareket ettikleri için, bu hava içinde tahsisler artırılıyor. Bütçenin denkliği haleldâr ediliyor. Demin de arz ettiğim gibi, Sağlık Bakanlığı bütçesinde bunun en müessif bir tezâhürü de oldu. Yevmiye meselesi, daha evvel Bütçe Komisyonu âzâlarından bazılarına da anlatıldığı için, mevzuun onlar tarafından da desteklenmesi temin edilmiş... Bu baskı altında bir hayli terledim. Kendilerine prensibimizi ve prensibimiz hilafına hareket ettiğimiz takdirde, bütçenin denkliğinn bozulacağını söyledim. Bu çığır konrtol edilemez hâle gelmiş... Operadan [daha] üçüncü perde açılmadan, Meclise koştum... (R) cetveline 5.000.000 [Lira] ilâve tahsisat ve 20.000.000 [Lira] da yeni tahsisat isteniyordu. (R) cetveline tahsisat kon[ul]sa bile, [bunun] bir kıymeti olmayacağını, mukâveleli memur istihdâmının bir kanun mevzuu bulunduğunu söyledim ve bu işi önledim. Bunun üzerine, “[o halde] bir madde koyalım, Bütçe Kanunu’na...” den[il]di. “Sağlık Bakanlığı, mukâveleli memur istihdam edebilsin...” dediler. Ben bu mevzuda da müdâfaada bulundum. Benden sonra Müsteşar [Dr. Nusret Fişek] söz almış... Ben müzakereyi bırakıp çıkmıştım... Tekrar (R) cetveline rücû edilmiş ve nihayet Bütçe Kanunu’na bir madde konulması için prensip kararına varmışlar... Biliyorsunuz, Bütçe Kanunu[‘nun] maddeleri, müzakerelerin en sonunda görüşülür. Benim o zaman bir mücadele daha yapmam lazım gelecektir. [Sâlih] Râgıp [Üner] Bey’den ricada bulundum. Maalesef vaziyeti kontrol edemedik ve nâhoş bir vaziyette kaldım. Argüman yapsanız bir türlü, yapmasanız bir türlü... Mevzu küçük olsa, “pekiyi” deyip, uzaklaşın... Ben bu toplantıyı işte bu

maksatla rica ettim. Bütçe, hepimizin politikası olduğuna göre, bakan arkadaşlarımız, işe hâkim olsunlar... Şarktaki doktora fazla para vereceksiniz... İyi, ama oradaki ziraat mühendisinin kabahati nedir? Öğretmenin ne günâhı vardır? Kaymakamın suçu nedir? Onlar da [daha] fazla para almak isterler. Bir çığır açarsak, önünü alamayız. Aynı sıkıntıyı çektikleri halde, doktor [ayda] 2.000 Lira alacak, kaymakam [ayda] 700 Lira'ya, öğretmen [ise, ayda] 400 Lira'ya çalışacak... Olur mu? Bu itibarla, yeni baştan bir prensip mutabakatına vardıktan sonra, mevzuu can ve gönülden aynı istikâmette müdâfaa ederiz. Bunun zarûreti meydandadır. Aksi halde, muvâzeneli bir bütçe temin edemeyiz. O zaman da ben şahsen bu yükü omuzumda taşımak istemem...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bu konuda söz isteyen arkadaşlar var mı[dır]?

[SAĞLIK ve SOSYAL YARDIM BAKANI RÂGIP] ÜNER: Şarkta doktor yokluğu mâlûmlarınızdır. Umumi olarak 400 münhalimiz mevcuttur. Fakat [hiç]kimseyi [şarka] göndermeye [de] imkân yoktur. Sağlık meselesi, hepimizin üzerinde hassasiyetle durduğumuz bir mevzudur. Geçenlerde bana telefon ediyorlar. "Yaşar Doğu[890] niye öldü?" diye soruyorlar. Sanki bu Sağlık Bakanlığı'nın suçuymuş gibi, dehşetli suâllere mâruz kaldım. Daha dünkü gün şarktaki doktorlara şiddetle hücûm ettiler. Diğer taraftan, vatandaş, "Üç çocuğum bilmem şu hastalıktan öldü. Siz burada oturuyorsunuz. Herşeyinizi temin ediyorsunuz. Bize bir doktor bile göndermiyorsunuz." diyor. Bunlar gayri mesûl insanlardır. Akıllarına ne gelirse, söylüyorlar. Hatta, [Bütçe] Komisyon[u'n]daki arkadaşlardan birisi, Kemâl [Kurdaş] Bey'e, "hasta olur da, elimize düşersiniz..." dedi. Milli Birlik Komitesi'ndeki arkadaşlarımız, "şarktaki cüzzam ne olacaktır?" diye sordular. "Mukâvele ile mi istihdâm edeceksiniz? Yapmayı düşündüğünüz ne ise, ne yapmak lazımsa, yapalım..." dediler. Nihayet iş, Maliye Bakanı'nın elindedir. Kabul etmez [ve] iş, bu şekilde biter. Bizim [Bütçe] Komisyon sözcümüz, bütçenin artırılmasını teklif etmiştir. Bakanlığımın bu işte [bir] müdahalesi yoktur. O da tutturmuş, "verem yatakları artırılsın" diye... Bu işte Sağlık Bakanlığı'nın [herhangi bir] kabahati yoktur.

[ÇALIŞMA ve MİLLÎ EĞİTİM BAKANI[891] AHMET] TAHTAKILIÇ: Şimdi, Sağlık Bakanı arkadaşımızın düşündüklerine cevap vereceğim...

Burada bütçeleri konuşurken, Sağlık Bakanlığı bütçesini bendeniz gayri kâfi gördüğümü söylediğim halde, kendileri, “bu seneki bütçe imkânlarımız bu kadardır” dediler. Bu bakımdan, gerek Maliye gerekse Sağlık Bakanı arkadaşlarım haklıdırlar. Bu bütçeyi çıkardıktan sonra, meseleyi derinliğine [ve] genişliğine ele almak lazımdır. Benim bildiğime göre, cüzzam mevzuunda bir doktorlarını İspanya’ya [ve] bir doktorlarını [da] Kongo’ya gönderdiler. Bu meselelerin üzerinde çalışmaları vardır. Meseleler çok komplikedir [“complicate”] [karmaşıktır]. İşçi Sigortaları [Kurumu] karşıma çıkıyor [ve] “% 10 [oranında] tasarrufa gitmemiz lazımdır” diyor. Bu yola tevessül etmeye niyetlendiniz mi, tekrar karşımıza çıkılıyor [ve] “işsizliğe sebep oluyorsunuz” diye bağırıyorlar. İleriden [eskiden] beri gelen bir vaziyeti, asgarî mahzurla yürütmeye mecbûruz. Bir taraftan da, ıslâhat yapmak zarûretindeyiz. Gelir [elde etmek] lazımdır. Vergi kanunlarından şikâyet edenler [ise], yine kendileridir. Eldeki imkânlarla âmme hizmetlerini tanzim mevzuunda hükûmetin yapabileceği budur. Her bakanlıkta işlerin planlanması yoluna girilmiştir. “Bizden acil tedbirler isteyeceğinize, hele şu bütçeyi bir kabul edin[iz]” dememiz lazımdır. Kendi elemanlarımızla [ve] müsteşardan itibaren mütehassıs elemanlarla, Milli Eğitim Bakanlığı bütçesini tetkik ettim. Bu sefer, eskilere nazaran, çok [daha] fazla bir bütçeye malik olduğu halde, yine de milyonlara ihtiyaç vardır. Sözcü ve temsilci olarak bunu istemek kolaydır. Mesele, hükûmet olarak buna, emisyona da gitmeyeceğimize göre, imkân bulunabilir mi suâline verilecek [olan] cevaptır. Biz, yeni bir hamle ile, İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin zararlarına karşılık, bütçeye bir miktar tahsisat koyduk. Bunu mu kaldıralım, [yoksa] enflasyona mı gidelim? O halde, “eksiği ile bu bütçe bundan ibarettir” deyip, müsteşarını [ve]sâir elemanları işe karıştırmaksızın, bütçeyi mevcut hâli ile kabul ettirmek lazımdır. Bu şuur, arkadaşlarımızın hepsinde hâkimdir. Diğer elemanlara konuşma imkânı vermemek veya [onları] az konuşturmak lazımdır. [Bütçe] Komisyon[u’n]da temenni ve tenkitler bitince, her arkadaş, bir saatlik bir müsaade alıp, verilecek cevapları bakanlık arkadaşları ile görüşüp, birer satırlık cevaplar hâlinde hazırlamalıdır. Dün Ahmet [Tahtakılıç] Bey[892], bu işi yaptı. Dün orada türlü temenniler oldu. “Yeni ofis şûbesi açalım mı, açmayalım mı?” Arkadaşlarımız, “20.000 Lira’ya mâl olur. Buna râzı iseniz, açalım...” dedi. Tabiî bir şey söyleyemediler. Bu arada sorulan münferit ve hemen cevap verilmesi mümkün olan suâllere [de] bakan arkadaşlarımız arada cevap verebilirler. Benim teklifim bundan ibarettir.

[İÇİŞLERİ BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bu, o kadar [da] basite ircâ edilebilecek bir mevzu değildir. [Bütçe] Komisyon[u] âzâları ve Temsilciler Meclisi âzâları, [Bütçe] Komisyon[u'n]da görüşmek imkânına sahiptirler. Bunlar, münferit mevzularda, âdetâ kurulmuş bir makina gibi, oraya konsantre olarak geliyorlar [ve] bir deşarj yapıyorlar. Maalesef buna [Bütçe] Komisyon[u] âzâlarından katılanlar da çok oluyor. Onlar, bütçenin tekniğini bilmez[ler]. Bilse[ler] de, iş[ler]ine gelmez...

Gayet enteresan bir emsâl arz edeyim... Bizim bütçe konuşurken, 8.000.000 Lira'lık bir fazla tahsisat teklifi geldi. Cenuptaki istimlak bedellerine âid olmak üzere... [Bütçe] Komisyon[u] da, bu teklifi benimsedi ve 8.000.000 Lira [ek tahsisat] kabul edildi. Bakanlık olarak tandans ["tendency"] [eğilim], bunun, şüphesiz ki, kabulü olmak icab ettiği halde, ben, "4.000.000 Lira verin... Kâfi[dir]." dedim. Bunun üzerine kalktılar, "Bu bakan olacak zat, anti-demokrattır. Anayasaya muhalif hareket ediyor. İnsan haklarını [ve] mülk hürriyetini düşünmüyor." gibi sözlerle hücûma geçtiler. Ben [de] bunun üzerine söz aldım [ve] "Ben de en az kendileri kadar anayasaya saygılıyım... [Hiç]kimsenin bir Kuruş alacağı kalsın istemem... Ama istimlak alacaklıları, yalnız güneyde mi var?" dedim. "Memlekette miktârı 1.000.000.000 Lira'ya [kadar] varan istimlak alacaklısı var[dır]. Bütçenin imkânları ise, mâlûm.. Onlara da bir miktar verilebilsin için [diye], bu teklifimi yapıyorum." dedim. Tabiî, benim bu sözlerime rağmen, 8.000.000 Lira kabul edildi.

[KEMÂL] KURDAŞ: Bunu bile nereden karşılayacağımı düşünüyorum.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: İşte böyle bir pozisyonda, bir bakanın gelecek şiddeti, kolay kolay bertaraf etmesi mümkün değildir.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: "Vergileri artıralım mı?" diye suâl sormak lazımdır.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Burada verilecek [olan] prensip kararının faydası olacağını zannetmiyorum...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bütçenin heyeti umumiyesinin görüşülmesi sırasında müşterek bir müdâfaamız olacaktır.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Anayasa'ya göre, heyeti umumiye toplantısında bütçenin tümü üzerinde görüşülür.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Bütçenin fasılları üzerinde bir teklif varsa, görüşülür... Bir teklif yoksa, görüşülmez diye hatırlıyorum... İyi bilmiyorum ama...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: [İç]tüzük de öyledir. Bütçe Komisyonu'ndan çıktıktan sonra, Bütçe Komsyonu'nun görüşüne aykırı olarak, hükûmet dilediğini ortaya koyabilir.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: "Bütçenin tümü üzerinde konuşulur" diyor. Böyle olunca, fasıllar üzerinde konuşulamamak lazımdır.

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ] AŞKIN: Benim bildiğime göre, bakanlık bütçeleri, bakanın başkanlığı altında bir heyet tarafından bakanlıkta hazırlanır ve Bütçe Komisyonu'nda da, bakanın noktai nazarına rağmen, bakanlık erkânı tarafından bir laf edilemez... Tabiî [Bütçe] Komisyon[u] âzâları ve diğer temsilciler, istedikleri gibi konulurlar. Bundan sonra, bakanlar, Bütçe Komisyonu'nda, hatta lehlerine bir tâdilât yapılmak istense bile, bütçenin denkliğini bozmamak için, ayak direrler. Kemal [Kurdaş] Bey'in de istediği budur. "[Bütçe] Komisyon[u] âzâlarının ve diğer temsilcilerin ağızlarını tıkayamayız. Fakat, bunlar dışında, bakanlık mensuplarının konuşmaları doğru değildir." diyorlar.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Kararımız budur... Bütçeyi bakanlar savunacaklar. Ercümen [Bütçe Komisyonu] âzâları istedikleri gibi konuşsunlar...

[FETHİ] AŞKIN: Artırma teklifleri karşısında ayak direnir [ve] "bütçenin imkânları bu kadardır" denir. Bunun dışında bir yola gidersek, bütçenin denkliğini bozarız. Merkez Bankası'na müracaat zarûrî olur. Durumu izah eder, rica ve ısrarda bulunuruz. Benim bakanlığımın bütçesinin gelir rakamları ele alınınca, -ki, gelir bakanlığıdır- bakanlığım, para kazanmanın güçlüğünü bildikleri için, gelir bakanlıkları, para harcama husûsunda hasis davranırlar, bu noktadan gelirimizi, 882.000.000 Lira olarak tahmin etmiştik. Maliye Bakanlığı, bunu 952.000.000 Lira'ya çıkarmıştır. Sözcü, "882.000.000 Lira sağlanabilir. Ama 952.000.000 Lira nasıl sağlanacaktır?"

diye soruyor. Bana böyle bir suâl tevcih edildiği zaman, benim cevâbım, gayet basit olacaktır: “Bu, gelir bütçesinin tetkiki sırasında, Maliye Bakanı tarafından cevaplandırılacaktır” diyecektim. Ben başka, Maliye Bakanı başka türlü konuşursa, olmaz... Bunun cevâbını böyle hazırladım... Ben de, “memurlar karışmasın...” diyorum.

[BAŞKAN İHSAN KIZILOĞLU]: Mesûliyet taşımayan insanların Bütçe Komisyonu’ndaki konuşmalarının önüne geçmek lazımdır.

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Bir kere, bütçenin prensibinde mutabakata vardık. Maliye Bakanı’nın hakkını vermemeye imkân yoktur. Bütçe, denk olacaktır. Fiyatlar artmayacaktır [ve] emisyona [da] gidilmeyecektir. Diğer taraftan, bütçe[nin] sâhibinin de hakkı vardır. Vaziyet müşküldür... Şöyle bir karara varabiliriz: Emisyon pahasına da olsa, yekûnu taşıracak mıyız, yoksa herhangi bir şekilde muvâzeneli [bir] bütçe mi yapacağız? Eğer muvâzeneli [bir] bütçe yapacaksak, Sağlık Bakanı arkadaşımızın taleplerini nasıl karşılayacağız? Diğer arkadaşlar kendi bütçelerinden fedâkârlık yapmaya râzı olacaklar mıdır ve bu, mümkün müdür? İş, çok girifttir.

[BASIN-YAYIN ve TURİZM BAKANI CİHAT] BABAN: [İhsan Kızıloğlu] Paşam, ufak bir usûl meselesi vardır. Zannediyorum, Bütçe Komisyonu’nu idare eden arkadaşlar, işin biraz zuhûlündedir[ler]. Kendilerine rica edelim... [Bütçe] Komisyon[u’n]da mesûl bakan bulunduğu zaman, başkalarına söz vermesinler... Meğer ki, bakanın izni ola... Zaten [bu], böyledir de... O zaman konuşan, bakana izâfeten konuşur... Bakanın noktaı nazarı hilafına konuşursa, bakan da onu susturur... Bütçe çabuk hazırlandı. Oradakiler de acemi... Böyle bir şey oldu. Zâtı âlinizden rica edelim... Bütçe Komisyonu Başkanı ile görüşün[üz]. Bir bakanlık bütçesinde memurlar konuşmaya başlayınca, bu, tuhaf bir alışkanlık yarattı. Zannederim, bu işi hâlletmekte, [Bütçe] Komisyon[u] Başkanı [da] bizimle mutâbık olacaktır.

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Anlayamadığım [bazı] hususlar vardır. Bütçe Komisyonu mu istiyor? Benimle beraber arkamda bakanlığımdan yirmi arkadaş oturmuştu... Halbuki benim ancak dört tânesine ihtiyacım vardı. Sordum... “Niye hepiniz geldiniz?” dedim. Bana, “Bütçe Komisyonu böyle ister...” dediler. Bakan arkadaşlar, sıra kendilerine

gelmeden evvel, bakanlıkların bütçesi ile meşgûl olur ve öğrenir[ler]se, memurlarına ihtiyacı az olur. Bütçesini kendisi müdâfaa eder. Memur, nasıl kanaat ifade eder, bunu da anlayamıyorum... Teknik bir meselede ancak... Benim Bütçe Komisyonu'ndan müsaade almam üzerine, ilgili arkadaşım, bir iki kelime söyler ve susar... Kanaat ifade etmek, teknisyen arkadaşın ifadesinden sonra, [sadece] bakana âiddir. Maliye Bakanı arkadaşım, imkânlarının müsaadesi nisbetinde, taleplere karşı müsbet ve yapıcı reaksiyon gösteriyor. Kendisini en az tanıyan benim... Buraya teşriflerinden sonra tanıştım... Üzerimde bıraktıkları intıbâ, çok müsbettir. Binâenaleyh, şunu çıkaralım, bunu ilâve edelim gibi hususları kendileri ile görüşmek de mümkündür ve anlayışla mukabele edeceklerine kat'î kanaatim vardır. Maliye Bakanı yapamıyorsa, çâre yoktur demektir.

[KEMÂL] KURDAŞ: Kafamızı yorup, bütçeyi bu hâle getirdik.

[ULAŞTIRMA BAKANI ORHAN] MERSİNLİ: Bütçe müzakerelerinde bir teâmül vardır. Bütçenin müzakeresi sırasında, [Bütçe] Komisyon[u] üyeleri vesâir temsilci üyeler, suâller sorarlar. Bakanlığın erkânı ile gitmesi de, bu zarûretten doğmuş bulunuyor. Bu suâllerden sonra, ekseriye bakanlar, bir parça müsaade istiyorlar ve bunun üzerine bir köşeye çekilerek, verilecek cevapları arkadaşları ile hazırlarlardı. Hepsine cevap vermek imkânı olmadığı için de, bakanlar, mücmel cevaplar verirlerdi ve icab eden yerlerde de, sözü, [Bütçe] Komisyon[u'n]dan müsaade alarak, teknik elemanlara bırakırlardı. Bütçenin umumi politikası üzerinde konuşmayı kendileri yaparlardı. Şimdiki sisteme nazaran zamandan da tasarruf edilirdi. Binâenaleyh, yine ben de fikir beyan eden arkadaşlarıma iltihâk ederek, onları destekliyorum. Bunu muhterem [İhsan Kızıloğlu] Paşam da desteklerse [ve bu], bir usûl hâline getirilirse, biz de müzakere süresini asgarîye indiririz. Evvelâ bir açıklama yaparız. Sonra suâller sorulur. Bu suâlleri tesbit ederiz. Bir ara arkadaşlarımızla bu suâller üzerinde istişârede bulunuruz [ve] bundan sonra [da] suâllere cevap vermeye çalışırız. Bu suretle de, zannediyorum ki, herhangi birisinin (memurlardan) söz almasına [artık] ihtiyaç kalmaz. Bu suretle de, bütçe, süratle ve vuzuhla çıkar.

Bir başka meselede de vuzûha varmak istiyorum. Mevzuu, Sayın Maliye Bakanı ile de görüştüm. Bu da İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin açıklarıdır.

Bu mevzuda, gerek [Bütçe] Komisyon[u] üyeleri [ve] gerekse diğer temsilci üyeler tarafından bir falsolu ses çıkarılabilir. Bu hususta İktisadi Devlet Teşekkülleri'ni bünyelerinde bulunduran mesûl arkadaşların aynı şekilde cevap vermeleri lazımdır. Çünkü, aynı otırumda mevcut değiliz. Bunun için de bir formülün tayinini rica edeceğim.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: [Bütçe] Komisyon[u] Başkanı ile görüşmeye de lüzum yoktur.

[SANÂYİ BAKANI ŞAHAP] KOCATOPÇU: Bizim de bugün bütçemiz görüşülecek[tir]. Umumi iktisadi hayatımızla ilgili suâllerle karşılaşmak mukaddedir. Geçen gün İktisadi Devlet Teşekkülleri hakkında yaptığımız konuşmalardan sonra, arkadaşımın arabuluculuğuna teşekkür ederim. İktisadi Devlet Teşekkülleri'ni ne suretle anladığımızı müşterek bir ifade ile arz edelim... "Biz de, İtalya'da, Fransa'da vesâir memleketlerde olduğu gibi, İktisadi Devlet Teşekkülleri'ni bir devlet müessesesi olarak değil [de], devletin finanse ettiği bir müessese olarak telâkki etmekteyiz." diyebilir miyiz? Tensip ederseniz, suâllere bu istikâmette cevap vermek faydalıdır.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Bu hususta ileriye doğru prensip ifade eden bir komuşma yapamayız. Çok umumi mâhiyette, "bunları iktisadi hüviyetlerine ircâ için lazım gelen çalışmaları yapıyoruz" diyebiliriz. Heyeti Vekile'yi ileride bağlayacak bir sözün sarf edilmesine, bendeniz taraftar değilim...

[KEMÂL] KURDAŞ: Biz İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin reorganizasyonunu ele almış bulumaktayız. Mâzide bu teşekküller, şu veya bu istikâmette, şu veya bu sebeple, devlet bütçesine büyük tazyikler icrâ etmişlerdir. Bu teşekküllerin, devlete muhtâç olmaz bir şekilde, iktisadi çalışmalarını tayin için, reorganizasyon çalışmalarına hedef olacağını, devlete yük olmamalarını teminen, bunların fiyat strüktürlerini ["structure"] [yapılarını], her türlü ücret politikalarını, organizasyonlarını, istihsâl metodlarını [ve] yatırımlarını tetkik edeceğimizi ifade edebiliriz. Bu kimseyi bağlamaz.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Bu prensibin ışığı altında, ben neticeye ulaşmak istiyorum. Bu prensibin tahakkuku uğrunda, buralarda çalışan elemanlardan işimize sekte verenleri, vazifeden uzaklaştırmak yoluna da gitmek istiyorum.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Ben şahsen mutâbıkım... Buna taraftar olmayan arkadaş, muhalif mütâlaasını söyleyebilir.

[ÇAHMET] TAHTAKILIÇ: Ücret rejiminde değişikliğin esâsı bu mu olacaktır?

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bu, reorganizasyonun getireceği neticeye tâbi bir hâldir. Şüphesiz ki, birçok matematik tefekkür ve hesaplara dayanacaktır. Evveliyâtı, hâli ve istikbâli teemül edilip, buna göre istikâmet verilecektir. Teklif edilen şartla ve bununla ilgili bakanlıkların aynı sözü söylemeleri faydalıdır. Birçok polemiğin önüne geçer.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: İkinci mâruzâtım [da], gerek Devlet Demir Yolları olsun gerek[se] bakanlığımıza bağlı [olan] teşekküller olsun, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin maaşları, bütçe dışı bir mevzudur. Bugün görüşeceğimiz bütçenin dışında [olan] bir mevzudur. Ancak şöyle bir suâl sorabiliriz... Bize sorulması ihtimali üzerine... Memurlara yapılmış olan [maaş] zamlar[ın]a[893] muvâzi olarak, İktisadi Devlet Teşekkülleri'ndeki memurlara da bir zam beklenebilir [mi?] Fakat aynı zammı işçiler için de düşünüyor musunuz? Bunun cevâbını [da] hazırlayalım... Gazetelerde okuduğuma göre, İstanbul Belediyesi, içinde bulunduğu müşkül şartlara rağmen, işçilerine zam yapmayı karar altına almış... Sayın Çalışma Bakanı'na bir kopya vermek isterim... "Bu masraflar, bu maaş artışları, nasıl karşılanacaktır? Nasıl telafi edilecektir?" diye bir suâl sorulabilir. Biz bunu iki yoldan karşılamak imkânında olduğumuzu ifade edeceğiz. Birisi, her sahada yapacağımız âzamî tasarruflar... İkincisi de, fiyat strüktüründe ["structure"] [yapısında] yapacağımız bazı oynamalarla...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bir de istihsâl kapasitesini yükseltmekle...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Tasarrufla, yani maliyeti düşürmekle... Fiyat artırmakla, üçüncüsü... 1959 [yılın]da, seçim mülâhazaları ile, maliyetin % 30'una elektrik satışı derpiş olunmuştur. Bu sebepten, Etibank['ın] elektrik şûbesi, muazzam zararlar yapmaktadır. Bu zararların telafi edilmesi konusunda bazı çalışmalar yapmaktayız. Bunlar, istişârî mâhiyettedir. Büyük belediyelerin mümessilleri, bakanlığımıza gelmiştir. Milli Birlik Komitesi'nden de bir arkadaş, bunu duymuş ve enerji dairesi reisine,

“Böyle bir faaliyet yapmakta olduğunuzu duymuş bulunuyorum. Halka intikal edecek bir Kuruş’luk zammı tasvip etmemekteyiz.” demiş... Bu, söyleyenin fikri ise, şüphesiz ki, üzerinde durulmak icab etmez. Ama içinde bulunduğu grubun fikri ise, üzerinde ehemmiyetle durulmak lazımdır. Sayın Maliye ve Ticaret bakanı arkadaşlarımla, İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin bünyesinde yapılması icab eden fiyat ayarlamaları sebebiyle, bütçede büyük bir bombardımana mâruz kalacağımızı biliyorum.

[MEHMET] BAYDUR: Bu mevzuu hep soruyorlar. Et fiyatlarının [ve] buğday fiyatlarının ayarlanması icab ettiğini kapalı laflarla ifade ettim. Reaksiyon müsbetti. Sanayi Bakanı arkadaşımın da bundan çekinmemesi lazımdır. Realite acı da olsa, olduğu gibi, ne ise söylesin...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Bir kere, ücret, serbest pazarda teşekkül eden bir unsurdur. Kanunlarımıza ve mevcut nizâma göre, bunun tek istisnası, asgarî ücrettir. Bir taraftan, paranın değerini düşürmemeye gayret ediyoruz [ve] bir taraftan [da], geçmiş devirlerin yarattığı adaletsizliği bertaraf etmek için, memur ve işçi ücretlerine zam mevzuu bahis oluyor.[894] Beri taraftan da, “hayatı ucuzlatalım...” diyoruz. Ters istikâmetlere yönelen bu istekler, nasıl telif edilebilir? Parlamento, bir taraftan “işsizlik yaratmayın...”, bir taraftan da, “ücretleri artırın...” derse, bu, tenâkuz olur.

Bizim derdimiz, devlet sektöründeki 200.000 işçiden [ileri] geliyor. Devlet sektöründeki işçinin [işçilerin] ücretlerini de, biz dış piyasadaki işçinin [işçilerin] ücretleri ile kıyaslamaya [ve öyle] mütâlaa etmeye mecbûruz. Dış pazarda mütemâdiyen iş arzı vardır. Biz, buna mukâbil, ücret artırmadan bahsediyoruz. Bu realite karşısında, biraz sıkı durunca, Türk-iş[‘in][895] teklifi, “iki maaş ikrâmiyeyi aylara taksim edin”e kadar inmiştir ve [her] aya isâbet eden miktar [da], % 16’dır. “[%] 20’ye çıkaramaz mısınız?” demişlerdir. Ben kendilerine bir şey söylemedim... İkrâmiyelerin aylığa intikal ettirilmesinde güdülen hedef de aşikârdır. Türk-iş, bir kurnazlıkla, bir miktar olsun artırma sağlamak istiyor. Bunu da umumi tetkikimize bırakacağız... Bunda ısrâr edilirse, parlamentoda sarahaten söyleyeceğim şudur: “ İktisadi Devlet Teşekkülleri yeniden borç altına girsinler mi, [yoksa] yeniden emisyon yapılsın mı, [yoksa] yeniden vergileri artıralım mı?” Bu tenâkuza işaret edersek, vatanperverâne bir vazife yapmış oluyoruz.

[KEMÂL] KURDAŞ: Ben de bu mevzuu gayet hassas telâkki ediyorum. Bana sorulan bir suâle cevâbım şu oldu: İşçi, iki sektördedir. Husûsî ve resmi... Husûsî sektörde işsizlik vardır. Biz, büyük yatırımlarla, dışarıda iş yaratmayı hedef tutuyoruz. Zaten bu sektör, son yirmi senede, umumi fiyat artışları karşısında yükselen bir ücrete nâil olmuştur. Bundan başka menfaatler de sağlanmıştır. Ücretli hafta tâtili [ve] yıllık [ücretli] izin vesâire gibi... İktisadi Devlet Teşekkülleri'ne gelince... Bu sene vermeleri icab eden 800.000.000 Lira vergi borçlarını kendilerinden istememize rağmen, [bundan başka] 1.200.000.000 Lira [daha] bir yardımımıza muhtaçtırlar. Bu yardımı temin etmek, büyük bir davadır. Menâbii olmayan masraflar için devletten yardım isteyen sektörde biz işçiye zam yapabilir miyiz? O işçi ki, son on sene içinde fiyatların onbir misli yükselmesine mukâbil, ücretleri 12,5 misli artmıştır. Buna ilâveten çeşitli menâbi elde etmişlerdir. Bunun üzerine işçiler toplanmışlar... "Maliye Bakanı istifa etsin..." Bu, karşımızda duran azîm bir problemdir. İşçi ücretlerine zam, asla terviç edilecek vaziyette değildir.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Mesele tavazzuh etti.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: "Mâlî bakımdan buğdaya zam yapacağım" demek, oradaki bütün ellerin havaya kalkması demektir. "Elektriğe zam" denildi mi, kimse yanaşmaz...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Elektrik fiyatında ayarlama yapınca, mecbûrî bir intikal olacaktır. Vatandaş da üç Kuruş fazla kilovat başına verecektir. Çünkü, müessesenin başka türlü kurtarılmasına imkân yoktur. İlk aldığımız karara riâyet etmeliyiz.

[CİHAT] BABAN: Usûl hakkında... Devlet Başkanı, [Cemâl Gürsel]'in bize bir tâmimi vardır. "Bütçesi biten arkadaşlar, radyoda konuşsun[lar]" diye... Bakanlıklar pek [de] kımıldar görünmüyor[lar]. Arkadaşlarımdan rica ediyorum... Hazırlıklarını yapsınlar [da], başlayalım... Tezkeresi de ayrıca gelecek[tir]. Bildiriyorum...

[MEHMET] BAYDUR: Bütçe Komisyonu'na gazeteci alınmadığı halde, gazeteciler, konuşmalar hakkında izahat veriyorlar. Anlamıyorum...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bütçeyi müdâfaa ederken, imkânlarımız budur. Bunun dışında, hükûmet olarak imkân bulamıyoruz. Sizlerin imkân bulma bakımından bir bildiğiniz varsa, söyleyin[iz]. Zabıtları başbakanlığa gönderin[iz]. Alakalı bakanlıklar, temennilerinizin üzerinde tahakkukları bakımından gerekli incelemeleri yapsınlar ve size icab eden cevapları [da] versinler. Bu itibarla, konunun burada lâlettayin ve palyatif bir şekilde münâkaşasının faydası yoktur. Temennisini her üye söyleyebilir. Bizim yapacağımız başka bir şey yoktur.

Etibank elektrik enerjisi zarar ediyor. Politika sebebiyle, fiyatlar, maliyetin altında tutulmuştur. Reorganizasyondan sonra, gerekirse vatandaşa intikal edecek [olan] % 30-40 [oranında] bir zam yapılacaktır. Gerekmezse, vatandaşa intikal ettirilmez. Belki de belediyeler, çok kârlı fiyatlarından fedâkârlık ederek, bunu vatandaşa intikal ettirmezler. Bu, belediyelerin kendi iç bünyelerini alakadar eden bir husustur.

Mühim bir husus da, istimlak davasıdır. Geçmiş [DP] iktidarın[ın] meydana getirdiği muazzam yıkıntıyı karşılamak için milyonlara ihtiyaç vardır. Bakanlıklardan gelen birçok listeler vardır. Evvelâ Maliye Bakanı arkadaşımızla görüşüp, nasıl bir imkân yaratılarak karşılanmak lazımsa ve mümkünse, tedbirine tevessül ederek, vatandaşı ıstıraptan kurtaracağız.

[CİHAT] BABAN: Ne kadar tutuyor?

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: 254.000.000 [Lira]'yı geçiyor. İstanbul, Ankara, Diyarbakır [ve] İzmir'in köylerine ve kasabalarına kadar sirâyet etmiş [olan] istimlak borçları vardır. Bunlara ilâveten, belediye borçları [ve] Kara Yolları'nca yapılan borçlar vardır. Liste tamamlanınca, Maliye Bakanı arkadaşımızla teemmül edeceğiz. Taksitle mi yapacağız, [yoksa] toptan mı ödeyeceğiz, bakalım... Bir imkân olarak [da], arazi ve binâ vergilerinin % 75'ini belediyelere terk etmeyi ve istimlak alacaklılarının alacaklarının karşılanması şıkkını düşünüyorduk. İlköğretim Kanunu ile bunun % 75'i alınınca, bu imkân da kalmadı.

[ORHAN] MERSİNLİ: Devlet Demir Yolları'ndaki işletme açığım, 170.000.000 Lira'dır. Hâlledilmesi lazımdır. Sayın Maliye Bakanı arkadaşımızın dediği gibi, bunu, bütçe imkânları dahilinde hâlledeceğiz. Büyük efor ["effort"] [çaba] sarf etmemize rağmen, [bu açığı] kapatma

imkânlarını bulamadık. Maliye Bakanı arkadaşım diyor ki, “Reorganizasyona giderseniz, tasarruf ve tensikat yaparsanız, [bu] hâllolur. % 3-5 [oranında] personel tasfiyesine giderseniz, açık kapanır.” der. Bu hususta bakanlar kurulunun bir prensip kararı alması lazımdır.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: “Devlet Demir Yolları’nda umumi bir reorganizasyon yapılabilir” denir.

[ORHAN] MERSİNLİ: O halde izahat veremeyecek duruma gireriz.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Başka iş sahaları açıldığı zaman, personel çıkarmakta mahzur yoktur.

Her bakanlık, 1961 yılı iş programını hazırlayacaktı. Bu hususta Devlet Başkanı [Cemâl Gürsel]’in emri vardır. Bu iş programlarını da ele alıp, bakarız... Yeni iş sahaları açılırsa, tensikatta mahzur yoktur. Hükûmet iktidardır. Bütün temsilciler [Temsilciler Meclisi üyeleri] ile [Milli Birlik] Komite[si], oppozisyondur [“opposition”] [muhalefettir].

Kapanma Saati: 12:15

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (63)

13 Şubat 1961, Pazartesi

Açılma Saati: 14:30

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı İhsan Kızıloğlu

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[eneral] Cemâl Gürsel, Milli Savunma Bakanı Muzaffer Alankuş,

Sanâyi Bakanı Şahap Kocatopçu

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

BAŞKAN [DEVLET BAKANI ve BAŞBAKAN YARDIMCISI İHSAN KIZILOĞLU]: Sayın Devlet Başkanı [Cemâl Gürsel], bütçenin kabulünden sonra okuyacağı nutkun hazırlanmasını arzu ettiler. Bu nutkun baş tarafına kendi noktai nazarlarını koyacaklar. Fakat her bakanlığın bütçedeki ana politikasını özlü ve kısa bir şekilde yazıp, vermelerini istediler. Bilirsiniz, Devlet Başkanı [Cemâl Gürsel]'in nutkunu hazırlamak da, hükûmetin vazifesidir.

[İÇİŞLERİ BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bakanlar radyo konuşmalarını da yapacaklarına göre...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bu konuşmaları da, Devlet Başkanı [Cemâl Gürsel]'in ağzından çıkıyormuşcasına hazırlamak lazımdır. Kendi nutuklarını hazırlamak için, bakanların verecekleri mâlûmâtı [da], 20 Şubat [pazartesi gününe] kadar istiyor[lar]. NATO ve CENTO[896] ile olan münâsebetlerimiz, diğer devletlerle olan dış politikamız da, ana hatları ile belirtilecek...

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Bir sayfa yeter mi?

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bir [sayfa] veya yarım sayfa... Bu münâsebetle, Basın-Yayın ve Turizm Bakanı ile Dışişleri Bakanı'nın özel bir noktaya temas etmeleri de lazımdır. Bu da, 27 Mayıs İnkılâbı'nın içeride

ve dışarıda nasıl karşılandığı husûsudur. Mâlî politikanın da, vergiler bakımından izahı lazımdır. Bütçe [yasa tasarısının] gerekçesinde, bu, âdetâ nutka geçecek derecede güzel hazırlanmış [ve] belirtilmiş[tir]. Bu arada söyleyebilirim ki, Tarım Bakanı'nın beyanâtını da, nutka olduğu gibi girebilecek mükemmeliyettedir.

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: 27 Mayıs'a taallûk edenden, zannederim, bana âid olanı dışarıdakilerdir.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Evet... İçerideki in'ikâsı, Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı tarafından kaleme alınacaktır.

[SELİM] SARPER: Sayın Devlet Başkanı [Cemâl Gürsel] tarafından böyle bir demeç verileceğine göre, acaba Sayın bakanlar da bu nutkun kendilerine âid olan kısmının daha geniş bir şeklinden başka olmayacak hususları ayrıca beyan edecekler midir? Buna lüzum var mıdır?

[BASIN-YAYIN ve TURİZM BAKANI CİHAT] BABAN: Bakanların ayrıca izahat vermesi lazımdır.

[ÇALIŞMA ve MİLLÎ EĞİTİM BAKANI AHMET] TAHTAKILIÇ: Matbuata daha ziyâde Devlet Başkanı [Cemâl Gürsel]'in söyleyeceği nutuk aksedecektir. Bütçenin sonunda söylenecektir.

BAŞKAN İHSAN KIZILOĞLU]: Nutuk, bütçe kabul edildikten sonra, hükûmete istikâmet verici ve Meclisi [de] tenvir edici bir mâhiyette olacaktır. Hükûmete verilecek [olan] istikâmet de bizzat sizlerden gelecektir. Meclise âid olan kısmını Devlet Başkanı [Cemâl Gürsel] kendisi hazırlayacaktır.

[SELİM] SARPER: Benim endişem şudur: Bütçemizin müzakeresi sırasında politik suâllerle [de] karşılaşacağımı biliyorum. Bu suâllerin nev'i ve mâhiyeti hakkında tahminlerde bulunmak da mümkündür. Bunları cevaplandırmak için kapalı celse talep edeceğim. Halbuki kapalı celse yapılmasını istemek durumuna girmekten de kâbil olduğu kadar içtinâp etmek istiyorum.

[CİHAT] BABAN: Soracaklar size... Sorulardan sonra [da] umumi bir konuşma yaparsınız, biter...

[SELİM] SARPER: Bitmiyor... [Temsilciler Meclisi’nin] Bütçe Komisyonu’nda bitiremedim...

[MEHMET] BAYDUR: [Temsilciler Meclisi’nin] Bütçe Komisyonu’nda söylediklerimizin, matbuat vâsıtasıyla [ve Anadolu] Ajans[ı] vâsıtasıyla duyurulmasındaki ehemmiyet, âşikârdır. Fakat [Temsilciler Meclisi’nin Bütçe] Komisyon[u’n]daki sözlerimizin intişâr etmediğini görmekteyiz. Cihat [Baban] Bey arkadaşımızdan rica edelim... Anadolu Ajansı himmet etsin...

[CİHAT] BABAN: Anadolu Ajansı verir, [fakat] gazeteler almazlar...

[MEHMET] BAYDUR: [Anadolu] Ajansı’n[ın Temsilciler Meclisi’nin] Bütçe Komisyonu’nda bir memuru yoktur. Eskiden zabıtlar iki üç saat sonra hazır olurdu. Şimdi, üç gün sonra bile hazır olmuyor.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: [Anadolu] Ajans[ı], adam bulundursa bile, tam zabt edemiyor. Dünkü bütçe konuşmalarımızın ancak üçte birini, [o da] işine geleni almıştır.

[MEHMET] BAYDUR: Oraya kalifiye eleman getirseler, iyi olur. Eskiden bakan arkadaşların konuşmaları ve bakanlıkları ile ilgili konuşmalar, bakanlık mensupları tarafından tesbit edilirdi. Şimdi [artık] bu da yapılmıyor.

[SELİM] SARPER: Cihat [Baban] Bey arkadaşımızdan bahsedildi ve arkasından [da], işine gelip gelmeme lafı telaffuz edildi. Bu vesile ile ben Cihat Baban arkadaşımıza bir suâl tevcih etmek istiyorum: Radyoda adı “Olaylar ve Yankıları” olan bir siyasi neşriyat yapılıyor. Bu neşriyâtın tandansı [“tendency”] [eğilimi], Dışişleri Bakanlığı’nın tâkip ettiği siyasi tutumla tamamen mutâbık değildir. Hatta birçok noktalarda tamamen aykırıdır. Eskiden bu kâbil yazıları, bendeniz Matbuat Umum Müdürlüğüm zamanından bilirim[897], büyücek bir heyet hazırlardı. Her akşam da, okunmadan evvel, Basın-Yayın [Matbuat] Umum Müdürü’nün tetkikinden geçer [ve ancak] onun imzasından veya parafından sonra okunurdu. Suâlim

şudur: Bu “Olaylar ve Yankıları” [isimli programı] kim hazırlar, kim okur [ve] kimin mesûliyeti altında okunur? Devlet mesûliyeti midir, hükûmet mesuliyeti midir, [yoksa ilgili] bakanın şahsî mesûliyetinde midir? Yoksa gayri mesûl müdür? Bunun hakkında kâbil olursa, tenevvür edilmemi istirhâm edeceğim...

[CİHAT] BABAN: Bu mevzuu bundan evvel de Sayın Dışişleri Bakanı ile karşı karşıya görüştük. Bu, vâkıâdır. Bu mevzuu bir başka yönden hâlletmek imkânını bulduğumu zannettiğim bir sırada, [maalesef] hâlledememiş olduğumu gördüm. Bu “Olaylar ve Yankıları”, Levâzım Üstteğmeni [olan] bir arkadaşın elindedir. Bu arkadaş, ateşin bir arkadaştır. Kendisi derler toplar [ve] yazar. Dokuz gazetenin, gazetelerini üç gün için çıkarmadıkları bir sırada[898], bir neşriyat olmuştu. Kendisini çağırdım [ve] konuştum. Bana Milli Birlik Komitesi üyelerinden bazı arkadaşların isimlerini vererek, “ben onlardan talimat aldım” dedi. Ondan sonra kendisini tevbih ettim. [Ancak], arkasından bir istizah hareketi ile karşılaştım. Milli Birlik Komitesi’nden, “bu arkadaşı neden tevbih ettin?” diye sordular. O arada, Devlet Başkanı [Cemâl Gürsel] emir verdiler. “Bu türlü işlerin başında bulunan arkadaşlar, kıt’alarının başına dönsünler” diye... Kıt’alarının başına dönmesi icab edenlerin içinde, bu Levâzım Üstteğmeni arkadaş da vardı. Dönecek zannediyordum... [Fakat], emirden sonra da, Milli Birlik Komitesi’nin kararı ile, [bu görevinden] ayrılmamış bulunmaktadır. Böylece elimizde olmayan bir politikanın, siyasetin neticesidir. Ne karar verilirse, ona göre hareket ederiz...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Sizin düşünce ve kararınız nedir?

[CİHAT] BABAN: Davul bakanın boynunda, tokmak başkasının elinde... Böyle siyaset olmaz... Yapılması lazım gelen şudur: Dışişleri Bakanı, bize bir tezkere yazsın [ve] desin ki, “dış politikaya âid mevzularda ancak ben söz sâhibiyim...”

[SELİM] SARPER: Böyle bir tezkereye lüzum yoktur. Çünkü, mesele, hükûmet meselesidir.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: O halde?

[MEHMET] BAYDUR: [Sadece] dış meselelere münhasır [da] değildir. Umumi politikamıza âid laflar söyleniyor.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: “Olaylar ve Yankıları”nı aynı zat mı hazırlıyor?

[CİHAT] BABAN: Aynı zat...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: İçişleri Bakanlığı’nın istihbârâtına göre, yazılandan başka şeyler de okunuyormuş... Yazılanla okunan, birbirini tutmuyormuş ve maalesef pek [de] hoş olmayan yanlışlıklar vûkûa geliyormuş... Ben de teybe alınmasını ve bize gönderilmesini rica ettim. Binâenaleyh, bu iş, ciddi bir durum arz ediyor. Bu neşriyâtın teybe alınmasını rica ederim... Yazılanla okunanın aynı şey olup olmadığını kontrol imkânına sahip olalım...

[SELİM] SARPER: Adalet Bakanı arkadaşımın bir husus hakkında noktai nazarını almak istiyorum. Yanılmıyorsam, dost bir devletin başkanını küçük düşürücü [ve] hakaret edici neşriyat, bizim ceza kanunumuzda yer bulmuş bir suçtur. Geçenlerde, “Söz” mecmuasında, İran Şâhı [Rıza Pehlevi]’nin bir karikatürü vardı. Acâyip bir karikatür... Şah [Rıza Pehlevi], acâyip bir koltuğa oturtulmuş... Kucağında [da] veliaht [ve] elinde bir kitap... Tahran Üniveristesi’nin nümâyişleri ve birkaç gün kapanmış olması münâsebetiyle, o hava içinde yapılmış bir karikatürdür. Altında, “İran Şâhı [Rıza Pehlevi]’nin istikbâli okunuyor” diye de bir yazı var. İran, evvelâ bizimle dost bir memlekettir. Sonra, bir müttefikimizdir. Ondan sonra da, böyle müttefik bir devletin başkanı hakkında tezyifkâr propaganda ve neşriyat [ve] karikatür yapmak, bizim milli necâbetimizle de kâbili telif değildir. Kaldı ki, Türk Ceza Kanunu’nun ceza tehdidi altında da bulunmaktadır. Ben harekete geçilmesini resmen teklif etmiyorum. Ancak, arkadaşımın mütâlaasını almak istiyorum. Karikatürün, “Söz” mecmuasının 13 Şubat [1961] tarihli nüshasında neşredilmiş olduğunu zannediyorum...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Dün de bir gazetede, yine İran Şâhı [Rıza Pehlevi]’ye âid bir karikatür vardı. İran Şâhı [Rıza Pehlevi], acâyip bir kılıkta, bir arslan kafası maskeli [ve] elinde kılıç, üstüne yürüyor...

ADALET BAKANI [EKREM TÜZEMEN]: Bendeniz bu mecmuayı görmedim. Ceza Kanunumuz, bu türlü fiilleri suç sayar. Hatırlarsınız, bir devirde, İran Şâhı hakkında yazılar yazılmış ve yazanlar mahkûm olmuştur. Nedense, bu kâbil karikatürlere hep İran Şâhı muhatap olmaktadır. Mesele bana aksetmedi. Baktırayım... Belki dava açmak için müsaade isteme kâğıdı yazılmıştır da, daha bize gelmemiştir. Yoldadır...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bir noktayı ittılâınıza arz edeyim: Dün Milliyet gazetesinde tefrika edilmekte olan “Rus Câsusları” başlıklı yazının neşrini durdurmuşlar...

[CİHAT] BABAN: Kim durdurmuş?

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bana nakledildiğine göre, İstanbul Örfi İdâre Komutanlığı... [İstanbul] Örfi İdâre Komutanı[899] ile konuşacaktım... [Ancak], henüz konuşamadım... Ruslar, matbaaya gelmişler [ve] bunun neşrinin durdurulmasını istemişler... Onları dinlememiş[ler] [ve] “yayınlarız” demişler... Arkasından [da] muhtelif kanallardan gazeteye haberler gönderilmiş... Bizim [Kurmay Albay] Tûran Çağlar[900] tarafından Milliyet [gazetesi] çağrılmış [ve] “bu neşriyatı durdur” demiş... Ondan sonra [da İstanbul] Örfi İdâre [Komutanlığı]ndan tebliğ etmişler... O da, dünkü nüshasında, “devamı vardı, ama yazamadık” demiş... Milli Emniyet [Milli Emniyet Teşkilatı] ile de ilgilidir...

[SELİM] SARPER: Sovyet Sefiri’nin matbaaya giderek, [İstanbul] Örfi İdâre Komutanlığı’na müracaat ederek [ve] hatta İçişleri Bakanlığı’na giderek, bu gibi neşriyâtın men’i husûsunda rica, ısrar veya tehditte bulunması, fenâ bir âdettir. Bu âdete yol açılırsa, ricadan başlar, tazyike gider ve tehditle biter. Burada yapılacak [olan] iş, herhangi [bir] müracaat vûkûunda, [İstanbul] Örfi İdâre Kumandanı da olsa, Dışişleri Bakanlığı’na bu işi aksettirmektir. Ya devlet vardır, ya yoktur... Aşiret idaresi değildir.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Milli Emniyet [Milli İstihbârat Teşkilatı] istihbârâtı, Dışişleri Bakanlığı’na gönderilir. Dışişleri Bakanlığı’nın kendi inisiyatifi ile kararını verir.

Efendim, müzakeremiz daha devam edebilir. Mecliste cevaplandıracağım sözlü soru[lar] vardır. Görüşmelerimizi tâlik edelim [ve] yarın [14 Şubat

1961 salı günü] sabahleyin devam edelim...

[CİHAT] BABAN: Radyo işi [henüz] neticelendirilmedi. İşi, siz de biliyorsunuz... Ya hükûmetin elindedir, ya [da] Milli Birlik Komitesi'nin elindedir. Salâhiyet orada, mesûliyet bakanda olmaz...

[SELİM] SARPER: [Cihat Baban] arkadaşımla konuştum... Fikir mutabakatı hâsıl ettik. Hükûmet meselesi olmasından istihdâf ettiğimiz gâye, kendisine ve bana müşterek bir hattı hareket kolaylığı imkânı açmak içindir. Yoksa, işin altından kalkamayız.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Müsterih olun[uz]. Hâllederiz... Bu gibi, dış, iç, ticari, mali ilh. meselelerde, "Olaylar ve Yankıları" saatinde yapılmakta olan neşriyâtın, sorumlu bakanların veya memur edecekleri zevâtın tetkikinden geçmeden yapılması, doğru değildir.

[CİHAT] BABAN: Ya bakanlık vardır, ya [da] yoktur...

[SELİM] SARPER: Kollektif Hariciye Vekilliği olmaz... Yegâne kollektivite, hükûmet işidir. Meclis beğenmezse bizi düşürür.

[MÂLİYE BAKANI KEMÂL] KURDAŞ: Sayın Devlet Başkanı [Cemâl Gürsel]'in vereceği nutuk, Maliye Bakanı'nın bütçeye takdim için yapacağı konuşmaya mâni midir? ("Değildir" sesleri...)

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Yarın [14 Şubat 1961 salı günü] saat 9:30'da toplanacağız...

Kapanma Saati: 14:50

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (64)

14 Şubat 1961, Salı

Açılma Saati: 9:50

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı İhsan Kızıloğlu

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[eneral] Cemâl Gürsel, Milli Savunma Bakanı Muzaffer

Alankuş, Sanâyi Bakanı Şahap Kocatopçu, [Kemâl Kurdaş,

(çok kısa bir süre sonra toplantıdan ayrıldı)

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantısı Salonu'nda

BAŞKAN [DEVLET BAKANI ve BAŞBAKAN YARDIMCISI İHSAN KIZILOĞLU]: Radyonun "Olaylar ve Yankıları" saatinde, dış politikayı ilgilendiren konuşmaların mutlaka Dışişleri Bakanlığı'ndan geçmesi lazım geldiği husûsunu reylerine arz ediyorum... Tradüsyonu[n] ["tradion"] [geleneğin], kelimelerde politikamızı zedeleyici ifadelerin bulunmaması bakımından, bu neşriyâtın daha evvelden Dışişleri Bakanlığı'nın tensip edeceği [ve] bu işe ehliyetli bir zâtın müşterek çalışması lazım geldiği husûsunu...

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Bendeniz Matbuat Umum Müdürü iken[901], böyle yapardık... Basın-Yayın [ve Turizm] Bakanı'nın takdirine bırakılırdı. Basın-Yayın ve Turizm Bakanı, bir hükûmet âzâsıdır ve [Cihat Baban] arkadaşımız, üstelik gazetecidir de...[902] Kendisinin parafını taşıyan herşeyin okunmasına, ben gözümü yumar râzı olurum... Kendisinin de tereddüdü olursa, istişâre ederiz, konuşuruz [ve] müşterek kararımız tatbik edilir. Bu, eskiden kabul ettiğimiz usûldü. Genel Kurmay Başkanlığı'ndan bir havacı, bir karacı subay [ve] bir [de] deniz kurmayı, Dışişleri Bakanlığı'ndan da bir arkadaş, iktisatçı ve maliyeci... Bunlar, kendi ihtisaslarına taallûk eden mevzuları ayrı ayrı yazarlardı. Ondan sonra [da], bir redaktör, bunları toplar, uslûp bakımından tevhid eder [ve]

okunacak hâle getirirdi. Bana getirilirdi. Tetkik ederdim... Teredüdüm olursa, Dışişleri Bakanı ile temas ederdim...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Vaziyet [yine] aynıdır. Size henüz komuşmalarımız neticesinde vardığımız neticeyi arz etmedim. “Olaylar ve Yankıları” saatinde dış politikaya âid bir iki yeri okudum [ve] münâsebetsiz [bazı] kelimeler kullanılmış olduğunu gördüm. Kongo’da “tarafsız” kelimesi üzerinde durdum. “Tarafsız” da değildir. Bu ifadenin radyodan yayınlanması sakattır. Bunu yerine çok yuvarlak bir ifade bulup kullanmak lazımdır. Bunu yazan beceremiyor... Temsilciler Meclisi’nde gayri mesûl bir zat yazmış bunu... Dış politikaya ve dış olaylara âid kısmı... İçeride de, iktisat, ticaret, maliye, içişleri, bayındırlık, ziraat ilh. bütün Bakanlıkları ilgilendiren konularda, bu Bakanlıkların noktai nazarları ve mühim gördükleri hususlar bildirilecek, redaksiyon Basın-Yayın ve Turizm Bakanı [Cihat Baban]’ın memur ettiği [bir] zat tarafından yapılacak, [bu metin] Basın-Yayın ve Turizm Bakanı’nın tasvibine arz edilecek [ve] tasvibinden sonra okunacaktır. Durum budur. Sorumlu olan, Basın Yayın ve Turizm Bakanı’dır. Ayrıca, okunacak şeyleri görmeyi, [Milli Birlik] Komite[si] de görmek istiyormuş... Fakat görsün veya görmesin, okunması için en son olarak Basın-Yayın ve Turizm Bakanı imzasını ve parafını koyacaktır [ve ancak] ondan sonra okunacaktır. Dün akşam verdiğim talimat budur... Milli Birlik Komitesi’nde bu husûsu mevzuu bahis edeceğiz. Bundan sonra, “Olaylar ve Yankıları”nı hazırlayacak olan arkadaşlar, Bakanlıklardan bilgi isteyeceklerdir veya bakanlıklar, evvelden kendileri bildireceklerdir. Bunun dışında hiçbir konuşma yapılmayacaktır.

(Mâliye Bakanı, müsaade alarak, ayrıldı.)

[SELİM] SARPER: “Olaylar ve Yankıları”nda zannedersem 25 Ocak [1961 tarihi]’nde okunan metnin üzerinde bizim Hariciyeciler durmuşlardır. Kongo’daki Lumumba meselesi...[903] Biz Lumumba’ya karşı bitaraf olabiliriz veya bitaraf kaynaklardan verilen haberleri nakledebiliriz. [Fakat] bununla iktifâ edilmemiştir. Çorbaya kendi tuzunu [da] koyuyor [ve] diyor ki, “Lumumba’ya şimdiye kadar yapılan hareket ve eziyetler yetişmiyormuş gibi, şimdi de hapse sokuluyor.” İşin doğrusunu düşünürsek, burada, Lumumba, Kasavubu[904], bilmem ne meselelerinin esâsını bilen yoktur. Esaslı surette bilen yoktur. Lumumba için kimisi “komünisttir” diyor,

kimisi de “Belçikalıların düşmanıdır” diyor. Bilmiyoruz... Bilmediğimiz halde, bu mutezat meselede neden tezimizi ortaya koyuyoruz? Basın-Yayın ve Turizm Bakanı, Lumumba’ya ilânı aşk ediyor. Ama kendisinin haberi yoktur.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Daha mühimi var. “[ABD Başkanı John Fitzgerald] Kennedy idaresinin teklif etmiş olduğu uzlaşma planını, Belçika ve Sovyet Rusya’dan başka diğer tarafsız devletler hoş karşılamışlardır” deni[li]yor. Oradaki “tarafsız” kelimesine göre, Türkiye iyi mi, [yoksa] kötü mü karşılamıştır? Türkiye, bir Nato devleti olarak tarafsız mıdır, değil midir?

[BASIN-YAYIN ve TURİZM BAKANI CİHAT] BABAN: O kadar [da] mühim değildir. Çünkü, “tarafsız çevre” ile “nötralistler” demek istemiştir. Biz değiliz...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Cenûbi Amerika, Hindistan, Finlandiya [ve] İsveç gibi memleketlere inhisâr eder.

[CİHAT] BABAN: Nötralistler grubuna misâl, Yugoslavya’dır. Bitaraf başkadır, nötralistler başkadır. Nötralistler, iki grup arasında...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Türkçe’de ikisi de aynı kelime ile ifade ediliyor da, [o yüzden] karışıyor.

[CİHAT] BABAN: Yalnız bu husus, yüksek heyetinizin kararlarına iktirân etmeden evvel, müsaade eder misiniz ki, alakadar bakanı da düşüncesini söylesin... Tabiî devlet radyosu, dış politikayı devlet ağzı ile ifade ediyor demektir. Her kelimesine elbette bunun dikkat edilecektir. Bu radyo gazetesi “Olaylar ve Yankıları” yazılmaya başlandığı zaman, ilk ağızda bugün Temsilciler Meclisi’nde olan bir arkadaşımız, Milli Birlik Komitesi tarafından memur edilmiştir. Bugün Kurucu Meclis’in mevcûdiyetine rağmen, vazifesinde devamı mümkün müdür, değil midir, bunun üzerinde durucak değilim... Bize verilen telkin, vazifesine devam edeceği şeklindedir. Bu arkadaş, kafası işleyen, eli kalem tutan, fakat tandansı [“tendency”] [eğilimi], merkezden sola müteveccih olan bir insandır. Böyle olunca [da], Lumumba hâdisesini, nötralist hâdiseler, politik ve diplomatik hâdiseler ve hep bu açının içinden görmektedir ve buna mütemâyildir. Bu,

böyle devam edecek midir, etmeyecek midir? Bu, tabiî, geçen de söylediğim gibi, Milli Birlik Komitesi'nin kendisine has bir politikasıdır. Eğer Milli Birlik Komitesi, "radyo, bir emniyet cihazı olarak, murâkabemiz altında bulunacaktır" derse, bunu ora ile konuşup, ona göre bir şekli hâle bağlamak lazımdır. Sizden benim bilhassa rica edeceğim nokta şu olacaktır: Bakan mesûl olsun, başkaları müdahale etsin... Ben buna taraftar değilim... Bu fikriksiyon [?] içine giremem...Açıkça söyleyeyim...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Ben de taraftar değilim... Mesûl olan şahsa, başkası müdahale edemez...

[CİHAT] BABAN: Benim mesûliyeti kabul etmem için müşterek çalışmada fayda mülâhaza ediyorum. Selim [Sarper] Beyefendi, lütfederler, bir arkadaşı bu redaksiyon heyetine verirler. Çünkü, Dışişleri Bakanlığı'nın, devamlı olarak temevvucâtı tâkip eden bir bakanlık olması dolayısıyla, bunun içinde bulunmasında fayda vardır. Yalnız muhterem [Selim Sarper] arkadaşımın [Matbuat] Umum Müdürlüğü zamanında[905] iş biraz daha kolaydı. [Çünkü], tek-parti devriydi. Şimdi bir takım tandanslar ["tendency"] [eğilimler] ortada rol oynamaktadır. Bu, hatta memurlara kadar sirâyet etmiştir. Partiler de çoktur.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Parti adedi sekizi buldu.[906]

[İÇİŞLERİ BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: On...[907]

[CİHAT] BABAN: Eğer tensip ederseniz, Dışişleri Bakanlığı'ndan bir arkadaş tefrik edilsin... Çünkü, memleketin dış politikasını Dışişleri Bakanlığı götürür... Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı götürmez. Biz size tebâen iş yaparız... Bu arkadaşı tefrik edersiniz, biz de bir redaktör koyarız... Bunlar, akşam[ları] derler [ve] toplarlar. Yine hata olur; ama [hata payı], hattı asgarîye indirilmiş olur. Bunu diriğ buyurmayınız...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Esâsen mâiyetimde çalışan arkadaşlara ben talimat verdim. Bugün de öğle üzeri veya öğleden sonra [Milli Birlik] Komite[si]'ne [de] söyleyeceğim.

[CİHAT] BABAN: Bu temsilci arkadaş ne olacaktır? Yazısına devam edecek midir?

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Hayır... Dış meseleleri, Dışişleri Bakanlığı yazacaktır. Celâl, nosyonu müsâit olan bir arkadaştır. Yalnız dış politikaya, iç olaylara ve ticari, mali, ekonomik, zirâî bahislerle, milli eğitime taallûk eden hususlar vesâire, her bakanlık tarafından bildirilecektir.

[CİHAT] BABAN: Üç kişilik bir redaksiyon komitesi olsun... Beş [ya da] yedi oldu mu, bu sefer de iş çıkmaz [ve] yazı yazmazlar...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bir İçişleri Bakanlığı'ndan...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: İçişleri Bakanlığı'nın mühim bir rolü yoktur. Bizim ricamiz, teybe alınmasıdır.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bir husus [daha] vardır. Yalnız bakanlar kurulunun noktai nazarını almayı ben şahsen faydalı gördüm [ve] lüzumlu saymaktayım. Milli Birlik Komitesi, elindeki bütün kanunları [kanun tasarılarını] iade etti. Bu kanun tasarılarından hangisinin yeniden [Kurucu Meclis'e] sevk edilmesi lazım geldiği husûsunda yazı da geldi. Bu, bütün bakan arkadaşlarımı ilgilendirir. Önümüzdeki zaman mahduttur. Milli Birlik Komitesi'ne gönderilmiş [olan] birçok kanun [tasarısı] vardır. Eğer biz bakanlar, en lüzumlu kanun tasarılarını sevk edersek, bunların kanunlaşması [için] şansımız vardır. Her kanun tasarısını Kurucu Meclis'e gönderirsek, bunların hiçbirisi çıkmayacaktır. Bu hususta bir prensip kararına varırsak, ben o ışık altında bir eliminasyon ["elimination"] [eleme] yapmak istiyorum. Çıkması behemehâl zarûrî olan kanun [tasarı]ları[nı] yollayacağım... Her bakanlık, kendi bünyesinde buna göre hazırlansın...

[CİHAT] BABAN: [Henüz] sözümü bitirmedim... Dün akşam sizin de şâhit olduğunuz bir hâdise oldu. Koridorda... "Radyoyu millet radyosu hâline sokmak istedik; devlet radyosu oldu" dedi, bir hanım... Vergi mükellefiyeti hakkında [da] az çok hücumda bulunuldu. "Radyoda vatandaşı tevbih etmeye hakkımız yoktur." Konuşmalar içinde bunlar vardır. Parti mevzuu hâline getirildi. Şahıslara taallûk eden konuşmalar yapıldı. "Kürsü serbesttir" dedi. Bu itibarla, radyonun devlet radyosu olduğu hakkında bir kere daha karara varmamız lazımdır. Bir istirhamda bulunacağım... Radyo kanunu [tasarısı][908] hazırdır. Bunu bakanlıklara göndermek [ve] mütâlaalarını almak altı ay sürüyor. Eğer tensip ederseniz...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Teksir edin[iz], [dağıtınız ve] müzakeresini [de] burada yapalım...

[CİHAT] BABAN: Eğer emrederseniz, bir hazırlık olmak üzere, bizden, başbakanlıktan [ve] Maliye [Bakanlığı'ndan] olmak üzere, üç kişilik bir heyet bunu müzakere etsin [ve kanun tasarısını] hazır bir şekilde huzûrunuza getirsin...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: İçişleri [ile] Ulaştırma [Bakanlığı] da vardır.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: [Bu], demin söylediğim mevzua giriyor. Sayın Basın-Yayın ve Turizm Bakanı, böyle bir kanunu [kanun tasarısını] Kurucu Meclis'ten geçirebileceğini ümit ediyor mu?

[CİHAT] BABAN: Bir, bu kanun [tasarısı], bir, teşkilat kanunu [tasarısı ve] bir de, turizm kanunu [tasarısı]... Üç kanun [tasarısı]... Bunlar geçebilir...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Maliye, Basın-Yayın ve Turizm, İçişleri, Ulaştırma ve başbakanlık elemanlarından müteşekkil bir komisyon, [bu] üç kanunu mu [kanun tasarısını mı] tetkik edecektir?

[ÇALIŞMA ve MİLLÎ EĞİTİM BAKANI AHMET] TAHTAKILIÇ: Adalet Bakanlığı'ndan da alın[ız]... Kanun tekniği bakımından...

[MEHMET] BAYDUR: Bu mevzuu ile ilgili usûl bakımından... Kanun [tasarıları] teklifleri, usûlen bütün bakanlıklara gider ve benim hatırladığıma göre, evvelce [bu konuda alınmış] bir karar da vardır. Onbeş gün zarfında mütâlaasını bildirmeyen bakanlık, mütâlaa vermiş sayılır.

[CİHAT] BABAN: Nasıl olsa burada tetkik edeceğiz...

[MEHMET] BAYDUR: Eski metottan niçin çıkalım? Bakanlıklara gönderirsiniz [ve] "mütâlaanızı bildirin[iz]" dersiniz... Zaten onbeş gün müddeti vardır.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: İş, pratik safhada tetkikimizden geçmiyor. Bakanlık Hukuk Müşâviri'nin tetkikinden geçtikten sonra,

bakmadan imzamızı atıp gönderiyoruz. Teferruat üzerinde durmaya imkân olmuyor. Hakikaten mümkün olduğu kadar dört başı mâmur bir kanun yapmak istiyorsak, saydığımız bakanlık mümessillerinin toplanıp, [kanun tasarısının] redaksiyonunu yapması ve bizim de ana fikirler üzerinde karar almamız lazımdır.

[CİHAT] BABAN: Ben yine gönderirim...

[ORHAN] MERSİNLİ: Sayın Basın-Yayın ve Turizm Bakanı'nın teklif ettiği şekilde, kanun tasarısının ilgili bakanlık mümessillerden mürekkep bir komisyon tarafından hazırlanmasında, zaman kazanma bakımından [da] fayda vardır. İkincisi [de], komisyona istirâk edecek [olan] Ulaştırma Bakanı olarak şimdiden bir mâruzâtım vardır. Radyonun neşriyatla ilgili kısımları olduğu gibi, teknik ve idari husûsîyetleri de vardır. Radyodan senede on Lira [vergi] almak meselesi... Bunun formalitesi o kadar acâyip oluyor ki, senede [sadece] 4.000.000 Lira tahsil ediliyor.[909] [Ancak], mukâbilinde 1.000.000 Lira [da] tahsil masrafı yapılıyor ve kanunu mahsusu mûcibince, bu sarfiyat, P[osta] T[elgraf] T[elefon Genel Müdürlüğü] idaresince masraf olarak kaydediliyor. Bu işin gidişâtı öyle ki, her radyonun numaralanması [ve] kontrol edilmesi, hemen hemen de imkânsızdır. Buna karşılık, müeyyideleri de ağırdır. Vatandaşlar, bilmedikleri halde, suçlu duruma düşüyorlar.

[CİHAT] BABAN: Bilhassa el radyoları dolayısıyla...

[ORHAN] MERSİNLİ: Yeni transistörlü radyolar[ın], kanunu mahsusu mûcibince, tescili lazımdır. Aksi takdirde, bir suç teşkil ediyor. Bu keyfiyet, bugünkü şartlara kat'îyen uymuyor. Pratik şekle ircâı bakımdan, bu mükellefiyetin kaldırılmasını teklif edeceğiz. Esâsen başka hiçbir memlekette bu usûl kalmamıştır. İkinci mühim bir mesele [de], memleketin emniyeti mülâhazası ile, radyo işletme hakkı, inhisar hâlinde muayyen bünyelere verilir. Bu sebeple, amatör radyoculuk Türkiye'de yoktur. Ticaret maksadıyla radyo müessesesi vücûda getirilemez, getirilmez... Aksine, bugün amatör radyoculuk, millet emniyeti bakımından o kadar ehemmiyet iktisab etmiştir ki, Amerika, muhtelif radyo emniyet çemberleri içinde, amatör radyoculara da vazife vermiştir. Kaldı ki, radyoculuğumuzun ilerlemesi için, memleketimizde amatör radyoculuğa [da] imkân vermek

lazımdır. Komisyonun çalışmalarında bu husûsun da göz önünde tutulması zarûrîdir.[910]

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Radyo kanunu eskimiştir. Baştanbaşa modern ihtiyaçlara göre [yeniden] düzenlenmesi lazımdır. Kanun, âdetâ kadüktür. İşlemez bir hâle gelmiştir.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bu işte ceffel kalem yürüyecek durumda değiliz...

[ULAŞTIRMA BAKANI ORHAN] MERSİNLİ: [Bu komisyona] İçişleri Bakanlığı da bir mümessil göndersin... Şu var ki, kanun müsaade etmemiş olmasına rağmen, memlekette dünya kadar [da] ruhsatsız radyo vardır. Bugünkü teknik imkânlar, bunları tâkibe müsâit değildir. Olmayacaktır da... Birkaç mahdut elde tuttuğumuz müddetçe...

[SELİM] SARPER: Birçok Sefâretlerin amatör [radyo/telsiz] kullanmalarına müsaade ediyoruz. Çünkü, mütekâbiliyet esâsına göre, bizim de o memleketlerde amatörlerimiz [amatör radyocularımız/telsizcilerimiz] vardır. Ondokuz yabancı memleketteki temsilciliklerimizde amatör [radyocularımız/telsizcilerimiz] vardır. Muhaberelerin bir kısmı bunlarca yapılıyor. Bir taraftan, kânûnen memnûdur. Bir taraftan da, mütekâbiliyet esâsına göre çalışıyor. Bunun yanında, haberimiz olmayanlar da olabilir. Gözyummadığımız, müsaade etmediğimiz zaman [da], bunları tâkip edebilecek durumda değiliz. İçişleri Bakanlığı'nın mevcut imkânlarını biliyorum... Bir takım usûllerle, dinleme sahasını daralta daralta, bilfarz Sovyet Sefâreti'ne [kadar] getiriyorsunuz. Ondan sonra, "Allaha ısmarladık" deyip, gidiyorsunuz.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bilinen Sefâretlerin radyolarını kontrol etmekten ziyâde, bilemeyeceğimiz bir sürü amatörlerin [amatör radyocuların/telsizcilerin] faaliyete geçmesi mevzuu bahistir. Bu serbestî verilecek olursa, içişleri ve emniyet bakımından çok büyük mahzurlar arz eder.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Şimdi bu meselenin içine girsek, [içinden] çıkamayız.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Teknik personel olarak Genel Kurmay Başkanlığı'ndan da bir mümessilin gelmesi lazımdır.

[CİHAT] BABAN: Benim teklif ettiğim kanun [tasarısı], şu teknik hususları cami olan bir kanun [tasarısı] değildir. Radyonun muhtar bir bünyeye sahip olması, yeni şartlara göre hazırlanması [ve] teşkilat ve çalışma kanunu [tasarısı]dır. Emrederseniz, şu hazırlığı alakalı bakanlıklar yapa dursunlar...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Kararınıza arz ediyorum... Radyonun teşkilat ve çalışma kanunu [tasarısı] ve gerekse telsiz kanunu [tasarısı]nın...

[CİHAT] BABAN: Ayrı ayrı komisyonlar hâlinde çalışılsın...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Birbirlerine bağlı olmaları daha uygundur. Birinci olarak, Basın-Yayın ve Turizm, Maliye, İçişleri, Ulaştırma, Adalet, Başbakanlık [ve] Genel Kurmay Başkanlığı'nın Nalla [?] teşkilatından mütehassıs bir eleman, ki bilhassa telsiz kanunu [tasarısını]nın hazırlanmasında faydalı olur, Milli Savunma Bakanlığı'nı temsilen Genel Kurmay Başkanlığı'ndan gelecektir, bu radyo kanunu [tasarısı]nı hazırlasınlar... İkinci olarak [da], telsiz kanunu [tasarısı]nın[911] hazırlanması için teknik bir çalışma yapsınlar... Üzerinde ayrıca düşünürüz... [Geriye] kalır, [sadece] bir turizm meselesi...

[CİHAT] BABAN: Allah sizden râzı olsun... Bakanlığı'n da bir teşkilat raporu vardır. Tensip ederseniz, aynı komisyona arkadan bunu [da] getirelim...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: 1) Radyo, 2) Bakanlık teşkilat kanunu [tasarısı[912] ve] 3) Turizme âid olan kanun [tasarısı]...[913]

[CİHAT] BABAN: Turizmi teşvik kanunu [tasarısı]...[914]

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Turizm Bankası'nı[915] da içine alsın... Bir tek kanun [tasarısı] hâlinde çıksın...

[CİHAT] BABAN: Turizm Bankası Kanunu[916] çıkmıştır. Bir statüsü vardır. Maliye ile müzakere ediliyor. Mutâbık kalınınca, bu statüyü [de]

huzûrunuza getireceğim... Onun kanunla düzenlenmesine [artık] ihtiyaç yoktur.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: O halde, üç kanun [tasarısı] üzerinde çalışılacak[tır]. Bir de ihzârî olarak telsiz kanunu [tasarısı] üzerinde çalışılacak[tır]. Bu, Genel Kurmay Başkanlığı'nı, Dış[işleri] ve İçişleri bakanlıkları'nı alakadar eden bir kanun [tasarısı]dır.

[ORHAN] MERSİNLİ: Biz ilgili bakanlık olarak, tensip ederseniz, tahrik edelim...

[ADALET BAKANI EKREM] TÜZEMEN: Kanunlar [kanun tasarıları] mevzuuna gelince, geçen [Temsilciler Meclisi'nin] Bütçe Komisyonu'nda da arz ettim, birinci olarak çıkması lazım gelen, hâkimler kanunu [tasarısı]na âid olan tâdil tasarısıdır. Seçimlerin bîtarafâne yapıldığını anlatabilmemiz için, bu tâdilât behemehâl yapılmalıdır. Seçimler ne kadar düzgün yapılırsa yapılsın, aksi halde bakanlık töhmet altında kalmaktan kurtulamaz.

Diğer bir ricamiz [da], 39. madde[917] hakkındadır. Vaktiyle [1960 yılının] Ağustos ayında bir kanun [tasarısı] hazırlanmış ve Maliye Bakanlığı'na gönderilmiştir. Hâlâ orada durur. Geçen gün tekit ettik. Heyeti umumiyesinin tatbiki arzu ediliyorsa bile, biz, "bu madde, hâkimler hakkında tatbik edilmesin..." diye bir kanun [tasarısı] sevk edeceğiz. Bunun da çıkması zarûrîdir. Hâkimi Adalet Bakanı tekâüt edebildikçe, o hâkimin istiklâlinden bahsedilemez...

Bir de, "bakan, bir hâkimi, kaza çevresi dışında bir yerde salâhiyetle çalıştırabilir" diye, mevzuâtımızda bir hüküm vardır. Bunun tatbikâtı son zamanlarda bozulmuştur. Bu, bir davaya bakması arzu edilmeyen [bir] hâkimin oradan alınması işine yaramıştır. Bunun da ilgâsı ve yerine başka hüküm kon[ul]ması hakkında bir teklifimiz vardır. Bunun [da] bu günlerde bakanlar kuruluna ve Meclise sevk edilerek, muhakkak çıkması lazımdır.

Bunlar dışında, daha evvelden Milli Birlik Komitesi'ne sevk edilmiş [olan] kanun tasarılarımız [da] vardır. "Hangilerini geriye istiyorsunuz? Hangileri dursun?" diye bir yazı geldi. Üç tânesinin çıkmasını, diğerlerinin [ise], iade edilmesini istedik. Çıkmasını istediğimiz kanun [tasarıları] bunlardır.

Temyiz kararlarının neşri ile ilgili bir kanun tasarımız [da] vardır. Maliye Bakanlığı ile mutâbık kaldığımız bir kanun [tasarısı]dır. Bu da yenilenmiştir. Bu mevzu senelerden beri hâlledilememiştir. İnşallah bu Meclis bunu hâlleder...

Arkadaşlar, geçen gün [Temsilciler Meclisi'nin] Bütçe Komisyonu'ndaki müzakerelerde bana, "sâbık [DP] iktidar[ı] zamanında siyasete âlet olmuş, onların arzularına göre hareket etmiş, hüküm ve kararlar vermiş [olan] hâkimleri tasfiye etmeyecek misiniz?" diye sordular. Orada verdiğim cevaptan evvel, şunu arz edeyim... "İnkılâp akabinde, 39. madde tatbik edilmek suretiyle, tam rakam hatırımda değil, teşkilattan altmıştan fazla hâkim ve savcı emekliye sevk edilmiştir. Bu şekilde gerekli tasfiye yapılmıştır." den[il]ebilir. Fakat, şunu da itiraf etmek lazımdır ki, hâkimlerin büyük bir kısmı, pek mahdut sayıda olanı hariç, vazifelerini ifâda dâimâ kanuna ve vicdanlarının sesine riâyet etmişlerdir. İçeride tasfiye edilmeleri lazım gelirken, henüz tasfiye edilmemiş olanları da bulunabilir. "Tek kişi kalmamıştır" demeye imkân yoktur. Orada da arz ettiğim gibi, dedim ki, "Bunlar vaktiyle yapılsaydı, [daha] iyi olurdu. Tatbikâtı da belki iyi olmamıştır. İlk zamanlarda bir kanun çıkarılırdı, hâkimlerden müteşekkil bir komisyon kurulur, bu komisyon hâkimlerin durumunu tetkik eder ve lazım gelen kararı alırdı. Öteden beri tenkit edilen ve kaldırılması arzu olunan bir kanun maddesi işletilmiştir. Doğru değildir, ama olan olmuştur. Ben şahsen tasfiyeye gidilmesini doğru bulmam..."[918]

Fakat buna mukâbil son sözü alan komisyon üyesi, "Hâlâ bunlar yerlerinde duracaklar mı? Testiyi götürenler [ile] kıran bir mi olacak?" dedi. Ona orada cevap vermek imkânı olmadı. Tahmin ederim, bu suâllerle [Temsilciler] Meclis[i'n]de de karşılaşacağız... Bunu orada konuşurken izah edeceğim... Ancak, bu mevzuda arkadaşlarımın görüşünü de bilmek isterim... Yapacağımız konuşma, [nihayet] hükûmet adınadır. Bakan olarak konuşacak değilim... Arkadaşlar, yeni seçim yapılmadan, normale avdet edilmeden, böyle bir tasfiyeye gidilmesini arzu ederler mi? "Seçime gidiyoruz" dediğimiz bir sırada, [bu], doğru olur mu? Ben dedim ki, "tasfiye edilmeleri lazım geldiği halde, içeride kalanlar olmuştur" dedim. "Bence bunu bugün yapmanın sırası değildir. [Bu], daha serinkanlı düşünülecek [ve] konuşulacak bir zamanda yapılmalıdır. Meselâ, anayasa ile Yüksek Hâkimler Şûrâsı[919] diye bir heyet teşkil ediyoruz. Hâkimlerin

terfi, tayin ve nakillerini bu şûrâ yapacaktır. Bu şûrâya temyizden, askeri temyizden [ve] üniversiteden elemanlar alınacaktır. Onsekiz kişilik bir kuruldur. Binâenaleyh, yapılmakta olan anayasaya geçici bir madde konulur [ve] anayasa ile ve hâkimler kanunu [tasarısı] da hazırlandıktan sonra, Yüksek Hâkimler Şûrâsı, bütün hâkimlerin durumlarını, sicillerini tetkik eder [ve] tasfiyesi icab edenleri tasfiye, kalanları [da] tayin eder. Bunu yaparsanız, hislerden âzâde bir yönde neticeye ulaşmış olursunuz." dedim. Bugün de düşüncem budur. Bu hava içerisinde 39. maddeyi tatbik etmeyi istemem... "Hâkimlere tatbikini kaldıralım..." diye teklifte bulunan bir bakan olarak, bu 39. madde ile hâkimleri emekliye sevk etmeyi düşünmem... Bu hususta muhterem arkadaşlarımın noktai nazarlarını öğrenmek isterim...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Hepimiz bu suâlle karşılaşıyoruz. Bunlar içinde şahsî olanı da vardır, umumi olanı da vardır. Çalışma Bakanlığı bütçesinin müzakeresi sırasında sarahaten söyledim; cevap verdim. Bence Heyeti Vekile'nin mihveri şu olmalıdır: "İnkılap Hükûmeti, tahkikat heyet[ler]i kurmuştur. Bunların vazifeleri bitmiştir. Bundan sonra münferit hâdiseler hakkında tahkikât yapmak icab ederse, bu, [artık her] bakanlığa âid [bir] salâhiyettir. Bakanlık, [bir] şikâyet varsa ve tahkiki de gerekiyorsa, soruşturmasını yapar. 27 Mayıs pınarında herkesin gönlünü yıkamasından başka bir şey yoktur." dedim. Bu da, komisyona bir huzur verdi. Memleketi alârm havası içinde, yerinden oynamış şekilde göstermeye çalışmak, ancak iç ve dış düşmanların işidir. Fevkâlâde tahkikat heyetleri, vazifelerini bitirmişlerdir. Bundan sonra icab ederse, bakanlar, kendi sâlâhiyetlerini kullanırlar. Bu da [ancak] münferit hâdiselere münhasır kalır. Benim birinci mesele hakkında noktai nazarım budur. İsâbetli olduğuna kaaniyim... Binâenaleyh, "tasfiye" lafını, haksız olarak tasfiye edilenlerin aleyhine de olsa, [artık] bırakmak mecbûriyetindeyiz. Devlet hayatı, herşeyden evvel huzur ve istikrar ister. Başka türlü huzur ve istikrâra kavuşamayız. Bizi bu yola sevk eden, siyasi temayüllerdir. [Daha] dün sordular... "Vatan Cephesi'ne[920] girenler, halâ bakanlığınızda duruyor[lar]" diye... Arkadaşlar, bir devlet çarkı dönerken, o çarkta vazife alan arkadaşların, niyet ve temâyülleri haricinde de, o çarkın dişlileri içinde kalması ihtimali vardır. Yeniden adam yaratacak değiliz... Bunlar içinde maddi hâdiseler varsa, tahkik ederiz... Bu pınarda hepimizin bir kere yıkanmamız lazımdır.

İkinci mesele [de] şudur: Bilmiyorum, arkadaşım Mehmet [Baydur] Bey tekrar temas edecek mi? Basında hakikaten mahkemelere tesir yapacak surette neşriyat olmaktadır. Hatta [bu neşriyat], mahkemelerin istiklâlini zedeleyici mâhiyettedir. Kanaatimce, bu mevzuu da bir kere gözden geçirmeye ihtiyacımız vardır.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Hangi mahkemeleri?

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Yüksek Adalet Divanı'nı[921] da... Bütün mahkemeleri de... Neşriyat, mahkemenin mehâbetini ve tarihî rolünü küçültür mâhiyettedir. Bunu herkes iyiniyetle yapmıyor. Kendisine göre, siyasi sürüm vâsıtası yapılıyor.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Gazeteler de mi?

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Mecmualarda ve gazetelerde...

[MEHMET] BAYDUR: "Sonun Başlangıcı" diye bir yazı vardır. Âdetâ "karar daha evvelden verilmiştir" demeye getiriyor.

[SELİM] SARPER: Tasfiye mevzuunu, Adalet Bakanı arkadaşımızdan sonra, [Ahmet] Tahtakılıç arkadaşımız da mevzuu bahis ettiler. Bizim Dışişleri Bakanlığı'nda bir tasfiye yapılması, bu ismi kullanmak istemiyorum ama, yapılması lazımdır. Lâzımdı... Tâ ihtilâlin başından beri...[922] Şimdi, 39. maddeyi tatbik etmek istemediklerini beyan buyurdular. Biz, maalesef, 39. maddeyi tatbik etmeden, tasfiye yoluna gidemiyoruz. Bu tasfiye de, muhtelif muhitlerde ve otoritelerde arzu edilmektedir. [Hem de] şiddetle... İkincisi [de], bakanlığımda tasfiye edilmesi lazım gelen birkaç kişi var ki, bunlar hakkında hem şahsen, hem de bakan olarak hemfikirim... Bir yandan, 25-30 yılını doldurmuş [olan] çok şerefli ve itibarlı, fakat biraz laçkalaşmış olduğu için emekliye ayrılanların yanında, 25 hizmet yılını doldurmadığı için emekliye ayıramadıklarımız, benim adalet hissimi rencide ediyor. Bunların da emekliye ayrılabilmelerini muvakkat bir kanunla temin etmek lazımdır. Emekli Sandığı Kanunu'na bir madde ilâvesi yoluna gitmiş bizim arkadaşlar ve hatta Milli Birlik Komitesi ile de bu müttefikan teklif edilmiştir. Nerededir bu kanun [tasarısı ve] ne dereceye kadar ilerlemiştir, henüz bilmiyorum... Bunu arz etmekten maksadım, hükûmetçe tasfiye mevzuunda bir karar alınacaksa, bunu bir an evvel benim

de bilmekliğim lazımdır. İkinci sebebi mâruzâtım, bakanlığımızda böyle bir çalışma olduğunu ifade etmek içindir, ki bu çalışma, bir hayli de ilerlemiştir.

[BAYINDIRLIK BAKANI ALİ MUKBİL] GÖKDOĞAN: Demin kanunlar mevzuunda priyoriteden [“priority”] [öncelikten] bahsedildi. Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı ile Adalet Bakanlığı’nın kanunlarına müşâbih diğer bakanlıkların da kanun tasarıları vardır. Gelecek toplantıda her arkadaş, Milli Birlik Komitesi ile konuşmuş olduğu kanunlar [kanun tasarıları] hakkında, sayıları ve mevzuları üzerinde bilgi verirlerse, bunlar içinde en lüzumlu beş, yedi kanun tasarısını ayırırız... Kadük hâle sokulmasına râzı değilim... Üzerinde çok tartışıldı. Yazık olur...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Kurucu Meclis kurulmadan evvel, bakanlar kuruluna direkt [direct] olarak [doğrudan] uğratılmadan gönderilmiş birçok kanun tasarıları vardır. Tasvip ederseniz, [Milli Birlik] Komite[si] nezdinde teşebbüse geçelim [ve henüz] kanunlaştırılmamış [olan] tasarıların bakanlar kurulundan da geçmemiş olanlarını iade ettirelim... Bakanlıklar, bunları yeni baştan gözden geçirsinler... Lüzumlu kanun tasarılarını Heyeti Vekili’ye getirelim... Her bakanlık, tasnif etsin [ve] koordinasyona ihtiyaç görülüyorsa, diğer bakanlıkların da mütâlaalarını alsınlar [ve] burada gözden geçirdikten sonra, sevkine lüzum görürsek, imzalayıp yollayalım...

[TARIM BAKANI] OSMAN TOSUN: [Milli Birlik] Komite[si] zaten iade etmiş durumdadır.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bir kısmı [hâlâ] duruyor. Priyoriteyi [“priority”] [önceliği] tesbit işi, her bakanlığın kendisine âiddir. Burada toparladıktan sonra, bakanlar kurulu olarak sıraya biz koyarız... Kanun tasarısı görülmeden, üzerinde görüşülemez. Tasvip buyurursanız, bu tarzda bir harekete geçelim... (“Münâsip[tir]” sesleri...)

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ] AŞKIN: [Cemâl] Gürsel Paşa’nın nutku üzerinde hassasiyetle durduğumuzu biliyorsunuz. Turistik müesseselerin muâfiyetine dair bir kanun tasarısını unuttuk. Bunu da içine sokalım...

[CİHAT] BABAN: [Bu, sadece] bir maddenin tâdilidir. Komisyona gidilmesi şart değildir. Maliye ile [zaten] mutâbıkız...

Tasfiye meselesi hakkında mâruzatta bulunacağım, [İhsan Kızıloğlu] Paşam... 27 Mayıs'ın ışığı altında, [Ahmet] Tahtakılıç arkadaşımla bir takım kimseleri yıkamaya da kalksak, maalesef bu işin kâfi geleceğine kaani değilim... Her rejim değiştikten sonra, insanlar da değişmekte ve değişen insanların içinde bir kısımları sıyrık [ve] yırtık oldukları için, yeni mekanizmanın içine [de] sızabilmekte ve inkılâbın gâyesi de, bu insanların elinde, pejmürde olmaktadır. Yassıada'ya[923] gitmiş gelmiş bir takım memurlar var[dır]. Beraat ettikleri için, işe devamlarını istemektedirler. Gayet hürmetkâr davranmaktadırlar. Fakat, ben kendilerini bildiğim için, sıkıştırdım, "hiç mi günahınız yok[tur]?" dedim. "Ben falan yerdeydim... [Eski Başbakan Adnan] Menderes, sırtımı sıvazladı [ve] 'sana mevki vereceğim' dedi. Ondan sonra [da], ben de şu şu işleri yaptım..." Bunları yakından bilmeyen [bir] kimse, onların mâsum edâlı hâllerine kendisini kaptırır... Mahkemeye düştüğümde, hâkim gördüm... Bana gizlice haber yollayıp, [eski Başbakan Adnan] Menderes'ten korktuğunu [ve] mümkün oluğu kadar davayı uzatmamı söyledi. Uzat, ne kadar uzatabilirsin? Bu hâkim, birgün yemekten çıkarken, kalp krizinden öbür dünyaya göçtü.

Prensip itibarıyla 39. maddenin tatbik edilmesine ben de taraftar değilim... Bir şeye daha taraftar değilim... Anayasaya muvakkat bir madde koyarak, düne âid meseleleri yarına sirâyet ettirmeye de taraftar değilim... Böyle olunca da, Selim [Sarper] Beyefendi'nin işaret ettikleri noktada kendileri ile birleşiyorum. Biz tasfiye kanunu çıkarmalıyız. Fakat bunu mümkün olduğu kadar dar tutmalıyız. Memlekette testiyi kıranla suyu getirenin bir olmadığını efkârı umumiyeye anlatmalıyız. Bunu yapmadığımız müddetçe, bulanığız... Demokrat Parti'yi de bu hâle getirenler, bu gibilerdir. Yalan esbâbı mûcibe ile neşir yasağı koymuşsa, [eski Başbakan] Adnan [Menderes] Bey'in emri ile haksız davalar ikâme etti ise, bu haksız dava ile adam mahkûm etti ise, bunu hâlâ vazifesinde tutacak mıyız? Tutmak, hâkimlerin salâbeti prensibini ihlâl eder. Eğer bir hareket yapacaksak, bunu 27 Mayıs'ın güneşi altında değil, kanunun güneşi altında yapmamız lazımdır. Bir kanun çıkaralım [ve] tasfiye edelim... Her bakanlıkta ne kadar varsa, [hepsini] tasfiye edelim [ve] bu iş bitmiş olsun...

[MEHMET] BAYDUR: Tasfiye mevzuu, çok defa bizim heyetimizi işgâl eden bir mevzudur. Tasfiyeden ne anladığımızı tesbit etmek lazımdır. Mevzuu bahis olan, bir bakanlık camiâsında bulunan [ve] şu şekildeki fiillere iştirâk etmiş, düşüncesi kötü olan elemanların tasfiyesidir. Bir de, bu ihtilâle uymak bakımından bazı kelleleri uçurmak lazımdır. Muayyen bir bakanlık çerçevesi içinde bazı elemanların kifâyetsizliği veya muayyen bir rejime fazla mütemâyil olmaları sebebiyle, bir tasfiye kanunu çıkarılması uygun değildir. Çünkü, biz esâsen şikâyet ettiğimiz bir mevzuda, huzûra kavuşturmak istediğimiz cemiyette, adım atmaya kalkarsak, cemiyeti tağşiş edersek, bizim de evlâtlarımız vardır, onları da yarın tasfiye ederler. Herkesi huzûra kavuştıracağımızı iddia edemeyiz. Bizim bu memlekette nifak tohumlarını bir kere daha atmamamız lazımdır. Eğer kütle hâlinde bir tasfiye yapılacaksa, şahıslar üzerinde teker teker durmak, hükûmetin vazifesidir. Münhasıran [ilgili] bakanın vazifesi değildir.

[DEVLET BAKANI HAYRİ] MUMCUOĞLU: Adalet Bakan arkadaşımın teklifine iştirâk ediyorum. Hâkimler kanunu [tasarısı]nın yeni anayasa ile birlikte çıkması, bir emri zarûrîdir. Seçim, yine hâkimlere tevdi edilmiştir. Binâenaleyh, bunun bitaraf ellerde yürütülmesi zarûreti vardır. Bir 367. madde mevcuttur. Bu, salâhiyet maddesidir. Bu maddeye istinâden, Adalet Bakanı, bir hâkimi, bir müddei umumiyi alır [ve] falan yere gönderir... Muhakkak ki, bu madde, bir ihtiyacı karşılamak için vâz edilmiştir. Adalet Bakanı'nın böyle bir salâhiyetinin bulunması lazımdır. Ancak, bu salâhiyetin siyasi maksatlarla kullanılmasının önüne geçmek icab eder. Bu itibarla [da], 367. maddeyi kaldırıp, yerine maksada hizmet eder bir madde koymak zarûreti vardır.

39. maddeye gelince... Bâzen bu maddeyi tatbik etmek lüzûmu hâsıl oluyor. Nitekim, Diyânet İşleri Başkanlığı'ndan iki kişi hakkında maalesef dün bu kanun maddesini tatbik ettim. Daha mürekkebi [bile] kurumadı. Tatbik etmek zarûretindeydim. Neden? Nurculuğu övmüş... Başbakanlığa bağlı [olan] bir dairede [ve] üzerinde müşâvere heyet üyeliği olan bir kimse, nasıl över? Niçin emekliye sevk ettim? Meşru müdâfaa hakkımı kullandım. Ne yapayım? Başka [bir] imkân var mı[dır]? Nurculuğu bu memlekette yaymak isteyen adam, aynı zamanda Kürtçüğü de terviç eder. Bunu tutayım mı? Binâenaleyh, bu maddenin her bakanlıkta işlemesinde zarûret görüyorum. Yalnız mevzuâtımızda bu hususta adaletsizlik doğuracak hükümler [de]

vardır. Meselâ, 29 sene 10 ay hizmet etmiş [olan] bir adam, [sadece] iki aylık [eksik kalmış] bir müddet için, yarı maaşla emekliye sevk edilmektedir. Bu haksızlığı gidermek de bir zarûret hâlindedir.[924]

39. maddenin hâkimler hakkında tatbik edilmemesi, elbette şâyani arzudur. Şüphesiz, yeni rejim de, bunu kat'î surette göz önüne alacaktır. Ekrem [Tüzemen] Bey'in [de] söylediği gibi, Adalet Bakanlığı'nda tasfiyesi icab edenler vardır. Ancak, bu tasfiyeyi, bu işi yapmak üzere kurulmuş [olan özel] bir heyet yapmalıdır. Anayasaya kon[ul]acak [olan] bir madde ile tasfiyeye gitmek, bu işi tekrar tekrar alevlendirir. Bu tasfiye, anayasa çıkmadan evvel behemehâl yapılmalıdır. Ben gözümle görüyorum... Davası olan bir müteahhitle hâkim, göz önünde kolkola pervâsızca dolaşıyor[lar]. Maalesef savcılardan da bugün tasfiyesi icab edenler vardır. Bunu, inkılap hükûmetinde vazife almış [ve] birçok iftirâlara mâruz kalmış olmama rağmen söylüyorum. İcâb ederse, benim hakkımda da takibat yapılsın [ve] tahkikât açılsın... Bunu şümûllü bir şekilde tutup, tekrar huzursuzluk yaratmak, sureti kat'îyede doğru olmaz... Emeklilik rejiminde mutlaka bir ıslâhat yapılmalıdır. Çünkü, [emeklilik maaşının hesâbında], 25 [yıl] ile 30 [yıl] arasında o kadar bâriz farklar vardır ki, rub'u asır ömrünü bu memleketin hizmetine vakfetmiş, fakat bir hatası sebebiyle, tasfiyeye mâruz kalmış [olan] insan hakkında adaletten uzak kalınmış oluyor.

Bir noktaya daha temas etmek isterim... Bugün basında, Yassıada duruşmaları hakkında maalesef çok nâhoş neşriyat yapılmaktadır. Meselâ, falanın "ensesi gıdıklanıyor" [ve] "esâsen mahkeme başka türlü yapamaz" gibi... Bunların [da] yazılmaması lazımdır.

[CİHAT] BABAN: [Bunları] önleyici hüküm[ler] vardır.

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Bunu, "Yassıada'daki hâkimler üzerine nev'emâ tesir ediliyor" şeklinde de mütâlaa etmek mümkündür. Bunların kanun yolu ile önlenmesi lazımdır. "Divânı Âli'de başka türlü hüküm veremez" diye neşriyat yapmak, ne demektir?

[EKREM] TÜZEMEN: Bu konuşmalara rağmen, ileride bütçenin heyeti umumiyede müzakeresi sırasında, benim nasıl konuşmam icab ettiğini kestirmiş değilim... "39. madde, tepeden tırnağa [kadar] isâbetsiz bir madde[dir]" diyemedim... Diyemem de... Böyle bir maddenin

bulunmasında zarûret vardır. Fakat, biliyorsunuz, ilk kabul edildiği zaman hâkimler bundan istisna edilmişlerdi. Görülen lüzum üzerine emekliye sevk etmede başlangıçta hâkimler istisna edilmişlerdi. Sâniyen, [bundan] istisna edilmeyen bir memurun, idari kaza yolu ile, emekliye sevki hakkındaki kararın iptâlini, dava etmek hakkı tanınmıştı. Son tâdillerle [birlikte], bu madde, temyiz hâkimlerine [de] tatbik edildiği gibi, diğer bütün memur ve hâkimlerin, idarenin bu kararına karşı dava açma hakkı da kaldırılmış oldu. Bakan da herkes gibi insandır. Bakan da hata edebilir. Olabilir ki, hislerinin tesiri altında kalmıştır. Bu tesirle emekliye sevk etmiştir. Eğer idari kaza yolu açık olsaydı, emekliye ayrılan hâkim veya memur, Şûrâyı Devlet'e müracaat eder, idari kazada talebi haklı görülürse, karar iptâl edilir ve bu suretle de mağduriyetinin önüne geçilmiş olurdu. İdârî kaza, müracaat sâhibinin talebini reddederse, o zaman onu emekliye sevk eden bakan da, emekliye sevk edilen kimse de, huzûru kalble, "verilen karar isabetliymiş..." diyebilirdi. Ben hâkimleri göz önünde tutarak mâruzatta bulundum. Diğer memurlar hakkında diyeceğim yoktur. İnkılâbın akabinde Adalet Bakanlığı'nda toplanan ve ekseriyeti profesör olan bir komisyon da, 39. maddenin kaldırılmasını değil, [fakat] ilgilisine, idari kazada idarenin dava açması hakkını tanımıştır. Bir de, hâkimler, bu maddenin tatbikâtından istisna edilmek isten[il]miştir. Hakikaten hâkimleri bu maddenin şümûlü dışına çıkarmak lazımdır.

Demin de arz ettiğim gibi, seçim sırasında yine hâkimlere büyük vazifeler tevdi edilmektedir. Merkezde Yüksek Seçim Kurulu[925] bulunacak, il merkezlerinde üç kişilik bir hâkimler heyeti teşekkül edecek [ve] kazalarda da hâkimlerin başkanlığında toplanacak [olan] seçim komisyonları, seçimi idare edeceklerdir. Binâenaleyh, Adalet Bakanı, istediği zaman emekliye sevk etmek imkânına sahip olursa, sizlerden sorarım, bu hâkime nasıl "bitaraf hareket etmiştir" denilebilir? Ben şahsen diyemem... Mâdem ki, istediğim anda emekliye sevk edebiliyorum, bu tasarrufu haklı olarak da yapsam, dışarıda, "şu veya bu tarafın arzusuna uygun hareket etmediğinden [dolayı] emekliye ayırdılar" diye tefsire uğrar... Bu itibarla [da], hâkimlerin bu maddenin şümûlü dışına çıkarılmasını bilhassa zarûrî görmekteyim.

Hakikaten inkılap, ihtilâl, 27 Mayıs'ta hepimizin sevinç gözyaşları arasında oldu. Tabir caizse, Ankara'da on gün düğün dernek yapıldı. Sokaklardan gece gündüz meşâlelerle geçildi. Biz de bakanlıklarla Sıhhıye arasındaki

manzarayı hergün gördük. Böyle[sine] harâretli [ve] ateşli bir zamanda da tasfiye işi toptan ele alınarak yapılmadı. Gönül arzu ederdi ki, o zaman yapılmış olsaydı ve bugüne kadar acıları unutulmuş bulunsaydı... Bu niçin yapılmadı? Hâkimler arasında tasfiye yapılmasını derpiş eden bir kanun tasarısı, iki defa Milli Birlik Komitesi'ne sevk edilmiştir, seleflerim [Abdullah Pulat Gözübüyük ile Âmil Artus][926] zamanında... [Milli Birlik] Komite[si]'nin mütehassıs komisyonları, bu talepleri yerinde görmüştür. Fakat, [Milli Birlik] Komite[si], ihtilâlin öncüleri olan [ve] ihtilâli idare eden [Milli Birlik] Komite[si] mensubu [olan] arkadaşlar, üniversiteden 147 kişiyi kanunla uzaklaştırdıkları halde[927], nedense, temyiz mahkemesi ve adliye hakkında bunu tatbik etmemişlerdir. İnkılâbın ilk hareketli günlerinde sevk edilen bu iki kanun tasarısı, [Milli Birlik] Komite[si]'nde kanun [tasarısı]nın müzakere ve kabulü daha kolay olduğu halde, nedense kanunlaşamamıştır. Memlekette böyle tedhiş havasının mütemâdiyen devam edip gitmekte olmasını doğru görmem... Temyizde[ki] bazı reis ve âzâların, ceste ceste, üçer beşer kişilik listeler hâlinde, emekliye sevkleri dahi büyük huzursuzluk doğurmuştur. "Acaba beni de tekâüt ederler mi?" diye, hâkimler düşünmeye başlamışlardır. Hatta, "Birinci kota çıktı. İkinci kota çıktı. Üçüncü kota geliyor." diye, alay mevzu dahi olmuştur.

Tasfiye yapmak da kolay iş değildir. Çok defa birçok kimseler, hislerinin tesiri altında, şunun bunun aleyhinde iftirâlar yapmaktadırlar. Şunu da arz edeyim... Birçok zamanlar, tasfiye edilmesi lazım gelen kimse, içeride kalmakta; [buna karşılık], tasfiye edilmemesi icab eden bir kimse [ise], emekliye sevk edilmektedir. Bunları da hesâba katmak lazımdır. Tasfiyeden bu endişelerle ürkmekteyim. Zannedersiniz ki, yapılan tasfiye, tamamen isâbetlidir. Buna karşılık, tasfiyesi icab eden insanlar, Hacıyatmazdaki gibi, ilk günden hülûl yolunu bulmuşlardır. Bütün bunları göz önünde tutmamız lazımdır. Bundan başka, Cihat Baban Beyefendi'nin sözlerine itiraz etmek de zordur. "Yeni anayasaya koymayalım..." Aslında haklı[dır]lar... Benim teklifime sebep şuydu: Ne olursa olsun, daha heyecânımız yatışmamıştır. İlk günlerinki kadar olmasa bile... Kinler, garazlar [henüz] tatmin edilmemiştir. Yarın Yüksek Hâkimler Şûrâsı'nın, ki yalnız temyiz hâkimlerinden müteşekkil değildir, temyizden, Devlet Şûrâsı'ndan [Danıştay'dan ve] askeri temyizden arkadaşlar iştirâk edeceklerdir, ümit ederim ki, bu şûrâya alyâ insanlar seçileceklerdir, tasfiye yapması hâlinde, dedikodular mümkün

mertebe azalır. “Tamamen bertaraf edilir...” demiyorum. Ama bugün yapılacak [olan] bir tasfiyeye nazaran, daha az dedikoduyu mûcib olur. Sonra, Cihat [Baban] Bey arkadaşım, bir hâkimin, kendisine haber gönderdiğini [ve eski Başbakan Adnan] Menderes’ten korktuğunu [ve] yapılacak işin davayı uzatmaktan...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Meselenin teferruâtına girilmesin...

[EKREM] TÜZEMEN: Bitiriyorum... İçeride kalmış olanlar vardır. Fakat bunların adedi, zannedildiği kadar çok değildir. Benim temennim, tasfiye husûsunda, anayasaya bir madde konulmak suretiyle, bu işin hâlledilmesidir.

Sâniyen, gazetelerdeki neşriyat meselesine gelince... Bu kaabil neşriyâtı yapan, bir iki gazete ve dergidir. Diğerlerinde görmüyorum... Bunların başında [da], “Akis” dergisi gelmektedir. Muntazaman tâkip ediyorum. Bundan bir hafta, on gün kadar evvel, avukat Süreyyâ Ağaoğlu[928], bu mecmuadan kestiği bir parçayı, yazdığı bir mektubun içine koyarak, göndermiş... “İkâz ederim... Nazarı dikkatinizi celb ederim...” diyor. Ben de [Adalet Bakanlığı] Ceza İşleri Umum Müdürü’ne havâle ettim. Oradan bir arkadaş, “pek umumi yazıldığı için, takibat yapılmasını mümkün görmüyoruz; uygun da bulmuyoruz” dediler. Böyle[ce] kaldı. Üzerinde [de] durmadım...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: İkâz edilmesi lazımdır...

[SELİM] SARPER: Mevzu, tasfiyedir. Kısaca mâruzatta bulunduktan sonra, bakanlar kurulunu çok yakından alakadar eden diğer bir mesele hakkında da mâruzatta bulunacağım... Tasfiyeden prensip olarak bahsedeceğim... Memurların hepsinden rolânvâri [?] bir kahramanlık bekleyecek kadar genç olmadığım gibi, hayalperest de değilim... İnsan, acâyip mahlûktur. Bir hudut vardır. Ne dereceye kadar kahramanlık beklenemez [ve] ne dereceden sonra ahlak beklenir. Bunu tayin, yüksek heyetinize âiddir. Benim bakanlığımda, arkadaşlarımın beyanları olduğu için söylüyorum, D[emokrat] P[arti]’ye temâyülü sebebiyle, tasfiyeye tâbi tutulacakların adedi, gayet azdır. Tasfiye, bizim eski dertlerimizden birisidir. Başlanmış, [fakat maalesef] yapılamamış[tır]. Bir kere, [Dışişleri eski Bakanı] Necmettin [Sâdık] Sadak[929] tarafından yapılmış... [Ama] fenâ

yapılmış... Tasfiye edilen memurlar, Devlet Şûrâsı’na [Danıştay’a] müracaat etmişler ve [davalarını kazanarak], işlerine [geri] dönmüşler. Tasfiyesi lazım [gelen] birçok kimseler [de] içeride kalmıştır. Bizde tasfiye, maalesef, böyle netice vermektedir. 39. maddeyi tatbik etmek, bana antipatik geliyor. Çünkü, anti-demokratiktir. Belki de lâğvı icab eden bir maddedir. Yangından mal kaçırır gibi, bu maddeyi tatbik etmek hoşuma gitmiyor. Şimdi netice şudur: Benim bakanlığımdan böyle bir mesele mevzuu bahis olduğuna göre, bakanlar kurulunun prensip kararı nedir? Hatta tasfiyeye tâbi tutulacak [olan] şahısların isimleri burada bir bir müzakere mevzuu yapılmalı mıdır, [yoksa] yapılmamalı mıdır? Bunun hakkında bir karar ittihâzını ve fikirlerin ifadesini rica ediyorum. Çünkü, benim tarafımdan bilinmesine ihtiyaç vardır.

[CİHAT] BABAN: Neden dolayı tasfiye?

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Hariciye memuru olamamak[tan dolayı]...

[SELİM] SARPER: Prensip kararını aldıktan sonra, daha fazla mâruzatta bulunabilirim... Şimdilik böyle bir mâruzâtı açık celsede, umumi celsede yapmaktan içtinâb etmeyi tercih ediyorum[930]. Buna rağmen, alakaları varsa, münferiden bakan arkadaşlarıma, ki haklarıdır ve bilhassa kendilerinden rica ederim, arz edebilirim... Bu mevzu bitince, huzûrunuzda söz almak istediğim mevzu hakkında mâlûmat vereyim...

Anayasa gereğince, Meclis tarafından tasdik edilmesi icab eden iki veya çok taraflı anlaşma ve antlaşmaların tasdik için Meclise götürülmesi, büyük bir problem yaratmaktadır. Meselâ, anayasada bir ilânı harb meselesi vardır. Bu prosedüre riâyetle harb ilân edilmeye kalkışılırsa, o zamana kadar harb biter. Değil tasdik edecek Meclis, Ankara kalmaz... Buna perime [?] arkaik bir takarrüple, anayasada anlaşma ve antlaşmaların Meclisce tasdik edilmesi yer almaktadır. Ben Meclise gidilmesinin her zaman mümkün olmadığına [ve yalnızca] bakanlar kurulu kararı ile anlaşma ve antlaşmaların yürürlüğe kon[ul]masının zarûrî olduğu kanaatindeyim. Milli Savunma Bakanı, Genel Kurmay Başkanı [Orgeneral Cevdet Sunay][931] ve bendeniz, Anadolu Ajansı’na bu yolda beyanda bulunmak isteriz... Efkârı umumiyeyi hazırlamamız lazımdır.

[ULAŞTIRMA BAKANI ORHAN] MERSİNLİ: Tasfiye mevzuunda mâruzâtımı kısa keseceğim... Tahkikât komisyonları[932] işlerini bitirdiklerine göre, bundan sonra umumi hükümler cârî olmak lazımdır. Buna göre, idare nizâmında nasıl ki her bakan, mesûl amiri tayin etmek hakkını hâiz ise, bu tayin yetkisini hâiz olan makâmın azletme yetkisi de bulunmalıdır. bakanlar kurulunda müşterek bir görüş [hâsıl] olmazsa, bu iş, teker teker bakanların kendi görüşlerine bırakılmış olacaktır. Bu işin bakanlıklarda ne kadar mühim olduğu âşikârdır. Bunu her bakanlıkta müzmin halden çıkarmak lazımdır. Bir müddet sonra topyekûn tasfiye diye bir şey [artık] mevzuu bahis olmayacaktır. Bendeniz idareden yetişmiş bir arkadaşınız olarak, bu tasfiye bulutunun, idare üzerine baskı yapacağını ve randıman ve ahlak üzerine ne derece müessir olacağını yakinen biliyorum. Eğer memleketin idare nizâmına bir rahatlık vereceksek, bakan arkadaşlar, bu salâhiyetlerini bir müddet daha kullansınlar... Ondan sonra [da], [artık] topyekûn bunu (tasfiyeyi) vokabülerimizden [“vocabulary”] [lügâtimizden] çıkaralım...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bu mevzu, benden yeni olan arkadaşlar bilmezler, bakanlar kurulunda müteaddit defâlar görüşülmüştür.[933] Neticede, her zaman için, toptan bir tasfiyeye gidilmemesi karara bağlanmıştır. Binâenaleyh, şu prensibin ışığı altında, ben şahsen buna lüzum da görmem... Prensiplerimi de arz edeyim... Bir kere, yeni bir tasfiye kanunu çıkarılmasının şiddetle aleyhindeyim. Evvelâ bizim bu geçici müddet zarfında vazifemizin ne olduğunu tayin etmemiz lazımdır. Biz ilerideki iktidarların yapamayacağı işlerden mümkün olanlarını yapmak ve durumu normal bir rejime en az yaralı olarak intikal ettirmek mecbûriyetindeyiz. Bizden sonra gelen iktidara, bünyesinde tutulmaması lazım gelen memurları tasfiye edecek bir usûl bulmak lazımdır. Bunu bugüne kadar yaptıysak yaptık... Esâsen çok yakında inkılaptan [geriye] kala kala, yalnız Gâzi Osman Paşa şarkısı [marşı][934] kalacak[tır]. Bütün şimsekleri, hükûmetimiz ve Milli Birlik Komitesi [zaten] kâfi derecede üzerine çekti ve bundan sonra daha pek çoğunu da çekecektir. Ne diye şimdi biz, hiç lüzûmu yokken ve durup dururken, bir tasfiye kanunu [tasarısı] teklif edelim? Kaldı ki, teklif etsek bile, bu tasfiye kanunu [tasarısı bakalım Temsilciler Meclisi’nden] geçecek midir? Şüpheli... Bu vaziyette dahi bizden sonra gelecek [olan] iktidara yerlerimizi rahatça terk edebiliriz. Tasfiye kanunu terviç etmem...

[Şimdi de] gelelim, muhterem arkadaşımın, 39. maddenin hâkimlere tatbik edilmemesi hakkındaki noktai nazarına... Biraz evvelki konuşmalar gösterdi ki, hâkimler arasında tasfiye edilmesi lazım gelen insanlar mevcuttur. Bu vaziyette 39. maddeyi niçin hâkimler hakkında kaldırma yoluna gidelim? Hâkimlerin en büyük teminâta sahip olmasını isterim... 39[. maddeyi] hâkimler hakkında kaldırdığımız zaman, ötekiler hakkında mer'iyette bırakmanın ne sebebi vardır? Kaldıracaksak, tam kaldıralım... "Önümüzde seçimler vardır. Burada hâkimlere pek büyük işler ve mesûliyetler düşecektir" deni[li]yor. Aynı mesûliyetin içinde vâliler de, kaymakamlar da bulunmaktadır. Hâkimler hakkında kaldırdığımız 39. maddeyi, bunlar hakkında da kaldırmak icab etmez mi? Lüzum görürsem, tarafsızlığından şüpheye düştüğüm bir vâliye rastlarsam, 39[. maddeyi], o vâliye gözümü kırpmadan tatbik ederim... Çünkü, bizim gâyemiz, dürüst bir seçimle iktidarı devretmektir. Niçin âkimler hakkında bunu kaldıralım? Temyiz mahkemesi, inkılaptan sonra, bu 39[. madde] ile temizlendi.

Salâhiyet meselesine gelince... Bunun hakkında da söyleyeceklerim aynıdır. Mâdem ki, yeni bir anayasa çıkacaktır, [o halde] gelecek iktidar, bu anayasanın ışığı altında, bir hâkimler kanunu çıkaracaktır. O zaman hâkimlerin tayini, tasfiyesi ve nakli [yetkisi], bir heyete verilecektir. Bu heyet lüzum görürse, bal gibi tasfiye eder.

Muhterem Dışişleri Bakanımız'ın tereddütlerine gelince... Bu, 39[. madde] ile hâlledilecek bir iş değildir. Doğrudan doğruya meslekle alakalı bir husustur. Kendisinin burada büyük bir dezavantajı vardır. Bende olsa, [önce] Hakkâri'ye tayin ederim; bir ay sonra alırım, Van'a tayin ederim [ve] ondan sonra [da] Edirne'ye gönderirim... O da, "illallah" der [ve] istifa eder. Dışişleri Bakanlığı'nda bunu yapmak zordur.

[SELİM] SARPER: Bizde Hakkâri yoktur.

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Gelelim esas prensibe... Hakikaten 39. madde, anayasaya mugâyir midir, [yoksa] değil midir? Anayasaya mugâyirdir. Fakat idare teşkilatında 39'un [39. maddenin] bugün için kullanılması da zarûrîdir. Bunu asıl illeri [?], bizdeki teftiş kadrosunun iyi işlememesinden gelmektedir. Devlet Bakanı olunca, Tapu Kadastro [Genel Müdürlüğü]'ne gittim. Tapu müdürlerinin sicillerini getirttim [ve] hepsine baktım... Tertemiz... Onlardan herhangi birisini sicillerine göre elimine etmeye imkân

yoktur. Elimine ettiğiniz zaman, Devlet Şûrâsı'na [Danıştay'a] gidiyor [ve] hak kazanıyor. İşte burada 39'u [39. maddeyi] işletmeye mecbur kalıyorsunuz. [Bu], her bakanlığın yetkisi dahilinde kalmalıdır. Umumi bir tasfiyeden konuşulduğunun duyulması bile zararlıdır. [Hayri] Mumcuoğlu arkadaşımız, elini vicdanına koymuş, "zarûrettir" demiş [ve] tasfiye etmiştir. Bugün de, zarûretler icab ettirdiği takdirde, hiçbir arkadaşın bunu tatbik etmekten kaçınacağını zannetmem... Eskisi gibi olacaktır. Her bakan, icab ediyorsa, 39'u [39. maddeyi] kullansınlar [kullansın]... Yarın ne diyecekler? "Anayasaya mugâyir bir maddeyi kullandılar" diyecekler... Zaten şimdiye kadar çok itham altında kaldık... Bunu da, rahatça "memleket vazifesiydi" deriz [ve] sineye çekeriz...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Mevzuu esâsa getirelim... İçişleri bakanı arkadaşım da vazıh konuştu. İnkılâp yapıldı. Husûsî tahkik heyetleri [soruşturma kurulları] teşkil edildi. Bunların muvaffak olmamasının sebebi, emânet edilen ellerden dolayıdır. Kurucu Meclis teşekkül ettikten sonra, [Kurucu] Meclis'in huzûruna tasfiye kanunu [tasarısı] ile gitmek diye birşeyin mevzuu bahis olmaması lazım gelir. Yoksa, [Cihat] Baban arkadaşımın ıstıraplarını, ben de kendisi kadar yaşıyorum. Hatta benimki onunkinden daha da fazladır. Tekrar ediyorum... Bakanlıklar, bu mevzuda tek tek ve hükûmet olarak gayet hassas davranmalıdırlar. Şu devrede prensibe sâdık kalınmalıdır.

Dışişleri Bakanlığı'nın [çalışma hayatında] 25 senesini doldurmayanlardan gelen ıstırâbına gelince... [Dışişleri eski Bakanı] Necmettin Sadak [Mecliste] kürsüye geldiğinde, ben de milletvekili idim.[935] Kendisini destekledim ve alkışladım... Fakat tasfiye, doğura doğura, bu memlekette [yalnızca] üç kişinin tasfiyesini doğurdu. Onlar da, Devlet Şûrâsı'na [Danıştay'a] müracaat ettiler [ve] tekrar girdiler. Dışişleri Bakanlığı, bu işe kendileri bir formül bulacaklardır.

Diğer mevzularda [ise], bakan arkadaşlarım, bir prensip kararı almalıdırlar. Salâhiyetimizi kullanmalıyız. Memlekette çıban başı koparmak isteyenlere, kargaşalık çıkarmak arzusunda bulunanlara fırsat vermemek lazımdır.

[OSMAN] TOSUN: Söylenecek sözlerin hemen hemen hepsi söylendi. Bendeniz de bu tasfiye işi üzerinde gayet kısa mâruzatta bulunacağım... Keşke bu mevzuu [hiç] görüşmeseydik... [Keşke bu mevzuu hiç] buraya

gelmeseydi... Çünkü, bu, hortlatma demektir. Memurlar arasında yeniden bir huzursuzluk yaratmak demektir. Neyi tasfiye edeceğiz? İnkılâp hükûmeti sekiz aydan beri işbaşındadır. Sekiz aydan beri neredeydiniz? Neredeydik? Bundan sonra mı prensip kararı alacağız? Bundan sonra mı tasfiyeye gideceğiz? Bu görüşmeler, memlekette huzursuzluk yaratır. Arkadaşlarımın elinde herşey vardır. 39 da [39. madde de] vardır. Başka imkânlar da mevcuttur. Eğer teşkilatta gayri meşru iş görmüş, bu memleket aleyhine çalışmış, -"şu parti, bu parti" demiyorum- bu memleketin aleyhinde çalışmış kimseler varsa, bunları, arkadaşların bu sekiz ay içinde çoktan temizlemesi lazımdı. Bugün kalkıp da, "biz bakanlar kurulu olarak tasfiye edeceğiz [ve] bunmun için kanun çıkaracağız" demek, normale doğru işlemeye yüztutmuş bir mekanizmayı, yeniden ters istikâmete çevirmek demektir. Burada tasfiye meselesinin görüşülmesinin dahi yeri yoktur bence...

[SELİM] SARPER: [Ben de] bu kadar hunhar bir insan değilim... Şimdiye kadar bendeniz, bir arkadaşınız olarak, itham edildiysem, efkârı umumiye tarafından [ve] Milli Birlik Komitesi tarafından, daha çok da basın tarafından, meslekdaşlarımı korumak, Hariciye'nin statükosunu muhafaza etmekte ayak diremek iddiası ile itham edildim. "Dışişleri Bakanlığı'nı tathir etmek için, evvelâ Selim Sarper'i tasfiye etmek lazımdır" dediler. Tarım Bakanı arkadaşım, "şimdiye kadar niçin yapılmadı?", "neden yapılmıyor?" diyorlar. Şimdiye kadar yapılmış olsaydı, o hava içerisinde yapılmış olsaydı, heyecan içinde olduğumuz öyle bir devir geçirdik ki, Dışişleri Bakanlığı'nı ıslâh değil, hemen hemen tahrip yoluna gitmiş olurduk. Dışişleri Bakanlığı yok olacaktı. Hatta binâsı falan da antipatik geliyordu. Binâsı ile, memuru ile, bakanı ile, hep gidecekti. Bu itibarla fikirlerin ve ruhların biraz daha normale temâyül etmesine kadar bekledik. Bu beklememizin sebebi şudur: Basın, vesâir yerlerden tazyiz altındaydım. Otuz senesini veya 60 yaşını doldurmuş bir takım Elçilerin tasfiyesi mevzuu bahisti. Bunlar[ın] içinde öyleleri vardır ki, Hariciye'de bir sembol olmuştur. 25-30 yaşındaki genç gibi aktif olamamaktadırlar. Nâmuskâr, dürüst [ve] çok himmet etmiş [olan] bir adamı, otuz yaşındaki kadar aktif olamadığı için, [sadece] iki üç senesi kalmış olmasına rağmen, emekliye ayırmak çok güçtür. Bununla beraber, Dışişleri Bakanlığı camiâsı içinde tasfiye edilmesi icab edenler [de] vardır. Bunlar da, 25 seneyi doldurmamış olanlar arasındadırlar. Kenar[da] köşede kalmış [olan] küçük memurlardır.

Kaçakçılık vesâire ile apartman yaptırmaktadırlar. Apartman yaptırsın, ama artık hiç değilse ikinci bir apartmanı yaptırmasın... İşte, ben bunları tasfiye etmenin yolunu arıyorum. Bir kimsenin elinden ekmeğini almadan, 25 sene hizmet etmiş gibi ikrâmiyesini de vererek, orduda olduğu gibi, 25 senelik tekâüt maaşı da bağlayarak, emekliye sevk etmek istiyoruz. Bunu nasıl yaparız? İçişleri bakanı ve [Ahmet] Tahtakılıç buyurdular ki, "başka bakanlıklara nakledin[iz]..." [Bu], kanunen mümkün müdür, bilmiyorum... Fakat [bunun] iki mahsuru vardır. Bir başka bakanlığa nakletmek için, şahsen rızasını almak lazımdır, bir... Bir de, şu veya bu sebeple tutmak istemediğimi söylediğim kimseyi başkasına nasıl verebilirim, iki... Cihat Baban'a versem, beni öldürür... "Bana mı lâyık gördün?" der... Olmaz...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Muvafakat ederse, bana gönderin[iz]... Alırım ben onu [ve] bir haftada tasfiye ederim...

[MEHMET] BAYDUR: Bu şekilde bir yol ihtiyâr edilmesi, derde devâ olmaz... İdâre değiştiği zaman, bunlar, "bizi mağdur ettiler" demeye başlayacaklardır.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Mesele tavazzuh etti.

[EKREM] TÜZEMEN: İki kelime daha söylemek isterim...

[CİHAT] BABAN: Ben tavazzuh ettiği kanaatinde değilim...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Tavazzuh etti. Tasfiye meselesi üzerinde 27 Mayıs'tan beri burada ve buranın dışındaki evvelki durumları bildiğim için söylüyorum... O zaman, "tasfiye eldeki mevcut kanunlarla yapılsın..." den[il]di. Yapabilen yaptı. Şimdi tam adedini söyleyemeyeceğim... İçişleri [Bakanlığı]'ndan bu şekilde biz, en şöhretli vâliler de dahil olmak üzere, birçok umum müdürleri, müsteşarları tasfiye ettik. İki vâli...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: İki vâli kalmıştır eskilerden...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: İki eski emekli vâli bırakılmıştır. On altı kişi ordudan alınmıştır. Diğerleri tamamen genç müfettişlerdir. Eski iktidar devrinin vâlilerinden birisinin bulunduğu tasavvur [dahi] edilemez. Bir tâne Hilmi Bey vardı. Müsteşarlığa getirdik. Memuriyet hayatı boyunca

memleket hizmeti yapmış olanlara elimizi dokunmadık. Bugünkü mer'i kanunlarla [ancak] bu sağlanabilmektedir. Emekli Sandığı Kanunu'nun 39. maddesi ve 5439 sayılı kanun -ki bu kanunla istediği yerde kullanabilmektedir- bunları yaptık. Üçüncüsü, bakanlık emrine alma sisteminin de tatbikâtını yaptık. Bunlardan 30 seneyi [ve] 25 seneyi dolduranlar, otomatikman tekâüt edildiler. İdârî kazaya müracaat imkânları da kanunen mevcut olmadığı için, bunların hepsi, memnuniyetle çekilip gittiler. Çünkü, kendileri ile birer birer konuştuk... Suçlarını [ve] niçin bu muameleye tâbi tutulduklarını yüzlerine karşı gayet açıkça söyledik... Onlar da, "evet, haklısınız..." deyip, çekildiler. Bugün benim içişleri bakanı bulunduğum sırada emekliye ayırdıklarımdan veya altı ay bakanlık emrinde tuttuktan sonra otomatikman emekliye ayrılanlardan birisinin bile şikâyet etmeye yüzü yoktur. Tasfiye işini inkılaptan onra mühim bir mevzu olarak ele aldık. Meşhur 45 sayılı kanun[936] da çıktı. Bu kanuna göre, Devlet Şûrâsı [Danıştay]'da idari kazaya tâbi olanlar hakkında doğrudan doğruya lüzûmu muhakeme kararı vererek, mahkemeye sevk edebiliyorduk. Bu kanun diğer bakanlıklarda nasıl kullanıldı, bilmiyorum... İçişleri [Bakanlığı]'nda, askeri idarede olduğu gibi, adlî amirlik yetkisini kullanarak, komisyonu şahsen murâkabem altına aldım [ve] sicillerinden, geçmiş hayatlarından, tetkik kurulu ve encümen vâsıtasıyla, bunlar hakkında elde ettiğimiz mâlûmâta göre, âdî suçtan mahkemeye düşmüş olanlar hakkında men'i muhakeme kararı ile, işi kapattım. Suistimalleri müfettişler tarafından tesbit edilmiş olanları da mahkemeye sevk ettim. Bu mahkeme devresinde altı ay müddetle açıkta kaldılar. Mahkemelerde suçları sabit olanlar, emekliye ayrıldı[lar]. Sabit olmayanlar da, altı ay bitmeden, pasif vazifelerle, bir barem derecesi noksanı ile, muhtelif yerlere tayin edildiler. Bu işi de böylece hâllettik... Mesela, öyle vâliler vardır ki, bunlar, Hukuk İşleri Müdürü olarak, kaymakamının yanında çalışmaya gönderilmişlerdir. Tatbikâtını arz ediyorum... Ve bu vaziyette kabul eden gitti. Etmeyen [de] istifasını verdi [ve] çekildi. Bu 5439 [sayılı yasa]nın ve Emekli Sandığı Kanunu'nun sağladığı imkânlar kullanılmak suretiyle yapılmış [olan] bir muameledir. 39. maddenin kaldırılması, polemiklere yol açacaktır. Tasfiye kanunu [tasarısı] hakkında söylenen sözlere iştirâk ederim. Böyle bir kanun, [Temsilciler] Meclis[i'n]e gidemez. Biz gelecek bir iktidarın yapacağı tasfiyenin mesûliyetini üzerimize alamayız. "Tasfiye" lafı bile, büyük bir huzursuzluk yaratır. Onun için bu kelimenin hiçbir şekilde kullanılmaması taraftarıyım... Elde mevcut [olan] kanunlarla bu

tasarruflar, bakanlıklarca yapılır ve yapılmıştır [da]... Yapamayanlar [da], niçin yapamadıklarını [artık] kendileri takdir etsinler...

Mahkemeler meselesinde Sayın [Ekrem] Tüzemen'e cevap vereyim... Orta Anadolu'da ve şarkta hâkimlerin büyük [bir] ekseriyetinin, geçmiş iktidarın tesiri altında kaldığı mâlûmdur. Diğer bir sosyal problem olarak karşımıza çıkan bir mesele de, şarkta hâkimin, mahallî halktan tayin edilmiş olmasıdır. Manzara gayet açıktır... Şarkı gezdiğim zaman, bir parça vâliler hariç, tekmil memurların [ve] hükûmet erkânının, yerli halktan teşekkül etmiş olduğunu, savcısının, hâkiminin, öğretmeninin, hukuk işleri müdürlerinin, emniyet müdürlerinin, hepsinin mahallî halktan olduğunu gördüm... Öyle bir vaziyet ki, Rusların tahrikine çok müsâit... Meclis'te de 100 küsûr milletvekili toplamak gâyelerine [de] erişmişler... Strazburg'da[937] [DP Ağrı eski milletvekili Kâsım] Küfrevi [Küfralı][938] [939] vâsıtasıyla tetkik ettirdikleri bir deklârasyonu, Kürt Cumhuriyeti'ni ilân etmek için tek parmak kalmıştı. 13 Kasım [1960 tarihin]'den evvel kabinede izahat vermiştim...[940] O devrede bulunan [Selim] Sarper ve [Fethi] Aşkın arkadaşlarımız hatırlarlar... Derhal memurların değiştirilmesi yoluna gidildi. Hatta Muş'ta karşılaştım... İki hâkim vardı. İkisi de kadındı. Birisi teminatlı, birisi [de] teminatsız... Eşkiyâ Hüseyin, Veli Baba, Hasso, palabıyığı ile, bu kadın hâkimin karşısına çıkıyor. Hangi adliye düşüncesidir ki, Muş, Bitlis, Van, Hakkâri [ve] Ağrı bölgelerine kadın hâkim gönderiyor? Kadın hâkim, memleketimizde, o bölgede halk üzerinde adalet ve hâkimiyet prensibini nasıl sağlar? Bunlardan teminatlı olanın da, muvafakatini alarak, başka yere naklettik. Gayet güzel... Rahatını bulmuş... Hasso'nun verdiği altın, mahkemenin kararını sağlıyor. Değiştirildiler... Daha da değişmesi icab eden hâkim[ler ve] savcı[lar] vardır. O zaman isimlerini Adalet Bakanı'na vermiştim. Toptan bir tasfiyenin düşünüldüğü için, göz önünde bulundurulduğu için, sızıltıya meydan verilmeden, parça parça yapılma yoluna gidildi. Gazetelere, İçişleri Bakanlığı'nda yapılan muazzam operasyonun hiçbirisi geçmemiştir. Sebebi [de], kimsenin rûhu duymadan, üçer beşer aylık fâsılalarla yapılmasındadır. Hâlâ istikbâle râci programlar vardır. Kim emekliye ayrılacaktır? Kim [onun] yerine geçecektir? Bu şekilde sivil idareyi daha bizim zamanımızda oturtmak imkânını bulabileceğiz. Bu itibarla tasfiye kanunu [tasarısı]nı teklif etmeyelim... Benim şahsî kanaati budur...

Yirmibeş seneyi doldurmayanlar için [Temsilciler Meclisi’ne] bir kanun [tasarısı] götürürsek, bunun da birçok bakanlıklarda reperküsyonları [“repercussion”] [yankıları] olur. 39. maddenin tâdilâtını ele almayalım... Bu, bizim işimiz değildir. Gelecek iktidar, anayasa teminâtı altında, istediği tâdilâtı yapsın... Yalnız bizim yapacağımız, doğru dürüst ve vicdanı zedelemeden tatbikâtta bulunmaktır. Bu, iki yanı keskin kılıç gibidir. Bir parti politikasının tâkipçisi olmadığımıza göre, gâyemiz, memlekette âsâyiş ve sükûnu temin etmek olduğuna göre ve bu yolda seçimi yaptırmak istediğimize göre, silahi elden bırakırsak, başkaları tarafından istismâr edilebilir. Benim şahsî kanaatim, [artık] tasfiyeden bahsetmeyelim... Mer’i kanunlar çerçevesi içinde bu işi parti parti hâlledelim... İcâb ederse, bakanlık emrine alalım... İcâb ederse, pasif vazifelere çekelim ve bu işi bu suretle idame ettirelim merkezindedir.

Bir zamanlar İçişleri [Bakanlığı]’nda 18-20 Merkez Vâlisi vardı. Bugün [artık] hemen hemen [hiç] kalmamıştır. Biz böyle bir teklifle Kurucu Meclis huzûruna gidersek, hatipler, bütün talakatı lisâniyelerini kullanmaktan çekinmeyeceklerdir. Dünkü manzara da, bize kâfi derecede ders vermiştir. Gelecek hükûmet, kendi partisine dayanarak, istediğini [ve] lüzumlu gördüğünü yapabilir. Bizim bu hükûmetimiz, dünya parlamentolar tarihinde tek bir isimle anılacak [olan] bir hükûmettir: Bedbaht hükûmettir... Hakikaten bedbahttır. Bütçe komisyonu müzakerelerini tâkip ederseniz görürsünüz ki, Temsilciler Meclisi üyeleri de, kendi namlarına icrâ yetkisini kullandığımız Milli Birlik Komitesi üyeleri de, oppozisyondadır[lar] [“oppozition”] [muhalefettedirler]. Hepsi suâl soruyor[lar]. Bir bakan, arkasında memuru ve umum müdürü ile, bu suâli cevaplandırmak zorunda kalıyor. Rica ederim... Dünya parlamentolarında böyle bir hâl var mıdır? Söyleyiniz... Diktatör idare ise, bütçe üzerinde konuşmaya lüzum yoktur. Bakan imza eder, devlet başkanı da imza eder. Bu propedür de yoktur. En demokratik bir bütçe müzakeresi cereyân ediyor. İktidar kim? Cihat Baban, [Selim] Sarper [ve İhsan] Kızıloğlu... Başbakanı destekleyen? Bakanı destekleyen? Sıfır...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Fakat bu da, ihtilâl hükûmetinin lehine kaydedilecek [olan] bir vâkıâdır.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bu husûsîyetlere bakanlar, tarafsız olarak belirtirlerse, bu masa etrâfında toplanan [ve] 1961 yılı bütçesini müdâfaa eden biz zavallıların, bu memleket için ne kadar büyük [bir] ferâgat gösterdiğimizi ortaya koyacaklardır. Onun için bu ferâgatımız karşısında 39[. maddeyi] de kullanacağız [ve] bütün kânûnî imkânlardan da istifade edeceğiz. Hâkimine, memuruna, müsteşarına, vâlisine karşı kullanacağız. İcâb ederse, Devlet Başkanı [Cemâl Gürsel] de, [bu yetkisini] bakan hakkında kullanacaktır veya [Milli Birlik] Komite[si de]... "1 numaralı kanunla affettim" diyor. Biz 1 numaralı kanunun[941] tazyiki altında iken, niçin işimize yaramayan memuru tutalım?

Milli Birlik Komitesi'nden gelen tazyik meselesinde, arz edeyim ki, bana da çok söylediler. Fakat ben tekâüt edilmesi lazım gelen zevat hakkında ısrâr ettim. Bu kimsenin suçlarının listesini [ve] sicil hulâsasını gönderdim. Israr eden arkadaşa [da] kararname ile yolladım [ve] "siz tebliğ ediniz" dedim. Bana geriye gönderdiler. "Biz bu vaziyette tebliğ edemeyiz" dediler. "Tebliği tarafınızdan yapılmak üzere, tayin kararnamesi ile sicil hulâsası ilişiktedir" dedim. Ben en küçük [bir] memuru dahi şahsen görmeden karar vermiyorum. İstanbul'daki belediye memuruna kadar meşgûl oldum. Niğde'de vâli bulunan Niyâzi Türker'i aldım. Kendisi gelmiyor. Salahâttin Toker'i[942] gönderiyor. Bu zat, D[emokrat] P[arti]'nin mi, C[umhuriyet] H[alk] P[artisi]'nin mi mebusuymuş... Kardeşiymiş... "Neden kendisi gelmedi?" dedim. "Tevâzuu mânidir"diye cevap verdi. "Kardeşinizi müdâfaa etmek size mi düştü?" dedim. "Avukatıyım da..." dedi. "Vekâletnâmen var mı?" dedim. Sonra tetkik ettim [ve] gördüm ki, bu zat, aynı zamanda açık maaşı da alırmış... Hemen Hakkâri vilâyeti Hukuk İşleri Müdürlüğü'ne tayin ettim. Tayin emrini tebliğ ettik. Gitmedi. İstifâ etti.

[CİHAT] BABAN: Açık maaşı mı alıyormuş?

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: [Hem de] senelerden beri... Temsilciler Meclisi'ndedir... İsmi[ni] söylemeyeceğim, şahsiyeti bakımından... Üç dört kişi gelmişlerdi. C[umhuriyet] H[alk] P[artisi] temsilcilerindenmiş...

[CİHAT] BABAN: Bana bir şey söylemeyin[iz]... Münâsebetsiz, nerede olursa olsun münasebetsizdir.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bunlar, eskiden İçişleri müntesibiymiş... “Meclis fesh edildi. Milletvekilliğimiz düştü. Şu derecede memuruz... Bize açık maaşı verilmesi, bilmem kaç sayılı kanunun gereğidir.” dediler. “Getirin kanunu...” dedik. Hakikaten verilmesi lazımmış... Bu defa dedik ki, “Sizler Meclis’ten, fesh edilmeden evvel, kaç senelik maaşınızı çektiniz?” Ziraat Bankası’ndan sorduk. Tabiî topunu çekmişler... İkinci bir kanun daha bana gösterir misiniz ki, bir adam, hem buradan açık maaşı alsın [ve] hem de milletvekili maaşı alsın? Mülkiye ve hukuk nosyonu olan zevâtın iki tânesi de, [şimdi] Temsilciler Meclisi üyeleri arasındadır[lar]. “Affedersiniz Paşam, biz bunu düşünmemiştik” deyip, gittiler. Durum... Zihniyet... Parlak temsilciler arasında bulunan zevattır. Böyle bir atmosfer içerisinde, zavallı, evindeki çoluğunu çocuğunu düşünerek, müsteşarının, umum müdürünün tazyiki altında kalarak, bir parça eğilmiş insanı söküp atmak, insânî değildir.

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: [Ahmet] Tahtakılıç Beyefendi’nin de işaret ettiği nokta, çok mühimdir. Yirmibeş, otuz sene hizmetli memurlar, bugün hakikaten mağdur durumdadırlar.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Ben bu mevzuda [artık] ısrâr etmiyorum...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bunun üzerinde durmak [artık] câiz değildir. Bir parça da ihtilâlin icabıdır. Umumi bir hükümle geçmişe teşmil edilirse, çok mahzurludur. Heyeti Vekile’nin bu husustaki mutlak kararı, bu olmalıdır. Bize sorulacak [olan] soruya verilecek [olan] cevap çok basittir. Bu, geçici hükûmet işi değildir. Gelecek iktidarın mesûliyetine taallûk ede[cektir]. Geçici hükûmet tarafından yapılacak olanlar [ise, zaten] yapılmıştır.

[EKREM] TÜZEMEN: Gelenler, [artık] ne yaparlarsa yapsınlar... Yalnız o gün [Temsilciler Meclisi’nin] bütçe komisyonunda [da] söyledim... Bugün de aynı şeyi tekrar ederim... Seçimlerin dürüst bir şekilde yapılmasını sağlamak maksadı ile hâkimler kanununda değişiklik yapılması icab eder. Orada Emekli Sandığı Kanunu’nun 39. maddesinden de bahsettim. “Bu madde ortada kaldığı müddetçe, ben hâkimler üzerinde hiçbir baskı yapmasam da, bu, istismâr edilecektir” dedim. Adalet Bakanı’nın, istediği zaman, hâkimi cezalandırabildiği bir memlekette, seçimler ne kadar hâkimlerin nezaret ve murâkabesi altında yapılmış olursa olsun, seçimlerin dürüst ve bitaraf yapılmadığı ithamı ile her zaman karşılaşabiliriz.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Adalet Bakanı [bir] siyasi partiye intisâp ettiği gün, bu endişe vârittir. Siyasi partiye intisâp etmeyecekseniz, bu endişeniz vârit değildir.

[EKREM] TÜZEMEN: Siyasi partiye intisâp edecek değilim... Benim temennim, bir an evvel kendi işimize dönmemdir. Buna rağmen, arz ediyorum, ne kadar doğru olursak olalım [ve] seçime hile karışmaması için ne kadar gayret sarf edersek edelim, samimî olarak ifade edeyim ki, mukadder bu sözlerin altından kalkamayız. [Ahmet] Tahtakılıç arkadaşımız, eski bir siyasetçi olarak söylesinler, Adalet Bakanı hâkime tesir edebiliyorsa, "seçim dürüst oldu, olmadı..." münâkaşası olur mu, olmaz mı?

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Temsilciler Meclisi'nin seçiminde, "aynı partiye mensup üç kişiden birisini iltizâm etmemiştir" diyerek, vâliyi ben derhal merkeze aldım. Bir diğer vâliyi de başka yere gönderdim. Siz de böyle yaparsınız... İstediğiniz kadar teminat verin[iz]... Hâkim, bir tarafa meyyâl ise, o tarafı tutabilir. Bu, insanın beşerî zaafıdır.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Bu meselede hâlli mümkün olan usûl hakkında sözüm vardır. Seçim arifesinde yeni bir hâkimler kanunu [tasarısı]na zarûret olup olmadığı meselesini muâllakta bırakalım...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: "Tasfiye" lafının dışarıda duyulmasının dahi büyük mahzurları vardır. [Selim] Sarper, şimdiye kadar üçer beşer yapsaydı, duyulmazdı bile...

[EKREM] TÜZEMEN: Devlet Başkanı [Cemâl Gürsel]'in bütçeyi kapama nutku için, bakanlıkların not verecekleri emir buyuruldu. Bendeniz de birşeyler karalamıştım... Fakat bu görüşmeden sonra [artık] bir not verecek durumda değilim...

[CİHAT] BABAN: (Başkan [İhsan Kızıloğlu'n]a hitâben) Siz söze başlarken, "hâdiseler hakkında kâfi derecede tenevvür etmiş değiliz" demiştim. Bu izahatınızdan sonra vuzuha kavuştum. Tasfiye fikrinin mağlubu olduğum halde, bu şerefli mağlubiyeti kabul ediyorum. Bunu itiraf ettikten sonra, ufak bir endişem vardır: O da Dışişleri ile Adalet Bakanlığı'ndaki urumun birbirinden farklı olmasından ileri gelmektedir. Dahilde 39[. madde]yi kullandınız falan...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Dışişleri Bakanı da merkeze, Ankara’ya çağırır...

[MEHMET] BAYDUR: Selim [Sarper] Beyefendi’nin bakan olduğu müddetçe kalır...

[SELİM] SARPER: Demin arz ettiğim gibi, epey mühim bir mesele vardır. (...)

(Not edilmemesi ve dışarıya çıkmam tebliğ edildi. Saat 12:12)

Kapanma Saati: 12:45

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (65)

19 Şubat 1961, Pazar

Açılma Saati: 9:40

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı İhsan Kızıloğlu

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel, Bayındırlık Bakanı Mukbil Gündoğan,

Sağlık [ve Sosyal Yardım] Bakanı Dr. [Râgıp Üner

BAŞKAN [DEVLET BAKANI ve BAŞBAKAN YARDIMCISI İHSAN KIZILOĞLU]: Toplantıyı açıyorum...

Yarın [20 Şubat 1961 tarihinde] saat 10[:00]'da [Temsilciler Meclisi'nde] bütçe müzakereleri başlayacaktır. Bu itibarla, belki önümüdeki hafta içinde birbirimizi göremeyeceğiz. Gündemimizde karara bağlamak tasarısında [zorunda] olduğumuz birkaç mühim mesele vardır. Onun için bugün toplanmak zarûretini duyduk.

İlk görüşeceğimiz mevzu, bütçe müzakerelerinde hükûmetin tutumudur. Bütçenin heyeti umumiyesini Sayın Maliye Bakanı arkadaşımız takdim edecektir. Bundan sonra her bakanlık bütçesi konuşulmaya başlan[ıl]dığında, komisyon üyelerinden söz alanlar, o bütçenin sözcüleri ve gerektiği takdirde her bakan izahat verecektir.

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Bir noktada bakanlar kurulunun talimatını almak istiyorum. Her bakan, kendi bütçesi hakkında mâruzatta bulunabilir. Benim bakanlığımda söyleyecek fazla [bir]şey yoktur. Hatipler, kürsüye çıkıp, hâricî siyaset hakkında konuşacaklardır. Fakat ben, ekseriyeti itibariyle, bu konuşmaların zararlı olacağı kanaatindeyim... Suâl de tahrik ederler ve cevap isterler. Bu suâllerin pek çoğuna cevap verilemez. Bu itibarla, ben bu suâlleri cevapsız bırakmak mecbûriyetinde kalacağım...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Dış politika üzerinde herhangi bir suâl olursa, bunun üzerinde uzun boylu münâkaşaya gerek yoktur.

[ÇALIŞMA ve MİLLÎ EĞİTİM BAKANI AHMET] TAHTAKILIÇ: Bu hususta mütâlaam şudur: Bir bütçe müzakeresinin çerçevesi içinde hâricî politikamız hakkında tatmin edici izahat vermeye imkân yoktur. “Lüzum görülürse, ileride kâfi mâlûmat veririm...” demek, en doğru yoldur. Muhakkak ki, birçok suâller olacaktır. Eloğlu, sorar... Bence en güzel hareket, bu şekilde olanıdır. Zaten Devlet Başkanı [Cemâl Gürsel], bütçe sonunda [ve] umumi bir şekilde, bu mevzulara temas edecektir. Bu suretle, mesele hâlledilmiş olur. Meclisler dâimâ yumuşak konuşmalardan hoşlanırlar. Gerçek de olsa, sesiniz biraz kuvvetlice çıktı mı, menfi tesir eder. Zâtı âliniz [zaten] tecrübe sâhibisiniz...

[SELİM] SARPER: Bu mevzuda bir misâl arz edeyim... Bütçe Komisyonu’nda Ömer Sâmi Coşar[943], İran Türkleri hakkında mâlûmat istedi. “İran Türklerinin miktârı nedir?” diye sordu. “Ne kadar olduğunu bilmiyorum” desem, “ne diye geldin?” diyecekler. “Evet” desem, ki dedik, arzu etmediğimiz bir yola girmiş olacağız. “4.500.000 Türk vardır. Şurada, burada gruplar hâlindedirler [ve] kültürel bağlantılarımız mevcuttur.” diye izahat verdim. Komisyon müzakereleri gizli olduğu halde, nereden almışsa, ertesi gün Yeni Sabah [gazetesi][944], olduğu gibi yazdı. Bu mevzuda İranlıların hassas olduğunu da biliyorum... Hemen geleceklerini tahmin ettim ve nitekim İran Sefiri geldi [ve] “bunu tekzib ediniz” dedi. Ben, “Bizi ilzâm etmez. Gazetenin kendi havâdisidir. Alakamız yok[tur].” dedim. İşte görüyorsunuz... Faydadan ziyâde zarârı dokunmaktadır. Böyle vaziyetlere mâruz kalıyoruz.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bu gibi mevzularda en yuvarlak ifade, “bu mevzu, bu devletle dostluk münâsebetleri çerçevesi içinde, hükûmetçe teemmül edilmektedir” deyip, geçmektir.

[BASIN-YAYIN ve TURİZM BAKANI CİHAT] BABAN: Konuşmadan da olmaz [ki]... Cevap, yüksek sanatınızın diplomatik eseri olacaktır. Hatta, suâllerine mâruz kalmadan bu gibi hususlarda münâsip gördüklerinize dair izahat verirseniz, suâl sorulmasının da önüne geçmiş olabilirsiniz.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bu münâsebetle tekrar hatırlatayım... Devlet Başkanı [Cemâl Gürsel]’in bütçe [görüşmeleri] sonunda yapacağı konuşma için [talep edilen] lüzumlu notları, her bakanlık yarın akşama kadar bize verecektir.

[SELİM] SARPER: Bendenizin bütçedeki beyanâtım yazılı olmayacaktır. Okumayacağım... [Sadece] aldığım notlar üzerinde izahatta bulunacağım... [Temsilciler Meclisi'ndeki] havaya göre mâruzatta bulunacağım... Okumaya başlarsam, bitirmek lazımdır.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bütçe hakkında başka[ca] noktai nazar [da] var mıdır?

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Hâlledilmeyen iki mevzu vardır. Birisi, işçilere zam mevzuudur. Sabahleyin bir zat yarım saatimi aldı. Mevzu, polemiğe çok müsâittir. Kemâl [Kurdaş] Bey ile de görüştük... [Temsilciler Meclisi] Kütahya temsilcisi Rıfat Çini[945] bir takrir veriyor. Bunu tetkik ettiriyorum. Yalnız şimdiden arz edebilirim ki, Kütahya'da husûsî sektördeki işçi ücretleri, resmi sektördekinden üçte bir [oranında daha] azdır. Buna rağmen, polemik mevzuu yapılmak istenmektedir [bu] iş...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bu mevzu, üç kere [Temsilciler Meclisi'nin] Bütçe Komisyonu'nunda [ve] bir kere de [Temsilciler Meclisi'nin] Maliye Komisyonu'nda soruldu. Hepsinde de aşağı yukarı şu beyanda bulundum: "Evvelâ, İktisadi Devlet Teşekkülleri'ndeki işçi ücretleri, husûsî piyasadaki işçi ücretlerinden [daha] yüksektir. Husûsî sektörde durgunluk vardır. Bu şartlar altında devlet sektörüne de zam yapmamak lazımdır. Mâzinin on yıllık politikası neticesi[nde], İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin bünyeleri, çok zayıf [bir] hâle getirilmiştir. 5-6.000.000.000 [Lira]'ya yakın borçları, uzun vâdeli olarak konsolide edildiği halde [ve] vergi borçlarını da isteme[me]mize rağmen, 1.200.000.000 Lira [daha para] istemektedirler. Hâl böyle iken, işçi ücretlerine zam yapılması, hem maliyeti artırır [ve] hem de, ağırlaşan külfeti karşılamak için, bir kısım işçilerin tasfiyesine yol açar ki, bu [da], şâyani arzu değildir. Binâenaleyh, işçi ücretlerine zam yapılması terviç edilemez. İşçi ücretleri, umumi konjonktürün üzerinde seyretmiştir. Kendisine [kendilerine] haftalık izin, ücreti yıllık izin, tıbbi müdavat [ve] ihbarlı işten çıkarma gibi avantajlar da sağlanmıştır. Memur maaşlarına zammı [ise], bunlarla bir seviyeye getirmek için yapıyoruz. Fiyatlar onbir misli arttığı halde, memur maaşları aynı tempo ile yükselmememiştir. Bu artmayı tâkip edememiştir." dedim. Ben bu mevzuda birkaç kere bu şekilde beyanda bulundum.[946] Tekrar tekrar noktai nazarımı arz etmiş oluyorum.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Kemâl [Kurdaş] Bey'inkine ilâveten, bir müsbet fikri söylemek lazımdır. İndeks esâsı ele alındığı zaman, bu, bir müdâfaa olamıyor. Çünkü, bidâyette aldığımız 100 Kuruş, esâsen hayatı iyi bir surette karşılayan miktar değildi. "Para değerini muhafaza etmek, işçiye talebi artırmak ve değerlendirmek suretiyle, iş hayatı geliştirilecektir" demek lazımdır. Psikolojik âmili, memurla işçinin beraber mütâlaa edilmesindedir. Serbest sektörde işçi sayısı, resmi sektörden çok [daha] fazladır. Serbest sektörde işçi talebi [de] azdır. Yatırımlar suretiyle iş hacmini artırmak [ve] paranın değerini muhafaza etmeye çalışmak mecbûriyetindeyiz. Öteki, fasit dairedir. Geriye [de], memura niçin zam yaptığımızı izah etmek kalıyor. "Bu ilâveler, zam değildir" demek [ve] geçmek lazımdır. Münâkaşasına yol açtınız mı, edebiyâtın sonu gelmez... "Zeytin tânesi ile gününü geçiriyor" sözleri hazırdır. Bu mevzuda en kuvvetli müdâfaamız, istikrar politikasıdır. [Aksi halde], maliyetlerin yükseleceğini, bu suretle ve hayat pahalılığı yolu ile, bu zammın vatandaşa in'ikas edeceğini, devlet sektöründeki 280.000 işçi ele alınsa bile, husûsî sektördeki 7-8.000.000 işçinin bunun dışında kalacağını izah etmek lazımdır. Bu sahada birşey yapılabilir, [fakat] psikolojik olur mu, bilmiyorum... Biz [Kamu İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde çalışan işçilere] halen [yalnızca] iki maaş ikrâmiye veriyoruz. Bu ikrâmiyeler, aylık [ücret]ler üzerine % 16 miktârında [oranında] bir ekleme oluyor. Bunu % 20 [oranı]na iblâğ etsek, yani maaşlara [aylık ücretlere] % 20 [oranında] ilâve edip, bu iki ikramiyeyi kaldırsak, acaba psikolojik tesiri olur mu [ve] bütçeye ne tahmil eder?

[ORHAN] MERSİNLİ: İki mevzu hakkında mâruzatta bulunacağım... Birisi, işçi yevmiyeleridir ki, bizim bakanlığı da ilgilendirmektedir. İşçi ücretlerinde nazarı itibara alınmayan bir cihet vardır ki, o da sosyal menfaatlerdir. Bu sosyal menfaatlerden memurlar istifade etmemekte veya pek azından istifade etmektedirler. Bunlar, ezcümle, ücretli hafta tâtili, yıllık izin, Sosyal Sigortalar [Kurumu]'nun temin ettiği faydalar, giyim eşyâsı, vesâire... Ben serbest müteahhit olarak çalışırken hesaplamıştım, % 52'yi buluyordu. Yüz Kuruş'un yanında 52 Kuruş da, adı geçmeyen haklar şeklinde, devletten tahsil ediliyor.

[SANÂYİ BAKANI ŞAHAP] KOCATOPÇU: [Hatta] daha [da] fazla...

[ULAŞTIRMA BAKANI ORHAN] MERSİNLİ: Sanayi Bakanı arkadaşım, "[hatta] daha [da] fazla..." diyor. Altı Lira yevmiye alan [bir] işçi, üç Lira da bu haklardan istifade etmektedir [ve] yevmiyesi 9 Lira'ya gelmektedir. Bunun söylenmemesi, herşeyden evvel hesap tekniğine uymaz ve riyâzî bir hakikati gizlemek olur.

[MÂLİYE BAKANI KEMÂL] KURDAŞ: Bu menfaatler nelerdir?

[ORHAN] MERSİNLİ: Ücretli haftalık izin, yıllık izin, işten çıkma ihbarnâmesi, kıdem zammı, yiyecek, giyecek, İşçi Sigortaları [Kurumu]'nun temin ettiği haklar, analık, hastalık, mâlûliyet, gebelik, ihtiyarlık tazminatları, kreşi vesâire...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Üç güne kadar hastalıkta yevmiyesi [bile] tam verilir.

[ORHAN] MERSİNLİ: Buradaki mârûzâtımız, umumi bilgi mâhiyetindedir. Maliye Bakanı arkadaşımız, bunu daha teferruatlı olarak tesbit ettirebilirler. Müdâfaanın en mühim kısmı da burasıdır. Birçok zamanlar devleti ücret politikasında müşkül durumda bırakan [da] budur. Devlet, muhtelif ecîrlere para olarak ne ödediğinin hesâbını yapmıyor. Evleviyetle ortaya koyarsak, hakikat meydana çıkar. Binâenaleyh, arzım o[dur] ki, bilhassa bu noktayı tebârüz ettirmek, birçok kimseleri red edemeyecekleri bir hakikat karşısında bırakmış olur.

İkinci hususu da arz edeyim... Bütçe, bildiğiniz gibi, denk olarak Meclise verilmişti. Geçen gün er maaşları hakkında yapılan müzakere ve münâkaşalar sonunda, erlere verilecek [olan] 5 Lira 10 Lira'ya çıkarılmak suretiyle, bütçeye [toplam] 30.000.000 Lira külfet tahmil edildi. Hatta, Milli Savunma Bakanlığı sözcüsü, "biz de arzu ederiz, ama bütçenin imkânları müsâit değildir" diye, bu zammın yapılmasına iştirâk etmediği halde, [Temsilciler Meclisi Bütçe] Komisyon[u], inisiyatif kendilerinden geliyormuşcasına, 5 Lira'yı 10 Lira'ya çıkardılar. Bu, bilhassa bütçenin umumi muvâzenesi bakımından çok ehemmiyetlidir. Hükûmetin haftalarca çalışarak elde ettiği muvâzenenin elden kaçırılması ihtimali vardır. Buna çâre bulunmasını bakanlar kuruluna arz ediyorum...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: O gün çıkan çatlak sesler arasında şöyle bir ses de vardı: “Maliye Bakanı para bulamıyorsa, biz buluruz...” diye bağırdılar.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Bir taraftan [da], vergilerin artırılmasına itiraz ederler.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: “Maliye Bakanı bulamadı ise, biz buluruz...” Bu, çok büyük mânâ taşıyan bir laftır. Denk bütçe, eller kaldırılarak, “buluruz, ederiz...” ile, gayri ciddiye alınmaktadır.

[DEVLET BAKANI HAYRİ] MUMCUOĞLU: Hükûmeti sabote etmek...

[KEMÂL] KURDAŞ: İbretle üzerinde durmamız lazımdır. Kötü niyetli [bir] politika manevrasının tezâhürüdür. Kimse 30 Kuruşu 35 Kuruş yapmayı düşünmemiştir. İlk defa bizim hükûmetimiz, bu mevzuu ele almış bulunmaktadır. 10 Lira vermeyi kabul etmiştir. Beş [Lirası]’nı şimdi veriyor. Beşini [Lirası]’nı da önümüzdeki yılda verecektir. Bundan yirmi gün kadar evvel bir haber geldi. “[Temsilciler Meclisi’nin] Milli Savunma Komisyonu’nda aynen kabul edilmiş, fakat [Temsilciler Meclisi’nin] Maliye Komisyonu’nda, son on yılın yosmalığına iştirâk etmiş [olan] zevâtın teşviki ile, sizi müşkül vaziyette bırakacak teklifler yapılıyor” diye... On Lira yapmak istediklerini o zaman duyduk. Maksatları, hükûmeti müşkül mevkide bırakıp, bize, “biz erlere 10 Lira veremeyiz” dedirtecekler... Ondan sonra da, “Bu nasıl hükûmettir? Erlere 10 lira vermekten [bile] kaçınıyor.” durumuna düşürecekler... Bununla, bidâyetinde kazandığımız prestiji baltalayacaklar. Bu kararı almışlar... Onbeş gün evvel Milli Birlik Komitesi’ndeki arkadaşlarla temasa geçtim [ve] “şu şu zevat tarafından bir manevra çevriliyor” dedim. Ondan sonra Milli Birlik Komitesi’ndeki arkadaşlar tertibat aldılar. Bunları çağırdılar. Hepsi de maliyeci... Ben işe [artık] hâllolmuş gözüyle bakıyordum... [Fakat 17 Şubat 1961] cumâ günü sabahleyin bir telefon aldım. “Aman Kemâl [Kurdaş] Bey, yetiş... İş alevlendi. 30.000.000 Lira gidiyor.” dediler. [Temsilciler Meclisi’nin] Maliye Komisyonu gizli[ce] toplanmış [ve] ne yapıp yapıp, bunu ileri sürmeye karar vermişler. Ben, bunun üzerine, Milli Birlik Komitesi ile [yeniden] temas ettim. [Temsilciler Meclisi’nin] Milli Savunma Komisyonu’ndaki arkadaşlarla [da] temas ettim. Arka planda şu teklifi yaptırdım: “Biz ortaya çıkmayalım... İki komisyon arasında ihtilaf varmış gibi prezente edin[iz]... ‘[Temsilciler Meclisi’nin] Maliye

Komisyonu ısrâr ediyor [ve biz de] mutavassıt bir teklif olarak şunu arz ediyoruz' deyin[iz]." dedim. " 'Beş Lirası'nı önümüzdeki Mart ayında, beş Lirası'nı da 1962 yılı[nın] başından itibaren verelim... Fakat bütçenin altı aylık tatbikâtından sonra, imkân bulursak, bu beş Lira zammı [da], daha evvelce öderiz' diye ifade edin[iz]" dedim. Kabul ettiler. Adnan Başer [Kafaoğlu[947] ile] Şahap Paşa komuşacaklardı. Ondan sonra [da], [Temsilciler Meclisi'nin] Maliye Komisyonu'ndaki üyelere teker teker telefon ettim [ve] "Mukâvemet etmeyin[iz]... Muvafakat edin[iz]..." dedim. Fakat anladım ki, bu zevatla telefonda uyuşmaya imkân yok[tur]. Sait Nâci [Ergin][948] kalkmış, "ek ödenekle yapılır" demiş... Halbuki, ek ödenekten dâimâ sakınmak lazımdır. Çünkü, ek ödenekler, bütçenin denkliğini bozar. Bütçe nutkunu yazmaya bir günüm kaldı. [Memur] maaşlar[ın]a zammın müdâfaasını yapmak [ve] emekliler hakkındaki çekişme vesâire, günlerimi aldı. Bana telefon ettiler [ve] "Meclis Reisi[949] sizi çağırıyor" dediler. Ben paltomu giyip [de], oraya varıncaya kadar, 31.000.000 [Lira] gitmiş [bile]..

[Ama] asıl bundan sonraki hareketimiz çok mühimdir. Biz istesek, işi, Milli Birlik Komitesi safhasında durdurabiliriz. Fakat hükûmetin prestiji üzerinde fevkâlâde ehemmiyeti olduğu için, son derece mahzurlu görüyorum. Bu işin prestiji dâimâ hükûmete âid olmalıdır. Yapabilecek şey, Milli Savunma Bakanlığı bütçesindeki tayınattan istifade edebilmek için, erlerimize beş on gün daha izin vermektir. Bunun için de bidâyette naklini yapmaktır. Esâsen bu sene tayınat bedellerini pek samimî olarak ele almış vaziyetteyiz. Geçen yıllarda 600.000.000 Lira lazımsa, dâimâ 500.000.000 Lira konu[lu]r ve Milli Savunma Bakanlığı'nın idare etmesi istenirdi. Biz bu sene tayınat bedelini 102.000.000 Lira fazlasıyla koyduk. Bir taraftan da, Milli Savunma Bakanlığı'nın muhtelif devlet borçlarını tasfiye ediyoruz. Bu itibarla, bu fasılda ufak bir marjımız var demektir. Er izinlerini artırarak, vûkûa gelen açığı karşılamak lazımdır. Meclis bir kere karar verdi mi, bu karara karşı durursanız, hükûmetin bu işten kazanacağı prestijden ziyâdesini kaybederiz. Halbuki zammı getiren [de] biziz...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Ben de Kemâl [Kurdaş] Bey gibi düşünüyorum. "Bu işi geriye doğru getirin" demek, hükûmetin, devletin pestijini rencide eder. Amerikalı dostlarımız da iyi karşılamazlar. Asıl mühim mesele şudur: "Er tayınından naklederiz" diyor Sayın Maliye Bakanı... Biz ilk günden er tayınına dokunamayız. Münâkale sonradan yapılmalıdır. [Kendimize], "erin

ekmeğinden keserek veriyor" dedirtmeyelim... Hatta, başka fasıllardan imkân arayalım... Bilahire verilecek [olan] izinlerle esâsen bu açık kapanacaktır.

[MUZAFFER] ALANKUŞ: [Bu meselenin] erlere mecbûrî izin verilerek giderilmeye çalışılması, çıkar bir yol değildir. Mevcûdun üçte birini bırakıyorum [ve] hizmetler birdenbire düşüyor. Bu işi senede iki defa yapsak, hizmetlerin üçte birinden mahrum kalmış oluruz. Daha işin başında bu duruma düşmeyelim... Prensip olarak kabul etmiş duruma girmeyelim... İşi kendi seyrine bırakalım...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Daha ileri gidelim... "Bizim de düşünmekte olduğumuz [bir] şeyi, [Temsilciler] Meclisi'[ni]n tasvip etmesinden ancak huzur duyarız..." diyelim...

[KEMÂL] KURDAŞ: Demeyelim...

[MUZAFFER] ALANKUŞ: Bütçenin altı aylık tatbikâtı, bize bazı imkânlar verir. Milli Savunma Bakanlığı'nın, alım satımlar dolayısıyla, bazı tasarrufları olabilir. Benim bütçemden kesinti yapmak doğru değildir. Elbiseyi [ve] ayakkabıyı ıslâh etmek istiyorum... Yine eski hâlinde bırakayım, olur mu? Binâenaleyh, bunu bütçenin altı aylık tatbikâtına bırakalım...

[KEMÂL] KURDAŞ: Bir mutabakata varalım... Bütçenin altı aylık tatbikâtından sonra, milli savunma hizmetlerinde tahsisat artığı olacağını ümitle beklemeyelim... Bütçeden bir tasarruf sağlamaya çalışalım...

[MUZAFFER] ALANKUŞ: Mecbûrî izin verme, arzu etmediğimiz halde, en son başvurulabilecek bir çâre olabilir.

[KEMÂL] KURDAŞ: Bütçeden olacak tasarrufları da, ziraat sektörü ile İktisadi Devlet Teşekkülleri'ne tahsis etmeyi düşünüyoruz.

[CİHAT] BABAN: Kıssadan hisse çıkarmak istiyorum... "34 Kuruş'luk maaşı beş Lira'ya çıkarıyoruz" diye teklif etseydik, alkışlarla karşılanırdı. [Fakat] "on Lira'ya çıkarıyoruz; beş [Lirası]'nı şimdi, beş [Lirası]'nı [da] bir sene sonra vereceğiz..." deyince, kazığı yedik... Hükûmetin bu

hareketinin mukabelesi oldu. Takasa geldi. Hazmedelim [ve] geçsin, gitsin...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Er maaşları mevzuunda komisyonda bulunan zevatla konuştum. Bütçenin muvâzenesini bozacağını söyledik. Milli Savunma bütçesinde, erlere izin vermek suretiyle, yapılacak [olan] tasarrufta [tasarrufla] karşılanabileceği mütâlaasına saplandılar. On Lira’ya çıkarma şerefinin komisyona âid olduğu psikolojisi ile hareket ediliyor. Çok miktarda izin, kıt’anın çalışma standartlarına uygun düşmez. Orada bulunan Milli Birlik Komitesi üyelerine de, düşünmeden el kaldırılmaması icab ettiğini söyledim. Fakat bir kere [olan] oldu. Bundan sonra yapacağımız, komisyonda kalkan elleri memnuniyetle karşıladığımızı ifade etmek olacaktır. İlk altı ay için tahsisat vardır. Gelecek altı ayı da gelen zevat düşünsün... Er maaşları mevzuunu Milli Savunma ile Maliye [Bakanlığı]’nın müşterek ifadesine uyduğumuz şeklinde bağlıyoruz.

[KEMÂL] KURDAŞ: Bu mevzuu biz benimseyeceğiz.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Hükûmet, bu mevzuda hiç[bir] itirazda bulunmayacak [ve] kabullenecektir. Mutâbıkız...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: İşçi ücretlerine de, er maaşlarına yapıldığı gibi, bir zam yapılmaya kalkışılırsa, bu, bütçede telafisi gayri kâbil büyük bir rahne açar. Mesûliyetleri yoktur. Yapabilirler... Zâhirî tesirleri, bütçede çok az olmakla beraber, dolayısıyla altından çıkamayacağımız [kalkamayacağımız] bir duruma gireriz...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Maliye, Çalışma, Ulaştırma, Milli Savunma, Sanayi, Gümrük ve Tekel bakanlıkları [ile] işçi çalıştıran bakanlıklar ve Maliye [Bakanlığı]’nın bu hususta müşterek bir ifadesinin tesbiti lazımdır.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Maliye ile Çalışma bakanlarına verilsin... Daha muvafık olur... Bakınız, sosyal yardımlarda bir ıstırâbımız vardır. Sosyal yardımlar, bütün müesseselerde müsâvi değildir. Bir müessesede sosyal yardım, [aylık] ücretin % 80’ini buluyor. Diğerinde [ise], % 20’yi geçmiyor. Kendi bütçelerinin müzakeresi sırasında açılırsa, Maliye Bakanı ile Çalışma

Bakanı, “sırası geldiğinde izah edilecektir” demeleri lazımdır. Tediye amirini müşkül mevkide bırakmak doğru değildir.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Sözlü sorular meselesine gelince...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU][950]: İşçi mevzuunda mutabakatımız, Maliye ile Çalışma Bakanı arkadaşlarımızın cevap verecekleri şeklindedir. Sosyal yardımları, matematik bir nisbetle ortaya koymak [ve] işçilere endirek [“indirect”] [dolaylı] olarak yapılan yardımları [da] bildirmek lazımdır ki, efkârı umumiye, memur nedir, işçi nedir, anlasın...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: “Sosyal yardımları tevhid etmek için araştırma yapıyoruz” diyeceğim.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: [Devlet] Planlama Dairesi [Teşkilatı] çalışıyor.

[ORHAN] MERSİNLİ: Bunda hem ıstırâbımız, hem de bunu doğuran bir adaletsizlik mevcuttur.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Ben de, bir daha seçilmemeyi göze alarak, memleketçi olarak müdâfaa ederim.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: % 16 [oranı]nın % 20’ye çıkarılmasında şu mahzur vardır: Evvelâ, bu ikrâmiyeler, birçok müesseselerde devamla alakalı olarak verilir. Devam sisteminin kontrolüne yarar. Bu itibarla, istihsâl bakımından, bu, müesseselerin en iyi sübabıdır. Ayları teşmil edilmesi, birçok zorluklar meydana çıkarır.

[KEMÂL] KURDAŞ: Hiçbir zam istemiyorlar. “Aylara taksim edilsin” diyorlar.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Onların maksadını söyleyeyim... “Bu revizyon yapılırken, acaba [%] 16 [oranı]nı [%] 20’ye çıkartabilir miyiz?” diye ümit beslemektedir[ler].

[KEMÂL] KURDAŞ: Bu mevzuu unutuyoruz...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: İktisadi Devlet Teşekkülleri bahsinde sorulacak [olan] suâllerle alakalı olarak, şu hususlarda müşterek ağzımız olsun istiyorum: Hükûmet görüşünde bir aykırılık mevcutmuş gibi hava var. Bâzen "bu teşekküllerde çalışan personel adedinde % 30 [oranında] fazlalık vardır" deni[li]yor. [Devlet] Demir Yolları'nda 70.000 personel varmış da, 20.000 ile [de] çalışabilirmiş... Bu türlü ifadeler işi kökünden zorluyor. Ortalama % 10'u [fazla personeli] , gayet muhafazakâr olarak, ben de kabul ediyorum. [Bu oran], belki % 15'dir. Fakat bundan [daha] fazla olduğunu zannetmiyorum. İç bünyelerinde yapılacak [olan] değişikliklerle belki daha fazla olabilir. Bütün bunlara rağmen, [bu oranın] % 20'den fazla olmadığı kanaatindeyim.

[ORHAN] MERSİNLİ: Aynen iştirâk ediyorum. DD Yolları, en çok adı geçen müessesedir. "[Devlet] Demir Yolları'ndaki 65.000 personelin 30.000'i fazladır" diye Almanlar da yazmışlar.. "Hangi sektörde fazladır?" diye sorarsanız, cevap alamazsınız. Buna yanaşmazlar. DD Yolları'nın personelinin fazla olmadığı iddiasında değilim... Ama ne kadar fazladır? Bu, çok tetkike muhtaçtır. 65.000 işçinin 20.000'i atölye ve fabrikalardadır. Bunlar işletme personeli sayılmaz[lar]. Diğer memleketlerde bu işçileri, sanayi şûbeleri [olarak] görürler. Bizim memleketin durumu itibarıyla, bu işletmeler de, DD Yolları'nın bünyesine alınmışlardır. Toplanmalı mı? Toplanmamalı mı? Bu teşekkül bünyesinde... Bu da, ayrı bir davadır. Her hâl ve kârda, DD Yolları, kendi işi olmayan sahalarda da çalışmaktadır. Bizde yaşı yetmişi bulan vâsıta vardır. Bunlara bakım, yepyeni bir makinanın bakımı gibi değildir. Dizel ["diesel"] lokomotifi gibi değildir. Binâenaleyh, bugünün ölçülerine göre, kuruluşu ve teçhizâtı itibariyle, fazla eleman istihdâm etmek mecbûriyetindeyiz. Bunlar, hepsi, işin husûsîyetine giren mevzulardır. Onun için, hakikaten muayyen bir ölçüye bağlı tutarsak, icabında bunu böyle müdâfaa etmek icab ettiğine göre, faydalı olacaktır.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: % 10-15'i kabul... [Ancak daha] fazlası yoktur. Çıkanların yerine yenilerini almamak, reorganizasyon [ve] yeni iş sahaları açmak düşünülmektedir.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Sonuncu fikir üzerinde [biraz] duralım... Açıkça söyleyelim ki, işsizliğe meydan vermemek için, işçi çıkarmak istemiyoruz. [Ancak], "çıkanın yerine adam almayacağız" hakkında fikrimizi

söylemeyelim... Bunu söylemeye mecbur da değiliz... İşsizlik yaratmak demek, bu memleketin iktisadiyâtına darbe vurmaktır. Biz, yeni iş sahaları açmak suretiyle, reorganizasyon suretiyle, davayı hâlledeceğiz.

[ORHAN] MERSİNLİ: Bazı idareler, bu prensibi aynen ifade edemezler. [Devlet] Demir Yolları, karakeçi midir nedir, dâimâ ortaya konu[lu]r. Biz, bakanlığımıza âid işletmelerde işçi fazlalığı mevzuunu hâlletmek için, bir prensip kabul ettik. Birincisi, giriş kapısı kapalı... İkincisi, çıkış kapısı açık... Üçüncüsü [de], işletmeleri daha verimli [bir] hâle getirmek. Aktarma ve yer değiştirme politikası ile işyerlerini verimli hâle getireceğiz ve memlekette işsizlik enflasyonu yaratmayacağız. Bunu prensip olarak kabul edersek... ("Muvafık" sesleri...)

[ADALET BAKANI EKREM] TÜZEMEN: Bana söyleyecek bir şey kalmadı. Ücret meselelerini maaşların müzakeresi sırasında gördük. [Bu konu], polemiğe müsâittir. Üç beş ay sonra seçime gidileceğine göre, dikkat etmek lazımdır. İşçi ücretlerinde emrivâki ile karşılaşmak mümkün olmasa gerektir. [Bu konu], er maaşlarına benzemez. Orada "artıralım" demekle [de] artmaz... Kırk, elli imza ile gelinecektir. Karşılığını göstermek mecbûriyeti vardır. Bu itibarla, işçi ücretlerine zam yapılması bakımından emrivâki ile karşılaşmamız mümkün olamaz. Sadece temenniler olacaktır. Sayın arkadaşlar da, bunu bize bildirdikleri şekilde ifade ederler. Er ücretleri üzerinde durmamayı faydalı bulurum...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Karar olarak şunu heyeti umumiye kabul buyuruyor: Er meselesini görüştüğümüz gibi tekabbül edeceğiz. Altı ay sonrakiler düşünsün[ler]... İşçi zamları üzerinde görüşüldüğü zaman, Maliye ve Çalışma bakanları, bu konunun bütün teknik ve sosyal kısımlarını izah edeceklerdir, açık kapı bırakmaksızın... İşçi fazlalığı mevzuunda ise, bazı sektörlerde % 10, bazılarında ise % 15 [oranında] işçi fazlalığının, teknik zarûretler [ve] malzemelerin eskiliği sebebiyle olduğu ifade edilecek [ve] bu sahalarda fazla bulunan personelin diğer sahalara aktarılması için reorganizasyon neticesini beklemek lazım geldiği, bu hususta Devlet Planlama Teşkilatı'nda ve ilgili dairelerde çalışmalar olduğu, [Devlet] Planlama Teşkilatı'nın kabul edeceği bir sisteme göre işin düzenleneceği anlatılacak ve münâkaşa ve müzakerelerin uzamasının önüne geçilecektir.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin kâr ve zarar keyfiyeti vardır. Bu noktayı [Temsilciler Meclisi'nin] bütçe [komisyonundaki] konuşmalarında izah etmeye çalıştım. Bu işin mâhiyeti, tam olarak milletçe bilinmiyor. Devlet İktisadi [Devlet] Teşekkülleri'nin bugün mütemâdiyen zarar vermekte [etmekte] olduğu kanaati hâkimdir. Halbuki bu İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin geniş bir kısmı, yatırım sermayeleri ile mütenâsiben olmasa da, zarar etmezler, [hatta] kâr getirmektedirler. Zarar edenleri de vardır. Bu zararların çoğu, anormal yatırımlardan mütevelliddir. Tekerrür eden zararların sene sene itfâ edilmemesindendir.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bunu açıkça ifade edebilir miyiz?

[KEMÂL] KURDAŞ: İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin muamele hacminin pek büyük [bir] kısmını teşkil eden müesseselerde, her ölçü ile büyük zararlar vardır. [Meselâ], Şeker Şirketi...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Şeker Şirketi'nin zarar etmesine imkân yoktur. Arz edeyim... Şeker Şirketi'nin öyle bir kanunu vardır ki, kanun, onun ihrâcâtından mütevellid zararlarını da devlete yüklemiştir. Şeker Şirketi olarak zarar etmiyor, [ama] devlet olarak zarar ediyor.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Kanunun himâyesinde kârlı görünüyor. Şekerin fiyatında üç unsur vardır. Nazarî maliyet, zait vergi, zait kâr, zait anormal vergi... Şeker sanayii bu mertebeye gelmişse, kanunun fiyat himâyesi içinde gelmiştir. Bu, "zarârı yoktur" demek değildir. Şahap [Kocatopçu] Bey ile bilhassa bu noktada mutâbık kalalım... Yoksa Şeker Şirketi, en kötü [şekilde] kurulmuş [olan] müesseselerden birisidir. Kanunun himâyesi sayesinde kârlı görünüyor.

[CİHAT] BABAN: Devletin iktisadi politikasını şimdi münâkaşa edecek miyiz?

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bütçe konuşmalarında Maliye, Çalışma [ve] Sanayi Bakanı arkadaşlarımızın [aralarında] mutlak bir mutabakata varmaları lazımdır. Bizi kimse desteklemediğine göre, biz kendi kendimizi destekleyeceğiz. Bir arkadaşımız sıkışırsa, şu masa etrâfında toplananlar, onu müdâfaa edeceklerdir.

[KEMÂL] KURDAŞ: İktisadi Devlet Teşekkülleri 'nin zarar mevzuunu biraz daha etüd etmek lazımdır. Normal ölçüler, kıstas şudur, kâr edip etmediği husûsunda... Sermayenin fâizini [ve] amortismanını karşıladıktan sonra, bir miktar kârı varsa, o müessese kâr ediyor demektir. İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin sermayesinden hiçbir fâiz istenmediği halde, yine de devletin desteğine ihtiyaç göstermektedir. Sümerbank'ın yaptığı söylenen kârı, bir de bu zâviyeden tetkik etmek lâımdır.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Ben sizinle hemfikir değilim...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Bu da polemiğe çok müsâit bir mevzudur. Birçok soru dâvet edecektir.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Evvelce de bahsetmiş olduğum gibi, İktisadi Devlet Teşekkülleri, hükûmetin tâkip ettiği fiyat politikası neticesinde zarar etmektedirler. Kömür böyledir... Şeker böyledir... Şeker Şirketi'nin kanununun değiştirilmesini teklif ettim. Kendilerine her sene bir maliyet vermeli [ve] "bu maliyetin yukarısında, aşağısında kârını, zarârını tanırız" demeli[yiz]. 22.000.000 Lira ile kurulmuş [olan] şirketin 1.500.000.000 Lira borcu vardır. 550.000.000 Lira yatırımı vardır. İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin yükleri bugün o hâle gelmiştir ki, bunu izah için meselâ Etibank'ı ele alayım... Etibank'ın geçen sene 140.000.000 Lira'lık elektrik satışı olmuştur. Bu paranın 80.000.000 Lirası'nı tahsil edememiştir. Elektrikten alacağı 102.000.000 Lira'ya bâliğ olmuştur. Bunun dışında, bir de üzerine anormal finansman külfeti yüklenmiştir. Etibank, elektrikten yapmış olduğu 22.000.000 Lira'lık zarara mukâbil, diğer kaynaklardan kâr temin etmiştir. 1958 [yılın]da, seçime gireceğiz diye, maliyetinden % 30 aşağı elektrik sattırılmıştır. Bunun suçunu Etibank'a yükleyemeyiz. Hükûmet olarak, "% 30 [oranında daha] ucuz satacaksın [ve] 20-25.000.000 Lira zarar edeceksin..." dediğimiz zaman, Etibank ne yapsın? İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde fiyatları bakanlar kurulu dikte etmektedir. Kömüründe vesâiresinde [bu hep] böyledir... Mensucatta bu sene ufak tefek rötüşlar yapmak lazımdır. Bir müddet evvel, hesap yapılmadan, Sümerbank mâmûllerinde de bir indirmeye [indirime] gidildi. Bu gibi tazyiklerden sonra İktisadi Devlet Teşekkülleri'ni suçlu göstermek tuhaf oluyor. Zarar ediyorsa veya kârı az ise, bu, hükûmetin politikasının neticesidir. Bu şartlar altında bir müessese bugün zararsız çalışıyorsa, bu bile bir muvaffakiyettir.

Ancak, fiyat politikasında serbest bıraktığımız takdirde, Kemâl [Kurdaş] Bey arkadaşımızın dediği gibi, sermayesi nisbetinde kâr beklememiz hakkımızdır.

Yatırım keyfiyetine gelince... Geçmiş seneler zararları müteâkip senelerde karşılamak düşünülmediği için, yalnız [Türkiye] Kömür İşletmeleri'nin 1.000.000.000 [Lira]'ya yakın zarârı olmuştur. Zarardan mütevellid borçlar biriktikçe, müessese, bu borçların fâizlerini de ödemek mecbûriyetinde kalmaktadır. Ben, "120 Lira'ya mâl olan kömürü 101 Lira'ya satacaksın..." diyorsam, bu zarârını da karşılamalıyım... Eski [DP] iktidarın[ın] büyük bir hatası olarak, kabahati olarak, hiçbir hesap kitap yapılmadan, bu müesseselere, "şu şu yatırımları yapacaksın..." den[il]miştir. Bakanlığımız uhdesinde bu türlü 7.000.000.000 Lira'lık yatırım vardır. Bu zararları tekabbül etmek mecbûriyetindeyiz. Bu zararların en uygun bir şekilde bertaraf edilmesi için elimizden gelen gayreti göstermemiz lazımdır.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Müsaade ederseniz, mevzuu üçe ayıralım... Yatırım politikasında ekonomik faktörlerin nazarı itibara alınmadığında Şahap [Kocatpçu] Bey ile beraberiz... Bu mesele hâlledildi. İşletmelerin ekonomik esaslara göre [uygun] kurulduğu hakkında hiçbir iddiada bulunulamaz. Şeker beş Lira'ya çıkarıldığı zaman, mevzuu derinliğine tetkik etmek mecbûriyetinde kaldım [ve] gördüm ki, elde [satış] fiyat[ın]a esas olacak hiçbir maliyet hesâbı yoktur. Neye göre ucuzlatıyoruz, neye göre pahalılaştırıyoruz, belli değil... Ekonomi kâidelerinden ziyâde politika müessir olmuştur. Bu itibarla, biz gerçekçi bir hükûmet olarak, bütçe müzakerelerinde bu işletmelerin ekonomik prensiplere göre yürütülmediğini ifade etmek mecbûriyetindeyiz.

Fiyat politikasına gelince... Fiyat politikasında Şahap [Kocatopçu] Bey'in hakkı vardır. Şekeri istisna edersek, diğer mevzularda fiyat, gününe göre tayin edilmiştir. Bu da İktisadi Devlet Teşekkülleri'ni iyice tahrip etmiştir. Yatırımlar da, işletme de, gayri iktisadidir. Fiyat politikası güne göredir. Bir tek misâl arz edeyim... Orhan [Mersinli] Bey de bu meseleyi çok iyi bilir... Bitlis ara hattı için 40.000.000 Lira istiyorlar. O sıra bir mühendis çıkıyor [ve] "Bu hatta lüzum yoktur. İki kamyon [ile] iki otobüs, bu trafiği idare eder." diyor. İş politikaya döküldü. Hakikate eğilme olacağı yerde,

“gömleğimizi, çeketimizi satacağız [ve] yapacağız” dediler. Görülüyor ki, bugünkü manzara bir günde olmuş değildir. Teressübattır...

[TARIM BAKANI OSMAN] TOSUN: Yalnız şeker pancarı durumuna temas edeceğim... Pancar [alım] fiyatlarının yüksekliği, şeker maliyetinin anormal surette fazla olmasını intâç etmektedir. Bir Tarım Bakanı olarak, çiftçinin şeker pancarından daha fazla para temin etmesini savunmam lazımdır. Ama hakikat karşısında bu savunmayı yapamam... Gerçek şu ki, bugün memleketimizde şeker pancarı çiftçisi kadar hiçbir çiftçi kâr sağlayamamaktadır. Şeker pancarı tarlasının senelik icârı, hâli hazırda 30-40 Lira arasında dolaşır. Bizim maliyetlerimiz de bu 50 Kuruş üzerinden tahakkuk ettirilir. 188 Kuruş’luk şeker maliyetinde, bir dönüm arazinin kirâsı, 50 Kuruş üzerinden tahakkuk ettirilir. 150 kilo kadar kimyevî gübre hesâp edilir. Pancar sahasına göre, bu hesap üzerinden sarf edilmesi icab eden gübreyi hesaplarsak, yalnız şeker için gübre sarfiyâtı, bugünkü gübre sarfiyâtımız, üç, dört misline çıkar. Fiyatlar bu şekilde, anormal şekilde yürütüle yürütüle, bugünkü durum hâsıl olmuştur. Bu, normal bir durum değildir. Çünkü, pancarda arazi kirâsının bu kadar yüksek olmasına rağmen, hiçbir mahsûl, şeker pancarı kadar bugün kâr sağlamamaktadır. Bu da gösteriyor ki, fiyatlar normal fiyatlar değildir. Bundan elde edilen gelir, hiçbir başka mahsûlle kâbili kıyas olamaz. Bendeniz bu ciheti izah etmek istedim... Polemiğe [de] müsâittir. Mütemâdiyen söylenebilir... Bu yüzden...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Mercimeksiz kaldık... Bizim için bir ihraç metâı idi. İhrâç edebilirdik...

[RÜŞTÜ] ÖZAL: Bu mevzuu açılmışken, [konuyu] belki hangi hizmetlerin amme hizmetlerinden sayılması lazım geldiği ve ne suretle ifâsı icab ettiği noktasına kadar götürmek mümkün olur. Fakat bendenizce, kısa olarak arz edebilmek için, mevzuu, 154 sayılı kanunun[951] -konsolidasyon kanununun- 17. maddesi gereğince teşekkül etmiş [olan] heyetlerin çalışmasına bağlamak mümkündür. Bu, maksada en uygun yoldur. Benzer çalışmaların bir kısmı bizde mevcuttur. İnşaat şirketleri, zoraki kurulmuş bir takım şirketlerdir. Bilânçoları tetkik edildiği zaman, kârlı da görünürler. Emekli Sandığı’na zorla sinema satılmıştır. Sinemayı kirâya verse, istediği randımanı sağlayamayacağı için [ve] buna Milli Koruma Kanunu[952] [da] mâni olduğu için, “[bâri] ben işleteyim...” demiştir [ve] işletmek için de bir

şirket kurmuştur. İşletmeye başlayınca da, “film getirirsem, daha iyi olur...” demiştir. Bu suretle, Emekli Sandığı mevzuunun dışında işlere girmiştir. Bütün bunlardan kurtulmanın çâreleri, 154 sayılı kanuna göre yapılan çalışmalardan sonra bulunacaktır. Bizim de vermemiz lazım gelen şekli, bu çalışmaların neticesine rabtetmek [daha] doğru olur. Bunun yanında, şunu da arz etmek istiyorum... Sayın Maliye Bakanı burada iken, bendeniz o sahada bir nebze çalışmak istedim... Bir teşekkül niçin İktisadi Devlet Teşekkülü hâline gelmek ister? Bunun iki tâne cevâbı bulunabilir. Birincisi, 2490 sayılı kanunun[953] takyitlerinden kurtulmak [ve] diğeri ise, personeline devlet memurlarına nazaran daha fazla avantaj sağlamaktır. Onun için tekrar ediyorum... 154 sayılı kanunun 17. maddesine göre, çalışmalar iyi neticelendirilebilirse, bütün bu dertlere hakikaten en müsbet hâl şeklini bulmuş olacağız.

[ORHAN] MERSİNLİ: İktisadi Devlet Teşekkülleri, bugün oldukça geniş ve tasnif edilmiş bir şekilde tasnife tâbi tutulmaktadır[lar]. Birçok huzursuzluklar ve ıstıraplar, Devlet İktisadi [Devlet] Teşekkülleri’ne, kuruluşlarına vazifelerinin muayyen olarak verilememiş olmasından ve verilenlerin [de] haricinde yazılmamış vazifelerin yüklen[il]mesinden; ikinci olarak da, fiyat politikalarına müdahale edilmesindendir. İktisadi Devlet Teşekkülleri, senelerce normal bir işletmenin gereken mekanizmasını kuramamıştır. Bir işletme, kendisi inisiyatifi ele alamazsa, maliyet muhasebesinin tadı kaçar. Maliyet muhasebesi işi, defter tutmaktan ileri gidemez. Mâlûmu âliniz, maliyet, birçok donelerden meydana gelir. Fiyat, ticaret müesseselerinde bir politika meselesidir. Ama işletmenin lehine tatbik olunmak suretiyle... İktisadi Devlet Teşekkülleri’nde fiyat mekanizmasını bu teşekküllerin ticari zihniyetine [ve] inisiyatifine bırakacak mıyız? Bırakacaksak, bunlar, işletme hüviyetine kavuşurlar ve ancak o zaman kendilerinden işletmecilik ararız... Onlar, [ancak] o zaman bilânço tekniğine uygun masraflarını, vergilerini ve maliyetlerine müessir unsurları önümüze getirirler. Bu halde bilânçoda kâr görülüyorsa, bu, hakikaten kârdır [ve] zarar görünüyorsa, bu, hakikaten zarardır. Gönül, bunu arzu ediyor. Hepsi kendi kendilerine yeter olsunlar [ve] finansman mevzuunda da, Hazine’ye karşı sorumlu bulunsunlar... Mâdem ki maliyetlerini kendileri tesbit edeceklerdir, o halde sermayeyi en iyi şekilde işletmeye dikkat etmeleri lazımdır. Zarar ettikleri zaman, herhangi bir ticari müessese gibi bundan mesûldürler. Bu politikayı bütün İktisadi Devlet

Teşekkülleri için seyyânen tatbik etmek mümkün müdür, değil midir? Bu hususta Sayın Maliye Bakanı bizi tenvir edebilirler zannederim... Bu sistemi tatbik ettiğimiz takdirde, ikiye bölünmüş bir politika tâkip etmemiz lazımdır. “Devlet, bir işletme kurmuştur. Münhasıran ticarilik aramayacağız” diyemeyeceğiz. İşletmeciliğin devlet bünyesi dışındaki husûsîyetlerinden istifade edeceğiz. Buna rağmen, devlet bunlardan ucuz hizmet ve mal beklerse, farkını [da] vereceğiz.

[KEMÂL] KURDAŞ: Bence mevzuun iki cephesi vardır. 1961 yılı için İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin 1.200.000.000 Lira’lık yatırım programları vardır. Bunu bile karşılayacak durumda değildirler. DD Yolları, Sümerbank, Etibank, Azot Sanayii, Şeker Sanayii gibi muhtelif İktisadi Devlet Teşekkülleri’ne yapılmış olan yatırımlar üzerinden % 5 [oranında] amortisman ayırmaya kalksanız, [buna] muvaffak olamazsınız. Bu itibarla, bu manzume yeter derecede “rantabl” [verimli] olamamaktır. Eğer bunlar iktisadi bir şekilde işletilmiş olsalardı, bugünkü yatırımların iki mislini yapmak mümkündü. Neden mümkün değildir? Bu noktada iki safhayı birbirine karıştırıyoruz. Bu teşebbüsler, kendilerine yatırılmış olan sermayelerine bir amortisman [payı] ayırma imkânına sahip değildirler. Kâr edememişlerdir, çünkü, bu müesseselere kuruluş gâyelerinin dışında vazifeler [de] verilmiştir, [bu] bir... Fiyatlarına müdahale edilmiştir, [bu da] iki... Bunların yatırım politikalarına, aklın havsalanın alamayacağı [kadar] yapılmış hataların büyük tesirleri vardır. 80.000 ton kapasiteli çimento fabrikası kurmaya kalkarsanız, bir ovanın dört bir tarafına dört tâne şeker fabrikası kurarsanız, 60.000.000 [Lira] diye hesapladığınız azot sanayiini 600.000.000 Lira’ya mâl ederseniz, elbette verim alamazsınız. Yatırım programları muazzam suiistimâllerinin neticesidir. Bunun yanında israf yok mudur? Personelinde israf yok mudur? % 10-15 [oranında] diyoruz. % 10-15 [oranı] bile olsa, bu miktar, bir teşekkülü kârsız hâle getirmeye [ve] devlete muhtâç hâle düşürmeye kâfidir. Şeker fabrikası yapılır, [daha] temeli atılmadan, mübâreğin etrâfı lojmanlarla dolar... Bütün bu âmiller birleşerek, bu teşekkülleri, amortisman bile ayıramaz duruma düşürmüştür. Organizasyonsuzluk, israf, fiyat politikası, gelişi güzel yatırım politikasının herbiri, bu durumu husûle getirmiştir. Neticeyi inkâr etmemiz, bizi son derece müşkül hâle sokar, gülünç hâle sokar.

Biz bunlar için bir kanun çıkarmışız... 154 sayılı kanun... Bunların reorganizasyonunu yapıp, ıslâh etme çâreleri üzerindeyiz. Reorganizasyonla, fiyat politikasını bir istikâmete tevcih etmeyi kasd ediyoruz, personel durumlarını düzenlemeyi kasd ediyoruz, yatırım programlarını hâli hazıra uygun şekilde istikâmetlendirmeyi kasd ediyoruz. Bir sürü noktaları kasd ediyoruz. Biz hâdiselere objektif bakan [bir] hükûmet hüviyetindeyiz. Bugün İktisadi Devlet Teşekkülleri, mâkûl bir yatırım hacmini dahi kendi imkânlarından karşılayamayacak durumdadır[lar]. Bu realiteyi tanıyoruz. Sebeplerini biliyoruz. “Ne yapmamız lazımdır?” suâlini sormuşuz [ve ona göre] teşkilatımızı [da] yapmışız... Çalışmakta olan bir reorganizasyon grubu [da] vardır. Onun etrâfında dokuz grup daha vardır. İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin herbirinde çalışan küçük nüve teşekküllerimiz [de] vardır. Amerikalılar, onüç tâne mütehassıs getireceklerdir. Bir tânesi hariç, herbiri, dünya ölçüsünde tanınmış mütehassıslardır. Bunların hepsi Şubat [ayının] sonuna kadar gelmiş olacaklardır. İlmî [ve] objektif [bir] çalışma devresine girmiş vaziyetteyiz. Mevzua bakışımız, hüviyetimiz, ilmî metodumuz, herkesin mâlûmu olacaktır.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Mevzu olgunlaştı... Ben de umumi havası ile mutâbıkım... Mutâbık olmadığımız şeklinde bir havanın esmekte olduğu, bana [da] intikal ettirilmişti. Bana Sümerbank’ın [ve] Etibank’ın zarar edip etmediğini sorsalar, vereceğim cevap, bilânçolarının kârlı olduğudur. Belki hattı zâtında çok fazla kâr etmeleri lazımdır. İnkişâf yatımlarını kendi kendilerine finanse edecek bir olgunluğa gelmiş olmaları lazımdı. Buna rağmen, bugün bu müesseselerin zarar etmekte olduklarını söylersek, tezada düşmüş oluruz. Ben, konuşmamda, İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin zarar ve kâr edip etmedikleri keyfiyeti üzerinde durdum. Yoksa anormal çalışmakta oldukları husûsunda ben de mutâbıkım... “Rakamların konuştuğu muayyen yerlerde tezada düşmeyelim...” dedim.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Bilânço kârı ile hakiki kâr aynı değildir. Bilânço kârı, gerçek mânâda bir kâr değildir.

[KEMÂL] KURDAŞ: Sümerbank’ın hattı zâtında 15.000.000.000 [Lira]’ya yakın bir sermayesi vardır. Sümerbak’ın yıllık yatırımı [ise], 150.000.000

Lira’dır. Sümerbank, iktisadi mânâda kâr edebilmiş olsaydı, bu 150.000.000 Lira’yı karşılaması lazımdı.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Maliye Bakanı, bunu söylerken, Sümerbank’ın 500.000.000 Lira sermayesinin 250.000.000 Lirası’nın ödenmediğini de belirtmesi lazımdır. Biz ihtiyaç duyduğumuz para için fâiz ödemekteyiz. 250.000.000 Lira ödenmemiştir.

[KEMÂL] KURDAŞ: Eski borçları konsolidasyona tâbi tutuyoruz. Borçları, elli yıl vâde ve % ½ ile konsolide edilmiştir. Sümerbank, benden 175.000.000 Lira istiyor. Neden? Fiyat politikası [ve] yatırım politikası, onu kendisine getirememiştir. Anormal bir tekstil sanayiine gidilmiştir.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Sümerbank, istemediği halde, fabrika kurmaya mecbûr edilmiştir. Birinci kısmını söyler, ikinci kısmını söylemezsek, netice çıkmıyor.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Tam takım bütün çıplaklığı ile ortaya koyacağız... Fiyat politikaları, şahsî politika, lokal politikanın İktisadi Devlet Teşekkülleri’nde yaptığı tahribâtı ve bugün tevârüs ettiğimiz varlığı, bütün açıklığı ile anlatacağız...

[DEVLET BAKANI?? NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Hahambaşı hakkında konuşsak...

BAŞKAN [DEVLET İHSAN KIZILOĞLU]: Sonra beraber konuşuruz...

[MEHMET] BAYDUR: Bu sefer bütçeye fiyat politikasının açıklarını karşılamak üzere bir rakam koyduk.

[KEMÂL] KURDAŞ: Hepsi için 227.000.000 Lira veriyoruz.

[MEHMET] BAYDUR: Bunlar nasıl bu teşekküllere intikal ettirilecektir?

[KEMÂL] KURDAŞ: Onu sonra oturup kararlaştıracağız...

[ORHAN] MERSİNLİ: Hangi gider bölümlerinde yer verildi?

[KEMÂL] KURDAŞ: Bir kısmı Maliye yardımı, bir kısmı sermaye [ve] bir kısmı da zarar karşılığı... İktisadi Devlet Teşekkülleri'ne, bankalar [da] dahil, 227.000.000 Lira veriyoruz. Bunun 10.000.000 [Lira]sı Emlâk ve Kredi Bankası'na gidiyor...

[MEHMET] BAYDUR: 112.500.000 [Lirası]'nın münhasıran, hükûmetin empoze ettiği fiyatlardan dolayı, bu teşekküllerin verecekleri açıklarda kullanılması için mutabakat hâsıl olmuştu.

[KEMÂL] KURDAŞ: % 1,5 ile hesaplarsak, 90.000.000 Lira tutuyor. Bu % 1,5'un bir kısmını [da] alamadık. Milli Savunma [Bakanlığı]'ndan, Milli Eğitim [Bakanlığı]'ndan [ve] Sağlık ve Sosyal Yardım [Bakanlığı]'ndan alamadık. Fiilî portresi, 83.000.000 [Lira]'ya indi. 53.000.000 [Lirası]'nı zarar karşılığı koyduk. 30[.000.000 Lirası]'nı da sermaye iştirâkleri olarak koyduk.

[MEHMET] BAYDUR: 83[.000.000]+25[.000.000 Lira] idi. 25.000.000 [Lira], akaryakıttan temin edilecektir.

[KEMÂL] KURDAŞ: Tütünden doğan zarârı da koyun[uz]...

[MEHMET] BAYDUR: Tütünden doğan zararları koyamazsınız. 112.500.000 [Lira], münhasıran fiyat açıkları içindi. Şimdi anladığıma göre, müemmen değildir.

[KEMÂL] KURDAŞ: Bir kısmını sermaye iştirâki, bir kısmını da zarar karşılığı olarak veriyoruz. Hazine'nin öteden beri yatırması gereken sermayeler için veriyoruz.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Sonra hâlledersiniz...

[KEMÂL] KURDAŞ: 227.000.000 Lira bu bütçede yardım vardır. Bu yardım miktârı kâfi midir, [yoksa] değil midir? [Asıl] mesele budur...

[MEHMET] BAYDUR: [İhsan Kızıloğlu] Paşa Hazretleri, bir prensip tesbit ettik. Birgün altı arkadaş toplandık [ve] karar verdi, yüksek heyetiniz adına... O zaman tesbit ettiğimiz miktar, 112.500.000 Lira idi. Bu teşekküllerin sıkıntısının bir kaynağı da budur. Zararlar, gün geçtikçe,

terâküm ede ede büyümektedir. Şimdi bu paralar realize edilmemiştir. 83.000.000 Lira olarak realize edilmiştir. Ona ilâveten, Maliye Bakanı arkadaşım dedi ki, “Akaryakıttan temin edilecek [olan] 25.000.000 Lira vardır. Onu da buraya ilâve ediyorum.” Bizim bulduğumuz, ki 96.000.000 [Lira] idi, rakamın üstünde bir rakamla, 112.500.000 Lira buldu. Bu münhasıran bütçeye bu maksatla vâz edilecekti. Mutâbakatımız vardı. Bu meblâğ, ine ine, 40-50.000.000 [Lira]’ya [kadar] iniyor.

[KEMÂL] KURDAŞ: Sizin kararınızdan sonra, % 1,5’lar, 70.000.000 [Lira]’yı bulmadı. 53.000.000 [Lira]’yı zarar karşılığı olarak koymuşuz... Tütün için [de] 25.000.000 [Lira] koymuşuz... 53[.000.000]+88[.000.000 Lira]’yı 225[.000.000 Lira]’dan tenzil edin[iz]... O kadar bir fark da koymuşuz...

[MEHMET] BAYDUR: 112.500.000 [Lira]’yı münhasıran bu maksatla koymuştuk... Tütünü koyacağınız mevzuu bahis değildi ki...

[KEMÂL] KURDAŞ: Zarar karşılığı olarak koymakla, sermaye iştirâki olarak koymak farklı mıdır ki?

[MEHMET] BAYDUR: Sermaye iştirâkine, esâsen kanunlarla Hazine mecburdur. Bu mecbûriyetlerini yerine getirmek için, Hazine başka kaynaklardan imkân sağlayacaktır. Sağlanamamıştır ve derpiş ettiğimiz maksat için...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Aranızda halledin[iz]...

[KEMÂL] KURDAŞ: Tekel’i ayırmasaydınız...

[MEHMET] BAYDUR: Tekel için ayrı kaynak bulmak lazımdı.

[KEMÂL] KURDAŞ: 227.000.000 [Lira]’dan İktisadi Devlet Teşekkülleri’ne yapılacak [olan] zarar karşılığı yardım, 100.000.000 [Lira]’yı bulur.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Bu mesele hâlledildi. Maliye Bakanı, “bu paralar tek maddede olduğu için, tevzii, hâsıl olacak [olan] vaziyete göre idare edilebilir” dediğine nazaran, aslında Mehmet [Baydur] Bey ile şöyle

mütâlaa ettik: Bu miktar, fiilî zararları karşılayamaz. Prensibi koyuyoruz: Türkiye’de sağlam bir fiyat politikası tâkip edilecektir. Tevzi sırasında verilen paranın sermayeye iştirâk veya zarar karşılığı olması, Maliye Bakanı’nın söylediği gibi, [herhangi bir] mahzur teşkil etmiyor.

[MEHMET] BAYDUR: [Aslında] eder... [Her] ne ise, [artık] münâkaşasını yapmayalım...

[EKREM] TÜZEMEN: Usûl hakkında... Sanayi, Ulaştırma [ve] Çalışma bakanları arkadaşlarım kâfi derecede tenevür ettiler [ve Temsilciler Meclisi’nde] ne şekilde konuşacakları [da] belli oldu...

[CİHAT] BABAN: Turizm Bankası mevzuuna gelelim... Turizm Bankası üzerinde Maliye Bakanı ile meselemiz vardır. Vakit kaybetmemek için bir prensibe bağlayalım... Muallâkta sürüklemek, hem memlekete zarar oluyor, hem de dışarıya karşı ayıp oluyor. Uzun izahat vermeyeceğim... Bir kanunla Turizm Bankası’nın yaşaması kabul edildi ve bir de statü yapıldı. O statü, bugünkü ihtiyaçlara uymamaktadır. Çünkü, bu kanun, bu bankaya tesisler yapmak imkânını vermiştir. Halbuki biz, bu bankanın [bir] finansman bankası olarak kalmasını [ve] kendisini derleyip top[ar]lamasını istemekteyiz. Ortada bir kanun vardır. Kanunu kaldırdığımız zaman bankayı [da] tasfiye etmek lazımdır. Bunun üzerine, banka alakalıları ile [İmâr ve İskân] eski bakan[ı] arkadaşımız Orhan Kubat[954], onun Umum Müdürüdür, buraya geldiler [ve] uzun boylu görüştük. [Kemâl Kurdaş] Beyefendi’ye gittik. [O da] arkadaşına havâle etti ve zannederim, Hâmit Bey ile olan müzakereler, Beyefendiye (Maliye Bakanı için) intikal edemedi. Kendisi ile yaptığımız konuşmalar sonunda şu neticeye vardık: Bankanın sermayesi 300.000.000 Lira... 70.000.000 [Lira] almış Ziraat Bankası’ndan... Bugün bankanın elinde bulunanlar avalüe [?] edilecek olursa, aldıklarını karşılayacak durumdadır, fiyatların artması sebebiyle... Buna, Maliye Bakanı’nın bütçeden bir para koyarak hissedar olması lazımdır, bu kanun gereğince... Maliye Bakanı’nın parası yoktur. Maliye Bakanı, “para yerine, size Florya [ve] Yalova işletmesini veririm...” diyor. O, zaten zarar eden bir müessesedir. A grubu hissedârıdır. B ve C hissedarları, gayri menkûl verebilirler. Bu yüzden iş akamete uğradı. Mart da geliyor... İşi tasfiye mi edeceğiz? Ne yapacağız? Bir karar verelim... Ziraat Bankası’nın, şunun bunun parası var. Hulâsası şudur: Maliye ile

mutabakat sağlayamadığımıza göre, müsaadenizle, şunu iflâstan mı kurtaracağız, [yoksa] kanunu mu, [yoksa] statüsünü mü değiştireceğiz, [artık] ne yapacaksak yapalım... Ben kararınız ne şekilde olursa olsun, mahzurlu görmüyorum... Burada muvafakatınızı alalım ve ondan sonra [da] arkadaşımızla karşı karşıya kalalım...

[KEMÂL] KURDAŞ: İşçi Sigortaları [Kurumu]'ndan 10.000.000 [Lira] alınsın...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: İş, döndü dolaştı, "İşçi Sigortaları [Kurumu], bize para versin"e geldi. Müsaade ederseniz, bu, burada hâlledilemez. Çünkü, banka bataktadır. İşçi Sigortaları [Kurumu], batak yerlere para vermemek kararındadır. Buna rağmen, 5.000.000 Lira için, Maliye [Bakanlığı]'ndan müsaade alıp, programını gözden geçirmek suretiyle, "düşünüyorum" dedim. Mütehassıs elemana verdim. Tetkik ediyor. Avansım bundan ibarettir.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: İşçi Sigortaları [Kurumu]'nu ortak edemez miyiz?

[AHMET] TAHTAKILIÇ: [Hayır], ortak olamayız. [Sadece] Hazine tahvili alabilir [ve] bir de mevduat koyabiliriz.

[CİHAT] BABAN: Banka batmış... Banka batmış... Bu bankanın bataklığı, Türk devletinin bataklığından daha fazla değildir. Çok rica ederim... Hükûmet mensubu olarak, zayıf bulduğumuz yere ilticâ etmek suretiyle, işin içinden çıkma çâresini aramayalım... Mithat Bey para yemiş... [Maliye eski Bakanı] Hasan Polatkan para yedi... İmâr ve İskân Bakanı suiistimâl etti... Baktım ki, bu memlekette suiistimal edilmeyen yer yoktur. İşçi Sigortaları [Kurumu]'nda da olmuştur belki, bilmiyorum... Batırılan paraların hesâbı mevzuu, bu türlü konuşulmaz... Biz bir şeyin kurtulması çâresine bakıyoruz. Arkadaşlar hep düşünsünler... "Kurtarmayalım" derlerse, bir tekme de biz vururuz... Hiç el sürmeyelim; önüne gelen vursun, arkadan gelen tekme atsın, [bu], olmaz...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Cihat [Baban] Bey arkadaşım yanlış vâz etti. İşçi Sigortaları [Kurumu] müessesesi, içtimâî fonksiyonu itibariyle, hiçbir yerle mukâyese edilemeyecek kadar üzerinde titizlikle durulacak bir müessesedir.

Biz şimdilik sigortalarımızı karşılıyoruz, ama yarın ne olacağımız belli değildir. Bizim bir planımız vardır. Biz yalnız tahvil alabiliriz. Alacağımız tahvil mevzuunda [da] Maliye ile mutabakata vardık. İki bankaya mevduat koyduk... Banka ile olan anlaşmalarımız da, âdetâ vâdeli mevduat şartları gibidir. Para [bankada] üç ay kalırsa başka, altı ay kalırsa başka fâiz alacağız. Müesseseyi kurtarmaya çalışıyoruz. Paramızın çoğu İş Bankası'na kon[ul]muştur. Benden evvel anlaşma yapmışlardır. Ben bundan ferâgat edip, 5.000.000 [Lira] parayı ortaya koyuyorum. Çalışma Bakanı olarak ne yapabilmişsem, yapmışım... Emlâk ve Kredi Bankası'na yeniden 10.000.000 Lira verdik ki, fâizlerimizi yeniden tahsil edebilelim diye... Geriye alamayacağımız para, epeyce bir miktardır. Maliye ile Sayın [Cihat] Baban bir anlaşmaya varmadıkça, para veremem... "Anlaşmanızı göreyim, bankanızı tercih edeceğim" dedim. Ama Maliye ile evvelâ anlaşma yapsınlar...

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI MEHMET RÜŞTÜ] ÖZAL: Hakikaten çok müşkülât arz eden bazı mevzular vardır. Sırası gelince arz etmek isterim... Burada bir nebze temas etmekle iktifâ etmek mecbûriyetimdeyim. İller Bankası [ile] Emlâk ve Kredi Bankası vardır. Ellerindeki işleri yürütmek için, bilhassa 180 sayılı kanunun[955] icaplarını yerine getirmek için, 180.000.000 Lira lazımdır. Bu gibi müesseseleri kurtarmak zarûretindeyiz. Bu sene bütçe imkânları çok daralmıştır. Onun için mevzu yalnız Turizm Bankası'nın tetkikine hasredilemez. Bir miktar iş yapmak için, bazı kombinezonlara gitmek [ve] tahvil ihrâç etmek zarûreti karşısındayız. Eldeki dar imkânlarla bu yeri yamamaya imkân olmadığını zannediyorum... İşçi Sigortaları [Kurumu]'nun [ve] Emekli Sandığı'nın zarar etmeleri, melhuz işletmelere para yatırmaları [ve] ortak olmaları mümkün değildir. Bir, mevduat mevzuubahis olabilir. Halbuki onun da yeri çoktur. Binâenaleyh, meseleyi bir bütün olarak tetkik etmek zarûreti vardır. Biz de çâresizlik içindeyiz. Bu husûsun da nazarı itibara alınması lazımdır.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Turizm sanayiine önem verilmesi, evvelden beri hükûmet politikası olarak ele alınmıştır. Birinci kabineden beri görüşürüz...

[KEMÂL] KURDAŞ: Cihat [Baban] Bey mevzuu getirdiği zaman, arkadaşıma verdiğim talimat şu oldu: "Bankanın tasfiyesini düşünmüyoruz.

Nasıl işletebiliriz, onu düşünün[üz]...” dedim.

[CİHAT] BABAN: Sizin bu emrinize rağmen, bu işin nasıl işlemeyeceği hakkında bir mütâlaa vardı.

[KEMÂL] KURDAŞ: Bizim kabinemizin büyük bir husûsiyeti de, pek çok dinamik arkadaşın biraraya gelmiş bulunmalarıdır. Fukara Maliye Bakanı’nın yük altında kalmış olmasıdır. Mevzuu arkadaşım etüd etmişlerdir. Maaşlara zam kanununu çıkarmak, bütçeyi hazırlamak ve münâkaşa ve müzakerelere katılmak mecbûriyeti karşısında, hemen hemen başka mevzuları ele almış değilim... Benim ricam şudur: İşçi Sigortaları [Kurumu]’nun [ve] Emekli Sandığı’nın bütün menâbiini, bu sene İktisadi Devlet Teşekkülleri’ne ayırmak için prensip kararımız vardır. Emekli Sandığı’nın ve İşçi Sigortaları [Kurumu]’nun 310.000.000 [Lirası]’ndan bir Kuruş [olsun] fedâ etmeye râzı değilim... Buna mukâbil, İşçi Sigortaları [Kurumu] ile 40.000.000 [Lira] üzerinde bir anlaşmamız vardır. Bu 40.000.000 [Lira]’ya İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin şiddetli ihtiyaçları vardır. Mevzuu, müsaade edin[iz], bütçe müzakereleri bir bitsin, ondan sonra ele alalım... Sizin 9.000.000 [Lira]’nız var. 5.000.000 [Lirası]’nı [Mart] ayın[ın] birinde vereyim... İtimat ediyorsanız, siz de (Çalışma Bakanı’na hitâben) 5.000.000 milyon [Lira] verin[iz].

[CİHAT] BABAN: [Temsilciler Meclisi’nin] Bütçe Komisyonu’nda götürülecek bir plan üzerinde sarfına mesâ[î] verildi. Yeni bir kanun [tasarısı] gelecektir. Hazırlayacağımız plan [ve] program vardır. Ben [Temsilciler Meclisi’nin] Bütçe Komisyonu’nda 5.000.000 [Lira] bu tarafa aktarmak istesem, Bütçe Komisyonu’nu ayaklandıracaktım. Bakanlığı aldığımız zaman iş göremeyecek [bir] hâle geleceğiz. Arkadaşımız elden [elinden] geleni esirgemesin... Bu bankanın iyi işlemesinin şart olduğuna kâniyim. Tensip ederseniz, [artık] bir karara varalım [ve] şunu bir rezâletten kurtaralım... Ondan sonra [da] 300.000.000 [Lira]’yı 100[.000.000 Lira]’ya mı indireceğiniz, ne yapacaksak yapalım...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Şimdi [bir] karar[a] varacaksınız, söz istiyorum... Bu konuda Turizm Bankası’nın kalkındırılması ve turizm işlerinde envestisman yapılması için alınmış [olan] hükûmet kararlarının tatbikât sahasına girebilme imkânlarını araştıralım... Basın-Yayın ve Turizm Bankası [Bakanlığı ?], Maliye, İşçi Sigortaları [Kurumu] ve Emekli Sandığı

ile yapılacak birşey varsa, birlikte mevzuu etüd edin[iz ve] bir prensip kararına bağlayın[ız]... Teferruâtını hâlletmek kolaylaşır. Prensibimiz, Turizm Bankası'nın kalkındırılmasıdır.

[EKREM] TÜZEMEN: Mevzu ihtisâsım dışındadır. [Sadece] müşahadelerime istinâden arz edeceğim... İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin, zarar ediyor görünmelerine rağmen, zarar etmediklerini [ve] bu durumun maliyetinden aşağı satış yapmaya zorlandıklarından [dolayı] doğduğunu, arkadaşlarım ifade ettiler. Benim bildiğim, devletin işlettiği otelin de zarar ettiğidir. 60.000.000 Lira'nın ne olduğu belli değildir. Kilyos'taki binânın otel denile[bile]cek [hiçbir] tarafı yoktur. Plâj var diye otel yapılıyor. Saha arzıllahu vasıa olduğu halde, on oda bir tarafta, on oda arkada... Doğrudan doğruya dağa bakıyor. Ne var, yirmi odayı da bir hizâya yap da, [bâri] denizi görsün... Plaj işletmedim, ama burası bana sapa geliyor. Ancak otomobili olan zevâtı kiram gidecektir. Memlekette turizm kelimelerine çok yanlış mânâ verildi. Turist soyulacak adam demektir, turizm ise soyma... Halbuki yabancı memleketlerde en cüz'i para ile en iyi şekilde yatıp kalkmak imkânını bulabiliyorsunuz. Bize turist gelse de kaçırıyoruz. Turizm Bankası'nın yapılacak yardımlarla faaliyete geçirilmesinin memlekete fayda sağlayacağına kâni değilim. Yalova Otel meydandadır... Yapılalı kaç sene olduğu halde halâ zarar vermektedir [etmektedir]. Binâeneleyh, devlet turizmi teşvik edecekse, bu işi bizzat kendisi yapmaya kalkmasın... Bıraksın... Sorarım size... İsviçre'de, İtalya'da [ve] Avrupa'nın muhtelif memleketlerinde devlet otel açıyor mu? İşletiyor mu? Bunları yapanlar husûsî müesseselerdir. Bizde otel inşâsı, âdetâ Vekili [ve] mebusu içindir. Bunlar giderler, yatarlar kalkarlar, çoluk çocuklarını da götürürler [ve] sonra da kalkar giderler... Bâzen ya para vermez[ler], yâhut da verdiği zaman bu lâ-şey mesâbesindendir. Bugün otel işlemez, yarın da işlemez, öbür günü [artık] bilmiyorum... İşçi Sigortaları [Kurumu]'nun parası işçinin ve işverenin alının teridir. Ne olur, istikbâli meçhûl yerlere bu paraları vermeyelim... İşçi Sigortaları [Kurumu], Sinop vilâyetinde otel ya[p]tırıyor. Emekli Sandığı'nın parası ile Eskişehir'de otel yapıldı. Otellerin işlediği yoktur. Bu milletin parasına yazıktır. İşçi Sigortaları [Kurumu]'nun parasına yazıktır. Turizmi başka yoldan teşvik edelim.

[CİHAT] BABAN: Ben kendisinden [Ekrem Tüzemen'den] ayrı düşümüyorum... Devlet, otelcilik yapmaz, ferdin otel yapmasını teşvik eder,

dünyanın her tarafında olduğu gibi... Bir memlekette sistem bozulursa, bu, bütün sahalara sirâyet eder. İşçi Sigortaları [Kurumu]'nun 5-10.000.000 [Lirası] kıymetlidir. Oraya yatırılmış olan Ziraat Bankası'nın 70.000.000 [Lirası] da kıymetlidir. Zarârı yok... Başka zaman konuşalım... Fakat muhakkak, bir prensibe [de] varâlım... 1 Mart [1961 tarihin]de heyeti umumiyeler toplnacaktır. Verelim tasfiye kararını...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: Turizm Bankası'nın kalkındırılması ve turistik esaslara göre finansman yapılması gerektiği yolunda bir finansman kararı mevcuttur. Otel yaptırmak, geçmiş devirlerdeki israfları idame ettirmek mânâsına gelmemelidir. Bayındırlık Bakanlığı, İpsala üzerinde bağlantıyı sağlamıştır. Bu yoldan, bu sene, büyük ölçüde 10.000'i mütecâviz turistin geleceğini tahmin etmekteyiz. Turist, memleketimize bilhassa eski eserleri görmek için gelecektir. Turist İtalya'dan, Fransa'dan [ve] İsviçre'den bıktı. Türkiye'ye gel, çek turisti... İtalya ve Yunanistan kaçırmak istiyor. Kendi vâsıtaları, otomobilleri [ve] vapurları ile getirecek... Şöyle bir dolaşıp, adam başına 5 Dolar bırakıp, 100 Doları'n geri tarafını [da] cebine atacaktır.

[SELİM] SARPER: Gayet kısa iki mâruzatta bulunacağım... İki bakanın canı sıkılacak [ve] bir bakan da memnun olacaktır. İçişleri bakanı ile Gümrük ve Tekel Bakanı, turistin memleketimize gelmesini imkânsız hâle sokan tedbirlerin devam ettirilmesinden [artık] vazgeçsinler... Bir bakan da memnun olacaktır: Basın Yayın ve Turizm Bakanı... Bizde de devletin turizmle alakası başladığına göre [ve] birçok müesseseler de devletin elinde bulunduğuna nazaran, bâzen parayı kurtarmak için, bir miktar daha borç vermek icab eder. Bizim vaziyetimize benzeyen turistik memleket, Avrupa'da İspanya'dır. Harikulâde bir teşkilat yapmıştır [ve] çok güzel neticeler almıştır. Hükûmet Başkanı [Orgeneral Cemâl] Gürsel tarafından mecbur edilsin... Arkadaşlar, Mayıs [ayı] ile Haziran [ayı] arasında onbeş gün gidip İspanya'yı gezsinler... Teşkilatın ne kadar ciddi ve müessir çalıştığını göreceklerdir. Bir Turizm Umum Müdürlüğü vardır. Bir turist haklı bir şikâyette bulunursa, otelin temizliği ve fiyatı hakkında, o otel artık gitmiştir.

[MEHMET] BAYDUR: Mevzuu dağıttık... Turizm davası değildir konu...

[CİHAT] BABAN: Pahalı otel, ucuz otel müracaatı vardır. Teşkilat kanunu vardır. Amerikalıların müracaatı vardır. Kendileri ile görüşemeyeceğim... Mart [ayında], gelecek bütçe devresine gireceğiz... Bunun hakkında [artık] bir karar verelim...

[KEMÂL] KURDAŞ: Yarın bütçe nutku vereceğim... Âzamî [22 Şubat 1961] çarşamba günü bu iş bitmiş olacaktır.

[CİHAT] BABAN: [Kemâl Kurdaş'ın] yarın [20 Şubat 1961] pazartesi [ve 21 Şubat 1961] salı [günleri] işi vardır. [O halde, 22 Şubat 1961] çarşamba gecesi [saat] 9 [21]'de münhasıran bu işi görüşmek üzere toplanalım ve [artık] bir karar verelim...

[MEHMET] BAYDUR: Bunun için kabine toplantısına lüzum yoktur.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Burada görüşelim... İktisadi faaliyet bakımından, benim de 60-70 mevzuum vardır.

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: [O halde, 23 Şubat 1961] perşembe'yi [24 Şubat 1961] cumâya bağlayan akşam bu mevzuu görüşelim...

[EKREM] TÜZEMEN: (Yazılmaması söylendi)...

BAŞKAN [İHSAN KIZILOĞLU]: [23 Şubat 1961] perşembe/[24 Şubat 1961] cumâ gecesi toplanmak üzere, bugünkü müzakerelerimize son veriyorum.

Kapanma Saati: 12:12

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (66)

27 Şubat 1961,[956] Pazartesi

Açılma Saati: 9:30

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı İhsan Kızıloğlu

Bulunmayan Bakanlar: ?

[Toplantı Yeri:] Başbakanlıktaki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 12:35

Bu toplantının zaptı tutulmamıştır.

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (67)

4 Mart 1961, Cumartesi

Açılma Saati: 9:45

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek

Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel, Adalet Bakanı Ekrem Tüzemen, Bayındırlık Bakanı Mukbil Gökdoğan, Sanâyi Bakanı Şahap Kocatopçu,

Basın-Yayın ve Turizm Bakanı Cihat Baban

Otomobil [ve] otobüs gibi nakil vâsıtalarının memleketimizde

yapılmasının mümkün olup olmaması...

BAŞKAN [DEVLET BAKANI ve BAŞBAKAN YARDIMCISI FAHRİ ÖZDİLEK]: Arkadaşlar, arkadaşımızın kısa bir izahı vardır. Bu izahı tâkiben onbeş dakika kadar sürecek [olan] bir film seyredeceğiz. Filmi seyrettikten sonra da, icab ederse bazı konuşmalarımız olacaktır.

[İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ MAKİNA FAKÜLTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ DOÇENT DOKTOR] NECMEDDİN ERBAKAN: Efendim, bendeniz İstanbul Teknik Üniversitesi Motorlar Kürsüsü doçentiyim... İstanbul'daki motor fabrikasının kurucuları meyaninda bulunuyorum. Aynı zamanda, yeni teşkil edilmiş [olan] Sanayi Bakanlığı'nın Kurucu Heyet Başkanlığı vazifesi de üzerimde bulunuyor. Buraya muhterem Devlet Planlama Müsteşarlığı [Teşkilatı] tarafından çağrıldım. Ve dün muhterem [Fahri] Özdilek Paşa Hazretleri'nin verdikleri emir üzerine de, şimdi huzurlarınızı işgâl ediyorum.

Konuşmalarıma başlarken, böyle çok müstesnâ [bir] fırsatın verilmiş olmasına vesile olmalarından dolayı, Sayın [Fahri Özdilek] Paşa Hazretleri'ne ve beni dinlemek lütfûnda bulunacak olan kıymetli kabine üyesi büyüklerimize saygılarımı sunarım.

Efendim, bendeniz konuşmalarımı iki mühim nokta üzerinde toplayacağım: Bunlardan birincisi, memleketimiz sanayii hakkında[dır]. Bizim bazı sanayi çevrelerinde tesbit etmiş olduğumuz esasların kısaca arzu husûsudur. İkinci olarak da, memleketimizde otomobil imali husûsunda birkaç noktaya işaret edeceğim... Burada arz edeceklerim, gerek Sanayi Odası'nda [ve] gerekse Devlet Planlama Teşkilatı ile son zamanlarda yapılan temaslarda yapılmış olan izahların hulâsası mâhiyetinde olacaktır.

Bizim sanayiimiz, bir defâ, bugün hiç şüphesiz, en hayatî mevzulardan biri hâline gelmiş bulunmaktadır. Memleketimizde büyük bir nüfus artışı mevcuttur. Yalnız zirâî istihsâlle, bu nüfus artışının ihtiyaçlarını karşılamaya ve arzu edilen refah seviyesine kavuşmamıza, pratik olarak imkân yoktur. Üniversitemizin zirâî makinalar profösörünün yapmış olduğu [bir] etüdle, 1970 senesindeki nüfûsa yetecek [olan] zirâî mahsûlün elde edil[ebil]mesi için, sulu ziraata geçmemiz [ve] gübreli ve makinalı ziraat imkânlarını sağlamak bakımından [da] milyonlarca Dolarlık yatırım yapmak icab ettiği hakikati orta yere konulmuş bulunmaktadır. Bu, öyle bir hakikattir ki, önünde çok korkarak durmak lazımdır. Zirâ bu büyük meblâğ, bizim takâtımızın üstünde görülmektedir. Bu itibarla, biz Türk milletinin bekâsı bakıından, önümüzdeki yıllarda sınâî sahadaki istihsâlimizi artırmak mecbûriyetindeyiz. Bugün sınâî saha, [henüz] lâyıkı veçhile ele alınmamıştır. Sınâî sahamızı temsil eden organlar, kâfi miktarda teşkil edilmemiştir.

Muhtelif Sanayi Odaları, kuruluş kanunları itibariyle, istihsâlde makina sanayiinin çok büyük ehemmiyetini ifade edecek durumda değildir[ler]. Sanayi içerisinde bilhassa makina imali [ile] sanayiinin çok büyük ehemmiyeti, bu [Sanayi] Odaları'n[ın] kuruluş yapısı içerinde tebârüz ettirilmemiştir. Otuzaltı muhtelif grup içerisinde, ondört, onbeş tânesi, yalnız tekstil branşına âiddir. Çorapçıların ayrı mümessilleri vardır. Fanilacıların ayrı mümessilleri vardır. Ştraygarndan kamgarna [?] kadar çeşitli tekstil kollarının muhtelif mümessilleri vardır. Makina imali sanayiinin ise, [sadece] bir tâne mümessili mevcuttur. Bu itibarla, Sanayi Odalarımız, memleketimiz için çok mühim olan makina imali sanayiini yakinen tâkip ve himâye etmek bakımından, kendi bünyesi içine alacak bir hüviyette, kuruluş kanunları itibariyle, bulunmamaktadır. Bunun için sanayi birliği kurulması zarûrî görüldü ve sınâî müesseselerimizin teşriki mesâîsi

esâsına istinâd eden böyle bir birliğin kurulması husûsunda harekete geçtiler.

Bundan önce Türkiye Sanayi Kongresi'nin İstanbul Teknik Üniversitesi'nde yapılan çalışmalarında, sanayi sahamızda bazı acil işlerin biran evvel yapılmasının icab ettiği ortaya kon[ul]duğu gibi, uzun vâdeli olarak da, birçok işlerin yapılmasının yerinde olacağı görüldü. Bu acil işler meyaninda, iki kanun ve bir [de] kararnamenin çıkartılması, memleketimiz sanayiinin istikbâli ve kaderi bakımından, çok mühim bir unsuru teşkil etmektedir. Bunlardan birisi, son zamanlarda başbakanlık tarafından bütün resmi devlet dairelerine gönderilmiş olan bir tâmimin rûhuna istinâd etmektedir. Bu tâmimde, "dış memleketlerden ithâl ettiğimiz mallardan, aynı kaliteli [kalitede] olduğu takdirde, % 10 [oranında daha] pahalı da olsa, Türk malını kullanalım..." denilmektedir. Bu tâmim, bugün için müeyyidesi olmayan bir emir [ve] âdetâ tavsiye mâhiyetini taşımaktadır. Bu, [zaten] pratikte, halen tatbik edilmemektedir. Çünkü, tatbiki için lazım gelen şartlar mevcut değildir. Bizlerin en mühim temennimiz, bu başbakanlık tâmiminin bir an evvel kanunlaştırılmasıdır. Türk toprakları üzerinde yaşayan insanların, Türk malını kullanmalarından daha tabiî bir şey olmayacağı, bir hakikattir. Fakat maalesef bugünkü tatbikât, muhtelif psikolojik sebeplerle, buna imkân vermemektedir. Bu itibarla, bu husus üzerinde hassasiyetle durmaya ihtiyacımız vardır.

Bizde halen, Birinci Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren, milli sanayi bakımından çok şuurlu bir hareket görülmektedir. Sümerbank'ın [ve] muhtelif demir-çelik fabrikalarının kurulması, çeşitli sınâî müesseselerin bilfiil yurdumuzda yapılması, kuvvetli bir azim ve tatbikâtın neticesidir. Fakat bilhassa İkinci Cihan Harbi'nden sonra, dış memleketlerle yapmış olduğumuz temaslar, bu şuuru bizim efkârı umumiyetimizde kaybettirdi. Aramızda çok bahsettiğimiz mühimce bir misâl [de] vardır. Yapılmasında [imalinde] % 30 [oranında] yerli malzeme kullanan bir kamyon imalâtçısı, geçen sene Cumhuriyet Bayramı resmi geçidinde, "bunu ilân edelim..." dedi. Bu müessesenin distribütörleri hemen toplanıp, buna mâni oldular. "Kamyonlarımızı satamayız..." dediler. Bugün yerli kamyonların üzerine ecnebi isimler koyduğumuz bir hakikattir. Yerli mala karşı yapılan anti-propagandanın ve harh içinde kalitesiz mal imalinin neticesi olarak bu durum, bütün şümûlü ile devam ediyor ve tesirlerini icrâ ediyor.

Binâenaleyh, şuurlu bir şekilde halk psikolojisini [ve] efkârı umumiyeyi değiştirmemiz [ve] Türk malına ve imâlâtına [olan] itimâdı [yeniden] doğurmamız ve milli şahsiyetimizi ihyâ etmemiz mecbûriyeti vardır. Biz, milli istihsâlin teşviki ve korunması adı verilebilecek olan bir kanunla, bugünkü gidişâtı tamamen müsbet bir sahaya çevirebileceğimize inanıyoruz. Böyle bir kanun, milli sanayie emniyet verecektir. Biz dışarıdaki malla aynı kalitede mal yaptığımız [imâl ettiğimiz] takdirde, “bunu yapmak [ve] satmak istikrârına sâhibiz” diyebileceğiz. Tüccar ve sanayici [de] bu sahaya para yatırmaktan çekinmeyecektir.

Böyle bir kanun tatbik mevkiine konulurken, üzerinde ehemmiyetle durabileceğimiz çok mühim bir husus [da], bizim dış memleketlerden yapmış olduğumuz ithâlâtın açık ve sarih olarak bilinmesi zarûretidir. Biz [İstanbul] Teknik Üniversite[si] Motor Kürsüsü olarak Merkez Bankası’na müracaat ettik [ve] “Türkiye’nin hangi çeşit motorlara ne kadar ihtiyacı vardır? Etüd etmek istiyoruz. Bize kotalarla yapılmış olan piyasa talepnâmeleri hakkında bilgi veriniz...” dedik. “Bu talepnâmeler, teknik bir tasnife istinâd etmez. Bu talepnâmelere bir proforma fatura eklemek mecbûriyeti vardır. Biz bunlardan çeşitleri tesbit edebiliriz. Sizin Bankanızın kâfi elemanı yoksa, biz bütün asistanları seferber edelim...” dedik. Bize, cevâben, “efendim, biz size, bu devlet sırrıdır, [İstanbul] Teknik Üniversite[si] de olsanız, mâlûmat veremeyiz” dediler. Bu itibarla, biz şimdi üniversite olarak, memleketimizin muayyen bir sahadaki ihtiyacını tesbit etmekten âciz durumdayız. İstatistik Umum Müdürlüğü’nün tasnifleri [ise], teknik esaslardan uzaktır. 84.06 pozisyonuna beş beygirlikten 10.000 beygirliğe kadar dizel [“diesel”] motorlarının hepsi girer. Halbuki, bu imâlâtı, piyasanın ihtiyaçlarını da nazarı itibara alarak, teknik esaslara göre yönetmek mecbûriyeti vardır. Bu hususta mâlûmat sâhibi olmak, bizim memlekette mümkün değildir. Onun için, biz, tatbik edilmesini istediğimiz kanunun yürütülme kâbiliyetini hâiz olabilmesi için, bir kararname çıkarılmasını ve bu kararname ile, Merkez Bankası’na yapılmış olan ithâl taleplerinin bir talepnâme bülteni ile neşredilmesini lüzumlu ve faydalı görürüz. Bugünkü ekonomik durumda ithâl edilmemesi lazım gelen bazı maddelerin ithâl edilmekte olduğu görülsün ve [bu] durum, efkârı umumiye süzgecinden geçsin... İthâlâtçılar, kota numarasının umumi ifadesine sığınarak, arzu ettiklerini ithâl etmek imkânına sahip olmasınlar... Bunun tatbikâtının çok kolay olacağına da

inanıyoruz. Çeşitli kota numaraları ile yapılmış olan müracaatlar, fiyat tescilleri münâsebetiyle, bir bülten hâlinde muntazaman bugüne kadar neşredilmekteydi. Son zamanlarda fiyat tescilleri ehemmiyetini kaybetmiş olduğundan, bu bültenler de [yalnızca] ayda bir [kez] çıkmaya başlamışlar... [Oysa], şimdiye kadar haftada bir [kez] çıkmaktaydı[lar].

Biz bu ilânı, yalnız ne ithâl edildiğinin bilinmesi bakımından değil, [fakat] aynı zamanda, şöyle bir fayda da mülâhaza ettiğimiz için istiyoruz: İthâl[ât] rejimimizin mekanizması şudur: Merkez Bankası'na bir talepnâme veriyoruz [ve] tutarından bir yüzdeyi [de Merkez Bankası'na] yatırıyoruz. Bu para, gayri kâbili rücûdur. Akreditif hâlinde transfer ediliyor [ve] dış memleket, bu suretle imâlâtını finanse etmek imkânını buluyor. Bu suretle de, memleketimizden çok daha geri kapasiteli [ve] gayri modern, köhnemiş fabrikalara sahip [olan] memleketler bile, tam kapasite ile çalışmak imkânını buluyorlar. Mal mukâbili ithâlâtta da ["clearing"] istifade imkânlarından mahrum kalıyoruz. Bu imkânları bizim sanayiimize sağlasak, Türkiye'nin durumu ne olur? Merkez Bankası'na tüccarın yatırmış olduğu yüzde yüzü böyle bir bülten veya gazete ile ilân ettiğimiz takdirde, bu, şu mânâyı taşısa [ve] bir sanayici çıksa [da], "Altı ayda tesellüm etmek üzere, ithâlâtta bulunmak istiyorsunuz. [Fakat] benim müessesem, istediğiniz malı, aynı fiyatla ve aynı müddetle teslim etmeye hazırdır. Ben 2490 sayılı kanunun[957] icab ettirdiği % 10 [oranındaki] teminâtı [da] yatırmaya âmâdeyim... [Yeter ki], [siz], bu sipârişi, dış memlekete değil [de], benim fabrikama yapın[ız]..." dese... Biz de bu sipârişi bu fabrikaya kanalize etsek ve tüccarın Merkez Bankası'na yatırmış olduğu % 100'ü [de] kredi olarak versek... Bu suretle, 5.000.000.000 Lira'lık ithâlât hacminin 2-3.000.000.000 Lira'lık kısmının, bizim sanayimizi finanse etmek üzere, fâizsiz olarak avans para mâhiyetinde bizim sanayimize doğru yönelmesi imkânını elde etmiş oluruz. Sanayiimizi, sipâriş aldığı halde, para temin edememek gibi, bugün çoğu zaman içinde bulunduğu dertten kurtarmış oluyoruz. Eğer aynı mevzu için birkaç sanayici çıkarsa, biz daha ucuz fiyat veren sanayiciyi tecih edelim ve binnetice, memleketimiz için bir ucuzluk sağlayalım...

Bugün memleketimizde, işçiliğin ucuz olması dolayısıyla, dış memleketlerden daha ucuz imâlât yapmak imkânı mevcuttur. Biz birçok mâmûllerde bunu müşahade ediyoruz. Hatta, bu çeşit [bir] hattı hareketin,

kendi piyasamıza daha da ucuzluk getireceğine kanaat hâsıl etmiş vaziyetteyiz. Sınâî müesseseler, bugünkü, “ne miktar işçiyi işten çıkaracağız?” düşüncesinden kendilerini alacaklar ve “şu imâlâtı falan vakte kadar nasıl yetiştireceğim?” sahasına [düşüncesine] gireceklerdir. Biz milli istihsâlin teşviki ve korunması hakkındaki kanunu, hayatî ehemmiyeti hâiz bir mevzu olarak telâkki ediyoruz. Bu emniyetin [ve] istikrârın ortaya yayılması, hâleti rûhîyeyi de değiştirecektir. Fabrikacılarımızın [Sanayicilerimizin] düşüncesini değiştirecek, onlara emniyet verecek ve fabrikalarımızı istihsâl ve imâlâta gark edecektir.

Efendim, üzerinde durmak istediğimiz bir husus da, araştırma ve gelişme kanunu[958] ismi altındaki bir kanunun çıkartılmasıdır. Bugün bizim memleketimizde, iş hayatındaki istikrarsızlıktan dolayı, uzun boylu araştırma paraları yatırarak, muayyen sınâî mâmûllerin prototiplerinin imaline girişmek, imkânsız bir mükellefiyet mâhiyetini taşıyor. Bunu acaba devletin ödeneği altında yapamaz mıyız? Bugün çeşitli bakanlıklarımızın Araştırma, Geliştirme, Etüd, Proje Umum Müdürlükleri vardır. Fakat, bu daireler, itiraf edelim ki, ismen mevcuttur[lar], [fakat] fiilen mecut değildirler. Bu dairelerin bazıları ile yaptığımız temaslarda şöyle bir zihniyetle karşılaşıyoruz: Bu daire, muayyen mevzuları, kendi personeli ile araştırıp, Beyefendi’nin suâllerine cevap hazırlama esâsına dayanıyor. Halbuki, bunların vazifeleri, araştırma potansiyelinden istifade ederek, memlekette araştırmaların yapılması husûsunda bir koordinasyon rolü oynamaktır. Bu dairelerin tahsisatı [da] çok azdır. Bu tahsisatla, bizim memleketimizin ihtiyaç duymuş olduğu büyük aratırmaları yapmalarına [da] imkân yoktur. Bir Avrupa fabrikasının araştırma için ayırmış olduğu para, cirosunun % 5 [ilâ] 25’i arasında değişmektedir. Bir milyarlık fabrika, bu işe 50[.000.000] ile 250[.000.000] Lira para yatırmaktadır. Bizim muhtelif mevzularımız da, milyarlarca Lira’ya lüzum gösteriyor. Biz her sene Türkiye’ye 200.000.000 Lira’lık motor, 100.000.000 Lira’lık motor yedek parçası [ve] 300.000.000 Lira’lık [da] kamyon ithâl ediyoruz. Sadece motor ve motorlu vâsıta ithâlâtımızın yekûnu, 1.000.000.000 Lira’yı bulmaktadır. Bu 1.000.000.000 Lira’lık maddeyi ithâl yerine imâl ettiğimizi düşünürsek, senede 100.000.000 Lira civârında bir fonun ayrılması zarûreti kendisini gösterir. En azından buraya konulacak [olan] 30-40.000.000 Lira israf sayılmaz. Dönmeyen çarkların harekete geçmesi için en kuvvetli bir tahrik vâsıtası olduğuna kâniyiz. Birçok mevzuların inkişâfı için hakikaten

paraya ihtiyaç vardır. Bir tek motorun inkişâf ettirilmesi için, aparat ve takım parası olarak, 2.000.000 Lira harcadık. Bu, bir müessesenin harcamasına imkân olmayan bir paradır. Fakat bizim memleketimizde motor imâlâtı zarûrîdir [ve] bunun yapılması için [de] masraf yapmaya mecbûruz.

Hükûmetin emrine araştırma ve geliştirme fonu verelim... Bugüne kadar yalnız Tarım Bakanlığı'nın elinde, hayvan çeşitlerinin ıslâhı husûsunda, takriben 8-10.000.000 Lira kadar bir teşvik fonu bulunuyor. Hayvan neslinin ıslâhı kadar, çeşitli sanayi mâmûllerinin imali, ıslâhı ve prototiplerinin inkişâf ettirilmesi de zarûrettir. Niçin bu sahaya fon ayırmıyoruz? Tetkik ettiğimiz zaman görüyoruz ki, Amerika[n] üniversitleri, umumi politika dahilinde, "şu şu sahalarda araştırma yapabiliriz" diyorlar ve ilgili bakanlıkların araştırma merkezleri, bu teklifleri tetkik ediyorlar. Muayyen [bir] meblâğ veriyorlar [ayırıyorlar]. Bütün memleket düşünürleri, hükûmet politikası istikâmetinde çalışma imkânı buluyorlar. Biz, [İstanbul] Teknik Üniversite[si] olarak, bir potansiyel enerji hâlinde, olduğumuz yerde bekliyoruz. Hayâlî [ve] nazarî mevzular üzerinde etüdler hazırlıyoruz. Halbuki bugün Türkiye, en fazla ilmî araştırmalarla kendi problemlerini çözmek durumundadır. Bu mekanizmayı kurup, muayyen bir kalkınma politikasına göre tahrik etmek mecbûriyetindeyiz. Araştırma ve geliştirme fonu ismi altında, bilhassa bakanlıklar bünyesindeki bu işleri yapan dairelerin takviyesinin yanında, Devlet Planlama Teşkilatı emrine büyük bir fon tahsisini zarûrî görüyoruz. Bu teşkilat, kuruluş kanununa göre,[959] ancak muhtelif etüdler yapabiliyor. Bu teşkilata, "etüdünü tatbik et de, [bir] görelim..." diyemeyiz. Çünkü, buna âid bir Kuruş para harcayamaz... Halbuki görüyoruz [ki], Amerika'da filânca üniversitenin falanca profesörü, "çöl ortasında şehir kurmaya imkân var mıdır?" diye bir mevzuu ele alıyor [ve] milyonlarca Dolar harcıyor [ve] bilfiil şehri kuruyor. Bilfarz memleketimizde [de] halk tipi ev inşaatı, zelzeleye mukâvim ev inşaatı, muhtelif motorların prototiplerinin yapılması, sanayi kuracaklara makinalarının prototiplerinin yapılması ele alınabilir. Bunlarda devletin önderliğine ihtiyaç vardır. Başbakanlık emrine verilecek [olan] bir araştırma ve geliştirme fonundan istifade edilerek vücûda getirilebilir. Bu işi döner sermayeli yapmak da mümkündür. Böyle bir prototip geliştirildikten sonra, buna, seri imâlâtta bulunmak üzere, işadamları, gönül rahatlığı ile para yatırabilirler [ve] onlar

[da], bu prototipleri patent şeklinde satın alarak, harcanmış [olan] paraları karşılarlar. Bu itibarla, bu mevzuda ortaya konulacak 20-30.000.000 Lira [bir] meblâğın, çok mühim [bir] rol oynayacağına inanıyoruz.

Hulâsa olarak, bizler, bugünkü durgun çarkı harekete getirmek [geçirmek] için, başbakanlık tâmiminin kanunlaştırılmasını, milli istihsâlin teşvik ve korunması hakkında bir kanun çıkarılmasını, yapılmış olan ithâlâtın, ithâl talepnâmeleri bülteni hâline kon[ul]muş olarak neşredilmesini ve sanayicilerin teminat yatırarak, imâlâtlarını tekelfül etmelerini, bu hususta bir kararname çıkarılmasını, bir de Devlet Planlama Teşkilatı gibi çok mühim bir organın, nazarî sahada kalmaması, tatbikât yapabilmesi için, emrine araştırma ve geliştirme fonu ismi altında bir meblâğın verilmesini [ayrılmasını] ve bunun da bilhassa memleketin ihtiyaç duyduğu sanayi sahasına yatırılmasını istiyor [ve] bunlara şiddetle ihtiyaç hissediyoruz.

Uzun vâdeli olarak memleketimizde sanayileşme programı hazırlanmamıştır. Bugün en geri memleketler, böyle bir program hazırlamışlardır. Mısır, Irak, Yugoslavya [ve] Yunanistan... Üç, beş senelik sanayi kalkınma planları vardır. “Hangi memleketlerin sanayi kalkınma planı varsa, toplayalım...” dedik. Olmayanına rastlamadık... Bu itibarla, bizim de çok geç kaldığımız bu mevzuu ele almamız lazımdır. Biz sanayi planının lüzumuna şöyle bir kat’îyetle inanıyoruz: İstanbul’a otobüs alınacaktı. Altmış muhtelif firma otobüsleri hakkında teklif verdiler. İdâre, hangisinin satın alması lazım geldiği husûsunda müşkülâta düştü. “Bunu teknik heyete havâle edelim... Bu meseleyi hâlletsin[ler]...” dediler. Teknik heyet toplandı [ve] dedi ki, “Biz otobüs seçerken idarenin politikasını bilemeyiz... Bize politikanızı bildiriniz...” İdâre dedi ki, “ben yine teknik heyet mârifetiyle politikamı tesbit etmek istiyorum.” Trafikten adam topladık. “1,30 ve 9 metreden [daha] geniş araba olmaz. Daha uzun ve daha kısası işimize yaramaz.” dedik. Netice itibariyle, bu fikirler, bir takım katsayılarla tesbit olundu [ve] teknik heyet tarafından [da], “her metre uzunluk için şu kadar puan kıracağız [ve] motor ve makinanın şu kadar kuvvette olanına [da] şu puanı vereceğiz.” den[il]di. İşin politikası katsayılarla tesbit olundu. Teknik heyet, bu otobüslerin karakteristik vasıflarını [da] hesapladı ve her bir otobüsü, bu katsayılar yardımıyla kıymetlendirdi. Bussing otomobili, 4.580 puan almıştır. Altmış müracaat, tamamen nümere edildi [sıralandı]. Firmalara verildi [ve] den[il]di ki, “işte

otobüsleriniz[in] puanı budur.” Hiçbirisi itiraz etmedi. Neticeler elendi [ve] “puanı 3.000’den yukarı olanlar, bizim işimize yarar” denildi. “On otobüs firması gelsin... Hanginiz en ucuz fiyatı verirseniz, ondan alacağız...” den[il]di. İstanbul şehrinde, 1951-1952 senesinde, bu hesaplardan sonra, Bussing’ler, tânesi 22’şer bin Lira’dan alınmıştır. Avrupa’daki mümessili, bütün kârlarından vazgeçmek suretiyle...

Birçok hususlar bugün tamamen belirsizken, muhtelif mefhumlar, bugün matematik kat’îyetle ortaya konulabilmektedir. Teknik heyetler, hükûmet politikasını tatbik etmek görevini ifâ etmiş olacaklardır. Dolayısıyla, biz bu sanayi priyorite [“priority”] [öncelik] sırasının tesbitini bu mânâda düşünüyoruz. Bizim memleketimizde, önce demir-çelik sanayii kurulmalı, ondan sonra makina tezgâhları kurulmalı [ve] ondan sonra da, imâlât yapacak [olan] fabrikalar tesis edilmeli[dir]. Bilahire bu sanayi vâsıtasıyla çimento [ve] şeker fabrikaları [da] kurulmalıdır. Ana hatlar tesbit edildikten sonra, muayyen katsayılarla, işin priyoritesine [“priority”] [önceliğine] varmak lazımdır. Muhtelif imkânları hazırlamak suretiyle, işadamlarını hükûmet politikasının icab ettirdiği sahaya yöneltmek, imkân dahilinde olabilir. Devlet Planlama Teşkilatı, böyle bir çalışmaya başlamış bulunuyor. Bunu memnuniyetle karşılıyoruz. Buradaki çeşitli etüdlerin kat’î neticesini elde edebilmek için, araştırma ve geliştirme merkezlerinin bir kanunla takviyesine lüzum vardır.

Şimdi, müsaade ederseniz, filmi seyredelim... Ondan sonra izahata devam edeyim...

(Motor, yedek parça [ve] dişli vesâire imâlâtına âid muhtelif fabrika ve müesseselerde çekilmiş [olan] film gösterildi.)

NECMEDDİN ERBAKAN (Devamla): Otomobil imâlâtı...[960] Motorlu vâsıta imâlâtını ve bu meyanda otomobil imâlâtını ehemmiyetle ele almak lazımdır. Faydalarını şu noktalarda toplamak mümkündür: Bir kere, memleketimizde döviz tasarrufu temin edecektir. Otomobil imâlâtı, çeşitli sanayi kollarının teşriki mesâîsi ile mümkün olduğundan, birçok sanayi kollarınına iş imkânları açılacaktır. Otomobil imâl edildiği takdirde, halk efkârında [da] sınâî gücümüzün itibarı artacaktır [ve] milli güven yükselecektir. “Otomobili yaptıktan [imâl ettikten] sonra, daha birçok şeyleri [de] başarabilir” denilerek, beynelmilel itibarımız da artacaktır. Her

işadamına bir otomobil temin edilirse, bu, halk refahına hizmet yolunu [da] genişletmiş olacaktır. Aynı zamanda, yedek parça ihtiyacını [da], standart birkaç tip üzerine teksif edeceğimiz için, süratle karşılayacağız ve hâlledeceğiz. Türkiye'de yapılacak [imâl edilecek olan] otomobilden yakın şarka geniş miktarda ihrâcat [da] yapılacaktır. Bugün dünyada takriben yirmi memleket otomobil imâl etmektedir. Bunlar arasında, Yugoslavya [da] vardır. İtalya'dan aldığı Fiat otomobilinin patenti ile çalışmaktadır. İsrâil, otomobil imâl etmektedir. Senede [toplam] 2.000 [adet] otomobil yapan "Elko" isimli bir fabrika kurmuştur. Nufüs başına düşen milli gelir hissesi, Türkiye'ninkinin aynı olan Brezilya, otomobil imâlâtında büyük [bir] başarı sağlamıştır. Senede 120.000 adet otomobil imâl etmektedir. Buna, Brezilya'nın dört sene evvel Cumhurbaşkanlığına gelmiş [olan] Kubiçik'in yakın alakası ile erişilmiştir. Bu, bir mühendisi getirmiş [ve] "Susyo Me.." [?] isimli motorlu vâsıta organizasyonunun başına koymuştur. Bu zat, daha o sene 30.000 [adet] otomobil imâl edilmesine muvaffak olmuştur. İkinci sene, 30.000 [adet] ilâvesi ile, imâlât 60.000 [adet]e; üçüncü sene, 30.000 [adet] ilâvesi ile, 90.000 [adet]e [ve] dördüncü sene de, 30.000 [adet] ilâvesi ile, 120.000 [adet]e çıkmıştır. Bugün otomobillerini dış memleketlere satmak imkânına bile kavuşmuştur. İşçi ücretlerinin düşük olması sebebiyle, burada imâl edilen muhtelif makinaların maliyetleri [de] düşük olmaktadır. Amerika'da kullanılan Volkswagen arabaların % 95'i Brezilya'dan gönderilmektedir. Brezilya, ihrâcâtını daha artırmak imkânına sahiptir. Fakat otomobil almak için sıra bekleyen halkın tepkisi, onu frenlemektedir.

Bizim memleketimizde de imâlâta geçildiği takdirde, imâlâta yardımcı olabilecek çeşitli müesseseler vardır. İmâlâtın bu işe yeni başlamış [olan] memleketlerinkinden daha pahalı olmayacağını peşinen kabul etmek de imkân dahilindedir. Gümüş motor fabrikası[961], otomobil motorlarını seri halde imâl edecektir. Uzel Makas Fabrikası[962] [da], makaslarını yapacaktır. Elektrometal fabrikası, çeşitli parçalarını [ve] Kırıkkale [de], dişlilerini yapabilecek durumdadır. Otomobilin tamamlanması için, geriye bazı elektrik malzemesi [ile] kırılmaz camları vesâir teferruat kalmaktadır. Bu itibarla, onbeş, yirmi gün önce, [İstanbul] Teknik Üniversite[si'n]de vermiş olduğumuz teknik konferansta da söylediğimiz gibi, otomobil imâlâtına kalkışıldığı takdirde, ilk senelerde otomobil imâlâtında kullanılacak [olan] malzemenin yarısını Türk malı olarak imâl etmek

mümkündür. Otomobil için yeni bir yatırım yapılmasına da lüzum yoktur. Bu hususta lüzumlu fabrikalar [zaten] mevcuttur. Bunlar, bugün [sadece] % 10 [oranında bir] kapasite ile çalışmaktadırlar. Bu fabrikalar, böyle bir imâlâta memnuniyetle iştirâk etmek istediklerini Devlet Planlama Teşkilatı'na [da] bildirmişlerdir. Böyle bir imâlât, belki montaj fabrikalarından da istifade edildiği takdirde, ufak yatırımlarla tahakkuk ettirilebilir.

Biz bu işin, sağlam bir yapıya istinâd etmesi için, devletin önderliğinde yapılmasını uygun görüyoruz. Devlet, bunun prototiplerini yaptırsın... Bundan sonra, büyük şirketler de, lüzumlu kalıpları ve imâlât hakkında çeşitli fabrikalarla yapılmış olan anlaşmaları bir patent hakkı olarak devletten satın alsın[lar]. Öyle bir teşebbüs kurulsun ki, kâr maksadından ziyâde, memlekete hizmet etsin... 30.000 [adet de] ortağı olsun... Hisse senetleri, vatandaşlara dağılsın... Avans paralar [da], bu müessesenin sermayesi olsun... 100-200.000.000 Lira sermayeli bir şirketle bu iş başarılabilir. Devletin, ilk iş olarak, 10-15.000.000 Lira ile imâl edilecek [olan] otomobilin prototipini yapmasına imkân vardır. Bilahire seri imalâta geçilir... Bugün için memletimizin çok düşük rakamlara sahip olması, bu imâlâtı [âdetâ] zarûrî kılmaktadır. Türkiye'de [hâli hazırda] 725 kişiye bir otomobil düşmektedir. Amerika'da iki kişiye bir otomobil, Avrupa'nın muhtelif memleketlerinde [ise], beş, on kişiye bir otomobil düşmektedir. Brezilya'da 100-120 kişiye bir otomobil düşmektedir. Brezilya'nın fert başına düşen milli geliri, Türkiye'ninki ile aynıdır. [Bu durum], beynelmilel âlemde durumumuzun takviyesi için de büyük ehemmiyet taşıyacaktır. Türkiye'de [sadece] 40.000 [adet] otomobil bulunduğunu göz önüne getirecek olursanız, bu durumdan kurtulmak için, otomobil imâlâtı istikâmetine gitmek mecbûriyeti, kendisini açık bir şekilde hissettirir. Bugün Türkiye'de 300.000 sanat okulu mezunu, mühendis, teknisyen [ve] sanatkâr vardır. Bunların % 5'i sanayi sahasında, % 95'i [ise], başka sahalarda çalışmaktadırlar. Bunlar, çeşitli yerlerde, kâtiplik, biletçilik yapmaktadırlar. Hatta, seyrettiğiniz filmin sesi, kıymetli bir frezeci arkadaşa âiddir. Çünkü, bizim yakın bir mâzide bütün bu sanayie karşı takındığımız tavır, 300.000 kişilik sanat ordusunun başka sahaya dönmesine sebebiyet vermiştir. Bunları yeniden bu sahaya getirmeye [çekmeye] mecbûruz. Milli istihsâlin artması için sanayie ehemmiyet vermekten başka [bir] çâre bulamıyoruz. Bunları söylemeyi bir milli vazife telâkki ettiğim için, yüksek

huzurlarınızı bu kadar zamandan beri işgâl etmeye cesâret buldum. Hürmetlerimi arz ederim...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Projeyi bekliyoruz...

NECMEDDİN ERBAKAN (Devamla): Araştırma ve geliştirme ve milli sanayii himâye kanunlarının tasarıları, gerekçeleri ile beraber hazırlanmış ve tam bir metin hâlinde, Devlet Planlama Teşkilatı'na sunulmuştur.

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI AHMET] TAHTAKILIÇ[963]: Bugünkü müzakerelerde arkadaşımızı dinlemekle mi iktifâ edeceğiz, [yoksa] kendilerinden mâlûmat [da] isteyebilir miyiz? Evvelâ muhterem Doçent [Dr. Necmeddin Erbakan]'a bize verdikleri izahattan dolayı teşekkür ederim...

Bugün fen adamlarında, "Türkiye'de kalıbı bulunan her döküm yapılabilir" diye bir kanaat vardır. Şimdi de görüyoruz ki, kalıbı yapılan [ve] makinası bulunan her döküm, Türkiye'de yapılabiliyor. Doçent arkadaş, meseleyi şöyle vâz etti: Bu hususta araştırmalarda bulunmak için, husûsî teşebbüsler para yatırmıyorlar; araştırmacılığı devlet yapsın... Bu, bir... İkincisi [de], Merkez Bankası, bize ne tip motor ithâl ettiğimizi bildirsin... Buna âid bir liste versin... Bizde sahada yapılan ithâlâta lüzum bırakmayacak sanayi kolu vardır [ve] sipâriş kabul edebilecek vaziyettedir. [Böylece] 1.000.000.000 Lira'ya yakın para karşılığı döviz, memlekette kalsın...

Bu izahat, evvelâ iki noktada beni tatmin etmedi. Bugün 600.000.000 Lira tutan bu ithâlâtın dahilde yapılmasına girişildiği takdirde, lüzumlu iptidâî madde hazır mıdır? Bunu standart bir şekilde imâl edebilecek bir müessese var mıdır? İptidâî maddede, kalite meselesi mevzuu bahistir. Standart imâlât için ise, muhakkak [ki], bir makinalaşma zarûreti vardır. Bütün makinaların mevcut olması lazımdır. Siz, bizi, bu noktadan hareket ederek, öyle bir noktaya getirdiniz ki, "Merkez Bankası, çıkaracağı bir bültenle, ithâl edilecek [olan] motorların cinsini bildirdi mi, 2490 sayılı kanun gereğince gerekli [olan] % 10 [oranında] teminat yatırıldı mı, tüccar parası avans olarak sanayiciye tahsis edildi mi, makina veya motor istenilen zamanda hemen hazırdır. Yarın müzakere edip, ithâlâtı kesin..." tarzında, kat'î şeklini buldu.

Ben şahsen mevzuu bu kadar basit görmüyorum... Değil 600.000.000 Lira'lık bir miktar için, bunun dörtte biri hakkında [dahi], serbest sanayi koluna, "Bizim şu, şu tipten motora ihtiyacımız vardır. Bir senede yapabilir misiniz?" desek, "evet" cevâbını alabileceğimizi tahmin etmiyorum. Çünkü, ne eleman, ne makina, ne mütecânis iptidâî madde ve ne de tatbikât hazırlığı bakımından, buna imkân göremiyorum.

Diğer taraftan, siz, yedek parçadan otomobile getirdiniz... Otomobile kadar olan safhadaki meseleleri hâlletmiş miyiz? Memleketimizin vaktiyle bir tayyâre motoru yapma olayı vardır.[964] Bu sefer de bu tayyâre motorundaki hataya düşmüş olmaz mıyız? Bir motorun bütün parçalarını bir fabrika yapmamaktadır. Otomobilde ve motorda birçok hassas parçalar vardır [ve] bu hassas parçaların imâlât sonunda kontrol edilmesi lazımdır. Acaba fabrikaların kontrol âletleri ile teçhiz edilmeleri daha evvel gelmez mi? Siz, bizi, süratle tatbikât sahasına getirdiniz... Böyle ise, ben reyimi derhal verdim. Bu iş, devletin model [ve] etüd yapma şeklindeki fedâkârlığı ile hâlledilebilecekse, kolay... Halbuki, bu meselelerde aydınlanmaya muhtâcım... Anlaşılıyor ki, bu mevzularda sizin derinliğine tetkikâtınız vardır. Yakında gireceğimiz Müşterek Pazar'da, şiddetli gümrük himâyesine muhtâç olan bu mevzuda, gümrük duvarlarının kaldırılması karşısında durumumuz ne olur? Bugün sıcaklığı her noktadan aynı derecede veren kaloriferli otobüslerle, buzdolaplı otobüsler yapılmaktadır. Bunlarla nasıl rekâbet edebiliriz? Bu işi, sanayi politikası [ve] rejimi ile alakalı görmez misiniz? Liberal rejim içinde bunu hâlletmek mümkün müdür?

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Arkadaşlar, zannederim [ki], suâl soracaklardır.

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI RÜŞTÜ] ÖZAL: Tamamen suâl mâhiyetinde değildir. Kısa mülâhazadan ibaret olacaktır. Efendim, hiç şüphe yok ki, heyecânını samimîyetten ve inanışından almış olan arkadaşımızın verdiği izahlar çok faydalı olmuştur. Fakat, biz memleket olarak bunun birçok suimisâlini yaşamış bulunmaktan dolayı, bir miktar mütereddit olursak, kendilerinin bu ciheti hoş görecekleri ümidindeyim... Bendeniz verilen izahatın bütün istifade tarafını bir yana bırakarak, meselenin vâz edileceği yerin, kanaatimce, Heyeti Vekile değil, [fakat] heyeti fenniye olması lüzûmuna işaret etmek istiyorum. Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği, bizzat

Ticaret ve Sanayi bakanları, bu hususta dâimâ söz hakkını muhafaza etmekte olan Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin Makina Mühendisleri Odası gibi, hakikaten salâhiyete sahip oldukları bilinen ve kabul edilmesi gereken unsurların, mevzuu müzakere ve münâkaşa edip, bir hayli olgunlaştırdıktan sonra, Heyeti Vekile'ye getirmesinin faydalı olacağı kanaatindeyim...

Ahmet [Tahtakılıç] Beyefendi'nin de işaret ettikleri gibi, Türkiye'de bugün pulluk [ve] römork gibi muhtâç olduğumuz âletlerin, belki organizasyonsuzluk noksanlığından, belki [de] koordinasyonsuzluktan yapılamadığı hakikati bir tarafta dururken, doğrudan doğruya otomobil sanayiine geçmenin çok münâkaşaya değer olduğu noktasında musırım... Zannederim ki, arkadaşımız, Düssiyo [?] tarafından bundan çok sene evvel yapılmış olan bir projenin Türkiye'de tatbik edilmiş olduğunu bilirler. Bu, bir tek tatbikât olarak kalmıştır [ve] gelişmemiştir. Federal Trak gibi, Minneapolis Moline gibi, jeep otomobilleri gibi misâller önümüzde dururken, bu meselenin ehil bir fen heyeti tarafından çok incelendikten sonra bize intikal ettirilmesinin faydalı olacağına kâniyim...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Bu mevzuu, bahis buyurduğunuz gibi, bu işin ehli ve mesûl arkadaşların görüşmelerine yol açmak için buraya getirilmiştir.

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Kendi sahamdan başka hiçbir sahada ihtisasım yoktur. Tereddüdümü mûcib olan birkaç nokta hakkında suâl soracağım... Otomobil yapmaya başladığımızı farz edelim... Bir otomobili vücûda getirmek üzere, hariçten ithâl etmek mecbûriyetinde olacağımız parçalar, yüzde itibariyle heyeti umumiyesine nisbeti nedir? Yani, döviz olarak ne vereceğiz [ödeyeceğiz]? İkinci suâlim [de], yapacağımız bu arabalarla aynı evsafta ithâl edeceğimiz arabaların arasındaki maliyet farkı ne olacaktır? Ben diyebilirim ki, bunun kat'î olarak hesaplanmasına imkân hâsıl olmayacaktır. Üçüncü sualim [ise], şimdi çok güzel bir film seyrettik, [fakat] memleketimizde bu derece yedek parça yapılması mümkün olduğu halde, neden acaba yedek parça sıkıntısı çekmekteyiz?

[SAĞLIK ve SOSYAL YARDIM BAKANI RÂGIP] ÜNER: Atatürk'ün bir sözü ile başlayacağım... Atatürk, İzmir'de demişti ki, "Kazandığımız askeri

zaferle mağrur olmayalım... Bu zafer iktisadi zaferle taçlandırılmayacak olursa, netice alınmaz...” Çok heyecanlıyım... Türkiye’de motor yapılması, benim rüyâlarıma giren bir hâdisedir. Her ne olursa olsun, memlekette motor yapmalıyız... Memleketi kurtamanın yolu, budur... Zirâî mahsûller değildir. Ancak motor, memleketimizi sıkıntıdan kurtaracaktır. Çok heyecanlandım... Tekrar teşekkür edeceğim...

[İÇİŞLERİ BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Gazete mâlûmâtı olarak bildiğimiz bir şey var: Otomobil sanayii bizde kurulamazmış... Şimdi arkadaşımız tarafından verilen izahatı, müsbet tezi dinledik... Bir de anti-tezi dinleyelim... Çok faydalı olacaktır. Bu vesile ile öğrenmek istediğim bir husus [da] vardır. Yapmakta olduğumuz yedek parçalar, ithâl malı [olan] yedek parçalarla aynı kalitede midir? Onlarla mukâyese edilebilir mi?

[MÂLİYE BAKANI KEMÂL] KURDAŞ: Ben bu mevzuda sert konuşacağım... Bu meselenin hissî ve milli tarafı vardır. Küçükken kendi aramızda münâkaşa yapar [ve] “biz top yapıyoruz; siz yapabiliyor musunuz?” derdik... Milli his tarafı vardır. Gönül, bu memlekette herşeyin yapılmasını, en iktisadi şekilde yapılmasını [ve] dünyada memleketimizin de bir kuvvet olarak yer almasını istiyor. Ama şu da bir realite ki, biz geri kalmış bir memleketiz. Motor şöyle dursun, daha basit şeyleri [dahi] yapabilecek durumda değiliz. İktisâdın temel kâidelerinden birisi de şudur: Elimizdeki mahdut imkânı, en “rantabl” [verimli] olarak nereye tahsis edebiliriz? Otomobil gibi, branşı çok geniş olan bir mevzuda kararımızı, üzerinde çok dikkatle durarak vermek lazımdır. Bakıyorum, arkadaşlar, “Ziraatın istikbâli yoktur. Sanayiin vardır. Elimizdeki imkânları oraya tahsis edelim...” diyorlar. Bu, çok tehlikeli bir mütâlaadır. Sarf edeceğimiz her Kuruş’un yeri, hassasiyetle hesaplanmalıdır. Devlet Planlama Teşkilatı da, bu etüde yapmadan karar verirse, çok hatalı olur. Beyefendiler, ben bu odada Federal Trak ve Minneapolis’in kuruluşunu duymuşumdur Çok dikkat etmek lazımdır. Balıkçılığa koyarsak, ne kazanırız? Bunu hesaplamak icab eder. Böyle bir teşebbüsün “rantabl” [verimli] olacağına ve isâbetli bulunduğuna [ilişkin olarak] ilmî bir heyet karar vermedikçe, ben tereddütten kurtulamam... Brezilya’dan bahsediliyor... Bugün Brezilya, bir deli tarafından idare edilmektedir. Gidin havadan görün... Kırmızı bir plâtonun üzerine peri sarayları kurmuştur. Brezilya’daki motor sanayii, devletin desteği olmadan yaşayamıyor. Arjantin de aynı şeyi yapmıştır. İthâl

edilen otomobillere [gümrük vergisinde] % 700 [oranında] zam yaptıları halde, dahilde imâl edilenler satılamamaktadır. Envâi rüşvet ve dalâvereler dönüyor. Binâenaleyh, bu mevzuda karar verirken, gayet hassas olmak lazımdır. Ben Rüştü [Özal] Bey'in fikrine tamamen iştirâk ediyorum. Bunu ilmî bir heyet tetkik etsin... Devlet Planlama Teşkilatı, bu memlekette muhtelif yatırım imkânlarının verimlerini tetkik etsin... Her bir Lira'nın verimi nedir? "Otomobil sanayiinde verim en yüksektir" derlerse, bütün enerjimi oraya teksif ederim... Bir tetkik yapılmadan, otomobil sanayiinde yarım santim adımımı atmam...

[ULAŞTIRMA BAKANI ORHAN] MERSİNLİ: Otomobil sanayii, geniş mânâsı ile otomotiv sanayiinin bir koludur. Otomobil sanayii, ufaklı büyüklü [irili ufaklı] nakil vâsıtalarını [ve] inşaat vâsıtalarını içine alan büyük sanayiin bir koludur. Diğer memleketlerde geçirilmiş olan tecrübelerde görülmüştür ki, bu sanayi, ufaktan başlanarak, ne kadar mümkünse, mâmûl [ve] bitmiş maddeye o kadar yakınlaşarak, kurulmaya başlan[ıl]mıştır. Mâmûl madde diğer memleketlerden getirilerek, mahallen yapılan parçaların eklenmesi ile tatbikine girişilmiştir. Böyle kurulan bir sanayii teşkil eden unsurlar, sâlim bir şekilde inkişâf etmiştir. Herhangi bir sanayiin yedi ana elemanı vardır: 1) Teşebbüs, 2) Sermaye, 3) Hammadde, 4) Teknik hususlar, 5) Personel (işçisinden mühendisine kadar), 6) Satış organizasyonu [ve] 7) Gümrük politikası....

Bunlar birbirine âhenkli bir şekilde ele alınmazsa, birdenbire mâmûlü elde etmeye kalkışılırsa, memleketin iş hayatına hız verelim derken, yeise düşülür. Teknik hususlar, nihayet bir bölümden fazlaya gitmiyor [ve] gidemez [de]... Teknik hususlar hakkında gayet etraflı izahat verildi. Ortada bir teşebbüs[ün] de mevcut olduğunu gördük. Fakat, diğer unsurlar hakkında, satış teşkilatı vesâire husûsunda tatmin edici [bir] bilgi almadık.

Mâruzâtımı hulâsa olarak bağlayacağım nokta şudur: Elbette ki, memleketin umumi bir iktisadi planlamaya yol gösterecek teşebbüsü olması lazımdır. Ziraate mi? Sanayie mi? [Yoksa] ticarete mi? Hepsi lazımdır... [Yalnız] birinden diğerine geçişi [ise], gayet dikkatle yapmak lazımdır. Bizim garb memleketlerinden bir, ikisinde gördüğümüze göre, [bundan] otuz sene evvel römork montajı ile işe başlamış olan fabrikalar, bugün otomobil imâl etmektedirler. Bir prototip imâl ettiler. İki sene denediler [ve]

çok para kaybettiler. Fakat arkasında milyonları vardı. İsmini [de] açıklayayım: Hollanda'nın Daf markalı otomobili... Bugün Avrupa'da tanınmıştır. Yaptıklarını 1959 [yılın]da piyasaya sürdüler. Bugün ancak yavaş yavaş yoluna girmektedir. Acaba bizim de ilk anlarda yapılacak olan milyonlarca Lira zarâra tahammül edebilecek vaziyetimiz var mı[dır]? Memleketimizde birçok aksam Avrupa'dakine muâdil yapıldığına göre, niçin buradan başlamayalım? Bu işi, planlı bir şekilde, üç, beş sene ileriye doğru alarak, geliştirelim... Hulâsaten arz edeyim... Mevzu, teknik, ekonomik ve bilhassa piyasa bakımından ticari bir meseledir. Bu üç yönden ince ve sıkı bir tetkike tâbi tutulmadan harekete geçilirse, ileride yeise düşeriz.

(Saat: 11:15: Devlet Vekili Sıtkı Ulay[965] geldi.)

Bu itibarla, gerek sermayemizi [ve] gerekse teşebbüsümüzü, yanlış yolda kullanmaktan ve yapmaktan sakınmamız lazımdır.

[MEHMET] BAYDUR: Ben bu mevzu ile bakan olduğum andan itibaren yakinen ilgilendim... Ben, motor yapılabilir mi, yapılamaz mı; otomobil yapılabilir mi, yapılamaz mı gibi, işin teknik olan tarafından ziyâde, [işin] ticari cephesi üzerinde duracağım... Çünkü, Necmeddin [Erbakan] Bey, ithâlâta da temas ettiler. Bugün sanayiimizin serbest çalışması için hammadde getirmek yoluna gidilmiştir. İthâlâtta aleniyet mevcuttur. Merkez Bankası, muayyen cevapları vermemiş veya verememişse, bu, [Merkez] Banka[sı]'nın işleri bilmemesindendir. Bunu, değil Banka, [hatta] İstatistik Umum Müdürlüğü de tesbit edemez. Motorların nev'i ve gücü hakkında mâlûmat, ayrı ayrı olarak, orada da mevcut değildir.

Fakat işin asıl mühim tarafı, ticaret politikasına taallûk eden cihetidir. Bizde üç sektör vardır ki, ithâlâtçı, montaj sanayicisi [ve] bir de diğer sanayi sektörü, bunlar, birbirleri ile mücadele hâlindedirler. İki montajcı [ve] bir [de] ithâlâtçıyı çağırayım, göreceksiniz ki, birbirlerinin tamamen zıddı konuşmaktadırlar. İthâlâtçı, "Muayyen bir malı memlekete sokmak mecbûriyetindeyim. Müsaade etmezseniz, siz inhisar veriyorsunuz demektir." Der. Bunun üzerine, montajcı gelir... "Bu malı ithâl etmeye lüzum yoktur. Parçalarını getirin, kâfidir... Ben monte ederim..." der. Üç ayrı sektörün de, bu işte büyük hassasiyeti vardır. Bu itibarla, evvel emirde, ticaret politikası bakımından, bizim hangi şekli derpiş etmekte olduğumuz

husûsunda kat'î olarak bir mutabakata varmamız lazımdır. Bugün jilet imâl edilmektedir. Fakat kimse de [bunu satın] almak istememektedir. Dışarıdan getirilen şeritler, kesiliyor [ve] bir aşa [?] tutulup, piyasaya sürülüyor. Bunların kalitelerini düzeltmeleri için, rekâbet şartları içinde çalışmaları lazımdır. Jilet ithâlini büyük mikyasta kestik... Bir parça getiriyoruz ki, yerli imâl edilenlerin kalitesi üzerinde durulsun diye...

Bir vatandaşın Gümüş Motor Fabrikası'nın motorunu [satın] alması için, onun fiyatının ithâl malından [daha] düşük olması ve hiç değilse, kalitesinin de diğerinden düşük olmaması lazımdır. Eğer dışarıdan hiç motor getirmezsem, o zaman yerli motor fabrikası, ne kaliteye [ve] ne fiyatlara dikkat etmez [eder ve] ekonominin istediği yönde bir çalışmada [da] bulunmaz. Bu itibarla, "motor ithâlâtını men diyorum" derken, çok düşünmek lazımdır.

[FETHİ] AŞKIN: Necmeddin [Erbakan] Bey, kotalarla söze başladılar. Bilahire başbakanlık tâmiminden bahsettiler. "% 10 [oranın]da [daha] pahalı olsa [da], ithâl malı yerine, yerli malı kullanılması..." derken, zannederim [ki], işin bir ucu da gümrük politikasına temas etmektedir.

Şimdi, biz gümrük târifemizi, Müşterek Pazar'a girecekmiş gibi değiştirdik ve gümrük târifemizi yaparken, yeni kurulacak olan demir-çelik sanayiini ve bunun doğuracağı bir takım sanayii de himâye yoluna girdik. O kadar ki, bu çalışmaları yaparken, husûsî sektöre büyük yer verdik. [Türkiye Ticaret ve Sanayi] Odalar[ı] Birliği, târifenin her faslında, teknisyen elemanları ile, bu çalışmalara iştirâk ettiler. Şurası muhakkak ki, biz şimdiye kadarki ithâl rejiminde en sert himâye şeklini tatbik ediyor ve o malı ithâl etmemeye kadar varıyoruz. Ben istatistik noktasında arkadaşımla hemfikir değilim... Dünyanın hiçbir yerinde istatistikler kalem kalem tutulmaz. İstatistik denilen şey, Birleşmiş Milletler'in koduna dayanır. Bu koda göre gruplaşmalar yapılır. Gruplaştırmalarda kodun altındaki numaralar, 10, 20, 30 diye tayin edilen numaralar, hiçbir eşyanin tam vasfını göstermez. Otuz beygir [veya] kırk beygir diye müracaat yapılmaz. Kodu tayin ediyoruz. Bir arkadaş çıkar da, "şu malın şu cinsinden ne kadar metre giriyor?" diye sorarsa, bunun içinden çıkılmaz. Aslında bunun müracaat yeri, Merkez Bankası da değildir. Bunun yeri, Ticaret Bakanlığı'nın dış ticaret istatistikleridir. Bu iş, Birleşmiş Milletler'de ele alınmıştır. Tablo

konkordans diye bir mutabakat cetveli de yapılmaktadır. Ben meselenin bu tarafından Merkez Bankası'nı suçlu görüyorum.

Asıl meseleye gelince... Benim anladığıma göre, sanayiin ilk basamağından işe başlan[ıl]ması lazımdır. İsrâil'de de, haddehâne kurulmadan evvel, yüksek fırın kurulmamıştır. Montaj sanayiinden başlamak [ve] oradan aşağıya doğru inmek lazımdır. Ticaret bakımından üzerinde durulması lazım gelen bir mesele de, satış meselesidir. Büyük bir otomobil sanayii benim memleketimde kurulursa, satış yapabilir mi? Zannederim [ki], 1314 sayılı idi, İstanbul'da serbest bölge kurulmasına âid bir kanun[966] vardı. Bu serbest bölgede Ford, traktör imâl ediyordu. Bu işe başlarken, Ford, yalnız Türkiye'ye değil, demirperde[967] gerisi olan memleketlere de satış yapacağını hesaplamıştı. Bizde hakkında çok kolay dedikodu çıkar[t]ılan iki bakanlık vardır. Birisi, Gümrük ve Tekel, diğeri [ise], Maliye... "Birisi, işi durduruyor; diğeri de, para vermiyor" derler. Ford, bu bölgede faaliyetine devam edemedi. Buna sebep olarak [da], gümrük müfettişlerinin çok büyük tazyik yaptıkları ileri sürüldü. Halbuki benim kanaatim böyle değildir. Bir müfettişin bu sanayii durdurması mümkün olamaz. Çünkü, bu müfettiş, kulağından tutur çekilir. Senelerden sonra bir arkadaş bana dedi ki, "Ford'un Türkiye'den çekilmesinin sebebi, yaptıklarını satamamasıdır." Bir otomobil sanayii kurarken, işin ticari cephesini de düşünmek lazımdır. Onun için, bendeniz, [Kemâl] Kurdaş arkadaşımın fikirlerine iştirâk ediyorum. Meseleyi çok iyi etüd etmek lazımdır. Alelfevr kurulacak [bir] iş değildir. Bizde böyle kurulmuş sanayi kolları vardır: Çimento [ve] şeker... Bunlar, bugün yük olmaktadırlar. Memlekete hayır getireceklerine, felâket getirmektedirler. Otomobil sanayii için meselenin üzerinde daha çok durmak lazımdır.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Necmeddin [Erbakan] Bey arkadaşımız, muhtelif mevzulara temas ettiler. Ben öyle zannediyorum ki, siz bu mevzu üzerine biraz daha eğilmek mecbûriyetindesiniz. Bu memleketin çocukları olarak, muasır devlet seviyelerine erişmeyi hepimiz arzu ediyoruz. Yalnız işe mebdeinden başlamak ve edineceğimiz tecrübelerden sonra, muayyen bir müddet nihayetinde, teşebbüsümüzü inkişâf ettirmek imkânına sahip olmalıyız. Bütün temenniler bu noktada toplanıyor. Ben öyle zannediyorum ki, bu mevzu üzerindeki konuşmalarımız, tamamen kendi hissîyâtımızın ifadesi olacaktır. Halbuki, bu mevzuda, diğer salâhiyetli arkadaşlarımızın,

Mehmet Baydur'un dediği gibi, montajcıların, sizin [ve] ithâlâtçıların, bu mevzuu kendi aranızda münâkaşa ve müzakere etmenizin faydalı olacağı kanaatindeyim. Ben de teşekkür ediyorum... Bazı hamlelerin müsbet gideceği husûsunda ümit verdiniz. Sorulan suâller altında meseleyi kıymetlendirin[iz]... Projeden bahsettimdi. Yine bunun etüdünü yapınız...

[SELİM] SARPER: Hazırlıksız [ve] etüdsüz cevap vermeleri kendilerinden [zaten] beklenemez. Bu itibarla, ben diyorum ki, Devlet Planlama Teşkilatı ile ve ilgili beylerle ayrıca ve münferiden temas ettikten sonra, onların fikirlerini [de] ele aldıktan sonra, kendileri için hazırlanmalarına kâfi gelen bir süre sonunda, tekrar toplanalım [ve] tereddütlerimiz hakkında fikirlerini ifade etsinler... Arkadaşımın [arkadaşımla] bu mevzuda his ve temenni taraflarında beraberim... Hepimiz memleketimizde otomobil yapılmasını isteriz... Fakat mevzu iyice etüd edilsin ve meselâ onbeş gün sonra yine toplanalım [ve] bu meseleyi bir kere daha konuşalım...

[NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Şu konuşmaların ışığı altında bir rapor verilebilirse, her bakanlık, tetkiklerini kendi bünyesinde daha da derinleştirebilir. Bu rapora şu nokta da ilâve edilsin... Gördüğümüz sanayi, kapasitesinin [sadece] % 10[‘u] ile çalışıyormuş... [Kapasitesinin] % 90[‘ı] boşmuş... Bunun sebepleri nelerdir? Bunu % 100 kapasite ile çalıştırmak için ne gibi tedbir[ler] düşünülüyor? Tetkik edilsin. ..

MİLLÎ BİRLİK KOMİTESİ ÜYESİ [KURMAY ALBAY] HAYDAR TUNÇKANAT[968]: Birçok dünya memleketlerinin markaları hiç satılmamaktadır. Almanya'nın, İtalya'nın [ve] Amerika'nın fabrikaları tutulmaktadır. Bu itibarla prototip yapmaktansa, bu memleketlerle patent anlaşması yapılsa, daha iyi olmaz mı?

MİLLÎ BİRLİK KOMİTESİ ÜYESİ [KURMAY ALBAY] SÂMİ KÜÇÜK[969]: Bir Alman firması, “diesel” kamyonları üzerinde etüd neşretti. 5-7-10 tonluk [olmak üzere]... Federal, bunlardan istifade etmek suretiyle, yedi sene içerisinde, yedek parçaların % 76'sını Türkiye'de imâl edecektir. Şimdi % 15'ini temin etmek mümkündür.

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Sanayi Bakanı arkadaşımız, bu mevzu ile alakalıdır. Kendisi işine döndükten sonra, bu mevzuu biz kendi aramızda ayrıca bir konuşmaya tâbi tutalım... Daha iyi olur... Necmeddin [Erbakan]

Bey de, arkadaşlarımızın sordukları suâlleri biraz daha işlesinler... Zaten Necmeddin [Erbakan] Bey'i çağırmamızın sebebi [de], Devlet Planlama Teşkilatı ile konuşması ve bir filmden bahsedilmesi dolayısıyla, tenevvür etmemiz içindi. Karar, mevzuu bahis değildir.

[MİLLÎ SAVUNMA BAKANI MUZAFFER] ALANKUŞ: Milli Savunma Bakanlığı olarak yedek parçaya ihtiyacımız yoktur. Bu itibarla, yedek parça yapan müesseselerin en yakın alıcısı durumundayız. Bizim ihtiyacımız olan yedek parçaların tipleri üzerinde etüd yapmamız lazımdır. Sayın [Selim] Sarper ve diğer arkadaşların [da] söyledikleri gibi, bizim dairelerimizden, bizim ihtiyacımız olan motor yedek parçaları üzerinde bir fikir edinmemiz çok faydalı olur. Sümerbank'ın en iyi müşterisi biz olduğumuz gibi, sizin de en iyi müşteriniz biz olabiliriz. Bugün veya yarın bu filmi Milli Savunma Bakanlığı'nın sinema salonunda gösterebilir misiniz?

NECMEDDİN ERBAKAN: Başüstüne... Memnuniyetle...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Evvelce arkadaşlar konuştular... Temas buyurduğunuz mevzzularda da mâlûmat edindiler...

NECMEDDİN ERBAKAN: Sayın bakanların işaret etmiş oldukları noktalara, hazırlanarak cevap vermeyi tercih ederim... Ancak, burada temas edilmiş bazı noktalarda, hazırlayacağımız rapora esas olmak üzere, mâruzatta bulunmak istiyorum...

İki nokta üzerinde konuştuk... Bir tânesi, bizim sanayiimizin teşvik ve korunması kanunu, ki bu, umumi bir problemdir. İkincisi ise, otomobil mevzuudur. Muhterem bakan beyler, bu mevzular üzerinde çeşitli fikirler beyan ettiler ve mevzu üzerinde etüdler yapılması ısrarla isten[il]di.

Önce, bir defa şunu arz edeyim ki, bu hususta bugüne kadar şu ara yerde geçen aylar ve son seneler, etüdsüz bir şekilde geçirilmiş değildir. İlk başta konuşan Ahmet Tahtakılıç Beyefendi, "sanayii, hammadde ve eleman durumu, bu çeşit imâlâta müsâit midir?" [şeklinde] buyurdular. Ondan sonra [da], "biz, bugün liberal ekonomi içinde, bu çeşit imâlâta nasıl güdümlü bir politika tâkip edebiliriz?" dediler. Bilahire Sayın İmâr ve İskân Bakanı Beyefendi, "bu hususta [Türkiye Ticaret ve Sanayi] Odalar[ı] Birliği vesâire ile temas edildikten sonra, buraya gelinmesi daha doğru olurdu" fikrini

beyan buyurdular. “Doğrudan doğruya otomobil sanayiine mi para tahsis edelim? Memleketimizde Federal Trak’ın fecî akıbeti göz önünde dururken, bunlara bir yenisini ilâve etmek doğru olur mu?” denildi.

İki nokta üzerinde durmaklığıma müsaade buyurunuz... Bizim memleketimizde alakalı mercilerin fikirlerini toplayarak buraya gelmeye kalksam, asgarî iki sene lazımdır. Devlet Planlama Teşkilatı’nın görevlendirmesi üzerine, İstanbul Sanayi Odası’na müracaat ettik. “Biz % 80 [oranında] sanayii temsil eden bir odayız, fakat bizim üyelerimiz içerisinde bu çeşit bir sanayi mevzuu ile alakadar olup [da], size yardım edecek akadaşımız yoktur” diye cevap verdiler. Filhakika, bu heyet, küçük sanayi mümessillerinden mürekkep, üç tâne makinası bulunan, çorapçı [ve] fanilacıdan ibaret, gazoz şişeleri kapağı yapan [ve] muhterem bir arkadaşın başkanlığı altında çalışan bir heyettir. Oda, “Odamızın görüşü Oda Meclisi’nde yapılan müzakerelerden sonra belli olur ve bu görüşümüzü biz hükûmete bildiririz...” dedi.

Maliye Bakanı arkadaşımız, çok güzel bir noktaya işaret ettiler. En fazla geliri düşündüler. Buna âid bir etüd çok uzundur ve sıkışık bir durumda bu etüd yapılamaz. İkincisi [de], böyle bir etüd yapmak istediğimiz takdirde, beş senelik planlama yapacak olursak, her Kuruş’un kârını detayye [detaylı ?] istersek, her senelik plan için asgarî beş sene çalışmak lazımdır. Bugün daha 1955 senesi nüfus sayımlarının kat’î neticesi [dahi] belli olmamıştır. Binâenaleyh, öyle tahmin ediyorum ki, biz bazı çok mühim [ve] hayatî meseleler üzerinde karar verirken, bugüne kadar zaten geç kalınmış olan bir hususta, işin teferruâtına kayarsak, daha da gecikiriz...

Bununla beraber, şunu da arz edeyim ki, bundan bir ay önce, sekiz, dokuz bakanlığın, [Türkiye Ticaret ve Sanayi] Odalar[ı] Birliği’nin, [İstanbul] Teknik Üniversite[si] Makina Fakültesi’nin temsilcileri [ve] husûsî teşebbüslerin temsilcileri [ile] bir toplantı yapıldı. Birinci maddenin bir an evvel tatbike kon[ul]ması için sekiz temsilci reye iştirâk ettiler. Beş tânesi müsbet [ve] üç tânesi [de] menfi rey verdi. Bu üç bakanlık, Maliye, Ticaret [ve] Sanayi bakanlıkları oldular. Makina Mühendisleri Odası, Teknik Üniversite, Gümrük [ve] Tekel Bakanlığı, Odalar Birliği mümessilleri, müsbet rey verdiler. Hâl böyle iken, İstanbul Ticaret Odası’na müracaat etmekliğim istenirse, ancak iki sene sonra tekrar huzûrunuza gelebilirim...

“Bir sanayici dışarıdan ithâl edilen malı aynı kalitede yaparsa [imâl ederse], [bu malı artık] dışarıdan getirmeyelim...” diyoruz. Bu, şu memlekette insan hakları kadar tabiî olan bir husustur. Bunun üzerine hangi etüd isteniyorsa, bunu anlamak istiyoruz. Bu, memleketin en tabiî bir ihtiyacıdır. Bunun hilafına söylenebilecek [hiç]bir şey yoktur. Fakat hilafına hareket ediyoruz. Bu, bir hakikattir ve açık bir husustur. Şunu bir kanun haline getirelim... Başbakanlık, zaten bir tâmim hâlinde gönderdi.

İkinci meseleye gelince... Otomobil sanayii hakkında, Devlet Planlama Teşkilatı’na yaptığımız müracaatta, esâsen bir Kuruş [bile] harcamadan önce, asgarî kadroyu da bildirdik. İsimleri ile [birlikte], 80-100 ihtisas sâhibi[ni] bildirdik. “Bunlar çalışsınlar...” dedik. Bir rapor ortaya kon[ul]sun [da], ondan sonra Kuruşlar harcanmaya başlansın... Otomobil mevzuunda bu çapta bir çalışma yapılmasını biz de temenni ettik. Sanayi mevzuunda, ithâlâtçı, montajcı [ve] sanayici diye tefrik yapıyoruz. Burası Türk vatanıdır. Umumi menfaat rol oynar. Meseleyi umumi menfaat zâviyesinden incelemek lazımdır. Montajcıların istediğimiz seviyeye varamamalarının sebebi, belki de mevzuattır. Montaj fabrikası...

[MEHMET] BAYDUR: Usûl hakkında...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Sormuş olduğunuz [olduğumuz] suâllere eğilmenizi [ve] bizi suâllerin cevapları ile karşı karşıya bırakacak şekilde hazırlamanızı ve teksir ederek göndermenizi rica ediyoruz.

[SELİM] SARPER: İnsan hakları noktasında tamamen hemfikirim... Bir suâlim şudur: Bir parça, memlekette bir Kuruş daha ucuz olur [ve] ithâl edilen malın kalitesinden [de] daha düşük kaliteli olmazsa, vatandaş hâlâ neden ithâl malını almak istesin? Ben kendime göre, Bursa’nın kravatlarını, Avrupa kravatlarından [daha] ucuz ve daha iyi buluyorum ve Bursa kravatı alıyorum... Binâenaleyh, bunun psikolojik sebebi nedir? Senelere taksim edilecek olmasına rağmen, Müşterek Pazar’a girdiğimiz vakit durum ne olacaktır?

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Diğer bazı mevzuları [da] konuşacağız... Necmeddin [Erbakan] Bey, bu suâllerin cevaplarını, kendi zâviyelerinden, [artık] kimlerle temas ederlerse etsinler, hazırlasınlar...

[MEHMET] BAYDUR: Beyefendiyi çağıracaklar... İthâlâtçı ve montajcılar da gelecek[ler ve] en isâbetli ve en rasyonel karara önümüzdeki günlerde varacağız. Müteaddit vâsıta vardır. Bu müteaddit vâsıtanın [da] sayısız yedek parçaya ihtiyacı vardır. Yapılan piston ve sekmanlar, onları tatmin etmemekte imiş... Eğer kendileri kalite ve ihtiyacı karşılama bakımından bir taahhüde girerlerse, bu bölümdeki ithâlâtı da keseriz.[970]

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Usûl hakkında... Müzâkereyi [artık] bırakalım...

BAŞKAN [FAHRİ ÖZDİLEK]: Stenograf arkadaşa [artık] ihtiyacımız olmayacak... (Saat: 11:50)[971]

Kapanma Saati: 13:00

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (68)

27 Mart 1961, Pazartesi

Açılma Saati: 10:00

Başkan: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel

Bu toplantıda bütün Bakanlar bulunmuşlardır

[Toplantı Yeri:] Başbakanlıktaki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Tezviratçıların Çalışmaları

BAŞKAN [BAŞBAKAN CEMÂL GÜRSEL]: Hepinizi çok özledim... Şimdi, işe başlamadan arkadaşlar, benim kulağıma gelen şu sözleri size [de] bildirmek isterim... Tabiî karşı taraf [da] boş durmuyor [ve] mütemâdiyen propaganda yapıyor: "Suistimal oluyor. Bilhassa tayin işleri çok iltimaslı cereyân ediyor. Milli Birlik Komitesi'nin tesiri ile bakanlar, rastgele adamları, şuraya buraya tayin ediyorlar." Ben bu işlerin olduğunu kabul etmiyorum. Vaktiyle ben size emir verdim: "Hiçbir Milli Birlik Komitesi üyesinin arzusunu yerine getirmeyeceksiniz" dedim. Yapılmasını istiyorsa, Başvekil[e] söyleyecektir [ve] benim üzerimden yaptıracaklardır. Böyle olmazsa, çorbaya döner iş ve böyle rivâyetlere ve dedikodulara sebep olur. Ben bunun olduğunu kabul etmemekle beraber, vaktiyle verdiğim emre rağmen, hakikaten eğer yapılıyorsa ve bu rivâyetler, yapıldığından dolayı çıkıyorsa, ben Tanrı'nın bütün gazaplarının size âid olduğunu söylemek isterim... Yapmayacaksınız... Yapmayacaksınız... Bir memleketi, bir idareyi batıran başlıca sebep, iltimastır. Evet... Lâyık olanı yerine korsanız, [bu], belki doğru olabilir. Fakat, iltimas, ekseriyâ lâyık olmayanları muayyen yerlere oturtur. Bunu yapmaya hakkımız yoktur. Ve sonra, bizim kimseden pervâmız olmadığı için, herşeyimizi dürüst yapmaya haklıyız [ve] mecbûruz... Korkumuz yok bizim... Yapılmış olanlar varsa, haksızsa, derhal geriye çevirmelisiniz... Zorda kaldığınız zaman bana müracaat edin[iz]... "Şu arkadaşlar tazyik ediyorlar. Şunun şuraya, bunun buraya tayin edilmesini istiyorlar." diye bana haber verin[iz]... Onlar gençtirler. Bir tesir altında kalabilirler. Sonra, mesûliyetleri [de] yoktur, sırtlarında... Şunun

şöyle veya böyle olmasını isteyebilirler. Halbuki sizler mesûliyet altındasınız... Bir işi yaparken, azap duyarsanız, haksız yere yaptığınız zaman... Onun için onların sözlerine kapılmamanız lazımdır. Varsa arzusu, beni ikna eder [ve] ben [sizlerden] rica ederim... Herhangi bir bakan, bu işi şöyle veya böyle yapabilir. Ama doğrudan doğruya müdahaleler, fevkâlâde mahzurludur.

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI AHMET] TAHTAKILIÇ: Müsaade ederseniz, buna ilâveten arz edeceğim... Bir meselede başbakanlıktan zaman zaman, yapılan müracaata cevap verilmediği yolunda yazı alıyoruz. Vilâyete müracaat edeceği halde, bakanlığa başvuruyor. Bu gibi hâllerde bir hâl çâresine varmak istiyorsak, başbakanlığa ve Milli Birlik Komitesi'ne müracaat yolunu kapamalıyız. İşini normal yoldan çözmek için sabır gösteremeyen vatandaş, "Ankara'ya gider, başbakanın otomobilinin önüne yatarım..." diyor. Bu itibarla, Sayın Başbakan Yardımcısı [Fahri Özdilek] emretsinler, hepimiz esaslarını hazırlayalım [ve] bir de tâmim yazalım...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Efendim, hakikaten cevap verilmiyor. Bakanlıklardan vatandaşların isteklerine hakikaten cevap verilmiyor. Bu, yalan değildir. Sizin dediğiniz gibi, vatandaşın müracaatı vilâyette hâlledilebilecek cinsten olsa da, ona, "vilâyete müracaat et..." diye cevap vermek lazımdır. Hiç cevap verilmiyor. Mâiyetinizde bulunan ve eski sisteme alışmış olan insanlar, cevap vermiyorlar. (...)[972]

.....

Ankara Şeker Fabrikası ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ankara Şeker Fabrikası ne olacaktır?

[SANÂYİ BAKANI ŞAHAP] KOCATOPÇU: Ankara Şeker Fabrikası, bugün için yürütülmeyecek fabrikalar arasındadır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: [Ama] malzemeleri geldi...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Ona rağmen kalacak[tır].

[DEVLET BAKANI SITKI] ULAY: 1962 [yılın]da yapılacağını Müsteşar Bey söyledi.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Bana verilen paradan buraya bir tek Kuruş [bile] sarf edecek durumda değilim... Hatta, şunu [da] itiraf edeyim ki, bana bu sene verilen para ile, yürütülmesine [yatırımlarının devamına] karar verilenleri dahi yürütecek [sürdürecek] durumda bulunmamaktayım. Bunu söylemek mecbûriyetindeyim.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Aldığınız paraya göre yapmış olduğunuz bir plan yok mu?

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Müsteşarlar Kurulu'nda ve teknik komitelerde yürütülmesine [yatırımlarının devamına] karar verilmiş [olan] tesislerin yürütülmesine [sürdürülmesine] veya [yatırımları] durdurulan yâhut tehir edilen fabrikalar için [de] mecbûrî ödemelere, iç ve dış taahhütlerimize müteallik bir programımız vardır. Muhterem [Cemâl Gürsel] Paşam, verilmiş olan paranın kifâyetsizliği karşısında, tempoyu da yavaşlatmış bulunmaktayız.

Şeker fabrikasına hiçbir para sarf edecek durumda değiliz. Bunun çok ileride yapılması, belki mümkün ve faydalı olur. Fakat, 1962 yılında da şeker fabrikasına para sarf edilmesini ziyan telâkki ederim... Çünkü, şeker istihsâlimiz ihtiyacımızın çok üzerindedir. İstihsâlimiz 645.000 tondur. [Oysa, sadece] 300.000 ton şeker kullanıyoruz. Daha 345.000 ton istihlâke âmâde potansiyelimiz vardır. Fazla şekerimizi külfetsiz ihrâç edememekteyiz. Çünkü, maliyetin 1/3'üne ihrâç etmek mecbûriyeti vardır. Bu, memleketin bütçesine rahne açıyor. Vazifem, memleketin ihtiyacı kadar istihsâl yapmaktır. Bunu temin edebildiğimiz takdirde, Maliye [Bakanlığı]'na olan yüklerim tahfif edilecektir. Zarârına ihrâcat keyfiyeti [de] ortadan kalkacaktır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Makinalar gelmiş, yatıp duruyor. Ne olacaktır?

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Muhafaza altında bekletilecektir. Yapacağımız iş, [sadece] yağmura [ve] kara karşı korumak [ve] çürümelerini önlemektir.

[DSITKI] ULAY: Şeker fabrikası yapılmayacaksa, [bâri] binâları[nı] Orta Doğu [Teknik] Üniversitesi'ne versinler...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Sanayi Bakanı olarak, bence hiçbir mahzur yoktur. Orayı elimden aldığınız takdirde, ancak memnun kalırım... Yerine masruf bir hizmette kullanılmasını, memleket[in] hayrına telâkki ederim, ki üç sene sonra da olsa, yanlış bir adımdan dönülmesi, memleket[in] hayrınadır.

[MİLLÎ SAVUNMA BAKANI MUZAFFER] ALANKUŞ: Makinaların bakımı [da] bir masrafı icab ettirir. Bu makinaların satışı düşünülemez mi?

[ADALET BAKANI EKREM] TÜZEMEN: Başka işlerde kullanılamaz[lar] mı?

[AHMET] TAHTAKILIÇ: "Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne" diye tasrih etmemek şartıyla, bizim bu binâlara büyük çapta ihtiyacımız vardır. Milli Eğitim Bakanlığı'na verilmesinde büyük fayda mevcuttur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ni bu sene sonuna kadar yapmaya mecbûruz.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Yalnız devletin üzerinde bir yüktür. Onlar da mukâbil bir şey yapsınlar... Yeniden statüyü gözden geçirmeye mecbûruz.

[ORHAN] MERSİNLİ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mütevelli Heyeti'nde bulunuyorum. Durum, beynelmilel taahhütlerin karşılanması zarûretinden ileri geliyor. Orta Doğu [Teknik] Üniversitesi, beş sene evvel kurulduğu zaman, beynelmilel yardım müesseseleri ile anlaşma yapılmış ve muayyen süre zarfında muayyen inşaat ve hazırlıkların yapılması, bizim hükûmetimiz tarafından taahhüt edilmiş[tir]. Buna karşılık, o idareler tarafından da tedris, fennî âlet ve laboratuvar malzemesi gibi hususlarda yardım yapılması karar altına alınmış[tır]. Devlet, devamlı ve bâki olduğuna göre, taahhütlerinin yerine getirilmesi lazımdır. Hükûmetin bu taahhüdü karşısında, bu üniversiteye tahsis ed[il]ecek binâ bulunmaması ve şeker fabrikasının [da] kurulmasından vazgeçilmesi[nin] düşünülmesi neticesinde, şeker fabrikasının bu binâlarının bu üniversiteye tahsisi akla geldi. Üniversite olarak bu yeri benimsemiş de bulunuyorduk. Fakat,

sonra[ki] zamanlarda, bunun şeker fabrikası olarak kullanılmasının tekrar ele alınması karşısında, üniversite müşkül durumda kaldı. Bu itibarla, bugün üniversite, altı, yedi ay evvel bulunduğu noktadan yeniden başlamak mecbûriyetindedir. Faaliyetinde en aşağı bu kadar ay geri kalmış bulunuyor. Muhtelif Orta Doğu memleketlerinde bu mevzuda bir rekâbet de vardır.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Orta Doğu Üniversitesi için bu sene bütçesinden 24.000.000 Lira vermiş bulunmaktayız ki, bu miktârı, diğer hiçbir üniversitemize ayırmış değiliz. Dostlarımızın karşısına, bu taahhütlerimizi karşılama yolunda imkânlarımızı âzamî surette kullanmakta olduğumuz gerçeği ile çıkabiliriz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ama 24 paralık birşey [dahi] yapılmamıştır.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Müsaade ederseniz, bunun ayarlanması, Milli Eğitim Bakanlığı'na verilsin... Binâlardan âzamî derecede faydalanmak için planımızı yapalım... Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ni ele alalım... Ben 24.000.000 [Lira] ile, başka sahada 240 tâne iş yaparım... Bugün [sadece] 100 [ilâ] 200.000 Lira inşaat masrafı yapıldıktan sonra neticelenmesi mümkün olan müesseseler vardır. Bunların da ehemmiyeti az değildir. Hatta, ben bizim milli eğitim mevzularının, bir gün bakanlar kurulunda müstakilen konuşulmasını [da] lüzumlu görmekteyim. Okullarımızın durumu o kadar kötüdür ki, şu Kurucu Meclis devresinde, biz ihtiyaçlara cezrî olarak cevap vermek mecbûriyetindeyiz. Orta Doğu Üniversitesi'ne malzeme yardımı diye yapılan yardımlar [ise], hiç mesâbesindedir.

[ULAŞTIRMA BAKANI ORHAN] MERSİNLİ: Mevzuun ayrıca bir planla mütâlaa edilmesi lazımdır. Şimdi her hâl ve kârda devletimizin bir taahhüdü vardır. Bu taahhütlerin yerine getirilip getirilmemesi, yine devlete âiddir. Bunun karşısında, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, muayyen bir görüş ve felsefe ile meydana çıkmıştır. Buna başka memleketler [de] tâliptirler. Bizim elimizden almaya çalışmaktadırlar. İhtiyaç, 24.000.000 Lira olarak hesâp edilmiştir ve müdâfaası yapılarak temin edilmiştir. Kanun gereğince Milli Eğitim Bakanlığı['nın] bütçesinde yer almıştır. [Fakat] başka bir fasıla da konulabilirdi. Meclis'in tahsis ettiği bir miktardır. Şeker fabrikasının binâlarına Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin yerleşmesi, teferruâtlı planlarla hazırlanmıştır. Buna kat'î karar verildiği takdirde, ona göre

hareket edilecektir. Bundan sarfı nazar edilecek olursa, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin kaderini tayin edecek [olan] çalışma başka olacaktır. Hatta, bu, yerden istifade meselesinden de müstakildir. Beynelmilel taahhütlerimizi yerine getirme müddeti âzamî derecede kısaldığı için, bu istikâmette iki ihtiyaç, birbir[ler]ini ikmâl edecek derecede bulunmaktadır.

[ÇALIŞMA BAKANI ve TEMSİLCİLER MECLİSİ ÜYESİ CÂHİT] TALAS: Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ni, zannedersem, daha ilk zamanlarda konuşmuştuk...[973] Hakikaten bu üniversitenin memlekete faydalı olması mümkündür. Yalnız bu üniversitenin kuruluş felsefesini yeniden gözden geçirmek lazımdır. Bu üniversite, bugün bizim diğer normal üniversitelerimizle gayri ahlakî [bir] rekâbet içinde bulunmakta ve ayrı bir statü olduğundan dolayı [da], bizim mevcut üniversitelerimizin elemanlarını kendi[si]ne doğru çekmektedir. [Ankara Üniversitesi] Fen Fakültesi gibi, Siyasal Bilgiler Fakültesi gibi, esâsen eleman sıkıntısı çeken fakültelerin elemalarını, [daha] fazla para [maaş] teklif etmek suretiyle, kendisine celbe çalışmakta ve üniversitelerimizi müşkül duruma düşürmektedir.

İkinci olarak, bu üniversite İngilizce tedrisat yapmaktadır. İngilizce tedrisat, memleketimizde çok mahdut bir tabakanın evlâtlarına hitâp etmektedir. Bu da âdetâ imtiyazlı bir sınıf yaratmaktadır. Yarın bunlar devlet idaresine geçtikleri zaman, bu imtiyazlarından dolayı, gayet tabiî olarak, başka bir şekilde, memleketin daha çok muhtâç olduğu düşünceler yerine, başka düşüncelerle hareket etmek mekînde olabilirler. Binâenaleyh, mesele, bu memlekette bizim üniversitemizle olan münâsebetinde ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi nâmı altında sosyal bir takım tedrisâta girişmiş olmasındadır. Bizim kanunlarımız [ve] bizim sosyal meselelerimiz, İngilizce olarak okutulmaktadır. Bizim medenî hukukumuz [ve] ticaret hukukumuz vesâire vesâire, hep İngilizce olarak okutulmaktadır. Bizim asıl vazifemiz, bu memleketteki insanları yetiştirmektir [ve] ondan sonra [da] Orta Doğu'ya hitâp etmektir.

Geçen sene bu müesseseye inşaat için 19.000.000 Lira tahsisat verilmiştir. [Fakat] hiçbir şey yapılmamıştır. Gerçi milletlerarası taahhütler vardır. Fakat milletlerarası taahhütler, bizim taahhütlerimizin yanında çok az külfetlidir. Milletlerarası müesseseler, yalnız teknik yardım

yapmamaktadırlar. Malzeme ve biraz da hoca göndermektedirler. Fakat bir müddet sonra, bu müessesenin bütün yüklerini Türk bütçesi kaldıracaktır. Bu itibarla, bu işi tekabbül ederken, bize temin ettiği fayda ile, bize yüklediği yükün ne olduğunu hesaplamak mecbûriyetindeyiz. Mesele, gelecek bakımdan ehemmiyetlidir. Mevcut üniversitelerimiz bakımından da ehemmiyetlidir. İlk tedrisâtımızı [dahi] çok iptidâî yürütürken, bu kadar para sarf etmenin, bizi biraz düşündürmesi lazım geldiği kanaatindeyim... Meseleyi ilgili bakanlıklardan müteşekkil bir komite tetkik etmek ve müessesenin mukadderâtı hakkında [bir] karar vermek gerekmektedir.

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Arkadaşların bu mevzuda ortaya koydukları kıymetli fikirler vardır. Yeni bir itirazım yoktur. Fakat, gerek teknik olsun, gerek emme [?] olsun, Orta Doğu [Teknik] Üniversitesi'nin [kuruluşunun] bir de siyasi cephesi vardır. Biz onu pek göz önünde tutmuyoruz. Biz, muhtelif yollarla, ki en iyisi kültür yoludur, Orta Doğu'ya nüfuz etmek istiyoruz. İngilizce tedrisat, bizim gençlerimizin İngilizce öğrenmesi için değildir. Aşağı yukarı Orta Doğu'da İngilizcenin bilinen müşterek bir dil olmasıdır. Bu itibarla, meselenin siyasi cephesi de göz önüne alınırsa, belki dört başı mâmur bir karara varmak mümkün olur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu meseleyi burada kapatalım... Bir komite [veya] komisyon, bunu esaslı surette incelemelidir [ve] bir karara varmalıdır. Eğer icab ediyorsa, dışarıdan da adam getirip, bunu köklü olarak Dışişleri Bakanlığı'nda tetkik etmelidir. Geçen defa bu karara vardık[974]. Ama, demek ki, sağlam varmamışız... Geçen defa bu üniversiteye bu fabrikayı verdik.

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Binâ temini meselesinden üniversitenin mevcûdiyetine gidildi. Üniversitenin devamının icab edip etmediği mevzuu ortaya kon[ul]du. Bir memlekette bir üniversite kurulduktan sonra, muayyen bir kanunla tesis edildikten sonra, onun şu veya bu dille tedrisat yapmasının, benim kanaatimce, büyük [bir] mahzûru yoktur. [Zaten] öyle olsaydı, yabancı memleket üniversitelerine talebe göndermezdik.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Önümüzdeki hafta, Milli Eğitim, Bayındırlık, Dışişleri Bakanlığı'ndan, Sanayi Bakanlığı'ndan ve bir de [ODTÜ] Mütevelli Heyeti'nden seçilecek [olan] kimselerden terekküp

edecek bir heyet, meseleyi tetkik etsin... Ondan sonra [da artık] kat’î bir karara varalım...

Bir Kısım Vatandaşların, İhrâç Edecekleri Şekerli Mâmûllerde Kullanacakları Şekerin Mâliyet Fiyatına Kendilerine Verilmesi Husûsundaki Dilekleri

[DEVLET BAKANI HAYRİ] MUMCUOĞLU: Bir köye uğradım... “Bize şekeri maliyet fiyatına verirseniz, imâl ettiğimiz malları ihrâç etmek imkânına malik olacağız ve [bu suretle] istihsâl de değerlendirilmiş bulunacaktır” dediler. Bunlar, Sanayi Bakanı arkadaşlarımla gelip konuşacaklar. Fazla istihsâl edilen şekerin mâmûl bir halde değerlendirilerek, ihrâç imkânının mevcut olduğunu harâretle söylediler. Eskişehir Şeker Fabrikası’na uğradığım zaman, kurulmasından vazgeçilen Kastamonu ve Ankara şeker fabrikalarına âid muazzam miktarda makinalar gördüm. [“Bunlar] ne olacak?” diye sordum... “Muhafaza edeceğiz” dediler. “İstihsâl ettiğimiz şekeri sarf etmek mümkün olduğu takdirde, bu makinalardan da istifade edilebilir” dediler. Bu itibarla, şekeri, mâmûl halde, şekerli mâmûller hâlinde ihrâç etmek imkânları üzerinde dursak nasıl olur? Bendeniz teklifleri ıttılâınıza arz etmekle yetiniyorum...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Bu sahada ilk hamleyi yaptık. Maliyetinin üçte birine şeker ihrâç edeceğimize, Türkiye’de mevcut sanayie aynı imkânları sağlamak için, Türkiye’de yapılacak [olan] şekerli mâmûllerde kullanılacak [olan] şekerlerin, ihrâç bedelleri üzerinden sanayicilere verilmesi için bir kanun[975] çıkardık. Bunun için müracaat etmelerine dahi lüzum yoktur. Kanun çıkmış olmasına rağmen, tatbike geçen olmadı. Maliyetinin üçte bir fiyatına vereceğiz. Teklif sahipleri tatbikâta geçsinler.

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Derhal müracaat edecekler...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: İptidâî memleketlerde, çıkan kanunlardan milletlerin haberdar olması için on sene geçmesi lazımdır.

Başladıkları İşleri İkmâl Edemeyen Yapı Kooperatiflerinin Durumu

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bir mesele [daha] var[dır]. Birçok kooperatiflerin parasızlık yüzünden binâları yarım kalmıştır. Gâliba

Çalışma Bakanlığı, 50.000.000 Lira verebilecekmiş...

[CÂHİT] TALAS: Biz Maliye ile taahhütlerimizi göz önünde bulundurarak, bu sene bunların ihtiyaçlarını karşılayabileceğiz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Pürüz şuradan [ileri] geliyor: Emlâk Kredi Bankası, bono çıkarıyor... Maliye [Bakanlığı]'nın [da] bunu garanti etmesi lazımdır. Etmezse, muamele yürümüyor. Bunun yürümesi lazımdır.

[MÂLİYE BAKANI KEMÂL] KURDAŞ: Ben hâdiseyi bilmiyorum... Emlâk Kredi Bankası'nın tahvil ihrâç etmesine müsaade etmiyoruz. İşçi Sigortaları [Kurumu]'nun vereceği paraya âidse, yarım sâniyede imzalarız...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Şu halde, mesele yok...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Yeni kooperatifler kurulmasına müsaade etmeyelim... Milli servetin ziyân olmaması için, başlanmışların bitirilmesi üzerinde duralım... Öyle kooperatifler kuruluyor ki, ortaklarının hiçbir zaman altından kalkamayacakları şekilde konforlu binâlar yapmaya kalkışıyorlar.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Kooperatifler, aynı zamanda suistimal yeri de oluyor[lar]. Bunları sağlam bir esâsa bağlamak lazımdır. Kooperatif kurmak için nereden müsaade alınıyor?

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI RÜŞTÜ] ÖZAL: Bu mevzuda bir Heyeti Vekile toplantısını işgâl edecek vüs'atte meselelerimiz vardır. Heyeti umumiyesini birkaç dakikada ifade etmek mümkün değildir.

[Ancak], birisini arz edeyim... Fethiye'de hasâra uğrayan binâların yerine yapmaya kalktığımız binâların beherinin tutarı, 80.000 Lira'yı bulmaktadır. Bu parayı, geliri olmayan veya [geliri] pek mahdut olan vatandaşın ödemesine imkân yoktur. Bu gibi kooperatiflerde sosyal bir nizam tesis edilmemiştir. Kooperatiflerin yapmakta oldukları ev için, ne tatbikâtta [ve] ne de kanunlarda bir hudut tesbit edilmemiştir [edilmiştir]. Bunun için, biz sureti kat'îyede ucuz mesken yapmak istemekteyiz [ve] bu yola teveccüh etmiş bulunuyoruz.

Kooperatiflerin bugünkü durumunu üç [ayrı] kategoriye ayırmış bulunuyoruz. Herbirinin mali partesi [portresi], 10'ar milyon Lira'dır. Bu 10.000.000 Lira ile, bitmesine [tamamlanmasına] pek az kalmış [olan] binâlar ikmâl ed[il]ecek ve bankada bağladığı paraları [da] tahsil etmek durumuna gelecektir. Biz kooperatiflere bu parayı vermedikçe, kooperatiflerin borçlarını bankaya vermesi [ödemesi] de düşünülemez [ve bu], gayri mümkündür.

İkinci kategoriye giren kooperatiflere [de], herbirine daha fazla para vermek suretiyle, yekûn itibariyle yine 10.000.000 Lira civârında [bir] para vermek lazımdır.

Üçüncüsü [ise], imâlâthâneler, çarşılar [ve] esnafa âid olan kooperatiflerdir. Bunun parası, İşçi Sigortaları Kurumu'ndan tahvil karşılığı veya mevduat olarak temin edilebilir. Emlâk [Kredi] Bankası'nın şimdiye kadar ihrâç etmiş olduğu tahviller, kolaylıkla satılabilmektedir. Bu itibarla, biz İşçi Sigortaları [Kurumu]'ndan tahvil karşılığı para almayı da düşünmüyoruz. Maliye Bakanlığı müsaade etsin, biz 100-150.000.000 Lira'lık tahvil çıkaralım... Bu bahiste kendilerine herhangi bir yükümüz olmayacaktır. Tahvillerimizi satabiliriz. Hatta avantaj vermeye de lüzum yoktur. % 6 fâizli tahvil ihrâcı, bizim işimizi görecektir. Biz vatandaşa mesken yapmak mecbûriyetindeyiz. Vatandaşın senede 50.000 [yeni] meskene ihtiyacı vardır. Bunun için [de] lazım olan parayı karşılamanın en güzel yolu, küçük tasarruf hesaplarından istifadedir. Çıkarılacak tahvillerle bu tasarrufların bankaya aktarılması mümkün olacaktır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Maliye Bakanı ile anlaşın[ız]...

[KEMÂL] KURDAŞ: Hâdiseyi tetkik etmiş değilim... [Ancak], umumi görüşümü kısaca arz edebilirim... Bir memleket, her istediğini yapamaz, [ancak] imkânları nisbetinde yapabilir. Arkadaşlar, hâdiseye kendi zâviyelerinden bakıyorlar. Türkiye'nin 19.000.000.000 Lira'lık başlan[ıl]mış [olan] işi vardır. Bir o kadar da vilâyetlerin ve belediyelerin işi mevcuttur. Yatırım masraflarını artıralım diye ne kadar gayret gösterdi isek [gösterdiysek de], ancak 4.000.000.000 Lira [artış] yapabildik. Bugün yeniden hiçbir şey yapmasak [ve] memleket imkânlarını [da] seferber etsek [bile], [yine de] başlan[ıl]mış [olan] işleri bitiremeyiz. Bütün arzulara rağmen, bu memleket, yeniden birşey yapacak durumda değildir. En

lüzumlusu bitirilecektir. Gâyemiz, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde başla[nıl]mış [ve] bitirilmemiş [olan] işleri, bir an evvel itmâm etmektir. İcâb ederse, mesken politikasından da fedâkârlık yapacağız.

Binâ ve Arazi Vergileri

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Binâ ve arazi vergilerinin çok fazla olduğu söyleniyor.

[KEMÂL] KURDAŞ: Bugün yeni hazırladığımız kanun tasarısını[976] getirecektim... Binâ vergisinde müşkülât yoktur. Arazi vergisi üzerindeki çalışmalar [ise], geceli gündüzlü yirmi günümüzü aldı. Zannederim, tasarıyı ya yarın sabah veya akşamına getirebilirim... İki arkadaşımın, İçişleri ve İmâr ve İskân bakanları arkadaşlarımın da tasviplerini aldım.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Benim bir evim var. En iyi bildiğim, kendi evim olduğu için söylüyorum... Senede 9.000 Lira [kirâ geliri] getirmektedir. Verdiğim vergi [ise], 83 Lira'dır, senede... Neden ben 9.000 Lira [kirâ geliri] alayım da, [sadece] 83 Lira [vergi] vereyim...

[KEMÂL] KURDAŞ: Ne zaman yapıldı?

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: 1950 [yılın]da... [Yılda] 83 Lira yerine, kendimi [hiç] sıkmadan, pekâlâ 500 Lira verebilirim... Hatta, sıkılmasam, "1.000 Lira da vereceğim" diyeceğim... Bu memleketin bu kadar derdi var[dır]. Vergisiz olmaz... Biz bu 83 Lira'yı mâkûl [bir] şekilde artırmışsak, mesele yok[tur]. Ama, diyorlar ki, "9.000 Lira'ya çıkardınız..."

[KEMÂL] KURDAŞ: Sizin vaziyetiniz çok istisnai[dir]. Belki siz yalnız aydınlatma [ve] temizleme ücreti ödüyorsunuz. Henüz vergi vermemektesiniz.

[DEVLET BAKANI ve BAŞBAKAN YARDIMCISI FAHRİ ÖZDİLEK: Şimdi [yılda] 2.700 Lira vereceksiniz...

[KEMÂL] KURDAŞ: Binâ vergisinde de haksız davranılmıştır. 1942 [yılın]dan evvel yapılan meskenler[de] beş [ve] akarlar[da ise], altı misli artırılmıştır. [19]42-[19]47 [yılları] arasında yapılanlarda [ise],

meskenler[de] dört [ve] akarlar[da ise], beş misli yapılmıştır [artırılmıştır]. Bu, hakikaten ağırdır. Hafifletiyoruz... [19]47 ile [19]52 [yılları] arasında yapılmış olanlar[da] üç misli artırılmıştır. Bunu da ağır buluyoruz.

Bütçede diğer vâridat iyi yürüyor. Vergide en büyük fâciâ, adaletsizliktir. % 98 [oranında] âdil oldunuz da, [sadece] % 2 [oranında] olmadınız mı ve bu [da] isbât edildi mi, vergi sistemi çöker. Arazi vergilerinde de ufak bir ayarlama yapmak lazımdır. Şark vilâyetlerinde arazi fiyatları, 1942 [yılın]dan bu yana bir, iki misli arttığı halde, vergi [oranı], on misli artırılmıştır. Sâhil şehirlerinde ve merkezlerde bu on misli ağır değildir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: On dönüm toprağım varsa, ne vereceğim?

[KEMÂL] KURDAŞ: Gayet etraflı bir çalışmamız vardır. 1942 [yılın]daki ne idi? 1959 [yılın]da ne oldu? Kasabada en az ve en çok vergi veren mükellef... Dönüm kıymeti nedir? Ziraat Bakanlığı'ndan ve fakültelerinden de etüd aldık. 1942 [yılın]dan bu yana onbeş misli artmış olanları, altı; onbeş, yirmi misli artmış olanları [da] sekiz ilh. yirmiye kadar çıkaracağız. Bunun yükü ağır değildir. [Fakat] binâ vergisi ağırdır. Vaktiyle haksızlık çok yapılmıştır. Adaletsizliği telafi ettik. Üzerinde dikkatle durulması gereken bir nokta [daha] vardır. Tesbit edilmiştir ki, adaleti temin ettik mi, gelir [ve] randıman artıyor. Binâ vergisinde tahsilâtın % 60 [oranında] olduğu yerde, vergiyi ağırlaştırdınız mı, tahsilât, % 30'a [oranına kadar] düşüyor. Mükellefin reaksiyonu kuvvetlidir. Hedefimiz, randımanı % 90 [oranın]a [kadar] çıkarmaktır. Ben bu husustaki tasarıyı inşallah bu akşam takdim edeceğim...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Köylerde D[emokrat] P[arti]'nin adamları propaganda yapıyorlar. "Verginizi çoğalttılar... Bunlardan aldıkları paraları, subaylara avuçla dağıtıyorlar. Subayları besliyorlar [ve] sizi böyle yakıyorlar." diyorlarmış... Bu işin çabuk hâlledilmesi ve köylünün tenvir edilmesi, bu propagandanın tesirini küçültebilir.

[KEMÂL] KURDAŞ: Hayvanlar vergisini kaldırıyoruz. Köylünün tohumluk vesâir borçlarını [da] tehir ettik. Buna mukâbil, köy okullarının yapılması için [de bütçeye] 240.000.000 Lira tahsisat koyduk. 70.000.000 Lira['lık] arazi vergisine karşı[lık], 240.000.000 Lira... Geçen senenin

27.000.000 [Lirası]’na mukâbil, zirâî sahada 270.000.000 Liralık yatırım vardır. Bizim umumi tutuşumuz, az gelirli sınıfların hakikaten lehinedir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Köylüye [de] anlatmak lazımdır.

[SITKI] ULAY: Bir saatten beri emir ve direktiflerini[zi] aldık. Zaman çabuk ilerliyor [ve] sık sık da toplanamıyoruz. Emri âlilerinizi bakan arkadaşlara ulaştıramıyoruz. Birçok hususlarda daha direktiflerinizi alacağız.

Başkan [Cemâl] Gürsel’in Bakanlara Soruları ve Direktifleri

[SITKI] ULAY (Devamla): Müsaade ederseniz, her bakanlığa âid suâl ve direktiflerinizi okuyayım....

(Başkan [Cemâl Gürsel], “bu kısmın yazılmasına lüzum yoktur” [şeklinde] buyurdular.)

Kapanma Saati: 13:00

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (69)

30 Mart 1961, Perşembe

Açılma Saati: 9:40

Başkan: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel

Toplantıda Bulunmayan bakanlar: İçişleri Bakanı Nâsır Zeytinoğlu,

Gümrük ve Tekel Bakanı Fethi Aşkın

[Toplantı Yeri:]Başbakanlıktaki bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Günaydın... Buyurun[uz] Şahap [Kocatopçu] Bey...

Sanâyi Bbakanı Şahap Kocatopçu'nun Bâzı Avrupa Memleketlerine

Yaptığı Seyahati Hakkında[ki] İzâhatı

[SANÂYİ BAKANI ŞAHAP] KOCATOPÇU: 13 Mart [1961] tarihinde tebellûğ ettiğim emir gereğince, bir taraftan, dört memleketin sanayi işleri ile uğraşan devlet adamları ile bir dostluk teması yapmak [ve] diğer taraftan [da], ikinci demir-çelik sanayiinin Avrupa'dan mübâyaa edilecek [olan] malzemesinin rekâbet esâsına sayanan kredi ile temini için ve Türkiye'de otomobil ve kamyon sanayiinin kurulmasının mümkün olup olmadığının tetkikini temin zımında zemin hazırlamak için, seyahate çıktım. Seyahatim, [Mart] ayın[ın] onüçünde başladı [ve] yirmibeşinde [de] bitti. Oniki günlük devre zarfında, İtalya, İngiltere, Fransa ve Almanya'da altı bakan ve yirmibir firma ile temas ettim. Ayrıca, yedi [tâne de] fabrika gezdim.

Mevzuları ayrı ayrı ele alacak olursak, diyebilirim ki, hükûmet adamları ile yapmış olduğumuz görüşmelerde, nezâket ziyâretinin yanında, memleketimizin iktisadi hayatının gelişmesindeki mustakârr havayı teferruâtı ile konuştuk, müdâvelei efkârda bulunduk [ve] her iki memleket arasındaki dostluğun gelişmesi için karşılıklı temenniler izhâr ettik. İtalya ve Fransa'nın müşterek davası olan azgelişmiş bölgelerin kalkınması husûsundaki meseleleri beraberce gözden geçirdik. Bize bu hususlarda bazı raporlarla mütemmim malûmat verebileceklerini [ve] vergi muafiyetlerini ve yatırımları kolaylaştıracak sistemler kurduklarını söylediler. Bu, benim için tenvir edici oldu. Bizim için bir dava olan şeker sanayiinin, onlar için de nasıl bir dava teşkil ettiğini bilfiil gördüm [ve] tatmin edici izahat aldım.

% 50'si devlet [ve] % 50'si [de] husûsî şahıslar elinde olması bakımından bize çok benzeyen İtalyan sanayii, bize örnek olabilecek surette gelişme göstermiştir. 1934 senesinde Mussolini[977] zamanında bir profesör tarafından yapılan program gereğince, bir taraftan devlet sanayii gelişirken, bir taraftan da husûsî sektörde gelişme olmuştur. Şartlarının bize uyması itibariyle, çalışmalarının bize örnek olabileceği mülâhazası ile, arzu ettiğimiz takdirde, bir kısım elemanlarını memleketimize gönderip, bizimkilerle beraber çalışmasının mümkün olduğunu veya bizim elemanlarımızın orada staj görmelerinin imkân dahilinde bulunduğunu müzakere ederek, bu hususta zemin hazırladık. Ayrıca İtalya[n] Hükûmeti'nin talebelerimize burs vermesini temin edecek konuşmalar da

oldu. Hulâsaten, her iki memleketin beraber çalışması husûsunda samimî hasbıhâller oldu. Sanayi Bakanı, benim için [bir] yemek verdi. Bu yemekte işadamları ve Dışişleri Bakanlığı erkânı da hazır bulundu. Akşamüzeri [de], Dışişleri Bakanlığı'nda, Müsteşarları da dahil olduğu halde, [Avrupa] İktisadi İşbirliği [Teşkilatı] mensupları ve Sefirlerimizin katıldığı bir toplantı yaptık. Bunda, mevcut İtalyan kredisinin en kısa zamanda daha iyi işler [bir] hâle getirilmesi temenni edildi ve [önümüzdeki] Nisan ayında işin hâlledilebileceği anlaşıldı. [Bu], memnuniyet verici oldu. Mevcut İtalyan kredisini ikinci demir-çelik [fabrikası] mevzuunda kullanabileceğimiz husûsundaki fikirlerimizi de izhâr ederek, arzumuzun ilk kademesini tahakkuk ettirdik. 10-15.000.000 Dolar'lık kısım...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Kredilerinden [geriye] ne kadar kaldı?

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: 17.000.000 Dolar...

[MÂLİYE BAKANI KEMÂL] KURDAŞ: Bu mevzuda biraz müddeti uzatarak, rekâbet temin edebilmek için, ikinci demir-çelik fabrikasının inşâsında bu krediyi rezerv tutabiliriz.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: İtalyan firmaları, işe başlamak için, bu hususta beklemektedirler. Kendilerinden sanki hiçbir krediye ihtiyacımız yokmuş gibi, baz fiyat vermelerini ve kredili olduğu takdirde, fâiz ve masraflarının ne olacağını bildirmelerini istedik ki, her memleketten alınan fiyatlar, bu suretle mukayese edilebilsin...

Fiat fabrikalarını da gezdim. Fakat otomobil mevzuunu konuşmalarımın sonuna bıkarmak istiyorum.

İngiltere'de Ticaret Bakanı Aedlin[g] ve Devlet Bakanı ve ticaret işleri ile uğraşan zatla [da] konuştum. Ticaret Bakanı, Sefâretimizdeki kokteyle [de] geldi. Ertesi günü Mr. Herald'ı ziyâret ettim. Müstakarr bir gelişme içinde yapmış olduğumuz işleri izah edişim, kendilerine müsbet tesir etti. Aynı zamanda, elinden geldiği kadar İngiliz firmalarının da bu demir-çelik işine iştirâki için çalışacağını [ve] bunun için lüzumlu devlet kredi sigortasının -assüransının- teminine gayret göstereceğini ifade etti. Gerek oradaki Sefirimiz [ve] gerek[se] Mr. Aedling, Yassıada mahkemelerine[978] [de] temas ettiler...

Fransa’da Prof. Janine ile konuştuk. Fransa sanayiinin planlanması bakımından Prof. Janine’in çalışmaları olmuştur. [Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı] Sayın Şinâsi Bey’e (Şinâsi Orel)[979] de izahat vereceğim. Kendilerinin bu çalışmalarından fikir almak mümkündür. Bir taraftan sektör gelişmelerini [ve] bir taraftan [da] mıntıkâvi olarak sanayiin dağıtımını, nüfus kesâfetinin artışını, işsizlik vaziyetini, tabiî zenginlikleri ve çeşitli faktörleri, esaslı bir planlamaya tâbi tutuyorlar ve dâimâ beş sene sonraki vaziyete göre, dâimâ bir kontrolden geçiriyorlar. Bu arada, az da olsa, yapmış oldukları bütçe tahsisleri ile, muayyen mıntıkalarda kurmak istedikleri sanayii için, yatırımın % 20 [oranı]na kadar bir meblâğı hibe etmek suretiyle [de], muayyen sanayii muayyen mıntıkalara yöneltmek bakımından bir siyaset tâkip ediyorlar. Bu, bizim için henüz düşünülmemiştir. Fakat üzerinde ehemmiyetle durulması lazım gelen bir husustur.

Müşterek olarak Osmanlı Bankası’nda toplandılar. Demir-çelik fabrikasına iştirâk etmek istediklerini bildirdiler. Kendileri % 100 [oranında] kredili esâsa göre teklif veremeyeceklerini, fakat % 50 [oranın]dan başlamak üzere, % 80 [oranın]a kadar çıkan kredili bir kısım içinde, çok düşük fiyatlarla, rekâbet esâsına dayanan teklifler verebileceklerini söylediler. Kendilerine şartnâme ve istedikleri izahatı verdik.

Muhtelif yedi kadar İngiliz firması da, bu işle ciddi olarak alakalanmak istiyorlar. Fakat, hükûmetin kredi sigortası bakımından müzâhereti, muhakkak ki, çalışmaları kolaylaştıracaktır.

Almanya’da ilk görüşmeyi [Ekonomi Bakanı] Prof. Erhard ile yaptım. Kısa bir görüşme şeklinde telâkki ettiğimiz görüşmemiz, [tam] bir saat on dakika sürdü. Evvelce bana Almanca görüşmemi ihsâs etmiş olduğu için, ben de kötü Almancamla ifadei merâma çalıştım. Psikolojik olarak tesir etti. Bugün Erhard’ın, Almanya’nın taşıdığı mesûliyetler havası içinde, kendisini hakikaten ayrı bir ehemmiyette hissettiği, vaziyetinden belli oluyor. Bunu bilhassa psikolojik bir faktör olarak, bundan sonraki temaslarımızda nazarı itibara alınacak bir unsur olarak arz etmek isterim... Kendisine, “ekselâns” yerine, “hocam” dediğim zaman, o kadar memnun oldu ki, puro ikrâm etti, ayrı bir şekilde... [Bunlar], ihzârî [insânî] münâsebetlerin temin edeceği faydaların enteresan noktalarıdır.

Evvelâ, niçin seyahate çıktığımı sordu. “Sizlerle, dost memleketlerdeki korektlerim [“colleaque”] [meslekdaşlarım] ile bilfiil tanışmak zevkini duymak için geldim. Diğer taraftan, “demir-çelik mevzuunda bir fabrika kurmak istiyoruz” dedim. “Otomobil sanayii kuracak mısınız?” dedi. Bu işe teşebbüs etmemizden pek hoşlanmış görünmüyordu. Ben, “Birçok firmalar müracaat ve ısrâr ediyorlar. Bunların ciddiyet ve ehemmiyet derecesini tesbit etmek için çalışmaktayız. Bunda müsbet bir neticeye varırsak, ecnebi memleketlerin gelip, memleketimizde bu sanayii kurmalarını düşünebiliriz” diye, âdetâ müstağniymişiz gibi [bir] cevap verdim. “Bugünkü vaziyetimiz, mâziden tevârüs ettiğimiz yarı kalmış tesisleri bitirebilmek için ancak imkân vermektedir. [Şimdilik] bunun dışına çıkmayı düşünmüyoruz.” diye [de] ilâve ettim. “Bu sanayiin muvaffak olabilmesi için, istihsâlinin çok olması lazımdır. Ancak bu takdirde otomobil imali iktisadi olur.” dedi. “Kamyon sanayiinin kurulması için [de] zaman gelmiştir, memleketiniz için...” diye görüşlerini bildirdi. “Sanayiin gelişmesi için herhangi bir yeni düşünüşünüz var mıdır?” diye sordu. “Yeni düşünüşümüz, bir plana dayanmaktadır” diye cevap verdim. “Bunun yanında, iki zıd fikir ve prensip, memleketimizde çarpışmaktadır. [Bunların] ortalamasını bulmak mecbûriyetindeyiz. Bunlardan birisi, her sene % 3 [oranında] artan nüfûsa yeni iş imkânları bulmak, mevcut vatandaşlarımızın hayat seviyesini yükseltecek yeni iş sahaları çıkartmak [açmak ve] ikincisi [de], en kısa zamanda Müşterek Pazar’a girerken, hayat şartlarını düzeltecek [olan] ucuzlamayı temin etmek, satış fiyatlarımızın Avrupa fiyatları seviyesine indirmek [indirilmesini] sağlayacak [olan] unsurlar üzerinde durmak mükellefiyetindeyiz.” dedim. “Bunlardan birisi, az yatırımla çok işçi kullanmayı icab ettirmektedir. Diğeri, büyük yatırımlarla çok daha büyük prodüktif [“productive”] [verimli] çalışmayı gerektirmektedir. Bunları, muvâzene hâline getirmek, çalışmalar sonunda olacaktır.” dedim. “Görüyorum ki, mâzinin acı tecrübelerinden ders almışsınız.” dedi. “Yatırım için parayı nereden temin edeceksiniz?” diye sordu. “En sâlim olarak husûsî yatırımları düşünüyoruz. İkinci menbâ olarak [da], yabancı sermayenin Türkiye’ye gelmesini ve bizimle teşriki mesâî etmesini, üçüncü [olarak], dost memleketlerin yardımları[nı], dördüncü [olarak], bütçemizden yapacağımız tasarruflar sayesinde, kendi kendimize yapacağımız yatırımlar[ı ve] beşincisi de, bazı kâr getiren fabrikaların vatandaşa devri ile temin edeceğimiz paralardır.” dedim. Bilhassa son kısmı çok beğendi. “Tesadüfen biz de bugün Volkswagen’i satmakla meşgûlüz...” dedi.

“Halkımızdan gördüğümüz büyük alaka bizi çok memnun etmiştir. Sermayenin bir misli fazla talep olmuştur. Halk, çok daha fazla talepte bulunmuştur. Şimdi [artık] nasıl satacağımızı değil de, nasıl aralarında pay edeceğimizi düşünüyoruz.” dedi. “Bizim Volswagen gibi güzel tesislerimiz yoktur. Biz aynı alakayı göreceğimizi zannetmiyoruz... Bizim teşebbüsümüz, memleketimiz için bir eğitim de olacaktır. Başarırsak, ne mutlu...” dedim.

Arkasından derhal Müşterek Pazar’a geçti. En kısa bir zamanda Müşterek Pazar’a girmemizin faydalarını tebârüz ettirdi. Böyle bir harekete sürat verdiğimiz takdirde, kendisinin [de] şahsen bize yardım edeceğini [ve] müzâhir olacağını ifade etti. Ben bir yardımdan hiç bahsetmeden, çok şükür benim bahsetmeme [hiç] lüzum kalmadan, yolu açtı.

“Rusların herhangi bir yardım teklifi oluyor mu?” suâlini sordu. Dedim ki, “Herhalde bunu bilerek soruyorsunuz... Bu hususta bombardımana tutuluyoruz.[980] Aklımıza gelemeyen şekillerde ve miktarlarda çeşitli yardım teklifleri kendilerinden gelmektedir. Bütün bunlara garb dünyası içinde taşımakta olduğumuz mesûliyet hudûdu ile mütenâsip olarak münâsip cevapları vererek, vaziyeti idare etmeye gayret ediyoruz. Ancak, teklif ettikleri bu yadımlarla beraber, şimâl radyoları ile siyasi ve iktisadi mevzularda, Arap radyoları ile [de] dini mevzularda memleketimizi devamlı [olarak] bir tazyik altında tutmaya çalışmaktadır[lar]. Türk milleti, asırların verdiği bir anane ile, Rusları çok iyi tanımış olmasına rağmen, dünyanın değişmiş olan sosyal ve ekonomik şartları karşısında, kendisini ne kadar daha koruyabileceğini kestirmek zordur. Garb dünyasının milletlerine bu alârmı duyurmayı faydalı gördüm.” dedim. Onun üzerine kendisi, “Almanya, bugün Avrupa’da umumi iktisadi muvâzenede büyük mesûliyetler almış bulunmaktadır. Fakat Türkiye’ye karşı duymuş olduğumuz mesûliyet, yalnız iktisadi şartlardan dolayı değildir. Senelerin ananesine ve dostluk esâsına dayanan ve kalkınması[nı] istediğimiz bir memlekete yardımı arzu etmemizdendir.” dedi. “Emin olun[uz], Almanya, elinden geldiği kadar yardım yapacaktır. Sizden istediğimiz, program ve planla karşımıza çıkmanızdır. Bunu yaptığınız takdirde, Almanya’nın yardımlarının hudûdu olmayacaktır. Bilhassa bu yardımları, sermaye yatırımları şeklinde yapmayı çok arzu ediyoruz. Bir [de], Amerika’nın dünyadaki 50.000.000.000 Lira’lık [Dolar’lık] bir yatırımına mukâbil,

Almanya'nın henüz 600.000.000 Dolar'lık bir yatırımı vardır. Yani % 1 [kadarı]... Biz bu sahada da bir gelişmeyi böylece tercih etmekteyiz." dedi. Görüşmelerimiz bu hava içinde sona erdi.

Ertesi gün Bonn'a gelmiş olan Kurtdanyel [?] ile [de] bir görüşmemiz oldu. Bu görüşmemizde, mümkün olduğu kadar planlarımızı süratle hazırlamamız ve kendilerine vermemiz ve bu suretle zamandan kazanacağımız ifade edildi.

Bonn Büyükelçimiz Settar Bey, yapmış olduğu şahsî temaslarla, televizyon mevzuunda yardım vaadi almış... Alman Dışişleri Bakanlığı['nın] yardım fonu ile, Türkiye'de çeşitli mevzularda araştırma ve etüd yapma imkânları, bize hiçbir mali külfet tahmil edilmeksizin vardır. Alman firmaları, Türkiye'deki linyitlerin etüd edilmesini, zenginliklerinin tesbitini, kok, briket ve havagazı yapmak suretiyle, halk ihtiyacında ve sanayide kullanılması imkânlarını tesbit etmek istiyorlar. Bundan mülhem olarak, Kurtdanyel ile yaptığımız görüşmede, bu mevzuu ortaya attım. "Böyle projeleri desteklemekten büyük zevk duyarız" dedi. "Araştırma yapmak istiyorsanız, mütehassıs göndermeye ve masraflarını deruhte etmeye âmâdeyiz." dedi. Proje listesi hazırlayıp, göndermemizi istediler. Bundaki gâyeleri [ise], ileride yapacakları sermaye yatırımlarını emin sahalara yapmak istemeleridir. Şüphesiz bizden evvel kendi menfaatlerini düşünmektedirler.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Menfaatsiz olur mu?

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: [Devlet] Planlama [Teşkilatı] Müsteşarı [Şinâsi Orel]'e iş düşecektir. En kısa zamanda hangi sahalarda etüd yapma lüzum ve imkânı varsa, bu hususta teknik yardım teminine muvaffak olabileceğiz.

Bu arada, [görüşme sırasında] demir-çelik fabrikası kurulması mevzuunu [da] açtık... Görüşmelerde Kurtdanyel, bunun Amerika tarafından yapılmasına başlan[ıl]mış [olan] bir yardım olduğunu [ve] 130.000.000 [Dolar] gibi bir yardım yapıldıktan sonra, 20.000.000 [Dolar]'lık bir yardımın daha onun tarafından yapılmasının daha uygun olduğunu ihsâs etti. Hatta, bir ara sözü, şatafatlı işler yerine, daha küçük çapta işleri tercih ettikleri noktasına kadar götürdü. Bundan sonra bundan geri dönmenin [artık] mevzuu bahis olamayacağını, bu işin tamamen etüd edilmiş ve

imzalanmış olduğunu [ve] ancak ne şekil[de] bize uygun olduğunun etüd edilebileceğini izah ettim ve kendilerinden alabileceğimiz konvertib[ıl] [“convertible”] [değiştirilebilir] kredi ile yapacağımız mübâyaanın tam bir rekâbet esâsına dayanabileceğini ve bu suretle bizim ucuz mal mübâyaa etmemizin mümkün olacağını belirttim. Bunun üzerine, DLF’den[981] alınan kredinin, Avrupa’nınkine uymadığını ifade etti. DLF’nin vereceği kredi şartları ile değil, [fakat] Almanya’nın vereceği normal kredi şartları ile mütâlaa edilmesi lazım geldiğini söyledi. İkinci olarak [da], “başka Avrupa memleketleri de kredi verecekler midir?” diye sordu. Cevâben, “İtalyanlar, açtıkları kredinin 10-15.000.000 Doları’nı bu işe tahsis etmek istiyorlar. Bunun biz konvertib[ıl] [“convertible”] [değiştirilebilir] kredi olmasını istiyoruz.” dedim. Memnun oldum. Sırası gelmişken arz edeyim ki, İtalya ile yapılacak [olan] görüşmelerde, mevcut kredinin bu işe tahsis edilebileceği husûsunda kendilerinden bir yazı almamız, bizim işlerimi[zi] daha [da] kolaylaştıracaktır. Bu işin gelecek heyetle de görüşülmesine karar verildi.

Otomobil ve kamyon sanayiine gelince... Öyle bir konuşma taktiği ile hareket ettim ki, bütün firmaları bu işle alakadar edeyim... Fakat ben müstağni kalayım... Onun için de, firmalarla şu şekilde bir konuşma yaptım: Son zamanlarda muhtelif firmalar, Türkiye’de otomobil ve kamyon imâlâtı için teşebbüse geçmişlerdir. Bizden müsaade istemektedirler. Türkiye’nin iktisat vaziyeti, otomobil ithâlâtını serbest bırakacak bir durum arz etmemiştir ve etmemektedir. Bu hususta sonsuz imkânlarımız yoktur. Fakat bunu yanında, memleketimizde bu vâsıtalara çok talep [de] vardır. Biz bu teklifleri alaka ile karşılamaktayız. Devlet olarak bu işi başarmak için bir yatırımda bulunma gücümüz mevcut değildir. Binâenaleyh, böyle bir teşebbüs, Türk husûsî teşebbüsleri ile yabancı sermayenin elele vermesi ile gerçekleştirilebilir. Bu itibarla, bu mevzuu sizi doğrudan doğruya ve yakından alakadar eder. Alakanız hâlâ devam ediyorsa ve siz de diğer bazı firmalar gibi bu işle alakadar olmak istiyorsanız, siz [de] Türkiye’ye derhal bir ekip gönderiniz [ve] vaziyeti tetkik ettiriniz... Kaç otomobil ve kamyon satabileceğinizi, ilerideki seneleri de nazarı itibara alarak, inceleyiniz... Eğer tetkikleriniz size ümitbahş görünüyorsa, o zaman Türkiye’de bu hususta kurulmuş [olan] mevcut sanayii de tetkik ediniz, ki bu incelemelerinizde hükûmet olarak size yardımcı olur ve fabrikaları gezmenizi sağlarız... Bir fikir sâhibi olduktan sonra [da], bu iş için nasıl bir

tesis kurulması icab ettiğini hesaplayınız... Ondan sonra bize bir teklifte bulunun[uz]... "Şu şu tipler üzerinden memleketiniz şartlarına uygun geldiği için imâlâtta bulunmak istiyoruz. Bu tip vâsıtaların fiyatları, halen benim memleketimde şu kadardır. Sizin memleketinizde şu kadara mâl olacaktır ve şu fiyata satabiliriz... Bunların kalitesi, hiçbir zaman dışarıda yapıp sattığım vâsıtalarındakinden de düşük olamayacaktır. Aynı zamanda, şu kadar sene zarfında, imâlâtın şu kadar yüzdesini memleketinizde yapabileceğiz. Türkiye'de yapılacak aksâmın şu kadarı benim tesislerimde, üst tarafı da diğer tesislerde yapılabilecektir. Bu hususta tesisleri vücûda getirdiğim takdirde de, Türk Hükûmeti'nden şu teminâtı isteriz..." deyin[iz] dedim. "Biz de Türk Hükûmeti olarak, mevcut imkânlar dahilinde, şartlarınızın kabule şâyân olup olmadığını tetkik eder [ve] neticeyi size bildiririz..." dedim. Buna, Almanya'daki Ford fabrikası müstesnâ, hepsi alaka gösterdi. Almanya'daki Ford fabrikası [ise], Almanya'daki görüşmelerin tesiri altında, ikâz edici konuşmalar yaptı. Notlarını hazırladık... Büyük bir rapor oluyor. [Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı] Şinâsi [Orel] Bey ile bu hususta [ayrıca] görüşeceğiz...

Diğer taraftan, İtalya'da Fiat fabrikası, İngiltere'de Ford, Austin ve Rut, Fransa'da Renault, Peugeot, Citroen, Amerika'dan Crysler [ile] Amerikan Motor Korpereyşın ["Cooperation"], bu mevzuda alakalarının devam etmekte olduğunu ve derhal Türkiye'ye heyetler göndereceklerini bildirdiler. Bu heyetlerin çalışmalarının yanı başında, bizim de suâllerimizi hazırlamamız icab edecektir. Bu suâl listeleri ile kendilerinden nasıl bir rapor istediğimizi bildireceğiz. Bu iş, alınacak neticelere göre, ecnebi ve Türk işgücü ve sermayesinin birleşmesi ile, iktisadi ise, tahakkuk ettirilecektir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Senede otomobil için ne kadar para veriyoruz?

[MEHMET] BAYDUR: Biz otomobil ithâl etmiyoruz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Sen daha dün [yeni] işe başladın... Senelerden beri sokakları dolduran otomobiller nereden geldi?

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: 1958 [yılının] Ağustos [ayın]dan bu yana otomobil ithâlâtı için program yapılmıştır. Bir kere

[bütçede] 2.000.000 Dolar tahsis edilmiştir. Bir kere de [bütçeye] 1.500.000 Dolar kon[ul]muştur. Fakat bu, sonradan iptâl edilmiştir. 1954 [yılın]dan beri de, Merkez Bankası transfer yapmadığı için, otomobil ithâli fiilen durdurulmuştur. Eşhasın getirmiş olduğu otomobil, belki de bedelsiz ithâlâttan istifade edilerek ithâl edilmiştir. Bedelsiz ithâlât...

[KEMÂL] KURDAŞ: [DP eski Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Fâtin Rüştü] Zorlu'nun[982] sistemi...

[MEHMET] BAYDUR: Maliye [Bakanlığı]'nın kararı ile gelen otomobiller [de] vardır.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Bendenizde bu hususta hazırlanmış [olan] istatistikler [de] vardır. Memleketimizde halen 84.000 [adet] motorlu vâsıta mevcuttur. Bunun 38 küsûr bini otomobil, gerisi kamyon ve otobüstür. En son 1959 senesi zarfında 3.000 otomobil ve 8.000 [de] kamyon artışı olmuştur. Bu artışların yanında, bir taraftan kazalarda hurdahaş olup, tasfiye edilen vasıtalarla, eskiyip ortadan çekilenleri, ayrıca nazarı itibara almak lazımdır. Bunun yanında, yedek parça nâmı altında, 1960 senesinde, 18.000.000 Dolar'lık otomobil ve kamyon yedek parçası ithâl edilmiştir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Şu rakamları paraya vurun[uz]... 84.000 motorlu vâsıta ne tutar? Milyarlar tutar...

[MEHMET] BAYDUR: Kamyon hakkında etüdlerimiz vardır. Yılda 7.000 kamyonu yenilemek lazımdır. Tonajı vasatî 10-15.000 Lira'dan hesaplanacak olursa, beherine 7.500 Dolar isâbet ediyor. Yılda, bizim kamyona vereceğimiz para da, 10-12.000.000 Dolar tutuyor. İhtiyaçlar kısıldığı halde... Bu, tabiî daha da artar.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu parayı veriyoruz. [Fakat], takâtımızı da aştığı için, dilenip veriyoruz. Acaba şunu memlekette yapsak da, bu parayı vermesek, zarar da etsek, zannederim, yine kârlıyız.

[MEHMET] BAYDUR: Kamyon için fikrinize iştirâk etmemek mümkün değil[dir].

[KEMÂL] KURDAŞ: Doğru buyurdunuz... Yılda 10-15.000.000 Lira'lık bir otomobil ("kamyon" olması lazım[dır]) ithâlâtı vardır. Ancak, burada bir husûsa işaret etmek isterim: Bu 10-15.000.000 Dolar'lık kamyonu memlekette imâl etmek için, 1.000.000.000 Lira'ya [Dolara] varan bir yatırım yapmak lazımdır. Bir iktisatçının kendisine sorması lazım gelen bir suâl vardır: "1.000.000.000 Dolar ile 15.000.000 Dolar'lık döviz tasarruf ediyorum. Acaba bu 1.000.000.000 Doları başka bir sahaya yatırsam, daha büyük [bir] gelir elde edemez miyim?" Eğer biz Türkiye'de 100-200.000.000 Lira'yı ziraate ve muayyen sektörlere tevcih edersek, diyebilirim ki, yılda 40-50.000.000 Dolar'lık tasarruf etmiş oluruz. Otomobil imâl etmek için ayıracağımız parayı tarım sahasına yatırırsak, otomobilinkinin çok üstünde bir rantre [?] temin eder. Bunu Devlet Planlama Teşkilatı'nın uzun uzadıya hesaplaması lazımdır. Eğer hesap sonunda otomobil işi daha kârlı görünürse, gözümüzü kırpmadan otomobil imâlâtına gideriz. Eğer aksine, bir Lira'nın geliri, ziraat ve turizm sahasında, bitirilmemiş [olan] işlerin intâcında daha yüksek ise, o zaman otomobil imâl etmeye kalkmamak lazımdır. Gazetelerde gördüm... "Türkiye, 1.000.000.000 Lira yatırım yaparsa, ihtiyaç duyduğu otomobili tamamen memlekette imâl edebilir" diyor. Acaba bu 1.000.000.000 Lira'yı ziraate yatırırsak, ne verim elde ederiz? [Devlet] Planlama [Taşkilâtı]'nın bu noktayı [da] göz önünde bulundurması lazımdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Evet, ama siz hesaplarınızda sıfırdan işe başlıyorsunuz... Yani, bugün otomobil sanayiini sıfırdan başlayarak kurmak istiyorsunuz. Halbuki, memlekette şimdiye kadar 7-800.000.000 Lira, [zaten] bu sanayie yatırılmıştır. Yeniden 1.000.000.000 [Lira sermaye] koyacak değilsiniz... Dışarıdan gelen sermaye ve teknik bilgi ile, bu sermaye ve fabrikalar koordine edilecektir [ve] buradan otomobil sanâıyii meydana çıkacaktır. Yoksa, sıfırdan başlamaya lüzum yoktur. Filmlerini gösterdiler...[983] Bugün mükemmel fabrikalar var memlekette... Bunlar, otomobil sanayii memlekette olmadığı için, tam randmanla çalışamıyorlar. Bunu, bu bakımdan da mütâlaa etmek lazımdır. Evet, mesele çocuk oyuncağı değildir. Büyük paralar sarf edilecektir. İyi etüd edilmesi lazımdır. Bu muhakkak... Fakat etüdü yaparken, dediğim gibi, mevcut imkânları [da] hiçe saymamalıdır.

[KEMÂL] KURDAŞ: Çok iyi buyurdunuz... Siz, üzerinde durduğumuz meselenin bir şartını tesbit etmiş bulunuyorsunuz. Biz, mevcut yatırımın yanında, otomobil sanayiinin kurulabilmesi için, daha ne kadar yatırım yapacağız? Bize ispât ederlerse ki, şu kadar yatırım lazımdır ve bu yatırım[ın] sonunda şu verim alınacaktır ve bu para, başka sahaya yatırıldığı takdirde, verimi bundan az olacaktır. [Bu takdirde] mesele yok[tur].

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Elbette etüdü yapılacaktır. Hatta yapılmıştır [da]... [Devlet] Planlama Teşkilatı reisi [Müsteşarı Şinâsi Orel] ve Sanayi Bakanı [birlikte] fabrikaları gezdiler. İçlerinde bugün Avrupa'daki eşleri kadar mükemmel olan fabrikalar vardır. Fakat kendi takâtları ile çalışamıyorlar. Yaptıkları maddeleri sarf edecek başka sanayi kolları yoktur. Bunu da hesâba katmak lazımdır. Otomobil sanayiini kurarsak ne oluru iyi tetkik etmek lazımdır.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Zannedersem, en iyi yoldayız... Biz bu işin iktisadi olup olmayacağını, bu işe para yatıracak [olan] firmaların salâhiyetleri ile tetkik ve tesbit edeceğiz. Dokuz firma gelecek[tir]. Memleketimizin mevcut sanayiini, iştirâ kâbiliyetimizi, milli gelir vaziyetini [ve] sektörlerin imkânlarını görecekler, bunda bir iktisadi menfaate karar verdikleri takdirde, biz içlerinden en iyisini seçeceğiz. Kendilerine uzun bir müddet Türk piyasası vaad edilmek suretiyle, rekâbet şartları içinde alaka göstermektedirler. Biz bunu hesapladık. İktisadi etüdler, bir taraftan Devlet Planlama Teşkilatı tarafından [ve] diğer taraftan da firmalarca yapılacaktır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Mesele, gayet iyi tetkik edilmelidir. Aldanmamalıdır [aldanmamalıyız]... "Memlekete otomobil sokmuyoruz" diyoruz. [Ama] emin olun[uz], hudutlardan, Amerikalılardan, şuradan buradan, nâmütenâhi otomobil gelmekte ve milyarlar gitmektedir.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Bugün bir vâkıâ ile karşı karşıyayız. Memleketimizin bünyesine uymayan otomobil nevileri gelmektdir. Bunların yedek parçalarını temin etmek [ve] servis istasyonları yapmak, çok külfetli olmaktadır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu kadar garpte geziyorsunuz... Böyle lüks taksi [ve] otomobil [hiç] gördünüz mü? Otomobil sanayiini kurmasak bile,

memlekette mutlaka taksiyi [belirli] bir tipe bağlamak lazımdır. En ucuz işleyen cinsinden otomobil getirilmelidir. Memleketimize otomobiller dünyanın her tarafından gelmektedir. Bunların yedek parçalarını nasıl temin ederiz? Otomobil işi, memleketimiz için mühim bir iştir. Sonra, biraz para kazanan otomobil almak istiyor. Otomobil, ufak tefek [bir] iş değil ki, 30.000 Lira, 70.000 Lira, 100.000 Lira... Amerikalılar, el altından, dünya kadar otomobil satıyorlar. Hudutlardan içeri nâmütenâhi otomobil giriyor.

[MEHMET] BAYDUR: Biz Merkez Bankası'ndan otomobil ithâlâtı için döviz vermiyoruz.

[KEMÂL] KURDAŞ: Bugün Türkiye'deki binek arabası sayısı [toplamı], 38.000'dir. Her yıl da 3.000 geldiğini farz ediniz... Amerikalı satıyor... Hariciye memuru getiriyor vesâire... Ne oldu? İkişerbin Dolar'dan 6.000.000 Dolar'lık bir porte [genişlik]... Şu hesap da gösteriyor ki, bu mevzu, hakikaten çok incelenmeye değer[dir]. Amerika'da yılda 150-200.000 [adet]ten [daha] aşağı otomobil yapan [imâl eden] bir fabrika, gayri "rantabl" [verimsiz] telâkki edilmektedir. Otomobil mevzuunda dünyada büyük [bir] rekâbet vardır. Muayyen bir haddin altında otomobil yapmak [imâl etmek], verimsizdir. Kamyon için bu mevzu biraz daha farklıdır. Mevzuu çok hassas olarak tetkik etmememiz lazımdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu iş, çok tetkike muhtaçtır. [Zaten] dünya piyasasında rekâbet [etmek] için otomobil yapacak değiliz. Bizim hesâbımız, dışarıya verdiğimiz paraların memlekette kalması ve iş sahası açılmasına müsteniddir. Bazı İktisadi Devlet Teşekkülleri gibi, bizi her sene zarâra sokacaksa, o vakit olmayabilir.

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI AHMET] TAHTAKILIÇ: Zâtı âlinizin sözlerinden ve konuşan diğer arkadaşların verdikleri izahattan [da] anlaşılıyor ki, işin önemli cihetlerinden birisi [de], memleketimizde pek çok tipte otomobil bulunması ve bunların pek çok çeşitte yedek parçaya ihtiyaç göstermesidir. Bir tip geliyor; arkasından bir başka tip [daha] ithâl ediliyor...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ne milyonlar döndü.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Şu halde, mevzu, bir kere de yedek parça noktasından tetkik edilsin... Avusturyalılar, İtalyanların Fiat tipini

memleketlerinde yapıyorlar [imül ediyorlar]. Çeşitten kaçınıyorlar. Bir psikoloğun yazısında okudum... Amerika medeniyeti, biraz da otomobil medeniyetiymiş... Realist bir tetkik yapalım... Bunu Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'ndan rica edelim...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu teşkilat, [zaten] aylardan beri çalışıyor.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Çalışmadan çalışmaya fark vardır. Realist olmalıdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: İlim adamları vardır. Devlet Planlama Teşkilatı, küçümsenecek bir daire değildir. Avrupa çapında adamlar vardır.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: [Devlet] Planlama Teşkilatı, memleket realitesinin güçlüğü karşısındadır. Bundan tecerrüd etsin...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Ondan mutâbıkız. İş esaslı tetkik edilip de, müsbet [bir] netice meydana çıkmadıktan sonra, böyle bir işe girişmeyelim... Bunu kimse kabul etmez... O zaman, eski devrin temâdisi olur.

[MEHMET] BAYDUR: Otomobil fabrikasının tesisi dışında, motor sanayiinin ticari bakımdan himâyesini sağlamak üzere hazırlanmış [olan] filmi [de] gördükten sonra, bu mevzuda, bu işin şampiyonluğunu yapan Necmeddin Erbakan'ın[984] [da] dahil olduğu, her üç sektörün, [Türkiye] Odalar [ve Borsalar] Birliği, Bakanlık [ve Devlet] Planlama Teşkilatı'nın mümessillerinden mürekkep bir heyeti çalıştırıyorum. Bunların toplantıları devam diyor. Bugün memleketimizde motor imâl eden bir sanayi ile, bir de ufak veya büyük çapta yedek parça imâl eden tesisler vardır. Bu fabrikaların mevcûdiyeti karşısında, ne gibi parçaları ithâl edelim, hangilerini ithâl etmeyelim diye çalışma yapılıyor. Bakın[ız], ne ihtilaflar çıkıyor... Bir kere, ithâlâtçılar [bu heyete] iştirâk etmedi[ler]. Üç defa telgraf gönderdik... [Fakat] gelmediler... En sonunda ben müdahale ettim. "Başkan gripten yatmaktadır" diye bahane buldular [ve] yine gelmediler. Müteâkip tâli toplantıyı [Nisan] ayın[ın] onbeşinde yapacaklar... Şimdiden söyleyebilirim ki, ona da iştirâk etmeyeceklerdir. İtirâf edeyim ki, bu memleketin içinde, yalnız İstanbul'da değil, muhtelif yerlerde, İzmir'de, Adana'da vesâirede, otomobillerin yalnız yedek parçalarını imâl eden küçük veya büyük

münkeşif atölyeler vardır. Bana bir parça gösterdiler. “Bunu biz yapıyoruz. Ama siz yine de ithâl ediyorsunuz.” dediler. Ben kendilerine hak verdim. Yedek parça işi, o kadar teferruâtlı ki, hangisini durdurup, hangisini ithâl edeceksiniz ki, otomobillerimiz ve kamyonlarımız durmasın...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bunun da esaslı tetkik edilmesi lazımdır.

[MEHMET] BAYDUR: Otomobil yapmak için tesisler vücûda getirmek, tamamen bu işin dışındadır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Tahdide giderken, imâlâtçılarla anlaşmak lazımdır ki, keyfinin istediği fiyatla satamasın... Eski devirde imkânsızlıklar sebebiyle veya bilerek tahditler kon[ul]du. Bu sefer [de] imâlâtçılar, 15 Lira’lık bir parçayı 150 Lira’ya sattılar. Böyle rezâlet olacaksa, tahdit etmenin [de bir] mânâsı yoktur.

[MEHMET] BAYDUR: Mevzuu, üç sektör de üç ayrı yerinden tutmuş çekiyorlar. Birisi ithâlâtçı, birisi imalâtçı [ve] diğeri de devlet... Birisi, “ithâl etmek lazımdır” diyor; öteki, “hayır etmeyiniz; ben [zaten] yapıyorum” diyor.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Onlar [sadece] menfaatlerini kolluyorlar. Esaslı [olarak] etüd etmek ve ona, “Ben bunu tahdit ederim... Ama Avrupa piyasasından getirilecek ve 300 Kuruş’a mâl olacak [olan] şu parçayı, sen nihayet 350 Kuruş’a satabilirsin... [Fakat] 3.050 Kuruş’a satamazsın...” demek lazımdır. Bu adamlar, fırsattan çok istifade ettiler. 500 Lira’ya 30 Lira’lık parçayı sattılar. Bir parça yapıcısı, villâlar, apartmanlar kurdu [inşâ etti]. Bu, iktisadi [bir] yol değildir.

[MEHMET] BAYDUR: Bir ay sonraki ithâlât programında, hangisini getireceğimizi [ve] hangisini [de] keseceğimizi tesbit edeceğiz.

DEVLET PlanLAMA [TEŞKİLÂTI] MÜSTEŞARI ŞİNÂSİ OREL: Uzun vâdeli planı nasıl yaptığımızı kısaca arz edeyim...

Türkiye’yi yirmi sektöre taksim ettik. Bu yirmi sektörün birbirinden talepleri nelerdir [ve] hangi sektöre hız verilirse, memleketin muayyen zamanda muayyen gelir seviyesi daha fazla artar olduğu husûsunu tesbit

etmeye çalışıyorum. Sayın Maliye Bakanı'nın işaret ettiği nokta [da] budur. Esâsen çalışmalarımızı bu yolda yapmaktayız. Motorlu vâsıtalar için [Devlet] Planlama Teşkilatı'nda bir heyet kurulmuştur. Evvelâ kamyon sanayiini ele aldık. Eğer yılda 6.000 kamyon satabilirsek, kamyon sanayii "rantabl" [verimli] olabiliyor. Satış garantisi varsa, bunu yapmakta mahzur yoktur.

O halde, teknik imkânlara geçebiliriz... Teknik olarak biz bunu yapabilir miyiz, [yoksa] yapamaz mıyız? İstikbal öyle gösteriyor ki, çalışmaların neticesi alınmamış olmakla beraber, kamyon sanayiini biz kurabliriz. Biz kamyon sanayiine geçecek olsak bile, devlet olarak buna yatırım yapmak mecbûriyetinde değiliz. Yeter ki, kamyon sanayiini engelleyen bazı kanun maddelerini ortadan kaldırmış olalım...

İkincisi [de], otomobil sanayiine gelince... Şu memlekette "rantabl" [verimli] bir otomobil sanayii kurmak için, senede 20.000 tâne otomobil satmak lazımdır. 20.000 otomobil yapıp satarsak, otomobil sanayiini kurmaya imkân vardır. Yerli sanayi ile kendi kendimize otomobil yapamayız. Yabancı bir firma gelir, teşriki mesâî eder ve dışarıya da otomobil ihrâç imkânlarını bulursa, otomobil sanayini kurmak mümkündür. Yalnız memleketimizi düşünmek gayri müsâittir. Çünkü, otomobil almak için muayyen bir gelir seviyesine sahip olmak lazımdır. Bizim gelir seviyemiz [ise, henüz] 20.000 otomobilin satılmasına imkân verecek seviyede değildir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Böyle bir sanayiin tam [olarak] kurulabilmesi için, en az beş sene [geçmesi] lazımdır. Bu memleketin nüfûsu, beş senede 5.000.000 daha artacaktır. Bu beş sene hesaplı ve planlı çalışırsak, milli gelir de artacaktır. Birçok iş sahaları genişleyecektir. Bunları da göz önüne almak lazımdır.

[ŞİNÂSİ] OREL: Onu da hesâba katıyoruz... Bir de, en mühim mesele, yedek parçadır. Bir yedek parça ajanlığı vardır. Bunlar, hangi parçaların memlekette yapılabileceğini tesbite çalışıyorlar. Fakat bu ajan, hemen hemen hiçbir şey yapabilecek durumda değildir. Eğer Ticaret, Maliye ve Sanayi bakanlıkları, motorlu vâsıta tiplerini tahdit edebilirlerse ki, bunu Devlet Planlama Teşkilatı da istemektedir, mesele bir parça hâl yoluna girmiş olur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu hususta çok eski bir bilgim vardır. 1931 yılında Erkânı Harbiye'de çalışıyordum. Erkânı Harbiye, hükûmete müracaat etmiş [ve] "Memlekete rastgele motorlu vâsıta sokuyorsunuz. Bunların yedek parçalarını temin etmek mümkün değildir." demişti. Bu tiplerin bir veya ikiye indirilmesini istemişti. Seferde yedek parça bulamamaktan mütevellid vaziyetin de çok kötü olacağını söylemişti. Cevap olarak, "Biz herhangi bir firmaya imtiyaz veremeyiz. Yeniden kapütülasyonları tesis edemeyiz." demişlerdi. Ben bunun kapitülasyonlarla ne alakası olduğunu anlayamamıştım. Bir firma ile konuşacaksınız... "Dünya piyasası fiyatlarına göre, sizden şu otomobilleri alacağım..." diyeceksiniz. O vakit kabul etmediler [ve] işte böyle oldu.

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Artırma ve eksiltme kanununun[985] da tesiri vardır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Hükümet, "şu, şu otomobiller ithâl edilebilecektir" der ve o otomobil firmasının da bizi soymaması için anlaşır. Ben bizdeki otomobilleri, ne Fransa'da [ve] ne Almanya'da gördüm. Ne şık otomobiller [öyle]... Bütün şark memleketleri böyleymiş... Görmemişlerin memleketlerinde böyleymiş... Hükûmet olarak pekâlâ bir istikâmete sokabilirdik.

[MİLLÎ SAVUNMA BAKANI MUZAFFER] ALANKUŞ: Otomobil sanayiine milli savunma camiâsı bakımından [da] ihtiyaç vardır. Amerikan yardımının böyle ilânihâye devam edeceğini kabul etmek doğru olmaz. Bu yardım durdurulursa, ordunun motorize vaziyetinin ne hâle geleceği şâyani teemmüldür. Dün aldığım bir mektupta ilgili kumandan diyor ki, "NATO yardımından aldığınız vâsıtaları, NATO dışındaki işlerde kullanıyorsunuz. Ben, böyle devam ettiğiniz takdirde, savunmakta güçlük çekmekteyim... Bu itibarla, diğer sahalardaki ihtiyaçlarınıza âid vâsıtaları kendiniz temin edin[iz]... Size verdiğimiz vâsıtaların birçoğu, bizim standartlarımızdan da çıkmıştır. Bu itibarla, memleketinizde yedek parça yapılırsa, onların ikmali mümkün olur. Motor sanayii, iktisadi cepheleri tetkik edilerek, faydalı bir şekilde taazzuv ederse, biz de tedârik müşkülâtından kurtuluruz."

Seksen çeşit vâsıta toplanmış levâzım kıymet bölüğünde... Kadroda elli tâne vâsıta varsa, [ancak] yirmi tânesi çalışır. Yeniden vâsıta almak mecbûriyetindeyiz. Milli Müdâfaa için, bu, bir problem olmaktadır. Fakat

bunun iktisadi cephesi, [ancak] “rantabl” [verimli] olarak çalışması ve tip tesbiti ile mümkündür. Tip tesbitinde Milli Savunma çok musırrdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Kurulacak [olan] sanayie Milli Savunma, büyük mikyasta müşteridir.

[ULAŞTIRMA BAKANI ORHAN] MERSİNLİ: Alelumum otomobil sanayii bir küldür. Otomobil, traktör, kamyon [ve] inşaat makinaları, bunun birer kolunu teşkil ediyor[lar]. Kamyon sanayiinin kurulması için gerekli unsurların birçoğu vardır. Ancak, işin sanayiin dışında bazı cihetleri de mevcuttur. Bizim bir gümrük sistemimiz vardır ki, o, daha sanayiimiz için hayırlı bir hâle getirilmememiştir. Bu gibi çalışmalarda evvelemirde gümrük mekanizmasının bir kere ayarlanması lazımdır. Almanya’da ve Hollanda’da yaptığım tetkiklerde gördüm ki, ufak tesislerde kendi imkânları ile kamyonlar yapmaktadırlar. Bunu temin eden, o memleketin tatbik ettiği mâni gümrük politikasıdır. Filân kamyonu getirmektense, parçalarını getirmekte ve daha az gümrük resmi ödemektedirler. “Biz de tesislerimizi, ufak makinalardan başlamak üzere, kuralım...” dedim. Onlarınkine uygun olarak vibratörler vardır, hava tabancalarında kullanılmaktadır. Tetkik ettik [ve] gördük ki, hava tabancasına ödenen gümrük resmi [vergisi], parça parça diğer malzemeye ödenen gümrük vergisinden azdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Aksine...

[ORHAN] MERSİNLİ: Evet, aksine...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: [Devlet] Planlama Dairesi’nin çalışmaları, bütün bunlara şâmil olacaktır. Netice budur: Sanayi Bakanı’ın söylediği gibi, önümüzdeki ay, birçok firmalar gelecekler [ve] etüd yapacaklardır. Biz de o zamana kadar planlarımızı daha mütekâmil bir şekle getiririz. O etüdleri birleştirerek, memleketimizde yapılabilir mi, [yoksa] yapılamaz mı mevzuunda bir neticeye varırız. Yapılabileceğine karar verirsek, sanayii kurarız. Yapılamazsa, zorla olmaz tabiî... O halde bu dava bitti. Çelik sanayiine menbâ buluyor musunuz?

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Ben iyi [bir] zemin hazırlandığına kâniyim...

Demir-Çelik Sanâyiinin Finansmanı ve Tasarruf Bonolarından İstifade İmkânları [ve] Tasarruf Bonoları

[KEMÂL] KURDAŞ: Tasarruf bonolarının açtığı çığır, gayet mühimdir. Eskiden bir fabrikanın elden çıkarılması mevzuu bahis olunca, akla [sadece] birkaç kapitalist gelirdi. Bir devlet fabrikasını satmak, bu bakımdan hayaldi. İzmir'deki tekstil fabrikasını bugünkü râyiçlere göre değerlendirdik. [Tam] 200.000.000 Lira tuttu. Bu fabrikayı cüz'i hisselerle devredebiliriz. Tasarruf bonolarını versin vatandaş, hisse senetlerini alsın[986]... Bidâyette ecnebi mütehassıslar da bunu anlamadılar. [Sonra], yavaş yavaş anladılar. Elden çıkarmayı düşündüğümüz bazı fabrikaları, % 50 [oranında] bu tasarruf bonoları ile devredeceğiz. Tasarruf bonolarına önümüzdeki yıl fâiz ödeyeceğim. [Tasarruf bonolarını] hisse senetleri ile değiştirdiğim vakit, bu fâiz ödeme mükellefiyetinden de kurtulacağım. Tasarruf bonoları bedellerini itfâya tâbi tutarak, bedellerini ödemek mükellefiyetinden de sıyrılacağım.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Hatırlarsanız, daha ilk toplantılarımızda, devletin ticaret yapamayacağına [ve] mümkün olursa, elimizdeki fabrikaları[n] halka devrinin faydalı olacağına karar vermiştik.[987] Ancak, bu devlet işi kolay yürümüyor. Şimdi şimdi biraz fiile çıkıyor. Bunda asla bir hata yoktur. Bu yapılmalıdır. Elimizdeki fabrikaların bir sürü külfetini çekeceğimize halka devredelim... Belki o, daha "rantabl" [verimli] çalıştırır. Kumaşı daha iyi yapar, çünkü kazanacaktır. Devlet olursa, bunlar olmuyor [ve] lükse kaçılıyor.

[KEMÂL] KURDAŞ: Prensip meselesine geliyorum... Bu başlangıcı süratle aşarsak, işçilere tercih hakkı tanıyacağız. Hisse senetlerini tasarruf bonoları ile değiştirmekte evvelâ işçilere bir hak tanıyacağız. Bu, bizim sosyal bünyemizi [de] değiştirecektir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Değiştirecektir... Çünkü, yarının birçok meselelerinde, işçi, "fabrikanın sâhibiyim" diyecektir. İğvâta kapılmayacaktır.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Pancar müstahsilini, şeker fabrikalarının sâhibi yapmak çok iyi olur.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Kolayca olmaz... Bunun aleyhinde yazı yazanlar da oldu. “Vay efendim... Ne söylüyorsun? Kimin malını kime veriyorsun? Bunu alacak adam var mı?” gibilerinden...

[KEMÂL] KURDAŞ: Biz fabrikayı Ali, Veli, Hasan diye üç kapitaliste satmayacağız. Biz işçiye devrediyoruz. Bu, bambaşka sosyal bir programdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Başlangıçta bir iki tânesi satılırsa, diğerleri daha kolay gider. Şu halde, bu dava da bitti. Sanayi kredisi ne âlemde?

İhrâcaat Yapacak [Olan] Sanâyicilere Açılacak [Olan] Kredi: Umumiyetle Sanâyici Kredisi

[KEMÂL] KURDAŞ: İki [ayrı] fon kuruyoruz. Birisi, ihrâcatla ilgili sanayiciye kredi verecektir: İşletme kredisi... Sanayi Kalkınma Bankası[988] ile mutâbık kaldık. Bu sabah toplanıp yazacaklardı. Fakat, İş Bankası Umum Müdürü’nün umumi heyet toplantısı olduğu için, yarın sabaha tâlik edildi. Bir de, ihrâcatçıya kredi verme meselesi vardır. Tekstil fabrikalarını işletmeye sokmak bakımından... Bir de, ayrıca, sıkıntıda olan fabrikalarımız vardır: Adalet [ve] Rekor gibi... Bunlara işletme kredisi vermedikçe, ihrâcat yapamayacaklardır. [Çünkü], güçleri yoktur. Bunlar için de bir rekonstrüksiyon [“reconstruction”] [yeniden yapılandırma] fonu teşkil ediyoruz. Amerikalılar, buna pek para vermezler. Karşılık paralardan 25.000.000 Lira alacağız.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: İşçi Sigortaları Kurumu vermez mi?

[KEMÂL] KURDAŞ: Bütün parasını [zaten] yedik...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: İşçi Sigortaları Kurumu, Maliye [Bakanlığı]’ndan bono alıyor.

[KEMÂL] KURDAŞ: Rekor’un yaptığı malları gördük. Bunların ihrâç imkânları vardır. Onlara 1.500.000 Lira kadar bir işletme kredisi verirsek, o fabrikanın ileriye doğru hamle yapmasını temin etmiş oluruz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bir hafta, on günlük iş, yani yürüyecek... Sanayi ve işletme kredisi [de] bu yollardan temin edilmiş olacaktır.

Binâ ve Arazi Vergileri

[KEMÂL] KURDAŞ: Binâ ve arazi vergileri tasarısını[989] şimdi arz ettik... Kirâları tahdit eden bir takım kanunlarımız vardır. Binâ vergilerinde bu kanunların tesirlerini [de] nazarı itibara almak lazımdır. Evvelâ bir komisyon kurulmuş [ve] tâbi oldukları kirâ rejimi bakımından, binâları üçe tefrik ederek, artırma teklif etmişler... "Beş, üç [ve] iki misli olsun..." demişler... Fakat bu teknik komisyonun tavsiyesi, heyeti umûmiyeye gelince incelenmiş ve teklifin üstünde artırmalar yapılarak, teklif kanunlaştırılmıştır. Fakat, bu artırılan kısım, çok ağır olmuştur. Öyle vaziyetler tahaddüs etmiştir ki, mükellef, isyankâr olmuştur. Biz [bazı] indirmeler [indirimler] yaptık [ve] bu vergi artışlarını, hakikî kirâ artışları ile hem âhenk kıldık. Bu işi yirmi kişilik bir komisyon inceledi. İndirmenin [indirimin] adaletinde herkes müttefik[tir]. Bu, bizim bütçeye 42.000.000 Lira'lık bir vergi mahrûmiyeti tahmil ediyor. Fakat, diğer yanda [da], umumi vâridat, tahminlerimizin fevkindedir.

Benim en çok vaktimi arazi vergisi aldı. Arazi vergisinde ne mâhiyette [bir] solüsyon ["solution"] [çözüm] bulursak bulalım, muhakkak pürüzü oluyor. Seyyânen on misli artırmak, hattı zâtında ağır değil[dir]. Fakat bazı mıntıkalar için de "büsbütün ağır değildir" den[il]emez. Bunu düzeltmek [ve] adaleti temin etmek için bir kıstas [da] yoktur. Biz en uygun olan şu kıstasa göre çalışma yaptık: Bölge arazi kıymetlerini inceledik [ve] 1942 [yılı]na göre [değerlerinin] ne kadar artmış olduğunu tesbite çalıştık... Arazi değerlerinin tesbiti sırasında arazi vergisi mevzuu bahis olmadığı için, elimizde objektif tetkik neticeleri de mevcut bulunmaktadır. Bu tetkik neticeleri föyler hâlinde işlenmiş[tir]. Biz bu föyleri döktük...

Bu çalışmalarımız sonunda; arazi kıymetleri onbeş misli kadar artmış olan kasabalarda arazi vergisini altı misli; arazi kıymetleri 1942 [yılı]na nazaran 15,01'den 20'ye kadar artmış olan kasabalarda sekiz misli [ve] yirmi mislinden [daha] fazla artmış olan kasabalarda da on misli yapmayı uygun gördük. Bunun yanında, ikinci bir kıstasımız da var[dır]. Diyoruz ki, "Dönüm kıymeti 15 ile 20 arasındadır. Ama, arazinin çok münbit olması hesâbıyla, randıman çok yüksektir. Böyle bir araziden sekiz yerine on misli

vergi alacağız. Altı ise sekize çıkaracağız. Yani bir derece daha artırıyoruz. Bu suretle, âşikâr olan adaletsizliği gidermeye çalıştık.

Sonra, bazı uygunsuzluklar [da] vardı. Bunları da bertaraf etmeye çalıştık. Meselâ, ziraat için depo olarak kullanılan binâ, binâ vergisinden muaftı. Böcekhâne ise muaf değildi. 1945 [yılın]dan beri memleketimizde turfanda sebzecilik oldukça gelişmiştir. Adana [ve] Antalya civârında seralar kurulmuştur. Memurumuz gitmiş, bakmış bu seralara [ve] “siz binâ vergisine tâbisiniz” demiş... İhtilaf olmuştur. Eski [DP] hükûmet[i], vatandaşların şikâyetleri karşısında karar almış [ve] “bunlara dokunmayın[ız]” demiş... İnkılap olur olmaz, husûsî muhasebe memurları, sera sahiplerini sıkıştırmaya [ve] üzerlerine yüklenmeye başlamışlar. Sera sahipleri de, seralarını sökmeye tevessül etmişler... Bu hâl böyle devam ederse, [bundan sonra] turfanda sebze ve meyveyi birkaç misline yiyeceğiz. İşte bu hâli önlemek için, biz seraları da binâ vergisi muafiyeti içine aldık.

Bir de, alâtı sabiteden binâ vergisi alırdık. Bir adam yeni [bir] tezgâh aldı mı, hemen gidilir [ve] vergi konulurdu. Sanayii büyük mikyasta köstekleyici olan bu vergiyi de kaldırıyoruz. Bu sene alâtı sabite vergisini tatbik etmeyeceğiz. Bu, umumi prensibimize [de] uygundur. Sanayii teşvik edeceğiz. Hiç değilse baltalamayacağız. İşte, tasarımızda bu kâbil değişiklikler de vardır. Umumiyetle benim intıbâm, binâ vergisi mevzuunda müşkülâtla karşılaşmayacağımızdır. Arazi vergisinde her mebus kalkacak [ve] şüphesiz itirazda bulunacak[tır]. Bu işin politik yoluna gidecek[tir]. Bizim ona arka planda bir tehdidimiz vardır. “Isrâr etmiyoruz... Eğer beğenmiyorsanız, tasarımızı geri alabiliriz...” diyeceğiz. [Geri] aldık mıydı, vergi, otomatikman on misli artırılmış olarak kalacaktır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: [Vergi], Orta Anadolu’da ve şarkta halkı tazyik etmemelidir. Adamın aldığı zaten % 5-6’dır. Hatta bu adamdan [hiç] vergi almamak lazımdır.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: İşin bu kadar kolay olduğuna kâni değilim. Maliye [Bakanlığı]’nın tesbit ettiği nisbetler de, tam sıhhatli sayılmaz. Randımanı yüksek olan bir araziden, aynı nisbette randıman alınamaz. Memleketimizde randımanın hangi sene düşük, hangi sene yüksek olduğunu tesbit etmek çok müşküldür. Tesadüflere ve Tanrı’nın rahmetine kalmıştır. Kendi yiyeceğinden fazla mahsûl alan kimseler pek azdır. Onun

için arazi vergisi mevzuunda çok titiz olmak lazımdır. Adam 500 Lira'ya toprak almıştır. "Sağladığı gelirle bu parayı kaç senede amorti edebilir?" husûsu da göz önünde tutulmalıdır. Bu itibarla, arazi vergisi mevzuunda yeni baştan yapılan indirmeler [indirimler] kâfi değildir.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: On dönüm tarlam var[dır]. Ne [kadar] vergi vermekteyim? Şimdi ne [kadar] vergi vereceğim? Eskiden on dönüme iki Lira [vergi] veriyor da, şimdi bu 20 Lira'ya çıkmışsa, çok [da] fâhiş sayılmaz.

[KEMÂL] KURDAŞ: Orta Anadolu'da dönüm başına 30 Kuruş vereceklerdi. Bir mebus çıkıp da, "filân kasaba şu kadar vergi verecektir" diye propagandaya başladı mıydı, ben kendisine cevap verebilecek durumdayım.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Eski verginin yekûnu neydi? Yeni verginin yekûnu nedir?

[KEMÂL] KURDAŞ: 1942 [yılın]da 21.000.000 Lira'dır. Bugün de 21.000.000 Lira'dır. Arazi vergisinin donup kalması çok tipiktir.

[TARIM BAKANI OSMAN] TOSUN: Sayın Maliye Bakanı durumu çok güzel açıkladılar. Aksayan iki nokta vardır: Birincisi, 1942 yılı tahririnin esas olarak ele alınmasıdır. Ben bulunduğum mıntıkalardan yakinen biliyorum... Kıymetli bir toprak daha az; [buna karşılık], kıymeti düşük [ve] randmanı az bir toprak [ise], daha yüksek vergiye tabî tutulmuştır. İkincisi [de], biz kazayı [bir] ünite olarak [ele] alıyoruz. En fakir bölgede bile çok verimli topraklar vardır. Verimli saydığımız arazide de hakikaten kıraç topraklar mevcuttur. Taban arazi sahası [ise], mahduttur. Verimli arazi dahilindeki bu kıraç [ve] verimsiz arazi de on misli vergiye tabi tutulmuştur, bizim bölgelerimizde... Verimli toprak nisbeti, işlenen araziye nisbeten ancak % 35 [oranında]dır. Diğer tarafı [ise], kıraçtır

[ve] sırtlardır. Hemen hemen Orta Anadolu gibi... Bizim sahalarımızın vasatî veriminden daha yüksek verimlidir. Bununla beraber, bunun içinden bugün çıkmaya imkân da yoktur. Bugün vergiyi artırmak zarûreti ile karşı karşıya bulunduğumuza göre, üzerinde durulan sistemi tatbik etmek mecbûriyetindeyiz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Millet, bedava yaşamaya alışmıştır. Eski [DP] Hükûmet[i], [aldığı] vergi ile milleti kandırmak yolunu tutmuş ve dışarıya karşı [da] muhtâç bırakmıştır. Bizim de, ya dışarıyı kandırmamız veya vergiyi artırmamız icab edecektir. Bu 20.000.000.000 [Lira]'yı bizden ne zaman olsa alacaklardır ve bu millet de verecektir. Onlar bu ağır yükü millete yüklemişlerdir ve millet de bunun farkına varmamıştır. Hatta, "ne iyi gidiyoruz" demiştir. Bu borçlarımızı bağışlayan var mı?

[BASIN-YAYIN ve TURİZM BAKANI CİHAT] BABAN: Vergi mevzuunda psikolojik faktör üzerinde durmak istiyorum... 1950 veya 1951 senesinde Foça'ya gitmiştim... Bir ayaklanma hâli ile karşılaştım... "Derdiniz nedir?" dedim. Hepsine toprak dağıtmışlar... Memnun olmaları icab ederken, seninki taban, benimki kıraç, seninki şöyle, benimki böyle diye, birbirlerine girmişler... Diğer bir misâl: Yurt yapıldı. Hiç yapılmasaydı daha iyiydi. Hepsi açıkta iken ses çıkarmayan öğrenciler, şimdi, "onu aldınız da, beni almadınız" diye feryât ediyor[lar]. Burada da vergiyi muhtelif kademelerde tatbik etmenin mahzurları olmaz mı? Falanca altı misli veririken, filancadan sekiz misli istemek, bir huzursuzluk yaratmaz mı? Bu mesele kafamı kurcalıyor.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Biz [bir] ihtilâl hükûmetiyiz. Gelecek hükûmetin hoş görünmesi için biraz tedbir alalım... O gelir, "vergileri indirir" [ve] daha tatlı görünür. Millet vergi verecek ve bugün içinde bulunduğu felâketten kurtulacaktır.

[CİHAT] BABAN: Müsâvat üzere olsa, daha iyi olmaz mı?

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Çalışmışlar... Yanı sıra itiraz hakkı [da] tanınırsa, kıraçta bulunan tabandakinden daha az mahsûl aldığını iddia ve ispât ederse ve kendisine bir hak verilirse, mahzurları mümkün mertebe giderilmiş olur. Bir müracaat mercii ihdâs edilir [ve] onlar da, bu mercie müracaat ederek, haklarını arayabilirler.

[KEMÂL] KURDAŞ: 1942 senesinde bu tahrir yapılmıştır. Yine bir tahrir yapmak lazımdır. Bunun için de biz bütçeye 8.500.000 Lira'lık bir tahsisat koyduk. Sayın içişleri bakanı burada olsaydı, sizlere izahat verirdi. Bir talimatnâme yapıp, yirmi güne kadar, kâbil olduğu kadar çok vilâyette bir tahrir yapacağız. Önümüzdeki senelerde [iş başına] gelecek [olan]

hükûmetler de buna devam ederse, tahrir bitirilir. Bu, muvakkat bir tedbirdir. Vergi, tahrir neticelerine göre tarh ve tahsil edilecektir. Şimdiki tedbir muvakkattır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Doğru olur mu? Doğru yürütülebilecek midir? Ticaret vergileri için de, memur daha mağazadan içeri girerken, eline bir [miktar] para sıkıştırıp, “sen 5.000 [Lira] yerine 1.000 [Lira] yaz...” diyorlar.

[OSMAN] TOSUN: Orman kanunu[990] dosyası vardır elimde... Müsaade ederseniz, arz edeyim...

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: [Artık] ayrı [bir] günde...

[CİHAT] BABAN: Ben de hazırım... Fakat ayrı bir gün tahsisini istirhâm edeceğim...

İşçi Sigortaları Kurumu’nun Teşkilat Kânunu Tasarısı

[CÂHİT] TALAS: Bugün Kurucu Meclis’in [Temsilciler Meclisi’nin] Çalışma Komisyonu’nda İşçi Sigortaları Kurumu’nun teşkilat kanununu tâdil eden tasarı müzakere edilmektedir. Bu tasarı kanunlaşırsa, [İşçi Sigortaları] Kurum[u], ipotek karşılığı 100.000.000 Lira’ya kadar kredi açmak salâhiyetini hâiz olacaktır. Binâenaleyh, imkânlarımız nisbetinde sanayie yardım fonunu da desteklemiş olacağız.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Fâizi çok yüksek tutmayın[ız]... Sizin işçiler gibi, bizim ordunun da sigortası[991], memlekette büyük sermayeler toplamaktadır. Senede 60.000.000 Lira kadar bir para topluyor. Beş on sene sonra o da İşçi Sigortaları [Kurumu] gibi yatırımlara yardım edecektir.

Yetiştirme Yurtları

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Bizim Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile hâlledilmiş bir işimiz vardır. Suitefehhümlere sebebiyet veren ve verebilecek olan bir meseleyi biz aramızda hâllettik. Biliyorsunuz, [çocuk] yetiştirme yurtlarının kendisine göre bir ehemmiyeti vardır. Yurtların bir bakanlığa devrinin doğru olmayacağı kanaati vardır. Bu itibarla, yurtların

devrini tehir ediyoruz. Biz, personel imkânlarımız geniş olduğu için, salâhiyet kanununa göre istenilen personeli veriyoruz. Teşkilatı [ise], [çocuk] yetiştirme yurdu olarak muhafaza ediyoruz. Bunu, bir gün şu bakanlığa, ertesi gün [de bir] başka bakanlığa bağlamayı mahzurlu telâkki ediyoruz. Şimdiki tatbikâta bir sene [daha] devam edeceğiz [ve] bir sene zarfında geliştirilemezse, bir sene daha tehir edeceğiz. Onlar finanse edecek[ler ve] biz de elemanla takviye ederek, böylece yaşatacağız. Bu şekilde iki bakanlık [aramızda] bir hâl çaresine vardık.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: [Ama] birbirinize yükü atmayınız...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Bilâkis... [Aksine], yük almak için çalışıyoruz.

Varlık Mahallesi'ndeki Evlerin Muhacirlere Verilip Verilmemesi

[DEVLET BAKANI SITKI] ULAY: Bir haber aldık. Bu devrede Ankara'ya muhacir getirilmesini nasıl görürsünüz?

BAŞKAN CEMÂL GÜRSEL]: Öyle bir şey olduğunu zannetmem...

[KEMÂL] KURDAŞ: Arz edeyim... Vaktiyle burada Varlık Mahallesi[992] diye bir mahalle yapılmış ve buraya geçen senelerde evi seylâptan yıkılmış veya zarar görmüş [olan] vatandaşlar, bu mahalleye yerleştirilmiş[ler]... Bu mahalleyi [İçişleri eski Bakanı] Nâmık Gedik, göçmenlere tahsis etmek istemiş... Yerleştirilen vatadaşlar [da], orada senelerce oturmuşlar... Bunların içinde ordu mensupları [ile] işçiler de var[dır]. Şimdi, bunları [oturdukları evlerinden] çıkarıp, göçmenlerin buraya yerleştirilmesi mevzuu bahis ediliyor. Ankara, göçmen yerleştirilecek [bir] yer midir? Mesele, hükûmet politikası ile ilgili olduğu için buraya getirdim... Bunun üzerinde hassasiyet göstererek, bir karara varmak lazımdır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu evler, hakikaten göçmenler için yapılmıştır. Fakat [Demokrat] Parti, kendi adamlarını, kendi Vatan Cephesi[993] adamlarını oraya yerleştirmiştir. [Ancak] göçmenlere vermemiştir. İhtilâlden sonra, göçmenler gelip, "burası bizim için yapılmıştı" dediler. "Halen oturmakta olanlar [ise], [Demokrat] Parti['nin] adamları oldukları için, hakları bulnmadığı halde, buraya yerleştirilmişlerdir. Bizim hakkımızı verin[iz]... [Bu evler] bizim için

yapılmıştır.” iddiasında bulundular. Biz de tetkik ettirdik [ve] baktık ki, hakikaten doğruymuş... Göçmenler için yapılmıştır. O göçmenler, halen Ankara’dadır[lar]... Bir yerden gelecek değillerdir. Fakat D[emokrat] P[arti]’nin eşirrâsı da bu evlere girmiştir. O zaman karar verildi ve den[il]di ki, “Bu evlerde halen oturmakta olanlar, haklı olarak oturmamaktadırlar. Bu evler, göçmenler için yapılmıştır [ve] göçmenlere verilmelidir.” Davanın aslı budur... Ama, buyurduğunuz gibi, 250 ev mi...

[İMÂR ve İSKÂN BAKANI RÜŞTÜ] ÖZAL: 1928 senesinde ittihâz edilmiş [olan] ve Ankara’ya göçmen iskân edilmemesine dair bir Heyeti Vekile kararı vardır. Bu karar, 1950 senesinden sonra da tatbik edilmekteydi. Fakat, bu kararın mevcûdiyetinden habersiz olunduğu için mi, yoksa başka sâiklerden ötürü mü, bilmiyoruz [artık] hangi sebepten, 1956 senesinde, Amerikan yardımından da faydalanılarak, göçmenler için [Varlık Mahallesi’nde] 335 [adet] mesken yapıldığını görüyoruz. Bu evler yapılmakta iken [ve sahiplerine] teslim olunurken, bir taraftan istimlak muamelelerinin süratle yürütülmesi [ve] bir taraftan [da], seylâp dolayısıyla açıkta kalan vatandaşlar, muvakkat kaydı ile ve Maliye Bakanlığı’na devredilen bu evlere yerleştirilmişlerdir. Maksat, kısmen değiştirilmiştir. Seylâpzedelerle birlikte, başkaları da oturtulmuş ve oturanlar da, yanlarına birkaç kişi daha almışlardır. İnkılâptan sonra mesele yeniden tetkik edilmiş [ve evlerin] bakanlar kurulunca tahliye ettirilmesine ve sâhibi hakikilerine verilmesine karar verilmiş[tir]. [Önümüzdeki] Nisan [ayının] sonuna kadar da tahliye edilmesi [ettirilmesi], Ankara Vâliliği’nin icraatına bırakılmış[tır]. Şimdiki vaziyet, bir taraftan göçmenlere verilmek üzere yapılmış olan bu evlerin onlara tahsisi [ve] diğer taraftan [da], halen bu evlerde ucuz ve rahat oturmakta olanların evlerden çıkmak istememesi karşısında, çok girift bir manzara arz etmektedir. Biz, kararın [karar] tatbik safhasına girmek üzere iken, bir endişe daha hissettik. İstanbul’daki hâdiseleri hatırlayarak, İçişleri Bakanlığı’na bir mülâhazaları olup olmadığını sorduk.

[DEVLET BAKANI ve BAŞBAKAN YARDIMCISI FAHRİ] ÖZDİLEK: 335 [adet] evin 200 küsûru göçmenlere verilmiştir. Yetmişi de, subaylara tahsis edilmek üzere, Milli Savunma Bakanlığı’na bırakılmıştır.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Şu intikal devresinde, gürültü çıkarmadan, idare ve idame ettirin[iz]... Vilâyete de öyle söyleyin[iz]...

[RÜŞTÜ] ÖZAL: Bizim mevzuâtımıza göre, iskâna ihtiyaç, tam iskân alanındadır. Muayyen bir gelire sahip olursa, iskân edilme hakkı da kayboluyor.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Bu vaziyet böyle duracaktır. Gelecek hükûmet bunu hâlledecektir.

[FAHRİ] ÖZDİLEK: [3 Nisan 1961] pazartesi günü toplanmak istiyoruz.

BAŞKAN [CEMÂL GÜRSEL]: Olur...

Kapanma Saati: 11:35

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (70)

3 Nisan 1961

Açılma Saati: 10:00

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek

Toplantıda Hazır Bulunmayanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan

Cemâl Gürsel, İçişleri Bakanı Nâsır Zeytinoğlu, Milli Eğitim Bakanı Ahmet Tahtakılıç, Gümrük ve Tekel Bakanı Fethi Aşkın

[Toplantı Yeri:] Bakanlar Kurulu'nun Başbakanlıktaki Toplantı Salonu'nda

BAŞKAN [DEVLET BAKANI ve BAŞBAKAN YARDIMCISI FAHRİ] ÖZDİLEK: Bugün anayasa ile alakalı bir çalışmaya başlayacağız. Geçen günkü toplantımızda işi tesbit etmiştik. Arkadaşlarımızın anayasa müzâkerâtını zaman zaman [Temsilciler] Meclis[i]'nde tâkip etmelerinde zarûret olduğu ifade edilmişti. Bu itibarla, hükûmette vazifeli [olan] arkadaşların bu mevzuda, anayasanın tesbit edilmiş olan bu şekli üzerinde ne gibi düşünceleri olduğunu kıymetlendirmiş olmanın faydaları küçümsenemez. Yetişebilirsek, anayasa müzakerelerinde bazı mevzulara temasımız da, belki faydalı olacaktır. Bu maksatla, bizim Başbakanlık Müsteşarlığı da, anayasayı tetkik etti. Bazı notlar hazırlamışlardır. [Başbakanlık Müsteşarı] Hilmi [İncesulu][994] Bey'in de iştirâki ile, bu müzakereleri yapmayı faydalı mütâlaa ettik.

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Zaman zaman [Temsilciler] Meclis[i]'ne gidip, müzakereleri tâkip etmekteyiz. Yalnız tensip ederseniz, bunu münâvebe usûlüne koyalım... Bütün kabinenin bir arada her zaman orada bulunması mümkün değildir. Mütemâdi surette, sabahtan akşama kadar müzakereleri tâkip etmemize imkân yoktur. Arkadaşlardan bir kısmı müzakereyi tâkip eder ve orada bulumayanlara sonradan anlatır. Benim iştirâk ettiğim müzakerelerde [anayasanın] tümü üzerinde görüşüldü. Bu konuşmalarda, temsilci arkadaşlar, hemen hemen ittifakla, anayasanın iyi bir zihniyetle ve tatmin edici bir şekilde hazırlanmış bulunduğunu ifade

ettiler. Maddelerde ayrıca mülâhazalarını bildireceklerini belirttiler. Tabiî anayasanın müteaddit kısımları vardır. Bu kısımlardan her birisi, bir arkadaşımızın ihtisâsı dahiline girer. İktisadi kısımlar vardır. İçtimâî kısımlar vardır. Her bakanlık, kendi sahası dahiline giren hususlarda, hükûmetin görüşü hâline getirecekleri fikirlerini söylerler.

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Hakikaten münâvebeli bir tarzda müzakereleri tâkip, işin aksamadan yürümesini temine yarayacaktır. Bu münâvebe usûlünü nasıl tertipleyeceğiz?

[BASIN-YAYIN ve TURİZM BAKANI CİHAT] BABAN: Başbakanlık, bir sıra yapar [ve] bize tebliğ eder...

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Nöbet cetveli [şeklinde mi]?

[ORHAN] MERSİNLİ: Bendeniz şimdiye kadar, iki gün öğleden evvel [ve] iki gün [de] öğleden sonra olmak üzere gittim.

[KEMÂL] KURDAŞ: Günlük nöbete üç dört arkadaş birden konu[lu]rsa, biri gidemediğinde, diğeri açığı kapatır.

[MEHMET] BAYDUR: Asgarî dört arkadaş gitmelidir.

[BAYINDIRLIK BAKANI MUKBİL] GÖKDOĞAN: Bendeniz dört gün; pazartesi, salı, çarşamba [ve] perşembe günleri gidebiliyorum.

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Bakanlık hizmetlerinin imkân verdiği saatlere arkadaşları yazalım... Nöbet cetvelini bu suretle tatbik edelim...

[BAŞBAKAN YARDIMCISI SITKI] ULAY: Not edeyim...

[CİHAT] BABAN: Adalet Bakanı her zaman bulunmalıdır.

(Bakanların anayasa müzakerelerinde bulunmalarını sıraya koyma husûsu kararlaştırıldı.)

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Anayasa tasarısı üzerinde müzakereye başlıyoruz. [Başbakanlık Müsteşarı] Hayri [İncesulu] Bey’den maddeleri okumasını rica edeceğim...

[ÇALIŞMA BAKANI CÂHİT] TALAS: Tasarıyı aşağı yukarı hepimiz okuduk... Bu itibarla, okunmasını [yeniden okumaya], bir hayli uzun sürecek olan gerekçesini okumaya lüzum yoktur. Maddeleri okuyalım... Lüzum görürsek, gerekçeye [geri] döner ve maddeye âid izahatı oradan okuruz. Böylece de kısa bir zamanda bitiririz. Gerekçe, maddelerin esâsıdır.

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Bir husûsu arz edeceğim... Amerikan Sefiri, saat 11[:00]'de bakanlığımıza gelecek[tir]. O sırada 15-20 dakika kadar [aranızdan] ayrılacağım. Yarın da itimatnâmesini takdim edecektir. Bu itibarla, 15-20 dakika kadar müzakerelerde bulunamayacağım. [Bunun için] özür dilerim...

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: [Câhit] Talas arkadaşımız[995], "Gerekçeyi okumayalım... Tasarının maddelerini okuyalım..." diyorlar.

[ADALET BAKANI EKREM] TÜZEMEN: Maddeleri okurken, icab ederse çevirir [ve] gerekçesine [de] bakarız...

[DEVLET BAKANI HAYRİ] MUMCUOĞLU: Umumi gerekçe kısadır. Gerekçesini, arkadaşlarımızın da dedikleri gibi, tereddüdü mûcib bir hâl olduğu zaman okuturuz... Emrederseniz, hemen maddeleri okuyalım...

(Madde 1-8 okundu.)

(Madde 9 okundu.)

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: [Başbakanlık Müsteşarı] Hilmi [İncesulu] Bey... Sizin notunuz?

BAŞBAKANLIK MÜSTEŞARI HİLMİ İNCESULU: Bizim notta [anayasa tasarısının] ikinci madde[si] ile ilgili bir husus vardır. Bunu okumak isterim[996]... "1) Türkiye Cumhuriyeti anayasa tasarısının 2. maddesinde, Cumhuriyetin "çalışma" ilkesine dayandığı ifade edilmiştir. İtalya[n] Kurucu Meclisi'nin 22 Aralık 1947 [tarihin]de kabul ettiği İtalyan Anayasası'nın birinci maddesinden mülhem olduğu anlaşılan [bu] "çalışma" tabiri, gerekçede de ayrıca izah edilmemiş[tir]. Fakat bununla,

çalışan halk kitlelerini himâye eden bir refah devleti “Welfare State” mefhumunun belirtilmek isten[il]diği tezâhür etmektedir. “Sosyal adalet” tabirinin [de] maddede yer almış olması, ayrıca üçüncü bölümde sosyal ve iktisadi hak ve ödevlerin teminat altına alınmasına mâtuf hükümler ile, bu sosyal karakterin hukuki şekilde ifade edilmiş bulunması karşısında, ‘çalışma’ tabirinin metinden çıkarılması, yanlış anlamlara [ve] belki de ileride anayasaya aykırılık iddialarına yol açabilecek olan müphemiyeti ortadan kaldırmış olacaktır.

[EKREM] TÜZEMEN: Tasarının tümü üzerinde konuşanlar da, bu noktaya takıldılar. “Çalışma” [ve] “sosyal adalet” kelimeleri üzerinde durdular. Bu endişeleri bertaraf edecek [olan] teklif sahipleri vardır. 491 sayılı anayasamızın ikinci maddesi[997], Türkiye Devleti’nin prensiplerini sayarken, inkılapçılıktan da bahsetmiştir. “Bunu da koyalım...” den[il]di. Ben de “inkılapçılık” kelimesinin çıkarılmasını doğru bulmam... “Sosyal adalet” derken, “inkılapçılık” da konabilirdi. “ ‘İnkılâpçılık’ yerine ‘ilerici’ tabirini kullanalım...” diye bir teklif de vardır. Tahmin ederim ki, bu madde, sırası geldiği zaman, münâkaşayı mûcib olacaktır. “Çalışma” kelimesine ters mânâ vermeye kalkışanlar [da] olacaktır. “Bolşevikliğe, komünizme gidiyoruz” diye, endişe edenler [de] olacaktır. “Çalışma” ve “sosyal adalet” kelimeleri arka arkaya gelince, bundan mânâ çıkaranlar [da] olacaktır.

[HİLMİ] İNCESULU: Haşiv telâkki ediyoruz.

[EKREM] TÜZEMEN: Nâçiz kanaatim odur ki, bu maddeye “inkılapçı” kelimesinin [de] konuşulması lazımdır.

[SELİM] SARPER: “Çalışma” ve “sosyal adalet” kelimeleri üzerinde söylenenlere iştirâk etmekle beraber, şunu da arz etmek isterim: Bir kere, bu, tasarıya kon[ul]muş, basılmış ve dağıltılmış[tır]. Bir de, bunun buradan çıkarılması hâlinde yapılacak [olan] tefsirleri nazarı itibara almak lazımdır. “Neden ‘çalışma’nın ve ‘sosyal adalet’in aleyhinde istikâmet aldılar? Anayasaya kon[ul]duğu halde çıkardılar...” gibi yerli yersiz tefsirlere yol açabilir.

[HİLMİ] İNCESULU: Haşivdir.

[SELİM] SARPER: Bu arz ettiğim husûsu da nazarı itibara almak lazımdır. “Çalışma” ve “sosyal adalet” mefhumlarını inkâr etmiyorum. Cemiyetimizin ve devletimizin ana prensiplerinden birisidir. Suitefehhüm ve tefsir ihtimalleri göz önünde tut[ul]arak, [bu mefhumların metinde] kalmasında mahzur görmemekteyim.

[SANÂYİ BAKANI ŞAHAP] KOCATOPÇU: Hilmi İncesulu arkadaşımızın yaptığı tahlil, üzerinde durulacak ehemmiyeti ihtivâ etmektedir. Bendenizin de, okuduğum zaman, takılmış olduğum noktalardan birisini teşkil etmektedir. Şahsen, “sosyal adalet” kelimesinin çok şümûllü ve bütün arzularımızı içine alan bir kelime olarak anayasada bulunması ile birçok teferruâtı ortadan kaldırmak imkânına malik bulunduğumuza inanıyorum. “Sosyal adalet” kelimesinin yer almış olması çok faydalıdır. Ancak, “çalışma” kelimesinin orada bulunması, sanki mecbûri hizmete kadar gidilebilirmiş gibi bir mânâ taşımaktadır. Halbuki, bu “çalışma” [mefhumu], yaşamak için çalışmadır. “Çalışma” [mefhumu] ile, birisini zorla çalıştırma gâyesini istihdâf etmiyoruz. Cemiyette herkes çalıştığı nisbette yükselecektir. Bu da, sosyal adaletle elde edilecektir. “Sosyal adalet” mefhumu, birçok hususları içine alacaktır. Bu kelimenin, “çalışma” kelimesinin ortadan kaldırılması, çok daha faydalı olabilir. Çıkartılması hâlinde pürüzler hâsıl olmayacak değildir. Fakat çıkartıldığı takdirde, daha iyi olacaktır.

[SELİM] SARPER: Arkadaşımızın ifade ettiği [gibi], zorla çalıştırılacaktırın yanı başında, tam aksine olarak, devletin vatandaşa iş bulmak mecbûriyetini istihrâç etmek de mümkündür. Her iki tarafa da çekilebilir.

[CÂHİT] TALAS: Bu “çalışma” ve “sosyal adalet” prensipleri, [Temsilciler Meclisi’nin Anayasa] Komisyonu’n[un] en çok münâkaşalarını mûcib olan terimler olmuştur. “Çalışma” tabirinin, burada biraz müphem bir mânâ ifade etmekle beraber, kullanılmasında herhangi bir sakınca olacağını zannetmiyorum. Çünkü, bir memlekette nihayet herkes, gayet tabiî olarak çalışmaktadır ve çalışacaktır. Bu sebepten dolayı, herkesin çalışacağı nazarı itibara alınarak, “çalışma” esâsına dayanıldığı fikri ortaya atılmış ve Hilmi [İncesulu] Bey arkadaşımızın [da] dediği gibi, İtalyan Anayasası’ndan mülhem olarak buraya girmiştir.

“Sosyal adalet” tabirine gelince... Bu tabir, bir cephesinden de, iktisâden zayıf durumda bulunanların devlet tarafından himâyesi mânâsına gelir [ve] aynı zamanda [da], bir mânâsıyla da, milli gelirin âdil bir şekilde dağıtılmasını, muhtelif devlet tedbirleri ile, ifade eder. Burada umumi prensipler konulduğuna göre, haşiv mâhiyetinde de telâkki edilmemelidir. Hatta çok umumi prensiplerdir. Diğer prensipler, ayrı ayrı bölümlerde, daha teferruatlı bir şekilde izah edilmektedir. Mecbûri çalışma ise, kat’îyen mevzuu bahis değildir. Sosyal ve iktisadi haklar kısmına gelindiği zaman görülecektir ki, mecbûriyet, esas itibariyle bahis konusu değildir. Ancak, devlet, çalışmak isteyenlere iş bulmak için gerekli vesayet tedbirlerini alacaktır. İşi yürütmek mevzuu bahistir. Fakat, hiç kimsenin zorla çalıştırılması mevzuu bahis değildir. Gerekçede ve gelecek maddelerde, bu, daha ziyâde teferruâtıyla izah edilmiştir. Belki “çalışma” kelimesi üzerinde çok durulabilir. Ama “sosyal adalet” prensibi, ilkesi, zaten bütün anayasanın rûhuna hâkim olduğuna göre, burada onun bir prensip şeklinde belirtilmesi haşiv değildir.

[CİHAT] BABAN: Muhterem [Fahri Özdilek] Paşam, çalışma usûlü hakkında konuşacağım... Zannedersem, biz çalışma metodunun en zorunu seçmiş bulunuyoruz. Anayasa bir küldür. Birbiriyle bağlantılı birçok maddeleri vardır. Tensip ederseniz, arkadaşlar yaptıkları etüdü tamamlasınlar, tebyiz ve teksir ederek bize dağıtsınlar, tasarı ile etüdü okuyalım [ve] aralarındaki farkları tesbit edelim [ve] hazırlanalım... Madde madde konuşursak, işi dağıtırsak, bir neticeye varamayız gibi geliyor bana... Yapacağımız şey, [Temsilciler] Meclis[i’n]deki müzakerelere iştirâk etmek değildir. Bir memorandum hazırlayıp, Milli Birlik Komitesi’ne vermektir. Onlar [da], [Temsilciler Meclisi’nin anayasa tasarısı üzerinde yapacağı] ikinci müzakerede bunu nazarı dikkate alsınlar. Müşterek çalışmalarda bu husus nazarı itibara alınabilsin... Fikrimize Hilmi [İncesulu] Bey de iştirâk ediyorsa, teklif ettiğim veçhile hazırlasınlar... Ondan sonra üzerinde konuşuruz... Ben tâkip edemiyorum bu müzakereyi şimdi...

[RÜŞTÜ] ÖZAL: Bendenizin mârûzâtım da usûle müteallıktir. “Hiç olmazsa tereddütlü noktalarda, maddelerin esbâbı mûcibesine dönmek faydalı olur” diyecektim. Çalışmaya müteallik bir esas mevcut değildir. Cihat [Baban] Bey’in umumi mütâlaasına iştirâk etmiyorum. Topyekûn prensipler üzerinde bir çalışma yapmamız daha doğru olur.

[CİHAT] BABAN: Dediğim tarzda işimiz çok kısalır.

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Anayasa üzerinde durmamızı, geçen gün ben şu sebeple arza çalıştım: Arkadaşlarımızın cümlei vezâifi ile ilgili bazı ahkâm vardır. Hepsine değilse bile, o kısımlara temasla, birçok fikirler belirebilir. Hilmi [İncesulu] Bey, diğer vazifeleri arasında, boş bulabildiği zamanda, bunu [da] tetkik etmiştir [ve] üstünde işlemiştir. [Sadece] mücerret Hilmi [İncesulu] Bey'in noktai nazarını değil, vazifeli arkadaşlarımızın da temas edecekleri noktalar varsa, bunları da görüşelim... Bunu sarih bir şekilde [anayasa tasarısının Temsilciler Meclisi'nde gerçekleşecek olan] ikinci müzakeresinde arkadaşlarımıza da intikal ettirelim... İcâbında onlarla konuşalım... Kanun maddelerini, kısa da olsa gözden geçirmeye arkadaşlar vakit bulamamışlardır. Burada bir kere gözden geçirmenin faydasını küçümsemeyeceğimizi zannederim...

[CÂHİT] TALAS: Bir iki celse anayasa [tasarısı]nın ana prensiplerini münâkaşa etmenin büyük faydası olacaktır. Çünkü, çok muhtemeldir ki, bazı anayasa prensipleri üzerinde Temsilciler Meclisi'nde müzakereler cereyân ederken, "hükûmetin noktai nazarı nedir?" diye soranlar bulunabilir. Bir memorandum hazırlanacaksa, hükûmetin burada belirecek [olan] noktai nazarı, o memorandumu hazırlayacak [olan] arkadaşlara ışık olacaktır [tutacaktır]. Bu, memleketimizin temel bir kanunu olacaktır. Bunun için birkaç gün sarf edilmiş olması, israf sayılmaz. Bu itibarla, [önce] burada madde madde okunsun, herbiri üzerinde umumi fikirler belirsin [ve] ondan sonra [da] teknisyen arkadaşlar, bir memorandum hazırlasınlar [ve] bizlere tevzi etsinler...

[ORHAN] MERSİNLİ: Esas itibariyle Câhit [Talas] Bey'in söylediklerini destekler mâhiyette konuşacağım... Okuduk... Birkaç madde [de] geçti. Bir maddenin bir kelimesine takıldık [ve] bir görüş ortaya koyduk. Bu görüşün aleyhinde [ve] lehinde muhtelif düşünüşler olabilir. Bugünkü görüşmemizin, muhterem heyetin görüşünün ne mâhiyette olduğu [ve] ne gibi prensipler üzerinde durmak istediğinin meydana çıkmasıdır ki, hizmet de bu şekilde görülmüş oluyor. Bunu bir görüşme şeklinde telâkki eder ve karar alma şeklinde mütâlaa etmezsek, şu görüşmemizdeki havayı devam ettirmek mümkündür. Ondan sonra [da] bir muhtıra hâlinde neticeye varılabilir.

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Cihat [Baban] Bey'in buyurduğu isâbetli olurdu, bir hafta önce olsaydı... Bugün belki anayasa [tasarısı]nın tümü üzerindeki müzakereler bitecektir. Biz Ekrem [Tüzemen] Beyefendi ile tâkip ettik. Aşağı yukarı [Temsilciler Meclisi'nde] konuşacak dokuz kişi [daha] kalmıştı. Bu dokuz kişi de belki bugün konuşur. Bu itibarla, hükûmet olarak bu tasarının tümü hakkında bir fikir sâhibi olmamız gerekiyor. Cihat [Baban] Bey'in teklifi kabul edilecek olursa, buna imkân bulamayacağız.

[EKREM] TÜZEMEN: "Sosyal [adalet]" tabiri, İkinci Cihan Harbi'nden sonra bütün anayasaların hemen hepsi tarafından kabul edilmiştir. Zaten birçok memleketlerde idare, sosyalizme gider vaziyettedir. Geçenlerde bir Fransızca dergide okudum. "Belçika'da sosyalizm geliyor" diyor. Liberalizm daha iyi bulunuyor. Sosyal adalete dayanmak istediğimizi ve bunu anayasa [da] aldığımızı bütün dünya duydu ve hatta tercümeleri bile yaptı. Fransızca, Almanca [ve] İngilizceye tercümeleri yapılmış olabilir. Selim [Sarper] Beyefendi'nin sözlerine iştirâk ederim... Ama geriye dönmek mânâsına da alınabilir. Bunu [anayasa tasarısından] çıkartmak değil de, üzerinde durup, mefhumu [biraz] daha fazla yumuşatmak lazımdır. Biraz evvel de arz ettim... Kanunun tümü üzerinde konuşan arkadaşlar, bu maddeye takılmışlardır. Bugün bizim de tasvip edebileceğimiz hâl şekillerini teklif edenler vardır. Orada müzakereleri tâkip ederken, tekliflerden birisi bize uygun gelirse, arkadaşlarımız kalkar [ve] biz de "hükûmet olarak arkadaşlarımıza iştirâk ediyoruz" der[iz ve] mesele de hâlledilmiş olur.

Yalnız ben bir noktayı öğrenmek isterim... Bu tasarı hükûmetten geçmiş değildir. Bir komisyon hazırlamıştır. Bir mütâlaamız olduğu zaman, "hükûmet görüşü" müdür diyeceğiz? Ben "şahsî görüşüm" diyeceğim. Meğer ki, şu veya bu mesele hakkında ayrıca bir karar almış olmayalım... Çünkü, tasarı bizden gitmiş değildir. Yegan yegan herbirimizin ne düşündüğünü bilmeyiz, bilemeyiz... [Ancak] burada konuştuğumuz zaman bir meselede fikir birliğine varabiliriz. Ekseriyetin görüşü ne ise, arkadaşımız o görüşü hükûmet adına savunur. Hayri [Mumcuoğlu] Beyefendi'nin sözlerine iştirâk ederim. [Temsilciler] Meclis[i'n]deki müzakereler bugün öğleye kadar biter [ve] öğleden sonra [da] ikinci maddenin müzakeresine başlanabilir. Bu itibarla, zamanın darlığını [da] nazarı itibara alarak, başlangıç maddelerine yetişebilmemiz için, işi acele

tutmak lazımdır. 50. [ve] 60. maddelerden sonraki maddeler için zaman vardır. Ama baştaki maddeler için [yeterli zaman] yoktur.

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Biz [Milli Birlik] Komite[si'n]deki müzakerelere yetiştireceğiz. "Bizim düşüncelerimiz şunlardır" diye, [Milli Birlik] Komite[si]'ne fikir vermek mecbûriyetindeyiz. Onun için, [anayasa tasarısının] ikinci madde[si], "çalışma" ve "sosyal adalet" kelimelerini ihtivâ etsin veya etmesin diye, esbâbı mûcibeli bir metin hazırlamak lazımdır.

[HİLMİ] İNCESULU: Biz kanun tekniği bakımından mülâhaza ettik. Ana prensipler üzerinde fikir dermeyani, bizim salâhiyetimiz dışında olduğu için, bu nokta üzerinde durmadık. Bu anayasa ile yeni bir nizam teessüs edeceğine ve Anayasa Mahkemesi[998] gibi bir mahkeme kurulacağına göre, yarın orada tereddütleri mûcib olacak [olan] haşivlerin kalkmasını faydalı ve lüzumlu gördük. Kat'îyen prensipleri münâkaşa ve müzakere etmedik. Zaten böyle bir vazife de almış değildik. Devlet Başkanımız [Cemâl Gürsel]'in, "okuyun[uz] da, bana bir şeyler hazırlayın[ız]..." tarzındaki emirleri üzerine, [anayasa tasarısını] yukarıdan aşağıya okuduk ve teknik bakımdan tetkike tâbi tuttuk.

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Müteâkip maddelerde prensipler üzerinde arkadaşlarımızın fikirleri tezâhür edebilir. [Temsilciler] Meclis[i'n]deki müzakeresine ilâveten ikinci bir müzakere mevzuu bahis olacağına göre, [tasarının] üzerine eğilelim... [Tasarıyı] dördüncü defa tetkik edecek [olan] heyete, düşüncelerimizi bildirmekte fayda vardır. [Başbakanlık Müsteşarı] Hilmi [İncesulu] Bey'den esbâbı mûcibeli hazırlığı yapmalarını rica ediyoruz, ikinci madde için...

[HİLMİ] İNCESULU: 11. maddeye kadar herhangi bir düşüncemiz yoktur.

(Madde 10-13 okundu.)

(Madde 14 okundu.)

[ORHAN] MERSİNLİ: "Kimseye eziyet ve işkence yapılamaz." Mefhumu muhalifinden işkence yapılıyordu mânâsı çıkıyor. Acaba diğer medeni anayasalarda [da] muâdili ifadeler var mıdır? Varsa, [bir] diyeceğim

yok[tur]. [Ancak] yoksa, bu ifadelerin madde metninde bulunması biraz ağırdır.

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Bu maddede ifadesini bulan “kimseye eziyet ve işkence yapılamaz” hükmü, İnsan Hakları Beyannâmesi’nde de yer almıştır. Bu itibarla, umumi bir ifadenin tekrarından ibarettir.

[SELİM] SARPER: Dikkatle üzerinde durulması lazım gelen bir meseledir. Eziyet ve işkence, fizikî ve rûhî, mânevî [ve] fikri olabilir. Hangisi kasd ediliyor? (“Hepsi” sesleri...)

[KEMÂL] KURDAŞ: Benim [bu ifadeden] anladığım, kanunsuz verilen cezayı önlemeye mâtuftur. Hapse girmek, şüphesiz bir işkencedir. Eziyet ve işkence yasak diye, hapsi kaldırıyor muyuz? Kasd edilen mânâyı çerçevelemek lazımdır. Her ceza, bir işkencedir. Cezaya uğrayan insanı bağışlayan garip bir vaziyet yaratabilir.

[SELİM] SARPER: Bir zâbıta memurunun haftada dört gün kapıma gelip de, “sizi karakoldan istiyorlar” demesi, hattı zâtında maddi bir işkence değildir. Ama mânevî bir işkencedir. Bu da [maddenin] şümûlüne girecek midir? Madde, bu kadar şümûlü ihtivâ eder mâhiyette midir?

[KEMÂL] KURDAŞ: Ceza kanunu ile karşılanamaz mı? İşkence kimden gelecektir? Devletten... İşkenceyi yapan devlet organı olduğuna göre, bunu yapan, vazifesini suistimal ediyor demektir. Ceza kanununda maddesi olduğuna göre, ayrıca anayasaya almakta ne mânâ vardır?

[EKREM] TÜZEMEN: Eziyet ve işkence, dün de yasaktı, bugün de yasaktır [ve] yarın da yasak olacaktır. Bilhassa [anayasa tasarısını hazırlayan] İstanbul Komisyonu[999], bu tesir altında kalmıştır. Tasarı, 200 küsûr maddeydi. [Fakat] [Temsilciler Meclisi’nin Anayasa] Komisyon[u’n]da daraltıldı. [Temsilciler Meclisi’nin] Anayasa Komisyonu’nda, [tasarıda] yer alan maddeler, mâzide çekilenlerin acı tesirleri altında, tedvin edilmiştir. Esâsen, bu hususta tasarının tümü üzerinde konuşan hatipler, görüşlerini bildirerek, “bunların çoğunun bir tüzükte yer alması icab eder[di]” dediler. Haklıdırlar. Buraya birçok hükümlerin konulmasının sebebi, geçmişin ıstıraplarıdır. Bu itibarla, insan, “neden koydun?” demekte güçlük çekiyor. Birçok devletlerde, bizimkinden

[daha] uzun [yazılmış olan] anayasalar vardır. İkiyüzden fazla maddeli anayasaya rastladım... Bu maddenin bu şekilde yazılmış bulunmasından endişe etmemek lazımdır. Haklı bir endişe, bundan sonraki maddelerde bu husûsa tekrar yer vermemekte [ve] tekerrür ettirmemekte olmalıdır. Hayri [Mumcuoğlu] Beyefendi [de] buyurdular... İnsan Hakları Evrensel Demeci'nde de buna benzer hükümler vardır. Beyannâmeye geçen bir hüküm burada da yer almıştır. "Eziyet ve işkence" tabiri, umumi bir tabir olduğu için [de], içine, maddisini de, mânevîsini de alır.

[KEMÂL] KURDAŞ: [Bu ifadeden] benim anladığım şudur: Anayasaya uygun olmayan bir kanun çıkarılarak, vatandaş, hiçbir [şekilde] kötü muameleye mâruz bırakılamaz. İşkence ve eziyet, anayasa ile men ediliyor. Hiçbir kanunla, o halde, işkence ve eziyet yapılamaz. Bunu daha da açarak, "Hiçbir maddi [ve] mânevî ceza verilemez. Eziyet ve işkence yapılamaz." diye söylemek lazımdır.

[HİLMİ] İNCESULU: Eski anayasamızda başka türlü ifade edilmişti.[1000] Bugünkü anayasa [tasarısın]da [ise], beynelmilel hukuk inkişâfına göre yer almıştır.

[ORHAN] MERSİNLİ: Eziyet ve işkencenin mâhiyetinde müphemiyet vardır. Târifi zordur. Eziyet ve işkence nedir? Kemâl [Kurdaş] Bey, çok isâbetle işaret ettiler. Suçlu olan adamı hapse koymak da, eziyet ve işkencedir. Kanaatimce ve mâkul olanı da odur, eziyet ve işkence, kanunlarda mevcut olmayan usûllerle, vatandaşların tazyik edilmesidir. Kanunların tasrih etmediği herhangi bir usûlle ve hususta vatandaşa tazyik icrâ edilemez. Bu şekilde sarahat vermekte fayda vardır.

[CÂHİT] TALAS: Anayasa, gayet tabiî, teferruattan âri olmak lazımdır. Burada prensip vâz edilmiştir. Bu prensibe göre, teferruat, kanunlarla tanzim edilecektir. Bir takım prensipler, kanunlara mevzu teşkil edecektir. Buradaki eziyet ve işkenceden de kasdın ne olduğu ve nasıl yapılabileceği, ayrıca ceza kanunlarına ve diğer bir kısım kanunlara mevzu teşkil edecektir. O bakımdan, prensibin konulmasında herhangi bir tereddüde mahâl verilmemelidir. Zannediyorum ki, eziyet ve işkence, burada umumi olarak bahsedildiği ve maddisi de ayrıca mevzuu bahis edilmediği için, bunda mânevîsi de mündemiçtir. Bu itibarla, maddi ve mânevî diye ayrıca tasrihe lüzum yoktur.

[SELİM] SARPER: Ceza sahasına intikal edersek, ceza hukuku felsefesinin ve filozoflarının [dahi] içinden çıkamadığı bir safhaya gireriz. Hapis, ceza mıdır? [Yoksa] intikam mıdır? [Yoksa] tecrid zarûretinin [bir] icabı mıdır? Mevzuun bu noktalarda münakâşasına kadar gidilebilir. Bunun ceza hukuku filozofları dahi içinden çıkamamışlardır. Ben fizik olan eziyet ve işkenceye mânevî olanının da katılmasını istiyorum.

[ORHAN] MERSİNLİ: "Kimseye eziyet ve işkence yapılamaz" ibâresi, maddisine de, mânevîsine de şâmil değil midir?

[EKREM] TÜZEMEN: Burada bu maddeyi okuyan bir kimse, kimseye hapis cezası verilemeyecektir mânâsını anlamaz. Bundan maksat, "kânûnî hiçbir mesnedi yokken, karakolda falakaya çekilemez" demektir. Ölüm cezasına mahkûm edilmek [ve] hapsolmak, işkence sayılmaz. Ancak ceza infâz edilmiş sayılır. Kanun dışı eziyet yapılamaz. Kanunla eziyet yapılabilir mi? Maddede "kanunla" tabiri kullanılmamıştır ki, çok isâbetlidir. "Aslında hapis cezası, işkence yapılsın diye verilmektedir" de den[il]emez. Bu tabirle, maddeye, "maddi ve mânevî işkence ve eziyet yapılamaz" şekli vermek kâfi gelecektir.

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Maddenin fıkraları birbirini tamamlayacaktır. Eski anayasada, "angarya memnûdur" denilmektedir. Bugün, bu daha ziyâde vuzuha kavuşturularak, "eziyet ve işkence yasaktır" hâline getirilmiştir. "İnsan haysiyeti ile bağdaşmayan ceza konulamaz" hükmü de bunu tamamlayacaktır. Binâenaleyh, bu madde üzerinde daha fazla durmamak lazımdır.

(Madde 15 okundu.)

(Madde 16 okundu.)[1001]

[MUZAFFER] ALANKUŞ: Buradaki "merci" kelimesinin Türkçesi yok mudur?

[SITKI] ULAY: Anayasayı ihlâlin cezası nedir? Eziyete kadar gider anayasayı ihlâl... "Hiçkimse, bir başkasının üzerini arayamaz" diyoruz. Yankesicinin fiili, anayasayı ihlâl olmaz mı?

(Madde 17 okundu.)[1002]

[SELİM] SARPER: [Tasarıda] “haberleşme gizliliği esastır” diyor. Fakat sansür bununla nasıl telif edilecektir? Hemen her memlekette “service secrét” [gizli servis] denilen [bir] teşkilat, el altından bunu yapmaktadır. Fiillen yapılmaktadır. Yalnız bizde [de] değil[dir].

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: “Gönderişme hürriyeti kanunla düzenlenir” diyor.

[EKREM] TÜZEMEN: Türkçeleştirme yapıyoruz diye, acâyip kelimelere yer verildiğini görüyoruz. “Gönderişme” gibi... Türkçeleştirme diye, dilimizin canına okunmaktadır. “Bir dil, zorla düzeltilemez. [Ancak] kendi kendine olur.” diyorlar. Burada kanunu hazırlayanlar “hâkim” kelimesini kullanmışlardır. “Hâkim”, artık Türkçe olmuştur. Seçim kanununda [ise], “hâkim”, “yargıç” olarak kalmıştır. Burada da “hâkim”i “yargıç” yapalım diye uğraşacaklardır. Herkesin anladığı dille konuşmak ve yazmak daha iyi olur.

[RÜŞTÜ] ÖZAL: Usûl hakkında... Biz hükûmetin bu tasarı üzerinde bir noktai nazarı olur mu, [yoksa] olmaz mı husûsunu tetkik ediyoruz. Teferruata taallûk eden hususları burada müzakere etmesek, daha iyi olur.

[EKREM] TÜZEMEN: Ben, hükûmet olarak, alafranga kelimelerden vazgeçelim mi, [yoksa] [vaz]geçmeyelim mi diye tasvibinizi almak isterim...

[MUZAFFER] ALANKUŞ: Askeri Ceza Kanunu’nu yeni baştan bu kelimelere göre değiştirmek lazım geliyor. Her kelime değiştirilişinde, bu tâdiller [de] yapılacaktır. “Hâkim”, “yargıç” olacak “yargıç” [da] “hâkim” olacak... Karışıklık...

[SELİM] SARPER: 17. maddede iki tâne kelime kullanılıyor. Bunlar aynı mıdır? Aynı ise, mânâsını anlamakta fayda vardır. “Haberleşme” diyor. “Gönderişme” diyor. (“Gönderişme, murâselât’tır” sesleri...)

[CÂHİT] TALAS: Projenin Türkçesi, umumi müzakerelerde münâkaşa edildi. Bu kelimelerin kullanılması ifrat sayılmaz. Şimdi yargıladığmız bu

kelimelere zamanla alışınca, hemen benimsiyoruz. Diğer taraftan, bu proje kanunlaşınca, bundan sonra çıkacak [olan] mevzuat da, bunun diline uymak mecbûriyetindedir. Halen tedvin edilmiş olan mevzuâtın tâdilinin mevzuu bahis olmaması lazımdır. Kullanılan kelimelerdeki Türkçe mânâlar, pek çok ifrâta varılarak verilmiş değildir. “Murâselât” yerine, “gönderişme”, kulağa ve anlayışa daha mülâyim gelmektedir. Dil üzerinde uzun boylu duracak mıyız, bilmiyorum... Fakat bunu bu şekilde kabul edebiliriz.

[KEMÂL] KURDAŞ: Dil üzerinde duracaksak, Türkçe kelimelere anayasada kâbil olduğu kadar fazla yer vermek lazımdır. 1948 senesinde Washington’daki bir hikâyemi anlayatım... Bir İranlı, beni ziyâret etti. Türk aslındanmış... Türkçe konuşuyorlarmış... Yeni Türkçe kelimelerle kendisi ile pekâlâ anlaşabildik. Türkçemize hâkim olmak suretiyle, bizim 50.000.000 ırkdaşımızı bizden ayırmak istiyorlar. Türkçe kelimelere sarılmak, bizim bekâmız için de çok mühimdir.

[CİHAT] BABAN: Dil meselesini kapatmaya yarayacağı için, arz edeceğim dil meselesi, bizi aşmış bulunuyor. Zannediyoruz ki, bir yeni ve eski dil meselesi vardır. Bu mesele, bizimle beraber fenâya doğru gitmektedir. Yeni neslin dili tamamen Türkçedir. Üç, beş sene sonra bizi anlayamayacaklardır.

[BAŞBAKANLIK MÜSTEŞARI HİLMİ] İNCESULU: Terimlerde yeknesaklığı temin maksadıyla, bakanlıklararası bir heyet kurmak üzere ve Milli Eğitim Bakanlığı’na bir vazife vermek üzere, direktif almış bulunuyoruz. Milli Eğitim Bakanlığı’nda okullarda ve diğer sahalarda terimlerde yeknesaklığı sağlamak üzere çalışmalar yapılacaktır.

[ORHAN] MERSİNLİ: 17. maddenin metnine âid bir husûsu arz etmek istiyorum... (17. madde okundu.)[1003] Örfi idare ve harb hâllerinde hâkim, gizliliğin kaldırılmasına karar verebilecektir. Kanunlara uygun olarak hâkim gereken kararı alabilecektir.

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Tahmin ediyorum ki, gazetelere de intikal etti, Türkçeleştirmeyi biraz ileri derecede yapmışlar. Müzâkerelerde belki de “hâkim” [ve] “yargıç” elemeleri üzerinde durulacaktır. Arkadaşlarım da buna temas etmiş bulunuyorlar.

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Buradaki müdâhale, salâhiyetsiz bir müdahaledir. Bu, dilcilerin işidir. Dil, sosyal bir müessesedir [ve] kendi inkişâfına tâbidir. Bunu her devrin edebiyâtı yapar. Bugün Tanzimat edebiyâtı ile birisi konuşsa, biz anlamayız... Bugün "gönderişme" [sözcüğü], kulağa pek hoş gelmiyor. Ama "hâkim" [sözcüğü], Türk folkloruna girmiştir. "Yargıç" [sözcüğü ise], hiçbir zaman girememiştir. Bir tek "hâkim", kendisine "yargıç" denilmesinden memnun değildir. [Aslında] "yargıç" da değildir. Türkçesi, "yargıcı"dır. "Eleman" [ve] "organ" kelimeleri Türkçe midir? Bırakalım işi lisan mütehassıslarına...

[MEHMET] BAYDUR: "Gönderişme" kelimesini ben ilk defa duydum. İstidlâlle "mürâselât" olduğu anlaşılıyor. Buna rağmen, "murâselât" kelimesini kullanmaktan yine iyidir.

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI?? KEMÂL] KURDAŞ: Ben bu mevzuda hassasım... Bütün dünyadaki milletleri gördükten sonra, intıbâlarım biraz daha kesinleşti. Bir gün bir gazeteyi okurken, yanımda bir Pâkistanlı vardı. Bana, "gazetenize bakıyorum [da], kelimelerin birçoğu Urdu lisânından, Arapça ve Farsçadan alınmış..." dedi. İçinde bir tâne [olsun] Türkçe [kelime] bulamadık. Hakikaten biz hayatımız için mücadele ediyoruz. Irk davasının çıkmış olmasının sebebi, kendi lisânımıza sıkı [sıkıya] sarılmamış olmamızdır. Bir de şu var: Ne "mürâselât"ı [ve] ne de "gönderişme"yi duymamış [olan] Türk çocuğuna, iki kelimenin de hangi mânâya geldiğini sorsanız, emin olun[uz ki], birincisi[ni] anlamaz, fakat ikincisi hakkında bir takım sezişlerde bulunur. Benim küçük kızım Çiğdem bile "gönderişme"den bir takım mânâlar çıkarır. "Gönderme, gönder..." falan diye birşeyler söyler. Bu yeni kelimeleri yadırgamayalım...

(Madde 18 okundu.)

(Madde 19 okundu.)[1004]

[ORHAN] MERSİNLİ: Bu madde, bazı hükümler vâz ediyor: "Kimse siyasi veya şahsî çıkar veya nüfuz sağlamak maksadıyla, her ne suretle olursa olsun, dini yâhut din duygularını veyahut dince kutsal sayılan şeyleri istismâr edemez ve kötüye kullanamaz" diyor. Anayasaya böyle bir hükmü vâz etmiş olmak kâfi midir? Bu cümle, mâlûmu ilâm değil midir? Bu hükmü vâz ettikten sonra, ilgili kanunlarında ne yapılacağı gösterildi mi?

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Türk Ceza Kanunu'nun 163. maddesinde[1005] bu hususlar yer almış ve tecrim edilmiştir. Burada yeni olan hüküm, partilerin Anayasa Mahkemesi'nde, bu esaslara aykırı davranışları hâlinde, kapatılacağıdır. [Türk] Ceza Kanunu'nda yer alan bu hükmün, anayasa [tasarısın]da da yer alması, kanaatimce çok yerindedir. [Türk] Ceza Kanunu, şu veya bu sebeple ihlâl edilmiş olabilir. [Ama] anayasada mesnedini bulmazsa, anayasaya aykırılığı sebebiyle hiçbir mânâ ifade etmez. Siyasi partiler yönünden de esaslı bir müeyyidedir. Çünkü, anayasa [tasarısın]da bu türlü hareket eden partilerin temelli kapatılması hükmü yer almıştır.

[ORHAN] MERSİNLİ: Bu hükme tamamen iştirâk ediyorum. Bu "yasak" diye başlayan cümlenin[1006] noktalı virgülüne kadar olan kısmı yerindedir. Buna lüzum vardır. Ondan sonraki kısımda [yer alan], "dernekler yetkili mahkemece ve siyasi partiler [de] Anayasa Mahkemesi'nce temelli kapatır" hükmü[1007] ise, bir merci tayin ediyor.

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Demek suretiyle, yine maddenin bu cümlesinin ilk kısmına bağlanmıştır.

[MEHMET] BAYDUR: Bu maddenin dördüncü fıkrası[1008] üzerinde durmak istiyorum... Mâlûmu âliniz, bu mevzu, cemiyetimizin çok hassas olduğu bir husustur. Bu hükmü, aynı kanunun [anayasanın] ikinci maddesindeki laiklik hükmü[1009] ile nasıl bağdaştırabiliyoruz? Çünkü, "din eğitim ve öğretimi" dediğimiz zaman, tamamiyle bir serbestîyet bahşediyoruz. Acaba bu şekilde bir hükmü anayasada formüle etmek doğru olur mu? Meskût geçilmesi, laiklik prensibinin rûhuna daha uygun düşmez mi? Bu fıkranın burada kalması, içtimâî hayatımızda derin komplikasyonlar yaratabilecek durumdadır.

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: İleride göreceksiniz, anayasa [tasarısı]nın son hükümlerinde, inkılap kanunlarının mahfûziyeti sağlanmıştır.[1010] Buradaki hüküm [ise], 4 Mart 1951 tarihli İnsan Hakları Evrensel Demeci'nde de yerini bulmuştur. Tamamen isteğe bağlıdır [ve] devletin [hiçbir] müdahalesi yoktur. Din ve vicdan hürriyetine muvâzi bir şekilde yürütülecektir.

[MEHMET] BAYDUR: Maddenin birinci fıkrası, “herkes vicdan ve dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir” demekle[1011], [zaten] söylediğinizi teyid ediyor. Fakat, “din eğitim ve öğretimi” den[il]diği zaman, eski mahalle mektepleri gibi mekteplerin açılmasına da cevaz vermiş oluyoruz. Bundan sonra bir de mahalle mektebi açılacaktır. Din de serbest olduğuna göre, pekâlâ yapabileceklerdir.

[CÂHİT] TALAS: Diyânet İşleri [Başkanlığı] ile ilgili bahislerde bilhassa buna âid hükümler gelecektir. Bu maddenin din öğretim [ve] eğitimini başı boş bırakması düşünülemez. Buradaki kasıd, okullarda esâsen câri olan öğrenime velilerin müsaadesi ile devam edilebileceği husûsudur. Burada din tedrisâtını organize edecek olan devlettir. Tamamen serbest bırakılmış değildir. Bu itibarla, laiklik prensiplerine aykırılık görmüyorum.

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Başlangıçta doğrudan doğruya maddelerin okunmasını uygun bulduk. Bazı maddelerin gerekçede açıklaması vardır. Beşinci sayfanın baştan üç numaralı kısmı ile, 16. sayfanın 19. maddeye âid olan kısmında gerekçe kaleme alınmıştır. Okuyorum... (Bahsedilen yerleri okudu.) [1012]

[MEHMET] BAYDUR: Hayri [Mumcuoğlu] Beyefendi’nin izahatına teşekkür ederim... Fakat, “din eğitimi, kişilerin kendi isteğine bağlıdır” deni[li]yor. Ben iman-hatip okulundan mezun olmuşum... Bir mahalle mektebi açmak istiyorum ve açıyorum... Dini tedrisâta da başlıyorum... Mâni olmak istiyorlar. Hemen Anayasa Mahkemesi’ne müracaat ediyorum... “Anayasa ile tanınmış [olan] hakkımı elimden almak istiyorlar. Buna mâni olun[uz]...” diyorum. Esâsen laiklikten de pratik mânâda bu çıkmaktadır. [Şimdi] ne olacak?

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Bunu önleyen [bir] hüküm vardır. [Anayasa tasarısının] 21. madde[si][1013] tahdit edilmiştir. Mahalle mekteplerinin açılmasını önleyecek şekilde tesbit edildi.

[CİHAT] BABAN: Üçüncü fıkra[1014] şu sebepten çıktı: Bundan evvel mekteplere din dersi konulduğu zaman, “çocuk velileri mi istesin, yoksa istemesine mahâl yok mudur?” den[il]di. Hatırlarsanız, [Milli Eğitim eski Bakanı] Tevfik İleri’nin[1015] bir buluşu ile, mekteplere din dersi konuldu ve çocuğuna din dersi aldırmak istemeyen vatandaşın, “ben çocuğuma din

dersi verilmesini istemiyorum” diye müracaat etmesi şekli ihdâs edili. Bu, bir nevi ebeveyn üzerinde tazyikti. İşte burada, bu tazyiki kaldırmak düşüncesiyle, bu hüküm sevk edilmiştir. Eskiden “benim çocuğum okumasın” diye müracaat etmesi lazım gelen veli, bu sefer, “benim çocuğuma din dersi okutun[uz]...” diye müracaat edecektir. Düne nazaran ileri bir hükümdür.

(Madde 20 okundu.)

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Bu madde üzerinde arkadaşlarımızın umumi konuşmalarını göz önünde tutarak, Hayri [Mumcuoğlu], Ekrem [Tüzemen], Câhit [Talas] ve Cihat [Baban] Beyler konuşsunlar [ve] hazırlayacakları görüşlerini bize bildirsinler...

(Madde 21 okundu.)

(Madde 22 okundu.)

BAŞKAN [FAHRİ)] ÖZDİLEK: Bu maddeyi de arkadaşlar, 20. madde ile beraber müzakere ederek, vardıkları neticeyi huzûrunuza getirsinler...

(Madde 23 okundu.)

(Madde 24 okundu.)[1016]

[ORHAN] MERSİNLİ: Buradaki “haber”in karakterine temas etmek icab ediyor. Mahkemece karar verilecek bir işte sürüncemeye mahâl bırakmak lazımdır. Yanlış bir haber, iki üç hafta sonra düzelttirilecek olursa, efkârı umumiye o yanlış haberi o zamana kadar hazmetmiş olur [ve] tekzib edilse de, [bir] tesiri olmaz. Binâenaleyh, bu işlerin müstâceliyetle yürütülmesine dair bir hüküm [de] koymak lazımdır.

[CİHAT] BABAN: Tekzib, doğru olsun veya olmasın, eskiden müddei umumilik kanalı ile, matbaalara [ve] gazetelere gönderiliyordu. Bugün bu salâhiyet, müddei umumiden alınmış [ve] mahkemeye verilmiştir. Hâkime tevdi edilen bir tekzib, hemen gazeteye gönderilecektir. “Ettin, etmedin...” gibi [bir] sorgu suâl [de] mevzuu bahis değildir. Bu itibarla, gecikme de olmayacaktır.

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: “Düzeltme ve cevap hakkı, kanunla düzenlenir” demekle, tanzimini kanuna bırakmıştır. Son çıkan kanunla[1017] da, bu yetki, sulh hâkimlerine verilmiştir.

[ORHAN] MERSİNLİ: Müstâceliyetle oluyorsa, mesele yoktur.

[CİHAT] BABAN: Haberleşme hürriyeti de, Türkiye’nin de imzalamış olduğu Birleşmiş Milletler’deki bir takım normlara göre ayarlanmıştır. Doğrudan doğruya bir takım normlara göre cereyân etmektedir ve edecektir.

(Madde 25-29 okundu.)

(Madde 30 okundu.)[1018]

[CİHAT] BABAN: Hayri [Mumcuoğlu] Beyefendi... Ağır suç işlemiş olan [bir] suçlu, doğrudan doğruya kaçacak farz olunur da, Türk Ceza Kanunu buna göre tedbir vaad eder. Bu kere bu bertaraf edilmiş midir? Ceza Usûlü Muhakemeleri [Kanunu]’nun aşağı yukarı 104. maddesine âiddir.

[EKREM] TÜZEMEN: Tutukluluğun ve yakalamanın mûcib sebepleri, hemen hemen şurada yazılanlardan ibarettir. Ağır cezalı suçlarda, hâkime daha geniş serbestî verilmiştir. Delil yok edeceği gibi bir endişe mevcutsa, [sanık] tevkif edilebilir. “Suç ağır cezalı ise” diye bir ilâve de yapılabilir.

(Madde 31-33 okundu.)

(Madde 34 okundu.)[1019]

[RÜŞTÜ] ÖZAL: Bir adama isnâdda bulunan bir kimse, ispatla mükellef midir? İspat hakkına sahip midir? İspatla mükellef midir?

[SELİM] SARPER: Arkadaşımın soru olarak vâz ettiği mesele hakkında, bundan çok evvelki bir bakanlar kurulu toplantısında, bendeniz de aynı tereddüdü ifade etmiştim. Bu, ispat hakkı mıdır, [yoksa] ispat külfeti midir? Bence, birisine isnâd yapılınca, bu isnâd iftirâ da olabileceğine göre, isnâd edilmesi bir mükellefiyet olarak, isnâdı yapana tahmil edilmesi lazımdır. İspat hakkı dediğimiz zaman, herkesin bir şeyi ortaya atıp [da], ispât etmeye hakkı varmış gibi geliyor. Böyle bir hak olmamak lazımdır.

[CİHAT] BABAN: [İspat hakkı], amme hizmetine âid memuriyete müteallik işlerde olacak[tır]. Bir devlet memurunun husûsî hayatına âid husûsatta olamaz... Gümrükçü Ahmet Efendi, gümrüklerde hırsızlık yapıyormuş... Bunu ispât edeceğim... Ama aynı Ahmet Efendi, karısı ile geçiniyormuş... Burada ispâta cevaz yok[tur].

[SELİM] SARPER: Ben vazifemi kötüye kullanmışsam ve birisi [de] bunu iddia ediyorsa, onu ispâta dâvet edeceğim... Hak bende, mükellefiyet onda...

[CİHAT] BABAN: Siz, "ispât et" diye mahkemeye gideceksiniz... Cezadan kurtulması için, onun ispât etmesi lazımdır.

[SELİM] SARPER: O zaman mesele yoktur.

[EKREM] TÜZEMEN: Suçluların lehine olarak konulmuş [olan] bir maddedir. Kanun diyor ki, "bu yazıyı yazan kimse, bu yazdıklarının doğru olduğunu ispatla mükelleftir." Şimdiye kadar, ki bir tevdihi içtihat kararı ile, bu ispat hakkı, bertaraf edilmiştir. İspât edemediği takdirde mahkûm olacak [olan] bir kimse, iddiasını ispâta çalışacaktır. Ama, adam isnâd ve iftirâsını yapar ve ispât etmek de istemezse, hapse girmeyi göze alıyorsa, onun ağzından zorla laf alamayız.

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Bu, bir haktır. Bunun anayasa [tasarısın]da yer almasının sebeplerini izaha lüzum görmüyorum. Zaten [Türk] Ceza Kanunu'nda da vardır. Eğer ispât edilecek [olan] husus, bir kimsenin şahsî ahvâline taallûk ediyorsa, buna cevaz yoktur. Maddeyi dikkatle okursak, görürüz ki, kamu hizmet ve görevlerinden bahis vardır. Şimdiye kadarki tatbikâtı ile ve tevhidi içtihat kararı ile, ispat kapısı kapatılmıştır. Gelecek iktidarlar, [Türk] Ceza Kanunu'nda oynama yapmasınlar diye, bu hüküm anayasa [tasarısı]na alınmıştır.

(Madde 35-37 okundu.)

(Madde 38 okundu.)[1020]

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Tasarının tümü üzerindeki müzakerelerde bu madde üzerinde çok duruldu. Birçok hatipler buna takıldılar. Bilhassa [da] "taksitle alınabilir" [şeklindeki] hükmüne...

[RÜŞTÜ] ÖZAL: Umumi heyette bu noktaya takılma olunca, [Temsilciler Meclisi'nin] Anayasa Komisyonu'ndaki arkadaşlar, İmâr ve İskân Bakanlığı ile Bayındırlık Bakanlığı'nın bu hususta ne düşündüğünü öğrenmek istediler. Biz de çok dar [bir] zamanda bunu tetkik etmek istedik. Maalesef tatminkâr bir neticeye varamadık. Bununla beraber, sosyalleştirme mecbûriyetleri, baraj yapma, tabiî âfetler gibi hâller karşısında, para ödeme imkânsızlığının mevcut bulunduğu da bir vâkıadır. Bugün mevcut anayasa hükmünü zorlamak suretiyle tatbikât yapılmaktadır. Bu cihetin nazarı itibara alınması lüzûmuna biz de kâni bulunuyoruz.

[HİLMİ] İNCESULU: Burada bir eksiklik vardır. Eski anayasamızda istimvâl ve istimlak mevzuu bahisti. Umumi âfetler kanununa göre, bir yerde âfet olduğu vakit, Vâli gider, çadır bezi, yiyecek, ne bulursa istimvâl ederdi. Kanun, "taşınmaz mallar" demiştir. Taşınabilir mallar için, hâcette el koyma muamelesi yapılabileceği derpiş edilmiştir.

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Hilmi [İncesulu] Beyefendi'ye ilâveten şunu arz edeceğim: Taksitle ödemeden bahsedilmektedir. Ne kadar müddette ve kaç taksitle ödeneceği husûsunda [ise, herhangi bir] sarahat yoktur. Taksitle ödeme yapılması, bizim memleketimiz için zarûrettir. Fakat hudûdunu [da] çizmek lazımdır. İstimvâli de ilâve etmek lazımdır. Biz sâkıt [DP] iktidarın[ın] borçlarını ödüyoruz. Ama [bu borçları] ne zaman bitireceğiz, bilmiyoruz... Yeni iktidarlar da, istimvâle [ve] istimlake kalkarlarsa, ne olacaktır? Mülkiyet hakkı mukaddes olduğuna göre, buna kat'î bir sarahat vermek lâımdır. Başka türlüsü, mülkiyet hakkının mütem [?] diyen ihlâlidir.

[RÜŞTÜ] ÖZAL: Sınırlamak şarttır...

[OSMAN] TOSUN: Bizim toprak reformunda, tevhidi arazi işlerinde, sulu ziraat ve iç iskân meselelerimizde, bu maddeye bilhassa zarûret vardır. Bizim bugün düşük istihsâl yapmamızın sebeplerinden birisi [de], toprağın küçük parçalara ayrılmış bulunmasıdır. Bir çiftçiye ortalama [olarak] 55-60 dönüm toprak düşmektedir. Fakat bu da, yine ortalama yedi parça hâlinde dağıtılmıştır. Biz istihsâli artırmak istiyorsak, bugünkünün 2-5 misli [daha fazla ürün] almak istiyorsak, tevhidi araziye gitmeye mecbûruz... Şahıslar, arazilerinin birleştirilmesine umumiyetle râzı olmamaktadırlar. Biz râzı olanlarınkini birleştirmeye doğru gidiyoruz. Gidiş muvaffakiyetlidir. Fakat

fevkâlâde mevziidir. Gelecekte Türkiye’de bir toprak reformuna gitmek mecbûriyeti vardır. Esâsı da, tevhidi arazidir.

Sulama yapıyoruz... Sulamada iç iskân ön planda yer alacaktır. Bunların hepsini değeri ile derhal ödemeye imkân yoktur. Taksit meselesi işin içine girdi mi, tevhidi arazi yapılır ve buna göre, arazinin şahıslara dağıtılması sağlanabilir. Bu itibarla, kapalı da olsa, bize bunu temin edecek bir anayasa maddesi lazımdır. Aksi halde, peşin para ile ve muayyen müddetli taksitlerle yapacak olursak, finasmanında çekilecek güçlük sebebiyle, tatbikâtı akim kalacaktır. Şahsî kanaatim, maddenin aynen kalmasıdır. İleride tatbikâtta büyük faydalar sağlayacaktır.

[EKREM] TÜZEMEN: Bu madde, konuşan arkadaşların hemen hepsi tarafından tenkide mâruz kaldı. İki bakımdan tenkid edildi. Bir, ikinci [fıkrası] [ve] bir de üçüncü fıkrası bakımından... İkinci fıkra bakımından tenkide mâruz kaldı. “Taksitle istimlak edilebilir” hükmü konulduğu [ve] kaç taksitte ve ne kadar zamanda ödeneceği gösterilmediği için... “99 sene takside bağlanırsa, ne olacaktır?” den[il]di. Aklıma, son defa çıkan devlet borçlarının konsolide edilmesi hakkındaki kanun geldi. Borçlar, yüz senelik takside bağlandı. Eşhas için de istimlak alacakları yüz senelik takside bağlanırsa, [bu], olmaz... Bu itibarla, bu madde üzerinde ehemmiyetle durmak lazımdır. Yeni kanun, eski kanuna nazaran sahayı genişletmiştir. Yeni kanunun ikinci fıkrasında, “kalkınma planına giren tesislerin kurulması, çiftçinin toprak sâhibi kılınması, ormanların devletleştirilmesi veya yeni orman yetiştirilmesi amacıyla” denilmektedir. Bilhassa tenkitler, kalkınma planına giren tesislerin kurulmasına müteveccih oldu. “Nedir bu tesisler? Ötede beride baraj yapıyoruz diye köyler sular altında bırakıldı. Yarın da aynı şeyler yapılırsa ve parası takside bağlanırsa, memnuniyetsizlik nasıl önlenecektir?” den[il]di. Ben Osman Tosun arkadaşıma hak veririm... Büyük işlere kalkışıldığı zaman para ödemiyoruz. Muhtaç çiftçilere verilsin diye, sırasında onbinlerce dönüm saha istimlak edeceğiz. Fakat nihâî bir had de tanınmalıdır. “On veya yirmi taksitte ödeyeceğiz” denilmelidir. Bunu yapmadığımız takdirde, mülkiyet hakkı suya düşer. Yukarı da, “mülkiyet hakkı şöyle mukaddestir, böyle azizdir” diyoruz. Fakat 99 takside bağlarsak, adamın mülkiyet hakkının yalnız[ca] adı kalır. Hiç değilse, adamın elinden arsasını alırken, “kendisi ve âilesi için lüzumlu geçim bedeli ve masrafları peşin olarak ödenir; geri tarafı [da] şu

kadar takside bağlanır” diyelim... Takside bağlamayı kabul edeceksek, böyle bir kayıt koyalım...

Üçüncü fıkraya da dokundular. Okuyayım... “Kamu hizmeti veya tekel niteliği taşıyan veya alan özel faaliyet ve teşebbüslerin tamamı veya bir kısmı, milli menfaatlerin gerektirdiği hallerde, karşılığı kanunda gösterilen esas ve şekillere göre ödenmek şartıyla ve kanunda belirtilen usûllere uygun olarak millileştirilebilir.” Denildi ki, “Yabancı sermayeyi memlekete getirmek için projeler yapıyoruz. Yabancı, ‘Anayasalarına böyle bir hüküm koydular. Benimkini de kamulaştırırlarsa...” derse [ve] “parasını da hemen ödemeyecek” diye düşünürse, memleketimize sermayesini getirir mi?” “Binâenaleyh, bu, memlekette sanayiin gelişmesini köstekler” denildi. Bu itibarla, bunun üzerinde de durmak lazımdır.

[ORHAN] MERSİNLİ: [Fahri Özdilek] Paşam, bendenizin de bu madde üzerinde bir mâruzâtım vardır. Bu maddeyi, bir evvelki maddenin son cümlesine rapteden bir görüşüm vardır. 38. maddenin ikinci pragrafında, kalkınmadan bahsediliyor. 37. maddenin son cümlesinde ise, “Toprak dağıtımı, ormanların küçülmesi veya diğer toprak sevetlerinin azalması sonucu doğuramaz.” deniliyor.[1021] Bu doğrudur. Fakat ileri memleketlerde, toprak dağıtımı değil de, “rantabl” [verimli] kullanılması meselesi vardır. Toprağın kullanılması planına göre, bütün memleket sathı, çiftlik, tarla, mer’a [ve] yol gibi bölümlere ayrılır. Bu şekilde yapılan bir plan, devamlı surette tâkip edilmek suretiyle, devlete en optimum gelir sağlanır. Müsaade ederseniz, “toprak dağıtımı, toprak planına göre yapılır” dersek, daha iyi olur. Bugün için ormanların küçülmesi değil, büyümesi de mevzuu bahistir. Bu, tabiî, ormanların büyümesi mülâhaza edilmemiş gibi, doğru olmayan bir fikri de akla getiriyor. Bizim için orman sathının genişlemesi, toprağı kullanmanın sarih ve zarûrî bir neticesi olabilir. Binâenaleyh, 37. maddenin sonunda, “toprak dağıtımı, toprak kullanma planı çerçevesi içinde yapılır” demek lazımdır.

38. madde üzerinde konuşan arkadaşlarıma iştirâk ediyorum... İstimlak bedellerinin ne kadar zaman zarfında [ve] kaç taksitte ödeneceğinin belirtilmesinde zarûret vardır. Diğer taraftan, millileştirme, yabancı sermayenin gelmesine büyük derecede mâni olucudur. Hukukçu arkadaşlarımız, devletin gelişme planına muvâzi olarak bu hükmü

koydukları zaman, bu hükme vuzuh veren bir açıklama cümlesini de buraya ilâve etsinler...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Yabancı sermayeyi teşvik etmek istediğimiz bir sırada, özel teşebbüsün millileştirilmesi keyfiyeti, büyük tereddüt yaratacaktır. Bu tereddütlerden [dolayı], bugünkü gelişme iktisadiyâtımız büyük zararlar görecektir. Bu itibarla, bu iş üzerinde mütehassıs arkadaşların durmasını istiyorum... Ben de bakanlığım camiâsına bu yolda çalışmaları için talimat vereceğim.

[MUZAFFER] ALANKUŞ: Seferberlik hâlinde birçok şeyleri istimvâl edip kullanmak mecbûriyetindeyiz. Bu itibarla, "istimvâl" tabiri, bu kanuna [anayasaya] girmelidir. Bir seylâp hâlinde, suyun götürdüğü eşyâyı toplamak için, Vâli, bazı vâsıtaları toplamak mecbûriyetindedir. "İstimvâl" tabiri, bu kanunun [anayasanın] metnine girmeli ve eski şeklini almalıdır.

[HİLMİ] İNCESULU: Buna zarûret vardır. Siyasi bir partinin programından olan bir hüküm, bu anayasa [tasarısı]na alınmıştır. Liberal görüşlü bir parti iktidara gelirse, anayasanın bu hükmü karşısında ne yapacaktır?

[OSMAN] TOSUN: Toprakların kullanma kâbiliyetine göre vatandaşın istifadesine arz edilmesi, eğer bu memleketin elinde bol miktarda toprak varsa, [ancak] o zaman mevzuu bahis olabilir. O zaman her toprağın en iyi kullanılabileceği bir saha vardır [ve] o sahaya arz edilir. Bizim gibi toprak sıkıntısı çeken memleketler için [ise], buna imkân yoktur. Biz, "şurası tarla mahsûlleri için, şurası [da] mer'a içindir" diye ayırma yapamayız. Biz her türlü toprak üzerinde her türlü mahsûlü yetiştirmek mecbûriyetindeyiz. Burada ormana betahsis atıf yapılmasının sebebi, memlekette orman sahasının çok küçülmüş bulunmasıdır. Çok defa orman sahasına taarruz edilmektedir. Bugün elimizdeki orman sahası, nihayet 10.500.000 hektardır. Bugüne kadarki tatbikât, bundan sonra da devam edecek olursa, daha fazla saha, orman olmaktan çıkacaktır. Bizim orman sahasını hiç değilse bugünkü ölçüde tutmamız, memleketin hayatî bir meselesidir.

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Arkadaşlarımız, 37. ve 38. maddelere temas ettiler [ve] bazı endişelerini izhâr eylediler. Milli Savunma Bakanı da, istimvâl üzerinde betahsis duruyor.

Orhan [Mersinli] Bey arkadaşımızın ifade ettiği [gibi], toprağı kullanma planı gibi bir husûsun ilâvesini arkadaşlarım uygun buluyorlar mı? 38. maddede istimvâl meselesi üzerinde duru[lu]rken, taksit meselesi üzerinde de durulsun [ve] millileştirme de, yabancı özel teşebbüsü kaçırıcı mâhiyetten kurtarılsın... Binâenaleyh, Milli Savunma, Sanayi [ve] hatta Ulaştırma Bakanları arkadaşlarımız, beraberce, bir hukukçu arkadaşı da yanlarına katarak, çalışma yapsınlar...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Hukukçu arkadaşı, Dışişleri Bakanlığı'ndan alalım... Yabancı memleketlerle yapılmış anlaşmalar vardır. Tezatlara düşmeyelim...

[ORHAN] MERSİNLİ: Bir ufak hâdiseyi zikredeyim... Bundan iki ay kadar evvel, Afyon yolunu kar kapattığı için, otobüs ve kamyonculara yardım olmak üzere, Kütahya Vâlisi, Afyon'dan bir yardım treni istiyor. Tren derhal gidiyor. Devlet İktisadi [Devlet] Teşekkülü olan Devlet Demir Yolları, bunun için bir fatura tanzim ediyor. Vilâyetin ödeyecek parası ve ödemek üzere tahsisi yok... Vâli, "ben Vilâyetler İdâresi Kanunu'ndaki salâhiyeti kullanarak, imdat trenini istedim" diyor. Biz yine de faturayı vilâyete takdim ettik. Bundan da anlaşılıyor ki, mevzuatımız bir çıkmaz içindedir. Bu iki işi biraraya getiremedikten sonra, devlet mekanizmasında işler yürüyemez. Ya bir vazife yapılmayacaktır veya İktisadi Devlet Teşekkülü'nün alacağı ödenecektir.

[CÂHİT] TALAS: Taksit üzerinde durmayacağım. Mâkûl bir taksitle ödenmesi iyi olur. Millileştirme bahsi üzerinde tevakkuf etmek istiyorum. Burada muayyen sektörün ve malların millileştirilmesi mecbur değildir. Millileştirilebilir. Binâenaleyh, bu, gelecekte Meclislerin [ve] partilerin programlarına ve görüşlerine bağlı olarak cereyân edecektir. Eğer bir parti devletçi bir programın sâhibi ise, anayasa ona muayyen sektörün millileştirilmesi salâhiyetini verir. Liberal bir parti ise, husûsî teşebbüsü teşvik eden bir parti ise, anayasanın bu hükmüne uymak mecbûriyetinde değildir. Bu durumda, bir parti devletçi ise, birçok malların ve sektörlerin millileştirilmesini arzu ediyorsa, icab ederse, ekseriyetine dayanmak suretiyle, anayasanın bu kısmını değiştirip, maksadına elverişli [bir] hâle getirebilir. Bu itibarla, bir cupl [?] bırakmak için, maddeyi aynen ipkâ etmek yerinde olur. Gelecek [olan] ecnebi sermayenin tutumunu,

iktidardaki partinin programı ve davranışı tayin edecektir. Eğer ileride gelecek bir parti, ecnebi sermayenin memlekete gelmesini arzulamıyorsa, kendi müteşebbislerine saha açmak istiyor veya devlet olarak bizzat tedvir etmek istiyorsa, bu takdirde maddeye hareket imkânı bahşedecektir. Maddede elâstikiyet vardır. Bu bakımdan aynen ipkâsını muvafık görürüm.

(Madde 39 okundu.)

(Madde 40 okundu.)[1022]

DEVLET PlanLAMA TEŞKİLÂTI GENEL SEKRETERİ ZİYÂ ERALP[1023]: Devlet Planlama Teşkilatı'nın bir mâruzâtı olacaktır. Bu maddeye şöyle bir fıkra ilâvesini düşünüyoruz: "Kalkınma planlarının hazırlanması için Devlet Planlama Teşkilatı kurulur. Devlet Planlama Teşkilatı'nın kuruluşu ve görevleri bir kanunla gösterilir." Bu, iki esbâbı mûcibiye dayanıyor. Bunlardan birincisi, 37. ve müteakip maddelerde [sözü] geçen kalkınma planlarından neler kasd edildiğini tayine yarayacak olmasıdır. Kalkınma planlarının ne şekilde hazırlanacağı, Devlet Planlama Teşkilatı['nın kuruluş] kanununda[1024] gösterilmiştir. On senelik devre zarfında mütemâdiyen kalkınma ve iş programlarının mevcut olduğu iddia edilmiştir. Ama hiç de yapılmamıştır. Bu türlü mahzurları önlemek için, bu ibârenin anayasa metnine konulması zarûreti vardır. İkinci esbâbı mûcibemizde [ise], [anayasa tasarısının] 128. madde[sin]den[1025] de kuvvet alıyoruz. Maddenin son fıkrasında "plan kanununun hazırlanmasında, uygulanmasında ve değiştirilmesinde gözetilecek [olan] esaslar ve planın bütünlüğünü bozacak [olan] değişikliklerin önlenmesini sağlayacak [olan] tedbirler, özel kanununda; tasarının Meclislerce görüşülmesinde ve kabulünde uygulanacak [olan] usûller[ise], Meclis'in içtüzüklerinde gösterilir" deniliyor. Bu itibarla da, arz ettiğim fıkranın ilâvesine zarûret vardır.

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Muhterem [Fahri Özdilek] Paşam, anayasayı herşeyin üstünde ve teferruattan âri hazırlamak lazımdır. Son seyahatim esnâsında, Devlet Planlama Teşkilatları'nın nasıl çalıştığını muhtelif memleketlerde sordum. Demirperde[1026] gerisi memleketlerde ne şekilde hazırlanmakta olduğunu da, ufak broşürler istedim, oradan okuyorum... Planlama daireleri, muhtelif memleketlerde muhtelif yerlere bağlı olarak çalışmaktadırlar. Bu organlara bağlı oluş, onların çalışmalarına tesir

etmemekte[dir]. [Yalnızca] çalışma bakımından bir yere bağlamanın zarûretindendir. Bendeniz, anayasa ile, [Devlet] Planlama Teşkilatı'nın muayyen bir yere bağlanmasını zarûrî görmüyorum.

[RÜŞTÜ] ÖZAL: 128. madde mûcib sebep olarak gösterilmemiş olsaydı, bendeniz [de] belki lüzûmuna kâni olurdum. Fakat Şahap [Kocatopçu] Bey'e iltihak ederek, diyebilirim ki, "bunun şöyle bir teşkilatla yapılması lazımdır" diye, anayasaya hüküm koymak fazla olur. Nerede yapılırsa yapılsın, 128. madde gereğince tekevvün eder.

(Madde 128 okundu.)[1027]

[MEHMET] BAYDUR: Ben de Şahap [Kocatopçu] Bey ile Rüştü [Özal] Bey'in fikirlerine iştirâk edeceğim... Planlama, anayasada yer almalıdır. Hangi merci tarafından yapılacağına gelince... Bu hususta tedbirleri, ihtiyaçlar gösterecektir. Belki ileride bir Planlama Bakanlığı kurulabilir. Bu takdirde, icrâ organının taksimâtını da anayasada derpiş etmek gibi bir hâlle karşı karşıya gelinir. Maksat, bu faaliyetlerin yapılacağını tebârüz ettirmektedir. Bunu hangi makam, merci ve dairenin yapacağını [ayrıca] zikretmeye lüzum yoktur.

[HAYRİ] MUMCUOĞLU: Bu fikre ben de iştirâk ediyorum... Doğrudur...

ZİYÂ ERALP: 128. maddede de bir tâdil teklifimiz vardır. Şöyledir... (Okundu.) 128. maddenin tasarıdaki metni, planının [Türkiye] B[üyük] M[illet] Meclisi'nce nasıl hazırlanacağını göstermektedir. Planlar, asgarî beş senelik bir zamanı kavramaktadır. Bu zaman zarfında iktisadi ve mali imkân ve kaynaklarda değişmeler olabilir. Her değişmede [yeniden] Meclise gitmek, planın uygulanmasını aksatacaktır. Devlet Planlama Teşkilatı['nın kuruluş] kanununda, planın ne şekilde Meclise götürüleceği gösterilmiştir. [Yasa], "uzun vâdeliler, Meclis'in tasvibine arz olunur" diyor. "Kısa vâdeli ise, sadece bakanlar kuruluna arz edilir" diyor. Tesbit edilen hedefler ve düşünülen kaynaklarda vûkûa gelecek [olan] değişiklikler bakımından, bunu çok bağlayıcı bulmaktayız.

[ORHAN] MERSİNLİ: Mevzu, yalnız Devlet Planlama Teşkilatı'na âid bir mevzu olmanın dışına çıkma istidâdındadır. [Devlet] Planlama Teşkilatı'na muvâzi bir de Devlet Personel Dairesi[1028] mevzuu vardır. Belki kısa bir

müddet sonra, bir bütçe dairesi ile [de] karşı karşıya kalacağız. Çalışmalar ilerledikçe, bu gibi organlara lüzum ve ihtiyaç olacaktır. Bunların, memleketin gelişmesine muvâzi olarak, seyyâliyet taşıması zarûrîdir. Endişe, bugünkü program ve planların tatbik edilmek istenmemesi ihtimalinin hatıra getirilmesinden doğacaktır. Fakat, biz anayasaya hüküm de koysak, gelecek iktidar, bunu tatbik etmek istemiyorsa, kadük bırakmak, işleyemez hâle sokmayı düşünüyorsa, ne yapar yapar, baltalar. Planlama ve [Devlet] Planlama Teşkilatı'nın önemini artırmak istiyoruz. Fakat, unutmamalı ki, benzer teşekküllerden [de], buna benzer atıflar yapılması talepleri gelecektir. Anayasanın husûsîyeti zedelenmiş [ve] teferruâta girilmiş olur. Teşkilata âid hükümleri ne kadar çok koyarsak, hareketi o kadar çok güçleştirmiş oluruz.

BAŞKAN [AHRİ] ÖZDİLEK: 40. maddeye arkadaşımızın ilâvesini teklif ettiği ibâreyi koyalım mı? ("Lüzum yok" sesleri...)

[SELİM] SARPER: 128. madde hakkındaki beyanları, şâyani dikkattir. Yapılan beş, on senelik plan dondurulursa, iktisadi hayatın seneden seneye göstereceği manzara nazarı itibara alınmazsa [ve] supleks ["supple"] [esneklik] kaybedilirse, planlama işlerimiz işlemez gibi gelir bana...

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: Muhakkak ki, hükûmet, supleksi ["supple"] [esnekliği] olmayan bir planı tatbik edemez. [Hükûmet, planı] muhtelif faktörlerin tesiri nisbetinde gerekli değişikliklere tâbi tutacaktır [ve zaten] plan da, o zaman ancak bir plan olur. Hiçbir plan, % 100 [oranında] ilk kararlaştırıldığı gibi tatbik edilemez. Muayyen bir toleransı olacaktır. Planı teklif eden hükûmet, teferruâtını da gösterecektir.

[MEHMET] BAYDUR: Maddenin bu şekilde kaleme alınmış olması, arkadaşımızın birinci endişesini bertaraf ediyor. Planın içinde, onda yapılacak [olan] tâdilleri ihtivâ eden maddeler de vardır. Bu hükümler kanun haline getirilir [ve] değiştirmeye imkân verecek [olan] maddelerle beraber plan kabul edilmiş olur. Bizâtihi planı Meclise arz ederken, planın mali [ve] iktisadi şartlara göre tâdil edileceği husûsu da derpiş edilir. [Zaten] böyle olması da lazımdır.

[HİLMİ] İNCESULU: Anayasamızda planlama mevzuu bahis olduktan sonrası için bir Ekonomik ve Sosyal Konsey'in[1029] [de] kurulması,

arzuya değer[dir]. Böyle bir müessese ihdâs edilmiş olsa, teferruâta âid meseleler, bu Ekonomik ve Sosyal Konsey'de görüşülür [ve] düzenlenir[di]. Fakat yer almamıştır. Böyle bir müesseseyi ihdâs ettirmek için uğraşmanın zamanı da değildir.

ZİYÂ ERALP: 128. madde, "kalkınma, bu plana göre gerçekleştirilir" hükmünü koyuyor. Bunun da bir kanunla yürürlüğe kon[ul]acağı kaydını ihtivâ ediyor. (128/3'ü okudu.) Son paragrafında koymak istediği esas, bir kanunla yürürlüğe geçirileceğidir. Bu itibarla, bunda yapılacak [olan] bir tâdilin de, behemehâl Meclis'ten geçmesi icab etmektedir.

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: 128[. madde]ye gelinceye kadar arada [başka] bazı maddeler [de] vardır. Onları da görüştükten sonra, nasıl olsa tekrar 128[. maddey]e geleceğiz. Siz de esâsen toplantılarımızda bulunuyorsunuz. Vaktimiz de geldi...

Turizm Bankası

[CİHAT] BABAN: Turizm Bankası mevzuu vardır. Kanunu, statüsü vardır. Maliye Bakanı ile görüştüm. Yeni bir şekil vermek mecbûriyetindeyiz. Yaşatılması mukarrer ise, çâresine tevessül etmek lazımdır. Câhit [Talas] Bey de, "bakanlar kurulu muvafakat ederse, ben oraya mevduat veririm..." der. Bu husûsu arz ediyorum... Eğer tensip ederseniz, yağsızlıktan ölüp gitmesin... Sonra bize pahalıya mâl olacaktır. Buna arkadaşlarımın muhalefeti yoksa ve muvafakatlarını bildirirlerse, Câhit [Talas] Bey arkadaşım da, zannediyorum, sözünü yerine getirecektir.

[CÂHİT] TALAS: İmkân nisbetinde... Çok vaadlerimiz [ve] angajmanlarımız oldu. Heyeti Vekile tasvip ettiği takdirde, bu arzuyu ve kararı yerine getirmeye çalışacağım.

[MEHMET] BAYDUR: Yerinde bir mütâlaa[dır]. Turizm Bankası yaşatılmalıdır. Maliye Bakanı ne der? O burada yok... Müsaade ederseniz, buradaki arkadaşların itirazı yoksa, bir de onu dinleyelim...

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Arkadaşlarımızın itirazları var mı?

[RÜŞTÜ] ÖZAL: 154 sayılı kanun[1030] gereğince, kânûnî durumunu tetkik etmek gerekecektir. Ben bu kanunun şümûlüne giriyor zannediyorum...

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: “Müteâkip toplantıyı ne zaman yapalım?” diye soracağım... Bunu Maliye Bakanı [Kemâl Kurdaş]’ın bulunduğu bir konuşmada bahsedelim... Gazetecilere ne görüştük diyeceğiz? (...)[1031]

[ŞAHAP] KOCATOPÇU: “Çalışma” kelimesi için bir çalışma yapmamız lazımdır.

[SELİM] SARPER: Lüzumsuz bir tekkerrür, bir ifadedir. [Zaten] çalışma esâsına dayanmayan [hiçbir] cemiyet yoktur. Herkes çalışır. Bunun kaldırılmasından doğacak mahzurları nazarı itibara alarak, olduğu gibi kalmasını doğru bulurum...

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Bazı maddeler üzerinde belki uzunca durulacaktır. Bazı maddeler üzerinde de durmadan geçilecektir. Bizim yarın da toplanmamız faydalı olur mu? Yarın [4 Nisan 1961 salı günü] saat 9:30’da... Bulunmayan arkadaşlara [da] arz ederiz...

Kapanma Saati: 13:15

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (71)

4 Nisan 1961, Salı

Açılma Saati: 10:10

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Başbakan Cemâl Gürsel,

İçişleri Bakanı Nâsır Zeytinoğlu, Basın-Yayın ve Turizm Bakanı

Cihat Baban, İmar ve İskân Bakanı [Mehmet] Rüştü Özal

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

(...)[1032]

[BAŞBAKAN YARDIMCISI SITKI] ULAY: Dışişleri Bakanlığımızın başbakanlığa bir müracaatı vardır. Bir Kıbrıs heyeti Moskova'ya dâvet edilmiştir.

(...)[1033]

Devlet Personel Dairesi İçin Tâyin Edilen Zevat

[SITKI] ULAY: Devlet Personel Dairesi'nin[1034], reisi hariç, tayini uygun görülen zevâta dair bir liste ve yazı var[dır]. Müsaadenizle okuyacağım... (Okudu.) Reisliğe vekâleten Başbakanlık Müsteşarı Hilmi [İncesulu] Bey bakacak[tır]. Reis, bilahire tayin edilecek[tir].

[ÇALIŞMA BAKANI Prof. Dr. CÂHİT] TALAS: Bir husûsu mâlûmat olarak arz edebilir miyim? Kulağıma gelenlere göre, Muhtar Uluer'in[1035] reisliğe tayini takarrür etmiş gibiydi.

BAŞKAN [DEVLET BAKANI ve BAŞBAKAN YARDIMCISI FAHRİ] ÖZDİLEK: Sayın [Câhit] Talas, Muhtar Uluer için de ayrıca tetkikat yapılıyor. Bir karara varıncaya kadar bu teşkilatın kurulmasında zarûret

vardır. Hilmi İncesulu arkadaşımızı vekil olarak dâvet edeceğiz. Tayin edilen arkadaş vazifeye başlayınca, Hilmi [İncesulu] Bey [bu görevinden] ayrılacaktır. Bakanlar kurulu kararı ile bakanlıkların verdiği temsilcileri vazifeye tayin etmiş bulunuyoruz.

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Milli Eğitim ve Milli Savunma Bakanlıkları namzet gösterecek[ler ve] bakanlar kurulu [da], bu namzetlerin içinde[n] seçme yapacak ve tayin edecek[tir].

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Maliye, Milli Savunma, Milli Eğitim bakanlıklarının merkez teşkilatından ve Yüksek Murâkabe Heyeti'nden beş arkadaşın ismi vardır. Bu arkadaşların tayinleri ile ilgili kararname müsveddesi hazırlandı ve arkadaşlarımıza imza için arz ettik.

[BAŞBAKANLIK MÜSTEŞARI] HİLMİ İNCESULU: Başkan ve Genel Sekreter, bakanlar kurulu tarafından seçilecektir. Bunun için teklif yoktur. Bir de, Maliye, Milli Savunma ve Milli Eğitim bakanlıklarının ve Yüksek Murâkabe Heyeti'nin göstecekleri ikişer aday arasından durumlarına göre bir seçme yaptık. Maliye Bakanlığı'ndan Râgıp, Milli Savunma'dan Personel Alb[ay] Fuat Uluş, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan [Mehmet] Nûri Kodamanoğlu[1036] [ile] Yüksek Murâkabe Heyeti'nden Halûk Göreli... Bakanlıklar merkez teşkilatından, İmâr ve İskân Bakanlığı'ndan, Danıştay başsözcüsü adaylarından Sadri Aksoy'u tercih ettik.

[BAYINDIRLIK BAKANI MUKBİL] GÖKDOĞAN: [Mehmet Nûri] Kodamanoğlu, benim tanıdığım bir zat değildir. [Milli Eğitim eski Bakanı] Bedri [Prof. Dr. Bedrettin Tuncel] Bey'in[1037] Müsteşarı iken, buradaki konuşmalarımızdan biliyorum... [Cemâl] Gürsel Paşamızın, bu zat hakkında hüsnü nazarları yoktur. Bedri [Bedrettin Tuncel]'e hitâp ettiğini de duyduk. İcraatında bakanlığı karma karışık eden, acâyip bir tutumu vardır.

[HİLMİ] İNCESULU: Genel Sekreterliği yapabilecek durumdadır.

[ULAŞTIRMA BAKANI MEHMET ORHAN] MERSİNLİ: Hükûmetin oldukça mühim bir sektörünü teşkil eden bu heyette, ekonomik ve mali kısımdan bir arkadaş göremiyoruz. Personel davalarımızın en mühim problemlerinden birisi de, amme karakterini hâiz devlet işlerinde çalışan personel ile iktisadi sektörde hizmet gören personelin durumlarının

muayyen bir nizâma bağlanması zarûretidir. İktisadi Devlet Teşekkülleri veya amme sektöründen teşkil edilmiş [olan] anonim şirketler, gayet ciddi olarak kendilerini hissettirmektedirler. [Devlet] Personel Dairesi gibi bir dairenin teşekkülünde, iktisadi sektörün de mümessillerinin bulunması elzemdir. Bugün Heyeti Vekile'de bile iktisadi işleri temsil eden arkadaşlar, ekseriyeti teşkil etmektedir.

[HİLMİ] İNCESULU: Kanun vardır.

[ORHAN] MERSİNLİ: Kanun varsa, söylediklerimin pratik [bir] faydası olmayacaktır. Fakat arz etmeyi vazife bilirim...

[HİLMİ] İNCESULU: Uzmanları seçerken buyurduğunuz husûsu nazarı itibara alırız... Onbeş uzman seçilecektir. Bu uzmanların, buyurduğunuz sektörden alınması zarûreti vardır. Nazarı itibara alırız...

Belediye Seçimlerinin Şekli ve Ne Zaman Yapılmasının Uygun Olacağı

BAŞKAN [FAHRİ (FAHRETTİN)] ÖZDİLEK: Bir diğer mevzu... Belediye seçimlerinin zamanı ve şekli hakkında ne düşünüyorsunuz?

[CÂHİT] TALAS: Zannediyorum ki, zamanı kat'î olarak belli olmamakla beraber, üç beş ay içinde umumi seçimler yapılacaktır. Belediye ve muhtar ve il genel meclisleri seçimleri [de], umumi seçime takaddüm ettirildiği takdirde, hükûmetin ve Milli Birlik Komitesi'nin umumi durum hakkında bir fikir edinmesine yardım eder. Umumi seçimlerin nasıl bir hava içinde cereyân edeceğine dair kuvvetli intıbâ ve müşahadeler elde edilmesine yardımcı olur. Siyasi faaliyet[ler] de kademe kademe serbest bırakıldığına göre, mahalli seçimlerin umumi seçimlerden evvel yapılması faydalı olacaktır. Genel seçimler için çok yakın bir tarih ve meselâ Haziran [ayı] tesbit edilebilir.[1038] Belediye ve diğer seçimleri [ise], bunun da önüne almak lazımdır.

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Ben de Câhit Talas arkadaşım gibi düşünüyorum... Sondaj olacaktır.

[ORHAN] MERSİNLİ: Erken yapılması, Anadolu'nun zirâî şartlarına [da] uygundur.

[MEHMET] BAYDUR: Düşünelim [ve] fikirlerimizi gelecek toplantıda söyleyelim... Bir karara şimdi varmayalım...

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Arkadaşlarımızın temâyüllerini öğrenmek istiyoruz. O halde önümüzdeki toplantıda bunu konuşalım...

[SELİM] SARPER: Muhtelif parti başkanları nezdinde de endirek ["indirect"] [dolaylı] bir temas yapmakta [ve] onların [da] temâyüllerini öğrenmekte de fayda vardır.

[MEHMET] BAYDUR: Seçimleri yalnız belediye seçimleri olarak görmemek lazımdır. Çünkü, memlekette hemen hemen birçok teşekküllerde seçimler olur. İktisadi sektör dahilindeki teşekküllerde... Eğer bir seçim yapılacaksa, muhtelif partilere aynı avantajların temin edilmesi lazımdır. (...)[1039] (12:30)

Kapanma Saati: 13:15

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (72)

7 Nisan 1961, Cumâ

Açılma Saati: 9:50

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Bakanı Sıtkı Ulay,

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Râgıp Üner

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 13.40

(Zabtının tutulmaması ve dışarıda beklemem emir buyuruldu.)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (73)

13 Nisan 1961,Perşembe

Açılma Saati: 9:40

Başkan: Devlet Başkanı ve BaşbakanCemâl Gürsel

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar:

Milli Eğitim Bakanı Ahmet Tahtakılıç

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 13:15

(Bu toplantı zabtı tutulmamıştır.)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (74)

18 Nisan 1961, Salı

Açılma Saati: 15:00

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel , Milli Eğitim Bakanı Ahmet Tahtakılıç

Ulaştırma Bakanı Orhan Mersinli

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 19:15

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (75)

25 Nisan 1961, Salı

Açılma Saati: 9:45

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 13.00

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (76)

10 Nisan 1961, Çarşamba

Açılma Saati: 15:10

Başkan: Devlet Başkanı ve Başbakan Cemâl Gürsel

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Dışişleri Bakanı Selim Sarper, Milli Eğitim Bakanı Ahmet Tahtakılıç, Bayındırlık Bakanı Mukbil Gökdoğan, Tarım Bakanı Osman Tosun, Ulaştırma Bakanı Orhan Mersinli

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık’taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salon’nda

Kapanma Saati: 16:45

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (77)

11 Mayıs 1961, Perşembe

Açılma Saati: 16:30

Başkan: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[eneral] Cemâl Gürsel

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Dışişleri Bakanı Selim Sarper,

Milli Eğitim Bakanı Ahmet Tahtakılıç, Bayındırlık Bakanı Mukbil Gökdoğan, Tarım Bakanı Osman Tosun, Ulaştırma Bakanı Orhan Mersinli

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 18:45

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (78)

23 Mayıs 1961, Salı

Açılma Saati: 9:30

Başkan: Devlet ve Hükûmet Başkanı Org[enera]l Cemâl Gürsel

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Ulaştırma Bakanı Orhan Mersinli

Basın-Yayın ve Turizm Bakanı Cihat Baban

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 12:45

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (79)

31 Mayıs 1961, Çarşamba

Açılma Saati: 18:15

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan, Org[enera]l Cemâl Gürsel, Devlet Bakanı ve Başbakan

Yardımcısı Fahri Özdilek, İçişleri Bakanı Nâsır Zeytinoğlu,

Bayındırlık Bakanı Mukbil Gökdoğan, Ulaştırma Bakanı

Orhan Mersinli, Sanâyi Bakanı İhsan Soyak[1040]

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 20:30

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (80)

Birinci Oturum

1 Haziran 1961, Perşembe

Açılma Saati: 9:50

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel, Bayındırlık Bakanı Mukbil Gökdoğan

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 12:20

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (80)

İkinci Oturum

1 Haziran 1961, Perşembe

Açılma Saati: 16:40

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[eneral] Cemâl Gürsel, Bayındırlık Bakanı Mukbil Gökdoğan

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 20:10

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (81)

2 Haziran 1961, Cumâ

Açılma Saati: 16:45

Başkan: Baştan bir müddet Devlet Bakanı ve Başbakan

Yardımcısı Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[eneral] Cemâl Gürsel, Devlet Bakanı Sıtkı Ulay, Adalet Bakanı Ekrem Tüzemen, Milli Savunma Bakanı Muzaffer Alankuş

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 19:30

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (82)

Birinci Oturum

20 Haziran 1961, Salı

Açılma Saati: 9:45

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[eneral] Cemâl Gürsel, Milli Savunma Bakanı Muzaffer

Alankuş, Basın-Yayın ve Turizm Bakanı Cihat Baban,

İmâr ve İskân Bakanı Rüştü Özal

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 12:50

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (82)

İkinci Oturum

20 Haziran 1961, Salı

Açılma Saati: 16:15

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve

Başbakan Org[eneral] Cemâl Gürsel, Milli Savunma Bakanı

Muzaffer Alankuş, Basın-Yayın ve Turizm Bakanı Cihat Baban,

İmâr ve İskân Bakanı Rüştü Özal

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 19:15

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (83)

21 Haziran 1961, Çarşamba

Açılma Saati: 9:30

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[eneral] Cemâl Gürsel, Milli Savunma Bakanı Muzaffer Alankuş,

Basın-Yayın ve Turizm Bakanı Cihat Baban

İmâr ve İskân Bakanı [Mehmet] Rüştü Özal

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 12:30

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (84)

26 Haziran 1961, Pazartesi

Açılma Saati: 9:00

Başkan: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[eneral] Cemâl Gürsel

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Milli Savunma Bakanı

Muzaffer Alankuş, Bayındırlık Bakanı Mukbil Gökdoğan,

Ulaştırma Bakanı Orhan Mersinli

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 12:10

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (85)

28 Haziran 1961, Çarşamba

Açılma Saati: 10:00

Başkan: Devlet Başkanı ve Başbakan Cemâl Gürsel

Sonra [Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek]

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Bayındırlık Bakanı Mukbil Gökdoğan, Ulaştırma Bakanı Orhan Mersinli, Gümrük ve Tekel Bakanı Fethi Aşkın, Tarım Bakanı Osman Tosun

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 12:25

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (86)

29 Haziran 1961, Perşembe

Açılma Saati: 15:10

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[enera]l Cemâl Gürsel

[BAŞBAKAN CEMÂL GÜRSEL]: Geçen hafta içerisinde birkaç gün [Kemâl Kurdaş, Osman Tosun ve İhsan Soyak arkadaşımızla [Devlet] Planlama Teşkilatı'nda toplandık. Kalkınma stratejisi ile alakalı mevzular üzerinde birkaç gün mesâî ile tesbit ettiğimiz bazı mevzuları arkadaşlarımız da tetkik buyursunlar ve ona göre fikren hazır olarak, bu toplantıda kalkınma stratejimizin hudûdu esâsîyesini bir kere daha tezekkür edip, bir karara bağlayalım diye, aşağı yukarı Haziranın 25. [pazar] günü, şu herbirimizde bulunan raporu arkadaşlarımıza yollamıştık... Zannediyorum ki, arkadaşlarımız bunu tetkik etmişlerdir. Burada bunu tezekkür edip, bir karara bağlayacağız. Bu görüşmelerde bu maddeler hakkında niçin böylece bir neticeye vardığımızı [da], icab ederse [Devlet] Planlama Teşkilatı'ndan, fakat tercihan Yüksek Planlama Kurulu'nda vazifeli [olan] ve bu işle [de] meşgûl olmuş bulunan bakan arkadaşımızdan sözcü olarak açıklamalarını rica edeceğim. Sözü [Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı] Şinâsi [Orel] Bey'e veriyorum...

[DEVLET PlanLAMA TEŞKİLÂTI MÜSTEŞARI ŞİNÂSİ] OREL: [Devlet] Planlama Teşkilatı [olarak], kendi vazifeleri meyanında, evvelâ sektörler arası tahliller yaparak, makro planın esaslarını meydana çıkarmaya çalışırken, bir taraftan da, kalkınma stratejisinin ana hedeflerini tesbit etmek üzere faaliyet gösterdik. Bu suretle, kalkınma hedefi tesbit edilecek ki, bundan sonraki çalışmalarımız, bu perspektif içinde çalışma olacaktır. 9 veya 10 Haziran [1961 cumâ veya cumartesi] günleri Türkiye'deki bilimadamları ile Devlet Planlama Teşkilatı'nda uzun müzakereler cereyân etti [ve] bu müzakereler, [tam] iki gün sürdü. 12 Haziran [pazartesi] günü Milli Birlik Komitesi'ne arz edildi. 13 [ve] 14 Haziran [1961 salı ve

çarşamba] günleri Yüksek Planlama Kurulu'nda tezekkür edildi ve son şeklini aldı. Bu vesikayı bir hafta evvel bakanlara [da] göndermiş bulunuyoruz. Müsaade ederseniz, sadece bu vesikayı okuyalım... Sorular olursa, onları da ayrıca cevaplandırmaya çalışırım...

("Planlama hedefleri ve stratejisi" okundu.)

[MİLLÎ EĞİTİM BAKANI AHMET] TAHTAKILIÇ: Efendim, evvelâ böyle bir plan hedefleri tesbit etmek husûsundaki gayretlerine teşekkür ederim... Ancak, bir hareket noktası tesbitinde şunları [da] öğrenmek istiyorum: Sanayi [ve] ziraat münâsebetleri diye Türkiye'de dâimâ münâkaşa edilegelmiş bir mesele vardır. Bu raporda, bu mevzuda, ne hep, ne hiç diye bir fikir ortaya kon[ul]muş[tur]. Acaba bizim sanayi ve ziraatimizin meseleleri, fiilen mevcut olan meseleleri etüd edilmiş midir? Rapordan bunu anlayamadım... Meselâ, makinalaştırmadan, teksifî ziraatten [ve] reformdan bahsediliyor. Evvelâ, Türkiye'de fiilî durumda hâlledilmemiş [olan] meseleler mevcuttur: 1) Toprak mülkiyeti, toprağın dağılışı ve bundan meydana gelen fiilî iktisadi neticeler... Kooperatifçilik, memlekette tatbik edilmiş, fakat neticede iflâs etmiştir. Devlet eli ile yapılan ıslâh tecrübeleri, nihayet kendisine göre bir ölçüde kalmıştır. Bir de iskân durumu vardır: Türkiye'de 40.000 köy realitesi; obaları ile beraber 50.000'e yakın köy realitesi vardır. Sanayie bakıyorum... Şimdiden sonrası için prensipler vardır. Ama fiilî vaziyet de vardır. Kaç sene sonra memleketin büyük yatırımlara gireceğini şimdiden kestirememekteyim...

Binâenaleyh, bu raporun hareket noktası, fiilî vaziyeti tesbit edip de, hayatı toptan bir ekonomik görüşle ele alıp, istikâmetlendirmek gibi bir maksada mâtuftur deniliyorsa, ben şahsen ya anlayamadım, ya da tatmin edilmedim... İstihlâk hacmini sabit tutmak... Şarkta bugünkü istihlâk hacmi, o derece fecîdir ki, gıdâsızlıktan çocukların akıbeti meçhûldür. Bugünkü fiilî istihlâk hacmi, asgarî sağlık ve medeniyet seviyesi temin edilmiş değildir ki, hâli hazır istihlâk maddeleri seviyesini sabit tutalım... Bugün fındık müstahsili, fındığını asgarî gıdâ maddesi olarak yemeye kalksa, ihrâç edecek fındık bulamayız. Antep fıstığını Türkiye'de ahâli yese, antep fıstığı ihrâç edeceğimize kâni değilim... Zeytinyağı istihlâki biraz kasabalara yayıldığı andan itibaren, zeytinyağı ihrâç etmek imkânını bulamıyoruz.

“Zeytinyağı yerine içyağı vesâir ikâme edelim...” dedik. Ama netice alamadık.

İktisadi çalışmalarımızda gayret gösteren arkadaşları hürmet ve takdirle anmakla beraber, realitelitenin olduğu gibi ele alınmadığını da müşahade etmekteyiz. Meselâ, kendi sahama geçeyim... Milli Eğitim [Bakanlığı]’nda insangücünü artırmak ve iş yapmayı bilen teknik eleman yetiştirmek ve bu sayede [de] verimliliği artırmak konusu vardır. Biz bugün bundan vazgeçtik; önümüzdeki sene 50.000 okul talebesini hangi binâlara sıkıştıracağız gibi bir mesele ile karşı karşıyayız. Yüksek öğrenimde istediği şûbeye giremeyen talebeler, yedek subaylık hakkını alabilmek için, soluğu arkeolojide alıyorlar. Ben şahsen Türkiye’deki ekonomik çalışmalarda % 100 bir inkılâba taraftarım... Nedir realite? Toptan realiteyi tesbit ederek, teveccüh edeceğimiz istikâmete göre, yeniden iktisadi planlamalara zarûret vardır. Meselâ, bir tasarruf mevzuu vardır. Okudum [ve] birkaç defa [da] tetkik ettim... “Tasarruf, tasarruf...” diyoruz. Fakat nüfus dairesinin bugünkü kadrosunda öyle bir durum var[dır] ki, evvel emirde bunu ıslâh etmek lazımdır. Halk, sekiz saatte bir nüfus vak’asını tescil gibi bir zarûretten [artık] kurtulmalıdır.

Bütçede bir revizyona taraftarım... Bu revizyondan elde ettiğiniz miktarların, ihtiyaçlarımızın % 10’unu [dahi] karşılayacağına kâni değilim... Sağlık ve Sosyal Bakanı, bana, iki üç gün evvel, “bir kazada yüz sene sonra Türkiye’de sağlık memuru ihtiyacını karşılamak mümkündür” dedi. Dün bir mütehassısla görüştüm. Yüksek hemşire ihtiyacını karşılamanın uzun boylu masraflara bağlı olduğunu söyledi. Binâenaleyh, münferit misâllerle şunu ortaya koymak istiyorum [ki], arkadaşlarım bu işte vazifelerini son derecesine kadar yapmışlardır. [Mesele], bir hareket noktası tesbit etme meselesidir. Mâdem ki, biz, halk idaresi olarak, bir arazi davası için iki gün gitmek [ve] iki gün gelmekten kurtulmak [ve] zaman isrâf etmeyi önlemek mecbûriyetindeyiz, [o halde], bu iş için bütçeye konulan para da çok az olduğuna göre, devlet kadrosundaki tasarrufu, hizmet revizyonu ile sağlamak icab eder. Bütçe yekûnunun, 20. asırda medeni bir millet şuuru ile, “sosyal” kelimesi anayasasına girmiş bir halk devleti şuuru ile, amme masraflarına yeteceğine kâni değilim... Bir de, bunun yanında, sağlık hizmetlerini sosyalleştirme gibi planlarımız vardır ki, bunların masraflarına tahammül etmek daha güçtür.[1041]

Bu nokta bizi şuraya götürür: Biz herhalde başka br hareket noktası bulmaya mecbûruz. O da şudur: Bir memleket tasavvur ediniz ki, elemanı [ve] imkânı azdır. Bu memlekette nasıl bir iktisadi ölçü içinde hareket edeceğiz ki, umumi iktisat nazariyelerine göre, hızla ileriye doğru gideyim? Şuraya getirdiğim bir kararnameyi iktisatçı arkadaşlarıma misâl diye arz edeyim... Bizim dünyada Kültür Ataşemiz yoktur. Yedi tâne Talebe Müfettişimiz vardır. Halbuki milyonlarca [Dolar] döviz veriyoruz. 1.700 talebemiz bulunan Almanya'da bir tek müfettişimiz vardır [ve] ancak kâğıtları açabilecek durumdadır. Bunları açıp okumaya [dahi] vakti yoktur. Bu itibarla, bir de Kültür Ataşesi'ne lüzum vardır. Kendi kadromdan ayırdığım üç tâne Kültür Ataşesi için arkadaşlarım imza vermiyorlar. Bunda [da] haklıdırlar. "Acaba beş Kuruş'luk bir tasarruf yapabilir miyiz?" düşüncesi içindedirler. Halbuki Türkiye'nin, Bağdat'ta, Gümülcine'de, Viyana'da [ve] Pâris'te Talebe Müfettişi'nden gayri Kültür Ataşelerine [de] ihtiyaç [ihtiyacı] vardır. Türkiye'nin bugünkü realiteleri o kadar korkunçtur ki, âdetâ taş, kaya gibi tutulmaz haldedir.

Yeniden iktisadi kuruluşlara giderken, "müsâvi şartta olanlar varsa, bunlardan geri kalmış olanlarına öncelik verilmelidir" diye adalet güdülüyor. Ama biz mevcut iktisadi vaziyetimizin ağırlığını daha idrâk etmiş değiliz. Et ve Balık Kurumu'nun yer yer tesisleri vardır. Binâlar, yer yer duruyor. Dünyanın parası sarf edilmiştir. Ben iktisadi planlamamızda bir hareket noktasının evvelâ bulunması ile işe başlamak icab ettiğine kâniyim. Halen ne [Devlet] Planlama Teşkilatı [ve] ne de hükûmet olarak realiteleri çıplak gördüğümüze inanmıyorum... Bir gün kalkıyoruz, "şu işi yapalım..." diyoruz [ve] fazlasıyla keseyi açıyoruz. Biz hedef olarak dünyanın bütün iktisatçılarından istifade etmeliyiz Köyler mi birleştirilecektir, imâr mı yapacağız, [yoksa] asgari çiftlik idaresi mi tesis edeceğiz, ne yapmamız lazımdır, öküz, ziraat vâsıtası olduğu müddetçe kaç kilometrede verimlidir, teknik vâsıtalardan istifade etmek için yeniden, kooperatifçiliğin soysuzlaşmış şekline [artık] "paydos" deyip de, kooperatifçiliğe "paydos" mu diyeceğiz, [yoksa] "paydos" demeyeceksek, ne isim koyacağız? Bunların cevâbını vermek lazımdır.

Bizim iktisadi hayatımıza göre iki noktayı tesbit etmek gerekmektedir. [Birincisi], realiteyi çıplak olarak tesbit [etmek]... İkincisi [de], elemanı ve imkânları az memlekette ilmî çalışma metodlarını tesbit etmek... Ben bu

zarûreti hissetmiş [olan bir] insan sıfatıyla, arkadaşlarımızın gayretlerini anlayamamış bulunuyorum... Yâhut da bir maraz vardır. Meselâ, “kamu hizmetlerine halkın iştirâki sağlanmalıdır” deni[li]yor. Arkadaşlar, küçük şehirlerde belki bu kolaydır. Mektebi olmayan kaza, mektebin yapılmasına iştirâk ediyor. İstanbul’da bir tek insanı bu iş için kımıldatamazsınız. Kımıldatamazsınız; çünkü, herkes malının [ve] canının sâhibidir. Anayasanın koyduğu husus bellidir. Kamu hizmetlerine halkı teşvik etmek [ve] iştirâk ettirmek nasıl olacaktır? Bunu iyice okudum [ve] münâkaşasını da yaptım. Ben şahsen sağlam bir hareket noktası bulduğumuza, istikâmet bulduğumuza kâni değilim...

[MÂLİYE BAKANI KEMÂL] KURDAŞ: Efendim, her zaman olduğu gibi, Milli Eğitim Bakanı’nı zevkle dinledik... Söylediklerinde haklıdır[lar]. Yalnız işaret ettiği hususlar, bence umumi [beş yıllık] kalkınma planından daha çok, ikinci safhaya taallûk etmektedir. Bu önümüze gelen planda, yalnız hedefler tayin edilmekte [ve] bu hedeflere nasıl varılacağı yolundaki çalışmalar [ise], esas plana bırakılmaktadır. Bu bakımdan, bence bu doküman istikâmetini bulmuştur.

Bu doküman ne diyor? Biz, [yılda] % 7 [oranında] bir kalkınma hızı ile, Türkiye milli gelirini, on yıllık bir devrede, iki misline çıkarmayı hedef ittihâz ediyoruz. Ana yatırım hacmini tayin ediyor [ve] ne kadar bir yatırımla yapacağını [da] söylüyor. “% 18” diyor. Bunun % 14 kadarını kendi gelirimizden [ve] % 4 kadarını da dış imkânlardan temin edebileceğini söylüyor. Şüphesiz ki, bir takım detaylı tedbirler alınacaktır. Bütçe politikasında her yıl, İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin politikasında her yıl, şimdi alınacak [olan] tedbirlerin detayını göstermiyor. Bilfarz Devlet İktisadi [Devlet] Teşekkülleri’nin [ve] bütçenin politikasında tâkip edilecek [olan] ana kâideyi tesbit ediyor [ve] diyor ki, “Bütçe politikamda ben, yıldan yıla câri masraf artışlarını asgaride tutarak veya nüfus artışı ile mütenâsip tutarak, gelir seviyemi artıracağım ve böylece âzamî imkânı yaratacağım. İktisadi Devlet Teşekkülleri’ni de bugünkü gibi müstehlik müesseseler hâlinde değil, fakat memleketin yatırımına iştirâk eden [ve] yardım eden müesseseler hâline getireceğiz.” Nasıl yapılacak? “Fiyat politikalarını, organizasyonlarını, birbirleri ile olan münâsebetlerini, finansman kaynaklarını, yıllık yatırım hacimlerini vesâireyi, bu hedefe müteveccih olarak ayarlıyacağım” diyor. İkinci kısmı [ise],

söylememektedir. Keza, halkın hükûmet gayretine iştirâki prensibini koyuyor. Bu doküman, bunun nasıl olacağını da söylemiyor. Bu ana kuralları tayin eden bir dokümandır. Kasabalarda bu iştirâkin kısmen temin edilebileceğini, [fakat] şehirlerde [temin] edilemeyeceğini söylüyorsunuz. Arkadaşlar, bunu bize göstereceklerdir. Biz de onlardan bunu isteyeceğiz. Şuradaki her maddenin nasıl fiiliyâta geçirileceğini [ve] ne gibi tedbirler alınacağını, onlar bize söyleyeceklerdir. Plan, o demektir.

Halk nasıl iştirâk ettirilecektir? Bölge planları yapılacaktır. Yatırımların muhtelif köy ve kasabalara nasıl dağıtılacağı, bu planda bize gösterilecektir. Bu, ana hedefleri gösteren bir doküman olarak gayet vazıhtır. Sözlerimin zabta geçmesinden ilk defa bu derece zevk duyuyorum... Arkadaşlarımı tebrik ederim...

Sanayi ile ziraat arasında Türkiye'de öteden beri mevcut olan fikir ihtilaflarına ayak uydurmamışlar [ve] birisini diğerine tercih etmemişlerdir. Bunda pek büyük bir basiret vardır. Çok mühim bir esas koymuşlardır. Bundan sonraki yatırımlarımızda, [öncelik] sanayi mi, ticaret mi, münâkâlât mı, [yoksa] ziraat mi? diye bakmayacağız. Her Türk Lirası, hangi sahada büyük verim getiriyorsa, ben Türk Liralarımı oraya yatıracağım. Bu, en sağlam iktisadi prensiptir. Eğer detaylı etüdleri yapmadan, her yatırımın, çeşitli sahalarda yapılacak [olan] yatırımların verimlilik derecelerini tayin etmeden, peşin tercihe gitmiş olsalardı, bu ampriyorik bir plan olurdu. Ben bakacağım, en verimli saha hangisi[dir diye]... Hangisi ise, oraya yatırım yapacağım... Sanayi [ya da] münâkâlât diye [herhangi bir] tercihim yoktur. Bu bakımdan, tesbit ettikleri prensiplerde hakikaten üst seviyede kalmışlardır. Şu anda bir planın teferruatlı çalışmalarını yapmadan [ve] detayına gitmeden, kendilerini bağlamamak basiretini [ve] aklı selimini göstermişlerir.

Geri kalan bir memleket, imkânlarına nazaran ihtiyaçları hudutsuz olan bir memlekettir. Sizin müşahade buyurduğunuz noktalar, evvelâ bir vâkıânın ifadesidir. O da, bu memleketin geri kalmış olduğudur. O kadar geri kalmış[dır] ki, üniversiteye gelene üniversite bulacak [ve] ilk mektebe gelene [de] ilk mektep bulacak seviyeye [henüz] gelmemiştir. O kadar geridir ki, ziraat sahasında mücadele dahi yapamamaktadır. Biz diyoruz ki, "Bu millet geri kalmıştır. İhtiyâcı hudutsuzdur [ve] süratle kalkınması

lazımdır. Bunu, [yılda] asgarî milli gelirde % 7 [oranında] bir artışla sağlamak istiyoruz. Onbeş yıllık bir plan yapacağız [ve] bunu beşer yıllık devrelere böleceğiz. Her yıl [yapılacak olan] yatırım, milli gelirin % 18'i miktârında [oranında] olacak... Bunun % 14'ünü iç [ve] % 4'ünü [de] dış kaynaklardan temin edeceğim... Bu yatırımı, en verimli sahalara yapacağım... Bu yatırımlarda insan elemanını ihmâl etmeyeceğim... Çünkü, hakiki kalkınmanın tek unsuru insandır. Ben bu sahaya da ehemmiyet vereceğim... Devlet, bir plan yapıyor [ve] o plana göre halka gidiyor. Halkı yabancı [ve] devleti [de] onun hizmetinde kabul etmeyip, benim yapacağım herşeye, halkın [da] behemehâl iştirâkini temin edip, gayretimi âzamî verimli [bir] hâle sokacağım... Müstehlik masrafları[nı] rastgele artırmayacağım... Ben milli gelirdeki artışları, yatırıma tahsis edeceğim..." İşte bu rapor, bunların nasıl yapılacağını, ücrette nasıl bir politika güdüleceğini [ve] bütçede nasıl bir politika tâkip edileceğini, umumi hatları ile veriyor [ve] teferruâta girmiyor. Ana hedefler, gayet sarih olarak tesbit edilmiştir. Zannediyorum [ki], teferruatlı plan, Ağustos [ayın]da ortaya çıkacaktır. Görmekte olduğumuz boşlukların ne derece karşılandığını [ve] metod ve usûllerin bu hedeflere varmayı sağlayacak mâhiyette bulunup bulunmadığını [ise], [ancak] o zaman anlayacağız. Bu doküman, önümüzdeki yıl bütçesine hakikaten istikâmet veriyor. Gelecek hükûmetler, müdâfaalarını bu dokümana uygun hareket ettikleri nisbette yapabileceklerdir. Bu dökümana göre müdâfaa edemezlerse, güç durumda kalacaklardır. Bu dökümanı şâyani takdir buldum... Kendilerini tebrik ederim... Kendilerini bilmezler dil uzatırlarsa, hevesler kırılabilir. (Devlet Planlama Teşkilatı'nın toplantıda bulunan Müsteşar ve Daire Başkaları'na hitâben) Çok, çok büyük hizmet yolundasınız...

[DIŞİŞLERİ BAKANI SELİM] SARPER: Milli Eğitim Bakanı arkadaşımın gayet yerinde ve haklı olan ifadelerini dikkatle dinledim. Benim söylemek istediğim hususların birçoğunu [da] Maliye Bakanı arkadaşım söylediği için, onları da [artık] tekrar etmeyeceğim... Daha ziyâde umumi olarak konuşacağım... Bir kere bunun adı, "plan hedefleri ve stratejisi"dir. Kendilerinin mevzuu bahis ettikleri meselelerin şimdi nazarı dikkate alınması veya teferruâtı üzerinde durulması zamanı henüz gelmemiştir. Sonra, asıl benim endişe ettiğim mesele, bilmiyorum nedense senelerden beri bu plan meselesi ile fikren de uğraşmışımdır, düşünmüşümdür [ve] bir miktar da okumuşumdur... Bana öyle gelir ki, Milli Eğitim Bakanı

arkadaşımızın kıymetli nazariyeleri yüzündendir ki, bugüne kadar bu yola gidilememiştir. Çünkü, herkes haklı, herkes doğru söyler [ve] herkesin nazariyesi güzeldir. Bu ise, tereddütler uyandırır ve netice itibariyle, şu var ki, bir plan yapılmasına teşebbüs edilememiştir. Bugün, bütün bu güzel nazariyelere rağmen, [artık] bu yola girmiş bulunuyouz. Allah, bizi bu yoldan ayırmaktan muhafaza buyursun...

İkincisi [de], arkadaşım, bir de istihlâk maddelerinin, zarûrî istihlâk maddelerinin istihlâkının düşürülmesinden bahis buyurdular. Teferruâta taallûk eden bu mevzuda da endişeye mahâl yoktur. Üçüncü sayfanın (a) fıkrasında şöyle bir kayıt vardır: “Zarûrî ihtiyaç maddelerinin istihlâki, en az nüfus artışı kadar artmalıdır” gibi, bir de asgarî had koymuştur. Bu itibarla [da], zannedersem [artık] tereddüde yer yoktur. Devlet teşkilatında kadro kısıntıları ile yapılacak [olan] tasarrufa gelince... Bildiğiniz gibi, tasarrufu temin etmek için, mutlaka bütün devlet teşkilatında her bakanlığın kadrosundan % 5 [oranında] düşeceksiniz gibi bir mesele mevzuu bahis değildir. Bizim bakanlığımızda yaptığımız gibi, memuriyette kaydırmalar suretiyle [de] tasarruf yapmak mümkündür. İleride teferruatlı planlarla arkadaşım tatmin edilebilir. Hazırlanan plan, hedeflere ve stratejiye mütealliktir. İleride teferruâtı getirilecektir. O zaman bunun üzerinde dururuz. Benim mâruzatım bu kadardır. Çünkü, Maliye Bakanı yakınlarımı fazla yormayacağım... Bu dokümana ben de iltihak ediyorum...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Evvelâ, konuşma metodu üzerinde bir şey söyleyeceğim... Ya ben bilmiyorum, yâhut konuşan bakan arkadaşlarım bilmiyorlar... Öyle bir noktaya geldik ki, yeni [Devlet] Planlama Teşkilatı, en çok çalışan organ[dır]. Ve inşallah yüz güldürecek bir planlama getireceğiz. Yine arkadaşlarım fikirlerini samimîyetle söylerken [ve] bana cevap verirken, zannederim [ki], bir noktayı karıştırdılar. Dışarıda planlamaya karşı tenkidi istihdâf ettiği anlaşılıyor. Biraz daha açayım...

Türkiye’de iktisatçı aradım... [Fakat] memlekete yarayışlı istikâmet gösterir adamlar, pratik adam çok da, istikâmet gösterecek adam[lar] az[dır]. Çok adama bel bağladım... Ama, doğrusunu söyle[ye]yim, şimdiye kadar lider insana rastlayamadım. Lider kabul ettiğim insanlar çıkmadı. Onuncu madde, Milli Eğitim Bakanlığı’na taallûk ediyor. Yalnız teknik tedrisat için on yılda tatbik edilecek [olan] 350.000.000 Lira’lık bir planımız vardır. Orta

öğretimin planı, bundan [da] daha yüksek bir plandır, sanıyorum... Hareket noktalarımızda, her insanı eğitmek gibi bir prensibimiz vardır. Nitekim, ilk eğitimi de beraber yürütüyoruz. Bir, gerçeği iyice kavrayarak, istikâmet tayin etmek var[dır]. Bir de, toptan nazariyler [ve] görüşler ortaya koymak var[dır]. Teşekkürlerimi daha evvel söyledim... Onlar, umumi idarenin mesûliyet almış insanlarıdır. Ben [de], hükûmetin bir âzâsı olarak, müzakere sırasında fikirlerimi söyledim. Sözlerim hükûmetedir. [Yoksa] teknik çalışma yapan arkadaşlarıma müteveccih değildir. Ben şimdiden söyle[ye]yim... "Toprak kanunu" diye harekete geçerseniz, adalet nizâmımız [ve] mülkiyet fikri karşınıza çıkar... Kanunda kamulaştırmaya karşı, bedel ödemeye karşı tepki... Mesken davasında... Bizim ev, dünden beri seviniyor, herkesin bir evi olacak diye... Ben bu metodlarla Türkiye'de mesken davasının hâlledileceğine kâni değilim... Bakanım müsâmaha etsin... Benim size söylemek istediğim, başka bir şeydir. Arkadaşlarımın dediği gibi, stratejiyi tesbit etmenin elbette ki faydaları vardır. Ziraat bütçesi ile jandarma bütçesi mukâyesesi, perâkende surette çok yapılır... Söylendi... Biz ana görüşleri tesbit ederken, hakiki vaziyet ile varmak istediğimiz hedef arasında tam mânâsiyle realiteyi tesbit edip [de], istikâmet bulmuş vaziyette değiliz. İşte, size maarif meselesini ortaya koydum... Yalnız teknik tedrisâtımızın teklifi, 350.000.000 [Lira]'dır, on senelik programda... Maliye Bakanımız ebedî kalsın yerinde... Kalırsa, 35.000.000 [Lira dahi] alabileceğimize kâni değilim... Binâenaleyh, benim noktai nazarım yine şudur: Hareketlere istikâmet göstermek... Dışişleri Bakanımız, gayet güzel ifade ettiler [ve] "bu yüzden plan yapılamadı" dediler. Bundan ıstırap duyanların içinde biz de varız... Plan yaparken, realiteleri tesbit etmeye ve elemanı ve imkânı az memleketlere has metodu kullanmaya mecbûruz. Bu teklifim, o derecelere kadar varır ki, çalışma saatlerine kadar gider... Şuna gider; buna gider... Teferruâta girdiğimiz zaman fikrimi söylerim... Ben şahsen, gösterilen harekete rağmen, Türkiye'de iktisadi hayatımızda istikâmet bulduğumuza kâni değilim... Çünkü, iki noktaya riâyet edilmemiştir. Realiteye mutâbık kalınmamıştır..

[KEMÂL] KURDAŞ: [Tam olarak] neyi kasd ediyorsunuz?

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Birinci beş yıllık planda hâli hazırı muhafaza edebilirsek, bu, bizim için [bir] muvaffakiyet olur. [Önce] böyle bir realiteyi tesbit [ve] ondan sonra [da] istikâmetleri tayin meselesini, ben halâ

ehemmiyetli sayıyorum... Ve bu noktai nazarımı ifade ederken, vazifemi yaptığıma kâniyim... En genç arkadaşımız [olan Devlet Planlama Teşkilatı uzmanlarından Atillâ] Karaosmanoğlu'yu millileştirme mevzuunda dinlemiştim... İktisadi meseleler üzerinde kendilerini yoran arkadaşlar olduklarını [da] biliyorum... Ehliyetlerini teslim etmekle beraber, ben hakikati olduğu gibi yakalamak [ve] tutmak mevzuunda iyice gerçeğe vardığımıza kâni değilim... İstikâmetlerimizin de ona göre aydınlatıcı olduğuna kâni değilim...

[ULAŞTIRMA BAKANI ORHAN] MERSİNLİ: Benden evvel konuşan arkadaşlara şu hususta iltihâk ediyorum: Türkiye'de ilk defa bir ekonomik kalkınma planının hedeflerini ortaya koyan, ilmî bir vesika vardır. Bu vesika, bilebildiğim kadar, kalkınma esaslarına rehber olmuş, klasik prensipleri [ve] muvaffak olmuş usûlleri rehber ittihaz etmiştir. Binâenaleyh, bu usûller, birçok yerlerde muvaffak olduğuna göre, buna samimîyet ve dikkatle sâdık kalındığı takdirde, inşallah memleketimizde [de] arzu edilen ekonomik kalkınmanın vücut bulacağına kâniiyim ve kendilerine bunun için teşekkür ederim... Vesikadan anlaşıldığına göre, önümüzdeki döküman okunup, icab eden müzakereleri yaptıktan sonra, karar hâline getirilecektir. Karar hâline getirmek için kullanacağım reyimi istimâl etmeden evvel, bir iki nokta hâlinde, tereddütlerimi suâl hâlinde arz edeceğim... Tenevvür edersem ve tatmin olursam, memleketimizin ilerisi için atılmış olan bu adıma memnuniyetle iltihâk edeceğim...

Evvelâ, titrin ["titre"] [ismin] iyi seçilmiş olmasından dolayı memnuniyetini belirten arkadaşlarıma iştirâk etmek isterim... Bu, hakikaten hedefleri ve stratejiyi belirten bir vesikadır. Bir plan, hedefleri [ve] prensipleri tesbit eder. Teferruattan kaçınılmıştır. Teferruat, [ancak] hareket hâline geçildiği vakit, etraflıca tesbit edilmesi lazım gelen husûsattır. Hedefleri ve prensipleri büyük mikyasta ele almışlardır. Belki daha başkaları da vardır. Hariç tutulmuş olanları, bu anda tesbit etmek mümkün değildir. Olanların çoğu ile mutâbıkım... "Hedefler ve stratejisi" derken, benim anlayışım, hedefler ve prensipler şeklinde tecelli ediyor ve bu anlayışımla buna iltihâk ediyorum.

Birinci suâlim: Onbeş yıllık bir perspektif içinde, beşer yıllık üç devre nazarı itibara alınmıştır. Umumiyetle beş, yedi [ve] on senelik planlar

yapılır. Bizim memleketimizin durumunda, konjoktüründe ne gibi bir zarûret veyahut umumiyetle iktisat ilmindeki bir bu planın tertibinde onbeş yıllık bir süreyi ve beşer yıllık dönemleri kabul etmeyi tevlid etmiştir? Bu hususta mâlûmat sahibi olursam, memnuniyet duyacağım... Sektör planlarında, plan ömrü den[il]en bir süre vardır. Bu süre de, o sektörün kendi zarûretlerine bağlıdır. Bir memleketin umumi kalkınmasında [da] buna benzer zarûret olacaktır. Bu hususta fikir sâhibi olduktan sonra mütâlaamı arz edeceğim...

Birinci sayfada tamamen iştirâk ettiğim [ve] iktisatçıların dili ile konuşulduğu takdirde, "haşviyat" denilecek [olan bazı] ifadeler vardır. Umumi efkâr için bunlar zarûrî olsa gerektir. Ne demek istediğimi tasrih edeyim: Meselâ, "nüfus artış hızı ile kalkınma hızı arasındaki uzun vâdeli münâsebetler üzerinde ayrıca durulacaktır." Bundan tabiî bir şey olmaz... Yine, "Türk ekonomisi, devlet ve özel teşebbüs sektörlerinin yanyana bulunduğu karma bir ekonomidir. Planlama bakımından karma ekonominin sağladığı imkanlardan en çok faydalanma yolları üzerinde durulacak ve bu sistemin kurallarına uyulacaktır." Bunu da can ve gönülden arzu ediyoruz. Fakat, "buna da lüzum yoktur" derim... Umumi bir ifade olarak kon[ul]muşsa, zarârı yoktur.

İkinci sayfanın beşinci paragrafında [ise], kalkınma hızı tesbit ediliyor [ve] [yıllık kalkınma hızı], % 7[‘dir] deni[li]yor. Bunun da nedenini kısaca izah ederlerse, tenevvür etmiş olurum... Ayrıca, % 14’ü iç [ve] % 4’ü [de] dış kaynaklardan temin edilecek [olan yıllık] % 18 [oranı] civârında bir yatırım üzerinde duruluyor ki, temini mümkün görüldüğüne göre, bu imkânların nasıl sağlanacağını da anlamak isterim... Az çok mevcut bilgimize göre, bu nisbeti yüksek görüyorum. Bunu tutturabildiğimiz takdirde, arzuladığımız ekonomik gelişme mümkün olacaktır.

Üçüncü sayfada, ikinci satırda [da], "entansif [yoğun] tarım" kelimesi vardır. Aşağısında [ise], "lüks mallar" diye bir tabir geçmektedir. Bu vesika, hakikaten çok ilmî bir görüşle yazılmış olduğu için, "entansif [yoğun] tarım" ve "lüks mallar"ın delâlet ettiği mânâ, tamamen bu sektörde çalışanlar için mâlûm olmakla beraber, umumi bir vesikanın çerçevesi içinde müphem kalıyor. Lüks mallar, ekonomistler tarafından muayyen şekillerde târif edilebilir. Ben bunu yapmaya teşebbüs etmeyeceğim.

Kendileri daha iyisini yaparlar. İtibârî ve izâfî mânâsı vardır. "'Lüks mallar', kullanmaya yarayacak mallar haricinde olan mallardır" diye düşünülebilir. Böyle olan mallar da vardır, olmayan da... Tasrihi faydalıdır.

Altıncı sayfada [da] marjinal ayarlamalardan bahsediliyor. Sayın Kemâl [Kurdaş] Bey, bunu güzel izah ettiler. Bu vesika, ekonomimizin amentüsü olacaktır. Muhtelif ihtimaller arasında, marjinal ayarlamalar, mukâyese ile her bir Lira'nın en fazla kıymetlendirilmesi husûsunda mâtuftur. Eğer bu anlayışım yanlış değilse, rica edeceğim, marjinal ayarlamalar, biraz daha tavzih edilsin... [Bu], diğer kimseleri [de herhangi bir] yanlışlığa düşürmemek bakımından faydalı olur.

Aynı paragrafta esâsa müteallik ufak bir mâruzatım [daha] vardır. Bütün insanların istihsâle mâtuf emekleri, ziraat, ticaret [ve] sanayi sahasında toplanır ve bu sahalarda meydana gelir. Birçok memleketler bu sırayı tâkip ederler. Sanayileşmiş bir bünye de, ziraat ve ticaretini ayarlamıştır. Bizim memleketin otuz kırk sene içinde karakteri budur: Ziraat ve büyük bir eforla sanayileşmeye gayret edilmiştir. Sanayileşmenin teknolojik bünyesinde birçok safhalarda gayet iyi verim alınmasına mukâbil, ticari nosyonumuzda aynı şekilde bir gelişme olmamıştır.

Uzun sayfalar... Tamamen mutâbık kaldığım ve anladığımı zannettiğim hususlar... Dokuzuncu sayfadaki, halkın kamu hizmetlerine katılması prensibi, gayet yerindedir. Fakat bizim için oldukça yeni bir meseledir. Bu vesikanın berraklığını bozmadan, bunun üzerinde biraz daha durmak faydalı olur. Demokratik cemiyetlerde bunu temin edemezsek, kalkınma vesâire, edebiyattan ibaret kalır. Aynı sayfanın üçüncü paragrafında [ise], "Tarım alanında reorganizasyon, hayatî önem taşımaktadır. Zirâî reform yolu ile işletmelerin en uygun büyüklüğe kavuşturulması, makinalaşmadan en büyük ölçüde fayda sağlanması ve işletmelerin rasyonel istihsâl metodlarını uygulamaları gereklidir. Bu yapılmadıkça, yeni yatımların yeteri kadar verimli olması beklenemez." denilmektedir. Burada, işletmelerin en uygun büyüklüğe kavuşturulması prensibi, esaslı bir prensiptir. Şimdi bir an için işi politik cephesinden mütâlaa etmek lazımdır. Esâsı tamamen uygundur. Böyle olması zarûrîdir [ve] böyle olmazsa, [başka] çıkar yol [da] yoktur. Fakat, demokratik seçim yolu ile gelen iktidarları, gayet hassas durumda bırakacak [olan] bir konudur. Bunu, gerek memleketin menfaati bakımından

[ve] gerekse gelecek iktidarları büyük güçlük[ler] karşısında bırakmamak için, bir karara bağlamak lazımdır. Aksi halde, bu ibâre, bu planın sayfaları arasında kalır.

Efendim, suâllerim bundan ibarettir... [Şimdi de] şekile âid mâruzatta bulunayım... Sanayi, ziraat [ve] ticaret diye zikrediliyor. Sırf önemini belirtmek bakımından, tertipte bir değişiklik yapalım... "Ziraat, ticaret ve sanayi" diyelim... Bununla beraber, bu değişiklik, o kadar [da] mühim değildir. Bu milletin tüccar olmasındaki zarûreti öne koyması bakımından, böyle ufacık bir şekli değişiklik de olsa, arz ve teklif etmekten geri kalamadım... Sözümü bitirmeden evvel, arkadaşlarıma tekrar tekrar teşekkür ederim... Yalnız şu noktayı hatırlatmak isterim: Arkadaşlarımız, kendilerini gerek heyetimize karşı, gerekse memlekete karşı angaje [ediyorlar] duruma giriyorlar. Böyle güzel bir vesika ile işe başlan[ıl]dığına göre, bundan sonraki inkişâfların da kademe kademe aynı olgunlukta olmasını kendilerinden beklediğimizi bilmelerini isterim... Teşekkür ederim...

[KEMÂL] KURDAŞ: Ne kadar teşekkür etsem azdır. Çok müteşekkirim... Evvelâ ufak bir noktayı tavzih edeyim... Gazetelere temasım, arkadaşlarıma cesâret vermek içindir. Bizim matbuatımızda bir durum vardır. Her yeni müesseseye insafsızca hücum etmekten zevk alıyorlar. Türkiye'ye dönüşümün hemen ertesi günü uğradığım hakarete, herşeye rağmen aldırmamaya karar verdim. Bu doküman, yüksek heyetimizin [Devlet] Planlama Teşkilatı'na direktifdir. D[evlet] P[lânlama] T[eşkilâtı], bir plan yapacaktır. Bu dökümanları onlar hazırladı[lar]. Nihâî hüviyetini [ise], bizim direktifimizle aldı. Planın başındaki bazı cümleleri tekrarlamakta fayda olmuştur. Hepimizce mâlûm; ama uzun vâdeli yapılacak planın ana çerçevesini verme bakımından fayda[lı] gör[ül]müştür. Birinci maddede, "Türk toplumunun seçtiği yaşayış şekli olan demokrasi düzeni içinde en yüksek kalkınma hızını sağlayacak ve sosyal adaleti gerçekleştirecek [olan] bir kalkınma planı yapılacaktır." deni[li]yor.

Bu plan, evvelâ bizim demokrasiyi seçtiğimizi, totaliter rejim olmadığımızı ortaya koymaktadır. Totaliter rejimin planı ayrı olur. Demokratik nizamda plan ayrıdır. Metodlar [ve] usûller değişir. Biz yeni anayasanın bir hükmünü kendilerine tekrarlıyoruz. Biz sizden en yüksek kalkınma hızını istiyoruz.

İkinci madde de, bu mânâda, “Onbeş yıllık bir perspektif içinde beşer yıllık dönemleri kavramak üzere...” Bakın[ız], beşer yıllık devreler hâlinde yapın[ız ve] kontrol edin[iz]. Türkiye, bazı sahalarda enfra [?] strüktür [“structure”] tesisler yapmamıştır. Öyle yatırımlar yapılacaktır ki, bidâyette neticeleri alınmayacaktır. Milli gelir artışına etkisi, bidâyette hissedilmeyecektir. Hakiki yatırımlar, enfra [?] strüktür [“structure”] yatırımlardır. Sanayi [ve] ticaret sahasında netice aldıkça, kendisini hissettirecektir. Bunun için biz devreyi uzun tuttuk. Behemehâl netice alalım diye, gayretleri yanlış istikâmetlere götürmemek için, uzun bir evreyi veriyoruz. “Beş yıllık devrede % 7 [oranında büyüme/kalkınma hızı] istiyoruz” dersek, “bu hız temin edilsin” diyerekten, başlangıçta bazı enfra [?] strüktür [“structure”] yatırımlar ihmâl edilebilir. Bu bakımdan devreyi uzun tuttuk.

Dünyanın tecrübesinden mülhemdir. Muvafıktır ve plana bir husûsiyet getirmektedir [kazandırmaktadır]. Öyle zannediyorum ki, diğer memleketler [de], bu mefhumdan ileride istifade edeceklerdir. Bir elâstikiyet [ve] mevzua uzun vâdeli bir bakış getirmektedir. Umumi direktifleri veriyoruz [ve] diyoruz ki, “Biz bir demokrasiyiz. Bu demokrasi düzeni içinde planı hazırla [ve] hâdiselere uzun devre içinde bak[ınız]... Fakat her yıl kontrol et [ediniz]... Üçüncü maddeye bak[ınız]... Ekonomi, karışık bir ekonomidir. Buna göre planını[zı] yap[ınız]... Anayasanın derpiş ettiği sistemin dışında, muhâyyileye müstenid bir sistem kurmaya çalışma[yınız]... Bu, aynı zamanda, bir emiyet verme unsurudur. Sizin bu planınız, sosyalist bir plan değildir. Mikst [“mixed”] [karma] ekonomiye uyacaktır.” diyoruz.

Dördüncü maddede [ise], “sizden açıklık istiyoruz” diyoruz. Beşinci maddede [de], esas hedefi tayin ediyoruz. Önümüzdeki plan devresinde % 7 [oranı] civârında bir kalkınma hızı temin ediniz ve bunun yatırımını yapınız... Bu [oran], hattı zâtında % 6-% 7,5 arasındaydı. [Yılda] % 3’e yakın bir nüfus artışımız vardır. On yıl müddetle biz % 7,5 [oranında] yatırım yaparsak, rekâbette bulunduğumuz komşu memleketlerinkine yakın bir hızla yürümüş olacağız. % 7 [oranında] artış, % 4 [oranında büyüme/kalkınma hızı] demektir. Çünkü, nüfus [da yılda] % 3 [oranında] artmaktadır. Dış yardımları da buna ilâve etmek lazımdır. Belki % 7’yi bulmaz [da], % 6’da kalır. Bu, bir hedef dokümanıdır.

Beşinci madde, kendi aramızda en çok münâkaşaya sebep olan bir maddedir. İlk devrede yatırım, o kadar [da] büyük [bir] yekûn tutmayacaktır. Metod [ve] adam yetiştirme, bize daha kârlı gelecektir. Bu, Türkiye'nin aynı zaman da ümididir. Biz hâlâ küreği tutmayı bilmeyen bir millet olduğumuz için, reorganizasyondan çok ümidimiz vardır. Reorganizasyonu, ayrı bir kısım hâlinde mütâlaa ettik. Türkiye'nin ilk devrede büyük ümidi, reorganizasyon sahasında yapılacak [olan] çalışmalardır. 50.000.000.000 Lira'lık bir camiâ olan İktisadi Devlet Teşekkülleri, [yılda] % 5 [oranında] bir yatırım yapsalar, [bu, yılda toplam] 2.500.000.000 Lira'yı bulur. Bunu dahi vermekten uzaktırlar. Devlet sektöründe böyle olduğu gibi, husûsî sektör de böyledir. Dış borçlanmayı asgarî hadde getirip [indirip], yatırımın verimini ve mevcut tesislerin verimini artırmak, hedef olmalıdır. Arkadaşlar bu noktaya vuzuhla vâkıftırlar. Planın diğer kısımları [ise], ayrı ayrı vâz edilmiştir.

Altıncı madde de, aynı baz üzerinde yürüyor. "Demokratik bir nizam üzerinde kalkınma yapacaksınız... Onbeş yıllık perspektif yapacaksınız..." Bunu elde etmek için daha teferruatlı talimatlara girilmektedir. "Zarûrî malların istihlâkini kesmeyin[iz]... Lüks malların istihlâkini keserek, bunu yapın[ız]..." Bunun nasıl yapılacağının bize planlarını getireceklerdir.

Diğer taraftan, yedinci maddede, "Siz bir tasarruf hacmine muhtaçsınız. Bunu temin etmek için özel tasarrufu teşvik edin[iz]" diye umumi mefhumlar kullanıyoruz. Bu, talimattır. Yüksekçe yatırım bu maksatla tesbit edilmiştir. Diğer hususlar daha çok maddelerin münâkaşasına taallûk ediyor.

[AHMET] TAHTAKILIÇ: Ben saat 17[:00]'de Gâzi Eğitim Enstitüsü'nde bir törende bulunmak üzere söz verdim. Bu itibarla, bir satır söyleyip, ayrılacağım... Ben hatırıma gelen noktaları söyledim... Maddelerin müzakeresinde bulunmayacağım için, şimdi iki sözüm var[dır]. Biri[nci]si, onuncu maddeye, "teknik bilgi"nin yanına "araştırıcı" kelimesinin de ilâvesini lüzumlu ve faydalı görüyorum. Bir enstitü kuruyoruz [ve] araştırıcı bilgiye en çok ihtiyacımız olduğunu söylüyoruz. İkincisi [de], "istikrar" kelimesi kullanılmıştır, bir yerde... Burada "emniyet" kelimesinin de kullanılmasını uygun görürüm... "İstikrâr"ın ifade edildiği yerde, tafsilâttan kaçmayarak, "emniyet" prensibinin de ifade edilmesini teklif ediyorum.

[OSMAN] TOSUN: Dördüncü maddenin son satırında; “uzağı görmek ve güvenle hareket etmek”...

[AHMET] TAHTAKILIÇ: “Güven” kelimesi varsa, oldu.

[TİCÂRET BAKANI MEHMET] BAYDUR: Bu mevzu hakkında, bu dökümanın hazırlanışında hizmet ve himmet gösteren arkadaşlar için, diğer arkadaşların söylediklerine ilâve edecek bir husus yoktur. Ben de teşekkür ederim... Orhan [Mersinli] Bey’in bir sözü dolayısıyla, [sadece] bir noktaya temas edeceğim... [Elimizde] ilmî bir vesika vardır. Tatbikatta bizde ve birçok devletlere ilmî metodlarla tatbikat arasında birçok farklar tezâhür eder. Onun için, bu vesika, zannediyorum, tatbikat kısmını, tatbikatta burada ileri sürülen prensiplerin ne şekilde bir mâhiyet alacağını biraz gözden uzak tuttuğumuz intıbâını verdi bana... Hangi sebeplerle bu fikre saplandım, belki yanlış olarak, arz edeyim...

Vesika, bazı noktalarda gayet sert ve rijit [“rigid”] [katı] prensipler vâz ediyor. Devletin iktisat politikasında açıklığını istiyor. Bu, ileride, üzerinde hassasiyetle durduğumuz [ve üzerine] titrediğimiz [Devlet] Planlama Teşkilatımızı müşkül [bir] duruma sokabilir... Birincisi budur... İkincisi [de], burada kalkınma hızı ve yatırım hacmi mevzuunda bu kadar rijit [“rigid”] [katı] bir ifade kullanılması, acaba [Devlet Planlama] Teşkilatı’n[ın] umumi politikası bakımından uygun görülebilir mi? Bu vesika, siyasi uzuv tarafından sanksiyone [“sanction”] edilmiş [onaylanmış] olacaktır. “[Devlet] Planlama Teşkilatı’nın bu kadar rijit [“rigid”] [katı] hususlarda bu kadar kat’î hükme varması yerinde olur mu?” diye düşünüyorum... Keza milli gelirdeki artışların bir kısmının yatırımlara ayrılması, ulaşılması isten[il]en gâyenin kaçınılmaz bir neticesidir. Bununla irtibatlı olarak, tasarrufların yapılmasında, hedeften çok, konkre [“concrete”] [somut] hükümler sevk ediliyor. Tasarruf yapılmasına âzamî gayret sarf edilecektir. Burada, vergi politikası [ve] vergi yolu ile tasarruf kasd ediliyor. İcâb eden tedbirlerin alınacağı da söyleniyor. Bu da, zannediyorum ki, umumiyetle bu dökümanda vergi politikası husûsunda istikbâle mâtuf bir taahhüdü tazammun eder.

Burada “cebrî tasarruf vâsıtası olan enflasyondan sakınmak lazımdır” cümlesi vardır. Yine aynı fikir, en mülhem olarak bu hususların böyle bir dokümanda bu kadar sert bir şekilde ifade edilmiş olması, umumi [Devlet]

Planlama Teşkilatı'nın stratejisi bakımından bu kadar câiz olur mu, olmaz mı? Bu bakımdan da mütereddim... Bu, [Devlet] Planlama Teşkilatı'nı ileride çıkmaz yollara ve köşelere sokmasın... Bütün endişem bundan ibarettir. Stratejinin heyeti umumiyesi hakkında söyleyeceklerim bundan ibarettir.

[KEMÂL] KURDAŞ: Burada bir iki ufak nokta belirtilebilir... Devlet sektörünün tasarruflarının artırılması, bu planda üç istikâmette düşünülmektedir. Bir, devlet bütçesinde câri masrafların artışı için bir plafon ["plafond"] [tavan] konulması... Yeni yatırımlara yeni imkânlar bu suretle sağlanacaktır. İkincisi, "vergi politikanızı ihmâl etmeyin[iz]" denilmektedir. Üçüncü [de], "milli gelirdeki artışlarla yatırımları artırın[ız]..." Hiçbir vergi koymasanız da, milli gelirdeki artışla, vergi hâsılâtı [zaten] artacaktır. Üç istikâmette de bütçe politikasına ehemmiyet veriliyor. "Milli gelirdeki artışları, yatırımlara ayır[ınız]... Vergi sistemini ihmâl etme[yiniz]... Bir noktaya saplanma[yınız]... Geniş baz üzerinde hareket et [ediniz]..." diyor. Bu talimatta, enflasyon mevzuunda, bazı hususlarda, bir takım rijiditeye ["rigid"] [katılığa] gitmek, istikbâl bakımından ehemmiyetlidir. Son on yılda enflasyon politikasını denedik [ve] bu enflasyonla bir plansızlık politikasını da beraber yürüttük. Bu [son] on yılın Türkiye'nin içtimâî bünyesi üzerinde ve kalkınma imkânları üzerinde yaptığı tahribat o kadar azim olmuştur ki, Türkiye, tarihinde daha böyle bir sarsıntı geçirmemiştir. Bu itibarla, "bu noktada hassas olunuz ve bir istikrâr içinde kalkınma planı yapınız" diyoruz.

[MEHMET] BAYDUR: Benim endişe ettiğim budur... [Devlet] Planlama Teşkilatı, inanmış olduğu şeyi, vesikayı tatbike koyarken, karşısında biz olsak, müdâfaa eder. Fakat bazı müşküllerle karşılaşacaktır. Burada, "istenilen kalkınma, milletçe fedâkârlıklara katlanmakla gerçekleşecektir" dedikten sonra, bu imkânı sağlayacak [olan] unsurun da, milli gelirdeki tasarruflar olacağını söylüyorsunuz. Milli gelirdeki tasarruflardan kasıt nedir? Zannediyorum ki, vergi politikasıdır. Böyle bir prensibi burada kabul etmek, sizi müşkül duruma sokmaz mı? Zaman çok yenidir. İntikâl devresinde [Devlet] Planlama Teşkilatı'nın bunu yapmasına imkân yoktur. Yarın karşısına engeller çıkmasın? Gelir vergisindeki fırtına, binâ vergisindeki mukâvemet... Ben düşünüp söylüyorum... Hiç olmazsa,

redaksiyonla bu fikirleri yuvarlak hâle getirmek mümkün olmaz mı, câiz olmaz mı? Bana câiz olur gibi geliyor.

[KEMÂL] KURDAŞ: Bu nokta hayatîdir. Biz şuna inanıyoruz ki, bundan sonraki inkişâf, istikrâr içinde olmalıdır. Eğer bu noktayı biz sarih olarak tesbit edersek, bizden sonra gelecek olanlar, bunu kısmen veya tamamen değiştirdikleri vakit, bu planın değişikliği, millet muvâcehesinde belli olacaktır. İşte biz bunu garantilemek istiyoruz. Bu planın istikrâr içinde gelişmesini dikte ederken, bizden sonra gelecek [olan] politikacıların [da] bu hedeften kolayca ayrılamamalarını sağlamak istiyoruz. O, belki [Devlet] Planlama Teşkilatı ile çekişecektir. Bundan sonra politikacıların öldürmek istedikleri teşkilat, belki de en başta [Devlet] Planlama Teşkilatı olacaktır. Belki o diyecektir ki, "Ben talimatımı değiştirmedim... Enflasyonla geliştirmek istiyorum..." Fakat biz talimatımızı verdik: "Bize istikrâr içinde gelişme sağlayacak bir plan yapınız..." Bizden sonra gelecek olanlara gelişme sağlamak için, "istersen enflasyona git" dersek, o başka meseledir. Enflasyonla gelişme, gelişme olmamıştır.

[MEHMET] BAYDUR: Bu, gayet doğru ve belli bir şeydir. Bizi geçmiş hükûmetler de, konjoktür icabı güdülen para politikasının tehlikelerini sayıyorlardı [ve] söylüyorlardı. [Zaten] hiçbir hükûmet, "ben enflasyoncu politika tâkip ediyorum" demez...

[KEMÂL] KURDAŞ: "Fiyat seviyesinde vûkûa gelen artışlar" diyoruz. Demek ki, fiyat seviyesi artar [ve] dış muvâzenesi açık verirse, bu, enflasyondur.

[MEHMET] BAYDUR: Fikir, gayet câzip... Lâkin [Devlet] Planlama Teşkilatımız ileride çok müşkül [bir] durumda kalacaktır.

[KEMÂL] KURDAŞ: İlle ve lâkin "bana istikrar getireceksin[iz]" diyoruz. Türkiye, bir kere daha hata yaparsa [ve] tekrar enflasyona giderse, bu sefer vâkûa gelecek [olan] ihtilâl, çok şiddetli olur. Bu, çok ehemmiyetli bir noktadır. Zengin bir tüccarın verdiği iktisadi dokümanı gördüm... Tavsiyede bulunuyor [ve] "tedâvüldeki parayı 1.500.000.000 Lira artırın[ız]" diyor. Çok kazanacağını zannediyor. Kazanır, kazanır... Ama bir kere daha bu yola giderse, [ortada] ne millet kalır, ne ev kalır, ne [de] bark... Türkiye, büyük bir sosyal kıvranmanın kenarına getirilmiştir, on yıllık hatalarla [ve]

enflasyon politikası ile... Bunu tekrarlamamak için ne kadar mücadele edersek azdır, yerindedir. Bunu müdâfaa etsinler... Türkiye'de artık müesseseler kuruldu. İnsanlar değil, müesseseler mukâvemet edecektir. Politikacı, "Yıpratmak istiyorum... [Fakat] yıpratamıyorum..." diyecektir.

[DEVLET BAKANI SITKI] ULAY: Sayın Maliye Bakanı, çok büyük hüsnü niyet içinde düşündüğü için, maalesef politikacıyı bilmiyor [tanımıyor]. Politikacı, bu teşkilata karşı cephe almaz; onun içine kendi adamlarını mütehassıs diye sokar [ve] onları siler süpürür.

[İÇİŞLERİ BAKANI NÂSIR] ZEYTİNOĞLU: Bu, sadece [Devlet] Planlama Dairesi'ne [Teşkilatı'na] verilen bir direktiftir. Bugünkü iktidarın âdetâ bir vasiyetnâmesidir. Biz bu vesikayı bırakıyoruz [ve] bundan sonra gelecek [olan] iktidarlara, "bugünkü iktidarın görüşü budur" diyoruz. Tatbik eder mi, etmez mi? Bilmem... Geldiğinin ertesi günü değiştirebilir. Teşkilattan üç tânesini başka yere naklederler [ve] ikisini [de] bakanlık emrine alırlar; istedikleri gibi prensip çıkarırlar. Fakat biz bunu dünya huzûruna sunup, "Türkiye'de inkılap hükûmetinin, iktidarının vasiyetnâmesi budur..." diyoruz. Ya yaparsınız, ya [da] yapmazsınız...

[ÇALIŞMA BAKANI CÂHİT] TALAS: Efendim, bu dokümanı ben de dikkatle okudum... Gelecek iktisadi çalışmaların prensiplerini tesbit eden kıymetli bir doküman olarak mütâlaa ediyorum. Bunu hazırlayan arkadaşlarıma teşekkür ederim ve benden evvel konuşan arkadaşlarımın teşekkür sözlerine [de] aynen iştirâk ederim...

Orhan Mersinli arkadaşımın [da] işaret ettiği bazı bedahatları ben de görmüştüm... Bilhassa sosyal adaleti gerçekleştirecek [olan] bir plan yapılacak... Zaten anayasa [tasarısında] da vardır. Mikst ["mixed"] [karma] bir ekonomiye malikiz... Bu da belli... Buna mümâsil bazı hususlar [da] bilinmektedir. Fakat burada ayrıca tesbit edilmesinde ve bunların benimsendiğinin ifade edilmesinde, şüphesiz [ki], fayda vardır.

Benim [asıl] üzerinde durmak istediğim mesele, bilhassa asıl adaleti gerçekleştirmek bakımından ve planın sağlamak istediği milli tasarrufu sağlamak bakımından, yükün hangi insanlar üzerinde olacağı meselesidir. Çünkü, bu doküman, esas itibariyle, istihlâki aşağı yukarı nüfus artışı seviyesinde bir artışla kayıtlamakta ve binâenaleyh, bu demektir ki,

bugünkü istihlâk seviyesini muuhafaza etmektedir. Böyle bir durumda ücretler ve erbabının hayat seviyesi, geniş çapta mevzuu bahis olacaktır. Binâenaleyh, yapılması mevzuu bahis tasarruflar, ücretlerde olacaktır. Nüfus artışından [daha] fazla istihlâke müsaade edilmeyince, büyük yükü işçi ve ücret erbabı çekecektir. Bunun anayasadaki sosyal haklar karşısında ne derece benimseneceğini ve ne derece muvaffak olacağını hesâp etmek gerekir ki, "bu tasarruf zarûrîdir [ve] bu memlekette bazı fedâkârlıklara millet olarak katlanmamız lazımdır" diyebilelim... Bu fedâkârlıklar, asıl korunmaya muhtaç ve hayat seviyesi hakikaten ıslâha muhtaç bir sınıftan fazla derecede istenecek ise, bu prensipler benimsenmeyebilir [ve] bunun karşısında şiddetli tazyikler, gelecek iktidarları bu prensiplerden uzaklaşmaya zorlayabilir. Bu bakımdan ben, bu prensipleri, esas itibariyle, heyeti umumiyesi ile uygun gördüğüm halde, bazı tereddütlerin de bende hâsıl olmasını önleyemememekteyim...

Diğer taraftan, bu şekildeki prensipler, bütçeyi de bağlayıcıdır. Husûsî yatırımların kifâyetsiz olduğu zamanlarda hâsıl olabilecek krizleri, bütçe masrafları vâsıtasiyle bertaraf etmektedir. Çünkü, bütçenin câri istihlâk kısmı, devamlı olarak istihlâkte artışı derpiş etmemektedir. Câri istiklâk, aşağı yukarı sabit kalacaktır. Böyle olduğu halde, bazı ahvâlde, bütçedeki istihlâki de artırmak zarûreti vardır ve bunun yapılması, işsizlik gibi konularda zarûrîdir. Devre devre hâsıl olabilecek bazı ekonomik yavaşlama ve duraklamalarda, bilhassa câri istihlâk masrafları konusunda, bütçenin oldukça bağlayıcı prensiplere dayandığı görülmektedir.

Kemâl [Kurdaş] Bey [de] işaret etti. Planın münâkaşa edilebilecek bir tarafı da, enflasyon meselesidir. Enflasyonun bu memlekette, bilhassa geçmiş devrelerdeki ölçülerde tekerrür etmemesi, zarûrîdir. Enflasyon mevzuu, münâkaşalı bir meseledir. Bizim gibi tasarrufları az, imkânları az, hariçten de temin edebileceği kredi miktârı az olan memlekette, mahdut ve muayyen bir ölçü içinde kalmak şartı ile, enflasyona zarûret olduğu, teoride münâkaşa edilmektedir. Bir kısım memleketler, bu yola kısmen ve zaman zaman müracaat etmişlerdir. Bu dökümanda, ölçülü de olsa, enflasyondan kaçınılması tavsiye edilmektedir ki, ben bu tavsiyelere katılmamaktayım...

İkinci bir nokta [da], âtıl duran işgücünü Türkiye'nin kalkınmasında faaliyete geçirmektir. Ne gibi vâsıtalarla ekonomik hayatı faal bir şekle

sokmak imkân dahiline girecektir? Burada teknik öğretimden ve işgücünün eğitiminden bahsedilmektedir. Komünlerin kalkınmasına halkın da katılması mevzuu bahis olduğunda, âtıl işgücünden istifade edileceği zikredilmiştir. Ama sarih değildir. Sarahat verilirse, âtıl işgücünün harekete geçirilmesinin yolu da bildirilirse, tamamlayıcı bir yola girmiş oluruz. Ben de bu prensipleri iyi bulmaktayım... Nâsır [Zeytinoğlu] arkadaşımın [da] ifade ettiği gibi, gelecek hükûmetlere bizim gütmek istediğimiz ekonomik planın ana hatlarını bildirmiş bulunuyoruz. Bunu benimser veya benimsemezler... Bu, ayrı mesele...

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Temas ettiğimiz bu mevzulara, sıra ile [ve] maddeleri geldikçe bir defa eğilsek, redaksiyonu icab ettiren noktai nazarlarımızı söylesek [ve] böylece neticeye doğru yol alsak, daha iyi olur kanaatindeyim... O halde, arkadaşlar, heyeti umumiyesi hakkında noktai nazarlarını bildirdikleri için, maddelere geçelim... Maddeler üzerinde arkadaşlarımızın noktai nazarlarını birer defa daha alalım...

[KEMÂL] KURDAŞ: Câhit [Talas] Bey, çok esaslı noktalara temas ettiler. Bir noktayı arz edeyim: Milli gelirdeki artışların mütemâdiyen yatırımlara gitmesinin, istihlâk seviyesinde bir artışa gidilmesinin, bir reaksiyonu dâvet edip etmeyeceğini sordular. Buradaki zarûrî maddelerin istihlâkinde artışın, en az nüfus artışı kadar olması tavsiye edilmektedir. Daha çok lüks madde istihlâki tahdit edilmiş, zarûrî maddeler [ise] tahdit edilmemiştir. Büyük bir marj ayrılmaktadır. Bütçe politikasında elastikiyet... Enflasyonu târif ederken konjonktür icablarını gördük... Burada da görebiliriz... Âtıl işgücü için daha etraflı bir madde koymak icab edebilir. Yatırımlarda, âtıl işgücünün harekete geçirilmesi bakımından, emeğin çok olduğu yatırımlar tercih edilmelidir.

[CÂHİT] TALAS: Beş dakika ara verelim...

BAŞKAN [FAHRİ (FAHRETTİN)] ÖZDİLEK: Beş dakika ara veriyoruz.

Kapanma Saati: 17:11

İkinci Oturum

Açılma Saati: 17:18

BAŞKAN [FAHRİ (FAHRETTİN)] ÖZDİLEK: Arkadaşlar, [Devlet] Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Dışişleri Bakanlığı'nın muvafakatı ile, yabancı matbuatı da [31 Haziran 1961] cumartesi günü dâvet etmiştir. Cumartesi günü [Devlet] Planlama Teşkilatı'nda yabancı matbuat mümessilleri ile konuşma yapılacaktır ve şüphesiz bu konuşmaları, kendi mensup oldukları matbuat vâsıtasiyle dünya efkârına [da] yayınlayacaklardır. Bu sebeple, bu mevzuun bir an evvel bitirilmesine tevessül edelim [ve] mavi küf meselesini bilahire konuşalım...

[DEVLET PlanLAMA TEŞKİLÂTI MÜSTEŞARLIĞI SOSYAL PlanLAMA DÂİRESİ BAŞKANI NEJAT] ERDER: (Plan hedefleri ve stratejisinden birinci maddeyi okudu.)

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: [Orhan] Mersinli...

[ORHAN] MERSİNLİ: "En yüksek kalkınma hızını sağlayacak", "devam ettirecek" ve "sosyal adaleti gerçekleştirecek" şekline getirerek, cümleyi, araya "devam ettirecek"i koyalım... Maksadım, istikbâlde muayyen bir noktada durmak değildir. Kalkınma hızının devamlı olarak bu planda bulunmasını şahsen arzu ederim...

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Mersinli arkadaşımız, "devam ettirecek" kelimelerin ilâvesini ister... "Devam ettirecek" diye ilâve ediyoruz.

[KEMÂL] KURDAŞ: "En yüksek"ten sonra, "devamlı kalkınma hızını sağlayacak"...

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Evet...

[ORHAN] MERSİNLİ: Devamlılık fikri, içine girsin de...

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Redaksiyon nasıl oldu?

[NEJAT] ERDER: "Sağlayacak"tan sonra, "devam ettirecek" kelimelerini ilâve ediyoruz.

(Madde bu şekli ile okundu.)

[NEJAT] ERDER: (İkinci maddeyi okudu.)

[ORHAN] MERSİNLİ: Efendim, özür dilerim... Ufacık bir kelime meselesidir. Arkadaşlarımız, bu onbeş yıllık perspektif içinde, üç dönemde mütâlaa edilen faaliyeti, bir hareket hâlinde mütalâa ediyorlar. Umumi tasavvuru, beşer yıllık bölümleri hareket hâline inkılap ettiricidir. Terminoloji bakımından, bunlara "program" demek daha doğru olacaktır. Onbeş yıllık programda, beşer yıllık programlar tahakkuk ettirilmiştir. Bunlar basittir. Üzerinde fazla durmaya lüzum yok[tur]. Terim meselesidir. Planın bölümleri, "program" olacaktır.

BAŞKAN [FAHRİ (FAHRETTİN)] ÖZDİLEK: Bunu, evvelce yaptığımız ihzârî mâhiyetteki görüşmelerde konuş[muş]tuk... Plan, proje, programı, herbirimizin anladığı mânâda ifade edemedik Muhtelif mânâlarda kullananların yanlış anlamalarına mahâl vermemek için, bu şekilde yazılmasını daha faydalı görmüştük. Bu işin üzerinde Osman Tosun da durdu.

[ORHAN] MERSİNLİ: Terminolojideki ifadesi budur. Program ve projedir. Çok taraflarda teknik terminolojinin yanlış kullanıldığını [da] biliyoruz.

[KEMÂL] KURDAŞ: "Plan"ın kullanılmasını müdâfaa edeceğim... Onbeş yıllık perspektif içinde "beşer yıllık plan" diyoruz. "Onbeş yıllık plan" demiyoruz.

[ORHAN] MERSİNLİ: [Konu] açılmışken, sarahat bakımından tenevvür etmiş olacağım... Onbeş yıllık bir perspektif içinde bütün meselelerin görülmesi gayet güzel[dir]. Müddete bağlanan her bir çalışma vesikası, bir "program"dır. Bunda mutâbıksak ve buna rağmen "plan" diyeceksek, o başka...

[KEMÂL] KURDAŞ: Beş yıllık planlar da dünyada kabul edilmiştir. Onbeş yıllık görüş, beş yıllık plan, yıllık program ve programlar içinde...

[ORHAN] MERSİNLİ: Isrâr etmiyorum...

[ADALET BAKANI EKREM] TÜZEMEN: "Perspektif" yerine [de], herkesin anlayabileceği [başka] bir kelime kullanamaz mıyız?

[BASIN-YAYIN ve TURİZM BAKANI CİHAT] BABAN: Kelimelere girmeyelim... Planı berbât ederiz. Planı hazırlayanların [ve] yazanların telif hakları vardır.

[NEJAT] ERDER: Bu doküman hazırlandıktan sonra, üç arkadaş, [ki] bir tânesi [de] dil bakımından güvenilir bir arkadaş, dili üzerinde durdular [ve] en uygununu bu şekilde kaleme aldılar.

BAŞKAN [FAHRİ)] ÖZDİLEK: Müsaade ederseniz, şunu bir kere daha okusunlar... (Madde tekrar okundu.)

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Arkadaşlar bir şey söylemediklerine göre, bu maddenin tarzı tahririni uygun buldular demektir.

[NEJAT] ERDER: (Üçüncü maddeyi okudu.)

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: İtiraz olmadığına göre, kabul... Dördüncü maddeye geçiyoruz...

[NEJAT] ERDER: (Dördüncü maddeyi okudu.)

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: “Emniyet” kelimesi üzerinde Ahmet [Tahtakılıç] Bey durmuştu.

[SELİM] SARPER: “Açıklık”tan murat nedir? Vuzuh mu, [yoksa] aleniyet mi?

[ORHAN] MERSİNLİ: Herhalde açıklanmış politikada vuzuhtur. Memleketin ekonomik politikasında, hiç olmazsa muayyen olgunlaşma devresine gelinceye kadar, aleniyete gidilmemesi icab eder.

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: “Vuzuh”la “aleniyet”e karşılık bulamadık...

[NEJAT] ERDER: Bu, genel politikada açıklıktır. Kısa tedbirlerde açıklık demek değildir. Hem vuzuh, hem de aleniyet olarak kab”ul edilebilir.

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Kararlılık, vuzuh ve açıklık...

[ORHAN] MERSİNLİ: Dış ticaret mevzuunda Avrupa’da bir entegrasyon temâyülü vardır. Bu hususta bu planda bir ifadede bulunmak istiyor musunuz, [yoksa] istemiyor musunuz? Maddeyi yapmış [yazmış olan] arkadaşlardan [bunu] öğrenmek isterim... Bizim gidişimiz, entegrasyona milli menfaatlerimizin icab ettirdiği nisbette katılmaktır. Milletlerarası ticaret bünye ve mekanizmalarında entegrasyon...

[CÂHİT] TALAS: [Bu], bir politikadır; planla alakası yoktur.

[KEMÂL] KURDAŞ: Bugünkü sistemde kalkınma politikası neticesinde katılır mısınız, [yoksa] katılmaz mısınız? Bu, ayrı [bir] meseledir.

[DEVLET PlanLAMA TEŞKİLÂTI UZMANLARINDAN ATİLLÂ] KARAOSMANOĞLU: Soru, dış ticaret politikasında genellikle ilgili bir hükmün konulup konulmaması ile ilgilidir. Plan olduğu takdirde, dış ticaret politikasında genelliğin tatbik edilmesi gerekmeyebilir. Planın tatbiki bunu gösterecektir.

[MEHMET] BAYDUR: [Ancak] sektörde değil... Dış ticaret rejimi tatbik ediyorsanız, bunun içinde cüz’ü tamlar vardır. Bu tüccarla diğer tüccar arasındaki mevzu bakımından genelliği kabul ettim. Lüzum görmezseniz, kalsın...

[NEJAT] ERDER: “Açıklık” kalıyor mu? (“Kalıyor” sesleri...)

Şu halde bu madde değişmiyor.

(Beşinci madde okundu.)

[ORHAN] MERSİNLİ: “Bunu gerçekleştirmek üzere” demektense, “yapılan ilk hesaplara göre, bunun gerçekleştirilebilmesi” tarzındaki ifade, daha iyi değil midir? (“Olur” sesleri...)

[ORHAN] MERSİNLİ: [Peki] kalkınma hızını nasıl ölçeceğiz?

[ATİLLÂ] KARAOSMANOĞLU: Gayri sâfi milli hâsıladaki artışı, bileşik fâiz esâsına göre hesaplayarak, ölçeceğiz...

[NEJAT] ERDER: [O halde] maddeyi yeni şekliyle okuyorum... "Önümüzdeki plan devresinde nüfûsun şimdiki artış hızı göz önünde ... gerçekleştirilebilmesi..."

(Altıncı maddeyi okudu.)

[MEHMET] BAYDUR: "Tasarrufu artırmak gâyesi ile" olan kısım, müsbet olarak ifade edilemez mi? "Tasarrufu artırmak gâyesiyle halkımızın büyük çoğunluğunun geçim seviyeleri bugünkü standartları ile muhafaza edilecektir."

[ORHAN] MERSİNLİ: Büyük miktarda tasarrufa ihtiyaç gösterir... "Geçim seviyesini düşürmek, mevzuu bahis olamaz" diyoruz.

[SELİM] SARPER: "Mevzuu bahis değildir" yerine, "düşürülmeyecektir" [veya] "düşürülmemelidir" diyor [Mehmet] Baydur...

[ORHAN] MERSİNLİ: "Geçim" yerine, "hayat standardı" gibi daha umumi bir tabir kullanalım... Anayasa [tasarısın]da konut mükellefiyetini koyduk.

[ATİLLÂ] KARAOSMANOĞLU: "İstihlâk" denildiği zaman, mal ve hizmet istihlâki anlaşılmaktadır. Hizmet istihlâkinin içine konut hizmeti de girmektedir. "İstihlâk" denildiği zaman, istihlâk edilen mal ve hizmetlerin toplamı anlaşılıyor, sanırım... Teknik bakımdan daha sarihtir. Ancak arzu edilirse, daha umumi [bir] tabir haline [de] getirebilir. İhrâcatta da böyle bir durum vardır. Turist ayrıca zikredilmemiştir. "İhrâcatı teşvik" den[il]miştir.

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: "İstihlâk" yerine ne diyorsunuz?

[CİHAT] BABAN: "Yaşama standardı"...

[ORHAN] MERSİNLİ: "Geçim ve yaşama seviyeleri"...

[SELİM] SARPER: Bir bakanlar kurulunun redaksiyon komitesi hâlinde çalıştığı, hemen hemen hiçbir yerde görülmemiştir.

[CÂHİT] TALAS: [Selim] Sarper'in fikrine iştirâk edeceğim... Teferruata dalmazsak, işi daha süratle hâllederiz...

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Yarın başka bir mevzuda çalışacağım... [31 Haziran 1961] cumartesi günü yabancı matbuat temsilcileri gelecektir. Onun için, bunun redaksiyon için bir komisyona verilmesi, işi uzatabilir. Noktai nazarlar [ortaya] çıkıyor. Arkadaşlar not alıyorlar. Yürüyelim...

[NEJAT] ERDER: Maddenin yeni aldığı şekli okuyayım, müsaade ederseniz... “Tasarrufu artırmak gâyesiyle, halkımızın büyük çoğunluğunun geçim seviyesi, bugünkü yaşama standartlarının altına düşürülmeyecektir.”

[KEMÂL] KURDAŞ: Burada Câhit [Talas] Bey’in öne sürmüş olduğu bir husûsa da kısmen cevap verilmiş oluyor. Zannederim [ki], tatmin edilmiş olacaktır. Milli gelirdeki artışların büyük kısmını[1042] yatırımlara tahsis ediyoruz [ve] zarûrî istihlâk mallarını nüfus artışı kadar artırıyoruz. Halkın büyük çoğunluğunun[1043] geçim seviyesini de, bügünkü yaşama standartlarının altına düşürmüyoruz. Bu bakımdan, zannederim, Câhit [Talas] Bey tatmin edilmiş olurlar.

[ÇCÂHİT] TALAS: Evet...

[Nejat] (Erder, maddenin diğer kısmını okudu.)

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Yukarıda “yaşama” dediniz, [fakat] burada “hayat” dediniz... [Arada] fark var mı[dır]?

[NEJAT] ERDER: Yok[tur]...

(“Yaşama” yapılsın sesleri...)

[NEJAT] ERDER: (Yedinci maddeyi okudu.)

[MEHMET] BAYDUR: Bu son cümleyi koymakta bir zarûret görüyor musunuz?

[CİHAT] BABAN: Bu da bir realite[dir].

[KEMÂL] KURDAŞ: [Bir yandan], enflasyona gidilmemesini istiyoruz. [Diğer yandan da], çok fazla da katı olup, seyyâliyeti önlemek istemiyoruz.

[CÂHİT] TALAS: Bence [bunun] konulmasında fayda vardır. Gelişme vardır. Gelişme ise, para hacminin artırılmasını icab ettirir. Dar para hacmi ile gelişmeyi yürütemeyiz. Gelişmeye muvâzi bir politika tâkibi icab eder. Gelişmeye muvâzi bir para artışı ise, fiyatlara tesir etmez [ve] fiyatları artırmaz.

[MEHMET] BAYDUR: “Konjonktür” kelimesi, bizde yuvarlaktır. İngilizcede [ise], öyle değildir.

[GÜMRÜK ve TEKEL BAKANI FETHİ] AŞKIN: [Bunu] bundan evvelki cümle ile bağlayamaz mıyız? “Bu hâlin dışında konjonktür icabı görülen” diyemez miyiz? “Yoksa” lafını kaldırıp?

[MEHMET] BAYDUR: “Yoksa” değil, “şüphesiz”dir.[1044]

[KEMÂL] KURDAŞ: Burada, “enflasyondan kasıt, para basmak suretiyle harcamalar yapmak yüzünden, umumi fiyat seviyesinde vûkûa gelen devamlı ve hızlı artışlar veya kalkınma gâyesine bağlı olmayan tediye muvânezenesi açıkları yaratılması hâlidir” deni[li]yor. Konjonktür icabı yapılan harcamalar, devamlı ve hızlı artışlar yaratmaz. Muvakkat olur. [Fakat] hızlı ve devamlı olmaz.

[CÂHİT] TALAS: Bu, tesfire bağlıdır. Sarih olmakta zarar yoktur. “Yoksa”yı kaldıralım [ve] yerine bir kelime koyalım...

[EKREM] TÜZEMEN: İleride geleceklere, enflasyona gittikleri zaman, “Biz enflâsyona gitmedik... Konjonktürü tâkip ettik...” diyebilmelerine imkân verecek açık kapı bırakıyoruz. Yukarıda enflasyonun târifini [zaten] yapmışız... Ayrıca zikretmekte fayda yoktur.

[ORHAN] MERSİNLİ: Maksat, mâlûm... Fakat bir de endişemiz vardır. Şu vasiyetnâmenin [iktidara] gelecekler tarafından çekilip çevrilmemesini temin etmek icab eder. İkinci sayfanın üçüncü paragrafında, maliye, para [ve] fiyat politikalarına âid bir kâide kon[ul]muştur: Kararlılık, vuzuh ve açıklık... Burada ise, para politikasını içine alan bir ifade vardır. Acaba şöyle diyebilir miyiz? “Para politikası tedbirleri, ancak konjonktür icablarına göre yürütülecektir.” Bir hakikati gözden uzak tutmamak için... “Para politikasına göre tedbirler alınır. Ama bu, konjonktür icablarına göre

olur. [Fakat] enflasyona gidici olamaz.” Benim teklifim şu olacaktır: “Para politikası tedbirleri, ancak konjonktür icablarına göre yürütülür” veya “yürütülecektir”. “Para hacminde kısıntılar ve hafif genişletmeler, konjonktür icablarına göre olacaktır” desek de, böyle olur; demesek de, böyle olur. En iyisi çıkarmaktır.

[CÂHİT] TALAS: Bu paragrafla, münâkaşa edilen bir tarafı tamamen bertaraf ettik. Bazılarının kabul ettiğine göre, kalkınma için, ölçü kaybedilmemek şartıyla, enflasyona gidilir. Konjonktür icabı genişlemeleri kabul etmemiz lazımdır. Bunu koymazsak, çok rijit [“rigid”] [katı] olmuş oluruz. Çok bağlayıcı olur. Demin Kemâl [Kurdaş] Bey’in söylediği tefsir, her zaman aynı mânâda olmaz. “Konjonktür icabı” demek, büyük bir mahzur teşkil etmez. Aksine, duruma biraz daha vuzuh vermiş oluruz.

[ATİLLÂ] KARAOSMANOĞLU: Bu cümlenin hangi düşünce ile ilk hazırlama safhasında bu dokümana girmiş olduğunu izah edeyim... Faaliyete geçildikten sonra planlar başarılı olursa, konjonktür problemi asgariye inecektir. Büyük işsizliklerin önüne geçilmesi, planın hedeflerindendir. Bir intibak temin edilinceye kadar, bundan sonra da konjonktür tedbirleri alınacaktır. Bu konjonktür tedbirlerini, fertler psikolojik saiklerle ittihaz yoluna gittikleri zaman, umumi arz ve talebin birbirine denk bir hâle gelebilmesi için, para politikası tedbirleri yolu ile, bazı harcama artışları yapılması yoluna gidilecektir. Bu, Merkez Bankası’nda karşılık sayılmayacaktır. Karşılığı altın ve döviz olmayan vesikalar yolu ile... Bir müddet için para basılması mânâsına gelecektir. Bu, siyasi bakımdan büyük ölçüde münâkaşalar doğurabilir. “Falan senetler cüzdanındaki artış sebebiyle, tedâvüldeki para [miktârı] artmış ve binnetice enflasyona gidilmiştir” denilebilir. Bunu önlemek için, Maliye Bakanlığı’nın kısa vâdeli, konjonktür tedbirleri almaları maksadı ile konulmuştur. Fakat, lüzum görülmüyorsa, kaldırılabilir.

[KEMÂL] KURDAŞ: İcâbında, fiyatlarda artış yapmaması kaydıyla, para miktârında artırma yapılabilir. Memleketin öyle şartları olur ki, buna lüzum görülebilir. Bu itibarla, bidâyette muhalefet etmedim. Çıkarılırsa da, konulsa da, bir kıymeti yoktur. Hatta, bâzen emisyona gitmeseniz de, fiyat artışı olabilir. Velesiye fevkâlâde artar.

[MEHMET] BAYDUR: Bir evvelki cümlede, tediye muvâzenesi açıklarından bahsediliyor. Kalkınma gâyesinden hareket ederek, tediye muvâzenesindeki açıklığı bir dereceye kadar kabul ediyor.

[KEMÂL] KURDAŞ: Her yıl milli gelirin % 4'ü kadar yardım alıyorsunuz demek, tediye muvâzenesinde açık vardır demektir. Bir de enflasyondan doğan, kalkınma ile alakası olmayan tediye muvâzenesi açıkları vardır. "İşte, bunu yapma..." diyor.

[MEHMET] BAYDUR: İngilizce metin [ise], "karşılıklar" diyor. ("İngilizce metin asıl değildir" sesleri...)

BAŞKAN [FAHRİ (FAHRETTİN)] ÖZDİLEK: Paragrafın sonundaki, "yoksa konjonktür icabı güdülen para politikası" şeklinde olan cümleye lüzum olmadığı anlaşılıyor. Bir tekrara mahâl bırakmamak için bunu silelim...

("Kamu tasarrufunu artırmak için başvurulacak" diye başlayan paragrafla müteâkip paragraflar, [Nejat] Erder tarafından okundu.)

[KEMÂL] KURDAŞ: Burada bir tavzih yapayım... İktisadi Devlet Teşekkülleri, yatırımlara halen iştirâk etmemektedir. [Yatırmlara] % 5 hisse ile katılsalar, memleketteki yatırıma büyük tesirleri olacaktır. Müstahsil olacak yerde, yiyici olarak ortaya çıkıyorlar. Türkiye'de bu temin edilmedikçe, yeter bir yatırım seviyesine kavuşulamayacaktır. Bugün Yugoslavya'da yıllık yatırımın büyük [bir] kısmı, İktisadi Devlet Teşekkülleri mâhiyetindeki müesseseler tarafından yapılmaktadır.

[SANÂYİ BAKANI??? İHSAN] SOYAK: Zaten orada husûsî sektör yoktur.

[KEMÂL] KURDAŞ: Husûsî sektör ziraatte vardır. 50.000.000.000 [Lira]'lık bir varlık içinde [her yıl] % 5 [oranı] ile yatırım yapılsa, 2.500.000.000 Lira'lık bir yatırım hacmi, otofinansman [bir işte yatırımların elde edilen kazançlarla karşılanması] olarak sağlanır. Vazgeçtik 2.500.000.000 Lira'dan, 2.000.000.000 [Lira], hatta 1.000.000.000 [Lira] kâfidir. Devletin bütçesinde yatırım hacmini muayyen [bir] seviyenin

üzerine çıkaramazsınız. Onun için bu noktaya parmak basmalarını çok isâbetli buldum.

[MEHMET] BAYDUR: “Esassız” kelimesini anlayamadım... [Yoksa] “mesnetsiz” mi den[il]mek isteniyor?

[NEJAT] ERDER: Mesnetsiz, temelsiz...

[MEHMET] BAYDUR: “Temelsiz, insicamsız ve perâkende”[1045] diyelim...

[NEJAT] ERDER: (Sekizinci maddenin ilk üç paragrafını okudu.)

[MEHMET] BAYDUR: “Uzun bir devre içinde”den kasıt nedir?

[NEJAT] ERDER: Devrenin uzunluğudur.

[KEMÂL] KURDAŞ: Daha sarih olsun diye, “Türkiye’de kalkınma, imkânların uzun bir devre içinde en çok verimli sahalara yatırılması ile gerçekleşecektir” şeklinde düzeltelim... (“Olur” sesleri...)

[NEJAT] ERDER: (Maddenin geri kalan kısmını okudu.)

[ORHAN] MERSİNLİ: Burada ufak paragrafta, “devlet eli ile yapılacak [olan] yatırımlarda esas prensip, uzun süreli gelişim için gerekli yatırımları, stratejik yatırımları ve özel teşebbüsün gerçekleştiremediği yatırımları yapmak olacaktır.” denilmektedir. Birçok memleketlerde devlet eli ile yapılan yatırımlar, sanayiin muhtâç olduğu ana hammaddenin istihsâline mâtuf bulunmaktadır. Çünkü, bu saha, büyük yatırımlar ister. Sâniyen yavaş hareket eden ekonomik çarktır. Bu itibarla, umumi görüşe tamamen iştirâk ediyorum. Fakat, yine de tereddüdümü önlemek için, stratejik yatırımlardan kastın, bu türlü yatırımlar olup olmadığını öğrenmek istiyorum. Böyle ise, vuzuh vermek için, “sanayi hammaddeleri” diyelim... Akaryakıt endüstrisi, ulaştırma ve enerji endüstrisi, sanayiin bel kemiğidir. Bu, bir felsefedir.

[KEMÂL] KURDAŞ: Arada [hemen] söyleyeyim... İtalyanlar, demir-çelik [sanayi] için 10.000.000 Dolar vermeyi kabul etmişlerdir.[1046] Bunu da ekliyoruz.

[OSMAN] TOSUN: “Sanayii tercih” diye bir ifadeyi ortaya koyduk mu, sanayi mi, [yoksa] tarım mı münâkaşası başlayacaktır.

[KEMÂL] KURDAŞ: Stratejik cümle, “yatırımların en verimli sahaya yapılacağı” kaydıdır. Yatırımların verimi aynı olmak kaydı ile sanayi tercih edilecektir. Polemik mevzuu çıkmasın...

[NEJAT] ERDER: (Dokuzuncu maddeyi okudu.) (Onuncu maddeyi okudu.) (Bu maddeye “araştırıcı” kelimesinin ilâvesini [Ahmet] Tahtakılıç istedi.)

[MEHMET] BAYDUR: “Yeteri kadar sıhhatli” deni[li]yor. [Fakat] doğrusu, “yeteri kadar ve sıhhatli” olmasıdır. Onun için bu cümleyi düzeltelim... “Yetiştirilmesi”nden evvelki kısmı alalım [ve] cümleye bir şekil verelim... Maksat anlaşılıyor. Redaksiyonunu arkadaşlarımız yapsınlar.

[NEJAT] ERDER: (Onbirinci maddeyi okudu.)

[KEMÂL] KURDAŞ: Bu maddenin niçin kon[ul]duğunu arz edeyim... Geri kalmış memleket olarak her sahada ihtiyaçlarımız vardır. Bu, izâm ediliyor. Süratli bir kalkınma yapabilmek için, bu kâbil câri istihlâkten fedâkârlıkta bulunmak, arzu edilen ölçülerde bidâyette artırma yapmamak ve bütçe imkânlarını pozitif sahalara yatırmak gâyesi vardır.

[NEJAT] ERDER: (Onikinci maddeyi okudu.) Bu cümleye Sayın Câhit Talas’ın arzusunu yerine getirmek için, bir cümle ilâve ediyoruz.

[MEHMET] BAYDUR: “Kamu işlerinin organize edilmesi” deni[li]yor. “Teşkilatlandırılması” veya “organizasyonu” mu diyelim?

[NEJAT] ERDER: “Teşkilatlandırılması” deriz...

[ORHAN] MERSİNLİ: “Âtıl işgücünü değerlendirecek tedbirler alınacaktır” diyelim... O mefhumu da nazarı dikkate aldığımı burada belirteyim ve işi erbabına bırakalım...

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: Kısaca bu şekilde ifadelendirelim...

[NEJAT] ERDER: Bu maddenin konulmasındaki gâyeyi daha sarih olarak meydana çıkarmak için, bu şekilde yazdık. Bunu çok genel ifade ettik mi,

bu, bizi tercihleri bertaraf edici bir politikaya götürebilir. Biz daha çok tarım bölgelerinde halkın gönüllü olarak katılacağı bir programı kasd ediyoruz. Dokuzunucu sayfanın baş kısmını okursak, daha iyi anlaşılır. (Okundu.)

BAŞKAN [FAHRİ (FAHRETTİN)] ÖZDİLEK: Biraz evvel okuduğumuz fıkranın altına ilâvesine ihtiyaç yoktur.

[RÜŞTÜ] ÖZAL: Bu sayfanın başındaki kısım, bir vâkıâyı nakletmekten ibaret kalıyor. Bir hüküm getirmiyor; en son cümle getiriyor hükmü... Bu, programda yer alması zarûrî olan bir kısım değildir. En son cümle maksada kâfidir. Bu târiflere ihtiyaç yoktur. Şimdiye kadarki metod buydu.

[CİHAT] BABAN: Yeni bir müessese getiriyorlar da ondan...

[RÜŞTÜ] ÖZAL: Hem yeni müessese getiriyoruz; [ama] yine de yazmıyoruz...

BAŞKAN [FAHRİ (FAHRETTİN)] ÖZDİLEK: Cümlenin hangi kısmını kaldıralım istiyorsunuz?

[RÜŞTÜ] ÖZAL: Son cümlede, “başka türlü ortaya çıkmayacak olan bir enerjiyi harekete geçirmek, kullanılmayan işgücünü değerlendirmek ve kalkınmayı kolaylaştıracak [olan] sosyal şartları hazırlamak da mümkündür” demekle, maksat [zaten] hâsıl oluyor. Yukarı kısmı kaldıralım... Esbâbı mûcibe yazmıyoruz ki...

[ORHAN] MERSİNLİ: Zannederim ki, yeni getirilen müessese husûsunda fazla târife girmemek, bu gibi gayet geniş esasları olan vesika için uygun olur. Halkın iştirâki ile birçok hizmetlerin yerine getirilmesi, bir sistemdir ve tarihi nisbeten yeni olan bir sistemdir. Belki de yepyeni bir sistem keşfolunur. Bu vesika, umumi ekonomik tutumumuzun bir vesikasıdır. Esas maksat, halkın ve devletin işbirliği ile en büyük faydayı temin etmektir.

[OSMAN] TOSUN: Doğru... Umumi esaslar verilirken, târiflere gitmek, bizi teferruat içine sürükler. Bu gizli işsizlik meselesi, bizim memleketimizin baş problemlerinden birisidir. Her zaman söylüyoruz... Bizim halkımız, senede 85-90 gün çalışır. Biz 85’i, 185’e, 285’e çıkarabildiğimiz takdirde, bu memleketin rengi değişecektir. Esas da köy

olduğuna göre, bu cümlelerin burada bulunması, zarar değil, kanaatimce [hatta] fayda sağlar. Târifini yapalım... Çünkü, bu, bizim en büyük meselemiz bulunuyor. Bizim en büyük sermayemiz, boş duran ellerdir. Onların ne suretle teşkilatlanacağı hakkında birkaç cümle söylemenin faydası vardır.

[KEMÂL] KURDAŞ: Osman [Tosun] Bey'e katılıyorum... Bu cümle, bidâyette olmasa da, olur gibi gözüküyor. Fakat, çok büyük [bir] davayı ele almış bulunması hasebiyle, mühimdir. Halka şunu söylüyor: "Bir hizmet için devleti bekleme... Sen devlete yardım et... Ben de sana yardım ederim..." Hedef, bugüne kadar memlekette teessüs etmiş [olan] bir felsefeyi yıkmaktır. Adamın bostanını sel basıyor, adamın ilk düşündüğü şey, "devlet bana 2.000 Lira versin..." oluyor. Herşeyi devletten bekliyor. Sen yap hele... Ondan sonra ben sana yardım edeyim... Bir şuur getireceğim... Ben bunu tamamlayıcı görüyorum. Şu cümle fenâ mı? "Şimdiye kadar tâkip edilen usûl, devletin tek taraflı hareketi şeklinde olmuştur." Faydadan hâli değildir, bu cümlelerin bulunması...

[RÜŞTÜ] ÖZAL: Arkadaşlarım faydalı görüyorlarsa, ısrâr etmiyorum... Bir noktai nazar olarak ifade ettim.

[NEJAT] ERDER: (On unüçüncü maddeyi okudu.)

[ORHAN] MERSİNLİ: "Tarımda, ticarette, sanayide ve devlet hizmetlerinde" diyelim... Tarımı yapıyoruz, yapamıyoruz; hiç olmazsa dede yâdigârı... Sanayii...

[RÜŞTÜ] ÖZAL: Bir kelime öne almakla olacaksa, alalım...

[ORHAN] MERSİNLİ: Böyle başlayalım... Hiç olmazsa buradan başlayalım...

(Üçüncü paragrafın başındaki "ticâret" kelimesi, "sanâyi" kelimesinden evvele alındı.)

(Onuncu sayfadaki ikinci paragrafın sonundaki "organize etmek" kelimeleri yerine, "teşkilatlandırılması" kelimesi kon[ul]du.)

(İkinci paragrafın son cümlesi: “Banka sistemini, sosyal sigortalar ve esham-tahvilât borsaları gibi kurumları, ellerindeki fonların kullanılması bakımından bir sermaye piyasası meydana getirecek şekilde yeniden teşkilatlandırmak şarttır” şeklinde düzeltildi.)

BAŞKAN [FAHRİ] ÖZDİLEK: (Şinâsi Orel’e hitâben:) Siz tekemmül ettirin[iz ve] Hilmi Bey’e verin[iz]... Devlet Planlama Teşkilatı’nın plan hedefleri ve stratejisinin müzakeresini tamamlamış bulunuyoruz.

Kapanma Saati: 18:50

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (87)

30 Haziran 1961, Cumâ

Açılma Saati: 9:45

Başkan: Devlet Başkanı ve Başbakan Cemâl Gürsel

Başbakanlık’taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu’nda

Kapanma Saati: 12:25

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (88)

3 Temmuz 1961, Pazartesi

Açılma Saati: 10:00

Başkan: Devlet Başkanı ve Başbakan Cemâl Gürsel

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar:

Basın-Yayın ve Turizm Bakanı Cihat Baban

Başbakanlık’taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu’nda

Kapanma Saati: 12:00

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (89)

5 Temmuz 1961, Çarşamba

Açılma Saati: 9:45

Başkan: Devlet Başkanı ve Başbakan Cemâl Gürsel

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar:

Basın-Yayın ve Turizm Bakanı Cihat Baban

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 12:25

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (90)

7 Temmuz 1961, Cumâ

Açılma Saati: 9:55

Başkan: Devlet Başkanı ve Başbakan Cemâl Gürsel

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Râgıp Üner, Bayındırlık Bakanı Mukbil Gökdoğan

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 12:10

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (91)

10 Temmuz 1961, Pazartesi

Açılma Saati: 9:30

Başkan: Devlet Başkanı ve Başbakan Cemâl Gürsel

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Mâliye Bakanı Kemâl Kurdaş

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 12:27

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (92)

18 Temmuz 1961, Salı

Açılma Saati: 9:50

Başkan: Önce Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı [ve] Milli Savunma Bakanı V[ekili[1047] Fahri Özdilek; Sonra (saat 10'dan itibaren) Devlet Başkanı ve Başbakan Cemâl Gürsel

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Bakanı Sıtkı Ulay[1048], İçişleri Bakanı Nâsır Zeytinoğlu, Dışişleri Bakanı Selim Sarper (izinli), Tarım Bakanı Osman Tosun

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 12:30

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (93)

20 Temmuz 1961, Perşembe

Açılma Saati: 10:03

Başkan: Devlet Başkanı ve Başbakan, Org[eneral] Cemâl Gürsel

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Dışişleri Bakanı Selim Sarper (izinli)

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 12:30

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (94)

22 Temmuz 1961, Cumartesi

Açılma Saati: 10:18

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma Bakanı V[ekili Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan,

Cemâl Gürsel, Dışişleri Bakanı Selim [Sarper (izinli)

[Toplantı Yeri:]

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 13:30

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (95)

25 Temmuz 1961, Pazartesi

Açılma Saati: 9:40

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma

Bakanı V[ekili] Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Başbakan Cemâl Gürsel,

Dışişleri Bakanı Selim Sarper, Sanâyi Bakanı İhsan Soyak

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 13:25

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (96)

28 Temmuz 1961, Cumâ

Açılma Saati: 15:10

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma Bakanı V[ekili] Fahri [Fahrettin] Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Başbakan Cemâl Gürsel, Devlet Bakanı Hayri Mumcuoğlu, Sanâyi Bakanı İhsan Soyak

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 18:55

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (97)

8 Ağustos 1961, Salı

Açılma Saati: 15:00

Başkan: Devlet Başkanı ve Başbakan, Org[eneral] Cemâl Gürsel

[Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: ?]

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 19:00

(Not: Yukarıdaki bilgi A[nadolu] A[jansı]'ndan alınmıştır.)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (98)

Birinci Oturum

9 Ağustos 1961, Çarşamba

Açılma Saati: 9:50

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma

Bakanı V[ekili] Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Başbakan Cemâl Gürsel, İçişleri

Bakanı Nâsır Zeytinoğlu, İmâr ve İskân Bakanı Rüştü Özal

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 13:30

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (98)

İkinci Oturum

9 Ağustos 1961, Çarşamba

Açılma Saati: 16:00

Başkan: Devlet Başkanı ve Başbakan, Org[eneral] Cemâl Gürsel

[Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: ?]

Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nde

Kapanma Saati: 18:30

(Not: Gazetelerden bilgi edinilmiştir.)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI[1049] (99)

Birinci Oturum

28 Ağustos 1961, Pazartesi

Açılma Saati: 15:00

[Başkan: ?]

[Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: ?]

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 15:00

(Bu toplantıda bulunmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (100)

5 Eylül 1961, Salı

Açılma Saati: 9:45

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma

Bakanı V[ekili] Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Başbakan Org[eneral] Cemâl Gürsel

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 13:35

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (101)

12 Eylül 1961, Salı

Açılma Saati: 16:00

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma

Bakanı V[ekili Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Başbakan Org[eneral] Cemâl Gürsel

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 18:30

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (102)

13 Eylül 1961, Çarşamba

Açılma Saati: 10:45

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma

Bakanı V[ekili] Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Başbakan Org[eneral] Cemâl Gürsel

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 12:30

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI[1050] (103)

16 Eylül 1961, Cumartesi

Açılma Saati: 10:00

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma

Bakanı V[ekili] Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[eneral] Cemâl Gürsel

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 12:25

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (104)

Birinci Oturum

18 Eylül 1961, Pazartesi

Açılma Saati: 10:15

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma

Bakanı V[ekili] Org[eneral] Cemâl Gürsel, [MBK üyesi emekli

Orgeneral Emin Fahri Fahrettin Özdilek]?????????

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Ba[ş]kanı ve Başbakan Org[eneral] Cemâl Gürsel

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 13:40

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (104)

İkinci Oturum

18 Eylül 1961, Pazartesi

[Açılma Saati: ?]

Başkan: Devlet Başkanı ve Başbakan, Org[eneral] Cemâl Gürsel

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: [?]

Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nde

[Kapanma Saati: ?]

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (105)

19 Eylül 1961, Salı

Açılma Saati: 10:00

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma

Bakanı V[ekili] Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[eneral] Cemâl Gürsel

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 13:30

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (106)

28 Eylül 1961, Perşembe

Açılma Saati: 15:00

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma

Bakanı V[ekili] Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[eneral] Cemâl Gürsel, Ulaştırma Bakanı Orhan Mersinli

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 17:00

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (107)

1 Ekim 1961, Pazar

Açılma Saati: 20:00

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma Bakanı V[ekili] Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan Cemâl Gürsel, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Râgıp Üner, Ulaştırma Bakanı Orhan Mersinli, Sanâyi Bakanı İhsan Soyak, Basın-Yayın ve Turizm Bakanı Sâhir Kurutluoğlu[1051]

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 23:00

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (108)

3 Ekim 1961, Salı

Açılma Saati: 9:30

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma Bakanı V[ekili] Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan,

Cemâl Gürsel, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Râgıp Üner

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 12:30

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (109)

12 Ekim 1961, Perşembe

Açılma Saati: 9:30

Başkan: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[eneral] Cemâl Gürsel

[Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: ?]

Başbakanlık’taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu’nda

[Kapanma Saati: ?]

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (110)

13 Ekim 1961, Cumâ

Açılma Saati: 9:40

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma

Bakanı V[ekili] Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan, Org[eneral] Cemâl Gürsel, Ulaştırma Bakanı Orhan Mersinli

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

[Kapanma Saati: ?]

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (111)

18 Ekim 1961, Çarşamba

Açılma Saati: 10:00

Başkan: Devlet Başkanı ve Başbakan, Org[eneral] Cemâl Gürsel

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Adalet Bakanı Kemâl Türkoğlu[1052],

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Râgıp Üner

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

[Kapanma Saati: ?]

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (112)

10 [18] Ekim 1961, Perşembe

Açılma Saati: 15:00

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma

Bakanı V[ekili] Fahri [Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[eneral] Cemâl Gürsel

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

[Kapanma Saati: ?]

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (113)

21 Ekim 1961, Cumartesi

Açılma Saati: 16:00

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma

Bakanı V[ekili] Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[eneral] Cemâl Gürsel

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

[Kapanma Saati: ?]

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (114)

23 Ekim 1961, Pazartesi

Açılma Saati: 12:30

Başkan: Devlet Başkanı ve Başbakan, Org[eneral] Cemâl Gürsel

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: [?]

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

[Kapanma Saati: ?]

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (115)

Birinci Oturum

24 Ekim 1961, Salı

Açılma Saati: 11:15

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma

Bakanı V[ekili] Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan,

Basın-Yayın ve Turizm Bakanı Sâhir Kurutluoğlu

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

[Kapanma Saati: ?]

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (115)

İkinci Oturum

24 Ekim 1961, Salı

Açılma Saati: 17:15

Başkan: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma Bakanı V[ekili] Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Devlet Başkanı ve Başbakan Org[eneral] Cemâl Gürsel, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı

Dr. Râgıp Üner

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

[Kapanma Saati: ?]

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (116)

27 Ekim 1961, Cumâ

Açılma Saati: 10:00

Başkan: Başbakan V[ekili], [Devlet Bakanı, Başbakan Yardımcısı,

Milli Savunma Bakanı Vekili] Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: [?]

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

[Kapanma Saati: ?]

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (117)

Birinci Oturum

31 Ekim 1961, Salı

Açılma Saati: 9:30

Başkan: Başbakan V[ekili], [Devlet Bakanı, Başbakan Yardımcısı,

Milli Savunma Bakanı Vekili] Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: [?]

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık’taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu’nda

[Kapanma Saati: ?]

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (117)

İkinci Oturum

31 Ekim 1961, Salı

Açılma Saati: 16:00

Başkan: Önceleri Cumhurbaşkanı[1053] [ve Başbakan] Cemâl Gürsel;

sonra Başbakan V[ekili, Devlet Bakanı, Başbakan Yardımcısı,

Milli Savunma Bakanı Vekili] Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: [?]

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

[Kapanma Saati: ?]

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (118)

6 Kasım 1961, Pazartesi

Açılma Saati: 17:15

Başkan: Başbakan Vekili, [Devlet Bakanı, Başbakan Yardımcısı,

Milli Savunma Bakanı Vekili] Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: [?]

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

[Kapanma Saati: ?]

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (119)

7 Kasım 1961, Salı

Açılma Saati: 15:15

Başkan: Başbakan V[ekili], Devlet Bakanı, Başbakan Yardımcısı,

Milli Savunma Bakanı Vekili] Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Ulaştırma Bakanı Orhan Mersinli

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

[Kapanma Saati: ?]

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (120)

10 Kasım 1961, Cumâ

Açılma Saati: 15:30

Başkan: [?]

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Başbakan V[ekili, Devlet Bakanı, Başbakan Yardımcısı, Milli Savunma Bakanı Vekili] Fahri Özdilek,

Devlet Bakanı Sıtkı Ulay, Sanâyi Bakanı İhsan Soyak,

Basın-Yayın ve Turizm Bakanı Sâhir Kurutluoğlu

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

[Kapanma Saati: ?]

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (121)

Birinci Oturum

14 Kasım 1961, Salı

Açılma Saati: 10:00

Başkan: Başbakan V[ekili, Devlet Bakanı, Başbakan Yardımcısı,

Milli Savunma Bakanı Vekili] Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Mâliye Bakanı Kemâl Kurdaş,

Sanâyi Bakanı İhsan Soyak

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 11:30

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (121)

İkinci Oturum

14 Kasım 1961, Salı

Açılma Saati: 15:00

Başkan: Başbakan V[ekili, Devlet Bakanı, Başbakan Yardımcısı,

Milli Savunma Bakanı Vekili] Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Mâliye Bakanı Kemâl Kurdaş,

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Râgıp Üner, Sanâyi Bakanı İhsan Soyak

Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

Kapanma Saati: 18:30

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (122)

15 Kasım 1961, Çarşamba

Açılma Saati: 17:30

Başkan: [?]

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Başbakan V[ekili, Devlet Bakanı, Başbakan Yardımcısı, Milli Savunma Bakanı Vekili] Fahri Özdilek,

Mâliye Bakanı Kemâl Kurdaş

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık’taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu’nda

[Kapanma Saati: ?]

(Bu toplantıya alınmadım)

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (123)

16 Kasım 1961, Perşembe

Açılma Saati: 17:20

Başkan: Başbakan V[ekili, Devlet Bakanı, Başbakan Yardımcısı,

Milli Savunma Bakanı Vekili] Fahri Özdilek

Toplantıda Bulunmayan Bakanlar: Mâliye Bakanı Kemâl Kurdaş,

Milli Eğitim Bakanı Ahmet Tahtakılıç, Sağlık ve Sosyal Yardım

Bakanı Râgıp Üner

[Toplantı Yeri:] Başbakanlık'taki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonu'nda

[Kapanma Saati: ?]

(Bu toplantıya alınmadım)

EKLER

1924 TÂRİH VE 491 SAYILI TEŞKİLÂTI ESÂSÎYE KÂNUNU'NUN BÂZI HÜKÜMLERİNİN KALDIRILMASI VE BÂZI HÜKÜMLERİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ HAKKINDA GEÇİCİ KÂNUN[1054]

Birinci Bölüm

Genel Hükümler

İktidar partisi idarecileri tarafından anayasanın çiğnenmesi, Türk Milleti'nin bütün fert ve insanlık hak ve hürriyetlerinin ve mâsuniyetlerinin ortadan kaldırılması, muhalefet murâkabesi işlemez hâle getirilerek, tek-parti diktatoryası kurulması suretiyle, Türkiye Büyük Millet Meclisi fiilen bir parti grubu durumuna düşürülmüş ve meşruluğunu kaybetmişti.

Ordu Dahili Hizmet Kanunu'nun 34. maddesi[1055] ile "Türk yurdunu ve Teşkilâtı Esâsîye Kanunu ile tayin edilmiş olan Türk Cumhuriyetini kollamak ve korumak" vazifesi kendisine verilmiş olan Türk Ordusu, vatandaşı birbirine düşürmek suretiyle, Türk vatanını ve milli varlığı tehlikeye koymuş olan eski iktidara karşı bu mukaddes kânûnî vazifesini yerine getirmek ve hukuk devletini yeniden kurmak için, Türk Milleti adına harekete geçerek, milleti temsil vasfını kaybetmiş olan Meclisi dağıtıp, iktidarı geçici olarak Milli Birlik Komitesi'ne emânet etmiştir.

Madde 1) Milli Birlik Komitesi, yeni anayasa ve seçim kanunu, demokratik usûllere uygun olarak kabul edilip, buna göre en kısa zamanda yapılacak genel seçimlerle yeniden kurulacak olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne iktidarı devredeceği tarihe kadar, Türk Milleti adına hâkimiyet hakkını kullanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Teşkilâtı Esâsîye Kanunu'na göre sahip olduğu bütün hak ve yetkiler, bu süre içinde Milli Birlik Komitesi'ne âiddir.

Madde 2) Milli Birlik Komitesi üyeleri kendi aralarında ve Türk Milleti huzûrunda şu yeminle vazifeye başlarlar:

“Bir karşılık beklemeden, ahlak, adalet, hukuk ve insan hakları prensiplerinden ve vicdani kanaatlerimden başka bir sınırla bağlı olmaksızın, kendimi Türk Milleti’ne adadım. Vatanın ve milletin mutluluğuna ve milletin egemenliğine aykırı bir ülkü gütmeyeceğim. Demokratik cumhuriyeti, yeni anayasaya göre düzenlemek ve iktidarı yeni Meclise devretmek ülküsüne bağlılıktan ayrılmayacağım. Bunun için şerefim, nâmusum ve bütün mukadesâtım üzerine and içerim.”

Madde 3) Milli Birlik Komitesi, yasama yetkisini doğrudan doğruya kendisi ve yürütme yetkisini, Devlet Başkanı’nca tayin ve Komitece tasvip edilen Bakanlar Kurulu eliyle kullanır.

Madde 4) Milli Birlik Komitesi, Bakanları her vakit denetleyebilir ve görevinden çıkarabilir.

Görevinden çıkarılan Bakanın yerine yenisini Devlet Başkanı tayin eder.

Madde 5) Yargı hakkı, tarafsız ve bağımsız mahkemelerce, kanun sınırları içinde, millet adına kullanılır.

Madde 6) Sâkıt Cumhurbaşkanı ile Başvekil ve Vekilleri ve eski iktidar mebuslarını ve bunların suçlarına iştirâk edenleri yargılamak üzere bir “Yüksek Adalet Divânı” kurulur.

“Yüksek Adalet Divânı”, adlî, idari ve askeri kazaya mensup hâkimler arasından, Bakanlar Kurulu’nun teklifi üzerine, Milli Birlik Komitesi’nce seçilecek, bir Başkan, sekiz aslî ve altı yedek üyeden kurulur.

Sanıkların sorumluluklarını araştırmak ve haklarında son tahkikat açılarak, “Yüksek Adalet Divânı”na verilmeleri gerekip gerekmediğine karar vermek üzere, bir “Yüksek Soruşturma Kurulu” teşkil olunur.

“Yüksek Soruşturma Kurulu”, Bakanlar Kurulu’nun teklifi üzerine, Milli Birlik Komitesi’nce seçilecek bir Başkan ile otuz üyeden kurulur. Bu kurulun teşkilatı ve çalışma usûlü özel kanunla belirtilir.[1056]

“Yüksek Adalet Divânı’nın Başsavcısı ile beş yardımcısı, “Yüksek Soruşturma Kurulu” Başkan ve üyeleri arasından, Bakanlar Kurulu’nun teklifi ile, Milli Birlik Komitesi’nce tayin edilir.”[1057]

“Yüksek Adalet Divânı” kararları kesindir. Ancak idam kararlarının infâzı, kararın Milli Birlik Komitesi’nce tasdikine bağlıdır.

Milli Birlik Komitesi üyeleri, bu üyelikten ayrılmış olsalar bile, “Yüksek Adalet Divânı’nda, “Yüksek Soruşturma Kurulu”nda ve Divan Savcılığı’nda vazife alamazlar.

Yargılanmaları, 1924 tarihli Teşkilâtı Esâsîye Kanunu’na göre, Divânı Âli’ye âid bulunan şahıslar hakkında soruşturma ve yargılama yetkisi dahi “Yüksek Adalet Divânı” ve “Yüksek Soruşturma Kurulu” tarafından kullanılır.

Madde 7) Geçici kanun teklif etme hakkı Bakanlar Kurulu’na âiddir.[1058]

Milli Birlik Komitesi üyelerinden her biri de geçici kanun teklif edebilir.

Madde 8) Milli Birlik Komitesi, genel seçimlerle kurulacak Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin görevine başlaması ile hukuki varlığını kaybeder ve kendiliğinden dağılmış olur.

İkinci Bölüm

Milli Birlik Komitesi

Madde 9) Milli Birlik Komitesi, bu kanunun altında imzası bulunan Başkan ve üyelerden kuruludur.

Madde 10) Milli Birlik Komitesi üyeleri, kendi dileğiyle Komite’den çekilebilir. Fakat ikinci maddede yazılı yemine ihânetleri mahkeme hükmü ile sabit olmadıkça Komite’den çıkarılamaz.

Madde 11) Vatana ihânet, irtikâp, hırsızlık, sahtekârlık, dolandırıcılık, emniyeti suistimal gibi şeref ve haysiyet kırıcı suçlardan veya adam öldürmekten mahkûm olanların veya kamu haklarından ıskât edilmiş bulunanların Komite üyeliği düşer.

Madde 12) Milli Birlik Komitesi'nin bir üyesi hakkında 10 ve 11. maddelerdeki suçlardan biri ile soruşturma açılabilmesi yâhut bu üyenin tevkif edilmesi veya yargılanması için, Milli Birlik Komitesi üyelerinin yedide altısının katılacağı toplantıda bulunan üyelerin beşte dördünün oyu ile karar verilir. Bir üye hakkında diğer suçlardan dolayı soruşturma yapılması ve bu üyenin yargılanması, Milli Birlik Komitesi'ndeki görevinin sona ermesine bırakılır. Bu süre içinde zaman aşımı işlemez.

Madde 13) Milli Birlik Komitesi üyeliği ile devlet memurluğu, aynı kişide ancak onun rızası ve Komite'nin tasvibi ile birleşebilir.

Milli Birlik Komitesi üyelerinden yedide birinden fazlası, hükûmet merkezi dışında devamlı görev alamaz.

Madde 14) Milli Birlik Komitesi müzakeresi, Komite İçtüzüğü gereğince yapılır.

Madde 15) Milli Birlik Komitesi âdi çoğunlukla aksine karar vermedikçe, Komite müzakereleri gizli yapılır ve müzakere ve kararları yayınlanamaz.

Madde 16) Milli Birlik Komitesi Başkanı'nın bulunmadığı Komite toplantılarına, üyelerden her biri soyadı alfabe sırasına göre başkanlık eder. Başkanlık Kâtipliği'ni Komite'nin en genç iki üyesi yapar.

Komitede her üye bir oy sâhibidir. Oylar eşit olursa, Başkan'ın bulunduğu tarafın oyuna uyulur.

Üçüncü Bölüm

Devlet Başkanı

Madde 17) Milli Birlik Komitesi'nin Başkanı, aynı zamanda Devletin ve Bakanlar Kurulu'nun Başkanı'dır.

Devlet Başkanı, hastalık, yurt dışına çıkma vesâir sebeplerle vazifesi başında bulunmadığı zaman, kendisine Milli Birlik Komitesi'nin en yaşlı üyesi vekâlet eder. Bu Vekil, aynı süre içinde Milli Birlik Komitesi'ne de Başkanlık eder.

Devlet Başkanı’nın çekilmesi, ölümü vesâir sebeplerle Başkanlık boşalırsa, yenisi seçilinceye kadar, Komite’nin en yaşlı üyesi, Devlet ve Milli Birlik Komitesi Başkanlıkları’na vekâlet eder.

Yeni Devlet Başkanı, Milli Birlik Komitesi üyeleri arasından ve bu üyelerin yedide altısının katılacağı ilk toplantıda üçte iki çoğunlukla seçilir.

Devlet Başkanı, aynı zamanda Başkumandandır.

Madde 18) Devlet Başkanı, Milli Birlik Komitesi’nce kabul edilen geçici kanunları en geç yedi gün içinde ilân eder. İlânını uygun bulmadığı kanunları, tekrar görüşülmek üzere, bu husustaki gerekçe ile birlikte, Komite’ye geri gönderir. Komite, bu geçici kanunu beşte dört çoğunlukla kabul ederse, Devlet Başkanı bunu en geç beş gün içinde ilân eder.[1059]

Devlet Başkanı, Bakanlar Kurulu’nun teklifi üzerine, hükümlülerin cezalarını, devamlı sakatlık veya yaşlılık gibi sebeplerden dolayı kaldırabilir veya hafifletebilir. Ancak Devlet Başkanı bu yetkisini, devrilen iktidar zamanında işlenen siyasi suçlardan veya siyasi maksatlı katil ve müessir fiillerden veya görevi kötüye kullanma, irtikâp, nüfuzun kötüye kullanılması suretiyle ve başka yollarla haksız servet yapmaktan hüküm giyenler hakkında kullanamaz.

Dördüncü Bölüm

Bakanlar Kurulu

Madde 19) Her Bakan, Bakanlar Kurulu’nca güdülen genel siyasetten, Kurul’un diğer üyeleri ile birlikte sorumludur.

Her Bakan, kendi yetkisi içindeki işlerin yürütümünden ve mâiyetinin bu alandaki fiil ve işlemlerinden sorumludur.

Madde 20) İzinli veya mâzeretli olan bir Bakana, Bakanlar Kurulu üyelerinden biri, Devlet Başkanı’nca vekil tayin edilir. Ancak her Bakan, kendi aslî vazifesinden başka, bir Bakanlığa vekâlet edebilir.

Madde 21) Bakanlar, Milli Birlik Komitesi üyelerinden veya 27 Mayıs tarihinde herhangi bir siyasi partiye kayıtlı olmayan vatandaşlardan seçilir.

Madde 22) Bakanlar Kurulu, kanunların uygulanışını göstermek yâhut kanunun emrettiği işleri belirtmek üzere, içinde yeni hükümler bulunmamak şartı ile, tüzükler çıkarır. Tüzükler, Devlet Başkanı'nın tasdik ve ilânı ile yürürlüğe girer.

Tüzüklerin kanuna aykırılığı iddia olunursa, bunun çözüm yeri Milli Birlik Komitesi'dir.

Madde 23) Milli Birlik Komitesi üyeleri, Bakanlar, Milli Birlik Komitesi'nce kurulan "Yüksek Adalet Divânı" hâkimleriyle savcıları ve "Yüksek Soruşturma Kurulu" üyeleri, mali ve iktisadi konularda incelemelerde bulunmak üzere görev alanlar, görevlerine mal beyanı ile başlarlar ve görevlerinin sonunda mal beyanı ile ayrılırlar.

Milli Birlik Komitesi, ayrıca lüzum gördüğü şahıslardan mal beyanı isteyebilir.

Madde 24) 1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esâsîye Kanunu'nun 4-7, 9-25, 27-36, 38-40. maddeleri ile 41. maddesinin ikinci ve üçüncü cümleleri ve 42-50, 52, 61-67, 95, 102, 104. maddeleri hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Eski iktidar mensuplarından, kendilerinin ve yakınlarının servetlerini meşru yollardan edindiklerini mahkemede ispât edemeyenler hakkında Teşkilâtı Esâsîye Kanunu'nun 73. maddesinde yazılı müsâdere yasağı[1060] yürürlükten kaldırılmıştır.

Teşkilâtı Esâsîye Kanunu'nun yürürlükte kalmış olan hükümlerinin ve bu geçici kanunun hükümlerinden herhangi birinin değiştirilmesi veya kaldırılması, Milli Birlik Komitesi üyelerinin beşte birinin teklifi üzerine beşte dördünün oyu ile mümkündür.

Teşkilâtı Esâsîye Kanunu'nun devlet şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki birinci maddesinde değişiklik yapılması hiçbir suretle teklif dahi edilemez.

Madde 25) Milli Birlik Komitesi’nce çıkarılan geçici kanunlar, yeni anayasaya göre kurulacak olan Türkiye Büyük Millet Meclisi’nce kaldırılmadıkça yürürlükte kalır.[1061]

Madde 26) Bu kanun, 27 Mayıs 1960 tarihinden itibaren yürürlüktedir.

Milli Birlik Komitesi’nce ve Bakanlar Kurulu’nca 27 Mayıs 1960 gününden başlayarak, bu geçici kanunun yayınlanması tarihine kadar çıkarılmış olan kararnameler ve alınmış olan karar ve tedbirler mûteber ve mer’idir.

Madde 27) Bu kanunu Milli Birlik Komitesi yürütür.

Milli Birlik Komitesi

Cemâl Gürsel (Milli Birlik Komitesi Başkanı)

Üyeler:

Kabibay Orhan, Özdilek Fahri, Acuner Ekrem, Kaplan Kadri, Özgüneş Mehmet, Akkoyunlu Fazıl, Kaplan Mustafa, Özgür Salâhattin, Aksoyoğlu Refet, Karaman Suphi, Özkaya Şükran, Ataklı Mûcip, Karan Muzaffer, Solmazer İrfan, Baştuğ İrfan, Karavelioğlu Kâmil, Soyuyüce Şefik, Baykal Rifat, Köksal Osman, Taşer Dündar, Çelebi Emanullah, Köseoğlu Münir, Tunçkanat Haydar, Er Ahmet, Kuytak Fikret, Türkeş Alpaslan, Erkanlı Orhan, Küçük Sâmi, Ulay Sıtkı, Ersü Vehbi, Madanoğlu Cemâl, Yıldız Ahmet, Esin Nûman, Okan Suphi, Yurdakuler Muzaffer, Gürsoytrak Suphi, Özdağ Muzaffer

MİLLÎ İNKILÂBI YAYMA KOMİSYONU

2 No. BROŞÜR

(A2 Hedefi)

27 Mayıs 1960 ile 31 Mart 1961 de ele alınan

Hükûmet Çalışmaları Özetleri

Gnkur. Basımevi
ANKARA
1961

MİLLÎ İNKILÂBI YAYMA KOMİSYONU

2 NO. BROŞÜR

(A2 HEDEFİ)

27 MAYIS 1960 İLE 31 MART 1961'DE ELE ALINAN HÜKÛMET ÇALIŞMALARI ÖZETLERİ

G[E]N[EL]KUR[MAY] BASIMEVİ

ANKARA

1961

(1) MAKSAT

Yeni anayasayı vatandaşlara tanıtmak ve halkoyuna sunulması sebebiyle ortaya çıkan meseleleri mahallinde görmek, yatırımları gözden geçirmek, inkılâbımızın mesût hamlelerini müşahede etmektir.

(2) GEZİ GRUPLARI ve GÜZERGÂHLARI

MBK, vazife gezisini aşağıdaki şekilde uygulayacaktır:

(a) Hareket

(1) Kur[may] Alb[ay] Sezâi OKAN

Kur[may] Y[ar]b[ay] Suphi KARAMAN

Kur[may] Alb[ay] Ekrem ACUNER

Kur[may] Alb[ay] Kadri KAPLAN

Kur[may] B[i]nb[aşı] Emanullah ÇELEBİ

Kur[may] Alb[ay] Muzaffer YURDAKULER

Kur[may] Alb[ay] Sami KÜÇÜK

Kur[may] Alb[ay] Haydar TUNÇKANAT

G + 1 günü (1 Tem[muz 1961]) Ankara'dan kendi araçlarıyla hareket edeceklerdir.

(2) Kur[may] Alb[ay] Osman KÖKSAL} ERZURUM

Kur[may] Y[ar]b[ay] Ahmet YILDIZ} ERZURUM

Kur[may] B[i]nb[aşı] Kâmil KARAVELİ[OĞLU]} VAN

Kur[may] Alb[ay] Mucip ATAKLI} VAN,

G + 1 günü askerî bir uçakla Ankara'dan hareket edecekler, isimlerinin karşısında yazılı vilâyetlere inecekler ve gezilerine buradan başlayacaklardır.

(3) G[e]n[eral] Sıttı ULAY

Kur[may] B[i]nb[aşı] Suphi GÜRSOYTRAK,

G + 1 günü askeri bir uçakla İzmir'e hareket edecekler ve Kurmay Binbaşı Suphi GÜRSOYTRAK, aynı gün İzmir vilâyetinin tahsis edeceği vâsıta ile buradaki gezisine başlayacaktır. G[e]n[eral] Sıtkı ULAY, İzmir'deki temaslarını ve konuşmalarını yaptıktan sonra, uçakla İstanbul'a geçecektir.

(4) Kurmay Y[ar]b[ay] Vehbi ERSÜ,

G+1 günü uçakla İstanbul'a geçecek, İstanbul Vâliliği'nin tahsis edeceği araba ile vazife gezisini yapacaktır.

(b) Dönüş

(1) ANKARA'dan kendi araçlarıyla hareket eden grup, araçlarıyla Ankara'ya döneceklerdir.

Dönüşte;

Kur[may] Alb[ay] Sâmi KÜÇÜK İzmir'de

Kur[may] B[i]nb[aşı] Suphi GÜRSOYTRAK'ı

Kur[may] Alb[ay] Sezâi OKAN İstanbul'da

Kur[may] Y[üz]b[aşı] Vehbi ERSÜ'yü

Kur[may] Y[üz]b[aşı] Suphi KARAMAN Giresun'da

Kur[may] Alb[ay Osman] Köksal'ı ve Kur[may] Alb[ay Ahmet] Yıldız'ı Osmâniye'de

Kur[may] Alb[ay] Kadri KAPLAN Adana’da

Kur[may] Alb[ay] Mucip Ataklı ve Kur[may] B[i]nb[aşı Kâmil] KARAVELİ[OĞLU]’yi alacaklardır.

(2) En geç 08 Tem[muz 1961] akşamı Ankara’ya dönülmüş olacaktır.

(c) Güzergâh (Ek 1)

(3) GÖREVLER ve İCRÂ TARZLARI

(a) Vazife gezisinin toptan özeti

(1) MBK’nın anayasa vazife gezisi, 01 Tem[muz 1961 sabahı başlayacak ve beş gün devam edecektir. Geziye onbeş (15) Komite âzâsı iştirâk edecektir. 67 vilâyetimizin hepsi dolaşılmış ve vatandaşlarla aydınlatıcı konuşmalar yapılmış olacaktır. Komite üyelerinden sekizi Ankara’dan kendi araçlarıyla geziye başlayacaklar, dördü askeri uçakla Erzurum ve Van’a hareket edeceklerdir. Vilâyetlerde konuşmalar umumiyetle saat 11:00’de veya 18:00’de yapılacak ve bir saat kadar devam edecektir. Komite üyelerinin vazife gezisi, 05 Temmuz [1961]’de nihayete erecek ve üyeler, en geç 08 Temmuz [1961] akşamı Ahkara’ya dönmüş olacaklardır. Vâliler Komite gruplarını vilâyet hudutlarında karşılayacaklar ve ayrılışlarında vilâeyet hudutlarına kadar teşyi edeceklerdir. Komite âzâlarının emniyetiyle sağlık ve diğer hususlardaki ihtiyaçları, Vâliliklerce tâkip edilecek ve yerine getirilecektir.

(2) Gezi planı: (Ek 1)

(b) İçişleri Bakanlığı

(1) MBK’nın vazife gezisinin planlandığı gibi yürümesi için gerekli yardımları yapmaktan, zuhur ederse aksaklıkları gidermekten sorumludur.

(2) Her Vâlilik, Komite âzâlarını vilâyet hududunda karşılayacak ve ayrılışlarında vilâyet hudûduna kadar kendilerine refâkat edecektir.

(3) Vilâyet hudutları içinde Komite üyelerinin sıhhi, emniyet ve diğer her türlü idari ihtiyaçlarını Vâlilik yakından tâkip edecek ve tertip ve tedbirleri

alacaktır.

(4) Konuşma ve sohbet yerlerinin konuşma planındaki gibi hazırlanmasından, ilgililere tebliğinden veya duyurulmasından Vâliler sorumludurlar.

(5) Her vilayette araçların emniyeti sağlanacak ve bakımı yapılacaktır. Vâlililikler, araçların bakımı için bölgelerindeki kumandanlıklarla ve karayolları teşkilatı ile işbirliği yapacaklardır.

(6) Erzurum grubu 01 Temmuz [1961] günü ... de Erzurum; Van grubu 01 Temmuz [1961] günü saat ... de Van havaalanında karşılanacaklardır. Bu iki grubun gezileri, Vâliliklerin tahsis edecekleri araçlarla olacaktır. Aktarma, iki vilâyetin haberleşmesi üzerine, vilâyet hudutlarında yapılacaktır.

(7) Kur[may] Y[ar]b[ay] Vehbi ERSÜ, Trakya'daki temsil gezisini İstanbul Vâliliği'nin, Kur[may] B[i]nb[aşı] Suphi GÜRSOYTRAK, Ege'deki tekmil gezisini İzmir Vâliliği'nin tahsis edecekleri vâsıtalarla yapacaklardır.

(8) Bir vak'a veya hastalık hâlinde âzamî süratle yardıma koşulacak ve durum en süratli muhabere vasıtası ile Ankara'da MBK Sekreterliği'ne duyurulacaktır (Tel: 17 64 01, 17 64 70, 17 64 63). Bu husus için Kumandanlıklarla işbirliği yapılacaktır.

(9) Yatma yerleri ve emniyeti Vâlililiklerce temin edilecektir. Bu husus için bölgedeki kumandanlıklarla işbirliği yapılacaktır.

(10) Komitenin gezisine katılacak mahalli Anadolu Ajansı, gazete ve foto muhabirlerine gerekli kolaylık ve imkânlar Vâliliklerce hazırlanacaktır.

(11) Bölgede ziyâreti uygun görülen yer, müessese ve şahısları, Vâliler, daha evvelden düşünerek, bir ziyâret programı hazırlayacaklardır.

(12) Vilâyetlerin husûsî şenliklerinden mümkün olanlarını 9 Temmuz [1961]'den önceye almak, at yarışları ve güreşler, spor temaları hazırlanmak suretiyle, bu devrede köylü- şehirli temaslarını sıklaştırmak uygun olabilir.

(13) Komite üyeleri, vilâyetlerin hazırlayacakları konferans, sohbet, edebiyat, vesâire toplantılarına dâvet edilebilirler.

(14) Vâliler, Komite üyelerinin konuşmalarından evvel, on dakikalık bir konuşma yapacak ve bu arada Komite üyelerinin ziyâretlerinden de bahsedecektir.

(c) Milli Savunma Bakanlığı

(1) Komite üyelerinin vazife gezisinde uğrıyacakları vilâyetlerdeki Merkez Kumandanları, üyelerin karşılanmasında, konuşmalarında ve uğurlanmalarında, o vilâyet Vâlisi ile birlikte bulunacaklardır.

(2) Komite üyelerinin seyahat etmekte oldukları araçların vilâyetlerde tâbi tutulacakları bakımda, o bölgedeki kumandanlıklar vilâyete gerekli yardımı yapacaklardır.

(3) Bir kısım Komite üyesi, gezilerini bölgedeki Vâliliklerce tahsis edilecek araçlarla yapacaklardır. Bölgedeki kumandanlıklar, Vâlilerce istek vâki olduğunda bu hususta yardımcı olacaklardır.

(4) Bir vak'a veya hastalık hâlinde âzamî süratle yardıma gidilecek ve durum kumandanlıkça en süratli muhabere araçlarıyla Ankara'da MBK Sekreterliği'ne arz edilecektir (Tel: 17 64 01, 17 64 70, 17 64 63). Bu husus için Vâlilikle işbirliği yapılacaktır.

(5) Bir askeri uçak doğu bölgesinde geziye katılacak, Komite üyelerini Erzurum ve Van'a, bir kara ordusu uçağı İstanbul'a, ikincisi İzmir'e gitmek üzere, uçaklar 1 Temmuz [1961 günü] saat 10.00'dan itibaren uçuşa hazır olacaklardır.

(d) Basın-Yayın Genel Müdürlüğü

(1) Komitenin vazife gezisi ve konuşmaları, 05 Temmuz [1961] saat 21.00'e kadar özet olarak radyolarda yayınlanacaktır (Ek 1). Gezi programına göre tertip ve tedbir alınacak, bu husus için Anadolu Ajansı ile işbirliği hâlinde çalışılacaktır.

(2) Komite gruplarının gezisine katılan gazete, foto ve film muhabirlerine gerekli kolaylık gösterilecektir. Geziye katılmak isteyen yabancı muhabirler için şimdiden gerekli yardımcı tedbirler alınacaktır.

(3) Bilâhare bildirilecek gezi gruplarına katılmak üzere muhtelif radyo istasyonlarında hazır röportaj ekipleri bulundurulacaktır.

(e) Anadolu Ajansı Genel Müdürlüğü

Komite'nin vazife gezisinin ve konuşmalarının gerekli şûbe, ajans ve abonelere süratle ulaştırılması için gerekli tertip ve tedbirler alınacak ve Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü ile işbirliği yapılacaktır.

(f) Ulaştırma Bakanlığı

Komite üyelerinin vazife gezisinde araçlarının vilâyetlerde tâbi tutulacakları bakım ve tamir husûsunda Karayolları teşkilatı ile vilâyete yardım edilecektir.

(g) Müşterek Hususlar ve Koordinasyon

(1) Mecbur kalınmadıkça gece yürüyüş yapılmayacaktır.

(2) Benzin ikmali benzin noktalarından yapılacaktır.

(3) Vilâyetlerde veya uygun görülen diğer yer ve zamanda üyeler, Komite Sekreterliği ile telefon irtibâtı yapacaklardır.

(4) Üyeler, geziye resmi elbiseleri ile çıkaracaklardır.

(5) Plâenın tatbikine dikkat edilecektir.

(6) Gezi programında yapılacak değişikliklerden MBK Sekreterliği, İçişleri Bakanlığı ve en yakın iki Vâlilik haberdar edilecektir.

(7) Genel olarak Komite üyeleri, 08 Temmuz [1961] günü akşamı Ankara'ya dönmüş olacaklardır.

(4) İKMÂL ve İDÂRE

(1) Vazife gezisine çıkmadan evvel araçların bakımı yapılacaktır. Şöförler, patinaj zincirlerini alacaklar ve bazı yedek parçaları yanlarında bulunduracaklar, arabaların edevâtı tamam olacaktır.

(2) Şöförler, bağlı bulundukları kurumlardan gezi planına uygun olarak gerekli avansı alacaklardır.

(3) Benzin ikmali benzin noktalarından yapılacaktır.

(4) Araçların bakımı ve ikmali için b (5) ve c (2) ve D'ye bakılacak[tır].

(4) SORUMLULUK ve MUHABERE

(1) MBK Sekreterliği, Ankara'da faaliyetine devam edecektir.

(2) Her akşam gezi grupları Sekreterlik ile telefon irtibâtı yapacaktır.

(3) Gezi ve konuşmalar, müşterek prensiplere göre yapılacaktır.

(4) Gezi programında bir değişiklik gerekirse, MBK Sekreterliği'ne, İçişleri Bakanlığı'na ve en yakın iki Vâliliğe mâlûmat verecektir.

(5) 05 Temmuz [1961] saat 21.00'den itibaren anayasa ve halkoyu ile ilgili konuşma yapılmayacaktır.

(6) Arkadaşlarımın gezilerinin hayırlı ve başarılı geçmesini temenni ederim.

İmzâ

MBK

SEKRETERLİĞİ

EKLER:

Gezi Programı

Konuşma Kanavası

Genel Olarak “Günlük Program”

Benzin Noktalarını Gösterir Harita

Yatırım Dosyası

DAĞITIM:

MBK Sekreterliği’ne

Geziye Katılacak Komite Üyelerine

Milli Savunma Bakanlığı’na

İçişleri Bakanlığı’na (Vâliliklere gönderilmek üzere 70 adet)

Basın-Yayın [ve Turizm] Genel Müdürlüğü’ne

Anadolu Ajansı Genel Müdürlüğü’ne

Ulaştırma Bakanlığı’na

MBK Basın İrtibat Bürosu Şefliği’ne

MBK Daire Müdürlüğü’ne

KONUŞMA Planı

(1) KONUŞMA SAATİ

Şehrin husûsîyeti de düşünülerek, 15:00-18:00 arasındaki bir saat.

(2) KONUŞMA YERİ

Milli bayramların yapıldığı meydan... Bu meydan şehir dışında ise, şehrin merkezî yerinde bir meydan...

(3) DEKOR

Kürsü, mikrofon, bayrak, “hâkimiyet milletindir” yazısı, anayasa için hazırlanmış kâğıt ve bez dövizler...

Garnizon K[omutanı], Vâli, hükûmet erkânı, il parti başkanları...

(4) KONUŞMA SIRASI

(a) Vâli (açış konuşması: Komite üyelerinin teşrifleri vs.; 10 dakika)

(b) Komite üyesi: 15-30 dakika

(c) Komite üyesi: 5-30 dakika

(d) Bir hatip (kısa bir konuşma ve Komite üyelerine teşekkür)

KONUŞMALARIN KANAVASI

(1) Hitap

(2) Giriş

Bölgenin Milli Mücâdele’deki kahramanlığına âid bir hâtıra anlatılabilir. O bölgede yayılan menfi propaganda ile mizahî bir başlangıç yapılabilir. Şehir husûsîyetine uygun bir başlangıç: “Açılan tesis, artırılan mahsûl fiyatı, takside bağlanan borçlar, yapılan yatırım, mahalli bir deyim veya hikâye”

(3) Anayasa ne demektir?

(Genel olarak); kısa, sâde, açık, mukâyeseli ve misâlli, mahalli deyimlerden mümkünse istifade ile, “Kur’an-ı Kerim nasıl kitapların kitabı ise, anayasa da kanunların kanunudur”.

(4) Anayasanın o topluluğu ilgilendiren maddeleri

Mahalli dertlerden birkaçı Vâliliklerden öğrenilerek, onları cevaplayacak şekilde, (Kırşehir’in kaza yapılması, partizan düşünce ile yarı bırakılmış tesis, parasız istimlak, İzmit’te Üsküdar davası vs)

(5) Anayasanın gelecekteki siyasi hayatımızda oynayacağı rolün önemi, çıkarılan

menfi şâyiâların çürütülüşü

(6) O bölge halkının Milli Birlik [Komitesi] idaresi devresindeki olgunluğu, milli birlik ve beraberlik rûhu övülür, Türk Milleti'nin istiklâl ve hürriyetine düşkünlüğü tarihî misâller ile belirtilir. O bölgenin Milli Mücâdele'deki kahramanlığı anlatılır, Atatürk ülküsü ve muasır medeniyetten bahsedilir, o bölge için yapılan yatırım söylenir.

(7) Bitiriş

Halktan burada dinlediklerini dostlarına anlatmaları ve anayasa hakkında fikirlerini belirtmek üzere sandık başlarına gitmeleri husûsunda teşvik etmeleri istenir ve vatandaşlar selâmlanır.

GÜNÜN PROGRAMI

06:00-10:00 Yol

10:00-11:00 Temizlenme ve istirahat

11:00:12:30 Ziyâreti psikolojik tesiri hâiz yerlerin gezilmesi

12:30-15:00 İstirahat ve yapılacak konuşma için son hazırlıklar

15:00-18:00 O bölge için uygun olan vakitte konuşma

18:00-20:30 Yemek ve istirahat

20:30-23:00 Vilâyette tertiplenmiş olan konferans, sohbet, şiir geceleri, temsil vs.

DEVLET BAKANLIĞI

DİYÂNET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

Başkanlığın Vazife ve Faaliyetleri:

Diyanet İşleri Başkanlığı, 429 sayılı kanunla uhdesine tevdi olunan, itikat, ibadet, ahlak, sanat, ticaret, iktisat, hak ve vazife, sağlık, bilgi, vatan ve millet sevgisi, kardeşlik gibi dini ve içtimâî konulardaki vazifeleri, merkezde Müşâvere ve Dini Eserler İnceleme Kurulu, illerde müftü, vâiz ve imam-hatiplerle ifâ etmekte bulunduğu gibi, ayrıca bu konularda yayınladığı muhtelif eserlerle ve radyo konuşmalarıyla da halkımızı irşâd etmekte bulunmuştur.

27 Mayıs 1960-31 Mart 1961 Tarihleri Arasında Güdülen Yol ve Yapılan İşler:

(1) 27 Mayıs İnkılâbı'ndan sonra Başkanlık vazifelerini, her türlü tesirden âzâde, vatan ve millet yararına olarak, daha büyük bir şevk ve azimle ifâya devam etmektedir.

27 Mayıs Milli İnkılâbı'nın mânâ ve ehemmiyetini, meşruîyetini, milli birliğin lüzûmunu, âyet ve hadislere istinâd ederek, vâiz ve hutbelerde halkımıza anlatmak üzere bütün teşkilatı harekete geçirmiştir.

(2) Teşkilat mensuplarından sâkıt iktidar zamanında şu veya bu suretlerle dini siyasete âlet ettikleri anlaşılan veya bu şâibe altında bulunanlardan bir kısmının vazife mahalleri değiştirilmiş, cüz'i bir kısmının da görevine son verilmiş ve 33'ünün de emekliye sevki icrâ kılınmıştır.

(3) Kur'an-ı Kerim'in namazda Türkçe okutulmasının mecbûrî tutulması ve ezanın da Arapça okunmasının men edilmesi gibi, vatandaşların zihinlerinde yanlış kanaatler uyandıracak istidattaki beyan ve propagandalar üzerine, Milli Birlik Komitesi'nin 35 nolu tebliğindeki açıklama ile, bu husustaki endişeler bertaraf edilmiş ve vatandaşlar iç huzûruna kavuşturulmuştur.

(4) İş hacminin on misli artması dolayısıyla, Diyânet İşleri Başkanlığı'na tereddüp eden vazifelerin hakkıyla yapılabilmesini sağlamak üzere, yeni bir teşkilat kanunu hazırlanmasına başlanmıştır.

(5) Vaaz yolu ile yapılan telkinlerin daha verimli olabilmesi için tâkip edilecek yol ilmî esaslara bağlanacaktır.

Şöyle ki;

Yetkili elemanlardan teşkil edilen irşâd ekipleri, lüzumlu teknik vâsıtalarla da teçhiz edilerek, yurdun bazı bölgelerinde dolaştırılacak, bu bölgelerin evvel emirde sosyal durumu düzensizlikleri, ilmin ışığı altında, adliye, ziraat, eğitim istatistikleriyle tesbit ve teçhiz edildikten sonra, ilgili bakanlık ve teşekküllerle de işbirliği yapılarak hazırlanacak program dairesinde, mâbed içinde ve dışında halkımız irşâd edilecektir. Muayen bir devre sonunda aynı istatistiklere başvurularak programın muvaffakiyet derecesi rakam ve istatistiklere göre yeniden düzenlenecektir. (İllerde yeteri kadar eleman temin edildikten ve mali imkânlar sağlandıktan sonra bu program bütün yurt sathına teşmil edilecektir.)

(6) İmam-Hatip Lisesi mezunlarının müftülük ve vâizlik gibi mesleğin üst kademelerinde vazife alabilmelerini sağlamak maksadı ile, Müftüler yanında bir müddet staja tâbi tutularak, icab ederse kursa da çağırılarak yetiştirilecek ve bu suretle teşkilat, kalifiye elemanlara kavuşturulmuş olacaktır.

(7) Kur'an öğretim kursları esaslı bir şekilde programa bağlanarak, faaliyetlerinin daha verimli hâle gelmesine çalışılacağı gibi, bu kurslarda, ilk tahsil çağını geçirmiş olup da, okuma-yazma bilmeyen vatandaşlara esâsen yapılmakta olan Türk harfleriyle okuma-yazma öğretimi faaliyetine bundan böyle daha geniş çapta yer verilecektir.

(8) 5809 sayılı kanunla kurulmuş olan dini yayınlar döner sermayesi, kanununda yapılan tâdilâtla daha verimli çalışma imkânlarına kavuşturulacak, bu sayede her seviyedeki vatandaşa hitâp eden eserlerin geniş ölçüde yayımı sağlanacak, aynı zamanda başıboş dini neşriyâtın zararlı tesirleri önlenmiş olacaktır.

Bu arada ihtiyaç duyulan dini bir derginin de yayımı işi önemle ele alınmış ve hazırlıklarına başlanmıştır.

(9) Teşkilat mensuplarının meslekî bilgi ve görgülerini artırmak maksadı ile, mahallelerinde ve merkezde tekâmül kursları açılacaktır. Ayrıca, meslekî yüksek tahsil görmüş veya mesleğinde temâyüz etmiş din adamlarından şimdilik beş kişinin, bilgi, görgü ve ihtisaslarını artırmak üzere, yabancı memleketlere yollanması imkânları araştırılacaktır.

(10) 1950 yılından evvelki tüzüğüne göre vazife göremeyecek durumda olan hayrat hademesine, almakta oldukları ücretin yarısı, dâimî mezun nâmi ile verilmekte iken, bu hükmün 1950 yılından itibaren kaldırılması sebebiyle, bu tarihten sonra aynı şekilde vazifelerinden ayrılan hayrat hademesi mağdur duruma düşürülmüş bulunmakta idi. Bunların da 1950'den evvelki emsâli gibi aynı haklara sahip kılınmaları yolunda gerekli tedbirler alınacaktır.

(11) Cumâ günleri halkımızı daha güzel ve verimli bir tarzda irşâd edebilmek ve kifâyetli hatiplerimize hutbe örneği olmak maksat ve gâyesiyle, Başkanlığımız, aylık hutbe dergisi neşrine başlamış, Aralık 1960, Ocak ve Şubat 1961 aylarına âid olmak üzere üç dergi yayınlanmış bulunmaktadır. Mart ve Nisan aylarına âid dergi de yakında yayınlanacak ve bundan devam olunacaktır.

(12) Her ne kadar Kur'an-ı Kerim muhtelif zamanlarda Türkçeye tercüme edilmiş ise de, bugünün neslini tatmin edecek bir Kur'an-ı Kerim tercümesinin mevcut olmayışını göz önüne alan Başkanlığımız, salâhiyetli kimselerden teşkil ettiği husûsî bir komisyon mârifetiyle, mübârek kitabımızı dilimize çevirmeye başlamış ve çalışmalar bir hayli ilerlemiş bulunmaktadır. Adı geçen tercüme, mümkün olan en kısa zamanda bitirilmeye çalışılacak ve halkımızın ihtiyacının temini cihetine gidilecektir.

TAPU KADASTRO GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Tapulama Kânunu

Bu müddet zarfındaki tatbikâtta aksaklıklar ve boşluklar görülmüştür.

Tecrübelerden istifade edilerek, mâhiyeti itibariyle hem sürat ve hem de sıhhat isteyen bu işte, ihtiyaca cevap verebilecek şekilde yeni bir kanun tasarısı hazırlanmıştır.

Kanun Tasarısındaki Yenilikler Şunlardır

(a) Zilyedlik hükümleri bakımından

Mer'iyette bulunan 5602 sayılı Tapulama Kanunu'nun en fazla şikâyet edilen hüküm ve bu kanunun 13. maddesine 6335 sayılı kanunla ilave edilen (d) fıkrasıdır. Filhakika bu fıkraya göre, zilyedliği 10 sene veya daha evvelki tarihli vergi kaydı ile ispât edemeyen kimse, meselâ 20 dönümden 100 metrekare fazla çıkan gayri menkûlünün tamamındaki iktisap hakkını kaybetmektedir.

(b) Miktar fazlalıkları bakımından

Tatbikâttaki şikâyetlerden biri de, miktar fazlalıklarına müteveccihtir. Filhakika, tatbikâtta vergi kaydına müstenid gayri menkûllerin tesbitinde, bu kayıtta yazılı miktâra itibar edilmekte ve fazlası Hazine'ye mâl edilmekte idi.

Yeni lâhiyâda bununla ilgili olarak tedvin edilen madde ile, tesbitte esas olan kayıt ve belgeler sabit ve genişletmeye gayri müsâit hudutları ihtivâ ediyorsa, belgelerdeki miktârına değil, sabit ve muayyen hudut içinde çıkan miktârın tamamının zilyede verilmesi derpiş edilmiştir.

(c) Haksız itirazlar bakımından

Mer'i kanunun aksayan taraflarından biri de, Tapulama Heyeti tarafından tesbitlere vâkı olan itirazların işi durdurmakta ve tutanakların mahkemeye sevkini icab ettirmekte oluşudur. İtiraz hakkının suiistimâl edildiği, çok kere gayri menkûlle hiç alakası olmayan kimselerin maksatlı olarak bu yola başvurdukları görülmüştür. Onun içindir ki, bu gibi itirazların teşkil edilecek olan Tapulama Komisyonları'nda tetkik (...)[1062]

(d) Muhakeme usûlü bakımından

Lâyihâ ile Tapulama Mahkemesi’ne intikal eden işlerin süratle intâcı, usûle mütaallik hükümlerde işin husûsîyetine uygun tedbirler alınmıştır. Bunların başında hâkime davaları re’sen tâkip salâhiyetinin verilmiş olması gelir.

Böylece, mesnetsiz bir itirazla mahkemeye intikal eden bir iş tâkipsizlik ve mûterizin delillerini ikâme etmemesi sebebiyle neticelendirilemeyen davalarda ise, hâkim, delil toplama ve karar ittihâzına imkân bulmuş olacaktır.

Diğer taraftan mer’i kanunun her duruşma celsesinin birliklerinde yapılması husûsundaki amir hükmü, fazla zaman kaybını ve para sarfını mûcib olduğu görülmüştür. Binâenaleyh, yeni lâyihâda, ilk duruşma celsesinin birlikte açılarak, mevcut delillerle hüküm vermek mümkün iken, hüküm tesisi husûsu göz önünde tutulmuştur. Müteakip celselerin bölgede devamı, tatbikâtta daha uygun bulunmuştur. Şu kadar ki, keşif ve tatbikât için lüzum görülen hâllerde mahalline gitmek her zaman mümkün olacaktır.

Yeni lâyıhâ ile haksız çıkan tarafın mahkeme masrafları ile mülzem olması kabul edilmiş; bununla hem çok masraflı bu işe vatandaşların kısmen iştirâk ve hem de açılan davaların önlenmesi düşünülmüştür.

Bütçeye mevzuu ödenekten tediyesi gereken masraflar, bilhassa keşif giderleri, ileride haksız çıkan tarafa ödetilmek üzere, arzu eden tarafça önceden ödenmesine imkân verilmiştir.

Harita Genel Müdürlüğü ile İşbirliği

Kadastro ve tapulamanın gâyesi, gayri menkûl malları tapuya tescil ve haritalarını tanzim etmek olduğuna göre, geniş vatan topraklarının bir an evvel planlarını vücûda getirmek için, Harita Genel Müdürlüğü ile işbirliği kurulmuştur.

Bu maksatla ve 203 sayılı kanunla Harita Genel Müdürlüğü’nün teşkilat ve vazifeleri hakkındaki kanun tâdil edilmiştir.

(a) Tapu idarelerinde bu yıl içinde 845.300 adet alım, satım, ipotek, vesâir muameleler yapılmış ve karşılığında 98.000.000 Lira harç takakkuk ettirilmiştir.

(b) 45 mıntıkada devam eden şehir kadastrosunda 17.194 parselin haritası tanzim edilmiş ve kütüklere tescili yapılmıştır.

(c) Arazi kadastrosu ekipleri, şimdilik 209 bölgeye indirildiği halde, 233 bölge hâlinde çalışırken, aldığı neticeden daha fazlasını elde etmiş ve 3.571.014 dönüm arazinin tapulanmasını ikmâl etmiştir.

Kat Mülkiyeti

Büyük şehirlerdeki mesken sıkıntısı ve arsa fiyatlarının süratle yükselmesi karşısında, müstakil işyeri ve mesken yapma zorlaşmıştır.

Şehirlerin toplu bir halde bulunuşu, hem hizmet ve hem de iktisadi yönden vatandaşların benimsediği ve fiilen gerçekleştirdiği kat mülkiyeti mevzuunu doğurmuştur. Ancak, Medeni Kanunumuzun kat mülkiyetini açıkça reddeden hükümleri muvâhecesinde, bu fiilî durumun hukuki şekle konulması, içtimâî ve iktisadi bir vâkıâ olarak tezâhür etmiştir.

Bu ihtiyaç karşısında kabul edilen 6217 sayılı kanun, katlardan istifadeye mütaallik hakların tesisi gibi bir hukuki esâsı nizamlamış olmakla beraber, nihayet mâhiyeti itibariyle bir irtifak hakkından ileri gidemeyen ve muvakkat bir karakter taşıyan bu tedbir, ihtiyacı karşılamaktan uzak kalmıştır.

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI

Emniyet

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’nun uygulanmasında tutulan yol ile toplanma hürriyetini tahdit eden kötü zihniyet ortadan kaldırılmıştır.

İrticâ konusunda Atatürk devrimlerine karşı gerici faaliyetlere meydan verilmemesi sağlanmıştır.

Milli devrimin korunması hakkındaki 6 sayılı İnkılâbın Korunması Kanunu ile tâdillerinin hükümlerine göre, devrim aleyhinde suç işleyenler hakkında gerekli kovuşturmalar yapılmıştır.

Siyasi partilerin ocak ve bucak kademeleri kaldırılmıştır.

17 Mart 1961 gününden itibaren siyasi partilerin teşekkül faaliyetleriyle kapalı yer toplantılarına müsaade olunmuştur.

Gerici yayınlarla düşük iktidar propagandasına yeltenen yayınların toplatılması sağlanmıştır.

Ateşli silahlar toplanmıştır.

Fuhuş yüzünden bulaşan hastalıklarla mücadele tüzüğü yeniden tanzim edilmiştir.

Pasaport verme işi yeni ve daha iyi bir düzene konmuştur.

Trafik Kanunu'nun aksaklıkları giderilmiş ve tüzüğü yeni baştan düzenlenmiştir.

Poliste eğitim işleriyle moralin yükseltilmesi ve daha iyi çalışılması için gerekli tedbirler alınmıştır.

Emniyet Genel Müdürlüğü'nde bir Araştırma ve Planlama Kurulu teşkil edilmiştir.

Emniyet mensuplarının çalışmalarında yalnız kanun ve nizamlar rehber tutulmuş, her çeşit tarafgir ve partizan tatbikât bertaraf edilmiştir.

Jandarma

Jandarma teşkilatında halka tarafsız ve eşit muamele yapılması sağlanmıştır.

Kaçakçılıkla savaş hızlandırılmıştır.

Jandarma, modern teknik araçlarla teçhiz edilerek, vatandaşın her çeşit ihtiyacına daha çabuk yetişebilmesi sağlanmıştır.

Güney sınırlarında kaçakçılığı önlemek için, evvelce istimlak edilen arazinin verilmeyen borçları ödenmek üzere, yeni bütçeye 12 milyon Lira konmuş ve ödemelere başlanmıştır.

Su ürünleri kaçakçılığının önlenmesi için gerekli tedbirler alınmıştır.

İller İdâresi

Milli İnkilâb'ın yayılması ve tanıtılması için, vilâyet, ilçe, bucak ve köylere kadar şâmil müsbet çalışmalar yapılmıştır.

Bilhassa memleketimizin doğu ve güneydoğu bölgelerinde vatandaşları tahakkümleri altına almak isteyen ağa ve şeyhlerin bu hareketlerine son verilmiş; bunlardan 56 âile, doğudan batıya nakledilmiş ve yerleştirilmeleri için çalışmalara başlanmıştır.

Genel idare, daha verimli bir hâle getirilmiştir.

5917 sayılı gayri menkûle tecâvüzlerin önlenmesine dair kanun tatbikâtı, tarafsız ve iyi bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır.

Dumlupınar Zafer Âbidesi'nin inşâsına vilâyet ve belediyelerce de yardım edilmesi sağlanmıştır.

Yabancı ad taşıyan köylerimizin adlarının Türkçeleştirilmesi çalışmaları artırılmıştır. Böylece 19 vilâyet daha incelenmiştir.

Mahalli İdâreler

Vilâyet Umumi Meclisleri ve Dâimî Encümenleri feshedilmiş; yerine mahalli hizmetleri ifâda siyasi maksat ve baskılardan uzak, gâyeleri tamamen halka hizmet olan yeni komisyonlar, müsbet çalışmalarına devam etmektedir.

Belediyelerin de Meclis ve Encümenleri, Belediye Başkanlıkları fesh edilerek, 120 sayılı kanuna göre yeni organlar kurulmuş ve başkanlık görevi, mahallin idare amirlerine tevdi edilmiştir.

Köylerimizde de partizan bucak ve ocak başkanlarının baskısı altında kalan ya da bizzat kendileri bu başkanlıklarda bulunan muhtarlar değiştirilmiştir. 8.432 köyün muhtarlığına dürüst ve siyasi tesirlerden uzak, tarafsız vatandaşlar, 3.381 köye de köylünün sevgisini kazanmış öğretmenler muhtarlık vazifesine getirilmiştir.

40 vilâyetimizde yeniden orman kurulmasına başlanmıştır.

Mahalli idarelerin iktisadi konularda halka daha iyi hizmet etmesi sağlanmış, belediye hâlleri durumuna daha iyi bir düzen verilmiştir.

Fiyat kontrolleri alanında, bilhassa büyük şehirlerimiz belediyeleri, halk ve müstahsil için fâideli çalışmalara devam etmektedir.

Özel İdâreler ve belediyeler maliyesiyle, bütçelerinin düzenlenmesi, lüzumsuz kadroların ıslâhı ve masrafların gâyeye uygun işlere hasrı sağlanmıştır.

Bedeli verilmeden istimlak edilen gayri menkûllerin ödenmeyen paralarını karşılamak için, hükümetçe belediyelere 50 milyon Lira yardım yapılmıştır.

Belediye suçlarına âid ceza işlerini yeni ihtiyaçlara göre düzenleyen 151 sayılı kanunla, günün şartlarına uygun müessir olabilecek bir tarzda belediye yasaklarına riâyet etmeyenlere karşı mahalli idare yetkilerine imkân sağlanmıştır.

Mahalli idarelerin ve belediyelerin vazifelerini hakkiyle yerine getirebilmeleri için, mali imkânlarının arttırılması konusunda gerekli çalışmalara devam olunmaktadır.

Özlük İşleri

İdârenin yeniden kurulmasına girişilmiştir.

21 vâli emekliye ayrılmış, 11 vâli bakanlık emrine alınmış, 16 vâli Teftiş Kurulu’na verilmiş, 6 vâli merkez emrine alınmış, 13 vâli de başka illere tayin edilmiştir.

Yeniden 58 vâli tayin edilmiş, 44 vâli muavini ile 443 kaymakamın ve 152 bucak müdürünün yerleri değiştirilmiştir.

Personelin tayin ve terfilerinde objektif esaslar tesbit edilerek, uygulanmaya başlanmıştır.

İdârî teşkilatı gençleştirmek amacı ile, 30 yılını doldurmuş yüksek kademede 17 idareci ve 65 nahiye müdürü emekliye ayrılmıştır.

Yeniden teşkil edilen idare cihazımız, partizan hareketlerden uzak, bir hukuk devletinin icab ve şartlarını gerçekleştirmeyi amaç edinerek, memleket ve vatandaş hizmetine girmiş bulunmaktadır.

İncelemeler

İdâre cihazımızın rasyonel çalışması, bakanlık merkez teşkilatının il, ilçe kuruluşlarında uygulanacak esaslarla, ilçelerin sınıflandırılması, uzaklık, mahrûmiyet derecelerinin tesbit edilmesi, köy kalkınmasının sağlanması konularında incelemeler yapılmıştır.

Soruşturmalar

45 sayılı kanunla Adalet Bakanlığı'nca kurulan tahkik heyetlerinin 148 sayılı kanunla kaldırılmasından sonra, bakanlığımız Teftiş Kurulu'na intikal eden 465 tahkik dosyası incelenmeye başlanmış; bunlardan 219 dosya, 75 vâliye âid, geri kalanı vilâyet belediye başkan ve şûbe müdürlerine âid olup, Ocak ayından itibaren 180 dosya ikmâl edilerek, merciine tevdi edilmiştir.

Sivil Savunma İdâresi

Sivil Savunma İdâresi teşkilatı takviye edilmiştir.

Kurumlara sivil savunma uzmanları verilmiş; bu personelin işe intibaklarını sağlamak için seminerler yapılmış; lüzumlu gereç ve araçların ikmali, ikâz ve alârm tedbirlerinin güvenilir bir şekilde planlanması sağlanmış; halkın sivil savunma konusunda aydınlatılması için gerekli çalışmalara başlanmıştır.

1961 yılı bütçesinde bu idarenin ödevlerini yerine getirebilmesi için mevcut fona ayrıca 1 milyon Lira ödenek konmuştur.

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI

Dış Politikamızın Esasları

Milli inkılap hareketimizden bu yana, inkılap hareketimizin hemen ferdâsı günü de bütün cihâna ilân edilmiş olduğu veçhile; Büyük Atatürk'ün

“Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” umdesini temel olarak alan dış politikamızın başlıca esaslarını şöylece özetlemek mümkündür:

Memleketimizin milli menfaatleri ile olduğu kadar, milletlerarası taahhüdleri ile de âhenkli olarak dünyada âdil bir barışın, güvenliliğin, huzur ve hürriyetin sağlanması yolunda yapıcı ve dinamik şekilde faaliyette bulunmak,

Diğer bütün barışsever memleketler ile birlikte; memleketimizin tesisini samimîyetle arzuladıkları bu gerçek güvenliğin ve huzûrun sağlanmasında önemli etkisi olan silahsızlanma konusunda milletlerarası müessir bir kontrol altında bir genel silahsızlanmanın gerçekleşmesi için müsbet ve yapıcı faaliyetlerimize devam etmek,

NATO ve CENTO ittifaklarına sadâkatle bağlılık ve bu ittifaklarımız çerçevesinde müttefik olduğumuz devletlerle münâsebetlerimizi geliştirmek,

“Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” umdesi dairesinde, memleketimize karşı gerçek dostluk gösteren bütün memleketlerle ve özellikle de komşularımızla iyi niyet münâsebetleri idame etmek ve geliştirmek,

Henüz bağımsızlıklarını almamış olan memleketlerin meşru bağımsızlık davalarını Birleşmiş Milletler Anayasası’na ve onun amaç ve prensiplerine uygun olarak desteklemek,

Anayasasına uygun olarak yaptığı çalışmalarda Birleşmiş Milletler teşkilatını takviye edecek şekilde mesâî sarfetmek...

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

İnkılabın sebep ve gâyelerinin yurttaşlarımızca bilinmesi, milli birlik ve beraberliğimizin korunması, cehaletin yenilmesi, milli eğitimimizin planlanması maksatlarına yönelmiş temel gayretlerde, bakanlık, Milli Birlik Komitesi’nin yakın ve çok kıymetli işbirliğinden istifade etmiştir.

İlk ve orta dereceli bütün okullarımızda Tarih, Türkçe, Yurttaşlık Bilgisi ve Sosyoloji derslerinde 27 Mayıs 1960 İnkılâbı’nın öneminin öğrencilere ne

suretle kavratılması gerektiği husûsu ile, yukarıda adları geçen eserlerden bu derslerde ne şekilde faydalanılacağı hakkında Tebliğler Dergisi'nde etraflı bir açıklama yayınlanmıştır (19 Eylül 1960 tarih ve 1119 sayılı dergi).

Okullarımızın 1960-1961 öğretim yılına giriş törenlerinin esasları, Bakanlığımızca verilmiş programları da, aynı yüksek gâyeye hizmet etmiş çalışmalardır.

27 Mayıs İnkılâbı'nın mânâ ve önemini halkımıza anlatmak üzere, öğretici filmler merkezimize, "Ankara'da Hürriyet Şehitleri Cenaze Töreni" adlı bir film şeridi hazırlattırılmış ve bunlar 15 bölge ile 52 şûbeye dağıtılarak, binlerce yurttaşa gösterilmiş bulunmaktadır.

İnceleme Komisyonu

Milli Eğitim Bakanlığı, inkılâbı müteâkib derhal bir İnceleme Komisyonu teşkil ederek, eski iktidarın sebepsiz yere veya gayri meşru sebeplerle mağdur ettiği Milli Eğitim mensuplarının durumunu inceletmiş, 709 müracaat sâhibinden 231'inin dileği haklı görülerek tashihleri cihetine gidilmiş, 214 şikâyet haklı bulunmamış, mütebâkisi hakkında da, komisyonca verilen karar mucâvehesinde, muamele tayini husûsu ilgili dairelerin takdirine bırakılmıştır.

İnkılâbı müteâkib bir kısım daireler, görevlerini başarma imkânlarına kavuşturmak için yeniden organize edilmiş ve daha salâhiyetli hâle sokulmuştur.

Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün kuruluşu, Özel Okullar, Zat İşleri Müdürlükleri'nin Genel Müdürlük hâline getirilişi, Öğretici Filmler Merkezi'nin Meslekî ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı'na bağlı bir müdürlük haline çevrilişi ve Sivil Savunma Sekreterliği'nin ibdâsı bu aradadır.

Kardeş Köy Okulları Sistemi

Bakanlığın Tâlim ve Terbiye Dairesi, 26 Ocak 1961 tarih ve 262 sayı ile, vâliliklere bir tâmim ve çalışma programı göndermiş ve bilhassa Y[e]d[ek] S[u]bay öğretmenlerimizin görevlendirildikleri köy okullarımızın,

imkânları müsâit her dereceli diğer okullarımızın kardeş okul olarak himâye ve alakalarına lâyık ve muhtaç olduklarını belirterek, yurttaki bütün okullar arasında bir yaklaşma, dayanışma kampanyası açılmasını sağlamıştır.

Türkiye Eğitim Milli Komisyonu Raporu

Bakanlığımızla Amerikan Ford Vakfı arasında yapılmış bir anlaşma gereğince ve bakanlığın 14 Ağustos 1958 tarih ve 360/852 sayılı mûcibi üzerine, 12 Türk eğitimciden müteşekkil bir komisyon (Milli Eğitim Komisyonu) kurulmuş ve bu komisyona, milli eğitim problemlerimizi bir bütün hâlinde ve bütün cepheleri ile incelemek, ayrıca dış memleketlerin bu alanlardaki faaliyetlerini de tetkik ederek, sonuçlarla tavsiyeleri ihtivâ etmek üzere bir rapor sunmak vazifesi verilmiştir.

Komisyon, "Türkiye Eğitim Milli Komisyonu Raporu" başlıklı raporunu Milli Eğitim Bakanlığı'na 18 Temmuz 1959'da teslim ettiği halde, rapor, eski iktidarca 27 Mayıs İnkılâbı'na kadar umumi efkârdan gizli tutulmuş, Türk basınında geniş ve sürekli yayınlara konu olmuştu.

İşte 163 sahifelik bu kıymetli eser, Tâlim ve Terbiye Kurulu'nun 5 Haziran 1960 tarih ve 1821 sayılı kararı ile iki defâda 8.000 adet basılıp, geniş ölçüde dağıtılmıştır.

Milli Eğitim Planı'nın Hazırlığı ile Görevli Komisyonun Raporu

"Türkiye Eğitim Komisyonu Milli Raporu"nun yayınlanmasından hemen sonra;

(a) Bu raporu incelemek, değerlendirmek;

(b) Milli eğitim sistemimize önümüzdeki yıllarda verilmesi gereken doğrultuyu gösterecek bir planın hazırlanma yollarını belirtmek, meseleleri ve çözüm şekillerini ortaya koymak, teklif etmek görevleriyle bir komisyon daha teşkil edilmiştir. "Milli Eğitim Planı'nın Hazırlığı İle Görevli Komisyon'un Raporu" başlıklı raporunu 7 Kasım 1960 tarihinde bakanlığa tevdi edilmiştir.

Milli eğitim sistemimizin on yıllık bir plana bağlanması için bundan sonra girişilen büyük teşebbüs, bu kıymetli raporun tavsiyelerine uygun şekilde başlatılmış ve geliştirilmiştir.

Bakanlık, milli eğitimimizin on yıllık bir plana bağlanması ile ilgili komisyonun raporuna uyarak, Şûrâ Dâimî Bürosu'nu kurmuş ve planlama işine geçmek için lüzumlu bütün tedbirleri almıştır. Bundan sonra planlama mekanizması teşkil edilmiş ve çalışma başlamıştır.

Planlama Kurulu, Milli Tâlim ve Terbiye Dairesi Başkanlığı'nın riyâsetinde, 17 komiteden mürekkep 6 komisyon hâlinde, 1960 [yılının] Aralık [ayı]nın son haftasından itibaren faaliyete başlamıştır. Üyeleri, mesleğin her kademe ve bölümünden tanınmış maarifçiler ile sanatkârlar ve işadamlarından seçilmiştir. Aslî üyeler yekûnu 190 kadardır. Komiteler, raporlarını Mart ayı içinde tamamlamış ve Planlama Kurulu'na teslim etmişlerdir. Raporlar, ekleriyle birlikte birkaç bin sahifeyi mütecâvizdir. Halen planlamanın koordinasyon safhasına girilmiştir. Bunu, nihâî raporların Milli Eğitim Şûrâsı üyelerine dağıtılması ve Şûrâ'nın 1961 [yılı] yaz [aylar]ı içinde toplanması safhaları tâkip edecektir.

Yüksek Öğrenim

Bakanlığımız, yüksek öğrenim için yurdun muhtelif yerlerinden üniversite şehirlerine gelen çocuklarımıza yurt sağlama işine büyük bir önem vermiş; Ankara, İstanbul ve İzmir'de yeniden üç kız ve üç erkek öğrenci yurdu açmıştır.

İnşaatı Bayındırlık Bakanlığı'nca yaptırılmakta olan 200 kişilik İstanbul Site Yurdu, 4 blok binâsı ile 500 kişilik Çemberlitaş Kız Yurdu inşaatı hızla devam etmektedir.

"Yüksek öğrenim gören ve ihtiyacı olan öğrencilere kredi vermek, yurtlar yaptırmak ve yurt işletmek suretiyle, Türk gençlerinin yüksek öğrenim yapmalarını, sosyal ve kültürel gelişmelerini kolaylaştırmak" maksadı ile "Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurulu" adıyla bir teşekkül kurulması için teşebbüse geçilmiş ve bu hususta bir kanun tasarısı hazırlanmıştır.

1960-1961 öğretim yılında on ortaokul hizmete sokulmuştur. Halen onbir okulun inşaası bitirilmiştir. 27 okulun da esas veya ek inşasına devam olunmaktadır.

Yabancı dille öğretim yapan liselerimizde fen-matematik derslerini yabancı dilde okutabilecek Türk öğretmenlerin yetiştirilmeleri için teşebbüse geçilmiş ve 14 öğretmen imtihan sonucu seçilmiştir.

Nakil yönetmeliği daha tatminkâr bir hâle getirilmek amacı ile yeniden ele alınmış, bu çalışmaların ilk safhası olmak üzere, Türkiye Öğretmenler Derneği Milli Federasyonu ile temasa geçilmiş, federasyonun bu konuda bir anket açtığı memnuniyetle öğrenilmiştir.

İnkılâbı müteâkib öğretmen yetiştirme işimiz planlanmış ve sağlam esaslara bağlanmıştır. Mevcut öğretmen okullarının daha fazla öğrenci alma imkânları bu ders yılından itibaren sağanmış, öğretmen okullarında dışarıdan bitirme imtihanlarına girenlerin verimlerini artırmak için 9 ilköğretmen okulumuzda ve Gâzi Eğitim Enstitüsü'nde üç ay süreli yetiştirme kursları açılmıştır.

Ankara'da 1.000 mevcutlu bir Yüksek Öğretmen Okulu binâsı inşâ hazırlıkları tamamlanmıştır. Ayrıca, ilgili dairece Batı Trakya Türk Lisesi'ni bitiren 20 gencin lise öğretmeni olarak memleketimizde yetiştirilip, Yunanistan'daki ırkdaşlarımızın hizmetlerine gönderilmeleri için gerekli tedbirler alınmış bulunmaktadır.

Öğretmeni İşbaşında Yetiştirme Büromuz da, Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak 9 Aralık 1960 tarihinde faaliyete başlamıştır.

Büro, bilhassa yedeksubay öğretmenlerimizin meslekte başarılarını artıracak broşürler yayınlamaktadır. Şimdiden bunlardan beşi bastırılıp dağıtılmıştır. Yine yedeksubay öğretmenlerimizin önümüzdeki yaz aylarındaki meslekî eğitim kursları ile öğretmenleri meslekî alanda yetiştirici kursların planlama işi de bu büroca yapılmış bulunmaktadır.

İlköğretim

İnkılâbı müteâkib ilköğretim seferberliğine hakikî anlam ile ve işin hayatî önemi tamamen kavranmış olarak girişilmiş ve bu maksatla mütaadit kanunlar çıkarılmıştır.

Yedeksubay hakkına hâiz olup da, üniversite veya yüksek okullara gidemeyen ve askerliğini yapmamış bulunan lise ve muâdili okul mezunu erkeklerin askerlik görevlerini öğretmen olarak yapmalarını amirdir. Halen bu durumda bulunan 10.042 öğretmen iş başındadır.

Halk Eğitimi

Halk eğitimi gibi çok hayatî bir alanda birçok memleketlerden gerilerde bulunuşumuz sebebiyle, bakanlığımız, halk eğitimi teşkilatını geliştirme işine özel bir önem vermektedir. Bu maksatla, 29 Ağustos 1960 tarihinde halk eğitimi, Genel Müdürlük hâline getirilmiştir.

Bu öğretim yılında 10.485 halk dershanesi ile 150 okuma odası açılmıştır.

Halk eğitiminin merkez ve iller kuruluşuna âid bir kanun tasarısı hazırlanmış ve Kurucu Meclis’e sevk edilmiştir.

Eski Eserler ve Müzler

27 Mayıs 1960 İnkılâbı’nı müteâkib bu alanda girişilmiş ve başarılmış işler arasında bilhassa şunları zikretmek yerinde olacaktır:

(a) Müzelerimizdeki koleksiyonların zenginleşmesi için, Topkapı Sarayı Müzesi’ne Necmettin Okyay’ın kolleksiyonu 182.000 Lira’ya ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri’ne de İ. Hakkı Ertaylan, Ayşe Dinç koleksiyonları 80.115 Lira’ya satın alınmıştır.

(b) Türkiye Büyük Millet Meclisi Müzesi’nin halkın ziyâretine açılması için yapılan çalışmalar sonuçlandırılmak üzeredir.

(c) İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kimyâhânesi’nde bilhassa ahşap eserlerin tedavisini yapmak üzere fülmigasyon tesisi inşâ edilmiştir.

(e) Yapılan eski eser onarımlarından bazıları:

(aa) İstanbul’da Topkapı Sarayı’nın 1.000.000 Lira’lık onarımına devam edilmiştir.

(bb) İstanbul Yedikule-Altınkapı restorasyonu 600.000 Lira üzerinden mukâveleye bağlanmıştır. Halen onarıma devam edilmektedir.

(cc) 50.000 Lira’lık Ankara Kalesi, 100.000 Lira’lık Kars Kalesi ve 100.000 Lira’lık Diyarbakır surları ve 50.000 Lira tutarlı Çeşme Kalesi ile Kayseri Kalesi onarım işlemleri, bu müddet zarfında yapılmıştır.

11 genel kitaplığın, 6 semt-köy iare kitaplığı ile 11 meslekî iare kitaplığının ve yine 11 adet çocuk kitaplığının açılmış olmaları ile, bakanlığımızın 19 Kasım 1960 tarihli tâmimi üzerine, o tarihten bugüne kadar kaza, nâhiye ve köylerimizde, giderleri mahalli idarelerce karşılanan 224 adet kitaplığın kurulmuş olması vardır.

Erkek Teknik Öğretim de, Motor Tekniker Okulları’nın açılması, Müstakil Motor Sanat Enstiütüleri ile Elektrik-Radyo Sanat Enstitüleri kurulması hazırlıklarını ikmâl etmiştir.

Ticaret Öğretim, turizm alanında eleman yetiştirilecek bir okul açmak maksadı ile çalışmakta; bu yaz için meslekî seminerler organize etmektedir. Bu ders yılı 4 meslekî okul hizmete sokulmuş bulunmaktadır.

SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM BAKANLIĞI

İnkılâptan Sonraki Sağlık Hizmetlerimiz

BULAŞICI HASTALIKLARLA MÜCÂDELE

Memleketimize yabancı ve komşu memleketlerden girmesi muhtemel vebâ, kolera, çiçek gibi tehlikeli salgınlardan eser görülmemiştir. Yurdumuzda öteden beri tek tük ve münferid bir halde görülen tifo, difteri, boğmaca, kabakulak, kızamık ve benzeri hastalıklarla dikkatli bir şekilde mücadeleye devam edilmiş, günü gününe tatbik edilen aşı vesâire gibi tedbirler sayesinde, bu hastalıkların yurdumuzda salgın hâline gelmesine meydan verilmemiştir.

TRAHOM SAVAŞ ÇALIŞMALARI

Güney-doğu Anadolu'da andemik olarak mevcut trahom hastalığı ile yapılan savaşın daha müessir kılınması için âzamî derecede çalışılmaktadır. Nitekim, Dünya Sağlık Teşkilatı ve UNICEF ile müştereken hazırlanarak, bu teşekküllerin işbirliğiyle, halen 7 ilimizde tatbik edilmekte olan yeni trahom savaş planının genişletilerek, diğer illere de teşmili için temaslar yapılmıştır.

CÜZZAM VE FRENGİ MÜCÂDELESİ

Cüzzam konusunda düne kadar kanun ve nizamlarımızda yer almış birçok aksak ve köstekleyici hükümlerden sıyrılarak, ilmin bugünkü ışığı altında, bu konuda yepyeni bir nizamnâmenin hazırlığına başlanmıştır.

HIFZISIHHA OKULUNDA YAPILAN İŞLER

Hıfzısıhha Okulu'nun gâyesi, halk sağlığını koruma işlerinde, doktorların, sağlık memurlarının ve sağlıkla ilgili diğer memurların bilgilerini artırmak ve bu konularda araştırmalar yapmaktır. Okulda açılan kurslarda, yerli ve yabancı ilim adamlarının verdikleri ders ve konferanslarla, bu kimseler daha faydalı bir hâle gelmektedirler. Okul, inkılaptan sonra, doktorlara mahsus 17. dönem kursu tamamlamış ve bu kursu bitirenlerden 7 doktoru, bilgilerini artırmak için, Amerika ve İngiltere'de çalışmaya göndermiştir. 18. dönem kursa devam eden doktorlar ise, okulda çalıştırılmaktadırlar. Bu arada, 19. dönem kursa da devam edilmektedir.

HALK SAĞLIĞINA HİZMET

Halk sağlığına hizmet, memleketin herhangi bir yerinde görülen bulaşıcı hastalıkların teşhis ve tetkiki, yurt çapında su davası, yiyecek ve içeceklerin kontrolü, memleket ihtiyacını karşılayacak miktarda her türlü aşı, serum, antijen, miyar ve buna benzer lüzumlu maddeleri hazırlamak, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü'nün vazifeleri cümlesindendir.

Ayrıca, ilâç kontrol ve farmakoloji şûbesi ise, cem'an 7.443 adet, gerek memlekette imâl edilen ve gerekse hariçten gelen ilâcın kontrolünü

yapmıştır. Bunlara ilâveten, 27 Mayıs 1960 ilâ 31 Mart 1961 tarihleri arasında kesif bir faaliyet gösteren aynı enstütünün aşı ve serum şûbesinde tifo, boğmaca, difteri, tetanos, tifüs, kolera, brüsella, nezle gibi 55.479 litre aşı istihsâl edilmiştir.

SITMA ERADİKASYONU ÇALIŞMALARI

27 Mayıs 1960 ile 31 Mart 1961 tarihleri arasında sıtma eradikasyonu çalışmaları, Dünya Sağlık Teşkilatı ve UNICEF'in de yardımları ile devam ettirilmiştir. 30.000 köy ve 16.5 milyon nüfus sıtma bakımından kontrol altında bulundurulmuş, hastalık şüphe edilen 1.277.280 vatandaştan kan alınmış ve bunlardan 3.045 müsbet vak'a tesbit edilerek tedavileri yapılmıştır.

İLAÇ FİYATLARINDA UCUZLAMA

27 Mayıs'tan sonra geçen devrede alabildiğine yükselerek, halkın alım kâbiliyetini çok fazla aşmış olan ilaç fiyatlarının indirilmesine de teşebbüs edilmiş ve bu mühim indirmeler temin olunmuştur. Bu arada, ithâl edilen tıbbi müstahzarlar da esaslı bir incelemeye tâbi tutulmuş, bunlardan ancak ithâlinde zarûret bulunan hayatî ehemmiyeti hâiz müstahzarların yurda getirilmesine müsaade edilmiştir. Bu suretle de daha faydalı sahalarda tesis edilebilecek mühim döviz tasarrufları sağlanmış bulunmaktadır.

VEREM ÂFETİ İLE SIKI MÜCÂDELE

İnkılâptan evvel Bakanlık Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde bir şûbe hâlinde tedvir edilmekte bulunan verem savaşı hizmetleri, memleketimizin bugünkü ihtiyacına cevap verebilecek durumda olmayıp, kifâyetsiz görüldüğünden, bu hizmetlerin rasyonel bir şekilde ifâsını temin maksadı ile, yeni bir Verem Savaş Genel Müdürlüğü tesis edilmiştir.

SOSYAL YARDIM ÇALIŞMALARI

Bakanlık Sosyal Yardım Şûbesi'nin 27 Mayıs'tan sonraki çalışmalarını da şu şekilde hülâsa etmek mümkündür: İnkılâp hareketinden bu yana mevcut devlet hasta[hâ]nelerine ilâveten 435 yataklı Türkiye Yüksek İhtisas

Hasta[hâ]nesi'nin halk hizmetine bir an evvel arzı için sarf edilen gayretler hızlandırılmıştır.

SOSYAL HİZMETLERDEKİ İNKİŞÂF

Genel Müdürlüğü icab eden salâhiyetlerle teçhiz etmek, hizmetlerin ifâsında lüzumlu seyyâliyeti temin etmek maksadı ile, sosyal hizmetler kurumu kanun tasarısı hazırlanıp, Temsilciler Meclisi'ne sevk edilmiştir. Bundan başka, kaderin sevki ile doğuştan veya sonradan sakat kalmış kimselerin rehabilitasyon müesseselerinde gerekli eğitime tâbi tutulmalarını müteâkib sanayi kollarında çalışmalarını sağlayacak olan mâlûllerin işe yerleştirilmeleri hakkında kanun tasarısı da hazırlanmıştır.

Öte yandan, Türkiye Sağır Dilsiz Dernekleri Milli Federasyonu ile Türkiye Körler Dernekleri Milli Federasyonu'nun kurulması gâyesiyle döküman toplanmış ve bunların koordinasyonu için sarf edilen emekler kısmen neticelenmiş, Türkiye Sağır ve Dilsizler Federasyonu tahakkuk etmiş, Körler Federasyonu için yapılan çalışmalar da neticeye yaklaşmıştır.

Halen İktisadi Devlet Teşekkülleri, bankalar, sermayesinin yarısından fazla devlete âid teşekküller, bakanlıklar, dernekler, vilâyet, belediye ve Özel İdâreler'in yapmış oldukları sosyal yardımların tek elden idaresi için lüzumlu bilgilerin dökümüne çalışılmaktadır. İktisadi Devlet Teşekkülü hüviyetine sahip olan müesseselerin her sene bütçelerinin sosyal yardım fonuna koydukları paraların mahalline sarfının ancak muayyen ölçüler içinde tahakkûkunu tensib eden Başbakanlığın emirlerine uygun olarak, bu mevzide iktisadi müesseseler arası bir koordinasyonun temelleri atılmıştır.

BAYINDIRLIK BAKANLIĞI

KARAYOLLARI UMUM MÜDÜRLÜĞÜ FAALİYETLERİ

(1) 27 Mayıs 1960 tarihinden sonra Karayolları'nın 1960 yılı ödeneği 810.009.417 Lira olmuştur. Bu miktârın 229.006.160 Lirası il ve köy yollarına yardım, 27.035.251 Lirası personel ve idari giderler, 553.968.006 Lirası devlet yolları yatırımlarına ayrılmıştır. Bu ödenekle 27 Mayıs 1960-31 Mart 1960 tarihleri devresi zarfında yapılan belli başlı işler şunlardır:

(2) YOL YAPIM İŞLERİ

Emânet olarak, yani Umum Müdürlüğün kendi makina ve ekipman ve personeli vasıtası ile bu devre zarfında 373 k[ilo]m[etre] yolun tesviyesi ve 280 k[ilo]m[etre] yolun stabilizesi tamamlanmıştır.

Emâneten yapımına devam eden başlıca yollar:

İzmit şehiriçi geçişi, İzmit-Adapazarı arası, Lapseki-Biga yolu, yeni Ankara-İzmir yolunun Sâlihli-Uşak ve Afyon-Emirdağ-Sivrihisar kısımları, Anamur-Silifke arası, Kayseri-Pınarbaşı, Ünye-Fatsa-Giresun arasında standard olmayan kesimler, Amasya-Taşova yolu, Solhan-Muş arası, Ankara-Erzurum yolunun Erzincan-Refâhiye kesimi, Trabzon-Hopa sâhil yolunun muhtelif kesimleri, Van-Hakkâri ve İran hudûdu arası ile Akdeniz sâhilinde Manavgat-Silifke arası yollarıdır. Bu arada, Solhan-Muş yolu bu yıl tamamlanmış olmakla, İstanbul'dan Van'a kadar uzanan en mühim yollarımızdan birinin eksik kalmış bu kısmının ikmali ile, yol şebekemizdeki önemli bir gedik kapatılmıştır.

Bunlardan ayrı olarak, müteahhitler eliyle ihâle suretiyle 147 k[ilo]m[etre] tesviye, 183 k[ilo]m[etre] yolun stabilize inşaatı ikmâl edilmiştir. Bu işler için 29 müteahhit firmaya takriben 54 milyon Lirası nakit, 49 milyon Lirası da bono olmak üzere, 103 milyon Lira ödenmiştir.

(3) BİTÜMLÜ KAPLAMA

Standard olarak yeniden yapılan veya standardlara ifrâğ edilen 1.890 k[ilo]m[etre] yolun bitünlü kaplaması tamamlanmıştır.

(4) NORMAL YOL BAKIMI

Yolların durumlarını muhafaza edebilmeleri için devamlı bakım altında bulundurulmaları lazımdır. Bu maksatla, bu devre zarfında 23.782 k[ilo]m[etre] uzunluğunda devlet yolu devamlı bakım altında bulunmaktadır.

(5) KÖPRÜ BAKIM İŞLERİ

Devlet yolları üzerindeki büyük köprülerin yapımları, ihâle veya emânet suretiyle olmaktadır. Bu devre zarfında 6 metreden büyük olmak üzere 1.463 metre uzunluğunda 41 adet köprünün ihâleten, 797 metre uzunluğunda 41 adet köprünün de emâneten yapımı tamamlanmıştır.

(6) TESİS YAPIMI İŞLERİ

Karayolları teşkilatı için lüzumlu şûbe tesislerinin ve dâimî işçilerin barınması ve yol makinalarının tamirleri için lüzumlu tesislerin yapımı üzerinde çalışılmış olup, bu işler için 11.698 Lira harcanmıştır.

(7) İL ve KÖY YOLLARI

Devlet yolları dediğimiz; parası devlet bütçesinden verilen ve Karayolları Umum Müdürlüğü'nce yapılan yollardan ayrı olarak, diğer yollar da vardır ki, bunlara il ve köy yolları diyoruz.

Bu yolların inşaası, esas itibariyle il bayındırlık teşkilatı tarafından yapılmakta ise de, kısa zamanda bitirilmesi lüzumlu görülen bazı önemli yollar, Karayolları Umum Müdürlüğü eliyle yapılmaktadır. İl yollarında ise, 27 Mayıs 1960-31 Mart 1961 devresi zarfında yapılan işler aşağıda gösterilmiştir.

(8) İL YOLLARI

Yapım:

1.616 k[ilo]m[etre] yolun tesviyesi ikmâl edilmiş, 1.320 k[ilo]m[etre] yolun tesviye onarımı yapılmış, 2.006 k[ilo]m[etre] uzunluğunda yolun muhtelif cinsten kaplaması yapılmış, toplam uzunluğu 592 metre olan 80 adet köprünün ve toplam uzunluğu 1.185 metre olan 1.177 adet menfezin yapılması tamamlanmıştır.

Bu işler için 197.083.95 Lirası Umum Müdürlük bütçesindeki yardım ödeneğinden ve 4.453.164 Lirası da İl Özel İdâreleri bütçesinden olmak üzere, aynı devre zarfında 12.833 k[ilo]m[etre] yol bakım altında bulundurulmuş olup, bunun için 11.039.949 Lirası yardım ödeneğinden,

5.896.323 Lirası da İl Özel İdâreleri bütçesinden olmak üzere, toplam olarak 16.936.275 Lira harcanmıştır.

(9) KÖY YOLLARI

Köy yollarında bu devre zarfında 272 k[ilo]m[etre] yolun tesviyesi, 1.071 k[ilo]m[etre]sinin de stabilize kaplaması yapılmış, toplam uzunluğu 656 metre olan 57 köprü ile 1.578 metre uzunluğunda 2.064 adet menfez inşâ edilmiştir. Bu işler için 16.091.883 Lirası yardım ödeneğinden ve 2.056.226 Lirası İl Özel İdâreleri bütçesinden olmak üzere, toplam olarak 18.148.109 Lira harcanmıştır.

DEVLET SU İŞLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ FAALİYETLERİ

(A) İkmâl edilmiş bellibaşlı sulama işleri

(1) Bursa Yenişehir Kocaçayı 2.370.00 TL sarf edilerek ıslâh edilmiştir.

(2) Bursa Çayırköy Ovası 1.129.00 TL. sarfiyle ıslâh edilmiştir.

(3) Aydın Tabakhane Deresi 3.113.000 TL sarfı ile ıslâh edilmiştir.

(4) Eskişehir Ovası 3. kısım 12.474.000 TL sarfı ile sulama işi yapılmıştır.

(5) Porsuk Bendleri 1.031.000 TL sarfı ile ikmâl edilmiştir.

(6) Ankara Çubuk Çayı 1.025.000 TL sarfı ile ıslâh edilmiştir.

(7) Antalya Varsak Sulaması 4.201.000 TL sarfı ile isâle kanalı yapılmıştır.

(8) Antalya Varsak Sulaması 3.873.000 TL sarfı ile ana kanalı yapılmıştır.

(B) Yeraltı suyu faaliyetleri

(1) 118 adet derin araştırma kuyusu açılmıştır.

(2) 241 adet derin içme suyu kuyusu açılmıştır.

(3) Bu kuyulardan saniyede 3.096 litre su elde edilebilmektedir.

Açılan kuyuların mecmû derinliği ise, 53.428 metredir.

(C) Köy içme suları

Köy içme suyu için vilâyetlere 2.450.000 metrelik kuturda boru gönderilmiştir. Vilâyetlere yapılan boru yardımı dahil, köy içme su işleri için sarf edilen para, 54 milyon Lira'dır.

1960 senesinde suyu getirilen köyler 550 adet;

1960 senesinde suyu getirilen köyler 288 adettir.

(D) İşletme işleri

(1) Sulamalar

Halka devredilen küçük sulamalar hariç olmak üzere, DSİ sulama şebekelerinden 892.808 dönüm arazi sulanmıştır.

Ayrıca, tabiî göl ve sun'î göllerden bırakılan su ile halk tarafından 822.847 dönüm arazi daha sulanmıştır.

(2) Enerji üretilmesi

27 Mayıs 1960'dan sonra ilk defa işletmeye açılan Demirköprü Barajı da dahil, 1960 mali yılı içinde DSİ santrallarından üretilen enerji miktârı, 335 milyon kilovat saattir.

DSİ tarafından inşâ edilip, başka teşekküller tarafından işletilen Seyhan ve Hazar Santralları da nazara alındığı zaman, üretilen enerji miktârı 514 milyon kilovat saate yükselir.

(E) İhâle işleri

1960 yılı içinde Afyon'da inşaasına başlanan Selevir ve Seyitler Barajları da dahil olmak üzere, 33 iş müteahhidine ihâle verilmiştir.

DEMİRYOL ve LİMANLAR İNŞAAT DÂİRESİ FAALİYETLERİ

Demiryolları

Muş- Tatvan hattı, İran transitinin İskenderun-Horasan-Sarıkamış hattı.

Pendik-Gebze arasında yapılmakta olan ikinci hat inşaatının noksanlarının ikmali için çalışılmıştır.

Azot sanayiinin hammaddesi olan linyit kömürünün naklini sağlayacak olan Kütahya Azot Sanayi-Seyitömer arasındaki 21,5 kilometrelik hattın inşaatına devam edilmiştir. Halen bu hat inşaatının % 30'u ikmâl edilmiştir.

Gâziantep-Karkamış hattının poz işleri ikmâl edilerek, bu hat işletmeye açılmış olup; Sûriye'deki Halep üçgenine girmeden, Irak ile irtibâtı temin edilmiştir.

Ankara-Cebeci-Gâzi-Sincanköy ikinci hat inşaatı poz işleri ikmâl edilerek işletmeye açılmıştır.

Limanlar

27 Mayıs 1960 tarihinden sonra ihaleleri yapılmış olan işler

(1) Rize ve Gerze ikinci kısım inşaatı

(2) Beylerbeyi-Beykoz askerî rampaları

(3) Samsun yolcu binâsı

(4) Tatvan iskelesi

(5) Mersin geçit ve kanal köprüleri

(6) Samsun asfaltı

(7) Liman demiryolları malzeme tedâriki

(8) Trabzon vinç rayı kirişleri

(9) Mudanya iskelesi usturmaça inşaatı

(10)Samsun liman vinçleri

Eksiltilmeye çıkarılan işler

(1) Mersin liman ana kollektör inşaatı

(2) Trabzon ambarı

(3) Salıpazarı sosyal tesisleri

Eksiltilmeye çıkarılmak üzere hazırlanmış ve hazırlanmakta olan işler

(1) Haydarpaşa su depoları ve istinat duvarları.

(2) Haydarpaşa asfalt yolları

(3) Haydarpaşa feribot yatakları

(4) Haydarpaşa sosyal tesisleri

(5) İzmir’de mevcut eski demir iskelesinin sökülmesi

(6) İzmir’de antrepo inşaatı

(7) Mersin sahasının tenviri işleri ve ihata duvarları

(8) Mersin’de liman su tesisleri

(9) Samsun’da sosyal tesisler

(10) Samsun kömür ve cevher rıhtımı

(11) Gelibolu Küçük Merakip limanı taraması ve tamiri

(12) Çanakkale-Eceabat araba vapuru yatakları

(13) Amasra limanı dalgakıran tamirâtı

(14) Samsun ve Mersin’de demiryol ferşiyatı

YAPI ve İMÂR İŞLERİ REİSLİĞİ FAALİYETLERİ

İkmal edilmiş olan işler

Adalet

Çorum Mecitözü Cezaevi, Kırşehir Cezaevi hücre ikmali, Konya Ilgın

Jandarma

Jandarma Subay Okulu kaloriferleri, Diyarbakır Vilâyet Jandarma Hudut Karakolu ve takım merkezi, Cizre Bavert takım merkezi inşaatı, Mardin Nusaybin kantar takım merkezi

Mâliye

Artvin, Yusufeli Konağı ikmali, Çanakkale Hazine'ye âid 4 daireli binâ, Erzincan-Kemaliye Orta Tip Hükûmet Konağı, Sarıcakaya Hükûmet Konağı 1. kısım, Hatay Altınözü Hükümet Konağı, Konya Ilgın Hükûmet Konağı, Mardin Derik Hükûmet Konağı, Maraş Hükûmet Konağı, Maraş Pazarcık Hükûmet Konağı, Nevşehir Kocaklı Hükûmet Konağı ikmali, Rize Kaptanpaşa Hükûmet Konağı ikmali, Tekirdağ Hayrebolu Hükûmet Konağı Uşak Eşme Hükûmet Konağı ikmali, Van Murâdiye Hükûmet Konağı ikmali

Milli Eğitim

Anafartalar Ortaokulu ikmali, Bolu Lisesi ilâve pavyonu, Eskişehir Lisesi 1. kısım, Kelkit Ortaokulu ikmali, Görele Ortaokulu ikmali, Bakırköy Ortaokulu, Kars Lisesi kaloriferi, Rize Lisesi ek pavyonu ikmali, Fatsa Ortaokulu, Banaz Ortaokulu, Çayıralan Ortaokulu

Sağlık ve Sosyal Yardım

Ağrı Devlet Hasta[hâ]nesi ikmali, Eleşkirt Sağlık Merkezi, Patnos Sağlık Merkezi, Beypazarı Sağlık Merkezi, Ayaş Sağlık Merkezi, Gümüşhacıköy Sağlık Merkezi, Beypazarı Sağlık Merkezi, Ayaş Sağlık Merkezi, Bilecik-Osmaneli Sağlık Merkezi, Bursa Keles Sağlık Merkezi, Çankırı Kurşunlu Sağlık Merkezi, Diyarbakır Verem Hasta[hâ]nesi ikmali, Edirne Dost Sağlık

Merkezi, Kars Sarıkamış Sağlık Merkezi, Kayseri Bünyan Sağlık Merkezi, Kırklareli Babaeski Sağlık Merkezi, Konya Yunak Sağlık Merkezi, Konya Kadınhanı Sağlık Merkezi, Muğla Datça Sağlık Merkezi, Ordu Gölköy Sağlık Merkezi, Samsun Alaçam Sağlık Merkezi, Tokat Artova Sağlık Merkezi

Gümrük ve Tekel

Gâziantep ve Hatay hudut kapı pasavan binâları

Muhtelif

Tıp Fakültesi Patoloji Enstitüsü inşaatı, Etimesgut tek katlı iki lojman tamiri, Şırnak memur evleri, Bayındırlık Bakanlığı kat ilâvesi

27 Mayıs 1960-31 Mart 1961 tarihleri arasında ihâle edilen işler

Adalet

İzmir Bölge Cezaevi sıcak su tesisâtı, Temyiz Mahkemesi muhtelif onarımı

Jandarma ve Emniyet

Hatay-Aktepe Takım Merkezi, Nusaybin-Kantar Takım Merkezi, Cizre-Havaret Takım Merkezi, Gâziantep-Bavuk 122. Tabur Lojman inşaatı, Polis Koleji ek binâsı

Mâliye

Sivas Hükûmet Konağı bankosu, Diyarbakır Hazine avukatlığı binâsı tamiri, Kütahya Domaniş Hükûmet Konağı, Fâtih Vergi Dairesi, İçişleri Bakanlığı kalorifer onarımı, İmroz Hükûmet Konağı onarımı, Çaykara Hükûmet Konağı noksanları, Tokat Artova Hükûmet Konağı ikmali, Sarıcakaya Hükûmet Konağı ikmali, Gömele Hükümet Konağı ikmali, Bucak Hükûmet Konağı ikmali

Milli Eğitim

İstanbul Kabataş Lisesi tamir ve tâdili, İstanbul Kabataş Lisesi işi, Trabzon Ortaokulu ikmali, Yozgat Ortaokulu ikmali

Sağlık ve Sosyal

Tarsus Devlet Hasta[hâ]nesi ikmali, Patnos Sağlık Merkezi ikmali, Aleşkirt Sağlık Merkezi ikmali, Kaş Sağlık Merkezi ikmali

Ziraat

Bursa Konserve Fabrikası ikmali

Muhtelif

TBMM bahçe tanzimi eksik işleri, Bayındırlık Bakanlığı muhtelif işleri, Kartal Tapu Sicil Muhafızlığı 2. kısım

GÜMRÜK VE TEKEL BAKANLIĞI

Türkiye'de otomobil ve kamyon tekerleği iç ve dış lastiği imâl sanayiinin kurulmasını sağlamak üzere, bunların imaline lüzumlu ilk maddelerin ithâl vergilerinden önemli indirimler yapan 33 sayılı kanun, naylon ipliğinden balık ağları ile bunların imaline mahsus ipliklerin gümrük vergilerinin de keza önemli bir indirime tâbi tutulmasına mütedair 34 sayılı kanunlar, Türkiye karayolları üzerinde kamyonla vâki transit ticaretine imkân verilmesi, gümrüklerimize gelmiş olup, kânûnî bekleme sürelerini doldurmuş veya kaçak olarak yakalanmış bulunmaları yüzünden, kanunun emrettiği usûllerle satılması gerektiği halde, yıllar yılı bu gereğe uyul[ma]ması yüzünden, gümrük depolarına yığılmış ve gümrükleme hizmetlerini alabildiğine güçleştirmiş bulunan eşyanin da satışı yoluna gidilmesi, bu cümleden olarak zikre değer[dir].

Tütün mübâyaalarında kaliteli tütün yetiştirilmesini teşvik edecek bir yola gidilmiştir. Bu esasa göre, hiçbir suretle satılmayacak kadar kötü tütünler piyasa icablarına terk olunacak, diğerleri değer fiyatları ile satın alınacak ve Tekel İdâresi, destekleme vazifesini milli ekonomimize en uygun bir şevk anlayışla yapmaya devam edecektir.

Yerli çaylarımız, memleket ihtiyacının yarısından çoğunu karşılayacak bir istihsâl seviyesine ulaşmıştır. Her yıl takriben % 40 nisbetinde artan çay, yaş yaprak istihsâlinin gerekli usûllerle işlenmesini sağlamak üzere gerekli tedbirler alınırken, yerli çayı kalite itibariyle yükseltmek için de ilmî ve teknik icablara uygun şekilde, uç yaprakların toplanması ve işlenmesi esâsı titizlikle benimsenmiştir.

Türkiye yönünden çeşitli vergi kalemleri olarak iki milyara yaklaşan bir gelirin cibâyeti işi ile müterâfik bulunan, bu maksadı sağlayacak tedbirler arasında gümrük târife cetvellerinin ve gümrük işleri ile ilgili usûlleri ihtivâ eden mevzuatın yeniden düzenlenmesi birinci sırayı teşkil eden işlerdendir.

Gümrük giriş ve çıkış muamelelerinin icrâsına müteallik usûl hükümlerini ihtivâ eden 5583 sayılı Gümrük Kanunu, ölçü esâsına dayanan bir târifeyi bırakarak, kıymet esaslı bir târife uygulamaya başladığımız 1954 Haziran [ay]ında 6290 sayılı kanunla oldukça geniş bir revizyona tâbi tutulmuş bulunmasına rağmen, tatbikatta karşılaşılan zorlukların birçoğunu hâlledecek yapıda değildir. Bu durum, büyük ölçüde, kanunun bütün olarak kıymet esâsını temel alan bir târifenin uygulanması maksadı ile hazırlanmamış olmasından doğmaktadır.

Milli ekonomimizin gelişmesinde başlıca ümit ve şansımız olan dış turizmin geliştirilmesi konusunda, gümrükleme amme hizmetinin engelleyici bir etki yapmamasına bakanlığımızca büyük itinâ gösterilmektedir. Bu maksatla, gümrük teşkilatına yapılan bir tâmim ile bir şüphe yaratan ciddi bir durum olmadıkça, turistlerin gümrük muayenelerinin süratle ve sathî olarak yapılması temin edilmiştir.

ÇALIŞMA BAKANLIĞI

Çalışma Bakanlığı'nın kuruluş kanununa göre; "Çalışma Bakanlığı, çalışma hayatının düzenlenmesi, çalışanların yaşama seviyesinin yükseltilmesi, çalışanlar ile çalıştıranlar arasındaki münâsebetlerin memleket yarârına âhenklendirilmesi, memleketteki çalışma gücünün genel refahı artıracak surette verimli kılınması, tam çalıştırma ve sosyal güvenin sağlanması ile görevlidir." Çalışma Bakanlığı, bu görevleri kendisine bağlı, fakat idari ve mali bakımdan muhtar İşçi Sigortaları Kurumu ve İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlükleri ile birlikte yürütmektedir.

27 Mayıs 1960'dan sonra yapılan işler

İş Kânunu'nun tatbik sahasını genişletmek

İş Kanunu, esas itibariyle 10 işçi çalıştıran veya 10 işçi çalıştıracak kapasitede olan işyerlerine tatbik olunur. Fakat adı geçen kanun, bakanlar kuruluna daha az işçi çalıştıran sınâî ve ticari işyerlerine de teşmil salâhiyetini tanımıştır. Bu salâhiyete dayanarak, 27 Mayıs İnkılâbı'ndan sonra 5/180 sayılı kararname ile 4-9 işçi çalıştıran ve evvelce İş Kanunu kapsamına alınmamış bulunan; her nev'i ticaret işlerinde, bankacılık mesleğinde, sigortacılıkta, ambarcılıkta, antrepoculuk ve nakliyat işlerinde, her nevi yapı ve inşaat işlerinde çalışanlar, İş Kanunu kapsamına alınmıştır.

Bu şekilde yapılan genişletme ile, sosyal mevzuatın tatbik sahası içine girenlere de aşağıdaki hak ve menfaatler sağlanmış olmaktadır:

Çalışma şartları teminat altına alınmıştır. Kâide olarak haftada 48 saatlik çalışma esâsına tâbi tutulmuşlardır. Kadın ve çocuklar, husûsî bir himâyeye mazhar kılınmışlardır. Bunların gece ve yeraltı çalışmaları yasak edilmiştir. İş akitlerinin feshi ile ilgili hükümlerden faydalanacaklardır. Yani, süresi muayyen olmayan iş akitlerinin işveren tarafından fesh edilebilmesi için, işverenin işçiye ihbarda bulunması gerekecektir. İhbar müddetleri, işçinin o işyerinde hizmet müddetine göre, iki haftadan sekiz haftaya kadar değişir. İhbar müddeti içinde işveren, işçiye yeni iş araması için izin vermek mecbûriyetindedir. Bu suretle işçi, yeni bir iş arayıp bulacak zamana sahip olabilecektir.

İş akdinin haksız olarak işveren tarafından fesh edilmesi hâlinde, işveren, işçiye her hizmet yılı için 15 günlük kıdem tazminâtı öder. Hafta tatili ve bayram günlerinde ücret ödendiği gibi, her yıl ücretli izin hakkına da sahiptir.

Bütün bunlardan gayri, işyerleri, işçinin sağlığı ve iş emniyeti bakımından kontrol altında tutulur.

Asgari ücretler

Ücret, işçinin hemen hemen tek geliridir. Onun için devamlı ve yeter miktarda olmalıdır. Bu sebepten ötürüdür ki, İnkilâp İdâresi, işsizliği önlemek için mümkün olan her türlü gayreti sarf ederken, bir taraftan da 1957 yılından beri dondurulmuş bulunan asgarî ücretleri yeniden gözden geçirmek ve ayarlamak lüzûmunu duymuştur.

Bu şekilde şimdiye kadar 41 işkolunda ve 44 ilde asgarî ücretler tesbit olunmuştur. Asgarî ücretlerin umumi ortalaması şöyledir:

	16 yaşından büyükler	16 yaşından küçükler
Resmi işyerlerinde	700-750 K[u]r[uş]	500-650 K[u]r[uş]
Husûsî işyerlerinde	750-850 K[u]r[uş]	650-700 K[u]r[uş]
Ağır işlerde	1.000-1.100 K[u]r[uş]	--

Çalışma müddetleri

Çalışma müddetlerinin insan takâtini aşmaması lazımdır. Mübâlâğa olunmuş çalışma müddetleri, işçinin verimini düşürdüğü gibi, makina ve hammaddelerin yorgunluk sonucunda kötü kullanılmasını intâç ederek, milli servetin isrâfına yol açar. Bu sebepten ötürü, bütün sosyal gelişmelerin hedeflerinden biri, çalışma müddetlerinin mâkûl hadlere ircâı olmuştur. Bu sebepten ötürüdür ki, 27 Mayıs İnkılâbı'ndan sonra İş Müddetleri Tüzüğü'nün bazı hükümleri yeniden gözden geçirilmiştir.

Sosyal sigortalar

Çalışma şartlarını tanzim eden kanunların ıslâhı yapılırken, sosyal sigortalarımızın işçiler için daha faydalı kılınmasını sağlamak maksadı ile de çalışmalar yapılmış ve yapılmaktadır.

Sağlık tesisleri

Hastalık sigortasının iyi bir şekilde tatbik olunabilmesi için gerekli sağlık tesislerinin kurulması zarûreti vardır. İşçi Sigortaları Kurumu, bu maksadı temin için, memleketin muhtelif yerlerinde her türlü sağlık tesislerini kurma gayreti içindedir. Bu suretle, memleketin sağlık davasının hâlline de geniş ölçüde yardım ve hizmet etmektedir.

Halen inşâsına devam edilen sağlık tesisleri ve bunların yatak sayıları şöyledir:

Ankara Hasta[hâ]nesi (405 yatak), Eskişehir Hasta[hâ]nesi (305 yatak), Samsun Hasta[hâ]nesi (250 yatak), Ballıdağ Sanatoryumu (100 yatak), İzmit Hasta[hâ]nesi'nin kat ilâvesiyle tevsii ve poliklinik inşaatı (250 yatak), Eyüp Hasta[hâ]nesi'nin tâdil ve tevsii inşaatı (100 yatak), Paşabahçe Hasta[hâ]nesi (120 yatak), Diyarbakır Hasta[hâ]nesi (300 yatak), Mersin Hasta[hâ]nesi (150 yatak), Aydın Hasta[hâ]nesi (250 yatak), Kayseri Hasta[hâ]nesi (250 yatak), Sultanahmet Dispanseri (yataksız).

İşçi meskenleri

Meskenin fert ve âile hayatındaki önemini izah etmeye lüzum yoktur. Mesken meselesi, birçok memleketlerde bir numaralı sosyal dava olarak kabul edilmektedir. Mesken husûsile iktisâden zaif durumda bulunan vatandaşlar için ayrı bir önem arz eder. Zirâ, bunların kendi imkânları ile bir meskene sahip olabilmeleri güçtür. Bu sebepten ötürüdür ki, İşçi Sigortaları Kurumu, işçi meskenleri konusunu da ele almış bulunmaktadır. 1961 yılında işçi meskenleri inşâsı için kurumun bütçesine konulan para 78 milyon Lira'dır.

İş ve işçi bulma

İş arayan işçiye, mesleğine ve kâbiliyetine uygun iş bulma, işçi arayan işverene de, aradığı evsafta işçi temin etme, bugün bir amme hizmeti mâhiyetini iktisâp etmiştir. Zirâ, işsizlik, hem fert, hem de toplum bakımından önlenmesi gereken ekonomik ve sosyal bir hâdisedir. İşsizlik, fert için gelirin kesilmesi, toplum için de müstahsil kaynaklardan bir kısmının israfı ve âtıl kalması anlamını taşır. Bu sebepten ötürüdür ki, 27 Mayıs İnkilâbı'nın getirmiş olduğu ruh ve anlayış dahilinde ve imkânların elverdiği ölçüde, herkese iş bulma konusu önemle ele alınmıştır. Memleketimizde iş imkânları arttıkça, herkese iş temini daha kolaylıkla mümkün olabilecektir. Bunun için amme ve husûsî sektör yatırımlarını mümkün olduğu nispetlerde artırmamız gerekmektedir.

1960 yılı Haziran ayı başından 1961 yılı Şubat ayı sonuna kadar, İş ve İşçi Bulma Kurumu'na müracaat eden 487.567 kişiden 399.980 kişi işe

yerleştirildi.

Okul çağlarından itibaren zekâ, kâbiliyet, el ve benden mahareti bakımından muntazam sicillerinin tutulması gerekmektedir.

Sakatların ve türlü sebeplerle işlerini kaybetmiş olanların da, yeni mesleklere yöneltilmesi lazımdır.

Bütün bunlar, laboratuvarları ile ve türlü teknik araçlarla yapılacak çok büyük ve çok hayatî işlerdir. İşte bu vâdide ilk adımlar atılmıştır.

İşsizlik sigortası

Yurtta işsizlik sigortasının kurulması için incelemeler yapılmaktadır. Milletlerarası şöhreti olan bir uzmanın celbedilmesiyle başlayan çalışmalar, muhtelif kademelerde olgunlaştırılarak, bir rapor hâline getirilmiş bulunuyor.

İşçi yetiştirme

İşçi yetiştirme konusunda da geniş bir faaliyet gösterilmektedir. Bir yıl içinde 40 endüstri kursu açıldı. İstanbul Garson Eğitim Merkezi 4. dönem eğitimine başlanmıştır. Sendikacılarmızın yetiştirilmesi için, yurdun muhtelif yerlerinde, 20 seminer yapıldı. İşyerlerinde konferanslar hâlinde tertip edilen seminerlerden ise, 91.000 işçimiz faydalandı.

Sendikacılık

Sendikaların demokratik bir sistemin lüzumlu ve faydalı müesseselerinden olduğu her tarafta kabul edilmiş bulunuyor. İstihsâl hayatının başlıca faktörlerinden birini teşkil eden işgücünü temsil eden sendikalar, bir memleketin ekonomik ve sosyal kalkınmasında müessir bir rol oynamak mevkiindedirler. Bu gerçeği müdrik olan Milli Birlik İdâresi, 27 Mayıs İnkılâbı’ndan sonra demokratik bir sendikacılık hareketini teşvik edici ve geliştirici muhtelif tedbirler almıştır.

Sendikaların kuruluşunda herhangi bir şekilde ön müsaade bahis konusu değildir.

Sendikalar, kanunlar dahilinde serbest olarak faaliyetlerde bulunurlar. İdârî makamlar, sendikaların içişlerine karışamazlar.

İşverenler, her ne sebeple olursa olsun, sendikalara müdahale edemez ve sendikalı işçilere farklı muamelede bulunamazlar.

Sendikalar, Cemiyetler Kanunu'nun âidat hükmünden muaf tutulmuşlardır. Yani, ayda 10 Lira'dan daha fazla âidat alabilirler.

Sendikalar, milletlerarası teşekküllere serbest olarak katılabilirler.

ULAŞTIRMA BAKANLIĞI

DD Yolları Genel Müdürlüğü, P[osta] T[elgraf] T[elefon] Genel Müdürlüğü, T[ürk] H[ava] Y[olları] Genel Müdürlüğü, Denizcilik Bankası

TÂRİFE ve TİCÂRET

27 Mayıs'tan bu yana târifelerde halk lehine yapılmış olan kolaylıklar ve tenzilatlar:

DEMİRYOLLARINDA

Kırk kişilik gruplara tanınan % 50 tenzilât, işçiler lehine 20 kişilik grup olarak kabul edilmiştir.

Grup eşyâda tenzilât, üç tondan beş tona çıkartılmıştır.

Vagon sipârişleri, yalnız eşyanin yükleneceği yerden değil, herhangi bir ambar veya istasyondan kabâl edilebiliyor.

Sipâriş edilen vagonların tonaj miktarları, Avrupa ve anahat için aynı hâle getirilmiştir.

Yaş sebze ve meyva nakliyatında % 10 tenzilât yapılmıştır.

Sundurma veya ambarlara konacak eşyâ ve hayvanlara % 50 tenzilât ve genel olarak her yere bırakılan eşyâ için 30 gün ücret muâfiyeti tanındı.

DENİZCİLİK BANKASINDA

Kabotaj hatları yolcu târifelerinde % 5,5 ve yük ücretlerinde % 25 tenzilât yapılmıştır.

HAVA YOLLARINDA

% 10 gidiş-geliş tenzilâtına ilâveten, onbeş günlük biletlerle % 10 ilâ [%] 30'a varan tenzilât kabul edilmiştir.

SİVİL HAVACILIK İŞLERİ

Hava seyrüsefer sisteminin inkişâf ettirilmesi yolunda, CENTO'dan 1.400.000 Dolar'lık teknik yardım ve ICA'dan, bu yıla mahsus olmak üzere, 1.000.000 Dolar'lık tahsis temin edilmiştir. Ayrıca, 1961 [yılı] ICA yardımından 1.000.000 Dolar'lık bir yardım da sağlanmış bulunmaktadır.

Göstermesi mevzuu ve bilhassa askeri jet meydanları uçuşları dikkat nazarına alınarak, havayolları ve trafik planları yeniden düzenlenmiş ve bu meyanda Ankara terminal sahası için yeni talimatlar hazırlanmış ve tatbike geçilmiştir.

Memleket içinde yeniden yapılacak meydanlar ile geniş mikyasta tamir ve ıslâh edileceklerin, Bayındırlık Bakanlığı'nca alınmış olan tahsisat yetkisine göre, şimdiye kadar alınmış olan 110 milyon Lira'ya ilâveten, 220 milyon Lira daha yeniden programı tanzim edilmiştir.

Memleket içinde, içindeki uçak ve motor bakım, tamir ve revizyon müesseselerinin kıymetlendirilmesi ve işbirliği temini mevzularını ve yeni materyal için tamir ve revizyon atölyeler ihtiyacını etüd etmek maksadı ile, ilgili bakanlık, üniversite ve müessese temsilcilerinin iştirâk ettiği toplantılar tertib edilmiş ve bir rapor hazırlanmıştır.

Sivil hava gücünün memleket içi ve memleket dışı turizm sahasında ve yük nakliyâtında hamle yapması mevzuu ele alınmış olup, çalışmalar devam etmektedir.

Yeşilköy ve Esenboğa hava meydanlarının jet devrine intibâkı için evvelce verilmiş kararların tatbikine devam edilmiş, ezcümle Esenboğa pistinin 1 k[ilo]m[etre] temdidi işi bitirilmiş, Yeşilköy ikinci pisti ve terminal fasiliteleri mevzuunun tatbikâtı ise, Bayındırlık Bakanlığı'nca ele alınmıştır.

Eğitim mevzuunda çalışmalara devam edilmiş, ezcümle D[evlet] H[ava] M[eydanları] İ[şletmesi] bünyesinde Esenboğa'da eğitim okulunun inkişâf ettirilmesi yolunda ilerlemeler kaydedilmiş, ICA'dan bu maksatla 300.000 Lira temin olunmuştur.

Milli Sivil Havacılık Planlama Komitesi ile NATO çalışmaları gibi seferî hizmetler ve dâimî birer organ olan "Hava Seyrüsefer Koordinasyon Komitesi" ve "Hava Nakliyâtını Kolaylaştırma Milli Komitesi"nin faaliyetleri ve çeşitli ICAO çalışmalarına devam edilmiştir.

LİMAN VE DENİZ İŞLERİ İDARESİ

Ticaret filomuzun gümrük muâfiyetinden faydalanması için, Muafiyet Kanunu'nun 10 yıl daha temdidi, 179 sayılı kanunla sağlanmıştır.

10 Aralık 1960 tarihinde kabul edilen 5/632 sayılı kararname ile, yurt dışında gemi satın alınması hakkında yönetmelik ve Türk ticaret gemilerinin yeniden gemi satın alınmak üzere yuerdanını [?] satılmaları hakkında yönetmelik ve bu kararnameye istinaden, "Gemi Tetkik Kurulu" emrinde 6. kotanın 224 sıra numarası ile tahsis olunan "gemi mübâyaası için" 5,5 milyon Dolar, Türk deniz ticaret filosunun gelişmesi ve eski hurda gemilerini tasfiye ederek, daha güçlü bir hâle gelmesi husûsunda büyük bir imkân sağlamıştır. Bu suretle, son 4 ay içinde beheri 10.000 tonluk 3 geminin satın alınması işi tamamlanmak üzeredir. 12 adet eski gemi, cem'an 70.555 ton hurda olarak hârice döviz karşılığı satılmış bulunmaktadır.

Denizcilik Bankası T[ürk] A[nonim] O[rtaklığı] ve D[enizcilik] B[ankası] Deniz Nakliyat T[ürk] A[nonim] Ş[irkete]'nin TFC kredisinden sağladığı 24.000 Dolar'lık kredi ile bir adet 18.500 tonluk tanker (Garzan), 1 adet 7200 Dw. tonluk yük gemisi (Elâzığ) satın alınmış, Japonya'ya 1 adet 21.000 tonluk tanker, 2 adet 7.000 tonluk ve 4 adet 5.000 tonluk kuru yük gemisi yeni inşâ edilmek üzere sipâriş edilmiştir. Mütebâki 6 milyon Lira

ile bugünlerde 12.800 tonluk 2 adet yeni yük gemisi, 2, 3 adet Koster tipi geminin mübâyaası sağlanmak üzeredir.

İran'ı yurdumuza bağlayacak olan demiryolu inşaatı sebebiyle, Van-Tatvan arasında feribot inşâ ve tesisi takarrür ettirilmiş ve bu cümleden olarak, Van Gölü'nün bir deniz haritasının yapılması ve göle 14 çeşitli mahalle deniz feneri ikâmesi derpiş olunmuştur.

Çeşitli şikâyetlere yol açan Denizcilik Bankası iç acenteliklerini bir düzene sokmak maksadı ile, bu acenteliklerden bir kısmının memuriyetle, bir kısmının da âidatlı olarak tedviri ve ufak yerlerde bu işlerin gemi kâtiplerine yaptırılması, bu banka ile müştereken kararlaştırılmıştır.

Samsun limanının inşaasının bitmesi dolayısı ile, emniyet ve inzibâtın temini maksadı ile, liman talimatnâmesi hazırlanmış ve 1 Ekim 1960 tarihinden itibaren işletmeye açılmıştır.

İstanbul limanının gittikçe kesâfet peydâh eden şehir hatları yanaşma yerlerinin Sirkeci rıhtımına intikali ve Sirkeci'deki kıçtan kara bağlayan gemilerin de, diğer bağlama ve boşaltma yerlerine dağıtılması kararlaştırılmış ve bu ameliyeye başlanmıştır.

Japonya'da yeni yapılan gemilerden faydalanılmak husûsunda Denizcilik Bankası ile mutâbık kalınmıştır. Buna nazaran, 7.000 tonluk bir yük gemisi, 45 yolcu ve 5 öğretmeni de alabilecek ve gemi, yük seferleri ve faaliyetleri meyaninda, talebeyi de amelî olarak yetiştirebilecektir.

İstanbul Boğazı'nda vûkûa gelen çarpışma ve yangın hâdiselerinden mülhem olan, İstanbul Nizamnâmesi'nin ve bununla ilgili diğer mevzuâtın, yeni ve modern esaslara göre tâdilen hazırlanması husûsunda bakanlıklararası çalışmalar tamamlanmış ve biri teknik, diğeri idari iki heyet mârifetiyle, nizamnâmenin yeniden kaleme alınması için bir müddetten beri harekete geçilmiş bulunmaktadır. Buna göre, İstanbul Limanı'nda bazı tertipler alınacak ve tesisler kurulacaktır.

Gemi adamlarının yeterlik ve sayıları hakkındaki tüzüğün tâdili husûsunda gerekli çalışmalar tamamlanmış ve kararname imza safhasına gelmiştir.

Denizcilik Bankası kuruluşunda bulunan Yalova kaplıcalarının Sağlık (Basın-Yayın [ve] Turizm) Vekâleti'ne ve Van Gölü İşletmesi'nin T[ürkiye] C[umhuriyeti] D[evlet] D[emiryolları]'na devirleri hakkında bakanlıklararası çalışmalar tamamlanmıştır.

Kıbrıs ile Taşucu ve Pire ile İzmir arasında araba vapurları seferleri ihdâsı husûsunda çalışmalar, gerek gemi tedâriki, gerekse iskele ve kıyı hizmetlerinin ifâsı bakımından ele alınmış ve ilerlemektedir.

Türk ticaret filosunun gelişmesi ve diğer yabancı deniz ticaret filoları misillû himâyelerini sağlayabilmek maksadı ile iki kanun teklifi hazırlanmış ve kanuniyet kesbetmesi husûsunda harekete geçilmiş bulunmaktadır.

Bu kanun tekliflerini;

(a) Yeni alınacak ticaret gemileri için, yaş durumlarına nazaran, 2 ilâ 5 sene vergi muafiyeti,

(b) Halen yalnız Denizcilik Bankası'nın inhisârında bulunan gemi ipoteği karşılığı kredi temini husûsunun bütün milli bankalara temsili [tesmili].

DEVLET HAVA MEYDANLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Hazırlanmış olan kuruluş ve kadroya göre, idareye gelişigüzel personel alınmamasını temin için bir talimat hazırlanmış, bir memur alma ve denetleme komisyonu kurulmuş olup, ihtiyaca göre alınacak memurların denetlemeye tâbi tutularak temini cihetine gidilmektedir.

Bir taraftan, teşkilatta bulunan personel arasında hizmet muvâzenesi ve âhengi temin edilirken, diğer taraftan, mevcutlarının kalifiye bir duruma getirilebilmeleri için, halen çeşitli kursların açılmış bulunduğu Devlet Hava Meydanları İşletmesi Sivil Havacılık Okulu'nun çalışma şekli bir talimatla tesbit olunmuş, okul, teçhiz ve tevsi edilmiştir. İşletme için en lüzumlu teknik elemanların temini, devamlı olarak trafik, elektronik ve muhabere kursları açılmış ve ayrıca Amerikalı öğretmen tarafından teknik personele dersler verilmiştir.

Keza ICA yardımından, hariç memleketlerde kurs görebilecek personelin seçimi ile ilgili özel bir talimat hazırlanmış ve bu suretle lâlettâyün seçimler önlenerek, bu mevzu bir esâsa bağlanmış, işletmenin muhtelif branşlarından ihtisas yapmak üzere lüzumlu teknik personel, bu yardım faslından Amerika'ya gönderilmektedir.

Meydan Başmüdür ve Müdürlerine tanınmamış bulunan salâhiyet ve otorite, bu kere tam olarak kendilerine mevzuat hükümleri dahilinde iade edilmiş ve kânûnî çerçeveler dahilinde serbestçe hareket etmeleri için gerekli tedbirler alınmıştır. Bu arada, amir ve memur münasebetleri de düzenlenmiş ve şikâyetler mevzuunda bilhassa silsileyi merâtibe riâyet husûsu tâmimen teşkilata duyurulmuştur.

Evvelce izah edilen sebeplerden dolayı otoritesini kaybetmiş, vazifesi ve salâhiyetlerini kullanamayacak duruma düşmüş olan muhtelif kademedeki personele, mevzuat hükümlerine göre yetkileri verilmiştir.

Bu suretle vazifeye karşı lâkaydi önlenmiş ve personelin daha aktif çalışmaları imkânı hazırlanmıştır.

MEYDAN İŞLETMECİĞİLİĞİ ve HAVA SEYRÜSEFER HİZMETLERİ

Meydan işletmeciliğinin rûhuna uygun bir çalışma tarzı sağlamak amacı ile çeşitli yönlerden başlanılan faaliyetler devam etmektedir.

Bu cümleden olarak yapılmış olanlar:

Hava meydanlarımız, işletmecilikle alakalı olarak modern cihaz ve sistemlerle teçhiz ve tevsi edilmektedir.

Yeni açılan Mürted hava meydanı ile Esenboğa meydanı arasında emniyet mülâhazası ile antrak teleks ve radyo-telefon devreleri tesis edilmiştir.

Uçuş emniyeti bakımından Haymana ve Beypazarı'nda birar radyofar tesis edilmiştir.

İstasyonu ile Yalova Dumanlı Tepe'de bir Vor cihazı ve yanıbaşına bir R/Far istasyonu kurulmuştur.

Hava seyrüsefer bakımından 1961 yılında kurulması gereken altı adet Bor İstasyonu'nun planları ve gerekli hazırlıkları ikmâl edilmiş bulunmakta ve en kısa zamanda inşaası cihetine gidilecektir.

Seyrüsefer hizmeti ile ilgili olarak uçak mesâfe ölçme cihazı (DME) Yeşilköy Hava Limanı'na kurulmuş ve halen tecrübe safhasındadır.

Adana ve Afyon meydanlarının şehir cereyanina bağlanması mevzuu ile ilgili etüd ve planlama bitmiştir. En kısa zamanda ikmâl edilecektir.

Yeşilköy ve Esenboğa hava alanlarındaki uçaklara hava durumlarını günün 24 saatinde muntazaman bildirmek üzere, VHF telsiz istasyonları kurulmuş ve bu suretle VOLMET yayınlarına başlanmıştır.

1961 yılı yazında işletmeye açılması kararlaştırılan Sivas, Erzincan meydanları için gerekli hazırlıklara başlanmıştır.

Bursa meydanı pistinin bir kısmı tamir edilmiş olup, mütebâki kısmının da tamiri için gerekli çalışmalar yapılmaktadır.

Diyarbakır hava meydanındaki terminal binâsının birinci kısım inşaatı ile Kars hava meydanındaki terminal binâsı bitmiştir.

Yeşilköy hava alanında şirketlere âid yolcu uçaklarının çeşitli yiyecek ihtiyaçlarının sıhhî bir şekilde depolanması ve ikinci maksadı ile lüzumlu kısmî inşaat yapılmıştır.

Bütün hava meydanlarının bir elden randımanlı bir şekilde işletilmesini sağlamak amacı ile, bütün hava alanları başmüdürleri ve meydan müdürleri ile yıl içinde muayyen zamanlarda yapılacak toplantılar bir plana bağlanmıştır.

Yeşilköy ve Esenboğa hava alanlarında sisli havalarda veya geceleri uçakların istifadesine arz edilmek üzere birer yaklaşma ışıkları sistemi inşâ edilmiş bulunmaktadır.

VÂRİDAT MEVZUU ÜZERİNDE ÇALIŞMALAR

Gelir kaynaklarımızın çeşitli yönlerden artırılması için özel çalışmalar yapılmaktadır.

Bu arada, yurt dışına çıkışlarda yolculardan alınan yolcu hizmet ücreti ile şirketlerin kullanmakta olduğu hendling malzemelerinden alınan işgâl ücreti ve akaryakıt şirketlerine âid tankerlerden alınan aprona giriş ücretleri, gelirlerimizin artmasını sağlamıştır.

Gelirlerimizin daha fazla artırılması husûsunda devamlı çalışmalar yapılmaktadır. Bu arada, SİTA mevzundaki çalışmalara âid nihâî raporumuz, vekâlet makâmına arz edilmiş bulunmaktadır. Hendling mevzuu ile ilgili toplantılara devam edilmektedir.

Bankanın merkez teşkilatı, günün ihtiyaçlarına göre yeniden organize edildi ve bu meyanda bazı yeni ihdaslar yapıldı ve fakat tassarruf düşüncesiyle asgarî miktarda yeni personel alındı.

Senelerden beri banka idarecileriyle işçiler arasında hâlledilmemiş bir konu olan iş analizi, işçi arkadaşların lehine bir şekilde hâlledildi.

Bankamızda 4 seneden beri yapılmamış olan idari ve mali teftişlere, gerek kendi teftiş teşkilatımızla, gerek Yüksek Murâkebe Heyeti tarafından başlandı. Bu teftişlerin henüz tamamlayamadığımız ıslâhat için çok faydalı olacağını düşünüyoruz.

Sarfiyat sıkı bir kontrole alındı. Malzeme satış işlerini kontrol maksadı ile, merkezde Malzeme Koordinasyon Konseyi teşkil edildi. 27 Haziran [1960]'da faaliyete geçen bu komite sayesinde bir senede 4,3 milyon Lira tasarruf edildi.

Gemi sigortalarımıza milli şirketlerin geniş iştirâki temin olunmak suretiyle bir miktar daha döviz tasarruf olundu.

Ayrıca, gerek kendi gemilerimizin, gerek armatörlerin ve gerekse gemilerimizle yük nakliye ettiren vatandaşların mallarını kendi bünyemizde sigorta ettirerek, banka hâsılatını artırmak için bir sigorta şirketi kurmak teşebbüsündeyiz. İlgili hükûmet mercileri tarafından bu hususta büyük bir yardıma mazhâr olmaktayız.

T[ürkiye] C[umhuriyeti] D[evlet] D[emiryolları] Genel Müdürlüğü

(1) GELİRİN ARTIRILMASI

TCDD'nin 1960 bütçesindeki 900 milyon Liralık vâridat tahakkuk etmemiş ve muhtemelen bu gelirin 200 milyon Lira noksanı ile 700 milyon Lira olabileceği tesbit edilmiştir. Bu gelir kaybının sebepleri üzerinde durulmuş ve bu gelirin kazanılması için;

(a) Adana'dan kaçan meyve ve sebze nakliyâtının tekrar kazanılması için gerçek direk süratli trenler yurdun dört bucağına tahrik edilmeye başlanmıştır.

(b) Bu yolcu nakliyâtı bilet satışlarını artırmak ve geliri fazlalaştırmak için, bilet satışlarında konfermasyon usûlüne gidilmiştir.

(c) Bu vagon nakliyâtı olan bölgelerde yük alabilmek için târifelerde revizyon etüdüne başlanmıştır.

(d) Yeni orerlerle süratler artırılmış ve yük trenlerinde 1,5-3, yolcu trenlerinde 1-2 saat bir zaman azalması temin edilmiştir.

(e) Sirkeci banliyösü gelirini artırmak için târife sisteminde revizyon yapılmış, ayrıca artan ihtiyacı karşılamak için elektrikli tren sipârişi yapılmıştır.

(2) MÜESSESEYİ TAZYİK EDEN KÂNÛNÎ MÜKELLEFİYETLER

Devlet Demiryolları, mülhak bütçeli bir idare hüviyetinden, 6186 sayılı kanunla, İktisadi Devlet Teşekkülü hâline getirilmiştir. Bu kânûnî tatbikâta intikalinden 1960 yılına kadar yalnız İdâre Meclisi Murâkabe Heyeti, binâ ve arazi vergisi, kurumlar vergisi gibi muntazam külfetler dolayısı ile, 75,1 milyon Lira ödenmiştir. Bunun dışında her yıl takriben 65 milyon Liralık bir nakliye vergisi yükü altındadır. Bu kânûnî mükellefiyetiler, diğer müesseselerde olmadığından, müessesenin bugünkü mali imkânsızlıkları muvâcehesinde tamamen kaldırılması veya tahfif edilmesi lazım gelmektedir.

Faydasız ve isrâfa yol açan yatırımların tasfiyesi

27 Mayıs'tan sonra İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin yatırımlarını tetkik eden özel komisyonlarda, TCDD'nin takriben 1,75 milyar Liralık yatırım faaliyetlerinden ancak 673 milyon Liralık kısmının faydalı yatırım olacağı tesbit edilmiş, geri kalan kısımdan 820 milyon Liralık yatırım, faydasız olduğu görülerek, terk edilmiştir. Bu yatırımlardan 265 milyonluk kısmı da, karar verilmek üzere tehire alınmıştır.

Fâhiş fiyatlarla yapılan satın almaların tasfiyesi

1950-1960 devresinde, hiç ihtiyaç yokken, fâhiş fiyatlarla birçok mübâyaalar vücud bulmuş ve idare izrâr edilmiştir.

Bunlar teker teker ele alınarak, ilgili mercilere intikal ettirilmiştir.

(a) Bir araştırma ve Management Survey Team kurularak, müessesenin bir ana yönetmeliği ile vazife ve salâhiyet talimatnâmesinin ihzârına başlanmış, noksan ve çok eski talimatnâmeler ele alınarak, bunların ikmali bir programa bağlanmıştır.

(b) Personel tayinleri durdurulmuş, haksız ve mevzuat dışı tayinler incelenmeye başlanmıştır. Münhâl kadrolar kaldırılmıştır. Müessesenin ilmî sevki, idare yönünden teşkilatlanması için, bir mütehassısın düşünceleri de göz önüne alınarak, Management Survey Team teşkilatı hazırlamaya başlamıştır.

(c) Personel vasfını tayin ve formasyonunu yükseltmek için yeni bir eğitim programı hazırlanmıştır.

(d) Personel için bir kod sistemi kurulacaktır. Bu çalışmalara başlanmıştır.

(e) İdârede yüksek tahsillilerin yekûnu 400 civârındadır. Bu elim durumun giderilmesi için teşebbüslere geçilmiştir.

Masrafların azaltılması, lüzumsuz sarfiyâtın kaldırılması

(a) 1960 yılı bütçesinde alınan tedbirlerle 54 milyon Liralık bir tasarruf sağlanmış, ayrıca 20 milyon Liralık bir tasarrufun tahakkuku için tedbirler

alınmış ve 1960 yılında masraflarda 74 milyonluk bir tasarrufun tahakkuku temin edilmiştir.

(b) Harcırah mevzuunda tasarrufa gidilmiştir.

(c) Fazla mesâîde geniş bir tasarruf sağlanmıştır.

(d) 43,2 milyon Lira alacaktan 26,1 milyonu tahsil edilmiş ve mütebâkisinin tahsili için teşebbüslere geçilmiş, henüz bir netice alınmamıştır.

(e) 1961 bütçesinin denk bir bütçe olması için masraflarda 200 milyon Lira'ya yakın bir tasarruf temin edilmiştir.

İstihsâli arttıran diğer işler

(I) C E R

(a) Nakliye hacmi 5 sene gibi kısa bir müddet zarfında yılda 13,5 milyon yolcudan 42 milyon yolcuya yükselen ve bu yüzden izdiham içinde çalıştığı için 3 seneden beri yolcuların, dolayısı ile İstanbul matbuatının haklı şikâyetlerini mûcib olan Sirkeci-Halkalı banliyö işletmesinin çok acil ihtiyacı olan 12 dizi elektrikli tren, 5 seneden beridir temin edilmediği halde, ancak bu devre zarfında sipârişe bağlanabilmiştir.

6.453.950 Dolar tutarında olan bu sipâriş için Fransız Hükûmeti'nin garantisini hâiz 6 yıllık bir kredi temin edilmiş ve % 10 nisbetinde ilk ödeme, Maliye Bakanlığı tarafından yapılmıştır.

(b) EUROFİMA'dan temin edilen kredi ile Almanya'ya sipâriş edilmiş bulunan 13 adet dizel manevra lokomotifi, bu devre zarfında ikmâl ettirilerek yurda celb edilmiş ve hizmete alınmıştır.

(c) Yine EUROFİMA'dan temin edilen kredi ile İsviçre'de imâl ettirilen beynelmilel seyrüsefere elverişli olup, İstanbul ile büyük Avrupa merkezleri arasında çalışacak 6 adet modern yolcu vagonu, 28 Mayıs 1961 tarihinden itibaren İstanbul-Münih arasında sefere başlayacaktır.

(d) İtalyan Fiat firrmasına sipâriş olunan 15 dizi motorlu trenin İtalya'da kendi personelimiz tarafından imâlât kontrolü ve tesellümüne başlanılmıştır.

Bu trenler, Ağustos 1961 tarihine kadar muhtelif bölgelerde servise girmiş olacaktır.

Beyaz trenden 6, salon ve servislerden de 4 adet olmak üzere, tâdil edilen cem'an 10 vagon, yolcu nakliyâtına verilmiştir.

Fabrikalarda 3 banliyö vagonu yeniden, iki adet yolcu vagonu da mevcut şasiden istifade suretiyle inşâ edilerek servise verilmiştir. Ayrıca, bu şasilerin yurdumuzda imaline geçilmiştir.

200 adet T vagonu Sivas Demiryol Fabrikaları'nda imâl edilerek, yük nakliyâtı için servise verilmiştir.

13 servis vagonunun yolcu nakliyâtına verilmesi için banliyö vagonuna tâdili kararlaştırılmış.

3 hizmet vagonu, furgon ve 2 hizmet vagonu da, banliyö vagonu olmak üzere, cem'an 5 vagon, yolcu nakliyâtına tahsis edilecektir.

Bu devre zarfında 10 istasyon elektrik ışığına kavuşturulmuş, 15 adet istasyonun da elektriklendirilmesi için tertibat alınmıştır.

Diesel generatör [jeneratör] ihtiyacını karşılamak üzere, adetle 28 Kw amperlik tâkatta 2 adet generatör [jeneratör] grubu imâl edilmiş ve diğerlerin imaline devam edilmektedir.

PTT idaresine âid 8 adet posta vagonu sipârişe alınmış ve imaline başlanmıştır.

Karayollarına âid 10 sarnıç vagonu sipârişe alınmış ve imaline başlanmıştır.

Kapıdan-kapıya nakliyat için lüzumlu konteynerlerden 200 adedinin imaline geçilmiştir.

(II) TESİSLER

Haydarpaşa-Ankara-Zonguldak arasındaki CTC tesislerinin ilk kısmını teşkil eden Haydarpaşa-Adapazarı mıntıkasındaki montaj işi kısa bir zamanda ikmâl edilecektir.

Halen Haydarpaşa-Ârifiye ve Ankara-Polatlı arasındaki CTC havâî hat inşaatı, ufak tefek noksanlıkla tamamlanmıştır.

Haydarpaşa-Ârifiye arasındaki sinyalizasyon işleri tamamlanmış olup, cüz'i miktarda malzeme noksanlığı vardır.

Ankara-Eskişehir arasında ise, yalnız bazı sinyal tesisleri yapılmıştır.

Muvakkaten durdurulmuş olan işlerin yakın bir gelecekte başlamasına çalışılmaktadır.

P[osta] T[elgraf] T[elefon] Genel Müdürlüğü

(1) On adet posta vagonunun imali, Devlet Demiryolları idaresine sipâriş edilmiştir.

(2) Şehiriçi posta nakliyâtı için 50 adet kamyonet mübâyaa edilerek, ihtiyaç sağlanmıştır.

(3) Şimdiye kadar Irak üzerinden sevk edilmekte olan İran postaları, Erzurum yolu ile İran'a doğruca gönderilmeye başlanmış ve mühim miktarda döviz tasarrufu sağlanmıştır.

(4) Daha masraflı olan bucak ve köylerdeki PTT şûbeleri, acentalıklara çevrilerek, PTT hizmetleri aksatılmaksızın aynen devam ettirilmekle beraber, halkın rağbeti sağlanmak suretiyle, daha çok acentalık açılması ve hizmetin yayılması temin olunmuştur.

(5) Posta havâlelerinin âzamî haddi, 5.000 Lira'dan 10.000 Lira'ya çıkarılmıştır.

(6) Posta gişelerinin kapalı bulunduğu saatlerde taahhütlü posta maddelerinin açık olan telgraf gişelerince kabulüne başlanılmıştır.

(7) Yurt içinde değerli uçak kolisi kabulüne başlanmıştır.

(8) Köylere gönderilecek gazetelerin ücretsiz kabulü için bir kanun lâyihâsı hazırlanarak bakanlığa sunulmuştur.

(9) Ottowa Dünya Posta Kongresi kararları, 217 sayılı kanunla tasdik edilmiştir.

(10) Köy postalarının aksatılmadan ulaştırılmasını temin edecek tedbirler kuvvetlendirilmiştir.

(11) Ayvalık ve Urfa PTT kalorifer tesisâtı ile Güzelyalı santralı, Hekimhan, Kızılcahamam, Nusaybin ve Arapgir PTT binâları ikmâl edilmiştir.

(12) 1000 hat Adana, 1000 hat Tarsus otomatik santral malzemesi ile 4 adet 100'lük manyetolu telefon santrali İsveç'te Ericsson firmasına sipâriş olunmuştur.

(13) 24 sayılı kanunla kaldırılan İdâre Meclisi'nin yerine kâim olmak üzere Müdürler Kurulu teşkil olunmuştur.

(14) Teknik hizmetlerin ifâsı ile mükellef tesis ve bakım, etüd ve proje daireleri birleştirilerek, Teknik İşler Dairesi nâmı altında tek bir daire ihdâs edilmiştir.

(15) 108 sayılı kanunun icabı olarak Genel Müdürlük bünyesinde Savunma Sekreterliği kurulmuştur.

(16) Kadrolarda tasarruf temini maksadı ile, teşekkülden ayrılanların yerlerine, kat'î zarûret olmadıkça, açıktan tayin yapılmamış ve yine Milli İnkılâp hareketini müteakib hükûmetçe derpiş olunan umumi tasarruf politikasına uygun olarak, sâbık iktidar zamanında gayri iktisadi politik sebeplerle açılan bir kısım PTT şûbeleri kapatılmak suretiyle, kadrolarda tasarruf temin olunmuştur.

Yapılan İşler

Otomatik santraller

Kapasitesi	Markası
2000 ilâve	Ericsson
2000 ilâve	Ericsson

3000 eski 3000’lik çıkarılarak yeni tesis edildi
500 tesis Ericsson

Kuranportörler

Cinsi	Kanal sayısı	Kanal sayısı	Düşünceler

	Telefon	Telgraf	
MG	15	-	Ankara-Adana'dan naklen
GEC	6	-	Konya-Adana'dan naklen
TMC	3	-	Adana-İskenderun'dan naklen
Philips	3	-	Adana-İskenderun'dan naklen
Philips	-	4	Adana-İskenderun'dan naklen
Telettra	2	-	Adana-Mersin'den naklen
EZI	1	-	Adana-Tarsus'tan naklen
Telettra	2	-	Diyarbakır-Malatya'dan naklen
TMC	1	-	Konya-Afyon'dan naklen
TMC	1	-	Ankara-Kayseri'den naklen
Phillips	3	-	Yeni tesis
Telettra	-	-	Yeni tesis

Dış şebeke

Km	Nevi
50.2	Bakır telefon hattı inşaatı
26.2	1 demir telli telgraf hattı inşaatı
75	Bakır telefon devre inşaatı
73	Bakır devre demir telli hat inşaatı
27	Demir devre hat inşaatı
190	Bakır devre demir tel temdidi
32.8	NATO hattı üzerine 3 bakır devre temdidi
200	NATO hattı üzerine 1 bakır devre temdidi

İç şebeke

625'lik Şebeke tevsiâtı

700'lük Şebeke tevsiâtı

550’lik	Şebeke tevsiâtı, yeraltı şebeke
6	Çimento boru yeraltı inşaatı
1200’lük	Tâdilât
38’lik	Kablo tâdilâtı inşaatı
6	Çimento boru yeraltı inşaatı
6	Çimento boru yeraltı inşaatı
400’lük	Kablo tâdili

T[ürk] H[ava] Y[olları] Genel Müdürlüğü

Teşkilat, topyekûn ele alınmış ve rasyonel çalışma sağlayacak yeni bir şekle sokulmuştur. Buna muvâzi olarak, personel kadroları âzamî tasarrufa riâyet edilmek suretiyle yeniden tanzim edilmiş, lüzumsuz kadrolar kaldırılmış ve mahalli istihdamlar, “adama iş” prensibi yerine, “işe adam” prensibine uyularak, yeniden tertip edilmiş, eskiden 1.759 olan personel kadrosu mevcûdu, 1.527’ye indirilerek, 232 kişilik bir kadro tasarrufu sağlanmıştır. Ancak, bu suretle kadro fazlası olarak gözüken personelin işlerine nihayet verilmemiş, muhtelif sebeplerle vâki ayrılmalar karşılığı tayin yapma suretiyle, hakiki kadro yekûnumuza, personel hiçbir şekilde mutazarrır edilmeden, inilme yoluna gidilmiştir.

Yurt dışındaki, Atina, Frankfurt ve Roma bürolarımızın durumu da tekrar ele alınmış ve büroların mahalli personel kadrolarından yapılan ayarlama ve tensikâta ilâve olarak, yurt dışı seferlerimizin yolcu potansiyellerini ve dolayısıyla gelirini yükseltmek maksadı ile, müsbet neticelerini müşahadeye başlamış olduğumuz tedbir ve tertiplere tevessül edilmiştir. Nitekim, 1960 yılında Avrupa hattında 13.726 [yolcu] taşınmış olup, gittikçe artan bu ihtiyacı karşılamak maksadı ile, haftada 3 defa yapılan Ankara-İstanbul-Atina-Roma-Frankfurt seferlerine ilâveten, 18 Şubat 1961 tarihinden itibaren haftada 3 sefer de, Ankara-İstanbul-Viyana-Frankfurt seferi tatbikâta konulmuştur.

Yurt içinde uçakla turistik gezileri teşvik ve halkımıza büyük kolaylık sağlamak maksadı ile, % 10-30 arasında değişen turistik tenzilâtlar tatbik mevkiine konulmuştur.

27 uçakları tam olarak servise konulduktan sonra, fazla miktarda DC-3 uçağı elimizde kalacağından, bunlar kısmen yurtiçi ve yurtdışı kargo seferlerinde kullanılacak, ihtiyaçtan fazla kalanlar ise, peyderpey satışa arz edilecektir.

Viscont uçaklarımız, projenin tahakkukunu müteâkib, münhasıran dış hatlarda kullanılacaktır.

1962 ve müteâkib yıllarda, dış hatlarımızda rekâbet imkânını sağlayabilmek için, modern jet uçakları temin etmek maksadı ile âzamî gayret sarf edilecektir.

Eğitime, teşkilatımızın her kademesinde büyük bir önem verilmeye başlanmıştır.

Ayrıca, pilotlarımız, uçuş ve uçuşa müteallik teknik mevzularda devamlı eğitime ve periyodik olarak her altı ayda bir nazarî ve amelî uçuş kontrollarına tâbi tutulmaktadır.

Teknik alanda jet uçağı, jet motoru ve bunlara âid bilumum teçhizâtın tam revizyon tamirlerini yapabilecek büyük bir bakım üssünün kurulması için teşebbüslere geçilmiştir.

Faaliyetlerimizin her sahasında âzamî tasarrufa riâyet edilerek, şirketimizin yıllık zarar miktârını hattı asgarîye indirmek ve mümkün olan en kısa zamanda kâr eden bir müessese hâline gelmek için âzamî gayret sarf edilmektedir.

Denizcilik Bankası

Bankanın merkez teşkilatı, günün ihtiyaçlarına göre yeniden organize edildi. Bu meyanda, bazı yeni ihdaslar yapılmışsa da, tasarruf zihniyetiyle, asgarî miktar yeni personel alınmıştır.

Senelerden beri banka idaresiyle işçiler arasında hâlledilmemiş bir konu olan iş analizi meselesi, işçi lehine karara bağlandı.

Dört seneden beri yapılmamış olan mali ve idari teftişler tamamlandı.

Sarfiyat, sıkı bir kontrol altına alındı. Malzeme satın alma işlerini kontrol edebilmek için, merkezde Malzeme Koordinasyon Komitesi kuruldu. Bu komite, senede dört milyona yakın tasarruf sağlayacaktır.

Gemi sigortalarımıza milli şirketlerimizin iştirâki sağlanmak suretiyle bir miktar daha döviz tasarrufu sağlandı.

Gerek gemilerin, gerek armatör gemilerinin, gerekse yolcuların, Denizcilik Bankası bünyesinde sigorta edilmesi için bir şirket kurulacaktır.

TERSÂNELERDE

Tersânelerimizde teslim aldığımız zamanki teşkilatının maksada uygun olmadığı görülmüştür. Amerikan esaslarına göre hazırlanan teşkilat için lüzum görülen personel ve mühendisler, Gölcük Askeri Fabrikaları'nda nazarî ve tatbikî bir intibak devresi geçirdikten sonra, faaliyete geçmiştir. Şimdiden çok müsbet neticeler elde edilmektedir. Bankamıza mensup gemilerin tamir, bakım, tutum ve havuzlama işlerinin en kısa müddetlerde yapılabilmesi için, senelik tamir planları hazırlandı. Bu sayede tamirler, seferleri aksatmayacak surette yapılacak ve hizmete âmâde gemi bulundurulabilecektir.

Tersânelerimizde 2.000 kişilik bir adet, 515 kişilik 2 adet ve 750 kişilik 1 [adet] şehir hattı vapuru yapılmakta olup, sene sonuna doğru hizmete gireceklerdir. Bundan başka, 29 Ekim 1960'da "Hürriyet" isimli araba vapuru hizmete girmiş olup, diğer bir araba vapuru ile 2.000 kişilik bir şehir hattı vapuru da yapılmaktadır.

Memleketimizde yapılmış olan 15.000 tonluk havuzun 5.000 tonluk kısmının teçhizâtı tamamlanmış olup, Nisan [ayı] sonuna doğru hizmete girecektir. Mütebâki 10.000 tonluk kısmının inşaatı devam etmektedir.

Muhtelif tersânelerimizin 1960 yılındaki faaliyeti, 1959 senesine kıyasla, % 20 ilâ [%] 300 arasında artırılmıştır.

Gemilerde zuhur edecek ufak tefek ârızaların, limanda yükleme ve boşaltma esnâsında yapılmasını sağlamak ve bu suretle tersâneye

girmelerini önlemek için, seyyar bir tamir teknesi yapılmış olup, sene içinde servise girecektir.

DENİZYOLLARINDA

Eski ve yolsuz gemilerle yapıldığı için vatandaşı memnun etmeyen ve rağbet görmeyen, 13 gün süren Karadeniz aralık postası kaldırılarak, Trabzon tipi süratli gemilerle yeni bir hat ihdâs edilmiş ve sefer müddeti 9 güne indirilmiştir. Vatandaş bundan memnunluk göstermektedir.

Dış hatlarda dövizli yük nakliyâtını artırmak suretiyle hâsılâtı yükseltmek için alınan tedbir, 1959 senesinin ilk üç ayındaki 19.800 ton yüke mukâbil, 1961 senesinin aynı devresinde 22.434 ton yük taşınarak, 1 milyon Lira dövizli hâsılat fazlalığı sağlandı.

Karadeniz limanlarını Adriyatik limanlarına bağlamak suretiyle, yüksek hasâra uğramasına mâni olmak, tüccarı aktarma masraflarından kurtarmak ve taşınan yük miktârını artırmak husûsundaki faaliyetimiz, müsbet neticeler vermektedir. İran'dan ticaret eşyâsı nakli imkanı da bu suretle artmış bulunmaktadır.

Eylül 1960'da bütün dış acentelerimiz İstanbul'a dâvet olunarak, karşılıklı isteklerimiz tesbit olunup, yolcu miktârını artıracak tedbirler alınmıştır. Bu meyanda, 30 Mayıs tarihine kadar dış hatlarımızda taşınan yolcu miktârı 11.764 iken, memleket dışına çıkışların tahdit edilmesine rağmen, 1960 senesi sonuna kadar 32.357 yolcu taşınmıştır. 1961 senesinde bu miktârın daha da artacağını ümit ediyoruz.

TARIM BAKANLIĞI

Memleket iktisadiyâtının plansız ve programsız bir surette idaresinden en çok zarar gören sektörlerden biri de, ziraat işlerimizdir. Bu durumdan kurtulmak maksadı ile, Başbakanlık Planlama Teşkilatı'nın faaliyetlerine muvâzi olarak, memleketimizin 5 yıllık zirâî kalkınma planlarının hazırlık çalışmalarına başlanmış, bunun için bakanlığımızda üniversiteler ve ilgili teşkilat ve teşekküller elemanlarından da faydalanılmak suretiyle, 19 ihtisas komitesi kurulmuştur.

27 Mayıs devrimi rûhuna uygun bir hamle ile, tarımsal kalkınmayı sağlamak ve köylüyü toprağa bağlamak amacı ile memleketimizde bir toprak reformu için gerekli hazırlıkları ilerlemiştir.

Bu maksatla, bakanlığımızda kurulan ve Devlet, Adalet, İçişleri, Maliye, İmâr ve İskân bakanlıkları ile Ankara Üniversitesi ve Ziraat Mühendisleri Odası temsilcilerinden terekküp eden komisyon, evvelâ Türkiye'de toprak reforumu ile alakalı konuları incelemiş, durum ve ihtiyaçlar bir ön rapor hâlinde tesbit olunmuş, alınacak acil tedbirler, bu raporda 13 madde hâlinde toplanmıştır.

27 Mayıs Devrimi ile bakanlık, evvelâ bir derlenme, eski aksaklıkları düzenleme safhası geçirmiştir.

Bu arada, yanlış bir görüşle, Devlet Üretme Çiftlikleri'ne katılmış bulunan, daha ziyâde âmme hizmetleri ifâ ile vazifeli, iktisadi işletme hüviyeti taşımayan müesseselerin yeniden ilgili teşkilata bağlanması temin olunmuş ve politik tesirlerle kurulmuş olan Orman Başmüdürlükleri ve İşletme Müdürlükleri, normal kuruluş ihtiyaçlarına ircâ edilmek suretiyle, hem idari bakımdan kolaylık ve hem de tahsisat ve personel bakımlarından tasarruf sağlanmıştır.

Çeşitli bitki tarımından bol ve daha üstün kaliteli ürün kaldırmak için herşeyden önce iyi soydan gelen tohumluk fide fidan kullanmak şarttır.

Bu yıl bölgelere göre planlanmış bulunan çeşit denemeleri ile bundan böyle ekonomik değeri olan ürünlerin istihsâline hız verilecektir.

Bu amaçla, yem bitkilerinin geniş ölçüde üretilmesi planlanmış, tohum istihsâli, yeşil gübre, münâvebe yer alma ve hayvan yemi olarak kullanılma gibi istifadeli sonuçlar sağlanmıştır. Hayvancılık davasının anahtarı olan yem bitkileri, Devlet Üretme Çiftlikleri'nde ekim alanlarının % 25'ine ulaşacak ölçüde planlanırken, bir yandan yurtiçi ekimlerinin, öte yandan dış pazarların tohum ihtiyacı göz önüne alınmıştır.

Sanayi bitkileri arasında pamuk üretimine önem verilmiştir.

Dönüme olan verimi artırmak amacıyla, bilhassa yetiştirmede yem bitkileri münâvebesine yer verilmiş, bu arada sulama ve gübreleme imkânlarının sağlanması için gereken tedbirler alınmıştır. Keza çetin [?] ve tohumluk işlerinde yeni gelişmeler göstermiştir.

Çukurova bölgesinde sulu şartlarda iyi netice veren Coker A 100 A çeşidini yaymak amacıyla Amerika'dan getirilen 100 ton orijinal tohumluktan önümüzdeki yıl 2.000 ton sertifikalı tohumluk elde olunacaktır. Uzun telli pamuk çeşidi, Muğla ilimizde iyi sonuç verdiğinden, bu yıl ekim alanı 80 bin dönüme çıkarılmıştır.

Diğer sanayi bitkileri arasında haşhaş, şerbetçi otu, patates, ayçiçeği üretimi için çalışmalara hız verilmiştir.

Yurdumuzun yetiştirme ve ihraç imkânları bakımından büyük ümitler vaad eden bağ-bahçe ürünlerimiz, yeni bir hamle ile ele alınmıştır.

Bu yıl Çukurova bölgesinde turunçgil ürünlerimizin standart, hastalıksız ve donmamış olarak ihrâcı, Avrupa pazarlarından en yüksek fiyatın verilmesini sağlamıştır.

Ziraatin temeli topraktır. Beslenmemiz, giyinmemiz ve diğer birçok medenî ihtiyaçlarımız toprağa bağlı olduğu halde, ona asırlar boyunca lâyık olduğu değeri vermemiş, onu bir alan, bir yüzey olarak düşünegelmişiz. Halbuki toprak bir derinlik ve bir beslenme gücü ihtivâ ettiği ölçüde değerlidir.

Bakanlığımız, 27 Mayıs'tan sonra, artık kangrenlenmiş olan bu dava üzerine önemle eğilmiş ve belki de çözümü bir numaralı iş olarak ele alınmıştır. Bu amaçla, toprak ve su muhafazasını sağlamak üzere geniş ölçüde teraslama faaliyetine girişilmiştir.

Bütün yurtta % 8'in üstünde meyil gösteren alanlarda teraslama yapılması prensip olarak teşkilata bildirilmiştir.

Bu çalışmalar cümlesinden olmak üzere, 27 Mayıs'tan bu yana 5.000 dönüm arazide 290 bin metre uzunluğunda teras yapılarak, bağ, zeytin, nârenciye ve meyve fidanı dikilmiştir. Bu yıl ise 300 bin dönüme yaklaşmıştır.

Dönüme daha çok ürün kaldırma amacı ile önem verdiğimiz işlerden biri de, sulamadır. Sulama tekniğine uygun olarak çiftçilerin eğitilmesi ve diğer önemli çalışmalar yanında, 128 bin dönüm çiftlik planlanmış, 175 bin dönüm arazide sulama kontrolü, 31 bin dönüm arazide tarla düzlemesi ve 159 bin metre uzunluğunda sulama ve tahliye kanalı açılması, Toprak Su Umum Müdürlüğü'nce ikmâl edilmiştir.

Yurdun dörtbir bucağında küçük arazi parçalarını sulayan kaynakların ıslâhı ve sulama tesislerinin kurulması işi de ayrıca ele alınmıştır.

137 adedinin faydalı olduğu görülmüş ve 37 ilde 149 adet sulama tesisinin kurulması ile cem'an 445 bin dönüm arazinin sulanması sağlanmıştır. Sulama işine paralel olarak gübreleme imkânlarının genişletilmesi de ele alınmıştır.

27 Mayıs'tan bu yana etüd ve haritalama işleri ikmâl edilen arazi miktârı, bir milyon dönümden fazladır. Araştırma işlerinde bilhassa 1-2 yılda sonuç alınabilecek konulara öncelik verilmiştir.

Köylerden birer ikişer toplanacak olan gençler, toprak su konularında bizzat uygulama yaparak, bilgi ve görgü kazanacaklardır.

Çiftçilerimizi çeşitli makina, âlet, ilaç, gübre vs ile donatmak amacı ile, 27 Mayıs'tan bu yana birçok müsbet adımlar atılmıştır. Nitekim, devrimi tâkiben Zirâî Donatım Kurumu'nca satılan malların fiyatlarında % 10 bir indirme yapılmış ve çiftçimizin satın alma gücü göz önünde tutularak, taksitle satış limiti % 50 artırılmıştır. Buna ilâveten, evvelce sadece banka teminâtı ile yapılan satışların, gayri menkûl ipoteği veya mûteber tüccar kefâleti ile de yapılması sağlanmıştır. Bu kolaylıklardan istifade suretiyle, çiftçilerimize 716 adet traktör, 850 adet su motoru ve santrifuji, 20 adet çayır makinası, 37 adet beygir ot tarağı, 2.000 adet araba, 5.000 adet hayvan pulluğu, 192 ton potasa, 698 ton göztaşı, 800 ton mücadele ilacı, 6.600 ton kimyevî gübre, 198 ton yonca tohumu, 110 ton korunga tohumu, 325 ton çelik tohumu, 53 ton fiğ tohumu, 128 ton nalmıhı, 3.100 ton kükürt ile diğer vâsıta ve yedek parçaların satışı yapılmıştır. Bu malların para olarak değeri 66 milyon Lira'dır. Yurdumuza muhtelif yıllarda çeşitli yollarla 60'dan fazla markalı ve 300'e yakın tipte traktör girmiştir.

Küçük çiftçinin modern âlet ve makinalarla teçhizi için Adapazarı fabrikasının faaliyeti genişletilmiş, bu devre içinde 5 milyon Lira değerinde çeşitli pulluk, araba, arı kovanı, yayık, su motoru, tınaz makinası, tırmık ve ot tarağı imâl edilerek, satışa arz edilmiştir.

Zirâî mücadele ile koruyucu ve öldürücü yollarla savaşılmaktadır.

Mücâdele ile ortalama ürün kazancımızın değeri 1,5 milyar Lira civârındadır. Ekonomik değer taşıyan ürünlerimizi koruma amacına yöneltilmiştir. Hastalıksız ürün elde etmek, iç istihlâk kadar, dış pazar isteklerinin de başında yer almaktadır.

Başlıca devlet mücadelesine âid haşere ve hastalıklar aşağıda verilmektedir:

(1) Genel zararlılardan çekirgeye karşı 600 bin dönüm, tarla faresine karşı 3 milyon dönüm arazide mücadele yapılmış, ayrıca 29 bin domuz, kurt, tilki, 50 bin adet karga öldürülmüştür.

(2) Hububat zararlılarından kımıl böceğine karşı 666 bin dönüm, Bambul böceğine karşı 461 bin dönüm, Süne böceğine karşı 8 bin dönüm, Zabrus böceğine karşı 27 bin dönüm, Mısır Agrotis kurduna karşı 95 bin dönüm arazi ile her yıl 500 milyon liralık zarar yapan sürme hastalığına karşı 642 bin ton tohumluk ilaçlanmıştır. Hububat verimi düşüren yabani otlara karşı bu yıl geniş ölçüde elle yolma ve uçakla ilaçlama şeklinde savaş yapılmıştır.

(3) Meyve zararlılarından ağ kurduna karşı 7 milyon ağaç, iç kurduna karşı 2 milyon, elma ağacı, kiraz sineğine karşı 900 bin ağaç, kırmızı örümceğe karşı 300 bin ağaç, yaprak bitlerine karşı 600 bin ağaç, karaleke hastalığına karşı 400 bin ağaç, İdiocerus’a karşı 129 bin fıstık ağacı, fındık kurduna [karşı] 344 bin dönüm fındıklık ilaçlanmak suretiyle bu zararlıların tahribâtı önlenmiştir. Keza pas böcüsüne karşı 2 milyon, koşnuklere karşı bir milyon, uçkurutan hastalığına karşı 17 bin ağaç üzerinde mücadele yapılmıştır.

(4) Zeytinlere musallat olan zeytin güvesine karşı 6,5 milyon ağaç, zeytin dalkurutana karşı 96 bin ağaç, pamuklu bite karşı 139 bin ağaç üzerinde ilaçlama yapılmıştır.

(5) Bağlarda zarar yapan salkım güvesine karşı 142 bin dönüm, ağustos böceğine karşı 42 bin dönüm, küllemeye karşı 1 milyon dönüm, mildiyö'ye [karşı] 1,5 milyon bağ alanı ilaçlanmıştır.

(6) Pamuk zararlıları ile mücadele yetiştiricilerimize intikal ettirilmiş olmakla beraber bu yıl yeşil kurda karşı 1 milyon dönüm, dikenli kurda [karşı] 46 bin dönüm, kırmızı örümcek, yaprak biti ve diğer emici böceklere karşı 454 bin dönüm pamuk alanı ilaçlanmıştır. Keza pamuğun önemli bir zararlısı olan pembe kurda karşı 2 milyon dönüm tarladan sap temizliği yapılmış, 1.250 ton tohumluk çiğit fümige ve 1.768 ton çiğit sterilize edilmiştir.

Hayvan ürünlerini, besleme, giyime ve diğer çeşitli ihtiyaçlarımızı karşılayacak ve hatta yurda döviz getirecek bir seviyeye çıkarmayı, hayvancılık politikamızın esâsı saymaktayız. Hayvan mevcûdumuz, miktar itibariyle 72 milyon başı aşmış bulunmasına rağmen, şahıs başına düşen et, süt, yapağı, yumurta ve iş verimlerinin düşük olması, bizi bu yönde hamle yapmaya zorlamıştır.

Hayvanlarımıza musallat olan salgın hastalıkların derhal söndürülmesi için büyük bir dikkat ve titizlik gösteren veteriner teşkilatımız, 27 Mayıs'tan sonra yurdumuzda görülen at vebâsı ile savaşta en güzel başarı örneğini vermiştir.

1960 [yılının] Mayıs ayında Irak'ta zuhur ederek güney-doğu sınırımızdan yurda giren bu hastalık, kısa zamanda 28 ilimize yayılmış ve 3.171 yerde 26.596 baş at ve katır hastalığa yakalanarak ölmüşlerdir.

Hastalığın yurdumuzda ilk defa görülmesi ve geniş ölçüde zarar yapması üzerine, bakanlığımız derhal teşebbüse geçmiş, yerli ve yabancı kaynakları bu yolda seferber ederek, salgını yok etmeye çalışmıştır.

Bu cümleden olarak, Birleşmiş Milletler Gıdâ ve Tarım Teşkilatı'nın da yardımı ile, Elâzığ Veteriner Viroloji Enstitüsü'nde aşı hazırlanmasına başlanmış ve bulaşık bölgedeki hayvanları aşılatmak suretiyle salgının önlenmesi mümkün olmuştur. Bu suretle, 238 bin başa ulaşan aşılama faaliyetine paralel olarak, bir yandan hayvan hareketleri kontrol altına

alınmış, öte yandan bulaştıran karasineklerle geniş ölçüde mücadele yapılmıştır.

Yurdumuz hayvanlarına musallat olan dertlerden biri de şap hastalığıdır. Bu hastalıkla savaş yolunda da 27 Mayıs'tan bu yana müsbet adımlar atılmıştır. Bu amaçla, Etlik Bakteriyoloji Enstitüsü'nde hazırlanan şap aşısı ile bulaşık bölgelerdeki sığırların aşılanmasına başlanmıştır.

Salgın hayvan hastalıklarına karşı girişilen savaşın esâsını koruyucu aşılama ve ilaçlamalar teşkil etmektedir. Bu amaçla, hastalıklı yerlerdeki 8,5 milyon baş hayvana aşılar yapılmıştır. Hastalıklara paralel olarak, bit, pire, kene, uyuz, kelebek, kılkurdu gibi iç ve dış parazitleri yok etmek amacı ile de bir milyona yakın hayvana çeşitli ilaçlar uygulanmıştır.

Hayvancılığımızın kalkınmasında iyi soy ve hastalıklardan koruma yanında, belki de onlardan önemli olan konumuz, yemlemedir. Verim artışının sırrını, yemleme davasının hâllinde gören bakanlığımız, bu amaçla, 27 Mayıs'tan sonra yeni bir hız vermiştir.

Nitekim, günde otuz ton kapasiteli İstanbul Yem Fabrikası, Ekim 1960'da faaliyete başlamış ve 6 ay içinde 804 ton yem satmıştır.

Yurdumuzda et istihlâkini çoğaltmak ve ihraç imkânlarını geliştirmek amacı ile, yetiştiricileri bu yönde teşvik için müsbet adımlar atılmıştır. Bu cümleden olmak üzere, bir besi programı hazırlanmış ve Kayseri, Konya, Eskişehir, Adana, Erzurum, Kars, Balıkesir ve Burdur illerindeki hayvan besleyecilerine verilmek üzere, karşılık paralardan 15 milyon Lira'lık bir kredi sağlanmıştır.

Nüfûsumuzun büyük çoğunluğunu teşkil eden 3,5 milyon çiftçi âilesinin iş ve ev hayatı ile ilgili müşküllerini çözmek ve ona her yönden rehberlik etmek göreviyle yüklü bulunan teknik tarım teşkilatımız, istihsâli artırmak yönünde belli hedefleri gerçekleştirmek için çalışmaktadır.

2 dönem hâlinde planlanan tarımsal er-eğitim programları, 23, 26 Ocak 1961 ve 28, 31 Mart 1961 tarihlerinde dörder gün devam etmiş, bu süre içerisinde 400'den fazla ziraatçi, ormancı ve veteriner öğretmen, 77 çeşitli

konuda dersler vermiştir. Bu suretle eğitimden geçen erlerimizin sayısı, 62.000'den fazladır.

Çiftçi kadınlarımızı ev ve âile hayatı ile ilgili konularda aydınlatarak, onları daha mutlu ve rahat bir hayata kavuşturmak amacını ev ekonomistlerimiz gerçekleştirmektedir. 38 ilde görev alan bu elemanlarımıza, 27 Mayıs'tan bu yana 22 ev ekonomisti daha katılmıştır. Köy kadınları ile bizzat meşgûl olan bu teşkilatımız, bu yıl beslenme, giyim, gıdâ ve ev hayatı ile ilgili diğer bu yıl zarfında 4K üyelerinin proje çalışmalarında da büyük başarı kaydedilmiştir.

Bu cümleden olmak üzere, 22 ilde 62 dönüm alana 26 bin fidan dikilmiştir. Ayrıca, Sağlık Bakanlığı ile işbirliği yapılarak, 20'den fazla ilde köy temizliği, ilk yardım, sıhhî helâ, sinek mücadelesi konularında çalışmalar yapılmıştır.

Bu çalışmaların yanında, zirâî mücadele âletleri ile çayır, mer'a ve yem bitkileri ekipmanları, tohumluk endüstrisinin kurulmasında lüzumlu makina, âlet ve ekipmanların temini için, LCA karşılık paralar fonundan 4 milyon Lira, Ziraat Bankası'na, çiftçilerimizin istifadesine arz edilmiştir. Bilâhare bu projeye traktör temini için 5 milyon Lira daha ilâve edilmek suretiyle, yekûn 9 milyon Lira'ya çıkarılmıştır.

Keza "yeni arazi açma" fonunun kullanılmasından mütevellid, geçmiş senelerde alınan % 2,5 fâizlerden tahassül eden 995 bin Lira'nın ana fonu, döner [sermaye] şeklinde kullanılmasıyla birikecek % 3,5 fâizlerin de ilâvesiyle yeniden ikrâza çevrilmesi, bakanlığımızca uygun görülmüş ve çiftçilerimizin istifadesine arz edilmiştir.

Tabiî âfetlerden zarar gören muhtaç çiftçileri teşvik amacı ile tohumluk ve yemlik yardımına bu yıl da devam edilmiştir. Bu cümleden olmak üzere, 27 Mayıs'tan sonra güzlük ekimi için 13 bin ton buğday, 2.500 ton arpa ve yazlık ekim için 1.600 ton buğday, 1.800 ton arpa ve 530 ton pamuk tohumluğu tahsis edilmiştir.

Başta ziraat okulları olmak üzere, Zirâî Araştırma ve Zeytincilik Enstitüleri 'nin örnek ve öğretici çalışmalarına ilâveten, bu yıl Bursa'da bir

Konservecilik Araştırma Enstitüsü kurulmuş ve işletmeye açılması için hazırlıklar ikmâl edilmiştir.

Ormanlarımızın rasyonel bir şekilde işletilmesi ve gelişigüzel müdahaleleri önlemek için yapılacak çalışmalar ve alınacak tedbirler, 5 yıllık zirâî kalkınma planı içine alınmıştır.

ORMAN AĞAÇLANDIRMA FAALİYETİ

Devlet ve Hükûmet Başkanımız Orgeneral Sayın Cemâl Gürsel'in direktifleri ile, 10 yıllık bir ağaçlandırma planı tanzim edilmiş ve 75 bin hektarı [?], 290 bin hektarı Orta Anadolu'da, 67.770 hektarı Doğu Anadolu ve 4.100 hektarı kavak ağaçlanması olarak cem'an 436.800 orman içi ve orman dışında ağaçlandırma yapılması ve 8 bin kilometre bordür (sıravi) kavaak ağaçlanması tesisi planlanmış ve uygulanmaya geçilmiştir.

Bu devre zarfında 11 su toplama havzasında 2 milyon dönüm tutan ormanlık ve dağlık su toplama havzasının etüd ve planlaması bitirilerek, bu havzalar üzerinde uygulama çalışmalarına devam edilmiştir. Toprak muhafaza ve mer'a ıslâhı konusunda su toplama havzalarında 18.850 dönümlük sahada tedbirler alınmıştır.

(a) Yangınların çıkar çıkmaz görülerek haber verilebilmesi için mevcut yangın kule ve kulübesine bu devre zarfında 25 adet ilâve edilmiştir.

(b) Bu devre zarfında programa alınan 417 muhtelif binâda 64 yangın kule ve kulübesi de, 2.675 k[i]l[o]m[etre] yolun tamir ve bakımına program gereğince devam edilmiştir.

Gözle eğitim seyyar sinema ekiplerimiz, Türk Kültür Derneği ile teşriki mesâî yaparak, batı-kuzey ve İç Anadolu mıntıkalarında, milli inkılâbın mânâsını ve ormancılık çalışmalarını anlatan filmlerle halk eğitiminde bulunulmuştur.

CENTO teknik yardımı muvâcehesinde, bedelleri İngiltere Hükûmeti'nce ödenmek üzere;

1 adet meteorolojik radar

2 adet radiosonde

2 adet radiowind

7 adet buluk tavan projektörünün temini için mutabakata varılmıştır.

TİCÂRET BAKANLIĞI

İÇ TİCÂRET İŞLERİ

İç Piyasalar

27 Mayıs 1960 tarihindeki Milli İnkılâp hareketinden bu yana, iç piyasalarda ferahlık yaratan mühim hareketlerden biri, Milli Korunma Kanunu'nun tatbikten kaldırılması olmuştur. Bu kanun, 16 Eylül 1960 tarihinden itibaren 5/322 sayılı bakanlar kurulu kararı ile tatbikten kaldırılmıştır. Bu suretle, ticari ve iktisadi teşebbüsleri engelleyici mâhiyette olan ticari sıfatların birleştirilmesinin men'i, kâr hadleri tayini, satışa arz mecbûriyeti gibi tahdidi hükümlerle, bunlara muhalefet edenlerin ağır müeyyidelere mâruz bırakılması husûsu da bertaraf edilmiş, piyasa hareketlerine mevzuatla ve doğrudan doğruya müdahale sistemi yerine, piyasanın normal şartlar dairesinde, iktisadi kâideler icabı serbestçe teessüsü prensibi kabul edilerek, devamlı bir şekilde tâkip ve müşadehe neticesi, ancak zarûret hâllerinde iktisadi tedbirlerle müdahale esâsı uygulanmak suretiyle, piyasanın istikrâra kavuşturulmasının sağlanması yoluna gidilmiştir.

Kirâcı ve kirâlayan münâsebetlerinin ihtilaftan âzâde bir şekilde, hakkâniyet esasları dairesinde düzenlenmesi amacı ile yapılan geniş ölçüdeki çalışmalar sonucunda hazırlanan kirâ kanunu tasarısı, halen Adalet Bakanlığı'nda bakanlığımız temsilcilerinin de iştirâkiyle gözden geçirilerek son şeklini almış ve Milli Birlik Komitesi'ne sunulmuştur.

Banka ve Kredi

2279 sayılı Ödünç Para Verme İşleri Kanunu'nu tâdil eden 18 sayılı kanun yürürlüğe konulmuştur.

Bu suretle, eski mevzuâtın derpiş ettiği fâiz hadlerinin kanunla muayyen kılınması prensibi terk edilerek, bakanlar kurulunca piyasa ve para politikasının gerektirdiği zarûretlere göre tesbiti mümkün kılınmış;

Yıl içinde üzerinde durulan önemli mevzulardan birisi de, murâkabesi bakanlığımıza âid teşekküllerden olan TC Ziraat Bankası ile Türkiye Halk Bankası'nın bünyelerinde gerekli ıslâhat tedbirlerine başvurulması, bu arada gayri iktisadi ve kuruluş gâyelerine uymayan sahalara müteveccih faaliyetlerine son verilerek, bütün imkân ve vâsıtaları ile aslî görevleri içinde her türlü tesir ve müdahaleden âzâde bir şekilde çalışma imkânına kavuşturulmaları yoluna gitmek olmuştur.

Şirketler

Anonim ve limited şirketlerin bakanlığımızla ilgili muameleleri ile mevzuubahis devre zarfında da geniş ölçüde meşgûl olunmuş, bu arada 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na muhtelif sebeplerle intibâk edememiş bulunan bu gibi şirketlerin ve kooperatiflerin münfesih addedilmelerini önlemek üzere, son bir imkân verilmek maksadı ile, bakanlığımızın da iştirâkiyle, Adalet Bakanlığı'nda teşkil eden komisyonca hazırlanan 135 sayılı kanunla, intibâk süresi 1 Nisan 1961 tarihine kadar uzatılmıştır.

İthâlâta muvâzi olarak ihrâcâtımızda da planlı bir şekilde kontenjan tesbiti yoluna girilmiş ve bilhassa tütün ve balık gibi maddelerimize birinci planda yer verilmiştir.

1961 senesinde iki taraflı anlaşmalı memleketlere ihrâcı düşünülen balıklar için tesbit edilen kontenjanlar yekûnu 17 bin tona bâliğ olmakta ve tütün için de 8 memleket için 13.500 tonluk bir ihrâcat imkânı aynı şekilde yaratılmış bulunmaktadır.

Tatbikât devresine girilmiş bulunan mezkûr anlaşmanın ihrâcat ve ithâlâtımızdaki durumlarını gösterir bir liste aşağıda arz olunmuştur.

İhrâcatçıların talepleri ve tatbikâttaki güçlük ve yavaşlıklar nazara alınarak, ihrâcat muamelelerinde sürat ve kolaylık sağlayan, bilhassa formaliteye müteallik bazı yeni tedbirler alınmıştır.

İthâlâtımiz bakımından

İnkılâbı müteâkib 22 Haziran 1960 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bakanlığımız tebliği ile, listeler üzerinde bazı değişiklikler yapılmış ve döviz imkânlarımıza göre ithâlât ayarlanarak, takriben 25 milyon Dolar civârında bir tasarruf temin edilmiştir.

IV. kota devresi, 3 Ekim 1960 tarihine kadar takriben 8 ay devam etmiştir. Bu devre zarfında anlaşmalı memleketler dahil piyasa ihtiyacı için takriben 220 milyon Dolar'lık bir ithâl imkânı sağlanmıştır.

Buna mütenâzır olarak serbest listeden bol miktarda getirilebilen hammaddelerin temini neticesinde bir kısım yerli mâmûllerin hem fiyatında ve hem de kalitesinde bâriz ve lehde bir inkişâf göze çarpmaktadır.

Sigortalar

Bir taraftan, sigorta primlerinin taksitle ödenebilmesi kabul edilirken, diğer taraftan da, ödeme mehillerinin uzatılması karar altına alınmış bulunmaktadır.

Yine aynı kanunun 59. maddesi hükmü mûcibince, sigorta primlerinin mükerrer sigorta mecbûriyetine tâbi kısımları, bakanlar kurulundan istihsâl olunan 27 Mart 1961 tarih ve 5/969 sayılı kararname ile tesbit edilmiş ve böylece bu konuda tatbikâtta tevâli edegelmekte olan aksaklıklar da giderilmiş bulunmaktadır.

Odalar ve Borsalar

24 Haziran 1960 tarihinde yayınlanan 5/59 sayılı kararname ile 5590 sayılı kanuna âid tüzüğün bazı maddeleri tâdil edilerek, eski iktidar zamanında teşekkül organlarında vazife alabilmek amacı ile, hakiki iştigâl konuları dışında, gerçek duruma aykırı olarak teşkil edilen gruplara dahil edilen tâcir ve sanayicilerin durumlarının yeniden tetkike tâbi tutularak, bu gibi vaziyetlerin önlenmesi mümkün kılınmıştır.

Diğer taraftan, esnaf ve küçük sanatkârların meslekî teşkilatlanma mevzuunu tanzim eden 5373 sayılı kanunun 10 yıllık tatbikâtından elde

edilen neticeler, mevzuubahis zümrenin yeni baştan Ticaret ve Sanayi Odaları'na benzer bir şekilde teşkilatlandırılması zarûretini ortaya koyduğundan, bu hususta ilgili bakanlıklarla esnaf temsilcilerinin de iştirâkiyle uzun çalışmalar yapılarak, her bakımdan ihtiyaca cevap verecek mütekâmil esasları muhtevî bir kanun tasarısı hazırlanmış ve Temsilciler Meclisi'ne sunulmuştur.

Tarım Kredi Kooperatifleri

Tarım Kredi Kooperatiflerinde çalışan memurların bugünkü hayat şartları karşısında tatminkâr olmayan ücretlerinin yükseltilmesi ve bu memurların istikbâli bakımdan Emekli Sandığı ile alakalandırılmaları mevzuundaki çalışmalarımız devam etmektedir.

Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri

1 Eylül 1960 tarihinde Ankara'da ilk defa olarak bütün Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri ve müstakil kooperatiflerin mümessillerinin iştirâki ile yapılan kongrede, bu camiânın dilek ve temennileri, uğradıkları müşkülât ve istikbâle âid görüşler, inceden inceye tetkik edilerek, kararlar alınmış ve bu kararların ışığı altında, 25 seneden beri tatbik edilen 2834 sayılı kanun ile ana sözleşmelerin yeni ihtiyaçlara göre tâdiline tevessül olunmuştur.

Dış Ticâret İşleri

Dış ticaretimizde, ihrâcatta % 18, ithâlâtta ise % 13 nisbetinde bir hacmi temsil eden iki taraflı anlaşmalı memleketlerle mübâdele edilecek maddelere âid listelerin, umumi ithâlâtımızdaki kota sistemimizle âhenkli olarak neşir ve tatbikâtını teminen teşkil edilen iki heyet, birisi dahil, diğeri hariçte olmak üzere, 8 memlekette müzakereler yapmış ve bütün bu çalışmalar, 13 sayılı kanunun bahşettiği imkân sayesinde iki ay gibi kısa bir müddet içerisinde tamamlanarak, ithâlât ve ihrâcatta ayrı ayrı olmak üzere, 72 milyon Dolar'lık listeler ilân edilmiştir.

SANÂYİ BAKANLIĞI

(1) MÂLÎ YÖNDEN ZİKRE DEĞER İŞLER

(A) Bakanlık camiâsına dahil teşekküllerin inkılap arifesindeki mali durumlarını ortaya koyunca, diğer İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde de olduğu gibi, tüyler ürpertici bir borç ve para ihtiyacı meselesi ile karşılaşılmıştır.Yalnız Sanayi Bakanlığı camiâsındaki teşekküllerin borçları 7 milyar Türk Lirası'na yakındı. Girişilen işleri yürütmek için yalnız 1960 yılında kaynağı bulunamayan 3 milyar Türk Lirası civârında paraya ihtiyaç vardı. Bu çıkmazdan kurtulmak için, İnkılâp Hükûmeti, bir kanun çıkartarak, borçları konsolide etti. Diğer para ihtiyacı, tasarruf tedbirleri ve program tashihleri ile asgarî hadlere indirildi. Bu tedbirler, 1961 bütçesine de sirâyet ettirilerek, ıslâhat takviye edildi.

(B) Gayri sıhhî mali kaynaklara müracaata alışan teşekküller, artık bu fenâ âdetten vazgeçirtilerek, normal mali şartlar içinde yaşamaya zorlandılar.

(C) Teşekküllerin lüks ve isrâfa kaçan davranışlarına son vermek için, bir taraftan lüzumlu mevzuat çıkarılmış, diğer taraftan, inkılâbın telkin ettiği hava içinde, idari tedbirler alınmıştır.

(D) Resmi sektörün kredi ihtiyacı mevcut imkânlarla karşılanırken, husûsî sektör sanayiinin kredi ihtiyacı da ihmâl edilmemiş ve ihrâcatçılarla birlikte sanayiinin de bankalardaki kredi plafonu yükseltilmiştir. Her ikisine iç ve dış kaynaklardan lüzumlu tahsisler, imkânlar nisbetinde yapılmıştır. Böylece iş hacminin daralması önlenmiş ve ayrıca ihtiyatla yeni yatırımlara gitme teşvik edilmiştir.

(E) Yurt endüstrisinin temelini teşkil edecek 2. demir-çelik ağır sanayii için lüzumlu iç ve dış finasman büyük ölçüde tahakkuk ettirilmiş ve bizzat vatandaşların iştirâki sağlanmıştır.

(2) İKTİSÂDÎ CEPHEDEN ZİKRİ ŞÂYAN HUSUSLAR

Evvelâ, gayrî iktisadi tutuma son verecek bir zihniyetin bütün idari cihaza yerleşmesi prensibi göz önünde tutulmuştur. Bu itibarla, teşekküllerin programları, bu yeni zihniyetin tesiriyle ele alınmıştır. Etüd ve araştırmalar, yatırımlar, istihsâl ve sürüm faaliyetleri, hep "istikrâr içinde iktisadi gelişme"yi hedef tutmuşlardır diyebiliriz. Bunlardan bazılarını misâl olarak zikredelim:

(1) Etüd ve Araştırma Faaliyetleri

(a) Mâden Tetkik ve Arama Enstitüsü, istihraç sanayiinin en baştaki ihtiyacı olan haritaları temin maksadı ile, takriben 64.000 k[ilo]m[etre] karelik bir sahada faaliyette bulunmuştur.

Petrol bulma ile ilgili olarak 50.000 k[ilo]m[etre] karelik sahada jeolojik araştırma yapmıştır.

Taş kömürü yataklarını araştırma maksadı ile Amasra bölgesinde takriben 5.000 metreyi bulan sondaj yapmıştır.

Liyit kömürü yatakları araştırmaları 14 vilâyetteki 26 sahada yapılmış ve cem'an 16 milyon tonluk rezerve tesbit edilmiştir.

Bakır mâdeni aramaları neticesinde 8,5 milyon ton bakırlı pirit tesbit edilmiştir.

Kurulmakta olan demir-çelik sanayiimizin demir cevheri ihtiyacını karşılamak için lüzumlu araştırmalar neticesinde 5 milyon tonun üstünde rezerve bulunmuştur.

Havadan uçakla mâden arama faaliyeti, 124.000 k[ilo]m[etre] karelik bir sahayı kavramıştır.

Kurşun, altın, fosfat, atom enerjisi, hammaddeleri arama faaliyetleri idame edilmektedir.

(b) Elektrik İşleri Etüd İdâresi faaliyetleri arasında, bilhassa Keban barajı projesi zikre şâyandır. Yurdun bu önemli noktasında kurulacak hidro-elektrik ve baraj tesisleri, memleket ekonomisinde çok büyük tesirler icrâ edecek mâhiyette görülmektedir.

Ayrıca, kuzey-batı Anadolu bölgesinin ileri yıllardaki ihtiyaçlarını karşılamak için, istihsâl, nakil ve tevzii tesislerine yapılması gereken ilâveler de, kısa ve uzun vâdeli olarak bir proje hâlinde tayin edilmiştir.

Bu projeye göre, 1963 yılına kadar Silahtar ve Sarıyer santrallarının tevzii, 1970 yılına kadar da devreye yeni kapasitelerin konmaları derpiş edilmiştir.

(c) Husûsî sektördeki petrol aramaları bilhassa ümitvar neticeler vermeye başlamıştır. Adana'daki Bulgur dağı ve Diyarbakır'da Kaya köyü sondajları, bu neticenin misâlleridir.

(2)Yatırım Faaliyetleri

İktisadi kalkınmanın temeli olan yatırımlardan bilhassa sanayi sektörüne âid olanların ehemmiyeti mâlûmdur. Ancak, bunların bir plan veya bir esâsa istinâden yapılmaları lazımdır. Yatırımların günlük politikanın kurbânı edilmeden, yurdun iktisadi ve sosyal ihtiyaçlarına göre ayarlanmaları bir zarûrettir. 27 Mayıs'tan evvel yapılan ve ele alınan yatırımlar, inkılaptan sonra gözden geçirilince, bunların bir kısmını tehir, diğer bir kısmını terk mecbûriyeti hâsıl olmuştur. Bir taraftan da, ikmali lüzumlu olanlar üzerinde durularak, onların bir an evvel ikmâl edilmelerine çalışılmıştır.

(a) Sümerbank, bu devre içinde Antalya Pamuklu Fabrikası'nı işletmeye açtığı gibi, şu fabrikaları da içinde bulunduğumuz takvim yılında sıra ile işletmeye başlayacaktır: Yıldız Çini Fabrikası, Beykoz tevsiâtı, Kayseri Mensucat Fabrikası tevsiâtı, Sâlihli Palamut Fabrikası, Bolu Sun'i Tahta Fabrikası...

(b) Etibank, tutarı 32 milyon Lirayı bulan enerji hattı trafo merkezleriniikmâl etmiştir. İçinde bulunduğumuz yılda da, aynı cins tesisattan tutarı 66 milyon Türk Lirası'nı bulacak kısmını tamamlayacaktır. Bu arada, istikbâle muzaf projeler de hazırlanmıştır ki, bunların tutarı 482 milyon Türk Lirası etmektedir.

Mâden sahasında ikmâl edilen işler arasında ve senede 100.000 ton nakil kapasiteli küre bakırlı pirit hava hattı vardır. Yine bu sahada tutarı takriben 161 milyon Lirayı geçen projeler hazırlanmıştır.

(c) Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu, bilhassa Almanya'dan almış olduğu mühimmat siparişi ile ilgili takriben 434 milyon TL'lik tesisâtın eskiden ödenen 206 milyonluk kısmına ilâveten, bu devrede 109 milyon TL ödemiş ve savunma endüstrimizin belkemiğini teşkil eden ve kısmen de askerî maksatlar dışındaki ihtiyaçları karşılayan tesislerin bu sene işletmeye açılmasına imkân hasıl olmuştur.

(d) Türkiye Demir-Çelik İşletmeleri, başladığı tevzi işlerini bu sene ikmâl ederek, tutarı 950 milyon TL olan tesisleri işletmeye açacaktır. Bu tesisler arasında, büyük kapasiteli yüksek fırın, haddeler, Singer tesisatı, kok fırın tevsiâtı, dökümhâneler ve atölyeler mevcuttur.

(e) Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları, başladığı tevsiâtı bu sene ikmâl ederek, yurdun mühim bir ihtiyacı olan kâğıt istihsâli kapasitesini artıracaktır. Bunlar bitince, kâğıt ve karton istihsâl kapasitesi, 60 bin tondan 100 bin tona çıkmış olacaktır.

(f) Türkiye Kömür İşletmeleri, halen Zonguldak Taşkömür Havzası, Amenejman Garp Linyitleri ve Seyit Ömer projeleri üzerinde çalışmaktadır.

(g) Türkiye Şeker Fabrikaları, yatırım projelerinde esaslı revizyonlar yapmakla beraber, Adapazarı Şeker Fabrikası tevsiâtını iktisadi bulduğundan, bunu hemen hemen ikmâl etmiş ve bu sene işletmeye açacaktır.

(h) Azot Sanayii, tesislerini bir an evvel ikmâle çalışmaktadır. Bu sene, amonyak, nitrik asit, kireçli amonyum nitrat, teknik amonyum nitrat üniteleri bitmiş olacaktır ve ikinci altı ayında yılda 110 bin ton gübre istihsâl edecek fabrikalar çalışmaya başlayacaktır.

(i) Türkiye Petrolleri A[nonim] O[ortalığı] İstanbul Petrol Rafinerisi A[nonim] Ş[irketi], yılda bir milyon ton ham petrol işleyecek kapasiteli İzmit Tasfiyahânesi tesislerinin kurulmasına gayretle çalışmakta olup, 1961 yılı sonundan evvel ikmalini ummaktadır. Husûsî sektörde ecnebî sermaye ile kurulmasına devam olunan,yıllık kapasitesi 3,2 milyon ton olan Mersin Tasfiyehânesi’nin [ATAŞ] yıl sonunda tecrübe işletmesine başlanması mukarrerdir.

(j) Makina Yedek Parça A[nonim] Ş[irketi] de, mütevâzi olmakla beraber, ehemmiyeti küçüksenmeyecek 150 kilogramlık bir çelik döküm elektrik ocağını, 0,7 milyon TL’sına mâl ederek, 1960 Temmuz [ayın]dan beri işletmektedir.

(k) Elektrometalurji Sanayi, Antalya’da kurulmakta olan ferro krom ve karpit tesislerinin montajını süratle yürütmektedir. Yıl sonunda tecrübeye

geçecektir. İzmir'de husûsî sektörün elektrik çelik izâbe fırını faaliyete geçti.

(l) Husûsî sektör sanayiinin faaliyeti arasında, Çanakkale ve Tuzla Seramik Fabrikaları ile Çayırova Cam Sanayii'nin kuruluş faaliyetleri zikre şâyandır. Keza Mersin Petrol Tasfiyehânesi [ATAŞ], 1961 yılı içinde ikmâl edilecektir.

(3) İstihsâl ve Sürüm Faaliyetleri

Bütün teşekküllerin istihsâl hacimlerini ve kalitelerini artırma, maliyetlerini ve fiyatlarını düşürme yolundaki çalışmaları, ileride müsbet neticeler verecektir.

İmkân olduğu nisbette dış pazara müteveccih sürüm, ayrıca teşvik edilmektedir.

İhrâcâtı teşvik için son zamanlarda hükûmetçe ittihaz edilen kolaylıkla, husûsî sektörün kendi dış pazarlara göre ayarlanmasına imkân bahşedecektir. Yerli sanayiimizin yalnız döviz tasarruf edici değil, aynı zamanda döviz kazandırıcı olması, önemle göz önünde bulundurulan bir prensip olmuştur.

Bilhassa şeker, çimento, bez, pik, çelik kütük gibi istihsâl fazlaları ihrâç edilmiştir.

Yerli sanayiinin iptidâî madde, yedek parça, yatırım malzemesi gibi ihtiyaçlarının karşılanmasında kota tatbikâtı titizlikle yürütülmüş ve sanayiimizin gelişmesi için gereken tedbirlerin alınmasına bakanlıkça önem verilmiştir.

İMÂR ve İSKÂN BAKANLIĞI

27 Mayıs 1960'dan 31 Mart 1961 gününe kadar teknik eleman kadrosu iki misline çıkartılan Yapı Malzemesi Genel Müdürlüğü'nce ilkin ihtiyacımızın tesbiti cihetine gidilmiştir.

Memleketimizde imâl edilen malzemeler ile yabancı memleketlerden alınan miktarlar tesbit edilmiştir.

İnkılâptan sonra memleket çapında yapılan ve hayatî önemi hâiz olan çalışmalar arasında Türk Yapı Araştırma Enstitüsü'nün kuruluş hazırlıkları da mühim bir yer işgâl eder. Yardım talep etmek üzere gönderilen bu projenin Birleşmiş Milletler teşkilatınca 1960 yılı projelerinin en uygunlarından biri olduğundan kabul edilmesi, bu önemi bir defa daha belirtmiştir. Bu enstitünün kurulması için Birleşmiş Milletler'ce 500-800 bin Dolar'lık bir yardım yapılacaktır.

Şehir, kasaba ve köylerin bulunduğu bölgelerdeki mevcut kaynakları planlamak, bu sahada yaşayan nüfûsun hayat standardını yükseltmek için, mevcut arazilerini en iyi şekilde kullanmak suretiyle, verimini artırmak ve istihsâl maddesini iç ve dış pazarlara satmak suretiyle kıymetlendirmek, diğer taraftan, büyük şehirlere vâki olan akını düzenlemek ve büyük şehirlere gelenlerin süflî yaşamasına mâni olmak için, büyük şehirler civârında peyk şehirler meydana getirmek üzere çalışmalara başlanmış bulunmaktadır.

Şehir, kasaba ve köy imâr planlarının tanzimi işlerinde çalışarak, 47 kasaba ve köyün haritaları, 5 şehir imâr nâzım planı ile 13 kasabanın kesin imâr planları yapılmıştır. Mevcut imâr planlarında da, bugünün ihtiyaçlarına cevap verecek tarzda, belediyelerince vâki 694 tâdil teklifi kabul edilmiştir. Bundan başka, imâr planlarında resmi binâlara tahsis edilmiş bulunan 101 hükûmet konağı, 33 sağlık merkezi, 68 cezaevi ve 6 muhtelif binâya âid yerin vaziyet planları tanzim olunmuştur.

Bir adet yol, 44 belediyeye âid içme suyu projesi ile 3 belediyenin kanalizasyon projeleri tasdik edilmiştir.

Gecekondularda yaşayan vatandaşların ucuz, sıhhî ve muntazam evlere sahip olmasının temini için lüzumlu bulunan arsa temini çalışmalarına başlanmış bulunmaktadır. İmâr mevzuâtı ile ilgili kanunlar üzerinde çalışmalara başlanmış olup, bu yıl büyük şehir belediyelerinin de iştirâki ile kurulacak İmâr Kongresi'nde görüşüldükten sonra, tâdilleri, icab ederse yenileri, mercilerine takdim olunacaktır.

27 Mayıs 1960-31 Mart 1961 tarihleri arasında Mesken Genel Müdürlüğü'nce yapılan işler:

Daha önce vûkû bulan tabiî âfetler sebebiyle husûle gelen hasârın umumi hayata müessir olduğuna dair bakanlar kurulundan kararı alınan yerlerden 19 vilâyetin 23 köyünde 645 âile için 1.500 TL ile 5.000 TL arasında, cem'an 2.759.208 TL'lik inşaat yardımı yapılmıştır.

Borçlandırma yoluyla yapılan bu yardımı, 7269 sayılı kanun gereğince, şahıslar, 20 senede, fâizsiz olarak, eşit taksitlerle ödeyeceklerdir.

Muhtelif tarihlerde 105 köy veya mahallede vûkû bulan tabiî âfetlerin umumi hayata müessiriyeti tesbit edildiği cihetle, lüzumlu bakanlar kurulu kararının alınması için gerekli muameleye tevessül edilmiştir. Bugüne kadar bu yerlerden 14'ündeki âfetin, umumi hayata müessir olduğu bakanlar kurulunca kabul edilmiştir. Diğerleri, Maliye Bakanlığı'nca tetkik edilmektedir.

15 mahallede vûkû bulan âfetlerden zarar göreler için cem'an 117.000 TL'lik ilk ve acil yardım yapılmıştır.

Tabiî âfetlere mâruz kalıp da, bu âfetlerin 7269 sayılı kanun gereğince umumi hayata müessir olduğu husûsunda bakanlar kurulundan kararnamesi istihsâl olunan yerlerden, 1961 mali yılı içinde 30 vilâyete bağlı 86 yerdeki 2.840 felâketzedeye, 1.000 ile 5.000 Lira arasında nakdî inşaat yardımı yapılması bakanlıkça uygun görülmüş ve ayrıca bu yerlerin vaziyet planları ile projelerinin yapılması için gerekli hazırlıklara başlanmıştır.

1961 yılı bütçe imkânlarına göre, inşaatları ele alınacak 105 yer için dörder aylık programlar hazırlanmıştır. Buna göre;

Birinci 4 aylık programda: 38 yerde 1.586 âileye cem'an 5.656.000 Lira

İkinci 4 aylık programda: 58 yerde 1.839 hâneye cem'an 10.076.000 Lira,

Üçüncü 4 aylık programda: 9 yerde 376 âileye cem'an 5.717.000 Lira olmak üzere, 1961 yılında 22.049.000 Liralık yardım yapılacaktır.

Toprağa muhtaç çiftçilere toprak dağıtımı

27 Mayıs 1960'dan bugüne kadar, 1960 yılı programına dahil olmak üzere, 324 köyde 28.982 çiftçi âilesine 1.502.363 dönüm arazi dağıtılmıştır. Aynı zamanda bu köylere orta malı olarak da 1.735.417 dönüm mer'a tahsis olunmuştur.

İskân işleri

27 Mayıs'tan bu yana Yugoslavya ve diğer yabancı memleketlerden 3.900 âilede 14.717 nüfustan ibaret serbest göçmen gelmiş ve bunların yurda kabullerini mümkün kılan muameleleri ifâ ve ikmâl olunmuştur.

İskâna müstehak olup, muhtelif illerimizde iskânlarını bekleyen 1.647 iskânlı göçmen âilesinden 20 vilâyete yerleştirilen ve arsalarını kendi varlıkları ile temin eden 386 âileye 1.217.350 Lira inşaat yardımı yapılmış ve bu âilleer, evlerini ikmâl etmişlerdir.

Örnek köyler inşaatı

Konya Ereğlisi'ne bağlı Zengen köyünde buraya yerleştirilen köylüler için 100, öğretmenler için 2 ev, muhtarlık için 1 binâ, ileride bölge okulu olabilecek şekilde 5 sınıflı ilkokul binâsının inşaatı tamamlanmış, sosyal tesislerin de temeli atılmıştır. Buraya yerleştirilen 100 âileye veilen 25.000 dönüm toprağın sürüm ve ekim işleri, teşkilatımız tarafından yapılmıştır.

Konya'nın Kadınhanı ilçesine bağlı Sarıkaya köyünde aşiretlerin yerleştirilmesi maksadı ile inşaasına girişilen 117 evin inşaatı tamamlanmıştır. Bu köye yerleştirilen aşiret âilelerine 26.021 dönüm arazi verilmiştir.

[27 MAYIS BAKANLAR KURULU TUTANAKLARI

ORİJİNAL TOPLANTI FİHRİST[İ]

(2 HAZİRAN 1960-26 TEMMUZ 1960)[1063] [ve] (8 EYLÜL 1960-4 EKİM 1961)[1064]

[2 HAZİRAN 1960-16 KASIM 1961)]

I. [1. Toplantı]

İnkılâp hükümetinin tanınmasında dışişleri bakanlığının da aktif rol alması isteği • Bazı memurların tasfiyesi • İdare meclislerinin tasfiyesi • DDYolları'nın gümrük vergisi borçlarının tecili • Yatırımlar • Tekel idaresi'nin borçları • Bakanlar kurulunda görüşülecek mevzuların daha evvel bir gündemle belli edilmesi • Kömür fiyatı • İkinci demir-çelik fabrikası • İktisadi ve mali vaziyetin umumi olarak gözden geçirilmesi • Buğday fiyatı

II. [2. Toplantı]

Beynelmilel Tütün Araştırma Merkezi'ne iştirakimiz • Mal beyannamesi (bakanlarla ilgili olarak) • Yüksek Adalet Divanı ve Yüksek Soruşturma Kurulu'nun Ceza Muhakemeleri Usulüne Dair Kanun Tasarısı

III. [3. Toplantı]

Subayların terfii (memurların da, subaylar gibi, muayyen bir zamanda, mesela 29 Ekim'de terfi ettirilmesi) • Yeni vergi ihdas edilip edilmemesi • Milletlerarası İşbirliği'nin [Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı/OEEC'nin] nereye bağlanacağı • İktisadi Planlama Dairesi [DPT] kurulması • Yurt dışında bulunan vazifelilerin gözden geçirilmesi • Bazı borçların karşılanması için istikrazda bulunulması • Kahve ithaline döviz tahsis edilmesi • Kayseri ile İncesu arasında bir köprünün yıkılması • DDYolları'nın vaziyeti, zararla çalışmakta olması • DLF'den 62 dizelli lokomotif siparişi • Sanayinin kredi ihtiyacının karşılanamaması • Gazete kâğıdı ithâli • 740.000.000 D[eutsche] M[ark]'lık Alman sipârişi • Eski eserlerin durumu • Kapılara konan işaretler • Kürtçülük hareketi • [İstanbul] Taşlıtarlalıların durumu

IV. [4. Toplantı]

Polis Vazife ve Salâhiyetleri [Salâhiyet] Kanunu'nun 18. maddesinin yerine kâim kanun hakkında • Silah Taşıyan ve Bulunduranlar Hakkındaki Geçici

Kanun Tasarısı • Bazı dış meseleler • Yaz aylarında memurların izinlerinin kaldırılması • Servis arabaları • Milli Korunma [Kanunu] • Hesap uzmanlarına da, bankalarda çalışmak üzere, Yeminli Murakıp salahiyeti verilmesi teklifi • Yedek subay mevzuu • "Ak Devrim" adı ile çıkartılan kitap

V. [5. Toplantı]

Otomobilden alınan gümrük resminin fazla olması ve başkaca gümrük meseleleri • Dışişleri'nde çalışan meslekten olan ve olmayan bazı memurların tasfiyesi • Zirâî ve sınâî kredi meselesi • İşçi Sigortaları Kurumu'na [SSK'ya] ait paraların plase edildiği sahalar • Amerika'dan alınacak buğday • Sanayi bakanlığına bağlı müesseselerin borçları ve alacakları • Petrol • Silah toplama • Siyasi partilerin ocak, bucak teşkilatı ve bunların kaldırılması • Said-ii Nursî • Dış seyahatlere müsaade olunup olunmaması • Sabık mebuslara ait bazı işyerlerinin nasıl çalıştırılacağı

VI. [6. Toplantı]

Bakanlık emrine alınan bazı büyükelçiler • Mahkemelerin tatil yapmaması teklifi • Güney ve Doğu illerindeki veteriner ve tarım teşkilatının bozukluğu • Kamu müesseselerinin yatırımlarının bir plana bağlanması • Mevduat üzerine vâz edilen tedbirlerin kaldırılması • Bankalardaki bütün kasalarda arama yapılıp yapılmaması • Bakanlıklardan muhavvel kanun tasarılarının Milli Birlik Komitesi'ne açıklanmasının prensip olarak kabulü • Partilerin Ocak ve Bucak Teşkilatının Lağvına Dair Kanun Tasarısı'nın görüşülmesi ve kabulü • Adlî Tıp Müessesesi elemanlarının terfii ve müessesenin ıslâhı • Merkeze getirilen [Büyük]elçilerin durumu • Ankara, İstanbul [ve] İzmir'in telefon meselesi • Et ve Balık Kurumu'nun satış mağazalarından bazılarının kapatılması • DP'lilere verilen benzin pompası istasyonlarının bu şahıslardan geri alınması • İhrâcâtı Geliştirme [Etüd] Merkezi Genel Kâtipliği'ne Fâruk Kardan'ın tayininin teklifi • Otomobil fonu • Yüksek tahsil gençliği sosyal yardım tesisine yapılan ve yapılacak olan teberrular

VII. [7. Toplantı]

OECE'nin [OEEC'nin] yeniden teşkilatlanması sebebiyle verilecek harcıraha mütedair kararname • Expert [Export]-İmport Bankası ile

akdedilecek mukâveleye imza vâz edecek olana imza salâhiyeti tanınması hakkında kararname • Yurt dışında çalışanların miktârının lüzumlu asgarî hadde indirilmesi • Devlet Hava Yolları'nın yurt dışındaki çalışmaları • Askerlikte son ayda verilen bir aylık iznin devam ettirilmesi • İnkılâp Hükûmeti aleyhinde propagandalar • Ağa ve şeyhlerin Batıda iskâna tâbi tutulması • Kürtçülük • Ocak ve bucak teşkilatında memurlarla ilgili hükümler • İşçi Teşekküllerine Dair Kanun Tasarısı (Belki: Ocak ve Bucak Teşkilatının Lağvı Hakkındaki Kanun Tasarısı'nın bir hükmü) • Milli Birlik Komitesi ile bakanların temasları • İstikraz tahvilleri

VII. [7. Toplantı] (Mükerrer)[1065]

Kıbrıs • Sanayi kollarında işsizlik • Gima • Yatırımlarda eleme • Tütün ihrâcâtı • Müşterek Pazar • Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumu

VIII. [8. Toplantı]

Amerikalıların 1.000.000.000 Lira'yı serbest bırakması • Et ve Balık Kurumu'nda depo edilmiş bulunan 400.000.000 Lira'lık pamuk ve soya yağı ve İpar meselesi • Bankalara müdahale edilmemesi husûsunda kat'î emir verilmesi • Kömür karnelerinde suistimal • Yatırımlar • Şeker • Televizyon [ve] radyo • Düşmekte olan vergi (gümrük vergisi) tahsilâtının normal seviyeye ulaşması • Gayri müslimlerin de huzur içinde bulunmaları • İşsizliğe karşı fon tesisi • İstanbul'a Vâli aranması • Memurların mesâî saatinin artırılması • Pancar ekim sahasının çok geniş bulunması • Tütün ekim sahasının çok geniş bulunması • Çimento • Azot sanayii ve Seyitömer linyitleri • Et ve Balık Kurumu yatırımları • [Devlet, Milli Eğitim ve Adalet eski Bakanı] Celâl Yardımcı'nın kardeşinin sekiz şirketteki avukatlığı • Noterliklerin yemlik hâline getirilmiş bulunması • [Türkiye] Kömür İşletmeleri [Kurumu]'nun yatırımları • Yüksek Soruşturma Kurulu'nun çalışmaları • Cezaevlerinin durumu • Adlî Tıp Müessesesi'nin ıslâhı • Adalet Sarayları meselesi • Adalet teşkilatında tasfiye • Adliyede personel yetiştirilmesi • Kıbrıs • Rusya'ya bir ticaret heyetinin gönderilip gönderilmemesi • [İktisadi] Planlama Dairesi'nin [DPT'nin] teşkilinde ve Karabük'ün [Karabük Demir-Çelik Fabrikası'nın] istihsâlinde, Rus [Büyük]elçisi'nin yardım yapmak istediklerine dair ifadesi • Rusların stratejik bazı maddeleri satın almak istemeleri • Dış ticaret işleri •

Minneapolis Moline Türk Traktör Fabrikası'nın durumu • Yapılan ihbarlar karşısında ne yolda hareket edileceği

IX. [9. Toplantı]

Avrupa İstişârî Konseyi'ne [Avrupa Konseyi Danışma Meclisi'ne] katılacak temsilcilerin seçilmesi • Fâiz hadlerinin günün şartlarına intibâk ettirilmesi

X. [10. Toplantı]

Tediye muvâzenesi açığını karşılamak üzere Amerika'dan 34.000.000 Dolar istenmesi teklifi • İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin yatırımları • Yem sanayii • Petrol Ofisi • Mâden Tetkik ve Arama Enstitüsü • Sümerbank • Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı • Esnaf Dernekleri, Esnaf Dernekleri Birlikleri, Esnaf Dernekleri Federasyonu 'nun feshi • Tarım Satış Kooperatifleri'nin eski idare organlarının lağvı • Yurt içinde ve dışında tedavi edileceklere yapılacak yardımın ailesine de şâmil olup olmadığı • Mâden direği • Hazırlanan kanun tasarılarının daha evvel bütün bakanlıklara gönderilerek mütâlaalarının alınması ve tetkiklerine imkân verilmesi

XI. [11. Toplantı]

Sait'i Nursî'nin kabrinin nakli • Hazineye yapılacak teberrular • Hürriyet istikraz tahvilleri • Kürtçülük • [Başbakanlık eski Müsteşarı] Ahmet Sâlih Korur, [Maliye eski Bakanı] Hasan Polatkan ve [Türkiye Büyük Millet Meclisi eski Başkanı] Refik Koraltan'ın 1950'den bu yana iktisapları • devlet başkanının konuşmalarının piyasadaki müsbet tesirleri • Hükûmet programının hazırlanması • Fiyatların ucuzlatılması ve kirâların indirilmesinde bir zorlama yapılmaması • Milli Korunma [Kanunu] • Tediye muvâzenesi açığını karşılamak üzere Amerika'dan 34.000.000 Dolar istenmesi teklifi • Tüccarın gümrük vergilerinin tahsilinin tecil isteği • Ulaştırma Bakanlığı'nın Eskişehir'deki 5.500 işçisine meskenlerini ikmâl etmeleri için yardım [yapması] • Makina ve Kimya [Endüstrisi] Kurumu'nun Milli Savunma Bakanlığı 'ndan yardım isteği • Milli Savunma Bakanlığı'nın bazı kooperatifleri desteklemesi lüzûmu • Verdi Limited [Şirketi'n]in Milli Savunma Bakanlığı'na âid jiplerin montajı için yüksek ücret talep etmesi • Muhtelif şahısların suistimalleri • Bakanlıklardaki

soruşturmalar • Mâden direği ve kâğıt iptidâî maddesi odunun fiyatı • Kömür fiyatı • Yatırım fâizleri • Odun ve kereste mevzuunda suistimal • Kalıplık ve doğramalık kereste

XII. [12. Toplantı]

Sait'i Nursî'nin naaşının nakli • Pancar fiyatları • Tütün ve buğday için bir fon tesis edilmesi • Bir İhrâcat Bankası [Eximbank] kurma tasavvuru • Çimento • Toprak reformu • Tıpta sosyalizasyon • İlân Dağıtma Şirketi [Basın İlân Kurumu] • Dünya Sağlık Teşkilatı tarafından Türkiye'de sıtmanın kaldırılması çalışmalarındaki hissemiz • Memur ve işçi mesâîleri • Hükûmet programının revizyonu

XIII. [12. Toplantı]

Muallimler Birliği toplantısı dolayısıyla Milli Eğitim Bakanı'nın [Prof. Dr. Fehmi Yavuz'un] izahatı ve bununla ilgili konuşmalar • Londra uçak kazasında ölenler için yapılan mezarlar • 2.000.000 Dolar'lık Amerikan yardımı ve tediye muvâzenesi açığını karşılamak üzere Amerika'dan 34.000.000 Dolar istenmesi • Dünya Bankası ile yeniden temasa geçilmesi • Köyceğiz projesi • Petrol rafineri tesisleri • İkinci demir-çelik fabrikası

XIV. [14. Toplantı]

Ek ödenekler ve vekâlet maaşları • Personel işlerinin düzenlenmesi • Migros • Kredilerin açılması ve sanayide ferahlık • İtalyan kredisi

XV. [15. Toplantı]

Almanya'ya işçi gönderilmesi • Bulgurdağı'nda açılan kuyudan fışkıran petrol • Kur[may] Alb[ay] Kenan Arkın'ın kömür mevzuunda Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan beyanâtı • Avrupa Müşterek Pazarı • Gümrük İşbirliği Konseyi [Dünya Gümrük Örgütü][1066] (ki, üyesi bulunmaktayız) • Memurlara ucuz yemek verilmesi • OECE'nin [OEEC'nin] teşkilatlanması toplantısı

XVI. [16. Toplantı]

OECE’nin [OEEC’nin] reorganizasyonu hakkındaki görüşümüz •Cezayir milli hükûmetini tanıyıp tanımadığımız •Mısır’ın memleketimize karşı aldığı tavır • İsrâil’e Sefir gönderilip gönderilmemesi • Sovyetler [Birliği] ile ticari münâsebet • Telefon bakım ücretlerinin alınıp alınmaması • İstanbul Belediyesi’nin borçları • Personel meselesi • Bazı sağlık mevzuları • Saraçoğlu Evleri’nde oturanların tahliyesi • Dolmabahçe Sarayı’nın çalıştıkları müddetçe Soruşturma Kurulu’na tahsisi • Örfi İdâre Komutanlığı emrine Devlet Malzeme Ofisi’nden muvakkaten vâsıta tahsisi • Soruşturma Kurulu emrine uçak tahsisi

XVII. [17. Toplantı]

Başkan [Cemâl] Gürsel’in seyahat intibâları • Din • Petrol • Devlet Planlama Teşkilatı Kanun Tasarısı’nın hazırlanmış bulunması • Soruşturma Kurulları ile bakanlıkların münâsebetleri • Bütçede tasarruf • Milli Birlik Komitesi’nin çıkaracağı kanunlarda hükûmetin mütâlaasını alması • Araştırma ve geliştirme teşkilatının [TÜBİTAK’ın] kurulması • Saraçoğlu Evleri’nde oturanların durumu

XVIII. [18. Toplantı]

Saraçoğlu Evleri’nde oturanların durumu • Memur sayısı ve maaşı • Dışişleri [Bakanlığı] teşkilatı • Radyo istasyonları kurma meselesi • Turizm ve Turizm Bankası [Anonim Şirketi] • Dışişleri’nden [Dışişleri Bakanlığı’ndan] uzaklaştırılması lazım gelen kimseler • Milli Saraylar • Durdurulan tayinlerin başlaması • Devlet Planlama Teşkilatı

XIX. [Toplantı]

OECE [OEEC] toplantısına katılan bakanların buradaki çalışmaları hakkında açıklamaları • Yardım • Dış memleketlere şeker satışı • Petrol • OECE [OEEC] toplantısına katılan bakanların buradaki çalışmaları hakkında açıklamaları (devam) • Dışişleri Bakanı’nın [NATO Genel Sekreteri] P[aul] H[enri] Spaak ile görüşmesi • Dışişleri Bakanı’nın [Avrupa Müttefik Kuvvetleri Komutanı ve ABD Avrupa Kuvvetleri Komutanı General Lauris] Norstad ile görüşmesi • Kromit Şirketi yolsuzluğu • Gümrükte transit muamelesi • İller Bankası’nın durumu

[Bakanlar Kurulu’nun 20 ilâ 31. toplantılarına ilişkin fihrist elimizde bulunmamaktadır]

XXXII. [32. Toplantı]

Emekli subayların fakültelere imtihansız girebilmeleri • 3656 [sayılı Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teâdülüne Dair Kanun] ve 3659 sayılı [Bankalar ve Devlet Müesseseleri Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teâdülü Hakkında Kanun] kanunlara tâbi müesseselerde çalışan personelin yüksek tahsil yapabilmeleri • Öğretmen olmak isteyen emekli subaylar • Kurmay Salâhattin Kaptanoğlu’nun Malatya’daki krom işletmesine müracaatı • Fransızlar tarafından okutulacak dört talebenin müracaatlarına Milli Eğitim Bakanlığı’nın cevap vermemesinin sebebi • Seli Halıları sâhibinin kredi talebi • Şehit Nedim Özpulat[‘ın] ailesine yardım yapılması • Bir emekli subayın hiposülfitli sudan gümüş istihsâl edebilmesini teminen, hasta[hâ]nelere bu suların mumaileyhe verilmesinin bildirilmesi • Memleketimizin ekonomik durumunun yakından tâkibi • Soruşturmalar • Yassıada’daki duruşmaların yabancı dillerle neşri • İnkılap mahkemelerinin kurulup kurulmaması • Devlet müesseselerinde çalışan lüzumsuz elemanların tasfiyesi • Bir kısım Amerikan Deniz Kuvvetleri’nin memleketimizi ziyâreti • Sümerbank satış mağazalarından bazılarının kapatılması • İstatistik Umum Müdürlüğü’nün [DİE’nin] binâ ihtiyacı • Memleketimizin umumi tarım durumu • Ankara Şeker Fabrikası tesislerinin Orta Doğu Teknik Üniversitesi’ne tahsisi

XXXIII. [33. Toplantı]

Dış borçlarımız • Bir kısım sınâî tesislerin husûsî sektöre devri • Buğday ithâlâtı • İthâlât programı • Antalya bölgesi pilot projesi • Vergi • Köylü için kitap • Turizm ve Turizm Bankası • Ankara Şeker Fabrikası tesislerinin Orta Doğu Teknik Üniversitesi’ne tahsisi • Şeker

XXXIV. [34. Toplantı]

Gâziantep’in yasak bölge olmaktan çıkarılması • Orman yangınları • Hükûmetçe yapılacak işler • Dış pazara tütün satışı • Tekel işçilerinden bir kısmının ücretlerine zam • Kahve ithâlâtı • Emekli Sandığı Kanunu’nun 39. maddesi • Ankara Palas’ın durumu • Gâzi [Atatürk] Orman Çiftliği’nde bir

otelin ve Marmara Köşkü'nün durumu • Et ve Balık Kurumu • Ek görev ücretleri ve tazminatlar • Türk Kültür Derneği'nin kamu yarârına hizmet eder dernekler gibi sayılması teklifi • Amerika'ya gidecek olan bakanların yerine vekâlet edecek olan bakanlar • Şeker • Orta Doğu Teknik Üniversitesi • İpar Şirketi'nin yed'i eminliği • İstanbul'da yapılacak [NATO Askeri Komitesi'ne bağlı] AGARD temsilcileri toplantısı • Makina [ve] Kimya Endüstrisi Kurumu'nun Almanlarla olan 740.000.000 [Deutshe] Mark'lık anlaşması • Vergi • Barajlar • Din kitaplarının yazılması

XXXV. [35. Toplantı]

Hükûmet programının hazırlanması ile ilgili konuşmalar • Yatırımlara tahsis edilecek paranın ne miktar olacağının bilinmesi zarûreti • Bölge planlaması • Planlama için getirtilen yabancı uzmanlar • İçişleri mevzuunda muhtelif meseleler: Mülkî taksimat, Memur, Memur meskenleri, Kesime hazır hayvanlar, Kaçakçılık, İllerin imâr planları • Gazete sayfalarının tahditten kurtulması • Doğuda okul problemi • Kürtçülük çalışmalarının önlenmesi • Muhtelif yerlere kurulacak radyo istasyonları • Basın cezasının nev'i

XXXVI. [36. Toplantı]

Ankara içme suyu tesislerinin kifâyetsizliği • Müşterek Pazar • Fındık müstahsillerinin durumu • Yem sanayii • Tavukçuluk • Pancar fiyatlarında tenzilât teklifi • Yatırımlar • Etibank'ın elektrik satışından yaptığı zarar • Makina [ve] Kimya Endüstrisi Kurumu'nun Almanlarla olan 740.000.000 [Deutsche] Mark'lık anlaşması

XXXVII. [37. Toplantı]

Gazete sayfa adedinin tahditten kurtulması • Petrol • İmam-Hatip Okulu mezunlarının İslâm Enstitüsü'ne devam edebilmelerinin sağlanması • İhrâcâtı Geliştirme [Etüd] Merkezi kurulması • Petrol Ofisi bâyilikleri • Hükûmet programı • Kemik Veremi Hasta[hâ]nesi • Yalova Kaplıcaları • Ankara Belediyesi'nin İtalya'dan ithâl edeceği otobüsler • Askeri kanunların en kısa zamanda Milli Birlik Komitesi'ne sevki • Yatırımda kullanılmak üzere kazanç sahiplerinden bir defaya mahsus olmak üzere bir miktar para alınması • İnkılap mahkemelerinin kurulup kurulmaması • Ucuz

taşımadan dolayı DD Yolları'nın zarârı • Zonguldak kömür havzasının ıslâhı • Devlet Planlama Teşkilatı

XXXVIII. [38. Toplantı]

Memleket haritasının hazırlanması • Memurların günde sekiz saat çalıştırılması • İkinci demir-çelik fabrikası • Reynolds firmasının alüminyum sanayii kurma teklifi • Müşterek Pazar

XXXIX. [39. Toplantı]

Mütegallibenin Doğudan Batıya Gönderilmesi Hakkındaki Kanun Tasarısı • Sanayi Bankası'nın (Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası), Birleşik Tasarruf Bankası'nın [ve] Türk Ticaret Bankası'nın durumları • Karadeniz bölgesinin iktisadi durumu • Vita yağı • İzmir demiryolu • Gazete Sayfa Adedinin Tahdidine Âid Kanun Tasarısı • Gazete ilânları • Kolejler hakkında yapılan şikâyetler • İzmit'teki açlık grevi • Müşterek Pazar • Avrupa'da yapılacak olan geri kalmış memleketlerin kalkındırılması toplantısı • Devlet teşkilatına zarûret olmadıkça yeni memur alınmaması

XL. [40. Toplantı]

Reynolds firmasının alüminyum sanayii kurma teklifi • Hükûmet programı hazırlığının bulunduğu safha • İslâm liderliği • Turizm • İpar Şirketi'nin yed'i eminliği • Bazı armatörlerin gemi almak üzere müracaatları • Hasta[hâ]neler • Kimsesiz çocuklar ve hemşireler • Dilenciler • Okul binâları • Yol makinaları • Adapazarı'nın şehir planı • Kırıkkale Ortaokulu'na sıra yapılması • İtalyan kredisi • İstanbul sanayi bölgesinde yanan kablo • Dondurulmuş inşaat • Bazı bankalar personelinin işçi sigortasına tâbi olması • Hükûmet programı

XLI. [41. Toplantı]

Adana'dan çekilen talebe isteklerine âid telgraf • Hükûmet programı • Temyiz mahkemesinin çalışma tarzı • Eğitim merkezlerinde okuma-yazma müddeti • Lojman • Ordu mensupları için husûsî barem • Parti faaliyetleri • Kısmî af

XLII. [42. Toplantı]

İkinci demir-çelik fabrikası • İngiltere’ye tütün satışı ve İngiliz kültür yardımı • Hükûmet programı • Suyundaki tuz miktârını azaltmak için Hazer Gölü’ne bir derenin akıtılması • Gümrük işleri • Esenboğa-Ankara yolu üzerinde yapılan evler • Turizm • Fikir işçilerine verilecek kâr hissesi • Lise mezunu kızların öğretmen olması • Ek görevler • Haritalama işleri

XLIII. [43. Toplantı]

NATO enfrastriktür yatırımlarında suiistimâl • Orman Umum Müdürlüğü tarafından DD Yolları’na verilecek traversler • TC Merkez Bankası’nın merhun altınları • Vazife Mâlûlleri Kanun Tasarısı • Bir kısım göçmenlerin Ankara’daki Varlık mahallesindeki evlerde iskânı • Hükûmet programı • Dış politika • İstatistik Umum Müdürlüğü’nün [DİE’nin] durumu

XLIV. [44. Toplantı]

Kürtçülük • At vebâları • Petrol • Ankara, İstanbul [ve] İzmir’e tayin edilen subayların kok kömürü alamaması • İşçi Sigortaları Kurumu [SSK] Teşkilat Kanun[u] Tasarısı • Emlâk ve Kredi Bankası’nın binâları • Sümerbank mâmûllerinin fiyatları • Libya’ya yardım mâhiyetinde bir seyyar hasta[hâ]ne verilmesi • Orta Doğu Teknik Üniversitesi • Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü’nün hangi bakanlığa bağlanması gerektiği • İstanbul’un francalalık un ihtiyacı • Çürük gemilerin satılması, yeni gemiler alınması

XLV. [45. Toplantı]

Orman Umum Müdürlüğü tarafından DD Yolları’na verilecek traversler • Amerika Haberler Bülteni Ajansı’nın sorduğu suâl: “Hükûmetinizin arzuladığı sosyal reformlar nelerdir?” • Atatürk’ün ölüm yıldönümü • Kurutulan Amik Gölü sahasının Arapların eline geçmekte olması • Balmumcu’da bulunan eşhasın mevkufiyetlerinin devam edip etme[me]si • Kurutulan Amik Gölü sahasının Arapların eline geçmekte olması • Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanun Teklifi • Gıdâ margarin sanayiinin durumu • Küçük çiftçiye verilecek tohumluk buğday • Ödenmesi gereken pancar bedelleri

XLVI. [46. Toplantı]

Konya Et Kombinası’nda işten çıkarılan körler • Memur tasfiyesi • Bütçenin şekli • Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’nın memleketin muhtelif bölgelerinde teşkil edeceği yardım ekipleri • Bölge okulları • Doğuda memur meskenleri • Zirâî çalışma sisteminde yenilik • Kış aylarında köylünün emeğinin değerlendirilmesi • Karşılık paralardan ne surette istifade edilebildiği • İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin açıkları • İşçi tasfiyesi • Et ve Balık Kurumu’nun durumu • Memur maaşlarına zam • 1961 yılı bütçesinin gelir ve gider tahminî yekûnları • Yevmiye • NATO tesislerini yapanların tazminat istekleri • Kurucu Meclis Kanun Tasarısı

XLVII. [47. Toplantı] Zabtı tutturulmamıştır

XLVIII. [48. Toplantı] Zabtı tutturulmamıştır

IL. [49. Toplantı] Zabtı tutturulmamıştır

L. [50. Toplantı]

Milli Birlik Komitesi’nin Kurucu Meclis teşekkül edinceye kadar yasama yetkisini kullanıp kullanamayacağı • Ankara Belediyesi’nden alacakları olanların bu alacaklarını tahsil edememekte olmaları • Türk Eğitim Derneği’nin yardım isteği • Yüksek tahsil öğrencilerinin yurt ihtiyacı

LI. [51. Toplantı]

İskenderun’da tahrip edilen Atatürk heykelinin yerine yenisinin konulması • Dışişleri Bakanı’nın seyahati hakkındaki açıklaması • İkinci demir-çelik fabrikası • İtalyan kredisi • Maliye Bakanı’nın seyahati hakkında[ki] açıklaması

LII. [52. Toplantı]

Tütün • Kötü kaliteli ve fazla mal istihsâli • Destekleme alımları • Tütün piyasasının açılma tarihi • Depolama • İkinci demir-çelik fabrikası • Ziraat sayımının örnekleme metodu ile yapılması • Sanayi sayımının tehiri • Doğuda mecbûrî iskâna tâbi tutulanların bıraktıkları emlâkin

değerlendirilmesi • İstanbul’da Kızılay tarafından yaptırılmakta olan öğrenci yurdunun Milli Eğitim Bakanlığı’na devredilmesi isteği

LIII. [53. Toplantı]

154 sayılı kanunun[1067] 17. maddesine göre kurulacak kurul • Ziraat sayımının örnekleme metodu ile yapılması • İthâlât programındaki kamyon ithâlinin liberasyona tâbi tutulması • (Zabtı tutturulmadı) • Dünya Kadınlar Kongresi’ne bir murahhasın gönderilmesi • Milli Birlik Komitesi’nin eski mensuplarından 14 kişinin dış memleketlere gönderilmesi sebebiyle Dışişleri Bakanlığı bütçesi harcırah bölümünde para kalmaması • Binâ ve arazi vergileri • Şeker • (Zabtın devamı tutturulmadı)

LIV. [54. Toplantı] Zabtı tutturulmamıştır

27 MAYIS BAKANLAR KURULU TUTANAKLARI

TOPLANTI FİHRİSTİ[1068]

1. Toplantı

Yeni hükûmetin tanınması • Yeni hükûmetin tanınması ile ilgili haberlerin yayınında AA'nın yetersizliği ve konuyla ilgili haberlerin Dışişleri Bakanlığı'nca yayınlanması • AA • Basın ve haber ajansları • ABD'de bulunan Haberler Bürosu ve büroda görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi • Milli Eğitim Bakanlığı'nın yurt dışında bulunan Kültür Ataşelikleri ve Kültür Ataşelikleri'nde görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi • Kamu kuruluşlarında görevli memurlar arasında tasfiyeye gidilmesi, tasfiye politikası ve memur atamaları • Kamu kuruluşlarında ve KİT'lerde görevli personel ile memurlar ve bu kuruluşlarda çalışan işçiler arasında tasfiyeye gidilmesi • Memur atamaları • Diyanet İşleri Başkanı'nın değiştirilmesi • Başbakan eski Yardımcısı ve Devlet eski Bakanı Medenî Berk hakkında, yolsuzluk ve suistimal iddiaları üzerine, soruşturma açılması • İdâre Meclisleri hakkında, aldıkları kararlar, nüfuz suistimali ve mali yolsuzluk iddiaları üzerine, soruşturma açılması • İdâre Meclisleri'nin ilgâsı ve tasfiyesi • İçişleri Bakanlığı'na yapılan ihbarlar • İhbarlar • KİT'lerin gümrük vergilerinde tecile gidilmesi • KİT'lere âid bazı yatırımların durdurulması • Bazı kamu yatırımlarının durdurulması • İstikrar tedbirleri • Bütçe • Destekleme alımları • Bakanlar kurulunun gündeminin önceden belirlenmesi • Kömür fiyatı • İkinci demir-çelik fabrikası • ABD ile iktisadi ilişkiler • İktisadi sahada envanter çıkarılması • Ekonomik alanda yabancı uzmanlardan yararlanılması • Halkla ilişkiler ve propaganda • Belediyelerde görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi • Buğday alım fiyatı • Tütün destekleme alımları ve politikaları

2. Toplantı

Uluslararası Tütün Araştırma Merkezi • Bakanların mal beyanında bulunmaları • YAD ve YSK Ceza Muhakemeleri Usûlü Hakkında Yasa Tasarısı • CHP'nin ihtilâle yaklaşımı • CHP'nin siyasi faaliyetleri • İhtilâlin kalıcılığı ya da geçiciliği • DP iktidarını soruşturma, yargılama ve cezalandırma şekli

3. Toplantı

Memur terfiileri • Subay terfiileri • Güzel Sanatlar Akademisi • Yeni vergiler • Tarım sektörünün vergilendirilmesi • Buğday ithâl edilmesi ve buğday fiyatları • OEEC’nin nereye bağlanacağı • DPT • KİT’lere âid bazı yatırımların durdurulması • Eximbank • Bakanlıklara bağlı dış temsilciliklerde görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi ve yeni atamalar yapılmaması • ABD’nin yardımı • ABD’nin iktisadi yardımı • Hükûmetin TMO’ya olan borcu • Yüzük armağan kampanyası ve iç borçlanma • Kahve ithâli • Fiyat düşüşleri • İhtilâlin kalıcılığı ya da geçiciliği • Dışişleri Bakanlığı’nda atamalar • İstanbul Taşlıtarlalılar ve yeniden iskânları • DDY’nin mali durumu • DDY’de kaza • DDY’nin 62 adet dizel lokomotif sipârişi • Yatırımlar • Zirâî ve sınâî alanda kredi • KİT ürünlerinin satış fiyatlarının artırılması ve MBK’nin bu konudaki görüşü • TKİ’nin zarârı, gazete kâğıdı tüketimi, gazete kâğıdı fiyatı, SEKA, gazete kâğıdı ithâli ve gümrük vergisi • Alman sipârişi • Orduda tüfek ve tüfek mermisi • İdâre Meclisleri hakkında yasa tasarısı • Müzeler ve saraylar • Evlere konulan işaretler • Tutuklamalar ve yargılamalar • YSK, Bakanlıklardaki Soruşturma Kurulları ve soruşturmalar • DP yanlılarının yeni yönetime karşı mukâvemeti • Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu’nun 18. maddesi • Kürtçülük • İstanbul Taşlıtarlalılar ve yeniden iskânları • Basında tekzib müessesesi • Basın özgürlüğü • Yassıada • Bankalardaki suistimal iddialarının soruşturulması • Memur terfiileri

4. Toplantı

Tutuklamalar ve yargılamalar • MBK-Hükûmet ilişkileri • Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu’nun 18. maddesi • Hükûmetin işleyişi • YSK, Bakanlıklardaki Soruşturma Kurulları ve soruşturmalar • Komünizm • Silah toplanması • Memur atamalarının, özellikle de Dışişleri Bakanlığı’nda, serbest bırakılması • Almanların teberru önerisi • Orduda yabancı subaylar • Cezayir ve Fransa ile ilişkiler • İsrâil ile ilişkiler, İsrâil’e Büyükelçi atanması ve Orta Doğu politikası • NATO toplantısı • NATO ile ilişkiler • Yurt dışına çıkış • Yabancı temsilcilerle yapılan görüşmeler ve yardım vaadleri • Memurların yaz tâtilinde izinlerinin kaldırılması • Kamu kuruluşlarına âid servis araçları • Fazla mesâîler • MKK • İdârenin fiyatlara müdâhalesi • Elektrik satış fiyatının artırılması • Bankalardaki suistimal

iddialarının soruşturulması • ABD Yardım Heyeti'nin yardım vaadi • ABD'nin iktisadi yardımı • Azot sanayii • Halkla ilişkiler ve propaganda • Yedek subay yasa tasarısı • Subay terfiileri • Subayların içinde bulunduğu koşullar • YSK • Yassıada • Siyasi partilerin ocak ve bucak teşkilatları • Kürtçülük • Evlere konulan işaretler

5. Toplantı

Halkla ilişkiler ve propaganda • Yurt dışına çıkış • Otomobillerden alınan gümrük vergisi • Gümrükler • Gümrük vergisi • Ortak Pazar ile ilişkiler • Dışişleri Bakanlığı'nda bazı meslek memurları ile idari memurlar arasında tasfiyeye gidilmesi • Adalet Bakanlığı'nda görevli personel ile adlî teşkilatta görevli hâkimler arasında tasfiyeye gidilmesi • Dışişleri Bakanlığı'nda atamalar • Subaylar • Yargı ile ilgili yasalarda değişiklik yapılması • Tutuklamalar ve yargılamalar • Bankalardaki suistimal iddialarının soruşturulması • Zirâî ve sınâî alanda kredi • Ziraat Bankası'ndaki kredi suistimallerine ilişkin iddialar • Yabancı krediler ile ilgili dış temaslar • Alman sipârişi • Almanya'nın teberrû önerisi • Bazı kamu yatırımlarının durdurulması • ABD'nin buğday yardımı önerisi • İşsizlik ve işsizlik sigortası • İşçi Sigortaları ve SSK • Altın fiyatı • KİT'lerin mali sorunları ve gayri menkûl yatırımları • DP iktidarının SSCB'den borç alma girişimi iddiası • MKK • Küçük bankalar • Zeytinyağı ihrâcı • Zonguldak'ta işçi ücretlerinin ödenmesi • İstanbul'un imârı • Kamu kuruluşlarının borç ve alacakları • Ordu • Ordunun yağ ihtiyacı • Petrol ve Türkiye'de yabancı petrol şirketlerinin yatırımları • SSCB'nin Türkiye'de petrol arama önerisi • SSCB'nin DPT'nin kurulmasına yardım önerisi • Merkez Bankası'na ABD'den uzman getirilmesi • Silah toplanması • Gayri müslim azınlıklar • Siyasi partilerin ocak ve bucak örgütleri • CHP'nin siyasi faaliyetleri • Nurculuk, Nurcuların faaliyetleri ve Sait'i Nursî'nin cenazesi • DP'nin geleceği • Bazı yanlış, gerçek dışı ve söylentiye dayalı haberlerin tekzibi • Yönetimin siyasi partiler karşısındaki tarafsızlığı • Yurt dışına çıkış • Kömür fiyatı • Çimento fiyatı • Oda seçimleri • Tutuklu milletvekillerine âid işyerleri

6. Toplantı

Dışişleri Bakanlığı'nda atamalar • Dışişleri Bakanlığı'nda bazı Büyükelçilerin merkeze atanmaları • İsrail ile ilişkiler, İsrail'e Büyükelçi

atanması ve Orta Doğu politikası • Gümrük vergisi • Otomobillerden alınan gümrük vergisi • Gümrük sorunları • Adlî tâtil yapılmaması • Güney ve Doğu illerindeki veteriner ve ziraat teşkilatı • DP iktidarı mensuplarının el konulan paraları ve banka kasalarında arama yapılması • Altın fiyatı • İhbarlar • Memur atamaları • MBK-Hükûmet ilişkileri • Siyasi partilerin ocak ve bucak örgütleri • Seçim yasa tasarısı ve seçilme yeterliliği • Hazırlanan yasa ve kararnamelerin önce ilgili bakanlıklara bildirilmesi • Adlî Tıp Kurumu • İstanbul, Ankara ve İzmir'in telefon ihtiyacı • EBK • MKK • İGEM ve İGEM Genel Sekreterliği'ne atama yapılması • ABD'nin İGEM'e yardımı • Gençlik kuruluşları • İhtilâlin kalıcılığı ya da geçiciliği • Yatırım planları ve programları, yatırım programlarının hazırlanması ve bütçe; yatırımların yol açtığı borçlar • Bazı kamu yatırımlarının durdurulması • PO; PO'nun satış teşkilatı ve satışları; PO'nun borçları; PO'ya yabancı sermaye katılımı önerisi; PO bâyiliği almak isteyen emekli subaylara bâyilik sağlanması; PO bâyiliklerinin dağıtımında siyasi suistimaller; PO'nun yeniden organizasyonu • Zeki Müren'in konserinin iptâli

7. Toplantı

İhtilâlin kalıcılığı ya da geçiciliği • Seçim yasa tasarısı ve seçilme yeterliliği • OEEC'nin yeniden organizasyonu • ABD'nin Export-Import Bankası ile antlaşma • ABD'nin iktisadi yardımı • Bakanlıklara bağlı dış temsilciliklerde görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi ve yeni atamalar yapılmaması • THY • Askerlik süresi • Erlere izin verilmesi • İhtilâl ve hükûmet aleyhtarı söylentiler • Kürtçülük • Komünizm • Tutuklamalar ve yargılamalar • Zorunlu iskân ve iskân yasası • Siyasi partilerin ocak ve bucak örgütleri • İşçi birliklerinin yönetimi • MBK-Hükûmet ilişkileri • İç borçlanma • İşsizlik ve işsizlik sigortası • Sanayiye kredi sağlanması • Tütün ihrâcı • IMF

7. Toplantı (Mükerrer)[1069]

Kıbrıs • Zirâî ve sınâî alanda kredi • İşsizlik ve işsizlik sigortası • Bazı kamu yatırımlarının durdurulması • Yatırım planları ve programları, yatırım programlarının hazırlanması ve bütçe; yatırımların yol açtığı borçlar • DP iktidarı mensuplarının el konulan paraları ve banka kasalarında arama yapılması • Gima • Şeker stokları • Şeker ihrâcı ve şeker ihraç fiyatı • Tütün

depolama ve tütün stokları • Tütün ihrâcı • Ortak Pazar ile ilişkiler • İşçi birliklerinin yönetimi • Sümerbank'ın bazı satış mağazalarının kapatılması • ÇEK • Kızılay

8. Toplantı

Kıbrıs • ABD'nin 1.000.000.000 TL'yi serbest bırakması • EBK'daki yağ stokları ve yağ stoklarının ihrâcı • Bankalara idari müdahaleler • TKİ'de suistimal iddiaları • Subayların idari görevlere atanmaları • Bankalardan mevduat çekilişinin azalması • İç borçlanma konusunda hükûmet aleyhtarı söylentiler • Bazı kamu yatırımlarının durdurulması • Yatırım planları ve programları, yatırım programlarının hazırlanması ve bütçe; yatırımların yol açtığı borçlar • Fâiz hadleri • Şeker sanayii • Şeker Enstitüsü • Japonya'nın televizyon istasyonu kurma projesi ve önerisi • Radyo istasyonları kurulması • Vergi tahsilâtı • IMF ile antlaşma • Gayri müslim azınlıklar • İşsizlik ve işsizlik sigortası • İstanbul'a Vâli atanması • Memurların mesâî saatlerinin artırılması • Çimento sanayii • TKİ • Eximbank kredisi • EBK • Devlet, Milli Eğitim ve Adalet eski Bakanı Celâl Yardımcı'nın avukat olan kardeşi • Noterlikler • DP iktidarı döneminde Noterliklerin dağıtımında suistimal yapıldığı iddiaları • YSK, bakanlıklardaki Soruşturma Kurulları ve soruşturmalar • Cezaevleri • Adliye Sarayı • Tutuklamalar ve yargılamalar • Hükûmet programı • Adalet Bakanlığı'nda görevli personel ile adlî teşkilatta görevli hâkimler arasında tasfiyeye gidilmesi • Adlî Tıp Kurumu • SSCB'nin Ankara Büyükelçisi'nin Türk-Sovyet iktisadi ve ticari ilişkilerini geliştirme önerisi • ABD'nin Ankara Büyükelçisi'nin Türkiye ile işbirliği ve yardım önerisi • ABD'nin buğday yardımı önerisi • Buğday sorunu ve ABD'den buğday ithâli • ABD'nin iktisadi yardımı • Hükûmetin izlediği dış politika konusunda ABD ile Almanya gibi Batılı devletlerin kuşkuları ve ABD ve SSCB ile ilişkiler • IMF ile görüşmeler, antlaşmalar ve ilişkiler • Yerli buğday ihrâcı • İthâlâtta kota sistemi • İhrâcât sistemi • Minneapolis Moline Traktör Fabrikası • İhbarlar • Özel girişim yatırımları • Devletçilik • Kamu sektörünün özel sektöre devri • Yurt dışına çıkış • Yem sanayii • Bazı yanlış, gerçek dışı ve söylentiye dayalı haberlerin tekzibi

9. Toplantı

Avrupa İstişârî Konseyi (Avrupa Konseyi Danışma Meclisi) toplantısı • 7129 sayılı yasanın 33. maddesinin değiştirilmesine ve 2279 sayılı yasanın

bazı maddeleri ile ilgili iki yasanın kaldırılmasına ilişkin yasa tasarısı • Esnaf Dernekleri, Esnaf Dernekleri Birlikleri ve Esnaf Dernekleri Federasyonları'nın yerine yeni bir örgüt oluşturulması için hazırlanan yasa tasarısı • Sümerbank Genel Müdürlüğü • Yurt dışında tedavi görmesi gereken kamu görevlileri • Memurların mesâî saatlerinin artırılması • İşsizlik ve işsizlik sigortası • Sanayiye kredi sağlanması • Para politikası • İhrâcâta kredi sağlanması • Tütün destekleme alımları ve politikaları • KİT'lere âid bazı yatırımların durdurulması • IMF ile görüşmeler ve ilişkiler • Almanya'nın iktisadi yardım önerisi ve Almanya'dan iktisadi yardım alınması • ABD'den iktisadi yardım istenmesi • ABD'nin iktisadi yardımı • Hükûmet programı • Hazırlanan yasa ve kararnamelerin öncelikle ilgili bakanlıklara bildirilmesi

10. Toplantı

Ödemeler dengesi • ABD'nin iktisadi yardım önerisi • IMF ile görüşmeler • Almanya'dan iktisadi yardım istenmesi • Almanya'nın iktisadi yardım önerisi • KİT'lere âid bazı yatırımların durdurulması • Yem sanayii • PO; PO'nun satış teşkilatı ve satışları; PO'nun borçları; PO'ya yabancı sermaye katılımı önerisi; PO bâyiliği almak isteyen emekli subaylara bâyilik sağlanması; PO bâyiliklerinin dağıtımında siyasi suistimaller; PO'nun yeniden organizasyonu • MTA • Sümerbank • Emekli Sandığı • İşsizlik • Hükûmet programı • Kürtçülük • Krediler • Yurt dışında tedavi görecek olan kamu görevlileri • Tarım Satış Kooperatifleri • Mâden direği • Esnaf Dernekleri, Esnaf Dernekleri Birlikleri ve Esnaf Dernekleri Federasyonları yerine yeni bir örgüt oluşturulması için hazırlanan yasa tasarısı • Hazırlanan yasa ve kararnamelerin önce ilgili bakanlıklara bildirilmesi

11. Toplantı

Nurculuk, Nurcuların faaliyetleri • Sait'i Nursî'nin cenazesi • Yüzük armağan kampanyası ve iç borçlanma • Yabancıların da iç borçlanma tahvili almak istemeleri • Kürtçülük • YSK, bakanlıklardaki Soruşturma Kurulları ve soruşturmalar • Tutuklamalar ve yargılamalar • Zorunlu iskân ve iskân yasası • Başbakanlık eski Müsteşarı Ahmet Salih Korur, Maliye eski Bakanı Hasan Polatkan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi eski Başkanı Refik Koraltan 'ın 1950 yılından sonraki iktisapları • Haksız iktisaplar • Hükûmet programının hazırlanması • Fiyatların düşürülmesi • Kirâların düşürülmesi •

MKK • Ödemeler dengesi • IMF ile görüşmeler • Fâiz hadleri • ABD'den iktisadi yardım istenmesi • ABD'nin iktisadi yardımı • Gümrük vergisi • Vergilerde tecil talebi • İthâlât programı • İşçi konutları • İşten çıkarmalar • MKE • Kentleşme, konut, gecekondu ve kirâ sorunları ve politikaları • Verdi Limited Şirketi jip fabrikası • Minneapolis Moline Traktör Fabrikası • Mâlî ve iktisadi durum • Suistimal ve rüşvet iddiaları • İhbarlar • Recep Peker'in ailesine âid arsanın istimlaki • Kamu kuruluşlarında görevli memurlar arasında tasfiyeye gidilmesi, tasfiye politikası ve memur atamaları • Kömür fiyatı • Bazı kamu yatırımlarının durdurulması • Ormanlar ve Orman İdâresi

12. Toplantı

Nurculuk, Nurcuların faaliyetleri ve Sait'i Nursî'nin cenazesi • Pancar alım fiyatı • Tütün Bankası (Tütün Bank) • Tütün destekleme alımları ve politikaları • Fâiz hadleri • İhrâcât Bankası (Eximbank) • Buğday ithâli • Buğday fiyatları • Destekleme alımları • Tarım sektörünün vergilendirilmesi • Mahsûl vergisi • Şeker sanayii • Şeker Şirketi • Çimento sanayii • Tohum satışı ve tohum satış fiyatı • Gelir Vergisi Kanunu • Toprak reformu • İhtilâlin dayanağı • Anayasa tasarısı • Din • Tutuklamalar ve yargılamalar • Sağlık hizmetlerinde sosyalizasyon • İhtilâlin kalıcılığı ya da geçiciliği • Basında resmi ilân dağıtımı, İlân Dağıtma Şirketi (Basın İlân Kurumu) ve resmi ilânların dağıtımında suistimal iddiaları • Türkiye'de sıtma ve Dünya Sağlık Örgütü'nün önerisi • İşçilere ücretli izin verilmesi ve ücretli tâtil • Memurların mesâî saatlerinin artırılması • Zafer gazetesi • İhtilâlin sözcüsü bir gazete çıkarılması • Hükûmet programı • OEEC'den uzman getirilmesi

13. Toplantı

Milli Eğitim Bakanı Prof. Dr. Fehmi Yavuz'un Sivas seyahatine ilişkin izlenimleri • Milli Eğitim Bakanlığı • Londra'da uçak kazasında ölenlerin mezarlarının yaptırılması • ABD'den kredi istenmesi • ABD'den iktisadi yardım istenmesi • ABD'nin iktisadi yardımı • IMF ile görüşmeler ve ilişkiler • Dünya Bankası ile görüşmeler • DPT • DPT'nin kuruluş aşamasında yabancı uzman görevlendirilmesi • Memurların mesâî saatlerinin artırılması • Köyceğiz Projesi • Kentleşme, konut, gecekondu ve kirâ sorunları ve politikaları • Petrol rafineleri • Petrol bulunması • Petrol sondajları • Demir-çelik sanayii, demir-çelik sanayii yatırımları ve yabancı

sermaye • YSK, bakanlıklardaki Soruşturma Kurulları ve soruşturmalar • İhbarlar

14. Toplantı

Barem • Kamu kuruluşlarında ve KİT'lerde görevli personel ile memurlar ve bu kuruluşlarda çalışan işçiler arasında tasfiyeye gidilmesi • Memur maaşları ve memur maaşlarının artırılması • Saraçoğlu Evleri • Subayların mali durumu • İhtilâlin geçiciliği ya da kalıcılığı • Ordu • İhbarlar • Devlet personel yasa tasarısı • Kentleşme, konut, gecekondu ve kirâ sorunları ve politikaları • Suistimal ve rüşvet iddiaları • Maarif Şûrâsı • Milli Eğitim Bakanlığı • Üniversite ve siyaset • Migros • MKK • Devlete fabrikalara el koyma yetkisi tanınması • Yabancı basın cemiyeti • Türk-İtalyan antlaşması

15. Toplantı

Almanya'ya işçi gönderilmesi • TKİ'de suistimal iddiaları • Suistimal ve rüşvet iddiaları • Uluslararası Sosyal Güvenlik Konseyi toplantısı • Ortak Pazar ile ilişkiler • Petrol bulunması • Memur ve müstahdemlere ucuz yemek sağlanması • OEEC ile ilişkiler

16. Toplantı

OEEC ile ilişkiler • Ortak Pazar ile ilişkiler • Cezayir ve Fransa ile ilişkiler • Fransa'ya şeker ihrâcı • Kürtçülük • Hatay üzerinde bazı hak iddiaları ve Mısır, Irak ve Sûriye'nin tutumu • İsrâil ile ilişkiler, İsrâil'e Büyükelçi atanması ve Orta Doğu politikası • Tütün ihrâcı • SSCB'nin Türkiye'ye traktör satma önerisi • Telefon bakım ücretleri ve PTT • Saraylar Müdürlüğü'ne atama yapılması • Bütçe • Kamu kuruluşlarında ve KİT'lerde görevli personel ile memurlar ve bu kuruluşlarda çalışan işçiler arasında tasfiyeye gidilmesi • İstanbul Belediyesi'nin istimlak borçları • Petrol bulunması • Devlet Personel Dairesi • Yüksek Sağlık Şûrâsı • Sağlık kuruluşları ve sağlık hizmetleri • Saraçoğlu Evleri • Dolmabahçe Sarayı'nın Soruşturma Kurulu'na tahsisi • Soruşturma Kurulu'nun emrine tayyâre tahsisi • İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nın emrine DMO'dan geçici olarak araç tahsis edilmesi • Bakanların vekâlet bırakmaları • Kürtçülük • Saraylar Müdürlüğü'ne atama yapılması • YSK, bakanlıklardaki

Soruşturma Kurulları ve soruşturmalar • Öğrencilere ucuz yemek sağlanması

17. Toplantı

Cemâl Gürsel'in seyahat izlenimleri • İlâhiyat Okulları Yardım Federasyonu'nun faaliyetleri • İmam-Hatip okulları • Din eğitimi ve öğretimi • Kur'an'ın Türkçeye tercümesi • Din ve siyaset • Mezhepler ve tarikatlar • Dini yayınlar • Din kitapları yazdırılması • Din reformunda ihtilâlin dayanağı • İhtilâlin dayanağı • Bütçe • MBK-Hükûmet ilişkileri • Subayların mali durumu • İdâre Meclisleri yerine kurulan Müdürler Komitesi • KİT'lerin mülhak bütçeli hâle getirilmesi • Milli araştırma-geliştirme çalışmaları ve bakanlıklarda araştırma-geliştirme büroları kurulması • Saraçoğlu Evleri • Petrol bulunması • Petrol sondajları • Petrol ithâli • Türkiye'nin yıllık petrol ihtiyacı • DPT • Soruşturma Kurulları'nın çalışma usûlü ve bakanlıklarla ilişkileri • Bütçe tasarrufu • İdâre Meclisleri'nin ilgâsı ve tasfiyesi • İdare Meclisleri yerine kurulan Müdürler Komitesi • Başbakanlığın yeniden organizasyonu

18. Toplantı

Milli Saraylar'a yapılacak atama • Memur maaşları ve memur maaşlarının artırılması • Memur sayısı • Saraçoğlu Evleri • Orduda barem • Subayların mali durumu • Turizm Bankası • Dışişleri Bakanlığı'nda görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi ve bir kısım personelin emekli edilmesi • Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'ne bağlı yurt dışındaki haber büroları ve Basın Ataşelikleri'nde görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi • Radyo istasyonları kurulması • Turizm • Turizmi teşvik yasa tasarısı • Turistik oteller için yurt dışından getirtilecek eşyanin gümrük vergisinden muafiyetine ilişkin 6088 sayılı yasaya muafiyet süresinin bitimine ilişkin madde eklenmesi • DPT • Basın-Yayın Genel Müdürlüğü teşkilat yasa tasarısı • Basın-Yayın Genel Müdürlüğü'nün Başbakanlığa bağlanması • Turizm Bakanlığı • Başbakanlığın yeniden organizasyonu • YSK, bakanlıklardaki Soruşturma Kurulları ve soruşturmalar • Soruşturma Kurulları'nın çalışma usûlü ve bakanlıklarla ilişkileri • Kamu kuruluşlarında görevli memurlar arasında tasfiyeye gidilmesi, tasfiye politikası ve memur atamaları • Mülgâ teşkilatlardan olup da, yeniden görev talep edenler • Aydın işsizliği • Komünizm

19. Toplantı

OEEC ile ilişkiler • MKK • Kabzımalların tutuklanmaları • Şeker ihrâcı ve şeker ihraç fiyatı • Petrol sondajları ve petrol bulunması • Dışişleri Bakanı Selim Sarper'in NATO Bakanlar Komitesi Başkanı [Genel Sekreteri] P[aul] Henri Spaak ve Avrupa Müttefik Kuvvetleri Komutanı ve ABD Avrupa Kuvvetleri Komutanı General Lauris Norstad ile görüşmeleri • Hükûmetin izlediği dış politika konusunda ABD ile Almanya gibi Batılı devletlerin kuşkuları ve ABD ve SSCB ile ilişkiler • NATO ile ilişkiler • Seçim sistemi • İhtilâlin geçiciliği ya da kalıcılığı • Avrupa Parlamentosu • YSK, bakanlıklardaki Soruşturma Kurulları ve soruşturmalar • Suistimallerin ABD gibi yabancı devletler ve NATO gibi yabancı kuruluşlarla ilişkisi • İran ile transit geçiş antlaşması • İç ve uluslararası nakliyat • Kaçakçılık • 6209 sayılı Serbest Bölgelere ilişkin yasa • İller Bankası • Emlâk ve Kredi Bankası

[Bakanlar Kurulu'nun 20 ilâ 31. toplantılarına ilişkin tutanaklar elimizde bulunmamaktadır]

32. Toplantı

Emekli subaylardan talep edenlerin üniversiteye sınavsız girebilmelerine imkân tanınması ve öğretmen olmak isteyen emekli subaylar • 3656 sayılı Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teâdülüne Dair Kanun ile 3659 sayılı Bankalar ve Devlet Müesseseleri Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teâdülü Hakkında Kanun'a tâbi kurumlarda görevli personelin yüksek eğitim yapabilmesi • Fransa'da Fransız Hükûmeti'nin bursu ile eğitim görecek dört öğrencinin işlemi • Seli Halıları'nın sâhibi Kemâl Siperli'nin kredi talebi • ABD'nin Seli Halıları'na yardımı • İhtilâlden önce öğrenci gösterileri sırasında ve ihtilâlde ölen gençlerin ailelerine yardım edilmesi • İhtilâlde ölen subayların ailelerine yardım edilmesi • İhtilâlden önce öğrenci gösterileri sırasında ölen öğrenciler ile kayıp öğrencilerin saptanması • Hükûmet programı • MBK'nin hükûmet programını görüşerek onaylaması • YSK'ca tüccarlar ve sanayiciler hakkında açılan soruşturmalar • Tüccarlar ve sanayiciler hakkında sürdürülen soruşturmalar ve bu soruşturmaların piyasa üzerindeki etkileri • Üst düzeyde görevli memurların suçlarına ilişkin 45 sayılı yasa • Emekli bir subayın hiposülfitli sudan gümüş elde etmesini sağlamak üzere, hastahânelere, hastahâne filmlerinden artan hiposülfitli

suların kendisine verilmesinin bildirilmesi ve Kurmay subay Salâhattin Kaptanoğlu'nun Sanayi Bakanlığı'na müracaatı • Sanayi Bakanlığı ile özel sektör temsilcilerinin düzenli ilişkiler kurması • İktisadi politikalar • Yatırımlar hakkında kararname • Vergiler • KİT'lerin vergi ödememesi • İhrâcat • YSK, bakanlıklardaki Soruşturma Kurulları ve soruşturmalar • Haksız iktisaplar • Tüccarlar hakkında yapılan ihbarlar • Sosyal adalet, sosyal reformlar ve politikalar • Sümerbank Genel Müdürlüğü • Kamu kuruluşlarında ve KİT'lerde görevli personel ile memurlar ve bu kuruluşlarda çalışan işçiler arasında tasfiyeye gidilmesi • İsrâfı Önleme Bürosu • YAD • İnkılap mahkemeleri • Devlet Personel Dairesi yasa tasarısı • Milli Savunma Bakanlığı'nın Devlet Personel Dairesi'nin görev alanı dışında kalması • Rejimin niteliği • ABD donanmasının Türkiye'yi ziyâreti ve ABD'nin Ankara Büyükelçisi 'nin bu konudaki beyanâtı • ABD'nin yardımı • Sümerbank'ın bazı satış mağazalarının kapatılması • EBK'nın kasaplar sorunu • DİE • Tarımsal üretim • Toprak reformu • Orman Bakanlığı • Ankara Şeker Fabrikası binâlarının ODTÜ'ye devri • ABD'nin hastahâneye yardımı • MBK-Hükûmet ilişkileri • MBK'nin hükûmet programını görüşerek onaylaması • İnkılap mahkemeleri

33. Toplantı

IMF toplantısı • IMF ile ilişkiler • ABD'ye, Almanya'ya,İngiltere'ye, İtalya'ya, Fransa'ya ve İsviçre'ye borç ödemeleri • İhrâcat • Eximbank ve DLF kredileri • ABD'nin kredisi • ABD'nin iktisadi yardımı • Devletçilik ve dış yardımlar • Devletçilik ve devlet fabrikalarının özel sektöre devri konusunda MBK ile CHP'nin görüşleri • Sosyal devlet ile sosyalist devlet arasındaki ayrım • Ortak Pazar ile ilişkiler • ABD'den buğday ithâli • İthâlât programı • FAO ile zirâî ve sınâî kalkınma pilot projesi antlaşmasının imzalanması • DPT • Bölgesel kalkınma • Tarım sektörünün vergilendirilmesi • Esnaf vergisi • Köylüler için faydalı bilgiler içeren basit kitaplar hazırlanması • Turizm Bankası • Ankara Şeker Fabrikası binâlarının ODTÜ'ye devri • Şeker sanayi • Pancar üretimi • Şeker ihrâcı ve şeker ihraç fiyatı

34. Toplantı

Gâziantep'in yasak bölge olmaktan çıkarılması • Orman yangınlarının fâillerinin cezalandırılması hakkında yasa tasarısı • Orman yangınları ve

söndürme ekipleri • Hükûmetin çalışma usûlü • Hükûmet programı • Tütün ihrâcı • İşçi ücretleri ve işçi ücretlerinin artırılması • Tekel işçilerinin ücretlerinin artırılması • Kahve ithâli • Emeklilik yasasının 39. maddesinin anti-demokratikliği ve değiştirilmesi • Kamu kuruluşlarında ve KİT'lerde görevli personel ile memurlar ve bu kuruluşlarda çalışan işçiler arasında tasfiyeye gidilmesi • Orduda atamalar • Ankara Palas • Devletçilik • Turizm Bankası • Turizm Bankası'na Genel Müdür atanması • AOÇ'deki otel ve Marmara Köşkü • MBK-bakanlık ilişkileri • Kamu kuruluşlarına personel atamaları • EBK • Mühendislere de ek görev ve yevmiye verilmesi • Türk Kültür Derneği'nin kamu yarârına hizmet eden kuruluş sayılması için hazırlanan kararname • Bakanların vekâlet bırakmaları • Şeker üretimi ve tüketimi • Pancar üretimi ve pancar alım fiyatı • Şeker fiyatı ve iç piyasada şeker tüketimi • Şeker ihrâcı ve şeker ihraç fiyatı • Şeker fabrikalarının kapasitesi • Pancar işleme mevsimi dışında şeker fabrikalarındaçalışan işçilere ücret ödenmemesi sorunu ve bu işçilerin bu mevsim dışında başka işlerde çalıştırılma olanaklarının araştırılması • Kamu kuruluşlarında görevli memurlar arasında tasfiyeye gidilmesi, tasfiye politikası ve memur atamaları • Ankara Şeker Fabrikası binâlarının ODTÜ'ye devri • MKE'nin Almanya'ya sipârişlerini zamanında teslim edememesi • Bir defaya mahsus vergi alınması • İşletme vergisi • Toprak-Su Genel Müdürlüğü • Toprak reformu • İpar Şirketi için yed'i emin atanması • Azgelişmiş ülkelere yapılacak olan yardım hakkında Avrupa'daki toplantı (NATO Askeri Komitesi'ne bağlı AGARD toplantısı) • Din kitapları yazdırılması • Hükûmet programı

35. Toplantı

Hükûmet programı • Bazı kamu yatırımlarının durdurulması • Kentleşme, konut, gecekondu ve kirâ sorunları ve politikaları • Bölge planlaması • Antalya pilot projesi • DPT'nin kuruluş aşamasında yabancı uzman çalıştırılması • DPT'de görevli yabancı uzmanlar • Ortak Pazar ile ilişkiler • Yatırım planları ve programları, yatırım programlarının hazırlanması ve bütçe; yatırımların yol açtığı borçlar • İkinci demir-çelik fabrikası • OEEC ile ilişkiler • Anayasa tasarısı • Nahiye teşkilatı • Doğuda görevli memurlar • Doğuda kaçakçılık • Doğuda konut sorunu • Doğuda hayvancılık ve yerli mâmûller • Doğuda öğretmen ve okul sorunları • Yün üretimi • Kürtçülük • Pancar stokları • Afyon kaçakçılığı • İmâr ve imâr politikası • Belediye Fen

İşleri’ndeki suistimal ve rüşvet iddiaları • Suistimal ve rüşvet iddiaları • TCK • Belediyeler • Belediye (İller) Bankası • İller Bankası’nın nereye bağlanacağı • Diyanet İşleri Başkanlığı • MKK’ya dayanılarak alınmış 1141 sayılı kararın ilgâsı ile gazete sayfalarındaki tahdidin kaldırılmasına ilişkin yasa tasarısı ve gazetelerin tahditsiz sayfa ile yayınlanmaları • Basın Kanunu ve Basın Kanunu’nda değişiklik yapılması • Okul ve öğretmen yetersizliği • Bölge okulları • Dini eğitim için Mısır’a giden öğrenciler • Radyo istasyonları kurulması • Halk tipi radyolar • Atatürk Üniversitesi’nde öğrenciler arasında çıkan tartışma • Eski Başbakan Adnan Menderes lehine yapılan propagandalar • TODAİE’nin idâri teşkilatta reform önerisi • Dinde reform, Türkçe ezan, namaz ve hutbe • Cami yaptırma dernekleri • Kur’an kursları • İmam-Hatip okulları • Yüksek İslâm Enstitüsü

36. Toplantı

Ankara’da sağlıklı konut • Ankara’da tifo ve kolera salgını tehlikesi • Ankara’da temiz içme suyu yetersizliği • Kanalizasyon • Güneyde sığır vebâsı ile mücadele • Giresun ve havâlisinin sorunları • Fındık rekoltesi • Kentleşme, konut, gecekondu ve kirâ sorunları ve politikaları • Ortak Pazar ile ilişkiler • DPT • DPT’de görevli yabancı uzmanlar • DİE • Fındık satış kooperatifleri • Halıcılık • Seli Halıları’na kredi sağlanması • Çay ekim sahalarının genişletilmesi • ABD’nin yardımı • ABD’nin Karadeniz bölgesindeki balıkçılığa kredi sağlaması • Karadeniz Bölgesi’nde tarım ve hayvancılık; elmacılık ve balıkçılık; balıkçılığa ABD’den kredi yardımı; bölgede işsizlik ve el sanayii kurulması • Karadeniz bölgesinde işsizlik ve el sanayii kurulması • Salyangoz ihrâcı • Tavukçuluk • Ormancılık • Pancar alım fiyatı • Almanya’nın mühimmat projesi • Yatırım planları ve programları, yatırım programlarının hazırlanması ve bütçe; yatırımların yol açtığı borçlar • Sümerbank’ın satışları • EBK’na âit bazı satış mağazalarının kapatılması • Enerji ve elektrik yatırımları • TEK yasa tasarısı • Elektrik fiyatı • Kömür • Amortisman Kredi Sandığı • Bankalardan mevduat çekilişinin azalması

37. Toplantı

Tutuklamalar ve yargılamalar • Kürtçülük • Dini eğitim için Mısır’a giden öğrenciler • Yüksek İslâm Enstitüsü • Türkçe ezan, hutbe ve namaz • Cami yaptırma dernekleri • Kur’an kursları • İmam-Hatip okulları • Hastahâneler,

Verem ve Kemik Veremi Hastahânesi • Yalova Kaplıcaları'nın devredilmesi ve devletçilik • MKK'ya dayanılarak alınmış 1141 sayılı kararın ilgâsı ile gazete sayfalarındaki tahdidin kaldırılmasına ilişkin yasa tasarısı ve gazetelerin tahditsiz sayfa ile yayınlanmaları • Gazete kâğıdı tüketimi, gazete kâğıdı fiyatı, SEKA, gazete kâğıdı ithâli ve gümrük vergisi • Petrol aranması ve bulunması • Öğrencilerin kamu kuruluşlarından izin alamamalarına son verilmesi • İGEM'in kurulması hakkında yasa tasarısı • ABD'nin İGEM'e yardımı • İhrâcat • PO; PO'nun satış teşkilatı ve satışları; PO'nun; PO'ya yabancı sermaye katılımı önerisi; PO bâyiliği almak isteyen emekli subaylara bâyilik sağlanması; PO bâyiliklerinin dağıtımında siyasi suistimaller; PO'nun yeniden organizasyonu • Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları'nın (Paşabahçe'nin) akaryakıt tüketimi • Hükûmet programı • Devletçilik • Ankara Belediyesi'nin İtalya'dan alacağı troleybüsler • Askeri yasaların MBK'ya sevki • MBK-Hükûmet ilişkileri • Vergi toplanması • İnkılap mahkemeleri • Yargılamalar ve tutuklamalar • Kürtçülük • Kömür ve mâden satış fiyatı • DPT • Deniz ulaşımında özel sektörün rolü • Zonguldak Kömür Havzası'nın ve TKİ'nin ıslâhı • Zonguldak Kömür Havzası'ın sosyal sorunları

38. Toplantı

Haritacılık, ülke haritasının hazırlanması ve Devlet Harita Dairesi kurulması • Harita Genel Müdürlüğü • Tapu ve kadastro • Memurların günde sekiz saat çalıştırılmaları • Devlet Personel Dairesi yasa tasarısı • Memurin Kanunu • Memur maaşları ve memur maaşlarının artırılması • Kamu kuruluşlarında görevli memurlar arasında tasfiyeye gidilmesi, tasfiye politikası ve memur atamaları • Kamu kuruluşlarında ve KİT'lerde görevli personel ile memurlar ve bu kuruluşlarda çalışan işçiler arasında tasfiyeye gidilmesi • Yararı görülen memurların terfi ettirilmesi • İdarî teşkilatta reform • Kentleşme, konut, gecekondu ve kirâ sorunları ve politikaları • IMF ile görüşmeler ve ilişkiler • Dünya Bankası ve DLF ile görüşmeler • Sanayide yatırımlar • Ortak Pazar ile ilişkiler • İkinci demir-çelik fabrikasının yapımına SSCB'nin yardım önerisi • Reynolds fabrikasının alimünyum sanayi kurması • Cezayir ve Fransa ile ilişkiler • MBK-Hükûmet ilişkileri

39. Toplantı

Yabancı sermaye ve yabancı sermaye yatırımları • Hükûmet programı • Tutuklamalar ve yargılamalar • Doğudaki mütegallibenin Batıya nakline ilişkin yasa tasarısı • Batıdan Doğuya nakil • Kürtçülük • Dini konular • Aleviler, Şiiler, Bektâşiler, Nakşibendiler ve Şâfiler • Mezhepler ve tarikatlar • Dinde reform, Türkçe ezan, namaz ve hutbe • Diyanet İşleri Başkanlığı • Yobazların tutuklanmaları • Din kitapları yazdırılması • İmralı • Anayasa tasarısı • Bankalar Kanunu'nun 60. maddesinde değişiklik yapılması önerisi • Türk Ticaret Bankası • Sanayi Bankası (Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası) • Giresun ve Trabzon havâlisinin sorunlarına ilişkin rapor ve çözüm önerileri • Yağ, yağ ithâli ve Vita yağı • İzmir demiryolunun ıslâhı • MKK'ya dayanılarak alınmış 1141 sayılı kararın ilgâsı ile gazete sayfalarındaki tahdidin kaldırılmasına ilişkin yasa tasarısı ve gazetelerin tahditsiz sayfa ile yayınlanmaları • Basında resmi ilân dağıtımı, İlân Dağıtma Şirketi (Basın İlân Kurumu) ve resmi ilânların dağıtımında suistimal iddiaları • Gazetelerin devletleştirilmesi • Devletçilik • Kolejler hakkında şikâyetler • Gazete kâğıdı tüketimi, gazete kâğıdı fiyatı, SEKA, gazete kâğıdı ithâli ve gümrük vergisi • MBK-Hükûmet ilişkileri • İzmit'te açlık grevi • IMF ile görüşmeler • IMF'ye karşı izlenecek politika • Dünya Bankası ve DLF ile görüşmeler • Azgelişmiş ülkelere yapılacak olan yardım hakkında Avrupa'daki toplantı (NATO Askeri Komitesi'ne bağlı AGARD toplantısı) • Almanya ile kredi antlaşması • İtalya ile kredi antlaşması • Alman ve İtalyan kredileri • DDY ile Devlet Deniz Yolları'nın Almanya ve Fransa'dan talepleri • Memur kadrolarının gençleştirilmesi • Kamu kuruluşlarında görevli memurlar arasında tasfiyeye gidilmesi, tasfiye politikası ve memur atamaları • Yeni memur atanmaması • Basın organlarında görevli fikir işçilerinin gazetelerin kârına ortak olmalarına ilişkin yasa tasarısı

40. Toplantı

Reynolds fabrikasının alimünyum sanayi kurması • Hükûmet programı • İslâm liderliği • Turizm • İtalya'dan gelecek turizm uzmanları • Turizm Bankası • Turizm Bankası Genel Müdürü'nün değiştirilmesi • Merkez Bankası Genel Müdürü'nün değiştirilmesi • İpar Şirketi, iflâsı, yed'i eminliği ve devletin şirkete el koyması • Denizcilik, bazı armatörlerin gemi almak için yaptıkları başvurular ve özel deniz ticaret filosunun yenilenmesi • Bakanlıklararası Özel İktisat Komitesi • Hastahâneler, Verem ve Kemik

Veremi Hastahânesi • Hemşireler ve hemşirelerin eğitimi • ABD’nin hemşirelere yardımı • ABD’nin yardımı • Kimsesiz çocuklar • ÇEK • Yardımsevenler Cemiyeti • Dilenciler • Dondurulmuş inşaatlar • Yarım kalan okul binâları • Şahısların okul yaptırma önerileri • Kırıkkale ortaokulu • Yol makinalarına ödenek sağlanması • MBK-Hükûmet ilişkileri • Adapazarı’nda Hükûmet Konağı inşaatı ve Adapazarı’nın kent ve imâr planı • İtalya ile kredi antlaşması • DDY ile Devlet Deniz Yolları’na İtalyan kredisi • İstanbul sanayi bölgesinde yanan kablo • Bankacılık ve sigortacılık alanında çalışan personelin de SSK’ya tâbi olmaları hakkında kararname • Barem • Hükûmet programı • Kentleşme, konut, gecekondu ve kirâ sorunları ve politikaları • Dil ve öztürkçecilik

41. Toplantı

Öğrenci taleplerine ilişkin Adana’dan gelen telgraf • Hükûmet programı • Temyiz Mahkemesi ve çalışma usûlü • Emil Gâlip Sandalcı’nın Vatan gazetesinde yayınlanan yazısına yanıt verilmesi • Eğitim merkezlerindeki okuma-yazma kurs sürelerinin uzatılması • Yüksek öğrenim • Özel üniversite • Ordu Pazarları ve Ordu tüketim kooperatifleri • Barem • Memurların konut ihtiyacının giderilmesi • Memurlarla subayların durumunun karşılaştırılması • Subayların konut ihtiyacının giderilmesi • Subaylar için ayrı, memurlar için ayrı barem • Yeni kurulacak siyasi partiler, kuruluş müracaatları ve Sosyalist Parti’nin kuruluş müracaatı • Siyasi partilerin faaliyetleri • CHP’nin siyasi faaliyetleri • CKMP’nin siyasi faaliyetleri • Kısmî af ilânı • MBK-Hükûmet ilişkileri • NATO ile ilişkiler

42. Toplantı

İkinci demir-çelik fabrikasının yapımına SSCB’nin yardım önerisi • Tütün ihrâcı • İngiliz Kültür Derneği • Hükûmet programı • MKP-Hükûmet ilişkileri • Hazer Gölü’nün sulama tesisinde sodalı su sorunu ve çözüm önerisi • Esenboğa-Ankara yolunda yapılan inşaatlar • Gümrükler • Bedelsiz ithâlât • Turizm • Karayolu yapımı • Lise mezunu kızların öğretmen olmaları • Haritacılık, ülke haritasının hazırlanması ve Devlet Harita Dairesi kurulması • Basın organlarında görevli fikir işçilerinin gazetelerin kârına ortak olmalarına ilişkin yasa tasarısı • Ek görevler ve maaşlara hakkında yasa tasarısı • İnebolu Limanı • Devlet Personel Dairesi yasa tasarısı

43. Toplantı

MBK-Hükûmet ilişkileri • İhtilâlin kalıcılığı ya da geçiciliği • Suistimallerin ABD gibi yabancı devletler ve NATO gibi yabancı kuruluşlarla ilişkisi • Ödemeler dengesi • Kambiyo • Merkez Bankası'ndaki rehin altınların satışı • YSK, bakanlıklardaki Soruşturma Kurulları ve soruşturmalar • Suistimal ve rüşvet iddiaları • MBK-Hükûmet-YSK ilişkileri • DDY'nin borçları ve ihtiyaçlarının karşılanması • Orman Genel Müdürlüğü'nden DDY'ye verilecek traversler • Cumhuriyet Altını'nın satış fiyatı • Amerikan Doları'nın satış fiyatı • Vazife mâlûlleri yasa tasarısı • Ankara'da Varlık Mahallesi'ndeki evlerin göçmenlere tahsis edilmesi ve bu konudaki suistimaller • Hükûmet programı • Hükûmet programında dış politika • Sayım sonuçları • DİE • ABD'nin yardımı • ABD'nin istatistik konusundaki yardımı • ABD'nin DİE'ye yardımı • YSK, bakanlıklardaki Soruşturma Kurulları ve soruşturmalar

44. Toplantı

MBK-Hükûmet ilişkileri • Hükûmet programı • Kürtçülük • ABD ile FAO'nun at vebâsı ile mücadeledeki yardımları • Güneyde at vebâsı ile mücadele • Petrol sondajları ve petrol bulunması • Sayım sonuçları • DİE • ABD'nin istatistik konusundaki yardımı • Ankara, İstanbul ve İzmir'e atanan subayların kok kömürü ihtiyacı ve kok kömürü dağıtımında emekli subaylara görev verilmesi • Kok kömürü, kok kömürü karaborsası ve kok kömürü dağıtımında

emekli subaylara görev verilmesi • SSK yasa tasarısı • Emlâk ve Kredi Bankası'na âid emlâkler • Sümerbank mâmûllerinin satış fiyatlarının artırılması • İşçilere ücretli izin verilmesi ve ücretli tâtil • İşçi ücretleri ve işçi ücretlerinin artırılması • Sanayiye kredi sağlanması • Haftasonlarmda da çalışılmasının sağlanması • Libya'ya yardım mâhiyetinde bir seyyar hastahâne bağışlanması • Afrika devletleri ile ilişkiler • Ankara Şeker Fabrikası binâlarının ODTÜ'ye devri • Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün İmâr ve İskân Bakanlığı'na bağlanması • Toprak reformu • Yeni gemiler alınması • İstanbul'un francala un ihtiyacı ve un satış fiyatı • İstanbul'da fırınlar ve fırıncılar ve İstanbul'un ekmek sorunu

45. Toplantı

Hatay; Hatay bölgesinde bazı siyasi tesbitler; Hatay üzerinde bazı hak iddiaları; Hatay'da Amik Gölü'nün kurutulması ve arazinin Arap asıllı kişilerin eline geçmesi • Toplantı ve gösteri yürüyüşleri yasa tasarısı • Mısır Büyükelçiliği'nin politikası ve Genelkurmay Başkanlığı'nın bu konudaki istihbârat raporu • Küçük çiftçilere tohumluk ve tohumluk kredi verilmesi • Radyo istasyonları kurulması • Arazi ve binâ vergileri • Amerikan Haberler Bülteni Ajansı'nın hükûmetin sosyal reformlar konusundaki görüşlerine ilişkin sorusu • MBK-Hükûmet ilişkileri • 10 Kasım Atatürk'ü anma töreni • Yüksek İslâm Enstitüsü • Orman Genel Müdürlüğü'nden DDY'ye verilecek traversler • Anayasa tasarısı • YSK, bakanlıklardaki Soruşturma Kurulları ve soruşturmalar • Pancar bedellerinin üreticilere ödenmesi • Adalet Bakanlığı'nda Tetkik ve Araştırma Başkanlığı kurulması hakkında yasa tasarısı • Bakanlar kurulu toplantılarında tutulan zabıtlar ve bakanlar kurulu zabıtlarının, kat'iyet kazanmadan önce, bakanlara sunularak onaylanması • Bakanlar kurulu toplantılarına ilişkin tebliğ yayınlanması • Margarin sanayii ve margarin sanayiine Et ve Balık Kurumu'ndan yağ verilmesi • Dışişleri Bakanlığı'nın Bulgaristan'daki Türklerin Bulgarlaştırılmasına ilişkin raporu • MBK'nin Balmumcu'da tutuklu bulunan bazı kişilerin durumu hakkındaki sorusu • Devletçilik • Sosyal adalet, sosyal reformlar ve politikalar

46. Toplantı

EBK’da işten çıkarılan âmâ işçiler • Kamu kuruluşlarında görevli memurlar arasında tasfiyeye gidilmesi, tasfiye politikası ve memur atamaları • Kamu kuruluşlarında ve KİT’lerde görevli personel ile memurlar ve bu kuruluşlarda çalışan işçiler arasında tasfiyeye gidilmesi • Orduda tasfiye • Bütçe • İktisadî politika • Sağlık hizmetlerinde sosyalizasyon • Bölge okulları • Turizm ve karayolu yapımı • Zorunlu Tasarruf Sandığı yasa tasarısı • Doğuda görevli memurların Batıya atanmaları; Doğu ve Batı bölgeleri arasında memur değişimi • Doğuda memurlar için konut yapımı • Subayların konut ihtiyacının giderilmesi • Kırsal alana hizmet götürülmesi, eğitim ve kurs imkânları sağlanması • Kırsal alana götürülecek hizmetler, eğitim ve kurs imkânları için Amerika Birleşik Devletleri’nin yardımı • Zirâî çalışma sistemi ve kırsal alanda emeğin değerlendirilmesi • Emekliye ayrılan subaylara hizmet verilmesi • Öğretmen olan lise mezunu gençler • ABD’nin yardımı • ABD’nin iktisadi yardımı • IMF ile görüşmeler ve ilişkiler • KİT’lerin bütçe açıkları • TMO’nun zarârı • TKİ • KİT’lerde çalışan işçiler arasında tasfiyeye gidilmesi • İkinci demir-çelik fabrikası • EBK • EBK’da görevli memurlar arasında tasfiyeye gidilmesi • Memur maaşları ve memur maaşlarının artırılması • Subay maaşlarının artırılması • İstikrar tedbirleri • Sosyal adalet, sosyal reformlar ve politikalar • İşçi ücretleri ve işçi ücretlerinin artırılması • Enflasyon • Vergi sorunları • Asgarî geçim indirimi • Çalışanlardan kesilen vergilerde indirime gidilmesi • Yevmiyeler • Devlet personel yasa tasarısı • Kurucu Meclis yasa tasarısı • ABD’nin subay maaşlarının artışı konusunda yardım önerisi • NATO’nun işlerini yapan yerli ve yabancı firmaların tazminat talepleri • Maliye eski Bakanı Ekrem Alican’ın kuracağı parti

50. Toplantı

Devlet personel yasa tasarısı • Kurucu Meclis yasa tasarısı • Kurucu Meclis yasasına göre, MBK’nin, Kurucu Meclis oluşuncaya kadar, yasama görevini yürütüp yürütemeyeceği • Kurucu Meclis yasasına göre bakanlar kurulunun yasa sevk edip edemeyeceği • Üniversite tasfiyesi (114 ve 115 sayılı yasalar) • MBK-Hükûmet ilişkileri • İller Bankası • Ankara Belediyesi • Yerel yönetimler • Türk Eğitim Derneği, derneğin yardım talebi ve ABD ile İngiltere’nin Türk Eğitim Derneği’ne yardımları • ABD’nin yardımı • Yüksek öğrenim gören gençlerin yurt binâsı ihtiyacı • Yüksek öğrenim • Özel üniversite

51. Toplantı

İskenderun’da tahrip edilen Atatürk heykeli yerine yenisinin dikilmesi • Tütün ihrâcı • Sanayi sayımı • İkinci demir-çelik fabrikası • İkinci demir-çelik fabrikası için dış kredi sağlanması ve İtalyan kredisi • MBK-Hükûmet ilişkileri • Dışişleri Bakanı Selim Sarper’in OEEC ile ilişkiler ile NATO Bakanlar Konseyi toplantısına ilişkin seyahat izlenimleri • Kıbrıs • IMF ile görüşmeler ve ilişkiler • İthâlât programı • Ödemeler dengesi • Belçika Kralı’nın düğünü • Portekiz ile ilişkiler ve Portekiz sömürgeleri • Cezayir ve Fransa ile ilişkiler

52. Toplantı

Tütün piyasasının açılması • Tütün ihrâcı • Tütün destekleme alımları ve politikaları • Tütün depolama ve tütün stokları • Tütün ekimi ve Doğu Anadolu Bölgesi’nde kaçak tütün • Ortak Pazar ile ilişkiler • Şeker ihrâcı ve şeker ihraç fiyatı • Şeker fiyatı • İç piyasada şeker tüketimi • Doğuda kaçak tütün ekimi • Devalüasyon • DPT • Malt üretimi, ihrâcı ve bira üretimi • İkinci demir-çelik fabrikası • İkinci demir-çelik fabrikası için dış kredi sağlanması ve İtalyan kredisi • Gübre fiyatı • Ziraat sayımı • Sanayi sayımının 1963 yılında yapılmasına ilişkin yasa tasarısı • Sanayi sayımı • Doğuda mecbûrî iskâna tâbi olanlar ve emlâkları • Doğuda mütegallibeden 55 ailenin Batıya nakli ve iskânı (105 sayılı yasa) • Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu • Doğuda toprak reformu • Doğuda teknik ziraat okulları açılması • Kızılay’ın İstanbul’da yaptırdığı yüksek öğrenim öğrenci yurdunun Milli Eğitim Bakanlığı’na devri • Bütçe • Hükûmetin çalışmaları ve çalışma usûlü • Hazırlanan yasa ve kararnamelerin önce ilgili bakanlıklara bildirilmesi

53. Toplantı

MBK-Hükûmet ilişkileri • Şeker • Arazi ve binâ vergileri • Komünizm • Batı Trakya • Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu • Dünya Kadınlar Kongresi • OEEC ile ilişkiler • Doğuda toprak reformu • Doğuda teknik ziraat okulları • Ziraat sayımı • Bakanlar kurulu toplantılarında tutulan zabıtlar ve bakanlar kurulu zabıtlarının, kat’iyet kazanmadan önce, bakanlara sunularak onaylanması • Çimento sanayii • İllerin ve belediyelerin borçları • Konsolidasyon yasa tasarısı • KİT’lerin borçlarının tahkimi hakkında 154 sayılı yasının 17. maddesi gereğince kurulması gereken kurul; yine aynı

yasanın aynı maddesi gereğince bu kurula ABD ile OEEC'nin yardımı ve yine aynı yasanın aynı maddesi gereğince bu kurulda uzman çalıştırılması • MBK'dan 14'lerin tasfiyesinde karşılaşılan harcırah ve bütçe sorunları • Sanayiciler ile ithâlâtçı tüccarlar arasında montaj sanayiye ilişkin çatışma • Kamyon ithâli

55. Toplantı Bakanlar Kurulu'nun tanışma toplantısı

56. Toplantı

Kurucu Meclis'in açılışı • İnkılap mahkemeleri • İhtilâl aleyhtarı olup da, son yedi, sekiz ay içinde tutuklanan sanıklar ve bu sanıkların hangi mahkemelerde yargılanacakları • Elektrik tüketimi • 6 ve 25 sayılı yasalar • Türk Ceza Kanunu'nda değişiklik yapılması • Siyasi konularda adlî mekanizmanın işleyişi • MBK-Hükûmet ilişkileri • Tutuklamalar ve yargılamalar • Tutuklamalar karşısında ABD'nin tepkisi • İktisadi sorunlar • Gelir Vergisi Kanunu'nun mal beyanı zorunluluğu getirmesinin yarattığı huzursuzluk ve güvensizlik • Kurucu Meclis'in açılışına yabancı tepkiler • Kurucu Meclis'in açılışına ABD'nin olumlu tepkisi • Kurucu Meclis'in açılışının ekonomi üzerindeki olumlu etkileri • Kurucu Meclis-Hükûmet ilişkileri • MBK-Hükûmet-Kurucu Meclis ilişkileri • Bakanlar kurulunca basına yapılacak açıklama • Sıkıyönetim Komutanlığı'nın inkılap mahkemeleri hakkındaki görüşü • Üniversite tasfiyesi (114 ve 115 sayılı yasalar) • Sivas ve Balmumcu'dan bazı tutukluların salıverilmesi

57. Toplantı

İlköğretim yasa tasarısı • İktisadi tartışmalar • Servet beyannâmesi • Bütçe • KİT'lerin zararları, borçları ve sorunları • Yatırım planları ve programları, yatırım programlarının hazırlanması ve bütçe; yatırımların yol açtığı borçlar • Dış yükümlülükler • İşsizlik • Memur maaşları ve memur maaşlarının artırılması • Subay maaşlarının artırılması • Er maaşlarının artırılması • Kamu kurum ve kuruluşlarının vergi ödememesi • Vergi toplanması • Gelir vergisi • Kurumlar vergisi, kurumlar vergisi uygulaması ve uygulama sonucunda anonim şirketlerin kollektif şirket hâline dönüşmesi • Savunma vergisi • İthâlât vergisi • Akaryakıt vergisi • Şekerde tüketim vergisi • Tüketim vergisi • Arazi ve binâ vergileri • Özel sektör ve özel sektör yatırımları • Buğday fiyatı • Ekmek fiyatı • İlkokul yapımı • TCK • DSİ •

Adliye Sarayı • Cezaevi yapımı • Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'ndeki iktisadi tartışmalar • Kentleşme, konut, gecekondu ve kirâ sorunları ve politikaları • Kirâlar • Enflasyon • Memur maaşlarının artırılması yerine, memurlara aynî yardım yapılması • MKK • Emisyon hacmi • Yüksek öğrenim gören gençlerin yurt binası ihtiyacı • Öğrencilere ucuz yemek sağlanması • Memur ve müstahdemlere ucuz yemek sağlanması • IMF ile görüşmeler ve ilişkiler • OEEC ile görüşmeler • Elektrik tüketimi • İşçi ücretleri ve işçi ücretlerinin artırılması • İkinci demir-çelik fabrikasında devlet-özel sektör işbirliği • DPT • Tasarruf bonoları • Emekli ve dul maaşlarının artırılması • MBK-Hükûmet ilişkileri • Asgarî geçim indirimi • Câri harcamalar • ABD'nin iktisadi yardımı • ABD'nin yardımı • Konsolosluk ve pasaport harç miktarları

58. Toplantı

Lozan Antlaşması'na göre yabancı hastahânelerin statüsü • Türk Eğitim Derneği, derneğin yardım talebi ve ABD ile İngiltere'nin Türk Eğitim Derneği'ne yardımları • ABD'nin yardımı • Ankara'da yapımı süren öğrenci yurdu • Kızılay'ın İstanbul'da yaptırdığı yüksek öğrenim öğrenci yurdunun Milli Eğitim Bakanlığı'na devri • Gümrükler • Dışişleri Bakanlığı'nın ÇEK yarârına düzenlediği kermes • ÇEK • Bütçe • MBK-Hükûmet ilişkileri • Enflasyon • Yatırım planları ve programları, yatırım programlarının hazırlanması ve bütçe; yatırımların yol açtığı borçlar • İşsizlik • Bütçede giderler • Ödemeler dengesi • Döviz • KİT'lerin zararları, borçları ve sorunları • KİT'lerin sübvansiyonları • IMF'nin KİT'lerin fiyat politikasına ilişkin eleştirileri • Satış fiyatı politikası • Almanya ile kredi antlaşması • Milli gelir • Memur maaşları ve memur maaşlarının artırılması • Subay maaşlarının artırılması • Emekli subay maaşlarının artırılması • Ek ödenek • Krediler ve kredi politikası • Emisyon hacmi • İşçi ücretleri ve işçi ücretlerinin artırılması • İşçi hakları, sosyal haklar ve yardımlar • Memurların hakları • Kurumlar vergisi, kurumlar vergisi uygulaması ve uygulama sonucunda anonim şirketlerin kollektif şirket hâline dönüşmesi • Gelir vergisi • Tarımda aile başına düşen ortalama arazi genişliği ve üretim miktârı • Tarımsal üretim • Bütçede zirâî yatırımlara daha geniş bir pay ayrılması gereği • Milli gelirden tarımın aldığı pay • Zirâî yatırımlar • Tarımda çalışan nüfûsun çalışan toplam nüfûsa oranı • Tarımsal durum • Tarımda parçalı ve dağınık arazi • Erozyon ve ağaçlandırma • Doğu ve

Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde marabacılık ve yarıcılık • Tarımda sulama, çeşit ıslahı ve finansman ve kredi • Tarımda tohum ıslâhı • Tarımsal mücadele • Tarımda makinalaşma ve yeni yöntemler • Tarımda üretim ve verim düşüklüğü • Köylülerin içinde bulunduğu örgütsüzlük • Memurların içinde bulunduğu örgütsüzlük • Çay yasası • Kredi politikası • Tasarruf için alınacak önlemler • Anayasa tasarısı • İşçilere ücretli izin verilmesi ve ücretli tâtil • Asgarî ücret • Asgarî geçim indirimi • Bölgelerarası farklılık • İmâr ve imâr politikası • Adliye Sarayı • Kentleşme, konut, gecekondu ve kirâ sorunları ve politikaları • İlköğretim yasa tasarısı • İhtilâlin kalıcılığı ya da geçiciliği • Köy öğretmenlerinin maaşlarının artırılması • MBK-Hükûmet-Kurucu Meclis ilişkileri • Ankara’da hükûmet için sığınak yapımı • OEEC ile ilişkiler • Yabancı uzmanların ücretleri • Kamu kuruluşlarında çalışan toplam işçi sayısı ve ücret düzeyleri

61. Toplantı

Din ve laiklik • Diyanet İşleri Başkanlığı • Ramazanda radyoda Kur’an ve mevlüt okutulması • Kur’an’ın Türkçeye tercümesi • Din adamları • Vergi yasalarının olumsuz etkileri • Tütün piyasasının açılması • Tütün destekleme alımları ve politikaları • Tütün alım fiyatı • Tekel • Tütün depolama ve tütün stokları • Düşük kaliteli tütün ve tütün alımı • Tütün ihrâcı • Sun’i gübre • Erlere izin verilmesi • Orduda lojman • Ordu harcamalarının Sayıştay denetimi • ABD ile FAO’nun at vebâsı ile mücadeledeki yardımları • ABD’nin yardımı • Yüksek öğrenim gören gençlerin yurt binâsı ihtiyacı • Kızılay’ın İstanbul’da yaptırdığı yüksek öğrenim öğrenci yurdunun Milli Eğitim Bakanlığı’na devri • Turizm Bankası • Radyonun malzeme yokluğu • Küçük sanat erbabına ve kooperatiflerine açılan krediler • Halk Bankası • KİT’lerde görevli mühendislerin durumu • KİT’lerde görevli mühendislere yevmiye ödenmesi • KİT’lerin zararları, borçları ve sorunları • KİT’lerde reform yapılması ve KİT’lerin yeniden düzenlenmesi • Kamu kuruluşlarında ve KİT’lerde görevli personel ile memurlar ve bu kuruluşlarda çalışan işçiler arasında tasfiyeye gidilmesi • KİT’lerin üst düzey yöneticilerinin maaşları ve maaşlarda görülen farklılıklar • 7244 sayılı yasa ve ek tahsisat • Barem ile yevmiye arasındaki fark • KİT’lerin kârları • Memur maaşları ve memur maaşlarının artırılması • İşçi ücretleri ve işçi ücretlerinin artırılması • Petrol

yasa tasarısı • Turizm • Hükûmet-devlet başkanı ilişkileri • Sözlü sorulara Kurucu Meclis’te verilecek yanıtlar • Nakil vâsıtaları

62. Toplantı

Bütçe • Bütçe denkliği • Bütçe Komisyonu görüşmelerinin basına sızması • Bütçe yasa tasarısı, bütçe yasa tasarısının Bütçe Komisyonu’nda görüşülmesi ve görüşmelerde izlenecek usûl • MBK-Hükûmet ilişkileri • Memur maaşları ve memur maaşlarının artırılması • İşçi ücretleri ve işçi ücretlerinin artırılması • KİT’lerde reform yapılması ve KİT’lerin yeniden düzenlenmesi • Kamu kuruluşlarında ve KİT’lerde görevli personel ile memurlar ve bu kuruluşlarda çalışan işçiler arasında tasfiyeye gidilmesi • KİT ürünlerinin satış fiyatlarının artırılması ve MBK’nin bu konudaki görüşü • MBK’nin devlete müdahaleleri • Kamu kuruluşlarında çalışan toplam işçi sayısı ve ücret düzeyleri • Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) ile hükûmet arasında işçi ücretlerine ilişkin görüşmeler • KİT’lerin zararları, borçları ve sorunları • KİT’lerin vergi ödememeleri • Elektrik satış fiyatının artırılması • Buğday satış fiyatı • Bakanların radyoda konuşma yapmaları • Bütçe Komisyonu görüşmelerinin basına sızması • İstimlak davaları ve istimlak borçlarının ödenmesi • DDY’nin bütçe açığı • DDY’de görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi • Bakanlıkların 1961 yılı iş programlarının hazırlanması • MBK-Hükûmet-Kurucu Meclis ilişkileri

63. Toplantı

Bütçe yasa tasarısının kabulünden sonra Devlet Başkanı, Başbakan, MBK Başkanı ve Başkumandan Orgeneral Cemâl Gürsel’in TBMM’de yapacağı konuşma • NATO ve CENTO • Radyoda yayınlanan “Olaylar ve Yankıları” programının Dışişleri Bakanlığı ’nca izlenen dış politikaya ters düşmesi ve programın yayınlanmadan önce Dışişleri Bakanlığı’nca denetlenmesi • Hükûmet-radyo ilişkileri • Bakanların radyoda konuşma yapmaları • MBK-Hükûmet ilişkileri • İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı’nın Milliyet gazetesinde yayınlana n“Rus Câsusları” adlı yazı dizisini durdurması ve SSCB’nin tepkisi • İran ile ilişkiler ve Söz dergisinde İran Şâhı Rıza Pehlevi aleyhine yayınlanan bir karikatür • Demir-çelik sanayiine finansman sağlanması ve bu konuda tasarruf bonolarından yararlanılması

64. Toplantı

Radyoda yayınlanan “Olaylar ve Yankıları” programının Dışişleri Bakanlığı ’nca izlenen dış politikaya ters düşmesi ve programın yayınlanmadan önce Dışişleri Bakanlığı’nca denetlenmesi • Hükûmet-radyo ilişkileri • MBK-Hükûmet ilişkileri • MBK-Hükûmet-Kurucu Meclis ilişkileri • Bakanlar kurulunda yasa tasarılarının önerilmesi ve tartışılması usûlü • Kongo ve Lumumba • Yeni kurulan siyasi partilerin sayısı • Radyo yasa tasarısı • Radyo vergisi • Ruhsatsız radyolar • Amatör radyoculuk ve Büyükelçiliklerdeki amatör radyoculuk faaliyetleri • Özel radyo istasyonları kurulması • Telsiz yasa tasarısı • Turizm yasa tasarısı • Bakanlar kurulunun çalışma usûlü • Hâkimler ile ilgili yasada değişiklik yapılması; yasanın 39. maddesinin uygulanması ve 367. maddesinin kaldırılması veya değiştirilmesi • Kamu kuruluşlarında ve KİT’lerde görevli personel ile memurlar ve bu kuruluşlarda çalışan işçiler arasında tasfiyeye gidilmesi • Adlî işlerle ilgili yasa tasarıları • DP iktidarının arzu ve talepleri doğrultusunda hareket etmiş olan hâkimlerin durumu ve hâkimler arasında tasfiyeye gidilmesi • Yüksek Hâkimler Şûrası (Yüksek Hâkimler Kurulu) ve anayasa tasarısı • YSK, bakanlıklardaki Soruşturma Kurulları ve soruşturmalar • DP’li ya da Vatan Cephesi’ne katılmış olan memurlar • Bazı basın organlarında, özellikle de Akis dergisinde, YAD kararlarını etkileyecek yönde yayın yapılması ve buna karşı önlem alınması gereği • Dışişleri Bakanlığı’nda görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi ve bir kısım personelin emekli edilmesi • Dışişleri Bakanlığı’nda görevli personel arasında görülen Nurculuk ve Kürtçülük eğilimleri • Diyanet İşleri Başkanlığı’nda görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi • Nurculuk • Kürtçülük • Adalet Bakanlığı’nda görevli personel ile adlî teşkilatta görevli hâkimler arasında tasfiyeye gidilmesi • Anayasa tasarısında yer alan ikili ve çok taraflı antlaşmaların Meclisçe tasdikine ilişkin maddenin kaldırılması ve bu konuda hükûmet onayının yeterli olması • İçişleri Bakanlığı’nda görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi • Seçimlerin dürüst yapılması • Üst düzeyde görevli memurların suçlarına ilişkin 45 sayılı yasa

65. Toplantı

Bütçe yasa tasarısının Kurucu Meclis’te görüşülmesi • Bütçe yasa tasarısı, bütçe yasa tasarısının Bütçe Komisyonu’nda görüşülmesi ve görüşmelerde

izlenecek usûl • Kurucu Meclis’te dış politika görüşmeleri ve görüşmelerde izlenecek usûl • İran’daki Türkler • İşçi ücretleri ve işçi ücretlerinin artırılması • SSK • SSK yasa tasarısı • Kamu kuruluşlarında çalışan işçilerin ücretleri ile özel sektörde çalışan işçilerin ücretleri arasındaki fark • İşçi hakları, sosyal haklar ve yardımlar • Memurların hakları • İşçi ikramiyeleri • İşsizlik • Memur maaşları ve memur maaşlarının artırılması • Er maaşlarının artırılması • Erlere izin verilmesi • Hükûmet-Bütçe Komisyonu-Kurucu Meclis ilişkileri • MBK-Hükûmet-Kurucu Meclis ilişkileri • ABD ile iktisadi ilişkiler • Şeker Şirketi • KİT’lerin fiyat politikası • KİT’lerin yatırımları • Pancar alım fiyatı • 154 sayılı yasanın 17. maddesi • KİT’lerde reform yapılması ve KİT’lerin yeniden düzenlenmesi • Kamu kuruluşlarında ve KİT’lerde görevli personel ile memurlar ve bu kuruluşlarda çalışan işçiler arasında tasfiyeye gidilmesi • KİT’lerin 1961 yılı yatırım programları • KİT’lerde reform yapılması için ABD’den uzman getirtilmesi • Sümerbank Genel Müdürlüğü • Hahambaşı • Turizm Bankası ve Turizm Bankası yasa tasarısı • Turizmde devlet ve özel sektör yatırımları • ABD’nin turizm alanında yatırım önerisi

67. Toplantı

Türkiye Sanayi Kongresi • Sanayi planı hazırlanması • Araştırma-Geliştirme Kurumu (TÜBİTAK) kurulması hakkında yasa tasarısı • Ortak Pazar ile ilişkiler ve gümrük tarifeleri • MBK-Hükûmet ilişkileri • İTÜ öğretim üyesi Prof. Dr. Necmettin Erbakan’ın sanayi, motor sanayi ve motor üretimi hakkındaki açıklamaları • Yerli sanayiinin korunması • Montaj sanayii • İthâlâtçılar ile montaj sanayiicileri arasındaki çatışma ve tartışma • Otomobil üretimi • Kamyon üretimi • Türkiye’de otomobil ve kamyon üretimine yönelik dış tepkiler • Türkiye’de motorlu vâsıta (otomobil, kamyon ve otobüs) sayısı • Yedek parça sorunu • Otomobil fabrikalarına yabancı sermaye katılımı • Otomobil üretiminde özel sektörün rolü • Otomobil ithâli

68. Toplantı

Yatırımların 1961 yılındaki durumu • Hayvanlar vergisi • Yönetimde iltimas iddiaları • Vergiler aleyhine yapılan propagandalar • Subay maaşlarının artırılması aleyhine yapılan propagandalar • Vergiler aleyhine yapılan propagandalar • MBK-Hükûmet ilişkileri • Kooperatifler • Yarım kalan

inşaatlar • Kentleşme, konut, gecekondu ve kirâ sorunları ve politikaları • Arazi ve binâ vergileri • Türkiye’de otomobil ve kamyon üretimi • Ankara Şeker Fabrikası • Şeker üretimi • İç piyasada şeker tüketimi • Şeker ihrâcı ve şeker ihraç fiyatı • Şekerli mâmûllerin ihrâcı • ODTÜ ve dış politika • ODTÜ ve İngilizce eğitim • ODTÜ • Ankara Şeker Fabrikası binâlarının ODTÜ’ye devri

69. Toplantı

Arazi ve binâ vergileri • Kirâ tahdidi yasa tasarısı • Kentleşme, konut, gecekondu ve kirâ sorunları ve politikaları • (Birinci) Beş Yıllık Kalkınma Planı • Devlet fabrikalarının tasarruf bonosu karşılığında halka ya da devlet fabrikalarında çalışan işçilere hisse ile satılması • Devlet fabrikalarının özelleştirilmesi • Devletçilik ve devlet fabrikalarının özel sektöre devri • Almanya’nın televizyon konusunda yardım önerisi • İhrâcatçı sanayicilere işletme kredisi sağlanması • Sanayicilere kredi sağlanması • SSCB’nin Türkiye’ye yardım önerisi • NATO ile ilişkiler • Yabancı sermaye ve yabancı sermaye yatırımları • Ortak Pazar ile ilişkiler • Sanayi Bakanı Şahap Kocatopçu’nun İtalya, İngiltere, Fransa ve Almanya ’ya ilişkin seyahat izlenimleri • İkinci demir-çelik fabrikası için dış kredi sağlanması ve İtalyan kredisi • Türkiye'de otomobil ve kamyon üretimi • Türkiye'de otomobil ve kamyon üretimine yönelik dış tepkiler • Yatırım planları ve programları, yatırım programlarının hazırlanması ve bütçe; yatırımların yol açtığı borçlar • Almanya’nın yatırım projeleri • Otomobil ve kamyon sanayii, yabancı sermaye ve özel sektör • Otomobil ithâli • Türkiye’de motorlu vâsıta (otomobil, kamyon ve otobüs) sayısı • Türkiye’de motor imâlâtı • Kamyon sanayii • Yedek parça • (Birinci) Beş Yıllık Kalkınma Planı • ABD ve NATO’nun Orduya yardımları • ABD’nin yardımı • Orduda motorize araçlar • Demir-çelik sanayiinin finansmanı ve bu konuda tasarruf bonolarından yararlanılması • Devletçilik • Orman yasa tasarısı • Seracılık • Foça’da 1950-1951 yıllarındaki toprak dağıtımı • SSK’da değişiklik yapan yasa tasarısı • SSK • ÇEK • Ortak Pazar ve gümrük tarifeleri • Ankara’da Varlık Mahallesi’ndeki evlerin göçmenlere tahsis edilmesi ve bu konudaki suistimaller • İkinci demir-çelik fabrikasına yabancı kredi sağlanması • İkinci demir-çelik fabrikasının finansman sorunu ve finansman ihtiyacının giderilmesinde tasarruf bonolarından yararlanılması

70. Toplantı

Bakanlar kurulunca basına yapılacak açıklama • Turizm Bankası • Turizm Bankası yasa tasarısı • Turizm sektöründe kamu kuruluşlarının ve özel sektörün yatırımları • ABD'nin turizm alanındaki müracaatı • MBK-Hükûmet ilişkileri • Anayasa tasarısı görüşmelerine hükûmet üyelerinin sırayla katılmaları; Anayasa tasarısının görüşülmesi ve Anayasa tasarısına ilişkin hükûmet görüşü; Anayasa tasarısının çalışma ve sosyal adalete ilişkin ikinci, işkence ve eziyet yasağına ilişkin ondördüncü, haberleşme özgürlüğüne ilişkin onyedinci maddeleri ile din ve din eğitimi özgürlüğüne, düzeltme ve yanıt hakkına, ispat hakkına ve tutukluluğa ilişkin maddeleri • Anayasada yer alması düşünülen istimlak, millileştirme, kamulaştırma ve bunların karşılığında değerlerin taksitle ödenmesi; Ekonomik ve Sosyal Konsey; DPT; Beş Yıllık Kalkınma Planı; toprak reformu ve parçalı arazilerin birleştirilmesi; devletçilik ve özel sektörün işlevi ve yabancı sermaye konuları • ABD'nin Ankara Büyükelçisi'nin yeni anayasa tasarısı ile ilgili olarak Dışişleri Bakanı Selim Rauf Sarper'i ziyâreti • Dil ve öztürkçecilik • DPT

71. Toplantı

SSCB'nin Kıbrıs Heyeti'ni Moskova'ya dâvet etmesi • Devlet Personel Dairesi'ne yapılan atamalar • Milletvekili genel seçimlerinin tarihi; belediye seçimlerinin şekli ve tarihi; İl Genel Meclisi ve muhtar seçimleri • Hükûmetin siyasi partiler karşısında tarafsız kalması gereği • Hükûmet-parti ilişkileri

86. Toplantı

DPT • (Birinci) Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın hazırlanması, kalkınma stratejisinin ve plan hedeflerinin saptanması • Yatırım planları ve programları, yatırım programlarının hazırlanması ve bütçe; yatırımların yol açtığı borçlar • İktisadi durum

27 MAYIS BAKANLAR KURULU TUTANAKLARI

KONU FİHRİSTİ[1070]

SİYÂSÎ KONULAR

tasarıları (BKT 2/64) • Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'nun 18. maddesi (BKT 1/3 + BKT 1/4) • DP iktidarı döneminde Noterliklerin dağıtımında suistimal yapıldığı iddiası • Yassıada (BKT 1/3 + BKT 1/4) • İmralı (BKT 1/39) • Dolmabahçe Sarayı'nın Soruşturma Kurulu'na tahsisi (BKT 1/16) • Soruşturma Kurulu'nun emrine tayyâre tahsisi (BKT 1/16) • Kısmî af ilânı (BKT 1/41) • DP'nin geleceği (BKT 1/5) • İhbarlar (BKT 1/1 + BKT 1/6 + BKT 1/8 + BKT 1/11 + BKT 1/13 + BKT 1/14) • İçişleri Bakanlığı'na yapılan ihbarlar (BKT 1/1) • Tüccarlar hakkında yapılan ihbarlar (BKT 1/32) • DP'li ya da Vatan Cephesi'ne katılmış olan memurlar (BKT 2/64) • Suistimal ve rüşvet iddiaları (BKT 1/11 + BKT 1/14 + BKT 1/15 + BKT 1/35 + BKT 1/43) • Suistimallerin ABD gibi yabancı devletler ve NATO gibi yabancı kuruluşlarla ilişkisi (BKT 1/19 + BKT 1/43) • Tutuklu milletvekillerine âid işyerleri (BKT 1/5) • DP iktidarı mensuplarının el konulan paraları ve banka kasalarında arama yapılması (BKT 1/6 + BKT 1/7 Mükerrer) • Başbakanlık eski Müsteşarı Ahmet Sâlih Korur, Maliye eski Bakanı Hasan Polatkan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi eski Başkanı Refik Koraltan'ın 1950 yılından sonraki iktisapları (BKT 1/11) • Başbakan eski Yardımcısı ve Devlet eski Bakanı Medenî Berk hakkında, yolsuzluk ve suistimal iddiaları üzerine, soruşturma açılması (BKT 1/1) • Devlet, Milli Eğitim ve Adalet eski Bakanı Celâl Yardımcı'nın avukat olan kardeşi (BKT 1/8) • Haksız iktisaplar (BKT 1/11 + BKT 1/32) • Basın ve haber ajansları (BKT 1/1) • Basın Kanunu ve Basın Kanunu'nda değişiklik yapılması (BKT 1/35) • Gazetelerin devletleştirilmesi (BKT 1/39) • Basın organlarında görevli fikir işçilerinin gazetelerin kârına ortak olmalarına ilişkin yasa tasarısı (BKT 1/39 + BKT 1/42) • Basında resmi ilân dağıtımı, İlân Dağıtma Şirketi (Basın İlân Kurumu) ve resmi ilânların dağıtımında suistimal iddiaları (BKT 1/12 + BKT 1/39) • Basında tekzib müessesesi (BKT 1/3) • Basın özgürlüğü (BKT 1/3) • MKK'ya dayanılarak alınmış 1141 sayılı kararın ilgâsı ile gazete sayfalarındaki tahdidin kaldırılmasına ilişkin yasa tasarısı ve gazetelerin tahditsiz sayfa ile yayınlanmaları (BKT 1/35 + BKT 1/37 + BKT 1/39) • Yeni hükûmetin tanınması (BKT 1/l) • Yeni hükûmetin tanınması ile ilgili haberlerin yayınında AA'nın yetersizliği ve konuyla ilgili haberlerin Dışişleri Bakanlığı'nca yayınlanması (BKT 1/l) • AA (BKT 1/l) • Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'nün Başbakanlığa bağlanması (BKT 1/18) • Basın-Yayın Genel Müdürlüğü teşkilatı yasa tasarısı (BKT 1/18) • İhtilâlin dayanağı (BKT 1/12 + BKT 1/17) • İhtilâlin kalıcılığı ya da geçiciliği (BKT 1/2 + BKT 1/3 + BKT 1/6 +

BKT 1/7 + BKT 1/12 + BKT 1/14 + BKT 1/19 + BKT 1/43 + BKT 2/58) • İhtilâlden önce öğrenci gösterileri sırasında ölen öğrenciler ile kayıp öğrencilerin saptanması (BKT 1/32) • İhtilâlden önce öğrenci gösterileri sırasında ve ihtilâlde ölen gençlerin ailelerine yardım edilmesi (BKT 1/32) • İhtilâlde ölen subayların ailelerine yardım edilmesi (BKT 1/32) • İhtilâl ve hükûmet aleyhtarı söylentiler (BKT 1/7) • Eski Başbakan Adnan Menderes lehine yapılan propagandalar (BKT 1/35) • Evlere konulan işaretler (BKT 1/3 + BKT 1/4) • İç borçlanma konusunda hükûmet aleyhtarı söylentiler (BKT 1/8) • Vergiler aleyhine yapılan propagandalar (BKT 2/68) • Subay maaşlarının artırılması aleyhine yapılan propagandalar (BKT 2/68) • Yönetimde iltimas iddiaları (BKT 2/68) • Bazı yanlış, gerçek dışı ve söylentiye dayalı haberlerin tekzibi (BKT 1/5 + BKT 1/8) • Halkla ilişkiler ve propaganda (BKT 1/l + BKT 1/4 + BKT 1/5) • Radyoda yayınlanan “Olaylar ve Yankıları” programının Dışişleri Bakanlığı’nca izlenen dış politikaya ters düşmesi ve programın yayınlanmadan önce Dışişleri Bakanlığı’nca denetlenmesi (BKT 2/63 + BKT 2/64) • Hükûmet-radyo ilişkileri (BKT 2/63 + BKT 2/64) • Bakanların radyoda konuşma yapmaları (BKT 2/62 + BKT 2/63) • Radyo yasa tasarısı (BKT 2/64) • Radyo istasyonları kurulması (BKT 1/8 + BKT 1/18 + BKT 1/35 + BKT 1/45) • Özel radyo istasyonları kurulması (BKT 2/64) • Televizyon istasyonları kurulması (BKT 1/8) • Zafer gazetesi (BKT 1/12) • İhtilâlin sözcüsü bir gazete çıkarılması (BKT 1/12) • İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı’nın Milliyet gazetesinde yayınlanan “Rus Casusları” adlı yazı dizisini durdurması ve SSCB’nin tepkisi (BKT 2/63) • İran ile ilişkiler ve Söz dergisinde İran Şâhı Rıza Pehlevi aleyhine yayınlanan bir karikatür (BKT 2/63) • İran’daki Türkler (BKT 2/65) • Bazı basın organlarında, özellikle de Akis dergisinde, YAD kararlarını etkileyecek yönde yayın yapılması ve buna karşı önlem alınması gereği (BKT 2/64) • Emil Gâlip Sandalcı’nın Vatan gazetesinde yayınlanan yazısına yanıt verilmesi (BKT 1/41) • Halk tipi radyolar (BKT 1/35) • DİE (BKT 1/32 + BKT 1/36 + BKT 1/43 + BKT 1/44) • Askeri yasaların MBK’ya sevki (BKT 1/37) • MBK’nin devlete müdahaleleri (BKT 2/62) • MBK-bakanlık ilişkileri (BKT 1/34) • MBK-Hükûmet ilişkileri (BKT 1/4 + BKT 1/6 + BKT 1/7 + BKT 1/17 + BKT 1/32 + BKT 1/37 + BKT 1/38 + BKT 1/39 + BKT 1/40 + BKT 1/41 + BKT 1/42 + BKT 1/43 + BKT 1/44 + BKT 1/45 + BKT 1/50 + BKT 1/51 + BKT 1/53 + BKT11/56 + BKT 2/57 + BKT 2/58 + BKT 2/62 + BKT 2/63 + BKT

U/64 + BKT 2/67 + BKT 2/68 + BKT 2/70) • MBK-Hükûmet-Kurucu Meclis ilişkileri (BKT 2/56 + BKT 2/58 + BKT 2/62 + BKT 2/64 + BKT 2/65) • Servet beyannâmesi (BKT 2/57) • Devletçilik (BKT 1/8 + BKT 1/34 + BKT 1/37 + BKT 1/39 + BKT 1/45 + BKT 2/69) • Toprak reformu (BKT 1/12 + BKT 1/32 + BKT 1/34 + BKT 1/44) • Doğuda toprak reformu (BKT 1/52 + BKT 1/53) • İktisadî politikalar (BKT 1/32) • İşçi birliklerinin yönetimi (BKT 1/7 + BKT 1/7 Mükerrer) • İşten çıkarmalar (BKT 1/11) • İşçilere ücretli izin verilmesi ve ücretli tâtil (BKT 1/12 + BKT 1/44 + BKT 2/58) • Sosyal adalet, sosyal reformlar ve politikalar (BKT 1/32 + BKT 1/45 + BKT 1/46) • Hükûmetin işleyişi (BKT 1/4) • Rejimin niteliği (BKT 1/32) • Amerikan Haberler Bülteni Ajansı'nın hükûmetin sosyal reformlar konusundaki görüşlerine ilişkin sorusu (BKT 1/45) • ABD'de bulunan Haberler Bürosu ve büroda görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi (BKT 1/1) • Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı yurt dışındaki Kültür Ataşelikleri ve Kültür Ataşelikleri'nde görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi (BKT 1/1) • Bakanlıklara bağlı dış temsilciliklerde görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi ve yeni atamalar yapılmaması (BKT 1/3 + BKT 1/7) • Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'ne bağlı yurt dışındaki haber büroları ve Basın Ataşelikleri'nde görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi (BKT 1/18) • Kamu kuruluşlarında görevli personel için tasfiye yasası (BKT 2/64) • Kamu kuruluşlarında görevli memurlar arasında tasfiyeye gidilmesi, tasfiye politikası ve memur atamaları (BKT 1/1 + BKT 1/6 + BKT 1/11 + BKT 1/18 + BKT 1/34 + BKT 1/38 + BKT 1/39 + BKT 1/46) • Bakanlıklara bağlı dış temsilciliklerde görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi ve yeni atamalar yapılmaması (BKT 1/6) • Yeni memur atanmaması (BKT 1/34 + BKT 1/39) • Memur sayısı (BKT 1/18) • Memur kadrolarının gençleştirilmesi (BKT 1/39) • Memur maaşlarının artırılması yerine, memurlara aynî yardım yapılması (BKT 2/57) • Memur ve müsdahdemlere ucuz yemek sağlanması (BKT 1/15 + BKT 2/57) • Memur maaşları ve memur maaşlarının artırılması (BKT 1/14 + BKT 1/18 + BKT 1/38 + BKT 1/46 + BKT 2/57 + BKT 2/58 + BKT 2/61 + BKT 2/62 + BKT 2/65) • Memurların içinde bulundukları örgütsüzlük (BKT 2/58) • Memurların konut ihtiyacının giderilmesi (BKT 1/41) • Barem (BKT 1/14 + BKT 1/40 + BKT 1/41) • Köy öğretmenlerinin maaşlarının artırılması (BKT 2/58) • Memurlarla subayların durumunun karşılaştırılması (BKT 1/41) • Subaylar için ayrı, memurlar için ayrı barem (BKT 1/41) • Memur

atamalarının, özellikle de Dışişleri Bakanlığı'nda, serbest bırakılması (BKT 1/4) • Dışişleri Bakanlığı'nda atamalar (BKT 1/3 + BKT 1/4 + BKT 1/5) • Dışişleri Bakanlığı'nda bazı meslek memurları ile idari memurlar arasında tasfiyeye gidilmesi (BKT 1/5) • Dışişleri Bakanlığı'nda bazı Büyükelçilerin merkeze atanmaları (BKT 1/6) • Dışişleri Bakanlığı'nda görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi ve bir kısım personelin emekli edilmesi (BKT 1/18 + BKT 2/64) • Dışişleri Bakanlığı'nda görevli personel arasında görülen Nurculuk ve Kürtcülük eğilimleri (BKT 2/64) • İçişleri Bakanlığı'nda görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi (BKT 2/64) • Emeklilik yasasının 39. maddesinin anti-demokratikliği ve değiştirilmesi (BKT 1/34) • Devlet Personel Dairesi (BKT 1/16) • Devlet Personel Dairesi yasa tasarısı (BKT 1/32 + BKT 1/38 + BKT 1/42) • Devlet Personel Dairesi'ne yapılan atamalar (BKT 2/71) • Milli Savunma Bakanlığı'nın Devlet Personel Dairesi'nin görev alanı dışında kalması (BKT 1/32) • Devlet personel yasa tasarısı (BKT 1/14 + BKT 1/46) • Memurin Kanunu (BKT 1/38) • Kamu kuruluşlarında ve KİT'lerde görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi (BKT 1/l + BKT 1/14 + BKT 1/16 + BKT 1/34 + BKT 1/38 + BKT 1/46 + BKT 2/61) • Yararı görülen memurların terfi ettirilmesi (BKT 1/38) • Belediyelerde görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi (BKT 1/l) • DDY'de görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi (BKT 2/62) • Ziraat Bankası'ndaki kredi suistimallerine ilişkin iddialar (BKT 1/5) • TKİ'deki suistimal iddiaları (BKT 1/15) • Belediye Fen İşleri'ndeki suistimal ve rüşvet iddiaları (BKT 1/35) • İdâre Meclisleri hakkında, aldıkları kararlar, nüfuz suistimali ve mali yolsuzluk iddiaları üzerine, soruşturma açılması (BKT 1/1) • İdâre Meclisleri hakkında yasa tasarısı (BKT 1/3) • İdâre Meclisleri'nin ilgâsı ve tasfiyesi (BKT 1/1 + BKT 1/17) • İdâre Meclisleri yerine kurulan Müdürler Komitesi (BKT 1/17) • Hükûmet programı (BKT 1/8 + BKT 1/9 + BKT 1/10 + BKT 1/11 + BKT 1/12 + BKT 1/32 + BKT 1/34 + BKT 1/35 + BKT 1/37 + BKT 1/39 + BKT 1/40 + BKT 1/41 + BKT 1/42 + BKT 1/43 + BKT 1/44) • MBK'nin hükûmet programını görüşerek onaylaması (BKT 1/32) • Hükûmetin çalışmaları ve çalışma usûlü (BKT 1/34 + BKT 1/52 + BKT 2/64) • Hazırlanan yasa ve kararnamelerin önce ilgili bakanlıklara bildirilmesi (BKT 1/6 + BKT 1/9 + BKT 1/10 + BKT 1/52) • Bakanlar kurulunda yasa tasarılarının önerilmesi ve tartışılması usûlü (BKT 2/64) • Bakanlar kurulu gündeminin önceden belirlenmesi (BKT 1/1) • Bakanlar kurulu toplantılarına ilişkin tebliğ yayınlanması (BKT 1/45) • Bakanlar kurulunca basına yapılacak açıklama

(BKT 2/56 + BKT 2/70) • Bakanlar kurulu toplantılarında tutulan zabıtlar ve bakanlar kurulu zabıtlarının, kat'iyet kazanmadan önce, bakanlara sunularak onaylanması (BKT 1/45 + BKT 1/53) • Bakanların mal beyanında bulunmaları (BKT 1/2) • Bakanlar kurulunun tanışma toplantısı (BKT 2/55) • CHP'nin ihtilâle yaklaşımı (BKT 1/2) • CHPH'nin siyasi faaliyetleri (BKT 1/2 + BKT 1/5 + BKT 1/41) • CKMP'nin siyasi faaliyetleri (BKT 1/41) • Siyasi partilerin ocak ve bucak örgütleri (BKT 1/4 + BKT 1/5 + BKT 1/6 + BKT 1/7) • Yeni kurulacak siyasi partiler, kuruluş müracaatları ve Sosyalist Parti'nin kuruluş müracaatı (BKT 1/41) • Siyasi partilerin faaliyetleri (BKT 1/41) • Yeni kurulan siyasi partilerin sayısı (BKT 2/64) • DP yanlılarının yeni yönetime karşı mukâvemeti (BKT 1/3) • Yönetimin siyasi partiler karşısındaki tarafsızlığı (BKT 1/5) • Maliye eski Bakanı Ekrem Alican'ın kuracağı parti (BKT 1/46) • Toplantı ve gösteri yürüyüşleri yasa tasarısı (BKT 1/45) • İstanbul Taşlıtarlalılar ve yeniden iskânları (BKT 1/3) • Silah toplanması (BKT 1/4 + BKT 1/5) • Gayri müslim azınlıklar (BKT 1/5 + BKT 1/8) • Hahambaşı (BKT 2/65) • Din ve siyaset (BKT 1/12 + BKT 1/17) • Dini konular (BKT 1/39) • Nurculuk, Nurcular'ın faaliyetleri ve Sait'i Nursî'nin cenazesi (BKT 1/5 + BKT 1/11 + BKT 1/12 + BKT 11/64) • Yobazların tutuklanmaları (BKT 1/39) • Din ve laiklik (BKT 1/13 + BKT 2/61) • Diyanet İşleri Başkanlığı (BKT 1/35 + BKT 1/39 + BKT 2/61) • Diyanet İşleri Başkanı'nın değiştirilmesi (BKT 1/1) • Diyanet İşleri Başkanlığı'nda görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi (BKT 2/64) • Din eğitimi ve öğretimi (BKT 1/17) • İmam-Hatip okulları (BKT 1/17 + BKT 1/35 + BKT 1/37) • Yüksek İslâm Enstitüsü (BKT 1/35 + BKT 1/37 + BKT 1/45) • Dini eğitim için Mısır'a giden öğrenciler (BKT 1/35 + BKT 1/37) • Din reformunda ihtilâlin dayanağı (BKT 1/17) • Dinde reform, Türkçe ezan, namaz ve hutbe (BKT 1/35 + BKT 1/37 + BKT 1/39) • Din adamları (BKT 2/61) • Dini yayınlar (BKT 1/17) • Din kitapları yazdırılması (BKT 1/17 + BKT 1/34 + BKT 1/39) • Kur'an'ın Türkçeye tercümesi (BKT 1/17 + BKT 2/61) • Ramazanda radyoda Kur'an ve mevlüt okutulması (BKT 2/61) • İlâhiyat Okulları Yardım Federasyonu'nun faaliyetleri (BKT 1/17) • Mezhepler ve tarikatlar (BKT 1/17 + BKT 1/39) • Cami yaptırma dernekleri (BKT 1/35 + BKT 1/37) • Kur'ân kursları (BKT 1/35 + BKT 1/37) • İslâm liderliği (BKT 1/40) • Subayların idari görevlere atanmaları (BKT 1/8) • İstanbul'a Vâli atanması (BKT 1/8) • Sağlık hizmetlerinde sosyalizasyon (BKT 1/12 + BKT 1/46) • İskenderun'da tahrip edilen Atatürk heykeli yerine yenisinin

dikilmesi (BKT 1/51) • Köylülerin içinde bulunduğu örgütsüzlük (BKT 2/58) • Hatay; Hatay bölgesinde bazı siyasi tesbitler; Hatay üzerinde bazı hak iddiaları; Hatay'da Amik Gölü'nün kurutulması ve arazinin Arap asıllı kişilerin eline geçmesi (BKT 1/45) • ODTÜ ve dış politika (BKT 2/68) • Anayasa tasarısı (BKT 1/12 + BKT 1/35 + BKT 1/39 + BKT 1/45 + BKT 2/58 + BKT 2/70) • Anayasa tasarısı görüşmelerine hükûmet üyelerinin sırayla katılmaları; Anayasa tasarısının görüşülmesi ve Anayasa tasarısına ilişkin hükûmet görüşü; Anayasa tasarısının çalışma ve sosyal adalete ilişkin ikinci, işkence ve eziyet yasağına ilişkin ondördüncü, haberleşme özgürlüğüne ilişkin onyedinci maddeleri ile din ve din eğitimi özgürlüğüne, düzeltme ve yanıt hakkına, ispat hakkına ve tutukluluğa ilişkin maddeleri (BKT 2/70) • Anayasa tasarısında yer alan ikili ve çok taraflı antlaşmaların Meclisçe tasdikine ilişkin maddenin kaldırılması ve bu konuda hükûmet onayının yeterli olması (BKT 2/64) • Sosyal devlet ile sosyalist devlet arasındaki ayrım (BKT 1/33) • Hükûmet-devlet başkanı ilişkileri (BKT 2/61) • Sözlü sorulara Kurucu Meclis'te verilecek yanıtlar (BKT 2/61) • Hükûmet-parti ilişkileri (BKT 2/71) • Seçimlerin dürüst yapılması (BKT 2/64) • Seçim sistemi (BKT 1/19) • Seçim yasa tasarısı ve seçilme yeterliliği (BKT 1/6 + BKT 1/7) • Milletvekili genel seçimlerinin tarihi; belediye seçimlerinin şekli ve tarihi; İl Genel Meclisi ve muhtar seçimleri (BKT 2/71) • Oda seçimleri (BKT 1/5) • Üniversite ve siyaset (BKT 1/14) • Üniversite tasfiyesi (114 ve 115 sayılı yasalar) (BKT 1/50 + BKT 2/56) • Milli Eğitim Bakanı Fehmi Yavuz'un Sivas seyahatine ilişkin izlenimleri (BKT 1/13) • Devlet Başkanı, Başbakan, MBK üyesi ve Başkumandan Orgeneral Cemâl Gürsel'in seyahat izlenimleri (BKT 1/17) • Bakanların vekâlet bırakmaları (BKT 1/16 + BKT 1/34) • Kabzımalların tutuklanmaları (BKT 1/19) • Saraylar Müdürlüğü'ne atama yapılması (BKT 1/16 + BKT 1/18) • Başbakanlığın yeniden organizasyonu (BKT 1/17 + BKT 1/18) • Bütçe yasa tasarısı, bütçe yasa tasarısının Bütçe Komisyonu'nda görüşülmesi ve görüşmelerde izlenecek usûl (BKT 2/62) • Bütçe denkliği (BKT 2/62) • Câri harcamalar (BKT 2/57) • Bütçede giderler (BKT 2/58) • Bütçe Komisyonu görüşmelerinin basına sızması (BKT 2/62) • Bütçe yasa tasarısının kabulünden sonra Devlet Başkanı, Başbakan, MBK üyesi ve Başkumandan Orgeneral Cemâl Gürsel'in Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapacağı konuşma (BKT 2/63) • Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde iktisadi tartışmalar (BKT 2/57) • Kurucu Meclis yasa tasarısı (BKT 1/46 + BKT 1/50) • Kurucu Meclis yasasına göre, MBK'nin, Kurucu

Meclis oluşuncaya kadar, yasama görevini yürütüp yürütemeyeceği (BKT 1/50) • Kurucu Meclis yasasına göre bakanlar kurulunun yasa sevk edip edemeyeceği (BKT 1/50) • Kurucu Meclis'in açılışı (BKT 2/56) • Kurucu Meclis-Hükûmet ilişkileri (BKT 2/56) • Kurucu Meclis'te dış politika görüşmeleri ve görüşmelerde izlenecek usûl (BKT 2/65) • Kurucu Meclis'in açılışına yabancı tepkiler (BKT 11/56) • Kurucu Meclis'in açılışına ABD'nin olumlu tepkisi (BKT 2/56) • 6 ve 25 sayılı yasalar (BKT 2/56) • Komünizm (BKT 1/4 + BKT 1/7 + BKT 1/18 + BKT 1/53) • Kürtçülük (BKT 1/3 + BKT 1/7 + BKT 1/10 + BKT 1/11 + BKT 1/16 + BKT 1/35 + BKT 1/37 + BKT 1/39 + BKT 1/44 + BKT 1/64) • Zorunlu iskân ve iskân yasası (BKT 1/7 + BKT 1/11) • Doğuda mecbûrî iskâna tâbi olanlar ve emlâkları (BKT 1/52) • Doğuda mütegallibeden 55 ailenin Batıya nakli ve iskânı (105 sayılı yasa) (BKT 1/52) • Doğudaki mütegallibenin Batıya nakline ilişkin yasa tasarısı (BKT 1/39) • Batıdan Doğuya nakil (BKT 1/39) • Doğuda görevli memurların Batıya atanmaları; Doğu ve Batı bölgeleri arasında memur değişimi (BKT 1/35 + BKT 1/46) • Gâziantep'in yasak bölge olmaktan çıkarılması (BKT 1/34) • Turizm Bakanlığı (BKT 1/18) • Turizm Bankası'na Genel Müdür atanması (BKT 1/34) • Orman Bakanlığı (BKT 1/32) • İzmit'te açlık grevi (BKT 1/39) • İdarî teşkilatta reform (BKT 1/38) • TODAİE'nin idâri teşkilatta reform önerisi (BKT 1/35) • Ankara Belediyesi (BKT 1/50) • Yerel yönetimler (BKT 1/50) • Belediyeler (BKT 1/35) • Bölgelerarası farklılık (BKT 2/58) • Bölge planlaması (BKT 1/35) • Kentleşme, konut, gecekondu ve kirâ sorunları ve politikaları (BKT 1/ll + BKT 1/13 + BKT 1/14 + BKT 1/35 + BKT 1/36 + BKT 1/38 + BKT 1/40 + BKT 2/57 + BKT 2/58 + BKT 2/68 + BKT 2/69) • Kirâ tahdidi yasa tasarısı (BKT 2/69) • İmâr politikası (BKT 2/58) • Türk Kültür Derneği'nin kamu yarârına hizmet eden kuruluş sayılması için hazırlanan kararname (BKT 1/34) • Esnaf Dernekleri, Esnaf Dernekleri Birlikleri ve Esnaf Dernekleri Federasyonları'nın yerine yeni bir örgüt oluşturulması için hazırlanan yasa tasarısı (BKT 1/9)

DIŞ POLİTİKA KONULARI

Yeni hükûmetin tanınması (BKT 1/1) • Yeni hükûmetin tanınması ile ilgili haberlerin yayınında AA'nın yetersizliği ve konuyla ilgili haberlerin Dışişleri Bakanlığı'nca yayınlanması (BKT 1/1) • Yabancı temsilcilerle görüşmeler ve yardım vaadleri (BKT 1/4) • Hükûmetin izlediği dış politika

konusunda ABD ile Almanya gibi Batılı devletlerin kuşkuları ve ABD ve SSCB ile ilişkiler (BKT 1/8 + BKT 1/19) • Hükûmet programında dış politika (BKT 1/43) • Kurucu Meclis'te dış politika görüşmeleri ve görüşmelerde izlenecek usûl (BKT 2/65) • Kurucu Meclis'in açılışına yabancı tepkiler (BKT 11/56) • Kurucu Meclis'in açılışına ABD'nin olumlu tepkisi (BKT 2/56) • Gayri müslim azınlıklar (BKT 1/5 + BKT 1/8) • Lozan Antlaşması'na göre yabancı hastahânelerin statüsü (BKT 2/58) • Yabancı krediler ile ilgili dış temaslar (BKT 1/5) • Dış yardımlar ve devletçilik (BKT 1/33) • Almanların teberru önerisi (BKT 1/4) • Almanya'nın yatırım projeleri (BKT 2/69) • Almanya ile kredi antlaşması (BKT 1/39 + BKT 2/58) • Almanya'nın iktisadi yardım önerisi ve Almanya'dan iktisadi yardım alınması (BKT 1/9) • Almanya'nın mühimmat projesi (BKT 1/36) • Almanya'nın televizyon konusunda yardım önerisi (BKT 2/69) • Almanya'ya işçi gönderilmesi (BKT 1/15) • Almanya ile Fransa'nın demiryolları ile denizyolları konusundaki talepleri (BKT 1/39) • Cezayir ve Fransa ile ilişkiler (BKT 1/4 + BKT 1/16 + BKT 1/38 + BKT 1/51) • Japonya'nın televizyon istasyonu kurma projesi ve önerisi (BKT 1/8) • Türk-İtalyan antlaşması (BKT 1/14) • İtalya ile kredi antlaşması (BKT 1/39 + BKT 1/40) • İkinci demir-çelik fabrikası için dış kredi sağlanması ve İtalyan kredisi (BKT 1/51 + BKT 1/52 + BKT 11/69) • İtalya'dan gelecek turizm uzmanları (BKT 1/40) • Subaylar (BKT 1/5) • Orduda yabancı subaylar (BKT 1/4) • NATO ile ilişkiler (BKT 1/4 + BKT 1/19 + BKT 1/51 + BKT 1/69) • ABD ve NATO'nun Orduya yardımları (BKT 2/69) • NATO ve CENTO (BKT 2/63) • ABD donanmasının Türkiye'yi ziyareti ve ABD'nin Ankara Büyükelçisi'nin bu konudaki beyanâtı (BKT 1/32) • ABD'nin subay maaşlarının artışı konusunda yardım önerisi (BKT 1/46) • ABD'nin Ankara Büyükelçisi'nin Türkiye ile işbirliği ve yardım önerisi (BKT 1/8) • ABD'den kredi istenmesi (BKT 1/13) • ABD'nin kredisi (BKT 1/33) • ABD'nin yardımı (BKT 1/3 + BKT 1/32 + BKT 1/36 + BKT 1/40 + BKT 1/43 + BKT 1/46 + BKT 1/50 + BKT 2/57 + BKT 2/58 + BKT 2/61 + BKT 2/69) • ABD'nin iktisadi yardımı (BKT 1/3 + BKT 1/4 + BKT 1/7 + BKT 1/8 + BKT 1/9 + BKT 1/11 + BKT 1/13 + BKT 1/33 + BKT 1/46 + BKT 2/57) • ABD'nin iktisadi yardım önerisi (BKT 1/10) • ABD'den iktisadi yardım istenmesi (BKT 1/9 + BKT 1/11 + BKT 1/13) • ABD ile iktisadi ilişkiler (BKT 1/1 + BKT 2/65) • ABD'nin buğday yardımı önerisi (BKT 1/5 + BKT 1/8) • ABD'den buğday ithâli (BKT 1/8 + BKT 1/33) • ABD'nin İhrâcâtı Geliştirme Etüd Merkezi'ne yardımı (BKT 1/6 + BKT

1/37) • ABD’nin turizm alanında yatırım önerisi (BKT 2/65 + BKT 2/70) • ABD’nin Ankara Büyükelçisi’nin yeni anayasa tasarısı ile ilgili olarak Dışişleri Bakanı Selim Sarper’i ziyâreti (BKT 2/70) • ABD’nin tutuklamalar karşısında tepkisi (BKT 2/56) • ABD’nin Kurucu Meclis’in açılışına olumlu tepkisi (BKT 2/56) • Amerikan Haberler Bülteni Ajansı’nın hükûmetin sosyal reformlar konusundaki görüşlerine ilişkin sorusu (BKT 1/45) • ABD’nin istatistik konusundaki yardımı (BKT. 1/43 + BKT 1/44) • Merkez Bankası’na ABD’den uzman getirilmesi (BKT 1/5) • Merkez Bankası’ndaki rehin altınların satışı (BKT 1/43) • KİT’lerde reform yapılması için ABD’den uzman getirilmesi (BKT 2/65) • ABD’nin Export-Import Bankası ile antlaşma (BKT 1/7) • ABD’nin 1.000.000.000 TL’yi serbest bırakması (BKT 1/8) • ABD’nin Karadeniz bölgesindeki balıkçılığa kredi sağlaması (BKT 1/36) • ABD’nin hastahâneye yardımı (BKT 1/32) • Hemşireler ve hemşirelerin eğitimi (BKT 1/40) • ABD’nin hemşirelere yardımı (BKT 1/40) • Türk Eğitim Derneği, derneğin yardım talebi ve ABD ile İngiltere’nin Türk Eğitim Derneği’ne yardımları (BKT 1/50 + BKT 1/58) • Kırsal alana götürülecek hizmetler, eğitim ve kurs imkânları için ABD’nin yardımı (BKT 1/46) • ABD’nin Seli Halıları’na yardımı (BKT 1/32) • ABD ile FAO’nun at vebâsı ile mücadeledeki yardımları (BKT 1/44 + BKT 2/61) • KİT ’lerin tahkimi hakkında 154 sayılı yasının 17. maddesi gereğince kurulması gereken kurul ve bu kurula ABD ile OEEC ’nin yardımı (BKT 1/53) • Dışişleri Bakanı Selim Sarper’in OEEC ile ilişkiler ile NATO Bakanlar Konseyi toplantısına ilişkin seyahat izlenimleri (BKT 1/51) • Dışişleri Bakanı Selim Sarper’in NATO Genel Sekreteri Paul Henri Spaak ve Avrupa Müttefik Kuvvetleri Komutanı ve ABD Avrupa Kuvvetleri Komutanı General Lauris Norstad ile görüşmeleri (BKT 1/19) • Sanayi Bakanı Şahap Kocatopçu’nun İtalya, İngiltere, Fransa ve Almanya’ya ilişkin seyahat izlenimleri (BKT 2/69) • Suistimallerin ABD gibi yabancı devletler ve NATO yabancı kuruluşlarla ilişkisi (BKT 1/19 + BKT 1/43) • Avrupa Parlamentosu (BKT 1/19) • Ortak Pazar ile ilişkiler (BKT 1/5 + BKT 1/7 Mükerrer + BKT 1/15 + BKT 1/16 + BKT 1/33 + BKT 1/35 + BKT 1/36 + BKT 1/38 + BKT 1/52 + BKT 2/67 + BKT 2/69) • OEEC ile ilişkiler (BKT 1/15 + BKT 1/16 + BKT 1/19 + BKT 1/35 + BKT 1/51 + BKT 1/53 + BKT 2/57 + BKT 2/58) • Dünya Bankası ile ilişkiler (BKT 1/38) • Dünya Bankası ile görüşmeler (BKT 1/39) • IMF ile ilişkiler (BKT 1/8 + BKT 1/9 + BKT 1/13 + BKT 1/33 + BKT 1/38 + BKT 1/46 + BKT 1/51 + BKT 2/57) • IMF’nin KİT’lerin fiyat politikasına ilişkin

eleştirileri (BKT 2/58) • IMF (BKT 1/7) • IMF'ye karşı izlenecek politika (BKT 1/39) • IMF ile görüşmeler (BKT 1/8 + BKT 1/9 + BKT 1/10 + BKT 1/11 + BKT 1/13 + BKT 1/38 + BKT 1/39 + BKT 1/46 + BKT 1/51 + BKT 2/57) • IMF toplantısı (BKT 1/33) • IMF ile antlaşma (BKT 1/8) • Avrupa İstişârî Konseyi (Avrupa Konseyi Danışma Meclisi) toplantısı (BKT 1/9) • OEEC'den uzman getirilmesi (BKT 1/12) • Uluslararası Sosyal Güvenlik Konseyi toplantısı (BKT 1/15) • Demir-çelik sanayiine yabancı kredi sağlanması (BKT 1/13) • Yabancı sermaye yatırımları (BKT 1/39) • SSCB'nin Türkiye'ye yardım önerisi (BKT 2/69) • SSCB'nin Ankara Büyükelçisi'nin Türk-Sovyet ticari ve iktisadi ilişkilerini geliştirme önerisi (BKT 1/8) • SSCB'nin traktör satma önerisi (BKT 1/16) • SSCB'nin ikinci demir-çelik fabrikasının kuruluşuna yardım önerisi (BKT 1/38 + BKT 1/42) • SSCB'nin Türkiye'de petrol arama önerisi (BKT 1/5) • SSCB'nin DPT'nin kurulmasına yardım önerisi (BKT 1/5) • SSCB'nin Kıbrıs Heyeti'ni Moskova'ya dâvet etmesi (BKT 2/71) • DP iktidarının SSCB'den borç alma girişimi iddiası (BKT 1/5) • İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nın Milliyet gazetesinde yayınlanan "Rus Câsusları" adlı yazı dizisini durdurması ve SSCB'nin tepkisi (BKT 2/63) • Portekiz ile ilişkiler ve Portekiz sömürgeleri (BKT 1/51) • Belçika Kralı'nın düğünü (BKT 1/51) • Kongo ve Lumumba (BKT 2/64) • Afrika devletleri ile ilişkiler (BKT 1/44) • Mısır Büyükelçiliği'nin politikası ve Genelkurmay Başkanlığı'nın bu konudaki istihbârat raporu (BKT 1/45) • İsrâil ile ilişkiler, İsrâil'e Büyükelçi atanması ve Orta Doğu politikası (BKT 1/4 + BKT 1/16) • İran ile ilişkiler ve Söz dergisinde İran Şâhı Rıza Pehlevi aleyhine yayınlanan bir karikatür (BKT 2/63) • İran'daki Türkler (BKT 2/65) • İran ile transit geçiş antlaşması ve uluslararası nakliyat (BKT 1/19) • Libya'ya yardım mâhiyetinde bir seyyar hastahâne bağışlanması (BKT 1/44) • Dışişleri Bakanlığı'nın Bulgaristan'daki Türklerin Bulgarlaştırılmasına ilişkin raporu (BKT 1/45) • Batı Trakya (BKT 1/53) • Kıbrıs (BKT 1/7 Mükerrer + BKT 1/8 + BKT 1/51) • Hatay üzerinde bazı hak iddiaları ve Mısır, Irak ve Sûriye'nin tutumu (BKT 1/16 + BKT 1/45) • Kurucu Meclis'te dış politika görüşmeleri ve görüşmelerde izlenecek usûl (BKT 2/65) • Anayasa tasarısında yer alan ikili ve çok taraflı antlaşmaların Meclisçe tasdikine ilişkin maddenin kaldırılması ve bu konuda hükûmet onayının yeterli olması (BKT 2/64) • Dünya Kadınlar Kongresi (BKT 1/53) • Ankara Belediyesi'nin İtalya'dan alacağı troleybüsler (BKT 1/37) • ODTÜ ve dış politika (BKT 2/68) • Radyoda yayınlanan "Olaylar ve Yankıları"

programının Dışişleri Bakanlığı'nca izlenen dış politikaya ters düşmesi ve programın yayınlanmadan önce Dışişleri Bakanlığı'nca denetlenmesi (BKT 2/64) • NATO'nun işlerini yapan yerli ve yabancı firmaların tazminat talepleri (BKT 1/46)

ORDU ve ASKERİ KONULAR

Ordu (BKT 1/5 + BKT 1/14) • Orduda atamalar (BKT 1/34) • Orduda tasfiye (BKT 1/46) • Subay terfiileri (BKT 1/3 + BKT 1/4) • Orduda yabancı subaylar (BKT 1/4) • Yedek subay yasa tasarısı (BKT 1/4) • Subayların içinde bulunduğu koşullar (BKT 1/4) • Subayların mali durumu (BKT 1/14 + BKT 1/17 + BKT 1/18) • Subaylar için ayrı, memurlar için ayrı barem (BKT 1/41) • Memurlarla subayların durumunun karşılaştırılması (BKT 1/41) • Orduda barem (BKT 1/18) • Subay maaşlarının artırılması (BKT 1/46 + BKT 2/57 + BKT 2/58) • ABD'nin subay maaşlarının artışı konusunda yardım önerisi (BKT 1/46) • Subayların konut ihtiyacının giderilmesi (BKT 1/41 + BKT 1/46) • Orduda lojman (BKT 2/61) • Emekli subay maaşlarının artırılması (BKT 2/58) • Emekliye ayrılan subaylara hizmet verilmesi (BKT 1/46) • Subay maaşlarının artırılması aleyhine yapılan propagandalar (BKT 2/68) • Ordu harcamalarının Sayıştay denetimi (BKT 2/61) • Orduda tüfek ve tüfek mermisi (BKT 1/3) • ABD ve NATO'nun Orduya yardımları (BKT 2/69) • Askeri yasaların MBK'ya sevki (BKT 1/37) • Ordu Pazarları ve Ordu tüketim kooperatifleri (BKT 1/41) • Ankara, İstanbul ve İzmir'e atanan subayların kok kömürü ihtiyacı ve kok kömürü dağıtımında emekli subaylara görev verilmesi (BKT 1/44) • Ordunun yağ ihtiyacı (BKT 1/5) • Orduda motorize araçlar (BKT 2/69) • Askerlik süresi (BKT 1/7) • Emekli subaylardan talep edenlerin üniversiteye sınavsız girebilmelerine imkân tanınması ve öğretmen olmak isteyen emekli subaylar (BKT 1/32) • PO bâyiliği almak isteyen emekli subaylara bâyilik sağlanması (BKT 1/37) • Emekli bir subayın hiposülfitli sudan gümüş elde etmesini sağlamak üzere, hastahânelere, hastahâne filmlerinden artan hiposülfitli suların kendisine verilmesinin bildirilmesi ve Kurmay subay Salâhattin Kaptanoğlu'nun Sanayi Bakanlığı'na müracaatı (BKT 1/32) • İhtilâlde şehit düşen subayların ailelerine yardım edilmesi (BKT 1/32) • Milli Savunma Bakanlığı'nın Devlet Personel Dairesi'nin görev alanı dışında kalması (BKT 1/32) • Gâziantep'in yasak bölge olmaktan çıkarılması (BKT 1/34) •

Erlere izin verilmesi (BKT 1/7 + BKT 2/61 + BKT 2/65) • Er maaşlarının artırılması (BKT 2/57 + BKT 2/65)

HukukÎ KONULAR

DP iktidarını soruşturma, yargılama ve cezalandırma şekli (BKT 1/2) • YAD ve YSK Ceza Muhakemeleri Usûlü Hakkında Yasa Tasarısı (BKT 1/2) • YAD (BKT 1/32) • YSK, bakanlıklardaki Soruşturma Kurulları ve soruşturmalar (BKT 1/3 + BK 1/4 + BKT 1/8 + BKT 1/11 + BKT 1/13 + BKT 1/16 + BKT 1/18 + BKT 1/19 + BKT 1/32 + BKT 1/43 + BKT 1/45 + BKT 2/64) • Soruşturma Kurulları'nın çalışma usûlü ve bakanlıklarla ilişkileri (BKT 1/17) • MBK-Hükûmet-YSK ilişkileri (BKT 1/43) • YSK'ca tüccarlar ve sanayiciler hakkında açılan soruşturmalar (BKT 1/32) • Üst düzeyde görevli memurların suçlarına ilişkin 45 sayılı yasa (BKT 1/32 + BKT 2/64) • Tutuklamalar ve yargılamalar (BKT, 1/3 + BKT 1/4 + BKT 1/5 + BKT 1/7 + BKT 1/8 + BKT 1/11 + BKT 1/12 + BKT 1/37 + BKT 1/3 9 + BKT 2/56) • MBK'nin Balmumcu'da tutuklu bulunan bazı kişilerin durumu hakkındaki sorusu (BKT 1/45) • Sivas ve Balmumcu'dan bazı tutukluların salıverilmesi (BKT 2/56) • Kabzımalların tutuklanmaları (BKT 1/19) • Yargı ile ilgili yasalarda değişiklik yapılması (BKT 1/5) • Türk Ceza Kanunu'nda değişiklik yapılması (BKT 2/56) • İhtilâl aleyhtarı olup da son yedi, sekiz ay içinde tutuklanan sanıklar ve bu sanıkların hangi mahkemelerde yargılanacakları (BKT 2/56) • Yobazların tutuklanmaları (BKT 1/39) • İnkılap mahkemeleri (BKT 1/32 + BKT 1/37 + BKT 2/56) • Sıkıyönetim Komutanlığı'nın inkılap mahkemeleri hakkındaki görüşü (BKT 2/56) • Siyasi konularda adlî mekanizmanın işleyişi (BKT 11/56) • Adalet Bakanlığı'nda görevli personel ile adlî teşkilatta görevli hâkimler arasında tasfiyeye gidilmesi (BKT 1/5 + BKT 1/8 + BKT 2/64) • DP iktidarının arzu ve talepleri doğrultusunda hareket etmiş olan hâkimlerin durumu ve hâkimler arasında tasfiyeye gidilmesi (BKT 2/64) • Temyiz Mahkemesi ve çalışma usûlü (BKT 1/41) • Yassıada (BKT 1/3 + BKT 1/4) • Hâkimler ile ilgili yasada değişiklik yapılması; yasanın 39. maddesinin uygulanması ve 367. maddesinin kaldırılması veya değiştirilmesi (BKT 2/64) • Yüksek Hâkimler Şûrası (Yüksek Hâkimler Kurulu) ve anayasa tasarısı (BKT 2/64) • DP'li ya da Vatan Cephesi'ne katılmış olan memurlar (BKT 2/64) • Hazırlanan yasa ve kararnamelerin önce ilgili bakanlıklara bildirilmesi (BKT 1/6 + BKT 1/9 + BKT 1/52) • Askeri yasaların MBK'ya

sevki (BKT 1/37) • MBK’nin devlete müdahaleleri (BKT 2/62) • MBK-bakanlık ilişkileri (BKT 1/34) • MBK-Hükûmet ilişkileri (BKT 1/4 + BKT 1/6 + BKT 1/7 + BKT 1/17 + BKT 1/32 + BKT 1/37 + BKT 1/38 + BKT 1/39 + BKT 1/40 + BKT 1/41 + BKT 1/42 + BKT 1/45 + BKT 1/50 + BKT 1/51 + BKT 1/53 + BKT 2/56 + BKT 2/57 + BKT 2/58 + BKT 2/62 + BKT 2/63 + BKT 2/64 + BKT 2/67 + BKT 2/68 + BKT 2/70) • MBK-Hükûmet-Kurucu Meclis ilişkileri (BKT 2/58 + BKT 2/62 + BKT 2/64 + BKT 2/65) • Bakanlar kurulunda yasa tasarılarının önerilmesi ve tartışılması usûlü (BKT 2/64) • Anayasa tasarısı (BKT 1/12 + BKT 1/35 + BKT 1/39 + BKT 1/45 + BKT 2/58 + BKT 2/70) • Anayasa tasarısı görüşmelerine hükûmet üyelerinin sırayla katılmaları; Anayasa tasarısının görüşülmesi ve Anayasa tasarısına ilişkin hükûmet görüşü; Anayasa tasarısının çalışma ve sosyal adalete ilişkin ikinci, işkence ve eziyet yasağına ilişkin ondördüncü, haberleşme özgürlüğüne ilişkin onyedinci maddeleri ile din ve din eğitimi özgürlüğüne, düzeltme ve yanıt hakkına, ispat hakkına ve tutukluluğa ilişkin maddeleri (BKT 2/70) • Anayasa tasarısında yer alan ikili ve çok taraflı antlaşmaların Meclisçe tasdikine ilişkin maddenin kaldırılması ve bu konuda hükûmet onayının yeterli olması (BKT 2/64) • Adlî işlerle ilgili yasa tasarıları (BKT 2/64) • Bakanların vekâlet bırakmaları (BKT 1/16 + BKT 1/34) • Ordu harcamalarının Sayıştay denetimi (BKT 2/61) • Bütçe yasa tasarısı, bütçe yasa tasarısının Bütçe Komisyonu’nda görüşülmesi ve görüşmelerde izlenecek usûl (BKT 2/62 + BKT 2/65) • Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'nun 18. maddesi (BKT 1/3) • Devlet Personel Dairesi yasa tasarısı (BKT 1/32 + BKT 1/38 + BKT 1/42) • Emeklilik yasasının 39. maddesinin anti-demokratikliği ve değiştirilmesi (BKT 1/34) • Devlet personel yasa tasarısı (BKT 1/14 + BKT 1/46) • Memurin Kanunu (BKT 1/38) • Araştırma-Geliştirme kurumu (TÜBTAK) kurulması hakkında yasa tasarısı (BKT 2/67) • Subayların idari görevlere atanmaları (BKT 1/8) • Sanayi sayımının 1963 yılında yapılmasına ilişkin yasa tasarısı (BKT 1/52) • Radyo yasa tasarısı (11/64) • Seçim yasası ve seçilme yeterliliği (BKT 1/6 + BKT 1/7) • İlköğretim yasa tasarısı (BKT 2/57 + BKT 2/58) • Konsolidasyon yasa tasarısı (BKT 1/53) • Esnaf Dernekleri, Esnaf Dernekleri Birlikleri ve Esnaf Dernekleri Federasyonları’nın yerine yeni bir örgüt oluşturulması için hazırlanan yasa tasarısı (BKT 1/9) • İdâre Meclisleri hakkında yasa tasarısı (BKT 1/3) • Petrol yasa tasarısı (BKT 2/61) • Üniversite tasfiyesi (114 ve 115 sayılı yasalar) (BKT 1/50 + BKT 2/56) • 6 ve 25 sayılı yasalar (BKT 2/56) • Zorunlu iskân ve iskân yasası

(BKT 1/7 + BKT 1/11) • Doğuda mecbûrî iskâna tâbi olanlar ve emlâkları (BKT 1/52) • Doğuda mütegallibeden 55 ailenin Batıya nakli ve iskânı (105 sayılı yasa) (BKT 1/52) • Doğudaki mütegallibenin Batıya nakline ilişkin yasa tasarısı (BKT 1/39) • Batıdan Doğuya nakil (BKT 1/39) • Bankacılık ve sigortacılık alanında çalışan personelin de SSK'ya tâbi olmaları hakkında kararname (BKT 1/40) • MKK'ya dayanılarak alınmış 1141 sayılı kararın ilgâsı ile gazete sayfalarındaki tahdidin kaldırılmasına ilişkin yasa tasarısı (BKT 1/35 + BKT 1/37) • Basın-Yayın Genel Müdürlüğü teşkilatı yasa tasarısı (BKT 1/18) • Orman yangınlarının fâillerinin cezalandırılması hakkında yasa tasarısı (BKT 1/34) • Vazife mâlûlleri hakkında yasa tasarısı (BKT 1/42) • İlköğretim yasa tasarısı (BKT 2/57 + BKT 2/58) • Cezaevleri (BKT 1/8) • Bazı basın organlarında, özellikle de Akis dergisinde, YAD kararlarını etkileyecek yönde yayın yapılması ve buna karşı önlem alınması gereği

(BKT 2/64) • Kısmî af ilânı (BKT 1/41) • DP'nin geleceği (BKT 1/5) • İhbarlar (BKT 1/6 + BKT 1/8 + BKT 1/11 + BKT 1/13 + BKT 1/14) • İçişleri Bakanlığı'na yapılan ihbarlar (BKT 1/1) • Tüccarlar hakkında yapılan ihbarlar (BKT 1/32) • Suistimal ve rüşvet iddiaları (BKT 1/11 + BKT 1/14 + BKT 1/15 + BKT 1/35 + BKT 1/43) • Suistimallerin ABD gibi yabancı devletler ve NATO gibi yabancı kuruluşlarla ilişkisi (BKT 1/19 + BKT 1/43) • Tutuklu milletvekillerine âid işyerleri (BKT 1/5) • DP iktidarı mensuplarının el konulan paraları ve banka kasalarında arama yapılması (BKT 1/6 + BKT 1/7 Mükerrer) • Başbakan eski Yardımcısı ve Devlet eski Bakanı Medenî Berk hakkında, yolsuzluk ve suistimal iddiaları üzerine, soruşturma açılması (BKT 1/1) • Başbakanlık eski Müsteşarı Ahmet Salih Korur, Maliye eski Bakanı Hasan Polatkan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi eski Başkanı Refik Koraltan'ın 1950 yılından sonraki iktisapları (BKT 1/11) • Haksız iktisaplar (BKT 1/32) • Servet beyannâmesi (BKT 2/57) • Basın Kanunu ve Basın Kanunu'nda değişiklik yapılması (BKT 1/35) • Gazetelerin devletleştirilmesi (BKT 1/39) • Basın organlarında görevli fikir işçilerinin gazetelerin kârına ortak olmalarına ilişkin yasa tasarısı (BKT 1/39 + BKT 1/42) • Basında resmi ilân dağıtımı, İlân Dağıtma Şirketi (Basın İlân Kurumu) ve resmi ilânların dağıtımında suistimal iddiaları (BKT 1/12 + BKT 1/39) • Basında tekzib müessesesi (BKT 1/3) • Basın özgürlüğü (BKT 1/3) • Zorunlu Tasarruf Sandığı yasa tasarısı (BKT 1/46) • Kurucu Meclis yasa tasarısı (BKT 1/46 + BKT 1/50)

İKTİSÂDÎ ve MÂLÎ KONULAR

İstikrar tedbirleri (BKT 1/1 + BKT 1/46) • Enflasyon (BKT 1/46 + BKT 2/57 + BKT 2/58) • İdârenin fiyatlara müdahalesi (BKT 1/4) • Fiyat düşüşleri (BKT 1/3) • Devalüasyon (BKT 1/52) • Amerikan Doları'nın satış fiyatı (BKT 1/43) • Altın fiyatı (BKT 1/5 + BKT 1/6) • Cumhuriyet Altını'nın satış fiyatı (BKT 1/43) • Milli gelir (BKT 2/58) • Milli gelirden tarımın aldığı pay (BKT 2/58) • İşsizlik ve işsizlik sigortası (BKT 1/5 + BKT 1/7 + BKT 1/7 Mükerrer + BKT 1/8 + BKT 1/9 + BKT 1/10) • Özel sektör (BKT 2/57) • Kamu kuruluşlarında görevli memurlar arasında tasfiyeye gidilmesi, tasfiye politikası ve memur atamaları (BKT 1/1 + BKT 1/11 + BKT 1/18 + BKT 1/34 + BKT 1/38 + BKT 1/39 + BKT 1/46) • Yeni memur atanmaması (BKT 1/39) • Memur sayısı (BKT 1/18) • Memur

maaşlarının artırılması yerine, memurlara aynî yardım yapılması (BKT 2/57) • Memur ve müsdahdemlere ucuz yemek sağlanması (BKT 1/15 + BKT 2/57) • Memur maaşları ve memur maaşlarının artırılması (BKT 1/14 + BKT 1/18 + BKT 1/38 + BKT 1/46 + BKT 2/57 + BKT 2/58 + BKT 2/61 + BKT 2/62 + BKT 2/65) • Memurların hakları (BKT 2/58 + BKT 2/65) • Memurların konut ihtiyacının giderilmesi (BKT 1/41) • Barem (BKT 1/14 + BKT 1/40 + BKT 1/41) • Köy öğretmenlerinin maaşlarının artırılması (BKT 11/58) • Subay maaşlarının artırılması (BKT 1/46 + BKT 2/57 + BKT 2/58) • ABD'nin subay maaşlarının artışı konusunda yardım önerisi (BKT 1/46) • Subaylar için ayrı, memurlar için ayrı barem (BKT 1/41) • Subayların konut ihtiyacının giderilmesi (BKT 1/41 + BKT 1/46) • Orduda lojman (BKT 2/61) • Emekli subay maaşlarının artırılması (BKT 2/58) • Emekliye ayrılan subaylara hizmet verilmesi (BKT 1/46) • Er maaşlarının artırılması (BKT 2/57 + BKT 2/65) • Ek görevler ve maaşlar hakkında yasa tasarısı (BKT 1/42) • Mühendislere de ek görev ve yevmiye verilmesi (BKT 1/34) • Yevmiyeler (BKT 1/46) • Fazla mesailer (BKT 1/4) • İşçi ikrâmiyeleri (BKT 2/65) • İşten çıkarmalar (BKT 1/11) • İşçilere ücretli izin verilmesi ve ücretli tâtil (BKT 1/12 + BKT 1/44 + BKT 2/58) • MBK'dan 14'lerin tasfiyesinde karşılaşılan harcırah ve bütçe sorunları (BKT 1/53) • Gümrükler (BKT 1/5 + BKT 1/6 + BKT 1/42 + BKT 2/58) • Barem ile yevmiye arasındaki fark (BKT 2/61) • Devletçilik (BKT 1/8 + BKT 1/34 + BKT 1/39 + BKT 1/45) • Devlet fabrikalarının tasarruf bonosu karşılığında halka ya da devlet fabrikalarında çalışan işçilere hisse ile satılması (BKT 2/69) • Devlet fabrikalarının özelleştirilmesi (BKT 1/8 + BKT 2/69) • Devletçilik ve devlet fabrikalarının özel sektöre devri (BKT 2/69) • Yalova Kaplıcaları'nın devredilmesi ve devletçilik (BKT 1/37) • Devletçilik ve devlet fabrikalarının özel sektöre devri konusunda MBK ile CHP'nin görüşleri (BKT 1/33) • Devlete fabrikalara el koyma yetkisi tanınması (BKT 1/14) • Devletçilik ve dış yardım (BKT 1/33) • Özel girişimin yatırımları (BKT 1/8 + BKT 2/57) • Bakanlıklararası Özel İktisat Komitesi (BKT 1/40) • İktisadi politikalar (BKT 1/32) • İktisadi tartışmalar (BKT 2/57) • Mâlî ve iktisadi durum (BKT 1/11) • Tüccarlar hakkında yapılan ihbarlar (BKT 1/32) • YSK'ca tüccarlar ve sanayiciler hakkında açılan soruşturmalar (BKT 1/32) • Tüccarlar ve sanayiciler hakkında sürdürülen soruşturmalar ve bu soruşturmaların piyasa üzerindeki etkileri (BKT 1/32) • Servet beyannâmesi (BKT 2/57) • Câri harcamalar (BKT 2/57) • Bütçede giderler (BKT 2/58) • Buğday fiyatı (BKT 2/57) • Ekmek fiyatı (BKT 2/57)

• DSİ (BKT 2/57) • TCK (BKT 1/35 + BKT 2/57) • Yol makinalarına ödenek sağlanması (BKT 1/40) • ABD'den iktisadi yardım istenmesi (BKT 1/9 + BKT 1/11 + BKT 1/13) • ABD ile iktisadi ilişkiler (BKT 1/1 + BKT 2/65) • ABD'nin buğday yardımı önerisi (BKT 1/5 + BKT 1/8) • ABD'den buğday ithâli (BKT 1/8) • ABD'nin İGEM'e yardımı (BKT 1/6 + BKT 1/37) • ABD'nin turizm alanında yatırım önerisi (BKT 2/65 + BKT 2/70) • PO; PO'nun satış teşkilatı ve satışları; PO'nun borçları; PO'ya yabancı sermaye katılımı önerisi; PO bâyiliği almak isteyen emekli subaylara bâyilik sağlanması; PO bâyiliklerinin dağıtımında siyasi suistimaller; PO'nun yeniden organizasyonu (BKT 1/6 + BKT 1/10 + BKT 1/37) • Petrol ve Türkiye'de yabancı petrol şirketlerinin yatırımları (BKT 1/5) • Petrol bulunması (BKT 1/13 + BKT 1/15 + BKT 1/16 + BKT 1/17 + BKT 1/19 + BKT 1/37 + BKT 1/44) • Petrol sondajları (BKT 1/13 + BKT 1/17 + BKT 1/19 + BKT 1/37 + BKT 1/44) • Petrol ithâli (BKT 1/17) • Türkiye'nin yıllık petrol ihtiyacı (BKT 1/17) • Petrol rafinerileri (BKT 1/13) • Petrol yasa tasarısı (BKT 2/61) • Sümerbank Genel Müdürlüğü (BKT 1/9 + BKT 1/10 + BKT 1/32 + BKT 2/65) • Sümerbank'ın satışları (BKT 1/36) • Sümerbank'ın bazı satış mağazalarının kapatılması (BKT 1/7 Mükerrer + BKT 1/32) • Sümerbank mâmûllerinin satış fiyatlarının artırılması (BKT 1/44) • Gima (BKT 1/7 Mükerrer) • Toprak-Su Genel Müdürlüğü (BKT 1/34) • İhrâcat Bankası (BKT 1/12) • İhrâcat (BKT 1/32 + BKT 1/33 + BKT 1/37) • İhrâcat sistemi (BKT 1/8) • İhrâcâta kredi sağlanması (BKT 1/9) • Krediler (BKT 1/10) • Kredi yetersizliği (BKT 1/7 Mükerrer) • Ödemeler dengesi (BKT 1/10 + BKT 1/11 + BKT 1/43 + BKT 2/51 + BKT 2/58) • ABD'ye, Almanya'ya, İngiltere'ye, İtalya'ya, Fransa'ya ve İsviçre'ye borç ödemeleri (BKT 1/33) • İthâlât programı (BKT 1/11 + BKT 1/33 + BKT 1/51) • İthâlâtta kota sistemi (BKT 1/8) • Bedelsiz ithâlât (BKT 1/42) • Kahve ithâli (BKT 1/3 + BKT 1/34) • Gazete kâğıdı tüketimi, gazete kâğıdı fiyatı, SEKA, gazete kâğıdı ithâli ve gümrük vergisi (BKT 1/3 + BKT 1/37 + BKT 1/39) • MKK'ya dayanılarak alınmış 1141 sayılı kararının ilgâsı ile gazete sayfalarındaki tahdidin kaldırılması (BKT 1/35 + BKT 1/37) • Bankalardan mevduat çekilişinin azalması (BKT 1/8 + BKT 1/36) • Bankalara idari müdahaleler (BKT 1/8) • DP iktidarı mensuplarının el konulan paraları ve banka kasalarında arama yapılması (BKT 1/6 + BKT 1/7 Mükerrer) • Bankalar yasasının 60. maddesinde değişiklik yapılması önerisi (BKT 1/39) • Merkez Bankası'na ABD'den uzman getirilmesi (BKT 1/5) • Merkez Bankası Genel Müdürü'nün değiştirilmesi (BKT 1/40) •

Sanayi Bankası (Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası) (BKT 1/39) • Türk Ticaret Bankası (BKT 1/39) • Amortisman Kredi Sandığı (BKT 1/36) • TEK yasa tasarısı (BKT 1/36) • Elektrik fiyatı (BKT 1/36) • Elektrik tüketimi (BKT 2/56 + BKT 2/57) • Elektrik satış fiyatının artırılması (BKT 1/4 + BKT 2/62) • Kömür (BKT 1/36) • Enerji ve elektrik yatırımları (BKT 1/36) • EBK (BKT 1/6 + BKT 1/8 + BKT 1/34 + BKT 1/46) • EBK'da görevli memurlar arasında tasfiyeye gidilmesi (BKT 1/46) • EBK'ya âid bazı satış mağazalarının kapatılması (BKT 1/36) • EBK'daki yağ stokları ve yağ stoklarının ihrâcı (BKT 1/8) • EBK'nın kasaplar sorunu (BKT 1/32) • Devlet Personel Dairesi'nin Milli Savunma Bakanlığı'nı kapsam dışı tutması gereği (BKT 1/32) • KİT'lerin kârları (BKT 2/61) • KİT'lerin mali sorunları ve gayri menkûl yatırımları (BKT 1/5) • KİT'lerin bütçe açıkları (BKT 1/46) • KİT'lerin fiyat politikası (BKT 2/65) • KİT ürünlerinin satış fiyatlarının artırılması ve MB'nin bu konudaki görüşü (BKT 1/3 + BKT 2/62) • KİT'lerin zararları, borçları ve sorunları (BKT 2/57 + BKT 2/58 + BKT 2/61 + BKT 2/62) • KİT'lerin 1961 yılı yatırım programları (BKT 2/65 + BKT 2/68) • KİT'lere âid bazı yatırımların durdurulması (BKT 1/1 + BKT 1/3 + BKT 1/9) • KİT'lerde reform yapılması ve KİT'lerin yeniden organizasyonu (BKT 1/16 + BKT 2/61 + BKT 2/62 + BKT 2/65) • KİT'lerde reform yapılması için ABD'den uzman getirtilmesi (BKT 2/65) • Kamu kuruluşlarında görevli personel için tasfiye yasası (BKT 2/64) • Kamu kuruluşlarında ve KİT'lerde görevli personel ile memurlar ve bu kuruluşlarda çalışan işçiler arasında tasfiyeye gidilmesi (BKT 1/1 + BKT 1/14 + BKT 1/16 + BKT 1/32 + BKT 1/34 + BKT 1/38 + BKT 1/46 + BKT 2/61 + BKT 2/62 + BKT 2/64 + BKT 2/65) • KİT'lerin üst düzey yöneticilerinin maaşları ve maaşlarda görülen farklılıklar (BKT 2/61) • KİT'lerin sübvansiyonları (BKT 2/58) • KİT'lerin gümrük vergilerinde tecile gidilmesi (BKT 1/1) • KİT'lerin borçlarının tahkimi hakkında 154 sayılı yasanın 17. maddesi gereğince kurulması gereken kurul; yine aynı yasanın aynı maddesi gereğince bu kurula ABD ile Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilatı Teşkilatı'nın yardımı ve yine aynı yasanın aynı maddesi gereğince bu kurulda uzman çalıştırılması (BKT 1/53) • KİT'lerde görevli mühendislerin durumu (BKT 2/61) • KİT'lerde görevli mühendislere yevmiye ödenmesi (BKT 2/61) • KİT'lerin vergi ödememesi (BKT 1/32 + BKT 2/57 + BKT 2/62) • KİT'lerin mülhak bütçeli hâle getirilmesi (BKT 1/17) • KİT'ler (BKT 1/5) • Kamu kuruluşlarındaki ve KİT'lerdeki İdâre Meclisleri'nin tasfiyesi (BKT 1/1) • Kamu kuruluşlarının borç ve alacakları

(BKT 1/5) • Kamu kuruluşlarında çalışan toplam işçi sayısı ve ücret düzeyleri (BKT 2/58 + BKT 2/62) • Kamu kuruluşlarında çalışan işçilerin ücretleri ile özel sektörde çalışan işçilerin ücretleri arasındaki fark (BKT 2/65) • 7244 sayılı yasa ve ek tahsisat (BKT 2/61) • Yatırım planları ve programları, yatırım programlarının hazırlanması ve bütçe; yatırımların yol açtığı borçlar (BKT 1/3 + BKT 1/6 + BKT 1/7 Mükerrer + BKT 1/8 + BKT 1/35 + BKT 1/36 + BKT 2/57 + BKT 2/58 + BKT 11/65 + BKT 2/69 + BKT 2/86) • Bazı kamu yatırımlarının durdurulması (BKT 1/1 + BKT 1/5 + BKT 1/6 + BKT 1/7 Mükerrer + BKT 1/8 + BKT 1/10 + BKT 1/11 + BKT 1/35) • Yatırımlar hakkında kararname (BKT 1/32) • İktisadi sahada envanter çıkarılması (BKT 1/1) • Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BKT 2/69) • Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın hazırlanması, kalkınma stratejisinin ve plan hedeflerinin saptanması (BKT 2/86) • DPT (BKT 1/3 + BKT 1/13 + BKT 1/17 + BKT 1/18 + BKT 1/33 + BKT 1/36 + BKT 1/37 + BKT 1/52 + BKT 2/57 + BKT 2/70 + BKT 2/86) • DPT'nin kuruluş aşamasında yabancı uzman görevlendirilmesi (BKT 1/13) • DPT'de görevli yabancı uzmanlar (BKT 1/35 + BKT 1/36) • DİE (BKT 1/32 + BKT 1/36 + BKT 1/43) • Sayım sonuçları (BKT 1/43 + BKT 1/44) • İstatistikçiler Enstitüsü (DİE) (BKT 1/43) • İstatistikçiler Enstitüsü'ne (DİE'ye) ABD'nin yardımı (BKT 1/43) • ABD'den kredi istenmesi (BKT 1/13) • ABD ile Export-Import Bankası ile antlaşma (BKT 1/7) • ABD'nin 1.000.000.000 TL'yi serbest bırakması (BKT 1/8) • ABD'de bulunan Haberler Bürosu'nda görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi (BKT 1/1) • Alman ve İtalyan kredileri (BKT 1/39) • Almanya ile kredi antlaşması (BKT 2/58) • Alman yatırım projeleri (BKT 2/69) • Almanya'nın mühimmat projesi (BKT 1/36) • Almanya'nın televizyon konusunda yardım önerisi (BKT 2/69) • Japonya'nın televizyon istasyonu kurma projesi ve önerisi (BKT 1/8) • Almanya'ya işçi gönderilmesi (BKT 1/15) • Almanya ile Fransa'nın demiryolları ile denizyolları konusundaki talepleri (BKT 1/39) • Türk-İtalyan antlaşması (BKT 1/14) • İtalya ile kredi antlaşması (BKT 1/39 + BKT 1/40) • MKE'nın Almanya'ya sipârişlerini zamanında teslim edememesi (BKT 1/34) • MKE (BKT 1/11) • Orman Bakanlığı (BKT 1/32) • Ormancılık (BKT 1/36) • Tavukçuluk (BKT 1/36) • Emlâk ve Kredi Bankası (BKT 1/19) • Emlâk ve Kredi Bankası'na âid emlâklar (BKT 1/44) • İmâr ve imâr politikası (BKT 1/35 + BKT 2/58) • Bölge planlaması (BKT 1/35) • Kentleşme, konut, gecekondu ve kirâ sorunları ve politikaları (BKT 1/ll + BKT 1/13 + BKT 1/14 + BKT 1/35 + BKT 1/36 + BKT 1/38 + BKT

1/40 + BKT 2/57 + BKT 2/58 + BKT 2/68 + BKT 2/69) • Kira tahdidi yasa tasarısı (BKT 2/69) • Ankara'da sağlıklı konut (BKT 1/36) • Dondurulmuş inşaatlar (BKT 1/40) • Yarım kalan inşaatlar (BKT 2/68) • İller Bankası'nın nereye bağlanacağı (BKT 1/35) • İller Bankası (BKT 1/19 + BKT 1/50) • Belediyeler (BKT 1/35) • Belediye Bankası (İller Bankası) (BKT 1/35) • İstanbul Belediyesi'nin istimlak borçları (BKT 1/16) • Ankara Belediyesi'nin İtalya'dan alacağı troleybüsler (BKT 1/37) • Kaçakçılık (BKT 1/19) • 6209 sayılı Serbest Bölgelere ilişkin yasa (BKT 1/19) • İç ve uluslararası nakliyat (BKT 1/19) • Nakil vâsıtaları (BKT 2/61) • DDY'nin mali durumu (BKT 1/3) • DDY'nin bütçe açığı (BKT 2/62) • DDY'nin borçları ve ihtiyaçlarının karşılanması (BKT 1/43) • DDY'nin 62 adet dizel lokomotif sipârişi (BKT 1/3) • DDY'de görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi (BKT 2/62) • DDY ile Devlet Deniz Yolları'na İtalyan kredisi (BKT 1/40) • DDY ile Devlet Deniz Yolları'nın Almanya ve Fransa'dan talepleri (BKT 1/39) • İran ile transit geçiş antlaşması (BKT 1/19) • Dışişleri Bakanı Selim Sarper'in NATO Genel Sekreteri Paul Henri Spaak ve Avrupa Müttefik Kuvvetleri Komutanı ve ABD Avrupa Kuvvetleri Komutanı General Lauris Norstad ile görüşmeleri (BKT 1/19) • Kirâların düşürülmesi (BKT 1/11) • Fiyatların düşürülmesi (BKT 1/11) • İktisadi durum (BKT 1/11 + BKT 2/86) • İktisadi sorunlar (BKT 2/56) • İktisadi politika (BKT 1/46) • Yüzük armağan kampanyası ve iç borçlanma (BKT 1/3 + BKT 1/11) • Yabancıların da iç borçlanma tahvili almak istemeleri (BKT 1/11) • Sanayiye kredi sağlanması (BKT 1/6 + BKT 1/9 + BKT 1/44 + BKT 2/69) • Krediler ve kredi politikası (BKT 2/58) • OEEC (BKT 1/35) • OEEC'nin yeniden organizasyonu (BKT 1/7 + BKT 1/16 + BKT 1/19) • OEEC ile görüşmeler (BKT 2/57 + BKT 2/58) • OEEC ile ilişkiler (BKT 2/51) • OEEC'den uzman getirilmesi (BKT 1/12) • Turizm (BKT 1/18 + BKT 1/40 + BKT 2/61) • Turizmi teşvik yasa tasarısı (BKT 1/18) • Turistik oteller için yurt dışından getirtilecek eşyanin gümrük vergisinden muafiyetine ilişkin 6088 sayılı yasaya muafiyet süresinin bitimine ilişkin madde eklenmesi (BKT 1/18) • Turizm yasa tasarısı (BKT 2/64) • Turizm Bankası yasa tasarısı (BKT 2/65 + BKT 2/70) • Turizm Bankası (BKT 1/18 + BKT 1/33 + BKT 1/34 + BKT 1/40 + BKT 2/61 + BKT 2/65 + BKT 2/70) • Turizm Bankası Genel Müdürü'nün değiştirilmesi (BKT 1/40) • Turizmde devlet ve özel sektör yatırımları (BKT 2/65 + BKT 2/70) • Turizmde ABD'nin müracaatı (BKT 2/65) • İtalya'dan gelecek turizm uzmanları (BKT 1/40) • Turizm ve karayolu yapımı (BKT 1/42 + BKT

1/46) • Fâiz hadleri (BKT 1/9 + BKT 1/11 + BKT 1/12) • Para politikası (BKT 1/9) • 7129 sayılı yasanın 33. maddesinin değiştirilmesine ve 2279 sayılı yasanın bazı maddeleri ile ilgili iki yasanın kaldırılmasına ilişkin yasa tasarısı (BKT 1/9) • Dış yükümlülükler (BKT 2/57) • Yeni gemiler alınması (BKT 1/44) • Deniz ulaşımında özel sektörün rolü (BKT 1/37) • Döviz (BKT 2/58) • Kambiyo (BKT 1/43) • IMF (BKT 1/7) • IMF'ye karşı izlenecek politika (BKT 1/39) • IMF'nin KİT'lerin fiyat politikasına ilişkin eleştirileri (BKT 2/58) • IMF ile görüşmeler (BKT 1/8 + BKT 1/9 + BKT 1/10 + BKT 1/ll + BKT 1/13 + BKT 1/38 + BKT 1/39 + BKT 1/46 + BKT 1/51 + BKT 2/57) • IMF toplantısı (BKT 1/33) • IMF ile antlaşma (BKT 1/8) • Köy öğretmenlerinin maaşlarının artırılması (BKT 11/58) • İstanbul'un francala un ihtiyacı ve un satış fiyatı (BKT 1/44) • İstanbul'da fırınlar ve fırıncılar ve İstanbul'un ekmek sorunu (BKT 1/44) • Toprak reformu (BKT 1/12 + BKT 1/32 + BKT 1/34 + BKT 1/44 + BKT 1/52) • Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu (BKT 1/52 + BKT 1/53) • Tarımda çalışan nüfusun çalışan toplam nüfûsa oranı (BKT 2/58) • Tarımda üretim ve verim düşüklüğü (BKT 2/58) • Tarımda sulama, çeşit ıslâhı ve finansman ve kredi (BKT 2/58) • Tarımsal mücadele ve tohum ıslâhı (BKT 2/58) • Tarımda makinalaşma ve yeni yöntemler (BKT 2/58) • Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde marabacılık ve yarıcılık (BKT 2/58) • Doğuda hayvancılık, kaçakçılık ve yerli mâmûller (BKT 1/35) • Tarımda parçalı ve dağınık arazi (BKT 2/58) • Erozyon ve ağaçlandırma (BKT 2/58) • Ormanlar ve Orman İdâresi (BKT 1/11) • Orman yasa tasarısı (BKT 2/69) • Orman Genel Müdürlüğü'nden DDY'ye verilecek traversler (BKT 1/43 + BKT 1/45) • Gübre fiyatları (BKT 1/52) • Sun'i gübre {BKT 2/61) • Tohum satışı ve tohum satış fiyatı (BKT 1/12) • Seracılık (BKT 2/69) • Ziraat sayımı (BKT 1/52 + BKT 1/53) • Tarımda aile başına düşen ortalama arazi genişliği ve üretim miktârı (BKT 2/58) • Tarımsal üretim (BKT 1/32 + BKT 2/58) • Bütçede zirâî yatırımlara daha geniş bir pay ayrılması gereği (BKT 2/58) • Zirâî çalışma sistemi ve kırsal alanda emeğin değerlendirilmesi (BKT 1/46) • Hükûmetin TMO'ya olan borcu (BKT 1/3) • TMO'nun zarârı (BKT 1/46) • Zirâî yatırımlar (BKT 2/58) • Zirâî ve sınâî alanda kredi (BKT 1/3 + BKT 1/5 + BKT 1/7 Mükerrer) • Ziraat Bankası ve bankadaki kredi suistimallerine ilişkin iddialar (BKT 1/5) • Bankalardaki suistimal iddialarının soruşturulması (BKT 1/3 + BKT 1/4 + BKT 1/5) • Foça'da 1950-1951 yıllarındaki toprak dağıtımı (BKT 2/69) • Tütün piyasasının açılması (BKT 1/52 + BKT 2/61) • Tütün destekleme alımları ve

politikaları (BKT 1/1 + BKT 1/9 + BKT 1/12 + BKT 1/52 + BKT 2/61) • Tekel (BKT 2/61) • Tekel işçilerinin ücretlerinin artırılması (BKT 1/34) • Tütün depolama ve tütün stokları (BKT 1/7 Mükerrer + BKT 1/52 + BKT 2/61) • Düşük kaliteli tütün ve tütün alımı (BKT 2/61) • Tütün alım fiyatı (BKT 2/61) • Tütün ihrâcı (BKT 1/7 Mükerrer + BKT 1/16 + BKT 1/34 + BKT 1/42 + BKT 1/51 + BKT 1/52 + BKT 2/61) • Tütün ekimi ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde kaçak tütün ekimi (BKT 1/52) • Tütün Bankası (Tütünbank) (BKT 1/12) • Uluslararası Tütün Araştırma Merkezi (BKT 1/2) • Yün üretimi (BKT 1/35) • Ek ödenek (BKT 2/58) • Emisyon hacmi (BKT 2/57 + BKT 2/58) • Kurumlar vergisi, kurumlar vergisi uygulaması ve uygulama sonucunda anonim şirketlerin kollektif şirket hâline dönüşmesi (BKT 2/57 + BKT 2/58) • Gelir vergisi (BKT 2/57 + BKT 2/58) • Gelir Vergisi Kanunu (BKT 1/12) • Gelir Vergisi Kanunu'nun mal beyanı zorunluluğu getirmesinin yarattığı huzursuzluk ve güvensizlik (BKT 11/56) • Vergi yasalarının olumsuz etkileri (BKT 2/61) • Vergi sorunları (BKT 1/46) • Vergi tahsilâtı (BKT 1/8 + BKT 1/37) • Gümrük vergisi (BKT 1/5 + BKT 1/6 + BKT 1/11) • Otomobillerden alınan gümrük vergisi (BKT 1/5 + BKT 1/6) • Bir defaya mahsus vergi alınması (BKT 1/34) • Yeni vergiler (BKT 1/3) • Vergiler (BKT 1/32) • İşletme vergisi (BKT 1/34) • Esnaf vergisi (BKT 1/33) • Vergilerde tecil talebi (BKT 1/11) • Asgarî geçim indirimi (BKT 1/46 + BKT 2/57 + BKT 2/58) • Çalışanlardan kesilen vergilerde indirime gidilmesi (BKT 1/46) • Memurların hakları (BKT 2/58 + BKT 2/65) • Memurların yaz tâtilinde izinlerinin kaldırılması (BKT 1/4) • Memurların günde sekiz saat çalıştırılmaları (BKT 1/38) • Memurların mesâî saatlerinin artırılması (BKT 1/8 + BKT 1/12) • Haftasonları da çalışılmasının sağlanması (BKT 1/44) • Radyo vergisi (BKT 2/64) • Telefon bakım ücretleri ve Posta Telefon ve Telgraf Genel Müdürlüğü (PTT) (BKT 1/16) • Ruhsatsız radyolar (BKT 2/64) • Radyonun malzeme yokluğu (BKT 2/61) • Tasarruf bonoları (BKT 2/57) • Emekli ve dul maaşlarının artırılması (BKT 2/57) • Bölgelerarası farklılık (BKT 2/58) • Bölgesel kalkınma (BKT 1/33) • Asgarî ücret (BKT 2/58) • Tasarruf için alınacak önlemler (BKT 2/58) • İsrâfı Önleme Bürosu (BKT 1/32) • Çay yasası (BKT 2/58) • Bütçe (BKT 1/l + BKT 1/16 + BKT 1/17 + BKT 1/46 + BKT 1/52 + BKT 2/57 + BKT 2/58 + BKT 2/62) • Bütçe yasa tasarısı, bütçe yasa tasarısının Bütçe Komisyonu'nda görüşülmesi ve görüşmelerde izlenecek usûl (BKT 2/62 + BKT 2/65) • Vergi toplanması (BKT 2/57) • İç borçlanma (BKT 1/7) • Bakanlıkların 1961 yılı iş programlarının hazırlanması (BKT

2/62) • Bütçe Kanunu tasarısının kabulünden sonra Devlet Başkanı, Başbakan, MBK üyesi ve Başkumandan Orgeneral Cemâl Gürsel'in TBMM'de yapacağı konuşma (BKT 2/63) • İstimlak davaları ve istimlak borçlarının ödenmesi (BKT 2/62) • 154 sayılı yasanın 17. maddesi (BKT 2/65) • Şeker (BKT 1/53) • Şeker sanayii (BKT 1/8 + BKT 1/12 + BKT 1/33) • Şeker Şirketi (BKT 1/12 + BKT 2/65) • Şeker Enstitüsü (BKT 1/8) • Şeker ihrâcı ve şeker ihraç fiyatı (BKT 1/7 Mükerrer + BKT 1/19 + BKT 1/33 + BKT 1/34 + BKT 1/52 + BKT 2/68) • Fransa'ya şeker ihrâcı (BKT 1/16) • Şekerli mâmûllerin ihrâcı (BKT 2/68) • Şeker fiyatı (BKT 1/33 + BKT 1/34 + BKT 1/52) • İç piyasada şeker tüketimi (BKT 1/34 + BKT 1/52 + BKT 2/68) • Şekerde tüketim vergisi (BKT 2/57) • Şeker üretimi (BKT 1/34 + BKT 2/68) • Şeker stokları (BKT 1/7) • Ankara Şeker Fabrikası (BKT 2/68) • Şeker fabrikalarının kapasitesi (BKT 1/34) • Pancar üretimi (BKT 1/33 + BKT 1/34) • Pancar alım fiyatı (BKT 1/12 + BKT 1/34 + BKT 1/36 + BKT 2/65) • Pancar bedellerinin üreticilere ödenmesi (BKT 1/45) • Pancar stokları (BKT 1/35) • Pancar işleme mevsimi dışında şeker fabrikalarında çalışan işçilere ücret ödenmemesi sorunu ve bu işçilerin bu mevsim dışında başka işlerde çalıştırılma olanaklarının araştırılması (BKT 1/34) • İşçilere ücretli izin verilmesi ve ücretli tâtil (BKT 1/12 + BKT 1/44 + BKT 2/58) • İşçi ücretleri ve işçi ücretlerinin artırılması (BKT 1/34 + BKT 1/44 + BKT 1/46 + BKT 2/57 + BKT 2/58 + BKT 2/61 + BKT 2/62 + BKT 2/65) • Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) ile hükûmet arasında işçi ücretlerine ilişkin görüşmeler (BKT 2/62) • Çalışanlardan kesilen vergilerde indirime gidilmesi (BKT 1/46) • İşçi hakları ve sosyal haklar ve yardımlar (BKT 2/58 + BKT 2/65) • SSK (BKT 1/5 + BKT 1/44 + BKT 2/65 + BKT 2/69) • İşçi konutlarına yardım edilmesi (BKT 1/11) • Aydın işsizliği (BKT 1/18) • Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı yurt dışındaki Kültür Ataşelikleri'nde görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi (BKT 1/1) • Bakanlıklara bağlı dış temsilciliklerde görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi ve yeni atamalar yapılmaması (BKT 1/3 + BKT 1/7) • Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'ne bağlı yurt dışındaki Basın Ataşelikleri'nde görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi (BKT 1/18) • Dışişleri Bakanlığı'nda bazı meslek memurları ile idari memurlar arasında tasfiyeye gidilmesi (BKT 1/5) • Dışişleri Bakanlığı'nda bazı Büyükelçilerin merkeze atanmaları (BKT 1/6) • Dışişleri Bakanlığı'nda görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi ve bir kısım personelin emekli edilmesi (BKT 1/18 +

BKT 2/64) • İçişleri Bakanlığı'nda görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi (BKT 2/64) • Kamu kuruluşlarında ve KİT'lerde görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi (BKT 1/1 + BKT 1/14 + BKT 1/16 + BKT 1/38) • Belediyelerde görevli personel arasında tasfiyeye gidilmesi (BKT 1/1) • TKİ'de suistimal iddiaları (BKT 1/15) • Belediye Fen İşleri'ndeki suistimal ve rüşvet iddiaları (BKT 1/35) • İdâre Meclisleri hakkında, aldıkları kararlar, nüfuz suistimali ve mali yolsuzluk iddiaları üzerine, soruşturma açılması (BKT 1/1) • Buğday alım fiyatı (BKT 1/1) • Buğday satış fiyatı (BKT 2/62) • Tarım sektörünün vergilendirilmesi (BKT 1/3 + BKT 1/12 + BKT 1/33) • Tüketim vergisi (BKT 2/57) • Akaryakıt vergisi (BKT 2/57) • İthalât vergisi (BKT 2/57) • Savunma vergisi (BKT 2/57) • Mahsûl vergisi (BKT 1/12) • Demir-çelik sanayiine finansman sağlanması ve bu konuda tasarruf bonolarından yararlanılması (BKT 2/63 + BKT 2/69) • İkinci demir-çelik fabrikası (BKT 1/1 + BKT 1/35 + BKT 1/46 + BKT 1/51 + BKT 1/52) • İkinci demir-çelik fabrikasında devlet-özel sektör işbirliği (BKT 2/57) • İkinci demir-çelik fabrikasına yabancı kredi sağlanması (BKT 2/69) • İkinci demir-çelik fabrikası için dış kredi sağlanması ve İtalyan kredisi (BKT 1/51 + BKT 1/52 + BKT 2/69) • İkinci demir-çelik fabrikasının yapımına SSCB'nin yardım önerisi (BKT 1/38 + BKT 1/42) • Demir-çelik sanayii, demir-çelik sanayii yatırımları ve yabancı sermaye (BKT 1/13) • Yabancı sermaye ve yabancı sermaye yatırımları (BKT 1/39 + BKT 2/69) • Vergiler aleyhine yapılan propagandalar (BKT 2/68) • Subayların içinde bulunduğu koşullar (BKT 1/4) • Subayların mali durumu (BKT 1/14 + BKT 1/17) • Arazi ve binâ vergileri (BKT 1/45 + BKT 1/53 + BKT 2/57 + BKT 2/68 + BKT 2/69) • Hayvanlar vergisi (BKT 2/68) • Kooperatifler (BKT 2/68) • Konsolosluk ve pasaport harç miktarları (BKT 2/57) • Kurucu Meclis'in açılmasının ekonomi üzerindeki olumlu etkileri (BKT 2/56) • Otomobil ve kamyon sanayii, yabancı sermaye ve özel sektör (BKT 2/67 + BKT 2/69) • Yedek parça (BKT 2/67 + BKT 2/69) • Türkiye'de otomobil ve kamyon üretimi (BKT 2/67 + BKT 2/68 + BKT 2/69) • Türkiye'de otomobil ve kamyon üretimine yönelik dış tepkiler (BKT 1/53 + BKT 2/69) • Kamyon ithâli (BKT 1/53) • Kamyon sanayii (BKT 2/69) • Otomobil ithâli (BKT 2/67 + BKT 2/69) • Türkiye'de motorlu vâsıta (otomobil, kamyon ve otobüs) sayısı (BKT 2/67 + BKT 2/69) • Sanayiciler ile ithalâtçı tüccarlar arasında montaj sanayiye ilişkin çatışma (BKT 1/53 + BKT 2/67) • Montaj sanayii (BKT 2/67) • İthâlât ve yerli sanayi ve yerli sanayiinin korunması (BKT 2/67) • İhrâcatçı sanayicilere

işletme kredisi sağlanması (BKT 2/69) • Sanayinin kredi ihtiyacı (BKT 1/3) • Sanayicilere kredi sağlanması (BKT 2/69) • Türkiye Sanayi Kongresi (BKT 2/67) • Sanayi planı hazırlanması (BKT 2/67) • Sanayi sayımı (BKT 1/51+ BKT 1/52) • Sanayi sayımının 1963 yılında yapılmasına ilişkin yasa tasarısı (BKT 1/52) • İTÜ'den Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın sanayi, motor sanayi ve motor üretimi hakkındaki açıklamaları (BKT 2/67) • Türkiye'de motor imâlâtı (BKT 2/69) • Çimento sanayii (BKT 1/53) • Azot sanayii (BKT 1/4) • İGEM'in kurulması hakkında yasa tasarısı (BKT 1/37) • İGEM ve İGEM Genel Sekreterliği'ne atama yapılması (BKT 1/6) • ABD'nin İGEM'e yardımı (BKT 1/37) • Esnaf Dernekleri, Esnaf Dernekleri Birlikleri ve Esnaf Dernekleri Federasyonları'nın yerine yeni bir örgüt oluşturulması için hazırlanan yasa tasarısı (BKT 1/9) • Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri (BKT 1/10) • Emekli Sandığı (BKT 1/10) • MTA (BKT 1/10) • İllerin ve belediyelerin borçları (BKT 1/53) • Konsolidasyon yasa tasarısı (BKT 1/53) • Halk Bankası (BKT 2/61) • Küçük bankalar (BKT 1/5) • Küçük sanat erbabına ve kooperatiflerine açılan krediler (BKT 2/61) • Zonguldak Kömür Havzası'nın ve TKİ'nin ıslâhı (BKT 1/37) • Zonguldak Kömür Havzası'nın sosyal sorunları (BKT 1/37) • Zonguldak'ta işçi ücretlerinin ödenmesi (BKT 1/5) • Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları'nın (Paşabahçe) akaryakıt tüketimi (BKT 1/37) • Sanayide yatırımlar (BKT 1/38) • Yem sanayii (BKT 1/10) • Küçük çiftçilere tohumluk ve tohumluk kredi verilmesi (BKT 1/45) • Margarin sanayii ve margarin sanayiine Et ve Balık Kurumu'ndan yağ verilmesi (BKT 1/45) • Yağ, yağ ithâli ve Vita yağı (BKT 1/39) • Ordunun yağ ihtiyacı (BKT 1/5) • Almanya'nın yatırım projeleri (BKT 2/69) • Almanya'dan iktisadi yardım alınması (BKT 1/10) • Almanya'nın iktisadi yardım önerisi (BKT 1/10) • Alman sipârişi (BKT 1/3 + BKT 1/5) • Almanların teberru önerisi (BKT 1/5) • Yabancı temsilcilerle yapılan görüşmeler ve yardım vaadleri (BKT 1/4) • ABD'nin buğday yardımı önerisi (BKT 1/5) • Buğday sorunu ve ABD'den buğday ithâli (BKT 1/8 + BKT 1/33) • Buğday ithâl edilmesi ve buğday fiyatları (BKT 1/3 + BKT 1/12) • Yerli buğday ihrâcı (BKT 1/8) • ABD Yardım Heyeti'nin yardım vaadi (BKT 1/4) • ABD'nin iktisadi yardımı (BKT 1/3 + BKT 1/4 + BKT 1/7 + BKT 1/8 + BKT 1/9 + BKT 1/ll + BKT 1/13 + BKT 1/33 + BKT 1/46 + BKT 2/57) • ABD'nin kredisi (BKT 1/33) • ABD'nin Ankara Büyükelçisi'nin Türkiye ile işbirliği ve yardım önerisi (BKT 1/8) • Türk-İtalyan Antlaşması (BKT 1/14) • Doğuda teknik ziraat okulları açılması (BKT 1/52 + BKT 1/53) • Doğuda memurlar için konut yapımı (BKT 1/46)

• Doğuda konut sorunu (BKT 1/35) • Doğuda öğretmen ve okul sorunları (BKT 1/35) • Yatırımların 1961 yılındaki durumu (BKT 2/68) • Ortak Pazar ve gümrük tarifeleri (BKT 2/67+ BKT 2/69) • Ortak Pazar (BKT 1/5 + BKT 1/7 + BKT 1/15 + BKT 1/16 + BKT 1/36 + BKT 2/69) • Ortak Pazar ile ilişkiler (BKT 1/5 + BKT 1/7 Mükerrer + BKT 1/15 + BKT 1/16 + BKT 1/33 + BKT 1/35 + BKT 1/36 + BKT 1/38 + BKT 1/52 + BKT 2/67 + BKT 2/69) • Ortak Pazar ile görüşmeler (BKT 1/33 + BKT 1/35 + BKT 1/51) • FAO ile zirâî ve sınâî kalkınma pilot projesi antlaşmasının imzalanması (BKT1/33) • Dünya Bankası ve DLF ile görüşmeler (BKT 1/38 + BKT 1/39) • Dünya Bankası ile görüşmeler (BKT 1/13) • Eximbank (BKT 1/3) • Eximbank kredisi (BKT 1/8) • Eximbank ve DLF kredileri (BKT 1/33) • Sanayi Bakanlığı ile özel sektör temsilcilerinin düzenli ilişkiler kurması (BKT 1/32) • Milli araştırma-geliştirme çalışmaları (TÜBİTAK) ve bakanlıklarda araştırma-geliştirme büroları kurulması (BKT 1/17) • Araştırma-Geliştirme Kurumu (TÜBİTAK) kurulması hakkında yasa tasarısı (BKT 2/67) • Ekonomik alanda yabancı uzmanlardan yararlanılması (BKT 1/1) • Yabancı uzmanların ücretleri (BKT 2/58) • Satış fiyatı politikası (BKT 2/58) • İşsizlik (BKT 2/57 + BKT 2/58 + BKT 2/65) • Aydın işsizliği (BKT 1/18) • MKK (BKT 1/4 + BKT 1/5 + BKT 1/6 + BKT 1/11 + BKT 1/14 + BKT 1/19 + BKT 2/57) • Malt üretimi, ihrâcı ve bira üretimi (BKT 1/52) • Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde iktisadi tartışmalar (BKT 2/57) • Anayasada yer alması düşünülen istimlak, millileştirme, kamulaştırma ve bunların karşılığında değerlerin taksitle ödenmesi; Ekonomik ve Sosyal Konsey; DPT; Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı; toprak reformu ve parçalı arazilerin birleştirilmesi; devletçilik ve özel sektörün işlevi ve yabancı sermaye (BKT 2/70) • Kömür ve mâden satış fiyatı (BKT 1/37) • Mâden direği (BKT 1/10) • Karadeniz Bölgesi'nde tarım ve hayvancılık; elmacılık ve balıkçılık; balıkçılığa ABD'den kredi yardımı; bölgede işsizlik ve el sanayii kurulması (BKT 1/36) • Fındık Satış Kooperatifleri (BKT 1/36) • Fındık rekoltesi (BKT 1/36) • Giresun ve havâlisinin sorunları (BKT 1/36) • Giresun ve Trabzon havâlisinin sorunlarına ilişkin rapor ve çözüm önerileri (BKT 1/39) • Çay ekim sahalarının genişletilmesi (BKT 1/36) • Halıcılık (BKT 1/36) • Seli Halıları'nın sâhibi Kemâl Siperli'nin kredi talebi (BKT 1/32) • Seli Halıları'na kredi sağlanması (BKT 1/36) • ABD'nin Seli Halıları'na yardımı (BKT 1/32) • ABD'nin yardımı (BKT 1/3 + BKT 1/32 + BKT 1/36 + BKT 1/40 + BKT 1/43 + BKT 1/46 + BKT 1/46 + BKT 1/50 + BKT 2/57

+ BKT 2/58 + BKT 2/61 + BKT 2/69) • Salyangoz ihrâcı (BKT 1/36) • Zeytinyağı ihrâcı (BKT 1/5) • Afyon kaçakçılığı (BKT 1/35) • İzmir demiryolunun ıslâhı (BKT 1/39) • Antalya pilot projesi (BKT 1/35) • İpar Şirketi için yed'i emin atanması (BKT 1/34) • İpar Şirketi, iflâsı, yed'i eminliği ve şirkete devletin el koyması (BKT 1/40) • Azgelişmiş ülkelere yapılacak olan yardım hakkında Avrupa'daki toplantı (NATO Askeri Komitesi'ne bağlı AGARD toplantısı) (BKT 1/34 + BKT 1/39) • TKİ (BKT 1/8 + BKT 1/46) • TKİ'de suistimal iddiaları (BKT 1/8) • TKİ'nin zarârı (BKT 1/3) • Kok kömürü, karaborsası ve kok kömürü dağıtımında emekli subaylara görev verilmesi (BKT 1/44) • Kömür fiyatı (BKT 1/1 + BKT 1/5 + BKT 1/11) • Çimento fiyatı (BKT 1/5) • Çimento sanayii (BKT 1/8 + BKT 1/12) • İstanbul sanayi bölgesinde yanan kablo (BKT 1/40) • İnebolu Limanı (BKT 1/42) • Hazer Gölü'nün sulama tesisinde sodalı su sorunu ve çözüm önerisi (BKT 1/42) • Bankacılık ve sigortacılık alanında çalışan personelin de SSK'ya tâbi olmaları hakkında kararname (BKT 1/40) • Denizcilik, bazı armatörlerin gemi almak için yaptıkları başvurular ve özel deniz ticaret filosunun yenilenmesi (BKT 1/40) • Reynold Firması'nın alüminyum sanayii kurması (BKT 1/38 + BKT 1/40) • THY (BKT 1/7) • Minneapolis Moline Traktör Fabrikası (BKT 1/8 + BKT 1/11) • Verdi Limited Şirketi'nin jip fabrikası (BKT 1/11) • Zorunlu Tasarruf Sandığı yasa tasarısı (BKT 1/46) • İstanbul'un imârı (BKT 1/5) • Köyceğiz projesi (BKT 1/13) • İdâre Meclisleri hakkında, aldıkları kararlar, nüfuz suistimali ve mali yolsuzluk iddiaları üzerine, soruşturma açılması (BKT 1/1) • DP iktidarının SSCB'den borç alma girişimi iddiası (BKT 1/5) • SSCB'nin traktör satma talebi (BKT 1/16) • SSCB'nin Ankara Büyükelçisi'nin Türk-Sovyet ticari ve iktisadi işbirliğinin geliştirilmesi talebi ve önerisi (BKT 1/8) • SSCB'nin Türkiye'de petrol arama önerisi (BKT 1/5) • OEEC'nin nereye bağlanacağı (BKT 1/3) • NATO'nun işlerini yapan yerli ve yabancı firmaların tazminat talepleri (BKT 1/46) • Başbakan eski Yardımcısı ve Devlet eski Bakanı Medenî Berk hakkında, yolsuzluk ve suistimal iddiaları üzerine, soruşturma açılması (BKT 1/1) • Migros (BKT 1/14) • Kurmay subay Salâhattin Kaptanoğlu'nun Sanayi Bakanlığı'na müracaatı (BKT 1/32)

SOSYAL KONULAR

EBK’da işten çıkarılan âmâ işçiler (BKT 1/46) • Kırsal alana hizmet götürülmesi, eğitim ve kurs imkânları sağlanması (BKT 1/46) • Vazife mâlûlleri yasa tasarısı (BKT 1/43) • Dilenciler (BKT 1/40) • İstanbul Taşlıtarlalıların durumu ve yeniden iskânları (BKT 1/3) • Kızılay (BKT 1/7 Mükerrer) • Köy öğretmenlerinin maaşlarının artırılması (BKT 11/58) • Almanya’ya işçi gönderilmesi (BKT 1/15) • İşçilere ücretli izin verilmesi ve ücretli tâtil (BKT 1/12 + BKT 1/44 + BKT 2/58) • İşçi ücretleri ve işçi ücretlerinin artırılması (BKT 1/34 + BKT 1/44 + BKT 1/46 + BKT 2/57 + BKT 2/58 + BKT 2/61 + BKT 2/62 + BKT 2/65) • Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) ile hükûmet arasında işçi ücretlerine ilişkin görüşmeler (BKT 2/62) • Çalışanlardan kesilen vergilerde indirime gidilmesi (BKT 1/46) • İşçi hakları, sosyal haklar ve yardımlar (BKT 2/58 + BKT 2/65) • SSK (BKT 1/5 + BKT 1/44 + BKT 2/65 + BKT 2/69) • Sosyal adalet, sosyal reformlar ve politikalar (BKT 1/32 + BKT 1/45 + BKT 1/46) • Sağlık hizmetlerinde sosyalizasyon (BKT 1/12 + BKT 1/46) • Uluslararası Sosyal Güvenlik Konseyi toplantısı (BKT 1/15) • Kamu kuruluşlarında çalışan toplam işçi sayısı ve ücret düzeyleri (BKT 2/58 + BKT 2/62) • Kamu kuruluşlarında çalışan işçilerin ücretleri ile özel sektörde çalışan işçilerin ücretleri arasındaki fark (BKT 2/65) • Sosyal devlet ile sosyalist devlet arasındaki ayrım (BKT 1/33) • İşçi ikrâmiyeleri (BKT 2/65) • İşsizlik ve işsizlik sigortası (BKT 1/5 + BKT 1/7 + BKT 1/7 Mükerrer + BKT 1/8 + BKT 1/9) • İşten çıkarmalar (BKT 1/11) • Aydın işsizliği (BKT 1/18) • Memurların hakları (BKT 2/58 + BKT 2/65) • Ankara’da Varlık Mahallesi’ndeki evlerin göçmenlere tahsis edilmesi ve bu konudaki suistimaller (BKT 1/43 + BKT 2/69) • Saraçoğlu Evleri (BKT 1/14 + BKT 1/16 + BKT 1/17 + BKT 1/18) • Yardımsevenler Cemiyeti (BKT 1/40) • Kimsesiz çocuklar (BKT 1/40) • Fazla mesâîler (BKT 1/4) • İşçi konutları (BKT 1/11) • Gençlik kuruluşları (BKT 1/6) • ÇEK (BKT 1/7 Mükerrer + BKT 1/40 + BKT 2/58 + BKT 2/69)

SAĞLIK KONULARI

Yüksek Sağlık Şûrâsı (BKT 1/16) • Sağlık kuruluşları ve sağlık hizmetleri (BKT 1/16) • Sağlık hizmetlerinde sosyalizasyon (BKT 1/12 + BKT 1/46) • Kanalizasyon (BKT 1/36) • Ankara’da temiz içme suyu yetersizliği (BKT 1/36) • Ankara’da tifo ve kolera salgını tehlikesi (BKT 1/36) • Ankara’da sağlıklı konut sorunu (BKT 1/36) • Hastahâneler, Verem ve Kemik Veremi

Hastahânesi (BKT 1/37 + BKT 1/40) • Hemşireler ve hemşirelerin eğitimi (BKT 1/40) • ABD'nin hemşirelere yardımı (BKT 1/40) • Kızılay (BKT 1/7) • Yurt dışında tedavi görmesi gereken kamu görevlileri (BKT 1/9 + BKT 1/10) • Adlî Tıp Kurumu (BKT 1/6 + BKT 1/8) • Türkiye'de sıtma ve Dünya Sağlık Örgütü'nün önerisi (BKT 1/12) • ABD ile FAO'nun at vebâsı ile mücadeledeki yardımları (BKT 1/44 + BKT 2/61) • Güneyde sığır vebâsı ile mücadele (BKT 1/36) • Güney ve Doğu illerindeki veteriner ve ziraat teşkilatı (BKT 1/6)

EĞİTİM KONULARI

Güzel Sanatlar Akademisi (BKT 1/3) • İlkokul yapımı (BKT 2/57) • İlköğretim yasa tasarısı (BKT 2/57 + BKT 2/58) • Türk Eğitim Derneği, derneğin yardım talebi ve Amerika Birleşik Devletleri ile İngiltere'nin Türk Eğitim Derneği'ne yardımları (BKT 1/50 + BKT 1/58) • Öğretmen olan lise mezunu gençler (BKT 1/46) • Maarif Şûrâsı (BKT 1/14) • Eğitim merkezlerindeki okuma-yazma kurs sürelerinin uzatılması (BKT 1/41) • Fransa'da Fransız Hükûmeti'nin bursu ile eğitim görecek dört öğrencinin işlemi (BKT 1/32) • Ankara Şeker Fabrikası binâlarının ODTÜ'ye (BKT 1/32 + BKT 1/33 + BKT 1/34 + BKT 1/44 + BKT 2/68) • Ankara'da yapımı süren öğrenci yurdu (BKT 2/58) • Kızılay'ın İstanbul'da yaptırdığı yüksek öğrenim öğrenci yurdunun Milli Eğitim Bakanlığı'na devri (BKT 1/52 + BKT 2/58 + BKT 2/61) • Yüksek öğrenim gören gençlerin yurt binâsı ihtiyacı (BKT 1/50 + BKT 2/57 + BKT 2/61) • Öğrencilere ucuz yemek sağlanması (BKT 1/16 + BKT 2/57) • Öğrencilerin kamu kuruluşlarında görev alamamalarına son verilmesi (BKT 1/37) • İngiliz Kültür Heyeti (BKT 1/42) • ODTÜ ve İngilizce eğitim (BKT 2/68) • Öğretmen olan lise mezunu gençler (BKT 1/46) • Lise mezunu kızların öğretmen olmaları (BKT 1/42) • Atatürk Üniversitesi'nde öğrenciler arasında çıkan tartışma (BKT 1/35) • Öğrenci taleplerine ilişkin Adana'dan gelen telgraf (BKT 1/41) • Bölge okulları (BKT 1/35 + BKT 1/46) • Yarım kalan okul binâları (BKT 1/40) • Doğuda öğretmen ve okul sorunları (BKT 1/35) • Kırıkkale ortaokulu (BKT 1/40) • Şahısların okul yaptırma önerileri (BKT 1/40) • Maarif Şûrâsı (BKT 1/14) • Yüksek öğrenim (BKT 1/50) • Özel üniversite (BKT 1/50) • ODTÜ (BKT 2/68) • Milli Eğitim Bakanlığı (BKT 1/13 + BKT 1/14) • Okul ve öğretmen yetersizliği (BKT 1/35) • Kolejler hakkında şikâyetler (BKT 1/39)

ÇEŞİTLİ KONULAR

Müzeler ve saraylar (BKT 1/3) • Dışişleri Bakanlığı’nın ÇEK yarârına düzenlediği kermes (BKT 2/58) • Hatay’da Amik Gölü’nün kurutulması (BKT 1/45) • Emekli bir subayın hiposülfitli sudan gümüş elde etmesini sağlamak üzere, hastahânelere, hastahâne filmlerinden artan hiposülfitli suların kendisine verilmesinin bildirilmesi (BKT 1/32) • İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı’nın emrine DMO’dan geçici olarak araç tahsis edilmesi (BKT 1/16) • İstanbul'un imârı (BKT 1/5) • Dil ve öztürkçecilik (BKT 1 /40 + BKT 2/70) • Amatör radyoculuk ve Büyükelçiliklerdeki amatör radyoculuk faaliyetleri (BKT 2/64) • Telsiz yasa tasarısı (BKT 2/64) • Cezaevi yapımı (BKT 2/57) • Adliye Sarayı (BKT 1/8 + BKT 2/57 + BKT 2/58) • Gençlik kuruluşları (BKT 1/6) • Memurların yaz tâtilinde izinlerinin kaldırılması (BKT 1/4) • Memurların günde sekiz saat çalıştırılmaları (BKT 1/38) • Memurların mesâî saatlerinin artırılması (BKT 1/9 + BKT 1/13) • Haritacılık, ülke haritasının hazırlanması ve Devlet Harita Dairesi kurulması (BKT 1/38 + BKT 1/42) • Esenboğa-Ankara yolunda yapılan inşaatlar (BKT 1/42) • Adapazarı’nda Hükûmet Konağı inşaatı ve Adapazarı’nın kent ve imâr planı (BKT 1/40) • Memur terfiileri (BKT 1/3) • DDY’de kaza (BKT 1/3) • Silah toplanması (BKT 1/4) • Yurt dışına çıkış (BKT 1/4 + BKT 1/5 + BKT 1/8) • Kamu kuruluşlarına âid servis araçları (BKT 1/4) • İstanbul, Ankara ve İzmir’in telefon ihtiyacı (BKT 1/6) • Nâhiye teşkilatı (BKT 1/35) • Yurt dışında tedavi görmesi gereken kamu görevlileri (BKT 1/9 + BKT 1/10) • Halk tipi radyolar (BKT 1/35) • Recep Peker’in ailesine âid arsanın istimlaki (BKT 1/11) • İstanbul Taşlıtarlalılar ve yeniden iskânları (BKT 1/3) • Londra’daki uçak kazasında ölenlerin mezarlarının yaptırılması (BKT 1/13) • Yabancı basın cemiyeti (BKT 1/14) • Bakanların vekâlet bırakmaları (BKT 1/16 + BKT 1/34) • 3656 sayılı Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teâdülüne Dair Kanun ile 3659 sayılı Bankalar ve Devlet Müesseseleri Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teâdülü Hakkında Kanun’a tâbi müesseselerde çalışan personelin yüksek tahsil yapabilmeleri (BKT 1/32) • Köylüler için faydalı bilgiler içeren basit kitaplar hazırlanması (BKT 1/33) • Orman yangınları ve söndürme ekipleri (BKT 1/34) • Orman yangınlarının fâillerinin cezalandırılması hakkında yasa tasarısı (BKT 1/34) • Ankara Palas (BKT 1/34) • AOÇ’deki otel ve Marmara Köşkü (BKT 1/34) • Ankara’da hükûmet için sığınak yapımı (BKT 2/58) • Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü’nün İmâr ve İskân

Bakanlığı’na bağlanması (BKT 1/44) • Tapu ve kadastro (BKT 1/38) • Mülgâ teşkilatlardan olup da, yeniden görev talep edenler (BKT 1/18) • İzmit’te açlık grevi (BKT 1/39) • 10 Kasım Atatürk’ü anma töreni (BKT 1/45) • İskenderun’da tahrip edilen Atatürk heykeli yerine yenisinin dikilmesi (BKT 1/51) • Doğuda memurlar için konut yapımı (BKT 1/46) • Doğuda konut sorunu (BKT 1/35) • Zeki Müren’in konserinin iptâli (BKT 1/6)

Ankara, 22 Ağustos, 1961

Sayın Orgeneral

CEMAL GÜRSEL

Devlet ve Hükûmet Başkanı,
Millî Birlik Komitesi Başkanı,
Türk Silahlı Kuvvetleri Başkomutanı,

ANKARA

Pek Sayın Orgeneral,

Memleketimizin idaresini demokratik yollarla yapılacak seçimler neticesinde gelecek siyasi iktidara devretmek hususunda Zatıdevletlerinin ve Millî Birlik Komitesinin sarsılmaz azimleri, şu sıralarda nihaî tahakkuk safhasına intikal etmek üzeredir. Bu münasebetle memleketimizin geleceği, özlediğimiz ve uğrunda ihtilâl yaptığımız demokratik sistemin bütün müesseseleri ile kurulup devam edebilmesi ve hatta memleketimizin birlik ve huzur içinde bekası ile çok yakından ilgili gördüğümüz hayatî bir mevzuda, düşünce ve inançlarımızı, şimdiye kadar Hükûmet içinde mes'uliyetleri cesaretle ve samimî olarak paylaşmış olan bizler, Hükûmet üyeleri arkadaşlarınız, Size açıklamayı uygun bulduğumuzu ve bunu bir vazife saydığımızı arzetmek isteriz.

Sayın Orgeneral,

Önümüzdeki günlerde Yüksek Adalet Divanı, son on yıllık bir şer ve mes'uliyetsizlik idaresini yürütmüş ve Türk milletini aldatmış olanlar hakkında adil hükmünü verecektir. Divan kararının idam hükmünü de ihtiva edecek bir şekilde tecellî etmesi mümkündür.

Merî mevzuatımızın , neticesi bu suretle tezahür etmesi mümkün Yüksek Adalet Divanı kararlarının infazını, başkanlığını büyük bir vatanperverlik ve dirayetle ifa etmekte olduğunuz Millî Birlik Komitesinin tasdikine muallak bıraktığını da hepimizce malûmdur. Ancak, Komitenin, akisleri hiç değilse gelecek iki nesil boyunca münakaşa edilebilecek ve Türk Adalet ve Siyaset tarihinde hususî ve önemli yerlerini alacak olan bu adlî kararların tasdikinde veya tebdilinde, konuyu tekmil veçheleri ile ve bilhassa istinaf fayda ve millî menfaat yönünden tartarak ve son merhalesine varmakta olduğumuz demokratik düzene

At: Her sahifesi paraflı 6 sahifelik metnin birinci sahifesidir.

yeniden geçişi kolaylaştırmak bakımından en isabetli neticeleri bulacağından da şüphe etmemekteyiz.

Her türlü şahsî düşüncelerden uzak ve idarenizde bugüne kadar en ağır mes'uliyetleri paylaşmış olan yürekleri, hepimiz gibi, hudutsuz bir vatan sevgisi ile çarpan arkadaşlarınız olarak, bu husustaki mütalealarımızı Zatıdevletlerine arz etmeyi, kaçınılması caiz olmayan bir vazife telakki etmekteyiz.

Yüksek malûmları bulunduğu üzere, siyasî kararların her zaman münakaşa olunabilecek tarafları mevcut bulunabilir. Fakat yine siyasette asıl hüner, alınan kararların en az mahzurlusunu seçebilmektir. Yüksek Adalet Divanı kararlarının verilmesi ve Millî Birlik Komitesince tasdik veya tebdili ile seçim tarihi arasında geçecek zaman yalnız bir aydır. Bu sebepten ötürüdür ki, kanaatımızca burada, tasdik ve seçim tarihlerinin adeta birbiri içine girmiş olduğu bir sırada, Millî Birlik Komitesine en az mahzurlu kararı almak vazifesi düşmektedir. Adaletin vereceği hükümler ne olursa olsun, bizler bunlardan idam cezası şeklinde tecellî edeceklerin tasdikinde en az mahzurlu yolun, ihtilâli kansız bir şekilde başaran ordumuzun, bunu aynı şekilde sona erdirmesi olduğunu düşünüyor ve idam hükümlerinin tasdik değil, tebdil edilmesinin, milletçe ihtiyar olunacak en isabetli ve selâmetli hal tarzı olduğu kanaatına varmış bulunuyoruz. Bizleri bu kanaata ulaştıran sebepleri Zatıdevletlerine kısaca arzedelim;

1 - İhtilâlin, ilk günlerinde ifade buyurulan açık gayesi, memlekette bir kardeş kavgasına gidebilecek bir durumun bertaraf edilmesi ve Zatıdevletlerinin, Komitedeki arkadaşlarımızın değişmez inançları olduğunu bildiğiniz üzere, memleketin, şirazesinden çıkmış bir idareden kurtarılarak, bir an evvel demokratik idareye kavuşturulmasıdır. Bizler, Yüksek Adalet Divanı tarafından verilmesi muhtemel idam hükümlerinin tasdikini, ihtilâlin, büyük bir isabet taşıyan bu iki açık hedefine hem aykırı görmekte ve hem de daha çok mahzurlu olduğuna inanmaktayız.

Evvelâ, idam hükümlerinin tasdik ve infazı, memlekette, ihtilâlin önlemeyi şiar edindiği kardeş kavgasını bertaraf eylemek şöyledursun, belki de yıllar boyunca izleri silinemiyecek bir kin ve nifak kaynağı teşkil edecek ve vatandaşlar arasında kanlı çatışmalara vesile olabilecek hadiseler silsilesinin başlangıcını teşkil edebilecek vahim bir siyasi hata ~~[illegible]~~ olacaktır.

Not: Her sahifesi paraflı 6 sahifelik metnin ikinci sahifesidir.

27 Mayis ihtilâlinin tebit eylediği gayelerin tahakkukunu ve devamlılığını sağlamak için, on yıllık sakim bir politika neticesinde biribirinden uzaklaşmış olan kitlelerin biribirine yaklaşmasına yardımcı olacak kararların alınması lâzımdır. Yakın tarihimizin, bunun misalleri ile dolu olduğu Zatıdevletlerince meçhul değildir. İnkilâplarına candan bağlı bulunduğumuz Büyük Atatürk, Millî Mücadelede vatana ve vatanın kurtarılması hareketine kasdeden hainleri idamla cezalandırmak yolunu ihtiyar etmemiştir.

Bunun yanında, bir yıldan beri sarfettiğimiz gayretler, bir an evvel demokratik nizama kavuşmak ve idareyi milletin serbest iradesi ile seçilecek iktidara devretmek istikametinde tecellî etmiş ve yeni Anayasanın Halkoyunda tasvibi ile meşruiyetini tamamen kazanmış olan rejiminiz, seçim tarihini de 15 Ekim olarak tesbit etmiştir.

Demokrasinin hakim olduğu memleketlerde, hepinizce malûm olduğu gibi, seçimler, zihinlerin, ihtirasların en sakin olduğu zamanlarda icra edilir? Her türlü istikametten gelen tahriklerle zihinlerin esasen teşviş edilmekte bulunduğu bu bir yıllık devrede, başta Zatıdevletleri olmak üzere, Hükûmetteki arkadaşlarınız memlekette her şeyden evvel huzur ve emniyetin tesessüsü için büyük gayretler sarfetmişlerdir. Şimdi, seçim havası içindebulunmaya daha mütemayil kitlelerin, Yassıada davaları neticesinde verilebilecek idam cezalarının infazı ile büsbütün irkilmeceklerini, memlekette kaynamakta olan fitne ve fesat kazanlarının vatandaş zihinlerini tahrik edebilmek için gayet müsait bir zemin bulabileceklerini ve nihayet, o kadar özlediğimiz ve arzuladığımız demokrasi nizamının tam manasile tesisine yol açacak seçimlerin bile icrasına mani olmak istiyeceklerini gözden uzak tutamıyoruz. Kanaatımızca idamların infazından bir ay sonra bu memlekette seçim icrası gayet güç ve hatta imkânsız bir hal alacaktır ve rejimimiz tam bir çıkmaza girecektir.

Böyle bir halin tahakkukunu ne Zatıâliniz ve Silahlı kuvvetlerimiz, ne onları temsil eden Komite arkadaşlarımız arzulayabilir.

2 - Mutlak olarak bilinen bir husus varsa, demokratik rejimin tesessüsü ve önümüzdeki bir kaç yıl içinde tam manasile kök salabilmesi, ihtilali, Türk Silahlı kuvvetlerini temsilen muvaffakiyetle başarmış olan Millî Birlik Komitesinin, siyasi partilerin dışında, tarafsız bir hakem mevkiinde kalarak,

Not: Her sahifesi parafli 6 sahifelik metnin üçüncü sahifesidir.

memlekette son on yıl zarfında elem ve esefle müşahede olunan durumun yeniden ihyasına mani olabilecek bir vaziyette bulunması ile mümkün olabilecektir. Halbuki, idam hükümlerinin infazı ile Millî Birlik Komitesi, bu kuvvetli hakem vasıfını kaybedecek ve ister istemez bu günki idare, tek bir siyasi cereyanın desteğini ve himayesini aramak zaruretini hissedebilecektir. Böylece, son derece arzula dığımız demokrasi rejiminin, idam hükümlerinin infazı neticesinde istikamet değiştirmesi suretile, tek parti sisteminin yeniden kurulması tehlikesi baş gösterebilir.

Bundan başka, idam cezası infaz edildiği takdirde, ihtilâlin vukuundan bugüne kadar zaman geçmiş olması, ihtilâl heyecanının tedricen hafiflemiş bulunması dolayısile, idama maruz kalacak olan kimselerin, bir kısım vatandaşların muhayyilesinde masum ve mağdur kimseler hüviyetini kazanmaları kuvvetle muhtemeldir. Böyle bir vaziyetin tahaddüsüne yer vermemek bizlerin vazifemiz olmalıdır. Bu gün ortaya dökülen rezaletleri, işledikleri vahim suçları ile milletin gözünden düşmüş bulunan bu insanların birer evliya kisvesine bürünmelerine aslâ müsade edilmemelidir.

Zatıdevletleri de pek iyi bilirsiniz ki, Türk milletinin acıma ve müsamaha hisleri çok münkeşiftir. Millet, tarihte en menfur telâkki edilmiş kimseleri dahi af etme temayülünü göstermiştir. Ölümlerinden sonra sâkıt idarenin meş'um simaları için milletin bir gün merhamet hisleri izhar etmesi de kuvvetle muhtemeldir.

3 - Adalet Divanından sadır olacak bir idam hükmünün Millî Birlik Komitesince infazına karar verilmesinin, beynelmilel münasebetler bakımından da mütalaa edilmesi zarureti aşikârdır. Dahil bulunduğumuz hür dünyada, halen idam cezasının tamamen ilgasının bahis mevzuu edildiği hepimizce malûmdur. Demokrasiler âleminde siyasi kanaatler, hatta siyasi suçlar dolayısile şahısların idam edildikleri, hiç değilse asrımızda artık görülmez ve işitilmez olmuştur. Zamanımızın şartları ve tefekkür tarzı, artık siyasi suçlar dolayısile idamlar devrinin açılmış bulunduğunu bize kesin olarak ifade etmektedir.

Ortada, dış âlem bakımından memleketimiz prestijinin, büyük ölçüde bahis mevzuu edilmekte olduğu bir durumun mevcudiyetinden şüphe edilemez. Garp dünyasına bağlı ve Nato içinde dünyanın en ileri memleketleri arasında bihakkın yer almış olan Türkiyemizin tarihinde, ileride daima münakaşaya yol

Not: Her sahifesi paraflı 6 sahifelik
metnin dördüncü sahifesidir.

açacak bir dönüm noktasının kaydedilmesine Millî Birlik Komitesinin imkân verebileceğine kani bulunmayoruz.

Diğer taraftan, dünya siyasi durumunun halen çok kritik bir safhaya girdiği ve hatta bir dünya harbi ihtimalinin kuvvetle belirdiği bilinmektedir. Memleketimizin her bakımdan hazırlıklı bulunması lüzumu inkâr edilemiyecek olan böyle gayet hassas bir devirde , milletimizin tam birlik ve beraberlik halinde olmasının lüzum ve zaruretini izaha ihtiyaç görmemekteyiz. Bu ise Yassıadada verilebilecek idam kararlarının infazında itidal ve tesamugla hareket edilmesini ve 27 Mayısta yapılan kansız ihtilâlin kanlı bir şekilde intaç edilmemesini lüzumlu kılmaktadır.

Sayın Orgeneral,

Yukarıda maruz mülâhazalarımız, Yassıadadaki muhakemelerin sonunda verilebilecek olan idam hükümlerinin infaz edilmemesi lüzum ve kanaatini bizde kesin olarak tevlit etmiştir. Bu kanaat ve telkine karşı ileri sürülebilecek bazı mülâhazaların mevcudiyetini de bilmekteyiz. Bu cümleden olarak, idam hükümlerinin müebbet hapse çevrilmesinin bir zaaf alâmeti olarak telâkki edilebileceği ve bunun da bir takım bedbahtları cür'etkâr davranmaya sevkedeceği, bir ihtimal olarak, ileri sürülebilir.

Kanaatimizce, ihtilâl rjimlerinin müsamahası bir zaaf değil, bil'akis bir kuvvet eseridir. Af ile af edilen, kuvvetlenmek şöyle dursun, bil'akis zaafa uğrar. Buna muvazi olarak, af eden daima kuvvet kazanır. Af edilenin kendisine gösterilen ulüvvücenabı takdir etmiyerek, bugün veya gelecekte bir kuvvet hareketine tevessül etmesi milletçe kat'iyyen destek ve itibar göremez olur. Gayrımeşru yollara sapmış olan bir idareyi kansız bir ihtilâlle iş başından uzaklaştıran ve yerine, hiç bir şiddet ve kuvvete baş vurmak ihtiyacını hissetmeksizin seçimle gelen meşru bir iktidara terkeden kuvvetin, millet gözünde ve dünya umumî efkârında kazanacağı çok büyük itibar, bir kaç bedbaht cür'etkârın her türlü muhtemel teşebbüs ve hareketini kırmak için başlıbaşına yeter kuvvet ve teminât olacaktır. Millet, şahsî kin ve ihtiraslarını tatmin etmek ve intikam almak için teşebbüse girmek istiyecek hiç bir soysuza rağbet etmiyecek ve kardeşi kardeşe vurdurmaya yol açabilecek bir çığıra girilmesine, geçmişte olduğu gibi, gelecekte de kat'iyyen imkân vermiyecektir.

İleri sürülebilecek diğer bir iddia da, suçluların cezasını tam olarak

Not: Her sahifesi paraflı 6 sahifelik metnin beşinci sahifesidir.

çekmesi ve bunun istkbal için bir ibret teşkil etmesi lüzumudur. Kanaatimizce Yassıadada bugün görülmekte olan davalar, suçlular için her bakımdan manevî ölüm olmuştur. Bundan başka, Millî Birlik Komitesinin müsamaha ve âlicenaplığı ile idam cezalarının müebbet hapse tahvil edilmesi keyfiyeti dahi, bu kimseler için başlı başına çok ağır ve ibret verici bir cezai teşkil edecektir. Böyle bir cezaya maruz kalacak bedbahtların vaziyetlerinden cesaretlenerek aynı yola sapacak başkalarının zuhur edebileceğini düşünmek kabil olmaz.

Sayın Devlet Reisi,

Hükûmet üyeleri olarak, yukarıda maruz mülâhazalarımız hakkında Zatıdevletleri ile Millî Birlik Komitesindeki arkadaşlarımızın düşüncelerini öğrenmekten büyük bir inşirah ve haz duyacağımızı, emirlerinize daima amâde olduğumuzu dateyiden arz ve bu vesile ile derin saygılarımızın kabulünü rica ederiz.

Devlet Bakanı

Adalet Bakanı

İçişleri Bakanı

Maliye Bakanı

Millî Eğitim Bakanı

Bayındırlık Bakanı

Ticaret Bakanı

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı

Gümrük ve Tekel Baka.

Tarım Bakanı

Ulaştırma Bakanı

Çalışma Bakanı

Sanayi Bakanı

Basın-Yayın ve Turizm Bakanı

İmar ve İskân Bakanı

Dışişleri Bakanı

Her sahifesi paraflı 6 sahifelik metnin altıncı sahifesidir. Tevdi edilen nüshanın takımı sekiz sahifeye yazılmıştır.

Ankara, 1? Eylûl 1961

Sayın Orgeneral

Cemal Gürsel,

Devlet ve Hükûmet Başkanı,

Ankara.

Yüksek itimatlarınızla 27 Mayıs 1960'dan itibaren muhtelif tarihlerde Hükûmette kendilerine vazife verilmiş olan bizler, 15 Ekim'de yapılacak genel seçimlere, memleketin, yeniden kurulacak bir Kabine tarafından götürülmesi zaruretine inanmaktayız.

Bu itibarla, seçim kampanyası başlamadan evvel istifalarımızın kabulünü Zatıdevletlerinden en derin saygılarımızla rica ve şahıslarımıza karşı ızhar buyurulmuş olan itimad ve teveccühe şükranlarımızı arz ve teyid eyleriz. 17. IX. 1961

Devlet Bakanı Adnan Erzi :
Adalet Bakanı Dr. Kemal Türkoğlu:
İçişleri Bakanı Nasır Zeytinoğlu:
Dışişleri Bakanı Selim Sarper:
Maliye Bakanı Kemal Kurdaş:
Milli Eğitim Bakanı Ahmet Tahtakılıç:
Ticaret Bakanı Mehmet Baydur:
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Ragıp Üner:
Gümrük ve Tekel Bakanı Fethi Aşkın:
Tarım Bakanı Prof. Dr. Osman Tosun:
Ulaştırma Bakanı Orhan Mersinli:
Çalışma Bakanı Prof. Dr. Cahit Talas:
Sanayi Bakanı İhsan Soyak:
Basın-Yayın ve Turizm Bakanı Sahir Kurutluoğlu:
İmar ve İskân Bakanı Rüştü Özal:

Milli Birlik Hukumetinin tebliği

ANKARA : HÜKUMETTIN TEBLİĞ EDİLMİŞTİR:

Cumhuriyetimizin ikinci Anayasası , Halkoyu ile kabul edilmiş ve âdil, serbest ve örnek bir seçimle Türkiye Büyük Millet Meclisi kurulmuş ve bu suretle Milli hayatımız ve demokrasimiz yeni bir meşru ve mes'ut devreye girmiştir .

Memleketin bu neticeye eriştiği tarihi anda, Milli Birlik Hukumeti aşağıdaki hususları Aziz Türk Milletine bildirmeyi vazife sayar :

I-) Yüksek Seçim Kurulu tarafından 20 Ekim 1961 günü seçimlerin neticeleri ilân edilmiş ve Türkiye Büyük Millet Meclisi seçilmiştir . Böylece , Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının 157.ci maddesi gereğince, Anayasamız bütünü ile yürürlüğe girmiştir .

Anayasamıza ve ona uygun olarak tecelli eden Milli İradeye inkiyad , her yurttaşa ve her kuruluşa düşen mukaddes bir vatan borcudur .

2-) Demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarından olan siyasi partilerin de , bu anlayış ve inanış ile, Anayasamızın tayin ettiği hudut ve meşruiyet içinde , memleketi selâmete ,huzura ve sükûna kavuşturmakta kararlı olduklarını müşahede etmekle bahtiyarız .

3-) Milli Birlik Hukumeti , memleketin bu mes'ut neticeye ulaşmasında kendisine düşen hizmeti yapmış olmanın verdiği vicdan huzuru içindedir .

Hükumetimiz vazifesinin hukuken sona ereceği ana kadar , Anayasa esasları dahilinde, hizmete devam kararındadır .

26-1960
26-7-1960

F İ H R İ S T

I.

- İnkılâp Hükümetinin tanınmasında Dışişleri Bakanlığının da aktif rol alması isteği.
- Bâzı memurların tasfiyesi
- İdare Meclislerinin tasfiyesi
- D.D.Yollarının gümrük vergisi borçlarının tecili
- Yatırımlar
- Tekel İdaresinin borçları
- Bakanlar Kurulunda görüşülecek mevzuların daha evvel bir gündemle belli edilmesi
- Kömür fiyatı
- İkinci demir ve çelik fabrikası
- İktisadi ve malî vaziyetin umumi olarak gözden geçirilmesi
- Buğday fiyatı

II.

- Beynelmilel Tütün Araştırma Merkezine iştirakimiz
- Mal beyannamesi (Bakanlarla ilgili olarak)
- Yüksek Adalet Divânı ve Yüksek Soruşturma Kurulunun Ceza Muhakemeleri usulüne dair kanun tasarısı
- ...

III.

- Subayların terfii (Memurların da subaylar gibi muayyen bir zamanda, mesela 29 Ekimde terfi ettirilmesi)
- Yeni vergi ihdas edilip edilmemesi
- Milletler Arası İş Birliği'nin nereye bağlanacağı
- İktisadi plânlama dairesi kurulması
- Yurt dışında bulunan vazifelilerin gözden geçirilmesi
- Bâzı borçların karşılanması için istikrazda bulunulması
- Kahve ithaline döviz tahsis edilmesi
- Kayseri ile İncesu arasında bir köprünün yıkılması

İcra Vekilleri Heyetinin 2.6.1960 tarihli
toplantısına ait müzakerelerin hülasası

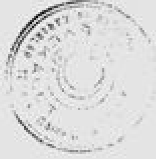
İcra Vekilleri Heyeti 2.6.1960 tarihinde saat 10.15 de Devlet Reisi Başvekil Orgeneral Cemal Gürsel'in Reisliğinde Başvekâlette toplanmıştır.

Görüşmenin başında Hariciye Vekili sözalarak, Yeni Devlet ve Hükümetin tanınmasında Anadolu Ajansınca yayınlanacak haberlerin tatminkâr olmadığını, ezcümle bu Ajansın hazırladığı tebliğin Hükümetimizin 31 Devletle münasebet tesis etmiş olduğunu işaretle bunun bir itimat teşkil etmiyeceğini ifham eden bir mana taşıdığını gördüğünü ve bu haberlerin Ajans tarafından neşrini muvafık görmiyerek, icabında Hariciye Vekâletince neşrini deruhte ettiğini bildirmiş Ajansın kifayetsiz ellerde olduğuna işaret etmiştir.

Bundan sonra mevzu Amerika'daki Haberler Bürosuna intikal etmi ve orada iş başında bulunanların Sabık İktidarın ve Mükerrem Sarol'u adamlarından müteşekkil bulunduğu ve lâyikiyle vazife görmediklleri ve bunların da ele alınması görüşülmüştür. Daha ziyade Müdür Nuri Eren, Mükerrem Sarol'un Hususi Kalem Müdürü Ahmet Gürün ve Nezihi Manyas üzerinde durulmuştur. Hariciye Vekili Selim sarper, Nezihi Manyas'ın tayinine kendisinin âmil olduğunu, fakat Hükümetin emirlerini yerine getirmek suretiyle mesuliyete iştirak ettiğini belirtmiştir.

Başvekil, bunların yerine temiz insanların getirilmesinlüzumundan bahsetmiş, Oradaki Kültür Ataşesinin de derhal geri alınmasını Maarif Vekilinden rica etmiştir.

Ticaret Vekili Cahit İren, kimsenin/ekmeği ile oynanmak istenmemekle beraber, Devlet teşkilâtının personel bakımından düşürüldüğü hal gözönüne alınarak, gayet enerjik hareket etmek mecburiyetindeyiz

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI (12)

11 Temmuz 1960 pazartesi

Açılma saati : 10

BAŞKAN- Başbakan Orgl. Cemal Gürsel

TOPLANTI YERİ: Başbakanlık Bakalnar kurulu toplantı salonu

BAŞKAN- Toplantıya başlıyoruz.

M.İ.Kızıloğlu- Saidi Nursinin önce tayyare ile Diyarbakıra ve oradan da İspartaya naaşının nakli muamelesi ikmal edilmiştir. Arzederim.

MUHTAR ULUER- Pancar fiyatlarını geçen seneki şekliyle aynen muhafaza ediyoruz. Zaten taahhüt mahiyetindedir, kararnamesi geliyor. Bundan sonra eylulde yapacağımız bir tetkik neticesinde pancara ihtiva edec ği mevaddı sükkeriyeye göre değer vereceğimizi, lâlettayin her pancara ayni fiyatı vermeiyeceğimizi bilâhare bildireceğiz. Uzaklık ve yakınlığına göre gereken ekim sahalarını da bildireceğiz.

BAŞKAN- Bunu çabuk yapmalı. Bu seneden itibaren bir sistem tesis etmeğe bakmalı.

MUHTAR ULUER- Pancar müstahsillerinden ellerine geçen mahsulün değerine göre, %2,5-5 bir kısmını kesmek suretiyle bir fon tesis edebiliriz. Şekeri de her sene 10 kilo verirdik, bu sene 30 kiloya çıkardık. Parasını keseceğiz. Ya yerler veya satarlar.

BAŞKAN- Yalnız şeker için mi düşünüyoruz? Buğdaydan ve hatta tütünden de alıp bir fon tesisi imkânı yok mudur? Tütün bankası işi ne oldu?

FETHİ AŞKIN- Biz destekleme mübayaasında bulunuyoruz. Bu para hâlen Ziraat Bankasındadır. Yalnız Tütün bankası kurmak Tekel idaresi için güzel bir formüldür. Tekel bu kadar mübayaa yapmak için organize değildir. Tütün bankası için mübayaayı yapacak olan yeri ve binayı yapma işini halletmek kolay da ekisner noksanı var.

CİHAT İREM- Biz cumartesi günü faiz hadleri mevzuunda hususi

Bakanlar Kurulu toplantısı

(Başbakanlıktaki Bakanlar Kurulu toplantı salonunda)

8.II.1961 çarşamba
61. Birleşim
Açılma saati: 10.00

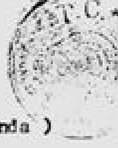
(Zabıt 10.45 ten itibaren tutulmaya başlanmıştır)

Başkan: Millî Savunma Bakanı Muzaffer Alankuş

Toplantıda bulunmıyan Bakanlar : Başbakan Cemal Gürse 10.45 e kadar Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Muharrem İh san Kızıloğlu.

....

KUMCUOĞLU - Şu noktanın açıklanmasını bilhassa lüzumlu görüyorum. Sayın arkadaşım, bu tutumun Hükümetin irticaa tavi: vermesi ve lâyisizm prensibi mevzuunda işin bu zaviyeden incel mesinin muvafık olacağına işaret ettiler. Şimdi bu mevzuda say Devlet Başkanının mütalâasının alınması da çok isabetli olacak bir. İkincisi, meri anayasada da, gelecek anayasamızda da Cumh riyetimizin başlıca prensiplerinden birisi lâyisizmdir. Lâik b devlette diyanet işleri teşkilâtı esasında bir tenakuz arzeder Bu, bir gerçektir. Ancak Atatürk de birinci Cumhuiryeti kurduğ zaman diyanet işlerini Başbakanlığa bağlamıştır. Bu saha bu gü için de yarın için de devlet murakabesinden uzak tutulacak bir saha değildir. Binaenaleyh lâyisizmle tezat arzettiği halde, bi bile yürütülmektedir. Bu gün Anayasa Komisyonunda bu mesele me zuu bahis edilmiş ve bu şekilde kabul edilmiştir. Yine tekrar ediyorum, şahsi mütalâam olarak arzediyorum, ramazanda radyoda arapça Kuran'ın okunmasından sonra türkçe izahının yapılması, bizim bu yoldaki politikamızın efkârı umumiyece benimsenmesine medar olacaktır. Bizim Diyanet İşleri Başkanlığı radyo neşriyat

BAKANLAR KURULU TOPLANTISI

(Başbakanlıktaki Bakanlar Kurulu toplantı salonunda)

4.III.1961 Cumartesi

67. Birleşim

Açılma saati

9.45

BAŞKAN : Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek

BULUNMIYAN BAKANLAR : Devlet Başkanı ve Başbakan Org. Cemal Gürsel, Adalet Bakanı Ekrem Tüzemen, Bayındırlık Bakanı Mukbil Gökdoğan, Sanayi Bakanı Şahap Kocatopçu, Basın - Yayın ve Turizm Bakanı Cihad Baban

OTOMOBİL, OTOBÜS GİBİ NAKİL VASITALARININ MEMLEKETİMİZDE İMALİ YAPILMASININ MÜMKÜN OLUP OLMAMASI

BAŞKAN - Arkadaşlar, arkadaşımızın kısa bir izahı vardır, bu izahatı takiben 15 dakika kadar sürecek bir film seyredeceğiz, filmi seyrettikten sonra da icabederse bazı konuşmalarımız olacaktır.

NECMEDDİN ERBAKAN - Efendim, bendeniz İstanbul Teknik Üniversitesi Motorlar Kürsüsü doçentiyim. İstanbuldaki motor fabrikasını kurucuları meyanında bulunuyorum, ayni zamanda yeni teşkil edilmiş Sanayi Bakanlığının kurucu heyet başkanlığı vazifesi de üzerimde bulunuyor. Buraya muhterem Devlet Plânlama Müsteşarlığı tarafından çağrıldım. ve dün muhterem Fahri Özdilek Paşa hazretlerinin verdikleri emir üzerine de şimdi huzurlarınızı işgal ediyorum.

Konuşmalarıma başlarken böyle çok müstesna fırsatın verilmiş olmasına vesile olmalarından dolayı sayın FAhri Paşa hazretlerine

Bakanlar Kurulu Toplantısı (47)

23.11.1960 Çarşamba

(Başbakanlıkta Bakanlar Kurulu toplantı salonunda)

Açılma saati: 10.00

Başkan Ognl. Cemal Gürsel, bu toplantının zabtının tutulmıyacağını emir buyurmuşlardır.

تاریخ میلادی 14.7.1960

14.7.1960

١- [illegible] آدم باشی سیوری صباحی

٢- لوندره [illegible] آرتیقلری قیدیرییلدی

٣- آمریقانك ویردیکی ٢ میلیون دولار

٤- نادیه موازنه‌سی آچیغی ایله ٤٦ میلیون تأمین [illegible] دولتك باشقانی [illegible] قبول ایدیلدی

٥- پاره خرجنده [illegible] ٢٢٥ میلیون چیقارمق

٦- سینما یاتیرجیه ایله مناسبات تأسیسی

٧- کوچک [illegible] پیلاف

٨- [illegible] و ازمیت [illegible]

٩- ایتالیاده [illegible] [illegible] آرزیدول ویرلکدر

١٠- رئیس [illegible]

15.V.1960

کاریکاتور تاریخی مجملری

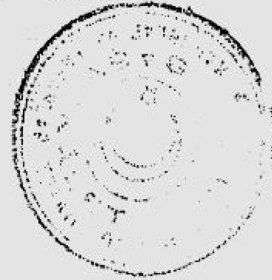
۱ - قاموس یازه‌جی و یسوتزل قانون

۲ - قاموس تشکیل مشتری

۳ - قاموسک دفعاتجه اوزره چلاندیرمه قونونی

۴ - Mugraw ک لطف

۵ - صایبه قره‌ورلی دیکراتیا دوره‌سنک تجسید ایدیلیشی

16.7.1960

[illegible] ١٩٦٠ [illegible]

١- [illegible]

2- [illegible]

3- [illegible]

[illegible]

4- [illegible]

5- [illegible]

[illegible]

10.V.1960

۱- مملكت قارشسنده سنك نصف زماننده آكالى ايله طوپوغرافيك چالشمه‌لرك بر
لوحه اداره‌سی دونوشنده ایله آلمه اوزره عبدالله پاشانك ده واقف اولاجغنا بر
قرارلاشدیرلدی.

رسیونك حربیه عموم مدیرلگنده فعالیته گچیس ... اوزرنده دوردولدی: شیمدیلك

۲- تا ... راهادیرعلی اولاجقلری چاره‌لری اوزرنده دوردولدی. ... راها اسونك و حقیقی
ترتیبنه نقطه ایسه ساحه‌لرنده بر تاریخی ... ایلگیلنسه ... اعانه‌لری تعقیب اطلاعلری ...
چالشمه ... ایلگیلی و ایلریکی قانونلرله دیرسز اعانه‌لری ایله آله حقی اناوره ایدلدی.
تصویب اولندی. ... دکرینه اطلاعنده ... اداره ... تقدیقی
... مذاکره‌لرنده ... تنظیم ایدیله‌جك ... باقانلقورولنی تقدیقی

۳- ... DLF فابریقه‌سنك قوردلمسی ( )
... اولدی. بر اساس ... صرفیه باشلانه‌جغنا جدیدلدی.
... Reynolds ...

٤- ... نوره ده بر ... منسوم ... قورمه ... عقدنده ... بو نه ده ...
... ایله قراره وارلدی.
... مذاکره ... باشلانمسی ... ایله ... مذاکره‌لره
... اولدیلدی.
... ده ... مذاکره ... باشلانمه‌جق ... ۱۱ ... برده ...
مشترك بازار ... موقعنده ... قبول اولندی.

٥- ... ایده‌نك باشقانلغنده ... مدیرلگنده اولدرلی
... تالیفه ... ده ... اساسی اولاجق ... کوروشمه‌لر ... ایالتلرك ده ...

٦- بروتوکول ایله ... اولاجق ... دیرسه ... اولان ... ایالتلرك ده ...
و ... کوروشمه‌لر ... باشلی ...

... رجا ایدلدی.

۷- باقانلر قورولی یارین ساعت 9,30 ده تکرار طوپلانه‌جقدر.

[1] Uzun bir süre önce, Milli Birlik Komitesi Tutanakları da, ama yalnızca açık toplantı tutanakları, TBMM tarafından, tıpkı TBMM Tutanak Dergisi gibi, araştırmacılara açılmıştı. Bkz. TC Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, (24 Haziran 1960-24 Ekim 1961), (Bundan sonra, kısaca, MBK GKT olarak anılacaktır) (6 Cild), 1961.

[2] Bakanlar kurulu tutanaklarında, toplantılara önceleri herhangi bir sayı verilmemiştir. İlk kez toplantı sayısı verilen bakanlar kurulu toplantısı ise, 29 Haziran 1960 tarihli olan toplantıdır. Bu toplantıya yedinci toplantı sayısı verilmiş olmakla birlikte, bu sayı yanlıştır. Doğrusu sekizinci olmalıdır. Bu yanlışlık fark edilmiş olmalıdır ki, orijinal fihristte bu toplantıya "yedinci toplantı (mükerrer)" adı verilmiş ve böylece bakanlar kurulunun toplantı sayısında, bu sıralamadan itibaren bir tutarlılık sağlanmıştır. Gerçekte iki ayrı yedinci toplantı yoktur. Rakam atlaması nedeniyle böyle bir sıralamaya gidilmiştir. Ben de bu sıralamaya müdahale etmedim. Dolayısıyla, bu klasörde, aslında toplam 20 toplantı tutanağı bulunmaktadır. Bu nedenle, gerçekte bütün dönem içindeki bakanlar kurulu toplantı sayısı toplamı 124 olmaktadır.

[3] Bir önceki dipnota bakınız.

[4] Bu yasanın bazı maddelerinde bulunan "geçici" kelimesi, 12 Ağustos 1960 tarihli ve 55 sayılı "1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilât-ı Esâsîye Kânunu'nun Bâzı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bâzı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkındaki 1 Sayılı Geçici Kânun'un Bâzı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kânun"un birinci maddesine göre kaldırıldı. Bkz. Tarhan Erdem, Anayasalar ve Seçim Kanunları (1876-1982), Milliyet Yayınları, İstanbul, 1982, s. 65-69; Server Tanilli, Türk Anayasaları ve İlgili Mevzuat, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1980, s. 51-57; Şeref A. Gözübüyük ve Suna Kili, Türk Anayasa Metinleri (1839-1982), (2. baskı), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 1982, s. 138-144; Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 36-41 ve Resmî Gazete, Sayı: 10525, (14 Haziran 1960).

[5] Bkz. dipnot 4.

[6] Bkz. dipnot 4.

[7] Bkz. dipnot 4.

[8] Osman Doğru, araştırmasında, benzer saptamalarda bulunmaktadır: “Gerçekten bir bakanlar kurulu oluşmuş mudur? (...) Bakanlar kurulunun Komite’ye karşı ‘ortak sorumluluğu’ var mıdır? Komite, yeni bir bakanlar kurulu kurabilir miydi? Bakanlar kurulu üyelerinin ‘ortaklığını’ temsil eden ve Komite’nin onayına başvurmaksızın bakanlarının atamasını yapabilen hükümet başkanının (Gürsel’in) Komite’ye karşı siyasal sorumluluğu bulunmadığına göre, bakanlar kurulunun ‘genel siyasetten’ dolayı Komite’ye karşı ‘ortak sorumluluğu’ da düşünülemez. Bakanların Komite’ye karşı tek tek siyasal sorumluluğu var mıdır? (...) Komite’nin bakanları her vakit denetleyebileceği ve görevinden çıkarabileceği yazılmıştır. Ne var ki, görevinden çıkarılan bakanın yerine yenisini yine devlet başkanı atayacaktır. devlet başkanı, bir bakanın görevden çıkarılmasını uygun görmediği takdirde, Başkan ile Komite arasında uzlaşmazlık doğacaktır. Bakanın göreve devamı açısından durum, Başkanın görüşüne göre çözülmesi gerektiğinden, bakan, başkana bağlı olacaktır. Bu çerçevede bakanların siyasal sorumluluğu Başkana karşıdır. Bakanları, Başkanın irâdesine bağlayarak, onları ‘Başkanın adamları’ yapan, bu ilişki türüdür. (...) Ortak karar alma süreçlerinden en önemlisi, üst düzey kamu yetkililerini atama işlemi, ‘ilgili Vekiller’in yetkisine bırakıldığından, bakanların birbirine bağımlılığı önemli ölçüde çözülmüştür. 27 Mayıs 1960 tarihini izleyen ilk günlerde, bakanlar kurulunun aldığı üç önemli karar, bu çözülme bakımından önemlidir. Birincisi, 2 Haziran 1960 tarihli 5/11 sayılı kararname (Resmî Gazete, Sayı: 10524, (13 Haziran 1960)) ile ‘tayin ve azilleri İcrâ Vekilleri Heyeti kararnamesi veya müşterek kararname ile yapılacakların bu muamelelerinin ilgili Vekillerce ifâ edilmesi’ hakkındadır. İkincisi, 6 Haziran 1960 tarihli 5/21 sayılı kararname (Resmî Gazete, Sayı: 10522, (10 Haziran 1960)), ‘bütün illerde belediye başkanlarının atama ve tayinlerinin Dahiliye Vekâleti’nce yapılması’ hakkındadır. Üçüncüsü, 28 Mayıs 1960 tarihinden itibaren yürürlükte sayılan 5/22 sayılı kararname (Resmî Gazete, Sayı: 10527, (16 Haziran 1960)), ‘orduya mensup muvazzaf subay ve askeri memurların bakanlar kurulundan karar alınmaksızın, Milli Savunma Bakanlığı’nın muvafakatı alınmak suretiyle, ordu haricindeki hizmetlerde istihdâm edilmesi’ hakkındadır. Ortak sorumluluğu bulunmayan, ortak karar alma süreci önemli ölçüde çözülmüş bulunan bakanların meydana getirdiği topluluğa ‘bakanlar kurulu’ demek zordur.”

Osman Doğru, 27 Mayıs Rejimi, (Bir Darbenin Hukuki Anatomisi), İmge Kitabevi, Ankara, 1998, s. 107-109.

[9] Bakanlar kurulu (Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti), 28 Mayıs 1960 tarihinde Yüksek İcrâ Vekilleri Heyeti adıyla kuruldu. Bkz. Gotthard Jaeschke, Die Türkei in den Jahren 1952-1961, Geschischtskalender mit namen und sachregister, Otto Harrossowitz, Wiesbaden, 1965, s. 107 ve Feroz Ahmad ve Bedia Turgay Ahmad, Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976, s. 28. Bakanlar kurulu listesi, 30 Mayıs 1960 tarihli ve 10515 sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı. Bkz. Jaeschke, age, s. 107; Türker Sanal, Türkiye'nin Hükûmetleri, Ankara, 1997, s. 138; Özhan Uluatam, Geçmişe Bakmak, (Cumhuriyet Dönemi İktisadi, Mâlî, Siyasi Olaylar Kronolojisi 1920-2000), İmaj Yayıncılık, Ankara, 2000 ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1998.

Bakanlar kurulu, ayrıca, MBK'nin 27 numaralı tebliği ile de açıklandı. Bu tebliğde, Devlet Başkanı, Başbakan, Başkumandan ve MBK Başkanı Orgeneral Cemâl Gürsel, "bu hükûmetin teşkilinde dikkat nazarına alınan fikrî müdir, memleket ve dünya çapında şöhret yapmış, fakat herhangi bir siyasi partiye resmen mensup olmayan personelden ibaret olmasıdır." diyordu. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 12.

Hükûmetin anayasal statüsü ise, 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı "1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilâtı Esâsîye Kânunu'nun Bâzı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bâzı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında Geçici Kânun" ile saptandı. 1 sayılı geçici yasanın tam metnine ileride yer verdim.

[10] Orgeneral Cemâl Gürsel, 27 Mayıs'tan önce (erken emekliye ayrılmak zorunda kalmış ve bu nedenle de izinli sayılmış) Kara Kuvvetleri Komutanı idi. MBK'nin 23 numaralı tebliği ile, devlet başkanı, başbakan, Milli Savunma Bakanı vekili ve TSK Başkumandanı oldu. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 10.

13 Temmuz 1960 tarihli ve 17 sayılı "Türk Silahlı Kuvvetleri Başkumandanı Orgeneral Cemâl Gürsel'in Yaş Haddinin Uzatılması Hakkında Geçici Kânun" ile, "5434 sayılı kanunun yaş hadlerine dair

bulunan 40. maddesi hükmü, 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı geçici kanunun 17. maddesi gereğince, aynı zamanda Türk Silahlı Kuvvetleri Başkumandanı olan Orgeneral Cemâl Gürsel hakkında, seçimleri müteâkip kurulacak hükûmetin iktidara gelmesi tarihine kadar uygulanmaz" hükmü kabul edildi. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 86 ve Resmî Gazete, Sayı: 10551, (14 Temmuz 1960) ve MBK KD, s. 26 ve Jaeschke, age, s. 110. 1 sayılı geçici yasanın tam metnine ileride yer verdim.

[11] Resmî Gazete, Sayı: 10521, (9 Haziran 1960) ve Sanal, age, s. 138. Bazı kaynaklarda ise, 4 Haziran 1960 tarihi verilmiştir. Bkz. Jaeschke, age, s. 107 ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1998, s. 16 ve 41. Atama kararnamesinin imza tarihi, 4 Haziran 1960'dır. Söz konusu yayınların bu nedenle farklı tarih verdiği anlaşılmaktadır.

[12] Orgeneral Fahri Özdilek, 13 Ağustos 1960 tarihinde kendi isteği ile askerlikten emekliye ayrıldı. Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 41.

[13] Orgeneral Fahri Özdilek, 27 Mayıs'tan önce 1. Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanı idi. Bakanlığa atanma kararnamesinde unvanı, "1. Ordu Kumandanı ve İstanbul Milli Birlik Komitesi Başkanı" olarak geçmektedir. Resmî Gazete, Sayı: 10521, (9 Haziran 1960).

[14] Resmî Gazete, Sayı: 10636, (22 Ekim 1960) ve Sanal, age, s. 138. Bazı kaynaklarda verilen 21 Ekim 1960 tarihi yanlıştır. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 224 ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 41.

[15] Orgeneral Fahri Özdilek, 13 Ağustos 1960 tarihinde kendi isteği ile askerlikten emekliye ayrıldı. Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 41.

[16] Orgeneral Fahri Özdilek, 27 Mayıs'tan önce 1. Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanı idi.

[17] Resmî Gazete, Sayı: 10521, (9 Haziran 1960) ve Sanal, age, s. 138. Orgeneral Fahri Özdilek'in Bakanlığa atanma kararnamesinde ünvânı, "1.

Ordu Kumandanı ve İstanbul Milli Birlik Komitesi Başkanı” olarak geçmektedir. Resmî Gazete, Sayı: 10521, (9 Haziran 1960). Bazı kaynaklarda 3 ve 4 Haziran 1960 tarihleri verilmiştir. İlk tarih yanlıştır. Bkz. Uluatam, age, s. 296. Ayrıca bkz. Jaeschke, age, s. 107. Jaeschke’nin verdiği 4 Haziran 1960 tarihi ise, atama kararnamesinin imza tarihidir. Resmî Gazete, Sayı: 10521, (9 Haziran 1960). Bu nedenle farklı tarih verildiği anlaşılmaktadır.

[18] Sanal, age, s. 138.

[19] Emekli Korgeneral Hüseyin Ataman, 27 Mayıs’tan önce 5. Kolordu Komutanlığı ile Harb Akademileri Komutanlığı görevlerinde bulunmuştu.

[20] Resmî Gazete, Sayı: 10636, (22 Ekim 1960) ve Sanal, age, s. 138. Başka bir kaynakta verilen 21 Ekim 1960 tarihi ise, yanlıştır. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 224.

[21] Âmil Artus, 27 Mayıs’tan önce Yargıtay üyesi idi.

[22] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960) ve Sanal, age, s. 138 ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 17 ve 655.

Devlet Bakanı Âmil Artus, anılarında şu bilgiyi vermektedir: “Danıştay, Diyanet İşleri Başkanlığı, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, benim Devlet Bakanlığıma bağlı idi.” “İhtilâlin Adalet Bakanı Âmil Artus’un Anıları: 27. Yılında 27 Mayıs”, (Yayına Hazırlayan: İlhâmi Soysal), Milliyet, (19 Mayıs 1987).

[23] Osman Şefik İnan, 27 Mayıs’tan önce İstatistik Genel Müdürü, Emlâk Kredi Bankası İdâre Meclisi üyesi ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde öğretim üyesi idi.

[24] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960) ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 17. Görevine son verildiği konusunda bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222; Uluatam, age, s. 295 ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 17. “Milli Birlik

Komitesi’nce vazifelerinden affedilen Bakanların yerine...” Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960). İstifâen ayrıldığı konusunda bkz. Sanal, age, s. 138.

[25] Âmil Artus, 27 Mayıs’tan önce Yargıtay üyesi idi.

[26] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960).

[27] Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960). Atama kararnamesinin imza tarihi 3 Eylül 1960’dır. Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960).

[28] Ali Nâsır Zeytinoğlu, 27 Mayıs’tan önce avukatlık yapmaktaydı.

[29] Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960) ve Sanal, age, s. 138. Bazı kaynaklarda verilen 3 Eylül 1960 tarihi, atama kararnamesinin tarihi olup, bu nedenle farklı tarih verildiği anlaşılmaktadır. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222 ve Uluatam, age, s. 296. Bkz. Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960).

[30] Tümgeneral İhsan Kızıloğlu, 61. Tümen eski komutanı olup, 27 Mayıs’tan önce Milli Savunma Bakanlığı Tetkik Kurulu üyesi idi.

[31] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960).

[32] Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960) ve Sanal, age, s. 138. Bazı kaynaklarda verilen 3 Eylül 1960 tarihi, atama kararnamesinin tarihi olup, . Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222 ve Uluatam, age, s. 296.

[33] Hayri Mumcuoğlu, 27 Mayıs’tan önce Yargıtay üyesi idi.

[34] Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960) ve Sanal, age, s. 138. Bazı kaynaklarda verilen 3 Eylül 1960 tarihi, atama kararnamesinin tarihi olup, bu nedenle farklı tarih verildiği anlaşılmaktadır. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222 ve Uluatam, age, s. 296.

[35] Abdullah Pulat Gözübüyük, 27 Mayıs’tan önce Yargıtay Ceza Dairesi Başkanı idi.

[36] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960) ve Sanal, age, s. 138 ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 17. Bazı kaynaklarda verilen 25 Ağustos 1960 tarihi yanlıştır. bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222; Uluatam, age, s. 295-296 ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 17. Ayrıca, bu yanlışın dışında, görevine son verildiği konusunda bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222; Uluatam, age, s. 295-296 ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 17. "Milli Birlik Komitesi'nce vazifelerinden affedilen Bakanların yerine..." Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960). İstifâen ayrıldığı konusunda bkz. Sanal, age, s. 138.

[37] Âmil Artus, 27 Mayıs'tan önce Yargıtay üyesi idi.

[38] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960) ve Sanal, age, s. 138 ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 655. Bazı kaynaklarda verilen 3 Eylül 1960 tarihi yanlıştır. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222 ve Uluatam, age, s. 296

[39] Selim Sarper, 27 Mayıs'tan önce Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri idi.

[40] Ekrem Alican, 27 Mayıs'tan önce Maliye Müfettişi idi.

[41] Resmî Gazete, Sayı: 10690, (26 Aralık 1960) ve Sanal, age, s. 138. Bazı kaynaklarda verilen 25 Aralık 1960 tarihi yanlıştır. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 226. Atama kararnamesinin imza tarihi ise, 24 Aralık 1960'dır. "Maliye Bakanlığı'ndan istifa eden Ekrem Alican'ın istifası kabul edilmiş ve Maliye Bakanlığı'na Amerika Beynelmilel Para Fonu Dairesi'nde [IMF] Müşâvir Kemâl Kurdaş tayin olunmuştur." Resmî Gazete, Sayı: 10690, (26 Aralık 1960). Ayrıca, istifaen ayrıldığı konusunda bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 226 ve Sanal, age, s. 138.

[42] Kemâl Kurdaş, 27 Mayıs'tan önce Maliye Bakanlığı'nda Genel Müdür Yardımcısı ve IMF Ekonomi Danışmanı idi.

[43] Resmî Gazete, Sayı: 10690, (26 Aralık 1960) ve Sanal, age, s. 138. "Maliye Bakanlığı'ndan istifa eden Ekrem Alican'ın istifası kabul edilmiş

ve Maliye Bakanlığı'na Amerika Beynelmilel Para Fonu Dairesi'nde [IMF] Müşâvir Kemâl Kurdaş tayin olunmuştur." Resmî Gazete, Sayı: 10690, (26 Aralık 1960). Bazı kaynaklarda verilen 25 Aralık 1960 tarihi yanlıştır. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 226. Atama kararnamesinin imza tarihi ise, 24 Aralık 1960'dır.

[44] Prof. Dr. Fehmi Yavuz, 27 Mayıs'tan önce Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı ve öğretim üyesi idi.

[45] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960) ve Sanal, age, s. 138.

[46] Resmî Gazete, Sayı: 10600, (10 Eylül 1960) ve Sanal, age, s. 138. Bazı kaynaklarda verilen 3 Eylül 1960 tarihi yanlıştır. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222 ve Uluatam, age, s. 296. Atanma kararnamesinin imza tarihi ise, 8 Eylül 1960'dır. Resmî Gazete, Sayı: 10600, (10 Eylül 1960).

[47] Prof. Dr. Bedrettin Tuncel, 27 Mayıs'tan önce Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dekanı ve öğretim üyesi idi.

[48] Resmî Gazete, Sayı: 10600, (10 Eylül 1960) ve Sanal, age, s. 138. Bazı kaynaklarda verilen 3 Eylül 1960 tarihi yanlıştır. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222 ve Uluatam, age, s. 296. Atama kararnamesinin imza tarihi ise, 8 Eylül 1960'dır. Resmî Gazete, Sayı: 10600, (10 Eylül 1960).

[49] Dâniş Koper, 27 Mayıs'tan önce Bayındırlık Bakanlığı Müsteşarı ve Türk Hava Yolları İdâre Meclisi üyesi idi.

[50] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960) ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 17. Bazı kaynaklarda verilen 25 Ağustos 1960 tarihi yanlıştır. Görevine son verildiği konusunda bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222; Uluatam, age, s. 296 ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 17. "Milli Birlik Komitesi'nce vazifelerinden affedilen Bakanların yerine..." Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960).

[51] Tuğgeneral Sıtkı Ulay, 30 Ağustos 1960 tarihi itibariyle terfi ederek tümgeneralliğe yükseltildi. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222 ve Türk

Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 52. 20 Ekim 1961 tarihinde ise, askerlikten emekliye ayrıldı. Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 52.

[52] Tuğgeneral Sıtkı Ulay, 27 Mayıs'tan önce Harb Okulu Komutanı idi.

[53] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960).

[54] Resmî Gazete, Sayı: 10601, (12 Eylül 1960). Atama kararnamesinin imza tarihi ise, 10 Eylül 1960'dır. Resmî Gazete, Sayı: 10601, (12 Eylül 1960).

[55] Prof. Dr. Ali Mukbil Gökdoğan, 27 Mayıs'tan önce İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dekanı ve öğretim üyesi idi.

[56] Resmî Gazete, Sayı: 10601, (12 Eylül 1960). Atama kararnamesinin imza tarihi 10 Eylül 1960'dır. Resmî Gazete, Sayı: 10601, (12 Eylül 1960). Bazı kaynaklarda verilen 3 Eylül 1960 tarihi yanlıştır. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222 ve Uluatam, age, s. 296.

[57] Cihat İren'in 27 Mayıs'tan önceki görevini saptayamadım.

[58] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960) ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 17. Bazı kaynaklarda verilen 25 Ağustos 1960 ve 6 Eylül 1960 tarihleri yanlıştır. Görevine son verildiği konusunda bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222; Uluatam, age, s. 296 ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 17. "Milli Birlik Komitesi'nce vazifelerinden affedilen Bakanların yerine..." Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960). Sanal, age, s. 139. İstifâen ayrıldığı konusunda bkz. Sanal, age, s. 139.

[59] Fethi Aşkın, 27 Mayıs'tan önce Gümrük ve Tekel Bakanlığı'nda Gümrükler Genel Müdürü idi.

[60] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960).

[61] Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960) ve Sanal, age, s. 139. Atama kararnamesinin imza tarihi ise, 3 Eylül 1960'dır. Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960).

[62] Mehmet Baydur, 27 Mayıs'tan önce Dışişleri Bakanlığı'nda İktisadi ve Ticari İşler Dairesi Genel Müdürü idi.

[63] Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960) ve Sanal, age, s. 139. Bazı kaynaklarda verilen 3 Eylül 1960 tarihi ise, atama kararnamesinin imza tarihidir. Bu nedenle kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222 ve Uluatam, age, s. 296. Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960).

[64] Prof. Dr. Nusret Karasu, 27 Mayıs'tan önce Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde öğretim üyesi idi.

[65] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960) ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 17. Bazı kaynaklarda verilen 25 Ağustos ve 6 Eylül 1960 tarihi yanlıştır. Görevine son verildiği konusunda bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222; Uluatam, age, s. 296 ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 17. 17. "Milli Birlik Komitesi'nce vazifelerinden affedilen Bakanların yerine..." Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960). İstifâen ayrıldığı konusunda bkz. Sanal, age, s. 139.

[66] Dr. Nusret Fişek, 27 Mayıs'tan önce Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Müsteşarı idi.

[67] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960).

[68] Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960). Atama kararnamesinin imza tarihi, 3 Eylül 1960'dır. Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960).

[69] Prof. Dr. Sâlih Râgıp Üner, 27 Mayıs'tan önce Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde öğretim üyesi idi.

[70] Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960) ve Sanal, age, s. 139. Bazı kaynaklarda verilen 3 Eylül 1960 tarihi, atama kararnamesinin imza tarihi olup, bu nedenle kullanıldığı anlaşılmaktadır. Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960). Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222 ve Uluatam, age, s. 296 ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 678-679.

[71] Fethi Aşkın, 27 Mayıs'tan önce Gümrük ve Tekel Bakanlığı'nda Gümrükler Genel Müdürü idi.

[72] Feridun Üstün, 27 Mayıs'tan önce Toprak Mahsûlleri Ofisi Genel Müdürü ve Ticaret Bakanlığı Müşâviri idi.

[73] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960) ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 17. Bazı kaynaklarda verilen 25 ve 29 Ağustos 1960 tarihleri yanlıştır. Ayrıca, görevine son verildiği konusunda bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222 ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 17. “Milli Birlik Komitesi'nce vazifelerinden affedilen Bakanların yerine...” Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960). İstifâen ayrıldığı konusunda bkz. Sanal, age, s. 139.

[74] Reşat Aktan, 27 Mayıs'tan önce Tarım Bakanlığı Müsteşarı idi.

[75] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960).

[76] Resmî Gazete, Sayı: 10590, (29 Ağustos 1960). Atama kararnamesinin imza tarihi 26 Ağustos 1960'dır. Resmî Gazete, Sayı: 10590, (29 Ağustos 1960).

[77] Prof. Dr. Osman Tosun, 27 Mayıs'tan önce Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nde öğretim üyesi idi.

[78] Resmî Gazete, Sayı: 10590, (29 Ağustos 1960) ve Sanal, age, s. 139. Bazı kaynaklarda verilen 26 Ağustos 1960 ve 3 Eylül 1960 tarihleri yanlıştır. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222 ve Uluatam, age, s. 296.

[79] Tuğgeneral Sıtkı Ulay, 30 Ağustos 1960 tarihi itibariyle terfi ederek tümgeneralliğe yükseltildi. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222 ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 52. 20 Ekim 1961 tarihinde ise, askerlikten emekliye ayrıldı. Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 52.

[80] Tuğgeneral Sıtkı Ulay, 27 Mayıs'tan önce Harb Okulu Komutanı idi.

[81] Resmî Gazete, Sayı: 10701, (7 Ocak 1961) ve Ahmad ve Ahmad, age, s. 227. "Ulaştırma Bakanlığı'ndan istifa eden Sıtkı Ulay'ın istifası kabul edilmiş ve yeni hükûmet kuruluncaya kadar vazifeye devam etmesi uygun görülmüştür." Resmî Gazete, Sayı: 10701, (7 Ocak 1961). Atama kararnamesinin imza tarihi, 4 Ocak 1961'dir. Resmî Gazete, Sayı: 10701, (7 Ocak 1961).

[82] Prof. Dr. Câhit Talas, 27 Mayıs'tan önce Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı ve öğretim üyesi idi.

[83] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960) ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 17. Bazı kaynaklarda verilen 25 Ağustos 1960 ve 6 Eylül 1960 tarihi yanlıştır. Ayrıca görevine son verildiği konusunda bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222; Uluatam, age, s. 296 ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 17. "Milli Birlik Komitesi'nce vazifelerinden affedilen Bakanların yerine..." Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960). İstifâen ayrıldığı konusunda ayrıca bkz. Sanal, age, s. 139.

[84] Ekrem Alican, 27 Mayıs'tan önce Maliye Müfettişi idi.

[85] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960).

[86] Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960). Atama kararnamesinin imza tarihi, 3 Eylül 1960'dır. Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960).

[87] Mehmet Râşit Beşerler, 27 Mayıs'tan önce Ticaret Bakanlığı'nda Tetkik Heyeti üyesi idi.

[88] Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960) ve Sanal, age, s. 139. Atama kararnamesinin imza tarihi, 3 Eylül 1960'dır. Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960). Bazı kaynaklarda verilen 3 Eylül 1960 tarihi, atama kararnamesinin imza tarihi olup, bu nedenle kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222 ve Uluatam, age, s. 296. Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960).

[89] Muhtar Uluer'in 27 Mayıs'tan önceki görevini saptayamadım.

[90] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960) ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 17. Bazı kaynaklarda verilen 25 Ağustos 1960 tarihi yanlıştır. Görevine son verildiği konusunda bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222; Uluatam, age, s. 296 ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 17. "Milli Birlik Komitesi'nce vazifelerinden affedilen Bakanların yerine..." Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960).

[91] Emin İplikçi, 27 Mayıs'tan önce Sanayi Bakanlığı Müsteşarı idi.

[92] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960).

[93] Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960). Atama kararnamesinin imza tarihi, 3 Eylül 1960'dır. Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960).

[94] Şahap Kocatopçu, 27 Mayıs'tan önce Türkiye Şişe Cam Fabrikaları AŞ Genel Müdürü ve İstanbul Sanayi Odası Başkan Vekili idi.

[95] Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960) ve Sanal, age, s. 139. Bazı kaynaklarda verilen 3 Eylül 1960 tarihi, atama kararnamesinin imza tarihi olup, bu nedenle kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222. Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960).

[96] Zühtü Tarhan, 27 Mayıs'tan önce sanayici ve işadamı idi.

[97] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960) ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 17. Bazı kaynaklarda verilen 25 Ağustos 1960 tarihi yanlıştır. Görevine

son verildiği konusunda bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222; Uluatam, age, s. 296 ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 17. “Milli Birlik Komitesi’nce vazifelerinden affedilen Bakanların yerine...” Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960).

[98] Selim Sarper, 27 Mayıs’tan önce Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri idi.

[99] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960).

[100] Orhan Kubat’ın 27 Mayıs’dan önceki görevini saptayamadım.

[101] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960) ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 17. Bazı kaynaklarda verilen 25 Ağustos 1960 tarihi yanlıştır. Görevine son verildiği konusunda bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222; Uluatam, age, s. 296 ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 17. "Milli Birlik Komitesi'nce vazifelerinden affedilen Bakanların yerine..." Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960). İstifâen ayrıldığı konusunda bkz. Sanal, age, s. 139.

[102] Prof. Dr. Fehmi Yavuz, 27 Mayıs'tan önce Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı ve öğretim üyesi idi.

[103] Resmî Gazete, Sayı: 10589, (27 Ağustos 1960) ve Sanal, age, s. 139.

[104] Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nin programı, MBK'nin 11 Temmuz 1960 tarihli Genel Kurul Toplantısı'nda okunmuştur. Toplantının başında Başbakan Cemâl Gürsel, hükûmet programını şöyle sunmuştur: "Aziz arkadaşlar; bugün size hükûmet programını takdim edeceğiz. Bu program biraz geç kalmış olabilir. Fakat İnkılâp Hükûmeti'nin işe başladığı günden beri karşısında bulunduğu birçok meseleler, bu programın hazırlanmasını biraz geciktirmiştir. Ancak hükûmetiniz esâsen ilk günden beri, bugün size takdim edeceğimiz programın hudutları dahilinde çalışmış ve bütün işlerini bu programın esaslarına göre tanzim etmiştir. Şimdi Devlet Vekili Âmil Artus bu programı okuyacaktır." MBK GKT, Cild: 1, (24 Haziran 1960 Tarihli Birinci Birleşimden 30 Eylül 1960 Tarihli Onbeşinci Birleşime Kadar), İkinci Birleşim, (11 Temmuz 1960), 1961, s. 2. Hükûmet programı için bkz. MBK GKT, Cild: 1, İkinci Birleşim, (11 Temmuz 1960), s. 3-8 ve Hükûmet Programları (1920-1965), (Derleyen: İsmâil Arar), Burçak Yayınevi, İstanbul, 1968, s. 308-324. Ayrıca bkz. Jaeschke, age, s. 109.

Tutanakta, programın okunmasından sonra güvenoyuna başvurulduğuna ilişkin herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Zaten buna gerek de yoktu. Çünkü, 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı "1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilâtı Esâsiye Kânunu'nun Bâzı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bâzı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında Geçici Kânun", 1924 Anayasası'nın 44. maddesinde yer alan, "hükûmet, hattı hareket ve siyasi noktai nazarını âzamî bir hafta zarfında Meclise bildirir ve itimat talep eder" hükmünü

yürürlükten kaldırmıştı. Aynı yasanın 1. maddesine göre, “Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Teşkilâtı Esâsîye Kanunu’na göre sahip olduğu bütün hak ve yetkiler, bu süre içinde, [“en kısa zamanda yapılacak genel seçimlerle yeniden kurulacak olan Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne iktidarı devredeceği tarihe kadar”] Milli Birlik Komitesi’ne âiddir.” Bkz. dipnot 4. Dolayısıyla, aslında hükûmet programının, yeni geçici yasa ile, artık yasama organı hâline gelmiş olan MBK’da okunmasına gerek yoktu. Fakat sanırım eski alışkanlık ve gelenekle, yeni hükûmet programı, hatta biraz da geç kalınarak, hazırlanmış ve MBK’da okunmuştu. Güven oylamasına geçilmemiş olması, yeni yasanın açık gereğiydi. Nitekim, ileride göreceğimiz gibi, İkinci Cemâl Gürsel Hükûmeti, bir hükûmet programı dahi hazırlamayacaktır. Ayrıca bkz. dipnot 4. Yasanın tam metnine ileride yer verdim.

[105] MBK’nın yeni anayasanın hazırlanması ile ilgili 13 numaralı tebliği için bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 6.

[106] İkinci Cumhuriyet deyimi, aslında Fransa örneğinden esinlenerek, 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra kurulması öngörülen yeni cumhuriyete verilen isim olarak, bir anlamda yeniden ortaya çıktı. Çünkü, gerçekte İkinci Cumhuriyet deyimini ilk kullanan kişi, 11 Ağustos 1950 tarihinde Birinci Adnan Menderes Hükûmeti’nde ulaştırma bakanlığına getirilen emekli albay Ali Seyfi Kurtbek idi. Kurtbek, 15 Nisan 1950 tarihinde, Zafer gazetesinde yayınlanan bir yazısında, müstakbel İkinci Cumhuriyet’ten Demokrat Parti’nin (DP) iktidarı olarak söz ediyordu. 27 Mayıs’tan sonra Kurucu Meclis üyesi ve sonra da Cumhuriyet Senatosu üyesi olan Hıfzı Oğuz Bekata da, “Birinci Cumhuriyet Biterken” (Çığır Yayınları, Ankara, 1960) adlı kitabı ile bu deyimi yeniden kullandı. Hemen hemen aynı sırada, İsmet Giritli de, “27 Mayıs’tan İkinci Cumhuriyete” adlı kitabını yayınlamıştı. Haziran 1960’dan sonra bu deyim, artık sık sık kullanıldı. Bu sırada İkinci Cumhuriyet deyimi, ona karşı çıkanlar olmakla birlikte, hayli revaçta idi. Örneğin, basın-yayın ve turizm bakanlığı da, “Salute to the Second Turkish Republic” isimli 45’lik İngilizce bir plak yaptırmıştı. Bkz. Orhan Koloğlu, “Demokrat Parti’den 27 Mayıs ve Sonrasına: Bitmeyen Numara Kavgası... Nereden Çıktı Bu İkinci Cumhuriyet”, Milliyet, (Pazar eki), (12 Aralık 1999) ve Orhan Koloğlu, Numaracı Cumhuriyetçiler, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2007.

[107] 1961 Anayasası'nın metni için bkz. Erdem, age, s. 72-109

[108] 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı "Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kânun" için bkz. Erdem, age, s. 72-109. Ayrıca bkz. dipnot 1038.

[109] 27 Mayıs 1960 sabahı Ankara Radyosu'ndan Türk Silahlı Kuvvetleri adına yayınlanan bildiride, bu konuda şöyle deniliyordu: "Müttefiklerimize, komşularımıza ve bütün dünyaya hitâp ediyoruz. Gayemiz, Birleşmiş Milletler Anayasası'na ve insan hakları prensiplerine tamamiyle riayettir. Büyük Atatürk'ün "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" prensibi bayrağımızdır. Bütün ittifaklarımıza ve taahhütlerimize sadıkız. NATO'ya inanıyoruz ve bağlıyız. CENTO'ya bağlıyız. Tekrar ediyoruz: Düşüncelerimiz "Yurtta Sulh Cihanda Sulh"tur. Milli Birliğe Doğru, (Hazırlayan: Sabahat Erdemir), Türk Devrim Ocakları, 29 Ekim Beyazıt Ocağı Yayınları, İstanbul, 1961, s. 293 ve Ak Devrim, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1960, s. 50.

[110] Dışişleri Bakanı Selim Sarper, 1 Haziran 1960 günü düzenlediği basın toplantısında, yeni hükûmetin NATO ve CENTO'ya bağlı kalacağını açıklamıştı. Ahmad ve Ahmad, age. s. 217.

[111] Ahmad ve Ahmad, kronolojilerinde, ABD Başkanı Eisenhower'in Cemâl Gürsel'i kutlayan ve hükûmete başarılar dileyen 11 Haziran 1960 tarihli mesajının, 17 Haziran 1960 tarihli basın aracılığıyla, kamuoyuna da açıklandığını belirtmektedirler. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age. s. 218. Cemâl Gürsel de, Eisenhower'in 11 Haziran tarihli mesajını yanıtlarken, "demokratik yollarla kurulacak bir Türk Hükûmeti'ne devredilmesi düşünülen iktidarın, Birleşik Amerika'nın başta geldiği 'müttefiklerimizi' hoşnut edeceği görüşüne katıldığını' bildirecektir. Ahmad ve Ahmad, age. s. 219.

Kurmay Yüzbaşı Kâmil Karavelioğlu, anılarında, dış politika ve ABD ile ilişkiler konusunda şu bilgileri vermektedir: "Bu andan itibaren Milli Birlik Komitesi'nin dış politika uygulayıcısı, Selim Sarper olmuştur. Tabiî Devlet Başkanı ve Başbakan Cemâl Gürsel'in direktifini alarak... Fakat sonradan anlaşılmıştır ki, Sarper, büyük bir inisiyatif kullanmıştır. Selim Sarper'in dışişleri bakanlığı, tam bir şaşkınlık geçiren Amerikan Sefâreti'ni rahatlatmıştır. (...) Daha ikinci gün, bir şaşkınlık içinde, Amerikan Sefiri,

Selim Sarper'in yardımı ile, Orgeneral [Cemâl] Gürsel'i ziyaret fırsatı bulmuştur. Bu temas, NATO içinde ve dışında Türkiye'nin destekçisi olan Amerika'nın daha 30 Mayıs'ta ülkemizi tanımasını sağlamış, hem Amerika ile hem de Amerikalıların bizimle ilişkisinde kaygıları giderilmiştir. Amerika ile ilişkinin uyumluluğu, diğer Batılı NATO ülkelerine de sirâyet etmiş ve onlarla da ihtilal yönetimi arasında bir karışıklık, bir aksama yaşanmamıştır. Batı bloğu, arka arkaya yeni yönetimi tanımıştır. Büyükelçi Warren, büyük endişe ile ziyaretine gittiği Cemâl [Gürsel] Paşa'ya, 'güçlüklerinize yardım etmek için buradayım' diye söze başlamıştır ve karşılıklı rahat bir müzakere zemini bulmuştur. Sonradan açıklandığı gibi, ilk hükûmet içinde, 'siyasi çevreler, kurulan hükûmeti ortalamanın üstünde buluyorlar; üstelik kabinenin en iyi ikisi, (Bayındırlık Bakanı Dâniş Koper ve Ticaret Bakanı Cihat İren'i kasd edip) 'bizim dostumuz' diyerek, ilişkilerin yapıcı olacağının zeminini yaratmıştır." Kâmil Karavelioğlu, Bir Devrim, İki Darbe, (27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül), Gürer Yayınları, İstanbul, 2007, s. 88-89. Ayrıca bkz. Nur Batur, "ABD Gözü İle 27 Mayıs", Sabah, (Haziran 2007).

[112] Kıbrıs ile ilgili görüşmeler, Türkiye ile Yunanistan arasında, 6-11 Şubat 1959 tarihleri arasında, Zürih'te yapıldı. Görüşmeler sonunda, Kıbrıs antlaşmalarının temelini oluşturacak olan metinler üzerinde anlaşmaya varıldı. Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan metinlerin, İngiltere ve Kıbrıs'taki iki toplumun temsilcileri tarafından da imzalanması gerekiyordu. Zürih'te üzerinde anlaşmaya varılan metinler, 19 Şubat'ta Londra'da İngiltere Başbakanı Macmillan, Yunanistan Başbakanı Karamanlis ve Türkiye Başbakanı Adnan Menderes tarafından imzalandı. Antlaşmaları, Kıbrıs Rum toplumu adına Makarios ve Kıbrıs Türk toplumu adına da Dr. Fâzıl Küçük imzaladı. Londra antlaşmalarının imzalanmasından sonra, 1960 yılının Ağustos ayına kadar hazırlık süreci yaşandı. 13 Aralık 1959 tarihinde yapılan seçimde, Başpiskopos Makarios, Kıbrıs Cumhurbaşkanı ve Dr. Fâzıl Küçük de, cumhurbaşkanı yardımcısı seçildiler. Geçici hükûmet tarafından hazırlanan Kıbrıs Anayasası, 6 Nisan 1960 tarihinde kabul edildi. 16 Ağustos 1960 tarihinde de Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı ilan edildi. Kıbrıs Cumhuriyeti, 24 Ağustos 1960 tarihinde Birleşmiş Milletler'e üye oldu. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilan edildiği 16 Ağustos 1960 tarihinde, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere tarafından imzalanan, ama henüz Kıbrıs devleti ortaya çıkmadığı için,

Kıbrıs Türk ve Rum liderlerinin bir bildirimle katıldıkları Londra antlaşmaları, Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere tarafından yeniden imzalandı ve bir bütün olarak, Lefkoşe Antlaşmaları ismini aldı.

[113] Bir önceki dipnota bakınız.

[114] Bir önceki dipnota bakınız.

[115] Türkiye, 5 Mayıs 1949 tarihinde kuruluş anlaşması imzalanan ve 3 Haziran 1949 tarihinde de yürürlüğe giren anlaşma sonucunda oluşan Avrupa Konseyi'ne (The Council of Europe), 13 Nisan 1950 tarihinde kurucu üye olarak katıldı.

[116] Birleşik Arap Cumhuriyeti (BAC), 1 Şubat 1958 tarihinde, Mısır ile Suriye arasında gerçekleşen siyasi birleşmenin sonucunda kurulan yeni devletin adı idi. Suriye'de gerçekleşen askeri darbenin ardından, 28 Eylül 1961 tarihinde, Suriye'nin Mısır'dan bağımsızlığını ilân etmesi ile son buldu.

Tuğgeneral Sıtkı Ulay, anılarında, bu konuda şu bilgiyi vermektedir: "Aynı sene içinde Suriye'de yeni bir ihtilal olmuştu. (...) Yeni Suriye Hükûmeti'nin Türkiye Cumhuriyeti'nce tanınması lüzûmuna kanaat getirdik. Bakan Vekili hariç, asıl meslekten olan bazı arkadaşlar, böyle acele bir kararın hayreti ve endişesi içinde idiler. Bize verdikleri cevapta, 'Henüz ne Amerika, ne de İngiltere tanımadı' diyorlardı (...) Durumu acele Milli Birlik Komitesi'ne götürdük. Tasviplerini alarak, biraz da geç kalmamıza rağmen, Ürdün'den sonra ikinci devlet olarak kararımızı vermiş ve içişlerine asla karışmadığımız komşu Suriye'nin yeni rejimini tanımıştık. (...) Mısır, muvakkaten elçisini geri alarak, bizimle siyasi ilişkileri kesmişti. Sonra üç gün geçmeden Mısır da tanıdı." Sıtkı Ulay, Harbiye Silah Başına!, (27 Mayıs 1960), Kitapçılık Ticaret Limited Şirketi Yayınları, İstanbul, 1968, s. 184-186. Ayrıca bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 238-239.

[117] İhrâcâtı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEM), özel hukuk hükümlerine tâbi ve tüzel kişiliğe sahip bir kamu kuruluşu olarak, 27 Ekim 1960 tarihli ve 118 sayılı yasa ile, ticaret bakanlığına bağlı olarak, 2 Kasım 1960 tarihinde kurulacaktır. Bkz. Resmî Gazete, Sayı: 10644, (2 Kasım 1960) ve

MBK GKT, Cild: 2, (4 Ekim 1960 Tarihli Onaltıncı Birleşimden 4 Kasım 1960 Tarihli Otuzikinci Birleşime Kadar), 1961, Yirmialtıncı Birleşim, (21 Ekim 1960), s. 2-21 (ve S. Sayısı: 106) ve MBK GKT, Cild: 2, Yirmidokuzuncu Birleşim, (27 Ekim 1960), s. 10-17 ve MBK KD, s. 284-285.

Yasanın önemli hükümleri şöyleydi:

“Tesis ve Gâyesi:

Madde 1) Aşağıdaki gâyelere tahsis edilmek üzere “İhrâcâtı Geliştirme Fonu” adı ile bir fon tesis olunmuştur:

a) Memleketimizin zirâî ve sınâî mahsûl ve mamulleri ile tabiî kaynaklarından istihsâl olunan maddeleri dünya piyasalarında tanıtmak ve bulunacak yeni piyasaların şartlarını tesbit ederek, bunları istihsâl bölgelerine duyurmak,

b) Dünya piyasa hareketlerini yakından tâkip ederek, ilgilileri zamanında haberdar etmek,

c) Devamlı ihraç imkânları bulunan mallarımızın istihsâllerini artırmak çârelerini araştırmak,

d) Hammadde veya yarı mamul şekilde ihrâcı mûtat olan mallarımızın imâlât safhalarını uzatmak suretiyle, milli emeği kıymetlendirmek imkânlarını araştırmak,

e) Bakanlıkların ve Ticaret ve Sanayi Odaları ile Odalar Birliği’nin ihrâcat ile ilgili faaliyetlerini tanzim ve bu faaliyetler neticelerini birarada toplayıp umûmun istifadesine arz etmek,

f) Devlet daire ve müesseseleri ve meslekî teşekküller tarafından talep edilecek yukarıdaki mevzular ile ilgili etüdleri yapmak,

Fon, Ticaret Bakanı’nın murâkabesi altında, “İhrâcatı Geliştirme Etüd Merkezi” adı altında kurulacak bir teşkilat tarafından idare olunur.

Tesisin İdâre Organları:

Madde 2) İhrâcâtı Geliştirme Fonu'nun idare organları, İdâre Kurulu ile Umumi Kâtip'tir.

İdâre Kurulu, Ticaret Bakanlığı Müsteşarı'nın başkanlığı altında, aynı Bakanlık Dış Ticaret Dairesi Reisi, İç Ticaret Umum Müdürü ve Standardizasyon Müdürü ile Dışişleri, Maliye, Gümrük ve Tekel, Tarım ve Sanayi Bakanlıkları'nın ve İhrâcatçı Birlikleri'nin temsilcilerinden ve Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri'nin keza kendi aralarından seçecekleri bir mümessil ve Odalar Birliği Genel Sekreteri'nden terekküp eder. İdâre Kurulu, tesisin umumi sevk ve idaresinden mesûldür.

Dış Ticaret Dairesi Reisi, tesisin Umumi Kâtibi'dir. Umumi Kâtip, etüd merkezi servislerinin şefi olup, sevk ve idareden dolayı İdâre Kurulu'na karşı mesûldür.

Tesis idare organlarının vazife ve yetkileri ve kararlarının Ticaret Bakanı tarafından murâkabesi usulü, bir nizamnâme ile tayin olunur."

[118] Milli Korunma Kânunu (MKK), İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasından hemen sonra, 18 Ocak 1940 tarihinde kabul edilmişti. Ayrıntılı ve geniş bilgi için bkz. Cemil Koçak, Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945), (4. Basım), (Cild: 2), İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 371-443. Söz konusu araştırmamda, Hüseyin Nâili Kubalı'nın "Anayasa Hukûku Dersleri"ne (Genel Esaslar ve Siyasi Rejimler, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1971, s. 194) dayanarak, yasanın 15 Haziran 1960 tarihinde yürürlükten kaldırıldığını yazmıştım. Fakat Ahmet Makal, bir araştırmasında, bu tarihin yanlış olduğunu göstermiştir. Doğru tarih, 16 Eylül 1960 olmalıdır. Bu konuda, Bakanlar kurulunun 16 Eylül 1960 tarihli ve 5/322 sayılı kararnamesi ile Resmî Gazete'nin 16 Eylül 1960 tarihli 10605 sayısına bakınız. Ahmet Makal, "65. Yılında Milli Korunma Kanunu: Çalışma İlişkileri ve İş Mükellefiyeti Üzerine Bir İnceleme", Toplum ve Bilim, Sayı: 102, (2005), s. 55-91/dipnot 5.

[119] Türkiye, 18 Nisan 1948 tarihinde kurulan ve daha sonra OECD adını alacak olan OEEC'nin (OECE) (Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı'nın) kurucu üyelerindendi.

[120] Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), 30 Eylül 1960 tarihinde kabul edilen 91 sayılı yasa ile Başbakanlığa bağlı olarak kurulacaktır. Yasanın ikinci maddesi gereğince, DPT'nin görevleri şöyle saptanmıştı:

"a) Memleketin tabiî, beşerî ve iktisadi her türlü kaynak ve imkânlarını tam bir şekilde tesbit ederek, tâkip edilecek iktisadi ve sosyal politikayı ve hedefleri tayinde hükûmete yardımcı olmak;

b) Muhtelif Bakanlıkların iktisadi politikayı ilgilendiren faaliyetlerinde koordinasyonu temin etmek için tavsiyelerde bulunmak ve bu hususta Müşâvirlik yapmak;

c) Hükûmetçe kabul edilen hedefleri gerçekleştirecek uzun ve kısa vâdeli planları hazırlamak;

d) Planların başarı ile uygulanabilmesi için ilgili daire ve müesseselerle mahallî idarelerin kuruluş ve işleyişlerinin ıslâhı husûsunda tavsiyelerde bulunmak;

e) Planın uygulanmasını tâkip etmek, değerlendirmek ve gerekli hâllerde planda değişiklikler yapmak;

f) Özel sektörün faaliyetlerini, planın hedef ve gâyelerine uygun bir şekilde teşvik ve tanzim edecek tedbirleri tavsiye etmek." Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 356-360 ve Resmî Gazete, Sayı: 10621, (6 Ekim 1960) ve MBK KD, s. 221-24. Ayrıca bkz. 12 Ekim 1960 tarihli ve 99 sayılı "Devlet Planlama Teşkilatı'nın Kurulması Hakkında 91 Sayılı Kânuna Ek Kânun", Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 375 ve Resmî Gazete, Sayı: 10630, (15 Ekim 1960) ve MBK KD, s. 233.

[121] Bkz. dipnot 106.

[122] Bkz. dipnot 106.

[123] Sanal, age, s. 140. Bakanlar kurulu listesi, 11 Ocak 1961 tarihli ve 10704 sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı. Ayrıca bkz. Resmî Gazete, (7 ve 8 Şubat 1961, 3 Mart 1961, 3 Mayıs 1961, 17 Ağustos 161 ve 4 Eylül 1961) ve Ahmad ve Ahmad, age, s. 227-228.

Bakanlar kurulu üyelerinin tamamı aynı zamanda Temsilciler Meclisi üyesiydiler. Bakanlık görevinden ayrılan üyenin Temsilciler Meclisi üyeliği görevi devam ediyordu.

İkinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nin açıkladığı bir hükûmet programı bulunmamaktadır. Bu, alışılmamış bir durum olmakla birlikte, yeni geçici anayasaya da aykırı değildi. Bkz. dipnot 104.

[124] Orgeneral Cemâl Gürsel, 27 Mayıs'tan önce (erken emekliye ayrılmak zorunda kalmış ve bu nedenle de izinli sayılmış) Kara Kuvvetleri Komutanı idi.

[125] Orgeneral Fahri Özdilek, 13 Ağustos 1960 tarihinde kendi isteği ile askerlikten emekliye ayrıldı. Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 41.

[126] Orgeneral Fahri Özdilek, 27 Mayıs'tan önce 1. Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanı idi. Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde ise, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma Bakanı idi.

[127] Tümgeneral İhsan Kızıloğlu, 61. Tümen eski komutanı olup, 27 Mayıs'tan önce Milli Savunma Bakanlığı'nda Tetkik Kurulu üyesi idi. Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde de içişleri bakanı idi.

[128] Resmî Gazete, Sayı: 10727, (7 Şubat 1961) ve Sanal, age, s. 140. Bazı kaynaklarda verilen 4 Şubat 1961 tarihi, atama kararnamesinin imza tarihi olup, bu nedenle kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 229. İstifâen ayrıldığı konusunda bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 229.

[129] Resmî Gazete, Sayı: 10727, (7 Şubat 1961) ve Sanal, age, s. 140. Atama kararnamesinin imza tarihi ise, 4 Şubat 1961'dir. Resmî Gazete, Sayı: 10727, (7 Şubat 1961).

[130] Ahmad ve Ahmad, age, s. 230. İstifâen ayrıldığı konusunda bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 230.

[131] Orgeneral Fahri Özdilek, 13 Ağustos 1960 tarihinde kendi isteği ile askerlikten emekliye ayrıldı. Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu

Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 41.

[132] Orgeneral Fahri Özdilek, 27 Mayıs'tan önce 1. Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanı idi. Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde ise, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma Bakanı idi.

[133] Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 52. 29 Ağustos 1960 tarihi itibariyle terfi ederek Tümgeneralliğe yükseltildi. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222 ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 52. 20 Ekim 1961 tarihinde ise, askerlikten emekliye ayrıldı. Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 52.

[134] Tümgeneral Sıtkı Ulay, 27 Mayıs'tan önce Harb Okulu Komutanı idi. Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde ise, Ulaştırma Bakanı idi.

[135] Ahmad ve Ahmad, age, s. 234.

[136] Hayri Mumcuoğlu, 27 Mayıs'tan önce Yargıtay üyesi idi. Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde ise, Devlet Bakanı idi.

[137] Resmî Gazete, Sayı: 10891, (26 Ağustos 1961). Atama kararnamesinin imza tarihi ise, 25 Ağustos 1961'dir. Resmî Gazete, Sayı: 10891, (26 Ağustos 1961). Sanal, age, s. 140. İstifâen ayrıldığı konusunda bkz. Sanal, age, s. 140. "Devlet Bakanlığı'ndan istifa eden Hayri Mumcuoğlu'nun istifasının kabulü ile Devlet Bakanlığı'na Prof. Adnan Erzi'nin tayini uygun görülmüştür." Resmî Gazete, Sayı: 10891, (26 Ağustos 1961). Ayrıca bkz. Jaeschke, age, s. 125.

[138] Prof. Dr. Hasan Adnan Erzi, 27 Mayıs'tan önce Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı ve Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde öğretim üyesi idi.

[139] Sanal, age, s. 140.

[140] Ali Nâsır Zeytinoğlu, 27 Mayıs'tan önce avukattı. Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde ise, Devlet Bakanı idi.

[141] Resmî Gazete, Sayı: 10727, (7 Şubat 1961); Sanal, age, s. 140 ve Ahmad ve Ahmad, age, s. 229.

[142] Tuğgeneral Sıtkı Ulay, 29 Ağustos 1960 tarihi itibariyle terfi ederek Tümgeneralliğe yükseltildi. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222 ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 52. 20 Ekim 1961 tarihinde ise, askerlikten emekliye ayrıldı. Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 52.

[143] Tuğgeneral Sıtkı Ulay, 27 Mayıs'tan önce Harb Okulu Komutanı idi. Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde ise, Ulaştırma Bakanı idi.

[144] Resmî Gazete, Sayı: 10748, (3 Mart 1961) ve Sanal, age, s. 140. Bazı kaynaklarda verilen 2 Mart 1961 tarihi yanlıştır. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 230.

[145] Ekrem Tüzemen, 27 Mayıs'tan önce Adalet Bakanlığı'nda Hukuk İşleri Genel Müdürü ve Yargıtay İkinci Başkanı idi.

[146] Resmî Gazete, Sayı: 10883, (17 Ağustos 1961). Bazı kaynaklarda verilen 15 Ağustos 1961 tarihi yanlıştır. Atama kararnamesinin imza tarihi, 16 Ağustos 1961'dir. Bkz. Jaeschke, age, s. 124. İstifâen ayrıldığı konusunda bkz. Sanal, age, s. 140 ve Ahmad ve Ahmad, age, s. 236. "Adalet Bakanlığı'ndan istifa eden Ekrem Tüzemen'in istifasının kabulü ile, Adalet Bakanlığı'na Temsilciler Meclisi üyesi Kemâl Türkoğlu'nun tayini uygun görülmüştür." Resmî Gazete, Sayı: 10883, (17 Ağustos 1961).

[147] Kemâl Türkoğlu, 27 Mayıs'tan önce Başbakanlık, İktisat Vekâleti ve Sümerbank Hukuk Müşâviri idi. Bakan olduğu sırada Noter idi. Ahmad ve Ahmad, age, s. 236.

[148] Resmî Gazete, Sayı: 10883, (17 Ağustos 1961) ve Sanal, age, s. 140. Bazı kaynaklarda verilen 15 Ağustos 1961 tarihi ise, atama kararnamesinin imza tarihi olup, bunun için kullanıldığı anlaşılaktadır. Ahmad ve Ahmad, age, s. 236 ve Jaeschke, age, s. 125.

[149] Orgeneral Mehmet Muzaffer Alankuş, 27 Mayıs'tan önce Kara Kuvvetleri Komutanlığı Kurmay Başkanı idi. Bu göreve 30 Ağustos 1958 tarihinde atanmıştı. 2 Haziran 1960 tarihinden itibaren 1. Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'na ve 5 Ağustos 1960 tarihinde de Orgeneral rütbesi ile Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na atandı. 13 Haziran 1961 tarihinde ise, askerlikten emekliye ayrıldı.

[150] Resmî Gazete, Sayı: 10844, (3 Temmuz 1961). Atama kararnamesinin imza tarihi ise, 28 Haziran 1961'dir. Resmî Gazete, Sayı: 10844, (3 Temmuz 1961). Bazı kaynaklarda verilen 27 Haziran 1961 tarihi yanlıştır. İstifâen ayrıldığı konusunda ayrıca bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 234. "Milli Savunma Bakanlığı'ndan istifa eden Muzaffer Alankuş'un istifasının kabulü ile Milli Savunma Bakanlığı'na Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek'in vekâleten tayini uygun görülmüştür." Resmî Gazete, Sayı: 10844, (3 Temmuz 1961).

[151] Orgeneral Fahri Özdilek, 13 Ağustos 1960 tarihinde kendi isteği ile askerlikten emekliye ayrıldı. Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 41.

[152] Orgeneral Fahri Özdilek, 27 Mayıs'tan önce 1. Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanı idi. Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde ise, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma Bakanı idi.

[153] Resmî Gazete, Sayı: 10844, (3 Temmuz 1961). Atama kararnamesinin imza tarihi ise, 28 Haziran 1961'dir. Resmî Gazete, Sayı: 10844, (3 Temmuz 1961). "Milli Savunma Bakanlığı'ndan istifa eden Muzaffer Alankuş'un istifasının kabulü ile Milli Savunma Bakanlığı'na Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fahri Özdilek'in vekâleten tayini uygun görülmüştür." Resmî Gazete, Sayı: 10844, (3 Temmuz 1961). Bazı kaynaklarda verilen 27 Haziran 1961 tarihi yanlıştır. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 234.

[154] Tümgeneral İhsan Kızıloğlu, 61. Tümen eski komutanı olup, 27 Mayıs'tan önce Milli Savunma Bakanlığı'nda Tetkik Kurulu üyesi idi. Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde ise, içişleri bakanı idi.

[155] Resmî Gazete, Sayı: 10727, (7 Şubat 1961) ve Sanal, age, s. 140. Bazı kaynaklarda verilen 4 Şubat 1961 tarihi ise, atama kararnamesinin imza tarihi olup, bu nedenle kullanıldığı anlaşılmaktadır. Resmî Gazete, Sayı: 10727, (7 Şubat 1961). Ahmad ve Ahmad, age, s. 229.

[156] Ali Nasır Zeytinoğlu, 27 Mayıs'tan önce avukattı. Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde ise, Devlet Bakanı idi.

[157] Resmî Gazete, Sayı: 10727, (7 Şubat 1961) ve Sanal, age, s. 140.

[158] Selim Sarper, 27 Mayıs'tan önce Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri idi. Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde ise, Dışişleri Bakanı idi.

[159] Mustafa Kemâl Kurdaş, 27 Mayıs'tan önce Maliye Bakanlığı'nda Genel Müdür Yardımcısı ve IMF Ekonomi Danışmanı idi. Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde ise, Maliye Bakanı idi.

[160] Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu, 27 Mayıs'tan önce Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı ve öğretim üyesi idi. 1957 seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'den Sivas milletvekili seçilmişti.

[161] Resmî Gazete, Sayı: 10729, (9 Şubat 1961). Atama kararnamesinin imza tarihi, 7 Şubat 1961'dir. Resmî Gazete, Sayı: 10729, (9 Şubat 1961). "Milli Eğitim Bakanlığı'ndan istifa eden Turhan Fezyioğlu'nun istifasının kabulü ve Milli Eğitim Bakanlığı'na Çalışma Bakanı Ahmet Tahtakılıç'ın vekâleten tayini uygun görülmüştür." Resmî Gazete, Sayı: 10729, (8 Şubat 1961). Bazı kaynaklarda verilen 3 ve 6 Mart 1961 tarihleri yanlıştır. İstifâen ayrıldığı konusunda ayrıca bkz. Sanal, age, s. 140 ve Ahmad ve Ahmad, age, s. 229.

[162] Ahmet Tahtakılıç, 27 Mayıs'tan önce avukattı. 1946 yılında Demokrat Parti (DP)'den milletvekili seçilmişti. Fakat daha sonra partiden ayrıldı ve Millet Partisi (MP)'nin kurucuları arasında yer aldı.

[163] Resmî Gazete, Sayı: 10729, (9 Şubat 1961). Atama kararnamesinin imza tarihi, 7 Şubat 1961'dir. Resmî Gazete, Sayı: 10729, (9 Şubat 1961). "Milli Eğitim Bakanlığı'ndan istifa eden Turhan Fezyioğlu'nun istifasının kabulü ve Milli Eğitim Bakanlığı'na Çalışma Bakanı Ahmet Tahtakılıç'ın

vekâleten tayini uygun görülmüştür.” Resmî Gazete, Sayı: 10729, (9 Şubat 1961). Bazı kaynaklarda verilen 2, 3 ve 6 Mart 1961 tarihleri yanlıştır. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 229-230 ve Sanal, age, s. 140.

[164] Ali Mukbil Gökdoğan, 27 Mayıs’tan önce İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dekanı ve öğretim üyesi idi. Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti’nde ise, Bayındırlık Bakanı idi.

[165] Resmî Gazete, Sayı: 10888, (23 Ağustos 1961). Atama kararnamesinin imza tarihi, 21 Ağustos 1961’dir. Resmî Gazete, Sayı: 10888, (23 Ağustos 1961). İstifâen ayrıldığı konusunda bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 234. “Bayındırlık Bakanlığı’ndan istifa eden Mukbil Gökdoğan’ın istifasının kabulü ile Bayındırlık Bakanlığı’na Devlet Bakanı Sıtkı Ulay’ın vekâleten tayini uygun görülmüştür.” Resmî Gazete, Sayı: 10888, (23 Ağustos 1961).

[166] Tuğgeneral Sıtkı Ulay, 29 Ağustos 1960 tarihi itibariyle terfi ederek Tümgeneralliğe yükseltildi. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 222 ve Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 52. 20 Ekim 1961 tarihinde ise, askerlikten emekliye ayrıldı. Türk Parlamento Tarihi, (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri: 1. Cild 1961-1964), s. 52.

[167] Tuğgeneral Sıtkı Ulay, 27 Mayıs’tan önce Harb Okulu Komutanı idi. Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti’nde ise, Ulaştırma Bakanı idi.

[168] Resmî Gazete, Sayı: 10888, (23 Ağustos 1961). Atama kararnamesinin imza tarihi, 21 Ağustos 1961’dir. Resmî Gazete, Sayı: 10888, (23 Ağustos 1961). “Bayındırlık Bakanlığı’ndan istifa eden Mukbil Gökdoğan’ın istifasının kabulü ile Bayındırlık Bakanlığı’na Devlet Bakanı Sıtkı Ulay’ın vekâleten tayini uygun görülmüştür.” Resmî Gazete, Sayı: 10888, (23 Ağustos 1961).

[169] Mehmet Baydur, 27 Mayıs’tan önce Dışişleri Bakanlığı’nda İktisadi ve Ticari İşler Dairesi Genel Müdürü idi. Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti’nde ise, Ticaret Bakanı idi.

[170] Prof. Dr. Sâlih Râgıp Üner, 27 Mayıs'tan önce Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde öğretim üyesi idi. Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde ise, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı idi.

[171] Fethi Aşkın, 27 Mayıs'tan önce Gümrük ve Tekel Bakanlığı'nda Gümrükler Genel Müdürü idi. Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde ise, Gümrük ve Tekel Bakanı idi.

[172] Prof. Dr. Osman Tosun, 27 Mayıs'tan önce Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nde öğretim üyesi idi. Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde ise, Tarım Bakanı idi.

[173] Orhan Mersinli, 27 Mayıs'tan önce Karayolları Genel Müdürü idi. "Vazife ile yurt dışına giden Bayındırlık Bakanı Mukbil Gökdoğan'ın avdetine kadar kendisine Ulaştırma Bakanı Orhanh Mersinli'nin vekâlet etmesi uygun görülmüştür." Resmî Gazete, Sayı: 10748, (3 Mart 1961). Atama kararnamesinin imza tarihi 25 Şubat 1961'dir. Resmî Gazete, Sayı: 10748, (3 Mart 1961).

[174] Ahmet Tahtakılıç, 27 Mayıs'tan önce avukattı. 1946 yılında Demokrat Parti (DP)'den milletvekili seçilmişti. Fakat daha sonra partiden ayrıldı ve Millet Partisi (MP)'nin kurucuları arasında yer aldı.

[175] Resmî Gazete, Sayı: 10729, (9 Şubat 1961) ve Sanal, age, s. 141.

[176] Prof. Dr. Câhit Talas, 27 Mayıs'tan önce Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı ve öğretim üyesi idi. Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde ise, Çalışma Bakanı idi.

[177] Resmî Gazete, Sayı: 10748, (3 Mart 1961) ve Sanal, age, s. 141. Bazı kaynaklarda verilen 2 Mart tarihi yanlıştır. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 230.

[178] Şahap Kocatopçu, 27 Mayıs'tan önce Türkiye Şişe Cam Fabrikaları AŞ Genel Müdürü ve İstanbul Sanayi Odası Başkan Vekili idi. Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde ise, Sanayi Bakanı idi.

[179] Sanal, age, s. 141.

[180] İhsan Soyak, 27 Mayıs'tan önce Ereğli Kömür İşletmeleri Genel Müdürü idi.

[181] Resmî Gazete, Sayı: 10797, (3 Mayıs 1961). Resmî Gazete, Sayı: 10797, (3 Mayıs 1961). Bazı kaynaklarda verilen 29 Nisan 1961 tarihi, atama kararnamesinin imza tarihi olup, bu nedenle kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bkz. Sanal, age, s. 141. 2 Mayıs 1961 tarihi ise yanlıştır. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 232.

[182] Cihat Baban, 27 Mayıs'tan önce Tasvir gazetesi sâhibi ve başyazarı idi. 1946, 1950 ve 1954 genel seçimlerinde Demokrat Parti (DP)'den İstanbul ve İzmir milletvekili seçilmişti. Daha sonra Hürriyet Partisi (HP)'nin kurucuları arasında yer aldı.

[183] Resmî Gazete, Sayı: 10897, (4 Eylül 1961). Atama kararnamesinin imza tarihi ise, 2 Eylül 1961'dir. Bazı kaynaklarda verilen 29 Ağustos 1961 tarihi, yorum itibariyle yanlış olmayabilir. "Açık bulunan Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı'na Temsilciler Meclisi üyesi Sâhir Kurutluoğlu'nun tayini uygun görülmüştür." Resmî Gazete, Sayı: 10897, (4 Eylül 1961). İstifâen ayrıldığı konusunda ayrıca bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 236. ve Sanal, age, s. 141.

[184] Sâhir Kurutluoğlu, 27 Mayıs'tan önce Yargıtay Cumhuriyet Savcı Yardımcısı idi. Bakan olduğunda ise, CHP üyesi idi. Ahmad ve Ahmad, age, s. 236.

[185] Resmî Gazete, Sayı: 10897, (4 Eylül 1961) ve Sanal, age, s. 141. Atama kararnamesinin imza tarihi ise, 2 Eylül 1961'dir. "Açık bulunan Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı'na Temsilciler Meclisi üyesi Sâhir Kurutluoğlu'nun tayini uygun görülmüştür." Resmî Gazete, Sayı: 10897, (4 Eylül 1961).

[186] Prof. Dr. Fehmi Yavuz, 27 Mayıs'tan önce Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı ve öğretim üyesi idi.

[187] Resmî Gazete, Sayı: 10726, (6 Şubat 1961). Bazı kaynaklarda verilen 2 Şubat 1961 tarihi, atama kararnamesinin imza tarihi olup, bu nedenle kullanıldığı alaşılmaktadır. Ahmad ve Ahmad, age, s. 229. Resmî Gazete,

Sayı: 10726, (6 Şubat 1961). Bazı kaynaklarda verilen 8 Şubat 1961 tarihi ise, yanlıştır. Sanal, age, s. 141. İstifâen ayrıldığı konusunda bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 229 ve Sanal, age, s. 141. "İmâr ve İskân Bakanlığı'ndan istifa eden Prof. Fehmi Yavuz'un istifası kabul edilmiştir." Resmî Gazete, Sayı: 10726, (6 Şubat 1961).

[188] Mehmet Orhan Mersinli, 27 Mayıs'tan önce Karayolları Genel Müdürü idi. Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde ise, Ulaştırma Bakanı idi.

[189] Resmî Gazete, Sayı: 10726, (6 Şubat 1961). Atama kararnamesinin imza tarihi ise, 3 Şubat 1961'dir. Resmî Gazete, Sayı: 10726, (6 Şubat 1961).

[190] Mehmet Rüştü Özal, 27 Mayıs'tan önce Konya Belediye Başkanı ve Emekli Sandığı Müdürler Kurulu üyesi idi. Özal, 1957 yılında CHP'ye katılıncaya kadar, DP Konya milletvekili idi.

[191] Resmî Gazete, Sayı: 10728, (8 Şubat 1961) ve Sanal, age, s. 141. Bazı kaynaklarda verilen 6 Şubat 1961 tarihi, atama kararnamesinin imza tarihi olup, bu nedenle kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ahmad ve Ahmad, age, s. 229. Resmî Gazete, Sayı: 10728, (8 Şubat 1961).

[192] Bakanlar Kurulu (Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti), 28 Mayıs 1960 tarihinde Yüksek İcrâ Vekilleri Heyeti adıyla kuruldu. Bkz. Jaeschke, age, s. 107. Bakanlar kurulu listesi, 30 Mayıs 1960 tarihli ve 10515 sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı. Bkz. Jaeschke, age, s. 107 ve Sanal, age, s. 138. Bkz. Cild: 1/dipnot 9.

Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti, 24. Bakanlar Kurulu idi.

MBK'nın MBK Başkanı Orgeneral Cemâl Gürsel imzalı 27 numaralı tebliği şöyledir:

"Milli Birlik Komitesi'nce uhdeme tevdi edilen Başbakanlık görevi icabı, hükûmet aşağıdaki zevatla tarafımdan teşkil edilmiştir. Bu hükûmetin teşkilinde dikkat nazarına alınan fikri müdir, memleket ve dünya çapında şöhret yapmış, fakat herhangi bir siyasi partiye resmen mensup olmayan

personelden ibaret olmasıdır.” Ak Devrim, s. 61 ve Milli Birliğe Doğru, s. 303-304 ve Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 12.

Albay Dündar Seyhan, anılarında, şu bilgileri vermektedir: “İhtilâlin ilk günlerinde alelacele bir hükûmet kurulmuştu. Bu hükûmete partilere bağlı olmayan ve tarafsızlıkları şüphe taşımayan kimseler, bakan olarak getirilmişlerdi. Başbakanlık Müsteşarlığı yapmakta olan [Kurmay Albay Alpaslan] Türkeş, aslında fiilen başbakanın vazifelerini görüyordu. Hükûmet üyelerinin nitelikleri hakkında genel bir kanaat yoktu. Sonradan bunların çoğunun sıra adamı olmaktan fazla bir vasıf sâhibi olmadıkları anlaşılmıştı. Geçici anayasaya göre, Komite’nin bakanları azletme yetkisi de vardı. Ancak bakanları seçme yetkisi tamamen başbakana bırakılmıştı. Böyle bir sistem içinde kurulmuş ihtilâl hükûmetinin yetki-sorumluluk dengesi içerisinde, verimli bir çalışma düzenine girmesi, elbette ki kolay değildi.” Dündar Seyhan, Gölgedeki Adam, İstanbul, 1966, s. 90-91. Kurmay Albay Alpaslan Türkeş, 23 Eylül 1960 tarihinde, Başbakan Müsteşarlığı görevinden ayrıldı ve yerine Hilmi İncesulu geldi. Jaeschke, age, s. 112.

Kurmay Albay Sâmi Küçük, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: “Komite, ihtilâlden önce varılan mutabakat gereğince, [Milli] Savunma Bakanlığı’na Orgeneral Fahri Özdilek’i, İçişleri Bakanlığı’na Tümgeneral Muharrem İhsan Kızıloğlu’nu ve Ulaştırma Bakanlığı’na Tuğgeneral Sıtkı Ulay’ı atamıştı. Dışişleri [Bakanlığı]’nda da o gün için Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreterliği’ni (günümüzde Müsteşarlık) yapmakta olan Büyükelçi Selim Sarper’e teklif götürülmüştü. Selim [Sarper], kabinenin askerlerden oluşacağı düşüncesiyle, öneriyi geri çevirmişti. Ancak öğlen haberlerinde hükûmetin üç bakan dışında bütün üyelerinin sivil olduğunu öğrenince pişmân olmuş ve pişmanlığını bir yolla Cemâl Gürsel’e ulaştırmıştı. O sırada ben de Cemâl [Gürsel] Paşa’nın yanındaydım. ‘Selim [Sarper] Bey’in gelmesi iyi olurdu, ama biz saat 13:00 haberlerinde Dışişleri Bakanı olarak Oramiral [Fahri] Korutürk’ü ilân ettik. Çok geç oldu.’ deyince, ‘Paşam, bakanlar kurulu listesini belirli aralıklarla akşama kadar radyodan tekrar edelim. İlk tekrara az bir zaman kaldı. Radyoya emir verin, bundan sonraki yayınlarda Dışişleri Bakanı Selim Sarper olarak açıklansın’ dedim. Cemâl [Gürsel] Paşa, bunu kabul etti ve müteakip açıklamalarda Selim Sarper’in adı okundu.” Kurmay Albay Sâmi Küçük, Rumeli’den 27

Mayıs'a, (İhtilâlin Kaderini Belirleyen Köşk Harekâtı), (Basıma Hazırlayan: Hâşim Akman), Mikado Yayınları, İstanbul, 2008, s. 109.

Kurmay Yüzbaşı Nûman Esin, anılarında, şu bilgiyi aktarmaktadır: "27 Mayıs İhtilâli'nin başarıya ulaşmasının ardından, bir hükûmete ihtiyaç olacağı noktasından hareketle, Ankara'daki arkadaşlar, tanıdıkları kişilerden alelacele bir hükûmet oluşturmuşlar... Hükûmetin bir ihtilâl hükûmeti yapısında olmadığı, çok kısa zamanda ortaya çıktı. İhtilâlden önce, ihtilâlci arkadaşların kendi aralarında toplanıp, hükûmet üyelerinin kimler olacağı konusunda bir tartışma yapıp yapmadıklarını bilemiyorum. Ama biz yapmamıştık. Bize göre, bir ihtilâl komitesi, zaten normal olarak, ihtilâl sonrası uygulamayı da düzenleyeceği için, fiilî bir hükûmet durumundaydı. Yani, ihtilâlin doğasına uygun olan şey, ihtilâli yapanların, hem yasama, hem de yürütme gücünü ellerinde bulundurmaları zorunluluğudur. İhtilâllerde otoritenin, kaçınılmaz bir şekilde, bütünleşme ihtiyacı vardır. Onun için ihtilâlin ilk günlerinde bir hükûmet kurulması, göstermelik bir hadisedir. Kalıcı olmadığımızı, demokrasiye dönüleceğini gösterme amacına yönelik, biraz da rastlantıların getirdiği bir hükûmet olmuştur. (...) Komite üyelerinin kurulan hükûmette yer almayı istemeyişlerinin iki sebebi vardı. Birincisi, Komite üyelerini bakan yapmak suretiyle, kalıcı bir izlenim vermenin yanlış olacağı fikridir. İkincisi, içtenlikle, 'Biz bu işi yaptık... Sivillere teslim edelim; tekrar orduya çekilelim... Bu işten kurtulalım...' fikri hâkim olmuştur. (...) Hükûmet, başlangıçta sivil bir hükûmet olarak kurulunca ve geçici anayasa ile Komite kendi kendini sınırlayınca, 'bunu telafi edici bir yöntem bulalım' dedik ve Komite'nin bakanlıkları da kontrol alabileceği bir şekilde örgütlenmesi akla geldi. Bunun üzerine (...) komisyonlar kuruldu. Örneğin, ben Çalışma Bakanlığı ile ilişkileri düzenleme sorumluluğunu üzerime aldığımda, fiilen Çalışma Bakanlığı'nı yönetmeye kalkıştım. Tabiî, gayet nâzik bir şekilde, bakanla, Müsteşarıyla ve Genel Müdürleri ile konuşuyordum. Ama zaman içerisinde benim bakanlık üzerindeki etkinliğim artmaya başladı. Öyle sanıyorum ki, Komite üyesi olarak bir süre daha devam edebilseydim, Çalışma Bakanlığı'nı belki fiilen üstlenecektim. Aslında komisyonlarda görevli Komite üyelerinin kontrol adı altında fiilen bakanlık yapmaları da doğru değil; yürütmenin doğasına aykırı bir durum... Bir bakanı kukla hâline getirmek oluyor." Nûman Esin, Devrim ve Demokrasi, (Bir 27 Mayısçının Anıları), Doğan Kitap, İstanbul, 2005, s. 128-129.

Kurmay Yüzbaşı Kâmil Karavelioğlu, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: "Hükûmetin sivil bir hükûmet olmasına karar verildi. (...) Başlangıçta, Milli Savunma Bakanlığı da Orgeneral Cemâl Gürsel'e önerilmişti, fakat kendisi Devlet ve Hükûmet Başkanlığı'ndan ayrı bir Milli Savunma [Bakanlığı]'nın da sorumluluğunu üstlenmek istemedi. (...) Kabine göreve başlayınca, Cemâl [Gürsel] Paşa'nın görevleri çok yoğun diye, ayrıca [Milli Savunma Bakanı Orgeneral Fahri] Özdilek Paşa, Başbakan Yardımcısı olmuştur. (...) Bu arada Devlet Bakanı Âmil Artus ve Adalet Bakanı [Abdullah Pulat] Gözübüyük, sık sık Komite'ye muhatap oluyor." Karavelioğlu, age, s. 47 ve 127-130 ve ayrıca bkz. s. 120.

Kurmay Albay Alpaslan Türkeş, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: "Önce Milli Birlik Komitesi'nin hükûmet sorumluluğunu da üstlenmesi düşünüldü. Sonra bundan vazgeçtik. Bakanları dışarıdan aramaya başladık. Cemâl [Gürsel] Paşa'nın teklif ve tavsiyesi ile Orgeneral Fahri Özdilek Milli Savunma Bakanı olurken, Tuğgeneral Sıtkı Ulay da Ulaştırma Bakanlığı'na getirildi. [Cemâl] Gürsel, aynı zamanda başbakan oluyor, Dışişleri Bakanlığı'na da Selim Sarper düşünülüyordu. (Sabahın ilk saatlerinde âdetâ Bakanlık dağıtılıyordu. Selim [Sarper], ayaküstünde Dışişleri Bakanlığı yapılmak isteniyor; kendisi ise hiç niyetli görünmüyordu. Teklif sâhibine hitâben, 'Ben zaten Dışişleri [Bakanlığı] Genel Sekreteriyim... İzin verin, gidip, Dışişleri [Bakanlığı]'nı açarak, temasa başlayayım...' diyordu. Selim Sarper, konuşmasının bir yerinde, 'Bakalım sizin harekât tutacak mı?' gibi ağzından bazı kelimeler kaçırdı. Biz ona gayet sert davrandık. 'Peki, git, aç Hariciye'yi...' dedik. Onu Dışişleri Bakanlığı'na gönderdik.) Ancak, Sarper, bakan olmayı kabul etmemişti. Zaten ilk gün ilk teklif ona yapılmıştı. Bu arada, Dışişleri Bakanlığı için [Oramiral] Fahri Korutürk Paşa'nın ismi gündeme geldi. Kendisini Deniz Kuvvetleri Komutanı yapmışız... Dışişleri Bakanlığı'na atanması, Cemâl [Gürsel] Paşa tarafından imzalanıyor. İşte tam bu sırada Ticaret Bakanlığı'na getirilen Cihat İren devreye girip, Selim Sarper'i ikna ettiğini açıklayacaktı. Cemâl [Gürsel] Paşa, Cihat İren'i çok sevdiği için, onun bu teşebbüsüne memnun oluyor ve [Selim] Sarper'i Dışişleri Bakanlığı'na atıyordu. Ancak Fahri Korutürk'ün Dışişleri Bakanı olduğu radyoda ilân edilmişti. Durumu Cemâl [Gürsel] Paşa'ya bildirdik. 'Ziyani yok, değiştirelim... Fahri [Korutürk] Paşa'yı Moskova'ya Büyükelçi yaparız...' cevâbını verdi. Her ikisinin atama işlemi de hızla tamamlandı.

Ardından, Fahri Özdilek] Paşa beni ziyârete geldi. Bu işlerin çok hızlı yapılması karşısında hayretini ifade ediyordu. Selim Sarper'in Dışişleri Bakanlığı'na atanmasını kendisi de olumlu karşıladı. (...) Ben Isparta'daki 6. Tümen'in 7. Alayı'nda subay olarak görev yaptım. O sırada birliğimizde yedeksubay olarak bulunan çok sevdiğimiz arkadaşlar vardı. Bunlardan birisi de, Prof. Dr. Fehmi Yavuz Bey idi. Kendisini 27 Mayıs Hükûmeti'nde Milli Eğitim Bakanlığı'na getirdim. (...) Birinci Ordu Komutanlığı'nda bir süre [Orgeneral] Fahri Özdilek görevini sürdürmüştü. (...) Öte yandan, 27 Mayıs sabahı Ankara Sıhhiye Orduevi'nden alınıp, Harb Okulu'ndaki tutukluların arasına dahil edilen Tümgeneral Muharrem İhsan Kızıloğlu, arkadaşı [Tümgeneral/30 Ağustos 1960 tarihli terfi ile Korgeneral] Cemâl Madanoğlu aracılığıyla, serbest bırakılmış, ilk günlerde Komite toplantılarına katılmaya başlamıştı. Hatta daha da ileri gidip, akıl hocalığı yapmak ister gibi bir tavır takınmıştı. Kızıloğlu, kabinenin kuruluşu sırasında, Gürsel ve Madanoğlu'nun teklifi, bazı üyelerin de desteği ile, İçişleri Bakanlığı'na atanıyordu." Hulûsi Turgut, Türkeş'in Anıları (Şahinlerin Dansı), ABC Basın Ajansı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 147-148 ve 175-177 ve 219.

Kurmay Binbaşı Orhan Erkanlı, anılarında, bu konuda şu bilgiyi vermektedir: "Esâsen zayıf bir hükûmet kurulmuştu. Partisiz, tarafsız olsun endişeleriyle, fikrini, tutumunu ve gücünü bilmediğimiz, onun bunun kulaktan dolma bilgilerle tanıdığı kişiler, bakan yapılmıştı. Bu hükûmetle, değil bizim tasavvur ettiğimiz köklü reformları yapmak, icraata girişmek, günlük işler dahi yürütülemezdi. Kurulan düzenin yanlışlığı, bakanlar kurulunun tecrübesiz ve ihtilâlci karakterde kişiler olmayışına ilâveten, Komite'nin çabucak gideceği inanışının süratle yayılması, bütün yönetim yükünün Komite üzerine yıkılmasına, hükûmetin çoğu hâllerde şeklî bir varlık olarak kalmasına sabep olmuştur. Hangi bakandan, üç ay sonra gideceğini ilân eden bir cunta adına ciddi ve derin uygulama beklenebilir? Bakanlığı sırasında birçok sorumluluğu üzerine alacak ve personelden bürokratik usûllere kadar herşeyi değiştirmek zorunda kalacak olan bu kişiler, Komite çekildikten sonra ne yaparlardı? Teminatları ne idi? Bakanlar kurulu, nazarî olarak kendisinden beklenenleri yapmadı, yapamazdı. Komite ile bakanlar kurulu arasında sağlam bir işbirliği, kordinasyon hiçbir zaman vücud bulmadı. Karar almaktan çekiniyorlar, herşeyi Komite'den bekliyorlardı. (...) İlk tedbir olarak, Komite emrinde

çalışmak üzere, teknik komisyonlar kurmaya karar verildi. (...) Bu suretle bakanlar kurulu ile aramızda meydana gelen boşluğu doldurmak (...) istedik. (...) Komite'[nin] (...) bakanlar kurulu ile irtibâtı gittikçe zayıflıyordu. [Cemâl] Gürsel, başbakanlığı iyice benimsemiş ve Komite'ye pek aldırmadan, bakanlar vâsıtasıyla yönetimi devam ettirmek yolunu tutmuştu. Bu durumu gören ve değerlendiren bakanlar, yavaş yavaş kendilerini işlerden çekmişler, gelecekte ne olacağını, ne yapacaklarını düşünmeye başlamışlardı. Bazıları Komite'ye sormadan odacı atmıyor, kâğıt imzalamıyor, bazıları ise, Komite'yi hiç aramıyordu. Şaşkın vaziyette idiler. Komite ile [Cemâl] Gürsel arasında gerginleşen hava, tabiî olarak onları rahatsız ediyor, ümitsizliğe düşürüyordu. (...) Bakanlar kurulu, haklı olarak, kimin kulu olacağını kestiremiyor, en küçük sorumlulukları dahi Komite üyelerine atarak, gününü gün etmekle vakit geçiriyordu." Orhan Erkanlı, Anılar... Sorunlar... Sorumlulur..., İstanbul, 1972, s. 26-28.

Çalışma Bakanı olan Prof. Dr. Câhit Talas, Prof. Dr. Alpaslan Işıklı ve Mesût Gülmez ile yaptığı bir röportajda, "Böyle bir göreve getirilmenizde acaba 27 Mayıs'ı yapanlarla daha önceki kontaktlarınızın etkisi oldu mu? Bu bakanlığa getirilişinizin sizce sebepleri nelerdir?" şeklindeki soruyu yanıtlamakta ve şu bilgiyi vermektedir: "27 Mayısçılar ile hiçbir ilişkim olmadı. Yalnız Fikret Ekinci 27 Mayıs'ın içindeydi. Onunla Londra'a tanışmıştık. Ben Londra'da iken, o da oradaydı. Forum'daki yazılarımla beni tanımış... Orada tanıştık. Tanışıklığımız, ahbaplığımız ondan sonra sürdü. Fikret Ekinci'nin 1960 İhtilâli'ni yapan Milli Birlik Komitesi içindeki görevi o kadar da önemli değildi. [Kurmay Albay Alpaslan] Türkeş Başbakanlık Müsteşarı idi. O da Türkeş'in yardımcılığını yapıyordu. Ama daha bu aşamaya gelinmeden önce, Fikret [Ekinci] bizim evimize sık sık gelirdi. 1960 öncesini çok tartışırdık. Çok aklı başında, milliyetçi ve gidişâtı lumsuz gören bir havadaydı. Askeri hâkimdi. 27 Mayıs olduğu zaman, ertesi gün geldi. 'Sizinle Cemâl [Gürsel] Paşa'ya gideceğiz' dedi. 'Sizi görmek istiyor' dedi. Anladım ki, Cemâl Paşa ile de son derece teması olan bir arkadaştı. 28 Mayıs'ta Fikret [Ekinci] ile Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na gittik. Cemâl Paşa'yı gördüm. İçeri girince Fikret [Ekinci], 'Paşam, Prof. Dr. Câhit Talas'ı getirdim' dedi. Demek ki, daha önceden konuşmuşlar... Cemâl Paşa beni çok iyi karşıladı. Çay, kahve ısmarladı. Zaten babayani bir insandı. 'Bizimle çalışır mısın?' dedi. Fikret [Ekinci]'den bazı şeyler sezinlemiştim, ama böyle birden bire teklf

beklemiyordum. Biraz tereddüt ettim. Sonunda ‘çalışırım’ dedim. ‘Öyleyse sizi Sanayi Bakanlığı’na atayacağız’ dedi. Sanayi Bakanlığı’n duyunca biraz tereddüdüm arttı. ‘Paşam, benim uzmanlık alanım, Sanayi Bakanlığı ile bağdaşmaz. Eğer bana hükûmette bir görev vermek istiyorsanız, Çalışma Bakanlığı’nda daha yararlı olurum.’ dedim. ‘Peki, olur’ dedi ve ilk atama, beş kişilik bakanla ilgiliydi. Hemen 28 Mayıs’ta yapıldı. Hükûmetin diğer üyeleri sonradan aranıp, bulunup, tayin edildiler. (...) Benim Çalışma Bakanlığı’na atanmam, daha çok benim alanımda biraz tanınmış olmamdan doğdu. (...) Ankara’da ben vardım. Demek bir Çalışma Bakanı aranınca, Fikret [Ekinci], beni Cemâl Paşa’ya önerdi. Fakat, dediğim gibi, önce Sanayi Bakanlığı’nı önerdi. O, Çalışma Bakanı ile Sanayi Bakanı’nı biraz karıştırmış da olabilir. Bakanlığım öyle oldu. Yani, ikisi de doğru... Milli Birlik [Komitesi] ile doğrudan bir temasım olmadı. Ama Fikret [Ekinci]’yi tanıyordum. Bir de kendi alanımdaki çalışmalarım etkili oldu sanıyorum.” “Câhit Talas ile Söyleşi; Yaşam Öyküsü”, Câhit Talas’a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara, 1990, s. 17-18.

Devlet Bakanı Mustafa Âmil Artus, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: “28 Mayıs 1960 günü öğleden sonra bana telefon eden tok sesli bir subay, Orgeneral Cemâl Gürsel’in benimle konuşmak istediğini haber verdi. Bunun hemen arkasından, bir gün önce radyodan konuşmasını dinlediğim Cemâl Gürsel’in sesi, bana kim olduğunu söyledikten sonra, kabinesinde Devlet Bakanlığı görevini kabul edip etmeyeceğimi sordu. Bir hukukçu olarak kabinede bulunmamın, ihtilâli yapan subaylarla memleketim için yararlı olacağını düşündüm. Silahlı Kuvvetlerimize karşı beslediğim güven duygusunun da etkisiyle, görevi kabul ettim. (...) 29 Mayıs [1960] Pazar günü Başbakanlığa giderek, Orgeneral Cemâl Gürsel ile tanıştım. Başbakan odasında ayakta duruyordu. Uykusuz ve yorgun bir duruşu vardı. Çok sempatik ve cana yakın bir insandı. Alçakgönüllü olduğu belliydi. Geceyi hemen hemen uykusuz geçirdiğini söyledi. Kendisine ısındım. ‘Yarın saat 09:00’da kabinenin ilk toplantısını yapacağım. Orada görüşürüz.’ dedi. Bu söz üzerine teşekkürlerimi yineleyerek, iznini aldım ve odasını terk ettim. Bana ayrılan odayı görmek istedim. Bu oda, başbakanın odasına bitişikti. (...) Bakanlık Kurulu listesinde yer alan kişiler, memleketin kamusal yaşamında isim yapmış insanlardı. Bundan ayrıca kıvanç duydum.” “İhtilâlin Adalet Bakanı Âmil Artus’un Anıları: 27. Yılında 27 Mayıs”, (Yayına Hazırlayan: İlhâmi Soysal), Milliyet, 18 Mayıs 1987.

Ümit Özdağ, araştırmasında, şu bilgiyi vermektedir: "İhtilâl hükûmetinin üç bakanlık dışında sivillerden oluşması kararının alındığı 27 Mayıs'taki Komite toplantısından sonra, 28 Mayıs sabahı Başbakanlık'ta bakanlar kurulu odasında yapılan toplantıda, herkes kendi adaylarını ve özelliklerini ortaya koymuştur. Adayların sağlıklı ve geniş bir araştırma sonucu tesbit edilmediği açıktır. Hükûmet, Komite'nin Ankara kanadının 27-28 Mayıs gecesi yaptıkları görüşmeler ve aldıkları tavsiyeler doğrultusunda yaptığı seçimin bir sonucudur. Hükûmet, saat 19:00'da radyodan MBK'nın 27 numaralı tebliği ile ilân edilmişti. (...) Radyodan ilân edilen hükûmetin bir sivil hükûmet olduğunu duyan Selim Sarper, [Cemâl] Gürsel'e başvurmuş ve Dışişleri Bakanı olmak istediğini bildirmiştir. Sarper'in isteği, [Cemâl] Gürsel ve Komite tarafından uygun görülmüştür. [Emekli Oramiral] Fahri Korutürk'ün yerine Selim Sarper'in ismi radyodan dördüncü ilânda okunmuş[tur]." Ümit Özdağ, Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilâli, Boyut Kitapları, İstanbul, 1997, s. 256-257. Ayrıca bkz. dipnot 71.

Korütürk, 27 Haziran 1960 tarihinde Moskova'ya atandı. Bkz. Jaeschke, age, s. 108. Korutürk, 6 Ağustos 1960'da Moskova'da güven mektubunu sundu. Jaeschke, age, s. 111. Nâmık Yolga da, 16 Ağustos 1960 tarihinde, Selim Rauf Sarper'in yerine, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreterliği'ne atandı. Jaeschke, age, s. 111.

Abdi İpekçi ile Ömer Sâmi Coşar, araştırmalarında, şu bilgiyi vermektedirler: "Aralarında yaptıkları ilk toplantıda -birçoklarının aslî durumu memur olduğuna göre- kendi statülerini ve maaş durumlarını tesbit ettiler. Memuriyet bakımından bakanlık yapacakları süreyi 'izinli' saydılar. Maaş olarak bazıları memuriyet maaşlarının alınmasını teklif ettilerse de, bu kabul edilmedi. [Cemâl] Gürsel'e devlet başkanı ve başbakan olarak 5.000, kendilerine 3.000 Lira maaş takdir ettiler." Abdi İpekçi ve Ömer Sâmi Coşar, İhtilâlin İçyüzü, (Birinci Cild), Uygun Yayınevi, İstanbul, 1965, s. 287.

Abdi İpekçi ile Ömer Sâmi Coşar, araştırmalarında, hükûmetin kuruluşu ile ilgili olarak da şu bilgiyi vermektedirler: "[Cemâl] Gürsel, çağrılı öğretim üyeleriyle 27 Mayıs 1960 günü yaptığı toplantıda, yönetimde kısa süre kalacakları için, bakanlıkların Müsteşarlar vâsıtasıyla yönetilmesi

düşüncesini ileri sürmüş; öğretim üyeleri bu düşünceye karşı çıkarak, hükûmetin derhal kurulması gerektiğine işaret etmişlerdir. Öğretim üyelerinin, 28 Mayıs 1960 tarihli verdikleri raporda, önerdikleri ilk önlemlerden biri, 'fiilî ve geçici bir hükûmet kurarak idareyi devam ettirmek'tir. (...) Bir hükûmetin kurulmasına, daha doğrusu Müsteşarın üstünde bakan olacak kişilerin atanmasına karar verilince, bunların asker kişilerden mi, sivil kişilerden mi olacağı sorusu belirmiştir. Önce, Komite adıyla toplanan asker kişileden bazıları, bakanlık görevini üstlenmeye hazırlanmışlar, ancak içlerinden [Tümgeneral] Cemâl Madanoğlu, [Kurmay Albay] Sâmi Küçük gibi subayların karşı çıkmalarıyla, 'askeri hükûmet' kurulmasından vazgeçmişler, Milli Savunma, İçişleri, Ulaştırma bakanlıkları'na asker kişilerin, diğer bakanlıklara 'sivil kişiler'in getirilmesi uygun bulunmuştur." İpekçi ve Coşar, age, s. 256-258.

30 Mayıs 1960 tarihli ve 5/1 sayılı "Demokratik Nizamlar, İspat Hakkı, İktisadi ve Mâlî Durum ve Dış Politika Hakkında İttihaz Olunan İcrâ Vekilleri Heyeti [Bakanlar Kurulu] Kararı", 31 Mayıs 1960 tarihli ve 10516 sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı.

Buna göre;

"30 Mayıs 1960 Pazartesi günü saat 10[:00]'da Başvekâlet'te Milli Birlik Komitesi Başkanı ve Başvekil Cemâl Gürsel'in başkanlığında yeni kabine ilk toplantısını yapmıştır.

Bu toplantıda;

a) Muhterem vatandaşlarımızın demokratik nizamlar çerçevesi dahilinde maddi ve mânevî istirahata kavuşturulmaları için gerekli tedbirlerin süratle alınmasına, partili veya partisiz herkesin eşit hak ve muamelelere tâbi tutulmasına;

b) Herhangi üzücü bir hadiseye sebep olacak kardeş münâkaşa ve mücadelesine mâni olmak maksadıyla parti faaliyetlerine şimdilik kat'îyetle müsaade edilmemesine;

c) İspat hakkını lâğveden veya basını kayıt altına koyan kanunlar gibi esas hak ve hürriyetleri tahdit eden kanun ve hükümlerin lâğvına ve bu konuda

Adliye Vekâleti’nin kısa zamanda gerekli hazırlıkları yapmasına;

d) İktisadi ve mali durumun süratle ıslâhı ve vatandaş geçim şartlarının süratle kolaylaştırılması için gerekli tedbirlerin alınmasına;

e) Devletin evvelce yabancı devletlere karşı girişmiş bulunduğu siyasi, askeri, iktisadi ve mali bütün taahhütlerin mûteber sayılarak, buna göre gerekli işlemlerin yapılmasına;

f) Müttefik ve dost memleketler başta olmak üzere, komşu memleketler ve bütün dünya milletleriyle dostça münâsebetlerde bulunulmasına ve barışa hizmetin dış politikanın temel prensibi kabul edilmesine

karar verilmiş ve Vekiller vazifelerine başlamışlardır.” Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 32-33 ve Resmî Gazete, Sayı: 10541, (30 Mayıs 1960). Ayrıca bkz. Ahmad ve Ahmad, age, s. 216.

Bakanlar kurulunun ilk toplantısının tutanağı muhtemelen hiç tutulmamış olmalıdır.

Ayrıca, 31 Mayıs 1960 târili ve 5/5 sayılı “Nezaret Altında Bulunan Sanıkların Soruşturmalarının Adliye Vekâleti’nce Kurulacak Bir Tahkikât Heyeti Mârifetiyle Yapılmasına, Suçlu Görülenlerin Divânı Âli’ye Sevkine ve Koordinasyon Vekâleti İle İktisadi Koordinasyon Heyeti’nin Lağvına Dair İcrâ Vekilleri Kararı” için bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 33 ve Resmî Gazete, Sayı: 10517, (1 Haziran 1960). Karara göre, Koordinasyon Vekâleti, Ticaret Bakanlığı’na bağlandı. Ayrıca bkz. Jaeschke, age, s. 107.

Devlet Bakanı Mustafa Âmil Artus, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: “Biz de yerlerimize oturarak çalışmaya başlayacağımız sırada, gazete fotoğrafçılarının fotoğraf çekmek istedikleri haberi geldi. [Cemâl Gürsel] Paşa müsaade etti. İçeriye birçok fotoğrafçı doldu. Arka arkaya flâşlar yandı. Fotoğraflar çekildi. Onlar çıktıktan sonra Cemâl Gürsel, kısa bir konuşma ile, bakanlar kurulunun ilk oturumunu açtı. Bu konuşmasında özetle şunları söyledi: “Memleketi ihtilâle sürükleyen olayları hepiniz biliyorsunuz. Burada onlardan söz etmeyeceğim. Sâkıt iktidarın memleketi diktaya götürmek isteyen tutumu ve anayasayı ihlâl, israf ve yolsuzluklar, iktisadi ve mali durumun perişân bir hâl alması, mali gücümüzle orantılı

olmayan yatırımlar, memleketi ve cumhuriyeti koruyup gözetmekle yükümlü olan Silahlı Kuvvetlerimizin müdahalesini zorunlu yaptı. Bildiğiniz gibi, eski iktidar mensupları Harb Okulu'nda muhafaza altına alındılar. Onların daha uygun bir yere nakillerini düşüneceğiz.' [Cemâl Gürsel] Paşa'nın bu kısa açış konuşmasından sonra, ben de dahil olmak üzere, bazı bakanlar söz alarak, o günkü durum hakkında düşüncelerini bildirdiler. İktisadi ve mali urumun düzeltilmesi için gerekli önlemlerin alınmasına, ispat hakkını kaldıran veya sınırlayan kanunlar gibi temel hak ve özgürlükleri daraltan hükümlerin kaldırılmasına karar verilerek, bu konuda Adalet Bakanlığı'nın gerekli çalışmaları yapması uygun görüldü. Bundan başka, vatandaşlar arasında üzücü olaylara neden olmaması için, parti faaliyetlerinin kesin olarak yasaklanmasına karar verildi. Dış politika alanında, müttefik ve dost memleketler başta olmak üzere, komşu memleketlerle ve bütün dünya milletleriyle dostça ilişkilerde bulunulmasına ve barışa hizmetin dış politikamızın temel prensibi olarak kabul edilmesine karar verildi. Bu kararlar, 31 Mayıs 1960 tarihinde yayınlanan kararnamede yer aldı." "İhtilâlin Adalet Bakanı Âmil Artus'un Anıları: 27. Yılında 27 Mayıs", (Yayına Hazırlayan: İlhâmi Soysal), Milliyet, 18 Mayıs 1987.

Ayrıca, Devlet ve Adalet Bakanı Mustafa Âmil Artus, anılarında, MBK'nin bakanlar kurulunu denetleme mekanizmasını da anlatmaktadır. "İhtilâlin Adalet Bakanı Âmil Artus'un Anıları: 27. Yılında 27 Mayıs", (Yayına Hazırlayan: İlhâm Soysal), Milliyet, (26 Mayıs 1987).

[193] 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı yasa ile kabul edilen "1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilâtı Esâsîye Kânunu'nun Bâzı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bâzı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında Geçici Kânun"un ilgili maddeleri gereğince, Cemâl Gürsel, bu tarihten geçerli olmak üzere, Devlet Başkanı, Başkumandan, Başbakan ve MBK Başkanı olarak görevlendirildi. Bkz. dipnot 4.

[194] Ahmet Mükerrem Sarol, 17 Mayıs 1954-9 Aralık 1955 tarihleri arasında görev yapan Üçüncü Adnan Menderes Hükûmeti'nde Devlet Bakanı idi. Görevinden 15 Eylül 1955 tarihinde ayrıldı. Sanal, age, s. 165. Yassıada'da Yüksek Adalet Divânı (YAD) tarafından yargılandı ve onbeş yıl hapis cezasına çarptırıldı. Yüksek Adalet Divânı Kararları, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 369 ve Türk Parlamento Tarihi, (TBMM IX.

Dönem: 1950-1954), (Cild: 7), (Hazırlayan: Kâzım Öztürk), TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1998, s. 531-532.

[195] Nûri Eren, diplomattı ve 1949 yılında ABD'de/New York'ta Haberler Bürosu'nu kurmuştu. 1960 yılına kadar Türkiye'yi, başta Birleşmiş Milletler'de olmak üzere, pek çok toplantıda temsil etmişti.

[196] 6 Temmuz 1960 tarihli ve 14 sayılı "28 Aralık 1946 Tarihli ve 4991 Sayılı Kânuna Geçici Bir Madde Eklenmesine Dair Geçici Kânun"a göre, "4991 sayılı kanunun birinci maddesi sümûlüne giren memurlardan, Milli Birlik Komitesi'nce, hükûmet teklifine göre, vazife verilmek maksadı ile, merkeze çağrılanlar hakkında, mezkûr kanunun beşinci maddesi hükmü tatbik edilmez ve memlekete girişleri tarihinden itibaren altı ay süre için, aylıkları, mezkûr kanunun birinci maddesi ve tâdilleri dairesinde ödenir"di. Ayrıca, "bu gibi memurların yurtta geçen altı aylık müddetleri, yurt dışı hizmetlerinden sayılır"dı. Yasa, 28 Mayıs 1960 tarihinden itibaren yürürlüğe girecekti. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 71 ve Resmî Gazete, Sayı: 10548, (6 Temmuz 1960) ve MBK KD, s. 23.

12 Temmuz 1960 tarihli ve 16 sayılı "Dışişleri Bakanlığı Kuruluşu Hakkındaki 3312 Sayılı Kânuna Ek 5250 Sayılı Kânunda Değişiklik Yapılması ve Bu Kânuna Bâzı Maddeler Eklenmesi Hakkında Geçici Kânun"gereğince, "3312 sayılı kanunun 3. maddesindeki târife göre, Dışişleri meslek memuru olup, yabancı memleketlerde vazife gören Büyükelçiler, Dışişleri Bakanlığı'nca Avrupa, Asya, Amerika ve Orta Doğu işleri ile veya bakanlığın tesbit edeceği diğer işlerle meşgûl olmak, bilgi ve görgülerinden istifade edilmek üzere, 'Yüksek Müşâvir' ünvânı ile, her zaman merkeze alınabilirler"di. "3312 sayılı kanunun 3. maddesi gereğince, Dışişleri meslek memuru vasfını hâiz olmadığı halde, Dışişleri Bakanlığı'nın dış teşkilatına tayin edilen Büyükelçiler, birinci sınıf Ortaelçiler ve Ortaelçilerle delegeler, müşâvirler ve diğer memurlar, Dışişleri Bakanlığı'nca her zaman merkeze alınabilirler"di ve "haklarında yukarıdaki fıkra hükmü uygulanan memurlardan Dışişleri Bakanlığı'ndaki görevlerine tayininden önce devlet daire ve müesseselerinde hizmet görmüş olanlar, bu daire ve müesseseler emirne iade olunabilirler"di. "Diğerlerinin de, 5434 sayılı kanun ve bu kanunun ek ve tâdilleri gereğince iktisâb ettikleri haklar mahfuz kalmak üzere, Dışişleri Bakanlığı ile ilişikleri kesilir

veya lüzum görülenler, Dışişleri Bakanlığı merkez teşkilatıanın meslek memurluğundan gayri görevlerinde veya sâir devlet daire ve müesseselerinde hizmete alınabilirler"di. Resmî Gazete, Sayı: 10551, (14 Temmuz 1960) ve MBK KD, s. 25.

10 Ağustos 1960 tarihinde kabul edilen 46 sayılı "Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü Kânunu'nun 6886 Sayılı Kânunla Muaddel 21. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Geçici Kânun" gereğince, yur dışına atanacak olan personelin nitelikleri yeniden saptandı. MBK KD, s. 63 ve Resmî Gazete, Sayı: 10578, (15 Ağustos 1960).

[197] Osman Doğru, araştırmasında, "tasfiye"yi tanımlamaktadır: "27 Mayıs rejiminde kamu görevlilerinin durumunu 'tasfiye' işlemiyle anlatmak gerekir. Kamu görevlilerinin görevden uzaklaştırılması anlamında kullanılan 'tasfiye' deyimi, siyasal bir deyim değil, Danıştay Beşinci Dairesi'nin 7 Mart 1963 tarihli E 1962/4835, K 1963/787 sayılı kararında sözü edilerek 'hukukileştirilmiş' bir deyimdir. Danıştay'a göre,Emekli Sandığı Kanunu'nun değişik 39. maddesinin (b) fıkrası, 'bir tasfiye hükmünü ihtivâ' etmektedir. (Danıştay Kararları Dergisi: Sayı: 85/86, Yıl: 22, (1963), s. 113). Doğru, age, s. 115.

Çalışma Bakanı Prof. Dr. Câhit Talas, bu konuda şu bilgileri vermektedir: "O zamanlar bakanlar büyük yetkilerle donatılmıştı. Bir yazı ile bakanlığın bütün düzenini yeniden kurmanız mümkündü. Ben öyle çok radikal bir değiştirmeye gitmedim. Hatta [DP Çalışma eski Bakanı] Hayrettin [Erkmen]'in getirmiş olduğu Özel Kalem Müdürü'nü bile değiştirmedim. O zaman [SBF'de öğretim üyesi olan] Mehmet Selik'i Özel Kalem Müdürlüğü'ne getirecektim. Fakat Mehmet [Selik] biraz tereddütler geçirdi, olmadı. Biliyorsunuz [Prof. Dr.] Fehmi Yavuz da, [SBF öğretim üyesi] Cevat Geray'ı [Özel Kalem Müdürü olarak] almıştı. Ben Hikmet ile devam ettim. Bana da hizmet etti. O tamamiyle bir bürokrattı." "Câhit Talas ile Söyleşi; Yaşam Öyküsü", Câhit Talas'a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara, 1990, s. 17.

[198] Memduh Yaşa, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde öğretim üyesi ve eski Başbakan Adnan Menderes'in de mali danışmanı idi. 27 Mayıs'tan sonraki üniversite tasfiyesi sırasında 147'ler arasında yer aldı. 147'ler, 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra üniversitelerden tasfiye edilen

öğretim üyelerine verilen isimdi. 27 Mayıs'tan sonra toplam 147 öğretim üyesinin üniversite ile ilişkisi kesilmişti. 27 Ekim 1960 tarihli ve 114 sayılı "Üniversiteler Öğretim Üyelerinden Bâzılarının Vazifelerinden Affına ve Bâzılarının Diğer Fakülte ve Yüksek Okullara Nakline Dair Kânun" için bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 411 ve Resmî Gazete, Sayı: 10641, (28 Ekim 1960). Ayrıca, yine 27 Ekim 1960 tarihli ve 115 sayılı "13 Haziran 1946 Tarih ve 4936 Sayılı Üniversiteler Kânunu'nun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kânuna Bir Madde Eklenmesi Hakkında Kânun" için bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 416-430 ve Resmî Gazete, Sayı: 10641, (28 Ekim 1960) ve MBK KD, s. 266-268. Ayrıca bkz. 28 Ekim 1960 tarihli ve 119 sayılı "13 Haziran 1960 Tarih ve 4936 Sayılı Üniversiteler Kânunu'nun 115 Sayılı Kânunla Değiştirilen 38. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Kânun", Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 436-437 ve Resmî Gazete, Sayı: 10644, (2 Kasım 1960) ve MBK KD, s. 269-279. Ayrıca bkz. 28 Ekim 1060 tarihinde kabul edilen 119 sayılı "13 Haziran 1946 Tarihli ve 4936 Sayılı Üniversiteler Kânunu'nun 115 Sayılyı Kânunla Değiştirilen 38. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Kânun": Resmî Gazete, Sayı: 10644, (2 Kasım 1960) ve MBK KD, s. 286. Hemen aynı dönemde konuyla ilgili olarak yayınlanan kitaplara da bkz. 147'ler, Kervan Matbaası, İstanbul, 1961 ve 147'ler Meselesi: Beyaz Kitap, (147'ler Derneği Yayını), İstanbul, 1962.

[199] Eyüp Sabri Hayırlıoğlu, TBMM'nin ikinci döneminde (1923-1927) Konya milletvekili idi. 18 Nisan 1951 tarihinden itibaren Diyanet İşleri Başkanlığı yaptı ve 10 Haziran 1960 tarihinde de emekliye ayrıldı. 8 Ekim 1960'da öldü. Bkz. Türk Parlamento Tarihi, (TBMM II. Dönem: 1923-1927), Cild: 3, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s. 543 ve Jaeschke, age, s. 108 ve 113. bakanlar kurulundaki bu görüşmeler, söz konusu emekliliğin zorunluluk hâlini almış olduğunu açıkça göstermektedir.

[200] Ömer Nasuhi Bilmen, 1941 yılından bu yana İstanbul Müftüsü idi. 30 Haziran 1960 tarihinde Diyânet İşleri Başkanlığı'na atandı. Bkz. Jaeschke, age, s. 108.

[201] Medenî Berk, 25 Kasım 1957-27 Mayıs 1960 tarihleri arasında görev yapan Beşinci Adnan Menderes Hükûmeti'nde İmâr ve İskân Bakanı iken, bu görevinden 11 Aralık 1959 tarihinde ayrılarak, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak atandı. Sanal, age, s. 168-169. Yassıada'da YAD tarafından yargılandı ve çeşitli suçlardan dolayı aldığı idam cezası, ömür boyu hapse çevrildi. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 343.

[202] Kemâl Zeytinoğlu, 17 Mayıs 1954-9 Aralık 1955 tarihleri arasında görev yapan Üçüncü Adnan Menderes Hükûmeti'nde Bayındırlık Bakanı idi. Sanal, age, s. 165. 17 Şubat 1959 tarihinde Londra'da meydana gelen uçak kazasında öldü. Türk Parlamento Tarihi, (TBMM IX. Dönem: 1950-1954), (Cild: 7), s. 392-393.

[203] 30 Haziran 1939 tarihli ve 3656 sayılı "Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teâdülüne Dair Kânun" ve 3 Temmuz 1939 tarihli ve 3659 sayılı "Bankalar ve Devlet Müesseseleri Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teâdülü Hakkında Kânun" için bkz. Resmî Gazete, Sayı: 4255, (11 Temmuz 1939) ve Düstur, (Üçüncü Tertip), (Cild: 20), s. 770.

[204] Türkiye'de KİT'lerle ilgili ilk genel yasal düzenleme, 17 Haziran 1938 tarihli ve 3460 sayılı "Sermayesinin Tamâmı Devlet Tarafından Verilmek Suretiyle Kurulan İktisadi Teşekküllerin Teşkilatıyla İdâre ve Murâkabeleri Hakkındaki Kânun" ile yapıldı. İlgili yasada, sermayesinin tamamı devlete âid olan ve kendi yasalarında bu yasaya tâbi oldukları belirtilen tüzel kişiliği hâiz, idari ve mali yönden özerk ve sorumluluğu sermayeleri ile sınırlı kuruluşlar, "İktisadi Devlet Teşekkülü" olarak tanımlandı.

17 Haziran 1938 tarihli ve 3460 sayılı "Sermayesinin Tamamı Devlet Tarafından Verilmek Suretiyle Kurulan İktisadi [Devlet] Teşekkülleri'n[in] Teşkilatıyla İdâre ve Murâkabeleri Hakkındaki Kânun"a göre, sermayesinin tamamı devlete âid olan ve kendi yasalarında bu yasaya tâbi oldukları belirtilen, tüzel kişiliği hâiz ve idari ve mali yönden özerk ve sorumluluğu sermayeleri ile sınırlı kuruluşlar, "[Kamu] İktisadi Devlet Teşekkülü" olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, sermayelerinin en az yarısı bu yasaya tâbi teşekküllere âid bulunan şirketlerin de, bilançolarının düzenlenmesi ve denetimleri yönünden bu yasa hükümlerine tâbi olacakları belirtilmiştir.

Türkiye’de KİT’lerle ilgili ilk genel yasal düzenleme, 17 Haziran 1938 tarihli ve 3460 sayılı “Sermayesinin Tamâmı Devlet Tarafından Verilmek Suretiyle Kurulan İktisadi Teşekküllerin Teşkilatıyla İdâre ve Murâkabeleri Hakkındaki Kânun” ile yapılmıştır. 3460 sayılı yasada, sermayesinin tamamı devlete âid olan ve kendi yasalarında bu yasaya tâbi oldukları belirtilen tüzel kişiliği hâiz, idari ve mali yönden özerk ve sorumluluğu sermayeleri ile sınırlı kuruluşlar, “[Kamu] İktisadi Devlet Teşekkülü” olarak tanımlanmıştır. Ayrıca bkz. dipnot 11 ve 15 Temmuz 1960 tarihli ve 23 sayılı “Sermayesinin Tamâmı Devlet Tarafından Verilmek Suretiyle Kurulan İktisadi Teşekküllerin Teşkilatı İle İdâre ve Murâkabeleri Hakkındaki 3460 Sayılı Kânuna Ek Geçici Kânun”, Resmî Gazete, Sayı: 10556, (20 Temmuz 1960) ve MBK KD, s. 33-34.

[205] 2 Haziran 1960 tarihli ve 5/11 sayılı “Tâyin ve Azilleri İcrâ Vekilleri Heyeti Kararnamesi veyâ Müşterek Kararname İle Yapılacak Memurların Bu Muamelelerinin İlgili Vekillerce İfâ Edilmesi Hakkında İcrâ Vekilleri Kararı” için bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 34 ve Resmi Gazete, Sayı: 10524, (2 Haziran 1960).

[206] Hasan Esat Işık, Dışişleri Bakanlığı’nda diplomattı ve 27 Aralık 1957 tarihinde Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı/OEEC (OECE) Genel Sekreterliği’ne vekâleten atanmıştı.

[207] Hollandalı ünlü ekonomist Jan Tinbergen, 1969 yılında ekonomi dalında Nobel ödülünü kazandı. Ayrıca bkz. dipnot 226.

[208] Tutanağın altına şu not düşülmüştür: “Görüşmelerin bu hulâsâsı tarafımdan kaleme alınmıştır. Günhan Arkan” [imza].

Abdi İpekçi ve Ömer Sâmi Coşar, araştırmalarında, şu bilgiyi aktarmaktadırlar: “Haziranın ilk gününden itibaren gündemli toplantılar yapmaya başlayan bakanlar kurulu, bir hükûmet programı hazırlamayı düşünecek vakit bulamadan, acil meseleler üzerine eğilmek zorunda kalmıştı. Dikkatlerini topladıkları konular, Vâliler ve memurlar arasında yapılacak değişikliklerle iktisadi problemlerdi. Değişiklikleri sürat ve kolaylıkla tamamlamak bakımından, aslında bakanlar kuruluna âid olan yetkilerin doğrudan doğruya ilgili bakanlıklar tarafından kullanılmasını kabul etmişlerdi. Buna göre, içişleri bakanı, Valileri re’sen tayin edebilecek,

Umum Müdürlüklere getirilecek olanları, ilgili bakanlıklar kendiliklerinden seçebileceklerdi. Ele aldıkları ilk iktisadi mesele, buğday fiyatının tesbiti idi. Bir yıl evvelki fiyatı değiştirmeden uygulamak kararını almışlardı. Ortak Pazar konusunda yapılmakta olan müzakerelere devamı, seçimle gelecek hükûmete bırakmanın daha uygun olacağını düşünmüşler ve görüşmelere şimdilik ara verilmesini kararlaştırmışardı." İpekçi ve Coşar, age, s. 306. Görüldüğü gibi, burada Ortak Pazar ile ilgili olarak verilen bilgi doğru değildir.

Abdi İpekçi ve Ömer Sâmi Coşar, araştırmalarında, şu bilgiyi de aktarmaktadırlar: "Kabinenin ilk toplantılarında ele alınan meselelerden biri de, Milli Birlik Komitesi üyelerinin gelecekleri ve maaş durumları idi. Gerçi Komite üyeleri, iktidarı ilk fırsatta devredip, ordudaki aslî görevlerine döneceklerini söylemekte idiler. Fakat bakanlar, artık onların orduya dönmelerinin imkânsız olduğunu biliyorlardı. Bu bakımdan gelecekleri için şimdiden bir hâl çaresi düşünmekte fayda bulmuşlardı. Üzerinde en çok durdukları formül, komite üyelerinin en yüksek rütbe maaşı ile emekliye sevk edilmeleri idi. Fakat Milli Birlik Komitesi, onların bu teklifini benimsemediği gibi, Komite üyeliklerinin süresince ek ödenek alma teklifini de red etmişlerdi." İpekçi ve Coşar, age, s. 306. Görüldüğü gibi, elimizde bulunan tutanaklar bu bilgiyi teyid etmemektedir.

[209] Bkz. dipnot 1054-1061.

[210] Yukarıdaki dipnota bakınız.

[211] 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı yasa ile kabul edilen "1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilâtı Esâsîye Kânunu'nun Bâzı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bâzı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında Geçici Kânun"un 23. maddesine göre, "Milli Birlik Komitesi üyeleri, bakanlar, Milli Birlik Komitesi'nce kurulan "Yüksek Adalet Divânı" hâkimleriyle Savcıları ve "Yüksek Soruşturma Kurulu" üyeleri, mali ve iktisadi konularda incelemelerde bulunmak üzere görev alanlar, görevlerine mal beyani ile başlarlar ve görevlerinin sonunda mal beyanı ile ayrılırlar"dı. Ayrıca, "Milli Birlik Komitesi, ayrıca lüzum gördüğü şahıslardan mal beyanı isteyebilir"di. Bkz. Cild: 1/dipnot 4 ve ayrıca bkz. dipnot 194-201. MBK'nın 22 Temmuz 1960 tarihli 5 sayılı kararı gereğince, "14 Haziran 1960 gün ve 1 sayılı geçici anayasanın 3. maddesinde sayılan şahıslar

dışında kalan ve düşük iktidar zamanında nüfuz suistimali suretiyle vesâir gayri meşru yollarla servet edindiklerine dair haklarında ihbar ve şikâyet vâki olanlarla durumu şüpheli görülenleri, geçici anayasanın 23. maddesinin son fıkrası gereğince mal beyanına dâvete ve ilgili merciler mârifeti ile bu işlemi yürütmeye" MBK Genel Sekreterliği yetkili kılındı. Resmî Gazete, Sayı: 10559, (23 Temmuz 1960) ve MBK KD, s. 768. Bakanlar kurulunca hazırlanarak 12 Aralık 1960 tarihinde görüşülmek üzere MBK'ya sunularn ve MBK'nın 22 Aralık 1960 tarihli toplantısında görüşülerek kabul edilen "Eski İktidar Mensupları İle Yakınlarının Meşru Yollardan Edindiklerini İspât Edemedikleri Malların Müsaaderesi Usûlüne Dair Kânun" Tasarısı için ayrıca bkz. MBK GKT, Cild: 4, Ellidokuzuncu, (22 Aralık 1960), s. 10-13. 22 Aralık 1960 tarihli ve 170 sayılı "1 ve 3 Sayılı Kânunlar Gereğince Mal Beyânına Dâvet Olunanlardan Meşru Surette Edindiklerini İspât Edemedikleri Mallarınm Müsaaderesi Hakkında Kânun" için bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 826-827 ve Resmî Gazete, Sayı: 10693, (29 Aralık 1960) ve MBK KD, s. 420-421. MBK üyesi Kurmay Binbaşı Suphi Gürsoytrak tarafından hazırlanarak MBK'nın 22 Aralık 1960 tarihli toplantısında görüşülerek kabul edilen "1 Numaralı Kânunun 24. Maddesinin İkinci Fıkrasındaki 'Yakınları' Tabirinin Tefsirine Dair Önergesi" için bkz. MBK GKT, Cild: 4, Ellidokuzuncu Birleşim, (İkinci Oturum), (22 Aralık 1960), s. 6 (ve S. Sayısı: 177). MBK'nın 34 sayılı kararı için bkz. Resmî Gazete, Sayı: 10689, (24 Aralık 1960) ve MBK KD, s. 759. Diğer yandan, "Sâkıt İktidar Yakınlarının Meşruiyetini İspât Edemedikleri Mallarının Müsâderesi Hakkındaki Kânunun Bir Maddesinin Çıkarılması ve Bu Kânuna Bir Madde İlâvesine Dair Kânun" Tasarısı, MBK'nın 28 Aralık 1960 tarihli toplantısında görüşüldü ve kabul edildi. MBK GKT, Cild: 4, Altmışdördüncü Birleşim, (Üçüncü Oturum), (28 Aralık 1960), s. 35-39 (ve S. Sayısı: 149).

[212] Prof. Dr. Tâhir Taner, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğretim üyesi idi ve 1955 yılında bu görevinden emekliye ayrılmıştı.

[213]16 Haziran 1960 tarihli ve 3 sayılı "Yüksek Adalet Divânı'nın Muhakeme Usûlüne Âid Geçici Kânun"a göre, Yüksek Soruşturma Kurulu ile Soruşturma Kurulları oluşturuldu. Bkz. Düstur, (4. Tertip), s. 44-47 ve Resmî Gazete, Sayı: 10529, (18 Haziran 1960) ve MBK KD, s. 9. Ayrıca, 20 Temmuz 1960 tarihli ve 30 sayılı "Yüksek Adalet Divânı'nın Muhakeme

Usûlüne Âid 3 Sayılı Geçici Kânuna Bâzı Hükümler Eklenmesine Dair Geçici Kânun" ile 12 Ağustos 1960 tarihli ve 54 sayılı "Yüksek Adalet Divânı'nın Muhakeme Usûlüne Âid 3 Sayılı Geçici Kânuna Bâzı Hükümler Eklenmesine Dair 30 Sayılı Geçici Kânunu'nun Birinci Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkındaki Geçici Kânun"a ve 12 Ağustos 1960 tarihli ve 56 sayılı "Yüksek Adalet Divânı'nın Muhakeme Usûlüne Âid 3 Sayılı Geçici Kânunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kânun" ile 1 Aralık 1960 tarihli ve 147 sayılı "Yüksek Adalet Divânı'nın Muhakeme Usûlüne Âid 3 Sayılı Geçici Kânunun 2. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kânun"a ve 22 Aralık 1960 tarihli ve 169 sayılı "Bir Sayılı Kânuna Ek Kânun"a da bakınız. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 113 ve Resmî Gazete, Sayı: 10559, (23 Temmuz 1960) ve MBK KD, s. 42 ve Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 214-215 ve Resmî Gazete, Sayı: 10579, (16 Ağustos 1960) ve MBK KD, s. 128 ve 130 ve Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 216 ve Resmî Gazete, Sayı: 10579, (16 Ağustos 1960) ile Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 710 ve Resmî Gazete, Sayı: 10674, (7 Aralık 1960) ve MBK KD, s. 329 ve Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 825 ve Resmî Gazete, Sayı: 10692, (28 Aralık 1960) ve MBK KD, s. 419. MBK'nin 30 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı kararı ile 3, 4 ve 10 sayılı, 9 Ocak 1961 tarihli ve 38 sayılı, 8 Mayıs 1961 tarihli ve 49 sayılı, 15 Eylül 1961 tarihli ve 75 sayılı, 9 Ekim 1961 tarihli ve 77 sayılı, 12 Ekim 1961 tarihli ve 78, 14 Ekim 1961 tarihli ve 80 sayılı ve 20 Ekim 1961 ve 82 sayılı kararları için de bkz. Resmî Gazete, Sayı: 10540, (13 Temmuz 1960) ve MBK KD, s. 760-767 ve Resmî Gazete, Sayı: 10550, (13 Temmuz 1960) ve MBK KD, s. 75 ve Resmî Gazete, Sayı: 10554, (18 Temmuz 1960) ve MBK KD, s. 767 ve Resmî Gazete, Sayı: 10556, (20 Temmuz 1960) ve MBK KD, s. 768 ve Resmî Gazete, Sayı: 10584, (22 Ağustos 1960) ve MBK KD, s. 771 ve Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 982 ve Resmî Gazete, Sayı: 10699, (5 Ocak 1961) ve Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 2634 ve Resmî Gazete, Sayı: 10805, (12 Mayıs 1961) ve Düstur, (4. Tertip), s. 3181 ve Resmî Gazete, Sayı: 10908, (16 Eylül 1961) ve Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 3198 ve Resmî Gazete, Sayı: 10935, (18 Ekim 1961) ve Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 3199 ve Resmî Gazete, Sayı: 10933, (12 Ekim 1961) ve Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 3199 ve Resmî Gazete, Sayı: 10935, (18 Ekim 1961) ve Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 3214 ve Resmî Gazete, Sayı: 10943, (27 Ekim 1961) ve MBK GKT, Cild: 3, (8 Kasım 1960 Tarihli Otuzüçüncü Birleşimden 9 Aralık 1960 Tarihli Ellinci Birleşime Kadar), 1961, Kırküçüncü Birleşim, (30 Kasım 1960), s. 19-20

(ve S. Sayısı: 154) ve MBK GKT, Cild: 3, Kırkdördüncü Birleşim, (Birinci Oturum), (1 Aralık 1960), s. 3-7; Doğru, age, s. 147-148. 6 Ekim 1960 tarihli ve 16 sayılı “Yüksek Adalet Divânı Başkan, Üye, Yedek Üye ve Başsavcı Yardımcıları’nın Seçimi Hakkında Milli Birlik Komitesi Kararı” için bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 364-365 ve Resmî Gazete, Sayı: 10623, (7 Ekim 1960) ve MBK KD, s. 775-776.

[214] Yukarıdaki dipnota bakınız.

[215] Bkz. dipnot 1054-1061.

[216] Bkz. dipnot 213 ve dipnot 1054-1061.

“Yüksek Adalet Divânı’nın Muhakeme Usûlüne Âid Geçici Kânun

Madde 1) 1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esâsîye Kanunu’nun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkında 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 numaralı geçici kanunun 6. maddesinde yazılı Yüksek Adalet Divânı ile Yüksek Soruşturma Kurulu’nca, 20 [4] Nisan 1929 tarihli ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usûlü Kanunu’nun, işbu kanuna aykırı olmayan muhakeme usûlüne âid hükümleri, sürat gâyesini zedelememek kaydiyle, uygulanır.

Yüksek Soruşturma Kurulu

Madde 2) Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanı, bu kurulun vazifesini kolaylaştırmak maksadı ile, üyeler arasından üçer kişiden az olmamak üzere, tâli soruşturma kurulları vücûda getirir ve bunların herbirine başkanlık edecek üyeyi tayin eder. Bunlardan biri, ‘Merkez Soruşturma Kurulu” adını taşır ve diğer kurullar arasında işbölümünü düzenler.

Yüksek Soruşturma Kurulu’nun merkezi, Ankara’dır. Merkez Kurulu, lüzûmunda ve Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanı’nın tasvibi ile, Soruşturma Kurulları’nın başka mahallerde çalışmasına karar verebilir.

Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanı, mazereti hâlinde, Başkan vekilliğini yapacak üyeyi, vazifeye başladığı anda, tayin eder.

Yüksek Soruşturma Kurulu, Başkanın dâveti ile toplanır. Müzâkere nisâbı onaltıdır. Kararlar ittifak veya ekseriyetle verilir.

Madde 3) Bu kanunun neşri tarihinde muhtelif mercilerde bulunup da, kanunun şumûlüne giren tahkikâta âid dosyalar, suç delilleri, vesâik, evrak vesâir eşyâ, Merkez Soruşturma Kurulu'na veya bu Kurulun tensip edeceği Kurula, makbuz mukâbilinde, devir ve teslim olunur.

Para, mücevherat ve kıymetli evrak, Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanı'nın emrine âmâde olmak üzere, mahallî Ziraat bankalarında muhafaza edilir. Tevdi edenlerle banka, keyfiyetten Merkez Kurulu'nu haberdar ederler.

Madde 4) Bu kanunun mevzuuna giren fiillerden dolayı yapılmış veya yapılacak ihbar ve şikâyetler, Merkez Soruşturma Kurulu'na verilir ve bu Kurulca gereği yapılır.

Medde 5) Yüksek Soruşturma Kurulu veya Merkez Soruşturma Kurulu, muhtelif Kurullarca yapılacak tahkikâtı birleştirebileceği gibi, tefrik de edebilir.

Medde 6) Yüksek Soruşturma Kurulu ile Soruşturma Kurulları'nın yapacakları tahkikât, ilk tahkikât mâhiyetindedir.

Soruşturma Kurulları, heyet hâlinde vazife görürler. Belli bir tahkik muamelesinin yapılması için, bir üyenin naip tayini câizdir.

Soruşturma Kurulları, yaptıkları soruşturmalar dolayısıyla, lüzumlu kararları verirler. Şu kadar ki, 12. maddede yazılı kararları, ancak Yüksek Soruşturma Kurulu verebilir.

Madde 7) Yüksek Soruşturma Kurulu ile Soruşturma Kurulları, sanıkların sıfatına göre, Ceza Muhakemeleri Usûlü Kanunu'nun 104. maddesi ile Askeri Muhakeme Usûlü Kanunu'nun 105. maddesindeki sebeplere istinâden, tevkif kararı verirler.

Bu kanunun neşri tarihinde nezaret ve muhafaza altında bulunanlar hakkında da, bu hükümler uygulanır.

Mevkufların muhaberâtı kontrole tâbidir.

Madde 8) Soruşturma sonuna kadar kefâletle veya kefâletsiz tahliye kararı verilemez. Sanıklar, Yüksek Adalet Divânı'na mevkufen sevk edilirler.

Madde 9) Soruşturma Kurulları, sanıkları ve icabında yakınlarını mal beyanına dâvet eder ve bilcümle menkûl ve gayri menkûl malları ile alacakları üzerine ihtiyatî tedbir ve ihtiyâtî haciz koyabilirler. Bu Kurullar, sanıkların yurt dışında veya içinde sahip oldukları menkûl ve gayri menkûl malları, sâir alacak ve hakları tahkik edebilirler.

Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanı, re'sen veya Kurulların mürâaatı üzerine, dışarıdaki kıymetlerin yurda getirilmesi için gereken tedbirleri alabilir.

Soruşturma Kurulları, sanıkların aile efrâdından lüzum gördüklerinin, ahzukabza salâhiyetli vekillerinin, soruşturmanın sonuna kadar, yurt dışına çıkmamalarına veya tayin edilecek bölgelerde ikâmet etmelerine karar verebilir.

Madde 10) Soruşturmalar gizlidir. Soruşturma safhasında, sanıklarla müdâfileri, evrâkı tetkik edemeyecekleri gibi, sanıklar müdâfileriyle görüşemezler.

Madde 11) Soruşturmanın sonunda, Soruşturma Kurulları, tahkikâta âid dosyaları, yazılı mütâlaarıyla birlikte, Yüksek Soruşturma Kurulu'na gönderirler.

Madde 12) Yüksek Soruşturma Kurulu, Ceza Muhakemeleri Usûlü Kanunu'na göre, ilk tahkikât sonunda verilecek kararlardan herhangi birini ittihaz eder. Bunlardan son tahkikâtın açılması kararı ile kesinleşen muhakemenin men'i kararları, sanıklara tebliğ olunur.

Madde 13) Yüksek Soruşturma Kurulu ile Soruşturma Kurulları'nın kararlarına karşı kanun yollarına gidilemez. Ancak, Milli Birlik Komitesi, kendisine bir sureti tevdi edilecek olan muhakemenin men'i kararlarının bir daha gözden geçirilmesini, tevdi tarihinden itibaren onbeş gün zarfında,

Yüksek Soruşturma Kurulu'ndan talep edebilir. Bu talep üzerine yapılacak inceleme sonunda verilecek kararlar kesindir.

Yüksek Adalet Divânı

Madde 14) Haklarında son tahkikâtın açılmasına karar verilen sanıkların duruşması, Yüksek Adalet Divânı'nca yapılır.

Divân, Milli Birlik Komitesi'nce tayin edilen mahalde vazife görür.

Madde 15) Duruşma alenîdir. Ceza Muhakemeleri Usûlü Kanunu'nun 373. maddesi hükmü mahfuzdur.

Madde 16) Duruşma aralıksız cereyân eder. Zarûrî sebepler varsa, duruşmaya en çok üç gün ara verilebilir. Son müdâfaa için Divân daha uzun bir mehil verebilir.

Madde 17) Her sanık, duruşmada, isterse üçe kadar müdâfi bulundurabilir.

Madde 18) Duruşma sanıkların huzûru ile yapılır.

Sanık, makbûl bir mâzereti sebebiyle duruşmada hazır bulunamıyorsa, müdâfiinin huzûru ile iktifâ olunur. Hazır bulunmama makbûl bir mâzeretten ileri gelmemişse, duruşmaya müdâfi kabul edilmeyerek, sanığın gıyâbında duruşma yapılır ve hüküm verilir.

Madde 19) Yüksek Adalet Divânı, 9. maddede gösterilen tedbir ve kararları alabileceği gibi, Soruşturma Kurulları'nca alınmış olan tedbir ve kararların devamına mahâl olup olmadığını da kararlaştırabilir.

Müşterek Hükümler

Madde 20) Yüksek Soruşturma Kurulu ile Yüksek Adalet Divânı'nın Başkan, üye ve zabıt kâtipleri, Ceza Muhakemeleri Usûlü Kanunu'nun 21. maddesinde yazılı hâllerde, bu vazifeleri yapamazlar ve münhasıran bu sebeplere binâen red edilebilirler.

Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanı red edilirse, kendisi katılmaksızın toplanacak Yüksek Soruşturma Kurulu, bu hususta karar verir. Üyelerden

reddi istenenler hakkında, Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanı'nın tensip edeceği Kurul, red taleplerini karara bağlar.

Yüksek Adalet Divânı Başkan veya üyesi red edildikte, red edilen kimsenin iştirâki olaksızın toplanan Divân, istek hakkında karar verir.

Red edilen zabıt katipleri hakkında, bunların nezdlerinde vazife gördükleri Kurul veya Yüksek Adalet Divânı karar verir." Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 44 ve Resmî Gazete, Sayı: 10529, (18 Haziran 1960)

[217] Devlet Bakanı Mustafa Âmil Artus, anılarında, Devlet Başkanı, Başbakan, Başkumandan ve MBK Başkanı Orgeneral Cemâl Gürsel'in bu toplantıda şöyle konuştuğunu yazmaktadır: "Ertesi günü saat 09:00'da bakanlar kurulu yine toplandı. Bu toplantıda özellikle eski iktidar mensuplarının durumu görüşüldü. Söz bunların Divânı Âli'de yargılanmalarına gelince, Cemâl Gürsel, 'Ben kimseyi muhakeme etmeyeceğim. Seçimlerden sonra gelecek iktidar sorumluları yargılasın...' dedi. Gürsel'in bu sözleri üzerine konuşan bakanlar, tutuklu bulunan ve memleketi ihtilâle sürüklemiş olan siyasal kişilerin, ihtilâli yapanlar tarafından yargılanmaları gerektiğini, bu işin başka bir iktidara bırakılmasında büyük sakıncalar olduğunu izah ettiler. Başbakan, söylenenleri dikkatle dinledikten sonra, bu fikre katıldı. Ancak yargılamaların emniyet ve süratle yürütülmesi için gerekli önlemlerin alınmasını istedi. Sorumlular hakkında soruşturma yapmak üzere, yargıçlardan kurulu bir heyetin, 'Yüksek Soruşturma Kurulu' teşkili için, Adalet Bakanlığı'na yetki verilmesi ve bu kurulca suçlu görülenlerin yargılanmaları için Yüksek Adalet Divânı'nın teşkili ve sanıklara savunmaları için her türlü kânûnî teminâtın sağlanması karar altına alındı. İleride çıkarılan Yüksek Soruşturma Kurulu ile Yüksek Adalet Divânı'nın kuruluş ve yargılama usûlleri hakkındaki 3 numaralı kanun, bakanlar kurulunun bu kararlarının ışığında düzenlenmiştir." "İhtilâlin Adalet Bakanı Âmil Artus'un Anıları: 27. Yılında 27 Mayıs", (Yayına Hazırlayan: İlhâmi Soysal), Milliyet, (19 Mayıs 1987).

[218] MBK'nın 3 numaralı tebliği: "Memleketin selâmet ve âsâyişini temin bakımından ikinci bir tebliğe kadar her türlü siyasi parti neşriyat ve faaliyetleri, gösteri yürüyüşleri ve her türlü toplantılar men edilmiştir. Sayın vatandaşların hassasiyetle riâyetleri rica olunur." Düstur, (Dördüncü Tertip),

s. 3; Milli Birliğe Doğru, s. 295 ve Ak Devrim, s. 53. Aynı konuda19 numaralı tebliğ için de bkz. Milli Birliğe Doğru, s. 299.

Osman Doğru, araştırmasında, bu konuda şu bilgiyi vemektedir: “Ancak, bu siyasi faaliyet yasağının, yeni siyasi partilerin kuruluşunu yasaklayıp yasaklamadığı [sorusuna], Kasım 1960’da yeni bir siyasi partinin kurulma girişimine Komite’nin yaptığı açıklama [ile] bir yanıt gelmiştir. Komite’nin açıklamasına göre, siyasi faaliyet yasağı, yeni siyasi partilerin kuruluşunu da içermektedir. Yeni siyasi partilerin kurulması konusundaki ‘resmi izin’, Ocak 1961’de verilmiştir. 1961 yılında dokuz yeni siyasi parti kurulmuştur. Komite’nin partilerin kurulmasına izin veren ya da bunu yasaklayan tebliğlerini kaldırdığına dair bir kararı, Resmî Gazete’de yayınlanmamıştır. Ancak, 17 Mart 1961 tarihli 5/954 sayılı bakanlar kurulu kararından (Resmî Gazete, Sayı: 10767, (28 Mart 1961)) anlaşıldığına göre, MBK, 24 Kasım 1960 tarihli oturumunda aldığı kararda, ‘siyasi partilerin teşekkül faaliyetleriyle, kapalı mahallerde yapılacak il, ilçe ve kurultay toplantılarına izin verilmesine’ bakanlar kurulunu yetkili kılmıştır. Bakanlar kurulu da, bu yetkiyi 17 Mart 1961 tarihli kararıyla kullanmıştır. Ancak, siyasi partilerin kuruluşuna Komite tarafından Ocak 1961’de izin verildiğine göre ve yeni siyasi partiler de Şubat 1961’de kurulmaya başlandığına göre, bakanlar kurulunun bu kararını, siyasi partilerin kuruluşuna izin vermek şeklinde değil, siyasi partilerin ‘il, ilçe ve kurultay toplantılarına izin verilmesi’ biçiminde anlamak gerekir. Bakanlar kurulunun ‘il, ilçe ve kurultay toplantılarına izin verilmesi’ hakkındaki 17 Mart 1961 [tarihli] kararnamesini, siyasi partilerin ilçe kongrelerine 30 gün içinde ‘delege seçimi’ hakkındaki 2 Mayıs 1961 tarihli kararnamesi izlemiştir. (Resmî Gazete, Sayı:10799, (5 Mayıs 1961)). Bu kararname, bakanlar kurulunun 9 Ağustos 1961 târili kararıyla 30 günlük bir süre için yeniden yürürlüğe konulmuştur. (Resmî Gazete, Sayı:10884, (18 Ağustos 1961)).” Doğru, age, s. 228-229.

[219] 27-28 Nisan (1960) Olayları ve 27 Mayıs darbesi sırasında ölen Tûran Emeksiz, Nedim Küçüközpolat, Ersan Özey, Ali İhsan Kalmaz ve Sökmen Gültekin, 10 Haziran 1960 tarihinde, Ankara’da/Anıtkabir’de törenle gömüldüler. Bkz. Jaeschke, age, s. 108. 12 Eylül 1980 darbesinden sonra mezarları Anıtkabir’den nakledildi. Ayrıca, 6 Ekim 1960 tarihli ve 95 sayılı “Tûran Emeksiz’in Annesi Zeynep ve Kızkardeşleri Gülnaz ve Solmaz

Emeksiz’e Vatâni Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kânun”a da bakınız. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 366 ve Resmî Gazete, Sayı: 10627, (12 Ekim 1960) ve MBK GKT, Cild: 2, Onsekizinci Birleşim, (6 Ekim 1960), s. 6-7 (ve S. Sayısı: 88) ve MBK KD, s. 228. Tasarı, bakanlar kurulunca hazırlanmış ve 22 Eylül 1960 tarihinde MBK’ya sunulmuştu. Diğer yandan, MBK üyesi Kurmay Albay Fikret Kuytak tarafından hazırlanan ve MBK’nın 4 Ocak 1961 tarihli toplantısında görüşülerek kabul edilen “Sökmen Gültekin’in Babası Ali Gültekin İle Annesi Kadriye Gültekin’e Vatanî Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kânun” Tasarısı için bkz. MBK GKT, Cild: 5, Yetmişinci Birleşim, (4 Ocak 1961), s. 2-3 ve Resmî Gazete, Sayı: 10702, (9 Ocak 1961) ve MBK KD, s. 569. Ayrıca, “Gâziantep’in Kilis Kazasından Methetoğlu 1937 Doğumlu Hüseyin Onur’a Vatanî Hizmet Tertibinden Maaş Bağlanmasına Dair Geçici Kânun” Tasarısı ile “Nedim Küçükpolat’ın Babası Abdülkerim Küçükpolat’a Vatanî Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kânun” Tasarısı için bkz. MBK GKT, Cild: 6, Yüzdördüncü Birleşim, (7 Eylül 1961), s. 4-7. Tasarılar kabul edilmiştir. Ayrıca bkz. TC Kurucu Meclisi Kânunlar Dergisi, (Bundan sonra, kısaca, KMKD olarak anılacaktır), (Kurucu Meclis’in 6 Ocak 1961-3 Eylül 1961 tarihleri Arasına Rastlayan Toplantısında Kurucu Meclis’çe Kabul Olunan 137 Kanun, 43 Karar ve 1 Tefsiri Kapsar), Cild: 44, Bölüm: 2, (1 Kasım 1962), s. 1132 ve Resmî Gazete, Sayı: 10902, (9 Eylül 1961). “27 Mayıs 1960 tarihinde milli inkılap hareketi esnâsında bacağını kaybeden Alioğlu Şevket Kurt”a da 29 Temmuz 1960 tarihinde kabul edilen 41 sayılı yasa ile aylık bağlandı.

[220] Yukarıdaki dipnota bakınız.

Devlet Bakanı Mustafa Âmil Artus, anılarında, şu bilgiyi veriyor: “İlk kabine toplantılarından birinde, Cemâl Gürsel, gülümseyerek, ‘[Cumhuriyet] Halk Partililer, gerdeğe girecek delikanlı gibi, iktidarın kendilerine verilmesini heyecanla bekliyorlar. Halbuki biz iktidarı, ancak anayasa hazırladıktan sonra, yapılacak seçimler sonunda kazanacak partiye verebiliriz.’ dedi. Bir başka gün [Cumhuriyet] Halk Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ile seçimlerin yapılmasının doğru olamayacağı, Demokrat Parti’ye oy veren kitlenin de bir parti kurmasına izin verilmesi gerektiği görüşülürken, Cemâl Gürsel, ‘Acele etmeyin... Ben hazırlık yapıyorum. Bir parti kuracağım. O zaman siz de oraya gidersiniz.’ demişti.

Fakat kısa bir süre sonra bundan vazgeçti ve tarafsız kalmaya karar verdi.” “İhtilâlin Adalet Bakanı Âmil Artus’un Anıları: 27. Yılında 27 Mayıs”, (Yayına Hazırlayan: İlhâmi Soysal), Milliyet, (20 Mayıs 1987).

[221] Dr. İsmâil Nâmık Gedik, 25 Kasım 1957-27 Mayıs 1960 tarihleri arasında görev yapan Beşinci Adnan Menderes Hükûmeti’nde içişleri bakanı idi. Sanal, age, s. 168. 31 Mayıs 1960 tarihli basında, 29 Mayıs günü gözetim altında bulundurulduğu Ankara’daki Kara Harb Okulu’nda yüksek kattan atlayarak intihar ettiği açıklandı. Ahmad ve Ahmad, age, s. 216 ve Türk Parlamento Tarihi, (TBMM IX. Dönem: 1950-1954), (Cild: 7), s. 99-101.

[222] Divânı Âli, 1924 tarihli Teşkilâtı Esâsîye Kanunu’nun 61 ilâ 67. maddeleriyle düzenlenmişti. Fakat, 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı “1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilâtı Esâsîye Kânunu’nun Bâzı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bâzı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında Geçici Kânun” ile (md. 24) bu maddeler yürürlükten kaldırıldı. Bkz. dipnot 1054-1061.

[223] 27 Mayıs 1960 günü radyoda yapılan bir duyuruda, “yurttaki bütün idare amirleri, kaymakam ve nâhiye müdürleri, mahalli askeri komutanlıkların emrindedir” denilmişti. Resmî Gazete, Sayı: 10539, (30 Haziran 1960). 27 Mayıs darbesini “izleyen ilk günlerde, birçok subay, kendiliğinden veya o yerin yetkili asker kişisinin bilgisi idahilinde, çok çeşitli kamu kurumlarının yönetim mevkilerini işgâl ederek, kendilerini yetkili görmüşlerdir. İçişleri Bakanlığı’nın tasarrufu ile getirilen bu kişilerin durumlarına yasallık kazandırmak üzere, daha sonra 120 sayılı yasa kabul edilmiştir.” Doğru, age, s. 109-110. Ayrıca bkz. dipnot 509.

Milli Savunma Bakanı Orgeneral Fahri Özdilek, 11 Ağustos 1960 tarihinde radyoda yaptığı bir konuşmada, “sivil memurlar arasında tasfiyeye gidilerek, bürokrasinin kuvvetlendirilmesi için, yerlerine emekli generallerin atanacağına MBK tarafından karar verildiğini söyledi.” Ahmad ve Ahmad, age, s. 221.

Osman Doğru, araştırmasında şu bilgileri vermektedir: “Bakanlar kurulunun 2 Haziran 1960 gün ve 5/11 sayılı kararı gereğince, vâli atamaları İçişleri Bakanlığı’nın yetkisine bırakılmıştır. Dahiliye Vekâleti’nden yayınlanan atama tebliğlerine göre, altı ilde rütbeli asker kişi

(Tuğgeneral İfan Baştuğ Ankara, Tuğgeneral Refik Tulga İstanbul, Veteriner Tuğgeneral Burhânettin Uluç İzmir, Tuğgeneral Lütfi Hancıoğlu Ağrı, Topçu Kurmay Albay Vefâ Poyraz Bitlis, Piyâde Albay Fikret Ersanlı Van Vâlilikleri'ne atanmıştır) 47 ilde daha önce vâli olmayan sivil kişi, vâli olarak görevlendirilmiş, 14 ilin vâlisi ise yer değiştirmiştir. Ancak bu atamalar süreklilik taşımamıştır. İçişleri Bakanı [İhsan] Kızıloğlu'nun Komite Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmaya göre, 'Buralara tayin edilen insanların adlarını, memuriyetlerini istedik. Tetkik edildi. Uygun bulunmayanlar değiştirildi. Tayinleri yapılmış olanların içinde dahi hatalı çıkanlar derhal takibata [tâbi] tutuldu. Müsbet olmayan tutumları yakalanan vâliler, hemen yerlerinden alındı.' Bu atama tebliğlerinin Resmî Gazete'de yayınlanan biçiminde Devlet Başkanı Org[eneral Cemâl] Gürsel'in imzası yoktur. (Tebliğler için bkz. Resmî Gazete: Sayı: 10528, (12 Haziran 1960). Oysa Adalet Bakanlığı'nda yayınlanan atama kararnamelerinin altında Devlet Başkanı ve Başbakan Org[eneral Cemâl] Gürsel ile Adâlet Bakanı'nın birlikte imzası vardır. Bu farklılık, muhtemeldir ki, İçişleri Bakanı [İhsan] Kızıloğlu'nun Tümgeneral rütbesinde bir asker kişi, Adalet Bakanı A[bdullah] P[ulat] Gözübüyük'ün ise sivil bir kişi olmasından kaynaklanmaktadır. İçişleri Bakanı [İhsan] Kızıloğlu'nun yine Komite Genel Kurulu'nda ilçe mülkî amirlerinin 27 Mayıs'tan sonra görevlendirilmelerine ilişkin şu bilgiyi vermiştir: 'Benim elimde bulunan 579 kazanın, ordudan aldığımız 70 küsûr subay dahil, ancak 410 tânesi kaymakamlıdır, diğerlerinde kaymakam yoktur. Bu mevcut kaymakamların da en eskisi üçbuçuk aylıktır, en yenisi 15 günlüktür.' Bu açıklamalardan anlaşılmaktadır ki, 27 Mayıs'tan sonra bütün kaymakamlar değiştirilmiştir. İlçelerin 70 tânesi, ordudan alınıp, kaymakamlıkla görevlendirilen asker kişilerden oluşmaktadır. Kaymakam atanmamış olan yerlerde, kaymakamlık görevine asker kişilerin vekâlet ettiği muhtemeldir. Bu durumda ilçelerin yarısı asâleten veya vekâleten görevlendirilen asker kişilerin yönetimine geçmiştir." Doğru, age, s. 111-112.

Osman Doğru, araştırmasında, mülkî idare amiri olarak görevlendirilen askerlerin görevleri dolayısıyla yaptıkları işlemlerin denetim dışında kaldığını da belirtmektedir: "İçişleri Bakanı [İhsan] Kızıloğlu'nun ifadesi ile, 'Gerek adlî, gerekse mali tasarruflardan mütevellid tahkikâtı, belediye kanunu esaslarına ve teftiş heyeti sistemine göre bir müfettiş tarafından tahkik edileceğinden, İçişleri Bakanlığı'ndan bir müfettiş arkadaşın, albay

arkadaşımız hakkında tahkikât yapması, men'i muhakeme veya lüzûmu muhakemeye karar vemesi, herhalde iyi bir şey değildir. Bunu çok ağır telâkki ettiğim için, bu yönden bana gelen birçok ihbârı da itibara almadım.' Komite üyesi [Kurmay Albay] Sâmi Küçük, içişleri bakanından, 'İstanbul Vâlisi bir Tümgeneraldir. Buna sayın Bakan icabında müfettiş gönderemeyecek midir?' diye sormuş; Bakan Kızıloğlu, 'maalesef gönderemeyeceğim' biçiminde yanıtlamıştır." Doğru, age, s. 114.

Sıtkı Ulay, anılarında, şu bilgiyi aktarmaktadır: "[İçişleri Bakanı İhsan] Kızıloğlu, bir prensip ittihâz etmişti. Ne Demokrat Partili, ne de [Cumhuriyet] Halk Partili vâli kolay kolay tayin etmiyor; daha ziyâde askerleri görevlendiriyordu." Ulay, age, s. 180.

Kurmay Albay Sâmi Küçük, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: "27 Mayıs sabahından itibaren vâli ve kaymakamlık makamları bulundukları yerin Garnizon Komutanları'nca teslim alınmıştı. Milli Birlik Komitesi kararınca yapılan bu geçici atamalar nedeniyle, bazı illerde, özellikle İstanbul'da resmi makamlardaki hemen hemen bütün genel müdürlükler ve hatta müdürlükler, subaylar tarafından işgâl edilmişti. Bu durum askeri birlikleri âdetâ komutansız bırakırken, her biri özel hizmet isteyen yerler, o hizmet için eğitilip yetiştirilmeyen subayların işgâli ile görevlerini lâyık olduğu şekilde yapamaz hâle gelmişlerdi. (...) [Tümgeneral] Cemâl Madanoğlu, [İstanbul Vâlisi Tümgeneral] Refik Tulga, ben ve birkaç yardımcı da alarak, hangi kritik postlarda asker kalması gerekliyse, onları saptadık, oralarda subayların kalmasını, diğer yerlerdeki subayların birlik başlarına dönmeleri talimatını verdik. (...) Kritik yerlerde bırakılan subaylar da, bir zaman bölümü içinde, kendi birlik ve karargâhlarına geri döndüler." Küçük, age, s. 109-110.

Kurmay Albay Alpaslan Türkeş, anılarında, bu konuda şu bilgiyi vermektedir: "Milli Birlik Komitesi, sadece mülkî amirliklere garnizon komutanlarının getirilmesini emretmişti. Ama subaylarda sivil görevlere karşı bir alaka olacak ki, o kargaşa içinde birçok subay, kendiliklerinden belirli sivil makamlara gidip, sahiplendiler. Meselâ, sevdiğim, çok kıymetli saydığım bir kurmay albay arkadaşım vardı. Ona İstanbul'da rastladım. 'Neredesin, ne yapıyosun?' dedim. Beykoz Kundura Fabrikası'nın müdürlüğünü yapıyormuş... Yine o günlerde uzun boylu, iriyarı bir binbaşı,

piyâde binbaşısı, sırtında arka çantası, tam teçhizat, ekmek torbası, matarası ve elinde de bir tâne tomson makinalı tabanca olan kişi, bana gelip, selâm verdi. Başında miğfer vardı. Kendisini Altındağ Kaymakamı olarak takdim ediyordu. Tekmil verdi. Bölgesinin gecekondulardan oluştuğunu söylüyor, 'âsâyiş berkemâl' diyordu. Bu seferi kıyâfetli binbaşı, isminin İhsan Kabadayı olduğunu söylemişti, sonra kendisini yakından tanıdım, siyaset arkadaşlığımız oldu. Bir başka binbaşı ise, Çankaya Kaymakamı olduğunu söylüyordu. Sarışın bir arkadaştı. Adı Mahhut'muş... Bir gün Bayındırlık Bakanı Dâniş Koper, "emriniz üzerine, Çankaya Kaymakamlığı'na iş makinaları verdim' dedi. O gün biraz dalgınlığıma geldi, 'peki' dedim. Dâniş [Koper] Bey, daha sonra karşılaşmamızda, Çankaya Kaymakamı'na bütün iş makinalarını verdiğini söyledi. Sonra fark ettim, 'niçin?' dedim. 'Emriniz üzerine' cevâbını verdi. Askeri kaymakam, benim adımı kullanarak, Bayındırlık Bakanlığı'nın bütün makinalarına el koymuş... Ardından, 'kaymakam, bakana emir veremez' diyerek, müdahale ettim ve Bayındırlık [Bakanlığı]'na âid makinaları geri gönderttim." Turgut, age, s. 178-179.

Kurmay Binbaşı Orhan Erkanlı, anılarında, şu bilgiyi aktarmaktadır: "27 Mayıs'tan iki ay sonra (...) Darphâne'ye gittik. (...) Bizi bir Havacı Kurmay Binbaşı karşıladı ve kendisini Darphâne Müdürü olarak takdim etti. Hayretler içinde kaldık. Gerçi 27 Mayıs'tan sonra bazı önemli sivil mevkilere subayları getirmiştik. Faekat Darphâne hiç aklımıza gelmemişti ve kimseyi de bu göreve vermemiştik. Hangi subayın nerede görevli olduğunu bilhassa benim bilmem lazımdı. Yazışmalar benden geçiyordu. Kurmay Binbaşı'ya burada ne zaman geldiğini ve kimin tarafından gönderildiğini sorduk. Binbaşı'nın hikâyesi, bir ihtilâl döreminin karışıklığını gösteren tipik bir misâldi. Binbaşı anlattı: 'Benim esas birliğim, Merzifon Hava Üssü'dedir. Filo kumandanıyım. 27 Mayıs olduğu zaman İstanbul'da izinli bulunuyordum. Her subay gibi, o gün ben de Harbiye'de ordu karargâhına gittim. Subaylar kuyruk hâlinde dizilmişlmer, bazı odalara girip çıkıyorlardı. Durumu sordum; bu subaylara vilâyet, emniyet, belediye vs emrinde sivil görevler veriliyordu. Ben de sıram gelince içeri girdim. Bir albay, 'Seni nereye verilim?' deyince, aklıma Darphâne geldi. Bir akrabam urada çalıştığı için Darphâne'yi biliyordum. Albay, ismimi önündeki deftere yazdı ve 'gidin, işe başlayın...' dedi. O günden beri buradayım; kıtama durumu bildirdim, maaşım oradan geliyor.

‘Esas müdür nerede?’ diye sorduğumuzda, yanındaki masada büzülmüş oturan bir zâtı gösterdi. Bu beydir, bana yardım ediyor.’ 27 Mayıs’tan sonra buna benzer birçok tayinler yapılmış ve herkes, ‘Komite’nin emrinde vazife’ almıştır. Tevkifler gibi, bu vazife dağıtımı ve tayinler de başlangıçta Komite’nin kontrolünden çıkmıştı. Nedense, ordunun, subayların her rütbede bulunanlarında, sivil idarede görev alak arzusu vardı. Alay kumandanlığını bırakıp, belediye şûbe müdürü olmak isteyenler, ömünde enizi ancak Kadıköy vapurunda görenlerin Denizcilik Bankası’nda çalışak için müracaat ettikleri görülmüştür. Komite’nin emriyle veya kandi iniyisatifini kullanarak, devlet teşkilatında, belediyelerde ve [Kamu] İktisadi Devlet Kuruluşları’nda vazife alan subayların, tekrar kıtalarına gönderilmesi, Komite’yi oldukça uğraştırmıştır, birçok kırgınlıklara sebep olmuştur.” Erkanlı, age, s. 62-63.

[224] Doğan Akyaz, araştırmasında, bu konuda şu bilgileri vermektedir: “Cumhuriyet tarihinde asker kişilerle idare arasında ilk hukuki uyuşmazlık, 24 Kanunu Sâni 1340 tarih ve 400 sayılı ‘Cidâli Milliyeye İştirâk Edenlerin Sureti Taltifleri’ hakkındaki kanunun uygulanması dolayısıyla ortaya çıkmıştı. Uyuşmazlığın konusu, bazı asker kişilerin bu kanun gereğince ‘taltiflerini istemeleri’ idi. Kanunun birinci maddesine göre, bu şekilde terfi edebilmek için, ‘fevkâlâde yararlılık gösterdikleri, o zamanki kumandanlardan veya mahalli idarelerden yapılacak tahkikâtla sabit olmak’ gerekiyordu. Buna göre müracaatları red edilen subaylar Danıştay’a başvurunca konu Meclise intikal etmiş, TBMM ise, 1 Aralık 1928 tarih ve 457 sayılı tefsir kararıyla, idareye tanınan bu yetkinin ‘mutlak bir takdir yetkisi olduğu ve yargısal denetim dışında tutulması gerektiğini kabul etmişti. Asker kişilerle idare arasında ikinci büyük uyuşmazlık, olumsuz sicilden dolayı emekli edilen bazı subayların, diğer memurlar gibi, Danıştay’a başvurmasıyla ortaya çıkmıştır. Danıştay, karar vermek için, bu subayların sicillerini Milli Savunma Bakanlığı’ndan istemişti. Bakanlık ise, gerek dava açılmasını, gerekse sicillerin başka makamlarca incelenmesini, disiplin nedeniyle sakıncalı bulduğunu belirtiyor ve 457 sayılı kararın bu durumu da kapsayıp kapsamadığının açıklanması için konuyu yeniden Meclise getiriyordu. Meclis Dahiliye Encümeni, ‘ordunun disiplini üzerinde müessir bu gibi işlemlerde kazai murâkabeyi’ sakıncalı bularak, ‘askeri inzibat noktai nazarından mahzurdan sâlim olmadığı’ gerekçesiyle, sicilden dolayı emeklilik işlerinin hükûmetin takdir yetkisine girmesi gerektiği

yolunda görüş bildirmişti. Adliye Encümeni de, buna yakın bir görüşle birlikte, ayrıca askerlerin zat işlerinden doğacak davalara Devlet Şûrası'nın (Danıştay) bakmaması için bir kanun çıkarılmasını teklif etmişti. Bunun üzerine TBMM, 18 Haziran 1934 tarih ve 2515 sayılı 'zâbitlerle askeri memurların terfi, tebdil, nakil, tayin, tekâütlük hakkındaki şikâyetlerini etkik etmek ve mukarrerat ittihat etmek üzere' askeri üyelerden oluşan 'Zat İşlerinin Son Tetkik Mercii' adlı bir kurul oluşturulmasına karar veriyordu. (...) Bu kanuna göre, subaylar, askeri memurlar ve emeklilerinin Danıştay'a başvurmaları yolu kapanmış oluyordu. Yalnızca 'Zat İşlerinin Son Tetkik Mercii'nin kararlarına karşı TBMM'ye başvurma hakları vardı. Böylece askerlerin idari işlemlerinde yargı denetiminden uzaklaşılmış (...) oluyordu. Ordu mensupları hakkında getirilen bu istisnai sistemin bir süre sonra haksızlığı, yetersizliği ve sakıncaları görülerek, yeniden yargı denetimi sistemine geçilmiştir. Fakat bu denetim, anayasa gereğince bütün idari davalara bakması gereken Danıştay'a bırakılmayarak, 25 Haziran 1938 tarih ve 3410 sayılı kanun ile Askeri Yargıtay'a verilmiştir. Ancak Askerî Yargıtay'ın yargılama usûlüne göre, bu yıllarda 'tehiri icrâ' (iktidarsızlık ve askerî şeref ve meslekî ahlaka uymayan fiillerden dolayı emekliye sevk hakkında salâhiyetli üstlerin sicillerde yazılı mülâhaza ve kanaatleri üzerine ittihaz olunan kararların ve tatbik olunan muamelelerin maksat yönünden hukuka aykırılığı ileri sürülüp iptal davası açılamaması) ve memurun şahsî kusurundan dolayı şahsı aleyhine tam kaza davası' açılamaması yüzünden, bir süre sonra bu sistemin de sakıncaları ortaya çıkmıştı. Bunun üzerine, askerî şahısların idari davalarının görülmesi, 13 Temmuz 1953 tarih ve 6142 sayılı kanun ile tekrar 'tek görevli' olmak üzere, Danıştay'a verilmiştir." Doğan Akyaz, Askerî Müdahalelerin Orduya Etkisi, (Hiyerarşi Dışı Örgütlenmeden Emir-Komuta Zincirine), İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 369-370/dipnot 58.

[225] Bkz. dipnot 119. 6 Temmuz 1960 tarihli ve 13 sayılı "Milletlerarası İktisadi ve Mâlî Münâsebetlerimizin Tanzimi Hakkında Geçici Kânun" uyarınca, "31 Mayıs 1949 tarih ve 5412 sayılı kanunla kurulmuş bulunan Milletlerarası İktisadi İşbirliği Teşkilatı, Maliye Bakanlığı'na (Hazine Genel Müdürlüğü) bağlan"dı. Resmî Gazete, Sayı: 10548, (11 Temmuz 1960) ve MBK KD, s. 19-21. Ayrıca, "Milletlerarası Kalkınma Birliği'ne Katılmak Üzere Hükûmete Yetki Verilmesine Dair Kânun" için bkz. MBK GKT, Cild: 1, Altıncı Birleşim, (İkinci Oturum), (7 Eylül 1960), s. 12-13 (ve S.

Sayısı: 61) ve MBK KD, s. 180-194. “İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı Sözleşmesi ve Eklerinin Tasdiki Hakkında Kânun” 29 Mart 1961 tarihinde 293 sayı ile kabul edildi. KMKD, s. 659-666 ve Resmî Gazete, Sayı: 10774, (5 Nisan 1961).

[226] Bkz. dipnot 120.

“Devlet Planlama Teşkilatı’nın Kurulması Hakkında Kânun Tasarısı” için bkz. MBK GKT, Cild: 1, Onbeşinci Birleşim, (30 Eylül 1960), s. 238-10 (ve S. Sayısı: 55’e Ek). Tasarı, MBK’nın 30 Eylül 1960 tarihli toplantısında görüşüldü ve kabul edildi. Ayrıca, “Devlet Planlama Teşkilatı’nın Kurulması Hakkındaki 30 Eylül 1960 Tarih ve 91 Sayılı Kânuna Ek Kânun” Tasarısı da, MBK’nın 12 Ekim 1960 tarihli toplantısında görüşüldü ve kabul edildi. MBK GKT, Cild: 2, Yirmiikinci Birleşim, (12 Ekim 1960), s. 3-6 (ve S. Sayısı: 98). Ayrıca bkz. MBK GKT, Cild: 2, Yirmisekizinci Birleşim, (26 Ekim 1960), s. 61 (ve S. Sayısı: 117) ile “Devlet Planlama Teşkilatının Kurulması Hakkındaki 91 Sayılı Kânunun 20. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kânun Tasarısı” MBK GKT, Cild: 6, Doksansekizinci Birleşim, (1 Ağustos 1961), s. 2-3.

Abdi İpekçi ve Ömer Sâmi Coşar, araştırmalarında, şu bilgiyi aktarmaktadırlar: “Haziran ayının ilk yarısında kabinenin giriştiği en önemli teşebbüslerden biri, bir İktisadi Planlama Dairesi [DPT] kurulması husûsunda atılan bir adımdı. Bu teşebbüs, bugünkü Devlet Planlama Teşkilatı’nın tohumu olacaktı. Fikri, Devlet Bakanı Şefik İnan öne sürdü. İnan, bu teklifini Demokrat Parti zamanında İstatistik Umum Müdürü iken de yapmıştı. Görevinden istifa etmeden evvel Umum Müdür olarak attığı son imza, [eski Başbakan Adnan] Mederes’e bu konuda verdiği istidânın altında idi. O zaman Şefik İnan, devlet işlerinin, özellikle yatırımların planlı bir çalışma sistemine bağlanması gerektiğini ileri sürmüş ve böyle bir sistemle ilgili bir rapor hazırlamak üzere Hollandalı iktisatçı Tinbergen’in Türkiye’ye dâvetini teklif etmişti. Şefik İnan’ın bu defa bakan olarak yenilediği teklifi, kabine benimsemiş, mesele 13, 14, 15, 16 ve 17 Haziran günleri yapılan toplantılarda görüşülmüştü. Varılan karara göre, Tinbergen Türkiye’ye dâvet edilecek, ondan alınacak bir rapora göre, bu hususla ilgili kanun tasarısı hazırlanacaktı. Nitekim Tinbergen 21 Haziran’da Ankara’ya geliyor, bir [Devlet] Planlama Teşkilatı’nın kuruluşu ile ilgili raporunu

veriyordu. Fakat bu hususta hazırlanacak tasarı, ancak Eylül ayında Milli Birlik Komitesi'ne sevk edilebilecek ve kanunlaştığı zaman [Prof. Dr. Osman] Şefik İnan, bakanlıktan uzaklaşmış olacaktı." İpekçi ve Coşar, age, s. 307-308. Elimizde bulunan tutanaklara göre, bakanlar kurulu, 13 ve 16 Haziran tarihlerinde toplanmamıştır. Yine elimizde bulunan tutanaklara göre, DPT konusu, ilk kez sadece 15 Haziran tarihli üçüncü toplantıda görüşülmüştür.

[227] Sedat Barı, eski Başbakan Adnan Menderes'in doktoru idi. 1950 yılında yapılan genel seçimlerden hemen önce Demokrat Parti Meclis Grubu İdâre Kurulu üyeliğine seçilmişti.

[228] Rio de Janeiro, Brezilya'nın o dönemdeki başkentidir.

[229] 27 Mayıs'tan hemen sonra, mali sorunların üstesinden gelinmesi amacıyla, vatandaşlardan evlilik yüzükleri olan altın alyanslarını karşılıksız olarak Hazine'ye bağışlamaları istenmiş ve bağış yapanlara da karşılığında değersiz alyanslar verilmişti.

[230] 6 Temmuz 1960 tarihli ve 11 sayılı "Hürriyet İstikrâzı Hakkında Geçici Kânun"un birinci maddesinde, "Hazine ihtiyaçları ile [Kamu] İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin yatırımlarının finansmanında kullanılmak üzere, 500.000.000 Lira'ya kadar, 'Hürriyet İstikrâzı' adı ile, uzun vâdeli iç istikraz akdine, Maliye Bakanı yetkilidir." deniliyordu. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 64 ve Resmî Gazete, Sayı: 10548, (6 Temmuz 1960) ve MBK KD, s. 17. Ayrıca, 24 Ekim 1960 tarihli ve 112 sayılı "Hürriyet İstikrâzı Hakkındaki 11 Numaralı Kânunun 8. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Kânun"a da bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 408 ve Resmî Gazete, Sayı: 10641, (28 Ekim 1960) ve MBK KD, s. 262.

[231] Yeni İstanbul gazetesi, Habip Edip Törehan tarafından yayınlanmakta idi. Bir sonraki dipnota da bakınız.

[232] Habip Edip Törehan, Yeni İstanbul gazetesinin kurucusu, sâhibi ve yazarı idi. 27 Mayıs'tan sonra İsviçre'ye yerleşti ve gazetesini de Kemâl Uzan'a sattı.

[233] Hasan Şemi Ergin, 25 Kasım 1957-27 Mayıs 1960 tarihleri arasında görev yapan Beşinci Adnan Menderes Hükûmeti'nde 9 Aralık 1959 tarihinde Ulaştırma Bakanı oldu. 27 Mayıs'tan önce Kızılay Genel Başkanlığı'nı da yaptı. Bu görevini de 16 Haziran 1960 tarihine değin sürdürdü. Türk Parlamento Tarihi, (TBMM IX. Dönem: 1950-1954), (Cild: 7), s. 806-807 ve Sanal, age, s. 169. Yassıada'da YAD tarafından yargılandı ve çeşitli suçlardan dolayı dört yıldan fazla hapis cezasına çarptırıldı. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 346-347.

[234] Kurmay Albay Sâmi Küçük, anılarında, bu konuda şu bilgiyi vermektedir: "Devlet Demir Yolları'nda (TCDD) taşkömürü ile çalışan buharlı lokomotifler kullanılıyordu. Bunlar, daha az süratli, çekiş güçleri daha düşük ve dumanıyla da havanın kirlenmesine sebep oluyordu. (...) TCDD de, ilk önce ana hatlarda çalışan trenlerde dizel lokomotifler kullanmayı kararlaştırmış, hükûmet de bunu onaylamıştı. Bu maksatla da ABD'den 10.000.000 Dolar'lık bir kredi sağlanmıştı. Bu krediyle 33 lokomotif alınacaktı. Lokomotiflerin ABD'den alınması da ön şarttı." Küçük, age, s. 185-187.

[235] Samet [Abdüssamet] Ağaoğlu, 9 Aralık 1955-25 Kasım 1957 tarihleri arasında görev yapan Dördüncü Adnan Menderes Hükûmeti'nde yeni kurulan Sanayi Bakanlığı'na 2 Eylül 1957 tarihinde getirildi ve 25 Kasım 1957-27 Mayıs 1960 tarihleri arasında görev yapan Beşinci Adnan Menderes Hükûmeti'nde de Sanayi Bakanı iken, bu görevinden 8 Şubat 1958 tarihinde ayrıldı. Bu tarihte Devlet Bakanlığı'na getirildiyse de, bu görevinden de 4 Eylül 1958 tarihinde ayrıldı. Türk Parlamento Tarihi, (TBMM IX. Dönem: 1950-1954), (Cild: 7), s. 803-805. Yassıada'da YAD tarafından yargılandı ve çeşitli suçlardan dolayı aldığı idam cezası, ömür boyu hapse çevrildi. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 382. Ayrıca bkz. Sanal, age, s. 166-169.

[236] Ahmet Sebâti Ataman, 25 Kasım 1957-27 Mayıs 1960 tarihleri arasında görev yapan Beşinci Adnan Menderes Hükûmeti'nde yeni kurulan Koordinasyon Bakanlığı'na 10 Temmuz 1958 tarihinde atandı. Bu görevinden 14 Aralık 1959 tarihinde ayrıldı ve bu tarihten itibaren Sanayi Bakanı oldu. Sanal, age, s. 169. Yassıada'da YAD tarafından yargılandı ve on yıl hapis cezasına çarptırıldı. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 382 ve

Türk Parlamento Tarihi, (TBMM IX. Dönem: 1950-1954), (Cild: 7), s. 1159-1161.

[237] MBK üyesi Kurmay Yarbay Ahmet Yıldız tarafından hazırlanan ve MBK'nın 2 Ocak 1961 tarihli toplantısında görüşülerek kabul edilen "Basın-İlân (ve Reklâm) Kurumu Teşkiline Dair Kânun" Tasarısı için bkz. MBK GKT, Cild: 5, (31 Aralık 1960 Tarihli Altmışyedinci Birleşimden 5 Ocak 1961 Tarihli Yetmişbirinci Birleşime Kadar), 1961, Altmışsekizinci Birleşim, (2 Ocak 1961), s. 9-23.

[238] Osmanlı Hânedânı'nın el konulan mülkleri, 18 Ocak 1925 tarihli bakanlar kurulu nizamnâmesi ile önce Milli Saraylar Müdürlüğü'ne ve daha sonra da 1933 yılında TBMM'ye devredildi.

[239] Bkz. dipnot 1054-1061.

[240] "Polis Vazife ve Salâhiyet Kânunu", 4 Temmuz 1934 tarihinde kabul edildi. Düstur, (3. Tertip), Cild: 16, s. 575-578; Resmî Gazete, Sayı: 2751, (14 Temmuz 1934), (Kanun No: 2559).

[241] 4 Temmuz 1934 tarihli ve 2559 sayılı "Polis Vazife ve Salâhiyet Kânunu"nun 18. maddesi şöyleydi: "Fevkâlâde hâllerde ve devletin emniyet ve selâmetini ve içtimâî nizâmı tehdit ve ihlâl kâbiliyetini hâiz vaziyetlerde, bu hâl ve vaziyetleri ihdâs edeceklerinde veya devamına müessir olacaklarına şüphe edilenleri, sebep ortadan kalkıncaya kadar, polis nezaret altına alabilir ve umumi ve husûsî nakil vâsıtalarına vaziyet edebilir. Bu hâl ve vaziyetin devamının takdiri, en büyük mülkiye [mülkî idare] amirine âiddir." Düstur, (3. Tertip), Cild: 16, s. 575-578; Resmî Gazete, (14.7.1934), Sayı: 2751. Fakat bu madde, 20 Ocak 1948 tarihli ve 5188 sayılı yasa ile kaldırıldı.

[242] Sivas Kabakyazı'da 485 kişinin gözetim altına alınmasından söz edilmektedir.

Sıtkı Ulay, anılarında bu konuda şu bilgileri vermektedir: "[İhsan Kızıloğlu] içişleri bakanı iken, vatanî hislerle, Anadolu halkını bîzâr etmiş ve korkutmuş olan ağaları temizlemek için, [Milli Birlik] Komite[si]'nin tasvibi ile, bazı ağa toplamalarına girişmiş ve bunları şarktan toplayarak,

Sivas’a sürgün ettirmişti. Fakat, belki aslında doğru olan bu kararın maalesef tatbikâtında bazı hatalar ve noksanlıklar olmuş, ancak 55 ağa Sivas’a sürgün edilmiş, fakat bunların içine gerçekten ağa olmayanlardan bazıları da girmişti. Ayrıca, muhalif tesirlerle, bazı [Cumhuriyet] Halk Partili ağalar toplanmamış ve yerlerinde bırakılmış olduğundan, bu 55 ağanın geniş muhitleri ile yaptıkları menfi faaliyetler, Kızıloğlu’nu çok yıpratmış ve aleyhinde bazı cereyanlar başlamıştı. Çünkü, toplanan ağaların bir kısmı [Cumhuriyet] Halk Partisi içinde de pekâlâ bazı melceler ve himâye ediciler bulabiliyorlardı.” Ulay, age, s. 179-180. Ayrıca bkz. Jaeschke, age, s. 115-116.

Sivas’ta gözetim altında tutulanların bir kısmı, 7 Ekim 1960 tarihinde, 2510 sayılı İskân Kanunu’na ek olarak kabul edilen 105 sayılı yasa ile sürgün edildiler. 55 kişi, Aralık ayında, Antalya, İzmir, Burdur, Muğla, Afyon, Isparta, Manisa, Çorum ve Denizli’de sürgün edildiler. 21 Kasım 1960 tarihinde Sivas’tan 193 kişi tahliye edildi. Geri kalanlar ise, dokuz ay boyunca Sivas’ta kaldılar, üç aylarını sekiz farklı ilde nezarethânelerde geçirdiler ve ikibuçuk yıllık bir sürgünden sonra, geri kalan 55 sürgün ile birlikte, Ekim 1963 tarihinde çıkarılan genel afla serbest kaldılar. Bkz. Ayşe Hür, “ ‘Kımıl’ Olayı’ndan 49’lar Davası’na” ve “27 Mayısçılar’ın Sivas Kampı Sürgünleri”, Radikal, (13 Temmuz 2008) ve Nevzat Çiçek, “47 Yıl Sonra Sivas Kampı” Nokta, Sayı: 12, (18-24 Ocak 2007) ve Radikal, (19 Ocak 2007).

[243] Devlet Bakanı Mustafa Âmil Artus, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: “Temmuz [ayının] sonlarında birgün Cemâl Gürsel ile doğu illerimizdeki bölücü akımları konuşuyorduk. Bana şunları söyledi: ‘Doğu Anadolu, Orta ve Batı Anadolu’nun kalesi gibidir. Eğer Doğu Anadolu kaybedilirse, Orta ve Batı Anadolu’yu koruyamayız. Bu nedenle, Doğu Anadolu’yu her ne pahasına olursa olsun korumak gerekir. Doğu Anadolu’yu bizden koparmak için çalışanlarla aramızda belki 30 yıl sonra bir savaş çıkabilir. Bu konuda uyanık olmak lazımdır. Acemce, Arapça ve Türkçe karışımı ve Türkçeye benzemeyen bir dili konuşan ve kendilerine Kürt diyerek ayrı bir ulus olduklarını sanan bu yurtşlarımız, gerçekte Türktürler. Bunlar, Kormanci ve Zaza diye ikiye ayrılmıştır. Fakat hepsi sadece yurttaşlarımız değil, aynı zamanda soydaşlarımızdır da...Şâfilik, Alevilik, Kızılbaşlık, Bektâşilik gibi dinsel etkilerin yardımı ile, hem kendi

aralarında bölünmüşler, hem de kendilerini bizden ayrı bir ulus sanmışlar. Halbuki tarihsel gerçekler bunun aslı olmadığını göstermektedir.’ Paşa, bu konuda bana Varto’nun Kasman köyünde [Mehmet] Şerif Fırat’ın bilimsel incelemelere dayanan ve 1945’de yayınlanan Doğu İlleri ve Varto Tarihi [kitabın yeni basımı: IQ Sanat-Yayıncılık, İstanbul, 2007] adlı eserinden söz etti. Bu kitabın yayınlanmasından bir hafta sonra yazar meçhûl kişiler tarafından öldürülmüş... Çünkü, bu eser, bizi Türk-Kürt diye bölmek isteyen iç ve dış mihrakların çıkarlarına aykırı idi. Gürsel, şöyle devam etti: Yazarın ölümünden sonra kitap piyasadan toplatılmıştır. Ben bir adet buldurdum. Kitabın tekrar basılması için Milli Eğitim Bakanlığı’na verdim. Bu eseri bütün Türk aydınları okumalıdır. Kendilerine Kürt diyen soydaşlarımızı uyandırmamız ve gözümüzü açmamış gerekir.’ Söz konusu kitap Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ikinci kez basıldı. [Söz konusu kitap, bizzat Cemâl Gürsel’in önsözü ile 1962 yılının sonbaharında yeniden yayınlanmıştır]. Daha sonra 1970 yılında Ankara’da bir basımevi tarafından üçüncü kez basıldı. [1980 yılında da Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü tarafından dördüncü kez yayınlanmıştır]. Bu kitapta Kürtlerin ayrı bir soy olmadıklarından bilimsel bir biçimde ve kaynaklar gösterilerek söz edilmektedir.” “İhtilâlin Adalet Bakanı Âmil Artus’un Anıları: 27. Yılında 27 Mayıs”, (Yayına Hazırlayan: İlhâm Soysal), Milliyet, (21 Mayıs 1987).

[244] İstanbul’un geç dönem yerleşimlerinden olan ve daha önce Taşlıtarla ve Küçükköy mevkii olarak bilinen Gâziosmanpaşa, 1950’li yıllardan sonra gelişmiş ve 1983 yılında da ilçe yapılmıştır. Bugün ilçe merkezinin bulunduğu güneydoğudaki topraklar, 1950’lere kadar boştu. Eyüp ilçe sınırları içindeki bu topraklar, kıraç ve taşlı olduğundan, halk arasında Taşlıtarla olarak adlandırılırdı. 1950’den önce burada hayvancılıkla uğraşanların kurduğu ağıllarla, birkaç atölye tipi imâlâthâne vardı. 1952 yılında Balkan göçmenlerine devletin yaptırdığı evlerle başlayan Taşlıtarla süreci, 1960’lı yıllardan itibaren sanayinin Rami ve Eyüp’e doğru kaymasıyla birlikte, önemli bir ivme kazandı ve bugün ortaya yaklaşık 600.000 kişinin yaşadığı dev Gâziosmanpaşa ilçesi çıktı. Bir bakıma Taşlıtarla, Gâziosmanpaşa ilçesinin çekirdeği sayılmaktadır. O dönemde kentin varoşu olan Taşlıtarla, 1958 yılına kadar Eyüp’ün Rami bucağına bağlı olan Küçükköy’ün bir mahallesiydi. 1962 yılında yapılan bir araştırmaya göre, Taşlıtarla’daki 18.000 gecekonduda yaklaşık olarak 90.000 kişinin yaşadığı tahmin ediliyordu. Nüfûsun hızla artmasına bağlı

olarak Eyüp ilçesinde kurulan Göktepe bucağının merkezi durumundaki Taşlıtarla, 1963 yılında bucak çevresindeki alanlarda oluşturulan Gâziosmanpaşa ilçesinin merkezi oldu ve bundan sonra Gâziosmanpaşa adıyla anılmaya başlandı.

[245] Burada 6-7 Eylül 1955 tarihinde, başta İstanbul olmak üzere, Ankara ve İzmir'de de meydana gelen saldırganlığa ve yağma olaylarına atıfta bulunulmaktadır. Atatürk'ün Selânik'te doğduğu eve bomba konulduğu iddiasının basında yayınlanması üzerine, başta İstanbul olmak üzere, Ankara ve İzmir'de de daha önceden organize edildiği anlaşılan kalabalıklar, gayri müslimlerin evlerine, işyerlerine ve kutsal mekânları ile mezarlıklarına saldırmış, yağmalamış ve bazı gayri müslimleri de öldürmüş, yaralamış ve kadınlara da tecâvüz etmişti. Yassıada'da YAD'da yapılan yargılamalar sonucunda, bütün bunların DP iktidarının tertibi olduğu anlaşılmıştı. Yıllar sonra, Milli Güvenlik Kurulu eski Genel Sekreteri (emekli) Orgeneral Sabri Yirmibeşoğlu, gazeteci Fâtih Güllapoğlu'na yaptığı bir açıklamada, "6-7 Eylül de bir Özel Harb [Dairesi] işiydi ve muhteşem bir örgütlenmeydi. Amaca da ulaştı." diyecektir. Bkz. "Fâtih Güllapoğlu'nun Emekli Orgeneral Sabri Yirmibeşoğlu İle Görüşmesi", "Türk Gladio'su İçin Bazı İpuçları", Tempo, Sayı: 24, (9-15 Haziran 1991), s. 24-27. Bkz. Dilek Güven, Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005; 6-7 Eylül Olayları, (Fotoğraflar-Belgeler: Fahri Çoker Arşivi), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005; Hulûsi Dosdoğru, 6-7 Eylül Olayları, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1993; Mehmet Ârif Demirer, 6 Eylül 1955: Yassıada 6-7 Eylül Davası, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1995 (ve gerekçeli karar için bkz.) Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 407-442.

[246] Kâsım Küfrevi (Küfralı), Abdülbâki Küfrevi'nin oğlu olup, Bitlis'li idi. DP iktidarında, 1950, 1954 ve 1957 yıllarında yapılan genel seçimlerden sonra, üç dönem Ağrı milletvekili olarak TBMM'de bulundu. Yassıada'da YAD tarafından yargılandı, fakat beraat etti. Türk Parlamento Tarihi, (TBMM IX. Dönem: 1950-1954), (Cild: 7), s. 25-26 ve Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 353.

[247] Mustafa Sabri İşbakan, TBMM'nin onuncu döneminde (1954-1957) DP Ordu milletvekili idi.

[248] 27 Mayıs 1960 darbesinden hemen sonra Ankara’da gözetim altına alınan DP iktidarına mensup kişiler ile bazı yöneticiler, Ankara’da Kara Harb Okulu’nda tutuldular. Daha sonra bu kişiler de Yassıada’ya nakledildiler. Burada YAD tarafından yargılandılar. Yassıada, DP iktidarına mensup kişiler ile bazı yöneticilerin 27 Mayıs dönemi boyunca gözetim altında ve tutuklu olarak bulundurulduklları yerdir. Marmara Denizi’nde bulunan Yassıada, aynı zamanda İstanbul’a en yakın olan adadır. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’nca 1947 yılında satın alınmış ve 1952 yılından itibaren de eğitim tesisi olarak kullanılmaya başlanılmıştır. DP iktidarının yöneticileri, 27 Mayıs döneminde Yassıada’da kurulan mahkemede yargılandıkları için, gündelik lisânda bu mahkemeye “Yassıada Mahkemesi” de denilmiştir.

[249] 27 Mayıs 1960 darbesinden hemen sonra İstanbul’da gözetim altına alınan DP iktidarına mensup kişiler ile bazı yöneticiler, önce İstanbul’da Davutpaşa Kışlası’nda ve daha sonra da Balmumcu Askerî Cezaevi’nde tutuldular. Daha sonra bu kişiler de Yassıada’ya nakledildiler. Balmumcu Askerî Cezaevi, Yıldız’da jandarma garnizonu idi. Bkz. dipnot 217 ve Erkanlı, age, s. 124-125.

Abdi İpekçi ve Ömer Sâmi Coşar, araştırmalarında, şu bilgiyi vermektedirler: “27 Mayıs’tan sonraki günlerde türlü ihbar ve şüpheler üzerine nezaret altına alınan birçok kimseler, Balmumcu Garnizonu’nda toplanmıştı. Bunlardan Yassıada’da duruşması yapılacak davalarla ilgili olanlar Yassıada’ya gönderilmiş, buna karşılık başlangıçta Yassıada’da bulunup da, Yüksek Adalet Divânı’nca görülecek davalarda sanık durumunda bulunmayanlar, Balmumcu’ya getirilmişti.” “İncelemeler sonunda, ilk parti olarak 30 kişinin serbest bırakılması uygun görüldü ve bunlar Yassıada’da duruşmaların başladığı 14 Ekim günü tahliye edildiler. Ancak bu tahliyelere rağmen Balmumcu’da 139 kişi kalmıştı. (...) 25 Ekim’de gönderilen listelere göre, o tarihe kadar 139 tutukludan 64’ü hakkında tevkif müzekkeresi kesilmişti. Geri kalanların bir kısmı hakkında men’i muhakeme kararı alındığı halde, el’an nezaret altında tutuluyorlardı. Bir kısmı için de henüz hiçbir karar çıkmamıştı. (...) Gerek Yüksek Soruşturma Kurulu, gerek bakanlar kurulu, Balmumcu’da beş aydır nezaret altında tutulanlardan haklarında henüz tevkif kararı çıkmamış bulunanların serbest bırakılmalarını uygun görmüş oluyordu. Milli Birlik Komitesi,

durumu 10 Kasım günü yaptığı oturumda müzakere etti ve aynı görüşü benimseyerek... (...) 13 Kasım akşamı Balmumcu'daki 74 tutuklu serbest bırakılıyordu." İpekçi ve Coşar, age, s. 456-460. Diğer yandan, MBK GKT'ye göre, o gün MBK toplantısı yapılmamıştır. Yazarlar, bu konuda da şu bilgiyi vermektedirler: "Komite ayın onunda ve onbirinde de toplanmış, fakat bu müzakereleri zabıtları tutulmamıştır." İpekçi ve Coşar, age, s. 464.

Kurmay Binbaşı Orhan Erkanlı, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: "İdâre amirlerine 30 gün tutuklama yetkisi veren kanun, üç defa uzatılır ve en sonunda sınırsız hâle getirilirken, Yassıada, Sivas ve Balmumcu'da bir ön inceleme yapıldı. Garnizona bir hâkimler heyeti gönderilerek, tutukluların durumları gözden geçirildi. Bazıları serbest bırakıldılar. Bu arada, iyi yürekli Garnizon Kumandanı, Balmumcu sâkinlerinin durumlarını anlatmak maksadı ile, birkaç defa Komite'ye gelerek, bizimle görüştü. Bazı teklif ve temenniler ileri sürdü. Teklifleri ve gerekçeleri şöyleydi: 'Tutuklular içinde İstanbul'un en önemli sanayici ve tüccarları vardır. Bu şahıslar, içeride oldukları için, işleri aksamış, piyasa durgunlaşmış ve iş sahaları, bilhassa gayri müslimlerin eline geçmiştir. Kendileri ihtilâle karşı değildirler; aksine, ihtilâli haklı bulan ve desteklemek isteyen kişilerdir. Komite'ye veya hükûmete maddi yönlerden yardım etmek arzusundadırlar. D[emokrat] P[arti] ile çoğunun samimî bir ilgileri yoktur. Her iktidar gibi, gelenek icabı, D[emokrat] P[arti]'ye de maddi yardım yapmışlar, iyi geçinmeye çalışmışlardır. Bugüne kadar suçları tesbit edilemeyen tutukluların bir an önce durumlarını aydınlatıcı tedbirler alınması faydalı olacaktır.' Söylediklerinin özeti buydu. Kendilerine hak verdik ve konuyu ciddiyetle ele alarak, Komite'ye sunduk. Müzâkereler sonunda; maddi yardım tekliflerinin reddine, eğer samimî iseler, talebe yurtlarına, kimsesizlere, sakatlara yardım için bir fon kurabileceklerine, hukukî vaziyetin tesbiti için en kısa zamanda harekete geçilmesine karar verildi. Kumandanın ısrârı üzerine garnizona gittim. Tutukluları temsilen seçilmiş olan bir heyetle topluca görüştüm. Dertlerini, arzularını dinledim. Komite'nin düşüncelerini açıklayarak, yakında serbest kalacaklarını ümit ettiğimi belirttim. (...) Ekim başlarında, Y[üksek] S[oruşturma] K[urulu]'na ve Başbakanlığa, Komite'den resmi bir yazı göndererek, bu kişilerin durumlarını sordum ve haklarında tutuklama kararı verilmemiş olanların tahliye edileceğini bildirdim. Bir süre sonra cevaplar geldi. Başbakanlık, tahliyeleri Komite'nin takdirine bırakıyor, kendilerince bir sakınca görmüyordu.

Y[üksek] S[oruşturma] K[urulu], onbir kişi hariç, diğerlerinin tahliye edilebileceklerini bildiriyordu. Komite toplantısında, onbir kişi hariç, diğerlerinin, 13 Kasım [1960] günü, benim ve Dahiliye Vekili'nin bulunacağımız bir törenle tahliye edilmeleri karara bağlandı." Erkanlı, age, s. 124-127.

Devlet Bakanı Mustafa Âmil Artus, anılarında, Balmumcu'nun tahliyesini anlatmaktadır. "İhtilâlin Adalet Bakanı Âmil Artus'un Anıları: 27. Yılında 27 Mayıs", (Yayına Hazırlayan: İlhâm Soysal), Milliyet, (23 Mayıs 1987).

[250] Bkz. dipnot 1054-1061.

[251] Yukarıdaki dipnota bakınız.

[252] 27 Mayıs 1960 darbesinden önce de Ankara ve İstanbul'da zaten sıkıyönetim mevcuttu. MBK'nin 19 numaralı tebliği ile Ankara Garnizon Kumandanı ile İstanbul Garnizon Kumandanı, Ankara ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanları olarak atandılar. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 8 ve Milli Birliğe Doğru, s. 299. Başkaca bir ilde sıkıyönetim ilân edilmedi. MBK'nin 28 numaralı tebliği de bu konuyla ilgili idi. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 8 ve 13 ve Milli Birliğe Doğru, s. 304. Korgeneral Cemâl Tural, İstanbul Sıkıyönetim Komutanı idi.

MBK'nın 29 Eylül 1960 tarihli ve 17 sayılı kararı ile, MBK'nın 19 sayılı tebliği ile ilân edilmiş olan sıkıyönetim, 1 Mart 1961 tarihine kadar uzatıldı. Bkz. Resmî Gazete, Sayı: 10620, (4 Ekim 1960) ve MBK KD, s. 776 ve Jaeschke, age, s. 112. 20 Şubat 1961 tarihli ve 41 sayılı "Ankara ve İstanbul Vilâyetlerine Şâmil Olmak Üzere İlân Edilmiş Bulunan Sıkıyönetimin Uzatılması Hakkında TC Kurucu Meclis Kararı"na göre, MBK'nin "19 numaralı tebliği ile Ankara ve İstanbul vilâyetlerine şâmil olmak üzere ilân ve 29 Eylül 1960 tarihli ve 17 sayılı kararı ile de 1 Mart 1961 tarihine kadar devamı tensip edilmiş bulunan sıkıyönetimin, bu tarihten itibaren üç ay müddetle yeniden uzatılmasına" karar verildi. Resmî Gazete, Sayı: 10742, (24 Şubat 1961) ve KMKD, s. 1137 ve Resmî Gazete, Sayı: 10741, (23 Şubat 1961). Diğer yandan, 22 Mayıs 1961 tarihli ve 55 sayılı "Ankara ve İstanbul Vilâyetlerine Şâmil Olmak Üzere İlân Edilmiş Bulunan Sıkıyönetimin Uzatılması Hakkında TC Kurucu Meclis Kararı"na göre de, MBK'nin "19 numaralı tebliği ile Ankara ve İstanbul vilâyetlerine şâmil

olmak üzere ilân ve 29 Eylül 1960 tarihli ve 17 sayılı kararı ile de 1 Mart 1961 tarihine kadar devamı tensib edilmiş olup, bu tarihten itibaren üç ay müddetle uzatılması Kurucu Meclis Genel Kurulu'nun 20 Şubat 1961 tarihli toplantısında kabul edilmiş bulunan sıkıyönetimin, 1 Haziran 1961 tarihinden itibaren üç ay müddetle yeniden uzatılmasına" karar verildi. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 2628-2629 ve Resmî Gazete, Sayı: 10813, (24 Mayıs 1961) ve KMKD, s. 673-710 ve Resmî Gazete, Sayı: 10812, (23 Mayıs 1961). Ayrıca, Kurucu Meclis Genel Kurulu'nun 16 Ağustos 1961 tarihli toplantısında alınan 68 sayılı "Ankara ve İstanbul Vilâyetlerine Şâmil Olmak Üzere İlân Edilmiş Bulunan Sıkıyönetimin Uzatılması Hakkında Karar" uyarınca, MBK'nın "19 numaralı tebliği ile Ankara ve İstanbul vilâyetlerine şâmil olmak üzere ilân ve 29 Eylül 1960 tarihli ve 17 sayılı kararı ile de 1 Mart 1961 tarihine kadar tensib edilmiş olup, Kurucu Meclis Genel Kurulu'nun 20 Şubat 1961 ve 22 Mayıs 1961 tarihli toplantılarında üçer ay uzatılması kabul edilmiş bulunan sıkıyönetimin, 1 Eylül 1961 tarihinden itibaren üç ay daha uzatılmasına" karar verildi. KMKD, s. 1155-1156 ve Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 3010-3011 ve Resmî Gazete, Sayı: 10885, (19 Ağustos 1961).

[253] Sıkıyönetim Kânunu, 22 Mayıs 1940 tarihinde kabul edildi. Düstur, (Üçüncü Tertip), Cild: 21, s. 542-545; Resmî Gazete, Sayı: 4518 , (25 Mayıs1940), (Kanun No: 3832).

[254] Bkz. dipnot 1054-1061.

[255] Bkz. dipnot 240 ve 241.

[256] Bkz. dipnot 240.

[257] 28 Haziran 1960 tarihli ve 6 sayılı "İnkılâbın Korunmasına Dair Geçici Kânun"a göre, "Mahallin âsâyişini veya devletin nizam, emniyet ve selâmetini ihlâl ve tehdit edenler ile edebileceklerine dair hakkında yeterli delil ve emâre bulunanlar, mahallin vâlisinin tasvibi ile ve 30 günü geçmemek kaydı ile, zâbıtaca nezaret altına alınabilirler. Bu şekilde nezaret altına alınanlar hakkındaki soruşturmalar 30 gün içinde tekemmül ettirilip, kânûnî gereği takdir ve ifâ edilmek üzere tahkikât evrâkı ile birlikte, yetkili kaza mercilerine teslim olunurlar"dı. "Bu kanun, en geç genel seçimler için yapılacak propagandanın başlangıç tarihinden bir hafta evvel yürürlükten

kalkar"dı. Yasanın geçici maddesine göre de, "14 Haziran 1060 gününden itibaren nezaret veya muhafaza altında alınmış bulunanlar hakkındaki nezaret ve tedbir kararları mûteberdir. İşbu geçici kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren yukarıda adı geçenler hakkında da bu kanun uygulanır"dı. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 56 ve Resmî Gazete, Sayı: 10539, (30 Haziran 1960) ve MBK KD, s. 12 ve Jaeschke, age, s. 109.

Ayrıca bkz. 15 Temmuz 1960 tarihli ve 25 sayılı "İnkılâbın Korunmasına Dair Geçici 6 Numaralı Kânununun 1. Maddesiyle 5. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Geçici Kânun", Düstur,(Dördüncü Tertip), s. 95 ve Resmî Gazete, Sayı: 10556, (20 Temmuz 1960) ve MBK KD, s. 36. Yasaya göre, ilgili yasanın birinci maddesi şu şekilde değiştirilmişti: "Mahallin âsâyişini veya devletin nizam, emniyet ve selâmetini ihlâl ve tehdit edenler ile edebileceklerine dair haklarında yeter delil ve emâre bulunanlar, mahallin vâlisinin tasvibi ile ve 30 günü geçmemek kaydı ile, zâbıtaca nezaret altına alınabilirler. İçişleri bakanı, mahallin vâlisine verilen bu yetkiye sahip olup, vâlinin kararları üzerinde de değişiklik yapabilir veya bu kararları tamamen kaldırabilir"di. "Bu suretle nezaret altına alınanlar hakkındaki soruşturmalar, 30 gün içinde tekemmül ettirilip, kânûnî gereği takdir ve ifâ edilmek üzere, tahkikât evrâkı ile birlikte, yetkili kaza mercilerine teslim olunurlar"dı. "Dokunulmazlığı bulunmayan bakanlar ve bakanlıklar Müsteşarları, Danıştay, Sayıştay Başkan ve üyeleri, subay, askerî memur, astsubay ve erler ile hâkimler kanununa tâbi olanlar hakkında bu kanun hükmü uygulanmaz"dı. Yasanın geçici maddesi de şu şekli almıştı: "27 Mayıs 1960 gününden itibaren nezaret veya muhafaza altına alınmış bulunanlar hakkındaki nezaret ve muhafaza tedbir, karar ve muameleleri mûteberdi. Bunlara âid 30 günlük nezaret müddeti, işbu kanunun yürürlüğü tarihinden itibaren yeniden başlar ve haklarında bu kanun hükümleri uygulanır"dı.

11 Ağustos 1960 tarihli ve 52 sayılı "İnkılâbın Korunmasına Dair Geçici 6 Numaralı Kânununun Muaddel Geçici Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Geçici Kânun" için bkz. Düstur,(Dördüncü Tertip), s. 213 ve Resmî Gazete, Sayı: 10579, (16 Ağustos 1960) ve MBK KD, s. 126. Yasaya göre, ilgili yasanın geçici maddesi şu şekilde değiştirilmişti: "27 Mayıs 1960 gününden itibaren nezaret veya muhafaza altına alınmış bulunanlar hakkındaki nezaret

ve muhafaza tedbir, karar ve muameleleri mûteberdi. Bunlar hakkında yukarıdaki maddede yazılı 30 günlük müddet cereyân etmez"di.

Ayrıca bkz. 14 Temmuz 1960 tarihli ve 21 sayılı "27 Mayıs İnkılâbı Sebebiyle Emniyet ve Nezaret Altına Alınan veyâ Tevkif Olunan Şahısların İâşelerine Dair Geçici Kânun", Düstur,(Dördüncü Tertip), s. 90 ve Resmî Gazete, Sayı: 10554, (14 Temmuz 1960) ve MBK KD, s. 31. Yasaya göre, "27 Mayıs İnkılâbı sebebiyle emniyet ve nezaret altına alınan veya tevkif olunan şahıslar, Deniz Harb Okulu talebe istihkâkıyla iâşe olunurlar"dı. Yiyecek bedelleri de ilgili kişiler tarafından ödenecekti. Ayrıca bkz. MBK KD, s. 165 ve Resmî Gazete, Sayı: 10584, (22 Ağustos 1960).

"27 Mayıs rejiminde CMUK hükümlerinden başka, kişilerin gözaltına alınması ile ilgili olarak, 'İnkılâbın Korunmasına Dair' 6 sayılı yasa çıkarılmıştır. (Resmî Gazete, Sayı: 10539, (30 Haziran 1960)). En genç genel seçimler için yapılacak propagandanın başlangıç tarihinden bir hafta evvel yürürlükten kalkacağı hükme bağlanan yasa ile kişilerin gözaltına almanın koşulları, yetki ve süre konularında hükümler getirilmiştir. İnkılâbın Korunmasına Dair 6 sayılı yasanın birinci maddesine göre, 'mahallin âsâyişini veya devletin nizam, emniyet ve selâmetini ihlâl ve tehdit edenler ile edebileceklerine dair haklarında yeter delil ve (25 sayılı yasa değişikliğinden sonra 'veya') emâre bulunanlar (...) nezarete alınabilirler. (...) Bu yasada gösterilen sebeplerle önce 'herkes' gözaltına alınabilir iken, daha sonra çıkarılan 25 sayılı yasa (Resmî Gazete, Sayı: 10556, (20 Temmuz 1960)) ile değişiklik yapılmış ve bu yasaya göre gözaltına alınabilecek kişiler bakımından bir sınır getirilmiştir. Buna göre, 'dokunulmazlığı bulunmayan bakanlar ve bakanlık müsteşarları, Danıştay, Sayıştay Başkan ve üyeleri, subay, askerî memur, astsubay ve erler ile hâkimler, kanuna tâbi olanlar hakkında bu kanun hükmü uygulanmayacaktır. Bu yasayla kişileri gözaltına alma yetkisi zâbıtaya tanınmış; ancak mahallin vâlisine gözaltına alma konusunda tasvip yetkisi verilmiştir. 25 sayılı yasa ile eklenen bir fıkrayla, içişleri bakanına vâlinin kararları üzerinde değişiklik yapma veya bu kararları tamamen kaldırma yetkisi tanınmıştır. (...) 30 Haziran 1960 tarihli 6 sayılı yasaya göre, bu yasanın yayımlanmasından itibaren gözaltına alınanlar, 30 günlük bir süre için gözaltında tutulabilirler. Aynı yasanın geçici maddesine göre, bu yasanın yayımlanmasından evvel (14 Haziran 1960-30 Haziran 1960

tarihleri arasında) gözaltına alınanlar hakkında gözaltı işlemleri ‘geçerlidir’. 1 sayılı yasanın yayımlandığı 14 Haziran 1960 tarihine kadar yapılan gözaltına alma işemleri ise, bu yasanın 26. maddesi gereğince ‘mûteber ve mer’i’ sayılmıştır. O halde 6 sayılı yasanın yürürlüğe girdiği tarihe kadar bütün gözaltına alma işemleri ‘geçerli’ sayılmış, bu kişiler hakkında yeniden 30 günlük bir süre başlatılmıştır. 6 sayılı yasanın geçici maddesi, 20 Temmuz 1960 tarihinde 25 sayılı yasa ile değiştirilmiştir. Bu değişikliğe göre, 27 Mayıs 1960 tarihinden itibaren gözaltına alınanlar hakkında yeniden 30 günlük bir süre başlatılmıştır. Ama bu 30 günlük süre dolmadan 52 sayılı yasa (Resmî Gazete, Sayı: 10579, (18 Ağustos 1960)) ile bir değişiklik daha yapılmıştır. 52 sayılı yasa ile getirilen hükme göre, ’27 Mayıs 1960 gününden itibaren nezaret ve muhafaza altına alınmış bulunanlar hakkındaki nezaret ve muhafaza tedbir, karar ve muameleleri mûteberdir. Bunlar hakkındaki 30 günlük süre cereyân etmez. Böylece, 27 Mayıs 1960-18 Ağustos 1960 tarihleri arasında nezaret ve muhafaza altına alınanlar hakkında gözaltı süresi kaldırılmış, bu kişilerin süresiz olarak (bu yasanın kalkacağı tarihe kadar) gözaltında tutulabilmeleri sağlanmıştır. 16 Ağustos 1960 tarihinden sonra gözaltına alınanlar hakkında ise, 30 günlük süre uygulanacaktır. (...) Org[eneral] Cemâl Gürsel, 17 Eylül 1960 tarihli basın toplantısında... (..) Buna göre, ’27 Mayıs İnkılâbı’na aykırı hareket sanığı olarak’ 2.947 kişi hakkında gözaltına alma işlemi yapılmıştır. Gürsel, bu basın toplantısında, ayrıca, 27 Mayıs öncesi siyasi suçlar ile yoluzluk olaylarına adı karışanlardan Yassıada’da 496 kişi, Balmumcu Çiftliği’nde 290 kişi, Sivas’ta 260 kişi, Ankara’da 41 kişinin nezaret ve muhafaza altında bulunduğunu açıklamıştır.” Doğru, age, s. 219-223.

Abdi İpekçi ile Ömer Sâmi Coşar, araştırmalarında, şu bilgiyi vermektedirler: “Kanunen bir kimseyi 30 günden fazla nezaret altında bulundurmaya imkân yoktu. Bu süre içinde haklarındaki kovuşturma tamamlanmayıp, tevkif müzekkeresi kesilmeyenlerin serbest bırakılması gerekiyordu. Oysa, ilk bir ay zarfında Balmumcu’da toplananlar hakkında yürütülen kovuşturmaların hiçbiri sona ermemiş, kimsenin tevkifine karar verilememişti. Bu durumad serbest bırakılmaları gerekecekti. Bunu önlemek için özel bir [52 sayılı] kanun çıkarıldı ve Yassıada ve Balmumcu’daki sanıklar hakkında 30 günlük sürenin işlemeyeceği esâsı konuldu. Bu şekilde mesele hukuken hâlledilmiş oluyordu. Ancak, aradan üç ay geçtiği halde, Balmumcu’da nezaret altında tutulanların durumu

kesinleşmemişti. Gerçi bir kısmı hakkında kovuşturma tamamlanıp, tevkif kararı olmadığı halde, tutuklu durumda idiler.” İpekçi ve Coşar, age, s. 456-457.

Kurmay Binbaşı Orhan Erkanlı, anılarında, bu konuda şu bilgiyi vermektedir: “27 Mayıs’tan itibaren nezaret altına alınmış olan yüzlerce şahsın hukuki durumu, bir problem olarak Komite’yi ve onun hükûmetini düşündürmeye başlamıştı. İlk günden itibaren meşrutiyetten [meşruiyetten] ayrılma[ma]k azminde olan Komite ve hiçbir zaman kanunlar dışına çıkmak temâyülü göstermemiş olan hükûmet, bu kişilerin hürriyetlerinden mahrûm edilmiş olmalarını, hukuki ve kânûnî bir formül içinde düzenlemeyi kaçınılmaz bir vazife bilmiştir. Bir ve 3 sayılı kanunlarla derpiş edilen yargı organları, henüz kurulmamış ve göreve başlamamıştı. Fakat binlerce insan, kanunsuz olarak nezaret altında bulunmakta idiler. Hukuk ve kanun devri açmak iddiasında olan bir iktidarın temel felsefesi ile zıtlaşma hâlinde olan bu fiilî durumu süratle kânûnî bir şekle bağlamak zarûreti anlaşılmıştı. 27 Mayıs ile 14 Haziran [1960] arasındaki devre, bir cunta idaresi kabul edilse dahi, bir sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden sonra aynı hâlin devamı, ilân ve ısrâr edilen prensiplerle bağdaşmayan bir manzara arz ediyordu. Kendini ilmin kollarına ve hükûmetin sadâkatine terk eylemiş bulunan Komite, gerçekte bu kanunsuz vaziyetin farkında değildi. Müşâvirleri olan ilim adamlarına ve icrâyı imkân nisbetinde yürüten hükûmete tam olarak güvendikleri için, hak ve adalet duygularının tam bir şekilde formüle edildiğinden emin olduklarından, herşeyin yolunda gittiğini sanıyorlardı. İlk uyarma, devrin İçişleri Bakanı M[uharrem] İ[hsan] Kızıloğlu’ndan geldi. İçişleri bakanı olarak sorumlu durumda bulunan ve Komite’nin başarısı için kendisini riske atmaya hiç niyetli bulunmayan Kızıloğlu, gerek Komite’yi ve gerek hükûmeti ikâz ederek, kânûnî tedbirler teklif etti. Bu zarûret ve ihtiyaç sebebiyle, 6 sayılı kanun tasarısı, bakanlar kurulundan Komite’ye geldi. Bu kanunun esas gâyesi, 27 Mayıs’ın ilk saatlerinden başlayan nezaret altına alma keyfiyetini meşru bir yola sokmaktı. Nitekim, ikinci maddeyi tâkip eden geçici maddede, ‘14 Haziran [1960] tarihinden itibaren nezaret veya muhafaza altına alınanlar hakkındaki nezaret ve tedbir kararları mûteberdir’ denmekte idi. Bir sayılı kanunun yürürlüğe girdiği 14 Haziran [1960]’dan evvelki devir, zaten bir ihtilâl devri idi. M[illî] B[irlik] iktidarı, sadece bu günlerde Türkiye devletini kanunsuz idare etmiş ve ihtilâlin hukuki denen ve her yöne çekilen zırhına bürünmüştür. Altı sayılı

kanun, vâlilere ve zâbıtaya çok geniş yetkiler tanıyor ve 30 günlük nezaret müddeti tanıyordu. O halde, 6 sayılı kanunun esas sebebi, nezaret altına alınmış olanların hukuki statüsünü tesbit etmek ve muhtemel reaksiyonlara karşı vâlileri ve zâbıtayı yetkili kılmaktı. Zirâ, yıkılan devrin icrâ unsurları olan vâlilerin ve zâbıta mensuplarının ekserisi, sanık olarak ve kanun dışı hareketlere tevessül etmek, kanunsuz emirleri infâz etmekle suçlandırılarak, nezaret altına alınmışlardı. İhtilâl adına dahi olsa, aynı suçları işlemeleri kimseden istenemez ve kimse buna yanaşamazdı. Komite, bu kanun tasarısını müzakere ederken, yukarıdaki gerçekler ortaya döküldü ve müsbet anlayış sağlanarak, tasarı kabul edildi. Tatbikâttan alınan neticeler ve [İhsan] Kızıloğlu'nun gittikçe kuvvetlenmeye başlayan otoritesinin ve kişisel düşüncelerinin âmil olduğu yeni bir tasarı, yine bakanlar kurulundan geçerek, Komite'ye geldi. Bu tasarının hazırlanmasını gerektiren hukuki sebep, nezaret altına alınmış olanların durumu olmakla beraber, hissî sebep, [İhsan] Kızıloğlu'nun davranışı idi. Altı sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden (28 Haziran [1960]) bir ay geçmesine rağmen, yetkili kılınan Yüksek Soruşturma Kurulu, işe başlayamamış ve nezaret altındakiler hakkında bir karara varamamıştı. Yani, yine fiilen kanun dışı bir tasarruf bahis konusu olmak üzere idi. Zirâ, 6 sayılı kanunun verdiği yetki, 28 Temmuz [1960]'da sona eriyordu. Bu tarihten önce yeni bir kanunla mevcut yetkileri uzatmak veya bir başka hukuki imkân yaratmak icab ediyordu. Yani, tasarının getirdiği yenilikler üzerinde hassasiyetle eğilmek lüzûmu belirdi. Zirâ, birinci maddeye eklenen bir fıkra ile, ('içişleri bakanı, mahallin vâlisine verilen bu yetkiye sahip olup, vâlinin kararları üzerinde de değişiklik yapabilir veya bu kararları tamamen kaldırabilir') İçişleri bakanının yetkileri âzamîye çıkartılmıştı. Her ihtimali dikkate almak isteyen Komite, müzakere esnâsında eklenen bir diğer fıkra ile, araya bir emniyet sübabı koymak lüzûmunu duydu. ('Dokunulmazlığı bulunmayan bakanlar ve bakanlıklar müsteşarları, Danıştay, Sayıştay Başkan ve üyeleri, subay, askerî memur, astsubay ve erleri ile hâkimler kanununa tâbi olanlar hakkında bu kanun hükümleri uygulanmaz.') Geçici madde, yine 27 Mayıs'tan itibaren nezaret altında bulunanlara âiddi. Kanunun yürürlüğe girmesinden başlamak üzere 30 günlük bir uzatma imkânı sağlanmıştı. 26 sayılı yasa ile, 15 Temmuz [1960]'da kabul edilip, 20 Temmuz [1060]'da yayınlanan bu kanun ile, hiç değilse şeklen hukuki statü devam ettirilmişti. Yassıada'da ve Balmumcu Çiftliği'nde bulunanlardan gayri vilâyetlerde yapılan icraatın temeli, bu kanunlarla sağlamlaştırılmış oldu. Ağustos

ortalarında Yüksek Soruşturma Kurulu, oldukça mesâfe kat etmiş olmakla beraber, yine istenen ve lüzumlu olan derecede sürat sağlanamamış ve nezaret altındakilerin durumu meşkûk kalmıştı. İntâç edilen dosyalarla ilgili şahıslar hakkında tevkif kararı verilmiş ve fakat büyük bir ekseriyetin durumu belirmemişti. Bu kişiler, 6 ve 25 sayılı kanunlara dayanılarak muhafaza edilmekte idiler. Tevkif kararı almamış olanların serbest bırakılması, o tarihte mümkün ve faydalı görülmemekte ve esâsen eldeki dosyaların muhteviyatından bir çoğunun kısa süre içinde tevkifi beklenmekte idi. Ağır yürüyen soruşturma mekanizması zamana muhtaçtı. Henüz emekleyen ihtilâl, emniyet mülâhazasını başta tutuyordu. Milli vicdan, nezaret altına alınmış olanların bir kısmı hakkında zaten çoktan tevkif kararı kesmiş bulunuyordu. Bunlar içindeki kötü şöhretli kişilerin, nezaret altında kalmaları değil, tahliye edilmeleri, hukukî ve mânevî hakızlık olacaktı. İçişleri Bakanlığı, bir bakıma sınırsız sayılabilecek yetkileri aldıktan sonra, 27 Mayıs kurbanları ile ilgisini kesmişti. O tarihte Komite [Genel] Sekreterliği'nin vazifeleri arasına atılmış bulunan Yassıada ve Balmumcu sâkinlerinin isikbâli yine ortaya çıktı. Komite, kat'îyen tahliye taraftarı değildi. Yüksek Soruşturma Kurulu, 'bekleyen dosyalar tamamlandıkça, kararları bildireceğiz' mâzereti ile mâlul; hükûmet ise, 'bu şahıslar, Komite'nin yetkileri dahilinde nezaret altına alınmışlardır; hükûmet olarak yapılabilecek bir şey yoktur; takdir Komite'nindir' şeklindeki fikirlerle meşbû idi. Netice olarak, Komite adına [MBK Genel] Sekreterliği işe el atmak ve devamlı bir tedbir bulmak zorunda kaldı. Sekreterlik emrinde çalışmakta olan Hukuk Müşâvirliği'nin hazırladığı tasarı kabul edilerek, 56 sayılı kanun adı ile yayınlandı (Kabul tarihi: 1 Ağustos [1960]). Aslında bir maddeden ibaret olan kanun şu idi: '27 Mayıs tarihinden itibaren nezaret veya muhafaza altına alınmış bulunanlar hakındaki nezaret ve muhafaza tedbir ve kararı ve muameleleri mûteberdir. Bunlar hakkında yukarıdaki maddede yazılı 30 günlük müddet cereyân etmez.' Böylece, gerek Yassıada ve gerekse Balmumcu sanıkları, süresiz olarak Komite'nin takdirine terk edilmiş oldular. (Sivas'ta bulunan sanıklarla İçişleri Bakanlığı alakadardı.) Ayda bir tâdil edilen ve derde çâre olamayan kanunlar yerine, gerçek şartlara en iyi cevap veren bu kanunun çıkarılması, bir bakımdan faydalı olmuştur. Zirâ, Komite'nin ve o anda memleketin umumi arzusu, bu kişiler hakkında karar alınmadıkça, teşriî organını devamlı olarak zorlamak ve sun'î kanunlar yaratmaktansa, açıkça

meseleyi bir hükme bağlamak, daha dürüst ve pratik bir yol olarak mütâlaa edildi.” Erkanlı, age, s. 88-92. Ayrıca bkz. dipnot 240 ve 241.

[258] Bkz. dipnot 240 ve 241. “Polis Vazife ve Salâhiyet Kânunu”nun 18. maddesi DP’nin muhalefet yıllarında kaldırılmıştı.

[259] Bkz. dipnot 1054-1061.

[260] Yukarıdaki dipnota bakınız.

[261] Yukarıdaki dipnota bakınız.

[262] 8 Haziran 1949 tarihli ve 5434 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kânunu”ndan söz edilmektedir. Bkz. Düstur, (Üçüncü Tertip), Cild: 30, s. 1335 ve Resmî Gazete, Sayı: 7235, (17 Haziran 1949). “Emekli Sandığı Kânunu” için bkz. Resmî Gazete, Sayı: 7235, (17 Haziran 1949) ve Düstur, (Üçüncü Tertip), Cild: 30, s. 1335. Yasanın 1. maddesine göre, “Maliye Bakanlığı’na bağlı olmak ve bu kanunda yazılı emeklilik işlerini görmek üzere, Ankara’da Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı kurulmuştu.” “Sandığın tüzel kişiliği vardır. 26 Haziran 1938 tarihli ve 3460 sayılı kanunun bu kanuna aykırı olmayan hükümleri ile 3 Temmuz 1939 tarihli ve 3659 sayılı kanun hükümleri, bu Sandık hakkında da uygulanır”dı. 3659 sayılı yasa ise, “Bankalar ve Devlet Müesseseleri Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teâdülü Hakkında Kânun”dur. Bkz. Resmî Gazete, Sayı: 4255, (11 Temmuz 1939) ve Düstur, (Üçüncü Tertip), (Cild: 20), s. 770. Ayrıca bkz. dipnot 203.

[263] Turgut Bayar, eski Cumhurbaşkanı Celâl Bayar’ın oğlu ve Türkiye’nin Mexico City Büyükelçisi idi. 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra Celâl Bayar’ın hapishâneden tahliye olacağı 1964 yılına kadar da ülkeye geri dönmedi.

Devlet Bakanı Mustafa Âmil Artus, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: “Bir gün Devlet Bakanlığı makâmında otururken, Dışişleri Bakanı Selim Sarper ziyâretime geldi. Odalarımız karşı karşıya idi. Hâl hatır sorduktan sonra, bir mektup göstererek, ‘Bu mektubu postada ele geçirmişler. Dışarıda Büyükelçi olarak bulunan Turgut Bayar’dan babası devrik Cumhurbaşkanı Celâl Bayar’a yazılmış... İçinde 27 Mayıs Devrimi’ni karalayan sözler var.

Bu durum karşısında Turgut Bayar'ın merkeze alınmasını emrettim. Fakat onunla birlikte Suat Hayri Ürgüplü'yü ve Fâiz Yörükoğlu'nu da merkeze aldırıyorum.' dedi. Hariciyecilerin meslekten olmayan kişilerin Büyükelçi olmalarını iyi karşılamadıklarını bildiğim için, Turgut Bayar'ın mektubunu fırsat bilerek, Sarper'in bir tasfiyeye yöneldiğini anladım ve kendisine gülerek, 'Turgut Bayar ne yazmış, bilmiyorum... Ama eğer varsa, onun günâhını ötekilere neden ödetiyorsun?' dedim. Durakladı. Ben ayrıca şunları ekledim: 'Fâiz Yörükoğlu, bizim Yargıtay'dan arkadaşımızdır. Kendisi Libya'daki uluslararası mahkemede Türk yargıcı olarak yıllarca görev yaptı ve Kral tarafından çok sevildi. Yurda döndüğü zaman tekrar Yargıtay'daki ikinci başkanlık görevine geldi. Eğer yanlış bilmiyorsam, bu sırada Demokrat Parti iktidarı onu emekliye sevk etmek istemiş... Fakat Libya Kralı'nın o sırada resmi bir ziyâret için Ankara'ya gelmesi ve Çankaya'da Celâl Bayar ile görüşürken, Fâiz [Yörükoğlu] Bey'den iyi bir dille söz etmesi, emeklilik işleminin durdurulmasına ve Fâiz [Yörükoğlu] Bey'in Büyükelçi olarak Libya'ya gönderilmesi için kendisine öneri yapılmasına neden olmuş... Böyle bir Büyükelçinin merkeze alınması doğru olur mu?' dedim. Sarper, 'ben bunu bilmiyordum' dedi ve hemen Genel Sekreter Nâmık Yolga'yı çağırarak, ona Fâiz Yörükoğlu'na gönderilen telgrafın iptâl edildiğine dair ikinci bir telgraf çekilmesini emretti." "İhtilâlin Adalet Bakanı Âmil Artus'un Anıları: 27. Yılında 27 Mayıs", (Yayına Hazırlayan: İlhâmi Soysal), Milliyet, (20 Mayıs 1987).

[264] 28 Haziran 1960 tarihli ve 5 sayılı "Silah Taşıyan veyâ Bulunduranların Affına Dair Geçici Kânun"a göre, "ruhsatsız silah taşıyan veya bulunduranlardan, İçişleri Bakanlığı'nın tebliği üzerine, tayin edilen müddet içerisinde, bu silahlarını teslim etmiş olanlar hakkında taşıma veya bulundurma suçlarından dolayı takibat yapılmaz"dı. "İçişleri Bakanlığı'nın tebliğinde tayin edilen müddet içinde, ruhsatsız veya ruhsatlı silahlarını teslim etmemiş olanlardan, bu kanunun yayımı tarihinden itibaren otuz gün içinde askerî makamlara teslim edenler hakkında da takibat yapılmaz"dı. "İkinci maddede tayin edilen müddet içinde, ruhsatlı veya ruhsatsız silahlarını teslim etmeyenler hakkında, 6136 sayılı 'Ateşli Silahlar ve Bıçaklar Hakkındaki Kânun'un cezai hükümleri, üç misli artırılarak tatbik olunur"du. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 55 ve Resmî Gazete, Sayı: 10539, (28 Haziran 1960). 10 Temmuz 1953 tarihli ve 6136 sayılı"Ateşli Silahlar ve Bıçaklar İle Diğer Âletler Hakkında Kânun" için de ayrıca bkz. Düstur,

(Üçüncü Tertip), Cild: 34, s. 1542 ve Resmî Gazete, Sayı: 8458, (15 Temmuz 1953) ve MBK KD, s. 11 ve Jaeschke, age, s. 109.

MBK'nın İstanbul grubunun 5 numaralı haber bülteninde ise, "halk elinde bulunan ruhsatlı ve ruhsatsız her çeşit silah ve mermilerin kabulüne 10 Haziran 1960 günü saat 20:00'ye kadar devam" edileceği bildirilmişti. Türk Milli Birlik Komite İstanbul Kumandanı Orgeneral Emin Fahri (Fahrettin) Özdilek tarafından yayınlanan bildiride ise, 2 Haziran 1960 tarihine kadar İstanbul'da beş makinalı tabanca, 4.214 tabanca, 62 tüfek, 4.330 av tüfeği teslim edildiği açıklandı. Milli Birliğe Doğru, s. 308 ve 312.

[265] Kurmay Yüzbaşı Nûman Esin, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: "Ayrıca, Cezayir politikasının da Türkiye için yanlış olduğu kanısındaydık. Türkiye, yıllardır Fransa'yı destekliyordu. Biz Cezayir'in desteklenmesini istedik. Yıllardır Fransa'yı ve Avrupa'yı desteklemeye alışmış olan Dışişleri [Bakanlığı], buna da karşı çıktı. Mücâdele ettik, sonunda fikrimizi kabul ettirdik. Ama Dışişleri [Bakanlığı] örgütümüz, Birleşmiş Milletler'de ancak çekimser oy kullanabildi." Esin, age, s. 151.

Kurmay Albay Alpaslan Türkeş, anılarında, şu bilgiyi aktarmaktadır: "Bizden önce Demokrat Parti iktidarı, Fransız sömürgeciliğine karşı savaş veren Cezayir kurtuluş hareketine sahip çıkmamıştı. Hatta Birleşmiş Milletler'de Fransa'nın tarafını tutan bir politika izlemişti. Biz bundan üzgündük. Cezayir'i dost bir ülke olarak görüyorduk. Halkını kardeş bir ülke olarak biliyor, sömürgeciliğin esâretinden kurtulup, bağımsızlığa, özgürlüğe kavuşmasının hakkı olduğuna inanıyorduk. Bunun için Libya Elçiliği ile irtibat kurduk. Onlar, ihtilâl yöneticileri ile temasımızı sağladı. Kendilerinin temsilcilerini kabul edeceğimizi bildirdik. (...) O zaman İdris El Sunusi hazretleri Libya Kralı bulunuyordu. O yönetim aracılığıyla ilişki kurduk. Cezayir ihtilâl hareketi, bu dâvetimiz üzerine, içlerinde bir bayanın da bulunduğu üç kişilik temsilci heyetini hemen Türkiye'ye gönderdi. Bu heyeti kabulümüzden sonra, Cezayir ihtilâl hareketini resmen kabul ettik. Bunun üzerine Fransa itirazda bulundu. NATO'da müttefikimiz olduklarını belirtip, bunu yapmamamız gerektiğini bildirdiler. Hareketimizi dostluğa aykırı bir tavır olarak nitelediler. Fransa'nın çeşitli mesaj ve girişimlerine karşı verdiğimiz cevapta, hareketimizin onlara karşı olmadığını, NATO ile mevcut anlaşmalarımıza ters düşmediğini bildirdik. Cezayir heyeti, bizden

ısrarla silah ve cephâne yardımı isteğinde bulundu. Bu dileklerini kabul ettik, silah sevkiyâtını Libya üzerinden yaptık. Deniz yoluyla Libya üzerinden Cezayir'e gönderdik. Giden savaş malzemeleri arasında silah, cephâne ve top da vardı. (...) Bizim depolarımızda bulunan bu malzemeleri onlara yardım olsun diye gönderdik. Rakamlar tam olarak aklımda değil... Eğer yanılmıyorsam, 20.000 tüfek ve 2.000 adet de top gönderdik. Tabiî bu rakamlar çok sağlıklı değil, çünkü aradan çok zaman geçti. Silah sevkiyâtından sonra, Cezayir kurtuluş hareketi liderleriyle aramızda gayet sıcak, kardeşçe bir bağ kurulmuş oldu. (...) Bu arada, Libya'nın Ankara Büyükelçisi Essad El-Jerbi, 13 Temmuz 1960 tarihinde, Başbakanlık Müsteşarı [Kurmay Albay] Alpaslan Türkeş'e gönderdiği resmi bir yazıda, Cezayir geçici hükûmetinin dış temsilciliklerine âid listeyi, onların bazı faaliyetlerini kapsayan bilgilerle birlikte açıklıyordu. Söz konusu bilgilere göre, Cezayir Milli Kurtuluş Cephesi, 1960 yılında, ABD, İngiltere, Federal Almanya, İtalya, İspanya, Belçika, İsveç, Norveç, Danimarka, Hollanda,Yunanistan, Afganistan, Hindistan, Endonezya, Japonya ve Yugoslavya'da özel temsilciler bulunduruyordu. Çoğu NATO'ya dahil bu ülkeler, Fransa'nın karşı koymasına rağmen, Cezayirli mültecilere insânî yardımda bulunuyor, ayrıca hareketlerini destekleyici tavırlar sergiliyorlardı." Turgut, age, s. 241-242.

Ankara Radyosu'nda 16 Eylül 1960 tarihinde MBK'dan bir grubun bir bildirisi yayımlandı. Aynı bildiri basında da yer aldı. "Bu bildiride, MBK'dan bazı üyelerin, gelecekte Türkiye'nin milli kurtuluş savaşlarını, özellikle Cezayir'in Fransa'ya karşı açtığı savaşı destekleyeceği söyleniyordu." Ahmad ve Ahmad, age, s. 223. Başbakan Cemâl Gürsel de, 17 Eylül 1960 tarihinde, basına yaptığı bir açıklamada, "Türkiye'nin kendisi de, bir ölüm-kalım savaşına girmiş olduğu için, milli kurtuluş hareketlerini destekleyecektir" dedi. Ahmad ve Ahmad, age, s. 223. Cemâl Gürsel, Fransız Büyükelçisi'ne, Fransa ile Cezayir arasında arabuluculuk da önerdi. Jaeschke, age, s. 112. Ümit Özdağ da, araştırmasında, bu konuda şu bilgiyi vermektedir: "16 Eylül [1960]'da bir MBK bildirisi Ankara Radyosu'ndan yayınlanmıştır. Bildiri ile Türkiye'nin milli kurtuluş savaşlarını, özellikle de Cezayir'in Fransa'ya karşı savaşının desteklendiği bildirilmiştir." Özdağ, age, s. 343.

İstanbul'da 12 Aralık 1960 tarihinde ve Ankara'da da ertesi gün Cezayir lehine öğrenci yürüyüşleri yapıldı. Jaeschke, age, s. 115.

[266] Türkiye, 28 Mart 1949 tarihinde İsrâil'i tanıdı.

[267] İsrâil, 29 Ekim 1956 tarihinde Mısır'a savaş ilân etti. İngiltere ve Fransa da, Mısır'a askerî müdahalede bulundu. Bu olaylar, Süveyş Kanalı bunalımı olarak adlandırıldı.

[268] Süveyş Kanalı bunalımı olarak bilinen gelişmeler sırasında, Türkiye, 26 Kasım 1956 tarihinde, İsrâil Büyükelçisi'ni geri çekti ve ilişkiler, Maslahatgüzar seviyesine indirildi.

[269] Fâtin Rüştü Zorlu, 25 Kasım 1957-27 Mayıs 1960 tarihleri arasında görev yapan Beşinci Adnan Menderes Hükûmeti'nde Dışişleri Bakanı idi.

[270] Bkz. dipnot 248 ve 249.

[271] Bkz. 213 ve dipnot 1054-1061.

[272] Müşterek Pazar, Ortak Pazar, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), Avrupa Topluluğu (AT) ve Avrupa Birliği (AB)'nin ilk ismidir.

[273] Fahri Korütürk, emekli Oramiraldi ve 1960 yılında Türkiye'nin Moskova Büyükelçiliği'ne atandı. 6 Nisan 1973 tarihinde Türkiye'nin 6. Cumhurbaşkanı oldu.

[274] Osman Doğru, araştırmasında, şu bilgiyi vermektedir: "Isparta milletvekili Saadettin Bilgiç'in yazılı sorusu üzerine, Adalet Bakanı Abdülhak Kemâl Yörük'ün verdiği yanıta göre, 27 Mayıs 1960 tarihinden 7 Aralık 1960 tarihine dek, Emekli Sandığı Kanunu'nun değişik 39. maddesine dayanarak, biri Yargıtay Başkanı, üçü Yargıtay Daire Başkanı, biri Yargıtay Başsavcısı, onbeşi Yargıtay üyesi olmak üzere, Yargıtay'da görevli toplam 20 yargıç re'sen emekliye sevk edilmiştir. (TBMM Tutanak Dergisi: 122. Birleşim, Birinci Oturum, (28 Eylül 1962), s. 137 ve bir numaralı liste). Bilgiç, bakanlık emrine alınmak suretiyle emekliye sevk edilenleri de sormuş ve bu soruya da cevâba ekli iki numaralı liste ile yanıt verilmiş olmalıdır. Ancak, Meclis tutanaklarında bu iki numaralı liste yer

almamıştır. Yargıtay'da ve adlî yargıda yapılan tasfiyelere ilişkin daha ayrıntılı bilgi edinmek için bakanlığa yazdığım 10 Mayıs 1990 tarihli dilekçeme karşılık, Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü'nden 13 Eylül 1990 tarih ve 08-53031 sayılı cevap yazısı gelmiştir. Bu yazıdan, 27 Mayıs 1960 ile 7 Aralık 1960 arası dönemi kapsayan 27 Mayıs rejiminin ilk yedi ayında Yargıtay'dan istek üzerine altı, re'sen 66, yaş haddinden üç yargıcın emekliye ayrıldığı anlaşılmaktadır. O tarihte Yargıtay'da 241 kişilik yargıç kadrosu bulunduğuna göre, 27 Mayıs rejiminin ilk yedi ayında Yargıtay üyelerinin altıda birinin emekliye sevk edildiği anlaşılmaktadır. MBK'nın 29 Temmuz 1960 tarihli 7 sayılı kararıyla, Üçüncü Daire üyesi Şükran Esmerer (Düstur: Dördüncü Tertip, s. 769) (ve, 18 Ağustos 1960 tarihli 8 sayılı kararıyla Sekizinci Daire Başkanı Râsim Esmerer (Düstur: Dördüncü Tertip, s. 770), Emekli Sandığı Kanunu'nun değişik 39. maddesine göre emekliye sevk edilmişlerdir. Sonra, Danıştay Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki 84 sayılı yasanın (Resmî Gazete, Sayı: 10610, (22 Eylül 1960)) geçici maddesiyle, 'Danıştay Başkanlığı, Daire Başkanlığı ve üyeliği kadrolarını işgâl edenlerin vazifeleri nihayete ermiş ve bu kadrolara ilişik cetvelde gösterilenler seçilmişlerdir.' Cetvelde gösterilmeyenler ise, emekliye sevk edilmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için 28 Ağustos 1990 tarihli dilekçeme karşılık, Danıştay Personel ve Eğitim Müdürlüğü'nün 25 Ekim 1990 tarihli 101-4000 sayılı yazısıyla bir liste gönderilmiştir. 27 Mayıs tarihinde Danıştay'da 54 yargıç vardır. Gönderilen listeden çıkan duruma göre, dokuz yargıç 13 Temmuz 1960 tarihinde, dört yargıç Ağustos 1960'da, onbeş yargıç ise 22 Eylül 1960 tarihli 84 sayılı yasayla emekliye sevk edilmişlerdir. Emekliye sevk edilen 28 yargıçtan biri Danıştay Başkanı, dördü daire başkanı, 23'ü Danıştay üyesidir. Buna göre, 27 Mayıs rejiminin ilk dörtk ayında Danıştay yargıçlarından yarısı emekliye sevk edilmiştir. (...) Yine 3.123 kişilik yerel mahkeme yargıç ve savcı kadrosundan doğrudan 520 yargıcın emekliye sevk edilmesi dolayısıyla, yaklaşık altıdabiri tasfiye edilmiş olmaktadır. (...) 1956 yılında 25 yılını doldurmaları nedeniyle, DP iktidarı tarafından 16 yargıcın emekliye sevk edilmeleri... (...) Bu yargıçlar, 27 Mayıs rejiminde görevlerine dönmek için başvuruda bulunmuşlardır. Ancak Adalet Bakanı Â[mil] Artus, MBK'nın 27 Ekim 1960 tarihli toplantısında, bunlardan Sırrı Kalayoğlu hariç, diğerlerinin yeniden yargıçlık mesleğine alınmalarına karşı çıkmıştır. Artus'a göre, bunlar, bu makamlara 'el etek öperek' gelmişler ve bu kişiler, eski iktidarın 'yerinde bir tasarrufu ile' emekliye sevk

edilmişlerdir.” Doğru, age, 1998, s. 98-100 ve 123-124. Doğru, ayrıca 84 sayılı yasanın uygulanması hakkında bilgi için şu kaynağı zikretmektedir: TBMM Tutanak Dergisi: Cild: 2, 34. Birleşim, Birinci Oturum, (17 Ocak 1962), s. 27 vd. Ayrıca bkz. MBK GKT, Cild: 2, Yirmidokuzuncu Birleşim, (27 Ekim 1960), (Birinci Oturum), s. 2-7 ve MBK KD, s. 206-207 ve dipnot 5. Ayrıca, Danıştay Üçüncü Daire üyesi Şükran Esmerer’in emekliye sevki ile ilgili olarak MBK’nın 29 Temmuz 1960 tarihli 7 sayılı kararı ile Danıştay Sekizinci Daire Reisi Râsim Esmerer’in emekliye sevki ile ilgili MBK’nın 18 Ağustos 1960 tarihli ve 8 sayılı kararı için bkz. MBK KD, s. 769-770. Diğer yandan, MBK’nın 18 Ağustos 1960 tarihli 9 sayılı kararı ile de Sayıştay’da yapılacak incelemeler ve soruşturmalar karara bağlandı. Bkz. Resmî Gazete, Sayı: 10584, (22 Ağustos 1960) ve MBK KD, s. 770.

Adalet Bakanı Mustafa Âmil Artus, anılarında, bu konuda bilgi vermektedir. “İhtilâlin Adalet Bakanı Âmil Artus’un Anıları: 27. Yılında 27 Mayıs”, (Yayına Hazırlayan: İlhâm Soysal), Milliyet, (24 Mayıs 1987).

[275] Bkz. dipnot 118.

[276] Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK), 9 Temmuz 1945 tarihli 4792 sayılı yasa ile kuruldu. Bkz. Resmî Gazete, Sayı: 6058, (16 Temmuz 1945).

[277] Bkz. dipnot 248.

[278] Et ve Balık Kurumu (EBK), 1 Ekim 1952 tarihinde Ticaret Bakanlığı’na bağlı olarak kuruldu.

[279] Ahmet Hamdi Sancar, DP Denizli eski milletvekili idi. Yasssıada’da YAD tarafından yargılandı ve idama mahkûm oldu. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 348.

[280] Bkz. dipnot 120.

[281] Petrol Kânunu, DP döneminde, 7 Mart 1954 tarihli ve 6326 sayılı yasa ile kabul edildi. Bkz. Resmî Gazete, Sayı: 8659, (16 Mart 1954). CHP, o dönemde yasanın fazlasıyla liberal ve yabancı sermayeye açık olan yapısını eleştirmişti.

[282] Mâden Tetkik ve Arama Ensitüsü (MTA), 14 Haziran 1935 tarihli ve 2804 sayılı özel yasayla kurulmuş, tüzel kişiliği olan, özel hukuk hükümlerine tâbi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanlığı’na bağlı Kamu İktisadi Devlet Teşekkülü idi.

[283] Bkz. dipnot 264.

[284] Ahmad ve Ahmad, kronolojilerinde, hükûmetin, 23 Haziran 1960 tarihinde, “partilerin ocak ve bucak teşkilatları”nın kaldırılacağına ilişkin olarak aldığı kararı kamuoyuna da açıkladığını ve kararın ertesi günkü basında yer aldığını belirtmektedirler. Ahmad ve Ahmad, age, s. 219 ve Jaeschke, age, s. 108. Jaeschke, kronolojisinde, 22 Haziran tarihini vermektedir.

4 Temmuz 1960 tarihli ve 8 sayılı “3512 Sayılı Cemiyetler Kânunu’na Ek Geçici Kânun” uyarınca, 28 Haziran 1938 tarihli ve 3512 sayılı Cemiyetler Kânunu değiştirildi. Buna göre, “siyasi partilerin il ve ilçe merkezleri dşında, her ne nâm ile olursa olsun, teşkilat kurmaları memnûdur. İl merkezlerinde genel kurula bağlı bir İl İdâre Kurulu, ilçe merkezlerinde İl İdâre Kurulu’na bağlı bir İlçe İdâre Kurulu’ndan ve bunlara bağlı bir gençlik ve kadın kolundan başka teşkilat kurulamaz.” (md.1); “Birinci madde hükümlerine aykırı harekette bulunanlar hakkında altı aydan iki yıla kadar hapis cezası hükmolunur.” (md. 2); “Siyasi partilerin, bu kanunun birinci maddesi hükmü dışında kalan bütün teşkilatları kaldırılmıştır.” (md. 3); “Siyasi partiler, tüzüklerini, faaliyetlerine müsaade olunduğu tarihten bir ay içinde, bu kanun hükümlerine uydurmaya mecburdurlar.” (md. 4). Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 57 ve Resmî Gazete, Sayı: 10544, (6 Temmuz 1960) ve MBK KD, s. 14 ve Jaeschke, age, s. 109.

Cemiyetler Kanunu için ayrıca bkz. Düstur, (Üçüncü Tertip), Cild: 19, s. 726-731; Resmî Gazete, Sayı: 3959, (14.7.1938), (Kanun No: 3512); Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMM ZC), Dönem: 5, İçtimâ: 3, Cild: 26, 82. İnikat, (28.6.1938).

[285] Sait’i Nursî, 23 Mart 1960 tarihinde, Şanlı Urfa’da öldü ve orada defnedildi.

[286] Bkz. dipnot 244.

[287] Keldânîlik, bir Hıristiyan mezhebidir. Efes Konsülü'nden sonra bağımsız bir diofizit kilise kuran Nastûrilerin bazıları Katolikliği benimsediler. Papa'nın otoritesini kabul ettiler. Yeni kurulan bu kiliseye de "Keldânî Kilisesi" adı verildi ve bu tarihten sonra Katolikliği benimseyen Nastûrilere de Keldânî adı verildi.

[288] Bkz. dipnot 284.

[289] Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı idi. 1957 yılında yapılan genel seçimde CHP'den Sivas milletvekili seçildi.

[290] Bkz. Cdipnot 118. Ayrıca bkz. "Milli Korunma Suçlarının Affına ve Milli Korunma Teşkilat, Sermaye ve Fon Hesaplarının Tasfiyesine ve Bâzı Hükümler İhdâsına Dair Kânun Tasarısı" için bkz. MBK GKT, Cild: 1, Yedinci Birleşim, (8 Eylül 1960), s. 9-35 (ve S. Sayısı: 63) ve MBK KD, s. 196-200. Hükûmetçe hazırlanan ve 28 Haziran 1960 tarihinde MBK'ya sunulan tasarı, MBK tarafından da kabul edilecektir. Tasarının gerekçesinde, "Milli Korunma Kanunu'nun tatbikten kaldırılması dolayısıyla, yirmi seneyi mütecâviz bir zamandan beri şiddetli cezai müeyyideler ve bazı gayri iktisadi tedbirlerle tazyik altında bulundurulan piyasa, bu tesirlerden kurtarılarak ferahlığa kavuşacak, memleketimizde de tamamen serbest rekâbet ve normal iktisadi kâideler hâkim olacaktır. Kanunun tatbikten kaldırılması ile teessüs edecek yeni ve serbest piyasa nizâmını ihlâl etmeyecek mahdut ve muayyen hususlarda hükûmete salâhiyet verilmesi zarûrî görülmüş ve bu maksatla kanun tasarısı hazırlanmıştır." deniliyordu. MBK GKT, Cild: 1, Yedinci Birleşim, (8 Eylül 1960), s. 9-37 (ve S. Sayısı 63) ve MBK GKT, Cild: 1, Sekizinci Birleşim, (9 Eylül 1960), s. 3-17. Ayrıca bkz. MBK KD, s. 436 ve Jaeschke, age, s. 109.

Abdi İpekçi ile Ömer Sâmi Coşar, araştırmalarında, şu bilgiyi vermektedirler: "İlk günlerde üzerinde uzun tartışmalar yapılan ilk mesele, Milli Korunma Kanunu (...) idi. [Ticaret Bakanı] Cihat İren, Maliye Bakanı Ekrem Alican ve Devlet Bakanı [Prof. Dr. Osman] Şefik İnan, Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılmasını istiyorlar, diğer Bakanlar ise tereddüt ediyorlardı. Milli Birlik Komitesi üyeleri de kanunun kaldırılmasından

doğacak duruma dair kuşku besliyorlardı. Aralarındaki tartışmalar uzamış, kesin karara varılamamıştı.” İpekçi ve Coşar, age, s. 307.

[291] 10 Eylül 1960 ve 79 sayılı “Milli Korunma Suçlarının Affına, Milli Korunma Teşkilat, Sermaye ve Fon Hesaplarının Tasfiyesine ve Bâzı Hükümler İhdâsına Dair Kânun”un birinci maddesi gereğince, “3780 sayılı Milli Korunma Kanunu ile ek ve tâdillerine aykırı hareketlerinden dolayı, haklarında tahkikât ve takibat yapılanlarla, mahkûm edilmiş bulunanların suçları ve cezaları, cezai neticeleriyle birlikte, affedilmiştir.” Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 316-319 ve Resmî Gazete, Sayı: 10605, (16 Eylül 1960). Ayrıca, 27 Aralık 1960 tarihli ve 184 sayılı “Milli Korunma Suçlarının Affına, Milli Korunma Teşkilat, Sermaye ve Fon Hesaplarının Tasfiyesine ve Bâzı Hükümler İhdâsına Dair 79 Sayılı Kânuna Ek Kânun” için de bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 838 ve Resmî Gazete, Sayı: 10694, (30 Aralık 1960) ve MBK GKT, Cild: 1, Yedinci Birleşim, (8 Eylül 1960), s. 9-37 (ve S. Sayısı 63) ve MBK GKT, Cild: 1, Sekizinci Birleşim, (9 Eylül 1960), s. 3-17 ve 10 Eylül 1960 tarihli ve 79 sayılı yasa için bkz. Düstur,(Dördüncü Tertip), s. 838 ve Resmî Gazete, Sayı: 10694, (27 Aralık1960).

[292] Bkz. dipnot 213 ve 216.

[293] Bakanlar kurulunun 24 Haziran 1960 tarihli “inkılap hareketini başaranlar”a ilişkin kararı, Devlet Bakanı Mustafa Âmil Artus tarafından aynı gün MBK toplantısında okunmuştur. “İnkılâp hareketini başaranlara hükûmetin şükran duygularını ifade eden mesaj şöyledir:

“Milli Birlik Komitesi’ne,

İçyüzüne vâkıf oldukça artan dehşeti, sâbık idarede memleket ve milletin ne karanlık bir akıbet, ne ifade olunmaz bir felâket ve ne tashih kabul etmez bir hacâlet eşiğinde olduğunu göstermektedir. Ferâgat ve fedâkârlığı kahramanlık mertebesine yükselten bir hareketle, bu fâciâya son vermeyi kararlaştıran ve bunu emsâli görülmemiş bir asâletle tahakkuk ettiren Milli Birlik Komitesi’ne, ordumuza ve üniversitelerimize ve bütün milletimize minnettârız. Bu tarihî intikal devresinde vazifeye dâvet edilmiş olmaktan şeref duyduğumuzu, memleket ve milletin selâmeti için bütün varlığımızla

çalışmaya kararlı bulunduğumuzu Milli Birlik Komitesi'ne bildirmekle bahtiyârız." MBK GKT, Cild: 1, Birinci Birleşim, (24 Haziran 1960), s. 2-3.

[294] Bkz. dipnot 263.

[295] Dr. Fahrettin Kerim Gökay, 1949 yılından 1957 yılına dek İstanbul Vâliliği ve Belediye Başkanlığı yaptı. Sonra 1957-1960 yılları arasında da Türkiye'nin Bern (İsviçre) Büyükelçiliği görevinde bulundu. 27 Mayıs'ta Büyükelçilik görevindeydi.

[296] Muammer Baykan, 1954-1956 yılları arasında Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürü idi.

[297] Suat Hayri Ürgüplü, CHP milletvekili idi ve Şükrü Saraçoğlu'nun kurduğu ikinci hükûmette de Gümrük ve Tekel Bakanı olarak bulundu. Ancak adı bir suistimale karıştığından, hükûmetten ayrıldı ve Divânı Âli'de yargılanarak, beraat etti. 1950 seçiminde DP'den milletvekili seçildi. 1952 yılında Türkiye'nin Bonn, 1955 yılında Londra, 1959 yılında Washington ve 1960 yılında da Madrit Büyükelçiliği'ne atandı.

[298] Bkz. dipnot 120.

[299] Bkz. dipnot 119.

[300] Bkz. dipnot 276.

[301] “Banka Commerciale İtaliana” ile “Banco Di Roma” olabilir.

[302] Câbir Selek, Garanti Bankası İdâre Meclisi Başkanı idi. 1943 yılında yapılan seçimde CHP’den Gümüşhâne milletvekili seçilmişti. Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası’nın da kurucularındandı.

[303] “Banka Commerciale İtaliana” ile “Banco Di Roma” olabilir...

[304] 11 Temmuz 1953 tarihli ve 6119 sayılı “Adlî Tıp Müessesesi Kânunu”ndan söz edilmektedir.

[305] Bkz. dipnot 213 ve 216 ve dipnot 1054-1061.

[306] Osman Şevki Çiçekdağ, 17 Mayıs 1954-9 Aralık 1955 tarihleri arasında görev yapan Üçüncü Adnan Menderes Hükûmeti’nde Adalet Bakanı idi. 1951-1956 yılları arasında ise, Çocuk Esirgeme Kurumu (ÇEK) Başkanı idi. 1956 yılında öldü.

[307] PTT, 1939 yılında Ulaştırma Bakanlığı’na bağlandı.

[308] Bkz. dipnot 278.

[309] Bkz. dipnot 117.

[310] Bkz. dipnot 118 ve dipnot 290 ve 291.

[311] İzzet Akçal, 25 Kasım 1957-27 Mayıs 1960 tarihleri arasında görev yapan Beşinci Adnan Menderes Hükûmeti’nde Devlet Bakanı idi. Yassıada’da YAD tarafından yargılandı ve ömür boyu hapis cezasına çarptırıldı. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 343.

[312] Bkz. dipnot 119.

[313] Bkz. dipnot 206.

[314] Bkz. dipnot 119.

[315] Bkz. dipnot 115.

[316] Bkz. dipnot 120.

[317] Burada Sivas Kabakyazı'da 485 kişinin gözetim altına alınmasından söz edilmektedir. Bkz. dipnot 242.

[318] 14 Haziran 1934 tarihli ve 2510 sayılı "İskân Kânunu" için bkz. Düstur, (Üçüncü Tertip), Cild: 15, s. 460 ve Resmî Gazete, Sayı: 2733, (27 Haziran 1934).

Ümit Özdağ, araştırmasında, bu konuda şu bilgiyi vermektedir: "[Cemâl] Gürsel, Ağustos ayında verdiği bir demeçte [Cumhuriyet gazetesinin 18 Ağustos 1960 tarihli sayısında yayınlanmıştır], 'Şarkta tapusuz, gaspedilmiş topraklar var: 20-30 köy... Bu topraklarla birlikte üzerinde yaşayanları istismâr edenler mevcuttur. Biz bu toprakları köylüye dağıtacağız. Şarkın şeyh ve buna benzerlerine köle edilmiş köylüleri toprak sâhibi vatandaş yapacağız.' diyerek, bölge ile ilgili bazı düşüncelerin varlığını ortaya koymuştur. (...) [Cemâl] Gürsel'in '2510 sayılı İskân Kanunu'na ek kanun tasarısı' 17 Ekim [1960] günü Komite'ye gelmiştir." Özdağ, age, s. 351.

Bakanlar kurulunca hazırlanarak 11 Ekim 1960 tarihinde MBK'ya sunulan "2510 Sayılı İskân Kânunu'na Ek Kânun" Tasarısı, MBK'nın 17 Ekim 1960 tarihli toplantısında görüşüldü ve kabul edildi. Buna göre, "Dini his veya gelenekleri veya yabancı ideolojileri âlet etmek veya cebir ve şiddet kullanmak suretiyle, ikâmetgâhının veya maliki veyahut zilyedi olduğu gayri menkûlün bulunduğu mıntıkada yaşayan halkın tamamı veya bir kısmı üzerinde tesis eylediği nüfuza dayanarak; (a) o mıntıkada sekenesini maddeten veya mânen tehdit ettiği veya huzûrunu bozacak sâir hareketlerde bulunduğu veya istismâr eylediği yâhut, (b) fertlerin hukukuna tecâvüz ettiği veya tahakküm ve tagallüp ile haklarını kullanmalarında irâdelerine müessir olduğu yâhut, (c) milli menfaatlere zarar verecek herhangi bir faaliyette bulunduğu, mahallin en büyük idare amirinin sorumluluğu altında emniyet makamları tarafından yapılan tahkikât neticesi sabit olanlar ile bunların dördüncü dereceye kadar (bu derece dahil) kan ve sıhrî hısımlarından lüzüm görülenler, İçişleri Bakanlığı'nın teklifi ve bakanlar kurulunun kararı ile, o mıntıkaya bir daha gelmemek üzere, yurt içinde başka yerlere nakil ve iskân edilebilirler"di. "Yetkisini şahsî garez ve menfaatler tahtında kötüye kullanan idare ve emniyet amiri ve memurları, beş seneden az olmamak üzere, ağır hapis cezası ile cezalandırılılar"dı.

“Nakil ve iskânlarına karar verilen kimselerin İçişleri ve İmâr ve İskân bakanlıklarınca müştereken tesbit edilen mahallere nakilleri İçişleri Bakanlığı tarafından iskânları ise, kendi iklim ve yaşayış şartlarına ve meslekî iştigal sahalarına uygun olan köy, kasaba ve şehirlereSağlık ve Sosyal Yardım, İmâr ve İskân bakanlıkları’nca yapılır ve servetleriyle, içtimâî mevkiileri nazarı itibara alınarak, bedeli bilahire tasfiye edilecek gayri menkûlleri değerinden ödenmek veya borçlandırılmak suretiyle, kendilerine münâsip ev ve meslekî iştigâllerine göre lüzûmu kadar arazi veya sermaye verilir”di. “Nakil ve iskânlarına karar verilenler, menkûl mallarından kullanacakları ev eşyâsı, mesleklerine âid avadanlıkları götürebilirler”di. “Bunların haricinde kalan menkûl malları hakkında ve tapulu veya senetsiz tasarruf olunan gayri menkûlleri İskân Kanunu ile Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu esaslı dairesinde, Maliye, Tarım, İçişleri ve İmâr ve İskân bakanlıkları’nca müştereken hazırlanacak tüzük hükümlerine göre, devletçe tasfiye edilir ve bedellerinden borçları mahsup olunduktan sonra artanı kendilerine verilir”di. “Bu kanun hükümlerine göre nakil ve iskân edilenler, o mıntıkada ikâmetgâh tesisine mecbur olup, iskân mahallerini terk mâhiyetinde olmamak üzere seyahatte tamamiyle serbesttirler. Ancak terke mecbur kılındıkları İçişleri Bakanlığı’nca tayin olunacak mahallere avdet ve oralarda seyahat edemezler.”di. “Askerlik ve memuriyet gibi hususlarda da görevlendirilemezler”di.“Bu mıntıkaların hududunu İçişleri Bakanlığı tayin ederdi. “Bakanlar kurulunca karar alınmaksızın, iskân mıntıkasını da değiştiremezler”di. “Bu mecbûriyete riâyet etmeyenler, altı aydan beş seneye, tekerrürü hâlinde iki mislinden aşağı olmamak üzere hapisle cezalandırılırlar”dı. MBK GKT, Cild: 2, Yirmidördüncü Birleşim, (17 Ekim 1960), s. 3-20 (ve S. Sayısı: 103) ve MBK KD, s. 240-241.

Tasarının gerekçesinde şu görüşlere yer verilmişti:

“İçtimâî bakımdan feodal bir sistemin izlerini devam ettiren ve teokratik geriliğin çok zararlı karakterini temsil eden ve bu vasıfları ile halkı istismâr ederek, geri bir cemiyetin devamındaki mahzurları yaşatan, diğer taraftan, zararlı ve ayrıca fikirlerin revâcına âmil olup, bey, ağa ve şeyh nâmı altında kurunuvustai bir zihniyetin mümessili olan ve bu vasıfları ile mütegallibe nâmı ile anılması tabiî bulunan birçok şahısların öteden beri memleketin yüksek menfaatlerini ihlâl bakımından verdikleri endişelerin ve zararlı

durum ve faaliyetlerinin önlenmesine, alınan muhtelif tedbirlerle zaman zaman çalışılmış ve bunların bir kısmı 2510 sayılı İskân Kanunu’nun hükümlerine göre başka yerlere nakilleri yapılmak suretiyle zararlarının izalesi cihetine gidilmiş ise de, gerek tatbikâttaki isâbetsizlikler, gerek siyasi parti politikalarının gâyenin meşruiyetinde her vâsıtayı meşru kılan sakat bir istikâmete yönetilmesi sonunda, sözü geçen kanunda yapılan tâdilâtla tedbirlere nihayet verilmiş, senelerden beri nakil edildikleri yerlere intibâk etmiş bu insanların eski yerlerine dönmelerine imkân verilmiş ve politikacılar tarafından istismâr edilen bu taviz, bugün zararlarını çoğaltmış bulunmaktadır. Gerçi memleketin yüksek menfaatleri ve bütünlüğünü ve emniyeti içtimâîyenin selâmetini ihlâl edenler için ceza kanunlarımızda gerekli hükümler derpiş edilmişse de, sinsi ve kurnazca yapılan bu muzır faaliyet, ekseriyetle lâyıkı veçhile tesbit edilemediğinden, haklarında adlî takibat yapılamamakta ve yapılanlarden müsbet sonuç elde edilememekte ve bundan cüreti artan failerin mazarratlarına devam ettikleri ve vusat verdikleri görülmektedir. 2510 sayılı kanuna ek olarak hazırlanan bu tasarı ile de, memleketin yüksek menfaatlerine aykırı, ayırıcı faaliyetleri görülenlerin ve yakınlarının başka mahallere nakilleri suretiyle itiyat edindikleri fenâlıkların önlenebileceği düşünülmüştür.” MBK GKT, Cild: 2, Yirmidördüncü Birleşim, (17 Ekim 1960), s. 3-20 (ve S. Sayısı: 103).

Yasa, hemen akabinde, MBK’nın 19 Ekim 1960 tarihli toplantısında değiştirildi. “2510 Sayılı İskân Kânunu’na Ek Kânun” Tasarısı’na göre, yasada yer alan ve idareciler için öngörülmüş bulunan beş yıllık ceza çok görülerek, bir yılda az olmamak üzere şeklinde değiştirildi. MBK GKT, Cild: 2, Yirmibeşinci Birleşim, (19 Ekim 1960), s. 2-8.

[319] Erzurum’da bir radyo istasyonu 15 Aralık 1960 tarihinde Orgeneral Cemâl Gürsel tarafından açıldı. Ahmad ve Ahmad, age, s. 226 ve Jaeschke, age, s. 116.

[320] Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, 10 Haziran 1946 tarihinde kuruldu.

[321] Âsım Eren, 1957 genel seçiminde CHP’den Niğde milletvekili seçildi. 1959 yılında yapılan CHP 14. Kurultayı’nda da CHP Parti Meclisi üyeliğine getirildi.

[322] Gıyâsettin Emre, 1954 genel seçiminde DP Muş milletvekili seçildi. Yassıada'da YAD tarafından yargılandı ve mahkûm oldu. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 383.

[323] Şefik Çağlayan, 1957 genel seçiminde DP Muş milletvekili seçildi. Yassıada'da YAD tarafından yargılandı ve mahkûm oldu. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 383.

[324] 1930 Ağrı Harekâtı'ndan söz edilmektedir.

[325](13)93 muhacirleri, yeni takvimle 1877/1878 yıllarına denk düşen Osmanlı-Rus savaşında Kafkaslar'dan ve Balkanlar'dan Anadolu'ya göçenlere verilen isimdir.

[326] Prof. Dr. Fuat Köprülü, DP'nin dört kurucusundan biri idi. Hürriyet Partisi'nin de kurucularındandır. DP döneminde Dışişleri Bakanlığı'ndan istifa ederek ayrılmasına karşın, 6-7 Eylül Olayları sırasında Dışişleri Bakanı olduğu gerekçesi ile, Yassıada'da YAD tarafından yargılandıysa da, beraat etti. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 395. 6-7 Eylül Olayları için bkz. dipnot 245.

[327] Avni Doğan, TBMM'nin ikinci döneminde (1923-1927) Bozok (Yozgat); üçüncü (1927-1931), dördüncü (1931-1935), beşinci (1935-1939) ve dokuzuncu (1950-1954) dönemlerinde Yozgat; altıncı (1939-1943), yedinci (1943-1946) ve onbirinci (1957-1960) dönemlerinde ise, CHP Ankara milletvekili idi. Kurucu Meclis'te Ankara temsilcisi olarak bulundu. 1943-1947 yılları arasında Birinci Umumi Müfettiş olarak da görev almıştı. Bkz. Cemil Koçak, Umumi Müfettişlikler (1927-1952), İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 15 ve 84-86.

[328] Ünlü işadamı Vehbi Koç, lise mezunu değildi.

[329] Bkz. dipnot 112.

[330] Başpiskopos Makarios, 13 Aralık 1959 tarihinde Kıbrıs Cumhurbaşkanı oldu. Bkz. Cild: 1/dipnot 113.

[331] Dr. Fâzıl Küçük, 13 Aralık 1959 tarihinde Kıbrıs Cumhurbaşkanı Yardımcısı oldu. Bkz. Cild: 1/dipnot 107.

[332] Rauf Denktaş, 1960 yılında Türk Cemaat Meclisi ve İcrâ Komitesi Başkanı oldu.

Kurmay Albay Alpaslan Türkeş, anılarında, Dr. Fâzıl Küçük ile Rauf Denktaş arasındaki çekişmelere değinmekte ve Küçük'ün yerine Denktaş'ı tercih ettiklerini açıklamaktadır. Bkz. Turgut, age,. S. 225-226.

[333] Sâdun Tanju, gazeteci ve yazar olup, 1960-1963 yılları arasında Londra'da Basın Ataşe Yardımcısı olarak görev yaptı.

[334] Ahmet Şükrü Esmer, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde öğretim üyesi ve Ulus gazetesinde de yazardı.

[335] Fâiz Kaymak, Kıbrıs Türk Cemaati'nin önde gelen isimlerindendi.

[336] İş ve İşçi Bulma Kurumu, 21 Ocak 1946 tarihli 4837 sayılı yasa ile kuruldu. Bkz. Resmî Gazete, Sayı: 6215, (25 Ocak 1946).

[337] Bkz. dipnot 276.

[338] Sturc, IMF'nin Türkiye ile görüşmelerini yürüten temsilcisidir.

[339] Gima, Türkiye'nin ilk ve en büyük market zinciri idi. 1956 yılında Kamu İktisâdrî Devlet Kuruluşu olarak kurulmuştu. Birkaç yıl önce başka market zincirine satıldı.

[340] 8 Haziran 1936 tarihli ve 3008 sayılı İş Kânunu için bkz. Düstur, (Üçüncü Tertip), s. 448-484 ve Resmî Gazete, Sayı: 3330, (15 Haziran 1936).

[341] Bkz. dipnot 227.

[342] Tütün, alkollü içkiler, tuz, barut ve patlayıcı maddelerle ilgili tekel hizmetlerini yürütme görevi, 1932 yılında kurulan İnhisarlar Umum Müdürlüğü'ne (Tekel Genel Müdürlüğü'ne) verildi. Tütün, alkollü içkiler

ve tuz,1932; barut ve patlayıcı maddeler ,1934; bira, 1939; çay ve kahve, 1942 ve kibrit de, 1946 yılında devlet tekeli altına alındı.

[343] Ortak Pazar içinde “Altılar” grubu devletleri, Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve İtalya idi. “Avrupa Ekonomik Topluluğu” adını almıştı. Ayrıca bkz. dipnot 272.

[344] Ortak Pazar içinde “Yediler” grubu devletleri: Norveç, İsveç, İngiltere, Portekiz, İsviçre, Avusturya ve Danimarka idi. “Avrupa Serbest Ticaret Birliği” adını almıştı. Ayrıca bkz. dipnot 272.

[345] 25 Temmuz 1960 tarihli ve 35 sayılı “Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’nun Uzuvlarının Feshi ile Mezkûr Uzuvların Yeniden Seçimlerinin Yapılmasına ve Bu Uzuvların Faaliyete Geçişine Kadar Kurum Muamelâtının Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’nca Yürütülmesine Dair Geçici Kânun”a göre, ÇEK’in “genel merkez, vilâyet, kaza, nâhiye ve köylerdeki bütün uzuvları, dernek faaliyetlerinin anatüzükteki gâyeler istikâmetinde yürütülmesini ve seçimlerin tam bir serbestî içinde yapılmasını temin maksadı ile, fesh edilmişti.” ÇEK’in “bütün uzuvların[ın] seçimleri tamamlanıncaya ve bu uzuvlar vazifelerine başlayıncaya kadar, derneğin bütün kademelerindeki hizmetleri” ÇEK tüzüğü “hükümleri dahilinde, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’nca teşkil edilecek heyetler tarafından” yürütülecekti. “Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’nca teşkil olunan heyetler, bir taraftan teşekülün işlerini ikinci madde hükümleri dairesinde yürütmekle beraber, diğer taraftan seçimlerin en kısa bir zamanda icrâsı için lüzumlu hazırlıkları ikmâl” edeceklerdi. Yasa, 18 Haziran 1960 tarihinde yürürlüğe girmişti. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 120 ve Resmî Gazete, Sayı: 10564, (29 Temmuz 1960) ve MBK KD, s. 49. Ayrıca bkz. dipnot 205.

[346] Orijinal metinde daktilo ile “Haziran” şeklinde yazılmışsa da, sonradan el yazısı ile “Temmuz” düzeltmesi yapılmıştır.

[347] Bkz. dipnot 278.

[348] Bkz. dipnot 1054-1061 ve dipnot 213 ve 216.

[349] Burada Hayri İpar ile oğlu Ali İpar'dan söz edilmektedir. Hayri İpar, erken Cumhuriyet döneminde (Atatürk ve İnönü dönemlerinde) Türkiye'nin önde gelen zenginlerdendi. Hayri İpar ile oğlu Ali İpar, 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra tutuklandılar ve Yassıada'da YAD tarafından yargılandılar. İddiâya göre, Dışişleri eski Bakanı Fâtin Rüştü Zorlu ile ortak olarak ABD'den aldıkları gemilerle nakliyat yapmaktaydılar. Eski Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri eski Bakanı Fâtin Rüştü Zorlu, Maliye eski Bakanı Hasan Polatkan, Devlet eski Bakanı ve Başbakan eski Yardımcısı Medenî Berk ve İmâr ve İskân eski Bakanı Hayrettin Erkmen ile birlikte İpar Transport Şirketi'nin sâhibi olan Ali İpar, döviz yasasını ihlâl etmekten yargılanarak, yaklaşık olarak 27.000.000 TL para cezası ödemeye ve iki yıl da hapis cezasına mahkûm oldu. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 395.

Adalet Bakanı Mustafa Âmil Artus, anılarında, bizzat Devlet Başkanı, Başbakan, Başkumandan ve MBK Başkanı Orgeneral Cemâl Gürsel'in Ali İpar'ın serbest bırakılması için kendisine talimat verdiğini, fakat kendisinin bu talimatın gereğini yerine getirmediğini açıklamaktadır. Buna karşılık, Ali İpar, Artus'un bu açıklamasını tekzib etmiştir. "İhtilâlin Adalet Bakanı Âmil Artus'un Anıları: 27. Yılında 27 Mayıs", (Yayına Hazırlayan: İlhâm Soysal), Milliyet, (23 ve 29 Mayıs 1987).

[350] Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi'nden söz edilmektedir.

[351] Orgeneral Refik Tulga, 27 Mayıs'tan sonra İstanbul Vâliliği'ne ve Belediye Başkanlığı'na getirildi. 1954 yılından itibaren iki yıl boyunca eski Cumhurbaşkanı Celâl Bayar'ın Başyâveri ve Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Komutanı olarak görev yapmıştı. MBK'nin 10 numaralı tebliği ile de Ankara Vâliliği'ne Tuğgeneral İrfan Baştuğ atandı. Emniyet Genel Müdürlüğü'ne ise, Tuğgeneral Muammer Ülgen tayin edildi. Bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 5 ve Milli Birliğe Doğru, s. 297. Tuğgeneral Refik Tulga'nın 27 Mayıs 1960 tarihli bildirisinde ise, İstanbul Askerî Vâlisi ve Belediye Başkanı olarak söz edilmektedir. Milli Birliğe Doğru, s. 310. Hava Kuvvetleri'nden General İrfan Tansel -ki, ileride, 3 Ağustos 1960'da, Hava Kuvvetleri Komutanı da olacaktır- 29 Mayıs 1960'da İzmir'e askerî vâli olarak atandı. Ahmad ve Ahmad, age, s. 216 ve 221. Daha sonra, 10 Nisan 1961 tarihinde, emekli General Nûri Teoman, Ankara Vâliliği'ne atandı.

Ahmad ve Ahmad, age, s. 232. Ayrıca bkz. dipnot 31 ve Jaeschke, age, s. 107 ve 120. Tansel'in yerine de General S. Poyraz atandı. Jaeschke, age, s. 111. Tuğgeneral İrfan Baştuğ, 12 Eylül 1960 tarihinde Ankara'da geçirdiği bir trafik kazası sonucunda öldü. Jaeschke, age, s. 112. Ankara Vâliliği'ne 24 Eylül 1960 tarihinde Korgeneral İhsan Orgun atandı. Ankara Belediye Başkanlığı görevini de yine bu görevi ile birlikte yürüttü. Jaeschke, age, s. 112 ve 120. Orgun, 27 Mayıs darbesinden hemen sonra Hava Kuvvetleri Komutanlığı görevini vekâleten yürütmüş ve 4 Ağustos 1960 tarihinde ise emekli olmuştu.

[352] Bkz. dipnot 244.

[353] Türkiye Kömür İşletmeleri (TKİ) Seyitömer Linyitleri İşletmesi Müessesesi, TKİ'ye bağlı Garp Linyitleri İşletmesi Müessesesi (GLİ) bünyesinde, 1 Haziran 1960 tarihinden itibaren, Seyitömer Linyitleri İşletmesi (SLİ) Bölge Müdürlüğü olarak faaliyet göstermeye başladı.

[354] Burada Türkiye Kömür İşletmeleri (TKİ) Garp Linyitleri İşletmesi Müessesesi (GLİ) Tunçbilek Kömür İşletmesi Müessesesi'nden söz edilmektedir.

[355] Hüseyin Celâl Yardımcı, 26 Kasım 1957-22 Mayıs 1959 tarihleri arasında Beşinci Adnan Menderes Hükûmeti'nde Milli Eğitim Bakanlığı yaptı. TBMM'nin dokuzuncu (1950-1954), onuncu (1954-1957) ve onbirinci (1957-1960) dönemlerinde DP Ağrı milletvekili idi. Yassıada'da YAD tarafından yargılandı ve müebbet hapis cezasına çarptırıldı. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 343-344.

[356] Bedii Fâik, Dünya gazetesinin sâhibi ve başyazarı idi.

[357] Bkz. dipnot 213 ve 216.

[358] Bugünkü TBMM binâsından söz edilmektedir. O sırada inşaatı yeni tamamlanmış ve yeni taşınılmıştı.

[359] Bkz. dipnot 213 ve 216.

[360] Bkz. dipnot 248 ve 249.

[361] Bkz. dipnot 104.

[362] Bkz. dipnot 304.

[363] Bkz. dipnot 274.

[364] Bkz. dipnot 104.

[365] Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nin programı, 11 Temmuz 1960 tarihinde MBK'ya sunuldu. Bkz. dipnot 104.

[366] Bkz. dipnot 112.

[367] Bkz. dipnot 120.

[368] Bkz. dipnot 269.

[369] Abdi İpekçi ile Ömer Sâmi Çoşar, araştırmalarında, şu bilgiyi vermektedirler: "Ereğli'de ikinci demir-çelik sanayiinin kurulması, kararsızlık gösterilen ikinci konuydu. Bu hususta yabancı sermayeye bazı istisnai imtiyazlar tanıyan kanun, Demokrat Parti iktidarının son zamanlarında kabul edilmişti. Bu kanunu ne yapacaklarını bilemiyorlar, kaldırıp kaldırmamakta tereddüt ediyorlardı. Defaatle çeşitli uzmanlara inceletmek, rapor istemek lüzûmunu hissetmişler, sonunda teşebbüsü durdurmamakta fayda olduğuna inanmışlardı." İpekçi ve Coşar, age, s. 307.

[370] Christian A. Herter, 1959-1961 yılları arasında ABD Dışişleri Bakanı idi.

[371] Hasan Polatkan, DP döneminin Maliye Bakanı idi. Yassıada'da YAD tarafından yargılandı ve idama mahkûm edildi. Ceza, MBK tarafından da onaylandı ve karar infâz edildi. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 344-345.

[372] Minneapolis Moline Power Implement Company, 1929 yılında, "Merger of Moline Implement Company", "Minneapolis Threshing Machine Company" ve "Minneapolis Steel & Machinery Company" tarafından kuruldu.

[373] Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Fiskobirlik) 1938 yılında kuruldu.

[374] Konrad Hermann Josef Adenauer, Almanya Federal Cumhuriyeti'nin ilk başbakanı olup, 1949-1963 yılları arasında Başbakan olarak görev yaptı. 1950-1966 yılları arasında da Hıristiyan Demokratik Birliği (CSU)'nun başkanı idi.

[375] Kurmay Yüzbaşı Kâmil Karavelioğlu, anılarında, bu konuda şu bilgiyi vermektedir: "Amerika ile Kore müzakeresinde, Türk tugayının bir bölüğe indirilmesi konusu bir tartışma yaşatmıştır. Kendileri Kore'deki beş tümeni iki tümene indirdikleri halde, Türk tugayında bir azaltmaya gidilmesini hoşnutsuzlukla karşılamışlardır." Karavelioğlu, age, s. 91.

Kurmay Yüzbaşı Nûman Esin, anılarında, şu bilgiyi aktarmaktadır: "Komite'nin ilk kararlarından biri, Kore'ye asker göndermeyi durdurmak olmuştur. İzmir'deki tugay hareket etmek üzereydi. Karar aldık ve 'gitmesin' dedik. Dışişleri [Bakanlığı], 'Aman, şimdi göndermesek olmaz' diye araya girdi. Paşaların da ricasıyla, temsilî bir birliğin göderilmesiyle yetinildi. Gerçi Kore'de savaş kalmamıştı, ama Amerikalılar istiyor, Türkiye de gönderiyordu." Esin, age, s. 151.

[376] Heinrich von Brentano di Tremezzo, Almanya Federal Cumhuriyeti'nin 1949-1955 yılları arasında Dışişleri Bakanlığı'nı yapmış olup, 1949-1955 yılları arasında da Hıristiyan Demokrat Parti'nin (CDU)/Hıristiyan Demokratik Birliği'nin (CSU) parlamento grubunun başkanlığı görevinde bulundu.

[377] Bkz. dipnot 213 ve 216 ve dipnot 1054-1061.

[378] Burada sözü edilen 4 sayılı karar, MBK tutanakları arasında yer almamaktadır.

[379] Bkz. dipnot 115.

[380] Burada Avrupa Konseyi statüsüne göre kurulmuş olan Danışma Meclisi'nden söz edilmektedir. Ayrıca bkz. yukarıdaki dipnot.

[381] Nâdir Nâdi, Cumhuriyet gazetesinin sâhibi ve başyazarı idi.

[382] Ahmet Emin Yalman, Vatan gazetesinin sâhibi ve başyazarı idi.

[383] Bkz. dipnot 334.

[384] Burada muhtemelen Avrupa Konseyi Danışma Meclisi'nin görev ve yetkilerinin belirlendiği Avrupa Konseyi Statüsü'nün 22 ilâ 35. maddelerinden söz edilmektedir. Bkz. Cild: 1/dipnot 116.

[385] Kâsım Gülek, 1950-1960 yılları arasında CHP Adana milletvekilli idi. 1950-1959 yılları arasında da aralıksız olarak CHP Genel Sekreterliği görevinde bulundu.

[386] Bülent Ecevit, TBMM'nin 11. döneminde (1957-1960) CHP Ankara milletvekili idi.

[387] Bkz. dipnot 1054-1061.

[388] 23 Haziran 1958 tarihli ve 7129 sayılı "Bankalar Kânunu"ndan söz edilmektedir.

[389] 8 Haziran 1933 tarihli ve 2279 sayılı "Ödünç Para Verme İşleri Kânunu"ndan söz edilmektedir.

[390] 3182 sayılı "Bankalar Kânunu"ndan söz edilmektedir.

[391] Bkz. dipnot 338.

[392] International Cooperation Administration (ICA) (Uluslararası İşbirliği İdâresi), 1953 yılında kurulmuş bir Amerikan yardım kuruluşudur.

[393] Ankara Kızılay İşhanı, Emekli Sandığı tarafından, 1959-1965 yılları arasında yaptırıldı. Türkiye'nin ilk gökdelen binâsı ve inşaatıdır.

[394] Herman Jansen, Ankara'nın ilk imâr planını hazırlayan kişidir ve Jansen Planı olarak bilinir.

[395] Bkz. dipnot 262.

[396] Bkz. dipnot 120.

[397] Bkz. dipnot 104.

[398] 25 Nisan 1949 tarihli ve 5373 sayılı “Esnaf Dernekleri ve Esnaf Dernekleri Birlikleri Kânunu” için bkz. Resmî Gazete, Sayı: 7197. Ayrıca, 17 Temmuz 1964 tarihli ve 507 sayılı “Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Kânunu” için bkz. Resmî Gazete, Sayı: 11769-11771, (1, 3 ve 4 Ağustos 1964) ve Düstur, (5. Tertip), Cild: 3, s. 2884.

29 Temmuz 1960 tarihli ve 39 sayılı “Esnaf Dernekleri, Esnaf Dernekleri Birlikleri, Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Teşekkülleri Federasyonu ve Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Teşkilatı Konfederasyonu’nun Uzuvlarının Feshi İle Yeniden Seçimlerinin Yapılması Hakkında Geçici Kânun”a göre, “5373 sayılı kanuna istinâden kurulmuş bulunan Esnaf Dernekleri, Esnaf Dernekleri Birlikleri, Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Teşekkülleri Federasyonu ve Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Teşkilatı Konfederasyonu uzuvları fesh edilmişti.” “Ancak, inkılaptan sonra seçilen uzuvlar, fesihleri için haklı bir sebep olmadıkça, vazifelerine devam” edeceklerdi. “Bu teşekküllerin uzuvlarının hâiz olduğu yetkilerle işleri yürütmek ve bütün teşekküllerin seçimlerini her türlü siyasi görüş ve mülâhazaların dışında, esnaf ve küçük sanatkârların meslek haysiyetine ve tesânüdüne uygun ve tarafsızlıkla yapılmasını sağlamak üzere, mahalli mülkiye amirleri, esnaf arasından ve itimâda lâyık kimselerden üç veya beş kişilik komite teşkil edeceklerdi.” “Bahis mevzu teşekküllerin seçim hazırlıklarına mahalli idare amirlerinin nezareti altında, bu kanunun neşri tarihinden itibaren başlanacak ve seçimler en eç Ağustos 1960 sonuna kadar ikmâl edilecekti.” “Bütün esnaf teşekküllerinin seçimleri yapılarak, delegeler seçildikten sonra, Federasyon ve Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Teşkilatı Konfederasyonu’nın İdâre Meclisleri seçimi icrâ edilecekti.” Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 124 ve Resmî Gazete, Sayı: 10566, (1 Ağustos 1960) ve MBK KD, s. 53.

“Esnaf Dernekleri, Esnaf Dernekleri Birlikleri, Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Teşekkülleri Federasyonu ve Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Teşkilatı Konfederasyonu’nun Uzuvlarının Feshi İle Yeniden Seçimlerinin Yapılması Hakkındaki 39 Sayılı Kânun’un Üçüncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kânun Tasarısı”, MBK’nın 1 Eylül 1960 tarihli toplantısında görüşüldü ve kabul edildi. Yasaya göre, değiştirilen yasada öngörülmüş olan süre bir

defâya mahsus olmak üzere değiştiriliyor ve bir ay daha uzatılıyordu. Uzatılan süre içinde İdâre Heyeti'ni oluşturamayan kuruluşlar hakkında Medenî Kanunu'nun 70. maddesi uygulanacaktı. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 288 ve Resmî Gazete, Sayı: 10598, (6 Eylül 1960) ve MBK GKT, Cild: 1, Üçüncü Birleşim, (1 Eylül 1960), s. 17-18 (ve S. Sayısı: 56) ve MBK KD, s. 176.

Ayrıca bkz. 14 Haziran tarihli ve 2 sayılı "Ticâret ve Sanâyi Odaları, Ticâret Odaları, Sanâyi Odaları ve Ticâret Borsaları'nın Uzuvlarının Feshiyle Yeniden Seçimlerinin Yapılması Hakkında Geçici Kânun", Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 43 ve Resmî Gazete, Sayı: 10526, (15 Haziran 1960) ve Jaeschke, age, s. 108. İki sayılı yasaya göre, ilgili kuruluşların "çalışmalarını, meslekî ahlak ve memleketin genel menfaatleriyle âhenkli olarak yürütmek maksadı ile, seçimlerinin meslekî haysiyet ve tesânüd icabları içinde ve tam bir serbestiyet ile yapılmasına imkân vermek üzere, bütün oda ve borsaların uzuvları fesh edilmişti." "Bu teşekküllerin işleri, yeni seçimler yapılıncaya ve uzuvlar vazifelerine başlayıncaya kadar, vâlilerce 5590 sayılı kanunun 30 ve 59. maddelerine istinâden, mahalin icablarına göre tayin edilecek üç veya beş kişilik bir komite tarafından görülecekti." Seçimler, 20 Haziran-5 Ağustos 1960 tarihleri arasında yapılacaktı.

Ayrıca bkz. 20 Haziran 1960 tarihli ve 5/59 sayılı "Ticâret ve Sanâyi Odaları, Ticâret Odaları, Sanâyi Odaları ve Ticâret Borsaları ve Ticâret ve Sanâyi Odaları, Ticâret Odaları, Sanâyi Odaları ve Ticâret Odaları Birliği Tüzüğü'nün Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tüzüğü Yürürlüğe Koyan Bakanlar Kurulu Kararı", Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 48-49 ve Resmî Gazete, Sayı: 10534, (20 Haziran 1960) ile 29 Temmuz 1960 tarihli ve 38 sayılı "Ticâret ve Sanâyi Odaları, Ticâret Odaları, Sanâyi Odaları ve Ticâret Borsaları'nın Meslek Gruplarının Yeniden Tesbiti İle Birlik Delegelerinin Seçilmesi ve Odalar Birliği Uzuvlarının Feshi ve 5590 Sayılı Kânunun 6233 Sayılı Kânunla Değiştirilen 64. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Geçici Kânun", Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 122 ve Resmî Gazete, Sayı: 10566, (29 Temmuz 1960) ve MBK KD, s. 52. 38 sayılı yasaya göre; "Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği'nin uzuvları fesh edilmişti." "Ticaret Bakanlığı, Odalar Birliği Yönetim Kurulu seçimi yapılıncaya kadar, Birliğin câri işlerini

ürütmek üzere Yönetim Kurulu vazife ve salâhiyetlerini hâiz beş kişilik bir komite teşkiline yetkili” kılınmıştı. Delegeler de, en geç 15 Eylül 1960 tarihine kadar Birliğin Yönetim Kurulu’nu seçecekti. Ancak, “iki sayılı geçici kanunla bu kanuna göre seçilecek Oda ve Borsa Meslek Komiteleri ile Meclis’in ve Odalar ve Birliği delegelerinin vazife süreleri, 1963 yılı Ekim ayında yeniden yapılacak seçimi mütaakip sona” erecekti.

4 Temmuz 1960 tarihli ve 10 sayılı “Resmî İşyerlerinde Temsilci İşçi Seçiminin Yenilenmesi Hakkında Geçici Kânun” ile de, temsilci işçi seçimleri fesh edildi ve seçimlerin bir ay içinde yenilenmesine karar verildi. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 58 ve Resmî Gazete, Sayı: 10544, (6 Temmuz 1960) ve MBK KD, s. 16.

25 Temmuz 1960 tarihli ve 32 sayılı “6964 Sayılı Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kânunu’nun Muvakkat 2. Maddesinin Değiştirilmesi Hakında Geçici Kânun” ile de, “yeni Ziraat Odaları ve uzuvlarının teşkili için gerekli seçimler, umumi seçimleri tâkiben ilk takvim yılının Ekim ayı içinde yapılır”dı. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 116 ve Resmî Gazete, Sayı: 10564, (29 Temmuz 1960) ve MBK KD, s. 45. Ayrıca bkz. dipnot 153.

[399] Burada 21 Ekim 1935 tarihli ve 2834 sayılı “Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kânun”dan söz edilmektedir.

[400] Bkz. dipnot 285.

[401]Abdülmecid Ünlükul, 1967 yılında öldü.

[402] Muhtemelen Abdülmecid Ünlükul'un bir sonraki dipnotta sözünü edeceğim dilekçesinden söz edilmektedir.

[403] Emniyet Genel Müdürlüğü arşivinde yer alan belgelere göre, Sait'i Nursî'nin mezarının Urfa'dan başka yere nakli ile ilgili işlemler, düzenlenen "zabıt varaka"larına göre şöyle gerçekleşti:

Konya İmam Hatip Okulu fahri Arabî hocası Abdülmecid Ünlükul, Urfa'da vefât eden kardeşi Sait'i Nursî'nin naaşının mezardan çıkarılıp, Emirdağ veya Isparta'ya nakline izin verilmesi için, 4 Temmuz 1960 tarihinde, Urfa Belediye Tabipliği'ne dilekçe vermişti. Bunun üzerine, Urfa Belediye Tabipliği, naklin bir sakınca oluşturmadığına ilişkin rapor düzenledi. 12 Temmuz 1960 günü Sait'i Nursî'nin naaşının bulunduğu Mevlüt Halil Dergâhı'na gidildi ve kardeşi Abdülmecid Ünlükul'un huzûrunda kabir açılarak, ceset çıkarıldı. Hıfzıssıhha Kanunu'nun ilgili maddesine göre, ceset tabuta konuldu ve tabutun ağzı mühürlendi ve tabut, kardeşi Abdülmecid Ünlükul'a teslim edildi. Cenazenin teslimi sırasında düzenlenen belgede, Belediye Tabibi Dr. Hikmet Öner, Sağlık Müdürü Celâl Ada, Emniyet Müdürü Şükrü Palaz, Merkez Komutanı Kıdemli Yüzbaşı Feridun Baytürk, İl Jandarma Komutanı Yarbay Mustafa Gönenç ile Saiti Nursî'nin kardeşi Abdülmecid Ünlükul'un imzaları yer aldı. Belgede güvenlik güçlerinden isimlerin de imzalarının bulunması dikkat çekicidir. Naklin, siyasi anlamına işaret etmektedir.

(Zabıt varakası)

Konya İmam Hatip Okulu Fahri Arabi hocası Abdulmecit Ünlükul'un Urfa'da metfun kardeşi Saidi Nursi 'nin cesedini nakli kubur suretiyle Isparta'ya defnine müsaade olunmasına dair 4/Temmuz/I960 tarihli dilekçesi uzerine işbu talebi is'af edilerek I2/Temmuz/I960 günü Afyon'a getirilmiş bulunan mevtaya ait tabut Afyon'dan teslim alınarak Isparta'ya getirilmiş ve aynı gün akşamı kardeşi Abdulmecit Ünlükul'da hazır bulunduğu halde aşağıda imzaları bulunan şahıslar huzurunda Isparta şehir mezarlığında ihzar edilmiş bulunan kabre defn edildiğine dair işbu zabıt mahallinde tanzim ve hep birlikte imza altına alındı.

I2/7/I960

Isparta Vâli Muavini Besim Ulosay	Emniyet Müdürü Zeki Vural	Vilâyet Jandarma K. Zekeriya Kantekin
Merkez Kumandanı Yarbay Atamer Hamdi	Merkez Hukûmet ve Belediye tabibi Dr. Rifat Ömer	Mevtanın kardeşi Abdulmecit Ünlükul

Sait’i Nursî’nin naaşının “nakli kabir” suretiyle Isparta’ya defnine izin verilmesine ilişkin onay üzerine, cenaze, önce uçakla Afyon’a getirildi ve oradan da Isparta’ya nakledildi. Aynı günün akşamı Sait’i Nursî’nin kardeşi Abdülmecid Ünlükul’un da hazır bulunduğu kişilerin huzûrunda, cenaze, Isparta Şehir Mezarlığı’nda defnedildi. 12 Temmuz 1960 tarihli tutanakta, cenaze sâhibi olarak Sait’i Nursî’nin kardeşi Abdülmecid Ünlükul’un yanı sıra, Isparta Vâli Yardımcısı Besim Ulcay, Emniyet Müdürü Zeki Vural, İl Jandarma Komutanı Zekeriyâ Kantekin, Merkez Komutanı Yarbay Atamer Hamdi ile Merkez Hükümet Tabibi Dr. Rifat Ömer’in imzaları da yer aldı.

Dilekçede yer alan imzalar arasında yine güvenlik güçlerinin de temsilcilerinin bulunmasının arka planı ise, bizzat Abdülmecid Ünlükul’un ifadesi ile, Halil Uslu tarafından yazılan “Bediüzzaman’ın Kardeşi Abdülmecid Nursî” adlı kitapta aşağıdaki şekilde anlatılmaktadır:

“Naaşın, asker nezaretinde, Şanlı Urfa’dan çıkarılıp, Isparta’ya defnine kadar geçen süreci, Abdülmecid Nursî [Ünlükul] şöyle anlatıyor:

‘Evimize bir sivil memur geldi. ‘Vâli Bey sizi istiyor’ dedi. (Bu memur sonradan tesbit ettiğimize göre, Konya Emniyeti Birinci Şûbe Komiseri İbrahim Yüksel’dir.) Arabayla Vilâyete gittim. Vilâyet makâmında üç general var idi. İkisi [Korgeneral] Cemâl Tural [ile İstanbul Vâli ve Belediye Başkanı Korgeneral] Refik Tulga idi. Diğerinin ismini şimdi hatırlayamıyorum.Tanışmadan sonra, [Korgeneral] Cemâl Tural Paşa ile aramızda şöyle bir konuşma oldu: ‘Ülkemiz kötü günler yaşıyor. Ağabeyini her geçen gün ziyâret edenler çoğalıyor. Bu itibarla kabrini nakledeceğiz. Şu dilekçeyi imzala...’ Dilekçeyi okuyunca, tüylerim ürperdi. Az kalsın bayılacaktım.

‘Bu nasıl olur? Ağabeyimi, üstâdımı, hiç olmazsa vefâtında rahat bırakın...’ dedim. ‘Bizi buna mecbûr eden kuvvet var. Ya imzalarsın ya da sonun korkunç olur...’ dediler. Akabinde imzaladım. Konya Hava Meydanı’na hareket edip, uçağa bindik. Diyarbakır’a vardık. Az bir moladan sonra, ayrı bir uçak ile Urfa’ya gittik. Orada beni bir askerî vâsıtaya bindirerek, askerî bir binâya götürüp, bir odaya yerleştirdiler. İkindi vakti gelmişti. Akşam oldu, karanlık bastı. Bir askerî jip geldi, içinde üç asker, bir yüzbaşı vardı ve beni alıp, Halîlü’r-Rahman Dergâhı’na götürdüler. Dergâhın avlusuna girdik. Baktım; iki tabut, dört asker, bir doktor var. Bana hitâben doktor bey dedi ki, ‘Merak edilecek bir şey yok. Buradan Hazret-i Üstâdı fazla izdihâm ve ziyâretçi yüzünden İç Anadolu’ya nakledecekler. Onun için seni buraya getirdiler.’ Ben artık tutulmuştum. Ölüyor gibiydim. Titriyordum ve ağlıyordum. Sabahtan beri de ağzıma hiçbir şey koymamıştım. Doktor Bey, askerlere dedi ki, ‘Bu tabutu açıp, üstâdı öbür tabuta alacağız.’ Fakat, onlar da benim gibi çok korkmuşlardı ve ‘Biz yapamayız’ dediler. Yine Doktor, ‘Korkmayın, bizler emir kuluyuz. Bu, vazifemiz.’ dedi. Ve askerler dergâh mezarlığından çıkartılan üstâdın tabutunu açtılar. Hazretim, artık ben bitmiştim... İçimden şöyle geçiyordu: ‘Şimdi Seydâ’nın kemikleri birbirine karışmıştır.’ Fakat heyhat, benim de yardımımı istediler ve böylece elimi kefene sürünce, üstâdın sanki yeni vefât etmiş gibi durduğunu fark ettim. Rahmetlik ağabeyimin yalnız kefeninin ağız kısmı biraz sararmıştı. Doktor Bey kefeni açtı. Üstâdın yüzü nur içindeydi.”

Nakil İzin Belgesi:

“Zabıt Varakası...

Konya İmam Hatip Okulu fahri Arabî hocası Abdülmecid Ünlükul’a Urfa’da meftun kardeşi Sait’i Nursî’nin cesedini nakli kubur suretile Emirdağ veya Isparta’ya nakline müsaade olunmasına dair 4 Temmuz 1960 tarihli dilekçesi ve Belediye Tabipliği’nin naklin bir mahsur teşkil etmeyeceği yolundaki 11 Temmuz 1960 tarihli raporu üzerine, 12 Temmuz 1960 salı günü sabahleyin adı geçen mevtânın medfun bulunduğu Mevlüt Halil Dergâhı’na gelinerek, kardeşi Abdülmecid Ünlükul’un huzûrunda kabir açılarak mevtâ çıkarılmış ve Hıfzısıhha Kanunu’nun 230. maddesine göre, Sağlık [ve Sosyal Yardım] Bakanlığı’nca hazırlanmış bulunan

talimatnâmenin târifâtı dairesinde ve fennî şekilde tabutlanmış ve tabut mühürlenerek, kardeşi Abdülmecid Ünlükul'a teslim edilmiş olmakla, işbu zabıt varakası birlikte tanzim ve imza edildi.

İmzâlar: Belediye T[a]b[i]p Hikmet Öner, Sağlık Müd[ürü] Celâl Ada, Emniyet Müd[ürü] Şükrü Polat, Merkez Kumandanı [burada iki harf okunmuyor; ama Sv olabilir)] K[ı]d[emli] Y[üz]b[aşı] Feridun Ertürk, Vilâyet J[andarma] Kumandanı Y[üz]b[aşı] Mustafa Gönenç [(okunmuyor, ama Hazır da olabilir)] mevtânın kardeşi Abdülmecit Ünlükul.”

Tekrar Defin İzni:

“Zabıt Varakası...

Konya İmam Hatip Okulu fahri Arabî hocası Abdülmecid Ünlükul'un Urfa'da meftun kardeşi Sait'i Nursî'nin cesedini nakli kubur suretiyle Isparta'ya defnine müsaade olunmasına dair 4 Temmuz 1960 tarihli dilekçesi üzerine, işbu talebi is'af edilerek, 12 Temmuz 1960 günü Afyon'a getirilmiş bulunan mevtâya âid tabut Afyon'dan teslim alınarak, Isparta'ya getirilmiş ve aynı gün akşamı, kardeşi Abdülmecid Ünlükul da hazır bulunduğu halde, aşağıda imzaları bulunan şahıslar huzûrunda, Isparta Şehir Mezarlığı'nda ihsâr edilmiş bulunan kabre defin edildiğine dair işbu zabıt, mahallinde tanzim ve hep birlikte imza altına alındı.

Tarih:12 Temmuz 1960

İmzâlar: Isparta Vâli Muavini Bezim Ulcay, Emniyet Müdürü Zeki Vural, Vilâyet Jandarma K[omutanı] Zekeriyâ Kantekin, Merkez Kumandanı Yarbay Atamer Hamdi veya Hamdi Atamer, Merkez Hukûmet ve Belediye Tabibi B. Rifat Ömer, mevtânın kardeşi Abdülmecid Ünlükul" Bkz. Polis Arşiv Belgelerinde Gerçekler, www.polis.web.tr/article_view.php?ait=2473.

Kurmay Albay Alpaslan Türkeş, anılarında, bu konuda şu bilgiyi vermektedir: "Milli Birlik Komitesi'nin toplantı hâlinde bulunduğu bir sırada, İçişleri Bakanı emekli Tümgeneral Muharrem İhsan Kızıloğlu, içeriye haber gönderip, acil bir konuda Komite'nin huzûruna çıkmak istediğini bildirmişti. 'Buyursunlar, gelsinler' dedik. Muharrem İhsan [Kızızloğlu] Paşa, elinde bir dosya ile geldi. Bir konuda bilgi vermek istediğini söyledi. Paşa'nın, Komite'ye anlatıklarına göre, 27 Mayıs'tan önce Urfa'da vefât edip, orada defnedilen Sait Nursî'nin kardeşi, kendilerine bir dilekçe vermiş... İsmi Mehmet olabilir, ama soyadı, kardeşinin soyadına benzemiyordu. Dilekçe sâhibi, 'Ben Konya'da oturuyrum, oysa ağabeyimin mezarı Urfa'da... Sık sık ziyâret etmek istiyorum, ama iki şehirin ara çok uzak olduğu için, her zaman ziyâret imkânı bulamıyorum' demiş... Paşa, bize bunları anlattıktan sonra, 'Sait Nursî'nin kardeşi, kabir nakli istiyor' dedi. Dilekçe, Milli Birlik Komitesi'nde Kızıloğlu tarafından okundu ve üyelere gösterildi. Komite'nin izin vermesi hâlinde, Cemâl Gürsel Paşa'ya da arzedeceğini belirtti. Milli Birlik Komitesi, Sait Nursî'nin kabrinin nakline izin verdi. Gelişmeler hakkında İçişleri Bakanlığı tarafından bilgi sunulması da hatırlatıldı. Olayın bize yansıyan şekli budur. Cenazenin nakil işi, Komite tarafından gündeme getirilmiş değildir. İçişleri bakanının verdiği bilgiye göre, bu talep kardeşindeng elmiş... Biz olayı böyle biliyoruz. (...) Dönemin İçişleri Bakanı İhsan Kızıloğlu'nun Komite'ye verdiği bilgi ışında bir ayrıntı alamadım. (...) Dönemin içişleri bakanı, Milli Birlik Komitesi'ne açıklama yaptığına göre, cenazenin akli ile ilgili bir dosya tutulmuştur. Elde Sait Nursî'nin kardeşinden alınan bir delikçe vardı. Bakanın bize gösterdiği dilekçe işlem de görmüştü. 1965-[19]66 yıllarında bu konuda bana sru yönelten Nur talebesi vatandaşlarıma dedim ki, 'şimdi sizin desteklediğiniz bir iktidar işbaşında... İçişleri Bakanlığı'dan bu dosyayı çıkarttırın... Ne işlem yapıldığı, mezarın nereye kalktığı ve bu işlerle kimlerin ilgili olduğu ortaya çıkacaktır. Kardeşi, cenazenin Konya'yı naklini istemişti? Kimler,

nereye nakletti? O doyada bunlar mevcuttur. Mesle budur.” Turgut, age, s. 246-250. Ayrıca bkz. Yeni Şafak, (23 Mart 2002).

[404] Bkz. dipnot 285. Bu açıklama, yukarıda anlatılanları tamamen doğrulamaktadır.

[405] Bkz. dipnot 223.

[406] Bkz. dipnot 318.

[407] Bkz. dipnot 242. Ayrıca, bakanlar kurulunun 16 Haziran 1960 tarihli üçüncü ve 28 Haziran 1960 tarihli yedinci toplantılarına da bakınız.

[408] Ahmet Sâlih Korur, DP iktidarı döneminde sürekli olarak Başbakanlık Müsteşarı olarak bulundu ve bu sırada iki kez (ilki, 18 Nisan-23 Eylül 1957 ve ikinci olarak da, 21 Temmuz-2 Ekim 1959 tarihleri arasında) Milli Emniyet (MAH/MİT) Başkanlığı’na vekâlet etti.

[409] Herman Jansen, şehir planlamacısı olup, Ankara şehrinin planını hazırladı.

[410] Nevzat Tandoğan, tek-parti döneminde (Atatürk ve İnönü döneminin) Değişmez Ankara Vâlisi, Belediye Başkanı ve CHP İdâre Heyeti Başkanı idi. 1929 yılında atandığı Ankara Vâliliği görevini 1946 yılına dek sürdürdü. 1946 yılında, söylentiye göre, o sırada Genelkurmay Başkanı olan Orgeneral Kâzım Orbay’ın oğlu Haşmet Orbay’ın da adının karıştığı Reşit Mercan’ın Dr. Neşet Nâci Arcan cinâyeti davasında mahkemede tanıklığına başvurulmasından hemen sonra intihar etti. Mahkeme sırasında Mercan’ın değil de, Haşmet Orbay’ın kâtil olduğu sonradan ortaya çıktı. Her ikisi de önce mahkûm ve daha sonra da 1950 genel affından yararlanarak tahliye oldular.

[411] Bkz. dipnot 104.

[412] Bkz. dipnot 118. Ayrıca bkz. dipnot 290 ve 291.

[413] MKK’nın maddelerine bkz. Cemil Koçak, Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945), (Cild: 2), İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 371-

443.

[414] DP iktidarının 1959 yılında kabul ettiği yasadan söz edilmektedir.

[415] Şâdi Eliyeşil, Tarsus'ta Sâdık Paşa lâkabı ile tanınan Sâdık Eliyeşil'in oğlu olup, Çukurova Sanayi İşletmeleri'nin (Çukurova Grubu'nun) kurucudur.

[416] Bkz. dipnot 338.

[417] 21 Aralık 1953 tarihli ve 6209 sayılı "Serbest Bölgeler Kânunu"ndan söz edilmektedir.

[418] Bkz. dipnot 269.

[419] Bkz. dipnot 219.

[420] Safâ Yalçuk, 1958-1959 döneminde Türkiye Futbol Federasyonu Başkanı idi. Devlet Demir Yolları Genel Müdürü idi.

[421] Mithat Dülger, İzmir'in önde gelen simâlarındandı.

[422] Necmi İnanç, DP Ankara Vilâyet İdâre Heyeti Reisi ve TBMM'nin onbirinci döneminde (1957-1960) DP Ankara milletvekili idi.

[423] Dr. Fuad Adalı, DP iktidarı döneminde Orman Genel Müdürlüğü, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü ve Toprak ve Islâh İşleri Genel Müdürlüğü görevlerinde bulundu.

[424] Bkz. dipnot 200.

[425] Bkz. dipnot 349.

[426] Bkz. dipnot 213 ve 216 ve dipnot 1054-1061.

[427] Recep Peker, tek-parti döneminin CHP milletvekili ve 1931-1936 ylları arasında Genel Sekreteri idi. 1946 yılında genel seçimlerden sonra başbakan oldu. başbakanlığı bir yıldan biraz daha uzun sürdü. 1950 genel seçiminden önce öldü.

[428] Bkz. dipnot 285.

[429] Tütünbank’tan söz edilmektedir. Günümüzde tasfiyeye uğramıştır.

[430] Bkz. dipnot 342.

[431] Türkiye İhrâcat Kredi Bankası (Türk Eximbank)’tan söz edilmektedir.

[432] Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi’nden söz edilmektedir.

[433] Siyasi partilerin ocak ve bucak teşkilatı kurmalarını men eden yasadan söz edilmektedir. Bkz. dipnot 284.

[434] Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 10 Ağustos 1951 tarihinde başbakanlığa bağlanmıştı.

[435] İstatistik Umum Müdürlüğü adı ile 1930 yılında ve 1554 sayılı yasa ile kuruldu. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) ise, DPT’nin kurulmasından sonra, 13 Haziran 1962 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen, “Devlet İstatistik Enstitüsü’nün Görev ve Yetki ve Kuruluşu Hakkında Kânun” adını taşıyan 23 Haziran 1962 tarihli ve 53 sayılı yasa ile oluşturuldu. Resmî Gazete, Sayı: 11136, (23 Haziran 1962) ve Düstur, (5. Tertip), Cild: 1, s. 953.

[436] Burada sözü edilen, daha sonra 2 Ocak 1961 tarihli ve 195 sayılı yasa ile kurulacak olan Basın İlân Kurumu değildir. Bkz. dipnot 237.

[437] Nâşit Hakkı Uluğ, 1953 yılında Türk Basın Birliği Resmi İlânlar Genel Müdürü oldu.

[438] Selim Râgıp Emeç, Son Posta gazetesinin sâhibi ve başyazarı idi. Ayrıca, TBMM’nin dokuz (1950-1954) ve onuncu (1954-1957) dönemlerinde DP İzmir ve onbirinci döneminde de (1957-1960) Bursa milletvekili idi. Yassıada’da YAD tarafından yargılandı ve dört yıldan fazla hapis cezasına mahkûm oldu. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 378. 1990 yılında uğradığı bir suikast sonucunda hayatını kaybeden gazeteci Çetin Emeç’in babasıdır.

[439] Mehmet Fâruk Gürtunca, Hergün ve Edirne gazetelerinin sâhibi ve başyazarı idi. TBMM'nin onbirinci döneminde (1957-1960) DP İstanbul milletvekili idi. Yassıada'da yargılandı ve dört yıldan uzun bir cezaya çarptırıldı. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 375.

[440] Bkz. dipnot 237.

[441] Zafer gazetesi, DP'nin yayın organı idi. 1949 yılından beri yayınlanıyordu.

[442] Havâdis gazetesi, 1953 yılında kuruldu. Kurucusu Cemil Sâit Barlas'tır. 28 Temmuz 1960 tarihinde öğrenciler tarafından protesto edildi ve 29 Temmuz'dan itibaren on gün süre ile kapatıldı. Jaeschke, age, s. 110.

[443] Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nin programı, 11 Temmuz 1960 tarihinde MBK'da okundu. Bkz. Cild:1/ve ayrıca bkz. dipnot 104.

[444] Eski Başbakan Adnan Menderes'in Londra seyahati sırasında, içinde bulunduğu uçak, 17 Şubat 1959 tarihinde, Londra'da düşmüş ve yolculardan bazıları kazada ölmüştü. Menderes kazadan yara almadan kurtulmuştu. Devlet Bakanı Server Somuncuoğlu, Özel Kalem Müdürü Muzaffer Ersü, DP Eskişehir milletvekili Kemal Zeytinoğlu'nun da aralarında bulunduğu 14 kişi ise, kazada hayatlarını kaybetmişti. Ayrıca bkz. dipnot 11.

[445] Bkz. dipnot 408.

[446] Amerikan Dışişleri Bakanları arasında bu isimde bir kişi bulunmamaktadır. Ya isimde bir yanlışlık vardır ya da ilgili kişinin görev tanımı hatalıdır. Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Melih Esenbel'dir ve 2 Ağustos 1960 tarihinde görevinden alınmıştır. Jaeschke, age, s. 110.

[447] Bkz. dipnot 338.

[448] Bkz. dipnot 120.

[449] Devlet Başkanı, Başbakan, Başkumandan ve MBK Başkanı Orgeneral Cemâl Gürsel, geçici anayasaya göre, MBK yasama organının yerine

geçtiğinden ve kendisi de MBK Başkanı olduğundan, Meclis Başkanı da idi. Bkz. Cild: 1.

[450] Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, 1950 yılında Dünya Bankası'nın desteği ve TC Merkez Bankası ile diğer ticari bankaların işbirliği ile kurulmuş, Türkiye'nin ilk özel yatırım ve kalkınma bankasıdır.

[451] Mehmet Baydur, İkinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde Ticaret Bakanı olacaktır. Bkz. Cild: 1. Mehmet Baydur, 7 Şubat 1962 tarihli TBMM kararı gereğince, Yüce Divan'da yargılanacaktır. Resmî Gazete, Sayı: 11634, (18 Şubat 1964).

[452] Bkz. dipnot 120.

[453] Bakanlıklararası Prodüktivite Komitesi'nden söz edilmektedir. Milli Prodüktivite Merkezi (MPM), 8 Nisan 1965 tarihli ve 580 sayılı yasa ile kuruldu. Bkz. Resmî Gazete, Sayı: 11978, (17 Nisan 1965) ve Düstur, (Beşinci Tertip), Cild: 4, s. 1003.

[454] Muhiddin Üstündağ, tek-parti döneminde İstanbul Vâlisi, Belediye Başkanı ve CHP İdâre Heyeti Başkanı idi. İnönü'nün Cumhurbaşkanı olmasından sonra bu görevlerinden alındı ve emekliye ayrıldı. Bkz. Cemil Koçak, Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945), (Cild: 1), İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 23-228.

[455] Mersin'deki Ataş rafinerisi'nden söz edilmektedir. Ataş rafinerisi, 1957 yılında Mersin'de Anadolu Tasfiyehânesi Anonim Şirketi adı ile kuruldu ve 30 Nisan 1962 tarihinde işletmeye açıldı.

[456] İzmit rafinerisi (TÜPRAŞ), 11 Ocak 1960 tarihinde, İstanbul Petrol Rafinerisi Anonim Şirketi (İPRAŞ) tarafından kuruldu.

[457] Avustralyalı bir petrol şirketidir.

[458] Bkz. dipnot 269.

[459]Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), 1954 yılında, 6327 sayılı kanunla, milli petrol şirketi olarak, Türkiye'de kamu adına

hidrokarbon arama, sondaj, üretim, rafineri ve pazarlama faaliyetlerini yürütmek amacıyla kuruldu.

[460] Bkz. dipnot 281.

[461] Bkz. dipnot 269.

[462] Yabancı Sermayeyi Teşvik Kânunu, 18 Ocak 1954 tarihli ve 6224 sayılı yasa ile kabul edildi. Bkz. Resmî Gazete, Sayı: 8615, (24 Ocak 1954).

[463] Bkz. dipnot 120.

[464] Bkz. dipnot 272.

[465] Saraçoğlu (Memur) Evleri, 1944 yılında çıkarılan 4626 sayılı memur konutları yasası sonucunda, Ankara'da Kızılay'da 1944-1946 yılları arasında, 400 konutluk toplu konut uygulaması şeklinde, Nâmık Kemâl Mahallesi'nde (Saraçoğlu Mahallesi'nde) kuruldu.

[466] Bkz. dipnot 118. Ayrıca bkz. dipnot 290 ve 291.

[467] Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi'nden söz edilmektedir.

[468] Bkz. dipnot 120.

[469] Osman Doğru, araştırmasında, bu konuda şu bilgiyi vermektedir: "27 Mayıs döneminde İçişleri Bakanlığı bünyesinde yoğun bir tasfiye yaşanmıştır. 27 Mayıs döneminde İçişleri Bakanlığı'ndan toplam 1.948 kişi görevinden uzaklaştırılmıştır. Bunların 588'i doğrudan emekliye sevk edilmiş, 159'unun kadrosu kaldırılmış, 1.201'inin görevlerine son verilmiştir. (TBMM Tutanak Dergisi: 123. Birleşim, Birinci Oturum, 1 Ekim 1962, s. 231). Görevine son verilmek suretiyle görevden uzaklaştırılan 1.201 kamu görevlisi, muhtemeldir ki,, üst düzey kamu görevlisidir. (...) 27 Mayıs döneminde küçük memur ve işçilerin işten çıkarılmalarına bir sınır getirmek üzere, [Cemâl] Gürsel tarafından Başbakanlık'tan yayınlanan tâmim... Sözü edilen Başbakanlık tâmimi, görevden uzaklaştırmaların önemli bir ölçüsünü gösterir. Görevden uzaklaştırma için, 'kanun dışına çıkmış olmak' ölçüsünün yanında,

‘ahlaksızlık’ deyimine de yer verilmiştir. Bu tâmimin metni şöyledir: ‘(1) Bazı bakanlıklarla [Kamu] İktisadi Devlet Teşekkülleri’nin muhtelif sebeplerle, bilhassa küçük memurları işten uzaklaştırmakta oldukları öğrenilmiştir. Bu gibi muamelelerin vatandaşlar arasında huzursuzluk yaratacağı mâlûmdur. (2) Tasfiye muamelelerinde daha ziyâde hizmete zararlı olmuş veya olabilecek mesûl mevkiideki eşhas üzerinde durulmalıdır. (3) Ahlaksızların vazifelerinden uzaklaştırılmaları tabiîdir. Bu sebep haricinde küçük memur, müstahdem ve işçilerden kanun dışına çıkmış olanlar hakkında kanun ve tâliatnâmeler hükümlerince muamele yapılmalıdır. (4) Halen nezaret altında bulunan eşhasa yakınlıkları sebebiyle partizan olduklarına dair yapılmış ihbarlar yüzünden işine son verilmiş küçük memur, müstahdem ve işçilerin vazifelerine iade cihetine gidilmelidir.’ (Başbakanlık tâmimleri için bkz. Resmî Gazete, Sayı: 10941, (2 Temmuz 1960)).” Doğru, age, 114 ve 118.

[470] Bkz. dipnot. 221.

[471] Râşit Mater, İçişleri eski Bakanı İsmâil Nâmık Gedik’in yardımcısı (Yâveri) olarak bilinmektedir.

[472] Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemâl Gürsel, 3 Mayıs 1960 tarihinde, Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes’e aşağıdaki mektubu iletmişti. Bu mektup, 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra Resmî Gazete’de de yayınlandı. Bkz. Resmî Gazete, Sayı: 10549, (12 Temmuz 1960). Ancak gerek Resmî Gazete’de yayınlanan ve gerekse Yassıada’da YAD’da gerçekleşen yargılamalar sırasında ortaya konulan söz konusu mektup ile mektubun orijinali arasında fark vardı.

Mektubun orijinali aşağıdadır:

“Aziz Vekilim,

Dün geceki konuşmalarımızdan cesâret ve ilhâm alarak, zâtı âlilerine memleketin huzur ve istikrârı için alınması lazım gelen tedbir ve kararlar hakkında düşüncelerimi arz etmeyi milli ve vatânî bir vazife bildim.

Sayın Başvekilin açıklamalarını dinledim ve okudum; bunlarda benim düşüncelerimin kabulüne müsâit bir zeminin henüz mevcut olmadığı âşikâr

olarak belli ise de, gene de görüşlerimin sizlere iblâğının zarûretine inanıyorum.

Muhterem Vekilim, şu hakikati kabul etmek lazımdır ki, Kayseri hâdiseleriyle başlayıp, son karar ve fecî olaylara kadar devam eden vak'alar, vatandaş rûhunda derin tesirler ve hükûmete karşı telafisi güç hoşnutsuzluklar yaratmıştır. Hele ordunun talebelere karşı akılsızca kullanılması, işin vahametini artırmış, ordu mensuplarında da huzursuzluk ve güvensizlik hisleri belirmiş, korkulan şey olmuş, ordu politikaya karıştırılmıştır.

Sayın Vekilim,

Bu ahvâl küçümsenecek, cebir ve şiddetle geçiştirilecek şeylerden değildir. Memleket, hükûmet ve partinin düştüğü bu müşkül vaziyeti kurtarmak için, sükûnetli, fakat ciddi ve zecrî tedbirler almak lazımdır. Bu tedbirler şunlar olmalıdır:

1) Cumhurbaşkanı istifa etmelidir. Cumhurbaşkanlığına Sayın Adnan Menderes getirilmelidir. Bu muhterem zâtı herşeye rağmen milletin çoğunluğunun sevmekte olduğuna kâniim. Bu sevgiden istifade edilerek, kırılanların gönülleri alınmalı ve millete yeniden güven telkin edilmelidir.

2) Kabinede iyi kabul edilmeyen ve suihâlleri bütün memlekete yayılmış bulunan zevat çıkartılmalı ve yeni kabine mutlak dürüst, mâkûl, zorcu değil, adalet ve şefkat hissi taşıyan zevattan kurulmalıdır.

3) İstanbul, Ankara Vâlileri ve Emniyet Müdürleri süratle değiştirilmelidir.

4) Son çıkarılan ve tahkikat komisyonları ihdâs eden kanun kaldırılmalıdır.

5) Ankara Örfi İdâre Kumandanı değiştirilmelidir.

6) Partilerin ocak, bucak teşkilatı kaldırılmalı, sadece vilâyet merkezlerinde mümessiller bulundurulmalıdır.

7) Parti faaliyetleri âzamî senede iki defa vilâyet merkezlerinde ve mahdut partililerle yapılmalıdır.

8) Mevkuf gazeteciler bir af kanunu ile kısa zamanda tahliye edilmelidir.

9) Son hâdiseden tevkif edilen talebeler tedricen serbest bırakılmalıdır, ilim müesseseleri yeniden faaliyete geçirilmelidir.

10) Şimdiye kadar çıkarılan bütün anti-demokratik kanunlar tedricen kaldırılmalıdır.

11) Vatandaş, hürriyet ve eşit muamele hakkına mutlak surette riâyet edilmelidir.

12) Ordunun meseleleri süratle hâlledilmelidir.

13) Din istismarcılığından vazgeçilmelidir.

14) Suiistimâller oluyor mu, bilmiyorum; fakat olduğu hakkında umumi bir kanaat mevcuttur ve milletin hükûmete karşı itimatsızlığına sebep olmaktadır. Bu gibi kötülüklerin şiddetle bertaraf edilmesi lazımdır.

15) Müstesnâ zamanlar ve günler haricinde hükümet büyükleri memleket gezilerinde sun'i büyük vatandaş toplulukları ile karşılamalar yapmak usûlü kaldırılmalıdır.

Çok muhterem Vekilim;

Bu yazdıklarım aslâ bir parti ve politika mülâhaza ve tesiriyle değildir.

Memleketin durumunun bu tedbirlerin alınmasını zarûrî kıldığına inandığım için arz ediyorum. Sizlerin vatanperverlik ve vicdanlarınıza hitâp ediyorum. Memlekette çok şeyler yaptığımız muhakkaktır, fakat bu da aslâ kâfi değildir. Bu yapılan işleri müstemleke idareleri de yapar, yapıyor ve yapmıştır. Asıl mühim olan, toplumun rûhunda yaşama şevk ve azminin geliştirilmesi, hak ve hürriyet aşkının kökleştirilmesi ve vatandaş idrâkinin yüksek ve necip hislerle donatılmasıdır. Olaylar, bu yolda olmadığımızı göstermektedir. Talebelerin hürriyet duygusu ile yaptıkları mâsûmâne tezâhürâta karşı, idarecilerin hatası yüzünden kıt'alar sevk edilmesi ve onların desteği ile emniyet kuvvetlerinin ilim yuvalarının içine kadar

girerek, talebeleri, profesörleri beraber coplarla ve kurşunlarla tedip etmesi, fecî bir şeydir.

O hengâmede kız talebelerin yürekler parçalayan çığlıklarının analar, babalar ve halk rûhunda onulmaz yaralar açacağını ve açtığını anlamamak, memleketin huzûru bakımından büyük hata olduğuna kâniim. Bizim, gençlerimizde hak, adalet ve hürriyet duygularının gelişmesinden ve kemalinden memnun olmamız lazım gelmez mi? İstikbâli, hissiz, duygusuz, müstemleke ruhlu, yalnız maddeci, bedbaht insanlara mı bırakmak istiyoruz?

Sayın Vekilim, mârûzâtım muhakkak ki, çok mühim ve hatta çok cüretkârânedir. Fakat memleket için, millet için, hükûmet ve hatta partimizin selâmeti için dikkate alınması lazımdır ve hatta çok lazımdır.

Derin ve sonsuz hörmetlerimi sunarım.

Kara Kuvvetleri Komutanı

Orgeneral Cemâl Gürsel”

[473] Gümrük ve Tekel Bakanı Fethi Aşkın, İstatistik Genel Müdürü idi. Bkz. Cild:1.

[474] Sıtkı Ulay, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: “O devirle birlikte çalışmış ve birçok olaylarda adı geçmiş bazı arkadaşlardan 30 senesini doldurmuş olanların kendi arzuları ile emekli olmalarını elbetteki rica ettim. Bunlar beş, altı kişiyi geçmiyordu. Yine bunlara müşâbih olup da, henüz 30 senesini doldurmamış arkadaşların bazılarını da bizzat çağırarak, durumu anlatıp, bir geçici müddet için, dedikodulara girmeden, haklarında bir tazyik ve iftirâ başlamadan, aldıkları aynı maaş dereceleriyle, Ankara dışında bazı vazifeleri şimdilik kabul etmelerini ve bunun kendileri için de hayırlı olacağını bildirdim ve bu yerlere gönderdim. (..) Bunlar arasında bugünkü [1968 yılında] PTT Umum Müdürü ile PTT’den bazı yüksek mühendis arkadaşlar ve D[evlet] Demir Yolları’ndan Bay Habip Germeyangil ve bazı arkadaşları vardı. Devlet Demir Yolları başına eski iktidarın bulup getirmiş olduğu ve ihtilâlden biraz evvel gelen Profesör Kâmuran Görgün arkadaşımız, ilk gününden itibaren kendisi ayrılmak istemiş olmasına

rağmen, titiz ve vazifeperverliği, partisiz ve tarafsızlığı ve yüksek bilgileri dolayısıyla, rica ve ısrarla birlikte çalışmamız için alıkonuldu. Bakanlık Müsteşar Muavinliği'ne yine eski iktidara yakın olduğu söylenenlerden Sabahattin Baydur, bakanlığın Baş Müşâvirliği'ne de ciddiyeti, otoritesi ve senelerin bilgisi ile dolu olduğu anlaşılan kıymetli arkadaşımız Gâlip Yenal getirildi. Evvelâ ifâ ettiği görev icabı bu bakanlığın ve teşkilatın bazı politik işlerle ilgisi dolayısıyla, bakanlık personelinin büyük kısmı hakkında bazı ihbarlar ve şikâyetler oluyordu. Bunları arkadaşlarımla birlikte mümkün olduğu kadar bir suç ve delil gösterilmedikçe geçiştirmeye ve bazı uydurmaları silmeye çalışıyorduk." Ulay, age, s. 136-137.

[475] Bkz. dipnot 263.

[476] Bkz. dipnot 269.

[477] Bkz. dipnot 104.

Albay Dündar Seyhan, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: "Bir numaralı anayasa göre, yürütme yetkisinin tamamen Komite'nin tüzel kişiliğinde bulunmasına rağmen, Komite'nin ne zamana kadar, neyi ve ne suretle gerçekleştirmek kararında olduğu henüz belli değildi. O tarihe kadar bu maksatla bir direktif hazırlanarak, hükûmete verilmemişti. Devlet hizmetleri günlük ve her yetkilinin ayrı noktai nazarına göre yürütülmekte idi. İhtilâlin kırkıncı gününde dahi hâlâ ortada bir hükûmet programı yoktu. Bunda hükûmet de mâzurdu. Programı ihtilâlcilerin hangi esas fikî gâyelerine göre yapıp hazırlayacaktı? Komite, bir ihtilâl iktidarıydı. İdâresi zamanında, memleketin tekmil sorumluluğu doğrudan doğruya Komite'ye âiddi. Burada hükûmeti bir ikinci el gibi düşünmek yerinde olurdu. Sorumluluğu, kendisinin üstünde olan başka bir otoriteye âid bir programı yetkili otoritenin ana fikri ve genel direktifi almadan hazırlamak mümkün değildi. Veya o otoritenin maksat ve gâyelerine kısmen yâhut tamamen aykırı düşerdi. Hükûmetin hazırlayacağı program, yasama organı sıfatıyla Komite'nin tasdikine getirilecekti, ama derlenmiş bir hükûmetin yapacağı program, Komite'nin maksat ve gâyelerini gerektiği şekilde ifade etmekten uzak kalacağı için, ya red edilecek veya redaksiyon vb. gibi formaliteler yüzünden zaman isrâfına ve usûlsüzlüklere sebebiyet verilecekti. O halde, ihtilâl iktidarının devamı süresince, ihtilâlcilerin Türkiye'nin geleceği bakımından gerçekleştirilmesini tasavvur ve karar altına aldıkları

sorunların, gâye hedefi olarak tesbit edilip, hükumete tevdî edilmesi ve hükûmet programının buna göre yapılarak, vakit geçirilmeksizin tasdiki mütaakip, sadâkatle ve inatla tatbiki, en uygun hâl tarzıydı. Bu toplantımızdan iki gün sonra, 11 Temmuz 1960 Pazartesi günü Devlet Bakanı Âmil Artus, Cemâl Gürsel Hükûmeti'nin programını Komite'ye getirmiş ve [Kurmay Albay] Osman Köksal'ın başkanlığındaki oturumda bu program okunmuştur. Program, umumi temenniler ve yuvarlık tekerlemelerden meydana gelen altı sahifelik bir yasak savma, bir formalite yerine getirme gayretinden başka hemen hiçbir şeyi ihtivâ etmemekteydi. Buna mukâbil, başta [Kurmay Yarbay] Kadri Kaplan olmak üzere, bir kısım arkadaşların birlikte çalışmaları ile hazırlanıp, hükûmete verilen Komite teklifi ve temel görüşleri, (...) Türkiye'nin her yönden kalkınma problemlerini kül hâlinde kavrayan çok değerli müşterek görüşleri ifade eden bir eserdir. O geceki toplantıda bu hususta yaptığım teklif üzerine hazırlanarak hükûmete verilen bu direktif ve temel görüşlere göre yeniden bir çalışma yapılıp, Komite'ye getirilmiş değildir. Bilâhare meydana çıkan prensip ayrılıkları ve şahsî çekişmeler yüzünden, bu direktif de hasır altı edilmiştir." Seyhan, age, s. 91-92.

Kurmay Yarbay Ahmet Yıldız, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: "MBK, ilk kurduğu hükûmete, siyasal partilerden de daha kapsamlı, daha zengin içerikli ve çok daha ayrıntılı görüşler bildirmiş, yönergeler vermiştir. Gerçekten, MBK, ilk hükûmetine, programını dayandıracağı ilke ve görüşleri içeren bir yönerge vererek, hemen yapılması gereken işleri bildirmiş ve ülkenin temel sorunlarına çözümleri belirten görüşlerini de yazılı olarak belirtmiştir. Bu amaçla iki belge hazırlanmıştır. Bunlardaki görüş, düşünce, öngörü ve tasarımlar, MBK iktidarı sürecince yürütülen politikaların düşünsel ve eylemsel temellerini oluşturmuşlardır." Ahmet Yıldız, İhtilâlin İçinden, (Anılar, Değerlendirmeler), Alan Yayınları, İstanbul, 2001, s. 185.

Devlet Bakanı Mustafa Âmil Artus, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: "[Milli Birlik] Komite[si], bakanlar kurulundan bir hükûmet programı istemişti. Bakanlıklardan gelen notların bu iş için görevlendirdiğimiz birkaç arkadaş tarafından birleştirilmesi suretiyle bir hükûmet programı yapıldı. Fakat aradan günler, hatta haftalar geçtiği halde, [Milli Birlik] Komite[si]'nden olumlu veya olumsuz bir cevap gelmedi. Bu durum

hükûmette üzüntü ve kuşku yaratıyordu. [Milli Birlik] Komite[si] üyeleriyle özel olarak yaptığımız temaslarda bunun nedenini sorduk. Programın geçici bir hükûmetin sınırlı bir süre içinde yapacağı işleri gösteren bir program olmasını beklerken, uzun süre işbaşında kalabilecek bir hükûmetmişiz gibi, uzun vâdeli işleri de kapsayan bir program ile karşılaştıklarını ve bu yüzden programı onaylamakta tereddüt ettiklerini söylediler." "İhtilâlin Adalet Bakanı Âmil Artus'un Anıları: 27. Yılında 27 Mayıs", (Yayına Hazırlayan: İlhâm Soysal), Milliyet, (22 Mayıs 1987).

Ümit Özdağ, araştırmasında, şu bilgiyi vermektedir: "Ancak Komite, bu bakanlara da henüz herhangi bir yön gösterebilmiş değildir. Bundan dolayı yol gösterici bir belge hazırlanması kararını alan Komite, gizli oy ile bir komisyon kurmuştur. Komisyona seçilen üyeler, [Orhan] Kabibay, Kadri Kaplan ve [Sâmi] Küçük'tür. (...) 10 Eylül [1960]'da komisyon sözcüsü [Kurmay Yarbay] K[adri] Kaplan tarafından açıklanan 'TC Milli Birlik Komitesi Direktifi ve Temel Görüşleri' hükûmete yön vemeyi amaçladığı kadar, Komite'nin fikirlerini kamuoyuna açıklama gâyesi gütmektedir." Özdağ, age, s. 334. "Türkiye Cumhuriyeti Milli Birlik Komitesi Tarafından Hükûmetin Çalışma Programına Esas Teşkil Etmek Üzere Hazırlanan Direktifin Okunması" için bkz. MBK GKT, Cild: 1, Dokuzuncu Birleşim, (10 Eylül 1960), s. 2-5.

İlgili tutanakta oturum başkanı Orgeneral Emin Fahri (Fahrettin) Özdilek'in "bu direktif okunduktan sonra, icrâ organı olarak vazife alan arkadaşlarımızın bu direktif dahilinde programlarını hazırlamalarını ve en kısa bir zaman zarfında Komite Başkanlığı'na sunmalarını istiyoruz" dediği dikkati çekmektedir.

Kurmay Yarbay Kadri Kaplan tarafından okunan talimatlar ise şöyledir:

"Milli Birlik Komitesi'nin karar altına almış bulunduğu direktifi okuyorum.

Milli Birlik Komitesi'nin direktifi:

1) Ana Fikir:

Milli birlik hareketinin gâyesi, Türkiye'yi, Türk Milleti'ni bir bütün olarak ele almak, Atatürk inkılaplarına müstenid, tarafsız ve faziletli bir idare

kurmak, günümüzün kısa vâdeli meselelerini hâlletmek, uzun vâdeli meselelerin esaslarını tesbit ederek, imkân ve zaman nisbetinde tatbikâtına girişmek ve idareyi hazırlıkları ile beraber 1961 sonbaharında yeni iktidara devretmektir.

2) Ana Fikrin Tatbikâtına Âid Temel Esaslar:

(a) Devletin Bünyesi:

Devletin demokratik hukuk nizâmı ve rasyonel usûl ve esaslara göre teşkilatlandırılması için mevzuat hazırlanacak ve müesseseler kurulacaktır.

(b) Devlet ve Âmme İdâre ve Müesseseleri:

(1) Mevcut müesseselerin bünye ve idareleri, adalet, ahlak ve randıman esaslarına göre en kısa zamanda düzenlenecektir.

(2) Bu müesseselerin aynı esaslar dahilinde işlemesi için radikal tedbirler alınacak ve müessir kontroller sağlanacaktır.

3) Milli Savunma İşleri:

(a) Milli savunma politikası, milli politikaya uygun stratejik konsepti tahakkuk ettirecek şekilde tesbit ve yürütelecektir.

(b) Silahlı Kuvvetler'in modern harbin icablarına göre yeniden organize edilmesine süratle başlanacaktır.

(c) Silahlı Kuvvetler bünyesinin tarihimize yakışacak ve milletin istikbâlini tam emniyet altına alabilecek şekilde dâimâ zinde tedbirler ve kuvvetli kalabilmesini sağlayacak mevzuat ve tedbirler, en kısa zamanda ele alınarak tatbikine geçilecektir.

(d) Silahlı Kuvvetler personelinin sosyal imkânları geliştirilecek ve ihtiyaç tatminkâr bir şekilde giderilecektir.

4) Milli Eğitim İşleri:

Milli eğitim hedefi; memleket ihtiyaçlarını çağdaş gelişmelere uygun olarak karşılamak ve öğrenciyi hayata hazırlamaktır.

(a) Halk eğitimi ve ilköğretim seferberliği birinci planda ele alınarak, bunun tahakkuku için ordu, gençlik ve aydın vatandaşların her türlü yardım ve desteğinden faydanılanacak ve bu sahada devletin âzamî desteği sağlanacaktır.

(b) Meslekî ve teknik okullar, milli kalkınmamızın ihtiyacına cevap verecek şekilde tevsi ve ıslâh olunacaktır.

(c) Üniversite ve yüksek okullar öğrencilerine sıkıntısızca devamını sağlayacak lüzumlu sosyal ve ekonomik tedbirler süratle alınacaktır.

(d) Öğretmenlerin toplumdaki mevkilerine uygun bir statüye sahip kılınmaları tahakkuk ettirilecektir.

5) Tarım İşleri:

(a) Ferdî mülkiyet esaslarına riâyet edilmek suretiyle topraksız vatandaşların toprak sâhibi kılınması ve mevcut arazinin en verimli bir şekilde işletilmesi için gerekli tedbirler alınacak ve bu gibi sahalardaki yatırımlara önem verilerek, şahsi teşebbüsler teşvik edilecektir.

(b) Mevcut ormanların korunması ve geliştirilmesi için en radikal tedbirler süratle alınıp tahakkuk ettirilecek ve orman bölgelerinde yaşayan vatandaşlara daha iyi sosyal imkânlar ve geçim vâsıtaları teminine çalışılacaktır.

(c) Çıplak meskûn mahallerin ağaçlandırılması işi ciddi bir şekilde ele alınacaktır.

(d) Faydalı ve zarurî istihlâk ve ihraç vasfını hâiz hayvan neslinin tesbit, ıslâh ve teşviki, zayiâtın önlenmesi, canlı veya fennî larak hazırlanmış bir şekilde sevki işleri öncelikle düzene sokulacaktır. Bu meyanda balıkçılığın ucuz istihlâk ve zengin ihraç mevzu haline getirilmesi mutlaka sağlanacaktır.

6) İskân İşleri ve Mesken Problemi:

(a) Memleketimizde zirâî ve sosyal esaslara elverişli bir iskân politikasının tahakkuku için gerekli etüdler yapılacaktır.

(b) En mühim ihtiyaçlardan biri olan mesken davası, ticari bir mevzu olmaktan çıkarılacak, mütevâzi ve sağlam bir mülk hâline getirilecektir. Büyük vatandaş kitlesinin ihtiyacını karşılayacak kollektif ve rasyonel inşaata ve zarurî ferdî teşebbüslere, diğerlerine nazaran öncelik tanınacaktır.

7) Sosyal ve Sağlık İşleri:

(a) Tabâbet, sağlık ve sağlığın idamesi hak ve hürriyeti bakımından, sosyal ve ekonomik bünyemiz dikkate alınarak, bütün memleket sathının koruyucu hekimliğine olan ihtiyacına ve sosyal adalet prensiplerine uygun müdahaleye imkân verecek şekilde organize edilecektir.

(b) İşçiye iş sahaları açmak ve devam ettirmek ve işçinin emeğini sosyal adalete uygun şekilde değerlendirmek ve istikbâlini teminat altına almak için gerekli mevzuat temin ve ıslâh ve lüzulu müesseseler kurulacaktır.

(c) Din adamlarının toplumdaki hakiki yeri ve değeri tahakkuk ettirilecek, dini müesseseler ve vatandaşın din terbiyesi en iyi bir şekilde ve vicdan hürriyeti prensiplerine uygun olarak geliştirilecek ve dinin siyasete âlet edilmesi kat'î surette önlenecektir.

(d) Devlet memurlarının hizmetin icab ettirdiği esaslara göre görevlendirilmesi, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının günümüzün icablarına uygun olarak kifâyetli bir şekilde karşılanması, halkla münâsebetleri ve devlet hizmetini kavramış randımanlı bir memur zihniyet ve toplumun yaratılması problemi öncelikle ele alınacaktır.

8) Mâlî İşler:

(a) Başta devlet sektörü olmak üzere, bütün âmme idare ve müesseselerinde ve cemiyetimizin sosyal bünyesinde lüks ve isrâfa son verecek tedbirler düşünülüp, süratle tatbik edilecektir.

(b) İstikrarlı bir para ve milli kalkınmayı destekleyecek muvâzeneli bir kredi politikası tatbik edilecektir.

(c) Vergiler âdil, umumi ve Türk Milleti'nin ve yurdunun istikrarlı bir şekilde kalkınmasını temin edecek şekilde yeterli bir sisteme eriştirilecektir. Yeni vergi politikası, vatandaşın ödeme kâbiliyeti de dikkate alınarak, en uygun zamanda tatbik edilecektir.

(d) Kalkınma, bütçe imkânları ile en iyi şekilde bağdaştırılarak, zorlamalar yapılmayacaktır.

(e) Yabancı sermaye ve dış yardım imkânlarından en büyük ölçüde faydalanmak için lüzumlu tedbirler alınacaktır.

9) Ticaret ve Sanayi İşleri:

Bu sahalardaki her çeşit teşebbüslerin ekonomimizin müdahale ile yol göstericilik, teşvik ve yardım vasıflarını cem etmiş, muvâzeneli bir devletçilik anlamı içerisinde kabul edilmesi, değerlendirilmesi ve imkânlar sağlanması için mevcut mevzuat yeterli bir duruma getirilecek, yatırım ve krediler, bu esas fikir dahilinde, planlanarak tatbik edilecektir.

10) Bayındırlık İşleri:

(a) Bayındırlık işlerinde ekonomik olma, politik tesirlerden uzak bulunma ve sosyal zarûretlere uygunluk gibi prensipler göz önünde bulundurularak, su ve toprağın değerlendirilmesi, muhafazası ve geliştirilmesi için gerekli etüd ve planlar süratle sonuçlandırılacak, öncelik derecesine göre tatbik edilecektir. Her çeşit yapıda, her tesirden uzak olarak, yalnız zarûrîlik esas tutulacaktır.

(b) Önemli ihrâcat mevzuu olarak istihsâl maddelerini hâvi bölgelere bu maddelerin hacminin artırılması, kalitesinin ıslâh ve geliştirilmesi ve kaliteli ve zâyiatsız ihrâcâtın temini için, bayındırlık faaliyeti öncelikle bu bölgelere teksif ve gerekli teknik yardım ve finansman yapılacak ve bu gibi mahalli teşebbüsler teşvik edilecektir. Aynı derecede lüzumlu olarak bayındırlık faaliyeti, sosyal ve kültürel imkânlar, gelişmeye muhtaç sahalara da tevcih edilecektir.

11) Köy Kalkınması:

(a) Sıhhî ve medenî meskenler inşaası için teknik yardım yapılacaktır.

(b) Köyün sağlık, sosyal, kültürel ve ekonomik bakımdan kalkınmasına yardım edecek, ihtiyaçlarını değerlendirecek ve bunun temininde rol oynayacak personel, malzeme ve ihtiyaç maddelerini ihtivâ eden müesseseler (köy kalkınma merkezleri gibi) kurulacak, faaliyete geçirilecektir.

(c) Köylünün toprağı, köyün mer’a, içme suyu ve zarûrî yola kavuşması için gereken esaslar tesbit ve kısa zamanda tatbika başlanacaktır.

12) Ulaştırma İşleri:

(a) Ulaştırma şebeke ve vâsıtalarının tesis, temin, tanzim ve idaresi, tayin ve tesbit edilecek olan milli bir ulaştırma politikasının esasları dahilinde yürütülecektir.

(b) Ulaştırma ağının tesis ve işletilmesinde sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarla milli savunma düşünceleri en iyi bir şekilde bağdaştırılacaktır.

(c) Devletin, çeşitli iktisadi teşekküllerin ve şahısların kontrolünde bulunan her çeşit ulaştırmada, emniyetli, rahat ve ekonomik ulaştırma mutlaka tahakkuk ve sıkı bir şekilde kontrol edilecektir.

13) İç Siyaset:

İç siyaset, mevzuat ve müesseseleri, tarafsız ve partiler üstü bir görüşle, vatandaşa emniyet ve huzur sağlayacak şekilde ıslâh ve devam ettirilecektir.

14) Dış Siyaset:

Dış siyasetimiz, milli menfaatler, milletlerarası barış, emniyet, huzur ve hürriyet gerçeği ve inancı içerisinde tanzim ve esaslandırılacak ve mevcut anlaşmalara samimî olarak riâyet edilecektir. Komşularımızla dostluk ve iyiniyet münâsebetleri samimiyetle idame ettirilecek ve milletlerin hürriyet uğrundaki mücadeleleri desteklenecektir.

15) Milli Birlik Anlamı:

Türk Milleti'nin milli bütünlüğünü, ırk, dil, din ve mezhep farkı gözetmeyen ve ancak milli istiklâl, hürriyet ve inanç unsurlarından doğduğu görüşüne sâdık kalınarak, bu bütünlüğü ayırıcı, zedeleyici her türlü faaliyetlerle şiddetle mücadele edilecektir.

16) Hükûmet Programı:

Hükûmet programı, bu direktif esaslarına sâdık kalınarak ve Milli Birlik Komitesi'nin memleket meseleleri hakkındaki temel görüşleri de dikkate alınarak, mevzuat, müesseseler, planlar ve planların zaman, yer ve imkân faktörlerine göre tatbik kâbiliyetlerini hâvi konular esasları ile tanzim ve çerçevelenecek ve uygun bir formda hazırlanacaktır.

Muhterem mesâî arkadaşlarımız, bu direktiflerden sonra, direktif esaslarının daha çok detaya inen ve tatbikatta muayyen görüşlere dayanan usûl ve metodları vâz eden 'Milli Birlik Komitesi'nin memleket meseleleri hakkında Temel Görüşleri' adı altında toplanmış ayrı bir kısmı vardır. Hükumet prgramı bahsinde geçen terim budur. Bu temel görüşler, kıymetli mesâî arkadaşlarımıza bütünüyle takdim edilecektir."

Oturum başkanı, metnin okunmasından sonra, şunları söyleyecektir: "Bugün Milli Birlik Komitesi'nin direktiflerini [Kurmay Yarbay] Kadri Kaplan arkadaşımız okudu. Pazartesi günü temel görüşlere âid proje takdim edilecektir. Celseyi açtığım zaman da muhtereml heyetinize arz ettiğim gibi, bu direktifleri ve temel görüşleri, çok dikkatle mütâlaa etmek suretiyle, hükûmet programının kısa zamanda hazırlanmasını arkadaşlarımızdan rica ediyoruz." MBK GKT, Cild: 1, Dokuzuncu Birleşim, (10 Eylül 1960), s. 2-5 ve Yıldız, age, s. 273-278.

Kurmay Yarbay Ahmet Yıldız, anılarında, bir ikinci metinden daha söz etmektedir:

"Milli Birlik Komitesi'nin Memleket Meseleleri Hakkındaki Temel Görüşleri" adlı metin şöyledir:

"1) Devletin Müstakbel Bünyesi ve Mevcut Müesseseler:

Devletin demokratik hukuk nizâmı ve rasyonel usûl ve esaslara göre yeniden teşkilatlandırılması ve bununla muvâzeneli, faziletli bir idarenin tesisi için;

(a) Bünyemize uygun bir anayasa hazırlanmalıdır.

(b) Milli irâdeyi en iyi şekilde tecelli ettirecek bir seçim yasası meydana getirilecektir.

(c) Anti-demokratik yasalar kaldırılmalıdır.

(d) Âmme hizmetlerinde vazife, salâhiyet ve mesûliyetleri açık ve kesin olarak gösterecek şekilde teşkilat yeniden kurulmalıdır.

(e) Vazifelerin ifâ edilmemesi veya tesis edilecek normlara uygun olarak yapılmaması hâlinde, mesûlleri derhal ortaya çıkarılmalı ve süratle cezalandırılmalıdır.

2) Milli Savunma İşleri:

Silahlı Kuvvetlerimizin modern harbin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yeniden organize edilmesi ve milli savunma politikamızı etkili şekilde destekleyebilmesi için;

(a) Siyasi bir direktif hazırlanmalıdır.

(b) Bu siyasi direktife dayanarak, Silahlı Kuvvetler'in kullanılma ve teşkilini de ihtivâ etmek üzere, strateji konsept hazırlanmalı ve buna uygun olarak;

(1) Askerî kuvvet ihtiyacı tesbiti.

(2) Yukarıdaki esaslara göre Silahlı Kuvvetler'in yeniden organize edilmesi temin olmalıdır.

(c) Silahlı Kuvvetler'in sosyal problemlerinin hâlli meyaninda olarak; barem, mesken, lojman ihtiyacı, sigorta, yapı istihlâk kooperatifleri, nakil vâsıta ihtiyaçları dikkate alınmalıdır.

(d) Sicil müessesesi ıslâh olunmalıdır.

(e) Subay ve astsubay kaynaklarının ileri ihtiyaçlara göre tanzim ve tesbiti ve miktar ve keyfiyet bakımından rasyonel bir duruma sokulması temin olunmalıdır.

(f) Silahlı Kuvvetler bünyesinde milli geleneklere ve anlayışlı bir itaate dayanan şuurlu bir disiplinin tesisi için İç Hizmet Kanun ve Talimatnâmesi ve Askerî Ceza Kanunu ve Muhakeme Usûlü Kanunu'nun günümüzün ve geleceğin ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi sağlanmalıdır.

(g) Müessir ve verimli bir eğitimin temini ve bunun kontrol ve kordinasyonu için gerekli işlerle beraber özel bir kontrol mekanizması kurulmalıdır.

(3) Milli Eğitim İşleri:

Milli eğitimin hedefi, memleket ihtiyaçlarını çağdaş gelişmelere uygun olarak karşılamak ve öğrenciyi hayata hazırlamaktır. Bu maksatla;

(a) Temel mânâsını halk eğitimi ve ilköğretim seferberliğinde bulan müessir çalışmalara süratle başlanmalıdır.

(b) Milli eğitim mekanizmasının her kademesi yetiştirilmiş personelle takviye edilmelidir.

(c) Üniversite ve yüksek okul mezunlarının milli eğitim seferberliğinde görevlendirilmesi temin edilmelidir.

(d) Ordunun yıllık ihtiyaç fazlası olup, kaynakla bekleyen yedek subay adayları, askerlik hizmetinden sayılmak üzere, milli eğitim seferberliğinde kullanılmalıdır.

(e) Diğer bütün aydınları, sınırlı bir süre içerisinde, milli eğitim davasının ulvî hizmetlerine ortak edici esaslar tesbit ve tatbikine girişilmelidir.

(f) Ünversitelerimizin çağdaş müesseseler sayesinde cihazlandırılması için her türlü tedbire başvurulmalıdır.

(g) Üniversite şehirlerinde, gelecek yılların ihtiyacı da dikkate alınarak, yeterli öğrenci siteleri tesis ve inşâ edilmeli ve öğrencilerin zarûrî ihtiyaçları karşılanmalıdır.

(h) Sanat ve okul enstitüleriyle teknik okulların milli kalkımadaki ihtiyaca cevap verecek şekilde artırılması ve bunların işyerleri hâline getirilmesi imkânları araştırılmalıdır.

(i) İlkokul ihtiyacının mevcut bütün imkânlar kullanılarak teminine gayret sarf edilmelidir.

(j) Özel ve yabancı okulların emsalleri gibi kontrollü müesseseler hâline getirilmesi için esaslar geliştirilmelidir.

(k) Milli eğitim seferberliğinde ordu ve milli eğitim müesseselerinin yakın ve müessir işbirliği temin olunmalı ve bunun için gerekli teşkilat kurulmalıdır.

(l) İlkokul mecbûriyeti üzerinde hassasiyetle durulmalı ve bu husûsun tahakkuku için devletin yardımı âzamî derecede sağlanmalıdır.

(m) Memleket gençliğinin fikren, ahlaken ve bedenen gelişmesinde mühim rol oynayacak olan her çeşit spor teşkilat ve müesseselerinin kifâyetli seviyeye ulaşacak şekilde ıslâhı ve takviyesi ve bu meyanda milli sporlarımızın dikkatle göz önünde bulundurulması hususlarına önem verilmelidir.

(4) Tarım İşleri:

(a) Toprak ve zirâî reformun ferdî mülkiyet esâsına göre planlanması neticelendirilmeli ve tatbikine başlanmalıdır. Bu maksatla, özel planla komisyonun faaliyeti hızlandırılmalıdır.

(b) Toprağın veriminin artırılması imkânları araştırılmalı ve bu imkânların tahakkuku için kontrollü ve müessir yatırımlar yapılmalı ve teşebbüsler teşvik edilmelidir.

(c) Ziraati destekleyecek ve değerlendirecek sanayinin önplanda tutulması dikkate alınmalıdır.

(d) Zirâî pazarlar yeniden gözden geçirilmeli ve organize edilmelidir. Zirâî mahsûllerin hakiki değerlerinin elde edilmesi maksadı ile destek mübâyaalarına önem verilmelidir.

(e) Ormancılık:

(1) Orman teşkilatı yeniden düzenlenmelidir. Orman sınırlandırılmalı ve rasyonel olarak işletilmelidir.

(2) Ormanların vüsâtı artırılmalı ve erozyon probleminin hâlli için gerekli incelemeler yapılmalıdır.

(3) Ormanların muhafazası husûsunda alınacak tedbirler meyaninda olarak;

(i) Hayvan otlatılması kontrol altına alınmalıdır.

(ii) Orman, köy mahalleri, ilk planda ele alınarak, buralarda yaşayan vatandaşlara daha iyi yaşama imkânları ve geçim vâsıtaları temin olunup, böylelikle orman tahribâtının süratle önüne geçilmelidir.

(iii) Orman suçlarına âid cezalar artırılmalı ve öncelikle sonuçlandırılmalıdır.

(iv) Orman dışındaki bölgelerde devlet, belediyeler ve köylerle fertlerin yakın işbirliği ve desteğine dayanarak, ağaçlandırma işi tahakkuk etmelidir.

(f) Hayvancılığımızın memleketin imkân ve şartlarına göre yeni esaslara bağlanması maksadı ile;

(1) Yetiştirilmesi teşvik edilecek hayvan neslinin yeniden tesbiti ve bunların fennî usûllerle süratle ıslâh ve ve çoğaltılması için devletin yardım ve teşviki sağlanmalıdır.

(2) Geniş istihsâl bölgelerinde, hastalık, yorgunluk ve hava şartları sebebiyle, hayvan zâyiâtının önlenmesi için, barınaklar tesisi, koruluklar

ihdâsı ve tüketim bölgelerine ulaştırmanın süratle, emniyetle ve zâyiâtsız olarak yapılması sağlanmalıdır.

(3) Çeşitli büyük ve küçük baş hayvanlarla kümes hayvanlarının üretim bölgelerinde teslim alınıp, sıhhî şartlarla işlenmesi ve sevki husûsu göz önünde bulundurulmalıdır.

(5) İskân İşleri ve Mesken Problemi:

(a) Memleketimizde zirâî ve sosyal esaslara elverişli bir iskân politikasının tahakkuku için gerekli etüdler yapılmalıdır.

(b) En mühim ihtiyaçlardan olan mesken davası, ticari bir mevzu olmaktan çıkarılmalı, mütevâzi ve sağlam bir mülk hâline getirilmelidir.

(c) Vatandaşların tasarruf ve gayretlerini birleştirerek, sıhhî ve yeteri kadar konforlu meskenlere ucuza sahip olmak için kollektif inşaat teşvik olunmalıdır.

(d) Sınırlı imkânları ile bizzat mesken sâhibi olamayacak durumda olan vatandaşların bu imkâna kavuşması için mevcut tedbirler artırılmalıdır.

(6) Sosyal ve Sağlık İşleri:

(a) Tabâbet, sağlık ve sağlığın idamesi hak ve hürriyeti bakımından ele alınmalıdır.

(b) Sosyal ve ekonomik bünyemiz dikkate alınarak, bütün memleket sathının koruyucu hekimliğe olan ihtiyacı tesbit ve giderilmeye çalışılmalıdır.

(c) Hastalık hâllerinde süratle müdahaleye imkân verecek doktor, sıhhî teşkilat ve laboratuvar işleri planlanmalıdır.

(d) İhtisas hastahânelerinin geliştirilmesi ve takviyesi göz önünde bulundurulmalıdır.

(7) İşçi Meseleleri:

İşçiye yeni iş sahaları bulmak, işçinin emeğini değerlendirmek ve geleceğini teminat altına almak için;

(a) Büyük işgücüne dayanan yatırım projeleri, sanayileşme ve şehirleşme hareketleri, işçi meseleleriyle koordineli olarak ele alınmak suretiyle, yeni iş sahalarının açılması sağlanmalıdır.

(b) Gizli işsizlik meseleleri üstünde hassasiyetle durulmalıdır.

(c) İşçinin sosyal hakları yeniden gözden geçirilmeli ve daha geniş imkânlar sağlanması araştırılmalıdır. Grev hakkı problemi, dikkatle etüd edilmelidir.

(d) İçi eğitimini sağlayacak tedbirler alınmak suretiyle, kalifiye işçi temini cihetine gidilmelidir.

(8) Din Meselesi:

Dinin vatandaşın vicdan hürriyetine uygun olarak ele alınması için;

(a) Dini meselelerin, müesseselerin, aydın ve müstakil din adamlarının idaresinde, vicdan hrriyetine uygun olarak tedviri sağlanmalıdır.

(b) Yeterli din adamlarının yetiştirilmesi için mevcut eğitim müesseseleri genişletilmelidir.

(c) Din adamlarının sosyal bünyemizdeki hakiki yeri ve değeri tahakkuk ettirilmelidir.

(d) Dinin siyasete âlet edilmesi kat'î olarak önlenmelidir.

(9) Mâlî ve İktisadi İşler:

(a) Kifâyetli,verimli ve istikrarlı bir vergi sisteminin sağlanması için;

(1) Vergiler, âdil, umumi ve memleket iktisadiyâtının icablarını karşılayacak mâhiyette olmalı ve vergi yükü, vatandaşın ödeme gücüne uygun olarak paylaşılmalıdır.

(2) Zirâî gelirler vergisinin konulması planlanmalıdır.

(3) Gelir vergisi nisbetleri yeniden etüd edilmelidir.

(4) Binâ ve arazi vergileri, günün icablarına göre ayarlanmalıdır.

(5) Vergi mükellefiyetlerinin yeniden tetkiki ve âdilâne esaslara bağlanması etüd edilmelidir.

(6) Memleketin bünyesi ve modern icablar birlikte mütâlaa edilerek, lüks vergisi ihdâs edilmelidir.

(7) Gelir vergisi ile verâset ve intikal vergisi arasında organik bağlar kurulmalıdır.

(b) Ekonomimizin muvâzeneli bir devletçilik anlayışı içerisinde geliştirilmesi, sanayinin kalkındırılması ve müstakâr bir mali sistemin kurulması için;

(1) Geniş âmme hizmetleriyle doğrudan doğruya alakalı iktisadi ve sınâî tesis ve müesseselerin devlet kontrolünde işletilmesi,

(2) Mevcut [Kamu] İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin yeniden teşkilatlanması ve borçlarının Hazine üzerine alınarak, verimli bir halde çalıştırılması sağlanmalıdır.

(3) Devlet, memleket kaynaklarını seferber ederek, iktisadi hayatta geniş ve aktif rol oynamalıdır.

(4) Gayri meşru kazançlara yol açacak iktisadi şartlar hiçbir şekilde yaratılmamalıdır. Her türlü ekonomik imkânlardan bütün vatandaşların âdil şartlar altında istifadeleri sağlanmalı ve her çeşit inhisar ve istismâr kazançlarına mâni olunmalıdır.

(5) Devlete âid bütün yatırımların genel bir ekonomik plan ve program dahilinde yürütülmesi, bu yatırımların memleket kalkınması için en verimli sahalara âhenkli bir şekilde yönetilmesi ve milli ekonomide istikrârın kazanılması için lüzumlu planlama teşkilatı kurulmalıdır.

(6) Husûsî tasarruf ve teşebbüsün hür ve serbest faaliyetine müdahale edilmeden, memleketin genel ekonomik gelişmesiyle ve âmme

yatırımlarının tahakkuk ettirmeye çalıştığı hedeflerle âhenkli olarak, bu teşebbüsün de kalkınmaya iştirâki temin ve teşvik olunmalıdır.

(7) Kalite ve verimlilik husûsu dikkatle göz önünde bulundurularak, milli sanayiin titizlikle himâyesine devam olunmalıdır.

(8) Yabancı sermaye ve dış yardım imkânlarından en büyük ölçüde faydalanmak için lüzumlu tedbirler alınmalıdır.

(c) Mâlî istikrârı devam ettirmek için;

(1) Bütçede cârî giderler asgarî tutulmalı, bütçe yatırım masrafları, ekonomik gâyeyi gerçekleştirecek şekilde muvâzeneli bulunmalı ve milli ekonomiyi sarsmayacak kaynaklardan sağlanmalıdır.

(2) İstikrarlı bir para ve muvâzeneli bir kredi politikası, genel ekonomik politikanın içerisinde tayin ve tesbit olunmalı ve bunun temini için gerekli müesseseseler kurularak, şartlar yaratılmalıdır.

(3) Kısa vâdeli krediler, ticari hayatın icablarına göre daraltılıp, genişletilmesi mümkün kılınarak, enflasyon ve deflasyon önlenmelidir. Uzun vâdeli kredilerle, sermaye piyasasının tesis ve tanzimi için gerekli bütün tedbirler alınmalıdır.

(4) 1960 mali yılı içerisinde yapılacak işler, mali tâkât dahilinde yeniden gözden geçirilmeli ve önceliklerin tesbitine devam olunmalıdır.

(10) Bayındırlık ve Ulaştırma İşleri:

Memleketin sosyal ve ekonomik ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, tabiî kaynakların ve servetlerin, her türlü politik tesirlerden uzak olarak geliştirilmesi, işletilmesi, korunması, sosyal ve ekonomik istikrar ve emniyetin temini için;

(a) Su, toprak ve işgücü gibi kaynaklar muhafaza edilmeli ve en faydalı şekilde inkişâfı mümkün kılınmalıdır.

(b) Üretim ve tüketim merkezleri arasında ve dış memleketlere insan ve mal naklinin emniyetli, süratli ve ekonomik bir şekilde cereyani için en uygun

ulaştırma şebekesi vücûda getirilmelidir.

(c) Ulaştırma ağının tesis ve işetilmesinde, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarla milli savunma düşünceleri en iyi şekilde bağdaştırılmalıdır.

(d) Ulaştırmanın her çeşidi üzerinde, vatandaşın emniyet ve huzûrunun temini maksadı ile, sıkı bir kontrol kurulmalıdır.

(e) Faaliyetlerin, özellikle gelişmemiş bölgelerin kalkınmasını sağlamak suretiyle, memleket sathında genel olarak refah beraberliğini temin edici ve böylece topyekûn kalkınmayı mümkün kılıcı olmalarına bilhassa dikkat edilmelidir. Bu meyanda, zarûrî tüketim maddelerinin teminine ve câzip ihrâcâta imkân verecek bölgelerin istihsâl hacmini artırmaya ve kalitesini yükseltmeye mâtuf faaliyetler, bu bölgelere tevcih ve teşebbüsler teşvik olunmalıdır.

(f) Kısa vâdeli müessir planlarla, uzun vâdeli muvâzeneli planlar, tam bir gerçeklikle koordine edilmeli ve tatbik öncelikleriyle beraber meydana çıkarılmalıdır. İcrâda sürat ve isâbetle ihtiyacın karşılanması esas tutulmalıdır.

(11) Köy Kalkınması:

(a) Köylünün sıhhî mesken inşâsı teşvik edilmeli ve bu hususta teknik yardım yapılmalıdır.

(b) Köyün sağlık, sosyal, kültürel ve ekonomik bakımdan kalkınmasına yardım edecek, ihtiyaçlarını değerlendirecek ve bu ihtiyaçların temininde rol oynayacak personel, malzeme ve ihtiyaç maddelerini ihtivâ eden müesseseler, ‘köy kalkınma merkezleri gibi’ kurulmalı ve faaliyete geçirilmelidir.

(c) Bütün imkâlar araştırılarak, okul, binâ ve öğretmen ihtiyacının hâl yoluna süratle gidilmelidir.

(d) Köylünün toprağa, köyün mer’a, içme suyu ve zarûrî yola kavuşması için gereken esaslar tesbit ve kısa zamanda tatbikâta başlanmalıdır.

(12) Basın-Yayın ve Turizm:

(a) Yabancı sermayenin iştirâkini temin etmek suretiyle, memleket çapında bir turizm plâlaması yapılmalı ve tahakkuk ettirilmelidir.

(b) Hür bir basın yaratılması için gereken mevzuat hazırlanmalıdır.

(13) Gümrük ve Tekel İşleri:

Gümrükler ve Tekel'in yeniden teşkilatlanmada yeri tayin ve tesbit edilmeli, mevzuat ve faaliyetleri, tarım işleri, mali ve ekonomik görüşlere uygun olarak düzenlenmelidir.

(14) İç Siyaset:

İç siyaset, mevzuat ve müesseseleri tarafsız ve partilerüstü bir görüşle, vatandaşa emniyet ve huzur sağlayacak şekilde ıslâh ve devam ettirilmelidir. Ağır hizmet gören iç emniyet personelinin ihtiyaçlarının karşılanması husûsu dikkatle etüd edilmeli ve buna âid esaslar kısa zamanda hâlledilmelidir.

(15) Dış Siyaset:

(a) Dış siyasetimiz, milli menfaatlere, milletlerarası barış, emniyet, huzur ve hürriyet gerçeği ve inancı içinde tanzim ve esaslandırılmalıdır.

(b) Mevcut anlaşmalara samimî olarak uyulmalıdır.

(c) Komşularımızla dostluk ve iyi niyet münasebetleri samimîyetle devam ettirilmelidir.

(d) Milletlerin hürriyet uğrundaki mücadeleleri desteklenmelidir.

(16) Milli Birlik Anlamı:

(a) Türk vatanı ve milleti bir bütündür.

(b) Irk, dil, din ve mezhep farkı gözetilmeden, milli istiklâl, hürriyet ve inanç unsurları ile bütünlük devam ettirilir.

(c) Bütünlüğü ayırıcı ve zedeleyici her türlü faaliyetle şiddetle mücadele edilmelidir.” Yıldız, age, s. 279-287.

[478] Köy Enstitüleri, İkinci Dünya Savaşı yıllarında açıldı ve savaştan hemen sonra da, 1940’lı yılların ikinci yarısında tasfiyeye uğradı. DP iktidarı döneminde kapatıldı ve öğretmen okullarına dönüştürüldü. Bkz. Cemil Koçak, Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945), (Cild: 2), s. 115-126.

[479] Migros, Türkiye’nin ilk market zinciridir. 1954 yılında İsviçre Migros Kooperatifler Birliği ve İstanbul Belediyesi’nin girişimleri ile kurulan Migros, gıdâ ve tüketim maddelerini belediye kontrolü altında üreticiden sağlamak ve bu ürünleri sağlığa uygun koşullarda ve ekonomik fiyatlarla İstanbullulara ulaştırmak amacıyla kuruldu. Migros, ilk başta İstanbul’da tüketim maddelerini tüketicilere 45 satış arabası ile ulaştırmış ve daha sonra, ilki 1957 yılında balık pazarında Beyoğlu mağazası olmak üzere, çeşitli semtlerde mağazalar açtı.

[480] Emin Kalafat, 25 Kasım 1957-27 Mayıs 1960 tarihleri arasında görev yapan Beşinci Adnan Menderes Hükûmeti’nde Gümrük ve Tekel bakanı idi. Yassıada’da YAD tarafından yargılandı ve idama mahkûm edildi. Cezası affedildi ve 1964 yılında serbest bırakıldı. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 364.

[481] Bkz. dipnot 338.

[482] Bkz. dipnot 118. Ayrıca bkz. dipnot 290 ve 291.

[483] Ankara Radyosu, 24 Haziran 1961 tarihinde, 93 kişilik ilk grup işçinin Almanya’ya gittiğini haber verdi. Ahmad ve Ahmad, age, s. 234.

[484] Bkz. dipnot 272.

[485] Bkz. dipnot 281.

[486] Koramiral Kemâlettin Bozkurt, 1955 yılında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Harb Filosu Kumandanı idi. 1953 yılındaki Dumlupınar denizaltısı kazası sırasında da, Donanma Kumandanı ve Tümamiral idi.

[487] Avrupa Birliği'nin temelini, İkinci Dünya Savaşı sonrasında sanayi açısından özellikle önemli iki temel hammadde olan kömür ve çelik sektörünü güçlendirmek ve bunları uluslarüstü bir otorite ile kontrol ederek barışı sürdürmek amacıyla, 1951 yılında kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu oluşturmaktadır. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, 18 Nisan 1951 tarihinde, Belçika, Almanya, Fransa, Hollanda, Lüksemburg ve İtalya arasında imzalanan Pâris Antlaşması ile kurulmuştur. Yine bu ülkelerin imzaladığı 25 Mart 1957 tarihli Roma Antlaşması ile bir başka topluluk daha, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (Euratom) eklendi ve bu anlaşmayla, aynı tarihte Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuş oldu. 1958 yılında yürürlüğe giren Roma Antlaşması, üye ülkeler arasında önce gümrük birliğini, yani malların gümrük vergisi ödenmeksizin üye ülkeler arasında serbestçe alınıp satılmasını öngörmüştür. Bkz. dipnot 272 ve 343 ve 344.

[488] Bkz. dipnot 343 ve 344.

[489] İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin Avrupa ülkelerine ve bu arada Türkiye'ye ekonomik, mali, sosyal ve askerî yardımından söz edilmektedir.

[490] Gümrük İşbirliği Konseyi, 1952 yılında kuruldu ve Türkiye, bu örgüte 29 Ocak 1953 tarihinde katıldı. Bkz. Resmî Gazete, Sayı: 8321, (29 Ocak 1953). 1994 yılında ise, adı Dünya Gümrük Örgütü olarak değiştirildi.

[491] Benelüx devletleri, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda'dır.

[492] Avrupa Konseyi'nden söz edilmektedir Bkz. dipnot 115.

[493] Bkz. dipnot 343 ve 344.

[494] Bkz. dipnot 489.

[495] Bkz. dipnot 338.

[496] Bkz. dipnot 272.

[497] Kurmay Yüzbaşı Kâmil Karavelioğlu, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: “NATO Başkumandanı Nordstad [Norstad], Türkiye ziyâretine Genelkurmay ile başlamış, kendisi ile yapılan görüşmelerde 42 sayılı kanunla yapılan ordudaki tasfiye hakkında bilgi verilmiş ve (...) tasfiyeleri uygun bulmuştur. Hatta bu tasfiye için gerekli paranın NATO’dan sağlanmasını da -ki 12.000.000 Doları- temin etmiştir. Bir günlük ziyârette, yanında Dışişleri Bakanı Selim Sarper ile beraber, bazı Milli Birlik Komitesi üyeleri ile de görüşmüştür. Bu sırada Selim Sarper’i desteklediğini göstermek için evini ziyâret ederek, eşi ve kızları ile de sohbet etmiştir. Daha sonra da Başkan [Cemâl] Gürsel’i ziyâret ederek, uzun bir görüşme yapmıştır. [Cemâl] Gürsel ile görüşmesi ve Türkiye ziyâreti sonrasında Başkan Eisenhower’in [Cemâl] Gürsel’e mesaj yollamasını sağlamış ve böylece Milli Birlik Komitesi yönetimi ile ABD arasındaki tereddütleri iyice ortadan kaldırmıştır.” Karavelioğlu, age, s. 89-90.

Devlet Bakanı Mustafa Âmil Artus, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: “Yine Temmuz ayı içinde Ankara’ya NATO Başkomutanı Norstad geldi. Kendisi Cemâl Gürsel tarafından kabul edildi. Bu kabul sırasında Dışişleri Bakanı Selim Sarper ve Başbakanlık Müsteşarı [MBK üyesi Kurmay Albay] Alpaslan Türkeş de hazır bulundular. Sonradan öğrendiğime göre, Norstad, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin durumunu ele almış... Ordunun subay kitlesinin rütbelere göre bir piramit manzarası arz etmesi gerekirken, yüksek rütbelerdeki subayların gerektiğinden fazla olduğunu, bu urumda ordunun harb gücünün azalacağını ve bunun düzeltilmesi gerektiğini söylemiş... Bu görüşmelerin sonucu olarak, emeklilik sürelerini doldurmuş olsunlar veya olmasınlar, bir kısım subayların emekliye sevki suretiyle, subay kadrosunun bir piramit hâline getirilmesi gerekiyordu. Bunun yapılabilmesi için, emekliye sevk edilecek olan subaylara, hizmet sürelerine bakılmaksızın, emekli maaşı bağlanması ve ayrıca kendilerine tazminat kâbilinden bir ödemede bulunulması icab ediyordu. Bunun mali portresi 110.000.000 [Türk] Lira[sı] civârında idi. Hazine bunu karşılayacak durumda değildi. Bu paranın dış yardım ile karşılanması sağlandı. İşte bu düşünceler, ordudan çok sayıda subayın uzaklaştırılmasına hukuki dayanak teşkil eden 42 sayılı kanunun kâbulüne ve uygulanmasına neden oldu. (...) Hoşnutsuzluğu tamir etmek için 42 sayılı kanunla emekliye sevk edilmiş olanların çoğu sivil görevlere atandılar.” “İhtilâlin Adalet Bakanı Âmil

Artus’un Anıları: 27. Yılında 27 Mayıs”, (Yayına Hazırlayan: İlhâm Soysal), Milliyet, (22 Mayıs 1987).

Norstad, 25/26 Temmuz 1960 tarihinde Türkiye’de bulundu. Bkz. Ahmad ve Ahmad, age. s. 220. Ayrıca bkz. Cild: 1/dipnot 110 ve 111 ve Jaeschke, age, s. 108 ve 110. Norstad, 29 Ekim 1960 tarihinde de Ankara’da bulunacaktır. Jaeschke, age, s. 114. 42 sayılı yasa ile ilgili olarak bkz. 574.

[498] Paul Henri Spaak, 16 Mayıs 1957-21 Nisan 1961 tarihleri arasında NATO Genel Sekreteri idi.

[499] Bkz. dipnot 104.

[500] Bkz. dipnot 338.

[501] Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi (FLN)'nin Cezayir'in Fransa'ya karşı bağımsızlık mücadelesi sırasında kurduğu hükûmetten söz edilmektedir.

[502] Kurmay Albay Alpaslan Türkeş, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: "O tarihlerde Mısır'da yeni bir idare kurulmuştu. Onlar, bize çok ilgi gösteriyorlardı. Bizimle yakınlık kurmaya çalışıyorlardı. Biz ise, bundan kaçınıyoruz, çekiniyoruz. Çekinmemizin sebebi, biz NATO'dayız, NATO üyesi devletiz. NATO'nun Türkiye için yarârı olduğuna inanmışız... (...) Bunun için de Mısır'ın anti-Amerikan, anti-Batı politikalarından dolayı, onlara bulaşmamaya dikkat ediyoruz." Turgut, age, s. 223. Dışişleri Bakanı Selim Sarper ile Nâsır, 1 Ekim 1960 tarihinde New-York'ta görüştüler. Jaeschke, age, s. 113. Türkiye, 3 Aralık 1960 tarihinde, Hatay konusunda Mısır'a nota verdi. Jaeschke, age, s. 115. 1 Ekim 1961 tarihinde ise, Mısır, Türkiye ile diplomatik ilişkilerini kesti. Jaeschke, age, s. 126.

[503] Bkz. dipnot 266.

[504] General Abdülkerim Kâsım, 1958 yılında Irak'ta bir darbe ile iktidara geldi.

[505] Bkz. dipnot 266.

[506] Bkz. dipnot 266.

[507] Kurmay Albay Sâmi Küçük, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: "Düşmanlığı iyi komşuluk ilişkilerine dönüştürmek suretiyle, ilişkiler eski hâline getirilirse, bundan her iki taraf da yararlanacaktı. Mâdem ki iktidardaydık, iktidar gücümüzü bu yolda da kullanmalıydık. Bunun için Sovyetler Birliği Büyükelçisi ile iyi ilişkiler kurmak gerekiyordu. Tesadüf, o sırada Büyükelçi olan zat, Nikita Rijov, daha önce 1930'larda birinci sanayileşme planının uygulanmasında tekstil mühendisi olarak görev yapmış, Nâzilli ve Karaman basma fabrikalarının yapımında bilfiil çalışmış ve Atatürk'ün sofrasında, onun misâfiri olarak bulunmuş, girişken bir diplomattı. Kokteyllerde tanıştık, iyi dost olduk. Bu dostluktan yararlanıp, bir kokteylde kendisiyle konuşurken, Büyükelçi, 'Türkiye ile aramızdaki buzların bir an önce erimesi' dileğinde bulundu. Kendisine, 'Bunun yolunu

siz açabilirsiniz. Buzların oluşmasına bizden sonra siz sebep oldunuz, ama ortak çabamızla ilişkileri normalleştirmek mümkün... İlk adımı siz atın... Yarın sabahtan itibaren işe başlayın... Bir Türk parlamento heyetini Moskova'ya dâvet edin...' deyince, 'Kabul etmezsiniz' diye cevapladı. Ben de kendisine, 'Siz Elçisiniz. Bizde bir atasözü vardır. Denir ki, 'Elçiye zevâl olmaz'. Elçi gitmek istediği evin kapısını çalar. Açmazlarsa, pencere açıksa, icabında içeri girer. Orada da giremezse, bacadan girer.' dedim. Güldü ve ayrıldı. Birkaç gün sonra, yine böyle bir toplantıda, beni görünce, 'Moskova'dan izin aldım ve dâveti yaptım' dedi. Aradan birkaç hafta geçince, yine böyle bir toplantıda, yanıma geldi; 'henüz cevap gelmedi' diye şikâyette bulundu. Ben de, 'dâveti tekrarla' dedim. Tekrarlamış... Ona da belirli sürede cevap gelmeyince, yine böyle toplantıların birinde, 'yine cevap gelmedi' dedi. Ben dâveti tekrarlamasını yineledim. Bu sefer, 'dâveti tekrarlamak fazla olmaz mı' dedi. Ben de kendisine, 'Sayın Büyükelçi, unutmayın ki, siz dünyadaki iki süper devletten birinin Büyükelçisisiniz. Sizin ısrarlı dâvetinizden kimse kaçamaz. Siz dâveti bir daha tekrarlayın...' dedim. Aradan kısa bir süre geçtikten sonra, Dışişleri Bakanlığı'ndan dâvetin kabul edildiğini ve dâvete katılacakların listesinin kendilerine bildirileceği haberi gelmiş... Bunun üzeine Büyükelçi, ilk görüştüğümüzde, 'bu başarı benim değil, senindir' deyince, 'Hayır, tamamen size âiddir. Ben bu Türk atasözünün uygulanırsa her kapıyı açabileceğini ve bir Elçinin bunu yapmasının gerektiğini söyledim. Bu dâveti devlet adına yapan ve dâvette ısrâr eden sizsiniz ve başarı size aittir.' dedim. Kalabalık bir parlamento heyeti dâvete katıldı." Karavelioğlu, age, s. 161-162.

Tuğgeneral Sıtkı Ulay, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: "Ulaştırma Bakanlığı'ndan beri bizi ihmâl etmeyen ve her bulduğu fırsatta ziyâretimize gelen Sovyetler Birliği'nin eski Ankara Büyükelçisi, zeki, tecrübeli ve biraz da cesur Ekselans Rijow, bir gün beni ziyârete geldi. Oldukça anlaşılır Türkçesi ile (...) ihtilâl ile beraber teklif ettiği 500.000.000 Dolar'lık yardımı kabul etmediğimizi, bugün de bu teklifin yine yürürlükte olduğunu ve şikâyet olarak da, zorlukla kurmaya çalıştığımız Çayırova cam fabrikası faaliyetenin de bazı kimseler tarafıdan sabote edilmeye başlandığını, işçilere makinaların çalışmasını gösterecek uzmanlarla işçilerin temas ettirilmediğini, bu yüzden işlerin geciktiğini yana yakıla anlattı ve âdetâ 'Size açık bono... Bizden ne istiyorsanız söyleyin, yaptırayım; o zaman bizim iyiniyetimizi anlayacaksınız. Siz bazı evham ve tesirlerden kendinizi

kurtarın...’ demek istiyordu. Bir şikayeti de, Amerikalılara ve diğerlerine serbest olan bazı yerlerin neden kendilerine yasaklandığı ve dâimâ peşlerine düşüldüğü idi. Cevâben, bizim de aynı iyiniyet ve aynı komşuluk hisleri ile dostluk ve yakınlığın geliştirilmesini arzuladığımızı, evvelâ Çayırova’daki müşkülâtı derhal yarın kaldırtacağımı ve yarından sonra gider ve bir inceleme yaparsa, gözleri ile göreceğini anlattıktan sonra, sayın Büyükelçinin, bizim gibi cesur ve diplomat olmadığı için, açık konuşur politikacıları bir daha karşısında görmeyeceğini, bu sebeple benim de açık konuşan bir ihtilâlci olarak geliştirilmesi gerekli karşılıklı dostluk ve iyi komşuluk için özel bazı tavsiye ve ricalarım olduğunu bildirerek, şu konuşmayı yaptım: ‘Ekselans, siz çok uzun bir süreden beri Türkiye’desiniz, geziyorsunuz, duyuyorsunuz ve birçok şeyleri de aşağı yukarı bize yakın öğreniyorsunuz. Fakat darılmayın, açık konuşan bir ihtilâlciliğime verin, ne düşünerek bazı kereler bizim işçi teşekkülleri, fabrikalar vesâir önemli yerlerimize, elemanlarınızı göndererek, haberler toplamaya ve bizi de peşinizden koşturmaya zorluyorsunuz. Herhalde sizde artık kat’î bir kanaat hâsıl olmuştur ki, aç ve sıkıntıda olmamıza rağmen, taş çatlasa, biz komünist olamayız ve esâsen bizim halkın inanış temelleri ile hürriyetler aşkı, başka memleketler gibi, herhangi bir baskıya tahammül gösterecek yaradılışta değildir. Biz nasıl kimsenin içişlerine karışmıyorsak ve sizin anlayışlarımıza zıd olan rejiminize rağmen, sizinle dost ve samimî bir komşu olmaya çalışıyorsak, gelin karşılıklı olarak, hep beraber bu yola dökülelim... Göreceksiniz ki, sıkıntı ve üzüntüler ortadan kalkacak ve arzuladığınız dostluk gelişecektir. Halkımızda haklı olarak sizlerle temas ve yakın münâsebette bir çekinme var. Siz daha dün toprağımızdan bir parça ve Boğazlar’da üs talebinde bulunmadınız mı? Elbette ki bu durum karşısında, İstiklâl Harbi zamanındaki ısınma ve yaklaşma, belki yavaş yavaş değiştireceğiniz tutum ve davranışla mütenâsip olarak gelişecek ve müsbet yola girecektir. Bazı müşkül anlarımızda iyiniyetinizi göstererek, samimî jestlerde bulunursanız, bence bu dostluk daha da samimî ve inandırıcı olur.’ Büyükelçi, ricalarımı dikkatle dinledikten sonra, ‘Toprak isteği Stalin’den gelmişti. Biz o fikri atalı çok zaman oldu. Komünistlik propaganasına gelince, bir kere biliniz ki, daha ben komünist partisine dahil değilim.’ demiş ve işi şakaya dökerek, ‘benim oğlum da kapitalisttir’ diye ilâve etmişti. Sonra, ‘Meselâ, ne gibi bir konuda siyasi bir yardımda bulunabileceğimizi düşünürsünüz?’ suâlini bana sorduğunda, ‘Parası ile, gelecek Kıbrıs olaylarında kullanılmak üzere, bize derhal bir kruvazör veya

iki muhrip verebilir misiniz?’ cevâbını almış, hemen, ‘derhal!’ diyerek ayrılmış, fakat maalesef seçimlere kadar da bu evetten hiçbir haber alınamamıştır.” Ulay, age, s. 182-184.

Kurmay Albay Alpaslan Türkeş de, anılarında, neredeyse benzer anlatımlarda bulunmaktadır. Bkz. Turgut, age, s. 220-223. Diğer yandan, bir MBK üyesinin anılarında ise, Sovyetler Büyükelçiliği’nin dâvetlerine katılmanın dahi doğru olmadığı yönünde anlatımlara rastlanmaktadır. MİT’in bu yöndeki temasları izlediğinden hareketle, MBK üyesi subay dahi damgalanmaktan çekindiğini açıklamıştır.

Kurmay Yüzbaşı Kâmil Karavelioğlu, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: “Sovyetler ile ilişkilerde de bir sorun olmamıştır. O zaman Türkiye’yi kendilerine yakınlaştırmakla meşgûl olan Sovyetler’in geçmişten gelen soğukluğu ortadan kaldırmak, ekonomik yardımlarla ilişkileri düzeltmek politikası, yeni yönetimde dikkatli, fakat daha uygun bir ortam bulmuştur. O zaman Ankara’da Rijow adında bir Sovyet Sefiri vardı. Komite’nin belli olduğu andan itibaren Rijow, Milli Birlikçiler ile yakın temas sağlamanın zeminini aramış ve bu fırsatı da bulmuştur. Özellikle adları sonradan solcuya çıkan [Kurmay Albay] Sâmi Küçük, [Kurmay Yarbay] Suphi Karaman, [Kurmay Binbaşı] Suphi Gürsoytrak, [Kurmay Yarbay] Ahmet Yıldız gibi arkadaşlarımızla tanışma fırsatı bulmuş, sıkça verdiği dâvetlerde, Türkiye politikasında güven yaratma zeminini yakalamıştır.” Karavelioğlu, age, s. 91.

Devlet Bakanı Mustafa Âmil Artus, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: “Yine o günlerde Sovyet Rusya Büyükelçisi Rijov da beni kutlamak için randevu istedi. Yanında çevirmen olduğu halde, belli saatte geldi. Fransızca veya İngilizce bilmiyor, yâhut bilmez görünüyordu. Görüşmemizin en önemli noktası şu oldu: Büyükelçi, ‘Hükûmetim, mali güçlüklerinizi çözmek için, size kredi açmaya hazırdır’ dedi. Bu kredinin ne karşılığında verileceğini ve koşullarının ne olduğunu sordum Şu yanıtı verdi: ‘Stalin devrinde, bildiğiniz nedenlerden dolayı, memleketlerimiz arasında bir soğukluk hâsıl oldu. Fakat Stalin öldükten sonra, onun zamanında ileri sürülen istemlerin geçerli olmadığını hükûmetim ilân etmiştir. Buna rağmen ilişkilerimizdeki güvenizlik sürüp giti. Dostluk ilişkilerimizi yeniden kurmak için, hükûmetim, bugünkü koşulları değerlendirmekte ve bu krediyi

açarak, ekonominize yardımcı olmak istemektedir.’ Bunları Devlet ve hükûmet başkanımıza bildireceğimi söyledim. Görüşmemiz bu suretle son buldu. Rus Büyükelçisi’nin sözlerini vakit geçirmeden Cemâl Gürsel’e naklettim. Fakat bu sözler paşanın üzerinde umduğum ilgi ve heyecânı yaratmadı. Bir şey söylemedi. Fakat hâlinden bu öneriyi olumlu karşılamadığı belliydi. Sanırım Sovyet Rusya’ya karşı içinde hâlâ bir güvensizlik vardı.” “İhtilâlin Adalet Bakanı Âmil Artus’un Anıları: 27. Yılında 27 Mayıs”, (Yayına Hazırlayan: İlhâmi Soysal), Milliyet, (19 Mayıs 1987).

Dışişleri Bakanı Selim Sarper, 4 Ekim 1960 tarihinde, basına yaptığı açıklamada, Kruşçev ile New-York’ta görüştüğünü açıkladı. Jaeschke, age, s. 113. Sarper, 7 Ekim 1960 tarihinde yaptığı açıklamada ise, Kruşçev’in, Türkiye’ye ekonomik, mali ve teknik yardım önerdiğini bildirdi. Jaeschke, age, s. 113. 28 Ekim 1960 tarihinde de bir Türk ticaret heyeti Moskova’yı ziyâret etmek üzere hareket etti. Jaeschke, age, s. 114.

[508] Bkz. dipnot 120.

[509]“İl Genel ve Belediye Meclisleri İle Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri’nin Feshine ve Görevlerinin İfâ Şekline Dair Kânun” Tasarısı için bkz. MBK GKT, Cild: 2, Yirmiyedinci Birleşim, (24 Ekim 1960), s. 25. Tasarı, MBK’nın 3 Kasım 1960 tarihli toplantısında görüşülerek kabul edildi. MBK GKT, Cild: 2, Otuzbirinci Birleşim, (3 Kasım 1960), s. 6-13 (ve S. Sayısı: 48). 3 Kasım 1960 tarihli ve 120 sayılı yasa için bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 437-439 ve Resmî Gazete, Sayı: 10651, (10 Kasım 1960) ve MBK KD, s. 287.

Yasaya göre, “İl Genel ve Belediye Meclisleri ile İl Dâimî ve Belediye Encümenleri’ni, mahalle muhtar ve ihtiyar heyetlerini fesh etmeye ve bu meclislerle encümenlerinin görev ve yetkilerini, üç kişiden az olmamak, meclis ve encümen için yalnız bir komisyon teşkil edilmek üzere, tesbit ve tayin edeceği komisyonlara vermeye, mahalle muhtar ve ihtiyar heyetlerinin görev ve yetkilerini de Vâli ve Kaymakamlarca tayin edilecek şahıslara vermeye İçişleri Bakanı yetkili” idi. “İçişleri Bakanı, birinci fıkradaki yetkilerini kısmen veya tamamen Vâlilere verebilir”di. MBK GKT, Cild: 2, Yirmiikinci Birleşim, (12 Ekim 1960), s. 3-6 (ve S. Sayısı: 48).

MBK'nın ilgili toplantısında, İçişleri Bakanı Tümgeneral Muharrem İhsan Kızıloğlu, şu açıklamayı yapmıştı: "Bu kanun gelmesinin, Komite'ye sevk edilmesinin sebebi, 1 Haziran 1960 günü saat 00:20'de İçişleri Bakanlığı'ndan vilâyetlere yaptığımız bir tâmimin reglize edilmesinden, kanunlaştırılmasından ibarettir. (...) Askerî vâliler, bu tâmim gereğince, 2 Haziran 1960 tarihinde vazifeyi tamamen üzerlerine aldılar ve seçimle gelmiş olan teşkilat lağvolunmuştur." MBK GKT, Cild: 2, Otuzbirinci Birleşim, (3 Kasım 1960), s. 6-7.

Osman Doğru, araştırmasında, şu bilgiyi aktarmaktadır: "Ancak bu yasanın amacı, İçişleri Bakanı M[uharrem] İnsan Kızıloğlu'nun ifadesiyle; '1 Haziran 1960 günü saat 00.20'de İçişleri Bakanlığı'ndan vilâyetlere yaptığımız bir tâmimin legalize edilmesinden, kanunlaştırılmasından ibarettir. O zaman yaptığımız şifreli tâmim şu idi: (şifreli tâmim okundu) (sözü edilen şifreli tâmimin metni tutanakta yer almamaktadır). Askerî vâliler, bu tâmim gereğince, 2 Haziran 1960 tarihinde vazifeyi tamamen üzerlerine aldılar ve seçimle gelmiş olan teşkilat lağvolundu.' Yerel yönetimlerde seçimle gelmiş bütün kişiler görevlerinden alınmış ve bunların görevleri vâli ve kaymakamlıklara veya bunların atadığı kişilere verilmiştir. Daha önce seçimle göreve gelmiş muhtarların görevlerinin 27 Mayıs döneminde kimlere verildiği konusu da, MBK'nın 3 Kasım 1960 tarihli oturumunda tartışılmıştır. Komite üyesi [Jandarma Yüzbaşı] Ahmet Er, 'bu işe getirilenlerin % 50'den fazlasının kendilerine verilen işleri suistimal ettiği'ni iddia etmiş, 'bir kaymakamın muhtar atamasında 40 muhtarı da bir tek partiden (muhtemelen CHP'den) atamış olmasına dikkat çekmiş, kaymakama bu durumun nedeni sorulduğunda, jandarma ve polislerin bunları önermiş olduğunu' söylemiştir. İçişleri Bakanı [İhsan] Kızıloğlu ise, verdiği yanıtta, '40.000 köy içinde belki 10-15.000'669ininde vûkûa gelen bu hatanın, kanunun tatbiki bakımından bir yanlışlık sayılamayacağını; idare amirinin bu köy veya mahallede tarafsız insan bulamayışının da dikkate alınması gerektiğini; memleketin iki kategoriye ayrılmış ve düşman vaziyette bulunduğunu; tarafsız vatandaşlar üzerinde ısrarla durduklarını, müteaddit tâmimlerle muhtarlıkları öğretmenlere vermek istediklerini, fakat bunların dahi partizan çıktığını; nihayet köy halkı tarafından en çok sevilen üç, beş kişiden birini muhtar yapmak gibi ortalama bir yol seçildiğini' anlatmıştır." Doğru, age, s. 112-114. Ayrıca bkz. dipnot 31 ve 138.

[510] Umumi Hıfzısıhha Kânunu, 24 Nisan 1930 tarihli ve 1593 sayılı yasadır. Bkz. Resmî Gazete, Sayı: 1489, (6 Mayıs 1930); Düstur, (Üçüncü Tertip), Cild: 11, s. 143.

[511] Yüksek Sağlık Şûrâsı ile ilgili olarak ilgili yasanın (Umumi Hıfzısıhha Kânunu'nun) 11 ilâ 17. maddelerine bakınız. Bu maddelerden bazıları, 11 Ocak 1949 tarihli ve 5305 sayılı yasa ile değiştirildi.

[512] Yüksek Sağlık Şûrâsı'na üyelik, Umumi Hıfzısıhha Kânunu'nun (17 Ocak 1949 tarihli ve 5305 sayılı yasa ile) değişik 12. maddesinde şöyle düzenlenmişti: "Sağlık Şûrâsı üyeleri, 11. maddede zikredilen esaslar dahilinde, 3 yıl süre ile vazife görmek üzere seçilirler. Bu kanunun yayımından sonra yapılacak ilk seçimde seçilecek 9 üyeden 3'ü bir yıl, 3'ü iki yıl ve diğer 3'ü de 3 yıl süre ile vazife görürler. Üyelerden hangilerinin bu süreler sonunda üyelikten çıkacakları, ilk oturumda çekilecek kur'a ile belirtilir. Bundan sonraki seçimlerde üyeliğe getirilenler, 3'er yıl vazife görürler ve bu sürenin sonunda üyelikleri kendiliğinden düşer. Süresi sona eren üyeler yeniden seçilebilirler. Bir daha seçilmeyenler "Yüksek Sıhhat Şûrâsı Fahri Üyesi" ünvânını ölünceye kadar taşırlar."

[513] Tabâbet ve Şuâbat Sanatlarının Tarzı İcrâsına Dair Kânun, 11 Nisan 1928 tarihli ve 1219 sayılı yasadır.

[514] Bkz. dipnot 465.

[515] Vakıf Han, 1926-1927 yıllarında tasarlandı ve 1928 yılında yapımına başlandı. 1930 yılında tamamlanarak kullanıma açıldı. Yirmi yıl süre ile iş hanı ve depo olarak kullanılmıştır. Binâ, zamanla kirâlık konut işlevini yitirdi ve çeşitli devlet kuruluşları tarafından içinde bir takım değişiklikler yapılarak kullanıldı. Evkaf Apartmanı'nın alt katındaki dükkânların bir kısmı birleştirildi ve 5 Ekim 1959 tarihinde Devlet Tiyatroları için ikinci bir salon olarak"Oda Tiyatrosu"na ayrıldı. Yapımı 1928 yılında gerçekleştirilen ve o dönemde üst katları tek odalar biçiminde milletvekillerine kiralanan II. Vakıf Apartmanı ise, kısa sürede ve dar alanda çok aileyi barındırmayı amaçlayan, ilk çok katlı toplu konut uygulamalarındandı. Devlet memurlarına kirâya verilmek üzere yaptırılan II. Vakıf Apartmanı, Vakıflar Başmüdürlüğü'nce mimar A. Kemâlettin Beye tasarlattırılan ve dönemin üç büyük apartman binâsından birisiydi. İstanbul kökenli devlet memurlarının

Batılı anlayışa uygun gereksinmelerini karşılayabilecek bir konfor düzeyinde planlanmış olan binânın içinde asansör, kalorifer, elektrik, banyo küveti, alafranga tuvalet gibi, o güne dek Türk evinin yabancı olduğu öğeler bulunmakta idi. Yapıldığı yıllarda Ankara'nın en görkemli binalârından biri olan apartmana ilişkin olarak 1929 yılında "Hâkimiyeti Milliye" gazetesinde şöyle denilmektedir: "İstasyona çıkar çıkmaz nazara hemen çarpan bu büyük binâ, başlı başına küçücük bir şehir ve âlemdir. Amerika'nın büyük binâlarına verilen gökyaran [gökdelen] sıfatını bizde Ankara'mızda şimdilik bu binâya verebiliriz. Altı katı bulunan (...) [binâda] tiyatro ve sinema salonundan başka, yedi odalı ve beş odalı yirmialtı büyük apartman ve alt katında [da] oniki mağaza vardır."

[516] Bkz. dipnot 213 ve 216 ile dipnot 1054-1061.

[517] Gâzi Yiğitbaşı, DP Bolvadin İlçe İdâre Kurulu Başkanı ve TBMM'nin dokuzuncu (1950-1954), onuncu (1954-1957) ve onbirinci (1957-1960) dönemlerinde DP Afyonkarahisar milletvekili idi.

[518] Prof. Dr. Osman Turan, TBMM'nin onuncu (1954-1957) ve onbirinci (1957-1960) dönemlerinde DP Trabzon milletvekili idi. Yassıada'da YAD tarafından yargılandı ve beraat etti. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 387-388.

[519] Abdülkadir Eryurt, TBMM'nin onuncu (1954-1957) ve onbirinci (1957-1960) dönemlerinde DP Erzurum milletvekili idi. Yassıada'da YAD tarafından yargılandı ve beraat etti. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 370.

[520] Abdurrahman Fahri Ağaoğlu, TBMM'nin dokuzuncu (1950-1954), onuncu (1954-1957) ve onbirinci (1957-1960) dönemlerinde DP Konya milletvekili idi. Yassıada'da YAD tarafından yargılandı ve beraat etti. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 381.

[521] Bkz. dipnot 284.

[522] Bkz. dipnot 455.

[523] Bkz. dipnot 120.

[524] Bkz. dipnot 456.

[525] Bkz. dipnot 204.

[526] MBK'nın içtüzüğü hazırlandı ve kabul edildi.

[527] Bkz. dipnot 465.

[528] 7470 sayılı yasa ile oluşturulan Turizm Bankası Anonim Şirketi'nden söz edilmektedir.

[529] Türkiye Turizm Bankası, 1954 yılında kuruldu.

[530] Bahadır Dülger, TBMM'nin dokuzuncu (1950-1954) ve onuncu (1954-1957) dönemlerinde DP Erzurum ve onbirinci (1957-1960) döneminde Gâziantep milletvekili idi. Yassıada'da YAD tarafından yargılandı ve idama mahkûm edildi. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 370.

[531] Bkz. dipnot 120.

[532] Bkz. dipnot 104.

[533] Atatürk Orman Çiftliği, Ankara'da olup, Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü tarafından işletilmekte idi.

[534] Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü'nden söz edilmektedir.

[535] Bkz. dipnot 213 ve 216.

[536] Bkz. dipnot 206.

[537] Semih Günver, Dışişleri Bakanlığı mensubu idi. Bu dönemde Ankara'da Dışişleri Bakanlığı'nda merkezde görevliydi.

[538] Bkz. dipnot 269.

[539] Bkz. dipnot 295.

[540] Bkz. dipnot 120.

[541] Bkz. dipnot 272 ve 343.

[542] Bkz. dipnot 272 ve 344.

[543] General Agreement on Tariffs and Trade (GATT)/Ticâret ve Gümrük Târifeleri Genel Anlaşması, 1947 yılında imzalandı ve 1 Ocak 1948 tarihinde yürürlüğe girdi. GATT'ın kuruluş amacı, ithâlât vergilerini azaltmak, uluslararası ticaretin önündeki bütünengelleri kaldırmak ve ticarette ayırımcı uygulamalara son vermek olarak belirlenmişti. 1 Ocak 1995 tarihinden itibaren yerini Dünya Ticaret Örgütü (WTO)'ya bıraktı.

[544] Alman Ekonomi Bakanı ve Federal Başbakan'dır.

[545] Bkz. dipnot 497.

[546] Bkz. dipnot 338.

[547] Bkz. dipnot 118. Ayrıca bkz. dipnot 290 ve 291.

[548] Bkz. dipnot 497.

[549] Küba krizinden söz edilmektedir.

[550] Bkz. dipnot 104 ve 114 ve 477.

[551] Daha önceki toplantı tutanaklarına bakınız.

[552] Avrupa Konseyi'nden söz edilmektedir. Bkz. dipnot 115.

[553] Avrupa Konseyi Parlamentosu'ndan söz edilmektedir.

[554] Oğuz Akal, 27 Mayıs döneminde soruşturmaya mâruz kalan işadamlarındandı.

[555] Abdullah Aker, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde öğretim görevlisi, İktisat ve Ticaret Bakanlıkları'nda Teftiş Heyeti Başkanı, TBMM'nin onuncu (1954-1957) ve onbirinci dönemlerinde DP İzmir

milletvekili ve Beşinci Adnan Menderes Hükûmeti'nde ise, 25 Kasım 1957-4 Eylül 1958 tarihleri arasında Ticaret Bakanı, 4 Eylül 1958-14 Aralık 1959 tarihleri arasında Devlet Bakanı ve 14 Aralık 1959-27 Mayıs 1960 tarihleri arasında da Koordinasyon Bakanı olarak bulundu. Yassıada'da YAD tarafından yargılandı ve beş yıl hapse mahkûm oldu. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 347.

[556] Nejat Türkan, yüksek izâbe (eritme) mühendisi idi.

[557] Vedat Akdoğan isimli şahsın, mühendis olarak, 1930'lu yılların başlarında, Ereğli Demir-Çelik Fabrikası'nın yerinin belirlenmesi için, Sümerbank ve Askerî Fabrikalar mühendisleri arasından seçilen uzman heyette yer aldığı anlaşılmaktadır. Ancak bu, bir isim benzerliği de olabilir.

[558] Yukarıdaki iki dipnota bakınız.

[559] Bkz. dipnot 421.

[560] Bkz. dipnot 194.

[561] 27 döneminde soruşturmaya uğrayan ve kısa sürelerle de olsa hapishânede kalan işadamı Fuat Süren'in anlatımına göre, Oğuz Akal da, soruşturmaya uğramıştır. Ancak tutuklandığına ilişkin herhangi bir habere rastgelmedim. Bkz. dipnot 554.

[562] Bkz. dipnot 480.

[563] Bkz. dipnot 235.

[564] Bkz. dipnot 555.

[565] 1924 Anayasası'na göre Yüce Divân anlamına gelmektedir. Bkz. dipnot 213.

[566] Serbest Bölgeler Kânunu, 21 Aralık 1953 tarihinde kabul edildi.

[567] Bağdat Paktı, CENTO'nun eski adı olup, 24 Şubat 1955 tarihinde Türkiye ile Irak arasında kuruldu ve daha sonra İngiltere, Pâkistan ve İran da Bağdat Paktı'na üye oldular. İhtilâl üzerine Irak, 1959 yılında örgütten

çekildi. 18 Ağustos 1959 tarihinde örütün adı CENTO olarak değiştirildi. 1979 yılında Pâkistan ve İran'ın ayrılmasından sonra, CENTO fiilen dağıldı.

[568] İller Bankası, belediyelerin imâr faaliyetlerini finans etmek üzere, 11 Haziran 1933 tarihinde ve 2301 sayılı yasayla, "Belediyeler Bankası" adıyla kurulmuştu. "İller Bankası", 13 Haziran 1945 tarihinde kabul edilen 4759 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle kuruldu.

[569] Bakanlar Kurulu'nun (Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nin) 21 ilâ 31. toplantılarına âid tutanaklar, muhtemelen tutulmuş olmakla birlikte, elimizde bulunmamaktadır.

[570] Orgeneral Emin Fahri (Fahrettin) Özdilek, 13 Ağustos 1960 tarihinde, kendi isteği ile, askerlikten emekliye ayrıldı. Bkz. Cild: 1.

[571] Kurmay Albay Alpaslan Türkeş, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: "Dışişleri Bakanlığı Ekonomi Dairesi Genel Müdür Yardımcısı Mehmet Baydur'[u] (...) Washington'dan tanırdım. Amerika'da bulunduğum sırada kendisi de Büyükelçiliğimiz Müsteşarı idi. (...) Kendisini daha sonra Ticaret Bakanlığı'na önerdim. Cemâl [Gürsel] Paşa da kabul etti. Turgut, age, s. 221.

[572] Ulaştırma Bakanı ve MBK üyesi Tuğgeneral Sıtkı Ulay, 30 Ağustos 1960 tarihi itibariyle, Tümgeneralliğe yükseltildi. Bkz. Cild: 1.

[573] Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde bazı bakanlar değiştirildi ve bazı bakanların da görev yerleri değiştirildi. Bkz. 27 Mayıs Döneminin Bakanlar Kurulu Üyeleri: Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti: Cild: 1.

Albay Dündar Seyhan, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: "Komite üyeleri, aslında bakan olmak istiyorlardı. Hemen hepsinde bu istek umumi idi. Ancak bakan olma şansı, bazılarında diğerlerine nazaran daha fazla gözüküyordu. Hükûmette 38 adet bakanlık bulunsaydı, teklif oybirliği ile kabul edilir ve derhal uygulanıverirdi. Karşı koyma, daha çok bakan olma şansını kendisinde az görenlerle, Komite üyelerine, sivillere nazaran laf anlatmakta müşkülât çekeceğini yakından bilen başbakandan geliyordu. Kısa zaman sonra Komite tarafındanm on adet bakanın azledilmesi, bu

akıma taraftar olanların gayretinden doğmuştur. Fakat [Cemâl] Gürsel'in boşalan yerlere yine sivilleri getirmekte ısrâr etmesi karşısında, teşebbüs başarıya ulaşamamıştır." Seyhan, age, s. 97.

Kurmay Yüzbaşı Kâmil Karavelioğlu, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: "1960'ın Ekim ayındayız. Bazı başarısızlıklar da yaşamışız... İlk hükûmetimiz Eylül ayı içinde beklenmedik şekilde ansızın istifa etmişti. Bunun üzerinde biraz ayrıntılı durmak gerek... İçlerinde ikisi Komite üyesi üç paşa bakan da var ve tabiî Devlet ve Hükûmet Başkanı da Orgeneral Cemâl Gürsel... Yeni hükûmet, programını gelip Komite'de okumuş... Milli Birlik Komitesi, ilk günlerin heyecânı içinde, programı müzakere edip, hükûmete güvenoyu bildirmesi gerekir, bu ihmâl edildi. Daha doğrusu üzerinde durulmadı, neler yapılacak, nasıl yapılacak?... 30 Ağustos'tan evvel ordunun gözden geçirilmesi gibi konulara yoğunlaşmışız... Hükûmet, programının müzakere edilmemesini alınganlık konusu yapmış... Hem de müzakere ederek istifasını ansızın Komite'ye sundu. Bir şaşkınlık... Komite, sorunu ele aldı. Daha evvel Komite üyesi olan bakanlar ve hatta hükûmetin başı olan Cemâl [Gürsel] Paşa da, Komite'yi uyarmadı. 'Hükûmet alınganlık içinde... Programı müzakere edin de, güvenoyu verin...' diyen olmadı. Kasıt yok, fakat ihmal var. Komite'yi protesto edercesine hükûmetin istifası önümüze geldi. Beklenmeyen bir olay, bir emri vâki... Komite, kızgınlıkla durumu müzakere ederek, istifayı, onbir bakanı da azlederek, kabul etti. Cemâl Gürsel, hükûmeti yenilemek zorunda kaldı ve olay aşıldı. Herkes dersini almıştı. (...) Hiç yoktan bir olay çıktı. Hükûmet kendi arasında müzakereler yaparken, iki Milli Birlikçi bakanın da katılması ile, toptan istifaya karar verdi ve istifa açıklandı. Yorum açık... Hükûmet Komite'yi protesto ediyor. Komite, kamuoyu önünde sıkıntıya düşüyor. Sarsılıyor, kızıyor... Ve hükûmetin bir kesimini tutarak, onbir bakanını azlediyor. (...) Tek neden deneyimizlik... (...) Bakan olmak isteyen bir, iki kişinin talebi de dikkte alınmadan, tamamen deneyimsizlikten meydana çıkan bir olaydı. (...) Hükûmet programına güvenoyu vermemenin tek nedeni, deneyimsizlik, yoksa 'Milli Birlik Komitesi, hükûmetine destek olmadı' gibi bir durum yok... (...) Ben burada istifanın sebep olduğu bir boşluğa değinmek istiyorum. Komite'de bakan olmak isteyen arkadaşlar vardı. Bu vesile ile olay tartışmaya açıldı. Kafalarının gerisinde kalıcılık -daha çok iktidarda kalma- dürtüsünde olanlar, kabinenin istifasını fırsat bildiler ve bakan olmak istediler, ama sorun büyütülmedi, kolay aşıldı. (...)

Daha güçlü yeni hükûmetle yola devam edildi.” Karavelioğlu, age, s. 83-84 ve 128-130.

Kurmay Yüzbaşı Nûman Esin, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: “Onun için dedik ki; ‘Bu, sonuç vermez. Bu iktidar geçici gibi görünmesine rağmen, birkaç sene ülkede devam edecek... İktidarda başarılı olmak zorundayız. Bunun için bakanlıkların Komite üyelerinin bir kısmı tarafından yapılmasında ne sakınca var?’ Kabinenin düşürülüp, bazı arkadaşların bakanlar kuruluna girmesi fikri tartışma konusu oldu. Hatta benim adım da Sanayi veya Devlet Bakanlığı için geçti sanıyorum. Komite’de çoğunluk oluşmuştu. Yalnız Cemâl Gürsel’in aleyhteki oy farkıyla, Komite üyelerinin bakan olmaması fikri ağır bastı. Bunun üzerine biz çekildik. Tekrar ikinci sınıf sayılabilecek, gelişigüzel isimlerden yeni hükûmet oluşturuldu. Bunun birincisinden pek farkı yoktu. Hatta birinci hükûmette belki bazı değerli bakanlar vardı.” Esin, age, s. 129.

Kurmay Binbaşı Orhan Erkanlı, anılarında, şu bilgiyi aktarmaktadır: “Bu duruma son vermek, daha güçlü ve faal bir hükûmet kurmak ve bazı bakanlıkları Komite üyelerine vermek fikri meydana çıktı. [Cemâl] Gürsel, Komite üyelerinin bakan olmalarını istemiyordu. (...) Tartışmalar uzun sürdü. [Cemâl] Gürsel dahil herkes mevcut kabinenin değişmesinde hemfikirdi. Ancak yeni kabinenin teşkili tarzında iki görüş çatışıyordu: [Cemâl] Gürsel ve bazı arkadaşlar, yine tamamen sivil bir hükûmet kurulmasını, benim de dahil olduğum grup ise, karma bir hükûmet kurulmasını, Komite üyelerinden bir kısmının da bakan olarak kabineye girmesini uygun buluyorduk. (...) Sert tartışmalardan sonunda, dokuz bakanın deiştirilmesine, yeni bakanların siviller arasından [Cemâl] Gürsel tarafından seçilmesine karar verildi. Bu karar derhal uygulandı. Bazı bakanların görevden affedildikleri, gece radyo ile ilân edildi. Hiçbirisinin bu karardan haberleri yoktu. Durumu radyodan öğrendiler. Yeni bakanlar alındı, fakat hiçbir şey değişmedi. Yeni bakanların eskilerinden farkı yoktu. Esâsen bozukluk, bakanların şahsiyetinden, iyi veya kötü oluşlarından gelmiyordu. Kurmuş olduğumuz devlet düzeni, sakat ve yanlıştı. Komite fiilen yapmakta olduğu icrâ görevini resmen ve açıkça üzerine almadıkça, dokuz bakanın veya tümünün değişmesiyle olumlu bir sonuç alınamayacağı belliydi ve müzakereler sırasında açıklanmıştı. 27 Mayıs ve onu hemen tâkip eden günlerde, Komite denen ve mâhiyeti, niyeti bilinmeyen bir askerî

cunta hizmetinde bakanlık görevini bütün riskleriyle kabul eden, ellerinden geldiği, şartların imkân verdiği ölçüde faydalı olmaya çalışan eski bakanların affı, en basit tabiriyle, vefâsızlıktı. O devirde ihtilâl hükûmetlerinde bakan olmak ne derece şerefli ve önemli idiyse, sudan sebeplerle ve hatta sebep gösterilmeksizin vazifeden alınmak da, o kadar olumsuz etkiler yaratacak bir durumdu. Bundan sonraki hayat düzenleri sarsılacak, isteyerek ve hizmet arzuları içinde geldikleri bu mevkilerden uzaklaştırılmak, kendilerini üzecekti. Komite Genel Sereteri sıfatı ile, eski bakanlara birer teşekkür mektubu gönderdim. Üzüntülerini azaltmak ve sarsılan morallerini düzeltmek istedim. (...) Komite'nin 'Melek Zühtü' nâmı ile mâruf, gerçekten melek gibi bir insan olan Zühtü Tarhan'dan Basın-Yayın ve Turizm Bakanı, ilmî çalışmaları dışında dünya ile ilgisi olmayan Yargıtay üyesi Abdullah Polat Gözübüyük'ten Adliye Vekili, hem de bir ihtilâlin vekilleri olmayacağını bilmesi, takdir etmesi gerekirdi. Bu bakanlar, Komite içinde başlayan çatışmaların, huzursuzluğun ve gizli hesapların, yanlış kurulan ve işletilen sistemin kurbanları olmuşlardı." Erkanlı, age, s. 28-31.

Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde Çalışma Bakanı olan Prof. Dr. Câhit Talas, şu bilgiyi vermektedir: "Şimdi, 27 Mayıs'ın ertesi günü, (...) işe koyulduk. Fakat bakanlıkta bir süre rahat çalışma olmadı. Bilhassa [Başbakanlık Müsteşarı ve MBK üyesi Kurmay Albay Alpaslan] Türkeş'den gelen, yalnız Çalışma Bakanlığı'nı değil, bütün hükûmeti rahatsız eden bir hava vardı. [Alpaslan] Türkeş, bakanlıkların çalışmasına çok müdahale etme havası içindeydi. Bu, bizi çok rahatsız etti. 27 Mayıs'ın ertesi günü bakanlığa geldik. Bakanlığı derlemeye toplamaya , bakanlığı tanımaya çalıştım. Bakanlar kurulu sık toplanırdı. Bu toplantı sırasında genel siyasetle, iç politika ile ilgili tartışmalar olurken, o zamanlar içişleri bakanı da Muharrem [İhsan] Kızıloğlu idi. O da sağcı bir paşa idi. Bir işçi hareketi olduğu zaman, 'hocam, sizinkileri görüyor musunuz? Hiç rahat durmuyorlar.' diye laf atardı. Böyle bir toplantıda, Cemâl [Gürsel] Paşa Erzurum'da idi. [Bakanlar kurulunun 11 ve 14 Temmuz 1960 tarihli on ikinci ve on üçüncü toplantılarına bakınız]. Hükûmet Fahri Özdilek Paşa'nın başkanlığında toplanmıştı. [Alpaslan] Türkeş, yine hükûmete görevler vermek, iç politika ile ilgili uyarılarda bulunmak havası içine girdi. Biz de, 'Böyle olmaması; çalışmalarımıza müdahale edilmemesi lazım... Aski takdirde istifa ederiz.' dedik ve bakanlar kurulu böylece bitti. Cemâl

[Gürsel] Paşa, ertesi gün Erzurum'dan geldi. [Alpaslan] Türkeş, Cemâl [Gürsel] Paşa'yı havaalanında karşılamış ve 'Hükûmetten beş on arkadaş istifa tehdidinde bulundular. Bizimle rahat çalışamıyorlarmış...' diye söylemiş... Onun üzerine, bizim istifalarımızdan önce, daha Cemâl [Gürsel] Paşa'yı görmeden önce, Cemâl [Gürsel] Paşa, 'öyleyse biz onları affedelim' demiş... 'On kişi birden istifa ederse, olumsuz bir hava olur. Biz affedelim...' demiş... Sanırım, ya on ya dokuz Ağustos'tu, bizi, on arkadaş, affettiler. Bize, hizmetlerimize teşekkür eden ve ileride yine birlikte çalışma arzusunu izhâr eden [MBK üyesi Kurmay Binbaşı] Orhan Erkanlı'nın bir yazısı geldi. Bizim bakanlıktan ayrılmamaz öyle oldu. Demek ki, iki ay kadar görev yapmışız. O dönemde zaman bakımından kapsamlı çalışma olanağı henüz bulamamıştık. Bütün bakanlıklarda da durum aynıydı." "Câhit Talas ile Söyleşi; Yaşam Öyküsü", Câhit Talas'a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara, 1990, s. 18-19.

Devlet Bakanı Mustafa Âmil Artus, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: "20 Ağustos günü toplanan bakanlar kurulunda gündem dışı söz alan bazı arkadaşlar, o güne kadar hükûmet programının [Milli Birlik] Komite[si'n]ce onaylanmadığını ileri sürerek, bunun bir mânâsı olmak gerektiğini ve bu durumun [Milli Birlik] Komite[si]'nin hükûmetten memnun olmadığı biçiminde yorumlanacağını söylediler ve 'Gerçekten durum böyle ise, toptan istifa edelim... Yerlerimize beğenecekleri kişileri getirsinler...' dediler. Bu fikirler kurulda tasvip gördü. Cemâl Gürsel, o gün öğleden sonra [Milli Birlik] Komitesi[si]'ni toplantıya çağıracağını ve bu konuyu onlarla görüşeceğini söyledi. (...) Alpaslan Türkeş, evime telefon ederek durumu bildirdi ve beni kutladı. Biraz sonra Hariciye Köşkü'nden Devlet ve hükûmet başkanı telefonla beni köşke çağırdı. Köşke gittiğim zaman Selim Sarper ile Ekrem Alican'ın da [Cemâl Gürsel] Paşa'nın dâveti üzerine köşke gelmiş olduklarını gördüm. [Cemâl Gürsel] Paşa, bana yer gösterdikten sonra, 'Görüyor musun, on arkadaşımızı görevden affettiler. Seni de Adalet Bakanlığı'na getirdiler. Şimdi bu arkadaşların yerlerine yenilerini nasıl bulacağız?' dedi. Devlet Bakanı olarak Başbakanlık'ta [Cemâl Gürsel] Paşa'nın odasının yanındaki odada çalışıyor, onu sık sık görme imkânını buluyor ve olup bitenlerden hemen haberdar oluyor ve fikirlerimi söylemek imkânını buluyordum. Yassıada duruşmalarının başlamasının yaklaştığı o günlerde Adalet Bakanlığı'na geçmeyi gönlüm istemiyordu. Bu nedenle Adalet Bakanlığı'na atanmama itiraz edecek

oldum. Selim Sarper, bana, ‘kabul et’ mânâsına gelecek olan bir işaret yaptı. Sarper’in fikirlerine değer verdiğim için, onun işareti arşısında, itirazdan vazgeçtim. Fakat bu işaretin nedenini merak ediyordum. [Cemâl Gürsel] Paşa’nın sözlerine yanıt olarak, ‘Üzülmeyiniz paşam... Kalan arkadaşlara boşalan bakanlıklardan birine vekâlet etmek üzere yetki verirsiniz. Örneğin, ben bugün işgâl ettiğim Devlet Bakanlığı’na vekâlet ederim. Öte yandan, yarından itibaren tanıdığımız tarafsız arkadaşları çağırır, kendilerine yapabilecekleri bakanlıkları öneririz. Bu suretle bir hafta içinde bakanlar kurulu tamamlanır.’ Bu sözlerimi öteki arkadaşlar da onayladılar. [Cemâl Gürsel] Paşa, biraz sükûnet buldu. (...) Üçümüz Selim Sarper’in makam arabasına bindik. Yolda Sarper, şöförle aramızdaki cam bölmeyi kapattıktan sonra, bana yaptığı işaretin nedenini anlattı. Sarper’in duyduğuna göre, [Milli Birlik] Komite[si] üyelerinin bir kısmı, sivil hükûmetin tamamen görevden uzaklaştırılmasını ve onun yerine çoğunluğu [Milli Birlik] Komite[si] üyelerinden olmak üzere, subaylardan kurulu bir askerî hükûmetin kurulmasını istiyorlarmış...” “İhtilâlin Adalet Bakanı Âmil Artus’un Anıları: 27. Yılında 27 Mayıs”, (Yayına Hazırlayan: İlhâm Soysal), Milliyet, (22 Mayıs 1987).

Abdi İpekçi ve Ömer Sâmi Coşar, araştırmalarında, şu bilgiyi aktarmaktadırlar: “İhtilâlciler, teşebbüsü başardıktan sonra, kurulacak hükûmet için önceden bir hazırlık yapmamışlardı. İhtilâlin ikinci günü alelacele işbaşına getirdikleri bakanların hemen hemen hiçbirini tanımıyorlardı. Hareketin henüz telafllı saatlerinde üzerinde fazla durmadan yaptıkları tayinlerin isâbetli olmadığı kanısına kısa bir süre sonra varmışlardı. Bu hava belirir belirmez, bakanlar kurulunu ihmâl etmeye, icraatı daha ziyâde kurdukları ihtisas kurullarına danışarak yürütmeye başlamışlardı. Kararları onlara danışarak alıyorlar, kabul ettikleri kanun tasarılarını onlara hazırlatıyordular. Bakanlar, inkılap mahkemeleri kanunu, subayların emekliye ayrılması gibi pek önemli olayları, lâlettayin vatandaşlar gibi, gazeteleri okuyup, radyoları dinleyince öğreniyorlardı. Durum kabine toplantılarında sık sık ele alınıyor ve kesik münâsebetleri kurmak, işbirliğini gerçekleştirmek gerektiğinden söz ediliyor, aksi takdirde bu şartlarda göreve devamın mümkün olamayacağı belirtiliyordu. Bu mesele, [Cemâl] Gürsel’in kabine toplantılarına başkanlık ettiği zamanlarda da ortaya atılmış ve kendisine şikâyette bulunulmuştu. Fakat hiçbir sonuç alınamamıştı. Komite ile kabinenin normal bir Meclis-hükûmet

münâsebetini kurması mümkün olmuyordu. Hepsinden önemlisi, programın tasvibi meselesiydi. Hükûmetin hazırladığı program, 11 Temmuz'da Milli Birlik Komitesi'nin Meclis'te yaptığı açık bir oturumda okunmuştu. Komite'nin, bu programı bir hafta içinde inceleyip, görüşünü bildirmesi bekleniyordu. Program uygun görüldüğü takdirde, hükûmet güvenoyu almış sayılacaktı. Komite üyeleri, programın okumasını tâkip eden günlerde, Bakanları tek tek çağırarak, kendilerinden tamamlayıcı bilgiler almışlardı. Fakat değil bir hafta, aradan birbuçuk ay geçtiği halde, Komite görüşünü açıklamamıştı. Durum, bakanlar kurulunun 25 Ağustos günü yaptığı toplantıda ele alındı. Komite ile münâsebet ve işbirliği [Cemâl] Gürsel'e üç defa tekrarlanan ricalara rağmen kurulamamış ve bir hafta zarfında kabulü beklenen program konusunda hiçbir açıklama yapılmamıştı. Bu noktalar üzerinde duran bazı bakanlar, durumun Komite tarafından bakanlar kuruluna gösterilen bir itimatsızlık şeklinde anlaşılması gerektiğini ileri sürdüler ve kabinenin toptan istifasını teklif ettiler. Böylece Milli Birlik Komitesi'ne yeniden kurulacak hükûmette güvenmedikleri bakanları kabine dışı bırakmak imkanını verecekler, hem şimdi haysiyetlerini gölgelemekte olan bir durum sona erecek, hem de yeni hükûmetin Milli Birlik Komitesi ile normal münâsebetler kurup, gerektiği şekilde çalışması mümkün olacaktı. Bu teklif, uzun boylu tartışmaya yol açmadan, sivil bakanların oybirliği ile kabul edildi. O sabahki toplantıda [Cemâl] Gürsel yoktu. [Fahri] Özdilek başkanlık ediyordu. Müzâkerelerde hazır bulunan diğer asker bakanlardan [İhsan] Kızıloğlu ve [Sıtkı] Ulay, görüşmeleri hiçbir fikir ileri sürmeden izlemişler ve oylamaya katılmamışlardı. İstifâ kararı alınınca [Fahri] Özdilek'ten durumun [Cemâl] Gürsel'e aksettirilmesini rica ettiler. Yazılı bir istifanâmeye lüzum görmemişler, şifâen bildirmeyi uygun bulmuşlardı. Milli Birlik Komitesi, istifa haberini o gün öğleden sonra yapmakta olduğu oturumda öğreniyordu. Bazıları derhal büyük bir tepki gösteriyorlar, bakanlar kurulunun bu şekilde toptan istifasının kamuoyunda Milli Birlik Komitesi'ne karşı şüphe uyanmasına ve güvenszlik duyulmasına yol açacağını belirtiyorlardı. Bunlara göre, kabine istifa etmemeli, fakat Komite tarafından bazı bakanlar görevlerinden affolunmalı ve durum bu şekilde açıklanmalıydı. Bu görüş Komite'ye hâkim oldu. Esâsen birçokları bakanların büyük bir kısmının ehliyetsiz olduğunu düşünüyor, bazılarının da partizanlık yaptığı kanısını taşıyordu. Bunun üzerine bakanların isimleri birer birer okunmaya ve kabinede kalıp kalmamaları oya konmaya başlandı. Hemen hemen her adı geçenin

görevinden uzaklaştırılması kabul ediliyordu. Bu suretle onuncu bakan da tasfiye edilince, Komite'de hava değişti. Bazıları müdahale ettiler ve böyle giderse, kabinenin topyekun görevinden affı gibi bir durumun belireceğini, bunun çok mahzurlu olacağını ileri sürdüler. Neticede, kabinede sivil bakanlardan sadece beşi, Âmil Artus, Selim Sarper, Ekrem Alican, Fehmi Yavuz ve Fethi Aşkın kalmıştı. Komite'nin o geceki toplantısı saat 22[:00]'de sona eriyor ve Devlet Bakanı Şefik İnan, Adalet Bakanı Abdullah Polat Gözübüyük, Bayındırlık Bakanı Dâniş Koper, Ticaret Bakanı Cihat İren, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Nusret Karasu, Tarım Bakanı Feridun Üstün, Çalışma Bakanı Câhit Talas, Sanayi Bakanı Muhtar Uluer, Bayın-Yayın Bakanı Zühtü Tarhan ve İmâr ve İskân Bakanı Orhan Kubat'ın görevlerinden affedildiği açıklanıyordu. Boşalan bakanlıklara kimlerin getirileceğinin ertesi günü bildirilmesi beklenmişti. Oysa, yeni bakanların isimleri ancak bir hafta sonra tesbit edilebilecekti. Bu süre içinde kabineye yapılacak yeni tayinler meselesi, Milli Birlik Komitesi'nde belirmeye başlayan gruplaşmanın ilk açık çatışmasına vesile oluyordu. İki ay sonra Milli Birlik Komitesi'nden uzaklaştırılacak olanlar, o günlerde yapılan toplantılarda, boşalan bakanlıklara Komite üyelerinin getirilmesini istemişler ve uzun tartışmalardan sonra, bir oy farkla red edilen bu istek, Komite'deki bölünme belirtilerini yüzeye çıkaran ilk olay olmuştu." İpekçi ve Coşar, age, s. 336-339. Buradaki siyasi tahlile katılmamak mümkün değildir. Fakat, hatırlanacağı gibi, (geçici) anayasa gereğince, bakanlar kurulunca hazırlanan hükûmet programının MBK'nın güvenoyuna sunulması söz konusu değildi. Olsa olsa anayasal bir geleneğin psikolojik beklentisinden söz etmek gerekir. Ancak, MBK'nın program üzerinde görüş bildirmesine ve güvenoyuna başvurmasına hiç gerek yoktu. Elimizde 25 Ağustos 1960 tarihli bakanlar kurulu tutanağı bulunmadığı için bu bilgileri teyid edemiyoruz. Ayrıca bkz. Cild: 1/dipnot 104 ve Cild: 2/dipnot 276. Nitekim, Kurmay Albay Sâmi Küçük de, anılarında, hükûmet programının MBK'da "kısa bir müzârekeden sonra" güvenoyu aldığını yazmaktadır ki, doğru değildir. Küçük, age, s. 109.

[574] 27 Mayıs döneminde orduda tasfiyeye uğrayarak, emekliye sevk edilen subaylardan söz edilmektedir. Kısaca Emekli İnkılâp Subayları (EMİNSU) olarak bilinmektedirler.

2 Ağustos 1960 tarihinde kabul edilen 42 sayılı“5434 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kânunu’na Ek Geçici Kânun” gereğince, “subay, askerî memur ve astsubaylardan yirmibeş fiili hizmet yılını dolduranlar, emekliliklerini isteyebilecekleri gibi, kurumlarınca da res’en emekliye sevk” edilebileceklerdi. Bu yasa uyarınca çok sayıda subay emekliye sevk edildi.

Yasa şöyle düzenlenmişti:

“Subay, askerî memur ve astsubaylara bağlanacak emekli aylığı, keseneğe esas son aylıkları üzerinden, fiilî ve itibarî hizmet yekûnu otuz yıl olanlar için % 70 nisbetine göre uygulanır. Fiilî ve itibarî hizmet yekûnu otuz yıldan az olanlara, her yıl için % 1 eksiği üzerinden, fiilî ve itibarî hizmet yekûnu otuz yıldan fazla olanlara da, her yıl için % 1 fazlası üzerinden emekli aylığı bağlanır. Ancak bağlanacak emekli aylığı, emekliliğe esas aylığın % 80’ini geçemez. (...) Emekli, âdî mâlûllük ve vazife mâlûllüğü aylığı bağlanacak olanlara, fiilî hizmet müddetleri toplamı yirmibeş yılı doldurduğu takdirde, emekli aylığı bağlanmasına esas aylıklarının bir yıllık toplamı ikrâmiye olarak ödenir.” Ancak yasanın geçici birinci maddesi de şöyle düzenlenmişti: “20 Ağustos 1960 tarihine kadar emekliye ayrılma talebinde bulunan binbaşı ve daha yukarı rütbeli subaylar ve muâdili askerî memurlardan, kurumlarınca bu talepleri kabul edilenler ile yukarıda sayılanlardan kurumlarınca re’sen emekliye sevki uygun görülenler hakkında bu kanunun birinci maddesinin birinci fıkrasındaki yirmibeş yıllık fiilî hizmet şartı aranaksızın emeklilik işlemi yapılır.” Yasanın geçici ikinci maddesi ise, şöyle formüle edilmişti: “Geici birinci maddeye göre emekliye ayrılma talebinde bulundukları halde, kurumlarınca bu istekleri kabul edilmeyenler, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu’nun 39. maddesinin (a) fıkrasında belirtilen durumlara girmeleri hâli hariç, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş yıl zarfında kurumlarınca re’sen emekliye sevk edildikleri takdirde, geçici 3. maddedeki esaslara göre ikrâmiyeye müstahak olurlar.” Geçici 3. maddeye göre de, “geçici birinci madde hükmüne göre emekliye ayrılanlara, emekliye esas aylıklarının iki senelik tutarı, ikrâmiye olarak” verilecekti. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 126 ve Resmî Gazete, Sayı: 10570, (5 Ağustos 1960) ve MBK KD, s. 56-57.

Ancak bu yasada da değişiklik yapılacaktır: MBK üyesi Kurmay Yarbay Suphi Karaman'ın 6 Eylül 1960 tarihinde MBK'da görüşülen "5434 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kânunu'na Ek 42 Sayılı Kânun'un Geçici Birinci Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kânun" tasarısının kabulü ile, "bu madde gereğince emekliye ayrılması gereken binbaşı ve yarbaylardan, 30 Ağustos 1960 tarihinde terfi veya terfih sırasında olup da, bu tarihte terfi veya terfih şartlarını ihrâz edecek olanların emeklilik işlemleri, 2 Eylül 1960 tarihine kadar geri bırakılabilir"di. MBK üyesi Kurmay Yüzbaşı Kâmil Karavelioğlu, tasarının gerekçesini şöyle açıklamıştı: Bir önceki "kanunun bir maddesine göre, Ağustosun yirmisine kadar arzuları ile emekliye ayrılanlar, çift ikrâmiye alabileceklerdi. Halbuki biz bu muameleyi iki kademeli olarak yaptık. 30 Ağustos'ta terfi ve terfih edeceklerin bu avantajlarının kaybolmaması için emeklilik muamelelerini 2 Eylül'e bıraktık." MBK GKT, Cild: 1, Beşinci Birleşim, (İkinci Oturum), (6 Eylül 1960), s. 25-26 (ve S. Sayısı: 61). Yasa için bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 360-361 ve Resmî Gazete, Sayı: 10621, (5 Ekim 1960) ve MBK KD, s. 225.

92 sayılı bu yasada değişiklik yapılmak istenecek ve MBK üyesi Kurmay Binbaşı Mehmet Özgüneş'in "5434 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kânunu'na Ek 42 Sayılı Kânunu'na Bir Geçici Madde İlâvesine Dair Kânun Tasarısı", MBK'nın 7 Eylül 1960 günlü toplantısında görüşülecektir. Ancak tasarının görüşülmesi ertelenecektir. MBK GKT, Cild: 1, Altıncı Birleşim, (İkinci Oturum), (7 Eylül 1960), s. 13 (ve S. Sayısı: 65).

"5434 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kânunu'na Ek 42 Sayılı Kânun'un Geçici Birinci Maddesine Bir Fıkra ve Bu Kânuna Bir Madde Eklenmesine Dair Kânun" Tasarısı, MBK'nın 8 Eylül 1960 tarihli toplantısında görüşüldü. 42 sayılı yasa ile ordudan emekliye sevk edilenler için hazırlanan bu yasa tasarısına göre, "bu kanun hükümlerine göre re'sen emekliye sevk edilmiş ve edilecek olanlar hakkındaki kararlar kat'î" idi. "Bu kararlar aleyhine hiçbir suretle kaza mercilerine başvurulamaz"dı. Tasarıya göre, yasa, 20 Ağustos 1960 tarihinde yürürlüğe girecekti. Ancak tasarının görüşülmesi ertelendi. MBK GKT, Cild: 1, Yedinci Birleşim, (8 Eylül 1960), s. 3-9 (ve S. Sayısı 61'e Ek). Tasarı, MBK'nın 30 Eylül 1960

tarihli toplantısında kabul edildi. MBK GKT, Cild: 1, Onbeşinci Birleşim, (30 Eylül 1960), s. 22-23.

MBK üyesi Kurmay Albay Alpaslan Türkeş tarafından hazırlanan ve MBK'nın 7 Ekim 1960 tarihli toplantısında görüşülen "5434 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kânunu'na Ek 42 Numaralı Kânunu'na Geçici Bir Madde Eklenmesi Hakkında Kânun" Tasarısı gereğince, "orduda birfiil onbeş yıldan fazla hizmet ifâ edip, askerlikten istifa eden ve bilâhare ordu kadrolarında maaşlı olarak memuriyete tayin edilenlerden hizmet müddetlerini yirmibeş yıl ve daha fazlaya tamamlayanlar, 7242 sayılı kanunun geçici maddesi gereğince, istekleri üzerine veya re'sen emekliye çıkarıldıkları takdirde, ikrâmiyeleri otuz yıl hizmet etmiş gibi ödenir"di. Ancak tasarı red edilecektir. MBK GKT, Cild: 2, Onsekizinci Birleşim, (6 Ekim 1960), s. 8 ve MBK GKT, Cild: 2, Ondokuzuncu Birleşim, (7 Ekim 1960), s. 2-4 (ve S. Sayısı: 91).

Hükûmet, 29 Ağustos 1960 tarihinde, "1700 Sayılı İçişleri Memurları Kânunu'nun 5354 Sayılı Kânunla Değiştirilen İkinci Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Kânun Tasarısı"nı MBK'ya sundu ve tasarı 5 Eylül 1960 tarihinde MBK tarafından kabul edilmeyerek, alt komisyona iletilmesi uygun görüldü. Tasarıya göre, "ordudan emekliye ayrılan veya istifa eden subaylar, bu kanun hükümlerine bağlı olmaksızın, İçişleri Bakanlığı'nca, geçici bir süre için, Kaymakam olarak tayin ve istihdam" olunabileceklerdi. Bu hüküm, jandarma subayları için de geçerli olacaktı. MBK üyesi subaylardan oluşan Güvenlik Komisyonu ise, tasarıya eklemelerde bulunmuştu. Buna göre de, "Emekli subaylardan bu suretle tayin olunanlara kadro aylıklarının üçte ikisi" ödenecekti. Bu subayların emekli aylıkları kesilmeyecek ve görevlerinde geçen süreleri de emeklilikten sayılmayacaktı. MBK GKT, Cild: 1, Dördüncü Birleşim, (5 Eylül 1960), s. 6-10 (ve S. Sayısı 58). Diğer yandan, bu görüşmelerden, muvazzaf veya emekli ya da istifaen ayrılmış pek çok subayın fiilen Kaymakam olarak görevlendirildiklerini öğrenmek mümkündür.

Tasarının gerekçesinde şu görüşlere yer verilmişti:

"27 Mayıs İnkılâbı'ndan sonra, memleketimizdeki Milli Birlik rûhu dolayısıyla, idare amirlerimizin çok mühim bir vazife ile karşı karşıya bulunmaları, mevcûdiyetlerini şart kılmaktadır. Bilhassa inkılap

umdelerinin halka her fırsatta anlatılabilmesi, düşük iktidar faaliyetleri ve kötülüklerinin açık olarak izah edilebilmesi gibi vazifelerin, ilçe merkezlerinde hükûmeti temsil eden Kaymakamın bulunmasına ve asil olarak vazife görmesine bağlı bulunmaktadır. Memleketimizin en ücrâ köşesine kadar her zaman vazife ile gidebilecek olan Kaymakamın bu mühim rolü dolayısıyla, ilçelerimizin Kaymakamız bırakılması, inkılap rûhu ile telif edilemeyecek bir mâhiyet arz eylemektedir. Düşük iktidar zamanında münhâl bulunan kaza adedimiz 152 iken, bugün 156 olmuştur. Ancak bu boşluğun 1281 sayılı kanun hükümleri dairesinde, ordudan ve jandarma subaylarından doldurulması mümkün olamadığından, emekliye ayrılmış, istifa etmiş subaylardan almak suretiyle, bunlardan da istifade edilmesi düşünülmüştür. Kaymakamlığa tayin edilecek bu emekli ve müstâfi subaylar, 1700 sayılı içişleri memurları kanunu ve tâdil ve eklerinde sarih olarak gösterilen Kaymakamın kânûnî şartlarını hâiz olmamaları dolayısıyla, böyle bir kanun tedvinine lüzum hâsıl olmuş ve tasarı bu maksatla hazırlanmıştır.”

Tasarı, 7 Eylül 1960 tarihinde yeniden MBK’da görüşülecekse de, red edilecektir. MBK GKT, Cild: 1, Altıncı Birleşim, (İkinci Oturum), (7 Eylül 1960), s. 13-18 (ve S. Sayısı: 58).

20 Eylül 1960 tarihinde kabul edilen 85 sayılı “7126 Sayılı Sivil Müdâfaa Kânunu’nun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Kaldırılması ve Bu kânuna Bâzı Maddeler Eklenmesine Dair Kânun”un ek 4. maddesi gereğince, “sivil savunma teşkilatı kadrolarına tercihan emekli subaylar tayin olunur”du. “Ancak, bu kimselerden tekrar emekliye sevk edilecekler hakkında 5434 sayılı kanunun 100. maddesinin üçüncü fıkrası hükmü uygulanmaz”dı. MBK KD, s. 208-212. Ancak, 21 Ekim 1960 tarihinde kabul edilen 107 sayılı “7126 Sayılı Sivil Savunma Kânunu’nun Bâzı Maddelerini Tâdil Eden 85 Sayılı Kânunun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesi, Kaldırılması ve Mezkûr Kânuna Geçici Maddeler Eklenmesi Hakkında Kânun” gereğince, sözü edilen son fıkra yürürlükten kaldırıldı. MBK KD, s. 243-247.

24 Ekim 1960 tarihinde kabul edilen 108 sayılı “Savunma Sekreterlikleri Kurulmasına Dair Kânun” gereğince de, “genel bütçeye dahil daireler ile katma bütçeli idareler ve devlet ekonomi kurumları ve bunlara bağlı

kurumlarda savunma sekreterlikleri” kuruldu. “Savunma sekreterlikleri teşkilatında, savunma sekreteri ve savunma uzmanı olarak, Harb Okulu, üniversite ve yüksek okullar mezunu emekli, müstâfi ve ordudan izinli subaylarla Milli Savunma Akademisi mezunları istihdâm olunur”du. Resmî Gazete, Sayı: 10641, (28 Ekim 1960) ve MBK KD, s. 248-250.

MBK üyesi Piyâde Binbaşı Fâzıl Akkoyunlu tarafından hazırlanan ve MBK’da 6 Ekim 1960 tarihinde görüşülerek kabul edilen “3201 Sayılı Emniyet Teşkilat Kânunu’nun 15. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Kânun” Tasarısı’na göre, “ordu ve jandarmadan sicil dışında emekliye ayrılan Harb Okulu veya muâdili veya yüksek okul ve fakülte mezunu subaylar, ihtiyaç hâlinde emniyet müdür ve amirliklerinde istihdam” olunabileceklerdi. Yasaya göre, emekliye ayrılan subaylar emniyette görev alabileceklerdi. Aslında Akkoyunlu’nun hazırladığı tasarıda, bu durumda olan pek çok subayın zaten emniyette görev aldıklarına değiniliyor, fakat emeklilik maaşı kesilmeden emniyet görevinden dolayı ayrıca maaş almalarının önü açılmak isteniyordu. Ne var ki, mevcut yasalara aykırı olacağı gerekçesi ile, bu öneri red edilecektir. MBK GKT, Cild: 2, Onsekizinci Birleşim, (6 Ekim 1960), s. 7-8 (ve S. Sayısı: 90).

MBK üyesi Kurmay Yarbay (30 Ağustos 1960 tarihli terfi ile Albay) Sezâi Okan tarafından hazırlanan ve MBK’nın 3 Kasım 1960 tarihli toplantısında görüşülen “42 Sayılı Kânun Gereğince Emekliye Ayrılan Subaylardan İsteklilerin Öğretmenliğe Alınması Hakkında Kânun” Tasarısı için bkz. MBK GKT, Cild: 2, Otuzbirinci Birleşim, (3 Kasım 1960), s.18-23 (ve S. Sayısı: 128). Tasarıya göre, “42 sayılı kanun hükümlerine göre emekliye ayrılan subaylardan istekliler, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı orta dereceli okullara, [kanunda aranan şartlara bağlı olmaksızın], (...) emekliye ayrıldıkları maaş derecesine tekâbül eden kadroya [stajyer] öğretmen olarak” atanabileceklerdi. Tasarı, MBK’nın 9 Kasım 1960 tarihli toplantısında görüşülerek kabul edildi. MBK GKT, Cild: 3, Otuzdördüncü Birleşim, (9 Kasım 1960), s. 7-16 (ve S. Sayısı: 128). 9 Kasım 1960 tarihli ve 125 sayılı yasa için bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 447-448 ve Resmî Gazete, Sayı: 10654, (14 Kasım 1960) ve MBK KD, s. 297. Ayrıca bkz. “42 Sayılı Kânun Gereğince Emekliye Ayrılan Subaylardan İsteklilerin Öğretmenliğe Alınması Hakıkndaki 125 Sayılı Kânuna Bir Madde

Eklenmesine Dair Kânun”, Resmî Gazete, Sayı: 10705, (12 Ocak 1961) ve MBK KD, s. 727.

8 Kasım 1960 tarihinde kabul edilen 124 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kânunu’na Ek 42 Sayılı Kânuna Bir Madde ve Aynı Kânunun Geçici 2. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kânun” gereğince, “3 Ağustos 1960 tarihli ve 42 sayılı kanuna göre emekliye ayrılanlardan 98. madde esasları dairesinde, kurumlarda emeklilik hakkı tanınan vazifelere tayin edilenlerin emekli aylıkları kesilir”di. “Bunların tekrar emekliye ayrılmaları, âdî mâlûl veya vazife mâlûlü olmaları hâlinde,evvelce tahsise esas tutulan hizmetleri ile yeni hizmetleri toplamı ve son iktisâb ettikleri tahsise esas aylıkları üzerinden bağlanacak emekli, âdî mâlûllük veya vazife mâlûllüğü aylıklarına, 42 sayılı kanuna göre, emekliye ayrıldıkları tarihteki tahsise esas aylıklarının % 20’si, genel hazineden karşılanmak üzere eklenir”di. Resmî Gazete, Sayı: 10654, (14 Kasım 1960), MBK KD, s. 296.

MBK üyesi Kurmay Yüzbaşı Kâmil Karavelioğlu tarafından hazırlanan “Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kânunu’na Ek 43 Sayılı Kânunun Muvakkat 2. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Kânun” Tasarısı, MBK üyesi Kurmay Yarbay Sezâi Okan tarafından hazırlanan “5434 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kânununa Ek Kânun” Tasarısı ile birlikte MBK’nın 8 Kasım 1960 tarihli toplantısında görüşüldü ve ardından 14 Kasım 1960 tarihli toplantısında da kabul edildi. MBK GKT, Cild: 2, Otuzbirinci Birleşim, (8 Kasım 1960), s. 5-11 (ve S. Sayısı: 135) ve MBK GKT, Cild: 2, Otuzbeşinci Birleşim, (14 Kasım 1960), s. 2-7.

“5434 Sayılı TC Ekemli Sandığı Kânunu’na Ek 2 Ağustos 1960 Tarih ve 42 Sayılı Kânuna Geçici Bir Madde Eklenmesine Dair Kânun”a göre, “13 Kasım 1960 tarihinde Milli Birlik Komitesi üyeliğinden affedilerek, emekliye sevk edilen ilişik listede yazılı subaylara, hizmet müddetlerine bakılmaksızın, 7244 sayılı kanunun birinci maddesine âid cetvelin üçüncü derecesi üzerinde, fiilî ve itibarî hizmet müddetleri 25 yıldan az olarak 25 yıl hizmet etmiş gibi itibar olunarak, 42 sayılı kanunun birinci maddesi esasları dahilinde emekli aylığı bağlan”acaktı. “Bu subaylara ayrıca yukarıdaki fıkra gereğince tesbit edilen aylıklarına esas olan aylıklarının iki yıllık toplamı ikrâmiye olarak veril”ecekti. MBK GKT, Cild: 3, Otuzbeşinci

Birleşim, (14 Kasım 1960), s. 2-7 ve Resmî Gazete, Sayı: 10657, (17 Kasım 1960) ve MBK KD, s. 298.

MBK üyesi Hava Kurmay Albay Haydar Tunçkanat tarafından hazırlanan ve MBK'nın 26 Aralık 1960 tarihinde görüşülerek kabul edilen "42 Sayılı Kânun Gereğince Emekli Olan Subaylara Mesken Yaptırılması Hakkında Kânun" Tasarısı için bkz. MBK GKT, Cild: 4, Altmışikinci Birleşim, (26 Aralık 1960), s. 26-27 (ve S. Sayısı: 191). Yasaya göre, "42 sayılı kanunun geçici birinci maddesi hükümlerine göre emekliye ayrılan subaylara kendi paraları mukâbilinde ve borçlanma suretiyle Türkiye Emlâk Kredi Bankası mârifetiyle toplu mesken sitelerini yaptırmak üzere gerekli yardım tedbirlerini almaya bakanlar kurulu yetkili" kılındı. Ancak "bu kanun hükümlerinden istifade edilerek edinilen meskenler, onbeş sene müddetle satılamaz veya herhangi bir şekilde âhara devir ve ferâğ edilemez"di. MBK GKT, Cild: 4, Altmışikinci Birleşim, (26 Aralık 1960), s. 26-27 (ve S. Sayısı: 191).

Tasarının gerekçesinde şu görüşlere yer verilmişti:

"42 sayılı kanunun geçici 1. maddesine göre emekliye ayrılmış bulunan subayların büyük bir kısmı istikbâle muzaf ailelerinin refahına imkân verecek tasavvur ve gâyelerle meşbu oldukları tabiîdir. Hiç şüphe yok ki, bu gâyenin en mühimi, yorucu ve yıpratıcı bir hizmetten sonra, mütevâzi bir yuvaya sahip olmak ve ömürlerinin geri kalan kısımlarını aile efrâdı ile birlikte ve huzur içinde geçirmektir. Nitekim, yüksek MBK'since de bu zevâtın hizmet müddetlerine ve rütbelerine göre emekli maaşı ve ikrâmiye verilmek suretiyle maddeten tatmin olunmaları yoluna gidilmiş, ancak zamanın şartlarına göre ellerine geçen bu meblâğlarla diledikleri şekilde, içtimâî mevkilerine ve cemiyet içindeki sosyal seviyelerine uygun birer mesken edinme çârelerine başvurdukları halde, buna imkân bulamadıkları müşahade olunmuştur. Hükûmetin sosyal sahada almakta olduğu tedbirler meyanında, mesken davasını da bir nizâma bağlamak arzu ve prensibine uyularak, emekli subayların kendi paraları ve borçlanmak suretiyle toplu bir halde iskân edilmelerinin ve dolayısıyla mülk olarak birer ev veya daire sâhibi olmaları çârelerinin bu prensip esaslarına göre mütâlaa olunması pek tabiîdir. Bu işin fennî, sıhhî ve ekonomik olarak tahakkuk ettirilebilmesi, hükûmetin müzâharet ve murâkabesi ile mümkün olabilecektir. Bu itibarla

Türkiye Emlâk Kredi Bankası'nın mesken inşaası hakkındaki mevzuat ve imkânlardan faydalanılmak suretiyle, yurdun muhtelif yerlerinde emekli subaylar için mesken inşaası mümkün olabilecektir. Bu sitelerin maksada uygun olarak en ısa zamanda ve az borçlanma ile ikmâl edilebilmeleri için devlet daire ve [Kamu] İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin mümkün olan yardımlarından koordineli bir şekilde istifade edilmesi de lüzumlu görülmektedir." MBK GKT, Cild: 4, Altmışikinci Birleşim, (26 Aralık 1960), s. 26-27 (ve S. Sayısı: 191). 26 Aralık 1960 tarihli ve 180 sayılı "42 Sayılı Kânun Gereğince Emekli Olan Subaylara Mesken Yaptırılması Hakkında Kânun" için bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 834-835 ve Resmî Gazete, Sayı: 10694, (30 Aralık 1960) ve MBK KD, s. 432. Aynı konuda ayrıca 28 Aralık 1960 tarihli ve 186 sayılı "Subay, Askerî Memur ve Astsubayların Lojman İhtiyâcı İçin Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişilmesi Hakında Kânun"a da bakınız. Diğer yandan, 10 Eylül 1960 tarihli ve 79 sayılı yasa için bkz. Düstur,(Dördüncü Tertip), s. 839-840 ve Resmî Gazete, Sayı: 10694, (28 Aralık 1960).

MBK üyesi Kurmay Yarbay Sezâi Okan tarafından hazırlanan ve MBK'nın 5 Ocak 1961 tarihli toplantısında görüşülerek kabul edilen "42 Sayılı Kânun Gereğince Emekliye Ayrılan Subaylardan İsteklilerin Öğretmenliğe Alınması Hakkındaki 125 Sayılı Kânuna Bir Madde Eklenmesine Dair Kânun" Tasarısına göre, "42 sayılı kanun hükümlerine göre emekliye ayrılmış Mûsiki Muallim Mektebi ile Devlet Konsertatuvarı orta ve yüksek devre mezunları ve kendi teşkilatlarına göre yetiştirilmiş bando subaylarının, Harb Okulu ve yüksek okul mezunu şartı aranmaksızın, orta dereceli okullar ile Ankara ve İzmir Devlet Konservatuvarları'na 125 sayılı kanun hükümlerine göre tayinleri yapılabilir"di. Tasarının geçici maddesine göre ise, "birinci maddede zikredilen emekli subaylardan, öğretmenliğe tayin edilebilmeleri için, 125 sayılı kanunun yayımı tarihinden itibaren müracaat etmiş olanlarla, bu kanunun yayımı tarihinden itibaren bir ay içerisinde müracaat edenlerin müracaatları dikkate alınır'dı. "Bu sürenin bitiminden sonra müracaatlar dikkate" alınmayacaktı. MBK GKT, Cild: 5, Yetmişbirinci Birleşim, (Üçüncü Oturum), (5 Ocak 1961), s. 56.

Osman Doğru, araştırmasında, bu konuda şu bilgiyi aktarmaktadır: "Emekliye ayrılan subayların emeklilik nedeniyle maaşlarındaki kayıpları gidermek üzere, birçoğu, eski ve yeni kurulan kadrolara yeniden kamu

görevlisi olarak atanmışlardır. 27 Mayıs döneminden sonra kurulan hükûmetin Maliye Bakanı [Prof. Dr. Osman] Şefik İnan'ın, [TB]MM'de, bir yazılı soruya karşılık, 11 Mayıs 1962 tarihinde verdiği yazılı yanıta göre, o sırada devlet dairelerinde, [Kamu] İktisadi Devlet Teşekkülleri'nde ve belediyelerde toplam 3.538 emekli memur çalışmakta ve bunlara emekli aylığı dışında, maaş farkı olarak 30.159.000 Lira ödenmektedir. Çalışan 3.538 emekliden 1.949'unu, 42 sayılı yasayla emekliye sevk edilenler oluşturmaktadır. Bunlardan 879'u eski kadrolara, 1.070'i ise, 107 ve 108 sayılı yasalarla oluşturulan sivil savunma ve savunma uzmanlıkları ünvânı ile yeniden kurulan kadrolara atanmışladır. (TBMM Tutanak Dergisi: 18. Birleşim, İkinci Oturum, (11 Mayıs 1962), s. 314). 107 ve 108 sayılı sivil savunma kadroları kuran yasaların dışında, 9 Kasım 1960 tarihli 125 sayılı ve 5 Ocak 1961 tarihli 261 sayılı yasalarla, 42 sayılı yasa ile emekliye sevk edilen subaylara, öğretmen ve yetiştirme yurtlarına, Orta Öğretim Genel Müdürlüğü'ne bağlı okul ve kurumlara müdür olarak atanmalarına olanak sağlanmıştır. Bu kişilere ayrıca 26 Aralık 1960 tarihli 180 sayılı yasa ile, kendilerine uygun şartlarda konut yapımı için bakanlar kuruluna yetki verilmiştir. 1961 seçimleri sonrası kurulan [Türkiye Büyük] Millet Meclisi üyelerinden Nûri Beşer, 42 sayılı yasa ile emekliye sevk edilen subayların bir kısmının kamu kurum ve kuruluşlarına yönetici olarak atanmış bulunduklarının isimlerini belirterek dile getirmiş"tir (TBMM Tutanak Dergisi: 33. Birleşim, Birinci Oturum, (15 Ocak 1962). Dogru, age, s. 116-117. 28 Kasım 1960 tarihli Cumhuriyet gazetesine göre, 2.200 emekli subaya iş bulunmuştu. Jaeschke, age, s. 115.

27 Aralık 1960 tarihinde kabul edilen 182 sayılı "Hizmet ve Seyis Erleri Hakkında Kânun" gereğince, "Teğmenden Mareşale (Büyükamirale) kadar her subaya, barışta ve savaşta birer hizmet eri verilir"di. Resmî Gazete, Sayı: 10696, (2 Ocak 1961) ve MBK KD, s. 434.

[575] MBK üyesi Kurmay Yüzbaşı Muzaffer Özdağ'ın lise mezunu öğrencilerin yedek subaylık haklarının kaldırılmasına ilişkin yasa tasarısı için bkz. MBK GKT, Cild: 1, Beşinci Birleşim, (6 Eylül 1960), s. 2-23 (ve S. Sayısı 59) ve MBK GKT, Cild: 2, Yirminci Birleşim, (10 Ekim 1960), s. 3-20 (ve S. Sayısı: 94) ve MBK GKT, Cild: 2, Yirmibirinci Birleşim, (11 Ekim 1960), s. 3-18. 11 Ekim 1960 tarihinde kabul edilen yasa tasarısı için bkz. Resmî Gazete, Sayı: 10630, (15 Ekim 1960) ve MBK KD, s. 230-231.

[576] Bkz. dipnot 203.

[577] MBK üyesi Kurmay Albay Muzaffer Yurdakuler tarafından hazırlanan ve 25 Ekim 1960 tarihinde görüşülmek üzere MBK'ya sunulan "Memurların Tahsil Müesseselerinde Talebe Olamayacaklarına Dair 4007 Sayılı Kânun İle Bu Kânunun 1. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkındaki 4214 Sayılı Kânunun Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kânun" Tasarısı, MBK'nın 27 Aralık 1960 tarihli toplantısında görüşüldü ve kabul edildi. MBK GKT, Cild: 4, Altmışüçüncü Birleşim, (27 Aralık 1960), s. 3-5 (ve S. Sayısı: 149) ve Resmî Gazete, Sayı: 10694, (30 Aralık 1960) ve MBK KD, s. 435. Yasaya göre, bundan böyle memurların çalıştıkları sürece yüksek okullara devamı mümkün olabilecek ve bu konuda konulan yasağa artık son verilecekti.

Yasanın gerekçesinde şöyle denilmişti:

"Memleketimizde fakülte ve yüksek okul miktârı azdır. Ayrıca, talebeye verilen burslar ve burs veren müesseseler de pek mahdut sayıdadır. Keza talebe yurtları mahdut ve üniversite siteleri henüz mevcut değildir. Diğer taraftan, yüksek tahsil yapmak paraya ihtiyaç gösterdiğinden, hâli vakti yerinde olan ailelerin çocuklarına nasip olmaktadır. Bu bakımdan zengin olmayan gençler, hem çalışmak, hem de istikbâllerini sağlamak üzere yüksek tahsillerini yapmak zorundadırlar. Bugün hemen hemen dünyanın heryerinde memur ve ücretli statüsüne dahil bulunan personel, istediği takdirde yüksek tahsil müesseseselerine serbest olarak devam edebilmektedirler. Zirâ yüksek tahsil müesseselerinin birçoğuna devam mecbûriyeti olmadığı gibi, bazıları gece, bazıları da muhaberat yolu ile öğretim yapmaktadır. Bilhassa kültür alanında ileri bir hamle yapmak isteyen milletler, türlü şartlar altında ve geçim kaygısı dolayısıyla yüksek tahsilini yapamayan gençlere, üniversite kapılarını açmış bulunmaktadır. Halbuki memleketimizde imkânsızlık dolayısıyla yüksek tahsilini yapamamış ve sırf mesâî dışı saatlerde veya gece okumak veya devam etmek arzu eden bir hayli memur veya hizmetli mevcut olduğu halde, 4007 ve 4214 sayılı kanunlar gereğince, bu hak kendilerine verilmemektedir. Bu hak kendisine verildiği takdirde dairesindeki işlerini ihmâl edecek memur çıkabilir. Fakat buna mâni olunabilir. Zirâ memurun yapmakla mükellef olduğu hususlar, çeşitli kanun ve talimatnâmeler ile tesbit edilmiştir.

Vazifesini yapmayan memur mer'i mevzuat muvâcehesinde tecziye edilir. Memurin Kanunu'nun 51. maddesi, memuru günün sekiz saatinde çalışmaya mecbur etmektedir. Bunun dışında, cemiyete yararlı olmak gâyesiyle çalışak ve kendisini yetiştirmek isteyen kimseye, bu imkânı vermemek, tamamen haksız ve gayri insânî bir tasarruf olur. Bu kanunlar yürürlükten kaldırıldığı takdirde, hayatını çalışmak suretiyle kazanmak zorunda kalan memur veya fakir aile çocuğu, boş vakitlerinden ve geceden faydalanmak suretiyle, tahsilini ikmâl edebilecektir. Diğer taraftan, 4007 ve 4214 sayılı kanunlar yürürlükten kaldırıldığı takdirde, ordu mensupları vazifelerini eksiksiz olarak ifâ etmekle beraber, vazife haricindeki zamanlarını faydalı bir gâyeye tahsis edebilmeleri hâlinde, iktisâb edeceleri bilgilerle, meslekî sahadaki hizmetlerinde daha verimli olacakları gibi, ordudan ayrılmaları hâlinde de kendilerinin yeni bir hayata kolaylıkla intibâk edebilmelerine imkân bahşedilmiş olacaktır." MBK GKT, Cild: 4, Altmışüçüncü Birleşim, (27 Aralık 1960), s. 3-5 (ve S. Sayısı: 149).

[578] 27 Mayıs 1960 darbesinden önce meydana gelen öğrenci eylemleri sırasında, özellikle öğrencilerle polis arasındaki çatışmalar sırasında, çok sayıda öğrencinin DP iktidarı tarafından öldürüldüğü ve bir kısım öğrencilerin de polis merkezlerinde katledildiği yönündeki söylentiler hayli inandırıcı bulunmuştu. Öğrenci-polis çatışmaları sırasında hayatı kaybeden öğrenciler, 27 Mayıs 1960 darbesinden hemen sonra, görkemli bir törenle, hürriyet şehitleri sıfatı ile, Anıt-Kabir'e gömüldüler. Bkz. Cild: 2/dipnot 27. Ancak, kimliği saptanamayan çok sayıda öğrencinin cesedinin kayıp olduğu yolundaki söylentiler durmadı.

[579] Yukarıdaki dipnota bakınız.

[580] Bir önceki dipnota bakınız.

[581] 8 Mart 1950 tarihli ve 5590 sayılı "Ticâret ve Sanâyi Odaları", "Ticâret Odaları", "Sanâyi Odaları", "Deniz Ticâret Odaları", "Ticâret Borsaları" ve "Türkiye Ticâret, Sanâyi, Deniz Ticâret Odaları ve Ticâret Borsaları Birliği" Kânunu'ndan söz edilmektedir. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Başkanları, bu dönemde, sırasıyla, 23 Mayıs 1960-11 Haziran 1960 tarihleri arasında Türkiye İş Bankası Genel Müdürlüğü'nü de yapan Ahmet Dallı, 11 Haziran 1960-5 Ağustos 1960 tarihleri arasında Hilmi Gürgen, 5 Ağustos 1960-12 Eylül 1960 tarihleri arasında Vehbi Koç,

12 Eylül 1960-16 Mayıs 1961 tarihleri arasında Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası Genel Müdürlüğü'nü de yapan Bülent Yazıcı ve 16 Mayıs 1961-31 Mayıs 1963 tarihleri arasında da Behçet Osmanoğlu idi. Ahmet Dallı, 27 Mayıs döneminde tutuklandı ve bir yıla kadar tutukluluğu devam ederken, bu arada mahkemesi başlamadığı için de, intihara teşebbüs etti.

[582]"Devlet Daireleri ve Diğer İdârelerce Yapılmakta Bulunan veyâ Yapılmasına Teşebbüs Edilmiş Olan İnşaat, Tesisat ve Her Türlü İşler ve Satınalmalar Hakkında Kânun Tasarısı" MBK'nın 1 Eylül 1960 tarihli toplantısında görüşüldü ve kabul edildi. Yasaya göre, "umumi, mülhak ve özel bütçeler ile idare olunan daireler, belediyeler, [Kamu] İktisadi Devlet Teşekkülleri ve müesseseleri, sermayesinin yarıdan fazlası bu daire ve teşekküllere âid müesseseler, bankalar ve ortaklıkları ile hüsûsî kanunlarla kurulmuş kurumlar ve Kızılay tarafından 27 Mayıs 1960 tarihinden evvel veya bu tarih ile kanunun yayımı tarihi arasında teşebbüs edilmiş olan inşaat, tesisat ve her türlü işler ve satınalmalardan gerekenler, terk veya tehir" edilecekti. "Terk ve tehir kararları, bakanlar kurulunca ve bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten üç ay içinde" verilecekti. "Bu karar ilgililere akit idarelerce onbeş gün zarfında tebliğ" olunacaktı. "Terk veya tehir edilen işlerin hesap tasfiyesinde, taahhüdün ifâ edilmemiş kısmı için, müteahhide kârdan mahrûmiyet tazminâtı" verilmeyecekti. "Terk veya tehir edilen işler hakkında alınacak tedbirler ile ihâle ve mukâvelelerin yürürlükten kaldırılması ve hesap tasfiyesinde gözetilecek esaslar, bakanlar kurulunca" kararlaştırılacaktı. MBK GKT, Cild: 1, Üçüncü Birleşim, (1 Eylül 1960), s. 12-16 (ve S. Sayısı: 54).

Tasarı, hükûmetçe hazırlanmış ve 17 Ağustos 1960 tarihinde MBK'ya iletilmişti. Tasarının gerekçesinde (S. Sayısı: 54) ise, şu görüşlere yer verilmişti:

"27 Mayıs İnkılâbı'nı mütaakip memleketin idare, mesûliyet ve vazifesini deruhte eden İnkılâp Hükûmeti'nin karşılaştığı ve süratle karara bağlamak zarûret ve mecbûriyetini duyduğu en çetin ve acil meselelerden birisi de, iktisadi hayatımızın her sahasında ve her safhasında büyük ve derin tesirleri bulunan yatırımlar ve bu yatırımların mali ve iktisadi imkân ve icaplarımızla ayarlanması mevzuu olmuştur. Başbakanlık bünyesinde bir İktisadi Planlama Teşkilatı [DPT] kurulmasının mukarrer bulunmasına ve

yatırımların bu teşkilat tarafından tetkik edilerek karara bağlanmasının tabiî olmasına rağmen, İnkılâp Hükûmeti'nin işi bu derece ehemmiyet ve müstâceliyetle ele alması ve huzûrunuza bir kanunla gelme zarûretini duyması, elbette ki sebepsiz değildir. Bu sebebi lâyıkiyle arz edebilmek de ancak yatırımların tahakkuk ettirilmesi ve memlekete nâfi birer iktisadi ünite hâline getirilmesi için esas teşkil eden mali ve iktisadi imkân ve icapların gözden geçirilmesi ile mümkündür. Mâlûm bulunduğu üzere, 1954 ve onu tâkip eden seneler, memleketimiz iktisadiyâtı için yıldan yıla müzminleşen ve gün geçtikçe kontrol edilemez hâle gelen başıboş bir enflasyon devresi olmuştur. Müstehlik ve müstahsilin yaşama seviyelerinin haksız ve sebepiz yere değişmesi, bazı kimselerin refah seviyelerinin görülmemiş derecede yükselmesine mukâbil, birçok kimselerin geçim sıkıntısı içerisine düşmesi, sanayi ve ticaretin değişik müşteri ve değişik talep karşısında bocalama içerisinde kalması, maliyet fiyatlarının, satış fiyatlarının ve satış şartlarının kararızlığı muvâcehesinde, istihsâlin ve müstahsilin kendini emniyet içerisinde hissetmemesi, fiyat muvâzesinin bozularak, birçok ticaret ve sanayi branşlarının diğerinin lehve aleyhine gayri mûtat kârlara ve zararlara mâruz kalması, tasarrufun ve tasarruf fikrinin baltalanması gibi, enflasyon hâlinin tabiî neticesi olan bütün kötülükler, bu devre zarfında görülmüştür. Yine bu devrede bütçelerimizin rakam ifadeleri ile kıymet ve hizmet ifadeleri ölçülemez ve takip edilemez hâle gelmiş, Türk parasının değeri mütemâdiyen düşmüş, fiyat ve hayat pahalılığı artmış, istihsâl mallarımızın fiyatlarının hergün biraz daha yükselmesi, mallarımızın yabancı mallarla rekâbet edemez hâle gelmesini, ihrâcâtımızın tıkanmasını intâc eylemiştir. Dış ticaretimizin normal ve meşru yol ve sistemlerden gayri meşru ve gizli yollara sapması, ithâlât mallarının kısmen ve bâzen tamamen karaborsa sahasına intikâ etmesi, iptidâî ve yarı mâmûl maddelerle yedek parçaların tedârik edilemez veya çok pahalıya elde edilebilir bir hâle gelmesi yüzünden, fabrikalarımızın ve umumiyetle istihsâl tesislerimizin ve yine yedek parça, âlet ve sâire noksanı dolayısıyla münâkale vâsıta ve teçhizâtımızın işleyemez bir duruma düşmesi, 1954-1958 enflasyon devresinin gayri tabiî sayılmamak gereken neticeleri olmuştur. 1958 Ağustosunda alınan istikrar tedbirleri, yatırımları ve ekonominin müzminleşmiş açıklarını kontrol altına almak ve bunları önlemek cesâretini gösteremediği içindir ki, kifâyetsiz kalmış ve İnkılâp Hükûmeti, daha ilk anda kelimenin tam mânasıyla perişan ve harap bir mali ve iktisadi bünye ve bunun yanı sıra da, milli ekonomi ile alaka ve

münâsebeti tesbit ve tayin edilmeyen, sadece politik istismâr gâyesiyle, memleketin dört bir tarafına gelişigüzel dağıtılmış, iç ve dış finansman ihtiyaçları temin edilmemiş, hangi tarihte bitirileceği belli olmayan ve hâl ve takdirde hiçbir zaman vaktinde bitirilmesi mümkün ve bahis mevzuu bulunmayan büyük küçük, adetleri 4.965'e varan ve tahakkuku için 5,2 milyar Lirası döviz olmak üzere, şimdiye kadar ödenmiş veya borçlanma vediğer suretlerle temin edilmiş olan kısmı hariç, daha 15,2 milyar Lira'lık finansmana ihtiyaç gösteren fiktif bir takım projelerle karşı karşıya kalmıştır."

Gerekçede, şu bilgilere de yer verilmişti: 1960 yılı bütçesinin 500.000.000 Lira'lık açığı bulunmakta idi. Son on yılın bütçe açığı toplamı ise, 2.000.000.000 Lira'yı geçmişti. Hazine'nin Merkez Bankası ile bankalara ve diğer kuruluşlara olan borcu 1.500.000.000 Lira'yı aşmıştı. KİT'lerin 1960 yılı için talep ettiği yatırım ödeneği, 3.500.000.000 Lira'ya yakındı. Dış borçların toplamı 12.000.000.000 Lira'yı aşmıştı ve 1960-1965 yılları arasında ödenmek zorundaydı. Döviz ve altın rezervi erimişti. Dış ticaret açığı ise, ABD'nin yardımına rağmen, yaklaşık 90.000.000 Dolar idi. Bununla birlikte, 153 yatırım, yaklaşık 15.000000.000 Lira'ya ihtiyaç gösteriyordu. Müsteşarlar Komitesi, toplam 1.153 yatırım projesini gözden geçirmiş ve 665 projenin devamına, 57'sinin devam etmesine, fakat ertelenmesinin incelenmesine, 305'inin ertelenmesine ve 126'sının da terk edilmesine karar vermişti. Bütün bu projelerin toplam tutarı yaklaşık olarak 12.000.000.000 Lira'yı aşıyordu. Devam etmesine karar verilen projelerin bedeli 7.000.000.000 Lira idi. Tehir edilen projeler yaklaşık olarak 2.800.000.000 Lira ve terk edilen projeler ise, yaklaşık olarak 2.300.000.000 Lira tutuyordu. Belediyeler ile diğer kuruluşların yatırımları da aynı şekilde incelenmiş ve toplam 210 projeden 124'ünün devamına karar verilmişti. Bu projelerin tutarı, yaklaşık olarak 475.000.000 Lira idi. Devamına karar verilmekle birlikte incelemesi süren 17 proje vardı ve toplam maliyeti 112.000.000 Lira idi. Ertelenen projelerin toplamı 37 ve proje tutarı da 295.000.000 Lira iken, terk edilen 32 projenin toplam tutarı da 99.000.000 Lira idi.

[583] Bkz. dipnot 213 ve 216.

[584]"Devrilen İktidar Zamanında Suç İşleyen Yüksek Dereceli Memurlar Hakkında Yapılacak Soruşturmanın Usûlüne" ilişkin ve 8 Ağustos 1960 tarihli ve 45 sayılı yasa için bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 132 ve Resmî Gazete, Sayı: 10575, (11 Ağustos 1960) ve MBK KD, s. 61-62. Bu yasanın uygulanması 29 Eylül 1960 tarihinde benimsenen 88 sayılı yasa (Resmî Gazete, Sayı: 10620, (4 Ekim 1960)) ile durdurulmuş ve daha sonra 1 Aralık 1960 tarihinde benimsenen 148 sayılı yasa (Resmî Gazete, Sayı: 10674, (7 Temmuz 1960)) ile kaldırılmıştır. Bkz. Doğru, age, s. 223 ve MBK KD, s. 215 ve 330.

Yasaya göre, "Devlet veya [Kamu] İktisadi Devlet Teşekkülleri, mahalli ve özel idareler ile kuruluşunda devlet hissesi bulunan her nevi ticari, sınâî ve mali müesseselerin yüksek dereceli memurları ve bunların şeriklerinin 22 Mayıs 1950 ile 27 Mayıs 1960 tarihleri arasında memuriyet sıfat ve vazifeleri ile alakalı suçlarının ve 27 Mayıs 1960 tarihinden sonra işlenmiş olsa bile, bu suçlarla ilgili Türk Ceza Kanunu'nun 275 ve 296. maddelerinde yazılı suçların tahkiki, Yüksek Adalet Divânı'nın muhakeme usûlüne âid 3 numaralı geçici kanun, Hâkimler Kanunu ve Askerî Muhakeme Usûlü Kanunu hükümleri mahfuz olmak üzere, bu kanun hükümleri dairesinde yürütülür"dü. "Bu kanunun tatbikâtında, yüksek dereceli memurdan maksat, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Riyâseticumhur ve Dışişleri bakanlığı Umumi Kâtipleri, bakanlıklar, Müsteşarları ile Müsteşar Yardımcıları, Vâliler, Umum Müdürler, vilâyetler belediye reisleri, Elçiler ve Elçilik Müsteşarları, ataşeler, [Kamu] İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin İdâre Meclisleri reis ve âzâları ve bu teşekküllere bağlı fabrika veya işletme veya müesseselerin müdürleri, yukarıda sayılanların salâhiyetlerini makam ve memuriyet itibariyle hukuken veya fiilen kullanmış olan muavinleri ile merkez tahkik heyeti tarafından yüksek dereceli memur olarak telâkki edilenlendir." Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 132 ve Resmî Gazete, Sayı: 10575, (11 Ağustos 1960).

"Devrilen İktidar Zamanında Suç İşleyen Yüksek Dereceli Memurlar Hakkında Yapılacak Soruşturma Usûlüne Dair 45 Sayılı Kânunun Tatbikâtının Durdurulması Hakkında Kânun" Tasarısı için bkz. MBK GKT, Cild: 1, Ondördüncü Birleşim, (29 Eylül 1960), s. 8-10 (ve S. Sayısı: 84). Tasarı, MBK'nın 29 Eylül 1960 tarihli toplantısında görüşüldü ve kabul edildi. Buna göre, "30 Eylül 1960 tarihinden sonra vûkû bulacak ihbar ve

şikâyetlerle, bu tarihten sonra diğer suretlerle ıttılâ kesbedecek hâdiseler hakkında 45 sayılı kanun hükümleri uygulanma"yacaktı. "Birinci maddede gösterilen tarihe kadar yapılmış olan ihbar ve şikâyetlerle tahkikine başlanmış olan hâdiseleri, 45 sayılı kanuna tevfikan kurulmuş olan tahkik heyetleri, mezkûr kanuna tevfikan sonuçlandır"acaktı.

Tasarının gerekçesinde ise, şu görüşlere yer verilmişti: "On sene süren devre esnâsında sâkıt iktidara mensup kimseler tarafından birçok yolsuzlukların yapıldığı ve bu yolsuzlukların yüksek dereceli memurlara da sirâyet ettiği bir vâkıâdır. Milli Birlik Komitesi'nin P 14 sayılı kararı ve bunu tâkiben 45 sayılı kanun gereğince kurulmuş olan tahkik heyetlerine, faaliyete geçtikleri 18 Temmuz 1960 tarihinden bugüne kadar 2.180 adet iş gelmiş olup, bunun 1.077 adedi çıkarılmıştır. Dışişleri, Milli Eğitim, Çalışma, İmâr ve İskân, Basın-Yayın ve Turizm bakanlıklarından teşkil edilmiş olan tahkik heyetleri işlerini bitirmek üzeredirler. Tahkik heyetlerine yapılmış olan ihbar ve şikâyetler, ortada işlenmiş bir takım yolsuzlukların mevcûdiyetini göstermekte ise de, işlerin mühim bir kısmının incelenmiş olması ve tahkik heyetlerinin bu şekilde çalışmalarının bakanlık ve müesseselerdeki yüksek dereceli memurlarda bir huzursuzluk yaratmış bulunmasından dolayı, bu kanunla yapılacak soruşturmaların 20 [30] Eylül 1960 tarihinden itibaren vûkû bulacak ihbar ve şikâyetlere teşmil edilmemesi, 45 sayılı kanunun bu tarihten sonra uygulanmamasının muvafık olacağı mütâlaasıyla ilişik teklif hazırlanmıştır." MBK GKT, Cild: 1, Ondördüncü Birleşim, (29 Eylül 1960), s. 8-10 (ve S. Sayısı: 84). Ayrıca, 29 Eylül 1960 tarihli ve 88 sayılı yasa için bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 344 ve Resmî Gazete, Sayı: 10620, (4 Ekim 1960) ve MBK KD, s. 215.

Bakanlar kurulunca hazırlanarak 18 Kasım 1960 tarihinde MBK'ya sunulan ve MBK'nın 1 Aralık 1960 tarihli toplantısında görüşülerek kabul edilen "Devrilen İktidar zamanında Suç İşleyen Yüksek Dereceli Memurlar Hakkında Yapılacak Soruşturma Usûlüne Mütedair 45 Sayılı Kânunun Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kânun" Tasarısı uyarınca, 45 sayılı yasa yürürlükten kaldırıldı. MBK GKT, Cild: 3, Kırkdördüncü Birleşim, (1 Aralık 1960), s.7-13 (ve S. Sayısı: 158) ve Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 710-711 ve Resmî Gazete, Sayı: 10674, (7 Aralık 1960). Yasaya göre, "45 sayılı kanuna tevkifan kurulmuş olan tahkik heyetlerince bu kanunun yayımı tarihine kadar yapılmış olan tahkik muameleleri mûteber olup, 113

sayılı af kanununun 3. maddesinin (m) bendi hükmü mahfuzdu.” “Bu kanunun mer’iyete girdiği tarihte, Merkez Tahkik Heyeti ile tahkik heyetlerinde bulunan dosyalar, âid oldukları bakanlık veya müesseselere tevdi olunur [ve] mezkûr dosyalara âid tahkikât ilgili kanun hükümlerine tevfikan sonuçlandırılır”dı. Ayrıca, bir önceki dipnota da bakınız.

[585] Bkz. dipnot 248.

[586] Bkz. dipnot 554.

[587] Bir önceki dipnota bakınız.

[588] Bayındırlık eski Bakanı Dâniş Koper idi. Bkz. Cild: 1.

[589] Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti’ndeki geniş değişiklikten sonra, yeni bir hükûmet programı hazırlanmak istenmişse de, gerçekleştirilememiştir. Bkz. Cild: 1.

[590] Memurin Muhakemât Kanunu, memurların yargılanmasını izne bağlıyordu.

[591] Safa Yalçuk, 1958-1959 döneminde Türkiye Futbol Federasyonu Başkanı idi. 1950’li yıllarda Devlet Demir Yolları Genel Müdürü idi.

[592] Mehmet Ârif Demirer, TBMM’nin onuncu (1954-1957) ve onbirinci (1957-1960) dönemlerinde DP Afyonkarahisar milletvekili idi. 9 Aralık 1955-25 Kasım 1957 tarihleri arasında görev yapan Dördüncü Adnan Menderes Hükûmeti’nde Ulaştırma Bakanı idi.

[593] Yassıada’da YAD yargılamalarından söz edilmektedir. Bkz.dipnot 213.

[594] 18 Ağustos 1960 tarihli ve 62 sayılı “İnkılâp Mahkemeleri Hakkında Kânun” için bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 274 ve Resmî Gazete, Sayı: 10584, (22 Ağustos 1960) ve MBK KD, s. 162-163. Yasaya göre, “Bakanlar kurulunca gösterilecek lüzum üzerine, Türkiye Cumhuriyeti Milli Birlik Komitesi’nce yeteri kadar sabit veya gezici İnkılâp Mahkemeleri kurulur”du. “Bu mahkemelerin merkezleri ile kaza çevreleri, Türkiye

Cumhuriyeti Milli Birlik Komitesi’nce tayin edilir”di. “Bu mahkemelerin hâkim, savcı ve bunların yedek ve yardımcıları, bakanlar kurulunun bir misli fazlasıyla göstereceği adaylar arasından, Türkiye Cumhuriyeti Milli Birlik Komitesi tarafıdan seçilir”di.

İnkılap mahkemelerinin görevleri şunlardı:

“Madde 3) İnkılâp Mahkemeleri;

(1) Türk Ceza Kanunu’nun ikinci kitabının birinci bâbının birinci, ikinci ve dördüncü fasıllarında yazılı suçları işleyenleri,

(2) Türk Ceza Kanunu’nun ikinci kitabının beşinci bâbının birinci faslında yazılı suç işlemeye tahrik fiilleriyle ikinci faslında yazılı cürüm ikâı için cemiyet teşkil etmek suçlarını işleyenleri,

(3) devlet başkanının veya Türkiye Cumhuriyeti Milli Birlik Komitesi üyelerinin veya Baknaların şahıslarına karşı, her ne suretle olursa olsun, kavlen veya fiilen tecâvüz edenleri,

(4) Yukarıdaki bentlerde yazılı hâller haricinde, Milli İnkılâp hareketine ve esaslarına karşı ve bunlara zarar verebilecek şekilde, her ne suretle olursa olsun, propaganda yapanları veya telkinde bulunanları veya haber yayınları veya nakledenleri veya herhangi bir faaliyette bulunanları muhakeme eder”di.

“Bu kanunun tatbikinde sıfat ve memuriyetler nazara alınmaz”dı. Ancak, “1 numaralı geçici kanunun 12. maddesi mahfuz”du.

Yasanın öngördüğü cezalar da şöyleydi:

“Madde 4) Üçüncü maddede yazılı suçları işleyenler hakkında, fiil teşebbüs derecesinde kalsa bile, beş yıldan onbeş yıla kadar ağır hapis cezası hükmolunur”du. “Vahim hâllerde ölüm cezası hükmolunur”du. “Üçüncü maddede yazılı suçlar, [Türk] Ceza Kanunu’nda daha ağır bir cezayı mûcib ise, o kanundaki cezalar hükmolunur”du.

Yasanın altıncı maddesine göre, “Savcı tahkikâtının icrâsı ve ikmali zımnında sorgu hâkiminin bilcümle yetkilerine sahipti.” “Tevkif ve tahliye kararları tasdike tâbi değildi.” “Tevkif kararlarına karşı vûkû bulacak itirazı, mahkeme başkanı tetkik eder”di. “Başkanın vereceği kararlar kesindi.” “Savcının tâkipsizlik kararları, mensup bulunduğu mahkeme başkanının tasdiki ile tekemmül eder”di. Yasanın sekizinci maddesine göre de, “İnkılâp Mahkemeleri’nin kararları kesindi.” “Ancak Savcı ve maznun, tefhim tarihinden itibaren üç gün içinde, mahkemeden kararın yeniden gözden geçirilmesini talep edebilir”di. “Mahkeme, talebi yedi gün içerisinde tetkik veya tahkik ile, kesin kararını verir”di. Yasanın dokuzuncu maddesine göre ise, “Bu kanunun şümûlüne giren suçlar, İnkılâp Mahkemeleri Savcıları tarafından izin alınmaksızın re’sen tâkip olunur”du. “Ancak şikâyet ve muvafakate müteallik hükümler mahfuzdu.”

Yasanın onuncu maddesi şöyle düzenlenmişti: “Bu kanunun şümûlüne giren suçların ihbârı üzerine, mahallin Cumhuriyet Savcısı, derhal İnkılâp Mahkemesi Savcısı’na bildirmekle beraber, İnkılâp Mahkemesi Savcısı’nın işe el koymasına kadar, gereken tahkikâtı yapar ve evrâkı, İnkılâp Makemesi Savcısı’na gönderir. İnkılâp Mahkemeleri Savcıları, yapacakları tahkikât ve takibat dolayısıyla, bütün makam ve memurlardan her türlü mâlûmâtı isteyebilir veya gereken vâsıtalardan istifade edebilirler. Gerek doğrudan doğruya, gerek zâbıta veya silahlı kuvvetler mensupları vâsıtasıyla, her türlü tahkikât yapabilirler. Bütün silahlı kuvvetler ve zâbıta makam ve mensupları, bu mahkemeler Savcılarının tahkikat, takibat veya infâza ilişkin emirlerini yerine getirmekle ödevlidirler. Bu emirleri yerine getirmeyenler hakkında, fiil kasden işlendiği takdirde, beş yıla kadar ağır hapis, ihmal ile işlenmiş ise, beş yıla kadar hapis cezası hükmolunur. Emirler yazılı olarak verilir.”

Yasanın onbirinci maddesine göre ise, “İnkılâp Mahkemeleri’nin kendilerini görevli ve yetkili saydıkları işlerde, diğer mahkemeler görev ve yetki iddiasında bulunamazlar”dı.

Yasanın ondördüncü maddesine göre de, “İnkılâp Mahkemeleri faaliyetine, Türkiye Cumhuriyeti Milli Birlik Komitesi’nin kararı ile son verilir”di. MBK KD, s. 162-163.

MBK, “27 Mayıs tarihine kadar zarâra uğramış olan kimselerin durumlarını incelemek ve rejimin aleyhinde çalışanların soruşturmasını yapmak için ‘İnkılâp Mahkemeleri’nin kurulacağını bildirdi.” Ahmad ve Ahmad, age. s. 221.

Osman Doğru, araştırmasında, şu bilgiyi vermektedir: “18 Ağustos 1960 tarihli 62 sayılı yasayla kurulması öngörülen ‘İnkılâp Mahkemeleri’, faaliyete geçmesi için yasaya göre gerekli işlemler yapılmamış ve mahkemeler faaliyete geçememiştir. (...) İnkılâp Mahkemeleri hakkında yasanın yayınlanmasından sonra bazı yerel mahkemeler, bakmakta oldukları davalarda görevsizlik kararı vermişlerdir. Yargıtay, bu mahkemelerin faaliyete geçmemiş olduğunu belirterek, İnkılâp Mahkemeleri’nin kurulmamış olduğuna karar vermiştir. Yargıtay kararına göre; ‘İnkılâp Mahkemeleri kurulması hakkındaki 62 numaralı kanunun 3. maddesinde, bu mahkemelerin görevine girecek suçlar arasına TCK’nın 161. maddesi de alınmış ve aynı kanunun 4. maddesinde yazılı suçları işleyenler hakkında 5 yıldan 15 yıla kadar... hüküm konulmuş ise de, bu kanun hükümlerinin İnkılâp Mahkemeleri’nce uygulanacağına ve halen bu mahkemeler kurulmamış olmasına göre, tebliğnâmedeki vazife cihetine ilişkin mütâlaaya iştirâk edilmemiştir. (Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesi’nin 1 Ekim 1960 tarih, E 7373, K 8274 sayılı kararı). Böylece Yargıtay, ‘mahkemenin kurulmuş sayılması’ için, yargı yetkisi ve usûlünün yasada düzenlenmiş olmasını yeterli saymamış, kurulmuş olması için ‘faaliyete geçmiş olması’nı, eşdeyişle yargılama heyetinin belli edilmesini gerekli görmüştür.” Doğru, age, s. 126-127.

[595] Söz konusu tutanak elimizde bulunmamaktadır. Bkz. Cild: 2.

[596] Yassıada’da YAD’da geçekleşecek olan duruşmalardan söz edilmektedir. Bkz. dipnot 213.

[597] Bkz. Bakanlar Kurulu’nun yedinci (mükerrer) toplantısı.

[598] Kemâl Aygün, 12 Eylül 1955-9 Ekim 1957 tarihleri arasında Emniyet Genel Müdürlüğü, 9 Ekim 1957-12 Temmuz 1958 tarihleri arasında Ankara Vâliliği ve daha sonra da İstanbul Belediye Başkanlığı görevini yürüttü. 27 Mayıs 1960 darbesi sırasında İstanbul Belediye Başkanı idi. DP mensupları

ile beraber Yassıada’da YAD tarafından yargılandı ve müebbet hapse mahkûm edildi. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 388-389.

[599] Bkz. Bakanlar Kurulu’nun sekizinci toplantısı.

[600] Bkz. Bakanlar Kurulu’nun onüçüncü toplantısı.

[601] 27 Mayıs 1960 darbesinden söz edilmektedir.

[602] DLF: Development Loan Fund (Kalkınma İkraz Fonu)'ndan söz edilmektedir. 1957 yılında kurulmuş olan bir Amerikan yardım kuruluşudur.

[603] Bkz. dipnot 120.

[604] Kurmay Yarbay Ahmet Yıldız, MBK üyesi idi. Aynı zamanda Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürü olarak da görev yaptı. Bkz. Jaeschke, age, s. 108.

[605] Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ), Türkiye ve Orta Doğu ülkelerinin kalkınmalarına katkıda bulunmak, özellikle fen bilimleri ve sosyal bilimler alanlarında eleman yetiştirmek üzere, 15 Kasım 1956 tarihinde "Orta Doğu Yüksek Teknoloji Enstitüsü" adıyla eğitime başladı. Üniversitenin "Kuruluş ve Hazırlıkları Hakkındaki 6887 Sayılı Kanun" 29 Ocak 1957 tarihinde yürürlüğe girdi. ODTÜ'nün özel statüsünü belirleyen ve tüzel kişiliğine kavuşturan 7307 sayılı "Kuruluş Kanunu" ise, 27 Mayıs 1959 tarihinde yürürlüğe girdi. ODTÜ, ilk yıllarını Kızılay'da Milli Müdâfaa Caddesi'nde Emekli Sandığı'na âid küçük bir binâ ile TBMM arkasında bulunan barakalarda geçirdikten sonra, 1963 yılında Türkiye'nin ilk üniversite kampüsü olan bugünkü yerine taşınmıştır. İlk olarak 1956 yılında Mimarlık Bölümü öğretime açıldı. 1957 Şubat döneminde de Makina Mühendisliği Bölümü'nde öğretime başlandı. 1957-1958 öğretim yılı başında Mimarlık, Mühendislik ve İdârî Bilimler Fakülteleri kuruldu ve 1959 yılında da Fen Edebiyat Fakültesi'nin kuruluşu tamamlandı.

8 Ağustos 1960 tarihinde kabul edilen 43 sayılı "Orta Doğu Teknik Üniversitesi Hakkındaki 7307 Sayılı Kânunun 3. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Geçici Kânun"a göre, ODTÜ, "Milli Eğitim Bakanı'nın teklifi, bakanlar kurulunun kararı ve devlet başkanının tasdiki ile, üç yıllık bir müddet için tayin olunan dokuz kişiden müteşekkil bir Mütevelli Heyeti tarafından sevk ve idare olunur"du. "Mütevelli Heyeti âzâsı, aralarından birini Başkan seçer"di. Yasanın geçici maddesine göre, ODTÜ Mütevelli Heyeti üyelerinin görevlerine son verildi. Yeni Mütevelli Heyeti kurulucaya kadar da, heyetin hak ve yetkilerinin Milli Eğitim

Bakanı'nınca kullanılacağı öngörülmüştü. MBK KD, s. 58 ve Resmî Gazete, Sayı: 10575, (11 Ağustos 1960).

[606] Bkz. dipnot 104.

[607] Fâlih Rıfkı Atay, CHP'nin resmi yayın organı olan Ulus gazetesinin eski başyazarı idi.

[608] Ankara Kızılay'daki GİMA gökdelen binâsından söz edilmektedir. Bkz. dipnot 339.

[609] Türkiye Eski Muharipler Bankası (Muhabank), 1949 yılında kuruldu ve 1959 yılında "Türkiye Muallimler, Memurlar ve Subaylar Bankası" (Tümsubank) ile birleşti.

[610] Tümsubank, 1957 yılında Türkiye Muallimler, Memurlar ve Subaylar Bankası (Tümsubank) adı ile kuruldu ve 1959 yılında Türkiye Eski Muharipler Bankası (Muhabank) ile birleşerek, Türkiye Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankası ismini aldı. Banka, 28 Mart 1961 tarihinde 153 sayılı yasa ile, Türkiye Emlâk Kredi Bankası gözetiminde tasfiye edildi. Bin önceki dipnota da bakınız.

[611] Ray Bank, 1956 yılında kuruldu ve Maliye Bakanlığı'nın 7 Temmuz 1964 tarihli ve 11747 sayılı Resmî Gazete'de ilân edilen talimatı ile, tasfiyeye tâbi tutuldu. Tasfiyesi Türkiye Emlak Kredi Bankası gözetiminde yapıldı.

[612] 1954 yılında kurulan Türkiye Turizm Bankası, 1960 yılında sermayesini TC Turizm Bankası AŞ'ye devretti. Bu banka ise faaliyetine ancak 1962 yılında başlayabildi. Bkz. dipnot 528 ve 529.

[613] Ankara Kızılay'da bulunan ünlü otelden söz edilmektedir. Bugün artık kapanmıştır ve binâsı da yıkılmıştır.

[614] Sanayi Bakanı Şahap Kocatopçu'nun 19 Eylül 1960 tarihinde MBK'ya açıklaması için bkz. MBK GKT, Cild: 1, Onüçüncü Birleşim, (19 Eylül 1960), s. 2-3.

[615] Milli Emniyet Hizmetleri (MAH)’tan söz edilmektedir.

[616] Bkz. dipnot 349.

[617] Amortisman ve Kredi Sandığı, 1953 yılında 6115 sayılı yasa ile oluşturuldu.

[618] İkinci Cemâl Gürsel Hükûmeti’nin programı hiçbir zaman hazırlanmadı ve okunmadı. Bkz. Cild: 1 ve Cild:1/dipnot 105.

[619] Maliye Bakanı Ekrem Alican’a Gümrük ve Tekel Bakanı Fethi Aşkın vekâlet etmektedir. bakanlar kurulunun otuz dördüncü toplantı tutanağına bakınız.

[620] Lord Beveriç Beverage, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra İngiltere’de ekonomik ve sosyal yardım programı hazırladı.

[621] Bkz. dipnot 207

[622] Bkz. dipnot 118. Ayrıca bkz. dipnot 290 ve 291.

[623] İkinci Dünya Savaşı sırasında hükûmet, Milli Korunma Kanunu gereğince gazete kâğıdı tüketimini sınırlandırdı. Bkz. Cemil Koçak, Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945), (2. Cild), s. 408.

[624] Bkz. dipnot 290 ve 291.

[625] Türkiye Selüloz ve Kâgıt Fabrikaları AŞ (SEKA), Sümerbank Selüloz Sanayi Müessesesi adı ile, 1936 yılında İzmit’te faaliyete geçti. 13 Mayıs 1955 tarihinde kabul edilen 6560 sayılı Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi Kanunu ile adını SEKA olarak değiştirdi. Bkz. SEKA Tarihi, SEKA Genel Müdürlüğü Yayınları, İzmit, 1996.

[626] Bkz. dipnot 276.

[627] Bkz. dipnot 201.

[628] Mısır Kâhire’de bulunan El-Ezher Üniversitesi, İslâm dünyasının önde gelen eğitim kurumlarından biridir.

[629] Tevfik İleri, TBMM'nin dokuzuncu (1950-1954), onuncu (1954-1957) ve onbirinci (1957-1960) dönemlerinde DP Samsun milletvekili ve Birinci Adnan Menderes Hükûmeti döneminde Ulaştırma ve Milli Eğitim Bakanı, İkinci ve Dördüncü Adnan Menderes Hükûmetleri döneminde ise Milli Eğitim Bakanı ve Beşinci Adnan Menderes Hükûmeti döneminde de Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı idi. Yassıada'da YAD tarafından yargılandı ve müebbet hapis cezasına çarptırıldı. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 345.

[630] Türkiye ve Orta Doğu Amme İdâresi Enstitüsü (TODAİE), 1958 yılında 7163 sayılı yasa ile kuruldu.

[631] Prof. Dr. Kemâl Arık, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyesi ve Dekanı idi. TODAİE'nin kuruluşunda yer aldı. Yukarıdaki dipnota bakınız.

[632] Atatürk Üniversitesi, 7 Haziran 1957 tarihli ve 6990 sayılı yasa ile Erzurum'da kuruldu. Prof. Dr. İbrâhim Karaca, Atatürk Üniversitesi'nde Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal'ın Kurucu Meclis'e seçilmesi üzerine, Rektörlüğe atandı. Karaca, Atatürk Üniversitesi'nin beşinci. rektörü olmuştur.

[633] Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, 1950-1952 yılları arasında Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi öğretim üyesi ve Dekanı idi. Daha sonra Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü'ne atandı. Yukarıdaki dipnota bakınız.

[634] 4 Temmuz 1960 tarihli ve 9 sayılı "5680 Sayılı Basın Kânunu'na Bir Madde Eklenmesi Hakkında Geçici Kânun"a göre, TCK'nın 140, 142, 161, 163 ve 426. maddeleri ile 6187 sayılı "Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkındaki Kanun'un birinci maddesinde gösterilen suçlarla ilgili görülen her türlü neşriyâtın (gazete, dergi ve ajans bültenleri gibi mevkuteler hariç) yetkili kaza mercilerince karar verilinceye kadar dağıtılmalarını mene ve dağıtılanların toplattırılmasına İçişleri Bakanlığı yetkili" kılındı. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 57-58 ve Resmî Gazete, Sayı: 10544, (6 Temmuz 1960) ve MBK KD, s. 15.

bakanlar kurulu tarafından hazırlanarak 28 Eylül 1960 tarihinde MBK'ya sunulan ve 29 Kasım 1960 tarihli MBK toplantısında görüşülerek kabul edilen "5680 Sayılı Basın Kânunu'nun 9. Maddesi İle 6733 Sayılı Kânunla Muaddel Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kânun" Tasarısı için bkz. MBK GKT, Cild: 3, Kırkikinci Birleşim, (Birinci Oturum), (29 Kasım 1960), s. 3-30 (ve S. Sayısı: 131). Ayrıca bkz. "Basın Kânunu'nun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kânun", Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 482-486 ve Resmî Gazete, Sayı: 10672, (5 Aralık 1960).

Tasarının gerekçesinde şu görüşlere yer verilmişti:

"Demokratik rejimin kilit taşı olan basın hürriyeti, son yıllarda en fazla tahrip edilen hürriyetlerden biri olmuştur. Basın hürriyeti, bir taraftan Basın Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, bir taraftan neşir yolu ile işlenen suçlara âid özel bir kanun çıkarılmak ve son derece müphem şuçlar karşılığında çok ağır cezalar ihdâs edilmek suretiyle, yok edilmiştir. Bu kanunların teminatsız hâkimler vâsıtası ile tatbiki ayrı bir ızdırap mevzuu teşkil etmiş ve basın mevzuatının anti-demokratik oluşundan doğan mahzurlar, tatbikâttaki bâriz adaletsizlik ve eşitsizliklerle bir kat daha artmıştır. Kanunun rûhuna aykırı şekilde verilen neşir yasağı kararları, fiilî bir sansür hâlini almıştır. Resmi ilân, kâğıt ve baskı malzemesi dağıtımındaki adaletsizlikler, durumu büsbütün ağırlaştırmıştır. Hür basın rejiminin kurulabilmesi için hâkim teminâtının ve mahkeme istiklâlinin sağlanması, basın üzerindeki maddi baskıların kalkması yanında, müphem ve elâstiki basın suçları ihdâs eden ve nerede başlayıp nerede bittiği anlaşılamayan bu gibi suçları en ağır şekilde cezalandıran 6344 sayılı kanun ile bu kanunu daha da ağırlaştırmış olan 6732 sayılı kanunun tamamen ilgâsı zarûrî görülmüştür. 'Neşir Yolu İle ve Radyo İle Yâhut Toplantılarda İşlenen Bazı Cürümler Hakkında Kanun' ilgâ edilmek suretiyle, basın suçları, umumi kanun olan Türk Ceza Kanunu hükümlerine tâbi tutulacaktır. Ancak, bu da kâfi görülmeyerek, 5680 sayılı Basın Kanunu'na 1956'da 6733 sayılı kanunla ilâve edilen birçok anti-demokratik hükümlerin ayıklanması ve bu kanunun baştan sona kadar gözden geçirilmesi lüzumlu görülmüştür. Basın Kanunu, 1950'deki şekli ile basın hürriyetini daraltıcı değil, basının hürriyet nizâmı içinde vazife görmesini sağlayacak hükümler ihtivâ etmekte idi. Matbua, mevkute, neşir gibi mefhumları târif etmek, mevkute sahiplerinde veya mesûl müdürlerde veya

muhabir ve muhbirlerde aranacak vasıfları belirtmek, basın yolu ile işlenecek suçlardan ve tanzimini mûcib fiilerden kimlerin mesûl olacağını göstermek, cevap ve düzeltme hakkını tanzim etmek, hulâsa basın müessesesini tâbi olacağı zarûrî hükümler ve bunlara riâyetsizlik hâlinde tatbiki zarûrî olan müeyyideleri ihtivâ eylemek üzere, bir Basın Kanunu'na ihtiyaç bulunduğu âşikârdır. Hazırlanmış olan ilişik kanun tasarısı ile, Basın Kanunu'muzda yer almış bulunan anti-demokatik hükümler ayıklanmakta ve bazı mahdut istisnalar dışında, bu kanuna 1950'den sonra yapılan ilâveler kaldırılmaktadır. 1950 tarihli Basın Kanunu'nda yapılmış olan değişikliklerden sonra, sadece basın hürriyeti bakımından ciddi hiçbir mahsur taşımadıkları kanaatine varılmış olanlar mahfuz edilmiş, buna mukâbil 1950 kanununun basın hürriyeti bakımından yeter derecede teminatlı görülmeyen bazı hükümleri değiştirilmiştir." MBK GKT, Cild: 3, Kırkikinci Birleşim, (Birinci Oturum), (29 Kasım 1960), s. 3-30 (ve S. Sayısı: 131).

Ayrıca, MBK üyesi Kurmay Yarbay Ahmet Yıldız tarafından hazırlanan ve MBK'nın 29 Kasım 1960 tarihli toplantısında görüşülerek kabul edilen "Türk Ceza Kânunu'nun 481. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kânun" Tasarısı için bkz. MBK GKT, Cild: 3, Kırkikinci Birleşim, (Birinci Oturum), (29 Kasım 1960), s. 3-30 (ve S. Sayısı: 130). Yasa ile belirli koşullar altında ispat hakkı benimsendi. Ayrıca bkz. İpekçi ve Coşar, age, s. 475-489..

"6334 Sayılı Kânun İle Bu Kânunu Değiştiren 6732 Sayılı Kânunun Kaldırılmasına Dair Kânun" Tasarısı için bkz. MBK GKT, Cild: 2, Onsekizinci Birleşim, (6 Ekim 1960), s. 2-4 (ve S. Sayısı: 81). Tasarı, MBK'nın 6 Ekim 1960 tarihli toplantısında görüşüldü ve kabul edildi. Yasaya göre, "neşir yoluyla veya radyo ile yâhut toplantılarda işlenen bazı cürümler hakkındaki 6334 sayılı kanun ile bu kanunu değiştiren 6732 sayılı kanun [yürürlükten] kaldırılmıştı." Yasa tasarısı, bakanlar kurulunca hazırlanmış ve 26 Ağustos 1960 tarihinde MBK'ya sunulmuştu.

Tasarının gerekçesinde şu görüşler yer alıyordu:

"6334 ve 6732 sayılı kanunların ihtivâ ettiği suçlardan bir kısmı, yeniden ihdâs edilen suçlardandır. Diğer bir kısmı da, esâsen başka kanunlarda mevcut suçların basın suçu hâline getirilmesinden ibarettir. Kanunun

gerekçesinde, basın nizam altına alınmadığı takdirde, ‘suistimal edilerek’ şeref ve haysiyetlere tecâvüz edileceği, santaj yapılacağı bildirilmekte ve kanunun lüzûmu şöylece ifade olunmaktadır: ‘Bu hürriyetlerin kullanılması zamanında diğer vatandaşların hürriyetine tecâvüzlerde bulunulması, diğer taraftan, yalan haber ve havâdis neşri suretiyle, yalnız ammenin huzur ve sükûnunun bozulması değil, devletin yüksek menfaatlerinin haleldâr edilmesi ve hatta emniyet ve bekâsının dahi tehlikelere mâruz bırakılması gibi aslâ tecvizine imkân olmayan hâllerle cemiyet ıztırâbına sevk edilmiş olur.’ Hürriyetin suistimal edildiği bahanesi, hürriyete vâki tecâvüzlerde dâimâ vesile ittihaz edilmiştir. Nitekim, 6334 ve 6732 sayılı kanunlara âid mazbatalarda ‘matbuat hürriyetinin kötüye kullanılması teşebbüs ve ihtimallerini önlemek ve bu suretle bu hürriyeti zararlı hâle gelekten korumak maksadı’ ile hareket olunduğu yazılı bulunmaktadır. Halbuki şeref ve haysiyetler ise, böyle bir husûsî kanun olmaksızın, pek uzun bir müddet korunabilmiştir. Kanunda yer alan ‘kanunda tesrih edilen hâller haricinde, resmi sıatı hâiz olanları küçük düşürmeyi hedef tutan veya bunlar aleyhinde istihkâr veya istihfaf hissi telkin edebilecek yâhut müphem ve suizannı dâvet eyleyecek mâhiyette neşriyât’, ‘Suiniyet ve maksadı mahsusa müstenid neşriyat’, bazı merciler aleyhine ‘tahrik edici neşriyat’ gibi ibârelerde, ceza hukukunun aradığı kat’iyet yoktur. Demokratik bir ceza hukukunun esâsı, neyin suç olduğu ve neyin olmadığı husûsunda vazıh bilgi sâhibi olmak yolundaki vatandaş hakkını, bu müphem ibârelerle teslim etmek imkânsızdır. Sınırı belirsiz suçlar, hürriyete karşı ciddi bir tehlike teşkil eder. Nitekim bu kanunun tatbikâtı, bu mütâlaayı teyid etmiştir. Basın suçlarının unsurlarının mâlum olmamasından, her hürriyet gibi, basın hürriyeti de zarar görür. Zirâ cemiyet hâdiseleri hakkında fikir yürütmek, tenkit etmek hürriyeti, ceza tehdidi altında bırakılırsa, bu hürriyetin kullanılmamasıveyamahkûmiyete rağmen kullanılması yoluna gidilecektir ki, her iki davranış da, modern bir cemiyet bünyesinde vahim sonuçlar yaratır.” MBK GKT, Cild: 2, Onsekizinci Birleşim, (6 Ekim 1960), s. 2-4 (ve S. Sayısı: 81). 6 Ekim 1960 tarihli ve 94 sayılı yasa için bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 365 ve Resmî Gazete, Sayı: , 10627, (12 Ekim 1960) ve MBK KD, s. 227. Ayrıca, 29 Kasım 1960 tarihli ve 144 sayılı “Türk Ceza Kânunu’nun 481. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kânun”a bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 486-487 ve Resmî Gazete, Sayı: 10672, (5 Aralık 1960).

[635] Ankara Mamak'ta bulunan 28. Tümen karargâhından söz edilmektedir.

[636] Ankara Cebeci'de bulunmaktadır.

[637] Ankara Mamak'ta bulunan 28. Tümen karargâhı ve Muhabere Okulu'ndan söz edilmektedir.

[638] Bkz. dipnot 120.

[639] Bkz. dipnot 207.

[640] MBK üyesi Kurmay Yarbay Ahmet Yıldız, Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürü idi.

[641] Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Fiskobirlik), 1938 yılında kuruldu.

[642] Süreyyâ Çakıroğlu, Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde Zootekni Enstitüsü'nde asistan olarak görev yaptı.

[643] Amortisman Sandığı, 22 Haziran 1935 tarihli ve 2794 sayılı yasa ile kuruldu. 27 Şubat 1937 tarihli ve 3137 sayılı yasa, 24 Haziran 1937 tarihli ve 3248 sayılı yasa, 7 Şubat 1939 tarihli ve 3589 sayılı yasa ve 29 Ağustos 1947 tarihli ve 5119 sayılı yasa ile değişiklikler geçirdikten sonra, 3 Temmuz 1953 tarihli ve 6115 sayılı yasa ile ismi değiştirildi ve Amortisman ve Kredi Sandığı adını aldı.

[644] Ülkemizde ilk elektrik işletmeciliği, 1935 yılında 2805 sayılı yasayla kurulan Etibank ile başladı ve bu kapsamda faaliyet gösteren elektrik enerjisi sektörü, 15 Temmuz 1970 tarihli ve 1312 sayılı yasayla Etibank'tan ayrılarak, Türkiye Elektrik Kurumu (TEK)'e devredildi.

[645] Bkz. dipnot 213 ve 216 ile 1054-1061-201.

[646] Bkz. dipnot 584.

[647] Bkz. dipnot 118. Ayrıca bkz. dipnot 290 ve 291.

[648] Bkz. dipnot 623.

[649] Nâşit Hakkı Uluğ, TBMM'nin dördüncü (1931-1935) ve beşinci (1935-1939) dönemlerinde Kütahya milletvekili idi. Hâkimiyeti Milliye gazetesinin yazı işleri müdürüdür. 1939-1952 yılları arasında Hâkimiyeti Milliye gazetesinin "Ulus" adını almasından sonra, gazetenin müessese müdürlüğünü yaptı. Bu arada 1944-1950 yılları arasında da Ankara'da İl Genel Meclisi üyeliğinde bulundu. 1953 yılında Türk Basın Birliği Resmi İlânlar Genel Müdürü oldu.

[650] Bkz. dipnot 625.

[651] Cemâl Gürsel, 15 Temmuz 1960 tarihinde, Adana'da petrol bulunduğuna ilişkin beyanatta bulundu. Bkz. Jaeschke, age, s. 110. Shell, 14 Eylül 1960 tarihinde, Diyarbakır'ın 42 kilometre kuzeydoğusunda petrol bulduğunu açıkladı. Jaeschke, age, s. 112.

[652] Bkz. dipnot 628.

[653] Yüksek İslâm Enstitüsü, 10 Haziran 1959 tarihinde kabul edilen yasa ile ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir yüksek okul olarak, 19 Kasım 1959 tarihinde açıldı.

[654] 15 Temmuz 1950 tarihli ve 5682 sayılı "Pasaport Kânunu"ndan söz edilmektedir.

[655] 1928 yılında kabul edilmiş olan 403 sayılı "Türk Vatandaşlığı Kânunu"ndan söz edilmektedir.

[656] Bkz. dipnot 117.

[657] Yukarıdaki dipnota bakınız.

[658] Bkz. dipnot 459.

[659] Caltex, 1936 yılında kurulmuş olan uluslararası bir petrol şirketi olup, Texas Company (Texaco) ile Standard Oil California firmalarının ortaklığında, California Texas Oil Company adı ile kuruldu ve 1968 yılında Caltex Petroleum Corporation adını aldı.

[660] Bkz. dipnot 455.

[661] İstanbul Petrol Rafineri Anonim Şirketi'nden (İPRAŞ) söz edilmektedir.

[662] Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Anonim Sosyetesi adı altında 1935 yılında üretime başladı.

[663] Bkz. dipnot 602.

[664] Yalova Termal Oteli'nden söz edilmektedir.

[665] Varlık Vergisi Kânunu için bkz. Cemil Koçak, Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-19459), (2. Cild), s. 481-519.

[666] Bkz. dipnot 594.

[667] Bkz. dipnot 242.

[668] Sümerbank İzmir Basma Sanâyii Müessesesi, 1953 yılında üretime geçti. İzmir Alsancak (Halkapınar)'da bulunan tesis, birkaç yıl önce kapatıldı.

[669] Bkz. dipnot 349.

[670] Bakanlar kurulunun on ikinci toplantı tutanağına bakınız.

[671] Devlet Personel Dairesi (Başkanlığı)'ndan söz edilmektedir. Devlet Personel Dairesi, 13 Aralık 1960 tarihli ve 160 sayılı yasa ile kuruldu.

[672] 18 Mart 1926 tarihli ve 788 sayılı Memurin Kânunu'ndan söz edilmektedir.

[673] Bkz. dipnot 465.

[674] Prof. Dr. Cemâl Mıhçıoğlu, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde öğretim üyesi idi.

[675] Bkz. dipnot 602.

[676] Görüşmelerin bu noktasında tutanak tutulmadığı anlaşılıyor.

[677] Türkiye İş Bankası Genel Müdürü Üzeyir Avunduk’un ölümü üzerine, 4 Temmuz 1959 tarihinde vekâleten ve 26 Ağustos 1959 tarihinde de asaleten bankanın Genel Müdürlüğü’ne atanan Ahmet Dallı (eski soyadı: Yurtsever), 27 Mayıs 1960 askerî darbesinden sonra gözaltına alındı ve Balmumcu’da tutuldu. Dallı, gözetim altında kaldığı sırada, İş Bankası Genel Müdürlüğü’nden emekliliğini isteyerek ayrıldı. Dallı, 27 Kasım 1961 tarihinde serbest bırakıldı. Dallı, 1959 yılında ise, Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları ve Borsalar Birliği İdâre Heyeti Reisliği ile ODTÜ Mütevelli Heyeti üyeliğine de seçilmişti. Türkiye İş Bankası İdâre Meclisi üyeleri, 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra, 2 Haziran 1960 tarihinde topluca istifa ettiler. Banka Genel Kurulu, 20 Haziran 1960 tarihinde yeni İdâre Meclisi üyelerini seçti. Bülent Yazıcı da, yeni seçilen üyeler arasındaydı. Yeni İdâre Meclisi, 21 Haziran 1960 tarihinde Bülent Yazıcı’yı İş Bankası Genel Müdürü olarak seçti. Yazıcı, 1934-1950 yılları arasında Maliye Bakanlığı’nda ve 1945-1950 yılları arasında da Türkiye’nin Washington Büyükelçiliği’nde Mâlî Müşâvir olarak görevli bulunuyordu. Yazıcı, 1949-1950 yılları arasında da Hazine Genel Müdür Muavini idi. 1950-1960 yılları arasında ise, aynı zamanda Türkiye Sinâî Kalkınma Bankası’nın Genel Müdür Muavini idi. Bkz. Türkiye İş Bankası Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2001, s. 307-311. Ayrıca bkz. Cild: 2/dipnot 55 ve 56.

[678] Vehbi Koç, Türkiye’nin en zengin işadamı idi.

[679] Ereğli Demir-Çelik Fabrikası’ndan söz edilmektedir. Bkz. 12 Temmuz 1961 tarihinde kabul edilen 313 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükûmeti’ne Bağlı Kalkınma İkraz Fonu [DLF: Development Loan Fund] Arasında Zonguldak Ereğli’sinde Tesis Edilecek Demir ve Çelik Fabrikaları İle İlgili Olarak İmzâlanan Anlaşmanın Onaylanmasına Dair Kânun”, KMKD, s. 754-761 ve Resmî Gazete, Sayı: 10856, (17 Temmuz 1961) ve ayrıca bkz. 12 Temmuz 1961 tarihinde benimsenen 314 sayılı yasa: KMKD, s. 760-761 ve Resmî Gazete, Sayı: 10856, (17 Temmuz 1961). Ayrıca 20 Temmuz 1961 tarihinde benimsenen 335 sayılı yasaya da bkz. KMKD, s. 972-973 ve Resmî Gazete, Sayı: 10865, (27 Temmuz 1961).

[681] Krupp, ünlü Alman firmasıdır.

[682] Frigidaire, ABD'de 1916 yılında kuruldu ve 1919 yılında bu adı aldı. General Motors şirketine âid bir firma idi. Türkiye'ye ilk giren buzdolabı firması ve markası olduğundan, Türkiye'de buzdolabı karşılığı olarak uzun yıllar bu firmanın buzdolabı markası olan Frigidaire (Frijder) şeklinde kullanıldı.

[683] Bkz. dipnot 265.

[684] Bkz. dipnot 318.

[685] Bkz. dipnot 242.

[686] Celâl Yardımcı, TBMM'nin dokuzuncu (1950-1954), onuncu (1954-1957) ve onbirinci (1957-1960) dönemlerinde DP Ağrı milletvekili ve İkinci Adnan Menderes Hükûmeti'nde Devlet Bakanı ve Üçüncü ve Dördüncü Adnan Menderes Hükûmetleri'nde ise Milli Eğitim Bakanı idi. Beşinci Adnan Menderes Hükûmeti'nde de Milli Eğitim Bakanı ve Adalet Bakanı olarak görev aldı. Yassıada'da YAD tarafından yargılandı ve müebbet hapis cezasına mahkûm oldu. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 343-344.

[687] Âtıf Benderlioğlu, Ankara Belediye Başkanı, TBMM'nin onuncu (1954-1957) döneminde DP Ankara ve onbirinci (1957-1960) döneminde de Yozgat milletvekili ve Beşinci Adnan Menderes Hükûmeti'nde Milli Eğitim Bakanı idi. Yassıada'da YAD tarafından yargılandı ve on yıl hapis cezasına mahkûm oldu. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 345.

[688] Orgeneral Cemâl Gürsel, 1958 yılında Kara Kuvvetleri Komutanı olmuştu.

[689] Bkz. dipnot 120.

[690] Prof. Dr. İsmâil (İsmâyıl) Hakkı Baltacıoğlu'nun 1933 yılında gerçekleştirilen üniversite reformu sırasında Dârülfünun'daki görevine son verildi. 1923-1925 yılları arasında Dârülfünun Rektörü idi. Ardından 1934 yılından itibaren Yeni Adam dergisini yayınladı. 1939-1942 yılları arasında

Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi’nde öğretim üyesi idi. TBMM’nin yedinci (1943-1946) döneminde CHP Afuyonkarahisar ve sekizinci (1946-1950) döneminde Kırşehir milletvekili idi.

[691] Bakanlar kurulunun ilk toplantı tutanağına bakınız.

[692] Bkz. dipnot 195.

[693] Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası, 1950 yılında kuruldu.

[694] Türkiye Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankası, daha sonra tasfiye edildi.

[695] Türk Ticâret Bankası, yakın zamanda tasfiye edildi.

[696] Bkz. dipnot 623.

[697] Bkz. dipnot 118 ve dipnot 290 ve 291.

[698] Bkz. dipnot 625.

[699] Yeni kurulacak olan Basın-İlân Kurumu’ndan söz edilmektedir. Bkz. “Basın-İlân Kurumu Teşkiline Dair Kânun”: Resmî Gazete, Sayı: 10702, (9 Ocak 1961) ve MBK KD, s. 506.

[700] Bkz. dipnot 640.

[701] Prof. Dr. Fehmi Yavuz, hükûmet değişikliği ile birlikte İmâr ve İskân Bakanı olmadan önce, Milli Eğitim Bakanı idi. Bkz. Cild: 1.

[702] Bkz. dipnot 272.

[703] Bkz. dipnot 343.

[704] Bkz. dipnot 120.

[705] Kâzım Taşkent, Yapı Kredi Bankası'nın kurucusudur.

[706] Bkz. dipnot 349.

[707] Prof. Dr. Hâlet Çambel, ünlü arkeologdur. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi idi. Kısa bir süre önce ölen Nâil Çakırhan'ın eşidir.

[708] Türkiye Yardımseverler Derneği, 19 Şubat 1928 tarihinde Yoksul Kadına Yardım Cemiyeti adı ile kuruldu ve 1935 yılında adını Yardımsever Derneği'ne dönüştürdü. 4 Ağustos 1975 tarihi itibarile ile de adının başına Türkiye kelimesi eklendi.

[709] Spor-toto teşkilatı, müşterek bahis oyunu olarak, 29 Nisan 1959 tarihinde kabul edilen 7258 sayılı yasa ile kuruldu. Spor-toto ise, 1960 yılının başından itibaren oynanmaya başlanıldı.

[710] Bkz. dipnot 276.

[711] Bkz. dipnot 581.

[712] Muhlis Fer, iktisatçı olup, Başbakanlık'ta görevli idi.

[713] Bazı MBK üyelerinin hazırladıkları ve MBK'nın 28 Aralık 1960 tarihli toplantısında görüşülerek kabul edilen "Muvazzaf Subay, Askerî Memur ve Astsubayların Lojman İhtiyâcı İçin Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişilmesi Hakkında Kânun" Tasarısı'na göre, subay, astsubay ve askerî memurların yararlanmaları amacıyla, Milli Savunma Bakanlığı'na harcama yetkisi tanındı. MBK GKT, Cild: 4, Altmışdördüncü

Birleşim, (28 Aralık 1960), s. 2-11 ve Resmî Gazete, Sayı: 10694, (30 Aralık 1960) ve MBK KD, s. 438. Ayrıca bkz. dipnot 574.

[714] Bkz. dipnot 465.

[715] Emil Gâlip Sandalcı, 1960-1962 yılları arasında İstanbul Gazeteciler Sendikası Yönetim Kurulu üyesi idi.

[716] Sosyalist Parti, 19 Ocak 1961 tarihinde Alâattin Tiritoğlu tarafından kuruldu.

[717] Bkz. dipnot 218.

[718] Bir önceki dipnota bakınız. Alâattin Tiritoğlu, CHP'nin parti müfettişi idi. TBMM'nin dördüncü (1931-1935) döneminde CHP Kütahya ve beşinci (1935-1939) döneminde de Maraş milletvekili idi. TBMM'nin altıncı (1939-1943) döneminde CHP'dten Kütahya milletvekili seçildi, fakat mazbatası kabul edilmedi. TBMM'nin yedinci (1943-1946) döneminde ise, CHP Kütahya milletvekili idi.

[719] Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP), Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) ile Türkiye Köylü Partisi'nin 16 Ekim 1958 tarihinde birleşmesiyle kurulan siyasi parti olup, CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı yeni partinin de başkanı seçildi.

[720] MBK üyesi Kurmay Yarbay Ahmet Yıldız tarafından hazırlanan ve MBK'nın 5 Ocak 1961 tarihli toplantısında görüşülerek kabul edilen"Türk Ceza Kânunu'nun Bâzı Hükümlerinin Kaldırılmasına ve Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kânun" Tasarısı için bkz. MBK GKT, Cild: 5, (Üçüncü Oturum), Yetmişbirinci Birleşim, (5 Ocak 1961), s. 87-90.

[721] Bakanlar kurulunun on üçüncü toplantı tutanağına bakınız.

[722] 22 Şubat 1930 tarihinde kabul edilen 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kânunu'ndan söz edilmektedir.

[723] Ankara Esenboğa Havaalanı'ndan söz edilmektedir.

[724] Bu konuda 4 Ocak 1961 tarihinde kabul edilen 212 sayılı “Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münâsebetlerin Tanzimi Hakkındaki 5953 sayılı Kânunun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kânuna Bâzı Maddeler Eklenmesine Dair Kânun”a bakınız: MBK KD, s. 595-599 ve Resmî Gazete, Sayı: 10703, (10 Ocak 1961).

[725] Bkz. dipnot 671.

[726] Orgeneral Emin Fahri (Fahrettin) Özdilek, 22 Ekim 1960 tarihinde bu göreve atanmıştı. Bkz. Cild 1.

[727] Bkz. dipnot 213 ve 216.

[728] Şükrü Saraçoğlu, İkinci Dünya Savaşı yıllarında, Dışişleri Bakanlığı ile başbakanlık yaptı. Bkz. Cemil Koçak, Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945).

[729] John Fitzgerald Kennedy (JFK), ABD’nin 35. Başkanı olarak 1961-1963 yılları arasında görev yaptı.

[730] Varlık mahallesi, Ankara’nın Yenimahalle ilçesine bağlıdır. İlk zamanlarında göçmen mahallesi olarak bilinirdi.

[731] Eski İmâr ve İskân Bakanı Orhan Kubat idi. Bkz. Cild 1.

[732] Ankara’da İstatistik Umum Müdürlüğü binâsı yaptırılması için 18 Ağustos 1961 tarihinde kabul edilen 352 sayılı yasa için bkz. KMKD, s. 1001 ve Resmî Gazete, Sayı: 10890, (25 Ağustos 1961).

[733] Bkz. dipnot 455.

[734] Bakanlar kurulunun sekizinci toplantı tutanağına bakınız.

[735] Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK)’dan söz edilmektedir. Bkz. dipnot 276.

[736] O sırada cumartesi günleri de yarım gün çalışılmaktaydı. Hafta tâtili birbuçuk gündü.

[737] Tayfur Sökmen, TBMM'nin beşinci (1935-1939) döneminde Antalya milletvekili idi. Bağımsız Hatay devletinin kurulmasından sonra Hatay'ın ilk ve son Cumhurbaşkanı seçildi. Sökmen, TBMM'nin altıncı (1939-1943), yedinci (1943-1946) ve sekizinci (1946-1950) dönemlerinde CHP Antalya milletvekili ve TBMM'nin dokuzuncu (1950-1954) döneminde de CHP Hatay milletvekili idi.

[738] Bkz. dipnot 248 ve 249.

[739] Bkz. dipnot 640.

[740] MBK üyesi Kurmay Albay Osman Köksal'ın, "Milli Birlik Komitesi üyelerinin, salâhiyet almadıkça, Komite nâmına konuşma yetkisine sahip olmadıkları halde, [Kurmay Yüzbaşı] Özdağ Muzaffer'in Atatürk'ün ölüm yıldönümü münâsebetiyle konuşma yapması dolayısıyla, bu konuda müzakere açılmasına dair takriri" MBK'nın 9 Kasım 1960 tarihli toplantısında görüşüldü. "Takrir, müzakere sırasında geri alındığından ve yırtılmış bulunmasından zabta aşağıdaki şekilde özet olarak geçirilmiştir: Milli Birlik [Komitesi] üyeleri, salâhiyet almadıkça, Komite nâmına konuşma yetkisine malik değildir. Muzaffer Özdağ'a Atatürk'ün ölüm yıldönümlerinde bayrakların yarıya indirilmemesi ve gazetelerin siyah başlık kullanmalarına lüzum olmadığı hakkında Komite adına yaptığı konuşma için salâhiyet verilmiş midir?" MBK GKT, Cild: 3, Otuzdördüncü Birleşim, (9 Kasım 1960), s. 3-7 .

Ümit Özdağ, araştırmasında, şu bilgiyi vermektedir: "10 Kasım'da Komite'de [Muzaffer] Özdağ'ın Kasım'ın yedisinde verdiği bir demeç yüzünden tartışma çıkmıştır. Özdağ, 'Atatürk anılmayacak, yaşayacaktır. Bunun için 10 Kasım'da bayrakların yarıya inme[me]sini, gazetelerin siyah başlıklarla çıkmamasını istiyoruz' demiştir. [Cumhuriyet gazetesi'ne verilen demeç, gazetenin 8 Kasım 1960 tarihli sayısında yayınlanmıştır]. [Osman] Köksal, demecin Komite adına verilip verilmediğini öğrenmek için bir takrir vermiştir." Özdağ, age, s. 369. Ayrıca bkz. İpekçi ve Coşar, age, s. 465-475.

[741] Yukarıdaki dipnota bakınız.

[742] Bkz. dipnot 318.

[743] Bkz. dipnot 213 ve 216 ile 1054-10601.

[744] İhsan Doruk, ünlü sinema yıldızı Câhide Sonku'nun eşi olup, tütün ticareti ile meşgûl, varlıklı bir işadamı idi. DP iktidarı döneminde iktidarca korunup kollandığı söylenmekte idi.

[745] Bkz. dipnot 257.

[746] Bkz. dipnot 249.

[747] Bu dönemde bu konuda kabul edilmiş bir yasa bulunmamaktadır.

[748] Bkz. dipnot 729.

[749] Richard Milhous Nixon, Dwight D. Eisenhower'in ABD Başkanlığı döneminde Başkan Yardımcısı idi. 1960 yılında yapılan başkanlık seçiminde Cumhuriyetçi Parti'nin başkan adayı idi. Fakat Demokrat Parti adayı John Fitzgerald Kennedy'e karşı seçimi kaybetti. 1968 yılında ABD Başkanı seçildi.

[750]Nikita Khrushchev, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri idi. 1958 yılında başbakan da oldu. ABD'yi ziyâretinden sonra, ABD ve SSCB liderleri, 1960 yılının Mayıs ayında Pâris'te biraraya geldiler.

[751] Bu tasarı yasalaşmamıştır.

[752] Bkz. dipnot 120.

[753] Bazı MBK üyeleri tarafından hazırlanarak MBK'ya sunulan "1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilâtı Esâsîye Kânunu'nun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında 12 Haziran 1960 Tarihli ve 1 Sayılı Geçici Kânun'a Ek 'Kurucu Meclis Teşkili' Hakkında Kânun" Tasarısı, MBK'nın 7, 8, 9 ve 10 Aralık 1960 tarihli toplantılarında görüşüldü ve 11 Aralık 1960 tarihli toplantısında kabul edildi. MBK GKT, Cild: 3, Kırksekizinci Birleşim, (7 Aralık 1960), s. 2-32 ve MBK GKT, Cild: 3, Kırkdokuzuncu Birleşim, (8 Aralık 1960), s. 2-50 (ve S. Sayısı: 152) ve MBK GKT, Cild: 3, Ellinci Birleşim, (9 Aralık 1960), s. 2-38 ve MBK GKT, Cild: 4, 1961, Kırksekizinci Birleşim, (7 Aralık 1960), s. 2-53 ve MBK GKT, Cild: 4,

Elliikinci Birleşim, (11 Aralık 1960), s. 2-28 ve MBK GKT, Cild: 4, Elliüçüncü Birleşim, (12 Aralık 1960), s. 17 ve MBK GKT, Cild: 4, Ellidördüncü Birleşim, (13 Aralık 1960), s. 2-6. 13 Aralık 1960 tarihli ve 157 sayılı “1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilâtı Esasîye Kânunu’nun Bâzı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bâzı Hükümlerinin Değişirilmesi Hakkındaki 12 Haziran 1960 Tarihli ve 1 Sayılı Kânuna Ek ‘Kurucu Meclis Teşkili’ Hakkında Kânun” için bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 741-753 ve Resmî Gazete, Sayı: 10682, (16 Aralık 1960) ve MBK KD, s. 356-373. Ayrıca bkz. “Kurucu Meclis Üyelerinin Özlük Hakları Hakkında Kânun” Tasarısı: MBK GKT, Cild: 4, Ellidördüncü Birleşim, (Üçüncü Oturum), (13 Aralık 1960), s. 21-27. MBK üyesi Kurmay Albay Sâmi Küçük’ün 157 sayılı yasanın bazı maddelerinin yorumlanmasına ihtiyaç olmadığına ilişkin önerisi, MBK’nın 22 Aralık 1960 tarihli oturumunda görüşülerek kabul edildi. MBK GKT, Cild: 4, Ellidokuzuncu Birleşim, (2 Aralık 1960), s. 2-5. Ayrıca, 13 Aralık 1960 tarihli ve 158 sayılı “Temsilciler Meclisi Seçimi Kânunu” için de bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 754-763 ve Resmî Gazete, Sayı: 10682, (16 Aralık 1960) ile 13 Aralık 1960 tarihli ve 159 sayılı “Kurucu Meclis Üyelerinin Özlük Hakları Hakkında Kânun”, Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 763 vd. ve Resmî Gazete, Sayı: 10682, (16 Aralık 1960) ve MBK KD, s. 374. Diğer yandan, MBK’nın 35, 36 ve 39 sayılı kararlarına da bkz. Düstur,(Dördüncü Tertip), s. 980-981 ve Resmî Gazete, Sayı: 10699, (5 Ocak 1961) ve MBK KD, s. 788 ve Resmî Gazete, Sayı: 10699, (5 Ocak 1961) ve MBK KD, s. 789 ve Düstur,(Dördüncü Tertip), s. 1536 ve Resmî Gazete, Sayı: 10701, (7 Ocak 1961) ve MBK KD, s. 790.

Bkz. dipnot 1054-1061.

[754] Bkz. dipnot 574.

[755] Bu dönemde kabul edilmiş böyle bir yasa bulunmamaktadır.

[756] Bu dönemde kabul edilmiş böyle bir yasa bulunmamaktadır.

[757] Bkz. dipnot 230.

[758] Kurucu Meclis’in bir kanadını oluşturan Temsilciler Meclisi, 6 Ocak 1961 tarihinde açıldı.

[759] Bkz. dipnot 399.

[760] Maliye Bakanı Ekrem Alican, 13 Şubat 1961 tarihinde Yeni Türkiye Partisi'ni kurdu ve partinin Genel Başkanı oldu. Alican, Maliye Bakanlığı'ndan 26 Aralık 1960 tarihinde ayrıldı. Bkz. Cild: 1.

[761] Bkz. dipnot 753.

[762] Yukarıdaki dipnota bakınız.

[763] Bkz. dipnot 1054-1061.

[764] Bkz. dipnot 753.

[765] Yukarıdaki dipnota bakınız.

[766] Bir önceki dipnota bakınız.

[767] 22 Aralık 1960 tarihli ve 33 sayılı "157 Sayılı Kânunun 2, 12, 41, 43 ve 44. Maddelerinin Yorumlanmasına Mahâl Olmadığına Dair Milli Birlik Komitesi Kararı" şöyledir: "157 sayılı kanunun yayınlanmasından sonra, daha Kurucu Meclis teşekkül etmeden, yasama yetkisinin bu Meclise intikal ettiği yolunda bir iddia ortaya atıldığından, bu konuda bir yorum kararı ittihâzı için yapılan teklif müzakeresi sonunda, aşağıdaki neticeye varılmıştır: 157 numaralı kanunun 43. maddesinde 'bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer' denilmekte ise de, bundan maksat, sözü geçen kanunun mâhiyeti icabı derhal yürürlüğe girmesi mümkün olan hükümleri bakımından herhangi bir bekleme müddetinin bahis konusu olmayacağını ifade etmekten ibarettir. Eğer herhangi bir hüküm muhtevâsı, zarûrî olarak, ancak muayyen bir müddet sonra uygulanabilecek bir mâhiyet arz ediyorsa, bu hüküm, şüphesiz ki, ancak tatbiki mümkün olduğu andan itibaren hukuki ve fiilî bir değere sahip olabilir. Keyfiyet yasama yetkisi bakımından incelenince, kolayca tesbit olunur ki, 1 numaralı kanunun Milli Birlik Komitesi'ni Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bütün yetkileri ile teçhiz eden hükmü, ancak bu yetkilerinden bazılarının ve bu arada yasama yetkisinin Kurucu Meclis'e devredilmesi suretinde bir tahdide tâbi olmuştur. Böyle olduğuna göre, Kurucu Meclis fiilen teşekkül etmedikçe, Milli Birlik Komitesi'nin yetkilerinin ona devredilmesi bahis konusu

olamaz. Zirâ, bağımsız ve hâkim bir devletin yasama yetkisi, hiçbir an nâmevcut sayılamaz. Millet adına bu yetkiyi kullanacak bir merciin dâimâ var olması, hukuki ve mantıkî bir zarûret teşkil eder. Esâsen 157 sayılı kanunun Milli Birlik Komitesi'nde müzakeresi sırasında bu husus açıkça belirtilmiş ve zabta da geçmiş bulunmaktadır. Nitekim, yasama organının seçim devresi sona erdikten veya Meclis fesh edildikten sonra da, yeni Meclis gelinceye kadar, eski Meclis'in yetkilerinin devam edeceği anayasalarda ifade edildiği gibi, ilimde de dâimâ belirtilmiştir. Keza, yeni anayasa ile kurulacak Türkiye Büyük Millet Meclisi faaliyete geçinceye kadar da, Kurucu Meclis'in yetkisi devam edeceği tabiîdir. Bütün bu hâl suretlerine uygun olarak, Kurucu Meclis'in bir uvzu olan Temsilciler Meclisi'nin fiilen toplanacağı âna kadar, yasama yetkisinin münhasıran Milli Birlik Komitesi'ne tevdî edilmiş olarak devam etmesi tabiî ve zarûrîdir. Aksi halde, Türkiye Cumhuriyeti, 16 Aralık 1960 tarihinden itibaren 21 gün yasama organından, yani hâkimiyetin en büyük parçasını teşkil eden yasama kudretinden mahrum bir toplum derecesine düşerdi. Esâsen 44. maddede, 'bu kanunu Kurucu Meclis yürütür' denmiş olması da, bu kanun hükümlerinin esas itibari ile Kurucu Meclis fiilen teşekkül etmeden uygulanamayacağını göstermektedir. Buna karşılık, Kurucu Meclis'in seçimi hakkındaki 158 sayılı kanunu bakanlar kurulunun uygulayacağı derpiş edilmiştir. Anayasayı değiştiren 157 sayılı kanunun yayımı tarihinde yürürlüğe gireceğine dair hüküm, Temsilciler Meclisi'nin seçimine âid kanunun, anayasaya aykırı olmaması ve Kurucu Meclis'in teşkili maksadı ile seçimlerin derhal yapılabilmesini sağlamak içindir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, 157 sayılı kanunun 41. maddesi ile, Milli Birlik Komitesi'ni yasama alanında yetkili kılan bir sayılı kanunun ilgili hükümleri yürürlükten kaldırılmamış, sadece 'işbu kanuna uygun olarak değiştirilmiştir'tir. Sözü geçen kanun ise, 12. maddesinde, Temsilciler Meclisi'nin, bu kanunun yayımından sonraki 21. günde Ankara'da saat 15[:00]'de en yaşlı üyenin başkanlığında toplanacağını açıkça belirtmiştir. Demek oluyor ki, 157 sayılı kanuna göre, bu kanunu yürütecek ve yasama yetkisini kullanacak olan Kurucu Meclis, ancak 12. maddede belirtilen tarihte teşekkül etmiş olacaktır. Milli Birlik Komitesi'nin yetkilerinin kurulacak olan Kurucu Meclis teşekkül edip, bu yetkileri devralmadığı müddetçe de, Milli Birlik Komitesi'nin bütün yetkileri tam olarak devam eder. Henüz teşekkül dahi etmemiş olan bir organa yetkilerin devredilmesinin bahis konusu olmayacağı ve 157 sayılı kanunun böyle bir

maksat taşımadığı husûsunda mantıken ve hukuken en küçük bir tereddüte mahâl olmadığı âşikârdır. Bu sebeplerle, Milli Birlik Komitesi'nin yasama yetkisinin 6 Ocak 1961 gününden önce herhangi bir tahdide uğradığı yolundaki görüşlere aslâ iltifat edilemez ve 157 sayılı kanunun 2, 12, 41, 43 ve 44. maddeleri hükümleri bir arada ve anayasa hukuku prensiplerinin ışığı altında mütâlaa edilince, bu husus açıkça anlaşılır. Bu itibarla, sözü geçen maddelerin yorumlanmasına mahâl olmadığına, Türkiye Cumhuriyeti Milli Birlik Komitesi'nin 22 Aralık 1960 tarihli toplantısında karar verilmiştir." Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 822-823 ve Resmî Gazete, Sayı: 10689, (24 Aralık 1960) ve MBK KD, s. 786.

[768] Bkz. dipnot 753.

[769] Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu, Temsilciler Meclisi üyesi idi. Ayrıca bkz. dipnot 289.

[770] MBK üyesi Kurmay Yüzbaşı İrfan Solmazer tarafından hazırlanan ve MBK'nın 26 Ekim 1960 tarihli toplantısında görüşelerek kabul edilen "Ankara, İstanbul, İzmir ve Atatürk Üniversiteleri İle İstanbul Teknik Üniversitesi'nin Bâzı Öğretim Üyelerinin Vazifelerinden Affına Dair Kânun/Üniversiteler Öğretim Üyelerinden Bâzılarının Vazifelerinden Affına ve Bâzılarının Diğer Fakülte ve Yüksek Okullara Nakline Dair Kânun" Tasarısı için bkz. MBK GKT, Cild: 2, Yirmisekizinci Birleşim, (İkinci Oturum), (26 Ekim 1960), s. 35-38. "Bu kanun teklifinin mûcib sebebini muhtevi basmayazı elde edilemediğinden tutanağa bağlanama"mıştır. Ayrıca, tasarıda sözü edilen bir sayılı cetvelin (üniversitedeki görevlerinden çıkarılanların isimlerinin) görüşülmesi gizli yapılmış ve daha sonra 28 Ekim 1960 tarihli ve 10641 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

Yasaya göre, söz konusu üniversitelerde görevli olup da, sözü edilen bir sayılı cetvelde adı bulunan öğretim üyeleri ile öğretim yardımcılarının görevlerine son verildi. İki sayılı cetvelde adı bulunan öğretim üyeleri ile öğretim yardımcıları ise, tesbit edilen başka üniversite, fakülte ve yüksek okullara tayin edildiler. İki sayılı cetvelde yer alan isimlerin görüşülmesi de gizli tutulmuş ve yukarıda belirtilen Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. Görevlerinden çıkarılan öğretim üye ve yardımcılarından emeklilik hakkı kazananlar, emekli olabileceklerdi. "Bu kanun hükmüne tâbi üniversite

mensuplarından arzu edenler hemen, arzu etmeyenler de, kanunun mer'iyetinden itibaren geçecek altı ay içinde bir başka göreve tayin edilmezlerse, haklarında 5434 sayılı kanun hükümleri gereğince emeklilik işlemleri uygula"nacaktı. Bu "kanunla görevlerinden affedilenler, üniversite öğretim üyeliği veya yardımcılığı vazifesi ile görevlendirilemezler"di. MBK GKT, Cild: 2, Yirmisekizinci Birleşim, (İkinci Oturum), (26 Ekim 1960), s. 35-38.

MBK üyesi Kurmay Yüzbaşı İrfan Solmazer tarafından hazırlanan ve MBK'nın 26 Ekim 1960 tarihli toplantısında görüşelerek kabul edilen "4936 Sayılı Üniversiteler Kânunu'nun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kânuna Bâzı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kânun/13 Haziran 1946 Gün ve 4936 Sayılı Üniversiteler Kânunu'nun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kânuna Madde Eklenmesi Hakkında Kânun" Tasarısı için bkz. MBK GKT, Cild: 2, Yirmisekizinci Birleşim, (İkinci Oturum), (26 Ekim 1960), s. 38-61 (S. Sayısı: 114). Ayrıca, "4936 Sayılı Üniversiteler Kânunu'nun 115 Sayılı Kânunla Değiştirilen 38. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Kânun" için bkz. MBK GKT, Cild: 2, Otuzuncu Birleşim, (28 Ekim 1960), s. 3-6.

Diğer yandan, 114 sayılı yasanın beşinci maddesinin değişirilmesi yönünde MBK üyesi Kurmay Albay Sâmi Küçük tarafından hazırlanan tasarı, MBK'nın 5 Ocak 1961 tarihli toplantısında görüşülmüşse de, kabul edilmemiştir. MBK GKT, Cild: 5, Yetmişbirinci Birleşim, (Üçüncü Oturum), (5 Ocak 1961), s. 82-85.

[771] Ankara Vâlisi emekli General Nûri Teoman idi. Ayrıca bkz. dipnot 351.

[772] Bkz. dipnot 248.

[773] Türk Eğitim Derneği (TED), 31 Ocak 1928 tarihinde Türk Maarif Cemiyeti adı ile kuruldu. 1946 yılında Türk Eğitim Derneği adını aldı.

[774] TED Ankara Koleji'nden söz edilmektedir. Kolej, Kurtuluş'ta bulunmakta idi. Kısa bir süre önce taşınmıştır.

Kurmay Albay Sâmi Küçük, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: “27 Mayıs 1960 İhtilâli’nden sonra yönetim kurulu üyelerinin çoğu çeşitli nedenlerle görevlerinden uzaklaşmıştı. Yönetim kurulu bir faaliyet göstererek, Ankara Koleji’nin işlerinin normal şekilde yürütülmesi için bir yönetim kurulu gerekiyordu. İhtilâl hükûmeti, bir bakanlar kurulu kararı ile, Ankara Koleji’ne yeni bir yönetim kurulu atadı. Bu kurula ben de dahil olmuştum. Yeni yönetim kurulu, üniversite ve iş çevrelerinden gelen saygın üyelerden oluşmaktaydı. Yeni yönetim oldukça ağır bir yük altına girmişti. Kolejin mali durumu iyi değildi. Bu olumsuzluklara rağmen, Kolej idaresi, bazı yeni atamalar yapmıştı. Okul Müdürlüğü’ne de Hava Harb Oulu’ndan emekli olan bir albayı getirmişti. Yönetim kurulu olarak, mali külfet getiren bu atamalara bir dur demek gerekiyordu. Bunun için de, Milli Eğitim Bakanlığı’ndan kolejin idari elemanlarının sayı ve formasyon bakımından tetkiki ile yeni atanan öğretmen kökenli olmayan personelin nitelik ve nicelik bakımından incelenerek, bir raporla durumun yönetime bildirilmesi istendi. Uzunca bir çalışma süresinden sonra gelen rapora uyularak, kadro fazlası personelin kolejle ilişiği kesilmiş, yine rapora uyularak da, Kolej Genel Müdürü’nün yerine öğretmen kökenli bir genel müdür atanmıştır.” Küçük, age, s. 177.

[775] Yukarıdaki dipnota bakınız.

[776] İncesu’dan söz edilmektedir. Bugün tamamen kapatılmıştır.

[777] Mümtaz Tarhan, Maliye Bakanlığı Kanunlar Müdürlüğü, İzmir Defterdarlığı, İstanbul İrat ve Servet Vergileri Müdürlüğü, Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü ve Sayıştay Başkanlığı görevlerinde bulundu. TBMM’nin onuncu (1954-1957) döneminde DP Ankara milletvekili ve Dördüncü Adnan Menderes Hükûmeti’nde de Çalışma Bakanı idi. 29 Kasım 1957-11 Mayıs 1958 tarihleri arasında kısa bir süre İstanbul Belediye Başkanlığı da yapmıştı.

[778]16 Ağustos 1961 tarihinde benimsenen 351 sayılı “Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Kânunu” için bkz. KMKD, s. 992-1000 ve Resmî Gazete, Sayı: 10887, (22 Ağustos 1961).

[779] 13 Kasım 1960 tarihinde MBK’dan ihrâç edilen 14 üyeden söz edilmektedir.

[780] Tutanaktan konuşmaların bir süre daha devam ettiği ve son bir saatlik görüşmenin tutanağının tutulmadığı anlaşılmaktadır.

[781] Bkz. dipnot 729.

[782] Bkz. dipnot 112.

[783] Bkz. dipnot 602.

[784] Cevat Açıkalın, Türkiye'nin Roma Büyükelçisi idi. 25 Ekim 1961 tarihinde Dışişleri Bakanlığı'ndan emekliye ayrıldı.

[785] António de Oliveira Salazar, Portekiz Bakanlar Konseyi Başkanı ve 1932-1968 yılları arasında Portekiz'in siyasi lideri idi.

[786] Rıfkı Zorlu, Dışişleri Bakanlığı'nda diplomat olarak görevli idi.

[787] Tutanaktan konuşmaların bir süre daha devam ettiği ve son bir saatlik görüşmenin tutanağının tutulmadığı anlaşılmaktadır. Zaten tutanağın orijinalinde de bu durumu belirtmek için olacak (...) kullanılmıştır.

[788] Maliye Bakanı Mustafa Kemâl Kurdaş, Ekrem Alican'ın yerine, 26 Aralık 1961 tarihinde atandı. Bkz. Cild. 1.

Ayrıca, "Mâliye Eski Bakanı ve Temsilciler Meclisi Üyesi Ekrem Alican'ın Görevinden Doğan Bir İşten Dolayı Meclis Soruşturması Açılması Gerekip Gerekmediği Hakkında TC Milli Birlik Komitesi Sekreterliği Tezkeresi İle Adalet Komisyonu Raporu" için bkz. MBK GKT, Cild: 6, Yüzdördüncü Birleşim, (7 Eylül 1961), s. 9 ve KMKD, s. 1159 ve Resmî Gazete, Sayı: 10905, (13 Eylül 1961). 7 Eylül 1961 tarihli ve 74 sayılı karar gereğince, Temsilciler Meclisi Genel Kurulu'nun 31 Ağustos 1961 ve MBK'nın da 7 Eylül 1961 tarihli toplantılarında, soruşturma açılmasına gerek olmadığına karar verildi.

[789] Tütün destekleme alımlarından söz edilmektedir. Piyasanın açılması, tütün alım fiyatının açıklanmasına bağlıydı.

[790] Bkz. dipnot 118 ve dipnot 290 ve 291.

[791] Yukarıdaki dipnota bakınız.

[792] Bkz. dipnot 120.

[793] Şinâsi Orel, MBK tarafından Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulmasıyla görevlendirildi.

[794] Bkz. dipnot 602.

[795] Tutanakta bu kısım eksiktir. Muhtemelen tutanağa geçirilmemiştir.

[796] Bkz. dipnot 206.

[797] Tutanakta bu kısım da eksik izlenimini vermektedir.

[798] Tutanakta bu kısım da eksik izlenimini vermektedir.

[799] "1960 Genel Tarım Sayımının Bir Yıl Geri Bırakılmasına Dair Geçici Kânun Tasarısı", MBK'nin 1 Eylül 1960 tarihli toplantısında görüşüldü ve kabul edildi. Yasaya göre, tarım sayımı bir yıl ertelendi. MBK GKT, Cild: 1, Üçüncü Birleşim, (1 Eylül 1960), s. 12 (ve S. Sayısı: 29) ve MBK KD, s. 174 ve Resmî Gazete, Sayı: 10596, (6 Eylül 1960).

Hükûmetçe hazırlanan ve 12 Temmuz 1960 tarihinde MBK'ya iletilen yasa tasarısının gerekçesinde (S. Sayısı: 29) ise, şu görüşlere yer verilmişti:

"5622 sayılı Sayımlar Kanunu gereğince, 1960 yılı içinde bir de ziraat sayımı yapılması gerekmektedir. Ziraat sayımı ile elde edilmesi icab eden mâlûmat da, memleketin umumi ziraat şartları bakımından sayımın Kasım 1960 ayı başlarında icrâsını zarûrî kılmaktadır. Ziraat sayımında, milletlerarası tatbikâta uyularak, sorulacak sorular pek çeşitlidir. (...) Bu sayımın teknik hazırlıkları, çeşitli sebeplerden tamamiyle ikmâl edilememiş durumdadır. İstatistik Umum Müdürlüğü, mekân bakımından tam bir imkânsızlık içindedir ve hem nüfus sayımını, hem de ziraat sayımını aynı yıl içinde tahakkuk ettirecek durumda bulunmamaktadır. Nüfus sayımlarına halkımız çok alışmış bulunduğu cihetle, bu sayımın icrâsı, hazırlıkların tacili suretiyle imkân dahiline alınmıştır. Fakat ziraat sayımı için durum aynı değildir. Zira bu sayım, araya giren uzun zaman fâsılası yüzünden,

1927 sayımı hariç tutulursa, memlekette yapılan ikinci ziraat sayımı olacaktır. Halkımız ve bilhassa köylümüz bu sayıma alışık değildir. Sorulacak sorular, çiftçimizi şüphelendirebilir. Böyle bir şüphenin uyanmaması ve bu işin sırf istatistik maksadı ile yapıldığının köylümüze anlatılması ve onun doğru malûmat vermeye rûhen hazırlanması, daha ziyâde normal zamanların işidir. İnkılâp hareketinin hemen akabinde sayılacak bir tarihte ziraat sayımı yapmak ve çiftçiden işlettiği arazinin ne kadarının kendi malı, ne kadarının Hazine malı ve ne kadarının kirâlık olduğunu sormak, yıllık zirâî istihsâli ve zirâî serveti hakkında mâlûmat elde etmeye çalışmak, çiftçimizin, "Niçin soruyorlar? Acaba bunun arkasından ne gelecek?" diye düşünceye dalması ve hakikat dışı cevaplar vermeye sürüklenmesi, kuvvetli bir ihtimal olarak görünmektedir. Diğer taraftan, bu sayımın gelecek yıla tâliki, yarım milyarlık bütçe tasarrufunun temininde altı milyonluk bir yardım da sağlamış olacaktır. İdârî makamlarda yapılan değişiklikler de, bu makam sahipleri için, muhitlerini öğrenmek bakımından kâfi bir zaman geçmesini icab ettirmektedir. Muhitini iyi tanımayan elemanlarla böyle bir sayım ameliyesini başarmak, ayrıca bir müşkülât kaynağıdır. Bütün bu mülâhazalarla, sayımın gelecek yıla bırakılması, yapılacak muazzam masrafın hebâ olmaması bakımından pek uygun düşecektir."

"1961 Genel Tarım Sayımının 1963 Yılına Bırakılmasına Dair Kânun Tasarısı", MBK'nın 8 ve 9 Ağustos 1961 tarihli toplantılarında görüşülerek kabul edildi. MBK GKT, Cild: 6, Doksandokuzuncu Birleşim, (8 Ağustos 1961), s. 6-8 ve MBK GKT, Cild: 6, Yüzüncü Birleşim, (9 Ağustos 1961), s. 2-3. Yasa, 9 Ağustos 1961 tarihinde 345 sayı ile benimsendi. Bkz. Resmî Gazete, Sayı: 10882, (16 Ağustos 1961).

[800] Sivas'ta gözetim altında tutulanlar arasından ülkenin değişik bölgelerine zorunlu iskâna gönderilen 55 kişi şunlardı: İbrâhim Abikoğlu, Hacı Topo Aktoprak, Zeki Bayar, Fâik Bucak, İsmâil Hakkı Bucak, Hacı Ali Bucak, Mehmet Cemâl Bucak, Mithat Bucak, Hasan Abik Bucak, Ali Abik Bucak, Bekir Bucak, Reşit Çeçen, Mehmet Dal, Abdülkadir Ekinci, Abubekir Ertaş, Mahmut Ertaş, Bahattin Erdem, Abdürrezzak Ensârioğlu, Sait Ensârioğlu, Şeyh Ali Fırat, Şeyh Salâhattin Fırat, Şeyh Gıyâsettin Fırat Şeyh Ahmet Fırat, Mehmet Fuat Fırat, Fâruk Fuat Fırat, Mehmet Emin Fırat, Halil Fırat, Ömer Fırat, Gıyâsettin Fırat, Hüseyin İleri, Zeynel Abidin

İnan, Mustafa Işık, Kinyas Kartal, Abdülbâki Kartal, Hamit Kartal, Bala Kartal, Şeyh Mehmet Emin Karadeniz, Cemil Küfrevî, Zeki Cemil Küfrevî, Abdülbâki Karakuş, Feyzullah Keskin, Mehmet Kayalar, Abdullah Öztürk, Ferzende Öztürk, Osman Öztürk, Köroğlu Öztürk, Şâmil Peker, Sâit Ramanlı, Kubbettin Septioğlu, Zeynel Tûranlı, Câfer Yağızer, Mecit Yalçın, Derviş Yâkut, Kâzım Yıldırım ve Süleyman Yıldırım.

[801] Kinyas Kartal, Van'da Brukan aşiretinin reisi olup, Batı'da zorunlu ikâmet için sürgün edilen 55 kişiden biriydi.

[802] Çiftçiyi Topraklandırma Kânunu, 11 Haziran 1945 tarihinde kabul edilen 4753 sayılı yasadır. Bkz. Resmî Gazete, Sayı: 6032, (15 Haziran 1945).

[803] Bu tutanaktan itibaren, son toplantı da dahil olmak üzere, toplantı sayıları verilirken "Birleşim" denilmeye başlanılmıştır. "53. Birleşim" gibi... Ben standardı bozmamak için yine aynı şekilde sayı vermeye devam ettim.

[804] 6 Aralık 1960 tarihli ve 154 sayılı "Hazine'nin ve İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin Bir Kısmının Borçlarının Tahkimi Hakkında Kânun"dan söz edilmektedir. İlgili yasanın birinci maddesine göre, "Hazine'nin ve bu kanuna bağlı cetvelde gösterilen daire, teşekkül, banka ve kurumların, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı'na, Amortisman ve Kredi Sandığı'na ve İşçi Sigortaları Kurumu'na ve birbirlerine olan borçları, bu kanunun hükümleri dairesinde tahkim ve tasfiye" olunacaktı.

Yasanın kapsamına giren daire, teşekkül, banka ve kurumlar ise şunlardı: "Tekel Genel Müdürlüğü, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları İşletmesi, Türkiye Cumhuriyeti Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası (Tarım Satış Kooperatifleri, Milli Korunma [Kanunu] ve Su İşleri kredileri dolayısıyla), Toprak Mahsûlleri Ofisi, Türkiye Zirâî Donatım Kurumu, Etibank, Sümerbank, Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu, Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu, Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri, Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi, İller Bankası, Türkiye Emlâk Kredi Bankası, Et ve Balık Kurumu, Petrol Ofisi, Denizcilik Bankası, Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi, Türkiye Cumhuriyeti Çimento Sanayii Anonim Şirketi, Türk Hava Yolları Anonim Şirketi, Azot Sanayii Türk Anonim Şirketi..." Bkz. Resmî Gazete, Sayı: 10679, (13 Aralık 1960) ve MBK KD, s. 348-351.

[805] İlgili yasanın 17. maddesi şöyle düzenlenmişti: "[Kamu] İktisadi Devlet Teşebbüsleri ile benzeri müesseselerin hukuki, idari ve mali

bünyelerini tetkik ve memleket ekonomisi içinde kendilerine tevdi edilmiş ve edilecek vazifelerle bu vazifelerin ne şekilde ifâ olunacağını tayin, bünyelerinde yapılması gereken ıslâhatı tesbit eylemek üzere, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç 60 gün içinde, yerli ve yabancı uzmanlardan müteşekkil bir heyet kurulur.” MBK KD, s. 350. Ayrıca yukarıdaki dipnota bakınız.

[806] Bkz. dipnot 120.

[807] Bkz. dipnot 204.

[808] Orijinal tutanakta bu şekildedir. Ancak, görüşmelerin bu aşamasında tutanağın tutulup tutulmadığına ilişkin bir değerlendirmede bulunmak güçtür.

[809] Orijinal tutanakta bu şekildedir. Ancak, görüşmelerin bu aşamasında tutanağın tutulup tutulmadığına ilişkin bir değerlendirmede bulunmak güçtür.

[810] Orijinal tutanakta bu şekildedir. Ancak, görüşmelerin bu aşamasında tutanağın tutulup tutulmadığına ilişkin bir değerlendirmede bulunmak güçtür.

[811] Bkz. dipnot 118.

[812] 21 Haziran 1927 tarihinde kabul edilen ve İstanbul’da serbest bölge kurulmasına ilişkin yasa ile ardından 1953 yılının son günlerinde benimsenin yeni serbest bölgeler hakkındaki yasa ve ilgili nizamnâme için bkz. İlhan Tekeli ve Selim İlkin, Dünyada ve Türkiye’de Serbest Üretim Bölgelerinin Doğuş ve Dönüşümü, Yurt Yayınları, Ankrara, 1987, s. 88-98.

[813] Ford Otosan, 1959 yılında kurulmuş otomotiv firmasıdır. 1928 yılında Vehbi Koç, Ankara’da kurduğu Otokoç firması ile Ford Motor Company’nin distribütörlüğünü aldı ve 1946 yılında Koç grubu Ford Motor Company’nin Türkiye temsilcisi oldu.

[814] Tutanakta bu kısım eksik izlenimini vermektedir.

[815] Maliye Bakanı Kemâl Kurdaş'ın ilköğretim, arazi ve binâ vergileri kanun tasarıları hakkında MBK'da yaptığı açıklamalar için bkz. MBK GKT, Cild: 5, Yetmişinci Birleşim, (4 Ocak 1961), s. 14-17. "1837 Sayılı Binâ Vergisi Kânunu İle 3 Ocak 1961 Tarihli ve 206 Sayılı Kânunda Değişiklikler Yapılmasına Dair Kânun Tasarısı" için bkz. MBK GKT, Cild: 6, Seksendokuzuncu Birleşim, (23 Mayıs 1961), s. 2-6. 21 Haziran 1961 tarihinde kabul edilen 309 sayılı yasa için bkz. KMKD, s. 749-750 ve Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 2717 vd ve Resmî Gazete, Sayı: 10839, (27 Haziran 1961). Ayrıca, Ordu Evleri'ni binâ vergisinden muaf tutan ve 26 Aralık 1960 tarihinde kabul edilen 177 sayılı "1837 Sayılı Kânuna Bir Madde İle Geçici Madde Eklenmesine Dair Kânun" için bkz. Resmî Gazete, Sayı: 10694, (30 Aralık 1960) ve MBK KD, s. 429. Ayrıca bkz. 3 Ocak 1961 tarihinde kabul edilen 206 sayılı "Arazi ve Binâ Vergilerinin Matrahlarına Uygulanacak Misiller Hakkında Kânun", Resmî Gazete, Sayı: 10702, (9 Ocak 1961) ve MBK KD, s. 567-568.

[816] Tutanaktan konuşmaların bir süre daha devam ettiği ve son 45 dakikalık görüşmenin tutanağının tutulmadığı anlaşılmaktadır.

[817] İkinci Cemâl Gürsel Hükûmeti, 5 Ocak 1961 tarihinde göreve başladı. Bkz. Cild: 1 ve Cild: 1/dipnot 9. Ayrıca bkz. Jaeschke, age, s. 116-117.

[818] Tutanaklardan görüşmenin devamının tutulmadığı anlaşılmaktadır.

MBK üyesi ve Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde Ulaştırma Bakanı olan Tümgeneral Sıtkı Ulay, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: "İstifâmı yazdım ve sayın [Orgeneral Cemâl] Gürsel'e gönderdim. Bu istifa mektubunda, Kurucu Meclis'in toplanması dolayısıyla sayın Başkanımıza, bu Meclise lâyık benden daha ehliyetli insanları seçme şansı bırakmak istediğimi bildirdim. Ertesi günü bu istifadan diğer bakanlar kurulu üyeleri de alınmış ve bir hisse çıkarmışlardı ki, ya ertesi günü veya daha sonraki gün bakanlar kurulu da istifasını sayın [Orgeneral Cemâl] Gürsel'e takdim etti. Ve yeni kurulacak kabineye yer bıraktı. (...) Yeni kabinenin kurulması ve bir de Kurucu Meclis'e Cumhurbaşkanı kontenjanından alınacakların tesbiti için Komite, kendi başanına yardım maksadı ile toplantılar yapıyordu. Yeni kabinenin tesbitinde bazı arkadaşlar beni de ileri sürdüler. [Kurmay Albay] Osman Köksal, sayın [Orgeneral Cemâl] Gürsel'in beni çok sevdiğini, benden ayrılmak istemediğini söyledi. Fakat diğer bir kısım arkadaşlarda

tasvip yerine sessizlik vardı. Durumu anlamıştım. Bakanlığı kabul etmeyeceğimi bilirerek, ben de bir teklif yaptım. Ben bu kurulda olmadığıma ve olamayacağıma göre, zaten Milli Birlik [Komitesi]'nden iki kişi idik. Burada sayın [Orgeneral Fahri] Özdilek bulunacak olursa, benim efkârı umumiyede harcandığım mânâsı çıkacak ve elbette ki, Komite'den de istifa edecektim. 'Bu sebeple, yayınlanacak deklarasyonda, Komite'den kimsenin yeni Meclis'te bakan olmaması prensibine varıldığını ilân edelim' dedim. Arkadaşlarca bu husus oybirliği ile kabul edilerek kararlaştırıldı. Sayın [Orgeneral Emin Fahri (Fahrettin)] Özdilek de benim yüzümden bakanlığından ve Babakan Yardımcılığı'ndan oldu. Fakat esâsında bu mütevâzi insan da böyle bir mevkie pek hevesli ve istekli değildi. İleride bu fırsat, çok kısa bir süre ile rahmetli [İhsan] Kızıloğlu'na yaramıştı. Ulay, age, s. 176-177.

Adalet Bakanı Mustafa Âmil Artus, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: "4 Ocak 1961 çarşamba günü bakanlar kurulu [emekli] Orgeneral Fahri Özdilek'in başkanlığında toplandı. Toplantıdan önce [MBK üyesi] Ulaştırma Bakanı Tümgeneral Sıtkı Ulay'ın istifa ettiğini duymuştuk. Oturum açılınca ben gündem dışı söz alarak, bu haberin doğru olup olmadığını başkana sordum. Fahri Özdilek, Sıtkı Ulay'ın istifa dilekçesini göstererek, haberin doğru olduğunu ve bunu hükûmet başkanına ilettiğini ve Cemâl Gürsel'in, 'başka istifa eden yok mu?' diye yanıt verdiğini, kendisinin de 'henüz başka istifa yok' diye karşılık verdiğini söyledi. Ben tekrar söz aldım: 'İki gün sonra Kurucu Meclis toplanıyor. Bu Meclise partilerden, illerden, çeşitli meslek kuruluşlarından üyeler gelecektir. Devlet ve Hükûmet Başkanı'nın bu üyelerden bazılarını bakanlar kuruluna almak istemesi mümkündür. Bu nedenle, biz hepimiz çekilip, Hükûmet Başkanı'na bakanlar kurulunu yeniden kurmak imkânını verelim...' dedim. Bunun üzerine lehte, aleyhte konuşmalar oldu. Sonunda önerim kabul edildi. Ancak arkadaşlar istifa keyfiyetinin radyonun 13:00 haber bülteninde açıklanmasını istediler. Fahri Özdilek, bizi toplantı hâlinde bırakarak, bu konuyu Cemâl Gürsel ile görüşmek üzere Hariciye Köşkü'ne gitti. Yarım saat sonra döndüğünde, Hükûmet Başkanı'nın istifa keyfiyetini kabul ettiğini ve durumun radyonun 13:00 haber bülteninde açıklanacağını haber verdi. Bir yazı makinası getirterek, bakanlar kurulunun, yukarıda belirttiğim gerekçe ile istifasını yazdık. Altını bütün arkadaşlar ayrı ayrı imzaladılar. İstifâmızın kabul edildiği ve yeni hükûmet kuruluncaya kadar görelerimize

devam etmemiz bildirildi. 5 Ocak akşamı radyonun 19:00 haber bülteninde yeni bakanlar kurulu listesi okundu. Be kabinede yer almıyordum. (...) Kabinenin çekilmesinden bir süre önce, [Milli Birlik] Komite[si], 'inkılap mahkemeleri' adı ile, ihtilâli korumak için, olağanüstü mahkemeler kurulmasını öngöre bir kanunu kabul etmişti. Adalet Bakanı'nın lüzum görmesi hâlinde bu mahkemeler kurulacaktı. Birkaç kez bana bu mahkemelerin kurulması için lüzum göstermemi önerdiler. Fakat ben günlerin koşulları içinde inkılap mahkemeleri gibi olağanüstü mahkemelerin kurulmasına zarûret ve gerek görmedim. Benden sonra gelen Ekrem Tzemen'e de bunu önermişler. O da olumsuz yanıt vermiş... Hatta Adalet Bakanlığı'ndan çekilmeye kalkmış... Zorlukla yerinde kalmaya râzı etmişler... Benim kabineye alınmayışımın nedeni, bumahkemeler konusundaki lumsuz tutumum olabilirdi. Bununla birlikte, birkaç ay sonra, Kurucu Meclis'te bir akşam, [MBK üyesi Korgeneral Cemâl] Madanoğlu'na, kabineye alınmayışımın nedenlerini sorduğum zaman, bana aynen şu yanıtı verdi: 'Sen Krupp fabrikasında yapılmış bir Adalet Bakanı bile olsaydın, 14'ler Olayı'ndan sonra yerinde kalamazdın...' Benim 14'ler ile bir ilişkim ve anlaşmam yoktu. Bu nedenle bu söze hayret ettim. Burada şunu da kaydedeyim ki, Ağustos [ayı] sonlarında bana tekrar Adalet Bakanlığı teklif edildi. Demek oluyor ki, [Cemâl] Madanoğlu'nun sözü, kişisel görüşünden ibaretti." "İhtilâlin Adalet Bakanı Âmil Artus'un Anıları: 27. Yılında 27 Mayıs", (Yayına Hazırlayan: İlhâm Soysal), Milliyet, (26 Mayıs 1987).

[819] Tutanaktan görüşmelerin bir süre önce başladığı ve ilk bir saatlik görüşmenin tutanağının tutulmadığı anlaşılmaktadır.

[820] Orijinal tutanakta bu şekilde olup, tutanakta bu kısım eksik izlenimini vermektedir.

[821] Vatan Cephesi, DP iktidarının son döneminde CHP muhalefetine karşı başlattığı kampanyaya verilen isimdir. İktidârı destekleyenler, muhalefete karşı, Vatan Cephesi içinde birleşmeye dâvet edildiler ve bu gruba katılanların isimleri, radyodan da ilân edildi. Yassıada'da YAD'da Vatan Cephesi'nden dolayı da dava açıldı. Bkz. dipnot 213.

[822] Bkz. dipnot 257.

[823] Görüşmelerin bu kısmının tutanağa geçirilmediği anlaşılmaktadır.

[824] Bkz. Cild: 2/ilgili bakanlar kurulu toplantı tutanağına bakınız.

[825] Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde yapılan kapsamlı değişiklik, İkinci Cemâl Gürsel Hükûmeti olarak tanımlanmaktadır. Ancak, hatırlanacağı gibi, uygulamada hükûmetin isminde bir değişikliğe gidilmemiştir. Bir hükûmet programı da hazırlanmamıştır. Bkz. Cild: 1 ve Cild: 1/dipnot 9.

[826] Bkz. Cild: 2/dipnot 50.

[827] MBK'dan uzaklaştırılan 14 eski MBK üyesinden söz edilmektedir. MBK'dan uzaklaştırılan eski üyeler şunlardır: Kurmay Albay Alpaslan Türkeş, Kurmay Yarbay Orhan Kabibay, Kurmay Binbaşı Orhan Erkanlı, Deniz Kurmay Binbaşı Münir Köseoğlu, Kurmay Yarbay Mustafa Kaplan, Tank Binbaşı Muzaffer Karan, Kurmay Binbaşı Şefik Soyuyüce, Piyade Binbaşı Fâzıl Akkoyunlu, Deniz Kıdemli Yüzbaşı Rıfat Baykal, Kurmay Binbaşı Dündar Taşer, Kurmay Yüzbaşı Nûman Esin, Kurmay Yüzbaşı İrfan Solmazer, Kurmay Yüzbaşı Muzaffer Özdağ ve Jandarma Yüzbaşı Ahmet Er. Uzaklaştırılan eski MBK üyeleri, yurt dışı görevlere atanmışlardı. MBK Başkanı Orgeneral Cemâl Gürsel, 13 Kasım 1960 tarihinde, MBK'da yapılan değişikliği kamuoyuna açıkladı. Ayrıca bkz. dipnot 1054-1061.

[828] Ulaştırma Bakanı Mehmet Orhan Mersinli, aynı zamanda Temsilciler Meclisi üyesi idi. Bkz. Cild: 1 ve Cild 3/dipnot 184.

[829] 25 Temmuz 1951 tarihli ve 5816 sayılı "Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkındaki Kânun"a bakınız: Resmî Gazete, Sayı: 7872, (31 Temmuz 1951).

[830] Bakanlar kurulunun otuz ikinci toplantı tutanağına bakınız.

[831] Bkz. dipnot 729.

[832] Bkz. dipnot 682.

[833] Daha önce de zikredilmişti.

[834] Burada bir kez daha, ilk Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde yapılan geniş değişikliğin, bu hükûmetin İkinci Cemâl Gürsel Hükûmeti olarak algılanmasına neden olduğu görülmektedir. Oysa, resmi olarak hâli hazırdaki hükûmet, İkinci Cemâl Gürsel Hükûmeti idi. İlkindeki değişiklik, bir hükûmet değişikliği olarak değerlendirilmemişti.

[835] Bkz. dipnot 594.

[836] 8 Haziran 1936 tarihli ve 3005 sayılı "Meşhud Şuçların Muhakeme Usulü Kânunu"ndan söz edilmektedir. Düstur, (Üçüncü Tertip), Cild: 17, s. 241 ve Resmî Gazete, Sayı: 3329, (13 Haziran 1936).

[837] Bkz. dipnot 249.

[838] Bkz. dipnot 242.

[839] Bkz. dipnot 594.

[840] Bkz. dipnot 682.

[841] Bkz. dipnot 253.

[842] Bkz. dipnot 770.

[843] Bkz. dipnot 594.

[844] Orijinal tutanakta bu şekildedir. Ancak, görüşmelerin bu aşamasında tutanağın tutulup tutulmadığına ilişkin bir değerlendirmede bulunmak güçtür.

[845] İkinci Cemal Gürsel Hükümneti'ne bakınız.

[846] Tasarruf bonosu, 5 Ocak 1961 tarihinden itibaren satın alınmak zorunda bırakılan bir çeşit hazine bonusu idi. 223 sayılı "Yatırımlar Finansman Fonu Teşkil ve Tasarruf Bonoları İhrâcı Hakkında Kânun" gereğince, gelir vergisi (bütünücretlileri kapsıyor), kurumlar vergisi, verâset ve intikal Vergisi ve gayri menkûl alım-satım vergisi yükümlülerine vergi

matrahlarının % 3'üne kadar tasarruf bonosu alma yükümlülüğü getirildi. MBK KD, s. 715-717 ve Resmî Gazete, Sayı: 10705, (12 Ocak 1961). Tasarruf bonosu, 1972 yılında kaldırıldı.

[847] Ankara'daki Çubuk Barajı'ndan söz edilmektedir.

[848] Bakanlar kurulunca hazırlanarak 2 Kasım 1960 tarihinde MBK'ya sunulan "Devlet Personel Dairesi Kurulması Hakkında Kânun" Tasarısı, MBK'nın 13 Aralık 1960 tarihli toplantısında görüşüldü ve kabul edildi. MBK GKT, Cild: 4, Ellidördüncü Birleşim, (13 Aralık 1960), s. 9-21 (ve S. Sayısı: 167). Yasaya göre, "bu kanunun şümûlüne dahil kurumların personel rejimini memleketin iktisadi, mali ve sosyal şartlarına ve hukuki esaslara uygun bir şekilde düzenlemek, bu düzeni değişen şartlara göre ayarlamak ve idame ettirmek maksadıyla, başbakanlığa bağlı bir Devlet Personel Dairesi" kuruldu. 13 Aralık 1960 tarihli ve 160 sayılı yasa için bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 765 vd ve Resmî Gazete, Sayı: 10683, (17 Aralık 1960) ve MBK KD, s. 375-377.

[849] 1930 yılında kabul edilen 1683 sayılı "Askerî ve Mülkî Tekâüt Kânunu" ile kesenek esasına dayanan sandık sistemi yerine, emekli, dul, yetim aylıklarının hazineden ödenmesine dayanan bütçe sistemine geçildi. Bu sistemin kapsamı sınırlı olup, yalnızca bütçe ve katma bütçeye bağlı kuruluşlarda çalışan memurları kapsamaktaydı. Kapsamın dar oluşu, devlet bankaları, kamu iktisadi devlet kuruluşları, özel idareler ve belediyelerin, özel yasalarla ayrı ayrı emekli sandıkları kurmaları sonucunu doğurdu. Bu şekilde çok çeşitli emeklilik sistemlerinin yanyana yürütülmesi, yer değiştiren memurların emeklilik statüsünün tesbiti ve benzeri konularda güçlüklere yol açtı. Diğer yandan, hazineden aylık alanların süratle artması, bu ödemelerde zorluk yaratmaya başladı ve bunun sonucunda da, 1946 yılından itibaren 1683 sayılı yasaya tâbi olan memurların maaşlarında emeklilik keseneği alınmaya başlandı. 1949 yılında kabul edilen 5434 sayılı yasayla TC Emekli Sandığı kurularak, genel ve katma bütçeli kuruluşlardan aylık alanlarla, daha önce özel kanunla kurulmuş kimi sandıklara bağlı olanlar, Emekli Sandığı kapsamına alındılar. Emekli Sandığı ise, çalışmalarına 1 Ocak.1950 tarihinden itibaren başladı.

[850] Bkz. dipnot 120.

[851] Bkz. dipnot 799.

[852] Ankara’da Sıhhıye’de bulunan Refik Saydam Hıfzısıhha Enstitüsü’nden söz edilmektedir.

[853] Bkz. dipnot 118 ve 290-291.

[854] Burada bir kez daha açıkça görülmektedir ki, Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti’nde yapılan geniş değişiklik, yeni bir hükûmet olarak değerlendirilmekte ve resmen öyle kabul edilmese de, hâli hazırdaki Cemâl Gürsel Hükûmeti’nin üçüncü hükûmet olduğu varsayılmaktadır.

[855] Yukarıdaki dipnota bakınız.

[856] Lozan Antlaşması’nda bu yönde bir hüküm bulunmamaktadır.

[857] Bkz. dipnot 773 ve 774.

[858] Bakanlar kurulunun ellinci toplantı tutanağına bakınız.

[859] Ankara Cebeci’de bulunan ve eski adı Site Erkek Öğrenci Yurdu olan Atatürk Öğrenci Yurdu’ndan söz edilmektedir.

[860] 7 Ocak 1932 tarihli ve 1918 sayılı “Kaçakçılığın Men ve Tâkibine Dair Kânun”dan söz edilektedir. Bkz. Düstur, (3. Tertip), Cild: 13 ve Resmî Gazete, Sayı: 2000, (12 Ocak 1932).

[861] Osmanlı Devleti’nde 1883 yılında kurulan ve tütün ticaretinde tekele sahip olan yabancı Tütün Rejisi’nden söz edilmektedir. Resmi adı: (Fransızcası:) “Société de la Régie Cointeressée des Tabacs de l’Empire Ottoman” ve (Osmanlıcası:) “Müşterek-ül Menfaa İnhisarı Duhanı Devlet-i Aliye-i Osmaniye”... Reji, 1925 yılında lağvedildi ve 26 Kasım 1925 tarihli ve 558 sayılı “Tütün İdârei Murakatesi ve Sigara Kağıdı İnhisârı Hakkında Kânun” yürürlüğe girdi. 1930 yılında ise, 1701 sayılı “Tütün İnhisarı Kânunu” çıkarıldı.

[862] Bkz. dipnot 229.

[863] Bkz. dipnot 230.

[864] Metnin orijinalinde basit bir grafik de çizilmiştir.

[865] Yasa numarası yanlış hatırlanmış olmalıdır. Bkz. Cild: 3/dipnot 184.

[866] 5 Ocak 1961 tarihinde kabul edilen 222 sayılı "İlköğretim ve Eğitim Kânunu"ndan söz edilmektedir. Bkz. MBK KD, S. 698-713.

[867] Bkz. dipnot 343.

[868] Tümgeneral Muharrem İhsan Kızıloğlu, Birinci ve İkinci Cemâl Gürsel Hükûmetleri'nde içişleri bakanı olarak görev yaptıktan sonra, 7 Şubat 1961 tarihinde, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak atandı. Bkz. Cild: 1. Ayrıca bkz. bkz. Jaeschke, age, s. 117. Fakat Kızıloğlu, kısa bir süre sonra, bu görevinden ayrıldı ve yerine yeniden Özdilek atandı. Bkz. Jaeschke, age, s. 117-118. Kızıloğlu, kısa bir süre sonra da, 14 Nisan 1961 tarihinde, Türkiye'nin Vatikan Büyükelçiliği'ne atandı. Jaeschke, age, s. 120. Ayrıca bkz. "İhtilâlin Adalet Bakanı Âmil Artus'un Anıları: 27. Yılında 27 Mayıs", (Yayına Hazırlayan: İlhâm Soysal), Milliyet, (26 Mayıs 1987).

Benzer şekilde başka isimler de Büyükelçiliklere atandılar: General Baha Vefâ Karatay, 4 Mayıs 1961 tarihinde, Türkiye'nin Viyana Büyükelçiliği'ne atanırken, Ticaret eski Bakanı Mehmet Baydur, 4 Ekim 1961 tarihinde, Bonn Büyükelçiliği'ne ve Gümrük ve Tekel eski Bakaını Fethi Aşkın da, 9 Ekim 1961 tarihinde, Mexico Büyükelçiliği'ne atandılar. Jaeschke, age, s. 121 ve 126. Yine İçişleri eski Bakanı Nâsır Zeytinoğlu da, 18 Kasım 1961 tarihinde, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'ne atandı. Jaeschke, age, s. 128.

MBK üyesi ve Ulaştırma Bakanı Tümgeneral Sıtkı Ulay, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: "Sayın [Tümgeneral Muharrem İhsan] Kızıloğlu da İçişleri Bakanlığı'nda iken, yaptığı bazı beyanlarla, davranışları hoşa gitmemiş, hele bir de sayın [Cemâl] Gürsel'den Başbakan Yardımcılığı'nı alınca, işler büsbütün karışmıştı." Ulay, age, s. 178.

[869] Metnin orijinalinde yer almaktadır ve yaklaşık olarak 45 dakikalık tutulmamış olan tutanağa işaret etmektedir.

[870] Halen geçerli olan 1924 Anayasası ile bu anayasanın geçici anayasa ile değiştirilmiş olan maddelerine atıfta bulunulmaktadır. Bkz. dipnot 1054-1061.

[871] Bu sırada halen hazırlanmakta olan 1961 Anayasası'ndan söz edilmektedir. "Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısı" için bkz. MBK GKT, Cild: 6, Seksenbirinci Birleşim, (9 Mayıs 1961), s. 2-23 ve MBK GKT, Cild: 6, Seksenikinci Birleşim, (10 Mayıs 1961), s. 2-28 ve MBK GKT, Cild: 6, Seksenüçüncü Birleşim, (11 Mayıs 1961), s. 2-19 ve MBK GKT, Cild: 6, Seksendördüncü Birleşim, (12 Mayıs 1961), s. 2-18 ve MBK GKT, Cild: 6, Seksenbeşinci Birleşim, (14 Mayıs 1961), s. 2-23 ve MBK GKT, Cild: 6, Seksenaltıncı Birleşim, (15 Mayıs 1961), s. 2-24.

[872] Temsilciler Meclisi'nde görüşülen anayasa tasarısının 154. maddesinde, "genel idare içinde yer alan Diyânet İşleri Başkanlığı, özel kanunda gösterilen görevleri yerine getirir" denilmekte idi. Bkz. Kâzım Öztürk, TC Anayasası, (İzahlı, Gerekçeli, Anabelgeli ve Maddelere Göre Tasnifli Bütün Tutanakları İle), (Cild: 3), İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1966, s. 3825.

[873] Orijinal metin burada kesilmektedir. Muhtemelen cümle daktiloda eksik yazılmıştır.

MBK, resmi açıklamasında şöyle demektedir: "Kur'ân-ı Kerim'in namazda Türkçe okutulmasının mecbûrî tutulması ve ezanın da Arapça okunmasının men edilmesi gibi vatandaşların zihinlerinde yanlış kanaatler uyandıracak istidattaki beyan ve propagandalar üzerine, Milli Birlik Komitesi'nin 35 no'lu tebliğindeki açıklama ile bu husustaki endişeler bertaraf edilmiş ve vatandaşlar iç huzûruna kavuşturulmuştur." 2 No. Broşür (A2 Hedefi): 27 Mayıs 1960 İle 31 Mart 1961'de Ele Alınan Hükûmet Çalışmaları Özetleri, Milli İnkılâbı Yayma Komisyonu, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, 1961, s. 13.

MBK'nın 35 sayılı tebliği şöyledir: "Vicdan hürriyetinin hazinesi olan mukaddes dinimizin irticâî ve siyasi cereyanlara âlet edilmeden, saf ve lekesiz kalması, Milli Birlik Komitesi'nin en büyük emelidir. Vatandaşlarımızın din hakkındaki inanış ve ibadetlerine, 'ne kanun ve ne de zor kuvveti ile' müdahale edilemez. Bu maksatla, şunu kesin olarak

belirtmek isteriz ki, bazı teşekkül ve şahıslar tarafından yapılan, ezan ve Kur'an-ı Kerim'in Türkçe okutulması mecbûriyeti gibi, vatandaşlarımızın zihinlerinde yanlış kanaatler uyandıracak istidattaki beyan, tefsir ve propagandalar, hiçbir suretle Milli Birlik Komitesi'nin fikirlerini ifade edemez." Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 17.

MBK'nın söz konusu 35 sayılı bildirisi, 25 Temmuz 1960 tarihinde yayınlandı. Devlet Bakanı Âmil Artus da, 2 Ağustos 1960 tarihinde radyoda yaptığı bir konuşmada, "Hükûmetin dine karşı olduğunu ileri süren görüşü yalanladı. Camilerin kışlalara çevrileceğine, ezanın gene Türkçe okunacağına, namazın yasaklanacağına ve Kur'an okunması ve radyoda yayınlanmasının yasaklanacağına ilişkin söylentilerin, rejimin düşmanları tarafından ortaya atılan propaganda yalanları olduğunu söyledi." Ahmad ve Ahmad, age. s. 220-221. Ayrıca bkz. Jaeschke, age, s. 109 ve 110.

"Devlet Bakanı Hayri Mumcuoğlu, [2 Aralık 1960 tarihinde basına yaptığı bir açıklamada], profesörlerden ve din adamlarından oluşan bir kurulun Kur'an'ı yeni Türkçeye çevirmeye başladığını ve çevirinin altı yedi ay içinde biteceğini bildirdi." Ahmad ve Ahmad, age, s. 226.

Kurmay Albay Sâmi Küçük, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: "27 Mayıs İhtilâli'nden kısa bir süre sonra, Haziran ayı ortalarında bir gün, MBK gündemindeki konuları görüştükten sonra, üyeler çantalarını toplarken, salonun kapısı açıldı. [Kurmay Yarbay] Mustafa Kaplan önde, yedi sekiz Komite üyesi arkada içeri girdiler ve bir tebliğ hazırladıklarını söyleyip, bunun gece radyodan okunmasını istediler. 27 Mayıs'tan sonra, MBK'nın hiçbir telkin ve müdahalesi olmadan, ezan Türkçe okunmaya başlanmıştı. [Kurmay Yarbay] Mustafa Kaplan'ın hazırladığı tebliğ, ezanın bazı idarecilerin zorlamasıyla Türkçe okunmaya başladığını, bunun vicdanlara baskı olacağını, bu nedenle ezan ve Kur'an âyetlerinin, DP iktidarının ilk icraat olarak yürürlükten kaldırdığı kanuna uygun, yeniden Arapça okunmasını savunuyordu. Tebliğ, MBK'nın müdahalesi olmadan ezanın Türkçe okunmasını bir anlamda kaldırıyor, onu Arapçalaştırıyordu. [Kurmay Yarbay] Mustafa Kaplan'ın bu isteği, ben ve benim yaşıma yakın üyelerin muhalefetine rağmen, oy çoğunluğuyla kabul edildi. (...) Tebliğin okunmasından sonra ezan, bütün camilerden Arapça okunmaya başladı." Küçük, age, s. 110-111.

Ancak Küçük'ün bu anısı, [Kurmay Yarbay] Mustafa Kaplan tarafından tekzib edilmiştir. Bkz. Hasan Pulur, "48 Yıl Önceki Anının Devamı", Milliyet, (19 Haziran 2008) ve "27 Mayıs'tan Kalan Tartışma", Milliyet, (6 Eylül 2008). Bununla birlikte, Küçük, Pulur'un sözü edilen ikinci yazısında şu açıklamada bulunmuştur: "25 Temmuz 1960 günü (anılarımda Haziran ortası yazılması yanlıştır, düzeltirim)... (...) MBK'nn 35 numaralı tebliği 30 Temmuz 1960 tarihli Gazete'de yayınlandı. Tebliğ aynen şöyle demektedir: 'Vicdan hürriyetinin hazinesi olan mukaddes dinimizin, irticâî ve siyasi cereyanlara âlet edilmeden, saf ve lekesiz kalması, Milli Birlik Komitesi'nin en büyük emelidir. Vatandaşlara din hakkındaki inanış ve ibadetlerine, ne kanun ve ne de zor kuvveti ile müdahale edilemez. Bu maksatla, şunu kesin olarak belirtmek isteriz ki, bazı şahıslar tarafından yapılan, ezan ve Kur'an-ı Kerim'in Türkçe okutulması mecbûriyeti gibi, vatandaşlarımızın zihinlerinde yanlış kanaatler uyandıracak istidattaki beyan, tefsir ve popagandalar, hiçbir surette Milli Birlik Komitesi'nin fikirlerini ifade edemez.' Sayın [Kurmay Yarbay Mustafa] Kaplan, bu bildirinin yayınlanması ile hiçbir ilgisi olmadığını ve bu duruma tanıklık eden kimse olmadığını söylemektedir. Sayın [Kurmay Yarbay Mustafa] Kaplan, on gün kadar önce eski MBK üyesi sayın [Kurmay Yüzbaşı] Kâmil Karavelioğlu'nu arayarak, Türkçe ezanla ilgili bildirinin kendisi, rahmetli [Kurmay Binbaşı] Mehmet Özgüneş, [Kurmay Yarbay] Ahmet Yıldız ile kim olduğunu hatırlayamadığı dördüncü bir MBK üyesi tarafından hazırlandığını bildirerek, 35 nolu tebliğ hakkında sayın [Kurmay Yüzbaşı] Kâmil Karavelioğlu'ndan bilgi istemiştir. Sayın [Kurmay Yarbay Mustafa] Kaplan, bu tebliği üç akadaşı ile birlikte hazırladığını itiraf etmektedir. Tebliğin yayınlanmasından yıllar sonra, [Kurmay Yarbay Mustafa] Kaplan ile aramızda geçen bir konuşmada, eski Meclis'te MBK salonuna getirdiği ve okuduğu bu bildiriyi hazırlama talimatının kendisine MBK tarafından verildiğini ifade etmişti. Bu konuşmayı hatırlayamayan sayın [Kurmay Yarbay Mustafa] Kaplan, on gün önce sayın [Kurmay Yüzbaşı Kâmil] Karavelioğlu ile yaptığı konuşmayı hatırlayacaktır. Geçtiğimiz hafta benimle Meclis Kütüphânesi'ne kadar gelerek, 35 numaralı tebliğin yayınlandığı Resmî Gazete'yi bulmama yardım eden sayın [Kurmay Yüzbaşı] Kâmil Karavelioğlu'na teşekkür ederim. "Hasan Pulur, "27 Mayıs'tan Kalan Tartışma", Milliyet, (6 Eylül 2008).

İçişleri Bakanı İhsan Kızıloğlu, 27 Temmuz 1960 tarihinde, Ankara Radyosu'nda yaptığı bir konuşmada, dinin politikaya âlet edilmesine karşı yasal önlemler alınması gerektiğinden de söz etmişti. Bkz. Jaeschke, age, s. 110. Ayrıca, Cemâl Gürsel'in 17 Ekim 1960 tarihli açıklaması için bkz. Jaeschke, age, s. 113.

Devlet Bakanı Hayri Mumcuoğlu, 17 Aralık 1960 tarihinde, ezanın Türkçe okunabileceğini söylemişti. 1961 yılının hemen başında Kur'an kursları yasaklandı. Aynı yılın Şubat ayı başında Orgeneral Cemâl Gürsel de, ezanın Türkçe okunması gerektiğini açıklamıştı. Ayrıca, Kur'an da Türkleştirilmeli idi. Hemen ardından Nisan ayında Kurmay Binbaşı Ahmet Yıldız da, Kur'an'ın Türkçe tercümesi için hazırlık yapıldığından söz etmişti. Jaeschke, age, s. 116 ve 118 ve benzer konularla ilgili olarak ayrıca bkz. s.120, 121, 123 ve 126.

Devlet ve Adalet Bakanı Mustafa Âmil Artus, anılarında, şu bilgiyi ermektedir: "Ağustos başlarında bir gün Sayın Gürsel, bana, 'Bir Din Şûrâsı toplayalım... Şûrâya din adamlarımızla ilahiyat konusunda incelemeleri bulunan bilimsel kişilikleri, memleketçe bilinen adamları çağıralım... Şûrâ, aydın din adamı yetiştirmek için izlenecek yolu, İmam-Hatip Okulları'nın yetersiz bir halde bulunan programını yeterli bir hâle getirme çârelerini, iyi vâiz yetiştirme konusunu, Diyânet İşleri Başkanlığı'nın çalışmalarına daha verimli bir yön verilmesini, hatta İlâhiyat Fakültesi'nin ıslâhını ve daha câzip bir hâle getirilmesi konusunu incelesin ve istişârî kararlar versin... Milli Eğitim Şûrâsı gibi bir şey... Ne dersin?' Bunun çok isâbetli bir şey olacağını, ancak bu konunun âzik bir konu olduğunu, halen sinmiş olan bazı kuvvetlerin, şûrâyı fırsat bilerek, toplantıyı maksadımızın dışında bir yöne götürmelerine engel olunması gerektiğini söyledim. 'Buna dikkat ederiz ve meydan vermeyiz' dedi. Ertesi günü bir basın toplantısı yaparak, konuyu gazetecilere anlattım. Bir gazeteci, 'yani dinde reform mu yapacaksınız?' diye sordu. Böyle bir maksadımız olmadığını söyledim. Başka bir iş için İstanbul'a gittiğim sırada, şûrâya dâvet edilecek kişiler hakkında bir fikir almak için ilgili kişilerle temas ettim. Fakat sonra, benim paşa ile konuşurken söylediğim kuşkular, onu da tereddüde düşürmüş olacak ki, bu şûrâ fikrinden vazgeçildi." "İhtilâlin Adalet Bakanı Âmil Artus'un Anıları: 27. Yılında 27 Mayıs", (Yayına Hazırlayan: İlhâm Soysal), Milliyet, (21 Mayıs 1987).

[874] Çalışma Bakanı Ahmet Tahtakılıç, bu toplantıdan bir gün sonra, 9 Şubat 1961 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı'na atandı. Bkz. Cild: 1.

[875] İmâr ve İskân Bakanı Mehmet Rüştü Özal, bu göreve 8 Şubat 1961 tarihinde atandı. Özal, 1957 yılında CHP'ye katılıncaya kadar, DP Konya milletvekili idi. Bkz. Cild: 1.

[876] Bkz. dipnot 197.

[877] MBK, şu resmi açıklamayı yapmaktadır: "Her ne kadar Kur'an-ı Kerim muhtelif zamanlarda Türkçeye tercüme edilmiş ise de, bugünün neslini tatmin edecek bir Kur'an-ı Kerim tercümesinin mevcut olmayışını göz önüne alan Başkanlığımız, salâhiyetli kimselerden teşkil ettiği husûsî bir komisyon mârifetiyle mübârek kitabımızı dilimize çevirmeye başamışve çalışmalar bir hayli ilerlemişbulunmaktadır. Adı geçen tercüme, ümkün olan en kısa zamanda bitirilmeye çalışılacak ve alkımızın ihtiyacının emini cihetine gidilecektir." 2 No. Broşür (A2 Hedefi): 27 Mayıs 1960 İle 31 Mart 1961'de Ele Alınan Hükûmet Çalışmaları Özetleri, Milli İnkılâbı Yayma Komisyonu, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, 1961, s. 15.

[878] Ali Nâsır Zeytinoğlu, 7 Şubat 1961 tarihinde, Devlet Bakanlığı'ndan İçişleri Bakanlığı'na atandı. Bkz. Cild: 1.

[879] Burada yeni kabul edilen gelir vergisi kanunu ile getirilen mal beyanından söz edilmektedir. 31 Aralık 1960 tarihli ve 193 sayılı "Gelir Vergisi Kânunu" için bkz. MBK KD, s. 449-504 ve Resmî Gazete, Sayı: 10700, (6 Ocak 1961).

[880] Bkz. dipnot 198.

[881] 2 Ocak 1961 tarihli ve 196 sayılı "Ekici Tütünleri Satış Piyasalarının Desteklenmesine Dair Kânun"dan söz edilmektedir. MBK KD, s. 518 ve Resmî Gazete, Sayı: 10701, (7 Ocak 1961). Yasanın birinci maddesinde, "ekici tütünleri satış piyasalarını desteklemek üzere, devlet nam ve hesâbına lüzum görülen yıl ve yerlerde mübâyaalar yaptırmaya ve mübâyaalar için uygun göreceği müesseselere vazife vermeye, bakanlar kurulu yetkilidir" deniliyordu.

[882] Doğu Avrupa'daki sosyalist ülkelerden söz edilmektedir. "Demirperde" deyimi, ilk kez İkinci Dünya Savaşı sonrasında Winston Churchill tarafından kullanılmıştı.

[883] Bakanlar kurulunun elli sekizinci toplantı tutanağına bakınız.

[884] Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürü, aynı zamanda MBK üyesi de olan Kurmay Binbaşı Ahmet Yıldız idi.

[885] Bkz. dipnot 118. Ayrıca bkz. dipnot 290 ve 291.

[886] 28 Şubat 1959 tarihli ve 7244 sayılı "Çeşitli Teâdül ve Teşkilat Kânunlarıyla Diğer Kânunlarda Mevcut Aylık ve Ücret Tutarlarının Değiştirilmesi Hakkındaki Kânun"dan söz edilmektedir.

[887] Yukarıdaki dipnota bakınız.

[888] 5 Ocak 1961 tarihinde kabul edilen 237 sayılı "Taşıt Kânunu"ndan söz edilmektedir. Bkz. MBK KD, s. 753-757 ve Resmî Gazete, Sayı: 10705, (12 Ocak 1961).

[889] Bakanlar kurulunun bir önceki toplantı tutanağına bakınız.

[890] Yaşar Doğu, ünlü güreşçi ve Olimpiyat şampiyonu olup, 8 Ocak 1961 tarihinde kalp krizinden öldü.

[891] Çalışma Bakanı Ahmet Tahtakılıç, 9 Şubat 1961 tarihinde, Milli Eğitim Bakanlığı'na vekâleten atandı.

[892] MBK üyesi ve Ulaştırma Bakanı Tümgeneral Sıtkı Ulay, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: "Sayın [Prof. Dr. Turhan] Feyzioğlu, evvelâ Milli Eğitim Bakanı olmuş, sonra bir sebepten istifa etmişti. Biz bu sebebi, 147'leri kurtaramamasında aradık." Ulay, age, s. 178. 147'ler için bkz. dipnot 770.

[893] Bakanlar kurulunun bir önceki toplantı tutanağına bakınız.

[894] Çalışma Bakanı Prof. Dr. Câhit Talas, 20 Nisan 1961 tarihinde basına yaptığı açıklamada, hükûmetin 1957 yılından beri dondurulmuş olan işçi

ücretlerini incelemekte olduğunu söyledi. Ancak, işçi ücretlerine zam yapılmadan önce, ekonomik şartlar, işsizlik ve işveren görüşleri incelenmeli idi. Ahmad ve Ahmad, age, s. 232.

[895] Türkiye İşçi Sendikaları Konfedrasyonu (Türk-İş), Türkiye'de 1952 yılında kurulan ilk işçi sendikaları konfederasyonudur.

[896] Bkz. dipnot 104.

[897] Selim Rauf Sarper, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Matbuat Umum Müdürlüğü yaptı. Savaş bitmeden hemen önce deTürkiye'nin Moskova Büyükelçiliği'ne atandı.

[898] Akşam, Cumhuriyet, Dünya, Hürriyet, Milliyet,Tercüman, Vatan, Yeni İstanbul ve Yeni Sabah gazeteleri, 195 ve 212 sayılı yasaları protesto etmek amacıyla, 10 Ocak 1961 tarihinden itibaren üç gün süre ile yayınlanmadılar.

[899] Korgeneral Cemâl Tural, İstanbul Sıkıyönetim Komutanı idi. Bkz. dipnot 252.

[900] Kurmay Albay Tûran Çağlar, 27 Mayıs İhtilâli içinde yer aldı ve daha sonra "Silahlı Kuvvetler Birliği" adlı cunta içinde de yer aldı. 22 Şubat 1962 ve 21 Mayıs 1963 tarihlerinde gerçekleşen Albay Talât Aydemir'in darbe girişimlerinde de bulundu. Bu sırada İstanbul Radyosu Müdürü idi. Milli İstihbârat Teşkilatı'nda da çalıştı. 12 Mart 1971 Muhtırası öncesinde, daha sonra tasfiye edilen 9 Mart'çı sol cunta içinde yer aldı. 1983 yılında ABD adına câsusluk faaliyetlerinde bulunduğu suçlaması ile tutuklandı ve yargılandığı sırada Mamak Askerî Cezaevi'nde aynı yıl öldü.

[901] Selim Sarper Matbuat Umum Müdürlüğü de yapmıştı.

[902] Cihat Baban gazeteciydi.

[903] Patrice Lumumba, 23 Haziran 1960 tarihinde Kongo Demokatik Cumhuriyeti'nin ilk başbakanı oldu. Ancak iktidardan bir darbe ile uzaklaştırıldı ve özetim altında iken 11 Ocak 1961 tarihinde öldürüldü.

[904] Joseph Kasavubu, Lumumba'nın Kongo'da başbakan olduğu sırada, Devlet Başkanı idi. Lumumba'nın iktidardan devrilmesi sırasında darbecilerin yanında yer aldı.

[905] Bkz. dipnot 901.

[906] 17 Mart 1961 tarihli ve 5/954 sayılı "Siyasi Partilerin Bir Kısım Toplantılarına Müsaade Olunması Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı" için bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 2337 ve Resmî Gazete, Sayı: 10767, (17 Mart 1961). Söz konusu karara göre, "1 Nisan 1961 tarihinden itibaren her türlü fiil ve hareketlerle ve neşir yolu ve vâsıtalarıyla veya açık veya kapalı yerlerde toplanmak suretiyle yapılacak her nevi propagandalar hariç olmak üzere, siyasi partilerin" faaliyetlerine izin verildi. 2 Mayıs 1961 tarihli ve 5/1138 sayılı "Siyasi Partilerin Kapalı Mahallerde Delege Seçimi Yapmalarına Müsaade Edilmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı" için de bkz. Resmî Gazete, Sayı: 10799, (2 Mayıs 1961). Ayrıca bkz. 9 Ağustos 1961 tarihli 5/1525 sayılı "Siyasi Partilerin İlçe Kongreleri İçin Köy ve Muhtarlıklarda Delege Seçimi Yapılmasına Müsaade Edilmesi Hakkındaki Kararnamenin 30 Gün Daha Yürürlükte Kalmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı", Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 2994 ve Resmî Gazete, Sayı: 10884, (9 Ağustos 1991).

[907] Yukarıdaki dipnota bakınız. Bu dönemde kurulan siyasi partiler ve kuruluş tarihleri şöyledir: Hürriyet Partisi (19 Temmuz 1960), Sosyalist Partisi (19 Ocak 1961), Mûtedil Liberal Parti (6 Şubat 1961), Çalışma Partisi (11 Şubat 1961), Cumhuriyetçi Meslekî Islâhat Partisi (11 Şubat 1961), Adalet Partisi (11 Şubat 1961), Yeni Türkiye Partisi (13 Şubat 1961), Türkiye İşçi Partisi (13 Şubat 1961), Güven Partisi (13 Şubat 1961), Müsâvat Partisi (13 Şubat 1961), Millete Hizmet Partisi (13 Şubat 1961),

Muhafazakâr Parti (13 Şubat 1961), Cumhuriyetçi Parti (13 Şubat 1961), Kemalist Gençlik Partisi (18 Şubat 1961), İşçi Çiftçi Partisi (30 Mar 1961), Hür Sosyalist Parti (10 Haziran 1961), Devrim Partisi (9 Kasım 1961/faaliyete geçememiştir). Bkz. Jaeschke, age, s. 118.

[908] Tasarı bu dönemde yasalaşmamıştır. “Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Kânunu”, 24 Aralık 1963 tarihinde kabul edilen 359 sayılı yasa ile 1 Mayıs 1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bkz. Uygur Kocabaşoğlu, Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna, (TRT Öncesi Dönemde Radyonun Tarihsel Gelişimi ve Türk Siyasal Hayatı İçindeki Yeri), SBF Yayınları, Ankara 180, s. 420.

[909] Radyo (ve daha sonra da televizyon) alıcılarının kayda geçirilmesi yasa gereğiydi. Yeni alınan bütünalıcılar mutlaka PTT’de kayda geçirilir ve her alıcı için her yıl bir miktar vergi ödenirdi. Bu usûl ve vergi, 1980’li yıllarda kaldırıldı.

[910] Türkiye’de özel radyo istasyonlarının kurulması, anayasa değişikliği sonucunda ve ancak 1990’lı yıllarda söz konusu oldu. Amatör telsizcilik ise, halen gelişmekte olan bir alandır.

[911] 9 Haziran 1937 tarihli ve 3222 sayılı “Telsiz Kânunu”ndan söz edilmektedir.

[912] Bu dönemde yasalaşmamıştır.

[913] Bu dönemde yasalaşmamıştır.

[914] Bu dönemde yasalaşmamıştır.

[915] Bkz. dipnot 528 ve 529.

[916] Yukarıdaki dipnota bakınız.

[917] Bkz. dipnot 274.

[918] MBK’nın 7 Eylül 1960 tarihli toplantısında “ 3456 Sayılı Danıştay Kânunu’nun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kânun Tasarısı”

görüşülürken, MBK üyesi Kurmay Albay Sâmi Küçük, şu açıklamada bulunmuştu:

“Düşük iktidar zamanında Danıştay’ın muhtelif daire reislik ve âzâlıklarına kendi adamlarını getirmeleri neticesi, işlerin normal gitmediği anlaşılmış ve inkılâbı mütaakip bir birinci reis, dört daire reisi ve onbir âzâ ki, ceman 16 kişi muhtelif sebeplerle istifa veya tekâüde sevk edilmek suretiyle, Danıştay’dan uzaklaştırılmışlardır. (...) Danıştay’dan ayrılan 16 kişi, mâlûm sebepler yüzünden ayrılmışlardır. Bilhassa Âmil Artus Bey ile yaptığım temas eticesinde, halen mevcut kalan 39 kişinin partizanlıkla alakaları olmadığı ve hepsinin de iyi insanlar olduğu, biâenaleyh feshin lüzumsuz olacağı, buna mukâbil eğer Danıştay fesh edilirse, matbuatta bunun büyük akisler uyandıracağı ve bilhassa idari kazada bazı hoşutsuzluklar yaratacağı mütâlaa edildi.” MBK GKT, Cild: 1, Altıncı Birleşim, (7 Eylül 1960), s. 3-5.

Tasarı, birinci oturumda görüşülmüş, fakat kabul edilmemişse de, ikinci oturumda yeniden görüşülmüş ve benimsenmiştir. Bu oturumda MBK üyesi Kurmay Yarbay Kadri Kaplan, “burada kalacak olan kimseler, ahlak, fazilet sâhibi kimseler olacaktır” ve MBK üyesi Kurmay Albay Sâmi Küçük de, “oradan icab ettiği kadar insanı çıkarmamız mümkündür” diyeceklerdir. Danıştay’ın tamamen feshi önerisi ise, kabul görmeyecektir. MBK GKT, Cild: 1, Altıncı Birleşim, (İkinci Oturum), (7 Eylül 1960), s. 3-5 ve 9-11.

[919] 1961 Anayasası ile Yüksek Hâkimler Kurulu oluşturuldu.

[920] Bkz. dipnot 821.

[921] Bkz. dipnot 213.

[922] Bkz. dipnot 274 ve 584.

[923] Bkz. dipnot 248.

[924] “Teşkilat mensuplarından sâkıt iktidar zamanında şu veya bu suretlerle dini siyasete âlet ettikleri anlaşılan veya bu şâibe altında bulunanlardan bir kısmının vazife mahalleri değiştirilmiş, cüz’i bir kısmının da görevlerine son verilmiş ve otuzüçünün de emekliye sevki icrâ

kılınmıştır.” 2 No. Broşür (A2 Hedefi): 27 Mayıs 1960 İle 31 Mart 1961’de Ele Alınan Hükûmet Çalışmaları Özetleri, Milli İnkılâbı Yayma Komisyonu, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, 1961, s. 13.

[925] Temsilciler Meclisi’nde görüşülmekte olan anayasa tasarısının 154. maddesine bakınız. Öztürk, age, (Cild: 2), s. 2471.

[926] Bkz. dipnot 274 ve 584.

[927] Bkz. dipnot 770.

[928] Süreyyâ Ağaoğlu, Ahmet Ağaoğlu’nun kızı ve Samet Ağaoğlu’nun da kardeşi olup, Türkiye’nin ilk kadın avukatı idi. Bkz. Cild: 2/dipnot 43.

[929] Necmettin Sâdık Sadak, TBMM’nin üçüncü döneminden sekizinci dönemine (1927-1950) kadar CHP Sivas milletvekili idi ve Şemsettin Günaltay Hükûmeti’nde de 16 Ocak 1949 tarihinde Dışişleri bakanı olarak görev aldı. Bu görevini 22 Mayıs 1950 tarihine kadar sürdürdü.

[930] Bu cümleden açıkça anlaşılmaktadır ki, bakanlar, bazı konuları, yalnızca tutanak tutulmadığı sırada dile getirmeyi tercih etmektedirler.

[931] 27 Mayıs 1960 darbesi sonrasında, 23 Haziran 1958 tarihinde Genel Kurmay Başkanlığı’na atanmış olan Orgeneral Mustafa Rüştü Erdelhun, 3 Haziran 1960 tarihinde görevinden alındı ve yerine 6 Haziran 1960 tarihinde Orgeneral Râgıp Gümüşpala atandı. Gümüşpala’nın da 2 Ağustos 1960 tarihinde emekliye ayrılmasının ardından, aynı tarihte Orgeneral Cevdet Sunay, Genel Kurmay Başkanı oldu.

[932] Bkz. dipnot 213 ve 216.

[933] Bkz. dipnot 274 ve 584.

[934] Gâzi Osman Paşa marşı, 27 Mayıs 1960 darbesi öncesinde meydana gelen öğrenci olayları sırasında şu şekle dönüştürülmüştü: “Olur mu, böyle olur mu? Kardeş, kardeşi vurur mu? Kahrolası diktatörler... Bu dünya size kalır mı?”

[935] Ahmet Tahtakılıç, TBMM'nin sekizinci (1946-1950) döneminde DP Kütahya milletvekili idi.

[936] Bkz. dipnot 274 ve 584.

[937] Strazburg, Avrupa Konseyi'nin merkezinin bulunduğu kenttir. Ayrıca bkz. dipnot 115.

[938] Kâsım Küfrevî (Küfralı), Abdülbâki Küfrevî'nin oğlu olup, Bitlis'lidir ve TBMM'nin dokuzuncu (1950-1954), onuncu (1954-1957) ve onbirinci (1957-1960) dönemlerinde DP Ağrı milletvekili idi. Küfrevî, Yassıada'da YAD tarafından yargılandı, fakat beraat etti. Türk Parlamento Tarihi, (TBMM IX. Dönem: 1950-1954), (Cild: 7), s. 25-26 ve Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 353. Bkz. dipnot 246.

[939] Cemil Küfrevî de, Sivas'ta gözetim altında tutulanlar arasından ülkenin değişik bölgelerine zorunlu iskâna gönderilen 55 kişi arasındadır. Bkz. dipnot 246.

[940] Bakanlar kurulu toplantı tutanağına bakınız.

[941] Bkz. dipnot 1054-1061.

[942] Salâhattin Toker, Polis Akademisi'nde öğretmen idi.

[943] Ömer Sâmi Coşar, ünlü bir gazeteci idi.

[944] Yeni Sabah gazetesi, 1938 yılında yayın hayatına başladı ve 1948 yılında Safa Kılıçlıoğlu (Kılıçoğlu) tarafından devralındı. 1964 yılına kadar yayınını sürdürdü. Halen Kayseri'de yerel gazete olarak yayınına devam etmektedir.

[945] Rıfat Çini, Temsilciler Meclisi'nin Kütahya üyesi olup, Kütahya çiniciliğinin gelişmesinde önemli katkılarda bulunmuş işadamı idi.

[946] "Hükûmet, [1 Ocak 1960'da] memur, subay ve emekli maaşlarına zam yapılacağını bildirdi. Sadece memurlara yapılacak zammın tutarı, 735.000.000 Lira dolayında olacaktı." Ahmad ve Ahmad, age, s. 227.

[947] İlhâmi Adnan Başer Kafaoğlu, 1960-1961 yıllarında MBK İktisat Komisyonu Sekreterliği ve Başkanlığı ile Temsilciler Meclisi üyeliği yaptı.

[948] Sait Nâci Ergin, Temsilciler Meclisi üyesidir.

[949] Temsilciler Meclisi Başkanı Mehmet Kâzım Orbay, 1944-1946 yılları arasında Genelkurmay Başkanı idi.

[950] Tutanağın orijinalinde de bu şekildedir. Tutanakta bir atlama olduğuna ilişkin bir izlenim doğmamaktadır.

[951] Bkz. dipnot 804.

[952] Bkz. dipnot 118.

[953] 10 Haziran 1934 yılında kabul edilen "Artırma, Eksiltme ve İhâle Kânunu"ndan söz edilmektedir.

[954] Bakanlar Kurulu listesine bakınız.

[955] Bkz. dipnot 574.

[956] Bakanlar kurulunun bir önceki (altmış altıncı) toplantısında kararlaştırıldığı şekilde, (23 Şubat 1961 perşembe/24 Şubat 1961 cumâ gecesi) toplantı yapılmamış olduğu anlaşılmaktadır.

[957] Bkz. dipnot 953.

[958] Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)'ın 1963 yılında kabul edilen kuruluş yasasından söz edilmektedir. Günümüzde ismi Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu olarak değiştirilmiştir.

[959] Bkz. dipnot 120.

[960] 27 Mayıs döneminde, ordunun binek araba ihtiyacını karşılamak üzere, milli sanayiinin ilk otomobil imâlâtı, Eskişehir demiryolu fabrikasında gerçekleşti. Bu atölyede, "Devrim" adı verilen milli sanayiinin ilk otomobili üretildi. 29 Ekim 1961 tarihinde "Devrim" otomobilinden toplam dört adet imâl edilmişti. Ne var ki, girişimin sonu gelmedi.

“Devrim” otomobili hakkında bir belgesel de hazırlanmış olup, “Devrim” otomobili, hâli hazırda Eskişehir’de TÜLOMSAŞ Müzesi’nin bahçesinde sergilenmektedir. Necmeddin Erbakan’ın konuşmasından sadece üç ay sonra, 16 Haziran 1961 tarihinde, “Devrim” otomobilinin imâlâtı için Ankara’da ilk toplantı gerçekleşmişti.

[961] “Gümüş Motor Fabrikası”, aralarında Necmeddin Erbakan’ın da bulunduğu bir ortak grup tarafından, 1956 yılında Konya’da temeli atılan ve milli sanayiinin motor imâlâtını hedefleyen girişimin adıdır. 1960 yılının Mart ayında üretime geçmesine karşın, varlığını sürdürememiştir. Kuruluşunun üzerinden iki yıl geçtikten sonra mali sorunlarını çözemeyince, girişimin en büyük ortağı Şeker Şirketi tarafından fabrikaya el konulmuştur. Bu fabrikada otomobil üretilmesi de amaçlanmıştı. Hâli hazırda varlğını sürdüren Pancar Motor Sanâyi ve Ticâret AŞ, bu girişimin devamıdır.

[962] 1961 yılında İngiliz kökenli Massey Ferguson Group Limited firması, Türkiye’de traktör üretimini gerçekleştirmek için, İbrahim Uzel ve Ortakları Limited Şirketi ile ortak oldu ve traktör üretimi konusunda lisans anlaşması imzalandı. 1962 yılında ilk traktör imâl edildi. Böylece, iki yıl sonra piyasadan kalkacak olan (ve daha önce sözü edilmiş bulunan) Minneapolis Moline traktörlerini de ayrı bir çerçevede değerlendirirsek, Türkiye’de üretilen ilk traktörler Uzel traktörleri oldu. 1964 yılında da Uzel, motor üretimine başlamak üzere, Perkins Engines Limited ile lisans anlaşması imzaladı ve ilk dizel motor fabrikası girişimini gerçekleştirdi. Ayrıca bkz. dipnot 372.

[963] Ahmet Tahtakılıç, 3 Mart 1961 tarihinde Çalışma Bakanlığı görevinden ayrıldı ve yerine Temsilciler Meclisi üyesi Prof. Dr. Câhit Talas atandı. Talas, daha önce de Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti’nde Çalışma Bakanı olarak görevli idi. Bkz. Cild: 1.

[964] Türk-Alman ortak girişimi olarak 1925 yılında kurulmasına başlanan Kayseri Uçak Fabrikası ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Cemil Koçak, Türk-Alman İlişkileri, (İki Dünya Savaşı Arasındaki Dönemde Siyasal, Kültürel, Askerî ve Ekonomik İlişkiler), TTK Yayınları, Ankara, 1991, s. 66-72.

[965] MBK üyesi Tümgeneral Sıtkı Ulay, 3 Mart 1961 tarihinde, Devlet Bakanlığı'na atandı. Bkz. Cild: 1.

[966] Bkz. dipnot 417.

[967] Bkz. dipnot 882.

[968] Kurmay Albay Haydar Tunçkanat, MBK üyesi olmakla birlikte, bakanlar kurulu üyesi değildi. Ancak buna rağmen bakanlar kurulu toplantısına katılması ilginçtir.

[969] Kurmay Albay Sâmi Küçük, MBK üyesi olmakla birlikte, bakanlar kurulu üyesi değildi. Ancak buna rağmen bakanlar kurulu toplantısına katılması ilginçtir.

[970] Sanayi Bakanı Şahap Kocatopçu, 11 Mart 1960 tarihinde basına yaptığı bir açıklamada, hükûmetin bir oto montaj sanayi kurmayı tasarladığını bildirdi. Ahmad ve Ahmad, age, s. 231.

[971] Bir saatten uzun bir sürenin tutanağa geçirilmemiş olduğu tutanaktan açıkça görülmektedir.

[972] Tutanakta bu şekildedir. Ancak, tutanağın eksik olup olmadığı belirsizdir.

[973] Bkz. dipnot 605.

[974] Bakanlar kurulunun otuz birinci, otuz ikinci, otuz dördüncü, kırkdördüncü ve altmş sekizinci toplantı tutanaklarına bakınız.

[975] 24 Kasım 1960 tarihli ve 140 sayılı "6747 Sayılı Şeker Kânunu'nun 16. Maddesinin İkinci Fıkrasının Değiştirilmesi Hakında Kânun"dan söz edilmektedir. Bkz. MBK KD, s. 319 ve Resmî Gazete, Sayı: 10668, (30 Kasım 1960).

[976] Bkz. dipnot 815.

[977] Benito Mussolini, iki dünya savaşı arasında, İtalyan'ın ulusal önderi idi.

[978] Bkz. dipnot 213.

[979] Bkz. dipnot 120.

[980] Bakanlar Kurulu'nun sekizinci toplantı tutanaklarına bakınız.

[981] Bkz. dipnot 602.

[982] Bkz. dipnot 269.

[983] Bakanlar kurulunun altmış yedinci toplantı tutanağına bakınız.

[984] Yukarıdaki dipnota bakınız.

[985] Bkz. dipnot 953.

[986] Bkz. dipnot 846.

[987] Bakanlar kurulu toplantı tutanaklarına bakınız.

[988] Bkz. dipnot 450.

[989] Bkz. dipnot 815.

[990] Bu dönemde yasalaşmamıştır.

[991] MBK üyesi Kurmay Albay Muzaffer Yurdakuler ve Kurmay Yarbay Kadri Kaplan tarafından hazırlanarak MBK'ya sunulan ve MBK'nın 3 Ocak 1961 tarihli toplantısında görüşülerek kabul edilen "Ordu Yardımlaşma Kurumu Kânunu" Tasarısı (OYAK) için bkz. MBK GKT, Cild: 5, Altmışdokuzuncu, (3 Ocak 1961), s. 12-35 (ve S. Sayısı: 202).

Yasanın gerekçesinde şu görüşlere yer verilmişti:

"Halen ordu mensupları da, diğer devlet memurları gibi, Emekli Sandığı Kanunu'ndan faydalanmaktadırlar. Emeklilik, mâlûliyet ve ölüm hâllerinde kendilerine veya yakınlarına bir maaş bağlanmakta ve bundan başka 25 seneden fazla hizmeti olanlar ikrâmiyeye hak kazanmaktadırlar. Bu yardımların ehemmiyeti inkâr edilmemekle beraber, büyük bir kütle teşkil

eden ordu mensuplarının karşılıklı ve mecbûri bir yardım ve da[ya]nışma neticesinde, istikbâllerini daha iyi bir şekilde teminat altına almaları mümkün görülmektedir. Filakika, uzun hizmet yılları sonunda TC Emekli Sandığı'ndan alınan maaş ve ikrâmiye ile ancak mütevâzi geçim şartları sağlanmakta, küçük bir ev sâhibi olmak husûsunda müşküllerle karşılaşılmaktadır. Ordu mensuplarının, vazifeleri icabı, mütemâdi faaliyet ve hareket hâlinde bulundukları ve binnetice birçok nakil ve muhit değiştirme külfetine mâruz kaldıkları için, devamlı bir yuva kuramadıkları gibi, istikbâllerini emniyet altına alacak derecede tasarruf yapmaya da imkân bulamamaktadırlar. İktisadi hayatın gün geçtikçe inkişâf ettiği memleketimizde, ordu mensupları, herhangi bir sebep tahtında vazifeden ayrıldıkları takdirde, bugünkü mevzuat muvâcehesinde kendilerine sağlanan yardımlarla, kendi içtimâî seviyelerine uygun bir hayat seviyesi temin edememektedirler. Ordu mensuplarının istedikleri zaman ordudan ayrılmak imkânına sahip bulunmadıkları nazarı itibara alınacak olursa, bu meslek mensuplarının istikbâllerini tahtı temine almak husûsunda, diğer devlet personeline nisbetle daha nâmüsâit şartlar altında bulundukları kendiliğinden anlaşılır. Halbuki yabancı memleketlerde askerlik mesleğinin cemiyetin husûsî alaka ve itinâsını üzerine çekmiş bulunduğu ve binnetice bu meslek mensuplarının hayat ve mâişetlerinin câzip bir şekilde temin edildiği husûsu mâlûm olan bir hakikattir. Nitekim, Amerika Birleşik Devletleri'nde ordu mensupları, mesleklerinin husûsîyetleri nazarı itibara alınarak, diğer sivil personele nisbetle ayrı bir emeklilik statüsüne tâbi tutulmuşlardır. Mutlak bir ferâgati nefis içinde çalışan ordu mensuplarının milletimizin takdir ve şükranlarına mazhâr olduğu muhakkak olmakla beraber, TC Emekli Sandığı'nın yardımlarını tamamlayıcı bir şekilde ve ordu mensuplarının kendi içinde ve kendi mali imkânları ile bir dayanışma sağlamak suretiyle, istikbâl endişesinden kurtularak, maddi ve mânevî huzûra kavuşmalarını temin maksadı ile, Ordu Yardımlaşma Kurumu kanun tasarısı hazırlanmış bulunmaktadır. Bu tasarı ile ordu mensupları, bir nevi mecbûri tasarruf ve sigortaya tâbi olacaklar ve maaşlarından her ay muayyen bir prim kesilmesine mukâbil, ölüm, emekliye ayrılma ve mâlûliyet hâllerinde yardıma kavuşmaları mümkün olacaktır. Ordu mensuplarının kuruma iştirâkleri husûsunun mecbûriyet altına alınması neticesinde, ordu mensupları tasarruf fikrine alıştırılacak ve bu sayede tasarrufun bahşettiği nimetlerden istifade etmiş olacaktır. Kurumun devlete bir külfet tahmil etmemesi ve kendi mali imkânları ile üyelerine yardım

sağlaması düşüncesi ile, ordu mensuplarının kuruma iştirâkleri mecbûri tutulmuştur. Ordu Yardımlaşma Kurumu bilhassa şu bakımdan TC Emekli Sandığı'nın yardımlarını tamamlayacaktır: (1) Emekli Yardım Sandığı, kanunu mûcibince, toptan ödeme ve ikrâmiye hâlleri müstesnâ, iştirakçilerine bir aylık bağlamaktadır. Halbuki Ordu Yardımlaşma Kurumu, üyelerine hizmet yıllarına göre toplu bir meblâğ verecektir. (2) TC Emekli Sandığı Kanunu mûcibince ancak asgarî 15 senelik hizmeti olan âdi mâlûllere aylık bağlandığı halde, Ordu Yardımlaşma Kurumu, 15 seneden önce mâlûl olanlara ve ölenlere de yardımda bulunacaktır. (3) Kurumun mevcutlarının işletilmesinde ordu mensuplarının sosyal ihtiyaçları göz önünde bulundurulacak ve bu cümleden olmak üzere, (a) Kurumun dâimî üyelerinin mesken inşaatı için gayri menkûl ipoteği karşılığında 20 seneye kadar vâdeli ve fâizli krediler açacak, (b) veya Kurumun dâimî üyelerine veya bunların kuracakları kooperatiflere âid arsalar üzerinde meskenler inşâ etmeye ve bunları peşin veya ipotek karşılığında 20 seneye kadar vâde ve fâizli taksitle kendilerine satacak, (c) veya dâimî üyeleri mesken sâhibi yapmak maksadı ile arsa satın almaya ve bu arsalar üzerinde meskenler inşâ etmeye veya bu maksatla mübâyaa edeceği gayri menkûlleri peşin veya ipotek karşılığında 20 seneye kadar vâde ve fâizli taksitlerle kendilerine satacak, (d) ordu pazarları, ordu evleri, ordu gazinoları, ordu talebe yurtları ve bu gibi, kurumun dâimî üyelerinin her türlü sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli teşebbüslerde bulunacak, (d) lüzum hâsıl olursa, özel okullar açmayı ve dâimî üyelerin tahsil çağındaki çocuklarının da tahsillerinin temini için yurt dışı tahsil ve staj bursları verecek, (f) dâimî üyelere borç para verecek ve daha bunlara mümâsil her türlü toplu yardımlaşma en geniş surette sahip olacaktır." MBK GKT, Cild: 5, Altmışdokuzuncu, (3 Ocak 1961), s. 12-35 (ve S. Sayısı: 202). 3 Ocak 1961 tarihli ve 205 sayılı "Ordu Yardımlaşma Kurumu Kânunu" için bkz. Resmî Gazete, Sayı: 10702, (9 Ocak 1961) ve MBK KD, s. 556-566.

[992] Bkz. dipnot 730.

[993] Bkz. dipnot 821.

[994] Hilmi İncesulu, 23 Eylül 1960-25 Ekim 1961 tarihleri arasında Başbakanlık Müsteşarlığı'nda bulundu. Bkz. Cild: 2/dipnot 1.

[995] İkinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde yeniden Çalışma Bakanı olan Prof. Dr. Câhit Talas, bu konuda şu bilgiyi veriyor: "Bakanlıktan affedilince tekrar üniversiteye [SBF'ye] döndüm. O yıl dekan seçildim ve yine Dekanlıkta otururken bir telefon geldi. [Fahri] Özdilek Paşa telefon ediyordu. Bana aynen 'Hocam, biz bu işçilerin dilinden anlamıyoruz. Siz gelin, bizimle tekrar birlikte çalışın...' dedi. 1961 [yılının] Mart [ayı] başı falandı. Birkaç saat müsaade istedim. 'Peki' dedi. Fakat sıkışık bir durumları mı vardı, orasını bilemiyorum, öğlen haberlerinde benim Çalışma Bakanlığı'na atandığımı duyurdular." "Câhit Talas ile Söyleşi; Yaşam Öyküsü", Câhit Talas'a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara, 1990, s. 19.

[996] Temsilciler Meclisi'nde görüşülmekte olan anayasa tasarısının 2. maddesinin şu yönde değiştirilmesi için bir önerge sunulmuştu: "Türkiye Cumhuriyeti, milliyetçi, devrimci, demokratik ve laiktir. İnsan hak ve hürriyetlerine, çalışma ve sosyal adalet ilkelerine dayanır." Öztürk, age, (Cild: 2), s. 1016.

[997] 1924 anayasasının ikinci maddesinde, "Türkiye devleti, cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılapçıdır" deniliyordu. Bkz. Erdem, age, s. 56.

[998] 1961 Anayasası uyarınca yasaların anayasaya uygunluğunu denetlemek amacıyla, Anayasa Mahkemesi, 22 Nisan 1962 tarihli ve 44 sayılı "Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usûlleri Hakkında Kânun" ile kuruldu. Bkz. Resmî Gazete, (25 Nisan 1962).

[999] 27 Mayıs 1960 askerî darbesinden hemen sonra yeni anayasa tasarısını hazırlamakla görevli İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Dr. Sıddık Sâmi Onar ile Doç. Dr. Muammer Aksoy, Prof. Dr. İlhan Arsel, Doç. Dr. Lûtfi Duran, Prof. Dr. Hüseyin Nâil Kubalı, Prof. Dr. Râgıp Sarıca, Prof. Dr. Bahri Savcı, Prof. Dr. Nâci Şensoy, Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu ve Doç. Dr. Vakur Versan'dan söz edilmektedir. Tasarı ile ilgili olarak bkz. Öztürk, age, (Cild: 1), s. 23-214.

[1000] 1924 Anayasası'nda bu hüküm şöyleydi (md. 73): "İşkence, eziyet, zoralım ve angarya yasaktır." Bkz. Cild: 1/dipnot 4.

[1001] Anasaya tasarısının 16. maddesi şöyleydi: “Konuta dokunulamaz. Kanunun açıkça gösterdiği hâllerde, hâkim kararı olmadıkça, milli güvenlik veya kamu düzeni bakımından gecikmede sakınca bulunan hâllerde de, kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, konuta girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyâya el konulamaz.” Öztürk, age, (Cild: 2), s. 1299.

[1002] Anasaya tasarısının 17. maddesi şöyleydi: “Herkes, her türlü araçlarla haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır. Kanunun gösterdiği hâlllerde, hâkim tarafından kanuna uygun olarak verilmiş bir karar olmadıkça, bu gizliliğe dokunulamaz. Gönderişme hürriyeti kanunla düzenlenir.” Öztürk, age, (Cild: 2), s. 1305.

[1003] Yukarıdaki dipnota bakınız.

[1004] Anasaya tasarısının 19. maddesi şöyleydi: “Herkes vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. Kamu düzenine veya genel ahlaka aykırı olmayan ibadetler, dini âyin ve törenler serbesttir. Kimse ibadete, dini âyin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklanmaya zorlanamaz. Din eğitim ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kânûnî temsilcilerinin isteğine bağlıdır. Kimse, siyasi ve şahsî çıkar veya nüfuz sağlama maksadı ile, her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yâhut dince kutsal sayılan şeyleri istismâr edemez ve kötüye kullanamaz. Bu yasak dışına çıkan veya başkasını bu yolda kışkırtanlar, kanuna göre cezalandırılır. Dernekler, yetkili mahkemece ve siyasi partiler, Anayasa Mahkemesi’nce temelli kapatılır.” Öztürk, age, (Cild: 2), s. 1344.

[1005] TCK’nın 163. maddesi şöyle düzenlenmişti: “Dini veya dini hissîyâtı veya dinen mukaddes tanınan şeyleri âlet ederek, her ne suret ve sıfatla olursa olsun, devletin emniyetini ihlâl edebilecek harekete halkı teşvik veya bu bapta cemiyet teşkil edenler, teşvikât ve teşkilatın bir gûna fiilî eseri çıkmamış olsa bile, muvakkat ağır hapse mahkûm olurlar. 313. maddeye göre [md. 313: “Beş kişi veya daha ziyâde kimse, (...) cürüm işlemek için bir cemiyet teşkil ettikleri takdirde, bunlardan her birisi yalnız cemiyet teşkilinden dolayı beş seneye kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır. (...) Eğer cemiyetin muharrik veya reisleri varsa, bunlar

hakkında (...) üç seneden sekiz seneye (...) kadar hapis cezası hükmolunur.”] cezalandırılırlar. Dini efkâr ve hissîyâta müstenid siyasi cemiyetler teşkil edilemez. Bu gibi cemiyetler dağıtılır ve teşkil edenlerle âzâları, birinci fıkra mûcibince cezalandırılır.” Düstur, (3. Tertip), Cild: 7, s. 519 vd; RG, (13.3.1926), Sayı: 320. Yasada daha sonra yapılan önemli değişiklikler için bkz. Düstur, (3. Tertip), Cild: 12, s. 625, (RG, (16.7.1931), Sayı: 1850); Düstur, (3. Tertip), Cild: 12, s. 1088, (RG, (3.8.1931), Sayı: 1863); Düstur, (3. Tertip), Cild: 14, s. 1343-1366, (RG, (20.6.1933), Sayı: 2432); Düstur, (3. Tertip), Cild: 17, s. 1309-1352, (RG, (23.6.1936), Sayı: 3337); Düstur, (3. Tertip), Cild: 18, s. 90-94, (RG, (11.2.1937), Sayı: 3531); Düstur, (3. Tertip), Cild: 19, s. 790-795; Düstur, (3. Tertip), Cild: 22, s. 416-418, (RG, (6.6.1941), Sayı: 4827).

[1006] Bkz. dipnot 1004.

[1007] Yukarıdaki dipnota bakınız.

[1008] Bir önceki dipnota bakınız.

[1009] Bkz. dipnot 1004.

[1010] Anayasa tasarısının 153. maddesi, “devrim kanunlarının korunması”nı öngörüyordu. Bkz. Öztürk, age, (Cild: 3), s. 3817.

[1011] Bkz. dipnot 1004.

[1012] Anayasa tasarısının 19. maddesinin gerekçesinde şöyle deniliyordu: “Anayasa Mahkemesi’nin kararlarının kesin olması, tabiî karşılanmak icab eder. Çünkü, bu mahkemenin üstünde başka bir müracaat merci yoktur. Anayasa Mahkemesi kararları, devletin bütün organlarını ve makamlarını bağlar ve bunlar tarafından derhal bu kararlara uygun şekilde hareket olunur.” Öztürk, age, (Cild: 1), s. 583. Temsilciler Meclisi’nde ilgili madde ile ilgili tartışmalar için bkz. Öztürk, age, (Cild: 2), s. 1342-1466.

[1013] Anasaya tasarısının 21. maddesi şöyleydi: “Herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir. Eğitim ve öğretim, devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir. Özel okulların bağlı olduğu esaslar, devlet okulları ile

erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir. Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılamaz.” Öztürk, age, (Cild: 3), s. 1477.

[1014] Bkz. dipnot 1004.

[1015] Tevfik İleri, TBMM’nin dokuzuncu (1950-1954), onuncu (1954-1957) ve onbirinci (1957-1960) dönemlerinde DP Samsun milletvekili ve Birinci Adnan Menderes Hükûmeti’nde Milli Eğitim ve Ulaştırma Bakanı, İkinci Adnan Menderes Hükûmeti’nde Ulaştırma Bakanı, Dördüncü Adnan Menderes Hükûmeti’nde Milli Eğitim Bakanı ve Beşinci Adnan Menderes Hükûmeti’nde de Bayındırlık Bakanı ve Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı idi. Yassıada’da YAD tarafından yargılandı ve müebbet hapse mahkûm oldu. Yüksek Adalet Divânı Kararları, s. 345.

[1016] Anayasa tasarısının 23. maddesi şöyleydi: “Gazete ve dergi çıkarması, önceden izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz. Gazete ve dergilerin çıkarılması, yayımı, mali kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili şartlar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırıcı, siyasi, iktisadi, mali veya teknik kayıtlar koyamaz. Gazete ve dergiler, devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkânlarından eşitlik esâsına göre faydalanır.” Öztürk, age, (Cild: 2), s. 1549.

Anayasa tasarısının 24. maddesi şöyleydi: “Kitap ve broşür yayımı izne bağlı tutulamaz; sansür edilemez. Türkiye’de yayımlanan kitap ve broşürlerin toplatılması, 22. maddenin son fıkrası hükümlerine tâbidir.” Öztürk, age, (Cild: 2), s. 1556.

[1017] Bkz. dipnot 634.

[1018] Anayasa tasarısının 30. maddesi şöyleydi: “Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmayı veya delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadı ile veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunla gösterilen diğer hâllerde, hâkim kararıyla tutuklanabilir. Tutukluluğun devamına karar verilebilmesi, aynı şartlara bağlıdır. Yakalama, ancak suçüstü hâlinde veya gecikmesinde

sakınca bulunan hâllerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir. Yakalanan veya tutuklanan kimseler, yakalama veya tutuklama sebeplerinin ve haklarındaki iddiaların yazılı olarak hemen bildirilmesi gerekir. Yakalanan veya tutuklanan kimse, tutuklama yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç, yirmidört saat içinde hâkim önüne çıkarılır ve bu süre geçtikten sonra, hâkim kararı olmaksızın, hürriyetinden yoksun kılınamaz. Yakalanan veya tutuklanan kimse, hâkim önüne çıkarılınca, durum hemen yakınlarına bildirilir. Bu esaslar dışında işleme tâbi tutulan kimselerin uğrayacakları her türlü zararlar, kanuna göre, devletçe ödenir." Öztürk, age, (Cild: 2), s. 1613.

[1019] Anayasa tasarısının 34. maddesi şöyleydi: "Kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan isnadlardan dolayı açılacak hakaret davalarında, sanık isnâdın doğruluğunu ispât hakkına sahiptir. Bunun dışındaki hâllerde, ispât isteminin kabulü, ancak isnâd olunan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yarârı bulunmasına veya şikâyetçinin ispâta râzı olmasına bağlıdır." Öztürk, age, (Cild: 2), s. 1676.

[1020] Anayasa tasarısının 38. maddesi şöyleydi: "Devlet ve kamu tüzel kişileri, kamu yarârının gerektirdiği hâllerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartı ile, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların, kanunda gösterilen esas ve usûllere göre, tamamını veya bir kısmını edinmeye veya bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir. Çiftçinin topraklandırılması, ormanların devletleştirilmesi, yeni orman yetiştirilmesi ve 128. maddede sözü edilen kalkınma planı kanununda açıkça gösterilmek şartı ile, büyük yatırımların ve iskân projelerinin gerçekleştirilmesi amaçları ile, kamulaştırılan arazi bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir; ödeme süresi on yılı aşamaz. Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüslerin tamamı veya bir kısmı, milli menfaatlerin gerektirdiği hâllerde, karşılığı kanunla gösterilen şekilde ödenmek şartı ile, devletleştirilir; ödeme süresi on yılı aşamaz. Devletleştirilecek teşebbüsler, kanunla gösterilir. Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten çiftçinin hakkâniyetli ölçüler içerisinde geçinebilmesi için zarûrî olan ve kanunla gösterilen kısmının ve küçük çiftçinin kamulaştırılan toprağının bedeli her halde peşin ödenir." Öztürk, age, (Cild: 2), s. 1751.

[1021] Anayasa tasarısının 37. maddesi şöyleydi: “Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini gerçekleştirmek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlamak amaçları ile gereken tedbirleri alır. Kanun, bu amaçlarla, değişik tarım bölgelerine ve çeşitlerine göre, toprağın genişliğini gösterebilir. Devlet, çiftçinin işletme araçlarına sahip olmasını kolaylaştırır. Toprak dağıtımı, ormanların küçülmesi veya diğer toprak servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz.” Öztürk, age, (Cild: 2), s. 1714.

[1022] Anayasa tasarısının 40. maddesi şöyleydi: “Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir. Kanun, bu hürriyetleri ancak kamu yarârı amacıyla sınırlayabilir. Devlet, özel teşebbüslerin milli iktisadin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.” Öztürk, age, (Cild: 2), s. 1965.

[1023] Ziyâ Eralp, DPT’de uzman idi.

[1024] Bkz. dipnot 120.

[1025] Anayasa tasarının komisyon raporunda yer alan 128. maddesi (Temsilciler Meclisi’nde ise 129. madde şeklini alarak) şöyleydi: “İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma plana bağlanır. Kalkınma, bu plana göre gerçekleştirilir. Devlet Planlama Teşkilatı’nın kuruluş ve görevleri, planın hazırlanmasında, yürürlüğe kon[ul]masında, uygulanmasında ve değiştirilmesinde gözetilecek esaslar ve planın bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesini sağlayacak tedbirler, özel kanunla düzenlenir.” Öztürk, age, (Cild: 3), s. 3395.

[1026] Bkz. dipnot 882.

[1027] Bkz. dipnot 1025.

[1028] Bkz. dipnot 120.

[1029] 1927 yılında kurulan Âli İktisat Meclisi’ne benzer bir korporatif örgütlenme modelinden söz edilmektedir. Günümüzde Ekonomik ve Sosyal Konsey halen faaliyettedir.

[1030] Bkz. dipnot 804.

[1031] Tutanakta bu şekildedir. Muhtemelen burada birkaç cümle tutanakta yer almamıştır.

[1032] Tutanakta bu şekildedir. Muhtemelen bu kısmın tutanağı tutulmamış olmalıdır.

[1033] Tutanakta bu şekildedir. Muhtemelen bu kısmın tutanağı tutulmamış olmalıdır.

[1034] Bkz. dipnot 671.

[1035] Muhtar Uluer, Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde, 27 Ağustos 1960 tarihinde görevinden alınıncaya dek, Sanayi Bakanı idi. Bkz. Cild: 1.

[1036]Mehmet Nûri Kodamanoğlu, 1960-1964 yılları arasında iki kez Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarlığı yaptı.

[1037] Prof. Dr. Bedrettin Tuncel, Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti'nde 10 Eylül 1960 tarihinden itibaren Milli Eğitim Bakanı olarak görev yaptı. Bkz. Cild: 1.

[1038] "Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kânun" Tasarısı için bkz. MBK GKT, Cild: 6, Yetmişaltıncı Birleşim, (12 Nisan 1961), s. 2-7 ve MBK GKT, Cild: 6, Yetmişyedinci Birleşim, (13 Nisan 1961), s. 2-6 ve MBK GKT, Cild: 6, Yetmişsekizinci, (18 Nisan 1961), s. 2-36. 26 Nisan 1961 tarihinde benimsenen 298 sayılı yasa için ayrıca bkz. KMKD, s. 673-710 ve Resmî Gazete, Sayı: 10796, (2 Mayıs 1961). 25 Ağustos 1961 tarihinde kabul edilen 356 sayılı "Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında 298 Sayılı Kânunun Bâzıa Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kânun" için de bkz. KMKD, s. 1008 ve Resmî Gazete, Sayı: 10893, (29 Ağustos 1961). Ayrıca, 16 Ağustos 1961 tarihinde benimsenin 347 sayılı "Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakındaki 298 Sayılı Kânuna Altı Geçici Madde Eklenmesine Dair Kânun için bkz. KMKD, s. 987 ve Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 3007 ve Resmî Gazete, Sayı: 10883, (17 Ağustos 1961). Ayrıca, "Milletvekili Seçimi Kânunu Tasarısı" ile "Cumhuriyet Meclisi Üyeliklerinin Seçimi

Kânunu Tasarısı" için bkz. MBK GKT, Cild: 6, Seksensekizinci Birleşim, (22 Mayıs 1961), s. 2-24 ve MBK GKT, Cild: 6, Doksanıncı Birleşim, (24 Mayıs 1961), s. 3. 25 Mayıs 1961 tarihinde benimsenen 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu için bkz. KMKD, s. 737-746 ve Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 2637 vd ve Resmî Gazete, Sayı: 10815, (30 Mayıs 1961). 7 Eylül 1961 tarihinde kabul edilen 369 sayılı "306 Sayılı Milletvekili Seçimi Kânunu'na Geçici Bir Madde Eklenmesine Dair Kânun" için bkz. KMKD, s. 1127 ve Resmî Gazete, Sayı: 10902, (9 Eylül 1961). 16 Ağustos 1961 tarihinde benimsenen 348 sayılı "306 Sayılı Milletvekili Seçimi Kânunu'nun 34. Ve 35. Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kânuna Geçici Bir Madde Eklenmesine Dair Kânun" için bkz. KMKD, s. 988-999 ve Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 3008-3009 ve Resmî Gazete, Sayı: 10883, (17 Ağustos 1961). Ayrıca bkz. "1961 Yılı İçinde Yapılacak Seçimlerde Kullanılacak Seçmen Kütüklerinin ve Sandık Seçmen Listelerinin Yeniden Gözden Geçirilmesi ve Seçim Propaganda Süresi Hakkında Kânun Tasarısı", "Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında 298 Sayılı Kânunun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kânun Tasarısı", "306 Sayılı Milletvekili Seçimi Kânunu'nun 34 ve 35. Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kânun Tasarısı", "Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimine Dair 304 Sayılı Kânunun 14. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kânun Tasarısı", "306 Sayılı Milletvekili Seçimi Kânunu'na Bir Madde Eklenmesine Dair Kânun Tasarısı" MBK GKT, Cild: 6, Yüzbirinci Birleşim, (16 Ağustos 1961), s. 2-12. 24 Mayıs 1961 tarihinde benimsenen 304 sayılı yasa için ayrıca bkz. KMKD, s. 729-735 ve Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 2629 vd ve Resmî Gazete, Sayı: 10815, (30 Mayıs 1961). 16 Ağustos 1961 tarihinde kabul edilen 349 sayılı "Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimine Dair 304 Sayılı Kânunun 14. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kânun" için bkz. KMKD, s. 990 ve Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 3008 vd ve Resmî Gazete, Sayı: 10883, (17 Ağustos 1961). 25 Ağustos 1961 tarihli ve 356 sayılı "Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında 298 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun" için bkz. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 3031-3032 ve Resmî Gazete, Sayı: 10893, (29 Ağustos 1961). 7 Eylül 1961 tarihli ve 369 sayılı "306 Sayılı Milletvekili Seçimi Kânununa Geçici Bir Madde Eklenmesine Dair Kânun", Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 3171 ve Resmî Gazete, Sayı: 10902 (mükerrer), (9 Eylül 1961). Ayrıca bkz. 21 Temmuz 1961 tarihli ve 58 sayılı "Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel

Seçimi’nin 15 Ekim 1961 Tarihinde Yapılmasına Dair TC Kurucu Meclis Kararı”, Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 2981-2982 ve Resmî Gazete, Sayı: 10861, (22 Temmuz 1961).

[1039] Tutanakta bu şekildedir. Burada yaklaşık 45 dakikalık görüşmenin tutanağı tutulmamış olmalıdır.

[1040] İhsan Soyak, 3 Mayıs 1961 tarihinde, Şahap Kocatopçu’nun yerine Sanayi Bakanlığı’na atandı.

[1041]“Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kânun Tasarısı” için bkz. MBK GKT, Cild: 5, Yetmişbirinci Birleşim, (5 Ocak 1961), s. 15-41. 5 Ocak 1961 tarihinde 224 sayılı yasa ile kabul edilen tasarı için bkz. Resmî Gazete, Sayı: 10705, (12 Ocak 1961) ve MBK KD, s. 718-724.

[1042] Orijinal metinde “büyük kısmı” sözcükleri özellikle ayrı yazılmıştır.

[1043] Orijinal metinde “büyük çoğunluğunun” sözcüklerinin altı çizilidir.

[1044] Orijinal metinde “yoksa” ve “şüphesiz” sözcüklerinin altı çizilidir.

[1045] Orijinal metinde “temelsiz” ve “ve” sözcüklerinin altı çizilidir.

[1046] Bakanlar kurulunun elli birinci, elli ikinci ve altmış dokuzuncu toplantı tutanaklarına bakınız.

[1047] Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı, MBK üyesi emekli Orgeneral Emin Fahri (Fahrettin) Özdilek, 3 Temmuz 1961 tarihinde, Orgeneral Mehmet Muzaffer Alankuş’un yerine, Milli Savunma Bakanlığı’na vekâleten atandı.

[1048] MBK üyesi ve Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti’nde Ulaştırma Bakanı olan Tümgeneral Sıtkı Ulay, 27 Haziran 1961 tarihinde İkinci Cemâl Gürsel Hükûmeti’nde Başbakan Yardımcılığı’na atandı. Bkz. Cild: 1.

MBK üyesi Tümgeneral Sıtkı Ulay, anılarında, şu bilgiyi vermektedir: “Bir ara Milli Birlik Komitesi’ndeki arkadaşlar toplanmışlar. ‘Biz bu paşaları kabineden çektik, ama şimdi de kabine ile olan irtibâtımız azaldı. Olan bitenlerden haberimiz olmuyor.’ gibi kanılara varmışlar. (...) Duyduğuma

göre, [Kurmay Yarbay Sezâi] Okan, [Kurmay Albay Sâmi] Küçük, [Kurmay Binbaşı Suphi] Gürsoytrak, bizim tekrar Devlet Bakanlıkları'na getirilmemizin doğru olacağını ileri sürmüş, bazıları da (tabiî duyduğuma göre) bu fikre itiraz etmişler. (...) Ve yeniden Devlet Bakanlığı'na atanma emrimi, Edirne'de o zaman vâli bulunan emekli Kurmay Albay Sadri Sarptır arkadaşımın evinde öğrendim." Ulay, age, s. 179.

[1049] Bakanlar kurulu üyelerinin Orgeneral Cemâl Gürsel'e hitâben kaleme aldıkları ve idamlara karşı çıktıkları 22 Ağustos 1961 tarihli uzun mektubu, önemli bir belge olarak, kitabın sonuna ilâve etmeyi uygun gördüm. Söz konusu mektup için bkz. Câhit Talas'a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara, 1990.

[1050] Bakanlar kurulu üyelerinin Cemâl Gürsel'e hitâben kaleme aldıkları 17 Eylül 1961 tarihli ve hükûmetin istifasını açıklayan ve kitabın sonuna ilâve etmeyi uygun gördüğüm mektubu için bkz. Câhit Talas'a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara, 1990. Ayrıca, bakanlar kurulunun görevine devamına ilişkin karar için de bkz. Câhit Talas'a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara, 1990. Bu tebliğ de kitabın sonunda sunulmuştur.

[1051] Kemâl Sâhir Kurutluoğlu, 4 Eylül 1961 tarihinde, Temsilciler Meclisi üyesi olarak, Cihat Baban'ın yerine Basın-Yayın ve Turizm Bakanı olarak atandı.

[1052] Kemâl Türkoğlu, 17 Ağustos 1961 tarihinde, Temsilciler Meclisi üyesi olarak, Ekrem Tüzemen'in yerine, Adalet Bakanı olarak atandı.

[1053] Cemâl Gürsel, 26 Ekim 1961 tarihinde Cumhurbaşkanı seçildi. Bakanlar kurulu ise, 27 Ekim 1961 tarihinde görevinden çekildi. Jaeschke, age, s. 127. Jaeschke, bakanlar kurulunun 18 Ağustos 1961 tarihinde de görevinden çekilmek istediğini, fakat Başbakan Cemâl Gürsel'in bu talebi red ettiğini belirtmektedir. Jaeschke, age, s. 125.

[1054] 2 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı yasa ("1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilâtı Esâsîye Kânunu'nun Bâzı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bâzı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında Geçici Kânun" için bkz. Erdem, age, s. 65-69; Tanilli, age, s. 51-57; Gözübüyük ve Kili, age, s. 138-144;

Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 36-41 ve Resmî Gazete, Sayı: 10525, (14 Haziran 1960) ve TC Milli Birlik Komitesi Kânunlar Dergisi, (Bundan sonra, kısaca, MBK KD olarak anılacaktır), Cild: 43, (27 Mayıs 1960-5 Ocak 1961 Tarihleri Arasında Türkiye Cumhuriyeti Milli Birlik Komitesi'nce Kabul Edilen 1 Kararname İle 238 Kanun ve 40 Kararı Kapsar), 1961, s. 2-6.

Yasanın isminde bulunan "geçici" kelimesi, 12 Ağustos 1960 tarihli ve 55 sayılı "1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilâtı Esâsîye Kânunu'nun Bâzı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bâzı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkındaki 1 Sayılı Geçici Kânun'un Bâzı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kânun"un dördüncü maddesine göre kaldırıldı. İlgili madde şöyle idi: "Bu kanunun yayımı tarihinden evvel Türkiye Cuhuriyeti Milli Birlik Komitesi'nce kabul edilmiş olan geçici kanunlarda yazılı ve bu kanunlara mâtuf bulunan 'geçici' kelimeleri kaldırılmıştır." Bkz. Erdem, age, s. 65-69; Tanilli, age, s. 51-57; Gözübüyük ve Kili, age, s. 138-144; Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 215 ve Resmî Gazete, Sayı: 10579, (16 Ağustos 1960) ve MBK KD, s. 129. Ayrıca, 22 Aralık 1960 tarihli ve 169 sayılı "1 Sayılı Kânuna Ek Kânun" ile 22 Aralık 1960 tarihli ve 34 sayılı "1 Numaralı Kânunun 24. Maddesinin 2. Fıkrasında Yazılı "Yakınlarının' Tabirinin Yorumuna Mahâl Olmadığına Dair Milli Birlik Komitesi Kararı"na da bakınız. Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 825 ve Resmî Gazete, Sayı: 10692, (28 Aralık 1960) ve Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 823-824 ve Resmî Gazete, Sayı: 10689, (24 Aralık 1960) ve MBK GKT, Cild: 4, (10 Aralık 1960 Tarihli Ellibirinci Birleşimden 30 Aralık 1960 Tarihli Altmışaltıncı Birleşime Kadar), 1961, Ellidördüncü Birleşim, (İkinci Oturum), (13 Aralık 1960), s. 6-10 (ve S. Sayısı: 178).

[1055] 10 Haziran 1935 tarihli ve 2771 sayılı "Ordu Dâhilî İç Hizmet Kânunu"nun 34. maddesi, "Umumi Vazifeler" genel başlığı altında şöyle düzenlenmişti: "Ordunun vazifesi; Türk yurdunu ve Teşkilâtı Esâsîye Kanunu ile tayin edimiş olan Türk Cumhuriyetini kollamak ve korumaktır." Düstur, (Üçüncü Tertip), Cild: 16, s. 605-616 ve Resmî Gazete, Sayı: 3031, (18 Haziran 1934). Bu yasa, 4 Ocak 1961 tarihli ve 211 sayılı "Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kânunu" ile değiştirilecektir. Yasanın 35. maddesi şöyle düzenlenmişti: "Silahlı Kuvvetlerin vazifesi; Türk yurdunu ve Anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti'ni kollamak ve

korumaktır.” Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 1008 ve Resmî Gazete, Sayı: 10703, (10 Ocak 1961).

[1056] Bu maddenin söz konusu fıkrası, 12 Eylül 1960 tarihli ve 81 sayılı “1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilâtı Esâsîye Kânunu’nun Bâzı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bâzı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkındaki 1 Sayılı Geçici Kânun’un 6. Maddesinin 5. Fıkrasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kânun”un birinci maddesine göre değiştirildi ve yeniden şöyle düzenlendi: “Yüksek Adalet Divânı Başsavcısı ile yeteri kadar yardımcısı Türkiye Cumhuriyeti Milli Birlik Komitesi’nce Yüksek Soruşturma Kurulu’nun Başkan ve üyeleri arasından seçilir.” Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 325 ve Resmî Gazete, Sayı: 10605, (16 Eylül 1960) ve MBK GKT, Cild: 1, Onuncu Birleşim, (12 Eylül 1960), s. 23-25 ve MBK KD, s. 203.

[1057] Bu maddenin söz konusu fıkrası, 12 Ağustos 1960 tarihli ve 55 sayılı “1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilâtı Esâsîye Kânunu’nun Bâzı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bâzı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkındaki 1 Sayılı Geçici Kânun’un Bâzı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kânun”un ikinci maddesine göre değiştirildi ve yeniden şöyle düzenlendi: “Yüksek Soruşturma Kurulu, Bakanlar Kurulu’nun teklifi üzerine, Türkiye Cumhuriyeti Milli Birlik Komitesi’nce seçilecek bir Başkan ile yeteri kadar üyeden kurulur. Bu kurulun teşkilatı ve çalışma usûlü özel kanunla belirtilir.” Bkz. Erdem, age, s. 65-69; Tanilli, age, s. 51-57; Gözübüyük ve Kili, age, s. 138-144; Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 215 ve Resmî Gazete, Sayı: 10579, (16 Ağustos 1960).

[1058] Bu madde bulunan “geçici” kelimesi, 12 Ağustos 1960 tarihli ve 55 sayılı “1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilâtı Esâsîye Kânunu’nun Bâzı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bâzı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkındaki 1 Sayılı Geçici Kânun’un Bâzı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kânun”un birinci maddesine göre kaldırıldı. Bkz. Erdem, age, s. 65-69; Tanilli, age, s. 51-57; Gözübüyük ve Kili, age, s. 138-144; Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 215 ve Resmî Gazete, Sayı: 10579, (16 Ağustos 1960).

[1059] Bu madde bulunan “geçici” kelimeleri, 12 Ağustos 1960 tarihli ve 55 sayılı “1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilâtı Esâsîye Kânunu’nun Bâzı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bâzı Hükümlerinin Değiştirilmesi

Hakkındaki 1 Sayılı Geçici Kânun'un Bâzı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kânun"un birinci maddesine göre kaldırıldı. Bkz. Erdem, age, s. 65-69; Tanilli, age, s. 51-57; Gözübüyük ve Kili, age, s. 138-144; Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 215 ve Resmî Gazete, Sayı: 10579, (16 Ağustos 1960).

[1060] 1924 tarihli Teşkilâtı Esâsîye Kanunu'nun 73. maddesi şöyle düzenlenmişti: "İşkence, eziyet, müsâdere ve angarya memnûdur." Bkz. Erdem, age, s. 62; Tanilli, age, s. 46; Gözübüyük ve Kili, age, s. 129.

[1061] Bu madde, 12 Ağustos 1960 tarihli ve 55 sayılı "1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilâtı Esâsîye Kânunu'nun Bâzı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bâzı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkındaki 1 Sayılı Geçici Kânun'un Bâzı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kânun"un üçüncü maddesine göre yürürlükten kaldırıldı. Bkz. Erdem, age, s. 65-69; Tanilli, age, s. 51-57; Gözübüyük ve Kili, age, s. 138-144; Düstur, (Dördüncü Tertip), s. 215 ve Resmî Gazete, Sayı: 10579, (16 Ağustos 1960).

[1062] Orijinal metinde eksiklik bulunmaktadır.

[1063] Tarihler, orijinal metinde elle yazılmıştır.

[1064] Tarihler, orijinal metinde elle yazılmıştır.

[1065] Bkz. dipnot 2.

[1068] 27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları Toplantı Fihristi tarafımdan hazırlanmıştır.

[1069] Bkz. dipnot 2.

[1070] 27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları Konu Fihristi tarafımdan hazırlanmıştır.

Kodların Anlamı:

BKT: Bakanlar Kurulu Tutanakları

BKT 1: Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti

BKT 2: İkinci Cemâl Gürsel Hükûmeti

BKT (1)(2)/1: Bakanlar kurulunun Birinci Toplantısı

Örnek:

BKT 1/1: Birinci Cemâl Gürsel Hükûmeti

Bakanlar kurulunun Birinci Toplantısı

BKT 2/60: İkinci Cemâl Gürsel Hükûmeti

Bakanlar kurulunun Altmışıncı Toplantısı